Qui utilia norit, nō qui multa, sapiens est.

+.

Cui tantum stimulent multi, sed rarq; curator.

Cic. de fin.

Est hominis ingenui, velle benè audire ab omnibus.

PRACTICA

D. IOANNIS PETRI DE FERRARIIS

PAPIEN. V. I. D.

EXCELLEN-

TISSIMI,

Per totum orbem celebratiſsima, omnibus tam ius dicentibus, quàm Aduocatis, non modò vtilis, ſed etiam neceſſaria: Illuſtrata copioſiſsimis additionibus Iur. V. Docto. Do. Franciſci de Curte, Do. Bernardini Landriani, & aliorum in Practica excellentium.

Huic etiam acceſſerunt doctiſſimæ rerum ſummæ, D. Ioan. Ricio Veneto Iureconſultiſſimo authore emendatius, quàm antea. A diecin ue poſtremo recens & emendatum rerum uerborumq; Indicem locupletiſsimum, in quo nihil ad rem pertinens deſideres.

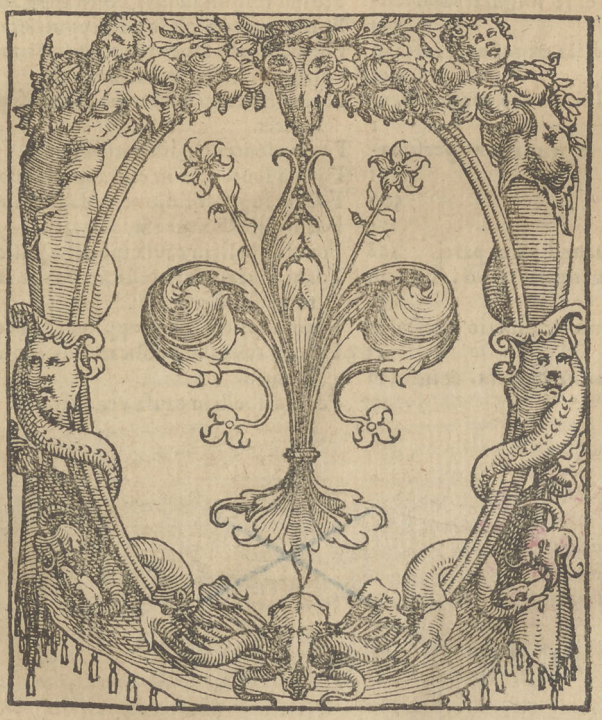

g. 6.

LVGDVNI,
APVD HAEREDES IACOBI IVNTAE.
M. D. LXII.

INDEX LIBELLORVM QVI CONtinentur in hoc opere secundùm ordinem Alphabeti.

Arbor consanguinitatis. 465
Forma libelli in actiõe confessoria pro seruitutibus. 235
Forma libelli in actione hypothecaria. 375
Forma libelli in actione negatoria. 251
Forma libelli in actione reali. 8
Forma appellationis ab interlocutoria. 171
Forma appellationis à sententia diffinitiua, 190
Forma apostolorum. 199
Forma appellationis. 200
Forma capitulorum actoris. 124
Forma capitulorum quando testes producuntur ad æternam rei memoriam. 128
Forma libelli contra plures reos debendi. 338
Forma compromissi. vide in litera Q.
Forma declinationis alicuius iudicis & de allegationibus suspitionis. 71
Forma libelli quo agitur pro donatione. 547
Forma executionis sententiæ diffinitiuæ. 203
Forma excipiendi contra positiones 119
Forma libelli quo agitur ad ficti restitutionem. 363
Forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi. & infra in verbo quo agitur. 283
Forma libelli pro hæreditate ab intestato delata. 456
Forma libelli pro hæreditate vel re singulari diuidenda. 499
Forma libelli quo petit. hæreditas ex testa. & infra in versiculo quo petitur. 443
Forma interrogationum fienda cum reo conuento. in actione reali. 1
Forma interlocutoriæ super legitimatione personarum. 171
Forma inquisitionis. 509
Forma iuramenti testium. 134
Forma iuramenti quod præstatur à parte parti. 168
Forma libelli contra instrumentum oppo. infra in versi. opponendi. 152
Forma libelli instrumentorum productio. infra in versi. producit. 153
Forma petitione instrumentorum copiam. & infra in versi. peten. 155
Forma libelli pro legato rei singularis. 421
Forma libelli in actione noui operis nuntiatione. 254
Forma libelli quo agitur vt pacta seruentur. 315
Forma libelli opponendi contra testes post publicationem. 137
Forma libelli opponendi contra instrumenta. 158
Forma libelli positionum actoris. 13
Forma publicationis testium. 140
Forma productionis instrumentorum. 152
Forma petendi copiam instrumentorum. 155
Forma libelli pro turbata possessione. 402
Forma libelli quo agitur vt rescindatur seu annulletur sententia lata prætextu falsi instrumenti. 212
Forma libelli quo agitur ad pœnam ex cõpromiss. 216
Forma libelli quo vxor agit ad dotem & vsumfru. 257
Forma libelli quo agitur ad reuocationem feudi. 283
Forma libelli quo agitur ad reddendam rationem tutelæ. 299
Forma libelli quo agitur ad ficti præstationem & rei relaxationem. 363
Forma libelli quo petitur hæreditás ex testamẽto. 443
Forma libelli quo agitur ex substitutione. 467
Forma libelli respon. rei conuenti. 28
Forma respon. iudicis à quo appellatur. 198
Forma respon. lib. in act. hypothecaria. 392
Forma libelli super petitione restitutionis. 356
Forma sequestri seu saximenti. 191
Forma sententiæ interlocutoriæ super incompetentia iudicis. 171
Forma sententię diffinitiuæ. 179
Forma sententiæ in causa appellationis. 201
Forma super solutione pedagiorum. 231
Forma libelli in causa societatis. 334
Forma libelli in causa spoliatæ possessio. 404
Forma iuramenti testium supra in verbo iuramentum. 134
Forma contra testes opp. supra in verb. opp. 141
Forma testium publicationis supra in versiculo publicatio. 140
Forma libelli in causa venditionis. 310

DZZiS
ELBLĄSKA BIBLIOTEKA
1081
06.6.IV.813

TABVLA SEV REPERtorium super practicam domi. Ioan. Petri de Ferrarijs, ciuis Papien.

De litera A.

Vel ab dictiones, qualiter accipiantur. sub rub.for.exci.contra posi.§.vsq; nu.7.col.j. 131

Ab interlocutoria iure ciuili cur non appelletur.sub ru.for. app.ab interloc.§.in his.numero 3.col.ij. 178

Ablatiuorum,dante & soluente &c.positorum in sententia quis sit sensus.sub ru.for.lib.ad pœ ex compro.§.dante.nu.1.col.ij. 228

Absens & præsens in materia præscriptionis qualiter accipiatur.sub rub form.resp.rei.§.præscriptionis. nu.9.col.ij. 96

Absenti an quæratur ius in responsione,si reus respondeat absente eo qui positionem facit.sub ru.for.excip.contra posi§ j.nu.2.col.ij. 119

Absoluere quis possit ab excommunicatione.sub rubri.for.resp.rei.§.tanquam.nu 8.col j. 65

Absoluitur reus si non possidet vel sine dolo & culpa sui possidere desinit:secus si cũ dolo vel culpa sub rubrica forma actio.real.§.frustratoriæ.numero.1. colum.j. 3

Absolutio quotuplex sit sub rubr.for.resp.rei.§.tanquam.nu.7.col.j. 85

Actio confessoria est realis sub ru.for.in actione confess.pro serui.§.coram vobis.nu.2.col.ij. 236

Actione in re scripta instituta,si agitur contra possessorem idem seruatur quod in merè reali.sub ru.for. act.rea.§.quamuis.nu.2.col.ij. 2

Actionem de dote profectitia soli filiæ competere,patre viuente,sine dabiles casus.sub rubr.for.lib.quo ag.ad do.§.procuratorio.nu.6.col.j. 261

Actiones plures an possint in vno libello deduci.sub rubric.form.libell.in act.hyp.§.coram vobis.nu.1. colum.ij. 375

Actiones plures ex delicto descendentes possunt simul in eodem libello cumulari.sub ru.for.lib.in act.hypo.§.ex memoratis.nu.8.col.j. 388

Actiones pro seruitutibus competens,cur confessoriæ & negatoriæ vocentur.sub ru.for.in act.neg.§.per quandam.col.j.nu.2. 252

Actionis intentatæ,super qua in litem vocatur,natura cur sit attendenda.sub rub.for.resp.rei.§.iurisiurandi.nu.19 col.j. 108

Actionis nomen proximum an libello debeat exprimi.sub rub.for.act.rea.§ ad euidentiam numer.20. colum.ij. 11

Actor in libello accusationis factum proponens cum qualitate,si factum & non qualitatem probet,nunquid videtur sufficiẽti probasse intentionem suam, quo ad condẽnandum.sub rub.for.lib.§.non astringens.nu.3.col.ij. 62

Actore de poss.non probante,qualiter debet iudex iudicare.sub ru for.lib.pro turb.pos§.ad cessandum. nu.3.col.j. 417

Actum alium si faciat iudex,quam illum,ad quem erat pars citanda actus parte absente non valet quod procedit quando sumus in casibus,in quibus requiritur citatio.sub rub.for.resp.rei conuenti.§.in termino.nu.6.col.j. 84

Actus pro legatis quot competant.sub ru.for.lib. pro leg.§.coram vobis.nu.18.col.ij. 421

An accrescatur pars filij morientis alteri fratri patre inuesti to de feudo.sub ru.for.lib.quo ag.ex substi. §.breuiloquę.nu.26.col ij. 475

Accrescatur portio vnius filiorum ex diuersa matre repudiantis æqualiter cæteris.sub ru.for.lib.quo ag. ex substi.§.breuiloqua.nu 19.col.ij. 475.

Accrescendi iuri an locus sit inter legatarios.sub rub. for li.quo agi.ex subst.§.breuiloquæ.n.20.co.ij.475

Accrescendi iuri an sit locus inter plures contrahentes sub rub.for.lib.quo ag.ex subsitit.§.breuiloquæ.nu. 24.col.ij 475

Accrescendi ius an faciat accrescere cum onere.sub ru. for.lib.quo agit.ex subsitu.§.breuiloquæ.nume.18. colum.ij. 475

Accrescendi ius an habeat locum eadem re data in feudum.sub.ru.for.lib.quo ag.ex subsit.§.breuiloquæ.nu.25.col.ij. 475

Accrescendi ius in legatarijs an accrescat cum suo onere.sub rubr.for.lib.quo ag.ex subsitit.§.breuiloquę. nu.23.col.ij. 475

Accrescendi sequitur portionem hæreditariã ad quem cunque deueniat.sub.ru.for lib.quo ag.ex subst.§. breuiloquæ.nu.17.col.ij. 475

Addere libello vsque ad quod tempus liceat.sub rubr. for.lib.in act.real.§.saluo.nu.9.col.j. 60

Addere quid sit sub.ru.for.lib.act.real.§.saluo.num.6. colum.ij. 59

Adeundi ius super hæreditate durat solũm anno.sub ru.for.lib.pro hæred.ab intest.§.coram vobis.num. 2.col.j. 457

Adeuntis animus licet sufficiat in adeunda hæreditate, sunt tamen & alia necessaria.sub ru.for.lib.pro hæred.ab intest.§.ipsamque.nu.1.col.ij. 456

Ascendentes an succedant descendentibus in feudo. sub rubr.for.lib.ad reuo.feud §.nec superstitibus. num.8.col.j. 291

Adsertioni simplici actoris volentis producere testes ad æternam memoriam,an credatur.sub ru.for.excip.contra pos.§.timeatque.nu.1.col.j. 129

Aduentitia in dote patri filios anteferri sub ru.forma libel.quo mul.ag.ad dotem.§.procuratorie.num.4. colum.j. 260

Actionis iuramentum defertur solùm à iudice,non à parte sub rub.form.resp.rei.§.iurisiurandi.numer. 20.col.j. 180

Actus & pensiones re alienata ante tempus solutionis cur soluantur.sub ru.for.lib.in cau.vend.§.fructus nu.2.col.ij. 333

Agẽdi modus,& qualitas in actione mixta quoad for-

imam interrogandi attenditur. sub rub. for. in act. rea. §. quanuis. nu. 3. col. ij. 2

Agnatorum numero inest fororis filius. sub rubri. for. lib. pro hæred. ab intestato. §. nullisque. numero 28. colum. j. 456

Alienata re obligata per creditorem in extraneis. an licet debitori pecuniam emptori offerre & sic eam recuperare. sub rub. for. resp. lib. in act. hypoth. §. satisfacere. nu. 3. col. j. 402

Alieni dilecti causa qualiter quis puniatur. sub rub. for. inqui. §. transeat. nu 5. & 6. col. ij. 531

Alimenta quando & qualiter de necessitate præstantur. sub rubr. forma libel. ad dot. §. ac etiam. numero 2. colum. ij. 274

Alimenta quando legantur quid iuris. sub rub. for. lib. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nu. 65. 66. & nu. seq. vsque ad nu. 86. inclusiue. col. ij. 422

Annus, quo durat executorum officium quo tempore reddat. sub rub forma lib. ad red. rat. tu. §. an executores. nu. 8. col. j. 307

Anterioribus creditoribus an præferatur semen præstans, sub rub. for. lib. in act. hypot. §. sub eadem. nu. 11. col. j. 383

Appellans differens prosequi appel. vsque ad vltimum mensem primi anni, & petens de causa sua cognosci an habeat biennium. sub rubr. for. respon. iud. à quo appel. §. statuit. nu. 3. col. j. 199

Appellans in termino comparens ad petendos apostolos, quos iudex dare recusat, an excusetur. sub rubr. forma respon. iud. à quo appel. §. statuit. numer. 5. colum. j. 199

Appellans ne, an appellatus in causa appellationis probare debeat. sub rub. for. appel. à sen. defini. nume. 6. colum. j. 19

Appellans reus viua voce, & inscriptis an vtrãq; possit prosequi. sub rubr. for. appel. à senten. defini. §. in his. nu. 2. col. j. 197

Appellans si non comparet in termino assignando ad accipiendos apostolos an excusetur. sub ru. for. res. iud. à quo appel. §. statuit. nu. 4. col. j. 199

Appellans si non potuit habere sententiam in forma publica an à productione excusetur instrumenti ipsius sententiæ in forma publica. sub ru. for. appel. à defini. sent. §. & inquantum. nu. 7. col. j. 196

Appellans simpliciter nec aliquid de nullitate exprimens an in processu causę possit dicere ipsam nullam. sub rub. for. appel. à defini. senten. §. fuisse, numero 2. col. j. 194

Appellanti ad recipiendos apostolos ad officium iudicis pertinet terminum præfigere. sub rubr. for. respon. iudi. à quo appel. §. statuit, & assignauit, numero 1. col. j. 198

Appellanti iudex tenetur facere vniuersa acta causæ. sub rub. for. apost. §. detuli nu. 4. col. j. 200

Appellari an poterit omni casu à sententia definitiua, aut interlocutoria. sub rub. for. lib. in act. reali. §. per vestram. nu. 2. col. j. 45

Appellari an possit à sententia lata in possessorio habente causam annexam proprietas. sub rub. for. appel. ab interloc. §. in his. col. j. nu. 6. 179

Appellari an possit, si fit prohibitum ne appelletur ab aliquo grauamine ante sententiam diffinitiuam, si inferatur per sententiam grauamen. sub rubrica forma appellat. ab interlocutoria. §. & contra. numero 3. col. ij. 177

Appellari à quocunq; grauamine iure canonico possę qualiter intelligatur. sub ru. for. appel. ab interlocu. §. in his. nu. 2. col. j. 177

Appellari potest à taxatione immoderata. sub rub. for. li. in act. reali. §. & expensis. nu. 18. col. ij 57

Appellatio ab excessiua executione qualiter interponatur, sub rub. forma exec. senten. defini. §. P. publico. nu. 9 col. ij. 210

Appellatione ab interpretatione sententiæ interposita sit ne causa exprimenda. sed rub. forma exec. senten. defini. §. P. publico. nu. 15. co. ij. 211

Appellationi ex quibus causis defert iudex. sub rubr. for. apost. §. detuli. nu. 2. col. ij. 197

Appellationi non defertur simpliciter. sub rub. forma apost. §. detuli. nu. 1. col. j. 199

Appellationis causę vnde quod à Iudice à quo tempus præstatur, sub rubri. forma apost. §. infra. numero 4. col j. 200

Appellationis effectus quis sit. sub ru. for. apost. à sent. defi. §. petens. nu. 2. col. j. 198

Appellationis iudex non omnis est competens. sub ru. forma appella. à senten. defi. §. & ad quęcunque. numero 1. col. ij. 197

Appellationis quot sint tempora. sub rub. forma resp. iud. à quo appellat. §. statuit & assignauit. numero 2 col. ij. 199

Appellaturnè ad Imperatorem omisso medio. sub rubrica forma appel. à senten. defi. §. ad quemcunque. nu 2. col j. 197

Apostoli cur sæpius petantur. sub rub. for. apost. à sent. defi. §. petens. nu. 1. col. j. 198

Apostolis an sit causa per iudicem inferenda. sub rubr. for. apost. §. detuli. nu. 3 col. j. 200

Apostolos in termino presentans & prosequens causam coram iudice incompetenti per lapsum biennij an possit postea prosequi coram iudice competenti. sub rub. for. apo. §. infra. nu. 3. col. j. 199

Apostolos presentandi tempus qualiter detur. sub rub. for. apo. §. infra. nu. 1. col. j. 200

Apostolos dandi iudici non præsentans se intra terminum quam pœnam incurrat sub rubr. forma apost. §. infra. nu. 2. col. j. 200

Aqua proueniens ex superiore molendino an intercipi possit. sub rub. for. in act. confes. pro ser. §. seruitus aquæductus. nu. 8. col. ij. 241

Aquam concedens pro certo loco an pro maiori loco teneatur. sub rub. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæductus. nu. 5. col j. 240

Aquæductum habens an possit partem ipsius alij concedere sub rub. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæductus. nu. 17. col. j. 245

Aquæductus contentio inter concedentem & acquir. qualiter definiatur. sub rubr. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæductus. nu. 19 col. ij. 242

Arbiter si in pronuntiando errauerit an possit postea errorem

errorem suũ corrigere, sub rubr. for. libel. quo ag. ad pœ. ex compro § dimittendum. nu 2. co. ij. 225
Arbiter tertius ad sumptus si pronuntiet cum altero arbitratorum tantùm an valebit sententia? sub rub. for. lib. ad pœn. ex compro. § concorditer. nume. 12. columna. ij. 226
Arbiter, vel arbitrator quæ persona esse possit. sub ru. for. lib. ad pœnam. ex compro. §. poni. numero. 5. columna. ij. 230
Arbiter verúsne sit, an consultor simplex tertius ab arbitris discordibus assumptus. sub rubr. for. lib. ad pœ. ex compro. §. concorditer. nu. 10. colum. j. 229
Arbitri electi assignãt terminum probandi causas suspitionis propositas. §. rationibus. num. 2. col. ij. 76
Arbitri tertij non adsumẽdi pactum an valeat. sub ru. for. lib. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero 11. columna. j. 229
Arbitri sententiæ redatione petita si pars contra faciat redactioni, an in pœnam incidat. sub rub. for. lib. ad pœn. ex compro. §. parti. nume. 10. col. j. 225
Arbitrorum pronunciantium super vna re sola, cum de pluribus quæratur, sententia an teneat? sub rub. forma. libr. ad pœn. compro. §. dimittendum. nume. 1. columna. j. 227
Arbitrorum quæ sentẽtia valeat si ex tribus vnusquisque de per se sententiã fetat minorando summam condemnationis, sub rubri. for. lib. ad pœn. ex compro. § concorditer. numero. 4. columna. ij. 226
Arbitrorum tertio discedente & dicente quod ferant illi duo quod ipse est contentus, an valebit eorum sententia. sub rub. for. lib. ad pœn. ex compro. §. concordi er. numero. 9. colum. ij. 227
Arbitrorum sententia die feriato lata an valeat sub rubric. for. lib. ad pœn. ex compro. §. poni. numero. 4. columna. j. 226
Arbitrorum sententia, si duo ex tribus concordia pronuntient, absente tertio an valeat. sub rubri. for. lib. ad pœn. ex compro. & concorditer. nu. 6. col. j. 226
Arbitrorum vno ex tribus discrepante in ferenda sententia alio & discedente an reliqui duo sententiam ferre poterunt. sub rubri. forma. libr. ad pœn. ex cõpro. §. concorditer. numero. 8. columna. ij. 226
Arbitrorum vnus ex tribus absens semper citandus sub rubri forma. lib. ad pœn. ex compro. §. concorditer. numero. 7. columna. ij. 226
Arrha tantùm data, an liceat vtrique ab emptione discedere. sub rubrica. forma lib. in cau. ven. §. pro prætio. numero. 1. columna j. 323
Attentata quot modis reuocẽtur. sub rub. form. appel. à sententia definita. §. petens. numero. 4. col. j. 198
Attestatio testis sine iuramento deponentis, & postea iuret se veritatem dixisse, an valeat. sub rubr. forma oppo. contra testes. §. & non iurari. nume. 3 col. j. 145
Authoris possessione probata an trãseat dominium in personam eius qui ab eo causam habuit. sub rubri. for. posi. actoris. §. item pro sua. numer. 2. col. ij. 116
Auxilium præstans an teneatur eadem pœna, qua delinquens. sub for. inquisi. §. opẽ. numero. 1. col. ij. 521
Auxilium, vel opẽ quando quis det. sub rubric. form. in quis. §. opem. numero. 3. 4. 5. 6. & 7. columna. ij. 521

B

Beneficium de bo. si an. competat hęredi succedenti ab intestato. sub rubri. for. lib. quo petitur hæred. ex test. §. in omnibus. numero. 2. colum. j. 447
Bona fides in cõtractu emptionis exigitur. sub ru. for. lib. in caus. vendit. § contra bonam. numer. 2. co. j. 333
Bona fides in contractibus stricti iuris exigitur quo ad qualitatem. ibidem.
Bona fides in præscriptione qualiter probetur. sub ru. for. respons. rei. §. præscriptionis. numer. 16. col. j. 98
Bona fides quo ad iura incorporalia qualiter probetur sub. rubric. for. in actio. confes. pro seruit. §. seruitus aquæ ductus. numero. 23. columna. ij. 244
Bona fides semper præsumitur. sub rubr. forma. lib. in cau. ven. §. contra bona numero. 4. columna. j. 333
Bona quæ nec dotalia paraphernalia sunt, quæ sint sub rubric. for. lib. ad do. §: tanquam. numero. 3. co. ij. 277
Bonum dãnum dãtium an committatur furtum, si alio ducantur sub ru. for. inqui. §. cõtrectando. nu. 4. 528
Breuiloqua & reciproca substitutio cur ita appellẽtur. sub rubric. forma lib. quo agit. ex substi. §. breuilocæ numer. 1 columna ij. 475
Breuiloqua substitutio facta impuberibus in disparibus institutis an contineat pupillarem, sub rubrica. for. lib. quo agi. ex substitu. §. breuiloquæ. numero 10. columna. ij. 475

C

Calumniæ iuramentum an excuset ab expensis. sub rubr. form. lib. in act. reali declara. §. & ex pensis numer 13. columna. ij. 54
Calumniæ iuramentum est credulitatis, non veritatis. sub rubri. for. lib. actione reali. §. per sacramentum. numer. 9 columna. j. 70
Calumniæ iuramentum in dubio non videtur esse remissum. sub rubric. for. lib. action. real. §. summariæ. numero 8. columna. ij. 58
Calumniæ iuramentum non potest ex consuetudine causari. sub rubric. for. lib. actio. reali. §. per sacramẽtum. numero. 8. columna. ij. 70
Calumniæ iuramentum præstare nolens non cadit ipso iure à iure suo, sed per sententiam sub rub. for. actio. real. §. per sacramentum. numer. 2. col. j. 70
Calumniæ iuramentum præstatur in causa in qua proceditur absque figura iudicij. sub rubrica. forma lib. actio. realis. §. summariæ. nume. 7. columna ij. 58
Canale, per quod aqua adducitur, ex qua materia fieri possit. sub rubrica. for. in action. confes. pro seruit. §. seruitus aquæ ductus. numer. 15. colum. ij. 239
Canonicum ius & ciuile fundatum est super exemplis sub rubrica forma interro. §. ad declarationem. numero. 1. columna. ij. 2
Capella exempta ne sit, exempto capite monasterij à iurisdictione diecesani. sub rubric. forma oppositio. contra instru. §. alijs rationibus. numer. 4. col. ij. 165
Capitula noua & vetera quæ dicantur. sub rub. forma oppo. contra test. §. suntque. ij. numer. 5. col. ij. 146
Capitula noua ex veteribus originem trahẽtia cognoscuntur exemplis. sub rubri. forma oppositio. contra test. suntque. ij. numero. 8. column. ij. 146
Ca. redintegranda remedium an detur contra alium

bonæ fidei possessorem. sub rub. for. lib. in caus. spo-
poscit. §. coram vobis nu. 8. col. ij. 405
Cap. Sæpe de rest. spo. in anti. an præcesserit. c. redintegram. vel sequutum sit illud super rubric. for. lib. in causa pol. possi. §. coram vobis. nu. 7. col. ij. 405
Causa actionis cuiuscunque tam realis quàm personalis duplex est scilicet. proxime & remota. sub rubr. forma actione rea. §. ad euidentiam. numero 16. colum. ij. 9
Causa adiecta legato quæ potest interpretari adiecta per modum, modi & modum conditionis qualiter interpretetur. sub rub. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis nu. 14. col. ij. 421
Causa commissa consulenda, si iudex procedat quid agendum. sub rub. for. appel. à defin. senten. §. petes. nu. 5. col. j. 198
Causa nullitatis in causa appellationis an sit principalis. sub rub. for. appel. à defin. sententia. §. & inquantum. nu. 1. col. j. 195
Causam & rem, quæ petitur vniuersaliter & generaliter exprimere an sufficit in actione vniuersali & generali. sub rub. for. action. real. §. ad euidentiam. nu. 14. col. ij. 9
Causam nullam exprimere, vel impertinentem, & iniustam paria sunt. sub rub. for. oppo. contra testes. §. reddunt. nu. 3. col j. 145
Causam proximà, an sufficiat exprimere in actionibus realibus, quæ competunt ratione alterius iuris quàm domini. sub rub. for. act. real. §. ad euidentiam. nu 19. col. ij. 9
Causam proximam in personali actione non sufficit exprimere. sub rubri. for. actio. rea. §. ad euidentiam. nu. 17. col. ij. 9
Causam proximam actione reali, vel quasi exprimere sufficit. sub rubr. for. act. real. §. ad euidentiam. nu. 18. col. ij. 10
Cautio de non offendendo an possit peti. sub ru. form. inquisi. §. transeat. nu. 7. colum. ij. 531
Cautela, quando appellatur ab interlocutoria, quod non solùm appellatur, quia iniqua sed & quòd nulla sit. sub rub. forma appel. ab interloc. §. in his. numero 1. colum. ij. 177
Cedendarum exceptio an obstet si ille contra quem est facta cessio fuerit à creditore liberatus quia non est soluendo. sub rubri. for. lib. in acti. hypoth. §. cedente. nume. 3. colum. j. 403
Censuarius si pro re censuali non soluat, quod soluendum est an expellatur. sub rub. for. lib. ad præsta. §. fictum. nu. 7. colum. j. 373
Censum quis imponat. sub rub. for. lib. ad præstat. §. fictum. nu. 8. co. j. 373
Census præstatio quid importet. sub rubri. for. lib. ad præsta. §. fictum. nu. 10. 373
Census quibus rebus imponatur. sub ru. for. lib. ad' præsta. §. fictum. nu. 9. col. j. 373
Certus vel incertus contractus quis dicatur. sub rubri. for. lib. in actio. real. decla. §. & in florenis. numer. 3. colum j. 47
Cessans in solutione non excusatur à solutione. sub rub. for. lib. ad præstat. §. fictum. nu. 1. col. j. 373
Cessio si fiat ab eo qui non possit. repellitur per exceptionem cedendarum. sub ru. for. resp. lib. in act. hypoth. §. cedente. nu. 2 col. j. 403
Citanda persona vbi quærenda sit. sub rub. for. resp. rei conuenti. §. in termino nu. 8. co j. 83
Citanda sitne pars, si fiat sententiæ remota interpretatio ad talem interpretationem sub rubr. for. execut. sentent. defini. §. P. pub. nuncio. nu. 13. col. ij. 209
Citandus habens plures domos ad quam citandus sit. sub rub. for. respon. rei conuenti. §. in termino. nume. 9. col. j. 83
Citandus habitans æqualiter in duabus domibus citabitur ad illam in qua habitat de præsenti. sub rubr. for. respon. rei conuen. §. in termino. nu. 10. co j. 83
Citari debet reus ante libelli oblationem. sub rub. for. act. rea. §. ad euidentiam. nu. 12. co. ij. 9
Citari vlterius an debeat pars termino per iudicem assignato. sub rub. for. resp. rei conuenti. §. in termino. nu. 3. co j. 83
Citatio an sit personaliter facienda vel ad domũ. sub rubri. for. resi. rei conuenti. §. in termino. nu. 7. co. j. 83
Citatio iuramentum, & requisita reliqua an præsumãtur si in actis scriptum sit, quod testis citatus iuratus &c. sub rubr. forma. in test. §. citari. nu. 2. colum. prima. 135
Citatio non aufertur per istud verbum figura iudicij. sub rub. for. acti. rea. §. summariè. num. 3. col. j. 58
Citatio secunda, quæ fit ad interponendum secundum decretum quomodo fieri debeat. sub rub. for. resp. rei conuenti. §. in termino. nu. 17. col. j. 84
Citatus vt personaliter cõpareat, an possit mittere pro curatorem pro se, & an excusabitur. sub ru. for. resi. rei conuent. §. in termino. nu. 13. co. j. 83
Ciuitas de iure cõmuni an habeat iurisdictionem plenam in locis ciuitati subiectis. sub rub. for. li. in acti. neg. §. spectat. nu. 1. col. ij. 252
Ciuitatis, vel ciuium appellatione quid veniat. sub rub. for. lib. in act. neg. §. specta. nu. 2. co. ij. 252
Clamant vi possidere quid sit. sub rub. for. lib. pro sub posse. §. hodie. nu. 5. co. ij. 415
Clausula deducẽdo ex, ad illos casus porrigitur, in quibus cumulatio plurium de iure cõmuni admittitur. sub ru. for. li. act. rea. §. deducendo. nu. 7. col. ij. 62
Clausula deducendo in præsenti &c. non est necessaria quantum ad actorem. sub rub. for. lib. act. rea. §. deducendo. nu. 1. col. j. 62
Clausula codicillaris an excludat substitutum. sub ru. for. lib. quo agi. ex substitut. §. decederet. numero 9. col. ij. 494
Clausula, saluo iure addendi nihil operatur vltra ius commune. sub rubric. for. libel. action. rea. §. saluo. nu. 1. colum. ij. 59
Clausulæ non adstringens se ad probandũ &c. efficacia. §. non astringens. nu. 1. col. ij. 64
Clausulæ plures ad diuersa cõpetentes in vno libello possunt cumulari. sub rub. for. in actione cõfes. pro serui. §. coram vobis. nu. 1. co. j. 236
Clericus non potest inuestire de octo annis in octo annos, & similiter sine superioris authoritate. sub rub. for. lib. ad præst. §. instituit nu. 3. 364

Colla-

Collaterales qualiter sibi in feudum succedant. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 9. 290
Collateralium lineæ quot, & quæ sint. sub ru. for lib. pro hære. ab inteſt. §. nullisque. nu. 27 col. j 459
Collateralium quis dicatur prior & posterior. sub ru. for lib. pro. hære. ab inteſt. §. nullisque. num. 31. colum. j. 459
Collationi quando locus sit. sub ru. for. li. pro hære. vel re. sing. diuid. §. communiter. nu. 38 co j. 500
Communicandane sint quæsita per vsurariam prauitatem in societate generali. sub ru. for. li. in cau. socie. §. societatem. nu. 4. col. j. 336
Communicanda quæ veniant in particulari societate. sub ru. for. li. in cau. so. §. societatem. nu. 9. 337
Et quid in quæsitis per fratres communione durante. ibidem. nu. 10.
Communi diuidundo actio, an diuidatur. sub ru. for. li. pro hære. vel re. sin. diuid. §. communiter. nu. 5. 507
Communi diuidundo actio quando intentetur. sub ru. for. lib. pro hære. vel re singu. diuidun. §. communiter. nu. 1. col. ij. 507
Communi diuidundo actio quando competat. sub ru. for. lib. pro hære. vel re sing. diuid. §. communiter. nu. 4. col. ij. 499
Communi in re an quid inuito socio fieri possit. sub rub. for. lib. pro hære. vel re singu. diuid. §. & in futurum. nu. 1. col. ij. 508
Communione bonorum seu fraternitate facta & promissione de succedẽdo, an per ralem successionem præiudicetur venientibus ab inteſt. sub ru for. li. in cau. socie. §. societatem. nu. 7. col. ij. 336
Comparẽs legitimè alieno nomine, qui sit. sub ru. for. act. rea. §. legitimè. nu. 1. col. j. 14
Compendiosa an sit species de per se. sub rub. for. lib. quo agi. ex subl. §. compendiosè. nu. 3. co. j. 448
Compendiosa quando sit per verbum commune, quid importet. sub rub. for. lib. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 16. col. j. 484
Compendiosa quas subst. species habeat. sub ru. for. li. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 4. 484
Compendiosa substi. facta per verba directa, an iudicetur directa vel fideicommissaria. sub ru. for. l. quo agi. ex substi. §. compendiosè. nu. 28. col. j. 484
Compendiosa substitutio quæ sit. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. nu. 1. col. j. 483
Et quæ sit illius forma, ibidem nu. 2.
Compendiosæ directa verba quæ. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi §. compendiosè. nu, 5. col j. 484
Compensationis exceptio an obsit successori. sub ru. for. ref. rei. §. saluis. nu. 6. col j. 110
Competente communi opinione reputo, licet re vera incompetente, an agitata coram eo valeant. sub ru. for. decli. iurisd. §. nec fuisse. nu. 7 col. ij. 71
Compromisso si nihil actum sit super modo iudicandi & diſcorditer iudicetur, quid agendũ. sub ru. for. li. ad pœ. ex compro. §. concorditer. nu. 2. col. j. 225
Compromissum de qua re fieri possit. sub rub. for. li. ad pœ. ex compromiſ. §. poni. nu. 6. col. ij. 229
Compromissum qualiter finiatur. sub ru. for. li ad pœ. ex compro. §. poni. nu. 8 col. j. 229
Compromissum super modum iudicandi & proceden di quot modis fiat. sub rubri. forma lib. ad pœn. ex compr. §. concorditer. nu. 1. col. j. 225
Compromittatúrne de his, de quibus compromitti non potest, si statuto caueatur, quod de omnibus compromittatur. sub ru. for. lib. ad pœ. ex compro. §. poni. nu. 7. col j. 231
Conditio adiecta legato, vt quis stet cum hæredibus, an impleri debeat. sub ru. for. lib. ad dot. §. ac etiam. nu. 4 col. j. 276
Conditio, si sine liberis, adiecta filio facerdoti instituto, de quibus liberis intelligatur. sub ru. for. lib. quo agi. ex substi. §. decederet. nu. 5. 494
Conditio, si sine filijs, an tacitè intelligatur. sub ru. for. li. quo agi. ex subst. §. decederet. nu. 1. col. ij. fo. 484. & de quibus intelligatur. ibi. nu. 2. & 3.
Concedere, verbum, quid importet. sub ru. for. in act. serui. §. plenam. nu. 3. col. j. 246
Concursus omnium an requiratur vel alterum sufficiat si plura adijciantur vel apponantur in aliqua dispositione. in for. lib. in act. rea. §. non adstringes. nu. 6. col. ij. 66
Concursus vtriusque, an in copulatiua requiratur ad hoc, vt dispositio impleatur. sub ru. for. lib. in actio. rea. §. non adstringens. nu. 9 col. j. 66
Conditio, si sine liberis, an habeat locum, vno tantum superstite. sub ru. for. lib. quo agi. ex subsit. §. decederet. nu. 7. col. ij. 494
Conditionem implendi facultas aut ius, an transeat in hæredẽ legatarij aut instituti sub conditione. sub ru. for. lib pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 12. colum ij. 721
Conditio ex l. & interdictum quorum bono. in quibus conueniant. sub ru. for. li. quo peti. hæ. ex test. §. corã vobis. nu. 2. col. ij. 444
Conducta re perempta ad eius æstimationem conductor eius teneatur. sub rub for. lib. ad præst. §. instituit. nu. 8. col. ij. 364
Conducens fundum ad tempus modicum, an teneatur facere fundo necessaria. sub ru. for. libel. ad præst. §. inuestiuit. nu. 12. col. ij. 364
Conductor an expellatur de domo ante tempus locationis finitum. sub ru. for. lib. ad præst. §. inuestiuit. nu. 5. col. j. 364
Conductor vt à re locata expellatur, quanto tempore cessari debeat. sub ru. for. li. ad præsta. rei & relaxa. §. soluere. nu. 2. col. ij. 367
Conferre bona qui hæredem adinuicem teneatur. sub ru. for. lib. pro hære. vel re sing. diuid. §. communiter. nu. 9. col. ij. 499
Conferre quartam filij succedentes olim non tenebãtur. sub ru. for. li. pro hære. aut sing. re. diui. §. cõmuniter. nu. 10. col. ij. 499
Conferenda quæ bona sint. sub ru. for. lib. pro hær. vel re sing. diui. §. communiter. nu. 2. col. ij. 466
Confessio emissa extra iudicium parte absente coram vicinis an præiudicet constanti. sub rub. for. act. rea. §. compellatis. nu. 5. col. ij. 4
Confessio emissa in vltima volũtate an reuocari possit. sub ru. for. act. rea. §. cõpellatis. nu. 6 col. j. 5

Confeſsio extra iudicium ſcienter facta,an & quando reuocari poſsit.ſub ru.for.act.re.§.cõpellatis. nu.8. col.ij. 5
Confeſsio facta ignoranter an poſsit reuocari.ſub rub.for ac.rea.§.compellatis.nu.10.col.ij. 5
Confeſsio facta in facto proprio præcedente deliberatione ſuper eo,an poſsit reuocari.ſub ru.for.act. rea.§.compellatis.nu.12.col.ij. 6
Confeſsio facta in iudicio an & quando reuocari poſsit.ſub ru.for.act.rea.§.compellatis.nu.11.co.ij. 9
Confeſsioni viri iurantis ſe talia ab vxore recepiſſe,licet ex alia quam dotis cauſa an ſtetur.ſub rubr.for. lib ad do.§.dedit.nu.5.col ij. 270
Confeſſoria agẽs pro iure ſeruitutis,an teneatur probare ſe dominium prædij dominantis,& eius aduerſarius prædij ſeruitutis.ſub ru.for.in act. confeſſ. pro ſerui.§.pleno iure.nu.2.col.ij. 236
Confines & cohærentiæ qualiter probentur.ſub rub. for.act.rea.§.cui cohæret.nu.5. col j. 15
Coniuncti re & verbis qui dicantur. Item qui verbis tantum & qui re tantum.ſub rub.for.lib.pro quo agi.ex ſubſt.§.breuiloquæ.nu.21.col.ij. 475
Coniunctorũ vnus admiſſus ad partem ſuam de iure ſpeciali non vtitur iure accreſcendi.ſub ru.for.lib. quo agi.ex ſub.§.breuiloquæ.nu.22. col.ij. 475
Congregati homines ad capiendum caſtrum occidentes,vnum,qualiter teneantur.ſub rub.for.inquiſ.§. pluribus.nu. 10.col.ij. 512
Conſanguineo germano defuncto ſuperſtitibus aliis conſanguineis germanis, vel remotioribus omnes ad defuncti ſucceſsionem in capita admittũtur.ſub ru.for.lib.pro hær.§.nullisq;.nu. 39.col.j. 459
Conſilio ſolo quis teneatur.ſub rub.for.inqui.§.opẽ. nu.8.col.ij. 521
Conſtitutionum nouarũ beneficium quid ſit.ſub rub. for.lib.cõ.plu.re.de.§.beneficio.nu.1.col.ij. 344
Contractus contra priuatam vtilitatem, an firmetur iuramento.ſub ru.for.lib.ſuper peti.reſt.in integ. §.tunc iurauit.nu.10.col.ij. 357
Contractus & commiſsi crimini locus & tempus,an debent libello inſcribi.ſub ru.for.lib.in act.hypo. §.ex memoratis.nu.9.col.j. 388
Contractus & ſtipulatio multis modis inutiles reddũtur.ſub ru.for.li.in act.rea.dec.§.veris.nu.2.3.4.5.& 6.col ij. 26
Contractus infantis,quando reddatur inutilis ſub ru. for.lib.in act.rea.decla.§.veris.nu.6.co.2. 26
Et q̃ differẽtia inter maio.& minorẽ infantẽ ibid.
Contrarietas in libello quot modis appareat,ſub ru. for.reſ.rei.§.contrarietatem.nu.1.col.ij. 99
Contrarietas teſtium quotuplex ſit.ſub ru.for.op.cõteſt.poſt publ.§.inuicem.nu.1.col.ij. 142
Contractatã rem eſſe ſemper præſumitur contra domini voluntatẽ.ſub rub.for.inqui.§.præter.nume.1. colum.ij. 528
Contumaciã an purgare poſsit ante ſententiam offerens ſe iurare paratum,ſi actor vel reus fuit contumax in non iurando in terminum.ſub ru.for.lib. act.rea.§.per ſacramentum.nu.4.col.j. 70
Conuentio quid. ſub rub.for.lib.vt pacta ſeruen.§. tranſactiones.nu.2.col.ij. 318
Conuentioni, ꝙ ſtetur teſtis dicto ſine iuramento an ſtetur.ſub rub.for.oppo.contra teſt.§.& non iurati.nu.1.col.j. 145
Copia non eſt danda de inſtrumento cõtinente plura in ſe capitula,niſi de illis capitulis,quę faciãt ad cauſam.ſub rubr.for.pe.co.inſt.§.cum anno.nu.8. 156
Copulatiuæ naturæ quæ ſit.ſub rub.for.lib.in act.rea. §.non adſtringens.nu.10.col.ij. 66
Creditor an prẽſcribat contra debitorem volentẽ pecuniam ſoluere & pignus exigere.ſub rub.for.li.in act.hypo.§.exceptionem.nu.6.col.ij. 400
Creditori priori re in ſolutum data,an liceat poſterio ri pecuniam auferre,& ſic eam recuperare.ſub rub. for.reſp.lib.in act.hypo.§.ſatisfacere.num. 4.colum.ij. 401
Crimen per viã exceptionis proponẽs an ſe inſcribat ſub ru.for.inqui.§.hæc eſt.nu.2.& 3.col.ij. 518
Criminalis cauſæ quot modis procedẽdi.ſub rub.for. inqui.§.hęc eſt.nu.1.col.ij. 510
Culpa lata an ſufficiat in delinquente quoad condẽnationem.ſub rub.for.inq.§.appenſatè.nu.4. 512
Culpa lata quando dolo æquiparetur.ſub ru.for.inq. §.appenſatè nu.5.6.7.8.& 9.col.ij. 423
Cumulatio actionum diuerſarum rerum ex diuerſis cauſis deſcẽdẽtiũ & ad diuerſa cõpetentiũ admittitur.ſub ru.for.lib.act.rea.§.ſaluo.nu.11. col.ij. 75
Cumulatio diuerſarũ actionũ ex eadẽ cauſa deſcẽdentiũ,ſed ad diuerſa competẽtium non admittitur.ſub rub.for.lib. act.rea.§.ſaluo.nu.13.col.ij. 62
Cumulatio diuerſarũ actionũ ex eadem cauſa & facto deſcendentium & ad idem competentium non admittitur.ſub rub.for.act.rea.§.ſaluo.nu.12.col.ij 63
Cumulatio diuerſarum actionum ex diuerſis deſcendentium,ſed ad idem competẽtium admittitur.ſub ru.for.lib.act.rea.§.ſaluo. nu.14.col.ij. 69
Cumulatio quando admittatur vel non.ſub rub.for. lib.act.rea.§.ſaluo.nu.10.col.ij. 63
Curator qñ & quibus caſibus cõſtituatur.ſub rub.for. li.ad red.ra.tu.§.& curatores.nu.4.col.ij. 394
Curatoris datio non tenet niſi per iudice confirmetur.ſub ru.for.lib.ad red.ra.tu.§.& curatores. nu.3. colum. ij. 304

D

Damnarorum bona quo perueniant.ſub rub.for. inqui.§.tranſeat.nu.1.col.ij. 531
Datij cauſa an res licitæ repertæ cum illicitis publicari poſſunt.ſub rub.for.ſuper ſolu.pedag.§.ceciderunt.nu.5.col.ij. 233
Datij non ſoluti,an pœna tranſeat in hæredẽ.ſub ru. for.ſuper ſolu.pedag.§. ceciderunt.nu.4. 233
Datio rem ſubiectam eſſe ignorare ſe dicens,an excuſetur is qui in datiariũ agit,qui rem cedit pro datio. ſub ru.for.ſuper ſol.pedag.§.ceciderunt. nu.3. 233
Datiũ de quibus rebus ſolui debeat.ſub ru.for.ſuper ſol.pedag.§.panni.nu.1.col.j. 231
Debitor an agatur præcisè ſoluere in pecunia numerata,ſi ſit pactum inter ipſum & creditorem.de ſoluendo in pecunia numerata.ſub rub.for.libel.in act.hypo.§.exceptionem.nu.4.col.ij. 401

Debitor pecuniam non habens vnde ſoluat, an audietur ſi velit ſoluere de bonis. ſub ru. for. reſp. lib. in act. hypote. §. exceptionem. nu. 3. col. ij. 401
Debitum de futuro in iudicium deduci non poteſt. vt fiat condemnatio de præſenti. ſub ru. for. acti. real. §. deducendo. nu. 6. col. iij. 58
Deceptio vltra dimi. iuſti prætij qualis eſſe dicatur. ſub ru. for. li. in cau. ven. §. pro pretio. nu. 4. col. j. 323
Deceptio vltra dimidia iuſti prætij, quomodo ſuccurratur iure humano. ſub ru. for. lib. in cauſa vendi. §. pro prætio. nu. 3. col. ij. 323
Decima an exigatur pro litis conteſt. ſub ru. for. reſp. rei. §. non tamen. nu. 2. col. ij. 63
Decima pro litis conteſt. eſt ſoluenda ad quantitatem ſummæ petitæ. ſub ru. for. reſ. rei. §. non tamen. nu. 3. col. ij. 93
Declinatoria excepta per quamcunque exceptionem. videtur quis in iudicem conſenſiſſe. ſub ru. for. decl. iuriſ. §. nec fuiſſe. nu. 1. col. ij. 71
Declinatoria exceptio, an poſsit opponi ſi quis inſtrumento promiſit & vbique locorum, & coram quocunque iudice poſſet conueniri. ſub ru. for. li. iuriſd. §. nec fuiſſe. nu. 2. col. j. 71
Declinatoria iudicij exce. quando opponatur. ſub ru. for. de li. iuriſd. ali. iud. in prin. nu. 1. col. j. 71
Declinatoria oppoſita ante litem conteſt. ſi iudex pro ceſſerit, tenet iudici. niſi pars appellauerit. ſub ru. for. de iuriſ. §. nec fuiſſe. nu. 5. col. ij. 71
Decretum primum & ſecūdū quid ſit. ſub ru. for. reſp. rei conuenti. §. nec in termino. nu. 14. col. j. 83
Et qualiter ad vtrunque perueniatur, ibidem nu. 14.
Definitiua ſen. qualiter impugnetur. ſub ru. for. ſen. defini. §. nos Bernardinus. nu. 9. col. ij. 179
Definitiua ſententia quid. ſub ru. for. defini. ſent. §. nos Bernardinus. nu. 2. col ij. 179
Definitiuam ſen. ferre quis poſsit. ſub ru. for. ſen. defi. §. nos Bernardinus. nu. 4 col. ij. 179
Definitiuæ ſen. effectus quid ſit. ſub ru. for. ſen. defic. §. nos Bernardinus. nu. 5. col ij. 179
Delegati iuriſdictio ratione incompetentię quot modis valeat declinari. ſub ru. for. decli. iuriſdict. §. nec fuiſſe. nu. 10. col. ij. 71
Delegatorum duo ex tribus tantum tertio nolente ferant ſen. defi. in concordia, an talis ſent. valeat. ſub ru. for. act. rea. §. necnon. nu. 5. col. j. 13
Deliberandi ius tranſmittitur ad omnes hæredes. ſub ru. for. lib. pro hære. ab inteſta. §. coram vobis. nu. 3. colum. j. 457
Deliberandi ius tranſmittitur in hæredem, licet ius adeundi non tranſmittatur. ſub rub. for. lib. quo pe. hære. ex teſt. §. pure. nu. 6. col. ij. 445
Delinquentes plures qualiter teneātur. ſub ru. for. inqui. §. pluribus. nu. 5. col. ij. 512
Et qualiter puniantur. ibid. nu. 6.
Demonſtrare tenetur actor rem quā petit, ſi reus dubitet an teneat vel poſsideat. ſub rub. for. act. real. §. cui cohæret. nu. 6. col. ij. 16
Denuntiatio quotuplex ſit. ſub ru. for. decl. iuriſ. §. pro teſtans. nu. 12. col. ij. 77
Depoſitarius non opponit compenſatione. ſub ru. for. lib. act. hypo. §. in depoſiti. nu. 3. col. j. 383
Depoſiti cauſa cęteris perſonalibus actionibus pręfertur. ſub ru. for. li. in act. hypoth. §. in depoſito. nu. 4. col. j. 483
Depoſiti cauſa eſt priuilegiata. ſub ru. for. libel. in act. hypo. §. in depoſito. num. 1. col. ij. 383
Depoſitio teſtis in hæc verba. dico ſic, imo ſic an contrarietatem contineat. ſub ru. for. oppo. contra teſt. poſt pub. nu. 2. col. ij. 141
Depoſiti ſola confeſsione non inducitur obligatio ſed probatio depoſiti. ſub ru. for. exi. contra poſ. §. habuiſſe. nu. 1. col. ij. 129
Depoſitum confeſſus amplius non auditur opponens non numeratæ pecuniæ exceptionem. §. in depoſito. nu. 2. col. j. 383
Depoſitum an probatur per ſimplicem confeſsionem. ſub ru. for. lib. in act. hyp. §. in dep. nu. 5. col. j. 383
Derobatores, an aliquo iure agere poſsint ad derobationem diuidendam. ſub ru. fo. li. in cau. ſo. n. 6. 336
Deſerta appellatione an dicatur nullitas ſublata ita quòd non poſsit intentari. ſub rubri. forma appella. à defini. ſeu & in quantum. numero. 2. colum. j. 195
Detinens ſimpliciter, vt depoſitarius, &c. poteſt euitare iudicium nominandi dominum. ſub rub. for. act. real. §. tenet. numero. 4. columna. j. 25
Dilatione data teſtes iurauerunt in termino, ſed non fuerunt examinari an imputabitur parti producenti, quòd non ſatisfaciat in termino, ſub rubri. forma oppo. contra teſt. §. ſuntque ij. numero. 15. col. j. 147
Dilatio docendi de iure ſua ex qua cauſa aſsignetur. ſub rub forma lib in actio. hypo. §. & renūciationis. numero. 1. columna. ij. 400
Dilatio vna vel plures quando intelligatur an producendos teſtes. ſub rub. for. oppo. contra teſt. §. ſuntque ij. nume. 35. colum. j. 147
Dilatio xx. dierum eſt danda reo ad reſpondendum libello quæ tamē per iudicem abbreuiari poteſt. ſub rubr. for. actio. real. § ad euidenti. nu. 13. colum. j. 11
Dilationis cauſæ quibus mouetur ad eam concedendam, an ſcribi debeant. ſub rubric. for. lib. act. hypot. §. & renuntiationis. num. 3. col. ij. 400
Dilatoriæ quæ ſint. ſub rubric. for. reſpon. rei. §. ſaluis. numero. 4. colum. ij. 109
Diuiſiſſe debitum in dubio an videatur creditor petēs partem debiti ab vno ex fideiuſſoribus ſub rubrica for. lib. contra plures reos deb. §. beneficij. numero 4. columna. ij. 344
Directa actio domino per procuratorem an quæratur in alijs caſibus præterquā in numeratione pecuniæ ſine ceſsione. ſub rub. forma lib. in act. hypot. §. ac reſtituere. nume. 7. col. j. 381
Directa an fideicommiſſaria ſit ſubſtitutio. quis effectus. ſub rub. for. lib. quo agit. ex ſubſti. §. compēdio ſæ. numer. 15. colum. j. 484
Directa an vtilis adiuncta mutuo an quæratur ex ſtipulatione. ſub rubri. for. libel act. hypoth. §. ac reſtituere. nnmer. 6. colum. j. 381
Directis verbis ſubſtitutione facta quam ſubſtit. conſtituat. ſubſt. rub. for. lib. quo ag. ex ſubſtitu. §. compendioſa. numero. 8. colum. ij. 484

Distinctiones in materiam contrarietatis, & varietatis testium. sub rub. for. oppositi. con. testes post pu. §. ac etiam varij. nu. 4. col. j. 124
Disiunctiuæ, seu alternatiuæ quæ sit natura. sub ru. forma lib. in act. reali declaran. §. non astringens. nu. 7. col. ij. 62
Diuisio demus emphyteuticæ an possit peti. sub rubr. for. lib. pro hæred. vel re sing. diuid. §. communiter. nn. 4. col. ij. 507
Diuisio inter filios prioris ac secundi matrimonij, qualiter fiat. sub for. li. ad do. §. di. nu. 10. 274
Diuisioni factæ per testimonium standum est. sub rub. for. libel. pro hæred. vel re singu. diui. §. communiter. nu. 8. col. ij. 499
Diuisionis benefic. an possit allegari à quacunque parte litis si ei non fit renunciatum. sub ru. for. li. con. plu. reos deb. §. beneficium. nu. 2. co. ij. 344
Diuisionis exceptio an sit dilatoria, vel peremptoria. sub ru. for. resp. rei. §. saluis. nu. 5. col. ij. 109
Doctores tres aut milites quinque rusticanis præferuntur in testimonio ferēdo. sub ru. for. oppo. contest. post pu. §. ac etiam varijs. nu. 5. col. j. 142
Doli exceptio generalis quando opponenda sit. sub ru. for. resp. rei. §. doli. nu. 2. col. ij. 109
Doli exceptio quotuplex sit. sub rub. for. resp. rei. §. iurisiurandi. nu. 10. col. j. 103
Dolo dante causam cōtractui stricti iuris qualiter succurratur. sub ru. for. lib. in causa venditionis. §. cōtra bonam. nu 3. col. j. 333
Dolus aduersarij propterque iuratur in litem probatur per iudicia, & argumenta. sub rub. for. resp. rei. §. iurisiurandi. nu. 19. col. j 104
Dolus potius qua casus in maleficijs præsumitur. sub rub. for. inqui. §. appensate. nu. 1. col. ij. 512
Dolus quo tempore interuenire debet ad hoc, vt in litem iuretur. sub rub. forma resp. §. iurisiurandi. nu. 17. col. j. 104
Domesticitas obijcitur testi. sub ru. for. iura. testi. §. pro testante. nu. 8. col. ij. 137
Dominium an plene quæratur, faciendo ire alquem & redire per fundum iudicis authoritate. sub ru. for. exe. sen. defi. §. faciendo. nu. 2. col. j. 209
Dominium an transferatur propter hoc si quis se constituat nomine alieno rem ignorans esse suam possidere. sub for. pos. act. §. item quod nu. 7. col. ij. 119
Dominium directum multis modis acquiritur. sub rub. for. act. rea. §. iure. nu. 3. col. j. 17
Dominium non cadit super re corporali. sub ru. for. act. real. §. iure. nu. 2. col. j. 17
Dominium quid sit & quotupliciter dicitur. sub ru. for. act. real. §. iure. nu. 2. col. ij. 17
Dominium rei alienatæ per debitorem alicuius qui suo creditori omnia bona obligauit, & se constituit eius nomine possidere, nunquid transeat sub ru. for ma resp. rei. §. præscriptionis. nu. 15. col. j. 96
Dominium rei venditæ non transfertur nisi soluto precio vel habita fide de precio. sub rub. for. posit. act. §. item quod dictus. nu. 1. col. ij. 119
Dominus an cogatur recipere volente emphy. soluere intra annum. sub ru. for. lib. ad præ. §. fictum. nu. 2. col. 2. 373
Dominus an sit iudex, si sit inter dominum & vassallum contentio super solo possessoris. sub ru. for. lib. ad re feu. §. nec superstitibus. nu. 29. col. j. 289
Donari filijs inter viuos an possit pater. sub ru. for. lib. §. pro do. ad dimittendum. nu. 2. co. j. 355
Donare filio, in actu quo eum emancipat an possit patrem. sub ru. for. lib. pro donato. §. ad dimittendum. nu. 3. col. j. 355
Donatio insinuatione deficiente, an vitietur. sub ru. for. lib. pro dona. §. solenniter. nu. 3. col. ij. 550
Donatio inter viuos an reuocetur. sub rub. for. lib. pro do. §. irreuocabiliter. nu. 1. col. ij. 252
Donatio per patrem facta an possit reuocari per filium. sub ru. for. lib. pro don. §. irreuocabiliter. nu. 1. col. j. 352
Donatio quæ reuocatur per filium, an in eo totum reuocetur. sub rub. for. lib. pro donatio. §. irreuocabiliter. nu. 3. col. j. 352
Donatio scientiæ alicuius an insinuatione egeat. sub ru. for. li. pro do. §. solenniter. nu. 1. col. j. 351
Donationem an confirmet renunciatio facta iuribus loquentibus de insinuatione. sub ru. for. lib. pro dona. §. solenniter nu. 12. col. 2. 351
Donationem non reuocatam ex iusta causa per defunctum an possit hæres reuocare. sub ru. for. lib. pro dona. § irreuocabiliter. nu. 11. col. j. 352
Donationem partis an possit reuocare filius institutus & agnoscens hæreditatem patris. sub ru. for. li. pro don. §. irreuocabiliter. nu. 8. col. ij. 351
Donationi an deroget legitimum eiusdem rei facti post donationem sub ru. for. lib. pro donato. §. irreuocabiliter. nu. 9. col j. 255
Donationi generali an includantur debitorū nomina. sub ru. for. li. in act. hy. §. sub ea. nu. 4. co. j. 384
Donationis inof. quærelam an sit necessaria proponere filio volente reuocare donationem patris. sub ru. for. li. pro do. §. reuo. nu. 4. col ij 352
Donationum coacruatio an impediatur hac protestatione quod tot sunt donationes, quod res donate. sub ru. for. li. pro do. §. solenni. nu. 5. col. j. 351
Dos cetrificata non tamen recepta an possit repeti. sub ru. for. li. ad do. §. dedit. nu. 3. col. j. 262
Dos est restituenda marito superuiuenti. sub ru. for. li. ad do. & vsum. §. vxor. nu. 2. col. j. 261
Dos vxori vel filiæ quando legauit, quid iuris. sub ru. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 46. & seq. vsque ad nu. 60. col. j. 422
Dotalem rem an possit alienare maritus. sub rub. for. li. ad dotem. §. ac etiam. nu. 1. col. j. 272
Dotalia iura que dicantur. sub ru. for. lib. ad do. §. simul. nume. 1. 273
Dotalium rerū aliquem spectet periculum. sub ru. for. li. ad do. §. ac etiam. nu. 2. co. ij. 273
Dotans filiam propriam de consensu fratris de rebus communibus, an sic debeat computare. sub ru. for. lib. pro hæred. vel re singu. rer. §. communiter. n. 33. colum. j. 500
Dotanti extraneo an actio dotis competat. sub ru. for ma lib. quo mul. ag. ad do. §. procuratorio. nume. 5. col.

colum. j. 260
Dotem si eam filio restituit propter discordiam cohabitationis an securè restituat socer. sub rub. for. lib. ad do. §. peruenit. nu. 2. co. j. 275
Dotis an sit facienda restitutio vxore ante virum prę-moriente. sub ru. for. lib. ad do. §. dictæ. nume. 1. colum. ij 275
Dotis confessio facta per maritum eius creditoribus an præiudicet. sub rubr. for. lib. ad do. §. dedit. nu. 4. colum. j. 27
Dotis tui fiat restitutio auo filiam dotante moriente nepte. sub ru. for. li. ad do. §. dictæ. numer. 2. columna ij. 275
Dotis lucrandæ pactum cum secundo viro quantum præiudicet liberis prioris matrimonij. sub ru. for. li. ad do. § dictæ. nu. 8. col. ij. 275
Dotis non numerate renuntiatio quid importet. sub ru. for. li. ad do. §. omnino nu. 1. col. j. 273
Dotis priuilegia decem septem quid etiam plura sint. sub ru. for. li. quo vxor. ag. ad do. §. coram vobis. nu. 1. col. j. 260
Dotis pro medietate aut totius lucrandæ causa ex cõtrarijs statutis loci viri & mulieris loci quòd attendatur. sub rub. for. lib. ad do. §. dictæ. numero 4. columna j. 275

E

Ecclesia decepta in concessione rei emphyteuticæ an possit petere resti. in integ. sub ru. for. li. ad præst. § cum omni. nu. 4. col. ij. 374
Ecclesiasticorum dignitatum possessio qualiter acquiretur & retineatur. sub rubr. for. in act. confess. pro fer. §. plenam. nu. 13. col. j. 250
Ecclesiæ non est ius quæsitum quantũcunque dictum sit in alienatione quod omni anno soluatur tale quid tali ecclesiæ. sub ru. for. li. ad præst. §. cum omni. nu. 5. col. ij. 374
Electio quando ex pluribus rebus testatoris relinquitur, quid iuris. sub rub. for. lib. pro leg. rei sing §. coram vobis. nu. 95. & 99. vsq; ad nu. 99. col. j. 438
Emendare libellũ quid sit. sub ru. for. act. rea. §. saluo. nu. 4. col. ij. 93
Emendare libellum vsque ad quod tempus liceat. sub ru. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 7. col. ij. 93
Emergentes vel incidentes exceptiones quæ dicantur. sub ru. for. exce. contr. pos. §. petens. nu. 2. col. j. 123
Emphyteuta an liberetur fructibus non natis in re emphyteutica. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. recusauit. nu. 1. col. j. 371
Emphyteuta an liberetur propter guerram. sub ru. for. li. ad præst. & rel. §. recusauit. numer. 2. co. j. 371
Emphyteuta an possit alienare melioramenta irrequisito domino. sub ru. for. lib. ad præst. §. cum omni. nu. 2. col. ij. 374
Emphyteuta an possit donare irrequisito domino. sub rub. for. li. ad præst. & rela. §. alienauit. nume. 5. colum. ij. 398
Emphyteuta ante quam soluat an à domino petere possit vt mõstret rem propter quã ipse tenetur fictum soluere. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. super solutione. nu. 2. col ij. 396
Emphyteuta cessans à solutione partis ficti an expelli possit. sub ru. for. lib. ad præst. §. fictum. nume. 5. colum j. 373
Emphyteuta denegante vel nesciente monstrare rem, an dominus possit dicere, tu teneris pro toto patrimonio. sub ru. for. libe. & præst. & rela. §. super solutione. nu. 4. col. ij. 369
Empyteuta si re reiecta quæstionem domini referat & nolit mercedem soluere an teneatur. sub rubric. forma lib. ad præstan. & rela §. super solut. nume. 9. colum. ij. 369
Emphyteuta soluens censum sed rem deteriorans an possit expelli. sub ru. for. li. an præst. §. fictum. nu. 11. col. j. 373
Emphyteuta soluens post diebus post hyemis vel triennium an audiatur. sub ru. for. li. ad præsta. §. fictum. nu. 3. col. j. 373
Emphyteuta tenetur monstrare rem propter quam affictum soluit domino petente. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. super solutione. nu. 3. col. ij. 396
Emphyteuta volente soluere totum fictum anni ante terminum an dominus recipere teneatur. sub rubr. for. lib. ad præs. & rela. §. omni anno. nu. 2 col. j. 356
Emphyteuta volente soluere partem ficti ante tempus, quid iuris. sub ru. for. lib. ad præstã. rei & rela. §. omni anno. nu. 3. col. j. 399
Emphyteutæ vel coloni negligentia an præsumatur spacio xxx. anno. vel similiter contra negligentiam domini. sub ru. for. ad præst. rei & rela. § soluere. nu. 4. col. ij. 397
Emphyteutica res an diuidi possit inter hæredes emphyteutæ sine domini licentia. sub ru. forma lib. ad præst. & rela. §. alienauit. nu. 3. col. ij. 398
Emphyteuticã rem an possint tenere filij si repudient patris hæreditatem ratione inuestituræ factæ patri præ se & filijs. sub ru. for. lib. ad præst. & rela. §. recusauit. nu. 9. col. j. 371
Emptionis & venditionis quot sint substantialia. sub ru. for. lib. in causa vend. §. coram vobis. nu. 1. colum na ij. 320
Emptor an aget exempto actione. sub ru. for. in causa vendi. §. ad tradendum. nu. 2. col. j. 334
Emptor an habeat regressum ab interesse contra venditorem si reperiat rem subiectam censui quãtumcunq; ad mensuram reperiatur. sub rub. for. libel. in causa vendi. §. perticarum. nu. 3. col. ij. 324
Emptori ipsi competit actio adhuc pro relata sententia pro pretio contra emptorem. re nondum à vendito re tradita. sub ru. for. li. res. rei. §. saluis. nu. 13. colum. j. 110
Emptori qualiter succurratur reperto vitio in re vendita ad pondus vel ad mensuram. sub rub. for. lib. in causa vendi. §. pertinarum. nu. 4. col. ij. 324
Episcopus in quibus casibus possit dispensare cum excommunicatis maiori. sub ru. for. rel. rei. §. tãquam. nu. 5. col. ij. 85
Equus alienus vel nauis aliena super qua portatur res illicita an simul cum dicta re publicetur. sub ru. for. li. super sol. ped. §. cecideru nt. nu. 9. col. ij. 283

Error in demonſtrandis confinibus: tam in contractibus quàm vltimis voluntatibus non vitiat ſub ru. for. act. rea. §. cui cohæret. nu. 5. col. j. 15
Error iuſtus iuſtiſsimus & iniuſtus quis ſit. ſub rubr. for. teſt. rei. §. præſcriptionis. nu. 11. col. j. 65
Euicta re an agatur de euictione contra donantẽ. ſub ru. for. li. pro don. § ad dimittendum. nu. 2. col. j. 355
Euicta re vendita per creditorem ab emptore in quẽ de euictione competit actio. ſub rub. for. li. rei. lib. in act. hy. §. ſatisfacere nu. 5. col. iij. 402
Exceptio competens actori an competit eius ſucceſſori. ſub ru. for. reſ. rei. §. ſaluis. nu. 15. col. j. 10
Exceptio competens reo principali an porrigatur ad eius fideiuſſorem. ſub ru. for. reſ. rei. §. ſaluis. nu. 14. colum. j. 110
Exceptio omnis impedit proceſſum, qua proponitur ius actori non eſſe. ſub ru, for. reſ. rei. §. quo ad impediendum. nu. 3 col. ij. 108
Exceptio rei iudica. an obſtet ſi ſecuta miſsione contra filium teſtatoris dicat poſtea patris teſtamẽtum inofficioſum. ſub ru. for. lib. quo pet. hær. ex teſta. §. ac etiam. nu. 3. col. j. 452
Exceptio, tu non es procurator eſt opponenda in litis exordio & ante litem conteſt. ſub rub. for. reſ. rei. §. ſimoninus. nu. 3. col. ij. 89
Exceptione peremptoria tutus debitor ſi leget debitum creditori an hæres eius vtatur tali exceptione. ſub rub. for. lib. pro leg. rei ſing. §. coram vobis. nu. 94. col. iij. 422
Exceptionem habenti an competat ius agendi. ſub ru. for. lib. pro leg. rei ſing. §. coram vobis. numero. 86. colum. j. 422
Exceptionem obijciens an videatur fateri agentis intentionem. ſub rubr. for. reſ. rei. §. ſaluis. numero. 9. colum j. 10
Exceptionem rei iudic. & ſimiles ad impediendũ proceſſum opponens auditur. ſub ru. for. act. real. §. ſum mariè. nu. 5. col. j. 58
Exceptiones coram eodem iudice ſunt proponendæ coram quo eſt productus libellus. ſub ru. for. reſ. rei conuen. §. coram vobis. nu. 1. col. ij. 82
Exceptiones generales & ſpeciales quæ ſint. ſub rub. for. reſ. rei §. doli. nu. 1 col. ij. 10
Exceptiones legitimæ admittendæ ſunt. ſub ru. for. lib. quo pet. hæ. ex teſt. §. contradictioni. nume. 1. columna. j. 456
Exceptiones oppoſitæ ad impediendũ proceſſum ſtatim probari debent. ſub rub. for. reſ. rei. §. quod ad impediendum. nu. 4. col. ij. 10
Exceptiones plures cõtrarię an ſimul proponi poſsint ſub rub. for. reſ. rei. §. ſaluis. nu. 12. col. j. 110
Exceptiones quæ impediunt proceſſum quot ſunt. ſub ru. for. reſ. rei. §. quo ad impediendũ. nu. 2. col. ij. 10
Exceptiõibus quibuslibet an poſsit renuntiari. ſub ru. for. reſ. rei. §. ſaluis. nu. 7. col. j. 110
Exceptionis præſcriptionis quæ ſit natura. ſub ru. for. reſ. §. præſcriptionis. nu. 1. col. j. 65
Exceptionum quædam ſunt impedientes proceſſum litis quæ non tangunt merita cauſæ. ſub ru. for. reſ. rei. §. quo ad impediendum. nu. 9. col. ij. 10
Exceptionum quot ſint ſpecies. ſub ru. for. reſ. rei. §. ſaluis. nu. 3. col. ij. 10
Excõmunicatio quid ſit & quotuplex. ſub ru. for. reſ. rei. §. tanquam. nu. 1. col. j. ad fi. 85
Excommunicatio quot modis infligatur. ſub ru. for. reſ. rei. §. tanquàm. nu. 2. col. j. ad fi. 85
Excommunicationis effectus quis ſit. ſub ru. for. reſ. rei. §. tanquam. nu. 9. col. j. in fi. 85
Excommunicatus incurrit alias pœnas à iure inflictas. ſub ru. for. reſ. rei. §. tanquam. nu. 6. col. j. 85
Executio an fiat contra procuratorem admiſſum & cõdemnatum. ſub ru. for. reſ. rei. §. Symoninus. nume. 2. col. ij. 89
Executio ſententiam habeat inſtantiam vt cauſa principalis. ſub ru. for. exce. ſen. defini. § faciendo. nu. 3. col. j. 206
Executio ſententiæ an poſsit committi parti. ſub ru. for. exe. ſent defi. §. P. publico. nu. 2. col j. 260
Executione excedente modum debitum exequenti qualiter ſuccurratur. ſub ru. for. exe. ſen. defi. §. P. publico. nu. 8. col. ij. 206
Executor ad diſtribuendum inter pauperes an poſsit eligere filium ſpurium teſtantis tanquam pauperem. ſub ru. for. lib. ad re. rat. tu. §. an executores. nu. 22. col. ij. 305
Executor ad quod vſque tempus rationem reddere compellatur. ſub ru. for. li. ad re. rat. §. an executores. nu. 24. col. ij. 305
Executor deputatus ad male ablata an poſsit ſoluere alia debita ex honeſta cauſa. ſub ru. for. lib. ad re. ra. tu. §. an executores. nu. 23. col. ij. 309
Executor proponens pignora vænalia an habeat fidem de pretio. ſub ru. for. exe. ſenten. defi. §. pro publico. nu. 6. 209
Executor quotupliciter ſumatur. ſub ru. for. lib. ad re. ra. tu. §. an executores. nu. 2. col. j. 306
Executore dato ſuper conſtituenda capella cuius conſtructus cauſa dedit executorem qualiter reddatur ratio. ſub ru. for. li. ad re. ra. tu. §. an executores. nu. 29. col. ij. 36
Executore per ignorantiam exequente exceſsiue qualiter ſuccurratur. ſub ru. for. exe. ſenten. defi. § P. publico. nu. 10. col. ij. 206
Executores an habeant actionem contra ſcriptum hęredem pro executione fienda. ſub ru. for. li. ad re. ra. tutel. §. an executores nu. 4. col. ij. 309
Executores an poſsint bona vendere habita fide de pretio antequam decurrat tempus anni. ſub ru. for. lib. ad red. ra. tu. §. an executores. nu. 20. col. ij. 309
Executores an poſsint deputata ad certum vſum in aliũ conuertere. ſub ru. for. lib. ad re. ra. tu. §. an executores. nu. 16. col. ij. 306
Executores an poſsint exercere officium ante aditam hæreditatem hæredibus ſcriptis non adeuntibus. ſub ru. for lib. ad re. rat tu. §. an executores. num. 13. colum. ij. 308
Executores an poſsint procuratorem conſtituere. ſub ru. for. lib. ad re. ra. tu. §. an executores. nu. 12. 309
Executores an transferant dominium in emptorem ſine cõſenſu hæredis cũ habeãt poteſtaté alienandi ſub

ſub rub.for.lib.ad red.ra.tut.§.an executores.num. 17.col.ij. 36

Executores habentes poteſtatem alienandi an poſsint permutare.ſub ru.for.li.ad red.rat.tut.§.an executores.nu.15.col.j. 306

Executores qualem poteſtatem habeant, pauperibus hæredibus inſtitutis.ſub ru.for.lib.ad red.rat.tut.§. an executores.nu.5.col.j. 306

Executores qui eſſe poſsint.ſub rub.for.lib.ad red.ra. tut.§.an executores.nu.3.col.j. 306

Executores teſtamentian ſint ſimi.tutoribus ſub ru. form.libel.ad red.rat.tut.§.an executores.numero j.col.j. 30

Executoribus vendere volentibus.an hæres ſit cogendus exibere res.ſub rub.for.lib.ad red.rat.tut.§.an executores.nu.18.col.j. 306

Executorum anni tempus an currat pendente lite interſcriptos hæredes & venientes ab inteſtato.ſub rub.for.lib.ad red.rat.tut.§.an executores.nume.12. col.j.in fin. 306

Executorum libris in reddenda ratione credendum ne ſit ſub ru.for.lib.ad red.rat.tut.nu.25.col.j. 306

Executorij officij annus an currat ante aditam hæreditatem.ſub ru.for.lib.ad red.ra.tu.§ an executores. nu.10.col j. 306

Executorum officij annus an currat ante euētum conditionis, vel diei appoſitæ legato, vel inſtitutioni. ſub ru.for.lib.ad redden.rat.tut.§.an executores. nu.9.col.j. 306

Executorum officij annus an poſsit per epiſcopum prorogari.ſub ru.for.lib.ad red.rat.tu.§.an executores.nu.ij.col.j. 306

Executorium officium quāto tempore duret.ſub rub. for.libel.ad red.rat.tut.§.an executores.numero 7. col.j. 306

Executorum officium quantum ad hæreditatem eſt neceſſarium ſub rub.for.ad red.rat.tut.§.an executores.nu.19.col.j 306

Executorum pluriū mortuo vno ad quem eius poteſtas deferatur.ſub ru.for.lib.ad red.rat.tut.§.an executores.nu.27.col.j. 306

Exemplari ſubſtitutioni quæ ſint neceſſaria.ſub rubr. form.libel.quo ag.ex ſubſt.§.exemplaris.numer.12 col j. 481

Exemplaris ſubſti.quando finiatur ſub ru.for.lib.quo ag ex ſubſti.§.exemplaris.nu.13.col.j. 481

Et an ſuperueniētibus liberis finiatur.ibidem.nu.17

Exemplaris ſubſtitutio quæ.ſub ru.for.lib.quo ag.ex ſubſti.§.exemplaris.nu.1.col.j. 481

Exemplaris tacita an cōtineatur in exemplari expreſſa.ſub rubr.for.lib.quo agi.ex ſubſtit.§.exemplaris. nu.10.col.j. 481

Exemplaris tacita an excludat matrem.ſub ru.for.lib. quo ag.ex ſubſti.§.exemplaris.nu.2.col.j. 481

Exemplariter à matre ſubſtitutus an præferatur ſubſtituto à patre exemplariter.ſub ru.for.lib.quo ag. ex ſubſti.§.exemplaris.nu.5.col.j. 481

Exemplariter muto, ſurdo, & prodigo an ſubſtituatur.ſub rub.for.lib.quo ag.ex ſubſtit.§.exemplaris. nu.2.col.j. 481

Exemplariter quibus ſubſtitui poſsit.ſub rub.for.quo agit.ex ſubſt.§.exemplaris.nu.4.col j. 48

Exemplariter qui ſubſtituere poſsint.ſub rub.for.lib. quo ag.ex ſubſti.§.exemplaris.nu.3.& 6.col j. 48

Exigi poteſt delegatus intra annum à ſententia lata ſub rubric.for.lib. actio.real.§. executioni.nume.2. colum.ij. 58

Expenſarum condemnationem omittente, vel nolēte iudice an pars poſsit ab eo reſtitutionem petere ſub rub.for.lib.in act.rea.decla.§.& expenſis. nume.8. colum.ij. 54

Expenſarum conditionem non poteſt reſeruare ſibi iudex in ſententia quāuis taxationem poſsit.ſub ru. for.in act.rea.decla.§.& expenſis.nu.5.col.ij. 54

Expenſarū exceptionis quæ natura ſit ſub rubr.form. reſp.rei.§.executionē.nu.1.col.j.in prin. 104

Expenſarum facta petitione an debeat cōuentus repelli à proſecutione litis niſi prius reſtituntio, & ſolutis expenſis.ſub rubr.for.lib.in act.reali decla.§.& expenſis.nu.4 col.ij. 54

Expenſarum quot ſint ſpecies.ſub rubr.for.lib.in act. rea.§.& expenſis.nu.2.col.ij. 54

Expenſarum ſententiam incertam poteſt ferre iudex, & ſine quantitate determinata.ſub rubr.for.libel.in act.rea.decla.§.& expenſis.nu.54. 54

Expenſas an præſtet actor, lapſo tempore inſtantię & reo abſoluto ab obſeruatione iudicij.ſub rubr.for. lib.in act.rea.decla.§.& expenſis.nu.6 col.ij. 54

Expenſas in alia inſtantia an poſsit pars à parte poſtulare.ſub rubr.for.lib.in actio.rea.decla.§.& expēſis. nu.9.col.ij. 54

Expenſæ de fructibus deducendæ ſunt.ſub ru.for.li. ad dot.§.tanquam.nu.7 col.ij. 279

Expenſæ factæ in ſtudio an poſsint fratri imputari in quartam.ſub rub.for.lib.pro hære.aut fing.re.diui. §.communiter.nu.21.col.ij. 500

Expenſæ in re dotali, an poſsint hæredes viri deduci. ſub ru-for.li.ad do.§.ac etiam.nu.3.col.j. 271

Expenſæ litis an petantur iure actionis, vel officio iudicis.ſub rub.for.lib.in act.rea.decla.§.& expenſis. nu.4.col.ij. 54

Expenſæ litis ex quibus cauſis debentur.ſub rubr.for. lib.in act.rea.§.& expenſis.nu.3.col.j. 54

Expenſæ probantur per iura patris adhibita iud.mod. ſub rub.for.lib.in act.rea.decla.& §.expenſis.nu.10. colum.ij. 54

Expenſæ ſi non fuerint à parte petitæ, nūquid ad illas poterit iudex officium ſuum exercere.ſub rub.for. lib.in act.rea.decla.§.& expenſi.nu.7.col.ij. 54

F

FActo ſimpliciter propoſito ſine aliqua quantitate in accuſatione nunquid poſſet accuſatio inſtitui, cum adiectione qualitatis, ſub rubri.forma libelli in actione rea.§.non aſtringens.nume. 4.colum.ij. 66

Falſa cauſa adiecta in vltima voluntate an vitiet diſpoſitionem.ſub rub.for.ſent.defrui.§.nos Bernardinus.nu.1.col.j. 179

Falſi nunquid ciuiliter agi poſsit contra partē antequā

criminaliter actum sit. sub rubr. for. lib. ad rescind. senten §. qualis qualis. nu. 2. col. ij. 21
Falsitas etiam iudicis officio quæritur. sub ru. for. li ad rescind. sen. §. qualis qualis. nu. 3. 12
Falsitas quot modis disputetur, aut quæratur. sub rub. for lib. ad re. sen. §. qualis qualis. nu. 7. col. ij. 21
Falso instrumento vtens quãdo iudicat in falsum. sub ru. for. lib. ad re. sen §. dolose. nu. 1. col. ij. 212
Falso instrumento vsurus, si protestetur coram iudice postea se nolle vti illo instrumento, nisi quantum sit verum & non aliter, an excusetur. sub rubrica forma libelli ad rescind. senten. §. dolose. nume. 2. col. ij. 214
Falsum committitur vbicũque veritas immutatur. sub ru for. iura. test. §. & falsitate. nu. 1. col. 1. 132
Falsum quot modis committatur. sub ru. for. libel. ad. rescind. sen. §. procurauit. nu. 1. col. ij. 212
Fama an faciat plenam probationem. sub ru. for. pos. §. item quod iij. nu. 11 col. ij. 114
Fama debet oriri à personis dignis, & honestis. sub ru. for. pos. act. §. item quod iij. nu. 7. col. ij. 118
Fama que allegatur quo in loco esse debeat. sub rubr. for. posi. act. §. item quod iiij. nu. 4. col. ij. 118
Fama quid sub rub. for. posit. act. §. item quod iiij. nume. 3. col. ij. 118
Famam quot homines faciant sub rub. for. posi. act. §. item quod iij nu. 6. col. ij. 118
Fama quotuplex est. sub ru. for. posi. act. §. item quod iiij. nu. 2. col. ij. 118
Fama sui esse sufficit inter parentes & affines si est contentio de morte alicuius in partibus remotis. sub ru. for. posit. act. §. item quod iiij. col. 5. ij. 118
Famæ quis effectus. sub ru. for. posit. act. §. item quod iiij. nu. 10 col ij. 118
Famil. herci. act. an habeat locũ inter possidẽtes rẽ hereditariam diuisam &c. sub ru. for. lib. pro hære. & re sing. diui §. communiter. nu. 5. col. ij. 499
Fami. hercis. actio quoties intentari possit. sub ru. for. lib. pro hære. vel re sing. diuid §. communiter. nu. 3. colum. ij. 499
Famil. ercis. act. vbi habeat locum. sub rub. for. lib. pro hære. vel re sing. diuid. nu. 1. col. ij. 499
Famil. ercis actione quid diuidatur, sub rubrica forma lib. pro hæred. vel re sing. diuidenda. §. communiter. nu. 2 col. j. 499
Feudalem rem à spoliatore recuperans dominus, an teneatur rem vassallo restituere. sub rubr. forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 34. col. ij. 260
Feudali re relicta, an debeatur eius æstimatio, cum res dari non possit nomine legati. sub rub. forma lib. ad re. feu. §. nec superstitibus. nu. 18. col. ij. 290
Feudi alienatio facta in extraneum voluntate domini per agnatos q̃ alienationi non consenserint, poterit reuocari. sub ru. forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 24. col. j. 260
Feudi priuatione secuta propter causam legitimam, cui applicetur tale feudum. sub rub. for. lib. ad reuo. §. nec superstitibus. nu. 27. col. ij. 260
Feudo an possit vassallus imponere seruitutem rusticam vel vrbanam. sub ru. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 16. col. j. 260
Feudo ecclesiæ an succedant extranei hæredes. sub rubrica forma lib. ad præst. & rela. §. recusauit. numero. 5. col. j. 371
Feudi reuocandi legitima causa. sub ru. for. lib. ad reuo. feudi. §. vitæ. nu. 1. col. ij. 284
Feudum decedente vassallo ad quos per successionem transferatur. sub rub. forma lib. ad reuo. feudi. §. nec superstitibus. nu. 4. col. j. 260
Feudum de quo facta fuit inuestitura tam pro se quã hęredibus, tam masculis quàm fœminis an semper fœminam excludat masculo aliquo superstite. sub rub. forma lib. ad reuoc. feu. §. nec superstitibus. numero 2. col. j. 260
Feudum habili an assignare possit decedens duobus liberis superstitibus habili & inhabili. sub rubrica forma lib. ad reuocan. feu. §. nec superstitibus. nu. 12. colum j. 260
Feudum in fœminas regulariter nisi certis casibus nõ transit. sub rubrica forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. num. 5. col. j. 260
Feudum possit ne alienare dominus sine voluntate vassalli. sub rubrica forma lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 21. col. 1. 260
Feudum rectum & proprium ad masculos fœminis exclusis transit. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 1. col. j. 290
Feudum reuocare an poterit hæres domini. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. § vitæ. nu 2. col. j. 287
Fideicommissarius vniuersalis an sit legitimus contradictor sub rub. for. lib. quo petit. hære. ex testa. § iniuste. nu. 4 col. j. 450
Fideiussio qualiter fiat. sub rubr. for. lib. contra plures reos deb. §. interceſſerunt. nu. 1. col. ij. 343
Fideiussor constituens se principalem debitorem, an vtatur beneficio excussionis. sub ru. for. lib. contra plures re. §. beneficio. nu. 3. col. ij. 344
Fideiussor nolens vti beneficio diuisionis, an possit petere cessionem actus contra fideiussores, & principalem. sub ru. for. lib. contra plu. re. de. §. interceſſerunt. nu. 3. col. j. 343
Fideiussor se tuetur defensionibus rei. sub rubrica forma lib. contra plures re. de §. interceſſerunt. numero 4. col. ij. 343
Fideiussoris datio an valeat super dote conseruanda. sub rubrica forma libel. ad do. §. solenniter. numero 3. col. j. 273
Filia dotata an sit exclusa filio masculo instituto hærede quamuis inuestitura sit facta pro se & filijs masculis & fœminis. sub ru. for. lib. ad præst. & relaxa. §. recusauit. nu. 8. col. ij. 371
Filij adoptiui qualiter succedant. sub ru. forma lib. pro hære. ab intest. §. nullisq;. nu. 11. col. ij. 456
Filij aliorum fratrum venientes ad successionem patrui, qualiter succedent. sub ru. for. lib. pro hęred. ab intest. §. nullisq;. nu. 38. col. j. 459
Eilij fratris cum patruo ęqualiter succedunt in feudo. sub rubrica forma lib. ad reuoc. feu. §. nec superstitibus. nu. 13. col. ij. 291
Filij fratrũ an veniant ad successionẽ fratris defuncti cum

eum eorum.§.aſcendentibus.ſub rub.for.lib.pro hę redi.§.nullisque.nu.36.col.j. 456
Filij naturales qualiter ſuccedāt.ſub rub.for.li.pro hę red.ab inteſt.§.nullisque nu.13.col.j. 456
Filij primi matrimonij, an in caſu ſtatuti poſsint ſaltem repetere legata vltra dotem per patrem ſuum, quę mulier dederat ſecundo viro in dotem.ſub rub. for.li.ad do.§.dicta.nu.11.col.j. 274
Filij poſſunt agere contra patrem diſsipatorem, ad repetendum mortua matre ſua.ſub ru.for.li.quo mu. ag.ad do.§.procuratorio.nu.7.col.j. 260
Filij qualiter ſuccedāt aſcendētibus ab inteſ.defunctis. ſub ru.for.li.pro hęre.ab inteſt.§.nullisque.nu.6.col. ſecunda. 459
Filij ſi ex omni cauſa repudient tam ex teſtamēto qua ab inteſtato adhuc priuilegio ſpeciali volentes intra triennium adire audiuntur.ſub ru.for.li.pro.hęr.ab inteſt.§.nullisque.nu.2.col.j. 458
Filij ſuccedentes an differant aſcendentibus in modo ſuccedendi.ſub ru.for.li.pro.hære.ab inteſt.§ nullisque.nu.7.col.j. 459
Filio decedenti ſola matre ſuperſtite, an ipſa ſuccedat.ſub ru.for.lib.pro hære.ab inteſta.§.nullisque. nu.2.& 3.col.j.eodem.
Filiorum quot ſunt ſpecies.ſub ru.for.li.pro hęr.ab inteſta.§.nullisque.nu.4.col.ij. 458
Filius acceptans patris legatum an poſsit dicere teſtamentum patris nullum, quia in eo inſtitutus.ſub ru. for.li quo pe.ex teſt.hę.§.ac etiam.nu.4.co.j. 452
Filius adoptiuus prēteritus an rumpat teſtamentum. ſub ru.for.li.pro hæ.ab inteſta.§.nullisque.nu.12.co lum.j. 456
Filius aliquando à ſucceſsione feudi excluditur.ſub ru bri.for.li.ad reuo.feu.nu.6.col.j. 369
Filius eſt dominus bonorum paternorum etiam viuēte patre.ſub ru.for.li.pro hære.ab inteſt.§.nullisque nu.10.col.ij. 450
Filius miſſus in ſtudium, an debeat ſubſtentari ad ſtudium de bonis communibus mortuo patre ſub ru. for.lib.pro.hære.vel ſingu.re. diui.§.communiter. num.24.col.j. 500
Filius notarius an poſſet tradere & conficere inſtrumentum de re ad patrem pertinente.ſub rub.for.op po.contra inſtru.§.aliisque.nu.11.col.j. 16
Filius vt ſit naturalis tantum quæ concurrere debeant ſub rubri.for.lib.pro hære.ab inteſtat.§.nullisque nu.5.col.j. 454
Flumen defluens ad aliquam ciuitatem à lacu alicuius ciuitatis an poſsit auerti à lacu à ciuitate ſeu territorio dominantis illi lacui.ſub ru.for.li.act.confeſſoria pro ſerui.§.ſeruitus aquæductus.nu.12.col.ij.236
Flumen qualiter alicuius priuati effici poſsit.ſub rubr. for.in act.confeſ.pro ſerui.§. ſeruitus aquæductus. nu.4.col.j. 236
Flumine alueum ſuū mutante an ius iſtius qui habebat aqueductum ex illo flumine ſit extinctum.ſub rub. for.in act confeſ.pro ſer.§.ſeruitus aqueductus.nu. 13.col.ij. 236
Fluminis non nauigabilis aquam præoccupans an cæteris præiudicium faciat idem facere volentibus.ſub rub.for. in act.confeſſo.pro ſer.§.ſeruitus.nu.8.colum.j. 239
Forus rei ſi ſit multiplex eligitur per actorem in for.de cli.iuris.§.nec fuiſſe.nu.6.col.j. 71
Frater an teneatur ad æſtimationē fratri propter feudum ad eos deuolutum de iure communi contra diſpoſitionem teſtatoris qui vni tantùm filiorum aſſignauerat.ſub rub.for.li.ad reuoca.feu.§.nec ſuper ſtitibus.nu.11.col.ij. 260
Frater ex vtroque parente an preferatur fratri ex parte tantùm in ſucceſsione feudi fraterni.ſub ru.for. li.ad re.feu.§.nec ſuperſtitibus.nu.10.co.j. 260
Fratres legirimi ex vtroque parente ex vna parte & fratres ex altero parente tantum ex altera qualiter ſuccedat.ſub ru.for.li.pro hær.ab inteſt.§.nullisque nu.30.col.j. 459
Fratribus defuncti ſolius vt cum aſcendentibus admit tantur ſingulare ius eſſe.ſub ru.for.lib.pro.hære.ab inteſt.§.nullisque.nu.26. 456
Fructibus fundi conducti defraudatis an à prēſtatione mercedis conductor excuſetur.ſub rub.for.li.ad prę ſta.nu.9.col.j. 364
Fructus & reditus dignitatis quæſitæ filio per patrem. an ſint conferendi.ſub ru.for.li.pro.hæ.vel ſing.re. diu.§.communiter.nu.15.col.ij. 466
Fructus ex rebus paraphernalibus an ſint reſtituendi. ſub ru.for.li.ad dot.§.tanquam.nu.9.col.j. 270
Fructus in oblatione libelli an & quare ſint exprimendi.ſub ru.for.li.in act.del.§.ſimul.nu.1.& 2 col.j.46. & titulus quid operetur ibidem.nu.3.
Fur an liberetur à manibus iudicis ſi dominus dicat furtum ſibi factum non eſſe hoc eſt conſenſum prēſtitiſſe.ſub rubri.for.inquiſitio.§.præter.numer.2. colum.ij. 528
Fur hodie qualiter puniatur.ſub ru.for.inqui.§.furto. nume.8.col.j. 57
Fur ſi dicat ſe dominum credidiſſe conſentire & dominus contradicat an liberetur.ſub rub.for.inqui.§. præter.nu.3.col.ij. 528
Furta an tot committantur quot ſint contractiones. ſub rubric.forma.inquiſition.§.contractando.nu.2. & 3.col.j. 427
Furtū.quid.ſub ru.for.inqui.§.furto.nu.2.col.j. 528
Furtum quomodo noſcatur.ſub ru.for.inquiſi.§.furto nu.2.co.j. 527

GAbellæ ſolutio an præſcribi poſsit in aliqua villa habente per ſe ſuos cōfines & iuriſdictionem ſub rub.for.in act.confeſ.pro ſerui.§.plenam. nu.16.col.j. 246
Generalitas quę admittatur.ſub rub.for.excep.contra poſi.§.generales.nu.1.col.j. 121
Gradu prior an peæferatur poſterioribus in ſucceſsione feudi.ſub ru.for.li ad reuo.feu.§.nec ſuperſtitibus.nu.14.col.ij. 290
Gradu quo ſit aliquis ex collateralibus dupliciter quæritur.ſub ru.for.lib.pro hęre.ab inteſt.§.nullisque. nu.33.col.j. 456
Gradu vnum quilibet perſona de iure ci.facit.ſub rub. for.li.pro hæ.ab inteſt.§.nullisque.nu.34.col.ij.459

Gradus tot sunt in collateralibus quot sunt personæ dempto cũmuni stipit. sub ru. for. li. pro here. §. nullisque. nu. 32. col. j. 456
Graduum computatione differũt ius can. & ci. sub ru. for. li. pro hære. §. nullisque. nu. 32. col. j. 456
Grauaminis à quo appellatio interponitur, qualitas semper exprimi debet. sub rub. for. appel. à sententia defini. §. occasione. nu. 1. col. ij. 160

H

HAbilitate vel iure superueniente conueniendi ex parte rei conuenti nunquid ex eadem instantia possit fieri condennatio. sub ru. for. li. actio. rea. §. deducendo. nu. 4. col. ij. 92
Hæreditarię singularis rei causa agere volens debet potius agere rei vendicat. vel publica. quam petit. hær. sub ru. for. lib. pro hęre. ab intest. §. coram vobis. nu. 6. colum. j. 457
Hæreditas quomodo diuidatur inter ascendentes disparis gradus. sub rub. for. li. pro hære. ab intestat. §. nullique. nu. 37. col. j. 456
Hęredes semel adita vel repudiata amplius agnosci vel repudiari non potest sub rub. for. lib. quo petit. hær. ex testa. §. purè. nu. 8. col. j. 445
Hęreditas si sit distributa per testatorem qualiter succedatur hæredi. sub ru. for. li. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nu. 3. col. ij. 421
Hæreditas solo animo aditur. sub ru. for. li. quo pe. hæ. ex test. §. purè. nu. 4. col. j 445
Hæreditate iacente quid agendum. sub rub. for. libel. quo petit. hære. ex testa. §. iniuste. nu. 1. col. j. 450
Hæreditate legatis exausta qualiter succurratur. sub rub. for. lib. pro leg rei singu. §. coram vobis. nume. 21. col. ij. 421
Hæreditate vel legato relicto cum conditione de stando in loco certo quid agendum. sub ru. for. li. pro le. rei sin. §. coram vobis. nu. 15. col. ij. 421
Hæreditatem adire volens quas cautelas obseruare debeat. sub ru. for. li. quo peti. hęre. ex testa. §. purè. nu. 9. col. j 445
Hęreditatem agnati adiens etiam beneficio inuentarij an teneatur creditoribus nõ solùm ad vires allodialium bonorum, sed etiam feudalium. sub rub. for. li. ad reuoca. feudi. §. nec superstitibus. nu. 7. col. j. 160
Hæreditatem possidens reus conuentus si dicat eam possidere ex alio testamento quid agendum. sub rubric. for. libel. quo peti. hære. ex testa. §. iustè. nu. 2. colum. j. 450
Hæreditatis petitio datur tam ex testamento quam ab intesta. sub rub. for. lib. pro hære. ab intest. §. coram vobis. nu. 1. col. j. 457
Hæreditatis petitio & rei vendicatio an simul intentari possit. sub rub. for. li. pro hęre. ab intesta. §. coram vobis. nu. 10. col. j. 454
Hæreditatis petitio. quid veniat. sub rub. for. libel. pro hære. ab intest. §. coram vobis. nu. 8. col. j. 457
Hæreditatis vendicande quę sit remedia. sub rubr. for. lib. quo peti. hære. ab intest. §. coram vobis. nume. 1. col. j. 444
Hæredis bona propria an possint per hypothecariam auocari tanquam obligata pro debito defuncti. sub rub. for. lib. in act. hypo. nu. 1. col. j. 388
Hæredum duorum emphyteutæ altero soluente, an vtrunque domus expellere possit. sub ru. for. lib. ad præsta. §. fictum. nu. 6. col. j. 373
Hæredum quot sunt species sub ru. for. li. pro hære. §. nullisque. nu. 3. col. ij. 458
Hęres ad obtinẽdam missionem quæ probare debeat. sub ru. for. lib. quo pet. hære. ex testa. §. possidebat. nu. 1. col. j. 451
Hæres extraneus in mora ad soluendum legatum an teneatur ad fructus & vsuras sub rub. for. li. pro lerei singu. §. coram vobis. nu. 20. col. ij. 421
Hæres institutus debet esse certus an vxor testatoris sit prægnans. sub ru. for. li. pro hę. ab intesta. §. ipsam que. nu. 3. col. j. 467
Hæres minoris an possit petere restitutionem lapso tempore petende competenti minori ante aditam hæreditatem. sub ru. for. li. super peti. in integr. resti. §. eundem. nu. 8. col. ij. 391
Hæres quot modus instituatur. sub ru. for. li. quo pet. hære. ex test. §. purè. instituit. nu. 1. col. j. 445
Hæres scriptus existens in possessione hęreditatis petens se tueri per beneficium l. fi. C. de edi. diui Adrian. an audiatur. sub ru. for. li. quo peti. hęr. ex testa. §. etiam nu. 2. col. j. 452
Homicidium quot modis committatur. sub ru. for. li. inqui. §. appensate. nu. 1. col. ij. 512
Et quæ in maleficijs consideranda ibidem. nu. 3
Hypotheca an reddi possit sine personali. sub rub. for. respon. li. in act. hypo. §. cedente. nu. 1. 403
Hypothecaria actio, quę tempora habeat. sub rub. for. lib. in act. hypo. nu. 34 . & 35. 400
Hypothecaria actione quare nõ aduocãtur bona apud debitorem possessa. sub ru. for. li. quo pet. hęre. ex testa. hę. §. possidebat. nu. 4. col. j. 451
Hypothecaria actione sublata spatio temporis contra extraneum possessorem. sub rubric. for. li. in act. hæ. §. exceptionem. nu. 2 . col. j. 400
Hypothecaria agentibus pluribus adeandam rem quis eorum præferatur. sub rub. for. li. in qua hypo. §. sed eadem. nu. 6. col. j. 384
Hypothecaria agere volẽti quę sint necessaria. sub ru. for. lib. in action. hypothe. §. ex memoralis. nume. 2. colum. ij. 387
Hypothecaria & personalis actio an possint simul in eodem libello intentari. sub ru. for. li. in act. hypot. §. ex memoratis. nu. 7. col. j. 388
Hypothecaria quilibet possessor conuentus potest de bitũ offerre & sic rem retinere. sub ru. for. respon. li. in act. hypo. §po. satisfacere. col. 2. 401
Hypothecariam actionem intentans omni casu mittitur in poss. rei petitę siue rem neget se possidere dicendo mendacium, vel veritatem. sub ru. for. lib. in act. hypo. §. ex memoratis. nu. 3. col. ij. 387

I

ILlegitimè nati non admittuntur ad dignitates & beneficia Ecclesiastica. sub ru. for. li. pro hęr. ab intes. §. nullisque. nu. 22. col. j. 456
Immunitas non soluendi pedagia an transeat de persona venditoris in personam emptoris sub ru. for. li. sol.

fol.peda.§.ceciderunt.nu.7.col.ij. 233
Imperatore Romam eunte pro coronatione, illuc omnes vasalli tenentur ire secum.sub ru.for.lib.ad reuo.feudi.§.contra.nu.8.col.ij. 287
Imperium merum & iurisditio quid.sub ru.act.cõfes. §.plenam.nu.4.col.j. 246
Impossibile quot modis sumatur.sub ru.for.exci.contra posi.§.impossibilis.nu.1.col.ij. 121
Impugnandi testamenti ius quantum duret.sub rubri. forma libel.quo ex testa.pet.hęre.§.ac etiam.nu.16. colum.ij. 452
Incertitudo legislatori exosa est.sub rubr.exci.contra posit.§.incerta.nu.1.col.j. 121
Incompetens est iudex ex lapsu temporis ad ferendã sententiam sibi in delegatione præfixi.sub rub.for. decli.iurisd.§.nec fuisse.nu.13.col.j. 71
Incompetentiæ exceptio omissa ante lit.conte.an possit postea opponi.sub ru.for.de iurisdi.§.nec fuisse. nu.4.col.j. 71
Incompetentiæ exceptione opposita iudici quis de ea cognoscit an superior an ipse.sub ru.for.decli.iurisd. §.nec fuisse.nu.14.col.j. 72
Incorporale ius vt est seruitus si quis possidet non est præsumptio aliqua quod seruitus sit constituta.sub ru.for.in act.com.pro ser.§.pleno iure.nu.3. 236
Incorporalium præscriptio qualiter interrumpatur. sub ru.for.in act.confes.pro ser.§.seruitus aquæductus.nu.22.col.ij 236
Incrementa facta rei feudali per alũnum cui cõcedant domino an vasallo.sub rub.for.libel.ad reuo.feudi. §.cum omnibus nu.1.col.ij. 199
Infamia potest obijci test.sub rub.for.iur.test.§. potestate.nu.6.col.ij 137
Infans hæres transmittit hæreditatem quãcunque sibi delatam non solum ad ascendentes per lineam masculinam sed & fœmininam.sub rub.for. libel. quo peti.hæred.ex testa.§.purè.nu.7.col.j. 445
In feudata res propria ignoranti domino si alienatur an possit reuocari per dominum infeudantem. sub rubr.for.lib.ad præ.& rela.§.super solutione.nu.7. colum.ij. 369
Ingrediendi licentia an in contractibus concedi possit. sub ru.for.exe.sen.defi.§.P.publico.nu.3. 209
Inimicitia obijcitur test.sub ru.for.iura test.§. protestante.nu.7.col.ij. 133
Inofficiosi quærela cui competat.sub rub.for.lib.quo ex testa.peti.hæred.§.ac etiam.nu.16.col.ij. 452
Inquisitio an debeat cessare superueniente accusatore post formatam inquisitionem.sub rubr.for.inqui.§. fama.nu.5.col.ij. 520
Inquisitio an habeat locũ contra inculpatos mortuos. sub ru.for.inqui.§.contra.nu.1.col.j. 520
Insinuatio an sit necessaria insinuatione iuriũ.sub rub. for.lib.pro donato.§.soléniter.nu.10.col.ij. 351
Inquisitio est omni iure prohibita.sub ru.for.inqui.§. hæc est.nu.40.col.ij. 510
Inquisitionem fama præcedere debet.sub ru.for.inq. §.fama.nu 2.col.j. 520
Inquisitionis copiam debet dare iudex & iudiciorum ante quàm cogat reum respondere.sub ru.for.inq. §.fama.nu.3.col.j. 520
Inquisitionis pendente iudicio passus an possit agere ciuiliter ad interesse suum.sub ru.for.inqui.§.fama. nu.9.colum.ij. 502
Insinuatio an sit necessaria in donatione tacita.sub ru. for.lib.pro don.§.soléniter.nu.7.col.ij 331
Insinuatio an sit necessaria pro pluribus donationibus factis ab eodem excedentibus summã à iure taxatam.sub ru.for.li.p donato.§.soléniter.nu.4. 330
Insinuatio quid sit.sub ru.for.li.pro donato.§.soléniter.nu.2.col.j. 350
Insinuatio quo tẽpore interuenire debeat.sub ru.for. li in ca.pro donato.§.soléniter.nu.1.col.ij. 351
Insinuatione an egeat donatio sponte in iudicijs facta per confessionem partis.sub rub.for.lib.pro donato.§.soléniter.nu.9. col.j. 351
Insinuationem an requirat donatio ad causam.sub ru. for.lib.pro donatio.§.soléniter.nu.9.col.j. 351
Insinuatione solẽnitas quomodo sit acquisita contractu donationis.sub ru.for.li.pro donato.§.soléniter. nu.1.colum.j. 350
Instantiæ quando vult renuntiare citandus est reus. sub ru.for.lib.act.rea.§.saluo.nu.3.col.ij. 70
Instituta filia re certa an non obstante testatoris prohibitione possit petere dotem maternã.sub ru.for. lib.quo peti.hær.ex testa.§.in oĩbus.n.5.col.j. 447
Institutio sub conditione casuali vel mixta non tenet. sub ru.for.lib.quo pet.hære.ex test.§.purè.nume.5. colum j. 445
Instituto hærede adeunte non ex iure ciuili sed prętorio,an expiret substitutio vulgaris.sub ru.for.libel. quo agitur ex subst.§.substituit.nu.21. 468
Institutus in re certa nullo dato cohærede vniuersali, an non obstante prohibitione testatoris succedat in omnibus bonis.sub ru.for.lib.quo pet.hære.ex test. §.in omnibus.nu.4 col.j. 497
Institutus in re certa quando habeatur loco hæredis & quãdo loco legatarij.sub ru.for.lib.quo peti.hær. ex testa.§.in omnibus.nu.3.col.ij. 447
Institutus in duobus testamentis factis ab eodem testatore an possit adire.sub ru.for.li.pro hær.ab intesta.§.ipsamq;.nu.2.col.ij. 466
Institutus in codicillis,an habeat beneficium l.fi.C.de edi.di.Adria.tol.sub rubr.for. lib.quo pe.hæred.ex test.§.non abolitum.nu.1.col.j. 449
Institutus in re speciali an possit intentare beneficiũ.l. fi.C.de edi.diui Adria.tol.sub ru.for.lib.quo pet.hęre.ex tex.§.in omnibus.nu.1.col.j. 447
Instrumenti copia cum anno,mense, & die conscripti instrumenti.sub ru.for.pe.cop.inst.§.cum anno.nu me.1. 156
Instrumenti copia si petatur à tertia persona an sit fiẽda.sub ru.for.pe.co.inst.§.cum anno.nu.3. 156
Instrumentis nondum in causa productis an poterit pars aduersa petere illa exhiberi.sub rub.for.pe.co. instru.§. cum anno.nu.2.col.j. 156
Instrumento in vna parte falso, an cæteris partibus derogetur.sub ru.for.op.con.instru.§.alijsq;.nu.8. colum.j. 162
Instrumento obijci potest quòd manu propria ipsius

notarij in eo descripti scriptum non est. sub ru. for. oppo. contra instru. §. alijsq;. nu. 1. col. ij. 162
Instrumento obijci potest, & testes illi subscripti sunt à iure reprobati. sub rubr. for. oppo. contra instru. §. alijsque, nu. 1. col. j. 162
Instrumento potest opponi & non continet in se causam legitimam. sub rub for. oppo. contra instrumẽta. §. alijsq;. nu. 4. col. j. 162
Instrumento producto si pars dicat illud falsum esse velitq; producere prothocollum, an audiatur. sub rub. forma oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 6. col. ij. 160
Instrumenta vno falso, nunquid cæteris derogetur ab eodem notario factis. sub ru. for. oppo. contra instr. §. alijsq;. nu. 7. col. j. 160
Instrumentorum duorum vtri standum, si vtrunque dicat causam & contractum diuersa, si ab eodem, vel à diuersis producantur. sub rubri. for. oppo. contra instru. §. alijsq; nu. 5. col. j. 162
Instrumentum allegatum in libello an pars possit petere vt edatur. sub rub. for. pet. cop. instr. §. cũ anno. nu. 7 col. j. 156
Instrumẽtum an de falso reprobetur si testes illi subscripti dicant pecuniam numeratam non fuisse sub tit. for. oppo. contra instru. §. quod negatur. nume 6. col. j. 167
Instrumentum an reprobetur, in quo dicitur numeratam in præsentia testium pecuniam fuisse, qui dicãt in sui præsentia numeratam non fuisse, sed positã. in sacculo. sub ru. for. oppo. contra instr. §. quod negatur. nu. 7. col. j. 167
Instrumentum an reprobetur, si ex sex testibus duo dicant se interfuisse reliqui negant. sub ru. for. opp. contra instru. §. dignoscitur. nu. 4 col. ij. 160
Instrumentum an valeat in quo testes inscripti dicant se præsentes fuisse, sed non recordari de capitulo in eo conuento. sub rub. for. oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 5. col. ij. 160
Instrumentum an sit reprobatum si testes illi subscripti dicant se non recordari an fuerint præsentes. sub rub. for. oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 3. col. j. 160
Instrumentũ an reprobetur si testes illi subscripti dicant pecuniam numeratam non fuisse. sub rub. for. oppo contra instru. §. quod negatur. n. 9. col. ij. 162
Instrumentum an vitietur. si in eo dicatur titius filius Caij cum Caius eo tẽpore mortuus sit. sub ru. for. opp. contra instru. § alijsq;. nu. 6. col. j. 162
Instrumentum an vitietur si testes illi subscripti excõmunicati sint. sub ru. for. opp. contra instr. §. alijsq;. nu. 2. col. j. 162
Instrumentum falsum aut simulatum quot testibus probetur. sub ru. for. oppo. contra instru. §. dignoscitur. nu. 1. col. ij. 160
Instrumentum fieri debet in conspectu rei vẽditæ. sub ru. for. posi. act. §. item quod. nu. 4. col. ij. 116
Instrumentum producẽs si protestetur postea se nolle eo instrumento vti an ex hoc illud instrumentum reputetur falsum. sub rub. for. libel. ad rescin. sen. §. dolosè. nu. 4. col. j. 216
Instrumentum simulatum quod dicatur. sub rubr. for. oppo. contra instru. §. tum quia. nu 1. colum. ij. 160
Inuentarium faciens conseruat omnia à defuncto sibi debita. sub rub. for. lib. quo pet. hære. ex test. §. purè. nu. 11. col. j. 445
Inuentarium tenetur facere fideicommissarius vniuersalis. sub rubr. for. lib. quo petitur ex test. hæred. §. purè. nu. 12. col. j. 445
Inuestitura facta de feudo nouo tanquam de antiquo & auito an adsumat naturam antiqui feud. sub rub. forma libel. ad reuoc. feu. §. nec superstitibus. numero 35. 290
Inuestitio facta de octo annis in octo annis adscendẽs ad plures annos an transeat in emphyteusim. sub rub. for. lib. ad præstationem. §. inuest. nu 2. 364
Inuestitura facta pro se & filijs de quibus intelligatur. sub rubri. for. lib. ad reuo. feudi. §. nec superstitibus. nu. 3. col. j. 290
Inuestitura stante pro se, & filijs masculis & fœminis an omnes succedant. sub ru. for. li. ad præst. & relax. §. recusauit. nu. 7 col. j. 371
Inuestituram intra annum non petens vasallus, si hæredi domini exhibet debita seruitia, an possit priuari feudo. sub rub. for. lib. ad reuoc. feu. §. nec superstitibus. nu. 25. col. ij. 290
Inuestituram si dominus producat contra emphyteutam denegãtem sibi traditam possessionem an adiuuetur. sub rubr. for. lib. ad præst. & relax. §. recusauit. nu. 3. 371
Inuestituræ instrumento an locatoris possessio, & dominium probentur. sub ru. for. lib. an præsta. & relax. §. recusauit. nu. 4. col. j. 371
Intellectus versi. sed cum satis l. lecta. ff. si cert. pet. sub rub. for. lib. pro leg. rei singu. §. coram vobis. nu. 30. col. i. 422
Interdicto restituendæ possessionis condemnatus an sit infamis. sub ru. for. lib. in cau. spo. §. per vestram. nu. 1. col. ij. 409
Interdictum pro re mobili recuperanda nõ extat. sub rub for. lib. in causa spo. poss. §. coram vobis. num. 3. colum. ij. 405
Interdictum saluianum, & seruianum quomodo differant. sub ru. for. lib. in act. hypot. §. sub eadem. nu. 8. col. j. 384
Interdictum vnde vi an competat expulso à quasi possessione iuris incorporalis. sub rub. for. lib. in caus. spolia possess. nu. 11. col. ij. 405
Interesse quid dicatur, & quotuplex. sub ru. for. lib. in act. rea. decla. §. & in florenis. nu. 1. 48
Interficientium seipsos bona publicentur. sub ru. for. inqui. §. transeat. nu 4. col. ij. 531
Interpretari sententiam quis possit. sub ru. for. execu. sen defini. §. P. publico. nu. 11. 291
Interpretari sententiam quomodo possit iudex. sub ru. for. exec. sen §. P. publico. nu. 11. 209
Interrogãdus si respondere nolit, compellẽdus est per iudicem iuris remedijs. sub rub. for. act. rea. §. compellatis. nu. 1. col. ij. 4
Interrogare in iure est coram iudicis interrogare. sub ru. for. act. rea. §. interrogetis. nu. 1. col j. 3

Inrerrogationes deciſoriæ fiunt poſt lit.cõteſt.ſub ru. for.action.real.§.quatenus.nu.3.col.j. 3
Interrogationes & poſitiones qualiter differant.ſub rub.for.poſi.act.§.poni.nu.2.col.j. 114
Interrogationes non fiunt iure actionis.ſub rubr.for. act.rea.§.quatenus.nu.1.col.j. 3
Interrogationes poſſunt fieri pro damno dato.ſub ru. for.act.rea.§.quamuis.nu.5.col.j. 3
Interrogationes præparatoriæ fiunt ad litis conteſta. cum libello vel ante libellum.ſub rub.for.act.rea. §.quatenus.nu.2.col.j. 3
Interrogationis forma fienda cum reo conuento rei actione.ſub rub.for.interrog.§ cum iure.nu.1. 1
Interruptio ciuilis vel naturalis,an parit aliquam vtili tatem maiorem altera.ſub rub.for.reſp.rei.§.præ- ſcriptionis.nu.27. col.ij. 95
Inteſtatus deceſsiſſe qualiter quis dicatur.ſub rub.for. lib.pro hæ.ab inte.§.ſimul.nu.2. 467
Irregularitas eſt pœna excommunicati clerici.ſub ru. for.reſpon.rei.§.tanquam.nu.11.col.j. 85
Iudex an præcisè teneatur deferre iuramentum ne- ceſſarium.ſub rub.for.reſp.rei.§.iuſiurandi 104
Iudex appellati,ſi pronuntiet male appellatum & nihil de nullitate exprimat,an videatur ſuper nullitate pronuntiaſſe.ſub rubr.for.appel.à ſenten.definit.§. & inquantum.nu.4.col.j. 195
Iudex cauſæ principalis an poſsit eſſe teſtis in cauſa appellationis.ſub rub.for.iur.teſt.§.proteſtante.nu. 14.col.ij. 137
Iudex in cauſa ſine figura iudicij quæ faciat.ſub rubr. for.act.rea.§.ſummariè.nu.9.col.ij. 558
Iudex non poteſt ſine figura iudicij de cõſenſu partiũ tacito vel expreſſo in cauſa in qua eſt procedendum ſecundum iuris ordinem.ſub rub. for.lib.act.rea.§. ſummariè.nu.10.col.ij. 58
Iudex nullitatis an pronunciabit ſuper eiſdem actis de cauſa principali.ſub rub.for.appel.à ſenten.defini.§. fuiſſe.nu.9.col.j. 195
Iudex nullitatis ſentẽtiæ an poſsit cognoſcere de cau- ſa principali cognito quod ſententia nulla ſit. ſub rub.for.ap.à ſent.defi.§.fuiſſe.nu.8.col.j. 195
Iudex ſecularis an poſsit cognoſcere incidenter de cri- mine vſurarum.ſub rub.for.decli.iuriſd.§.necfuiſſe. nu.8.col.ij. 71
Iudex tenetur ſuper emergentibus pronunciare, ne proceſſus impediatur.ſub rub.for.exci.contra poſi. § potius.nu.1.col.j. 123
Iudice nõ obſtante appel.procedente, quid faciendum ſub rub.for.appel.à ſenten.defini.§.petens.numer. 3.col.j. 198
Iudices plures ſi ſimul de cauſa cognouerint & diuer- ſas tulerint ſententias definitiuas,an omnes vel ea- rum nulla vel quę tenebit.ſub rubric.for.act.rea.§. necnon.nu.4.col.ij. 12
Iudicia plura copulatiuè an requirantur ad torturam. ſub rub.for.inquiſi.§.hæc eſt.nu.17. 510
Iudicia qualia eſſe debeant.ſub rub.for.inqui.§.hęc eſt. nu.16.co.j. 510
Iudicia plura non concurrentia contra vnum,an reus debet opponere exceptionem.ſub rubric.for.reſp. rei.§.contrarietatem.nu.3.col.ij. 92
Iudiciorum an ſit danda copia reo torquendo.ſub ru. for.inquiſi.§.hæc eſt.nu.19.col.j. 510
Iudicis officio incumbentia an in concluſione per ſen- tentiam declarandi peti poſsint.ſub rub.for.in acti. confeſ.§.prẽſtandum.nu.1.col.j.& ij. 250
Iudicium an procedat ſi contra contrarietatem in libel lo contentã nihil opponatur ab aduerſario.ſub ru. for.reſ.rei.§.contrarietatem.nu.2.col.ij. 92
Iuramẽti calumniæ obmiſsio an vitiet proceſſum.ſub rub.for.li.act.rea.§.per ſacramentum.numero.7.co lum.j. 70
Iuramenti interuentus,an poſsit mulier dotale fun- dum repetere.ſub ru.for.lib.ſuper pet.reſti.in inte. §.tunc iurauit.nu.4.col.j. 356
Iuramenti non præſtiti ratione non poteſt quis conue niri in alia inſtantia finita ea in quo erat iurandum. ſub rub.for. actio.rea.§.per ſacramentum.nu.3. 70
Iuramenti interuentus priuat debitorem,ne aliquid alleget contra contractum.ſub rub.for.li.ſuper pe- ti.reſt.in integr.§.tunc iurauit.nu.3.col.j. 357
Iuramẽti neceſſarijs & iudicialis qui ſint effectus.ſub rub.for.reſpon.rei.§.iuriſiurandi.nu.7. 107
Iuramenti recuſandi que ſint legitimæ cauſæ.ſub rub. for.reſpon.rei.§.iuriſiurandi.nu.4.col.j. 104
Iuramento in litem quando locus ſit.ſub rub.for.reſp. rei.§.iuriſiurandi.nu.15.col.j. 104
Iuramentum an excludat à reſtitutione in integ.§.tũc iurauit.nu.1.& 2.col.j. 357
Iuramentum an firmet contractum fauore debitoris tantum.ſub rubr.for.lib.ſuper pet.reſt.in integr.§. tunc iurauit.nu.11.col.j. 357
Iuramentum non firmet contractum reprobatum ra tione publicæ honeſtatis.ſub.rub.for.li.ſuper peti. reſti.in integ.§.tunc iurauit.nu.9.col.j. 357
Iuramentum an firmet primum teſtamentum,in quo filius emancipatus eſt præteritus,ita quod nõ valeat ſecundum,in quo filium inſtituit.ſub rub.for.lib.ſu per pe.reſt.in inte.§.tunc iurauit.nu.8.co.j. 357
Iuramentum an roboret contractũ contra bonos mo res.ſub rub.for.lib.ſuper reſt.in inte.§.tunc iurauit. nu.7.col.iij. 357
Iuramentum in cauſa criminali,quod quis non poteſt prẽſtare fideiuſsionem de lite proſequenda &c.non excuſat.ſub rub.for.reſp.rei.§.debitè.nu.2.co.j. 92
Iuramentum iudiciale vel voluntarium quilibet in per ſonali poteſt deferre ſuo aduerſario.ſub rub.form. reſ.rei.§.iuriſiurandi.nu.5.col.j. 104
Iuramẽtum neceſſarium in quibus cauſis per iudicem deferatur.ſub rub.for.reſpon.rei.§.iuriſiurandi.nu. 11.col.j. 104
Iuramentum neceſſarium quando ſit per iudicem de- ferẽdum.ſub rub.for.reſ.rei.§.iuriſiurandi.nu.9.104
Iuramentum non defertur vtrique in defectum ſemi- plenę probationis ex parte tam rei quàm actori.ſub rub.for.reſ.rei.§.iuriſiurãdi.nu.13. 104
Iuramentũ parti aduerſæ deferendum curet pars quã- do confidit ſe poſſe recipere inſtrumenta act.vel ex- ceptionis ſuo tempore.ſub rub.for.reſ.rei.§.iuriſiu- randi.nu.8.col.j. 104

Iuramẽtum per quod reſpondetur ad depoſitiones eſt credulitatis non veritatis & hoc in ciuilibus. ſub rub. for. poſit. acto. §. per verbum nu. 1. col j. in fi. 115
Iuramentum priuat mulierem ne habeat regreſſum ad bona paterna. ſub rub. for. lib. ſuper pet. reſ. in integ. §. tunc iurauit. nu. 5. col. j. 357
Iuramentum quando adijcitur diſpoſitioni reprobatæ ex defectu formæ vel materiæ. ſub rub. for. lib. ſuper reſ. in integ. §. tunc iurauit. nu. 15. col. ij. 357
Iuramentum quando adijcitur diſpoſitioni reprobatæ propter varias ſubditorum vtilitates quod ſit. ſub rub. for. libel. ſuper reſtit. in integ. § . tunc iurauit. nu. 14 col. ij. 357
Iuramentum quid operetur, quando adijcitur obligationi ex ſe naturaliter debili. ſub rub. for lib. ſuper reſ. in inte. §. tunc iurauit. nu. 13. co. ij. 357
Iuramentum quid operatur in caſu diſpoſitionis reprobatæ ex defectu intereſſe ex parte acquirentis. ſub rub. for. lib. ſuper reſ. in integrum. §. tunc iurauit. nu. 12. col. ij. 357
Iuramentum quibus contractibus adijciatur. ſub rub. for. libelli. ad pet. reſti. in integ. §. tunc iurauit. nu. 9. colum. j. 357
Iuramentum voluntarium , iudiciale, & neceſſarium quid ſit. ſub rub. for. reſp. rei. §. iuri ſiurandi. nume. 3. colum. j. 104
Iurans releuatus per l. in hoc, quòd eius iuramento ſtetur, an teneatur exprimere rationes, & cauſas quibus ad ita iurandum moueatur. ſub ru. for. reſp. rei. §. iuriſiurandi nu. 14. col. j. 104
Iurare de calumnia qui debeant. ſub rub. for. lib. actio. real. §. per ſacramentum. nu. 6. col. j. 70
Iurare recuſans qua pœna afficiatur. ſub rub. for. poſit. act. §. ponit. nu. 4. col. j. 114
Iuraſſe de calumnia in cauſa principali non ſufficit ſub rub. for. lib. act real. §. per ſacramentum. nu. 5. colum. j. 70
Iuriſditio an dicatur donata vel conceſſa caſtro donato, vel conceſſo. ſub rub. for. lib in act. reali. §. cum pertinentijs. nu. 2. col. ij. 46
Iuriſditio generalis an præſcriptione quęratur. ſub ru. for. in act. in confeſſ. §. plenam. nu. 14. col. j. 246
Iuriſditio in ſuo genere ſumpta qualiter acquiratur. ſub rubrica for. in act. confeſſ. §. plenam. nu. 5. 246
Iuriſditio quid & qui iuriſditionis ordines. ſub ru. for. in act. confeſſ. pro ſerui. §. plenam. nu. 1. 246
Iuriſditione collata, an cenſeatur collatum merum & mixtum imperium. ſub ru. for. in act. confeſ. pro ſeruit. §. plenam. nu. 2. col. ij. 246
Iuriſditione perſonis pluribus collata, quis præferatur. ſub rub. for. in act. confeſſ. pro ſeruit. §. plenam. nu. 8. col. j. 246
Iuriſditionis poſſeſsio quando retineatur? ſub rub. for. in act. confeſ. pro ſeruit. §. plenam. nu. 12. 246
Iuriſditionis poſſeſsio qualiter deprehendantur, & continuetur? ſub rub. for. in act. confeſ. pro ſeruit. §. plenam. nu. 10. col. j. 246
Iuriſditionis poſſeſsionẽ an propter hoc acquirat tyrannus, quòd faciat iurare aliquos homines, qui ſunt iuriſditionis ſuæ. ſub rub. for. in act. confeſſ. pro ſerui. §. plenam. nu. 11 col j. 246
Iuriſditionem generalem an habeat vniuerſitas qualibet? ſub rub. for. in actio. confeſ. pro ſerui. §. plenam. nu. 9. col. j. 146
Iuris doctrina eſt hodie maleuolentia. ſub rub. for. interroga. §. ad declarationem. nu. 2. col. ij. 2
Iuriſiurandi exceptionis quæ ſit natura. ſub rub. for. reſp. rei. §. iuriſiurandi. nu. 1. col j. 104
Ius canonicum, & ciuile diſcrepant quo ad receptionem teſtium in noua inſtãtia poſt publicat. & quod libet eſt ſeruandum in ſuo foro. ſub for. oppo. contra teſtes. §. ſuntque ij. nu. 4. col. ij. 146
Iuſtitiam miniſtrare non omni tempore, ſed omni tempore congruo licet. ſub rub. for. lib. act. real. §. ſummariè. nu. 6. col. ij. 58

L

Legari quæ res ſoleant. ſub ru. for. lib. pro leg. rei ſin. coram vobis. nu. 2. col. ij. 421
Legata an debeãtur ſi teſtamentum dicatur nullum ratione præteritionis. ſub ru. for. li. quo ex teſta. præter. hæred. §. ac etiam. nu. 15 co. ij. 452
Legata annullantur, annullato teſtamento per præteritionem filij. ſub rubr. for. lib. pro leg. nu. 22. colum ij. 421
Legata facta ab inſtituto non videntur repetita venientibus ab inteſtato. ſub rub. for. lib. pro lega. rei ſing. §. coram vobis. nu. 19. col. 2. 421
Legata facta ab inſtituto videntur repetita à venientibus ab inteſtato cum clauſula codicillari. ſub rub for. libel. pro leg. rei ſingu. §. coram vobis. nume. 13. col. ij. 421
Legata quando adimuntur quid iuris. ſub ru. for. li. pro lega. rei ſing. §. coram vobis, nu. 100. 101. & 102. colum. j. 422
Legata vna eademque re perſonis pluribus quid iuris? ſub ru. for. li. pro legato rei ſing. §. coram vobis. numer. 25. col. j. 422
Legato auro vel argento quid iuris? ſub rub. for. libel. pro leg. rei ſing. §. coram vobis nu. 87. col. j. 422
Legato facto de omnibus rebus mobilibus an veniant nomina & actiones debitorum. ſub rub. for. lib. pro re ſing. §. coram vobis. nu. 93. col. j. 422
Legato fundo cum ſuo inſtrumento quid iuris? ſub ru. for. lib. pro leg. rei ſing. §. coram vobis. nu. 61. & 62. col. j. 422
Legato ſub conditione cauſali facto quid iuris. ſub ru. forma libelli pro leg. rei ſing. §. coram vobis. nume. 11. col. ij. 421
Legatorum in diem quando ſit fienda ſolutio? ſub rub. form. libel. pro lega. rei ſingu. §. coram vobis. nume. 29. col. j. 422
Legatum de omnibus bonis ſuis factum quid importet? ſub rub. for. lib. pro leg. rei ſing. §. coram vobis. nu. 16. colum. ij. 421
Legatum factum de annuis ſimpliciter, an valeat. ſub rub for. lib. pro legato rei ſing. §. coram vobis. nu. 36. col. j. 412
Legatum factum donec vixerit, an pluries præſtetur. ſub rubri. for. lib. pro leg. rei ſingu. §. coram vobis. nu. 33. col. j. 422

Legatum factum de talibus fructibus,& tanta quantitatean semel debeatur?sub rubrica forma libelli. pro lega.rei singu.§.coram vobis numero 34.columna.j. 422

Legatum factum respectu certi loci an debeatur.si nulli fructus ex loco percipiantur.sub rubr.forma libelli.pro legat.rei sing.§.coram vobis.nu.31.& 32. colum.j. 422

Legatum quãdo cedat quo ad translationem ad suum hæredem?sub rubrica for.libelli pro lega.rei singula.§.coram vobis.nu.8 & 9.col.ij. 421

Legatum quando factum est cum causa quid iuris.sub ru.forma lib.pro lega.rei sing.§.coram vobis.nume.6.col.ij. 421

Legatum quando factum est sub aliqua demonstratione quid iuris?sub rubr.for.lib.pro leg.§.coram vobis.nu.9.col.ij. 421

Legatum quando factum est purè quid iuris.sub rub. form.libel.pro leg.rei sing.§.coram vobis.numer.4. colum.ij. 421

Legatum quando in diem factum est quid iuris.sub rubri.forma libel.§.pro legat.§.coram vobis.nu.5. col.ij. 422

Legatum qnando factum est sub conditione quid iuris?sub rub.for.lib.pro leg.rei sing.§.coram vobis. nume.10.col.ij. 421

Legatum quando sub modo posibili factum est,quid iuris.sub rub.for.le.rei.sing.§.coram vobis.numer. 13.colum.ij. 421

Legatum vt pluries præstetur an transeat ad hæredes legatarij.sub rub.form.lib.pro leg.rei sing.§.coram vobis.nu.26.col.j. 422

Legitimam an habeant nati ex secundo matrimonio. sub rub.for.lib.ad do.§.dictæ.nu.9. 274

Legitima filij an auferri possit per statutum.sub rubr. for.li.quo ex te.pet.hær.§.ac etiam.nu.18. 452

Legitima filiorum quæ sit.sub rub.for.lib.quo pet.hæred,ex testa.§.ac etiam.nu.17.col.ij. 452

Legitimam,publicandis bonis,an possit petere filius. sub ru.for.inqui.§.transeat.nu.2.col.ij. 531

Legitimam suam de bonis defuncti detrahit filius.sub rub.for.lib.quo pet.hær.ex testa.nu.10. 445

Legitimus quot modis quis efficiatur.sub rubr.for.li. pro hæred.§.nullisque.nu.14.col.j. 459

Lesa crimina quæ.sub ru.for.inquif.§.hæc est.num. 15.col.j. 510

Libelli definitio quæ sit.sub ru.for.act.reali.§.ad euidentiam.nu.3.col.j. 9

Libelli oblati tempore si actor egit actione personali ad rem vel quantitatem,& tunc nulla sibi cõpetebat actio,sed postea superuenit iudicio pendente,an ex eodem libello reus possit condemnari.sub rubr. for.actio.real.§.deducendo.nu.3.col.j. 62

Libelli oblatio in scriptis per istud verbum sine figura iudicii aufertur.sub rubr.for.lib.act.real.§.summariè.nu.4.col.ij. 54

Libelli quot sunt partes.sub rub.for.act.real.§.coram vobis.nu.1.col.ij. 12

Libelli tenor in prima responsione est repetendus. sub rub.for.decli.iuris.§.dicitur.nu.1.co.j. 67

Libello an exprimere debeat agens an petat rem in totum,vel pro parte.sub rub.for.act.§.cui cohæret. nu.2.col.j. 15

Libello generali admisso,iudex super illa causa quam actor est prosequutus,& si non apparet de prosequutione,fert sententiam super illa causa,quæ requirit minorem condemnationem.sub ru.for.respon.rei.§.generalis nu.2.col.j. 92

Libellum actor dat reo expensis ipsius actoris,si pars non remisit libelli petitionem.sub rub.for.act.rea. §.ad euidentiam.nu.11.col.j. 9

Libellum bene dictare,& formare de iure communi est difficile.sub rubr.forma resp.rei.§.dentibus.numer.1. 93

Libellum mutare,vel ei addere an aliquando parti liceat.sub rubr.forma libel.act.real.§.saluo.nume.2. colum.ij. 63

Libellus alternatiuus, an & quando admittatur.sub rub.for.responf.§.libellus.nu.2.col.j. 92

Libellus an de necessitate coram omni iudice sit offerendus.sub rub.for.act.realis.§.ad euidentiam.nume.9.col.j. 9

Libellus an in omni causa offerri debeat sub rubr.for. act.real.§.ad euidentiam.nu.21.col.ij. 10

Libellus an possit remitti à partibus in iudicio vel extrà.sub rubr.for.act.real.§.ad euidentiam.numero 10.colum.j. 9

Libellus continens plures actiones quarum non admittitur concursus præuidatur.sub rubr.for.lib.in act.hypothe.§.ac restituere.nu.4.col.j. 381

Libellus debet esse breuis.sub rub.form.act.real.§.ad euidentiam.nu.4.col.j. 9

Libellus debet offerri in causis simpliciter summarijs, & lis contestari quamuis abbreuientur dilationes. sub ru.for.li.ac.re.§.summariè.n.13. 58

Libellus dico sententiam nullam,& si qua,est,appella an procedat.sub rub.forma appel.à definitiua sententia.§.& inquantum.nu.3.col.j. 195

Libellus est offerendus nedum in ciuilibus sed & in criminalibus.sub rubr.for.act.real.§.ad euidentiam. nu.8.col.j. 9

Libellus generalis non admittitur,quia obscurus.sub rubric.form. respon.rei.§.generalis.nu.1.colum.j. in fin. 92

Libellus in causa appellat.an sit necessarius.sub rubr. for.lib.appell.§.coram vobis.nu.1. 200

Libellus in feudali causa an sit offerendus.sub ru.for. li.ad reuo.feud.§.nec superstitibus.nu.30. 290

Libellus in quo dicitur titio numerata esse.c.quæ reddere promisit an saluetur.sub ru.for.lib.in act.hypothe.§.ac restituere.nu.1.col.j. 381

Libellus in quo petitur, vt quis condẽnetur in aliquo anno,tam pro præterito tempore quàm futuro,an procedat.sub rubr.form.lib.act.reali.§.deducendo. nu.5.col.ij. 62

Libellus in quo simpliciter dicitur falsum esse cõmissum nec dicitur cum dolo, an procedat.sub ru.for. lib.ad rescin.senten.§.procurauit.nu.3. 212

Libellus non solùm iudici,sed & parti dandus est.sub rub.for.actio.real.§.ad euidentiam.nu.7. 9

Libellum actor dat reo expensis ipsius actor, si pars non remisit libelli petitionem. sub rub. act. rea. §. ad euidentiam. nu. 11. col. j. 9
Libellum bene dictare, & formare de iure communi est difficile. sub rubri. form. resp. rei. §. dentibus. numer. 1. 63
Libellum mutare, vel ei addere an aliquando parti liceat. sub rubr. form. libel. act. real. §. saluo. numer. 2. colum. ij. 63
Libellus alternatiuus, an & quando admittatur. sub rubr. form. respons. §. libellus. nu. 2 col. j. 92
Libellus an de necessitate coram omni iudice sit offerendus. sub rub. for. act. realis. §. ad euidentiam. nume. 9 colum. j. 9
Libellus continens plures actiones quarum non admittitur concursus præiudatur. sub rub. for. lib. in act. hypothe. §. ac restituere. nu. 4. col j. 380
Libellus debet esse breuis. sub ru. for. act. real. §. ad euidentiam. nu. 4. col. j. 9
Libellus debet offerri in causis simpliciter summarijs, & lis contestari quamuis abbreuientur dilationes. sub ru. for. li. ac. re. §. summariè. nu. 13. 58
Libellus dico sententiam nullam, & si qua est, appella. an procedat. sub rub. forma appel. à definitiua sententia. §. & inquantùm. nu. 3. col. j. 195
Libellus generalis non admittitur: quia obscurus. sub rubrica forma respon. rei. §. generalis. nu. 1. colum. j. in fin. 92
Libellus in causa appellat. an sit necessarius. sub rubr. for. lib. appell. §. coram vobis. nu. 1. 200
Libellus in feudali causa an sit offerendus. sub ru. for. li. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. nu. 30. 290
Libellus in quo dicitur titio numerata esse. c. quæ reddere promisit an saluetur. sub ru. for. lib. in act. hypothe. §. ac restituere. nu. 5. col. j. 381
Litigiosi vitium non committitur in re pro qua actum est actione hypothecaria. sub rub. for. ref. rei. §. exceptionem. nu. 5. col. j 94
Litigiosi vitium quomodo contrahatur. sub rubr. for. respō. rei. §. exceptionem. nu. 3. col. j. in fi. 94
Locata re alienata, emptor an teneatur legem locationis adimplere, sub rubr. for. l. ad præst. rei. & relax. § soluere. nu. 5. col. ij. 367
Locatio facta pro vno denario an valeat. sub rub. for. li. ad præstan. rei & relax. §. florenos. numero 2. columna j. 367
Locatio quando fit ad maius tempus triennio transit in contractum emphyteuticum. sub rub. for. lib. ad præstat. rei. §. inuestiuit. nu. 1. col. j. 364
Libellus non vitiatur si erretur in demonstratione finium. sub rubric. forma. act. rea. §. cui. cohæret. numero. 4. 15
Libellus obscurus quis sit. sub rub. for. resp. rei. §. vagus. nume. 1. col. j. 92
Libellus procedit etiam si nullam causam actor in eo expresserit. sub rubrica forma. act. real. §. iure. numero 2. 17
Libellus quid à qualiquali petitione differat. sub rubrica forma act. real. §. qualisqualis. numero 1. columna ij. 13
Libellus quot modis sumatur. sub rub. for. act. rea. §. ad euidentiam. nu. 2. col. j. 9
Libellus si sit alternatiuus est incertus. sub rubr. form. resp. rei. §. libellus. nu. 1. col. j. 92
Libellus varius quis dicatur. sub ru. for. resp. rei. §. vagus. nu. 1. col. ij. 92
Liberatio quando debitori legatur. sub ru. for. lib. pro leg. rei sing. §. coram vobis. nu. 88. 422
Liberatio quando legatur habenti à testatore rem in deposito quid iuris. sub rubr. for. lib. pro legato rei singu. §. coram vobis. nu. 91. col. j. 422
Liberatio quando tutori legatur vel administratori suæ administrationis. sub rubr. for. lib. pro leg. §. coram vobis. nu. 90. col. j. 422
Liberatione legata ei qui tenetur pluribus actionibus an sit ab omnibus liberatus. sub rubr. form. libelli. pro legat. rei singu. §. coram vobis. numero 92. column. j. 423
Liberatione legata ei qui tenetur pluribus actionibus an sit ab omnibus liberatus. sub rubrica forma libelli pro leg. rei sing. §. coram vobis. numero 92. column. j. 422
Liberationi à seruitute præscribenda sint ne omnia necessaria quæ in præscribenda. sub rubrica forma act. confess. §. seruitus aquæductus. numero 29. columna j. 243
Liberatoria verba ad personam referenda sunt, cum agitur pro liberatione à seruitute. sub rubrica forma libelli in act. negator. §. dictamque. nume. 1. columna ij. 252
Liberi superstites liberti an excludant. sub rubr. for. libelli pro hæred. ab intesta. §. nullisq;. nume. 40. columna j. 459
Libertas contra solutionem pedagij quanto tempore præscribatur. sub ru. for. in act. confess. pro seruitu. §. plenam. nu. 18. col j. 246
Libertus obligando se inter viuos an possit patronum sua debita portione defraudare. sub rubr. for. libelli pro hæred. ab intesta. §. nullisque. numero 41. columna j 459
Libri empti filio pro studio an sint conferendi. sub ru. for. lib. pro hæred. vel sing. re. §. communiter. nume. 16. colum. ij. 499
Licentia, verbum per se sumptum quid importet. sub ru. for. lib. ad red. rat. tut §. an executores. numer. 14. colum. ij. 305
Lis quot modis pendeat. sub rubr. for. resp. rei. §. exceptionem. nu. 2. col. j. 94
Litis contestatio an sit necessaria in causa appella. sub rubrica forma lib. appe. §. coram vobis. nume. 2. colum. j. 200
Litis expensæ, tam in ciuili quàm criminali debentur. sub rubr. for. lib. in act. rea. declar. §. & expensis. nu. 1. colum. ij. 54
Litis pendentiæ exceptio tantum operentur quo ad impediendum processum quantum exceptio rei iudicatæ. sub. rubr. for. respon. rei. §. exceptionem. nu. 1. col. j. 94
Litigiosæ rei effectus quid sit. sub rubr. for. respon. rei. §. exceptionem. nu. 4. col. j. 94

Locatione facta in minore tempore decēnij cōductor an posit expensas repetere. sub rub. for. li. ad præstat. §. inuestiuit. nu. 4. col. j. 367
Locationis prætio soluto à principio factæ. in decennium an conductor expelli possit, in casu in quo alias expellitur. sub ru. for. li. ad præstat. §. iuestiuit. num. 7. co. j. 364
Locationis tempore finito si conductor perseueret in re cōducta, an posit expelli per locatorem. sub ru. libel. ad præstat. §. inuestiuit. nu. 6. col. j. 364
Locatoris successor, an teneatur legem locationis adimplere. sub rub. for. libel. ad præst. & rei relax. §. soluere. nu. 6. col. ij. 394
Lucrum ex pecunia profectitia an sit conferendum. sub rubr. for. lib. pro hæred. vel sing. re. diuid. §. com muniter. nu. 18. col. ij. 499

M

Malafides in præscribente qualiter probetur. sub rubri. form. resc. rei. §. præscriptionis. nu. 17. col. j. 95
Mandans an verè vel fictè dicatur delictum committere. sub rubri. forma inquis. §. opem. numer. 11. colum. ij. 521
Mandans homicidium, an teneatur sicut homicida. sub ru. for. inqui. §. opem. nu. 9. col. ij. 521
Mandans qualiter teneatur. sub rub. for. inquis. §. opē. nume. 10. col. ij. 521
Mandatum speciale qui exigunt an veniant in mandato generali ad causam agendam. sub ru. for. respon. rei. §. Simoninus. nu. 6. col. ij. 86
Marito mortuo, an mulier posit propria authoritate ingredi bona mobilia defuncti. sub rubr. for. lib. ad dotem & vsumf. §. vxor. nu. 4. col. ij. 261
Maritus an teneatur fructus, quos percepit ex bonis vxoris restituere. sub rub. for. lib. ad do. §. tanquam. nu. 5. col. ij. 277
Maritus quibus casibus vxorem alimentare nō tenetur. sub rub. for. lib. ad do. §. ac etiā. nu. 1. col. ij. 276
Meliorimentorum appellatione quæ cōprehendantur. sub ru. for. li. ad præst. §. cum omni. nume. 1. colum. ij. 374
Meliorata emens domino soluere debet quinquagesimam, & ab eo accipere possessionem. sub rub. for. lib. ad præst. §. cum omni. nu. 3. col. ij. 374
Mensura loci contractus, vel loci vbi sitata est terra an attendatur celebrato contractu de pertica terræ. sub rub. for. actione reali. §. cui cohæret. numero 7. colum. j. 15
Mercator producens librum rationum an audiatur si velit stari dicto libro tam pro se, quàm contra se. sub rubric. forma pet. cop. instru. §. cum anno. nu. 6. colum. j. 156
Mercede fundi locati non limitata, quid agendum sit. sub ru. for. li. ad præsta. rei. & relax. §. florenos. nu. 1. colum. j. 367
Militis testamentum quot testes requirat. sub rubric. forma libel. quo pet. ex test. hære. §. vallatum. nu 2. col. ij. 447
Minor an posit esse iudex ordinarius, sub ru. forma decli. iurisd. §. nec fuisse. nu. 11. col. j. 72
Minor. xxv. an. an posit esse iudex delegatus. sub rub. forma declinandæ iurisd. §. nec fuisse. nu. 12. 72
Minores inculpati. an posint stare in iudicio. sub rubrica forma inqui. §. contra. numero 2. & 3. columna j. 526
Minoris bona an pro dote sine tutore, vel authoritate iudicis tacite obligentur. sub rub. for. lib. ad do. §. solenniter. nume. 2. col. ij. 273
Missi ab altero ad turbādam possess. an teneatur sicut & mittens. sub rub. for. respon. lib. pro turb. poss. §. animo. nu. 3. col. j. 416
Missio an fiat. in rebus à defuncto possessis, vt alienis. sub rubr. for. lib. quo ex testa. peti. hæred. §. possidebat. nu. 3. col. j. 451
Missus in possessionem in actione personali ex primo decreto efficitur nudus detentator, secus in actione reali. sub rub. for. respon. rei conuenti. §. in termino. nu. 18. col. j. 83
Missus semel in possessionem hæreditatis cadens ab ipsa an iterum beneficium l. fi. C. de edi. diui Adria. tollen. sub rub. for. lib. quo petitur hær. ex test. §. ac etiam. nu. 1. 452
Molendini reformatio ad quem spectet ar. ad locatorem vel conductorem, qui illud ante ruinam conduxerat seu destructionem. sub rubri. forma act. confess. pro ser. §. seruitus aquæductus. nume. 11. columna ij. 239
Molendino vendito an transeat in emptorem, etiam ius seruitutis. sub rubr. for. in act. confess. pro ser. §. seruitus aquæductus. nu. 18. col. ij. 239
Molendinum an construi posit in loco superiori fluminis, quàm vbi sit molendinum intercipiens aquā molendini inferioris. sub rubr. for. in act. confes. pro ser. §. seruitus aquæductus. nu. 7. 239
Molendinum aquarum impetu descendens super territorium alterius an posit à domino vendicari sine aliqua pecuniæ solutione. sub rubrica in act. confess. pro serui. §. seruitus aquæductus. numero 4. columna ij. 239
Molendinum dirutum reformans an posit quo ad aquam præiudicare molendino constructo post ruinam primi molendini. sub rubric. in act. confes. pro serui. §. seruitus aquæductus. nu. 10. 236
Molendinum habens in superiori parte fluminis an posit restagnare aquam tempore siccitatis in præiudicium molendini inferioris. sub rubrica forma in act. confess. pro serui. §. seruitus aquæductus. numero 6. 239
Monasterium quod per priuilegia susceptum est in protectiōe Papæ nō eximitur à iurisdictione Diœcesani. sub rubri. for. oppo. contra instru. §. alijs rationibus. nu. 3. 195
Mors testatoris qualiter probetur. sub ru. forma libel. quo ex testa. petitio. hæredit. §. possidebat. numero 2. 451
Mortuus quis in dubio an præsumatur ex illato vulnere. sub rubrica forma inquisi. §. ex quibus. numero 1. & 2. 527

Multare an posit iudex, parte non comparante, statim absque alia citatione. sub ru. for. inqui. §. debita. nu. 4. col. j. 530
Mulier an in iudicio esse posit. sub ru. forma lib. quo mulct. agit ad dotem. §. procuratorio. nu. 1. 260
Mulier cuius conditionis bona habere posit. sub rub. for. li. ad do. §. tanquam bona. nu. 1. col. ij. 278
Mulier existens in potestate patris an posit dotem ab hæredibus mariti per se in iudicio repetere. sub rub. for. lib. que mulier agit ad do. §. procuratorio. nu. 2. colum. j. 260
Mulier habens filios ex primo matrimonio an secundo nubendo posit tradere bona sua. sub rub. for. libel. ad do. §. dictæ. nu. 6. col. ij. 274
Mulier non potest vouere aliqua vota absque consensu mariti. sub rub. for. lib. ad do. & vsum. §. vxor. nu. 1. col. j. 261
Mulier ad secunda vota transeunte, quantum debeant habere filij ex primo matrimonio. sub rubr. for. lib. ad do. §. dicta. nu. 7. col. ij. 274
Muliere adulterium committente dos cadit in vtilitatem viri. sub ru. for. li. ad do. & vsumfr. §. vxor. 251
Muliere probante se habuisse bona ab amasio, in eius dominio remanebunt. sub ru. for. lib. ad do. §. tãquã. nu. 4. col. j. 277
Mulieri an succurratur si matrimonium sit sine dote. sub rub. for. li. ad do. & vsumfr. §. dedit. 270
Municipalis & cõmunis iuris an iudex punire posit. sub ru. for. inqui. §. debita. nu. 1. col. j. 530
Mutare libellum quid sit. sub rub. for. act. rea. §. saluo. nu. 5. col. ij. 63
Mutare libellum vsq; ad quod tempus liceat. sub rub. for. lib. act. rea. §. saluo. nu. 8. col. ij. 63
Mutuans quam actionem intentet, si ex instrumento mutui apparet stipulatio, an certi cõdictio, an actio, ex stipulatu. sub rub. for. lib. in act. hypot. §. ac restituere. nu. 3. col. j. 381
Mutui distinctio an habeat locum in alijs casibus, in quibus subijcitur stipulatio. sub rubr. for. lib. in act. hypoth. §. & recusare. nu. 8. col. j. 381
Mutuum si non restituatur ad certũ tempus an apposita pœna exigi posit. sub rub. for. lib. in act. hypo. §. ac restituere. nu. 1. col. j. 381

N

Naturalis filius vt quis sit, quæ requisita sint. sub rub. for. lib. pro hær. ab inte. §. nullisq;. nume. 19. col. j. 459
Nepotes concepti post mortem aui qualiter succedãt. sub ru. for. lib. pro hære. ab inteſt. §. nullisq;. nume. 10. col. j. 459
Naturales quibus modis efficiantur legitimi. sub rub. forma lib. pro hære. ab inteſt. §. nullisq;. numer. 20. colum. j. 459
Negantis scripturam propria pena est duplici. sub rubri. for. opp. contra instru. §. quod negatur. nume. 1. colum. ij. 166
Negatiua mera est improbabilis. sub rubri. for. oppo. contra testa. post publi. §. fatagunt. nu. 1. col. ij. 144
Negatiua mera non est, nec merè affirmatiua, sed implicita negare narrata, prout narratur. sub rubric for. resc. rei. §. narrata. nu. 1 col. j. 94
Negatoria actio non competit, nisi domino prædij, cuius liberatio petitur. sub ru. for. lib. in act. neg. §. per quandam. nu. 1. col. j. 251
Negatoria competens pro loco loci, an competat, etiã loco vniuersali. sub ru. for. lib. in act. nega. §. spectat. nu. 3. col. ij. 251
Negatoria & confessoria competẽt pro iuribus & incorporalibus, scilicet non tantum pro seruitutibus, sed & iurisditionibus. sub rubr. forma in act. confes. pro serui. §. plenam. nu. 7. col. j. 246
Negatoriam intendens an probet dominium rei cuius petit liberationem. sub ru. forma in act. nega. §. per quandam. nu. 3. col. j. 252
Negligens in implendo conditionem adiectam per arbitrum in sententia, an ipso iure incidat in pœnam. sub ru. for. li. ad pœ. ex compro. §. dante. nu. 2. 228
Notabile contra clericos, vt est sui moris. sub ru. for. resp. rei. §. tanquam. nu. 10. col. ij. 85
Notarius an posit cogere testes, vt iuxta eorum testimonium iustificet instrumentũ, si forte amisit prothocollum, vel similia. sub ru. for. peten. cop. inst. §. cum anno. nu. 5. col. j. 156
Notarius an sit falsarius si ab eo scriptũ sit instrumentum contra quod tanquam falsum lata est sentẽtia & ab eodem notario in instrumentum redacta. sub ru. for. oppo. contra instr. §. alijsq;. nu. 9. 162
Notarius non releuans in formam publicam instrumentum an falsum committat ex tali instrumento non authenticato. sub rub. for. lib. ad rescin. senten. §. tradendum. nu. 1. col. j. 214
Notarius quo iure cõpellitur edere instrumentum, illi cuius interest. sub ru. for. petend. copia instru. §. cum anno nu. 4. col. j. 156
Notarius si velit corrigere errorem suum in instrumẽto factum, an sit audiendus. sub rub. for. contra instru. §. caret. nu. 1. col. ij 158
Notarius scribens in quo sibi adscriptum est legatum per testatorem, an de falso redarguatur. sub rubric. forma oppo. contra instr. §. alijsq; nu. 10. 162
Nouum opus ex quibus causis nuntietur. sub rub. for. lib. in act. no. oper. §. nouum opus. nu. 1. 255
Nullitas an opponatur contra processum factũ præcipitanter. sub ru. for. inqui. §. fama. nu. 4. 520
Nullitas an posit opponi lata sententia contra procuratorem falsum, quem iudex pronuntiando dixit legitimum. sub rub. for. resp. rei conuen. §. Simonius nu. 4. col. j. 86
Nullitas quot modis disputari posit. sub rub. for. app. à senten. defi. §. fuisse. nu. 3. col. ij. 194
Nullitas sententiæ coram quo iudice proponatur. sub ru. for. ap à senten. defi. §. fuisse. nu. 7. 194
Nullitatis quærela quot modis proponatur. sub rubr. for. app. à sen. defi. §. fuisse. nu 1. col. j. 194
Nunciandi ius aliquem habere quando certum sit. sub rubr. form. lib. in act. noui ope. §. quendam. nu. 3. colum. j. 255
Nuntiandi nouum opus modorum trium quis sit effectus. sub ru. forma lib. in act. no. op §. nouum opus. nu.

nu.4.col.ij. 259
Nuntiari ne posit nouum opus ædificanti castrum de nouo.sub rubric.for.lib.act.no.ope.§.nouum opus. numero.2. 255
Nuntiatio quando fiat.sub rub.for.li.in actio.no.ope. §.quendam.nu.2. 255
Nuntiatio quot modis fiat.sub rubric.for.li.in action. no.ope.§.nouum opus.nu.3. 255
Nuntiatione facta ædificare ante remissionem non licet.sub rub.forma.in act.noui ope.§.ante aliquam. numero 1. 257
Nuntiationis remissio quod modis fiat.sub rubri.for. lib.in act.no.op.§ ante aliquam.nume.2. 257
Nuntiatiõe sprета qui ædificauerit,tenetur opus dirue re.sub rubric.lib.in actio.no.op.§.dirui. 257
Et an proprijs sumptibus ibidem nu.2.
Nunciator an debeat causam exprimere in operis noui nuntiatione.sub rub.for.libel.in actio.no ope.§.nouum opus.nu.5. 255
Nuntiator si velit procedi & cognosci de causa an præstita satisdatione ædificium impedire possit.sub ru. for.li.in act.no.ope.§.ante aliquam. 259
Nuntio exequenti exceptione opposita,an exceptionem tardare possit.sub rub.form.exec.senten.defini.§.P.publico.nu.5. 209
Nuntius cui est omissa citatio personaliter,vel ad domum an primo ad domum citare possit omissa citatione facienda.sub rubric.for.resp.rei conuenti.§.in termino.nume.12. 83
Nuncius quot modis appelletur.sub rub.for.executio. senten.defi.§.P.publico.nu.1. 209

O

Obligans pluribus rem eandem,an teneatur.sub rubrica form.libel.in act.hypo.§.sub eadem. nume.17. 384
Obligari potest res eadem ex pluribus & diuersis causis eadem persona.sub rub.for.lib.in act.hypo.§.ex memoratis.nu.1. 379
Obligatio bonorum fit dupliciter,tacite & expresse sub rub.for.lib.in act.hypo.§.sub eadem.numero 1.columna.j. 384
Obligatione generali an cõprehendãtur iura & actiones.sub rub.for.lib.in actio.hypo.§.sub eadem.numero 3. 384
Obligatione generali veniunt futura bona non tantum præsentia.sub rub.for.lib.in act.hypoth.§. sub eadem.nume.2. 384
Obligatus ad dandos ceros fructus ex fundo singulo quoque anno fructibus illis non nascentibus qualiter sit obligatus.sub rub.for.libel.ac præ.§.inuestiuit.nu.11. 364
Obligatus soluere sub pœna,& iuramento si ei fiat de pecunia soluenda sequestratio per tertiam personam non incurrit aliquam pœnam.sub rub.forma sequestri.§.audeat.nu.2. 133
Obliqua verba quæ.sub rub.forma lib.quo ag.ex substi.§.compendiose.nu.6. 484
Et quæ communia ibidem numero 7.
Obrepere & mendose narrare an differant.sub rubri. for.oppo.contra inst.§.per obreptionẽ.nu.1.co.ij.15
Officialibus deputatis ad denunciandum an credatur. sub rub.for,inqui.§.hæc est nu.39. 510
Officium iudicis imploratur ,quamuis iure ciuili non appelletur.sub rub.for.appel.ab interlocu.§.in his. nume.4. 177
Officium iudicis quanto tempore duret.sub rub.for. appel.à sen.defi.§.fuisse.nu.5. 194
Opem præstans pluribus personis qualiter teneatur. sub rub.for.inqui.§.pluribus.nu.4. 512
Operis noui nunciatio quando locum habeat.sub ru. for.li.in act.no.ope.§.quendam.nu.1. 255
Ordinarij iudices qui.sub rub.for.in act.confesso.pro seruit.§.plenam.nu.6. 249
Ordinariorum plurium iudicum, vel ad vniuersitatem causarum qui ceperunt de aliqua causa cognoscere vnus si eodem tempore sentẽtia defini.iurauerit sibi de causa non liquere,an certi possunt ferre senten.defi.sub rub.for.act.rea.§.necnon.nu.3. 12
Ordinarius an possit recusari.sub rub.for.declinandi iurisdi.§.iudicem.nu.4. 75
Ordinarius iudex est executor suæ & deleg.sen.sub rub.for.act.rea. §.executioni.nu.2. 58
Ordo iudicij quis sit & per consequens quas solennitates sustulerint ista verba summariè & de plano.sub rub.for.act.rea.§.summariè.nu.2. 58
Ordo quo ad definitiuam senten peruenitur.sub rubr. for.sen.defini.§.nos Bernardinus.nu.3. 179

P

PActum de communicandis quæsitis & quærendis an sit necessarium in generali societate.sub rubri. for.li.in caus.so.§.vndecunque.nu.1. 337
Pactum quod elapso tempore solutionis res pignorata cedat domino creditoris an valeat.sub rubr.for. lib.in acti.hypo.§.ex memoratis.nu.4. 377
Paraphernalia bona quæ sint.sub ru.for.libel.ad do.§. tanquam bona.nu.2. 277
Parentes superstites cum fratribus defuncti vtrinque coniunctis,qualiter succedant.sub rubr.forma. lib.pro hærede.ab intesta §.nullisque.nu.25. 459
Pater an tenetur ad pecunias mutuo acceptas à filio gratia studij de eius voluntate.sub rubri.for.li.pro hær.vel re singu.diui.§.communiter.nu.17. 499
Patri suo qualiter succedat.sub rubr.forma libel.pro hæred.ab intestato.§.nullisque.nu.8.col.j. 459
Patronus agit ad supplementum,si ei relictum sit quod non ascendit ad legitimam portionem .sub rubri. forma.libel.pro hæred.ab intestat.§. nullisque.numero 42. 459
Patrui soli superstites cum nepotibus succedunt auo defuncto omnes in stirpes.sub rubr. forma lib.pro hæred.ab intest.§.nullisque.nu.9. 459
Pauperem qui eligantur,si inter pauperes hæreditas est diuidenda.sub rub.for.lib.ad red.tu.rat.§.an executores.nu.9. 309
Peculium castrense vel quasi ad aduentitiũ nullo modo conferatur.sub rub.for.li.pro hærede.vel re sin. diui.§.communiter.nu.13. 499
Pedagiandi ius an quæratur præscriptione. sub rubri. for.in act.confes.pro ser.nu.15. 246
Pedagiandi in quanto tempore perdatur.sub rubrica.

for .in acti.confes.§.plenam.nu.17.col j. 246
Pedagia feudalia imponere quis posit.sub rub.for.su per solu.peda.§.panni.nu.3.col.ij. 232
Pedagij conductori superueniente guerra,an debeat fieri remisio in toto vel in parte.sub rub.for.in ac. confess.§.plenam.nu.20.col.j. 246
Pedagij ius qualiter quæratur.sub rubri. for.super solut.peda.§.panni.nu.4.col.ij. 232
Pedagium an dicatur defraudare deferens res,si dicat se minorem summam habere quàm habeat.sub ru. for.super solut.peda.§.ceciderunt.nu.9. 233
Pedagio res subiecta deferens an habeat expectare, quod officialis interroget an habeat res pedagio subiectas.sub rub. for.super sol.peda.§.ceciderunt. nu.2.co.ij. 233
Penus quando legatur quid iuris.sub rubri.for.li.pro leg.§.coram vobis.nu.73.co.j. 422
Percussionum pluralitate quid præsumendum . sub rubr.for.lib.inquisi.§.pluribus.nu.1.col.ij. 524
Percusso à pluribus,pluribus vulneribus,sed vno mortali qualiter omnes illi tenentur sub rub.for.inquis. §.pluribus.nu.2.col.ij. 524
Percutiens vno ictu pluribus percussionibus qualiter puniatur.sub rub.for.inquis.§.pluribus numero 6. 7.& 8.col.ij. 524
Percutiens pluries in eodem loco corporis qualiter puniatur.sub rubr.for.inqui.§.pluribus.nu.9. 524
Peremptoria exceptio quando opponatur. sub ru.for. res.rei.§.saluis.nu.6.col.j. 110
Peremptoria exceptio quando probari possit.sub rub. for.resp rei §.saluis.nu.7.col.j. 110
Peremptorio quælibet exceptio admittitur ad sententiam vsque.sub rubr.form.res.rei.§.saluis.nu.2.col. secunda. 109
Peremptoriæ exceptiones opponuntur ad duplicem effectum,aut ad impediendum processum aut meri ta causę.sub ru.for.res.rei.§.quod ad impediendum. nu.1.col.ij. 110
Peremptoria exceptione non inducitur litis contestat. sub ru.for.resp.rei.§.salui.nu.8.col.j. 110
Periurium testi opponi potest .sub rub.for.iur.test.§. protestante.nu.4.col.ij. 137
Periurum testem an dispensare possit papa.sub rubr. for.iur.test.§.protestante.nu.5.col.ij. 137
Periurus quilibet infamis est.sub rubr for.oppo con. test.post publ.§.ad etiam var js & periuri.nu.1.col. prima. 143
Pertinẽtiarum appellatione quid contineatur.sub ru. for.lib.in act.real.declara.§.cum pertinentijs num. 1.col.ij. 46
Personam seruam esse,cur magis præsumatur,quam quòd à re debeatur seruitus.sub rub.for.in action. confes.pro serui.§.pleno iure.nu.4.col.j. 236
Petitio datur in quécunque singularem successorem. sub rub.for lib.quo.peti.hære.ex testa.§.coram vobis.nu.4.col.j. 444
Petitio hæreditatis & actio famil.erciscin.in quibus conueniant.sub rub.for.lib.quo petit.hære.ex test.§.coram vobis.nu.1.col.j. 444
Petitione hæreditatis possessor conuentu,qualiter teneatur pro fructibus hæreditatis.sub rub.for.li.pro hære.ab intest.§.simul.nu.1.col.ij. 457
Petitio,prosecutio,sententia & transactio quantũcunque fuerint generales,tamen aliquando in omnibus non præiudicãt.sub rub.for.li.ad pen.& compro.§. poni faciat.nu.1.col.ij. 229
Petitio vt iuretur de calumnia non est negligenda.sub rub.for.li.ac.rea.§.per sacramentum.nu.1.co.j. 66
Petitionis ordo non debet conuerti.sub rub.for.actio. rea.§.ad euidentiam.nu.5.col.j. 9
Petitorio & possessorio quãdo econuerso agitur quid agendum.sub rub.for.li.pro turb.poss.§.ad cessandum.nume.17.col.j. 417
Petitorio conuenti,nec respondẽtis,quis effectus.sub rubri.for.lib.pro tur.poss.§.ad cessandum. numero 16.col.j. 417
Petitorium & possessorium quando diuerso tempore proponuntur quid agendũ.sub rub.for.li.pro turb. pos.§.ad cessandum.nu.14.col.j. 417
Pignorata res fuisse in bonis debitoris qualiter probetur.sub rub.for.lib.in act.hypo.§.ex memoratis.nu. 5.& 6.col.ij. 387
Pignoratitia actio quotuplex sit. sub rubr.for.resp.lib. in act.hypo.§.cedente.nu.5.col.j. 407
Pignoris iuris quibus modis renuntietur.sub rub.for. li.in act.hypo.§.& renuntiationis.nu.1. 400
Pignoris possessio qualis sit.sub rub.for.li.act.hypo.§. sub eandem.nu.16.col.j. 384
Pignorum species quot sint.sub rub.lib.in act.hypo.§. sub eadem.nu.5.col.j. 384
Pignoris vendicandi causa quę actio competat.sub ru. for.in actio.hypo.§.sub eadem.nu.7.co.j. 384
Pignus casu perdidisse si dicat creditor,dicente debitore illum dolo & culpa amisisse cui incumbat probatio.sub rub.for.res.lib.in act.hypo.§.cedente.nu. 7.colum.ij. 403
Pignus prætorium & conuentionale prætendentium quis præferatur.sub rubr.for.lib.in act.hypo.§.sub eadem.nu.14.col.j. 384
Pignus prætorium prætendentium quis præferatur. sub rub.for.lib.in act.hypo.§.sub eadem.nu.13. 384
Pignus si perdat creditor,an teneatur ad compensationem vel eius restitutionem.sub rub.for.resp.lib.in act.hypo.§.cedente.nu.6.col.j. 49
Pignus tacitum, expressum, conuentionale & prætorium differunt.sub rub.for.lib.in act .hypo.§.sub eadem.nu.6.col.j. 384
Pignus tacitum prætendẽtium & expressum qui præferantur.sub rub.for.lib.in act.hypot.§.sub eadem. nu.12.col.j. 384
Plura proponens disiunctiuè vel copulatiuè,tamen in diuersis orationibus nõ se adstringat ad omnia probanda.sub rub.for.lib.in act.rea.decla.§.nõ adstringens.nu.2.col.ij. 66
Pœna an contra omnes hæredes vnius compromittentium contrauenientis sententiæ committatur.sub rub.for.lib.ad pœ.ex compro.§.parti.nu.7. 224
Pœna commissa an intelligatur si sit appellatum vel supplicatum contra sententiam arbitri,& nihilominus appellans vt supplicans nihil obtineat. sub rubri.

rubrica forma libel. ad pœn. ex compro. §. parti. nu. 8. col. j. 224
Pœna commissa an possit post tempus mora purgari. sub rubrica for. libel. vt pacta ser. §. transactiones. nume. 6. 318
Pœna an multiplicetur si sint plures homicidæ statuta pœna pro non capto homicida. sub ru. for. inqui. §. pluribus. nu. j. 512
Pœna an pluries committi possit. sub rubri. for. lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nu. 4. 224
Pœna commissa coram quo ex compromisso petatur. sub rubri. forma libel. ad pœnam ex compro. §. parti. nu. 6. 224
Pœna commissa si nihilominus pars quæ contrauenit & incidit in pœnam dic quòd sententia firma permaneat & alia pars contradicat & sententia sit nulla quid iuris. sub ru. for. lib. ad pœnam ex compro. §. parti. nu. 6. 224
Pœna & executio an simul peti possint. sub rubri. for. lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nu. 3. 224
Pœna in aliquo contractu apposita an petitio admittatur. sub rubri. forma lib. ad pœ. ex compro. §. parti. nume. 2. 224
Pœna non soluentis pedagium seu datium sub ru. for. super sol. pedag. §. ceciderunt. nu. 1. 223
Pœna promissa rato manente pacto an peti possit si mul discedendo à transactione. sub ru. for. lib. vt pacta seruentur. §. transactiones. nu. 8. 318
Pœna quantitati adiecta & commissa an hodie infra legitimum modum vsurarum exigi possit. sub ru. for. li. in cau. §. pro prætio. nu. 7. 323
Pœna vtentis falso instrumento ad sententiam vsque. sub ru. for. lib. ad res. senten. §. dolose. nu. 3. 214
Pœnæ adpositio an sit hodie necessaria tam in arbitro quàm in arbitratore. sub rub. for. lib. act. ad pœn. ex compro. §. in pœna. nu. 1. 224
Pœnam quamcunque iudex quilibet an possit impone re. sub ru. for. inqui. §. debita. nu. 3. 530
Pœnarum quot sint genera. sub rub. for. inqui. §. debita. nu. 2. 530
Ponere non potest is cui probare lapso tempore non licet. sub rubrica forma exci. contra. posi. §. primo. nume. 1. 120
Pono verbum, est simpliciter dispositiuum & adfirmatiuum ius quod ponitur ex parte actoris. sub forma posi. act §. ponit. nu. 1. 114
Portatoris vini dicto si negatur vinum portatum fuisse an fretur. sub rub. for. oppo. contra testes. §. in facto. nu. 5. 145
Positio ad quam respondetur repeti debet. sub ru. for. exci. contra posi. §. primo. nu. 1. 122
Positio an possit fieri per verbum credo. sub rubr. for. posi. act. §. per verbum. nu. 2. 115
Positio incerta quando dicitur. sub ru. for. exci. contra posi. §. generales. nu. 2. 121
Positio iuris quid sit. sub rub. for. exci. contra po. §. potius. nu. 2. 122
Positio negata nullum fundamẽtum partibus tribuit sub ru. for. exci. contra posi §. primo. nu. 4. 123
Positio negatiua qualiter admittitur, sub rub. for. exc. contra posi. §. ac negatiuæ. nu. 1. 122
Positio negatiuè concepta admittitur. sub ru. for. posi. act. §. per verbum. nu. 3. 115
Positioni fundatæ super consuetudine vel municipali iure an sit respondendum. sub rubr. for. excip. cõtra posi. §. potius. nu. 3. 123
Positioni purè & simpliciter non sub cõditione ex forma statuti respondeatur si appareat instrumentum vel similiter an sit bene responsum. sub ru. for. exci. contra posi. §. j nu. 5. 123
Positio quid sit. sub rub. for. posi. act. §. postquàm. numero 2. 115
Positio quòd est publica vox & fama est in communi practica tam in positionibus quàm in epistolis. sub rubrica forma posi. act. §. item quod iiij. nume. 1. colum. j. 118
Positioni vltimæ data simplex responsio est reseruẽda tam ad confessata quam negata. sub ru. for. exci. cõtra posi. §. vltimæ. nu. 1. 124
Positiones faciens debet iurare de calumnia si petatur. sub ru. for. posi. act. §. ponit. nu. 3. 114
Positiones faciens non debet facere positiones cõtrarias quemadmodum nec respondens debet contraria respondere. sub ru. for. posi. act. §. postquàm. nume. 4. 113
Positiones super quibus fieri debeant. sub rubr. forma posi. ac. §. postquàm. nu. 3. 113
Positiones sunt fiendæ coram eo iudice corã quo productæ sunt. sub ru. for. exci. contra posi. act. §. coram vobis. nu. 1. 120
Positionibus respondere si quis post terminum velit & sic moram purgare an audiatur. sub rub. for. exci. contra posi. §. j. nu. 2. 110
Possesso ab aduersario vt clam vel præcario an prosit actori. sub rubr. forma libel. pro turb. poss. nume. 4. colum. j. 414
Possessio an probetur per instrumenta locationũ. sub ru. for. lib. pro turba. possess. §. hodie. nu. 6. 414
Possessio authoris quãdo coniungitur cum possessione successoris transit cum sua causa suisque vitijs siue sit vitium personale siue reale. sub rubr. for. posi. act. §. item quod iij. nu. 2. 117
Possessio continuata longumque tempus ad præscriptionem probandam requiruntur. sub ru. for. posi. act. §. item quod iij. nu. 1. 117
Possessio & turbatio in interdicto vti poss. probanda sunt. sub rub. forma libel. pro turb. possess. §. hodie. nu. 1. 414
Possessio qualis per actorem probanda sit. sub rubric. for. lib. pro turb. poss. §. hodie. nu. 3. 414
Possessione rei immobilis priuato quomodo succurratur. sub ru. for. libel. in cau. spo. poss. §. coram vobis. nume. 4. 405
Possessione tradita potest tamen peti tradi corporalis sententia. sub ru. for. libel. in cau. vendi. §. ad tradendum. nu. 1. 334
Possessionem actor probare debet quando est spoliatus. sub ru. forma libel. in cau. spo. possess. §. tente. nume. 1. 408
Possessionẽ sui & prædecessorũ legitimã probãs pot inten

intentare directam rei vendicationem.ſub ru.for. poſi.act.§.item ſtatio.nu.2. 119
Poſſeſsionem totius terræ acquiſijſſe videtur ingreſſus prætextu licentiæ vnam particulam terræ,ſub ru.for.poſi.act.§.item quòd.nu.3. 119
Poſſeſsiones ad hoc vt habeantur pro confeſsis an ſufficiat mittere ad domum.ſub tu.for.exci.cont.poſi. §.eidem.nu.1. 120
Poſſeſsionis continuatio qualiter probetur.ſub rubr. for.reſp.rei.§.præſcriptionis.nu.16. 65
Poſſeſsionis probandæ modi.ſub ru.for.libe.pro turba.poſſeſ.§.hodie.nu.7. 414
Poſſeſsionis vnius coniunctione facta ad aliam nec apparet an fuerit continua poſſeſsio præſumitur.continua.ſub rubric.forma poſit.act.§.item quòd.numer.5. 117
Poſsidere & detinere diuerſa ſunt contra vtrũque tamen actio realis competit.ſub rub.for.act.rea.§.vel etiam.nu.2. 3
Poſsidere refertur ad ius & tenere ad fructum.ſub ru.for.act.rea.§.primo.nu.1. 7
Poſsidere ſi deſijt reus conuentus lite pendente an abſolui debeat.ſub rubri.forma actio.rea.§.tenet.nume.3. 14
Poſsidere reo deſignente vel lata ſententia vel lite pendente an executio fieri poſsit ſine nouo proceſſu contra reum ſucceſſorem.ſub rub.for.act.rea.§.tenet.nu.§. 14
Poſsidere vel tenere ſe negans ſi probatur tenere vel poſsidere priuatur poſſeſsione.ſub ru.for.act.rea.§. primo.uu.2. 7
Poſſeſtor bo.fidei ſi cadat à poſſeſsione an in modum agendi poterit ſumptus petere.ſub ru.for.reſ.rei.§. exceptionem.nu.2. 106
Poſſeſſor reſtituens hæredi ſcripto hæreditatem an teneatur ad fructus perceptos.ſub rub.for.lib.quo pet.here.ex teſt.§.contradictioni.nu.4. 459
Poſſeſſor ſi tradidit poſſeſsionem rei bona fide nulla facta retentione impenſarum poterit per certi conditionem poſſeſsionem repetere.ſub ru.for.reſ.rei §.exceptionem.nu.1. 106
Poſſeſſorem quanuis interrogare non conueniat in actionibus perſonalibus ſed ſolum obligatum tamen aliæ interrogationes ſunt vtiles & neceſſariæ. ſub ru.for.act.re.§.quanuis.nu.4. 2
Poſſeſſor offerens cætera bona non pecuniam pro re obligata an audiatur.ſub rub.for.reſ.li.in act.hyp. §.ſatisfacere.nu.2. 402
Poſſeſſorio iudicio an ſit offerendus libellus.ſub rub. for.li.pro turb.poſſeſ.§.coram vobis.nu.5. 413
Poſſeſſorium & petitorium quando quis & ſimul proponit quid faciendum.ſub rubric.forma libelli pro turbri.poſſeſ.§.ad ceſſandum. numer.6.7.8 9.10.11. 12. & 13. 417
Poſſeſſorium quãdo primo loco vnus ꝓponit & alius ſecundo loco petitorium quid agẽdum.ſub ru.for. li.pro turba.poſſeſ.§.ad ceſſandum.nu.15. 417
Poſſeſſorium quotuplex eſt.ſub rubr.for.lib.pro tut. poſſeſ.§.ad ceſſandum.nu.5. 417
Poſſeſſorum requiſitio non eſt vtilis nec neceſſaria in actionibus perſonalibus.ſub rub.for.interrogat. §.quamuis.nu.1, 2
Poteſtas ſolus vel vicarius ſolus ſi velit in aliqua cauſa procedere & ſententiam ferre an poſsit ſine altero. ſub rub.for.act.rea.§.necnon.nu.2. 12
Præeminentiæ iuris quot ſint.ſub rub.for.apoſt.§.ſpectabilis.nu.1. 199
Præſcribens de certis rebus an poſsit exigere de alijs. ſub rub.for.in act.confeſ.§.plenam.nu.16. 246
Præſcribens in complenda præſcriptione poteſt coniungere tempora authoris.ſub rub.for.reſ.rei.§.præſcriptionis nu.20. 95
Præſcribere ſi quis velit contra priuatum iure hypothecæ quid ſufficiat in illa præſcriptione.xl.annor. quæ competit etiam contra eccleſiam.ſub rub.for. reſ.rei.§.præſcriptionis.nu.5. 95
Præſcriptio an interrumpatur interueniente mala fide vel tituli defectu.ſub rubr.for.reſ.rei.§.præſcriptionis.nu.28. 95
Præſcriptio centũ annorum cõpetens contra eccleſiã qualis eſſe debeat.ſub rub.for.reſ.rei.§ præſcriptionis.nu.6. 95
Præſcriptio contra ignorantem currit.ſub rub.for.rei.§.præſcriptionis.nu.18. 65
Præſcriptio ex qua poſſeſsione ciuili an naturali procedat.ſub rubri. for.reſ.rei.§.præſcriptionis.numero.23. 95
Præſcriptio iurium incorporalium qualiter interrumpatur.ſub rubric.form.reſ rei.§.præſcriptionis.numero 31. 95
Præſcriptio longi temporis quibus caſibusnon procedat.ſub rubrica forma reſ.rei.§. præſcriptionis.numero.24. 95
Præſcriptio quot modis interrumpatur.ſub rubri.for. reſ.rei.§.præſcriptionis.nu.29. 95
Præſcriptio ſine titulo non procedit.ſub rub.for.poſ. act.§.item.quòd.nu.1. 116
Præſcriptio xl.annor.competens fiſco alienanti rem alienam.qualis eſſe debeat.ſub rub.for.reſ.rei.§.præſcriptionis.nu.7. 95
Præſcriptio x.vel xx.anno.quibus caſibus locum habet.ſub rubrica forma reſpon.rei.§. præſcriptionis. nu.8.col.j. 95
Præſcriptione oppoſita qualiter capitula & poſitiones fieri debeant.ſub rubri.forma reſ.rei.§.peæſcriptionis.nu.22. 95
Præſcriptionem an interrumpat defectus ſuperueniens in perſona præſcribentis vel in perſona contra quam præſcribitur.ſub ru.for.reſ.rei.§.præſcriptionis.nu.30.col.ij. 85
Præſcriptioni inducendæ an ſufficiat quilibet titulus putatiuus.ſub rub.for.reſ.rei.§.præſcriptionis.num. 10.col.j. 65
Præſcriptioni inducendæ quæ ſint neceſſaria.ſub rub. for.reſ.rei. §.præſcriptionis.nu.3. 95
Præſcriptioni xxx.anno .ſufficit continuata poſſeſsio cum curſis temporis.ſub rub.for.reſ.rei.§.præſcriptionis.nu.4. 95
Præſcriptionis effectus quis ſit.ſub rubr.for.reſ.rei.§. præſcriptionis.nu.25. 95

Prescriptionis exceptio non solum excludit personam rei à domino sed etiam à iure hypo. sub rubr. for. in act. hypo. §. exceptionem. nu. 1. col. ij. 399
Præscriptionum quot sunt species. sub rubri. for. re. sui rei. §. prescriptionis. nu. 2. col. j. 65
Præterita filia instituto filio, an possit testamẽtum dici nullum stante statuto quod filia dotata non succedat quousque vixerit masculus. sub rubri. for. li. quo ex testa. petit. hęred. §. ac etiam. nu. 6. col. ij. 452
Præteritionis ratione quando dicatur testamentũ nullum. sub rub. for. lib. quo ex test. pet. hęred. §. ac etiã. num. 5. col. j. 452
Præterito filio & mortuo, antequam impugnet testamentum partis an testamentum confirmetur, vel nullum remaneat. sub rub. for. lib. quo pet. hære. ex test. §. ac etiã. nu. 10. co. ij. fo. 452. & prẽterito posthumo, quid iuris ibidem. nu. 11. 452
Pretij ad tempus non soluti pœna an exigi possit. sub rub. for. lib. in causa. ven. §. pro pretio. nu. 5. columna prima. 323
Pretium iustum quid sit. sub rubr. for. li. in cau. ven. §. pro pretio. nu. 5. 323
Princeps concedens aliquid alicui indigno vel incapaci, videtur tacite cum eo dispensare. sub rubr. forma decli. iuris. §. nec fuisse. nu. 15. col. j. 72
Priuata scriptura concernens commodum & incommodum alterius quàm scribentis, an habeat fidem. sub rubri. for. oppo. contra instrum. §. quod negatur. nu. 5. columna. ij. 167
Priuata scriptura concernens commodum & incommodum ipsius scribentis, & alterius an habeat fidẽ. sub rub. oppo. con. inst. §. quod negatur. nu. 4. 167
Priuatæ scripturę an sit credendum. sub rub. for. opp. con. inst. §. quod negatur. nu. 3. 197
Priuilegiata prædecessore concessa an possit reuocare succes. sub rub. for. oppo. con. Instrumẽ. §. aliis ratio nibus. nu. 2. colum. ij. 165
Priuilegium quot modis perdatur. sub rub. for. opposi. contra instr. §. penitus. nu. 1. 165
Probatio quando fit per confessionem est lenior in sui probatione, quam cętera probationum genera, & efficaciorem sui operatione. sub rub. for. posi. actio. §. postquam. nu. 1. col. ij. 113
Processus an teneat iudice procedente ad inquisitionem fama non præcedente. sub rub. for. inqui. §. fama. nu. 2. 520
Processus de iure ciuili sine figura iudicij non valet, secus de iure canonico. sub rub. for. lib. ac. rea. §. summariæ. nu. 12. 85
Processus tenet contra reum conuentum, quamuis neque teneat neque possideat, si tamen tempore obliti libelli adferat se tenere, vel possidere an teneatur processus. sub rub. for. act. rea. §. tenet. nu. 2. 14
Procurator ad hoc vt audiatur prius debet ostendere, & probare de suo mandato. vel satis. de iudicato sol. sub rub. for. resp. rei. §. Simonis. nu. 1. 68
Procurator ad lites an possit facere positiones. sub ru. for. pos. act. §. Simonis. nu. 1. 114
Procurator ad vendendum constitutus an habeat fidẽ de pretio. sub ru. for. execut. senten. definiti. §. P. Publico. nu. 7. 209
Procurator in causa criminali an admittatur vbi per statutum venit imponenda pœna pecuniaria. sub rubri. for. inquisit. §. hæc est. nu. 15. 510
Procurator in litis processu si fecit aliquem actum simpliciter an videatur illum fecisse nomine proprio, vel procuratorio. sub rubri. for. resp. rei. §. Simonis. nume. 8. 86
Procurator an potest ponere, vel respon. si dicat aduersarius principale esse legaliorem & instructiorem. sub rub. for. posit. act. §. Simonis. nu. 7. 114
Procuratoris factum an domino noceat. sub rub. form. resp. rei. §. Simonis. nu. 7. 86
Promissio in constitutione dotis stipulationem impor tati. sub rubri. for. lib. ad do. §. solenniter. numero 1. colum. j. 27
Protestatio ad hoc vt valeat in casibus in quibus requiritur præsentia partis an sufficiat consensus tacitus. sub rub. for. decli. iurisd. §. protestans. num. 6. 77
Protestatio an mittetur per aliquem actum contrarium. sub rub. for. decli. iurisd. §. protestans. nu. 1. col. j. in fine. 77
Protestatio de lite non contestãdam impedit litem cõtestari quacunque libello respondeatur. sub rubric. for. respon. rei. §. non tamen. num. 1. 93
Protestatio de non reuocando procuratorem inducitur per oppositionem istorum verborum, citra reuocationem. sub rubri. for. oppo. contra testes post publi. §. circa. nu. 1. 141
Protestatio & denuntiatio quid. sub rubric. for. decli. iurisd. §. protestans. nu. 3. 76
Protestatio in tempore iuramenti testium quare fiat sub rub. for. iura. test. §. protestante. nu. 1. 137
Protestationem procuratoris non reuocandi inducit ad positionem istorum verborum circa reuocationem sub rub. for. oppo. contra test. post public. §. circa reuocationem. nu. 1. col. ij. 141
Protestationis quis sit effectus. sub rubr. for. declin. iurisd. §. protestans. nu. 4. 77
Protestationum quot sunt species. sub rub. for. declin. iurisd. §. protestans. nu. 2. 77
Pro suo possidere quid sit. sub rubric. for. posit. act. §. item pro sua. nu. 2. 115
Pro suo titulus quam habeat efficaciam. sub rubr. for. posit. actor. §. item posita. nu. 1. 115
Protocolum an per se probet sicut instrumentum. sub rub. for. oppo. contra instr. 16
Pubes effectus an possit testificari in his quæ vidit in pupillari ætate. sub rub. for. iura. test. §. protestante. nu. 17. 137
Pupillarem substitutionem confirmat sola sui hæredis existentia. sub rubr. for. lib. §. quo ag. ex substit. §. pupillariter. nu. 15. 471
Pupillares tabulas an confirment sui hæredes existentia. sub rubric. for. lib. quo ag. ex substi. §. substituit. numer. 2. 468
Pupillari substitutioni quæ sint necessaria. sub rubric. for. lib. quo agitur ex substitu. §. pupillariter. nume. 2. colum. ij. 471
Pupillaris contenta in reciproca an dicatur tacita vel

expreſſa.ſub rub.for.libel.quo ag.ex ſubſti.§.breuiloquæ.nu.13. 475
Pupillaris expreſſa an excludat fratrem pupilli ſub rub.for.lib.quo agitur ex ſubſtit.§.pupillariter.numer.23. 472
Pupillaris expreſſa ſicut matrem,an ita patrem excludat.ſub rub.for.lib.quo agi.ex ſubſti.§.pupillariter.nu.22. 472
Pupillaris ſubſtitutio an habeat locum ad acta inter qualitatem ad æqualitatem.ſub rub.for.lib.quo ag.ex ſubſtitu.§.breuiloquæ.nu.8. 475
Pupillaris ſubſtitutio an valeat,ſi pater faciat teſtamentum minus ſolenne.ſub ru.for.lib.quo agi.ex ſubſtitut §.pupillariter.nu.11. 471
Pupillaris ſubſtitutio durat in perſona alterius,ſi alter filius in vita patris poſt conditum teſtamentum efficiatur pubes.ſub ru.for lib.quo ag.ex ſubſtitut. §.breuiloquæ.nu.7. 475
Pupillaris ſubſtitutio an vitietur vitiato teſtamento ex cauſa præteritionis.ſub ru.for.lib.quo ag.ex ſub ſtitutio.§.pupillariter.nu.13. 471
Pupillaris ſubſtitutio an valeat hæreditate non adita. ſub rubr.for.lib.quo agi.ex ſubſtitu.§.pupillariter. nu.14. 471
Pupillaris ſubſtitutio effectus quis ſit.ſub rub.for.lib. quo ag.ex ſubſtitutione §.pupillariter.num.17.colum.ij. 471
Pupillaris ſubſtitutio vnde dicta.ſub rubr.form.libe. quo agitur ex ſubſtitutione.§.pupillariter.nume.j. col.ij. 471
Pupillaris tacita admittitur contra matrem.ſub rub. for.libe.quo agitur ex ſubſtitutione.§ pupillariter. num.7. 471
Pupillariter non niſi impuberi ſubſtitutus.ſub rubri. for.lib.quo ag.ex ſubſtitu.§.pupillariter.nu.7 .colum.ij. 471
Pupillariter non poteſt ſubſtituere pater hodie filio naturali tantùm. ſub rub.for lib.quo ex ſubſtitut. agi.§.pupillariter.nu.9. 471
Pupillariter quibus hæredibus ſubſtituatur.ſub ubr. for.libel.quo agitur ex ſubſtit.§.pupillariter.nume ro 3.4.5.& 6. 471
Pupillariter ſubſtitui an poterit ei quòd anno xxv.teſtati non poſsit ex forma ſtatuti.ſub rub.for.libelli quo agitur ex ſubſtitutione.§.pupillariter.numero 8. 471
Pupilli ætate durante,non tenet curatoris datio.ſub rubr.form.libel.ad red.tute.rati.§.& curatores.numero 2. 304
Purè an ſit intentio actoris fundata,ſi reus reſpondeat deberi ſub conditione.ſub rubr.for.reſponſ.rei.§. ſaluis.numero 11. 110

Q

Qualitas & quantitas rei quæ petitur,eſt exprimenda.ſub rub.for.lib.in cauſa vendi.§.perticarum.numero 1. 324
Qualitas ex natura rei ſuper qua in litem iuratur quare ſit attendenda.ſub rub.for.reſp.rei.§.iuriſiurandi.numero 18. 104
Qualitatis & quantitatis defectu reperto.qualiter acto ri ſuccurratur.ſub rub.for.lib.in cauſa ven.§.perticarum.nu.1. 324
Quantitas quando legatur tantum,vt ſemel pręſtetur & quando legatur res vel quantitas,vt plures præſtetur.ſub rub.for.lib.pro leg.re ſing.§.coram vobis.nu.1. 421
Qualitate facti nõ ꝓbata ſed ipſo facto,an ſequi poſſit condemnatio.ſub rub.for.inquiſit.§.hæc eſt.numero 7. 510
Qualitate omiſſa,poteſt de nouo repeti accuſatio & inquiſi.ſub ru.for.inqui.§.hæc eſt.nu.6. 510
Quietatio à pubere facta,& tutore generaliter ſi tamen tutor ſuper re vna tantum reddiderit rationem,an præiudicet in omnibus.ſub rubr.for.lib.ad pœ.ex compro.§.poni.nu 3. 227

R

Raſura in litera an reddat teſtamentum nullum. ſub ru.for.lib.quo hære.pet.ex teſtamento.§. non abolitum.nu.3. 449
Ratio eſt quæ limitat & conſtringit vniuerſum teſtimonium.ſub rubrica forma opponen.contra teſtes. §.reddunt.nume.1. 146
Ratum habens delictum qualiter teneatur.ſub ru.for. inquiſi.§.opem.nu.12. 521
Reciproca an ęqualiter comprehendat omnes fratres, licet alij non ſint ex eadem matre.ſub ru.fo.li.quo ag.ex ſub.§.breuiloquæ.nu.15. 475
Reciproca an poſsit continere pupillarem & exemplarem.ſub rub.for.lib.quo ag.ex ſubſti.§.breuiloquę. numero 9. 475
Reciproca de vno pubere & duobus impuberibus an contineat duas pupillares.ſub rub.form.libelli quo ag.ex ſub.§.breuiloquæ.nu.2. 475
Reciproca facta duobus maioribus an contineat ſubſtitutiones fideicõmiſſarias.ſub ru.for.li.quo ag.ex ſubſti.§.breuiloquæ.nu.14. 475
Reciproca facta duobus puberibus furioſis,an contineat vulgarem & exemplarem.ſub ru.for.libe. quo ag.ex ſub.§.breuiloquæ.nu.11. 475
Reciproca formata in caſu vulgari,an contineat pupillarem.ſub ru.for lib.quo agi.ex ſubſt.§.breuiloquæ.nu.12. 475
Reciproca ſubſtitutio quas ſpecies in ſe continet.ſub rub.form.libelli quo ag.ex ſubſt.§.breuiloquæ.numer.5. 475
Reciproca ſubſtitutio quibus verbis fieri poſsit.ſub ru.for.li.quo agitur ex ſubſti.§.qui ex eis.numer.1. colum.ij. 497
Reciproca ſubſtitu.quibus perſonis fiat.ſub rub.for. quo ag.ex ſubſt.§.breuiloquæ.nu.3. 475
Reciprocæ ius an tranſeat ad hæredem ſubſtituti.ſub rubric.form.lib.quo ag.ex ſubſti.§.breuiloquæ.numer.17. 475
Reciprocæ ſubſtitutionis nomen,an ſit naturale,ſiue ſubſtantiale,vel accidentali.ſub ru.for.lib.quo agi. ad ſubſt.§.breuiloquæ.nu.4. 475
Reciprocæ ſubſti.quæ ſit forma.ſub rub.for.libe.quo ag.ex ſubſti.§.breuiloquæ.nu.2. 475
Reciprocæ ſubſti.an poſsit venire ad ſucceſsionem. ſub

ſub rub.for.lib.quo agi.ex ſubſti.§.breuiloquæ.numero 19. 475
Recuſatus iudex poteſt compellere arbitros ad recipiẽdum compromiſſum.ſub rubri.for. decli.§.rationibus.nu.4.col.ij. 79
Recuſari poteſt delegans quilibet.ſub ru.for.decl.iur. §.iudicem.nu.3. 75
Regula coniunctionis,poſſeſsionis,authoris cũ poſſeſſione ſucceſſoris fallit in poſſ.longi temporis xxx. anno ſub ru.for.poſſ.act.§.item q̃ iij.nu.3. 117
Regula qui prior eſt tempore &c.quibus caſibus fallit.ſub ru.for.lib.in act.hypoth.§.ſub eadem.nu.10. colum.j. 384
Regula q̃ excommunicatus excommunicatione maiore per ſolum papam vel legatum de latere abſoluatur quibus caſibus nõ habeat locum.ſub ru.for. rela.rei.§.tanquàm.nu.4.col.j. 85
Regula quòd percutiens clericum eſt ipſo iure excommunicatus quibus caſibus non habeat locum. ſub ru.for.reſ.rei.§.tanquàm.nu.3.col.j. 85
Rei iudi.exceptio quando habeat locum.ſub rub.for. reſ.rei.§.reiſq̃ iudicatæ.nu.2. 94
Rei plures debendi nouiſsimo iure qualiter teneãtur. ſub ru.forma lib.con plu.re.deb.§.quilibet.nume. 1.col.j 441
Rei plures debendi an poſsint ſe cõueniri in eodem libello.ſub rub.for.libel.con.plu.re.§.contra. numero 1. 340
Rei plures debendi an poſsint conueniri diuerſis libellis & ſeparatim inſolidum.ſub rub.for.lib.con.plu. re.deb.§.contra.nu.2. 34
Rei iudicatæ exceptionis quæ ſit natura.ſub rub.for. reſ.rei.§.reiſq̃ iudicatæ.nu.2. 94
Rei ſtipulandi plures an per ſolam ſtipulationem reſtituant.ſub ru.for.lib.contra plu.re.deb.§.corã vobis. nu.2. 340
Rei veudicatio habet duo ſubſtantialia extrema dominium,vel quaſi ex parte agẽtis poſſeſsionẽ vel detentionem ex parte rei conuenti.ſub rubri.for.act. re.§.tenet.nu.1. 14
Remedia cõpetentia pro ſpoliatione poſſeſsionis qualiter differant.nu.5.& 9. 405
Remedium c.reintegranda an poſsit intentari coram iudice laico.ſub ru.for.lib.in cau.ſpo.poſſ.§.coram vobis nu.9. 405
Remittendus non erit reus ad ipſum locum ſi non inueniatur in loco ſolutionis debitæ.ſub ru.for.decli. iuriſ.§.nec fuiſſe.nu.3. 71
Remota cauſa & res quæ petitur debet in libello deſignari in ſingulari actione.ſub ru.for.ac.re.§.ad euidentiam.nu.15. 6
Renuntiatio donationis an poſsit fieri per filium in vita patris.ſub ru.for.lib.pro dona.§.irreuocabiliter. nu.6. 352
Renuntiatio per patrem facta in inſtrumẽto donationis filijs non nocet quantumcunq; iuramento vallato.ſub ru.for.li.pro do.§.irreuocabiliter.n.5. 352
Renuntiationis practica in caſu auth.hoc ita.ſub rub. for.lib.cõt.plu.re §.quilibet.nu.4. 341
Reorum plurium credendi an ſingulariter lib.admittantur.ſub rubri.for.li.contra plu.re.deb.§.contra. nu.3.col.ij. 340
Reorum plurium debendi conueniendo quolibet antiquum ius an hodie corrigatur.ſub ru.for.lib.cont. plu.reos.§.quilibet.nu.3. 341
Reorum plurium debendi vel ſtipulandi nomen quando habet locum in iure.ſub rub.form.lib.cont.plu. reos.deb.§.coram vobis.nu.1. 336
Reorum plurium quæ ſit natura.ſub ru.for.lib.cont. plu.reos.§.coram vobis.nu.4. 340
Repellendi à teſtimonio legitimæ cauſæ.ſub rub.for. iur.teſt.§.proteſtante.nu.3. 134
Requiſitio an ſit neceſſaria contra ſpoliatum.ſub rub. for.li.in cauſ.ſpo.poſſeſ.§.ſæpius.nu.1. 460
Requiſitio pro ſolutione non eſt de neceſsitate.ſub rub.for.lib.ad præſt.& rela.§.ſuper.nu.1. 369
Rei immobilis quæ petitur debet deſignari per loca generalia & ſpecialia & per latera & confinia & per qualitatem ſuam.ſub rub.for.act.rea.§.cui cohęret. nume.1. 297
Res iudicata tranſacta vel finita quando dicatur.ſub rub.for.reſp.§.reiq̃ iudicatæ.nu.3. 15
Res vſus proprij quæ.ſub ru.form ſuper ſolu.peda.§. panni.nu.2. 232
Reſcripto quæ obijci poſsint ſub ru.for.oppo.contra inſtru.§.alijs rationibus.nu.1. 165
Reſcriptum contra ius elicitũ quando valeat.ſub rub. for.oppo.contra inſtru.§.contrarius.nu.1. 198
Reſcriptum contra ius elicitum quãdo dicatur.ſub ru. for.oppo.contra inſtru.§.contra ius.nu.2. 193
Reſcriptum propter quod procedatur in cauſa nulla obſtante exceptione qualiter intelligatur ſub rubr. for.libel.quo pet.hær.ex teſt.§.contradictioni. nume.3. 456
Reſeruationis generalis quæ ſit vtilitas.ſub rubr.for. reſpon.rei.§.ſaluis.nu.1. 109
Reſpondens ad portionem volens errorem ſuum reuocare an audiatur.ſub rub.for.exci.contra poſit.§. j.nu.3. 123
Reſpondens non debet abſoluto fateri libellum aduerſarij.ſub ru.for.reſpon.rei.§.aſſerti.nu.1. 85
Reſpondere non tenetur reus ad interrogationẽ quo iure & titulo quis poſsideat. ſub rub.for.act. real §. item quo iure.nu.2. 8
Reſpondere paratus ſed nolens iurare de calũnia afficitur damno totius cauſæ.ſub ru.for.act.rea.§.compellatis.nu.2. 4
Reſpondere recuſans,vel obſcure reſpondens quãuis iurauerit habetur pro negante vel confeſſo prout melius expedit interroganti.ſub rub.for.act.real.§. compellatis.nu.3. 4
Reſpondere tenetur reus ad interrogationem an dolo quis deſierit poſsidere.ſub rub.for.act.rea.§.item an dolo.nu.1. 8
Reſpondere volens abſolute nõ diuiſum auditur, quia non cogitur.ſub ru.for.poſ.act.§.ponens.nu.1. 115
Reſponſio emiſſa extra iudicium præſente parte obliga.ſub rubrica forma actione rea.§.compellatis.nume.5. 4
Reſpõſio facta per reum ad interrogationem ſi ſubſit

iusta causa pœnitētiæ an per eum reuocari potest. sub ru. for. act. rea. §. compellatis. nu. 7. col. j. 5
Responsio simplex data ad vltimam non infertur si respondens in antecedentibus dixisset se nihil scire. sub ru. for. exci. contra posi. §. vltimæ. nu. 2. 124
Responsio solenniter facta obligat respondentem si sit emissa in iudicio. sub ru. for. act. rea. §. compellatis. nu. 4 col. j. 4
Responsionem declarare tenetur reus ad petitionem actoris. sub ru. for. resp rei. §. narrata. nu. 2. 64
Responsum an bene sit sub stante statuto quod purè & simpliciter non sub conditione respondeatur. si respondeatur non credit vt ponitur. sub ru. for. exce. contra posit. §. j. nu. 9. col. ij. 123
Restituendum aliquē simpliciter pronunciare non sufficit iudici. sub rub. for. lib. super pet. rest. in inte. §. eundemque nu. 1. col. ij. 391
Restitutio in integ. competit etiam contra missum in possess. sub ru. for. lib. sub pet. in integ §. in legatione. nu. 2. col. ij. 370
Restitutio in integrum intra quantū tempus petatur. sub ru. for. li. super res. in inte. §. eundemq;. nu. 9. 391
Restitutione & absolutione sequutis an iterum talis restitutio possit peti. sub ru. for. super pet. rest. in inte. §. eundemque. nu. 10. col. ij. 391
Restitutionē in integ. an possit petere minor aduersus lapsum temporis petendæ rest. in integ. sub ru. for. lib. super pet. in integ. §. eundemque. nu. 7. 391
Restitutionem in integr. potest petere minor contra fideiussorem eo contra illum agente. sub ru. for. li. sup. pet. rest. in integ. §. eundemque. nu. 4. 391
Restituto aliquo & eius aduersarius restituitur. sub rub. for. li. super rest. in integ. §. eundemque. num. 2. col. ij. 391
Reus fugiens super alterius territorium an possit citari à iudice vbi est crimen commissum. sub rub. for. inqui. §. hæc est. nu. 30. col. j. 501
Reus lata sententia contra exceptionem oppositā ad impediendum processum an in alio iudicio per modum agendi possit ius suum proponere. sub ru. for. res. rei. §. quod ad impediendum. nu. 5. col. ij. 104

S

SAluum conductum petitum an sit dādum. sub ru. for. inqui. §. hæc est. nu. 32. col. j. 510
Satisdatio de prosequenda lite & soluendis expen. habet hodie locum. sub ru. for. res. rei. §. debitæ. nume. 1. 61
Scientia & patientia domini rei à qua debetur seruitus qualiter probetur. sub ru. for. in act. confes. §. seruitus aquæductus. nu. 25. col. j. 236
Scriptura est de libelli substantia sub rubr. act. real. §. ad euidentiam. nu. 9. col. j. 6
Secundum testis dictum primo præualet si receptus sit à iudice incompetenti & sic inutiliter si à iudice competenti postea receptus fit. sub ru. for. oppo. contra test. post pub. §. ac etiam varij. nu. 3. 142
Scriptura in appellatiōe à definitiua ex interuallo interposita est necessaria. sub rub. for. appel. sententia defi. §. in his. nu. 1. col. j. 167
Sententia ab obseruatione iudicij an & quando definitiua vel interlocutoria dicatur. sub ru. for. lib. in act rea. §. per vestram. nu. 1. col. j. 45
Sententia confirmatoria primæ excedens deducta in prima an teneat in forma statuti ne à secunda sententia appelletur ante executionem mandati. sub ru. for. sen. defi. §. nec Bernardinus. nu. 8. 179
Sententia lata contra l. prohibitionem an valeat. sub ru. for. ap. ab interlo. §. & contra. nu. 2. 177
Sententia ferenda est secundum libelli tenorem. sub rub. for. act. rea. §. ad euidentiam. nu. 1. 9
Sententia generalis lata in compromisso generalis an in omnibus noceat. sub rub. for. lib. ad pœ. ex cōpr. §. poni faciat. nu. 1. col. j. 227
Sententia lata in possessorio an definitiua sit an interlocutoria. sub ru. for. app. ab interlo. §. in his. numero 5. 177
Sententia iniqua pronuntiari per appellationē in iure actionis an officio iudicis petatur. sub ru. for. sentē. defi. §. fuisse. nu. 9. 194
Sententia in minori summa si iudices qui tulerunt in maiori expresserunt se non consentire minori. sub ru. for. li. ad pœ. & compro. §. concorditer. nu. 5. 225
Sententia lata super post. rest. an sit interlocutoria vel definitiua. sub ru. for. lib. in causa spo. §. per vestram. nume. 2. 406
Et an à tali sententia appelletur. sub ru. for. lib. in cau. spo. §. per vestram. nu. 3. 406
Sententia super restit. an sit interlocutoria vel definitiua. sub ru. for. lib. super resti. in integ §. eundemq;. nume 5. 391
Sententia nunquid ex eodē libello ferri potest si actor qui proposuit ius dominij vel quasi pēdente iudicio domino fiat eiusdem rei. sub ru. for. lib. ac. rea. §. deducendo. nu. 2. 9
Sententia per viā nullitatis qualiter impugnetur. sub ru. for. sen. defi. §. nos Bernar. nu. 7. col. ij. 177
Sententia principaliter pronuntiari nullo iure actiōis vel iudicis officio an petatur. sub ru. for. app. à defini. senten. §. fuisse. nu. 4. 161
Sententia quotuplex fit. sub rub. for. senten. defi. §. nos Bernardinus. nu. 1. 177
Sententia statuto à lege tempore iudicandi eo lapso lata an valeat. sub ru. for. senten. defi. §. nos Bernar. nume. 9. 176
Sententia vel transactio inter vasallum & extraneum an præiudicet domino. sub ru. for. lib. ad reuoc. fe. §. nec superstitibus. nu. 31. 260
Sententiam interlocutoriam, actum interlocutiuum, & definitiuam sententiam quo ad executionē quando ferre dicatur iudex. sub rub. for. exc. sen. defi. §. P. publico. nu. 4. 260
Sententiam latam fauore procuratoris de facto cōtra reum admissi sine productione mandati an possit impugnare reus. sub ru. for. res. rei. §. Simoninus. nume. 5. 8
Sententiam obtinens an possit petere eam per superiorem confirmari. sub rub. for. app. à senten. defi. §. & inquantum. nu. 5. 195
Sententiæ primæ iniquitas detigi potest tam factis quàm

Sententię primę iniquitas detegi potest tam factis quã agendis. sub ru. for. lib. appel. §. iniquam. nu. 1. 201
Sequestrari an possit fundus cum fructibus ad suggestionem partis, cũ pręiudicio iuris vtriusq; ptis, cũ timetur de rixa. sub ru. for. seque. §. sapiẽs. nu. 3. 132
Sequestratio admittitur propter dilapidationem quæ facit suspectam personam. sub rub. for. sequest. §. sapiens. nu. 2. col. j. 132
Sequestratio an possit euitari in casu in quo permittitur. sub rub. for. sequest §. sapiens. nu. 5. 128
Sequestratio omnis prohibita est. sub rub. for. sequest. §. sapiens. nu. 1. col. j. 132
Sequestratione an possessor sua possessione priuetur. sub rub. for. sequest. §. audeat. nu. 1. 133
Sequestratione fructuũ facta tempore perituroru qd agendũ sit. sub ru. for. seque. §. sapiens. nu. 6. 128
Sequestro facto, quomodo procedatur. sub rub. for. sequest. §. audeat. nu. 3. col. ij. 133
Seruitus aquęductus an sit continua, vel discontinua. sub ru. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus aquæ ductus. nu. 20. co. j. 239
Seruitus aquęductus est rustica. sub rub. for. in act. cõfes. pro seruit. §. seruitus aquæductus. nu. 1. 239
Seruitus aquæ qualiter acquiratur. sub ru. for. in ac. cõ fes. pro ser. §. seruitus aquæductus. nu. 3. 239
Seruitus aquæductus quotuplex sit. sub rub. for. in act. confes. pro seruit. §. seruitus aquæductus. nu. 2. 239
Seruitus quando legatur quid iuris. sub rub. for. li. pro leg rei singu. §. coram vobis. numero. 44. & 45. columna j. 422
Seruitus quot modis constituatur sub ru. for. in actio. confes. pro serui. § seruitus. nu. 1. col. ij. 238
Seruitutes quæ sint qualiter probentur. sub rub. for. in act. confes. §. seruitus aquæductus. nu. 26. 239
Seruitutem habens an possit in aliquo grauare cum eo à quo eam habet. sub rub. for. in act. confes. pro serui. §. seruitus. nu. 4. col. j. 238
Seruitutem quot modis possit pati locus. sub rub. for. in act. confes. nu. 19. co. j. 239
Seruitutum quot sint species. sub rub. for. in act. cõfesso. pro serui. §. seruitus. nu. 2. col. j. 238
Seruitutis iure quòd quis re aliqua vsus sit, non dominij, vel quasi, qualiter probetur. sub rub. for. in acti confess. pro seruit. §. seruitus aquæductus. numero 24. colum. ij. 239
Seu dictionis natura. sub rub. for. lib. in actio. rea. §. nõ distinguens. nu. 8. col. ij. 68
Sigillum proprium negãs tenetur de falso. sub rubri. for. oppo. contra inst. §. quod negat. nu. 2. 166
Sine aliqua solennitate, verbum an differt à verbo, sine figura iudicij. sub rub. for. lib. act. rea. §. summariè. nu. 15. co. j 58
Sine figura iudicij verba tantùm valent quantũ verba summariè de plano, & sine strepitu. sub rub. for. act. realis. §. summariè. nu. 1. co. ij. 58
Sine liberis verbum adiectum verbis compendiosæ quid importet. sub rub. for. lib. quo ag. ex. subst. §. compendiosè. nu. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. 484
Societas obijcitur testi. sub rub. for. in. test. §. protestatur. nu. 19. col. ij. 137
Societas omnium bonorum quando contrahatur. sub rub. for. li. in cau. soci. §. societatem. nu. 2. col. j. 335
Societas quot modis contrahatur. sub rubri. for. lib. in cauf. socie. §. societatem. nu. 1. co. ij. 335
Societate contracta ex causa donationis an vnus agat contra alium sub rub. for. libel. in cauf. soc. §. ad diuidendum. nu. 2. col. j. 338
Societate generali vel speciali inita, quæ communicẽtur. sub rub. for. lib. in cauf. socie. §. societatem nu. 3. colum. ij. 338
Societate pendente an intentetur actio pro socio. sub rubr. for. lib. in cauf. socie. §. ad diuidendum. numero 1. 338
Societatis renuntiatio qualiter admittatur. sub rubri. for. li. in cauf. soc. §. nec perseuerare. nu. 1. 338
Societatis renuntiatio quotuplex sit. sub rub. for. li. in cau. socie. §. nec perseuerare. nu. 2. 338
Societatis tempore pendente, an socius, qui solus posuit pecuniam in societate, ea deperdita, an solus teneatur tantundem in sociatate subrogare. sub rub. for. lib. in cauf. socie §. ad diuidendum. nu. 3. 336
Socij dos generalis an communicanda sit. sub rub. for. lib. in cau. socie. §. vndecunque. nu. 2. col. ij. 337
Socius an possit dotare filiam de bonis communibus. sub rub. for. li. in causa soc. §. vndecunque. nu. 3. 337
Socius bonorum an possit alienare vltra partem suam de bonis communibus. sub rub. for. lib. in cauf. socie. §. vndecunque. nu. 4. col. ij. 337
Socius impotens ad restituendum quę in societate habuit. qualiter condemnetur. sub rub. for. li. in causa socie. §. ad diuidendum. nu. 5. col. ij. 338
Socius ponens in societatr solus pecuniam, an prius detrahat suum capitale. sub rub. for. li. in cauf. socie. §. ad diuidendum. nu. 4. co. ij. 338
Socius per quem modum potest excludere venientes ab inteſtato, ne impediant socij. sub rub. for. in cau. succesſioni. socie. §. societatem. nu. 8. 336
Solicitans quod falsum committatur grauius, quàm qui falso vtitur punitur. sub rubr. for. libel. ad rescin. senteut. §. procurauit. nu. 2. col. j. 213
Soluere negligens tempore debito an priuetur ipso iure suo iure. sub rub. for. lib. ad presta. rei & relax. §. soluere. nu. 3. col. ij. 367
Solutio an probetur instrumento cancellato, vel inciso reperto penes debitorem. sub rub. for. respon li. in actio. hypo. §. exceptionem. nu. 2. co. j. 401
Solutio præsupponit obligationem. sub rub. for. resp. rei §. saluis. nu. 10. col. j. 110
Solutio quo tempore fiat si tempus solutionis non est designatum. sub rub. for. lib. ad præstat. rei & relax. §. omni anno. nu. 2. col. j. 355
Solutioni locis pluribus destinatis an nquolibet insolidum conueniri possit debitor. sub rubric. form. li. in act. hypot. §. ac restituere nu. 2. col. j. 381
Solutionis negligentia præsumitur nisi probatur solutio. sub rubr. for. li. ad præsta. rei. & relax. §. soluere. nu. 1. col. ij. 367
Solutionis terminus si non sit expressus in sententia an cadent in pœnam. si non offerat. sub rub. for. lib. quo ag. ad pœ. ex cõpro. §. intra certum. nu. 1. 227

Solutionis verbum trahitur ad omnem liberationem. sub rub. for. lib. in act. hypotheca. §. exceptionē. nu. 2. colum. j. 401
Soluto debito pro pignore recuparando quæ actio cōpetat. sub rub. for. reſ. lib. in act. hypothe. §. cedente. num. 4. colum. ij. 403
Soluto matrimonio morte viri an incontinenti fiat reſtitutio. ſub rubrica forma. li. ad do. §. dictæ. numero 3. columna j. 274
Spoliatio & ingreſſus promanda ſunt ex parte aduerſarij & poſſeſsio ex parte ſui probanda ſunt. ſub rubri. for. lib. in cauſ. ſpol. poſſeſ. §. ingreſſus. numero 1. col. ij. in prin. 408
Spoliationis menſem, & diem an ſit neceſſe in libello exprimere. ſub rub. for. lib. in cauſ. ſpol. §. ingreſſus. nu. 2. col. ij. 408
Spoliatus an debeat exprimere quo remedio vtatur, vnde ſibi plura competant ſub ru. for. li. in cau. ſpol. poſſeſ. §. coram vobis. nu. 10. col. ij. 405
Spoliatus iure incorporali qualiter probet ſpoliationē tempore ſpoliationis. ſub rub. for. lib. in cauſ. ſpolia. §. ſæpius. nu. 2 col. j. 409
Spurij an ſuccedant coniunctis per matrem. ſub rubr. for. libel. pro hæred. ab inteſta. §. nulliſque. numero 16. colum. j. 459
Spurij qualiter ſuccedant. ſub rub. for. li. pro hæred. ab inteſt. §. nulliſque. nu. 15. co j. 459
Spurij ſunt incapaces quo ad omnes acquiſitiones bonorum paternorum, tam in terminos, quàm in vltima voluntate. ſub rub. form libel. pro hæred. ab inteſt. §. nulliſque. nu. 17. co. j. 459
Spurius an excludat ſubſtitutum. ſub rub. forma libel. quo ex ſubſtitu. ag. §. decederet. numero. 4. columna ij. 494
Spurius an poſsit per patrem pupillariter ſubſtitui filio legitimo & naturali. ſub rub. for. li. pro hæred. ab inteſt. §. nulliſque. nu. 21. col. j. 459
Statutum diſponens quòd damnum paſſus, ſi ignoret malefactorem, habet regreſſum contra commune, & homines vbi eſt ſita res dānificata non habet locum ignorantia non probata. ſub ru. for. lib. in act. rea. §. non adſtringens. nu. 5. col. ij. 65
Statutum vel reſcriptū, q̄ dicit q̄ iudex procedat ſecū dum eius cōſcientiam, qualiter intelligatur. ſub ru. forma libel. in actio. reali. §. ſummariè. numero 17. columna j. 58
Statutum, vel reſcriptum quòd iudex procedat ſecundum arbitrium ſuum, qualiter intelligatur. ſub rub. for. li. actio. rea. §. ſummariè nu. 16. 58
Sterilitas & vbertas quid ſit. ſub rub. for. lib. ad prę ſta. §. inueſtiuit. nu. 10. col. j. 364
Stipulatio annua ſi ſit ſimpliciter concepta an ipſo iure tranſeat, & cum effectu in hæredem ſtipulationis quo ad effectum petitionis & exactionis. ſub rubr. for. lib. pro leg. rei ſing. §. coram vobis. nu. 27. 42
Subſtituendi grata an poſsit pater vnū ex filijs eligere ſub ru. for. lib. quo ag. ex ſubſtit. §. exemplaris. num. 7. columna j. 481
Subſtituere an teneatur pater æqualiter fratres tam vtrinque quā ex eadē matre tantū. ſub rub. for. lib. quo ag. ex ſobſtit. §. exemplaris. nu. 8. col. j. 481
Subſtitutio an habeat locum in donatione. ſub rubric. for. li. pro dona. §. irreuocabiliter. nu. 12. col. j. 352
Subſtitutio an euacuetur, decedente ſubſtituto, ante hæredem vel hæreditatis ſubſtitutionem ſibi factā ſub ru. for. li. quo ag. ex ſubſti. §. qui ex eis. numer. 2. 3 & 4. colum. ij. 497
Subſtitutio an fiat nominaliter an verbaliter nihil refert. ſub rub. for. lib. quo ag. ex ſubſtitut. numero 2. col. ij. 468
Subſtitutio cur vulgaris dicatur. ſub ru. for. li. quo ag. ex ſubſtitu. nu. 3. col. ij. 468
Subſtitutio extincta an reuiuiſcat, petita in integ. reſt. aduerſus hæreditatis additionem. ſub rub. for. li. quo agit. ex ſubſtit. §. ſubſtituit. nu. 18 col. ij. 468
Subſtitutio facta nepoti præterito ex filio emancipato an valeat. ſub rub. for. lib. quo. agit. ex ſubſtit. §. pupillariter. nu. 12. col ij 471
Subſtitutio ita facta, ſi filia mea decedat antequam nubet, an ſit compendioſa, vel fideicommiſſaria. ſub rub. for. li. quo ag. ex ſubſtitu. §. compendioſe. num. 12. col. j. 484
Subſtitutio quæ aliàs ſuſtineri non poteſt an ſuſtineatur per vim fideicommiſſi. ſub rub. for. li. quo ag. ex ſubſti. §. pupillariter. nu. 16. col. ij. 471
Subſtitutio ſi fiat ſub nomine filiorum quid ſit. ſub rubri. for. lib. quo agitur ex ſubſt. §. decederet. numer. 10. & 11. col. ij 494
Subſtitutio vulgaris ſit per verba negatiua & conditionaliter prolata. ſub rub. for. li. quo ag. ex ſubſtit. §. ſubſtituit. nu. 2. col. ij. 468
Subſtitutione per fideicommiſſum facta, an ex tacita vulgari, vel fideicōmiſſaria, vel compendioſa conte ta addittatur. ſub. rub for. li. quo ag. ex ſubſtitu nu. 15 col. j. 468
Subſtitutus an excludatur facta ſubſtitutione ingreſſo in monaſterium. ſub rub. for. libe. quo ag. ex ſubſti. §. ex ſuo. nu. 3. col. j. 496
Subſtitutus an excludatur per naturalem legitimatū poſt mortem teſtatoris ſi appoſita ſint iſta verba, ex ſuo corpore & legitimo matrimonio procrea. ſub rub. for. li. quo agitur ex ſub. nu. 2. 496
Subſtitutio per fideicommiſſum an præferatur vulgariter ſubſtitutio hærede inſtituto repudiāte. ſub ru. for. li. quo ag. ex ſubſtitutione. §. ſubſtituit. numero 6. col. ij. 468
Subſtitutus compendioſe in re certa an ſit hęres in ſolidum. ſub rubr. for. li. quo agi. ex ſubſti. §. compendioſe. nu. 24. 25. & 26. col j. 484
Subſtitutus reuiuiſcens an ſuccedat de iure ciuili vel prætorio. ſub rub. for. lib. quo agi. ex ſubſtitu. §. ſubſtituit. nu. 19. col. ij 468
Subſtitutus vulgariter an præferatur hæredi hæredis, mortuo hærede ante hæreditatem aditam. ſub rub. forma lib. quo ag. ex ſubſtitu. §. ſubſtituit. nu. 5. 468
Subſcripto partis in inſtrumento quantum operetur. ſub rub. for. oppo contra inſtru. nu. 10. 167
Succedentium ab inteſtato cauſa fauorabilior, quam extraneorum. ſub ru. for. li. quo ex teſt. petit hæred. §. ac etiam. nu. 12. col. ij. 452

Succeſ-

Successor an posit vti beneficio defuncti. sub ru. forma libelli. super petit. in integr. rest. §. eundemque. nu. 9. 361
Summariè & de plano verba quid significent. sub rub. for. li. in act. rea. §. summariè. nu. 11. 58
Supellectilis quando legatur quid iuris. sub rubri. for. li. pro leg rei sing. §. coram vobis. nu. 64. 422
Superueniens mala fides in ipso præscribente versus vnum an porrigatur ad alios. sub rubr. for. ress. rei. §. præscriptionis. nu. 29. 95
Suspicio contra instrumentum ex dicto vnius testis vel duorum vel rasura qualiter tollatur. sub rubri. form. opp. contra instru. §. dignoscitur. nu. 2. 160
Suspitionem pro allegante pronuntiato per arbitros quid fiendum. sub rub. for. decli. iurisd. §. iudicemus. nume. 8. 75
Suspitionis causæ an sint coram recusato exprimendæ. sub rub. foma decli. iurisd. §. rationibus & causis. nume. 1. 75
Suspitionis exceptio in quo differat ab exceptione incompetentiæ. sub rubr. forma. decli. iurisd. §. iudicem. numero 1. 75
Suspitionis exceptionem spernentis iudicis processus est nullus. sub rubric. forma. decl. iurisd. §. iudicem. numero 2. 45
Suspecti exceptio est opponenda litis principio. sub rub. for. decli. iurisd. §. iudicem. nu. 7. 75
Suspecti exceptione opposita intra tres dies sunt eligendi arbi. sub rubric. forma decl. iurisd. §. iudicem. numero 5. 75
Suspecti quæstionem arbitri electi debent determinare in tempus à suspecto sibi prefixum. sub rubrica forma decl. iurisd. §. iudicem. nu. 6. 75
Suspectum iudicem reddunt inimicitiæ. sub rubr. for. decl. iurisd. §. frater. nu. 3. 77
Suspectas redditur iudex coniunctionis sanguinis ratione. sub rub. for. decl. iurisd. §. fratres. nu. 1. 77
Suspectus an reddatur iudex ratione appel. in alia causa. sub ru. for. decl. iurisd. §. frater. nu. 2. 77
Suspensio est pœna à iure canonico inducta vltra excommunicatione. sub rubr. for. ress. rei. §. tanquam. nume. 12. 85

T

TAxatio reseruara per iudicem super expensis dari potest etiam successori in officio. sub ru. for. libelli in actio. real. declar. §. & expensis. numero 19. 54
Taxationem expen. si sibi reseruauit delegatus an ipse postea vel eius ordinarius taxare poterit. sub rubri. forma libelli in actione reali decla. §. & expensis. numero 17. 54
Taxationem non poterit petere à iudice promittens stare simplici dicto actoris sub expensis in instrumento obligati. sub ru. for. lib. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 11. 54
Taxationē suam iniquam cognoscens iudex eam pōt reuocare. sub ru. for. lib. in act. rea. decla. §. & expensis. nu. 16. 54
Taxatiua dictio qualiter accipiatur. sub rubric. for. ex cont. posi. §. vsque. nu. 7. 130
Tempus in seruitute perdenda cur non requiritur sicut in acquirenda. sub ru. for. in act. confes. §. seruitus aqueductus. nu. 28. 237
Tempus requisitum ad præscribendas liberationes à seruitute quantum sit. sub rubr. for. in act. confes. §. seruum aquæductus. nu. 27. 239
Termino ad respondendum libello lapso an amplius sit reus audiendus reus. sub ru. for. res. rei conuen. §. termino. nu. 1. 82
Termino à iudice vel statuto dato probato habendi & testes iurauerunt intra terminum nec deposuerunt si pars finita dilatione velit facere examinari testes quia per eam non stetit imo reqnisiuit vt examinarentur an debeat audiri. sub ru. for. oppo. contra testes. §. suntque ij. 147
Termino partibus per iudicem assignato in ipso actu faciens pars absens est citanda. sub rubri. forma res. rei conuen. §. in termino. nu. 2. 82
Termino pendente an possit iudex ad alia procedere sub rub. for. res. rei conuen. §. in termino. numero 5. 87
Termino prefixo per legem vel iudicem ad aliquid faciendū in die vltima termini illud fieri poterit quāuis sit dictum quod intra diem fiat. sub rub. for. res. rei conuen. §. in termino. nu. 4. 82
Tertij iure nec per modum agendi nec excipiendi deducto, sed ille tertius de iure suo cognosci velit an audiatur. sub rub. for. li. in act. neglig. §. spectat. numero 5. 251
Tertij ius an possit in iudicium deduci in modum agendi. sub ru. for. li. act. neg. §. spect. nu. 4. 251
Testamenti prothocollum interlineatū an reddat testamentum suspectum. sub rub. form. li. quo. hære. peti. ex test. §. non abolitum. nu. 5. 449
Testaméto annullato cogitur hæres scriptus restituere hæreditatem hæredi legitimo. sub rub. for. li. quo ex test. pet. hære. §. ac etiam. nu. 7. 452
Testamento quātus numerus testium requiratur. sub ru for. li. quo pe ex test. hæ. §. valla. nu. 1. 447
Testamentum aui materni nullum an dicere possit filius descendens per lineam fœmininā. sub ru. for. li. quo ex test. petitur hered. §. ac etiam. nu. 9. 442
Testamentum an reddatur suspectū si vna tota oratio in eo reperiatur rasa deinde emendata est. sub rubr. for. li. quo. pe. hæ. ex test. §. non abolitum. nu. 2. 449
Testamentum ex defectu solennitatis probatoriæ an confirmetur filij voluntate tacita vel depressa. sub ru. for. li. quo. pe. hæ. ex test. §. ac etiam. nu. 13. 452
Testamentum pagani quot testes requirat. sub ru for. li. quo. ex test. pe. hæ. § vellatum. nu. 3. 447
Testamentum patris an possit annullare filius institutus in bonis alienis & extraneus in proprijs. sub ru. for. quo. ex test. pe. hæ. §. ac etiam. nu. 8. 452
Testamētū superlineatū. an reddatur null. sub ru. for. li. quo pet. hæ. ex test. §. non abolitum. nu. 4. 446
Testari an possint amittentes vitam. sub ru. for. inqui. §. transeat. nu. 3. 531
Testatoris iussus & hæredes vsque ad x. an. simul habent quid importet. sub rub. for. lib. pro legato rei sin. §. coram vobis. nu. 35. 422

Testem repellendi à testimonio quæ sint legitimæ causæ.sub ru.for.iur.test.§.protestante.nu.3. 133
Testem periurum an possit dispensare papa.sub rubr. for.iura.test.§.protestante.nu.5. 13
Testes ad æternam rei memoriam quando producantur.sub ru.for.exci.com.posi.§.corã vobis.nu.1.123
Testes an possint admitti in causa appellationis super nouis capitulis.sub rubr.for.oppo.contra testes.§. suntque ij.nu.5. 125
Testes à me producti & à iudice in me à causa reprobati si contra me in alia causa producantur non possunt per me reprobari.sub ru.for.iur.test.§.protestante.nu.2. 139
Testes an & quando recipi possunt post publicationem super ijsdem capitulis.sub rub.for.oppo.contra testes.§.suntque.nu.3. 149
Testes capitulis factis qui producit super possessione, & velit de nouo testes producere super titulo audi tur.sub ru.for.op.con.§.test.§.suntq; ij.nu.10. 147
Testes cur non recipiantur secundum ius ciuile post publicationem in causa appel. super nouis capitulis.sub ru.for.op.con.testes.§.suntque ij.nu.7. 146
Testes duo ad probationé famæ requiruntur.sub ru. for.posi.act.§.item quod iiij.nu.8. 118
Testes & attestationes receptæ coram arbitris nihil pronuntiantibus an faciant fidem coram ordinario. sub ru.for.li.ad pœ.ex comp.§.concordi.nu.13. 225
Testes ijdem super eisdem capitulis post publicam in eadem instantia an admittantur.sub rub.form.opp. contr.testes.§.suntque.ij.nu.2. 140
Testes nec ijdem nec alij admittuntur super eisdem, capitulis super quibus fuerunt recepti & examinati post publicationem.sub ru.for.opp.contra testes post publi.§.suntque ij.nu.1. 149
Testes producti & publicati in vna causa an fidem in alia faciant.sub rub.for.oppo.con.testes.§.suntque. ij.nume 12. 147
Testes quot numero velit an liceat parti producere. sub rubric.forma opp.contra testes.§.suntque ij. numer.14. 147
Testes recepti in iudicio summario an faciant in plenario fidem.sub rubr.for.oppo.contra testes.§.suntque ij.nu.13. 147
Testes si fuerunt examinati sed non fuerunt publicati in termino peremptorio probatum habendi,an tenebit publicatio facta post terminum.sub rub.for. opp.cont.testes.§.suntque ij.nu.18. 147
Testes si sint producti in causa principali super præscriptione simpliciter & postea publicati an in eadem instantia poterunt de nouo produci ad probandum de titulo præscribentis.sub rub.for.opp.cont. testes.§.suntque ij.nu.9. 147
Testes super ijsdem capitulis an admittantur.sub rub. for.appel.§.inquam.nu.2. 201
Testis debitoris an possit esse fideiuss.sub rub.for.op. con.testes.§.in facto.nu.3. 145
Testi objci potest eum partis producentis procuratorem esse.sub ru.for.iura.test.§.protest.nu.13. 137
Testi objcitur excommunicatio.sub form.iur.test.§. protestante.nu.10. 135
Testi objci potest impubertas.sub rubri.for.iur.test. protestante.nu.19. 139
Quid ? si effectus sit pubes an possit testificari de his quæ vidit in pupillari ætate ibidem.nu.17.
Testi periurium opponi posse.sub rubr.for.iu.test.§. protestante.nu.4. 139
Testi objci potest monachatus.sub rub.for.iura.test. §.protestante.nu.18. 139
Testi objci potest eum esse monachum.sub rubr.for. iur.test.§.protestante.nu.18. 138
Testi objci potest quod fuit prosoneta contractu,sub ru.for.iur.test.§.protestante.nu.15. 139
Testi objci potest quòd sit intestabilis.sub rub.form. iur.test.§.protestante.nu.11. 137
Testi obiicitur inimicitia.sub rubr.for.iur.test.§.protestante.nu.7. 139
Testi objcitur societas.sub rubr.for.iur.test.§.protestante.nu.16. 139
Testi objciuntur vilitas & paupertas. sub ru.for.iur. test.§.protestante.nu.12. 137
Testis addeundo aliquid priori dicto sed non corrigando an sit sibi contrarius.sub rub.for.oppo.contra test.post pu.§.inuicem.nu.1. 140
Testis adeundo priori dicto sed non corrigendo an sit sibijpsi contrarius.sub ru.for.oppo.contra testes post publi.§.inuicem.nu.3. 136
Testis aut iudex quis in facto proprio non potest esse. sub ru.for.op.con.test.§.in facto.nu.1. 145
Testis à iudice punitus coram quo falsum commisit pendente iudicio,an iudicio finito possit de falso accusari.sub rubrica forma iu.test.§.& falsitate.numero 5. 134
Testis contrarius & varius quomodo differant.sub rubric. form.opp.contra test.post pu.§.ac etiam. verij.nu.1. 140
Testis debet nominare personas à quibus dicit se audiuisse.sub rubrica forma posi.act.§.item quod iiij. numer.6. 119
Testis depositio sic facta,dico sic,an contineat contrarietatem.sub rubr.for.op.cont.test.post pu.§.inuicem.nu.2. 139
Testis debet astringi ad iuramentum.sub rub.for.op. contra testes.§.& non iurati.nu.1. 145
Testis emptoris an possit esse venditor.sub ru.for.op. contra testes.§.in facto.nu.1. 145
Testis falsus est ab eo puniendus coram quo commisit falsum.sub rubric.for.iur.test.§.& falsitate.numero 4. 134
Testis inductus ad probandum de continua possessione an probet si dicat titium possedisse à.x.annis citra.sub ru.for.ref.rei.§præscriptiõis.nu.21. 95
Testis in re communi an quis esse possit.sub rub.for. oppo.contra testes.§.in facto.nu.4. 145
Testis non exprimens causam vel obscure exprimẽs an in eadem instantia repeti possit vt eius testimonium declaretur.sub ru.for.oppo.contra testes.§. suntq;.ij.nu.11. 147
Testis non debet se vltro offerre sed expectare & per inuicem compellatur , alia habetur pro suspecto. sub ru.for.iur.test.§.citati.nu.1. 135

Testis

Testis officium est deponere solum super his quæ facti sunt,non verò iuris.sub ru.for.oppo.contra testes.§.reddunt.nu.2.col.j. 146
Testis primo & secũdo productus,si dicat primo vnũ, secundo aliud,cui dicto standum.sub rubric.forma oppo.post pub.§.ac etiam varij.nu.2 col.ij. 140
Testis si arguatur de falso.& ipse dicat notarium secus quàm ipse dixerit notarium scripsisse.cui potius stetur,testi an notario.sub rubrica forma iura.§.& falsitate.nu.3.col.j. 134
Testis singularis quis dicatur.sub rub.for.oppo.cõtra testes post puber.§.suntq;.nu.1.col.ij. 144
Testis si in vno capitulo dicat falsum,in alio verum an eius depositio in totum vitietur.sub rubric.for.iu. test.§.& falsitate.nu.2.col.j. 134
Testium contrarietas quotuplex sit.sub rub.for.opp. contra test.post pu.§.inuicem.nu.2.col.ij. 139
Testium examinatione commissa in partibus, si committatur falsitas,ad quem iudicem spectet punitio, an ad principalem, qui commisit examinationem, an ad illum,cui est commissa examinatio.sub rubr. for.iura.test.§.& falsitate.nu.6.col.j. 134
Testium numerus sufficiens ad testandum in aliquo loco contra dispositionem iuris communis, an sit efficiens ad deferendam hæreditatẽ in loco vbi seruatur ius commune.sub rub.for.libel.quo peti.hæredi.ex test.§.vallatum.nu.4.col.ij. 447
Tituli allegatio & probatio possessionis, an sufficiant ad excludendum dominum.sub rub.for.resp.rei.§. præscriptionis.nu.12.col.j. 95
Tituli probatio vltra tempus, an sit necessaria ad demonstrandam præscriptionem seruitutum.sub ru. for.in act.confess.pro serui.§.aquæductus. numero 21.colum.j. 239
Titulos diuersos prætẽdentiũ,quis prę ferat.sub ru. for.lib.in act.hypo.§.sub eadẽ.nu.15.col.j. 384
Titulus legitimus quis dicatur,sub rub.for.lib.in act. rea.decla.§.veris.nu.1.col.ij. 26
Tradidit verbum,in materia dotali quid importet.sub rub.for.libel.ad do.§.dedit.nu.2.col.j. 280
Traditionem fieri an sit necesse ab eo à quo præscribens habet causam, an verò sufficiat si fiat ab alio. sub rub.for.resp.rei.§.præscrip.nu.13. 95
Traditio causæ possessionis est necessaria ad præscriptionem.sub ru.for.ref.§. præscri.nu.14. 95
Traditio possessionis cuiuslibet probatur venditore constituente se nomine emptoris possidere.sub ru. for.posi.act.§.item quod.nu.5.col.ij. 116
Traditio possessionis an probetur facta per hæc verba tradidit & transtulit.sub rub.for.posi.act.§.item quod.nu.2.col.ij. 116
Traditio solius possessionis ciuilis probatur,venditore constituente se nomine emptoris præcario possidere.sub rub.for.posi.act.§.item quod.nu.6. 116
Traditionis quis sit effectus.sub rub.for.libel.in causa vendi.§.vendidit.nu.5.col.ij. 322
Transmissio hodie fit æqualiter, tam per emancipatũ quàm per suum.sub ru,for.lib.pro hæred.ab intest. §.coram vobis.nu.4.col.j. 457
Transmitti hæreditatem non aditam in infante speciale esse.sub rub.for.lib.pro hære.ab intest.§.corã vobis.nu.5.col.j. 457
Transmittitnẽ ad hæredem suum is,in quem facta est transmissio semel si decedat non adita hæreditate. sub rubr.for.lib.pro hære.ab intest.§.coram vobis. nu.7.col.j. 457
Transactio & pactum an differant.sub rub.for.lib.vt pacta seruen.§.transactiones.nu.1.col.j. 318
Transactio gratuita esse debet,sub ru.forma libel.vt pact.ser.§.transactiones.nu.6.col.j. 318
Transactio non potest fieri super præbenda.sub rubr. for.lib.vt pact.ser.§.transactiones.nu.12.col.ij. 318
Transactio quid.sub rubri.forma lib.vt pact.seruen.§. transactiones.nu.5.col.j. 318
Transactio quot modis vestiatur.sub rub. for.libel.vt pacta seruen.§.transactiones.nu.7.col.ij. 318
Transactioni contrauenientis quæ sit pœna.sub rub. for.lib.vt pacta seruen.§.transactiones.nu.13. 318
Transigere quæ personæ possint.sub ru.for.lib.vt pacta seruen.§.transactiones.nu.12.col.j. 318
Transuersalium hæreditas non adita non transmittitur.sub rub.for.lib.pro hære.ab intest.§.coram vobis.nu.6.col.j. 457
Treuga quid & quotuplex.sub ru.for.lib.vt pacta seruen.§.transactione.nu.3.& 4.col.j. 318
Turbans animo suum conseruãdi an cadat in pœnam turbantium.sub rubr.for.lib.pro turba. poss.§.animo.nu.1.col.j. 416
Et interdicto vti poss.quid attendatur ibi.nu.2.
Turbante & turbato possessionem probantibus,quid sit faciendum.sub rubr.for.lib.pro turb. poss.§.ad cessandum.nu.4.col.j. 418
Turbantis dolum vel culpã tantum an sit probare necesse si agatur ad pœnã ex statuto ꝓ turbatiõe.sub ru.for.li.pro turb.poss.§.& in eo.nu.2.col.ij. 415
Et in prędicto casu quid iuris,quando agitur interdicto vti possi.ibid.nu.3.
Turbare possessionem,& turbare possidentem persona,diuersa sunt.sub rub.for.lib.pro turba.poss.§. & in eo.nu.1.col.ij. 415
Turbare vt quis dicatur, an requirat ꝙ contendat se possidere.sub ru.for.lib.pro turb.poss.§.ac præsentialiter.nu.2.& 3.col.ij. 415
Turbatio qualiter fiat.sub rub.for.lib.pro tut.poss.§. ac præsentialiter.nu.1.col.ij. 415
Turbationis illatæ litis q̃; contest.tempore quomodo probet se actor possidere.sub rub.for.lib.pro turb. poss.§.hodie.nu.2.col.j. 414
Turbato in sua possessione qualiter succurratur. sub rub.for.lib.pro turb.poss.§.coram vobis.nu.2.& 3. col.j. 413
Turbate possess.causa quando agitur, quot petantur. sub rubr.for.lib.pro turb.poss.§. ad cessandum.nu. 2.col.j. 417
Turbatæ poss.causa si agatur ex statuto, vt dimidium pœnę applicetur parti dimidium fisco,an agatur ciuiliter vel criminàliter.sub rubr.for.li.pro tur.pos. §.coram vobis.nu.4.col.j. 413
Turbatæ possessionis materia est frequens.sub ru.for. lib.pro tur.poss.§.coram vobis.nu.1. 413

Tutor decernendus si sit ex vna ciuitate, & bona in alia, vtrius ciuitatis iudex decernet. sub ru. for. li. ad ad red. ra. tu. §. eidem. nu. 2. col. ij. 304
Tutor qui datus est, si sit de iurisdictione iudicis de cernentis, non valet tutoris datio. sub rubr. for. lib ad red. ra. tu. § eidem nu. 4. col. j. 304
Tutor vel curater actorem constituunt. sub rubr. for. lib. ad red. ra. tu. §. & curatores. nu. 5. col. j. 30
Tutor vel curator, si ei deferatur iuramentum, an cogatur iurare. sub rub. for. resp. rei. §. iurisiurandi. nu. 6. col. j. 104
Tutor, vel similes turbantes alterius nomine an excusetur. sub rubr. for. lib. pro tur. poss §. animo. nu. 4. col. j. 416
Tutorem dando quis sit competens iudex, si pupillus sit oriundus ex vna ciuitate & bona sint in alia, & ipse habitet in alia. sub ru. for. li. ad red. ra. tut. §. eidem. nu. 3. colum j. 304
Tutoris datio puberi facta non valet. sub ru. for. li. ad red. ra. tu. §. eidem. nu. 3. col. ij. 301
Tutorum quot sint species. sub ru. for. li. ad red. rat. tu. §. coram vobis. nu. 1. col. j. 300
Tutorum vel curatorum plurium datorum, quilibet habet in totum administrationem. sub ru. for. li. ad red. ra. tu. §. & curatores. nu. 2. col. ij. 304

V

VAcuæ possessionis traditio, an sit necessaria ad inducendã præscriptionem, vel transferendũ dominium. sub ru. for. posi. act. §. item quod. nu. 8. col. ij. 116
Vagabundi non habentes certam domum, vbi & quo modo citetur. sub ru. for. res. rei conuen. §. in termino. nu. 11. col. j. 83
Vasalli & domini contẽdentium super causa legitima priuationis quid sit iudex. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 28. col. j. 290
Vasallo decedente sine filio masculo, ad quem pertineant fructus rei feudalis. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 16. col. ij. 290
Vasallo expensæ vtiles & necessariæ, an sint restituendæ, si priuetur feudo. sub ru. forma li. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. nu. 15. col. ij. 290
Vasallo iuramentum præstante, quid hoc contineat. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. nu. 1. col. ij. 287
Vasallo pro domino perdente equum, an habeat regressum cõtra dominum. sub ru for. li. ad reu. feu. §. contra. nu. 9. col. ij. 287
Vasallus amittens clandestinè rem feudalem, an habeat regressum de euictione contra dominum. sub ru. for. lib. ad reuo. feud. §. nec superstitibus. num. 22. colum. j. 290
Vasallum an teneatur dominus adiuuare contra omnes. sub ru. for. lib. ad reuo. feud. §. contra. nu. 5. 287
Vasallus an habeat regressum cõtra dominum, si res ab eo euincatur. sub rubr. for. lib. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 32. col. j. 290
Vasallus an pro domino vel contra dominum testis esse possit. sub rub. for. iur. test. §. protestante. num. 6. col. j. 137
Vasallus an possit alienare feudum in quemuis agnatorum vel eiusdem, vel diuersi gradus. sub ru. for. li. ad reuo. feu. nu. 23. col. j. 290
Vasallus an possit compromittere vel tranfigere de feudo. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 20. col. ij. 290
Vasallus an possit esse testis pro domino vel cõtra eũ. sub ru. for. iura. test. §. præstante. nu. 9. 133
Vasallus an sit liber à iuramento fidelitatis, bannito domino. sub ru. for. li. ad reuoc. feud. §. contra. nu. 11. col. ij. 290
Vasallus an teneatur adiuuare dominũ, facientẽ guerram contra propriam ciuitatem. sub ru. for. li. ad reuo. feu. §. contra. nu. 4. col. j. 287
Vasallus an teneatur dominum adiuuare, eo cõtra imperatorem guerram faciente. sub ru. for. li. ad reuo. feudi. §. contra. nu 2. col. ij. 287
Vasallus an teneatur iuuare dominum iniustè guerrã facientem. sub ru. for. li. ad reuoc. feud. §. contra. numero 6. col. ij. 287
Vasallus an teneatur proprijs sumptibus adiuuare dominum. sub ru. for. li. ad reuo. feu §. contra. nume. 7. col. ij. 277
Vasallus bãnitus à rege, & priuatus re infeudata, quã postea alij concesit in feudum, postea restituit, an possit vendicare rem infeudatam. sub ru. for. lib. ad reuo. feu. §. contra. nu. 10. col. ij. 290
Vasallus eiusq; hæres quibus casibus feudo priuentur. sub ru. for. lib. ad reuoc. feud. §. nec superstitibus. nu. 17. col. ij. 290
Vasallus habens dominos diuersis temporibus acquisitos facientes adinuicem guerram, an teneatur alterum contra alterum iuuare. sub ru. for. li. ad reuoc. feu. §. contra. nu. 3. col. ij. 290
Vasallus in consortem sine voluntate domini potest feudum alienare. sub ru. for. li. in reuo. feu. §. nec superstitibus. nu. 22. col. j. 290
Vectigal indebitè exigens, qua pœna teneatur. sub ru. for. super solu. peda. §. ceciderunt. nu. 8. 233
Velo leuato verbum, quid significet. sub ru. for. li. act. rea. §. summariè. nu. 14. col. ij. 58
Vendere charius & vilius emere in foro conscientiæ an sit peccatum. sub ru. for. li. in causa ven. §. pro pretio. nu. 2. col. ij. 323
Vendi cuicunq; an hodie possint bona immobilia. sub ru. for. li. in cau. vend. §. vendidit. nu. 1. 321
Vendita res ad pondus vel ad mensuram, ad quod pondus vel mensuram vendatur. sub ru. for. lib. in causa ven. §. perticarum. nu. 5. col. ij. 324
Venditio dissoluitur per cõtrarium dissensum. sub ru. for. li. in causa ven. §. coram vobis. nu. 2. col. ij. 320
Venditio quotuplex sit. sub ru. for. li. in causa vendi. §. vendidit. nu. 2. col. j. 322
Venditio simulata præsumitur, venditore prouocante deceptionem vltra dimidiam iusti pretij. sub ru. for. li. in causa vend. §. coram vobis. nu. 3. col. j. 321
Venditiones per patrem factas an possit reuocare filius sub ru. for. li. pro do. §. irreuocabi. nu. 7. 252
Vẽditionis causa an agi ex annua promissione possit. sub ru. for. li. pro leg. rei fin. §. coram. nu. 28. 422
Venditionis substantia an possit committi in emptorẽ &

& venditorem. ſub ru. for, lib. in cauſ. vendi §. vendi dit. nu 22. col. j. 322
Venditor an teneatur emptori tradere vniuerſos fructus. ſub rub. for. lib. in cauſa vendi. §. fructus. nu. 1. colum. ij. 333
Venditor coactus vendere rem per ſententiam, ſi non percepit prętium ab emptore qua actione agat ex vendito, an factum ex ſententia. ſub rubr. for. exec. ſenten. defi. nu. 2. col. j. 211
Verba ex ſuo corpore & legitimo matrimonio procrea. quid importent. ſub ru. for. lib. quo agi ex ſubſtitu. §. ex ſuo. nu. 1. col. ij. 496
Verbum adreſcat, an ſit directum vel obliquum ſub ru. for. lib. quo agitur ex ſubſti. nu. 13. col. j. 484
Verbum pertineat, an ſit directum vel obliquum. ſub rubri. for. lib. quo agi. ex ſubſti. §. compendioſè. nu. 30. col. j. 484
Verbum perueniat, quid importet. ſub ru. for. lib. quo agi. ex ſubſti. §. compendioſè. nu. 29. col. j. 484
Verbum, pleno iure, plenitudinem dominj denotat, vel illius iuris, quod in libello deducitur. ſub rubr. for lib. in act. confeſ. pro ſer. §. pleno iure. numer. 1. colum. ij. 236
Veritate ſola inſpecta, vt procedatur ſi mandet princeps qualiter illud accipiatur. ſub rub. for. lib. in act. rea. §. ſummariè. nu. 18. col. ij. 58
Vicarius appellatur quaſi vices gerens poteſtatis. ſub rub. for act. rea. §. necnon. nu. 1. col. ij. 12
Victus victori an ſemper in expenſis ſit condemnandus. ſub rubric. form. libel. in act. rea. decla. §. & expenſis. nu. 12 col. ij. 54
Violentia & rapina ſunt legibus exoſa. ſub rub. form. lib. in cau. ſo. §. coram vobis nu. 1. col. j. 405
Violentia quotuplex ſit. ſub rubric. for li. in cauſa ſpo. poſſ. §. coram vobis. nu. 2. col. j. 405
Vniuerſitas vel commune agere poteſt, & excipere pro ſibi ſubdicto, cui inferatur moleſtia ab alio communi. ſub rub. for. li. in act. nega. §. dictámque. nu. 2. colum. j. 254
Vrbanæ reales quot ſint. ſub rub. form. in act. confeſ. pro ſerui. §. ſeruitus nu. 3. col. ij. 238
Vrbanum & ruſticum prędium. ſub ru. for. in act. confeſ. pro ſerui. §. domum. nu. 1 col. j. 236
Vſusfructus quando legatur in pluribus caſibus quid iuris ſit. ſub rubr. form. lib. pro leg. rei ſing. §. coram vobis. nu. 37. 38. 39. 40. 41. & 42. 422
Vſque dictio, qualiter ponatur quando reſultat prauus intellectus. ſub ru. for. exci. contra poſi. §. vſque. nu. 5. col. ij. 130
Vſque dictio, qualiter ponatur incluſiuè vel excluſiuè. ſub rubrica forma excip. contra poſitio. §. vſq;. numero 1. 130
Vſque dictio, qualiter ponatur quando dictio iſta, per, iungitur & determinatur à dictione, vſque ſub ru. for. exci. contra poſi. § vſq;. nu. 3. 130
Vſq; dictio, qualiter ponatur quãdo capita eſſent alteri l. contraria. ſub ru. for. exci. contra reos. ſub rubr. for. exci. contra poſ. §. vſque. nu. 2. 130
Vſque dictio, qualiter ponatur vbi apparet de contraria volũtate diſponentis quæ colligi poteſt ex qualitate rei ad quam fit terminatio quæ alienari non poteſt. ſub rubr. forma excip. contra poſit. §. vſque. nume. 4. 130
Vſuræ an omni iure prohibitæ ſunt. ſub rub. for. li. in act. hypo. nu. 1. 2. 3. & 4. §. ſine aliqua. 376
Vſuræ qua de cauſa prohibitæ ſint. ſub rub. for. lib. in act. hypo. §. ſine aliqua. nu. 5. & 6. 379
Vterini fratres & legitimi ex vna parte & fratres cõſanguinei tantùm ex altera, omnes æqualiter ſuccedant. ſub ru. for. li. pro hære. ab inteſ. §. nulliſq;. nume. 26. 456
Vulgari ſubſtitutioni quando locus ſit. ſub rubric. for. libelli quo agitur ex ſubſtitutione. §. ſubſtituit. nume. 4. 468
Vulgaris ſubſtitutio an euaneſcat etiam quoad alios vno ex pluribus hæredibus inſtitutis adeunte. ſub rubrica forma libel. quo ag. ex ſubſti. §. ſubſtituit. nu. 17. 468
Vulgaris ſubſtitutio in pupillari contenta an finiatur pupillari ſublata. ſub ru. for. li quo ag. ex ſubſtitu. §. ſubſtitu. nu. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. 468
Vulgaris ſubſtitutio quando finiatur. ſub rub. for lib. quo agitur ex ſubſtitutione. §. ſubſt. nu. 8. 468
Vulgaris ſubſtitutio quotuplex ſit. ſub ru. for. lib. quo ag. ex ſubſt. nu. 7. 468
Vulgaris ſubſtitutionis quot ſint effectus. ſub ru. for. quo ag. ex ſubſti. §. ſubſtituit. nu. 16. 468
Vulgaris tacita contenta in pupillari expreſſa an excludat matrem. ſub ru. for. li. quo ag. ex ſubſti. §. pupillariter. nu. 21. 472
Vulgaris vel exemplaris facta mentecapto an contineat exemplarem. ſub ru. for. lib. quo ag. ex ſubſt. §. exemplaris. nu. 9. 481
Vxore præmoriente an ſecundum virum ex quo non ſuſcepit filios ſed bene relictis filijs ex primo & ſtãte ſtatuto in terra ſecundi de lucranda tota dote qualiter fiat. ſub ru. for. li. ad do. §. dictæ. nu. 5. 274
Vxore mortua ſuperſtitibus patre & liberis competat actio ad dotem. ſub ru. for. lib. quo mul. ag. ad do. §. procuratorio. nu. 3. 260

FINIS.

PRACTICA EXCELLENTISSIMI I. V. DOC. DO. IOAN. PETRI DE FERRARIJS, Ciuis Papien. per totum orbem celebratissima, omnibus tam Ius dicentibus, quàm Aduocatis, causarumque Patronis, atque Notarijs mirum in modum vtilis, & necessaria, ac per eos continuè in Iudicijs passim frequentata, fœliciter incipit.

*

QVONIAM Vita breuis ac incerta qua fruimur, sensusq; hebes, negligentiæ torpor, multimoda diuersorum occupatio nos pauca scire permittunt, & quæ plerunque sunt scita iugiter excutit, & euellit fraudatrix obliuio memoriæ inimica, necessariũ fuit, vt prouidẽtia diuina in remediũ infirmitatis humanæ literarũ vsum mortalibus exhiberet, vt per illũ quę gesta sunt, & gerũtur, cõseruarẽtur in æuũ. nisi eñ ipsa diuina natura philosophos ꝓduxisset antiquos, quorũ beneficio plura insinuata sunt posteris, quibus gaudemus, & eorum imitamur inuẽta perijssent, artes euanuissent iura, & totius philosophiæ, ac religiõis, & fidei corruisset, officia: vñ meritò & ritu deorũ colẽdi sunt à quib⁹ tãti boni initia fluxerũt. Qua de re animaduertẽs ego Io. Pet. de Fer. inter legũ doctores minimus, filiusq; egregij doctoris do. Augu. ciuis inclytæ ciuitatis Papię qa diuitiarũ, & fortunę gloria fluxa atq; fragilis est, virtutũ aũt gloria clara, ęternaq; habetur. quod q; etiã nulli nato ꝑclusa est via aliquid innẽtis adijcere, cũ ipsa veritas nõdũ sit occupata, sed ex ea multum futuris relictũ est, ꝓposui sequi eximij Catonis exẽplum, qui lxxxvj. agẽs annũ, vt ne memoriã tardioręm, aut laterũ infirmitatem, & aut quassatam carnẽ, aut mẽbra torpenti, aut linguã impeditam quisquam animaduerteret, grȩcis literis post latinas appetijt erudiri. Et cũ sibi eloquẽtiæ gloriã cõparasset, id egit, vt iuris quoque ciuilis peritissimus haberetur. Et in mei aliqualẽ memoriã, ac Mãfredi filij mei, necnõ procuratorũ, & notariorũ dictæ ciuitatis Papiæ memoriã & doctrinã, præsens opusculum modernæ iudicialis practicæ aggregare sub breuiori, & clariori cõpẽdio, quã fieri mihi possibile fuit, vt eo mediãte facilior via sit singulis capere iubilẽio ad quod querẽdũ anteà difficile peruenire fuerat in decẽnio. Itaque fratres, & filioli prædicti, alacri studio præsens opusculũ sub memorabili nouã ętate inchoatũ, anno nũe curręte. M. cccc. quo anno mense Septẽbri, natus est prædictus Mãfr. filius meus, gratiosè suscipite: curiosè perlegite, & fructuosè memorię cõmẽdate, vt digni efficiamini Rẽ publicã vestro patrocinio gubernare, vt inquit Imperator in proœmio Institutionũ in fi. & in l. aduocatos. C. de aduo. di. iud. amputãtes solicitè materiã turgiorũ, ꝑ quã Respublica lædit̃, & plerũq; cõfunditur. vt l. si quis ingenuã. §. in ciuilibus. ff. de cap. & postli. re. Sed quoniã pauci ad ann. xxx. pauciores ad xl. pauciſsimi ad lx. pueniũt, & si tpa detrahãtur dormitiõis, ac infantilis & decrepitæ ętatis: breuissimũ tẽpus restat alicuius fructus & operatiõis. Omnis deniq; mũdana sciẽtia perit ex toto finita vita, quia vt inquit Arist. nõ reminiscimur post mortẽ eorũ quæ sciuimus: in vita licet secundum s. Tho. de Aqui. alius succedere debeat altior intellectus. Nescio cõsulere alicui personę, (nisi forsitan clerico, aut magno diuiti) quòd in huiusmodi scientia ad gradũ doctoratus ascẽdat, sed ad sobrietatẽ sapere sufficiat, gradus eñ iste redigit hominẽ de libertate in seruitutẽ, cum sumptu etiã magno queritur, & cum anxietate tenetur. Ideò nos admonens. Senec. inquit. Quãta demẽtia est supuacua discere in tãta tẽporũ egestate. & ex hoc tẽpore quod sufficere, nec ad necessaria quidẽ potest, etiã si diligẽtissimè custoditũ fuerit maioręm ptẽ in superuacua erogare. Deo gratias.

Forma interrogationum fiendarum cum reo conuento reali actione.

QVM IVRE cautũ sit ꝙ agere intẽdens quanuis actiõe reali prius requirere debeat. an reus cõuentus sit illius rei possessor, vel etiã detẽtator, semperq; libellus est offerẽdus super illa re, ne illo non possidente seu detinẽte frustratoriè laboraret. Idcirco à vobis dño ptãte, vestroq; vicario ciuitatis Papię petit, & requirit Andrinus de la corona, suo ꝓprio noĩe, quatenus ex officio vestro, & omni mõ iure, via & forma quibus melius fieri potest, interrogetis [a] in iure Ioan. de olearijs super omnibus & singulis

[a] *Interrogetis. Adde quo iure interrogatiões fuerũt inuẽte Spec. in ti. de pos. §. iij. & ibi. qualiter differant à positionibus, & per gl. in c. s. de cõfess in vi. ꝙ Host. in summa e. ti. Pau. de cast. consi. ccc. an prima. impſ. Adde quod est consilium cclxiij. in i. volu. consili. nouorum Io. Th. Et qualiter & quibus interrogationibus: iudex debet facere respõderi. vide ꝙ Spe. in § . de seruit. versi. post lit. & in ver. sed quaritur & interrogatio non est ad amittenda, quæ interrogãtẽ non releuat. c. cum cõtingat. de offic. deleg. c. per tuas extra de ſy. firmat Io. cõsi. cclix. et latè vide Spe. in*

tit. de interro. quæ fiunt ante litem conteſt. Ber.

a *Cogatis. Adde & hoc quæri. quod etiã poteſt. adde infra in verbo, quatenus ex officio veſtro. An iudex poſt concluſum in cauſa poſſit interrogare. & vide Alexã. de Imo. in authẽ. quis ſemel in apoſtil. C. de probat. & vbi quod ſic, & q̃ poſſunt fieri, & per Georgiũ natum in rep. clem. ſæpe. §. & quia. col. xxxj. in gloſ. in verbo interrogabit, & in col. v. ver. xi. not. & ibi, an etiam ſuper non agitatis, & dicit quòd ſic. alle. Anto. de But. in c. cum Ioannes. & ibi. Imo. extra de fide inſt. & ibi Ab. & Ro. in l. admonendi, co. xx. & iii. de iureiur. & quod interrogationes fiant etiam poſt concluſum in cauſa, adde Ro. in conſil. cccl xxiii. & Alex. de Imol. in cõſi. xliii. in fin. in iiii. vol. et in cõſi. lxxiii. eo. vol. & vbi in cauſis in quibus proceditur ſummariè, iudex interrogat ad inſtantiam partis etiam poſt concluſum in cauſa. quod no. pro ſtatutis terrarum in quibus diſponeretur quod in omnibus cauſis procederetur ſummariè, &c. & vide eundem Ale. in conſil. ii. col. ii. poſt princ. & vbi etiam in cauſis ciuilibus iudex etiam parte abſente interrogat poſt concluſum in cauſa. Verumtamen no. in practica quod quando interrogatio non releuaret, vel iudiciũ eſſet finitũ: talis interrogatio fieri non debet. ita Ro. in conſi. xxiiij. quinimò dicit. Pau. de Ca. & ibi etiam dixi in l. iudices. C. de iud. quod quãdo interrogatoria fierent circa merita cauſæ: quis non tenetur reſpondere, ſecus ſi circa præparatoria. Quod intellige verum, quando fierent ante litis ingreſſum, ſecus quando fierent poſt. per ea quæ dicunt doc. in d. c. cũ Ioannes & in l. iiij. §. hoc autẽ. ff. de dã. infe. & de materia quãdo poſſit interrogari ad merita ante litem conteſt. & poſt cõcluſum in cauſa: vide per Fran. de Are. in c. primo de iud. poſt do. Ant. & alios ibi. & per Fely. in d. c. cum Ioannes. & vltra predicta quòd iudex interrogat poſt concluſum in cauſa adde Alex. de Imo. in cõſi. liij. col. fi. ver. & hoc poteſt in primo volu. & Barba. in conſi. xxx. incip. ſcribitur &c. quidem viſo proceſſu. Fran Cur.*

b *Teneat poſſideat. Adde quòd cõuentus rei ven. nõ tenetur reſpondere de qualitate ſuæ poſſeſſionis ita Pau. de Ca. in conſi. cxcvi. co. iiij. ver. ſequitur videre. incipien. ſuper. i. dubio in vol. conſil. nouorum & ibi quod ſi interrogetur in petitione hæreditatis non tenetur reſpondere an ſit hæres teſtamẽ. vel ab inteſt. & adde quod interrogationi ſuperfluæ vel calũnioſæ, vel aliter non admittendæ quis non tenetur reſpondere, ita Angel. aret. in §. actio. char. penul. inſtitut. de act. F. Cur.*

infrà ſcriptis, & interrogatũ reſpon a dere cogatis, a ſub eius calumniæ iuramento, & omnibus iuris remedijs. Primò an dic. Io. teneat b poſſideat perticam vnam tertæ cultæ, poſitam & iacentem in loco ſatyranæ, quæ eſt perticarum c. cui cohæret ab vna parte &c. Item an inſolidum, vel pro parte teneat, vel poſſideat ipſam petiam terræ. Item & pro quota & quanta illam tenet & poſſidet. Item quo iure & tit. Item an dolo vel culpa ipſam terram deſierit poſſidere & tenere &c.

EPITOME.

1 *Ius ciuile & canonicum fundatum eſt ſuper exemplis.*

2 *Doctrina iuris hodie eſt maleuolentia.*

ADDECLARATIONEM PRAEſentium interrogationum Dei eiuſque Matris Virginis glorioſæ, cuius hodie vigiliam celebramus, auxilio & ſuffragio accedentes, capio literam ibi Cum iure cautum ſit Dic quòd iſtud ius habetur in l. qui petitorio in prin. ff. de rei ven. 1 & in l. qui ſeruum. in iure ff. de inter act. Et † quia de iuſti. & iure tractaturi ſumus, ſciendum eſt q̃ òd vniuerſum ius ciuile & canonicum fundatum eſt ſuper exemplis tam hodie quam olim occurrentiũ caſuum nec immeritò. quia vt inquit Sene. longum iter eſt per præcepta, breue & efficax per exempla. Ex his enim exemplis res fit magis clara & manifeſta, vt in l. prætor §. quoties ff de col. bo. & inſt de gradi. in § hactenus, ſuper quibus exemplis elicitæ ſunt ex iure quędã generales regulæ. vt ff de reguiu & extra eo tit per to. & etiam à legum doctoribus eliciuntur multæ concluſiones generales, quæ à pleriſque ſummaria appellantur. Sciendum eſt 2 †etiã quòd peritia & doctrina huius iuris fuit olim eximiæ reuerẽtię, ſed hodie eſt maleuolentia, vt inquit Tullius, qui ſic ait. Iuris ciuilis ſummo ſemper in honore fuit cognitio atque interpretatio, quam ante hanc confuſionem temporum principes in ipſa poſſeſsione retinuerũt. Nunc verò & vt honores, vt omnis dignitatis gradus, ſic huius ſcientiæ ſplendor deletus eſt, nec immeritò, videmus enim hodie plurimas prouincias quæ legibus non vtuntur, ſed vel ſtatutis, vel conſuetudinibus reguntur, & hoc propter multifarias cauillationes profeſſorum in hac ſcientia, ſola verò medicina vbique locorum retinet gradum ſuum.

Sequitur in litera.

EPITOME.

1 *In actionibus perſonalibus non eſt vtilis, nec neceſſaria requiſitio poſſeſſorum.*

2 *In actione in rem ſcripta, ſi agitur contra poſſeſſorem, idem ſeruatur quod in mere reali.*

3 *In actione mixta quo ad formam interrogandi attenditur modus, & qualitas agendi.*

4 *In actionibus perſona. quamuis non expediat interrogare poſſeſſorem, ſed ſolum obligatum, tamen aliæ interrogationes ſunt vtiles & neceſſariæ.*

5 *Pro damnodato poſſunt fieri interrogationes.*

QVAS *actione Reali.* Exempla huius patent in rei ven. vt d. l. qui petitorio. & l. j. C. de alie. iud. mu. cauſa fac. cum ſi. & in actione hypot. quæ realis eſt. vt l. & quæ nondum ſunt. §. quod dicitur. ff de pign. facit l. iij. § eſt autẽ. ff ad exhi. Similiter & in actione publiciana. vt in l. eum qui. §. ſi petenti. & § in publiciana. ff. de publi. & in multis alijs actionibus realibus de quibus habetur & no inſtit. de actio. § j. & ij. ſecus autem dico, ſi agendum ſit aliqua actione perſonali, puta actione depoſiti, vel commodati, aut pro ſocio vel ſimili. Nam † in actionibus perſonalibus non 1 eſt vtilis, nec neceſſaria requiſitio poſſeſſorum, quia eorũ natura eſt. vt perſequẽtur perſonã & nõ rem. vt l. actionum genera. in §. j. ff. de act. & oblig. & in l.

& in l. fideicom. in .§. tractatum .ff. de iudi. & in l. j.
2 §. si hæres fundum. ff. ad Trebellia. Sed † quid erit in actione in rem scripta. puta in actione quod metus cau. vel ad exhibendum. Dic, quod si agitur contra possessorem: id m seruandum quod suprà dictũ est in merè reali, vt in l. iij. in fin. cum l. seq. ff. ad exhi. & in l. metum. in §. cum autẽ, & l. si cum exceptione. §. in hac. ff. quod metus caus. Deinde quæro quid in actione mixta? vt fami. her. communi diui. & fini reg. de quibus in §. quædam. insti. de actioni.
3 Respondetur † attendendum esse modum & qualitatem agendi. quia in his actionibus diuersimodè agi potest, ideò iudicatur de his, & proceditur quãdoque tanquam de personalibus, quandoque tan-
4 quam de realibus. vt ibi no. per Dy. Vnum † tamen
a est [a] aduertendum, quod licet præmiserim in personalibus actionibus nõ expedire interrogare possessorem sed solum obligatum, non credas, per hoc
b in personalibus actionibus interrogationes [b] esse superfluas, imò dico quam plures esse vtiles & necessarias interrogationes: maximè si igitur contra hæredem obligati, nam interrogabitur an sit hæres & pro quota parte. vt in l. j. in prin. & in l. qui interrogatur. cum si. ff. de interr. act. Item si † agitur pro
5 damno dato per seruum, vel aliud animal fieri poterunt interrogationes. vt l. si quis in iure. & l. qui seruum. in prin. & l. si defensor. in fi. ff. de inter. ac. & in pluribus alijs casibus quos enumerat glo. in d. l. j. ver. est autem. ff. de interro. actio. Sequitur in litera.

EPITOME.

Possidere & detinere sunt diuersa, tamen contra & trunque competit actio realis.

1 VEL *etiam detentator.* Hoc ideo dicit, quia aliud est rem † possidere, & detinere. vt probatur in l. stipulatio. §. hæc quoque. ff. de verbo. obligatio. & l. j. §. adipiscimur. ff. de acqui. pos. & reales actiones dantur tam contra detinentẽ quam cõtra possidẽtẽ. vt in l. officiũ. ff. de rei vẽ. cũ si. &c.

EPITOME.

1 *Reus conuentus si non possidet, vel sine dolo & culpa sui possidere desinit, absolutur: secus si cũ dolo & culpa.*

c 1 FRVSTRATORIE [c] *Laborare.* Huius est ratio, quia si appareret † reum non possidere sine culpa, & dolo sui: siue ante litem contesta. siue post: deberet absolui, vt in d. l. qui petitorio, & in l. si autem in princip. ff. de rei vendic. & l. si fundus. §. in ven. ff. de pi. cum simi. vbi autem desijsset possidere dolo vel culpa: tunc perinde condemnandus esset, ac si possideret, secundum determinationem l. si culpa. & l. si is qui dolo. ff. de rei vendi.

EPITOME.

1 *Interrogationes non fiunt iure actionis.*
2 *Interrogationes præparatoriæ fiunt ante litem contestatam cum libello & vel simul ante libel.*
3 *Interrogationes decisoriæ fiunt post lit. contesta.*

d 1 QVATENVS *Ex officio* [d] *vestro.* Notanter dicitur in litera quatenus ex officio, quia † interrogationes non fiunt iure actionis. vt not. gloss. super rubric. ff. de interr. actio. nec in eis offertur libellus, sed summatim per iudicem expediuntur. vt l. si defensor. in §. illud quæritur. ff. de in-

a *Vnum tamen. Adde etiam quod interrogari potest ante lit. contest. ad instantiam partis ille qui conuenitur & vigore scripturæ priuatæ per eum confectæ, an talis scriptura quæ producitur sit sua manuscripta. & consulunt Roma. consi. cccl xxii).*

2 terroga. actio. Sed † quo tempore hu- b *Interroga-*
iusmodi interrogationes? Dic quod *tiones. Quid*
quædam sunt quæ fiunt ad litis ordi- *si reus in-*
nationem, seu præparationem, & istę *terrogatur,*
fiunt ante lit. contesta. vt illæ de qui- *an possideat*
bus suprà. quædam verò fiũt ad litis *& respõ-*
3 decisionem. † & istæ fiunt post litem *derit se nõ*
contesta. vbicunque iudicem æquitas mouerit. vt l. vbicunque. ff. de in- *possidere an*
terroga. act. & ibi gl. & docto. de hoc *actor potest*
etiam gl. disputat latè in l. j. in princi. *petere se*
ff. eodem titu. & Specu. in titu. de in- *mitti ī pos-*
ter. §. j. Et secundum aliquos fiunt *sessionem.*
tales præparatoriæ interrogationes *tanquã pos-*
vno cõtextu cum libello, aliqui autẽ *sessionem à*
faciunt ante libellum. vt not. per glo. *reo vacan-*
in l. j. ff. ad exhi. & per Bart. in l. si fi- *tem. & not.*
nita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. ver. *Ang. in l. fi.*
item quæro vtrumque est satis tolle- *C. de re iu-*
rabile, & practicabile. *di. Specu. in*
tit. de inter-
ro. quæ fiunt
ante lit. con-
te. §. 1. Bald.
in l. seruum
§. qui in iu-
re ff. de in-
ter. action.
Adde tu
m lius ad
id quod hic
dicitur quã-
do hæres pos-
sit interro.
Oldra. con-
si. ccxlix. &
latè per Bal
dum. consil.
cxcii. & se.
libr. 1. & si
reus negat se possidere, dic quod possessio transfertur
in actorem absque alio libello, vel lit. contest. & est glo.
no. in §. illud. el. 1). in auth. de trien, & semis. quã cõmuniter doc. sequuntur & eius opi. aliquibus mediis com-
probat Roma. consil. lxxi. & vide Specul. in loco alleg.
in apostill. præcedenti. quod & num verbum dicit quod
hic deficit.

EPITOME.

1 *Interrogare: est in iure corã iudice interrogare.*

1 INTERROGETIS *in iure.* Intellige in iure † i. coram iudice & apud iudicem vbicunque constitutus sit siue ad tribunal, siue in camera, siue in alio honesto loco. vt l. voluit. in fin. & l. qui seruum. §. in iure. ff. de interroga. actio. Sequitur in litera.

EPITOME.

1 *Actione reali conuentus an iurare debeat de calumnia, & nolens iurare quibus remedijs sit compellendus? & numero. 2.*
3 *Respondere nolens in iudicio habetur pro negante.*

c *Fruſtratoriè. Adde quod & iudex debet inuigilare ne delusorij actus & fruſtratorij coram eo fiant. & dicit Roma. consi. cccl xx & i. Bernard.*

d *Ex officio. Adde an interrogatio fiat officio iudicis, & an in quacunque parte iudicij. Ro. consi. xx. & clxx &j. & consi. cccl xx j. & ibi de verbo, & bicunque. de quo etiam per Oldr. consi. cccxxii). Bernard.*

a Nolit respõdere.not. quid sit fiendum si nolit respondere.vide gl sing.in l.certũ.in prin ff.de cõfes.p Cyn. in l.ij.§.pen.C. de iur.cal. & extra de confes.cũ.libr. vi.per Bart.in l.i.§.fiendum.ff de ventre inspi.&c. Quæro an ad interrogationes aduersarij cogatur quis r.spondere? glo.in l.fine. § ff. de inter. ac. dicit qđ & non si tamẽ respondebit: ꝑ præiudicabit respõsio. vt ibi. hoc verũ secundũ Goffr. quando a sit interrogatio ante lit. contesta.sed positiõibus, q̃ fiunt post litẽ sic.quia tenetur respondere. a signat Goff. rationẽ, qa interrogatio non fit per iu. sed positio sic. Ego dico idẽ in posi sicut in interrogatione.Nã interrogatio & positio,licet fiat per partem tamen pars nõ arctatur,ad respõdendũ nisi precedente iußione iudicis. Ideò stylus curiæ sic habet quod pars non arctatur ad respondendũ positio, nisi sint datæ in scriptis,vt ponens confiteatur,& sic æqualitas hincindæ seruetur. vt l.fin.C.de fru.& lit.expẽ.re.nõ licet de re.iu.li.vi. Interrogationes ante lit.cõte.de practica curiæ illæ nõ dãtur in scriptis,sed iudex ad instantiã partis interrogat.secundũ dominos de Ro.xxx.conclu.fatẽtur tamen quod si nõ datis in scriptis voluntariè respondeatur præiudicabit sibi cõfes.Quæro an sufficiat quælibet responsio dic quod non,imo debet facere certũ illũ cui respondetur.ff.eo.l.de ætate.§.nihil aliàs contra ipsum fiet interpretatio.extra de dol.& cõtu.c.dilecti.Ista tamen interrogatiões possunt fieri aliter quã in iudicio, & iudice sedente ꝑ tribunali, quia possunt fieri in itinere & domi.tex.in l.voluit.ff.de inter.ac.tamẽ vbi reperiretur scriptũ: Petrus in iure constitutus intelligeretur in iudicio sedente pro tribunali, qui aliter non posset dici cõstitutus in iure.ita videtur cõcludere tex. ibi cum glo.per locum à speciali vbi dicitur quod alibi quã in iure fieri possunt,& gl.exponit.i.in iudicio,vbi dicitur in iure in c.i.in prin.& in l.fina.ff.de inter.ac. Adde quo ad prædicta videdũ Imo.in l.cum mulier. ff.so.ma. Alex.in l.de pupillo.§.si quis ipsi prætori.ff.de oper.no.nun.& per Cyn.in loco alle.ibi per Bar.in d.l. voluit per Io.de Ana.consilio.lxxx.vi.infrà alle.

Confessio emissa extra iudicium an præiudicare debeat confitenti.

Reuocare confessionem an & quando quis possit.

Confessio emissa in vltima voluntate an possit reuocari.

COMPELLATIS *respondere.*

An autem† iurabit de calũnia. puto quod sic.per l.ij.§.j.C.de iur.calũ.& c.j.extra de iur.calũ. Quid aũt si nolit respondere? a dic ꝑ per iudicẽ est compellendus iuris remedijs.vt in l. voluit.in princi.& in l. si defensor.§. illud quæritur.ff.de interrog.ac. nisi fortasse iustã causam haberet recusandi.vt in l.& quia.in §.interdũ.ff. e.ti.de quo iudex summatim cognoscet, & si opus fuerit tẽpus ad deliberãdũ reo statuet.vt in d.§.illud. & 2 l.qui interrogatur.e.tit.Sed quid † si est paratus respondere, sed non vult iurare,an tenebit respõsio? dic quòd in pœnã suę cõtumaciæ damno afficietur totius causæ.vt c.fina.extra de iur.cal.&in d.l.ij.in fi.C.eo.tit.Quid

b Si contraxisset.Adde Roma.consi.cliij.& quam actionem pariat talis confessio,ꝑ eundem in sin.suis fo.i.Ber.

c Repugnaret. Adde quando confessio repugnat iuri, quod non præiudicet,Bal.consi.xx vij.vi.lib.Cep.consil. xxxiij.Alexand.consi.cxvi.lib.iij.Bernad.

d Not.de confessione extra iudiciũ not. tamen quod confessio facta coram sacerdote præiudicat confitenti.& probatur per solum sacerdotẽ,no.gl.sin. in capit.tua nos extra de sponsa.& in c.significasti extra de homi.& Alber.in l.nica.C de confess.Adde ꝑ Bal.in l.archigerẽteste net ꝑ cõfessio facta coram sacerdote nõ probat in iudicio,quia est facta tã quã deo non homini.Adde tu ad hoc Abb.in c.fi.de succ.ab inte.Et sic confessio quãquis facit ꝑ vsurãs extorserit: vel quid malè abstulerit in testõ absente parte põt reuocari reuocãdo testamentũ:quia nõ est species ꝓbationis,vt quis ex ea possit conueniri.sed est species vltimæ voluntatis quæ reuocari põt.alle.Bal.in add.ad Spe. titulo. de confes. in § .confessio facta &c. Pro quo notat gloss.in l.hæredes palam.§.fin.ff.de test.& ex prædictis potest colligi quòd ex tali confessione reuocata nõ probatur quis vsurarius manifestus.de quo in ca.quãquam.de vsur.in vi.& ita ad hoc alleg.Ange.in q.per eum disputata quæ incipit Astensis miles.Flor.in l si quis testamentum ff.ad l.Aquil.ita tenet Bar.in l.cum quis decedens.§.codicillis. ff.de leg.ij.contrarium tenet Bal in l.rationes.C.de probat.& clarius in l.generaliter.C.de non nu.pecu.quia cõfessio quæ emanat in vltima voluntate quo ad forũ pœnitentiale,vel spirituale fauore animæ,non potest reuocari,idẽ Bal.in c.i.notuit. extra de elec.ꝑ quæ opi.est gl.in c.quoties cordis oculus. i.q.vij.quia non est necessaria præsentia partis in confessione pœnitẽtiali,vel spirituali &c.cogita. Adde tu si prædictis quæ ad propositũ nõ faciunt Abb.cõsil.vij. li.Frã.de Are.consi.lxiij.Ferd.consi.lxiij.lap.alle.xxx. & cxxvij.quo vero ad dictã hic per do.Fet.de cõfessione iudiciali,& extraiudiciali absente parte, vide Io. de Ana.cõsi.lxxx.vbi num dictũ pul.hrũ vide bis per Matthe.no.suis.fol.xxiij.per Ro.sing.suis.fol.xi.Francis.

te

te absente corã vicinis an præiudicet confitenti? diic quòd aut confessio emissa est in vltima voluntate, & tunc præiudicat, si non fuerit reuocata, tam ipsi quàm hæredi suo, vt plene not. per Cy. in l. generaliter in vij. q. cum seq. C de nõ nu. pe. Aut fuit emissa inter viuos, & tunc aut est obligatoria, & non præiudicat, vt in l. cùm de indebito in fi. ff. de proba. & no in d. l j. per doc. Aut est confessio liberatoria, & tunc opi. sunt contrariæ glo. & doc. vt plenè disputat Bart. in l. non solum. §. si liberationis. ff. de lib. leg. Dicunt quidam. quòd ex hac cõfessione parti quæritur doli exceptio, & hanc opi. tenet glo. in d. §. si liberationis. & in l. Pomponius scribit. ff. de neg. gest pro qua facit quòd no. Inno in c. veniens. extra de renunciat. & doc. in l. postquam. C. de pact. & in authent. de testam. §. & licet Alij dicunt quòd nulla exceptio quæritur, quam opin. sequitur glo. l idem cum duabus seq. & l. hæredi §. nos autem. ff. de pac. & §. Iulianus in gl. quæ incipit non idem in extraneo, & hanc partem Bart. sequitur. Non obstant contraria, quia dic vt per eum not. in d. §. si liberationis. Quid autem † dices si facta responsione dictis interrogationibus per reum. posteà dicat ipse reus, me pœnitet talis responsionis factæ tali interrogationi vnde ipsam reuoco, an sit audiendus? dic quòd sic regulariter si subsit iusta causa pœnitentiæ, & ius actoris non lædatur, nec deterius ex tali reuocatione efficiatur, vt in l. de ætate. §. Celsus. & in §. ex causa, & in §. qui iustè ff. de interroga. ac. de quo latius dic vt infrà determinabitur. Sed circa hoc quæro quando & quo tempore admittatur talis reuocatio, & pœnitentia. Et quidam dicunt quòd ante litem contest. tantùm. Alij quòd etiam post, de quo not per glo. in d. §. Celsus. Tu tamen secundùm doct. & Bart dic, vt not. in l. non fatetur. ff. de confes. distinguendo sic. Si quæritur, an & quando quis reuocare possit confessionem, vel responsionem, aut loquimur de confessione emissa extra iudicium, & de ea dic vt habetur per Cyn. & Iaco. Butr. in l. error. C. de iu. & fac. igno. & Dyn. c. ignorantia. extra de regu. iur in vj. & per glo. in l. generaliter. C. de non nu. pecu. & l. cum de indebito. in fi. ff. de proba. In quo articulo distinguitur 8 per eos. Aut quis † confiterur aliquid extra iudicium scienter, aut ignoranter. Primo casu, aut confessio iuri vel naturæ repugnat, & non tenet ipso iure, ideo de facto reuocatur, & sic vt de facto processit, vt l. confessionibus. & l. si is cui. ff. de interro. act. Aut conuenit iuri & naturæ. & tunc subdistingue aut confessio emittitur super his quæ per consensum possunt induci, & non potest reuocari. vt l. iij. §. in admittenda, & l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda posses. l. tale pactum. ff. de pact. aut emittitur super his quæ per consensum induci non possunt, & potest reuocari, vt l. cum falsa. secũdum 9 primam lect. C. de iur & fact ignor. † Sed quid si in confessione emissa in vltima voluntate, an possit reuocari? dicit Cy. in l. generaliter. C. de non nu. pe. in xij. q. quòd non potest reuocari secundùm Pet. sed secundùm Iacob. de Bel. in auth. de iureiu. distinguit aliter, aut confessio est facta parte præsente, vel alio eius nomine recipiente, per quam potest parti absenti acquiri, vt puta notario, seruo, vel filio, & tunc non potest reuocari. Aut confessio est facta parte absente, & notario nullius nomine recipiente, & tũc non præiudicat: & potest reuocari quã opin. tenet Bar. in l cũ quis decedens §. codicillis. ff. de leg. iij. argu. l. fin. de interrogato. actio. & l. certũ. § si quis absente ff. de confes. iuncta prædicta l. generaliter. cum simi & no in l. hæredes palã §. fi. 10 ff de testib. Secundo † casu principali cũ quis confitetur ignorãter, & errãter dic secundũ Dyn vbi suprà. quòd aut erratur in iure aut in facto. si quidem erratur in iure, aut erratur in iure naturali, & error nõ excusat, nec reuocatur, vt in l. si adulteriũ cum incestu. §. stuprum. ff ad le. Iu. de adul. Aut erratur in iure communi quasi naturali, & adhuc idem, vt l. ij. C. de in ius vocã. Aut erratur in iure ciuili, & tũc aut agitur de damno euitando, aut de lucro captando, si quidem agitur de dãno euitando & tunc aut erratur in eo in quo requiritur dolus verus aut in eo in quo sufficit dolus præsumptus, vel lata culpa, vel leuis: vel leuissima. Si quidem erratur in casu in quo verus dolus requiratur, tunc error talis excusat, & reuocatur, vt l. si quis in grauissi §. si quis ignorans. ff. ad Silleianum. Si verò in eo in quo sufficit dolus præsumptus, vel lata culpa, tunc subdistinguendum est. Aut illud tale erat publicè notum vere vel præsumptione iuris, vt quia facta est lex. & cucurrerũt duo menses[a]

de Are. consi. supra alleg. & consi. ix. & de confessione in reali facta, absente parte per eũdem consi. xxx & j. per Roma. consi. clx &. & cc & iij. & ccxcj. per Alexan. consil. xx. per Ioannem de Imo. consi. cxxiij. & cxxxij. & cxxxvij. & quibus cãsibus & aleat confessio facta parte absente per Paulum de Castro, consilio clxx & j. & quando & aleat confessio coram notario. & vel & sicario per Oldradum cõsil. ccxcj. & de confessione facta coram & vicinis per creditorem quod est satisfactus. Baldus consilio. cxx & iij. libro &. Federi. consil. cxx & iij. & de confessione emissa in vltima & voluntate. & ide Abb. consil. lxxx &. do. Card. consi. xxx & ij. Fr. de are. loco &. alle. Ful. consi. cxxx &. & an cõfessio possit reuocari? & qd de iudicialis, & ide alex. in cõsi. xc. j. li. p Ro. cõs. cccxl & j. & ibi quid de extraiudiciali, & quid si est geminata. Et an confessio emanata à credito re prosit debitori absenti ad liberandum, & ide in lege prima. C. de fal. cau. adi. leg. & quod not. Bart. o. in l. non solum. §. liberationis verba ff. de li. lega. Not. de confe. emissa in & vltima & voluntate an possit reuocari. Adde tu hoc & & ide etiam per Bald. in l. rationes. & authenti. ibi posita. C. de proba. Panor. in c. fina. de succes. ab inte. & Alexan. in consi. xl &. colum. ij. & ver. sed præmissis. in primo & volumi & in consil. xxiiij. colum. penul & in cõsi. cliij. in ij. &o. & iij. consilio xix. & in consilio. xx. in principio. Francis. Curtius.

a *Duos menses. Adde quòd & voluit Roma. consi. cccxxx. do. Cardi. consi. xxxiij. Fed. consi. ccxix.*

a *Confessio. Nō. quòd si statutum dicit quod si aliquis habeatur pro cōfesso. debet intelligi si iudici & debitur & sic super hoc est interloquendum. Bal. in l. j. C. ne ex del. def. Itē quid significat haberi pro confe. notat Bar. in l. eius. ff. de iur. fis. & ide j. c. ij. de confes. lib. & j. Adde huic impertinētis apostillæ quod & olut Frāc. de Are. consil. cxl & ij. & quo ad dicta hic facit, qa partium cōsensus non potest iurisdictionem tribuere. Quæro an cōfessio procuratoris noceat domino. Distingue, aut procurator habet speciale mandatū ad sic confitendū: & tunc clarū est quod sic. arg. not. in l. proinde. ff. ad legem Aquil. aut non habet tale mādatum, sed est generale, & tunc aut confitetur in præsentia domini nō contradicētis, & præsudicat, & sic intelligitur & na opinio. recitata per Cyn. in l. & nic. in & ij. q. C. de cōf. aut cōfitetur in absentia domini, & tūc aut cōfitetur per & ia & oluntaria su. & non præsudicat, puta quia & oluntariè accedit ad iudicē, & ipse confitetur, quod limitat Io. de Imo. quādo procurator conuenit cum aduersario de adeūdo iudicē aut procurator confitetur per & iam cōtētiosæ iurisd. quia respondet positionibus his quibus arctatur respondere, & tunc præsudicat domino. c. ij. de conf. s. lib. & j. & sic intelligo no. per gl. & alios in l. certum. §. sed an & ipsos. ff. de confes. &c. Adde an confessio procuratoris noceat do. Old. consi. cxx & j. & cclxij. Alex. consi. lxxx & vj. ij. & olu.*

à tempore publicationis ipsius, & tūc error talis nō excusat, nec reuocatur, vt in l. leges sacratissimæ. C. de leg. & C. de iur. & fac. ign. l. cōstitutionis. & l. fi. §. licet. ff. de pub. & l. diuus Claudius in prin. ff. ad le. Cor. de fal. Si verò non erat publicè notum verè, vel præsumptiuè, tūc reuocatur, & ignorātiæ excusat, vt l. vlti. ff. de decre. ab ordi. fa. Vbi autem agitur de lucro captādo, subdistingue qa aut lucrū p̄cedit cū alterius incōmodo, vt est in vsucapione, & præscriptione: & tunc error nō reuocatur, neq; ignorantia excusat, siue potuit peritiores cōsulere, siue nō, vt ff. de iu. & fac. ign. l. iuris ign. & ff. de vsu. l. nunquā. & l. si fur. Aut lucrū procedit sine alterius iniuria & incōmodo tūc distingue aut potuit cōsulere peritiores, & tūc nō excusatur, nec error reuocatur, aut non potuit cōsulere, & tūc ignorātia tolleratur, & excusat, & si opus est error reuocatur, vt ff. de iur. & fac. ign. l. regula. §. sed iuris. & §. si quis. & ff. de bo. pos. l. in bonorum. & quis ordo in bo pos. ser. l. ij. §. fin. Fallit in casu. l. si duo. ff. de acqui. hære. qd̄ ea rōne cōtingit, quia ibi causa de qua agebatur originem sumebat à lucro, ideo licet in consequentiā damnū inducat, non per hoc dicitur q̄ tractetur ibi simpliciter de dāno vitādo, quia origo & principiū magis attenditur? quā id qd̄ posteà, & in cōsequentiā sequitur, vt in l. j. in princ. ff. de auth. tu. & l. quia. in prin. ff. de do. & l. clā posi. in prin. ff. de acqui. poss. & l. tutor. ff. de fideiuss. Secūdo casu principali quando videlicet erratur in facto tūc distingue, aut erratur in facto proprio, aut in alieno. Si in alieno, tunc subdistingue, aut tale factū erat publicè notum, & tūc ignorātia nō excusat, nec error reuocatur, vt l. sed si pupillus. §. proscribere. ff. de insti. Aut nō erat publicè notū, & tūc error excusat, & reuocatur, vt l. fi. ff. pro suo. & in regula. cū quis in ius. de regu. iur. lib. vj. Si verò fuit error in facto proprio super quo emissa dicitur respōsio, vel confessio, aut cōfitens tractat de dāno vitando, vel de lucro captādo. Si quidem de lucro captādo: tunc error non toleratur, nec reuocatur, vt l. regula. & l. cum quis. de iur. & fact. ign. Si verò tractatur de damno vitādo, & tūc aut cum alterius iniuria, & error non excusat. l. quāquā. ff. ad senatusc. Velle. aut sine alterius iniuria: & tunc error reuocatur & excusat, vt ff. de condic. inde. l. sed si me putē. in prin. & in §. cū inter. ff. de act. emp. l. si tibi liberū. & sic intelligitur l. si res ob. & quòd ibi not. ff. de le.

II j. Quid † autē dicemus in cōfessione, vel respōsione facta in iudicio? Dic secūdū Bar. & alios doc. vt not. in l. nō fatetur. ff. de cōfes. & in l. error. C. de iur. & fac. ign. & in l. j. C. de cōfes. sic distinguēdū esse, quia aut quis cōfitetur falsum sciēter, aut ignorāter, & p errorē. si quidē cōfiteatur sciēter, aut talis cōfessio fit sup aliquo tēdēte ad litis p̄parationē, aut ad litis decisionē. Primo casu quādo tēdit ad litis præparationē, aut illa respōsio, vel cōfessio respicit iurisdictionē iudicis, & tūc nō reuocatur, vt l. j. & ij. in prī. cū ibi no. in gl. ff. de iu. aut respicit p̄secutionē causæ, & tūc aut actor sciebat illud falsum esse sicut ipe cōfitēs, & respōdēs, & pōt talis cōfessio, vel responsio reuocari, vt l. nā si actor. ff. de rei vē. aut ignorabat, & tūc aut lis nōdū est cōtestata, aut erat cōtestata, si nō erat cōtestata, tūc subdistingue, aut actor erat ignorās de p̄sona cōtra quā dirigeret actionem suā, & hīc obtulit se defensioni litis scienter tanquā possessor rei, & tūc nō poterit cōfessio, & respōsio reuocari, vt l. is qui se obtulit. & ibi no. p gl. ff. de rei vē. aut actor erat certus de p̄sona cōtrà quā intēdebat agere, licet iste se obtulit, & tūc ex reuocatione confessionis, vel respōsionis actoris ius efficeretur deterius, & nō auditur, nec admittitur reuocatio, vt in d. l. de ætate. §. Celsus. aliās secus, vt ibi, si verò lis esset conte. tunc indistinctè reuocatio non habet locum, nec admittitur, vt in d. l. is qui se obtulit. in prī. Vbi autē confessio, vel responsio fit super his quæ tendunt ad litis decisionē (quòd est secundum membrum principale distinctionis) distingue sic. Aut confessio fit in causa corporali, & criminali, & nō ligat cōfitētem, nisi in ea perseueret, vt ff. de app. l. nō tātum. & l. j. §. diuus. & §. si quis vltrò. ff. de quæst. vn de posset reuocari. Aut fit cōfessio in causa ciuili & pecuniaria, & tūc regulariter non potest reuocari, imò confessus statim habetur pro iudicato, vt in l. j. C. de confes. quia in confessum nullæ sunt partes iudicis, nisi in ferendo sententiā contra eū, si lis est cōtestata, vt l. proinde. ff. ad le. Aquil. Itē in assignādo terminū ad solutionē facienda lite nō cōtest. vt l. si debitor. ff. de iudi. Fallit tamē regula in casibus positis per gloss. & doct. in d. l. j. de confes. Dixi vlterius q̄ aliquādo quis confitetur in iudicio falsum ignoranter, vel erranter, & hīc cōsidera, quia aut talis erronea cōfessio a remittitur circa ea quæ respiciunt iurisdi-

iurisdictionem iudicis,& tũc põt reuocari tam ante
sentẽtiam quàm post.vt l.si per errorẽ.ff.de iu.om.
iu.& l.j.& ij.C.si à non compe.iu.quod no.in l.ij.in
princ.ff.de iudi.Aut respicit præparatoria,& prose-
cutionẽ causæ,& tũc in omnibus præmissis casibus,
in quibus dictũ est,quod põt confessio reuocari fa-
cta scienter,poterit & multo magis facta ignoran-
ter vel errãter.In alijs autem casibus subdistingue:
aut error ille nullã habet in se culpã,& poterit cõ-
fessio reuocari vsq; ad sententiã,probato de errore,
vt in l.error.& ibi no.per gl.C.de iu.& fa.igno.& hoc ipso iure.Sed aliquando ope restitutionis in in-
teg.admittitur reuocatio post sententiã ex clausula
generali, vt d.l.de ætate.§.ex causa.ff.de inter.act.
& l.fideicõ.ff.de cõfes.Aut error habet in se culpã
annexam,& tunc aut latam,& non potest reuocari
confessio,vt d.l.de ætate.§.qui iusto.in fi.Et ideo si
quis errat in iure,non auditur volens confessionem
reuocare,quia lata culpa est ius ignorare.ff.de verb.
signi.l.latæ culpæ.& l.leges sacratissimæ.C.de leg.
11 etiam not.in d.§.qui iusto.Similiter † non auditur
quis,qñ in facto proprio,& præcedẽte deliberatiõe
super hoc cõfessus est aliquid,puta quia habuit ter-
minũ deliberãdi & respondẽdi à iudice assignatũ,
vt not.per Arc.& alios in c.fi.extra de iureiu.lib.vj.
a & est ratio,quia est tũc in lata culpa.[a] Secus ergo si
in facto alieno confessus fuerit,vt ibi not.aut error
habet in se leuem culpã,& tũc põt reuocari etiam
vsque ad suam ꝓbãdo cõtrariũ, vt l.nõ fatetur.ff.
de cõf.& ibi no.de hac materia.Et p̃dicta procedũt
in cõfessione emissa scienter vel ignorãter ab ipsa
principali persona.Si aũt talis cõfessio emissa fuerit
à ꝓcuratore eius vel tutore,vel curatore,an ꝓiu-
dicet dño.Dic vt habetur,& not.in l.certũ.§.sed an
& ipsos.ff.de cõf.& ꝑ gl.in c.j.in fi.vt li.nõ cont.& ibi ꝑ doc.& vide q̃ scripsi.j̃.circa responsionẽ sequẽ-
tis libelli in gl.super verbo Simonis speltæ.Sed hîc
13 †restat quærere qualiter ꝓbabitur de errore.[b] Re-
b spõdetur secũdũ gl.cõiter vt no.in d.l.nõ fatetur.& in d.l.certũ.§.sed an & ipsos.& ibi de hoc.ff.de confes.& in l.cũ de indebito.ff.de prob.& ꝑ doc.in d.l. error,quod probabitur,si demõstrabitur rẽ se habe re aliter quã confessus fuerit,cui opi.cõsonat tex.in d.l.de ætate.§.ex cã,& ibi mox ꝓplato testamẽto.Et facit quod no.per Dy.in c.ignorãtia prẽsumitur extra de re.iu.lib.vj.Tu tñ secũdũ Bar.plenius distin-
gue.Aut loquimur de errore adhibito extra iudi-
ciũ,aut in iudicio.Primo casu,aut quis vult reuoca-
re errorẽ alienũ,qui fingitur esse proprius,vt puta
procuratoris sui,vel tutoris,seu curatoris,& tunc
sufficit probare rem aliter se habere quã eius cõfes-
sio exprimat.vt d.§.sed an & ipsos.& ibi glo.licet
ille §.prima facie loquatur in confessione iudiciali,
c aut quis vult reuocare errorẽ verè suũ [c]proprium,
& tunc aut confessio interuenit super facto eius,&
tunc aut ille qui all.suum errorem tractat de dam-
no vitando,& aduersarius de lucro.& adhuc suf-
ficit probare rem aliter se habere,vt l.si post di-
uisionem.C.de iu.& fac.ignoran.& l.sed si me pu-
tem in §.cum inter.ff.de condi.indebi.& glo.& in l.
cum de indebito,ff.de proba.Exemplum in pecunia

a *In lata culpa. Adde .Ro.consi.supra alleg. cccxcj & ibi latius. Bernardus.*

b *Qualiter probabitur error. Adde Alexan.consi.lxxxix. iij.& olumine. Calder.consilio primo de confeßio.supra allega.Bernardus.*

c *Errorẽ verè suũ. Nota tamẽ nõ posse corrigere errorẽ nisi parte citata & causa cognita ex doctrina Bar.in l. si librarius. ff.de regu. iur. quando est do pertinentibus ad partem, etiam si sit data copia partis, & dicit ibi Bartol. nõ posse corrigi talem errorẽ nisi parte citata & de mãdato iudicis, fiest quod nota. Bal.in l.imperator. ff. de stat.ho. cano.in ca. cum P. tabellio.de fi. instru. Adde hic non puto, quia de hoc hic non agitur sed alibi po nam errorem in.*

solutа, quæ tanquam indebita repe-
titur. Nam sufficit probare causam
falsam propter quam secuta est solu-
tio,aut vterque tractat de dãno vitã-
do,& sic sunt in pari causa,& tunc si
error interceſsit in facto alieno,suf-
ficit probare rẽ aliter se habere,vt s.
dictũ est.Si verò interuenit in eius
facto proprio,tũc nõ sufficit proba-
re rẽ aliter se habere,nisi probentur
aliæ circũstantiæ,ex quibus verisimi-
liter potuerit cadere in errorẽ,vt ver
bi gra.si probet se inductũ aduersa-
rij,vel alterius caliditate ad sic respõ-
dendũ,vt l.j.in fi.ff.quando actio de
pec.est annal.& in l.hominẽ.ff.pro
suo.dẽ si responsio vel cõfessio facta
est super eo quod erat multũ de lon-
ginquo,in quo põt cadere error,vel
ignorãtia,vt l.peregre in princ.ff.de
acqui.pos.& no.per Dynum in capi-
tu.præsumitur ignorantia.de regu-
lis iuris,in vj.Vel si interceſsit super
aliquo facto implicito,vt l.penult.ff.
de confes.& l.emptor.in §.Lucius.ff.
de pact. Secundo autem casu prin-
cipali cum loquimur de errore inter
ueniente in iudicio,tũc cõsidera,quia
aut error interuenit circa præpara-
toria iudicij,vel causæ,& sufficit pro-
bare rem aliter se habere:quo pro-
bato de errore præsumitur.vt d.l.
de ætate.§.qui iusto aut interuenit
circa decisoria causæ,& tunc non suf-
ficit probare rem aliter se habere,nisi
probentur circunstantiæ de quibus
suprà dixi. Si verò in facto alieno, &
tunc sufficit probare rem aliter se ha
bere.vt not.in dicto.§.sed an & ipsos,
& prædicta procedunt in errorem
14 facti.Quid † autem dicam de errore
iuris.Dic quod regulariter iuris error
non præsumitur.probatur tamen de
iuris errore ex qualitate personarũ,
& negotiorum, vt l.regula.ff.de iur.
& fact.igno.& l.si adulterium cũ in-
15 cestu.§.fi.ff.de adulter. Quæ † autem
superius dicta sunt de errore adhibito
coram iudice,locum habent etiã coră
arbitro electo cum pœna,vel sine,ra-
to manente pacto,vt l.cum anteà.C.
de arbitr.& etiam coram arbitratore
cuius sententia ex forma statutorum
mandatur executioni, sicut sententia
iudicis, vt sequitur Bartol.in dicta l.

a *L.fin.Hoc habet locū in reali, secus si personali agatur. secundum glo.ibidem, ita tenent Bar.Cald.& Ange.in l.fi.alle.& est text.opti.& melior glo.quæ sit in iure.in §.illud quoque in auth.de trien.& semis.idem si facta interrogatione,& responderis nominando Titum possessorē, qui non possidebat, sed interrogatus, conuictus de mendacio, priuatur possessione,& nō potest fateri* non fatetur.in fin ad quod facit quod de arbitratore not.per eū in l.post rē. ff.de transl.& in l.à diuo Pio.§.j.ff.de re iudic.

Sve eivs Calumniæ iuramēto, An autem teneatur tale iuramentum præstare. Dixi suprà in præs. *posteà dicendo possideo pro me, ita Specula.in titul.de primo & secundo decret.§.restat. versicul. quid si nominatio.& nota.Bald.in dicta l.final. quod intelligas verum, nisi pœniteat ante litem contes. secundum Bald.ibi & sic propter mendacium priuaretur possessione adeò quòd non possit opponere except. domini etiā si velit incōtinēti probare: alias non priuatur possessione, licet officiū iu.sit adipis.ēdæ possessionis vt no.gl.in d.l.fi.& ibi Bar.& Bal.Sed an requiratur nouus libellus: Bar.dicit quod non, sed officio iudi.expeditur in d.l.fi.de quo vide glo.in d.§.illud quæ. videtur dicere cōtra, sed breuior via, quādo actor non vult probare de mendacio est vt petat se mitti in possessionem illius rei in præiudiciū negatis, & non alterius in d.§. illud.qui videtur dicere cōtra,& ista est sing.practica secundū Ang.in d.l.fi. vide Bal.in l.qui seruū.§.in iure. ff.de inter.ac.& Spe.in tit.de inter.quæ fiunt ante lit. cōte.§.j.& dū hac via practicassem in castro nostro nouo in causa Tidini & Bertramini fratrū de Láz. cōtra illos de gratijs, venit pars aduersa post lit.cōte.& dixit cōfitendo se tenere aliā tertiā partē, interrogati enim primò an possiderēt domū respōderūt q̄ sic: pro duabus partibus tantū,& quidā curator datus bonis vacantibus fratris ipsorū alsenti respondit quòd ipsi duo totam tenebāt, sed intendebat cōfiteri qui ab alijs duobus partem suā tertiā, quæritur an stante confes. missio in pos. locū habeat: quidā gl.in d.l.fi. facit q̄ nō, quia non fuerunt grauati onere probandi de mēdacio. facit tex. clarus in d.§.illud quoque. Contrariū obtinui, quia lis erat cōtest. & sic actor grauatus quia reus fuit in dolo, sic respōdendo.cū ipsi de gratijs emisserit à tertio fratre absente fecit op.tex.in l electio.§.neque ff.de nox.& in l.de ætate. ver. Celsus. ff.de interr.ac.& l.is qui.ff.de rei vē.& sic potest intelligi gloss.in dicta l.fi.ante litem contesta. quando procederetur ante litem contesta. ad probandum de mēdacio, quia nullū est damnū actoris, quando confitetur, imò releuatio ab onere probā.& sic loquitur materia auth.cōtra qui propriū.C.de nō nu.pe.sed vide dictū Bar.in l.de ætate.§.qui iusto. suprà all.q̄ vbi scienter quis falsum dixit in præparatorijs iudiciorū, probādo rē aliter se habere ex testibus, vel instrumētis præsumitur error.sed s. remittit ad no.in l.non fatetur.ff.de cōfes. Frā.Cur. Addetu melius vide dicta Ro.cōsi.lxxj.q̄ Abb.consi.xvij.qui in eodē facto consuluerūt. Bernard.*

b *Respondere. Adde q̄d si respōdeat positiōi cui respōdere cedenti glo.& vide in gl.fi.j.tit.proxi.sequenti.*

EPITOME.

1 *Possidere refertur ad ius, tenere ad factum.*
2 *Negans se tenere, vel possidere, si probatur tenere, vel possidere, priuatur possessione.*

Primo An dictus Ioannes teneat & possideat.

1 Differentia † est inter tenere & possidere, cùm tenere ad nudum factum, possidere autē ad ius referatur, vt suprà dixi & probatur in l.j.§.j.ff.de
2 acqui.poss. Quid † autem dices, si respondet se non possidere, nec tenere, & tamen reuera probatur ipsum tenere & possidere. Dic quòd in pœnam sui mendacij aufertur sibi possessio, & efficietur ipse
a reus de reo petitor. vt l.fin.[a] ff.de rei vendi.& l.qui seruum §.in iure ff.de interrog.actio.& facit auth. hoc si debitor.C.de pig.

1 *Ad interrogationem quo iure, & titulo quis possideat, reus respondere non tenetur.*

1 Item Quo iure & titulo. Licet autem † huiusmodi interrogatio possit fieri, tamen non tenetur reus respondere, quoniam est iuri contraria. vt l.cogi possessorem.C.de pet.her.& ibi no.& regula est quod positioni, vel interrogationi quæ fit contra-
b ria iuri, non compellitur quis respondere. [b] vt no.in l.j.C.de confes.& per Bart.in d.l.non fatetur circa fi.& in l.ornamentorum.ff.de auro & argento legato.

EPITOME.

1 *Ad interrogationem, an dolo quis desierit possidere reus respondere tenetur.*

Item An dolo desierit. Ista interrogatio non est multùm in vsu. sed tamē fieri potest, quia omne quod est probabile est ponibile, vel in modum positionis, vel interrogationis, vt not.in cap.j.& ij. extra de confes.lib.vj.& Bartol.in l.non fatetur.& Spe.in tit.depositio.in prin. Si enim probetur quod dolo vel culpa possidere desierit, perinde conuenitur,& condēnatur, ac si possideret. vt in l.pare.ff.de reg.iur.& l.is qui dolo.& l.fi culpa.ff.de rei vend.& facit.l.qui petitorio.ff.de rei vendi.& l.si rem.ff.de
1 excep.rei iud.cum simi. Vnde † tali interrogationi tenetur respondere.l.quoties.in §.prætor.ff.de nox. quod sequitur Bar.in l.si gener.ff.de his quib.vt indig. Insuper scias quòd hic potuissem recitare materiā positionū. Sed ipsam referuo infrà in speciali tractatu positionum, sub tit.de positionibus. His præparatorijs expeditis, venio ad formationem lib.&c.

Forma libelli in actione realī.

Coram vobis egregio & potenti viro domino Potestate ciuitatis Papiæ, nec non domino Vicario vestro, agit & in iure proponit, non in modum solennis libelli: sed qualisqualis petitionis, seu facti narrationis Andrinus de Iacorona suo proprio nomine, contra & aduersus Ioannem de olearijs,& contra quacunq; personam per eo, & eius nomine

in iudicio

in iudicio legitimè comparentem, dicens & in iure proponens: quòd suprà scriptus Ioannes licet inde bitè. & iniustè tenet, & possidet, quandam petiam terræ cultæ perticarum centum positarum, & iacentium in loco & territorio Sartiranæ districtus Papiæ cui cohæret ab vna parte &c. Quæ quidem petia terræ simul cũ pertinentijs suis spectauit, pertinuit, & hodie spectat & pertinet, ad suprascriptum Andrinum iure dominij vel quasi ex veris & legitimis titulis & causis. Idé dicit & proponit, vt supra, quòd idé Ioãnes spacio annorũ quinque proximè præteritorũ habuit, & percepit & verisimiliter percipere potuit ex dicta petia terræ: tot & tantos fructus inter frumentũ & siliginẽ, qui fuerũt & hodie essent, si extarent. precij & valoris vno anno cũ alio computato in summa totius temporis antedicti florenorum ccc.

Item dicit & proponit vt suprà: quòd ipse Ioan. præscriptam petiam terræ simul cũ fructibus percep tis. & quos percipere potuit ex eadé huius que dare soluere, relaxare, ac dimittere recusauit, & iniustè &c. Quare petit & requirit idem Andri. à vobis dominis Potestate, & Vicario antedictis quatenus ex officio vestro, & omni modo, iure, via, & forma quibus melius de iure potestis, per vestrã diffinitiuã sententiã pronuncietis & declaretis suprascriptam petiam terræ cultæ spectasse & pertinuisse, hodie spectare, & pertinere ad ipsum Andrinum iure dominij, vel quasi, quodque condemnetis supradictum Ioannem versus dictum Andrinum, & condemnatum, omnibus iuris remedijs compellatis ad dimittendum, restituendum, & relaxandum, ac dandum, & soluendum ipsi Andrin. præfatam petiam terræ cum pertinentijs suis, simul cum fructibus, & redditibus inde perceptis, & qui percipi potuerunt, si extant. & si non extant in valore, præcio, & æstimatione prædictis, ac etiam in florenis. xv. pro damno, & interesse passis, factis, & supportatis, ac supportandis, fiendis, ac patiendis in futurum, & vlterius in expensis præsentis causæ & quæstionis factis, & fiendis prout liquidabitur in processu. Et prædicta petit & requirit per vos fieri debere & executioni mandari summariè, & de plano sine strepitu, & figura iudicij & velo leuato, deducendo in præsenti iudicio omne ius suum sibi competens, & competiturum, vndecunque, quomodocunque, & qualitercunque. Saluo iure minuendi, addendi, mutandi, & corrigendi, & alterius petitionis quandocunque fiendæ. Non se astringens propterea ad probandum nisi solum ea omnia & singula quæ sibi sufficiant ad victoriam suæ causæ. Petens insuper idem Andrinus debere cogi, & compelli dictum Ioan. respondere petitioni, & contentis in ea per sacramentum calumniæ. Et inde &c.

EPITOME.

1 *Secundum libelli tenorem sententia est formanda.*
2 *Libellus quot modis sumatur.*
3 *Diffinitio libelli quæ sit.*
4 *Libellus debet esse brevis.*
5 *Ordo petitionis non debet conuerti.*
6 *Scriptura regulariter est de substantia libelli.*
7 *Libellus non solum iudici, sed etiam parti est dandus.*
8 *Libellus est offerendus nedum in ciuilibus sed etiam in criminalibus.*
9 *Libellus an de necessitate coram omni iudice sit offerendus.*
10 *Libellus an possit remitti à partibus in iudicio vel extra.*
11 *Actor dat libellũ reo expẽsis ipsius actoris si pars nõ remisit libelli petitionẽ.*
12 *Ante libelli oblationem reus citari debet.*
13 *Dilatio. xx. dierum est danda reo ad respondendum libello, quæ tamen per iudicem abbreuiari potest.*
14 *In actione vniuersali & generali sufficit causam & rem quæ petitur vniuersaliter & generaliter exprimere.*
15 *In actione singulari, causa remota, debet in libello exprimi & res quæ petitur designari.*
16 *Cuiuscunque actionis, tam realis, quàm personalis duplex est causa, scilicet proxima & remota.*
17 *In actione personali non sufficit exprimere causam proximam.*
18 *In actionibus reali, pro dominio, vel quæ si sufficit exprimere causam proximã.*
19 *In actionibus realibus, quæ competunt ratione alterius iuris quam domini, an sufficiat exprimere causam proximam.*
20 *An proximum nomen actionis exprimi debeat in libello.*
21 *In omni causa an debeat libellus offerri.*

pane albo

AD euidentiam & pro clariori intellectu tam præsentis libelli, quàm generaliter omnium libellorum maximè de quibus inferius tractabitur †Sciendum est quòd discretus iudex, & aduocatus ante omnia debet diligenter considerare formã libelli, & qualitatem propositæ actionis, quia secundũ libelli tenorem sententia est formãda, aliàs si iudex cõtra vel præter libelli formam pronunciet, fatuus reputatur, vt dicit tex. in l. vt fundus ff. commu. diui. & licet hely. extra de fi. & l. fi. C. de fideic. li. Itẽ †sciẽdũ est qp libellus in iure nostro sumitur multis modis. [a] primõ sumitur pro [illegible] vt probatur p tex. qui nõ est alibi iudices. C. de epis. au. Secũdo mõ dicitur libellus petitio & assertio actorũ facta in iudicio cũ solẽnitate iuris de quo in auth. offeratur. C. de li. eõ. & in c. j & ij. extra de lib. ob. Et isto mõ sumitur in

1 Secundum libelli tenorem sententia est formanda.

2 a re nostro sumitur multis modis. [a] primõ sumitur pro [illegible] vt probatur p tex. qui nõ est alibi iudices. C. de epis. au. Secũdo mõ dicitur libellus petitio & assertio actorũ facta in iudicio cũ solẽnitate iuris de quo in auth. offeratur. C. de li. eõ. & in c. j & ij. extra de lib. ob. Et isto mõ sumitur in

a Modis. Ad de Spec in tit. de lib. concept. in princip. & Host. de libe. obla. & Spec. eo. tit. & ibi dicit, quòd libelli fienda sunt tres copiæ de quibus ibi & ide.

non tenetur, an sibi præiudicet. d. Abb. consi. xc & xij. & an quis cogatur ostẽdere ti. poss. possessionis suæ & ide in ca. ordinarijs. de offi. ordi. in sexto. & per Calde. con. xxxiij.

a *Fori. Adde quòd libellus possit formari secundum stylum curiæ. Ange. consil. cxiij.*

b *Sed etiam parti. Adde quòd primo iudici, & dicit Spe. in tit. de lib. concep. §. restat videre.*

c *Figura. Adde videnda per Specu. multos casus in quibus requiritur libellus in titul. de lite contesta. §. nũc videndum. & in §. restat videre. & ibi an coram arbitratore offeratur. Quid ergo. Adde nota. Bald. in leg. non ignorat. C. de fruct. & lit. expens. quod potest peti expẽsa instrumenti debiti à tabel quando cum prius interpellauit. &c.*

præsenti opusculo & tractatu. Tertiò mõ dicitur libellus qui datur à iudice parti appellanti à sententia vt l j. de lib. dimiss.

Quarto modo dicitur libellus scriptura priuata, facta ad alicuius infamationem vt l. j. C. de famo. libe. Quinto modo dicitur delegatio causæ, vt l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsulis & legati. Sextò modo dicitur libellus paruus liber. ad differentiam magni, prout dicimus in vulgari.

3 Deinde † quæro quæ sit diffinitio libelli de quo loquimur in præsenti tractatu. Respondeo quod libellus est breuis, & ordinata scriptura, claram continẽs & iudici, ac parti demõstrans intentionem agentis, vel accusantis, quã diffinitionem approbat Cynus in dicta authenti. offeratur.

4 Condescendo † ad declarationem eius quod dixi. Dixi ergo in diffinitione breuis, hoc ideo dictum est quia verborum Prolixitas à iure respuitur. vt l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de temporib. appel.

5 Dicitur † etiam in diffinitione, ordinaria quod idem sequitur, quia ordo petitionis non debet cõuerti, vt prius velit quis petere executionem ante quã sentẽtia sit lata. vt l. j. C. de execu. rei iudicatæ. Nec debet etiam conclusio libelli præcedere facti narrationẽ, vt l. precibus. C. de impuber. & alijs substit. & l. vt responsum. C. de transacti. Veruntamen si quis in libello sic formaliter diceret, peto talem cogi & condemnari &c. non per hoc talis cõuersio ordinis vitiaret libellum, quia sermo iste reducitur iuris interpretatione ad congruum ordinem attenta potius mente proferentis, quàm forma scripturæ. vt in l. talẽ. ff. de hæ. inst. & hoc sequitur Barto. in l. si cum nulla. ff. de re iud. & c. non per hoc &c. & aliàs plenius dicã. Itẽ

6 † dicitur in diffinitione scripturę quod non sine ratione exprimitur quoniã scriptura est regulariter de libelli substãtia vt in d. auth. offeratur. & de lib. ob. & in c. quoniã contra falsam extra de proba. Fallit tamen huiusmodi regula in pluribus casibus, qui notari solent per gloss. & docto. in leg. nec quicquam. §. de plano ff. de offic. proconsul. & lega. in auth. de exhi. reis. §. sancimus igitur. Fateor tamẽ secundum Cy. vbi supra: quod si consuetudo fori esset quòd libellus posset offerri in vulgari, vel sine scriptis: quod tũc scriptura non esset de substantia,

a quia consuetudo fori derogaret iuriscripto. vt l. iij. in fi. ff. de test. & arg. l de quibus. ff. de legi. Subiungitur insuper in diffinitione. Claram nec immerito quia claritas est amica legibus vt in auth. de test. imperfec. §. j. obscuritas autẽ est iuri inimica. vt l. ita fidei. ff. de iur. fis. Deniq; † dicitur in ea iudici, & parti

b quodquidẽ ideò est: qa nõ solũ iudici, sed etiã parti libellus est dandus, vt in d. auth. offeratur. ad hoc vt iudex possit iuxta formã libelli suam proferre sententiam: vt l. vt fundus. ff. cõmu. diui. & ipsi parti: vt possit deliberare, an velit cedere liti, vel contendere

8 vt l. j. ff. de eden. Postremo † subinfertur, vel accusantis quod ideo exprimitur, quia nedum in ciuilibus sed etiam in criminalibus, libellus offerendus est. vt l. libellorum. ff. de accusa.

9 Quæro † vlterius an corã omni iudice sit de necessitate offerẽdus, libellus: dic quod sic siue fit ordinarius, siue delegatus, siue arbiter. per tex. in d. auth. offeratur. qui generaliter loquitur iuncta l. penul. in fi. C. de arbi. Sed corã arbitratore nõ offertur de necessitate libellus quia nullus ordo iudiciarius corã eo est necessarius vt no. Inn. in c. quintauallis. extrà de iureiu. & Spec. in tit. de arb. & per docto. & maximè Bar. in l. si societatẽ. §. arbitrorũ. ff. pro so. Nec

c corã illo iudice qui potest cognoscere sine figura iu-

10 dicij, vt in cle sæpe. de ver. signifi. Secũdo † quęritur an libellus possit remitti à partibus in iudicio, vel extra, super quo sunt opiniones, vt refert Cy. in d. auth. offeratur. tu tamẽ secundùm eũ & alios distingue, aut quæritur an remissio facta à partibus teneat quo ad ipsas partes, ne possit altera ab altera parte sibi libellũ offerri, & dicendũ est quòd hoc respectu tenet remissio, vnde quia cõmuniter solent in instrumentis notarij dicere, quòd vna pars promisit nõ petere libellum &c. repellitur volẽs petere ipsum, cũ liceat vnicuique iuri pro se introducto renuntiare, vt l. si quis in conscribẽdo. C. de pac. aut quæritur an talis remissio teneat quò ad iudicem. & dico quòd non, quia quò ad eum libellus est principium & fundamentum sententiæ proferendæ vt supra dictum est, cum secundum tenorem libelli sententia est formanda, vt l. vt fundus. ff. commu. diui. vnde opus erit parti suum libellum offerre iudici & describi per notarium in actis de quo potest aduersarius exindd copiam postulare per notarium

d sibi suis proprijs expensis fieri. Quid ergo d si pars non remisit petitionem libelli, nunquid actor dabit libellum reo expensis proprijs, ipsius rei expensis proprijs ipsius actoris? Ioannes Andreas dicit quòd est dandus expensis actoris, vt nota. per eum in clementina sæpe. de verborum significatione, quæ opinio probatur per textum in dicta authentica offeratur. nam offerre est petenti dare, vt lege Iulianus. §. offerri. ff. de actionibus empti. & in l. fideicommissarius. §. si rem. ff. de legatis tertio. quia igitur offert actor libellum vt astringat

gat reum inuitum in iudicio ſtare: vt l.inter ſtipulantem.§.ſi Stichum.ff.de verborum obligatio. meritò non debet reus grauari onere illius, vel expenſis quas ſubit inuitus, licet Cyn. vbi ſuprà ſentiat contrarium

12 Quæro † vlterius, an ante libelli oblationem reus
a debeat citari, [a] & de hoc ſunt opiniones inter aliquos, vt refert Cyn. vbi ſuprà. Credo, & de iure verius eſt, quòd reus prius citari debeat quàm libellus offeratur, per textum, dicta authentica offeratur. cùm ibi dicatur quòd libellus offertur ei qui ad iudicium vocatur, ergo patet quòd reus eſſe debet in iudicio, quando offertur libellus, & hanc partem ſequitur gloſſ. in capitulo eccleſia ſanctæ Mariæ extra de conſtitutionibus. & probatur capi. quoniam contra falſam. extra de probationib. Verum communis practica plurium ſe habet, quòd vel prius citetur reus ad accipiendum libellum, vel libellus ex parte iudicis mittatur reo ad domum, quæ practica fundatur ex cap. ſignificauit. extra de libel. oblatio.

13 Sexto † quæro an reo ſit danda dilatio, & quanta ad reſpondendum libello? Dic quòd dari debet terminus viginti dierum per dictam authenticã offeratur. qui quidem terminus an poſsit de iure per iudicem abbreuiari, fuit opinio & contentio inter doctores, vt refert Cyn. & Iacob. Butrig. in dicta authentica offeratur. Verumtamen generalis conſuetudo approbauit, quòd talis terminus poſsit per iudicem abbreuiari, quæ conſuetudo videtur confirmari authoritate l. ſecunda. & ibi nota. ff. de re iudicata. Septimo quæritur de forma, & tenore libelli. Ad quod reſpondendum eſt in hoc eſſe conſiderandum actionis qualitatem.

14 Aut † enim agitur actione vniuerſali: vt pura vniuerſali hæreditatis petitione, vel actione generali, negotiorum geſtorum, & tutelæ, & in his caſibus ſufficit cauſam & rem quæ petitur vniuerſaliter, & generaliter exprimere, verbi gratia, peto hæreditatem Sempronij, vel peto vt reddas mihi rationem adminiſtrationis tutelæ, vel curæ, nec eſt neceſſe cum peto hæreditatem dicere cauſam, an ex teſtamento, vel ab inteſtato ad me pertineat, ſufficit enim quod hoc liquidetur in cauſæ proceſſu vt l. ſi mater. in principio. ff. de exceptionib. rei iudica. & per gloſſam, in l. prima. in principio. ff. de edendo.

15 Aut agitur † iudicio ſiue actione ſingulari, vt ex vendito, locato, vel commodato, & tunc cauſa remota debet in libello exprimi, vt l. an & eandem. §. actiones. & l. mater. ff. de exceptio. rei iudica. & l. edicto §. ſin autem. C. de edi. diui Adria. tollen. Ac etiam res quæ petitur debet deſignari per loca, latera, & confinia, ſi ſit res immobilis, vt l. forma. ff. de cenſib. not. per gloſſ. in cap. ſignificantibus. extra de libel. obla. Si verò ſit res mobilis tunc debet demonſtrari per numerum, & colorem, vt l. ſi in rem. ff. de rei vendic. de quo not. per gloſſ. in dicta l. j. in prin. de eden. & per Innocen. in cap. conquerente. in gloſſ. ſi. extra de offi. ordi.

16 Verùm † quia ſuperius dictum eſt cauſam in libel-

a *Citari. not. quod ſi ex forma ſtatuti debent citari per diem ante & in caſtro nouo non valeret petitio ſi citaretur ea die facit l. de eo quoque. ff. de teſt. in capitulo. inter quatuor. extra de maiorita. & obedien. l. ea quæ. C. quomodo & quando iudex. Contra videtur facere no. per Bartolum, in lege Ieuia. ff. de actio. & ibi an quia forma ſtatuti non eſt ſeruãda in Ieuibus, ſed Bal. primũ dictũ tenet & nota in cap. de milit. & aſſal. quam contu. & quòd forma ſtatuti ad ſin quem ſit obſeruanda, tenet Bald. in repertorio ſup. Innocen. & perſicul. contumax. Adde quod melius ſcribitur per Angelum, conſilio ccxxj. & bi concludit quòd citatio ẽ nulla, cũ nõ ſeruatur forma tradita à ſtatuto.*

b lo exprimendam: [b] quæritur quæ ſit iſta cauſa? cuius gratia ſciendum eſt, quod cuiuſcunque actionis, tam realis, quam perſonalis duplex eſt cauſa, ſcilicet proxima. & remota. Proxima autem cauſa in actione reali eſt dominium, vt l. in rem. in principio. ff. de rei vendi. Remota autem eſt contractus: vt l. tertia. §. ex pluribus. ff. de acquirenda poſſeſsio. In actione verò perſonali, proxima cauſa eſt obligatio, vt l. licet. §. ea obligat. ff. de procurato. remota autem eſt contractus, vt l. conſenſu. & l. actionum genera. §. actionum quædam. ff. de actionibus & obligationibus, & inſtitut. de obliga. quæ ex eodem. §. primo.

17 Ad † propoſitum ergo eſt dicendum, quod ſiquidem agitur actione perſonali, ſufficit exprimere cauſam proximam ſecundùm quoſdam, puta ſi dicatur in libello: peto decem, ad quæ es mihi obligatus. Sed verius eſt dicendum non ſufficere expreſsionem talis cauſæ, ſecundum Cyn. & alios docto. quia per expreſsionẽ ſimplicis cauſæ proximæ, reus non redditur certus, an cedat, vel cõtendat, quod fieri debet, vt l. prima. in principio. ff. de edend. vnde requiritur expreſsio cauſæ remotæ, vt dicatur ſic. Peto à te decem, ad quæ es mihi obligatus ex cauſa mutui, vel depoſiti, quam opinio. ſequitur Archid. in cap Abbate ſanè. extrà de regul. iur. lib. vj.

18 Si verò † agitur actione reali pro dominio, vel quaſi, tũc ſecundum omnes ſufficit exprimere cauſam proxi b *Exprimendam. Adde an quis teneatur cauſam exprimere, & ide Alexandr. in conſil. cxxxj. ĩ libel.*
mam, hoc modo. Peto talẽ rem quæ mea eſt iure dominij, vel quaſi, per hoc enim reus certus efficitur, an cedat, vel contendat, cum res non poſſit eſſe plurium in ſolidum, vt l. ſi certo. §. ſi duobus vehiculum. ff. commu. & leg. Pomponius. §. ſed & is. ff. de procurator. nec etiam vnius tantùm ex pluribus cauſis, ſed vna ſola, vt l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquirenda poſſeſsione. &c.

19 Quid autem † iuris ſit in alijs actionibus realibus, quæ competit ratione alterius iuris quã dominij, dicã. j.

& tangitur per Bartolum in dicta l. & an eandem. §. actiones. Octauo

20 † quæritur, an proximum nomen

a actionis[a] exprimi debet in libello, vt sit necesse dicere ago contra te actione depositi: vel Publiciana vel Seruiana: & similia. Dic quòd causa quæ exprimitur in libello est apta producere vnam solam rationem: & tunc sufficit eam exprimere, & nomen actionis tacere, vt verbi gratia. Dico domine iudex Titio commendaui librum talem quem peto condemnari ad restitutionem. non enim est necesse exprimere ago actione commodati, & idem in similibus aut causa proposita est apta producere plures actiones vt patet in exemplo de colono, qui arbores succidit, vt l. duobus §. colonus. ff. de iureiurā. & ff. arbo. fur. ca. j. & l. penultima. Quo casu dantur tres actiones, videlicet ex locato, & legis Aquil. & ex l. xij. tabula. vt ibi habetur: & debet exprimi nomen actionis quam intentare intendit ne sola expressio vnius causæ reddat reum incertum super qualitate actionis propositæ secundum Cynum Iacobum Butri. & alios doctor. vbi suprà.

21 Nono † quæritur, an in omni causa[b]

b debeat offerri libellus? Dic breuiter: quòd aut loquimur de causa principali, aut de causa appellationis, Primo casu subdistingue, quia aut proceditur iure actionis, aut officio iudicis. Si iure actionis, aut causa sui natura est plenaria, aut summaria, si quidem plenaria: tunc offertur libellus, vt in dicta authen. offeratur. & in capitulo j. extra de libel. ob. Aut causa est summaria, vel ex forma iuris cōmunis: vel municipalis, aut rescripti, qui casus ponuntur per glossam in l. iij. §. sciendum. ff. ad exhiben. & in authen. de exhi. re. §. sancimus igitur, & in d. l. nec quicquam. §. de plano. ff. de offi. procon. & leg. & tunc non offertur libellus parti, seu qualisqualis petitio offertur iudici inscribenda apud acta, de qua petitione reus accipit copiam suis expensis. si vult. in cle. sæpe de verbo. signifi. super, qua iudex formabit suam sententiam, vt in l. ij. C. senten. ex peri. re. & in authentic. nisi breuiores. ibi posita. Si verò agitur officio iudic. mercenario deseruienti actioni propositæ. & tunc in illo nō offertur libellus. quia sufficit, quòd se mel super actione sit oblatus, & sic intelligitur glossa in l. j. ff. de interrogat. actio. aut agitur officio nobili, &

a *Nomen actionis. Adde an actio in libr. exprimēda sit Oldra. consil. cccxiiij.*

b *Omni causa. adde spe. in tit. de libel. concep. §. nunc & idēdum. per totum.*

c *In causa appellationis. adde de hoc dicēdum & per Roman. in sing. suis fol. xxij. supra allega. in apostilla an libellus posßit remitti.*

d *Vicarius. Adde quot sint genera vicariorum, & de corū potestate & videndum per Fed. de sen. eius consilio antepenult.*

tunc aut petitur aliquid dari antefieri à parte aut à iudice tantum. Si à parte, & tunc si est causa plenaria, & offertur libellus vt l. quòd si minor §. restitutio. ff. de minorib. & in §. fina. Aut causa est summaria, & qualisqualis petitio sufficit, vt dictum est per l. j. § cum patronus. ff. de offi. præfec. vrb. & l. si quis à liberis. §. meminisse. ff. de lib. agnos. & l. si iudex. & ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. Si autem petitur aliquid fieri à iudice simpliciter, vt puta decretum interponi super alienatione rei, super constitutione tutorum vel curatorum, vel actorum, & similium, & tunc non offertur libellus, nec petitioni scriptura est necessaria, vt d. l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de officio proconsul. & in l. omnia. ff. de regul. iuris. Secundo casu principali cùm loquimur de causa appellationis, dic in illis casibus in quibus est in causa principali necessarius libellus, in

c illis est necessarius in causa appellationis,[c] alias non quia causa appellationis assumit sibi naturam causæ principalis, vt illis modis reguletur. vt in authentica. vt cum de appella. cogno. in princip. colum. viij. de quo tangit Specu. in titu. de appella. in §. dicendum restat. & Inno. in c. cum contingit. de offic. delega. & Barto. in l. j. in fine. de appellatio. His igitur omnibus præmissis sic conclusis & transcursis: accedamus ad textum libelli præsentis, qui se haberet in hunc modum.

EPITOME.

1 *Quot sunt partes libelli.*

1 CORAM vobis domino potestate † Libellus iste continet duas partes principales, in quarum prima præmittitur facti narratio, in secunda subijcitur narrationis conclusio. Secunda ibi quare petit &c. Prima pars continet quinque, prout continere debet quilibet solennis libellus, videlicet nomen iudicis proprium, vel appellatiuum coram quo libellus offertur. Secundo nomen actoris. Tertiò nomen rei contra quem libellus producitur. Quartò causa ex qua agitur. Quintò res vel qualitas quæ postulatur, de quibus notatur per gl. in c. si contra vnum. extrà de offic. delega. libr. vj. & l. prima in principio. ff. de edendo. & l. edita. C. de eden. & in dicta authentica. offeratur.

EPITOME.

1 *Vicarius appellatur quasi gerens vices potestatis.*

2 *Si potestas solus, vel vicarius solus velit in aliqua causa procedere, & sententiam ferre, an posßit sine altero.*

3 *Ex pluribus iudicibus ordinarijs, vel ad vniuers. causarum delegatis, qui cœperunt de aliqua causa cognoscere si vnus eorum tempore sententiæ diffinitiuæ iuraverit sibi de causa nō liquere, an cæteri posßint ferre sententiā.*

4 *Si plures iudices simul de aliqua causa cognouerint, & diuersas tulerint sententias diffinitiuas an omnes, vel*

1 *nulla earum vel quæ tenebit.*

d NE CNON Vicarius. † Vicarius[d] appellatur vices gerens ipsius potestatis, vel

vt l.j.C.de officio eius qui vices alterius gerit.& in capitulo j.& ij.extrà de officio vicar.& censetur idem esse tribunal, & auditorium vtriusque,adeò quod à sententia lata ab vno non appellatur ad
a alium.[a] vt in capitu.j.extrà de constitutio.lib.vj.& not.per glo.in capitu.si contra vnum.in fin.extrà de offi.deleg.lib.vj.Suntque ambo iudices ordina-
2 rij:vt in dictis iuribus.Profcuius declaratione quæro,si potestas solus,vel Vicarius solus velit in causa ista procedere,& sententiam ferre an possit sine altero.Ad solutionē huius quæstionis sic est latiùs considerandum, & distinguendum.aut illi iudices, corā quibus simul est libellus oblatus,sunt omnes iudices ordinarij,aut sunt omnes iudices delega.Si sunt omnes iudices ordinarij,vt hic dicitur, tūc aut omnes cœperunt de causa cognoscere simul:aut vnus solus.Si quidem omnes,tunc ex eis vnus solus poterit in ipsa causa procedere,& sententias interlocutorias ferre:diffinitiuè autem pronuncia-
b re non poterit [b] solus.vt l.Pomponius,aliàs incipit,si vni.ff.de re iudi.& ibi no.per gl.& Bar.Si verò vnus solus cœperit cognoscerè,tunc omnia facere poterit,& sententiam diffinitiuam solus proferre:quia iurisdictio est insolidum in omnibus. vt l.vnica.ff.de off.consul.& occupantis melior est conditio.vt in ca.cùm plures.extrà de offi.delega. notatur in d.l.Pomponius.Secūdò casu principali, quando omnes sunt delegati, subdistingue: quia aut sunt delegati advniuersitatem causarū, aut ad certas speciales causas. Si quidem sunt delegati ad vniuersitatē causarū,tunc dic per omnia in eis,sicut dictum est suprà in pluribus ordinarijs:quia tales delegati æquiparantur ordinarijs.vt ff.de offi.eius cui man.est iurisd.l.prima.in princip.& ibi notatur per glo.& l.à diuo Pio.in princ.ff.de re iudic.& per Barto.in d.l.Pomponius.& glo.& docto.in c.prudentiam.de officio delega. Vbi autem sunt delegati ad certas speciales causas,tunc est subdistinguendum:quia aut sunt delegati omnes purè simpliciter,& sine clausula,& tunc vnus non potest sine
c alio procedere,[c] nec sententiam diffinitiuam proferre sine alio.vt in dicto capit.prudentiam.& in l.duo ex tribus.ff.de re iudicata.& quod notatur in dicta l. Pomponius.si vni.eodem titulo. Aut sunt delegati cum clausula conditionali,videlicet quòd
d si omnes [d] interesse nequiuerint, tunc vnus, aut duo procedant &c.& tunc aut constat de impedimento tertij,& tunc alter,aut alij poterunt in causa procedere.aut non constat de eius,vel ipsorum impedimento, & tunc alter ab alijs,vel alio non poterit in causa procedere.vt habentur hæc in dicto capitulo prudentiam.aut sunt delegati cum clausula alternatiua,videlicet quòd vnus,aut duo possint in causa procedere,& tunc occupantis melior est conditio:quia alternatiua contulit iurisdictionem,& eius exercitium cuilibet insolidum.vt in dicto capitulo cùm plures.extrà de officio delegati.libro sexto.& tangit Bartolus in dicta.l.
3 Pomponius si vni.Sed circa † præmissa occurrit dubitatio, si sunt plures iudices ordinarij, vel delegati ad vniuersitatem causarum,qui simul cœ-

a Non appellatur ad alium.Adde de hoc videndum per Cal.consi.ij.de appel.

b Non poterit.Adde Ro.consi.xcij.per dominos de Rot. decis.Dcccli. in nouis. de arb.

perint de quadā singulari causa cognoscere, deinde tempore sententiæ vnus dicit sibi de causa non liquere, *c Procedere. adde quod domini de Ro.dec.cx. in nouis.de offi.d legat. dicunt quod citatus ab vno ex tribus collisit dati insolidum non tenetur comparere coram eo qui non citauit nec tenet accessi.*
& hoc iurat:an cæteri poterunt ferre diffinitiuam sententiam. Distingue, aut isti iudices sunt numero tres, vel plures, aut duo tantùm. Primo casu tenebit sententia aliorum.Secundo casu non.vt l Pomponius si vni.ff.de re iudicata.Et sit ratio, quia lex non tantum considit de sententia vnius solius, sicut de sententia plurium. vt in dicto capitu. prudentiam.pro quo facit dicta l.Pomponius si vni, in ver. plurium
4 sententia &c.Deinde † quæro, quid si plures iudices simul cognouerunt de certa causa, & inter se diuer-
e sas [e] sententias diffinitiuas protulerunt,an omnes sententiæ,aut nulla, vel aliqua tenebit? Distingue. *d Quod si omnes. Adde videndū per dominos de Rot. de officio delegat.in nouis decis.dlxxi. & .cc. xxiij.*
Aut isti iudices erant omnes ordinarij, vel delegati ad vniuersitatem causarum, & ordinarijs æquiparantur, & tunc si quidem sententia lata fit super statu personæ, valebit illa, quæ lata est pro libertate. Si verò fit lata super re alia, tunc valebit illa, quæ lata est pro reo. vt l. inter pares.ff.de re iudicata. Aut omnes erant delegati in certa causa speciali, & tunc valebit sententia illius,quam ordinarius confirmauerit.vt l.duo iudices.ff.de re iudi.
5 & in c.fi.extrà de re iud.Item † quæro, pone causa delegata est tribus iudicibus: duo tantùm sententiam diffinitiuam in concordia protulerunt,alter verò nihil pronūciauit,
f an valebit sententia duorum.[f] Distingue sic.Aut talis sententia lata fuit tertio præsente,& valet:aut eo absente,& tunc aut causa fuerat cō missa cum clausula quòd vnus ex eis posset tertio absente procedere, *e Diuersas. Adde Paul.de castr.consilio.xxij.in impressi.*
& tūc si lata fuit ipso monito & citato,valet,aliàs nō,vt in d.c.prudētiam.de offi.deleg.Aut causa fuerat commissa simpliciter sine clausula, & tunc non valet.vt in dicta l duo ex tribus.de re iudicata. & de his aliàs dicam. *f Sententia duorum.ad de Ioan.de Ana.consili.*

SVMMARIVM.

1 *Libellus quid differat à qualiquali petitione.*

a *Qualis. Nō differentiam inter libellū, & qualē qualē petitionem, & aduerte quòd verba generalia trahi debēt ad iuris intellectū, vt disponāt de iure, vnde si in libello fiat narratio, licet postea nō cōcedat, tamē ex eo sequi debet iuridica dispositio. vnde sufficit dicere ven didi talem rē tali pro tanto prātio, peto con* 1 *demnari ad* b *prætium. nō oportet dicere act. ex empto. &c. de quibus vt de aurea dicta Bald. & doctor. in l. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liberis & posthumis &c. adde vnum verbum aureum quòd sicut libellus ineptus in plenarijs vitiat processum, eodem modo in summarijs qualis qualis petitio inepta. dictum est Pet. de Anch. consi. xxxiij. incip. in Christi nomine per statutum. & ibi vide rationes. vide de hoc per Alex. in l. vltimum. col. fi. in fin. ff. si certum petatur. & per domi. Maria. Soci. in c. primo de libel. obl. Cur.*

b *Libellus no. tamen vnum quod contenta in libello quis videtur fateri. l. cum precum. & ibi glo. C. de libe. causa quæ dicat idem in libello supplicatorio.*

c *Tenet No. quod aliud est tenere, aliud possidere, quia tenere importat possessionē facti, possidere ciuilē & iuris possessionem. verbū habere potest referri ad vtrumque. l. sti. §. hi quoque & ibi Bar. & doc. ff. de ver. ob. qui dicunt quod eo ipso quod quis tenet præsumitur de iure possidere. idem Inn. in c. cum olim de priui. cre. quod no. & dicit. ibi Bar. quod non valet dictum testis qui deponit super possessione ciuili, quia non cadit in eius auribus. &c. Sed quæro an ex possessione præsumatur dominium, Distingue, aut agitur principaliter de dominio, aut incidenter. primo casu nō secundo sic, ita Bar. l. pen. ff. de condi. insti quē refert do. Raph. Ful. in l. si à furio. ff. si cer. pe. vide glo. in l. sicuti. §. si quæratur. ff. si cer. ven. idem Ange. in l. si titio. ff. de pi. qui alleg. Bar. in l. apud Trebatiū. ff. de aqua plu. ar. idem Ang. in l. iur. ff. de pig. vide etiam Bal. in l. plures. §. si seruus. ff. ad l. aquil. qui vult quòd vbi dominum deducitur incidēter vel accessorie, sufficit probare possessionem cū titulo. l. titia de solu. & d. § si quæratur. & ibi statuto cauetur quod missus in possessionē lucretur fructus & per talē missionē possessio transfertur Bald. in l. cōsentaneū. C. quomodo & quādo iud. &c. Adde an possidēs ciuiliter teneatur libellum offerre naturaliter possidenti. Ful. consi. ccxxx. Fran. de Are. consi. xxi. & qualiter debeat deponere testis de possessione, dicetur loco suo, & an ex possess præsumatur dominium vnde Fran. de are. consi. clxij. Alex. consilio. xxxviij. ij. lib. & consilio. xiiij. libro.*

QVALIS Qualis[a] petitionis. Quæritur hic quid differat † libellus à quali petitiōe. Rñdeo quod libellus,[b] est solēnis scriptura, vt supradictū est in eius diffinitione. Sed qualis qualis petitio est breuis facti narratio minus solēniter apud acta descripta, quæ solum in causis modicis, vel summarijs admittitur. vt in authēt. nisi breuiores. C. de sent. ex peri. re ci. & in capitulo sæpe. de verborum significatione. & lege Federici, quæ incipit ad reprimendum. Licet ergo de consuetudine talia verba inferantur tamen modicum operantur in causis magnis, & in quibus vertitur plena causæ cognitio, nisi forte in negotijs in quibus per partem renunciatum est petitioni libelli, vt fit quotidie in instrumentis obligationum: vt suprà dixi.

EPITOME.

1 *Legitimè comparens nomine alieno qui sit.*
2 *Sententia an mandetur executioni contra procuratorem.*

LEGITIMAE. *Comparentem.* Sed quis dicitur 1
† legitimè comparere alieno nomine. Respondeo quilibet procurator domini habens generale vel speciale mandatum vt in l. prima. C. de procurato. & l. prima. & l. non solum. & l. sed & hæ. in fine cum l. sequenti. ff. de procuratorib. & capitulo qui generaliter. extrà de procuratoribus. libro sexto. Item simplex defensor sine mandato cum satisdatione tamen de iudicato soluendo. vt l. seruum quoque. §. publicè. ff. de procuratorib. & l. quæ proprio. §. primo eo titu. & instituta. de satisdationibus.
2 §. si autem. Sed an contra † procuratorem, vel defensorem, mittetur sententia executioni, Dic vt infrà dicam instituta. de forma executionis sententiæ.

EPITOME.

1 *Rei vendicatio habet duo substantialia extrema, dominium vel quasi ex parte agentis, possessionem, vel detentionem ex parte rei conuenti.*
2 *Tenet processus contra reum conuentū, quamuis neque teneat aut possideat, si tamen tempore libelli oblati asserat se tenere vel possidere.*
3 *Reus conuentus si desijt possidere lite pendente, an debeat absolui.*
4 *Simpliciter detinens vt depositarius &c. pot. se euitare Iudicium nominando dominum, qui tamen lit. suspiciat.*
5 *Desinente reo possidere, vel lata sententia vt lit. pendente an executio fieri possit sine nouo processu contra reum successorem.*

c TENET[c] & *Possidet.* Hoc tenim est necesse vt 1
aduersarius teneat vel possideat, nam rei vendicationis duo sunt substantialia extrema, scilicet dominium vel quasi ex parte agentis, vt l. in rem actionem in principio. ff. de rei vendicatione & possessio vel detentio ex parte rei conuenti. vt l. officium, & lege is destinauit ff. de rei vendica. & in l. j. C. de aliena. iudic. mutan. cau. facta. & ibi plene per doctor. Quid † si iste conuentus tempore libelli 2
oblati nō tenebat nec possidebat, sed tamē asseruit se tenere vel possidere, an tenebit processus contra eum factus, videtur quòd non, quasi deficiat vnum ex externis substantialibus, argumento. l. tertia. §. hoc autem à superiore ff. de iti. actuque priuato. In contrarium est veritas, vnde dic quòd tenet processus in odium mendacis & dolosi. & proinde condemnabitur, ac si verè teneret vel possideret: vt lege si his qui se obtulit. ff. de venditio. cum distinctione, de qua ibi & in l. sinautem. ff. eodem titulo. facit l. quarta in principio. ff. de rei udi.
3 Sed † circa hoc queritur, quid si reus cōuentus desijt possidere lite pēdēte, an debebit absolui. Rñdetur,

aut

a aut desijt [a] possidere dolo vel culpa lata,& tunc condemnabitur,ac si possideret.vt l.si is qui dolo & l.si culpa.ff.de rei ven.aut culpa leuissima,vel casu,& tunc debet absolui,vt d.l.finautem.§.primo. ff.de rei vendicatio.lege tigni.§.si quis ff.ad exhiben.Et hoc si sit bonę fidei possessor & iustam causam habuerit litigandi.aliter enim teneretur ad æstimationem,& hæc probantur in lege si verberatum in fin.cum lege sequen.ff de rei vendicat.& ibi plenè notatur per glossam & facit lege illud.
4 cum similibus ff.de petitio.hæredita.Item † quæro si agitur contra simpliciter detinentem.puta colonum.depositarium,vel commodatariũ,quod fieri potest.vt dicta lege officium ff.de rei vendicatio. an poterunt tales personæ euitare iudicium? Dic
b quòd sic.nominando dominum.[b]rei in iudicio,quo nominato & eo suscipiẽte litem in se,tunc actor litem prosequetur contra ipsum dominum nominatum.vt hæc & alia probantur in lege secunda.C. vbi in rem actio.& ibi per Cynũ & doctores.Post-
5 ea † quæritur si lata sit sententia cõtra reum detinentem vel possidentem:vel si adhuc lis pendeat,& desinat eius dolo possidere,an poterit fieri executio sentẽtiæ sine alio nouo processu in ipsum reum successorem. Dic quòd aut iam lata erat sententia, aut lis pendebat.Primo casu poterit fieri executio contra hunc successorem absque alio processu.vt lege si separatus.§ final.ff de pignoribus.& lege si mater.in §.finali & lege iudicatæ rei.in fine, & lege si à te in fine.ff.de exceptione rei iudicatæ Secundò casu subdistingue.aut per talem litem res facta erat inalienabilis, vt quia agebatur causa de rei dominio.& hoc casu ius exequendi transit contra ipsum successorem.vt C de litigiosis. lege secunda, & lege fina.secundo respon.Aut res non erat effecta litigiosa,quia agebatur de iure pignoris,& tunc non transit ius exequendi sententiam postea latã in successorem.sed opus est nouo processu.vt in authentica de litigiosis § ad hoc. quæ est in authent posita super dicta lege secunda. de quo vide Cynum in lege prima C.de alie.iudi. mu.causa facta.& Bartolus.in lege creditor.C.de pignoribus.

a *Dolo desijt.Adde quòd ℣oluit.Oldra.consi.cxx.℣bi ℣ide quis probare debet quod dolo desierit possidere.*

b *Dominum.Nota quod habens ius in re potest nominare dominum in iudicio. Bart.& Bald.in l.si).C.℣bi in rem ac.Specu.titu.de primo decre.§.restituat. ℣ersicu. sed nũquid & ibi Ioã. And.& in c. quoniam. §.in alijs.℣t li.nõ contesta.& qualiter debet fieri nunciatio d.absenti.& an ipso ℣enienti sit opus nouo libello,& an sententia lata contra ipsum non defendentem,licet alius defenderit, noceat & sufficiat si aliter sibi nunciatum fuerit. ℣ide ℣bi supra & Bart.de rei ℣ẽd.l.offi.& de acq.poss.l.peregré.§.quibus.an executio possit fieri contra successorem sine nouo processu,quando pendente lite est res alienata,℣ide etiam infra in forma exce.sententiæ in ℣ersi. sed quid dices si se opponens &c.adde an simpliciter detinens teneatur dominum nominare.Dic quod si non nominat domino præiudicat,nisi aliter sit dominus certificatus,& quod hoc solum habet locũ in reali, in personali autem nominatio locum non habet.℣t concludit Roma.d.cisio.lxx℣j.incipient.℣bi colonus. de caus.possessio.& proprieta.℣ide Specula.de actio.seu peti.§.iij. circa princ.*

c *Loca generalia.Adde an sufficiat dicere:peto quicquid habes in tali loco,alleg.consi.clxxxiiij. lib.j.*

d *Confinia duo. Adde ℣idendum per Alexand.consilio lxxij.℣ol iij.& qualiter probantur confinia per Bald. consi.cliij.& an per cartas,consi.ccxx℣iij.& an per literas antiquas.per eundem consil.cccl xi.).libr.Et adde tu per quæ probẽtur confinia,℣ide ℣ltra prædicta quæ ponit.d.Bart.Soci.in consilio suo.lxxx℣j.col.i.in fine.& sequent.in consil.lxxix.in col.prima & secunda & in col.fina.℣ersic.præterea,ibi quod fines episcopatus probantur in antiquis per instrumenta, & in dictis locis quando sufficiat fama & cõmunis opinio,& ℣ide eundem in consil.xc℣j.col.℣ii. ℣ersicu.præterea ex alio & ibi per quos testes,& ℣ide eundem in consil.cxiij.col. pe.℣er.ii.quia est,℣bi quod per instrumenta inter alios confecta non probantur fines iurisdictionis.& in col.fi. ℣er.confirmatur ista conclusio,licet probantur per confecturas,tamen hoc non procedit quando non constaret de iustitia possessionis illius contra quẽ ageretur.Adde tamen quod illud præsumitur esse illius factum, cuius confinis est Bart.in l.cum seruus ff.de contrahen.empt. & Bar.& Alex.in l.demonstratio falsa.ff.de condi.& demonstra.Alexan.in consil.liij.in ij.℣olu.& Soci.in consilio.lxxx℣j.col i).circa medium. duplici.in consilio clx℣j.& in consilio.cxx℣ij.& in consilio clxi.& in consilio.clxxxi.col.).post med. ℣ersicul.circa secundum.& de probatione finium,℣ide per Alexand.in consil.iij). ℣olumine.*

EPITOME.

1 *Res immobilis quæ petitur,debet designari per loca generalia,& specialia,& per latera & confinia:& per qualitatem suam.mobilis per quantitatem qualitatem,pondus,& numerum.*

2 *Agens an debeat exprimere in libello,an petat rem in totum ℣el pro parte.*

3 *Confines & coherentiæ qualiter probantur.*

4 *Non ℣itiatur libellus si erretur in demonstratione finium.*

5 *Error in demonstrandis confinibus tam in contractibus quam ℣ltimis ℣oluntatibus non ℣itiat.*

6 *Actor tenetur demõstrare rem quam petit,si reus dubitat an teneat ℣el possideat.*

vt l.

vt l.forma [illegible]censuali.ff.de censi.& l.si in rem. in fine.ff. de rei vendicatio. & not.gloss. in capit.significantibus. extra de libelli oblatione. Sed non puto quòd mensura vel numerus perticarum sit de necessitate exprimendus, vbi constat de confinibus. argu.l.patronus. §.Sempronio. §.libertis. ff. de legatis tertio. Debet etiam designari qualitas rei,an sit pratum, vinea, an terra culta. vt in dicta l. si in rem. in fine. ff.de rei vendicatio. & l.si quis intra prouinciam.C.de bonis proscri.seu damnator.vbi autem res mobilis petitur, tunc debet exprimi eius quantitas,& qualitas, pondus,& numerus, & color secundum naturam rei, vt dicta lege si in rem aliquis agat in principio & §.primo. optime facit l. prima §.si quis argentum.& §. stipulationes.ff. depositi. in l.in actione.in principio. ff.de furtis.Sed † an agens debet exprimere in libello an petat rem in totum, vel pro parte: & determinat etiam hoc Bartol. in lege de pupillo §.qui nunciat.ff. de operis noui nunciatione.quòd aut quis vult petere partem rei tantùm, & tunc debet hoc exprimere sic intelligitur gloss'. in l. Pomponius. §.sed & is qui.ff. de procuratoribus. aut vult petere totã ipsam rem, & tunc sufficit simpliciter rem petere, & ita procedit gloss'. in l.si in rem aliquis agat.ff. de rei vendicatione. † Sed qualiter probabuntur confines vel cohærentiæ? dic per testes, vel per instrumenta, vt notatur per gloss.& doctores in l. cùm aliquis. C.de iure deliberand.l. optimam.C.de contrahenda & committenda stipulatione.& in l. prædijs. §. Titio. ff. de legatis tertio.& etiam alijs modis. vt pulchrè notatur per gloss.& per docto.in capi.cum olim.extra de censibus.& capitul.cum causam.extra de probationibus. Veruntamen secundum Baldum in quodam consilio suo sciendum est, quòd interdum loca territorium seu confinium sunt euidenter & notoriè discreta,quod quidem contingit varijs modis aliquando scilicet per vias regales, & quandoque per montes vel flumina, quandoque per lapides,vel signa alia multum apparentia, quibus modis confinia communiter distingui consueuerunt,vt notant Goffred. & Ioan. And. in dicto capitul.cùm causam.de probationibus.Interdum probantur fines iurisdictionis p expressas vel tacitas assertiones partium.vt habetur,& notatur per gloss'. in dicta l.optimam.& lege cum aliquis.Aliquando verò probantur per vulgi opinionem,& iudicium circumcolentium, qui præ cæteris in hac re idonèiores sunt testes .vt l.j.§.j.ff.de fluminibus.Aliquando verò probantur per sentẽtiam iudicum vel arbitrorum. vt ff. de arbitris. l. inter Castellanum. & Instituta de officio iudicis.§.fina.Aliquando verò per perceptionem reddituum.vt C. finium regundorum.l.si quis super.Quandoque probantur per appositionem custodum.ff.de fundo instru.l.si ita.§.mulier villæ custos.Item per exercitium iurisdictionis.vt notat Inno.in cap.cùm ad sedem.de restitut.spolia.& facit c.super quibusdam.de verborum significatio.† Sed quid dices si erraretur in demonstratione finium, an vitiabitur libellus? dic quòd non, si tamen aliter constat de corpore, vel per rei euidentiam, vel alijs modis, vt probatur in d.l.patronus.§.primo.& ij.ff.de legatis.iij. Hinc est quòd si certo nomine aut signo res demonstretur,non est necessaria expresio aliorum confiniũ, vt in l.cum seruo.in fine.ff.de contrahenda emptione. Posteà † circa hoc quæro, quid dicendum est in contractibus, & in vltimis voluntatibus,puta in legatis, si dictum sit vendo, vel lego omnes possessiones quas habeo in tali loco vel villa, nec aliter definibus, vel cohærentijs expressum sit, an vitietur legatum seu venditio? dic quòd non, [a] vt l.vxorem & filium. §.legauerat.ff.de legatis tertio. † Sed quid si reus dicit,dubito super re quę petitur, an illam teneam vel possideam: facias quòd actor ostendat mihi ad oculum illam rem: an teneatur actor hoc facere? Dic quod sic, vt in capitulo significauit.extrà de libell.oblatio.& notat Bartolus in lege prima,in principio. ff.de edendo. Postremò †quæro de quadam quæstione de facto occurrente. Ecce Titius vendidit simpliciter perticam terræ situatæ alibi, quàm in loco contractus, contentio oritur inter emptorem, & venditorem super quantitate mensuræ, cùm ita sit quòd alia sit mẽsura [b] loci, vbi res sita est, & alia loci contractus, quę ergo mensura attendetur? videtur quòd attendi debeat mensura, quæ seruatur in loco contractus. vt lege si fundus. ff.de euictionibus. & in l.semper in stipulationibus.ff.de regul.iuris. Alij dicunt inspici debere locum illum, in quo videatur mensura vtilior pro emptore.argument.l. veteribus. ff.de pactis. Alij dicunt obseruari debere aliam mensuram quæ sit communior & generalior in vniuersa regione, & sic intelligitur lex imperator.ff.de contrahen. emptio. & quod habetur in l.arbitrio.§. de eod. ff.de dolo.

a *Dic quòd non. Adde. & vide do. Alexan. in l. locus. ff. de acquirẽ. poss. Cur.*

b *Mensura loci. Quòd locus contractus debeat semper attẽdi. Adde secus esse i matrimonijs,& vbi seruantur statuta domicilij &c. l.exigere.& quæ sibi notãtur p Ang. & Moder. ff. de iudic. Cur.*

1 2 3 4 5 a 6 b 7

Sequitur in litera.

SVMMARIVM.

1 *Actor libellans per hæc verba, spectat, & pertinet, videtur omne ius suum in iudicium deduxisse.*

2 *Actor non potest vltrunque ius deductum in libellum prosequi puta dominii & pigneris.*

Spect.

a SPECTAT & pertinet.[a] Per hæc verba † videtur
1 actor in iudicium omne ius suum deduxisse, tã ius dominj quàm pignoris, propter eorum generale significatum, vt l. verbũ pertinere. ff. de verbor. significa. quod sequitur glos. in c. inter dilectos, extra de fide instrumento. in glo. super verbo, pertinere. & in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. & Innocen. in c. cum ecclesia Sutrina. extra de causa posses. & proprie. tamen non posset vtrum que ius prosequi, quia ius dominij & ius pignoris in eadem re non concurrunt, vt in l. neque pignus. ff. de reg. iur. & l. ex sextãte. §. latinus ff. de excep. rei iudi. sed debet eligere iuxta notata in l. quod in hærede. §. eligere. ff. de tribu. & per Dynum in regula nullus pluribus.

EPITOME.

1 *Libellus in quo nulla est expressa causa, an procedat? & num. 43. & 44.*
2 *Dominium quid sit, & quotuplex dicatur? & nu. 5. 6. 7. & 10.*
3 *Dominium non cadit propriè super re incorporali.*
4 *Res pupilli, ecclesiæ, & quarundam aliarum personarũ nisi certa interueniẽte solẽnitate non possunt alienari.*
8 *Dominium vtile est duplex.*
9 *Dominium acquiritur pluribus modis iuregentium introductis. & num. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & 28.*
12 *Dominium vtile concurrens cum suo directo tripliciter acquiritur.*
19 *Bellum si fiat & indicatur inter Principes inferiores à Papa, vel Imperatore, an illa quæ inuicem capiuntur fiant capientiũ? Et in quibus casibus sit licitum siue Papæ vel Imperatoris authoritate bellũ indicere? & nu. 20. 21. & 22.*
23 *Represaliæ concedi possunt pro iustitia denegata, & quando dicatur denegari? & num. 24. & 25.*
26 *Illi qui virtute represaliarum coactus est soluere, quibus remedijs succurratur. & nu. 27.*
29 *In traditione quæ requirantur ad hoc vt per eum dominium transferatur. & numero 30.*
31 *Titulus solus regulariter sine traditione non transfert dominium quibusdam casibus exceptis. & numer 32.*
33 *Res quando & qualiter dicatur esse tradita. & nu. 34.*
35 *Castro vendito cum eius territorio, an per apprehensionem possessionis castri videatur etiã territorij quæsita possessio?*
36 *Res tradita ad hoc vt quæratur dominium, an necesse sit tempore quo tradebatur eius fuerit vacua possessio.*
37 *Verba iure dominij, vel quasi posita in libello quid denotent.*
38 *Dominium & quasi dominium possunt simul in eodem libello proponi.*
39 *Dominium simpliciter prolatum, refertur ad directum.*
40 *Actore & reo æquè de proprio titulo, & rei traditione probantibus quis eorum obtinere debeat?*
41 *Actor disiunctiuè simul proponens ius dominij vel quasi an possit simul prosequi, & super vtroque ptobationes & capitula facere? & num. 42.*
45 *Reus si petat causam in libello, qua causa erit ab actore exprimẽda, proxima an remota? & num. 46. & 47.*
48 *Verba pleno iure in libello posita denotant ius dominij.*
49 *Ius superueniens actori pẽdente iudicio in actione reali generaliter proposita quod non competebat tempore libelli oblati includetur sub generali petitione, & procedet iudicium.*
50 *Dominiũ directũ quæritur quinque modis à iure ciuili introductis, qui explicãtur. nu. 51. 52. 56. 59. 70. 71. & 72.*
53 *Adoptio seu arrogatio quid? & vtriusque differentia. & nume. 54. & 55.*
57 *Professionis forma.*
58 *Possessio bonorum eius qui ingreditur religionem an sicut dominium sine apprehensione transeat in ecclesiam?*
59 *Quæ hic dicuntur de ingrediente religionem, quomodo intelligenda sint.*
60 *Ingressus religionis an ob id quod sub hac conditione factus est, quòd bona ingredientis nõ acquirãtur ecclesiæ, sed sibi remaneãt, vitiatur? & nu. 61. 62. & 63.*
64 *Dedicatio bonorum an sicut ingressus vitietur propter vxorationem? & nu. 65. & 66.*
67 *Conuersi, & alij qui assumunt habitum religiosum, & vxores & bona retinẽt, an dicantur religiosi?*
68 *Ecclesia an teneatur ad expensas pro muris ciuitatis sicut tenetur ad refectionem pontium & viarum.*

b IVRE Dominij[b] vel quasi. Idem si
dixerit rem ad se pertinere pleno iure vt dicam. ſ. verſic. ſextus mo-
1 dus circa fi. Quid si † nullam causam expresit: sed simpliciter dixit, rẽ ad se pertinere. an procedat libellus? dic quòd sic. tamen si reus petat exprimi causam, tunc actor illam tenetur exprimere, aliter non procederet libellus, vt not. in capit. Abbate sanè. extrà de re iudic. libr. vj. & vide quod. ſ. dicam. verſicu. nunc autem quæritur
2 quid sit libellus. Hîc † quærendum est de aliquibus. Et primò quæritur quid sit dominium. & secũdum doctores. dic vt refert Bar. in l. si quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poſ. quòd dominiũ est ius de re corporali perfectè disponendi, nisi lege probibeatur. Declaratur diffinitio sic. Dicitur enim in ea ius, quod ideo in ea ponitur vt differentiam denotet à re ipsa in qua cadit ipsum ius. res quamq; de se facti est: quod probatur ex rubrica. ff. de acquir. rer. domi. & ad hoc facit l. in eadẽ. §. actiones. ff. de excep. rei iudi.
3 Subiungitur † subsequenter, de re

a *Spectat & pertinet. ad de quid si dicat spectasse & pertinuisse, an libellus procedat d. de Ro. decis. xij. incip. l. si in libel. ööl. in nouis dicũt quòd sic, quia sufficit libellum p̃sumptiuè, concludere, & ibidem respõdet ad contraria, Iure dominij vel quasi. Adde tu quòd licet quis dicat rem ad se pertinere iure dominij vel quasi, quod nõ tamen sit: & ex narratis cõstet quod ex alia causa spectet, quod libellus sustineatur & iudicium procedat: ita Pe. de Anch. in consil. xxiij. in fine. & facit quia multiplicatio verborũ non necessaria non mutat substãtiam actus. l. insulam. ff. de præscr. verb. & l. pediculus §.). ff. de aur. & arg. leg. Francisc. de Cur.*

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
ELBLĄSKA BIBLIOTEKA

corporali, quod positum est ad differentiam rei incorporalis, in qua non cadit propriè dominium, vt in l.iiij. & ibi notatur.ff.de vsufruct. Postea subinfertur, perfectè disponendi, vt l.in re mandata.C.mandati.ad differentiam simplicis possessionis, quæ est ius insistendi rei.vt not.in l.j.in prin ff.de acqui.possess.

a *Dominium acqratur. Adde Spe. in titul. de act. & pet. §. ij. versic. Et autem.*

4 Quod† autem adijcitur, nisi à lege prohibeatur.dictum est ideo propter res pupilli,& ecclesiæ,& quarundam aliarum personarum, quę à iure alienari prohibentur, nisi certa interueniente solennitate, vt C.de prædijs minorum, per totum, & in authē.de non alienand.per totum & in auth. hoc ius porrectum.C.de sacrosanct. eccle.& extra de reb.eccle. non alie. per totum.& ff.de reb.eor.qui sunt sub tut.vel cur.per totum.

5 Deinde † quæritur quotuplex est dominium? dicunt quidam quòd est vnum solum numero, & substantia licet eius qualitates sint plures. vt videtur colligi ex rubrica, de acqui.rer. domi.nam dicitur ibi, dominio, non in plurali, sed in singulari.& sic patet esse vnum.In contrarium tenet Bar. & alij doctores, vt ipse not.in d.l.si

6 quis vi.§.differentia.videlicet † quòd sit duplex in substantia, scilicet directum & vtile: probatur hoc per l. possessoris in fi.C.de fund.patri.lib. xij.vbi dicitur quòd emphyteuta est dominus:idem probatur in l.j.& ij. C.de iure emphyteut.tamen constat quòd alius est dominus, scilicet ille cui debet solui cēsus fructus, vel redditus.vt ibi.sequitur ergo quòd sint domini, diuersa specie dominij: nam eadem specie dominij nō potest esse quilibet eorum dominus, vt in l.iij.§. ex contrario.ff.de acquir.poss.l.si vt certo.§.si duobus vehiculum ff.commo.ad quod optimè facit c.j.de inuesti.de re aliena facta.in vsibus feudorum.& l.secunda.ff.si ager vectigalis, vel emphyt.

7 Potest † etiam adduci tertia species dominij, licet sit impropria, vt est quasi dominium, quod competit ei, qui rem emit à domino, bona fide, nec eam vsucepit adhuc. vt habetur in l.j.ff.de pub.in rem actio.

8 Vltra† quæritur an vtile dominiū, de quo supra, sit vnum solum, sicut directum: Dic quòd est duplex: vnum quippe est vtile dominium, quod est oppositum, & aduersans suo directo: vt est exemplum in vtili dominio quæsito in re immobili ex longæua præscriptione· vt no.in l.si quis emptionis.§.ij.C.de præscrip.xxx. vel xl.anno.in authentic.nisi.C.de bon.maternis in l.vsucapio.ff.de vsuc.aliud verò est vtile dominium, quod est conforme & cōpatibile cū directo, concurrens cū eo,& exhibēs illi reuerentiā tanquam suo superiori: cuius exemplū est in vtili dominio quod cōpetit emphyteutæ superficiario, feudatario & similibus, vt in d.l ij.C.de iure emphyteu.cum simili.

9 Nunc† autem quæri, potest, quibus modis dominium, acquiratur. a pro cuius solutione sufficeret remissionem facere ad leges, & iura quæ habentur. ff.de acquirendo rerum dominio.per totum titu.& Institu.de rer.diui.§.singulorum.cum sequentibus.

10 Veruntamen, † vt iuuenes facilius capiant, explanabo: sciendū est igitur prout supra præmisi, ꝙ duplex est dominiū, ꝓpriū, scilicet & impropriū.quod autē est ꝓpriū, subdiuiditur: na quoddā est directū, & quoddā vtile.impropriè autē dicitur quasi dominiū: ideo aduertendū est, ꝙ si q̄ratur qualiter quasi dominiū acquiratur, dicēdū est, ꝙ illud acq̄ritur ex traditione facta à nō dño ex aliquo iusto vel legitimo titulo.vt l.cū seq.ff.de pub in rē act.& instit.de

11 act.§.sed istæ vt ibi no. Vtile † aūt dñiū qualiter acquiratur, nō deri pōt, ꝙ si q̄ritur de dñio, quod est op positū ipsi directo, tūc tale dominiū q̄ritur ex p̄scri ptione, vt d.l.si quis emptiōis.§.ij.cū simil.s.alleg. Si

12 verò † q̄ritur de dominio cōcurrēte cū directo, & cognoscēte directū, tūc tale vtile dominiū quęritur tripliciter. Vno modo traditione facta ab eo, qui est dominus directus ex iusto titulo.vt d.l.ij.de iur.emphy.& d.c.j.de inuest.fis.C.de re ali.fact.& l.j.ff.si ager vect.p totū, & in c.j.quis dic.dux.mar.cū sim. Secūdò modò quæritur per successionē, vt in c.j.de grad.suc.in feu. Tertiò modo quæritur per p̄scriptionē: vt in c.si quis per xxx an.si de feu.fuer.controuer.& not.per Cy.in l competit.C.de præscript.

13 xxx.vel xl.ann. Si autem † quæratur de acquisitione directi dominij, tunc dicendum quòd directum dominiū quæritur certis modis à iure gentium introductis, & alijs modis per ius ciuile super additis. De iure itaque gentiū quæritur directū dominium xiiij.vel xv.modis: vt apertè colligitur Insti.de rerū diui.§.singulorum.vsque ad fi.inter quos sunt v.qui sunt quò ad præsens digni recitatione. Primus modus acquirendi est ille, qui fit per occupationem rerum que in nullius priuati sunt bonis, sed esse possunt, vt in volatilibus cœli & animalibus siluestribus & piscibus fluminū.vt habetur Instit.de re. diui.§.singulorū.& ff.de acq.re.do.l.j.in fi.& l.ij &

14 iij Secundus est° † modus, quem nec vidi, nec audiui de facto contingere, videlicet per inuētionem thesauri.vt in §.thesauros.Inst.de re di.& in l.nunquā. §.thesauros.ff.de acq rer.domi. Circa quod sic solet plenius per gloss. & doctor distingui. aut thesaurus reperitur in loco priuato, aut in loco sacro, aut in loco fisci, vel in publico, vel in ciuitate. Si reperitur in loco priuato, subdistingue, aut reperitur in suo proprio aut in alieno. si in suo proprio, tunc aut est inuentus arte magica: & sic opera illicita & reprobata: & tunc directum dominiū efficitur fisci,

non

non autem inuentorum. vt l.j C.de thesau.libr.x. Aut est inuentus casu fortuito, vel data ad hoc opera licita, & tunc dominiũ efficitur in totũ inuẽtorũ, vt in §.thesauros.& in d.§.thesaurus. Aut reperitur in alieno, & tunc si quidem casu fortuito dimidia pars efficitur inuentorum, alia verò dimidia efficitur domini loci in quo inuentus est. Si verò data ad hoc opera illicita, tunc in totum efficitur domini loci & hoc probatur in d.§.thesauros & hoc siue ille esset dominus loci vtiliter, vt feudatarius, & emphyteuta, siue directò, vt no.in dict.§.thesaurus. Vbi autem thesaurus inuentus est in loco publico, vel fiscali, aut ciuitatis, & tunc si quidem data ad hoc opera licita, efficitur in totùm domini ipsius loci. si verò casu fortuito, tunc thesaurus diuiditur, & dimidia quæritur inuentori, alia quæritur fisco,
15 vt c.primo.in fine.quæ sunt regalia. Sed † si fuerit inuentus in loco sacro, vel religioso, tunc si data est ad hoc opera licita quæritur in totũ dño loci. Si casu fortuito licet de hoc sint opi. tamen idẽ sciẽdum quod supra, videlicet quòd dimidia sit inuentoris &
16 alia fisci. vt in l.iij.§.fi.ff de iur.fis. Sed quare † nõ est presbyteri vel põtificis potius, quã fisci, non video. vnde forte hodie per iura canonica pontifici applicaretur. ar.c.quæ in ecclesiarũ. extra de consti. & in c.ecclesia sanctæ Mariæ eo.ti. Tertius est principalis modus per alluuionẽ, vt Inst.de re.diui.§.prẽter-
17 ea & ff.de acquir.rer.do.l.adeo.§.j. Est † autẽ alluuio, incrementũ latens facto fluminis interueniens. vt dictis iuribus comprobatur. vbi vero esset incrementũ patens & apertũ, vt puta, si quodam impetu flumen agrum meum diuiserit in partes duas, vel si eodẽ impetu ipsum agrũ in formam insulæ redegerit, tunc non perditur dñiũ, nec alij acquiritur. vt in d.§.prætereà. & in §.quòd si aliqua parte. Insti.eod. ti. vel si crustam agri mei in alium agrũ transtulerit, dummodo radices ibidẽ nõ emiserit, nõ perditur dominium, vt in dictis iuribus & in l.hoc amplius.§. phenus.ff.de dam.infect.& idem si opere manu facto ipsum flumen alueum mutauerit.

18 Quartus † modus acquisitionis est per rei, vel personæ apud hostes constitutæ captionem & apprehensionem, vt in §.item ea quæ. Iustitut.de re.di. Sunt autem hostes illi, quibus populus Romanus, vel Imperator seu Papa bellum indixit, econtrà illi qui ipsum bellum faciunt & indicunt siue sint christiani, vel sarraceni, vt l.hostes.ff.de ca.& postl. reuer.& l.quos nos.ff.de ver.sign.& ex hoc sequitur quòd nõ omnia quæ capiuntur in alijs bellis aliter, & inter alios inimicos efficiũtur capientiũ. Vn-
19 de † quæro quid si bellum fiat, & indicatur inter alios inferiores principes, vel dominos, prout fieri quotidie videmus, an illa quæ inuicem capiuntur, efficiantur capientium, & an homines capti efficiantur serui. Respond. secundum Innoc. quòd personæ captæ non efficiuntur seruæ, vt nota.per cum in c.olim causam.extra de resti.spo. quam opi. sequitur Bartolus in d.l.hostes. res autem captæ efficiuntur capientium de consuetudine. secundum Bartol. vbi.§.sed de iure non per d.l.hostes. quod sequitur Innoc.in c.sicut.extra de iureiur. imo secundum Inno.de iure hoc est, quòd quilibet inferior Imperatore vel Papa qui bellum fecerit iniustè tenetur ad restitutionem omnium damnorum & rerum ablatarum in huiusmodi bello iniusto. argum. l. si cum exceptione.§.pedius.& §.in hac.ff. quod me.causa.cũ fi.& ita not.per eũ
20 in c.fi extra quod me.causa. Sunt † tamen aliqui casus speciales in quibus licitum est inferiori bellum indicere sine Imperatoris vel Papæ licentia, videlicet pro defensione suæ propriæ personæ, ac rerum suarum, vt habetur & not.in l.vt vim.ff.de iusti.
21 & iur.& l.j.C. vnde vi. Item † pro recuperatione suarum rerum dum tamen fiat incontinenti, vt in l. iij. §.eum igitur.ff.de vi & vi arm.& si fortasse non esset copia iudicis superioris, ad quem possit haberi recursus, adhuc liceret bellum indicere, & ex interuallo. vt. l.nullus.C.de iudæ. & l.si alius.§.bellissimè.ff.quod vi aut clam. & l.ait prætor. in §. si debitorem. ff. de his quæ in fraudem credito.

22 Item † pro exercitio iurisdictionis propriæ in sibi subditos, vt l.qui restituere ff.de rei vendica.& l.non est singulis.ff.de reg.iuris.& l.si quis missum.ff.ne vis fiat ei quos casus nota. Innoc.in.d.c sicut.& in c.olim causam. vbi vide. Item secundum eum
a potest iustè indici bellum [a] contra dominum, vel superiorem, qui denegat iustitiam facere de homine suo, b qui iniuriam aut damnum intulit homini meo, vt multoties fieri videmus per Marchionem Montisferrati, Comitem Sabaudiæ, & principem Achayæ, & etiam capere de ipsis hominibus vsque ad integram satisfactionem iniuriæ, & damni dati. vt nota.in c.dilectus extra de appell. cui opinioni multum refragari videtur. l.prima C.vt nullus exigatur pro alien.debi. libro j.& in authentica. vt non fiant pignor.§ j.& ibi nota. per Iacob.de Bel.& C ne filius pro patre. per totum.& C.ne vxor pro mari.per totum.

23 Sed aduerte † quòd in hoc conueniunt omnes, vt pro iustitia denega-
b ta possint concedi represaliæ, [b] quæ de iure ciuili appellantur impignorationes, vt nota in dicto titulo. vt non fiant pignor.& habetur & nota in capitulo.vnic.de iniur.libro.vj.& est text.August.xxiij. quæstio.ij. domi-
24 nus noster. Dicitur † autem dene-

a *Bellum not. secundum Bar.in l.hostes.ff. de capti. & postl.reuer. quòd bona quæ capiuntur in bello etiã iniusto efficiuntur capientium de cõsuetudine &c. Adde q; possit indicere bellum Oldra. consili.lxx. per d.Car. consili.xix. an prælati possint bellum indicere.per Cal. consi.primo vbi latissimè q; possit bellũ indicere, & cuius sunt in bello capta. Ber.*

b *Represalia. Adde Rom.consi. cccxxxix. & Cal.vbi proximè, & dicit Rom. consili. cccxxxij. quòd præsumitur quod superior faciat iustitiam. Bernard.*

gari iustitia, si agens porrexerit libellum suum coram iudice rei, qui iudex ipsum admittere & audire recusauit sine causa legitima: nec sufficit ipsi actori ire cum literis sui iudicis ad iudicem rei super iustitia obtinenda sine libello modo debito ordinato, in quo multi errant secundum Bartolū vt plenè scripsit in suo tracta. represaliarum: Sed cū talibus literis debet etiam ipsi iudici rei suum libellum porrigere, & in ipsa lite per sistere modo debito, vt traditur in dicta authen. offeratur. C. de lit. contesta. cum similibus. alioquin non diceretur iustitia denegata. Quid ergo si libellum obtulit & litem prosecutus est vsque ad sententiam incluſiuè. & iudex ipse reum absoluit, vbi condemnare debuit: an diceretur iustitia denegata? videtur quòd non, quia ius & iustitia ministrari dicitur, etiam cum per iudicem iniquè discernitur, & pronuntiatur, vt l. penultim. post princip. ff. de iustitia & iur. & probatur in l. j. §. in hoc interdicto. ff. de liber. exhiben. & in capitul. cum inter vos. in fine. extra. de re iudica. & not. per gloss. in l. j. in princip. ff. ad turpillia. Bart. verò in dicto tracta. distinguit, aut extat iudex appellationis, & tunc ad eum est habendus recursus, vt in titul. de appellatio. maximè in l. j. §. si quis in appellatione. ff. de appell. si autem nullus sit iudex appellationis, tūc pro represalijs poterit ad iudicem suum habere recursum: quod verum intellige prius eidem facta fide legitimè de iniustitia & præcedente debito processu secundùm eum.

a *Coactus est soluere. vide Alex. cō. cxl. vj. in j. colū. in vj. col. Bernar.*

b *Rem pupilli. Adde q nec decreto iudicis nullum transfertur dominium rei minoris, vt ff. de rebus eor. l. j. Ser. manēte. & l. magis puto. §. maneat. eod. titulo.*

25 Quid † autem dices si lata sit sententia iniusta contra eum per iudicem rei cōuenti, actor appellauit semel vel bis, per iudicem appellationis fuit prima iniusta sententia confirmata, an poterit actor pro represalijs ad suum iudicem habere recursum. dicit idem Bartol. quod aut est lata iniustè proprio motu iudicis, & tunc nullum est remedium, aut est lata propter grauamen partis, & tunc sicut posset peti restitutio in integrum coram superiore. vt l. præfecti. ff. de mino. ita represaliæ coram suo iudice. aut est lata ob gratiam, vel indictionem præsidentis: & tunc ipsi tenentur ad interesse: ergo per consequens represaliæ erunt concedendæ. argument. in l. nec quicquam. ff. pro socio. Nec credas, quòd quilibet officialis possit concedere represalias, imò solus superior omnium, puta princeps, vel Rex, aut Dux, vel Marchio, illas concedere possunt, secundùm eundem Bartol. in authentic. habita C. ne filius pro patre.

26 Quomodo † autem succurratur illi qui virtute
a represaliarum coactus est soluere. dicit Bartolus distinguendum: aut represaliæ sunt concessæ contra officiales, vel iudices, & exactio contra eum sequuta est, qui iustitiam facere negauit. aut sunt concessæ generaliter contra quemlibet de ciuitate, & exactio contra alium de populo secuta. Primo casu subdistingue, aut iudex peccauit in faciendo iniustitiam: puta iniquè pronuntiando, aut peccauit simpliciter negligendo. Primo casu ipsi non succurritur contra principalem debitorem, vt notatur in l. si quis dolo. ff. de re iudicata.

27 Secundo † autem casu sibi succurritur. argumen. in l. missi apparitores. in fine. C. de exacto. trib. libro x. vbi verò fuerit exactus alius de populo, tunc ei succurritur contra ipsum debitorem: secundùm Iacobum de Arena, per l. secundā. in fine. & ibi notat. ff. de verborum obligationib. & ff. de negotijs gestis. l. nam & seruius. & ff. nautæ caupo. stabular. l. licet. §. final. & ff. de his qui deiecer. vel effuder. l. si verò in §. cum autem. & si voluerit petere iste plus quàm soluit poterit perere. vt sibi cedantur à creditore actiones ad exemplum conrei & fideiussoris &c. per d. l. licet. in fin.

28 Quintus † modus acquisitionis est ille qui fit per rei traditionem factam ab eo, qui rei dominus est, vt l. traditionibus. C. de pact. & l. traditio. ff. de acquiren. rerum domin. & in §. per traditionem. & in §. venditæ. Inst. de rerum diuisio. & hic modus quotidie est in vsu, ideóque notandus est.

29 Igitur † sciendum est quòd non omnis traditio transfert dominium, sed debet habere in se causam ad hoc dispositam: vt l. nunquam nuda. ff. de acquirendo rerum dominio. debet etiam res esse talis naturæ, quæ subijci possit alterius dominio: nam si esset res sacra, vel religiosa, aut homo liber, non posset traditio dominiū transferre, vt l. in tantùm. §. sacræ. ff. de rer. diuis. & Instit. eod. §. sacræ. & l. liberi. ff. de contrahen. emption. cum simil.

30 Item † persona quæ tradit debet esse talis status & conditionis, vt habeat ipsius rei liberam alienandi facultatem: nam maritus non potest fundi dotalis dominium in alium transferre, vt ff. de fundo dotali. l. prima. & Institutio quibus alie. licet. in prin-
b cipio. nec tutor rem pupilli b nisi cum magna solennitate: vt in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eorum. & l. lex quæ tutores. C. de administratio. tute. & instit quibus aliena. licet. §. tunc admonendi. nec etiam prælatus rem ecclesiæ sine magna solennitate, vt extra de rebus eccles. non alienand. capitul. primo. & secundo. & facit authentica. hoc ius porrectum. C. de sacrosanctis eccles. nec seruus, vel filius rem domini, vel patris sui, vt l. seruus. C. de pac. & l. si seruus. & l. quanto magis. ff. de iureuran. cum simil. ibi no.

31 Et aduerte † quòd notanter dictum est de traditione

a tione rei, quia solus titulus [a] regulariter non transfert dominium, nisi sequatur traditio. vt l. si ager. ff. de rei ven. l. quoties. & l. penultim. C. de rei vendi catio. Fallit in legato, in quo transfertur dominium sine traditione. vt l. à Titio. ff. de furt. & l. cùm pater. §. furdo. ff. de legat. ij. & l. final. C. quando dies lega. ced.

32 Item † fallit in hærede. vt nota. in dicta l. si ager. & habetur in dicta l. cum hæredes. ff. de acquirend. posses. & in ecclesia. vt l. finali. C. de sacrosanc. eccl. & in alijs certis casibus, de quibus aliàs loquemur.

33 Ad † declarationem autem eius, quod de traditione rei diximus, est videndum: quando, & qualiter dicatur res esse tradita, vbi respondetur quod pluribus modis, de quibus plenè no. per gl. & docto. in l. iij. in princip. ff. de acquiren. possess. & in cap. j. de consuet. recti. feud.

34 Primo † dicitur res tradita si introducitur in corporalem possessionem, ambulando per ipsam, vt l. si me in vacuam. ff. de acquiren. pos. Secundò si sciente & volente & patiente domino rei, emptor ingressus sit per seipsum in rem. vt l. ij. C. de acquir. possessio. secus est eo inuito, quia tunc vim committeret, vt l. si ex stipulatu. ff. de verborum obliga

b tioni. Tertiò sibi tradantur sibi claues [b] portæ domus, vel solarij, vel scrinij, in quo res vendita recondita est. vt l. clauibus. ff. de contrahen. emptio.

Quartò si emptor ponat custodem ad rem ipsam vt l. quarundam. ff. de acquiren. possessio.

c Quintò si res est in conspectu, [c] & dicat tradens: habeas tibi illam rem vel similia, vt l. prima. §. si iusserim. ff. de acquirenda possessio. Sextò si alienans rem quam possidet, constituat eam rem præcario

d nomine [d] emptoris possidere, vt l. quod meo. ff. de acquirenda possessione. & l. interdum. eodem titulo. & in capitulo cùm venissent. in fine. extra de restitutione spoliatorum. cum similibus. Septimò, si alienans tradat emptori instrumentum præceden-

e tis acquisitionis ipsius rei, vt l. prima. C. de donatio.

Octauò si alienator retineat vsumfructũ [e] rei alienatæ. vt l. quisquis. C. de donatio.

45 Vlterius † quæritur, si aliquis vendit castrum cum eius territorio, an per apprehensionem castri videatur quæsita possessio territorij. Distingue tres casus pro pleniori omnium doctrina. Aliquando quis vendit castrum modo prædicto. Aliquando quis vendit plures fundos separatos, & sequitur apprehensio vnius, an vno apprehenso videatur quæsita possessio cæterorum, aliquando quis vendit vnum solum fundum, & secuta est apprehensio partis, an videatur quæsita possessio cæterarum partiũ? Primo casu vbi quis castrum vendit, dic quòd per apprehẽsionem castri quæritur possessio etiam ter-

f ritorij: seius. argu. in l. Caius. ff. de legatis ij. & in l. Caia. & in l. patronus. & in l. Titia testamento. ff. de legat. iij. Pro quo facit quod not. Innoc. in capi. in literis. extrà de restitut. spolia. & sequitur Bartol. in d. l. ij. & adde quod not. Innocent. in capitu. dilectus. extra de cap mo. & ipse Bartolus in l. ij. in prin. & in §. si quis. de aqua pluuia arcend. Nam & si princeps donet castrum, videtur concessisse iurisdictionem

a *Solus titulus. Not. quod ibi processit titulus & reperitur habens titul. possidere præsumitur & igore tituli præambuli gloss. & doct. in l. quædam mulier. de rei vend. & in l. ij. C. de acquiren. possess. Et not. quod dominium etiam potest probari per indicia, Bart. pulchrè in l. Celsus. ff. de vsucapionib. Bald. clarè, & Ang sequitur in l. iudicia. C. de rei vend. vbi dicunt quòd nõ solum per instrumentũ, sed etiã per alia indicia põt probari dominum & inde infert Bal. quod si pater tenuerit rem ali quam & decesserit, & ego successor possideo illam rẽ, ita quòd probatur possessio de cem ann. mei & patris, probatur dominium etiam nõ apparente de titulo patris mei amplius ibi Ang. q si habeo titulum & reperior in possessione, q præsumitur possessio mihi tradita per titulũ præcedentem. & d. l. quædam mulier. & ideo ex hoc satis indicat dominum & obtinere possint in rei vendi. d. l. inducta per Bal. in iij. q. facit quod not. ipse Bald. in rub. extra de præscr. in iij. col. & Bar. in d. l. Celsus. maximè in fi. per pone pater tuus emit fundum. Et adde an quis præsumitur & igore tituli possidere, & vbi precessit titulus. Alex. consil. lxx & iij. & qualiter probetur dominium per Ro. consi. ccxxij. Alex. consi. iij. lib. ij. per Frã. de Are. consil. cxlix. Ber.*

contentam in castro. vt not. Barto. & doct. in l. ij. C. de bonis vacan. Secũdo casu cùm facta est alienatio plurium fundorum, tunc per apprehensionẽ possessionis vnius fundi non acquiritur possessio aliorũ. vt no. gl. in d. l. ij. Tertio autem casu apprehensione partis prędij inducitur acquisitio possessionis in toto. vt in d. l. ij in princ.

46 Vnde † quæro ad prædictorũ declarationem an ad hoc, vt quæratur dominium rei traditæ, sit necesse q

g tunc cũ tradebatur, fuerit vacua [g] possessio, & à nullo alio occupata? Dic q non, vt l. si fundũ. ff. de fund do. licet

h quòd ad præscriptionẽ [h] inducendã & publicianam intentandam sit necessaria vacuæ possessionis traditio. vt

b *Sibi claues. Adde quòd si tradantur ab eo qui non potest de re solus disponere, quòd possessio non transfertur. & vt per Old. consil. ccix.*

c *In conspectu. Adde an per illa verba dedit, tradidit, præsumatur res fuisse in conspectu. Oldra. consil. ccx & ij. Ro. consi. ccccix. Ber.*

d *Precario nomine. Adde quando per constitutum transferatur possessio. vid Alexand. consilio. lxxxj. iij. & olu. & consilio. xx & xij. ij. & olu. per Oldra. consil. cxxix. & de hoc plene sunt membrana. & vide Mat. no. s. is fo. xxx. & xxxj. Bern.*

e *Vsumfructum. Adde Oldra. consil. ccx & ij. supra allegato Ber.*

f *Etiam territorij. Adde latè & videndum per Rom. consil. ccccxliij. & & vide quod & oluit Old. consi. cclij.*

g *Vacua. Adde quot modis possessio dici possit & vacua. Old. consil. cccxj.*

h *Ad præscriptionem. Adde quod ad præscriptionem facta possessio non sufficit. gl. quam Ro. dicit singularem. in c. sine possessione. de regu. iur. libro & j. Ber. not. quod do-*

minium quæritur, licet possessio nō sit vacua. & l. si fun dum. ff. de donationib.

a *Solo cedat. Adde singulariter notandum, quod hoc est de iure naturali gentium, & hic dicitur. & per principem tolli non potest & dicit Roma. in sing. suis fol. xi. alleg. l. qui domum. ff. ad leg. Aquil. Ber.*

b *Pertinere. Adde Ro. consil. cxij. Ber.*

c *Simul proponi. Adde Alex. consi. xc vij. vij. volu. & cō. xxi. volu. i. & cc vij. ij. Versi. Ber.*

d *Cōtraria. Adde ang. cōsil. clx vij. Ber.*

e *Etiā vtile. Adde an statutū faciens mentionem de dominio cō prehendat vtile. Frāc. de are con. xxix. Ber.*

f *Decipiuntur adde si dendū Spe. in titul. de actioni. & petitio. §. ij. Versicu. istē not. Ber.*

not. Iacobus Butrigar. & Salice. in l. ij. C. de acquirenda possessione. conuertuntur enim hæc inter se: vt l. eum qui. in princip. ff. de publicianis. Sextus modus additur per quem dominium quæritur videlicet per plātationem vel ædificationem: vt in §. cùm in suo Institu. de rerum diuisio. & l. si quis sciens. C. de rei vendicati. vnde versus.

Quicquid plantatur seritur vel ædificatur.
Omne solo cedit radices si tamē egit.

37 Denuo † sciendum est quòd ex verbis in præsenti libello positis, quibus dicitur iure dominij, vel quasi, demō stratur qualitas & essentia propositæ actionis ad quam verbum pertinet: hic insertum refertur, & restringitur, cùm tamen de se latius pateat vt habetur in l. verbum, pertinere. b ff. de verborum signification. vnde ex ea parte qua dicitur iure dominij, intelligitur proponi, & in libello deduci directum dominium vel vtile, & per consequens rei vēdicatio, quæ soli domino datur vt l. in rē. in principio. ff. de rei vendicatione. Et alia autem parte, quæ subiungitur, vel quasi, intelligitur proponi quasi dominium: & sic actio publiciana, quæ datur quasi domino. vt l. prima. ff. de publicia. in rem actio. & Instituta. de actionibus. §. sed istę ver. aliæ autem.

38 Ex quibus † patet quòd dominium, & quasi dominium possunt simul, proponi c in eodem libello in modū agēdi. Super quo licet hactenus fuerit dubitatio, tamen hodie firmatum est vt habetur & notatur in c. abbate sanè. extra de re iudicata. libro vj. & per glos. & doctores in dicto §. sed istæ. & per Dynum in capitulo nullus pluribus extra de regulis iur. libro vj. & hoc verum, sit vtrunque proponitur disiunctiuè, vt hic. Secus autem si copulatiuè proponatur, puta dico talē rem ad me pertinere iure dominij vel quasi: tunc enim libellus non procedere tanquam contraria d manifestè in se continens. argumen. in l j. C. de fur. & l. vbi repugnantia. ff. de regu. iur. quod clarè tenet Ioan. Andr. & Archid. in dicto c. abbate sanè. & glo. in d §. sed istæ.

39 Sed † pone quòd actor solùm proponat ius dominij simpliciter, dicendo rem ad eum pertinere iure dominij. quæritur quare dominiū videtur esse propositum, cùm, vt suprà dixi duplex est dominium scilicet vtile & directum. Dicunt quidam quòd solum directum, quia dominium simpliciter prolatum refertur ad directum. vt l. final. & ibi not. per glos. ff. si ager vecti. In contrarium videtur, quod
c etiam vtile c quod firmat glos. dicto. §. sed istæ. & Bartolus & Cynus in l. si mater. §. eadem. ff. de exceptio. rei iudicatæ & hoc verius per illum §. & per tex. in l. si possessori. § item si iurauero. ff. de iureiu.

40 Quid † autem si actor proponat ius quasi dominij, videlicet publicianam: & tam actor quàm reus probant de titulo proprio, & traditione rei, quis obtinere debet cùm vterque sit in pari causa distingue, vt habetur in tex. glos. in l. siue autem. §. si duobus. ff. de publi.

41 Sed † vnum quæro, iste agens qui proponit diuīctuè simul ius dominij, vel quasi: an poterit vtrumque simul prosequi, & super vtroque probationes & capitula simul facere. Quedam. glos. in dicto §. sed istæ tenet quòd non. & idem Archidiaco. & Ioannes Andre. in dicto capit. Abbate sanè. & Bartol. in dicta l. actiones quasi vtrunque prosequendo, videtur sibi contrarius.

42 Quid † igitur si prosecutus est causam dominij tantùm, & feratur superinde sententia absolutoria simpliciter, an obstabit exceptio rei iudicate? si velit intentare & prosequi ius quasi dominij per se in alio iudicio? Videtur quod sic: quia sententia simpliciter lata, videtur referri ad omnes causas n libello contentas, vt not. glos. in l. hoc enim in principio. ff. de excusatione tutorum. In contrarium tenet Archidiaco. & Ioan. Andre. in d. capitul. abbate sanè. Idem sequitur glos. in d. §. sed istæ. & Bartol. in d. l. actiones. pro qua opini. facit l. minor: §. seruus. ff. de euictio. & est ratio, quia sententia debet referri, & restringi ad prosecuta tantùm vt in l. licet, & ibi not. C. de iud. & l. si de certa. & quod not. in l. sub prætextu. C. de transact. Ex præmissis sequitur quod si iste actor capitulauit prout communiter fieri solet quòd talē rem emit a tali, & quòd ipsam possedit spacio. x. xx. xxx. vel xl. annor. & non probet nisi possessionem triennalem & titulum, & traditionem, quòd nihilominus reus debet absolui. Ratio est, quia talia capitula referuntur & respectum habent ad dominium saltem vtile, & sic ad rei vendica. vnde quia ex forma processus apparet quod prosecutus est ius dominij, licet probet in quasi dominio, & sic in publiciana, vel præscriptione tamen debet succumbere, & reus est absoluendus quia super vtroque non potest fieri prosecutio, vt
f dictum est, quod est notan. quia multi decipiuntur f
43 in hoc. Nunc autem † quæritur, quid si libellus sit conceptus generaliter nulla causa expressa, vt peto talem rem, quam dico ad me pertinere, an procedat iste libellus. Videtur quod non, quia verbum, pertinere, latissimum est & aptum referri ad omnem actionem tam personalem quàm realem, vt l. verbum, pertinet. ff. de verbo. signifi. & generalitas partę

tas parit obſcuritatem. vt l.fidei.iu prin ff de iure fiſc.vnde ſequitur,quòd reus non redditur ex hac forma libelli certus an cedat, vel contendat quòd eſſe debet,vt l.j.poſt princip.ff.de eden.

44 Tu dic † quòd procedit talis libellus & videtur actor deduxiſſe omne ius ſuum vndecunque, & qualitercunque ſibi competens,vt l.ſi mater.§. eadem.& l.& an eadē §.actiones.ff.de excepţ.rei iud. & hanc partem tenet glo.in l j in prin.ff.de edend. & videtur text in c.abbate ſanè.& ibi idem ſequitur Io.And.Archid.& Spe.in ti de cauſa poſ.& proprie.§.ſequitur.Puto tamen quòd reus poſsit petere ab actore cauſam proximam exprimi.nam verbum pertinere,poteſt habere relationem eam ad perſonalem actionem quam ad realem,vt dictum eſt.ſed non poſſet petere exprimi ſpecialem dominij titulum vt nota.gloſſ in d.l.ſi mater verſi.deniq;.quod etiam ſequitur glo.& Archid in d.c.abbate ſanè licet reus petendo in actione reali titulum ſpecialem exprimi,ſuum pedem percutiat cum ligone,vt ait Bul.ſecundum quod refert Cyn.in l. edita.C de edendo.& eodem modo admittitur petitio generalis in actionibus perſonalibus,vt ſi dicat peto à te decem in quibus eſt mihi obligatus.vt l. ſi C.de ann.exce.licet reus poſsit petere ſpecialem & remotam cauſam exprimi.vt not.in d c.abbate ſanè & in c.infra de lib.obl.& in iuribus.ſ.allegat.

45 Quæritur † ergo ſi reus petat cauſam exprimi,quę erit illa cauſa,quæ erat neceſſario exprimenda,cum ſ.dixerim cuiuſcunque actionis duplicem eſſe cauſam ſcilicet proximam & remotam.Dic latius quā ſ.dixerim circa prin.huius libelli,quod ſi quidem libellus offertur in actione perſonali tunc vtraque cauſa eſt exprimēda ſcilicet proxima & remota vel ſaltē remota quoniā per eius expreſsionē infertur ad cauſam proximam.quod verum eſt,vbi agitur contra eum qui cōtraxit vel ius in hæredem.arg.l. conſenſu.& l.obligamur.ff.de act & oblig.ſecus ſi agatur contra eum quia tunc puto vtranque cauſam exprimendam arg l.fin ff.pro ſuo.cum ſimili.

46 Si verò † libellus offertur actione reali tunc conſiderādum eſt,quia aut actio realis proponitur pro dominio vtili vel directo ,pro quaſi dominio, aut pro alio iure ſeparato.primo caſu ſufficit expreſsio cauſæ proximæ ſcilicet dominij puta dicendo,peto iſtam rem iure dominij. Secundo caſu requiritur expreſsio cauſæ remotæ,videlicet tituli,ſiue contractus,vt dicitur in actione perſonali.cum eadem ſit ratio nam ex pluribus cauſis competit publiciana. vt l j.in fin.cum l.ſequen.ff.de publi.Tertiò autem caſu verbi gratia,agitur quaſi ſeruiana,vel hypothecaria,quæ realis eſt,vt Inſti.de actio §.item ſeruiana.tunc exigitur expreſsio cauſæ remotæ & ſic idem eſt quod in acti.perſonali ex paritate rationis quia pignus poteſt conſtitui ex pluribus cauſis vt C.ſi ob chyrogra.pen.l.cum ſimilibus.Idem dico in confeſſoria & negatoria,quæ competunt pro ſeruitute, eadem ratione. vt l quarta. ff. de vſufruc.& l.Lucio.ff.de aqua quoti.& æſti.& l.in con-

47 cedendo ff.de aqua plu.arc.Quid † autem dices de actione mixta puta,petitione hæreditatis.dic idem quod in reali actione quæ pro dominio competit vt ſuperius dictum eſt, cu non poſsit quis eſſe hæres,in ſolidum niſi ex vna cauſa:vt l.ſi mater & l ex ſextante.ff.de exce.rei iudi.In actione autem perſonali in rem ſcripta dicam idem quod in merè perſonali per eandem rationē,quia ex pluribus cauſis quid deberi poteſt Sed

48 quid † dices,ſi dicat actor in libello a talem rē ad ſe pertinere pleno iure [a] dic quòd hæc verba pleno iure denotant ius dominij in libello exprimi & proponi,vt probatur in l Titia ff de au & arg leg.l.ſi Titio.ff.de vſu fruct.& l.pater de ſerui.& l.ſi tibi.ff. qui. mo.vſufru.amit.& in c.quærelam extra de elec & l.generaliter.in fi.ff.qui & à quib.ap li.& c.cū inter. extra de re iu.& ibi per Inn.& adde ꝙ no.in d.l.ſi mater. & l.& an eadē. §.actionē.ff.de exce.rei iu per Bart.

49 Et not.†quod ſi pendente iudicio in actione reali generaliter ꝓpoſita ſuperueniat ius actori,quod non competebat tēpore libelli oblati, quod procedet nihilominus iudiciū. Et in b cludetur [b] hoc tale ius ſub ipſa generali petitione.vt d.c.abbate ſanè.de quo iure ſuperueniente iudicio pendente.no.per gl.& doct.in l.nō poteſt.ff.de iud.& in d.§.actiones.in actione aūt perſonali generaliter propoſita ſuperueniens noua cauſa ſeu nouū ius,iudicio pēdente,non claudetur in ipa generali petitione.quia hæc actio perſonalis determinationē habet certi loci & tēporis,quo celebratus fuit contractus ſecūdū Bart.

50 vbi.ſ.Tractauimus † hucuſq; certos caſus quibus dominiū directū q̄ritur de iure gētiū,quibuſdā queſtionibus applicatis.Nūc aūt cōnumerabimus certos alios caſus quibus directū dominium queritur iure ciuili,qui ſunt videlicet per ſucceſsionem,per arrogationē,per religiōis ingreſſum,per vſucapionem,& per ſentētiā iudicis,

51 Capio † primū modū acquirēdi, qui p ſucceſsionē īducitur,q duplex eſt. Nā vel qs ſuccedit ex teſtamēto,vel ab inteſt.vt patet. ſi.& C.& Inſti.de hæ.inſtit.p totū.& C.& ff.de ſuis & le.p totū.& Inſt.de hære.ab inteſt.p tot.Aut ergo quæritur de ſucceſſione ex teſtamento,& per hūc modū quæritur dominiū de iure ciuili,quia eius cauſa eſt à iure ciuili,introducta ſcilicet factio & ordinatio teſtamēti vt Inſtitu.de teſt.poſt princi.& in l. teſtamēti factio.ff.de teſt Aut quæ-

[a] *Plenoiure. Adde quod importent hæc verba Franci ſ.de A et.conſi. clxs.Ro.cōſil.lxxx. Oldra.ccxxxiij.Ber.*

[b] *Includetur. Adde quod alleg.Oldr. conſ.cxcix. Ber.*

a *Corpora apprehendatur. Adde quòd ideo & plurimũ in contrarium sunt statuta quòd possessio defuncti continuetur in hæredem: de quorum vigore vide per Alc. consil. lxxxiij. ij. libro. per Bald. consil. cxiij. Ber. No. de ingressu monasterij. Not. casus quibus directum dominiũ quæritur in re ciuili. Nota de arrogatione & adoptione.*

ritur de successione ab intestato, & tunc puto quòd hic modus quærendi dominium fuerit à iure gentium introductus. iuxta illud. Si filius, ergo hæres. ad quod facit quod habet in §. sui. Inst. de hær. quali. & differ. & §. j. Insti. de hære. quæ ab intest. & ff. de lib. & posth. l. in suis. & l. cum ratio. in princip. ff. de bo. dã. vnde iste modus congruè potest adaptari cum alijs præcedentibus modis, quibus dictũ est dominium quæri de iure gentium. sed licet per successionem dominium quęratur, non tamen possessio quæritur, nisi corpore apprehẽdatur [a] vt l. cum hæredes. ff. de acquirend. pos. nec huic repugnat quod de possessione dicitur in l. cum miles ff. ex quib. caus. ma. quia ibi loquitur quòd ad complẽdam præscriptionem vel vsucapionẽ iam cœptã, in quo casu fingitur possessio continuari in hæredem, secus autẽ quo ad alia.

b *Profitendo regulã. Adde oportere quòd & regula sit approbata, & quòd profiteatur i manibus habẽtis potestatem recipiẽdi profssionem iuxta no. per Cal. consil. xxxij. & xxxij. & xxxj. de regul. per Lapum alle. cxxix. & Abb. cons. cxj. ij. & olumine Ber.*

a

52 Secundus † modus à iure ciuili introductus quærendi dominium directũ est per arrogationem, vel adoptionem, de quo loquitur Institu. de acqui. per arro. per totum, & in l. cum in adoptiuis. C, de adoptionibus.

c *Forma profssiõis. Adde quotuplex. sit pro fssio et qualiter fiat dom. Cardin. consili. xxj. Bert.*

53 Est autem † arrogatio vel adoptio actus quidam legitimus per quem quis efficitur filius qui secundum naturam non erat. vt in dictis iuribus cõprobatur Arrogatio autem fit de eo qui est sui iuris, sed adoptio fit de eo, qui est in alterius potestate, vt in l. j. & ij. ff. de adopt. & in d. l. cum in

d *Quæst. dominium Adde Are. consil. xxix Ber.*

54 adoptiuis. cum similibus. † Non tamen credas, quòd quælibet persona possit sibi in filium aliquem arrogare, vel adoptare, nec ꝙ quilibet possit adoptari vel arrogari. Vñ de hoc vide ꝙ habetur in l. j. in fi. & in l. si pater. §. finali & l. nec ei permittitur, cum simi. ff. de adoptio. & quod not Azo in summa. C. de adoptioni Exigitur enim causæ cognitio hinc inde, maximè in authoritate præstanda. nam arrogatio fit principis solius authoritate. vt l. ij. in prin. ff. de adopt. adoptio verò fit authoritate cuiuscũque inferioris magistratus habentis merum & mixtum imperiũ. vt l. j. C. de adopt. facit Inst. de adop. in princi. & Institut. quibus modis testa. infirm.

e *Traasiuit possessio. Adde Oldrad. consili. cclxxiij. Ber.*

55 in prin. Per quæ † patet, quòd multæ arrogationes & adoptiones quæ fiunt in Monteferrato & Pedemontium nullius sunt momenti, quia in eis non interuenit debita causæ cognitio, nec superioris authoritas: facta autem arrogatione vel adoptione, transibant olim omnia eius bona pleno iure in patrem arrogatorem, vt l. si pater. in prin. ff. de adopt. hodie autem in filium arrogatum transeunt, quo ad vsumfructum tantum. ad similitudinem filij naturalis, vt Inst. de acqui. per arro. post princ. In filio vero adoptato per extraneam personam nihil trãsit, nec bona nec persona. vt d. l. cum in adoptiuis. & in d. §. sed hodie. Institu. de adopt. & quia iste modus multum non est in vsu & rarissimè de facto con-

56 tingere vidi, ideo non prosequor. Tertius † est modus acquisitionis, qui consumpsit, & quotidie consumit statum laicorum, per ingressum religionis. vt in auth. ingressi. C. de sacrosan. ecc. & in auth si qua mulier. eo. ti. & in auth. de mona. §. illud. facit c. fin. extra de succ. ab inte. & in c. cum ad monasterium. extra de sta. mo. xix. q. iij. com. quia ingrediẽtibus. & in c. si qua mulier cum si. Quod inteligo verum quando ingressus fit solenniter cum proposito re-

b nuntiandi seculo & profitendo regulam [b]: quia nõ habitus sed professio facit monachum, vt in d. c. porrectum. extra de regula. & transeuntibus ad religio. & in c. consuluit. extra qui cleri. vel vouent.

57 cum si. Forma † autem professionis [c] est, vt cancel-

c latis manibus in præsentia abbatis, vel alterius monachi dicat, profiteor me velle seruare regulam istã totis temporibus vitæ meæ, vt in ca. vidua. xx. q. j. & deinde ponatur sibi vestis monachalis, vt not. d. ca. porrectum. acquiritur autem isto casu ecclesiæ ipso iure omnium bonorum plenum dominiũ sine alia traditione fauore ecclesiæ. vt l. fi. C. de sacrosan. ecc. & in dicta authenti. ingressi. cum simili. Non idem est dicendum in quasi dominio, pro quo datur publiciana. imo in eo requiritur traditio in ecclesia, sicut in priuato, vt tenet Specu. in tit. de emphyteus. §. nunc aliqua. versi lxviij. quia lex scripta in domi-

d nio non debet extendi ad quasi dominium [d]. argu. l. si vero. §. de viro. ff. soluto matrimonio.

58 Quid † autem dices in possessione, an transibit in ecclesiam sine apprehensione. gloss. in dicta l. finali. C. de sacrosanctis ecclesijs: tenet quòd non. alibi gloss. Ioannes in dicto cap. si qua mulier. xix. quæsti. ij: tenet quòd sic. Tu autem pro concordia distingue sic. Aut res alienatur in ecclesiam per dedicationem, seu professionem, & tũc transit possessio [e]

e in ecclesiam sine traditione, vel apprehensione: ita loquitur gloss. in dicto capi. si qua mulier aut res alienatur alio titulo, puta donatione vel venditione & tunc licet transeat dominium, tamen non transit possessio: & ita procedit glossa. l. finali. C. de sacrosanctis ecclesijs.

59 Præmissa † autem quæ dicta sunt, intellige vera de ingrediente religionem aliquam, in qua non potest habere quis proprium in singulari, sed solum in communi, vt sunt, regulariter [f] monachi: secus si ingrederetur ecclesiam, in qua possit habere proprium in communi & in singulari, vt sunt

cano

canonici,& presbiteri seculares:quia tunc nõ trãsiret dominium in ipsam ecclesiam,sed adhuc remanet penes ingredientem,vt in l. sacrosanctas.& in authenti.presbyteros.C de episcopis & clericis.Et facit.xij.quæstio.j.capi.sicut manifesta.& xij.quæsti. iij.capi.j.& ij.& extra de pecu.cle.capitu.primo.& in c.inquirente.

60 Sed † quid si aliquis ingreditur solemniter religionem monachalem hac protestatione hoc pacto, & conuentione quòd eius bona nõ acquirantur monasterio,sed sibi pleno iure remaneãt:quæritur an in-
a gressus vitietur [a] seu sola retentio bonorum, & an vtrumque?Et certè quantum ad bona pertinet,clarum est quòd non valet bonorum retentio,sed vitiatur omnino,quia est contra substantiam monachatus,vt in c.cum ad monasteriũ.extra de sta.mo.

61 Relinquitur † ergo sola dubitatio circa personam an ingressus ex hoc vitietur,super quo variæ sunt opin glo.& docto.vt ibi refert Cyn.& Iaco.But.in d.authen.ingressi.C.de sacrosan ecclc.& tangitur istud dubium in glo.d authenti.ingressi.& in glo.l. per seruum.in fin.ff de vsu.& habit.& in c fi.extra de condi.app.& in c.insinuante.extra qui cle.vel vo & ibi per Inn.& Io.Andr.Concludunt autem sic dicendum est:quod aut retentio bonorum in conditione fit quò ad ipsum ingressum,verbi gratia,dedico me si mihi liceat retinere bona mea,aut in sola conuentione seu exceptione,vt puta,dedico me sine meis, vel quòd mihi licitum sit mea possidere.

62 Primo † casu vitiatur ingressus,quia actus istius ingressus magis sapit naturam contractus inter viuos quàm vltimæ voluntatis.Ideóque conditio ista tã quam impossibilis de iure,vitiat ingressum, sicut contractum,vt l.non solum ff.de actio.& obliga.& in §.si impossibilis Institu.de inuti stipulatio & ita intelligitur glo.Inno.cap.præallegat.

63 Secundo † casu subdistinguitur : aut fit ista deductio bonorum incontinenti simul cum ingressu,& adhuc ingressus,vitiatur,quasi talis ingressus contineat in se repugnantiam, cùm talis retentio bonorum sit cõtra substantiam ipsius ingressus.vt supra dictum est,vt fit ex interuallo,& tunc tenet ingressus,& retentio vitiatur.Facit pro hac distinctione text.in l.j.§.j ff. si vsusfructus peta. & l.iiij §.si loci.ff.de admen lega.& l.per seruum.in fin.de vsu
64 & habita. Quid † autem dicemus si ingressus vitietur propter vxorationem,an vitiabitur dedicatio bonorum:vt ecce quidam habeas vxorem sine voluntate vxoris dedicauit se,& sua bona :vxor repetit virum,quòd facere potuit,vt in cap quidam.& in ca.sane.cum simi.extra de conuer.coniug. vnde ingressus remanet vitiatus,sed dubiũ est an bona restituẽtur ipsi viro,vel manebunt apud monasterium?Ista quæstio est multũ reuoluta tam apud antiquos quã apud modernos.vt refert Cy.in d.auth.
65 ingressi.& diuersimodè distinguitur.Pro † cuius tamen absolutione dic secundum sanam & equiorem opinionem.Aut ingrediens errauit putans ingressum tenere,aut sciuit ingressum non tenere.Primo casu bona sibi restituẽtur tanquã in eis vitietur dedicatio,& sit ratio,qa cũ ipm monasteriũ succedere

a *Vitietur.Adde quæ posui in auth.ingressi.in apostil.ad Bart.in impres.de tortis.& quando monachus possit habere proprium,vide per Cal.consi.xj.de regula.Ber.*

b *Fratribus gaudentibus.No.quòd milites gaudentes non gaudent clericorum priuilegijs.& ideo tenẽtur ad collectas &t l. circa finem ff.de mune. & hon.ita Barto.C.de testa.mil.l. idem. Spec. tit.de statu mona.quod illi qui exercent aliquã Hospitalariam,& habẽt proprium & de vxo. non defendi ab ecclesia tanquã persona ecclesiastica nisi de episcopi authoritate sint recepti, qd imo rector hospitalis sit persona ecclesiastica tenet Spec. in d.ti &er. xxx&j. & sic gaudent priuilegio clericali.xx&iij.qõ.j. &t text.xj. q.j.aliud extra de sen. excom.c.parochianos. xij.qõ.duo sunt. & c. quisquis. x&iij.qõ.iiij. allega.x&ij. q.iiij.in glo. ord.in &erbo ecclesiasticis igitur ad sum iudicem ecclesiasticum toto processu formato cõtra ipsum est remittendus.&t c.si iudex laicus de senten. excommunicat. libr.&j.nec potest. reuerenter sine pæna canonis ipsum retinere &c. Adde an bigami &assumẽtes*

debeat in istis bonis tanquã filius,vt in auth.nisi rogati.C.ad Trebel. quæ filius non est habiturus propter defectum ingressus, meritò sequitur & collata in ipsum monasteriũ tanquã filium,quem filiũ esse credebat, qui non est,reuocatur , vt l.si pater.C.de hær.insti.& l. eam quam.C.de fidei-
66 com. Secundò † vero casu, quando sciebat ingressum non tenere, & tũc subdistinguitur, quia aut bona sunt dedicata sub conditione expressa, si ingressus teneat, & tunc vitiato ingressu consequenter vitiatur dedicatio bonorum, tanquam conditione defecta.ar.l.si militem.C.de condictio.ob cau.cum si.aut.sunt dedicata purè & simpliciter , tacitè vel expresse,& tunc non vitiatur dedicatio bonorum , nec fit eorum restitutio. quasi videatur ille iactare & donare. ar.l.j.ff.de condi.indeb.& l.cuius per errorem.ff.de regul.iur. Sunt tamen aliqui,qui voluerunt hoc casu aliter distinguere dicendo,aut bona fuerũt dedicata expresse, aut tacitè : recurrunt ad illam viam brocardicam , an vitiato expresso,vitietur tacitum.de quo notat.per Cyn.& alios docto.in d.authen.ingressi.& l.item sic.§.qui habet.ff.de seruit.rustic.prædio.tene
67 primam opinio.Sed † circa prædicta quæritur,quid iuris de conuersis, qui assumunt habitum simplicem conuersorum,& vxores retinent,& bona,vt benignius, & fratribus gaudẽ-
b tibus.[b] an gaudeant priuilegio fori cum clericis. Dic breuiter & tales nõ sunt religiosi, sed solũ eximuntur à iurisdictione seculari.vt habetur , & no.in cle j.de reli.do.& xij.q.j.c.duo sunt genera.& no.per Bar.in l.pe.§. fi ff.de iure immu.& per Io.Andr.in cle.cum ex eo.in prin.extra.de sent.
68 excom. Habes † ergo ex præmissis vnum amplum ecclesiarum priuilegium,quod habuit & habet cõsumere statum laicorum. Sunt etiam alia multa ecclesiarũ priuilegia à stultis

aliquem habitum conuersorũ gaudeant priuilegio clericali. Anto. de Butr. consil. xix. Cald. consil. xij. de iudi. d. Car. consi. xij. Ber.

Imperatoribus eis collata. vt patet. in titulo. de sacrosanctis ecclesijs. & in titulo. extra de immunit eccle. per quã destructus est Karus Imperij. inter quæ est secundum aliquos, vt ecclesia non teneatur ad expensas murorum ciuitatis, quanquam teneatur ad refectionem pontium & viarum, vt nota. in l. ad instructiones. C. de sac. sanct. eccle. & in c. fin extra de immu. eccle quod est falsum. Imò etiã tenetur ad expensas murorũ, maximè si muri fiant potius ad necessita
a tem, quam ad ornatum[a], vt probatur per text. in d. l. ad portus C. de oper. publ. quã sententiã sequitur Iac. But. in dicta l. ad instructiões. Et pro hac opinio facit, quia ecclesia tenetur ad expensas custodiæ ciuitatis. vt in c. ij. extrà de immun. eccles. ergo eodem modo ad expensas murorũ, que fiunt
69 ꝓpter custodiã eius. Quartus † subijcitur modus acquisitionis per vsucapionem. Est autem vsucapio acquisitio dominij per legitimi tituli interuentum & possessionis continuationem spacio & tẽpore à lege diffinito. vt probatur & nota. in l. vsucapio. ff.
70 de vsucapionib. Et notanter † dixi per vsucapionem quæritur directũ. vt l. traditionibus. C. de pac. ad differentiã præscriptionis longi, vel longissimi temporis. nam per illam non quæritur dominium directum sed vtile tantùm, vt supra dixi. & probatur in l. si quis emptionibus. §. sed & si quis. C de præscriptionib. xxx. vel xl. annor. & no. per gloss. & docto. in d. l. vsucapio. Circa quem modũ acquisitionis de pluribus esset videndum. de quibus vide quod scripsi. j. circa responsionem libelli in glossa. super
71 verb. præscriptionis. Quibus † modus sub infertur, qui fit per sententiã
b iudicis,[b] circa quem modum sic est distinguendum: aut sententia fertur in actione reali, aut personali. Primò casu per sententiam non transfertur dominiũ: quia iudex simpliciter declarat, cuius est dominium. vt l. ex diuerso. ff. de rei vendi. non autem agit disponere, vel dominium de vno in alium transferre: meritò vltra eius intentionem sententia non operatur. l. nõ omnis. ff. si certum petatur. l. si cùm argentum. in princip. & l. si ex testamento. in fin. ff. de exception. rei iudicat. & hoc sequitur gloss. in l. inter officium. ff. de rei vendication. licet alij contra. vt plenè not. Cyn. in l. j. C. communia vtri. iudic. Secundò

a *Quam ad ornatum. Addo Si dẽdũ. Cal. consil. vj. de cens. lib. & Anch. consil. xc. & Ber.*

b *Sententiam iudicis. Adde Alexan. consil. lxxx. vol. ij.*

72 † autem casu sententia transfert dominium propter rei iudicatæ necessitatẽ, qui authoritatem. vt l. ij. in fin. si ex nox. causa agatur. & l. & generaliter. & l. qui ex pluribus. ff. de noxalib. & not. per gl. Institut. de offi. iudi. §. final. & leg. Pomponius. §. si iussu. & ibi per Bartol. ff. de acquiren. possessio. cum similib. pro quo optimè facit. tex. in l. at si quis. §. j. ibi, & dominium habet &c. ff. de religiosi. sum. fune. Dicam de hoc infra in rubrica. de forma sententiæ diffinitiuæ.

EPITOME.

1 *Titulus legitimus quis dicatur?*
2 *Contractus redditur nullus tribus modis principaliter.*
3 *Contractus ratione defectus formæ, multipliciter efficitur inutilis. & nu. 4. & 5.*
6 *Contractus inutilis redditur ratione defectus personarum contrahentium, quod pluribus modis contingit.*
7 *Infans regulariter nec contrahere, nec obligari potest, duobus casibus exceptis.*
8 *Maior infante an contrahere, vel obligari possit?*
9 *Sola tutoris authoritas non sufficit, vt contractus teneat in alienatione rei immobilis impuberis: sed exigitur decretum & authoritas iudicis.*
10 *Pupillus, vel minor lasus in contractu alienationis rei suæ immobilis quãtumcunque solenniter factæ, potest restitui in integrum, & nu. 11.*
13 *Contractus filij familiãs quando sit validus, & quãdo inutilis? & nu. 14.*
15 *Seruus cõtrahens cum extraneo, an ex eo contractu obligetur, & contractus teneat?*
16 *Dominus an obligetur ex contractu per seruum cum extraneo gesto.*
17 *Contractus per mutum, aut surdum gestus, an teneat. & nu. 18.*
19 *Contractus per furiosum sine iudicis, ac curatoris authoritate gestus: non tenet ipso iure.*
20 *Furiosus an per seipsum acquirere possit.*
21 *Quæ dicuntur in iure de furioso intelligenda sunt locum per omnia habent in mente capto. Et quis dicatur mente captus?*
Furiosus & prodigus à iure æquiparantur.
22 *Persona aliquando à lege prohibetur contrahere, aliquando ab homine.*
23 *Forensis, qui prohibetur à lege municipali, siue statuto emere, aut contrahere, an ex successione prohibeatur acquirere? Idem quæritur de muliere, & filiofamilias & nu. 24.*
25 *Statutum in sua ciuitate tantæ est potestatis, quantæ est ipsa lex communis in suo vniuerso.*
26 *Qui prohibeantur de iure communi, siue per legem contrahere.*
27 *Medicus an possit contrahere cum suo infirmo, aduocatus cum clientulo, hæres super re hæreditaria.*
28 *Dominium rei traditæ ex contractu inutili an transferatur?*

Iudex

29 *Iudex per sententiã potest prohibere personam ne contrahat.*

30 *Arbiter an per sententiam possit prohibere personam, ne contrahat?*

31 *Contractus factus contra voluntatem testatoris, an valeat? & nu.32.*

33 *Illi quorum causa testator prohibuit fieri alienationẽ, si eidem alienationi consentiant an teneat?*

34 *Nepotes testatoris an poterunt revocare alienationem per eorum patrem factam contra voluntatem dicti testatoris?*

35 *Persona, quarum gratia prohibitio alienationis facta est, an poterunt inter se invicem vna alteri alienare?*

36 *Persona prohibita contrahere inter vivos, si contrà faciat an tenebit contractus?*

37 *Qualiter succurratur illi qui pactus est rem non alienari, contra ipsum alienantem?*

38 *Ad impendendam dominij translationem, potentius operatur prohibitio testatoris quàm contrahentis.*

39 *Modus an possit dari per quem in contractu possit impediri dominij translatio?*

40 *Quæ personæ prohibentur alienare ratione delicti.*

41 *Hæreticus an possit contrahere, vendere, vel alio modo alienare?*

42 *Excommunicatus ab omni administratione publica suspensus est: super suis autem rebus potest disponere prout vult.*

43 *Excommunicatus an possit facere testamentum.*

44 *Apostata quis dicatur? & an possit facere testamentũ & contrahere: & nu.45.*

46 *Iudæis & Sarracenis an liceat contrahere cum Christianis?*

47 *Christianus an liceat propria authoritate vsurpare, & accipere res infidelium?*

48 *Crimen læsæ Maiestatis quod dicatur.*

49 *Filij eius qui damnatus est læsæ Maiestatis crimine, omni successione priuantur: fiuntque infames. & taliter delinquens statim commisso crimine fit intestabilis.*

50 *Damnati alio crimine, quàm læsæ Maiestatis, an possint contrahere, & testamentum facere? & numero 51.*

52 *Alienatio precedens delictum vel contractus an reuocari debeat crimine perpetrato, & secuto?*

53 *Fraudem interuenisse in alienatione quæ precedit crimen, qualiter probetur? & nu.54.55.56.57. & 58.*

59 *Donatio causa mortis facta per delinquentem extraneæ personæ, reuocatur indistincte lata sententia condemnatoriæ. Et quid si facta fuerit vxori?*

60 *Alienatio facta post delictum commissum, & ante accusationem porrectum an teneat?*

61 *Alienatio facta post accusationem, ante tamen litem contestatam. Item si post litem contestatam fiat ante tamen sententiam, aut demum post sententiam latam an valeat? & nu.62. & 63.*

64 *Ante sententiam latam fiscus in pœnis nullum ius habet hypothecæ, sicut in contractibus.*

65 *Persona aliquando prohibetur contrahere ratione fragilitatis sexus. Et an indifferenter?*

66 *Contractus qui prohibetur ratione defectus rei super qua celebratur redditur inefficax principaliter ex duobus. & numero 67. & 68.*

69 *Res ecclesiasticæ siue mobilis sit, siue immobilis alienatio, nisi interueniat certa solennitas, non valet.*

70 *Forma tractatus qui requiritur in alienatione rei ecclesiasticæ. Et an vnicus sufficiat, an verò plures sunt necessarij? & numero 71.*

72 *Quæ dicta sunt requiri in alienatione rei ecclesiasticæ, intelligenda sunt de alienatione perpetua, non verò de locatione.*

73 *An per solum instrumentum alienationis rei ecclesiasticæ probetur solennitates & tractatus interuenisse in dicta alienatione?*

74 *Consuetudo potest facere vt minor solennitas, quàm quæ requiritur de iure, sufficiat in alienatione rei ecclesiasticæ.*

75 *Alienatio rei ecclesiasticæ omissa omni solennitate, an valeat?*

76 *Alienatio solenniter facta in qua ecclesia est multùm læsa, an possit reuocari, & infra quod tempus?*

77 *In alienatione rei ecclesiasticæ an sufficiat authoritas inferioris, an verò superioris requiratur?*

78 *Actio siue realis, siue personalis, competens ecclesiæ, an possit cedi, vel alienari sine solennitate? Et an actiones inter res mobiles, vel immobiles computentur?*

79 *Fundus dotalis an possit alienari?*

80 *Electio in dubio an præsumatur esse veri soluendi vxori soluto matrimonio rem vel eius pretium, an verò vxoris petendi quod velit?*

81 *Res litigiosa an possit alienari?*

82 *Res vt efficiatur litigiosa, an necessaria sit litis contestatio, an verò sufficiat libelli oblatio?*

83 *Alienans rem vel actionem litigiosam punitur.*

84 *Alienatio rei ciuitatis an valeat?*

85 *Alienatio rei non litigiosæ, facta tamen spe futuræ litis, an valeat?*

86 *Contractus prohibetur ratione turpitudinis.*

---

a VERIS & legitimis[a] titulis.
1 Est enim verus † legitimus titulus, qui lege iuuatur, & approbatur: vt l. legitima. ff. de pactis. quod est, quãdo in eo concurrũt sua

a *Veris & legitimis titulis. Quot modis acciptatur titulus. vide p Ale. in l. j. ff si cer. pe. Fran. Cur.*

subſtantialia . vt in l. conſenſu . & l.obligationum. ff. de actionibus & obligat. ille verò titulus, qui reproba tur à iure, non eſt legitimus, ſed pro nullo reputatur. vt l.ij & l.fi. C devſu capio. pro empto & l. nullo. C. de rei vẽ. & facit l. ſi nulla. & l improba. C. de acqui. poſſeſsio. cum ſimili. Et no tanter dicitur legitimis titulis : quia nuda traditio ſine vero titulo, vel ſaltẽ putatiuo non facit tranſire dominium, nec cauſam præſtat præſcribẽdi, vt d. l. nullo. cum ſimilib. & de acquir. rerũ domi. l. nunquã nuda. Redditur † autem contractus minus legitimus [a] tribus modis principaliter. Primo, ratione defectus formæ, vel conſenſus, vel propter accidens aliquod ſeu adiunctum. Secundo principaliter ratione defectus perſonarum contrahentium. Tertio ratione defectus rei, ſuper qua fit cõtractus. Ratione † namque formæ, contractus efficitur inutilis multipliciter: vt patet in contractibus, qui verbis contrahũtur, vt eſt ſtipulatio. Nam ſi reſponſio præcedat interrogationem, vitiatur ſtipulatio . vt Inſtit. de verb. oblig. in princip. vel ſi ex interuallo ſequatur reſponſio. vt ff. de verborũ obligationib. l. j. §. j. vel ſi ad interrogata nõ adaptetur reſponſio, vt Inſti. de inuti. ſtipu. in §. præterea. Item ex defectu conſenſus non tenet, vt patet in contractibus, qui re contrahuntur vt depoſi. commo. vt Inſti. quib. mo. re. contra. obli. per totum. & in contractibus qui ſolo conſenſu contrahuntur: vt locatio, venditio, & ſimil. vt Inſtit. de. oblig. quæ ex conſen. per totum. Nam ſi in omnibus his deficit conſenſus contrahẽtium, contractus inutilis eſt. vt ibi. & l in venditionibus. in princip. ff. de contrahen emp. & l. quid tamen. eod. tit. Item † etiam eſt exemplum in contractibus ſimulatis, in quibus valet quod agitur tacitè, non id quod ſimulate expreſsè cõcipitur: quia in expreſſo deficit cõſenſus. vt l. j. & ij. C. plus valer. quod agitur. & l. imaginaria. ff. de regulis iuris. & l. nuda. ff. de contr. emp. adeò quòd ex tali imaginario cõtractu nõ tranſit dominium, ibi: ſed poſſeſsio benè tranſit, quia in illa transferẽda non requiritur titulus, vel cauſa. l. j. §. ſi vir. ff. de acquir. poſſ. licet ipſa trãſlatio poſſeſsionis præſumitur ſimulata, ſi contractus eſſet ſimulatus. argu. l. cum propria. C ſi quis alteri vel ſibi. quod tenet Barto. in l. emptor. ff.

[a] *Minus legitimus. Adde an minus legitimus titulus excuſet à fructibus. do. Car. conſil. xxx. & liij.*

Nota de contractu inutili ratione ætatis & in infante.

Not. de maiore infante.

Not. hic de patre cõtrahente cũ filio.

Quando dominus obligatur ex cõtractu ſerui.

[b] *Nullus. Adde quod Ange. inclinat quod contractus ſaleat, ſed ſi inuenit ſe deceptũ, poteſt petere reſtitutionem in integrum, ita dicit eius conſi. xcij. Ber.*

5 de aqua pluuia arcend. Item † eodem modo redditur inutilis ratione alterius accidentis, vel adiuncti. vt puta quando cõtractui adijcitur conditio impoſsibilis de iure, vel de natura, ſeu de facto vt l. non ſolum. ff. de actionibus. & obligationibus. & Inſtitu.
6 de inutil. ſtipu. § ſi impoſsibilis. Dixi † ſecundò quòd ratione perſonarum contrahentium redditur inutilis contractus, quod quidem varijs modis contingit. Primò ex defectu ætatis. Secundò ex defectu ſuæ poteſtatis. Tertiò ex defectu naturalis ſanitatis. Quartò ratione prohibitionis. Quintò ratione
7 delicti. De primo † contingente ex defectu ætatis, patet exemplum in infante, cuius ætas quicquid videt ignorat. vt l. j. in fine. C. de falſ. monet. hic enim regulariter contrahere non poteſt, nec obligari. l. j. in princip. & l. ſi minor ff. de verborum obligationibus. & in l. j. §. furioſum. ff. de actionibus & obligationibus. & Inſtitut. de inutil. ſtipulatio. §. pupillus. Fallit in duobus caſibus Primus eſt in ſtipulatione rem pupilli. ſaluam fo. vt l. ſeruũ ff. rem pupil. ſal. fore. Secũdus eſt in obligatione, quæ naſcitur ex negotio vtiliter, vel neceſſario geſto vt l. furioſus. ff. de actionibus & obligationibus. Quinimo nec ex delicto infans obligatur. vt l. quòd infans. ff. de rei vend. & l. infans. ff. ad legem Cornel. de ſic. De his not. per gloſſ. in l pupillus. ff. de re iud. & l. j.
8 ff. de nouat. In † maiore autem infante diſtingue aut eſt proximus infantiæ, & tunc idem ferè per omnia dicendum eſt, quod in infante ſupra dixi. vt in d. §. pupillus. cum ſimilib. Inſtitut. de inutil. ſtipulat. & not. in dict l. pupillus de regul. iur. Aut eſt proximus pubertati, & tunc eſt idem dicendum quod in impubere. in quo impubere diſtinguit. glo. in d. l. pupillus. de regulis iuris. quia aut contrahit cum ſuo tutore eius authoritate, & tunc eſt con
b tractus nullus [b] vt in l. j. poſt princip. & l. pupillus. in §. item ipſe. ff. de authorita tutor. Aut contrahit cum ſuo tutore alterius contutoris authoritate, & tunc valet cõtractus vt dicto §. item ipſe. Aut contrahit cum alio quàm cum tutore, & tunc ſi quidem contrahit ſine tutoris authoritate, tunc contractus eſt nullus. vt l. obligari. in principio. ff. de authotitate tutorum & Inſtitut. de authoritate tutorum. in principio, & in §. ſed neque. Aut contrahit cum authoritate, tutoris, & tunc valet contractus. vt Inſti. de authori. tuto. poſt princ. & l. impuberes. ff. de authorit. tuto. & l. clarum. C. de authorita. præſt. dumtamen authoritas ſit legitimè interpoſita, aliter pto non interpoſita habetur. vt l. j in fi. & l. ij. & l. obligari. §. tutor ff. de authoritate tutor.
9 Hæc autem † vera ſunt, niſi fieret contractus ſuper alienatione rei immobilis ipſius impuberis, quia tunc ſola authoritas tutoris non ſufficit, vt contractus teneat, ſed exigitur etiam decretum & authoritas iudicis, aliàs contractus eſſet nullus. vt in l. magis puto. §. non paſsim. ff. de rebus eorũ. & C. de prædijs minorum. l. ij. & l. non ſolum. & lege minorum. & lege prædiorum. cum ſimilibus. licet factus maior venditionem factam ſine decreto poſsit expreſsè confirmare. vt C. ſi ma. fa. alie. ra. ha. l. fi. lib. v. Et etiam tacitè confirmaret ſi

poſt xxv.an.taceat per quinquennium continuũ.vt
l.fin.C.ſi maior fact.ven.ſine decreto.quod eſt not.
10 Illud † tamẽ eſt etiã per te memoriæ cõmendandũ
quòd in omnibus caſibus,in quibus dictum eſt con-
tractum factum cum pupillo,vel minore tenere,ſi
apparet quòd ipſe minor ex huiuſmodi contractu
vel venditione de re ſua immobili quantumcunque
ſolenniter facta,læsatur:poteſt petere reſcindi per
beneficium reſtitutionis in inte.huiuſmodi contra-
ctum & venditionẽ.vt l.in cauſæ.§.interdum.ff.de
min.& l.etiã.& l.fi.C.ſi tut.vel cu.interue.& l.fi.C.
11 ſi aduer.ven.cum tit.ſe.Vbi † autem eſſet maior pu
bertate,minor autem xxv.an.tunc dic per omnia vt
dictum eſt in impubere habente tutorem.vt l.cum
& vos minores.C.ſi aduer.rem iudic.Aut nullũ ha-
bet curatorem,& tunc tenet venditio, & quilibet
alius contractus ab eo geſtus,ſed tamen ſi ex eo ſit
læſus,poteſt petere ſe in integrum reſtitui.vt ff.de
minor.l.j.& per to.tit.& C.ſi aduer.ven.l.j.cũ alijs
tit.ſeq.niſi iurauerit nõ venire contra contractũ.vt
in auth.ſacramenta puberum.ſi aduer.ven.de quo
a aliàs dicemus [a],& vide quod no.ibi per glo.& doct.
12 Quid † autem ſit infantia,pupillaris ætas,pubertas,
adoleſcentia,ſenectus,& ætas decrepita, & quid ſit
ætas proxima infantiæ,quid proxima pubertati.vi-
de quod not.per glo.Inſti.de inuti.ſtipu.§.pupillus.
& in ca.j.de pace iura.fir & per Archi.in ca.j.de cle.
13 coniu.lib.vj.Venio † nunc ad ſecundum principale,
quod eſt quãdo contractus redditur inutilis ex de-
fectu propriæ poteſtatis.cuius exemplum eſt in fi-
liofa.& ſeruo,cõtrahentibus cum eorum patre, vel
domino.& in monacho vel alio religioſo.Et quidẽ
ſi filius contrahat cum patre, aut eſt emancipatus,
& valet omnis contractus inter eos habitus.vt cap.
fi.extra de emp.& vend.& l.fin.C.de in ius voc.&
no.in l.lis nulla.ff.de iudic.aut eſt in poteſtate, &
tunc aut contractus celebratur ſuper re profecti
tia,vel aduẽtitia,& contractus eſt nullus,licet obli
b gatio naturalis [b] tantum oriatur : aut ſuper re ca-
ſtrenſi,vel quaſi,& tunc tenet,& hæc habentur per
doc.& gl.in l.frater à fratre.§.j.ff.de condi.indebi.
& l.ſiue emancipatus.C.de dona.quia in peculio ca-
ſtrenſi,vel quaſi reputatur filius tanquã paterfami-
liàs,& ſui iuris.vt in l.j.in fin.& l.iij ff.ad Maced.
aut contrahit cum extraneo, & tunc aut contrahit
cum fratre ſuo in eadem poteſtate conſticuto : &
idem dic quod in patre, per d.l.frater à fratre.aut
contrahit cum alio penitus extraneo, & tunc te-
net omnis contractus cum eo habitus regulariter.
vt l.ſi quis cum filio.ff.de pecu.& l.tam ex contra-
ctibus.ff.de iudic.& in l.filiuſſa.ff.de actio.& obli.
14 Fallit † in mutuo.vt C.& ff.ad Mace.& in voto vt
l.ſi quis rem.in §.voto.ff.de poli.licet iſte caſus non
15 ptinet ad contractus.† Si verò ſeruus cõtrahit cum
dño ſuo tunc nulla naſcitur ex eo efficax actio:ſed
ſola naturalis obligatio.l.ſi id quod dominus.ff.de
cõdi.inde.& Inſti.de innuti.ſtipu.§.itẽ inutilis.Vbi
autẽ cõtrahit cũ extraneo, tũc aut cõtrahit acquirẽ
do domino ſuo,& tenet cõtractus.vt Inſt.de ſti.ſer.
per totũ aut contrahit alienãdo,& ſe obligando,&
tũc nõ tenet cõtractus,ſed naturaliter tãtum obli-
gatur.vt l.in perſonam.ff.de reg.iur.
& l.nec ſeruus.ff de pec.& l.ſerui ff. a
de actio.& oblig.Fallit in caſibus no.
in l.iij.C.an ſeruus ex ſuo facto. Do
16 minus † autem ex contractu geſto b
per ſeruum cum extraneo obligatur
ciuiliter & naturaliter, & tũc obliga
tur ſolũmdo de peculio etiã inuitus.
vt l.ſi quis ſeruum.in fi.ff.de pecu.te
netur etiam quod iuſſu:ſi iuſſiſſet ſer
uo vt contraheret.vt ff.quod iuſſu.l.
j.& ij.Item tenetur de in rẽ verſo,ſi
ſeruus vertiſſet aliquid in vtilitatem
ipſius domini.vt ff.de in rem verſo.l.
j.& ij.& hoc generaliter.Fallit tamẽ
in aliquibus caſibus in dictis titulis an
notatis. Vbi autẽ monachus vel reli-
gioſus cõtrahit,vel teſtatur,non va-
let contractus, nec teſtamentum vt
in auth.ingreſſi.C.de ſacroſanct.ec-
cle.& xix.q.iij in c.quia ingredienti-
bus.& in c.ſi qua mulier.cum ſimili.
17 Tranſeo † ad tertiũ principale,quã-
do contractus redditur inutilis ex de
fectu naturalis ſanitatis:cuius exem-
pla inueniuntur in muto,ſurdo à na-
tura prodigo,furioſo,& mẽtecapto.
Quæritur ergo primò,quid iuris ſit
in mutuo,an teneat cõtractus geſtus
per eum:dic aut cõtrahit acquirendo
aut ſe vel ſua obligando. Primo caſu,
aut per eũ geritur contractus in quo
requiritur de ſubſtantia eius verbo-
rũ expreſsio,vt eſt ſtipulatio:& tunc
non tenet huiuſmodi cõtractus.vt l.
j.in prin.ff.de verborum obligationi
bus.& Inſti.de inutil.ſtip.§.mutũ.ff.
de actionibus.& obligationi.l.j.in fi.
Aut gerit contractum in quo ſufficit
ſolus conſenſus,vt eſt venditio,em-
ptio,locatio,& ſimiles, & tunc tenet
contractus.vt l.in quibuſcunque ne-
gotijs.ff.de actionibus & obligation.
& not.in l.vbi non voce.ff.de regul.
iur.Et idem dic per omnia ſeruandũ
in ſurdo per iura prædicta Secũdo ve
18 rò † caſu principali cùm contrahit ſe
vel ſua obligando,tunc diſtinguen-
dum eſt,aut tempore contractus ha-
buit curatorem,& non tenet aliena-
tio,vel obligatio niſi curatoris autho
ritas & iudicis decretum interceſſe-
ſerit,vt probatur in dicta l.cũ & vos
minores.C.ſi aduer.rem iudica.l.ſi cu
ratorem habens C.de in integ.reſtit.
mino.& facit.l.conſilio in princip.&
l.Iulianus.ff.de cura furio.& C.eod.
tit.l.ij & Inſti.de cur.§.item Aut nul
lum habuit curatorem, & tunc aut
gerit contractum verbis,& non va-
let contractus per d l.j.in principio.

a *Dicemus. Adde quæ ibi ponam.*

b *Obligatio naturalis. Adde quòd Franciſ.de Are. ſequitur op.Bar. contra Bal. quòd ex donatione facta per patrem filio, oriatur naturalis, & per conſequens firme tur iuriſdictio, vide eius conſil. lxxxij. Non valet contractus. Adde quod monachus poteſt obligare bona monaſterij pro expenſis ſtudij. & ſoluit Ab. conſ. lxxxvij. & ibi vide an inter ipſum & prælatũ poſſit fieri obligatio. & de ad materiam Cal de.conſ.j.de ſolut. & an monachus, aquiparetur ſervo vel filiofamilias. vide Angel. conſ.xcj.*

a *Furioso. Adde qualiter probatur furor, & an semper durare præsumatur, & an valeat eius obligatio per Alexan. consil. cxlj. j. volu. late And. Sicu. consil. lx. quid de demente. per Anchar. consil. mihi. xxxvij. per Fulgo. vbi vide de quid de cõtractu in ebriati. Bernard.*

cum similib. Aut gerit contractum alium, & tunc valet argument. d. l. si curatorem. habens. & quod ibi nota

19 tur cum similib. † In furioso [a] autem qui seipsum percutit, & alios, vt l. congruit in fine ff. de offic. præsid. dicendum est quòd cùm iste accipiat ipso iure à lege curatorem, & per cõ sequens à iure sit eidem interdicta potestas alienandi. vt not. gloss. Instit. de curato §. furiosi. & ff. de curatore furio. l. j. in princ. sine iudicis ac curatoris authoritate contractus factus nõ tenet, vt in iuribus proximè alle.

20 An autem † possit acquirere per seipsum, dubitatio est, tamen est distinguendum, aut gerit contractum qui re contrahitur, vt mutui vel depositi aut verbis vel consensu. Primo casu tenet contractus vt l. si à furioso. ff. si certum petat. Et idem in quibuslibet casibus, quibus alij sanæ mentis ignoranti obligatio quæritur. vt l. si à furioso ff. de actio. & obliga. In secundo autẽ casu dic, quòd non tenet contractus gestus per seipsum, vt ex eo sibi quæratur, propter defectũ consensus. vt habetur in l. furiosi. ff. de reg. iur. & l. j. §. furiosus. ff. de acti. & obli. & facit l. qui ad certũ. ff. loca. & condu. & l. emptionem. C. de contrahend. emptio. & quod habetur & not. in d. l. vbi non voce. in fine. ff. de regulis iuris. & l. ij. §. voluntate. ff. so.

21 mat. Et hæc eadem † distinctio per omnia seruanda est in mente capto per iura prædicta. Est autem mente captus, qui nullum offendit carens pœnitus intellectu. Quid autem dicendum sit in prodigo, videtur idem per omnia quod in furioso dictũ est: quia furiosus & prodigus à iure æquiparãtur, vt in d. §. furiosi. Instit. de cura. & ff. de cura. furio. l. j. in principio. Ad cognitionem cuius est videndum an prodigo fit interdictum bonis à lege ipso iure, sicut furioso, an verò requiratur quòd fiat interdictio à iudice. Et videtur primò quòd fit à lege interdictio facta prodigo sicut furioso. pro quo facit similitudo de qua supra & textus in leg. sæpe. de curatore furioso. quod etiã videtur confirmare gloss. Inst. de cura. §. furiosi. & l. is cui. ff. de test. In oppositũ videtur, & requiratur interdictio iudicis vt [b] l. Iul. ff. de cur. fur.

b *Interdictio iudicis. Adde hic quæ posui in l. is cui bonis. in apo. ad Bart. in stampa de tortis. Bernar.*

c *Emere. Adde an appellatione forensis veniat mulier alibi nupta domi. Card. consi. cxxx. & ibi vide de statuto prohibente alienationem in forensem, de quo per Fulgo. consil. ccx. & per Ro. consil. ccccxix. & ibi vide an stante pdicto statuto, si fiat donatio immobiliũ forensi debeatur saltem æstimatio, & an contractus valideatur si fiat statutũ quòd forensis possit acquirere. & vide de hac materia in cõsilio Bal. multa quæ credo posuisse in l. cunctos populos. in apo. ad Bart. Bern.*

& hanc opinio. tenet glo. & Bartol. & l. is cui bonis. ff. de verbor. obligat. & in l prima. in princ. ff. de cu. furios. & in d. l. furiosi. ff. de reg. iuris. & hæc est verior sententia: secundum quam est ad quæsitum respondendum hoc modo, quia aut prodigus contrahit alienando, vel acquirendo ante interdictum sibi factum à iudice, vel dationem curatoris. & tenet contractus: aut postquam facta est interdictio, vel constitutio curatorum, & tunc aut contrahit sibi acquirendo, & tenet contractus: aut contrahit se obligando, vel sua alienando, & non tenet, vt d. l. is cui bonis. ff. de verbo. obligat. cum si. s. alle. in furioso.

22 Descendo † ad quartum casum, quando contractus est inutilis ratione prohibitionis: in quo articulo est attendendum, quòd persona prohibetur aliquando contrahere à lege, aliquando ab homine, & si quidem ab homine. aliquando prohibetur à iudice, aliquando à priuato: & si à priuato, aliquando in vltima voluntate, aliquando inter viuos.

23 Venio † ad primum membrum, cuius exempla sunt clara tam in lege municipali, quàm in communi. De lege enim municipali patet: si statuto cauetur quòd forensis non possit eme-

c re, [c] vel contrahere. argumen. in l. j. C. non li. hab. metro. lib. xj. quo casu an possit ex successione sibi acquirere, distinguitur, an succedat ex testamento. & sic ex hominis voluntate, & sic non potest, aut ab intestato, & sic legis authoritate, & tunc bene succe-

d dit. vt no. Bar. in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obli. & facit quod infra dicam, vel pone exemplum, Si statuto

24 † cauetur, quòd mulier maritata vel

d filiusfam. non possit contrahere: [d] & in alijs multis exemplis, de quibus tangit Bartolus, in l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. & l. more ff. de acquir. hære. in quibus casibus contractus redditur inutilis: quia contra legem celebratus. l. non dubiũ. C. de legib.

25 Nec † mirum. si redditur inutilis: quia tantæ potestatis est statutum in sua ciuitate, quantæ est ipsa lex communis in suo vniuerso, vt l. omnes populi. ff. de iustitia & iure. & ibi no. & in l. cunctos populos. C. de summa trinita. & fide cathol. Constat autem quòd

d *Contrahere. Adde quæ voluit Ang. consil. ccc. Roma. consi. cclxxxij. et cccxcviij. & vide quæ voluit singularibus suis. folio. x.*

a *Sibi subdito. Adde quòd tamẽ poteſt habere concubinam. & l. fi. ff. de concu. quod ſingul. allega. Ro. ſin. ſuis foli. xiij. & idem dicit glo. in l. j. C. ſi rector prouin. Bernar.*

b *Medicus. adde tamẽ quòd ſi medico promittantur .x. dietim ad curandũ infirmum. & oporteat eũ equitare extra ciuitatẽ quòd illa x. debentur ꝓ diebus q̃bus eſt in itinere. & eſt tex. in l. ſi ſine. ff. de oper. li. quẽ ſingularem dicit Rom. ſing. ſuis, & de eo. Bald. feſtum facere. Ber.*

c *Dico quòd ſic. Adde Fulo. conſi. cx & ij. & ſi de Bar. in l. ſi ſuper poſſeſſione. C. de tranſa. Alex. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorũ in appo. ff. proſo. & in conſil. cxx. & in cõſil. ccxx & j. ij. & olu. Fran. Cur.*

d *A teſtatore. Adde*

quòd per legem communem poteſt perſona prohiberi contrahere, vt ſtatim dicam: ergo & per ſtatutũ. Subijciamus† ergo exempla, quando de iure communi, & per legem communem perſona contrahere prohibetur: & certè varia ſunt exẽpla: & quidem prohibentur infans, pupillus, furioſus, mentecaptus, & ſimiles, de quibus ſ. dictum eſt dic vt ibi. Item ſunt & aliæ perſonæ, quæ prohibentur cõtrahere de iure communi lege prohibente, puta officialis, dum eſt in officio nõ poteſt contrahere cum ſibi ſubdito.[a] vt l. non licet & l. qui officij cauſam. ff. de contrahenda emptio. & C. de contractib. iudic. l. j. ſed per conſuetudinem legibus eſt derogatum. Item † medicus non poteſt cum infirmo durante infirmitate cõ trahere. vt l. medicus[b]. ff. de va. & extraordi. cognit. Item aduocatus non poteſt contrahere cum clientulo ſuo lite pẽdente. vt l. quiſquis. §. præterea. C. de poſtulã. Item nec certæ aliæ perſonæ, de quibus habetur in l. iij. & iiij. C. de commer. & merca. Item forenſis non poteſt quicquam emere, vel acquirere ab habitatoribus, metrocomiæ. vt l. j. C. non licet. habit. metro. lib xj Item pater non poteſt filium alienare. vt l. j. C. de patri. qui ſi diſtrax. Item nec hæres poteſt cõtrahere ſuper re hæreditaria, pendẽte iudicio fami. ercíſc. vt l. alienationes. ff. famil. ercíſc. In his enim caſibus, & (vt generaliter dixit in omnibus caſibus, in quibus perſona prohibetur contrahere per legem municipalem vel communem, ſi fiat cõtractus, redditur inutilis. vt d l non dubium. vnde præſcriptio non currit, nec procedit: vt l. ſecunda. C. de vſucapio. pro empt. & l. nullo. C. de rei vendica. Sed † an transferatur dominum rei quæ traditur ex huiuſmodi contractu inutili? Diſtingue latius circa hoc aut contractus eſt inutilis, quia contra legẽ aut propter legem. Si contra legem: vt ſuprà in præcedẽtibus caſibus, tunc nõ transfertur ex eo dominiũ. vt l. non dubium. C. de legib. & ibi not. & l. quemadmodum. C. de agricol. & cenſi. lib. xj. & ibi not. & bene facit lex. j. C. de ha. metro. lib. xj. Si verò eſt præter legẽ tunc transfertur dominium & poſſeſſio. vt leg. multum[f] intereſt. C. ſi quis alteri, vel ſibi. & ibi not. & l cõtractus. C. de fide inſtrumentorum. & ibi not. de quo vide quod no. Bar. in l. j. §. ſi vir. ff. de acquiren. poſſeſſio.

26 27 28 29 30 31 32

Dixi † vlterius in ꝓcedentibus, quod aliquando quis prohibetur eõtrahere per iudicem, de quo patet exemplum[i] in l. in quorum. ff. de pignorib. & in l. moris eſt. §. ſunt & aliæ ff. de pœnis. vbi iudex per ſententiam poteſt prohibere perſonam ne contrahat. probatur etiam in l. diuus. in principio. ff de petitio. hæred. quod tenet Bartol. in l. filiusfamilias. §. diui. ff. de legat. j. Sed † nunquid per ſententiã arbitri poteſt à contrahendo perſona prohiberi. Dic quòd ſic, [c] quemadmodum poſſet per pactum expreſſum contrahentium: ſed tamen ſi cõ traheret non impediretur tranſlatio dominij eadem ratione, quia non impediretur per pactum. argumen. l ea lege. C. de condition ib. ob cauſam. ergo nec per arbitrum vt leg. non diſtinguemus. §. nunc de officio. ff de arbitris, quod ſequitur Innocentius, in capitul. Raynaldus extrà de teſtamentis. & Bartol. vbi ſuprà. Denuo † dixi quòd aliquando perſona prohibetur contrahere à teſtatore, verbi gratia, ſi teſtator iubeat vel præcipiat hæredi ne fundum vendat, vel donet. vt l. peto. §. fratre. & l. cum pater in §. fidei hæredum. ff. de legat. ij. & facit l. pater. §. fundũ & §. quin decim. ff de legat. iij. & in l. filiusfamilias. §. diui. ff. de legatis primo. Sed circa † hoc quæro ſi perſona prohibita contrahere vel alienare à teſtatore[d], contrafaciat, nunquid teneat cõtractus & transferatur dominium rei alienatæ. Diſtingue ſic breuiter: aut loquimur in alienatione neceſſaria, aut in volũtaria. Primo caſu ſubdiſtingue, aut cauſa neceſſaria[e] traxit originem à defuncto, vt quia defunctus obligauit ſe & ſua, & ob hoc creditori res datur in ſolutum vel alia ſimilis cauſa interuenit: & tunc tenet contractus & alienatio perpetuo vt in l. filiusfamili. §. diui. ff. de legatis primo. & ibi notatur argument. in l. prima. ff. de fundo dotali & in l. alienationes. ff. fa. er. Aut cauſa hæc neceſſaria alienationis traxit originẽ ab ipſo hærede, vt quia ipſe hęres obligauit ſe, & ſua, vnde eius creditori res datur inſolutum: & tunc tenet alienatio in vita hæredis[f] tantũ, poſt eius mortẽ verò reuocatur. vt in d l. peto § ꝓdiũ ff. de le. j. Si verò loquimur in alienatione volũtaria, tũc aut ꝓhibitio facta eſt ſine certa cã, vel ſine alicui[g] ꝓſonę contẽplatiõe, & tũc

an prohibitio alienationẽ impediat dominij tranſlationem, & vel inſtitutionẽ hæredis. Fulg. conſil. xx. per Raph. an conſi. xxxiij. & conſili. cxc. latè ꝑ Ro. conſil. cccc. l & per do. Cardinal. conſil. x & ij. per Alex. conſi. iij. & conſi l. & lix. ij. libr. conſil. l & j. j. lib. per An. cõſi. & ij. & l & ij. & clx & xij. & ſide & nũ pulchrum per Re. cõſi. xx. ix. & ſide Franciſ. de Aret. conſi. xxij.

e *Neceſſaria. Adde Ang. loco ſupra alle. & ij. & Roma. conſil. ccxxxij. Bertachi., Notan inſtituẽdo hæredem & ideatur alienare.*

f *In vita hæredis. Adde Ratha. in conſilio. xiij. ſed ad ſi res alie-*

nata est p-
pter condẽ-
nationẽ pro-
hibitis solu-
cẽdã, quia
erat in car-
ceribus. &i-
de Bal. cõsi.
clxxx& ij.
libr. & ibi
&idequid si
permissum
est alienare
in casu ne-
cessitatis, et
sit facta a-
lienatio nõ
in casu, an
eueniente
casu posßit
post modũ
etiam alie-
nare. Ber.

No. quan-
do omnes
quorũ caus-
a testator
ꝓhibuit a-
lienare con-
sentiũt ipsi
alienationi.

a *Est nulla.*
Adde quæ
suprà posui
in apostilla
signata ad
Ber.

a prohibitio est nulla,[b] & valet cõtractus, & dominium transfertur. vt in d. §. diui. & in l. pater filium. §. Iulius agrippa. ff. de lega. iij. Aut prohibitio vel interdictio est facta cũ causa legitima, & tũc aut est facta per verba præteriti temporis? verbi gratia, quia dixit. Si alienasti, vel alienaueris, res deueniat in talẽ. & tunc tenet contractus alienatione secuta. argu. in l. stichus seruum. ff. de manumiss. test. aut prohibitio est facta purè & simpliciter p verba præsentis tẽporis, vt quia testator dixit, Nolo quòd hęres meus alienet tale castrum, vel talẽ fundũ, quia volo ꝙ remaneat in agnatione mea: & tũc non tenet contractus, nec dominium trãsfertur, & statim admittitur reuocatio. vt in d. §. diui. & in l. cum pater. in §. libertus. & l. vnũ ex familia. §, quòd si talia. ff. de leg. ij. Sed circa præmissa q̃ritur si facta sit prohibitio à testatore cum causa, vel cõtemplatione certæ personæ, ne res alienetur, an instituendo alium hæredem videatur alienare. In quo articulo sic distingue, aut prohibitio est facta limitatiuè respectu tẽporis, vt quia est facta prohibitio, ne alienatio fiat in vita ipsius prohibiti: & tũc videtur concessa post mortem. per tex. in l. pater. §. fundum. ff. de leg. iij. Aut est facta prohibitio cũ limitatio nè respectu certarũ personarum, vt quia testator prohibuit rem alienari in illos de beccaria vel de comitibus, & tunc instituendo hæredem aliquã personam ex ipsis, dicitur alienare, & contra prohibitionem testatoris facere, & sic contractus non tenet. vt l. codicillis in §. matre. ff. de lega. ij. Aut est facta prohibitio simpliciter quo ad omnes, & tũc aut res trãsit ad hæredem extraneum expressè institutum, & tũc videtur alienatio prohibita quo ad eum, vt in l. peto. §. fratre. ff. de leg. ij. & l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obligat. Et hoc verum quando supersunt illę personæ, quarum causa est facta ꝓhibitio. aliàs si nullus supereſſet. tũc posßet extraneus hæres licitè institui. vt l. qui solidum. §. prædiũ. ff. de leg. ij. quod est no. Aut transit ad hæredẽ legitimum ab intestato succedentẽ: & tunc talis alienatio nõ cadit in prohibitionem. vt l. cũ pater. §. cum inter libertos. & ibi no. de leg. ij. de quo dic vt no. in d.

33 §. fratre. Quid † autem si illi omnes quorũ causa testator prohibuit alienationem, cõsentiant ipsi alienationi an tunc tenebit contractus. & alie

c natio; Dic quòd sic[c] vt l. codicillis. §. insulam. & l. cum pater. §. libertus. de legat. ij. & in l. nihil in §. j. de leg. j. l. quoties. C. de fideiussoribus. vbi autẽ non omnes consenserunt, sed aliqui ex eis, tunc illi qui non consenserunt alienationem reuocare poterunt. vt

34 d. §. libertus. Quid † ergo si præceperit testator quod fundus in sua familia remaneret. & hæres contra suam prohibitionẽ alienauit, deinde decessit hæres superstitibus filijs, nepotibus testatoris, an poterunt hanc alie-

c nationẽ reuocare? [c]Dic, aut isti nepotes sunt omnes hęredes ipsius hęredis prohibiti, & tunc nõ possunt reuocare. Aut sunt omnes exhęredati vel aliqui exhæredati aliqui instituti, & tũc illi soli, qui non sunt hæredes, pro portionibus suis tantũ possunt alienationẽ reuocare. vt hæc habentur & notantur in l. filiusfa. §. cũ pater. ff. de leg. j. & in l vnum ex familia. §. sed & si fundũ. ver. quod si talia. ff. de legat. ij & l. is qui cũ plures. ff. de lega. iij. Et est ratio, quia hæres non potest impugnare factũ defuncti. vt in l. filios. cũ similibus ibi notatis. C. de reuocã. his

35 quæ in frau. cred. Sed nunquid † illæ personæ quarum cõtemplatiõe facta est prohibitio, poterũt inter se inuicẽ vna alteri, & econuerso alienare? Responde ad hoc, & dic quod si ex præsumpta voluntate testatoris, vt in l. quoties. & in l. volũtas. & ibi no. C. de fideicõ. & in d. §. fratre & ibi notatur. & in l. pater filium. in §. quindecim. ff. de le. iij. Quid ergo sit dicẽdũ, si vnus

d alteri alienauit, an poterit res ipsa a modo alienari in extraneũ [d]? Distingue, aut prohibitio est in rem, verbi gratia, dixit testator prohibeo rem alienari. &c. & tunc prohibitio durat perpetuo, vt in d. §. fratre. & ibi per Bartolum. aut est facta in personam, verbi gratia, volo quòd hæres meus rem alienet. & tunc si semel facta sit alienatio in personam permissam, poterit deinceps alienari in personam prohibitam. vt in d. §. quindecim. Ex quo apparet, quòd sufficit semel satisfactum voluntati testatoris. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verbo. signi.

36 Venio † ad alium articulum, videlicet quando persona prohibetur contrahere inter viuos, verbi gratia: vendo tibi hanc rem, vel dono hoc pacto, ne alienes, in quo quæritur si cõtrà fiat

b *Quòd sic.*
Adde Raphael. Cu-
cons. xxx-
iij. Ber.

c *Reuocare.*
Adde Ro-
conf. x& iij.
Ber.

d *In extra-*
neum. Ad-
de Bal. con-
silio. cccl xx-
& iij. ij. libr.
Ber.

a tra fiat an dominium transferatur ? dicas sic, aut ille qui paciscitur, ne res alienetur, aliquod ius sibi in re ipsa reseruat, & tunc si cõtra fiat, nõ valet contractus, & dominij translatio impeditur, vt patet in domino, qui dedit rem in emphyteusim perpetuò & pactus ne liceat emphyteutæ rem alienare. vt probatur in l. fina. C. de iure emphyteute. ad quod facit l. si creditor. ff. de distractio. pignorum secundum communem literam. aut nullum ius sibi reseruat: & tunc aut fit alienatio irreuocabiliter, vt patet vt in datione libertatis, quę non potest reuocari: & tunc contractus est nullus, & alienatio. vt l. ea quidem. C. si mancip. ita fuer. alie. cum ibi not. Aut est reuocabilis alienatio de sui natura, & tunc secundum cõmunem opinionem tenet cõtractus, & dominiũ transfertur. vt in l. ea lege. & ibi plenè per Cy. C. de condi. ob cau. & l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obligat. & ibi per Barto.

37 Sed † dubium restat qualiter succurratur b illi,
b qui pactus, est ne res alienetur contra ipsum alienantem: in quo passu sunt variè opiniones vt refert Cyn. in dicta l. ea lege. ramen concludendo dic sic: Aut tale pactum vel conuentio interceſsit super re propria paciscentis, aut super re aliena. Primo casu aut eius interest rem non alienari, & tunc agitur ad interesse contra alienantem, vt in d. l. ea lege. & in dicto §. si ita quis. & intellige sua interesse, si facta sit prohibitio fauore certarum personarum. Aut eius non interest, & tunc non agitur si contra fiat, vt l. final. C. de pact. inter emptorem & venditoré. Si verò pactum fiat super re aliena, & tunc aut non interest paciscentis alienari, & non agitur ad aliquid vt ff. de pact. l. nemo. Aut interest, & tunc si contra fiat, potest agi ad interesse. vt l. quoties. ff. de seruit. dic latius per Cyn. & alios docto. in d. l. ea le-
38 ge. & per Bar. in d. §. si ita quis. Patet † ergo ex prædictis, quod quò ad impediendum domini translationem, potentius agit prohibitio testatoris quàm cõtrahentis. Cuius ratio esse potest, quia testator potest nuda voluntate sine aliqua traditione dominium in alium transferre, vt in l. à Titio. ff. de furt. ergo etiam poterit ne transferatur impedire: vt cõtrariorum sit eadem disciplina, vt in §. illud. institu. de socie. per regulam, qui potest velle, potest nolle. que ratio cessat in cõtrahente. vt in l. traditionibus. C. de pactsi. & in § venditæ Institu. de rerum diui-
39 sione. Sed † nunquid sit dare aliquem modum, per quẽ in contractu possit impediri dominij translatio? Super hoc ergo multi multa dant consilia: tamen duo pro veritate sunt remedia. Vnum est quod verba prohibitiua alienationis referantur ad præambulum ipsius actus alienandi: hoc modo, vendo vel dono tibi hanc rem sub tali modo, conditione forma & conuentione: videlicet quòd si peruenieris ad aliquem actum alienationis, quod res ipsa ex nunc prout ex tunc in me reuertatur, & reuersa esse intelligatur pleno iure. & in eum casum constituis te ipsam rem meo nomine possidere. Vel aliter & secundò dicatur sic vendo vel dono, vt supra. & promittis mihi ipsam rem non vendere, & obligas in eũ casum specialiter mihi ipsam rẽ pignori: per hoc

a *Transferatur. Adde Alex. consi. cxxxij. Solu. & consil. xc. iiij. Solum. per Fulgo. consi. cxcij. & ccxlij. Ber.*

b *Succurratur. Adde Fulg. consil. clij. Ber.*

c *Isti hæretici. Adde quòd primo est sciendum quis dicatur hæreticus. de quo per Colon. consi. xij. & vide de hæ re. Old. cõsi. cclxxt. & qualiter de beat hæresis probari per eundẽ consi. ccx. & an iudex secularis possit se intromittere, cum bona eius confiscantur. & do. Car. cõs. cv. & quod hæreticus igne comburatur, colligitur ex euã gelio. Ioan. x. & Ber.*

enim quod remanet ius in re impeditur translatio dominij ipsius, vt probatur in l. si creditor. secundùm literam communem. ff. de distractio pig. de quo vide quod not. Bartol. in l. qui absenti. § j ff. de acquiren possessi. & per Iacob Butr. in d. l. ea lege.

40 Nunc † autem supereſt vt accedamus ad quintum: videlicet quando quis prohibetur contrahere ratione delicti: vt quia hæreticus, excomunicatus, apostata, damnatus de crimine læsæ maiestatis.

41 Discutiamus † latius de singulis. Et primo quæritur an hæreticus possit contrahere, vendere, vel alienare? Ad quod breuiter dicendum, quòd non. vt l. manichæos. C. de hæret. & in authent. ca credentes. eodem titulo & in capitulo excõmunicamus. in §. credentes, de hæretic. quin imo nec potest testamentum facere, nec testis in iudicio vel extra esse: vt in dictis iuri-
c bus. Et vt generaliter dicã, isti c hæretici omni priuilegio, omnique dignitate tam ecclesiastica, quàm seculari sunt priuati. vt in capitulo ad abolendam. & in dicto capitulo excommunicamus. cum similibus de hære. bonàque ipsorum à tempore commissi criminis ipso iure sunt confiscata, sicut infrà dicetur in crimine læsæ maiestatis. vt habetur & not. in capitulo cũ secundùm leges extrà de hæ. li. vj.

42 Quid autem † de excommunicato dicemus? dic quod excommunicatus suspẽsus est ab administratione: vnde si clericus est, non potest alienare rẽ ecclesiæ. vt extrà de cleri. excommu. d capit. fina. de re iudi. cap. ad probandum. quod tenet Innocent. in cap. veritatis. extrà de dolo & contuma. Super rebus autem suis, siue sit laicus siue clericus, potest disponere prout vult, & ipsas vendere, donare, & alio quouis modo alienare, siue contrahe-
d re. d vt in c. si verò. de sen. excõ. & xj. q. iij. c qm̃ multos. in fi. sed tamen agẽdo iudicio esse nõ potest. vt extrà de sen excom. cap. per tuas. & extra de sen. & re iudi c. ad probandum & in cap. pia. extra de exceptio. lib. vj. c. decernimus & ibi no. extrà iudic. & ca. ex eo extrà de senten. excommu. lib. vj. quod sequitur idem Innocen. in d.

Quando persona contrahere prohibetur.

Not. modũ per quẽ in cõtractu potest impediri dominij transla.

Delictum prohibet cõtractu. An hæreticus. possit cõtrahere? No. de excõicato.

Siue contrahere. Add de Specu. in titu. de procurato. in j. parte. § fin. & ibi vide an habens cessionẽ de iure patronatus ab excommunicato possit psentare ante absolutionẽ ipsius. B.

43 c.veritatis.Nunquid † autem posſit
a facere teſtamentum? Dic quod ſic[a] vt not.Ioannes Andr.in d.c.decernimus tam in gloſſa,quàm in nouella.& idē Barto.in l.ſi quæramus.ff.de teſtam. & Iacob de Bel.in authenti.de ſanct. epiſco.in §.omnibus.& Innocent in capitu.cum voluntate.extrà de ſent. excommunic. Specula.in titul.de inſtrumen.editio.§. compendioſè ver. quid de excommunicato.Et pro hoc facit capitulo ij.in fine.extrà, de ſen. excommunic.libro vj.

a *Dic quòd ſic Adde Feli.cō.cxlxij.*

44 In apoſtata † quid iuris ſit ? Ad
b uertendum primò quòd apoſtata[b] ni hil aliud eſt,quàm temerarius receſſus à ſtatu fidei obedientiæ, vel religionis. Et dicitur apoſtaſia, quaſi poſt ſtatio,vel retroſtatio, vt habet. xxvj. queſtione vij. non obſeruetis. vnde apoſtata dicitur ille qui ab obedientia vel ab habitu religionis aſſumpto recedit.de hoc not. per gloſſam in capitu.j.extrà de apoſtat. & per Goffred.in ſumma extra de apoſta.

b *Apoſtata. Adde quis dicatur apoſtata.Cald. conſilij. de apoſtatis. Oldr.conſil. lxxxuij.& præcedenti. Bernar.*

45 Querendum † eſt ergo an apoſtata poſſit contrahere ?Circa quod eſt diſtinguendum aut eſt apoſtata perfidus,vt puta ſi chriſtianus factus eſt iudæus,vel aliter deliquit in contemptum fidei,& iſtę non poteſt contrahere,nec teſtamentum facere,vt hæreticus.vt l.iij.& l.apoſtatarum.C.de apoſt Et generaliter omnes illas pœnas patitur, quas hæreticus.vt nota Innocen.in d.cap.j.extrà de apoſt.& facit quod habetur.iij.qō.iiij.beatus. Si verò ſit apoſtata inobedientiæ,vel irregularitatis,tunc infamis efficitur, & repellitur ab actuſando, & teſtimonio,& excōmunicandus eſt.vt iij. queſt.iiij.can.ſi quis à vero. xj.queſt. iij.ſi autem vobis.& xvj.quæſtio.j.c. legi.& in dicto ca.fina l.cum ſimilib. non tamen prohibetur contrahere, vel alia facere, prout de excommunicato dictum eſt ſuprà & hoc ſequitur Innocen in d.c j.de apoſt.

c *Et Chriſtianum. Adde Roman. conſilio cccIxxxix.Ber.*

46 Sed † quid dicemus in iudæo & ſaraceno,an poſsint contrahere?
c Dic quód inter ſe & Chriſtianum[c] poſſunt contrahere & diſtrahere ſuper rebus licitis.vt in l.nemo. C.iudæis.quia iudæi omni Romanorum iure regulariter vti poſſunt.vt in l.iudæi.C.de iudæis.Arma autem & loricas non licet Chriſtianis vendere iudæis, vel ſaracenis. vt extrà de Iudæis.in capitulo ita quorundam.& in capitnlo ad liberandam. & in l.ij.C. quæ res exportat. non debe.& in l. mercatores.C.de commerc. & mercato. Sed nec licet eis Chriſtianum mancipium tenere.vt C.ne iudæi mā ci.l.j.& in capitu.primo.& ij extrà de iudæ. Poſtremò nec vllam dignitatem[d] aut honorem conſequi poſſunt huiuſmodi iudæi vt in l.fina C.de iudæ Poſſunt tamen in iudicio litigare & ſententias arbitrales proferre.vt in d.l.proferre & in d.l.iudæi.in fin. C.de iudæ & etiā legari eis in ſingulari,licet non in communi.vt in l.j.& ibi not.C.de iudæis.

d *Vllam dignitatem. Adde quod ſoluit Anc. con.cclxxxxiij.& quid de neophito ſed Romanū ſing.ſuis ſo.xx.& an habens filios in poteſtate p Ale. conſ.lxxi.ij. libro.*

47 Sed † hic q̄ro an liceat Chriſtianis
e propria authoritate accipere,& vſurpare res & bona infidelium[e] ?Dic quod non ſiue ſint iudæi vt in l.nemo.& in l.nullus.C.de iudæ.ſiue ſint ſaraceni: quia dominia, & iuriſdictiones, res & bona quæ tenentur à ſaracenis,vel iudeis iuſtè poſsidentur ab eis:illa videlicet in quibus romani Imperatores nullum habuerunt dominium vnde ſuper talibus bonis nō poſſunt de iure inqetari,vel moleſtari.in alijs autem bonis,in quibus romanorum Imperatores dominium habuerunt poſſunt licitè inquietari, & eis bellū iuſtum iudici per Papam,vel Imperatorem:quia ſpoliauerunt imperiū ipſis bonis.argumē.dict.l.nemo & l. nullus.quod ſequitur Innocent.in ca. quod ſuper.extrà de voto.& Io.An. in addi.Specu.ſuper tit.de iudi Fortè

e *Infidelium. Adde quod ſoluit Old. conſi.lxxij. lxxxvij. & ccxcj.Ber.*

48 † tamē poſſent ſaraceni allegare præ
f ſcriptionem [f]tāti temporis.cuius initij memoria non exiſtit:quæ præſcriptio habetur pro titulo l.hoc iure.§ ductus aquæ.ff.de aqua quotidiana & æſtiua.cum ſimili.vnde tuti videntur præſcriptione:niſi dicas quod iura imperij nullo tempore præſcribantur. vt in l.comperit.C.de præſcrip.xxx. vel xl.anno.& C ne rei do.vel temp. l.j.& fin.facit ca.cum non liceat.extrà de præſcrip.& ibi not.

f *Præſcriptionem. Adde quod ſi iudæus rēchriſtiani præſcribit. & dicit Rom. loco ſupra alle.non tamērem eccleſiæ præſcribere poteſt & ſt ibidem Ber.*

49 Sequitur † nunc videre quid iuris in
g dānato de crimine læſæ maieſtatis [g] ſcilicet qui aliquid molitur,ſeu machinatur doloſè cōtra perſonam Imperatoris vel cōtra eos,qui circa eius latus ſunt, vel contra Rempublicam ciuitatis romanæ,arma mouendo,vel tumultus,aut ſeditiones concitando, & ſimilia,vt habetur in l.j.& ij.ff.ad leg.Iu.maieſta.idem dico de tyranno vel alia ciuitate:huius quidem criminis pœna eſt mors,& bonorum amiſſio & publicatio.

g *Læſæ maieſtatis.adde quod dicatur crimen læſæ maieſtatis. Cal. conſil. & ltr. de accuſat. Oldr.conſil. xliij.& late vide per Bar.in tractatu ad rem primēdum. Bernard.*

50 Filij † quoque [h] huiuſmodi delin-
h quentis omni ſucceſsione tam paterna,quàm

Filium quoque.Adde an priuētur beneficijs eccleſiaſticis Ro.ſing.ſuis.foli. xx.& an ſtatutū dicens quod tale quid cōmittens intelligatur rebellis,ipſe & ſui cōprehendat fœminas? Frāciſ.de Aret. conſil.xxiij. Bernard.

na, quàm materna necnon & alia quacunque priuã-
tur. sunt́que infames: vt hæc habentur in l. quisquis.
C ad leg Iuliam maiestatem Et aliter delinquens
statim crimine commissio efficitur intestabilis, nec
potest contrahere, vendere, vel alienare. vt in dicta
l. quisquis. & in capitul. cum secundum leges extrà
de hære. li. vj. & l. fina. C. ad leg. Iuliam maiesta.

50 Quid autem † dicemus in alijs delictis puta in
homicida, fure, raptore, falsario, & similibus? Dic
quòd aut delictum est tale, ex quo bona non sunt
publicanda: vt est hodie regulariter in quocunque
crimine: vt in authenti. bona damnatorum. cum si-
milibus. C. de bon damna. & tunc taliter delinquens
potest contrahere, vt in l. auffertur. §. in reatu. ff. de
iure fis. & in l reo. ff. de solu.

51 Sed an † testamentum [a] facere possit? Dic vt not.
a Bar. in l. eius qui. §. j. ff. de testamen. Aut est tale deli-
ctum propter quod bona eius sunt publicanda: vt
ex forma iuris vel statutorum ciuitatis, & tunc con
sideranda sunt quinque tempora. Primum tempus
est ante crimen commissum. Secũdum post crimen
commissum, & ante accusationem. Tertium est,
post accusationẽ & ante litis conte. Quartũ est post
litis contestationem & ante sententiã. Quintum est
52 post sententiam latã. Circa † primum quod est ante
crimen commissum, quæritur an crimine postea cõ
tracto, & secuto præcedens alienatio vel cõtractus
b reuocari [b] debeat? Distingue, aut alienatio, quæ cri-
men præcessit, fuit facta bona fide, & tunc nõ reuo
catur. vt l. si aliquis. in fin. ff. de donatio. caus. mortis.
& in l. post contractum. ff. de donation. Aut ipsa
alienatio crimen præuenit in fraudem cum propo-
sito delinquendi, & tunc reuocatur sequuta senten-
tia vt in d. l. si aliquis & l. in fraudem. in princip. ff.
de iure fisci.

53 Sed † qualiter de fraude probabitur, cùm eius sit
difficilis probatio: quia consistit in animo? Dic quòd
ex coniecturis probabitur altero de sex modis. vt
dicit Barto. in d. l. post contractum.

Primò si alienauit omnia bona sua, vt in l. omnes.
§. Lucius. ff. de his quæ in fraud. credit. pro qua facit
quòd no. gl in l. qui testamentũ. ff. de prob. & quod
habetur in d. l. qui in fraud. in principi ff. de iure fis.
Quod verum intellige, quando alienatio crimen
præuenit de proximo, & suberat aliqua alia causa
suspicionis ipsius criminis: puta inimicitiæ magnæ,
vel comminationis, & similibus probatur per ca-
pitul. final. extrà de renuntiat. libr. vj. Facit quod
not. per gloss. in authentica sed iam necesse. C. de
donat ante nup. & l. sed si maritus in fine ff qui & à
quib. & in l. si mulier. in principio ff. rerum amota.
cum similib. de quibus infra dicemus.

54 Secundo † si donauit, vel vendidit personæ coniunctæ. vt l. penulti. C. de bon. quæ libe. in princip.
quod esse verum intellige, quando alia causa præ-
cessit præsumptiua criminis quia per se sola pro-
ximitas personarum nõ sufficeret: vt supra dixi. &
probatur in l. si quis post hanc. versicu. si quid. C de
bon. dam. & ibi nota. per Cy. de hac materia. Illud
tamen scias. quòd ad reuocandã vẽditionem exigi-
tur, quod emptor fuerit particeps fraudis. vt l. ait
prætor. §. si quis particeps. ff. quæ in
frau. credit. contra quem emptorem
de participatione præsumam si emit
à persona coniuncta, cuius qualita-
tem & conditionem præsumitur scire. vt l. de tutela. C. de in integr. resti.
minor. & l. octaui. ff. vnde cogn.

55 Tertiò † præsumitur de fraude si
post venditionem vel donationem
ipse venditor, vel donator reperiatur
ipsam rem tenere, & possidere. vt l.
sicut. in §. superuacuam ff. quib. mod.
pig. vel hypotheca solui. & l. si is qui.
ff. de acquirend. hæredita. & l. si quis.
in fine C. de naturalib. lib. cum simil.
Quod semper verum intellige alia
causa interueniente, & concurrente.
vt ꝛ. Veruntamen lex videtur velle
quòd ex hoc magis arguatur simula-
tio, quàm fraus: inter quæ est differẽ-
tia, quia simulata venditio nulla est. b
vt l. nuda. ff. de contrahend. emption.
cum similibus: sed venditio facta in
fraudem, reuocatur per actionem re
uocatoriam, vt Instituta de actionib.
§. in fraudem. Et intelligas prædicta
fore vera, si venditor possedit fructus
& redditus in se cõuertendo: aliàs si
nomine emptoris possedisset, & sibi
de fructibus responderet, non præ-
sumerem ex hoc fraudem vel simu-
lationem argument. l. litibus. C. de a
gricol. & censi. libro xj & in l. Iulia-
nus §. possessionem. ff. de actio. emp.

[a] *Testamentum. Adde an damnatus ad mortem, possit testari? Paulus de Cas. consi. lxxxiij.*

[b] *Reuocari. Adde Anchar. consil. lix. Ber.*

56 Quartó † præsumitur de fraude,
quando vẽditio, vel donatio facta est
clam, & in occulto. argumen. l. fina.
ff de ritu nup & l. non existimo ff. de
administr. tutor. duntamen præcedat
alia causa simulationis de qua supra
dixi. & isto casu puto in vtroque casu
opus esse, quod emptor, vel donata-
rius fraudis sit particeps. vt in d. l. in
fraudem. in §. si quis particeps. Quin-
57 tò † præsumitur, si de propinquo
sequatur delictũ, vt in l. si vẽtri. ff. de
pri cred. Pro quo facit qđ no. in si. in
aut. minoris debitor. C. q tut. da. pos.
& in corpore vnde sumitur: nisi for-
tasse delictũ esset commissum ex in-
opinata rixa, quia tũc non esset præ-
sumptio in dubio quod animus præ-
cesserit ad hoc.

58 Sextò † præsumitur, si contractus
vel alienatio facta sit sub expressa
conditione, dicendo, Vendo vel dono
si mea bona contigerit publicari. vt
l penultima. & ibi not. ff. de stipula-
tione seruorum & in l. summa cum
ratione. in prin ff. de pecul. Quæ au-
59 tem † superius dicta sunt vendicant si

bi locum in alienatione facta inter viuos. Vbi autem donatio facta esset causa mortis extraneæ personæ per huiusmodi delinquentem. tunc lata sententia condemnatoria indistinctè reuocatur vt l. eius qui. in fi. ff. de testa. & l. res vxoris. C. de donatio. inter vi. & vxo. & no. in l. si aliquis. ff. de dona. causa mor. si verò donatio causa mortis fuerit facta vxori tunc nullo modo reuocatur. vt in d. l. res vxoris. C. de dona. inter virũ & vxo. & in l. si quis post hac. C. de bo. prosc. in princip. nisi maritus condẽnaretur de crimine læsæ Maiestatis cuius memoria post mortem damnaretur. vt l. quisquis. C ad leg. Iuliam maiest. & l. cum hic status. §. si maritus. ff. de donation. inter virum & vxorem. & not. per gl. & docto. in d. l. res vxoris.

a *Tacitam hypothecã. Adde an fiscus habeat tacitam hypothecã in bonis delinquentis. Rol. consilio xxxix. Ber.*

60 Venio † nunc ad secundum principale tempus, quod est post delictum commissum, & ante accusationem porrectam. in quo dic, quòd aut delictum commissum est tale propter quod bona ipso iure sunt in fiscum statim publicata. vt patet in crimine læsæ Maiestatis. vt d. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. & in c. cùm secũdũ leges. extrà de hære. lib. vj. & in crimine contrahẽtis incestas nuptias. vt in auth. incestas. C. de nup. & in cor. vnde sumitur. & in crimine hæresis, & similib. vt in d. c. cùm secundũ leges. extra de hære. lib. vj. & tũc nõ tenet alienatio, vt pote facta ab eo, qui desijt esse dominus. Aut delictum est tale, per quod non statim dominium bonorũ perditur, sed sola administratio interdicitur. vt s. dixi in excõicato, & in alijs certis casibus, qui ꝓbãtur in l. quæsitũ. ff. qui & à qui, & in l. ex iudiciorum. ff. de accus. & tunc nõ tenet alienatio voluntariè facta. Secus autem si fieret ex causa necessaria. vt in l. reo. ff. de sol. & in l. alienationes. ff. fam. er. ar. l. peto. in §. prædium. ff. de leg. ij. Aut delictũm est tale propter quod non perditur rerum dominium: nec ipsarum administratio interdicitur, vt est regulariter in omni delicto d. l. post contractum. & l. aufertur. §. in reatu. ff. de iure fisci. & tunc distinguitur. Aut est irreuocabilis donatio, vel alienatio, vt est manumissio, & non tenet. vt in l. qui pœnæ. ff. de man. Aut est reuocabilis, & tunc tenet alienatio. vt in d. l. post contractum. cum simi. nisi facta esset in fraudem. vt in d. l. si aliquis ff. de donatio. causa mort.

61 Descendo † ad tertium tempus, scilicet post accusationem porrectam ante litem contestatã: In quo dic quòd in omnibus illis casibus, in quibus dictum est alienationem prohibitam post crimen commissum, in illis eisdem erit post accusationem porrectam multòmagis. In cæteris autem dic in alienatione volũtaria idem iuris quod suprà proximè dixi. In necessaria autem distinguitur, aut reus est præsens, & tunc idem quod suprà, aut est absens, & tunc non tenet, vt l. fi. ff. de requi. reis.

62 Capio † quartum tempus, quod est post litem, contestatam in quo sunt opinio. tamen pro veritate dic idem esse per omnia, quod suprà dictum est circa tertium tempus, quod sequitur Bar. in d. l. post contractũ. & Guil. de cu. in l. non solùm. in fine. ff. de in integ. restit. licet glo. teneat contrarium in d. l. ex iudiciorum ff. de accusatio.

63 Postremò † ad quintum tempus accedo, quod est post sententiam latam: in quo distingue, aut sententia non est suspensa per appellationem, & sic transiuit in rem iudicatam, & tunc non valet contractus, vel alienatio. vt in dicta. l. post contractum. cum similibus. aut est suspensa per appellationem, & tunc tenet contractus, vel alienatio ipso iure, tamen confirmata priori sententia, postea reuocatur. argu. l. chirographis. §. primo ff. de administration. tutorum.

64 Ex prædictis † apparet an fiscus habeat in pœnis
a tacitam hypothecã,[a] sicut habet in contractibus. vt l. quod placuit. ff. de iure fis. In quo dic q, ante sententiam latã fiscus in pœnis nullum ius habet hypothecæ, sed post sic. vt C. pœn fiscalib. credit. præfer. l. j. lib x. pro quo facit, quoniam si tale ius haberet ante sententiam, posset per hypothecariam à quocunq; possessore rem alienatam reuocare, quod est falsum, vt patet ex prædictis, quod sequitur Barto. in d. l. post contractum. & in l. aufertur. in §. fiscus. ff. de iure fisci. & Cyn. in l. si quis post hac. C. de bo. dam.

65 Sextus † potest prædictis adiungi casus, in quo persona contrahere prohibetur ratione fragilitatis sexus, vt mulier. & nõ dico indifferẽter, sed solùm in certis casibus, puta, si pro alio intercedat? transferendo in se alienam obligationem, vel fideiubendo pro alio, vel simil. his enim casibus nõ obligatur mulier in effectu, quia ope exceptionis Velleia. ei succurritur [b]. vt l. secunda & l. senatus. & l. fœminis. C. ad senatusco. Velleia. l. ij ff. eod. Sed si obliget se cum viro suo, aut pro viro suo, ipso iure non obligatur. vt in authenti. si qua mulier. C. ad vellei. potest tamen mulier iuri hypothecarum renuntiare, tam in contractu viri, quàm extranei, &
c talis renuntiatio tenet[c]: sed tamen renuntiatio facta super vno contractu, vel in persona vnius ad alium contractum, vel aliam personam, non extenditur, neque porrigitur, vt in l. etiam. & in l. iubemus. C. ad vellei. an.

b *Succurritur. Adde quòd hoc non est simpliciter verum, sed vide Rom. in suis. fo. x. in tu scias quæ mulier.*

c *Tenet. Adde Ro. consi. cxxxix. & clxxxxij. Ber.*

66 Superest † nunc assumere tertium principalem casum, qui est quando contractus prohibetur ratione rei, super qua celebratur contractus. Circa quod est sciendum, quòd contractus potest

reddi

reddi tũc inutilis principaliter ex duobus. Primo ex defectu naturæ. vt quia res non extat in natura nec esse speratur. vt l. nec emptio. & l. si cõsensum. ff. de contrahenda emptione. cum similibus. Secundò, ex defectu iuris prohibentis: cuius quidem exẽpla sunt varia. vt puta res propria, res sacra, res religiosa, fundus dotalis, res litigiosa, res publica, res ecclesiæ, & aliæ plures prohibetur itaque primò res propria emi, vt l. suæ rei. ff. de contrahenda emptione. Item prohibetur res sacra alienari, & super ea contrahi: quia talis res non potest esse in commercio. vel dominio alicuius, quàm solius dei. vt §. nullius Institu. de rerum diuisione nisi in tribus casibus ibi not. per gloss. & in l. sancimus. cum authentica. præterea. C. de sacrosanctis ecclesijs & xij. quæstio. ij. capitu. sacrorum.

67 Prohibetur † etiam & res religiosa alienari: vt l. locum. C. de reli. §. final. Institu. de contrahenda emptione. & l. & liberi. ff. de contrahenda emptio. Et differt religiosa à sacra: quia res sacrę sunt illæ, quę sunt Deo dedicatæ cum authoritate episcopi vel superioris prælati, vt in dicto §. nullius. Religiosæ autem sunt illæ, quæ cõstituuntur solius hominis priuati voluntate inferendo corpus mortuum in certum locum: qui locus appellatur sepultura. vt in §. religiosum. Instituta de rerum diuisio. Et idem est censendum de locis publicis proprietate & vsu vt theatris, & plateis ciuitatis, quę nec alienari possunt vt probatur in dictis iuribus. & in l. sed Celsus. ff. de de contrahenda emptio.

68 †Si autem essent publica proprietate, sed nõ vsu vt molendina & mancipia, & tunc bene possunt vendi cum certa solennitate. vt l. bona. & l. inter publica. ff. de verborum significatione. & in l. finali. C. de ven. bon. ciui. libro xj. & not. in d. l. Celsus. Idemque dico de libero homine, qui nec potest alienari, vt in d. l. & liberi. In prædictis autem casibus si emptor fuerit sciens rem esse sacram, religiosam, publicam vel liberam, non agit contra venditorem ad
a interesse. [a] Si verò fuerit ignorans, tunc aget contra eum ad omne interesse suum. vt in d. §. fina. Institute de emptione.

69 Quid† autem dicemus de re immobili, ecclesiastica, vt in fundo vel domo ecclesiæ? Dic quòd nec huius rei tenet alienatio, nisi interueniat certa solennitas tradita tam à iure ciuili, quàm canonico, quæ quidem solennitas tradita à iure ciuili habetur in authentica hoc ius porrectum. C. de sacrosanctis ecclesijs. & in l. iubemus. eodem titulo. De iure autem canonico, cui in hoc standum est, seruatur, &
b seruanda est solemnitas [b] quæ traditur. xij. quæstione secunda. sine exceptione & in capitul. dudum extrà de rebus ecclesiæ non alienand. libro sexto. Quæ idem solennitas talis est, videlicet quòd si quidem venditur, vel alienatur res immobilis, ecclesiæ collegiatæ clericorum secularium, tunc requiritur consensus episcopi, ecclesiæ, & capituli, ac etiam tractatus inter ipsos de capitulo est habendus. xij. quæstio. ij. in capitulo. sine exceptione. Aut venditur res immobilia alicuius monasterij clericorum religiosorum, & tunc requiritur consensus episcopi &

a *Ad interesse. Adde quod ℣oluit Alex. consi. lxix. iiij. ℣o.*

b *Est solennitas. Adde Ioannem de Imola consilio cx℣. Alexand. consilio x℣ij. iiij. ℣olumine, domi. Cardinalis consilio xc℣. Ber.*

Not. de solẽnitate quæ requiritur quando res immobilis ecclesiæ alienatur.

c Abbatis [c] ac etiam consensus monachorum, & tractatus inter eos: vt xij. q. ij. c. abbatibus. & xvij. quæst. iiij. capitulo. in venditionibus. Aut venditur res alicuius parochialis ecclesiæ, & tunc requiritur consensus episcopi & præsbyteri siue rectoris eiusdẽ,
d secundum [d] Innocentium. vt notatur per eum in capitulo statuimus in fin. extrà de transact. & per Goffred. in
c summa. extra de rebus ecclesiæ non alienan. Ex his autem patet quòd omni casu authoritas & consensus epi-
e scopi est necessarius. [e]

quid autem ℣erbo alienationis cõtineatur ℣t de ca. nulli. extrà de rebus eccl. nõ alienan.

Et Abbatis. Adde quòd Abb. conuentus & monachis carens potest cẽdere absq; tractatibus: ℣t cõsuluit Ro. consil. xxx℣j. Bernardus.

70 Sed † ad declarationem præmissorum quæritur, quæ sit forma tractatus qui requiritur in alienatione rei ecclesię? Dic quòd conuenient omnes de capitulo in vno certo loco consueto simul & fiet coram eis propositio super alienatione fienda de re ipsa, & inde singulariter omnes dicent quid sibi pro meliori videbitur fiendum.
d argumentum in l. final. C. de venditi. bon. ciui. libro xj. cum similib. de quo fiet instrumentum. & hoc tenet glo. in capitu. tua nuper. extrà de his quæ fi. à præ. sine consensu capitul.

Rectoris. eius. Adde an si ecclesia sit de iure patro. requiratur cõsensus patroni in alienatione rerũ. Ancha. consil. cclx℣ij. Bernard.

71 Sed † nunquid sufficeret vnus tractatus, an verò requirantur plures? Videtur quod vnicus sufficiat, quia de cretalis loquitur in singulari capitul. dudum. extrà de rebus eccle. non alienan. libro vj. licet consultius sit, quod fiant plures. vt in capitul. tertio loco. extrà de test. ibi quoties is &c. quam
e opinio. videtur tenere gloss. in dicto capitu. dudum. super versic. tractatus licet domi. Ro. in suis notulis teneat quod tertius tractatus intercedere
72 debeat. Quæ † autem dicta sunt, procedunt in alienationibus perpetuis. In illis autem quæ sunt temporales, vt est locatio ad v. vel vj. vel ix. anno. ad plus non requiritur prædicta so-
f lennitas, sed sufficit [f] sola authoritas abbatis, vel rectoris, vel alterius ad-

Est necessarius. Adde quòd si sit consuetudo, quòd inferior ab episcopo alienet sine eius consensu quòd ℣alet talis consuetudo ℣t tenet Cald. cõsilio ℣ij. & de his quæ fiunt à prælato. & quis alienet rẽ ecclesiæ. & quis authoriz℣et Cal. cons. x. de re. eccle. nõ ali. & an ꝑlatus legatus ecclesiæ ꝑsolus repudiare poßit ℣ide Lapũ alle. xxij. Roma. consi. lxxxiiij. Fede. consi. ix. Forma tractatus in alienatione rerum ecclesiæ.

f *Sed sufficit. Adde Cal. consilio ℣. de reb. eccle. non alien.*

a *Et est melior. Adde Alex. consi. x ℣ ij. iiij. ℣ o. do. Cald. cõsi. xc ℣ s. alleg. Cald. consil iiij. de reb. eccle. non alienan. Bernar.*

b *Sufficeret. Adde ℣ non ℣ alet consuetudo quòd prælatus ℣ el capitulũ solũ solus possit alienare bona ecclesiæ, ℣ t tenet Cald. consil. iij. de his quæ fiũt à præl. Ber.*

c *Factũ suum. Adde an iuramẽtum ipediatur. Frã. de are. cons. cxiij. Bernar.*

d *Resti. in integr. Adde quod prælatus nõ põt renuntiare beneficio restitutionis in integ. ℣ t ℣ oluit Ang. cõsil. cxl iiij. quando eccl sia est læsa põt petere restit. in integr.*

e *Pap. Abb. Adde Cal. cõsil ℣ iij. de his q̃ fiũt à prælat. Ber. No. ℣ actiones iter mobilia ℣ el ĩmobilia cõputantur.*

f *Ad quam cõpetit. Vide Alex. cõ. xx ℣ ij. iij. ℣ o lu. Ro. cons, ecccix. doc. cõs. lxx ij. B. Vtrum fundus dotalis possit alienari. Adde. ℣ t ℣ ido s. forma libelli in ℣ er. istẽ iurauit. ℣ bi ℣ aler iuramẽtũ. F. B.*

miniſtratoris. vt in c. j. extrà vt eccle bene. & xvj. q. j. in c. poſſeſsiõis. quod ſequitur Inn. in c. ſtatuimus. de tranſ. & Archi. in c. j. extra de reb. eccle. nõ alie. lib. vj. & eſt hodie tex. in cle. j. eo.

73 titu. Sed † quid dices de tali quæſtione quotidiana? Eccleſia vendidit vel alienauit rem immobilem, & in inſtrumento ipſius venditionis dicit notarius, quòd interuenerunt tractatus. & certa ſolennitas de quibus. s. an per hoc inſtrumentum probabitur de dicta ſolennitate? videtur ℣ non, quia iſta ſolennitas eſt extrinſeca quæ non præſumitur, & maximè quando eſt talis, quæ non poteſt interuenire tempore celebrati contractus qua requiritur tractus temporis: vt l. prima. & quod ibi not. C. de fide inſtrument. & iure haſtæ fiſc. libro x. & l. quæcunque. in fine. ff. de publician. In contrarium facit, quia omnia debent præſumi ſolenniter acta, poſtquam ſic in inſtrumento continentur. vt in §. fin. Inſtitu. de fideiuſſo. & in l. ſciendum. ff. de verborum obligatio. Et hanc partem videtur ſentire Ioannes Andreas in capi. tertio loco. extra de teſtib. ſuper glo. ſecunda. & idem videtur ſequi Spec. in titu. de emptione & venditione. §. nunc dicendum. verſic. hoc quoque. ſed Bartol. tenet contrarium dicta l. ſciendum. & hæc magis placet: & eſt melior [a] pro eccleſijs: debent ergo fieri inſtrumenta ſeparata pro eccleſia de tractatibus præcedentibus ſecundum Roland.

74 Vnum † tamen ſcias, quòd licet de iure requiratur illa ſolennitas. ſi ramen de conſuetudine eccleſiæ exigeretur minor ſolennitas, illa ſufficeret [b] ſecundum Innocen. in dicto capitu. ſtatuimus, & idem Archi in d. c. dudum & Goffr. in ſumma. pro quo vide quod no. Cy. in l. j. C. quę ſit lon. conſuetu. in illa. q circa alienationem rei pupilli.

75 Quid † ergo ſi fiat alienatio omiſſa omni ſolennitate? Dic quòd eſt ipſo iure nulla. vt in dicta l. iubemus. & not. in dicto capitu. ſine exceptione. & punitur alienator, vt in dicta l. iubemus. & in c. nulli liceat. extrà de reb. eccle. non alienan. & poteſt ipſe idem alienator reuocare ipſam alienationem, & ve

c nire contra factũ ſuũ [c]. vt d. l. iubemus. & c. ſi quis præsbyterorum extrà de rebus eccleſiæ non a lien.

79 Sed † quid ſi in hac alienatione interuenit omnis debita ſolennitas, tamen eccleſia eſt ex hac alienatione multùm læſa, an poterit reuocari iſta alienatio? Dic quòd ſic per beneficium in integrum

d reſtitutioni [d] infra quadriennium à tempore alienationis numerandum, vt habetur & nota. in capitul j. extrà de in integrum reſtitu. & capitulo penultim. extrà de reb eccleſiæ non alien. cum ſimilib. ſicut in ſimili reſtituitur minor, ſi facta ſit alienatio cum authoritate tutoris decreto iudicis, vt l. etiam. & in l. fin C. ſi tut. vel cur. interue.

77 Adhuc † formo aliam quæſtionem circa prædicta. Contingit plerunque quòd certi ſunt prælati, puta abbates vel præpoſiti, qui habent ſub ſe aliquas eccleſias, abbatias, vel aliqua monaſteria, qui appellantur patres abbates, & aliquando conferunt ipſas eccleſias prioratus & abbatias, ſicut faciũt epiſcopi diœceſani. Modò quæritur, ſi aliquis inferior rectore, prior, abbas vel abbatiſſa, vendat vel alienet rem immobilem, an ſufficiat authoritas & conſenſus iſtius patris abbatis, an authoritas epiſcopi ſit neceſſaria. Dicunt quidam quòd requiritur authoritas epiſcopi, per ea quæ not. x quæſt. ij. can. ea enim. §. hoc ius porrectũ. & xvij q. iiij. in c. in venditionibus In contrarium determinat Ioan. Andreas in d. clemen. prima extrà de r bus eccle. non alienandis. vbi dicit, quòd ſufficit authoritas dicti

e patris abbatis, [e] quam opinionem videtur approbare Inno. in c. cum & plantare. §. in eccleſijs. extrà de priui. & in d. c. ſtatuimus. de tranſactio. Hoſtien. verò in dicto §. in eccleſijs. circa hæc diſtinguit iſtæ aut pater abbas eſt exemptus ab epiſcopo & tunc ſufficit ipſius authoriras. vt in iuribus, primo loco allegatis. Aut eſt ſubiectus epiſcopo & tunc requiritur epiſcopi authoritas, vt in iuribus ſecundo alle-

78 gatis. & hoc magis placet. Amplius † quæritur, an actio perſonalis, vel realis competens eccleſiæ, poſſit cedi vel alienari ſine prædicta ſolennitate? De quo plene not. per gloſſ. & Iacobus de Bello. in authentica de non alie. aut perm. reb. eccleſ. in quo cõſiderari oportet, an actiones inter mobilia vel immobilia computentur. Quidam dicunt eas inter immobilia cõputari. quam opinionem tenet gloſſ. in l. mouentium. ff. de verbo. ſignifica. & l. fin. C. in qui. cauſ. in integ. reſtitu. non eſt neceſ. Alij dicunt ipſas inter mobilia tantum computari. per text. in l. vni. §. exactio. C. de rei vxo. actio. l. j. & ij. verſi. mobiles C. quando & qui. quar. pars. li. x. quæ opi. approbatur in l. j C. ſi aduer. ven. Tu autem plenius ſecundũ eũ dem modo. ſic diſtingue: aut tractatur de actione reſpectu ſui ipſius, aut reſpectu rei ad quã competit. primo caſu omnes actiones cẽſentur immobiles. ſiue cõpetant pro re mobili ſiue immobili. ar. Inſti de re. cor. & incor. §. incorporales. & q̃ no. in d. l mouẽtiũ. Secũdo caſu, aut agitur de fauore, aut de odio, aut miſtim de vtroque. Si quidem agitur de fauore, tunc ſi fauor hoc exigit, computantur tanquã mobiles. vt in d. §. exactio. Si autẽ fauor non exigit: tunc

loco

loco immobilium computentur si competunt pro re immobili: si autem pro re mobili, tunc censentur mobiles: ideóque isto casu possunt cedi tam in ecclesia, quàm in minore. quia res ipsa mobilis posset vendi secundum distinctionē traditam in l. lex quæ tutores. C. de admi. tut. & no. in d. auth. de non alie. §. nos igitur, & hoc modo debet intelligi quod not. in d. l. fin. Si verò agitur, de odio, tunc si odium excluditur si mobiles censeantur, tunc mobiles censendæ sunt, aliàs autem immobiles censeri debebunt. Vbi autem mistim de vtroque tractatur, tunc si causa magis participat in odio, quam in fauore, tunc immobiles censentur: aliàs autem mobiles: vt l. corruptionem. C. de vsufruct. & de ser. l. sicut. in princi. & de præscrip. lon. temp. l. fi. in fi. Quæ omnia not. pro statutis prohibentibus varias personas
79 alienare. † Transeamus nunc ad fundum dotalem reuocando in dubium, an fundus dotalis possit alienari. In quo casu sic sub breuitate distingue. Aut fundus dotalis alienatur per maritum, vel vxorem ex causa necessaria, & tenet alienatio, vt puta si detur in solutum, creditori mulieris, qui præuenit in alienatione fundi, ipsum virum in dote, vt l. j ff de fun. do. facit in argumen. l. alienationes. ff fami. erciscun. vel si prouocetur vir ad diuisionem ipsius fundi. nam his casibus permittitur alienatio. vt in d. l. prima. ff. de fund. do. & not. Instit. quibus alie. licet vel non. in principio Si verò fiat alienatio ex causa voluntaria, tunc aut fit titulo vniuersali, puta hæredem instituendo, & tenet alienatio, licet transeat cum sua causa, vt in d. l. j. Aut fit titulo singulari, & tunc aut res fuit tradita viro inæstimata, & non potest alienari, vt l si prædium. C. de iure do. & Insti. quib. alie licet. in princ. & l. vnica. §. cum lex. C. de rei vxo act. aut fuit tradita res ipsa æsti-
a mata [a]. & hîc subdistingue, aut æstimata fuit, & ea æstimatione, quæ non facit emptionem, vt quia fuit æstimata eo solo respectu, vt sciatur quantùm ipsa res soluto matrimonio sit deterior effecta? & idem, scilicet vt alienari non possit, vt l. si inter virum. & quod ibi nota. C. de iure. do. aut fuit æstimata æstimatione, quæ facit emptionem, & tunc aut data est ipsi mulieri electio petendi quod velit soluto matrimonio, & tunc non potest aliena ri, vt in l. prima. C. de fun do. aut est data viro electio soluendi quod velit, vel rem vel pretium, & tūc potest alienari, vt l. quod si fundus. ff. de fun. do. & not. in l. j de fun. do.

80 In † dubio autem si de hoc non apparet, præsumitur esse electio viri. vt l. plerunque §. pen. & fin. ff. de iure do. & not per glo. in d. l. si inter virum. Si autem vir consentiente vxore fundum dotalem in æstimatum alienaret, & vxor iuraret non contrauenire alienationi, confirmaretur virtute iuramenti alienatio. vt in c. cùm contingat. extrà de iureiur. nisi mulier prius iurasset se non alienaturam: quo
b casu non tenet, contractus postea celebratus, [b] etiam cum iuramento, cùm prius iuramentum tollat posterius. vt nota. in capitul. licet. circa finem. de iureiurand. lib. vj.

81 Denique † quid iuris sit in re litigiosa videndum restat. vnde si quæritur an res litigiosa alienari possit: distingue. Aut pro ipsa re agitur rei vendicatione directa, vel vtili, & sic de dominio eius quæritur, & tunc non potest alienari. vt in authentica litigiosa. C. de litigio. aut pro ipsa re agitur ad vsumfructum eius actione confessoria, & tunc idem est: quia vsusfructus est pars dominij. vt l. iiij. ff. de vsufructu. secus si pro alia seruitute ageretur, vt not. in l. ij. C. de litigi. a aut pro ipsa re agitur actione hypothecaria, & tunc non efficitur litigiosa: & ideò est permissa alienatio. vt l. j. C. de litigios. & l. prima. C. de præscript. longi tempo. aut agatur actione personali, & tunc res ipsa non efficitur litigiosa & inalienabilis. sed ipsa actio sola litigiosa efficitur. vt in l. ij. C. de litigio. nec mirū si isto casu res non sit affecta vitio litigiosi: quia actio hypothecaria nō afficiet rem litigiosam, quæ rem ipsam respicit, vt s̄ dixi, multo magis actio personalis secundum Iaco. But. vt per eum nota. in dicta l. secunda. C. de litigios.

82 Hic † autem de vno quæritur, an ad hoc vt res efficiatur litigiosa, vel actio, sit necessaria litis contestatio, vel sufficiat sola libelli oblatio? Die secundum eundem. Iaco. Butri quòd aut quæritur de re, aut de actione. si de re, illa efficitur litigiosa per solam oblationem precum factam principi, vel solam libelli oblationem, vt in d. authent. litigiosa. si verò quæritur de actione, tūc illa actio litigiosa efficitur cum lis contestata fuerit vt l. ij. C. de litigio. quod sequitur Iacob. Butrigarius. vbi supra. & idem Iaco. de Bell. in authentic. de litigio. & decima parte lit. ab acto. cōt. præstand. de iure autem canonico inductum est quod per solam citationem res & actio sit litigiosa, vt in clementina prima. vt lite pendente.

83 Et † not. quod ille qui rem vel actionem litigiosam alienat, punitur vt in l. tertia. C. de litigios. & l. finali. C. eodem titulo. & prædicta procedunt quando fit alienatio inter viuos. Vbi autem fieret in vltima voluntate tunc seruatur. authentica nunc si hæres. C. de litigios. vbi disponitur valere legatum rei litigiosæ, si contingat hæredem obtinere b in causa, litet olim esset aliter statutum. vt l. tertia. in fin. C. eodem
84 titulo. Quid † autem in aliena-

a *Aestimata. Adde quod licet res detur æstimata, non tamen agitur vt res restituatur in casu dotis restituēdæ: tunc æstimatio non facit emptionē nec vēditionē. l. si æstima. & ibi not. docto. ff. sol. mat. melior text. in l. si inter. C. de iure dot. & ibi no. Bart. in l. si vt certo. §. nūc videndum. ff. commu. Fran. Are. in cōsi. lxxxiij. incip. in Christi dilegēter. in ij. colum. cum multis allega ibi vide honor. in c. quando. in col. fi. de iuresur. l. & ibi melius Io. & addo qđ voluit C. d. consi. ccxl. Ber.*

b *Postea celebratus. Adde qđ hoc intelligit verū*

tione rei ciuitatis, vel loci? dic quòd est permissa cum certa solennitate, vt in l.j.& ij.C.de venden.reb.ciui. lib.x.& no.in l.ciuitas.ff.si cer.pet.

35 Quid † autem dices si fiat alienatio rei non litigiosæ ante litem motam.quæ tamen facta est spe futuræ litis? Dic quòd aut talis alienatio facta est in potentiorem & superiorem ratione officij,& non valet,& punitur alienator.vt l.j.C.ne li.poten.aut est facta in alium duriorem aduersarium ratione diuitiarum,vel alia simili causa:& tunc agitur ad interesse contra alienantem.vt ff.de alien.iu. mu.ca fac.l.j.& ij.& aduertere quòd laici dicuntur habere duriorem aduersarium quandocunque alienatio facta sit in ecclesiã.[a] vt extrà de alie. iud.mu.cau.fac.c.fi.& vide quod no.

86 Inn.in c.j.eo.ti.Postremò,† & quartò principaliter prohibetur contractus ratione turpitudinis:vt habetur & nota in l.generaliter.& in l.si plagij ff.de verbor.obliga.in quo casu sic distingue.aut id quod promittitur in stipulatione est turpe,verbi gratia promitto facere homicidium, vel quid simile.tunc est nulla stipulatio. vt in d.l generaliter & l.si plagij,aut id quod promittitur est honestum, sed ipsa promissio turpiter est extorta puta per dolum vel metum: & tunc valet stipulatio,sed agenti obstat exceptio,& vltra promissori datur actio vt liberetur?vt plenè traditur in titul.quòd me.causa ff.& C.de dolo per totum?aut id quòd promittitur est honestum,sed causa propter quam promittitur,est turpis,vt promitto tibi centum,si feceris homicidium:& tunc licet glos.& doct.sint in contrarijs opinio.vt refert Barto. in d.l.generaliter .& Cyn.in l.ij.C. quod me.cau.& in l.ex eo.C.de inut. stipulati.tamen verius est dicendum secundum eum, quòd fit ipso iure nulla promissio.per l.iurisgentium. §.si ob maleficium.ff.de pact.& per d.l.si plagij.Et hæc sufficiant quantum ad præsens.

a *In ecclesiã. Adde Old. consil.xxx. Ber.*

b *Exprimat Adde Alexand.consi. xc.ij.col.*

c *Certificetur. Adde Ro. consilio cccxj.*

EPITOME.

1 *Qui fructus restituendi, quando possessio restituenda est.*

1 ET † PERCIPERE Verisimiliter potuit.Nunquid reus possessor teneatur ad fructus tam perceptos quàm percipiendos?dic.vt dicam.j.in glos.super versi.simul cum fructibus & quod nota.per glos.& Cyn.in l.certum.C.de rei vendicatio.

EPITOME.

1 *Actor non tenetur in libello certam fructuum, quantitatem exprimere ne eorum æstimationem.*

2 *Contra quantitas super interesse an debet exprimi in libello.*

1 TOT ET *Tantos fructus.* Licet † hîc exprimatur quantitas certa super valore fructuũ, non tamen est de necessitate quòd actor in

c libello exprimat [c] certam quantitatem fructuum, & æstimationem certam ipsorum,sed relinquendum est in processu, quia actor certam quantitatem eorum quam percepit, potest probabiliter ignorare.secundum quod tenet Barto.in l.j.in prin. ff.de eden.& Cy.in l.certum.in vlt.q.C.de rei ve.. & in l.cùm propria pecunia.C.si quis alte.vel sibi. & in l.j.C.de sen.quæ pro eo quod interest proferunt.in pe.quæstio.

2 Secus † autem est in interesse,secũdum quosdam: nam certa quantitas super eo debet exprimi in libello,quia actor de suo interesse,& in quanta quantitate,potest certus esse,vt nota.per Cyn.vbi.s.In contrarium tamen tenet glo.quòd etiam in interesse admittitur petitio incerta: & sufficit quod in

d processu postea certificetur.[d] vt nota.in l.certi condictio.in princip.ff.si cer.pet.& in l.j.C de sen.quæ pro eo quod interest,profe.& in §.curare.Institu.de act.quam opi.tenet Iac But in l.j C.de sen.quæ pro eo quòd interest.& Barto.in l.stipulationes non diuiduntur.in princi.ff.de verbo.obli.circa fi.apparatus.& hæc communis est opi.secundùm eum.& sic patet idem iuris esse tam in fructibus,quàm in interesse,quod verius est.

EPITOME.

1 *Reus si ante libellum,oblatum offerat rem quam actor recusat accipere an vlterius sit procedendum in causa. & nu.2.& 3.*
Res quæ petitur si sit mobilis.& pendente lite perierit, cuius erit periculum.

2 *Damnum interesse quando periculo actoris, & quando rei periculo cedat.*

3 *Animus quomodo declarandus.*

4 *Periculum rei alienatæ cui cadant.*

1 ET HODIE *Recusat.* Quid † igitur si non recusat,sed rem offert?dic quòd vlterius non est procedendum in lite,vt l.si reus paratus. ff.de procu.& in l.fideiussor.ff.de doli exceptione. Sed quid si ante libellum oblatum rem obtulit, quam actor recipere recusauit,an sit vlterius audiendus?Dic aut actor recusauit rem recipere tanquàm sibi inutilẽ omnino,aut quia deteriorata reddebatur.Primo casu videtur habuisse illam pro derelicto

relicto,ideóque ipsius non admittitur petitio,vt l.j. & ij.ff.pro derelicto. & in §.fina.Instit.de rer.diui.

2 Secundo † casu subdistingue,aut reus obtulit rem, & interesse deteriorationis, & tunc si actor renuit illam accipere,damnum posteà in eo cõtingens pertinet dominum, & periculum eius.argument.l.si insulam.ff.de verborum obligatio.& in l item illa.ff.de constitu.pecu. aut rem obtulit.sed non interesse deteriorationis,& tũc licuit actori recusare,& reus tenetur ad omne interesse,tam temporis præteriti,quàm præsentis,vt in l.iij.§.si reddita.& quod ibi nota ff. commodat.& in l.planè.ff.famil.erciſc. & in l.tutor.§.Lucius.ff.de vsu.cum simi de quo plenè tangitur per Cy. in l.exhibitionis.C.ad exhiben.

3 In dubio † autem vbi non apparet de animo actoris recusantis accipere, Dic quòd considerandа est qualitas & quantitas ipsius rei recusatæ:ac etiam qualitas personæ recusantis,vt si res fuerit vilis, & actor quidem diues,& potens, præsumitur recusans habere ipsam pro derelicto.Si verò fuerit res congruens prætij,& actor quidem pauper,& tunc non præsumitur animum habuisse derelinquendi. argumen.l.cùm de indebito.in fi.ff.de probatio.Et facit ad hanc distinctionem quod in simili not.per glo.in l.cùm quid.ff.si certum petatur.dum quæritur ibi quando aliquis dicit,tolle istam pecuniam &c.& ibi per Bartolum.

4 †Deinde quæritur quid si res ipsa quæ petitur est mobilis, puta æquus vel bos qui mortuus est pendente lite an debeat reus ad restitutionem prætij cõdemnari,vel absolui dic esse distinguẽdum,an fuerit possessor malæ fidei,vel bonæ fidei.vt plenè traditur & nota. per gloss.& docto.in l.item si verberatum.§.fina.ff.de rei ven.& l.illud quoque quod in oratione.in principio.ff.de pet.hæredita.

EPITOME.

1 *Actoris est concludere. Rei verò excipere.*
2 *Iudex conclusionem actoris,ante omnia diligenter animaduertere debet.*

1 QVARE Petit.Hec † est libelli cõclusio & actoris petitio:quæ quidem conclusio est semper necessaria in actore:sed in reo excipiẽte non est necessaria conclusio:sed sufficit facti narratio, vel exceptionis allegatio,secũdum Bar.vt per eum no.in l.j.ff.de exce.& ibi vide.Ad hanc autẽ conclusionem actoris & eius formam iudex debet multũ
2 aduertere[a] magis quàm ad superiorem partẽ libelli, in qua continetur sola facti narratio secundùm Ioan.Andre.vt not.in capitu.cùm ecclesia Sutrina.in principio extrà de cauſ.possess.& propric.

EPITOME.

1 *Officium quòd hic postulatur est mercenariũ,& quare,*
2 *Iudicis officium quotuplex.*
3 *Iudicis officium nobilis quotuplex.*
4 *Officium iudicis mercenarium in quibus consistet.*
5 *Officium iudicis mercenarium quandoque deseruit actioni quandoque verò ipsi repugnat.*
6 *Iudicis officio nobilis implorato an solet offerri libellus.*
7 *Iudex an teneatur suum officium impartiri parte non petente,& si interponat voluntariæ sine partis requisitione an valeat?& nu.8.9.10. & 11.*
12 *In criminalibus causis an liceat iudici sine partis requisitione nouas probationes inducere.*
13 *Iudicis officium an concurrat cũ actione?nume.14.*

1 QVATENVS *Ex officio vestro.* Hoc † officium iudicis quod postulatur hîc ,appellatur officium mercenariũ : quia cohæret actioni propositæ eiq; ministeriũ & auxiliũ præbet de quo loquitur l.ædiles.§.item sciẽdũ.ff.de ædi.edic.l.iiij.

2 C de postu.cum simi.Cuius † gratia est sciendum,q duplex est in genere
b iudicis officium.[b] Est enim quoddam iudicis officium nobile,quod ab aliquibus appellatur merũ,aliud est iudicis officiũ mercenariũ.Differentia autem est inter vtrunq; officiũ,quia officiũ nobile est illud,quod per subsistit nulli actioni vel exceptioni deseruiens,vel adhærens:sed sui solius nobilitate gaudens.sicut facit homo nobilis,à cuius similitudine nomen traxit officiũ nobile.Officiũ verò iudicis mercenarium est illud,vt dixi, quod adhæret actioni,vel exceptioni impotens stare per seipsum,vnde famulãdo deseruit alij,sicut faciũt mercenarij.Ideóque tali nomine appellatur:qa nomina esse debẽt cõsequẽtia rebus,vt in §.est & aliud.Insti.de do.

3 Prætereà † sciendũ quòd officiũ nobile est duplex.Nam quoddam est quod tẽdit ad coadiuandum ius commune:quoddã est quod tendit ad impugnãdum ius commune.De primo multa sunt exẽpla vt in datione tutoris.& interpositione decreti,vt l.j. de iur.om.iudi.ff.& l.naturali.ff.de cõfirm.tut.& in dãdo aduocatũ nõ habẽti.vt l.j.§.ait prætor.ff.de postu.& in capitu.j. extrà de offic.iudic.& in faciendo aduocato & medico solui de eorum salario , super quo nulla processit certa conuentio.vt in l.j.in prin.& §.i honorarijs.ff.de va.& ex

a *Aduertere. Adde Ang. cõsil.cxx.q.j. & cxxix. no.quòd libellus non dicitur ineptus sed impersonaliter concludi & plena sunt quarta quòd in libello non quod narratur sed quid cõludatur inspicitur.*
b *Iudicis officium.Adde videndum Spe.in titu. de offic.om. iu.vbi latè quæ dici possunt de officio iud.Ber.*

traor.cogniti.& in l.prima.C.de ſuffrag.& in alijs ſimilibus exemplis,de quibus per Innocentium.in capitulo ſecundo.extrà de officio iudicis & per Specu.in titulo.de officio iudicijs. De ſecundo tendente ad impugnandum ius commune,patet exemplum in integrum reſtitutione per quam reſcinditur reſcindi poſtulatur contractus, ſententia, vel præſcriptio, aliàs validi de iure communi,vt patet in titu.ff.de minorib.& ff.ex quibus cauſis maiores.& C.ſi aduer.ven. cum titul.ſequentibus.& in l.in cauſæ.in ptincipio ff.de minoribus.

a *Officium in dicis mercenarium. in executione. Adde & vide Alex. in l.iiij.§.ſi ex conuentione .ff. de re iudic.& in forma executionis ſentētiæ. in Volti.verſic. Spe.in titu. de exe.ſen. §.poſtremò. in fi.Bar.in l inter .ff. de re iudic. & Alex.in l.ij.ff. de in reiu. Fran. Cur.*

4 De officio† autem mercenario exē pla ſunt in fructibus, intereſſe,ac litis expenſis,& cæteris occurrētibus poſt libelli oblationem:vt in d.l.iiij.C.de poſtuland.& l.ædiles.in §.item ſciēdum ff.de ædil.edicto.

5 Cuius† gratia ſciendum eſt, quòd hoc officium mercenarium quando que deſeruit actioni.quandoque repugnat ipſi actioni,patet exemplum in exceptione oppoſita.per quam petitur quòd expenſarum factarum in repetita ratio habeatur.vt, in l.planè & l.finali.ff.de petitione hæreditа.& l.ſi in area.ff de condictione indebit.& l.in fundo.& l.ſumptus & quod ibi not.ff.de rei vendica.de primo autem quando deſeruit actioni, conſidera quòd aliquando hoc officiū deſeruit actioni proponendæ:vt patet in interrogatorijs,quæ fiūt adreū qui, conueniri ſperatur,an rem poſſideat,vel an ſit hęres defuncti & ſimilia:de quo officio traditur, & not. per gloſ.& docto.in rubrica.ff.de interrog.actio.facit l.is qui deſtinauit. ff.de rei vendica.& l.voluit cum ſimilibus.ff.de interroga.actio. quandoque deſeruit actioni propoſitæ proſequendæ, vt in dilationibus dandis tam reo quam actori,& in citationibus & receptionibus teſtium, & in iuramentis & ſimi.vt l.j.C.de dila.& l.ſi.ff.de ferijs.& l.teſtium.& l.iuriſiurandi.& l ſi quando.& l.quoniam liberi C de teſti.cum ſimi. Quandoque deſeruit ipſi actioni in pronuntiatione,& litis deciſione,vt in fructibus & vſuris,ac litis expenſis vt in d. l.ediles.§.item ſciendum.& d.l.iiij.C. de poſtul.& l.terminato.C.de fru.& li.expē.cū ſi.Quandoque deſeruit in a executione.[a] latæ ſententiæ?vt l.à diuo Pio.in prin.& in §.in vēditione ff. de re iudi.& C.de exc.rei iud.per totum.de quo dic vt no.Bar.in l.prima

6 ff.de iuriſdict.om iudicum.

Solet † inſuper dubitari,an in iudicis officio nobili implorando offerendus ſit libellus;& gloſſ.ſunt contrariæ,nam gloſſ.in rubrica.ff de interro.act dicit quòd non.& idem ſequitur gl.in authen.de trient. & ſemiſ.§.illud.contrarium tenet gloſ.in l.de ſubmerſis.C.de naufra.lib.xj.idē ſentit gloſſ.in l.j.in prin.ff.de edend. & alibi glo in l.ij.§.dies.ff.quis ordo in bonorum poſſeſ.ſerue.diſtinguit ſic,aut officium iudicij imploratur in forma iudicis,& tūc libellu offertur.l.j.C.de carbon.edict.Aut imploratur extra formam iudicij,& tūc nō b offertur libellus [b],vt l.de ſubmerſis. C.de naufragij .libr.x.Sed tu plenè omnia recolligendo diſtingue ſecundum docto.quòd aut loquimur de iudicis officio mercenario,& in eo libel lus nō offertur,quia ſatis eſt quòd ſu b per actione libellus ſit oblatus,aut de proximo offerendus,& ita intelligatur glo.in d.rubric.de inter.act.& in dicto §.illud aut loquimur de officio iudicis nobili & in hoc ſimiliter diſtingue.Aut hoc officium nobile impartitur loco exceptionis ad impugnandum actionem:& non offertur libellus propter proximitatem,& cō iunctionem actionis ſuper qua libellus eſt oblatus.licet poſſet offerri,ſecundum Dynum in d.l.ſcire oportet.ff.de excuſationibus tutorū.Aut officiū nobile impartitur loco actionis,& tunc aut in hoc officio proceditur cum cauſæ cognitione, quo ad partem,& quo ad iudicem,tunc exigitur libellus,vt in ſalario aduocati, vt in dicta l.prima.§.in honorarijs.& in l.prima.C.de ſuffragijs.& in integrum reſtitutione.quæ poſtulatur à minore vel maiore,vt dicta l.in cauſæ.ff.de minoribus, cum ſimilibus. Nam in his & ſimilibus proceditur iudiciario ordine:text us eſt in capitulo.iudicis officium.extra de officio iudicis ſic poteſt intellgi gloſſa. in dict.§.dies.Aut in eo non proceditur cum cauſæ cognitione quo ad partem , ſed ſolummodò quo ad iudicem:quia à parte nihil petitur:vt patet in datione tutoris,vel curatoris, ve interpoſitiōe decreti,& in petēda bonorū poſſeſsione,& ſi. vt l.diuus. C.qui pe.tut.& tunc libellus non eſt neceſſarius.ſic etiam poteſt intelligi d.§.dies.aut in eo proceditur ſine aliqua cauſæ cognitione quo ad iudicem & quo ad partem,& tunc nec in

b *Non offertur libellus. Adde quod quando petitur officio iudicis declarari actū nullum non requritur neceſſario & dicatur quòd ex officio hoc faciat ſed ſufficit dicere quod declaret actum nullum. ita Pet.de Ancha.conſilio lxxiij. inci. Siſis omnibus & ſingu.colum.ij. Fran. Cur.*

eo

eo libellus offertur: vt patet in aduocato petendo. vt l. prima §. ait prætor. ff. de postulando. & l. nec quicquam in §. aduocatos. ff. de offic proconſ. & legat. de quo dic, vt nota. doct. in d. rubric. & per aliquos, in l. nec quicquam. in §. vbi decretum. ff. de off. procon. & legat de quo dic vt dixi etiam ſuprà in prin-
7 cip. huius libelli in j. glo. in fine. † Deinde quæri ſolet an iudex teneatur ſuũ officium impartiri parte non petente. Secundò ſi non teneatur, nunquid ſi voluntariè ſuum officium interponat, valeat ſine partis requiſitione Circa primum, Bartol. in l. iiij. in §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto. vbi plenariè tractat de his, & diſtinguit, aut tale iudicis officium quod eſt interponendum reſpicit principaliter publicam vtilitatem ſecũdum ſuum ſubiectum: vt puta purgare prouinciam delinquentibus: & tunc iudex tenetur ſuum officium interponere ſine alicuius requiſitione, vt in l. congruit. ff. de officio præſidis. & in authentica. vt nulli iudicum. §. j. & §. quoniam verò. aut reſpicit vtilitatem priuatam, & tunc aut reſpicit honorẽ & vtilitatem alterius iudicis, & ſecundum Barto. tenetur officiũ ſuum interponere ſine alterius requiſitione: vt in apoſtolis dandis, & proceſſu parti appellanti. vt l. eos. in fin. & l. iudicibus C. de appellationibus. Ego puto tamen quòd non teneatur, ſi tamen facit, valet, vt determinat gloſ. poſita in d. l. eos in fine. quæ allegat ad hoc l. j. § j. ff. de libellis dimiſ. aut reſpicit tale officium priuatam vtilitatem partis tantum, & tunc aut ille actus ſuper quo eſt officium interponendum, eſt actus pietatis, & fauore miſerationis introductus, aut non Primo caſu, aut iudex poteſt in eo habere probabilem ignorantiam, & non tenetur officiũ impartiri niſi petatur. vt in l. prima. §. magiſtratus ff. de magiſt. conuen. aut non poteſt ignorantiam. prætendere. vt quia perſonæ adeſt in iudicio coram eo, & tunc tenetur interponere. vt l. ſancimus. §. j. C. de adminiſtratione tutor. & ff. de officio proconſul. & legat. l. nec quicquam. §. aduocatos. vbi autem ipſe actus explicandus non reſpiceret actum pium, tunc non tenetur impartiri officium niſi parte petente, & inſtante. vt dicta l. iiij. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto: In ſecundo verò caſu principali, videlicet, ſi iudex non tenetur de neceſſitate, nunquid voluntariè interpoſitum valeat ſine partis requiſitione? Sic dicendum eſt, quòd in omnibus caſibus, in quibus dictum eſt ſuprà iudicem teneri de neceſſitate ſuum officium impartiri, in illis caſibus voluntariè interpoſitum valet ſine partis requiſitione: in alijs autem caſibus diſtingue hoc modo: aut loquimur in officio nobili, aut in officio mercenario. Primo caſu aut illud officium reſpicit publicam vtilitatem, & valet, ſi fuerit interpoſitum, vt in præcedentibus dixi: aut reſpicit priuatam vtilitatem: & tunc aut in eo eſt ferenda ſententia diffinitiua: & tũc nõ valet, niſi parte petẽte. vt in dicto §. hoc autẽ iudicium: & in capitulo, iudicis officiũ, extrà de officio iudicis. in l. in cauſę. §. cauſa cognita. cũ ſimilibus. ff. de minoribus. Aut nulla eſt ferenda ſententia diffinitiua, & tunc aut illud ad officium conſiſtit in danda adminiſtratione miſerabili perſonæ? aut in aliquo actu exercendo.

Primo caſu dic, quod dictum eſt, iudicem non teneri ad hoc de neceſſitate, tamen valebit, ſi interponatur ex voluntate. In alio autem caſu conſidera qualitatem perſonarum. Nam ille cui dandus eſt adminiſtrator, aut eſt perſona furioſa, vel prodiga, & tenet datio ſine requiſitione partis, vt l. Fulcinius. §. j. ff. quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur. Aut eſt
8 pupillus, & idem. † In adulto autem conſiderandũ eſt, an detur curator eidem ad negotia. & tunc non tenet datio ſine eius requiſitione. Aut datur curator ad lites vel iudicia, & tunc tenet ſine requiſitione partis vt hæc probatur. Inſti. de cu. §. item inuiti. & C. qui petent tutores. l. prima. ff. de tutori. l. qui habet. in §. ſi pupillus. & ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his. l. illud. Si verò officium interponatur propter aliud, tamẽ non puto valere: niſi partis requiſitio præcedens, vel ſubſequens interueniat. vt in l. ſeruus. in principio. ff. de bonorum poſſeſſio. coniuncta. l. tertia §. inuito. & §. acquirere. ff. de bonorum poſſeſſion. & hæc procedunt in officio no-
9 bili. † Quod autem ad officium mercenarium pertinet, diſtingue. Quia quoddam eſt officium mercenarium quòd principaliter radicatur in perſonam iudicis, vt dare dilationes, ferre interlocutoriam, & ſimilia. Quoddam eſt officium quod radicatur principaliter in facto partis, vt opponere exceptiones, producere teſtes, & inſtrumenta, & ſimilia. In primo officio diſtingue ſic, aut tale officiũ exercetur contra partem contumacem, & non tenet, niſi parte requirente. vt l. ad peremptorem. ff. de iudic. & in §. ſed ſi quidem. l. properandum. C. de iudic. aut exercetur contra partem præſentem. & tunc aut ille actus pertinet ad litis ordinationem, aut ad litis deciſionem. Primo caſu aut reſpicit iuris publici obſeruantiam, vt in libell. dilat. iuramento calumniæ præſtandis & ſimilibus. & valet etiam parte non petente. vt l. prima. ff. de offic. aſſeſſor & C. vt nemo priua. l. ſecunda & C. de iudicijs. l. properandum. §. primo. & in authentic. iubemus. eodem titulo & l. finali. C. vt infra certum tempus criminal. quæſt. aut reſpicit partis vtilitatem, vt puta quòd plures rei dant vnum procuratorem. & non valet parte non petente. vt ff. iudicatum ſolui. l. iam tamen. §. pen.

Secundò caſu principali, quando actus pertinet ad litis deciſionem: tunc aut eſt de actibus emergentibus ante litem conteſtatam, & tunc non valet ſine partis requiſitione, vt in l. ædiles. §. item ſciẽdum. ff. de ædilitio edicto. Nec his repugnat quod habetur in l. de pupillo §. qui opus. ff. de operis noui nuntiatione. vbi iuramentum calumniæ non præſtatur, niſi à parte requiratur, cuius contrarium ſuprà dixi: quia ibi loquitur in iuramento ſpeciali & particulari quod reſpicit partis vtilitatem ſed quòd ſuperius dictum, eſt debet intelligi in iuramento generali calumniæ, quod reſpicit publicam vtilitatem. Et hoc de officio mercenario radicato principaliter in per-
10 ſona iudicis. Sed † quia dixi ſecundò quòd

est quoddam officium mercenariũ, quod principaliter radicatur in parte, vt opponere exceptiones, instrumenta producere, & similia. In hoc sic distingue, aut vult iudex suum officium interponere sine partis requisitione super his, quæ tendunt ad publicam vtilitatem, vel suum proprium honorem conseruandum: & hoc potest facere l. quos prohibet. ff. de postulan. & l. filiusfamil. §. veterani. ff. de procurat. Aut super his, quæ tendunt ad priuatam vtilitatem, & tunc aut vult probationes inducere interrogando partes, vel repetendo testes productos in iudicio, & potest licitè facere. vt l. vbicunque. ff. de interrog. act. & quod not. in authentic. de testibus l. illud tamen. & in c. cùm clamor. extrà de test. cum simili. aut vult officium exercere inducendo testes non productos, vel instrumẽta non producta in iudicio: & tunc aut vult hoc facere pro parte absente in casu legitimo, quo contra eum posset ad sententiam diffinitiuã procedi: & potest licitè facere tam in causa principali. vt C. quomodo & quãdo iudex. auth. qui semel. ibi, perquisita veritate &c. quàm in causa appellationis. vt l. ampliorem. § . j. & quod ibi not. C. de appellationib. aut vult inducere pro præsente, & tunc regulariter non potest: per iura quæ dicunt, iudicem non posse in facto supplere. vt C. vt quæ desunt aduoc. par. iud. supple. & l. illicitas. §. veritas. ff. de officio præsid. & ff. de fer. l. ij. & ibi no. cum simil. † Fallit in hoc in duobus casibus, in quibus põt cõtra absentem pro præsente, & ecõuerso, officiũ impartiri. Primò, vbi de veritate instrumenti quæritur in iudicio ꝓducti. vt in auth. de tabel. in princ. Secũdò in inquisitione quæ fit super qualitate, & cõditione testiũ[a]. vt not. gl. in l. ij. sup ver. inimicitiæ ff. de test. l. j. §. si curator. ff. de mag. cõue. & in auth. de test. § . j. ĩ gl. in ver. officij can sam. quę incipit id est artis laudabilis. † Sed circa prædicta quæritur qd in criminalibus[b] causis, an liceat induci sine partis reqsitione nouas ꝓbationes inducere? Breuiter secũdũ Barto. vbi supra, sic distingue: aut iudex ꝓcedit accusatore & accusato præsente, aut accusato absente, & accusatore prę sente, aut ecõuerso, accusato ꝓsente, & accusatore absente. Primo casu dic quod iudex ex officio suo potest nouas probationes inducere. vt in l. si non defendatur. in fi. ff. de pœ. vbi seruo accusato permittitur tam ipsi seruo, quàm iudici quærere de eius innocentia. ad hoc etiam facit l. prima. in fin. ff. de quæstionibus. vbi iudex post reiconfessionem adhuc testes alios examinauit super crimine, vt certior redderetur. ad hoc etiam facit l. secunda. C. de abolit. & capitu. primo & secundo. extra de colluf. delen. & glos. in l. tertia. §. si tibi iudicium. ff. de condictio. ob turpem causam. Secundo casu, quando reus est absens, tunc regula est ista, quòd in delictis, in quibus pœna imponitur vsque ad relegationem & infra quo casu potest contra absentem procedi vsque ad diffinitiuam sententiam secundùm veram opinionem, de qua notatur in l. absentem. ff. de pœnis. & per Cynum in l. absentem. C. de accusationibus. in vltima quæstione, tunc potest iudex nouas probationes inducere ex officio suo, quia hoc fieri potest in ciuilibus, vt dixi, multo magis in criminalibus, in quibus maius periculum vertitur.

Tertio casu quando reus est præsens, & accusator absens: tunc quia de iure communi iudex non potest sibi assumere officium accusatoris, nisi in exceptis casibus, de quibus notatur. in l. secunda. §. si publico. ff. de adulterijs. & l. illicitas. §. veritas. ff. de officio præsidis. idcirco non poterit nouas probationes inducere ex officio suo: quia etiam non potest procedere ad diffinitiuam sententiam ferendam imò reo postulante tenetur iudex ipsius rei nomen facere aboleri vt ff. de accusationibus. l. libellorum. §. final. cum similibus. de his notatur, per Cynum. in l. prima. C. vt quæ desunt aduocatis part. iudex, sup. & per Specul. in titulo, de disputationi. & allegat. §. final. versicul. & breuiter. & versicul. sequen. † Ex præmissis autem patet soluta quæstio, qua solet quæri, an iudicis officium concurrat cum actione[c], vt vbi competit actio, detur, & intentari possit similiter officium iudicis: in qua quæstione sic distingue. Aut loquimur in iudicis officio mercenario, & illud concurrit semper cum actione proposita: vt supra dictum est. aut loquimur de officio nobili: & hic considera, quòd quoddam est officium nobile, quod competit & datur secundum ius commune, illud coadiuuando, & tunc illud competit vbicunque actio competit. vt in capitul. conquerente? & ibi per Innocentium extrà de officio ordinarij. eum tale iudicis officium sit latissimum. vt l. j. ff. de iurisdictio. omnium iudicum. quoddam verò est nobile officium, quod datur, seu competit contra ius commune, & illud impugnat. de quo loquitur capitulo. iudicis officio. extrà de officio iudicis. & l. in causæ. ff. de minoribus. vt est in integrum restitutio. & tunc non datur tale officium vbi alia actio competeret: sed solùm datur in defectum alterius actionis. vt dicta l. in causæ. quod sequitur Innocentius vbi suprà. † Denuo pro declaratione præmissorum quæro, quomodo potest sciri quando illud officium detur, & cesset actio. Dic quòd primò cognoscitur in illis casibus, in quibus cessat actio competere de iure communi, & æquum est aliqua iuris ratione subueniri.

Item co-

a *Conditione testium. Adde decidendũ not. maximè Alexan. in d. §. hoc autem iudicium.*

b *Criminalibus. Adde quæ posuit in tractatu Ang. de maleſt. in apo. in gl. ex mero officio.*

c *Cum actione. Adde an ꝓcedat libellus in quo petitur per officium iudicis compelli aduersariũ. Cardi. consil. de lib. oblat. B.*

An officium iudicis concurrat cũ act.

Item cognoscitur quòd competit officium,& cessat actio secundum Barto.quando verba legis vel statuti executiua diriguntur principaliter ad ipsum iudicem,vt si lex vel statutum dicat, sic faciat iudex, vt no.in l.solet.ff.de ali.& cib.leg.

EPITOME.

1 *Sententia ab obseruatione iudicij,an & quando dicatur diffinitiua vel interlocutoria.*
2 *A sententia diffinitiua aut interlocutoria an in omni casu poterit appellari.*

1 PER vestram diffinitiuam sententiam. † Meritò petitur vt per diffinitiuam sententiam hoc declaretur: quia vbicunq; offertur libellus in causa debet super eo ferri diffinitiua sententia,quia de qua re cognouerit iudex, de ea pronuntiare debet diffinitiuè,vt l.de qua re.& ibi no.ff.de iudic.& a appellatur sententia diffinitiua[a] illa, per quã finis imponitur causæ,vt l.j.ff.de re iudic.aliàs est interlocutoria,vt not in l.quod iussit.ff.de regu.iur.Sed quid si oblato libello & lit.contest.vlterius non est processum in causa,& nõ est plenè instructus iudex ex his quid iudicare debeat, quid faciet?respondeo, absoluet reum ab obseruatione iudicij, vt in l.properandum.in §.& si quidem.in fi.C.de iud.ad quod facit quod habetur in l.si de meis.in fi.ff.de arbit.l. Pomponius scripsit si vni.ff.de re iudica. Sed an hæc sententia ab obseruatione iudicij,est diffinitiua? dic secundum Bar.aut talis sententia imponit finẽ principali causæ, vt de cætero agi non possit,vt puta si dicat,absoluo te,quia soluisti?& tunc est diffinitiua. ita intelligatur glo.Inst.de perpe.& temp.act.in fin. aut talis sententia non imponit finẽ principali causæ,sed reseruat ius in alio iudicio vtriq; parti,vt puta si feratur, quia libellus est malè conceptus.vt l. libellorum.ff.de accu. vel propter absentiã actoris reus ab instantia absoluitur:& tunc est interlocutoria & ita debet intelligi gl.in l.titia.ff.de accu.& in §.sed si quidẽ,in l.properandum.C.de iudic.de quo 2 no.per Bar.in d.l.titia.† Sed siue dicas hanc sententiam diffinitiuam,siue interlocutoriam,omni casu poterit appellari,prout glo not.& Bar.in d.l.Titia. quia vbi interlocutoria est talis, postquã non speratur alia diffinitiua,tunc à tali interlocutoria semper potest appellari:quia cessat ratio quæ est in alijs interlocutorijs,in quibus dicitur ideò nõ posse appellari, quia damnum per eas illatum est reparabile per appellationẽ à sententia diffinitiua in causa ferẽda: quæ ratio cessat hoc casu.pro quo facit quod no.gl. in auth.habita.C.ne fi.pro pa.& l.prætor ait.§.permittitur.& l intra vtile.ff.de mi.& hęc de iure ciuili. Sed de iure canonico ab omni interlocutoria appellatur vt aliàs dicam,& probatur in c.a.vt debitus.extrà de appellatio.

1 DECLARETIS.† Hoc ideò dicitur, quia in actionibus realibus,sententia fertur declaratoria,non autem inductoria.vt l.ex diuerso.ff. de rei ven.l sicut.in § si quæratur.ff.si ser.ven.facit quod dixi, suprà in glos.super verbo, iure dominij vel quasi &c.

EPITOME.

1 *Sententia prius ferri debet quàm peti executio.*
2 *Libellus non vitiatur ob hoc quòd ordo petendi in eo conuertitur.*
3 *Iuris remedia ad aliquẽ cõpellẽdũ tria.*
4 *Duobus eadem rem à reo petentibus & coram iudice contendentibus, an rem restitui iudex adiudicabit, qui melius de iure suo probauerit.& nu.5.*

CONDEMNETIS & condẽnatum iuris remedijs cõpellatis.† Hic est ordo iuris,vt prius 1 feratur sententia antequã fiat,vel fieri petatur executio,vt l.j C.de execu. rei iud.& l.si cùm nulla.ff.de re iudi- 2 cata.Sed† quid si in libello ordo petẽdi cõuertatur,vt quia dicat actor,Peto reum cõpelli,& cõpulsum condẽnari,an ex hoc vitietur libellus?videtur quòd sic quia præpostera est petitio,vt l.vt debitum.C.de hæ.ac.Tu dic secundum Bar.& non vitiatur,vt per eum not.in d.l.si cùm nulla.& in l.ij.§.interdum.ff.de vulg.& pupil.& in l.quidã.ff.de pecu.leg.& in tracta. ad reprimendum.& est ratio, quia mens loquentis hoc casu potius quã ordo scribentis debet attẽdi.ar.l.talẽ.ff.de hæreditibus.& l.si quis intẽtione ambigua.ff.de iudic.& l.nec enim 3 ordo.ff.de solu.Inde † quæritur quæ sunt iuris remedia ad aliquẽ compellendum,dic tria:videlicet manus militaris,vt l.qui restituere.ff.de rei vẽ. Pœnæ impositio & pignorũ captio, vt l.j.ff.si quis ius dicen.non obtẽ.cũ si.& est quartum remediũ, videlicet iuramentũ in litẽ cõtra doloſum, vt no.per glo.in l.à possidentibus.C.de 4 rei ven Quid † dices de tali quæstione.Ecce quod oblato libello,& lite contestata superuenit alius actor,qui libellũ produxit corã eodẽ iudice cõtra eundẽ rei possessorẽ,petẽdo ab eo eã dẽ rẽ iure dominij vel quasi.quid faciet reus,& quale erit officiũ iudicis? Dic quòd iudex adiudicabit rem illi, qui melius ꝓbauerit de iure suo:& si vnus præuenerit in sententia,obtinẽda, debet reus petere à iudice antequã cõpellat ipsum rẽ illi restituere: vt cogat eũ idoneè cauere ipsi reo de defendendo ipsum aduersus alium actorẽ,vt habetur in l.is à quo.ff.de rei vend.cum l.seq.& quod no.in l.si quis à multis.ff.de nox.aliàs autem si restituerit rem non exacta,neq; petita hac cautione: teneretur secundo

a *Diffinitiua. Adde Ang.consil. cxiij, Pau. de Ca.cons. xcij. Ber. Nota. quid cõtineatur appellatione pertinẽtiarum.*

a *Pertinentiarum. Adde Oldr. consi. x. & qualiter intelligatur pertinentia & quid iuris sit de istis Spe. in tit. de rel. domi. ver. dictū et. d. Car. cōsil. xl. & xiij. Abb. cōsil. xij. & lij. ij. no. & quæ dicantur pertinentia ecclesiæ, per Cal. cōsi. vj. de ver. sig. & appellatione territorij, & districtus pro priet. non continetur & per Old. consil. cclxx vj. Ber.*

b *Concessa. Adde Old. consil. cxxj. cclij. & Ro. cōsi. cccxiiij.*

c *Cum fructibus. Adde quid contineatur appellatione fructuū Spe cu. in tit. de interro. quæ fiunt ante lit. conte. §. xij. & erū & an appellatione fructuum veniat palea. Rom. singu. suis fol. x vj. Bernar.*

d *Pronūtiare potest. Adde Spec. in titu. de all. & disput. §. j. ver. sed nūquid. & in titul. de fruct. & in teres. per totū. per Spe. in titul. de app. §. x. ver. sed pone. & in titu. de expen. §. iiij. Bernar. Quantitatem exprimere. Adde quod licet Bart. in l. ex diuersis. §. j. ff. de rei ven. dicat quod requiritur specificatio: tamē cōmunis opi. est & dicit hæc practica & eā ponit Alex. de Imo. in consi. xc. col. fi. ver. quo autem in ij. no. allegando. Inno. & alios. & ibi per eum. & adde quod Pau. de Cast. consi. x & xiij. in fin. secundum primam impressionem, quòd & ibique iudex potest facere condemnationē quantitate nō expressa. & postea illam liquidare in executione. & in proposito. vide Bartol. in l. si quod ex Pamphila. ff. de leg. ij. & quæ ponit do. Maria. Soc. in c. ij. de libel. obl. art. xij. q. no. princ. Franc. Curt. Et vide addi. in verbo. & in florenus.*

actori ad interesse, secundū verā opi. quia præsumitur fuisse in dolo restituēdo rem sine cautione. vt habetur, & no. in l. dolo. ff. ad leg. fal. & l. hæc autem. §. fi. ff. si cui plusquā. per l. fal. & per Bar. in l. pe. ff. de pe. hær. & per Inno. in c. cùm super. extrà de re iud.

† Quid ergo si reus fuit solicitus in petenda cautione, sed iudex fuit negligens in faciendo eam præstari: dic quòd reus est plenè liberatus: quia sine culpa possidere desijt. ar. l. sinautē. §. j. ff. de rei vē. & l. furti. §. qui iussu. ff. de his qui not. infa. cum simi. ibi not.

EPITOME.

1 *Pertinentiarum appellatione quid contineatur.*

2 *Castro donato vel cesso an dicatur donata vel cessa iurisdictio.*

CVM pertinentijs suis. † Quid autem contineatur appellatione pertinentiarum? dic quod omnia illa quæ lege, statuto, vel consuetudine deputata sunt, vt accedāt: sicut castro aliquādo deputata est iurisdictio. vel certū territoriū, qđ sibi respondeat: & ecclesiæ deputata est dos sua, & decimæ quæ iure parochiali debētur. vt in c. j. extrà de censi & extrà de deci. c. cū cōtingat. Et interdicto vnde vi, in quo est statutum q̄ immobilia & mobilia & dāna accedāt, vt in c. grauis. extrà de rest. spo. cū simi. q̄ omnia pertinētiarū [a] nomine cōprehenduntur. vt plene nòt. per Inn. in c. cùm ad sedem. extrà de rest. spo. & in c. ex literis. extrà de iure pa.

2 † Sed q̄d si princeps cōcedat castrū, vel donet, an iurisdictio dicatur cōcessa [b] vel donata dicit Bar. & Ang. q̄ sic. vt no. in l. ij. C. de bo. va. lib. x. quod vērum intellige, si castrum habeat ante annexam iurisdictionem, aliàs non credo, quod intelligatur conferre de nouo iurisdictionem: quia ex separatis non est recta illatio. vt l. Papinianus exuli ff. de minor. Alij dicunt quòd tunc etiam iurisdictio videtur ex hoc de nouo collata, quia beneficia principum sunt latissimè interpretanda: vt l. fi. ff. de consti. princ.

EPITOME.

1 *Fructus in libello quare sunt exprimend?*

2 *Petens fructus an teneatur certā quātitatē exprimere?*

3 *Cōdemnatus ad rei restitutionem, an teneatur ad restitutionem omnium fructuū. Et quid operetur titulus?*

4 *Cōdēnatus ad restitutionē fructuū, an possit deducere sumptus in ipsis pcipiēdis facto: & q̄d in colono? & n. §.*

6 *Fructuum appellatione quid comprehendatur?*

7 *Vua ex quibus vinum exprimitur, an sint fructus naturales, an industriales.*

8 *Domū habitādo, an dicatur q̄s fructū pcipere? & nu. 9.*

c SIMVL cum fructibus. Notanter † petuntur
1 fructus per actorē in libello: quia si non essent expressi in petitione, iudex non posset postea ipsos deducere ex suo officio in condemnatione: quod est intelligēdum de fructibus iam perceptis, ante libellum oblatū: hic enim necessariò sunt in libello petendi: nec aliter iudex de his posset ferre sententiam. In alijs autem fructibus perceptis post libellum oblatum, iudex ex officio suo sine partis
d aliqua requisitione præcedente pronuntiare [d] potest, & cognoscere, & sententiā ferrè, vt hæc habētur in l. pactū. ff. de vsu. & in l. ædiles. §. ité scriptū. ff. de ædilit edict. quod sequitur Inn. & Io. An. in d. c. grauis. extrà de rest. spo. Fallit autem in tribus casibus, vbi fructus præteriti temporis, & ante libelli oblationē pcepti possunt officio iudicis in cōdēnationē deduci sine aliqua petitione actoris: videlicet in interdicto vnde vi. vt l. j. §. rectissimè. & l. idem est §. fin. & l. si plures. ff. de vi, & vi ar. & in actione quod metus causa. l. sed & partus. ff. quod me. cau. & in cōstitutiōe. l. si quis in tātā. C. vnde vi. & quod in ea habetur. ad quod facit quod nota. in c j. extrà quod met. cau. in quibus casibus specialibus si lata fuerit sententia super re principali, vlterius ad fructus agi non posset, vel similia accessoria, per regulam traditā in l. iiij. C de postulā. & in l. eos. & l. in bonæ fidei. C. de vsu. quod not. in l. cētū capuæ. ff. de
2 eo q̄ cer. loco. & l. j. C. de iudic. cū si. † Illud tamē no. quòd quādo fructus petuntur, non est necesse certā
e quantitatē exprimere [e] in libello, sed sufficit, q̄ in processu causæ quantitas certa prout est possibile probetur. vt s. dixi in alia gl. de quo per Cy. in l. certū. C. de rei ven. Quādo autē fructus peti possunt, vel nō, tangitur per Bar. in l. si fundū. ff. de verb. ob.
3 Deinde † quæritur, an possessor condemnatus sicut tenetur ad rei ipsius restitutionem, ita teneatur ad restitutionē omnium fructuum. Pro cuius solutione sub breuitate, ac concluſiue distinguitur: aut quæritur de fructibus percepti, aut percipiendis, hoc est de hi, q̄ percipi poterūt. Primo casu, aut est bonæ fidei possessor, & cum titulo, aut malæ fidei, &

dei,& ſine titulo.Si bonæ fidei,aut fructus extant ſiue induſtriales ſiue naturales:& tenetur eos reſtituere,vel iure actionis,vel iudicis officio,ſecundum diuerſitatem opinionũ.vt in l.certum.C.de rei vendic.& ibi per Cyn.& facit l.fructus.C.de vſur.

a Aut ſunt cõſumpti, & [a] tunc non tenetur reſtituere nec compenſare.vt Inſtit.de offic.iudi.§.ſi verò. & ibi nota & Inſti.de re diui.§.ſi quis à nõ domino. niſi ipſe poſſeſſor expenſas in rẽ factas per eũ poſtularet vel vſuras prætij:nã tunc fieret fructuum & expenſarum compenſatio.vt l.ſumptus.& l.emptor.ff.de rei vendicati.de percipiendis autem non tenetur propter titulũ.l.vt ſi fundũ.& ibi not.C.de rei ven.cum ſimil.Secundo caſu principali,quando fuit malæ fidei poſſeſſor,ſubdiſtingue:quia aut nũquam habuit titulum,& tunc tenetur de omnibus, fructibus tam perceptis,quam percipiendis,& tam extantibus quã conſumptis.vt C.de cõd.ex leg.mala fide & l.ſi fundum.C de rei vẽ.& d.§.ſi quis à nõ domino.& ibi not.Aut habuit titulum,& tunc aut habuit titulũ ſolẽnem.& tenetur de fructibus perceptis extantibus,vel non extantibus.de percipien

b dis autem propter titulum non tenetur[b] vt dicta l. ſi fundum.niſi in quatuor caſibus ibi notatis. per gl.qui infraſcriptis legibus comprehenduntur.vt l. ſed & partus.in prin.ff.quod met.cauſ.l.ait prætor. §.per hanc ff.de ijs quæ in frau.credi.l.quemadmodum.in fin.C.de agri.& cenſi.lib.xj.& l.j.C.de fide inſtr.& iure haſtæ.ſi.libr.x.Aut habuit titulũ minus ſolennem:& tunc ſi fuit in mala fide,tenetur de omnibus fructibus tam perceptis,quã percipiẽdis. arg.d l.quẽadmodũ.& qđ no.in c.qui cõtra iura.de reg.iur.lib.vj.Si verò fuit in bona fide,tũc idem dicendum eſt quod ſ. dictum eſt in habente verũ titulum cum bona fide:nam hoc caſu quo ad fructus talis minus ſolennis titulus habetur pro ſolenni,licet non quo ad rẽ præſcribendam.vt probatur in l. bonæ fidei.ff.de acqui.rer.do.& confirmat gl.in l.ij. C.ſi quis rem mino.ſine decre.cõpa.lib.x.& in l.ſed & ſi lege.§.ſcire.& ibi per Bar.ff.de petitio.hæredit. & in l.ſi fur.§.j.l.vbi lex.in prin.ff.de vſuca.& per Dy.in c.poſſeſſor.extrà de reg.iur.libr.vj.quod eſt

4 valde not. † Quæ autem ſuperius dicta ſunt circa reſtitutionem fructuum,debent intelligi deductis

c prius expenſis [c] factis pro ipſis fructibus percipiendis.vt in l.fructus.ff.ſoluto matrimo.& l.ſi do mino.§.ſi.& ibi not.ff.de peti.hære.& l.fundus qui do.in prin.ff fami.ercif.& l.quod in fructibus.ff.de

5 vſu.† Quid ergo dices in colono,cui eſt fundus locatus ad reddendum dimidiam partem fructuum domino,nunquid de hac dimidia ſumptus per eum factos prius detrahere poterit, & reliquum reddere?videtur quòd ſic,per iura proximè allegata.In contrarium eſt veritas ſecundum Iacob de Are.& Barto.in d.l.fructus.& ſit ratio in caſu iſto,quia colonus videtur operas ſuas & impenſas ponere pro

d reliqua dimidietate quã lucratur [d].ar.l.cũ duobus. §.qui in cõcunda.ff.pro ſoc.& ibi no.& ita conſuetudo obſeruat,quę obſeruãda eſt.vt l.cum de lanionis.§.aſinam.ff.de fun.inſtru.& pro hoc bene facit

6 ꝙ no.gl.in l.idẽque.§.idẽ Labeo.ff.mã.† Sed quæ-

a *Conſumpti.Adde Ange.cõſ.lxxxij.& conſil.xxxiiij.ꝙbi dicit quod tenetur eatenus quatenus eſt factus locupletior.de quo per Ioan.de Imo.conſi.cxij.per do.Card.conſi.cx.Ber.*

b *Non tenetur.Adde ꝙ fallit in minore:quia poſſeſſor cũ tit. tenetur minori de percipiẽdis. per gl.ſingularẽ in l.pater.§. prædium. verſ. item ex diuerſo.ff. de min.& hoc no.quia dicit Ro. ſin. ſuis ꝙ ignoranter. & idẽ tenuit eius conſil. ccccliij.*

c *Expenſis. adde an expenſæ deducantur ex fructibus ꝙ debẽtur ti. lucratiuo. Rom.conſil. cxxx.*

d *Quam lucratur.Adde an colonus partiarius habeat intereſſe fructuum arbo. & an fructus pendentes diuidat cũ emptore fundi. Spec.in tit. de loc.§.9. Rom. conſi. ccclx.*

ro,quid cõprehendatur appellatione fructuũ?Dic quòd omne id,quod ad vſum hominis inductum eſt.vt l.in fructu.ff.de vſuf.leg.ſiue ſint fructus

e naturales [e],vt poma &c.ſiue induſtriales.vt frumẽtum,& ſimilia,vt l.

7 fructus.ff.de vſuris.† Sed nũquid vua de qua fit vinum,dicatur fructus naturalis vel induſtrialis?dic quòd eſt fructus induſtrialis:cũ in huiuſmodi fructu magna hominis induſtria requiratur.vt not.gl.in c.grauis.extrà de reſt.ſpo.& per Cy.in l.certũ.C.de

8 rei ven.† Sed nũquid habitãdo domũ

f dicatur quis fructum [f] percipere?dic quòd ſic.vt l.is qui bona.§.& ſi antiphona.ff.de pign.l.apud Iulia.§.j.ff.

9 de leg.j.& l.prædiorũ.ff.de vſu.† Per quod deciditur illa quæſtio,quòd ſi emptor domus,qui illã longo tẽpore inhabitauit,imputet expenſas victori.ꝙ ipſe victor poterit ſibi cõpẽſare fructus habitationis.vt in pal.l. emptor.& l.ſumptus.ff.de rei vendi.

EPITOME.

1 *Fructus & redditus differunt.*

2 *Paria ſunt legare fructum & ſumfructum,ſicut legare alimenta & victum.*

1 g Et *redditibus.*† Quæritur an inter fructus & redditus [g] ſit aliqua differẽtia. Dic quod ſic, vt habetur,& no.in l fundi Trebatiani. ff.de vſuf.lega.& l.patrimonij eo.ti.

2 †Sed inter fructũ & vſumfructũ nulla differẽtia eſt.paria enim ſunt legare fructũ & vſumfructũ.vt in l.cùm ita.& l.ſeq.ff.de vſuf.leg.Sicuti paria ſunt legare alimenta,vel victum, vel vt talis educatur.vt alimenta.& l.ſi. & ibi no.ff.de alim.& cibar.leg.& l. verbo victus.ff.de verb.ſign.

Fructuum appellatione quid contineatur.

No.an habitando domum dicatur quis fructũ percipere.

Not.an inter fructus & redditus ſit differentia.

e *Naturales.Adde qui dicantur fructus naturales, qui induſtriales.& qui ciuiles.Fran.de Aret.conſil.clx.& an oliua ſit fructus induſtrialis,per Barto.conſil.lxiiij. Bernar.*

f *Fructum.Adde an penſiones domorum ueniant appellatione fructuum.Franciſ.de Aret.conſi.ſuprà alle.Ale. conſi.clxxj.ij.lib. Bernar.*

g *Et redditus.Adde que ſit differentia inter fructus & redditus & prouentus Raph.Cuma.conſ.lxij. Ber.*

a *Ipso possessore. Adde Ang. cõsi. cccij. Francis. de Are. cõsi. xxj. vbi vide an sumptus deducantur. Ber.*

b *Et æstimatione. Adde quod voluit Rom. consil. cclxxxj. Bernar.*

c *Nec in interesse. Adde quòd licet interesse in processum non esset liquidatum, tamen iudex super eo debet cõdenare, & non reũ absoluere. ita Abb. in ca. cũ causam. de test. quẽ refert & sequitur ibi do. Benedictus Capr. & d. Mar. Soci. in c. ij. ar. xij. qõ. 9. de libel. ob. per dicta p Bart. in l. si quod ex pãphila. ff. de leg. ij. & idẽ do. Mar. So. in cap. dilecti. in gl. ij. de for. com. quia licet interesse nõ sit probatũ, iudex debet id æstimare per se vel alios, pstito sibi iuramento. c. fi. extra qẽ me. cau. & fuit opi. Io. Cal. vt refert primus doc. & subdit quòd si propter aliquã causam iudex nõ posset sumere aliam declarationem, quòd etiam non debet reum absoluere*

ET QVI percipi potuerũt. &c. Quando quis teneatur de fructibus percipiẽdis tractatũ est suprà in alia gl. Sed quomodo debet intelligi quod de percipiẽdis fructibus tractatur, an de percipiendis, hoc est qui percipi potuerunt ab ipso possessore [a], an quos percipere potuisset ipse petitor? Dic secundum Cyn. vbi supra, quòd aut possessor fuit in mora restituendi rem, quia fuit interpellatus: & tunc debet intelligi, quòd post morã teneatur de fructibus, qui percipi potuerunt ab ipso petitore, si res ipsa fuisset sibi restituta. ita intelligatur l. si nauis. & quod no. in l. fructus & l. ex diuerso. ff. de rei vendi. Aut possessor nõ fuit in mora, & tũc debet intelligi, vt teneatur de fructibus, quos ipse possessor percipere potuit, vt probatur in l. domum. cũ ibi notatis. C. de rei vendi. De hoc nota. per Bartol. in l. apud Iulianam. §. fructus. ff. de leg. j.

ET SI non extant in eorum valore & æstimatione [b] &c. hæc enim est iuris regula, quod quãdo id quod præstari debet, desijt extare per mortem, vel consumptionẽ: tunc recurritur ad eius æstimationẽ. vt l. item si verberatum. §. j. ff. de rei ven. & l. si ceruũ. §. effectus. ff. de ver. obligationi. & l. si quis ab alio. in fin. ff. de re iudica. & l. vinum. & l. quod te. ff. si certum peta.

EPITOME.

1 *Actor in libello non tenetur certã quantitatem in interesse nec in fructibus exprimere.*
2 *Interesse quid sit?*
3 *Interesse quotuplex sit? & nu. 4. & 5.*
6 *Cuius interesse ratio sit per iudicẽ habenda.*
7 *Lucri & damni an simul per iudicem sit habẽda. Et lucrum quomodo debeat accipi.*
8 *Interesse, siue sit in lucro siue in dãno siue extrinsecus siue intrinsecus vsque ad quantitatem ascendere posit?*
9 *Contractus quis dicatur certus siue incertus? & nu. 10.*
11 *Pœna siue interesse de quo hic quando committatur, & contra quos?*
12 *Interesse an petatur principaliter iure sed condẽnare in id quod interest probandum in executione. ar. not. per Bart. in d. l. si quod ex Pamphila. & in l. semper. §. in hoc interdicto. ff. quod vi aut clam. ad quod etiam adducit tex. in c. auditis de procur. vbi quãdo quantitas est incerta, tamen fertur certa sententia, sed non mãdatur executioni donec fuerit certificata: & faciunt no. p Barto. & Bal. in l. ij. C. de rese. ven. & per Bald. in l. j. C. de iu. do. impe. Quæro. in practica. Et ad de ad ea q̃ posui. §. in addi. incip. quantitatẽ. in §. simul cum fructibus. Franc. Cur.*
13 *actionum an officio iudicis? & nume. 13. 14. & 15.*
16 *Interesse an posit peti de iure canonico?*
17 *Quid dicendum de pœna addita in obligationem in cõtumaciam non soluẽtis?*
18 *Interesse qualiter probetur? & nu. 19. 20. 21. 27. & 28.*
22 *Quid dicendum de probatione interesse singularis, & quotuplex sit. & nume. 23. & 24.*
Iuramentum in litem in quibus actionibus locum habeat?
25 *An iuretur in litem propter latam culpam sicut propter dolum?*
26 *Dolus quis debeat interuenire vt iudex posit iuramentum in litem deferre?*
29 *Forma & modus probãdi interesse veritatis.*

ET IN florenis decẽ pro omni dãno & interesse &c. † Licet hic exprimatur certa quantitas interesse, tamen de necessitate actor non tenetur nec in fructibus, nec in d
c interesse [c] in libello certã quãtitatem exprimere. sed sufficit in processu liquidare. vt suprà dixi. in glos. super verbo tot & tantos fructus. numero 2. Ad hoc autẽ interesse tenetur ipse reus, si mandato iudicis rem non restituerit vt dicta. l. qui restituere. ff. de rei ven. super quo interesse statur iuramento actoris, si reus est in dolo: aliàs de interesse probabitur p alios modos à iure introductos. vt d. l. qui restituere. & l. quoties. ff. de regu. iur.

2 De quo latius dicam infrà. † Huius igitur gratia, quia de interesse mentio hîc habetur, quæro de aliquibus. & primò quæritur quid sit interesse [d]. & respondet glos. in l. j. C. de sentent. quæ pro eo quod interest. quòd interesse est dãnum emergens, vel lucrum cessans. cuius quidem diffinitionis sensus est secundum sanum & rectũ intellectũ, quòd interesse nihil aliud est, nisi cũ quis damnũ sensit, vel in perdendo proprium, vel in nõ acquirendo lucrum. Alij tamen sic diffiniunt. Interesse est æstimatio damni ex eo contingens, quo aliquid fieri cessatur, quod fieri debet, vel dari cessatur, quod dari debet, vel fit quod fieri non debet: quæ diffinitio

Quid sit interesse. Adde Spe. latè in titul. de fruc. & interesse per totum. vbi latè Bal. in l. j. C. de sentẽ. quæ pro eo quod interest profe. Ber.

probatur

probatur his legibus.ff.de verborum oblig.l.ſtipulationes non diuiduntur. §.final.l.naturalis. ff.de præſcrip verbis .& l.hoc interdictum. ff.de vi & vi arma.l.Iulian.in prin.& l.j in fin.& ibi not.ff.de
3 actio.empti. Secũdò † quæritur quotuplex eſt intereſſe? & gl.in d.l.j.ff de actio.empt.& gl.in l.j.C.de ſent.quæ pro eo quod intereſt.dicunt quòd eſt triplex,ſcilicet cõuẽtũ,cõmune,& ſingulare.alij quos refert Cyn.in d.l.prima.C.de ſententia quæ pro eo dicũt,quòd eſt tantùm vnicũ intereſſe,quòd tripliciter æſtimatur,vel ſingulariter,vel cõmuniter,vel cõuẽtionaliter.Dic latius vt ibi de hoc no.& p Inn. in c.ſacro.extrà de ſen.excõ.per Dy.in c.mora ex-
4 trà de reg.iur.lib.vj.Eſt † & ſecũda diuiſio intereſſe, videlicet quòd quoddã eſt intereſſe circa rem,quod ab aliquibus appellatur intereſſe extrinſecũ & quod dã intereſſe extra rẽ,quod ab aliquibus appellatur intereſſe extrinſecũ.Eſt autẽ intereſſe extrinſecũ, defectus valoris & bonitatis ipſius rei,vel alterius cõcoherentis,vel dependentis ab ipſa re,ipſamq; rẽ vbique concomitantis & inſequẽtis.Exemplum eſt tam in pretio rei aucto,vel diminuto,quã circa intereſſe ſerui eluſcati vel æqui caſtrati,vel alterius animalis.vt in l.iij.§.ſit reddita.ff.cõmo.& in l.j.§ ſi res depoſita.ff.depo.quàm etiã circa intereſſe ſerui hæredis inſtituti:vt l.inde Neratius.§.j.ff ad le.aqui. & l.venditor hominis.ff.de euict.cũ ſimil.Intereſſe verò extra rem ſeu extrinſecum eſt defectus vtilitatis ipſam rem non contingẽtis,nec rem inſequẽtis:ſed perſonæ cohærentis:vt patet in pœna commiſſa propter rem nõ ſolutã alteri ſua die,quę non fuiſſet cõmiſſa,ſi ſolutio facta eſſet ſtipulatori ſua die.vt l.nũmis.ff.de in litem iuran.& l.inficiando. ff.de furt.& in vẽdicatione ſeruitutis aquæductus ad prædiũ meũ.Nam alterius non tantùm intereſt vti hac ſeruitute,quantùm mea:vt in l.cũ fundũ.ff. de leg.ij.& in familia,quæ fame perempta eſt,quia promiſſam pecuniam nõ recepit.l.ſi ſterilis.§.cùm per venditorem.ff.de act.emp.cũ ſimi.& pro hac di
5 uiſiõe,facit l.Lucius.& l.Titius.ff.de ac.emp.† Prætereà eſt & tertia diuiſio,quia quoddã eſt inttereſſe, quod cõſiſtit in dãno paſſo in re,vel ꝓpter rẽ de agitur,quodã eſt quod cõſiſtit in lucro miſſo in re ipſa, vel propter eam.vt in d.l.j.C.de ſen.quæ pro eo quod intereſt.& in iuribus quæ infrà annotabũtur.
6 Videndum † itaque reſtat cuius intereſſe ratio ſit habenda per iudicem:& primò circa intereſſe extrinſecũ & intrinſecũ.In quo dic ſecũdũ gl.eſſe diſtinguendum.Aut agitur ad intereſſe,quod nõ eſt traditũ vel factum,quod tradi vel fieri debuit.aut agitur ad intereſſe quo ad malè traditũ,vel factum, ꝙ bene fieri & iuſtè tradi debuerat.Primo caſu venit intereſſe in condẽnatione intrinſecũ tm̃,& non extrinſecũ.vt l.ſi ſterilis.§.cũ per venditorem.ff.de act.empt.& in l.venditor hominis.ff.de euict.cum ſimil.& l.illud.& l.item ſi ſerui.ff.de ædi.edi.Fallit quando intrinſecũ circa rem non põt venire,propter ipſius rei naturam,vt eſt in pecunia:quia tunc venit intereſſe quòd eſt extra rem vt in l.iij.§.finali.ff.de eo quod certo.Secundo autem caſu dic, quod habenda eſt ratio per iudicem vtriuſque intereſſe in condemnatione.vt in l.j.§. hoc interdictũ.ff.de vi & vi ar.ff.de fur.l.inficiando.& ff.de in litẽ iuran. l.numinis.cum ſimilibus:quã diſtinctionẽ tenet glo.in d.l.j.C.de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profe.&
7 ibi per doctores. † Deinde quæritur an lucri ſimul & damni ratio per iudicẽ ſit habenda.Lucrum autẽ intelligitur omnibus expẽſis atque dãno deductis.vt in l.mutius .ff.ꝓ ſocio.& plenè not.per Innocẽ.& alios in c.paſtoralis.extrà de deci.In quo articulo glo.in d.l.j.dicit,quòd ratio lucri olim iure antiquo regulariter nõhabebatur per iudicem,niſi in certis caſibus,ſecundum Petr.videlicet quando lucrũ eſſet cũ alterius tertij iniuria:vt l.ſi is cui.§.fin. ff.de furt. & in l.deniq;.ff.ex qui.cauſis maior.
a & quando lucrũ ipſum eſſet à fortuna.vt in d.§.cùm per venditorem. Ratio autẽ damni & olim & hodie fuit,& eſt habenda cum diſtinctione, de qua ſuprà: quia aut agitur, quia non eſt factum quod fieri debuit,vt ſuprà dixi.alij dicunt quòd olim & hodie venit lucrum regulariter:& ſic vtrumque ius eſt vniforme:& hoc per caſus illarum legum, qui not.in d.§.cùm per venditorem, per quos caſus eligitur regula,quòd lucri ratio ſemper habenda fuit iure antiquo & ita fortius hodie,quia hæc regula hodie eſt confirmata per dictam l.j.quam opin.tenet Cyn.ibi. fallit tamen hæc regula in prædictis duobus caſibus. Alij vt Iacob.de Are. & Iacob.But.diſtinguunt ſic:Aut lucrum eſt computandum cum aliena iactura,vel à fortuna,& non venit lucrum,nec olim nec hodie.vt l. is cuius.in fin.ff.de furt.& in l.deniq;.ex qui.cau.ma.& in d.§.cùm per venditorem.aut eſt computandũ ſine alterius iniuria cum perſonæ tantùm ſola induſtria.& tunc aut tale
a intereſſe eſt incertum,[a] & non eſt habẽda eius ratio per iudicem olim nec hodie. vt l.ij.§.portio.ff.ad legẽ Rod.de iact.aut eſt certũ,& tunc aut agitur propter malefactum,& venit lucrum olim & hodie:vt l.ſi fundus. in fin.ff.de loca.& condu.& l.venditor.ff.de euic.aut agitur,quia nõ eſt factum quod fieri debuit:& tũc aut merum factum erat in obligatione, ꝙ fieri eſt omiſſum,& tunc venit intereſſe in lucro olim,& hodie.vt l.ſi commiſſa.ff.rem ratam hab.aut non erat merum factum,ſed miſtum in

Intereſſe intrinſecũ.

a Incertum. Adde quòd Ro. ſingul. ſuo incip. tu ſcias quòd in l.ſi conſtãte. dicit quòd licet aliàs ubi lucri ceſſantis ſit habẽda ratio, tamen fallit in piſcatore, aucupatore, & venatore. Bernar.

obligatione: vt puta rem tradi? & tũc nec olim nec hodie venit lucrũ, vt in dicto §. cùm per vẽditorem. Cui quò ad hanc vltimum casum non assentio, sed sto cum opinio. præcedenti.

8 Inde † quæritur vsque ad quam summam vel quantitatem potest ascendere istud interesse, siue sit in lucro, siue sit in damno, siue intrinsecum siue extrinsecum? Super quo licet sint diuersæ opin. in d. l. vnic. tamen concludiue dic secundum glo. & doctor. quod in contractibus habentibus certam quantitatem, vel naturam potest interesse ascendere vsque ad duplum tãtùm, & non vltrà. In cęteris autem contractibus continẽtibus incertam quantitatẽ vel naturã potest interesse excedere duplũ, vt colligitur in d. l. j.

a Pœna. Adde latè Koman. consilio cccclix. Bern.

9 Sed † relinquitur adhuc maior dubitatio, quis dicatur contractus certus vel incertus? & in hoc opi. sunt varię. Dicit enim gl. in d. l. j. quòd quãdo in obligatione est factum, tunc contractus incertus dicitur: si verò obligatio cõtinet quid dari, tunc dicitur cõtractus certus. argumen. in l. vbi autem non apparet. §. qui id quod. ff. de verborum obligat. Alij dicunt quòd si obligatio continet aliquid habens certos fines limitatos à natura, vel ab hoie, vt fundus, vel asinus, tũc si cõtractus appellatur certus. si verò obligatio cõtinet quid, quòd non habet fines suos ab homine, vel natura limitatos, tunc contractus dicitur incertus. nec mirum si à rebus obligatio & contractus naturam suam assumant. vt in l. stipulationes non diui. in principio. ff. de verborum obligationibus. Alij vltramontani, quos videtur sequi Iacob. Butrigari. dicunt quòd illi appellantur contractus certi, in quibus habere possumus mutuam relationem hincinde. vt puta, si vendidisti mihi rem pro centum, videris illam tantùm æstimasse, & hoc est meum interesse & tuum. Et sic istud interesse quod certum est, ab vtraque parte non potest duplum ipsius quantitatis excedere.

10 Vbi † autem in obligatione nõ est certum quid deductum, ad quod possit haberi respectus, vt puta, quia permittitur factum simpliciter sine expressione certæ quantitatis, vel certæ mercedis, tunc contractus iste appellatur incertus: vt in dicta l. vbi autem non apparet: & poterit hoc casu interesse duplum excedere. Non ergo secundum hanc opinionem, est fienda differentia an in obligatione sit factum vel datio. sed illud solùm est attendendum, an certa quantitas sit in obligatione, vel nulla: vt patet ex præcedentibus. Et prædicta sunt intelligenda vera quãdo interesse petitur pro eo quod est omissum fieri qđ fieri debuerat. Sed si peteretur pro eo quod est factum quod fieri nõ debuerat: tunc quia hoc casu venit interesse extrinsecum, vt suprà dictum est, puto quòd tale interesse duplum possit excedere, per iura circa hoc superius allegata. Sed dicet quis, quid est illud quod est duplandum? Dic secundum veram opinionem gloss. & doctores. quòd est pretium rei, non pretium conuentum: licet aliqui contrà: vt no. in dicta l. prima C. de sententia pro eo quod interest.

11 Vlterius † quæritur, quando pœna a vel interesse
a de quo loquimur, committatur, & contra quos. Dic quòd aut pœna vel interesse adijcitur facto diuiduo, aut indiuiduo. & si quidem adijcitur facto diuiduo, dic vt habetur & not. per glossam & Bartol. in l. secunda. §. item si in facto. ff. de verborum obligationib. Si verò adijcitur facto indiuiduo, tunc dic vt habetur & notatur per eundem in l. eadem. §. Cato. ff. de verborum obligationibus.

12 Deinde † quæritur, an interesse petatur principaliter iure actionis, an iudicis officio? Breuiter concludendo multorum opiniones sic distingue. Aut agitur ad interesse propter id quod factũ est, quod fieri non debuit, aut propter id quod factum non est, quod fieri debuit, aut propter id quod datum non est, quod dari debuit. Primo casu, petitur inter esse simpliciter iure actionis in libello, cũ ipsum interesse sit in obligatione: vt in l. Iulianus. §. primo. & secundo. ff. de actioni. emp. & ff. loca. & conduct. l. si fundus. in fin. & ff. de verborum obligationi. l. quoties. & ff. de donatio. causa mortis. l. si filio. & l. illud & l. si is. & ff. de condictione furt. l. in re furtiua. & ff. de vi & vi armata. l. prima. §. hoc interdictum. ad quod faciunt omnia iura, in quibus venit interesse propter delictum. Secundo casu quando agitur propter id, quod factum non est quod fieri debuit, tunc subdistingue. aut in obligatione principali erat merum factum, vt scribere librum, vel ædificare domum, aut factum mistum, vt rem tradi, vel restitui. Primo casu agi potest ad interesse, & super eo diuersimodè libellus potest formari, secundum diuersitatem opinio. Nam secundùm aliquos potest iure actionis principaliter peti ipsum factum in libello: & interrogabitur reus an velit facere: & si responderit quod non, tunc iudex ex officio condemnabit eum ad interesse: vt notatur per glossam & doctores in l. prima. ff. de actio. empti. Vel secundùm alios interrogabitur reus ante libellum, an velit facere, & si dixerit quòd non: tunc libellus producetur contra eum, in quo interesse solùm petetur, vel secundum alios poterit factum in libello principaliter postulari, & conditionaliter interesse hoc modo: peto Sempronium condemnari ad ædificandum mihi domum, quam si facere recusauerit peto ipsum condemnari ad centum pro meo interesse &c. Quorum omniũ opinio. veræ sunt, & practica

cticabiles prout not.in d.l.j.& per Bartol.plenè in d.l.ſtipulatiões nõ diuidũtur.in pe.quæſtio.Et facit l.ſi qs ab alio.& ꝙ ibi no.ff.de re iud.& l.ſi pœnã.ff. de verborũ obl.& l.ſi.ff.ſi quis in ius,vo.nõ ier.& ff.de arb.l.diẽ proferre.§.fin.Si verò in obligatione ſit factũ miſtum, vt rẽ tradi, vel reſtitui.& tunc licet,gl.ſint variæ in libelli formatiõe.vt no.Inſti.de empt.& vendit.§. pretium.& in.l.j ff.de ac.empt.

13 †tamen cõſiderãdũ eſt,vt diſtinguamus,aut tractatur de intereſſe quod habetur ex cõtractu bonę fidei, puta emptiõis & vẽditiõis,aut ex cõtractu ſtricti iuris,vt ſtipulatiõis.Primo caſu aut quæritur de intereſſe ꝙ ſuccedit loco rei vẽditæ,aut de eo ꝙ accedit ipſi rei vẽditæ.ſi quidẽ quæritur de eo ꝙ loco rei,ſuccedit tũc aduertẽdũ eſt,nã aut vẽditor habet facultatẽ rei tradẽdæ,& tũc res ipſa eſt principaliter in libello petẽda.& iudex ex officio in pœnã rei cõtumacis cõdẽnationẽ faciet fructuũ & intereſſe. Et hoc modo debet intelligi opinio Martini,de qua no.in d.§.pretiũ.& ĩ d.l.j.Aut nõ habet facultatẽ rei tradẽdæ,& tũc intereſſe debet principaliter peti in libello iure actionis tãquàm ſubrogatũ ſit in loco ipſius rei legis poteſtate,vt probatur in l.ſi ſterilis. §.cùm per vẽditorẽ.ver.nec enim &c.ff.de ac.emp. & l.j.in prin.ibi agitur &c.ff.eo.ti.licet alij contrà. vt refert Cy.in d.l j.C.de ſen.quę pro eo ꝙ intereſt.

14 † Vbi autẽ tractatur de intereſſe,quod accedit ipſi rei,& ſunt fructus & partus:tũc tale intereſſe non deducitur principaliter in libello iure actiõis:ſed iudex ſuper re principali aditus,hoc intereſſe ex ſuo officio deducit in cõdẽnationẽ.vt l.videamus.§.ex cauſa.ff.de vſur. in l.ædiles §.itẽ ſciendũ.ff.de ædil. edi.Secũdo caſu principali,cũ tractatur de intereſſe quod debetur ex cõtractu ſtricti iuris:vt ſtipulatione.aut in obligatione eſt rẽ tradi,aut rẽ reſtitui.primo caſu id in libello petẽdũ eſt iure actiõis:quia legis poteſtate in obligationibus rẽ tradi ſuccedit obligatio ad intereſſe.vt l.ſi qs ab alio.ĩ fi.ff.de re iu. ficut in obligationibus faciẽdi.nã tradere facti eſt, vt l.ſi rẽ tradi.ff.de ver.obl.& hoc ſequitur Dyn.in c.mora.extra de re.iur.& Bar.in d.l.ſtipulationes nõ diuidũtur.ſi verò in obligatione eſt rẽ reſtitui,tunc diſtinguitur, aut reus habet facultatẽ ipſius rei reſtituẽdæ, & tũc res in libellò petitur principaliter qñ reus compellẽdus eſt præciſè reſtituere.vt l qui reſtituere.ff.de rei ven ſi autẽ nõ habet facultatẽ reſtituẽdi,& culpa ſua res perierit tũc iure actiõis,in libello intereſſe petitur principaliter : quia ipſum intereſſe legis poteſtate ſuccedit in obligatione.l. in ſumma.§.ſi ſeruum.ff.de conditio.indebi.& l.in re furtiua.ff.de cõ.fur.quod ſequitur Bar.in d.l.ſti-

15 pulationes.† Tertio autem caſu principali, quando dari eſt in obligatione,& agitur ꝓpter id, quod non eſt datum,quod dari debuit:& tunc glo.diſtinguit,aut agitur ex cõtractu nominato,aut innominato.Si nominato,tunc aut res ipſa extat,& petenda eſt principaliter in libello,quia iſto caſu intereſſe nõ ſuccedit in obligatione,vt in l.vbi autẽ non apparet.ĩ fi.ff.de ver.ob.& l.mortuo boue.ff.de leg. ij.aut nõ extat res,& tũc res ipſa petitur iure actionis principaliter in libello,ac ſi ipſa extaret,Verùm quia dari nõ põt,iudex ex ſuo officio ſuper intereſſe ſententiam ferre debet.l.ſi ſeruum.§.fi.& l.eum qui.§.fi. ff.de ver.obli.Si verò agitur ex contractu innominato.tunc ſecundum aliquos poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe.arg.l.naturalis.§.j.ff. de preſ.ver.Ideóque iure actionis debet principaliter intereſſe in libello peti.Alij autem dicunt, quòd officio iudicis:per d.l.ſi ſeruum.quæ generaliter loquitur.Quicquid tamen ſit, tu qui vis practicarẽ,reiecta huiuſmodi ſubtilitate debes ſemper in libello tuo iudicis officium implorare ſimpliciter,non exprimendo qualitatem officij,an ſit nobile, vel mercenariũ: quia ſermo ſimplex interpretabitur, poſteà ſecundùm negotij qualitatem & proferentis mentem : vt l.ſi quis intentione ambigua.ff.de iudicijs.& præmiſſa procedunt cùm intereſſe temporis præteriti poſtulatur . Vbi autem intereſſe contingeret poſt litem conteſtatam, tunc ſine partis requiſitione poterit iudex ex ſuo officio reum ad tale intereſſe condemnare:& idem in fructibus.vt in l.ædiles.§.item ſciendum.ff.de ædil.edict. & nota per Innocen.in capi.grauis.

16 extrà de reſti.ſpolia.† Sed circa prædicta quæritur an intereſſe, de quo ſuprà, poſsit peti de iure canonico? dic breuiter quòd ſic, licet enim eo iure prohibeatur petitio vſuræ,tamẽ conceditur petitio ad intereſſe . vt no.per gl. & doc.in c.conqueſtus.extrà de vſu.& facit ca.ij.& iij.extrà de fideiuſ.cũ ſi.& ex hoc ſequitur quod ſi tibi dedi mutuo cẽtũ quæ mihi ſoluere ꝓmiſiſti ad nũdinas ſancti Michaẽlis,& fuiſti in mora non ſoluendi,quòd potero à te vltra ſortem pe-

a tere intereſſe a meum,nec erit vſura: vt in l.ſecunda.ff.de eo quod cert.loco.not.in l.curabit.C.de act.emp.per

17 gloſſ.& docto.† Quid autem de pœna adiecta in cõtractu in contumaciã nõ ſoluentis? Dic vt not.Docto.in l. cũ allegas.C.de vſu.& Bart.in l.cùm ſeruus ita.ff.de condi.& demonſtrat. & ego ſcripſi infrà.de actio.hypot.

18 † Reſtat nunc quærere qualiter intereſſe probetur. Super quo eſt attendendũ:aut enim quæritur de probatione intereſſe cõmunis,vel conuẽti,aut de probatione intereſſe ſingularis.Primo caſu,cũ quæritur de probatione communis vel conuenti intereſſe,quod idẽ eſt qđ ipſius ęſtimatio rei:vt l.ſi vẽdidero.§.j.ff.de furt.

a *Intereſſe. Adde Ro. conſi.cj.Alexan.conſil. ccxxj. Raphael. Cum. conſi.cxxxix.Bern.*

aduertẽdum est quòd valor, seu æstimatio rei probatur secundum not. per glo. & docto. in l. ij. C. de rescind. ven l. & l. pretia rerum. ff. ad leg. Falc. habita consideratione loci & temporis redditus & ipsius rei qualitatis & circunstantium rerum: vnde aut tractatur de probatione ęstimationis rei immobilis vt domus vel prædij: aut de probatione æstimationis rei mobilis, vt fruméti vini seu olei, vel alterius. Primo casu probanda est æstimatio per testes.

a Sic ponat. Adde qualiter testis debeat deponere super valore rei Alexá. consil. clxx. ij. ij. vol. & valor rei nunquã debet inspici nisi quantũ est in foro. secundum Bar. in l. septẽ de ero. mils. anno. xij. C. vbi dicit esse casum, & alius est casus in c. j. de emp. & vẽ. & intellige de rebus vendibus. B. Not. formã capitulandi quando probatur de æstimatiõe rei.

19 Forma † autẽ ponẽdi, & capitulandi quo ad patrẽ, & deponẽdi quo ad testẽ. talis esse debet, vt pars sic ponat [a] & testis sic deponat, quòd ex tali fundo communiter, & communi cursu annis singulis percipiuntur, & colliguntur, & percipi & colligi possunt tot fructus. Itẽ quod in contrata seu territorio. in quo positũ & situm est ipsum prædiũ, vel fundus, & de alijs confinibus & adducentibus prædijs ibidem cõuicinis tanti fructus percipiuntur, & percipi consueuerunt quãti superius dictũ est. Item & quòd dictus fundus communi æstimatione valet x. & tantũ communiter venderetur & pro simili petitio & valore vẽdi consueuerũt, & venditi sunt cõsimiles fundi, vel consimilia prædia dicti loci & territorij. vt hæc probantur in d. l. pretia ff. ad leg. falc. & in l. si quos. C. de rescin. ven. & ff. de iure fisi. l. nõ intelligitur. §. di. fratres. & l. Caius. §. Titius. ff. de leg. ij. cum fi. Secundo casu cum quæritur de æstimatione rei mobilis, tũc probatio fieri debet per testes, qui dicant, quòd saccus frumenti valuit tali tẽpore: & in platea, in qua vendi publice frumẽtum consueuit, solidis. xx. & ante ipsum tempus, & post. Nam non sufficeret probare, ꝙ vna die tantũ valuit: quia sic ęstimatio esset singularis, quæ nõ attenditur: sed illa sola debet attẽdi, quæ in vsu fuit magis cõtinua. vt in d. l. pretia rerũ. & ibi per Barto. & ita attendi debet æstimatio quæ vsitata est in foro publico ciuilis illius. vt argu. C. de eroga. mili. anno. lib. xij. & l. septem diebus. & l. speciebus. de coartalibus. libr. xij. Codicis.

20 Sed † quęritur pro declaratiõe prędictorum, quid si vnus testis, vel duo dicant. res valet tantùm, quia darem tantùm, vel ipsam emerem pro tanto, nunquid ex hoc legitimè, probatur, quòd res sit tanti valoris? Videtur quòd sic quia res tantum valet, quantùm vendi potest. vt l. si seruus. §. primo. & ibi not. ff. de condictio. furtiua. & l. si quis vxori. in fine ff. de fur. ergo &c. Tu dic contra. nam per hoc non est probata vera æstimatio rei: quia pretia rerum non debent considerari secundum affectionem singulorum? sed secundum quod communiter & communi cursu vendi possunt. vt in dicta l. pretia rerum. non ob. illa regula. l. si seruus, quia debet intelligi, quòd res tantùm valet quantum vendi potest. scilicet communiter, & communi cursu, palam & publicè. non ab vno emptore, sed à pluribus. Et ideo si decem vel plures testes deponerent singulariter, quòd quilibet eorum tantum daret, si res proponeretur venalis, fortasse legitimè probarent veram æstimationem rei, quia talis numerus testium induceret communiter rem esse tanti pretij.

21 Quid † si producuntur testes super valore frumenti, qui dicunt, quòd tali tempore valuit saccus frumenti solidis xij. sicut fuit M. cccc xliv. an iudex condemnabit in tali æstimatione? dic quòd non, quia pretium, vel æstimatio insolita, & quę occurrit vno solo tempore, non debet attendi. sed illa æstimatio est attendenda, quæ est in communi cursu, & consuetudine, vt probatur in d. l. pretia rerum. & ibi not. per Barto. quod est not. Et ideò reus, qui cõuenitur ad talem, vel simílem æstimationem debet esse cautus, & probare quod talis æstimatio, & emptio non consueuit communiter contingere in ipsa ciuitate. Debet etiam probare, si de pretio rei immobilis quæritur, de vitijs, & oneribus ipsius rei incumbentibus, propter quæ valor diminuta: vt puta quòd est res emphyteutica, vel feudalis, vel debet talem seruitutem, & similia: quia ex hoc colligitur, quòd res ipsa sit vilioris pretij.

22 Dixi † vlterius principaliter quod aliquando tractatur de probatione interesse singularis, & in hoc est opi. apud doc. vt refert Cy. in d. l. j. C. de sen. quæ pro eo. in pe. q. Sed tu clarius circa iuteresse singulare sic distingue: quoddam enim est interesse affectionis, quoddam interesse veritatis. vt colligitur in iuribus s̃. scriptis. Aut ergo quæritur de probatione fienda circa interesse affectionis, & in hoc dic quod interesse affectionis probatur per solum iuramentum in litem deferendum per iudicẽ, dummodò concurrant illa, quæ sunt necessaria ad hoc, vt si locus huic iuramento in litem, quæ sunt tria secundum quod not. gloss. & Bart. in d. l. actionibus. ff. de in lit. iur. & latius scripsi infra, circa responsionem, quam facit reus præsenti libello. in gloss. super

23 verbo, iusiurand. videlicet, † Primò natura ipsius rei quæ talis esse debet. vt super ea cadat affectio, vt puta liber, æquus vel seruus, & simil. aliàs non defertur hoc iuramentum. vt l. nummis. ff. de in li. iur. vt puta si sit pecunia, vt ibi. Nisi pecunia fuisset subrogata loco speciei, & in ea fuisset dolus commissus directè, vt l. pe, ne quis eum qui in ius vocat. est. Secundò debes attendi natura actionis intentatæ. vt talis sit: quòd super ea possit tale iuramentum deferri, quod quidem contingit in tribus casibus, videlicet, sit actio sit bonæ fidei, vel actio

in rẽm

in rem, vel actio arbitraria. vt dicta l. in actionibus. Et quod dixi in actione bonæ fidei, intellige, verum in actionibus bonæ fidei directis, quia aliud est in contrarijs. vt l. ei apud quem. ff. depos. Et etiam intellige in illis actionibus, in quibus petitur aliquid restitui, vt in depósito & commodato: vt l. ij. §. in hac. ff. commo. & l. sed si possessori §. si cum. de hęre ditate. ff. de iureiur. & l. j. §. in depositi. ff. depo. & l. si
24 quis. ff. loc. Vbi † autẽ petitur aliquid tradi tanquã debitum, vt in actione ex empto, dubitatio est, an iuretur in litem, quia videtur quòd sufficiat interesse præstare vt l. prima & ibi not. ff. de actionibus empti. Verius tamen est, vt hic distinguatur, an vẽditor habeat facultatem rei restituendæ: & non vult restituere, & tunc fit locus iuramento in litem propter dolum suum sic debet intelligi gloss. in dicta l. in actionibus, aut non habet facultatem restituendi, & non iuratur in litem. sic procedit opinio Azo. in summa. Deinde dixi, quod habet locũ tale iuramentũ in actionibus, in rẽ quod intelligas esse verùm, etiam in illis, quæ non dantur pro pleno dominio, sed pro aliquo iure cohærente rei. vt in hypothecaria & confessoria. Institut. de actionibus. §. præterea quasdam actiones, & l. si fundus. §. in venditione. ff. de pignorib. & l. eum qui. §. publiciana ff. de publica. & l. harum in fin. ff. si ser. vẽdice: Tertiò dictum est in actionibus arbitrarijs locum esse tali iuramento: vt dicta l. in actionibus. est ne verũ hoc simpliciter pro cuius declaratione est primò scien-
a dum, quæ dicantur actiones arbitrariæ a quod dic secundùm Bart. vbi supra quòd omnes illæ actiones, siue sint reales siue personales, siue mistæ, dicuntur arbitrariæ, in quibus ad mandatum ipsius iudici & secundũ præceptum suũ nõ restituitur res petita in iudicio, probatur in l. qui restituere. in fin. ff. de rei vendicatione. & melius in dicto §. præterea. licet à regula excipiantur aliqui casus, per gloss. in dicta l. in actionibus. Sed secundùm Barto. ferè illi omnes casus excepti comprehenduntur sub dicta regula, excepto vno, qui habetur in l. pen. §. j. ff. ne quis eum qui in ius voc. Tertiò principaliter debet concurrere, vt sit locus huic iuramento, dolus aduersarij, vt probatur. C. de in lit. iurãdo. l. ij. nam propter culpam regulariter non iuratur in litem. vt in dicta l. in actionibus verfic. sed in his omnibus & in l. videamus. §. fina. ff. de in litem iurando. facit in actione tutelæ: vt l. ij. & iiij. C. de in lit. iuran. vbi propter culpam iuratur contra tutorem.

25 †Sed nunquid propter latam culpam, sicut propter dolum iuratur in litem? gloss. in d. l. in actionibus. tenet quòd non. Et sic culpa lata isto casu non æquiparatur dolo de quo plenè not. Bart. in l. quod Nerua. ff. depo. l si mora. ff. solut. matri.

26 Sed † iste dolus qui requiritur, quando debet interuenire, ad hoc vt iudex possit hoc iuramentum deferre? Dic breuiter quòd in actiõe bonæ fidei sufficit quòd dolus interceſſerit tempore contractæ obligationis, vel posteà in non parendo parti. Et idem dico multò fortius, si interceſſerit in non parendo iudici: vt l. j. §. in depositi. ff. de depos. l. iij. §. in hac. ff. commod. & in l. in actionibus. de in lit. iur.

In actionibus verò stricti iuris arbitrarijs, vel alias in rẽ debet dolus interuenire in nõ parendo iudici, etiã si nõ pareatur parti. vt l. qui restituere. in fi. ff. de rei vendic. & l. arbitrio. §. j. & in princ. ff. de dolo. & est ratio diuersitatis, quia in bonæ fidei iudicijs, bona fides est de substãtia cõtractus: sed in stricti iuris actione, vel alijs arbitrarijs non est de substantia cõtractus, sed de accidenti. vt not. in l. bonam fidem. C. de action. & obligat. & l. eleganter. in princip. ff. de dolo. ideóque grauius agitur contra obligatum ex contractu bonæ fidei, quã ex contractu stricti iuris. & ex his patet solutio ad aliud, videlicet quando iudex debeat istud iuramentum deferre, quia respondetur q͡p in actionibus bonæ fidei iudex defert lite contestata, & ante sententiã, quia ante omnia dolus debet probari: vt d. l. in actionibus. & l. ij. ff. de in litem iuran. Ergo ante sententiam debet deferri, quia probatio fit ante sentẽtiã lite tamen cõtestata. vt l. exceptionẽ. C. de probat. Sed in actionibus stricti iuris arbitrarijs, vel in rem, iudex a defert post sententiã super re principali latam: quia tunc dolus committitur non parendo iudici. vt d. l. qui restituere. cum similibus. Ideóque videmus, quòd in arbitrarijs actionibus duæ feruntur sententiæ, vt in l. si cum exceptione. §. in hac. quod metus cauſ. Quartum autem & vltimũ quod requiritur in tali iuramento est habilitas personæ iurantis, scilicet quod sit dominus litis, vel quasi dominus, & quòd sit pubes. vt l. quod vulgo. & l. videamus. in princip. §. j. ff. de in litem iuran.

27 †Nunc transitum facio ad interesse veritatis. quod quidem dupliciter probari posse ostenditur. Vno modo per iuramentum partis, quod appellatur iuramentum in litem veritatis, alio modo per testes, quod est regu-
28 lare. Venio † ad modum probandi per iuramentum in litem. In quo dic primò q͡p ad hoc, vt locus huic iuramento sit, duo debent concurrere: vt no. gl. & Barto in d. l. in actionibus. scilicet dolus aduersarij, & difficultas probationis. Ideò dixi de dolo aduersarij, quia propter culpam non iuratur. vt s. dixi in iuramento affectionis. nec attenditur in hoc iuramento, quando dolus fuit commissus, nec an interuenerit, in non parendo iudici, vel parti: vt dicta l. in

a *Arbitraria. Adde pro materia arbitrariarum actionum & dendũ. Fráciſc. Duarenum in ſuis commentarijs ad tit. de in litem iurand. ff. & ibi plenè tractat.*

actionibus. §. planè. & l. nūmis. ff. de in litem iurand. & l. si quando. C. vn. de vi. Illud autem quod subijcitur de difficultate probandi, intelligе difficultatem subesse, siue res non possit ad oculum demonstrari, quia non sit in rerum natura, vel quia aliter non apparet. vt l. cùm res. §. penultimo. & fin. ff. de legat. j. & d. l. nummis. in fi. & d. l. si quando. Ex quibus colligitur differentia inter vnum iuramentum, & aliud: & decisio ad quæstionem sæpè occurrentem. Ecce deposui penes hospitem fardellum, vel valisiam, aut scrinium sigillatum, deinde restituit mihi disigillatum, & sic deprehenditur dolus hospitis in disigillando. Certè probato depositо per testes, creditur de rebus & damno, iuramento [a] partis. vt d. l. si quando. & d. l. nummis. in fine. quod sequitur Bar. in d. l. in actionibus. & in l. j. ff. de furt. aduer. nau. cau. sta. in omnibus autē huiusmodi iuramentis in litem potest iudex taxare certam quantitatem vsque ad quam iuretur: vt l. videamus. §. iurare. & d. l. in actionibus. in princip. ff. de in litem iuran. Accedamus ad interesse singulare quod est veritatis tantùm. In quo dic quòd omne tale interesse singulare regulariter est probandum per testes, quando non arguitur dolus aduersarij, vel quando non concurrunt illa, de quibus in superioribus dictum est. vt l. j. C. de sen. quæ pro eo quod inter. & no. glo. in l. ij. §. j. ff. de in lit. iuran.

29 Quæ † autem sit forma, & modus probandi tale interesse veritatis: in hoc debes aduertere, quia quotidie de facto occurrit: Dic, ergo secundùm docto. & not. per Cyn. in d. l. j. C. de sen quæ pro eo quod inter. versic. quinto loco principaliter quæritur &c. quòd diuersimodè poterit tale interesse probari, vt puta, si creditor in pœnam cecidit, quia pecuniam suam non habuit ad terminum, ex quo satisfacere alteri suo creditori non potuit. argumē. l. liber homo. in fin. ff. de verbor. obligat. vel coactus est pignora sub vsuris ponere, vel tres proprias viliori pretio distrahere, aut merces carius emere, vel alia similia damna habuit in re. vt not. in l. ij. & l. centum capuæ, & l. fina. ff. de eo quod cer. loc. aut lucrum. [b] quod feciſſet ex pecunia perdidit, cuius lucri ratio hodie est habenda, sicut & damni: vt d. l. j. Et not. quòd etiam de iure canonico licitè admittitur petitio ad interesse: vt not. per glosſ. in capit. conquestus. extrà de vsu. Sed quid si in instrumento obligationis reus conuenit stare super damno, & interesse simplici dicto actoris, nunquid testibus opus erit, an sibi soli credatur? dic per omnia, vt dicetur in q. expensarum. j. in proxima gl. & vt no. per Bartol. in d. l. fin. ff. de præto. stipu.

a *Iuramento partis. Adde Petr. de Anch consi. cclxxx & iij.*

b *Aut lucrū quid feciſſet. Adde & vide Alexand. de Imola in l. quatū quid. in fine. ff. si cert. pet. qui idem tenet quando talis persona erat solita mercari: & Panorm. in c. pe. de offi. deleg. & in c. cōquestus de ſu. adde tamen quod lucrū dicitur id quā est absq; onere aris alieni. sta Alex. consi. xij colū. iij. & ver. iiij. col. Iagit, in j. co. & vide eū dem Alex. in consilio cxij. col. j. in &. & lumine. & bi de solito mercani. Cur.*

EPITOME

1 *Litis expensarum tam in ciuilib. quàm criminalibus debentur.*
2 *Quot species expensarum.*
3 *Expensæ litis ex quibus causis debentur.*
4 *Expensæ lit. an petuntur iure actiōis. vel officio iudicis.*
5 *Facta petitione expensarū, an debeat conuentus repelli à prosecutione litis, nisi prius restit, & solutis expensis?*
6 *Lapso tempore instantiæ, & reo absoluto ab obseruatione iudicij actor in expensis condemnatur.*
7 *Si expensæ non fuerint à parte petitæ, nunquid ad illas iudex potuit officium suum exercere?*
8 *Si iudex super expensis in senten. nihil disposuit, quia noluit, vel omisit, potest petere à iudice restitutionem.*
9 *Pars an possit expensas in alia instantia postulare à parte.*
10 *Expensæ probantur per iura partis adhibita iud. moderatione.*
11 *Promittens stare simplici dicto actoris super expēsis in instrumento obligati. non poterit petere taxationem à iudice.*
12 *Victus victori an semper in expensis sit condēnandus.*
13 *Iuramentum de calumnia an excuset ab expensis? Et quæ dicatur iusta, vel iniusta causa litigandi.*
14 *Iudex potest ferre sententiam super expensis incertum, & sine quantitate determinata.*
15 *Iudex in sententia non potest sibi reseruare condēnationem super expē. quamuis possit reseruare taxationē.*
16 *Taxatio reseruata per iudicē super expen. dari potest etiam successori in officio.*
17 *Delegatus si sibi reseruauit taxationem expensarum, an ipse postea, vel eius ordinarius taxare poterit.*
18 *A taxatione immoderata potest appellari.*
19 *Iudex cognoscens suam iniquam taxationem, eam potest reuocare.*

1 EXPENSIS præsentis causæ. Ad † huius euidētiā sciendum est, quod litis expensæ tam in causis ciuilibus, quā in criminalibus debentur. In ciuilibus quidem clarum est, per iura de quibus. j. In criminalibus autem probatur per text. in c. calumniā. extrà de pœnis. & in l. qui crimē. in fi. C. qui accu. nō pos. & ibi per Cy. & no. per Bar. in l. j. in
2 princ. ff. ad Turpil. Item † sciendum est, q; quædam sunt expensæ, quæ fiunt circa litē, & de his loquitur text. in l. sancimus. C. de iudi. & ibi plenè per Cy. & per Inn. in c. finē litibus. extrà de dolo & cōtu. & per glo. in l. terminato. C. de fruct. & lit. expē. Spec. in tit. de expen. Quædam sunt expensæ, quæ fiunt circa rem mobilē vel immobilē. & de his loquitur. ff. de impen. in re. do. fac. per totum. & in l. j. §. sed nec ob impensas. C. de rei vxo. action. & in l. sumptus. & in l. in fundo. ff. de rei vendicat. & in l. in

comm.

commodato.§.possunt.ff.commod.& in l.diuortio.
3 §.impendia.ff.solut.matrimo.cum similibus.† Circa expensas litis,de quibus ad præsens est sermo scien dum quòd huiusmodi litis expensæ,varijs ex causis debentur.Quandoque enim debentur ratione victoriæ causæ.& de his loquitur l.properandum.si ue autem alterutra.C.de iudi.& in authen.de iudi. in §.oportet.& in c.fi.extrà de maior.& obedi.& in authenti.generaliter.C.de epis.& cle.& in c.calumniam extrà de pœn.Quandoque debentur ratione contumaciæ.& de his loquitur l.sancimus.C.de iud. & in c.dilecti.extrà de dolo & contu.& in c.ad hæc extrà de seque.pos.& fru.& extrà,vt lit.non cõtest. c.quoniam frequenter.§.in alijs.Quandoque deben tur ratione retardari processus,de quibus loquitur l.non ignorat.C.de fruct.& lit. expen.& in c.finem litibus.extrà de dolo & contu.& in c.ex literis.e.ti. & in c.cæterum & in c.vlti.extrà de rescrip.Quandoque debentur ratione temerariæ citationis:& de his loquitur l.eum quem temerè.ff.de iudi.& c.j.ex trà de dolo & contu.lib.vj.ad quas quidem omnes
4 expensas porrigitur hæc clausula. † Sed circa prædicta de pluribus est quærendum.Et primò quæro an supradictæ expensæ petantur iure actionis, vel
a officio iudicis.[a] Dicunt Imo.& glos.in d.c.finem litis.esse distinguendum:quia aut tractatur de expensis factis ante litem contestatam puta in præparatorijs ad litem instituendam,vel reum constituendum in mora,vel similia:& illæ petuntur iure actionis.Aut tractatur de expensis factis post litem contestatam.& illæ petuntur officio iudicis.argumen.l. ædiles.§.item sciendum.& in l.illud.& l.si serui.ff. de ædil.edict.Alijs quos refert Cyn.in d.l.sancimus dicunt indistinctè expensas,quæuis sint, posse peti officio iudicis,vel iure actionis, scilicet condictione ex lege.Sed si iudex super his non ferat sententiam vlterius non poterunt peti:vt d.l.terminato.Cùm enim tales expensæ ortum habuerint propter litẽ,& moriuntur mortua ipsa lite,per illam regulam,ne lis oriatur ex lite,de qua in d.l.terminato.& ita secundum eos soluuntur gl.quæ videntur contrariæ, quarum vna,quæ est posita in d.l. terminato dicit quod peti debet officio iudicis.alia posita in d.l.j.ff. si quis ius dicẽ. non obtẽ.dicit quod peti debet iure actionis.cõsilium est ergo quòd officiũ iudicis simpliciter postuletur,& non errabitur.† Sed hîc quæritur,an facta petitione expensarũ,debeat conuẽtus repellit à prosecutiõe litis expensarũ:nisi prius restitutis & solutis expensis:Dic breuiter quod authen. expensę debẽtur propter contumaciam,& tunc re-
b pellitur [b]donec soluerit eas,aut debẽtur ratione victoriæ vel alia causa,& tunc nõ repellitur.vt habe-
6 tur no.in d.l.sancimus.C.de iu.† Quid si pars fuerit absoluta ab obseruatione iudicij propter lapsum instantiæ,an lapso tẽpore instãtiæ poterunt peti expẽsas?Dic quòd lapsa instantia poterit reus petere se absolui ab obseruatione iudicij,& actore in expensis condemnari.secũdum Cy.vt no.per eũ in l.properandũ.in fine.C.de iud.& in §.illud proculdubio licet multum cõtra faciat text.in d.l.properandũ.§.
7 & si quidẽ.† Quid autem dices si expẽsæ nõ fuerũt petitæ à parte,nunquid ipse iudex à seipso ex suo officio poterit de his
c absoluere,vel cõdẽnare?[c] Distingue. Aut tractatur de expẽsis factis ante litẽ contest.& tunc non potest iudex suũ officium impartiri, nisi requisitus fuerit a patre cùm hoc sit de pertinentibus ad litis decisione,& contingat ante litis contestatione,vt dictũ est §.in glo.super verbo,ex officio.aut tractatur de expensis factis post lit.contest.& sic de eis quæ emergũt post li.cont.& tũc poterit ex officio nõ requisitus condẽnare,vel ab-
a *Officio iudicis. Adde Spec.in tit. de offic.om. iudic.§. vij. & quæ sit differentia inter dãna & expẽsas per eũdem tit.de fruc. & inte.§. fin.versi.in sum. & vide ad ea q̃ dicũtur per hunc compilatorẽ pulchrũ. consil. Fed.de sen. cxxxix.*

soluere.ar.pro hac distin.in d.l.ediles in §.ité sciendũ.& l.illud.& l.ité si seruus.ff.de ædil.edict.Non tñ tenetur,si nõ vult vt patet ex his quæ dicta sunt in gl.sup verbo,ex officio.& hãc opi. sequitur Dy.& Bar.vt no.per eum in l.iiij.§.hoc autem iudicium.ff.de dam. infec.Sapiẽter ergo faciet tam actor quàm reus si semper petãt expensas.
8 Sed† quid si iudex super expensis in sententia nihil disposuit,ad licitũ erit patri in alia instantia ipsas expen.petere.& quidẽ si semel expẽsæ sunt petitæ nec iudex voluit,vel omisit sup his absoluere:vel cõdemnare,potest pars à iudice petere restitutionem: quia tenetur de suo proprio parti læ-
d sæ [d] restituere:vt in l.properandum. §.sin autem alterutra:C.de iud.& no. per glo.quæ sic debet intelligi cũ petitæ sunt in l.fin.C.quando prouo.nõ
9 est necess.† Sed an in alia instãtia pos- b *Repellitur. Adde vidẽ dum Gald. cõs.ij.de do. & contu.B.*
sit illas expensas à parte postulare;distingue secũdũ Doct.in l.terminato. C.de fru.& li.expẽ.aut enim expensę petuntur ex conuentione,vel officio iudicis mercenario sine aliqua conuẽ c *Vel condẽnare. Adde Spec.in tit. de dispu.& alle.§. fina. versic.quid de fructibus. Ber.*
tione.Primo casu possunt peti in alia instãtia,si iudex super illis nihil pronũtiauit in prima instantia.l.quod in diem.§.si rationem.ff.de compẽ.& l sinautem.in fi.ff.de neg.gest.Secũdo casu non possunt vllo modò peti per d.l.terminato.nisi in causa appellationis.vt d.l.fi.C.qñ pro.nõ est necess.& no.p gl.i d.c.finẽ litibus.& huius põt d *Lasa. Adde Spec.in tit. de appel.in ij.parte.§.ij. versi.xxxij. & vide qd soluit Ancha. consil. clxxxij.B.*
esse rõ,quia qñ petũtur ex conuẽtione tũc veniũt ex hominis ꝓuisione, quę nulli est auferẽda vbi verò nõ petũtur ꝓpter cõuẽtione,tũc veniũt ex legis ptate,vnde lex põt suũ bñficij hoi auferre à lege ipsa collatũ.ad hoc facit q̃ dici cõsueuit.Lex tibi suũ nõ tibi tuũ denegat auxiliũ:vt in l.j.C.si aduer.vẽ.& l.celsus.ff.de arb.Est alia ratio secundũ Inn.quia expẽsæ q̃ veniũt officio iudicis post litẽ cõtes.ve-

a Clas. ſ. lam. Adde Specul. in titul. de proba. §. iij. Verſic. quid ſi ibi dicitur Bernar.

b Iuramentū. Adde qualiter expenſa probentur Feder. de Se. conſilio cxix. Bernar.

c Actoris. Adde Alexan. conſi. xxx. vij. vol. ij. & eundem Alexan. in l. ſi ſarandum. ff. de exreiur. & Ange. Are. in. §. actionū in prin. inſt. de act. Fran. Cur.

d Cauſe. Adde quòd do. de Rot. deci. clxxxij. a de dolo & contuma. in nouis dicūt, quòd licet p̄ babilis cauſa excuſet ab expenſis quòd nō tamē excuſat à fructibus qui ſunt beneficij. & ſi de Ale cōſ. clxix. ij. vol. Ang. conſil. cxxx. & B.

e In appellato. Adde b ſidēdū per do. de Rot. in nouis de do. & cōtu. deciſi. cclj. Ber.

f Temeritatē. Adde d. Abb. conſil. lxx. iij. ī fi. & an iuramētū calūniæ excuſet ab expēſis p̄ Ful. cō. clxiij. Et vide Ale. de Im. in l. iij ff. de iu. īprin. & ibi q̄ excuſat à c Sumpta calumnia, non niunt acceſſoriè ad rem principalem. ideóque ſublato principali tollitur acceſſorium: vt in d. l. iiij. C depoſiti & l. eos. & l. in bonæ fidei. C. de vſu. cum verò petuntur iure actionis, tunc veniunt iure principaliter ſic q̄ ceſſat illa regula vt per eundem Innocen. in c. grauis extrà de reſti. ſpolia. ex quo colligitur deciſio quæſtionis. Ecce notarius in inſtrumento mutui, vel depoſiti apponit illam vulgarem clauſulam a videlicet, quod vna pars alteri promiſit reſtituere expenſas litis, extra pro dicta re vel pecunia habenda vel recuperanda &c. Nūquid ſi iudex omiſerit ſuper his ferre ſententiam, poterit p̄s petere illas, in alia inſtātia. Ex prædictis patet quòd ſic, quia expēſę veniunt hîc ex prouiſione hominis & partiū conuentione, ergo &c. Alij verò diſtingunt aliter, & ſic. Aut expēſę veniūt ex materia primę litis, aut aliunde. Primo caſus ſiue fuerint expenſę, quæ veniunt ex conuētione ſiue legis poteſtate, finita cauſa non poſſunt amplius peti. p̄ d l. terminato. In ſecūdo caſu ſic. per d. §. ſi ratio nem cum ſi. Deinde † quærtur, qualiter huiuſmodi expenſæ probentur. Dic quòd probantur ſolùm per iuramentum b partis. propter difficilem probationem ipſarum, vt habetur & no. in d. l. properādum §. & ſi quidem in fin. & in §. ſinautem ex geſtis. & in §. ſine autē alterutra. C. de iudi. Ita tamen quòd iudex prius moderetur illas ſecundùm fori conſuetudinē, & negotij qualitatem, & poſteà pars iuramentum præſtet. vt habetur & notatur in l. ſancimus. & in auth. ibi poſita. C. de iudi. & in auth. de iu. §. oportet. & d. c. finem. Sed † quid ſi reus cō uenit in inſtrumento obligationis ſtare ſuper expenſis ſimplici dicto actoris c ſine iuramento, an iſto caſu iudex teneatur expenſas taxare, vel poſſit actor per ſe ſine taxatione declarare? Dyn. dicit quòd valet talis conuentio & ſtandum erit abſque taxatione iudicis ſacramento, vel ſimplici dicto ipſius actoris, quia licitum eſt vnicuique renuntiare iuri pro ſe introducto: vt l. ſi iudex. ff. de minoribus. & l. ſi quis in conſcribendo. C. de pactis. & quia poteſt ex conuentione reus actoris iuramento ſtare ſuper re principali. vt l. iuſiurandum quod ex conuentione. ff. de iureiur. ergo multò fortius ſuper acceſſorio verumtamen, iniquè ageret in tali declaratione poſſet reus petere reductionem ad arbitrium boni viri argumen. l. hæc venditio. ff. de contrahenda emptione. & l. in perſonam in §. generaliter. ff. de regulis iuris. cum ſimilibus. Speculator. in titulo. de probationibus. §. nunc videndum. dicit, quòd hæc conuentio nihil operatur. & idem ſequitur Petr. vt refert Cyn. in l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſcopis & cleric. Pro quibus facit quia hæc conuentio induceret quem ad deliquendum ergo &c. vt in l. conuenire ff. de pact. dot. Non obſt. d. l. iuſiurandum quia intelligitur quando iuramentum defertur poſt contractum, hic autem, in ipſo contractu, inter quæ eſt differentia, vt & aliàs in pacto legis commiſſoriæ: vt l. calipodius. aliàs, quamuis. ff. de ſolutio. & l. fin. C. de pactis pigno. nec etiam obſt. l. Theopompus. ff. de dona. prælegat. quia loquitur in vltimis voluntatibus. Bartol. tangit iſtam quæſtionem in l. fin. ff. de præto. ſtipulatione. & ſequitur opinio. Dyn. vno addito, videlicet quòd poterit reus hanc poteſtatem datam reuocare ante factam declarationem expenſarum ab ipſo actore. argum. in l. ſi quis iuſiurandū. C. de iureiurando. Nec obſtat conuenire. quia in tali promiſsione intelligitur dolus exceptus. vt l. creditor. §. Lucius. ff. manda.

12 Poſteà † quæritur, an ſemper in expenſis ſit victus victori cōdemnandus ad quod breuiter ſic diſtinguitur, ſecundum gloſſ. & Innocent. in d. capit. finem litibus. de dolo & contumacia aut ex parte victi d fuit iuſta, & probabilis cauſa litigandi, & tunc non eſt condemnādus, ſed abſoluendus ab ipſis expenſis, aut non fuit iuſta, nec probabilis cauſa litigādi, & tunc eſt condemnandus. argumen. in l. qui ſolidum. §. etiam. ff. de lega. ij. & in ca. ſacro. extrà de ſent. excom. quam opin. tenet glo. & Bar. in d. l. qui ſolidum. quæ diſtinctio procedit in cauſa principali. In appellatione, autem dicas quod ſi ſuccumbat appellant ipſum indiſtinctè in expenſis condemnandum. Et ſic intelligitur gloſſ. in d. c. finem. & tex. in l. fin. C. quando prouoca. non eſt neceſ. In appellato e vero ſuccumbente diſtingue. vt plenè not. per Cynum in l. generaliter. C. de iureiurando.

13 Nunc † autem quærendum occurrit an iuramentum calumniæ excuſet condemnandum ab expenſis? Et glo. tenet quod ſic. in d. c. finem litibus. & ibi idem ſequitur Innocen. per c. ſancimus. j. quæſti. vij. idem per omnia ſequitur glo. in authenti. de iudi. §. oportet & Iac. But. in l. properandum. §. ſinautem al terutra. C. de iudic. & tu authenti. generaliter. C. de epiſ. & cle. & Bar in l j. ad Turpil. Fallit ſecundū eū in expenſis, quæ veniunt propter ſolam contumaciam. vt in l. ſancimus. C. de iudi. vel propter euiden f tem temeritatem f vt l. eum quem temere. ff. de iud. Nam à talibus expenſis iuramentum calumniæ nō excuſat. Ex præmiſsis ergo ſequitur, quòd cum hodie omnes iurent de calumnia, vel ex forma iuris communis, vel ex forma iuris municipalis, quòd ſunt omnes abſoluendi ab expenſis. Sed cer-

tè durus est hic sermo, attenta facilitate,& indiscretione litigantium,& procuratorum consulentium, nec non multorum (si fas est dicere) Iurisperitorum,qui præponunt amorem, & honorem seculi,amori & honori Dei,cõsulentium parti,iura audacter,quia manus non lædetur,nec tamen adijciũt,anima perdetur. Vnde aliqui recedũt à prædicta opi.& dicũt simpliciter,quòd iuramẽtũ calũniæ non excusat ab expensis. Reperi etiam quòd idem Bartol.in quodam suo consilio speciali,distinxit aliter,scilicet ꝙ aut expensæ erant debitæ iure actionis, aut officio iudicis. Primo casu iuramentum calumniæ non excusat ab expensis.arg.l.si mulier.in §.si rem.ff.de lega.iij. Secundo casu quãdo expensæ non fuerunt promissæ,& sic iudicis officio debentur,tunc aut probatur euidens temeritas,vel eius calumnia,aliter quàm per solam sententiã,& tunc iuramentum non excusat ab expensis.argum.l.j.C. de aduocat.diuer iudic.& l.eum quem temere ff.de iudic.& facit Instit.de pen.teme.litig.§.hæc autem omnia.& in § ad excludendas.in auth.de litig. Aut non apparet eius euidẽs temeritas,quod est si in aliqua parte eius quod petebatur,apparet eum iustè litigasse, & tunc iuramentum excusat,quia nõ potest dici improbus, vel temerarius litigator, qui saltem aliquam partem eius, quod petebat, iustè, petebat euidenter,vel præsumptiuè.vt in d §.hæc autem omnia,aut non fuit iuratũ de calumnia,& tunc distingue,vt supra dictum est,videlicet an habuerit iustam causam litigandi,vel non. Iusta autem causa potest si alteri succesit.vt in l.final.ff. pro suo.iniusta esset in facto proprio vt in l.quisquis. C.de rescin.vendi.& l.quãquam ff.ad Velleia.item ex parte conuenti esset iusta causa si rem emisset, & eam gratis recusat agenti reddere,sed litigando resistit ad hoc,vt agere possit de euictione contra venditorem.vt in l.si dictum §.si compromisero.ff. de euictio.vel alio iusto titulo possideret de qua materia,not.idem Bart.in l.qui in alterius ff.de regul.
14 iur. †Sed nunquid iudex super expensis debet ferre sententiam sub certa & limitata quantitate,an
a sufficiat sub incerta[a], & indeterminata proferre quantitate. Inno.tenet quòd possit ferre sententiã incertam.vt nota.per eum in d.c.finem litibus.per Cyn.in d.l.terminato.& ibi not.& in c.auditis.extrà de procurato.vt sic dicat,condemno te in expensis præsentis litis,quas fecit aduersarius tuus,vel quas
15 probauerit se fecisse, quod est verum. † Sed an posset iudex potestatem condemnandi super expensis in sententia sibi reseruare? Dic quòd non, per iura prædicta, secundum Innocen.vbi supra, sed lata sententia super expensis poterit earum ta-
b xationem sibi reseruare[b].vt fit quotidie per ipsos iudices in eorum sententijs. Nam partem condemnant in expensis,& taxationem earum sibi reseruãt secũdũ Inn.vbi suprà.& Cy.& alios in d.l.terminato. Est ergo aliud reseruare cõdẽnationẽ expensarum,quod fieri non potest,& aliud reseruare taxationẽ earum,quod non concessum est,vt patet
16 ex prædictis.† Quid ergo si iudex in expensis condemnauit, earum taxatione sibi reseruata,an eius successor in officio poterit hãc taxationem facere?dicit Bartol. & bene quòd sic.vt per eum not.in l.ab executore.ff.de appella.& sit ratio,quia a talis reseruatio est sibi facta tanquã iudici,vnde cum successor eius fingatur esse idẽ iudex.vt l.proponebatur.ff.de iudi.& l.mortuo iudice.ff.eti.sequitur quòd talis successor poterit hãc taxationẽ facere pro quo facit l.post mortẽ.§.j & ꝙ ibi notat.ff.
17 de eo ꝙ cer.loc. † Inde quæritur qd si erat iudex delegatus qui taxationẽ expensarum sibi reseruauit,an iudex
c ipse poterit postea taxare,an verò ordinarius eius? Dic secundũ Barto.vbi suprà,quòd aut est talis delegatus, cui post sententiã iurisdictio,& potestas competit ipsam exequendi,ꝙ est in casibus no.p ipsum.& no.p gl. in l.à diuo pio.in prin.ff.de re iudi.& tũc poterit taxare p seipsum.qa poterit sentẽtiam suã interpretari. Aut est talis delegatus cui post sententiã potestas & iurisdictio suã sententiã
d exequendi nõ cõpetit,& tũc quia nõ poterit eius sententiam interpretari, non poterit etiam expensas taxare, sed ad ordinarium,ad quem pertinet illius sententiæ interpretatio,pertinebit similiter expensarum taxatio. vt l.duo iudices ff.de re iudicat talis enim reseruatio videtur facta respectu suæ delegatæ iurisdictionis,quæ iurisdictio censetur eadem cum ea, quæ est delegantis vt in l.j.§.qui mãdatam ff.de officio ius cui mand.est iurisdictio.vnde licet illa iurisdictio delegata sit finita per sententiam.vt l.iudex.ff.de re iudicat & l quidtamen.in princip.ff. de arbitr. tamen durat illa delegatio.vt in d.l.à diuo pio.ideóque ipse taxabit,quod mul-
c tùm not.[c] quia in hoc multi errant, & illa talis additio sibi nihil nocet. argumen.l.si ita.§.qui filio.ff.de bon.
18 possessio.secundum tabul.† Quid si taxatio huiusmodi expensarum fuerit iniqua,& immoderata,an poterit
d appellari[d] ab ea?dicit Innocen.quòd sic.vt in capitulo super eodem.extrà quod met.caus.& Bartol.in dicta l.ab executore.& sic potest appellari ab immoderata executione.vt in d.l.ab executore. ita tamen quòd in hac appellatione obseruentur illa solennia quæ obseruantur in appellatione ab executione,vel alia interlocutoria, hoc est,quòd fiat scriptura,& in ea inseratur causa,vt nota.in dicta l. ab executione.C.quor.appellat.non

autẽ à temeritate. Fran. Cur. Incerta. ad de Alexan. consil. xxxvij. vij. Colu. Bernar.

Reseruare. Adde Ale. consil xxxvij supràal lega.Ber.

Multũ not. Adde Ro. cõsil.cclxij. in princ.& vide quod tenuit Anc. cõsi. lxxxij. dum respondet ad l. Paulus. de re iud.Ber.

Appellari. Adde Ro. cõsil.cclxij. vbi videan sententia lata super appellatione interpositâ à taxatione exp ſũ dicatur definitiua,vel interlocutoria.

recip.& ꝑ Bar.vbi ſ.& in l.eius.ff.de app.recip.quod eſt valde no.Et ſi ratio quia talis taxatio vim habet interlocutoriæ,ergo &c.vt in cap.cordi.de appell.lib.vj.& in capitul.vt de bitus.de appellatio.

16 † Sed an iudex ipſe ſi viderit ſe iniquè taxaſſe expenſas,poterit per ſe ipſum hanc iniquam taxationem reuocare?dicit.Innoc.ꝙ ſic:vt not.per eũ in d.cap.final.extrà ꝙ mer.cauſ. argum.in l.quod iuſſit.ff.de re iudic. quòd ſic.cùm hæc taxatio ſuſcipiat vim cuiuſdam interlocutoriæ,vt dictum eſt.

EPITOME

1 *Iudex ordinarius eſt executor ſua & delegati ſententiæ.*

2 *Infra annexum à ſententia lata,delegatus poteſt exequi.*

1 EXECVTIONI mandare &c. Sed quis eſt † iudex competens mittẽdi ſententiam latam

2 executioni? Reſpõdeo, iudex ordinarius,ſiue ſit ſentẽtia lata per eum, vel delegatũ ab eo.vt in l.à diuo pio. 2 in prin.ff.de re iud.† In delegato verò à principe ſunt opi.nam dicit gl.in d.l.à diuo pio.quòd ipſe non poteſt ſuam ſententiã exequi.Sed Bart.ibi tenet contrarium,& melius per l.fina.C.qui pro ſua iuriſdi.dum tamen exequatur infrà annũ à die latę ſentẽtiæ,vt eſt tex.in c.ſignificaſti.& in c.paſtoralis extrà de off.deleg.vide ꝙ not.j.in tit.de for.exe.ſenten.

a *Executioni. Adde Ancha. conſilio cclxx. & quid ſi ſecũda ſententia cõtineat plus quàm prima. per eundẽ conſilio cccij.B.*

EPITOME.

1 *Sine figura iudicij,verba tantùm valent,quantùm ſummariè, & de plano, ſine ſtrepitu.*

2 *Quis ſit ordo iudicij, & per conſequens quæ ſolemnitates ſuſtulerunt iſta verba ſummariè &c.*

3 *Per iſtud verbum,ſine figura iudicij.nõ auferetur citatio.*

4 *Per iſtud verbum,ſine figura,auferetur libelli oblatio in ſcriptis.*

5 *Opponens exceptionem rei iudicatæ, & ſimiles ad impediendum proceſſum audietur.*

6 *Non omni tempore, ſed omni tempore congruo,licet miniſtrare iuſtitiam.*

7 *In cauſa in quæ proceditur ſine figura iudicij, iuratur de calumnia.*

8 *Iuramentum calumnię in dubio non videtur eſſe remiſſum per reſcriptum.*

9 *Quæ faciat iudex in cauſa ſine figura iudicij.*

10 *In cauſa in qua eſt procedendum ſecundùm iuris ordinem de partium conſenſu tacito vel expreſſo,iudex non poteſt procedere ſine figura iudicij.*

11 *Hæc verba, ſummarie de plano: &c.quid ſignificent.*

12 *De iure ciuili non valet proceſſus ſine figura iudicij.ſecus de iure canonico.*

13 *In cauſis ſimpliciter ſummarijs debet libellus offerri, & lis conteſtari,quamuis abbreuientur dilationes.*

14 *Verbum,velo leuato, quid ſignificet.*

15 *Verbum ſine aliqua iuris ſolẽnitate,an differat à verbo ſine figura iudicij.*

16 *Statutum vel reſcriptum,quod dicit,quòd iudex procedat ſecundùm arbitrium ſuum, qualiter intelligatur.*

17 *Statutum vel reſcriptum,quod dicit,ꝙ iudex procedat ſecundùm eius conſcientiam, qualiter intelligatur.*

18 *Si mandat princeps,quòd procedatur ſola veritate inſpecta,qualiter illud accipiatur, & de hoc verbo, ſolus.*

SVMMARIE,Et de plano,ſine ſtrepitu,& figura iudicij.Ampla fuit dubitatio apud antiquos de ſignificatu iſtorum verborum ad quã dubitationem auferendã fuit facta quædam decretalis, quæ incipit,ſæpè contingit,& eſt poſita in cle.extrà de verb.ſigni.ſed adhuc per ipſam decretalem non fuit plenè conſultũ,ſeu ſuccurſum animabus cauſidicorum.Nec mirum,quia ipſorum natura ad lites quærendus eſt inclinata,& ſemper cogitant lites ex litibus ſuſcitare, contra l.terminato.C de fruct.& lit.expen.& in animarum eorum irreparabile detrimentum,de quibus dictũ eſt ve vobis qui manducatis panẽ doloris.Decurrendũ eſt ergo per te ad illũ tex.& glo.ibi poſitã.& ad ea quę ſuper hoc no.Bar. in quadam extrauaganti Imperatoris Federici, quę

1 incipit,ad reprimendum.† Veruntamen nõ omitto vnam exprimere ſecundũ Io.And ꝙ illa verba, ſine figura iudicij,tantũ important per ſe ſola,quantùm alia præcedentia ſimul iuncta,vnde licet iſta omnia coniungi ſoleant in literis vel ſtatutis,tamẽ non eſt de neceſsitate,quando illa verba,ſine figura iudicij,

2 apponuntur.† Quærendũ eſt igitur quæ ſolẽnitates videantur ſublatæ per hæc verba, ſine figura iudicij,&c.Ad cuius euidentiã præmitto,ꝙ figura iudici,eſt ordo ſubſtantialis proceſſus à iure requiſitus, quo omiſſo,ipſum iudiciũ vitiatur.l.prolatam.C. de ſenten.& interlo,om.iud.qui quidem ordo talis eſſe diſtinguitur,videlicet libellus,litis conteſtatio,dilationum aſsignatio,iuramentum teſtium, & inſtrumentorũ productio,& ſimilia,vt in c.quoniã cõtra falſam.extrà de proba.& in d.l prolatam.C.de ſen. & interlo.om.iud.de qua figura iudicij loquitur tex. in l.j.§.ſimiliq́ue modo.C.de lati.liber. tollend. hic igitur ordo,& reliquæ ſolẽnitates regulares iudiciorum videntur per huiuſmodi verba eſſe ſublata, niſi quatenus exprimuntur in dicta decretali, ſæpè contingit.ſecundũ Io.Andr.vel ſecundũ Bart.dicꝙ per huiuſmodi verba iudex ſubleuatur ab obſeruatione omnis iudicialis formæ & figuræ inductæ à iure ciuili,canonico,vel municipali, ſed tamẽ tenetur obſeruare formã & figurã de iure gentium, vel naturali

naturali ratione introductã: ad quã formã reducũtur quasi omnes casus expressi in d.cle.sæpè cõtingit quod est valde not. Si verò ipsa verba non essent apposita in literis rescripto, vel statuto, sed alia præcedẽtia sola, tunc secundum Io.And.non haberet locũ dispositio illius c.sæpè cõtingit.quod est valde notã.& ibi no.p eũ.& idem sequitur Bar.in dicta extrauag.ad reprimendum. Patet ergo quod illa cle. sæpè.habet locũ quando ista verba, sine figura iudicij, apponũtur per se, sola, vel coniunctim cum alijs, alia verò verba sine istis apposita, cessare faciunt disposita in dicta clemen.sæpè.quod not.ad multa. Ex præmissis decisio colligitur ad plura.

3 †Vnde quæro an per dicta verba, figura iudicij, sit sublata solennitas citationis, ad quod est dicendum, quod non. Primò per textum in d.extraua.ad reprimendũ. Secundò per rationem. quia citatio est de iure naturali. Nam ipse Deus citauit Adam delinquẽtem, quum inquit, vbi es Adã, quæ determinatio approbatur per c. pastoralis. extrà de re iudicat. vbi est 4 text.† Insuper quæro an sit sublata correctio libelli. Dic quòd sic, licet aliqualis petitio oretenus vel actio sit corã iudice exprimenda, cũ hoc sit ius quasi naturali, vt patet in quæstione de muliere, quæ coram Salomone filium suũ postulauit, dum dixit, filius meus viuit, & filius istius mortuus est, vt habetur in capitu. afferre. extrà de præsumptio. & ij. Regum, capitu. iij. Et alibi dixit Iesus, Mulier quis est qui te accusauit. Sed tamen in tali petitione non est conclusio necessario. quæ regulariter requiritur, dum tamen ex facti narratione conclusio comprehendatur. quinimo & conuersio ordinis in forma conclusionis toleratur, vt si petatur cogi, & cõdẽnari, vel simpliciter cogi. Nã talia omnia reducũtur ad istũ ordinẽ, & tolerãtur. arg. l. talẽ. ff. de hæredibus instituen. & not. in l. si cùm nulla. ff. de re iudi. & dixi suprà in quadã alia gloss. quod sequitur Bar. in d. extrauagan. ad reprimendũ. 5 †Sed an ad impediẽdũ processum, audietur opponens exceptionẽ rei iudicatæ, vel aliã similem? Dic quòd sic, quia tales exceptiones sunt de iure naturali, ne sæpius indicetur super vna & eadẽ re. Cæteræ autẽ exceptiones quę magis tẽderẽt ad differẽdũ, & frustrãdum processum, quàm ad instruendũ eũ, sunt per iudicem repellendæ, cum magis sint cõtra ius naturale, quàm secũdum ius. Potest etiã iudex procedere diebus feriatis propter necessitatẽ hominũ introductis, vt in d.cle. sæpè. Secus si propter Dei reuerẽtiã, quia tales Dei reuerentiæ sunt seruãdæ, iuxta illud, Sabbata sanctifices, 6 contrafaciunt alia no. in capit. grauis extrà de restitutione spolia.† Ex qua solutione colligitur decisio ad quæstionem quæ euenire consueuit ex authoritate psalm. Beati qui diligunt iudicium & iustitiã faciunt in omni tẽpore. sed certè põt & debet ĩtelligi illud vniuersale omni scilicet cõgruo & habili. ar. l. vt l. gradatim. §. sed si lege. ff. de mu. & hono. Et idẽ dico in ferijs repentinis, qđ in diuinis dictũ 7 est secundũ Ioan. Andr.† Illud præterea est notandũ, quòd in causa in qua proceditur sine figura iudicij, iuratur de calumnia, licet istud iuramẽtũ sit iure ciuili introductũ, vt habetur in d.c.sæpè. quod satis naturali rationi cõgruit, vt cõprimatur malitia litigantiũ, et Insti. in procœ. versi. j. & de pœna temer. lit. in prin. Itẽ testes cui pducuntur in cã debẽt iurare. vt in l. iusiurãdi. C. de test. exemplo eius quod dictũ est de iuramẽto calũniæ. 8 †Et licet tale iuramentũ testis posit à parte remitti. vt no. gl. in l. iusiurãdi. tamẽ nõ videtur in dubio p rescriptũ esse remissum, nisi in eo dicatur, quòd posit procedi sine aliqua iuris solẽnitate: secũdũ Bar. vt infrà dicã. debet etiã iurare parte præsente vel citata, ne aliter aduersario copia defendendi tollatur, quod esset cõtra naturalẽ rationẽ. Et fieri debet publicatio testiũ, & examinatio in secreto. & eorum dictũ debet esse tale quod rectè concludat, exemplo Danielis. vt in c. cum causam. extrà de testi. & no. in gl. in l. si quãdo. in fi. C. de test. & tenet Bar. vbi suprà, nec est licitũ post publicationem ipsorũ alios testes producere in oppositũ, cùm timor sit subornationis. vt no. in capit. fraterni. extra de testibus & in l. per hãc. C. de tẽporib. appella. qui timor iuri naturali cõcordat, vt alter alteri nõ insidietur. vt l. vt vim. ff. de iustitia & iure. & vt malitijs hominũ occurratur. vt l. in fundo. ff. de rei vend. Et si actor peteret à reo sibi edi instrumẽta ad eius intẽtionẽ fundandã, nõ deberet iudex ipsum audire: quia ista petitio esset cõtra naturalẽ rationẽ. vt l. qui accusare. C. de edendo.

a *Quòd non. Adde quod nec citatio tolli potest, licet in rescripto dicetur, quod de facto ꝑcedat, & ꝛ quòd citatio ꝛ de iure naturali, adeo ꝙ per principem tolli possit. & ide Oldr. consil. xliij. Ber.*

b *Sabbata sanctifices. Adde Bal. cõs. cccx. ij. iij. & o. Ber.*

c *Remitti. Adde quod & o luit Ro. cons. xx. Ber.*

9 † Quæ ergo sunt q̃ iudex facere potest in causa in qua sine figura [a] iudicij proceditur Respondeo quod iudex potest procedere sine datione libelli, quia sufficit qualiscunque petitio, vt dixi. Item sine litis contesta. Item potest procedere tempore feriarum ob necessitatẽ hominum introductarum, secus in ferijs repentinis principis aut Dei reuerentia introductis, vt prædixi. Item statuere debet dilationes quantò breuiores potest, exceptiões autem frustratorias, & appellatiões friuolas reijcere, debet insuper multitudinem testium aduocatorum, & procuratorum repellere iustas autem defensiones debet admittere, faciétque iurare de calũnia, & veritate dicenda, necnõ & interrogare poterit partes ex suo arbitrio quãdocunque volet præterea partes citare ad sententiã audiendam, licet non peremptoriè, ac sententiam sine scriptis proferri in causa in qua non est necessaria conclusio. & hæc omnia habentur, in cle. sæpè contingit. & not. quòd de consensu partium tacito vel expresso, posset iudex istæ procedere in ista causa iuris ordine non seruato. vt in d. cle. sæpè. in fin. sui. arg. in l. non quicquid. ff. de iudic.

10 † Sed quid dices econtra, ponamus quòd in causa est procedendum secũdum iuris ordinem, an poterit iudex de partium consensu tacito vel expresso procedere sine strepitu, & figura iudicij? Io. in d. c. sæpè in fin. tenet quòd non. arg. eorum quæ notã. per glo. & Inn. in c. de causis. extrà de offi. delega. & ij. q. j. in primis. in fin. cum sequen. & idem sequitur Spe. in titulo. de senten. prol. §. iuxta. versicul. quid si de partium. Contrarium not. secundum Host. in capitulo fin. extrà de re iudic. libr. vj. Primam partem tenet Bartol. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. in ij. q quam puto veriorem [b]. † Quid autem significet verbum summariè [c] per se, verbum de plano, de per se. & in quibus casibus de iure communi possit procedi summariè vel de plano. Dic vt nota. l. iij. §. sciendum. ff. ad exhiben. & l. nec quicquam. §. de plano. ff. de offi. procon. & legat. & per gloss. in d. c. sæpè. & per Bartol. in d. extrauag. ad reprimendum. & Spe. tangit in titu. de offic. iudi. §. postremo.

12 † Illud autem aduertendum, quia de iure communi non potest aliquo casu procedi simpliciter sine figura iudicij. Fallit de iure canonico in causis beneficiorum, decimarũ, matrimoniorũ, & vsurarũ vt in cle.

13 dispendiosam. extrà de iudic. † Insuper notandum quòd in causis simpliciter summarijs tãtùm, vel de iure communi vel municipali aut ex forma rescripti debet libellus offerri, & lis contestari, licet dilationes possint per iudicem breuiari. vt habetur, in c. fi. extrà de officio iudic. & per Specul. in dicto §. postremo. Et per Bartol. in d. extrauag. ad reprimendũ.

14 in glo. super verb. summariè. † Sed quid de verbo, velo leuato? Dic quòd ista loquutio non est frequens in iure, tamen vnicum text. vidi ad hoc in l. de submersis. C. de naufrag. lib. xj. & idem significat quod verbum summariè. vt ibi notatur per gloss.

15 † Deinde quæro, quid si statuto, vel rescripto caueatur, quòd iudex procedat sine aliqua iuris solennitate. dicit Bartol. in l. filius famil. ff. de donatio. quod ista verba in aliquibus differunt à prædictis verbis sine figura iudicij. vnde secundum eum isto casu poterit iudex testes recipere sine iuramento, & procedere diebus feriatis, etiam in honorem Dei, qui non posset in casu præcedenti, & est ratio secundùm eum: quia iuramentum testiũ potest tolli per actum. vt no. ff. de ferijs. in l. j. in princip. & l. iurisiurandi. C. de testibus & feriæ in honorem Dei possunt tolli per legem. l. prouinciarum. C. de fer. Itẽ poterit admittere testes infames, & eos qui perdiderunt ea quæ sunt iuris ciuilis tantùm. Secus autem in his, qui perdidissent ea quæ sunt iurisgentium. argu. l. neque enim. §. j. & ij. coniuncta l. j ff. de testa. militari. Sed certè mihi videtur quòd ista sint somnia: vnde dico esse idem in vtroq; casu cum nõ sit dare perfectam diuersitatis rationem inter eas. Hæc enim dictiones si quis rectè consideret synonimæ sunt, quid enim, vt prædictum est, aliud est dicere sine figura iudicij, quam sine solemnitate iudicij? Certè nihil aliàs sequeretur legem magis verbis impositam quàm rebus, quòd esse non debet. vt in lege secunda. C. communia de legatis. quia magis sensui quàm verborum diuersitati adhærendum est. iiij. in fine Codi. de liberis præteritis. vel exhæreda. cum similibus. & pro hoc faciunt quæ statim dicentur infrà in proxima quæstione.

16 † Sed quid si statuto vel rescripto disponatur quòd iudex procedat secundum suum liberum arbi-

trium

a *Sine figura. Adde & idendum Old. consil. cx. & bi singula & rba clausulæ exponit. & dicit Raph. Cu. cõ. lxxx. quod si ꝑdicta verba ponãtur in statuto quod solẽnitas statuti nõ intelligitur remissa. & dicit Ro. cõs. ccccxix. quod rigore dictorum iudex potest incipere ab articulis, & deinde ad sententiam transire.*

b *Veriorem. Adde Ro. cõs. cxxxiij. Bernar.*

c *Summariè, de plano ꝙd important. Et adde ꝙd quãdo esset per principẽ cõmissa causa summariè, & cisa veritate, tunc excluduntur omnes solẽnitates rigorose iuris positi, & plus importãt dicta verba, cisa veritate, quando cõmittitur summariè sine strepitu, & figura iudicij. ita Ant. de But. in c. ij. de iura. cal. & sequitur Alexan. de Imo. in cõsi. xj. colum. j. verficu. tamen hoc non obst. iij. & olu. contrarium & oluit Abb. in d. c. ij. & sequitur Nata. in clem. sæpè. §. non sic tamen. col. xxx. in prin. de verb signi. opi. Anto. de But. tenet Fely. in c. j. col. x. j. de constit. ver. & si dicantur. & ibi alle. Rom. in d. rub. de arbi. & in suo consi. xx. sequentem dicta Anto in d. c. ij. quã tenet. Et adde quod quando dicitur procedas secundum iustitiam, & æquitatem. iudex non poterit credere priuatæ scripturæ. ita Ro. in consi. cc. incip. in puncto præpositio. & in rubr. de arbi. col. j. & col. iiij. & Nata. & bi sup. & de clausula summa. & c. per eundem Natã, in dicta clementi sæpè. in princip. columna xij. cum iuribus sequentibus. & de verbo, velo leuato in dicto. §. non sit. ibi columna xxxj. Curtius.*

a *Liberum arbitrium. Adde Ro. cōſi. ccxl & iij. Anch. conſi. ccxij. Bernard.*

b *Appellari non poteſt. Adde & idendum Ro. conſi. xx & ij. & cclxj. & cccclx & j. Alex. conſil. ccx & iij. vol. ij. & adde Fely. quē vide in c. j. de conſti. col. x & ver. & ſi dicatur, ibi quod po*

terit etiam a appellari ad hoc & negotiū deuoluere, ad ſuperiorem, non vt iudex admittat appellationem, & de quo latè vide p Geor. nata. in repe. cle. ſæpè. §. nō ſic. tamē. colla. j. et ſeq. & ibi latiſſimè quid importet taliſclauſula, & vltra, ibi adducta per eū. adde & vide Bal. in l. fi. C. ad fi. C. de iur. do. impe. & in ſua diſpu. incip. ſtatuto cauetur in col. ix. & ibi quid quando ſic committitur cauſa, tunc videtur commiſſa, & optimo viro & quòd non debeat leges tranſgredi. & refert Alexan. de Imo. in conſi. ſuo. xxiij. in princ. in & vo. & de dicta clauſula, vide eundē Alex. in conſi. ij. col. j. in ij. vo. Curt.

trium [a] vel ſecundū ſuam, voluntatē. Dic ſecundū Io. And. in d. cle. ſæpè. in gl. ſuper ver. defenſiones. & Bar. in d. l. filiusf. & in extrauag. ad exprimendum. in gl. ſuper verb. videbitur expedire q̄ iſta verba illud idem ſignificant, & important, q̄ faciunt præmiſſa verba, ſine figura iudicij. & pro tāto nō poterit iudex auferre parti iuſtam defenſionem. Nam per talem confeſsionem, & bayliam non videtur conceſſa poteſtas lædendi parte circa principale negotium, vt in l. ſi quando. C. de inoff. teſt. l. cùm quidā. ff. de leg. ij. l. creditor. §. Lucius. ff. mā da. & l. ſi procurator. in prin. ff. de condi. indeb. facit c. in generali. de regul. iur. lib. vj. cū ſi. ibi no. † Quid ſi dicatur in ſtatuto, vel reſcripto, q̄ iūdex poſsit procedere, & pronuntiare ſecundum eius conſcientiam. Dicit Io. And. in cle. j. de iure patro. quod hîc iudex habet latiſsimam poteſtatem: adeò q̄ ab eius ſententia diffinitiua appellari non pōt. [b] alij dicunt quod talia verba idē ſignificant, ac ſi dictū

Inſpecta. Adde & no. bene iſtā doctrinam huius practicæ Papien. quod virtute verborū, ſola facti veritate inſpecta, poteſt delegatus procedere tāquā arbitrator, per rationes. hîc allegatas. primò adde de iſta dictione ſolus, ſola ſolum, q̄ ad propoſitum no. Ang. in l. ſolus. de condi. inde facit tex. cum ibi no. in l. quod ſi epheſi. de eo quod cer. loco in l. ſi ſeruum. §. ſequitur. de ver. ob. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqui. & ibi ſunt tex. & alde ſing. & facit q̄ no. Barto. in l. fideiuſ. §. quadā. ff. mand. Quia per iſtam clauſulam ſola facti veritate inſpecta, mandatur prouideri, attenta mera veritate, prout Deus prouidet, & ſic via Dei, Bal. in l. ſi. in prin. C. de iur. delib. & clarius in c. inueſtituram. de no. for. fi. per tex. cū gl. in auth. de har. & fal. in prin. & ibi etiā Ang. & per alia ibi q̄ Bald. alleg. do. de Ro. conclu. xxx. & ibi dicunt iſtam clauſulam fuiſſe inuentā per Papā quintū ad imponēdū celerem finē litibus & operari vltra verba ſine figura iudicij. ſecundum Io. Mo. in c. fi. de hære. lib. vj. & ibi dicit eo caſu poſſe incip. ab articulis & ipſis probatis poſſe deueniri ad diffinituā. Adde benefacere dictū Bar. in extraua. ad reprimendū. in ver. ſine figura iudicij. in fi. quem ſequitur Imo. in d. cle. ſæpè. in fi. iunctis no. per eum anteà dum tractauit de clauſula, ſine figura iudicij. ſolaq; facti veritate inſpecta. & ſe remittit ad dominos de Ro. in d. deci. Adde q̄ benedicit author quod in hoc caſu pōt dici arbitrator per ea qua no. Bal. il. ſolā. in fi. C. de teſt.

& ibi volvit q̄ pēdens, et termina re debēt de iure, de facto & virtute ſtatuti dici turquidam arbitrator legalis depu tatus. allegans Inno. in c. quinta ual. de iure iur. ſtatuta & re ſcripta æquiparantur. Inno. in c. qua in eccle. de conſtit. Bal. in l. ij. C. de lega. facit q̄ not. Bal. in l. nec qua. §. ibi decretū. &

eſſet, vt pronuntiet ſecundū eius libe ram voluntatem: quia iſta conſcientia debet eſſe talis, quæ conueniat bono viro ſecundum mentem profe rentis. vt in d. l. cū quidā de qua conſcientia loquitur text. in c. ſtatutum. in §. aſſeſſorē. de reſcr. lib. vj. Et ideò dicunt poſſe appellari ab eius ſententia. cum non videatur amplior collata poteſtas vno caſu quā alio: imò ſi rectē ponderetur minor eſt poteſtas eius cui cōmittitur, vt iudicet ſecundum ſuam cōſciētiā, quā eius qui iudicare debet ſecūdū liberā volūtatē, ſecundum aliquos. Vel dic verius, q̄ latior ſit poteſtas huius, quā aliorū. vnde credo q̄ talis iudex poſſet iudicare ſecundum ſuam conſcientiam informatā proprio viſu, vel auditu, licet regulariter ſit cōtra vt not. per gl. & doc. in l. illicitas. in §. veritas. ff. 18 de off. præſi. Sed † quid dices de quotidiana quæſtione, Ecce ſæpius contingit, quòd princeps mandat, vel cō mittit alicui, vt cognoſcat, & deter- c minet ſola veritate inſpecta, [c] quæ

melius in §. de plano. de offi. procon. & pulchrius in ſua ſum. ſuper decreta. titu. de iureiuran. circa ma. ver. arbitrator. & ibi concludit poſt Inno. & alios in d. c. quinta ual. quòd ille cui datur poteſtas procedendi & diffiniendi ſeruato ordine iuris, cenſetur arbiter, ſi verò iuris ordine non ſeruato cenſetur arbitrator. Et ſic ſicut arbitrator poſſet iudicare ſtando & die dominica. Iacob. But. & omnes in l. dies feſtos. C. de fer. & in l. ſi feriatis. ff. eo. ita & hîc. Spe. in tit. de arbitra. §. differt. Bal. in l. j. C. de arbi. addo. Barto. conſil. incip. punctus quæſtionis. & ponit habentem poteſtatem diffiniendi de facto, poſſe abſque cognitione probationi ſententiam diffinire, per gl. in l. actus fuſtium de his qui not. infa. & ibi Bald. in l. verum. §. ex facto. in ver. reducere. de minorib. bene facit text. in l. fi. in fi. cum ibi no. per Ange. quod metus cau. Inno. in c. cum veniſſet. de in integr. reſtit. & ibi non curatur de ſolēnitate ſed attenditur veritas. Adde & idendū de pradicta clauſula, Ludou. Roma. conſi. xx. & cxcj. & ccccxix. per Franciſ. de Are. conſil. lxxxiij. Lapum allegatio. cxx & iij. do. de Ro. deci. & vltra de verb. ſigni. in nouis. Alexan. conſil lxxxiij. volu. j. & conſil. & iij. & vltra alleg. de illa clauſu. & ide per Felynum in ca pi. j. colum. x & j. de conſti. Are. in capi. dilecti. de iudicijs. & Pau. de Caſt. in conſi. lx & j. in primo & volu. conſi. antiquorum, & nouiſſimè per dominum meum Soz. in co filio xc & j. col. ij. & ibi quis poſsit cauſam cum tali clauſ. committere. Ioan. Thom.

erit forma procedẽdi? Ego puto quòd fungatur illa poteſtate, qua fungitur arbitrator electus à partibus, de quo loquitur c. quintauallis. extra de iureiur. & in l. ſi ſocietatẽ. § arbitrorũ. ff. pro ſoc. vnde poterit talis delegatus procedere & diffinire ſine dationẽ libelli, litis cõteſtatione, & ſimilibus: quia veritas nõ requirit adminicula formalia, vt l. j. C. ſi ſe ab hær. abſti. nec errore vel omiſsione talium læditur, nec vitiatur, ſed ſuis ſolis terminis eſt cõtenta. vt in d. §. veritas. per quẽ text. firmatur, & probatur deciſio antedicta, quã etiã cõfirmare habẽt leges infraſcriptæ cũ ibi no. videlicet. l. ꝙ ſic. Epheſi. ff. de eo quod cer. lo. & in l. ſi fideiuſſor. § . quędã. ff. mã. & l. ſicut. §. ſi debitor. ff. quib. mod. pig. vel hypo. ſoluit. Per hoc enim quod dicit, ſola excludere, intendit omnem aliã formã & ſolẽnitatẽ, aliter non diceretur inſpici ſola veritas. hoc enim nomẽ ſolus, ſola, ſolũ, ſignificat vnitatẽ & ſingularitatẽ tantũ, & nõ pluralitatẽ. arg. l. ſolam. C. de teſti. & l. ſi te ſolũ. ff. de hære. inſt. & l. cùm ſolus. ff. de acquir. hære Puto tamen quòd peremptorias exceptiones & iuſtas defenſiones teneatur admittere: cum ſint fundatæ ſuper iure naturali, vt in d. cle. ſæpè. de verbo. ſigni. & habent reſpicere veritatem negotij.

EPITOME.

1 *Clauſula deducendo in præſenti &c. non eſt neceſſaria quantùm ad actorem.*

2 *Si actor qui propoſuit ius dominij, vel quaſi, pendente iudicio & lit. conteſt. fiat dominus eiuſdem rei, nũquid ex eodem libello poſsit fieri ſ ntentia?*

3 *Si actor egit actione perſonali ad rem vel quantitatẽ, & tempore libelli oblati nulla actio ſibi competebat, ſed ſuperuenit poſteà iudicio pendente, an ex eodem libello debeat reus condemnari?*

4 *Superueniente iure vel habilitate conueniendi ex parte rei conuenti, nunquid ex eadem inſtantia poſsit fieri condemnatio.*

5 *Libellus in quo petitur, vt quis condemnetur pro aliquo annuo, tam pro præterito tempore quàm pro futuro, an procedat?*

6 *Debitum de futuro in iudicium deduci non poteſt, vt fiat ſolutio de præſenti.*

7 *Clauſula deducendo &c. ad illos caſus porrigitur, in quibus cumulatio plurium iurium de iure communi admittitur.*

1 DEDVCENDO In præſenti iudicio.† Iſta clauſula licet ſit vulgaris, & cõmuniter adijciatur in quibuſcunq; libellorum formis, tamen in caſu præſenti quãtũ ad actorẽ non eſt neceſſaria: quoniam ille qui proponit ius dominij vel quaſi ſimpliciter cauſa remota non expreſſa, ſemper videtur tam vtile, quàm directum dominium, & omne ius ſuum in iudicio deduxiſſe. vt l. ſi mater. §. eandẽ. & l. & an eadem. §. actiones. ff. de excep. rei iudi. adeo quòd ſententia lata in vno, parit exce. rei iudicatæ in omnibus: vt ibi. De quo tangitur per Inn. in c. conquereute. extrà de offi. or. & per Bar. in d. §. actiones. ſecurius ergo eſſet pro actore vnam cauſam, ſiue vnum titulum ſui dominij proponere: quia tunc ſentẽtia non obſtaret, ſi poſteà ageret ex aliqua alia cauſa. vt d. l. ſi mater. §. ſi quis autem. Ideò inquit Bul. Doctor antiquus, ꝙ reus percutit pedẽ ſuum cum ligone, ſi petat cauſam exprimi ab actore in reali actione, prout no. per glo. & doc. in l. j. in prin. ff. de edẽ. & l. edita. C. de edẽ. & in c. ij. extrà de
2 libel. obla.† Horũ tamẽ gratia pro clariori doctrina quæro, quid ſi huic actori, qui propoſuit ius dominij, vel quaſi, tempore libelli oblati nullũ dominium cõpetebat, vel quaſi, poſteà vero pendẽte iudicio & lite cõte. factus eſt dominus, & ſic dominij ius vel quaſi eidem ſuperuenit, nunquid ex eodem libello poteſt ferri ſententia? Reſpõdeo quòd licet apud antiq. longa ſit dubitatio, vt refert Cy. in l. j. in vj. q. C. de alie. iu. mu. cau. fact. & not. per gloſſ. & docto. in l. non poteſt. ff. de iudic. tamen de iure canonico hæc quæſtio eſt hodie ſopita cum hac diſtinctione. Aut actor propoſuit ſimpliciter & generaliter ius dominij, vel quaſi, nulla cauſa expreſſa, & tũc ſuperueniẽs dominiũ clauditur in ipſa generali petitione, vnde ex eodẽ libello debet iudex ferre ſentẽtiã contra reum. aut actor propoſuit ius dominij vel quaſi certa & ſpeciali cauſa expreſſa, & tũc aut dominiũ ſibi ſuperuenit ex eadẽ cauſa propoſita, & tũc idẽ ꝙ in caſu præcedẽti. aut dominiũ vel quaſi ſuperuenit ex alia diuerſa cauſa, & tũc tale dominiũ nõ clauditur in dicta petitione. Ideoq; iudex non poterit ex eodẽ libello reũ cõdẽnare, ſed debebit abſoluere, & actori poſteà licebit in alio iudicio, ex iure ſuperueniẽte agere. Nec ſibi obſtabit exceptio rei iudicatæ. vt hęc omnia habẽtur, & ꝓbãtur i c. abbate ſanè. in verſi. cæterũ. de re iudi. lib. vj. & l. ſi mater. §. ſi quis autẽ. & in §. eandẽ. ff. de exce. rei iudi. & no. per Inn. in d. c. abbate. circa fi. & adde quod ſuprà dixi in gl.
3 ſuper verbo, iure dominij vel quaſi.† Sed quid ſi actor egit actione perſonali ad rẽ, vel quãtitatẽ, & tẽpore libelli oblati nulla actio competebat, ſed ſuperuenit poſteà iudicio pendẽte, an ex eodẽ libello debebit reus condemnari? Dic, aut ius ſuperueniens pẽdẽte iudicio eſt acceſſoriũ eius quod eſt principaliter petitum in iudicio, & tanquã clauſum in libello venit in condemnationem iudicis officio ex eadem inſtantia. vt in l. ædiles. §. item ſciendum. ff. de ædi. edic. & in l. j. C. de iudi. cũ ſimil. aut ius ſuperueniens eſt principale ad id quod in libello eſt petitũ, & tũc aut libellus fuit ſimplex & generalis ſine expreſsione alicuius ſpecialis cauſę, & tũc ius ſuperueniẽs clauditur in tali iudicio, & ſup eo iudex debet ferre ſententiam. vt l. ſi. C. de anna. exce. aut libellus fuit ſpeeialis cũ expreſsiõe certæ cauſæ: puta mutui vel depoſiti, & tũc aut eſt ius ſuperueniẽs ex noua cauſa, quæ nõ retrotrahitur, & tunc tale ius ſuperueniens quantũcunq; ſpecificatum in ipſo libello, non clauditur in præſenti iudicio. Ideoque iudex non poteſt ſuper eo ſententiam ferre, ſed in alio iudicio debet reſeruare. vt in l. non poteſt. & l. non quemadmodum. ff. de iudi. & ibi not. in dicto capit. abbate ſanè. aut ius ſuperueniens eſt tale, quòd retrotrahitur, & ſic ſuperueniẽs ex cauſa de præterito, & tunc clauditur in præſenti iudicio, & tenetur iudex ſuper eo ferre ſentẽtiã. vt in l. ſi rem. §. ſi. ff. de pig ac. & l. ſi mãdauero tibi aut Titio. ff. mandа. Ex

da. Ex quibus patet ꝙ falsa est opin. Ioan. posita in l. non potest. secundum omnes docto. patet etiam quæ differentia sit inter actiones reales & personales. † Denuo quæritur, quid si superueniat ius vel habilitas conueniendi ex parte rei conuenti, verbi gratia, tempore libelli oblati non possidebat reus rem petitam, postea cepit pendente iudicio possidere, an ex eadem instantia fiet condemnatio? Dic quòd sic, siue actum sit actione in rem, siue in personam, siue mista, siue in rem scripta. vt in l. tigni. in §. si quis. ff. ad exhibend. & ibi not. in l. quæsitum. in prin. ff. de pecu. & ibi no. & l. iiij. ff. de peti. hære. & l. si nautem. §. j ff. de rei vendica. & l. j. §. idem Neratius. ff. depos. cum simil. facit quod not. in l. neque. C. ad exhiben. † Vlterius circa prædicta quæritur, pone quòd aliquis tenetur ad aliquod annuũ, an potest in libello peti, vt condemnetur tam pro præterito tempore, quàm pro futuro: vt si dicatur sic, peto Titium condemnari ad centum mihi debita pro fictu quatuor annorum præteritorum, & ad soluendum mihi singulis annis in futurum. Dicunt quidam quòd non, quia tractus futuri tẽporis non pertinet ad iudicem, ideóq; quæ sunt de futuro non possunt deduci in iudicio. vt l. nõ quẽadmodum. & ibi not. per glo. & doctor. ff. de iudic. & l. j. ff. de vsur. Alij dicunt, & melius, quod imò procedit talis libellus & distinguunt sic. Aut id quod est debitum de futuro, cohæret & connexum est ei quod habetur de præsenti. & tũc ratione eius quod debetur de præsenti admittitur petitio super futuro. vr probatur in l. j. C. de fideiuss. & ibi per Cyn. de hac quæstio. & facit l. harum. & l. egi. ff. si ser. vendi. & l. libertis. §. j ff. de alimen. & ciba. lega. Et hoc ne singulis annis necesse habeat de iure suo protestari. vt in l. malè agitur. C. de præscriptio. xxx. vel xl. annorum. aut id quod debitum de futuro, est separatum & remotum ab eo, quod est debitum de præsenti. & tunc nullo modo admittitur petitio super futuro. vt d. l. nõ quẽadmodum. & ibi per Bart. & in l. j. C. de iu. & l. j. ff. de vsur. † Sed dicet aliquis, cõtra prædicta facit, quia qui ante diem agit, malè agit, vt Instit. de exceptioni. §. hodie. & l. j. in fin. ff. de vsufru. quemadmod. caue. a. Sol. dic quòd debitum de futuro non potest in iudicio deduci, vt fiat solutio de præsenti, vt in contrario: sed vt fiat solutio congruo tempore. sic loquuntur prædict. Facit quod habetur in l. in omnibus. ff. de iudic. Liquet itaque ex præmissis quis operetur ista clausula, deducendo &c. quia si rectè ponderẽtur prædicta, parùm operantur vltra ius commune, tamen non est omittenda, quoniam talis expressio magis confirmat ius commune, quod inerat tacitè, quàm si fuerit omissa, & maximè quando intentatur actio personalis. Ex his etiã infertur, quòd virtute huius clausulæ, si quis egerit ex testamento ad hæreditatem, non potest allegare hæreditatem ab intestato ad ipsum pertinere, si appareat testamentum uullum esse in eadem instantia fundata super libello, quo actum est ex testamento, quia de iure cõmuni regulariter causa testati & intestati non possunt tanquàm cõtraria simul eodem tempore cumulari, arg. l. quandiu. ff. de reg. iur. idẽ in similibus casibus, vnde virtus talis clausulæ, deducendo non porrigitur ad tales casus. Facit quod not. per Dy. in regula nullus pluribus. & quod statim dicam in gloss. sequen.

† Vnde concludendo dico quod ad illos casus porrigitur hæc clausula tantùm, in quibus cumulatio pluriũ iurium vel actionum de iure communi admittitur, de quibus dicã in proxi. glo. Ad eos autem casus in quibus cumulatio impeditur, nullatenus porrigitur, quia quod nõ potest fieri expressè nec tacitè. argu. in l. cùm quid. ff. si cer. pet. & in l. triticum. ff. de verbo. obli. cum simil.

EPITOME.

1 *Clausula saluo iure addendi, nihil operatur vltra ius commune.*
2 *An parti liceat aliquando libellum mutare, vel eis addere.*
3 *Quando actor vult liti vel instantiæ renuntiare, citandus est reus.*
4 *Emendare libellum quid sit?*
5 *Mutare quid sit?*
6 *Addere quid sit?*
7 *Vsque ad quod tempus liceat libellum emendare.*
8 *Vsque ad quod tempus liceat mutare libellum.*
9 *Vsque ad quod tempus licet addere libello.*
10 *Cumulatio quãdo admittatur, & quãdo non.*
11 *Admittitur cumulatio actionum diuersarum rerum ex diuersis causis descendentium, & ad diuersa competentium.*
12 *Non admittitur cumulatio diuersarum actionum ex eadem causa & facto descendentium, & ad idem competentium.*
13 *Non admittitur cumulatio diuersarum, actionum ex eadem causa descẽdentiũ, sed ad diuersa competentium.*
14 *Admittitur cumulatio diuersarũ actionum ex diuersis descendentium, sed ad idem competentium.*

1 SALVO iure addendi &c. † Ista
2 clausula nihil operatur[a] vltra ius commune, secundum Inn. & glo. in capi. inter dilectos. in princi. extrà de fide instru. quod sequitur Specul. in ti. de libell. concep. §. nunc ostendamus. in fi. & Barto. in l. non solùm §. morte. ff. de oper. noui nuntiatio. &

[a] *Nihil operatur. Adde Fulg. consil. cxxxix. Bernar.*

in l. Neſennius. ff. de negotijs geſtis.

2 †Eſt ergo quærendum quid iuris ſit de iure communi, an parti liceat aliquando libellum mutare. vel ei addere? In quo diſtinguitur ſic ſecundum Bartol. & doctor. omnia colligendo. Aut actor vult in totum deſiſtere & liti renuntiare, & poteſt in quacunque parte iudicij. vt l. deſtitiſſe. ff. de iudic. & in l. poſtquam liti. C. de pact. Aut vult renũtiare ſoli inſtãtiæ ipſius cauſæ, & aliã inchoare, aut vult in eadem inſtantia perſeuerare, ſed intendit actionẽ mutare vel aliam actionẽ ſuperaddere primæ. Si quidem velit inſtantiæ renuntiare, tunc aut reus huic renuntiationi conſentit, & tenet renuntiatio, & poterit actor nouam inſtituere litem, ſicut ſi inſtantia per temporis lapſum eſſet finita. vt in l. Apperandum. §. j. C. de iudi. Aut reus non conſentit huic renuntiationi. ſed inſtãter petit in cauſa procedi, & tũc aut iudici conſtat reum eſſe abſoluẽdum ſimpliciter ab inſtantia iudicij, vel quia libellus eſt malè conceptus, vel alia rationabili cauſa & tunc tenet renuntiatio. argu. in l. libellorũ. ff. de accu. & in l. aliquando. ff. ad Vel. & l. qui per ſaltem. ff. de iureiurando. & extrà de accuſa. in capi. qualiter & quando. Aut non conſtat iudici reum eſſe abſoluendum, & tunc non tenet renuntiatio, ſed iudex debet procedere ad deciſionem cauſæ: vt in auth. qui ſemel. C. quomodo & quando iudex. & in l. de qua re. ff. de iudic. cum

3 ſi. † Ex quibus patet quod quando actor vult liti vel inſtantiæ renuntiare citandus eſt reus: quia poteſt ledi. ar. l. de vno quoq;. ff. de re iu. & quòd actor debet facere ſcribi quòd iudex ipſam renuntiationem admiſit. Si verò actor vult in eadem inſtantia perſeuerare actione mutata, vel alia ſuperaddita, & tunc poteſt ſi mutet vel ad dat congruo tempore. l. edita. C. de edendo. & ibi plenè not. per Cynum & alios ſcribentes, aliquando actor vult ſimpliciter libellum obſcurum declarare, & tũc poteſt quandocunq; niſi ad petitionem rei compellatur declarare ante lit. conteſt. vt habetur, & not. per Bar. in l. ſi quis intentione ambigua. ff. de iudi. & l. inter ſtipulãtem. §. ſi Stichum. ff. de verb. obligat. & per Dyn in regula contra eum de reg. iur. libr. vj. & ibi no. per Ioan. An. Reſtat igitur quærere vſque ad quod tempus fieri poſsit additio vel mutatio ſeu emendatio. Sed ante omnia vt facilius intelligantur ſequentia, videamus quid ſit

a mutare[a], emendare vel addere. Et quidem ſecundum veram doctrinam Petr. vt not. in d. l. ædita.

4 † emendare eſt illud quod eſt malè conceptum vel formatum, in melius reformare. vt patet, ſi defectus ſit in forma libelli, poteſt reformari, quanquàm reus ab illa iudicij inſtantia debeat abſolui. vt in libellorum. ff. de accuſationibus. & in l. j. ff. ſi menſo. fal. mo. dixe. & ſic emendare eſt extra vitium ponere. arg. C. de emen. Iuſti. Codi. licet gloſſ. in d. l. edita.

5 alirer dicat. † Mutare autem ſecundum glo. & doc. ibi, eſt ab actione edita in totum recedere. argu. in l.

6 j. C. de mu. no. & in j. conſtitu. C. §. quibus. † Addere verò eſt actioni propoſitæ aliam applicare. vt in d. §. quibus. ibi, adijcientes. &c. Reſpondendum eſt nunc ad principale quæſitũ dum quæritur vſque ad quod tempus poſsit fieri emendatio, additio, vel mutatio.

7 De ſingulis per ſe videamus. Et † primò de emendatione, in quo articulo licet ſint variæ opinio. inter gloſſ. & doct. vt refert Cyn. in d. l. ædita. tamen poteſt diſtingui. Aut agitur de emendatione formali ipſius libelli, & illa admittitur quandocunque vſq; ad ſententiam diffinitiuam, duntamen per ſententiam reus ab illa inſtantia abſoluatur. vt d. l. libellorum. de accuſationibus. & l. j. ff. ſi men. fal. mo. dix. aut agitur de emendatione rei vel quantitatis in libello deductæ, de qua loquitur gloſ. in d. l. edita. Et tunc aut illa emendatio fit circa qualitatem actionis propoſitæ, & poteſt fieri quandocunque vſque ad ſententiam. vt l. in delictis. §. ſi detracta. ff. de nox. aut fit circa ipſam rem vel quantitatem in libello petitam, & tunc aut emendatio tangit principaliter ipſam rem, aut acceſſoria eius. Primo caſu admittitur emendatio vſque ad tempus, ad quod admittitur mutatio, vt infrà dicam. Pro quo facit. l. non poteſt. ff. de iudicijs. & l. de qua re. eodem titulo. Secundo autem caſu ſubdiſtingue, aut illa acceſſoria emerſerunt ante litem conteſtatam & idem quod ſupra dixi de emendatione circa rem principalem. argu. l. fundi. ff. de excep. rei iudi. & l. ædiles. §. item ſciendũ. ff. de ædili. edicto. aut emerſerunt poſt litem cont. & tunc, quia iſta pertinent ad officium iudicis, non eſt quærendum de emendatione. argumen. dicti. §. item ſciendum. & not. per glo. in l. ſi quis miſſum. §. final.

8 ff. de damno infecto. † Sed quæritur quid iuris de mutatione? Super quo articulo ſimiliter ſunt variæ opinio. vt refert Cyn. vbi ſupra glo. enim & doctor. communiter tenẽt, quòd hodie per ius authenticorũ, quòd habetur in authen. qui ſemel. C. quomodo & quãdo iud. & in auth. de litigio. §. omnem. non ſit locus mutationi libelli poſt quam in iudicio eſt productus licet olim aliter ſeruaretur quã opinionem multi ſequuntur. Alij verò dicunt, vt Odo. quòd hodie, ſicut olim ſit locus mutationi. Sed ꝓ concordia iurium ſic diſtingue. Aut quis vult ſimpliciter renũtiare liti, & poteſt. vt l. poſtquã liti. C. de pa. aut vult ſimpliciter differre, & litem protelare, & non poteſt. vt in d. authenti. qui ſemel. aut vult proſequi litẽ mutando actionem, & poteſt olim & hodie. vt d. l. edita. Ex quo patet ſecundũ eos, quòd d. l. edita, nõ eſt hodie correcta. licet ſecundum gloſſ. contra. Et

hanc opinio.

a *Mutare. Adde ſidẽ dũ Latius per not. in l. ædita. C. de edẽ. Spe. in tit. de libel. conce. §. iij. verſ. & quid ſi poſt. & in tit. de reſti. in integr. §. iij. verſi. ſed ſi. Bernar.*

hanc opin. ſequitur Iacob. But. & Marcẽlli. ſecundũ quã admittitur mutatio vſque ad lit. cõteſt. tantũ. & nõ poſt. quia reus aliter grauaretur in varijs expenſis. Quid enim ſi ſuper actione propoſita deliberauit ipſe reus cum aduocato & procuratore, & ſumptus fecit? ſi dicamus poſt litem conteſt. locum eſſe mutationi: adhuc erit neceſſe redire ad aduocatum & procuratorem, & ſubire nouas expenſas, quod eſſet valde inconueniens. Super hoc tamẽ articulo, vario modo eſt per tempora obtentum & pronuntiatum, vt referunt doct. antedicti. tamẽ puto quòd opin. gloſſ. minus contineat abſurditatis, & plus iuris & æquitatis. Cum enim actor habeat amplum ſpatium in deliberando antequã libellum porrigat, & reus improuiſus accedat, magis eſt faciendum illi opin. quæ facit pro reo, quã pro actore. arg. in l. petendæ. C. de temp. in integ. reſtit. & in l. Arrianus ff. de act. & obliga. & in l. fauorabiliores. ff. de reg iur. & in l. inter pares. cũ ſim. ff. de reg. iu.

9 Deinde †quæritur quid iuris ſit de additione. Ecce actor propoſuit vnã actionẽ in libello, vult poſteà aliam adducere vel cumulare? quæritur an & quando poſsit? ſuper quo ſunt variæ opi. tam gloſ. quàm docto. vt refert Cyn. in d. l. ædita. & Dyn. in c. nullus pluribus. de regul. iuris. lib. vj. & aliquid in l. quod hærede. §. eligere. ff. de trib. & l. nemo. §. quoties. ff. de regulis iuris. Verumtamen concluſiuè in materia cumulationis eſt conſiderare regulas cumulationis prohibitiuas, & regulas ipſius permiſsiuas. Regulæ quidem prohibitiuæ ſunt tres. Prima eſt, quòd quando plures actiones deſcendunt ex eadem cauſa, quæ electione tolluntur, non admittitur cumulatio: vt in l. quod in hærede. §. eligere. ff. de tribu. & ibi not. l. nemo. §. quoties. ff. de regulis iuris. Secunda eſt, ſi plures actiones ſunt ſibi contrariæ, non admittitur cumulatio: vt l. j. C. de furt & l eum qui. & l. contra maiores. C. de inofficioſo teſtamento. Tertia eſt, ſi plures actiones ita ſe habent, quòd ſententia lata in vnas pariat exceptionem rei iudicatæ, in alia, non admittitur cumulatio? vt l. fundi. & l. fundum. ff. de excep. Quarum quidẽm trium regularum concurſus ſimul non requiritur, vt cumulatio impediatur, ſed ſufficit quòd aliqua ipſarum locum habeat, ſecun-

10 dùm Dynum. Ex † his ſatis euidenter colligi poſſunt regulæ cumulationis permiſsiuæ. quia cognito vno de contrarijs, cognoſcitur & reliquum: vt Inſti. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris. in princ quæ ſimiliter ſunt tres prædictis omnino contrariæ, & quorum concurſus copulatiuè requiritur, vt cumulatio admittatur. ſecundũ Dy. in c. nullus pluribus.

Prima eſt, vbi ſunt plures actiones compaſsibiles, & non contrariæ, cumulatio admittitur. Secunda eſt, vbi ſunt plures actiones quæ electione non tolluntur, admittitur cumulario. Tertia eſt, vbi plures ſunt actiones, quarum ſententia lata in vna non parit exceptionẽ rei iudicatæ in alia, admittitur cumulatio. Sed ſecundũ Dyn. ab vtraque parte poteſt fieri vna regula, ſi iungãtur omnes tres ſimul, hoc modo. Quando plures actiones electione tolluntur, vel ſunt ſibi contrariæ inuicem, aut ſunt talis

a *Vel cumulare. Adde Roma. conſilio ccxl.*

Petens ſuper præmiſſis &c. Adde quòd iſta clauſula ſemper debet poni in libello, & eſt ſtilis, et operatur q̃ ſecundũ qualitatẽ probatorum nõ autem deductorũ ſit condemnatio. ita Inn. & Bal. in c. ij. de or. cog Imol. in c. ſi cautio. de fi. inſtr. ver ſic. fin. & dicit Alexand. de Imo. in con. vj. colum. ij. ver. hic probatur. in ij. colum. col. et dominus meus Soz. in conſilio cxl vj. colũ. ij. in j. col u. verſi. cõfirmatur, vbi quòd licet cõ. libelli ſit inepta, tamen ſuſtẽtatur q̃ talẽ clauſulã ex narratis. aduerte tamẽ quia d. clauſula operatur in ambiguo et obſcuro, non autẽ in caſu claro, ita intelligit do. Maria. Soz. in ſuo cõ ſi. xxxix. col. ij. ver. in ſuper. & dicit quod etiã ita tenuit in c. ij. de li. ob. art. xiij. q. ij. prin. ita etiam tenet d. meus Soz. in cõſ ſuo cxcix. col. iiij ver. difficultatẽ. et ibi quòd operatur quo ad remedia, nõ autẽ reſpectũ reſpetita, & q̃ nõ operetur in caſu claro, tenet etiã d. Frã. de Are. in eoſ. x ij. col. iij. verſi. nõ obſtat. & Alex. de Imo. in cõſ. cxx j. col. iiij. ver. nõ ob. illud in j. col. Itẽ aduerte quia talis clauſula nõ operatur vbi libell° cõtineret repugnãtiã vel cõtrariã, adeò ſi eſſet narratũ in cauſa teſtati, nõ ſuſtentaretur in cauſa inteſtati. ita Alex. in d. cõſ. cxx j. et col. iiij. & in cõſ cx. col. j. in prin. in fi. col. cuius contrariũ tenet d. meus Soz. in conſ. cxx viij. col. ij. vbi quòd libel. continens contrariã ſuſtentatur per talem clauſulã, et quòd actor obtinet ſuper eo ſuper quod inſtitiã habet, et idẽ in cõſi. clx. col. pen. vbi quod omnia cenſentur deducta quæ ex narratione facti colligi poſſunt. & in conſil. ccxlj. col. ij. ver. ex quibus. vbi ſi eſt narratũ in petito. et probatio facta in poſſeſsio. actor. obtinebit. et hoc etiã ſequitur Ale. in cõſ. xc vj. col. ij. in prin. in fi. col. hãc ſecũdã

opin. potes intelligere, quando & instrumẽtũ cl.au. omni meliori mõ &c. quia tũc libellus cõtinẽs cõtraria saluatur. & sentit Ale. in consilio cxxj. cõ in d.consil. &j. & j. oppo. procedet in casu suo, scilicet quãdo simpliciter esset ad secta illa clausula petens. Quæ no. pro practica & ultra dicta p Modernum §. omnium. inst. de acti.

a Nõ astringens. Adde de hac clausula & idẽdum. Alex. cõsil. lxj. ij. vol. & cõs. xlij. iij. vol. Bar. in l. circa. ff. de proba. & Bar. in c. significauit. de appel. & Ale. de Imol in consil. cx &j. col. iiij. in fi. in primo volumine.

re non admittitur cumulatio. Exemplũ patet in colono, qui arbores succidit, cõtra quẽ plures dantur actiones: vt ff. arb. fur. cæs. l. j. Ratio huius est, quia sentẽtia lata in vna actione, parit exceptionẽ rei iudicatę in alia: vt ff. de excep. rei iud. l. iij. & ff. de iureiur. l. duobus. §. exce. & sic habet locũ vna regula prohibitiua, de qua §. sed huic multũ repugnat, q̃ dicitur in actione hypothecaria, quæ pòt cumulari cũ principali: vt in auth. de fide. §. sed neq;. col. j tamẽ constat q̃ sentẽtia lata in vna, parit excep. rei iud. in alia. vt l. si deferente. ff. quib. mo. pig. vel hypo. ſo. Sol. dic secundũ Dyn. vt per eũ no. in d. c. nullus pluribus. Vel dic clarius secundũ Cy. q̃ aliquando sunt plures actiones æquè principales, quarũ vna non dependet ab alia, & tunc procedit quod §. dixi aut sunt actiones plures quarum vna est accessoria ad aliã, vel dependet ab alia, & tunc habet locum d. §. sed neque.

13 Tertiũ † est genus diuersarũ actionũ ex eadẽ causa descendentiũ, sed ad diuersa competentiũ. Exemplũ patet in furto, pro quo datur actio furti ad pœnam, & condictio furtiua ad rem ipsam: vt in l. in re furtiua. ff. de cõdi. furt. In quo genere dicunt quidã admitti cumulationẽ. vt l. si pro fure. §. j. ff. de cond. furti. & l. rei cõmunis. cũ seq. ff. pro soc. & l. ancillæ C. de furt. Sed tu dic quòd nõ admittitur cumulatio secundũ Cyn. & alios, per regulam prohibitiuã, quæ est quòd si sentẽtia lata in vna parit exceptionẽ rei iudicatę in alia, nõ admittitur cumulatio. d. l. fundi & l. fundũ. ff. de excep. imò si actio proposita talis sit naturæ, quòd sententia lata in vna causa, possit parere exceptionẽ rei iudicatę sup alia, differtur secũda in alio iudicio: vt l. duobus. §. j. & §. si colonus. ff. de iureiu. & l. si duo. §. idẽ Iulian⁹. ff. eo. ti. & ꝓbatur in l. interdũ. ff. de publ. iud. & in l. ij. ff. de vi bo. rapto. Nec ob. d. l. si pro fure. quia ibi non dicitur q̃ possunt cumulari, sed q̃ vna alterã

14 nõ consumit. Quartũ † verò est genus diuersarũ actionũ ex diuersis causis descendẽtiũ, sed ad idem cõpetentium. Exemplum ponit glo. in d. l. ędita. quando tibi cõmodaui librũ, & posteà volo dicere & cumulare quod depositi, in genere quo secundum gl. admittitur cumulatio. quæ opi. videtur probari per regulã quæ est, quòd omnia videãtur permissa, nisi specialiter sint prohibita. vt l. necnon. §. sed quod eis. ff. ex quib. cau. maio. Secũda ratio est, quia non debet expectari tempus illud in quo idem sequeretur effectus? vt l. aliquando. ff. ad Velleian.

Tertia ratio est, quia pendente iudicio possessorio agitur petitorio. vt l. naturaliter. §. nihil. ff. de acquirend. possessio. fortificatur per l. huiusmodi. §. qui seruum. ff. de lega. ij. & l. non est nouum. ff. de actio. emp. In cõtrarium determinat Petr. quia regula electionis impeditiua cumulationis, locum habet hoc casu, de qua regula loquitur tex. in l. nemo. in §. quoties. ff. de reg. iur. & in d. l. quòd in hærede. §. eligere. ff. de tribut. Quæ regula fundatur alia ratione, sit in potestate actoris ipsum reum pluribus actionibus intrinsecare, & vexare, q̃d ergo prohibetur à principio, multò magis ex postfacto. argu. in l. quoties. §. si creditor. ff. de pecul. Facit, quia sic est in criminalibus causis: vt l. senatus. ff. de accus. quam opin. sequitur Cy. & ipsam puto veriorem, pro qua videtur tex. in d. l. nõ est nouum. coniuncta gl. ibi posita, quæ idem sentit. Ad contraria dic, vt not. per Cy. in d. l. ędita. Rursum quæro an in casibus, in quibus admittitur cumulatio, iuretur de calumnia super noua actione cumulata, & assignetur noua de dilatio? Dic quòd iurabitur super ea, secundùm Iacobum Butrig. argumen. in l. qui bona. §. final. ff. de dam. infect. & dabitur reo noua dilatio si ex prima dilatione non potuit instrui super hac noua actione.

EPITOME.

1 *Efficacia clausulæ non astringens se ad probandũ &c.*

2 *Proponens plura disiunctiuè vel copulatiuè, tamen in diuersis orationibus nõ se astringit ad probãdũ omnia.*

3 *Actor in libello accusationis proponens factum cum qualitate. si probat factum, sed non qualitatem, nũquid videatur sufficienter probasse intentionem suam quo ad condemnandum.*

4 *Proposito facto simpliciter sine aliqua qualitate in accusatione, nunquid posset accusatio institui cum adiectione qualitatis?*

5 *Statutum disponens quòd damnum passus, si ignoret malefactorem, habet regressum contra commune & homines vbi est sita res damnificata, non habet locum ignorantia non probata.*

6 *Si plura adiciantur vel apponuntur in aliqua dispositiõe, an regratur omniũ cõcursus vel sufficiat alterũ?*

7 *Quæ sit naturali disiunctiuæ seu alternatiuæ.*

8 *Natura dictionis, seu.*

9 *In copulatiua, an requiratur concursus vtriusque, ad hoc vt dispositio impleatur.*

10 *Natura copulatiuæ quæ sit?*

a 1 NON ASTRINGENS se ad probandũ.[a] Ista † clausula solet frequẽter apponi, tã in positionibus, quã in libellis, sed tamẽ valde vtilis est apponatur in libello. Et est ratio, quia quãdo proponũtur plura in libello tẽdẽtia ad probãdũ illud q̃ principaliter petitur, videtur actor in dubio se adstringere ad probandum omnia simul coniunctim non diuisim, quibus nõ probatis succũbere debet: vt in c. licet causam. & ibi per Io. And. extrà de prob. & no. Bar. in l. diuus. ff. de re iu. nisi de con

traria

traria voluntate agentis appareat, de qua conſtat per talem proteſtationem: vt dicit Ioan. And. & no. in d. ca. licet: animus enim proteſtãtis per hoc declaratur: vt in l. ſi duo §. cum inquilinus. ff. vti poſ. & l. pro hærede. in principio. & §. Papinianus. ff. de acqui. hære. de qua proteſtatione, & eius effectu plenè tractatur per Bartol. in l. non ſolum. in §. morte. ff. de no. oper. nuntiatio. & per gloſſ. & Io. And. in c. cum M. Ferra. extrà de conſtitu. & ego dicam infrà in ti.

1 ſeq. † Item non videtur ſe adſtringere ſi plura propoſuerit diſiunctiuè, vel etiam copulatiuè: tamẽ in diuerſis orationibus, quorum quodlibet per ſe ſufficiat ad probandum intentionem actoris, verbi gratia ſi actor dixerit in libello ſententiam eſſe nullam quia lata ſit per falſos teſtes. Item per corruptos teſtes & ſimilia: vt not. gl. in c. ij. de reſc. Et Bar. in d. l. diuus. ſecus autẽ ſi in eadẽ oratione plura cõiunctim apponũtur. verbi gratia, dico tales teſtes corruptos falſum depoſuiſſe, quia iſto caſu requiritur probatio omniũ qualitatũ, niſi per proteſtationẽ vel alio modo appareat de contraria voluntate: vt no in d. l.

3 diuus. & in l. ſi cui. in fi. ff. de fun. inſtr. † Sed pro declaratione prædictorũ formo talẽ quæſtionẽ: Ecce actor in libello accuſationis propoſuit quòd Titius vulnerauit Caium cũ armis, vel ſanguinis effuſione deinde probauit de perſecuſsione, ſed nõ probauit de ſanguine, vel de armis: an ſit Caius abſoluendus? dicit Ia. de Are. vt refert Cy. in l. ij. C. de probat. quòd ſic quia non ſufficit probare factum, niſi pro-

a betur qualitas adiecta [a] ipſi facto: vt l. denuntiaſſe. §. quid tamen. ff. de adul. & l. prætor. §. hoc autẽ. ver. docere. ff. vi bono. rapt. Alij vt Gui. dicunt quod põt fieri condemnatio, quia ſufficit probatũ eſſe ipſum factum licet qualitas non probetur. arg. l. bouem. §. aliquãdo. ff. ædil. edi. Bar. aũt in d. §. quid tamen. aliter diſtinguit. & ſic. Aut defectus qualitatis propoſitæ facit videri aliud eſſe etimen ab eo, quod fuerat propoſitum, & tunc ex tali proceſſu qualitate non probata: debet ſequi abſolutio: vt in dicto §. quid tamen. Aut non facit videri aliud crimen, & tunc aut defectus illius qualitatis inducit diuerſitatem pœnæ, & condemnationis, & tunc ſi quidem mutata ſit qualitas: & detracta pendente iudicio, quod fieri poteſt, vt l. in delictis. §. ſi detracta ff. de noxalib. & tunc poteſt ſequi condemnatio. Si verò non ſit detractio facta, & tunc debet ſequi abſolutio. Si autẽ qualitas nõ induxerit alterationem pœnæ, tunc indubitanter ſequi debet condemnatio. ita intelligatur dicta lex. bouem. §. aliquando. quia illo caſu verba libelli poſſunt ad vtranque actionem tam redhibitoriam, quam quantò minoris. Aduerte tamen quod eo caſu. quo ſuprà dixi. qualitate non probata debere reum abſolui quia poterit in nouo iudicio repeti accuſatio ſine qualitate. dumtamen abſolutio non eſſet facta ſuper principali facto tanquàm non probato argum. in l. habebat. in principio. ff. de inſt.

4 Sed † quid dices in caſu conuerſo pone quod in accuſatione propoſuit factum ſimpliciter ſine adiectione qualitatis, & lata eſt ſcientia abſolutoria, an in nouo iudicio poterit inſtitui accuſatio cùm adiectione qualitati? dicit idem Bartol. vbi ſuprà, aut

a *Adiecta. Adde in ſi. quòd agẽs de ẽna cauſa & proba de alia ſuccumbit. ſta Lu. Ro. cõſ. cx. in pe. col. ver. ſed in ciuilibus clarũ eſt. Pau. de Ca. cõſi. cc. in j co. & facit quod ẽoluit Bar. in l j. C. ẽt in poſt lega. in l. ſi præſidi. C. de do. ante nup. & in c. ſuꝑ literis. in ij. co. de reſ. ẽbi ẽo*

iſta adiectio qualitatis altera delictũ quo ad eius eſſentiam & tunc poterit de nouo proponi accuſatio. ar. in l. cũ quæritur. ff. de exce. rei iudicat. aut nõ altera delictum, ſed ſolã pœnã vel condẽnationem, & tũc aut abſolutio prius facta fuit facta ſuper principali facto, & tũc non admittitur vlterius accuſatio aut fuit facta abſolurio reſpectu qualitatis nõ propoſitæ, & tũc poterit accuſatio repeti. ar. d. l. habebat in prin. & l. j. §. j. ff. ſi fami. fur. fec. dica. & quæ dicta ſunt in libello criminali, locum habent in ciuili.

5 †Ex his poteſt colligi deciſio ad illam quæſtio. Ecce ſtatuto ciuitatũ Lõbardiæ cauetur, quòd ſi fuerit damnum illatũ in bonis, vel in poſſeſsionibus alicuius, & ignoretur ꝑſona quæ dãnum intulerit, quòd cõmune & homines loci ſuper cuius territorio ſunt ſitæ ipſæ poſſeſsiones, teneatur dãnũ emendare. Certè nõ poterit recta via agi contra cõmune, & homines, niſi prius cõſtiterit quòd malefactor

b ignoretur [b], quæ tamen ignorantia circa malefactorem eſt faciliter probabilis, videlicet per ſacramentum actoris ſeu damnum paſsi. vt nota. per glo. in l. ſi cui. §. ijſdem. ff. de accu. & facit l. verius. ff. de probationibus. Scientia autem poſſet hoc caſu dupliciter probari, verè & præſumptiuè, Verè autem probari poſſet ꝑ eos qui vidiſſent. Præſumptiuè per ea quæ dicuntur à vicinis, quia preſumitur, quòd vnus vicinus facta alte-

lo. quòd in dex non de bet recipere probationes quæ non de ſcenduntex libello. Ioã. Adde an qualitas ſit probanda. Bar. cõſi. inci. Caterina accuſauitre ctã, & cõſi. inci. Capitaneus Alex. cõſi j. & cõ. lxxxj. iij. Columi. Anch. conſilio ccc ix. Roman. conſilio clx xij. & quod qualitas apoſita in libro ſit probãda ẽtra prædicta, ẽide Alexan. in conſilio lxxix. colũ. ij. in princi. in j. col. ẽbi qꝛ ſi iuriſdictio attribuitur alicui vigore alicuius qua

litatis, illa qualitas debet probari, & idem in conſilio centeſimo, columna ſecunda, verſicu, oportebat. eod co. ẽbi qualitas requiſita ad actum, debet ſpecificè probari. & idem in conſilio cxix. eodem columna tertia, in principio, ẽbi ſia dicitur alicui rei vel facto quòd debet ſimul cum facto vel reprobari. & in conſilio tertio, in ſecundo ẽolu. conſilio ij. & ibi quòd debet allega. & deberi ante lit. conteſta. & ad materiam, ẽide Barba. in conſilio xlij. columna. ij. in ij. volumine & Federi. de ſe. conſilio clxij. & conſi. ccxx. Ma. So. in c. conqueſtus. de foro compe. & in capituo ſecundo arg. lxij. q. j. in princ. de lib. obla. & in c. dil. argumen. ixxxiij. verſi. iij. infrà eod. titul. & al. in conſilio lxx ẽj. col. ij. in i. co. & Florsa. in l. ij. in principio ff. ad legem aquil. quod not. Cur.

b *Ignoretur. Adde ẽidendum Romanus conſilio ẽij. & Alexand. ẽigeſimoquarto. ſecundo volumine.*

rius non ignoret:vt c.ij.de præsum. vel per famam publicam hoc prædicantem:vt l.v.C.de peri. tuto.

Rursum scire debes quòd si essent diuersa delicta ex diuersis factis descendẽtia,cessarent quæ dicta sunt suprà,& liceret lata sententia absolutoria super vno,instituere nouã accusationem super alio : vt l. nunquam plura.ff.de priua.delict.& l.senatus. ff.de accu.secus si sit idem delictum. vt in l.licet.in fi.ff.naut.caup.stab.& ibi plenè not.Pro declaratione autẽ pleniori prædictorum omnium reuocatur an dubium.† Si plura adijciuntur vel apponuntur in aliqua dispositione,an requiratur omnium concursus,vel sufficiat alterum? Et breuiter secundùm theoricam Barrol. & communiter omnium,vt per eum no.in l.si is qui ducenta.§.vtrum.ff. de rebus dubijs.distingue sic. Aut in dispositione apponuntur,plura alternatiuè,seu disiunctiuè,aut copulatiuè.Primo casu,aut est propria stricta alternatiua,& tunc alterum sufficit interuenire quo ad implẽdam dispositionem:vt in l.illud.ff.de consti.pecun.& l.illud aut illud.ff.quando dies leg.ced.& l.si hæredi plures.ff.de cõd. inst.cum simil.aut est alternatiua impropria,quæ aliquando ponitur pro cõiunctiua : & infrà dic,vt de hoc dicam in copulatiua.Secũdo casu principali cũ plura ponuntur copulatiuè, subdistingue,aut est copulatiuę propria & stricta,veniens ad terminationem alicuius extremitatis, & tũc requiritur concursus omniũ copulatiuorum,vt in d.l.si hæredi plures.aut est copula impropria, quæ ponitur pro disiunctiua,tunc dic vt 7 dicetur in disiunctiua.

a *Vel. Adde de hac dictione videdũ per Ro. cõs. lxxxiij. Raph. Cu. consi. xc viij. & clxxxvj. Alex. consi. cxj. iij. libr. Ang. consil. xxxiij. & vide d. Oldra. de multis dictionibus. consil. xlix. Ber.*

7 Videndum † est itaque per se singulariter de singulis.& primò de natura disiunctiuę seu alternatiuæ:in quo articulo sic distingue.Aliquãdo alternatiua profertur à lege,aliquãdo ab homine.si ꝓfertur à lege,& tũc aut est alternatiua pluriũ factorũ seu terminorũ, quorũ occasione certũ quid est principaliter per legẽ dispositũ.& tunc stat propriè in sui natura,& verificatur in qualibet parte sui:vt in l. j.ff.ad leg.Corne. de sic.& in l.j.ff.ad leg.Corn.de fal.& l.j.ff.ad leg.Põpe. de pari.cum simil.Fallit secundũ aliquos in casu l.v.ff.de auro & argen. legat.Vel dic, & verius quòd ibi loquitur in alternatiua hominis,de qua infrà dicetur.Aut est alternatiua plurium qualitatem,vel pœnarum respectu eiusdem facti seu dispositi:& tunc aut talis alternatiua continet repugnantiam,& tunc impropriatur & verificatur tantùm in vno solo assumendo illam partem,quæ vitio caret:vt in l.vbicunque.ff.de fideiussor.& l.sed & si decesserit in fin.ff.de contratabul. l.ea lege.C.de condictio.ob causam.vbi autem non continet repugnantiam,& tunc stat propriè,& verificatur in vno solo:vt in l.si fugitiui.& in l.quicunque.C.de seruis fugitiuis,& in authenti.sed nouo iure.C.de episcop.& cler.& l.prima§.expilatores.ff.de effrac.& expi.Et hæc distinctio procedit in alternatiua prolata à lege communi.In ea verò quę profertur à statuto,dic quòd illa stat propriè & in sua & propria stricta natura.quia statuta sunt stricti iuris,& debent intelligi propriè, vt verba sonant:vt plenè not.in l.omnes populi.ff.de iustit. & iur.& in l.iij.ff.de nego.gest.Secundo casu principali, videlicet cùm alternatiua profertur ab homine,& tunc aut ponitur inter res:vel alias qualitates super quibus disponitur,aut inter personas in quas dispositio confertur. Primo casu aut apponitur disiunctiua, quæ natura sui tam sensum

a quàm verba disiungit,vt est dictio vel,[a] aut similis:& tunc stat propriè.& sufficit alterum interuenire regulariter.vt in l.plerunque.in fine.ff.de iure dot.& l.si quis ita stipulatus.in fine.& l.si ita quis.ff.de verbor.obligat.& l.cum illud aut illud.ff. quando dies leg.ced.Fallit vbi intentio disponentis aliter se haberet:vt in l.Lucius.§.ij.ff.de hæred.instituen.& in l.sæpe.ff.de verbo.signi.Aut apponitur disiunctiua, quæ licet verba disiungat,sensum tamen coniungit,vt est dictio seu,& siue,& tunc aut dispositio est facta in vltima voluntate,& tunc eius fauore resoluitur in coniunctam & sic impropriè ponitur.vt l.Quintus.la ij.in fine.& l.si quis ita legauerit.in fine.& ibi nota.per Bartol.ff.de aur.& argen.legat.Aut dispositio est talis,in qua cessat fauor vltimæ voluntatis,& tunc stat propria,& idem dicendum in his quod in alijs disiunctiuis.argum.l. si ita quis.ff.de verb.obliga.vbi ponitur dictio,siue, quæ idem significat,quòd dictio, seu,secundũ Priscianum ad quod facit l.protegenda.C.de in li.dando tuto.& per Archid.c.ego.lxiij.di.& per Albe.in alphabeto sub litera, s,in dictione, seu. Secundo casu cùm alternatiua ponitur inter personas, in quas dirigitur aut confertur ipsa dispositio,& tũc aut apparet de mente disponentis,quod voluerit haberi pro disiunctiua, & statur menti, & sic pro disiunctiua habetur:vt l.si Titio aut Seio.ff.de legatis secundo.aut de mente non constat, & tunc aut hæc disiunctiua seu alternatiua ponitur inter tales personas, inter quas si poneretur copulatiua,non posset operari in vim copulatiuæ,& tunc alternatiua stat propriè:vt l.fundus illæ. ff.de contrah.emp. & l.eum qui.§.qui sibi.ff. de verborum obligatio. facit l.prima.§.si fructuarius.ff.de stipulatio.seruo. aut posset operari in vim copulatiuæ,& tunc aut ponitur inter personas grauatas.& stat propriè in sui natura:vt in l.si ex toto.§.j.ff.de leg.j.aut inter personas honoratas , & tunc aut inter eas non ca-

dit:

dit affectio ordinata,& tunc ſtat propriè in ſui natura:vt l.cum pater.§.pen.ff.de lega.ij aut inter eas cadit affectio hæc,tunc alternatiua ſtat impropriè, & ponitur pro coniũctiua,ideoque concurſus requiritur vtriuſque vt l.cum quidam.C.de verbo.ſigni. & ibi de hac materia plenè per Cy.Ex quibus patet quod l.item ſi ſeruus.§.vlt.ff.de ſtipul.ſer.eſt hodie
8 correcta,ſecundum Pet.Sed † vltra prędicta attẽde
a aliud noui pro intellectu dictionis,ſeu,[a] & dicta l.ſi quis ita legauerit.& dic aliter diſtingui poſſe & ſic aliquando profertur alternatiua ſub dicta dictione, ſeu,inter res eiuſdem ſpeciei, aliquando profertur inter res diuerſæ ſpeciei.Primo caſu diſiũctiua,ſeu, ponitur pro coniũctiua,quia videtur appoſita cauſa ampliãdi,& ſic debet intelligi d.l.ſi quis ita legauerit.Nam ibi teſtator,ita loquutus,eſt vinum quod eſt in tali fundo lego Sempronio,& ſic patet quod omne vinum intendebat legare,& erant diuerſæ, eiuſdem tamen ſpeciei.Et ex hoc poſſet dici idẽ eſſe in quacunque alia dictione alternatiua , nec in hoc eſſe differẽtiã intercõtractus & vltimas volũtates. Secundo caſu cũ ſint diuerſæ ſpeciei ſubdiſtingue, aut alternatiua ponitur inter genus , & ſpecies , & tũc ponitur pro coniũctiua,quaſi ampliãdi gratia videatur appoſita,vt d.l.Quintus.ĩ fi.ff.de aur.& ar.le. aut ponitur ſimpliciter inter diuerſas ſpecies,& tũc ſtat ꝓpriè:vt in l.ſtatu liberũ.§.fi.ff.de leg.ij.facit d.
9 l.ſi quis ita ſtipulatus.in fi.ff.de verb.obli Cõdeſcẽdo † nunc ad copulatiuam , & quęro,an vtriuſque, concurſus ſit neceſſarius,vt diſpoſitio impleatur.& in hoc ſic diſtingue ſecundũ doct.præcipuè Bart.vt not.in l.ſi is qui ducenta.§.vtrum ff.de reb.dub.aut copulatiua ponitur inter cõtraria ſeu incõpaſsibilia & tunc impropriatur,& reſoluitur in diſiũctiuam: vt l.ſi Titio fundus.ff.de vſufru.leg.& ideò non exigitur vtriuſq; concurſus ſed alterum ſufficit:aut ponitur inter compaſsibilia,quæ aliquo reſpectu ſunt idem, aut inter ea,quæ ſunt diuerſæ.ſi ſunt idẽ aliquo reſpectu,tũc ſubdiſtingue,aut illa duo ita ſe habent,quod vnũ neceſſariò eſt ad aliud vel venit ad aliud, & tunc abijcitur copulatiua', & fit reſolutio vnius in alterum:vt in l.j.ff.de pact.ibi,placitũ & cõſenſus,id eſt,placitus cõſenſus , aut vnũ eſt genus, & aliud ſpecies,aut vnum eſt genus,& aliud indiuiduũ.Primo caſu dic,aut enumeratio ſpecierũ prẽcedit ipſum genus,aut ſequitur,ſi præcedit,tũc copula ſtat propriè,& auget,& vtrumque cedit in diſpoſitione : vt l.hoc legatum . & l.ea tamen adiectio.ff.de legatis iij.Ipſum tamen genus reſtringitur ad alias ſpecies ſimiles expreſsis:vt l.final.§.cui dulcia.ff.de vi.triti.& ole.leg.& l.Seiæ.§.Caio.ff.de fund.inſtruct.Si verò genus præcedit enumerationem ſpecierum tunc aut ſpecies enumeratur ab errante, aut à ſciente. Si ab errante,tunc ſtat copula propriè,& cedit vtrumque in diſpoſitione,& ſpecierum enumeratio nihil operatur:vt l.legata. in principio. ff.de ſupellect.legat.Si quidem à ſciente, tunc ſubdiſtingue,aut facta eſt enumeratio ſpecierum cauſa dubitationis tollendæ,aut cauſa limitationis,aut dubitatur.Primo caſu cedit vtrumque in diſpoſitione,& videtur facta enumeratio ſpecierum ad maiorem euidentiam ,& ſic copulat ſtat propriè:vt l. pediculis.§.Labeo.& l.quę dubitationis.ff.de auro & argento legat.Secũdo caſu cùm cauſa limitationis eſt facta enumeratio ſpecierum tunc alterum cedit in diſpoſitione, & expreſsio generis nihil operatur.& copula ſtat impropriè:vt l.cùm de lanionis. §.quidam,& l.Seiæ.in principio.ff.de fund.inſtruc.& in d.l.legata.ij.& tertio reſpon.ff.de ſupelle.leg. In tertio caſu cùm dubitatur, dic idem , quod in primo vt vtrumque cedat in diſpoſitione.& copula ſtat propriè,& videtur gratia dubitationis tollendæ facta ſpecierum enumeratio:vt in d. l.quæſitum.§.ſi quis fundũ.ff.de fundo inſtruct. & ibi plenè per Bartol. & per Dyn.in reg.generi per ſpeciem extrà de reg.iur.lib.vj. Vbi autẽ vnũ eſt genus, & aliud indiuiduum:tunc ſiue prẽcedat ſpecies,& ſequatur enumeratio indiuiduorum, ſiue contrà, copula poſita inter iſta ſtat impropriè,& nihil auget,ſed ſola indiuidua cedunt in diſpoſitione l.heres meus. §.primo.ff.de lega.tertio.& ff.de fundo inſtruct.l.cùm de lanionis.§.ſi cui fundus.& l.j.§.item ſi ita.ff.de auro
10 & arg.leg.Dixi † ſuprà quòd aliquando copula ponitur inter diuerſa , vbi aduertendum,quòd aliquando ponitur inter duo ſubſtantiua , aliquando inter duo adiectiua aliquando inter duas orationes. Primo caſuvt puta , ſi dicatur, Titius & Caius currunt,vel lego Titio & Caio.tunc copula ſtat propriè.vt in l.huiuſmodi.§.Titio.ff.de leg.primo & l.ſi duobus . eodem titulo.& l.re coniuncti. ff.de lega.tertio.Secundo caſu quando ponitur inter duo adiectiua,verbi graria,Titius eſt albus & niger.vel lego Titio ſeruos textores & vernas & tunc aut copulãtur reſpectu alicuius ſubiecti , & copula ſtat propriè, requirit cõcurſum vtriuſque:vt in l. Titiæ textores.ff.de leg.primo.Idem dic ſi copula ponatur inter aliquas qualitates reſpectu alicuius ſubiecti, verbi gratia dicit lex. Quicunque vſus fuerit ſeruitute,& ea ſeruitus ad eum pertineat, habeat interdictum. Certè ſi hîc turbetur in iure ſeruitutis,non ſufficit probare, quod vſus ſit, ſed requiritur quòd probet ius ſeruutis ſibi cõpetere : vt colligitur & habetur in l.iij.§.hoc autẽ interdi-

a *Dictionis ſeu. Adde videdum ꝑ Cal. conſili.9.de verbo.ſign. per Roma. conſil.clxxix.& cclx iij. Alexan. conſ.cxciij. ij.vol.Bern.*

ctum à superiore ff.de itine.actúque priuato & facit l.fina in §.ait lex.ff.de diuor.& repud.cum similib.aut non copulantur respectu alicuius subiecti, & tunc videntur duæ orationes,ideò dic vt infrà dicam:facit.d.l.ea tamen adiectio.Tertio casu quando copula ponitur inter duas orationes, subdistingue,aut per modum qualitatis & accidentis ponitur,& tunc copula stat propriè,& requirit vtriusq; concursum:vt in d.l.si hæredi plures.ff.de conditio. instit.& l.is qui ducēta.§.vtrum.ff.de rebus dubijs. & in d.l.si ita quis l.si quis ita .ff.de verbo . obligat. sic etiam potest intelligi dicta l.iij.§.hoc autem interdictum.Si vero copulat aliter,vt puta principali ter ob aliud, & tunc non requiritur vtriusque concursus,imo quolibet copulato verificatur dispositio.vt l.j.ff.de his qui not.infa.& ff.de testib.l.iij.§. Iulia.& ff.de fica.l.j.cum similibus.

EPITOME.

1 *Petitio & iuretur de calumnia,non est negligenda.*
2 *Nolens iurare de calumnia,non cadit ipso iure suo,sed per sententiam in eadem instantia ferendam.*
3 *Ratione iuramenti non præstiti,non potest quis conueniri in alia instantia,finita ea in qua erat iurādū.*
4 *Si Actor & vel reus fuit contumax in non iurando in terminum, an possit purgare contumaciam ante sententiam offerens se iurare paratum?*
5 *Non sufficit de calumnia iurasse in causa principali.*
6 *Qui debeant iurare de calumnia?*
7 *Omissio iuramenti de calumnia,an & vitiet processum.*
8 *Ex consuetudine non potest recusari iuramentum calumniæ.*
9 *Iuramentum calumniæ est credulitatis non & veritatis.*

1 PER Iuramētum calumniæ.Hīc† aduerte,quia hæc petitio,vt iuretur dē calumnia non est negligenda quia contumax in non iurando patitur pœnam magnam,nam reus habetur pro confesso,& actor cadit à iure suo:vt habetur in l.secūd.§. quòd si actor.C.de iura.calumniæ & in capitulo final.extrà.de iuramento calumniæ.An† autem cadat ipso iure?Dic quòd non,sed per sententiam super hoc in eadem instantia ferendam sine alio nouo processu:vt sentit gloss.& Cyn.in dicto §.quod
5 si actor.Quod† igitur si instantia causæ sit finita, nec iudex cause aliquid pronuntiauit, super hoc quòd actor ius perdiderit,quia de calumnia non iurauit,an sit postea ipse actor litem repetat in nouo iudicio contra ipsum reum poterit ipse reus in isto iudicio nouo actorem repellere,excipiendo contra eum ius suum perdidisse,quia non iurauit in priore iudicio vel petere à iudice quòd pronūtiet ipsum ius suum perdidisse?videtur quod sic argument.in l.Papinianus .§.si filius.ff.de inofficioso testamen. In contrarium determinat Innocenti in dicto capitulo finali extrà de iuramento calumiæ ea ratione quia istud ius priuationis superuenit post litem cōtesta.pendente primo iudicio,ideò pertinuit ad offi cium primi iudicis super eo pronuntiare.vt l.ædiles aiunt.§.item sciendum.ff de ædili.edict.quo officio finito consequenter est finitum ipsum ius:vt l.terminato.C.de fruct.& lit.exp.& si actor nō repellitur ab agendo. Dicit tamen Innocent. quòd iudex primus qui neglexit super hoc pronuntiare ,tenetur parti ad interesse.argumen.l. sancimus.& quod
4 ibi nota.C.de iudi. Deinde† quæritur, quid si actor vel reus fuit contumax in non iurando infra terminum,an poterit purgare contumaciam ante sententiam offerens se paratum iurare Iacob.de Aret. in d.§.quod si actor.distinguit aut tenet aduersarij non iurare,quia forte lapsa sunt tempora probandi & instat finis instantiæ,vel similia,& tunc nō admittitur purgatio moræ.aut nō interest aduersarij,& tunc auditur volens moram purgare & iurare.arg. in l.electio.ff.de noxa.& in l.mancipiorū.ff. de opt. lega.Facit quod not.in l.si insulam.ff.de ver.obliga. alij dicūt aliter.vt no.Cy.in d §.quòd si actor.hodie autem determinatū est per canonistas quòd in quacunque parte litis ante sententiam potest iurari de calūnia.& sic admittitur purgatio moræ.per tex.in c j.extrà de iur.calum.libr.sexto de iure autē ciuili tale iuramentum præstari debet,& exigi immediatè post litem contestatam, & semel tantùm,& non pluries:vt habetur & not.in dctia l.ij.in princi.& in authenti.principales C.de iuramen.calumn.& in §. fina.eodem titul.

5 Nunquid† autem sufficit iurasse in causa principali?Dic quod non,sed debet iteratò iurari in causa appellationis vt habetur & no.in c.ij.in fin.de iura.
6 calum lib.vj.Sed †quæ sunt illæ personæ,quæ iurare tenentur?Dic quòd primò principales si per seipsas sunt in iudicio.Item aduocati & procuratores. Item tutor,curator,& alij legitimi administratores, vt puta prælati ecclesiarū,& earum syndici:vt in d. l.ij.in princip & §.quod obseruari.facit quod habetur in c.in pertractandis.& in c.imperatorum.& in c.cum causam.extrà de iur.calum.& in auth.principales.C.eo.ti.quæ omnes tenentur iurare in animā suam propriam:vt in d.c.in pertractandis.procuratores autem iurant in animam suorum dominorum:quando super hoc habent speciale mandatum quia generale non sufficeret:vt est tex.in c.fina.extrà eodem titul.libr.vj.& not.gloss.in clemen non potest eodem titul.& Inno.in c.fin. præallega.facit d.l.ij.§.finautem abfuerit.imò etiam tenentur procuratores iurare in animas eorum proprias,vt ho-
7 die determinatum est in d.c ij,Sed †quid si iuramētum calumniæ non fuit præstitum in causa,an processus vitietur & sententia?Dic quod sic secundum Hostien.& Archid.aut tale iuramentum non fuit exactum, sed ab vtraque parte comissum, & tunc valet processus & sententia:vt in c.j.versicul.propter omissum extrà de iura. calumn.libr.vj.aut fuit petitum sed non prestitum,& tunc vitiatur processus,& sententia vt in d.versi propter omissum.Ad quod facit quod not.Archid.in d.c.j.& Specula.in eod.titul.§.sequitur.versic.& not.Sed† pone quòd est consuetudo ne iuretur de calū.an licitè recusa-

bitur

a bitur ne iuretur? Dic quod nō,[a] quia hæc consuæ tudo tanquam iuri contraria nō valet: vt in c. cæterum. extra. eo. ti. & no. per Cy. in l. ij. C. quæ sit long.
9 consue. † Vltimò no. quod hoc iuramentum est credulitatis & non veritatis, ideoque sufficit iurare quòd credit se fouere iustam causam agēdi, vel defendendi: vt not. in d. §. quod obseruari. Illa autem quæ in huiusmodi iuramento continentur, his versibus continentur. Illud iuretur quòd lis sibi iusta videtur. Et si quæreretur verū nō inficietur. Vt lis tardetur dilatio nulla petetur. Nil promittetur vt falsa sententia detur. Cætera dic vt no. Spec. eo. ti. Ista sufficiant, quæ sunt quotidiana, atque sunt ideo memoriæ reducenda. vt l. legaui. ff. de libe. lega.

De declinatione iurisdictionis alicuius iudicis, & de allegationibus suspitionis.

EPITOME.

1 *Quomodo opponatur exceptio declinatoria iudicij.*

CORAM Vobis suprascripto domino Vicario comparet & se præsentat Ioā. de olearijs, nomine, & occasione cuiusdam asserti libelli nuper coram vobis, vt dicitur, producti & oblati per Andrinū de la carona contra & aduersus ipsum Io. ac nomine & occasione omnium & singulorum in eo contentorum. In quo quidem asserto libello inter cætera dicitur contineri &c. ac etiam nomine & occasione termini per vos dicto Ioan. assignati ad respondendum ipsi asserto libello, & omnium quorūcunq; exinde sequutorum, dicens & excipiendo cū debita reuerentia opponens, & proponens ipse Ioan. vos non fuisse, nec esse iudicē competentem inter ipsas partes, & super causa, & quæstione de qua in ipso asserto libello fit mentio, tā inspecta cōditione personæ vestræ, quā conditione & statu ipsarum partiū, ac etiā qualitate ipsius causæ, prout apertius in iuris allegationibus demonstrabitur, & in quantum apparet vel apparere posset vos esse in hac causa iudicem competētem, & non credit, dicit & proponit idem Io. vos fore ipsi Ioan. & esse meritò iudicem suspectum, & maximè causis & rationibus infrascriptis. Et primò quia ipse Ioan. non est de iurisdictione vestra cū sit clericus tonsuratus, & vos domine vicarie estis frater prædicti Andrini, & inimicus dicti Io. nec nō & similē causam agitis in proprio facto vestro & alijs rationibus, & causis suis loco, & tempore proponēdis. Protestās iam dictus Ioan. in principio, & medio atque fine præsentis cōparitionis, & oppositionis, quòd per præsentē actū, vel comparitionem, seu aliquam aliam vel aliū quem seu quam ipsum Ioan. facere contingerit in futurum, non intendit, nec vult in vos tāquā in eius iudicem competentē aliqualiter cōsentire, quinimo cum omni reuerentia vestram iurisdictionē: & audientiam tanquā iudicis incompetentis, & suspecti omnino declinat. Petens ex nunc in quantū appareat vos esse iudicē competentē, suprascriptū Andrinū compelli ad arbitros iuris eligēdos, vt dicta suspitione cognoscant, & decidant, prout vtriusq; iuris ordo exigit & requirit &c.

CORAM vobis. Quia solent oblato libello ante lite cōtestatā proponi exceptiones declinatoriæ iudicij, quæ potest litem contest. nō admittūtur: vt in l. si. C. de excep. & in c. monasterium. extrà de re iudic. meritò igitur post libellū præcedentem subiungitur hæc contradictio, quæ duo in se principaliter cōtinet. Primò exceptionem incompetentiæ iudicis ex defectu iurisdictionis. Secūdò exceptionē suspitiōis ex defectu amoris: inter quas exceptiones est differentia, vt infra patebit.

a *Non. Adde Roma. sin. suis fol. xij. Bernar.*

EPITOME.

1 *Tenor libelli in prima responsione est repetendus.*

DICITVR contineri. Hic not. quòd vtile est semper repetere in prima responsione,
1 † quæ fit in libello, eius tenorem vel effectum, vt inquit Imperator in l. vt responsum. C. de transl. precibus. C. de impub. & alijs substi.

EPITOME.

1 *Per quancūque exceptionem, præter declinatoriam, videtur quis in iudicem consensisse.*
2 *An possit opponi exceptio declinatoria si quis in instrumento promisit, & vbiq; locorum & coram quocunque iudice possit conueniri.*
3 *Reus si non inueniatur in loco debitæ solutionis, non erit remittendus ad ipsum locum.*
4 *Exceptio incompetentiæ omissa ante litem contestatam, an possit apponi.*
5 *Tenet iudicium si opposita declinatoria ante litem contesta. iudex processerit, nisi pars appellauerit.*
6 *Ex quibus causis qui dicatur iudex incompetens.*
7 *Agitata coram iudice vera incompetente, sed secundum communem opinionem reputato competente valent.*
8 *Iudex secularis, an incidenter possit cognoscere de crimine clericorum.*
9 *Forus rei si sit multiplex eligitur per actorem.*
10 *Iurisdictio delegati ratione incompetentiæ quot modis valeat declinari?*

a *Iudicē compe. Aduerte, & adde quòd opponēs in trāsact. semper debet protestari quòd nō intēdit in eū tanquā in iudicem incompetentem consentire, nisi ex quatenus est iudex aliter si non opponeret dicta verba, iudex posset procedere contrà ipsam tāquā contra cōtumacē ita Aret.*

in l. si ita scriptum ff. de le. j. alie. Imola. in l. quidam cōsulebat. de re iu. & in c. Romana. de cle. Bal. in l. ij. C. & ibi decurio. & el coharta. & An. in l. non videtur ff. de iudi. & de Aloxan. in d. l. si ita scriptum, et in l. non solùm. §. morte. ff. de no. oper. nunci. Not. ad ea quæ dicit Bart. in l. si conuenerit. ff. de iu. om. iu. & in l. hæres absēs ff. de iu. & vide. j. Supertit. act. hyp. & bi plenius

11 *Minor an posit esse iudex ordinarius.*
12 *Minor xx. annorum an posit esse iudex delegatus?*
13 *Iudex est incompetens ex lapsu temporis, ad ferendam sententiam sibi in delegatione prafixi.*
14 *Opposita exceptione incōpetentia iudicis, qs de ea cognoscit, an suptor, an ipse.*
15 *Princeps cōcedens aliquid alicui indigno vel incapaci, videtur tacitè cum eo dispensare.*

NEc esse iudicem [a] competentem &c. Ecce prima exceptio quæ respicit ineptitudinem iudicis ex defectu iurisdictiōis. † Quid igitur si hæc exceptio non fuit opposita ante litē contestatā, sed fuerunt oppositę aliquæ alię exceptiōes perēptoriæ, vel dilatoriæ, an res videatur [b] iudicem approbasse? Dic quòd sic vt l. sed & si susceperit. in princpi. & ibi no. ff. de iu. & in d. c. inter monasteriū licet per solā satisdationem de iudicio sisti: [c] nō videatur iudicem approbare. vt in auth. offeratur. C. de lite cō te. nec per petitionem copie libelli. vt in l. non videtur. ff. de iud. † Quid autem diceres. si reus promiserit, vt fieri quotidie solet in instrumētis, quòd posit vbique locorum [d] & corā quocunq; iudice conueniri, an tūc poterit declinare iurisdictionem iudicis tā quā incōpetentis? Breuiter in hoc distingue secundū doct. Aliquādo verba permissiua sunt relata ad modum seu formam conueniendi tantū, aliquando sunt relata ad modum soluēdi. Primo casu aut intercesit simplex, & nuda conuentio, aut solemnis, stipulatio. Si nuda conuentio intercesit, tunc nihil operatur, nec releuat: quia licet pœnitere, & contrauenire: vt l. si conuenerit. ff. de iur. om. iu. & ibi per Bar. si verò interuenit stipulatio, tunc etiam idem, saluo tamen quòd hoc casu contrafaciens potest conueniri ad pœnam, vel inter esse ar. l. diem proferre. in fi. ff. de arbi. Secundo casu principali cū verba sunt ad absolutionem relata, vt si quis promisit in aliquo loco certo vel in pluribus se soluturum, vt fit in instrumentis, & isto casu sub distingue, aut promisit in quolibet loco in quo melius placuerit actori, & tunc nihil releuat talis promissio vltra ius cōmune, quia intelligitur facta sub hac conditione, videlicet dūmodò ipsum reū nō trahat extrà suū domiciliū. argu. in l. Meuia. in fi. ff. de an. le. & de ope. li. l. si patronus. aut promisit soluere in quocūque loco, vbi fuerit inuētus, & tūc vbicūq; inueniatur, cōueniri pōt quia ibi cōtraxisse videtur vt no: Inn. in c. dilecti. extrà de fo. cō. ad qđ facit l. cō traxisse. ff. de act. & obl. & l. Titiū & Męuiū. §. j. ff. de admi. tu. † Sed quid dices, si nō inueniatur in loco destinatæ solutionis an erit debitor remittendus ad ipsum locū, sicut fit remissio in delictis? dic breuiter quòd nō. & in hoc differunt cōtractus, & delicta: vt plenè trahitur in l. hæres absens. in prin. ver. proinde. ff. de iu. & in c. romana. in §. cōtrahētes. de fo. cō. li. vj. nisi fortè renūtiatū sit in instrumēto vt cōiter fit priuilegiū fori, quo casu locus esset remissiōi. secundū Bart. vt ipse no. in l. j. ff. si quis in ius voc. non ier. & in d. l. hæres absens. † Rursum quęritur, pone qđ, hæc exceptio incōpetentiæ iudicis fuerit omissa ante litem contestatam an postea poterit opponi? videtur quòd non. per d. l. fi. d. c. inter. monasterium? latius tamen prout ibi not. sic distingue: aut hæc exceptio fuit scienter omissa, aut ignoranter. primo casu non audirur vlterius quasi videatur semel iudicē approbasse: vt in d. l. fi. ad idē facit l. j. & ij. ff. de iudi. & quòd no. per gl. in d. l. sed & si susceperit. Secūdo autē casu poterit opponi etiā post sententiā. [e] vt in l. si per errorē. ff. de iur. om. iudi. & l. fi. C. si a non comp. iud. & no. in. d. c. cū inter. † Quid si pars opposuit incōpetentiā iudicis ante litem contestatam. sed nihilominus iudex in causa processit, an tenebit iudiciū? Dic quod sic nisi appellauerit: quod facere pōt sed si nō appellet, videtur iudicē approbare, & ipse [f] iudex tacitè præsumitur vltra procedendo [f] se pronunciare iudicē cōpetentem: vt hæc habētur & no. in c. si à iudice. de ap. li. vj. in c. ex parte. extrà de appel. & not. per Bar. in l. j. C. de or. iud. † Quæro quibus ex causis quis dicatur iudex incōpetēs? Ad quod breuiter sic respōde quod tribus generalibus causis. Primò ratione alicuius vitij, vel defectus consistentis in ipso iudice. Secundò rattone naturæ, & conditionis causæ. Tertiò ratione alicuius qualitatis personę ipsius rei, vel actoris de primæ patent exempla multa, videlicet in infame qui non potest esse iudex: vt l. ij. & ibi plenè per glos. C. de digni. libr. xij. & l. j. C. de infami. li. x. & ff. de offi. as. l. liberti. & tangitur per Inn. c. cum super abbatia. de of. dele. Itē [g] in excommunicato: [g] qui à ciuilibus actibus excluditur.

b Sic. Adde ro. cons. clxix. Et vide Ancharan. consil. x. & j. domi. Cardin. consil. vij. & vide num. quod facere tibi honorem per Roma. singu. suis fo. iiij. & vide Fran. Are. con. xxxiij. & quomodo debeat opponi. exce. declinato. ne opponēs dicatur contu. p. An. cōsil. ccxiiij. B.

c. Sisti. Adde Franc. de Are. consi. lxxx. & vij. Bernard.

d Locorum. Adde & iden. per nouī. in l. si quis in conscri. C. de pact. & vide quid voluit Anc. con. cxxx. & iij. & an & igore dictorum verborum posit conueniri pro causa promittētis qui fuit inuentus in aliquo loco cū mercibus & nalibus, vide per Bald. consil. ccxx. & ij.

e Sniam, Adde gl. in cle. j. de sen. q. pos. Pau. de ca. cō. cclx. & vij.

f Vltra procedē. Adde Ang. cō. cc. & vide Ro. con. ccccxij. & excep. incompetētia nō opposita ij. instātia, illa perēpta potest opponi in ij. instātia. ita Ang. cor. ccclxxxiij. B.

g Excōicato. Adde qđ nec in eū de consensu per pactū pōt fieri progatio ꝓpter excōica. & ēt tenet Ro. cō. xl. & iij. B.

tur.ideoque iudex esse non potest:vt in capitul.pia. de exceptio.li.vj.& in c.licet.in fine.de sen.exc.li.vj. facit text.in c.miramur.xxiiij.q.j.& not.per gl.in l. j.C.de iuris & fac.igno.Idem in muto & surdo à
a natura,cæco,[a] furioso. pupillo,fœmina, & seruo, qui iudices esse non possunt:vt habetur & not.in l. cùm prætor.in fine,& l.cæcus.ff.de iudi.Idem dic in minore xviij.annis:vt l.quidam consulebant.ff.
7 de re iud.de quo latius infrà subijciam.† Quid si iudex erat seruus,vel surdus,vel minor inspecta veritate,licet communi opinione reputaretur liber,vel audiens,aut maior,an agitata per eũ vel corã eo valebunt?Dic quòd sic:vt habetur in l.Barbarius.ff.de offi.præto.& ibi per doct.& in l.si arbiter.C.de senten.& interlocut.omnium iud.& ibi not.per Iacob. Butr.& vide quod idem Bart.not.in l.fina.C.si ser. ad li.aspira.libr.x.Item patet exemplum de aduocato causæ,qui si postea fiat prætor,non poterit de ipsa causa cognoscere?vt l.prætor.ff.de iurisdictio. omnium iudi.& l.fin.in fi.C.de asse.Circa secundũ principale patent exẽpla in causa fiscali,quæ solùm tractari debet corã procuratore fisci vna cũ præside:vt in l.ij.C.si aduers.fis.& l.ij.& l.in causis.C.vbi causa fisca.item in causa feudali,quæ coram domi-
b no feudi [b] regulariter est tractanda.vt in c.j.§.fin. de prohi.feu.alie.per Fede.& in c.j.an apud iud.vel do.cau.feu.termi.debe.& ibi per Iaco.de Bel.& per Inno.in c.cæterum.extrà de iu.& in c.verùm.extrà de foro compe & Gof.in sum,extrà de foro comp. §.& nota quòd quæstio feudalis.item est exemplum
c in causa decimarum [c] & matrimonij,[d] quæ solùm
d coram iudice ecclesiastico sunt tractandæ:vt in c. lator.extrà de iudic.item in quacunque causa spirituali, vel eidem annexa:vt in c.contingit.extrà de arbitr.Similiter idem dic in causa vsurarum,cum de crimine principaliter quæritur quia solus iudex ecclesiasticus super eo cognoscit:vt in capitulo.cùm tu.& in capitu.quia in omnibus.extrà de vsu.& no. per glo.in capi.cùm sit generale.& capit licet.extrà de foro competen.

§ † An autem incidenter [e] iudex secularis de crimi-
e ne vsurarum cognoscere posit?Tu dic qd sic.secundum Hos.& Are.not.Ach.xiiij.q.iiij.c.quod dicam.& per Ioan And.in c.dispendiosam.de iudi.in cle.& per Bar.in l.Titia.ff.solu.ma.Item est exemplum,quãdo causa est vltra illam summam,ad quã se extendit potestas iudicis,vt l.si idem cum eodem. ff. de iurisdictio. omnium iudic.item est generale exemplum in omni causa,quæ sui natura pertinet ad iudicẽ secularem tantùm,vel ecclesiasticum tantùm;in qua nemo alterutrũ debet impedire:vt in c. nouit,extrà de iud.& in c.si diligenti.extrà de foro compe.facit authen.causa.& authen.clericus.C.de epi.& cle.& quod habetur in c.si clericus laicum. extrà de fo.compe.cum similib.aliqui tamen sunt casus,in quibus licet cognitio pertineat ad iudicem secularem, poterit tamen iudex ecclesiasticus ex
f iusta causa [f] de his cognoscere.quos casus enumerat Innocen.in c.licet ex suscepto.& ibi per gloss. extrà de foro compe.& per Gof.in summa eiusdem tituli.§.sinautem.Primus casus est ille quan-

a *Cato.Adde quod hoc non est simpliciter & erum & consuluit Abb.eius consi.x&ij. j.lib.*

b *Feudi.Adde Oldra.consilio x&ij.& &ide per noui.in l. j.§.& post operis.ff.de ope.noui nuntiatio.per Cal.consi.ij.de iudi.Bernar.*

c *De cimarũ. Adde Cal. consi.&. B.*

do vacat imperium,nam tunc reddit administratio ad papam.vt in d.c.li-
g cet.hoc operatur magnũ cõmerciũ [g] d *Matrimonij . Adde Ro.consilio* quod est in vtroque,secundùm Inn. *ccxcix.* in c.per venerabilem.extrà de elec. & lxiiij.di.capi.ego,in alio autem inferiore à principe,non deuolueretur e *Incidenter.* ad papam,sed ad illius immediatum *Adde Anc.* superiorem, secundùm aliquos,licet *consi.ccxxx-* aliqui dicant idem in vtroq;,interue- *&.& ccxxx* niente culpa,vel adhibita negligen- *&ij.Cal.con* tia in exhibenda iustitia, secundum *si.iiij.de iu.* Innocen.& Ioan.An.vt per eos not. *d.Car.cõsil.* in d.c.licet,& in c.ex tenore,eo.titu. *cxx.& per* & in c.ex transmissa.alius casus est *legistas in* in dote cum principaliter de matri- *cõsilijs suis.* monio quæstio vertitur,& incidenter de ipsa dote:vt in c.de prudentia. *Bernar.*
f *Causa.Adde Ancha. consil.xiiij. Cal.con.xj. de iud.Ber.*
h extrà de do.inter vi.& vx.alij autẽ [h] sunt casus,quos prosequere, vt not. vbi suprà.Circa tertiũ exẽplũ adducuntur plura : videlicet si actor, & reus sunt diuersi fori.Nam actor agens in proprio foro,repelli potest g *Commercium.Adde quòd nõ est tacita quòd &acante papatu succedat postea imperator. &t dicit Roma.suis sin. fol.x.* ab ipso reo:vt l.iuris ordinem:& l.in criminali.C.de iurisdi.om.iudic.& l.fi. ff.eod.titulo idem si actor sit laicus, & reus clericus:vt capitul.si diligenti.extrà de foro compe.vel econtrà. Nam clericus debet laicum conuenire coram iudice seculari.vt in c.si
9 clericus laicum.extrà eod.titul.† Sed quid si reus habeat duplicem,vel triplicem forum, quod fieri potest: vt
h no.per gl.in l.hæres absens.in prin- *Autem.Ad* ci.ff.de iudic.an erit in arbitrio acto- *de &idẽdũ* ris reũ conuenire coram quo iudice *latè Spec.in* voluerit,& in quo foro voluerit?dic *ti.de comp.* quòd sic:vt d.l.hæres absens.in fi.ad *iudic. adi.* quod bene facit l.j.& ij.& iij.in prin- *per totum.*
ci.ff.de eo quod cer.lo.fallit in scho- i *Delegato.* lari existente in studio:vt in authent. *Adde &idẽ* habita.C.ne filius pro pa.& ibi no.in *dum latius* cuius est electione vbi conueniatur. *per Spec.in* Et ex his habes quòd si reus promit- *ti.de iudic.* tit. soluere in pluribus locis, vt fit *delega.* quotidie in instrumentis,quòd est in electione actoris promissorem conuenire in quo loco sibi placuerit,quæ autem suprà dicta sunt, locum habent in ordinario iudice.

10 † Quid autẽ dicemus in iudice de
i legato,[i] quot modis potest eius iurisdictio declinari ratione incompetentiæ iudicis?dic quòd pluribus.Primò

videlicet ex defectu potestatis delegantis, quia dicitur nullam vel modicam iurisdictionē habere. vt l. in priuatorum. C. de iurisdictione iud. & in l. j. C. qui pro sua iurisd. sunt enim tres personæ quibus cōpetit facultas de-
2 legandi, videlicet ordinarius, [a] delegatus Papæ, & delegatus Imperatoris: vt l. à iudice. C. de iud. & ī c. pastoralis & in c. super quęstionū. extrà de offi. deleg. facit l. à diuo Pio. in princ. & ibi no. ff. de re iudi. & l. j. ff. de offi. eius cui manda. est iurisd. & in l. fi. C. vbi & apud quos. & l. cū prætor. §. j. ff. de iudic. cū simil. Est etiam quarta persona quæ delegare potest, videlicet delegatus advniuersitatē causārū, nam iste fungitur vice ordinarij, vt no in d. l. à diuo pio. in prin. probatur in l. fi. ff. qui & à quib. app. non licet. & in l. legatus. de offi. proconsu. & in l. prætor. ff. de iurisdi. om. iudi. Dicitur enim incōpetens ratione ipsius causæ delegatæ, cū causa ipsa talis sit naturę ꝙ delegari nō potest: vt patet in causa liberali. vt C. de pædan. iudi. l. placuit. & in omni causa meri vel misti imperij. vt ff. de off. eius cui mand. est iurisd. l. j. & ff. ad muni. l. ea quæ. & in l. nec quicquā. §. vbi decretū ff. de offi. procon. & leg. & l. cū hi. §. fi prętor. de transac. Idem si causa sit talis, quæ non pertinet ad iurisdictionem delegantis. vt l. j. C. qui pro sua iurisd. & d. l. fi. C. de iurisdict. om. iud. Tertiò principaliter redditur incōpetens ex defectu, vel vitio personæ propriæ ipsius delegati vt dictum est suprà in ordinario. & probatur in d. l. cū prætor. §.
11 j. ff. de iudi. cum simil. † Pro pleniori premissorum declaratione reuoco in dubium, nunquid minor possit esse iudex ordinarius vel delegatus? Ad quod breuiter sic responderi potest secundū doct. aut est minor ann. xiiij. & sic impubes, & tunc nō potest esse iudex ordinarius vel delegatus: quia iudicio caret: vt d. l. cū prætor. §. j. nisi princeps ex certa scientia cōferret in eum iurisdictionē ordinariam, vel ad talem minorē iurisdictio per successionem transeat, vt fieri videmus in successoribus regū, principū, & marchionum, quos aliquādo præmori cōtingit pupillis derelictis, in quos trāsit & remanet iurisdictio paterna, licet ipsius iurisdictionis exercitium cōmittatur tutoribus eorundē. vt in l. consilio. ff. de cur. furi. sicut committeretur curatori, si quis factus esset prodigus, mētecaptus, aut furiosus. vt in c. ij. de sup. negli. præ. lib. vj.

cōiuncta. l. fulcinius. §. adeo. in fi. ff. ex quib. cau. in pos. eat. Et no. ꝙ talibus pupillis ꝓpter eorū excellētiā cōstituūtur tutores cū maiori solēnitate, quā cæteris inferioribus. vt l. j. C. de cu. tu. illus. pers. aut est pubes maior. xiiij. annis, minor tamen xviij. & tunc poterit esse iudex, & p seipsum exercere iurisdictionē ex cōcessiōe principis nedū expssa, sed etiā tacita, seu p̄sumpta: q̄ præsumitur per id qđ voluit dignitatē regiā vel ducalē ad hæredes trāsferri. Et tamen quæ pertinent ad patrimonij administrationē non poterit per seipsum talis minor exercere sine authoritate curatoris. vt habetur in l. spurij. §. j. ff. de cur. iun cta. l. fi. C. de le. tut. de quibus omnibus not. per Bar. in d. l. quidā consule-
12 bant. ff. de re iud. † Vlterius quæro an minor. xxv. an. possit esse iudex delegatus In quo sic distingue, aut est maior annis. xviij. & tūc poterit esse iudex delegatus, aut minor, licet maior xiiij. & tūc non potest. Fallit in duobus casibus. Primus est cū causa fuerit delegata de expresso cōsensu partium. Secūdus est si princeps causam scienter cōmittit eidem: nā videtur ꝓ hoc cū eo dispensare. vt probatur in d. l. quidam consulebant. ad quod facit. c. cum vicesimū. & c. cum in iure-
b peritus. extrà de off. deleg. & ibi not.
13 per Inno. † Quarto etiā modo redditur iudex incompetens ex trāscursu temporis sibi in delegatione præfixi ad ferendam sententiā. vt in c. de causis. extrà de off. deleg. & l. j. §. sed si iudex. ff. de iud. quod quidē tēpus currere incepit sibi à die præsentatæ delegationis. vt in c. super eo. in fi. extrà de app. & not. per gl. in d. c. de causis.
14 † Deinde quæritur oppositā hac exceptione incompetētis iudicis, ꝙs de ea cognoscit, an superior vel ipse? breuiter sic distingue secundū Bar. vt p eū no. in d. l. quidā cōsulebāt. aut allegatur in iudice defectus mētis, vel intellectus, vt puta ꝙ sit infans, vel furiosus, & similia: & tūc superior cognoscit, qa illa ratio p eū impedit cognoscere sup principali, vēdicat sibi locū in cognitiōe huius exceptiōis. vt in d. l. cū prætor. in fi. Aut allegatur alius defectus, & tūc subdistingue: aut defectus ille respicit conditionē solius causæ vel personæ litigantis, & tunc ipsemet cognoscet. & pronūtiabit. vt l. si quis ex aliena. ff. de iudi. & l. ij. ff. si quis in ius voc. nō ier. Fallit autē hoc in duobus casibus. Primus si ipse per-
b cipere deberet aliquod cōmodum

ex

a *Ordinarius. Adde quòd delegatus ab ordinario non potest articulum causæ cognitionē requirentē de mandare sed tantùm nudū ministeriū. & ut dicūt d. de Rot. dec. clx. & ij. in nouis de off. delegat.*

b *Aliquod cōmodū. Adde videndum Fran. de Are. cons. cclxij.*

ex quæstione principali.vt in l.de iure ff. ad municipalem.& de incol.Secundus si cõuentus allegat se clericum.vt in cap.si iudex laicus.de senten.excom. libr.vj.Aut defectus respicit formam solius delegationis,quia opponitur rescriptum esse subreptitiũ: vel similia & tunc ipsemet cognoscit.vt l.in præscriptione.C.si contra ius vel vtil.publi.& in capi.super literis.extrà de rescript.ibi & per Innocent.In quibus casibus præterquam in clerico, si hæc exceptio scienter omittatur,non vitiatur processus:vt not.in dicta l.fina.de exceptionibus,& per Innocen.in capitu.sciscitatus.de rescript.Aut huiusmodi defectus respicit personam ipsius iudicis,puta quod sit excõmunicatus,vel seruus,& similia, & tunc subdistingue, aut per hoc sigillatur seu percutitur fama ipsius iudicis delegati, vt quia obijcitur ipsum esse infamen,vel hæreticum,aut excommunicatum vel seruum,& tunc non poterit ipse cognoscere, quia sic esset iudex in proprio facto. Nam,sicut supradictum est,vbi spectat ad eum commodum pecuniarium non cognoscit, quanto magis repelletur, vbi vertitur commodum vel damnum famæ & status: facit quod not.Specu.in titul.de exceptio.in §.nunc videndum.versicul.sed si dicet Innocen.tenet contrarium,& malè.in capitu.cum super.extrà de offi. delegat.Si tamen hæc exceptio non opponatur, tenebit iudicium, & processus.vt in l.secunda.C.de sentent.& not.in dicto capitul.sciscitatus. aut non percutitur fama iudicis,sed ætatis defectus simpliciter allegatur,& tunc aut allegatur defectus pubertatis, & dic vt suprà.aut allegatur,quod sit pubes, sed minor.xviij ann.& tunc ipse idẽ poterit cognoscere:quia habet iudicium,vt suprà dictum est.argumen.d.l.si quis ex aliena.& l.præscriptione. Verũtamẽ si hęc exceptio esset omissa opponi ad processum,posset de nouo opponi post sententiam, & redderetur iudicium retro nullum.vt in d.l.quidam consulebant.vbi hoc probatur expressè.

51 † Per quam legem etiam aliud est notandum, videlicet quòd quando princeps concedit scienter aliquid alicui indigno,vel incapaci,videtur tacitè cùm
a eo dispensare,[a] de quo vide quod not.per Innocent. in capitu.veniens.extrà de fil.præsbyter.& per doct.in l.finali.C.si contra ius vel vtilit.publi.Circa quod aduerte quòd si episcopus aliquem excommunicatum scienter ad ordines promoueat, non videtur per hoc ipsum absoluere, nec cum eo dispensare, secundum Innocentium vbi suprà. Cuius ratio est secundum eum, quia in absolutione ab excommunicatione requiritur certa forma tradita à iure. vt in capitu.cum desideres.de sententia excommunicationis.

EPITOME.

1 Exceptio suspecti iudicis opponitur conditionaliter.
2 Exceptiones incompetentiæ & suspitionis,possunt etiam purè opponi.

1 ET inquantum appareat.† Nota hic quòd exceptio suspecti iudicis opponitur conditionaliter. Nam si iudex competens esset, nihilominus recusari potest,vt infrà dicetur.

2 †An autem vtraque exceptio posset opponi purè,verbi gratia.Dico vos esse iudicem incompetentem, & suspectum,videtur quòd nõ quasi contraria sint. argumentum. l. prima. C.de furt. Dic tamen quòd sic,quia conueniunt inspecto fine ad quem fiunt & tendunt nam per vtranque exceptionem declinatur iudicium & examen ipsius iudicis.Ideóque concurrere possunt.vt l.eum qui.& l.contra maiores. C.de inofficioso testamento.& nota.per Dynum.in capitulo nullus pluribus.de regul.iur.libro sexto.

a *Dispẽsare.Adde Ro.consi.ccx&j.& videndum latè Ol. cons.cccxx&.& sque ad cccxxxiij.*

b *Iudicem suspectum.Quæ causæ suspitionis alleg sint legitimæ habetur per Specu.in j.tit.§.superest videre.& no.in c.legitima de appel.li.j.&nde si iudex non admiserit exce. suspitionis est legitima causa appellandi ab ipso,probatur in capi. postremò. de appella. extra. & ita tenet Spec.in tit. de appel.§. j.&.col.ver. sed quã dices causam rationabilẽ &c.stẽ &vbi recusatur vicarius causa recusationis est probãda coram episcopo.c.si contra &num. de offi.delg.li.&j.tamen cũ vicarius potuit recusari tãquam suspectus. d.c si cõtra &nũ.& nõ admisit recus.constat ap interp. ex legitima causa,quia &bi plura grauamina aßignãtur in app.sufficit alterũ probari dũmodo quod libet de per se sit sufficienr.ita inquit glo.&lt.quam sequuntur s ri.in c.exhibita.extrà de iu.&nde causa recu.non admissa sit sufficiens,& legitima.d.c.postremo. Et Specu.in d.ver.sed quam dices & licet peti.ele.arbitro non admissa non præbuerit iustam causam appel. cõstat appellationẽ.ex legitima causa interpositã &'admitti debuisse.&t probatur in gl superius allg.q nota.*

EPITOME.

1 Exceptio suspitionis in quo differat ab excep. incompetentiæ.
2 Pro esse iudicis spernentis exceptionem suspitionis contra se allegatam est nullus.
3 Qulibet delegans recusari potest.
4 Ordinarius an possit recusari.
5 Opposita except.suspecti.infra tres dies arburi sunt eligendi.
6 Arbitri electi debent quæstionem suspecti terminare in tempus à suspecto sibi præfixum.
7 Exceptio suspecti est opponenda in principio litis.
8 Pronuntiatio per arbitros pro allegante suspitionem quid fiendum?

1 IVDICEM suspectum.† [b] Hæc
b exceptio suspitionis differt à præ cedẽti in hoc maximè,quia de hac nullo casu cognoscit ipse idẽ iudex, sed recurritur ad eligẽdos arbitros p ipsas partes,quæ de ea pronũtient,& cognoscant. vt l.apertissimi. C. de

a *Procedit nota. Quod ℭbi opponitur de recuſ. contra iudicem, ſi propterea iudex procedat, licet non fuerit appellatum nihilominus proceſſus eſt ipſo iure nullus. hoc tenet Hoſt. & Anto. de Butr. in c. cum ſpeciali. extrà de appellatio. clarius tenuit Barto. in l. quia poterat. ff. ad Trebel. qui. alle. caſum. & ibi Bal. qui loquitur etiã de compromiſſo. in l. j. C. ſi quacunq; præ. po. idē ad primum dictum tenuit Ge. de hoc latè diſputans, in c. iudex. de offi. delega. libr. ℭj. poſt cæteros, & aliquid in c. legitimæ de app. eod. libr. dicens quod cũ per recuſationē omnino impediatur exercitiũ iuriſ. Acceſſus factus per iudicem recuſatum eſt ipſo iure nullus &c. Ade tu quod in notoriis iud. non recu. & ſuſpectus, dicit Oldr. conſil. cclxxxij. Ro. ſingul. ſuis. & conſi. ſtatim allega. & an iudi. recu. ℭaleat proceſſ. ℭide Paulus de Caſt. conſil. ccxxiij. Alex. conſil. clxxxij. ℭol. ij. Lap. alleg. j. Ludo. Roma. ℭbi ℭltra omnes, conſil. ccxx.*

b *Dic ℭt ibi. Adde Oldra. conſilio trecenteſimo primo. & cclxxxiij. ℸ. allega.*

c *Præfigere. Adde Oldr. conſil. lj.*

d *Epiſcopus loci. Adde an alium quaſi epiſcopus poſſit aſſociari. Alex. conſil. clxxxij. ℸ. alleg. & quid ſi ipſemet ordinarius alium ſibi adiungat an ℭaleat proceſſus? ℭide Old. conſil. cxℭij.*

iudi. & in capitu. ſuſpitionis, extrà de offic. deleg. & c. cùm ſpeciali. & capi. ſecundo requiris. §. fin. de appel. licet de incompetentia eius poſsit ipſe idē iudex in certis caſibus cognoſcere. vt ſuprà dictum eſt. Cuius ratio eſſe poteſt, quia cùm allegatur ſola incõpetentia certis caſibus, ideò cognoſcit: quia ſuper hoc non aggrauatur eius fama vel conditio, at cum allegatur ſuſpitio, tunc eius fama vel cõditio aggrauatur. ideò non cognoſcit. argument. in l. perfecti. ff. de minorib. ſed ad arbitros remittitur.

2 † Sed quid dices ſi cauſa ſuſpitionis ſpreta, & nullis electis arbitris, iudex ipſe de facto, & ex capite ſuo in cauſa procedit? a Dic quòd proceſſus

a erit nullus, quia ligatam habet iuriſdictionem, ſtatim propoſita hac exceptione. vt not. Archi. in c. cùm plures. de offi. deleg li. vj. † Deinde quæritur, an quilibet iudex poſsit recuſari? Dic quòd regulariter quilibet delegatus poteſt recuſari, vt in iuribus præalleg. † An autem ordinarius

4 ſub quo iudice lis eſt poſsit recuſari? Reſpõde ſecũdũ cõmunẽ opi. ℭ etiã ipſe poteſt recuſari vt in c. licet, extrà de foro cõpe. & c. legitima. de appell. lib. vj. attamen glo. iuris, ciuilis in d. l. apertiſsimi. videtur inclinare quòd ordinarius, non poſsit recuſari. dic vt

b ibi. b † Sed quis dicet, propoſita hac

5 exceptione, infra quãtum tẽpus ſunt eligendi arbitris? Dic quòd infra tres dies. vt l. fina. C. de iud. & per hoc patet quòd citari debet aduerſarius ad hanc electionem fiendam. argu. l. de

6 vnoquoq; . ff. de re iudic. † Sed infra quantum tempus debent terminare iſti arbitri hanc cauſam ſuſpitionis? Dic quòd tempus non eſt de iure aliquo de terminatũ ſiue limitatum, ſed iudex recuſa-

c tus poteſt, & debet ipſum tempus præfigere, c ipſis arbitris, infra quod ſi nõ terminetur, iudex ipſe cognoſcet de principali cauſa, nõ obſtante recuſatione propoſita. vt hoc habetur in d. c. legitima. de appellatio. & c. ſuſpitionis. de offic. delega.

7 † Quæritur quando ſit proponenda hæc exceptio recuſationis? Dic quod in exordio litis, ſicut alia exceptio incompetentiæ iudicis, & in hoc adæquantur iſtæ ambæ exceptiones. vt d. l. apertiſsimi. & habetur in d. c. cùm ſpeciali. cum ſimilibus.

8 † Sed pone quod arbitri pronuntiauerunt iudicem eſſe ſuſpectũ, quid fiet? Dic quòd iure Codicis alius debet eius loco ſubrogari. vt dicta l. apertiſsimi. Sed iure authenticorum iudex ipſe recuſatus non remo-

d uetur, ſed ei aſſociatur epiſcopus loci, d vel eo defi-ciente aſſociabitur alius iudex ſecundum Iacob. de Bel. vt per eum traditur & habetur in §. ſi verò. in auth. vt dif. iud. & eſt text. in authentic. ſi verò. C. de iudi. facit in argu. l. j. §. illo. C. ſi quacunque præd. po. & in authent. ſcenic. non ſolùm ſi fideiuſſ. ptæſtan. ſed etiam ſi iuſiurand. §. fin.

EPITOME.

1 *Cauſa ſuſpitionis ſeu recuſationis an ſint coram recuſato exprimendæ.*

2 *Arbitri electi aſſignant terminum probãdi cauſas propoſitas.*

3 *Iudex recuſatus poteſt compellere arbitros ad recipiendum tertium in caſu diſcordiæ.*

4 *Iudex recuſatus poteſt compellere arbitros ad recipiendum compromiſſum.*

1 RATIONIBVS & cauſis maximè infraſcriptis. † Licet iure ciuili pro exceptione recuſationis non ſunt cauſæ ſpecialiter exprimendæ coram iudice, ſed ſufficit coram arbitris illas proponere, & probare. vt nota. in dicta l. apertiſsimi. attamen de iure canonico deciditur contrarium: vt in dicto capitu. ſuſpitionis. & capitul. cum ſpeciali. vt nota. per gloſ. in capi. ſecundo. vt lit. non conteſta. quæ opinio probatur in l. ſi pariter. ff. de lib. cau. & adde quod not. in capitu. ab arbitris. de officio delega. libro ſexto.

2 † Quis autem aſsignabit terminum probandi cauſas propoſitas coram iudice? Dic quòd arbitri electi. vt in d. capit. ſuſpitionis. cum ſimilibus.

3 Et ſi forſan ipſi arbitri diſcordes fuerint in procedendo, vel iudicando, ipſe iudex recuſatus poterit eos compellere ad tertium eligendum, vt proinde ſtetur ſententiæ duorum vt dicto capit. legitima & capitul. cùm ſpeciali. cum ſimilibus. Et quo ad hoc durat eius iuriſdictio, licet quo ad alia ſtatim recuſatione propoſita, ſint eius manus litigatæ, vt dicto capitu. ſuſpitionis, vt ſuprà dixi.

4 † Alio etiam caſu durat iuriſdictio ipſius iudicis, videlicet, ſi ipſi arbitri electi recuſauerunt recipere compromiſſum, nam poterunt ipſi

per

eum compelli ad ipsum assumendum.d.capit.cùm speciali.& not.per gloss.in d.capit.suspitionis.licet alij arbitri conuentionales non cogantur acceptare compromissum.vt l.iij.§.j.ff.de arbitr.

EPITOME.

1 *Ratione cõiunctis sanguinis iudex redditur suspectus.*
2 *Ratione appellationis à sententia in alia causa an iudex reddatur suspectus?*
3 *Inimicitiæ reddunt iudicem suspectum.*
4 *A sententia arbitrorum an possit appellari.*

1 FRATER dicti Andrini.† Ex hoc patet q̃ inter ipsum & iudicem erat nimia sanguinis coniun-
2 ctio,[a] quæ habet iustè reddere ipsum iudicem suspectum.vt in capit.postremò.extrà de appella-
2 tio.& ibi not.per gloss.†Est etiã alia iusta causa,videlicet,si pars appellauit in alia causa ab ipso iudice recusato secundum ius canonicũ.vt in c.proposuit, & c.ad hæc.extrà de appellat.Sed de iure ciuili hæc causa simpliciter sumpta nõ est legitima,vt est tex. in l.j.ff.apud eum à quo app.in alia causa &c.Ioan. Andr.& Imol.dicunt,quòd dicta capitula debent intelligi quãdo corã arbitris probatũ est de grauamine indebitè illato per sentẽtiam eius,à quo dicit se appellasse,aliàs sola & simplex appellatio de per se non esset sufficiens causa recusationis.vt d.l.j.& sic iura iuribus concordanda sunt.vt l.j.C.de inoffic.
3 donatio.† Item est causa iusta si interuenerunt inimicitiæ.vt hic sequitur.& probatur.in d.c.secundò requiris.in fi.extrà de appel.&'in d.l.si pariter.& iij. q.v.c.suspectos.Aliæ etiam sunt iustæ causæ suspitionis,quæ arbitrorũ iudicio relinquũtur.vt no.gl.
4 in d.c.cũ speciali.† Sed quid si isti arbitri tulerunt sententiam suam, an ab ea poterit appellari? Dic quòd sic:& appellandum est ad Papam,vel ad Imperatorem,secundum Ioan.Andr. cùm sint arbitri iuris.vt not.in d.c.ab arbitris.& in c.cùm speciali.& hoc modo debet intelligi lex fina.C.de iudic.

EPITOME.

1 *Protestatio an irritetur per sequentem actum contrarium?*
2 *Quot sunt species protestationum?*
3 *Protestatio,& denuntiatio quid?*
4 *Quis sit effectus protestationis.*
5 *In protestatione præsentia aduersarij vel consensus, an sit necessarius?*
6 *In casibus in quibus requritur præsentia partis, an sufficiat consensus tacitus ad hoc vt valeat protestatio?*
7 *Cùm sit protestatio super aliquo actu,ex quo propriè nõ inducitur obligatio sed generatur præiudiciũ alio modo tunc sufficit q̃ fiat parti,nec requiritur eius cõsensus.*
8 *Quomodo sit facienda protestatio super re qua cõsistit in potestate protestantis de iure,sed non de facto.*
9 *Protestatio de qua suprà an debeat fieri in scriptis?*
10 *Quomodo fiat protestatio quãdo est facienda super eo quod consistit in voluntate, & potestate protestantis de facto sed non de iure.*
11 *Protestatio quæ fit super eo quod depẽdet ex potestate iuris tantùm, & non ipsius protestantis qualis sit,& an valeat.*
12 *Quotuplex sit denuntiatio?*
13 *Non sufficit emptori denuntiare vendi tore sibi motam esse litem, nisi mittat copiam libelli cum citatorio,& hoc quã[a] do creditor susticit in se omne iudiciũ.*

[a] *Sanguinis coniunctio. Adde alias causas recusandi iudicem per Calde. consi.xij.de appella.vbi dicit quod facilius recusatur iudex quàm testis propter amicitiam, & in aliquas causas vide per Oldr.consil. cccj.*

1 PROTESTANS dictus.do.Ioan. † Quid autem si ipse Ioan. post huiusmodi protestationẽ simpliciter in causa processit, an sibi præiu dicet? Videtur quòd non.quia verba protestationis sunt relata ad tempus præsens,& futurũ,vt patet ex verbis subsecutis, sicq; actus qui sequitur, magis includit dissensum,quã cõsensum.arg.l si quis.in principio de test. cũ simi.vbi,no.ff.de leg.iij.& l.si mihi & tibi.§.in legatis.ff.de legatis.j.facit quod no.Inno.in c.q.extrà de app.sicut & alias in simili dicitur de (o,qui protestatus est nolle litem cõtestari. de quo no.per glo.& doct.in l.j.C.de lit.contesta.& in cap.j.& in cap.sollicitudinẽ.in fin.extrà de app.ad quod etiam facit.l.iurisgentiũ.§.quod fere. ff.de pact.In contrarium facit, nam actus sequẽs cõtrarius protestationi, tollit ipsam protestationem vt in c. cùm M.ferra.extrà de constit.& ibi not.plenè de materia protestationis. facit.l.qui in aliena.§.Celsus.ff.de acqui.hære.& l.aut qui aliter.§.si quis cum denũtiasset.ff.quod vi aut clam. & quod habetur in d.c.sollicitudinẽ. in fi.extrà de appel.cum ibi nota.Et hæc pars videtur esse verior per tex. in cap.gratum.extrà de offi. delegat. & c.cum venissent.de testib. & quod not.in c.ex parte,de his quæ fiunt à maio.parte capi.& in c j.extrà quod met.caus. Veruntamen pro pleniori declaratione protestationis aduertẽdum est q̃ super eius doctrina fuit tam apud antiquos,quàm modernos nõ parua dissensio, vt plenius refert post multos Barto.in l.non solùm §. mortè.ff.de oper.noui nuntia.de quo ante eum late scripserũt Ioã.mo.in c.generaliter.de regul.iur.libr.vj. & post eum Ioã.And in eo.c in sua nouella.& per And.de Pisis.in dicta l.si quis.in principio testamenti.

2 † Vnde secundum doctrinam Bar. protestatio diuiditur in quatuor par-

tes seu species. Est enim quædã protestatio declaratoria propriæ voluntatis ipsius protestantis. quædam est incitatoria: vt quid fiat per tertiam personam. quædam prohibitoria, ne quid fiat per tertiam personã, & quędam certificatoria alicuius facti, vel omissi. Ego autẽ dico quod duo sunt genera, quæ inter se videntur idem, & sunt diuersa. nam quædã est propriè protestatio quædam verò proprie denuntiatio. Protestatio est illa quæ fit super eo, quod dependet à voluntate, vel facto solius protestantis. Denũtiatio autẽ est ea, quæ fit super eo, qđ depẽdet à facto tertij: vt infrà patebit. per quæ concludo quod tres vltimæ species superius traditæ potius pertinent tam ad denuntiationẽ quàm ad protestationem.

a *Sibi proprium. Adde And. sic. cons. lx.* 3 † Quæritur ergo quid sit protestatio? Respondeo q̃ est quędam præcedens testatio prohibitoria, seu derogatoria aut conseruatoria alicuius instãtis vel futuri facti seu iuris, aut negotij proprij ipsius protestantis, vt patet manifestè per exempla quę habentur in d. l. si quis in principio testamenti. & l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. j. l. si ita scriptum. eo. titu. & l. cum in plures § locator horrei. ff. loca. & multis alijs iuribus inferius not. & hęc est propria & stricta protestatio. Denuntiatio autem est quædam notificatio, qua quis incitatur ad aliquid faciendum, desistendum, vel omittendum. Exempla eius colligũtur. in l. denũtiasse. in prin. ff. de adul. & l. j. in principio, & §. nuntiatio. & l. de pupillo. §. meminisse. ff. de noui ope. nuntia. l. emptot. C. de euictio. l. si fundo. §. fi. & l. si per imprudentiam. §. j. ff. de euictio. & in alijs iuribus, de quibus infrà dicetur. & talis denuntiatio est impropriè protestatio, licet ipsi doct. appellent ipsam protestatio-
4 nem, & malè. † Quæritur de effectu protestationis? Dic distinguendũ esse secundũ Io. And. vt per eum not. in c. cùm M. Ferra. extrà de consti. aut fit protestatio contra substantiã rei vel negotij, super quo fit ipsa protestatio. Aut præter vel secundum substãtiam ipsius negotij. Primò casu non valet protestatio: vt patet in recepto in canonicum cum protestatione. vt habeat præbendam: vt in d. cap. cùm M. & de præben. c. dilectus. & j. q. iij. c. si quis obiecerit. Et in professo sub protestatione, vt retineat sibi pro-
a prium, a vt in c. cũ ad monasterium. extrà de statu mona. & de eo qui matrimonium contrahit, protestando
b se velle prolem citare, b vt in c. fina. extrà de condi. appo. & in eo qui concedit rem præcario sub protestatione, ne liceat reuocare: vt l. cùm præcario. ff. de præcar. & in eo qui vẽdit, vel donat vsumfructum cum protestatione quod vsus non cedat in dotatione, vel in venditione: vt l. per seruum. §. fi. ff. de vsu & habita. & l. j. & iij. §. si loci. ff. de adi. leg. Secũdò principali casu quando est præter vel secundùm substantiã, subdistinguitur, aut protestatio fit in iudicio, & tunc actus sequens contrarius protestatio-
c ni tollit protestationis effectum: vt patet in eo, qui est protestatus nolle litẽ cõtestari. Nã si posteà ex interuallo respondeat libello simpliciter, c erit lis contestata. vt not. in c. j. de lite contestat. Ideoq; dicunt procuratores in sequentibus actis causæ inhærendo protestationibus aliàs factis: c *Simpliciter. Adde & p dom. de Ro. decis. ij. de lit. conte. in nouell. & dec. xij. co. tit. in anti. & Cardin. consilio liij. Bernar.* aut fit extrà iudicium, & tunc aut tangit ius solius protestãtis, & valet protestatio: vt vij. q. j. c. Pontifices. & extrà de postu. pręla. ij. c. bonæ memoriæ. de censi. c. olim. facit. ff. de acquir. hæred. l. pro hærede. & de tribut. l. j. §. scientiam. facit d. l. si quis in principio testamenti. cum simi. s. allegatis, quia in propria causa quilibet debet esse moderator & arbiter. vt l. in re mandata. C. mãd. aut tangit ius protestãtis, & alterius. & tũc, aut subest iusta causa, quæ protestationem corroborat, & tunc valet protestatio, &
d operatur d suum effectum: & maximè dum tractatur de damno euitando, vt est tex. de off. ordi. c. pastoralis. xvj. q. iiij. c. placuit. § pe. ver. si autem. & l. vt perfectus. C. de anna. excep. & d *Operatur. Adde quando protestatio conseruetius protestantis, Alex. cons. cxxx. iij. & olu. Bernar.* in cap. j. extrà quod met. cau. extrà de appel. c. fina. Si verò subest iusta causa, & tunc, aut protestatio est nuda, & tollitur per actum contrarium: vt dicto capit. cùm M. Ferra. & extrà de elect. capitulo in Genesi, aut est vestita, vt quia est conuentionalis, & tunc valet & operatur: vt capitulo Cumana. in principio, & in fi. extrà de elec. quia licita pacta sunt seruanda. ff. de pact. l. iuris gentium. §. ait prætor. & extrà de pact. capi. j. idem si sit vestita cohærentia cõsensus. vt l. si debitor. §. j. ff. quibus mod. pig. vel hypot. sol. Item si sit vestita cohærentia expensarum causa humanitatis factarum: vt. ff. de negot. gestis. l. Nesennius. & Bar. in l. at si quis. §. pleriq;. ff. de re-

li. &

li.& sumpt.fune de qua etiam protestatione plenè tractat Host.in summa de consti.§ quando constitutio.ver.quid de protestatione &c.per Anch.xxvij. distinct.c.diaconus.

5 † Sed circa præmissa in dubium reuocatur an in protestatione sit aduersarij præsentia necessaria,vel consensus.Pro cuius declaratione assumo aliam doctrinam Bart.in d.§.morte. Aliquando fit protestatio super eo.quod consistit in propria, & mera voluntate,& potestate ipsius protestantis : aliquando super eo quod cõsistit in potestate eius,& alterius: aliquando super eo quod consistit in ipsius protestantis voluntate de iure tantùm, sed non de facto aliquando econtra super potestate eius de facto tantùm, & non de iure. Venio ad primum, circa quod sic distingue aut per protestationem nullus grauatur,aut aliquis grauatur.Primo casu alicuius presentia non requiritur tanquã partis, sed tanquam testis ad fidem faciendam.Patet exemplum in aditione hereditatis,& legatorum quæ fiunt in testamento,& simil.vt l.at si quis.§.plerique.ff.de religio.& sumpt.fune.l.qui in aliena.§ fin. & l.pro herede.ff.de acquir.hæredi.& dicta l.si quis in principio testamenti.de leg.iij.& l.si mihi & tibi.§.in legatis.ff.de leg.j & l.si ita scriptum.eodem titu.& l. Nesennius.ff.de negot.gestis.nec requiritur in hac protestatione expressio alicuius causæ:sufficit enim pro ratione voluntas.vt ibi,& si fortasse fuit causa expressa,vel quia ad certum actum vel causam,non extéditur,& ad aliam causam,vel alium actum, qui inde sequeretur ex interuallo,vt l.per retentionem. C.de vsu.fecus si fieret per talia verba, quæ futurũ tempus respicerent.verbi gratia,dicat,protestor me nolle esse heredem per aliquem actum,qui fieri eõtingeret in futurum,quia illum facere intendo tanquam creditor, vel negotiorum gestor.& simil.vt traditur in l.si ita stipulatus.ff.de fideiuss.& d.l.Nesennius.& d.§.pleriq;.& eorũ quæ not.in d.l.si quis in princ.An autẽ actus sequens cõtrarius huic protestationi tollit illã:distingue sic,aut ille actus contrarius celebratur cum ipso protestante, & dependet solùm ab eius facto,& tunc non tollit præceden tem protestationem,nisi expressè caueatur in actu sequenti.Patet in testamento, hereditatis aditione, vt dictum est,per iura ad hoc allegata.aut actus ille contrarius celebratur cum alio,& tũc nisi expressè in eo repetatur protestatio,videtur ab ipsa protestatione discedere.vt d.c.solicitudinem.de appel.& c.j. quod metus causa.Et per hoc patet q̃ d.l.qui in aliena.§.fin.debet intelligi,quando post protestationem simpliciter adiuit contrahendo:aliàs autem videtur recedere ab ipsa protestatione.Vnde sumas practicam ad hoc quotidianam,qua dicimus,in hærẽdo tali protestationi.facit quod habetur in l.j.ff.de interrog.actio.Secundo casu,quando per protestationem alius grauatur,tunc subdistingue,aut protestatio fit super eo quod dependebat ex aliquo proprio facto ipsius protestantis, vt puta ex mandato alicui iniuncto,tunc si persona quę lęderetur,sit certa,requiritur eius præsentia, vel saltẽ notificatio, alios nõ tenet hęc protestatio.ff.mã.l.si mandassem. C.de satisf.l.j & ibi no.facit q̃d notatur per Cy.in l.si mandatum. C.mãda.Si verò persona sit incerta, tunc sufficit publicè protestari.vt l.sed & si.§. proscribere.ff. de institor. actio. Aut protestatio fit super eo quod dependet ex potestate, & dispositione legali merè,& tunc nullius præsentia requiritur.vt probatur in l.honores.§.fi.ff.de decurio.&c. coniuncta. l.j.C.de filiofamil.qui ad mune.publi.libro decimo.Venio ad secundum principalem casum, qui est, quando protestatio fit super eo, quod consistit in eius propria voluntate, & al-
a terius. [a] In quo casu dic sine distinctione, quòd protestatio fieri debet in ptæsentia partis. vt l.codicillis.§. matre.ff.de leg.ij.& l.si debitor.§.j. ff.quibus mod.pig.vel hypothe.soluitur.& l.cum in plures.§. locator.
6 horrei.ff.loca.† Sed an requiratur in dictis casibus expressus partis cõsensus,vel sufficit tacitus?distinguẽdum est secundum Bar.aut fit protestatio ad tollendã, vel limitandam obligationẽ iam cõtractã de præterito,aut cõtrahendam,vel limitandã de futuro.Primo casu requiritur expressus cõsensus ptis,vt l.si maior.C.de trãs-
a actionibus. & C.de do.quæ sub modo.l.perfecta.Secũdo casu subdistinguitur.aut obligatio contrahitur ex necessitate alicuius facti præcedẽtis. & tunc idem quod suprà.vt l.si.§.itẽ si prædixerit.ff. nautæ caupon.stabularij.Nã ibi hospes factus onus assum pserat & officiũ hospitãdi, vnde venientes hospitare tenetur.vt l.j furt. aduer.naut.caupo.stabula.& per hoc incidit in contractum,vel quasi, qui de recepto dicitur:aut obligatio contrahitur ex liberalitate nulla iuris necessitate cogẽte,& hîc subdistinguitur,aut protestatio fit ad tollendam, seu impediendam obligationem,aut ipsam solùm limitãdã.Primo casu requiritur partis cõsensus expressus. Exemplum,si fui protestatus quòd si contingat me intercedere pro Titio apud te,q̃ hoc non facio animo obligãdi me,& sic in similibus,si quidem postea intercedam,si pars cõsenserit protestationi,nõ obligor,sic intelligatur gl.in l.pacta nouissima.C.de pactis.in ea parte qua ibi dicitur, pactũ delegatoriũ præcessisset.Si verò non consenserit,tunc obligor.& iste est casus in dicto §.locator horrei. & in capitu.j.extrà,quod metus causa.& in c.sollicitudinem.de appellat.

a Et alterius. Adde quòd soluit Ludo. Ro. consi.cccxj. Bernar.

alio autem casu cum protestor tibi, quòd si quid purè promisero, intelligatur promissum sub conditione, vel alio certo modo: & tunc subdistingui tur, aut loquimur in obligatione verbis vel consensu contrahenda, aut in obligatione, quæ re contrahitur. Primo casu aut talis limitatio inducit diuersitatem in qualitate obligationis, aut idemtitatem. Si diuersitatem inducit, requiritur expressus cõsensus partis, quia actus sequens est protestationi contrarius, argument. ad hoc in l.j.§.si quis simpliciter.ff.de verborum obligationi. Vbi autem inducit idemtitatem tunc sufficit partis presentia.argumen.l Modesti nus.ff.de solu.cõiuncto §.si quis simpliciter.& §.se.in l.j.ff.de verbo.obli. Cùm autem obligatio re contrahitur, tunc sufficit taciturnitas eius, cui fit protestatio, nec est necessarius expressus consensus.ff de solutio.l.j.sic potest intelligi gloss. quæ est in dicto

7 §.item si prædixerit.† Est insuper & alius protestationis modus, videlicet cùm protestatio fit super aliquo actu ex quo non inducitur propriè obligatio, sed aliud præiudicium generatur. & tunc sufficit quòd fiat parti, non tamen requiritur consensus eius vt dicta l.codicillis.§.matre.de legat. ij.& l.si debitor.§ j.ff.quib.mod.pig.

8 vel hypothec.solui.† Transeamus ad tertium articulum principalem qui est, quando protestatio fit super eo, quod consistit in eius potestate de iure, sed non de facto. In quo sic distingue, quandoque potestas de facto deficit propter aduersarij potentiam, seu culpam: & tunc ille actus cuius causa erat fienda protestatio, est explicandus coram eo tanquàm coram iudice. tunc sufficit protestari coram

2 vicinis, vt l.fin.C.de his qui per me. iudic.non appel.extrà de appel.capi. final.aut erat explicandus coram ipso tanquàm coram parte, & tunc aut in iudicio aut extraiudicium. Si in iudicio, & tunc sufficit protestari coram alio iudice & postea debet illi notificari: vt l.si præses.C.de epis.aud.& in l.in contractibus.C.de non nume. pecu. Si verò extra iudicium, tũc sufficit protestari corã vicinis.l.de pupillo. §.si quis ipsi prætori.ff. de oper.noui nuntiatio. Vbi autem deficit potestas propter aduersarij absentiã, & tunc aut ille actus erat explicandus coram ipso, tanquam parte, & tunc sufficeret fieri corã iudice vel in loco domicilij secundum formam traditam, in l.vt perfectius. C.de anna.exceptio. aut actus erat explicandus cum eo tanquam cum iudice, & tunc fieri debet protestatio ante tribunal eius, nec debet quis laborare inuestigando ipsum iudicem, vt in l.j.§.adeundi.ff.quan-

9 do appel.fit.† An autem protestatio de qua superius dictum est, fieri debeat in scriptis, distinguitur secundum doctorum aut dicta protestatio succedit in locum actionis & tunc fienda est in scriptis. vt in dicta l.vt perfectius aut non succedit vt in locum actionis, & tunc fieri potest regulariter sine scriptis. vt C.de pact.l.pactum quod bona fide de nego.gest.l fi.Fallit in exceptione non nume.pecu. vt in authen.hanc autem quærelam.C.de nu.pecu.

10 † Circa quartum principalem articulum, qui est, quando protestatio fit super eo quod consistit in protestate, & voluntate protestãtis de facto, sed non de iure: exemplum est in maleficijs, distingue sic, aut quis vult protestari ad sui excusationem, incitat in aliquod delictum, aut vult protestari quod vltra suum propositum non augeatur ipsum delictum, seu incidat in grauius delictum. Primo casu subdistinguitur, aut illa persona, quæ ex hoc posset lædi est incerta, & tunc sufficit simplex protestatio facta in loco, in quo suspitio erat de delicto. vt l.qui foueas.& l.si putator.ff.ad leg.Aquil. hoc autem verum intelligas, quando is qui protestatur, gerit actum licitum, & permissum à iure, vt ibi. secus autẽ si gereret actum illicitũ, vt verbi gratia, si quis iacit sagittas in loco publico. Nam si protestatur se quemquam offendere nolle, non in totum excusatur. vt habetur & nota in dicta l.si putator.& l j.C. ad leg.Cornel.de sica.& in capi.j.extrà de præsumptionib. Si verò persona, in quam delictum debeat committi, erat certa, & limitata, & tunc in eius præsentia fienda est protestatio. vt l aut qui aliter.§.j.ij. & iij.ff.quod vi aut clam. In secundo casu, quando fit protestatio ne protestans incidat in maius delictum, tunc subdistingue, nam quædam sunt facta, in quibus sola voluntas non potest debito modo regulare ipsum factum. Exemplum patet, si quis habet animum solum vulnerãdi, & non occidendi, & aliquem percutiat, potest enim percussio esse talis, quæ propositum excedat, vt frequenter accidit, & fiat mortalis. In hoc enim animus non potest regulare ipsum factum, hoc enim casu protestatio talis nihil operatur. argu. l. quoniam multa facinora.& quod ibi not.C.ad leg.public.vel pri.& de homicid.c.fina.lib.vj. quædam sunt delicta, in quibus animus habet regulare ipsum factum. Exemplum in acquisitione possessionis, vel occupationis, quæ solo animo acquiritur.ff.de ac.pos.l.i.§.item acquirimus l.licet.C.eo.tit.pone ergo quòd te expuli de fundo hac protestatione præcedente, quòd hoc feci animo solùm quærendi naturalem tantùm possessionem tanquam dominus proprietatis, operabitur isto casu protestatio, vt me excusset à delicto circa ciuilem, & in ipsa protestatione non est necessaria partis præsentia, vel consensus, vt not.in l. prima.C.vti possidetis in glossa super verbo nec vi.

11 † Rursum est, & quintus articulus, quando protestatio fit

2 Vicinis. Ad de Anton. de But. con. xxxiij. Lap. alleg. xxxix. Bernar.

ſtatio ſit ſuper eo quod dependet ex poteſtate iuris tantum, & non ipſius proteſtantis. Exemplum, quando expendit pro alio ad quam expenſam de neceſsitate tenebatur ipſe proteſtans: vt eſt exemplum in patre, & matre. Nã ſi pater expendit in alimentando filium, & proteſtatur ſe id facere animo repetendi, ipſa proteſtatio nihil operatur: vt not. in l. j. & in l. alimenta. C. de negotijs geſtis. & idem in ſimilibus caſibus, vbicunque proteſtatio eſt iuri contraria, vel per eam iuris ſolennitas læderetur. argument. in l. nemo poteſt. ff. de legatis primo. cum ſimilib. poteſt etiam addi aliud exemplum in eo, qui proteſtatur in libello, quòd ſibi liceat quandocunque addere, & minuere &c. quia talis proteſtatio nihil releuat vltra ius commune: vt in l. edita. C. de eden. & extrà de dilatio. in capitu. expoſuit. & dixi ſuprà in gloſſ. ſuper verſiculo ſaluo iure addendi &c. de qua materia proteſtationis etiam latè tradidit Archid. xxvij. diſtincti. capitulo
12 Diaconus. † Tranſeo nunc principaliter, & propriè
a ad materiam denuntiationis, [a] ipſam materiam denuntiationis propriè & ſtrictè aſſumendo, licet, vt dixi, Bar in larga ſignificatione ipſam appellet proteſtationem. pro cuius declaratione eſt ſciẽdum ℘ quædã eſt denũtiatio prohibitoria alicuius facti, quædã incitatoria ad aliquid faciendũ, quædã
13 certificatoria alicuius entis. Circa † primum articulum eſt conſiderandum, & aliquando ſit denuntiatio, vt non fiat id quod ipſe prohibitus non tenebatur facere, quandoque fit denuntiatio, vt non fiat id quod aliàs erat ſibi permiſſum facere, licet ad hoc non eſſet obligatus. Primo caſu ſubdiſtinguitur, aut fit denuntiatio ei, qui eſt delegatus ipſi denuntiãti, vt puta creditor denuntiat debitori, vt ſoluat, vel faciat, & tunc effectus huius denuntiationis eſt, vt in mora debitor conſtituatur, & cadat in pœnam, & ſimilibus, de quibus habetur in l. mora. ff. de vſu. in l. ratio. §. ſi per venditorem. ff. de actio. empt. aut fit denuntiatio ei, qui non eſt obligatus ipſi denuntianti, ſed alij, verbi gratia. Extraneus denuntiat Titio, ne ſoluat Sempronio, & tunc aut talis denuntiatio fit nuda expreſsione alicuius cauſæ, & tunc nõ valet: vt l. papinianus li. vj. queſ. ſcribit aliàs incip. l. ſi quis probauerit. ff. de publicia. in rẽ actio. & ff. de conſt. pe. l. vtrũ. ff. de fideiuſ. l. fideiuſſor. qa factum alterius alteri præiudicare non debet: vt in l. ſtichum. in fi. ff. de noua. aut fit cum expreſsione cauſæ non tamen verè, nec veriſimiliter verè, & tũc idem: vt l. hæc autem. in principio. ff. ſi cui pluſquàm per l. fal. aut cũ expreſsione cauſæ non verè ſed tamen veriſimiliter, & tunc denuntiatio fit ne detur, vel fiat quod eſt debitum ex vltima voluntate, & tunc iſta denuntiatio, valet, & operatur, vt cautio exigatur ab eo cui ſoluitur de defendendo: vt in dicta l. hæc autem. & in l. finali. C. de petitio. hæred. Aut erat debitum ex contractu, & tunc iſta denuntiatio non habet effectum quo ad impediẽdũ ius quod competit illi cui debetur: vt in d. l. fin. licet teneatur ad intereſſe illius cui denũtiatio facta eſt. vt in l. j. §. j. ff. de eo p quẽ fac. eſt. aut fit cũ expreſsiõe cauſæ totaliter verè, & tunc aut veritas ipſius cauſæ tempore ipſius denuntiationis oſtenditur, & probatur, & tũc valet: vt C. quæ res pign. oblig. poſſ. nomen ibi, nõdũ certior à te de obligatione tua factus. propter quòd colligitur practica, quòd ſi aliquis denũtiat debitori ſui debitoris ne ſoluat, quòd debet eidem lege inſtrumentum obligationis in forma publica, vel eidem rrade re copiam ipſius, aliàs non debet credere. vt habetur in clemen. cauſam. extrà de electio. & in d. l. nomen. Aut veritas nõ oſtẽditur, & aut denuntia- a
b tio fit [b] à iudice, credendum eſt illi: vt in l. final. ff. de leg. comm. aut fit à priuata perſona, & tunc aut illud quod fieri prohibetur per denuntiationem, reſpicit principaliter ipſum denuntiantem: vt puta. Si debitor denuntiat fideiuſſori ne ſoluat, quia eſt tutus exceptione pacti de non petendo, vel alterius peremptoriæ exceptionis, & tunc ſufficit fieri tali b
tempore, quo ſe poſsit ille defendere. vt l. ſi fideiuſſor. in principio. ff. mandati. Vbi autem non reſpicit
c ipſum denuntiantem principaliter, [c] tunc ſi cauſam non exhibet, vel oſtẽdat: non debet illi credere: vt ff. quod cum fal. tuto. aut. l. j. §. fina. cum l. ſequen. In nuntiatione autem noui operis requiritur expreſsio cauſæ, ſi fuerit requiſita: vt not. gloſſ. & Barto. in l. prima. in prin. ff. de noui oper. nun. & l. non ſolùm. in §. ſicut. eo. tit.
14 Et † hæc, & alia faciunt ad quotidianam queſtionem, ſolet enim quotidiæ apponi in inſtrumenti, ℘ venditor promiſit lite mota ſuper ſe ſuſcipere iudicium, & cauſæ defenſionem ſubire. Pone ergo, quòd emptor denuntiat venditori, ℘ eſt ſibi mota lis, vel quæſtio ſuper re vendita, an
c tenebitur ſibi credere? [c] Certè non niſi ſibi oſtendat, & per copiam mittat libellum cum citatorio in forma debita: vt habetur in d. clement. cauſam quæ. de elect. & l. nomen. C. quæ res pigno. obligari poſſ. Ad idem facit l. fina. §. j. ibi, ſuum debitorem certum facit &c. C. de bon. authoritate iud. poſſ. Alia membra ſuprà relata propter eorum prolixitatem ad. præſens proſequi non intendo, ſed illa proſequere, & declara, vt idem Bart. proſequitur in d. §. morte. &c.

a *Denuntiationis. Adde an in denuntiatione requiratur libellus. Spec. in tit. de libel. conce. §. x.*

b *Credendũ eſt. Adde Ludo. Rom. conſil. cxij.*

c *Sibi credere. Adde ſi dendũ. Spe. in ti. de emptio. & vẽdi. §. 9. & §. fin.*

Forma responsionis rei conuenti.

CORAM vobis supra-scripto d. Vicario com-paret & se presentat in termino sibi assignato Simonius Spelta procu-rator, & procuratorio nomine supra scripti Ioan. olearij, causa & occasio-ne cuiusdam asserti libelli coram vo-bis, vt dicitur producti per suprascrip-tum Andrinum contra d. Ioan. ac no-mine, & occasione omnium, & sin-gulorum in d. asserto libello cõten-torum. In quo quidem asserto libello inter cætera in effectu dicitur con-tineri &c. dicens ac excipiendo pro-ponens d. Simoninus dicto nomine, suprà scriptum Andrinum tanquam publicè ac notoriè excommunicatũ fore, & esse à vestrorum iudiciorum lumine repellendum, & nõ fuisse, nec esse per vos audiendum, vel admit-tendum ad d. libellum assertum pro-ducendum Quæ proposita inquan-tùm non obstarent, dicit, & excipiẽ-do proponi idem Simoninus nomine quo suprà, dictum assertum libellum fuisse nullum, & omnia in eo contẽ-ta fuisse & esse nullãque mereri exe-cutionem de iure maximè causis & rationibus inferius annotatis, & alijs suis loco, & tempore dicẽdis, propo-nendis & ostẽdẽdis, & allegandis. primò quia d. assertus libellus fuit, & est incertus, generalis, vagus, & obscu-rus, & non concludens: peccans in ma-teria, & forma, nullámque in se con-tinens causam certam, & legitimam agendi, sed prorsus contrarietatem, & repugnantiam continẽs manifestã carénsque omni debita iuris solenni-tate, ac etiã oblatus à persona, cuius non interest, & ad quã nullum ius pertinet, sic & eo modo agendi, quo agere velle videtur? Qui etiam Andri nus nec audiri meruit, etiam si prædi cta non obstarẽt, quæ re vera obstãt quia non satisdedit modo debito de lite prosequenda, & expensis resti-tuendi, si succubuerit in causa pro-pter quæ meritò dicit præfatus Simo nius dicto nomine dictum assertum libellum fore, & esse per vos dẽtibus lacerandum, & se non teneri respon-dere dicto asserto libello: petens, & requirens inquantùm super eo pro-cedendum appareat, ipsum Andri-num præstare ante omnia debitam satisdationem in super ipsum libellum apertius de-clarari, necnon & in eo causam legitimam exprimi, ac omnem ex eodem repugnantiam remoueri: cui quidem assero libello inquantum iure aliquo re-spondere teneatur, & saluis præmissis, à quibus discedere non intendit, dicit, & respondet nomine quo suprà, non tamen animo contestandi litem, narrata prout narrantur non fuisse, nec esse vera, & petita prout petuntur fieri non debere: opponens contra ipsum assertum libellum contrarietatis ex-ceptionum, ac libellum male formati, & concepti, excommunicationis prædictæ & exceptionem litis pendentiæ, reique iudicatæ præscriptionis, iusiurã-di, doli & mali, tam generalem quẽ specialem, tam quod ad impediendum processum quam quo-ad me ritam negotij in principalis, & ad omnem alium bo num finem, & effectum qui d. Simonino dicto no-mine melius prodesse possit, opponensque insuper exceptionem expensarum factarum, per dom. Ioan. vtiliter, & necessariò in d. petita terræ, ascendentiũ ad summam florenorum quinquaginta auri. pro quibus expensis, & quarum occasione, tam in vim excipiena i, quàm in vim agendi, petit dictus pro-curator dicto nomine sibi iustitiam ministrari. & vlterius petit, & requirit nomine quo suprà ipsum Andrinum tanquam contrarium repelli, & eundem Simoninum dicto nomine absolui ad instãtia præ-sentis iudicij, vel à dicto libello, & contentis in eo, prout melius videbitur iuri, & iustitiæ conuenire: prædictumque Andrinum in expensis, damnis, in-teresse factis, & fiendis ac passis, & patiendis con-demnari: saluis, & reseruatis semper eidem procu-ratori dicto nomine omnibus alijs suis exceptioni-bus, & defensionibus, de quibus dicto nomine pro-testatur.

a *Est productus. Adde Spec. in tit. de excep. §. iij. in pluribus versi.*

EPITOME.

1 *Coram eodem iudice exceptiones sunt proponendæ, coram quo libellus est productus.*

1 CORAM vobis suprascripto domino Vicario. Hic † notandum primò est, quòd coram eo-dem iudice sunt exceptiones proponẽdæ co-
a ram quo libellus productus [a] est ab agente: vt in c. quoniam contra falsam. extrà de probation. & l. ge-sta. C. de re iudi. & optimè facit l. dicto. post prin-cipi. C. de edict. diui Adrian. tol. & l. nulli. C. de iudic.

EPITOME.

1 *Lapso termino ad respondendum libello, an amplius sit audiendus reus.*

2 *Termino partibus per iudicem non assignato in ipso actu fiendo pars absens est citanda.*

3 *Termino assignato per iudicem, an vlterius pars citari debeat?*

4 *Prefixo termino per legem vel iudicem ad aliquid faciendum, in die vltimæ termini, illud fieri poterit quãdiu sit dictum quòd infra diem fiat.*

Pendente

5 *Pendente termino, an iudex posit ad alia procedere?*

6 *Iudex si faciat alium actum, quàm illum ad quem pars erat citanda, actus factus parte absente non ℞alet, quod procedit quando sumus in casibus in quibus requiritur citatio,*

7 *Citatio an sit facienda personaliter, ℞el ad domum?*

8 *Persona citanda, ℞bi sit quærenda.*

9 *Citandus habens plures domos ad quam citari debeat.*

10 *Citandus habitans æqualiter in duabus domibus citabitur ad illam in qua habitat de præsenti.*

11 *Vagabundi non habentes certam domum ℞bi citentur, & quomodo.*

12 *Nuntius cui est commissa citatio personaliter, ℞el ad domum, an primo ad domum citare posit, omissa citatione personaliter fienda.*

13 *Citatus ℞t compareat personaliter, an posit mittere procuratorem pro se, & an excusabitur.*

14 *Quid sit primum, & secundum decretum.*

15 *Qualiter perueniatur ad primum decretum?*

16 *Qualiter perueniatur ad secundum decretum.*

17 *Secunda citatio quæ fit ad interponendum secundum decretum quomodo fieri debeat.*

18 *Missus in possessionem in actione personarum ex primo decreto efficitur nudus detentator secus in actione reali.*

1 INTERMINO sibi assignato. Hic† quæritur si
a terminus sit lapsus, an sit audiendus a vlterius? dic quod sic. tamen afficitur dãno expensarũ, quas
b reficere debeb antequàm audiatur ad se defendendum: vt l sancimus. C. de iud. licet contumax in non
c respondendo positionibus habeatur pro confesso:c vt in c. ij. de confes. lib. vj. & in l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de inter. act. Et sic patet quod est differentia an quis sit contumax in non respondendo libello an positionibus, & quæ sit ratio huius differentiæ per teipsum attende. In quibusdam tamen locis per statuta terrarum prouisum est, quod in pœnam contumaciæ in non respondendo libello lis habeatur pro contestata, quæ pœna non haberet locum de iure communi, vt nota in l. prima C. de lite contesta. Et sic habes ex prædictis quod in iudicio aliquando admittitur purgatio moræ, aliquando non. de quo plenè traditur in l. & si post tres. ff. si quis. Deinde
2 quæritur † si reus compareat in termino, vel post
d terminum, an actor d sit citandus? & eodem modo contra, si actor prosequatur litem, an in singulis actibus sit reus citandus. Breuiter in hoc sic distingue secundùm docto. aut nullus erat terminus per iudicem partibus assignatus ad faciendum, vel fieri videndum ipsum actum, & tunc semper regulariter in quocunque actu ab altero fiendo eius aduersarius
e est citandus, aliàs actus ipse redditur nullus,e & potest pars quę ex hoc grauauit, appellare. iuxta regulam: & doctrinam in l. nam ita diuus. ff. de ado. & in l. de vnoquoque. ff. de re iudicata. Nam quę causę cognitionem desiderant, aut partem lædere

a *Audiendus. Adde an post terminum quis sit audiẽdus quod ℞oluit Oldra. consil. iij.*

b *Reficere debet. Adde ℞t per Cal. consil. j. de do. & cõtu. & ibi ℞ide qua expensæ sint restituendæ.*

c *Pro confesso. Adde quot requirantur ad hoc ℞t non respondẽs positionibus habeatur p cõfesso. Angel. consilio cxxx℞j. & an cõfessio positiõis cui de iure respondẽdum non noceat cõfitenti p Abb. consil. cx℞iij. & an respondens positioni posit illam renoca de per Calde. consi. iij. de confess.*

d *Actor. Adde quod ℞o luerunt do. de Rota. in antiquis. in fine decisio numsuarũ. & est ℞ltima.*

e *Nullus. Adde Ioannes de Imola consilio. cxxix.*

f *Singulos actus, Adde an citatus ad totam causam si in ℞no fuit contumax ℞lterius sit citãdus. Fe de. cõ. cclxx Testes. Ad de ℞idẽdũ plures casus in ℞bus nõ requritur citatio p Ro. singul. suis. folio. x.*

possunt, parte præsente, vel legitimè citata sunt agẽda: vt inquit glo. & ibi tex. in l. ij. in fi. C. si ꝓpter pu. pensi. fa cit l. in causæ. §. cã cognita. ff. de min. cuius cõtradictionis & oppositionis fienda erit copia parti: vt l. j. §. edenda. ff. de edẽd. & l. is apud quẽ. C. e. ti. Si autem fuerit per ipsum iudicẽ terminus assignatus, puta, quia dixit cõpareas tali die, vel infra talem diem.
3 Et † hic aduerte, aut dies termini erat limitata respectu loci, & temporis: vt cum dixit, compareas die veneris, & simili, & tunc non est aduersarius vlterius citandus, quia iam certificatus est per iudicem. argu. in l. j. in fi. ff. de act. emp. aut terminus erat incertus quo ad diem, puta si dicat, cõpareas infra decẽ dies, & simil. sic ꝙ cõparere poterat qualibet die ipsius termini. argu. in l. quod in diem. ff. de
d solutio. & in l. liber homo in §. decẽ. ff. de verb. ob. & subdistinguitur, aut actus ille explicãdus infra terminũ, erat momentaneus, vt puta quia statuitur simpliciter ad respondendum & tunc aut talis actus explicatur in vltima die termini, & tunc non debet citari, quia scire debuit quod saltẽ compareat vltima die termini. argu.
e in l. si ita stipulatus fuero decẽ. in fin. de verb. obl. aut ille actus explicatur ante vltimum diem, & tunc debet aduersarius citari, quia nõ debuit præsumere, ꝙ ante diem vltimam comparere, licet hoc facere potuisset, vt
f dictum est. Vbi autẽ actus explicandus, erat successiuꝰ, puta statutus fuerat terminus ad probandum, quo casu plura requirũtur, vt puta. Productio capitulorũ, positionum, instrumentorum, & similium: & tũc licet posset pars, cui terminus est assignatus, differre vsq; ad vltimã diem, si tamen illã velit peruenire, aduersarius
f est citãdus ad singulos f incidentes
g actus, videlicet ad videndum iurare g testes. & simil. g quia faciliter qua die velit probare, vel testes, vel instrumenta producere, potest probabiliter ignorare. vt in authenti. ei qui. C. de tempori. appellat. Ideóque non potest eidem adscribi culpa ratione huius incertitudinis: vt lege. aut

qui aliter.§.j.& fi.ff. quod vi aut clã & ita determinat.Bar.in l.qui ante ca-
4 lendis.ff.de verbo.oblig.†Quid ergo ſi per iudicem vel legem municipalem ſit præfixus terminus ad aliquid faciendum infra talem diem,an poterit fieri illa die vltima;videtur qđ non,quia ſic non fieret infra illã diẽ ſed in die.In contrarium eſt veritas per dictam l.ſi ita ſtipularus,in fine & melius per l.j.§.quod dicimus.ff. de ſucceſſo.edict. quod etiam ſequitur Innocen.in capitulo pia extra de excep.†Adhuc quæritur an pendente termino iudex poſsit ad alia procedere diſtingue,aut cauſa dilationis eſt finita & poterit vltra procedere, vt in l.à filia.§.fi.& ibi not.per Barto. ff.ad Treb.& facit Inſti.de bono.poſ. §.liberis.in verſi.ſi quis itaque.aut nõ eſt finita & tunc non poterit:vt l.à procedente. C.de dila.verumtamen ſi iudex ſtatuit terminum aliquem quo ad vnum effectum, poterit aſsignare alium quo ad alium effectum vel ſi dedit vnam dilationem vni parti,poterit dare aliam alteri parti,quę incipiat prima finita:vt not.per eundem Bar.in l.ij.in fi.ff.de re iudi.& in l.quandiu.ff.de acqui.hæredita.argu. in l.generaliter.§.illo.C.de rebus cre. & iureiurando.& eius quod not.in l. qui de inofficioſo.ff. de inofficio.teſtamento & in l.j.ff.ad exhibend.

†Vlterius quęritur in caſibus,in quibus pars eſt citanda,ſi ea abſente iudex facit alium actum, quam illum ad quem erat citate nunquid actus ille valebit? [a]verbi gratia,citatus fuit ad videndum iurare teſtes,& ille produxit inſtrumenta, vel produxit poſitiones vel capitula.dic quòd talis actus nullus eſt ipſo iure, tanquam geſtus parte non citata argument.in l. aut qui aliter in principio.& ibi per Bartolum.ff.quod vi aut clam.& eodem modo actus redderetur nullus, ſi fuit geſtus alia hora quàm in hora citationis argumen.in l.in fi.ff.quod vi aut clam. & ibi nota.per eundem Bartol. de qua citatione,& eius effectu not.per gloſſ.in capitu.j.de mili. vaſallo.qui contumax eſt

†Amplius quæritur,an citatio ſit faciẽda perſonaliter vel ad domum? ſuper quo ſunt opinio diuerſæ.dixit enim Dyn.quod aliquando ſufficit citatio ad domum.quia lex alternatiuè loquitur:vt l.ſcire oportet.§.oportet. ff.de excu.tu.Poſteà mutato ꝓpoſito dixit quòd prius in perſonam,de inde ſubſidium ad domum argum. in l.iiij.§.prætor.ff.de damn.infecto. & ibi de hoc per Bartol.& in l.prima. ff.de li.agno. & ibi ſimiliter per eum. quam opinionem ſequitur glo.in capitu.cum cauſam,extrà de dolo & cõtuma.& Innocen.in capi. fina extrà de eo qui mittitur in poſſeſsionem,
8 cauſ.rei ſeruan.†Sed circa hoc occurrit dubium an perſona ſit quærenda ad domum ciuitate, vel in iudicio, vel vbicunque, an poſsit fieri citatio ſimpliciter ad domom ? ſuper quo Bartol.in dicto §.prætor,& in dicta l.j.diſtinguit,aut perſona citanda nũ quã fuit in iudicio,& eſt res quæ eelebritatem deſiderat,& tũc ſufficit quòd ſit abſens à iudicio poterit citari ad domum:vt in dicto §.prætor.verſic. abeſſe in cæteris verò caſibus requiritur quòd abſens ſit in ciuitate. vt poſsit ad domum citari:vt in authen. de exhibend.reis.§.ſi verò .Si autem fuit aliquando in iudicio,& tunc ſufficit quod non reperiatur in iudicio, & poterit citari ad domum.argumen tum l.poſt edictum.in principio.ff.de iudi.& in authentic.qui ſemel.& l.ab eo.C.quomodo & quando iudex.l.j. §.item cum edicto.ff.quæ ſenten.ſine appel.reſcin.licet Innocenti.in dicto capi.fina.dixerit ſufficere quòd quis non reperiatur in ciuitate. Sic ergo fiẽda eſt excuſsio perſonæ diſcurrendo per ciuitatem in locis publicis,& communibus per palatiũ poteſtatis, referat nuntius quod facta in dictis locis diligenti inquiſitionenon eſt repertus,[b] ſecundum Barto.vbi ſuprà.
9 †Sed pone in caſibus in quibus ſufficit citatio ad domum, quod ipſe citandus habeat plures domos,vt plerumque accidit videlicet vnam in ciuitate , aliam in rure,& in vtraque conſueuit habitare,ad quam domum citabitur? Dic ſecundum Ioan.Andre. vt per eum nota.in clementin. cauſam de elect.quòd citandus eſt ad illã domum in qua maiori parte anni habitare conſueuit,per textum in d.capitu.cauſam.Sed Barto.vbi ſuprà dixit quod differt inter intimationem, & citationẽ.Nam intimatio fieri debet,vbi habitare conſueuit de hac loquitur d.c.cauſam.ſed citatio fienda eſt vbi degit,& moratur tempore citationis.per textum dicta l.iiij.§.prætor ait.ibi,degit . &c. quod eſt verbũ præſentis temporis.ſed tamen opin.

Ioan.

2 *Valebit.Ade Ioan.de Imo.conſil. xc&ij.& an citatio debeat cõtinere cauſam, &ide raph. Cuma.con. lxx&ij . & &ide pulchrè per Ro. cõ.cc&ij. & de citatõe ad &num actum quãdo &leat ad aliũ.&ide ꝑ Alex. inco.ccxxiij. in ij.col.& adde quando inhabilis citatur tanquã reus, &t compareat, tũc per talem comparationem dicitur & eſt humilitatus & factus* a *ad oneus reus.ita Bart. in l.cũ mulier. colum. ij.ff. ſo.matri & ponit Paul.de ca. in conſi.xij. in j.par. cõſi.antiquorum ſecundum nouiſſimã impreſſionem & Feli.latè in* 7 *c. cũ inter. colũ. &ij.de excuſa.&bi multa cumulat. Cu.*

Non eſt repertus.Adde de hoc &i dẽdum per Ro. conſilio cccclxiij. & ibi ✠ an in ſuburbis ꝑ quiri debeat & &ide Abb.conſil. xxxix.xl - &ij. & xxxxxij.ij. &ol. de Imol.cõſili.c&.Cal. cõſi.j.de do. & cõtu.& conſi.iij.de dil.rap.cu. conſi.cxl&j. Ful. con.lxx&j.d.Car. conſil. xxx&iij.Alexã. con. xxx&j. in quibus locis latius &idere poteris ea omnia quæ hic tanguntur, quibus etiã adde qđ &luit Angel. conſ.ccx&ij. & conſilio dxxx&j.

Ioan.Andr.magis practicatur,quia non est ratio vrgens differentiæ,& maiori innitur æquitate.

10 Vnde † quæritur, si in duabus domibus æqualiter habitet, ad quam citabitur? Dic inhærendo opin. Bar.ad illam in qua habitat de præsenti,vel secundũ Io.And.ad vtranq; citabitur:vt per eũ no.in d.clem.

11 causam. Quid † autem si nullam habet habitationem,vt sunt isti vagabundi, de quibus loquitur l. hæres absens.ff.de iudic.distingue secundũ Bar.aut est quæstio de aliqua re immobili & tunc facienda est citatio in loco ipsius rei,vel assignando ibi in scriptis citationem, vel ibi citationem ipsam legendo: vt in d.§.prætor ait.in text & glos.aut est quæstio de re mobili,vel pecuniaria,aut de aliquo delicto,& tunc debet fieri citatio in eo loco,quo frequẽtius cõ uersari consueuit:vt in l.ij.& ibi nota.C. vbi de crim. agi oport.ad quod faciunt not.per Inn.in c.quia propter.

12 extrà de elect.Sed † quid dices, si iudex nuntio commiserit alternatiuè quòd citet ad domum, vel in personam,an poterit fieri citatio ad domum,non præcedente discussione personæ?dicit Bart.℣ non: eodẽ modo si cõmisisset simpliciter,quia verba commissionis debent intelligi prolata secundũ ordinem iuris.arg.in l.si stipulatus.ff.de vsur.& in l.Gallus.§. quidam rectè.ff.de libe.& posth.Si tamen dicta forma alternatiuæ citationis esset data per aliquod statutum,verbi gratia, si statutum disponat quòd reus citetur personaliter,vel ad domum, tunc sufficeret citari ad domum,nulla præcedente discussione personę.Et sit ratio,quia talia verba debẽt aliquid operari vltra ius commune.arg.in l.si quãdo.ff.de leg.j.

13 Posteà † quæritur, quid si iudex aliquem citauit,

a vt compareat personaliter, an excusetur, si mittat procuratorem? dic quòd sic regulariter. Fallit in tribus casibus. Prius si eius persona reputatur legalior, vel instructior suo procuratore. Secundus si causa sit criminalis. Tertius si veritas rei pateat domino non procuratori. Est & quartus pro iuramẽto calumniæ præstando:vt traditur in l.fin.C.de procur.& c.final.extrà de maiori. & obedi.in c.j. de iudi.lib.vj.& in c.consuluit.extrà de disa. Veruntamen pro pleniori huius dubij declaratione distinguo latius potest,secundum doct. Aliquando quæri solet,an citatus personaliter possit mittere procuratorem.In quo articulo dic vt.s.proximè dictũ est, aliquando solet quæri, an taliter citatus si non possit personaliter venire,necessariò teneatur procurà torem mittere? & in hoc est distinguendum sic, aut loquimur ex parte actoris quo ad effectum interrũpendæ præscriptionis, & tunc si per se non potest venire, tenetur procuratorem mittere: vt l.j.& ibi not.de hoc plenè.ff.de diuer.& tẽp.præs.& in l.quæsitum.ff de re iud.aut loquimur ex parte rei quo ad eius contumaciam excusandam,vel accusandam, & tunc aut quis impeditur venire ratione dignitatis vel priuilegij,aut ratione absentiæ,primo casu subdistingue.aut impedimentũ est perpetuũ,& tenetur mittere procuratorem:vt in d.l.fin.C.de procu. aut temporale, & tunc excusatur si non mittat: vt in l. pars literarum.ff.de iudi.l.nec magistratibus. ff. de iureiu.& in l.ij.ff.de in ius voc.Secũdo casu subdistingue,aut est impedimẽtũ voluntariũ, & tenetur mittere procuratorem.vt l.j.ff.eum qui app. in prouin.defen. aut est impedimentum necessariũ,sed non probabile,& non tenetur procuratoré mittere: vt l.per prætoré.§.j.sed si &.§.aduersus. ff.ex quib. causis ma. aut est impedimẽtũ necessariũ,& probabile, & tũc subdistinguitur secundũ An.de pisis, aut ante ipsius absentiã lis erat cõtestata, & tenetur mittere procuratorẽ:vt l.eũdẽ.§.j.ff.de leg.aut non erat inchoata,seu cõtesteata lis,& tunc aut impedimẽtũ est modico tẽpore duraturũ,& nõ tenetur mittere procuratorẽ.aut est lõgo tẽpore duraturũ,& tũc tenetur.vt habetur & not.in d.l. quæsitũ. per gl.& Bar.facit gl.in l.si longius.in princip.ff.de iud. coniũcta l.fin.ff.eũ qui appel.in prouin.defen. & no.perCy.in l.j.C.de test.mil.quid autem diceres,si reus citatus, nec per se,nec p procuratorẽ cõpareat, quid fiet?dic breuiter quòd aut lis,vel quæstio erat de dominio,vel quasi, seu alia actione reali agebatur, & tũc fiet per iudicẽ missio in possessionẽ ipsius rei petitæ: vt traditur in l. fulcinius.§.Celsus. cũ si.ff.ex quib.cau. in pos.ea. Aut agebatur actione personali ad quantitatẽ,vel rẽ singularẽ,& tũc aut petebatur res certa, & fit missio in re petita olim,& hodie:vt in d. §.Celsus.aut petebatur res incerta,vt genus, seu quantitas, & tũc olim fiebat missio in omnibus bonis, hodie verò pro mensura sõlius debiti declarati:vt in authenti.& qui iurat. C. de bon. autho.iud.pos.& in l.cùm is. in §.fin.ff.de condi.inde.Post autẽ dictam missionẽ factam in reali actione,si reus redeat infrà annum, potest purgare contumaciam, & rem recuperare,si tamen præstet satisdationem de iudicio sisti,& expensas factas restituat: vt habetur in l. si quis emptionis.§. pen. C.de præscri.xxx. vel xl.anno.in personali autem actione rediens quandocunq; auditur restitutis expensis,& præstita dicta satisdatione?dummodo tamẽ veniat antequã secundum decretum fuerit interposi tũ.Nã illo interposito vlterius nõ auditur:vt habetur & not.in d.auth. & qui iurat per Cyn. & alios.doct. in l. cũ proponas.C.de bon.autho.iu.pos. Ideoq; pro intellectu primi, & secundi decreti est quærendum de aliqui-

a Personaliter.Adde quãdo citatus personaliter possit procuratorẽ mittere.cal. de.cõs.℣.de dilatio. Ol. cons.cccxc℣.ij. & quid de carcerato an teneatur mittere ꝓcuratorẽ. ℣ide Frãci. de Are. cõs. cxxxij.Angel. consilio lx℣.

bus prolixè traditis per glo. Dyn. & Bar. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. & per docto. in d. l. cum proponas. & in l. ij. C. vbi in rem act. & per cano. in c. quoniam frequenter. extrà vt lite non contest.

14 Et † primò quæritur, quid sit primum, & quid sit secundum [a] decretum? vbi sic respondeo, quòd primũ decretum est primus iussus iudicis, per quẽ actione personali actor commodum solius corporalis acquirit, & reus amittit in pœnã suæ cõtumaciæ. In reali verò plenam possessionem acquirit. Secundum autem decretũ, est secundus iussus iudicis, quo mediante actor consequitur ius pleni dominæ, vel quasi, & reus illud amittit in augmẽtũ pœnę suę propter per seueratam, & auctum cõtumaciam.

a *Et quid sit secundum. Adde Spe. latè titu. de primo & secundo decreto, & de materia Roma. consil. suprà alleg. ccccliij. Abba. consilio suprà proxi mè alleg.*

15 Quæritur † inde qualiter peruenia-
tur ad primum decretum: dic quód peruenitur, cùm reus citatus fuit tri-
na vice, vel vna pro omnibus peremptoriè, & ad partis instantiam: vt l. ad peremptorium. ff. de iudi. & pro-
16 batur & not. per docto. in iurib. præalleg. Ad † secundum autem decretum peruenitur, cùm ipse reus iterum de nouo citatus est, & perseuerat adhuc in contumacia latitando, & se occultando: vt in l. Fulcinius. in §. j. & §. quid sit latitare. ff. ex quibus caus. in possess. eat.

17 Ex † hoc dicunt quidam, quòd ista secunda citatio quę fit post primum decretum fieri debet personaliter, & non ad domum, aliàs non dicetur latitare. Tamen secundũ doct. & Bart. in hoc sic distinguitur: aut quis conuenitur personali actione fundata, & residente in eius persona, & tunc debet psonaliter citari, qa sui ipsius requiritur latitatio: vt in d. §. quid sit latitare. cum similib. aut conuenitur actione personali nõ fundata in eius persona, sed proueniente ex vitio rei suæ, vt in causa damni infecti, & tũc sufficit citatio ad domũ, qa ipsius rei non exigitur latitatio sic intelligatur d. l. si finita. §. si fortè. & l. ij. ff. si ex noxali causa agatur. & quod habetur in l. imperatores. ff. de priui. credi. quã distinctionẽ sequuntur doct. in l. ignorare. de restit. mil. & Innoc. in c. pen. extrà de eo qui mitt. in pos. Denique scias quòd in actione reali, vbi quæritur de iure dñij, vel quasi, non interponitur secundum decretum, sed fertur sententia solùm declaratoria dominij: vt in l. ex diuerso. ff. de rei vendica. In actione autem hypothecaria an interponi debeat secundum decretum, est disputatio magna apud docto. vt refert Cyn. in d. l. cùm proponas. in xv. q. & tangitur per gloss. in d. l. si quis emptionis. §. j. & penul. & in l. iij in fin. ff. de acqui. possess.

18 Vltimo † quantùm ad hanc materiã nota conclusiuè, quòd in actione personali missus in possessionem ex primo decreto, non efficitur possessor, sed nudus detentator, ideò non lucratur fructus, sed eos cum debito compensat, nisi iudex in interpositione huiusmodi decreti expressè disposuerit, quòd fructus lucretur. vt not. per gloss. in d. §. Iulianus. & Bart. & Cy. & similiter per Dyn. in d. l. cum proponas. in actione reali vbi quæritur de dominio, vel quasi, missus ex primo decreto statim efficitur verus possessor, & post annum, & non ante, fructus lucratur: vt in d. l. si quis emptionis. §. sed si quis. & tangitur per glo. & doctores, vbi suprà. & per Specul. vbi. s. in §. restat. versi. hoc autem. & per glo. & per Bar. in d. l. iij. in fine. Sunt tamen certi casus, in quibus missus ex primo decreto facit fructus suos, qui habentur & notantur in l. is cui §. sem per. & in §. qui legatorum. in fin. ff. vt in possess. leg. extra quos casus, qui contra ius fructus collegerit, ipsos in sortem cõputabit: vt in d. l. is cui. §. quæri poteſt. Sed an missus in actione personali ex secundo decreto querit dominium rei? gloss. determinat & sic, in d. l. iij. in fin. ff. de acquir. possess. & ibi per Bartol. de quo plenius vide quod suprà dixi in primo libello in gloss. super versicul. iure dominij in fine. Facit quod not. per Bartol. in l. Pomponius. §. si iussu. ff. de aequiren. possessio. & in d. §. Iulianus.

EPITOME.

1 *Procurator ad hoc vt audiatur, prius debet ostendere & probare de suo mandato, vel satisfdare de iudicato soluendo.*

2 *Contra procuratorem admissum, & condẽnatum an fiat executio.*

3 *Exceptio, tu non es procurator est opponenda in litis ordio ante litis contestationem.*

4 *Lata sententia contra procuratorem falsum quem iudex pronuntiando dixit legitimũ, an possit contra eam de nullitate opponi.*

5 *Reus an possit impugnare sententiam latam in fauorem procuratoris de facto admissi contra se sine productione mandati.*

6 *In mandato generali ad causam agendam, an veniant ea quæ exigunt speciale mandatum?*

7 *Factum procuratoris an noceat domino?*

8 *Procurator in litis processu si fecit aliquem actum simpliciter, an videatur illum fecisse proprio nomine, vel procuratorio.*

1 SIMONINVS Spelta procurator, & procuratorio nomine. Hîc † scire debes, qp vt iste procurator audiatur prius debet ostẽdere, & probare de suo

a de ſuo mandato,[a] vel ſatiſdare de iudicato ſoluen-
b do.[b] vt l.iij.§.defendi.ff.ex quibus cauſis.in po.ea.
& Inſtit.de ſatiſ.§.ſi verò aliquis in k.qui proprio.in
princ.& in §.j.ff.de procu.cum ſi.& ſi ſit dubium de
eius manda.debet ſatiſdare de rato.vt in l.j.& quod
ibi plenè no.C.de procurato.niſi eſſet filius eius,cu
ius nomine eſſet in iudicio,vel ſibi aliter coniunctus
quo caſu ſine mandato admittetur agendo, dunta-
c men qui agit,ſatiſdet de rato[c] & multò magis ad-
mitteretur defendendo.vt hoc probatur in l.exigẽ-
2 di.C.de proc.& l.ſed & hæ.ff.de proc.† Quid autẽ
ſi fuit admiſſus & condemnatus,an contra eum fiet
executio ſententiæ? Breuiter dic aut ℔duxit,& pro-
bauit eius mandatum,& tunc fieret executio con-
tra dominum,& non contra ipſum: aut non pro-
duxit,nec probauit,& tunc fieret exe cutio contra
ipſum,& non contra dominum,niſi haberet ratum
vt habetur & no.in l.iiij.in prin.ff.de re iudi.& in l.
Plautius.ff.de proc.Facit quod habetur in l.is qui ſe
obtulit.ff.de rei ven.de quo plenius infrà dicã,in ti.
3 de ſen.execu.† Inde quæritur quãdo opponi debet
d hæc exceptio tu non eſt procurator[d].dic quòd in li
tis exordio ante litẽ cõteſtatam cum ſit declinato-
ria:vt ℔batur ex his quæ habentur in l.exceptionẽ
B.de ℔c.& Inſti.de exce.§.fi.& in l.licet.C.de ℔c.
Facit l.Põponius §.rati.ff.de proc.& l.ita demum.
C.eo.Et ſi fortaſsè nõ fuerit appoſita in litis exor-
dio per errorem,tamẽ etiam poſt ſententiam pote-
rit opponi:quòd eſt cõtra naturã aliarũ dilatoriarũ
& declinatoriarũ exceptionũ.vt probatur in d.l.li-
cet.C.de proc.& in c.ex inſinuatione extrà de proc.
& ibi no.& per glo.in l.tametſi.ff.ad Mace.Cuius ra
tio eſt quia per ipſius obiectũ redditur iudiciũ retro
nullum,ſicut facit exceptio iudicis incõpetẽtis.vt l.j.
4 C.ſi à non compe.iu † Quid dices,ſi iudex producto
vel nõ producto mãdato pronũtiauit ipſum eſſe le-
gitimũ procuratorẽ,eũ tamen in rei veritate falſus
eſſet an lata ſententia in principali,poterit reus op-
ponere iudiciũ & ſententiã eſſe nullã,quia ille non
fuit procurator? videtur quòd nõ,quia illa interlo-
cutoria facit, quãquã iniquè lata.vt l.fi.ff.de iuſt.&
iu.& no.gl.in l.j.in prin.ff.ad Tur.& in l.j.§.in hoc
c interdicto ff.de lib.exhi.In cõtrarium[c] determinat
Cy.in d.l.licet.in iiij.q.ad quod facit l.cũ nõ iuſto.ff.
de collu.detegen. quã opi.etiã ſequitur Alb.in ſum.
5 in ti.de ſyndico.in ver.ſed pone quod iudex.† Deinde
quæritur,pone quòd non produxit mandatũ in iu-
dicio ſed fuit de facto admiſſus,& lata eſt ſententia
in eius fauorem,an reus poterit illam impugnare?
videtur quòd non, quia tantum operatur ratihabi-
tio ſequens,quantum mãdatũ præcedẽs vt in l.fi.C.
ad Maced.& in c.ratihabitio de re.iu.li.vj.& ibi per
Dy.& poteſt dominus ratificare acta ſuo nomine in
iudicio.vt l. licet.ff.de iud.& in l.iij.in principi.& in
fi.ff.ad rem rat.habe.In contrarium determinat gl.
f in d.l.licet.de proc.& verior[f] eſt hæc opin.& ſit ra
tio,quia ratihabitio operatur,ſi interueniat tẽpore
debito,aliàs nõ:vt l.bonorũ.& ibi no.per Bar.ff.rẽ
ra.ha tardè ergo accedit ratificatio inſtantiam perẽ-
6 pta, & finito iudicio. † Rurſum quæritur de quæ-

a *De ſuo mandato. Adde an procurator in primo actu te-*
netur mandatum producere. Ange.cõſi.cexxix.Rom.cõ
ſi.clxx.Et an mãdatũ ℔betur per teſtes per eundẽ An.
cõ.lx℣j.an ℔ſigillũ,& ℔inſtrumẽta faciẽtia adcauſas.
℔ Ro.cõſi.ccccx℣ij.& an ℔betur ℔acta in iudicio,licet
originale nõ reperiatur. per Anc.cõ. xl.& adde
q℣ ℔curator poterit eius mãdatũ produce-
re ℣ſq; ad concluſionẽ cauſa, poſt
nõ.ita Ale. in cõſ.lxxij.
i iiij.℣ol.& ibi ℔eũ quã
do exceptio tu nõ es pro
curator, poſſit opponi.
Cur.

b *Iudicato ſoluẽdo. Adde an ſi dominus releuet procura*
torẽ ab one reſatiſdãdi, teneaturtamen & ipe
cauere Frã. de Are.cõſ.
cxxxij. Ioã. de An.cõſ.
lxxxij. & ibi quid de
ſtatuto diſponenteq℣
proc.teneatur ſatiſdare.

c *De rato. Adde tamẽ quod ſi ℣ellet procuratorem conſti-*
tuere pro coniuncto cum cautione rati, q℣ non admit-
teretur.℣t ℣olũt do.de Ro.dec.Dclxx℣ij.iantiqs de ℔e.

d *Nõ eſt ℔curator. Adde Lu.Ro.cõ.cccclxxxiij.Io.de An.*
conſi.xc℣j.Alex.conſ.lxxxiij.iiij.℣ol.Lapum alle.lxxxj.

e *In contrarium. Adde Ioan.de Ana.conſi.xciij.*

f *Et ℣erior. Adde ℣t clarior ſis in hoc quod do.de Ro.deci.*
xiij.& eſt prima de pro.in antiquis.dicunt q℣ dominus
põt ratificare ante ſentẽtiã,non poſt.niſi in ſui praiudi-
ciũ & ſit rõ,quia ante ſntẽtiã eſt dubiũ an ℔ceſſus ſit
in fauorẽ ratificãtis,poſt autem non põt eſſe incertum.

g *Speciale mãdatũ. Adde ℣idẽdũ.Lu.Ro.ſin.ſaiis fo.j.La.*
alle.lxix.& lxx.quid ſi ſit,clauſula quod poſſit maiora
exℙſus ℔ Ale.cõ.xxij.j.℣o.Lu.ro.cõſi.lxxxiij.&lxxxiiij.

a *Cum libera. Adde de hoc videndum Alex. consil. xxij. supra alleg. & cō. xlviij. viij. volu. & an factum procuratoris, domino noceat: per Oldra. cōsil. cxxxj. & excviij. Ale. cōsi. xc. vj. ij. vo. Cald. cō. iij. de proc.*

Per omnia.

b *Adde tamē q̄ procurator cum libera nō pōt accepta re beneficiū, vt dicunt do. de Rot. decis. suis. de pcu. in antiquis.*

Agendum. Adde quod procurator simpliciter constitutus ab actore ad agendū intelligitur constitutus ad defendēdū, vt dicit Ro. sin. suis.

d *Vel pcuratorio. Adde Alex consi. xxv. ij. vol. & vide q̄ voluit Cal. cōsi. j. de pc. & an tutor vel pcurator poßint functo officio pſequi causam ceptā. & vide p Ale. consi. cxxxiij. volumine. ij.*

cōdi. inde. & in l. nō solū. in princi. ff. de procu. Et huius sit ratio, quia ea demum includūtur in generali mādato, quæ verisimiliter fuisset dominus specialiter concessurus, & non alia. vt in cap. cum in generali. de offi. vica. lib. vj. cū ibi no. in cle. ij. de pcu. & facit regula, in generali. de reg. iu. lib. vj. Pro quo optimè facit quod habetur in l. j. §. quoties. & ibi not. per gl. ff. de vi & vi armat.

7 † Rursum pro pleniori premissorū doctrinas generaliter quęro, an factū procuratoris noceat domino. Vbi sic distingue, aut est procurator specialis, aut generalis ad omnes causas & lites. Primo casu nocet domino in facto illo sibi specialiter commisso, sive sit factum quod contineat delictum, vt in l. j. §. deieciſſe. & l. iij. §. cū procurator. ff. de vi & vi armata. in l. non solum. in §. si mandato. ff. de iniur. & in cle. ij. extra de pcu. cum similib. ibi no. sive contineat contractū sive distractum. vt l. diligē ter. & in l. si mandasset, cum seq. ff. manda. & l. illud, cum ibi no. ff. de mino. Secūdo casu subdistingue. Aut est procurator generalis ad negotia, aut ad iudicia. Si ad negotia distingue, aut habet administrationem generalē cum libera.[a] aut sine libera. si cum libera tunc aut factum procuratoris cō tinet in se dolum, & tunc non prejudicat domino in iure sibi iam quæsito, nec quo ad obligādum ipsum dominum. vt in l. creditor. §. Lucius. ff. mādati. & in l. si pater. ff. quæ in fraudem credito. In iure autem quęrendo ipsi domino, factum procuratoris domino nocet. inl. j. §. quæsitum. in fi. ff. de doli exceptio. & l. procuratoris. in princ. ff. de tribu. aut factum non continet in se dolum, & tūc, aut continet in se meram donationem, & tale factum non prejudicat dom[i]no. vt l. contra iuris. §. fi. ff. de pactis. & in l. filiusfamilias. in principio. ff. de donatio. cū si. ibi no. Aut nō cōtinet donationem, & tunc tale factum domino prejudicat, & sibi imputet, qui talem procuratorem elegit, vt hoc probatur in l. procurator cui generaliter. ff. de procurato & l. iusiurā dum quod ex conuentione. §. fi. ff. de iureiurando. & in l. quam Tuberonis. §. alia causa. ff. de pecul. & in l. si liberam. C. quod cum eo. Si vero sit procurator sine libera, tūc aut factū continet alienationem, & tunc domino non prejudicat: aut continet acquisitionem, & tunc prodest domino: vt hęc probantur in l. procurator totorum. & in l. mandato generali. ff. de procurato. cum similibus. ibi no. & in l. j. §. j. de offi. procurato. Cæsa. Nunc transeo ad secundum principalem articulum, qui est, quando est procurator ad iudicia: in quo sic distingue, aut est procurator generalis ad omnes causas cum libera administratione, aut sine libera. Primo casu distingue per omnia[b], vt suprà dictum est in generali procuratore ad negotia, per iura ibidem allegata, coniunctis his, quæ dicta sunt in proxima q. præceden. Si verò sit sine libera, eodem modo distingue, vt s. de procuratore ad negotia, aliquando quis est specialis procurator ad vnam causam tantùm, tunc sive sit cum libera, sive sine libera, quia illā libertas restringitur ad illam causam tantum, & sic factum procuratoris domino nocet in illa causa tantùm. vt in ca. qui ad agendum. in fin. de procurato. libro vj. Et probatur ex his que habentur & nota. Bartol. in l. qui Romæ. in §. Callimachus. ff. de verbo. obliga. nisi factum procuratoris esset dolosum, aut contineret donationem: vt suprà dictum est. Aliquando procurator constituitur simpliciter ad agendum: &[c] defendendū, libellum dandū, & litem contestandā, & subdistinguitur in instrumento illa vulgaris clausula. Dans & concedens in prædictis liberam administrationem &c. vel est constitutus ad causam incertam de futuro, & tunc dicit Bartol. in d. §. Callimachus. quòd in his, quæ respiciunt solum instantiam causæ, factum procuraroris nocet domino, non autem in meritis negotij principalis. cui opinioni obstat dictum c. qui ad agendum. Et quæ dicta sunt, locum habent quando factum a procuratore fuit scienter actum, vbi autem erranter gestū est, tunc regulariter gestum non prejudicat domino, iuxta doctrinam traditam in l. certum. §. sed an & ipsos. ff. de confess. Ad quod facit l. si defensor. in princip. & l. final. ff. de inter. actio. & quod not. in dicta l. non solum. in principio. & dixi suprà in titul. de forma interrogationis. in glossa. super verbo, respondere. & vide quod not. Innocen in capit.

8 penultimo. extrà de fideiuſ. † Sed circa prædicta adhuc quæritur, quid si iste procurator in litis processu fecit aliquem actum, vel producendo iura, vel capitula, vel similia ad litem pertinentia, nec expresit se idem facere procuratorio nomine, sed simpliciter: an videbitur hoc feciſſe proprio nomi-

d ne, vel procuratorio:[d] & idem potest quæri in tutore vel in curatore. Ad quod sic distingue secundum Bartol. vt per eum not. in l. si ita stipulatus. §. Chrisogonus ff. de verb. oblig in l. iij. §. quid de tutore. versicu. & si quidem. ff. iudi solui. aut ille actus fuit extraiudicialis, vel iudicialis. Primo casu videtur gestus nomine proprio & non alieno. vt in dicto §. quid de tutore. Secundo casu, aut in libello per eum producto, vel in responsione ad libellum per eum facta expresit nomen officij & tunc in cæteris actibus sequentibus videtur ipsum officium repetitum, & quicquid gestū fuerit intelli-

intelligitur factum sub nomine officij.argu.in l.cũ stipulatus.ff.de verbo.obliga.aut nomẽ officij tunc tacuit,& tunc videtur proprio nomine tantum gessisse,non alieno .Faciũt ad præmissa quæ habentur in l.fina.ff.de instito.& in l.post mortem.& ibi per Bar.ff.quando ex fac.tu.cum simil.adde prædictis quæ de procuratore not.infrà sub forma responsionis,in actio.hypot.in glo.ij.& iij.

EPITOME.

1 *Responsionis non debet absolutè fateri libellum aduersarij.*

1 ASSERTI Libelli &c.†Notanter dicitur asserti,quia non debet respondens absolutè fateri
2 ipsum esse libellum [a] quia non posset postea in eo allegare defectum.argumen.in l.cum pretiũ. C.de lib,causa.& l.generaliter.in fine C.de non nu. pecunia.

INTER Cætera dicitur contineri. Hîc aduerte, quia summatim debet repeti effectus totius libelli,vt per hoc appareat,ad quod responsio re-
b feratur [b],vt fieri mandat legislator in l.vt responsum.C.de transaction.& l.præcibus.C.de impube. & alijs sub. & l.diuus.ff.de re iudi.

DICENS dictus Simoninus dicto nomine per hoc quod in hac responsione exprimitur se respondere dicto nomine, sufficit quòd ad certos [s] effectus sequentes, vt semper intelligatur etiam si non exprimatur ista qualitas repetita,vt supra tactum est.Et not.quod hæc est secunda pars prin.huius responsionis,in qua ipsius rei conuenti defensio exprimitur,vt actor ab agendo repellatur.

EPITOME.

1 *Excommunicatio quid sit,& quotuplex?*
2 *Quot modis infligatur excommunicatio?*
3 *Regula ,quòd percutiens clericum est ipso iure excommunicatus,in quibus casibus non habeat locum?*
4 *Regula,quod excommunicatus excommunicatione maiori per solum papam vel legatum de latere absoluatur in quibus casibus non habet locum?*
5 *In quibus casibus episcopus possit dispensare cum excommunicatis maiori?*
6 *Quis sit effectus excommunicationis?*
7 *Quotuplex sit absolutio?*
8 *Quis possit absoluere ab excommunicatione?*
9 *Excommunicatus incurrit etiam alias pœnas à iure inflictas.*
10 *Nota contra clericos,& est sui maioris.*
11 *Irregularitas est pœna clerici excommunicati.*
12 *Suspensio est pœna à iure canonico iuducta & ultra excommunicationem.*

TANQVAM Publicè & notoriè excommunicatum.Pro intellectu huius est præsciendũ quid sit excõmunicatio,& quotuplex , & quis
1 sit eius effectus?†Est autem excommunicatio,quædam priuatio seu separatio à quolibet actu legitimo , & à quauis alia communione. vt probatur xj.q.iij.in c.euidenter.& in c.licet in fi.de sen.exc.li.vj.†Et est duplex excommunicatio,videlicet maior & minor:vt in c.statuimus.de sen.excõ.li.
c vj.cũ si.ibi no .Maior quidem [c] est illa,quæ appellatur anathema,cuius effectus est, quia excludit ab ingressu ecclesiæ.à cõione fideliũ,& à sacramẽtis ecclesiæ.Minor autem est illa,que solũ ab altero ex his excludit,vt infrà notabitur,vt probatur hoc in dicto c. euidẽter,& iij.q.iiij.c .Engeltrudam
2 & extrà de excepti. à nobis. & extrà
3 de sen.excom.c.pen.cum simi.† Imponitur autem, seu infligitur excommunicatio dupliciter: vno modo ab homine,alio modo à iure seu canone: & si quidem infligatur ab homine.debet subesse causa legitima'vel offensæ contumaciæ,vt in c.ex parte.in princ. de ver. sig.& vi q.iij.c.certũ. nec procedit iudex absoluẽdũ ,nisi emẽda dãni prius restituta,vel per contumacem
d præstita debita cautione de iuri parẽ
d do [d] vt hæc habentur in tex.& glo.in d.c.ex parte & ibi per Innocen.& debet iudex talem excommunicationẽ proferre in scriptis interlocutoriè vel diffinitiuè cum causis legitimis in ea expressis,de qua sententia facere debet copiam excommunicato:vt hæc habentur in c.j.de sen.excommunic. libr.vj.Illa autem excommunicatio, quæ imponitur à iure sine ministerio hominis,est duplex,videlicet minor & maior. Quæ autem est minor infligitur in xviij.casibus notatis per Inn. in d.c.j.de sen.excom. lib.vj.Illa autẽ quæ minor , infligitur in xv.casibus not.per eundem Inno. in d.c.i.& per Gof.in sum.de sen.excõ. Vltra quos
e etiam sunt alij,quos not.glos.in c.eos de sen.excom.lib.vj.& in cle.j.de ele. inter quos casus connumeratur illæ quotidianus,qui est cùm quis manus violentas iniecerit in clericum.vt xvij.qõ.iiij.com.si quis suadente.& c. quantæ præsumptionis.extrà de sen. excõ.cum sim.Vbi aduertendũ quòd circa d.c.si quis suadente.duæ eliciũtur regulæ.Prima est quòd percutiẽs
c clericum est ipso iure excommuni-
3 catus [c] excõmunicatione maiori.†Secunda regula est quòd taliter excommunicatus non potest absoiui, nisi per Papam, vel per eius legatum de

a *Ipsum esse libellũ.Adde Lud.Ro. consil. xxxij.*
b *Referatur. Adde quod voluit rom. consils .lxx.*
c *Maior quidem. Adde videndum Ab.in c.statà quorundã . de iudæis.*
d *De iuri parẽdo. Adde vt per Old. consils.xcvij. & dom. de Rot. decis. suis in nouis.de sent. excom. & quo iure petatur absol. ab excõmunicatione in causa propter contumaciam & de ibidem.*
e *Excõmunicatus. Adde quid si petatur qd talis percussor denuntietur excõmunicatus, an requiratur litis cõtestatio,per do. de Rot. decis. Diiij. in antiquis de sentẽtia excommun.*

a *Ignorabat. Adde quod ſoluit Fed conſi. xiij & an mulieres intrante monaſterium, ſibi non fit profeßio, gaudeant priulegio canonis. ſide do. de regula. in antiquis. & quid de fratribus tertij ordinis, ſide Calde. conſi. xcij. de ſenten. excommu.*

b *Ludi cauſa. Adde Cal. conſi. ſij. de ſen. excom.*

c *Papa. Adde ſidendũ Ro ſingula. ſuis. fol. xxj.*

d *Senectutẽ. Adde quis dicatur ſenex quo ad hũc caſum Oldra. conſ. xcij. & an debeat expectari q͡d percuſſor ſit i mortis arti. conſtitutus, per Ro. conſ. cccxlj.*

e *Agẽdo. Adde quæ repetit Ro. ſing. ſuis fol. xxj.*

f *Iudicando. Adde quòd nec conſenſu partium prorogatur eius iuriſdictio ſet per Ro. cõſil. xl. ſiij. an autem excommunicato capitaneo, ſel poteſtate prohibeãtur Aſſeſſores eorum iudicare. per eundem ſingu. ſuis. fol. ſiij.*

g *Defendere. Adde an excommunicatus admittitur ſuã ſel ſuorum proſequens iniuriam. Fede. conſi. cx ſj.*

h *In quacunq; parte. Adde Feder. conſi. cxl ſij. & dicunt d. de Rot. deci. ccccxxj. de ſen. excom. quod exceptio generalis excommunicationis omnino operatur cõtra impetrantem beneficia. & eodem titu. quod ſalet proceſſus factus cum actore excommunicato, ſi non fuit oppoſitum & quod contra tres ſentẽtias interlocutorias admittitur exceptio excommunicationis.*

i *Infra octo dies. Adde à quo tempore incipiant currere oct dies. & an poſſunt per iudicem abbreuiari. do. de Ro. deci. ſuis de ſen. excom. decis. cc ſiij. in nouis.*

k *Ad cautelã. Adde ſidẽdũ ſnũ ſerbũ per Old. cõſ. cxl ſ. Manifeſta. Adde ſidendum quod ſoluit Old. cõſ. xciij.*

latere. vt extrà de ſen. excom. in c. ad eminentiam. & no. in c. excommunicatus. extrà de offi. leg. A prima autem regula excipiuntur nomẽ caſus, quos enumerat Inno. in c. non dubiũ. extrà de ſen. excom. & Goffr. in ſum. quorum primus eſt, ſi percutiens illũ ignorabat[a] eſſe clericum. vt in capi. ſi verò extrà de ſent. excom. Secundus ſi erat apoſtata: vt in c. in audientia. extrà de ſentent. excom. Tertius eſt cum quis ſe defendit, vim vi repellendo. in c. ex tenore. in fi. & in c. ſi verò. eo. titul. Quartus eſt cùm percutitur clericus adulter, repertus cũ filia vel ſorore, vt in d. c. ſi verò. Quintus in eo qui percutit clericum cauſa diſciplinæ. vt in c. j. in c. cum voluntate, & c. ex tenore. extrà de ſenten. excommu. Sextus cum percutitur in ludo, vel ludi cauſa,[b] vt in d. c. j. & ca. cum voluntate. Septimus quando percutitur clericus exiſtens in habitu contrario clericatui, vt quia ſtipẽdiarius, vel ſimilis. vt habetur. lxxxiiij. diſt. in c. quiſquis. Octauus, ſi iuſſu ſuperioris manus injicitur. d. c. ex tenore. Nonus eſt in clerico depoſito, & curiæ tradito ſeculari. vt extrà de iudi. in c. cùm non ab homine. & xvij. q. iiij. in cap. ſi quis deinceps. †Secunda verò regula quæ eſt, quòd ſolus Papa[c] vel legatus eius abſoluit. fallit. in xij. caſibus no. per Gof. in ſumma. in quibus vel epiſcopus vel ſacerdos poteſt abſoluere, inter quos eſt quando percuſſor eſt in mortis articulo cõſtitutus. vt in d. c. ſi quis ſuadente, vel pauper, aut ſenectute[d] depreſſus, aut in corpore debilitatus, vel ſi leuis fuit percuſsio. vt in c. quod de his. & in c. peruenit. extrà de ſen. excõ. Alij ſunt vicariæ caſus Papæ reſeruati, quos no. gl. in c. j. in fi. de ſent. excom. lib. vj. & in c. ſicut vnire. extrà de exceſ. prę la. & in c. q͡ trãſlationẽ. extrà de offi. lega. †Caſus autẽ in quibus epiſcopus poteſt, diſpenſare. no per gl. in c. at ſi clerici. in fi. extrà de iudic. & plenę per Inn. in c. dilectus. extrà de tempo. ordinand. †Sequitur nũc videre quis ſit effectus excommunicationis: & quidem multiplex eſt. Primò, quia excõmunicatus repellitur ab agẽdo,[e] tam in foro eccleſiaſtico, quã ſeculari. vt habetur in c. decernimus. de ſenten. excõ. li. vj. & in c. per tuas. extrà. e. ti. facit c. ad probandum. extrà de re iud. & iudex repellitur à iudicando[f]: vt in d. c. ad probãdum. & no. per gl. in l. j. C. de iuris & fac. igno. Non tamen repellitur aliquis a ſe defendẽdo? quia defenſio eſt de iure naturali, vt habetur in capit. intelleximus. extrà de iudic & in capitul. cum inter extrà de exceptionibus. & l. vt vim ff. de iuſtitia & iur. nec ſimiliter repellitur ab appellandum, & appellationẽ proſequẽdo, cum appellatio ſit quędã defenſio. vt in c. fi. & in c. dilecti. & in c. dilectus. extrà de excep. & in c. ſi verò, extra de ſentẽ. excõ. & in c. excõmunicamus. §. credentes. extrà de hære. ſi tamen excõmunicatus cõueniretur, licet poſsit ſe defendere,[g] non tamẽ poſſet actorem reconuenire: quia reconuentio ſapit naturam agẽdi, vt habetur in d. c. cùm inter. de excep. & ibi not. Secũdus effectus eſt, quia in odium excõmunicari poteſt huiuſmodi exceptio in quacunque parte[h] litis opponi, ita tamen quòd probetur infrà octo dies,[i] vt eſt text. in c. pia. extrà de excep. lib. vj. Et amplius iudex poteſt ex ſuo officio, etiã ſi non opponeretur, ſi excõmunicatio ſit notoria ipſum ab agẽdo repellere. vt in d. c. pia. in fine. †Deinde quęritur ſi excõmunicatus petat ſe abſolui, an ſit audiẽdus? vbi ante omnia eſt ſciendum, q͡ duplex eſt abſolutio, vna quæ fit ad cautelã, alia quæ fit à toto eo propter quod impoſita eſt excõmunicatio. Si quidem petatur abſolutio ad cautelã, tunc aut allegatur ſententia excõmunicationis eſſe nulla, vel ex defectu iuriſdictioni, vel q͡ lata poſt appellationẽ vel quia in ſe cõtinet errorẽ intolerabilẽ, vel quid ſimile. & tunc ſequi debet abſolutio ad cautelã,[k] vt habetur & no. in c. ij. extrà de ſen. excõ. lib. vj. & ibi p Archi. & Inn. facit c. p tuas. extrà eo. tit. cũ ſimi. ibi no. q͡ abſolutio procedit tam in excõicatione hominis, quã iuris ſecundũ Io. And. in d. c. ij. Si verò allegatur ſententia excõmunicationis iniuſta: tunc aut eſt illata ſeu inflicta pro offenſa, vel cõtumacia manifeſta,[l] ſeu dubia. Primo caſu, aut offenſa cõſiſtit in non ſatisfando, vel non reſtituendo, & tunc denegatur abſolutio, niſi prius præſtetur emenda. vt habetur & no. in d. c. ij. ver. in prima igitur. & per Inno. & glo. in c. ex parte. extrà de verb. ſigni. & in c. cũ olim, eo. tit. aut offenſa cõſiſtit in non cõparendo, quæ cõtumacia appellatur, & tũc cõceditur abſolutio præſtita cautione de parendo iuri & reſtitutione expenſarũ. Vbi autẽ offenſa fuerit dubia, ſiue ſit in nõ reſtituẽdo, ſiue in nõ comparendo,

rendo,tunc vtrobique ꝑſtatur abſolutio præſtita cautione de iuri parẽdo:vt hæc omnia plenius habẽtur & no.in c.ij.prœal.In ſecundo verò caſu principali,cũ petitur abſolutio à toto proceſſu ſimpliciter.& tunc nõ conceditur niſi ſatisfactione emẽdæ facta,& ſecuta.vt in dictis iuribus probatur & nota.† Quis autẽ poſsit abſoluere? reſpondendũ eſt ꝙ tam ipſe excõmunicator,[a] quã eius ſuperior, vel delegatus:vt plenè no.Arch.in d. c.ij.ad quod facit c.ad ꝑſentiã. extrà de app.& c.quoties.ij.q.vij.†Rurſum ſciendum ꝙ aliæ ſunt pœnæ, quæ à iure excõmunicatis infligũtur, inter quas illa aſſignatur,videlicet ꝙ ſi aliquis fuerit inculpatus de hereſi & citatus per iudicẽ,venire cõtẽpſerit.& ob hoc excõmunicatus fuerit,& in ea excõmunicatione perſeuerauerit induratus vſq; ad annũ,quia tũc reputatur hereticus,[b] vt in c.cũ contumacia de here.li.vj.& in c.excõmunicamus. in §.qui autẽ.extrà de here.his enim tribus cõcurrentibus,videlicet ꝙ de hæreſi ſit inculpatus & excommunicatus,& contumax per annũ habetur ero cõiuncto & cõfeſſo.de huiuſmodi crimine. Si verò fuerit quis inculpatus de alio crimine tũc licet fuerit excõmunicatus, & ꝑ annũ perſeuerauerit in cõtumacia,nõ reputabitur per hoc hæreticus,ſed ſolũ de eo crimine reputabitur ꝑ cõfeſſo.vt determinat gl.in d.§.qui autẽ.& in d.c. cõtumacia & in c.fi.extrà de pœnis facti xj.q.iiij.in c.rurſus.& in c.quicunq;.Si tamẽ poſt excõmunicationẽ & anni trãſcurſum adhuc citaretur, & cõtẽneret parere mãdatis eccleſiæ caderet in præſumptionẽ hæreticæ prauitatis.vt in d.c.fina.† Et ſic not. quomodo & quot modis iſtis clerici illaqueant laicos & ſuã iuriſdictionẽ ampliãt.Sed heu miſeri Imperatores & principes ſeculares,qui hoc & alia ſuſtinetis,& vos ſeruos eccleſiæ facitis,& mundũ per eos infinitis modis vſurpare videtis, nec de remedio cogitatis quia prudentiæ & ſcientiæ non intẽditis,ideo attendite & memoriæ cõmendate quid dicat Hieronymus, veteres ſcrutans hiſtorias. Inuenire nõ poſſum ſcindiſſe eccleſiã & de domo domini populos ſubduxiſſe ꝓter eos,qui ſacerdotes à Deo poſiti fuerant. Iſti verò vertuntur in laqueum tortuoſum in omnibus locis ponẽtes ſcãdalũ,vt habetur in c.trãſferũt.xxiiij.q.iij.† Alia eſt ꝓterea pœna excõmunicati,quia ſi clericus eſt & celebret miſſam, vel aliter ſe ingerat diuinis,efficitur irregularis:[c] quæ pœna nõ cadit in laicos,nec põt abſolui niſi a ſolo papa:vt in c.ij.& iij.extrà de cle.excom.miniſt.& ibi per Hoſt. & in c.j.exttà de ſent.excõ.lib.vj.& in c.j.extrà de reg.iur.e.lib.& ibi per Arch.quæ irregularitas etiã alijs modis contrahitur,[d] de quibus not. per Inn in c.niſi cũ pridem.extrà de renũtiatio.† Eſt & alia quędam pœna à iure cãonico introducta,quę ſuſpẽſio appellatur, de qua plene habetur in cle.fi.extrà de pœn.per gl.Io.And. ſic ergo ſunt tres pœnę,excommunicatio,irregularitas,& ſuſpẽſio.Et ad uerte quòd excommunicatus poteſt contrahere,& diſtrahere,& teſtamẽtum,& quamlibet vltimam volũtatẽ facere,vt no.Io.an.in c.decernimus. extrà.de ſen.excõ.& Inn.in c.veritatis.de dolo & contu.& extrà de iure iuran.ca.veritatis.dixi abundè ſuprà in forma libelli,in actio.real.in verb. veris ac legitimia.nume.42.

a *Excommunicator. Adde ꝙ videndũ Lud. Rom. conſil. cccclxxx ꝙij. & no.ꝙ excommunicator non poteſt ſoluere illũ quẽ excõmunicauit, ſi eius excommunicatio eſt cõfirmata à papa. ꝙ eſt glo.in c.ex frequẽtibus.de inſtit.quã ſequuntur Ro. ꝙbi ſuprà.*

b *Hæreticum. Adde de hoc ꝙ videndum. ꝙ per Cald. conſi. ꝙ.de hæret. & ꝙ de ꝙnum ſingulare Roma. fol. ꝙij.*

c *Irregularis. Adde ꝙ ꝓ Cald. conſi. iiij. de ſent. excommu.*

d *Contrahitur. Vide ꝙnum ꝙ verbũ per Old. conſi. cc.*

EPITOME.

1 *Satisdatio de proſequenda lit. & ſoluẽdis expen. hodie habet locum.*

2 *Iuramentum in cauſa criminali quòd quis non poteſt præſtare fideiuſsionem de liti proſequenda &c. non excuſat.*

1 DEBITE ſatisdare.† De hac ſatisdatione habetur in auth.generaliter C.de epiſc.& cle.quæ per cõſuetudinẽ hodie eſt abolita.vt no.per Cy.& doc.& per gl.Inſt.de ſatisda.§.ſed hodie.licet in pluribus locis per ſtatuta ſit confirmata, ſi autẽ præſtãda fuerit,& ille poteſtatẽ non habeat illam dandi,quia nõ reperitur an repellitur? Dic quòd nõ,ſi iurauerit ſe ſatisdare nõ poſſe.vt not.ibi.& in l.de die.§.fi.ff.qui ſatiſ.cog.& in l. j.§.oẽs.C.de aſſer.tol.& in auth.de litig.in §.ad excludẽdas,& no.per gl. in c.per veſtras.extrà de donatio. inter vir.& vxor.& in c.j.de dolo & cõtu.li.vj.Et hęc procedũt cũ agitur in 2 cauſa ciuili.† Quid ſi agitur in cauſa criminali,an iuramentũ prædictum excuſet à præſtatione fideiuſſionis: videtur ꝙ ſic,per tex.in §.ſi vero crimẽ.in authẽ.vt nulli iudic.liceat hab. Sed contrà determinat Bar.in l.j ff. de cuſto.& exhi.reorũ per tex.in authen.vt nulli iudic.in §. neceſſarium. vbi mulier iure ſpeciali excuſatur à iuramento,ergo in alijs eſt regula, communis in contrarium argumen. l.ius ſingulare.ff.de legibus.

EPITOME.

1 *Libellus est incertus si sit alternatiuus.*

2 *Libellus alternatiuus an & quando admittatur.*

1 LIBELLVS est incertus. † De incertitudine patet pluribus modis, puta si sit alternatiuus, quia alternatio parit obscuritatē. vt l. prętore dixit. §. quod autem. ff. de iniu. &
2 ibi per Barto. & gloss. † Verūtamen hic est aduertendum, quòd quandoq; plura sunt alternatiua in obligatiōe legis dispositione, vel partiū cōuentione. & tunc aut superest vtrūq; & admittitur libellus alternatiuus, imò de necessitate concipiendus est alternatiuè, vt habetur in §. plus autē. ver. huic autem. Instit. de act. cum ibi no. ad quod facit l. ij. §. j. ff. de aqua plu. arcē. l. si seruus legatus. §. huiusmodi. & l. non quocunque. §. fin. ff. de leg. j. cum alijs si. all. per gl. in d. l. prætor. §. quod autē. & tē gitur per gl. & Cy. in l. ij. C. de rescin. ven. & habetur in l. si non sortē. §. si decem. de cōd. inde. aut alterum tantùm ex alternatiuis supereſt, & tūc illud solùm petitur, nec libellus alternatiuus admitteretur: vt in l. ij. j. ff. de eo quod cer. lo. & l. stichum. in prin. ff. de solut. cum similibus. Quādoque vnū tātùm est in obligatione, aut in petitiōe, legis authoritate, vel partiū cōuētione, & tūc aut agens est certus de iure suo, & tūc illud solum simpliciter petitur: aliàs si petatur sub alternatiuè, libellus vitiatur. & sic loquitur d. l. prætor. §. quod autem. & d. §. plus autem cū similib. Si autem actor est incertus de iure suo, & tunc libellus incertus admittitur, si incertitudo cōtingat facto & culpa rei conuenti, aliàs secus. vt habetur & no. in l. j. §. quia autē. ff. quorum leg. pro quo optimè facit l. j. in fin. ff. si pars hære. pet. quod sequitur Innoc. in c. cōstitutus. extrà de in integrum restitut. & ibi per Ioan. And.

a In actionibus. Adde & idendum Anch. cons. clx & ij. Ro. cōs. cccxl &.

EPITOME.

1 *Libellus generalis non admittitur, quia obscurus.*

2 *Admisso libello generali, iudex fert sententiam super illa causa quam actor est prosequutus, & si non apparet de prosequutione, fert sententiam super illa causa qua requirit minorē condēnationē.*

1 GENERALIS. † Scire debes q̄ generalitas parit obscuritatem. vt l. ita fidei. in princip. de iure fis. & l. cū stichus. ff. de sol. vnde nō placet legislatori, sed claritas est illa, quæ est amica legis. vt in auth. de testa. imperfectis. post princi. Ideoq; quando libellus est generalis, aut obscurus, & reus petat ipsum declarari, vel causam, ex qua petitur, exprimi, tūc si nō declaretur, nō poterit ferri sententia: vt sentit gl. in l. inter stipulantē. §. si stichum. ff. de verborum obliga. seruata tamen distinctione tradita in l. & an eadem. §. actiones. ff. de except. rei iu. & in c. abbate sanè extrà de re iud. & plenè dixi supra in primo libello, in glos. super ver. iure dominij. ver. tunc autē quæritur. quā obscuritatē & generalitatē poterit actor declarare quādocunque. vt in l. si quis intentione ambigua. ff. de iudic. & l. inter stipulantē. §. j. ff. de ver. obli. & ibi not. per Barto. super qua obscuritate declaranda siue interueniat in iudicijs, siue in cōtractibus, siue in vltimis voluntatibus, aut alijs dispositionibus, plenè not. per Dy. &
2 Io. An. in regula, contra eū. de reg. iur. lib. vj. † Quid si iudex admittat libellū generalem? dic quòd malè facit, tamen sententiā suā fert super illa causa. quā actor fuerat prosecutus: & si de prosecutione certæ causæ non apparuerit, pronuntiabit super illa causa, quæ minorem condēnationē requirit: secundum Inno. vt per eum not. in c. cū dilectus. extrà de ordi. cogni. Pro qua opi. facit quod not. per gloss. & Barto. in l. rei appellatione. ff. de verbor. signi. & in l. in actione. in princ. ff. de furtis.

EPITOME.

1 *Libellus varius quis dicatur?*

2 *Libellus obscurus qui sit?*

1 VAGVS & obscurus. † Dicitur libellus vagus, cum est varius, seu varietatem continent in se puta vnum ponitur in narratione & aliud di-
2 uersum petitur in conclusione. † Obscurus autem est, vt suprà dixi, vel si verba eius possunt ad plura referri & interpretari. arg. l. quoties. & ibi not. ff. de ver. ob. l. quoties de re dub. dicitur etiam aliquando in se contrarius, quando repugnat sibiipsi: vt l. j. & q̄ ibi no. C. de fur. & l. vbi repugnātia. ff. de reg. iur.

EPITOME.

1 *Quot modis apparet contrarietas in libello?*

2 *Iudicium an procedat, si contra contrarietatem in libello contentam nihil opponatur ab aduersario?*

3 *Si intententur plura iudicia non concurrentia contra eundem, an reus debeat opponere exceptionem.*

1 CONTRARIETATEM ac repugnātiam continens. † Sciendum est quòd aliquando contrarietas apparet in actore proponente actiones contrarias, quādoque apparet in reo proponente exceptiones contrarias, quandoque apparet contrarietas in instrumentis, quandoque apparet cōtrarietas in testibus, quandoque in alijs dispositionibus. Si quidem apparet contrarietas in actio-
a nibus a tunc recurrendum est ad doctrinam traditā in l. quod in hærede. in §. eligere. ff. de tribu. & l. cū filius. §. varijs. ff. de le. ij. & in l. j. C. de furt. & in l. cōtra

maio

maiores.C.de inof.teſt.& per Dy.in c.nullus pluribus.de re iu.lib.vj.Si verò ſit contrarietas in exceptione,tunc dic vt not.per Dy.in c.nullus pluribus. de re iu.lib.vj.& per Bart.in l.nemo.ff.de exceptio.

2 † Quid autē ſi contra hanc contrarietatem aduerſarius nihil oppoſuit,an procedat iudiciū?dic vt plenè no.per Bar.in l.naturaliter.in §.nihil cōmune.ff. de acqui.poſ.ver.vltima combinatio eſt &c.& ver. ij.quæro vtrum vbi diſtinguit hoc modo, aut contrarietas apparet in vno & eodem iudicio,aut in diuerſis.Primo caſu poteſt iudex ex ſuo officio libellū reijcere.vt l.j.ff.de off.aſſe.& etiam pars poteſt opponere,& repelletur actor.vt l.j.C.de fur.Vbi autē vterque tacet, tunc aut in proceſſu etiam vertitur contrarietas.& tunc parte non opponente abſolui tur reus.vt l.j.§ ſed ſi alius.ff.quando appellandum ſit.coniuncta.l.ſcripturæ.C.de fi.inſtru.& l.vbi repugnantia.de reg.iur.Si autem in proceſſu non vertitur contrarietas, & tunc ſententia fertur & tenet proceſſus.vt l.j.§.quia autē.ff.quorum leg.Secundo caſu quando contrarietas eſt in diuerſis iudicijs,tūc ſubdiſtingue,an intentatur diuerſis temporibus,an eodem tēpore,& an ſint talia cōtraria, quæ electio

3 ne tollantur,vel non,dic vt ibi not. † Deinde poteſt eodem modo quæri,ſi plura iudicia intentantur cōtra vnum,quæ non ſolent cōcurrere,an reus debeat opponere exceptionem, ℭ non debent admitti? in quo caſu eſt diſtinguendum ſecundū eū.& ibi not. nam quandoque impeditur concurſus ratione ordinis, quandoque ratione cōtrarietatis.vt ſtatim dixi, quandoque ratione electionis,quandoque quia ſententia lata in vna cauſa,parit exceptionem rei iudicatæ in alia.de quo in c.pen.de re iudi.de quo dic vt ibi.Vbi autem apparet contrarietas in inſtrumentis,dic vt no.in l.ſcripturæ diuerſæ.C.de fi.inſtr. & l.vbi repugnantia.ff.de re iud.Sinautem ſit in teſtibus,dic vt no.per gloſſ.in c.in præſentia.de teſti.& per Cyn.in l.in exercendis.C.de fide inſtru.de quo ſcripſi infrà,ſuper forma opponendi contra teſtes. Aliquando apparet contrarietas in poſitionibus,vel reſponſionibus,de quo habetur in c.cum in poſitionibus.de iureiuran.libr.vj.

EPITOME.

1 *De iure communi difficile eſt bene dictare & formare libellum.*

DENTIBVS Lacerandum. Poteſt enim & debet iudex.ſi videat libellū malè & ineptè formatū,ipſum dentibus lacerare.vt l.j.ff.de off.

1 aſſe.& ibi not.† Sed quia de iure communi difficile eſt bene dictare & formare libellum,cum multę & variæ ſint cauſæ, ex quibus libellus reijcitur, pro tanto apud bonos principes,& laudabiles ciuitates, quibus exoſæ debet eſſe lites , prouiſum eſt per ſtatuta & decreta,quòd quælibet petitio,& quilibet libellus ſit tolerabilis,& admittatur, dūmodò contineat rem & cauſam.

LEGITIMAM Cauſam in eo exprimi. Petere ℭ cauſa exprimatur, magis pertinet cū agitur actione perſonali quā reali:vt plenè ſcripſi ſuprà in forma ſuperioris libelli.

EPITOME.

1 *Proteſtatio de non conteſta.lit.impedit lit.conteſtat. quantumcunque reſpondeatur libello.*

2 *Pro lit.conteſtatione an exigatur decima.*

3 *Decima pro lit.conteſt.eſt ſoluenda ad quantitatem ſummæ petita.*

NON Tamen animo conteſtādi litem.† Hæc proteſtatio impedit cōteſtationē litis,qua omiſſa induceretur litis conteſtatio per ſimplicē reſponſionē facta incontinēti,vel poſteā ex interuallo,poſt dictā proteſtationē.vt not.per gl.& doc.in c.j.de lit.conte.& in l.j.C.e.tit.Si autem poſt hāc proteſtationē ex interuallo ſimpliciter reſpōderet,induceretur litis conteſtatio vt ibi not.& in c.cū M.ferra.de conſti.Si verò nec in principio,nec poſt interceſſit proteſtatio,tunc clarū eſt ℭ reſponſio ſim plex negatiua inducit litis conteſtationem : vt in iuribus antedictis. an autem ex affirmatiua reſpōſione inducatur litis conteſtatio? gloſ.diſtinguit,in d.l.j.an confiteatur reus ani-

a mo cōteſtadi litē,[a] & fit litis conteſtatio an animo declinandi iudicium, & tunc ſecus.quod in dubio pſumitur, iuxta eā quæ habentur in l.ſi reus pa-

2 ratus.ff.de procu.† Sed circa hoc q̄ri conſueuerit,an pro litis cōteſtatione ſolui debeat decima litis:quæ in Mō teferrato & alibi appellatur data.& videtur ℭ non.per Inn.in c.ab omni de vi.& ho.cle.& per Spe.in tit.de ſala.§.ſi verò ordine.& ad hoc facit.Inſti.de pœ.teme.litig.§.hæc autē omnia & in auth.de iudi.§. ne autem,in auth.vt dif.iu.In cōtrariū facit auth. generaliter.C.de epiſ.& cle.& in authen.vt diffe iu.§.ad excludendas.& ibi per Ia.de Bel finaliter & concluſiuè de cōſuetudinę in pluribus partibus diuerſimodè obſeruatur.nā in Lōbardia nihil exigitur:in Mōteferrato & cęteris alijs partibus exigitur ad rationē de x.pro cētenario.& alibi minus, & applicatur domino ſeu

3 cōmuni.† Deinde quæritur,ecce aliquis petit in libello mille,cū re vera

2 *Conteſt. lit. an quis cogatur litem cōteſtari.& ſi de Paul.de Caſt.conſil. xxj. & vbi non conteſtatur lis, quis actus habeatur pro conteſt. & ide Rom. ſing.ſeis & conſ.clxxiiij.*

& in effectu non deberet habere nisi quingenta, quæritur pro qua summa sit soluenda data, an pro petita, an pro sola debita? Bar. dicit quod soluē da est pro summa petita, in libello, vt per eum not. in l. cum quædam puella. ff. de iurisd. om. iudic.

EPITOME.

Negare narrata prout narrantur non est merè negatiua, nec merè affirmatiua sed implicata.

Reus ad petitionem actoris tenetur declarare responsionem.

NARRATA prout narrātur. [2] † Hæc est cōmunis & vulgaris responsio, quam pedagogi facere nouerunt. Circa quam notare habes, quòd non est simpliciter negatiua, nec simpliciter affirmatiua, sed implicita, ita quòd per eam non potest respondens argui de simplici negatione, vt incurrat pœnā æditam contra negantes, de qua traditur in l. fina. ff. de rei vendica. & in authentic. item possessor. C. qui potio. in pignoha. cum similibus. Nec etiam potest redargui de simplici confessione, vt habeatur pro condemnato. iuxta l. j. C. de confes. quia illa verba (prout) denotant aliqua in libello contenta esse vera, & aliqua falsa, licet ea quæ sunt vera, & quæ falsa, non appareāt. †An ergo poterit actor petere à reo, quòd apertius declaret responsionē suam, quæ sunt illa quæ fatetur esse vera, & quæ negat esse vera. videtur quòd sic, quia ad petitionem rei cogitur actor declarare libellum suum: vt suprà dictum est. Ergo econtrà reus ad petitionē actoris cogendus est declarare responsum, quia non debet licere actori, quod non liceat reo, & econtrà: vt in regula, non licet. de regul. iu. lib. vj. & ibi per Dyn. & l. non debet. ff. de regul. iur. cogita super hoc, quia nunquam vidi practicari.

EPITOME.

Exceptio litis pendentiæ tātùm operatur quo ad impediendum processum, quantùm exceptio rei iudicatæ.

Quot modis lis pendeat?

Vitium litigiosi quomodo contrahatur.

Effectus rei litigiosæ qui sit.

Vitium litigiosi non committitur in re pro qua actum est hypothecaria act.

EXCEPTIONEM litis pendentiæ. † Regula est quòd tantùm operatur quo ad impediendum processum exceptio litis pendentiæ, quantum exceptio rei iudicatæ vt l. fundi & l. fundū. ff. de exceptio. rei iudic. † Pēdere [b] autē lis dicitur quinque modis, videlicet per libelli oblationem: vt l. ij. & iij. C. vt lit. penden. Secundò per appellationem nihil noua. appel. pendē. Tertiò per relationem seu consolationem factam superiori per iudicem, vt l. ex illo tempore. C. de appellatio. Quarto per iudicis recusationem, vt in ea. secundo requiris & in c. cum speciali. extrà de appel. & in l. apertissimi. C. de iud. Quintò per integrum restitutionem postulatam. vt l. j. C. de in inte. re. po. nil noui fieri. †Contrahitur autem hoc modo vitium litigiosi, [c] nam de iure canonico res efficitur litigiosa per solam citationem: vt tradatur in cle. j. extrà vt lite pen. de iure autem ciuili & nouo authēticorum cōtrahitur in actiōe reali, quia de dominio, vel quasi, directo, vel vtili agitur per simplicem libelli oblationem: vt in auth. litigiosa. C. de liti. licet olim per litis contestationem tantum vt l. ij. C. eod. In personali autem contrariatur per litis cōtestatione cum in ea nihil sit mutatum secundum Dyn. & Iac. Butr. †Effectus autem rei litigiosæ est, quia non potest alienari, alioquin alienatio nulla est, & vltra alienator grauiter punitur, & emptor, & pœna aliquando applicatur fisco, aliquando emptori, seu acquirēdi, secundum distinctionem traditā in l. fi. C. de litig. †Quod vitium litigiosi non committitur in re pro qua actum est hypothecaria. not. in d. authenti. litigiosa. & l. j. C. eo. tit. Idem secundū alienos cum agitur confessoria, vel negatoria, super quo vide Cy. & alios docto. in iuribus prælleg.

EXCOMMVNICATIONIS prædictæ. Ista exceptio potest opponi in quacunque parte litis ante contestationem, & post, propter timorem communionis. Et aduerte quia alia ratione hoc fuit per Papam introductam, vt ampliaretur eius potestas tam in foro seculari, quam in ecclesiastico quæ magis esset restringēda, quàm ampliāda: quoniam psalterium malè sonat cum cithara. probanda tamen est hæc exceptio intra viij. dies vt habetur in c. pia. extrà de excc. lib. vj. & suprà dixi in alia glos.

EPITOME.

Exceptio rei iudicatæ, quando habeat locum.

Quæ sit naturali talis exceptionis?

Quando dicatur res iudicata tranſacta, vel finita?

REIQVE iudicatæ. † De hac exceptione loquitur totus titulus de excc. rei iudi. & in c. fin. de excep. li. vj. quia sententiam, etiā si sit iniqua, quo ad ius partium, vel quia per iniuriam iudicis lata vel aliter, parit regulariter exceptionem rei iud. dūtamē sit ritè & solenn ter iuris ordine seruato promulgata: vt l. iiij. §. condemnatum, & l. si cùm nulla. ff. de re iu. cum simi. Et quòd sententia iniqua faciat ius est tex. in l. j. §. hoc interdicto. ff. de lib. exhib. & l. seruo inuito. in §. cùm prætor. ff. ad Trebel. & l. si seruus pluriū. §. j. versi. si tamen. ff. de leg. j. cuius quidē exceptionis † natura est vt possit opponi ante litis contestationem ad impediendum processum, & post litem contestatā ad merita causę & ad victoriā obtinendā: & huius naturæ etiam sunt exceptiones

transi-

a *Narrata prout narrātur. q. an tem si dicatur narrata prout narrātur vera non esse & petita fieri nō debere. vide p. do. de Rot. dec. suis, i nouis. dec. xij.* 1 *de lit. cōtes. & ibi vide quādo non est petitio i libello, an fiat lit. cōte. & an si reus confiteatur ptē libelli & p. tem neget, an fiat litis contes. maximè actore absente, vide p. eosdē & ibi supra i nouis.* 2 *Et de ista clausula vi de p. Bar. in l. ita demū. & il. si dubitetur. ff. de fideiuss. Ang. de Are. i §. aquè. inst. de act. & nouiss. in §. omnīū. & in §. si socius. eo. tit.* 1

b *Pēdere. Add de vt p. Ale. consil. cxxj.* 2 *in j. vol. &* 3 *Lu. Roma.* 4 *consil. cccxxxx.* 5

c *Litigiosi. Adde vt p. Roma. consil. cclxx.* 1

transactionis & rei finitæ:vt hæc habentur in c.j.d e li.conte.li.vj.& no.in l.post rē iudicatā.ff.de re iudi. quod quidem optima ratione prouisum est,vt finis fit l.tium,& vt ipsarum materia amputetur:vt in l. fratris.C.de transact.& in l.fi.ff.pro suo.& in l.terminato.C.de fruct.& lit.expen.locus autē erit huic exceptioni contra agentem in alio iudicio,si tria cōcurrētē,scilicet,idēitas personarū,rei quę petitur & causa ex qua petitur.aliter vna ex his vel pluribus deficiētibus,cessabit exceptio rei iudica.vt hæc probantur in l.& an eadem.& l.si mater.§.hoc iure.& in l.cum quæritur.ff.de exce.rei iudi.de quo articulo plenè not.Cy.in l.neque.C.ad exhib.& glo.in c.
3 aduersario.extrà de except.† Quando autem dicatur res iudicata,transacta,vel finita,declaratur per text.in l.j.§.final.ff.ad Turpil.& facit l.iiij.§.condemnatum.ff.de re iudica.

EPITOME.

1 *Natura exceptionis præscriptionis quæ sit.*
2 *Quot sint species præscriptionum.*
3 *Quot sint necessaria ad inducendam præscriptionem.*
4 *In præscript.xxx.anno.sufficit possessio continuata cum cursu temporis.*
5 *Si quis velit præscribere contra priuatū iure hypothecæ an sufficiat in illa præscriptio xl.ann.quæ competit etiā contra ecclesiam.*
6 *Qualis esse debet præscrip.c.anno.cōpetens contra ecclesiam Romanam.*
7 *Præscriptio xl.anno.competens fisco alienāti rem alienam,qualis esse debeat.*
8 *Præscriptio x.vel xx.anno.quibus casibus locū habet?*
9 *Absens & præsentem materia præscriptionis qualiter accipiatur.*
10 *Ad præscriptionem inducendam.an sufficiat quilibet titul.putatiuus.*
11 *Error iustus,iustissimus,& iniustus qui sit?*
12 *Allegatio tituli & probatio possessionis an sufficiāt ad excludendum dominum.*
13 *An sit necesse q traditio fiat ab eo à quo præscribens causam habet,an verò sufficiat si fiat ab alio?*
15 *Ad præscriptionem prædictam est necessaria traditio causæ possessionis.*
16 *Nunquid transeat dominium rei alienatæ per debitorē alicuius qui suo creditori omnia bona obligauit & se constituit eius nomine possidere.*
16 *Qualiter probetur bona fides in præscriptione?*
17 *Qualiter probetur mala fides in præscribente?*
18 *Præscriptio currit contra ignorantem.*
19 *Qualiter probabitur continuatio possessionis.*
20 *Præscribens in complenda præscriptione potest coniungere tempora authoris sui.*
21 *Testis inductus ad probandum de cōtinua possessione, an probet, si dicat Titium possedisse à x.annis citra?*
22 *Capitula & positiones in materia præscriptionis,qualiter fieri debeant?*
23 *Ex qua possessiōe,ciuili vel naturali,pcedat p̄scriptio?*
24 *Casus in quibus non currit præscriptio longi temporis.*
25 *Quis sit effectus præscriptionis?*
26 *Præscriptio quot modis interrumpatur.*
27 *Ex interruptione ciuili vel naturali,an resultet aliqua vtilitas maior ex vna quàm altera.*
28 *Interueniēte ex post facto mala fide vel defectu tituli, an per hoc interrumpatur præscriptio?*
29 *Superueniens mala fides in ipso præscribente versus vnum, an porrigatur ad alios?*
20 *Defectus superueniens in persona p̄scribētis,vel in persona cōtra quā præscribitur,an interrūpat præscriptionē.*
31 *Qualiter interrūpatur præscriptio inriū incorporaliū.*

1 PRAESCRIPTIONIS. † Pro aliquali notitia huius exceptionis sciendū est,secundū cōmunē opi.quòd hęc exceptio est huius naturæ, cuius est exc.rei iud.de qua proximè dictū est.Nā si hæc opponatur ante lit.contest.habet impedire processum:si opponatur post lit.conte.habet inducere victoriam circa merita causæ.vt plenè no.per Ia.But. in l.oēs.& in l.sicut.C.de præscri.xxx.vel xl.an.sic etiā except.iurisiurādi:& generaliter secūdū Bar.in qualibet alia,per quam proponitur ius agendi, ipso iure deficere agēdi:verbi gratia,ī exceptiōe solutionis & acceptilationib.vt p eū no.in d.l.post rē iud.& latius ī l.nā & posteà.in prin.ff.de iureiu.& l.elegater.§.si quis post.ff.de condit.inde.& per Cyn.in l. emptor.C.de præscrip.lon.temp.facit c.j.de li.cōt.
2 lib.vj.† Deinde sciendū est,quòd præscriptionum multæ sunt species,est em̄ quædā p̄scriptio triēnalis,quæ locū habet in rebus mobilibus tantum.vt Instit.de vsu.in princi.C.de vsu.transfor.l.j. alia est præscriptio,quę cōpetit pro rebus immobilibus,vel seruitutibus,vel iuribus incorporalibus,seu actionibus realibus,vel personalibus.& hæc est multiplex.Nā quādoq; est decē annorū,qnādoq; xx.quādoq; xxx.quādoq; xl.quādoq; centū annorū,quā-
3 doq; tāti tēporis,cuius memoria nō extat.† Quæritur ergo quot sunt necessaria ad p̄scriptionē inducē dā?Rñdeo q̄ quādoq; plura,qñque pauciora,secūdū qualitatē p̄scriptiōis:vnde si quęritur de p̄scriptiōe triēnali,in ea req̄rūtur illa de quibus dicā j.in p̄scriptiōe decēnali.Si aūt quæritur de p̄scr.reū īmobiliū, vel iuriū īcorporaliū,tūc aduertēdū,quòd aut quæritur de præscr.x.vel xx.ann.Et tūc pro rebus corporalibus p̄scribēdis quatuor req̄rūtur,videlicet tēpus longū,titulus bona fides,& possessio cōtinuata. Primū tēpore p̄batur ī d.l.j.C.de vsuc.trāsfor.& in l.pe.& in l.emptor.C.de lon.tē.p̄scrip.& in l.p̄scriptionū.C.qui.nō ob.lō.tē.p̄scr.Secūdū,de titulo p̄batur in l.nullo.C.de rei vē.& in d.l.j.de vsu.trāsf.& l.diutina.& l.nec petētē.cū sim.C.de lō.tē.præscri, Tertiū,de bona fide p̄batur in l.ij.& l.si fraude.C. de lō.tē.præscr.Quartū de cōtinuata possessiōe p̄batur in l.j.C.de vsuc.trāsfor.& in l.sine possessione.ff.de vsuc.& in l.ij.C.de lon.tē.præscr.cū multis si.no.p Dy.in c.fine possessiōe.de re.iu.li.vj.Pro rebus autē in corporalibus præscribēdis,puta p̄ seruitutibus,vel iurisdictiōibus.j.dicā,sub ti.de cōfes.
4 neg.& eorū libellis.† In p̄scr.autē xxx.anno.sufficit vnū scilicet,possessio cōtinuata,cū ipso cursu tēporis:vt in auth.malæ fidei.& in l.sicut.& in l.omnes. C.de præscriptio.xxx.annorū.in præscriptiōibus. autem xl.annor.est aduertendū,an quis venit præ-

scribere contra ecclesiam principem vel ciuitatem.quo casu requiruntur illa quatuor,de quibus supra:vt habetur in l.fin.in auth.quas actiones.C. de sacrosanct.ecc.& in l.omnes C.de præs.xxx.an.& traditur in c.de quarta.& in ca.illud.& in c.ad aures.& in c.ga iudicante.extrà de præsc.& in c. si diligenti in fi.& ibi per Inno.in c.j.

5 eo.libr.vj.†Si verò velit quis pscribere contra priuatum,videlicet iure hypothecæ, tunc sufficit temporis decursus,& continuata possessio.vt l.cũ simi.in prin.C.de præscription.xxx.

6 an.†In præscriptione autem cẽtum. anno.quæ currit contra ecclesiã Romanã tantùm requiruntur illa quatuor,de quibus s̃.dictũ est.vt in auth. quas actiones præalle.in fi.& xvj.q. iij.c.placuit.in c.si diligẽti,in fi.& in c. de quarta.in fi.extrà de pscr.De præscriptione autem tanti tẽporis, cuius initij memoria non existit,non erit præsens sermo,cum illa locum habeat maximè in iuribus incorporalibus non oĩbus,sed in aliquibus de qua traditur in l.hoc iure.§.ductus aquæ ff.de aqua quotid.& ẽsti.& l.si arbiter.ff.de prob.& tãgã in tit.de forma libelli,sup confessoria & negatoria.

7 †Est & quędã alia singularis prę.qua tuor annorũ,quæ cõpetit fisco [a]alienati rem alienã.tanquã propriam.vt traditur in l.omnes.& l.fi.C.de quad. præs.& no.per gloss.in l.fin.C si aduer.fin.in qua pscriptione requiritur titulus,& alia de quibus vt s̃.probãt iura prædicta sunt etiã & multæ alię species præscriptionũ de quibus Azo

8 in brocardis suis.†Nunc autem,plenius attingo materiam præscriptionũ.Quæramus ergo quando,& quibus casibus locum habet præscrip.x. vel xx.an.Respondeo quòd istis concurrentibus videlicet cùm quis ab eo qui non est dominus iusto titulo vel putatiuo,bona fide acquisiuit rem immobilem,eamque possedit præsente aduersario per spaciũ x.ann.vel eo absente,spatio.xx.an.& continuè & pacificè sine aliqua interruptione vel in quietatiõe vt hæc ꝓbantur in'd.l.ij. & d.l.diutina.& in d.l.nec petẽtẽ.C. de præs.long.tempo.x.vel.xx.anor. cum si.suprà allega.per quã præscriptionem non solũ excluditur dñs rei sed ẽt quicũque habẽs rẽ ipsam hypothecatã:vt in d.l.j.& ij.C.si aduer.credi.& aduerte,quia notanter dixi,quãdo ab eo q nõ est dominus,res est acquisita,nã si acquisitio est facta ab eo,qni dominus est,efficeretur statim dominus acquirens, vnde cessaret præscriptio: vt est text.in l.sequitur.in §. lana. ff.de vsucapi.& l.in bello.§.si quis.de capti.& post.reuer.facit Insti.de vsuc.in prin.ff.de publicia. l.j.cum similib.Licet eo casu præscriptio procederet contra creditores ipsius domini vt dictum est.

9 †Deinde ad declarationem prædictorum quæritur,quis dicatur præsens vel absens? Respondeo quòd ille dicitur præsens,qui est eiusdem domicilij,

b cuius est præscribens absens verò [b] est,qui est diuersi domicilij.vt l.fi.in prin.C.de lon.tem. præscr. vnde in præscriptionibus attenditur potius identitas,vel disparitas domicilij.quã personæ præsentia corporalis,vel absentia:vt ibi no.per gloss.& Cyn. In alijs autem casibus dicitur quis præsens vel absens alio respectu:vt ibi no.per gl.& l.latius.in aut. de fideiuss.§.j veruntamen absentibus principalibus ex iusta causa dari consueuit contra præscribentem in integrum restitutio.vt traditur in l.quod tempore.C.de restitut.militar.& in l.j.C.si aduers. vsu.& in tit.qui.nõ ob.long.temp.præscri.l.ij.& l. ab hostibus.cum similibus.ibi notat.per gloss.

10 † Amplius quæritur,quia superius dixi de titulo verò,vel putatiuo,an quilibet titulus putatiuus sufficiat ad præscriptionem? Dic breuiter ꝙ aut circa titulũ intercessit iustus error,aut iniustus.Si quidẽ iustus fuit error,tunc aut titulus fiunt venditionis, & tunc non sufficit iustus error,nisi interueniat iustissimus.vt traditur in l.iij.ff.pro suo aut fuit alius titulus,& tunc sufficit iustus error.vt l.Celsus.ff. de vsu.cum similib.ibi not.per gloss. & Bartol.vbi autem error fuit iniustus,tunc non habetur pro titulo.vt d.l.Celsus.concludiuè ergo error iustus,vel iustissimus habetur pro titulo secundum prædicta. error autem iniustus non habetur pro titulo.

11 †Restat ergo ad quærendum,& declarandũ quis dicatur error iustus, quis iustissimus, & quis iniustus? Vbi aduertendum,quòd secũdum Barto.in d.l. Celsus.potest dici error iustus,quando quis mouetur ad aliquid credẽdum consistens in facto proprio interuenientе aduersarij suasione.ver.gra.si dixerit,trado tibi hunc librum, quẽ tibi.donaui.vt probatur in l.iij.ff.pro suo.& l.si existimans.ff. pro soluto.coniuncta l.ij.ff.quando ac.de pe.& l.doli exceptio.in fi.cum glo.sua.ff.de dona.Iniustus autem error est in facto proprio nulla aduersarij suasione intercedente:vt l.quãquam.ff.ad Velleian.& l.quis. quis.C.de rescind.vend.cum si.ac etiam error iuris. vt l.nũquã.in prin.& l.si fur.§.j.de vsuc.Iustissimus verò error est in facta alieno: verbi gratia, Si procurator meus,vel seruus,vel negotiorũ gestor dixerit se emisse noĩe meo.vt ff.pro empto.l.qđ vulgo. & in l.fi.ff.ꝙ suo.& not.per gl.in d.l.si existimãs.& eo modo erit iustissimus error,si pater meus, vel auus,vel alius defunctus,cui successi,dixerit mihi,se emisse:per rationẽ prædictã.Sic etiã ex rei euidẽtia apparet iustissimus,vt puta, si credebam illũ à quo emi esse puberẽ ex aspectu.cũ tamẽ adhuc esset pupillus,vel cũ credebã eum esse sanæ mentis, cũ esse furiosus,

a *Fisco. Vide singularem limitationẽ Ludo Rom. singul. sus. fol.xxj.*

b *Absens ꝛc. Sed quis debet probare absentiam? ꝛide Alex. consi. lxxx ꝛiij. j. ꝛolumi.*

furioſus l.ij §.ſi à pupillo. & §. ſi à furioſo. ff. pro empt. Eſt inſuper iuſtiſsimus error, ſi de titulo erat fama & opinio inter vicinos. vt in l. cùm quidam. §. quod dicitur. ff. de acqui. hære. vnde ſi erat fama, vel vox inter vicinos quòd pater meus emerat hanc domum, probata poſſeſsione, & allegato huiuſmodi titulo, curſa erit præſcriptio, quòd eſt multùm notabile, ſecundum Bar. in d.l. Celſus. & ſic habes modum practicandi & capitulandi.

12 Pro† huius tamen declaratione ſubijcio talẽ quæſtionem, Titius poſſedit domum bona fide pro ſua & tanquàm ſuam ſpatio x. vel xx. ann. contra quem dominus domus agit domũ ipſam vendicando, excipit Titius de præſcriptione allegando titulum, ſed non probando ſpecialiter de eo, & inducendo longã
a poſſeſsionem: quæritur an hæc duo ſufficiãt. ſcilicet allegatio tituli & probatio poſſeſsionis longeuæ quo ad excludendum dominum ex præſcriptione? quidam dicunt quòd ſic. argu. in l. cum de in rem verſo. & quod ibi not. ff. de vſuris. In contrarium determinat Iaco. de Are. Petr. & Cy. prout per eos not. in l. maior. C. communi diuid. de quo ſcripſi infrà ſub titu. quando agitur pro hæreditate diuidenda. & procedit hic quando allegatur titulus ſimpliciter, non coadiuuatus aliquo iuſto, vel iuſtiſsimo errore, aliàs enim procederẽt quæ ſuprà prox. dicta ſunt. Vltra autẽ prædicta requiritur probatio traditionis ipſius rei, facta ab eo, qui non eſt dominus, de qua traditione probatur eo ipſo quòd ingreſſus eſt poſſeſsionẽ de vera voluntate, vel præſumpta eius qui alienauit: vt Inſtit. de rer. diui. §. interdum. & l. qua ratione. §. interdũ. ff. de acqui. re. do. facit l. quædam mulier. ff. de rei ven. & quod no. in l. ij. C. de acqui. poſſeſ. & in l. prædia. ff. de acqui. poſſ. cum ſimil. Niſi eſſet facta alienatio ex titulo tali, quo dominiũ ſolet quæri ſine traditione: vt puta in legatis: vt l. à Titio. ff. de fur. quo caſu ſufficeret ſola apprehenſio poſſeſsionis. vt not. per glo. & Bartol. in d.l. Celſus.

13 Sed† hic inſurgit dubium, an ſit neceſſe quòd traditio fiat ab eo, à quo præſcribẽs cauſam habet, an verò ſufficiat ſi fiat ab alio? ſuper quo Barto. in l. cùm ſolus. ff. de vſuca. ſic diſtinguit: quandoque quis habet poſſeſsionem & titulum ab eodem, quandoque habet titulum ab vno, & poſſeſsionẽ ab alio, quandoque dubitatur. Primò caſu procedit præſcriptio ſine dubio: vt in d.l. Celſus. & l. eum qui. §. pen. ff. de public. Secundò caſu ſubdiſtingue, aliquando enim traditio poſſeſsionis præcedit, & tũc ſiue p̃cedat titulus verus, vel putatiuus, procedit p̃ſcriptio. vt l. nõ ſolùm in § j. ff. de vſuc. & l. j §. ſi à pupillo. & §. ſi à furioſo. ff. pro emp. Et ſit ratio, quia tunc mutatur cauſa poſſeſsiõis de vitioſa in iuſtam: vt l. cũ nemo. C. de aequi. poſ. & ibi de hoc. & hoc verum, ſi ille à quo quis cõſequitur titulum, ſciebat illũ poſsidere. aliàs ſecus, ſecundùm Bart. arg. in l. huius rei. cũ ibi not. ff. de rei vend. Quandoque cõtrà titulus præcedit poſſeſsionem, & tunc aut ipſe præſcribens opinatur ſe habere titul. & poſſeſsionem ab eodem. licet veritate inſpecta habeat à diuerſis. & tũc ſufficit ad præſcriptionem: vt no. gl. in d.l. cùm nemo. Aut opinatur ſe habere à diuerſis, & ita in veritate habet, & tunc aut vnus vendidit, & alius ex diuerſa cauſa poſſeſsionem tradidit, & tunc nõ inducitur præſcriptio: quia oportet quòd eadẽ cauſa, res ſit tradita: vt in l. eum qui. §. penu. de public. Si autẽ fuerat tradita ex eadẽ cauſa, tũc conſidera, aut titulus præcedẽs erat putatiuus, & tũc nõ procedit præſcriptio: vt in d.l. Celſus. aut erat verus, & tũc procedit præſcriptio ſine dubio: vt probatur ex legibus omnibus, quę de traditione rei legatæ loquũtur: vt ff. pro legato. per totũ. & l. Pomp. §. & ſi legato. ff. de acq. poſſeſ. & l. eum qui. §. penult. de pu. ibi, eo nomine. Tertiò principali caſu, cùm dubitatur à quo a habeat poſſeſsionem, an ab eo à quo habuit titulum, vel ab alio, & an ex eadem cauſa vel diuerſa? tunc dicendum eſt ſecundũ Bartol. quòd præſcribens præſumitur habere poſſeſsionem ab eo, à quo habet titulũ: & ex cauſa eiuſdem tituli, ſi is à quo habet titulum tempore alienationis poſſidebat: vt in dicta lege. quædam mulier. ff. de rei vendicat. cum ibi nota. & l. ij. C. de acquirenda poſſeſsion. cum ſimilib. Si verò non eſt probatũ, quòd ille tunc poſsideret, tunc in dubio præſumitur ſibi tradita poſſeſsio ex eadem cauſa. Nam collatio tituli, inducit licentiam de ingrediendo & accipiendo poſſeſsionem ipſius rei. vt probatur in l. ſi res ff. de rei vendi. & ibi no. per Iacob. de Are. & per Bart. in l. prædia. ff. de acqui. poſſ.

a Sufficiant. vide Alex. cõſil. cxcvij. ij. lib.

14 Adhuc † pro horum declaratione ſupereſt videre, an in hac præſcriptione ſit neceſſaria traditio vacuæ poſſeſsionis? & videtur quòd non, per l. ſi fundum. ff. de fund. dotal. In contrarium eſt veritas, ſecũdùm omnes per l. ſine poſſeſsione. & l. naturaliter. ff. de vſucapio. de qua not per Cyn. in l. cùm res. C. de probat. & d.l. ij. C. de acquir. poſ. & per Iaco. Butr. inſtit. de actio. §. aliæ. non obſt. d.l. ſi fundũ. quia loquitur in domino alienante, qui rei ab alio poſſeſſor poteſt dominium trãſferre. hîc autẽ in non domino alienante, qui non poteſt dominium, quod non habet, trãſferre: vt in regula, nemo plus iuris. de reg. iur. ſed ſolũ cauſam pręſcribẽdi trãſferre: ad quam præſcriptionem eſt neceſſe quòd poſſeſsio ab alio nõ ſit occupata: vt dictum eſt.

15 Et † hęc faciant ad quotidianã quæ-

ſtionem, quam poſuit Iaco. But. inſtit. de act. in §. ſed iſtæ. & Bartol. in d.l. Celſus. ecce, debitor obligauit creditori ſuo omnia bona ſua, vt fit quotidie in inſtrumentis, quæ bona eius nomine conſtituit ſe poſsidere & tenere: deinde ipſe debitor vnam ex ipſis rebus obligatis vendidit cuidam alteri, quam rem ipſius emptoris nomine conſtituit ſe tenere & poſsidere, quæritur an in hunc emptorem tranſeat dominium vel vſucapiendi conditio? Et videtur ℘ nõ. quia ad hoc vt tranſeat dominium, ſi dominus erat, vel cauſa vſucapiendi, ſi dominus nõ erat, neceſſe eſt, quòd ipſe venditor, qui rem tradit, ſit ipſius rei poſſeſſor: ſed hîc non poſsidebat, ſed creditor, per l. quod meo & l. quãuis. §. ſi conductor. ff. de acqui. poſ. & l. quædam mulier. ff. de rei vend. ergo &c. In contrarium determinant dicti doctores, quia licet poſſeſsio tã ciuilis quàm naturalis trãſierit per cõſtitutũ in creditorem. vt l. qui pignori. ff. de acqui. poſſeſ. & l. ſerui nomine. ff. de vſuca. quantũ ad effectum debiti conſeruandi, tamen quantum ad effectũ dominij retinẽdi, vel quærendi, ſeu transferendi, creditor dicitur poſsidere debitori & nõ ſibi: vt habetur & not. in l. cum notiſsimi. & in §. ſed cũ illum. C. de præſcrip. xxx. ann. & in d.l. ſerui nomine. ff. de vſuca. l. nõ ſolum. in §. ſi rẽ. & §. qui pignori. ff. eo cũ ſimi. Ideóq; ſequitur quòd debitor alienãs tranſferat dominium, ſi dominus eſt, vel cauſam vſucapiendi, ſi non eſt dominus. vt l. claudius. ff. de contrahend. emptione. vbi autem debitor precario nomine conſtituiſſet ſe tenere & poſsidere à creditore. tunc alienando, in dubio priuaret creditorem omni poſſeſsione, & omnia transferret in emptorem: vt probatur in l. interdum. §. fin. & ibi not. ff. de acqui. poſſeſ. Sic ergo differt, an ſimpliciter quis conſtituat ſe tenere, an precario nomine, nec mirum ſi creditor ſolùm poſsideat quo ad effectum debiti conſeruandi, quia prætor ſolùm vnumquemque tuetur in poſſeſsione ſua reſpectu illius iuris tantùm, qud habet in ipſa re, & non in plus: vt in l. ſi duo. §. itẽ videamus verſi. cæterùm ff. vti poſſide. † Deinde quæritur, quia ſuperius dictũ eſt, quòd bona fides in præſcriptione requiritur, qualiter de ea probabitur? dicunt doctores quòd quãdo præcedit titulus verus, vel putatiuus, etiã cũ errore iuſto, ℘ bona fides præſumitur: vt probatur in l igitur. ff. de libe. cauſa. & in tex. & gl. in l. pe. C. de euict. & no. in l. ſi furt. §. j. ff. de vſu. per gl. in c. ſi diligenti. de præſcr. & in hoc ſtabitur cõſciẽtiæ ipſius præſcribẽtis. arg. eorũ quę no. per gl. Inſtit. de act. §. aliæ. Sed cõtra prædicta videtur illa regula, qua dicitur, ℘ tuũ nõ eſt, ſcire debes ad aliũ pertinere: vt l. fin. C. vnde vi. ergo ex tali præſumpta ſciẽtia debet potius præſumi mala fides, quã bona. ſed reſpondetur ſecundum Bart. ℘ dicta regula locum habet in eo, qui probat de ant quiori poſſeſsione. ar. c. licet. extrà de proba. præterea titulus facit præſumi pro eo qui tradidit, vel cui traditur alio non apparente. quia ius cõmune non repugnat huic poſſeſſori: vt in c. j. extrà de præſcr. libr. vj. ſicq; licitè põt hic poſſeſſor dicere quo ad te, liberas ædes habeo: vt in l. ſicuti. §. ſi quæratur. & l. loci corpus. §. cõpetit. ff. ſi ſerui. ven. & hanc opinionẽ ſequitur Cy. in l. ſuper longi. C. de præſcr. long. tẽ. & Dy. in regula, poſſeſſor malæ fidei. quæ opin. ſecũdũ eos procedit ſolũ cũ præcedit titulus verus, vel putatiuus cum errore iuſto, ſecus ſi iniuſto, licet ſecũdũ Bart. locũ habeat & etiã ſi errore iniuſto: vt dictũ eſt. Præterea † quæritur, qualiter probetur mala fides in præſcribente? reſponde multiformiter.

Primò ſi fuit eidẽ denũtiatũ, quod res erat alienа: vt l. ſi fundũ. C. de rei ven. Secũdò ſi præſcribẽs ipſe cõfeſſus fuit extra iudiciũ. arg. in l. Labeo. ff. de ſuplega. Tertiò ſi inter ius vicinos erat de hoc fama, nam tunc ipſe ſcire præſumitur: vt extrà de præſum. in c. quantò. Quartò ſi emit contra leges. vt l. quemadmodum. C. de agr. & cenſi. lib. xj. & in c. qui contra iura. & ibi per Dyn. de regul. iur. libro vj. Quintò ſi emit ab eo, cui ſciebat bonis interdictũ, & ſic contra iura: vt l. qui fundũ. § qui ſciens. ſi pro emp. & l. ſi. C. de auth. præſtan. & l. eum qui. eo. titu. cum ſi. & no. per gl. in d. c. ſi diligẽti. † Itẽ quæritur de alio, an contra ignorantẽ currat præſcriptio? cõueniũt omnes ℘ ſic, cũ præſcribitur res corporalis, puta domus, vel fundus: vt probat tex. & ibi gloſ. in d.l. fin. C. de long. temp. præſcr. & idẽ ſequitur gl. in l. ij. C. de ſer. In iuribus autem incorporalibus non currit præſcriptio contra ignorantem: vt habetur & no. in d.l. ij. C. de ſer. & ibi per Cyn. & dicã infrà in tit. de actione confeſſoria. Veruntamen Bartol. in l. j. §. ſi quis autẽ. ff. de iti. actuque priua. dicit ℘ propter iuſtã ignorantiã danda eſt in integr. reſtitu. ex clauſula generali. de qua in l. j. in fin. ff. ex quib. cau. maio. Ego puto ℘ non omnis ignorantia præbeat reſtitutionẽ. nã ſi ſic faciliter daretur, nõ eſſet differentia, quantũ ad effectũ inter præſcriptionẽ rerũ corporalium, & incorporalium, quã iura facere voluerũt. Sed qua ſi aliqua alia iuſta cauſa (ex his quæ tradũtur in materia legis l. quod tempore. C. de reſti. mili. & in §. rurſum. inſtit. de act. & in l. necnon. §. exemplo. ff. ex quib. cau. ma.) interueniret, quæ cauſam præſtitiſſet ignorãtiæ, bene credere æquum, reſtitutionẽ dari. & ita puto Bar. intellexiſſe. † Poſt hæc adhuc quęritur, quia in præcedentibus dictum eſt

a *Ignorantem. Vide Ange. conſi. cxc & j. Ale. conſil. lxxj. ij. & olu.*

est quod requiritur continuatio,& non interruptio possessionis,qualiter probabitur de continuatione possessionis? Dic secundum quosdam, quos refert Spec.in ti.de prob.§.j.ver.sed quæritur quod probatur hoc modo,videlicet,quòd omnia anno temporibus debitis recollegit.fructus vt in l.Titia.ff.de sol. litibus.C.de agr.& cē.li.xj.nec enim opus est quòd continuò stet in fundo.ar.in l.si vir.& l.si quis ita legauerit,& ibi no.per Bar.& Bald.ff.de condi.& demon.Probatur etiā secundo modo videlicet ꝓbando extremitatem [a] .s.initiū possessionis de præterito,& possessionem de præsenti,nam per hoc concluditur circa media, & sic præsumptio sumitur, quòd medio tēpore possedit.arg.in l.pe.C.de apocis publicis.lib.x.vel secundùm Cy.in d.l.super longi. & p Bar.in d.l.Celsus.dic quod probando semel apprehēdisse possessionē,ex qua sequitur & probatur continuatio ipsius possessionis:quia vbi quis semel possedit si adhuc se asserat possidere,præsumitur continuè possedisse:vt plenè traditur in l.siue possidetis.C.de prob.& l.licet.& C.de acqui.poss.& l.nō ignorabit.C.ad exhi.† An autē in præscriptione cōplenda possit præscribēs tēpora sui authoris coniūgere cum suis?dicendū est ꝙ sic:vt plenè per Bart. traditur in l. Pōponius.§.cū quis.& §.fi.ff.de acquir. poss.cū si.ibi no.& dicā infrà super titu.de poss.in gl. quæ incipit, hæc est octaua pos.† Quid autē si testis inductus ad probandū de continua possessione dicat,quòd Titius possedit à x.an.& citra, [b] an per hoc probatur continua possessio x.an.dicunt doc & maximè Host.& Io.An.in d.c.licet.ꝙ non,quia ista præpositio (citra) pōt verificari in vno anno:vnde dictū testis de necessitate non concludit, ꝙ toto tēpore x.an.possederit.pro quo facit l.j.§.quod autē. ff.de aqua quo.& æsti.Si autē testis deponere:cum copula,verbi gratia,Titius possedit à x.an.& citra, tunc virtus illius copule operatur,vt cōtinuè possedisse intelligatur,vt sit sensus, ꝙ initiū possidendi fuit iam an.x.& inde ipsa possessio fuit continuata spatio dicti tēporis.ad quod facit c.veniēs.extrà de præscr.& d.c.licet. † Verūtamē ad tollendā omnē dubitationē, fienda sunt capitula & positiones sub hac forma,videlicet,quod talis possedit hanc domū continuè spacio x.vel xx.an.&c. Similiter formare debet capitulū,taliter p quod cōcludatur ꝙ præscriptio fuerit cōpleta,& finita ante præsentē lit.motā, vel inchoatā,specificando annū & mēsem quod dicatur cōpleta,quia si testis deponeret,vel capitulū si militer diceret quod talis possedit spacio x.ann.proximè præscriptorum.sequeretur quod præscriptio esset cōpleta post litem inchoatā,& sic post interruptionē factā,& per consequēs nihil prodesset,quia tēpus cōputaretur à die redditi testimonij,vel capituli producti.Amplius debet diligenter aduertere is qui capitula producit, vel testes inducit sit per præscriptione,quod non simpliciter dicatur, quòd talis possedit x.anno.quia talis sermo confusus redderet testimoniū nullum quia ignoratur de quibus annis loquatur seu deponat,& posset euenire quòd vnus de x.anno.alius de alijs decem deponeret,& sic essent singulares,& nō probarent:vt in d.c.licet.& in c.cū tu.extrà de test. Præterea cū duplex sit possessio.s.ciuilis & naturalis:vt habetur in l.iij. in fi.ff.ad exhiben.& tangitur in l.licet.C.de acqui.poss.& in l.j.§.j.ff.pro hære.& plenè per Bart in l.j.in princ. ff.de acqui.pos.& per Dy.in regula, sine possessione.de regul.iur.libr.vj. † Quæritur ex qua possessione procedat præscriptio,an ex sola ciuili,vel ex sola naturali,vel simul ex vtraq;? Aduerte,in hoc varia scripta sunt.& primò Dy.disputat hanc quæstionem in d.regula, sine possessione,post eū Iacob.Butr.Institu.de actio.§.quæ si agat.& Bar.in d l.j.in princi.& l.iij.§. ex pluribus & §.ex contrario. ff.de acquirend.possess.Tu autem pro concordia omnium potes sic distinguere sub breuitate,aut quæritur de præscriptiōe directi dominij vel vtilis, quod habet absorbere vires directi,aut quæritur de præscriptione vtilis dominij, vel alterius iuris,ꝙ recognoscit ipm directum dominium.Primo casu sufficit sola ciuilis possessio:vt probatur in l.j.§.per seruum qui in fuga.ff.de acquirend.possess.& l.serui.& l.filij.ff. de fur.& l.de accessionibus.ff. de diuer.& temp.præsc.nec sola naturalis suffi eret hoc casu :vt l.acquiritur.§.fi.ff.de acquiren. rer.domini.& ff.ad exhi.l.Celsus.§.Iulianus & ff.de acquirend.possessio.l.j.l.per seruum. facit ad hoc quod nota per gloss.in l. j.C.de seruitutib.fugitiu.vt in l.si vt certo.§.si duobus vehiculum.ff.commod.& in l.malè agitur.C.de præscription.xxx.annor.& in d.§.ex contrario.in fine magnę gloss.licet Iacobus Butrigar.in dicto §.quæ dicat, quòd in præscriptione huius dominij sit necessaria vtraque possessio,per legem nemo.C.de acquirenda possessio .& l.naturaliter .ff.de vsucapionib .quę opinio est falsa,secundum Bartolum per l.si id quod.§.fina.ff.de acquiren. possessio.& l.qui fuudum.in princ.ff. pro emp.& per d.§.per seruū qui,in fuga.coniuncta.l.si cui.§. licet. ff. de libe.causa.Secundo autem casu principali,dic quòd sola naturalis sufficit ad præscriptionē: vt patet in fructuario.qui ius vsusfructus præscribit:vt habetur.& not.per doc.in l.fin.C.de præscr.long.temp.in fi.& tamen solū naturaliter possidet.vt l.naturaliter. ff.de acquirē.possessio.hoc idem patet in superficiario,feudatario, & em-

[a] *Extremitatem. Adde Alex.consil. lj.Franc.de Are.consil. lxiij.*

[b] *Citra. Adde & per Roma.cōsil. cccxx.ꝙ vide de hac dictione.Oldra.consil. lxix.*

phyteuta qui præſcribunt, & tamen naturaliter tantùm poſſident: vt in l.ſi finita.§.ſi de vectigalibus.de damno infecto & in c. ſi quis per xxx. annos.ſi de feu.fuer.cõtrouer.na.puto tamen quòd Iacob. Butri. intellexit, quòd ſola ciuilis nõ ſufficit quando naturalis eſt per alium occupata, quia tunc fieret interruptio: vt in d. l. naturaliter. vbi autem nõ eſſet ab alio occupata, quia tunc ſufficit ciuilis, quæ trahit ad ſe naturalem per alium non occupatam & ſic abſens præſcriberet per l.peregrè. cum ibi no.ff.de acqui.poſ.

24† Sunt tamen aliqui caſus in iure exceptuati, in quibus non currit præſcriptio longi tẽporis quos enumerat gl.in §.res fiſci.Inſtitu. de vſucap. & plenius in c.cũ nõ liceat extrà de præſcri.Primus eſt in obediẽtia quæ a debetur ſuo ſuperiori: [a] vt in d.c.cùm non liceat. Secundus eſt procura- b tione, ſeu viſitatione [b] legati papæ, vel Imperatoris, vt in c.accedens.extrà de præſcrip. Tertius eſt in decimis per laicum poſſeſsis: vt in capitulo, cauſam quæ.extrà de præſcrip. Quartus eſt in matrimonio contracto contra interdictum eccleſiæ: vt in capitulo, non debet. in fin. extrà de conſan.& affinita. Quintus in tributis & functionibus publicis. vt C. de præſcrip. xxx. anno. l. competit. xvj. quæſtio.iij.§.pe.& §.quod ſi priuatus.cũ ſeq. & in §. ſed aliquando. Inſtitu. de vſu.& in l.fi.C.de præſcr. long.tempo.quæ pro lib.compe.Septimus in curiali, quia à curia nõ eximitur curſu temporis vt l. præſcriptionem.C de præſcript.long.temp. Octauus eſt tempore quo vacat eccleſia rectore ſuo. [c] vt in c.j. & in capitulo, de quarta. extrà de præſcrip. Nonus eſt dum eſt ſchiſma in eccleſia Dei, ſicut moderno tempore, quo fuerunt duo Papæ, quod ſchiſma durauit xxx. ann. & vltra, & perſeuerabit. nec vnquam quieſcet eccleſia nec Italia, [d] quandiu ipſa eccleſia poſſidebit ciuitates vel caſtra: & donatio eidem facta per conſtantinũ non fuerit per aliquem probũ & potentẽ Imperatorem penitus reuocata, cùm non bene conueniant pſalterium cum cithara, nec dictum ſit à Chriſto nec à beato Petro quòd poſſidere debeant talia: ſed quod eſt Cæſaris reddatur Cæſari, & quod eſt Dei Deo. Decimus eſt in quo ceſſat currere præſcriptio, videlicet tempore hoſtilita- d tis [d] humanæ: vt extrà de præſcriptio.in c.ex tranſmiſſa.& C. qui non ob.long. tempo. præſcriptio. l. ab hoſtibus.& xvj.q.iij. in c. primates. Idem dic de hoſtilitate diuina tempore mortalitatis, per quam homines impediuntur ius ſuum proſequi: ar. iuriũ prædictorũ, ſecundũ Bar.& per eum no. in d.l. naturaliter.ff. de vſu. Vndecimus eſt contra authoritatem & iura eccleſiaſticæ diſciplinæ: vt in c.cum inter.de conſue. lib. vj. Duodecimus eſt in confini- e bus, ſeu limitibus [e] eccleſiarum: vt in c.ſuper eo. extrà de paro.& xvj.q.iij in c. quicunque & c.licet in regulis. Decimus tertius eſt in re ſpirituali iniuſto titulo acquiſita: vt in c.prætereà. extrà de tranſact. Xiiij. eſt in via publica, vt ff.de via publ.l.viam publi. Xv. eſt in omnibus locis publicis ciuitatũ: vt l. fi.in princip.& l vſucapio.ff.de vſu.& l.vſu.& l præſcrip C.de ope.pu. Xvj. eſt in re ſacra. Xvij. eſt in re fiſcali, vt hæc duo habentur in l vſucapio.prealleg. & inſti. de vſuca. §. res fiſci. & in §. ſed aliquando. Xviij. eſt in re data præſidi contra legem Iuliam repetundarũ. vt l.quicquid cõtra.ff.ad l.iul.repe. Xix. in re pupilli: vt ff.de acqui. rerum dominio.l.bonæ fidei Xx.in fundo dotali: vt ff.de fun dot.l.ſi fundum. Xxj. in pupillo: vt l.fi.C.in quibus cauſis in integ.reſtit.non eſt neceſ. Xxij. in vxore, contra quam in eius dote non currit præſcriptio, matrimonio durante, etiam quadraginta vel centũ anno. niſi ipſo matrimonio ſoluto, vel eo pẽdẽte, maritus vergat ad inopiã: quod eſt notabile, & multæ mulieres in hoc fallũtur: vt habetur in l.in rebus §. fi. C. de iur. dotiũ. & no. per gl.in l.ſicut C.de præſcri. xxx.ann. Xxiij. in rebus ſub conditione debitis, vel obligationibus ſub conditione contractis, quibus non currit præſcriptio ante conditioni, euentum, vt l.cũ notiſsimi.§. illud.C. de præſcriptio.xxx. anno. & not. per glo.in d.l.ſicut.

Xxiiij. eſt in filioſa. contra quem durante patria poteſtate non currit præſcriptio aliqua. vt l.j. in fin. C.de anna.excep.& in l.quęcunque. in fin. C.de bo. quæ libe. Vxv. eſt durante ſuſpenſione præſcripti, quo caſu non currit præſcriptio: vt in c.quia diuerſitatem.extrà de conceſ.præben.

Xxvj. eſt in iure offerendi, quod competit debitori pro ſolutione pignorum: ſecundùm opi.doc.licet glo.contrà ſentiat, vt plenè not.in l.cùm notiſsimi. §.ſed cùm illud.C.de præſcri.xxx.anno.& per Bart. in l.pignori.ff.de vſuca.

Xxvij. eſt in implemento conditionis poteſtatiuę: vt not. per Bartol. in d.l. pignori. quod probatur. quia lex dicit, quòd talis conditio poteſt impleri vſque ad vltimum vitę ſpiritum: vt in l.ſeruus quoque.§.fin.ff. de hęre. inſtitu.& in l. fi.ff.de condi.inſtitu.ergo &c.quod multùm no. pro illis qui ſępè promittunt rem aliquam vendere certo prętio, nullo determinato tempore.

Xxviij. eſt tempore quo iacet hęreditas. vt habetur & not. per gloſſ. in l.ea quę. C.de tempo.ap. quam opi. ſequitur Cy. & Petr. in l.licet. C.de iure deli.& idem ſequitur ibi Bart. & Bal. aliquid tamen

a *Superiori. de hoc dic & per Old. cõſil. cclix.*

b *Vel viſitatione. Vide Ro. cõſi. ccclxxiij. Cal. conſil. ij. de præſcripti.*

c *Rectore ſuo Adde & p Cald. ti. de præſcrip.*

d *Hoſtilitatis. & ide Abba. conſi. xl vj. & xciiij. ij. lib.*

e *Limitibus. intellige ſanè quia licet limes diœceſis nõ poſsit præſcribi, limes tamen territorij præſcribi poteſt: & dicit Old. conſi. lxxxiij.*

men tenent contrà, per tex. in l. Iulia. in princi. & l. cùm miles. in princi. ff. ex quib. cau. maio. sed ibi loquitur in præscriptione inchoata cum defuncto, quæ completur & perficitur hæreditate iacente. Secus autem est in non inchoata, de qua loquitur Cyn. in glos. licet alibi glo. in l. hactenus. in princip. ff. de consti. pecun. teneat contrarium.

Xxix. est in eo qui precario possidet, qui contra eũ à quo precario possidet, nõ præscribit. quod multùm no. propter debitores qui in instrumẽtis obligant omnia bona sua, quæ cõstituũt se precario nomine possidere à creditoribus. idẽ dicas in quocunque colono, commodatario, depositario, feudatario, emphyteuta & partiario, & generaliter in quocunque alterius nomine possidẽte, si inter eos fuerit interuersa, possessio. vt hæc probantur in l. malè agitur. & l. cũ notissimi. in fi. cum ibi no. C. de præscrip. xxx. an. & quod habetur & no. per gl. in ca. cùm non liceat & per Inn. in c. ex transmissa. extrà de præscr. & in d. c. si diligenti. eo. ti. & xvj. q. iij. c. clerici. & in c.

25 seq. Nunc † quæritur quis effectus insurgi ex præscriptione? Dic quòd multiplex. vnde distingue, aut loquimur in vsucapione rei mobilis, & per eã acquiritur dominiũ directum, aut loquimur in præscriptione x. vel xx. ann. & per eã quæritur vtile dominiũ aut loquamur in præscriptione xxx. vel xl. an. & tunc aut interuenit titulus & bona fides, vel bona fides tantũ, & tunc idem, aut cessauit titulus & bona fides, & tũc nullum quæritur dominiũ, se sola exceptio. vt no. per Dy. in c. possessor malæ fidei. Alius est effectus insurgẽs ex prædictis quòd si præscribẽs cadat à possessione, & perueniat ad domũ, vel alium extraneũ, an possit ab eis rem vendicare. distinguitur, aut loquimur in vsucapione, vel præscriptione x. vel xx. annorum: & vtroque casu poterit rem à domino vendicare. aut loquimur in præscriptione xxx. vel xl. anno. & tunc subdistinguitur, aut fuit bonæ fidei possessor, & tunc poterit etiam rem à domino vendicare, secundùm aliquos, licet aliqui contrà aut fuit malæ fidei, & tunc non poterit vendicare. vt prædicta omnia habentur & nota in d. l. si quis emptionis. C. de præscriptio. xxx. vel xl. anno.

26 Restat † nunc videre quibus modis præscriptio interrumpatur, quia interruptio impedit præscriptionem: vt l. naturaliter. ff. de vsucapio. Pro cuius euidentia est sciendum, quòd duplex est interruptio quædam, ciuilis, alia naturalis: vt not. per glos. C. de præscriptio. xxx. vel xl. an. l. cũ notissimi. §. sed & si quis. & in c. illud. extrà de præscript. licet modi interrumpendi sunt longè plures: ciuilis autem interruptio est illa quæ fit per litis contestationem: vt traditur in l. fi. C. de præscriptio. xxx. annor. Quo casu latius sic considera, quædam est præscriptio inducta, fauore tantùm præscribentis, vt est vsucapio & in hoc per litis contestationem non fit ipso iure interruptio præscriptionis sed in effectu sic, vt habetur & not. in l. si post acceptum. ff. de rei vendicat. Quædam est præscriptio inducta odio negligentiæ non petentis tantùm, vt est præsc. xxx. vel xl. ann. & tunc per solã missionẽ executoris fit interruptio: vt l. sicit. C. de præscript xxx. anno. Quædam est præscriptio mista. vt est præscriptio x. vel xx annorum. Et in hac per solam litis contestatio. fit interruptio. ipso iure & in effectu: vt l. more. C. de rei vendic. de quo plenè not. per Cy. & per alios in d. l. sicut. & per Bartol. in l. ij. §. final. ff. pro empto. Secundò principaliter fit interruptio per quædam quasi litis contestationem quę inducitur per denuntiationem factam domino per eius colonum, vel inquilinum de lite contra eum mota super re. vt in l. ij. C. vbi in rẽ actio. & extrà, vt lit. non contesta. in c. quoniam frequenter. §. quod si super. Tertiò per pignorum datione. vt in d. l. cũ nouissimi. §. imo & illud. Quartò per vsurarum solutionẽ, vel aliam debiti agnitionem in totum, vel pro parte: vt in d. l. cum notissimi. §. sed & si quis. & l. emptionis. in fi. C. de præscri. xxx. annor. Quintò per libelli oblationem factam principi in actionibus prætorijs & annalibus: vt l. j. & ij. C. quando libel. prin. da. Sextò quando propter aduersarij potentiam, vel absentiam non potest cõtra eum lis contestari, quia tunc sufficit protestatio facta coram iudice secundùm formam legis. vt perfectius. C. de anna. exception. & xvj. q. iij. in §. potest. versic. is autem. Septimò per synodalem proclamationem, quando aliter lis non potest contestari: vt in c. sanctorum. extrà de præscrip. & ibi not. & hæc de ciuili interruptione. Naturalis verò interruptio fit tribus modis. Primò per ipsius rei apprehensionem & occupationem, vel possessoris expulsionem. vt hæc probantur in dicta l. generaliter. de vsucapion.

Secundò fit per fluminis inundationem, vt plerunque accidit in terris & possessionibus situatis iuxta Padum, & alia flumina magna, quæ sæpè inundant, vt traditur in l. qui vniuersas. in §. idem Labeo. & l. possideri. in §. Labeo. ff. de acquirend. possessio. & ideò in ciuitate Papiæ, vnde mihi origo est, vi get quòd propter aliquam inundationem Padi vel Ticini non interrumpatur præscriptio. Tertiò si qualitercunque possessor desierit possidere. vt l. is qui. ff. de acquiren. possessio. cum similib. quia cessat vnum substantiale præscriptionis quod est continuata possessio: vt suprà dictum est, & traditur in l. ij. C. de præscription. long. temp. In præmissis autem dubitari solet de vno, videlicet in pignoris datio seu pignoris exceptio sit interruptio ciuilis, an naturalis, quòd est vtile scire propter ea quę infrà dicã. Et videtur quòd sit ciuilis, per ea quę suprà dixi. Attende quod glos. in dicto §. imò & illud. in l. cum notissimi. tenet quod sit naturali: & idem sequitur glos. in dicta l. naturaliter. & in l. à diuo pio. §. si super rebus. ff. de re iudica. Verius tamen est quòd sit ciuilis secundum Iacobum de Aret. & Cyn. vt per eum no

27 ta. in d. §. imò & illud. Sed † hic videamus quæ sit vtilitas, an interruptio sit ciuilis vel naturalis? Respondeo quòd magna, nam interruptio naturalis prodest omnibus, contra quos currebat præscriptio: vt dicta lege naturaliter. & ibi not. Sed interruptio ciuilis solùm prodest ei qui actum interruptionis exercuit, nec eius in personam egreditur: vt traditur & notatur in l. prima. C. de long. tempo.

præſcrip.& l.final.C.de præſcrip.xxx.anno.& not. per gloſſam.in d.l.cùm notiſsimi.§.imò & illud.& §.ſed & ſi quis.Deinde quæro an effectus interruptionis adhibitæ cõtra vnum porrigatur ad omnes ad quos commodum præſcriptionis extendebatur? exemplum in pluribus correis debendi.in debitore & eius fideiuſſoribus.de qua quæſtione tangitur per gloſſ.& doctor.in.l.final.C.de duob.reis & per Bartolum in l.cùm quis.§.ſi quis pro reo.ff.de ſolut.Pro cuius pleniori deciſione diſtingue,aut loquimur in pluribus correis:aut in debitore & fideiuſſore.Primo caſu dic,quòd ſiue ſint plures rei debendi,ſiue credendi,quod interruptio facta per vnũ prodeſt & nocet alteri:vt in dicta l.fina.C de duob. reis.Secundo caſu an interruptio facta contra debitorem noceat fideiuſſori , & ad ipſum fideiuſſorem extendatur,ſunt contrarię opin.& ſententiæ.Dicunt enim quidam,quòd ſit etiam idem in fideiuſſore quod ſuprà dictum eſt in correo. quam opinion. ſequitur gloſſ.in l.ſi fideiuſſ.§.final.ff.manda.& alia gloſſ.magna,in fine.d.§.ſi quis pro reo.Et pro hac opinio.facit regula quæ eſt,quòd mora rei porrigitur ad fideiuſſorem:vt in l.mora.& l.ſi ſeruum.§. nunc videamus.ff.de verbo.obligationib.alij autem dicunt,quòd non porrigitur ad fideiuſſorem:quia reus principalis & fideiuſſor tenentur diuerſis obligationibus:ideò ex ſeparatis non infertur.probatur in d.l.j.C.de præſcriptio.lon.tem.& l.ſi.de præſcrip.xxx.ann.nam plures rei tenentur eadem ſpecie obligationis:vt in l.ij.& l.eadem.ff de duo.reis. Item correorũ obligationes ſunt omnes æquè principales:vt l.ſi reus.ff.de duo.reis.Sed debitoris obligatio eſt principalis,& fideiuſſoris acceſſoria:vt in l.generaliter.ff.de fideiuſſorib.cum ſimi.& reg.cum principalis.de reg.iur.in l.j.ff.de re iu.& l.cũ lex.ff. de fideiuſ.ergo &c.quam opin.ſequitur gl.parua.in d.§.ſi quis.& ideò tenet eam Bart.& ſimiliter Cy.in d l.ſi.de duob.reis.nec obſt.d.l.mora.cum ſi.Quia bi loquitur de perpetuatione actionis fiẽda,rei per emptione non obſtante.Et ſic de conſeruatione actionis agitur culpa debitoris accedente , hîc autem loquitur de perpetuatione actionis tollenda ,& auferenda ex ſola negligẽtia creditoris,nulla accedẽte culpa debitoris:& ſit ratio,quia fideiuſſor debet teneri de facto & culpa debitoris,cùm in omnem caſum fideiuſſerit:vt in d.l.ſi ſeruum.§.ſequitur.in fi. vbi autem ceſſat eius culpa,ſed interuenit culpa alterius,tunc quia in omnem cauſam non fideiuſſiſſet,ideò non tenetur,& per conſequens interruptio facta ſeu ſolicitudo adhibita contra debitorem,non excuſat creditorem ab eius negligentia,quæ interuenit contra fideiuſſorem.Et ſic patet, quòd fideiuſſor poterit liberari præſcriptione,mora rei non obſtãte.Vltra prædicta quęritur,videmus quòd bona fides & iuſtus titulus requiritur in præſcriptione.x. vel.xx.annor.maximè tempore contractus venditionis,vt in capitul.ſi diligenti.de præſcriptio.

28 Quid † ſi ex poſtfacto interuenit mala fides, vel defectus tituli,an per hoc interrumpatur præſcriptio?diſtingue quantum ad titulum,aut ex ſuperueniente defectu tituli rei dominiũ non mutatur, nec in alium transfertur,& tunc pręſcriptio non interrumpitur:vt l.ſi hominem.ff.de vſucapionib.aut rei dominium mutatur,& in alium trãsfertur ſi dominus erat,& tunc quantùm ad acquirentem præſcriptio non interrumpitur,ſed in eum authoris ſui poſſeſsio coniungitur. vt in l.Pomponius .§.cum quis.& §.iuſta.verſicul.primo ff.de acquirend.poſſeſsione.Quantum autem ad transferentem præſcriptio interrumpitur:vt l.quæſitum.ij.reſponſo. ff.de acquirendo rerum dominio. Vbi autem ſuperuenit defectus bonæ fidei,tunc aut mala fides ſuperueniens habet in ſe ſimplicem ſcientiam rei alienæ,aut quòd res ſit furtiua. Primo caſu ſecundum iura ciuilia non interrumpitur præſcriptio:vt l.prima.§.proculdubio.C.de vſucapionib . transfor.& l. iuſto.§.& ſi poſſeſsionis.& in l.ſequitur.§.de illo.ff. de vſucapionib.& in l.clam poſsidere.in principio ff.de acquiren.poſſeſsio.ſed ſecundum iura canonica fit interruptio:vt in c.final.extrà de præſcriptio. & extrà de reg.iur.in capi.poſſeſſor malæ fidei.lib. vj.Secundo caſu principali cum res eſt furtiua,tunc vtroque iure fit interruptio.l.ſi ancillã.in principi. ff.pro ſuo.Pro declaratione tamen quæro circa prę ſcriptiones,quod ius ſeruabitur in foro laicorum, an ciuile vel canonicum.Dicunt quidam ſeruari debere ius canonicum,propter animæ periculum.argumentum . eorum quæ traduntur in capitulo ſecundo extrà de iureiurand.in capitulo final.extrà de foro competenti.quia in reſpicientibus fidem & animam,non dedignantur leges ſacros canones imitari:vt in authentic.vt clerici apud proprios epiſcopos.§.ſi verò.cum ſimilib.quam opinionem videtur ſequi Hoſtien.in dicto capit. fina.& Ioann. Andre. in dicto capit. poſſeſſor. Alij ſunt qui tenent oppoſitum,& dicunt quòd in foro ciuili ſeruandum eſt ius ciuile , & in foro canonico ſeruetur canonicum per ea quę not.in c.j.extrà de ope.no nun.quã opi.tenet expreſsè gl.in d.c.fi.extrà de præſcrip.& iſta tanquàm verior practicatur communiter.Verũ tamen Bar.qui erat homo ſubditus eccleſię, voluit diſtinguere. in d.l.Celſus.& in l.ſequitur.§.ſi viam. ff.de vſuc.cuius opi.non attenditur nec practicatur. Tene ergo præcedentem vt vſitatam,nec ob.quod periculum animæ vertatur:quia iſta ratio ſalua reuerentia,eſt multùm fatua,cùm per eam ſequerentur infinita abſurda, & totaliter eſſet deſtruere legum poteſtatem & authoritatem,& per conſequẽs vires imperij attenuare,imò funditus annichilare, quod quidem euidentiſsima ratione demonſtratur. In contractibus enim emptionum & venditionum locationum & conductionum , necnon permutationum & depoſiti , commodatorum & mutuorum,& ſimilium vertitur animæ periculum,vt plurimùm ſi ex re aliqua interueniat deceptio, vel in prætio , vel in re.& ſic peccatum committitur:vt inquit Sanctus Thom.de acqui.in ſecunda ſecundę.rubri.de vſur.& vendic.ſicque de huiuſmodi cõtractibus & infinitis alijs ſimilibus cõmutationibus & commercijs,diſputandum eſſet in foro clericorum

rum,& iudicandum ſecundùm canones,quo nihil adſurdius dici poteſt,& ideò nullatenus tolerandum. Malè ergo & peſſimè faciunt Imperatores ſubſtinere quòd habeant merum & miſtum imperium,quia dominus dixit Petro,Conuerte gladium in locum ſuum &c.prohibens ſibi expreſſè,quòd de his ſe non intromitteret,& hoc ſequitur Petrus: vt refert Cyn.in authentic.clericus.C.de epiſco.& cleri.ſunt enim pro bono publico huiuſmodi præſcriptiones iure ciuili inductæ,ne rerũ dominia ſint ſemper in ſuſpenſo & in incerto:vt Inſtitu.de vſuca.in princip.& l.j.ff.eod.& cùm concernant,& diſponant ſuper bonis laicorũ quærendis,vel admittendis non poteſt Papa quicquam diſponere ſuper eis,quia mitteret falcem in meſſem alterius. contra c.nouit.eum ſimili.ibi not extrà de iu.Seruetur ergo ius canonicum inter clericos,qui portant conſcientiam in caputio,quo abiecto,eorum conſcientia abijcitur.Veruntamen ipſum ius canonicum, recipit limitationem in eo quod dictum eſt, de ſuperueniente ſcientia rei alienæ, videlicet quando eſt talis ſcientia,quæ habet in ſe malam fidem. vbi autem ſimpliciter dubitaret,tunc non interrumpitur.argu.l.qui ſcit.§.bonæ fidei.ff.de vſucap.nec etiam impeditur præſcriptio iure canonico, ſi à principio fuit malæ fidei,& poſteà illam malam fidem depoſuit propter ſuperuenientes cauſas,ſecundum Innocen.vt per eum not.in d.c.fi.& ibi etiam glo.de præſcrip.

29 †Vlterius quæritur,quid ſi ſuperuenit mala fides in ipſo præſcribente verſus vnum, an porrigatur ad alios,ſicut dicitur de naturali poſſeſsiõe,& præſcriptione,in d.l.naturaliter.Super hoc gloſſ.quæ eſt in d.l.Celſus.tenet quòd non: argument.ff.de acquiren.poſſeſsio.l.ſi fundum.§.fina.& ibi not.idẽ ſequitur gloſ.in l.ſicut.C.de præſcrip.xxx.anno.& videtur caſus in l.qui balneum.in titul.ff.qui potio. in pig.habean.quam opi.ſequitur Barto.in d.l.Celſus.& ſic patet quòd hæc interruptio eſt potius ciuilis,quàm naturalis.Sic etiam eſt in ea quę fit ex defectu tituli.de qua ſuprà dixi.Et ſi quæratur,quę ſit ratio differentiæ inter defectum poſſeſsionis, quę cauſat effectum interruptionis quo ad omnes, & defectum tituli & bonæfidei,qui ſolùm interrũpit quo ad eum,cuius reſpectu deficit bona fides & titulus. Reſpondeo,quòd titulus poteſt multiplicari:vt l.iij.§.ex pluribus.ff.de acquirend.poſſeſs. & §.ex contrario. Ideoque licet deficiat reſpectu vnius poteſt ſubeſſe reſpectu alterius, ſi poſſeſſio eſt vna,ſcilicet ciuilis, quæ cauſat ipſam præſcriptionem,nec multiplicatur ex perſonarum diuerſitate:vt ibi,vnde reſpicit omnes æqualiter.Et idem dicendum in bona,vel mala fide,quæ variari poteſt reſpectu diuerſarum perſonarum:vt l.fulcinius.§.quod ſi aduerſus.ff.ex quibus cau.in poſſeſſio.eatur.& l.ſi quis fundum.ff.de acqui.poſſeſ.

30 †Amplius quæritur vtrùm defectus ſuperueniẽs in perſona præſcribentis,vel in ea contra quam præſcribitur,interrumpat præſcriptionem? Super quo ſic breuiter diſtingue,ſecundùm Bartol.in d. l.Celſus.aut in ipſo præſcribente ſuperuenit defectus intellectus,vel alius,vt quia factus eſt furioſus, & tunc non interrumpitur præſcriptio. l.iuſto.§.eum qui.ff.de vſucap.quandoq; ſuperuenit talis defectus qui habet reddere incapacem dominij ipſius rei: vt quia de Chriſtiano efficitur iudæus,vel ſaracenus,& tunc præſcriptio interrumpitur.argu.l.Deo nobis.in fin.C.de epiſcop.& cleri.& l.prima.C.ne iudæ.mancipi.Chriſtia.quãdoq; ſuperuenit defectus non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid.verbi gratia,quia facta eſt vxor,quæ poteſt acquirere de bonis viri ex omni cauſa,prẽter quàm ex cauſa donationis, & tunc non interrumpitur præſcriptio:argu.l.ſi ſponſus.§.ſi donationis. ff.de do.inter vir.& vxo.Idemque patet in damnato de famoſo libello,qui poteſt acquirere ex omni cauſa,preterquã ex teſtamento.l.is cui.§.fi.ff.de teſta.& hæc faciunt ad quęſtionem forenſium,qui ſunt prohibiti acquirere aliquam rem immobilem in ciuitate, vt diſtinguatur eo modo,quo ſuprà. Cęterùm in perſona eius,contra quam præſcribitur, ſi defectus ſuperueniat, verbi gratia, quia contra maiorem cœperat præſcribere,cui ſucceſsit minor,dicendum eſt enim ex hoc non interrumpi præſcriptionem:vt plenè tangitur in l.prima.C.ſi aduer.vſucap.& l.ſi.C.in quibus cauſis,in integr.reſtitu.Fallit in præſcrip.xxx.anno.quę durante pupillari ætate dormit:vt l.ſicut.C.de præſcri. xxx.anno.

31 †Poſtremò quęritur,qualiter interrũpatur præſcriptio iuriũ incorporalium?vbi ſic diſtingue,quędam ſunt iura cohęrentia ipſi rei,& debita fundo:vt puta ſeruitutes prędiales,& tunc interrumpitur per dito ipſo fundo:vt in l.ſi ędes.§.j.ff.de ſeruitutibus vrbanor.prædiorum. Item interrumpitur impedito vſu illius iuris per eum,cõtra quem præſcribit:vt in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucapionibus.quia patientia aduerſarij eſt de ſubſtantia in præſcriptione iurium incorporalium.ideò ea deficiente,ceſſat currere præſcriptio,& idẽ in alijs iuribus incorporalibus,quia propter prohibitionem exercitij,impeditur præſcriptio ipſius iuris.vt in c.auditis.& ibi per Innocentium,extra de præſcr.facit lex.cùm notiſſimi.§.imò & illud. C.de præſcriptione triginta annorum.Item interrumpitur per litis conteſtationem,ſicut dictum eſt circa res corporales,per iura ibi allegata:ſecundum Innocentium, vbi ſuprà de qua iurium incorporalium præſcriptione,plenè tangitur per gloſſam & Doctores in lege ſeruitutes.ff de ſeruitutibus.& per Cynum & alios in l.ij.C.de ſeruitut.& aqua.& ego tanquam in titulo,de negatoria & confeſsoria.Poſt hęc quæritur,an ius offerendi præſcribatur?de quo tangitur per gloſſam & Cynum in dicta lege,cùm notiſsimi.§.ſed cùm illud.Et in hoc diſtingue concluſiuè ſic,aut ius offerendi eſt ius formatum,ſicut eſt illud quod competit ſecundo creditori,vt poſsit offerre priori:vt in l. Paulus.ff. quibus modis pignus, vel hypotheca ſolut.& in l.mulier. ff.qui potior. in pignor.ha & tunc huic iuri poteſt præſcribi, ſicut cęteris iuri-

bus: vt in l. ſicut non omnis. C. de præſcriptionibus triginta annorum. Aut eſt ius nondum formatum, ſed in ſimplici facultate conſiſtens, ſicut illud quod competit debitori, vt poſsit debitum offerre, & pignus luere, & liberare, & tunc tali facultati non præſcribitur. argumẽ. l. malè agitur. C. de præſcriptio. triginta annorum. ſicut non præſcribitur facultati eundi ad eccleſiam, vel per viam publicam. ff. de via public. l. viam publicam. cum ſimilibus. Et ſic habes quòd non eſt contrariorum eadem diſciplina, nam ſi debitor præſcribit contra creditorem, ergo & econtrà, creditor deberet poſſe præſcribere contra debitorem. Sed poteſt dici & reſponderi quòd non eſt pariter rationis in vtroque caſu.

EPITOME.

1 *Quæ ſit natura exceptionis iuriſiurandi?*
2 *Quot ſint ſpecies iuramenti.*
3 *Quid ſit iuramentum voluntarium, iudiciale, & neceſſarium?*
4 *Quæ ſint cauſæ legitimæ recuſandi iuramentum?*
5 *Quilibet in perſona principali poteſt deferre ſuo aduerſario iuramentum iudiciale, vel voluntarium.*
6 *Tutor vel curator ſi ei deferatur iuramentum an cogantur iurare?*
7 *Qui ſint effectus iuramenti neceſſarij. & iudicialis.*
8 *Quando pars confidit ſe poſſe recipere inſtrumenta vel exceptiones ſuo tempore, faciat quòd iudex ex officio ſuo deferat iuramentum parti aduerſæ.*
9 *Iuramentum neceſſarium quando ſit per iudicem deferendum.*
10 *Exceptio quotuplex ſit?*
11 *In quibus cauſis deferatur iuramentum neceſſarium per iudicem?*
12 *Iudex an præcisè teneatur deferre iuramentum neceſſarium?*
13 *In defectum ſimiplenæ probationis ex parte tam rei quam actoris non defertur iuramentum ſtrique.*
14 *Releuatus per legem in hoc quòd ſtetur eius iuramento, an teneatur exprimere rationes, & cauſas quibus ad ita iurandum moueatur.*
15 *Quando ſit locus iuramento in litem?*
16 *Dolus aduerſarij propter quem iuratur in litem, probatur per indicia & argumenta.*
17 *Quo tempore debeat interuenire dolus ad hoc, vt iuretur in litem?*
18 *Quare ſit attendenda qualitas ex natura rei ſuper qua iuratur in litem.*
19 *Quare ſit attendenda natura actionis intentatæ, in qua iuratur in litem?*
20 *Iuramentum affectionis defertur ſolum à iudice, non à parte.*

1 IVRIS-IVRANDI. Hæc † exceptio iuriſiurandi eſt eiuſdem effectus, cuius eſt exceptio rei iudicatæ imò dicit lex eſt maioris authoritatis, quam res iudicata: vt l. ſecunda. ff de iureiurando. de qua loquitur l. prima. in princip. & l. final. in princip. ff. quarum rerum actio non da. cum ſimilibus. ibi not. Et habet huiuſmodi exceptio ita impedire proceſſum ſi opponatur ad illum, ſicut exceptio rei iudicatæ. cum ſit exceptio litis finitæ. vt l. prima. ff. de iureiurand. & not. per Cy. in d. l. emptor. C. de præſcript. long. tempo. & in capitu. j. de lit. conteſta. lib. vj & per Bartol. in l. nam & poſteà. §. ſi minor. ff. de iureiurando.

2 Pro † cuius pleniori notitia ſciendum eſt quoddam eſſe iuramentum, quoddam periurium, quoddam ſimplex mendacium, de quibus tribus plenè agitur vigeſima ſecunda quæſtione prima. cum ſequentibus. Item eſt ſciendum quòd quoddam eſt iuramentum veritatis, quoddam credulitatis, quoddam iuramentum affectionis. Iuramentum autem veritatis ſubdiuiditur in tres ſpecies. nam quoddam eſt iuramentum litis deciſorium, quoddam obligationis introductoriũ, quoddam verò alicuius actus confirmatorium. Iuramentum litis deciſorium in alias tres ſpecies ſubdiuiditur. nam quoddam eſt iuramentum voluntarium, quoddam iudiciale, quoddam verò neceſſarium? vt traditur per docto. & glo. ſuper rubric. ff. & C. de iureiurando. & ibi per Cynum de ſecunda autem & tertia ſpecie iuramenti, videlicet introductorij & confirmatorij, vide quod dicam in titul. de empt & vendi. & in titu. de forma iuramenti quod defertur à parte parti.

3 Videamus † ergo quid ſit iuramentum voluntarium, iudiciale, & neceſſarium? Et quidam dicunt quòd voluntarium eſt illud, quod defertur à parte parti extra iudicium, vt in l. iuſiurandum quod ex conuentione. in princi. de iureiurando. Iudiciale autem eſt illud, quod defertur à parte parti in iudicio, iudice approbante: vt in l. prima. in fin. & in l. iij. in princ. de iureiurando. Neceſſarium verò eſt illud, quòd per iudicem defertur in ſupplementum probationum, de quo plenè traditur in l. admonendi. ff. de iureiurando. & in l. in bonæ fidei. C. de iureiurand. & in capitu. fin. extrà de iureiuran. Differunt autem huiuſmodi iuramenta inter ſe multipliciter, vt infrà patet.

Eſt autem iuramentum voluntarium illud quod extra iudicium à parte parti defertur, quòd non cogitur quis ſubire, vel præſtare, nec etiam deferre. Ideóque voluntarium ſic baptizatur, quia dependet ex arbitrio, & voluntate partium, vt dicta l. iuſiurandum quod ex conuentione. in princi. ff. de iureiurando. Iudiciale verò iuramentum, ſecundum aliquos non poterat olim recuſari, ſed cogebatur quis iurare, vel referre: vt in l. manifeſtæ turpitudinis. ff. de iureiurand. & l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. & §. fina. ff. eodem. l. delata. C. eodem titulo. Sed hodie poteſt recuſari ſicut voluntarium per l. generaliter §. finautem. C. de iureiurand Alij autem diſtinguunt, aut hoc iuramentum iudiciale fuit acceptatum à parte, & tunc etiam hodie ſicut olim cogitur quis iurare, vel deferre, niſi poſt ipſam acceptationem ſuperueniſſet cauſa legitima recuſationis.

nis. Aut non fuit acceptatum & tunc poteſt recuſari hodie, per dictum §. finautem. licet olim ſecus: quam opinio. ſequitur gloſſ. in dicto capitu. fina.

Et ita patet quòd dicta l. manifeſtæ. non ſimpliciter corrigitur, ſed ſolùm limitatur, & determinatur. quæ opin. hodie eſt approbata per text. in dicto capitul. fina. & in capitu. ſecundo. extra de probatio. Alij dicunt quòd l. manifeſtæ. limitatur ſolum quãtùm ad cauſam recuſationis. Nam debet hodie diſtingui, aut nulla cauſa extat legitima recuſationis, & tunc iurare, vel referre debet. Aut ſubeſt iuſta cauſa excuſationis, & tunc non cogitur iurare, nec
4 referre. † Quæ autem ſint cauſę legitimę. nota. per Barto. in d. l. manifeſtæ. & hanc opinio. approbat etiam Cyn. in d. l. generaliter. & ita poteſt intelligi. d. c. fi. & ibi not. quòd inter cauſas legitimas eſt illa, quando pars cui defertur iuramentum, habet ſuam intentionem fundatam per inſtrumentum: vt in d. c. final reperi tamen in aliquibus partibus d. l. manifeſtæ, eſſe approbatam per ſtatuta terrarum, & bene, quia maximum eſt remedium dirimendarum litium iuſiurandum: vt d. l. j. ff. de iureiuran. vnde maiori nititur æquitate dicere ipſam l. manifeſtæ, correctam non eſſe. Neceſſarium autem iuramentum eſt, quod per iudicem tantùm defertur & regulariter non recuſatur, niſi ex iuſta cauſa: vt in d. c. final. in princip. & in d. § finautem.

5 † Nunquid ergo poſsit quilibet deferre ſuo aduerſario iuramentum iudiciale, vel voluntarium? Dic quòd ſic principalis perſona, ſed tutor vel procurator non poteſt, niſi eo caſu, quo de iuribus pupilli, vel adulti aliter probari non poteſt: vt probatur in l. tutor. in princ. & not. per glo. in l. iuſiurandum. & ad pecunias. §. procurator. ff. de iureiurand.

6 † Sed an tutor, vel curator, ſi eis tale iuramentum deferatur, cogatur iurare? Diſtingue inter iuramentum calumniæ, veritatis, & affectionis: vt habetur & not. in d. §. procurator. & in l. videamus. in princ. & §. j. ff. de in litem iur. hodie verò iure Codicis clarum eſt, ſecundum aliquos, ipſos non compelli iurare, ſi non acceptauerint iuramẽtum veritatis: quia nec principalis perſona ad hoc compellitur, vt dictum eſt, & potiſsimè quando eſſet fundata intentio pupilli, vel adulti per inſtrumentum: vt in dicto capit. fina. de iureiuran. & cum hac limitatione debet intelligi gloſ. d. l. videamus.

7 † Alij præterea diſtinguendi modi, quia inter hæc iuramenta ſunt diuerſi effectus, nam ex iuramento voluntario vel iudiciali præſtito datur ei qui iurauit actio, & exceptio. vt in l. nam & poſteà. §. iuſiurandum. & l. duobus. in §. exceptio. & §. finali. ff. de iureiurando. Ex iuramento autem neceſſario nulla naſcitur actio, nec exceptio, niſi ſequuta iudicis ſentẽtia: vt in d. l. admonẽdi. & l. in bonæ fidei. Alius eſt etiam effectus, quia iuramentum voluntarium, vel iudiciale ſi præſtitum ſit, non reuocatur. vt in l. non erit. §. dato. & l. duobus. §. fina. ff. de iureiurand. & l. quòd ſi deferente. & l. ſequen. dol. & l. videamus. ff. de in lit. iuran. Sed iuramentum neceſſarium poſt ſententiam retractatur propter inſtrumenta de nouo reperta. vt d. l. admonendi. & ibi nota. & eſt ratio differentiæ, quia iuramentum voluntarium & iudiciale habent in ſe partium conſenſum: ideóque non reuocantur: vt probatur in d. l. admonendi. in fin. argument. l. ab eo. C. quomodo & quando iudex. qui conſenſus deficit in iuramento neceſſario cum præſtetur ex officio iudicis præter conſenſum partis. Ideóque reuocatur prætextu nouorum inſtrumentorum, etiam poſt latam ſententiã, licet regulariter ſit contrà, quando ſentẽtia eſt fundata ſuper alijs probationibus: vt in l. ſub ſpecie. C. de re iudica. & in l. prima. C. de ſenten. aduerſ. fiſc. la. vel niſi in cauſa fiſcali. vt d. l. j. & l. Imperatores. ff. de re iudic. facit ad prædicta quod habetur. in l. ſub prætextu. C. de tranſactio.

8 † Eſt ergo bona cautela, quando pars ſuſpicatur ſe fortaſſe poſſe reperire ſuo tempore inſtrumenta actionis, vel exceptionis ſuæ, quòd faciat, & operetur cum iudice quòd deferat hoc iuramentum ex officio ſuo parti aduerſæ. Pro declaratione autem pleniori huius iuramenti neceſſarij quærendum eſt de pluribus. † Primò quando ſit deferendum per iudicem? Ad quod reſponde, quòd tunc defertur, quando vel ex parte actoris, vel rei eſt ſemiplenè probatum: vt in d. c. fina. in fin. & in c. ij. extrà de probationi. & in d. l. admonẽdi. & in d. l. in bonæ fidei. Nam ſi eſſet plenè probatum. non recurreret iudex ad hoc iuramentum, ſed vel in totum abſolueret, vel condemnaret. Dicitur autem ſe miplenè probatum multipliciter. vt plenè notatur in d. l. admonendi. & in l. in bonæ fidei. Primò per priuatam ſcripturam. Secundò per comparationem literarum. Tertiò per fugam rei. Quartò per vnum teſtem omni exceptione maiorem. vt in capitul. ex inſinuatione. extrà de procura. & in capitulo finali. extrà de ſucceſsio. ab inteſta. quæ omnia plenè declara, quia prolixus eſſet ſermo, vt nota. per Bartol. in d. l. admonendi. & alios doctor. in d. l. in bonæ fidei. Addunt quidam & quintum, videlicet per famam. argumen. in l. ij. §. eiuſdem. ff. de teſtib. Quod autem dicitur de vno teſte, intelligę in actu illo, in quo duo facerent plenam probationem. nam in alijs actibus, in quibus duo non facerent plenam, nec vnus ſolus tunc faceret ſemiplenam probationem vt patet in teſtamento, & ſimil. ſecundum Bartolum vbi §. quod nota. vnde in teſtamento ad ſemiplenam probationem requirun tur quatuor teſtes: & ſic dimidia pars teſtium, quæ requiritur ad ſemiplenam probationem à paritate rationis, quæ eſt in duobus: vt l. illud. ff. ad legem Aquiliam.

10 Secundò † principaliter quęritur cui ſit tale iuramentum deferendum, an actori vel reo. ſuper qua quæſtione variæ & diuerſę ſunt doctor. opiniones: vt plene refertur per eos in d. l. iij bonæ fidei. & dicta l. admonendi. tamen concluſiuè ſecundum Bartolum dicendum eſt quod tribus ſimul concurrentibus defertur illi, qui probauit ſemiplenè ſiue ſit actor, ſiue reus, videlicet ſi cauſa eſt modica, ſi habet perfectam ſcientiã, & ſi eſt legalis & bonę fidei

a *Iuramentũ. Sed quæro circa hanc materiam infra tactam damnorum datorum, quid si mortuus est qui iurare debeat, an hæres poterit iurare de damno? Baldus in l. iij. in principio ff. de iureiurando. quia priuilegium probandi sacramentis, non transit in hæredem, licet alias sic, & in l. secunda. ff. de conditione. ind. per text. nota. in l. generaliter. in principio. C. de rebus credit. & iur. & ibi per Baldum. & bene facit quod nota. in l. Pompo. scribit, si frumentum. §. finali. de rei* & famæ. Ideò dixi, si causa est modica, nam in magnis causis non est locus huic iuramento, sed solùm attenditur, an sit plenè probatum vel nõ. argumen. Institut. de excusatio. tuto. §. propter litem. Deinde ideò subiũgitur. Si habet perfectam scientiam, quia ignoranti vel dubitanti non defertur: vt no glo. in d. l. in bonæ fidei. pro quo facit l. Marcellus. ff. rerum amotarum. Tertiò sub infertur, Si est homo legalis, quòd ideò dicitur, quia ipse actor vel reus testis fungitur officio in proprio facto, sicque debet esse idoneus non vitiosus vel suspectus. vt in l. iij. §. lege Iulia. ff. de testi. & l. testium. C. de testi. quibus tribus concurrentibus defertur iuramentum ei, qui semiplenè probauit.

uendition. & per Bartolum. in l. Inter stipulantem. §. si stichum. ff. de verborum obligationibus. & ibi per glossam. & Bartol. in ℭ *troque loco. quòd onus declarandi intentionem ambiguam non transit ad hæredes. quia non egreditur personam proferentis circa istam materiam quæro, dicat statutum quòd credatur iuramento domini, siue possessoris. an debeat constare de possessione? Specul. quòd sic. titulo de probationibus. §. fina.* ℭ *ersicul. sed pone statutum. Ioann. Andr. in capitulo. quoniam. in septima columna.* ℭ *t lite non contestata. Angelus. in l. diuus. ff. de testamento mil. & ibi Baldus. & hæc quando statutum requirit aliquid rectum pro fundamento, puta dicit, quòd stetur sacramento domini de damno dato. secus ergo si dicit statutum, quòd in causis damnorum datorum, sufficiat iuramentum, quia tunc per iura probabitur dominium & possess. & quicquid illam causam attingit. Ita Bartol. in l. solet ff. de alimen. & ciba. leg. ita Bal. in l. j. C. de reb. cred. & iureiurand. qui ita distinguunt.* ℭ *t supra & aliud no dicit Bal. in l. non erit. §. dato. de iureur.* ℭ *bi stari debet iuramento accusatoris de damno dato, quòd reus debet primò respondere c.* ℭ *eniens. extrà de testa. Spec. tit. de. j. decre. §. restat.* ℭ *ersi. quare. & si ex forma statuti debet iurari. infra octo dies, iurat post respon. rei. & si iurat post* ℭ *iij. dies, non ualet l. si ea. C. qui accus. non possunt.*

Quæro etiam dicit statutum, quòd stetur dicto camparij, pars ℭ *erò* ℭ *idens camparium falso accusasse, dicit domine iudex peto rem subijciatis oculis: quia contrarium apparebit, an audiatur? dic quòd sic. quia probatio oculorum inspectione, euidẽtior est alijs quibuscunq;. Azo. in rub. ad l. Aquil. Bald. in l. contra negantem. C. ad l. Aquil. & in l. Deo nobis. C. de epis op. & clericis. in* iuxta not. vbi supra. & per Ioan. And. in d. c. fi.

11 † Vlterius quæritur in quibus causis deferatur
a huiusmodi iuramentum a per iudicem? Respõde, ℭ regulariter defertur in omnibus causis ciuilibus, in causis autem criminalibus criminaliter motis non defertur, secus si ciuiliter. vt plenè no. per Bart. in l. maritus. ff. de quæstio. & per glo. in l. iij. ff. de iureiu. & in d. l. in bonę fidei. Item regula fallit in causis famosis, in quibus non defertur tale iuramentum. arg. l item exigit. ff. de dolo. & l. sciant. C. de proba. & in l. prętor edixit. in princip. ff. de iniur. Fallit in causis spiritualibus. vt nota. per gl. in d. l. iij. in princip. & per doctor. in d. c. fin. Item fallit si causæ sunt magnæ quæ criminalibus adæquantur. argumen. d. §. propter litem. Et dicuntur magnæ vel paruæ, secundum qualitatem personarum. argu. l. sed & si fuscepit. §. j. ff. de iudi. cognoscitur etiam hoc attẽto præiudicio modico, vel magno, quòd speratur ex sententia posse inferri: vt in d. c. ex insinuatione. vel si esset quæstio de sola possessione. argu. l. j. C. si de momen. possess.

12 † Deinde quæritur, an iudex præcisè tenetur hoc iuramentum deferre? dicunt Canoni. in d. c. fi. ℭ nõ. sed Legistæ tenent oppositum. per tex. in d. l. in bonæ fidei. Tenetur tamẽ pars hoc requirere ante cõclusionem causæ, & sic seruat consuetudo. arg. l. iiij. §. hoc autem. & quod ibi no. per Bar. ff. de dam. infe. Solet vlterius quæri, an duæ semiplenæ probationes, faciant vnam plenam, Dicunt quidam, aut istæ duę semiplenę sunt eiusdem generis, puta, duo testes, & tunc non faciunt vnam plenam. arg. in l. vbi numerus. ff. de testi. Aut sunt diuersi generis, vt puta, vnus testis, & confessio partis emissa aduersario absente, & tunc non faciunt vnam plenam. arg. l. ij. §. fin. ff. de excusa. tuto. & ibi per glos. & in l. spadonem. § qui plura. eod. titu. C. qui nume. tut. l. j. Bart. verò tenet in d. l. admonendi. ℭ quando tendunt ad eundem effectum, etiã si sunt diuersi generis, faciũt plenam probationem: per tex. in c. fina. de succes. ab intesta. & in c. j. extrà de appel. & in c. veniens. el. j. de test. nec ob. contraria, quia loquuntur in duobus imperfectis tendentibus ad diuersos fines, & effectus. hîc autem loquitur, quando tendunt ad eundẽ finem & effectum. Videlicet vt iudici constet, & fiat fides de veritate, quæ veritas nedum percipiẽda est ex vno genere probationis, sed etiam ex pluribus: vt l. iij. §. eiusdẽ. ff. de testib. Sed circa prædicta quæritur de eo quod quotidie occurrit de facto. Ecce, actor suam intentionem plenè probauit per instrumenta vel testes, reus verò suam defensionẽ ostendit per vnum testem, vel aliter semiplenè probauit, an hoc casu locus, erit huic iuramento? videtur quòd sic, quasi per hanc semiplenam probationem detractum sit plenæ probationi actoris, & facta sit semiplena. argumẽ. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Doctores communiter iuris ciuilis sic distinguunt, aut probatio rei est directè opposita, & contraria probationi actoris, & tunc prævalet probatio actoris, nec in aliquo minuitur ex probatione rei. arg. in l. ob carmẽ. in fi. ff. de test. quia plenũ ex-

tinguit

tinguit ſemiplenum, non autem ſecõtrà: vt in l. iubemus. C. de teſta. & l. qui ſe liti. ff. de petit. hæredi. Et ſic hoc caſu nõ defertur hoc iuramentum. Aut probatio rei eſt diuerſa, & non aduerſa à probatione actoris: verbi gratia, quia actor probauit ſe mutuaſſe per tres teſtes, & reus probauit ſe ſoluiſſe per vnum teſtem, & tunc locus eſt, iuramento concurrentibus his de quibus dictum eſt ſ. arg. l. vulgò. ff. de admi. tuto. Sed de iure Canonico aliter ſentitur, vt no. in d. c. fi. extrà de iureiuran.

13 † Quid autem ſi tam actor, quàm reus ſemiplenè probauerit, & ſic vtriuſque probatio, eſſet imperfecta, an erit locus huic iuramento? dicit Bart. quòd non, per tex. in d. l. j. C. qui & aduer. quos.

14 † Rurſum conſueuit dubitari, ſi lege communi, vel municipali cauetur, q̃ ſuper aliquo facto ſtetur iuramento partis, an ſufficiat ſimpliciter iurare, ſic eſſe vel non eſſe, & ſic an debeat maxime ſi interrogetur, exprimere cauſas & rationes, quibus mouetur ad ſic iurandum? Dicunt quidam quòd ſi de cauſis interrogetur, debet eas exprimere, exemplo teſtis, cuius officio nunc fungitur, aliàs non tenet, nec valet iuramentum.. argument. l. ſolam. C. de teſtibus. & notatur in l. cùm hi. §. ſi prætor. ff. de tranſactionibus. & in capitulo. cauſam quæ. de teſtibus cum ſimilibus. Ad quod bene facit. quod notat. idem Barto. in l. Theopompus. ff. de dote prælegat. & per aliquos in l. contra negantem. C. ad legem Aquiliã.

In contrarium videtur dicendum, quia lex non requirit cauſam exprimi, ergo ſufficit ſic iurari, vt lex defert. argu. in l. non erit. §. dato. & l. iij. in fi. cum l. ſequèn. ff. de iureiurando. Nec obſtant contraria, quia negatur ipſum fungi officio teſtis, imò fungitur officio iudicis, vt l. fin. C. de fideiuſſo. Sic ergo ſi iuretur in caſu l. ſi quando. C. vnde vi. & l. j. §. ſi quis argentum. ff. depoſiti. cum ſimilibus, non requiritur expreſsio cauſæ. Et hæc faciunt pro iſtis publicanis, ſeu pedagiaiis, quibus ex forma ſuorum capitulorum creditur ſuper inuentionibus & fraudibus commiſsis circa eorum pedagia, proprio iuramento cum vno teſte, vel ſine. honeſtius tamen eſſet cauſas exprimere, quàm confuſè iurare, & multi vadunt ſic iurantes ad domum diaboli. Supereſt vt aliqua pertingamus ad iuramentum affectionis pertinentia, quod à iure ciuili iuramentum in litem appellatur. de qua ſpecie iuramenti loquitur totus tit. C. & ff. de in lit. iur. Forma autem iurandi in hac ſpecie iuramenti longè differt à præcedentibus, quia per hoc iuramentum pars eſtimat rem ſuper qua iuratur, non ſecundum veritatem, ſed ſecundum affectionem quam ad ipſam rem habuerit vel habet: vt infrà patebit.

15 † Queramus ergo quando locus ſit huiuſmodi iuramento? Dic breuiter, quod quatuor concurrentibus defertur huiuſmodi iuramentum. Primò ſi interueniat dolus aduerſarij. Secundò qualitas & natura rei ad hoc apta. Tertiò debita qualitas actionis. Quartò habilitas perſonæ iurantis, quæ ſic declara. Dixi enim primò exigi dolum ex parte aduerſarij, quod ideò eſt, quia propter culpam etiam latam non iuratur in litem: vt l. ſecũda. & iij. C. de in litem iuran. l. in actionibus. verſicul. ſed in his omnibus. & l. videamus. §. fina. ff. de in litem iuran. Fallit in tutore, contra quem iuratur. vt l. ij. & iij. C. de in litem iurãdo.

16 † Qualiter autẽ dolus probetur, quia in dubio dolus non præſumitur: vt l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. Reſpõdetur q̃ dolus probatur p̃ indicia & argumẽta: vt in l. dolũ. C. de dolo. & l. dolus. C. de reſcindenda venditio.

17 † Sed quo tẽpore debet interueniſſe dolus, vt iuretur? Dic breuiter q̃ in actiõibus bonæ fidei ſufficit q̃ dolus interuenerit tẽpore cõtractæ obligatiõis, vel poſteà, & ĩ nõ obediẽdo, ſeu ſatisfaciẽdo parti, & multò fortius ſi dolus fuerit cõmiſſus in nõ obediẽdo iudici. l. j. §. in depoſiti. ff. depoſiti. & l. iij. §. in hac. ff. commodati. & lege, in actionibus. ff. de in litem iurando.

rubr. C. de prob. & bi dicit q̃ eſt optima & ſuperlatiua probationũ probatio ipſa per rei euidentiam. & in d. l. contra negantem, dicit quod aſpectus rei derogat cuicunque generi proba. & in d. l. Deo. dicit q̃ omnis alia probatio ſincitur, ſi aſpectus contrarium teſtificatur, facit text. optimus in c. quod authoritate ĩterrogaſti. x. & ij. q. ij. al lega. xx. & ij. l. j. C. de rei ud. p̃ Bald. poſt Iacob. Butr. & in l. j. C. ſi ad libert. quia tunc eſt notorũ, cùm fit talis p̃batio p̃ inſpectionem oculorũ, & eſt tale notorũ, quod ſine rubore negari non põt quod non fallit, nec fallere põt intentionem iudicãtis. Ita Bald. in dicta rubr. de proba. & in l. ciues. C. de app. & licet ſtatutum diceret ſtari iuramento damnũ paſſi, & paſſus dãnum iurauerit. tamen re ſubiecta oculis ſi dãnum, non eſt datum. Iudex iuramento ſtare non tenetur. no. in l. iij. & in l. admonend. ff. de iureiur. quia poteſt reprobari tale iuramẽtum, per Ang. in l. qui reſtituere. ff. de rei vend. & in l. qui vas. ff. de furt. per gl. Io. de ra. & Gemi. in c. ij. de tempo. ordi. libr. vj. Idem glo. quam allegat Bal. in d. l. j. C. de reb. cred. & in capi. ſtatutũ. ſuper verbo, iuramentũ. de re. lib. vj per Bal. in l. ſi tutor. C. de peri. tu. quia debet intelligi ſtatutũ ſtari iuramento accuſatoris, niſi contra probaretur. & ideò Bal. in d. l. j. C. de re iudic. videtur dicere etiam ex alijs probationibus, quàm inſpectione oculorum. Bal. verò tenet contrarium in d. l. iij. aliàs in l. nõ erit. §. dato. ff. de iureiuran. allegat Iac. de Are. in d. l. j. C. ſi aduer. lib. per text. in dicto §. dato. quod non poteſt reprobari tale iuramentũ, etiam ſi appareat ex euidẽtia rei cõtrarium, ſed dictum ſuum ibi ex præmiſſis non puto verum. ſed Ang. in l. qui bonis. §. q̃ damni. ff. de dam. infec. videtur tenere idem quod Bal. in §. dato dicens, q̃ bi ſtatutũ vult ſtari iuramento partis, puta de damno, dato iuramẽto accuſatoris, tunc iudex debet inueſtigare, an verè ſit iuratum, ſi reperit non verè iuratum, non tenetur ſtare iuramento. ſecus ſi ſtatutum diceret ſtari iuramẽto tertij, puta ſi ſtuarij tunc iudex, nihil aliud inueſtigat, quia probatio eſt ſibi plenè facta. ſed damnum patiens ex relatione nuntij recurret cõtra eum ſi eam falſam dixerit. allegat. Iac. de Are. in l. j. C. ſi ad libertã. proclamauerit.

In actionibus autem ſtricti iuris, vel arbitrarijs requiritur dolum eſſe commiſſum poſt ſententiam latam in non parendo iudici: vt lege, qui reſtituere.in fine. ff.de rei vendication.& in lege arbitrio.in princip.& §.j.de dolo Ex quibus patet quòd iudex in huiuſmodi arbitrarijs actionibus defert hoc iuramentum poſt ſententiam ſuper re principali latam,vt in d.l.qui reſtituere,cum ſimilibus. quo iuramento præſtito feret poſteà aliam ſententiam ipſius iuramenti executoriam: vt l.ſi cum exceptione.§.in hac.ff.quod metus cauſa.Sed in actionibus bonæ fidei,iudex defert hoc iuramentum lite conteſtata ante ſententiam ſuam, probato de dolo aduerſarij in non parendo ipſi parti:vt d.l.in actionibus.& l.ij.ff.de in litem iurando.

18 † Secundo caſu principaliter dixi,quòd debet attendi qualitas,& natura rei ſuper qua iuratur,quod ideò dictum eſt, quia non in omnibus rebus cadit affectio,puta in nummis:ideò in his non iuratur: vt l.nummis.ff.de in litem iurando.niſi fortè loco ſpeciei cederent,in qua ſpecie fuiſſet dolus directò cõmiſſus.argumen.in l.penulti.§.j.ff. ne quis eum qui in ius vo.eſt.In libro ergo,equo, domo, & ſimil.in quibus poteſt cadere affectio:iuratur in litem.

19 †Tertiò dixi principaliter,quòd debet attẽdi qualitas, & natura actionis intentatæ, quòd ideò dicitur, quia non in qualibet actione iuratur in litem, ſed ſolùm in tribus generibus actionum, videlicet in actionibus bonæ fidei directis,vt in d.l.in actionibus,& l.iij.§.in hac. ff. commoda.& l.in depoſiti. ff.depoſit.l.ſi quis.ff.locat.cum ſimilibus.Secus autem eſt in contrarijs.l.ei apud quem.ff.depoſi:Et eo dẽ modo iuratur in actionibus realibus, puta in rei vendicatione hypothecaria publiciana cõfeſſoria,& ſimilib.vt d.l. in actionibus, & Inſtitut. de actionibus. §. præterea quaſdam actiones.& l.ſi fundus. §. in venditione.ff.de pignoribus.& l.eum qui.§.in publiciana.ff.de public.& l. harum.in fine. ff. ſi ſerui. ven.Item iuratur in actionibus arbitrarijs.vt d.l.in actionibus.& in d.§.præterea.dicuntur autem & appellantur omnes illæ actiones arbitrariæ,in quibus ad iudicis mandatum res petita non reſtituitur,ſiue ſit actio perſonalis,ſiue in rem,ſiue miſta:vt d.l.qui reſtituere.& d.§.præterea.licet gloſſ.in d.l.in actionibus excipiat plures caſus,ſed rectè conſiderando ſecundùm Barto.omnes illi caſus comprehenduntur ſub hac regula, vno excepto, qui habetur in l.j. ff.ne quis eum qui in ius voc.eſt.Dixi vltimo, quòd conſiderari debet habilitas perſonæ iurantis, quia non omnis iurare poteſt,ſed is ſolus admittitur,qui eſt maior,& dominus vel loco domini reputatur,puta,tutor:vt l.quod vulgò.& l.ſi tutor.ff.de in litem iurand.& l.videamus.eodem titul.

20 † Deinde ſcias, quòd hoc iuramentum defertur ſolùm à iudice,non à parte.vt d.l.videamus.§.deferre.& moderatur & taxat iudex quantitatem vſque ad quam iuretur,quo præſtito ſi noua inſtrumenta à reo producantur,poterit reum abſoluere.& in his duobus ſapit naturam iuramenti neceſſarij: vt habetur in d.l.videamus.§.iurare.cum ſequen. & l.arbitrio.ff.de dolo.Et adde quæ dixi ſuprà,ſuper primo libello in gloſſ.ſuper verb.intereſſe.&c.

EPITOME.

1 *Quæ ſint doli exceptiones ſpeciales & generales?*
2 *Quando ſit opponenda doli exceptio generalis?*

1 DOLI exceptione. † Scire debes pro declaratione huius exceptionis, quòd quadruplex eſt exceptio doli: vt nota per gloſſ. & doctores in l.qui ſe debere.ff.de condictio.ob cauſam. vna videlicet quæ datur,quando contractus fuit initus ſeu factus per dolum,qui naſcitur tempore ipſius contractus:vt in l.eleganter.in princip.ff.de dolo. & in l.ſecunda.in principio.ff.de doli exceptione.Alia eſt quæ datur in locum non numeratæ pecuniæ & hęc naſcitur tempore quo agitur:vt l. ſecunda. §. circa. verſicul. proinde. ff. de doli exceptio. Tertia, quæ datur in locum pacti,vel iuriſiurandi.vt d. l. ſecunda.§.item quæritur,de do.exceptio. Quarta eſt illa, quæ facti eſt, vel intentionis iuris in ſe nihil continens:vt verbi gratia,quando actor nullam habet actionem,& de facto tãtùm agit,& contra eum reus de facto excipit,de qua loquitur text.in d. l. qui ſe debere. Eſt & quinta ſpecies generalior, quę datur in locum cuiuſcunque alterius exceptionis, & pro quacunque exceptio. de qua loquitur text.in d. l. ij. §.generaliter.& not.per gloſſ.in.l.ſi ex cautione.C. de non numerata pecunia.

2 † Conſilium ergo bonum eſt,quòd vbi dubitatur de certa ſpecie exceptionis, quòd ſemper opponatur hęc generalis exceptio doli,quæ ſufficit pro omnibus,& in proceſſu liquidare de certa ſpecie exceptionis,puta vel ſolutionis,vel pacti,vel iuriſiurandi,aut præſcriptionis,& ſimili.

EPITOME.

1 *Exceptiones peremptoriæ opponuntur ad duplicem effectum, ad impediendum proceſſum, aut ad merita cauſæ.*
2 *Exceptiones quæ opponuntur ad impediendum proceſſum, quot ſint?*
3 *Omnis exceptio impedit proceſſum,qua proponitur actori non eſſe.*
4 *Exceptiones oppoſitæ ad impediendum proceſſum,ſtatim probari debent.*
5 *Lata ſententia contra exceptionem oppoſitam ad impediendum proceſſum,an reus in alio iudicio per modum agendi poſſit ius ſuum proponere?*
6 *Sunt quædam exceptiones impedientes litis proceſſum, quę non tangunt merita cauſæ.*

1 QVO AD impediendum proceſſum.† Sciendum eſt pro huius euidentia quòd ſunt aliquæ exceptiones peremptoriæ, quæ poſſunt proponi ad duplicẽ finẽ ſeu effectũ,videlicet ad impediẽdũ ꝓceſſum,& ad merita cauſę:& ſi opponãtur ad ĩpediẽdũ proceſſum,debẽt proponi ante litem.

tem contestatam & in hoc sapiunt naturam dilatoriarum. Si verò opponãtur ad merita causæ, debent proponi post litem contestatam, sicut aliæ peremptoriæ, prout plenè traditur per gloss. in l. exceptionem. C. de probationi. & l. peremptorias. C. de sent. resc. non posse. & aduerte ne decipiaris, quia alia est forma opponendi ad processum, alia verò opponẽdi ad merita. Qui enim opponit ad processum, vtatur forma de qua hîc, vel dicat non potest procedi obstante exceptione tali, vel non potest agi, quia sine actione nemo experitur. Secus si diceret, tu non foues iustitiam, vel si dicat simpliciter, peto me absolui, quia præscriptum est, vel factum pactum de non petendo, & similia: quia tunc videretur exceptio opponi ad merita causæ: vt not. Barto. in l. cùm quærebatur. ff. iudic. sol.

2 †Sunt autem secundum aliquos numero quatuor illæ peremptoriæ exceptiones, quæ possunt opponi ad processum, videlicet exceptio transactionis, iusiurandi, rei iudicatæ & præscriptionis: vt hodie est decisum in capitulo primo extrà de lit. contestat. libro vj. licet de præscriptione esset olim dubitatio: vt de his plenè not. per Barto. in l. nam & posteà. in princip. ff. de iureiuran. & Iaco. Butri. in l. omnes. C. de præscriptio. xxx. annor. & l. emptor. C. de præsc. long. temp. facit quod habetur in l. post rem iudicatam. ff. de re iudicat. & in l. eleganter. §. si quis post. ff. de condict. indebi.

3 †Sed & amplius secundùm Bart. dici potest, quòd omnis exceptio, per quam proponitur ius deficere ipsi actori, habeat processum impedire. verbi gratia, exceptio solutionis & acceptilationis, quia scribitur quòd sine actione nemo experitur: vt in l. si pupilli. §. videamus. ff. de nego gest. & in l. quoties. §. item si temporali. ff. de admin. tu. Et sit ratio prædictorum, quia istæ exceptiones sunt repertæ causa dirimendarum litium: vt in l. fratris. C. de transact. & in l. j. ff. de iureiuran. & l. j. ff. de re iudic. l. j. ff. pro suo. Ideóque litis prosetutionem impediunt: argu. l. terminato. C. de fructi. & litium expen.

4 †Et hoc verum, sit tales exceptiones possunt incontinenti probari: aliter autem si requirent altio rem indaginem non impedirent processum, sed reseruarentur post litem contestatam vt ipse Bar. no. in d. l. cùm quærebatur.

5 †Sed quid si opposita exceptione fuerit super ea & contra reum lata sententia, an in alio iudicio per modum agendi poterit ipse reus iterum ius suum proponere? videtur quòd sic, per ea quæ habentur & notant. in l. à diuo pio. § si super rebus. ff. de re iu. In contrarium determinat Innocent. in capitulo super spoliatione. extrà de ordine cogni. & Barto. in l. duobus. ff. de exceptione rei iudicatæ.

6 †Denique notandum quòd aliæ sunt exceptiones impedientes processum, quæ non tangunt merita causæ vt exceptio iudicis incompetentis, falsi procuratoris, litis pendentiæ, & quædam aliæ declaratoriæ iudicij, de quibus extrà, de ordine cognitionum per totum. & C. de ordine iudiciorum. per totum.

EPITOME.

1 Quæ sit natura exceptionis expensarum?
2 Bonæ fidei possessor si cadat à possessione, an in modum agendo poterit sumptus repetere?
3 Possessor si tradidit possessionem rei bonæ fidei, nulla facta retentione impensarum poterit per certi condictionem possessionem repetere.

1 EXCEPTIONEM Expensarum. †Hæc exceptio innititur æquitati. sicque huic bonæ fidei possessori tales expensæ sunt restituendæ an tequàm compellatur rem restituere: vt l. in hoc iudicio. ff. communi diuidun. l. si area. C. de rei vendicatione facit §. cùm quis & quod ibi not. Institutio. de rerum diuisio. Tenetur tamen hic bonæ fidei possessor fructus ex re perceptos, cum sumptibus compensare, quod est notabile: vt traditur in l. sumptus. & l. emptor. ff. de rei vendicatione & not. per gloss. 2 in l. in fundo. ff. de rei vendicatione. † Quid autem si hic bonæ fidei possessor cadat à possessione, an in modum agendi poterit hos sumptus repetere? multiplex est opinio, dic plene per Cynum in l. domum. C. de rei vendicatio. & Institu. de rerum diui. §. ex diuerso. & d. l. in fundo. Concluditur autem distingue, aut talis impensa est facta animo obligandi dominum rei, vt faciunt isti conductores, procuratores, negotiorum gestores, & simile, & tunc potest repeti per actionem negotiorum gestorum vt l. si pupilli. §. sed & si quis. & l. Pomponius. & l. final. & l. sed an vltro. § j. ff de nego. gest. Aut fuit facta animo nullum sibi obligãdi, sed eius proprium negotium gerendi, credens se teneri domino rei: & tunc hæc impensa est talis, ad quam dominus rei non poterat compelli. vt in faciendo nouam cameram, & simil. & tunc non competit pro tali impensa actio, sed sola retentio: vt in d. l. in hoc iudicio & l. si in area. ff de condict. indeb. Aut est talis impensa ad quam poterat compelli, vt in funere defuncti, & tũc competit pro ea tam actio, quam exceptio. vt in l. at si quis. ff. de relig. & sump. funer.

3 †Aduerte tamen vnum singulare, quòd si possessor tradidit possessionem rei bona fide, nulla facta retentione impensarum, poterit per certi condictionem, ipsam possessionem auocare quasi indebitam, & inde expensas factas per exceptionem reseruare, vt probatur in l. quod si nulla. ff. de legat. j. & ibi per Cynum. & optimè facit l. hæres cùm deberat cum ibi nota. ff. ad trebellianum.

EPITOME.

1 Quæ sit vtilitas istius generalis reseruationis?
2 Quælibet exceptio peremptoria admittitur vsque ad sententiam.
3 Quot sint species exceptionum?
4 Dilatoriæ quot sint?
5 Exceptio diuisionis an sit dilatoria vel peremptoria?

6 *Quando opponatur exceptio peremptoria?*
7 *Quando possit prolari peremptoria exceptio?*
8 *Per oppositionem peremptoriæ non indicitur litis contestatio.*
9 *Obijciens exceptionem, an videatur confiteri intentionem actoris?*
10 *Cùm dico me soluisse, videor fateri me obligatum fuisse.*
11 *An sit fundata intentio actoris agentis pro credito purè, si reus respondeat deberi sub conditione?*
12 *Plures exceptiones contrarias, an simul proponit possint?*
13 *Lata sententia propretio contra emptorem re nondum tradita à venditore, competit adhuc actio pro re ipsi emptori.*
14 *Exceptio competens reo principali, an porrigatur ad eius fideiussorem.*
15 *Exceptio competens actori, an competat eius successori.*
16 *Exceptio compensationis, an obsit successori?*
17 *Quibuslibet exceptionibus, an possit renuntiari?*

1 SALVIS Alij, exceptionibus.†Ista generalis reseruatio, si aliæ exceptiones specialiter non nominentur, parùm prodest. vt not. per gloss. in cap. pastoralis. ettrà de exceptio facit capit. quoniã contra falsam. extrà de probationib. licet sit vtilius hanc clausulam exprimere quàm tacere. vt tãgitur in textu & gloss. in capitul. exposuit. extrà de dilati.

2 †Vnde pro latiori harum exceptionum doctrina sciendum est, quòd quælibet exceptio peremptoria admittitur vsque ad sententiam: vt l. peremptorias. C. sententiam rescindi non posse. cum similibus. secus in declinatoria, quæ regulariter ante litem contestatam proponenda est: vt in l. fi. C. de exceptioni. & l. ita demum. C. de procuratoribus. & l. non ignorat. C. qui accusare non possunt. & l. sed & si fuscepit. in principio, & ibi notatur, de iudicijs. facit quod habetur in capitulo, pastoralis extrà de exceptionibus. & in l. exceptionem C. de probationibus. & ibi per Cynum. Nisi fuisset quis ignorans talem exceptionem sibi competere: quia tunc post sententiam audiretur: vt l. finali. C. si à non compe. iudic. & l. licet. C. de procu. & l. non ideirco. in fin. ff. de iudic. & not. in d. l. exceptionem.

3 †Deinde est sciendum quòd exceptionum alia est dilatoria, alia peremptoria, & alia anomala. Peremptoria quidem exceptio est illa, quæ ius actoris permit, & confundit. cuius exempla sunt varia, vt est exceptio iurisiurandi, rei iudicatæ. transactionis, pacti de non petendo, solutionis, & simil. vt Institut.

4 de exceptionibus. §. primo. & §. appellantur. †Dilatoriæ sunt duplices, nam quædam sunt dilatoriæ iudicij, quæ declinatoriæ appellantur, Quædam sunt dilatoriæ solutionis: Dilatoriæ seu declinatoriæ iudicij sunt per quas euitatur persona vel iudicium: vt patet in exceptione, quæ opponitur contra rescriptum. de qua in l. præscriptiõe. C. si contra ius vel vtil. public. cum simi. Item exceptio feriarum loci non tuti, falsi procuratoris, & personæ minoris, vel non legitimæ ætatis stare in iudicio. & alie plures: vt ff. de exceptionibus. l. ij. in fi. & l. iij. in fin. Idem in exceptione spoliationis, de qua in capitulo cum dilectus extrà de ordine cogni. Dilatoriæ autem solutionis sunt, pactum de non petendo ad tempus vel si obligatio sit in diem concepta, & agatur ante diem: vt in d. l. iij. § j. & instit. de exceptio. §. temporales. quæ exceptiones opponi debent ante litem contestatam: vt plenè notatur in capitulo exceptiones extrà de exceptionib. Anomale verò sunt illæ, quæ nec sunt simpliciter peremptoriæ, nec simpliciter dilatoriæ, sed secundùm quid participant aliquando de vtroque, vt patet in exceptione, ne quis conueniatur, nisi quatenus facere possit, de qua traditur in l. sunt qui & l. sequenti. ff. de re iudicata & hoc secundùm Goffredum, in summa, extrà de exceptioni. Sed gloss. in dicta lege tertia in fine. de exception. dicit hanc exceptionem esse dilatoriam. Quam opinionem etiam sequitur gloss. Institut. de exceptioni. §. appellantur. Item patet exceptione non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis: secundum Goffredum. vbi suprà gloss. verò in dicto §. appellantur. tenet, quòd vtraque est anomala quo ad onus probandi, licet quo ad alia sit dilatoria. Primam opinionem tenet Dynus vt refert Cyn. in dicta l. exceptionem. C. de probationibus. Item est anomala omnis exceptio, per quam ostenditur iudicium retro fuisse nullum: secundum Goffredum: cum huiusmodi exceptio possit opponi in quacunque parte litis ante sententiam, & etiam post. vt nota per gloss. in dicto. §. appellantur. & infrà dicam. Item est anomala exceptio competens fideiussori, vt prius conueniatur principalis, quàm ipse vt notatur per gloss. in dicta l. iij. licet Petr. dicat ipsam esse dilatoriam: vt refert Cyn. in d. l. exceptionem.

5 † Sed quid dices de exceptione diuisionis, qua vti solent inter se fideiussores, mandatores, & constitutores vt traditur in lege finali. C. de constit. pecunia & in l. inter fideiussores. ff. de fideiussorib. cum similibus. Dicunt quidam quòd est dilatoria: alij quòd est peremptoria. quorum opinio sequitur gloss. in l. fideiussor. C. de fideiussorib. & Dyn. in l. si dubitetur. ff. de fideiusso. & plene per Cynum in d. l. exceptionem. Idem est in exceptione competenti possessori rei obligatæ contra creditorem, vt prius cõueniatur debitor, & eius bona excutiantur: vt nota. per gloss. in dicta lege tertia. ff. de exception. aliqui tamen dicunt eam peremptoriam, inspecto quod euenire potest. argumen. in l. sufficit ff. de condictio. indebit.

6 Rursum quæritur quando opponi debeat hæc exceptio peremptoria? dic breuiter quòd regulariter opponitur lite cõtestata & probatur ante sententiã: vt in d. l. exceptionẽ & d. l. peremptorias. licet in certis casibus ad impediendũ processum opponi possit ante litis contestationẽ & in aliquibus casibus etiã post sententiã. vt no. Gof. vbi suprà & no. per glo. in l. j. C. de iur. & fact. ignoran. & in d. §. appellantur.

& in

7 & in l.tametsi.ff.ad Macedo. † Potest autem hæc exceptio peremptoria probari per testes etiã post publicationem testiũ actoris, quando exceptio non est directè contraria intentioni & actioni agẽtis, vt exceptio pacti de non petendo, vel solutionis & similes: secus si esset directò contraria: vt nota.in l. per hanc.C.de rempo.appel.& ibi per Cy.& in authen.qui semel.C.de proba.& in c.fraternitatis.extra de testib. Et nota quòd non sufficit oretenus, vel allegationibus iuris has exceptiones opponere, sed apud acta sunt inscribendæ: vt in c.quoniam cõtra falsam.extrà de probatio.cum similib.nisi exceptio esset ipsi obligationi vel actioni à suo principio annexa: vt si obligatio fuit contracta in diem, vel sub conditione.vt not.per Barto.in l.eum qui.ff.de verborum obligatio.

8 † Item quæritur, an per obiectũ exceptionis peremptoriæ inducatur litis contestatio? dic hodie decisum esse quòd nõ, licet olim esset dubitatio.vt traditur.in cap.fin.de lit.contestatio.libro vj.

9 † Amplius quæritur de quæstione antiqua, an exceptionem obijciens videatur intentionem actoris confiteri? De qua quæstione plenè tangitur per Cynum in dicta l.exceptionem.& l.si quidam.C. de exceptio.& per Dyn.& Ioan.And.in reg.exceptionem.de regulis iuris.libro sexto.& capitul.nullus pluribus.eodem titu.& per alios doctores in l.non vtrique.ff. de exceptio. Ad cuius solutionem sic breuiter distingue, aut exceptio quæ proponitur, abnegat directò ius & factum in libello deductum, verbi gratia, proponit actor se numerasse pecuniam, vel deposuisse, & simil.reus excipit nullam pecuniam fuisse numeratam, vel depositam, & tunc manifestum est ex hoc reum non præsumi quicquam fateri de intẽtione actoris, nec fundari in aliquo ius actoris, imò durius aggrauari in probatione fienda.vt l.ei qui dicit.ff.de probationib.& l.qui accusare.C.de edend.& in l.actor.C.de probationib. Aut exceptio quæ proponitur non abnegat directò ius & factum in libello propositum, sed simpliciter abnegat ius ex facto descendens actori competere, verbi gratia, quia excepit se soluisse, & per consequens ius debiti extinctum esse, vel dicit præscripsisse, vel pactum de non petendo factum esse, & simi.& dicunt tunc etiam quidam hoc casu non fundari ius actoris, nec videri reum de eius intentione aliquid confiteri. Et sit ratio, secundum eos, quia actus tendens ad reprimendum ius aliquod, nõ debet eius contrarium operari: vt l.cùm tale.§.fina. ff.de cõditionibus & demõstrationibus Nec debet, nec solet eadem dispositio, contrarios inducere, nec parere effectus: vt l.qui hominem.§.fina.ff.de solu. & l.cùm is.§ j.ff.de conditionib.indeb.quod euenire, si direremus quòd eadem exceptio induceret probationem in actore, & defensionem in reo.& hanc opinio.tenet esse veram de iure Io.And.in d.c. exceptionem.de regul.iur.libr.vj.Idem est in exceptione cõpensationis: vt no.in d.c.cùm venerabilis, extrà de exceptio. Alij verò, vt Dyn.& An.de pis. sic distinguũt in hoc articulo, Aut hæc exceptio opponitur conditionaliter, aut purè. si conditionaliter.verbi gratia, dico te nõ deposuisse vel non quàm numerasse, vel mutuasse, & inquantùm hoc appareat, dico me soluisse, vel præscriptum esse, aut pactum factum fore de non petendo, & hoc casu procedit dicta regula.l.non vtique.& quod nota.in l.si quidem.C.de exceptionibus.& hic modus excipiendi est tutor, & in communi practica. Aut opponitur purè, verbi gratia, dico me soluisse, & similia, & tunc videtur reus confiteri intentionem actoris, & in ipsum reum transfertur onus probandi suam exceptionem. Et sit ratio quia vbicunque ad positionem vnius sequitur necessariò ad ipsum aliud antecedere, tunc confitendo consequens, videor ponere, & fateri eius antecedens: vt l.illud. & l. nec is.ff.de acquirenda hæreditate. quia priuatio præsupponit habitum: vt in l.decem.ff.de verborum obligationi.& in l.manumissiones.ff.de iustitia & iure. Ideò dicendo me soluisse, & sic solutione liberatum esse, videor includere & fateri me antea obligatum fuisse.

10 † Sed dicet fortè quis, non sequitur hoc de necessitate, quia potuit soluisse indebitè. vt in to.titul.ff. de condictio.indebi. Sed respondetur quòd nõ præsumitur vt in l.cùm de indebito.in princ.& in fine. ff.de probationibus.

11 † Sed circa præmissa quæritur, quid si actor proponat sibi decem deberi purè, reus autem dicat se dare debere sub conditione, an sit fundata intentio actoris, sic quòd onus probandi conditionem incumbat ipsi reo? Ista quæstio pendet ex his quę pro imè dicta sunt, & Cyn.disputat eam in d.l.exceptionem, C.de probationibus.& tangitur per gloss.in d.l.si quidem.& per ipsum Cyn.in l.j.C.de confes.gloss. communiter dicunt q; est fundata intentio actoris Petr.verò dicit oppositum, vt ibi refert Cyn.quia cum sit vna & eadem dispositio, nõ potest pro parte approbari, & pro parte repobari: arg.in l.si ita stipulatio.in fi.ff.de oper.liber.& l.nam absurdum ff. de bonis libert.de quo vide Dyn.& Ioã.Andr.in dicta regu.exceptionem.& per Bart.in l.decem ff.de verbor.obligat.& per eundem in l.Aurelius.§.idem quęsijt.ff.de libe.leg.& per Cyn in l.ij.C de donat. ante nupt.& per eundem Bartol.in l.non vtique.ff. de exceptio.

12 † An autem possint simul proponi plures exceptiones contrariæ? Dic vt plenè notatur per ipsum Bar.in l.nemo.ff. de exceptio.& per Dyn.& Ioan. Andr.vbi suprà.& latius in cap.nullus pluribus.de regu.iur. libro sexto.

13 † Inde quæritur de alio. Ecce Titius re vendita Sempronio licet nondum tradita agit contra eum ad pretium, & lata est sententia contra ipsum Sempronium, in cuius sententię executione ipse Sẽpronius excipit de re sibi nõ tradita, quæritur an sit audiendus? Dicunt quidam q; non, quia talis exceptio cum sit peremptoria, opponi debuit ante sententiã: vt d.l.peremptorias.cũ simi. Alij dicũt cõtrà, & verius quia ipsi Sẽptonio competit actio: vt l.emptorem.in princ. & l.Iulianus.§.offerri.ff.de actionibus empti.

cũ similib. ergo multò magis exceptio: vt l j. §. is autẽ versi nã cui damus. ff. de superficieb. quia de hoc iure nõ fuit prius cognitũ, nec decisum, vt in l. duobus. & l. penul. §. fi. ff. de excep. rei iud. facit l. ex parte. in prin. ff. fami. ercisc. & l. fundus. C. de rescin. vẽdi. & l. si duo patroni. §. pen. & §. antepenul. ff. de iu-
14 reiu. † Insuper quæritur, an exceptio quæ competit reo principali, porrigatur ad eius fideiussorẽ? distingue, aut exceptio cohæret personæ, & illa nõ porrigitur ad fideiussorem, aut cohæret rei, & tunc sic: vt l. ex persona. ff. de fideiuss. & l. exceptiones quæ personæ. ff. de exceptio. cum similib. ibi nota. & eo dem modo exceptio competens fideiussori, porrigitur ad reum principalem. vt l. fideiussorem. ff. de pact cum ibi not. Attamen exceptio quæ competit vni fideiussori, ad eius confideiussorem non porrigitur, nisi per indirectum mediante persona principali. vt l. amissi. § j. ff. de fideiusso. & nota. per glo.
15 in d. l. exceptionem. † Item quæritur, an exceptio quæ competit actori, competat & eius successori? Dyn. in regula is qui in ius de reg. iur. lib. vj. sic distinguit, aut est successor vniuersalis, vt hæres, vel bonorum possessor, & tunc dic quòd omne ius, tam agendi quàm excipiendi quod competebat defuncto, vel contra eum actiuè, vel passiuè transit in huiusmodi successorem: vt in d. reg. & l. cùm hæredes. & l iij. §. cùm quis. ff. de acquirend. possessio. facit l. vitia. C. eod. & l. hæres in omne ius. ff. de acquiren. hæredi. aut est successor singularis, vt legatarius, emptor, cessionarius, donatarius rei singularis, & similes, & tunc subdistingue, aut est eius cohærẽs rei, siue reale, aut personæ, siue personale. Primo casu transit actiuè per passiuè in singularem successorem: vt l. dolia. §. eum. ff. de contrahen. emptio. & l. etiam si rem. ff. de iureiurand. & l. in hoc iudicio. §. si inter socios. ff. communi diui. & in l. idemque. §. final. ff. pro soc. l. emptori. ff. de hære. vel act. ven l. fi. in princi. ff. de excep. rei iudic. & l. si à te. & l. si exceptio. & l. si mater. §. idem Iul. & ff. de pig. l. si superatus. in fi. cum similibus. vbi autem est personale, siue cohærens personæ, tunc aut est ius merè & strictè personale, aut non merè, sed simpliciter, aut personale in rem scriptum. Primo casu tale ius finitur cum persona, nec transit in alium, nisi mediãte cessione. vt l. quis ergo casus. in fin. ff. de pec. & in l. omnes autem. §. fi hæres. ff. vsufruct. quemad. caueat. & ff. de contrahend emptio. l. quod sæpè. §. si res. ff. de edend. l. quædam. §. is autem. & ff. ad Trebellian. l. j. §. si hæres. ff. de action. & obligatio. l. cùm ex vno. ff. de ædilitio edict. l. sciendum. §. deinde. ff. de pecu legat. l. peculio. ff. de verbo. signifi. l. sciendum. §. fina. Vbi autem personale simpliciter, tunc considera, aut enim successor singularis habet titulum lucratiuum aut oneroſum: si lucratiuum vel quasi tunc transit in eũ, si oneroſum, tunc aut vult vti accessione ex persona sui authoris, & tunc trãsit in eũ, aut non vult vti iure suo tantũ, & tũc nõ trãsit in eũ: vt hęc probantur ff. de exce. l. si rem legatã: & ff. de dol. exceptio. l. apud Celsum. §. de authore. & in. §. si cũ legitima. & in §. si quis autẽ. Tertiò autem quando est ius personale in rem scriptum, tunc transit actiuè & passiuè in singularem successorem, sine aliqua cessione: vt l. si tertius. §. si quis prius. ff. de aqua pluuia arcend. & de itiner. actuq; priua. l. apparet. § j. ff. de aqua pluuia arcend. l. emptor. & l. post venditionem. ff. quor. legat l. j. §. illud. Cætera autem dic, vt plenè not. per Dyn. in d. reg. & l. priuilegia. ff. de reg. iu. Et ex his determinatur, secundum Dyn. quòd si quæratur, an exceptio excommunicationis obstet successori: nam debet subdistingui modo quo suprà, aut successor habet titu-
16 lum lucratiuum, aut oneroſum. † Quid autẽ erit in exceptione compensationis, an obstet successori? Dy. dicit quòd sic: cùm hæc exceptio rei potius cohæreat quã personæ: quod patet, quia transit ad fideiussorem: vt l. si quis. ff. de cõpen. pro qua opinio. facit text. in l. fi. ff. de excep. rei iudic. & ff. communi diui l. in hoc iudicio. §. si inter socios. & d. l. idémque. §. Seio. ff. pro soc. quam opi. tenet Guil. de Cu. in l. si quis in rem suam. ff. de procu. & ibi per gloss. & doct & eam sequitur Albertus in tit. de excep. & in tit. de procurat. in rem suã. ver. sed nũquid. & Spec. in tit. de procur. §. sequitur. ver. sed nunquid contra
17 procura. & Cyn. in l. eius. C. de compen. † Vltimò quæritur, an prædictis exceptionibus & alijs similib. possit renuntiari? quod est vtile scire propter stabilita terrarum, consuetudines & quotidianas renuntiationes, quæ fiunt quotidie in instrumentis. In qua quæstione doctor. vario modo se habent. Nam Cyn. vno modo distinguit in l. si quis in conscribendo. C. de pact. Iacob. autem de Belui. aliter distinguit, in auth. vt sine prohi. ma. debi. & credi. & ibi not. per gloſ. Alij alio modo tradunt, in l. ius publicum. ff. de pact. Sed aduerte, quædam sunt iura expressè prohibentia aliquid fieri, & istis non potest renuntiari: vt l. j. C. ne fide. do. den. & ibi not. per Cyn. & gloss. in authenti. si qua mulier. C. ad velle. & l. j. C. qui bo. ce. pos. Quædam sunt iura requirentia certam formam in aliquo actu perficiendo: vt patet in testamento, & similib. & istis etiam non potest renuntiari: vt l. nemo potest. & ibi not. ff. de legat j. Quædã sunt iura quæ simpliciter disponunt, & in his potest distingui, nam aut respiciũt publicam vtilitatem principaliter & secũdariò, aut publicum vtilitatem principaliter, & secundariò priuatã: aut econtra respiciunt principaliter priuatam, & secũdariò publicã, aut principaliter, & secũdario priuatã. Primo casu non tenet renuntiatio: vt in l. ius publicum. ff. de pactis. & in l. iura sanguinis. ff. de regul. iur. & l. j. & ij C. sine cen. vel reli. cum similibus. Secundò casu dico idem: & sic intellige l. ij. C. de pactis dota. & l. j. ff. soluto matrimonio. l. conuenire. ff. de pactis dotalib. l. si vnus. §. illud. ff. de pact. l. vltima. C. de pact. l. finali. C. de pactis pignor. l. nec si volens. C. de liberali causa. l. ij. §. sed quia veremur. C. de iuramento calumniæ. & in capitulo de causis. extrà de officio delegati. Tertiò autem & vltimo casu, dic quòd regulariter potest renuntiari: vt dicta l. si quis in conscribendo. C. de pactis. & l. paciſci. &

l. quæ

l.quæritur §.si venditor.ff.de ædi.edic. Fallit in alimentis de futuro:vt est in l.cum hi.§.si prætor.ff.de transſ.Item fallit in precario,cùm pactum sit contra eius contractus naturam:vt in l.cum precario.ff.de preca.Item fallit in l.in hoc iudicio.§.si conuenit.ff. communi diui. Ex quibus patet solutio ad illã quæstionem an posit renuntiari probationibus testiũ & instrumentorum?& gl in d.authen.vt sine prohibitione ma.debit.& cre.determinat ℘ non Patet etiam sol.ad illam quæstionem,an quis possit renũtiare petitioni libelli,& cuicunque formę & solẽnitatem iudiciali?& dicitur ℘ non:vt not.in d.cap.de causis.& per Io.And in d.c.sæpè.de verb.signi.circa fi.& per eundem de hac materia,in c.si diligenti. extrà de foro compe.

IN EXPENSIS CONDEMNARI. Ista petitio expensarum non est omittenda in reo,sicut nec in actore,quæ non debentur sine requisitione partium,vt de his plenè not.est suprà in primo libello in glo.super ver.expensarum.vbi vide.

Forma positionum actoris.

CORAM vobis suprascripto domino Vicario ponit per sacramentũ calumniæ suprascriptus Simon Spelta dicto procuratorio nomine infrascripta omnia,& singula contra & aduersus suprascriptum Ioannem Clearium, in causa & quæstione simul inter ipsas partes vertente,ponens ac diuidens ipsas omnes & singulas de particula in particulam,ac petens & requirens ipsis omnibus & singulis coniunctim,& diuisim, & de parte in partem responderi,simpliciter,& pure,& clare,& apertè,sine aliqua conditione,additione,vel alternatione per verbum credere, vel non credere. Primò ℘ publica vox & fama, ac rei veritas fuit & est, ac se habuit & habet ℘ quondam Pet.de Furno tempore eius vitæ & maximè de ann.M.cccl.& antè & post vsque ad anni cursum M.cccl x.continuè tenuit & possedit pacificè & quietè petiam vnam terræ cultę, quę est perticarum centum, positam, & iacentem & cohærentem prout in libello antecedẽti in præsenti iudicio producto,latius exprimitur & continetur.Item pro sua & tanquam sua. Item spatio x.xx.xxx.& xl.ann.Item veris & legitimis causis & titul.Item quod præfatus Petr.dictam petiam terræ titulo venditionis alienauit,& trãstulit in antedictum.A.anno currente. M.cccij. pretio flo c. Item ℘ dictus A.emptor dictum ipsum pretiũ soluit & dedit prædicto Pet.tempore dictæ venditionis.Item quod d Pet.dictum pretium fuit tunc temporis confessus habuisse & recepisse.Item quod dictus And.ipsam petiam terræ tempore dictæ venditionis, citra vsq; ad ann.cur. M.cccl.incluſiuè,cõtinuè tenuit, & possedit prædictã petiam terrę.Itẽ præsente sciente & patiente dicto Ioã.contra quem Ioann.datus est libellus.Item pro sua,& tanquàm sua.Item veris & legitimis titulis.Itẽ quod de prædictis omnibus & singulis fuit & est publica vox,& fama.

EPITOME.

1 *Probatio quando fit per confessionem est leuior in sui probatione, quam cætera genera probationum, & efficacior in sui operatione.*
2 *Quid sit positio?*
3 *Super quibus debeant fieri positiones?*
4 *Faciens positiones,non debet facere positiones contrarias?quemadmodum nec respondens debet contraria respondere.*

1 POST QVAM reus,† responsionem facit libello,item etiã contestatus est, consueuit actor de iure suo probare,quia suæ assertioni simpliciter non creditur,nisi quæ in ipso libello complexus est,probauerit:vt notatur in l.excusare.ff.de excusa.tuto.& in l.minoris.C.de prẽd. mino.& l.doce ancillã.C.de rei vendicat.ad quod facit vulgaris regula l. ei qui dicit.ff.de probat.l.actor.C.de probat.& l.qui accusare.C.de edendo,& eodem modo reus probare tenetur suam defensionem, vel exceptionem:vt l.j.ff.de exceptio & in l. in exceptionibus.in princi.ff.de probatio.verum quia probatio fit tripliciter,videlicet per partis confessionem,per instrumentorũ productionem,& per testium depositionem.Illa autem quę fit per cõfessionem est leuior in sui probatione,& efficacior in sui operatione:ideo consueuerunt litigantes ab ea exordium sumere,fa- a cientes tales & similes positiones, prout qualitas causę exigit,vel natura. Videndum † est itaq; primo loco quid sit positio.quia,vt in quit fons eloquentiæ Tullius in libro officiorum,omnis quæ à ratione suscipitur, de aliqua re institutio,à diffinitione proficisci debet,vt intelligatur quid sit id de quo disputatur &c.Sciẽdum est ergo quod vario modo diffinitur: vt refert Cyn.in l.ij.§.j.C.de iur.calum.Potest tamen sic dici conclusiuè. Positio est quędam verborum formula iudicialis concepta, reperta ad eruendam veritatẽ per aduersarij responsionem.Inde † quęritur de quibus & super quibus fieri possunt a positiones ? Dic breuiter quod

a Positiones super quibus fiant. Vide etiam per Alexã. in l.j.§.adẽ Neratẽ.ff. de po.in app. & ibi ℘ extrahuntur de libello.

a *Ponit. Adde quando producens positiones, & videatur fateri contenta in eis, per Alex. de Imol. in cõsi. lxxxiij. colũ. ij. ver. pondero. in j. no. & in consi. lxx. col. ij. versi. & venio ad merita. in iij. colu. & in consi. clj. colum. j. in vj. colum. Franci. Cur.*

b *Sacramentũ calũ. de hoc p. Alex. in consi. lj. in ij. no. & vide gloss. in l. j. C. de conf. & Bald. in c. in pertractandis. extrà de iur. cal. vbi qui ponẽs debet iurare illas esse veras & p. nouis. 4 in l. iudices, ĩ fi. C. de iud.*

c *Confesso. Not. hic scripta quod ad hoc vt quis habeatur pro cõfesso impositis in pœna cõtumacia requiritur qd sit 2 monitus & iussus in facie 3 à iudice, & tr respõdeat, aliàs non habẽtur pro confessis positiones, tex. in c. ij. de cõfe. lib. vj. Bar. & An. in l. certum. in princ. ff. de confes. & Bar. alle. ad idem Cyn. & docto. in l. ij. §. sed si actor. C. de iur. calum, & Bar. & Ange. dicunt quod sicut de iure tacẽs in respondẽdo interrogationi, habetur pro confesso. & l. de atate. §. qui tacuit ff. de inter. ac. sic & qui obscurè respõdit, secundũ gl. ibidẽ. & ideo est no. & bona practica secundũ Ang. propter d. c. si post pristinũ, qd faciat in faciẽ iuberi moneri ptẽ, & tr respõdeat positioni, & tũc si nõ respõdet, vel obscurè respõdeat habetur pro cõfesso in contumaciã nõ respondetis. vel obscurè respõdẽtis. & dicit qd aduocatus debet esse cautus si ĩ faciẽdo, & hac etiã opi. sequitur, & tenet glo. pe. & ibi Gemi. in d. c. si post pristinũ, qd est c. ij. §. al. & Bar. & in d. §. qui tacuit dicit qd tacẽs habetur p cõfesso. quãdo est pẽsens & iussus respondere recusat, absq; rõnabili causa. per d. c. ij. & sic iudicio meo intelligit etiã d. c. ij. habere locum tam in interrogatoris quàm positio*

sup & de his omnibus, quę ad causam pertinent principaliter, vel incidenter, & quæ probabilia sunt: quia id demum est ponibile, quod est probabile & non aliter: vt in l. confessionibus. cum l. sequen. de interrogat. act. & not. per glo. in c. j. de confes. libro vj. Fallit in certis casibus. not. per glo. in c. ij. eod. titul. & per Innocen. in ca. dudum. ij. extrà de electi. & per Bart. in l. Marcellus. ff. rerum amotarũ & per Bal. & docto. in l. ij. §. quod obseruari. C de iurament. calum. & dicam infrà titu. proxi. & plenè not. Specul. in titu. de positionibus. † Sit tamen cautus ille qui facit positiones, ne sint repugnantes vel contrariæ. Et eodẽ modo respondens ne contraria respõdeat, vt in c. cùm in positionibus. extrà de iureiurand. libro vj. facit quod not. in l. vt debitum. C. de hær. ac. Redeo ad literam ibi,

EPITOME.

1 *Verbum pono, est simpliciter dispositiuum & affirmatiuum eius quod ponitur ex parte ponentis.*

2 *Interrogationes & positiones qualiter differant?*

3 *Faciens positiones, & debet iurare de calumnia si petatur.*

4 *Recusans iurare, qua pœna efficiatur.*

1 PONIT per sacramentum calumniæ. Hic † not, quòd hoc verbũ ponit dat formã oppositionũ. Nam verbum est simpliciter depositiuum & affirmatiuũ eius quod ponitur ex parte ipsius ponẽtis, per quod colligitur aliud esse, positiones facere, & aliud interrogationes cùm aliud sit, ponere, aliud interrogare.

2 Quærendum †est ergo in quibus hęc inter differãt? ad quod respondetur, quod in pluribus. Primo quia illæ qui ponit, affirmat esse. prout ponit. Ille verò qui interrogat, dubitat de eo quod interrogat. vt in cap. fin. extrà de iureiurand. libro vj. Item differunt a in forma, quia positiones fiunt per hoc verbũ a ponit, sed interrogationes per verbum, interrogetur vt ff. de interroga. actio. l. voluit. cum similibus. Ille autem qui ponit, obligatur ex sua positione, tanquã ex propria confessione si responsio rei conueniat positioni. Ille verò qui interrogat, ad nihilum obligatur, sed solus aduersarius, scilicet ex sua responsione obligatur: vt plenè tangitur per Cynum & docto. in d. l. ij. §. sed quia. & facit d. l. voluit est ergo consultius facere interrogationes quam responsiones. Conueniunt autem inter se in pluribus, nã quo casu obligatur respondens positioni, eodem modo respondens interrogationi: vt in d. l. voluit: & l. fin. eod. titu. Item si positio aliquo casu non admittitur nec eo modo interrogatio: vt d. l. confessionibus.

b Item sicut per sacramentum b calum. respõdetur positionibus, ita & interrogationibus: vt in cap j. de confes. & notatur in d. l. ij. & latius infrà dicetur de quarum positionum materia plenè tractat Specul. in titul. de positionib. & glo. in d. c. j. & ij de confes. libr. vj. & Cyn. in d. l. ij. & quidam alij in l. vbicunque. ff. de interro. actio. Secundò † principaliter notandũ est ex hac litera quæ dicit per sacramentũ calũniæ, quod ille qui facit positiones debet iurare de calumnia sicut aduersarius, vt æqualitas seruetur hinc inde. Et intellige, si petatur iurari. aliter non tenetur quia offerre iramentũ: vt in d. l. ij. §. sed quia C. de iuramen. calum. & ibi per. Cyn.

4 Quid †ergo si alter ex his recusat iurare qua pœna mulctabitur; Respondeo aut actor recusat & cadit ab actione sua. aut est reus, & tunc habetur pro c confesso c & priuatur exceptione sua: vt hæc habentur in d. l. ij. §. quod si actor. & in c. fin. extrà de iuramen. calum. & facit l. non alienum. ff. de interr. acti. de hoc autem iuramento calumniæ. plenius vide suprà in primò libello, in gloss. finali

EPITOME.

1 *Procurator ad lites an possit facere positiones.*

2 *Procurator non potest ponere vel respondere, si dicat aduersarius principalem esse legaliorem & instructiorẽ.*

1 SIMON SPELTA DICTO procuratorio nomine. Hic † quæritur nunquid procurator ad lites possit facere positiones. in causa, vel factis per aduersarium respondere? ad quod breuiter sic distingue, aut est procurator specialis ad certas positiones faciendas, vel ad certis positionibus respondendum, & tunc manifestum est posse ipsum positiones facere, & factis respondere: vt in d. §. sed quia veremur. cum seq. aut est procurator generalis cum libera.

libera, & tunc aut positiones tollunt ad conseruandum ius domini sui. & tunc idem quod in priori casu, quasi hoc videatur in mandato comprehendi: vt traditur per Bartol. & alios in l. non solum. in princ. ff. de procur. & l. si procurator. & l. indebitam. ff. de condi. inde aut positiones & responsiones tendunt tollendum & extinguendum ius domini sui, & tunc nec factæ positiones, nec responsiones domino præiudicant: argu. in l. filius fam. in princ. ff. de donat.

2 †Si tamen aduersarius diceret, quòd persona domini est instructior, vel legalior suo procuratore, tunc non audiretur procurator ad ponendum, vel respondendum, nisi haberet specialissimum mandatum ad sic ponendum, vel sic respondendum: vt habetur in l. fina. C. de procur. &c.

EPITOME.

1 *Volens respondere absolutè non diuisum auditur, quia non cogitur.*

1 PONENS Ac diuidens. †Hic aduerte, quòd licet ponens à seipso faciat hanc diuisionem, tamen aduersarius respondens potest per se diuisim respondere, secundum Ioan And. vt per eum not. in d. c. j. & si fortasse vellet respõdere absolutè, audiretur: quia ratione partis falsæ potest tota positio negari: vt not. in l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de reb. dub. licet Innoc. tenuerit contrarium in c. ij. de confess. libr. vj.

RESPONDERI. Quid si sit contumax in tespondendo? dic quòd si fuerit personaliter iussus & monitus per iudicem, habetur pro confesso in pœnam suæ contumaciæ: vt in dicto capit. ij. cui congruit quòd alibi scribitur in l. consiliarios. C. de assessor. & dome. & vide quod not. infra titu. proxi. super verbo, transmissarum.

SIMPLICITER. Quid autem importet hoc verbum simpliciter, tangitur per Bartol. in l. j. §. si quis simpliciter. ff. de verbor. obligationib. & l. j. in princi. ff. de vulg. & pupil: & de eo loquitur tex. in l. j. §. j. ff. de alea. & in c. sæpè extra de verbor. signi. de quo vide in titul. proxi. in gloss. pen. in fin.

CLARE. Meritò petitur clarè responderi: quia dubia vel obscura responsio non releuat: vt in l. de ætate. §. nihil. ff. de interrogationib.

SINE ALIQVA Conditiõe. Quid igitur, si positioni puræ facta est responsio sub conditione, an sit fundata intentio ponentis, si de conditione non probetur? dicunt quidam quod sic. Alij contra, vt plenè not. In l. si quidem. C. de exceptionib. Super quo vide quæ sunt notat. suprà titu. proxi. in gl. saluis alijs exceptionibus.

EPITOME.

1 *Iuramentum per quod respondetur ad positiones est credulitatis non veritatis & hoc in ciuilibus.*
2 *An possit fieri positio per verbum credo?*
3 *Positio negatiuè concepta admittitur.*

1 PER Verbum credere. † Hic not. quod tale iuramentum non est de veritate seu de credulitate. Attamen idem in vtroque surgit affectus. Nam pariformiter obligatur respondens: vt l. final. & l. voluit. ff. de interro. action. & not. in c. ex literis extra de iureiur. Et hæc procedunt in causis ciuilibus. In criminalibus autem positionibus debet responderi cum iuramento veritatis, videlicet sic esse, vel non esse, si sunt in facto proprio respõdentis, secundùm Bart. in l. Marcellus. § primo. ff. rerum amot. & Spec. tangit in titu. depo. §. vlt. Alij sunt qui dicũt quod sufficit respondere sine iuramento. quia non cogitur quis crimen suum detegere: vt not. Inno. in c. dudum. de confess. & Ioan. An. in nouel. super d. c. ij. & Archi l. di. capi. pœnitentibus.

2 †An autem posset fieri positio de credulitate tantum, verbi gratia, Pono quòd credo te mihi esse obligatum in x. vel credo te hæredem Seij, & similib. videtur quòd sic, quia æqualitas est in iudicijs seruanda: vt l. fina. C. de fruct & lit. expen. & no. in regula. non debet. de regul. iur. in vj. vnde sicut auditur respondens de credulitate, ita audiendus est ponens, cum paritas obligationis ex hoc insurgat ex parte vtriusque, Alij dicunt contraria: quia ex parte ponentis debet positio esse fundata super veritate. argumen. si in rem in princip. ff. de rei vendication.

3 †Sed an positio negatiuè concepta admittatur? dic quod sic, licet olim esset contentio, quæ est hodie decisa in c. primo de confess. libr. vj.

PRIMO Quod publica vxor & fama. Aduerte ad hanc positionem, quæ est prima in ordine, in qua includitur possessio de præterito eius à quo causam habet iste An. per hoc appareat, quòd causam habuerit à bonæ fidei possessore, & per hoc potuerit præscribere. nam si haberet causam à malæ fidei possessore, non præscriberet spatio long. temp. sed necessarium esse tempus longissimum vt in authenti. malæ fidei possessor. C. de long. tempo. præscri. de qua præscriptione & alijs plenè tractatum est supra titul. præce. in gloss. super verbo, præscriptionis. Sed quis est effectus famæ, dic vt infrà not. circa. vltimam positionem &c.

VSQVE Ad annum. Hæc dictio, vsque aliquando includit terminum, cui adijcitur, aliquando excludit. vt plenè not. per Cyn. in l. à caligato. C. de nup. & per Bar. in l. patronus. §. Sempronius. ff. de legat. ij.

EPITME.

1 *Titulus pro suo quam efficaciam habeat?*
2 *Quid sit, possidere pro suo.*

1 ITEM PRO SVA. † Hæc est secunda positio in qua declaratur titulus actoris, qui appellatur, pro suo: vt ff. & C. pro suo. per totum. Cuius quidem tituli natura generalis est, concurrens cum alio quocunque titulo singulari vt in lege prima. ff. pro suo, & per totum, & si defice-

ret verus titulus specialis,& subesset titulus putatiuus etiam erroneus,locum haberet ille titu.pro suo & procederet præscriptio:vt probatur in l.hominem.& l.final.ff.pro suo.facit l.Celsus.ff.de vsuca. & ibi nota.aliter sine vero,vel putatiuo titulo non procederet præscriptio.vt in l.final.C.pro hære.&
2 in l.nullo.C.de rei vendicatione.Hîc † quæritur, quid fit posidere pro suo:Et breuiter respondetur. quòd est quando quis posidet tanquam dominus vel quasi domin us.nam ista pronomina possessiua,scilicet meum,tuum,suum,significant regulariter dominium vel quasi:vt habetur in l.suo.ff.de legat.tertio.& in l.quintus.§.argento.ff.de auro.& argento legato.& ibi per Bartolum plenè.fallit secundum eum in certis casibus.Primo ex conditione persone,ad quam sermo dirigitur:vt si dico lego seruo meo omnem suam pecuniam.nam debet intelligi, de dominio improprio,prout melius habere potest vt l.iiij.in princip.ff.de manu.& idem in monacho & simili. Secundò fallit ratione persone loquentis, vt verbi gratia,si colonus dicat,lego talem fundum vel campum meum,nam intelligitur quantùm ad curam & solicitudinem:vt not.in l.ij.in principi.ff. de orig.iur.facit l.si pupilli.§.item quæritur.ff.de neg.gest.Tertiò fallit ratione rei,de qua quis loquitur, vel personę, vt si dicat aliquis,lego x.famulis meis,quia non intelligitur,quòd in famulis habeat dominium,sed simplicem vsum:vt l.cùm si.exhibuissent.ff.de public.facit l.medicos.C.de profes.& medi.libr.x.& ibi,ciuitatibus suis &c.quod intelligitur,quantùm ad habitationem,vel originem, sic etiam de consuetudine dicimus,talis venit vel vadit ad patriam suam.

EPITOME.

1 *Probata possessione auctoris an transeat dominium in personam eius qui habuit causam ab eo?*
2 *Probans legitimam possessionem sui & prodecessorum suorum,potest intentare directam rei vendicationem*

ITEM SPATIO X.XX.XXX. Hęc tertia positio in qua exprimitur tempus possessionis dicti Petri,à quo causam habuit dictus An.& per hoc constat quod saltem ex prescriptione ipse Petr.fuerit dominus vel quasi,& per consequens facere potuit dominum ipsum An.causam habentem ab eo. pro cuius clariori intellectu reuoco in dubium,an probata dicta possessione,transierit eius rei dominium,& quale in ipsum An.Ad quod breuiter sic distingue,aut probatur de possessione longi & longissimi temporis tantùm, aut de possessione tanti temporis cuius initij memoria non existit.Primo casu in d.authent.transiuit dominium vtile tantùm, non directum.quia vtile ex præscriptione quæritur: vt traditur in authenti.nisi.C.de bon.ma.& dixi in priori libello,in glo.super verbo,iure dominij. Secundo verò casu translatum est directum:quia illud quæritur ex illa possessione,cuius initij memoria non existit.argum.l.nũquàm.in §.thesaurus.ff. de acquiren.rerum domin.& ita determinatur per Petrum.& Cyn.l.cum res in fi.C.de probation.
2 Ex † hoc potes colligere vnum singulare pro infinitis personis,quæ tam per se quam per eorum antecessores,videlicet partem,auum, proauum, &alios antecedentes tenuerunt aliquas terras, & possederunt,vel domos,seu castra.Nam si successores eadant à possessione & probent de tam longęua possessione tam ipsorum quàm suorum prædecessorum cuius initij memoria in contrarium non existit,possunt intentare directam rei vendicationem contra quoscunque posidentes.Alij etiam sunt modi quærendi dominiũ,de quibus plenè dixi in dicta gloss.& Bartol.tangit in l.rem quæ nobis.ff.de acquirenda possessi.& Cyn.in l.in ciuilè.C.de furt.& Specul.in titul.de loc.versi.ij.

ITEM VERIS ET LEGITIMIS titulis.Hæc est quarta positio,circa quá attende quod in dubio quis præsumitur possedisse ex causa, quæ probatur:vt not.per gloss.in l.quædam mulier.ff. de rei vendicatione,& est text.not.in l.final.ibi,ex causa ff.de precario &c.

EPITOME.

1 *Sine titulo præscriptio non procedit.*
2 *Per hæc verba posita in instrumẽto,tradidit & transtulit, probetur traditio facta possessionis?*
3 *Ingressus prætextu licentiæ quam particulam terræ, per hoc videtur totius terræ acquisiuisse possessionem.*
4 *Fieri debet instrumentum in conspectu rei venditæ.*
5 *Venditore constituente se nomine emptoris possidere, probatur traditio possessionis cuiuslibet.*
6 *Venditore constituente se nomine emptoris precario possidere,probatur traditio solius possessionis ciuilis.*
7 *Si quis constituat se nomine alieno rem ignorans esse, suam possidere,an propter hoc transferatur dominium?*
8 *Ad inducendam præscriptionem vel transferendum dominium,an sit necessaria traditio vacuæ possessionis.*

ITEM QVOD PRAEFATVS PETR. Hæc est quinta positio in qua comprehenditur titu.dicti An.quo probato apparebit in ipsum fuisse dominium translatum, si ille à quo causam habet,fuit dominus,vel si non fuit dominus,saltem transtulit causam legitimam præscribendi vt in l.clauibus.ff. de contrahenda emptione.& in l.traditio.ff.de acquiren.rerum domi.& l.j.cum simil.ff.de pub.Nam
1 † sine titulo præscriptio non procedit,vt dictum est nec insuper sine titulo habili transfertur dominium vt l.nunquam nuda.ff.de acqui.re.do.nec solo titulo sine traditione sequenti, vel præcedenti transfertur dominium regulariter:vt in l.traditionib.C.de pact.& in §.venditę.Instit.de re.diui.& l.quoties.C. de rei vendica.& pro tanto adijcitur in hac positione,tradidit,&
2 transtulit. Quid † ergo si hæc verba, tradidit,& transtulit,sint apposita in instrumento venditionis,an per hoc probetur traditio facta possessionis? videtur quod sic per tex.in glo in l.j.C.de acqui.pos.Tu autẽ & versus distingue secundũ Cy. & alios vt vbi not.per Bar.in d.l.prædia.ff.de acqui. poss.

possſ. Aut tempore venditionis iſte non poſsidebat, & tũc per inſtrumẽtũ nec probatur, nec inducitur probatio traditionis, per regulam, nemo plus iuris. ff. de reg. iur. & d. l. traditio. aut tẽpore venditionis poſsidebat, ſeu tẽpore inſtrumenti celebrati, & tũc aut res ipſa erat in conſpectu partium, vel ipſum inſtrumentũ fuit factum, & traditũ in re ipſa alienata. puta domo vel fundo, & tunc per inſtrumentum probatur traditio. ſic intelligatur d. l. ij. cũ ſua glo. aut eo tẽpore res erat in abſentia à conſpectu partiũ, & tunc per inſtrumentũ nõ probatur traditio: ſed ex eo ſolùm probatur licentia de ingrediẽdo, & intrando poſſeſsionẽ: vt l. prædia. ff. de acquir. poſ. & ibi not. vnde ſi poſt inſtrumentũ reperiatur emptor in poſſeſsione, ſufficit ſi quo ad dominij, vel quaſi acquiſitionẽ, propter antecedentẽ licentiam, aliàs autem non præcedente licentia, non eſſet licitum emptori propria authoritate poſſeſsionem ingredi. vt in l. ſi ex ſtipulatione. ff. de verbo. obli. quã opin. ſequitur Spe. in tit. de emp. & vend. §. j.

3 Quid †ergo ſi prætextu huius licẽtiæ ingreſſus eſt vnam particulam tantũ ipſius petiæ terræ, an per hoc acquiſiuiſſe poſſeſsionem totius intelligatur? dic quòd ſic: vt l. iij. in prin. ff. de acquir. poſſ. vbi autem eſſet facta alienatio de pluribus rebus diſtinctim & ſeparatim, puta de pluribus caſtris, vel domibus, aut petijs terrarũ: tunc per ingreſſum vnius, non acquireretur poſſeſsio aliarum: vt not. per Cy. in d. l. iij. & per Bart. in d. l. iij. & per Dyn. c. j. in v. q.

4 de re. iu. lib. vj. Ex † prædictis habes bonum aſſume re conſilium quòd fieri facias inſtrumentum, vel in re ipſa, vel in eius conſpectu, & dicat tunc notarius actum in domo infraſcripti reſpectu ipſius domus,

5 vel fundi, &c. Quid † autem ſi in inſtrumento caue tur, vt fit cõmuniter, quòd ſupraſcriptus venditor conſtituit ſe ipſam domum tenere nomine dicti emptoris, an per hoc probetur traditio poſſeſsionis? dic quòd ſic, tam ciuilis quàm naturalis, ſi tunc temporis venditor poſsidebat, quod eſt neceſſe probare, vt traditur in l. quod meo. ff. de acqui. poſſeſsio. & in cap. cum veniſſet. in fin. extrà de reſti. ſpolia. & in l. quædam mulier. ff. de rei vendic. nec iſto caſu fienda eſt illa diſtinctio, an res fuit in præſentia vel non: quia corpus & animus ipſius conſtituentis fingitur idem corpus, & animus illius, cuius nomine ſe conſtituit poſsidere: argu. in l. ea quæ ciuiliter. ff. de acqui. rer. domi. vnde ipſe emptor repræſentatus per corpus, & animum venditoris dicitur, & fingitur poſſeſsionem ingredi, & adipiſci: quæ ratio ceſſat in caſu præcedenti, nam in eo dixit ſe tradere, & per hoc voluit perſonam emptoris repræſentare. Et prædicta procedunt, quando ſimpliciter con-

6 ſtituit. Sed † quid ſi conſtituit precario nomine poſſidere, an omnis poſſeſsio per tale conſtitutum trãſferatur in emptorem? dic ꝙ non, ſed ſola ciuilis tantum, & remanet naturalis penes ipſum venditorẽ. hoc enim importat natura precarij. l. & habet. §. eũ. & ibi not. ff. de preca. eſt igitur conſultius pro emptore vti ſimpliciter forma conſtituti, omiſſo precario licet in hoc multi errent notarij, & tantùm operatur ſimplex conſtitutum, quãtum ſi inſtrumẽtum fieret in re ipſa. fateor tamen ꝙ ſi precariũ opponatur, vel interueniat, ꝙ non propterea impeditur implemẽtũ contractus: vt habetur in l. Iuli. §. ex vendito. ver. poſſeſsionem autem. ff. de actio. empt. vbi autem notarius multiplicaret verba, apponẽdo ſimplex conſtitutum, & precarium, tunc vtraque poſſeſsio diceretur tranſlata potius vi conſtituti, quã precarij: argu. in l. non ſolùm. §. fi. ff. de vſucapi.

7 † Quid autem ſi ignoranter quis, putans rem eſſe alienam cum ſit ſua, illius nomine ſe conſtituat poſſidere, an perdatur vel transferatur dominium, vel poſſeſsio? dic plenè vt habetur in tex. & per doctor. in l. ſi rem aliquam. ff. de acqui. poſſ. & in l. ad probationem. C. loca. & in l. qui rem propriam. eod. titul.

8 † Sed circa prædicta quæritur, an ad dominiũ trãſferendum, vel præſcriprionem cauſandam, ſit neceſſaria traditio vacuæ poſſeſsionis? hoc eſt, per aliũ non occupatæ. Circa hoc diſtingue, aut quæritur de dominio transferendo, & hoc reſpectu non eſt neceſſe quod poſſeſsio ſit vacua, per text. in l. ſi fundus. ff. de fun. do. aut quæritur de præſcriptione inducenda, & hoc reſpectu requiritur quòd ſit vacua vt l. fine poſſeſsione. ff. de vſuca. aut queritur quo ad liberationem venditoris, & hoc reſpectu requiritur quòd ſit vacua: vt in l. ij. §. j. ff. de action. empt. & in l. cùm res. C. de probat. aut quæritur quo ad publicianã intentandam, & hoc reſpectu requiritur quod ſit vacua, quia præſcriptio & publiciana inuicem cõuertuntur, vt quo caſu vna locũ habeat, & alia: vt in l. eum qui. in princip. ff. de publicia. Quæ autem dicatur vacua dixi ſuprà, & not. per gloſſ. in l. fin. C. vnde vi. & d. l. cùm res. & l. ij. §. j.

EPITOME.

1 *Rei venditæ dominium non transfertur niſi ſoluto pretio, vel habita fide de pretio.*

1 ITEM quod dictus An. dictum pretiũ. Hæc eſt ſexta poſitio. † in qua allegatur ſolutio prætij quod quidem fit, quia rei venditæ dominium nõ trãſfertur, niſi ſoluto prætio, aut habita fide de pretio: vt l. quoties. C. de rei vendica. & Inſti. de re. dini. §. vẽditæ. licet publicianæ ius hoc eſt, quaſi dominiũ ſine pretij ſolutione transferatur vt l. de pretio. ff. de publician. In dubio autem ſemper præſumitur fides habita de pretio, ſi res ipſa fuerit tradita vt not. in d. §. venditæ. vnde ad tollendum omne dubium ſolent notarij in inſtrumentis apponere, ſicut venditor confeſſus eſt pretium recepiſſe.

EPITOME.

1 *Ad probandum præſcriptionem, requiritur lõgum tempus & continuata poſſeßio.*

2 *Quando coniungitur poſſeßio authoris cum poſſeßione ſucceſſoris tranſit cũ ſua cauſa, ſuis quæ vitijs, ſiue ſit vitium perſonale, ſiue reale.*

3 *Regula coniunctionis poſſeßionis authoris cum poſſeßione ſucceſſoris fallit in præſcriptione lon. tem. xxx. anno.*

4 *Quando fiat coniunctio vnius poſſeßionis cum alia?*

5 *Facta coniunctione vnius poſſeßionis ad aliam nec apparet an fuerit cõtinua poſſeßio, præſumitur continua.*

ITEM quòd dictus An. ipsam petiam terræ. Hæc est septima positio, in qua allegatur possessio cõ-
1 tinua in persona. Nam † ad probandum præscriptionem, requiritur longum tempus, & continuata possessio: vt l.ij.C.de long.temp.præscript.& supra dixi, & si fortasse tempus suæ propriæ possessionis non sufficiat, poterit contingere tempora sui authoris.vt l.Pomponius.§.cùm quis.ff.de acqui.pos.& in l.in accessione.& l.de accessionibus & l.pen.§.j.& l. fin.ff.de diuer.& temp.præscri.duntamen possessio authoris fuerit iusta, aliàs si non fuisset iusta, nõ fieret accessio: vt in d.l.Pompo.§.ex facto quia regula est, quòd vitiosa possessio non accedit iustæ, nec vitiosa vitiosæ.vt in d.l.Pompo.§ accessiones.fallit in præscriptione xxx.annor.de iure ciuili, secus autem de iure canonico.vt not. Bart.in d.l.Pompon. §.fin.de acquirend.possess.& dicam infrà. Similiter possessione interrupta non accedit continuę: vtin d.
2 l.Pompo.§.quæsitum. Denique † circa hoc no. quòd possessio authoris quando coniungitur cum possessione successoris.transit cum sua causa, suisq; vitijs: vt in d.§.cùm quis.siue sit vitium personale, siue reale, tam olim quàm hodie.vbi autem nollet successor coniungere tempore authoris sui.tunc vitia personalia non transibant olim in ipsum successorem.in l.an vitium.in princip.ff.de diuer.& tempo.præscri. hodie autem sic.vt in authenti.malæ fidei.C.de lon. temp.præscrip.vitia autem realia, & olim & hodie indistinctè siue velint coniungere tempora siue nõ transeunt in successorem: vt in l.vitia.C.de acquire. possess.& ibi not.per Cyn.& glo.in d.l.an vitium.& per Bartol.& glo.in d.§.cum quis.& quæ dixi s̃ de vitiosa possessione, quæ non coniungitur cum iusta procedunt quo ad præscriptionem longi temporis.
3 Quæ † autem superius dicta sunt de cõiunctione possessionis iniustæ, vel iustę, fallit, vt dixi, in præscr. longi temporis.xxx.annor.vt not. gloss.in l.si quis emptionis.C.de præscr.xxx.anno.in gloss.incipien. sup.quia mala fides nõ impedit iure ciuili hanc præscriptionem.vt in d.auth.malę fidei.& quia in ipsa lõgissima præscriptione potius attenditur negligentia non petentis, & defectus vitæ siue vita actionis, quàm fauor possidentis: vt d.l.omnes.& l.sicut secundum Bartol.vbi s̃.in l.Celsus.ff.de vsucapionib. requiritur tamen in ipsa tricennali præscriptione. q̃ non fuerit interrupta aliquo legitimo modo, nam interruptio impedit cursum eius: vt d.l.omnes.faciunt ad prædicta not.singul.Barto.in l.sequitur.§.
4 si viam.ff.de vsuca. Verum † vt præmissorum latior habeatur doctrina, cum quæritur quando & qualiter fiat accessio seu coniunctio vnius possessionis ad aliam, sic distingue, secundum Bartol.vt traditur per eum in d.l.Põpo.§.accessiones.& l.pen.§.j.ff.de diuer.& temp.præscri.aut ille qui vult vti accessione alterius nullo modo possidet per se, neque per alium & tunc non potest accessione vti vt.d.§.accessiones.& l.pen.§.j.aut possidet in totum per alium & tunc vtitur accessione, sicut si per seipsum possideret.vt in l.Pompo.§.si is qui præcario.& ibi not. aut possidet per seipsum, & tunc aut eius possessio est iusta, & nulla potest vti accessione: vt in d.§.accessiones.& in §.ex postfacto.nisi quo ad præscriptionem xxx.ann.vt dictum est.aut eius possessio est iusta, & tunc aut vult vti accessione eius, à quo causam habet, & tunc, aut ipsa res fuit medio tempore ab alio possessa, & per consequens possessio non fuit continua, & tunc non potest vti ea accessione: vt d.l.Pomponius.§ quæsitũ fallit in hærede: vt d.l.Pomp.§.sed & legatario. Aut possessio fuit cõtinua, & tunc aut possessio authoris fuit vitiosa aut non. Primo casu distinguitur, aut quo ad præscriptionẽ longi tẽporis, aut longissimi, vt dictũ est. Secundo casu potest vti accessione. vt d.§.cum quis.& in d.§.accessiones.cum simil. aut vult vti accessione eius à quo causam non habet, & tũc non potest, nisi iudicis authoritate facta fuerit restitutio: vt in d.l.
5 Pomp.§.si liber homo.& §.si iussu. Sed † quid si fiat coniunctio seu accessio vnius possessionis ad aliam, nec appareat an fuerit possessio cõtinua, nunquid præsumitur cõtinua? dicit Bar. q̃ sic, vt per eum determinatur in d.§.final.& in l.Celsus.ff.de vsucap. Adde quod dixi suprà in primo libello in glos.præscriptionis &c.

ITEM sciente & patiente. Hæc est octaua positio, in qua allegatur actus quidem præsumptiuæ traditionis.vt in d.l.ij.& ibi not.C.de acqui. poss.& dixi suprà.

EPITOME.

1 *Positio, quòd est publica vox & fama, est in communi practica tam in positionibus quàm in epistolis.*
2 *Quotuplex est fama?*
3 *Fama quid sit?*
4 *In quo loco debet esse fama quæ allegatur.*
5 *Si est contentio de morte alicuius in remotis partibus, sufficit fama sui esse inter eius parentes & affines.*
6 *Quot homines faciunt famam.*
7 *A personis honestis & fide dignis fama debet oriri.*
8 *Duo testes requiruntur ad probationem famæ.*
9 *Testis nominare debet personas à quibus dicit se audiuisse.*
10 *Quis & qualis sit effectus famæ?*
11 *Fama an faciat semiplenam probationem?*

ITEM QVOD de prędictis omnibus & singulis
1 est publica vox & fama. Hæc † est vltima positio, quæ est in communi practica & stylo, tam in positionibus quàm in capitulis. Et pro huius famæ pleniori notitia & doctrina, quærendum est de pluribus. Et † primò quotuplex est fama? ad quod respondetur, quod duplex, vna videlicet status hominis inter homines, vt quòd Titius sit stultus vel discretus, de qua loquitur gl.in l.iij.C.de epis.aud.& in l.capitaliũ.§.famosos.ff.de pœn.& l.cognitionũ. §.j ff.de var.& extraord. cog. & l.non omnes.§. à Barbaris.ff.de re mili. alia est fama alicuius facti vel negotij particulariter inter homines. de qua in l.iij.
3 §.eiusdem.ff.de testib. Secundò † quæritur, quid est fama? respondendo secundũ doc. q̃ fama est quædã opinio communi voce manifestata. ex quadam suspitione proueniens. Dicitur autem cõmunis ad differentiam singularis, per quã fama non inducitur: vt

l.cum quid

l.cũ quidã.§.quod dicitur.ff.de acq.hær.& l.Labeo. ff.de sup.leg. Subiungitur autem in eadem diffinitione, voce manifestata, quòd ideò fama dicitur à fundo, secũdũ deriuationẽ, vnde nisi voce communi sit expressa, nõ erit fama. ex quo apparet ꝙ communis opinio, & cõmunis æstimatio & fama sunt idẽ, quãdo procedunt ab eodẽ fonte. Deinde subiũgitur, ex suspitione proueniens, quod ideò dicitur, quia actus manifesti qui procedũt à visu appellantur notorij vel manifesti: nec stant in proprio nomine famæ. vt nota. in l.ciues. & in l. incolæ. C. de
4 appel. Tertiò † quæritur, in quo loco debet esse fama quæ allegatur? distingue aut allegatur fama hominis, & debet esse in loco suæ originis? vt l. de minore. §. tormentã. ff. de quæstio. & ibi plenè de hac materia per Bart. vel saltem in loco, in quo vt plurimùm conuersatur: vt in l.ij. & quod ibi nota. C. vbi de cri. agi opor. & in auth. qua in prouincia. ibi posita. facit l. si cui. §. penul. ff. de accus. vel secundũ eum sufficit esse inter personas, inter quas melius cadere posset hæc fama non attento loco.

5 Quid † autem si est contentio de morte alicuius in remotis partibus? dic ꝙ sufficit famam sic esse inter eius parentes, & affines vndecũq; sint, vel habitẽt: arg. eorum quæ not. in l.cũ quidam. §. quod dicitur. ff. de acqui. hæ. & l. octaui. ff. vnde cog. & l. de tutela. C. de in integ. rest. Quartò † quæro, quot homi-
6 nes faciunt famam? dicunt quidã x. vel xx. Bart. autem vbi ꝛ. videtur sentire quòd in probatione famæ exigitur maior pars eorum ad quos pertinet, non attento certo & determinato numero personarum: argum. in l. quod maior. ff. ad muni. & in l.
7 aliud. §. refertur. ff. de iure fis. Quinto † quæritur. à quibus personis debeat fama originem trahere? dic quòd à personis honestis aut fidedignis, nõ autem ab opprobriosis & maleuolis, & vitiosis: vt plenè traditur in c. qualiter & quãdo. extrà de accusat. & ibi plenè per Inn. & Ioan. And. in c. licet heli.
8 extrà de simo. Sextò † quæritur, quot testes requirũtur ad probationem famæ? glo. in l.iij. §. eiusdem. ff. de testib. dicit quòd duo testes sufficiunt, dumtamen rectè concludant, secundũ formã ibi traditã per glo. & reddendo sufficientem rationẽ sui testi-
9 monij per proprium auditum. Sed † an testis debet nominare personas, à quibus dicit se audiuisse, vel sufficiat si non recordetur, prout sæpè dicunt testes? dicit Inno. vbi ꝛ. quòd debet specialiter, aliquas personas nominare & deinde subiungere se à pluribus alijs hoc audiuisse, de quorũ nominibus ad præsens non recordatur. Cuius ratio est, quia cũ fama trahere debeat originem ab honestis personis, vt dictum est, necesse est vt primò aliquæ nominentur quæ videantur an honestæ sint, vel viles. quam opin. sequitur etiam Barto. vbi ꝛ. & si fortasse in expressione & nominatione personarũ esset diuersitas inter testes, vel in tẽpore, aut in loco, in quo audierunt, & à quibus, non per hoc vitiare tur eorum testimoniũ. arg. in l. ob carmẽ. §. fina. ff. de testib. cum ibi nota. sequitur Inno. & Bart. vbi ꝛ.
10 Septimò † quæritur principaliter quis, & qualis sit effectus famę, super quo glo. variant. nã quædam dicere videtur ꝙ fama faciat plenã fidẽ: vt not. ff. de neg. ge. l. at qui natura. § fin. C. de proba. l.iiij. & ibi per Cy. & C. de iur. do. l. vbi adhuc. alibi glo. dicũt q. † faciat semiplenã fidẽ, seu probationẽ. vt no. in d.l.iij. §. eiusdẽ. & ff. de iureiu. l. admonẽdi. & in l. in bonę fidei. C. de iureiur. & extrà de ap. c.j. & quod not. per Dyn. in l.ij. §.j. ff. de exc. tut. Alij aũt doc. dicũt quod solũ cõfirmat alias probationes factas, nõ aũt per se facit aliquam probationẽ, per tex. in d. §. eiusdẽ ibi, cõsentiens fama cõfirmat: ideóq; secundũ eos vnus testis & fama nõ faciũt plenam probationẽ, licet Dy. teneat cõtrarium. in l. excusantur. §. j. ff. de exc. tu. & Cy. idẽ sequitur in l.iiij. C. de prob. & l. fi. C. eo. ti. Tu tñ secũdũ Bar. potes sic latius distinguere: quædã sunt in quibus sufficit sic esse famam, & tunc fama facit in his plenã probationẽ: vt in l. Barbarius. ff. de of. præt. l.j. C. de test. & in l. arbiter. C. de sen. & in l.iij C. ad Mace. quædã sunt in quibus requiritur veritatẽ sic esse, & in hoc distingue, nã quædã sunt in quibus fama habetur pro veritate, & tũc sufficit probatio famæ: vt in l.j. §.j. ff. de flu. & l. Labeo. ff. de sup. lega. & l. cũ de Lanionis. §. asinã ff. de fun. instr. & inst. leg. quædã sunt in quibus ipsa fama nõ habetur pro veritate, & tunc aut hęc fama probatur ex nuda voce populi, nõ coadiuuata iustus præsumptionibus, & tũc valet solũ confirmare alias probationes: vt in d. §. eiusdẽ. cum glo. sua. quia talis fama põt dici vana vox populi: vt l. de curionũ. C. de pœnis. aut fama probatur & fundatur super iustis causis & prę sumptionibus, & tũc in causis breuioribus, & minimis facit plenã probationẽ: vt in auth. nisi breuiores. C. de sen. ex breuicul. reci. & sic intelligi debet gl. in l. vbi adhuc. C. de iur. do. cũ fi. In causis aũt grauibus & maioribus regu lariter nõ facit plenã probationẽ, licet qñque transferat onus probãdi in aduersariũ: puta si fama constituit aliquẽ in possessionẽ alicuius seruitutis, vel libertatis, vel alterius qualitatis: vt in l. si pater. C. ne de sta. defun. & l.j. §. fi seruus. C. si ser. contra li. ad
11 dec. li.x. † Sed an talis fama faciat semiplenam probationẽ, vel nõ, multũ attendi debet quæ, & quales sint p̃sumptiones illæ super quibus fundatur fama, vt secũdũ eas dicat fama plenior, vel debilior, & faceret qñq; semiplenã probationẽ. & ita intelligi debet gl. & Dy. in l. excusantur. §.j. ff. de excus. tuto. & cu. & d.l.iij. §. eiusdem per quæ põt colligi, an fama sit sufficiẽs indiciũ ad torturã: de quo dic, vt no. per Gã. in tit. de fama. & per Bart. in d. §. tormenta. & in l. sanctio legũ. ff. de pe. vnus tñ testis omni exceptione maior, q deponat de visu est p se sufficiens indiciũ ad torturã: & no. idẽ Bart. in l.j. §. idẽ Cornel. & in l. vnius. in §. iudex. & l. maritus. ff. de quæstio.

Forma excipiendi contra positiones.

CORAM vobis suprascripto domino Vicario comparet, & se præsentat, suprascriptus Ioan. nomine & occasione certarum assertarum positionũ eidẽ ex vestri pte transmissarũ ad in-

ſtãtiã,& petitione ſupraſcripti Simo.procuratoris, & ꝓcuratorio nomine ſuprà ſcripti An.& ꝓ ipſum dicto nomine coram vobis in iudicio productarum in cauſa, & quæſtione prædicta, ſimul inter ipſas partes vertente,ac etiam nomine,& occaſione termini d.Io.per vos aſsignati ad reſpondendũ dictis aſſertis poſitionibus,& nomine,& occaſione omnium,& ſingulorũ contentorũ in eis,ad quos relatio habeatur,dicens,& excipiendo proponens d.Io. ſaluis manẽtibus alijs ſuis exceptionibus per eũ hactenus propoſitis,& oppoſitis,à quibus diſcedere nõ intẽdit.Sed pro replicatis haberi vult prædictas aſſertas poſitiones & omnia,& ſingula in eis cõtẽta fuiſſe,& eſſe nullas,& nulla,& non fuiſſe,nec eſſe admittẽdas,nec admitti debere.ſed penitus,& ommino reijciẽdas,maximè rationibus,& cauſis infrà ſcriptis.Primò quia lapſa ſunt tẽpora probatoria à iure,& forma ſtatutorũ limitata,vnde quę nõ ſunt probabilia, non ſunt ponibilia.Item quia ſunt vagæ,incertæ,dubiæ,generales, obſcuræ, impoſsibiles,ſibijpſis cõtrariæ,multiplices,captioſæ, detegentes periuriũ,ac ad periurium inducentes,impertinẽtes,& in facto alieno necnon & potius in iure exiſtentes,quàm in facto,ſuperfluæ inſuper, ac negatiuæ, alijsq; multifarijs vitijs circõuolutæ,ſicq; merito de iure non eſt eis nullatenus reſpondendum, petens idem Io.ante omnia declarari per d.Simo.ac diuidi poſitiones antedictas,ac etiam per vos interloqui, quibus ex eis de iure reſpondendum, & an quæ fuerint & ſint admittendæ.qua declaratiõe facta,offert ex nunc d.Io.ſeparatum ipſis reſpõdere, prout iuſſeritis ordinandum. Veruntamen ſi & inquantum alio non exceptuato,idem Ioã.arctetur à iure eis reſpondere ſaluis ſemper prædictis,& ſaluo iure impertinentium, & non admittendarum, & idem Io.ipſis, & cuilibet earum ſub eius calumniæ iuramento dicit,& reſpõdet.prout infrà. Et primò primæ poſitioni in ordine quæ incipit, & publica vox,& fama &c.cum alijs duabus ſequentibus, reſpondet,ꝙ non credit:vltimæ verò poſitioni, quæ incipit.Item quòd de prædictis &c.reſpondet quod de confeſsis credit,de negatis non credit.

EPITOME.

1 *Poſitiones ſunt fiende coram illo iudicio coram quo ſunt productæ.*

1 CORAM vobis.† Reſponſiones fiendæ ſunt coram illo eodem iudice,coram quo productæ ſunt poſitiones,ne cauſæ cõtinentia diuidatur:vt l.nulli.C.de iudi.facit quod no.in d.l.ij.§.j. C.de iura.cal.& in capi.j.& ij.de confeſ.lib.vj.& per aliquos in l.vbicunque.ff.de interro.actio.facit etiã l.j.ff.de qui.reb.ad eundem iud.ea.cum ſimil.

EPITOME.

1 *An ſufficiat mittere ad domum poſitiones, ad hoc vt habeantur pro confeſsis?*

1 EIDEM Tranſmiſſarum.† Aduerte,quia iſta tranſmiſsio ad domum non ſufficit de iure cõmuni,ſed requiritur quòd pars ſit præſens in iudicio,& per iudicem perſonaliter iubeatur,& admoneatur,ac interrogetur reſpondere ipſis poſitionibus:alioquin nõ reputaretur cõtumax in non reſpondendo,nec poſſent poſitiones haberi pro confeſsis.vt habetur in c.j.& ij.de confeſ.li.vj.Sed ex forma ſtatutorũ,& decretorũ Lõbardię, prouiſum eſt quod ſufficiat poſitiões ipſas trãſmitti ad domũ, & ſi nõ reſpõderit,habeatur pro cõfeſſis,quod ideo repertum eſt,quia plerunque latitabant,nec perſonaliter in iudicio comparebant.Et idem dicendum in interrogationibus,quæ plerunque fiunt in iudicio:vt in l.de ętate.§.qui tacuit.ff.de inter.ac.&c.

DICENS Et excipiendo proponens.Bona cautela eſt ante reſponſionem pręmittere exceptiones,& proteſtationes de quibus hîc, nã ſimpliciter reſpondendo ſibi præiudicaret in iure ſuo:vt aliàs dictum eſt,& curare quòd ſuper eis iudex interloquatur:vt infrà dicetur.nota bene.

EPITOME.

1 *Qui non admittitur ad probandum ratione lapſus temporis probationis,nec admittitur ad ponendum.*

2 *Si quis velit poſt terminum reſpondere poſitionibus & ſic moram purgare,an audiatur,item ſi quis velit poſt tempus ponere.*

1 PRIMO Quia lapſa ſunt tempora &c.† Iſta eſt bona allegatio,& cauſa ſufficiens ad reijciendũ has poſitiones,quia qui nõ admittitur ad probandũ,nõ debet etiã admitti ad ponendũ,vel capitulandũ:vt no.per Cyn.in l.in cõtractibus.§.illo.C. de nõ nume.pec.& not.per gl.in d.c ij.de confeſ.Ad quod etiã facit l.cõfeſsiõibus.ff.de inter.ac.& quod no per Dy.in c.indultũ.de reg.iur.lib.vj.& per Cy. in l.iudices.C.de iu.& per gl.& doc.in c.paſtoralis. de exce.† Sed hic inſurgit dubium,an in eo caſu quo quis teneatur poſitionibus reſpondere infra certũ terminũ,& nõ reſpõdeat, admittatur purgatio morę,vt ſic poſt terminũ quis audiatur volẽs poſitiõibus reſpõdere,vel poſitiones producere? Et videtur qđ ſic,quia in actibus iudicialibus admittitur purgatio moræ:vt in l.& ſi poſt tres.ff.ſi quis cau.& etiã in extraiudicialibus:vt plenè no.in l.magnam. C.de cõtrah.& cõmit.ſtip.& l.ſi iſula.ff.de ver.obl. Dic breuiter quod ad reſpondẽdũ poſitionibus,nõ admittitur purgatio moræ poſt lapſum termini,vt determinat gl.in ſimili in c.cupiẽtes.ſuper ver.expectari.de ele.lib.vj.& Inn.in c.cũ in tua.extrà q ma. ac.poſſ.& ꝓ Bal.in l.ſi quis inſtituatur ff.de hęre.inſti.& in authẽ.ad hæc.C.de vſu.quod etiã ſequitur Bar.in l.qui ob rem.ff.de cõdi.inde.Ang.in d.l.& ſi poſt tres.Et huius eſt ratio,quia quando in diſpoſitione ineſt dies & pœna,non admittitur purgatio moræ:vt in l.traiectitia.§.de illo.ff.de ac.& ob. vnde cũ hæc ſit dies.ſ.reſponſionis fiendę,ſitq; pœna,qa habebitur ꝓ cõfeſſo,ideo &c de quo verbo,ꝓ cõfeſſo, fit mẽtio in l.cõſiliarios.C.de aſſe.& do.& in l.

in l in fisci caufis.ff.de iur.fis.ad faciendum autem, seu producendum positiones,vel capitula post terminum,an admittatur moræ purgatio, recurritur ad ea quæ no.in d.c.pastoralis.& per Cy.in l.exceptionem.C.de proba.& per Dy.in d.c.indultum.& Bar.& doct.in d.l.& si post tres.& in l.minor omis sam.ff.de mino.

ITEM QVIA sunt vagæ. Appellantur autē vagæ,quando in se continent varietatem, sicut dicitur de teste.ar.l.qui falsa.ff.de testib.& in l. eos.ff.ad leg.Cor.de fal.& l.j.C.de furt.vnde taliter ponens,vt varius, & contrarius repellitur:vt in d.l. j.facit l.nonnunquàm.ff.de colla.bono.

EPITOME.

1 *Incertitudo exosa legislatori.*
2 *Positio incerta quando dicatur.*

1 INCERTAE.† Incertitudo est exosa legislatori, siue in iudicijs:vt l.iij.C.de sen.quæ sine cer.quātita.& in §.curare.Insti.de ac.l.quid tamen.§.j.ff. de arb.facit l.in summa.in princ.& l.ait prætor.§.fi. de re iudic.& l Pompo.si frumentum.in fi.ff.de rei vendi.siue in legatis, & vltimis voluntatibus:vt l. duo sunt Titij.ff.de test.tut.l.quæsitum.§.si quis eo. ff.de fun.instr.& ibi no.per gl.& in l.si quis de pluribus.ff.de reb.dub.& l.si fuerint.in prin.co.tit.siue in contractibus:vt l.inter stipulantē.§.si stichum.ff. de verb.oblig.& in l.cum duo.ff.de in diem adie.cū
2 si.ibi not.† Potest autem dici tunc incerta, quando eius nō capitur intellectus,vel quia sub alternatione cōcepta.ar.in l.prætor edixit.in princ ff.de iniur. & in §.quod autem.& in l.vbi autem non apparet. in prin.& in §.qui illud.ff.de verb.obli. Debet ergo positio esse certa,& eodem modo responsio:vt in l. certum.in prin.ff.de confes.& no.per glos.in d.c.ij. §.præterea.de test.lib.vj.& hæc procedunt quando fit positio alternatiua,sup eo de quo processit obligatio simpliciter. vbi autem procederet obligatio alternatiua,posset fieri alternatiuè,quia qua forma sunt in obligatione,pariformiter possunt deduci in positione,& petitione:vt not.Inno.in c.ex parte.de rescrip.facit l.illud.ff.de constitu.pecu.& Institu.de act.§. huic &c.

DVBIAE. Hoc idem importat, quod suprà proximè dictum est,quādo sunt incertæ,ideò dic vt ibi.

EPITOME.

1 *Quæ generalitas admittatur.*

GENERALES.Dicitur ergo generalis, quādo potest se habere ad plura,& diuersa.arg.in l. Titia.j.respon.ff.de leg.ij.& quod no.in l.legato generaliter.ff.de leg.j.ficque redduntur obscu re.arg.in l.ita fidei.in prin.ff.de iu.fis.& per consequens nō sunt admittendæ,sicut de incertis proximè dictū est. Et prædicta intelligo quando generalitas
1 illa fundatur super genere generalissimo,†vel subalterno,quod habet fines limitatos, hominis destinatione:vt fundus:vt traditur in l.quod in rerum. §.j.ff.de le.j.Secus autem si fundatur super genere subalterno, quod habet fines limitatos natura,vel facto hominis:vt domus,quia tunc cum teneat obligatio,tenebit etiam positio. per regu.suprà traditam.Quæ sunt probabilia.&c.

OBSCVRAE.Est autem obscura positio,cum eius nō recipiatur sanus,nec perfectus intellectus.vt iiij. di.c.erit autē lex.& in c.de muliere. de spon.& ideò respuēdæ sunt.de generali, & in certa proximè dictum est,nam claritas est amica legis.vt in auth.de test.imperfec.in prin.

EPITOME.

1 *Impossibile quot modis sumatur.*

1 IMPOSSIBILES.† Sciendum est qđ aliquid dicitur impossibile altero de tribus modis, videlicet a natura,facto, & iure:vt notatur, & habetur in l.j.ff.& C.de cōdi.insti.& Inst.de inut.sti §.impossibilis.exēplū de impossibili de natura,vt ver.gratia,Digito cœlū tāgere,& simi.de iure autem dicitur impossibile,vt duas eodē tēpore habere vxores,vel soro rem in vxorē accipere,& similia iure prohibita:vt l.cōditiones cōtra edicta.ff.de cōd.insti.de facto aūt reputatur impossibile,vt dare montē aureum,& simi.vnde talibus nō est respondendū:vt probatur in l.cōfessionibus.in fin.& in l.seq.ff.de inter.ac.

a *Contraria. Adde q in causa appellationis possunt fieri capitula cōtraria. scilicet secunda per modum correctionis, ita Oldr.in consilio .cclxxx.in fi. alleg.l. creditor §.iussus.de app. & Inno.in c.fi.de confess.Cur.*

SIBIIPSIS Contrariæ.Hic diligēter est aduertēdū in forma positionū,& responsionū,ne quis sit sibi cōtrarius propter periculū periurij.vt d.c.ij.§.præterea.de testi. nam contrarij sibijpsis solēt à iudiciorum limine repelli:vt l j.C.de fur.cū ibi not.vno autē singulari casu ponens,
2 vel respondens contraria [a] suo iure priuatur, nisi causa legitima excusationem prębeat.vt traditur in c.cū in positionibus.de iureiur.in vj.& facit l.vt debitum.& quod ibi no.per glo. & doc.C.de hære actio.

MVLTIPLICES. Appellatur aūt positio multiplex,quā do plura separata cōtineret in seipsa,verbi gratia,pono q vēdidisti pretio tali,quodque ipsum pretium recepisti &c.nam vna pars pōt esse vera,scilicet quòd vendidisti,& reliqua falsa,quòd pretium recepisti,& sic de simi.Non est ergo ei respōdē-

dum,sed poterit respondens diuidere eam per partes,& vnam confiteri,aliam verò negare:vt tangitur in l si is qui ducenta.§.vtrùm.ff.de reb.dub & in d.c.ij.de confes.lib.vj.& infrà dicam &c.

CAPTIOSAE. Ideò secundùm aliquos sic appellantur,quia earum forma ita concepta est,ꝙ quouismodo respõdeatur affirmatiuè, vel negatiuè,respondens capitur, & cauillatur, & periurium,aut infamiã incurrit:vt habetur,& not. in l.qui iurasse.§.si pater ff.de iureiurand.facit l.ea quæ.ff.de reg.iur.& not.per glos.in c.ij per Bart.in l. Marcellus.ff. rerum amota.his enim non est respondendum &c.

DEI EGENTES periurium. Hîc est sciendũ, quòd aliquãdo positio talis est,ꝙ per respõsionem ad illam detegitur periurium respondentis. Exemplum patet in d.l.qui iurasse.§.si pater.ff.de iureiur.& l.fi.in fi.C.de epis.& cler.aliquãdo positio est talis,quæ inducit periurium, vt puta, si fiat super facto,de quo respondens est incertus, vnde non tenetur tunc respondere.arg.l.scimus.§. similiq́ue modo.& §.finautem.C.de iure deliberan. & in l.fin.C.de condi.inde.& in l.is qui.§.si quis.de acqui.hære.& l.cùm quid §.pe.& fi.ff.eo. Quid autem dices,an hęres cogetur respondere,si fuit tacitè rogatus restituere incapaci? Videtur quòd non, quia sic detegi posset eius turpitudo,ergo &c.arg. prædictorum iurium. In contrarium determinat Bart.in l.fi.ff.de his quib.vt indign.Et idem dicit in eo,qui interrogatur, an desierit dolo possidere.dic vt ibi.Sed contra eius sententiam multùm facit,ꝙ quis non tenetur respondere positioni,vel interrogationi,an sit vsurarius, vt determinat Innoc.in c. dudum.el ij.de elect.Archi.l.dist.ex can.pœnitentibus.& Ioã.And.in nouel.super d.capitu.de confess. & Bald.in l.secunda.§.quod obseruari.de iuramen. calum.de quo nota.per Bartol.in d.l.Marcellus.ff. rerum amotarum.

IMPERTINENTES. Illæ autem positiones dicuntur impertinentes, quæ ita se habent, quòd etiam confessatæ non releuant ponentem,verbi gratia,Si res sit petita iure dominij in libello, & fiat positio quòd Caius commodauit æquum Sempronio,& simi.tales enim positiones non admittuntur: quia vt dictum est, probatio quæ non releuat, respuitur à iure,tum quia grauamen affert expensarum inutiliter, tum quia superfluis non vtimur: vt traditur in c.dilecti.extrà de except.& per gloss.in l.fin.C.si per vim, vel alio modo.& in l.ad probationem.C. de probatio.& l.si quis libertatem.§.final.ff.de petitio.hæred.& in l.quoties.§.finali.ff.de noxalib.& in l.qui iurasse.§.penultima. ff.de iureiurand.& in l.tertia.ff.ad exhibend.& per Cyn.in l.non hoc.C. vnde cogna.

ET IN facto alieno. Factum autem alienum dicitur,quod respicit factum extranei, & non respondentis,verbi gratia,Pono ꝙ Titius fuit filius Petri,vel eius adiuit hęreditatem, & simil.his enim non tenetur,quis respondere.vt in l.si fine.§. primo.ff.de interr.act.quia ignorantia est tolerabilis, & excusabilis in his.vt l.fina.ff.pro suo.& not. in dicto capit.ij.

EPITOME.

1 *Positioni iuris non est respondendum.*
2 *Quid sit positio iuris?*
3 *Positioni fundatæ super consuetudine, vel iure municipali,an sit respondendum.*

1 POTIVS in iure quàm in facto.† Scire debes quòd positioni iuris non est respondendum, vt no.per Bart.in l. ornamentorum.ff.de auro & argen.lega. Est autem positio iuris,verbi gratia,pono quòd minor xiiij.anno. † non potest facere testamentum:vel pono, quòd fideiussor non obligatur sine stipulatione,& simi.vnde si talibus non respondetur,nec etiã admitti debent,quia ius est certum:vt l.ij.ff.de iur.& fac.igno.& apud omnes debet esse notum:vt l.leges.C.de legib.ideò &c.

3 † Quid autem si positio fiat super iure non scripto,puta,consuetudine:vt si pono ꝙ cõsuetudo est in ciuitate Papiæ,vel Mediolani de tali facto, vel si fiat,positio super iure municipali,vt quia dico quòd statutus ciuitatis cauetur,quòd quicunque sic fecerit,vel sic,an huiusmodi positionibus debeat respõderi? Videtur quòd non:quia consuetudo, & statuta appellantur iura:vt in l.de quibus. ff. de legib.& l.cùm de consuetudine.cum similib.eo.titul.facit.l. omnes populi.ff.de iustitia & iure.& in §.constat. Insti.de iur.natu.gen.& ciuil.Breuiter sic potest distingui,aut illa consuetudo,vel statutum est in loco, in quo forum sortitur is, contra quem ponitur, & tunc non tenetur respõdere, quia quo ad ipsum ius est notum,& certum, sicut aliud ius scriptum commune.Aut illa consuetudo, vel statutum est in alio loco,& tũc quia incertum est, nec manifesta potest de eo fieri positio,debebit probari debito modo.vt not.Barto.in l.j.in prin.ff.de oper.noui nuntia.& l. inciuile.ff.de legi.facit c.j.de constit.lib.vj & ibi no.

SVPERFLVE. Dicitur autem superflua positio, quando bis,vel pluries idem repetitur, & sic superfluitas intercedit,quæ iuri est odiosa:vt l.final.in fine.C.de preci.imperato.offe.l.ampliorem.§.in refutatorijs.C.de appell.& in l.hæc stipulatio.§. diuus. vt legat.nomi.caueat.& l.is à quo.§.fina.vt in poss. leg.& l.non cogendum. §.Sabinus. ff.de procurat. cum similibus.

EPITOME.

1 *Positio negatiua hodie admittitur.*

1 ACE NEGATIVAE. † Sciendum est ꝙ olim fuit ingens disputatio,an positioni negatiuæ sit respondendũ.& vide vt plenè not.Cyn. & alijs sequaces in l.in contractibus.§. illo.C.de non nume.pecu.& in l.ij.§.quod obseruari.C.de iur.cal. quæ disputatio, & altercatio hodie est sublata per tex.in c.j.de confes.in vj.vbi decisum est debere responderi.

sponderi.& ex hoc sequitur quòd hodie superfluum est quòd apud aliquos practicatur,qui faciunt positionem habentem implicitam negatiuam per verba affirmatiua hoc modo, Ponit quòd fuit absque eo, quod Titius vendiderit talem librum.& similibus. Nam potest securè sic dicere.ponit quòd Titius nõ vendidit talem librum,& simil.&c.

EPITOME.

1 *Iudex tenetur super emergentibus in iudicio pronuntiare ne processus impediatur.*

2 *Quæ dicantur exceptiones emergentes,vel incidentes.*

1 PETENS ante omnia declarari.† Hæc requisitio est iuri consona,vt certus si respondens,ne præcipitetur in sua responsione, quod iudex prius interloquatur quibus si vel nõ sit respõdendũ tenetur enim super emergentibus in iudicio pronuntiare,ne processus impediatur:vt traditur & habetur in l.j.C.de ordin.iudi.& in l.quod iussit.ff.de re iudicat.& Innocenti.in c.cum inter R.seniorem extrà de elect.& Specul.in titul.de interro.act.pro quo facit l.liberum.§.fi.ff.de lib.cau.& quod not.in l.de qua re.ff.de iudic.veruntamen ex forma statutorum Lombardiæ,resecatæ sunt huiusmodi exceptiones & tenetur quis in termino præcisè respondere,saluo iure impertinentium,& non admittendarum in fine litis.† Quæ autem dicantur incidenter,vel emergentes exceptiones, plenè declaratur per gl.& docto.in d.l.quod iussit.& in d.l.j de ordi. iudic. Et aduerte summatim quòd illæ dicuntur emergentes,quæ habent originem nouam post iudicium inchoatum respicientes processum,vel falsi testis,vel procuratoris,vel dilationis non dandę,vel concedendæ. Incidentes autem sunt illæ,quæ habent causam vetustiorem respicientem merita negotij principalis non causæ processum,vt pacti de non petendo, & cæterę peremptoriæ,dic vt ibi, facta autem declaratione per iudicem,ponens eas quibus est respondendum,declarare debet si sunt obscuræ, vel diuidere si sunt multiplices,& pro tanto solent communiter ponentes,dicere in exordio positionũ quòd ex tunc ipsas diuidunt de particula in particulam:vt supradictum est,in proximo titulo,& not. per glo.in d.c.ij.de confes.lib.vj &c.

VERVNTAMEN Si & inquantum.Ista respõsio fit sub hac conditione, ne simpliciter respondendo sibi præiudicaret,si appareret non admittendas fuisse de iure,seu eis non fuisse respõdendum,quæ conditionali respõsio in vsum venit, propter prædicta statuta terrarum,quibus cautum est,vt respondeatur præcisè,saluo iure impertinentium &c.

2 SVB eius calumniæ Iuramento.[2]Præstatur autem hoc sacramentum per respondentem,sicut per ponentem:vt supradictum est,& habetur in d.§.quod obseruari.& §.sed qa.& extrà de iur.ca. c.j.cum seq.& quia iurare recusat priuatur iure suo vt ibi.& in d.l.ij.§.si actor.& in c.fi.extrà de iur.cal.

EPITOME.

1 *Repeti debet positio ad quam respondetur.*

2 *Si reus respondeat absente eo qui positionem facit,an*

2 *Calumniæ iuramento.Nota. quando petitur iurari de calumnia,si non iurant, habentur pro confessatis.l.j.§. sinautem reus.C.de iura.calũ.& procurator debet habere mandatum speciale ad iurandũ de calumnia.cassus est, & ibi docto.in fi.de iur.calũ.li.§j.& ponit Bar. in l.quis bona.§.si alienabi, an sufficiat speciale mandatum .ff. de dam.infect.quando requisitꝰ nõ iurat de calumnia habetur pro confesso, & perdit causam.d.§.sin autem. & est de substantia iudicij si petatur. ita Bart.in l.de pupillo.§. q opus. ff. de nous oper. nunt.Ia.de But.& Bal. in d. l. ij.§. sed quia & remur.secus si ratio petatur,& tibi quod habetur pro confesso,& perdit causam & ide Bald. in reperto. suo,sup Innocẽ.in cler. contumax. in ij. q. & elapsa instantia deperijt dicta pœna,ibi & de &c.*

in responsione quæratur ius absenti?

3 *Respondens ad positionem volens errorem suum reuocare,an audiatur?*

4 *Ex positione negata,nullum partes sumere possunt fundamentum.*

5 *Si statuto cauetur quod positioni,purè & simpliciter respondeatur , non sub cõditione,si respõdeatur ,si appareat in strumẽtũ,vel simile,an sit bene respõsũ.*

6 *Si stante prædicto statuto si respondeatur,non credit,& ponitur, an sit bene responsum?*

1 PRIMO quod publica vox & fama.† Nota inter hîc reperitur aliqua pars positionis. vt per hæc clarius demonstraretur,ad quam positionem responsio referatur.ar.in l. vt responsum.C de transact.& in l. diuus.ff.de re iudic.Sed pro huius declaratiõe quæritur de aliquibus.† Primò si reus respõdeat absente eo,qui positionem fecit,an in respõsione ius quæratur absenti?Dic secundum do. quòd aut iudex iussit eũ respondere, non obstante illius absentia,& tũc tenet responsio,& sibi absenti ius quæritur.ar.in l.j.§.qui iussu.ff.de his-qui no.infa.& l.ait prætor.in §.qui tamẽ. ff.de mino.& ff.q fal.tu.l.j.& ff.de aqua plu.arcẽ.l.quãquam.Aut iudex nõ iussit,sed sponte suo in termino respõdit,& tũc quo ad se tenet respõsio & imputet sibi ille:qui in termino nõ cõparuit,sed quo ad absentẽ nullũ ius sibi absenti quæritur.arg.in l.certum.§.si quis absente.ff.de confes.&

3 in l.fi.ff.de inter.ac.†Secundò quæritur,facta respõsione venit ipse respõdens die sequenti dicens se errasse, & vult eius responsionem reuocare,quæritur an sit audiendus ; dic breuiter quòd siue ipse per se responderit,siue procurator eius audiendus, est volẽs de errore suo probare.vt in l.de ętate.§.ex causa.& in §.Celsus.ff.de inter.act.veruntamen in modo probãdi errorem & differentia,an velit reuocare responsionẽ procuratoris,an propriã:vt plenè traditur in l.certũ. in §.sed an ipsos.& in l.nõ fatetur.ff. de confes.& plenè scripsi suprà circa formam interrogatio.in gloss.final.

4 Tertiò † quæritur an ex positione negata aliqua partium possit su-

a *Puto quòd sic. Sed aduerte quòd positio partis ratione nõ cerã nõ potest tamen tota negari, puta quis ponit de x. respõdens dicit sólũmodo quinquã, debet fieri de quinquã, non autem in totum negare. ita Bar. & An. in l. j. §. si stipulanti. ff. de ver. obl. Bar. in l. si quis cum totum. & facit ibi tex. de excepti. & reiudi. & facit l. qui solidũ. & ibi Barto. ff. de lega. ij. gloss. Innocen. & Gem. in ca. p̃sentiũ. de testi. li. vj. & ibi Ge. in xij. & in fi. col. dicit. quòd positio non est reiicienda, licet in ea contineantur plures articuli: sed iudex debet interrogare partẽ super quolibet. Et ideo reprehenduntur aduocati calumnioſi, qui dicunt quòd ratione ptis liceat totã negare secundũ Bar. & An. & ibi S. q etiã dicunt quòd ratione qualita, adiunctæ potest tota negari, puta quis ponit de decẽ purè, & reuera est debitum sub condtione, potest tota negari indistinctè. ita Bar. & Ang. in d. §. stipulanti. & respondendo quis positioni, cui non tenebatur sibi præiudicat Bald. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iura. calum.*

mere fundamentum? Dic breuiter secundum omnes doct. quòd non, cuius ratio est, quia cõfessio est actus iuris ciuilis sicut stipulatio: ideóque sicut ipsa stipulatio redditur inutilis, quãdo est defectus consensus in altera parte. vt l. j. ff. de ver. obliga. ita in hac confessione. Præterea in iudicijs quasi contrahitur. vt in l. iij. §. idẽ scribit. ff. de pec. vnde sicut in contractibus defectus cõsensus alterius parti efficit contractum nullum, vt l. sicut. C. de actio. & obligat. ita & quasi contractus. pro quo facit l. de ætate. §. qui interrogatus. ff. de interroga. action. quam opin. sequi. Bart. in l. post legatũ. ff. de his quib. vt indi. & Arch. in c. ij. de confes. libr. vj. & idem Bart. hoc affirmat in l. naturaliter. §. nihil commune. in iij. lectu. ff. de acquiren. poss. & in l. non vtique. ff. de exceptionib.

5 † Quartò quæro, pone statuto cauetur, quod quilibet teneatur respondere positionibus purè, & simpliciter &c. Deinde fecit actor positionem, quòd reus est sibi obligatus in decem per publicum instrumentum, vel ponit & iudex ipsum reũ condemnauit per sententiam in decẽ, cui positioni dicit, & respondet reus, quòd ipse credit si appareat instrumẽtum, vel put in instrumento cõtinetur, an sit sufficienter responsum? Bart. dicit quod non, in l. j. §. si quis simpliciter. ff. de verborum obligationib. & l. ij. ff. de vulg. & pupill. ad quod facit l. coiri. ff. pro soc. & l. inter stipulantẽ. in princ. ff. de verbor. obliga. † Quintò stante d. statuto, quæritur, quid si reus sic respõdeat, vt multi faciunt, non credit, vt ponitur, an sit sufficienter responsum? videtur quòd sic, ac si simpliciter dixisset non credit, quia ista sunt paria dicere non credit, vt ponitur, vel non credit quod ponitur. Constat autem sufficienter responderi, si dicatur non credit quod ponitur ergo pariformiter si dicatur non credit, vt ponitur nisi fortè dicatur quòd is qui respõdet non credit vt ponitur, quasi videatur aliquid tacitè credere ex his, quæ ponuntur, licet non in totum. Is verò qui dicit non credo quod ponitur, videtur in totum absolutè omnia negare. Quidam dicunt non valere responsum factum per illa verba, vt ponitur, licet valeat per relatiuum, quod ponitur. Cogita super hæc, quia non reperio perfectam doctrinam &c.

TERTIAE quæ incipit. Vides hîc quòd licitè potest vnam positionem negare, & aliã confiteri, sunt enim separato, & vna potest esse vera, & alia falsa. arg. in l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. de rebus dubijs. cum sua materia.

EPITOME.

1 *Vltimæ positioni data simplex responsio est referenda, tam ad confessata quàm negata.*

2 *Data simplex responsio ad vltimam non infertur, si respondens in antecedentibus dixisset se nihil scire.*

VLTIMAE positioni respondet: Nota formam huius responsionis quæ ad singula refertur. † Quid ergo si huic positioni data est simplex, & absoluta responsio, dicendo credit &c. & appareat in præcedentibus positionibus fore in aliquibus responsum credit, & in aliquibus non credit, an hæc responsio erit ad omnia referenda, tam a negata, quàm confessata? puto quòd sic. a nam licet negauerit aliqua esse vera secundum veritatem, potest tamen credere de his in contrarium esse vocem & famam, sicque ad omnia fieri debebit relatio. argumen. in l. si idem cum eodem. in fin. ff. de iurisdictione omnium iudicum & in l. talis scriptura. & 2 quod ibi nota. ff. de legatis primo. † Sed quid si in aliquibus positionibus antecedentibus dixit se nihil scire, postea respondit modo isto, an hæc responsio refertur ad omnia de quibus dixit se nihil scire? Speculat. in titulo de notor. crim. §. fama. versiculo primo. determinat quòd non, vt contrarietas, & repugnantia euitetur. quæ euitanda est inquantum potest. vt in c. cum tu. extrà de testibus. & not. in l. j. C. de fur. de fama autem supra sufficienter dictum est.

Forma capitulorum actoris.

CORAM VOBIS suprascripto domino vicario exhibet, & producit suprascriptus Simo, dicto procuratorio nomine infra scripta capitula contra, & aduersus suprascriptũ Io. in & sup causa, & quęstione antedicta simul inter ipsas ptes vertẽte, ad verificationẽ, & probationẽ iuris sui, & hoc in pasibus, & articulis concernẽtibus fauorem, & commodum dicti Simoni. dicto nomine, & facientibus contra domin. Ioann. & non aliter, nec alio modo, quæ omnia, & singula in pasibus antedictis eius fauorem concernentibus probare intendit. non tamen per hoc se astringere volens ad

lens ad omnia probanda,sed ea solùm,& sola quæ sibi d.nomine fuerint necessaria,& opportuna pro victoria obtinenda: saluo,reseruato eidem Simo.nomine quo suprà,omni iure,iterum & de nouo alia capitula producendi,& probandi,prout sibi expediens visum fuerit.Primò quòd publica vox,& fama fuit, & est, ac rei veritas se habuit, & habet quòd quondam Petr.de mo.tempore eius vitæ,& maximè de ann.curso.M.cccl.& antè,& post,vsq;. ad ann.cursum.M.ccclxxv.inclusiuè,continuè tenuit, & possedit pacifice,& quiete per se,vèl per alium eius nomine petiam vnam terrę cultæ perticarum centum,cui cohęret ab vna parte &c.spatio anno.x.xx.xxx.& xl.& prout testes dixerint & veritas apparebit pro sua,& tanquàm suam.Item quòd supra scriptus Petr.d.petiam terrę vendidit & tradidit de anno curso.M.ccclxxvj. suprascripto Andrino pretio flore.c. Quod quidè pretium, tunc dictus Petr.fuit confessus habuisse,& recepisse, prout constat publico instrumento tradito per Tho.notarium publicum.Papiēn. Item quòd d.An.à tempore dictę venditionis citra continuò tenuit,& possedit pacificè,& quietè suprascriptam petiam terræ pro sua,& tanquam suam,per se,vel alios eius nomine,spatio annor.x.xx.xxx.& plurium,fructus, redditus,ac prouentus ex ipsa petia terræ percipiendo,colligendo, & habendo sic,vel aliter,prout testes dixerint:& veritas apparebit.

EPITOME.

1 *In casu quando negantur positiones expedit illas per testes, vel instrumenta probare.*
2 *Capitula differunt à positionibus in forma.*
3 *Positionibus respondetur à parte,capitulis verò contradicitur, & opponitur.*
4 *Producens capitula,omnia in eis contenta confitetur, producens autem positiones non confitetur,nisi quatenus eas pars fateatur.*
5 *Super quibus sint testes interrogandi, quando super capitulis inducuntur?*
6 *Super quibus sint formanda capitula?*
7 *Nulla dilatione statuta ălege, vel iudice, an probatio facta dilatione non præcedente valeat?*

1 CORAM vobis.† Ad euidentiam est sciendum quòd plerunq; contingit in detrimentum tamen animarū suarum positiones negari,propter quòd expedit illas, vel per testes,vel per instrumēta probari,quia parti nō creditur sine extrinseca probatiōe.vt inj.q.iij.can.si testes,§.omnibus &quęst.iiij.can nullus.& in l omnibus.C.de testib.& quia testes examinandi sunt super capitu-
2 lis,[a] quæ apud aliquos appellantur articuli,vt traditur in c.ij de testi.lib.vj.Ideò ipsa capitula producūtur:quāquam aliqñ positiones in capitula conuertantur tempore quo illas producunt,posteaque super negatis positionibus testes examinari faciunt: quod tam de iure, quā de consuetudine fieri potest. Debet tamen iudex interrogatoria q̄ fiunt à parte,contra quam producūtur prius limitare, & superflua abijcere.vt in d.capi.ij.§.præterea.in fin. de testib.libr.vj.& ibi per Ioan.And. & Specu.in titu.de testi.§.iam de interrogatorijs.

2 † Nunc autem quęritur quid differunt capitula à positionibus?Respondeo,quod primò differunt in forma. vt patet ex prædictis, & ex eis quæ traduntur in titulo,præceden.

3 † Secundò differunt, quia positionibus respondetur à parte,sed capitulis non, sed eis contradicitur, & opponitur. *a Super capitulis. Adde, & vide Alex.de Imola. in l. si duo. §. idē Iulianus.el ij.ff. de iureiurā. vbi tenet quod etiam sine capitulis possunt testes examinari, & q̄ productio c. non sit necessaria. Fran. Cur.*

4 † Tertio,quia pars quę producit capitula, videtur simpliciter confiteri [b] omnia in eis contenta.vt l.cum precum.C.de liberal.cauſ.Ille autem qui producit positiones,videtur illas confiteri conditionaliter videlicet, si aduersarius eas fateatur,vt proximè dictum est in præced.titul.conueniunt tamen in hoc,quia super omnibus de calumnia iuratur. vt in l.secunda. §. sed quia.C.de iura.calum.& in ca.ij. eod.titu.libr.vj. *b Confiteri. Adde Barba.in consi. iij. col. xiij. & vide Ale. tenentē contrariū. in consilio lxx.viij. col. & in ij.&c.*

5 † Deinde quęritur super, & de quibus sunt interrogādi testes, cùm super capitulis inducuntur ? Respōdeo quod testis in ratione sui testimonij debet dicere illud quod scit se nosce-
c re per aliquem sensum [c] corporeum, videlicet per visum,aut auditum, aut per tactum,seu gustum, seu odoratum,prout facti negotij qualitas exigit, seu requirit.vnde si sit dubium super vino,an sit bonum, vel malū, vel acidum,&c.debet testis dicere q̄ gustauit, & inconuenienter diceret quod vidit, quia non per visum, sed per gustum percipitur bonitas vini, & sic de alijs,secundum ea quæ not. per Cyn.& glo.in l.testium.C.de testi.& per Inno.in c.cùm causam.extrà de testi. *c Per aliquē sensum. Ad de latè Ale xā.l j.col.& ff si cer.pe. Fran.Curt.*

6 † Item quæritur super quibus formanda sunt capitula ? Respondeo q̄ super his quę pertinent ad verificandum,& ad probandum ius actoris in sua petitione deductum, vel defensiones rei,nam capitula quæ non pertinent ad prædicta, tanquam impertinentia repelluntur.vt no in l.ad probationem.C de proba.& l.finali.C.si per vim,vel alio modo & l.si quis libertatem in fi.ff de peti.hęredit.cum sim.no.tit.præce.

7 †Et no.quod probatiōes sunt sien-

dæ in termino per iudicē,vel legem assignato:vt not in capit.pastoralis.extrà de exceptiō.& l.exceptionem.C.de probationi. Quid igitur si nulla sit dilatio per iudicem,vel statutum assignato.an probatio facta nō præcedente dilatione valeat? Specu. dicit quòd fic.in ti.de dila.§.videndum.in ver.vtrū quam opinie.sequitur Bar.& Iac.de Are.in l.in crimen.ff.ad legem Iul.de adul.& ibi probatur, & in l.vnius.§.cogniturum.ff.de quæstio.

PRIMO Quòd publica vox & fama. Meritò fit istud capitulum,vt eo probato liqueat de iure venditoris,& per consequens appareat quòd emptor causam habeat à bonę fidei possessore,quia multùm vtile propter ea quæ not.in authent.malæ fidei.C.de long.temp.præscript.& per Dy.in regu. possessor malæ fidei lib.vj.est enim eo in iure tuendus ipse venditione facta, quo fuerat tuendus venditor venditione non facta.vt l.emptori.C.de euictio.& l.emptori ff.de hæred.vel actio.vendit.cum similibus ibi notatis.

CONTINVE Tenuit & possedit. Hîc quæritur qualiter probetur continua possessio? Dic quòd varijs modis,sed facilius probatur hoc modo,videlicet ante venditionem,& tempore venditionis possidebat, nam extremitatibus probatis, præsumitur quòd tempore medio possederit, & hoc in eo qui desijt possidere,vt est venditor. In illo autem qui de præsenti possidet, & asserit se possidere,sufficit probare se retro possedisse aliquando, nam illa præterita possessio præsumitur hucusque continuata,secundùm determinationem Cyn.in l. super longi.C.de præscr.long tempo. & Barto.in l. Celsus.ff.de vsuca.& vide quod scripsi suprà,in forma responsionis factæ per reum in libello,in gloss. super verbo,præscri.&c.

CVI cohæret. Qualiter probentur confinia cohærentia,dixi suprà in primo libello,in gl. super ver.cui cohæret.facit quod not.glos.in c.si papa.extrà de priuil.lib.vj.

SPATIO Annorum xxx. Ex hoc apparet q̄ per longuæuam præscriptionem factus est dominus vtiliter, & sic potuit tale dominium in emptorem transferre.vt l.clauibus.ff.de contrahē. empt.& vide quod scripsi supra in tit.de forma posi n glo.quæ inci.hæc est octaua positio.

EPITOME.

1 *Titulus pro suo,habet annexam iustam causam.*
2 *Stante statuto quòd ex possessione præsumatur dominium,probans possessionem de præterito,an praiudicet ei qui possidet præsenti?*
3 *An qui possidet de præsenti stante dicto statuto ex eius fictione habeat rei vendicationem.*
4 *Cùm quæritur de dominio per modum agendi,sola possessionis probatio non sufficit.*
5 *Qualiter consulatur ei qui allegat solam possessionem antiquam,ad eam recuperandam?*

1 PRO Sua & tanquam sua. † Aduerte q̄ titulus pro suo est iustus titulus, cum habeat annexam iustam causam, videlicet emptionis per ipsum Au..factæ de ipsa petia terræ.vt l j ff.pro suo.& C. eo.titu.l j.& hoc potuit legitimè præscribere.

2 † Sed hîc quæro de quotidiana quæstio ecce statuto cauetur quòd ex possessione præsumatur dominium,agit emptor qui aliquo casu cecidit à possessione sua contra possessorem, rei vendicatione, vel publiciana,dicendo ipsam rem ad ipsum pertinere iure dominij,vel quasi,& ad huius rei probationem producit testes, & instrumenta, per quæ probat quòd ipsam rem,tam ipse emptor,quàm venditor tenuit,& possedit pro sua,& tanquàm suam spacio longi temporis.quæritur an ex hoc sit fundata intentio ipsius agentis?& eadē quæstio fieri potest in eius hærede qui cecidit à possessione. Et arguendo ad partes summariè videtur dicendum quòd non: quoniam possessor de præsenti fictione statuti præsumitur dominus:cum ipsi congruant verba statuti ipsius.ergo & statutum:argu.l.si verò.§.de viro.ff. solnto matrim.& l.adigere.§.quamuis.ff.de iure patronatus.vnde duo nō possunt præsumi domini in. solidum per eandem l.videlicet præsens & possessor antiquus.arg.in l.iij.§.ex pluribus.ff.de acquir. possession.& l.si vt certo.§.si duobus vehiculum.ff. cōmod.& amplius,quia in pari causa possessoris potior esse debet causa præsentis possessoris,quàm antiqui.argu.in l.siue autem.§.si duobus.in fi.ff.de public.& l.si non dominus.ff.qui potio.in pig.ha.& l. debitor.ff.de pig.Cum enim causa præsumpti dominij sit ipsa possessio de præsenti,ea cessante,cessare debet & ista præsumptio.argumē.l.generaliter.C.de episco.& cler.in l.cùm tale §.falsam. ff.de conditio.& demonstrat.cum simili.In contrarium videtur dicendum, cuius causa præmittendum est, quòd tantùm quo ad iuris effectum operatur fictio quantum veritas vt l si filius.ff.si cert.petat.& in l. lege Cornel.ff.de testamen.& l.si is qui pro empto re.ff.de vsuca.cum simil.ibi notatis.

3 † Ex hoc si infertur quòd qua ratione si hic emptor, vel hęres antequam cecidisset à possessione fuisset verè dominus,si caderet à possessione,posset agere rei vendicatione,ita & tunc propter fictionem statuti, qua præsumitur dominus fuisse, nam cum tempore quo possidebat,erat in eo præsumptum dominium,quod tantùm operatur,quantùm verùm, non potuit sine facto & culpa sui eo priuari.iuxta regulam iuris in l.id quod nostrum. ff.de regulis iuris.& in l.cùm mandati.C. manda. & lege final.C.de pactis.Nec verisimile censetur quòd lex, quæ semel contulit suum beneficium primo possidenti, velit ab eo auferre, & conferre secundo.argument.in l.assiduis.§.except. C.qui potio.in pign.habeant.Et pro hac parte facit quod alibi dicitur de duobus contendentibus de possessione, quę defertur illi, qui probat de antiquiori, vt traditur in capitu.licet.extrà de probatio in l. prima.C.vti possid.& quod etiam dicitur de duobus emptoribus,quorum ille præfertur,qui primò

posse

possedit illam, vt in l. quoties duobus. C. de rei vendic. cum simi. & hæc pars est æquior, & practi-
4 catur. Circumscripto † autem statuto non puta. rem de iure communi sufficere probari de antiquiori possessione, nisi esset legitimè præscripta, maximè spatio temporis, cuius initij memoria non extitit in contrarium, vt dixi, super forma positionum. in glos. quæ incipit, hæc est tertia positio &c. vel ex vero & putatiuo titulo, iuxta materiam l. Celsus. ff. de vsuc. & l. hominem. & l. fin. ff. pro suo. Nam cùm de dominio quæritur per modum agendi, sola possessionis probatio non sufficit, sed de dominio, vel quasi probari debet per modos traditos in §. per traditionem. & in §. singulorum. Insti. de rerum diuisio. & ff. de acquirend. rerum domin. l. ij. & iij. cum simil. Si autem de dominio, vel quasi quæreretur per modum excipiendi, tunc possessio de præsenti induceret præsumptionem dominij in ipso possessore, & teneretur aduersarius contrarium probare. vt traditur per gloss. & Bartol. in l. euidam in suo. ff. de condi. insti. & vide not. per eum in l. ita vt si fur ff. commoda. & per Spe. in titul. de loca. versic. ij. vide Cyn. in l. cùm res. & in l. ij. C. de
5 probatio. & in l. j. C. vbi causa status. † Quæret aliquis qualiter consulendum sit ei, qui simpliciter allegat possessionem antiquam ad ipsam recuperandam, cùm non habeat titulum paratum, quia instrumenta sunt, vel perdita, vel testes non apparent? Breuiter sic potest responderi, multorũ dicta colligendo. Aliquando quis perdit possessionẽ rei nobilis, aliquando possessionem rei immobilis. Primo casu, aut res peruenit in alium possessorem, eius vitio mediante, aut sine eius vitio. Si peruenit vitiosè, tunc subdistingue, aut prior possessor habet ius in re, vt puta creditor, & tunc ei datur pro possessiõe sua recuperãda cõdictio certi. vt habetur & nota. in text. & glos. in l. & ideo §. Neratius. ff. de condi. furt. Aut nullum ius habet in re, & tunc, aut erat verus possessor, aut simpliciter detentator, vt cõmodatarius, si fuerat verus possessor, tunc habet triplex remedium, videlicet, condictionem triticariam, dum tamẽ nõ sit pecunia. vt in l. ij. ff. de condictio. tritica. & l. si coloni. C. de agric. & cen. li. xj. ac etiam condictionẽ indebiti: vt l. indebiti. §. sed si nummi. ff. de condi. indebit. Si autem erat simplex detentator, tunc habet actionem in factum, & officium iudicis. vt l. non tantum. in princip. ff. de peti. hære. & ibi not. glos. in l. manifestissimi. §. sed cùm in secunda. C. de furt, & per Cyn. in l. j. C. vbi de causa stat. & vide quod not. Barto. in l. rem quæ nobis. ff. de acquiren. pos. Pro re autem mobili recuperãda. nullum cõpetit interdictum, sed vel actio furti, vel vi bonorum raptorũ: vt no. per gl. in d. l. rẽ quæ nobis. licet pro ea defendẽda detur interdictũ vtrobi. l. j. ff. vtrobi. Vbi autem quis rei immobilis possessione priuatur sine vitio nomini possessoris, quia emit, vel successit, tunc dic, vt j. proxi. Secundo principali casu quando quis perdit possessionem rei immobili, tunc distingue, vt suprà, aut quis perdidit vitiosè, aut sine vitio. Primo casu, aut perdit vitio violentiæ, & habet interdictum vnde vi. l. prima & secunda. cum sequenti. ff. de vi & vi armata. & C. vnde vi. l. prima & secunda. cum similibus. & condictionem ex canone reintegranda. iij. quæstione prima. & alia remedia, de quibus scripsi infrà sub forma libelli, quo agit spoliatus. in glos. prima. vbi vide. aut perdidit vitio clandestinitatis, & habet interdictum quod vi, aut clam. vt ff. quod vi aut clam. l. j. cum seq. habet etiam condictionem ex l. meminerint. & l. si quis in tantam. & l. cum quærebatur. C. vnde vi. & condictionem ex d. canone reintegranda. Vbi autem perdidit sine vitio, dicunt quidam nullo remedio ad possessionem solam reuocandũ esse succursum, sed ad proprietatem solum fore agendum. Alij sunt qui dicunt succurrendum ad possessionem condictione ex dicta l. si coloni. quã opi. sequitur glo. in dicta l. in ciuilem. C. de furt. Innocent. verò tenet, & gloss. cum eo. in capitu sæpè. de restitutio. spoliatorum. quòd succurratur condictione ex dicto canone reintegranda. cui opinio. dictum Bartol. repugnare videtur. l. siue autem. §. primo. ff. de public. Vnde ipse distinguit sic, aut ille ad quem possessio peruenit sine vitio habet causam ab actore vitioso, & res erat vitiosa, & tunc
a contra locum habet remedium dicti capitu. reintegranda argumen. in authentic. malæ fidei. C. de præscr. longi tempo. Aut habet causam ab actore non vitioso, & tunc contra possessorem in nullo remedio possessorio est prouisum, sed super proprietate de iure dominij est disputandum. quã opinionem sequitur Iacob. Butri. in dicta l. in ciuilem. Nec obst secundum Barto. dicta l. si coloni. quia loquitur quando quis causam habebat ab actore vitioso. Verum ad capitul. reintegranda, non respondet. Sed tu potes dicere quòd cõcordat, per textum, ibi, cùm dicit, iniustas causas. per quæ verba datur intelligi succurri contra illos, qui iniustis de causis occupauerunt res alienas. Alij autem volunt intelligere illam verba, vt referantur ad eum qui possessionẽ amisit, vt sit sensus, qualitercunq; ex iniusta causa quis priuetur possessione sua, succurratur eidẽ beneficio dicti canonis reintegrãda, quod credo verius. Posset tamen fortasse sic distin-
a gui inter eccleſiã, a & priuatum, aut

a *Eccleſiam. De hoc vide per Ia. alleg. iij. & an remedium d. ca. detur malæ fidei poſſeſſ. & ide Alex. conſi. cx. & ij. ij. col. & an requiratur lit. conteſt. & an ſit remedij perpetuum, & multa alia. & ide p eũdem cõſ. & j. iij. col.*

perſona priuata perdidit poſſeſsionẽ rei ſuæ, & tunc locũ habet diſtinctio dom. Bar. & Iac. aut eccleſia, vel prælatus eccleſiæ. & tunc indiſtinctè ad recuperandum poſſeſsionem ex iniuſta cauſa perditã ſuccurritur remedio. d. c. reintegrãda. & ſic ꝓcedit dictum, & opi. Inno. & ſequac. Nec mirandum ſi latius ſuccurratur eccleſię quàm priuato, quia etiam in multis aliis cauſis idem fit. vt patet in tit. de iacroſan. eccleſ. & C. de epiſcop. & cleri. extrà de immu eccle. per totũ. cum ſim. per quod patet quòd illud c. reintegranda. ſolùm procedit in eccleſia, & ita ſonant eius verba &c.

ITEM quod ſupraſcriptus Petr. Hoc eſt ſecundum capitulũ in ordine quod probabitur per inſtrumẽtũ, ſi de vẽditione rogatũ eſt fieri inſtrumentum, vel per teſtes, ſi de inſtrumẽto non apparet. vt in l. cùm res. C. de probationib. cum ſimilibus.

a PRETIO florenorum centum. No. quod pretium[a] eſt de ſubſtãtia vẽditionis. vt in §. pretiũ. Inſt. de emption. & venditio. cum ſimilib. ibi not.

ITEM quod dictus. Hoc eſt tertium capitulũ quòd fit cauſa probandi præſcriptionẽ, de qua aliàs plenè diximus.

EPITOME.

Per ſe, & ſuo corpore poſſidere, & alieno corpore, paria ſunt.
Qualiter acquiratur poſſeſsio rerum corporalium, & incorporalium.

PERSE ſeu alios. † Hæc enim ſunt paria ſuo corpore poſſidere, vel corpore alieno. vt l. quod meo. ff. de acq. poſſ. & hoc eſt generale & regulare in quocũque alieno nomine poſsidẽte, ſiue ſit ſeruus, ſiue filiuſſ. ſiue extraneus. vt l. generaliter. & l. j. §. itẽ acquirimus. cũ ſeq. ff. de acquir. poſ. & quod habetur in l. quędã mulier. ff. de rei vendi. & in l. qui vniuerſas. §. quod per colonũ. & l. quamuis. §. ſi conductor. ff. de acqui. poſſeſ. cum ſimilib. ſicut eiſdem modis retinetur poſſeſsio ſeruitutis. vt in l. vſu retinetur. ff. quemadmo. ſeruit. amit.

a † Qualiter autem quæratur poſſeſsio rerum corporalium. & incorporalium tam priuatorum, quàm eccle-
b ſiarum, [b] plenè traditur per Inn. in c. ex literis. extrà de reſti. ſpo. facit l. ij. & d. §. itẽ acqrimus. & l. quẽadmodũ. ff. de acq. poſ.

FRVCTVS ET REDDITVS. Hoc eſt optimũ ſignum poſſeſsiõis adeptę, & dominij, vel quaſi acquiſiti. vt l. Titia. ff. de ſolu. & l. ij. C. de acqui. poſ. facit. l. litibus. C. de agr. & cen. lib. xj. & hoc verum intellige, non apparente alio poſſeſſore. Nam ſi appareat de alio poſſeſſore, licet iſte non poſſeſſor fructum rei, vel penſionem reciperet, nõ ex hoc efficeretur poſſeſſor, vt traditur per gl. & Bart. in l. qui vniuerſas. §. quod per colonum. & in l. quamuis. §. & ſi conductor. ff. de acqui. poſſ. ad prędicta etiam facit l. Pomponius quęrit. ff. quib. mo. vſusfru. amit. Simplex autem inſtrumentum locationis, vel emphyteuſis non interueniente ſolutione mercedis, non
c probat poſſeſsionem, nec dominium. [c] vt in c. inter dilectos. in fi. extrà de fide inſtru. & in l. ad probationem. l. qui rem propriam. C. locat.

VEL ALITER prout teſtes dixerint. Iſta clauſula eſt ſuperflua, quia pars producens habet neceſſario ſtare teſtibus à ſe productis. vt l. ſi quis teſtibus. C. de teſtib. cum ſimi. tamen aliqui ex abundanti vtuntur ea.

a *Pretium. Adde hic ſcripta per Rom. conſi. lxxx. & conſil. xcj. vbi ponit an §. venditæ. inſtit. de emp. & vẽ. habeat locũ in quocunque contractu.*
b *Quàn eccleſiarum. Vide etiã per Ro. cõſ. ccclxxx. & j. per Cald. conſi. & j. de iure patro.*
c *Nec dominium. an inueſtitura. & habet dominiũ vel poſſ. vide ꝑ Bal. conſil. lxij. vj. li. ꝑ Pau. de Ca. conſ. ccxx. & iij. et vide quod ſcribit Areti. cõſil. xx. & cliij.*

Forma capitulorum, quando teſtes producuntur ad æternam rei memoriam.

CORAM VOBIS Domi. Vicario &c. Dicit, ſignificat. & proponit Simõ Spelta ſuo proprio nomine. quod iam elapſis annis duobus Tho. Brachius fuit confeſſus verſus ipſum ſe ab eo in depoſito, & ex cauſa depoſiti habuiſſe, & recepiſſe florenos centũ in tanta pecunia numerata, quos florenos eidem Simon. reddere promiſit ad certum terminum iam elapſum Tho. antedictus. Verũ quia de dicto depoſito, & aliis cõtentis in capitulis inſertis, veritatem nouerũt teſtes inferius nominati, timeatq; ac ſuſpicetur ipſe Simon ex veris, & apparẽtibus cauſis de morte, vel abſentia. aut infirmitate teſtium inſertorũ, propter quẽ defectũ probationis poſſet dãnum perditionis ſui iuris incurrere. Idcirco idem pro cõfirmatione ſui iuris, & vt veritas non depereat omni modo, via, iure, & forma, quibus melius poteſt, petit, & cum inſtantia requirit per vos ipſos teſtes, & ex veſtro officio citari, examinari, recipi & admitti ſup capitulis infrà ſcriptis ad ęternam rei geſtę, & veritatis memoriam, & ad omnem bonum finem, & effectum, per quem melius ius, & iuſtitia, ac veritas conſeruetur, & non pereat, non aſtringens tamen ſe d. Simon ad probandum, niſi ea ſola quę ſibi ſufficiant ad eius victoriã cauſę. Primo videlicet quod rei veritas fuit, & eſt ac ſe habet & habuit, ꝙ ſupraſcriptus Tho. habuit, & recepit, ac habuiſſe, & recepiſſe confeſſus fuit àprædicto Simon. in depoſito, & ex cauſa depoſiti in pecunia numerata de anno, curſu M. cccccxv, menſis Maij floren. c. Item quod præfatus Tho. dictam pecuniæ quantitatem, tunc reddere, & reſtituere promiſit ipſi Simo. ad calend. Ianuarij

rij tunc proximè ſequentis ſub obligatione omnium bonorum ſuorum.

EPITOME.

1 *Quando producantur teſtes ad æternam rei memoriã.*
2 *Qualiter prædicti teſtes producantur?*

1 CORAM vobis. Frequens † ſatis eſt hic tractatus maximè tẽpore mortalitatis, & guerrarum, & ideo magna ſuadente æquitate adinuentus, vt non pereat facultas probationis, habet autẽ locum tam in actore, quam in reo. vt not. in c. quoniam frequenter. extrà vt lit. non conteſt. Pro cuius pleniori doctrina eſt ſciendum, quòd regulariter teſtes non recipiuntur ante lit. conteſta. Fallit quando de teſtiũ morte, vel abſentia timetur: & in quibuſdam alijs caſibus, qui not. in textu. & glo. per Inn. in d.c. quoniam. & per docto. iuris ciuilis in l. in lege Aquilia ſi deletum. ff. ad le. Aqui. ad quod etiam facit quod not. in auth. de teſtib. §. penul. & C. de teſtib. authen. ſed ſi quis ab aliquo. & l. curent. ff. de teſt. & Spec. in ti. de teſte. in §. nunc tractemus. Producendi autem ſunt hi teſtes, coram illo iudice, qui eſſet iudex competens ipſius rei, ſi contra eum producerentur via ordinaria. vt in d.c. quoniam. Quæri
2 tur † autem de forma producendi in hac examinatione. vbi notandum quòd pars cõtra quam producuntur debet citari prius, & ſi comparuerit ei debet libellus offerri, & iuris ordo ſeruari, ſiue ſit actor ſiue reus. Vbi autẽ contumax fuerit, tũc examinatur teſtes, quorum teſtimonia ſigillantur, nec publicantur, & poſteà intra annum, ſi fieri poterit, debet iterum pars cõtra quã ſunt producti citari, & ſuper negotio principali ſibi petitio offerri, aut ſaltem denuntiari ſibi de ipſorum teſtium receptione, vt eis liceat cõtra ipſos opponere, prout videbitur, & ſi hęc forma non ſeruatur, examinatio redditur nulla. vt in d.c. quoniam. poſt princip.

EPITOME.

1 *An credatur ſimplici aſſertioni actoris volentis producere teſtes ad æternam rei memoriam?*

1 TIMEATQVE & ſuſpicetur. An † autem ſuæ aſſertioni credatur? dic ℘ non, niſi probet ℘ actor aſſeuerat, quia actor quod aſſeuerat probare debet: vt in l. actor. C. de proba. cũ ſimi. credo tamẽ ℘ ſufficiat de abſentia futura probari per teſtem, qui ſe dicat velle abſentare, vel per relationẽ medici, qui dicit illum fore infirmũ. arg. l. ſemel. C. de re mil. quia in talibus procedẽdũ eſt ſummatim.

DE MORTE. Attende hîc, ℘ de morte proponitur, quia ipſa timenda eſt, tam in iuuene,
2 quam ſene, ª ſed tamen debet ſubeſſe iuſtior cauſa mortis, puta grauis infirmitas, vel quia quotidie eſt in conflictu belli, & ſim. aliter autẽ eſſet vanus timor, & quia de morte loquimur, audi quid refert Seneca, in quadã ſua epiſtola, ait Epicurũ meditari mortẽ, qui hic meditari libertatẽ iuſsit. nã qui mori didicit, ſeruire non didicit. ſed vna eſt cathena, quæ nos omnes alligatos tenet, ſcilicet amor vitæ. &c. ergo ait Valerius, remoueatur naturalis omnium animalium dulcedo vitæ, quæ nos pati multa turpiter cogit: ſic remota eius quàm plurimum beatior finis erit &c.

VEL ABSENTIA. Hæc eſt ſufficiẽs cauſa, tunc etiã & alię, de quibus not. in d.c. quoniam. & per Spec. in d. §. nunc tractemus.

PRIMO videlicet. Hoc eſt primũ capitulum, quo diſtinguitur, & declaratur obligationis titulus.

EPITOME.

1 *Per ſolam depoſiti confeßionem nõ inducitur obligatio, ſed probatio depoſiti.*

1 HABVISSE confeſſus. † Sed hic quæritur, an ſola cõfeſsione inducatur obligatio depoſiti? videtur ℘ non, quia depoſitũ non verbis contrahitur. vt Inſti. quib. mo. re contra ob. poſt prin. l. j. §. is quoq;. ff. de act. & obli. Confeſsio autẽ dicitur verborum obligatio. Inſti. de lite. obl. in prin. in d. l. j. §. verbis. ergo per confeſsionem, depoſitum non contrahitur. Breuiter ergo dic quòd obligatio non contrahitur, ſed porbatur eſſe contracta per talem confeſsio
b nem. ᵇ vt l. p blia. ff. depoſi. in fine. maximè quando renuntiatũ eſt exceptioni non numeratæ pecuniæ, vt cõmuniter fieri ſolet in inſtrumẽtis, vt habetur in d. l. in cõtractibus. §. ſed quoniã. C. de non nume. pecu. & not. in l. ſi ex cautiõe. & l. generaliter. e. ti.

EX CAVSA depoſiti in pecunia b numerata. Aduerte ℘ regulariter verũ & proprium depoſitũ eſt, quãdo certa res in ſpecie, vel quãtitate, vt ſpecies deponitur in ſacculo configuato: vt in l. j. §. ſi pecunia in ſacculo ſignato. ff. depo. licet ipſa eadem res, vel pecunia reſtitui debeat, tenetur eo caſu depoſitarius nõ ſolũ de dolo, ſed etiã de lata culpa: vt l. qđ Nerua & l. j. §. ſæpe. ff. depo. cũ ſimil. vbi autem pecunia deponitur in quãtitate, vel genere, tunc ſufficit tantũdem reſtituere, & ipſius pecuniæ periculum pertinet ad depoſitarium. vt in l. Lucius. & in l. dies ſponſaliorũ. §. j. ff. depoſi. Sunt & alij quatuor caſus, in quibus periculum trãſit in depoſitariũ, qui no. per glo. in prædicto §. ſæpè. inter quos eſt ille caſus, qui quotidie ponitur in inſtrumẽtis, vide

a In ſene. ſed in qua ætate debeat eſſe ſenex, ad hoc vt in eo ſit ſuſpitio mortis, hoc caſu vide Old. cõſi. xciij. & alle. Imol. in ca. quoniã frequenter. & lit. non conte. & dicũt quòd quinquagenarius dicitur ſenex: vide alia in dicto conſi.

b Confeßionem. dic tamen quòd depoſitũ cõfeßionatũ non habet priuilegiũ veri depoſiti, vt dicit Bald. conſil. ccxx & xciij. iij. libro.

licet quando deponens, & depositarius inuicem paciscuntur quod depositarius de omni periculo teneatur. iuxta doctrinam traditam per glo.& doct.in l.sed & si quis.§.quæsitum.ff. si quis cautio.&c.

ANNO CVRSO M.cccex. Isto anno mense Septemb. die xvj.natus est prædictus Manfredus filius meus in ciuitate Papiæ. an.verò curso.M.cccxcij.mēse Octobris natus est illustrissimus Dux Philippus ad præsens Dux Medio.& Comes Papiæ qui anno præsenti nunc, a currente.M.cccexij.[a] mensis Iulij obtinuit dominium ciuitatis Medio.interfecto tunc proditore à certis ciuibus olim eius fratre Duce Med.&c.

ITEM QVOD præfatus. Hoc est secundum capitulum confirmatorium primi &c.

TVNC reddere. Ista dictio, tunc, denotat temporis extremitatem. vt l.iiij.in fi.ff.de condi.& demonst.& l. tutoribus.in fin.ff.de testa.tut.de cuius significatio. notatur per Archid. lxiij.dist.in cap.ergo &c.

a *M.cccc&ij. computādo ergo in curſu.xxx&.anni fuerunt ſex principes Medio. an autem ſeptimus regnauit hoc tempore dubium eſt, regnauit itaque dux Philippus, deinde dux Franciſcus, deinde Dux Galeaz, deinde Ducissa Bona, deinde Dux Io. an. Galeaz. nunc Dux Ludoui.*

b *Vſque. De hac dictione. & alijs hic poſitis & multis alijs, de quibus hic non fit mentio. vide per Oldr. conſil. xlix.*

EPITOME.

1 *Dictio, &ſque, qualiter ponatur incluſiuè, vel excluſiuè?*

2 *Dictio, &ſque, qualiter ponatur quando capita eſſent alteri legi contraria?*

3 *Dictio, &ſque, qualiter ponatur quando iſta dictio, per, iungitur, & determinatur à dictione &ſque?*

4 *Dictio, &ſque, qualiter ponatur, &bi apparet de contraria voluntate diſponentis, quæ colligi poteſt ex qualitate rei, ad quàm fit terminatio quæ alienari non poteſt.*

5 *Dictio, &ſque, qualiter ponatur quando reſultat prauus intellectus.*

6 *Diſtio, &ſque, qualiter ponatur quando ponitur ad determinationem numeri, temporis, vel quantitatis?*

7 *Dictio, &ſque, qualiter accipiantur?*

8 *Dictio taxatiua, qualiter accipiatur?*

1 VSQVE AD Calendas Ianuarij. Solet † apud plurimos
b dubitari, an hæc dictio vsque [b] ponatur incluſiuè, vel excluſiuè. Et quantū ad primū caſum ponitur incluſiuè, & ſic dies calendarum cedet tota commodo debitoris argu l.qui ante calendas.& l.eum qui.§.eū qui. ff.de verb.obliga. Et quoniam materia iſta eſt ſatis in practica, & in vſu, ideò latius eſt declaranda. Ad cuius euidentiā propter rudes, ſciendum eſt quòd ſecundum logicos duo ſunt termini, vnus à quo, alius ad quē, terminus à quo eſt ille, à quo res ſumit initium, verbi gratia, ſi dicatur, talis lapidem proiecit à domo Titij, vſque ad domum Caij, nam domus Titij eſt terminus à quo iactus lapidis ſumit initiū. domus verò Caij eſt terminus ad quem iactus lapidis finē ſuū perficit, & cōſumit de quibus terminus plenè no. per Bart in l.ſi is qui pro emptore. ff. de vſucap. quo ſic ſuppoſito, reuoco in dubiū, an iſtæ dictiones, a, ab, vſque, ponantur incluſiuè vel excluſiuè, Circa quod ſciendum eſt quod quandoque dictio vſque profertur à lege, quandoque profertur ab homine. Primo caſu regulariter ponitur incluſiuè. vt probatur in authen. hoc ius. in verſicul. in cæteris. C. de ſacroſanct. eccle. & l.j. ff. de do. & l.ſi cum exceptione. §. quatenus. ff. quod met. cauſa. & l.ſi cui ſerui. ff. de legat. j. in fin. ff. ſi tabul. teſt. nul. exta. l.j. in fin. facit c. ſtatutum de hære. in
2 clem. & l.ſi. ff. de ſenat. Fallit † quando capita incluſiuè eſſent alteri legi contraria: quia tunc ponitur excluſiuè. vt in l. penul. ff. de flu. & l.j. poſt princip. ff. an per alium cauſa appel. cum ſimi Secundo caſu quādo profertur ab homine, tunc conſidera tres caſus. nā quandoque iſtæ dictiones, a, ab, & vſq; ponuntur ad determinationē loci, quandoq; tēporis, quandoque numeri, vt infrà declarabitur. Item habes conſiderare, q̄ hæc dictio vſq;, aliquādo iungitur cum præpoſitione, in, aliquādo cū præpoſitione, per, aliquādo præpoſitione, ad. Si quidē iungitur, & determinat præpoſitionē in, verbi gratia, promitto ſtare arbitrio Titij à x. flore. vſq; in xx. vel ſi teſtis dicit, talis poſſedit talē fundū, vſque in talē, ſic tunc ponitur incluſiuè, quia, hæc dictio, in, denotat quādam intrinſecitatē, & perfectionē. vt colligitur in l. ſociū qui in eo.§.fina. ff. pro ſo. & l.ſi in annos. ff. de
3 cond. & demon. † Ideò dico ſi hæc dictio, per, iunga tur, & determinatur à dictione, vſq;, verbi gratia, promitto x. dare, vſq; per mediū mēſem: nā hæc dictio, per, perfectionē termini denotat, cui adijcitur. vt l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. ſigni. vbi verò hæc dictio, vſq;, iungitur, dictioni, ad verbi gratia, loco fundum talem, vſq; ad talē, vel vendo talē fundum, vel loco talē domum, vſq; ad talem, vel teſtis dicit, talis poſſedit talē rē, vſq; ad talē, tūc quidam in hoc diſtinguūt, vt Dy. & Cy aut incluſio cōtinet odiū, & excluſio fauorē, & tunc ponitur excluſiuè, aut ecōtrà, & tunc ponitur incluſiuè per Cyn. in l. à caligato milite. C. de nup. tu autē ſecūdū Bar. latius diſtingue, vt per eū not. in l. patronus. ff. de lega. iij. aliquādo, dictio, vſq;, ponitur ad determinationem loci, quādoq; ad determinationē tēporis, quādoque numeri. Primo caſu ſubdiſtingue, aut terminus ad quē refertur, poteſt comprehendi, vel idē eſſe cum termino à quo, & tunc ponitur incluſiuè. Hoc autē contingere poteſt vel ex generalitate ſermonis, vt in d.l. patronus. §. j. vel ex qualitate rei, vt quia ſit arbor, vel lapis, vel fouea, ille terminus ad quem, vt l. arbor. ff. communi diui. & l. pro regione. ff. de acquiren.

quiren. rerum domi. vel ex qualitate pretij, vt infrà dicam, vel quia incluſio continet cauſam piam. vt l. quidam in teſtamento. ff. de leg ij.

4 Fallit † vbi apparet de contraria voluntate diſponentis, quæ colligi poteſt ex qualitate rei, ad quam fit terminatio, quæ alienari non poteſt. vt in l. filiuſfami. ff. de lega. j. vel vt etiam credo ſi res illa ad quam fit terminatio ſit aliena, & ab alio poſſeſſa, quia non eſt præſumptio in dubio diſponentem referre ſe voluiſſe ad rem alienam. argument. in l. iiij. ff. de lega. j. vel ex qualitate pretij ipſius rei alienatæ, quando ſequeretur enormis læſio, ſi poneretur incluſiuè. his enim & ſimilibus caſibus ponitur excluſiuè. argument. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de regul. iur. Et per hoc deciditur illa vulgaris quæſtio quando quis vendidit aliquem fundum, vſque ad talem vel locauit, quod non ponitur abſolutè ille alius fundus incluſiuè in venditione vel locatione ſed cum determinatione. de qua ſuprà. Secundò principali caſu, quando hæc dictio, vſque, ponitur ad determinationem temporis, & tunc ſubdiſtingue, aut tempus ad quod refertur, poteſt contineri ſub tempore deſignato, puta promitto dare centum, vſque ad calendas, vel promitto dare x. vſque ad x. anno. vel loco, vel in emphyteuſim concedo talem domum: vſque ad x. anno. in quibus caſibus dubitatur, an tempus extremum, ad quod, puta annus vltimus decennij ponatur incluſiuè, vel excluſiuè, vbi indiſtinctè dic quòd alio modo non apparente ponitur incluſiuè. argumen. d. l. eum qui ita §. qui ſtipulatur ante calen. ff. de ver. obligatio cum ſimil. ſuprà alle. quia bona eſt argumentatio de loco ad tẽpus. vt in l. vinum. ff. ſi. cer. pet. & l. fina ff. de triti.

5 Fallit † vbi reſultaret prauus intellectus: quia tunc ponitur excluſiuè, puta ſi ſit terminus ſtatutus ad cõparendum vſque ad diem dominicam, vel ſi promiſiſti qualibet die dare libram carnium vſque ad diẽ veneris, vel ad primam diem quadrageſimæ. & ſimi. nam in his caſibus non intelligitur incluſa dies prohibita vel tempus prohibitum. argumen. l. ij. C. de tẽpo. appella. & in l. ſemper. de regul. iur. aut tempus quod non poteſt de iure contineri ſub tempore deſignato verbi gratia tutorem filio meo vſque ad pubertatem, & tunc ponitur excluſiuè. vt l. quæſitum. ff. de tutel. Fallit vbi de mente diſponentis contrarium appareret: quia tunc verba impropriarentur, vt l. à filio. ff. de lega. iij. & l. pater Seuerinam. §. con-

6 ditionum verba. ff. de condict. & demonſtr. † Tertio principali caſu quãdo hæc dictio, vſque, ponitur ad determinationem numeri, temporis, vel quantitatis. v. g. promitto dare vſque ad x. dies, & tunc ponitur incluſiuè. vt d. l. diem. ff. de dolo & in authen. de appel. & intra quæ tempora §. illud quoque licet illa iura loquuntur quando tempus præfertur à lege. Idem tamen dic hoc caſu ſi profertur ab homine, maximè quia verba debent interpretari contra proferentem. vt in l. veteribus. & ibi nota. ff. de pact. & in partem magis fauorabilem. vt in l. quo-

7 ties. ff. de reb. dub. Quæ † autem ſ dicta ſunt in dictione, vſque, idem per oĩa intelliges in dictionibus à, & ab, quæ apponuntur vt plurimùm, tanquã terminus à quo, de quibus vide Guil. de Cug in l. meminiſſe. ff. de offic. proconſ. & leg. per Alber. in ſuo alphabeto, ſuper litera, v, dictione vſque, & per Archid. de præben. lib. vj. & de reſt. ſpolia. cap. frequẽs eo. lib. xxxj. diſtin. c. final. & per Ioan. And. in clem. ſicut. de appel. facit l. ratio. §. fin. ff. de act. emp. & in l. j. §. æſtatem ff. de aqua quo. & æſti. & l. poſt duas. C. de aduo. di. iudi. & vide de his, & alijs pluribus

8 dictionibus, quæ poſuit Alb. in auth. hoc ius. C. de procur. Quid † autem ſit de dictionibus taxatiuis, puta, ſolũ, ſolum modo, tantũ, tantũmodo, & ſimil. no. per Bartol. in l. j. ff. ſi quis ius dicenti non obtẽ. Ad vnum ſemper aduerte, & hanc regulam tene in omnibus quæſtionibus occurrentibus, quòd ſi reperias diuerſas opin. doct. adhærere velis potius opin. antiquorum, quàm moder. niſi reperias text. expreſſum in contrarium. nam moderni facti ſunt ita pompoſi, vt ſe nihil reputent ſcire, niſi legẽ faciant per ſe, & ſpernant antiquos, & laudent modernos. de quorum collegio ſe faciunt, & prædicari volunt, nam vt inquit Seneca, probatos ſemper tene, & ſi ad alios diuertere aliquando libuerit, ad priores redi.

Forma ſequeſtri, ſeu ſaximenti. Rub.

SAPIENS vir, dominus vicarius, domini poteſtatis Papiæ ad petitionem, & inſtantiã. ſ ſcripti An. omni modo, iure, via, & forma, quibus melius poteſt expoſito prius ipſi do. vicario per dictum Andr. quòd multùm, & iuſtè timet de dilapidatione, & occultatione inſtrumentorum, fructuum, & bonorum exiſtentium ſuper poſſeſsione de qua inter ipſum parte vna, & Io. antedictũ parte, altera quæſtio vertitur, & quod amplius eſt, ne ipſorum occaſione partes ipſæ perueniant ad rixam, & arma, volens, & intendẽs præfatus dominus vicarius in quantum poteſt occurrere, & obuiare cuicunq; ſcandalo, rixæ, vel rumori, iuſſit, præcepit, & mãdauit ſuprascriptis An. & Si. nominibus prædictis ibi præſentibus, audientibus, & intelligentibus, quatenus nullus eorum audeat, vel præſumat accedere ad dictam poſſeſsionem, de qua quæſtio vertitur, nec abinde fructus, vel alias res amouere. nec in ea laborare, vel laborari facere ſine expreſſa licẽtia, & volũtate dict. dñi vicarij ſub pœna cuilibet contrafacienti librarum c. cameræ il luſtr. Ducis applicãd. ſeu cõmuni Papiæ. reſeruato tñ omni iure dictis partibus tã in poſſeſsione, quã in proprietate prædicta, & etiam omni iure eis cõperẽti in fructibus antedictis, ac ſi præſens ſaximẽtum factũ non eſſet. Præterea præfatus dñs vicarius impoſuit, & in mãdatis dedit, & dat Pet. patio ſeruitori publico dicti communis, quatenus ex ſua parte, impoſitione, cõmiſsione, & mandato dicat, & præcipiat, h, & a, cõſulibus loci ſartiranæ quatenus oẽs, & ſingulos fructus extãtes de pſenti, & inſup in dicta poſſeſsione & proprietate colligere debeant & ſaluare, ac penes ſe in ſequeſtro tenere, nec alicui

a *Latam sententiam. Quid si sententia lata sit, & sit nulla, an nõ parens sequestro in 2 cidat in pœnam cle. ad cõpescẽda. 3 & ide per d. de Ro. de s. suis. in antiquis. de se 4 questr. possi. & fru.*

b *Prohibita. Ad materiam & ide Fulg. consil. 6 clx & iij. & quæ posuit in rep. leg. j. C. de prohi. seque. pecu. Et an sequestratio possit fieri parte non citata, & ultra ea quæ ibi posui, & ide Alex. in cõsil. 5 j. in iij. vol. Cur.*

c *Mali mores. Sed quid si ante fuisset malorũ morum, & per triẽniũ fuisset in bonis moribus an sufficiat, & ide quod & luit Ro. consilio. clx & ij. vbi dicit, q efficitur nouus homo.*

d *Rixa. Nat. quãdo timetur. ne ptes veniãt ad arma, quid iudex facere debeat.*

personæ respondere sine speciali licentia ipsius domini vicari, sub pœna, de qua supra & inde &c.

EPITOME.

1 *Omnis sequestratio est prohibita.*
Qua faciant personam suspectam de dilapidatione, propter quam admittitur sequestratio?
3 *Fundus cum fructibus, an possit sequestrari ad suggestionem partis, cum præiudicio iuris & triq; partis, cum timetur de rixa?*
4 *An & igore conuentionis in instrumẽto positi, quòd in casu non secuta satisfactio. bona debitoris sequestrentur, possit fieri sequestratio?*
5 *Sequestratio. an possit euitari in casibus in quibus permittitur.*
Facta sequæstratione fructuum tempore peritorum quid sit agendum?

1 SAPIENS Vir. † Frequens est hic tractatus saximentorum maximè in Montefe rato, & quibusdam alijs partibus, vbi ius, & iustitia ministratur per boues, & ignorantes, qui multùm sunt faciles concedere talia saximẽta. Est igitur sciẽdum quòd regulariter ista saximenta a ante latam sententiam a sunt omni iure, tã ciuili, quàm canonico prohibita vt C. de prohi. seque. pecu. & extrà vt lit. pend. c. j. & extrà de seq. pos. & fru. c. j. & in cle. j. e. ti. & xvj. q. iiij. can. volumus. & maximè lite pẽdẽte. siue agitur actione reali, vt puta rei vẽdicatione. vel alia simili, puta petitione hæreditatis, & est ratio, quia nemini auferenda est commoditas possessionis, quæ in fructuũ perceptione cõsistit ante latam sentẽtiã. vt l. j. & l. ordo. C. de execu. rei iud. & in §. cõmodũ. Inst. de interdi. & l. Titia. ff. de sol. nisi pendẽte appellatione post sententiã latam in principali causa. vt l. imperatores. ff. de appella. & in c. fi. cum ibi nota extrà de seq. pos. & fruct. Potest tamen ante sententiam latam, in causa principali fieri fructuum descriptio, vt super il lis iudex possit certam ferre sententiam, & determinatam. doct. in l. facultas. C. de iu. fis. li. x. & Barto. in l. j. §. eligitur. ff. de vent. in pos. mit. pro qua opi. facit d. l. j §. quod si nondum. & in authen. si omnes. in fi. C. si vt se ab hæred. absti. Sic ergo stat regula, quòd omnis sequestratio est prohibita. b quæ regula fallit in x. casibus. Primus est cum timor, vel suspitio est de dilapidatione rei, quæ petitur sequestrari. vt probatur in d. l. imperatores. & in c. ij. & ibi not. per gloss. in c. fina. extrà de seq. pos. & iij. q ij. c. quia tunc.

2 †Sed hic quæritur quæ sunt illa, quæ faciunt personam suspectam de dilapidatione: Respondeo secundùm gloss. in l. si fideiussor. §. fin. ff qui satisda. cog. quòd sunt quatuor. Primò debet non possidere aliqua mobilia. vt in l. sciendum. ff. qui satisda. cog. vel possidere pauca, quæ non æquiualent rei, super qua quæstio agitur. vt l. si creditores. ff. de priui. cre. tertiò mali c mores de præsenti, vt Insti. de suspe. tu. §. fin. quod no. tu iuuenis cui displicent boni mores, quartò quod prius in similibus malè versatus sit. vt in l. si cui. §. iisdem. ff. de accusatio. Præmissa autem iudicia reddunt quem suspectum, si superueniant post obligationem contractam, secundùm Bar. & doc. secus si fuissent tempore obligationis contractæ, quia tunc non redderent personam suspectam, cum enim à principio fuerit pro tali approbata, non poterit ex eadem causa reprobari. vt traditur & habetur in l. si creditores. versi. planè. & in l. ait pretor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. cred. facit l. is à quo. in fin. ff. vt in possl. legat. ad quod faciunt, quæ in simili dicuntur de vxore, quæ contraxit matrimonium cum viro inope & egeno: deinde pendente matrimonio vult dotem repetere, quia vir eius laborat inopia. per l. vbi adhuc C. de iure dotium. & in l. si constante. in princip. ff. soluto matri. quæ non auditur. vt not. per Cyn in d. l. vbi adhuc in iiij. quest. Secundò principaliter fallit d. reg. quando ab executione sententię interponitur appellatio. in l. ab executione. C. quo. app. nõ reci. Tertiò fallit in seruo litigante de eius statu, cuius peculium interim sequestratur. vt l. j. §. j. C. de asser. tollen. & in l. j. C. de ordi. cog. Idem potest dici à paritate rationis in filiosa. monacho, feudatario, & similib. de quorum statu quæstio agitur. Quartò fallit in colono ascriptitio, qui litigat cum domino suo super fundo, nam fructus sequestrantur. vt l. litibus post prin. C. de agri. & censi. lib. xj. & idem potest dici in colono simplici, vel partiario à paritate rationis. Quintò fallit in marito vergente ad inopiam post matrimonium contractum, cuius bona pro dote sequestrantur. vt l. si cùm dotem. §. si verò. ff. soluto matrimo. Sextò fallit quando possessor conuentus contumaciter se absentat, quod nota. quia frequenter accidit, vt in capitulo. ex literis. extrà de do. & contumacia. Septimo fallit quando mulier reuocatur per virum, de cuius sæuitia timetur, quia vxor sequestratur. vt in c. literis. & in c. ex transmissa. extrà de resti. spo. Octauò fallit, quando rixa d vel rumor, vel scandalum timeretur. vt l. si oleum. in prin. ff. de do. & in l. æquissimum. in prin. & quod ibi no. ff. de vsufr. & in c. j. de sequestr. pos. facit quod not. per Inn. in c. in præsentia. gl. ij. extra de prob. & Iacob. de Bel. in auth. de mand. prin. facit xc. dist. in c. discordantes. & c. præcipimus. & quod no. in c. j. extrà de treu. & pa.

Sed

9 Sed † circa hoc quæritur de quotidiana quæſtio. Ecce eſt certum Titium poſsidere fundum, ſuper quò quæſtio ſibi mouetur, & timetur ne partes ad rixam perueniant, vel ad arma, aut ſcandalum aliud generetur. Quæritur an iudex poſsit, vel debeat ad alterius partis ſuggeſtionem fundum cum fructibus facere ſequeſtrari ſine præiudicio iuris vtriuſq; partis? Videtur quod ſic. per d.l.oleum. & in l.æquiſſimum. præallega. In contrarium determinat Inno. in d.c. præſentia. quam opi. expreſsè tenet Bal. in d.l. j. C. de prohi. ſeq. dicens quod in iſto caſu iudicis officium eſt præcipere ſub certa pœna patri, quæ non poſsidet, quod nõ impediat poſſeſſorem in ſua poſſeſsione, nec ipſum vllo modo turbare præſumat. & pro hoc facit l.j. ff. ne vis fi. ci. & l. pen. ff. de aqua quoti. & æſti. & l.iij. §. hic autem. ff. de itin. actu. pri. & fundatur hæc opin. iure & æquitate. aliàs enim ſe queretur abſurdũ: quia quilibet excogitata malitia fingeret rixam imminere, & ſcandalum, vt eius aduerſarius priuaretur commoditate fructuũ, & poſſeſsionis, vnde malitijs hominum eſt obuiandum, vt l. in fundo. ff. de rei vendica. nec obſt. l. æquiſſimum & l. ſi oleum. quia debent intelligi quando eſt dubium quis poſsideat. Nonò fallit, quando lis pendet per appellationem. vt in d.l. imperatores. ff. de appe. Decimò fallit quãdo aliqui de familia officialis fuit res oblata ſuper qua quæſtio mouetur. vt in l. ſenatus. ff. de offici. præ. quos caſibus habes pro maiori parte no. per gl. in d.c.ij. de ſeq. poſ. in d.l.j. C. de pro
4 hi. ſeq. Quid † autẽ dices de eo quod fit quotidie in inſtrumentis, in quibus apponitur clauſula, quòd ſi non fuerit de debito ſatisfactum, quòd debitoris bona poſsint capi, ſaxiri, & ſequeſtrari, & in ſolutũ accipi, an virtute huius conuentionis extra dictos caſus ſpeciales poterunt hæc bona ſequeſtrari? & videtur quòd non, quia hæc conuentio eſt contra ius d.l.j. C. de prohi. ſequeſt. cum ſi. ergo non valet. vt l. pacta quæ contra. C. de pact. cum ſi & ibi no. In cõtrarium dico, & eſt veritas quia quod poteſt lex per eius prouiſionem, hoc idem poſſe debet homo per eius conuentionem. vt l. non im poſsibile. ff. de pact. & gl. no. in l.j. C. de theſau. lib x. Conſtat autem qđ lex potuit prouidere contra regulam in caſibus præmiſsis, ergo ſic homo poterit in caſu præſenti, & ꝓ hac ſententia facit quia homo per conuentionẽ põt prouidere ſuper detentatione & ſequeſtratione per ſonæ vt l.j. C. qui bon. ce. poſ. cũ ibi no. & l. ob æs. C. de act. & obli. & ibi no. ergo multo fortius ſuper ſe-
5 queſtratione bonorũ. Deinde † quæritur an hæc ſequeſtratio in caſibus ante dictis poſſet aliquo modo euitari? Dicunt doct. quod ſic, ſi idonea ſatisdatio præſtatur de rebus ſaluandis, & non baratãdis: vt habetur in d.l. fi. C. de ordi. cog. & in d.l. ſenatus. §. fi. & in d.l. litibus. de agric. & cenſi. & hoc procedit quando ſententia non eſt lata contra eum, cuius bona ſunt ſequeſtrata, vbi autem eſſet ſententia lata contra. eũ tunc ſatisdatio non releuat, nec ſibi prodeſt. vt determinat glo. in l. fi. C. qui ad lib. procl. non licet. & per doc. & Bar. in d.l. ſi cũ dotẽ. §. ſi verò. ff. ſol. mat. Sic ergo ſi fiat ſequeſtratio pendente appellatione non proderit ſatisdare quod not.

6 Poſt † hoc quæritur, quid ſi in caſibus ſpecialibus facta ſit ſequeſtratio fructuum, qui ſunt tempore perituri vt poma, & pyra, & ſimilib. quid erit reſpondeo ſecundum Bar. vt per eum not. in l. intereſſe. ff. de acq. poſſ. quòd tales fructus debent vendi authoritate iudicis, & pecunia in ſequeſtro reponi argumen. in d.l. litibus & in d.l. is cui. §. quæri poteſt. ff. vt in poſſ. leg. & ff. de acqui. hæredi. l. fina. &c.

EPITOME.

1 *Per ſequeſtrationem, an poſſeſſor priuetur ſua poſſeſsione?*
2 *Obligatus ſoluere ſub pœna & iuramento, ſi ei fiat de pecunia ſoluenda ſequeſtratio per tertiam perſonam non incurrit aliquam pœnam.*
3 *Quomodo procedatur facto ſequeſtro?*

1 AVDEAT vel præſumat. Hîc † quæritur nunquid ex ſequeſtratione, quæ fit per iudicem, priuetur poſſeſſor ſua poſſeſsione? ad hoc reſpondet gloſſ. quod ſic in l. j. C. de prohi. ſeque. & l. intereſſe puto. ff. de acquren. poſſeſ. Tu tamen melius diſtingue, vt ibi not. maximè per Bartol. in d.l. intereſſe. quædam eſt ſequeſtratio voluntaria, que fit à partibus, & talis priuat poſſeſſorem ſua poſſeſsione quædam eſt ſequeſtratio neceſſaria quæ fit à iudice, & hic ſubdiſtingue tres caſus: quandoque iudex agi priuare poſſeſſorem quandoque agi non priuare, quandoque dubitat. Primo caſu priuatur poſſeſsione, & ſic intelligatur gloſſ. prædicta, nec mirum quia ſi iudex a priuaret quem ſuo dominio: vt Inſti. de officio iudic. in fine multò fortius poſſeſsione. vt habetur in l. qui vniuerſas. §. item cùm prætor. ff. de acquiren. poſſeſsio. & habetur in d.ca. j. de ſequeſtra. poſſeſ. Secundo caſu non priuatur, poſſeſsione argumen. l.iij. §. genera. ff. de acquiren. poſſeſsi.
2 † Tertio caſu dic idem quod in ſecundo. per d. §. genera. Vltra quæritur. Ecce quod quidam erat obligatus cum iuramento ſoluere, ad diẽ ſub certa pœna, venit tertia perſona, b & facit ei per iudicem ſequeſtrari pecuniam an excuſetur, ſi non ſoluat
a ad diem? Dic quòd ſic, a & à pœna. &
b à iuramento, b per tex. in l. final. ff. de lege commiſ. & ibi no. nam iuſſus iu-

Vide in d. mea repet. & qđ ſaltim, ſimmatim debet conſtare in dicì de tali timore ita An. in conſ. clxvj. & tũc requiritur partis citatio & habes in conſi. meo numero. lx. Et ad dequod tũc fit ſequeſtratio ob timorem ſcãdali quando ſmaquæque pars põtendit ſe poſsidere. ita Bal. in l. ſi diſceptetur. ff. ubi pup. educa. deb. ſecus ſi vnus tantũ incũbit poſſeſsioni, & tũc mandaret alteri, ne turbet poſſeſsionẽ & de hac lte. in d. cõſi. Cur.

Dic quòd ſic. Adde & vide quæ poſui in repe. l.j. C. de prohi. ſeque. pe. qõ. x. j. ubi hoc idem tenet Curti. addetu. Ia. in l. ſi quis maior. C. de tranſactio. Iuramẽto. Adde per Oldradum. conſilio ce. xx.

dicis excusat à pœna, & à iuramẽto. vt in c.venientes.& ibi not.extrà de iureiurand.& in l.Imperatores.ff.ad municip.& in capitulo.imperialem. §.final.de prohib.ali.feu.facit l.non videtur.§.qui iussus.ff.de regul.iuris.& l.furti.§.qui iussu.& l.liberorum.§.final.cum simili.ff.de his qui notantur infamia.Et eodem modo excusatur debitor, si alij quàm creditori suo fuerit soluere compulsus per iudicem.vt in l.Paulo Calimacho.§.final.ff.de leg.iiij.& in l.liberto.§.Lucius.ff.de annu.lega.& plenè traditur per Dynum & Bartol.in l. creditor.in principio.ff.de solu.Deinde quæritur quando is penes quem res est in sequestro posita, eã restituere teneatur? dic quòd regulariter lite finita, & non ante, nisi per partẽ steterit quominus lis finem accipiat.vt traditur per Bartol.in l.si oleum.in principio. ff.de dolo. Quid si iniustè appareat facta sequestratio, an pars quæ impetrauit teneatur parti læsæ? Dic quòd sic ad interesse.vt in d.l.si oleum. Sed amplius quæritur facto sequestro quis probabit de iure suo? dic quòd ille qui ante sequestrum tenebatur probare, nam quo ad onus probandi nihil immutatur per sequestrum.vt no.per Bartol. in d.l.si oleum.& per Baldum.in d.l.j. de prohi.sequest. Quis † ergo erit modus procedendi facto sequestro? dic quod aut sequestrum est factum contra ius,& tunc petitur fieri eius reuocatio,& cassatio officio iudicis, eatenus de facto, quatenus de facto processit. Si vero factum sit secundùm ius in aliquo casu à iure permisso, tunc aut est factum de re immobili principaliter, aut de fructibus eius. Si de re ipsa, tunc ille qui impetrauit sequestrum, debet producere libellum suum super re, exprimendo ius quod sibi prætendit competere in re ipsa,& facere suas probationes, ac si nullum sequestrum factum fuerit. iuxta regu.authentic. offeratur.in l. actor.C.de probatio.cum similibus. Si verò factum fuerit sequestrum de fructibus tantùm ipsius rei, tunc aut fuit factum libello iam oblato,& lite pendente super ipsa re,& tũc procedetur solum in causa super re ipsa, & secundum euentum sententiæ disponetur super ipsius sequestri relaxatione vel assignatione.vt in d.l.si oleum.cum ibi nota.per Bartol.aut fuit factum nulla præcedente lite, & tunc dabitur libellus, & cognoscetur de iure agentis. vt in alio casu dictum est, vnde iudex facto sequestro, præfiget statim terminum actori, hoc est, illi, qui impetrauit sequestrum producendi suum libellum, & inde probandi de iure suo, quòd nisi fecerit, seu produxerit, tunc ipsum sequestrum relaxabit: & idem seruabit iudex, si reus fideiussorem dederit, propter quod sequestrum relaxabit: quia inconueniens esset, quod fideiussor semper staret obligatus. argu. in l.penult.C.de fideiuss.& in l.si eo tempore.C.de remiss.pig. cum similib.

a *Non agit. Adde & vide Paul. de Castr. in consil. lxx-xj. in fi. & ibi q. actus iudicis nõ operatur vltra eius intentionẽ. Francis. Cur.*

b *Affirmationem. sed an qui fran-git promis-sum sit, infamis sicut periurus vi de domi. de Rot. decis. suis. de iure iuran.*

RESERVATO omni iure. Per hoc apparet quod iudex non agit [a] partes priuare sua possessione, & ideo semper facias hanc clausulam apponi in talibus sequestris.

a

Forma iuramenti testium.

CONSTITVTI In præsentia suprascripti domini vicarij Petr. Gal. & Ste. testes producti, citati & requisiti ad petitionem & instantiam suprascripti Ioannis, causa & occasione perhibendi testimonium veritatis super causa & quæstione ac capitulis in ipsa lite productis, per ipsum Ioannem & simul vertente inter partes prædictas delato prius ipsis testibus, & cuilibet eorum solenniter iuramẽto per præfatum dominum Vicarium de veritate dicenda super tota ipsa causa, & capitulis antedictis, remotis amore, timore, & omni humana gratia, iurauerunt, & iurant, tactis corporaliter scripturis in manibus præfati domini Vicarij dicere veritatem de his quæ nouerunt, & interrogati fuerint super causa ac capitulis antedictis, circunscripta omni malitia, & falsitate, ac gratia & amore, & hoc præsente dicto. Si prædicto non consentiente quatenus tendereut, vel tendere possent in præiudicium partis suæ, ac dicente & protestante, quod sibi sit ius saluum opponendi tam contra eorum personas, quam contra eorum dicta & depositiones &c.

EPITOME.

1 *Plus punitur faciens contra iuramentum, quàm faciens contra simplicem affirmationem.*

CONSTITVTI in præsentia, Tam legibus ciuilibus, quàm canonicis cautũ est, vt testes iurati deponere debeãt, quãuis dignitate refulgeant. vt in l.iuri iurãdi. C. de test. & in c. quoties. & in c licet vniuersis. extrà de test. cũ simi. cuius ratio est, quia licet quantùm ad Deũ nõ sit differẽtia inter simplicẽ loquelam & iuramentum. vt in ca. & si Christus. extrà de iureiur. & in c. iuramentũ. xxij. q. 1 vl. quantùm ad forum est differentia, & plus † punitur, qui facit, contra iuramentum, quã qui facit contra. simplicem affirmationẽ. [b] vt in capitu. j. cũ sequ.

b

xxij.

xxij. quæstione prima, & secunda, per totum. Quæ autem sit forma iuramenti infra dicam.

EPITOME.

1 *Testis non debet se vltro offerre, sed expectare, quòd per iudicem compellatur, aliàs habetur pro suspecto.*

2 *Si sit scriptum in actis, quod testis citatus, iuratus, &c. an ex hoc præsumatur pro citatione, iuramento, & reliquis requisitis.*

1 CITATI ET REQVISITI. † Nō immeritò sic dicitur, quia testis non debet se vltro offerre, sed expectare, quòd citetur & venire p iudicem compellatur, aliàs autē haberetur pro suspecto. ar. in l. quę omnia. ff. de proc. de quo traditur, & habetur in l. si quando. in prin. C. de test. & in capitu. ij. extrà de test probatur etiam in l. iij. §. exhibere. ibi, admoniti & c. ff. de tabul. exhi. & si recusaret venire, debet per iudicem compelli, mulcta indicta. vt not. in d. §. exhibere. ar. in l. j ff. si quis ius dicen. non obtem. facit cap. cùm contra. & c. se. extrà de testi. cog. Fallit tamen in certis personis, quæ nō sunt cogendæ contra eorum voluntatem, de quibus no. Spec. in tit. de teste. §. de testium compulsione. & habetur in l. lege Iulia. & in l. inuiti. ff. de testi. Tenetur autem iudex ipsis testibus euocatis facere prouideri à parte producente de eorum necessarijs sumptibus. vt habetur & nota per Cy. & alios in l. quoniam exhiberi. C. de testib. Rursumq; citari debet pars aduersa ad videndum ipsos testes iurare, vt in authen. sed & si quis. C. de test. & in d. c. ij. de test. & iij q. ix. c. cartæ quas. & vlterius ad producendum

2 sua interrogatoria, [a] quæ fieri vult ipsis testibus, vt c. ij. §. præterea. de testi. lib. vj. & ibi no. per Arch. alioquin examinatio nulla esset. argumen. iij. q. ix. c. ij. & seq. & in l. de vnoquoque. ff. de re iu. & l. nam ita diuus. ff. de adop.

2 † Quid autem dices si reperitur scriptum in actis, vt fit quotidie, Pe. de bosco testis productus, citatus, & iuratus, & interrogatus, ac examinatus super primo capitulo, respondit &c. an per ista verba probetur de citatione, & iuramento? Barto. in l. Theopompus. ff. de do. præle. determinat quòd sic. arg. in d. l. & per regulam, quæ est, quando fit mentio in instrumento de tali actu, qui potuit interuenisse tempore celebrati instrumenti, quòd tunc statur instrumento, & præsumitur ita esse. vt traditur in l. j. C. de fide instru. & iure hastæ fisca. lib. x.

AD INSTANTIAM & petitionem. Aduerte quòd iudex regulariter non potest ex suo officio in ciuilibus causis procedere sine parte instante, & requirente. vt plenè no. per Bar. in l. iiij. §. hoc iudicium. ff. de dam. infec. & in l. ad peremptorium. ff. de iudic. In criminalibus autē, in quibus ex officio procedit per inquisitionem, tunc quia fungitur vice partis, posset à seipso iudex procedere si ne partis requisitione. vt ibi per eum nota. facit l. j.

a *Interrogatoria. Not. q. iudex per se examinat ista interrogatoria, & si qua inueniat superflua, vel impertinentia illa resecat. & not. Io. And. in c. præsentiū de testib. lib. vj. vel per assessorē, & ibi si non sit iurisperitus, vel sis negotijs aut infirmitate impediatur. & in ca. statutū. §. assessorē. de re script. libr. vj. & ibi Io. An.*

§. si quis vltro ff. de quæstio. & quod habetur in c. cùm clamor. extrà de testib. & in l. si non defendatur. ff. de pœnis.

DELATO Prius eisdem solenniter sacramēto. Quæritur hic b quæ sit forma [b] sacramēti in testibus? breuiter, vt no. in c. fraternitatis. in gl. fi. extrà de test. & patet ex dic verbis sequentibus.

SVPER Tota ipsa causa. Notandum quod aliud est iurare super capitulis tantùm, & aliud iurare super tota causa. Qui enim simpliciter iurat super capitulis tantùm, si extra illa [c] aliquid dixerit, etiā si pertineat ad causam non valet: vtpote super eo nō iuratus deponens. vt tangitur per gl. & doc. in l. si quis libertatem. in fi. ff. de petitio. hæredi. & in cap. de testibus extrà de testi. & per Cy. in l. momentaneæ. in vlt. q. C. qui legit. perso. stand. in iudi. non ha. & Iaco. Butrig. in præalleg. l. iurisiurandi. C. de testib. secus autem est quando iurauit super tota causa: tūc enim quicquid dixerit ad causam pertinēs, valet pro vtraque parte. vt ibi not. facit l. testium. & l. si quando. C. de testibus.

DICERE veritatē. Ad hunc enim finem inducūtur testes, vt veritatis testimonium perhibeant pro vtraque parte. xiiij. quæst. v. non sane. & quod eorum rectum & iustum iudicium fundetur super aliquo proprio & principali sensu corporis, videlicet, visu, tactu, odoratu, gustu, vel auditu, non autem super alieno. vt traditur in capitulo testes. cum sequē. iij. quæstio. ix. & glos. & Innocentius. in capitul. cum causam. extrà de testibus. & per doct. & glos. in l. testium. C. de testi. prout facti qualitas exegerit, sic & ratio ipsius testis rectè concludat ad suum propositum: quia magis attenditur ratio, quàm dictum. vt not. in l. solam. C. de testib. & in c. præterea. extrà de testib. facit c. ij. extrà de transact. & quod no. Specu. in tit. de teste. §. nunc videndum est. & dicetur latius infrà in titulo, de forma opponendi contra testem post publicationem

b *Forma. Ad de & vide Alexan. de Imol. in l. si duo. §. idem Iulia. el. ij. ff. de iureiurand.*

c *Illa. Adde & vide Alex. ā l. j. col. & ff. si cert. pe. & in d. l. si duo. §. idem Iuli. proximè in alia apost. allegata. et per eūdem Alex. in cō fil. xx. col. ij. in fi. in ij. col. sed an quādo deponit extra articulum, & factum principale faciat iudicium super eo quod deponit. vide per eūdem Alex. in cō fi. & col. ij. versiculo, nec ad hoc. in j. colum. Cur.*

in gloss. super verbo reddunt rationem, nec causam. &c.

EPITOME.

1 *Falsum committitur vbicunque veritas minuatur.*

2 *Si testis in vno capitulo dicat falsum, in alio verum, an eius depositio in totū vitietur?*

3 *Si testis arguatur de falso, & ipse dicat notarium secus quam ipse dixerit scripsisse, cui potius stetur an testi, an notario?*

4 *Falsus testis est puniendus ab eo corā quo commisit falsum?*

5 *Testis punitus à iudice coram quo falsum commisit pendente iudicio, an finito iudicio accusari possit de falso?*

6 *Commissa examinatione testium in partibus, si cōmittatur falsitas ad quē iudicem spectet punitio, an ad principalem qui commisit examinationem, an ad illum cui est commissa examinatio?*

1 ET FALSITATE. † Sciendum est, ꝙ falsum committitur vbicunq; veritas immutatur. vt in l. quid sit falsum. ff. ad leg. Cornel. de fal. & in auth. de fide instr. post prin. vnde acerrimè puniendus est testis, qui falsum committit. nam tres personas offendit, videlicet Deum, iudicem, & partem. in c. j. extrà de crimi. fal. & in Lnullum. C. de testib.

1 † Sed quid dicemus, si testis in vno capitulo dixit falsum esse, & in alio verum,[a] an eius testimonium vitietur in totum, vel pro parte? Dic breuiter, ꝙ vitiatur in totum, vt not. in gl. ix. dis. in capi. si ad sacras. & ibi per Arch. & tangitur in c. in nostra præsentia. extrà de test. & in c. defleat peccator. extrà de reg. iur. Et sit ratio, qa periurus est, ergo repellendus: vt in c. testimoniū. extrà de test. & hoc idē dicendū in instrumento pro parte falso, quando falsitas processit à notario. vt plenè no. per Cy. in l. si ex falsis. C. de transf. circa finem apparatus. Inn. tamen in hoc aliter distinguit in c. fraternitatis. extrà de hæredi. dicit enim ꝙ aut illa falsitas opposita, vel inserta per notariū in instrumento, vel per testem in eius testimonio nō tangit substantiam, vel circunstantiā negotij, verbi gratia, si dicat contrahentem esse de vno loco, cum sit de alio, vel ꝙ sit affinis talis personæ, cū non sit, & tunc valet tale instrumētum, aut illa falsitas tangit substātialia, vel circunstantias negotij verbi gratia, si inter contrahentes actū sit, ꝙ soluatur pecunia argētea, & notarius scripsit, vel testis dixit de aurea, & tunc vitiatur instrumentū, vel testimonium. vt iij. q ix. c. testes. & c. pura. & c. hortamur. Et cōcluſiuè in similibus dicit, quod si instrumentum est in aliqua sui parte falsum, ꝙ totū redditur falsum, licet aliqui voluerint distinguere, an instrumentū cōtineat plura capitula separata æquè principalia, & tunc si in vno vitietur, nō vitiatur in cæteris. Aut sunt capitula, quorum vnum est alterius accessoriū vel connexum, & tunc propter vitiū vnius, instrumentū vitiatur in totū. ar. l. etiam. ff. de min. & ff. de neg. ges. l. eum actum. quæ opinio non placet

3 Innoc. † Inde quæritur de eo quod sæpè faciunt isti testes, seu rusticani, seu rurales. Ecce obijcitur contra testem, ꝙ ipse falsum dixit, ille autem in excusatione sui replicat, ꝙ notarius aliter[b] scripsit, quam ipse deposuit, quæritur cui magis sit credendū b *Aliter scripsit. Dic & per Alexā. consil. lx. q. j. co. & pluribus alijs consilijs, & in tabulæ sua de quo etiam per Aret. consi. lx.* an testi, an notorio? dicunt quidam. vt Iac. But. aut iudex examinauit testē, & notarius scripsit, & tunc stādum erit potius scripturæ quam testi, aut notarius ipse examinauit, & scripsit ex commissione iudicis. vt multoties occurrit, & tunc secundū aliquos adhuc est idem, maximè quia notarius obtinet vicem duorum testium, & est persona publica, qui iurauit eius officium legaliter exercere. vt no. in c. cū Ioānes hæremita. extrà de fide instr. & in l. in exercendis. C. de fide instr. & in l. fi. de fideiuss. testis autē est singularis, & ꝓ vno solo reputatur, nec est persona publica, & in facto suo loquitur. ideo præualere debet scriptura notarij. arg. ad hoc in l. Domitius Labeo. de testa. ff. & quod not. in l. si quis decurio. C. ad l. Corne. de fal. Odo. autem distinguit tres casus, aut notarius est bonæ famæ, & testis malæ, aut vterq; bonæ famæ. Primò casu, & secundo creditur illi qui est bonæ famæ. argu. in l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re milit. l. si cui. §. ijs. dem. ff. de accus. Tertiò autē casu magis creditur notario. ar. d. l. si quis decurio. iuncta ratione, de qua suprà in principio dictū est. vbi autem vterq; esset malæ famæ, fortè adhuc magis credēdū esset notario, qa nihil cæcus cæco. vt l. viro atq; vxore. ff. so. matr. maximè dum notarius toleratur in officio. vt l. Barbarius. ff. de offi. præt.

† Vltra

a *Verum. vide Old. consil. xxx. & ij. per Are. cōsi. lxxj.*

4 † Vltra quæritur à quo puniendus est falsus testis? respondetur ab eo coram quo falsum testimonium tulit, siue sit ordinarius, vt in l. nullũ. C. de testi. siue sit delegatus: quia etiã delegatus habet ius coërcendi. vt l j. ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. & in c. ex literis. extrà de offi. deleg. licet aliud in arbitro not. Spec. in tit. de teste. in prin. ver. item excipit ℭ est corruptus. & per Cy. in d. l. nullum. quæ quidem pœna falsi testis si imponitur per iudicem ex officio est arbitraria. vt dicta. l. nullum. quo officio finito, vel per lapsum instantiæ causæ, vel per sententiam diffinitiuam in eo latam cùm tale officium sit mercenarium, vt l. prima. C. de calumn. non posset iudex vlterius testem punire, sed opus esset per viam accusationis contra eum procedere. argumen. l. iiij. cum ibi not. C. depo. & tunc esset pœna ordinaria imponenda. vt in l. eos. ff. ad leg. cornel. de fal. secundùm Iaco. But. & per eum no. in d. l. nullum.

5 † Quid ergo dicemus, si iudex ex officio lite pendente testem puniuit, nunquid poterit de nouo accusari lege Cornelia. de falsis ad pœnam ordinariã? Spec. in d. versi. itẽ quòd est corruptus. videtur tenere quòd sic. & idem sequitur glo. no. super d. l. nullũ. Cy. autem in eadem. l. tenet contrarium, & melius fortè, quia de delicto eiusdem hominis non debet sæpius quæri. vt l. idemq;. in fi. ff. nau. cau. fta. & in l. senatus. ff. de accu. & ibi gl. maximè cum talis pœna sit imposita ad vindictam publicam, ficq; vna debet facere cessare aliam. ar. in l. j. & quod ibi no. C. quãdo ciui. acti. prẽiu. crimi. nã si filius semel egit actione iniuriarum nõ auditur pater volens adhuc agere. vt l. sed si vnius. §. filio. ff. de iniu. & in §. si filius. pro quo facit quod alibi dicitur an pœna imposita per inquisitionem cessare faciat accusationem? de qua quæstione tangitur per Cy. in l. ea quidẽ. C. de accu. & per Bar. in l. maritus. ff. de adul. & per Dyn. in c. actus legitimi. de reg. iur. libr. vj. & vide ad prædicta de teste. quæ not. per Cy. in l. vbi. C. ad leg. Corn. de
6 falsis. † Sed quæritur de alia quæstione, Tu scis, ℭ plerunq; pro examinatione testium fit commissio per iudicẽ causæ etiã extrà suã iurisdictionẽ alicui alteri iudici, puta, vicarius Papiæ, corã quo est quæstio, cõmittit examinationẽ vicario Mediolani testium ibi existentiũ, qui coram eo depoſuerunt falsum. Quæritur ad quẽ pertineat punitio? Pro cuius euidentia est præmittendum, ℭ talis examinatio potest iustè, committi: vt traditur in l. iudices. & in authen. apud eloquentissimũ. C. de fide instru. & in cle. iudices. de offi. deleg. & in c. j. extrà de test. cog. & videtur quòd sunt puniendi per vicarium Papiæ, qui est iudex principalis causæ, vt d. l. nullũ. In contrariũ videtur quod per vicarium Mediolani cuius aures offenderunt, & in cuius territorio deliquerũt. vt in authẽ. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oportet. facit ij. quæstio. j. c. si peccauerit. extrà de fo. compe. & cap postulasti. cum simi. Alij dicunt inspiciendam fore qualitatem causæ. de quo vide Specu. in d. versic. item quod est corruptus. Prima opi. videtur verior, quia iudex causæ principalis est ille, qui offenditur. in c. j. de cri. fal. cuius persona representatur in suo delegato. vt in l. etiã. C. de app. & in l. j. §. qui mãdatã. ff. de off. eius cui man. est iur. vel põt distinguj, aut quæritur de pœna extraordinaria quę venit imponẽda ex officio: vt suprà dictũ est, & tũc illa ptinet ad iudicẽ causæ. vt d. l. nullũ. & in d. c. j. aut quę ritur de pœna ordinaria quę imponitur p accusatio nẽ, & illa erit imponẽda per vicarium Mediolani. p d. authenticã. quia in prouincia cum similibus, vbi ergo testis de falsitate reperitur maculatus, melius est pro eo si habet iudicẽ gratiosum, ℭ patiatur punire se extraordinariè per officiũ. quàm expectare quòd ordinariè de falso procedatur contra eum.

ET HOC præsente dicto Simonino. Subaudi vel citato, & contumace: sufficit enim alterum ex his, alioquin vitiaretur receptio testis, & iuramenti delatio. vt supra dixi &c.

EPITOME.

1 *Quare fiat protestatio in tempore iuramenti testium à parte?*
2 *Testes à me producti, & à iudice in mea causa reprobati, si contra me in alia causa producantur, nõ possunt per me reprobari.*
3 *Quæ sint causa legitimæ repellendi testem à testimonio?*
4 *Periurium opponi potest contra testem.*
5 *Papæ nunquid possit dispensare testem periurum?*
6 *Infamia potest obijci testi.*
7 *Inimicitia obijcitur testi.*
8 *Domesticitas obijcitur testi.*
9 *Vasallus an possit esse testis pro domino, vel contra dominum.*
10 *Excommunicatio obijcitur testi.*
11 *Quod sit intestabilis potest testi obijci.*
12 *Vilitas & paupertas testi obijcitur.*
13 *Quod est procurator partis producentis potest obijci testi.*
14 *Iudex causæ principalis, an possit esse testis in causa appellationis.*
15 *Quod fuit proxeneta contractus potest obijci testi.*
16 *Impubertas potest obijci testi.*
17 *Effectus pubes, an possit testificari de his quæ vidit in pupillari ætate?*
18 *Monachatus potest obijci testi.*
19 *Societas obijcitur testi.*

1 PRO TESTANTE. † Optima est cautela tali protestatio. vt traditur in capitul. præsentium extrà de testib. Nec est necesse quòd tunc specialiter causas exprimat, sed sufficit quòd eorum facta publicatione postea causæ ipsę exprimantur, & proponatur, & probentur. vt not. Speculator. in titul. de test. in principi. versi. quid si dicitur testis ex communicatus & in §. sæpè testis facit c. ex parte. extrà de testib. & in authẽ. si testis productus dicatur. C. de test. debet autẽ generalis protestatio pr.. uenire examinationem, ne videatur eorum approbare personas, qua non facta non audiretur vlterius, nisi iuraret se ignorasse tunc eorum defectum vt in d. c. præsentium. persona enim testis semel ap-

a *Domestici. Quid de fratre, an sit idoneus testis? gl. in c. cū R. & in c. insinuante, de off. dele. & ibi Innoc. tenet quod sic. idem Spe. in tit. de test. §. j. ver. sed nunqd frater. in iij. col. quod verū intelligunt omnes in causa ciuili. & quādo ītelligit verum in causa leui ciuili, in causa graui facit in iudicio, licet nō semiplenè. qd dictū limita vbi esset solus, secus si haberet contestem, vel aliud pro se, quia tunc stabitur suæ attestationi, & reputabitur idoneus. ar. l. j. C. de testib. & l. si quis ex ar. §. j. ff. de ædēd. & ibi doc. & inde dicit ibi Bal. q si probatur per quum testē infamē ifamia facti, & alterum fide dignū, q est plena probatio. qa fides vnius supplet imperfectionē alteri⁹. idē dicit in duobus notarijs, quorū alter est inhabilis, qa valet et datur fides ambobus. Bal. in l. imperator. ff. de statu ho3 mi. &c.*

probata, non potest vlterius reprobari ab eo, qui eā approbauit, sine is contra quem producitur. vt l. si quis testibus. C. de testi. siue in eadē causa, siue in alia producatur, nisi ex superueniente noua causa. vt no. Spe. in d. §. sæpè testis. ver. coram vobis. & per Cy. in d. l. si quis testibus. & Inno. in
2 c. venerabilis, extrà de exce. † Quid autem si testes à me in causa producti fuerunt per iudicem tanquam vitiosi reprobati, deinde alius in alia causa eōsdē producit cōtra me, nunquid mihi liceat ipsos reprobare? videtur quòd nō, quia semel à me sunt approbati, quę approbatio effectum producit, tā in alia causa, quàm inter alias personas. vt determinat Cyn. in d. l. si quis testibus. ergo & c. Pe. tenet cōtra, vt ibi refert Cy. ar. ī l. j. in fi. ff. quod quisq; iur. alij aliter distinguūt vt refert Sp. in d. ver. corā vobis, & videas & quod no. in c. ij. in fi. extrà de ord. cog. & in l. Lucius. ff. de his q nota. infa. Rursum circa prędicta, quęri tur, pone quòd ipse Simō, nō est cōtestis hac protestatiōe generaliter, sed vt impediat examinationē ex toto offert se paratū velle probare statim crimina, & defectus cōtra ipsos testes, an sit audiēdus, ita quòd differatur ipsa examinatio? & Spe. sup hoc in d. tit. de teste. in princ. ver. quid ergo si prēmissa obijciēs distinguit, aut huiusmodi crimina, vel defectus sunt probāda p testes, in quibus mora esset periculum allatura, vt quia testes sunt infirmi, senes, vel de proximo recessuri, tūc retardabitur illorū examinatio, & admittitur statim istorū probatio, ar. extrà vt lit. nō cōte. in c. quoniā frequēter. in prin. aut nō est periculū in mora, & tūc nō differtur aliorū examinatio super causa principali: quia præsumitur fieri talis cōtradictio causa protelandi litem. arg. in l. j. §. fi. ff. de fer. & ff. ad Tre. l. cùm hæreditas. postquàm autem fuerint examinati, probari poterunt crimina & defectus in personis, & dictis.
3 †Sequitur ergo videre, siue dicamus testes reprobatorios debere recipi, & admitti ante aliorū receptionē, siue dicamus ipsorum reprobatoriorum examinationem, deferri post aliorū examinationē, quæ sunt causæ legitimę repellendi testē à testimonio. vbi aduertendum q quædam sunt causæ, quæ respiciunt defectum personæ; & istæ sunt plurimæ quas plenè prosequitur Spec. in tit. de teste. in prin. vbi videas quæ quidē sunt obijciendæ testi specialiter vel in genere, vt prędixi ante eius examinationē vt in d. c. præsentiū. inter quas causas enumerari solent istæ videlicet, q testes producti sunt periuri, infame, inimici capitales eius, contra quē producūtur, domestici producentis, excōmunicati, intestabiles, viles, & pauperes, procuratores, & solicitatores causę. ac proxenetæ contractus celebrari, impuberes, monachi, seu fratres mendicantes, & socij eiusdem criminis. Examinemus nunc singulariter singulas causas, vt clarius omnia habeantur.
4 † Dixi ergo primò, q contra testes opponi potest, quòd est periurus, nec immeritò, quia sicut aliàs deierauit, ita præsumitur, q nunc deierabit, vel deierauit. vt traditur. in c. testimonium. extrà de testib. & no. in l. Lucius. ff. de his qui notā. infa. ar. l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re mil. attamen fortasse secūdum Innoc. temerarium iuramentum non repellere testem. vt per eum no. in c constitutus. extrà de testi. & facit c. intimauit. eo. titu.
5 † Sed nunquid Papa possit dispensare, q periurus in testimonium admittatur? Dic q sic. arg. extrà de re iud. in c. cum l. & A. nam & in multò maioribus dispensat. vt no. per gl. in c. quod translationem extrà de offi. leg. & per Spe. eo. titu. §. nunc dicendum.
6 † Secundò obijci potest, q est infamis. vt habetur in l. iij §. lege Iulia. ff. de testib. nam talibus personis portæ dignitatum patere non debent. vt C. de infa. l. j. lib. xij. testificari dignitas est, vt habetur xxxiij. q. v. in c. præceptum. facit quod no. Spe. in d. tit. de test. in prin. ver. item excipitur quòd est infamis.
7 † Tertiò dixi, quòd opponi potest, quòd est inimicus capitalis, probatur in d. l. iij. in princ. ff. de test. & in authen. de testi in §. fi verò dicat odiosum. & ibi no. & in authent. si testis productus dicatur. in fi. C. de test. Et not. q appellantur inimici capitales illi qui sunt vitæ insidiati, vel accusauerunt eū contra quē producuntur de crimine, ex quo ingeritur pœna mortis. vt no. per gl. Inst. de excu. tu. §. inimicitię. & in d. §. fi verò. propter leuē autē inimicitiā nō repellitur. vt d. l. iij. in fi. cū l. se. & not. Spe. vbi ſ. ver. j.
8 † Quartò dixi, quòd potest opponi testi, quòd sit domesticus producentis. vt in l. ij. C. de tes. & in c. ex
a literis. extrà de test. Sunt autē domestici[a] pater & filius, vxor & maritus, colonus, seruus, libertus. & generaliter omnes qui habitant, & vita ducunt in domo producentis. vt no. in d. iuribus. facit iiij. q. iij. in c. accusatores, vel testes. & l. fi. §. fanè. C. de his qui ad ecc. confu. & l. respiciendū. §. furta. ff. de pœ. & ff. de ædi. edi. l. ædiles. §. in familiæ. de quo tāgit Specu. vbi suprà. ver. item excipitur quòd est domesticus. quorum quidem testium inspicitur status & conditio qualis est tēpore, quo deponunt, vt traditur plenè in l. ad testiū. §. conditionē. ff. de tes. & l. j. C. e. tit.
9 † Sed an vasallus possit esse testis pro domino, vel contra dominum? videtur quòd non, sicut nec

liber

libertus,vt in l.aduersus.C.de testi.& iiij.q.iij.cau.si testes ver.liberti:vide quomodo procedit in causa, quę est de re alia quàm de inuestitura feudi,in qua probãda admittũtur pares curię.i.vasalli.vt habetur in c.j.in prin.de controuer.inuest.cum si.ibi no.Vbi autem est de re alia quęstio,tũc dicũt quidam quòd vasallus admittatur pro domino,sed non contra do minũ.Alij dicunt,aut est paruum feudũ,aut est magnum,prout plenius tangit Spe.in d.ver.itẽ excipitur quòd est domesticus.

10 †Quintò,dixi,quòd potest opponi testi, quòd est excommunicatus.cuius ratio est quia excõmuni catus repellitur ab omni limine iudiciorum,nedum à testificando.vt habetur in capitul.decernimus.de senten.excommu.lib vj.& in c.veniens.el ij.extrà de test.& iij.q.iiij.in c.conspiratores licet Innoc.notet cõtrarium in c.testimoniũ.extrà de testi.verũ etiam repellitur ab agendo.vt in c.pia.de excep.libr.vj.& in c.decernimus extrà de iud.Circa hoc quæritur an excõmunicatus possit esse testis in testamento?Dic breuiter quòd quia ipse potest facere testamentum sicut alius nõ excõmunicatus,vt plenè determinat. Ioan.Andr.in d.c.decernimus.in nouel.sua.& Ia.de Bel.in auth.de sanct.episcop.§.omnibus.Bart.in l.si quæramus.ff.de testa.dictat enim iuris regula,quòd omnis qui potest facere testamẽtũ,potest esse testis in testamento.vt l.cum lege.& l.si is qui.§.j.ff.de te sta.sed non conuertitur,quia filiusfa.põt esse testis in testamento.§.per contrarium.ff.de testa.& tamẽ non potest facere testamentũ.vt l.qui in potestate. ff.de testa.& l.seruum seniũ.C.qui test.fa.pos.Nunquid autẽ excõmunicatus possit cõtrahere,& distra here?dicẽdum est quòd sic,vt determinat Inn.in c. veritatis.de iureiur.nam cõtractus sunt de iure gẽtium.ff.de iusti.& iur.l.ex hoc iure,vnde cùm non prohibẽtur ab actu testandi,qui est iuris ciuilis mul tò minus ab actu contrahendi:vt l.testamẽti facto.

11 ff.de test.†Sextò dixi quòd põt opponi testi,quòd est inteſtabilis,hoc est,quòd nõ põt facere testamẽtum,qui plures sunt.vt Insti.quib.non est permis. fa.test.per totum.Sed hîc aduerte,quòd hæc exceptio simpliciter sumpta non habet de necessitate cõ cludere,quòd quis ideo repellatur à testimonio, quia repellitur à testamento.vt suprà dixi de filio in potestate constituto?sed est consideranda causa pro pter quam prohibetur testari:nam aut prohibetur testari propter delictum,& tunc procedit regula quòd ille qui non potest testari,nec in testem poterit adhiberi.vt l.si is qui.§.j.eod.tit.l.qui testamento.§.eum qui.ff.de testa.aut prohibetur testari propter patriam potestatem,& nõ procedit regula,vt prædixi.aut propter ætatem,& tunc habet locum regula,aut propter religionem, & dic vt infrà.

12 †Septimò dixi quòd obijcitur testi quòd est vtilis, & pauper,nec immeritò,quia paupertas in personis laicis inducit præsumptionem rapinę,& sic præsum ptio est corruptelę.argumẽt.Insti.de excu.tu.§.item propter paupertatem,& Inst.de suspe.tu.in fin.Dicitur autem pauper ille,qui non habet aureos quinquaginta in bonis.vt probetur ij.q.j.ca.in primis.& not.in d.§.item propter paupertatem.cum similib.

13 †Octauò dixi posse obijci,quòd testis est partis producentis procurator,vel causæ sollicitator.circa quod distingue,aut est procurator ad negocia,aut ad iudicia.Primo casu aut est quæstio de contractu quem ipse gessit procuratorio nomine,& tunc dic vt videtur infrà in proxeneta.secundum Bartolum & Bald.vt per eos not.in l.omnibus.C.de test.b.aut est quæstio de alio contractu gesto per alium,& tũc poterit admitti,sicut dicetur infrà de procuratore ad iudicia,de quo procuratore ad iudicia sic distingue:aut producitur in causa,quæ per eum de præsenti:agitur,& tunc repellitur,quia præsumitur ha. bere ad ipsam causam nimiam affectionem.vt in ca. final.de test.libr.vj. Aut producitur in alia causa,& tunc admittitur in testem.vt not. per gloss.in l.fina. ff.de test.& per Specula.in d.titu.de testa.in princip. versicu.item quod fuit in causa procurator.&c.per Bar.in l.deferre.ff.de iur.fis.& quæ dicta sunt in pro curatore,locum habent in aduocato.per d.cap.final.

14 de testib. †Quid autem dicemus in iudice causæ principalis,an poterit esse testis in causa appellationis?Gloss.determinat quòd non.in dicto capitu.fin. de test.pro qua opin.videtur text.in c.statuendum. ij.q.vj.& in c.quoniam cõtra falsam extrà de prob. c.cum à nobis.extrà de test.Alij verò distinguũt,vt plenè notatur in l.ne in arbitris.C.de arbi.§.sinautẽ. aut pendet adhuc lis coram ipso iudice,aut est finita. Primo casu non admittitur in testem,per iura prædicta,quia non debet duplici officio fungi.vt in l.si.C. de officio assess.& in l.ij.ff.de officio præsi.Secundo autẽ casu subdistingue,aut eius testimonium respicit æquitatem,vel iniquitatem propriam ipsius iudicis adhibitã in ipsa causa,& tũc non potest esse testis arg.in l.præfecti.ff.de min.aut solùm respicit damnum,vel vtile alterius,& poterit esse testis,quia cessant causæ omnes ꝓhibitiuę.vt in l.j ff.de test.†No nò dixi quòd' potest opponi testi'quòd fuit proxene ta cõtractus.Ratio est,quia præsumitur habere affectionem ad id quod gessit,vnde expedit ad hoc vt admittatur in testem,vt vtriusque partis voluntate deponat,vt determinatur in capitulo primo.de test. libr.vj.& in authentic.de testib.in §.quoniam verò. & tangitur plenè per Bal.in l.omnibus.C.de testib.

15

16 †Decimò dixi posse opponi contra testem,quòd est impubes.vt probatur in l.testium.ff.de testibus.xxij.q.v.capitu.paruuli & in c.pueri.& ibi notatur.

17 †Sed circa hoc quæritur,an affectus pubes poterit testificari de his, quæ vidit in pupillari ætate? Breuiter dic, quòd si tẽpore quo vidit,erat talis intellectus, quod potuit ea comprehendere per sanum & rectum iudicium,vt quia erat proximus pubertati, & tunc poterit esse testis,& testimonium perhibere,aliàs autem secus vt not.per glo.in l.notionem.§.instrumentorũ..ff.de ver.signi.per glo.& doct.in l.ad testium.§.conditionem.ff.de testa.Spec. in ti.de teste.ver.item excipitur,quod est impubes.

18 † Vndecimo dixi posse opponi contra testem ꝙ est monachus vel frater mẽdicãs hîc aũt est aduertendũ ꝙ tpe meo in quadã causa,ĩ qua erã aduocatus,ꝓ d.

Manfredo de beccaria de plebe, contra dominum Gaſparinum de vice comitibus ſuper hæreditate quondam domini Maufredi de beccaria, fuit maxima diſputatio vtrũ fratres mi-
a nores potuerint eſſe teſtes [a] in teſtamento, & allegabatur quòd non. per tex. in cle. exiui de paradiſo. de verb. ſigni. vbi prohibentur teſtari, & eſſe in iudicio, & officium executoris exercere: ergo & teſtes eſſe. argu. l. ſi is, qui. §. j. & l. cum lege. ff. de teſta. in cõtrarium eſt veritas: nam monachus poteſt eſſe teſtis. vt determinat gloſ. in auth. de monachis. §. cogitandum. & idem in fratre minore determinat per text. in c. nuper extrà de teſtib. quam opin. firmat Spec. in d. verſicul. quid de monacho. & idem ſequitur Ioã. Andr. in ſuis addit. ibidem. quam ſententiam etiam approbat Bartol. in ſua minorica. & Bar. in l. intantum. §. vniuerſitatis. ff. de rer. diui. idem dicit Ac. & Bal. in l. j. C. de ſacr. ſanct. eccle. & in prædicta q. idem conſuluerunt eximij tunc doctor. d. Ang. de Peruſ. frater dicti do. Bald. & d. Franciſ. de Ramp. & Bart. de Saly. de bon. & plures alij eorum cõſilio ſubſcripſerunt & bene: licet collegium Mediolani affectione vel timore dicti do. Gaſpa. contrarium conſuluerit & malè, nec obſt. d. cle. exiui de paradiſo. quia loquitur in illis actibus & officijs, in quibus vertitur, vel poteſt veriſimiliter verti contrectatio pecuniæ, cuius tractus, & vſus eis eſt interdictus, per regulam beati Franciſci. at in teſtimonio non vertitur huiuſmodi contrectatio: ergo &c. nec etiam obſt. d. l. ſi is qui. §. j. & l. cum lege. & l. qui teſtamento. §. eum qui. quia illa iura loquuntur in illo, qui propter ſui delictum priuatur illo tali beneficio, ſed fratres mendicans priuatur propter eius deuotionẽ, & meritum, ideò de vno ad aliud non infertur. & ita fuit
19 obtentum. † Duodecimò dixi, quòd poteſt opponi contra teſtẽ quòd eſt ſocius eiuſdem criminis, vel contractus, qui non auditur contra ſocium. vt in c. veniens. el j. & in c. perſonas. &c. ſicut. extrà de teſt. & facit quod habetur in c. j. extrà de confeſ. niſi in certis ſpecialibus caſibus qui no. in l. fi. C. de accuſatio. & in d. c. veniens. Rurſum ſolet opponi cõtra teſtem, quòd eſt ſeruus. vt l. ſeruos. & l. quoniam liberi. & authent. ſi teſtis productus, dicatur. C. de teſt. niſi tẽpore teſtamenti, vel contractus fuiſſet pro libero reputatus. vt traditur in l. j. C. de teſt. quia tunc valeret inſtrumentum contractus, vt ibi. & idem ſi tunc reputabatur pro catholico, cùm eſſet hæreticus, vel reputabatur Chriſtianus, cum eſſet Iudæus, vel maſculus cum eſſet mulier. argum. in leg. Barbarius. ff. de offic. prætor. & d. l. j. de teſta. Alij etiam defectus opponi poſſunt, de quibus vide Specul. vbi ſuprà. Quædam poſtremò ſunt cauſæ & defectus, qui opponunt contrà depoſitionis, & dicta eorum, & de his plenè not. infrà titul. ij.

a *Teſtes. Adde quod fratres minores & mendicãtes poſſunt eſſe teſtes. text. in d. c. nuper ibi no. Bal. de teſt. imò fratres minores mendicãtes poſſunt eſſe teſtes in teſtamentis. ita Bal. in rep. d. l. j. de ſac. ſan. eccl. col. x. ij. q. x. iij. ptis. & vide Franc. Are. conſil. clx. incipiẽ. lõga eſt iſta conſultatio. col. xiij. & ſequen.*

Forma publicationis teſtium.

SVPRASCRIPTVS Dominus Vicarius cognita examinatione, & receptione teſtium in prædicta cauſa productorum per vtranque partem ad ipſarum partium inſtantiam, & requiſitionem omni modo, iure, via, & forma, quibus melius potuit, & poteſt, ipſos teſtes, & eorum dicta, depoſitiones, & atteſtationes ſolenniter publicauit, & publicat, iubens, mandans, & decernens de ipſis omnibus atteſtationibus copiam fieri partibus antedictis, & cuilibet earum per me notarium infraſcriptum, & præſentibus partibus memoratis. De qua publicatione dictus dominus vicarius, ac dictæ partes fieri rogauerunt publicum inſtrumentum.

SVPRASCRIPTVS Dominus vicar. Hic nota, quòd ad illum iudicem pertinet etiam teſtium publicatio, coram quo lis ipſa pendet, ſeu quæſtio, ne cauſæ continentia diuidatur. vt l. nulli. C. de iudic. & l. j. ff. de quib. re. ad eũdem iu. ea. ſit autem talis publicatio, vt partes poſsint videre an bene & male, & quid & qualiter depoſuerint, vt exinde valeant contra eorum dicta opponere & perſonas, vt dicetur infrà in titulo ſequenti.

AD IPSARVM partium inſtantiam & requiſitionem. Hic no. quòd nõ eſt neceſsitate, quòd vtraque pars hoc requirat. ſufficit enim quòd altera hoc petat, maximè ſi ipſa ſola teſtes produxit. Poteſt tamen pars aduerſa impedire publicationem, ſi dicat, quòd velit ſuos teſtes producere. Nam aliquando publicatis teſtibus non recipiuntur vlterius teſtes ſuper eiſdem, vel directò contrarijs capitulis. vt traditur in l. per hanc. C. de temporib. appellatio. & in §. ſi verò. in authentic. de teſtib. & in capitul. fraternitatis. extrà de teſt. & in clem. teſtibus. de teſt. & dicam latius in titulo ſequenti, debet tamen pars citari quando fit publicatio ad inſtantiã alterius partis, cuius abſentia poſteà Dei præſentia replebitur. vt in capitulo. in nomine domini. extrà de teſt. & in capi. veritatis. extrà de dolo & contuma. in fi. &c.

PVBLICAVIT. Hac itaque publicatione ſic facta ſolent partes ſic participato conſilio ſapientis ſui op

sui opponere contra eorum dicta,& personas similiter,si protestate sunt contra eos,vt dixi in proxi. præcedenti titu.quas oppositiones & contradictiones laudo,& cõsulo fieri,& redigi in scriptis apud acta,vt apud plurimos obseruatur,licet aliqui refer uẽt,& malè in allegationibus iuris. Videamus ergo de forma opponendi contra testes post publicationem &c.

Forma opponendi contra testes post public. Rubrica.

CORAM Vobis Suprascripto domino Vicario comparet,& se prẽsentat prẽfatus Ioan. circa reuocarionem sui procuratoris, causa & occasione certorum testium & attestationum ipsorum productorum in causa & quæstio prædicta per suprascriptum Sim.& secutæ publicationis per vos factæ,dicens,& excipiendo proponens idem Ioan.quòd saluis exceptionibus aliàs propositis contra personas ipsorum testium, quas adhuc repetit,& pro repetitis haberi vult,& intẽdit ipsis supra dictis testibus nulla per vos est habẽda fides causis & rationibus aliàs alleg.& inferius annotatis.primò videlicet,quia sunt sibi ipsis inuicem contrarij,ac etiam varij,& periuri.Item falsarij,& qui multimodè vacillãt in eorum testimonijs, & astruere satagunt negatiuam.Suntque etiam singulares, & non iurati deposuerunt.item deposuerunt in facto eorum proprio,& nullam probabilẽ, nec concludentem reddunt rationem, vel causam testimonij sui.suntque publicatis iam testibus alijs recepti, & amplius de alieno auditu testificantur, non de proprio, nec de veritate,sed de credulitate testimonium dicunt alijs denique vitijs circunfusi, propter quæ ab eorum veniunt testimonio repellendi.

CORAM vobis. Vidimus in superiori titu.de vitijs,& defectibus quæ opponuntur contra personas,nunc videamus de vitijs,seu defectibus quæ obijciuntur contra dicta & testimonia eorum testium,quæ multa sunt,incidenter tamen annectimus nonnulla,quæ etiam personis eorum attribuuntur &c.

EPITOME.

1 *Appositio istorum verborum, cõtra reuocationem,induxit protestationem de non reuocando procuratorem.*

1 CONTRA Reuocationem sui procuratoris. † Aduerte quòd ista verba cum magno ministerio apponũtur,quia si dominus interuenit in iudicio,postquàm procurator litem exercere cœpit,siue ante lit.contest siue post, videtur tacitè nõ facta hac protestatione ipsum ab officio reuocare. Et sic patet quòd hæc est vna causa sufficiens ad reuocandum suum procuratorem, vt quando dominus vult per se causam ipsam agere, vt habetur, & no.in c.penul.de procu.lib.vj.& per gl.in l.qui mutuam.§.non ideo.ff.mand.

EPITOME.

1 *Quotuplex sit contrarietas testium?*
2 *Depositio testis taliter facta, dico sic imò sic,an contineat contrarietatem.*
3 *Testis addendo aliquid prioris dicto,sed non corrigendo, an sit sibijpsi contrarius?*

1 INVICEM Contrarij. † Aduertendum semper est per aduocatũ causæ,si potest testes de huiusmodi cõtrarietatis vitio impugnare:nã testis sibijpsi cõtrarius, à testimonio repellitur.vt in c.licet causam.extrà de prob.& extrà de app.in c.solicitudinẽ.in fi.facit l.j.in prin.ff.de test.& quod no.in l.ob carmen.§.si testis.& l.qui falsa,vel varia.ff.eo.titu.& iij.q. ix.c.nihilominus.& iiij.q.iij.verfi.qui falso.cum simi.Et quòd amplius est, possunt sibijpsi testes sibi inuicẽ contrarij, torturæ per iudicẽ causæ [2] vt habetur in l.nullũ.C.de test.& not.p gl.in auth.de testi.§.si vero.& probatur per text.in auth.apud eloquẽtissimum.in fi.C.de fide instr.Sunt autem testes contrarij dupliciter,vno modo quando vnus & idẽ sibijpsi contradicit in serie sui testimonij.aliomodo quando vnus testis contradicit alij testi,puta si vnus dicit,quòd mutauit,& alius dicit,quòd donauit,& simil.vel si testis primò dixit, quòd contractus fuit celebratus Romæ,& postea.in alio capitulo dicit,quòd fuit papiæ,de quo vide infra in glo.seq.

2 †Quid autẽ si vnus & idem testis dicat,fuit contractus celebratus Papiæ, imò Mediolani,an debet vt contrarius repelli?Spe.dicit quòd non quasi se ipsum statim correxit.vt per eũ no.in d.ti.de teste.post prin.ver.item testes sunt varij.arg.ad hoc in l.si ita scriptũ.in prin.ff.de hæ.inst.cũ si.ibi no.quę quidem correctio admittitur in teste,si fiat incontinẽti antequàm locutus fuerit cum parte,vt in c.prætereà.extrà de testi.cog.& ibi no.per Inn.secundùm quẽ debet iudex multùm aduertere circa modum,& causam correctionis suæ.ar.in c.cum dilecti.extrà de accu.nam nisi testis se probabiliter correxit,incidet in suspitionem,vel variationem secũdùm eũ. argu.ff.de test l.in testibus.& d.l.qui

3 falsa.† Quid autem si non se testis corrigat,sed priori dicto aliquid addat?Dicit Inn.vbi suprà,aut addit antequàm iudicis, vel interrogatoris conspectum exiuerit,& tunc valet,

2 *Iudicẽ. Ad de hic, & side p Bal. & Sab.in l. testium. C. de test.Bal. Saly.& Alexan.in l. duobus.§.fi. ff. de iureiurand.& ibi quod quando testes sunt cõtrarij nullus potest punire de falso, quia licet appareat, q aliquis eorum sit periurus,nõ tamen apparet quis eorum sit & side Bart. in l. Gnius. §. testes. ff. de quæstioni. & qui testes dicãtur contrarij,side per Alex.in cõsi.xxiij.col. pe.per.non obstat quòd testes.an ij. & olu.Fran. Curt.*

2 *Vnum. Quero an valeat dictum testis qui primo depo-*
suit in iudicio, deinde examinatus secundo dicit, dicto
aut alia deposuit. Bart. in d. l. eos. ff. de fal. tenet q. sic,
dicens q. stat in arbi. iudi. talem admittere responsionē
ibi & de. idē Bar. in l. legato inutiliter. de leg. j. Bal. verò
tenet oppo-
situm in l.
1 sixtan. in
princ. C. de
testib. quia
nō tenet ta-
le dictum,
quia ista
verba gene-
ralia & in-
certa nō in-
1 struunt iu-
dicem. & 2
ideo debet
sibi dari ter-
minus ad
clarè respō
dēdum. idē
Bal. in l. fi.
C. eod. titu.
quia debēt
clarè depo-
nere. nec
5 sufficit ista
confusa de-
positio. aliàs
lex esset fru 1
strà, quare
repeterentur si deberent se re-
ferre ad
primas at-
testa. sim-
pliciter, ta-
men datur
terminus
ad videdū
quid depo-
suerint qa
cadit etiā
obliuio in
effectu viri
nisi sint su-
specti, quia
tunc iudex
debet cona-
ri capere in
verbis, &
tunc nō da- 2
tur dilatio-
ne malitia
3 instruatur.
Cogita.

aut postea. & tunc aut testis potuit loqui cum parte & audiendus est, sed minor fides ei adhibetur. argum. d. c. præterea. & in auth. de testib. §. quoniam. si vero non potuit loqui cum parte, tunc valet. de quo etiam no. in c. cùm clamor. extrà de testibus.

EPITOME.

Contrarius & varius testis quomodo differant? 1

Testis primò productus, & secundo productus si dicat primò vnum, secundò aliud, cui dicto sit standum? 2

Si primum dictum testis fuerit receptū à iudice incompetenti, & sit nullum, secundum dictum postea receptum à iudice competenti, licet sit contrarium primo, valet & tenet. 3

Distinctiones in materia contrarietatis & varietatis testium. 4

Si sint tres milites, vel doctores ex vna parte, & quinque rustici ex alia, quibus sit standum. 5

AC ETIAM varij. † Hic adverte secundum Innoc. in d. c. præterea. de test. cog. quod testis dicitur varius, seu varians, quādo primò dixit vnū, & posteà dicit eius contrarium, nulla ratione, vel causa assignata. Contrarius autem est ille, qui dixit duo impossibilia, verbi gratia, si dixit se sciuisse contractum celebratum in tali loco, & posteà interrogatus vbi fuit illa die, dicit se alibi fuisse. Ille autem videtur vacillās, qui dubitando, aut timendo loquitur, & qui etiam variè loquitur. ff. de fal. l. eos qui. & ff. de test. l. ij. & l. qui falsa. quorum omnīū testimoniū est nullum, & sunt puniendi. vt l. nullum. C. de testi. de qua variatione & contrarietate, traditur per Specul. in d. titul. de teste. versic. item quòd testes sunt varij. & habetur in cap. cum ecclesia. extrà de causa possess. & propriet. & extrà de pe. in c. super his. & in c. dilectus. extrà de tempo. ordi.

† Sed pone quęstionē sæpius occurrentē. Ecce semel fuit testis productus, qui dixit vnū, deinde iterū productus in eadē instātia, vel alia, puta in causa appellationis dixit contrarium, quæritur cui dicto sit standum, an primo, vel secundo? Et in hoc reperio, quòd Inno. in c. veniens. el ij. extrà de test. dicit quod priori dicto standum est, & non secundo, quod amplius est, poterit ipsum testē quantum ad secundum dictum repellere, tanquā periurum, & falsum. arg. in c. super eo. extrà de test. alibi glo in c. in præsentia. extrà de test. dicit simpliciter neutri dicto standum esse. argum. iij. q. ix. pura. & xxiij. q. vj. c. quod autem. quam opin videtur tenere Spec. in d. versic. item quòd testes sunt varij. arg. c. sollicitudinē. in fin. extrà de appel. & in l. qui falsa. ff. de test. & in l. cùm precum. C. de liber. causa. alia est opi. Bar. quam posuit in l. eos. ff. ad leg. Cornel. de fal. & in l. repeti. ff. de quæst. distinguendo hoc modo, aut testis deposuit varia, vel contraria in iudicio, aut vnum deposuit in iudicio aliud contrarium extra iudicium. Primo casu subdistinguitur, aut secundum est cum tormentis, & primum sine tormētis, & tunc potius statur secundo dicto, quàm primo. argumen. in l. si postulauerit. §. sed & si negauerint. ff. de adulte. aut secundū datū est sine tormentis sicut primum, & tūc aut dicit, seu deposuit secundum animo corrigendi primum, & tunc valet secundum. vt in d. c. præterea, & in §. si verò. in authentic. de testib. & intellige quando hoc expressit se velle corrigere, aut simpliciter deposuit secundum, non expressō quòd corrigere vellet primum, & tunc vtrunq; dictum est nullum, & ipse tanquā varius à testimonio repellitur. vt in d. l. eos. & in d. l. qui falsa. Secūdo autem casu videlicet, quando dixit vnum in iudicio, & aliud extrà iudicium, subdistingue, aut primò deposuit in iudicio & secundò contrarium dixit, vel deposuit extra iudicium, & tunc valet primum in iudicio depositum. vt d. c. sicut. extrà de testib. & in l. generaliter. C. de non nu. pec. aut ecōtra, primò dicit extra iudicium, posteà deposuit in iudicio contrarium, & tunc, vt falsarius est puniendus. arg. d. l. eos. secundo respōso. secundum Barto. cui in hoc secundo articulo non assentio: quia multi, maximè prudentes volunt extra iudicium dicere illud, quod sciunt, & plerique dicunt contrarium eius, quod sciunt. quia nō iurati dicūt, timet enim testis plus iuramentum, & periurium, quàm simplicem locutionem, vt habetur, xxij. q. vltim. c. iuramenti. & in c. j. vnde sicut dictum testis cū tortura præualet ei, quod dictum est sine tortura, ita præualere debet illud quod dictū est cū iuramento, & in iudicio, quàm quod dictum est sine iuramento, & extrà iudicium. Nec debet ex hoc quis vt falsarius puniri cùm testimonium sine iuramento, & extra iudicium nullum sit, & nullius momēti. Nec obstat d. l. eos. quia ibi loquitur in negante factum proprium, puta eius sigillum, vel scripturam propriam, & sic est impropriè testimonium, hīc autem loquitur in teste, qui de alieno facto loquitur, 3 & testificatur. vnde casus sunt diuersi. † Et hanc opinionē confirmat authoritas Spec. in d. ti. de teste. versicu. item quòd testes sunt contrarij. vbi determinat quòd si primum dictum testis fuerit receptum

ptum à iudice non competenti,& ſic nullum, quòd ſecundum dictum poſteà receptum à iudice competenti,licet ſit contrarium primo, valet & tenet.argum.extrà de iudic.in c.at ſi clerici.& de appellat.c. vt debitus.in princi.quia non præſtat impedimentũ, quòd de iure non ſortitur effectum.vt in c.auditis. extrà de electio.& in regula.non præſtat.de regul. iuris libr.ſexto.

4 †Vlteriusvltra ea,[3]quæ ſuperius dicta ſunt circa
a plenioremdoctrinam contrarietatis,vel varietatis teſtium ſciendum eſt,quòd aut vnus & idem teſtis ſibi inuicem,& intra ſeipſum eſt contrarius, & varius,& tunc dic,vt ſuprà proxim.dixi, aut vnus teſtis contradicit pluribus,& eius teſtimonium pro nullo reputatur,& confunditur à teſtimonio aliorum numero plurium.vt l.iuſiurandi. C.de teſtib. & hoc eſt verum, quando vnus contradicit tribus vel pluribus.*Si* autem vnus contradicit duobus,ſic quod duo ſint ſoli teſtes producti,verbi gratia,ab actore qui probauit de mutuo facto ſunt duo teſtes producti,reus autem producit vnum ſolum teſtem ad defenſionem eius,tunc ad diſtinguendum ſecundum docto.iuris ciuilis & canonici,aut teſtis ex parte rei eſt directò contrarius illis duobus ex parte actoris,& tunc remanetvalida probatio ipſorũ duorum teſtium ,nec in aliquo eliditur per illum ſolũ teſtem.aut ipſe ſolus teſtis eſt ſimpliciter diuerſus, & contrarius:verbi gratia,quia deponit quod reus ſoluit,& tunc eliditur probatio ipſorum duorum in hoc,quia deferri poteſt reo iuramentum in ſupplementum probationis vt not.per Bar.in l.admonendi.ff.de iureiur.& in l.j.ff.de ventr.inſpi.& per Cyn.in l.in bonæ fidei.in vlti.q.C.de iureiur.& per Ioan.And.in d.c.fin.extrà de iureiur.aut plures cõtradicunt pluribus,ſiue ſint producti ab vna parte ſiue ab vtraque,& tunc diligenter aduertere debet iudex,an ſit contrarietas,quæ poſsit aliqua diuiſione iuuari, & tunc cõcordabit eos iuxta no.in c.cùm tu.extrà de teſtib.& in c.nihil ob.extrà de ver.ſignifica.cum ſimil.Si verò fuerit contrarietas que commodè non poſsit aliqua diuiſione iuuari,tunc iudex conſiderare debet qui ſunt illi,qui veriſimiliora deponant,& authoritate præſtant alijs eos præferre. vt extrà de probationib.in cap.licet.in fin.& in l.teſtium.poſt principium de teſti.ſi verò de veriſimilitudine non conſtet,præferre debet digniores vilioribus, etiam ſi digniores eſſent numero pauciores vt in d.c.in præſentia.vbi autem eſſent omnes pares in dignitate,& ſatis credibilia deponentes, tunc præferendus eſſet numerus plurium, & ſic ſtatur maiori parti.argumen.in d.capit.in præſentia.& in d.l.teſtium.ibi,aliàs numerus &c.Si autem omnia vndique ſunt paria,tunc omnes repelli debent,& iudex pronuntiabit contra eum,qui probare debuit. vt in l.de ætate.ff.de probationi.& extrà de proba. in c.ex literis.& extrà de fide inſtrumentor.c.inter dilectos.in fine.fuerunt tamen aliqui præferentes numerum dignitati ,quos reprobat Hoſtien.in ca.
5 in præſentia extrà de teſt.† Quid enim ſi ſunt tres milites ſeu Doctores ex vna pte,& quinq; viles,ſeu ruſticani ex alia,cur non dicemus doa *Ea.Adde & vide Alex.de Im. in l.ij §.ſin. ff.ſi cer.pe. & in l.inter ſtipulatẽ.§.j.ff.de ver.obli.& An.Are.in §.j.inſti. de actionib.& p canõ.maximè Aret. & Fel.in c. cum tu. de teſt.& Alex.in conſ. lxxij. col.j. circa me.in j. ſolu. vbi quòd quando teſtes ſũt varij in tẽpore concordantur & euitent falſum & maximè i ſno tecte. & in conſ.cxxxij. col.j. circa fi.& in cõſ. cx col.j. & in cõſil.cx.xij. col.ij. eo.co. & in conſi. c.col. pen. ver.nec ob. in ij.col.& in .iij.colu. conſilio.xx. col.j.verſic. nec iſtius aliquid.per eundem in conſili. clxxxj.in fine. in c. ſolu. & in conſi. xliij. colũ. iij.in princ. & in conſi. cl. colum.ij. circa princ. eodem col. Franciſcus. Cur.* ctores præferendos.de quibus plenè not.Specu.in titul.de teſte.in §.poſtquàm & per Cyn.& alios in l.ſcripturæ diuerſæ.&.in l.in exercendis. C.de fide inſtrumentorum.

EPITOME.

1 *Quilibet periurus non eſt infamis.*

ET PERIVRI. Qui enim periurus eſt à teſtimonio repellitur quia præſumitur adhuc facilitер deierare.vt in c.teſtimonium,extrà de teſtibus.& in ca.accuſatus.§.licet.de hær.libr.vj.& notatur in l.Lu-
1 cius.ff.de his qui notan.infami. † Sed an quilibet periurus ſit infamis? Dic quod non regulariter , falli in tranſactione iurata, & per iurata:de qua habetur in l.ſi quis maior.C.de tranſactioni. & ibi notatur.iu d.l.Lucius. per doctor.idem in qualibet alia promiſsione iurata.vt not.gloſſ.ſingula. in l.penultima.C.de dig.lib.xj. Deus autem nouit quot ſunt moderno tẽpore periuri & infames.

ITEM FALSARII. Hîc eſt multùm aduertendum,quia hodie eſt plus ſolito falſariorum & corruptorum teſtium abundantia , vnde de talibus non eſt habenda miſericordia,quia ſi locus falſis teſtibus & inſtrumentis relinquitur , nullus de ſtatu ſuo ſecurus erit: teſtis enim vel tabellio falſus, tres perſonas offendit,Deum,iudicem,& partem. vt traditur in capitulo primo.extrà de crimin.falſi.de cuius pœna, & alijs ad falſitatem eius pertinentibus, dixi ſuprà in titulo.de forma iuramenti teſtium.in gloſſ.ſuper verbo,falſitate.nume.4.5.& 6.

VACILLANT. Dicitur autem teſtis vacillare,qui timendo,aut dubitãdo loquitur, ſecundũ Inn.in quo debet iudex & examinator eſſe diſcretus.& ſi viderit,ſeu cognouerit teſtẽ vacillare,debet facere hoc deſcribi p notarium cauſæ,qui ſcribit,quòd iudex vel examinator ſibi dixit quod teſtis vacillabat,& hoc idem vſum eſt ipſi notario per talia ſigna,vt no. per eum in capi.quoniam contra falſam.in gloſſ.ſuper verbo,inſtrumentorum.extrà de fide inſtrumentorũ.

a *Mera. Adde & vide qualiter debeant deponere testes deponẽtes: scꝑ negatiua in cõs. lxxx. & i cõs. cxxx. col. pe. ver. item dictus in ij. & in cons. cxxx. j. col ij. in fin. & seq. & in cons. cxlj. col. iiij. circa prin. in j. col. & ibi quod si negatiua coarctaretur per testẽ modico. tẽpore tunc præsumeretur suspectus, & vide eundem Alexan. in cõsil. c. col. ij. in iij. col. & in cons. xliij. colũ. ij. in princ. & col. iiij. ver. quartus testis in quarto col. Cur.*

b *Debet. Adde quòd ista limitat Bal. in §. si plures. & ibi refert Iaco. de Are. alleg. Gul. de Cuman. & vide Bart. i l. hæredes palã. §. fin. ff. de testi. & Adde quòd glo. in d. §. si plures non habet locũ in causa criminali sta Bal. in l. data opera. C. qui accusare. & vide q posui in cõsilio meo. xxiij. Curt.*

EPITOME.

1 *Negatiua mera est improbabilis.*

SATAGVNT negatiuam.† Regulariter negatiua mera a est improbabilis. vt habetur & nota. in l. actor quod asseuerat. C. de proba. & per gloss. & doct. in c. bonæ memorię extrà de elect. nisi esset negatiua talis, quæ ęqualiter caderet in intellectu & mente ipsius testis, sicut affirmatiua, tunc enim probabilis esset. vt not. per Cyn. in l. ij. C. de erro. aduo. & per alios in d. l. actor. & eodẽ modo esset probabilis, si esset coarctata loco & tempore, vel aliqua alia qualitate, sic, quòd comprehendi posset per verũ iudicium vt not. in d. c. bonæ. & l. optimam. C. de contrah. & commit. stip. & in c. series. & in c. ex tenore. extrà de testi. & ex his patet, quòd glo. in l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. quæ dicit, quòd magis credendum est tribus affirmantibus, quam decem negantibus, non simpliciter est vera, sed debet b intelligi quando deponunt meram negatiuam: aliter verò equaliter est omnibus credendum, ac si omnes deponerent affirmatiuè, cum distinctione tamen de qua suprà dixi, quando testes sunt contrarij. Hæc autem negatiua etiam potest per scripturam publicam, vel priuatam probari: verbi gratia, si dicatur talem esse substitutum pupillariter defuncto, & hoc negetur per proximiores ipsi defuncto. Nam quòd sit substitutus aliquis liquidabitur ex forma testamẽti. ar. l. fin. C. de rebus credi. & no. per Bar. in l. Titiæ textores. ff. de leg. primo. & l. in illa stipulatione. ff. de ver. obl. ad quod facit l. de ætate. §. ex causa. ff. de interrog. act. licet quando negatiua in facto consistit probetur iuris præsumptione, eo ipso quòd contrarium non probatur vt si creditor neget sibi solutum esse. vt not. per glos. in l. ij. C. de iure emphyteutico. & habetur in l. final. C. de solut. Ideo ei qui dicit & affirmat, nõ ei qui negat, incumbit probatio. vt in l. ei qui. & l. ab ea parte. ff. de proba. de cuius negatiuæ probatione not. etiam per glossam in authentic. de hære. & fal. §. si verò absunt in gloss. super verbo, vidisse & in l. j. ff. de iti. actuque priuat.

EPITOME.

2 *Quis dicatur testis singularis?*

1 SVNT QVE etiam singulares. Tunc autem dicitur testis. † singularis esse, quando solus est. nèc alium habet sibi in depositione contestem, & concordem, & ob hoc eius testimonium nullum est tam de iure diuino, quoniam scriptum est: in ore duorum vel trium stet omne verbum, quàm iure humano, ciuili, & canonico. vt l. iurisiurandi. C. de testi. & in c. licet vniuersis. & in c. quoties de testib. & in c. licet ex quadam. extrà de testib. & in ca. licet. in §. quãquam extrà de probat. & no. in d. c. bonæ. extrà de elect. & extrà de accus. in c. cũ dilectus. & plenè per Cyn. in l. j. C. quæ sit lon. consue. In certis tamen casibus admittitur vnius testis testimonium, quos enumerat Spec. in titul. de teste. §. restat de numero testium &c. qui tamen casus non concludunt stari quo ad condemnationem, sed quo ad præsumptionem. vt not. per gloss. in ca. nuper. extrà de test.

EPITOME.

1 *Testis debet astringi ad iuramentum.*

2 *An stetur conuentioni, quod stetur depositioni testis sine iuramento?*

3 *Si testis deponit sine iuramento & postea iuret se veritatem deposuisse, an valeat talis attestatio?*

1 ET NON IVRATI. † Aduerte quòd testis debet astringi ad iuramentum, aliàs non valet. vt in dicta l. iurisiurandi: & d. c. nuper. de test. Quid autem si notarius scribat apud acta, talis iuratus, an per ista verba narratiua probabitur de ipso iuramento. dic vt dixi suprà circa formam iuramen-
2 ti testium. in gloss. j. numer. 2. † Sed quid dices si in instrumẽto obligationis cautum sit expressè, quod si casus contigerit testes produci, quòd eisdem testibus credatur sine iuramento, an valeat talis conuentio, seu iuramenti remissio? videtur quòd nõ. argument. in l. ij. §. sed quia veremur. C. de iuramento calum. gloss. in c. tuis. & in c. fraternitatis. extrà. de testib. tenet quòd sic, quàm opi. ibi sequitur Hostien. & Ioan. And. & item tenet gloss. & doct. in l. iurisiurandi. C. de testib. Spec. autem in d. ti. de testẽ. §. sequitur de testium iuramento. dicit, quòd prædicta opinio procedit quando talis remissio fit cum licentia & authoritate iudicis, sed prior opi. est verior. Et sit ratio quia potest pars se allegare stare simplici dicto sui aduersarij. vt in c. quintauallis. extrà de iureiur. & in l. delata in l. cùm proponas. C. de iureiuran. & in l. fi. C. de fideius. ergo multo magis simplici dicto testis. Non obst. d. §. sed quia veremur. quia loquitur ibi in iuramento calũniæ, ad astringendũ litẽs propter publicam vtilitatẽ. vt no. per gl. in c. veniens

3 niens el ij.in fin.extrà de teſtib.† Quid autem ſi teſtis depoſuit ſine iuramento,vel forte non reperitur ſcriptura iuramenti:vnde poſteà iurat ſe tuliſſe teſtimonium ſecundùm puram veritatem, an ex hoc confirmabitur eius teſtimonium?quidam dicũt quòd non,vt refert Cyn.in d.l.iuriſiurandi,vbi hoc probatur in text.ibi priuſquam perhibent &c.Ad quod facit quod in ſimili dicitur de iuſſu,& mandato:vt l.ſi quis mihi bona §.iuſſum.ff.de acquirend. hære & in c.j.extrà de reb.eccle non alienan.& per Dyn.in c.ratum.de regul.iur.libr.vj & hanc puto veram Alij autem contradicunt & malè,quos refert Spec.in d.§.ſequitur.Sunt tamen quædam perſonæ,quæ excuſantur iurare,vt epiſcopus vt in authẽ.ſed iudex. C.de epiſ.& cle.aliæ quibus mittitur iuramentum ad domum,nec cõpelluntur ad iudicẽ venire:vt l.ad perſonas egregias.ff.de iureiurand.

EPITOME.

1 Quis non poteſt eſſe teſtis,aut iudex in facto proprio.
2 Venditor an poſsit eſſe teſtis emptoris.
3 Fideiuſſor an poſsit eſſe teſtis debitoris.
4 Iurisconsulti an quis poſsit eſſe teſtis.
5 An ſtetur dicto portatoris ſiniſi negetur ſinum portatum fuiſſe.

1 IN FACTO eorum proprio.† Iſti meritò ſunt repellendi,quia multùm abſonum eſt,quòd quis ſit iudex & teſtis in facto proprio,ſic enim confunderetur curſus iuſtitiæ.vt iiij quæſtio j.c.nullus.& in ca.inſuper.extrà de teſtib.& l.omnibus.C. de teſtib.& l.nullus.ff.eodem titul.niſi hoc fieret de expreſſo conſenſu alterius partis.argumen.in l.fina. C.de fideiuſſ.& l.delata.C.de iureiurand.cum ſimi.

2 †Sed circa hoc quæritur an venditor poſsit eſſe teſtis pro emptore? videtur quòd ſic,quemadmodum dicimus de legatario qui poteſt eſſe teſtis pro hærede,vt Inſtitu.de teſt §.legatarius & l.qui teſtamẽto.in princ.ff.de teſtament.& l.dictantibus.C.eod. Veritas eſt eſſe diſtinguendum ſecundum gloſſ.in d.l.omnibus.& l.nullus,& ibi per doc.quòd aut vẽditor eſt obligatus de euictione emptori de re ipſa, ſuper qua quæſtio agitur,vt communiter ſit in inſtrumentis,& tunc non poſsit eſſe teſtis:aut non eſt obligatus,vt quia pactum fecit ſpeciale,ne de euictione teneatur, vt aliquando fit,de quo traditur in l.emptorem in princip.ff.de actioni.emp.& tunc poſsit eſſe teſtis,& tunc eodem modo diſtinguitur in debitore ſi cauſa mota ſit contra creditorem de pignore.vt dicit Specular.in d.titulo.de teſte verſicul.quid de venditione,quam opi.ſequitur Innoc.

3 in capitul.quoniam aliqua extrà de teſti. †Quid autem in fideiuſſore dicemus,an poterit eſſe teſtis debitoris? Specular.& quidam alij vt ſuprà,diſtinguunt,aut debitor eſt ſoluendo,& tunc admittitur, aliàs non argument.in l.itaque in fin.ff.de fur.& l. ſi cui.§.fina.ff.de legat.primo & l.j.§.pen.ff.quando

4 appel.ſit.†Vltra[a] quæritur quid ſi de re communi

a ſit quæſtio,an ille qui partem in ea habet,vel dominium poterit eſſe teſtis? videtur quòd non, quia illud quòd commune eſt,meum eſt a vt l.ſerui electione.in fine cum ſimil. ff.de lega.j Breuiter collgendo ſimul omnia diſtingue ſic,aut res eſt communis alicuius vniuerſitatis,vel collegij,aut plurium ſingularum perſonarum. Primo caſu conſidera,aut eſt ſimplex quæſtio de aliquo geſto facto, vel ordinato in vniuerſitate,vel collegio,aũt de alio facto extra collegium. Primo caſu quilibet de collegio,vel vniuerſitate eſt idoneus teſtis,ne pereat facultas probationis, vt traditur per exemplum de electionibus,& ſimilibus actibus qui fieri ſolent ſecretè in collegijs:probatur in capi.veniens in fin.extrà de teſti.& in l.conſenſu.C.de repud.In alio autem caſu cùm quæſtio eſt de actu geſto extra collegium,ſubdiſtingue,aut ex eo reſultat cõmodum vel incommodum ſingulariter ſingulis,& tunc quilibet eſt idoneus teſtis vt plenè traditur & habetur in c.in ſuper.& in c.cum nuntius.& ibi per Ioã And.extrà.de teſtib.quam etiam opi.firmant Bar.& doct.in l.intantũ §.vniuerſitatis.ff de re.di.vbi vide,& per Specul.in d.titul.de teſte.in prin. ver.ſed nunquid in cauſa vniuerſitatis.& per Iacob.de Bel.in authenti. de mona.§.j. Secundo caſu principali quando res eſt communis plurium vt ſingularum perſonarum, diſtingue prout no.Iac.But.in d.l.omnibus.aut ſunt ſocij omnium bonorũ,aut ipſius rei tantùm,de qua eſt quæſtio,aut res ipſa eſt incidenter communis ſine ſocietati.Primo enim caſu omnes repelluntur , quia commodum eſt ad ipſos omnes peruenturum: & eadem ratione repelluntur in caſu ſecundo argum.l j.§.in proprio.ff quando appellan. ſit.Tertio caſu ſubdiſtingue, aut res ipſa eſt indiuidua,& tunc nullus eſt idoneus teſtis,quia ſperat conſequi commodum.argum.in l.ſi communem.ff.quemadmo. ſerui.ami.aut res eſt diuidua:& tunc quia victoria vnius non prodeſt alteri.quilibet eorum poterit pro altero eſſe teſtis.argument. in l.j.§.quinimo. ff.ſi pars hæredi.pe.vbi autem eſſet vtriuſque eadẽ cauſa defenſionis, vel ſi lis eſſet communis. tunc non eſſet alter pro altero idoneus teſtis, argum.d.l.omnibus & facit l.ſi quis ſeparatim.§.j.

a Vltra quæritur. Adde & nota. quòd iſta nota.per d. Bartol. inl. in tantũ.§. vniuerſitatis ff.de re. diuiſ.& ibi Baldus & Bartol.in l. ſed ſi hac.§. quis manumittitur.ff. de ius vo. Baldus. in l.ſi municeps.ff.quod cuiuſque vniuerſ. no. per Guliel. plenè in d. §.vniuerſitate Bald. l. parentes. C. de teſti, & quando teſtes de vniuerſitate poſſunt teſtificari vltra prædicta adde p Ale.in conſ. lx.viij. colũ. ij.& in cõſi. clxxx.j. col.& ſeq. ſi. vlterius nõ ob.& in cõſili.clxxiij. colum.ij.in ij. columi. & per eundem ſatis eleganter i conſil. xcix. colũn.iiij.in fi.& col.ſequen.in & colu. Curt.

ff.de appel.& not.per Innocen.in ca.
5 quoniam aliqua.extrà de testib.† Deinde quæro de eo quod quotidie est in vsu. Ecce quod brentator vel portator vini detulit ad tuã domum ex parte mei certam quantitatem vini, vel grani, tibi vẽditi, tu recusando p̃tium soluere dicis, quod non recepisti granum vel vinum, ego autem volo producere in testes eos, qui tibi, & in domo tua illud detulerunt, quæritur an sint in hoc testes idonei, & sufficientes? ego reperio quod Bar.in l. deferre.ff.de iur fis.determinat quod non: quia ipsi tractant de se exonerãdo ab obligatione, quia mihi tenebãtur ex mãdato, & p hoc essent testes in facto proprio contra di.reg.l.omnibus. ego credo considerandum an sint tales personæ, quæ viuãt de huiusmodi arte portaturæ, & tũc dicerem eos admitti, & plenã fidẽ facere exẽplo legatariorum. vt inst.de testa. §.legatarijs & l.dictãtibus.cum si.supra all. aut sunt alij nõ consuetiad tale officium, sed à casu deputati & electi, & tunc puto quod faciunt semiplenam probationem exemplo procuratoris, de quo suprà dictum est.

2 *Ad propositũ.ad materiam quã do testis tẽtatur reddere rationẽ dicti sui. vide p Alex. & quæ ibi posui in l.j. ff.si certum pet. Panor. ca. quoties. de test. Bal. in l.conuenticulam. C. de ep.& cl.* 3 *& aliqua posui in l.cũ hij. §. sed* 1 *igitur.ff.de* 2 *transact.* 10. *& in l.fin. ff. de officio procura. Cæsar vide in dictis locis do. Iaco.*

EPITOME.

Ratio est quæ limitat, & constringit & uniuersum testimonium.

Ad officium testis pertinet deponere super his solùm quæ facti sunt nõ autem iuris.

Paria sunt nullam causam exprimere, vel impertinentem & iniustam.

REDDVNT RATIONEM nec causam. † Ratio & causa idem sunt quantùm ad rẽ propositã[a] pertinet quæ quidem ratio, & causa in teste est specialiter attendẽda, quia ratio est illa, quæ limitat, & constringit eius vniuersum testimoniũ, & in tantum quòd magis attenditur ratio quàm dictum, vt plenè no.per doc.in l.solam.C.de testi.& per gl.in l.cum hi.§.nihil.ff.de transact.& in ca.cum causam extrà de testi. vnde si testis interrogatus quid scit de contentis in capitulis & respõdeat vera esse cõtẽta, & interrogatus quomodo & qualiter scit dicat, quia sic audiui dici a pluribus personis certe ista ratio cõfundit, & annullat dictum præcedẽs quã do dixit vera esse, vt not.in l.testium. C.de testi.& habetur in c.licet ex quadã.extrà de testibus.cũ si. vbi autem testis non interrogaretur de causa, valet dictum eius regulariter. vt d.l. solã, cũ ibi no. quia nõ debet esse verbosus in expressiõe alicuius causæ nisi interrogetur secundum doc.& no.in c.sicut nobis.extra.de re iu. nisi dictũ eius esset potius iuris quam facti: quia tũc etia sine alia interrogatiõe tenetur causam exprimere, verbi gratia si deponat simpliciter, quod Titius est dominus talis fundi certè hoc nõ sufficit, sed debet adijcere à quo habuit, & ex qua causa tale dominium: vel saltem dicere quod vidit ipsum gerere, & gaudere pro domino, longo vel lõgissimo tempore. arg.l.Titia.ff.de solu.& l.ij.ff.de acquir.possess.& l. si quis emptionis.C.de præscri.xxx.anno.& ita determinat.Spec.in titu.de teste.§.nunc videndum.& Innocen.in d.c.cum causam. Et est ratio secundum
2 eum. † quia ad officium testis deponere pertinet deponere super his solũ quæ sunt facti, non autem iuris. vnde cum dominium sit quid iuris, ad eum non pertinet iudicare talem esse dominiũ, sed dicere illos actus, qui sunt facti per quos iudex possit comprehẽdere an fuerit dñs, vel quasi dominus & an vtiliter, vel directo. Faciũt quę.no.p gl.& Bar.in l.stipu
3 latio ista.§.hi quoque.ff.de ver.obl.† Et no.q̃ paria sunt nullam causam exprimere, vel impertinentem & iniustum, vt habetur in c.præterea.extra de testi. ar.in c.ij.extra de transact.debet enim causa esse talis quæ de necessitate concludat dictum suum esse verum: alioquin testimonium esset nullum.ar.l nõ hoc.C.vnde cogna.& l.neque natales.C.de proba. & not.per Bar.in l.j §.docere.ff.ne quis eum qui in ius vocan.est dictum autem testis trahitur, & reducitur ad eius rationem, quia ipsa ratio est illa, quę regulat & informat ipsum dictum, arg.in l.hæc actio. ff.de calum.& not in l.cum tale.§. legato falsam causam.ff.de condition.& demonstra.facit in auth. de test.§.& licet.ibi, & causam testimonij &c.& qđ habetur in l.Aurelio.§.sticho.ff.de libe.legat.vnde dici solet quod causa cessante cessat etiam dictum. vt in l.quod dictum.ff.de pact.& l.adigere.§.quamuis.ff.de iure patrona.vbi testis interrogaretur super aliquo capitulo generali, & generaliter respondet.nõ interrogatus de causis & circũstãtijs, valeret dictũ eius vt no.per Bar.in l.j.§.diuus.ff.de quæst.de his autem seu alijs ad rationem.seu causam testis pertinentibus, vide quod not.in d.capi.cum causam. & Specula.in titul.de teste.§.nunc autem videndum, qualiter in testium examinatione sit procedendum.

EPITOME.

1 *Post publicationem testium non recipiuntur, nec admittuntur alij, nec ijdem testes super eisem capitulis, super quibus fuerunt recepti & examinati.*

2 *Post publicationem in noua instantia. an recipiantur ijdem testes super eisdem capitulis?*

3 *Testes an & quando recipi possint post publicationem super eisdem capitulis?*

4 *Ius canonicum & ciuile discrepat quo ad receptionem testium in noua instantia post publicationem, & quodlibet est seruandum in foro suo.*

5 *In causa appellationis super nouis capitulis, an possint admitti testes.*

6 *Quæ dicantur noua capitula & cetera.*

Quare

7 *Quare ſecundum ius ciuile poſt publicationem in cauſa appellationis non recipiantur teſtes ſuper nouis capitulis.*

8 *Exempla per quæ cognoſcitur quæ ſint noua capitula ex ſeteribus originem trahentia.*

9 *In cauſa principali ſi ſint producti teſtes ſuper præſcriptione ſimpliciter, & poſtea publicati, an in eadem inſtantia poterunt teſtes de nouo produci ad probandum de titulo præſcribentis?*

10 *Cum quis ſolummodo capitula fecit, & teſtes produxit ſuper poſſeſſione, & ſelit de nouo producere teſtes ſuper titulo, auditur.*

11 *Teſtis non exprimens cauſam, ſel obſcure exprimens, an in eadem inſtantia repeti poſſit, ſt eius teſtimoniũ declaretur.*

12 *Teſtes producti & publicati in ſna cauſa, an faciant fidem in alia?*

13 *Teſtes recepti in iudicio ſummario, an faciant fidem in plenario?*

14 *An liceat parti producere teſtes quot numero ſelit?*

15 *Quando intelligatur ſna dilatio ſel plures ad producendos teſtes?*

16 *In dilatione data, teſtes iurauerunt in termino, ſed nõ fuerunt examinati, an imputabitur parti producenti, quod non ſatisfacit termino?*

17 *Si datus ſit terminus à iudice, ſel ſtatuto probatum habendi, & teſtes iurauerunt infra terminum nec depoſuerunt, ſi pars finita dilatione ſelit facere examinari teſtes quia per eam non ſtetit, imò requiſiuit ſt examinaretur, an debeat audiri?*

18 *Si teſtes fuerunt examinati, ſed non fuerunt publicati in termino peremptorio probatum habendi, an tenebit publicatio facta poſt terminum.*

SVNT QVÆ publicatis iam teſtibus alijs recepti.† Qua forma fiet publicatio teſtiũ, dictũ eſt ſuprà de forma publicationis teſtium. Quis autem ſit publicationis effectus, infrà eſt videndum. Eſt ergo ſciendum quòd regulariter poſt publicationem teſtium non recipiuntur, nec admittuntur alij, nec ijdem teſtes ſuper eiſdem capitulis, ſuper quibus fuerunt recepti & examinati, ſed ſuper alijs capitulis prioribus directò contrarijs bene admittũtur. vt hęc omnia probãtur in l. per hanc. C. de tẽp. appellationũ. & in §. ſi verò. in auth. de teſtib. & in c. intimauit. & in c. fraternitatis extra de teſtib. cũ ſi. & per Spec. in tit. de teſte. §. ſatis vtiliter. & per Cy. in auth. qui ſemel. C. de ꝓb. & hoc ſi producũtur in eadẽ inſtantia. Et ratio huius prohibitionis eſt timor ſubordinationis.† An autẽ admittãtur poſt publicationẽ in noua inſtãtia, puta in cauſa appellationis ſuper eiuſdẽ capitulis eſt differentia magna inter ius canonicũ & ciuile. nã de iure canonico non admittitur propter eandẽ rationẽ, cũ ita duret timor ſubornationis in cã appellationis, ſicut in cauſa principali, vt determinatur in d. c. fraternitatis. & in cle. de teſtib. ſed de iure ciuili bene admittũtur ꝓpter diuerſitatẽ inſtantiarũ, & quia minus malũ eſt eos admittere vt veritas pateſiat, quã repelledo eos veritas ſuffocetur ſecũdũ doc. vt plenè traditur in d. l. per hanc. Fallit autẽ in certis caſibus quos enume-

3 rat Spec. in tit. de teſte. §. ſatis vtiliter. vbi vide.† Vt tamen præmiſſorum latior habeatur inſtructio diſtingue, cùm quæritur, an publicatis teſtibus ſuper eiſdem capitulis poſſint teſtes iterum recipi, aut quis vult teſtes repetere vel producere ſuper eiſdem capitulis in eadem inſtantia, aut alia. Primo caſu aut fuerunt iſtæ atteſtationes publicatæ minus ſolẽniter, & cõtra ius, & per conſequens non valẽt, quod quidem poteſt varijs modis contingere, vel quia fuerũt publicatæ, lite non conteſt. regulariter vel parte abſente nõ citata vel ab eo qui nõ habebat ſup eo poteſtatẽ, & tũc admittũtur teſtes poſt talẽ inutilẽ publicationẽ. vt habetur, & notatur in capi. cũ cauſam. extrà de teſti. & no. per Ioã. & per eundem plenius in d. c. fraternitatis. & per glo. in d. cle. de teſtib. extrà de teſti. & ratio eſt, quia nõ præſtat impedimentum quod de iure non ſortitur effectum. vt in regula non præſtat. de regu. iur. lib. vj. quamquã, quod eſt notandum, huiuſmodi inutiles atteſtationes poſſunt de partium conſenſu tacito, vel expreſſo confirmari. vt determinat Inn. & Ioã. Andre. in d. c. cùm cauſam. extra de teſti. aut fuerũt ritè & rectè publicatæ, & tunc aut ipſe atteſtationes ſunt deperditæ, vel quia non reperiuntur apud iudicem, nec notarium cauſæ, nec partem, & tunc poterunt teſtes iterum de nouo produci. vt in ca. fi. extrà de probat. notatur in d. clem. de teſtibus. aut non ſunt deperditæ, & tunc aut agitur, de falſitate priorum teſtium, & runc in odium falſitatis, & fauorem veritatis admittuntur alij teſtes poſt priorem publicationem. vt probatur in capitulo, licet extrà de probationibus. & in capitulo, ſeries. & capitulo, cùm in tua. extrà de teſtibus. Et per Cyn. in lege, ſi quis teſtibus. C. de teſtibus. aut non agitur de falſitate priori, & tunc aut eſt cauſa matrimonialis, & tunc fauore matrimonij admittuntur teſtes poſt publicationem. vt traditur in d. capitu. ſeries. & ibi per Innocẽ. & alios doctores. Aut eſt alia cauſa, & tunc, aut princeps hoc indulſit per reſcriptum ex certa ſcientia non obſtante tali lege, & tunc poterunt produci iuxta doctri. l. fin. C. ſi contra ius vel vtili. publ. & in l. quoties. C. de preci. impe. offeren. Idem ſi iudex hoc admiſit per eius interlocutoriam à qua non fuit prouocatum, arg. men. eorum quæ not. per Dynum in regula adultũ. de regu. iuris lib. vj. & per Cynum in l. iudices. C. de iudi. & per Bartolum in l. ſecunda. ff. de re iudic. aut nec iudex hoc admiſit, & tunc ſtat firma regula ꝙ in eadem inſtantia non poſſunt poſt publicationem teſtes vlterius recipi ſuper eiſdem capitulis, vel eis directo contrarijs. vt in dicto §. ſi verò. in authen. de teſtib. & authen. at qui ſemel cum ſimi. ibi no. C. de probationibus. Secundo caſu principali quando quis vult teſtes producere poſt publicationem in alia inſtantia tunc diligenter conſidera, aut enim hęc alia noua inſtantia eſt coniuncta primæ vt quaſi cenſeatur eſſe eadem cum prima, vt eſt cauſa appellationis. vt not. per gloſſam & docto. in l. ita de-

mum.C.de procurato.& tunc ſecundum iura ciuilia poſſunt teſtes ſuper eiſdem capitulis produci.vt in d.l.per hanc.cum ibi not.ſed ſecundum iura canonica nequaquam.vt in c.fraternitatis.& d.cle. de teſti.

4 †Cum igitur hæc iura ſint ſibi inuicem repugnantia,ſeruabunt canoniſtæ ius ſuum in foro ſuo.argumen.eorum quæ not.in c.fin.extrà de præſcript. & in ca.j.extrà de no.oper.nun.aut hæc noua inſtantia eſt diuerſa à prima & principali,& tunc aut ipſa noua cauſa tendit ad eundem finem ad quem tendebat prima,vel eſt idem modus agendi in vtraque,& tunc non poterunt teſtes ſuper eiſdem capitulis de nouo produci.vt in l.ſi quis cùm totum.in fi.& l.cùm quæritur.cum l.ſeq.ff.de excep.rei iudi. & quaſi per totum.& l.ſi mater.§.eandem.eod.titn. aut noua tendit ad alium finem,vel eſt in ea diuerſus modus agendi ab ipſa prima,& tunc aut producere volens,vel agens veniret ex hoc directo contra primam ſententiam in priori iudicio latam,& tunc non poſſunt teſtes produci ſuper eiſdem capitulis:vt probatur in tertia lectu.l.Iulianus verum debitorem.ff.de condictio.indebi.aut non venit directò contra priorem ſententiam,& tunc poterunt teſtes admitti.vt in ij.& iij.lectu.d.l.Iulianus.& ibi plenè per Bartol.ad quod facit c.veniens.& c.cùm in tua.extrà de teſtib.& per eundem no.in l.ij.§.hoc edicto.ff.vi bo.rap.

5 †Super nouis autem capitulis & articulis an admittantur teſtes de iure ciuili.in cauſa appellationis,quia regula eſt non probabo &c.vt dicta l.per hanc.ſub iudice lis eſt. Nam docto.iuris ciui.dicunt quòd non.per d.l.per hanc.de iure autem canonico dicitur contrarium,in cap. fraternitatis .de teſtibus.

6 † Sed hic eſt multùm aduertendum quæ dicantur nona capitula,& quæ dicantur vetera capitula, quo declarato patebit,quòd iura canonica & ciuilia,quæ videntur inuicem repugnare, cõuenient ſimul & conſonabunt,itaque differunt à prioribus re & ſubſtantia,vt verbi gratia,ſi actor petijt in cauſa principali bouem , & ſuper boue capitula formauit,deinde in cauſa appellationis format,& producit capitula ſuper aſino,& ſimi.certè non auditur. Et vt generaliter omnia exempla quæ tradi poſſent ſub quadam regula concludantur,dicendum eſt ſecundùm Iaco.de Bel.vt refert Cyn.in d.l.per hanc. quòd ſecundùm ius ciuile illud vocatur nouum capitulum,quod ita ſe habet ad antiquum,quòd ſi ad illud ageretur in nouo iudicio,rei iudicatæ non obſtaret exceptio.Sed ſecundum iura canonica illud appellatur nouum capitulum,quod dependet ab antiquo,& ortum trahit ab eo.de quo ſtatim exempla ſubijciam,& ſuper tali capitulo vtroque iure tam ciuili quàm canonico tales teſtes admittuntur in cauſa appellationis vnde æquiuocatio eſt in vocabulo & non diſpoſitio.

7 † Quærendum eſt ergo quæ ſit ratio iuris ciuilis,ſumpto ſignificatu ſuo circa nouum capitulum, reſpondeo ſecundum eundem Iac.quia lex voluit conſulere per appellationem in illis caſibus in quibus non erat conſultum per alium modum agendi,obſtante ſibi exceptione rei iudicatæ,at vbi non obſtat exceptio rei iudicatæ voluit id in alio principali iudicio reſeruare,ideò ſuper tali nouo capitulo quod in alio nouo iudicio poteſt intentari ſine metu exceptionis rei iudicatæ recuſauit probationes & teſtes admittere in cauſa appellationis. vbi ergo obſtare haberet rei iudicatæ exceptio in nouo iudicio tunc admittitur teſtium receptio in cauſa appellationis vtroque iure,tam ciuili quàm canonico ſuper nouo capitulo dependente ab antiquo,ſeu trahente originem ab eo.

8 †Supereſt itaque inueſtigare exempla per quæ dignoſcitur quæ ſint,ſeu appellentur noua capitula ex antiquis originem trahentia & deſcendentia,de quibus tetigit Specu.in d.§.ſatis vtiliter.verſi.illud autem no.&c.Io.Andre.in d.c fraternitatis. quorum aliqua ſub breuitate commemorare diſpoſui,quia plurimi ſunt carentes illis libris,& quia aliqua ſunt exempla quæ ad reum feruntur,aliqua verò quæ ad actorem,ideò congruo ordine ſubijcio exempla. Primum erit exemplum tale, Ecce tu egiſti contra me actione ex empto,petens rem tibi tradi per me venditorem,ego autem excipiendo propoſui me ad hoc non teneri,quia tu pretium rei mihi ſoluere recuſaſti,& finaliter fertur contra me ſententia à qua appello,& in cauſa appellationis dico venditionem fuiſſe factam ſub conditione quæ impleta non fuit,potero formare capitulum ſub conditione,& ſupra eo teſtes producere non obſtante priori publicatione & examinatione teſtium facta ſuper venditione,& tale capitulum appellabitur nouum capitulum deſcendens ab antiquo ſuper quo admittitur poſt publicationem teſtium examinatio ſuper vtroque iure,tam ciuili quàm canonico.vt probatur in c.cùm Ioannes.extrà de fide inſtrumento. Secundum eſt exemplum in reo,Ecce tutor datus ſe excuſat à tutela,dicens,ſe gerere tres tutelas q̃ritur an excuſandus ſit à quarta,fertur ſententia contra eum,& appellat, & in cauſa appellationis format capitulum quòd gerit vnam tutelam ita implicitam,diffuſam,& negotioſam,quòd loco trium tutelarum reputari debet vt l. tria & in l.is qui res.§.eum qui.ff.de excu.tu.& certè ſuper hoc capitulo poterunt in cauſa appellationis teſtes produci tanquàm ſuper nouo capitulo ex antiquo depẽdẽte.vt in ſuperiori dictum eſt.Tertium ſubinfertur in reo exemplum,vt puta,Ecce egiſti contra me dicẽs,quòd in minori tua ætate vẽdidiſti mihi prædium ſine decreto iudicis,& ſic non tenuit alienatio.ego verò oppoſuit,& capitula formaui,quòd tempore dictæ vãditionis tu eras maior, & hoc non obſtante fuit lata contra me ſententia, & ab ea interpoſita appellatiõe,volo me in ipſa appellatione probare quod poſt maiorem ętate ipſam ratam habuiſti.& ſic tenuit, vt l.fina C.ſi ma.fa.ra. ven.habu.certè iſtud erit capitulũ nouũ depẽdẽs ab antiquo,ideo admittitur ſup eo ꝓbatio vtroq; iure inſpecto.In actore aũt ſubijciũtur exẽpla ſequẽtia.

Primum

Primum eſt, Ecce tu mihi obligaſti fundum pro centum quæ tibi mutaui, deinde eundem fundum alij obligaſti poſteà meam obligationem renouaſti. Rurſum egi contra poſſeſſorem pignorum ex obligatione nouata, & finaliter ſuccubui in cauſa, quia ipſius poſſeſſoris obligatio præcedit ipſam nouationem, à qua ſententia appellauit, & in appellatiõe volo capitulare, & probare de priori obligatione mea præcedente ipſam nouationem, cuius reſpectu ſum anterior ipſo poſſeſſore, certè poſſum de hoc facere, quia tale capitulum eſt nouum dependens ex antiquis. vt probatur in l. tertia. in principi. ff. qui potior. in pignor. hab. Secundum exemplum eſt in actore. verbi gratia. Egi contra ſe aliqua actione, & in libello omiſi petere te condemnari in expenſis. Iudex autem cauſæ te condemnauit in ſorte, de expenſis autem nihil pronuntiauit, tu autem appellaſti à ſententia certe ego in hac cauſa appellationis potero expenſas ipſas petere, & probationes inducere, cum hic articulus ſeu capitulum ſit nouum deſcendens tamen à priori materia. vt probatur in l. final. C. quando prouoca. non eſt neceſſe. Tertium ſubinfertur in actore exemplum, Pone, eccleſia petijt decimas, reus autem oppoſuit ſe tutum ab earum ſolutione priuilegio ſpeciali, & contra eccleſiam lata eſt ſententia à qua appellauit, in qua appellatione vult probare, quod contra priuilegium eſt præſcriptum, certè debet audire cum tale ſit nouum capitulum habens tamen à priori. bus dependent iam. vt in capitulo accedentibus. 9 extrà de priuil. † Circa hoc autem exemplum occurrit tale dubium an ſi in cauſa principali producti ſunt teſtes ſuper præſcriptione ſimpliciter, & poſteà publicati, an in eadem inſtantia poterunt teſtes de nouo produci ad probandum de titulo præſcribentis? in qua quæſtione variæ ſunt docto. opinion. vt refert Ioan. Andre. in capitul. fraternitatis. Finaliter & concluſiuè ſecundùm eum talis diſcordia poteſt diuiſione iuuari, vt diſtinguitur ſic, aut quis primò formauit capitulum ſeu articulum ſuper præſcriptione ſimpliciter & abſolutè, & tunc ſi ſuper ea fuerunt teſtes examinati & publicati, non auditur vlterius probare volens de titul. Et eſt ratio, quia illud capitulũ de titulo fuit in priori præſcriptione incluſum & comprehẽſum, quia ad præſcriptionem perficiendam, titulus requiritur. vt l. nullo. C. de rei vendication. & in capitul. ſi diligenti. extrà de præſcription. & in capitul. dudum. extrà de deci. ideóque cùm ſemel admiſſus ſit ad titulum probandum iſtud nouum capitulũ de titulo ſpecialiter non eſſet nouum, ſed antiquum, & per conſequens ſuper eodem capitulo admitteretur ad probandum, quod omni iure eſt prohibitum. vt in d. §. quia in authẽ. de teſtib. nec obſt. quod ſuprà dictum eſt de conditione venditioni adiecta quæ probari poteſt in cauſa appellationis. quia ſecundùm Innoc. licet conditio oriatur propter venditionem non tamen ex natura ipſius venditionis conditio aliqua in venditione comprehenditur. ſed concluditur, cùm infinitæ ſiut venditiones quę fiunt purè, & ſine vlla conditione, ſed in præſcriptione in- a cluditur titulus quando eſt talis præſcriptio quæ titulum requirit, de qua ad præſens eſt ſermo, vt ſuprà dictum eſt. Similiter non obſt. quod ſupernis dictum eſt admitti probationes ſuperætate & pubertate. vtin d. c. in præſentia. de probation. quia ſecundum Innocen. licet ætas inſit profeſſioni, & pubertans matrimonio. vt extrà de regul. capitulo primo. & de deſpon. impube. capitu. j. libro vj. tamen longè plus ineſt titulus præſcriptioni, quàm ætas profeſſioni, qđ patet, nam admiſſus ad probandum profeſſionem vel matrimonium nõ habet neceſſe probare ætatem, niſi ſpecialiter negetur. ſed dato quòd titulus non negetur, tamen qui allegat præſcriptionem tenetur titulum pro 10 bare. † Aliquando quis ſolummodo capitula fecit, & teſtes induxit ſuper poſſeſſionem tantùm, & tunc audi b tur volens ſuper titulo teſtes producere de nouo. nam hæc ſunt inter ſe ſeparata. titulus & poſſeſsio, vt patet ex diuerſitate titulorum. vt ff. de acquirendo rerum dominio, & per totum. & ff. de acqurend. poſſeſsio. per totum. & ff. de vſuc. per totum ſicut ſunt actus diuerſi ad electionẽ ſcrutinium publicatio & electio. vt extrà c de electio. in capitulo quia propter.

11 † Deinde circa materiam quæritur ſi teſtis obſcurè loquutus eſt, vel ſi non expreſsit cauſam ſui teſtimonij, an poterit in eadem inſtantia iterum repeti [a] vt declaret eius teſtimonium? a dic breuiter quòd ad partis inſtãtiam b non audiretur vlterius. ſed iudex [b] ex officio ad ſui infirmationem poſſet facere hanc repeti. vt habetur in cap. cùm clamor. & in capi. cùm tu extrà de teſtib. & not. Speculat. in dicto titulo de teſte in princ. verſicul. item quòd teſtis obſcurè &c. & per Bart. in l. ij. §. item mutuum in fin. ff. ſi certum petat. 12 † Proinde quæri ſolet c an teſtes [c] producti & publicati in vna cauſa faciant fidem in alia? vbi ſic plenè, diſtingue aut ambæ cauſę ſunt ciuiles, aut ambæ criminales aut vna ciuilis, & alia criminalis. Primo caſu ſubdiſtingue, aut teſtes fuerunt recepti, & publicati coram arbitro, aut coram arbitratore, aut coram iudice ordinario, ſi coram arbitro, tunc aut teſtes ipſi ſunt mortui, & tunc plenè probatur, & fidem faciũt inter eaſdem perſonas coram quocunque iu-

a Iterum repeti. Adde quod quando teſtes repetũtur àiudice ex officio, tũc non requiritur citatio partis. ita Ale. de Imol. in l. ab executione. in poſt. ff. de ap. & ſide eundẽ in l. hæredes palam. §. ſi qđ poſt. ff. de teſta. & Sal. in l. fina. C. de teſti.

b Sed iudex. Adde Ale. cõſ. cx. & 1. in j. ſolumine & quod ſic luit Ludo. Roma. conſ. ccccl xix.

c An teſtes. Not. an teſtes producti & publicati in vna cauſa faciant fidẽ in alia. Ab. in ca. teſtimonium. de teſti. Bal. con. lxxiij. conſ. modus defẽſionis. in ij. ſolu. Barb. conſ. xix in j. ſolumine Rapha. fal. conſil. xc&.

dice ordinario ſi coram arbitro, tunc aut teſtes ipſi ſunt mortui, & tunc plenè probatur, & fidem faciunt inter eaſdé perſonas corã quocunque iudice, & in quacunque alia cauſa. aut ſunt viuẽtes, & tũc eſt in electione eius contra quem producti ſunt vel ſtare prioribus depoſitiõibus eorum vel quòd iterum recipiantur vt probatur, & habetur in l.cum anteà. in fin.C.de ar.& in l.fi.C.de teſt.& c. præſentata extrà de teſti.niſi partes ipſæ ſpecialiter in compromiſſo conueniſſent ſtare ipſorũ teſtimonijs in quacunque cauſa, & coram quocunque iudice, quia non fieret ipſorum venientium alia noua examinatio.vt d.l.fin.ibi, ſtatutum ſic &c.quòd eſt multùm notabile, & ſemper apponendum in compromiſsis, licet multi in hoc errent.Aut fuerũt recepti coram arbitratore, & tunc nullam fidem faciunt ſecundum Innoc.vt per eum n.in c.cùm in tua.extra de teſt. & idé firmat Iac.But.in l.fi.C.de teſti.Si autem fuerunt recepti, & examinati corã iudice ordinario, vel delegato, tunc aut noua cauſa, quę nunc agitur eſt inter alias perſonas, & tũc nullam fidem faciunt inter perſonas, per regulam generalem, Res inter alios acta, vt in rubro & nigro.C.res inter alios acta.Nam his demum pro ſunt, & nocent probationes factæ in cauſa, quibus prodeſſent, & nocerent ſententiæ latæ, & econuerſo.vt l.ſed ſi poſſeſſori.in fi.cum l.ſeq.ff de iureiũ.& in c.iter dilectos.§.porro.extra de fide inſt.aut cauſa agitur inter eaſdem perſonas.& tunc regulariter ipſę atteſtationes & probationes plenam fidem faciũt.vt l.is apud quem. C.de eden.& ibi plenè per Cynum & in l.geſta.C.de regu.iur.& plenè per Bar.in l.cum lite mortua.ff.iud.ſolu. & not.per Inno.in d.c cùm in tua.& in c.cùm cauſam.extra de teſt.Secundo caſu principali videlicet quando ambæ cauſæ ſunt criminales, & tunc aut habent originem ex diuerſis factis à delictis, & tunc non faciunt vllam fidem ar.l.nunquam plura.ff.de priua.delic.aut habent originem ex eodem facto, & tunc puto fidem faciunt inter eaſdem perſonas.ar.in l.j. ff.arborum fur.cæſa. Tertio autem caſu principali, videlicet quando vna cauſa eſt ciuilis & alia criminalis, ſub diſtingue ſecundum Barto.vt plenè not.per ipſum in l.j.ff.vi bono.rapto. aut teſtes fuerunt prius producti in cauſa ciuili, aut prius in cauſa criminali.Si quidé fuerunt prius producti in cauſa ciuili, tunc aut fuerunt producti per reum ad abſolutionem.& tunc fidem faciunt in ſequenti cauſa criminali, vt l.j.& l.ſi præſens. C.de plagi.aut fuerunt producti per actorem ad condemnationem, & tunc aut fuerunt producti principaliter ſuper delicto, & tunc non faciunt plenam fidem in cauſa criminali, vt not.per gl.in l.ſi quis à ſe fundum.C.ad leg.Iul.de vi.& probatur in l.iiij.§.idem diuus.ff.de teſti.ibi, teſtibus & non teſtimonijs, &c. cuius ratio eſt quia in criminalibus requirũtur probationes luce meridiana clariores, vt l.ſciant.C.de proba.tamẽ faciũt aliquod adminiculum.ar.l.quæro.in fi.ff.de ædi.edict.l.capite quinto.ff.de adulte. Aut ipſi teſtes fuerunt producti ſuper aliquo adminiculo ad ipſum crimen, puta, ſuper rei dominio vel alio ſimili, & tunc faciunt fidem in criminali cauſa non ſuper crimine principaliter ſed ſuper illo adminiculo tantũ: vt d.l.j.& l.ſi præſes.C.de plag.Secundo autem caſu quando ecõuerſo factæ ſunt primo probationes producti teſtes in cauſa criminali, an fidem faciant in ciuili diſtingue.aut agitur cauſa inter eaſdem perſonas.& faciunt fidem, vt l.is apud quem.cum ſua materia C.de eden.& d.l.cum anteà. circa fin.C.de arb.Aut agitur inter alias perſonas.& tunc aut ſententia faceret præiudicium inter eas & faciunt fidem, aliàs non: arg.d.l.ſed & ſi poſſeſſori. in fi.de iureiuran.& in c.inter dilectos.§.porrò.extrà de fide inſtru.& hoc ſequitur Innocent.in dicto capitul.cum cauſam.quæ autem ſuperius dicta ſunt procedunt quando teſtes fuerunt recepti in iudicio plenario.

a *Vlterius.ſi de Ange.in præ.ff.Oldra.conſil.* ✠. *ibi dicit quod eſt in arbitrio iudicis.*

12 † An autem recepti in iudicio ſummario, fidem faciant in plenario? Dixerunt quidam quòd aut teſtes vel probationes fuerunt receptæ ante litẽ conteſtatam, vel poſt ſuper aliqua exceptione dilatoria, & tunc non faciunt fidem in iudicio plenario. arg.in c.veniens.extrà de teſtib.& quod not.Innoc. in c.conſtitutus.extrà de ord.cog.aut fuerunt producti ſuper aliqua exceptione peremptoriè, & tunc faciunt fidem in plenario iudicio, ſecundum no.per Innocen.c.ſuper ſpoliatione.extrà de ordi.cog.Alij diſtinguunt, aut ſentẽtia lata in ſummario, noceret in plenario iudicio, & tunc obſunt & nocent atteſtationes & cæteræ probationes.aut ſententia non noceret & tunc nec teſtes nec probationes nocebunt, vt in d.c.inter dilectos.§.porrò.& argumenta eorum quæ notantur in l.à diuo pio.§.ſi ſuper rebus.ff.de re iudic.& in l.fi.ff.de his qui ſunt ſui vel alieni iur.de quo notat Barto.in l.ij.ff.vi bonorum raptorum.

14 † Vlterius[a] quæritur an licet partibus produce-
a re teſtes quot numero velint? dic quòd non, ſed iudex ex ſuo officio refrenabit & taxabit numerum teſtium, ita ꝙ non excedatur numerus quadraginta teſtium: vt traditur in c.ſignificauit, cũ ſequenti, extrà de teſtib.Et ſi iudex cognouerit eſſe producentis intentionem fundatam ex paucioribus, tunc adhuc eundem numerum refrenabit: vt l.prima. in fin.ff.

ſi.ff.de teſtib.& in c.de teſtib.extra de offi.deleg.in c.cũ te.de quo no.Spe.in tit.de teſte.§.reſtat videre. de numero teſtium.&c.& per Innoc.in d.c.cauſam quæ lo primò.extrà de teſtib.Rurſum quæritur an data vna dilatione ad teſtes producendos vel facta vna teſtium productione & examinatione ante eorum publicationes,liceat ſuper eiſdẽ articulis alios teſtes producere?dic breuiter ℘ ſic vſq; ad tertiam vicem.vltra tertiã verò productionẽ non licet.nec eſt aliquis audiendus,vt infinitas euitetur,niſi fortaſſe ex cauſa iuſtiſsima,& præſtio per producentem iuramento vt traditur in c.vltra tertiam.extrà de teſtib.& in authentica.quia ſemel.C.de teſtib.& in §.ſi vero.in auth.de teſtib.& not.per Inn.& Ioã. Andr.in c.cum cauſis.extrà de teſtib.

†Sed in hoc occurrit magna dubitatio,quomodo debet intelligi vna dilatio vel vna productio,& ſic ſecunda vel tertia.dicunt quidam productio intelligitur vna plures hoc modo,dabit enim iudex vnam dilationem pluriũ dierum.puta quinq; vel decem, intra quam prima vel ſecunda die pars producet & exhibebit coram iudice duos vel tres teſtes dicẽdo, domine iudex hos teſtes vobis exhibeo & produco examinãdos pro prima vice.deinde quarta vel quinta die producet totidem vel plures aut pauciores.& dicet,domine iudex,ecce alios teſtes quos vobis exhibeo & produco pro ſecunda vice, & idem faciet alia vice &c.& ſic erit vna dilatio tantùm infra quã fiunt plures productiones & hoc modo debet intelligi ſecundũ eos dicta decretalis vltra tertiã.cum ſi. Alia eſt opinio quã approbauit inueterata conſuetudo,quod plures dilationes dentur ad teſtes producendos,quarum vna ſit x.dierum alia xv.& pluriũ & pauciorũ prout iudici videbitur, ita quod in qualibet dilatione per ſe ſumpta liceat parti teſtes producere ſingulis diebus, & ſic facere plures productiones in pluribus dilationibus,& hoc modo dicũt debere intelligi iura prealle.quorũ opi.approbauit. cõſuetudo & Inn.in d.c.in cauſis.& c.vltra tertiã & ſic de facto ſeruatur,ſecundũ Spe.in d.tit.de teſti.§.
16 qualiter.† Quid autẽ dices in dilatione data ad probandũ ℘ teſtes iurauerunt in termino, ſed nõ fue-
a runt examinati,[a] an imputabitur parti producenti ℘ non ſatisfecit termino?videtur ℘ ſic, quia verba debent intelligi cũ effectu,vt l.j.§.hæc verba.ff.qđ quiſq; iur.& in l.pen.§.docere.ff.ne quis eum qui in ius.Spe.autem in d.§.qualiter.ver.his quoque.tenet contrariũ ad quod facit.l.pe.C.de teſti. Idem tenet Iac.But.in l.ſi quãdo.C.de teſti.quia depoſitio teſtis trahitur ad tempus iuramenti, vt l.aſſe toto.ff.de hære.inſti.ad quod facit l.inſtitutio talis.ff.de cond. inſti.& l.ſi ita præſcripſero.ff.de condi.& demon. cum ſimi.Idem ſentit Barto.in d.l.damni.§.Sabini. ff.de damno infe.Alij autem ſunt qui diſtinguũt aut eſt datus terminus ad producendum & tunc ſufficit iuraſſe in termino,aut ad probandum & tũc etiam debent depoſuiſſe infra terminum,& in hanc partem inclinare videtur idem Barto.in d.§.Sabini. decretaliſtę verò quorum opinio ſequitur communis practica,diſtinguũt ſic,aut eſt datus terminus communis ad probandum ſimpliciter, & tunc ſufficit iurare in termino.aut eſt datus ad probandum & probatum habendum,& tũc debent etiam depoſuiſſe. vt plenè no.Spe.in ti.de dilationibus. §.j.ver. c.quid ſi.Ex quibus patet determinatio quæſtionis quotidianæ, quòd ſi teſtis iurauerit die iuridica & depoſuit die feriata,quod valeat eius teſtimonium.quod etiã ſequitur Iac. But.in d.l.ſi quãdo.& Spe.in ti.de fe-
17 rijs.§.ſequitur.verſ.quid ſi.†Amplius quæritur.pone quòd datus ſit terminus à iudice vel à ſtatuto probatum habẽdi,& iurauerunt teſtes infra terminũ nec depoſuerũt.pars autẽ producens dicit ſe excuſatã,quia facit qđ potuit & requirit finita dilatione eos examinari quæritur an debeat audiri?Iac.But.tenuit ℘ ſic,quia examinatio teſtium pertinet ad iudicẽ & non ad partem,vt in l.ſi quãdo.ſed Bar.in d.§.Sabini.dicit ℘ non ſufficit ad plenã excuſationẽ feciſſe iurari, ſed debet pars ſæpius iudici proteſtari de examinatione ipſorum ſicut in ſimili dicitur de petitione apoſtolorũ.vt in l.eos.in fi.cũ ſi.C.de app.quia officialis nõ præſumitur eſſe in negligẽtia, niſi de hoc ſibi fiat proteſtatio ar.l j. C.de his qui per me iud nõ ap.& l j. de ſucceſ.& archa.lib xj.vnde conſilium eſt ℘ præſtito teſtibus iuramento,pars ſtatim & die ſequenti petat à iudice eos examinari infra terminũ. pro quo faciũt not.in c.quoniã cõtra falſa.extrà de ℘ba.& in c.pia.de exce.Et ſi fortè teſtes ipſi recuſarẽt deponere abſq; rationabili excuſatione imputaretur iudici,q eos mulcta indi
a gna cogere debuit.ar.in l.locũ. C.de tab.exh.& in l.j.ff.de magi.conue.cũ
18 ſimil. † Poſtremò q̃ritur de q̃ſtione quã habui de facto.Pone ℘ in termino peremptorio probatũ habẽdi teſtes fuerunt examinati,ſed nõ fuerũt publicati,nõ tenebit publicatio facta poſt terminum,& an iudex teneatur ipſos publicare?dic quod iudex debet eos publicare, & publicatio tenet & valet.Ratio eſt quia talis publicatio nõ eſt probatio,ſed rei probatæ declaratio.Ideoq; ad tẽpus & terminũ dilationis probatoriæ reducitur,vt in eo facta publicatio cẽſeatur,ſicut de examinatione teſtis quæ ad tempus iuramenti reducitur, vt ſuperius dictũ eſt.argu.ad hoc in l.hæredes palam. §.ſed & ſi not.verſic.ſi quid.ff.de teſtib.& in l.adeo.§.cùm quis.circa finem.ff.de acquirend.rerum domin. cùm ſimi.talis enim publicatio magis

a Examinati. Adde Io. An. & Archid. c. pla. de excep. in 6. Io. And. in addi. ad Spe. in titu. de dilat. §. rurſus. cal. conſil. j. de teſt. Ludo. Roma. late conſil. cccxliij.

pertinet ad iudicem quàm ad partem.[a] Ideo pars excusata est si solicitauit fieri publicationem, aliàs secus cum ad instantiam partis fienda est publicatio, non ex mero officio. vt aliàs dixi. & hanc partem tenet Specul. in titul. de dilatio. versi. sed quid si infrà. & Bar. in dicto §. sabini. quod nota. & esto solicitus. nam vt inquit Seneca ad Lucillum. nihil est quod non expugnet pertinax opera intenta ac diligens cura &c.

DE ALIENO AVDITV testificantur. Regulariter[b] testimonium quod fundatur super alieno auditu, vel alio corporali sensu non valet, quia quilibet de suo proprio sensu debet deponere. vt notatur & habetur in d. l. testium. C. de testib. & in dicto capitul. licet ex quadam. extrà de testi. nisi cùm deponitur super aliquo vetustissimo negotio. vt l. si arbiter. & l. census. ff. de probatio. l. ij. §. antepenul. ff. de aqua pluuia arcend. & in certis casibus not. per gloss. in dicto capitulo. licet. & per Specula. in titul. de testibus. in principio. versicu. Item quòd non prohibet &c.

SED DE credulitate &c. Aduerte quòd ad officium testis pertinet deponere sic esse, vel non esse. non autem sic se credere. vel non credere. vt tertia quæstione nona. in capitul. testes. quinta quæstione secunda. in capitul. reatum. & notatur in dicta l. testium. Fallit in certis casibus, quot notat Speculator. vbi suprà versicul. item quòd deponit de credulitate &c.

a *Quam ad partem. dicit Anchar. con. lij. quod si pars petijt publicationem, & illa non facta iudex ferat sententiam, quòd tantum sententia tenet & valet mero iure, & an publicatis testibus, alij possint examinari, & de per eundem consil. ccxxiij.*

b *Regulariter. Vide Ant. de bu. in l. cùm literis. de test. idem Ant. de Butr. in cap. ex literis. de consue. Bart. in c. fin. de suc. ab intesta. per Ludo. Roma. sing. suis.*

Forma productionis instrumentorum.

CORAM vobis venerabili viro domino vicario antedicto comparet, & se præsentat prænominatus Simoni. Spelta nomine antedicto, in termino per vos sibi assignato probandi de iure suo in causa, & quæstione antedicta inter partes suprascriptas vertente, exhibẽs, & producens iura & instrumẽta infrascripta nomine quo supra in illis passibus, punctis, & capitulis, seu articulis pro eo & in eius dicto nomine fauorẽ facientibus & contra partem aduersam, & non aliter nec alio modo. protestans se velle vti dictis iuribus & instrumentis, si & inquantũ sint & appareat esse iusta & vera non aliter nec alio modo, saluo nihilominus eidẽ Simonino dicto nomine omni iure potestate & baylia iterũde nouo producẽdi alia iura & instrumẽta quibus caret ad præsens. Et primò quidẽ exhibet & producit in publica forma instrumẽtũ vnum emptionis dictæ petiæ terræ, de qua quæstio agitur inter ipsas partes traditum & rogatũ per Andrusium notariũ publicum. ann. curso. M. ccc l. cuius secũda linea incipit in domo Pet. &c. Itẽ scripturã vnam priuatã præscriptam & subscriptam manu propria do. Io. cuius tertia linea incipit, promisit &c. Item priuilegium vnum Hẽrici Imperatoris scriptum & subscriptum manu T. notarij. cum bulla imperiali cerea pendenti, cuius quarta linea incipit, damus & concedimus.

EPITOME.

1 *Cur sint reperta instrumenta?*
2 *In quibus casibus sit necessaria scriptura?*

1 CORAM vobis. † Ad euidentiã est sciẽdũ q; vsus instrumẽtorũ ab humano genere est reptus, vt ea quæ imbecillitate memoriæ defectui subiacebãt, per scripturę sub stantiã perpetua & inuiolata permaneãt. valẽt tamẽ quę sine scriptura inter cõtrahẽtes agũtur regulariter. licet difficilis & aliquãdo impossibilis fiat eorũ probatio. vt traditur in l. cũ res C. de prob. & in l. contrahitur. ff. de pig. & in l. in re hypothecata. ff. de fid. instr. & in l. iij. §. duæ causæ. ff. de carb edict. ab hac autẽ regula excipiũtur certi casus, in quibus scriptura est de substantia. † Primò in testamento in scriptis cõdito. vt l. hac cõsultissima. C. test. & institu. eo. titul. in princi. Secundo in venditione, permutatione, donatione, arrharum datione, & trãsactione: quos cõtractus conuenit inter partes fieri in scriptis. vt traditur in l. cõtractus. C. de fid. instru. & in l. fi. C. de cõtrah. emptio. §. j. & institu. de cõtrahẽ. emptio. §. j. Tertius est in cõtractu emphyteutico. vt nota. in l. j. C. de iure emphyteutico. & institu. de loca. & condu. §. adeo. Quartus est in literarũ obligatione, de qua loquitur tit. institu. de lite. obli. & l. si ex cautione. C. de non nume. pecu. qui casus enumerantur per gl. in d. l. contrahitur. Quintus adijcitur casus in sententia diffinitiua per l. ij. C. de sen. ex peri. re. & no. p Bart. in l. Gallus. §. idẽ credẽdũ. ff. de li. & post.

Sextus

Sextus adijcitur quando quis accepit concubinam pro vxore, quia instrumentū requiritur & non sola scriptura propter legitimationem filiorum receptorum in concubinatu vt C. de concub. l. cum quis. & multi alij sunt casus qui enumerantur per Spe. in titu. de instr. edi. §. restat autē. ver. Azo. verò. qui casus cum supra scri. sunt xix. & ibidē enumerātur.

EPITOME.

1 *Possunt probationes & instrumenta produci nulla precedente dilatione.*

2 *Iudex qui est astrictus ex termino statuti in certum tempus litem finire, an possit dare dilationem excedentem terminum statuti propter casum necessarium?*

3 *Terminus statutus ad probandum infra certum tempus an possit porrigi ad probationem fiendam per testes qui sunt in remotis.*

IN TERMINO. † Quid autem si nullus terminus fuit assignatus, an licebit probationes facere, & instrumenta producere, nulla præcedente vel assignata dilatione? Dic cōclusiuè quod sic, sicut determinat Spe. in tit. de dila. §. videndum. ver. vtrū. & post eum Bart. in l. in crimine. ff. de adul. vbi vi-
2 detur tex. † Deinde quæritur statuto cauetur quod omnis quæstio debeat p iudicē terminari infra vnū vel duos menses, prout est in pluribus ciuitatibus & locis, accidit autē q̄ vnus ex litigātibus habet testes in remotis partibus, ad quos producendos dātur sex vel nouem menses, secundū locorū distantiam. vt traditur in l. fin. C. de dila. Quæritur an iudex dare teneatur hanc dilationē quæ tēpus litis terminādæ excedit? Determinat Bal q̄ sic. in l. si cum ipse. ff. de excu. tut. & Cy. in l. si C. de adult. nec secundum eos
a ipsa dilatione pendēte a currit interim tēpus aliqđ instantiæ quod est notabile. Nā ex hoc posset assumi cautela si iudex videret nō posse causam cōgruè in termino instātiæ diffinire, posset partē inducere ad petendū hanc dilationē, & eodem modo si pars vellet causam in lōgius protrahere vt fortasse posset se cōponere, deberet singere se habere testes in remotis, verū in aliquibus locis cōtra huiusmodi fictiones prouisum est q̄ nō aliter hæc dilatio detur nisi pars prius iurauerit q̄ non dolo, malitia, nec
3 causa protelandi litē petit hanc dilationem. † Et ex his pōt terminari alia quæstio, videlicet si per statutum vel iudicē præfixus sit certus terminus, puta x. dierū probandi & probatū habendi, q̄ hæc dilatio nō porrigitur ad probationē fiendā per testes, qui sunt in remotis partibus, maximè quia impossibilitas & absurditas nō videtur in dubio in lege, vel alia dispositione cōprehendi. arg. in l. si C. ad exhib. & in l. filiusfami. ver. absurdū. ff. de legat. j. & l. si. ff. quæ sent. sine appel. rescind. & l. cùm in iure. C. qui per. tu. & in c. quantò extrà de iureiur.

EPITOME.

1 *Productio instrumentorum est inscribenda in actis per notarium causæ.*

2 *Instrumenta vnde dicta sint?*

3 *A quo debeant fieri instrumenta?*

4 *An locus loci sit apponendus in instrumento?*

5 *Quot sunt species instrumentorum?*

a *Not. quando producuntur testes in remotis partibus quia interim non currit tempus instantiæ dilatione pendente. Lanfran in repe. c. quoniam contra falsam. de proba. & per Alex. de Imo. in consi. lxxj. in princi. & vol. Fran. Cur.*

b *Quod appellatione. Vide in l. an exercēdis. C. de fide instru. & in l. iij. C. si mi. se ma. di. Bartol. in l. admo. in fi. ff. de iureiuran. Ioā. de Imol. in rub. de fide instr. & in c. peruenit. de test. cog.*

c *Regulariter standū. Adde Bar. in l. j. ff. de noui oper. nū. & adde quòd instrumētum facit rem manifestā & liquidā. ita Alex. in cō. cxx. in ij. vol. quod intellige verū nisi instrumētum impugnaretur vel contra ipsum opponeretur. ita Alex. in l. j. §. ait prætor. & in l. si quis inficiatus. ff. depo. & vide quæ posui in mea repet. l. admo. car. xiij. ff. de iureiurando.*

d *Solet autē. Vide p. In. in c. veniens. de verbo. signi. libr. vj. & diffusè per Barba. in repe. rub. de fide instru.*

a *Not.quot requiruntur in instrumẽtis & ſt fidem faciat. gl.in l.generali.C.de ta.lib.x.& in auth.& præponatur no.imperatoris.Bar.in proœ.ff.orum.*

b *An locus loci.Bal.in l.contractus.in iiij.col.& ſic.modo quæritur.C.de fide inſtru.Ang.conſi.cc& iij.& Ange.in l.optimam. circa fin.C. de contrah. & cõ.ſtipu.*

c *Imperatore.Old.cõſi. lxx&. dicit q ars notariatus non eſt dignitas & q ab inferioribus magiſtr.põt creari.*

d *Species.Ad de Alber.de ro.in proœ. C.per cano. in rubri.de fide inſtru.*

e *In illis paſſibus. De hac clauſula & ide aliquid p Barba.in conſi. x& ij. co.x&. ij.lib. Rom. in cõſi.cccc-xxiij. circa fi.& bi q ducens inſtrumẽtũ non poteſt reuocare deductionem, ex quo eſt acquiſitũ ius parti & teſtatio q non intẽdit produc. niſi in parte &c. Et & de cautelã quã dat Albe.in l.editiones.ff.de edẽ.& bi q pars contra producũtur proteſtetur quòd & ſi dicto inſtrumento in illis partibus &c. quia tunc non poterit fieri reuocatio productorum.*

in l.ſi quis.in prin.teſta ff.de lega.iij. & ita obſeruauit inueterata conſuetudo à qua nullatenus eſt recedendũ, vt l.minimè.ff.de legi.Debent autem ipſa inſtrumẽta debita formam in ſe cõtinere,vt fidẽ faciant,[a] quæ forma in octo conſiſtit.Primo nãq; in quocunq; inſtrumẽto debet apponi annus domini.Secundò menſis. Tertiò dies traditi inſtrumẽti. Quartò inductio. Quinto locus contractus in quo celebratur. Sextò nomẽ Imperatoris, licet hoc de conſuetudine omittatur. Septimò numerus teſtiũ, put natura cõtractus vel actus qui geritur exigit & requirit.Octauo ſubſcriptio tabellionis cũ eius ſigno.& hęc habentur & not.in d.l generaliter.& in d. auth.de fide inſtr.in prin.& p Spe.in tit.de inſtr.edi.in prin.ſic ergo locus in quo celebratur cõtractus & traditur inſtrumentũ poni debet in quolibet inſtrumẽto per notariũ, dicẽdo actum Papiæ vel Mediolani &c.

†Sed dubitatur an locus loci[b] ſit apponendus ver.g.in domo talis vel in tali via ſeu area.& dicũt quidã q nõ, quia nõ reperitur.l.cautũ. In contrarium determinat Iac.but.per l.optimam.C.de cõtrah.& cõmit.ſtip.& p Bar.in l.de pupillo.§.qui nũciat.ff.de no.oper.nun.Io.And.in c.Abbate ſanè.in fi.de regu.iur.libr.vj.& not.per Gul.de cu.in l.lecta.ff.ſi cer.peta.ſed quis eſt ille à quo creatur tabellio?dic q ab imperatore,[c] vel papa, vel à comite habẽte ab eodẽ poteſtatem vel bayliã, ac etiã à quocunque rege in regno ſuo tantũ,cũ ipſi habeãt ſupremam iuriſdictionẽ & imperiũ in regno ſuo.alij autẽ principes inferiores, puta duces,comites,marchiones hoc nõ poſſunt niſi ſpecialiter ſit eis conceſſum,ſecundũ Inn.& per eũ not.in c.cũ p.tabellio.extrà de fide inſtru.& tãgitur in cap.per vene.extrà,qui fil. ſint leg.& per Spe.in tit.de inſtr.edi. §.reſtat videre.ver.ſed ſi quis põt facere tabellionẽ.hoc etiã poteſt populus facere,& ciuitas quæ nõ recognoſcit ſuperiorẽ,& habet ſupremũ imperium, vt eſt ciuitas Venetiarum & Florentiæ.& quædã aliæ numeratę in pace conſtantiæ.verũtamẽ notarius creatus à rege vel ciuitate, nõ poterit extra regnũ,vel ciuitatẽ ſuã tabellionatus officiũ exercere,ſecundũ Bar.vt per eũ no.in l.apud procõſulẽ. ff.de manu.† Amplius quæritur quot ſunt ſpecies[d] inſtrumentorũ?& breuiter reſpõdetur q ſunt duę, videlicet publicũ & priuatũ,dicitur publicũ ſecũdũ Inn.omne inſtrumentũ cui de iure vel conſuetudine plena fides præſtatur, quod in pluribus cõtingit. Primò videlicet ſi ſit ſcriptũ manu notarij ſiue in iudicio ſiue extra iudiciũ.vt l.geſta.C.de re iud.& l.is apud quẽ.C.de eden.& in c.quoniã cõtra falſam extrà de prob.Secũdò ſi ſit ſcriptura ſigillo pub.ſigillata.vt in c.ſcriptura extrà de fi.inſtr.& in c.ij.loco. extra de proba.Itẽ ſi ſit ſigillata ſigillo epiſcopi vel [e] principis,vt habetur in c.poſt ceſſionẽ.extra de ꝓbp ſi.ibi no.Tertiò dicitur publicũ iſtrumẽtũ quãdo cũiudicis authoritate eſt publicatũ,vt l.publicati.C. de teſ.& ibi no.& l.ſi.C.de re iu.& extrà de fi.inſt. c.p.& g.cũ ibi no.Quartò illa ſcriptura quæ habet ſcribẽtis & teſtiũ ſubſcriptionẽ.vt l.ſcripturas.C. qui po.in pig.ha.& in auth.ibi poſita.c.ſi quis vult. & in c.ij.extrà de fid.inſtr.Quintò illa ſcriptura quę extrahitur de archiuo publi.quæ in cõmuni vſu appellatur cancellaria cõmunis,vel rationaria cõmunis vt habetur in l.in fraudẽ.§.quoties.ff.de iu.fiſ.& in c.ad audientiã.extra de preſc.& in auth.de his qui ingre.ad ap.§.ſi verò.& l.Celſus.ff.de proba.& in auth.ad hæc.C.de fi.inſtr priuatũ autẽ inſtr.appellatur illa ſcriptura quã vnuſquiſq; à ſeipſo deſcribit,quæ in iure appellatur chyrographũ,vt in l.chyrographũ.ff.de proba.quandoque appellatur litera vel epiſtola.& l.nõ nudis.C.de proba.& l.exactione.C.de nõ nu.pe. Adde quæ ſuper hoc plenius no. per glo.in c.j.extra de fid.inſtr.& Spe.in ti.de inſtr. edi.§.nunc dicendum reſtat.ver.quot ſunt ſpecies &c.infra latius diſputabitur.&c.

EPITOME.

1 *Simplex productio facta ſine productione quòd inſtrumentum producatur in parte & partibus proſe facientibus,an tantam fidem faciat in fauorem partis aduerſæ quantam faceret in fauorem ipſius producentis?*

1 IN ILLIS PASSIBVS.† Hæc clauſula eſt multũ no.quia ſimplex productio facta ſine hac proteſtatione faceret tantam fidem in fauorem partis aduerſæ,quantã faceret in fauorẽ ipſius producẽtis.ſicut dicitur in teſte qui deponit pro vtraq; parte,vt no.per gl.in l.j.§.diem.ff.de eden.Fallit hoc quãdo in cõtrariũ proteſtatur.vt hic quia actus agẽtium nõ operãtur vltra eorũ intentionẽ,vt in l.nõ omnis.ff.ſi cer.pe.& in c.cũ dilectus.in fi.extrà de ord.cog.& l.ſi cũ argentũ.in prin.ff.de exc.rei iu.ſi tamẽ pars aduerſa eſſet præſens & produceret hæc eadẽ iura pro ſe & quatenus eius fauorẽ cõcerneret,facerẽt fidẽ pro ea nõ obſtante dicta proteſtatione.vt no.ſecundũ Iac.But.in l.nimis graue.C.de te.pro qua ſententia optimè facit.l.iſta ſtipulatio. in fi.ff.de ope.li.& l.abſurdum.ff.de bo lib.& l.cum quæritur.ff.de admi.tut.de quo plenè per Bartol.

in l.

in l.aure.§.idem quæsijt.ff.de libe.lega. Est ergo bonum cõsilium quòd vtraque pars præsens sit in productione instrumentorum &c.

EPITOME.

1 *Protestatio quòd producuntur instrumenta quatenus appareant esse iusta & vera, si appareant esse falsa an excuset à crimine falsi?*

2 *Si idem instrumentum sit pro parte falsum an in totũ vitietur?*

1 APPAREANT esse iusta & vera. † Quid ergo si appareant esse falsa in talis protestatio ipsum producentem excuset à crimine falsi quo ligantur vtentes falsis instrumentis, vt l.si vteris,& ibi not.C.de fide instrumentor.& l.si falsos. C.ad l.Cornel.de fal.Spe. determinat quòd sic.in fi. de instr.edi.in §.videndum restat.ver.quod non velis sine pœna &c.& Cy.in d.l.falsos.Sed quia cõmuniter omnes sub tali colorata protestatione inducũtur facilius ad vsum falsorum instrumentorum,dixit Bar.in l.diuus.ad leg.Cor.de fal.quòd iudex debet præfigere certum terminum producenti ad plenê deliberandum & respondendum simpliciter an velit vti ipsis instrumentis,vel nõ.ar.l. Titia.ff.de accu.& ibi per eũ & in l.mãcipiorum.ff.de op.le.quo termino transacto subiacebit pœnę legali,si de eorũ falsitate fuerit probatũ,quã opi.secuti sunt aliqui ante tẽpora Bar.quorum opi.reprobat ipse Spec.in d.l.versic.quòd si velis &c.nec immeritò,quia beneficium nemini est auferendum.vt in c.indultum.de re iu.lib.vj.cum si.ibi no.per Dyn.de qua pœna falsi dicam infrà circa formam cum agitur ad recisionẽ sententiæ latæ per falsa instrumẽta.† Inde quę-

2 ritur [a]quid si idem instrumentum sit pro parte verum & pro parte falsum,an vitietur in totum,constat enim quòd quando est in totum falsum,quòd nullam fidẽ facit.vt in d.c.inter dilectos.de fi.inst.& l.ij.& iij.de fide instru.cum si.distingue sic aut falsitas est in ea parte quæ pertinet ad officium tabellionis vt in anno, mense,die & si.tunc in totum vitiatur.aut est falsitas in aliqua parte quę pertinet ad negotij veritatem,& sic ad partem,& tunc secundum aliquos vitiatur solum in parte falsa,& non in totum per regulam quòd vtile vel inutile non vitiatur,vt refert Spe.in ti.de instr.edi.§.offenso.ver. & not.quod si aliqua falsitas &c.& in §.postremò. ver.quid si aliquod instrumentum &c.de quo etiam not.glo.& doct.in l.ex falsis.C.de transactio.Tu dic secundum Innocen.quòd omni casu vitiatur in totũ cum distinctione quæ per eum traditur in c.fraternitatis.extra de hær.& in c.cũ Io.extrà de fi.inst. Ideò sic distingue,aut falsitas reperitur circa ea quæ nõ concernunt nec tangunt substantiam vel circũstantiã negotij.verbi gratia,si notarius dixerit rem talẽ esse de tali territorio,vel Titium esse de tali loco vel fore affinem vel consanguineũ talis,vel filiũ & similia,quæ tamen in facto aliter se habẽt,certè p̃ hoc nõ redditur instrumentũ falsum.Aut falsitas reperitur circa ea quę sunt de substãtialibus negotij vrl tangunt circunstantias rerũ substãtialium.v.g.si instrumentũ dicat de pecunia argentea, cum fuerit aurea.& tũc redditur in totũ falsum ar.ix.dic.si ad sacras.cũ ibi no.per gl. quæ inclinat in hãc sententiã,& quæ etiam mihi videtur iuri & equitati cõsentanea,de quo etiam not.in capi.ex literis.extra de fide instrumentor.

SALVO nihilhominus. Aduerte q̃ hęc p̃testatio non est necessaria quia vt dixi possunt instrumẽta p̃duci etiã

b post publicationẽ [b]testiũ vsq; ad sententiã diffinitiuã, nisi esset in causa cõclusum vel renũtiatũ expresè à ptibus quibuscunque probationibus,vt traditur & habetur infra dicam cap. cum dilectus.extrà de fide instrumẽ.

EPITOME.

1 *Productio generalis reprobatur.*

ET PRIMO quidem .Not .formã productionis quę debet esse certa,& clara,& specialis cuiuslibet instrumẽti per se cũ signis debitis vt sequitur.Et ideo reprobatur illa

1 †productio generalis & confusa,cum dicitur talis p̃duxit omnia instrumẽta & iura quę sunt ĩ vno sacco &c.vel p̃duxit quinq; vel sex ĩstrumẽta &c. vt no.Spe.in tit.de instr.edi.in §.vidẽdum restat.in prin.& versi.item not.

Forma petendi copiam instrumentorum.

CORAM VOBIS Suprascripto domino vicario comparet & se præsentat suprascriptus Io. Oliarius causa & occasione certorũ iuriũ ĩstrumentorũ & priuilegiorũ corã vobis,vt dicitur p̃ductorũ in quęstione prædicta p̃ suprascriptũ Simoninũ nõe quo supra petẽs & requirẽs ante omnia de ipsis assertis iuribus & instrumẽtis sibi copiã fieri cũ anno,mense,& die,ac nomine scriptoris & subscribẽtis,vt sic informari valeat an sint vera vel falsa & an eisdẽ sit fides aliqua præstanda, necnõ & ipsi Io.sufficiẽtem tetminũ assignari ad opponẽdum & excipiendum contra illa iura & instrumenta.

EPITOME.

1 *De omnibus in causa productis fienda est copia parti.*

CORAM VOBIS. Ad huius 1 cuidentiam sciẽdum est †quòd de omnibus in causa productis fienda est regulariter copia parti contra quam producuntur. vt l. prima.§. edenda. ff. de edendo .& l.is apud quem.C.de eden.cum simi.

a *Inde quæritur.Adde docto.in l.si ex falsis.C. de transac. docto.in l.si ĩnus. C. de test. doctor. in l.fina.C. de ædi.diui Adr.tol.glo. & Cyn. in l.pen. C. de transac.In. in c.fraternitatis. de hæretic.per Oldr.consil. xxxij.*

b *Post publicationẽ.vide Bartol. in l. admonendi. in princip.& ibi alij. &c.ff. de iureiur. no.quòd instrumẽtum potest produci etiam post publicationẽ testium.gloss. in auth.iubemo.C. de iudic. gloss. in l.i.ff. de eden. Bart. in l.mancipiorũ.ff. de op.le.Barto. in l. admonendi.ff. de iureiuran. doct.in cle. sæpè.de verbor.signi. d. dero. deci. Sais de fide instrumen. in nouis & antiquis& ibi quãdo post cocluſum in causa.*

& nedum instrumentorum, sed etiam allegationum & consiliorũ in iure, si talia producantur apud acta ad hoc iudex non circumueniatur per falsas allegationes, nam si de duplicatis, & allegatis principi est fienda copia parti, quantò fortius fienda est de allegatis iudici. argument. in l. si quis obrepserit. ff. ad l. Corne. de fal. & l. prima. C. si ex fal. alleg. &c.

EPITOME.

1 *Copia instrumenti an sit danda cum anno, mense, & die conscripti instrumenti?*
2 *Si instrumenta nondũ sunt in causa producta an poterit pars aduersa illa petere exhiberi, & sibi copiã fieri?*
3 *Copia instrumẽti si petatur à tertia psona an sit fieda?*
4 *Notarius quo iure compellitur edere instrumentum illi cuius interest.*
5 *Notarius an posit cogere testes & iuxta eorum testimonium instificet instrumentum si forte amisit protocollum & si milia?*
6 *Mercator producens librum rationum, an audiatur, si velit stari dicto libro tam pro se quàm contra se?*
7 *Instrumentum allegatum in libello an pars contra quam agitur posit petere sibi dari & edatur?*
8 *De instrumento producto continente in se plura capitula, non est danda copia nisi de illis capitulis quæ faciant ad causam.*

1 CVM ANNO, mense, & die. † Hic quæritur an de iure danda sit copia, cũ anno, mense, & die conscripti instrumenti? dic breuiter quòd non regulariter. vt d. l. j. §. editiones. ff. de edend. nisi pars dicat se velle illa de falso redarguere. vt ibi habetur & not. sed de iure municipali hodie in multis ciuitatibus & locis cautum est quòd fiat semper copia cum anno, mense, & die, ac notarij subscriptione, quòd ius municipale melius conuenit naturali rationi, & æquitati, quàm ius commune, quomodo enim potest pars informari de præscriptione vel de iure prioritatis & tempore, si fortè concurrunt plures creditores, nisi viso & cognito tempore obligationis contractæ, vel acquisitionis fictæ. & similibus, & licet ius commune se fundauerit ideo sine die copiam exhibendam, ne prolato die aliquid falsitatis excogitaretur à parte. certè hæc ratio non multùm vrget. tum quia non est verisimile quemquam falsum committere. tum quia, vt dictum est, pars ipsa contra quam producuntur remanet dubia de eius defensione. Nec obstat. sicut aliqui voluerunt dicere quòd iudex melius hoc auisabit per se in causæ decisione, quia longè melius auisabit defensiones partis eius aduocatus, quam iudex medius, vnde semper fui huius opinio. quòd in hoc erranit iurisconsultus. & ob hoc legislatores animaduertẽtes quòd in aliquibus possent errare, cõstituerunt quod quælibet ciuitas posit sibi leges condere prout melius sibi viderit expedire. vt in l. omnes populi. ff. de iustiti. & iur. & in §. constat. institut. de iur. natur. gen. & ciuil. de his not. Speculat. in d. §. videndum rest. at. versicul. sed cum dies, quæ solutio facta

2 est &c. † Deinde quæritur si hæc instrumenta vel similia nondum sunt in causa producta an poterit pars aduersa illa petere exhiberi, & sibi copiam fieri? videtur quòd non. per l. nimis graue. & quod ibi not. C. de test. & c. j. extra de probationi. In contrarium facit l. dissolutæ. C. de condi. ex l. tangitur per Specu. de hoc in d. §. videndum. versi. & not. ex præmissis &c. & plenè per Bartolum, in d. l. editiones. & in l. quidem. de eden. secundum quem & Guliel. de Cu. melius sic concludendo, distingue, aut actor petit editionem fieri à reo ad suam actionem, seu intentionem principaliter fundandam, & tunc nõ potest nec audiendus est. vt d. l. nimis graue. facit l. qui accusare. & l. fin. C. de eden. aut solùm petit ad actionem iam fundatam coadiuuandam verbi gratia, actor petit fundum quem asserit per mensuram esse perticas seu sextaria decẽ, reus autẽ dicit quòd non est in tanta mensura, certè potest licitè actor à reo petere quo ad demonstrandam hanc quantitatem vel determinandum fines eius petere sibi exhiberi ipsius rei instrumenta. vt probatur in l. Titius hæres. & l. creditori. ff. de action. empt. & ff. de lega. iij. l. qui concubinam. §. cùm ita. & in l. prædijs. §. Titio. & eodem modo tenetur actor edere reo ad replicationem eius firmandam. per l. penulti. §. fina. ff. ad leg. Falcidi. Aliquando econtra reus petit ab actore ad editionem ipsius & exceptionem probandam, & tunc tenetur actor sibi edere vt l. fina. C. de edend. & optimè facit l. dissolutæ. C. de conditio. ex leg. & l. qui tabulas. ff. de furt. per quæ iura patet quòd reus petit sibi dari instrumentum debiti cancellatum ad eius defensionem & liberationem prodandam: per quod sequitur, quòd eodem modo poterit actor à reo petere ad eius replicationem prodandam. argum. l. plures apochis. C. de fide instrum.

3 †Quid autem dicendum si hæc editio seu copia petatur ab extraneo seu ab alia tertia persona puta à notario, vel mercatore, an sit fienda. Breuiter distingue, aut petitur editio vel exhibitio ratione totalis vel particularis dominij, & tunc fieri debet. vt l. iij. §. sciendum. cum ibi not. ff. ad exhibend & l. si quæ cautiones. ff. famil. erciscun. l. si procurator. C. eod. aut petitur editio ratione alterius interesse quàm dominij. & tunc aut petitur à notario vel mercatore seu vsurario. & hic considera. Nam aut instrumenta vel rationes quæ edi, seu exhiberi requiruntur sunt confecta me mandante, & tunc in dubio fiẽda est mihi editio, vt l. si quis ex argentarijs. §. pertinere. & l. prætor. in princip. & l. quædam. in §. nummularios. & ibi per Bartolum. ff. de edend. & in elementi j. §. penulti. extrâ de vsur. aut sunt confecta non me sed alio mandante. & tũc hic subdistingue, aut ille alius cuius mandato sunt confecta teneretur mihi illa edere, si penes eum essent, vt patet in exẽplis superius rraditis, & tunc in illis casibus tenebitur notarius, vsurarius, & mercator mihi ipsa instrumenta & rationes edere: quia ego ipse videor ipsius mandantis, quantum ad hoc perænam repræsentare, exemplum in creditore qui habet bona debitoris obligata & petit à notario, vt sibi edat instrumen-

strumenta, in quibus sunt nomina debitoris sui obligata, certè tenetur notarius sibi edere. argumen. in d. l. pertinere. & ibi per Bart. facit l. fin. ff. de bo. auth. iudi. pos. facit ad hoc regula quæ sumitur in l. si ab eo. & l. si is à quo §. vsufructus. ff. de pign. coniuncta l. iiij. in fi. ff. fam. ercis. aut ille tertius non tenetur mihi edere, & tunc nec etiam tenebitur notarius, & sim. vt d. §. pertinere. cum si.

4 † Sed quo iure compellitur notarius edere instrumentũ illi cuius interest? Respondeo officio iudicis. vt l. argentarius. ij. responso ff. de eden. & si edidit defectuosum, fortè in anno, vel indictione, aut loco, vel mense, cogendus est per officium, illud corrigere, & in forma debita tradere. vt in l. vbi. & in l. veluti. ff. eo. titul. & not. per Barto. in l. fin. ff. de tab. exhi. quinimo si fine partis requisitione erratur in editione, seu nota instrumenti, poterit petere quòd sibi liceat instrumentum reficere.

5 † Et quod amplius est si ignoret & iusta sit causa suæ ignorantiæ circa substantiam & qualitatem facti & contractus gesti, poterit per officium implorare, quòd testes qui tunc interfuerunt examinentur, vt iuxta eorum testimonium possit conficere instrumentum, si fortè amisit protocollum, vel partes recesserũt tunc in infrequẽtia aliàs si non esset iusta causa ignorantiæ non audiretur. vt l. prætor. §. pe. in fi. ff. eod. titu. & nota Bartol. vbi supra in l. si librarios. ff. de re iud. quod not. & vide in titulo prox.

a *Quid autẽ. vide Bald. in l. fi. C. ad Mace. Lud. Ro. in l. nuda ratio. ff. de do. Ant. de But. in c. si cano. de fi. instr. Lu. Rom. consil. cccxl vj. & vide. ĩ l. ad monendi & doct. cõmuniter Ang. in l. rationes. C. de probat. Cuma. in consilio cxj. & Pau. de cas. cons. lxxxvj. Curt.*

6 † Quid autem [a] si mercator coactus producere librum rationum dicat quòd stetur ipsi libro ita in eius fauorem, sicut contra ipsum, an sit audiendus? dic de hoc, vt not. per glo. in dicto §. numularios, quæ determinat stari contra se & non pro se vel melius distingue secundum docto. quos refert Cynus. in l. j. C. de confe. in xiij. quæstio. & in l. iij. C. de do. ante nup. aut est vnum & idem capitulum, aut plura inuicẽ connexa aut plura distincta & separata. Primo casu, verbi gratia si reperitur scriptum quòd recepit à Caio x. pro vendition certi drapi vel lanæ, & si, & tunc stari debet ita pro se, quam contra se, & econtra quia eadem dispositio censeri non debet iure diuerso l. eum qui edem. ff. de vsu. Secundo casu dic idem argu. in l. etiam. §. j. ff. de mi. & l. in hoc iudicio. ff. famil. ercis. & l. eum actum. ff. de neg. gest. Tertio casu potest stari in vno capitulo & in alio non. vt l. publica. in fi. ff. depos. Ex quibus determinatur illa quotidiana quæstio secundum Cynum, vbi suprà, si aliquis in iudicio, vel extrà, confessus est se recepisse à Caio pecuniam vt ibi repeteret lectiones, vel pro factura pelandrę vel ædificij domus, quòd non potest eius aduersarius diuidere hanc confessionem, & partem, quæ facit pro se, approbare: & aliam contra se reprobare. quod multùm not. de quo etiam not. Barto. in l. Aurel. in § idem quæsiit. ff. de lib. lega.

7 † Rursum quæritur, vidimus quotidie ꝙ ponitur in libello, Titius mihi debet centum ex causa mutui, de quo constat per publicum instrumẽtum traditum per talem notarium,

b petit meus aduersarius antequã lis [b] per eum cõtestetur sibi edi hoc instrumentum vt deliberare possit an sibi expediet litigare vel liti cedere. quęritur an sibi sit dandum? & dicit Inn. ꝙ sic. in c. j. extrà de proba. Sed Spe. in d. titu. de instru. edi. §. nunc dicamus. ver. quid si quis. dicit hoc verum esse si est instrumentũ in facto proprio, & illud habeat in promptu aliter autem ipso iurante se illud in promptu nõ habere, procedetur ad lit. contest. & postea præcedetur in causa. & eo modo non tenetur agens ex iure cessso producere instrumentũ cessionis ante lit. contest. nec is qui appellauit, tenetur producere appellationẽ nec parti de ea copiã facere ante lit. cõtes. seu responsionẽ à reo factam libello appellatorio. vt determinat. Spec. vbi suprà. versicul. sed pone appellans à sententia &c. & ver. seq.

b *Antequam lis. vide per Alexan. de Imo. in l. fi. C. de eden. vbi ponit multas fallentias ad regulam.*

8 † Sed pone quòd produxi vnum instrumentum quod in se cõtinet plura capitula, puta vnum testamẽtum, vel vnum inuentariũ & simi. & sum protestatus quòd illud instrumentũ produco super tali capitulo tantùm & non aliter nec vltra aduersarius autem petiit copiã de vniuerso ipso instrumento, quæritur an sit danda? Spe. dicit quòd non, sed de sola parte per text. in c contingit. extrà de fide instru. & per eum not. vbi suprà. ver. quid si produco.

AN SINT vera vel falsa. Hic attende quod de iure communi vbi pars dicit se velle redarguere instru-

menta de falso, sufficiés est causa propter quam sint cum die & consule edenda instrumenta, vt nota. & habetur in d.l.§.edenda. & in §.editiones l. ff.de eden.vt suprà dixi.

TERMINVM assignari. Iste terminus sufficiés esse debet & dãdus est tã de consuetudine quam de iure ad opponẽdũ cõtra instrumẽta producta. in l.pen.C.de dila. & extra de dila.c.fi

Forma opponendi contra instrumenta.

CORVM VOBIS Domino vicario antedicto comparet & se præsentat in termino sibi assignato prænominatus Io.olearius, causa & occasione quorũ dã assertorũ iuriũ, & instrumentorũ pridie vt dicitur corã vobis producto rũ in causa prædicta per suprascriptũ Simo. spelta procuratorio nomine, dicẽs & excipiẽdo proponens dictus Io.contra & aduersus omnia, & singula dicta asserta iura & instrumẽta quod per vos non fuit nec est ei nec aliqui ipsorũ fides aliqua præstanda, nec adhibenda multis rationibus, & causis singulariter contra singula inferius annotatis. Et primo opponẽdo & excipiendo contra assertũ instrumentum emptionis dictæ petiæ terræ iudicio, vt præsumitur productũ per ipsum Simo. dicit, & opponit, qđ ipsum instrumentum nullam fidem facit, tum quia caret formis & solẽnitatibus debitis à iure requisitis, tum quia est abrasum in partibus, & locis substantialibus, tum quia ille qui rogasse & scripsisse dicitur ipsum instrumentum nõ fuit nec est publicus nec authenticus notarius, tum quia fuit & est simulatum & amplius quia penitus dignoscitur esse falsum, alijsq; de causis suis loco & tẽpore proponẽ dis & allegandis multipliciter vitiosum. Rursumq; similiter dicit, & opponit contra reliqua asserta iura, & instrumenta per ipsum Simo. vt prædicitur producta quod nec illis per vos est vlla fides præstanda, maximè rationibus, causis, & defectibus antedictis & alijs multiplicibus, de qbus protestatur & suo tẽpore proponendis. Deinde etiam obijcit & opponit contra assertũ priuilegium per eundem Simo. vt prædicitur productum quod nec illi fides aliqua est præstanda, tum quia fuit & est cõtra ius elicitum & impetratũ per obreptionẽ & falsi suggestionem tum quia impetratum li.penden. tum quia in eo non est facta mentio de antecedẽti rescripto, nec de processu pendente nec appellatione interposita, tum quia in eo apparet erratum in dictione & grãmatica, tum etiã quia eius sigillũ est vitiosum, & in pluribus partibus apparent in eodẽ rescripto literæ quædam abrasæ, nec apparent adhibitæ illæ formæ, & solẽnitates quę in talibus rescriptis interuenire debent tàm de consuetudine quã de iure. in super etiam cum ipsum assertũ priuilegium sit alterius confirmatoriũ non facit vllam fidem nisi ostenso priori seu originali. cæterum saluis premissis ipse Si. seu dictus An. perdidit fructũ dicti asserti priuilegij cum varijs de causis sit penitus & omnino sublatum, etiam si à principio fuisset aliquod, & iustũ, quod tamen est superius negatũ. Postremò est etiã ipsum assertũ priuilegium aliis rationibus & causis multiformiter vitiosum propter quas meritò venit & est per vos omnino repellendũ & abijciendũ, de quibus suo tẽpore proponetur. nec vlla est per vos eidem priuilegio nec aliis instrumentis fides adhibenda, nec præstanda & maximè illi assertæ priuatæ scripturæ quam dicit scriptam fuisse manu eiusdem Ioan. quod negatur.

a *Et vult. & si de Bal. in l. si vnus. C. de testa. & in l. ambiguitas. in fi. eo. tit. Bart. in l. si vnus. C. de testibus. Bal. in rubri. C. de fide instru. in x. colum. ver. sed pone. Paul. de Cas. in l. iudex postea quam ff. de re iudic. & Ang. consil. clxxx. vij.*

CORAM vobis. Tu iuuenis semper aduerte ad hanc formã opponendi contra iura & instrumenta, & semper habita ipsorũ copia ea omnia & singula videas, & examines cum diligentia, & contra illa opponere studeas omnia quæ potes vitia, eo tamen præcipuè attento quod nunquã te submittas ad opponẽdũ, & allegandum instrumenta falsa nisi ex maxima & euidentissima causa, quia res talis est multis respectibus valde periculosa.

EPITOME.

1 *Notarius si velit corrigere errorem suum in instr. factũ an sit audiendus.*

CARET FORMIS. Quæ sunt formalia instrumentorum dixi suprà circa formã productionis instrumentorũ in gl.iij.& not.per
1 gl. in l.generaliter. C.de tab.lib.x. † Circa hoc quæritur de eo quod multoties occurrit de facto, pone q̃ notarius omisit ponere indictionẽ, vel diem, aut locum in instrumento, & iudex tradito parti instru-
a mento dicit se errasse, & vult [a]errorem suum corrigere, quæritur an sit audiẽdus? dic q̃ licet super hoc sint opi. diuersæ, tamen secundũ Spe. sententiam & ipsam veritatem sic distinguendũ est. Aut notarius protestatur se errasse, & tunc poterit suum errorẽ corrigere, nã in facto suo sibi credendũ est. aut non protestatur, & tunc remanet instrumentũ vitiosum. vt per eundem Specu. no. in d.§.postremo. ver. sed nunquid confecto ad quod faciunt nota. in l.si quis decurio. per Cyn. C. ad leg. Cornel. de fal. & in l. errore. C. de test. & per Barto. in l. fi librarius. ff. de re. iu. & in l. fi. ff. de tab. exhi. suprà in titu. præceden.

& ex

& ex hoc sequitur ꝙ si notarius fuit mortuus, ꝙ non poterit talis error amplius corrigi.

EPITOME.

1 *Vituperatio, abrasio, & cancellatio instrumenti quando noceant instrumento, & quando non?*

2 *Rasura litera vel syllabæ an noceat?*

TVMOVTA est abrasum.† Solet opponi abrasio, vituperatio & cancellatio instr. quæ vitia reddunt suspectum & aliquando vitiosum instrumentum. vt traditur in c. inter dilectos. extrà de fide instrum. & extrà de re.do.c.cum venerab. Verũ pro pleniori huius doct. potest sic distingui secũdũ And. de pig. Quandoq; peccatur in scriptura vel instr. aliquid omittẽdo, quãdoque in mutãdo. Primo casu cõsidera aut scriptor omisit aliquid formale, & tunc dic, vt supra proximè, aut omisit aliud. & tunc omisit literam, vel syllabã, & nõ nocet, vt probatur in l. qui habebat. in prin. ff. de ma. te. aut omisit oratione, & tũc nocet, si ex ea sensus alteratur. arg. eorũ quæ infrà dicentur. Secũdo casu quãdo immutauit & abradendo peccauit, & tunc aut est scriptura inclusa aut aperta. Primo casu non nocet ar. ff. de his quæ in test. l. cãcellauerat. In secundo casu quãdo est rasura, tũc subdistingue, aut est rasura vel immutatio dictionis, aut syllabæ. tũc suspecta redditur ipsa scriptura. vt l. edicto. & l. ij. C. de edi. di. Adr. tol. maximè quia iure canonico propter tenuẽ rasurã literæ habẽtur suspectæ, vt extra de cri. fal. c. licet. §. v.

a *No. qualiter probetur aliquem esse notarium. Bald. in l. apost. in l. fi. de fide instru. Bal. in l. ini. de emã. princ. Bal. in l. fi. in fin. C. de sac. san. eccl. Inn. & docto in c. veniẽs de verbo sign. & Ang. consi. cxxxviij.*

† Si vero sit mutatio seu rasura syllabæ vel literę, tũc illa talis rasura, & mutatio habet alterare sensum, & dubitationẽ inducit, & tũc scriptura suspecta habetur, vt falsa ꝓsumatur. vt extra de cri. fal. in c. fi. vbi verò nõ habet alterare sensum nec dubitationẽ inducere, & tũc nõ nocet. vt extrà de fid. inst. in c. ex literis. si tamẽ ista rasura vel mutatio apparet esse facta per notariũ qui rogauit, instrumentũ sustinetur. de qua rasura ipse notarius debet facere mentionem in subscriptione. vt colligitur ex his quæ not. per gl. in d. c. ex literis. & capitul. inter. extrà de instit. & capitu. cum venera. extrà de relig. capitu. olim extrà de rescri. & plenè per Spec. in d. titu. de instr. edi. § restat, & §. postremò. ver. item excipitur ꝙ est vituperatum & c. & quod no. in d. l. edicto. & in l. errore. C. de testib. cum simil.

EPITOME.

1 *Exceptio notarij quãdo frequentius opponatur.*

2 *Qualiter fiat si instrumentum reuocatur in dubium ex defectu notarij.*

3 *Probatio notarij de longinquis partibus qualiter fiat.*

4 *An valeat instrumentum factum à scriptore sacerdote.*

5 *Notarius infamis an possit instrumẽta rogare.*

NON FVIT nec est publicus nec authenticus notarius &c.

1 † Hanc exceptionem solent frequẽter opponere cauillosi procuratores, maximè quãdo instr. producũtur de longinquis partibus, quia in illis tolerabilis est ignorãtia, an scriptor sit notarius, licet hic dicat in sua subscriptione ꝙ nemo nascitur notarius nec propria authoritate cõstituitur sed ab alio creatur, vt § dictũ est.

b *Quid igitur side Azo. i sum. titu. de proba. & Gof. in sum. eod. tit. & Bal. in l. comparationes. eo. titu.*

2 ti. ij. † Qualiter ergo fiet si instrumẽtũ reuocetur in dubiũ ex defectu notarij, qualiter probetur ipsum esse notariũ. dic quod dupliciter, vno modo si producatur priuilegium sui officij in publica forma. & hoc est clarum. alio modo secundũ docto. si probetur quòd communi voce & fama abonbus vicinis & cõpatriotis suis reputatus est, & reputatur pro tabellatione. si eius instrumẽtis tanquã publici fuit adhibita, & adhibetur publicè tam in iudicio quã extra iudicium. plena fides. vt traditur & habetur per doct. in l. Barbarius. ff. de off. præto. & extrà de re iudic. & in c. ad probandum. & in d. c. inter dilectos. de fi. instru. facit l. iij. ff. ad mace. cum simi. super qua probatione sufficiunt literæ testimoniales ipsius officialis vel rectoris: sub cuius iurisdictione habitat ipse notarius, vt obseruat practica generalis. quã opi. sequitur Spec. in d. § postremo. ver. quid ergo si tabellio, &c. Et quæ dicta sunt procedunt quando producitur instrumẽtũ de partibus proximis & circunstantibus, vbi põt esse facilis ꝓbatio. & in

3 formatio de dicto officio. † Quid igi-

b tur si ꝓducatur instrumentũ de longinquis partibus vbi redditur difficilis ꝓbatio & informatio ꝙ ille sit notarius, an grauabitur pars probare eo modo quo suprà, dictum est. Breuiter Specula. in d. §. restat videre. versicul. sed quid si producatur aliquod instrumentum. determinat etiam ꝙ si tale instrumentũ prima facie appa-

reat in forma cõmuni & publica non abolitum, nec cancellatum. &c. quod plenam fidem per se faciet sine alia probatione. Nec est verisimile quod in eius subscriptione qua se notariũ attestatur falsum cõmittat. quia falsus homo non est homo vt not. in l. falsus ,pcurator. C. de fur. ar. ad hoc. in l. ij de fide instrumen. & in l. fin. C. de edict. diui Adria. tollend. & in l. ij. C. quemad. testa. aper. quam opin. sequitur Cyn. in l. comparationes. C. de fide instru. & gloss. in authen. de fide instru. § in summa. & Iacob. de Bel. in d. authen. § quod si tabel. col. vj. Prædictis tamen obstare videntur nota. per gloss. & Innoc. in c. j. extra de cle. perc. apparet ergo secundum priorẽ sententiam quòd melioris est conditionis producens instrumenta de par tibus longinquis quam de proximis. & hoc per rationem de qua suprà. Posset tamen fortasse non improbabiliter dici quod si sit instrumentum in quo vertatur magnum præiudicium, vt puta testamentum, vel aliud graue debitũ ꝙ nõ credatur faciliter nisi probetur modis supradictis aliàs credatur. & sic potest omniũ sententia concordari & omnis materia falsitatis & suspitionis auferri.

a *Quid si contra Bart. in l. j. in §. si pe nes. ff. de tab. Bald. in l. ij. in vlti. colum. C. de sent. Bal. in l. neque patronatus. C. de eo qui docto in l si quis ex argẽtarijs, in §. j. de edẽ. Ange. in l si quis decurio, C. de fi. l.*

4 2 † Quid si contra [a] instrumentum opponitur quod scriptor eius erat sacerdos, an valet instrumentũ? Inn. dicit quod non. quia talia publica officia & secularia officia sunt clericis interdicta, vt in cap sicut te. extrà ne cleri. vel mona. & in l. placet. C. de epis. & cler Alij distinguunt aliter, vt no. Spec. in d. §. restat. versi. quod ergo si tabellio. & ver. seq. & per eundẽ in tit. de statu mona. ver. xxxvij. prima opin. videtur hodie approbata in c. vt officium. de hære. libr. vj. & ibi not. in gl. super verb. ad præmissa. Bar. tenet ꝙ valet instrumentũ licet notarius pœnam incurrat vt not. ipse in l. vniuersas. C. de decu. lib. xj. & per not. in c. j. extrà ne cleri. vel mo. alibi se firmat in l. seruus. ff. de test. sed remittit

5 ad d. c. j. † Sed quid si dicitur & oppo. quod notarius est infamis & damnatus est de tali crimine propter quod factus est infamis, an poterit instrumenta rogare vel facere? super qua quæstione distingue plenius, vt not. per Bar. in l. eadẽ. §. j. ff. ad leg. Iul. repe. secũdũ quẽ ifamis regulariter põt esse tabellio & instrumenta confice re. Fallit si deliquerit in officio in quo fuit pro tabellione assumptus puta ad archiuũ publicum. vt l. si quis aliquid. C. de fusce. & archa. libr. duodecimo.

EPITOME.

1 *Instrumentum simulatum quod dicatur.*

1 TVM QVIA fuit & est simulatũ. † Dicitur autem instrumentum simulatum vbicunque vnum inter partes tacitè actum, & aliud diuersum vel contrarium est in instrumento. verbi gratia, quando debitor fundum obligat creditori & in instrumento dicitur quod vẽdidit, vt quotidie fit, & habetur in l. ij. C. plus valere quod agitur. quo casu magis attenditur id quod actum tacitè est inter partes quam id quod scriptum est. vt d. l. ij. & in l. imaginarium. de regul. iur. & in l. nuda. & imaginaria. ff. de contrahend. empt. & in c. illo vos. extrà de pig. & in c. ad nostram. de empt. & vend. & vide quod circa hoc scripsi suprà in forma. j. li. in glo. super verbo, legitimis titulis. facit quod nota. in c. per tuas. extrà qui filij sint legitimi. & in c. cum inter. extrà de electio.

EPITOME.

1 *Instrumentum falsum vel simulatum per quos testes probetur.*

2 *Suspitio contra instrumentum ex dicto vnius testis vel duorum, vel rasura qualiter tollatur?*

3 *Instrumentum an sit reprobatum si testes descripti in instrumento dicant se non recordari an fuerint præsentes dicto instrumento?*

4 *Instrumẽtum an reprobetur in quo ex sex testibus descriptis duo dicunt se interuenisse, reliqui negant?*

5 *Instrumentum an valeat in quo testes descripti dicũt se fuisse præsentes sed non recordantur de capitulo contenta in instrumento?*

6 *Producto instrumento si pars dicat illud esse falsum, & velit producere prothocollum an audiatur?*

7 *Prothocollum an per se probet sicut instrumentum?*

DIGNOSCITVR esse falsum. Aduerte vt suprà dixi quòd hanc appositionem & exceptionem non decurras nisi ex magna & euidente causa propter magnum periculũ quod regnare habet in hoc & difficultatem probationis, detegitur tamen falsitas instrumenti ex varijs circunstantiis de quibus not. in d. c. inter dilectos. & in ca. cùm Io. extrà de fide instru. & in c. cum vene. de rel. dom.

1 † Sed hîc occurrit dubium per quos testes probari possit instrumentũ esse falsum vel simulatũ? circa quod sic sub breuitate cõclude, aut quis vult probare simulationem, & tunc sufficiunt duo testes, quia talis probatio nõ habet impugnare directò instrumentũ sed simpliciter demõstrare aliud esse actum quã scriptũ de volũtate partiũ, & sic instrumẽtũ de se esse verũ, & id quod actũ est esse verũ, & per cõsequens

sequẽs vtrumque simul verum.sed tamen alterum videlicet tacitè actum alteri videlicet scripto præualere iuris authoritate & contrahentium voluntate dicit Iacob.Butriga.in l.cùm de ætate.ff.de probat. quæ simulatio nedum per directum potest probari, sed etiam per coniecturas & iudicia vt in ca.ad nostram.extra de emption.& vendition.& in cap.illo vos extra de pig.& not.per Cy.in l.j.& ij.C.plus vale.quod agitur licet in dubio sit standum instrumẽto,vt dicit glo.in l.quamuis.C.si quis alte.vel sibi & in d.c.illo vos & in l.nec ignorans.C.de donati.Aut quis vult probare falsitatem instrumenti,& tunc aut contra instrumentum producitur vnus solus testis,aut plures. Primo casu aut ille solus testis contradicens instrumento est de supernumeratis, & non necessarijs in instrumento,& tunc nullam fidem facit,vt l.iusiurand.C.de testib.& in capi.licet vniuersis.in fine.extra de testib.aut est de numerarijs & substantialibus instrumenti, & tunc non facit plenam probationem contra instrumentum,sed tamen eius fidem facit vacillare in l.j.in fine ff.quẽadmodum testament.aperian.& ibi plenè per Bartolum.Secundo casu principali quando plures reproducuntur,tunc secundum communem sententiam.glo.tam iuris ciuilis quam canonici requirunt tres,aut quatuor [a]ad impugnãdum in totum ipsum instrumentum, nec quo ad hoc sufficerent duo. vt not.in l.in exercendis.C.de fide instrumẽ. & ibi per Cy.in c.cum Ioan.hæ re.extra de fide inst.& ibi per Inno.& Ioan.And.& plenè per Spe.in tit.de instru. edi.§.restat.videre versi.sed quæro quot testes.cum versi.seq.Tamen secundum Cyn.licet duo [b] per se non sufficiant ad plenam probationem instrumenti,attamen eius fidem faciunt plus vacillare quàm supra dictum est.de vno teste,& per hoc redditur suspectum instrumentum.nam etiam sola comparatio literarum facit eius fidem vacillare,vt habetur in authent.de fide instrum.in princi. † Sed quomodo aufertur ista suspitio quæ est contra instrumentum ex dicto vnius testis au duorum,vel rasura?dic quòd si est suspectum ex sui forma debet producens sibi imponere fidem per eius iuramentum & per idoneos testes vel testimonium scribentis.vt l. pe.C.de proba.& l.si quis C.ad l.Corn.de fal.& in l. final.§.vlti.C.de fide instrument.cum si.ibi not.Vbi autem est suspectum ex dicto vnius testis.vel duorum circa substantiam contractus vel instrumenti, tunc purgatur & tollitur suspitio per contrarios testes & alia iudicia.vt infra dicam.†Vnde quæritur,si aliqui ex descriptis testibus in instrumento dicant se non recordari vt accidit communiter,an fuerint præsentes vel non ipsi instrumento.vel absolutè dicant se nunquam fuisse præsentes.an reprobatum erit instrumentum de falso? Breuiter summatim plura colligendo attẽtè,quãdoque enim testis vnus vel aliqui aut omnes dicunt se non recordari.& tũc secundùm Innoc.& Bartol.vbi supra remaneat instrumentum,in sua roboris firmitate,quia de hoc casu nihil opponitur contra ipsum instrumentũ vt in d.c.cũ Ioã.quadoq; testes simpliciter & absolutè dicunt non interfuisse instrumento, & tunc aut oẽs testes in instrumento descripti pariter sic deponunt.& tũc instrumentũ redditur falsum secundũ eos,aut est vnus solus ex his,& tũc aut alij cõtestes nihil dicũt ꝓ instrumento,quia nõ sunt examinati, vel sunt mortui & tunc redditur suspectũ,aut alij cõtestes duo vel plures,aut etiam vnus ex eis deponũt se & illum priorem fuisse præsentes & tunc confunditur testimonium illius repugnãtis instrumento,& remanet validum instrumentum,vt per eundẽ Inn.est determinatũ in d.c.cũ Ioã. & in c.cũ dilectus.extra de deci.quia maior & laudabilior est depositio quę fit pro instrumẽto,quam ea quæ fit contra instrumẽtũ. quia de seipso testis qui deposuit se nõ interfuisse, est singularis,quia de seipso tantum loquitur.ideo &c.multo autẽ fortius confirmatur instrumentum si fama bona tabellionis concurrat cũ testimonio alicuius testis.ar.in c.cũ venerabilis.extra de exce.& Spec.in tit.de fi.instru.§.postremo.versi.sed pone. & ꝓ Cy.in l.in exercendis.C.de fide. instrumẽ.† Quid autẽ dicemus si in instrumento in quo sufficit numerus duorum testium fuerunt per notariũ descripti sex testes,& quatuor ex eis deposuerunt se nuquam interfuisse. Alij aũt duo deponũt fuisse prẽsentes sed de absentia vel præsentia eorum nihil dicunt an reprobabitur ex hoc instrumentum de falso?dixit Innoc. vbi suprà quòd sic.quia in eo adiũcta est illa falsitas, videlicet illos fuisse præsentes: attamen per illos duos poterit aliter reprobari contractus, quia ipsi non fuerunt participes falsitatis,& ad hoc faciunt quæ notantur in c.tertio loco.extra de proba.& in c.cum literis extra de testib.† Quid si testes duo vel plures dicant se fuisse præsentes in instrumẽto,sed tamẽ nõ audiuerunt exprimi tale capitulũ instrumenti,an redditur instrumẽtũ suspectum?dicit Bart.quòd sic,in l.coram.ff.de ver.sign.licet contra faciãt not.per Cyn.in l.ij.C.de erro.aduo. †Sed pone,vt vidi aliquando fieri per cauillos procuratores & aduocatos, quòd pars produxit suum instrumẽtum,aduersarius autẽ dicit quòd est falsum,& ad hoc probandũ petit per eum exhiberi prothocollum[c], quæritur an sit audiendus ?videtur quòd sic ipso iurante,ꝙ habet instrumentũ

[a] *Tres aut duo testes deponunt pro instrumento,tres contra, præualet instrumentum secus si quatuor. vide Bart.in d.l. in exercendis.Inn. & Bald.in d.c. cum Ioan.*

[b] *Licet duo. ad reprobãdũ instrumentũ sufficit ꝙ duo testes qui sunt viri nobiles contradicant instrumento,& est cõsideranda qualitas ꝑsonarum & fama.Bald. in d.c.cum Ioan. post Inn.bu. & Io. Andre. & Bartol. in d.l.si nsi.*

[c] *Prothocollũ.Not.pars producit suum instrumẽtum.Adversarius autẽ dicit ꝙ est falsum & ad hoc ꝓbãdũ petit ꝓthocolũ exhiberi an audiatur.no.etiã quod licet pars non cogatur exhibere prothocollum. vt hic.notarius.*

tamen cogitur, & nota per Bar. in l. si librarius. ff. de re iud. ad partis petitionem. & ibi vide omnino Bar. in l. Sēpronius. ff. de lega. ij. qui vult qđ magis creda tur prothocollo idē in l. prætor. el ꝯ in prin. ff. de eden. & quando dubitatur de instrumento ad prothocollum est habēdus recursus. §. illud. vbi est gl. in auth. de test. col. iiij.

suspectum. ar. in l. pe. & in l. contractus. cum ibi no. C. de fi. instru. tu dic quòd non est audiendus si instrumentum habet formam debitam. quia ei standum est. vt in l. cum res. & l. cum precibus. C. de prob. & insti. de inuti. stip. §. item verbo. & ibi notatur & l. optimam. C. de contrah. & com. stip. & quia improbum & absurdum est, quòd contra seipsum quis astringatur producere testes vel instr. l. nimis grauè. C. de testib. & in capit. j. extrà de probatio. † An autem prothocollum per se plenè probet sicut instrumentum, disputatur per Cyn. in l. contractus. in vlti. q. Et nota. circa hanc materiam falsitatis quòd de ea quæri potest dupliciter. vno modo criminaliter, alio modo ciuiliter. vt traditur in l. diuus. C. ad leg. Corn. de fal. Sed an prius sit agendum criminaliter, quàm ciuiliter sunt contrarię opi. vt plenè disputat Cyn. & Iaco. Butr. in l. fi. C. de fi. instr. & l. ij ff. eo. ti & forma libelli, qua agitur ad rescisionem sententiæ latæ per falsa instrumenta. 7

EPITOME.

1 *Contra instrumētum obiici potest quòd testes in eo descripti sunt à iure reprobati.*

2 *Si testes in instrumento descripti erant excommunicati an vitietur instrumentum.*

3 *Potest opponi contra instrumentum ꝙ non est descriptum manu propria notarij.*

4 *Potest opponi contra instrumētū quod non continet in se causam aliquam legitimam.*

5 *De duobus instrumentis quorum vtrūque dicit causam & contractum diuersum, si ab eodem vel à diuersis producantur, cui stetur.*

6 *An vitietur instrumentum, quia in eo dicitur, Titius filius Caij cum Caius eo tempore fuerit mortuus.*

7 *Ex falsitate vnius instrumenti, nunquid derogetur cæteris instrumentis ab eodem notario factis.*

8 *Si instrumentum sit falsum in vna parte an derogabitur cæteris partibus.*

9 *Si ab vno notario sit scriptū instrumentum contra quod tanquam falsum est lata sententia, & ab eo notario in instrumentum redacta, an talis notarius sit falsarius.*

10 *Notarius scribens testamentum in quo est sibi ascriptū legatum per testatorem an redarguatur de falso.*

11 *Filius notarius an posset tradere & conficere instrumentum de re pertinere ad partem.*

1 ALIIS QVE de causis. † Sciendum est quòd multæ & variæ sunt causæ quæ obijci possunt contra instrumenta quas enumerat Spec. in d. tit. de instru. edit. §. postremò. & vltra superius numeratas obijci etiam potest contra instrumentū quòd testes in eo descripti sunt à iure reprobati. vt quia sunt de adulterio condemnati, vel alio 2 simili crimine, vt habetur in l. iij. ff. de test. † Quid autē dices si testes descripti erant tunc excommunicati nunquid vitiatur instrumentum? dic quòd nō secundùm Inno. vt per eū no. extrà de exce. & Spec. in d. §. postremò. ver. quid si testis in scriptis & c. maximè si eorū excommunicatio erat occulta, vel reputabātur pro nō excommunicatis. ar. in c. j. de test. nam excommunicatus potest facere testamentū, vt no. Ioā. An. in c. decernimus. in nouella sua, extrà de sen. excō. ergo poterit esse testis arg. in l. iij. cum ibi 3 no. ff. de test. † Item opponitur contra instrumentū quòd non est scriptum manu propria illius notarij qui in eo describitur, quo casu si ipse tabellio viuit, ipsi soli creditur, vt l. si decurio. C. ad leg. Cornel. de fal. & ibi per Cyn. si autem mortuus sit fiet comparatio literarum & signi. cum alijs instrumentis eiusdem notarij. vt in authen. de fide instrumen. §. in his verò. & in §. quia verò. cum se. & extrà de priui. c. cū olim. & in c. cum venerabilis. ff. de exce. de quo vide 4 quod tangit Specula. in d. §. postremò versi. j † Item oppo. contra instrumentum quòd nō continet in se causam aliquā legitimā, vel cōtinet in se causam turpem & inhonestam vt plenè habetur & no, in c. cū de indebito. in fi. ff. de prob. facit l. generaliter. & l. si plagij. ff. de verb. obl. & l. si verò nō remunerandi. §. rei turpis. cum simi. ff. man. Item opponitur contra instrumentum quòd in serie & forma sui continet repugnātiam, vt l. vbi repugnantia. ff. de re iud & c. imputari. extrà de fid. instru. l. scripturæ diuersæ. & per Cy. C. de fid. instru. facit extrà de rescr. c. pastoralis. † Hîc autem occurrit quærendum si producā- 5 tur duo instrumenta à diuersis personis contra me, vel ab eadem persona, quorum vnū dicit te mutuasse mihi tali die mille in ciuitate Papiæ, vnde mihi origo. & in alia dicitur quod in eadem die deposuisti, vel Titius apud me mille Romę, quęritur cui instrumēto sit fides plenior adhibenda, & videtur qđ illi instrumēto quod fuit vltimo loco productū. ar. l. optimā. in fi. C. de cōtrah. & cō. stip. & in c. ex tenore. extrà de te. In hoc dicit Spe. in d. §. postremò. in ver. sed pone qđ cōfiderāda est authoritas vtriusq; instrumēti, vt illud præferatur quod fortè dignoscitur maioris authoritatis. quæ quidē maioritas & authoritas ex pluribus cognoscitur circunstantijs. Primò ex persona producentis si sit persona villis & famosa, vt l. si quis ex argentarijs. §. j. ff. de eden. nam tūc aliud quod producitur ab alia persona virtuosa preferēdū erit, vel si ille cōsueuit falsa instrumenta

mẽta aliàs producere ar.in c.illo vos.in fi.extrà de pigno. Secundò considerabit iudex, si alterum ex eis sit abrasum vel aliter in sui figura vitiosum, vt ꝫ.dictum est & traditur in l.fi.C.de edi.diui adr.tol. nam prẽferetur alterum non vitiatum. Tertiò aduertet quis tabellio ex eis erat melioris famæ & autho
a ritatis.[a] vt in c.cum venerab.extra de exce.& alijs simil.& si fortasse reperiat omnia æqualia tunc considerabit, an illud quod est vltimo loco productum sit liberatorium vel obligatorium, nam liberatoriũ prẽferri habebit obligatorio vbi verò vtrunque esset obligatorium vel vtrunque liberatorium, nullam fidẽ prẽstabit. ar.in l.scripturæ.ff.de fi.inst.& c.
9 ex literis.de proba.cũ si.† Sed pone quod notarius dicit in instrumento, Titius filius Caij promisit &c. reperitur autem quod ipse Caius erat mortuus tẽpore instrumenti, nũquid per hoc vitiabitur instrumentum. dicit Specu. quòd non in prædicto.ver.sed pone. nam supplendum est quondam, nec per hoc fi liatio habet suum effectum, quia morte patris non extinguitur nec perditur eius nomen. ar.in l.si finitas.
7 §.fortè.ff.de dam.infe † Vlterius quæritur si notarius facit vnum falsum instrumentum nunquid alijs instrumentis per eum traditis derogabitur. dicit Spec. quod non, in d.§.postremo.ver.item opponitur quod tabellio &c. ar.ad hoc.in l.si falsos.C.ad l.Cor.de fal. quod intellige verum in præteritis & futuris propter publicam vtilitatem donec fuerit expresse per iudicem de falso condemnatus, quo casu non valebunt instrumenta postea per eum tradita vel rogata, vt ibi not. argu. in c.testimonium. extra de test.& in c.fraternitatis. extra de hære.& ibi no.
8 per Inn.& doct.† Sed quid erit si instrumentum sit falsum in vna parte an in reliquis omnibus partibus vitiabitur: dic vt no. per Innoc. in c.fraternitatis.& prout scripsi supra in forma iuramenti testium. in gloss. super verbo falsitate: & super forma produ-
9 cendi instrumenta, in glos. antepe. † Quid si coram arbitro vel iudice productum est vnum instrumentum scriptum & rogatum per Caium notariũ, deinde iudex vel arbiter profert sententiam contra ipsum instrumentum absoluendo partem quia instrumentum est falsum de qua sententia ipse idem Caius tradidit etiam instrumentum. quæritur an ipse notarius. sit vt falsarius reputandus? videtur ꝙ sic, quia eius scriptura contra se fidem, quia nõ contradicendo sed scribendo videtur consensum præstare. argumen. in l.si fideiussor §.pater. ff.de pigno. & in capitul.cum olim. extrà de priuileg. In contrarium determinat Spec. in d.ver. Item opponitur maximè quia non fuit ad hoc principaliter actum. arg. l.lucius. ff.de his qui no. infa. cum ibi not. & ex-
10 tra de ordi.cog. in c.ij. in fi † Post hoc quæritur po-
b ne testator legauit fundum tabellioni[b] qui testamẽtum dictauit & scripsit quòd facere potuit. vt l.dictantibus. C.de test. an si testamẽtum scripserit possit de falso redargui quasi sibi ipsi ascripserit: videtur ꝙ sic. vt l.ij. ff.de his qui sibi in testamen. ascri. In contrarium dicit Spec. in d.§.postremò ver. Item excipitur ꝙ in negotio proprio &c. Nec obst. d.c.ij. quid ibi loquitur in eo qui scribit testamentum

a Authoritati not. Quod instrumentum redditur suspectum ratione personæ notarij diffamati. argumen. ff.de act.l si cui.§.eiusdem & de re milita. l.non omnes.§.à Barbaris ita gloss. in l.tubemus. in princi. C.de proba. per quam dicit Angel. ꝙ quando instrumentum in iudicio productum negatur esse verũ fides debet sibi imponi per producentẽ si tabellio erat cõsuetus cõficere instrumenta falsa, ex quo aliud infertur secundum eum quòd licet sit diffamatus de multitudine scripturarũ falsarum, tamen instrumenta per eũ facta valẽt licet fides debeat imponi si de veritate dubitatur. l. tubemus. C. de probat. quod est verum secundum ipsum donec tolleretur in officio, per l. Barbarius de offi. prætor.

b Tabellio præsumitur rogatus quòd secundum consuetudinem loci conficiat instrumentum & extendat l.si prima.§.rectè. & ibi Bartol. ff.de aqua plu.arcend. l.ex ea parte. & ibi Bartol. ff.de verborum obligat. ita expresse Bald. in l.ij. ff.de condi insti. ar. l.si quis. C.de fideiuss. idem Bald. in rubric. C.de fide instru. hic est & inquit Angel. in dicto §.rectè. & fuit senten. Barto. secundum Rich. malumb. & refert ipse Bart. in l.illa constitutio. ff.de hæredib. instituend. & in d.l.ex ea parte. quod notarius est rogatus & faciat instrumentum ad dictum sapientis quod intelligitur dictum secundũ consuetu. de ædi. edic. l. quòd si nolit.§.quod assidua. & ideo pro instrumento quod continerent aliqua inconsueta non præsumeretur. ita Bal. & ibi tex. in l.j. C. de do. promiss. ita gloss.

EPITOME.

1 *Rescriptum contra ius elicitum quando valeat?*

2 *Rescriptum contra ius elicitum quando dicatur?*

I CONTRA ius elicitũ & impetratũ. † Deus nouit quãta sit in
1 prĩcipũ modernorũ curijs abominatio, de talibus rescriptis & priuilegijs contra ius elicitis & impetratis, & maximè in curia Romani Ponti-

ficis. in qua est fundamentum omnis auaritiæ & ambitionis. Est itaque sciendum quòd regulariter rescripta seu priuilegia contra ius elicita nullius sunt valori neque momenti, vt l.damnosa.& in l.rescripta.C de precib.imperato.offeren.& extrà de verbo.signifi.c.quod per nouale.& extrà de dec.in c.suggestum.& c.causam quæ.nisi princeps vel superior expresse dicat in rescripto non obst.tali lege eam specialiter nominando,quia non sufficeret secundum aliquos in genere dicere,non obstante aliqua lege vt copiose solet notari per Dyn. Cy.& alios docto.in l.fina.C.si contra ius vel vti.publi.& in c.ex parte.de offic.deleg.ad quod facit l.ij. §.si quis à principe.ff.ne quid in loco publi.C.de testa.authenti.hoc inter liberos & l.si quis in prin.testamenti ff.de leg.ij & extra de reseri.in c.nonnulli.cum si.Et eodem modo valet rescriptum seu priuilegium contra ius elicitum,si princeps in eo exprimeret se id concedere motu proprio & ex certa scientia vel de sua plenitudine potestatis,prout moderno tempore solet apponi in priuilegijs & rescriptis papalibus contra Deum & iustitiam & animarum suarum perpetuum detrimẽtum ac infamiam sempiternã.vt habetur & traditur in c.si motu proprio.in fin.de præben.lib vj.& per Bart.in l.ij C.de pe.bono.su.libr.x. Verumtamen in dubio alio non expresso præsumitur principem potius concessisse ad partis suggestionem quàm proprio motu.vt no. doc.in d.l.ij.in prin.ff.quod quisque iu.& in hoc debet discretus iudex semper aduertere, licet hodie claudant oculos,& studeant complacere & ad litera prout stant ipsa scripta seruare † Quando autem dicatur priuilegium vel rescriptum contra ius elicitum,tangitur in d.l.nec damnosa.& l.rescripta. & in l.quoties.C.de preci.imper.offe.

EPITOME.

1 *Obrepere, & mendose narrare an differant.*

PER obreptionem & falsi suggestionem.† Aduerte quòd aliud est obrepere principi, aliud mendosè aliquid narrare.quia non omnis mendax dicitur obrepere.vt no.glo.in l.si quis obrepserit.ff.ad l.cor.de fal.ille ergo propriè dicitur obreptor qui dolose obtinuit à principe rescriptum vel à iudice sententiam ex falsa narratione & allegatione facti in sui vtilitatem & dãnum aduersarij.v.g. si significauit principi quòd libellum obtulerat contra Caium & quòd ipse Caius sponte in iudicio confessus est vera esse in libello conteta vel pone quòd significauit iudici in accusatione correcta quòd Titius commisit tale crimẽ,& se absentauit & fugam arripuit propter quod iudex bona sua annotari seu describi decreuit,cùm hæc omnia essent falsa:certe his casibus & si.nec principis rescriptum nec iudicis decretũ valẽt.vt d.l.si quis obrepserit.& posset ipse qui talia impetrauit accusari de falso.vt ibi habetur & no.per gl.& Bar.per mendacia autem dicitur simpliciter rescriptum vel decretum impetratum,quãdo sine dolo putans rem sic se habere,talia expressit.quo casu loqtur l.præsc.C.si cõtra ius vel vti.pu. & c.super literis.extra de resc.de quo vide quod no. Spec in d.§.nunc autem restat,& in dictis iuribus in quibus distinguitur an rescriptum sit impetratum per dolum,& tunc non tenet ipso iure.an sine dolo per simplex mendacium tantum,& procedetur secundũ veritatem & non ad precantis affirmationẽ.

LITE pendente. Ecce alia oppositio contra rescripta in qua apud forũ laicale multi iudices errant non præbentes super exceptione auditum,contra iura cano.& ciuilia,vt extrà vt lit.pend.c.fi.& per totum & C.ne lit.pen.l.j.debet ergo is qui vult supplicare lit.pẽ.in eius supplicati mentionem facere de pendentia litis & processũ.vt extrà de re iud.c. cùm inter monasterium.

DE antecedenti rescripto. Hæc est legitima excep.quæ inducta est optima ratione,ne concedens decipiatur & pars aduersa lædatur.sic extrà de do.& contu.c.ex literis & extrà de reseri.c.cæterum.& in c.ex parte &c.

NEC de appellatione. Vbi enim sententia lata est interlocutoria.vel diffinitiua,& ab ea fuerit appellatum,non licet impetrare rescriptum super executione sententiæ,non facta principi speciali & expressa mentione de app.ab ea interposita,vt extra de confir.vti.vel inuti.c.bonæ.cum si.ibi not.

ERRATVM in dictione & grammatica &c. Tales nempe errores dictionis grammaticæ vitiant rescripta maximè papalia,vt habetur in c.significantibus.& in c.ad audientiam.extrà de reseri.secus autem si error esset in sola litera vel syllaba.vt extrà de fi.instr.in c.ex parte. &c.

EIVS sigillum est vitiosum. In hoc multum debent aduertere iudices maximè in sigillo papali & imperiali,si continet in se signa consueta, quæ sunt imago imperatoris cum vestimentis regalibus & cũ sceptro in eius manibus & cũ literis circũscriptis eius nomen exprimentibus.& quòd sigillum sit integrum non fractum nec minutum,habens ceram veterem vel nouam iuxta tempus confecti priuilegij,& si in ipso sigillo est aliqua litera vel signũ immutatum & similia de quibus seriosè ponitur in tex.suprà d.c.inter dilectos.de fid.instru.Similiter redditur priuilegium suspectum propter rasuram,vel literarum diuersitatem.vt in capi.cùm olim propter.extra de priui.

EPITOME.

1 *Regulariter priuilegium alterius confirmatorium non probat, nisi quatenus probet de anteriori.*

2 *Si priuilegium alterius sit ipso iure nullum, posterius confirmatorium vires non assumet.*

ALTERIVS confirmatorium. Hic multum aduerte † nam regulariter priuilegium alterius confirmatorium nõ probat,nec quicquam iuris tribuit,nisi quatenus probetur de anteriori originali confirmato.vt in auth.si quis in aliquo documento C de eden.quia ille qui confirmat nõ intendit aliquid de nouo tribuere vel conferre, vt in c.quia intentionis,& in c.ex parte.in fin extrà

da

de priui.& extra de confir.vtil.vel inuti.in c.cum dilecta.extra de verbo.ſigni.in c.abb.facit l.& quia.ff. de iur.om.iud.& ideò ſi conſtaret de intentione cõtrarta ipſius confirmantis non eſſe ꝓducere confirmatum .ver.g.ſi princeps incluſerit de verbo ad verbum priuilegium confirmatum in ſuo confirmante.vt communiter hodie practicatur & probatur lxiij.diſtin.in c.in ſynodo.& extra de confir. vti.vel inuti.c.pen.& ita dicit Spec.in dicto titu.in §. nunc autem reſtat.& not.per gloſſ.in d.c.pen.& latius in d.c.abbat.ſancti ſyluani.extra de verbo.ſigni. pro quo optimè facit quod not.per Cyn.in l.ex verbis.C.de dona.& quod habetur in l.adoptio nõ iur. ff.de adopt.& in c.quia circa.extra de conſanguinitate & affinitate.& per ipſum Spec.in titu.de reſcr. præſentatione .§.ratione formæ.in verſicul.ſequitur videre.Eodem modo non eſt neceſſaria exhibitio prioris confirmationis,ſi papa vel imperator dicat damus,confirmamus ac de nouo donamus & cõcedimus ex certa ſcientia.ſecundum Innocentium & Ioannem Andream,vt per eum notatur in dicto c.inter dilectos,& per gloſſam in dicto c.penul.eſt ergo aliud ſimpliciter & in genere aliquid confirma
2 re,& aliquid ſpecialiter & expreſsè.†Sed pone quòd anterius priuilegium confirmatum erat ipſo iure nullum, quia impetratũm ab excommunicato,vel ex iniuſtiſsima cauſa reprobatum erat, aut aliter nullum,an per ſequẽ priuilegium ipſius confirmatorium vires aſſumet?dic quòd non,quia deſtructo fundamento corruit ædificium.vt j.quæſtione j.cap. cum paulus.& pro hoc eſt textus in dicto cap.inter dilectos.verſiculo cum igitur priuilegium.extra de fide inſtrumentorum.& c.cum inter nos.verſiculo quamuis fortè. & ibi no.niſi princeps ſciens ipſum vitioſum ex certa ſcientia ſuper eius vitio diſpenſauerit quod bene not.

EPITOME.

1 *Quot modis priuilegium perdatur.*

I PENITVS & omnino ſublatum.† Notandum[a]
a eſt quod multis modis perditur priuilegium. Primò ſi priuilegiatus fecerit contra ipſum priuilegium.vt extra de prebend.in cap.cum illorum. & extra de conſtitutioni.in cap.cum acceſsiſſent.& extra de priuilegijs.in c.ſi de terra.& in c.accedentibus.facit l.cum pater.in §.libertis.ff.de lega.ij.& in l.auxilium.ff.de mino.In contrarium tamen faciunt not.per Cynum in l.voluntariè.C.de excuſationibus tutorum.ibi vide. Secundò perditur priuile-
b giũ [b] per non vſum debito tempore vti poteſt.ver bi gratia,ſi quis habeat priuilegium nundinarium, & ſit negligens per decennium in eo vtendo.vt ff. de nundinis.& multomagis perditur ſi fuerit negligens,in non vtendo ſpatio xl.an.vt in d.c.accedentibus.& in c.ſi de terra.& not.in c.ad audientiã extra de reſcri. Tertiò perditur ſi eo male vtatur ſeu abutatur. vt probatur xj.queſt.iij. priuilegiũ.& lxxiiij.diſtinctione in c.vbi iſta.& in authent.vt iudices ſine quoquo ſuffragio .§. ante-a *Notãdum vide Gem. in c.priuilegium .xj.q. 1.doct. in c. ſuggeſtum. de decimis.*
penultimo. Quartò perditur propter delictum eius.vt in l.filio.ff.de ritu nuptia.& in l.ij.C.vbi ſenatores vel clariſsimi extra de pe.c.ad anres & in c.quibuſdam. Quintò perditur ſi ex eo inducatur alteri damnum enorme.vt extra de decimis in c.dile- b *Priuilegiũ. vide glo.ſi. in ca.innouantes. xx. ij.d. Cyn.in l. voluntariè.C.de excu.tuto.doc. in c.cum ac ceſsiſſent& in c.cognoſcẽtes de cõſti.doc.in c. antiqua,& in ca.accedentibus de priuile.doc. in c.de traj ac.& multos caſus enumerat archi.in d.ca. renouantes.*
cti.cum ſequenti.& extra de verborum ſignificationi.c.quid per nouale. Et hoc multum eſt notandum quia per rarò eſt quod huiuſmodi priuilegium non indicat alijs dãnum magnum. Huius autem conſtitutionis ratio fuit quia non eſt veriſimile principem ſeu concedentem ius alterius præſens vel futurum,ſic grauiter vel enormiter lædere velle vt d.l.ij.§.ſed quod à principe'.ff. ne quid in loco pub.& l.quoties.de pre.impe.of.Sextò perditur priuilegium ſi princeps ex certa ſcientia iudicat contra illud. vt extra de iudi.in c.porrecta,in fine.
Septimò perditur priuilegium propter expreſſam vel tacitã renũtiatio. ipſius priuilegij. C.de pact.l.ſi quis conſcribendo . & in l.recuſare.ff.ad Treb.& in l.j.§.aſsignare.ff.de aſſi.li. facit c.ex ore.extrà de his quæ ſi.à ma.par.ca. Octauò perditur per poſterius priuilegium derogatoriũ prẽcedentis.vt habetur & plenè no.in c. c *Concedentis.Adde de hoc & vide Bald. in l. qui ſe præſens. C. & de li.ibi,q̃ non reuocatur quando eſt cõceſſum ex cauſa oneroſa nec cauſa reuocatur quando tranſit in tiã contractus, ita Panor.in c. ij. de iure iuram. Cur.*
j.extra de reſcri.in c.veniẽs.extra.de priui.cum ſi.Nonò perditur per ex-
c preſſam reuocationem concedentis[c] vt in c.ſuggeſtum.extra de deci.facit q̃ habetur l.iudiciũ ſoluitur.ff.de iu.

EPITOME.

1 *Oppoſitione quæ fieri poſſint contra reſcriptum.*

2 *Succeſſor in regno,an poſsit reuocare priuilegia conceſſa à prædeceſſore ſuo.*

3 *Monaſterium quod priuilegium eſt ſuſceptum in proteſtatione papæ,non eximitur à iuriſdictione diœceſani.*

4 *Capite monaſterij exempto à iuriſdictione diœceſani,an capellæ etiam ſint exemptæ?*

I ALIIS rationibus & cauſis multiformiter vitioſum.† Vltra pdicta vitia quæ ſolent opponi cõtra priuilegia & reſcripta ſunt etiã & alia plura,videlicet quòd in eis nõ cõtinetur ſeries facti.vt extra de coh. cle.& muli.in c.ſuper eo.Itẽ quod in reſcripto nõ eſt nominatus ille cõtra quem proceditur.vt in c.P.& G.extra de offi.dele.& not.per glo.in c.ſignificauit,extra de reſcri.Item quod tẽpore impetrati reſcripti eius aduerſa

rius erat mortuus vt in dicto c.ſignificauit.de reſcr. facit l.ij.in fine.ff.quæ ſen.ſine appel.reſcin. Item quòd non fuit facta mentio de iuramento interpoſito.vt extrà de reſcr.in c.conſtitutus.Item contra reſcripta ad beneficia eccleſiaſtica ſolet opponi quòd in literis executorijs non fuit facta de monitorijs mentio ſpecialis.vt extrà de reſcri.in c.ex inſinuatione.Item quòd non fuit facta mentio de diſpenſatione.vt in capit.ex tua.extra de fil.presby. Item ſi fuit falſitas expreſſa in conditione perſonæ ſupplicantis,quæ expoſuit ſe viduam vel pauperem,cùm eſſet nupta,vel diues.vt in capitu.venerabilis.extrà de offi.deleg.vel ſi expoſuit ſe clericum tempore beneficij impetrati,cùm non eſſet.vt extra de tranſ.c.ex literis cum ſimi.Item ſolet opponi quòd aduerſarius non eſt trahendus extra forum ſuum vltra ſpatium duorum dierum ſiue duarum dietarum.vt in c.nonnulli.extrà de reſcr.quod quidem ſpatium hodie reſtringitur ad vnam dietam.vt in c.ſtatutum.§.cùm verò.& §.ſeq.extrà de reſcri.li.vj & ſi ambo actor & reus ſint eiuſdem ciuitatis,alter alterum trahere nõ poteſt extrà illam niſi in certis caſibus ſpecialibus traditis in d.c.ſtatutum Item ſolet opponi contra reſcripta ad beneficia, quòd ille qui impetrauit ſecundum beneficium tacuit de priori quod anteà obtinebat.vnde non valet ipſo iure collatio ſecundi,vt habetur in c.ad aures.extrà de reſcript.& in c.non poteſt de præben. libro ſexto. Fallit hoc in duobus caſibus. primò ſi ignorabat de priori beneficio.vt in c.gratia.de reſcri.libr.vj. Secundo ſi proprio motu concedentis fuerit ſibi collatum ſecundum.vt in c.ſi motu proprio.de præben.libro ſexto.& hæc eſt practica modernorum clericorum qui habent quatuor & plura beneficia ſimul,quod totum operatur extrema inſatiabilis clericorum auaritia,qui deceperunt noſtros antiquos laicos à quibus ſub ſpecie bene diſpenſandi inter pauperes,& ſuſtinendi deſolatos deceperunt & eis collata ſunt tot & tanta bona immo bilia quibus abutuntur paſcendo eorum æquos.familiares, parentes, meretrices, & filios. † Deinde quæritur. Pone, quòd imperator vel rex donauit plurima de rebus imperij vel regni prout ſæpè accidit,vel multa priuilegia contulit,an ſucceſſor in imperio vel regno poterit illa reuocare videtur quòd non.vt in l.ſi.de conſtitu.principum.& in capit.decet.de re iudi.libr.vj.Spe.tangit hanc quæſt.in d.§. nunc autem reſtat.circa fi.Et finaliter ſecundum aliquos ſic diſtinguit.Aut ex his donationibus vel conceſſionibus imperium vel regnum eſt enormiter læſum,& tunc poterit illa reuocare,quia more boni adminiſtratoris debuit ſe habere in imperio vel regno:vt probatur in c.intellecto.extrà de iureiuran. de do.c.paſtoralis.extrà de re iu.c.abbate ſanè .& in authen.de non alie.§.ſi minus.colla.ij.Aut leuiter & temperatè eſt læſum, & tunc non poterit reuocare,quia non debet eſſe ſibi interdicta leuis donatio, maximè erga bene merentes,ad hoc faciunt l.data.C.de do.& l.j.C.ſi ſocius impe largi.li. x.& in l.bene à Zenone.C.de quadri.præſcri.& l. ſancimus.in princi.C.de dona.& l.digna vox.C.de legi.cum ſimi.† Vltimò quæro ſi papa vel imperator in priuilegio abbati conceſſo ſuſcipiat monaſterium ſub eius protectione.An ex hoc monaſterium eximetur à iuriſdictione epiſcopi diœceſani. Dic quòd non.vt in c.ex parte tua.extrà de priuile.& no.per glo.in c.ſi.extra de confir.vtili vel inutili.& plenè per Bartol.in l.j.de excuſati.mu.lib.x.† Quid ſi caput monaſterij per priuilegium eſt exemptum à iuriſdictione tantùm diœceſani an capellæ eiuſdem monaſterij erunt exemptæ? Dic quòd non, niſi hoc fuerit ſpecialiter expreſſum in priuilegio,vt habetur in ca.ex ore.extrà de priuileg.nam exemptio reſpectu vnius eccleſiæ non extenditur ad aliam.vt in capitulo.cùm capella.extrà de priuilegi. nec data reſpectu vnius perſonæ non extenduntur ad aliam.vt in c.ſanè.extrà eodem titulo. Si tamen verba priuilegij ſuper exemptione vel remiſsione alterius iuris,eſſent definitè prolata debent intelligi generaliter.vt in capit.quia circa.extrà eo. Poſſunt autem ordinarij prælati compellere eos qui ſe prætendunt exemptos producere coram bonis viris priuilegia ſua & probare præſcriptionem quàm allegant.vt in capitul.cùm perſonæ.eo tit.lib.vj.

Et maxime illi priuatæ ſcrip.Ad huius priuatæ ſcripturæ euidentiam ſcire debes quod priuata ſcriptura facit plenam fidem per ſe contra ſcribentem,ſi conſtat eius manu propria fuiſſe deſcriptam,vel per confeſsionem eius propriam,vel per teſtium depoſitionem,vel per literarum comparationem.vt probatur in l.ſi ex cautione.C.de non nume.& in c.ſi cautio.cum ſimi.ibi not.extrà de fi.inſtru.& inſti.de literarum obli.in prin.per totum & in l.exemplo.& in l.inſtrumenta.C.de proba.& in l.publia.in fi.ff.depo.& l.cum quis.§.iulia.& l.Titius.ff.de conſti.pe.& l.j.C.de cõtrahen.& commit. ſti.& in l.pe.in prin.& ibi per Cyn.C.de fideicom. cum ſi.duntamen contineat in ſe cauſam iuſtam & legitimam.vt l.cùm de indebito.in fi.cum ibi no.ff. de proba.facit l.non nudis.C.de proba.& l.fi. C.de fi.inſtru.Quæ quidem priuata ſcriptura vario modo eſt in iure baptizata.nam quandoque appellatur cautio.vt in d.l.ſi ex cau.& d.c.ſi cau.quandoque appellatur chyrographum.ff.de proba.l.chyrographum.& l.ſi ſeruum filij.§.eum qui chyrographũ. ff.de leg.j.& l.comparationes.in prin.C.de fi.inſtrumen.Quandoque nominatur epiſtola.vt d.l.j.C.de contrahen.& com.ſtip.& l.Titius.& l.eum qui.§. iulia.de conſti.pec.& in l.epiſtola.ff.de pac.Quandoque appellatur liber rationum.vt in l.rationes. C.de probatio.& in l.nuda ratio.ff.de do.cum ſimilibus &c.

EPITOME.

1 *Pœna negantis propriam ſcripturam eſt dupli.*
2 *Negans proprium ſigillum tenetur de falſo.*
3 *Priuata ſcriptura an ſit credendum?*
4 *Priuata ſcriptura concernens commodum & incommodum ipſius ſcribentis & alterius, an habeat fidem?*

Priuata

5 *Priuata ſcriptura concernens commodum & incommodum alterius tantum non ſcribentis an habeat fidem?*

6 *Inſtrumentum an reprobetur de falſo, quia teſtes in eo deſcripti dicunt pecuniam numeratam non fuiſſe.*

7 *An reprobetur inſtrumentum in quo dicitur pecuniam numeratam fuiſſe in præſentia teſtium: qui teſtes dicunt pecuniam in ſui præſentia numeratam nõ fuiſſe, ſed poſitam in ſacculo in ſui præſentia?*

8 *Eodem modo an reprobetur inſtrumentum ſi teſtes in eo deſcripti dicant pecuniam numeratam non fuiſſe?*

9 *Priuata ſcriptura an debeat habere annum, diem, menſum, &c.*

10 *Subſcriptio partis in inſtrumento quantum operetur?*

1 QVOD negatur. † Hic aduerte tu qui vis propriam ſcripturã negare. nam ſi probatũ fuerit tuã eſſe ſcripturam incidis, in pœnã dupli, vt in authen. contra qui propriam. C. de non nu. pecu. & hoc ſi fuerit probatum contra te per teſtes, ſecus ſi per tuum iuramentum, vel per ſuum vt ibi.

2 † Qui verò negat propriũ ſigillum tenetur de falſo. vt in l. eos j. reſpon. ff. ad leg. cor. de fal. Reuoco

3 generaliter in dubium † an priuatæ ſcripturæ ſit

a credendum.[a] Breuiter diſtingue. aut concernit talis ſcriptura propriam vtilitatem ſcribentis, & nullam fidem facit, aliter enim facile eſſet vnicuique ſe diuitem facere. vt probatur in d. l. exemplo. & l rationes. & l. inſtrumenta. C. de prob. cum ſi. aut concernit eius incommodum proprium, vt puta eius obligationem, vel rei ſuę alienationem, & tunc aut ipſe ſcriptor fatetur ſcripturã à ſe & per ſe ſcriptã ſimpliciter, & tunc probat plenè contra eum. vt d. l. ſi ex cautione. cum multis ſi. in prȩcedenti gl. alle. aut negat ipſam ſcripturã. & tunc aut ſcriptura habet partis & teſtiũ ſubſcriptionẽ & tũc ſi teſtes recognoſcũt ſubſcriptiones ſuas & deponãt illius eſſe ſcripturam, facit plenam fidem abſq; alia comparatione literarum. vt traditur in l. comparationes. C. de fide inſtr. eodemq́ue modo facit fidẽ ſi nõ habet partis ſubſcriptionem, ſed teſtium tantum. Si verò teſtes deponant ipſam eſſe illius propriã ſcriptnrã interueniente etiã ad hoc literarum comparatione. vt in authẽ. & ſi contractus. C. de fi. inſtr. & l. fin. C. fi cer. pet. cũ auth. ſignata. ibidem, aut talis ſcriptura nõ eſt ab aliquo ſupraſcripta, nec à parte nec à teſtibus, ſed probatur per teſtes tantũ, vel per comparationem literarũ quòd talis illã ſcripſit & tũc nõ facit plenam fidem cõtra eũ ſed ſolũmodo ſemiplenã vt in d. authẽ. & ſi cõtractus. de fid. inſt. §. j. & ibi no. & per glo. & doct. in l. bonę fidei. C. de iurciuran. & in l. admonẽdi. ff. eodem. Ex quibus colligere potes quantum vigeat periculum in huiuſmodi priuatis ſcripturis. & quàm ſit graue eiſdem fidem imponere, ſi negentur vel ſcribens mortuus ſit. Sis ergo cautus potius ſumere obligationem debitorum per publicum inſtrumentum quàm per priuatam ſcri-

4 pturam. † Viſo de priuata ſcriptura quę concernit ſimpliciter commodum vel incommodum ſcribentis tantùm, ſciendum eſt quòd eſt quædam alia priuata quę concernit alterius tãtùm commodũ ſcribentis. Siquidem cõcernat cõmodũ ſcribẽtis & alterius, vt patet in rationibus cõibus, & tunc aut ille rationes ſolũ cõtinẽt propriã vtilitatem ipſius ſcribẽtis, & tũc nullã fidẽ faciunt pro ſe & in eius fauorem. aut cõtinent eius incõmodũ tãtũ, & fidẽ faciũt cõtra eũ, ſi ſcriptura ſit ꝓbata vel per eius confeſsionẽ, vel ꝓ teſtes, vel per literarũ cõparationẽ. arg. iuriũ prædictorum. Si autem contineat vtrũque videlicet cõmodũ & incommodũ ſcribẽtis, an fiet diuiſio & ſeparatio ſcripturę cõmodis, & ĩcõmodi, vt ſi dicamus quòd in ea parte quę cõcernit incõmodũ ſcribẽtis, fidẽ faciet cõtra eũ, pro illa autẽ ꝑte quę cõcernit cõmodũ nullã fidẽ faciet videtur qđ ſic, per ea quæ ſtatim ſuprà dicta ſunt. In cõtrariũ autẽ facit quod not. gl. in l. quędã. §. nũmularios. ff. de edẽ. Et tamẽ diſtingue, vt ſcripſi ſuprà in for. petendi copiam inſtrumẽtorum.[a] in glo. ij. ver. quid autem ſi mercator.

5 † In ſcriptura verò quæ alterius tantùm & non ſcribentis commodũ vel incõmodum cõcernit, ſicut ſunt libri proxenetarum & campſorum. & cęterorum officialiũ, vt Ianuę, Venetijs Mediolani, & Floretię. Diſtingue aut iſta ſcriptura eſt facta à perſona quę habet officium de publico ſuper hoc & tunc facit plenam fidem vt in d. §. nũmularios. pro hoc etiam facit l. illa tę. C. de fide inſtru. & l. Lucius. §. tutelę. ff. de admi. tu. aut eſt facta ſcriptura à perſona quę de publico officium non habet, vt ſunt mercatores & cãpſores moderni temporis, & tunc nõ facit plenam fidem. vt not. glo. in d. §. nummularios. & ibi per Bart. ſecundum quem tales libri faciunt ſaltem ſemiplenam probationẽ inter extraneas perſonas non autem ad ipſorũ ſcribentium cõmodũ, ſic intelligitur glo. quę eſt in d. l. in bonę fidei. C. de iureiu. & qđ no. ꝑ doc. in d. §. nũmularios. Ex quibus patet qđ iſti ꝓxenetę ſeu maloſerij qui in dictis ciuitatibus faciunt ſcripturas de omnibus mercatis & vẽditionibus mobilium rerum quod eis ſtari debet, & plenam fidem faciunt cùm ſint per cõmunia hmõi ciuitatũ approbati. Idẽq; ꝑ omnia eſt dicendum in ratiocinatoribus ipſarum ciuitatum qui inſcribunt omnes

a Vtrum priuatæ ſcripturæ ſit credẽdum, vide Bart. in l. nuda. ff. de do. & in l. inſtrumẽta. C. de proba.

redditus ciuitatis & taleas & omnia q̃ veniunt in cõi. de quibus omnibus plenè & amplè traditur per Barto. in l. nuda ratio. ff. de do. & per Cy. in d. l. non nudis. & in l. nõ epistolis. C. de proba. Habes ergo ex præmissis declaratum qualiter impugnentur instrumẽta publica & priuata, ac etiam rescripta & priuilegia. Vnũ autem superest dicendũ quod cõtra illa instrumẽta facta de cõtractibus illis de quibus actum est, vt fierẽt in scriptis. de quibus loquitur l. cõtractibus. §. fi. C. de fi. instr. non potest probari libera tio vel extenuatio nisi per cõtrariam scripturam, non autem per testes vt in l. generaliter. C. de non num. pec. Falsitas autem eorum bene probari potest per testes. ar. l. de fide. & in l. si cut. C. ad l. Cor. de fal. † Circa autem prædicta forma duas notabiles quæstiones. Ecce in instrumento continetur, prout quotidie de facto accidit, quòd Titius mutuauit Caio centum & contra instrumentum produ cuntur testes in eo descripti. qui deponunt quod tempore instrumenti nulla fuit pecunia numerata, an ex hoc reprobetur instrumentum de falso? Bartol. determinat quòd non. in l. singularia. ff. si cer. pe. cir. fi. & Iac. But. idem in hac quæstione per eum disputata & per eundem in l. si ex pretio. C. si cert. petat. cuius ratio est. nam mutuum est triplex, videlicet naturale tantum, ciuile tantum, & ciuile cui cooperatur natura, vt in quit gl. in l. ij. §. fi. ff. si cer. pet. Illud ergo verbum, mutuauit, intelligitur de mutuo ciuili, cum ad illud commodè referri potest sine instrumenti vitiositate. ar. in l. quoties. ff. de re. du. cum si. de quo ciuili mutuo loquitur l. si ex cautiõe & l. j. & l. in contractibus. C. de non nu. pec. & fortius idem dicendum erit si in instrumento dicatur, quod Caius confessus est se habuisse mutuo centum à Titio. † Sed quid si in instrumento dicatur videlicet quòd Titius mutuauit vel Caius habuit & recepit mutuo centum in præsentia mei notarij, & testium infrascriptorum. deinde ipsi testes deponunt quod pecunia ibi erat in vno sacculo, vel extra in eorum præsentia, sed tamen nõ fuit numerata, nec viderunt Caium illam recipere. Quæritur an ex hoc reprobetur instrumentum de falso; & dicit idem Barto. vbi suprà quod not. quia cùm præsens esset pecunia & parata solutioni. potest dici habita & recepta. vt l. j. §. si iusserim. ff. de acquir. possess. & in l. pecuniam. ff. de solu. multóque minus reprobaretur si esset numerata. sed non recepta. ar. in l. falsus. §. sed si is. ff. de furt. & l. si procurator. in prin. ff. de verb. ob. † Quid autem si instrumentum dicat quòd Titius numerauit Caio tantam pecuniam, & testes deponunt quòd non fuit numerata sed bene erat in quodam sacculo, an reprobetur instrumentum de falso? dicit Bart. vbi suprà quod sic, in casu isto quo expressum est quòd fuit numerata: quia actus ipse numerationis non verificatur nisi in casu vero & proprio, ar. l. numerationis. ff. de sol. cum si. Sit ergo cautus, & auisatus notarius ne vllo modo dicat pecuniam numeratam nisi ipsam viderit numerati. Secus autem esset si instrumẽtum diceret cõfessus est Caius se habuisse à Titio centum in pecunia numerata, quia numeratio ipsa, licet non fuerit tunc facta non ob. instrumento. vnde testes deponentes non sciuisse numeratam, non reprobarent instrumẽtum de falso. quia talis numeratio trahitur retro & respicit actũ de præterito importatum per illa verba, habuisse & recepisse, &c. not. Barto. ff. sol. matri. lege post dotem. & licet dicat quòd in dubio videatur facta numeratio parum ante instrumentum, vt per eum not. in l. si stipulatus. in §. Chrysogonus. ff. de verbo. oblig. & in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si cert. peta. Et ego scripsi infrà in for. li. quo agitur hypothecaria in glo. super verbo fuit confessus. † Postremò quæritur in talis priuata scriptura, vel cautio debeat habere annum, mensem & diem, sicut instrumenta publ. videtur quod sic. argu. l. scripturas. C. qui pot. in pig. & hanc partem tenuit Iaco. Butr. in j. constitu. C. circa fin. In oppositum tenet gloss. quæ est super verbo notarij. in d. l. scripturas. pro qua sentẽtia facit optimè text. in l. cum tabernam. ff. de pigno. & ibi not. † Deinde & illud not. quòd in priuata scriptura tantũ operatur partis simplex subscriptio, dato quod alius schedulam scripserit, quãtum si vtrũq; scripsisset, vt probatur in d. l. scriptura. ibi, ipsorum tamẽ subscriptione &c. & in d. §. Chrysogonus. ibi, coram scribentis &c. & institu. de emptio. & vend. §. in his. & l. j. §. sed si secundum. ff. quod ius. Laus Deo &c.

a *Postremo vide Bal. In §. quibus. C. de nouo Codice cõponendo. gl. in. c. secundo. de fide instru.*

6

7

8

9

a

10

Forma iuramenti quod præstatur à parte parti.

QVONIAM maximum remedium decidendarum litium est iuramentum idcirco suprascriptus Simo. procurator & procuratorio nomine suprascript. cupiens ipsam quæstionem ad cerlerem finem perduci omni modo via & forma quibus melius potest, detulit ac defert in præsentia dicti vicarij suprascripto Ioan. ibi præsenti iuramentum veritatis sub forma infrascripta, videlicet quod primò iuret & iurare debeat corporaliter tactis scripturis præfatus Ioan. si emit talem

lem petiam terræ, vel si dare debet suprascripto An. florenos ca. Item si ipse habuit & percepit ex ipsa petię terræ tot fructus, super quibus idem Simon. dicto nomine dicit & protestatur velle stare iuramento dicti Ioan. cui Ioan. præfatus do. Vicarius terminum assignauit trium dierum respondendi super dicta forma iuramenti.

EPITOME.

1 *Iuramentum veritatis in quot species diuiditur.*
2 *Iuramentum voluntarium quod est?*
3 *Iudiciale iuramentum quod sit?*
4 *Quæ sint iustæ causæ propter quas iuramentum recusari possit.*
5 *Iuramentum necessarium quod sit?*

QVONIAM maximum remedium. † Ista verba sunt iurisconsulti l. j. ff. de iureiuran. pro cuius euidentia sciendum est quòd multæ sunt species iuramenti. vt plenè scripsi suprà circa formam responsionis rei conuenti. in gl. super verbo iurisiurandi. nu. 2. & 3. Quantum autem ad propositum pertinet præsens iuramentum appellatur iuramẽtum veritatis. cuius tres sunt species. nam quoddam est iuramentum voluntariũ, quoddam iudiciale, & quoddam necessariũ, vt in gl. 2 in l. j. ff. de iureiurand. in rubric. C. eod. † Est autem iuramentum voluntarium illud quod defertur extra iudicium à parte parti, & potest recusari, vt l. iusiurandum, quod ex conuentione. in prin. ff. de iureiu. cum simi. ibi no. & de isto non loquitur hîc. Iudiciale autem iuramentum est illud quod defertur 3 in iudicio à parte parti, † iudice approbante, vt l. j. in fi. & l. iij. in prin. ff. de iureiur. & de isto loquitur hîc quod quidem iuramentum olim non poterat recusari per l. manifestæ turpitudinis. ff. de iureiuran. & in l. delata. C. de iureiurã. hodie autem potest recusari, si nõ fuerit acceptatum secundũ communem opin. per text. in l. generaliter. §. sinautem. C. de iureiu. & in c. fina. extrà eod. & ibi per glo. licet Cyn. & Bar. dicant posse recusari ita demum si subsit 4 iusta causa recusationis aliàs non. † Quæ autem sunt iustæ causæ not. idem Barto. in d. l. manifestæ. inter quas est illa quando is cui defertur habet eius intentionem fundatam per publicum instrumen- 5 tum, vt c. fina. & in c. ij. extra de probat. † Necessarium verò iuramentum est illud quod per iudicem defertur alteri parti in supplementum probationum, de quo loquitur l. admonendi. ff. de iureiuran. & l. bonæfidei. C. eod. ti. quod quidem iuramentum nõ potest nisi ex causa iusta recusari, vt in c. fi. & in d. §. sinautem. Sunt autem horum iuramẽtorũ multiplices effectus. vt scripsi in d. gl. no. bene hos casus.

SIMONINVS procuraror. Hic quæro an 2 procurator[a] possit hoc iuramentum deferre & subire. distingue aut est procurator ad lites tantũ seu negotia tantùm. & talis non potest deferre iuramẽtum, nec sibi deferri, vt l. iusiurandum quod ex cõuentione. §. fin. cũ ll. seq. & l. iusiurandũ & ad pecunias. §. procurator. cum simi. ff. de iureiu. Aut est procurator specialiter ad iurandum constitutus & ad iuramentum deferendum, vel est procurator in rem suam propriam & tunc poterit iuramentum deferre & subire & eodẽ modo si sit procurator generalis cũ libera administratione, vt probatur in dictis iuribus l. procurator tutorũ & l. procurator cui libera. ff. de procu. & facit quod habetur in c. qui ad agendum. in fin. extrà de procu. Et sic est vnus casus in quo requiritur speciale mandatum, sunt etiam quidam alij quos posui in forma responsionis factæ in actione hypothecariæ intentate in glos. super verbo sufficiens mandatum &c.

EPITOME.

1 *Iuramentum veritatis cur ita dicatur.*
2 *Iuramẽtum inductorium obligationis, & iuramentum confirmatorium cõtractus præcedentis sunt species iuramẽto.*
3 *Qui absoluuntur à iuramento confirmatorio contractus efficiuntur periuri.*
4 *In absolutione à iuramento an debeat pars citari.*
5 *Iurans se non impetraturum absolutionem à iuramento, an sit absolutus si impetrauerit.*

IVRAMENTVM veritatis. 1 † Ideo autẽ dicitur veritatis, quia præcisè iurãdum est sic est, quia non esse, vt dicit glos. in d. l. iusiurandum, & ad pecunias. vers. quid tamen in fin. nec sufficeret dicere se credere vel non credere, vel præsumere sic esse, vel non esse, nam illud appellatur iuramentum credulitatis de quo loquitur titu. C. & extrà de iuramen. calum. per totum. huiusmodi autem iuramentum veritatis est huius naturæ. quia si est voluntarium vel iudiciale postquàm præstitum est, siue benè, siue malè non infringitur[3], nec aliqua via retractatur. vt in l. non erit. §. dato. ff. de iureiuran. & l. quod deferente. ff. de dolo. & l. seq. licet aliud sit in iuramento necessario quod retractatur per instrumẽta de nouo reperta. vt in l. admonendi. 2 ff. de iureiurando. † Aduertendum est insuper quod quædã alia species iuramenti appellatur iuramentum obligationis introductorium, de quo loquitur l. iurisiurandi. in princi. cum ibi not. ff. de oper. liber. Quoddam est insuper iuramentum quod appellatur contractus præcedentis vel alterius actus confirmatorium, de qua

a *No. an procurator possit iuramẽtũ deferre Bal. in l. generaliter. C. de iura. calum. in l. j. in §. sed his. Bald. in l. j. in §. ne autẽ. de ca. tol. Bart. in l. qui bona. in §. si alieno. ff. de dã. infec. Bald. in c. j. §. fin. per quos fiat inuesti. in sibus foedorum.*

ſpecie iuramenti loquitur auth.ſacramenta pu.C.ſi adue.ven.& latè ſcripſi ſuper forma lib quo agitur contra venditorem.& hoc iuramentū cuiuſcunque ſpeciei eſt ſeruandū duntamē ſit honeſtū & ex honeſta cauſa impoſitum,vbi autem eſſet interpoſitū ex cauſa turpi & inhoneſta tunc non eſſet ſeruandū vt in c.non eſt obligatorium.de re iudic.li.vj.& per Dy.faciūt ad prædicta c.cùm contingat.& quod ibi no.extra de iureiur.& c.ij.& c.quamuis.de pac.li.vj.

3 †Solent tamen iudices eccleſiaſtici ad quorum iuriſdictionem pertinēt huiuſmodi iuramenta,vt ipſi legem fecerunt trahēdo aquam ad eorum molendinum,ſæpè talia iuramenta maximè confirmatoria obligationum & contractuū relaxare, & iurantes abſoluere,& abſoluendo facere eos periurare.iux. no.in c.debitores.extrà de iureiur.& in c tuas extrà

4 de vſu.cum ſi.ibi not.† Vidi autem dubitari an in tali abſolutione à iuramento ſit pars aduerſa citandum,& fuerunt qui dixerunt quòd non ar.in c.licet epiſcopus.de præben.li.vj.& quod no.in l.iij.§.pen. ff.depoſi.Tu dic quòd debet citari.nā iſta abſolutio aperit ipſi abſoluto viam agēdi,quæ erat ſibi præcluſa virtute iuramēti,ſicque per talem abſolutionem exceptio aufertur niſi parti,& per conſequens grauiter læditur,ergo citari debet vt traditur in ea.caueant.cum ſe.iij.q.ix.& probatur in l.de vnoquoque.ff de re iud.& in l.nam ita diuus ff.de ado.& in cauſæ.§.cauſa cognita.ff.de mi.Nec ob.alle.in cōtrariū,quia in illis nō vertitur tale prejudiciū,cùm ſaluum remaneat aduerſario ius ſuum.† Quid ſi debi-

5 tor qui præſtitit iuramētum,vel quid ſi alius cōtrahens iurauit etiā quòd non petet abſolutionem,nec impetrabit à priori iuramento,an erit excluſus à tali abſolutione impetranda videtur quòd ſic cū hoc iuramentū poſsit ſeruari ſine interitu &c.vt d.c.cū contingat.cū ſi.nec iudex auditum debet præſtare ad inducendum periuriū.vt in l.j.in fi.C.ſi aduer.vend.

PRIMO iuret.Ecce prima pars formæ iuramenti quæ diuerſificari habet & ampliari iuxta qualitates facti & negotij,de quo agitur.nam ſiue ſit quæſtio de re mobili vel immobili ſiue de cōtractu vel quaſi,poteſt iuramentum deferri,vt habetur in l.j.§ fi pretio.ff.quarum rerum action.non da.& in l.iij.§. quacunque autem ac.ff.de iureiurando.

EPITOME.

1 *Iuramentum quod defert actor reo,poſſet à reo actori referri.*

2 *Tutor pupilli & curator adulti poteſt iuramentum ætatis deferre & referre.*

3 *Is cui defertur iuramentum poteſt petere, vt ab aduerſario iuretur de calumnia.*

1 DICIT & proteſtatur.†Hîc notandū eſt qđ ipſe Ioan.poſſet ſi vellet tale iurameutum referre ipſi Simo.ſi habet mandatum ſuper hoc ſpeciale vel principali perſonæ,ſi nō haberet mādatū vt traditur in l.iuſiurandum & ad pecunias.§.ait prætor.& §.fi.& in d.l.manifeſtæ.& d.l.delata.C.de

2 iureiurand.† Sed nunquid tutor pupilli vel curator adulti poteſt tale iuramētum deferre & referre? dic quòd ſic,quia habet pleniſsimam adminiſtrationem & ſic æquiparantur procutatori habenti mandatum cum libera vt probatur in l.tutor & l.iuſiurandum

3 quod ex conuentione.§ j.ff.de iureiu.†Ad vnum tamen aduerte quòd ille cui defertur tale iuramentum poteſt petere.vt ille qui defertur prius iuret de calūnia.videlicet quòd non animo calūniandi defert iuramentū,prout in forma huiuſmodi iuramēti cōtinetur,vt probatur in d.l.iuſiurādū & ad pecunias. §.qui iuſiurandū.ff.de iureiu.cū ſi.ibi no.Sunt autē in aliquibus ciuitatibus vt Papiæ ſtatuta & capitula per quæ ſunt approbatæ dictæ leges manifeſtę.& d. l.delata.de iureiu.Ad tollendū illam dubitationem quæ eſt an hodie dictæ ll.ſunt correctæ per d.l.generaliter.§.ſinautē.C.de iureiu.& optima eſt proui ſio,quia non eſt locus iniuſtæ quęrelæ,ſi quis efficia tur iudex & deciſor ſuæ cauſæ,vt inquit iuriſconſul tus in d.l.j.in prin.ff.quarum rerum actio nō datur. Vt autem præſens materia aliquid moralitatis ad ſe trahat,audi quid ille pater eloquentiæ Tullius dixerit.Nullum vinculum ad reſtringendum fidem iureiurando maiores noſtri acrius eſſe voluerunt &c.

TERMINVM aſsignauit trium dierum.Iſta vel ſimilis dilatio dari debet per iudicem,ne præcipitanter & indeliberatè iurando caderet in periurium.vt habetur.in d.l.iuſiurandum & ad pecunias. in princip.quid tamen in fin.ff.de iureiurand.ſicut datur ad reſpondendum poſitionibus & interrogationibus,vt in l.ſi defenſor.§.illud quæritur.& l.qui interrogat.ff.de interoga.act.faciunt quæ no in capit.ij.de confeſ.libr.vj.Alia quidem multa eſſent dicenda circa huiuſmodi iuramenta quæ in text.& gloſſa.ſunt annotata.Sed hæc ſufficiant quæ ſunt quotidie in practica,ad quæ memoria eſt producenda.nam in iure ciuili multa ſunt ſubtilia & parum vtilia quæ faciunt ipſam ſententiam magis ornatam & decoram,ſed minus vtilem & magis difficilem & laborioſam exempla patent in tota materia bonorum poſſeſ.& in materia titu.de coniung.cum emanc.libero.& in tractatu de vtili.& dire.actio.& in Speculat. circa formas libellorum, & in modis procedendi in maleficijs ideoque eſſet melius pro repu.ſi hę ſuperuacuę & pōpoſæ ſubtilitates de medio tollerentur.Sed quia Imperatores circa talia nō vigilant,optima etiam facta fuit prouiſio,cum ciuitates ſe cœperunt regere per ſtatuta,vnde mihi viſum eſt quod principes qui delectantur tenere generalia ſtudia in territorio ſuo,debeant præcipuè oculos dirigere in doctores moralis philoſophiæ. nam qui diſcunt leges & decretales ſunt homines cauilloſi:qui autem diſcūt Tullij & Senecā ſunt homines virtuoſi.Qui verò diſcunt medicinam ſunt homines gratioſi,& qui diſcunt Theologiam ſunt homines deuoti,& vnus tamē omniū eſt idem interitus nec eſt qui vitę ſuæ vnam diem poſsit adijcere,& palmum vnum ſuæ ſtatutæ.propter quod inquit Salomon. Vidi & aliud ſub ſole mirabile,quia ita morimur prudentes ſicut ſtulti.Agamus,gratias itaque de ſingulis omnipotenti Deo.

Forma

Forma ſententiæ interlocutoriæ ſuper incompetentia iudicis.

NOs Bernardinus Vicarius domini poteſtatis Papiæ, viſis certis exceptionibus coram nobis factis & productis per ſuprascriptum Simo.d. procuratorio nomine in cauſa coram nobis vertente inter ipſum procuratorem dicto nomine parte vna, & prædictum Anto. parte alia, in quibus quidem exceptionibus & defenſionibus inter alia oppoſuit nos eſſe iudicem incõpetentem, omni modo, iure, via & forma, quibus melius poſſumus interloquendo in his ſcriptis ſedẽ do pro tribunali in loco iuris conſueto, pronuntiamus & declaramus nos fuiſſe & eſſe iudicẽ competentem in cauſa & quæſtione prędicta, & in ea procedendum eſſe ad vlteriora prout exigit ordo iuris, non obſtãtibus aliquibus exceptionibus in contrarium propoſitis. & idem præfatus vicarius præcepit per me notarium fieri publicum inſtrumentũ &c.

EPITOME.

1 *Perſona iudicis in proferenda ſentẽtia poteſt poni tam in numero plurali quam ſingulari.*
2 *Sententia lata ſuper incompetentia, an ſit interlocutoria vel diffinitiua.*
3 *Actitata in cauſa non obſtante exceptione incompetentiæ an valeant.*
4 *Si non poteſt appellari à quocunque articulo emergenti vel incidenti, quomodo ſit prouiſum.*
5 *Iudex contra quem opponitur exceptio incompetentiæ, an cognoſcit de ea.*
6 *Interlocutoria competentia an poſſit reuocari.*
7 *Interlocutoria competentia, an poſſit quacunque tempore ante diffinitiuam reuocari.*
8 *Quicunque iudex an poſſit ſuam interlocutoriam reuocare.*
9 *Interlocutoria quæ habuit executionem an poſſit reuocari.*
10 *Index an poſſit inuitis partibus ſuam interlocutoriam reuocare.*
11 *Volentibus partibus an cogatur iudex interlocutoriam reuocare.*
12 *Quid ſit ſententia interlocutoria?*
13 *Præceptum impoſſibile de facto vel de iure eſt ipſo iure nullum.*
14 *Grauamen eſt interlocutoria à qua non eſt appellatũ reparari poteſt in appellatione à diffinitiua.*
15 *Sententia lata ab obſeruatione iudicij an ſit interlocutoria, vel diffinitiua.*

1 NOs Bernardinus vicarius. † Quia exceptio incompetẽtiæ iudicis quæ op. eſt in exordio litis impedire proceſſum & ligare manus iudicis, neceſſe eſt ꝙ ſuper ea iudex interloquatur, declarando, an ſit iudex competens vel non vt not. in l. except. C. de prob. & l. ſed & ſi ſuſceperit. in princ. ff. de iu. & l. ſi. C. ſi à non compe. iudi. & licet cõmuniter ſoleant iudices in proferendis eorũ ſententijs loqui in plurali, idem tamẽ eſt in ſingulari, ſi de ſeipſo loquatur iudex dicẽdo ego B. &c. vt habetur in c. penul. de re iudic. libro vj.

2 † Conſueuit autem dubitari an talis ſentẽtia ſuper hac exceptione lata, ſit diffinitiua vel interlocutoria? Breuiter dic ſecundũ doc. ꝙ aut iudex pronuntiat ſe iudicẽ competẽtem vt hic fuit, & tũc eſt interlocutoria. aut ꝓnuntiat ſe iudicem incõpetentem, & tunc eſt diffinitiua. & hoc caſu procedit glo. poſita in auth. habita. C. ne fil. pro patr. ratio eſt, quia hoc vlti. caſu nulla ſperatur diffinitiua. Sicq; patet ꝙ in hac non habet locũ regula illa qua dicitur ꝙ illa dicitur interlocutoria, poſtquã ſperatur ſequi diffinitiua, quę hic nõ ſperatur. Ideo ipſa diffinitiua dicetur. nã licet nõ diffinitur negotiũ principale diffinitur tamen ex toto iudiciũ. & vide quod no. Bar. in l. quod iuſsit. ff. de re iudicata.

Incõpetentem. Cum finitur ex toto officiũ iudicis, & nulla ſentẽtia ſperetur interlocutoriam non poterit reuocari aliàs ſic niſi ex toto finiat offi. su. vide Ange. no. ind. l. quod iuſſit qui ponit multa exempla.

3 † Quid autẽ dices ſi iudex ſuper hoc nõ pronũtiat expreſsè, ſed procedit vltra in cauſa nõ ob. excep. an valebũt actitata per eũ in cauſa? videtur ꝙ nõ per l. ſi. C. de exce. cũ ſi. ſ. alle. In contrariũ dicũt doct. quia procedẽdo videtur tacitè ſe iudicem cõpetentem pronuntiare vt not. ꝓ Bar. in l. j. C. de ord. iudi. & eſt tex. cũ gl. in c. ſi à iudice. de appel. lib. vj. & in c. ex parte M. extrà de appel. debet ergo pars quæ tali proceſſu ſentit ſe grauatã appellare. vt in iuribus prædictis. & in ca.

4 cordi. extrà de app. † Sed quæret aliquis qualiter cõſuletur ei ꝙ prohibetur appellare ante diffinitiuã ſentẽtiã à quocũq; articulo incidẽti vel emergenti per formã ſtatutorũ vel decretorũ, ſi iudex in cauſa de facto procedat, vt dictũ eſt. reſpõdeo ꝓ viã ſupplicationis ad ſuperiorẽ. arg. in auth. quæ ſupplicatio. & l. ſi quis aduerſus.

5 C. de preci. impe. offe. † Itẽ q̃rirur an regulariter iudex corã quo op. exce. iudicis incõpetẽtis poſsit ipſe de hoc cognoſcere, & pronũtiare? dic breuiter aut opponitur exceptio ſuſpitionis, & tũc arbitri ſup hoc eligũtur, ꝙ de hoc cognoſcũt & nõ iudex. vt in l. apertiſsimi. & ibi no. C. de iud. & in c ſuſpitiõis. de off. deleg. cũ ibi no. aut opponi. exceptio iudicis incõpetẽtis, & tunc diſtingue, vt plenè not. circa formã qua opp. cõtra iudicẽ incõpe-

a tentẽ a per Barto. in l. quidã conſule-

6 bat. ff. de re iudic. † Vlterius quæri-

tur quia regulariter quælibet interlocutoria poteſt per eundem iudicē reuocari,vt in l.quod iuſsit .ff.de re iudicat.an hæc interlocutoria poſsit reuocari?& diſtingue ſecundum docto.aut pronuntiauit ſe iudicem incō petentem,& tunc cum per hoc deſinat iudex eſſe,non poterit amplius illam reuocare,& eo modo ſi pronūtiauit non eſſe procedendum ſuper libello vel ab inſtantia iudicij,ſecundum Bart.arg.in c.iudicis.in fi.extra de offi.dele.cum ſi.aut econtra pronuntiauit ſe iudicem competentem & tunc quia in officio remanſit,poterit illam reuocare.argument.in l. dicere.ff.de ar.quod notat Bartol.in dicta l.quod iuſsit & idem ſecundum eum ſi interloquatur tutorem dari vel decretum imponi ratione prædicta.In certis autem interlocutorijs voluerunt quidam dicere eſſe diſtinguē dum an contineat aliquid dari vel fieri in deciſionem alicuius articuli incidentis,vel emergentis, & non poterit reuocari,aliàs ſecus.Veritas eſt ſecundum omnes doctores tam canoniſtas quam legiſtas,quòd poteſt reuocari omni caſu ſi interueniat cauſæ cognitio , aliàs non.vt ibi not.argument.in l.prima.in fine.ff.de prætor.ſtipulatio.& ibi not.& ſic not.vnum ſingulare quòd etiam ſi ab interlocutoria fuerit appellatum ,non ſunt tamē ligatæ manus iudicis,quin poſsit cauſa cognita ipſam interlocutoriam reuocare.vt traditur in c.cum ceſſante.extra de app.& ſequitur Innoc.in c.quod ad conſultationē extra de re iud.†Sed an reuocari poſsit quocunque tempore ante diffinitiuam opiniones ſunt variæ:tamē ſecundū doctores & Bartol.in d.l.quod iuſsit. diſtingue,aut iudex vult reuocare ad inſtantiam partis,& tunc infra x.dies poteſt,poſteà,non arg.in auth.hodie C.de appel.aut vult reuocare ex ſuo officio & tunc poteſt vſque ad ſentē tiam diffinitiuam , poſteà non. quia functus eſt officio ſuo vt iudex.ff.de re iudic.quam opinionem ſequuntur doctor.in d.c.cum ceſſante.cum ſimi.

8 †Sed an quilibet iudex ſuam poſsit
a interlocutoriam [a] reuocare?dic quòd ſic,ſiue ſit ordinarius,ſiue delegatus, ſiue arbiter quod maius eſt vt l.diem proferre.ff.de arbit.& not.per glo.in d.l.quod iuſsit.& ſemel tātum & nō ſepius ſecundum Cy.& Bart.ar.C.ne lice.tertiò prouoc.l.j.& l.fideicō.§.ſi quis x.ff.de lega.iij.& l.j.§.quis.ff.vt leg.nomi.caue.

9 †Quid autem ſi interlocutoria habuit executionem an poterit reuocari?dic quod non ſecundum Bartolum & doctores niſi in duobus caſibus .Primus ſi fiat cum pleniſsima cauſæ cognitione. Secuudus ſi vtraque pars conſentiat.vt habetur & not.per glo.
10 in l.j.in fine de præto.ſtipulat.†Sed nunquid in uitis partibus poſsit iudex ſuam interlocutoriam reuocare. diſtingue breuiter quædam eſt interlocutoria quæ reſpicit perſonam ipſius iudicis & eum grauat,& tunc poteſt eam reuocare.argumen.d.l.quod iuſsit quædam eſt interlocutoria quæ grauat ipſam ſolam partem,& tunc non poteſt reuocare.argum. d.l.j.in fin.& quod ibi not.ff.de præto.ſtipula.Illud autem.not.quòd abſentibus partibus & ignorantibus poterit iudex interlocutoriam reuocare,ſi in ea non requiritur cauſę cognitio.aliàs ſecus ſecundum Bart.in d.l.j.in fin.ff.de præto.ſtipulatiuncta l.ſed ſi interpellatus.ff.de iudic.& l.diem proferre.in princ. ff.de arbitris.

11 †An autem volentibus partibus cogitur iudex eius interlocutoriam reuocare? dicendum eſt quod non regulariter.vt l.non quicquid.ff.de iudi.& l.j. C.quomodo & quando iud.ſi tamen eſſet ab ea prouocatum,poſſet iudex appellationis eum reuocare.
12 vt d.c.cordi.de ap.& in c.fina.de iureiu.li.vj.†Diceret aliquis,quæ appellatur ſententia interlocutoria? reſpondetur quòd quilibet actus iudicis,qui fit in lite dici poteſt interlocutoria.vt eſt citatio partis, vel quodcunque præceptum iudicis,vt d.l.quod iuſsit & l.fina.C.de requirēdis reis.Idem in aſsignatiōe termini,vt l.ſiue pars.C.de dilationi.& dicta l.diem proferre.ff.de arbitris.

13 †Scias tamen quòd præceptum impoſsibile de iure,vel de facto,vel turpe,nullum eſt ipſo iure.vt l. finali.ff.quæ ſententia ſine appellatione ſit reſcin-
14 denda. †Rurſum quæritur ecce quod iudex non reuocauit interlocutoriam , nec pars ab ea appellauit ,deinde iudex tulit ſententiam contra eandem partem diffinitiuam à qua appellauit :quæritur an iudex ipſius appellationis.ſicut poteſt reuocare ſententiam diffinitiuam, ita poſsit reformare interlocutoriam antedictam?Dic breuiter quòd licet olim ſuper hoc fuerint opiniones variæ inter doctores. hodie tamen determinatum eſt quod poſsit,in capit.finali.de appellationibus.libro ſexto.Si autem à dicta interlocutoria fuiſſet debitè prouocatum & ſuccubuiſſet in ea poſſet iudex prædictæ cauſæ principalis de iuribus dictæ interlocutoriæ vlterius cognoſcere,vt hodie determinatum eſt in clementina paſtoralis . extra de appellationibus. Et ex hoc habes tu procurator multum notare quod ſi ex forma ſtatutorum non poteſt ab interlocutoria appellari,poterit hoc grauamen per appellationem à diffinitiua reparari quod tenemenți.

15 †Vltimo quæritur quid de ſententia lata ab obſeruatione iudicij,an ſit interlocutoria,vel diffinitiua ? gloſſa in l. Titia.ff. de accuſationibus dicit quòd ſit interlocutoria & per hoc non poſſet ab ea appellari,ſed Bar.ibi dicit quod ſiue ſit interlocu

toria

a *Interlocutoria lata prætextu iuramenti iudicialis nō poteſt reuocari &ide Ange.in l.quod iuſsit. ff.de re iud.&ide Innoc. aliter in c.fin. ad fi.quod metus cauſ. &c. Et ideo ſi interlocutoria nō eſt plene executa poterit reuocari.ita Ang. in lege quod iuſsit.ſed Ioan.An.clarius ī c.quærenti.de offi. delegat. alias nō, &t ibi per eum & cætera.*

toria, siue sit diffinitiua potest appellari. An autē sit potius diffinitiua quā interlocutoria, distingue an per eam imponitur finis solis instantiæ, & tunc est iuterlocutoria, an imponitur principali causæ. v. g. absoluit ab instātia, quia non possidet, vel quia sine actione expertus est, & similia, & tunc est diffinitiua. vt insti. de off. iudi. in fi.

IN HIS scriptis. Quæritur an scriptura sit necessaria? doc. iuris ciui. tenent q̄ licet acta per notarium debeant in scriptis redigi, vt not. idem Bart. in d. l. Titia. & per gl. in c. quoniam contra falsam. extrà de probat. pro quo facit. l. fi. C. de priui. schol. lib. xj. Sed canonistæ tenēt q̄ ferenda est in scriptis, & appellandum in scriptis. vt extrà de appel. in c. vt debitus. & c. cordi. eo. titu.

Forma interlocutoriæ super legitimatione personarum.

NOs Bernardinus vicarius antedictus prius per nos visis in instrumētis procuræ & tutelæ coram nobis pro parte dicti Simo. dicto nomine productis, & alio instrumento procuræ per partem aduersam producto in causa & quæstione simul inter dictas partes vertente, visis deniq; ac diligenter inspectis certis exceptionibus cōtra dicta iura & instrumenta hincinde factis propositis, volētes huiusmodi cauillationibus & exce. imponere finē, ne principalis causæ processus vlterius dilatetur: in his scriptis omni iure, modo, via & forma quibus melius possumus interlocquēdo pronuntiamus & declaramus præfatū Simo. fuisse & esse in dicta causa legitimū procuratorē ad præsentē causam prosequēda, & omnia alia & singula in dicto instrumento procuræ cōtenta. Et amplius declaramus præfatum Ioā. legitimum procuratorē esse tutorem. P. & A. superius nominatorū, ac potuisse & posse causam dictorum minorū agere & defendere aliquibus in contrarium oppositis nō ob. Ratificantes ex nunc omnia & singula per eos gesta & gerenda in præsenti causa. &c.

EPITOME.

1 *Sententia super legitimatione personarum de necessitate est ferenda ne iudicium fiat elusorium.*
2 *Ab interlocutoria super legitimatione personarum an possit appellari.*

1 NOs Bernardinus vicarius. † Hæc est alia interlocutoria q̄ ferēda est de necessitate super legitimatione personarū, ne iudiciū fiat elusorium cū eis substatietur iudicium. ficq; ante omnia de personis est quærendū. vt in l. fi quæramus. ff. de testa. & cū sint exceptiones incidētes quę personas respiciunt, ideo super eis pronūtiandum, vt not. gl. in l. q̄ iusit. ff. de re iudi. & l. fi. C. de ordi. iudi. & ibi per doct. Sed quādo hæc exceptio debet opponi? dic q̄ in exordio litis, vt l. licet. & l. ita demum. C. de
2 procu. † Rursum quæritur an ab hac interlocutoria de iure ciuili possit appellari? vbi sic distingue, aut pronuntiatur per iudices negatiuè, videlicet illum non esse procuratorem vel tutorem, aut pronūtiatur affirmatiuè videlicet illum esse procuratorē vel curatorem. Primo casu potest appellari, quia cōtra hunc vel pro eo nulla de cætero spectatur ferri diffinitiua sententia super principali causa, & per consequens cum hoc grauamē per quod repulsus est à prosecutione litis non sit reparabile per sententiam diffinitiuam, potest appellari, iuxta not. per glos. & Bar. in l. ij. ff. de appel. reci. vel non. Secūdo casu subdistingue, aut est pronūtiatum quem esse procuratorem vel syndicum & tunc aduersarius eius, potest appellare, quia si apparet veritate inspecta eum non esse procuratorem vel syndicū. talis interlocutoria nō faceret ius contra dominum: quod est not. Vnde gesta & acta cum eo nō præiudicarent cōmuni vel domino. per l. cū iniustè. & ibi no. ff. de collu. detēg. & determinatur per Cyn. in l. falsus procurator. in vlt. q. C. de fur. & in l. licet. C. de procu. in inj q & sic grauamen non esset reparabile per diffinitiuam. & prædicta intellige nisi dominus sciuisset sententiam latam fuisse & non appellasset, & causam suam agi per illum assertum procuratorem quia tūc videtur tacitè approbare eius personā. & interlocutoriam super legitimationē personæ eius latam. ar. l. ab eo iudicato. in fi. C. quomodo & quando iud. & l. fæpè. §. sed scientibus. de re iud. & l. si procuratori præsenti. ff. de ver. obli. cum si. ibi no. Secundo casu quando pronuntiatum est quem esse tutorem vel curatorē, & tunc aut iudex expressit se ratum habiturū q̄ quid cū eo gestum sit, & tunc non poterit aduersarius appellare. ar. in l. j. §. idem scribit ff. quod cum fal. tu. aut iudex nō expressit se ratū habiturum, & tunc poterit appellari, quia talis sententia nō noceret pupillo vel minori vt l. si tutor. C. in quib. cau. in integ. resti. Et est ratio diuersitatis, quia iudex habet potestatem dandi tutorem vel curatorē. vt l. j. & per totum. ff. de tut. & cur. dat. ab his. sed non sic dandi procu. vel syndicos, meritò ergo priori casu sententia non facit ius, in secundo sic. de quo etiā not. Bar. in d. l. ij. de appel. reci. &c.

EPITOME.

2 *Syndicus & procurator an differant.*
2 *In constitutione syndici an singulorum constituentiū nomina sint inferenda?*
3 *In quo loco syndicus sit constituendus.*

LEGITIMVM procuratorem & syndicum.
1 † Dicet hic aliquis, quæ est differētia inter procuratorem & syndicum? Dic breuiter quod procurator propriè est ille qui à persona singulari constituitur, vt l j. in prin. §. vsus. cum si. ff. de procu. syndicus autem est ille qui est cōstitutus ab vniuersitate vel collegio vt in d. l. j. §. quibus. ff. q̄d cuiusq; vni. & in c. j. extrà de syndi. Sūt etiā aliæ differentiæ
2 de quibus not. glo. in d. § actor. ff. eodem titu. † Sed circa hoc quæritur in cōstitutione syndici an singu-

a lorum constituentium nomina [a] sint in instrumẽto syndicatus inferenda? dicunt quòd sic, arg. l. iij. C. de vendi. re. ci. li. xj & C. de prædi. curi. fine decre. non alie. in fi. li. x. ff. de albo scrib. l. ij. Alij dicunt non esse necesse hoc facere, sed sufficere quod conuocetur sono campanæ cõsilium villæ vel ciuitatis, & inde notarius dicat quòd consilium ciuitatis conuocatum constituit talem syndicum, argu. in c. de causis. extrà de elec. prima opi. videtur sequi gl. in c. fi. extra de procu. & Spe. in ti. de syndi. §. j. ver. item opponitur quòd nota. Bar. autẽ in l. j ff. de albo scri. distinguit sic, aut fit seu cõstituitur syndicus ad vendendum seu alienandum, & tunc debent singulorum nomina constituentium singulariter describi. sic intelligatur l. fi. C. de vendi. re. ci. li. xj. & in authen. hoc ius porrectum. C. de sa. san. ec. & in corpore vnde sumitur. Quandoque constituitur syndicus ad aliud negotium explicandũ, & tũc aut collegiũ est magnũ, puta ciuitatis vel magnæ terræ. & tunc non est necesse singulorũ nomina in instrumento describere, sed sufficit quòd notarius dicat omnes de consilio vel maiorem partem interfuisse & constituisse: arg. in l. quod maior. ff. de mu. & sic stabitur instrumento. ar. in l. j. & l. optimam. in fi. C. de contrahen. & com. sti. & l. cum res. & l. cũ præcibus. C. de prob. & l sciendum. cũ ibi no. ff. de ver. ob. aut collegium est paruum puta canonicorum vel monachorum, & tunc scribenda sunt singulorum nomina. ar. l. fi. C. de leg. lib. x. quod no. tu notarie. † Amplius quæritur in quo loco [b] conuocandi sunt quando constituitur syndicus? dic secundum doct. quòd in loco publico vbi ius redditur vel consilia fieri consueuerunt, non autem in domo alicuius priuati, nec in via, vel furno, vel sub vlmo, & simul collecti non diuisum vel separatim, ac eodem tempore, non diuersis, & omnibus simul præsentibus, vt habetur. C. de decur. & fil. eorum. l. ij. libr. x. & C. de leg. l. antepenul. libr. xj. C. de prædi. curi. fine decre. non alie. l. fina. & C. de vendi. re. ciui. l. iij. & quod habetur in capitu. j. de syndi.

1 c IN HIS scriptis. † Licet [c] cõsultè faciat, iudex in, scriptis pronuntiãdo, non est tamen de necessitate vt in proximo tit. dictum est.

LEGITIMVM tutorem & curatorẽ. Quærunt iuuenes & scholares quę sit differentia inter tutorẽ & curatorem: super quo sic potest responderi, q tutor datur pupillo, vt insti. de tutel. in prin. & ff. de tutel. l. j. cum si. Curator autem datur puberi. vt insti. de cura. §. j. vbi aduertendum q curator constituitur à diuersis personis & diuersis de causis. Quãdoque enim constituitur curator minor. xxv. annorum puberi. de quo loquitur instit. de cura. in princ. Quandoq; constituitur furioso & mentecapto & prodigo. de quo traditur. ff. & C. de curat. furio. per totum. & l. si is cui bonis. ff. de ver obli. Quandoq; constituitur liti, vel causæ tantum. vt instit de cur. §. item inuiti. & C. de in li. dan. tu. vel cur. l. j. per totũ. Quandoque datur curator bonis vacantibus & indefensis, de quo habetur in l. j. & per totum. ff. de cur. bon. dam. Quandoque datur curator ventri. Interdum datur alijs ex causis. vt not. in rubr. ff. de curat. bon. dam. &c.

RATIFICANTES ex nunc. Ista verba cum ministerio apponuntur propter ea quæ dicta sunt suprà.

NON obstantibus. Per hanc clausulam intelliguntur omnes reiectæ exceptiones, sicq; super eis vlterius non daretur auditus obstante excep. rei iudi. in l. finautem. §. item quocunq; modo. cum fi. ibi no. per gloss. ff. de neg. gest. in & l. quod in diem. §. fi rationem. ff. de compen. & idem no. in l. fi. C. de cõpen. & quod no. per Bar. in extrauag. ad repri. in gl. super ver. non obstan.

Forma appellationis ab interlocutoria.

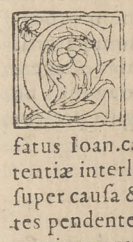

CORAM vobis domino vicario iudice, vt asseritur delegato in causa & quæstione simul vertente inter Io. de olearijs ex vna parte. & An. &c. ex parte alia comparet & se præsentat præfatus Ioan. causa & occasione eiusdem assertæ sententiæ interlocutoriæ, per vos, vt dicitur latæ, in & super causa & quæstione corã vobis inter ipsas partes pendente ac vertente, in qua quidem asserta sententia pronuntiastis, vt dicitur, vos esse iudicẽ competentem, prout latius in dicta asserta sententia contineri reperitur. ad quam habeatur relatio dicens & proponens prędictus Io. ipsam assertã interlocutoriã sententiã, & omnia singula in ea contenta fuisse, & esse nulla, nulliusque valoris & momenti. Et inquantum fuit vel apparet aliqua quod non credit, dicit & proponit ipsam fuisse & esse iniquam & iniustam maximè causis & rationibus infra scriptis. Primo quia lata fuit fine scriptis. Item quia lata fuit ipso Ioanne absente & non citato. Item quia lata fuit à iudice incompetenti de cuius non apparet delegatio. de qua etiã si appareret delegatio tamen nulla fuit, cum ipse assertus delegatus non sit iudex competens dictæ causæ & ipse qui delegatus dicitur incapax, est talis iurisdictionis & delegatio.

nis

a *Nomina & trium in cõstitutione syndici nomina cõstituend. sunt in instrumento scribenda. Bal. in l. j. ff. de albo scribẽdo Bald. in addi. Spec. tit. de syndi. & ersi. in instrumentũ. doc. in c. fin. de procura. & Old. con sil. c.*

b *Quo loco. Vide Spec. in ti. de syndi. §. j. & ersicu. j.*

c *Licet. Vide Bal. in l. fideicom. §. j. ff. de leg. iij. docto. in l. j. & ij. & ibi Bartol. & Bald. C. de sen. experi. re. & in l. iij. eod. titu. Bal. in l. pro latam. C. de sent. & interlocu. omn. iudi. Bal. in l. iubemus. C. de test. Bartol. & Pau. de ca. in l. hac consultissima. C. qui testa. fac. pos. doc. in c. fi. de re iudi. lib. 6.*

nis. Item quia asserta delegatio fuit obtenta ex falsis & mendacibus ac dolosis suggestionibus partis aduersæ. Item quia ipsa asserta sententia lata fuit die feriata & contra formam iuris & statutorum communis ciuitatis Papiæ, & ex alijs rationibus & causis loco suo & tempore proponendis, & pro tanto ab ipsa tali interlocutoria sententia tanquam nulla, nulliusque valoris, ac etiam tanquam iniqua & iniusta in his scriptis prouocat & appellat ad dominū potestatem Papiæ, & ad quemcunque iudicem competentem, ad quem de iure præsens nullitas & appellatio deuoluatur, petens & iterum petens instanter instantissimèque apostolos & literas dimissorias sibi dari cum quibus se præsentare possit coram iudice competenti, protestans quòd per eum nō remanet nec remanebit quominus dictas literas & apostolos recipiat &c.

CORAM VOBIS. Aduertendum circa hanc formam appellationis est, quæ differt ab alia quæ interponitur à sententia diffinitiua, vt infra dicetur.

VT asseritur delegato. Debet enim constare de delegatione, aliàs non creditur alicui qui se dicit delegatum, vt traditur & not. per Innocent. in c. cùm in iure peritus extra de offici. de lega. & in c. quoniā contra falsam. extra de proba. &c.

SENTENTIAE interlocutoriæ Quæ dicatur sententia interlocutoria, dictum est supra titulo secundo.

EPITOME.

1 *Licet ab interlocutoria non possit appellari, an tamen possit dici nulla?*

I FVISSE & esse nulla. † Hic est notandum vnū ad quod parum aduertunt tam aduocati quam procuratores quod licet regulariter de iure ciuili non possit ab interlocutoria appellari vt infrà dicetur, tamen regulariter potest huiusmodi interlocutoria nulla dici. nam lex prohibitoria appellationis nō est trahenda seu extēdenda ad causam nullitatis. vt l. si vero. §. de viro. ff. solu. mat. & in c. is qui in eccl. de sen. ex c. li. vj. nulla enim legere reperitur nullitas esse prohibita ergo remanet concessa. ar. ln l. nulla lege. C. de iu. dot. & in l. cum prætor. ff. de iudi. & l. necnon. §. quod eis. ff. ex quib. cau. maior. cum simi. no. Separata enim sunt nullitas & appellation. vt l. si expresim. cum sua materia ff. de ap. non igitur de vno ad aliud erit recta illatio. vt l. Papinianus exul. ff. de mino. & l. fi. C. de sen. & interlo. om. iudi. licet Inno. videatur disputando aliter sentire. c. dilecto. extra de ap. cuius opi. non probatur ll.

EPITOME.

1 *In appellatione nullitatis debent exprimi causæ nullitatis.*

2 *Appellatio an possit iustificari ex alijs causis nō expressis?*

3 *Pendēte appellatione an iudex possit interlocutoria re-*

uocare. a

4 *An in scriptis vel sine scriptis possit ab interlocutoria appellari in casibus à iure expressis?*

5 *Qualis sit effectus appellationis ab interlocutoria.*

6 *Prosequens causam coram iudice à quo appellauit, an videatur renuntiasse appellationi?*

1 CAVSIS † & rationibus infrascriptis. Notāter in hac appellatione nullitatis exprimuntur causę qa eis nō expresis & specificatis, appellatio redderetur inutilis. vt habetur in c. vt debitus. de ap. & in c. j. eo. ti. li. vj. & no. per gl. in l. iij. in fin. cum l. seq. & ibi per Bart. ff. de appel. nec sufficeret generaliter vel obscurè illas proponere sed expresè & specialiter sunt nominandæ, vt in clem. appellanti. de appellationi. & ibi docto. & tangitur per Bal. in l. minoribus. C. de his quib. vt indig. & prædicta vera sunt in appellatiōe interposita à grauamine iudiciali. in extraiudiciali verò non est necessaria causæ expressio. vt not. Inno. in c. consuluit. extrà de app. & dicam infra. in appellatione autē quæ interponitur à sententia diffinitiua non est necessarium causas exprimere. vt in d. l. iij. in fine. & alijs iuribus præallegat. Et quæ sit ratio differētiæ potest dici quòd ideò in appellatione ab interlocutoria inferenda est causa, vt compescatur temeritas volentium causæ principalis impedire processum, vt dicto cap. vt debitus quę ratio cessat in appella-
2 tione à diffinitiua. † Sed an ex alijs causis non expresis possit iustificari ipsa appellatio? dic quòd non. vt in dict. clementi. appellanti. & not. per Bar. in l. intra vtile. in prin. & l. ait prętor. §. permittitur. ff. de mino. Sed an interposita, & pendente ipsa appellatione possit iudex ex suo officio suā interlocutoriam reuocare? dic quòd sic. vt in c. cum cessante. extrà de appella. & ibi Philipp. & Cardina. Alex. & not. Innocent. in cap. quòd ad consultationem. extrà de re iudicat. †In-
4 a de quæritur a an iu scriptis vel sine scriptis possit ab interlocutoria appellari, in casibus à iure expresis? dicunt doctor. quòd de iure ciuili potest appellari quouis modo, quia eo iure sententia interlocutoria potest ferri sine scriptis. vt not. per glosi. & Bartol. in dicta l. prima. in fine. ff. de

a *Inde quaritur. vide Paul. de ca. consil. xx. & Bart. & do. in l. litigatoribus. & in l. eos. in §. si autem. C. de appel. Ludo. Rom. in rubri. de ar. Ange. in disputatiōe Astēsis miles. Ioan. An. in ca. fi. de appel.*

appell.& in l.ij.ff. de appella.reci.ſed de iure canonico ſolum in ſcriptis eſt prouocandum.vt in c.cordi.de appel. libr.vj pro qua opin.facit text.in l.fi. C.de priuil.ſchola.libr.xij.Sed in mõteferrato conſuetudo eſt quòd orete nus ſufficit appellare, quæ ſeruanda eſt quia conformis iuri ciuili.vt in l. diuturna.& in l.de quibus.ff.de legib.

5 †Rurſum quæritur,qualis ſit effectus appellationis ab interlocutoria? dic quòd duplex.Primo quia ſi iudex ſpõte defert ipſi appellationi dando parti apoſtolos dimiſſorios, tunc videtur à ſe abdicare iuriſdictionem,& p hoc ligatæ ſunt ſibi manus ne poſsit vltra procedere, vt d.l.intra vtile.& ibi not.per Bartolum ff.de minorib. & facit text.in c.cum appellationibus in fin.de ap.lib.vj.& per.Archi.in cap. cum dilectus.§.præterea.extrà.de ap. aut non defert appellationi, quia dat parti apoſtolicos refutatorios,& tunc poteſt vltra in cauſa procedere.Attamen iudex appellationis ſi reperiret iuſtè appellatum, reuocabit omnia actitata medio tempore,vt in ca.non ſolum,de appellat.li.vj.d.ca.in appellationibus. & nedum reuocabit acta ſed etiam diffinitiuam ſententiam ſi ad illam ferendam proceſsiſſet,vt habetur in clem.j.de do.& contu.Sed in appellatione à diffinitiua non fit illa diſtinctio,ſed diſponitur ſimpliciter, quòd ſiue ei deferat ſiue non,vltra iudex non poteſt procedere.l.j.& not. per Bartol.in l.eius qui.ff.de app.quia functus eſt officio ſuo,vt in l.iuſtè.ff. de re iudi.Secundus eſt effectus,quia ſi pronuntiatur benè appellatum ab interlocutoria, tota principalis cauſa deuoluitur ad ſuperiorem videlicet ad eum ad quem fuit pro grauamine appellatum.vt in capitu.vt debitus.in fin.extra de appel.in c.cordi.eodemli. vj.& not.per Cyn.in l.per hanc.C.de temp app.& Bartol.in d.l.eius qui. & huius poteſt eſſe ratio, quia iudicis principalis cauſæ detecta eſt iniquitas,& ſuſpitio,cum ſemel fuerit malus iniuſtè aggrauando,ideòque præſumitur in futurũ peior.vt l.Caſsius. ff.de ſena.& in l.ſi cui.§.ijſdem.ff.de accuſa.& eodem modo deuoluitur ,ſi iudex ſponte deferat appellationi ab interlocutoria ,vt dictum eſt.

6 † Quid ſi appellans ab interlocutoria proſequitur cauſam coram ipſo iudice à quo appellauit,an videatur appellationi renuntiare, diſtingue aut proſequitur ſimpliciter cauſam ſui grauaminis,pro bando de ſuo grauamine, & tunc non videtur appellationi renuntiare .Aut proſequitur cauſam principalem,& tunc videtur appellationi renuntiare.Io.Andr.in c.ſi à iudice.de appellationibus.lib.vj. facit .c.relatum.extrà de offi.deleg.& in c.cum veniſſet.extra de teſti.Si ergo cautus appellans ne poſt appellationem coram iudice vlterius compareat &c. PRIMO quia lata fuit ipſo Ioanne abſente.An autem ſit cauſa ſufficiens diſtingue,aut erat talis interlocutoria quæ non requirit cauſæ cognitionem & tunc non eſt neceſſaria citatio.argument.l.in cauſæ.§.cauſa cognita.& quod ibi not.ff.de adoptionib. aut eſt talis quæ requirit cauſæ cognitionem,& tũc eſt neceſſaria citatio.l.de vnoquoque.ff.de re iudic. & in capi.caueant.cum ſequent.iij.quæſtione.ix.

ITEM quod lata fuit ſine ſcriptis.Iſta cauſa de iure canonico eſt iuſta,ſed de iure ciuili vel conſuetudinario fortaſſe non eſt iuſta.vt ſupradictum eſt.

A IVDICE incõpetẽte.Iſta eſt cauſa iuſtiſsima.vt C.ſi à non cõpeten.iudi.per totum.nec præſumitur iudex competens,niſi ſit ordinarius partium vel de commiſsione ſeu delegatione conſtet per literas.vt probatur in capitul. cum in iure peritus,& ibi per Innocentium extra de officio iudicis delegati & in l j.C.de mandatis principum.

CVM IPSE aſsertus.Iſta cauſa eſt bona,quia nemo plus iuris in alium transfert.& c.vt l.nemo plus. ff.de regul.iur.Quòd autem quis non poſsit delegare,poteſt contingere varijs modis.vel quia pars non eſt de iuriſdictione ſua.vt l.final.ff.de iuriſdic. omnium iudicum.& quod not.in l.ſi quis ex aliena. ff.de iud.vel quia eſt priuata perſona.l.priuatorum. C.de iuriſdictione omnium iudicum. vel quia excommunicatus.vt not.per glo.& doctor.in l.j.C.de iur.& fact.ignoran.vel alijs modis de quibus infra.

INCAPAX eſt .Sciendum eſt quòd iudex.redditur incapax delegationis multipliciter. videlicet lege,natura,& moribus.lege quidem,vt infames.C. de digni.l.ij.libro xij.& excommunicati.vt not.per gloſſ.in d.l.j.C.de iur.& fact.ignor.Natura verò,vt

a mutus,cæcus furioſus & impubes moribus autem

b vt fœminæ & ſerui,& hæc omnia habentur in l. cum prætor.in fin.& l.cæcus.& ibi not.ff.de iudic.

EX FALSIS ſuggeſtionibus.Aduerte circa hoc, nã ſolet diſtingui aut delegatio vel commiſſio fuit obtenta dolo & malitia impetrantis,& nulla redditur delegatio ipſo iure,& caret omni commodo literarum,aut eſt obtenta per imperitiam,vel ignorantiam,& tunc valet delegatio,veruntamen iudex non ſecundum formam literarum,ſed ſecundum veritatem debet de cauſa cognoſcere. vt hæc probantur in c.ſuper literis.extra de reſcriptis.& plenè nota.in l.præſcriptione.C.ſi contra ius vel vtilitatem publicam.

DIE feriata. Et hæc ſimiliter eſt ſufficiens cauſa nedum appellãdi ſed nullam dicendi.quia tempore feriarum debet quieſcere iudicis officium,ſiue ſint feriæ meſsium,vel vindemiarum . repentinæ, vel ob honorem Dei introductæ . vt habetur

in

a *Cæcus.an cæcus poſsit eſſe iudex. &ide ꝑ Abbat.conſilio lx&xij.*

b *An mulier poſsit iudicis officio fungi &ide late ꝑ Dec. in l.ij.ff. de regul. iuris.*

in l.dies festos.& in l.omnes C.de fer.& l.j.ff.eo.nisi esset talis causa in qua possit procedi sine figura iudicij.vt in cle.sæpè.extrà de ver.signi.& per Bart.in extrauag.ad reprimendum.

EPITOME.

1 *Sententia ꝙbi deficit in forma, redditur nulla.*
2 *Sententia lata contra legis prohibitionem an ꝙleat?*
3 *Si sic prohibitum quòd non appelletur ab aliquo grauamine ante sententiam diffinitiuam, si inferatur grauamen per sententiam, an possit appellari.*

1 ET CONTRA formam iuris & stat.† Hæc est etiam optima causa, quia vbi sententia deficit in forma, redditur nulla.vt l.prolatã.C.de sen.& interlo.om.iud.& l.j.& ij.C.de sen.ex breui. reci.quia forma dat esse rei.vt l.Iulianus.§.sed & si
2 quis.ff.ad exhi.† Hîc autem insurgit dubium quod plurimum occurrit de facto. Ecce ꝙ statuto cauetur ꝙ ab interlocutoria, vel alio incidẽti grauamine nõ possit appellari, & ꝙrelari: nec de nullitate agi ante sententiã diffinitiuam. Alio etiã statuto cauetur ꝙ lata duplici sentẽtia diffinitiua super eadem causa, vlterius non liceat partibus appellare, nec nullã dicere, nec aliam quærelã proponere. Contigit ꝙ de facto ab interlocutoria pars appellauit, vel post latam sententiã binam diffinitiuã altera pars appellauit, iudex autẽ appellatiõis visis exceptionibus propositis pronuntiauit appellationi esse deferendum: Quæritur an hæc sententia valeat? videtur quòd sic. quia iudex cùm iniquè decernit in partis præiudiciũ ius facere dicitur, & sentẽtia tenet.vt l.fi.ff.de iusti. & iur.& habetur & no.per gl.& tex.in l.j.§.in hoc interdicto.ff.de lib.exh.& l.j.in prin.ff.ad turp.& l. si seruus plurium.§.j.versicul.si tamen.ff.de legat.j. Tu autẽ cõtrà dic.quia peccatũ esset facere contra prohibitionẽ legis, ergo actus nullus.vt l.nõ dubiũ. C.de legi.& l.cũ lex.ff.de fideius.& l.oratio ff.de spõ.cũ si.& quia cõmissio & rescriptũ super tali appellatione obtẽtũ & impetratũ, nullius est momenti, sicque reperitur sententia à nõ suo iudice lata.argu.eius quod dicitur, cuius prohibetur petitio, eius nõ tenet facta cõcessio.vt l.fi.C.si nup.ex rescri.pe. deinde quia reperitur lata cõtra priorẽ sentẽtiã, quę virtute statuti in rẽ trãsiuit iudicatã: ergo nulla.vt l.j.C.qñ ꝓuo.nõ est ne.& l.post sentẽtia.C.de sen. & interlo.om.iudi.& l.j.C.sen.rescin.nõ pos.& quia amplius adeò nulla redditur, quia si etiã de ambarũ partiũ cõsensu fuerit lata, non teneret.vt est tex.in cle.si appellationẽ.de appel.& ibi per gl.& not.etiã per gl.in l.si diuersa.C.de trans. Nec ob.cõtrarium superius allegatum.quod procedit ante latam sententiam, quæ nondum transiuit in rem iudicatam.
3 quod not.† Sed quid si statuto cauetur, quòd ante diffinitiuam sententiam non possit appellari ab aliquo grauamine, & post latam sententiam iudex grauet partem in aliquo, an poterit appellare? dic quòd sic, nam prohibitum vno tempore, videtur concessum alio tempore.vt l.ita quis.ff.de vulgari & pupil.& l.hoc iudicio.§. si conueniat. ff.cõmuni diui.ficit l.cũ lex.ff.de legi.nam & hoc fieri contingit in grauamine illato circa executionẽ sentẽtię & expensarum taxationem, vbi permissa est appellatio de iure ciuili, quæ prohibita est ante sententiã. vt plenè no.per Cy.in l.ab executione.C.quorum ap.non rec.& per Bar. in l.ab executore.ff.de ap.per Inno. in c.super eo extrà quod met.causa.

EPITOME.

1 *Cautela quando appellatur ab interlocutoria ꝙ non solum appellatur quia est iniqua sententia, sed etiam quia nulla.*
2 *Qualiter intelligatur illud quod de iure cano. à quocunque grauamine potest appellari, secus de iure ciuili.*
3 *Cur non appelletur de iure ciuili ab interlocutoria?*
4 *A grauamine quamuis non appelletur de iure ciuili, iudicis tamen officiũ imploratur.*
5 *Sententia lata in possessorio, an sit diffinitiua ꝙel interlocutoria?*
6 *An possit appellari à sententia lata in possessorio habente causam annexam proprietatis.*

1 IN HIS scriptis prouocat & appellat.† An autẽ sit necessaria scri
2 ptura [a] dixi suprà. Sed aduertè quia hîc appellatur, nedũ quia sententia sit iniqua, sed quia nulla.& in hoc est bona cautela, quia si fieret prouocatio simpliciter, vt est in cõmuni stylo apud ignorantes, tunc si appellatio esset reprobata per aliquod statutum expiraret nullitas quæ veniret ad eã incidẽter.vt no.per gl.C.quãdo prouo.non est ne.l.j.quia sublato principali, tollitur accessoriũ.vt l.cũ principalis.ff.de re.iur.de quo dicam infrà in tit.de app.quæ interponitur à diffinitiua.† Sciendum est autẽ pro pleniori doctrina quod de iure canonico potest à quocunq; grauamine ante sententiam diffinitiuã illato, vel post diffinitiuam appellari.vt in capitu.cordi.& d.capi.vt debitus.de app. cum si.sed de iure ciuili regula est in contrarium, scilicet nõ posse appellari.vt in l.ij.ff.de appella.reci.& l.ante sententiæ tempus.C. quorum appel. non reci.& in l.apertissimi.C.de iud. quæ regula procedit in actibus iudicialibus. In extraiudicialibus verò procedit eodem modo regula iuris

a *Scriptura. ꝙide Bald. in additio. Specu. titu. de ap. ꝙer. dubiũ fuit. el ij. & Ange. in l. errore. C. de testa.*

canonici, vt liceat appellare. vt habetur,& not. in capi. cum sit romana: §. si verò & c. bonæ. extrà de appella. & in c. j. & ca. concertationi. eod. titu. li. vj. Sed de iure ciuili est dubiũ & videtur qđ possit appellari. per l. si ad scribatũ. & l. ciues & incolæ. C. de ap. In contrarium dicitur per l. à sententia. §. idem rescripserunt. ff. de appel. Sed pro concordia sic distingue secundum Barto. vt per eum no. in l. fi. de app. reci. vel non. & in l. j. §. solent. ff. quando ap. sit. Quidam sunt actus extraiudiciales, qui fiunt per modum cuiusdam iurisdictionis: vt electiones ad officia, & in istis potest appellari. vt in d. §. solent. & d. l. si ad scribatum. cum si. quidam sunt actus[a] extraiudiciales qui fiunt per modum cuiusdam iurisdictionis à pluribus & vniuersis per modum etiam iurisdictionis: & idem dic quod suprà vt d. l. ciues. & l. si ad scribatũ. & extra de his quæ fiũt à ma. par. ca. c. j. & ibi no.

Quidam sunt actus qui fiunt non per modum iurisdictionis, sed aliter, & spectant ad plures, vel singulos non vt vniuersos, &, tunc aut actus illi finem imponunt liti vel controuersiæ, vt transactio, iusiurandum & similia, & tunc non potest appellari propter cõsensum partium in hac re consentientium. Sed alij qui ex his actibus læderentur bene possent appellare. vt d. l. à sententia §. idem re scripserunt. debet tamen in tali appellatione inseri causa legitima & probabilis, vt ibi probatur. & per hoc dicit idẽ Bar. vnum singulare cõtra communem omnium practicam & opi. videlicet quòd cùm sententia arbitratoris assumpti sit quædã trãsactio, & litem finiat quòd ex ea grauatus & contra quem lata est sententia poterit ex iusta causa ab ea appellare. in qua appellatione obseruari debent tempora alterius appellationis: vt in cle. si appellanti. de app. licet posset etiam petere reductionem ad arbitrium boni viri, in qua reductione non tenebitur obseruare tempora appellationis, sed alia de quibus not. per eum in l. si societatem. in §. arbitrorum. ff. pro soc. Quidam sunt actus qui non imponunt finem liti, & in his subdistinguitur: nam quandoque actus grauaminis est perfectus, quandoque solùm cœptus, quãdoque nec cœptus nec perfectus, sed comminatus. Primo casu non reperitur iure ciui. cautum appellari posse; sed alijs remedijs succurritur grauato. puta iterdicto vnde vi, vel quod vi aut clam, vel alia actione. Secundo casu idem. vt l. j. in princip. ff. de oper. noui nunti. Tertio casu dic; secundum eum posse appellari in omnibus casibus, in quibus iudicis officium posset super hoc implorari: quæ appellatio est magis quædam inuocatio & submissio protectioni iudicis, quã propria appellationi, vt in d. capit. bonæ. & l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. de ope. noni nũtia. exẽpla patẽt, si timeam ne offendar in persona: vt in l. denuntiamus. C. de his qui ad ec. confu. vel in rebus proprijs. vt l. iij. C. de his qui bon. cede. poss. & idem in similibus. dic vt ibi. An autem in casibus in quibus licitè appellatur ab extraiudiciali grauamine sit cautio in appellatione inferenda? videtur ꝙ sic, exemplo eius quæ interponitur à grauamine iudiciali. Innocen. dicit quod non in c. consuluit. extrà de appel. de qua appellatione extraiudiciali not. per glo. & habetur in c. concertationi. de appel. libr. vj. †Restat[b] quærere quæ sit ratio regulæ iuris ciuilis, videlicet quòd non possit ab interlocutoria appellari? respõdetur. vt supradictum est, vt compescatur temeritas litigantium satagentium impedire processum. Et insuper est alia ratio: quia grauamen tale est reparabile per sententiam diffinitiuam vt not. per gl. in capitu. fina. de appellati. lib. vj. & est text. in cap. cum appellationibus. eod. titu. & lib. vj. vnde superfluum est talibus deferre appellationib. Et ex hoc infertur secundum doc. & Bartol. vt plenius per eum no. in d. l. ij. ff. de appel. re. quia si grauamen illatum non est reparabile per diffinitiuam sententiam, tũc poterit appellari quod dictum sequitur Cyn in d. l. ante sententiæ tẽpus. Ex quo colligunt quidam qđ ratio quare de iure ciui. à sententia lata super possessorio non appellatur, est, quia tale grauamen est reparabile per sententiam ferẽdam super proprietate vt plenè traditur in l. j. C. si de mo. possess. ideóque si in iudicio proprietatis non esset succursum ipsi condẽnato, posset appellari exemplum in l. qui exceptionem. § si pars. ff. de cond. ind. & no. in d. l. j. C. si de mo. pos. locum habet in quocunque possessorio siue retinendæ siue recuperandæ, siue adipiscendæ possessionis, vt plenè no. per Cy. & Bart. in d. l. ij. de iure tamẽ cano. potest à quocunque possessorio appellari, vt no. in c. cùm ad sedem. extrà de re. spol. & per gl. in c. j. extrà de causa poss. & proprie. & in c. fi. extrà de iud. Aduertendum tamen quòd Bar. in d. l. ij. fuit in singulari opi. dicẽs, ꝙ facta executione sententiæ latæ in possessorio admittitur appellatio, licet non ante executionem admittatur quod probatur per tex. in d. l. j. cùm dicit, nihilominus sententia sortiatur effectum. &c. quæ verba non excludunt appellationem, sed simpliciter, disponunt executionem non impediri. Sed salua eius pace hæc opi. non est vera, per text. d. l. j. ibi dũ dicit, vt integra omnis proprietatis causa seruetur. &c. quæ verba aperte demonstrant solùm reseruatum esse ius agendi super proprietate: non autem dicit de possessiõe: aliàs autem dixisset vt integra omnis causa possessionis seruetur, & hoc similiter confirmat tex. eiusdem l. ibi sortiatur effectũ &c. nam effectus sentẽtię est quando

a *An ab actibus extraiudicialibus possit appellari, doc. in capi. fin. de app. & Phili. in ca. bonæ. co. ts.*

b *Restat vide Barto. in l. ast prætor. ff. de mino. Bal. in l. minoribus. C. ad silania. cano. in ca. quod ad cõsultationẽ. de appella.*

quãdo ſentẽtia tranſit in rẽ iudicatã ar.l.ordo.in fi. & l.executione.in fin.C.de exe.rei iudi.& hanc opi. tenent omnes:quam etiam confirmat Archi.ij.q.vj. c.ſi de poſſeſsione.vbi dicit per plures rationes ℭ de iure canonic.non licet appellare à poſſeſſorio.licet communis ſit opinio ℭ aliud ſit de iure canonico.& aliud de iure ciuili, ſeruabitur ergo ius canonicum in foro ſuo,& ius ciuile in foro Cæſaris.iuxta not. in capi.j.extrà de noui oper.nuntia.

4 † Sed ſi de iure ciuili aliquo caſu non poſsit à gra-
a uamine appellari, an poterit iudicis [a] officium implorari? videtur quòd ſic,per l.arbitro. ſecundum primam lecturam.& per ea quæ ibi not.per Bartol. ff.qui ſatisdare cogan.& facit in argumen.l.ſi quis aduerſarius.C.de precib.impe.offer.

5 † Deinde quæritur an ſententia lata in poſſeſſorio, ſit diffinitiua vel interlocutoria? dic quòd eſt diffinitiua:vt determinat glo.in d.l.j.C.ſi de momẽ. poſſeſ.vbi tamen in caſibus à iure permiſsis ab ea appellatur,ſapit in hoc naturã interlocutoriæ, quia neceſſe eſt in ampliatione cauſam exprimere:vt no. per Ioan.And.in c.paſtoralis.extrà de offi.delega.& no.per docto.in d.l.ij.de app.reci.vel non.

6 † Amplius quæritur ſi poſſeſſorium habet annexam cauſam proprietatis,vel ſimul vtrunque tam poſſeſſorium quàm petitorium fuit intentatum, & iudex ſuper poſſeſſorio tantùm pronuntiauit reſeruato omni iure proprietatis vtriq; parti in alio iudicio,an poterit à tali ſententia appellari de iure ciuili;videtur ℭ ſic,quia per eam lęditur ius proprietatis:de quo ſimul cum poſſeſſorio debuit pronuntiari.vt in c.cum dilectus. extra de cauſa poſſeſ.& proprieta.Tu autem dic quòd non,ſecundum Cyn. & alios:quia ex tali ſententia ius integrum & illæſum remanet proprietatis.vt per eos not.in l.j.C.ſi de momen.poſſeſ.& l.incerti.ver.iuxta hęc quæro. C.de interdi.& l.ſi quis in tantam.circa finem & l. momentaneæ.C.vndevi.quòd etiam confirmat Inno.dicens,quòd licitum eſt iudici, maximè ſi nõ liquet plenè ſibi de petitorio,ſeparare vnum ab alio, ſuper quo velit pronuntiare.vt per eum not.in d.c. cùm dilectus & Cy.idem in d.l.incerti.pro quo facit tex.in c.ſignificauerunt.extra de teſt.Alia ſequẽtia declara vt dicetur infrà in tit.de app.quæ interponitur à ſententia diffinitiua.

Forma ſententiæ diffinitiuæ.

Nos Bernardinus legum doctor cõmiſſarius & delegatus cauſæ & quæſtionis iam diu vertentis inter Ioan.ex parte vna, & An.ex parte alia:cuius quidem commiſſionis & delegationis tenor ſequitur in hac forma & c.viſo etiam libello corã nobis producto in quæſtione antedicta,cuius libelli tenor ſequitur, vt infrà,viſaq; litis conteſtatione inde ſecuta,necnon & viſis ac diligenter inſpectis teſtibus,& atteſtationibus,iuribus & inſtrumẽtis,cæterisq; actitatis,productis,geſtis & factis in ipſa cauſa per partes antedictas,auditisq; præterea ipſarũ partiũ allegationibus ſæpè & ſæpius & ſuper his omnibus habita diligenti, & matura deliberatione, Chriſti nomine inuocato,in his ſcriptis, ſedentes pro tribunali,loco & c.quem pro noſtro eligimus tribunali ad hanc ſentẽtiã profe rendã dicimus pronuntiamus & declaramus in omnibus & per omnia prout infrà, Primò quidem pronuntiamus & declaramus ſupraſcriptam petiam terræ,de qua in prædicto libello fit mentio, ſpectaſſe & pertinuiſſe,ac ſpectare,& pertinere pleno iure præfato An. & condemnamus dictum Ioan. & Symo.eius nomine verſus ipſum Andræam ad dimittendum ac relaxandum & reſtituendum dicto An.ſupraſcriptam petiã terræ. Item condemnamus dictum Ioannẽ & Symo.ad dandum & ſoluendum dicto Andreæ pro fructibus & occaſione fructuum per ipſum Ioan.perceptorum ex dicta petia terræ florenos centũ infra xv.dies proximè futuros Item abſoluimus vtramq; partem ab expenſis præſentis litis propter iuſtam cauſam litigandi.

a Iudicis officium. Vide Paulus de Caſt. conſil. xxiij. Ludo. Roma.cõſil. xcix.

EPITOME.

1 Quotuplex ſit ſententia?
2 Quid ſit ſententia diffinitiua?
3 Quo ordine peruenitur ad ſententiam diffinitiuam?
4 Quis poſsit facere ſententiã diffinitiuã?
5 Quis ſit effectus ſententiæ diffinitiuæ?
6 Qualiter ſentẽtia diffinitiua impugnetur?
7 Qualiter impugnetur ſententia per viã nullitatis?
8 Sententia confirmatoria prima excedẽs deducta in prima,an teneat ex forma ſtatuti ne à ſecunda ſententia appelletur ante executionem mandati?
9 Statuto à lege tempore iudicandi, an ſi iudex poſt lapſum temporis ferat ſententiam talis ſententia ualeat?
10 Falſa cauſa adiecta in vltima voluntate an vitiet diſpoſitionem?
11 Falſa cauſa adiecta in cõtractu an vitiet contractum?
12 Falſa cauſa in lege adiecta an impediat legis effectum?
13 Falſa cauſa oppoſita reſcripto, an illud vitiet?
14 Falſa cauſa adiecta priuilegio,an illud vitiet?
15 Sententia nulla,an poſsit per cõſenſum confirmari?
16 Sententia lata ab arbitratore qua eſt nulla,an poſsit à partibus approbari?

a *De nullitate sentẽtiæ, Bar. in l.fi. de iusti. & iur. & Spe. in titul. de sen. in § iuxta. & ibi Io. Andr. in addi. Spec. in tit. de appel. in §. ij. & ersi. xxxiij.*

b *Lapsum instatiæ Bal. in Marg. in verbo instãtia, in ver. per Abb. cõsil. lx. & ij. & in apost. in l. properandum.*

c *Recusationem. Vide latè & Lud. Ro. consilio cccx. & ij. & ibi latè.*

d *Consilium, Sed quid si nõ fuit petitum tamen est statutũ quod sentẽtiæ debent ferri cum consilio sapientis. & de Ang. cõsilio cxl. & an à tali sentẽtia lata cũ consi. possit appellari, & ide Ro. consilio ccxx. & iij.*

NOS BERNARDINVS legum doctor. Quã frequens sit sententiarum tractatus satis notum est omnibus, ideóque de pluribus videamus, & præcipuè memoriæ cõmendate, quod quilibet iudex in pronuntiando semper veritati adhæreat, ac pariter æquitati. vt l. & si Ephesi. ff. de eo quod certo loco. & l. placuit. C. de iudi. & l. j. cum ibi not. C. de leg. circũscriptis apicibus & iuris subtilitatibus: quæ licet in allegando sint tolerandæ, in iudicando tamẽ sunt reijciende, vt inquit legislator. & glo. in l. si fideiussor. §. quædam. ff. man. & l. sicuti. §. si debitor. ff. quibus mod. pign. vel hypoth. solui.

† Quæritur itaque primò quotuplex sit sententia? respõdeo quòd est duplex, videlicet interlocutoria, de qua in titulo præcedẽti dictum est: & alia diffinitiua, de qua hìc sermo est.

† Secundò quæritur quid sit sententia diffinitiua? respõde quòd est quidam actus iudicialis per quem finis causæ principali imponitur. vt l. j. ff. de re iudi. † Tertiò quæritur quo ordine peruenitur ad hanc sententiam diffinitiuam? respondetur & libello præcedente, & lite contestat. & alijs seruatis de quibus in authent. offeratur. C. de lit. contesta. & in l. ædita. C. de eden. & in capitu. j extrà de li. ob. & in l. prolatam. C. de senten. & capi. quoniã contra falsam. extrà de proba. debet etiã interuenire citatio peremptoria ad audiendam sententiam. vt in l. ad peremptorium. ff. de iudi. & l. prima. §. item cùm ex edicto. ff. quæ sen. sine appel. rescin. † Quartò quæritur quis possit ferre sententiam diffinitiuam? respondeo quilibet habens iurisdictionem ordinariam, vel delegatam vt ff. de re iudi. l. inter pares. l. duo iudices. & l. si præses. & quasi per totum. C. de sentent. ex peri. recip. & extrà de offic. deleg. per totum. & C. de peda. iud. per totum. imò quilibet arbiter qui solam habet notionem, non autem iurisdictionem. vt no. in l. notionem. in princip. ff. de verborum significatio. & l. priuatorum. C. de iurisdictio. omnium iudic. potest diffinitiuam sententiam proferre. vt l. j. C. de arbi. & l. j. & ij. ff. de arbit. arbitrator autem nõ fert sententiam diffinitiuam, sed transigere dicitur. vt in auth. vt differ. iudic. §. sed interim. & not. per Innoc. in capit. quintauallis. extrà de iureiur. & no. per Bart. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

† Quintò quæritur quis sit effectus &, qualis, sententiæ diffinitiuæ? dic quod est multiplex in iure. & inter alios effectus ille est, videlicet quòd solutum authoritate rei iudicatæ non reperitur tanquam indebitum: quia facit sententia de indebito debitum, vt habetur in l. j. cum ibi not. C. de condi. indebi. & l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mandati. & nota. per glo. in l. debitor. §. fin. ff ad treb. & per Cyn. & alios in l. cùm quis. C. de iu. & facti igno. † Sextò quæritur qualiter diffinitiua sententia impugnetur? & dic quòd in duobus modis principaliter. Primò ratione nullitatis: secundò ratione iniquitatis: & hoc tripliciter, vno modo per viam appellationis: de qua loquitur C. & ff. de app. per totum. alio modo per viam in integ. restitutionis. de qua traditur. C. si aduer. rem iudi. per totum. cum si. ibi not. alio modo per viam supplicationis. de qua habetur in l. si quis aduersus. & in auth. quæ supplicatio. cum si. ibi not. C. de preci. impera. offe. † Impugnatur autem per viam nullitatis [a] multiformiter. Primò ex defectu personæ iudicantis, seu pronuntiantis quòd fuit iudex incompetens. quod potest contingere multis modis vt C. si à non compe. iud. per totum. & l. j. C. de arbit. & l. fi. de iurisdict. om. iu. & l. ij. in prin. & l. cùm prætor. ff. de iudic quo casu licet non possit hæc sententia à partibus confirmari tanquam sententia, vt l. si expressim. ff. de app. si tamen confirmetur valebit vt pactum, vt traditur in l. ij. C. com. vtr. iud. reddit ergo hoc casu sententia nulla. Est etiam & alius casus, videlicet si lata sit post lapsum [b] instantiæ. vt not. per gl. super ver. triẽnio. in l. properadũ. in prin. C. de iu. & in l. j. in fi. C. de arb. & no. per Bal. in l. scire oportet. §. sequẽs. ff. de excu. tu. & habetur in c. de causis. extrà de offi. dele. & l. ij. §. si iudex. ff. de iudi. & dixi in ver. hìc quæro. infrà eod. Item est nulla si lata sit post recusationem [c] iudicis suspecti, vt habetur in c. suspitionis. extrà de offi. deleg. & l. apertissimi. C. de iudic. Item est nulla si lata fuerit ab eo qui habet potestatem ligatam, puta quia petitum fuerat consilium [d] sapientis iuxta formam statutorum terræ, quo spreto tulit sententiam, vel fuerit per alium præuentus in cognitione causæ: vt no. per Archid. & Ioan. Andr. in c. cum plures. de offi. dele. libr. vj Item est nulla ex defectu potestatis personæ litigantis, vt quia est falsus procurator. vt l. licet. C. de procuratorib. & extrà eodem titulo capitul. in nostra præsentia. & in l. licet. C. de iudic. vel est falsus tutor vel curator vel prælatus. vt in l. non dubium. C. de tuto. & cur. qui satis. non de. & l. si tutor. & ibi per Cyn. C. in quibus cau. in integr. rest. non est necess. & optimè facit tex. cum gl. in l. ij. & ibi per Cyn. C. de eo qui pro tuto. neg. ge. Item est nulla si lata sit super alio quam quod petitum est vt l. vt fundus. ff. commu. di. & l. fi. C. de fideicom. libe. facit l. quid tamen. in fi. & l. non distinguemus. §. nunc de offi. cum se. & §. fin. ff. de arb. † Sed circa hoc occurrit tale dubium. Ecce statuto cauetur & lata sententia in causa appellationis confirmatoria primæ, non possit pars quæ succubuerit, vlterius

rius appellare, nec nullam dicere, ſed ipſa ſententia executioni nudatur &c. contingit quòd in principali cauſa reus ſuccubuit, & condemnatus eſt in centum, deinde in cauſa appellationis iudex vltra centum, reum condemnauit in boue: quæritur an hæc ſententia ſit mittenda executioni in boue ſicut in centum, omni appellatione, & exceptione reiectis: videtur quòd ſtatutum ſimpliciter loquitur & generaliter: ergo &c. vt l. prima §. generaliter. ff. de lega. præſtan. & l. de pretio. ff. de publi. cum ſimilib. ibi not. Sed tu dic contrà. quia talis ſententia quantum ad bouem eſt nulla ex defectu iuriſdictionis, cùm iudex appellationis nõ habeat poteſtatem nec iuriſdictionem niſi ſuper deductis in principali cauſa vt in authentica vt cùm de appellatio. cogno. poſt principium & hoc ſequitur Cyn. in l. per hanc. C. de tempor. appellation. in j. quæſtione & Iacob. Butri. in l. ampliorem. in fin. C. de appellat. ſicque non trã ſit in rem iudic. neque intelligitur per ſtatutũ nullitas hîc eſſe remota. vt no. Ioan. Andre. in capit. j. extrà de ſe. poſ. & fru. & Barto. in l. j. ff. quod vi aut clam. Amplius quia per ſtatutum remouetur nullitas, & appellatio quatenus ex ſententia ſecunda cõfirmatur quod iudicatum eſt in prima. argu. l. eos. C. de appellati. cum ſimi. ſed in hac quæſtione nihil ſuper boue fuit pronũtiatum in prima, ergo relinquitur quo ad hoc, ſecundam ſententiam non eſſe confirmatoriam primæ, & per conſequens in ea parte non habere locum dictum ſtatutum. Non obſtat dict. l. de pretio. cum ſimi. quia procedit quãdo abſurditas nulla contingeret, aliàs non: nec enim tollerandum eſt quicquam abſurdum. l. final. ff. ad exhibend. l. filius verſicul. abſurdum. ff. de legat. primo. Item eſt nulla ex defectu formæ proceſſus, vel ſubſtantialium eius, vt quia libellus non fuit oblatus, nec lis conteſt. vel iuratum de calum. & ſimi. vt l. prolatam. C. de ſenten. & interlocuto. om. iudi. & l. j. C. de execut. rei iud extra de proba. in cap. quoniã contra falſam. licet in aliquibus caſibus hæc non habeant vitiare, quod eſt quando poteſt in cauſa procedi ſine figura iudicij. vt in clem. ſæpè. de verb. ſig. Item eſt nulla, ſi iudex tulit ſententiam in facto
a ſuo proprio, vel vxoris, aut filiorum vt l. qui iuriſdictioni ff. de iuriſ. om. iud. & l. j. C. ne quis in ſua cauſa. Item eſt nulla, ſi lata ſit die feriata inuiti litigatoribus. vt ſunt feriæ meſſium, vel vindemiarum, vt l. prima & l. ſi feriatis. ff. de fer. Itè ſi ſunt ferię in Dei, vel ſanctorum reuerentiam introductæ vel principis ordinatiõe. vt l. prima & l. omnes. & l. dies feſtos. C. de ferijs. Item eſt nulla, ſi pars non fuit legitimè & peremptoriè monita, & citata ad ſen-
b tentiam audiendam. b vt l. prima §. item cum ex edicto. ff. quæ ſen. ſine appellat. reſcind. & l. ad peremptorium. cum l. ſequen. ff. de iud. & l. ea quæ. C. quo, modo & quando iudex. niſi forte quod eſt multum ſingulare, pars ipſa fuit citata in litis exordio ad vniuerſum proceſſum, vel ad reſpondendum libello, & contumax fuerit in comparendo, & iudex comminatus fuerit in ipſo citatorio, vt ſit communiter, ſe proceſſurum non obſtante partis abſentia. nam hoc caſu erit neceſſe quòd vlterius ſpecialiter citetur ad ſententiam audiendam. vt dicit Innoc. in c. finem litibus extrà de dolo & contu. & Bar. in l. ſtatuliberis. §. ſtichus omnia. ff. de ſtatulibe. & in l. cõſentaneum. C. quo modo & quando iudex. Item eſt nulla ratione loci in quo lata eſt ſententia, & quia nõ fuit lata cõſueto iure, ſi erat ordinarius, vel quia lata eſt in loco inhoneſto, vel ad quem pars citata non poteſt ſecurè accedere. vt l. ſi cùm dies in §. ſi arbiter. ff. de arbitr. & in clementin. paſtoralis extra de re iudicat. Item eſt nulla ratione perſonæ citatæ. verbi gratia ſi iudex ſcienter tulit ſententiam contra abſentem infirmitate grauatum. vt l. quæſitum ff. de re iudicat. vel contra iam defunctum. vt l. penulti. ff. quæ ſent. ſine appellat. reſcin. vel contra pupillum, vel contra minorem indefenſum vt l. j. & ij. C. qui legitimam perſonam in iudicio ſtandi habeant. & l. cùm & vos minores. C. ſi aduerſus rem iudicatam in integrum reſtitutio petatur. l. acta. in fin. & l. contra pupillum. ff. de re iudic. & per Bartol. ſecus autè eſſet ſi foret lata in eorum fauorem, quia valeret. vt l. non eo minus. C. de procurato. ad quod facit l. ſi curatorem habens. C. de in integr. reſt. mi. & l. clarum. C. de authoritate præſtanda. & ſic patet quòd minor vigintiquinque annis non habet perſonam legitimam ſine curatoris authoritate in actis iudicialibus. vt dicta l. ij. C. qui legitimas perſonas in iudi- b cio ſtandi habeant & Inſtitut. de curatoribus §. itè inuiti. niſi in cauſa momentaneæ poſſeſſionis. vt in l. final. C. qui legitimam perſonam in iudicio ſtandi habeant. & l. j. C. ſi per vim, vel alio modo cum ſimilibus ibi notatis. In contractibus autem & vltimis voluntatibus poſt quatuordecim annos habet perſonam legitimam minor, licet ſi lædatur in contractu poſſit petere ſe reſtitui. vt patet in titulo Codicis, & digeſtorum. de minoribus vigintiquinque annis. & C. ſi aduerſus venditionem. & in pluribus alijs titulis. Sed diceret aliquis, quæ ſit ratio diuerſitatis inter contractus, & iudicia, cùm vtrobique vertantur pericula. ſuper hoc cogita. Item eſt nulla de iure ciuili, quando procurator fuit in cauſa, & contra dominum fuit lata ſententia: vt l. prima. C. de ſenten. & interlocuto. omnium iudic.

a *Proprio. dic qđ ualet laudum à famulo, cũ in ipſum eſt factum cõpromiſſum, de lite inter ipſum, & uxorem, & uoluit Ro. conſi. lx & lxij. itè & uniuerſitas poteſt de cauſa ꝓpria cognoſcere. & uoluit Oldra. conſi. cxxx & cj.*

b *Audiendã ſed quid ſi fuit citatus ad audiendam & uoluntatẽ iudicis, dic quod non ualet ſecũdum Lud. Ro. ſingulis ſuis fol. xuij.*

Sed de iure canonico eſt aliqua. vt nota.in capitulo ſuſcitata.in j.gloſſ. extrà de in integr.reſtitutio.& plenius per glo.& Ioan.Andr.in ca.querelam. extrà de electione. Item eſt nulla ſi de maiori ſumma,quàm eſſet eius poteſtas iudicauit.vt l.ſi idem cum eo.§.fin.ff.de iuriſdictio.om.iudi.& in l.de qua re.ff.de iudi.& l.j.C. ſi à non compet.iudi.fallit in caſu l. fina.in fin.C.de appellation.Item eſt nulla ſi lata ſit poſt terminum delegationibus præfixum.quod eſt not. quia quotidie in reſcriptis additur ali quod tempus ad cognoſcendum, & pronuntiandum de cauſa.vt hæc habetur in l.cùm non eo die.C.quando prouo.non eſt neceſſ.& in l.ij.§.ſi iudex.ff.de iudi.& in c.de cauſis.extrà de officio delegati.& quod not.in l.j. C.de arb.quod quidem tempus non currit iudici,niſi poſt repræſentationem reſcripti.vt in cap.ſuper eadem. §.fina.extrà de appellatio.& not.per gloſſ.in capit.de cauſis.† Hic quæro circa prædicta quid ſi à lege,vel ſtatuto limitetur tempus iudicandi puta duorum menſium,& iudex poſt lapſum ipſius temporis ferat ſententiam, an teneat & valeat? Et videtur quòd non per iura ſuperius alleg. Alij diſtinguunt vt not.per Iaco.Butri.& alios.in d.l.properādum.in prin.aut verba ſtatuti referuntur ad iudicem tantùm, puta ſi dicat iudex teneatur ferre ſententiam infra duos menſes &c.& valet ſententia quamuis lata poſt duos menſes, duntamē ſit infra triennium lata,hoc eſt triennij,iudex tamen redditur periurus,[a] quia non ſeruauit ſtatutum,aut referuntur ad inſtantiam cauſæ, puta ſi dicatur in ſtantia cuiuſcunq; cauſæ duret duobus menſibus,& tunc non valet ſententia poſt ipſum tempus lata, ſicut nec valet quando lata eſt poſt triennium.vt in d.l.properandum.in prin. aut verba referuntur ad vtrumque, videlicet tam ad iudicē, quàm ad inſtantiam,& tunc idem quod non valet,vel dic, aut verba proferuntur in delegatione,vel reſcripto,& tūc ſiue referantur ad iudicem, vt infra certū tempus iudicare debeat,vel referantur ad inſtantiam cauſæ,in omnibus caſibus,ſentētia lata poſt tempus eſt nulla ipſo iure tanquam finito mandato,niſi de expreſſo partium conſenſu ipſum tempus appareret prorogatum.vt habetur.in dicto capitulo.de cauſis. & in d.§.ſi iudex.aut verba proferuntur in l.vel ſtatuto,& tunc diſtinguitur, an referantur ad iudicem,vel inſtantiam, vt ſuprà dictum eſt.Et per hoc concluſiuè,& ſub breuitate dici poteſt,q̄ differentia eſt,an dicta verba proferantur à lege, vel ab homine,vt patet ex prædictis.vel dic melius aut dicta verba referuntur ad ordinarium,& tunc debet diſtingui non habita differentia inter legē & reſcriptum.nam aut lex,vel reſcriptum loquitur iudici, aut inſtātiæ cauſæ,vt ſuprà dictum eſt.Si verò verba referuntur ad ſimplicem de legatum,tunc indiſtinctè,ſiue proferātur in reſcripto,ſiue in ſtatuto, ſiue loquantur iudici, ſiue inſtantiæ poſt lapſum tempus non valet ſententia.in d.ca de cauſis.& §.ſi iudex.Et eſt ratio,quia in ordinario adhuc poſt tempus durat iuriſdictio propria,quæ ceſſat in delegato.Et eſt notandum quòd tres ſunt ſpecies mandati,quoddam eſt mandatum ad lites agendas, quoddam ad negotia gerenda, quoddam verò ad iuriſdictionem exercēdam,& hæ ſpecies exequantur quo ad modum finiendi mandatum, ſiue mandatum ſit purum, ſiue ad tempus.vt probatur ex his iuribus ſimul iunctis,videlicet ex l.iij.ff.de procurato.& l.ſi defunctus.eod.facit l.mandatum.C.mand.§.item ſi adhuc.& §.finitur.Inſtitu.manda.& l.diligenter.ff. mand.& in c.cum dilecta.de reſcri.cum præalleg.c. de cauſis.& §.ſi iudex.Item eſt nulla ſi fuerit lata de nocte.vt no.per gl.in §.omnes.Inſti.de verb.oblig. argu.in § ſedebunt.in authen.de iudi.& eſt tex.in c. conſuluit extra de offic.deleg.licet aliqui contrà.& malè.quod etiam de conſuetudine obſeruatur.not. gl.in l.more Romano.ff.de fer.ſed arbitratoris ſententia bene tenet.cùm ſit quædam tranſactio.argu. in l.non minorem.& ibi not.C.de tranſac.Item eſt nulla ſi lata eſt à iudice ſtante,& non ſedente.vt l.à procedente.C.de dilat.& l.j.C.de offic.iudic.& in l. quiſquis.in fi.C.de poſtuland.& l.ij.§.dies.& ibi no. ff.quis ordo in bonorum poſſeſſiōe ſeruetur.Item eſt nulla ſi ſit lata ſine ſcriptis.vt in l.j.& ij.C.de ſen. ex peri.reci.niſi eſſet quæſtio de re modica,vel Epiſcopus inter ſuos clericos pronuntiaret.vt in authē. niſi breuiores.C.de ſen.ex breui.reci.Item eſt nulla ſi non contineat expreſſam condemnationem, vel abſolutionem, vel æquipollens.vt l.quid tamen.§. Pomponius.ff.de arbitr.vel ſi non continet certam quantitatem,vel rem,in qua cōdemnatio fit per ſe, vel per relationē,ad aliud : vt l.quid tamen.§.j.ff.de arbi.& l.in ſumma.in prin.& l.ait prætor.§.fina ff. de re iudic.& in l.iij.C.de ſenten.quæ ſine cer.quantitate. Item eſt nulla ſi fuerit dubia, vel obſcura ſeu incerta:vt inſtit.de actio.§.curare.licet in certis ſpecialibus caſibus valeat.puta in petitione hæreditatis,in cauſa noxali,in obligatione alternatiua,in legato deducta falcidia.vt ſingu.no.per gl.in l.non poſſumus.ff.ſi pars hæredit.pet.Item eſt nulla ſi lata fuerit contra priorem ſententiam quæ tranſiuit in rem iudicatam.vt l.j.C.quan.prouo.non eſt neceſſ.& l.poſt ſententiam.C.de ſentent.& interloc. omnium iudic.& l.j.C.ſentent.reſcind.non poſſe. etiam ſi de expreſſo partium conſenſu lata fuerit.

vt dicit

[a] *Periurus. 9 An autem. iudex teneatur de iurio, & fiat infamis, vide late per Iaſon. & reper. in l. ad monendi. ff. de iurei. per Ale. de Imol. in l. ij. C. de re. cred. & iureiur.* 2

a vt dicit gl.in l.ſi diuerſa.³C.de tranſactio.& eſt tex. in clement.ſi appellationem de appel.& ibi not.vt ſuprà dixi.& per hoc poteſt aſſumi cautela quando petitur executio ſecundæ ſententię reuocari primę, vt contra executionem excipiatur de ſententia prima quæ tranſiuit in rem iudica. quod niſi actor probet de appellatione legitimè interpoſita,& delegatione cauſæ ſuccumbet in ea. Item eſt nulla ſi lata ſit contra ius ſcriptum expreſſo errore in ſententia.vt in l ij.C.quando prouoc.non eſt neceſſ.& in l.j.§.primo.ff.quæ ſenten.ſine appellat.reſcin.ſecus autem ſi lata eſſet contra ius litigatoris:nam tunc valeret:& niſi per viam appellationis,vel reſtitutionis reſcindi non poteſt.vt l.j.in princip.& per totum titul.ff.de appella & C.eodem titu.& not.glo. & tex.in l.j.§.in hoc interdicto.ff.de lib.hom.exhi. & in l.non videtur.C.de muner.patri.libr.x.in fin. & l.ſi ſeruus plurium.§.j.verſic.ſi tamen.ff.de legat. j.& in l.j.in princ.ff ad Turpil.nam cùm iudex iniquè decernit,etiam ius facere dicitur.vt l.fina.ff.de iuſtitia & iure.ideo præcisè mittenda eſt executioni.vt dicit Innocent.in cap.quoniam contra falſam. extrà de probat.in fin.Item eſt nulla ſi non fuerit lata per ipſum iudicem,vel notarium de eius voluntate.l.j.C.de ſenten.ex peri.reci.coniuncta.l.hac conſultiſſima.§.at cùm humana fragilitas & ibi per Iacob.Butrig.C.qui teſtament.facere poſſunt.& l. hac lege.C.de ſenten.ex breuic.reci.ſed de iure canoni.eſt hodie determinatum quòd iudex per ſeipſum legat,& pronuntiet.in cap.fina.de iudi.libr. vi.& ibi Archidiaco. Item eſt nulla ſi fuit lata à iudice corrupto per pecuniam.vt l.venales.C.quando prouoca.non eſt neceſſ.ſecus autem ſi ſit corruptus per gratiam,quia eſt aliqua mero iure,licet poſsit ope in integrum reſtitutionis reſcindi. vt traditur in l prætor.ff.ad Trebel.& nota.in l.diuus.ff de re iudica.in l.ſeruo inuito.§.cùm prætor. ff.ad Trebel.& in l.ſi prętor.§.Marcellus.ff.de iud.

Item eſt nulla ſi fuerit lata prætextu falſorum teſtium, vel inſtrumentorum. quo caſu ſic diſtingue plenius ſecundum doctor. aut talis ſententia fuit lata contra minorem, & tunc eſt ipſo iure nulla.vt l.prima & ibi not.C.ſi ex falſ.allegatio.aut eſt lata contra maiorem,& tunc aut fuit lata contra præſentem,aut contra abſentem,ſi contra præſentem ſubdiſtinguitur, aut interuenit dolus aduerſarij,& tunc tenet mero iure,ſed ope reſtitutionis poteſt reſcindi:aut nullus dolus interceſsit,& tunc valet ſed ope appellationis reſcindi poteſt.aut fuit lata contra abſentem,& tunc aut dolo interueniente aduerſarij,& eſt ipſo iure nulla,aut ſine dolo,& tunc valet,ſed ope reſtitutionis reſcindi poteſt,vt hæc omnia habentur,& not.per Bartol.in l. diuus.ff de re iudic.& l.ſi prætor §.Marcellus.ff.de iudic.Et præmiſſa locum habent quando iudex ſecutus eſt falſa inſtrumenta, vel teſtes aliàs ſi alijs rationibus motus eſſet,teneret ſententia,vt probatur.& no.in l.j.& l.falſam.C.ſi ex fal.inſtr.& no.gl. in c.licet.extrà de proba.Item eſt nulla ſi lata ſit ex falſa cauſa expreſſa in ipſa ſentętia.ſup quo latius ſic diſtingue,aliqñ falſa cauſa exprimetur in ſnia, aliquando in decreto iudicis,aliquãdo in vltima volũtate, aliquãdo in contractu, aliquando in lege cõmuni,vel municipali, aliquãdo in reſcripto principis aliquãdo in priuilegio principis. Primo caſu quã do exprimitur in ſentẽtia,ſuper qua ad pſens eſt ſermo,ſubdiſtingue.ná quandoque in ſententia exprimitur vna ſola cauſa,& ſuper ea eſt fundata ſententia:& tunc ſententia redditur nulla,ſiue ſit diffinitiua, ſiue inlocutoria,ſecundum Hoſtien. & Ioan.An.vt per eos not.in cap.ſicut nobis.extrà de re iudica.argument.ad hoc in ca.ex parte.extrà de conceſſ. præb.& l.qui teſtamento.ff.de excuſa.tuto.& in cap.cùm ex literis.verſi. nos.extrà de in integ.reſtit.& extra de off.deleg.c.cùm ſuper.licet Inno. teneat contrariũ in cap.in præſentia. extrà de renun.& in c.quoniam contra falſam,extrà de proba in fi.aut in ea exprimuntur plures aliæ cauſæ,& tũc aut omnes ſunt falſæ,& idẽ quod ſuprà.aut vna eſt falſa, & alia vera, tunc ſtat firma ſententia,inſpecta potius cauſa vera quàm falſa.vt no.per gl.in l.ſi quis.ad exhiben.ff.de excep. rei iudi.ſed Bart.in l.ſi is ad quẽ.ff.de acqui hære.aliter diſtinguit.& ſic ſententia quandoque fertur ex falſa cauſa allegata à parte in proceſſu cauſę quæ tamen non fuit per iudicem in ſententia expreſſa aut à parte in proceſſu cauſæ non fuit allegata, & per iudicem,in ſententia expreſſa.Primo caſu ſubdiſtingue.aut falſa cauſa fuit allegata circa ſubſtantialia iudiciorũ, vt puta dixit pars iudici libellũ oblatum,& litẽ cõteſ.& ſi.de quibus in l. prolatam.C.de ſen.& interl.om.iud. & tunc ſententia eſt ipſo iure nulla. vt l.ſi quis obrepſerit.ff.ad leg cor. de fal.aut fuit allegata circa merita cauſæ,puta qnia dicit pactum de non peten.vel ſolutionẽ factam.& ſimil. & tũc aut ſentẽtia fuit lata cõtra minorẽ,& eſt ipſo iure nulla.vt C.ſi ex fal.alle.aut fuit lata contra maiorem, & tunc,aut allegatio cauſę fuit dolosa,aut ſine dolo,primo caſu ſi doloſa, aut fuit facta contra abſentem,& eſt ipſo iure nulla:aut contra præſentẽ, & eſt aliqua,ſed ope reſtitutionis venit reſcindenda. vt l.ſi prætor.in §. Marcellus.ff.de iud.vbiverò fuit ſine dolo,tunc eſt aliqua,ſed ope reſtitutionis reſcindi poteſt,& ſic in iſtis

a *Si diuerſa. ſi de ibi apoſt.ad Alexan.per me ibi poſitis.*

duobus vltimis casibus procedit ille tit. C. si ex fal. instr. & l. diuus. ff de re iudi. Secundo casu quando non fuit allegata per partem, sed solùm per iudicem expressa in sententia, tunc subdistingue secundum eũ, aut causa fuit falsa in facto, & iure vel in iure tantum, & tũc sententia est ipso iure nulla, quia continet expressum errorem, vt in l. ij. C. quando prouo. nõ est necess. & l. j. in prin. ff. q̃ sen. sine ap. re scind. facit l. si expresim, & quod ibi no. ff. de app. aut fuit falsa in facto tã tum, & non in iure. vt puta si dixerit, quia cõperimus talé soluisse, ideo ab soluimus eũ &c. cum tamen de ipsa

2 *Quando falsa causa Bart. Bald. & Ang. in l. qui testa. de excusa. tu. Bar. in l. si is. ff. de acqui. hær. bal. in l. ij. C. quando prouo. non est necc. & abb. in c. j. de re iudi.*

solutione nõ appareat probatum in actis, tunc sententia valet, sed ope exceptionis rescinditur, vt l. si præses. ff. de re iud. & sic intelligitur glo. in d. l. si is ad quem. & ita sequitur Inn. in c. in præsentia. extra de renun. circa fi. & in c. quoniam contra falsam extrà de prob. circa fi. verumtamẽ si iudex appellationis reperiret ex alia causa fuisse idem pronuntiandum, poterit ipsam sententiam confirmare secun dum Bar. ar. l. fin. ff. quod cum eo. In tertio verò casu dic idem per omnia vt proxime dictũ est in secundo. Venio ad secundum principalem articu

a lum, quando falsa[a] causa exprimitur in decreto, in quo dic ipsum decretũ ipso iure reddi nullum, vt l. si vero. §. subuentum. ff. de fideicommiss. lib. & l. j. §. hęc verba. ff. ne vis fiat ei. & not. idem Bart. in l. iuste possidet. ff. de acquiren. pos. vbi posuit rationem differentiæ inter decretum & senten-

10 tiam. † Capio tertium articulum quando falsa adijcitur in vltima volũ tate, vbi sic distingue, aut falsa causa apponitur cõditionaliter, & tunc falsa causa vitiat dispositionẽ. vt l. demõstratio falsa. in prin. & ibi p. Bar. ff. de cond. & demon. & Insti. de lega. §. longè aut falsa causa apponitur cau saliter, & tunc non vitiat. vt in d. l. demonstratio. nisi testator non fuisset aliàs relicturus. vt in l. cum tale. in §. falsam. ff. de condi. & demon. & not. in l. j. C. de fal. causa adie. le. & adde qđ no. idem Bar. in l. libertis libertabus-

11 que meis. ff. de ali. & cibaria lega. † Venio ad quartum articulum, quan-

b do falsa causa [b]adijcitur, in contractu, in quo sic distingue, aut causa est cohęrens, & finalis obligationis, vel contractus, & tunc non vitiat ipso iu re contractum, vel obligationem, sed si processum fuerit ad solutionẽ, vel promissionem, & quęratur de repeti tione, distinguitur, aut obligatio fue rat contracta scienter, vel ignorãter vt in l. damus. ff. de condi. inde. cũ si. ibi no. aut causa falsa non fuit cohę rens, seu finalis ipsius obligatiõis vel cõtractus & tũc valet & tenet, ipso iu re sicut vltima volũtas, vt d. l. damus. secundũ vnã lec. de quo no. per Bart.

12 in d. l. demõstratio. † Condescẽdo ad quintum, quando in lege apponitur falsa causa, in quo dic quòd regula riter talis falsa cessare facit effectum ipsius legis sumendo causam pro ra tione ipsius legis. vt no. per gl. in d. §. falsam. ad quod facit quod traditur

13 in l. generaliter. C. de epis. & cle. † In

c sexto articulo quando[c] apponitur in rescripto, dic secundũ Bar. vbi suprà idem esse regulariter, quod superius dictũ est in vltima voluntate: subdi stinguendum tamen est, an princeps fuisset aliàs cõcessurus rescriptũ cau sa nõ obstãte, vel non fuisset conces surus: vt plenè traditur in l. præscri ptione. C. si contra ius vel vti. pub. &

14 extrà de resc. in c. super literis. † Su per septimo articulo quãdo apponi tur in priuilegijs, dic quòd aut super ipsa causa fundatur priuileg. & tunc c vitiatur priuilegiũ ipsum, aut nõ fun datur super illa, & tunc non vitiatur. vt not. per Ioan. And. in cap. inter dilectos. extrà de fi. inst. facit quod habetur, & no. in c. si papa. de priu. li. vj. & in cle. j. extrà de prob. Qualiter au tẽ impugnetur per viã appellationis, & restitutionis, & supplicationis, di-

5 cam infrà titulis specialibus. † An autẽ in prędictis casibus in quibus sententia est nulla, possit per cõsensum confirmari? videtur quòd non, per l. si expresim. ff. de app. dic quòd nõ potest confirmari vt valeat tanquã sententia, sed bene potest approbari vt valeat tanquã pactum vt no. per gl. in l. ij. C. com. vtr. iud. & per Bar. in d. l. si expresim. in versi. secundò quæ-

19 ro. † Ex hoc infertur quòd si feratur sententia per arbitratorem, quę trãsactio appellatur potius quàm sentẽ tia. vt in auth. vt diffe. iud. §. si interim. & no. per Bar. in l. societatẽ. §. arbitrorũ. ff. pro soc. & p. Inn. in c. quin tauallis. extrà de iureiur. & per Spe. in ti. de arb. post princ. licet talis sententia appareat esse nulla, quod poterit à partibus approbari, vt valeat tãquã transactio, & pactũ. & pro hac sententia facit optimè d. l. ij. C. com. vtri. iud. vbi videtur casus. Sed quæri-

b *Quando falsa causa adijcitur in contractu. Bart. in ru. C. de cons. pe. Bal. in l. nec apud. de hæ. inst. Bar. in l. demonstratio. in §. j. ff. de cond. & demon.*

c *Quando falsa causa apponitur in rescrip. Bal. in §. j. de cond. & demonstr. Bar. in l. demonstratio. ff. de cond. & demon.*

tur

tur coram quo iudice ſit agendum de nullitate ſententiæ?dic vt no.in titu.ſequen.ver.idem quæritur.

CVIVS quidem commiſsionis. Optima eſt cautela,& ita ſe habet communis practica pone re tenorem delegationis in ſententia, vt appareat quòd ipſe iudex certus erat,& non dubius de ſua iuriſdictione,aliàs ſi dubius eſſet eius ſententia non teneret,vt not.Bar.in l.ij.ff.de iudic.in princip. l.multum intereſt.ff.de conditio.& demonſtra.facit l.quæro.ff.de eo qui pro tuto.& l.ſi de ſua.ff.de acqui.hære.licet autem ſit bona inſertio cõmiſsionis reſpectu prædictorum,tamen ſi contra ſententiã quæ lata ſit de recenti opponatur defectus delegationis,neceſſe erit de ipſa delegatione aliter probare.Secus ſi lata eſſet de longinquo:quia tunc pro delegatione & proceſſu præſumitur.vt not.Innoc. & alij doct.in c.cùm in iure peritus.extrà de offic. dele.& tangitur plenè in glo.ſeq.

EPITOME.

1 *Iudex debet inſerere tenorem libelli in ſententia.*

2 *Quando aliquis eſt iudex & notarius nunquid poſsit ſententiam,& alia geſta coram ſe tradere, & inſtrumenta de ipſis per ſe facere.*

3 *Notarius nunquid poſsit per ſeipſum tradere & publicare ſuum inſtrumentum ſine præſentia teſtium.*

1 VIso etiam libello.† Ecce ſecundum quod debet iudex inſerere in ſententia ſcilicet tenorem libelli,cùm ſit fundamentum totius litis l. vt fundus.ff.communi diui.in authent.offeratur.C.de lit.conteſt.l.edita.C.de eden.& ad hoc bene facit l.vt reſponſum.C.de tranſact.& l.precibus.C.de impu.& alij.ſubſt.& l.diuus.ff.de re iu.& gl.ſingulariter hoc dicit in l.nec exemplũ.C.ad leg. cor.de fal.& eodem modo eſt inferenda ſupplicatio

2 in reſcripto,vt ibi per gl.no.† Hìc quæro de quæſt. quam ſæpiùs vidi in Monteferrato, ecce quãdo aliquis [a] eſt iudex, & notarius, vt ipſe ſum, nunquid poterit ſententiam,& alia geſta corã ſe tradere, & per ſe inſtrumenta facere de ipſis?dic ℣ nõ.vt dicit Bar.in l.ij.ff.de ſtip.ſer.per tex.in c.quoniam contra fal.extra de proba.& in c.cum à nobis.extra de teſti.& ibi per Io.And.niſi conſuetudo terræ, vel ſtatutum municipale aliud induceret.argu.in ca.cùm dilecti.extrà de fide inſtrumento.& l.j.C.de emancip.libe.†Sed nunquid notarius poſsit per ſeipſum

3 tradere,& publicare ſuum inſtrumentum ſine præſentia teſtium?dicit idem Bart.℣ ſic.in d l.ij.poſſet etiam ſecundum eum tradere inſtrumentum procuræ ſuæ quoad ſui præiudicium, non autẽ quoad ſui commodum,dic vt ibi per eum &c.

EPITOME.

1 *Litis conteſtatio debet eſſe nota iudici,quia eſt de ſubſtantialibus iudicij.*

2 *Litis conteſt.an probetur ex eo,quia eſt allegata per iudicem in ſententia.*

3 *Quando allegatur defectus circa formalia, vel ordinaria proceſſus,an præſumatur pro proceſſu.*

4 *Emptor à quo res fuit euicta per ſententiam agens cõtra venditorem de euictione,an teneatur nedũ ſententiam ſed etiam proceſſum cauſa contra ſe habitum producere.*

5 *Verba enuntiatiua prolata in vlt.voluntate,an inducant diſpoſitionem.*

6 *Verba enuntiatiua propter ſe principaliter prolata an inducant diſpoſitionem?*

7 *Verba enuntiatiua prolata in contractibus,an inducant diſpoſitionem?*

8 *Verba enũtiatiua prolata in reſcriptis: an inducant diſpoſitionem.*

9 *Verba enuntiatiua prolata in actis, an inducant diſpoſitionem.*

VIS A QVE litis conteſtatio-

1 ne.† Hæc litis conteſtatio cum ſit de ſubſtantialibus iudicij. vt l.prolatam.C.de ſenten.& inter.om. iudi.debet eſſe nota iudici,nec de ea debet dubius eſſe, alias redderetur ſentẽtia nulla.ſecundũ Bar.vt per eũ nota.in d.l.ij.ff.de iu.vnde bene facit iudex mentionem faciendo de ipſa. b ſic etiam debet eſſe iudex certus de contumacia rei quando interponere vult primum,vel ſecundũ decretũ.vt per eundem not.in l.fin.ff.de condi. & demonſt.ad quod faciunt not.in l. hæc autem.§.j.ff.ex quib.cau.in poſſ.

2 eatur.† Sed nunquid [b] per hæc ver

b ba probetur eſſe lis cõteſtata?videtur quòd non,vt in c.quoniam contra falſam.extrà de proba.quia verba enuntiatiua non probant.vt in authen.ſi quis in aliquo documento.C.de edẽ. cũ ſimi.Pro cuius dubij clariori deciſione,& doctrina pleniori, conſide- c randum eſt quòd aliquando verba

e enuntiatiua [c] proferuntur in ſententia, aliquando in vltima voluntate, aliquando in contractibus, aliquando in priuilegio,vel reſcripto,aliquã do in iudicio. Primo caſu quãdo proferuntur per iudicem in ſententia, diſtingue,aut eſt quæſtio de proceſſu ante latam ſententiam, aut eſt de illo quæſtio poſt latam ſententiam. Si ante latam ſententiam,& tũc verba narratiua,ſeu enunciatiua proceſſum non probant,niſi aliter directò de ipſo probetur.vt in c.quoniã contra falſam.extrà de proba.& l.geſta. C.de re iudica.& l.is apud quem.C.de eden.& no.per gloſſ.& doct.in l.quoties.§.fina.ff.de prob.Si verò ſit quæſtio poſt latam ſententiam,& tũc aut de ipſo proceſſu fit mentio in ſententia,vt in præſenti forma, aut de eo nulla fit mentio. Si quidem de eo fit mentio ſubdiſtingue , aut ſententia fuit lata parte præſente,vel abſente & vtroque caſu appellante,ſeu pro-

a *Quãdo aliquis eſt iudex notarius. Paul. de Caſtr.in l.j.ff.de iudic.& per Benedic.de Balrzis in trac.de guarentijs.*

Sed nunquid. vide per Lanfr. in repet.c. quoniam cõtra falſam. de prob.ſuper verbo, inſtrumentorum producto. per totum.

c *De verbis enuntiatiuis. Bart.in l.optimam, C.de cõtrahen.& cõmittẽ.ſtipu. Bal.in l.his verbis.C.de te.mi.Bart. in l.ex hac ſcriptura. C.de dona. in c.fina.de ſuc. ab inteſta.*

uocante,& tũc nõ præſumitur pro proceſſu,niſi ali ter probetur.vt not.in l.hi qui ad ciuilia.C.de app. & in c.in preſentia.extrà de renun.& in c.quoniam contra falſam & ibi per Inn.& in c.bonæ memoriæ extrà de elec.aut fuit lata parte præſente, vel abſente,& non appellante,& tunc creditur iudici, & eius verba enuntiatiua ſeu narratiua probant,& præſumitur pro proceſſu.vt in præalle. c. quoniã contra falſam.ſecundum aliam lect. Et huius eſt ratio,quia non appellans videtur approbare ſententiam,& per conſequens omnia ex eadem conſequentia.ar.l.ab eo iudicato.C.quomodo & quando iud.& l.fin in fin.C.de ſen.quæ ſine cer.quanti. & quod no.in l.optimam.C.de contrahen.& com. ſtip.& in l cùm aliquis C.de iu.delibe.quod etiam ſequitur Spe.in ti.de ſen.& re iudi §.fi.ver.in ſumma.& Barto.in l.fi.ff.quando app.ſit.vbi vide.idem Spe.in titul.de inſtr.edi.§.reſtat.ver.in ſumma.vbi verò de proceſſu nulla fit mentio in ſententia, tunc ſubdiſtingue,aut allegatur defectus in proceſſu pertinens ad iuriſdictionem iudicis,puta defectus poteſtatis ſeu delegationis,aut defectus pertinens ad ordinationem,& formam ipſius proceſſus.Primo caſu,aut iudex qui tulit ſententiam erat ordinarius , & tunc pro eius iuriſdictione præſumitur,quia eius iuriſdictio eſt certa vt capit.ſicut nobis.extrà de re iudi.cum ſi.ibi not.aut erat iudex delegatus,& tunc ſubdiſtingue,aut fuit lata ſententia parte præſente, vel abſente,& non appellante, & tunc ſi opponatur pro delegatione non præſumitur,multò minus ſi appellauerit, ſi verò non opponatur,tunc pro delegatione præſumitur, vt hæc habentur,& traduntur per Innoc.in c.cùm in iure peritus.extra de offi.dele.& per alios in l.j. C.de mandat.princip.& in c j.extrà de procu.† Secundo caſu principali quando allegatur defectus circa formalia,vel ordinatiua proceſſus,& tunc aut talis defectus allegatur à tertia perſona,quæ nunquam facit in iudicio,nec in ipſa cauſa,& tunc quantum ad ipſam perſonã nõ preſumitur pro proceſſu, ſecundũ regulã illã,Cui nõ ob.exceptio. rei iudicate,nec ſimiliter proceſſus,vt habetur in l.fundi.& l. fundum.ff.de exc.rei iu.& no.per glo.in d.c.bonæ. extrà de elect.aut ille defectus allegatur ab ipſa parte,quæ fuit in lite,& tunc ſubdiſtingue an ſententia nondum tranſiuit in rem iudi.ſed eſt appellatione ſuſpenſa,vel intra tempora appellandi,& tunc non præſumitur pro proceſſu,niſi de eo probetur.vt in l.hi qui ad ciuilia.& quod ibi nota. C.de app.& d.c.in pſentia.de renun.aut ſententia tranſiuit in rem iudi.& tunc fuerunt opi. diuerſæ , nam Compoſt.in d.c.bonæ.voluit dicere quod præſumitur pro proceſſu,ratio eſt, quia partis taciturnitas videtur omnia approbaſſe in ſententia narrata.arg. l.ab eo.& l.fin.C.de ſen.quæ ſine cer.quanti. gloſſ. verò & Bar.tenuit contrarium in d.c.quoniam contra falſam:quia ſententia quæ eſt nulla non poteſt conſenſu partis etiam expreſſo confirmari,vt in l. ſi expreſsim.ff.de app.& l.quædam mulier.ff.fa. er. facit l.fin.ff.de iu.pat.& in capit.ij.extrà de pur.vul.

Alij & fortè non malè,pro concordia opi.ipſarum diſtinguendum dicunt,aut is contra quem eſt lata ſententia,allegat defectum proceſſus ad effectum grauandi aduerſarium onere probandi illum:& tũc non auditur,ſed pro ſententia præſumitur,vt d.l.res iudi.& l.ingenuum.& in c.in præſentia:& in c.cũ ad ſedem ſupra alle.& ſic intelligitur opin.Compoſt. aut allegat defectum proceſſus quoad effectũ grauandi ſeipſum onere probandi ipſum defectum.& tũc eſt audiendus:& modus probandi erit quia producet totum librũ proceſſus,& examinabitur ſi in eo ſit aliquis defectus,& quoad hoc eius taciturnitas operatur.ar.c.j.extrà de eccle.beneſi.& ad hoc facit quod in ſimi.dicitur,de eo qui renuntiauit exceptioni non nu.pec.contra quem præſumitur.& tamẽ auditur volẽs probare contrariũ,vt no.in l.ſi ex cautione,& l.generaliter.& l.in contractibus.C. de non nu.pec.& ſic intelligitur gl.in d.c.quoniam. contra falſam.quam diſtinc.ſequitur ibi Io.Cal.& tangitur per Io.An.in d.c.cùm in iure peritus.& in d.c.cũ in pręſentia.& ſecũdũ hoc nõ ob.d.l.ſi expreſ ſim.quia ſecũdum prędicta nõ cõfirmatur ſentẽtia quę eſt nulla,quia poteſt probari nulla per partem. vnde partis pręſentia,vel conſenſus nõ confirmat eã quæ nulla eſt,ſed deficiẽs probatio nullitatis,facit quòd præſumitur eſſe aliqua in dubio,alio in cõtrarium nõ probato.& ſic quoad hoc non operatur partis præſentia,vel cõſenſus,quæ quidẽ negatiua, videlicet litẽ non eſſe cõteſtatã ſimil.vel non iuratũ de calũnia,& probabitur producẽdo proceſſum:vt dictũ eſt.ad qđ facit quod habetur in d.c.cũ ad ſedẽ. extrà de reſt.ſpo.& in c.cum olim.extrà de priuile. & per Bart.in l.in illa.ff.de ver.ob.& l.Titiæ texto res.ff.de le.j.& per Iac.Bu.& doct.in l.ij.C.de erro. aduo.Et quæ ſuperius dicta ſunt procedunt in ſententia lata de recenti,& proceſſu habito de recenti ſic,quod facilis eſt eius probatio.vbi autem eſſent acta de longinquo,ita quòd probatio eſſet difficilis, tunc indiſtinctè pro ipſo proceſſu præſumitur,vt dicit Hoſt.in d.c.cum in iure peritus.& Io.An.idẽ ſequitur in d.c.quoniam.& Cy.in l.emancipatione. C.de fi.inſtru.aliter enim abſurditas maxima ſequeretur in multis ſententijs antiquis,per quas non poſſet probari de ſolennitate proceſſus,& ſic finis litibus per eas nõ eſſet impoſitus,nec vllo tempore imponi poſſet.contra l.j.ff.de re iud.& l.terminato. C.de fruct.& lit.expen & l.fratris.C.de tranſac.& l.fi.ff.pro ſuo.cũ ſi.†Ex quibus oĩbus colligitur deciſio ad illã ſæpius occurrẽtẽ quęſtionẽ qua qritur,an emptor à quo res fuit euicta per ſententiam,agens cõtra venditorẽ,de euictione teneatur nedũ ſententiã,ſed etiã proceſſum cauſę contra ſe habitũ producere,de qua quęſtiõe notatur p aliquos in l.herẽnius. §.Caia.ff.de eui.& plenè ſcripſi ſupra ſub ti.qñ agitur ab emptore cõtra vẽditorẽ,†Nũc trãſeo ad ſecũdũ articu.videlicet qñ verba enuntiatiua ſeu narratiua proferũtur in vltima volũtate,in quo ſic diſtingue. vt no.Cy.in l.j.C.de fal.cauſa adic.le.& per Bar.in l. ex hac ſcriptura.ff.de donatio.aut verba enũtiatiua emittuntur propter ſe tantum, & tunc inducunt diſpo-

diſpoſitionem.vt dicta l.ex hac ſcriptura,aut proferuntur incidenter propter aliud,& tunc quandoque proferuntur per modum conditionis,quandoque per modum modi,quandoque per modum cauſæ,quandoque per modum demonſtrationis.Si quidem proferuntur per modum conditionis, tunc aut nulla fuit expreſſa ſpecies,vel quantitas,& tunc non inducunt probationem, neque diſpoſitionem vt in l.Titia in principio.ff.de lega.ſecundo.ſecundum primam lecturam, quia nec etiam inducerent ſi fuiſſent emiſſa propter ſe.vt l.cùm poſt.§. gener ff.de iure dotium . aut expreſſa fuit certa quantitas, vel ſpecies, & tunc quoad id quod principaliter eſt in conditione non inducunt diſpoſitionem. vt in l.ex facto.ff.de hæredi.inſtitu. argumen.in l.ſi quis ſub conditione.ff.ſi quis omiſſ.cauſa teſt.quòd autem ad id quod eſt antecedens, vel conſequens ad ipſam conditionem diſtinguitur, aut eſt tale,quód poſsit per teſtatorem induci,& tunc diſpoſitionem inducunt,aliàs ſecus.vt in l.proculus.in princip.ff. de vſufruct.& l.denique.§.interdum.ff.de pecul.legat.fallit quando verba conditionalia ſunt prolata per ablatiuos abſolutos.vt l.fideicommiſſa .§. quanquam.ff.de legat.tertio.& l.in ratione.§.tam ſi.& ff.ad legem falcidiam.Secũdo caſu quando proferuntur per modum modi, tunc diſpoſitionem,& probationem inducunt.vt l.ſi.C.de his quæ ſub modo.Tertio modo proferuntur per modum cauſæ, tunc inducunt diſpoſitionem quo ad effectum excipiendi.vt l.emptor.§.final.ff.de rei vendicat.& in l.finali.§.j.ff.de do.exce.& etiam quò ad effectum agendi,quando in cauſa inerat tale quid,ſuper quo teſtator poterat diſponere.vt in l.qui volebat.ff.de hæredi. inſtitu.& not.per gloſſ.in l.ſocer.§.lucius. ff.ſoluto matrimonio.& per Innocent.in c.ſi.extra de ſuc.ab inteſt.Quarto caſu quando proferuntur per modum demonſtrationis tunc non inducunt diſpoſitionem vt l.cùm tale.§.fina.ff.de condic.& demon.& l ex his verbis. & ibi no.per doc.C.de teſta. milita.fallit fauore militiæ.& libertatis, vt ibi.item fallit ſi fuerit iuratum,vt in authenti.quod obtinet.

6 C.de probat.†Sed hic reuoco in dubium,quid iuris quando proferuntur propter ſe principaliter,an inducant probationem vel diſpoſitionem:ſuper quo latius ſic diſtingue,aut talia verba fuerunt prolata in præiudicium tertij extranei,aut ſui hæredis.Primo caſu non inducunt diſpoſitionem vt in l.verba. C.de teſtament.milita.Secundo caſu ſubdiſtingue, aut fuerunt prolata erroneè,tunc non inducunt diſpoſitionem . vt l.ij.de fal.cauſ.adiect.leg.Aut fuerunt prolata ſcienter,& tunc aut fuerunt prolata modificatè . & vltra modificationem non diſponunt:vt l.lucius.§.filia.ff.ad Trebellianum.aut fuerunt prolata ſimpliciter & tunc aut verba fuerunt directa ad honoratum,& tunc non inducunt diſpoſitionem.vt l.generaliter.in principio.ff.de vſufru. legato.& not.per gloſſam.in l.in princip.ff.de legatis ſecundo.niſi in libertate.vt in l.paulus .in fine. ff.de fideicommiſsis libertatibus.aut referuntur ad grauatum . & tunc inducunt diſpoſitionem. vt dicta l.ex hac ſcriptura.de donati.

7 †Nunc tranſeo ad tertium principalem articulum , qui eſt quando

a verba [a]enunciatiua proferũtur in cõtractibus,vbi ſic diſtingue, aut ꝓferuntur ad liberandum, aut ad obligandum.Primo caſu inducunt diſpoſitionem.vt l.tale pactum in princip. ff.de pact.& ibi nota. & hæc procedunt quando proferuntur propter ſe,vbi autem proferuntur incidenter propter aliquid tunc inducunt diſpoſitionem ſecũdùm Bar.in l.iubemus. C.de lib.cauſa.Secundo caſu quando proferũtur ad obligandum,aut emittũtur propter ſe,& inducunt diſpoſitionem.vt in l.publia.in fi.ff.depo.aut propter aliud,& tunc aut ſunt emiſſa inter præſentes:& inducũt probationem & præſumptionem,donec contrarium probetur.vt l.optimam.C. de contrahend.& commit.ſtipul.& l. quidã.ff.de probatio facit quod nota. per glo.& Cynum in l ij C.de donat. aut emiſſa ſunt inter abſentes,& tũc nec probationem:nec diſpoſitionẽ inducunt.vt in l.epiſtola.in princi.ff. de pact.in l.non nudis.C.de proba.tamẽ

b ſi ille ad quem verba diriguntur ſit illius iuris poſſeſſor, faciũt & probãt illum poſſeſſoré.vt d.l.non nudis.& l.non epiſtolis. C.de proba. Et hæc procedunt quando verba enũciatiua proferũtur à partibus,ſi vero proferãtur à notario:tunc dic,vt habetur in auth.ſi qs in aliquo documẽto.C. de edend.in l.ſciendum.ff.de verbor. obliga.& in l.j.C.de fide inſtrumẽ.&

8 iure haſtæ fiſ.libro x.† Deſcendo ad quartũ principalem articulũ,qui eſt

b qñ verba[b] enunciatiua proferuntur in priuilegiis, vel reſcriptis , in quo ſic diſtingue,aut ſuper verbis narratiuis,vel enũciatiuis non fundatur intentio principis,& tũc nõ probãt aut principis intentio & confeſsio fundatur ſup illis,& tunc ſubdiſtingue,aut ſunt in facto ipſius principis ꝓprio, & tũc pleniſsimè ꝓbãt ſic,quod non poſſet probari contrarium,aut ſunt in facto,alieno,& tũc probant plenè, attamen ꝓbari põt contrariũ,vt hæc omnia probantur,& tradunt in text. & in gl.in c.ſi papa.de priui.lib.vj.&

9 in cle j.de probat.†Nunc tranſeo ad quintũ articulũ ,quando proferũtur in a[a]ctibus iudicialibus,in quo ſic diſtingue.aut ꝓferuntur ꝓ iudicẽ,& dic vt ſuprà dictum eſt:aut ꝓferũtur à partibus,& tunc ſecundũ Bartolum dic

a *Quando verba enũciatiua proferuntur in cõtractibus. doctor.in l. optimã .C. de contrahend.& cõ. ſti.Bar.in l. ſi force de ca.pec.*

b *Quando verba enũciatiua proferuntur in priuilegijs. Bart. in l ſi ita ff.de auro & ar.le. Pe.de anc. & Abb. & mod.in ca. quia circa. de priuile.*

a *Naſcatur noua actio. de hoc adde & vide per Ang. Areti. in §. item ſi in iudi. inſtit. de exce. col. final. vbi lata ſentẽtia prima actio quæ competebat remaneret illæſa attamẽ nũquam intẽtatur, ſed actio proueniẽs ex ſententia. & vide Alex. de Im. in l. eum qui. colũ. iiij. ff. de iureiur. vbi perſententiam nõ nouatur, nec perimitur prima actio, & vide eundem in l. ſingularia. ff. ſi certum pet. vbi ſi pro actore iudicatum eſt vltra primam actionem ex ſententia, per quam non nouatur actio prima. & vide in l. ſi cauſa cognita. C. de tranſactio. Cur.*

aut verba huiuſmodi enũtiatiua proferuntur ante lit. conteſtat. & tunc nõ inducunt diſpoſitionẽ, nec probationẽ præciſam, quia proferens poteſt pœnitere: aut proferũtur poſt lit. cõteſt. & tunc probationem inducunt, donec probetur contrarium, vt hæc probantur in l. qui familiæ. ff. famil. erciſcun. cum ſimilibus.

EPITOME.

Iudex in dubio, an videatur motus virtute iurium & inſtrumentorum productorum.

IVRIBVS & inſtrumentis. †Hîc quæro de not. queſtione nunquid iudex videatur in dubio motus virtute iſtorum iurium, ad hanc ſentẽtiam proferendã? quod eſt vtile ſcire, ſi fortaſſe poſteà apparuerit ipſa inſtrumenta eſſe falſa, vel nulla, ſuper quo dic ſecundum Cyn. & alios quòd ſic. vt per eum not. in l. penult. C. ſi ex fal. inſtr. & hanc opin. ſequitur Vber. de bobio. in ſumma ſua, in ti. de exce. cuius ratio eſt, quia animus iudicis in dubio refertur ad producta, quia ſecũdum ea iudicare debet. vt in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præſi. & præſumitur quòd ſentẽtia ſit lata ex cauſa in proceſſu deducta. vt not. glo. in l. hæc enim in ſententia. in prin. ff. de ſuſpect. tu. & etiã ex cauſa quæ in actis includitur. vt no. Bar. in l. ſi quis ad exhibendum. ff. de excep. rei iudic. & ibi per gl. in l. Iulianus verum debitorem ff. de condicti. indebit.

CHRISTI nomine inuocato. Meritò præmittitur inuocatio diuini nominis, quo omnia bene geruntur ſicque cuiuſque rei principium decens ſit, & amabile Deo: vt in authentic. quomodo oportet epiſc. in princi. facit l. in nomine domini. C. de officio præfe. præto. Afri. cum ſimilibus.

BEATISSIMI Iacobi apoſtoli. Iſte glorioſus fuit, & aduocatus meus in cælis, & in terra tanquam factus peregrinus in protectorẽ aſſumpſi & abeo multiformes gratias aſſumpſi, & obtinui idẽ etiã, & vos faciatis, qa ſcribitur in euangelio. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna tabernacula, licet autem peregrinauerim per loca diuerſa animus tamen nullo loco requieuit. Sed mihi Seneca illẽ reſpondet, miraris cur peregrinationem in longam tantiſque locorum varietatibus non dimiſiſti triſtitiam grauitatemque mentis, animum dẽbes mutare non cælum, ſequitur te quocunque iueris vitium, præſumit te eadem cauſa quæ expulit, cælum non animum mutãt, qui trãs matre currunt &c.

IN HIS ſcriptis. Quia ſcriptura eſt de ſubſtantia in ſententia diffinitiua. vt l. ij. C. de ſentent. ex peric. reci. cum ſimilibus.

EPITOME.

1 *Per ſententiam, tam in reali, quàm in perſonali actione an transferatur dominium.*
2 *Ex ſentẽtia in reali actione an oriatur actio in factum?*
3 *An p ſentẽtiã inducatur aliqua obligatio, vel tollatur?*
4 *Si iudex nõ ſit plenè informatus in quæſtione iuris, vel facti, & inſtet terminus inſtantiæ, quid debeat facere?*
5 *Lapſa inſtãtia litis, an iudex poſſit abſoluere ab obſeruatione iudicij, & partem in expenſis condemnare?*

1 PRIMO QVIDEM Pronuntiamus, & declaramus. †Hîc not. quòd ſententia quæ ptofertur ſuper hac actione reali dicitur ſententia declaratoria, & idem ferè eſt in cæteris realibus. vt probatur in l. ex diuerſo. §. j. ff. de rei vend. & l. ſicuti. §. ſi quęratur. ff. ſi ſer. vendi. Hîc autem quæritur an per ſententiam latam in actione reali transferatur dominium? dic vt plenè dixi ſuprà in j. lib. in glo. ſuper ver. iure dominij. & tangitur per Bart. in l. Pompon. §. ſi iuſſit. ff. de acqui. poſſeſ. concluſiuè gl. videtur tenere quòd non. vt in l. inter officium. ff. de rei ven. & in l. excep. ff. de excep. rei iu. & l. iij. §. fi. ff. de pub. ſed Bar. tenet quòd transferatur, & hoc propter authoritatẽ rei iud. ar. in l. iij. §. item quæri poteſt. ff. de reb. eo. & in d. l. iij. in fi. ff. de publ. In perſonali verò actione lata ſententia transfert dominium ſecundum omnes. vt l. ij. in fi. ff. ſi ex noxa. cau. aga. & l. generaliter. & l. qui ex pluribus. ff. de nox. & in l. ſi res. ff. cõmu. diuid. videlicet traditione, vel rei apprehẽſione ſecuta. vt no. in l. iij. in fine. ff. de acqui. poſſeſ.

2 †Deinde quæritur, an ex hac ſententia lata in actio
a ne reali naſcatur a noua actio in factum, ſicut naſcitur quãdo lata eſt in actione perſonali. vt in l. actori. C. de iureiur. ſuper qua quæſtione reperiuntur gl. contrarię. nam gl in l. j. C. de iud. tenet quòd non qa iudex nõ agit aliquid noui inducere, ſed ſolũ qđ eſt declarare, ergo vltra eius intentionem non operabitur. ar. in l. non omnis. ff. ſi cer. peta. & l. ſi ex teſtamẽto. in fi. & l. ſi cùm argentũ. in princ. ff. de excep. rei iud. Alia gl. poſita in l. nã & poſteà. §. ſi minori. ff. de iureiur. tenet contrariũ, quàm ſequitur Bar. in l. miles. in §. iudicati. ff. de re iu. & l. ij. in fi. ff. de præ
3 to. ſti. †Vltra queritur, an per ſentẽtiã inducatur aliqua obligatio, vel tollatur? & quę & qualis, ſup quo vide qđ plenè habetur, & no. in l. Iulianus verũ debitorẽ. ff. de cõdi. inde. & ibi per Bar. & Ia. Bu. & per Cyn. in l. cùm quis. C. de iur. & facti ignorantia.

4 †Poſteà quæritur de vno ad quod ſæpè refugium habẽt timidi, & miſeri iudices. Ecce quod iudex cauſæ non eſt plenè informatus de quæſtione in iure vel facto, qd iudicare debeat, & inſtat terminus in

ſtantiæ

tiæ ipſius cauſæ,qualiter debebit ſe regere in modo pronuntiandi,vt effugiat pœnam proditam contra iudices negligentes? ſuper quo breuiter dic,quòd iudex debet ad ſe vocare notarium cauſæ,& in manibus eius iurare:& ſcribi facere ipſum iuramentum quòd ſibi non liquet de iuſtitia ipſius cauſę,nec de iure partium,& hoc facto ſententiam ferre,per quam abſoluat reum ab obſeruatione iudicij cauſa expreſſa:videlicet quòd ſibi non liquet de cauſa,reſeruando iura ſua integra vtrique parti in alio iudicio:vt hęc probantur in l.ſi de meis.in fi.ff.de arb.vt in l.ſi vni.ff.de re iudicata.& l.properandum.§.illo proculdubio.C.de iud.& determinatur per Inn.in c. j.circa fi.extrà de confirm.vti.vel inuti.& in c.cùm
5 contingat.extrà de offi.dele.† Sed quid ſi inſtantia litis ſit finita,an iudex poterit abſoluere ab obſeruatione iudicij,& partem in expenſis condemnare? Quidam dicunt quòd non.quia deſijt eſſe iudex per lapſum temporis.vt in c.de cauſis extra de offic.dele.& in l.ij.§.ſed & ſi iudex.ff.iudi.ſol.Cynus verò & alij tenent contrarium.vt per eum nota.in d.§.illo proculdubio.& in §.fi.in eadem l.C.de iudicijs.

2 Pertinere.[2] Iſtud verbum largam habet ſignificationem.vt in l.verbum pertinere.ff.de ver. ſig.reſtringitur tamẽ eius ſignificatum ad cauſam proſecutam,ſeu in libello propoſitam,argum.eius quod no.in l.hoc enim.in prin.ff.de ſuſpe.tu.& in l. ij.C.de iudicijs.

Pleno iure. De ſignificatione huius verbi,plenè dixi ſuprà in primo libello.in gloſſa ſuper verbo,eodem iure dominij,de quo habetur in textu in l.titia.ff.de annu.leg.& in c.quęrelam.extra de elec.cum ſimi.

EPITOME.

1 *Reus qualiter condemnetur in actione reali?*

2 *Si reus ſit abſolutus expreſſa cauſa,quia res eſt ſua,& lapſu temporis cadat à poſſeſſione rei, quæ ſit deuoluta ād actorem an poſsit agere contra actorem.*

3 *Reus abſolutus,quia non poſsidet,ſi poſteà poſsideat,an conueniri poſsit?*

4 *Iudex in ſua ſententia, an teneatur exprimere qualiter condemnat, vel abſoluit?*

5 *In quibus caſibus iudex teneatur exprimere cauſam ſententiæ ſuæ?*

1 Relaxandvm & reſtituendum.† Sciendum eſt quòd in hac actione condemnatur reus non dare,ſed reſtituere.vt in l.qui reſtituere.ff.de rei vend.quia dare eſt accipientis facere: vt l.vbi autẽ nõ apparet.§.qui id quod.ff.de ver.ob. vnde cùm iam ſit dominus:nõ poteſt amplius fieri dominus vt l.iij.§.ex pluribus.ff.de acquirend.poſ. & l.ſi vt certo.§.ſi duobus vehiculum.ff.commo.

2 † Sed quid dices de quæſtione ſæpius occurrente, pone quòd reus fuit abſolutus cauſa expreſſa quòd res eſt ſua,deinde lapſu temporis cadit á poſſeſsione ipſius rei,quæ ad manus reducitur ipſius actoris,quæritur an reus, agere poterit contra ipſum actorem factum poſſeſſorem rei vendicatione,vel publiciana,vel actione in factum ex d.ſententia: & ab eo rem auocare? Breuiter dic ſecundum aliquos, aut fuit lata ſententia abſolutoria cauſa expreſſa,quòd reus dominus,eſt vel ſe dominũ probauit.vt in qõne ppo ſita,& tũc ſibi cõpetit actio ex ſentẽtia,vel exceptio pro dominio,vel qua ſi ipſius rei obtinendo,iuxta no.in l. ſed ſi poſſeſſori.in prin.de iureiurãd. & l.ſi inter me.& l.ſi quis rem.cũ ibi notat.ff.de exce.rei iudi.Petr. quod patet quòd talia verba enunciatiua per modum cauſæ finalis expreſſa in ſententia inducunt diſpoſitionem, quod eſt not.pro quo videtur text.in d.l.ſi quis rem.& hanc opin.ſequitur Bald.in d.l.ſed ſi poſſeſſori.& Barto. in l.circa.ff.de prob.& l.ex hac ſcriptura.ff.de dona.Inno.autem.& Io. An.videntur tenere contrarium in c. ij.extrà de cauſa poſ.& proprie.aut fuit lata ſententia abſolutoria,quia actor de ſuo dominio non probauit, vel quia ad alium rem ipſam pertinuiſſe apparuit, & tunc ipſi reo non competit actio,ſi cadat à poſſeſsione:quia iudex hoc non gerit in mente ei ius tribuere.argum.d.l.ſed & ſi poſſeſſori.in fi.cum l.ſeq.aut fuit lata ſententia abſolutoria nulla cauſa expreſſa, & tunc nulla reo competit actio,quia videtur abſolutus in dubio,ex eo quia actor non probauit, non autem quia dominus ſit.vt habe tur in l.ſi quis ad exhiben.ff.de exce. rei iudi.& ibi no.per Bar.& in l.iulia nus.ff.de cõdi.inde.& l.duobus.§.ſi à fideiuſſore.ff.de iureiuran.vel ſaltem preſumitur abſolutus ex cauſa in proceſſu expreſſa.ar.in l.iiij.in fin.de re iud.& l.iij.C.de ſen.quæ ſine cer.quãti.Sed circa præmiſſa occurrit tale dubiũ.Reus eſt abſolutus,quia agẽs nõ probauit.poſteà vult actor de nouo litem inſtituere, & probare per inſtrumenta de nouo reperta de iure ſuo: quæritur an poſsit,vel obſtare habeat exceptio rei iudicatę:& videtur quòd poſsit agere rei iudicatę exceptione nõ obſtante,per ea quę habentur in l.iuli.de condi.inde.ſecundum primam & ſecundam,& quintam lec.ibi poſitam.In contrarium eſt veritas per l.ſub ſpecie.cum ibi not.C.de re iud.& l.imperatores.ff. de re iudi.& ita determinat Barto.in d.l.ſi quis ad exhib.ff.de exce.rei iud. nec ob.quæ habentur in d.l.iulianus. quia ibi loqtur quãdo in nouo iudicio

2 *Not.de iſto verſ. pertinere. do.de Rot. deciſi. cccxx & ij. inci. ſi cõmittatur. Abb. in c.j.ſ tiij. colũ. extra de ſeq.poſſ. & ſu. Abb. in c.cùm cõtingat. in princip. de deci.*

erat diuersus modus agendi à primò, & noua instantia tendebat ad alium finem ad quem non tendebat prima, ideo non obst. ibi exceptio rei iudicatæ. sed hic erat idem modus agendi, & ad eundem finem tendebat, ergo &c.

3 † Quid autem si reus fuit absolutus, quia possidebat, postea cœpit possidere, an poterit conueniri de nouo? Dic quòd sic, non obst. rei iudicatæ exceptione. vt in l. procur. ad exhi. in prin. ff. rem ra. hab. & ibi nota. in l. si rem. & in l. si quis. de exceptione rei iudicatæ cum simi.

4 † Vlterius quæritur, an iudex in sua sententia teneatur causam exprimere [a] quare absoluit vel condemnat? de quo tangitur per glossam & Ioann. Andre. in capitulo sicut nobis. extra de re iudicata. Dic quod regulariter iudex non tenetur de necessitate causam exprimere, imò periculum est, & fatuum illam exprimere, si potest [b] cum silentio pertransire, quia redargui posset sententia de nullitate, si causa reperiretur falsa, vel erronea, vt superius tactum est.

a *Exprimere. & de Abcõsi. & vj. An. de Butr. in capitu examinatu. extrà de in.*

5 † Fallit regula in sex casibus, in quibus de necessitate, vel vrbanitate causa est exprimenda. Primus est quando iudex in causa appellationis fert sententiam reuocatoriam primę. extra de re iudicata. capitulo cùm Bertoldus. Secundus, quando reus absoluitur ab instanria iudicij, nam debet exprimere, per quam partem steterit quòd lis finem non habuerit. vt l. properandum. in §. illo proculdubio. C. de iudi. & ibi per Cyn. de hoc. Tertius, quando reus absoluitur propter ineptam petitionem, vt extra de iudic. capitulo. examinata. Quartus, quando reus condemnatur super principali, & absoluitur ab expensis, quia causa absolutionis exprimenda est. vt in authentica. de iudic. §. oportet. coll. vj. argumen. in l. sciendum. ff. de app. reci. Quintus est, quando reus absoluitur, quia non possidet. vt extra de except. in capitulo penult. Sextus est in sententia excommunicationis. in capitulo primo de senten. excom. libro vj. & not. Spec. in tit. de sen. prola. §. qualiter. in ver. verùm & si rationes. Et adde septimum casum videlicet quando tutor, vel curator remouetur vt suspectus. vt l. hę enim causæ. in princip. ff. de suspe. tutorib.

Eloreno's centum pro fructibus. Qualiter fructus sint in petitione postulandi, & consequendi in condemnatione, plenè dixi suprà in primo lib. in gl. super versi. simul cum fructibus.

EPITOME.

1 *Absolucio ab expensis quando fiat reo condemnato, & quando non.*

2 *Exclausula adiecta in sententia saluo omni iure competenti ipsi parti &c. an in alio iudicio ius competat, & maximè tali sententia?*

1 Absolvimvs ab expensis. † Notandum est quòd hæc absolutio non est fienda regulariter quando reus succubuit in principali, imò debet condemnari in expensis. vt traditur in l. properandum. §. finautem reus. C. de iud. fallit quando subest causa iusta litigandi. vt not. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legat. ij. & plenè scripsi suprà in j. li. in glossa super ver. expen. Postremò quæritur, Ecce quòd iudex in sententia absolutoria adiecit istam clausulam, saluo omni iure competenti domi. Simo. in alio iudicio super dicta petia terræ, nunquid poterit ipse Simo. allegare in alio iudicio ius sibi competere in ipsa terra virtute huius sententiæ? videtur quòd sic. quia illa verba omni iure competenti, sunt temporis præsentis, ergo disponunt de præsenti. vt l. si à colono. ff. de verbo. obligatio. In contrarium est veritas, quia hoc verbum competenti, resoluitur in vim conditionis, vt sit sensus, id est si quod ius competit. argument eius quod nota. gloss. nota. in clemen. j. in principio. in gloss. super versiculo. dignitatibus. in fine. de præben. & est ratio quia ablatiui absoluti faciunt conditionem. vt l. euict. ff. de vsu. & l. à testatore. ff. de condit. & demonst. sicque necesse habebit ipse Simo. aliunde iure suo probare, quia sententia solum reseruat ius sibi quòd appareret ei competere aliunde. & ex alia causa, non autem declarare, vel disponere intendit quòd ius aliquod sibi competeret: quia sic implicaret contraria, nam absolutio fit, quia non constat iudici de iure alicuo ipsi Si. competenti, reseruatio autem sequitur vt ius, quod coram eo non est probatum si quod competit in alio iudicio, probare possit, non autem fit reseruatio, vt prædictum est, vt per eam ius aliquod competere confirmetur vel disponatur. & hæc sufficiant.

Forma appellatione à sententia diffinitiua.

Coram vobis domino vicario comparet & se psentat præfatus Simo. procur. nomine dicti Ioã. causa, & occasione cuiusdam assertæ sententiæ vt dicitur per vos latæ cõtra ipsum Sim. dicto nomine, & dictum Io in fauorem suprascripti An. in causa, & lite inter ipsas partes corã vobis tũc vertẽte ac causa & occasione omniũ, & singulorũ in ipsa tali, quali sentẽtia con-

contentorum,in qua quidem asserta sententia,inter cætera effectualiter,vt dicitur condemnastis dictũ Io.& eundem Simo.eius nomine ad restituendum, & dimittendum ipsi An.petiam terræ, de qua in libello,do.An.fit mentio,& vlterius in flore.cap.pro fructibus &c.prout hæc & alia in ipsa asserta sententia latius reperiuntur expressa,ad quam relatio habeat, dicens,& proponens prænominatus Simo. dicto nomine ipsam prætensam sententiam,& omnia & singula in ea contenta in illis pasibus pũctis & articulis tantum,in quibus lata sit,necesse reperiatur contra ipsum Simon.& do.Ioan.& iura sua. fuisse & esse nullam,nulliusque valoris,& momenti,& inquantum sit aliqua,quod non credit,dicit eã fuisse, & esse iniquam,& iniustam,ac iniquè & in iustè latam,& pronuntiatam,& ab ipsa asserta sententia tanquam nulla,& nullius valoris,& tanquã iniqua similiter,& iniusta,& iniquè & iniũstè lata, & pronuntiata,in his scriptis prouocat,& appellat ad do.potestatem Papiæ:& ad quemcunque iudicẽ competentem.ad quem de iure melius appellare potest,& ad quẽ præsens nullitas & appellatio melius deuoluitur, seu deuolui potest petens,& cum instantia iterum petens,semel bis,& ter.instanter, & instantissimè apostolos sibi tradi,& literas dimissorias.cum quibus se præsentare possit coram iudice competenti præsentis nullitatis,& appellationis protestans quòd per ipsum Simo dicto nomine nõ stat, nec stabit quominus ipsos apostolos recipiat, quandocũq; vobis placuerit,& superinde præfatus Simo.rogauit notarium &c.

EPITOME.

1 *Qua ratione sit inuenta appellatio?*
2 *Quot modis confirmetur sententia?*
3 *Quot modis sententia impugnetur?*
4 *Quis possit appellare,*
5 *An liceat omni tempore appellare?*
6 *Appellatio an extinguat,vel suspendat pronuntiatum?*
7 *Si sit renuntiatum appellationi per appellantem,an qui obtinuit possit prosequi appellationem?*
8 *In quibus causis liceat appellare,& in quibus non?*
9 *Ad quem debeat appellari?*
10 *Coram quo interponi debeat appellatio?*
11 *Appellatio an sit facienda viua voce,vel in scriptis?*
12 *Si pars appellet oretenus & in scriptis:an super vtraque possit procedere?*

1 CORAM VOBIS. †Aduertendum q̃ libellus appellationis debet quatuor continere. Primò personam eius qui appellat.Secundò personam eius à cuius sententia appellatur. Tertiò à qua sententia appellatur. Quartò contra quam personam appellatio interponitur:vt l.j.in fin.ff.de
1 appell.& ibi de hoc per Bar.Quæritur †qua ratione si reperta appellatio?dic qđ duplici de causa.Prima, vt defectus probationis interueniens in principali lite possit suppleri,& restaurari in appellatiõe.secũda est, ne iudicantis iniquitas vel imperitia remaneat in partis præiudicium occultata:vt hęc habẽtur in l.prima in princip.ff.de appellationib.& in l.ab eo. C.eodem & l.per hanc.C.de temporib.appellation.Si tamen à sententia quantumcunque iniqua non appelletur fit ius ea,& de iniusto fit iustum:vt l.fina.ff.de iusti.& iur.& l.j. §.in hoc interdicto .ff.de exhibend. cum similib.superius allega.in proximo præcedenti titul.& est precisè mittenda executioni:vt dicit Innoc. in cap.quoniam contra falsam.extrà
2 de probationib.in gloss.fin.†Quæritur quot modis confirmetur sententia?Respondeo multis modis. Primò per expressam partis approbationem,vt l.si expresim.ff.de appellatio.& l.ab eo.in fin.C.quomodo & quando iudex.Item si non appellatur à sententia,vel appelletur post terminum x.dierum à iure limitatum.vt d.l.ab eod.& in d.l.eos.§.j.& l.j.§. biduum.ff.quando appell.sit & in auth.hodie.C.de app.cũ simi Item si condẽnatus petat terminum ad solc uendum.vt l.ad solutionem.C.de re
3 iud.†Inde quæritur qualiter & quot modis sententia impugnetur?dic vt suprà dixi in ti.præcedẽ.quatuor modis,videlicet per appellationẽ,per in integrum restitut.per supplicationẽ & per nullitatem.
4 †Quæritur quis possit appellare?
a dic quod condemnatus,& quilibet[a] grauatus.vel in maioribus & i l.eos. C.de appellat.& in d.l.j.ff.eodem ac etiam quilibet,cuius interest sententiam non esse sic latam.vt l.sententia & l.ab executore.§.alio condemnato.ff.de appellationib.& ibi not.& in capit.cùm super extra de re iudicat. & quæ sit forma appellandi.quando tertia persona appellat pro suo inter esse.not.Innocent.in cap.cùm super.
5 †Item quæritur an omni tempore liceat appellare, tam feriato,quam nõ feriato?dic quod sic.vt in l.j.& ibi
6 no.C.de fer.†Sed an appellatio extinguat pronũtiatũ,vel suspendat; tex. videntur contrarij,nam in l.j.in fi.& ibi no.ff.ad Turpillianum.dicit quòd distinguitur,alibi dicit quod suspen-
b ditur.[b] & hæc verior, vt habetur in l.præcipimus. versi.hunc.& versi. sequen.C.de appellat.& in l.ab executio.in prin.C.quo.app.nõ rec.& in l.fin.C.de fi.instru.& optimè l.final.
7 C.si re vel accu.mort.fuerit.†Sed pone quòd is qui appellauit, renun-
c tiauit,ipsi appellatio quod facere[c]

a *Grauatus. adde an de appellatione sit fiendum instrumentum.& si de Io.And. in ca.cordi. & in capi. appellatio. de appel.in* §j.

b *Suspenditur. Adde Io.de Ana. cons.xxx* §j. *Facere potest. adde Fel.in c.ex parte.el.ij. de rescript. Francũ. & Prapositũ mediolanẽ. in capitul. interposita. §.illa denique,de app. Ab.in cons.* j.*in* j.*colu. & Alexan. in cẽsil.xxx* §j.*in iiij. colu.Curt.*

a *In quibus caſibus non licet appellare. Spe. in ti. de app. in §. in quibus doct. in cap. paſtoralis. in §. præterea de offic. deleg. in c. non ſolum. de appella. libr. 6. glo. ſumma. ij. q. 6. j. docto. in capitu. qua fronte de appellat.*

poteſt: vt l. ſi quis libellos. C. de appel latio. an ille qui obtinuerit poterit proſequi illam appellationem? diſtin gue breuiter aut reus qui ſuccubuit appellauit ſimpliciter non diſtinctis, neque determinatis capitulis in gene re, vel in ſpecie, à quibus appellauit, & tunc licebit actori proſequi ad ſuũ commodum talem appellationem: vt in l. ampliorem. & ibi per Iaco. Butr. C. de tempor. appellati. aut diſtinguit capitula à quibus appellauit ſaltem in genere, vt patet in hac forma, & tunc in ipſis tantùm capitulis, à quibus appellauit, vel ad quæ appellatio ſe refert, poterit appellationem proſequi non obſtante renuntiatione. vt notatur per Bartolum. in d. l. ampliorem. & per hoc patet quòd differt cauſa principalis ab appellatione. Nam in principalis oblato libello po teſt actor liti renuntiare reo inuito. vt l. poſtquam liti. C. de pac. & no. per doc. in auth. qui ſemel. C. quomodo & quando iu. ſed interpoſita appella tione non licet parte inuita appella tioni, vt renũtiare, vt dictum eſt, quæ autem ſit ratio cogita. Ad vnum ta men aduerte, quòd qui obtinuit ſen tentiam, poteſt petere à ſuperiore ipſam ſententiam confirmari, etiam ſi ab ea non fuerit prouocatũ, vt in c. j. & ij. extrà de cõfir. vti vel inuti. quã petitionem confirmationis puto fiẽ dam intra tempora ad appellandum

b *A ſententia lata ſuper reductione ad arbitrium boni viri non poteſt appellari. doc. in l. j. in fine. ff. de ĩdeli. do. in l. antep. ff. de verb. ſigni. docto. in capit. de cauſis de officio deleg.*

§ præfixa. vt ibi not. † Quæritur vltra in quibus litibus, vel cauſis liceat ap pellare? a Reſpondeo quòd in omni a bus generaliter, tam ciuilibus quàm criminalibus. De ciuilibus patet in l. j. & l. in maioribus. & quaſi per totum C. de app. & ff. de ap. & c. de appella tionibus. & quaſi per totum. extrà de appel. Fallit hæc regula quæ de ci uilibus traditur, in ſubiectis caſibus. Primo quando pars renuntiauit be neficio appellandi. vt l. fin. in fi. C. de tempo. ap. & l. j. §. ſi quis. ff. à qui. app. non licet. Item ſi princeps cauſam cõ miſerit appellatione remota. vt d. l. j. in fi. Item ſi fuit appellatum à ſentẽ tia interlocutoria. vt l. ij. ff. de ap. rec. & l. pen. C. quo. app. non reci. & ple nè dixi, vbi vide ſuprà in ti. ij. Itẽ fal lit in vero contumace, qui non appel lat: vt l. j C. quorum appel. non reci. & l. j. §. item cùm ex dicto. ff. quæ ſen tentiæ ſine appellat. reſcin. & ibi no. & clarius in l. contumacia. ff. de re. iudicata. Item in cauſa momentaneæ poſſeſſionis: in qua non appellatur: vr dixi ſuprà in titulo ij. probatur in l. j. C. ſi de momen. poſſeſſ. li cet poſſet in integr. reſtitutio. peti. maximè ſi fuerit ſententia lata ex falſo teſtimonio, vel inſtrumentis. vt dicit Iac. But. in l. fal. C. ſi ex fal. inſtr. Idem ſi lata eſſet contra minorem vel abſentem ex cauſa iuſta. C. ſi aduer. rem iud. l. j. cum l. ſequen. Item in execu tione à qua non appellatur, niſi modus excedatur in exequendo. vt l. ab executione. C. quo. appe. non reci. de quo plenius nota. infrà ſub titulo de execu

b tione ſententiæ. Item fallit in ſententia lata b ſub re ductione ad arbitrium boni viri, à qua nõ poteſt ap pellari. vt dicit Innoc. in c. præſenti. extrà de reſcri. quam opinionem Bar. ſecutus eſt in l. j. ff. de lega. ij. & ibi idem tenuit Bal. & per eundem Bar. in l. nemo poteſt. ff. de leg. j. licet poſteà mutato propoſito idẽ Bal. in l. j. C. ne li. tertio prouo. tenuerit quòd poſsit appellari nec tamen aliquid boni. alleg. pro eo ta men facit regula l. & in maioribus. C de ap. & quod no. per gl. in c. ſuper his. extrà de accuſ. in gloſſ. quæ incipit hoc generale. de quo vide plenè quod ſcripſi infrà ſub titulo de forma libelli, quo agitur ad pœ nam ſecundum formam compromiſſi. Item fallit in debitore fiſci condemnato. vt in l. abſtinendum. & l. fi. C. quo. appel. non reci. Item fallit cùm agitur de teſtamento aperiendo vel vt hæres in poſſeſſio nem mittatur vt l quiſquis. C. quo. ap. non reci. & l. fi. ff. de appel. reci. De criminalibus patet in l. litiga toribus. C. de appel. & l. non tãtùm. ff. de appel. & l. ad dictos. C. de epiſc. audi. Fallit hæc regula in infrà ſcriptis caſibus ſcilicet in homicida, venefico, adulte ro, incantatore ſeu magno, & in publico violatore. vt traditur in l. ij. C. quo. ap. nõ reci. Item fallit in of ficiali delinquẽte in officio ab eius ſuperiore condẽ nato. vt in l. nulli. C quor. app. nõ recip. † Inde quæ

6 ritur ad quẽ debeat appellari? vbi diſtingue, aut ap pellatur à ſententia lata per delegatum, aut appella tur ab ea quæ lata eſt per ordinariũ. Primo caſu ita diſtingue, aut erat ſubdelegatus ad totã cauſam ab alio delegato in caſu cõceſſo, & tũc appellatur ad or dinariũ, non autẽ ad ipſum delegatũ: vt habetur & no. per Bar. in l. j. ff quis & a quo ap. aut erat ſimplex delegatus & tunc aut erat delegatus ad totam cau ſam, & tunc appellatur ad ipſum ordinariũ delegã tem, vt dictum eſt. Idem ſi erat delegatus ad certam partem, & tulit per ſe ſententiam, ſi autem alij ſub delegauit tũc aut ſubdelegauit cauſam in totum, & appellabitur ad ordinarium, vt dictum eſt, aut re ſeruauit in ſe ſententiam, & medium vel principiũ ſubdelegauit, & tunc appellatur ad delegantem vt hæc probãtur in c. ſuper. in §. porro extra de offici. delegat. & in d. l. j. Sicque patet ex prædictis, quòd ſi ſubdelegatus ferat ſententiam diffinitiuam ſuper tota cauſa quòd appellandum eſt ad ordinarium, ſi verò ferat ſententiam interlocutoriam ſuper parte aliqua ipſius cauſæ, & tunc appellandum eſt ad delegãtem patet etiam quòd quantum ad appel lationem interponendam à diffinitiua ſententia non differt delegatus à ſubdelegato, quia vtroque caſu ad ordinarium appellatũ verũm conſultè agẽ

do

do,dic in appellatione ſemper te appellare ad iudicem competentẽ,vt habetur,& no.in l.qui romæ,§. Scia.ff.de verb.oblig.† Quintò quæritur corã quo
10 interponi debeat appellatio?dic coram illo qui ſententiam tulit.vt d.l.j.quis & à quo app.& ſi plures pronuntiauerunt,debet corã ſingulis communiter, vel ſeparatim appellatio interponi.vt in cle.j.de app. Et ſi fortè iudicum non habetur copia, quia vel fugerunt,vel latitant, vt plerunq; faciunt meticuloſi iudices,aut alterius eorum non poteſt copia haberi, tunc ſufficit adire iudicem ſuperiorem ad quem deuoluitur de iure appellatio infra tempus limitatum ad appellandum,& libellum appellationis porrigere.ij.q.vj.c.biduũ.§.ſi quis ipſius.ad quod facit quod habetur in l.j.& ij.C.de his qui per me.iudi.non ap. Sunt tamẽ aliqui qui practicant hoc modo,vadunt enim ad domum ſolitæ habitationis ipſius iudicis,ſi erat,delegatus vel ad ſolitũ tribunal,ſi erat ordinarius,& ibi proteſtãtur de abſentia iudicis,& per notarium faciunt ſcribi eorum appellationem,& deinde vadunt cum ipſa appellatione ad iudicem ſuperiorem, & proſequuntur cauſam coram eo, tamen talis practica non iuuatur iure,niſi quo ad oſtendendum de diligentia ipſius partis. & abſentia iudicis. ar.l.ſi quis appellandum.C.de app.& l.vt perfectius. C.de ann.exce.& in d.§.ſi quis d.l.j.C.quando appel. ſit.vnde cõſilium eſt ꝙ reiteretur appellatio coram ipſo iudice ſuperiore ad quod etiam facit quod notat Bar.in l.non ſolùm.§.morte.ff.de oper.no.nunt. ver.circa tertium. Et ſi fortaſſe,nec ſuperioris iudicis poſsit haberi copia,tunc debet appellans coram honeſtis perſonis de ſua appellatione proteſtari, & ſic excuſabitur.vt habetur.in c.fin.extra de appel.& nota.per gloſſ.in clement.j.extra de appellatio.cum ſimi.ibi notatis.

11 † Amplius etiam eſt notandum quòd etiam viua voce,ſi pars præſens ſit ſententię ab ea poſſet appellare,dummodo incontinenti appellet.vt in l.ij.ff.de appel.vbi autem ex interuallo appellatio interponitur,tunc requiritur appellatio in ſcriptis,& quod infra decẽ dies interponatur iure nouo.vt in authẽ. hodie.C.de appel.licet olim deberet interponi infra biduũ.vt l.j.§.biduũ.ff.quando app.ſit.& in l.eos.§. ne temerè.C.de appel.Iſtud autẽ tẽpus appellandi nõ currit,niſi à tempore ſcientiæ non autem à tẽpore ſententiæ.vt probatur in d.l.j.§.ſi.quando appel. ſit.& in d.§.biduum.& l.ab eo.C.quomodo & quando iudex.& pro tanto quomodo condemnatus non fuit preſens ſententiæ,ſolent prudentes ſibi notificare,ſentẽtiam debito modo:videlicet in forma publica.vt in cle.cauſam.extra de ele.& no.per Bart.in d.§.morte.vt per hoc currat ſibi tempus appellãdi.
12 † Quid autẽ ſi pars appellauit oretenus,es in ſcriptis,an poterit ſuper vtraque procedere? vide quod infrà dicam.in gloſſa,ſuper verbo,in his ſcriptis.

EPITOME.

1 *Semper exprimi debet qualitas grauaminis à quo appellatio interponitur.*
2 *Verbum aſſertum quid importet.*

OCCASIONE cuiuſdam ſen-
1 tentiæ aſſertæ.† Meritò fit mẽtio de ſententia, à qua appellatur,quia ſemper exprimi debet qualitas grauaminis à quo appellatio interponitur.vt dictum eſt ſuprà.& habetur in d.l.j.§.j.ff.de appel.in qua appellatione quæ interponitur à diffinitiua ſententia non eſt neceſſe cauſas exprimere,ſed in interlocutoria, ſecus eſt,vt ſupra dictũ eſt.& habet.in l.Scio.ff.de appel.& in c.cordi.& in c.vt debitus.extra de app.de qua forma appellãdi traditur.in c.poſt appellationem.in fi.ij.q.vj.

2 † Sed quæritur quare dicatur aſſertæ ſententiæ? Sol.dicunt quidam ꝙ ideo ne videatur ſimpliciter loquẽdo ſententiam approbare, quam nititur impugnare.ſed ego credo nihil referre quo ſermone quis loquatur, nam perſequentia verba declaratur qualis fuerit intentio circa præcedentia.vt in l.ſi ſeruus plurium,in fin.ff.de leg. j.& l.hæredes palã.§.ſed ſi notam.ff. de teſta.vnde cum in ſequentibus dicat ipſam ſententiam nullã,& iniquã patet manifeſtè quòd per præcedentia verba nõ eſt propoſiti ipſam confirmare tanquã aliquam.& mens proferentis potius quã verba attenti debet maximè in iudicijs,vt l.ſi quis intentione ambigua.ff.de iudic.& in l. Labeo.ff.de ſup.leg. facit quod alibi dicitur de teſtamẽto,quod licet de ſe nullum ſit,tamen appellatur teſtamẽtum. Vnde rectè dicimus quod iſtud teſtamentum eſt nullum.Inſtit.quib. mod.teſta.infir.§.j.& ff.de iniuſ.rup. teſt.l.j.licet impropriè, & abuſiuè appelletur teſtamentum.vt dicit text. in l.ſecunda §.primo.ff. quemadmodum teſta.aper.

a IN ILLIS paſsibus[a] pũctis. Hæc practica ſumitur ex capi.Raynaldus. extrà de teſt.& quod not.per gloſ.in c.ſi.de app.lib.vj.nam tot ſunt ſentẽtiæ quot ſunt eius capitula. ar.in l. etiam.& ibi not.ff.de mino.ſicut tot ſtipulationes,quot ſunt ſummæ, vel res.vt l.ſcire debemus.in princi. ff.de verbo.obli.Ideóque poteſt condemnatus, vel priuatus ab vno capitulo appellare, & in alio conſentire, vt in d.c.Raynaldus.nec talis appellatio ſic diuiſim interpoſita proderit aduerſa-

a *In illis paſsibus. De huiuſmodi clauſula,& de per Panor.in c.cũ Io.here.de ſi.inſtru.& ibi dicta ꝙ ipſum,intelligẽt per Phil.de peru.in c.duobus de app. & præpoſ. medio.in c. interpoſita. §.ille denique.e.ti.col. iiij.circa ſi. Fran.Cur.*

riò, quò ad capitula non connexa. sed in connexis ei proderit, vt illam prosequi possit, vt suprà dixi, & ꝓbatur in d.l.etiã.in §.ex causa.ff.de mi.cum simi.ibi no.& tãgitur per Bar.& Bu. in l.amplioré.C.de appel.& in l.appellanti.ff.de ap. Prodesset etiã plenius aduersario ipsa appellatio si fuisset simpliciter,& absolutè interposita, adeò quòd nõ posset appellans renũtiare appellationi in prẽiudiciũ sui aduersarij.vt habetur & no.in d.l.ampliorem.& l.omnẽ honorem.co.ti.& ibi nota.per Cyn.in l.per hanc.C.de tempo.appellatio.& suprà tetigi.

EPITOME.

1 *Quærela nullitatis quot modis proponatur?*
2 *Simpliciter appellans,nec aliquid exprimens de nullitate an in processu causæ possit dicere ipsam nullam:*
a *Iu.officio. intellige si 3 deliquit circa officium 4 alias secus per ea quæ scripsit Ro. 5 sing. suis fol.xiiij.* *Quot modis possit de nullitate disputari?*
An iure actionis,vel officio iudicis petatur sententia principaliter pronuntiari nulla?
Officium iudicis quanto tempore duret.
6 *Per appellationem an iure actionis vel officio iudicis petatur sententia iniqua pronuntiari?*
7 *De nullitate sententiæ,coram quo iudice agatur?*
8 *Iudex nullitatis sententiæ an possit cognoscere de causa principali cognito quod sententia sit nulla?*
9 *Iudex nullitatis an pronuntiabit super eisdem actis de causa principali.*

1 FVISSE ET esse nullam. † Potest condemnatus de nullitate querelam proponere dupliciter: vel in modum agendi vt hic,vel in modum excipiendi. vt in l.iiij.in §. condemnatum.& in l.si cum nulla. ff.de re iudi.& hoc ad partẽ pertinet & allegare,non ad eius aduocatum, cum exceptio nullitatis sit peremptoria.vt ibi. & per hoc apud acta per partẽ proponẽda.vt in ca.quoniã.cõ-
2 tra falsam.extra de prob.† Quot autẽ modis possit dici nulla,plenè dictũ est suprà in ti.prẽcedẽti.Sed quid dices si simpliciter apppellauit,nec de nullitate quicquã expressit,an in processu causæ poterit dicere ipsam nullã? videtur quod nõ.quia appellando prẽsupponit sententiã esse aliquã.ar. in l.iij.§.falsus.ff.rem ra.ha.distingue tamen sic,aut sententia est nulla ex defectu formę,vel solennitatis debitæ,tũc appellãdo simpliciter non videtur illam approbare tacitè,quia nec expressè illam cõfirmare potest tanquam sententiam.vt habetur in l.si expressim.ff.de ap.vnde poterit dici nulla in processu causæ.aut est nulla ex defectu consensus ipsius partis,quæ non fuit in iudicio,& tunc simpliciter appellando videtur ipsam confirmare,tanquã ritè & solenniter latam,sed non tãquam æquè,& iustè latã. vt in d.§.falsus.sitque postea nullam dicere poterit. de quo latius tetigit Inno.in c.cùm contingat.extra de offi.dele.idemq; dic in integr.resti.aduersus sententiam petita.nã poterit iudex super nullitate
3 cognoscere.vt no.per eundem Inn.† Vlterius reuoco in dubium,vt plenius cognoscatur quod suprà tactũ est,videlicet quot modis possit de nullitate disputari? Dic duobus modis principaliter,vno modo in vim excipiendi:& agẽdò quæri potest dupliciter, vno modo incidenter,vt in hac forma,in qua secũdũ cõmunẽ opi.dicimus quòd nullitas venit incidenter ad appellationẽ.not.per gl.& doct.in l.j.C.quando prouo.nõ est necess.licet idẽ Ia.Bu.tenuerit contrarium.alio modo q̃ritur principaliter,videlicet quando nullitas sola allegatur petendo sententiã pronũtiari nullã:vt no.per gl.in l.j.ff.quæ sentẽ.sine app. rescin. Excipiẽdo verò de nullitate quæritur quãdo executio sententiæ postulatur,& per partem cõtra quã est lata fore nullã allegatur.vt in d.l.si cũ nulla.ff.de re iudi.in l.j.in prin.ff.quæ sen.sine app.rescin.& in l.si prætor.in §.marcellus.ff.de iudi.& ple
4 nius dicetur infra.in ti.de executione sententię.† Circa tamẽ prędicta dubiũ occurrit,an iure actionis vel officio iudicis petatur sententia principaliter pronuntiari nulla? dic breuiter quòd solùm iudicis offi
a cio,[a] cũ nõ sit materia habilis ad producẽdũ in hoc actionẽ.vt notatur per Inn.in c.si extrà. de offi.iud. & in c.G.perpetuus.extra de fi.inst.idẽ etiã sequitur Bar.in l.quidã in suo.ff.de cõd.inst.& plenius in d.l. si expressim.ff.de app.ad quod facit l.si pater tuus.
5 C.quando prouo.non est necess.† Et not.quòd hoc officium iudicis durat tanto tempore,quanto actio personalis. s.xxx.annis.vt l.omnes.& l.sicut. C.de præscri.xxx.anno.& Insti.de perpe.& temp.act.in
6 prin.† Sed quid dices in appellatiõe,an iure actionis, vel officio iudicis petatur pronũtiari sentẽtia iniqua vel iniusta? super quo Bar.in d.l.j.in prin.ff.de app. dicit quòd appellatio non est actio,nec officiũ iudicis,sed ius quoddã ex his separatũ,per tex.in d.l.j. dũ dicit quod appellatio est ius &c.vnde virtute huius propositi iudex ex suo officio mouetur ad seruiẽdum huic iuri,& sic erit officium mercenarium.
7 vt l.iiij.C.depositi. † Deinde quæritur coram quo iudice agendũ est de huiusmodi nullitate sentẽtiæ? breuiter sic dicendũ est,aut quæritur de ea incidenter,& tũc corã illo iudice ventilabitur,coram quo pendet causa,siue sit principalis,siue appellationis, siue executionis. Si verò de nullitate principaliter sit agendum,vel quærendum,tunc erit in electione ipsius agentis,vel causam proponere coram iudice superiore eius qui pronuntiauit, vel coram illo iudice

dice qui pronuntiauit, ſi eſt ordinarius. vt probatur in l. iij. C. de accu. & ibi per Iacob. Butr. & in l. carmelia pia. ff. de iure pa. & ibi per Barto. & in l. ſi expreſsim ſuprà alle. & per Cy & Iacob. de Are. in l.
2 ſi vt proponis. C. quomodo & quando iudex. † Sed nunquid iudex cauſæ nullitatis dictæ ſententiæ poterit de cauſa principali cognoſcere, cognito quòd ſententia ſit nulla? dicit Bar. in d. l. ſi expreſsim. & ſic, quia ſecundum eum ſicut cauſa appellationis deuoluit ad ſuperiorem cauſam nullitatis, vt dictũ eſt, ſic cauſa nullitatis deuoluit cauſam, iniquitatis, qđ etiã ſequitur Inno. in c. cũ contingat. extrà de off. deleg. quod multũ no. Non ergo gaudeãt cauilloſi aduocati, & procuratores qui frequenter conãtur per talẽ nullitatis effectum totum ſubuertere cauſæ proceſſum magnis ſumptibus, & laboribus obtentũ & cauſam reducere ad priſtinum ſtatum, vt habeant nouum ſalarium, quorum malitijs per hanc viã eſt ſuccurſum, quia poſito quòd iudex videat ſententiã nullam, non tamẽ differre debet, neque abſtinere reum condemnare, ſi viderit condemnandum, & ipſum
9 abſoluere, ſi viderit abſoluendum. † Supereſt autem diſcutere an ſuper eiſdem actis pronuntiabit de cauſa principali, vel repeti faciat nouũ proceſſum ſuper ea? Circa quod ſic diſtingue, aut cauſa nullitatis reſpicit vniformiter acta, & ſententiam, vt pura ſi litigatum eſt cum minore indefenſo, vel corã iudice incompetẽti, & tunc quia omnia ſunt nulla, repetẽtur acta de nouo, & ſuper ipſis pronuntiabitur. vt l. cùm & vos minores. C. ſi aduer. rẽ iu. & l. cõtra pupillũ. ff. de re iu. aut cauſa nullitatis reſpicit ſolam ſententiam. & nõ acta vt quia ſententia fuit lata die feriata, vel parte non citata, & ſimi. & tũc cognoſcit ex actis prioribus ſic intelligatur glo. in l. ſi expreſsim. ff. de appel. & in l. ſi vt proponis. C. quomodo & quando iud. & ibi per Cyn aut cauſa nullitatis reſpicit partem actorum tantum, ac ſententiam. verbi gratia ſi proceſſum fuit contra eum tam in eius vita quam poſt eius mortem, & tunc acta in vita firma manebunt, & remittentur alia quæ ſunt poſt mortem. ſecundum Bartolum. vt per eum not. in l. cùm quærebatur. ff. de re iudica.

EPITOME.

1 *Cauſa nullitatis in cauſa appellationis, an ſit principalis.*

2 *Appellatione deſerta, an dicatur nullitas ſublata, ita quòd intentari non poſſit.*

3 *Quando dicitur dico ſententiam nullam, & ſi quæ eſt appello: an procedat eius libellus.*

4 *Iudex appel. ſi pronũtiet malè appellatum & nihil exprimat de nullitate an videatur ſuper nullitate pronuntiaſſe.*

5 *Obtinens ſententiam poteſt petere eam per ſuperiorem confirmari.*

6 *Quis debeat probare in cauſa appellationis, an appellans bene appellatum an appellatus bene iudicatum.*

7 *Appellans ſi non potuit habere ſentẽtiam in forma publica an excuſ:tur à productione inſtrumẽti ipſum ſententia in forma publica.*

1 ET INQVANTVM ſit aliqua. † Not. per hæc verba quòd cauſa iniquitatis ſententiæ proponitur cõditionaliter, videlicet ſi ſnia ſit aliqua, Vnde dubitari cõſueuit, an iſto caſu ipſa cauſa nullitatis ſit principalis ad appellationẽ. vel ecõtrà appellatio ſit principalis ad nullitatem. ſuper quo dubio contrariæ ſunt opi. nam Ia. Bu. in l. j. C. quãdo prou. non eſt neceſ. tenuit quòd cauſa nullitatis ſit cauſa principalis. gl. verò ibidem, quã cõmuniter ſequuntur Cy. & alij tenet q̃ veniat incidenter ad appellationem, cuius rei diſputatio non eſt ſine effectu.

2 † Ideóque queritur ſi appellatio eſt deſerta, vel per ſtatutũ, vel aliter ſubmota, an conſequenter, & nullitas dicatur ſublata, nec poſsit intẽtari. Super quo ſic breuiter cõſidera, quãdoq; cauſa propter quã remota eſt appellatio, reſpicit pariformiter tã appellationem, quam nullitatẽ. v. g. datur ex forma ſtatuti tẽpus quatuor dierũ ad appellandũ, & nullã dicendũ ſentẽtiã. Certè remota appellatione per fluxum tẽporis remota, eſt etiã & ipſa nullitas. Aliquando cauſa non eſt pariformis circa vtrunque, vt patet de iure cõi quo appellatur infra x. dies vt not. in auth. hodie. C. de appel. & nulla dicitur infra xxx. anno. vt no. Bar. in l. quidã in ſuo. ff. de cond. inſti. & Inſti. de perp. & tẽp actio. in prin. & in l. licet. C. de iur. deli. & tũc aut nullitas venit incidenter ad appellationẽ. & tunc ſublata appellatione tollitur nullitas. ar. in l. cũ principalis. ff. de reg. iu. cũ ſi. ibi not. aut ecõtra nullitas venit principaliter, & appellatio acceſſoriè, vel vtrũ q̃ deducitur principaliter, vt in hac p̃ſenti forma, & tunc ſublata appellatione firma remanet cauſa nullitatis vt habetur, & no. in d. l. ſi expreſsim. ff. de ap. per Bar. qa ex ſeparatis nõ infertur, vt l. Papinianus exuli. ff. de mino. †
3 Inſuper apud ſcholaſticos dubitatur an talis libellus proceãt, dico ſentẽtiam nullã, & ſi eſt aliqua appello. Et quidã voluerũt dicere q̃ nõ, quia nullitas, & appellatio ſunt cõtraria. ergo &c. vt in l. j. C. de fur. & l. cõtra maiores. C. de inof. teſt. In cõtrariũ determinat Dy. & Bar. & alij cõmuniter, vt plenè diſputauit idẽ Bar. in d. l. ſi expreſsim. cuius potiſsima ratio eſt, quia non purè, ſed cõditionaliter proponũtur, ſicq; ſecundũ tẽpus non reperiũtur cõtraria: cũ vnũ proponatur in defectum alterius. ar. in c. cõſtitutus. extra de in integr. re. & l. qui de inofficioſo. quod ibi no. ff. de inof. teſt. & eius quod no. per gl. & Cy. in l. ſi quidẽ. C. de exceptio. & in l. non abs re. C. vnde vi. & l. ſi quis in ſuo. C. de inof. te. & Spe. in ti. de accu. ſeu pet. §. ſequitur. ver. ſed nũquid. & hãc partem ſequitur Inn. in c. cũ dilecto extra de ap. & Cy in d. l. j. C. quando prouo.
4 non eſt neceſ. † Item quæro, pone q̃ interpoſita appellatione in forma de qua ſuprà, iudex pronũtiauit malè appellatum: de nullitate verò nihil expreſsit: an videatur ſuper nullitate pronuntiaſſe. & quædã gl. in d. l. ſi expreſsim. tenet qđ nõ. vnde de nullitate poterit adhuc agitari, quia ſententia nulla non videtur in dubio firmari, imo ſecundũ aliquos nõ poteſt ar. l. eum qui. C. de inoff. teſt. & l. in iure noſtro. ff. de

teſtamenta. tutel. Alia gloſſ. in dicta l j. diſtinguit aliter & ibi nota. Tu autem ſequendo Bartol. pro concordia ſic diſtingue: aut ipſa ſententia eſt ipſo iure nulla propter errorē expreſſum in ea, & tunc iudex appellationis taliter pronūtiando, nō videtur eā confirmare, imò quòd fortius eſt non poſſet expreſsè, nec tacitè, ideoque de ipſis nullitate agi potest quandocunque quia idē error eſſet in vtraque. vt l. j. in princ. ff. quæ ſentent. ſine appell. reſcin. & hoc modo procedit gl. quę eſt in d. l. ſi expreſsim. aut ſententia erat nulla ex alia cauſa, & tunc conſiderandū eſt, qua forma iudex appellationis pronūtiat: nā ſiquidem pronuntiat ſimpliciter male appellatum: in queſtione preſupponitur, & tūc aut in forma appellationis, vel in proceſſu cauſæ fuit facta mentio nullitatis, vt hîc: & tunc videtur in totum ſententiam confirmare, quia videtur ſententia in dubio referri ad contenta in ipſa appellatione & proceſſu. argument. in l. ij. C. ſi ex fal. inſtrumen. & l. fina. C. de fid. inſtr. aut in forma appellationis, & in proceſſu cauſæ non fuit facta mentio nullitatis, & tūc prima ſententia ſi nulla eſt, non confirmatur, quia verba hoc non exprimunt, nec patiuntur, & cùm ſententia ſit ſtricti iuris, debent eius verba potius reſtringi quā ampliari. argu. in l. j. C. ſi plu. vna ſententia fuer. condem. & l. ſi à te. ff. de exce. rei iudic. aut vltra procedit in ſententia dicendo bene iudicatum, vt fit communiter in ſententijs confirmatorijs in quibus conſueuit dici bene iudicatum, & malè appellatum, vel econtrà, malè iudicatum, & bene appellatum, & tūc videtur in totum ipſam ſententiam confirmare, ſic quòd vlterius agi non poterit de nullitate, & ſic intelligitur gl. in d. l. j. propter illa verba bene iudicatum, quæ referri poſſunt & vtrunque caſum, tam
5 nullitatis, quam iniquitatis. †Amplius quæritur, an is qui obtinuit ſententiam poſsit petere eam per ſuperiorem confirmari? dic breuiter quòd ſic arg. in c. j. cum ſeq. extrà de confirm. vti. vel inuti. facit l. final. C. quando prouo. non eſt neceſſ. & in authent. de his qui ingre. ad appell. §. volumus. & l. fina. C. vt li. pen. licet ſi reperit ſententiam nullam poſsit declarare nullam eſſe. vt tenet Bart. in d. l. ſi expreſsim.

6 †Proinde ſ quæritur quis debeat probare in cauſa appellationis, an appellans bene appellatum, an appellatus bene iudicatum: de qua quæſtione tangitur per Cynum in l. j. C. ſi aduerſus cred. & in l. hi qui ad ciuilia. C. de appellationi. & per Bartolum in l. j. ff. ſi tuto. vel curat. appella. & per gloſſ. & alios in cap. in præſentia. extrà de renuntia. & per Innocent. in cap. bonæ memoriæ maguntinæ. extrà de elect. per Iacob. de Beluiſ. in authentic. de his qui ingre. ad appella. & per gloſſ. in capi. olim. extrà de exception. & in c. ex parte. extra de teſtib. Pro concluſione omnium ſic diſtingue, aut fuit appellatum ab interlocutoria, aut à diffinitiua ſententia. Primo caſu tenetur appellans probare ſe ex iuſtis cauſis appellaſſe, quæ exprimendæ ſunt in appellatione, vt dictum eſt ſuprà titul. ſecundo. In meritis autem negotij principalis appellatus probare debet quòd iudex iuſtè pronuntiauit. vt not. in dicto capit. olim. Secundo caſu principali conſidera quòd quædam ſunt acta concernentia proceſſum, quædam concernentia merita negotij principalis.

Primo caſu aut vnus ſolus proſequitur cauſam appellationis, & tunc ſiue ſit appellans, ſiue appellatus tenetur acta, & formalia proceſſus producere, & probare, ipſius proceſſum ſimul cum ipſa ſententia à qua appellatio eſt interpoſita. aliter faciliter iudex ignoraret quid & qualiter confirmari, vel infirmari deberet. argument. l. præcipimus. C. de appellati. cætera verò acta, quæ merita negotij concernunt, non habet neceſſe, producere. Si verò ambo proſequuntur ipſam cauſam, tunc appellans debet producere ſententiam & acta cauſæ, quæ proceſſum concernunt, cætera verò acta concernentia merita cauſæ debet producere appellatus, ſicut facere habuit in principali cauſa. & ſic loquitur gloſſ. in dicta l. hi qui ad ciuilia. licet aliqui quoad hunc caſum contradicant, per regulam qua dicitur præſumendum eſſe pro ſententia, vt traditur in ca. in præſentia. extra de renun. per quod videtur fundata intentio appellantis, ſi contrarium non probetur, ſed huic reſpondetur, quod illa regula procedit quando ſententia tranſiuit in rem iudicatam ſecus autem cum eſſet ſuſpenſa per appellationem: vt not. Innocenti in d. capit. bonæ & Ioan. Andre. in dict. capi. in præſentia. Quæ autem dicta ſunt, procedunt quando appellantis intentio non eſt fundata de iure communi, aliàs autem ſi eſſet de iure communi fundata appellans teneretur omnia probare in cauſa appellationis ſecundum Iaco. Butriga. vt per eum nota in d. l. hi qui
7 ad ciuilia. † Sed circa prædicta dubitatur, ecce quòd appellans volens euitare expēſas habens à notario ſententiam in forma publica, vel fortaſſe non habens copiam notarij, quia ſe abſentauit, facit poſitiones aduerſario: quo modo talis iudex tulit talem ſententiam inter ipſas partes in tali anno, menſe, & die, & quòd de ea fuit rogatum inſtrumentum per talem notarium & ſimilia, nunquid excuſatur appellans à productione inſtrumenti in publica forma ipſius ſententiæ? dicit Innocent. quòd ſic. in capi. G. perpetuus. extra de fide inſtrumento. tali ratione quia ea quæ ſunt probabilia, ſunt ponibilia. vt not. in capi. ij. de confeſſ. libr. vj. & dixi in forma poſitionum, aut ergo confitebitur aduerſarius ſententiam latam, & tunc eius confeſsio habetur proveritate, & ipſe pro iudicato. vt l. proinde. ff. ad leg. Aqui. & l. j. C. de confeſſ. aut tacebit, nec reſpondebit, & habetur pro confeſſo. vt dicto capit. ij. & l. de ætate §. qui tacuit. ff. de interrogat. actio. aut negabit latam ſententiam, & tunc iudex pronuntiabit bene appellatum, ſeu ſuperfluè appellatum, & imponet aduerſario ſuper ipſa ſententia perpetuum ſilentium, imò plus, cogetur aduerſarius renuntiare ipſi ſententiæ & dabitur talis confeſsio in publica forma ipſi appellanti, vt ex eo perpetuò valeat ſe tueri. vt C. de li be. cau. in l. iubemus. & ij. q. j. can. multi. &c.

ET AB IPSA ſententia tanquam nulla. Iſta verba ex forma differunt à ſtylo communi, ſed multum ſunt notanda per ea quæ dixi ſuprà

ſuprà.nam ſi prouocatur reſpectu nullitatis venit nullitas principaliter, ſicut appellatio iniquitatis,& per hoc ſequitur quòd vno ſublato nõ tollitur aliud. Ideóque deciditur illud dubium,quod aliquando oritur in ſtatutis communis Papiæ, quibus cauetur, quòd non poſsit appellari,vel quòd appellatio finiatur infra viginti dies.nam ſi ipſa appellatio reperiatur nulla,vel ex curſu temporis deſerta,remanebit cauſa nullitatis modo quo ſuprà propoſita,valida, & firma,& ſuper ea iudex poterit cognoſcere ,& pronuntiare,vt ſuperius tactum eſt &c.

EPITOME.

1 *In appellatione ex interuallo interpoſita à diffinitiua neceſſaria eſt ſcriptura.*

2 *Reus appellans viua voce, & in ſcriptis an poſsit proſequi vtranque?*

1 IN HIS ſcriptis. †Meritò ſic dicitur,quia in appellatione ex interuallo interpoſita à ſententia diffinitiua,neceſſaria eſt ſcriptura,ſecus ſi interponeretur incontinenti quia tunc ſufficit viua voce appellata. vt habetur,& notatur in l.j in fine cum l.ſequent.ff.de appellation. Et aduerte quòd non eſt neceſſe legere ſcripturam appellationis ipſi iudici, ſed ſufficit,quòd oſtendatur ſibi dicendo,prout hîc inſcribitur,vt eſt text.in c.appellatio.de appel.li.vj.

2 †Sed pone quòd reus appellauit dupliciter.ſ.viua voce,& in ſcriptis diuerſis diebus,an poterit proſequi vtranque appellationem,& ſi proſequitur,an & cui alteri renuntiaſſe videatur? ſuper qua queſtione Bartol.in l.cum procurator §.ſi dominus.ff.de noui oper. nuntiatio. diſtinguit,aut vtraque appellatio fuit interpoſita à ſententia interlocutoria,aut à ſententia diffinitiua. Primo caſu procedendum ſolùm erit ſuper appellatione interpoſita in ſcriptis tanquam valida & ſolenni : circunſcripta appellatione viua voce interpoſita ,quæ nulla fuit.vt in capitu. cordi. extra de appellationib.libr.vj.Ideóque proſecutio huius appellationis viua voce ,induceret tacitam renuntiationem alterius inſcriptis interpoſitæ. Secundo autem caſu principali dic quòd per ſecundam appellationem nihil agitur ſecundum Bartolum ſicque fienda eſt proſecutio primæ appellationis.per textum dict. §.ſi dominus.in fine & per rationem quia prima appellatio conſummauit ſuum effectum,quia extinguere habuit pronuntiatum.vt l.j.ff.ad Turpillia.vnde ſecunda non reperit quid agat amplius.& per hoc creditur fruſtratoria ſed ſalua eius pace Innocent.dicit quòd ſi vtraque appellatio eſt interpoſita debito tempore,quòd ſit in electione appellantis proſequi quam velit.vt not. per eum in capi.cum dilecti.extra de appellationib. Ioan.Andre.in nouel.in capit.bonæ.extra de appellation.ſequitur hanc opinionem & idem tenet Bal. in l.appellatione.C.de appellationibus .& in capit. ſancimus.in tit.quo temp.mil.& Alb.in l.pacta nouiſsima. C. de pactis.& in d.l.ad ſolutionem.C.de re iudicata.

EPITOME.

1 *Non omnis iudex eſt cõpetens appellationis.*

2 *Ad imperatorem an appelletur omiſſo medio?*

1 ET AD quemcunque iudicẽ cõpe.† Hoc ideò dicitur,quia non omnis iudex eſt cõpetens appellationis,ſed de iure ciuili ordine debito interponenda eſt appellatio,ſcilicet de minori ad maiorẽ iudicem, non autem ad parem vel minorem. ſi tamen per errorem appellauerit ad ſuperiorem,dum ad minorem appellare deberet,error ei nõ nocebit, ſecus autem eſt contrà,vt habetur in l. j.§.ſi quis appellatione.ff.de ap.licet de iure canonico etiã ex certa ſcientia poſsit quis quocunque omiſſo medio ad papam appellare.vt in c.ſi duobus. extra de appel.& ij.q.vj.can ſi merro poliranus. Quod ideò prouiderũt vt quæſtiones in curiã traherẽt,& eorũ auaritiam ſatiarent.quod tamen nũquam facient, quia clericorum animus & appetitus eſt enixus prę cæteris in pecunijs cumulandis cõtra honeſtatẽ communem,& fidẽ Deo promiſſam,nõ attendẽtes nec ſtudentes bonis moribus,nec ſcripturis tã diuinis quam moralibus,& potiſsimè illi documẽto Senece ſic dicentis:Multis paraſſe diuitias non finis miſeriarum ſed mutatio,nõ eſt enim in rebus vitium,ſed in ipſo animo. Et alibi idem inquit.quẽadmodũ nihil differt vtrũ ægrum corpus in ligneo aut in aureo lecto colloces,quocũque illud trãſtuleris,malũ ſuum ſecũ trãsfert:Sic nihil differt vtrũ æger animus in diuitijs,vel in pauperrate ponatur malũ ſuũ illũ ſequitur &c.† Deinde autem ciuilis Imperator q plenus eſt oĩ virtute & liberalitate,contrariũ ſtatuit vt ad eũ omiſſo medio appellari non poſsit vt habetur in l.Imperatores. ff.de ap.obſeruabitur ergo ius ciuile in foro ciuili.vt not.in c.ſi duobus de appellatio. ſed vt errari non poſsit fiet appellatio in forma iſta de qua hîc:& ſufficeret ſi dicatur appello ad iudicẽ cõpetentẽ,nullo ſpecialiter nominato.vt traditur in l.qui romæ.§. ſeia.ff.de ver.obl.& ibi per Bar.& in l.j.§.ſi verò miles.in fin.C.de fal.mo.

2 APOSTOLOS. Iſti apoſtoli [a] ſunt quędam literæ dimiſſoriæ quas iudex

a *Iſti apoſtoli.Iſte terminus xxx. dierũ ad apoſtolos accipiẽdos ar ctat iudicẽ ad dãdũ literas dimiſſorias vel refutatorias ita Gul gl. q̃ incipit etiã ipſum iudicẽ arctare. in cle. quãuis extra de app.ex qua ĩfert ibi In. quòd iudex etiã nõ req ſitus teneturipſos tradere infra xxx.dies nõ tamẽ tenetur in ſindicatu niſi fuerit requiſitus. Cũ ergo malitioſe tradere diſtulit,aut negligenter proceſſus factus per eũ poſtea eſt ipſo iure nullus.c.ab eo. de ap.li.vj. facit regula indultũ. de reg. iur. lib. vj.quia beneficium datũ à iure nõ debet alicui auferri indulgetur enim à iure appellanti, & iudex arctetur intra xxx.dies dare apoſtolos ſecundũ gl. in d.clemẽ.*

quamuis. & probat text. iunct. glo. ſin d.ca. ab eo. & ita expreſſè tenent Dyn. & Io.And. in d.regula indultũ di- 1 *cẽtes qđ & hẽs* 2 *terminus* 3 *datur à iure ſiue homi* 4 *nis miniſte* 5 *rio, & in ca ſu noſtro qđ* 1 *iudex & ulterius non poteſt nec augere nec abbreuiare.*

2 *Committere. & ide Bartol. poſt glo. in l.j.ff. nil no. app.* 2 *pen. & generaliter coram conſultore nõ producũtur inſtrumenta nec teſtes nec petitur dilatio. & ide Bart. & Bald. in l. cum à nobis C. de di. & qualiter cõſultori ſit fiẽda commiſſio per Bal.* 3 *in capi. primo. ad finẽ de appellations. extra de lite conteſta.*

à quo appellatur tradit appellanti de ferendas iudici ad quẽ eſt appellatum & in quibus continetur qualiter talis pſona ab eius ſentẽtia appellauit &c. vt l.latius dicetur infrà ſub forma apoſtolorũ. & habetur ĩ l.j.ff. de lib. dimiſ.

EPITOME.

Apoſtoli cur ſæpius petantur?
Quis ſit effectus appellationis?
Quid faciendum ſi iudex à quo non obſtante appellatione proceſſit?
Attentata quot modis reuocentur?
Commiſſa cauſa conſulenda ſi iudex procedat quid agendum?

PETENS ſemel bis. Et ter.† Iſti apoſtoli debent ſæpius peti per interualla dierũ. vt probatur in d. l.j. & not. gl. in c. ab eo de app. li.vj. qđ fortaſſe ideò fuit inductum, quia iudices diuerſis negocijs occupati nõ poſſunt omnia retinere in memoria. & facit. ij.q vj.c. poſt appellationẽ. in fi. de conſue. tamẽ hodie approbatur in cle. ij. de ap. & ſufficit quod eodẽ contextu & eodẽ tempore ſic petatur.

†Quæritur de effectu huius appellationis, ad quod reſpondetur quod effectus eſt duplex. Primus quia extinguitur vel ſuſpenditur pronũtiatũ vt ſuprà dictũ eſt. Secundus quia pendente appellatione ligatæ ſunt manus iudici, nec vltra poteſt quicquam agere ſine detulerit appellationi ſiue non. vt l. ſciendum. ff. de appellati. rec. l.j.ff. nil no. appel. penden. & l. iudex. ff. de re iudica. & in l. ſi cuius. ff. de appel. reci. & l.iij. C. de appellatio. vbi autem appellatio eſſet interpoſita ab interlocutoria tunc diſtinguitur an detulerit iudex appellationi vel non, vt ſuprà dixi in titu. ij. & habetur in l. in tra vtile. ff. de min. & in c. non ſolùm de app. li.vj. vt no. Bar. in d.l. ſi cuius.

†Sed quid ſi iudex ipſe non obſtãte appellatiõe de facto in cauſa proceſſit? Dic & ſuperior ad quem eſt appellatũ omnia attẽtata reuocabit. vt in d.c. non ſolùm. & in l. chyrographis. ff. de adminiſtra. tutorum. §. j.

4 †Sed quãdo reuocabit diſtingui conſueuit: aut iſta fuerũt attentata poſt inhibitionem ſibi expreſsè factam per ſuperiorem ad quem appellatum eſt, & tunc ſtatim ipſe ſuperior alio nõ expectato illa reuocabit. aut ſunt attentata ante eius inhibitionem, & tunc demum lata ſententia & ſecuta victoria, illa reuocabit. vt not. in d.c. non ſolùm, & per Innocent. in cap. dilectus extra de exce. & per Bar. in d.l.j. nil no. ap. pen. † Quid autem dices ſi iudex cauſam commiſit alteri conſulendã, prout ſæpe fit, & ante conſilium datum procedat ad aliqua in ipſa cauſa, an valeãt talia actitata ad quod breuiter ſi dicã, aut ille cõſultor fuit aſſumptus ex iuris neceſsitate, quia lex municipalis dictat quòd ad partis requiſitionẽ iudex teneatur cauſam
2 cõmittere[re] conſulendam, vt eſt in pluribus ciuitatibus, & tunc acta valẽt mero iure, ſed ope. appellationis reuocabũtur. ar. in l.j. C. de rela. iuncto d.c. nõ ſolũ. ſed ſecundũ Bar. vt per eũ no. in l.j. §. ſi plures. ff. de exercito. Tu autem dic quòd acta mero iure nõ valent tanquã geſta per eũ, qui manus habet ligatas ſtatim petito conſilio. vt no. Archi. in c. cùm plures. de offi. leg. li.vj aut fuit aſſumptus ex ſola partium voluntate, vel ipſius iudicis tantùm & tunc valent acta per eum, quia non eſt iudex aſtrictus ſequi illius cõſilium: ergo nõ tenetur iudex illud expectare. vt not. per Dy. in d.l. Titium & meuium. in princ. ff. de admini. tutor. & per Barto. in d. §. ſi plures.

PROTESTANS Et quod per ipſum Simonem. Aduerte quod talis proteſtatio vires non habet niſi compareat in termino ſibi præfixo ad ipſos apoſtolos recipiendos, vt dicetur in titu. proximo.

Forma reſponſionis iudicis à quo appellatur.

SVPRASCRIPTVS dominus Vicarius viſa, & audita ſupraſcripta appellatione & nullitate coram eo interpoſita per ſupraſcriptum Simo. d. nomine à quo ſententia per ipſum dominũ Vicarium lata ex parte vna, & Ioã. de olea. ex parte alia, prout in d. appellatione exprimitur, ſtatuit, & aſsignauit d. Symo. ibidem præſenti, audienti, & intelligenti terminũ ad diẽ primam menſis Septẽbris ad accipiẽdũ apoſtolos. quos ſibi dare voluerit: & literas reſponſiuas, & viſus alia facere & audire quæ ipſe dominus Vicarius duxerit ordinãda & faciẽda.

SVPRASCRIPTVS dominus vicarius. Iſta reſpouſio eſt ponenda per notarium, apud ipſam appellationem in ipſius fine.

EPITOME.

1 *Ad officium iudicis pertinet certum terminum præſigere appellanti ad recipiendos apoſtolos.*
2 *Quot ſint tempora cauſæ appellationis.*
3 *Appellans differens proſequi appellationem & ſque ad vltimum menſe primi anni, & petens de cauſa cognoſci, an habeat biennium.*
4 *Appellans ſi non comparet in termino aſſignato ad accipiendus apoſtolos, an excuſetur.*
5 *Comparens in termino ad petendos apoſtolos quos iudex dare recuſet, an excuſetur.*

1 STATVIT & aſsignauit † Ad officium quidem iudicis à quo appellatur pertinet terminũ præfigere certum ipſi appellãti ad apoſtolos recipiẽdos. vt in c. ab eo. de ap. li.vj. & in l. iudicibus. C. de ap. & quò ad hoc durat adhuc eius poteſtas lata ſentẽtia,

vt in

2 vt in l.iudex.& l.paulus.ff.de re iu.† Sed vt circa hoc amplius instruaris,sciēdū est,quod quoddā est tēpus appellationis interponēdę,& hoc est hodie x. dierū.vt in auth.hodie.C.de ap.Quoddam est tempus petendi apostolos,quod datur parti ad eos excipiendū,& iudici ad eos tradendum,& hoc est dierū xxx.vt in l.iudicibus.præalle.& in d.c.ab eo.potest tamē iudex hunc terminum abbreuiare.ar.in l.ij.& quod ibi no.ff.de re iu.& sic seruat generalis cōsuetudo.quoddā est tempus quod datur parti ad se prę sentandum coram iudice ad quē,& hoc est arbitrarium,& sic est bonū in hoc habere iudicem gratiosum.vt in l.præses.C.de ap.& in c.personas.cū seq. & in c.abbate.extrà de ap.Quoddā est tēpus quod datur parti ad iter arripiēdū causa prę sentādi apostolos:& hoc similiter est arbitrariū.vt in c.cū causa extrà de re iud.c.cū sit Romana.& in c.peruenit.extrà de app.Quoddā est tēpus à lege præfixū ad prosequēdū & fundandū ipsam appellationē,& istud est annus,vel ex causa biēniū.vt in auth.ei qui appellat. C.de tēp.app.& in d.c.cū sit Romana.qđ quidē tēpus nō potest per iudicē abbreuiari.vt in d.c.cū sit Romana.aliquādo tamē ipso iure nō currit hoc tēpus,sed stat in suspēso,puta quādo partes faciūt cō-
a promissum pędēre[a] appellatione,vt in auth.si tamē in medio.C.de tēp.app.vel si lis pēdet in cōsistorio principis.vt in auth.si lis.& in auth.itē si appellatio-
3 ne.C.eo.ti.† Sed quid si appellans distulit prosequi appellationē vsque ad vltimum mensem primi anni.& petat de causa sua cognosci,an habebit biennīū.Inno.& Io.an.in c.ex ratione.de ap.dicūt quòd
b sic,[b] nec poterit sibi imputari quominus lis finē accipiat.vt in d.auth.itē si appellatione.quam opi.sequitur Bar.in d.l.j.& ff.de libell.dimis.& ibi per eū.
4 †Deinde quęritur.si ille Sy.non compareat in termino ad accipiēdū apostolos assignatos,an excusetur?breuiter distingue,aut fuit in culpa & negligētia.& tūc appellatio sua est deserta,quasi nō veniēdo videatur tacitè appellationi renuntiare.vt l.præses.& l.quoniā nonnulli.C.de ap.& in c.sæpè.& c. personas.& in c.ad aures.extrà de ap.& d.c.ab eo.& in hoc est magna pœna contumaciæ,vt quis in totū iure suo priuetur,simile est in eo qui nō iurat de calumnia,vt l.ij.§.sed si actor.C.de iura.calū.& in c.fi. extra eod.ti.& idē in eo qui nō respōdet positionibus.in c.ij.de cōfes.li.vj.& in l.de ætate.§.qui tacuit. ff.de interro.act.Et idem in certis alijs casibus dispensis in corpore iuris,quos enumerare lōgū esset potius quàm subtile.aut nō fuit in culpa veniendi, sed vel casu fortuitò,vel alia iusta causa impeditus venire nō potuit,& tūc excusatur.vt in d.l.præses.
5 & in d.c.ab eo.cū si.ibi not.† Quid ergo si cōparuit in termino,sed iudex apostolos tradere recusauit? dic quod aut nō tradidit,quia nō potuit & vterq; excusatur,aut qa noluit,& tūc ipse Sy.excusatur,sed iudex cōdēnatur.vt in l.quoniam iudices.C.de app. quo casu debet appellans statim adire superiorē ad quē appellauit & ei appellationē & quærelā producere.vt l.fi appellationem.C.de ap.veruntamen Ia. Bu.in d.l.quoniā.sic distinguit in hoc,Aliquādo iu-
c dex à quo non vult audire[c] appellantem super eius appellatione,vt plerūque faciunt malevoli,qui se abscondunt,& tunc debet appellans corā superiore,vel vicinis protestari infra tēpus x.dierū, quod datur ad appellandum.vt in l.ij. C de his qui per me.iud.aliquādo iudex simpliciter denegat dare apostolos, & tunc sufficit protestari infra xxx.dies, qui dantur ad dandū ipsos apostolos.vt in d.l.iudicibus.Et quia superius dixi de meticulosis & malitiosis iudicibus,Attende quid dixit pater eloquentiæ Tullius,profectò nō est iustus iudex,qui mortem,qui exilium,qui egestatem timet.

a Pendēte.in hoc vide qđ not. Soluit Anch.cōsil. cclxxx.vj.

b Sic.Dic vt per Ang.cō sil.viij.per Oldra.consi.lx.

c Audire.sed quid si tacet,nec respondet,an videatur denegare, vel confiteri,vide per Anch.consi. cxx.

Forma apostolorum.

SPECTABILIS & generose domine miles, nouerit vestra nobilitas,ꝙ in causa & quæstionē corā me diutius agitata inter Sy.ꝑcu nomine ex
e pte vna,& An.ex pte alia,tuli sniam diffinitiuā in fauorē d.An.à qua quidem sentētia p̄fatus Sy.in scriptis ad vestrā audientiā appellauit cui appellationi quātū de iure fuerit deferēdū, detuli,& eā admisi,hasq; literas ī locū apostolorū sibi tradidi vestrę reuerentię p̄sentādas infra x.ꝓximè subsequentes. Datum papiæ die vlti.Augusti.anno curso.1412.

1 Quot sunt præeminentiæ iuris.

1 SPECTABILIS & generosæ &c.†Aduerte ꝙ quatuor sunt in iure præeminētes tituli dignitatū,videlicet super illustris,& hic titulus congruit soli principi.Secūdus illustris.Tertius spectabilis.Quartus clarissimus.& hi conueniunt cōstitutis in magnis officijs,vel honoribus: vt no.per glo.in l.præcipimus.C.de app.de hac autem forma apostolorū habetur ij.q.vj.c.post appellationē. in fi.& per Spe.tit.de appel.

EPITOME.

1 Non defertur appellationi simpliciter.
2 Ex quibus rationibus iudex defert appellationi.
3 In apostolis an sit per iudicem causa inferenda?
4 Iudex tenetur appellanti pari facere vniuersa acta causæ.

1 DETVLI & eā admisi. † Vides hic, ꝙ nō simpliciter defertur appellationi,sed cōditionaliter quouis tamen modo deferat nil refert,quia functus est officio suo.vt in l.iudex.ff.de re iudica.

2 † Sciendum tamen est quod aliquādo iudex defert appellationi ob reuerē-

a *Inserenda. Not. quod debet inseri causa quando iudex non recipit app. vide Bart. in l. chyrographi. ff. de admi. tut. in fi. no. quod appellatione deserta si appellans corã iudice appellationis infra terminum sibi statutum se non præsentauerit. & l. præses. C. de app. adde quia, & supra dictũ fuit, iudex potest statuere tempus, infra quod se præsentet corã iudice ad quem aliàs appellatio deserta. Pone q̃ præfixerit iudex terminum duorũ mensiũ ad præsentandum coram sede apostolica. & alios ad faciendũ fidem de præsentatione, an per lapsum vltimi termini sit deserta appellatio Bal. q̃ non. in l. præses. C. de app. sed an pro illo secundo termino aliquis resultet effectus. Fede. de se. consil. xxij. dicit singulariter q̃ regulæ præfixio habet effectũ, q̃ elapso termino poterit iudex à quo statim ſniam mãdare executioni etiam*

tiam superioris. vt traditur. in cap. vt debitus. de app. Aliquando defert ex necessitate iuris. vt in l. iudicibus. C. de ap. Aliquando defert ex vrbanitate sua. vt in l. intra vtile. ff. de minor.

† Sed an in apostolis sit per iudicem causa inserenda, [a] distingue, aut simpliciter defert appellationi, & tunc causa est inserenda, vt hęc probantur in l. j. ff. de libel. dimi. & l. sciendum. ff. de app. reci. † Et not. q̃ tenetur iudex appellanti dari facere vniuersa acta causæ. vt l. à proconsulibus. & in l. nec causas. C. de app.

EPITOME.

1 *Tempus præsentandi apostolos qualiter detur.*
2 *Non præsentans se infra terminũ iudici danti apostolos, quam pœnam incurrat.*
3 *Præsentas in termino apostolos & prosequens causam coram iudice incompetenti per lapsum biennij, an possit postea prosequi coram iudice competenti.*
4 *Vnde est quod præfigitur tempus à iudice à quo causa appellationis.*

1 INFRA DECEM dies. † Istud tempus dari & moderari consueuit secundum distantiam locorũ, & personarum qualitatem ad arbitrium iudicis. vt l. præses. C. de app. & in capitu. personas. extra de app. facit lex continuus. §. cùm ita. ff. de verb. ob. † Quid autem si infra terminum se non præsentauerit? dic quòd appellatio reputabitur pro deserta, nisi iusta causa eum excuset, vt suprà dictum est ti. proximo. & probatur in d. l. præses. & c. personas. † Sed pone quòd præsentatis apostolis prosecutus est suam appellationem coram eo, qui repertus est iudex incõpetẽs, & coram eo tempus anni, vel biennij instantiæ appellationis transiuit, an poterit de nouo prosequi appellationẽ coram iudice competente. dicũt quidã quod nõ, per tex. in l. si pater. C. ne de statu defunc. & l. accusaturus. ff. de adul. & l. si falso. ff. quod cum fal. tuto. † Diceret aliquis, si lata sententia iudex functus est suo officio: quomodo potest talẽ terminũ assignare? ad quod sic respondetur, quòd licet officium eius sit finitum quo ad cognitionẽ causæ, nõ tamẽ quo ad alia quæ respiciunt appellationis prosecutionẽ ne res iudicata semper stet in suspẽso. arg. i. c. abbate. extrà de app.

Forma libelli appellationis.

CORAM vobis Spectabili ac egregio milite Manfredo de beccaria de plebe dicit, significat, & exponit Sy. procu. & procuratorio nomine Ioan. de olea. contra & aduersus An. & quacunq; aliam personã pro eo, vel eius nomine in iudicio legitimè cõparentem. quod versa, & agitata olim q. inter ipsum Sy. d. nomine ex parte vna & d. An. ex parte altera coram do. causa, & occasione cuiusdã petię terrę, cui cohęret &c. idem do. B. per eius assertã diffinitiuam sententiam cõdemnauit dictũ Sy. dicto nomine ad dimittendũ, & relaxandũ dicto An. prædictã petiã, & ad dandũ & soluẽdum eidem nomine & occasione fructuũ perceptorũ flore. c. prout plenius & latius, & sic, vel aliter in dicta asserta sentẽtia cõtineri reperitur ad quam relatio habeatur, quã quidẽ assertam sententiã, & omnia & singula in ea cõtẽta ipse Sy. dicto nomine dixit & proposuit, ac etiã nũc dicit & proponit fuisse, & esse nullã nulliusque valoris, & momẽti in illis passibus, punctis, & articulis tantũ, in quibus lata sit, vel esse reperiatur cõtra ipsum Sy. dicto nomine, & eius iura, & inquãtũ esset aliqua, seu esse reperiatur dixit, & proposuit, ac iteratò dicit, & proponit ipsam fuisse & esse iniquã. & iniustã, ac inique, & iniustè latã, & pronũciatã in passibus, pũctis, & arti. de quibus suprà & ab ipsa tãquã nulla, & iniquè appellauit ad spectabilitatẽ vestrã & ad quẽcunque iudicẽ competẽtẽ, prout & sicut in dictis nullitate, & appellatione interpositis latius exprimitur &c. Quare cùm prędicta vera sint, petit & requirit idẽ Sy. dicto nomine à vobis. Manfredo ante dicto quatenus per vestrã diffini. sentẽtiã pronuncietis, sententietis, & declaretis dictã assertam sentẽtiã in passibus & capitulis cõtra eũ faciẽtibus, de quibus supra fuisse, & esse nullã nulliusq; valoris, & momẽti, & inquãtũ sit, vel esse reperiatur aliqua fuisse, & esse iniq̃, & iniustã in partibus, & capitulis antedictis & ab ea tanquam iniqua, & iniusta fuisse, & esse bene appellatũ, & malè iudicatum. Et prędicta petit, & requirit per vos fieri, & executioni mãdari omni via, iure, causa, & forma, seu modo quibus melius fieri possunt. Deducens in præsenti iudicio &c. Non astringens se &c. Saluo iure &c.

EPITOME.

1 *Libellus in causa appellationis, an sit necessarius.*
2 *In causa appellationis, an sit necessaria litis contesta.*

1 CORAM vobis. † Dubitari cõsueuit apud plurimos an de necessitate, hic talis libellus sit offe-

pendẽte appellatione, adeo & non possit executã irritare & hoc fuit mirabile dictum d. An. in c. ex insinua. de appel. Dictum est notæ. à nomine plus dictũ sc. scriben. literis aureis secundum Ludo. Roma. s. o singu. clxij.

offerẽdus corã iudice appellationis,an ſufficiat corã eo porrigere ſimpliciter appellationem ? videtur quòd libellus iſte ſit neceſſarius,quia ſententia fundari debet ſuper libello.l.vt fundus.ff.commu.diui. quam ſentẽtiam ſequitur Spe.in ti.de ap.in §.dicendum reſtat.alij dicunt,quòd ſufficit præſentare appellationem.vt in auth.de his qui ingre.ad ap.in §. volumus.quorum opi.ſequitur Inn.in c.cùm contingat.extrà de off.dele.& Bart.in l.j.in fi.ff.de ap. licet ſecũdum eum opi.Spe.per conſuetudinem ſit approbata,ideoque minimè eſt mutanda.vt in l.mi-
2 nimè.ff.de legi. † Quæritur an in cauſa appellationis ſit neceſſaria litis conteſtatio? gl.videtur dicere quòd non.in l.fin.§.illud.C.de temp.ap.In contrarium facit text.in l.j.C.ne li.in vna eademque cauſa tertiò prou. Tu autem pro concordia ſic diſtingue, aut vtraque pars eſt præſens,& tũc debet lis cõteſtari:aut altera eſt abſens,& tunc nõ.& ſic intelligantur prædicta.pro quo facit q̃ habetur in c.per tuas.extrà de appel.

IN ILLIS paſsibus.Quid autem operentur iſta verba dixi.ſuprà circa formam appellationis.& no. per Bald.in l.ampliorem.C.de appella.& in l.appellanti. ff.de appel.

EPITOME.

1 *Iniquitas primæ ſententiæ poteſt detegi tam factis quam agendis.*

2 *In appellatione an admittantur teſtes ſuper eiſdem capitulis?*

1 INIQVAM & iniuſtam.† Circa hoc quæritur,an hęc iniquitas poſsit detegi tam ex prioribus agitatis quam ex nouiter agitãdis ? dic quòd ſic,licet aliud ſit in appellatione ab interlocutoria, quia in hac appellatione à diffinitiua locum habet regula,non probatũ probabo.vt in l.eos.C.de app. & in l.per hanc.C.de tem.app.quæ regula ceſſat in interlocutoria,vt in cle.appellanti.extrà de app.& not.per Bart.in l.eius qui.ff.de appel.recip.vel non.
2 Vlterius quęritur an in hac appellatione admittãtur teſtes ſuper eiſdem articulis ? dic q̃ non de iure canonico.vt in cle.teſtibus.de teſti.ſed de iure ciuili ſic.vt no.per Cy.& alios in d.l.per hanc.

QVARE cum prædicta.Hæc eſt libelli concluſio ad quam ſemper attende,vt aliàs dixi &c.

ET INQVANTVM ſit aliqua.Mirum eſt de iſta practica. nam ſi iudex appellationis videat ſententiam nullã,poteſt ſuper iniquitate eius pronuntiare,etiã ſi nullitas ſola eſt propoſita:vt dictũ eſt ſuprà circa formam appellationis,ergo ſequitur q̃ ſuper cauſa iniquitatis proponitur, contra l.fi.§. in refutatorijs.C.de app. Sed poteſt reſponderi,& practica dupliciter ſuſtineri.Primo,quia iudex nullitatis tantũ,licet poſsit de iniqtate cognoſcere, nõ tamen neceſſe habet, ſed in caſu noſtro cõpellitur de iniquitate ſententię expreſsè pronũtiare,vt neceſsitas imponatur ipſi iudici de ipſa pronuntiare. arg.in l.de quare.ff.de iudi.Secũdò poteſt dici quòd hoc ponitur ad abundantem cautelam.vt in l.teſtamenta.C.de teſta.

BENE APPELLATVM, & malè iudicatum.Sufficit quo ad iudicem appellationis vti hac forma in eius ſententia,cùm vult impugnare priorem ſententiam.vt no.in præalle.l.eos.veruntamẽ tenetur cauſam exprimere,quare priorem ſententiam redarguit de iniquitate,vt ſuprà dixi circa formam ſententiæ diffinitiuæ.in gloſſ.ſuper verbo relaxandum.& no.in c.ſicut nobis.extrà de re iudi. Si autem confirmaret priorẽ ſententiam tunc diceret econtra bene iudicatum,& malè appellatũ,nec eſſet neceſſe cauſam exprimere.

DEDVCENDO. Hæc clauſula cum ſequentibus debet extendi, prout ſuprà nota.in forma primi libelli.

Forma ſententiæ in cauſa appellationis.

NOS Manfredus de beccaria de plebe, miles & commiſſarius cauſæ nullitatis & appellationis interpoſitæ per Sy.procu.nomine.Io.à quadam ſententia contra eum lata per d.But.vicarium in & ſuper lite,cauſa,& quęſtione inter ipſum Sy.dicto nomine tunc vertẽte ex parte vna,& An.ex parte alia. Viſa prius per nos dicta appellatione cuius tenor talis eſt,viſo etiam libello appellatorio coram nobis producto continente ſub ſequen.viſa denique dicta ſententia, & cæteris actis, & agitatis iuribus, & inſtrumẽtis, & allegationibus iuris diligenter inſpectis, ſuper quibus omnibus habita deliberatione matura,Chriſti,eiusq; Virginis glorioſæ beatiq; Iaco.de Galitia nominibus inuocatis?dicimus pronũtiamus,declaramus,& ſententiamus prout inferius particulariter annotatur.Et primò quidem dicimus & pronũtiamus bene & iuſtè fuiſſe,& eſſe à dicta ſententia appellatum & prouocatum per d.Sy.dicto nomine & malè,ac iniuſtè fore.& eſſe iudicatum per præfatum domi.vicarium cauſis, & rationibus maximè infraſcriptis. Item abſoluimus dictum An.ab expẽ. litis præſentis propter iuſtam cauſam litigandi.

NOS Manfredus.Communis ſtylus ſe habet, quòd quilibet iuſdicens in proferenda ſententia vtitur in propria perſona plurali numero.attamen ſic loqui poſſet in ſingulari,nec vitiaretur ſententia,vt habetur in capit.penulti.de re iudica. libr.vj.

VISA PRIVS per nos dicta appellatione. Laudabile eſt de his.& ſimilibus mentionem facere,& qualis ſit huius effectus plene dictum eſt ſuprà circa formam ſentẽtiæ diffinitiuæ.in verb.viſo etiam.& ſeq.

BENE & iuſtè fuiſſe appellatum.Hæc eſt ſufficiens forma pronuntiandi in cauſa appellationis, vt proximè dictũ eſt. Eodem modo pronuntiandũ eſſet ecõtra ſi appareret,quòd iuſtè fuiſſet iudicatũ.

EPITOME.

Exprimenda ſunt cauſa quare fiat reuocatio prioris ſententiæ.
Lata ſecunda ſententia confirmatoria primæ, qua illarū executioni mādetur.
Sententia confirmatoria primæ per quem iudicem mandetur executioni.
Iudex appellationis ſi velit in aliquibus partibus ſententiam reprobare, in alijs approbare, qualiter faciet.
Iudex reperiens ſententiam, qualiter pronuntiabit.
Quoties liceat appellare.
Quoties licet ſupplicare principi.
Lata ſententia condemnatoria in qua iudex voluit infra certum tempus ſub pœna aliquid dari, ſi pēdēte appellatiōe non dederit nūquid in currat pœnā, & hoc in caſu quādo cōdēnatus appellauit.
Quid iuris ſit retento priori quando obtinens appellat.

a *Agendum. 1 Vide Ludo. Ro. conſilio 2 ccclxiij.*

b *Pronuntia 3 tū. Adde & t per Ludou. 4 Roma. cōſi. cclxxxj. ſed an deſerta 5 app. iudex poßit dicere 6 male. Vel 7 bene pronū 8 tiatum per Ancha cōſi. ccclxij.*

c *Dies Vide 9 per phili. in c. paſtoralis & ibi per Alex. de ap 1 pellationib.*

d *Ecōtra. dicit Lud. ro. quod ille q̄ appellauit à ſententia pendēte ap pellatiōe nō poteſt illum a allegare in ſuum fauorem conſili. eccxlij.*

CAVSIS & rationibus maximè j. ſcrip. † Merito ſunt cauſæ exprimendæ quare fiat reuocatio prioris ſententiæ, quia per hoc cōſulitur honori, & famæ ipſius pnūtiantis, aut prioris iudicis, vt eſt text. in c. cùm Bertoldus. de re iudi. & not. per gloſſ. & alios in c. ſicut nobis. extra eod. titu. Queri autem conſueuit poſtquam lata eſt ſecunda ſententia confirmatoria primæ, ex qua erit agendum [a], vel cuius petēda erit executio? ſuper quo doctor. & glo. ſic diſtinguūt, aut prima ſententia fuit expreſsè confirmata per ſecundam, & tunc ſecūda eſt executioni mittenda aut fuit tacitè cōfirmata, puta per lapſum inſtātię, vel propter aliā ſolēnitatē omiſſam, & tunc prima erit executioni mittenda, & ex ea agetur. vt plenè no. in l. furti. §. j. ff. de his qui no
3 tan. infa. & in præalle. l. eos. † Sed per quē iudicem erit ſententia executioni mittenda? dic quod aut ſententia ſecunda fuit expreſsè confirmatoria primę, & tunc ſecunda mittetur executioni per iudicem appellationis, ſi eſt ordinarius ille qui pronuntiauit. vt in l. præcipimus. §. in his. ibi exequentibus iudica. C. de ap. aut fuit cō firmatoria primæ ſententiæ tacitè modo quo ſuprà. & tunc primus iudex ipſam primam ſententia executioni mandabit. vt in auth. ei qui. C. de temp. ap. Et hanc diſtin. ſequitur Cy. in d. l. eos. & in auth. ſi quis litigātiū. circa fi. C. de epiſ. aud. & no. per Bart. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff.
4 de pact. † Sed quid ſi iudex appellationis velit in aliquibus partibus ſententiam confirmare. & in alijs reprobare qualiter formabit ſuam ſententiam? dic quod ſeparabit ſingula capitula, dicendo ſuper tali capitulo ſententiæ dicimus bene
b iudicatum, & ſuper tali malè pronuntiatum [b] &c. & erunt tunc tot ſententiæ quot fuerunt eius capitula vt in l. etiam. ff. de minorib. & quod not. per Bartol. in d. l. amplioré. & in c. raynaldus extra de teſt. vnū autem & idem capitulum ſibi connexum non poſſet pro parte approbare & reprobare, quia ſententia eſt reſindiuidua. vt in l. in hoc iudicio. ff. fami. er.
5 † Quid autem ſi iudex reperiat ſententiam eſſe nullam, quæ erit forma pronuntiādi? dic ſecundū glo. & doc. vt not. in d. l. eos. quòd pronuntiabit ſententiam eſſe nullam, & ſuperuacuè appellatum. vt probatur in d. l. quædam mulier. ff. fami. ercif. & l. ſi. ff. de iure patr. & in l. nominationes. C. de ap. facit l. j. C. qui pro ſua iuriſ. Vlterius quæritur de effectu appellationis, vt ſuprà in forma libelli appellatiōis.
6 † Poſteà quæritur quoties liceat partibus appellare? dic breuiter quòd his, tertiò autem nemini licet vt. C. ne lic. in ỹna eademque cauſa ter. prouoca. l. prima. † Sed ſupplicare principi licitum eſt quin quies, & decies. vt C. de precib. impera. offeren. per totum. & in authen. quæ ſupplicatio ibi, ſignata. Eſt tamen alia differentia inter ſupplicationem & appellationem, quia pendente appellatione retardatur executio ſententiæ. vt l. prima nil no. ap. pen. cū ſimi. ſed pendente ſupplicatione executio non differtur. vt in d. auth. quæ ſupplicatio. Sunt etiam aliæ differentiæ inter appellationem & ſupplicationem de quibus not. per Cyn. & Iaco. But. in d. auth. & per gl. in c. ex literis. extra de in inte. reſt. & p. Arch. j. q.
8 vj. capit. anterioris. † Amplius quæritur ecce quod iudex primus condemnauit hunc Sy. ad aliquid dā-
c dum infra certos dies [c] ſub certa pœna, qui appellatione per eum à ſententia interpoſita, ea pendente ſoluere recuſat, poſtquàm per iudicem appellatiōis prior ſentētia cōfirmata fuit, quæritur an in pœnā inciderit non ſoluendo in termino? videtur quòd ſic, per regulam traditam in l. celſus. ff. de arb. & in l. ad diem. ff. de ver. oblig. & l. magnam. C. de contrahen. & commit. ſtipu. & in l. debitoribus. ff. de re iu. cum ſi in contrarium eſt veritas, quia appellatione pendente ſuſpenditur, vel extinguitur effectus ſententiæ, vt ff. nil no. appellat. pen. l. pro hoc facit text. in cap. præterea requiſiſti. extra de ap. & quod no. in l. furti. in princ. ff. de his qui not. infa. & in l. ſciendum. §. pe. ff. qui ſatiſda. cog. & l. ſi quis exhæredato. §. hi autem. ff. de iniuſ. rup. & irri. teſta. cum multis ſimi. ſuper quo vide glo. in c. paſtoralis.
9 extra de ap. ſuper verbo, executione. † Quid autem
d econtra [d] ſi aduerſarius Sy. appellauit à dicta ſententia, & tempus ſoluendi fluxerit: an in pœnam ceciderit, ſi iudex appellationis priorem ſententiam confirmauerit. dic quòd non fortiori ratione quàm in proxima. q. quia facto & culpa ſui aduerſarij appellantis non potuit conditionem ſentētiæ adimplere, ergo excuſatus eſt. arg. in l. iure ciuili. & in l. in teſtamento. & ibi not. ff. de condi. & demon.

requi

requiritur ergo ꝙ tempus ſoluendi labatur poſt ſententiam in appellatione latã: vt in d.c.prætereà.nec ob.ꝙ effectus ſententię confirmatorię retrotrahitur ad tẽpus primę ſententię, vt in d.l.furti.in princ. quia reſpondetur ꝙ illud locum habet quo ad rem principalem de qua queſtio mota eſt, ſed quo ad moram contrahendam inſpicitur ſolùm tempus quo fuit lata in appellatione à ſententia.

ITEM abſoluimus. Iſta abſolutio ab expeñ. fit ex rationabili cauſa quia ipſe. An iuſtam habuit cauſam ſe defendendi in cauſa appellationis, cum obtinuerit victoriam pro ſe in cauſa principali, de quibus expenſis plenè vide quę ſcripta ſunt ſupra in primo libello, in gloſſ. ſuper ver. expenſ. & ſpecialiter per Cyn. & alios in l. generaliter. C. de iure iurando.

Forma executionis ſententiæ diffinitiuæ.

SAPIENS & egregius legum doctor do. Franc. Viſa prius quadam ſentẽtia coram eo producta in forma publica non vitiata, non cancellata, nec in aliqua ſui parte ſuſpecta, lata & promulgata in fauorẽ Sy. nomine Io. de olea. & ad inſtantiam & requiſitionem ipſius Io. ſeu dicti Sy. eius nomine, & pro executione dictę ſententiæ omni iure, via, modo, & forma, quibus melius poteſt impoſuit commiſit, & in mandatis dedit & dat. P. publico nuncio & ſeruitori cõmunis Papię quatenus ex ipſius. d. Fran. parte, & mãdato vadat, ponat, & inducat ſupraſcriptum. Ioã. in corporalem poſſeſſionem cuiuſdam petiæ terræ cui cohæret &c. de qua in dicta ſententia fit mentio dando & tradendo eidem Io. de terra, & frondibus arborum ipſius terræ in manibus eius, & faciendo ipſum per dictam terram ire, & redire, aliaq; facere, quæ in talibus cõſueuerunt in ſignum adeptæ & apprehenſæ poſſeſſionis de quibus omnibus præcipit tam domino Franciſco, quàm domino Ioan. fieri publicum inſtrumentum.

EPITOME.

1 *Executio aliquando eſt laborioſa.*
2 *Quis ſit iudex competens executionis.*
3 *In executione an procedatur per viam præcepti.*
4 *In executione aduerſarius eſt citandus.*
5 *Quæ exceptiones impediant litis executionem.*
6 *Nullitas ſententia oppoſita contra executionem quando dicatur requirere altiorem indaginem, ad hoc vt probetur?*
7 *Quod ſit tempus executionis ſententiæ?*
8 *Stante ſtatuto quòd lata ſecunda ſententia cõfirmatoria mandentur executioni, an poſſit opponi nullitas.*
9 *Retento præcedenti caſu, ſi tamen ſtatutum diſſonat non poſſe appellari, an valeat opponi nullitas.*
10 *Sublata nullitate per ſtatutum, an grauato ſubueniatur per officium iudicis?*
11 *Præfixo tempore à ſtatuto quod infra decem dies ſententia dicatur nulla an contra executionẽ poſt lapſum temporis præfixi poſſit excipi de nullitate?*
12 *Statuto exiſtente qnòd de omni lite fiat cõpromiſſum an poſſit opponi ſtatutum à condemnato contra executionem?*
13 *Re exiſtente in alieno territorio ſuper qua lata eſt ſententia, qualiter fiet executio.*
14 *Iudex cuius auxilium requiritur in executione ſententiæ an poſſit cognoſcere de nullitate ſententiæ?*
15 *Iudices implorati in auxilium pro executione ſentẽtiæ ſi ſint plures an inuicem teneantur auxiliũ præſtare,*
16 *Tertia perſona opponens ſe executioni an cauſa impediatur?*
17 *Ad quem pertineat probatio, an actori petenti executionem, an contradictori obſiſtenti executioni?*
18 *Impediens executionem ſi probet tempore executionis poſſidere, & actor eam probet dolosè poſſidere, an impediatur executio?*
19 *Apparente contradictore ſi fuit lata ſententia ſuper exceptione an in nouo iudicio poſſit cõtradicens de iure ſuo docere per modum agendi.*
20 *Lata ſententia condemnatoria ex vi confeſſionis debiti, & petente actore eius executionem ſi opponatur à reo quod eſt lata ſententia in fraudem vſurarum & eſt ſimulata an retardetur executio?*
21 *An quis poſſit pro debito carcerari.*
22 *Excuſſio bonorum an ſit neceſſaria antequàm perueniatur ad incarcerationem.*
23 *An cogatur creditor in excuſſione bonorum quæcunque mobilia primò accipere.*
24 *Qua forma capiatur nomen debitoris mei debitorum.*
25 *An ſententia lata in actione perſonali ſit ſemper inſolidum mittenda executioni contra damnatum.*
26 *Sententia lata contra principalem, an poſſit mitti executioni ſine alio proceſſu contra eius ſucceſſorem.*
27 *Sententia lata contra debitorem, an peſſit mitti executioni contra fideiuſſorẽ debitoris ſine nouo proceſſu.*
28 *Inſtantia contra debitorem ante latam ſentẽtiam, an tranſeat in ſucceſſorem?*
29 *Sententia an ſit mittenda executioni contra procuratorem litis vel eius bona?*

1 SAPIENS & egregius. † Attẽde circa hanc materiam executionis, quia labor eſt obtinere ipſam ſententiam, & grauius ipſam executioni mandare, nã per cauilloſas perſonas multa opponuntur contra executionem, & dum creditur, quòd lis finita ſit, adhuc durat eius reſtauratio praua, cõtra l. ter minato. C. de fru & lit. expen. & l. fratris. C. de trãſ-
2 actio. † Quæritur quis ſit iudex competẽs executionis? dic breuiter, vt dixi in ti. prẽced. aut ſentẽtia fuit confirmata expreſsè per iudicem appellationis, & tũc iudex appellationis ſi eſt ordinarius, dicitur iudex cõpetens executionis, aut ipſa ſententia fuit cõfirmata tacitè, & tũc iudex cõpetẽs erit primus iudex quiipſam ſentẽtiã tulit, vt plenè no. p Cy. in l. eos. C. de app. & in auth. ſi quis litigãtiũ. C. de epiſc.
3 audié. † Deinde quęritur an in executione procedatur

per viam præcepti,[a] de quo hîc, aut per viam libelli sicut in cæteris actionibus: ad quod sic breuiter respõdeo, aut agitur actione descẽdente ex sententia, de qua loquitur l. miles. §. fi. de re iu. lactori. C. de iureiuran. & tunc offerendus est libellus, sicut in alijs actionibus. vt in l. j. in prin. ff. de edẽ. & authẽ. offeratur. C. de lit. contesta. aut iudicis officiũ simpliciter imploratur, & tunc per hanc viam præcepti proceditur, nec libellus offertur vt dicit Spe. in tit. de exe. sen. §. qualiter. & Bar. in l. intra dies. ff. de re iudi. & C y. in l. ab executione. C. quorum app. non reci. & sic practicatur.† Tertiò quæritur an in hac executione prius sit citandus aduersarius? dicunt doct. q̃ sic. quia lædi potest, ergo citãdus est, vt l. nam ita diuus. ff. de adop. & l. de vnoquoq;. & Bart. in l. à diuo pio. §. in venditione. ff. de re iu. maximè quia post sententiam possunt superuenisse ipsi reo multæ defensiones, quæ possunt hanc executionem impedire, vt puta pactum de non petendo transactionis, solutionis, & simi. vt traditur in l. j. C. de iur. & fact. ignor. & in l. eleganter. §. si post. ff. de condi. indeb. & l. post rem iudicatam. ff. de trãs. & quia potest reus solutionem offerre, & per hoc ipsam executionem impedire. vt in l. fideiussor. ff. de do. excep. ad quod facit l. si reus paratus. ff. de procuratorib. & Institut. de offic. iudi. §. final. † Sunt etiam & aliæ exceptiones impedientes executionẽ. verbi gratia, exceptio litis pendente. vt ff. nil no. app. l. j. & C. vt lite pendente l. prima. C. de tempor. in integrum restitu. pet. l. j & eodem modo si pendet adhuc tempus appellandi, vt in c. non solùm. de appel. lib. vj. & l. si causa cognita. C. de trasactionib. Item impedit executionem except. nullitatis [b]sententiæ, qua exceptione vt plurimum vtuntur cauillosi procuratores & aduocati, de qua traditur per glossam. & Bartol. in l. iij. §. condemnatum. ff. de re iudicat. & l. si cùm nulla. eodem titulo & per eundem Bartol. in l. prima circa finem. ff. nil no. appel. pen. & l. à diuo pio. §. primo. ff. de re iudic. & per Ioannem Andream. in capit. quia V. extra de iudic. & hoc procedit quando nullitas [c]sententiæ potest incontinenti probari: vbi autem requireret altiorem indaginem, tunc differtur post factam executionem secundum Bartolum [d]vbi suprà.† Quando autem dicatur requirere altiorem indaginem, secundum eum dicendum quòd eo casu, quando de ipsa non possit cognosci infra illud tempus infra quod debet executio determinari.

†Quid autem sit illud tempus intra quod debet executioni mẽdacia non reperio expressum in iure ciuilis vel dic hoc stare in arbitrio iudicis, vel dic quòd tempus sit duorum mensium, sicut in l. final. C. de compen. Sed hæc exceptio nullitatis non impedit ad executionem, quando reus trina sententia succubuit in causa quæ transiuit in rem iudicatam quia tunc non auditur vlterius nullitatem sententiæ obijciens, quòd valde notabile est: vt est termi-
natum [e]hodie in clementina vt calumnijs. de sententia, & re iudica. Item impedit executionem exceptio falsitatis. vt l. finali. C. si ex falsis instrumentis. & l. si docueris. C. ad legem Corneliam. de falsis & not. in l. ij. C. eodem titulo. & ibi per Cynum & l. si ex falsis. C. de transa. & facit l. qui agnitis. ff. de exce. & quod ibi no. Alij etiam sunt particulares casus quibus sententiæ impugnãtur vitio nullitatis. quos
vide supra in forma sentẽtiæ diffinitiuæ.† Sed pone quòd statuto cauetur, quòd postquam lata fuerit secunda sententia cõfirmatoria primæ vlterius non liceat appellare, vel nullam dicere, sed prout lata fuerit executioni mittatur. Quæritur an hoc non obstante possit de nullitate opponi in executione? ad quod sic breuiter respondeo, aut allegatur sententia nulla ex defectu iurisdictiõis, & tunc in hac nullitate poterit opponi, nec per tale statutum, talis nullitas remota intelligitur. vt dicit Ioan. And. in clem. j. extrà. de seq. pos. & fruct. aut allegatur nullitas ex defectu solennitatis vel formæ, & tunc aut allegatur defectus formæ iurisdictionis & tunc nõ auditur opponẽs hãc nullitatẽ, cũ sit hæc à statuto reiecta imò etiã hodie de iure communi per d. clemen. fi. si fuerit bis appellatio interposita non auditur vlterius de nullitate. vt suprà dictum est, nisi fortè iudex appellationis super alio iudicasset, de quo non fuerat quæsitum nec iudicatum in primo principali iudicio vt not. suprà in forma sententiæ diffinitiuæ. versic. sed circa hoc occurrit &c. aut allegatur defectus formæ

---

a *Per viam præcepti. Alde & vide de hoc per Ang. in l. iij. §. si conuentione. ff. de re iudi. & ibi Alexã. in l. ij. ff. de iureiurand.*

b *Nullitatis. & tra remis. huius articuli an exceptio nullitatis, quia solet allegari tex. in l. si feriatis. ff. de fer. pro concor. §. cõdẽnatũ. & in l. si cum nulla. Inno. ponit in c. cum in iure. de offic. deleg. alij in c. de cætero. de re iudic. Spe. titu. de lit. contes. §. quando autem. versic. q̃d de causa nullitatis. & in ti. de lib. conce. §. quid dicẽdum. versicu. quid si sententia. circa fin. & in titu. de exc. sent. §. vlti. versic. x &j. Bal. in authen. q̃ supplicatio. C. de precibus imper. offe. & in l. fin. C. de or. cog. & in l. ab exec. C. quorum appel. non reci. & in c. fi. C. si ex fal. instru. & in l. iiij. §. ibidem. ad exhi. post tres sententias non potest opponi exceptio nullitatis. cle. j. de reg. iur.*

c *Nullitas. Istud probat text. in d. l. si feriatis & in l. si prætor. §. Marcellus. secundum & nam lec. ff. de iud. & in l. iudicati. quæ est l. fi. C. si ex fal. instru.*

d *Bart. istud probatur in l. j. C. de ord. cog. l. satis apertè. C. ad leg. Corne. de fal. l. iij. §. ibidem. ff. ad exhi. & sententia excommunicationis semper impedit execut. c. pia. de excep. lib. &j. & ibi nullitas reducitur principaliter per viam, per illam nunquam impedit executionem sententiæ. Inno. in d. c. cùm in iure. do. de Rot. dec. dclxx. & ibi dicit istud dictum seruari, licet sit dubium quando opponitur per viam exceptionis.*

e *Terminatum. Quæ loquitur de tribus sententijs. & idẽ esset si virtute statuti sufficerent duæ quia statutum subrogatur loco d. cle. & calumnijs. & ide Bald. in l. & na. C. ne li. in & na eadem ẽ cau. ter. prouo. & melius in l. fi. C. de interlo. om. iud. prout est in statuto Papiensi.*

mæ ipſiuſmet ſtatuti,& tunc auditur opponens talem nullitatem,quia hæc non videtur à ſtatuto remota.vt per Bartol.in l.j.ff.quod vi aut clam.& in l.ij.§.prætor ait.ff.qui ſatisda.cogan.& per Cyn.in l.ita pudor.C.de adulterijs.

9 † Quid autem ſi in ſtatuto ſolùm dicatur,quòd à ſententia prædicta non poſsit appellari,querelari,nec ſupplicari,de nullitate autem nihil diſponitur,an poterit dici nulla?& videtur quòd non,propter illud verbum querelari,quod videtur importare omnem caſum per quem quis de aliquo conqueritur.argumen.in l.querelam.C.de fal.& l.ſi ab arbitro.cum ibi not.ff.qui ſatisda.cogan.In oppoſitum credo,quia verbum querelari eſt remediũ reſciſſorium[a] proprio ſumpto vocabulo.vt l.ſi prætor. §.marcellus.ff.de iud.& l.prefecti.ff.de mino.ideoque ad id qđ nullũ eſt nõ refertur.ar.ĩ l.nã & ſi ſub cõditione.§.rumpendo.de iniu.rup.teſt.nec de ſeparatis de alio ad aliud debet lex extendi.vt in l.ſi verò.§.de viro.ff.ſol.ma.10 †Sed poſito quod per ſtatutum ſit ſublata nullitas de qua ſuprà,an ſubueniatur grauato per officium iudicis,allegando vitium nullitatis?videtur quòd ſic quãdo de officio iudicis nihil eſt prohibitũ in ſtatuto,vnde aliàs videmus, ꝙ licet per ſtatutũ ſit ſublata exceptio,nõ ideo tamẽ prohibetur implorari officiũ iudicis loco exceptionis.vt no.idem Bartol.in d.l.j.ff.ꝙ vi aut clam. & in l.planè.& l.ſi.ff.de pe.hæ.& in l.ab arbitro.ff. qui ſatiſ.cogã.In contrariũ credo eſſe verũ,quia in appellatiõe includitur officiũ iudicis, quia appellatio nõ eſt actio.vt no.Bar.in l.j.in prin ff.de app.& in l.eos.C.de app.vnde ſublata appellatiõe tollitur officiũ iudicis in eo incluſum,& maximè,quia vna via prohibitũ nõ debet alia via intelligi permiſſum vt l.oratio.ff.de ſponſa.& l.cũ lex.ff.de fideiuſ.nec obſt.cõtrariũ,quia exceptio eſt ius reſidens in parte:ſed nobile officiũ reſidet in iudice remoto, ergo iure reuocato in parte non intelligitur reuocatum ius conſiſtens in iudice. 13 † Quid ſi ſtatuto cauetur ꝙ ſententia debeat dici nulla infra decẽ dies numerandos à die ſentẽtiæ latæ,deinde elapſo fortè mẽſe,vel anno,petitur executio ſentẽtiæ.& vult reus contra executionẽ opponere de nullitate ſententiæ,an ſit audiendus:& videtur ꝙ ſic, quia quæ annua ſunt ad agẽdũ, perpetua ſunt ad excipiẽdũ. vt in l.purè.in fi.ff.de do.exce.Tu ãũt dic ipſum repellendũ,& imputetur ei ſi infra limitatũ tẽpus x. dierũ nõ dixit ipſam nullã.nã ius quod debet ꝓponi in modũ agendi infrà certũ tẽpus,non poterit eo trãſacto ꝓponi in modũ excipiẽdi,vt traditur in l. quæſitũ.§.in dolo.ff.de pecu.& l.intra.C.de nõ nu. pe.facit l.Papinianus.§.ſi filius ff.de inoff.teſt.l.nec non.§.exẽplo.ff.ex qui.cau.ma.aliter enim circunueniretur diſpoſitio ſtatuti,ꝙ eſſe nõ debet.vt in l. ſi.ff.ad exhi.& prohibitũ vna via altera concederetur.cõtra l.cũ lex ff.de fideiuſ.& l.oratio.ff.de ſpõ. cũ ſi.& ita practicatur.facit quod not.Dy.in regula cũ quid vna via.de re.iur.lib.vj.Ad l.pure.in fi.reſpõ 12 de,vt ibi no.per gl.& Dy.& And.de piſ.† Amplius quæritur ſtatuto ciuitatis cauetur,quod de omni lite,& quæſtione fieti debeat à partibus compromiſſum,an pars eondem nata poterit in executione ſententiæ petere quòd fiat compromiſſum:dic quòd non,dicit Bartol.in l.poſt rem iudicatam.ff.de tranſac.& in l.elegãter.in prin.ff.de condi.indeb.vt ſit litium finis.vt in l.fratris.C.de tranſa. & l.terminato.C.de fru.& lit.expen:

13 † Quinto quæritur,pone quòd iſta res ſuper qua[a] lata eſt ſententia ſita ſit in alieno territorio , qualiter fiet executio: dic quòd iudex inuocabit auxilium ipſius iudicis,in cuius territorio ſita eſt,ſcribendo eidem literas,quòd talem ſententiam velit mittere executioni,& ſic ad eius literas fiet miſsio & executio. vt nota.per gloſ.& Bart.in l.à diuo pio.§.fin.ff.de re iud.& plenius in l.ſi.C.vbi in rem ac.& in c.j.extrà.de offi.ord.ſine quibus literis ipſam executioni non mitteret,vtprobatur in c.romana.§.contrahentes.de fo.compe.lib.vj & in l. properandum.§.ſinautem reus.C.de iudi.& in Spe.de exec.ſen.§.breuiter. ver.quid ſi iudex.& per Cy.in l.j.x.q. C.de confeſ.Et prædicta locum habent quando iudicis officio petitur executio ſententiæ,ſecus autem ſi iure actionis,quia actio ipſa ex re iudicata poteſt ſine literis proponi coram quocunque iudice competenti ipſius rei condemnati.arg.l.fin.C.de lon.temp.præſcri nec ſimiliter ſunt neceſſariæ literæ,vbi petitur executio ſententiæ arbitralis.vt l.cũ antea. §.j.C.de arbi.quia nulla fit priori iudici iniuria,ſecundum Bar.vbi ſuprà, eum ipſe arbiter non poſsit exequi eius ſententiam.vt l.j.C.de arbitris. quod quidem ſecundum eum etiam locum habet in præceptis quæ ex forma ſtatutorum habent vim ſentẽtiarũ : de quibus præceptis tãgitur per eũ in l.poſt rẽ iudicatã.ff.de tranſac.

14 & per Cyn.in l.certũ.C.fa.er.† Quid autem dices ſi ille iudex cuius inuocatur auxilium dixerit ſe velle cognoſcere de nullitate vel iniquitate ſentẽtiæ,an poterit hoc facere:reſpondeo breuiter ꝙ nõ,quia ſimplicis & nudi executoris officio fungitur.vt habetur in c.paſtoralis.§.quia verò.extrà de off.dele.& in l.j. C.de indic.vidui. tol.& no.per Inn.& Io.An.& Hoſti. in c.de cætero extra de re iudi.& per alios doc.in l.& ſi cognitio.C.ſi contra ius vel vtili.pub.& in l.ſi prætor. in §.marcellus.ff.de iudi.& per Bart.

a *Reſciſſorium. & ꝙ ſit remediũ receſſoriũ. Adde etiã Alexand. de Imol.in l. qui Romæ. §. duo fratres. colum. vigeſima ſexta. ff. de verb. oblig. Cur.*

Lite. Vide quando pendente lite fit alienatio & trũ ſine nouo proceſſu fiat executio cõtra eũ cuius eſt alienata. Cy. in l. j. hic al. qđ ſic pl. ſi legatorũ. & pl. certa. hic all. Bar. in l. creditores. C. de pig. & in l. à diuo. §. ſi ſuę de re iu. tenet contra per l. j. §. retia. & in l. fina. ff. ſi mul. & end. not. in poſ. mit. & per tot. tit. ff. & C. debis quæ in frau. cre. & §. ſi quis in fraudẽ. inſti. de ac. quia agen. eſt primo & na reuocatoria ordinario iure contra detinentem. Bald. & ero aliter diſtinguit & ſic ut aurea eius & verba recitãdo. d. opi. in l. ob maritorum. C. ne & xor. & mari. aut iſte dolus cõmittitur in fraudẽ & pro para tæ executionis & miſſionis, & eo dẽ modo fiet executio & miſſio cõtra poſſeſſorem & l. Chyrographi. §. fi. ff. de admi. tut. aut in fraudem creditoris diminuẽdo bona & minus ſit in bonis, & tunc eſt agẽdũ ordinariè. & d. §. ſi quis in fraudem. cogita. ſed Barto. in l. j. §. final. ff. de liti. dicit quòd contractus initus ſi per re litigioſa eſt ipſo iure nullus adeò quòd contractus talis non tenet, adeo quod ſententia lata contra primum debet mandari executioni contra iſtum in quem facta eſt tranſlatio ibi & ide, & remittit ad ea quæ dicit in dicta l. creditores.

in d. l. à diuo pio. in princ. & per Cyn. in l. properandum. §. cũ autẽ. C. de iud.

15 †Sed pone quod ſunt plures iudices in eodẽ territorio, puta poteſtas, capitaneus, vel epiſcopus, & ſi an ſibi inuicẽ teneãtur in talibus executionibus auxilium præſtare? dic quod ſic. vt in l. epiſcopale. C. de epiſ. aud. & in d. c. j. de off. or. & ibi per Innocẽ. & de hoc Spec. in ti. de ſen. excom. §. nunc dicẽdum. ver. quid de ſententia doct. & ſi fortè rebellis eſſe, poſſet à ſuo ſuperiore mulctari, vel excõmunicari. vt

16 in authẽ. vt dif. iud. §. j. †Septimò quæritur, pone quod citatis aduerſarijs comparet aliquis dicens, hęc terra eſt mea nunquid impediet executionem ſentẽtiæ? Vel pone q̃ nuntio exequẽti dicit aliquis, nolo q̃ hîc ingrediaris quæritur an impediatur executio dic quod ſic diſtinguendo, aut ille qui cõtradicit, eſt illa perſona quæ fuit condemnata, & tũc eius contradictio eſt nulla, nec poteſt impedire executionem. vt l. j. & l. ij. C. de exec. rei iud. & in d. l. à diuo pio. aut ille qui contradicit eſt extraneus, qui nũquam fuit in iudicio, & tunc ſubdiſtingue, aut fit executio ſententię latę in actione rea li, vt hîc fuit, aut in actione perſonali. Primo caſu adhuc ſubdiſtinguitur, aut illa res in qua fieri debet executio à nemine poſſidetur, ſed eſt vacans, vt puta hæreditas, vel præbenda, vel quod ſimile, & tũc q̃libet cõtradicẽs impedit executionem, & de eius iuribus cognoſcitur. vt l. fi. C. de edict. di. Adria. tol. & in c. veniens. & ibi per Inno. extra de teſti. aut res ipſa non eſt vacans, ſed ab ipſo damnato poſſeſſa, & tunc contradictio huiuſmodi non impedit executionem, cogitur tamen cautionem præſtare actor ipſi condẽnato de conſeruando ipſum indemnem contra ipſum tertiam ſic opponentem, ſecũdum formam l. is à quo cum ibi notatis. ff. de rei vendic. aut erat poſſeſſa ab ipſo tertio, qui non fuit in iudicio, nec ſciuit cauſam ſuam agi, & tunc executio impeditur, & cognoſcitur de iure ſuo, vt traditur in l. ob maritorum. C. ne vxo. pro ma. & in l. ſæpè. §. ſcientibus & in l. à diuo pio. §. ſi ſuper rebus. & ibi per Bar. ff. de re iudi. Secũdo caſu principali cũ fit executio in actione perſonali, puta mutuo, vel locato, & tunc quilibet contradictor impedit executionem, & audiendus eſt de iure ſuo ante ipſam executionẽ ſummariè & de plano. vt ind. §. ſi ſuper rebus. nec tamen ſentẽtia in tali ſummario iudicio lata plenũ ꝓiudiciũ faciet in plenario vt in d. §. ſi ſup rebus. Differẽtiæ autẽ ratio inter prædictos caſus eſt ſecundũ Inn. in d. c. veniens. quia quando poſſeſsio vacat. ille qui opponit facilius poteſt ad ſibi debitum peruenire, quam ſi ſit per alium occupata, ſicque ſua multum intereſt prius de iure ſuo diſputari, & executionem differri, non ſic autẽ quando ab alio poſsidetur, quia tãtum importat ab vno petere quantum ab alio, ideoque non tardatur executio, quia contra eum qui incipit poſsidere, poterit ius ſuum intentare ſicut contra iſtum, ſed vbi fit executio in perſonali actione, tunc ſemper ſua intereſt audiri antequàm res in alium transferatur, quia in perſonalis actio, vel obligatio non ſequitur rem ſeu rei poſſeſſorem. vt l. ſi fideicommiſſum. §. tractatũ. ff. de iud & l. j. §. ſi hæres fundo. ff. ad Tre. & ſuper hoc vide quæ no. Inno. in c. ſuper controuerſia extrà de re iud. Et ꝓdicta locũ habent, ſiue de poſſeſsione tantum ſiue de proprietate quæſtio moueatur, vt no per glo. in d. §. ſi ſuper rebus. ad quod facit l. meminerint C. vnde vi. †Denuò quæri ſolet

17 appareat contradictor allegans rei dominium, vel poſſeſsionem, ad quem pertineat onus probandi, an actori contradictori? diſtingue, aut tempore quo fit executio reperitur debitor condemnatus in poſſeſsione rei, & tunc fundata eſt intentio agentis, & fieri debet executio ſaluo iure opponendi in alio iudicio, aut reperitur contradicens tunc eſſe in poſſeſsione & tunc erit fundata eius intentio, & per hoc retardabitur executio & cognoſcet de iuribus opponentis. vt hæc not. gloſſ. & Cyn. in l. ob maritorum. C. ne vxo. pro marito. & per Bartol. in d. §. ſi ſuper rebus. & per Specul. in titu. de primo & ſecũdo decre. §. reſtat. verſi. ſed quid licet quædam gloſſ. in l. j. C. de priui. fi. dixerit abſolutè, quod opponen-

18 ti incumbit onus probandi & malè † Sed nunquid dices ſe opponẽs probat ſe poſsidere tẽpore executionis, actor verò probat eũ dolosè ſe poſsidere, qđ fieri debet? dic quod non impeditur contra illũ executio, quia dolus non debet illi prodeſſe, ſed obeſſe. vt l. ne ex dolo. ff. de dolo. facit l. ſi litigator. ff. vt leg. no. ca. & l. certa forma. C. vt in poſſe. & ita dicit Cy. in l. j. C. de alie. iu. mu. cau. fa. quod eſt not. & contra

a illos qui pendente lite[a] vel lata ſententia contra eos vt de ludan. aduerſarium, transferunt rem ad extraneum. nam talis malitia nõ prodeſt eis, nec acquirẽtibus. Alibi tamen Bar. in d. §. ſi ſuper rebus, videtur ſentire qđ non poſsit fieri iſta executio cõtra hunc niſi prius intentata contra eum actione reuocatoria.

ar.eorum quæ habentur,& no.in §.si quis in fraudē. Insti.de act.& l.j.§.si mulier.ff.si mul.vē.no.in pos. mi.sit.& in toto tit.de his quæ in frau.credi.& idem tenuit in l.creditores.C.de pig.puto quòd opi.Cyn. sit verior,& æquior, vt fraudibus obuietur. vt l.in fundo.ff.de rei vendi.nec obst.alleg.per Barto.quia loquuntur quando alienatio interuenit ante litem inchoatam,vel sententiam latam.

19 †Sed pone quod apparente contradictore fuit super exceptione lata sentētia,an in nouo iudicio poterit ipse contradicens de iure suo docere per modum agendi? videtur q̄ sic per ea quæ habentur in d.§.si super rebus.Sed distingue tu melius,aut super exceptionibus fuit plenè cognitum, aut summatim tantum.Primo casu nō auditur vlterius in modum agendi super iure deciso, & proposito in modū excipiendi.iuxta no.per Innoc.in c.super spoliatione. extrà de ordi.cog.& per Docto.in l.finauté.in fi.ff. de neg.gest.& l.quod in diē.§.si rationē.ff.de cōpen. Secūdò casu audiēdus est. vt in d.§.si super rebus.

20 † Rursum quæritur de quadam quæstione, quæ sæpius de facto contingit.Ecce quod aliquis coram iudice spōte cōfessus est se debitorem esse de centū, & iudex visa confessione condēnauit ipsum.vt habetur in l.j.C.de confess.deinde creditor sententiæ executionem requirit,contra quam se opponit condemnatus,dicens sententiam fore simulatam, & in fraudem vsurarum latam,ac cōfessionem emissam. Quæritur an per hoc sit retardanda executio, & si debitor offerat se stare velle iuramento creditoris super prędictis,an sit audiendus ante executionem, & quia duo sunt dubia, respondeo quo ad primum talem exceptionem non impedire ipsam executionem,quia exceptio simulationis est peremptoria.l. j.C.plus va.quod agitur ideoq; post sententiam nō admittenda,vt l.peremptorias.C.sen.rescin.non pos. cum si.ibi no.sententia enim habetur pro veritate. vt l.res iudicata.ff.de re.iu.& l.ingenuum.ff.de statu homi.& imputet sibi quia non ab ea appellauit.vt l. ab eo.C.quomodo & quando iud.& l.j.C.si sæpi.in integ.resti.fue.postu.dicere enim sententiam simulatam est allegare illam iniquam, quod non licet,si non fuerit prouocatum.vt in d.iuribus. & in l.post rem iudicatam.ff.de re iudi.& l.iiij.C.de re iu.facit l. fi.C.de exe.rei iu.super secundo dubio sic distingue pro eius pleniori cognitione, aut exceptio peremptoria quę opponitur contra sententiam.traxit originem ante sententiā,& tunc non potest regulariter opponi post sententiam.vt in d.l.peremptorias. cum si.ideóque non tenetur creditor subire tale iu-
a ramentum, quod iuramentum [a] succedit in locum probationis testium vel instrumentorū.vt dicit tex. in l.in contractibus.§.illo.C.de non nu.pecu. & ibi per Cy.& no.gl.in l.generaliter.in princ.C.de iureiur.aut traxit originē tēpore ipsius sententiæ.vt in quæstione præsenti: & tunc idem:quia sibi imputet si non appellauerit vt suprà dictū est,aut traxit originem post sententiā,vt quia creditor transegit,vel pactū fecit,vel similia, & tunc tenetur iurare, quia etiam aliter de hac exceptione posset probare.vt l. & post rem iudicatam.in princi.ff.de transact.& in l.elęganter.§.si post.ff. de condi.inde.& l.iuj.§.si ex conuentione.ff.de re iud.Amplius quæritur, postulata executione sententiæ latæ in actiōe personali, quid faciet iudex de pignoribus captis? & dic breuiter q̄ altero de quatuor modis prouidebitur ipsi creditori. Primò poterit ipsa pignora sibi dare in solutū prętaxata quantitate valoris eorū,sic quod pro resto debiti sit ius saluū creditori.vt l.si ex maiore.C.de exce.& l.fin. in fi.C.de iu.do.impe.vbi autē creditor accipit simpliciter pignora in solutum nō determinata quātitate,tūc videtur pro toto debitor accepisse, nec vlterius audiretur pro reliqua p-
a te dicti debiti.ideo sit cautus vt semp declaretur quātitas,pro qua in solutū recipiatur.vt habetur & no.per Bar. in l.a diuo pio. §. si pignora.ff. de re iu.& per Cyn.in l.ordo.C.de exec.rei iu.Secūdo modo prouidetur si iudex exponi faciat ipsa bona venalia, & plus offerenti dare,& pretium tradere creditori.vt l.fina.§.j.C de iur.dot. inp.& l.pe.C.si vē.pig.ag.& l.j.C.si in causa iu.Tertio modo prouidetur, q̄ nullo reperto emptore ipse creditor tanquam quilibet alius extraneus ipsa pignora emat p̄ quātitate iusta, & si quid restauerit pro solutione habeat ius saluū ad id cōsequēdū.vt l.ij. & fi.C.si in causa iu.Quartum est remedium,videlicet q̄ ipse creditor pignus possideat,& fructus ex eo colligat,sed nō est vtile creditori,quia fructus debent cū debito cōpensari vt l. j.C.de dist.pig & l.j.in fi.ff.de pig.ac. De his autē remedijs not.in d.§.si pignora.& in d.l.ordo.Adde & quintū, videlicet & ipse debitor detrudatur
21 in carcerē.† Pro cuius latiori doctrina reuoco in dubiū.an q̄s possit pro debito carcerari?in quo dubio sic distingue secūdū Bar vt per eū no.in l. sacrilegij.§.cū eo.ff.ad leg. Iul.pecu. aliquādo quis est debitor fisci, aliquā do priuati.Primo casu pōt capi,& arrestari in aliquo loco, puta ne exeat de platea, vel palatio cōmunis, nō tamē sic sit citò in carcerib⁹ includi,nisi eo perseuerāte in cōtumacia.vt no.in l.nemo carcerē.C.de exac.ttib.lib.x. & d.§.cū eo.licet exactores moderni tpis in talibus diuersimodè se habeāt p̄ libito volūtatis. Scdo casu subdistingue,aut debitor est cōdēnatus,& tūc pōt ĩcarcerari.vt l.j.& ibi no.per

a Iuramentum. Adde Alexan. de Imol.l.cum erit.§.dato. ff. de iureiur.& in l. elegāter.§. j.ff.de condi.inde.& Pau.de Ca. in consi.xcvj.Cur.

Cy.C.qui bon.ced.poss.item si nondum est cõdemnatus, sed promisit sistere in iudicio, & contumax fuit, vt in auth.de exhi.reis.§.si verò.& C.quomodo & quando iud.in l.consentaneum.& ibi no.aliter nõ potest incarcerari, nisi per pactum se astrinxerit, vt not.doc.in l.obses.C.de act.& ob verùm in casibus in quibus potest carcerari, si cesserit bonis suis relaxabitur.vt d.l.j.C.qui bo.ced.poss.quocunque tempore fiat bonorum cessio.vt no.per Azo.in summa eiusdem titul.& probatur in l.pe.ff.ec.tit.& l.ij.C. eo.tit, quod sequitur Cy.in d.l.j.nisi fortè secũdum aliquorum opi.debitor renuntiasset beneficio cessionis, quod fieri potest secundum aliques, licet aliqui contra teneant, vt plenè disputat Cyn.in d.l.j.& Iac.de Butr.in auth.de fideiuss.§.quod autẽ.& Bart. in l.alia.§.eleganter.ff.solu.matr.

22 †Sed an sit necessaria excussio bonorum antequã peruenietur ad incarcerationem? Bart.dicit q͡p sic.in l.iij.§.tutores.ff.de suspec.tut.nam sicut fit excussio rerum mobilium, antequàm perueniatur ad immobilia, & rerum immobiliũ, antequam perueniatur, ad nomina debitorum, vt superius & inferius dictũ est, multomagis fienda est antequã perueniatur ad hanc incarcerationem, quæ durius aggrauat ipsum debitorem, licet aliquando vel ex consuetudine, vel per statutum non seruetur hæc practica. Est ergo in executione sententiæ latæ in actione personali super capiendis pignoribus talis ordo tenendus, videlicet vt primò accipiatur pecunia si extat: secundo res mobiles exceptis deputatis ad agriculturam, vel pro vsu quotidiano vestium vxoris & filiorum.vt habetur,& no.in auth.agricultores.C.quæ res pig. ob.po.& l.executor.C.eo.tit.Tertiò his deficientibus recurritur ad res immobiles.Quartò ad nomina debitorum, vt hæc traduntur in d.l.à diuo pio.§. in venditione.& §.fi.& facit l.etiam.C.de execu.rei iudi.Quintò ad incarcerationem.

23 †Sed quid dices de eo, quod facere nituntur plerunque miseri litigantes,& eorum subdoli procuratores, qui ne perueniatur ad immobilia, & vt maius vituperium faciant creditori, exponunt, & producunt tam propria sua mobilia, quàm aliena, & quæcunque vilissima,& quandoque ea latenter emunt à vicinis vsque ad incisoria,& bocalia lapidea,& stagnea, nunquid sit cogendus creditor talia recipere in solutum? puto quòd non, quia res mobiles debent esse tales, quæ de facili reperiant emptorem,& non sint inutiles, vel superfluæ, aut damnosæ ipsi creditori.ar. eorum quæ habentur, & nota.in authenti.hoc nisi debitor.C.de solutio.& in corpore vnde sumitur.Sed consilium est melius pro creditore, quòd talia bona mobilia faciat exponi per iudicem venalia, & plus offerenti dentur,& ipsi creditori eorum pretium exoluatur, vt supra dictũ est, & hoc modo obuiabitur fraudibus talium malignantium.

24 †Vlterius quæritur qua forma capietur nomen debitoris mei debitoris? dic quòd iudex facit ad se vocari ipsum debitorem, & interrogabit eum, an sit debitor talis, & si quidem confitebitur se illius debitorem, tunc statuet, & assignabit eum pignori mihi creditori,& compellet eum per iuris remedia mihi soluere.vt not.per gloss.in d.l. à diuo pio.in fin.& in l.j.C.de præto. pi.vbi autem negauerit se esse debitorem, tunc relaxabitur. vt ibi not.& per glo.in l.ij.C.quando fis.vel priua.Sed quid si res mobilis fuerit data in solutum, & postea res ipsa appareat aliena,& sibi euincatur, qualiter succurretur ipsi creditori.dic quòd poterit adhuc agere prima actione: quia non est sublata per talem inutilem dationem in solutum.nam creditor videtur sub hac conditione à priori iure recedere, si res fiat sua irreuocabiliter.vt probatur in l.ex sextante.§.Latinus.ff.de except.rei iudi.vt habetur & no.in l.libera quidem theodora.C.de senten.& interlocu.omnium iudic.& in l.eleganter.in princip. ff.de pig.& l.rescriptum.in fi.ff.de distr.pig.

25 † Post hoc quæritur, an sententia lata in actione personali sit semper in solidum mittenda executioni contra damnatum: dic breuiter quòd sic regulariter, sed à regula certi speciales sunt à iure excepti casus in quibus fit executio solum inquantum facere potest condemnatus deducto ne egeat, vel ne mendicare cogatur.verbi gratia, in parte condẽnato, vel patrono, filio, marito, vxore, milite, donatore,& socio omniũ bonorum: vt traditur & habetur in l.sunt qui.cũ l.sequen.& in l.condẽnationem. ff.de re iu.hoc tamen priuilegium ad ipsorum hæredes non extenditur.vt l.sciendum.ff.de re iudic. & ipse principales personę hoc priuilegio priuarentur, si fraudulenter bona sua alienassent, vt ibi not & habetur in l.j.§.illo proculdubio C.de rei vxor. act.& in l.si vnus.§.fi.ff.pro socio.

26 † Quæro an sententia lata contra principalem, possit mitti executioni sine alio processu contra eius successorem: dic sic concluſiue, aut est successor vtilis, vt hæres, & tunc fieri debet executio contra eum sicut contra principalem si viueret.vt l.milites §.iudicati.ff.de re iudi.quia hæres fingitur eadẽ persona eum defuncto, vt in authent.de iureiur.à mor. præst.in princip.aut est successor singularis, vt emptor vel legatarius,& tũc aut est successor in re ipsa super qua est lata sententia,& tunc videtur idem. ar.in l.ex contractu.ff.de re iu.& l.si mater.in fi.& l.exceptio.ff.de exce.rei iudi.latius tamen in hoc secundum Bar.distingue, vt per eum no.in l.creditores.C.de pigno.aut istud ius exequendi erat in esse productum antequam res transisset in hunc successorem, quia lata erat sententia,& tunc in eum cõpetit ius exequẽdi hanc sententiam.vt d l.si mater.in fi.& l.iudicante.in fi.& l.si à te.in fi.ff.de exc.rei iu. & facit l.si superatus.in fi.ff.de pi.aut ipsum ius nõ erat in esse productum, sed in actu producendi, vt quia lis pẽdebat,& tũc aut per hoc res factã erat in alienabilis, quia litigiosa, cùm esset quæstio de ipsius rei dominio,& tunc tale ius exequendi transit contra ipsum successorem, vt l.ij.in fin.C.de litigio. aut poterat alienari, quia solùm erat quæstio de iure pignoris,& tunc ius exequendi non transit contra talẽ successorem: sed requiritur nouus processus

cessus contra eum.vt in authen.de liti.§.ad hæc.posita in authen.hoc ita. C. de pig. aut ipsum ius exequendi non fuerat in esse, nec in actu productum, & sic lis nondum fuerat inchoata, & tunc non transit in hunc successorem tale ius exequendi sine nouo processu,vt probatur in d.l.si mater.§.fi.& l. iudicatę.§. fi. ad quod facit l. j.§. necessariò. ff. si mu. ven.no.de quo iure executionis vide quod nota ple

27 nè Cyn.in l.j C.de alie.iud.mu.causa fac.†Vlterius quæritur an talis sententia poterit mitti executioni contra fideiussorem debitoris condemnati sine alio nouo processu? dic secundum doct.aut est fideiussor contractus, vel iudicij vel litis.Primò casu non potest fieri executio nisi pręcedente nouo processu. In secundo casu potest fieri executio:vt determinatur & not.per Cyn. in l.fi. C. de vsu.rei iudi. & per Bar.in l.j.ff.iud. sol. Et quæ sit ratio differentiæ ibi vide.quia intendo breuis esse.

28 †Sed an talis instantia lante latam sententiam trăs eat in successorem? distingue secundum Bart.vt per eum not.in l.si eum hominem.ff. de fideiuss. aut est successor vniuersalis,& tunc transit.vt in d.l.si eum hominem.& ad hoc facit l.si is qui Romæ.ff.de iud. in l. si familiæ. ff. fa. er. cum simi. aut est successor singularis & tunc non transit. vt l.ij. C. de hæredi. vel act.vendita.& not.per Io.Andr.in c. quia V. ex-

29 tra de iudic.†Sed an sententia sit mittenda executioni contra procuratorem litis. vel eius bona? dic quòd non,imò nec contra tutorem,vel curatorem, vel similes.l.iiij.§.tutor.ff.de re iudica. & l.plautius. & l. si procurator. ff. de procurato. nisi contra eum qui sponte se obtulit liti sine mandato pro alterius defensione vt d.l.iiij.in princi.& facit l. is qui se obtulit.ff.de rei vendi.

VISA PRIVS per eum quadam sententia.Ad hoc autem vt iudex ad executionem procedat debet sibi constare ex productione de ipsa tali sententia quam exequi intendit.vt l.ordo.quasi per totum.C. de exe rei iud.& c j.extra de offi.ord.&c.

SVI PARTE Suspecta.Hoc meritò dicitur, quia si esset suspecta ex aliquo vitio visibili, tunc retardaretur eius executio.argumen.eorum quæ notantur in l.iij.C.de edic.diui Adria.

EPITOME.

1 *Quot modis nuntius appelletur?*
2 *Executio sententiæ an possit committi parti?*
3 *Licentia data parti in contractibus ingrediendi sint violentia,ita quot exequatur, an habeat locum in contractibus?*
4 *Quando iudex dicatur facere sententiam interlocutoriam, actum interlocutorium, & sententiam diffinitiuam quòad executionem?*
5 *Exceptione opposita contra numium exequentem ipse potest executionem tardare.*
6 *Executor ꝓponẽs pignora venalia an hẽat fidẽ de ꝓtio?*
7 *Procurator constitutus ad vendendum, an habeat fidem de pretio?*
8 *Executione excedente debitum modum exequẽdi,qualiter succurratur.*
9 *Qualiter interponatur appellatio ab excessiua executione.*
10 *Cõtra executionem exequentem excessiue propter ignorantiam qualiter succuratur?*
11 *Quis possit sententiam interpretari?*
12 *Qualem interpretationem possit facere iudex in interpretanda sententia?*
13 *Si fiat sententiæ interpretatio remota, an pars ad talem interpretationem sit citanda?*
14 *Successor referẽtis sentẽtiã,an possit illã interpretari?*
15 *In appellatione ab interpretatione sententiæ sint exprimendæ causæ.*

1 PVBLICO Nuntio & seruitori.† Istæ tales personæ diuersis nominibus in iure appellantur: nam interdum appellantur apparitores.vt l.apparitores.C.de apparitorib.li.xij.Aliquando executores,vt in l.executorem.C.de exec.rei iu.Aliquando nuntij,vt hîc.si ergo committenda est executio

2 publico officiali,vt dictis iuribus.†An autem hæc facti executio possit ipsi parti committi,in cuius fauorem sententia lata est.Cy.plenè disputat in l.fi. C.si per vim vel alio modo.super quo glos.sunt contrariæ:nam gl.in l.meminerint.C.vnde vi. tenet quòd sic.& idem sequitur ibi Ia.de are.alibi glos.in l.iustè possidet.ff.de acqui.pos.tenet quòd non. quam opi. sequitur Dy.in l.non est singulis.ff.de re.iur.Old.voluit concordare gl.distinguendo hoc modo, aut iudex concedit parti licentiam ingrediẽdi quouis modo etiam perviolentiam,& non potest.vt in d.l.non est singulis,& ita loquitur gl.in d.l.iustè. quandoq; concedit licentiam ingrediẽdi sine violentia aliqua, & tunc valet,& sic intelligitur gl. d. l. meminerint. quam distinctionẽ approbat Bart.in d.l. creditores. ver.quartò principaliter.& in dicta l.iustè possidet.

3 †Quæritur an talis licentia ingrediẽdi possit concedi ĩ cõtractibus? certe sic,vt no.in l.prædia.ff.de acq. pos.cũ ibi no.& eodẽ modo per testatorẽ legatarijs, vt in l.Titia.§.j.ff.de le.ij.& ibi no.p Bar.& per eun dẽ in d.ver.quartò. & hic modus exequẽdi locũ habet quando proceditur per viam actionis in factum ex re iudicata quia tunc libellus esset necessarius. vt

4 dictum est in prin.†Ideóque notandum quòd quando iudex procedit ex solo officio, & tunc fert sententiam,dicitur esse talis sententia interlocutoria,si autem simpliciter exequatur de facto committendo seruitori, vt hîc.: tunc etiam est actus interlocutorius.vt dicit Cy.in d.l.ab executione.C. quorum ap. non reci.vbi autem procederet per viam actionis in factum ex re iudicata tunc eius sententia esset diffinitiua,nec tamen,ab ea secundum Odofre.potest appellari regulariter,vt finis sit litium,licet aliqui aliter distinguant:vt not in d.l.ab executione. & vide quod infrà dicetur in ver.sed hîc quæritur.

5 †Quæritur an hic nuntius executor si coram eo proponantur aliquæ exceptiones quæ possunt post sententiam opponi debeat,vel possit de his cognoscere,& executionem tradere? dic quòd sic: quia

est nudus & merus executor. vt probatur in dicta l. executorem. & not. per Bart. in l. à diuo pio. §. si super rebus. Ad quod facit lex, & si non cognitio, & quod ibi no. C. si contra ius vel
6 vtil. pub. † Post hæc quæritur ecce quod iste executor pignora per eum capta proposuit venalia, an poterit fidem habere de pretio? dic quòd nō, sed debet facere, quòd de præsenti ipsa pecunia ab emptoribus exbursetur, & creditori tradatur. vt in d. l. à
a *Vendendū poßit habere fidē de pretio. Bal. in l. incaute. C. de rei ven. Bar. in l. vij. in §. nō tamen. ff. de institu. Bald. in l. alieno. §. sed si emptor. ff. de re iud. Bar. in l. elegan ter. in. §. si vēdid-rit. de pignor. act. Io. An. in add. Spe. tit. de pac.*
7 diuo pio. §. sed si emptor. † Sed an
a procurator ad vendendum a constitutus, posit fidem habere de pretio? videtur text. velle quòd non. in l. si procurator in fi. ff. de iure fis. In contrarium tamen facit tex. in l. cuicunque. §. si ei. ff. de insti. & ibi Guli. de cu. veruntamen pro concordia omnium sic distingue, aut loquimur in executore iuris, vel legis, & talis non potest habere fidem de pretio, hoc est, rem dare sub credentia. vt in d. §. si emptor. & ibi no per Bart. aut loquimur in procuratore, & tunc subdistingue, aut est procurator fisci, seu ecclesiæ, vel minoris, & non potest fidem habere de pretio. vt in l. si procurator. in fi. aut est procurator alicuius priuatæ personæ, & tunc secun dum Bar. subdistingue. Aut est procurator specialiter constitutus ad vendēdum sub certo & limitato pretio, & tunc non potest vendere habita fide de pretio, quia sic vendendo dicetur vendere viliori pretio. argu. in l. si prædium. aliàs incipit l. quod sic in diem. in fi. ff. de in di. addict. & sic nō seruarentur fines mandati, contra l. diligenter. ff. man. & in c. dilecta. extra de rese. Aut est simpliciter constitutus nulla pretij facta taxatione, & tunc poterit fidem habere de pretio. vt in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emp. l. j. §. j. ff. de exce. rei iudicatæ.
b *Interpretari. Adde Raph. Cuman. consi. suo. cvj.*
8 † Vlterius quæritur quod si deputatus ad exequendum excedit modū in exequendo, verbi gratia cum debet facere executionem in prato, qualiter succurretur ipsi condemnato, dic quod potest appellare. vt plenè traditur, & habetur in l. ab executore. ff. de app. & in l. ab executione. C. quorum appel. non reci. & per glo. in c. quo ad consultationem in fine. extra de re iudica. & hoc in executore mixto. In seruitore autem seu nudi facti executore, sufficeret reclamatio ad superiorem. vtl. si proponis. C.
9 de execut. rei iudica. † Sed hîc quæritur de forma appellationis interponendæ, ad quod sic respondē secundum docto. quod executio huiusmodi excessiua est actus interlocutorius, sicque regulabitur talis appellatio sicut cæteræ appellationes quæ à sententijs interlocutorijs interponuntur, videlicet vt tunc in ipsa appellatione exprimantur causæ, vt no. plenè p Bar. & Cy. in d. l. ab executore. & per eundem Bart. in l. eius qui. ff. de ap. reci. vel non, & no. quòd appellatione vel reclamatione interposita, si ipse executor adeo proteruus esset, quòd appellatione non obstante exequeretur sententiam de facto, nec posset ipsi reo per superiorem esse consultum, tunc licitum esset ei de facto resistere. vt habetur in l. prohibitum. C. de iu. fis. & in c. literis. extra de off. dele.
10 & ibi no. † Sed pone quòd talis executor propter eius grossitiem, & ignorantiam malè intelligit & interpretatur sententiam verbi gratia, cum sententia dicat de florenis simpliciter, vult interpretari de ducatis, & reus dicit, quod debet intelligi de florenis monetæ currentis, & sic qualiter consuletur damnato? dic quòd potest appellare, cùm per hoc modus excedatur in exequendo. vt not. per ipsum Barto.
11 in d. l. ab executore. † Cuius gratia reuocamus in du
b bium quis possit sententiā interpretari, b super quo secundum eum vbi suprà, sic distingue, aut loquimur in iudice ordinario, aut ī delegato. primo casu, aut vult interpretari sentētiam latam per suum delegatū, aut per se latam: primo casu potest. vt l. duo iudices. ff. de re iu. ipse autem delegatus nō posset vt ibi, qa functus est officio suo. vt l. iudex. ff. de re iud. & in l. dicere. §. fi. cum l. se. ff. de arbit. alio casu cùm vult interpretari suā propriā sentētiā potest secundum gl. in d. l. ab executore. sed in hoc Bar. ibidē sic aliter distinguit. aut loquimur in maioribus iudicibus, quibus cōpetit merū & mixtum imperium, & hi possunt suas proprias sententias interpretari. & sic procedit gl. prædicta, & rationes in ea assignatæ. aut loquimur in minoribus iudicibus, & hi non possunt eorum sententias interpretari. per d. l. duo iudices. nam sic possunt per interdictum eorum sententias retractare, contra l. j. C. sen. rescin. non pos. cum
12 simi. † Item quæritur qualem interpretationem posit facere iudex? super hoc est præsciendum, quòd interpretatio sumitur in iure multis modis, aliquando pro correctione, aliquando pro ipsius verbi extensione. aliquando pro ipsius verbi seu orationis congrua expositione: vt hoc not. per gl. in l. j. §. qui operas. ff. ad tert. aut ergo quæritur de interpretatione quę sumitur pro correctione, & hanc nullus ordinarius, vel delegatus maior vel minor potest facere nisi solus imperator. vt l. j. in fine. ff. de quæstion. cō iuncta l. dicere. §. finali. cum l. seq. ff. de arbitris. aut quæritur de ea quæ sumitur pro extensione: & hanc non potest facere iudex nisi super expensis, & accessorijs eadem die, qua lata est sententia: vt in l. Paulus ff. de re iudicata aut quæritur de ea quæ sumitur pro expositione, seu declaratione, & hanc potest facere quilibet iudex, quia per eam nihil noui inducitur, sed quod obscurum est cooper-

tum

tumque detegitur & illuminatur. argument.in l. adeo.§.cùm quis. ff.de act. rerum do.& l.hæredes, palam.§.sed si notam.ff.de testa. Exempla secundum docto.si erant duo Titij,nec apparet de quo senserit, vel si condemnauerit in centum, nec apparet de qua pecunia senserit, poterit hoc declarare, sed aliam interpretationem remotam, & extraneam à sensu verborum facere non posset.vt not.per glo.in d.l.ab executore. Sed an pars sit citanda ad hanc interpretationem remotam fiendam?dic quòd sic per regulam l de vnoquoque.ff. 14 de re iudicat.& l nam ita diuus.ff.de adopt.† Post hoc quæritur an successor eius,qui tulit sententiam possit illam interpretari? dicit Bartol.in d.l. ab executore. quòd sic,quia finguntur idem iudex, idémque tribunal. vt l. proponebatur. ff.de iudic.l.mortuo iudice.ff.eod.titul.cum simi.nec repugnare habet,quòd hæres non interpretetur libellum defuncti.vt l.pompo.scribit si frumentum. & l.fin ff.de rei vendic.& l.inter stipulantem.§.j ff. de ver. obli.quia illud ideo, qui ius parti per hoc non perit, nec detrimentum patitur, quia potest in alio iudicio libellum de nouo producere, sed si hæc interpretatio fieri non possit per successorem iudicis deperire posset, aut grauiter læditur ius partis.Sed an ab huiusmodi interpretatione possit appellari? videtur quòd sic. secundum Innocen.vt ipse nota.in capi.super eo.extrà quod metus causa ad quod facit, quod suprà dictum est de executione. Diceret aliquis qualiter detegetur in hac appellatione iniquitas interpretantis?respon de ex circunstantijs,videlicet ex eis quæ acta sunt in principali causa, item ex rei qualitate:verbi gratia. si condemnauit in decem,& vult interpretari,quòd sensit de pœna,cùm tamen res ipsa sit pretij,de tempore,vel cùm res valeat florenos x.interpretatus est de libris x.& sic de simil.& idem Bart.not.in d.l. 15 ab executore.† Vltimò circa hoc quæritur, an in hac appellatione sint causæ inferendæ:putò & sic, exemplo appellationis quæ interponitur ab executione, cùm talis interpretatio sit quædam interlocutoria.

EPITOME.

1 *Faciendo aliquem ire & redire per fundum authoritate iudicis,an quaratur plenè dominium?*

2 *Venditor coactus rem vendere per sententiam si non percepit pretium ab emptore,qua actione,agat ex vendito,vel in factum ex sententia?*

3 *Executio sententiæ an habeat instantiam vt causa principalis?*

FACIENDO eum ire & redire.Isti sunt actus in acquirēda possessiōe cōcurrētes a'o acqrētis. vt in l.quēadmodū.& in l.j.§. adipiscimur.& l. 1 iij.§.in amittenda.& §.fi.ff.de ac.pos.† Sed an p talē mssionem quęratur dominiū,plenè dictū est suprà circa primum libellū,in gl.super ver. iure dominij, vel quasi.ver. qntus modus &c.Et traditur Insti.de offi.iudi.§.fi.& l.exceptio.ff.de re iudica.& l.Pomponius.§.si iussu. ff. de acquirē.possef.& l.inter officium. ff. de rei vend.pertinet autem ad iudicis officium,hunc in possessionem missum defendere.vt ff.ne vis fiat ei.l.j. 2 & §.j.cum seq.† Vltimò quęro de tali quæstione. Ecce quòd in executione sententiæ venditor rem vendidit, quam vendere damnatus est,& quia pretium non recepit,vult intentare contra emptorem actionem in factū ex sententia, quæritur an possit:an verò necesse habeat agere ex contractu venditionis?& breuiter videtur agi posse ex sententia actione.in factum,per l.fundi partem.ff.de contrah.emp.& l.si hæres.ff.de ac.emp. 2 in contrariuin determinat Bar.in l.si fideiussor.ff.de le.j.ar.in l.in numerationibus.in fi.ff.de sol.sicque secundum eum agendum est actione ex vendit.cuius ratio est,quia semel impleta est forma sententię venditione secuta,ad quem solum casum sententia se referebat. Non obstant iura in contrarium allegata,quia in eis non erat prioris contractus executio facta.† Amplius vidi dubitari an executio 3 a sententiæ habeat instantiam,seu tempus instantię,sicut dicitur in causa principali & appellationis.in l.properandum.C.de iud.& in auth.ei qui appel.C.de temp.ap.Pro cuius dubij solutione puto distinguendum esse, aut agitur actione iudicati,seu in factū ex re iudicata,de qua loquitur l. actori.C.de iureiur.& l.miles.§.fi.ff. de re iu.& tūc qa offertur libellus,sicut in cęteris actiōibus.vt dixi suprà in ij.q.huius ti.habebit instātiā talis causa executionis sicut aliæ.Aut agitur cōdictione ex aliqua lege municipali vel statuto,& tūc idē,quia condictio ex lege ex quędā actio sic nominata,vt ff.& C.de cōdi.ex lege.l j.cū ibi no.& maximè si per statutū sit tēpus ipsius executionis causę expressè limitatū,prout est in decreto,generali causarū ciuitatibus Montisferrati, quod decretū ego ipse cōposui,& ordinaui de mādato tūc illustris domini Theodo. Marchiōis Mōtisferrati &c.aut simpliciter officiū iudicis imploratur,& per nudū officiū per viā pręcepti proceditur, tūc puto quòd talis causa executiōis nullius instātiæ terminis coërcetur,sed perpetuò explicari & finiri possit.Alij dicunt,aut statutum,vel decretū ipsi executioni.

Executio. Bar.in l.litibus.C.de agrs.& censitis tenet quod non habet instātiam executio sententiarum, & instrumentorum quia fiunt sine litis contestatione.Sed intelligę quādo iudicis officium imploratur & ipse Bartol. dicit in l. intra diē. ff.de re iu.

limitat certum tẽpus, & tunc aut limitat ipſi iudici aut cauſæ, & vtroq; caſu habebit inſtantiam: ſed in primo caſu inſtantia durabit etiam poſt terminum: in ſecundo non durabit vltra tempus limitatum. vt no. per docto. in d. l. properandum. et dixi ſuprà in forma ſententiæ diffinitiuæ.

Forma libelli quo agitur, vt reſcindatur, ſeu annulletur ſententia lata prætextu falſi inſtrumenti.

CORAM Vobis domino Vicario domini poteſtatis Papiæ, agit & in iure proponit Ioan. de Olearijs contra, & aduerſus Sy. & contra quamcunque aliam perſonam pro eo, ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparẽtem, non in modum ſolennis libelli, ſed qualis qualis petitionis, & ſimplicis facti narrationis, dicẽs quòd orta q. inter ipſas partes nomine, & occaſione cuiuſdam petiæ terræ, &c. præfatus Sy. procurauit, ſolicitauit, paritérque induxit Guli. de. n. notarium ad componendum, rogandum, ſcribendum, & tradendum in publicam formam quoddam inſtrumentum falſum venditionis. d. petiæ terrę, in eo deſcriptum falſo apparet in effectu quod ipſi Ioan. vendidiſſe debuit d. petiam terræ in eo deſcriptam ſupra ſcripto Sy. ann. curſo. M. ccccxiiij. die xvj. menſis Septem. pretio flor. c. quod minimè verum fuit, nec eſt, cùm ipſe Ioan. nunquam vendiderit d. petiam terræ, nec teſtes in ipſo aſſerto inſtrumento nominati fuerunt vnquam præſentes ipſi aſſertæ venditioni: quinimo tempore dicti aſſerti inſtrumenti fuerunt aliqui tũc defuncti, ſicq; tam ex prędictis, quam ex alijs multis clarè detegitur ipſum aſſertum inſtrumentum fuiſſe & eſſe in omnibus ſuis partibus & capitulis falſum, & falſò, & contra omnem veritatem compoſitum, traditum, & ſcriptum contra volũtatem, & præter ſcientiam, & præſentiam d. Ioã. & teſtium in eo deſcriptorum. Rurſus dicit, & exponit idem Ioan. quòd ſupraſcriptus. Si ipſo tali aſſerto inſtrumento falſo ſcienter, & doloſè vſus fuit, & eſt in dicta cauſa perſeuerando in huiuſmodi vſu. ita & intantum q̃ ipſius inſtrumẽti vigorè. ac prętextu reportauit, & obtinuit diffinitiuã ſententiã, tunc vicario, ferri, & promulgari in ipſius Sy. fauorem & cõtra ipſum Ioan. & vlterius ipſius ſententiæ executionem, licet indebitè, & iniuſtè, ſic & taliter quòd ipſe Io. priuatus fuit & eſt virtute d. ſententiæ ex falſo inſtrumento latæ prædicta ſua proprietate, & poſſeſſione memoratę petię terrę pluſquam iniuſtiſſimè: quam ſententiam vobis exhibet, & producit in forma publi. traditam, & rogatam per Pe. notarium, anno & menſe &c. Quare cùm fructum ex falſitate nemo debeat obtinere, iuraq́ue diſponat ſententiam ex falſis inſtrumentis, vel teſtibus prolatam fore penitus retractandum, idcirco prædictus Ioan. omni modo, iure, via, & forma, quibus melius poteſt petit, & requirit quatenus, prout melius de iure poteſt pronuntietis, & declaretis per veſtram ſententiam prædictum aſſertum inſtrumentum dictæ venditionis fuiſſe, & eſſe falſum, & contra veritatẽ traditum ſcriptum, & rogatum dictámque ſententiam ipſius inſtrumẽti prætextu latã & executionẽ d. ſententiæ inde factam, & ſecutam fuiſſe, & eſſe nullam, & nulla & nullius valoris, & momenti, & aduerſus ea omnia, & ſingula ipſum Io. fore. & debere in inte. reſtit. inquantum mero iure appareant eſſe aliqua, quod negatur, dictámque petiam terrę pleno iure ſpectare, & pertinere, ſpectaſſe, & pertinuiſſe d. Io. ac ſibi fore, & eſſe reſtituendam, & relaxandam, dictúmque Symo. ad dictam reſtitutionem, & relaxationem condemnandum ſimul cum fructibus per eum percepti, necnon in cæteris damnis, & expenſis paſsis, & factis per d. Ioã. & in futurum fiendis, & patiendis, de quibus, proteſtatur, ſaluo iure addendi &c. non tamen ſe aſtringens &c.

CORAM vobis. Ad hanc materiam oculos aperiant omnes, maximè notarij iuuenes, qui facilius perſæpè corrumpũtur, nam ſi fuerit locus falſis inſtrumentis, teſtibus, & ſententijs, ac grauibus principum extorſionibus, & rapinis, nullus profectò de ſtatu ſuo poterit eſſe ſecurus, ſit ergo vnuſquiſque ſuper omnia legalis, nec in aliquo auro patiatur ſe corrumpi, & illud ſemper in memoria teneat, quod Caſsiodorus li. 4. epiſtolarum ſcribit in hunc modum. Aurum ſiquidem per bella quærere nephas eſt, & per maria periculum, per falſitatem opprobrium. honeſta verò ſunt lucra, per quæ nemo læditur. bene acquiritur. Griphes aurum iugiter leguntur effodere, atque huius metalli inſpectione gaudere quibus quoniam non eſt ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi &c. nec Tulianum eloquium eſt obliuioni tradendum, quia ſic ait, non cadit in virum bonũ fallere, mentiri, criminari præcipuè emolumenti ſui cauſa, nihil profecto minus eſt nec ergo vlla res, tanti, aut commodum vllum, tam expetendũ, vt viri boni, & ſplendorem, & nomen amittas, quid eſt enim quod afferre vtilitas iſta tantum poſsit, quantum auferre ſi boni viri nomen eripuerit, fidẽ iuſtitiam quæ detraxerit. Quid enim intereſt vtrum ex homine ſi quis conuertatur in beluam, an hominis figura immanitatem gerat bellę &c.

EPITOME.

1 *Quot modis agamus de falſo.*

2 *Nunquid agi poſsit ciuiliter d. inſtrumento falſi contra partem, antequam actum ſit criminaliter contra notarium qui ſcripſit.*

3 *De falſitate quæritur etiam per officium iudi.*

1 QVALIS QVALIS Petitionis. † Perhæc verba, & illa ſimilia apparet quod ciuiliter agitur de falſitate ſententiæ, & inſtrumenti. Cuius gratia eſt ſciendum quod de falſo commiſſo tam circa teſtes, & inſtrumenta, quàm circa alia acta cauſarum, & ſimilia procedi, & quæ ri po-

ti poteſt dupliciter. Vno modo ciuiliter, ſicut in contractibus, & vltimis voluntatibus, alio modo criminaliter. vt probatur in text. in l. damus. & l. de fide. & l. præbemus. C. ad l. corne. de fal. & ſi quidem agatur ciuiliter, competit actio in factum, quæ durat triginta annorum ſicut faciunt cæteræ actiones perſonales. ſecundum Cyn. vt per eum no. in l. quærelam. C. ad leg. cor. de fal. ſicut ius dicendi ipſum inſtrumentum vel ſententiam, nullum, vel nullam. vt not. per Bartol. in l. quæ ſub conditione. §. de hoc iureiurando. ff. de condi. inſti. Regulariter enim omnes perſonales actiones eo tempore determinantur, & durant: Inſti. de perpe. & temp. act. in prin. & C. de conſtitu. pecu. l. ij. facit l. ſicut. & l. omni. C. de præſcrip. triginta annorum. Vbi verò agitur criminaliter, ſolùm durat tale ius xx. ann. vt in d. l. quærelam. Tertio etiam modò quæritur, & diſputatur de falſo per modum excipiendi, qui modus frequentius practicatur. vt l. fin. C. de fi. inſtrum. & in c. cum venerabilis. extra de excep. & in l. vbi falſi. & l. ſatis apertè. C. ad leg. cor. de fal. & no. per glo. in l. ſi ex falſis. C. de tranſact. & in c. cum Io. & in c. inter dilectos. extra de fi. inſtrum. & l. cum ciuili. C. de ordi. iudic. quod quidem ius excipiendi de falſo, an duret tanto tempore, quanto ius agendi, plenè diſputat Cyn. in dicta l. querelam. vbi finaliter concludit cum Iacob. de Are. diſtinguendum, aut ille qui obtinuit per falſa inſtrumenta fuit in dolo, ſcienter his vtendo, & tunc tantum durat exceptio, quantum durat ciuilis actio, & per conſequens triginta annis. argum. l. purè. in fi. ff. de do. excep. aut non fuit in dolo, vt puta non conſcius falſitatis actionis, & quia tunc precedere debet exceptionem in integrum reſti. vt in l. excep. §. vltimo. ff. de excep. neceſſe eſt dicere, quòd hoc caſu ius excipiendi ſolùm duret quadriennio, vt in l. diuus. ff. de re iudica. & quod no. in l. ſi ex falſis. C. de tranſact. & ſic intelligatur c. cum venerabilis. de excep. & c. licet extrà de prob. cum ſimil. †Nunquid autem agi poſsit ciuiliter de inſtrumento falſo contra partem, antequam actum ſit criminaliter contra notarium qui ſcripſit. plenè diſputat Cyn. & doc. in l. finali, & l. ſecunda & ibi per gloſſ. C. de fide inſtru. & dixerunt ſuper hoc quidam, aut notarius viuit, & debet prius contra eum criminaliter agi, vt dicta l. finali. C. de fide inſtrumentorum aut mortuus eſt, & tunc eſt in electione actoris, an prius agere velit ciuiliter vel criminaliter. argum. dicta l. damus. C. ad l. corn. de fal. alij dicunt abſolutè quòd ſiue notarius viuat, ſiue non, quòd eſt in electione actoris, an prius velit ciuiliter agere, vel criminaliter: quam opi. approbat glo. ſecundum Iacob. Butr. & communis conſuetudo in dicta l. ſecunda. Ad hoc autem ſpecialiter aduertendum, quòd vbi proceditur criminaliter, debet iudex oculos aperire. Nam ad eius officium pertinet, multò maiorem indaginem exquirere, quàm ſi ciuiliter ageretur, vt dicta l. vbi falſi. C. ad l. corn. de fal. & ſi contra reum inculpatum de hoc vitio non ſunt probationes concludentes, ſed nudæ ſuſpitiones, non propterea debet iudex ipſum abſoluere, niſi prius ſe purgauerit, ſaltem per proprium iuramentũ, vt determinatur per Cy. in d. l. vbi. & per Azo. in ſumma. C. eod. ti. & per Gof. in ſumma extrà de cri. fal. per quod habes colligere quòd hic eſt caſus ſpecialis, vt non ſufficiat ad plenã abſolutionem rei, quòd actor non probauit per regul. l. actor. C. de proba. & l. qui accuſare. C. de eden. ſed debet reus ſe purgare. †Quarto etiam modo quæritur de falſo p̃ officiũ iudicis ſcdm Cy. vbi ſuprà. p̃ text. in l. ſciãt. de p̃b. ad qd̃ facit l. nullũ. C. de teſti.

EPITOME.

1 *Quot modis committatur falſum?*
2 *Sollicitans quòd falſum committatur grauius punitur quam qui falſo vtitur.*
3 *Libellus in quo ſimpliciter dicitur falſum eſſe commiſſum, nec dicitur cum dolo, vel ſine, an procedat?*

1 PROCVRAVIT, & Solicitauit. †Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd falſum committitur, quatuor modis, videlicet ſcripto, dicto, facto, & vſu. Et primò cõmittitur ſcripto vt patet in notario ſcribente falſum inſtrumentũ, vt in c. cùm Io. hęremita. & in c. inter dilectos. cùm ſimi. de fi. inſtru. & alijs caſibus poſitis in l. j. §. qui rationibus. & l. paulus. §. paulus. ff. ad l. cor. de fal. Secũdò cõmittitur dicto. vt in falſo teſte, & ſimilibus, & in certis alijs caſibus, de quibus in d. l. j. §. ſed ſi quis. & §. qui iubet. cum ſi. Tertiò committitur facto, vt in falſa moneta & falſa menſura. vt ff. eo. ti. l. quicunque. & l. pe. §. j. & in cęteris alijs ſimi. caſibus ibi no. C. de fal. mo. l. j. & l. qui falſam. ff. ad leg. cor. de fal. Quartò cõmittitur vſu: vt quando aliquis in cauſa committit, & producit ſcienter, & dolosè falſum inſtrumentũ. vt C. eo. ti l. ſi falſos. cum ſi. quæ omnia prolixius vide per Azo. in ſum. C. eo. ti. & per Gof. in ſum. extrà de cri. fal. †Deinde ſciẽdum eſt q̃ iſte, qui procurauit, & ſolicitauit quòd notarius cõmitteret falſum, grauius punitur, quàm ſi ſimpliciter falſo inſtrumento vſus eſſet. vt not. in d. l. ſi falſos. †Vlterius quæritur an iſte talis libellus procedat, in quo ſimpliciter dicitur falſum eſſe cõmiſſum, nec exprimitur an dolo, an ſine dolo: quam quæſtio. plenè diſputat Cy. in l. nec exẽplum. C. ad legem cor. de fal. Sed finaliter, & concluſiuè

2 *Secundo cõmittitur. Quot modis cõmittitur falſum, & de per Bal. in l. falſus. in §. ſolu. C. de fur.*

dic secundum eum, quòd non est necesse hoc exprimere, quia dicendo falsum cõmissum, includitur dolus interuenisse, maximè si criminaliter de falso quæratur, tamen consultè faciet vnusquisque id exprimere in libello, aliter enim non ligatur pœna falsi, nisi dolus intercesserit. vt dicta l. nec exemplum. & probatur in l. j. in princ. ff. ad leg. cor. de fal. de quo dolo in dubio in his, quæ cadũt in dictis, & à iure prohibitis, delictum semper præsumitur, vt habetur in l. j. C. ad l. corne. de fal. licet in cæteris actibus à iure permissis non præsumatur dolus, nisi perspicuis indicijs approbetur. vt in l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob. & l. qui dolũ. C. de dolo. & l. dolus. ff. de rescin. vendit.

EPITOME.

a *Si notarius. vide diffusè per Fely. ind. c. cum Io. haremita. de fide instru.*

1 *Notarius nõ reuelans in publicâ formâ instrumentum, an committatur falsum ex tali instrumento non authenticato?*

TRADENDVM In publicâ formâ. Sed quid erit si notarius[a] tradit ipsum instrumentũ in forma
a 1 non publica, nec authentica, † ita q̃ non facit fidem, verbi gratia, si caret anno, vel indictione, vel die, & similib. nunquid cadet in crimẽ falsi? Dy. simpliciter tenet q̃ sic, per §. si quis legatum. ver. cæterum. ff. ad l. corne. de fal. alij distinguũt, aut instrumentum peccat in forma, & tunc non committit falsum, aut in materia, & tunc sic. alij quos sequitur Barto. in d. l. post legatum. distinguũt, quòd aut notarius non adhibuit in instrumento formã debitam, quia ipsum pœnituit falsitatis nec ideo perfecit, & tunc excusatur, vt probatur in l. qui falsam. & l. filius. § j. ff. ad l. corne. de fals. de qua quæstione vide latius per Barto. in d. l. post legatum.

INSTRVMENTVM Venditionis. 1 † Hîc de venditione ponitur gratia exempli, & idem per omnia dicendum in omnibus alijs instrumentis tam publicis, quàm priuatis. vt l. damus. C. e & l. prima. §. qui in rationibus. & l. paulus. cum simi. ff. ad l. cornede fal. &c.

VERVNT Vnquam præsentes. Si notarius dicat in instrumento talem testem, vel testes fuisse præsentes, & inde examinati deponunt non fuisse præsentes, vnus, vel plures, an per hoc rẽ probetur instrumentum de falso tangitur per Cy. in l. in exercendis. C. de fi. instr. & per Inn. & Io. An. in c. cùm Io. hæremi. extra de fi. instru. Bar. in l. prima ff. quemad. test. ape. & ego scripsi suprà circa formam opponendi contra instrumenta. Spe. posuit in tit. de instr. edi. §. postremò.

IN OMNIBVS Suis partibus. Quid autem si instrumentum reperitur pro parte verum, & pro parte falsum, an reddatur falsum in totum? gl. iuris can. dicit q̃ sic, in c. si ad scripturas sacras. ix. dist. quam opin. sequitur glo. in c. in nostra præsentia. extra de test. ibi. & Inn. in d. c. cũ Io. hæremi. vt ego scripsi suprà in d. forma opponendi contra instrumenta.

EPITOME.

1 *Vtens falso instrumento, quando incidit in falsum?*
2 *Vsurus falso instrumento si protestetur coram iudice se velle ipso instrumento vti quantum sit verum, & non aliter, an excusetur?*
3 *Quæ est pœna vtentis scienter falso instrumento vsque ad sententiam.*
4 *Si producens instrumentum, protestetur postea se nolle vti illo instrumento, an ex hoc illud instrumentum reputaretur falsum.*

1 DOLOSE Vsus fuit † Hîc notandum est ad hoc vt vtens falso instrumento incidat in crimen, & pœnam falsi, duo debent concurrere, videlicet dolus proprius, quia sciens esse falsum instrumentum eo vtitur. Secundò quod perseueret in vsu vsque ad diffinitiuam sententiam ineluſiuè, nam desiciente dolo, vel eo ante latam sententiam ab vsu abstinente excusatur à crimine, & à pœna falsi. vt no. in l. falsos. C. ad l. cor. de fal. & l. si vteris. C. de fi. in-
2 strum. † Quid si fuit protestatus corã iudice se velle ipso instrumento vti inquantum sit verum, & nõ aliter, en excusabitur? Cyn. dicit quod sic, & communiter omnes in l. si falsos. C. ad l. cor. de fal. & Spe. in ti. de instrum. edi. §. videndum restat. ver. quod si velis sine pœna. licet Bar. det contra hoc remedium quoddam aliud consilium in l. diuus pius. ff. ad leg. cor. de fal. quod reprobat ipse Spe. de quo dixi suprà
3 in forma producendi instrumenta. † Inde quæritur quæ sit pœna vtentis scienter falso instrumento, vsque ad sententiam? dicunt quidam quòd est eadem pœna, quæ est facientis falsum instrumentum. vt in l. prima. ff. ad l. cor. de fal. quam opin. sequitur Ia. Bu. in l. si vteris. C. de fide instrumen. Cyn. verò in dicta l. si vteris. tenet quòd minori pœna punitur vtens, quam faciens. argumen. in l. falsi. §. ordine. ff. ad l. cor. de fal. idem sequitur Azo in summa. C. co. ti. &
9 Bartol. in d. l. j. in fi. † Vltimò quæritur, pone quòd facta productione instrumẽti protestatur postea producens se nolle vti illo instrumento, an ex hoc reputabitur instrumẽtum esse falsum? gl. dicit quod sic in d. l. si falsos. C. ad l. cor. de fal. Cy. autẽ & verius in d. l. iij. C. de fi. instr. & in d. l. si falsos. sic distinguit, aut vires ipsius instrumẽti fuerunt in dubiũ reuocatæ, vt quia

vt quia aduerſarius oppoſuit inſtrumentũ eſſe falſum,& tunc redditur ſuſpectum de falſo: aut non fuerunt in dubium reuocate,& tunc ſecus,ſic ergo quando abſtinet ab vſu tempore quo eſt oppoſitũ cõtra inſtrumẽtũ de falſo,neceſſe habebit producens fidem imponere ipſi inſtrumenro tanquam ſuſpecto,vt probatur in.l.iubemus.C.de proba.

IPSIVS Inſtrumenti vigore & prætextu. Nunquid autem ad reuocandum ſententiam latam, ſit neceſſe probare quod iudex fuerit motus ad ipſam ſententiam proferendam prętextu ipſius falſi inſtrumenti? Dic breuiter quod ſic, alias non retractaretur ſentẽtia:vt probat tex.cũ gl in l.pe.& fi.C.ſi ex fal.inſt.& in.l j.in prin.eo.ti.veruntamen in dubio pręſumitur iudex eſſe motus ex inſtrumẽtis in cauſa productis,vt determinat Cy.in d.l.pe.ſicut videtur pronuntiaſſe ex cauſa in libello expreſſa,vt not.in l.hæc enim.in prin.ff.de excu.tu.quam etiam opi.ſequitur Vber.in ſumma.ſua ti.de excep. & vide quæ ſcripſi circa formam ſententiæ diffinitiuæ in gl.ſuper verbo,iuribus & inſtrumentis.

QVAM Sentẽtiam vobis exhibet & producit. Hîc notandum an ille qui petit ſententiam pronuntiari nullam,debeat illam coram ipſo iudice producere? & videtur ꝙ ſic,vt iudex notitiam,& ſcientiã habeat de illa re,de qua, & ſuper qua pronũtiare habet, ſicut dicitur in alijs actibus & geſtis,de quibus iudici probatio eſt facienda. vt in l.actor.C.de probat.& l.doce ancillam. C. de rei ven.& in l.qui accuſare.C.de edẽ.cum ſi.In contrariũ determinat Inn.in.c.g.perpetuus.extra. de fide inſtru.dicens quod ſi agens non habet ſententiam, quod reus in cuius fauoré lata eſt, cogitur ipſam exhibere,quã ſi non exhibuerit debebit interrogari,an talis ſententia fuerit pro eo lata. ff. de interro.ac.l.pen.& ſi quidem negauerit, cogetur cedere ſententię,vel poterit iudex pronuntiare,ſi qua ſententia apparuerit in fauorem partis lata contra talem,ipſam caſſamus,& annullamus,& nullas vires de cetero obtineat.ar.ff.de interroga.act.l. non alienum. Quo autem iure petatur ſententia in modum agendi pronuntiari nulla:dicit idem Inno.vbi ſupra.& in c.ſi.extra de off.iud.licet Bart.aliter diſtinguat in l.quæ ſub conditione.§.de hoc iureiurã. ff.de condi.inſti.

QVARE CVM fructum falſitatis.Hæc eſt concluſio libelli,quę licet ſit neceſſaria,cùm ciuiliter agitur,attamẽ vbi agitur criminaliter non eſt neceſſaria.vt no.Bar.in l.libellorũ.ff.de acc.& per Cyn.in l.in cauſis.C.de accuſ.& in l.non exemplum.C.ad l.Cor.de fal.

IVRA QVE diſponant.Iſta iura habentur,tã de iure ciuili, quam Cano.vt C.ſi ex fal.inſtru.per totum & l.diuus.ff.de re iudi.& in c.cũ venerabilis.extra de excep.& quod no.in c.ad falſariorum. extra de crimine falſi.cum multis ſimil.

EPITOME.

1 *Si ſit pronuntiatum ſuper falſo in actione ciuili,an poſſit de eodem ſuper criminali agi?*

2 *Si reus fuit declaratiuè abſolutus, quia non deliquit tunc ſententia lata ſuper facto in vna cauſa non præiudicat in alia actori.*

3 *Sententia lata in criminali præiudicat in ciuili.*

4 *Iudex cognoſcens falſum per modũ excipiendi,an in eodem libello ex ſuo officio poſſit punire delinquentem.*

INSTRVMENTVM dicte venditionis fuiſſe & eſſe falſum. † Sed pone quod iudex in hoc ciuili iudicio pronuntiauit ſuper falſo, an poterit adhuc de nouo criminaliter agi. & accuſatio inſtitui ſuper falſo? videtur quòd ſic,per l.damus. & l.iubemus.C.ad l.cor. de fal. Tu autem pro pleniori doctrina,cum quæritur an ſententia lata in cauſa ciuili præiudicet in cauſa criminali, vel contra diſtingue ſecundum Ia.Butr.vt per eum not.in l.ſi quis à ſe fundum.C. ad l.iul.de vi pub.vel priua. Aut ſententia fuit abſolutoria,aut fuit condemnatoria:primo caſu, aut fuit abſolutus reus,quia actor nõ probauit, aut quia reus non deliquit.Si quidem fuit reus abſolutus, quia actor non probauit, tunc ſententia lata in vna cauſa, ſiue ciuili, ſiue criminali non nocet in alia:ſic intelligatur gloſſ.in l.j.C.quando ci.act.præiudi.cri. & l. ex morte.C.ad l.aquil. †Si vero fuit reus declaratiué abſolutus,quia non deliquit,quia forte probauit inſtrumentum verum,vel ſe non deliquiſſe,tunc ſententia lata ſuper facto in vna cauſa, non præiudicat in alia actori,quia idem factum venit in vtroque iudicio diſputandum: vt in l.j. & ij.C.ſi ex fal.inſtru.& l.ſi quis in totum.§.ſi ancillam.ff.de exce.rei iudi. facit l.ſi duo patroni.§. idem iulia.ff. de iureiuran.Sed o caſu principali qñ ſn a fuit condẽnatoria,tũc lata in ciuili cauſa nõ præiudicat in criminali, quo ad plenũ præiudiciũ, ſed quo ad qualequale ſic.d.l.ſi qs á ſe fũdũ.ga ĩ cauſa criminali regrũtur probatiões clariores,q̃ in ciuili,vt in l.ſi.C.de ꝓbat.†Si autẽ fuit lata in criminali, tũc plene p̃iudicat in ciuili: qa in criminali fuit p̃fectius de cauſa,p̃batũ, q̃ſitũ,& diſputatũ ſecundum eũ,qđ tene mẽti,de q̃bus tãgitur p̃ Cy.ĩ.d.l.j. C.qñ ciui.ac.p̃iudi.cri.& cũ p̃dicta determinatiõe deb t intelligi.d.l da mus.& d.l.iubem⁹.†Inſup q̃ritur pone ꝙ iudex in cauſa ciuili per modũ excipiẽdi cognouit falsũ fore inſtrumẽtũ,an ĩ eodẽ libello ex ſuo officio poterit punire delinquẽtẽ? videtur qđ

An ſententia lata in cauſa ciuili præiudicet in criminali,Cyn.in l. ex morte. C. de actio. empt.Bart. in l.ij.in §. j.ff.&i bon. rapt.Dy.in regula, nullus plurib⁹.de reg. iur.lib.vj.

sic,exemplo testis qui falsum testimonium tulit, vt in l.nullum C.de testi.& in l.iubemus.C.de proba. & l.diuus.ff.ad leg.Cor.de fal.in contrarium facit quod habetur in c.j.ver.cæterum.extra de exce.& l. lucius.& quod ibi no.ff.de his qui not.infa.finaliter Cy.in d.l.vbi falsi.C.ad leg.Cor.de fal.vbi disputat hanc q.concludit quòd pœna ordinaria non potest ipsum punire,sed extraordinaria sic,& ita concorda
§ uit dicta iura † Quid ergo si puniatur extraordina rie:an poterit vlterius pœna ordinaria per viam accusationis iteratò puniri.idem Cy.in d.l.vbi disputauit similiter hanc quęstionem referendo contrarias doct.opi.& nihil concludit.Ego autem sto cum illis quis tenent quòd non possit,nam absonum videtur quòd de delicto eiusdem hominis sæpè queratur contra l.licet.in fi.cum ibi no.ff.nau.cau.stab.

EXECVTIONEM dictæ sententiæ.Quid autem dixeris si executio nondum facta sit,an per exceptionem falsi oppositam contra executionem impediatur ipsa excutio?sic distingue,aut pars contra quam petitur executio falsi instrumenti,confitetur se debitricem eius quod in instrumento continetur,sed tamen propter aliquod aliud appositum in instrumento,allegat falsum instrumentum,& tunc non impeditur illius executio:sic intelligitur quod habetur in l.satis apertè.& ibi not.per gl.& Cy.C.ad l.cor.de fal.aut diffitetur se debitorem,& ex toto dicit instrumentum falsum,vel sententiam,& tunc differtur.& impeditur executio,vt habetur in d.c.cùm venerabilis.extra.de exc.& l.si docueris C.ad leg.Cor.de fal.& in l.fin.C.si ex fal. instru.& l.si ex fal.C.de transa.cum simi.

FVISSET esse nullam.Hìc reuocatur in dubium nunquid sententia lata prætextu falsi instrumenti sit ipso iure nulla?ad quod sic distingue, aut sententia talis lata est contra minorẽ indefensum,vel etiam contra defensum,& tũc ipso iure est nulla priuilegio minoris ætatis,vt in eo.titul.C.si ex fal.alle.aut fuit lata contra maiorem,& tũc aut fuit lata per dolum aduersarij,aut sine dolo.primo casu subdistingue,aut est lata contra absentem,& est nulla ipso iure.vt l.si prætor.§.marcellus.ff.de iudi.aut est lata contra prẽsentem,vel est lata sine dolo aduersarij,& tunc est aliqua,sed ope restitutionis venit rescindenda.vt habetur & no.per Bar.in l.diuus. ff.de re iu.& per alios.C.si exfal.inst.l.ij.per to.& l. qui agnitis.ff.de exc.& l.si ex falsis.C.de tran.faciũt no.in c.licet.extra de prob.& in d.c.cũ venerabilis.

FOR EIN integrum restituen.Talis enim restitutio datur quando sententia est mero iure aliqua,vt proximè dixi,cuius restitutionis in integrum effectus talis est,quia tam sententia,quam executio reuocantur,& ad priorem statum reducuntur.vt l.fin.C.si ex fal.instr.quia restitutio est prioris status repositio.vt l.quod si minor.§.restitutio. ff.de mi.& hoc de iure ciuili.De iure autem canon. non est necessaria hæc in integrum restitutio,quæ solùm datur infra quadriennium,vt l.fi.C.de tẽp.in integ.rest.pet.sed quandoque detegitur,& probatur falsitas instrumenti,redditur sententia superinde lata retro nulla,vt determinat gl.in d.c.cùm venerabilis.de exc.sicut dicitur de sententia lata cum falso procuratore,quę nulla redditur, & iudicium retro nullum.vt habetur in l.licet.C.de proc.& in c.in nostra.extrà de procu.

DICTAMQVE Petiam terræ pleno iure spectare.Hic not.quòd iudex iste ordinarius,qui de falsitate sententię ciuiliter cognoscit in hac sua sententia reuocatoria prioris sententiæ,debet etiã super principali negotio,maximè si petatur vt hìc fit,& cognoscere & pronuntiare,quia ad eius officiũ pertinet omnia ad statũ pristinum, in quo fuerant ante sententiam,& iudicium tunc inchoatũ reducere & reponere.vt prędixi,sicquè si iste Io.fuit priuatus per illã falsam sententiã,& falsum instrumentũ sua ptędicta possessione,reducẽdus est,& reponendus in ipsam,vt probant iura proximè alleg. sicut dicitur cùm sententia dicitur simpliciter nulla ex alia causa,nã iudex nullitatis etiã de meritis negotij principaliter potest cognoscere,& pronuntiare,vt no.fnn in c.cùm cõtingat.extra de offi.deleg. & Bart.in l.fi expressim.ff.de appella.& ego scripsi super forma appellationis à sententia diffinitiua.

SIMVLCVM fructibus.Aduerte quòd iustè petitur condemnari ad restitutionem fructuũ perceptorum,quia iste vitiosus titulus ipsum non excusat à fructibus,licet aliàs,vbi titulus esset iustus excusaretur à fructibus,iuxta gl.super ver.fructibus.& no.per doc.in l.certum.C.de rei vendi.& Insti.de rerum diui.§.ex diuerso.facit l.meminerint. in prin.C.vnde vi.Alia sequentia declara.vt dixi in primo libello.

Forma libelli quo agitur ad pœnam ex compromisso.

ORAM vobis domino.B. vicario &c. Dicit,significat, & exponit Frãc.belisonus suo proprio nomine agendo,& agere volendo,& hanc petitionẽ dirigendo,nõ in modũ solẽnis libelli.sed qualis qualis petitiõis,& simplicis facti narrationis contra,& aduersus Augustinũ de pozolo,& aliã quãcunque personã pro eo,seu eius nomine in iudicio legitimè comparẽtẽ quòd suprascripti Fran.& Augu.causa,& occasione cuiusdã litis,quæstionis,discordiæ,& controuersiæ inter eos tunc vertẽtis,de & super quadã domo posita,& iacẽte in Papia &c.fecerũt,& peruenerũt simul ad cõpromissum in prouidos viros g.& f.tãquã in eorũ arbitros,arbitratores,& amicabiles cõpositores,ita quòd ab eorũ sententia declaratoria,nulli partiũ licere tappellare,qrelare,nec supplicare:nec reductio peti ad arbitriũ boni viri:dantes,& attribuẽtes tũc partes dictis arbitris plenã potestatẽ cognoscẽdi ꝓcedẽdi & terminãdi de iure,& de facto. j.duos mẽses tũc proximè secuturos,& ꝓmittẽdo

ipsæ

ipse partes sibi inuicē attendere, & obseruare laudum pronuntiamentum, & sententiā ferendā per dictos arbitros, & arbitratores inter partes antedictas, in, & sub pœna flor. c. applicandorum pro medietate cameræ Illustriſ. domini nostri &c. & pro medietate parti attendēti, prout hæc & alia plenius & latius continentur, & exprimuntur in instrumē to publico dicti compromisi inde tradito per Ia. de gel. notarium, ad quod relatio habeatur. Insuper dicit, & proponit suprà prænominatus Fran. ℘ præfati arbitratores per eorum arbitrabilem sententiā concorditer condēnauerunt d. Augu. ad dimittendū & relaxandū prædicto Franc. dictam domum infra certum terminum iam elapsum, ipso tamen Franc. prius, & ante omnia dante, & soluente. d. Augu. in d. termino flor. xxv. prout latius in instrumento d. sententiæ expressum reperitur, ad quod relatio habeatur. Rursum dicit, & proponit prædictus Franc. ℘ in executione prædictæ sententiæ, & in termino in ea assignato legitimè obtulit, cōsignauit, & deposuit dicto Augu. dictos flo. xxv. licet ipsos d. Augus. recipere, & acceptare recuset, & amplius domum prædictā restituere, ac relaxare recusauit, & recusat indebitè, & iniustè, propter quæ dicit d. Fran. ℘ supradictus Augu. cecidit in pœnā ante dictā, & ad ipsius pœnæ solutionem, ac domus prædictæ restitutionē tenetur, & cōpelli debet de iure. Quare eā prædicta vera sint, petit, & requirit supradictus Frā. quatenus per vestrā diffinituam sententiā declaretis, & pronuntietis supraſcriptū Augu. incurrisse in pœnam antedictam, & ad ipsam pœnam soluendā per eandem sententiam condemnetis, & condēnatum iuris remedijs cōpellatis, modo & forma prædictis. videlicet pro medietate campræ Illustriſ. domini &c. & pro alia medietate d. Fran. simul cū cæteris damnis, & interesse, & expensis, passis, & factis, de quibus liquidabitur in processu. Deinde ex officio vestro, & prout fieri melius potest, in, & pro debita executione dictæ sententiæ inducatis, & ponatis, seu induci & poni faciatis ipsum Fran. in corporalem possessionem dictæ domus, ac inductū, & positum in ea manuteneatis, & defendatis. Quę omnia & singu. petit d. Franc. & requirit per vos fieri &c. Saluo iure &c. non se astringens &c.

a CORAM vobis. [a] Quoniam ex quibuslibet dissensionibus respublica læditur, vt l. si quis ingenuam. §. in ciuilibus. ff. de capti. & postli re. Ideo reiecto iudice ordinario decurritur plerunque ad arbitros eligendos, quibus à partibus datur pronuntiandi, & cognoscendi potestas longè amplior, quàm iudex ordinarius habeat, vt infrà not. & plenius per Spec. in tit. de arb. per to. & per Inn. in c. quintauallis. extrà de iureiur. & pet Bar. & alios in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

EPITOME.

1 *Quot modis compromittatur.*

2 *An detur actio ex sententia arbitratoris seu amicabilis compositoris?*

3 *Qui possint compromittere?*

4 *Procurator ad lites, & causas agendas non potest compromittere.*

FRANCISCVS de belisonis. Iste Franc. pater est Thomæ generi mei, q Thomas vt suprà notaui in alio libello desponsauit Helenam filiam meam an. currente M. ccccxv. die. j. Iunij, qui ambo sunt viri notabilis status, & cōditionis in ciuitate Papiæ, itaque more boni viri, iste Fran. deuenit ad hoc compromissum. † Ad cuius rei euidentiā est sciē 1 dum, ℘ aliquādo compromittitur in aliquē tanquā in arbitrum tantū, aliquando tanquā in arbitratorē tantū. aliquando tanquā similiter in vtrūq; videlicet tanquā arbitrū, & arbitratorē, vt in hac forma. Primo casu loquitur totus tit. ff. & C. de arb. & extrà de arb. & attende ℘ tribus modis fit tale simplex cōpromissum, vt inqt Spe. vbi suprà. §. sequitur. ver. ad huius autē articuli &c. Vno modo fit cō promissum nudo pacto, alio modo p stipulationē sine pœna, alio modo cū pœna: quibus casibus quæri solet, an ex sentētia arbitri detur actio, dequa per Spe. vbi suprà. & in ver. cōsueuit autem &c. Tu autē distingue secūdū no. per gl. in c. per tuas. extra de arb. aut sentētia fuit homologata à partibus expressè, vel tacitè per lapsum x. dierum, & tunc ex ea datur actio & exceptio, quouis modo sit cōceptū cōpromissum. vt in l. cùm antea. C. de arbit. aut nō est homologata, tūc aut compromissum fuit cū pœna: & tūc nō datur actio ex sentētia, sed agitur ad pœnā si cōtra fiat, certi cōdictiōe ex stipulatu, vt l. j. C. de ar. & ibi no. p Cy. & per gl. in c. dilecti. extra eo. facit. l. cū pæna. & l. fi. ff. eo. tit. aut fuit compromissum sine pœna. & tūc ex sententia non datur actio, sed agitur ad interesse, quia sententiæ nō paretur. vt probatur in l. diem proferre. §. vlti. ff. de arbi. & ff. de arbitr. & ff. si quis in ius vo. non ier. l. fina. & sic timore īteresse, sicut & timore pœnæ paretur sententiæ. patet ergo quòd valet cōpromissum sine pœna, quod 2 est contra vulgares. † Quid autem in sententia arbitratoris, seu amicabilis compositoris, an ex ea detur actio? breuiter dic ℘ cùm talis non sit sententia propriè, sed verius quædam

a *Coram vobis. ad materiā addę quòd si in compromisso esset appositum iuramētum, tūc partes non possunt cōtrauenire nisi sit petita absolutio à iuramēto. ita Alex. in cō sil. lxxx. &. &ol. Cur.*

transactio, seu compositio. vt no. per glos. in auth. vt diffe. iu. post princip. quòd datur actio, & exceptio illis casibus, quibus datur ex vera, stricta, & magis propria trãsactio ne. vt traditur in l. cùm mota. & l. si pro fundo. C. de transact. ad quod facit l. si pacto quo pœnam. C. de pac. & tãgitur per
3 doc. vbi suprà. † Quæritur qui possint compromittere? dic quòd partes principales, & quilibet qui potest transigere, vt tutor, & curator, & pro
a curator [a] habens speciale mandatũ, vel generale cum libera bonorum administratione, vt in l. procurator totorum. & l. mandato generali. cum ibi nota. ff. de procu. & l. præses. C. de transa. & l. iusiurandũ quod ex cõuẽtione. in fi. & l. tutor. ff. de iureiu. & l. transactione. C. de transa. & l. si procurator. C. de procu. † Quid autem
4 si sit procurator ad lites, & causas agendas & defendendas cum libera præmissorum administratione, & clausula de rato habendo, prout videmus quotidie annotari in instrumentis procurationum, an talis procurator poterit cõmittere de tali causa? dic conclusiuè quod non. vt plenè disputat, & determinat glo. in c. per tuas. & in c. contingit. extrà de transac. & in c. cùm dilectus. extrà de reli. do. licet super instantia ipsius causæ, ad quam ipsa regula refertur, transigere possit. vt not. Bartol. in l. qui Romæ. §. callimachus. ff. de verb. obli. in l. procurator cui libera. ff. de procu. Abbas autẽ, vel alius secularis prælatus transigere nõ põt, nec potest compromittere de rebus ecclesię sine cõsensu sui capituli. vt habetur, & no. in c. cõtingit. extrà de trãsactio. & no. Speculator. in tit. de arbitris. §. restat. circa fin. ad quod facit capi. iij. & cap. cum tempore. & cap. per tuas. extrà de arbitris.

2 Procurator possit compromittere Bartol. in l. mãdato ff. de procura. Bald. in l. si cõsul. in ℣j. q. ff. de adoptio. Ange. in l. nõ solũ. §. interdũ. ff. de procu. & de tutore quod possit compromittere in arbitratorem cũ potestate procedendi de iure, & de facto, adde Alexan. de Imol. in l. iusiurandi. ff. de iureiurand. & adde quòd statutũ de cõpromissis fiendis comprehendit non solum litem extẽtem, sed quæ oriri, vel esse possit, ita Pau. de Cast. in cõsi. lxx ℣j. Cur.

EPITOME.

Quis sit effectus quando quis promittit nõ mouere litem, vel controuersiam.

Promissionibus factis per compromissum bonum est adijcere pœnam.

OCCASIONE cuiusdam litis, & quæstion. † Hinc quæro quę sit differentia inter hæc nomina? Dic quòd licet hæc nomina videntur significare idem, differunt tamen in aliquibus. nam lis est ante litẽ cõtestatã & post, videlicet in iudicio. Causa, verò est solũ post litẽ cõtestatã. vt no. p gl. & doc. in l. causas, vel lites. C. de trãs. Controuersia aũt est tã in iudicio, quã extra iudiciũ, & tã ante litis cõtestationẽ q̃ post. & eodẽ modo dic in discordia, vt l. cõtrouersia. ff. de transl. si cõtrouersia. C. de euic. facit l. diuus. & l. sed si lege. §. ante litẽ. ff. de pet. hær. & l. nõ solũ. in §. si status. ff.
2 de proc. Ex † quibus colligitur quis sit effectus, vel sensus, an quis promittat nõ mouere litẽ, vel controuersiam. Super quo Bar. in l. amplius nõ peti. ff. rẽ ra. ha. sic distinguit, aliquando quis promittit nõ cõtrauenire, vt sit cõmuniter in instrumẽtis, & tũc sensus est q̃ nõ contraueniet in iudicio nec extrà, aliàs pœna committitur. vt l. si quis maior. C. de transac. Aliquãdo promittit non facere controuersiã, & tũc idẽ quod suprà. in d. l. controuersia cũ si. Aliquando promittit petere vel nõ petere, & tũc aut ista verba referuntur ad eum, cui ex petitiõe deberet acquiri, & tũc verificantur ex sola petitione facta extra iudicium, vt l. si decem cùm petiero. ff. de ver. ob. aut referũtur ad eum qui ex petitiõe debet obligari, & tunc requritur litis cõtestatio. vt l. amplius non peti. ff. rem ra. ha. aliqñ quis promittit nõ mouere quæstionẽ, & tunc aut istud verbũ quęstionẽ, profertur à lege, & tũc intelligitur per litis cõtestationẽ aliàs pœna non committitur. vt not. in l. iij. C. si. reg. aut profertur ab homine, & tunc sensus est, vt intelligatur ante litis contestationem. vel post. vt not. in l. qui fidem. ff. de transa. & in l. lucius. §. hæredes. ff. ad Tre. aliquando promittit causam non mouere, vel litem, & tunc recurrendum est ad not. in d. l. causas vel lites. aliquando promittit habere licere, & tunc pœnam committitur per solam controuersiam. vt
3 in l. stipulatio ista. in princ. ff. de ver. obli. nam † habere licere nihil aliud est dicere, quàm quòd eis lis, vel controuersia non mouebitur, quominus sibi liceat ipsam rem habere, tenere, & possidere, vt d. l. stipulatio ista. in prin. & l. inter stipulantẽ. in prin. c. tit. & talis promissio astringit promittentem si de seipso promittat, aliàs autem si promitteret q̃ tertia persona non cõtrafaceret, vel veniret, obligatio nulla esset. iuxta regu. quæ est, q̃ nemo alienũ factũ promittẽdo obligatur. vt in d. l. ita stipulatio ista. in prin. & in §. si quis alium daturum. Instit. de inu. stipu. ex qua regula excipiũtur plures casus ĩter quos est, cũ qs p̃mittit factũ alterius, quẽ p̃hibere põt. vt l. fluminũ. §. quãquã. ff. de dã. infe. & l. stipulati. ff. rẽ ra. hab. licet aliq̃ cõtrà. vt no. p̃ gl. ĩ d. §. si qs filiũ. & pulchrè p̃ Cy. in l. j. in vij. q. C. de p̃cur. & p̃ Bar. latè in d. l. stipulatio ista. q̃ nota p̃pter istas ligas, & cõuentiones quæ quotidie cõtrahũtur inter istos principes, & barones, in quibus promittunt q̃ eorũ subditi, vel vasalli, & alij adhærẽtes, & sequaces nõ offendent &c. Fallit etiã dicta regula, quãdo ipsi p̃missioni facti alieni pœna subijcitur, vel apponitur, si cõtrafiat, vel interesse promittitur, quod loco pœnæ reputatur. vt d. l. stipulatio. & l. inter stipulãtem,
4 in prin. † Ideóq; cõsiliũ est in talibus semper pœnã adijcere, & sic cõiter practicatur, aliqñ quis p̃mittit nõ vocare in ius, & tunc per sola citationem pœna committitur. vt l. quamuis. ff. de in ius voc. aliquando promittit rẽ ratã habere, & hic attende secundũ

Barto.

Bar.vt per eum no.in l.quo enim.& l.procurator ad exhibendum.ff.rem rat.haber.Aut geritur aliquis actus absente eo,qui debet habere ratum pertinens ad sui commodum,& tunc statim atque cognouit, & non improbauit,videtur approbasse.vt l.si absente.C.si cer.pet.& ibi no.per glo.& doct.& sic debet intelligi opi.Rof.no.in d.l quo enim.aut geritur actus pertinens ad ipsius damnum,seu præiudicium, & tunc aut in eo superuenit simplex scientia,& tũc si expressè non approbat,videtur reprobare,vt in d.l.procurator. in fine.& d.l.quo enim §.j.aut superuenit scientia mediante aliquo facto certificatorio ipsius actus,puta præsentatio literarum,vel instrumenti sibi facta,& tunc non reprobando videtur approbare.vt in l.filius.ff.ad macedoni.& in c.j.extra de prob.& in l j.in fi.nau.cau.stab.fallit in casu l.fi.ff.qui & à qui.& l.spõsalibus.in fi.ff.de spõ.

TVNC vertentis. Quid autem si fiat compromissum,sup litibus futuris, an valeat? videtur quòd non.vt l.non quemadmodum.ff.de iud. in contrarium tenet Spe.& bene in præall.tit.§.sequitur.ver.quid ergo.ad quod facit c.quia circa.extra de priuile.& quod not.in l.de his.ff.de arbitr.

EPITOME.

1 *Quis sit arbiter?*
2 *Cur à iudicijs ad arbitria declinetur?*
3 *Arbitrator quid sit.*

TANQVAM.In arbitros eorum, & arbitratores.† Hic videndum est quæ sit differentia inter arbitrum & arbitratorem.[a]Ad quod respondendum,vt plenè prosequitur Spe.in d.ti.in prin.& Inn.in c.quintauallis.extra de iureiur.& sic arbiter est ille qui à partibus eligitur tãquam iudex inspecta forma procedendi,vt l.j.& l.qualem.ff.de arb.licet ab eius sententia appellari non possit,vt l. diem proferre.ff.eo.tit.quæ appellatio in iudicialibus causis admittitur,vt in l.& in maioribus.C.de ap.& hæc est vna ratio,quare partes recedunt à cognitione iudicum.† Est etiam alia ratio,quia habent ab arbitris habiliorem audientiam & minores facit expensas. Arbitrator verò est ille, qui † eligitur,vt omni prætermisso ordine iuris disponat inter partes,prout sibi æquum videtur,de quo loquitur text. in l.si socictatem.§.arbitrorum.ff.pro soc.& in l.si quis arbitratu.ff.de ver.obl.& Insti.de emp.& ven. §.item pretium & in d.c.quintauallis.& ab eius declaratione non appellatur,sed tantùm reductio petitur coram iudice ordinario ,vt infrà dicetur,quæ effectum appellationis sortitur.ex quo alia differentia inter eos,colligitur.Tertia differentia subinfertur,nam declaratio arbitratoris,quæ laudum apud aliquos nuncupatur,non confirmatur taciturnitate decem dierum:secundum Innoc. sed solo expresso partium consensu,sicut trasactio.vt in d.l.cum mota & l.si pro fundo.C.de transa.cum si.alie etiã sunt differentiæ,quæ & dicendis infrà apparebunt.

EPITOME.

2 *Potest opponi exceptio doli contra agentem ex sententia arbitri si dolus interuenit ipsa re,quamuis non appellatur.*
2 *Cur in arbitramento petatur auxilium per viã reductionis,nõ autẽ in arbitrio.*
3 *An hodie appelletur à sententia arbitri?*

LICERET appellare.Hoc apponitur ex abundanti. † quia de iure non potest à declaratiõe arbitri vel arbitratoris appellari,vt supra dictũ est,verũtamem si dolus re ipsa,vel ex ꝓposito interuenit in sententia arbitri poterit cõtra agentẽ ex hac sententia opponi exceptio doli vt probatur per tex.in l.non distinguemus.§.cum quidam.in fi.ibi per hanc ergo exceptionẽ &c.ff.de arb.† Sed hic quæritur de ratione diuersitatis, quãdo cõtra sententiã arbitratoris per viã reductionis inuocari potest auxiliũ superioris,& cõtra sententiã arbitri nõ succurritur,nec per viã reductionis.Fortè dici potest ꝙ ratio sit,quia maius vertitur periculum in declaratione arbitratoris,proprer latiorem potestatem quam habet,quàm in sententia arbitri,qui iuxta iuris ordinem pronuntiare debuit,ideo cautius fuit prouidendum.argum.in l.j §.sed & si quis.ff.ad carbon.†Sed aduerte,quia superius dixi quod à sententia arbitri nõ potest appellari,per dictũ §.stari.quod ꝓcedit in specto iure antiquo. Ideo quęritur,qui de iure nouo,an hodie possit appellari.glo.tenet ꝙ non Bar.verò tenet contrarium in l.arbitro ff.qui satisdare cogan.

a *Differentia est inter arbitrium.& arbitratorem.Bal.in l.si sup.C. de transac. Bald in l.si diuersa .de tempo.app. Bald.in l.si §.necessitudinẽ .C.de bon.quæ liber.& per Ant.de bu. in ca. bonæ el.j.de post. prela.*

EPTOME

1 *Coram quo petatur reductio?*
2 *Infra quantũ tempus petatur reductio. Non obstante renũtiatione petitionis reductionis ad arbitrium boni viri,an talis petitio reductionis habeat locum?*
4 *Quæ sit magna læsio propter quam petitur reductio?*
5 *Coram quo iudice petatur reductio.*
6 *Cùm iudex inquirit magnam læsionem ex quibus actitatis ꝙteritis,an nouis, debeat eam detegere.*
7 *Quãto tẽpore duret instãtia reductionis.*
8 *Cui incumbat onus probandi causam reductionis?*
9 *An possit appellari à sententia iudicis reductionis,confirmantis,ꝙl infirmantis laudum?*
20 *A quibus arbitris appelletur?*

NEC reductio peti ad arbitrium boni viri.†Aduerte[b] ꝙ iste virbonus appellatur iudex ordinarius vt l.vir bonus.ff.iu.sol.& l.continuus. §.cũ ita.ff.de ver.ob.& l.ꝙ si epheũ. ff.de eo quod cer.loc. Coram ipso er-

b *Aduerte. ꝙ ide tex.in l.cõtrarius. ff.de verb. obl. Spec.ti. de arbi.ca. j.versic. si quis.glos.in ca.statutũ. de rescrip. lib.6.j.glo.of. in c.si clericus .de præbẽ. libr. j.ibi.sed dubium, ꝙ ide Bal.in l.fin. C.de iudic, & doct.in ca. exposita de arbitr.*

a *Et nota.in d.§. arbitrorum. Tenet a Bald.in l.si in ij.q.C.de contrahen. emp. doctores in l si qs. ff.de verb. obligation. Bart.in l.j. delega.ij.§. sed & si qs. C.cõ.deleg. & ide Alex. de Imol.in d.§. arbitrorum in apostil. in l.de pupillo.§.ff. column.iiij. ff.de no. op. nuntia. & Lanfrã. de Brixia in tractat. de argu.q.xx. Curt.*

b *Diffusè. ad de Federic. cõsil.cxl.ij. Paul.de ca. consili. xxxiij. & ide in apostil. ad Bart.in d.§. arbitrorum.*

go iudice peti debet reductio.vt plenè habetur,& not.in dicto §.arbitrorum.[a] & dict.capi.quintauallis.vt infrà dicam in versic.vltra quæritur.

†Sed dubitatur infrà quantum tempus peti debeat? dicunt quidam infra x.dies exemplo appellationis,de quo tempore habetur in authen.hodie.C. de appellatio.alij,quos refert Specul. in dicto §.sequitur.versicul.sed infra quantum tempus &c.dicunt quòd potest peti infra.xxx. anno.alij verò dicunt quòd infra quatuor menses tantum.Concludit ergo ipse Specul. consultus fore quòd petatur infra x. dies.dic vt ibi,sed Barto.in dicto §.arbitrorum. dicit quòd infra annũ debet peti.quo elapso præcluditur via petendi.argum.in l.qui se grauatos. C.de censi.libr.xj.& facta tali petitione,vel contradictione in iudicio,vel extrà,perpetuatur ius petendi ipsam reductionẽ,tanto tempore,quãto solet actio vel exceptio perpetuari,vel forte secũdum eum peti debet infra quadriennium , vt dicitur de alijs remedijs rescissorijs in l.in honorarijs. §.sed cùm rescissa.ff.de actionib.& obligationib. Vel melius dic secundum Iacobum de Bel.vt traditur per eum in authentic. vt different.iudi. Aut sententia,vel laudum arbitratoris est nulla vel nullum, quod potest contingere multis modis,& tunc perpetuò potest dici nullum, vt not.in l. si expressim.ff.de app.nedum in modum agendi,sed etiam in modum excipiendi,vt l.purè.in fine.ff de dona. excu.aut est aliquod ,tunc prætenditur dolosè prolatum,seu per dolum obtẽtum,& tunc poterit dici iniquum , & reductio peti etiam post x. dies argument.in l.sub prætextu.C. de transaction.& quòd not.in l.in cõtractibus.C.ex quibus cau.maio .aut prætenditur lata simpliciter iniquè, & iniustè & tunc debet peti reductio infra x.dies.arg.eius quod dicitur de appellatione in dicta authen.hodie.& in supplicatione vt in dicta authentic. quæ supplicatio.C.de præcib.imp.of. & in sententia arbitri.vt in l.cùm anteà.C.de arbitr .aliàs ipsis x. diebus elapsis,rata manet ipsa sententria arbitratoris,sicut sententia arbitri,quę etiam per lapsum x.dierum approbatur.in dicta l.cùm anteà.Diceret aliquis si non potest ab ea appellari,vt in dicto §.stari supefluè dicitur ipsam x.dierum taciturnitate firmari potest responderi quod licet non possit appellari,potest tamen contra illam exceptio doli opponi,vt supra. dictum est,vel fortasse iudicis officium implorari, iuxta no.per Bartolum in l.planè.ff.de peti.hæred.

†Modo quærendum est in casu præsenti,quando renuntiatum est petitioni reductionis ad arbitrium boni viri,nunquid renũtiatione non obstãte admittatur hæc petitio,videtur quòd non exemplo eius qui renuntiauit appellationi.vt l.fina.C.de tempor. appel.in fine.In contrarium facit in capit.quemadmodum & in c.ad nostram.extrà de iureiur.Breuiter ista q.est diffusè[b] tractata tam ab antiquis,quàm à modernis.vt plenè Spe. recitat in d.§.sequitur ver. item quid si compromissum &c.& tãgitur per Cy. in l.cùm anteà.in j.q.C.de arbitr.& Dyn.in c.scienti.extrà de regu.iur.lib.vj.& per Bar.in d.§.arbitrorum.secundum quem pro concordia omnium sic est concludendum.aut arbitrator tulit sententiã per dolum,& tunc renuntiatio non habet impedire petitionẽ reductionis , quia ad dolum de futuro renuntiatio non extenditur.vt l.si vnus.§. illud.ff. de pact.& l.conuenire.ff.de pact.dotalib.& hoc casu intelligatur disputatio Dy.in dicto capit. scienti. aut tulit sententiam per imperitiam,& bona fide,& tunc aut per sententiã infertur læsio in magna quãtitate tunc renũtiatio etiam si sit iuramento vallata, non nocet.quia habet in se tacitam conditionẽ,si ex ea nõ inferatur læsio magna.argu.in l.si libertus in prin.ff.de op.lib.& in l.fi.C.de nõ nu.pe.& est tex. in c.ij.extrà de arb.facit l.quæro.§.inter locatorẽ.ff. loc.& l.quidã cum filius.ff.de ver.ob.licet prius debeat peti absolutio à iuramẽto.vt d.c.ij.in fin.ad qđ facit quod habetur in cap. debitores.extrà de iureiur.de qua tacita conditione subintellecta plenè no. p gl.in d.c.quintauallis, nec immeritò dicitur quòd læsio in magna quantitate locũ facit huic reductioni,cum ex ea inducitur præsumptio doli.argu.in l. omnes.§.lucius.ff.quæ in fraud.credi.& not.in l.qui testamentum.& in l.patronus.ff.de probat.ideoque non venit in generali remissione.argum.in l.creditor.§.lucius.ff.man.& d.l.si vnus.§.illud. cum si.aut infertur læsio in parua quantitate,& tunc valet renuntiatio nec potest peti reductio.ar.in l.ait prętor. §.quæsitum.& l.si ex causa.in prin.ff.de minor.Sed vt efficax in omni casu maneat renuntiatio,est cõsilium secundum Host.in dicto capitu .quintauallis. quòd in compromisso dicatur quod ipsis arbitratoribus liceat auferre de iure vnius partis:& alteri conferre in parua & magna,ac maxima quantitate, prout eis placuerit.argumen.in l.j.§.si conuenerit. ff.depos.& sic procedit gloss.in l.si de meis.§.recepisse.ff.de arbitr.Ioan.autem.And.in dicto capitul. quintauallis. sequitur idem .& subiungit causam quare prædictis adijciatur hæc clausula etiam si per sententiam ferendam sequatur maxima læsio re ipsa vel ex proposito.&c.† Quę autẽ sit magna læsio quia pro modica non cõpetit reductio etiam in casu prę missio.vt l.scio.ff.de in integ.re.Respõdent quidam q̃ magna lesio est pars sexta,alij autẽ q̃ dimidia,ar. in l.ij.C.de rescind.vendi. quod est verius,de quo latius

tius : ide quod tangit Bartol. in dicto. §. arbitro-
§ rum. † Vltra quæritur in casibus præmissis coram
a quo [a] iudice petatur hæc reductio ad arbitrium
boni viri? distingue secundum Bartol. & Baldum,
vt per eos nota. in lege prima. C. vbi & apud quos.
aut sententia arbitratoris assumit vim sententiæ
diffinitiuæ, & formam alicuius statuti seu legis mu-
nicipalis, vt est Papiæ, & in pluribus locis, & tunc
ille erit iudex reductionis, qui esset iudex appellatio
nis si appellari si appellari posset, aut remanet eius
vis in iure communi tantùm, & tunc erit iudex com
petens, ipse iudex rei, seu conuenti, qui alias erat
iudex causæ principalis. hoc etiam not. idem Barto.
in dicto §. arbitrorum. & per hoc dicunt quòd mo-
dus practicandi, & procedẽdi in hac reductione, dif-
fert à modo procedendi in mera appellatione, quia
in hac reductione nõ est necesse quòd ipsa interpo-
natur corã arbitratoribus qui tulerunt sententiam,
sed recta via decurrẽdũ est ad ipsum iudicem, & co-
ram eo porrigendus libellus super reductione, cu-
ius contrarium est in mera appellatione, quæ prius
interponitur coram eo qui tulit sentẽtiã, posteaque
decurritur ad superiorem. vt plenè not. in l. ij. ff. qui
& à qui app. in cle. j. extrà de app. Tamen commu-
nis practica se habet apud plurimos ad tollendum
omne dubiũ, quòd interponatur tam coram arbi-
tratoribus, quã corã iudice superiore ad instar ap-
pellationis. ar. l. non distinguemus. §. cùm quidam.
& ff. de arbi. † Nunc autem quæritur petita reductio-
ne, iudex inquirit de lęsione, an sit parua, vel magna,
ex quibus actitatis, an veteribus, vel nouis detege-
tur læsio, vel iniquitas arbitratoris dicit Bar. vbi su-
prà, quòd, solùm ex veteribus, vnde distinguẽdũ est
an arbitrator fuerit assumptus super contractu, &
tũc eius iniquitas detegetur ex his quæ habentur in
l. quid enim. in fi. ff. pro soc. aut fuit assumptus super
lite, & tunc quia huiusmodi laudũ est quædã transa-
ctio vt dictum est, debet inspici, & attendi ipsa ve-
ritas non tanquam ad meram, & strictam rationẽ,
& iustitiam, sed secundũ dubium euentũ ipsius litis.
Sicque articuli probatorij nõ debẽt reformari, quia
secundũ iustitiã debuerat fic pronuntiari, sed quòd
inspecto euentu dubio ipsius litis debuit aliter arbi-
trari, & hoc idem no. idem Bar. in l. si quis cùm ali-
ter. ff. de ver. ob. ad quod facit. §. cum hi. l. modus. ff.
7 de transactio. & in l. lucius. §. penul. ff. ad treb. † Cir-
ca prædicta quæritur quanto tempore durat instã-
tia huiusmodi reductionis? puto quòd anno, vel
biennio, exemplo appellationis, cuius naturam in
pluribus imitatur, vt dictũ est. de quo tempore ha-
bentur in authen. ei qui appel. C. de tẽpo. appel. Alij
dicũt quòd durat tanto tempore quãto durabat cõ-
b promissum. [b] † Vltra quæritur cui incumbat onus
8 probandi causam reductionis? puto esse dicendum,
prout dicitur in causa appellationis, vt scripsi suprà
super forma appellationis à diffinitiua, in glo. super
versic. & inquãtum fit aliqua. producatur ergo cõ-
promissum, & sententia, & prorogatio compromis
si, ac iura, testes, & instrumenta quæ fuerũt in prin-
9 cipali causa producta, & si quæ alia sunt. † Sed pone

quòd iudex reductionis confirmauit, vel infirmauit laudũ arbitratoris, an ab eius sententia poterit appellari? dicunt quidam quòd sic. per reg. l. & in maioribus. C. de appel. & per text. in c. ab arbitris. de offi. delega. lib. vj. & in l. fi. C. de iud. & l. fi. ff. à qui app. non licet. Inn. in c. præsenti. extrà de. reseri. tenet cõtrariũ, quia nõ reperitur lege cautũ. ergo &c. quam opinĩ secutus est Bart. in l. nemo põt. ff. de le. j. & Bald. in l. j. ff. de legat. ij. postea idẽ Bal. mutauit propositũ: vt no. in l. j. C. ne lic. tertiò prou. & sequitur ibi primã opi. dicẽs, quòd sententia lata in causa reductionis trãsit in vim sentẽ tiæ propriæ, quæ ante fuerat quædã
a tranſactio, ideóque ab eadem poterit [a] semel. & bis appellari: per d. reg. l. & in maioribus & eodẽ modo si sentẽtia arbitratoris transit in vim sentẽtiæ iudicialis ex forma statutorũ, vt suprà dictũ est, debebit ab ea appellari, nõ autẽ reductio peti, vt determinat Bar. in l. j. ff. à qui. appell. nõ licet. adeò quòd si in cõpromisso esset renũtiatũ iuri appellãdi, non audiretur vlterius aliqua via. l. fi. in fi. C. de tẽp. appel. Mihi autem plus placet opinio Inn. cuius ratio est, quia quãdo via re
b ductionis recurritur ad iudicem. non [b] ad eum recurritur simpliciter, vt iudicem, sed vt bonum virum, sic enim lex ipsum signanter appellat in hoc casu, vnde ius potestas resoluitur de iudice in arbitrũ, & sit tãquã arbiter à iure constituitur. vt d. l. cõtinuus. §. cum ita. ff. de ver. ob. & probatur in l. proinde. & d. §. arbitrorũ in fi. ff. pro so. vnde meritò ab eius sentẽtia non appellatur. vt d. §. stari. Præterea absonũ, & cõtra mentẽ transigentiũ, & cõpromittentium videtur, quòd in longius protrahi possit hæc causa, qua si esset iudicialiter agitata, quod quidẽ accideret, si bis ab hac sentẽtia appellari posset, & reductio peti, sic enim inducta ad diminuendum pare rent augmẽtũ, cõtra l. cũ tale §. fal. sam. ff. de cõd. & demonstrat. nec ob. c. ab arbitri. cũ si. cuius gratia distin. gue tres casus quidã sunt arbitri qui eliguntur à partibus voluntariè siue iuris necessitate, & ab istis non appel latur. vt in d. §. stari. & l. j. C. de arbi.
1 † Quidam sunt arbitri, qui ex iuris necessitate eliguntur, & ab istis appellatur, & ita loquitur c. ab arbitris. & lex fina. ff. à qui ap. non licet. & lex fin. C. de iudi. cum similibus. Quidam.

a *Corã quo. Quid si iudex est extraneus loci, actor ex alio reus coram quo iudice petatur reductio, vide per Fed. cõ. cclxxxv.*

b *Durab. f compromissum. Dicit Old. consil. clxj. q illo tẽpore quo præscribitur officiũ iudicis illo tẽpore præscribitur reductio ad arbitriũ iudicis.*

arbitri sunt à iure deputati sine aliqua partium vo-
lu ntate, vel electione, & ab istis non appellatur, &
ita loquitur Bart. & opin. Inno.

EPITOME.

1 *Per verba compromissi colligitur qualis sit potestas collato.*

2 *Arbitrator an possit declarare, si factum sit in eo compromissum super fundo quod vna pars teneatur alteri facere confessionem generalem de toto eo, quod petere posset?*

3 *An sit arbiter, vel arbitrator in quem est compromissum procedendi de facto, & iudicandi de iure.*

4 *Qualiter cognoscatur in forma compromissi antedicta quod sit ita processum, & ita iudicatum?*

5 *Non obstante iuramento minorū de non contrauenien do sententiæ arbitri, an possit peti reductio?*

1 TERMINANDI de iure & de facto. † Per hæc verba comprehenditur qualis sit potestas collata. nam per hoc quod dicitur, de iure, videtur electus tanquam arbiter per id autem quod subiungitur de facto, videtur electus tāquam arbitrator sic ergo ex forma compromissi cognoscitur qualitas officij, & potestatis. vt l. non distinguemus. §. de officio. ff. de arbi. & eodem modo si dicatur, vt fieri assolet, quod cognoscant iuris ordine seruato vel non seruato, vel omissa omni iuris solennitate, & simil. nam per hæc verba videtur electus, vt arbitrator, etiam si notarius dicat quòd, compromiserunt in talem, tanquam in eorum arbitrum secundum Inno. in d. c. quintauallis. quia magis attenditur forma bayliæ, ac potestatis attributæ, quam denominatio nominis ipsius electæ personæ. ar. in l. quęro. in prin. & l. si vno. in prin. ff. loc. Arbiter ergo est ille qui cognoscit, & pronuntiat de iure tantum, arbitrator verò est ille qui de facto etiam determinat. & cognoscit, vnde secundum Inn. vbi suprà, & alios doct. & ita ipse verum puto, q talis arbitrator poterit testes recipere sine citatione, vel ea omissa ad audiendum sententiam, vel declarationem, & generaliter credo, quod habeat ampliorem potestatem, quam iudex delegatus cū potestate procedendi sine figura iudicij, de quo tractatur per Bar. in extrauagan. ad reprimendum. & per Io. Andr. in c. sæpè de verbo. signi. facit ad prædicta quod not. Specu. in d. tit. de arbi. §. sequitur. ver. quid si compromissum.

2 † Sed nunquid talis arbitrator poterit declarare, si factum fuerit in eum compromissum super fundo, quòd vna pars teneatur alteri facere confessionem generalem de toto eo, quod petere posset? Bar. determinat q no. in l. aquiliana. & l. cum aquiliana. ff. de transf. & eodem modo secūdum eum non poterit declarare, vt altera pars det alteri aliquam rē, de qua non fuerit quæstio vel contentio. ar. d. l. cum aquiliana in fi. & l. non distinguemus. §. de officio. & l. si cum dies. §. plenum. ff. de arb. & l. arbor. §. de vestibulo. ff. com. di. licet loco rei, de qua esset quæstio, posset iubere pecuniam dari, quia non videtur alia res, quia pecunia omnia res æstimantur. ar. ad hoc in l. cū in fundo. §. si fundus. ff. de iu. dot. iūcta l. si ita. ff
3 de fideiuss. † Deinde quæritur, pone quod factum est cōpromissum in aliquē cū potestate procedendi de facto. & iudicadi de iure, an talis erit simplex arbiter. vel arbitrator? & quidē Bart. in d. §. arbitrorū, dicit quòd si fuerit arbiter tantū, poterit secūdū eū ab eius sententia appellari, vt per eū determinatur in d. §. stari. licet in d. §. arbitrorum. in hoc dubitauerit,
4 vbi vide. † Vlterius quæritur quomodo cognoscetur in casu huiusmodi formę cōpromissi quod processerit, vel iudicauerit vt arbiter, vel arbitrator, dic ex forma procedendi, ad quam respectus haberi debet, hoc dignoscetur, si enim seruauit formalia vel substātialia iudicij, vt qa fecit libellū producere, litē cōtestari, & si. tūc videtur elegisse viā arbitri, & per hoc non poterit ab eius sententia appellari, nec reductiopeti, & quod vltra est, nō poterit postea ad viam arbitratoris redire, vt determinat Spe. in d. ti. §. differre. ver. quid sit cōpromissum. & eodē modo Bar. in d. §. arbitrorū. vnde laudabile est cōsiliū, q potius fiat cōpromissum tāquā in arbitratorem tātū. quā in hac forma, de qua hîc, vel si fiat sub hac forma, tūc, fiat protestatio p ipsum arbitrū in exordio, causæ q per aliquem processum vel actum non intēdit viam simplicis arbitri eligere, sed tāquā arbitrator procedere, & esset vtile hanc clausulam apponere in cōpromisso. pro quo facit q in simili no. Archid. in c. si delegatus. in fi. de offic. delega. libr. vj. & adde quod not in d. §. sequitur. ver. sed pone quòd sicut
5 quotidie fit &c. † Sed quid dicemus in minore, qui taliter cōpromisit, & iurauit nō cōtrauenire sententię, an iuramēto hutusmodi nō obstante poterit cōtra sententiā reductione postulare? dicunt quidā q sic: quia iuramentum solum excludit eum à beneficio speciali, scilicet restitutionis in integrū. nō autē ab isto cōmuni, vt plenè tāgitur p Cy. in auth. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. ar. in l. fi. C. de non nume. pec. & in c. ij. de arbit. cū si alibi gl. in §. itē sacramenta. de pac. iur. firman. vnde extrahitur dicta auth. tenet contrarium, & malè. prima ergo opinio verior est. De hac autem potestate arbitrorum, no. per Cy. in l. ex consensu. C. de episc. & cleri.

EPITOME.

1 *Quid operetur tempus pronuntiandi propositum in compromisso?*

2 *Data à partibus ipsis arbitris potestas prorogandi, quot vicibus possint prorogare?*

3 *Facta prorogatione arbitrij per alteram partem præsentem tantùm, altera absente, sed postea præsente tempore sententiæ, an dicta pars quæ non consensit prorogationi possit dicere sententiam nullam.*

4 *Compromissum factum sine termino temporis, quanto tempore valeat?*

1 INFRA DVOS MENSES. † Hoc tempus habet coarctare potestatem pronuntiandi, datam arbitris electis, in tantùm, vt ipso termino elapso finita sit statim potestas, &

an

authoritas iudicandi,& per consequens sententia postea lata nulla sit ipso iure,nisi fortasse hoc tempus de partium voluntate præcedente,vel sequēte fuerit prorogatum,vt traditur in l.non distinguemus.§.dies.& §.fina.cum l.sequent.& l.si de meis.§. 2 fina.ff.de arbitr.& C.eodem ti.l.j.& l.ij.†Quid autē si data sit à partibus ipsis arbitris in compromisso potestas prorogandi diem compromissi,an poterunt semel tantum vel pluries prorogare?distingue aut dictum est quod possit semel tantum,aut pluries aut simpliciter.In primo & secundo casu obseruabitur,prout dictum est.In vltimo casu,dic quòd nisi semel tantum poterunt prorogare.ar.l.boues. §.hoc sermone.ff.de ver.signi.& l.fideicommissa.§. si quis ex his.ff.de leg.iij.& ita in præmissis omnibus sentit Spe.in d.tit.de ar.§.accipitur.versic.item quòd elapso die.†Deinde circa hoc quæritur de eo 5 quod de facto vidi,ecce quòd partes fecerunt compromissum hoc pacto,quod arbiter non possit prorogare terminum,nisi de voluntate partium.Contingit quòd altera pars per se consensit prorogationi,alia pars.quia tunc absens erat,non potuit consentire, sed altera,& eius nomine prorogauit,& prorogationi consensit,promittens de rato habendo, & posteaque arbiter tulit sententiam præsentibus ambabus partibus homologātibus,& emologantibus,& expressè confirmantibus ipsam sententiam,quam sententiam dicta pars absens tempore prorogationis,& præsens tempore sententiæ,illam nititur impugnare tanquàm nullam ex defectu potestatis,& consensus per eam non præstiti in dicta prorogatione,quæritur quid iuris?& videtur ex prædictis quòd ipsa sententia nulla sit, quia non fuit lata in termino,& quia ipsius termini prorogationi non consensit,neque ratum habuit. In contrarium puto,quia ratificando sententiam videtur ratificasse prorogationē,quia qui vult cōsequens videtur velle antecedens. vt l.illud.& l.nec his.ff.de acquirend.hæredi.facit l.idem vlpianus.ff.de excusatio.tutorum & semel approbatum reprobari non potest l.Pomponius scribit.ff.de neg.gest.& quod not.per Dyn.in regu.quod semel placuit.de regul. iur.lib.xj.& in c.ratihabitionem eod.tit.& per Bar. in l.quo enim.§.j ff.rem rat.haber.ad quod etiam optimè facit quod not.per gloss.in l.ij.C. com.vtri. iud.imò puto quòd lata post terminum possit tanquam transactio approbari. per d.l.ij.Aduerte quòd istud tēpus non currit nisi à die acceptationis factæ per arbitros electos,vt probatur in l.iij.§.item & si & l.si cùm dies §.recepisse.ff.de arbit.sicut dicitur in tempore præfixo iudici delegato,vt not.gloss. in dicto capit.de causis.extra de offic.delegat.ad tollendum tamen omne dubium bonum esset hoc ex- 4 primere in forma compromissi.†Sed nunquid dicēdum si compromissum factum est simpliciter sine die,& termino,an valet,& quanto tempore duret potestas arbitrandi;dic breuiter quòd valet.& durat triennio,si est simplex arbiter,vt not.Spec.plenè in tit.de arbitro.§.differt ver.itē vt infra .triennii.Si verò sit arbitrator tunc puto quòd duret per

2 *Annum.hāc opi.Bart.quòd potest⁹ arbitratoris tacēt⁹ expiret anno.quādo tertio est commissa.sequitur idem Bar.in l.multa.ff.de cōds.& demō.& Ang.in d.l.si q⁹ arbitratu.Bal.citando opi.Bar.in l.fi.ff.de contrah.end. emp.tenet quòd etiā post annū potest arbitrari, quia tē pus non est* totū tps vitæ ipsius arbitratoris.ar.& l.fi.&quod ibi no p Cy.C.de contra. emp.& l.fin.§.sed & si quis.C.cōmu. de leg.vnde bene faciunt notarij semper apponere certum terminum.Sed Bar.in l.si quis arbitratu.ff.de ver.oblig.dicit quod potestas arbitratoris durat quandiu voluerit.Præsumitur autem secundum eum non velle ar- 2 bitrari.si intra annum [a]non pronuntiauit,argument.d.§.sed & si quis.de qua quæstione etiam not.per eum in l.si de meis.§.si ex compromisso.in fi. ff.de arbitr.& per Cyn.in l.properādum.§. finautem in medio.C.de iud. Bald.vero in c.j.§.j.de leg.Cornel.distinguit,aut est arbitrator super lite, & tunc durat triennio,sicut in arbitro,aut super negotio& tunc anno, nisi per iudicē fuerit alius terminus assignatus.&c.not.bene.

modus finiendi compromissum tamen laudo cautelā quòd protestari faciat pars ab arbitratore intra annum. quòd etiam post an intēdit arbitrari &c.

b Homologāta.non expedit &ltra quare quando sententia est emologata .l.ad solut.C.de re iudi.& amplius non possunt contradicere ipsæ partes .l.ab eo.C.quomodo & quando iud.c.cōcertationi. de ap.li.& emologatio sententia implementum habet & in tacitis facti de nouo facti ad non petē dū,&nde licet nō esset aliunde roborata,habet ſ. Item &ires.si opponatur per &iā exceptionis propter tacitum cōsensum.&el expressum partiū.ita gl in l ij.C.cōmu.&tri.in.facit q⁹ no. gl.in l.pen.eodē ti.&bi dicit glo.quod si partes steterunt diuisæ per multum tempus præsumitur diuisio bonorum & si aliter non appareat,ex quo tanto tempore separatum,& diuisim manserunt,& &bi sententia est lata præsentibus,& non contradicentibus,& multo fortius consentientibus,&el emologantibus non potest contradici sententia.& &ide Alex.in l.licet.§.si seruus.ff.de pœnis.

EPITOME.

1 *An hodie sit necessaria pœna appositio, tam in arbitro quam in arbitratore?*

IN POENA et sub pœna.Communis est practica quòd in compromissis adijciatur pœna: quia olim sententia simplicis arbitri nullam de se merebatur executionem, nec producebat actionem .l.j.C.de arbitris. cum ibi not.ideò erat necesse pœnam adijcere,vt metu pœnæ quæ per stipulationem promittebatur, parerentur sentētię, aliter nō cogebatur arbiter sententiā ferre.vt in l.nō distinguemus.§.in summa.& l.litigatores. § j.cum si.ff.de arbitris.hodie autem, siue sit appositа pœna , siue non datur actio,& fit sentētię executio ducbus casibus. videlicet si sit homolo- b gata [b] à ptibus expressè,vel tacitè p

lapſum x.dierũ. vt in d.l.cùm antea. C.de arbitr.vel ſi ſit iuratum in com promiſſo vt l.ne in arbitris.C.de arbitr.Sed in compromiſsis quæ fiunt in arbitratores & amicos,non eſt neceſſaria,nec olim ,nec hodie pœnæ appoſitio,quia ipſorum ſententia,& olim,& hodie producit actionem his modis quibus producitur per tranſactionem,vtſuprà dictum eſt.

APPLICANDORVM pro Medietate cameræ illuſtr.domini noſtri &c.Hîc quæritur nunquid fiſcus,ſeu camera agere poteſt ad hanc pœnã?dic breuiter quòd non per text.l.arbiter infra certum diem & ibi per Bar.ff.de arbi.facit regula generalis tradita in l.ſtipulatio iſta.§.alteri.ff.de verb.obli.vt ergo camerę quæratur actio,& obligatio eſt neceſſe quòd notarius tanquam perſona publica ſtipuletur nomine cameræ,ſecũdum Bar.vt not.in d.l.arbiter. & in l.j.ff.de iure fiſci.

a *Pœna. Adde, ſidẽdũ. latè Ludo. Ro. conſili. cccc.Pet.de Anch.conſi. lxxxiij.*

EPITOME.

1 *Cui parti competat pœna petitio adiecta in compromiſſo,& qualiter in eius petitione procedatur.*

b *Pœna rata. ſide de clauſula rato manente pacto,per Rapha.Cu. conſils. cxij. & conſi.cxlij.per Are. conſil.lx&ij.*

2 *An admittatur petitio pœna appoſita in aliquo contractu?*

3 *Pœna,& executio ſimul.an peti poſsit?*

4 *Pœna ,an pluries committi poſsit?*

5 *Si contrafiat an ſno capitulo,an pœna committatur in totum.*

6 *Pœna commiſſa ,ſi nihilominus pars qua contrauenit,& incidit in pœnam dicat quòd ſententia firma permaneat. & alia pars contradicat quòd ſententia ſit nulla quid iuris ſit?*

7 *Si altera pars compromittentium decedat pluribus relictis haredibus, quorum ſnus contrafacit ſententia,an pœna cõmittatur contra omnes?*

8 *Si ſit appellatum,ſel ſupplicatum contra ſententiam arbitri, & nihilominus appellans,ſel ſupplicans nihil obtineat, an intelligatur ita contrafactum ſentẽtia quòd pœna ſit commiſſa?*

9 *Coram quo petatur pœna commiſſa ex compromiſſo?*

10 *Petita reductione ſententiæ arbitri,ſi pars contrafaciat reductioni,an incidat in pœnam.*

1 PARTI attendenti.†Aduertendum quòd petitio pœnæ competit illi,qui obſeruat ſententiam, & hoc cum bona conſcientia tam de iure canonico, quam ciuili,vt in capit.dilecti & capit.per tuas.extra de arbitr.& l.cùm pœna & l.cum ſimilibus.ff.de arbitr. Et in petitione huiuſmodi pœne offerendus eſt libellus,& via ordinaria procedendum vt probatur in dictis,iuribus.& in l.non diſtinguemus.§.cum quidam verſiculo, & idem.ff. de arbit.nam vel in factum,vel ex ſtipulatu petitur, vt nota.ſuprà & diſputabitur in ipſo iudicio,an aliqua iuſta cauſa habeat ipſum excuſare à pœna.vt l. ſecunda cum ſequenti.ff.ſi quis cau.cum ſimilibus. ibi not.per gloſſ.

2 †Quid ſi hæc pœna apponatur in aliquo cõtractu,
a an eius admittatur petitio? videtur quòd ſic,vt patet ex prædictis.Tu autem in hoc diſtingue,vt not. per doctores in l.cum allegas.C.de vſur.& per Bartolum in l.cùm ſeruus ita.ff.de condition.& demon
3 ſtration.& ego ſcripſi ſuper titul.de action.hypoth.

3 †Sed nunquid poſsit peti pœna,& executio ſimul? Dic quòd non regulariter. Fallit ſi expreſsè actum, & conuentum eſt quòd vtrunque peti poſsit,vt habetur in l. qui fidem.ff.de tranſactionibus & l.cùm proponas.C.de tranſactionibus.& pro tanto dicunt notarij in forma compromiſsi, quòd peti poſsit
b pœna, rato manente ſententia. Sed an pluries poſsit pœna exigi,& committi?dic quòd non imò ſemel pœna commiſſa expirat compromiſſum arbitri,niſi ſpecialiter ſit actum, quòd toties committatur , quoties contrafiet rato manente compromiſſo, & ſententia vt hæc habentur in text.l. ſi duo.§.finali.ff.de arbitris & ita communiter apponitur per notarios in compromiſsis,vt not.gloſſ. in capit.dilecti.extra de arbitr.& per Speculatorem in §.ſequitur.verſiculo quid ergo.& verſicul.ſequẽ.

5 † An autem ſi contrafiat in vno capitulo pœna committatur in totum,vel pro parte dubitari conſueuit , vnde notari. apponunt in inſtrumento quod pœna toties inſolidum committatur, quoties contra fiet &c.de quo plenè diſputat Speculator in dicto titulo de arbitris.§.ſequitur .verſiculo quid ſi plura capitula,& in §. ſequitur. verſiculo, item pœna in compromiſſo appoſita & cætera. & per Bartolum in l.eadem.§.Cato.ff.de verborum obligationib. facit l.ſi ſeruus.§.ſi plurium.ff.ſi quis cautionibus.

6 †Vltra quæritur,ecce pœna eſt commiſſa,nihilominus pars quæ contrauenit,& incidit in pœnam vult quòd ſententia firma permaneat,alias pars quæ contradicit,vult quòd ſententia nulla ſit:quæritur quid iuris?gloſſ.& Bartolus & Iacobus Butrig.in d.l.qui fidem.determinant quòd etiam ſi dictum eſt,ratio manente pacto,quòd ille qui contrafacit,non debet audiri inuito aduerſario eius cui, pœna commiſſa licebat non ſtare ſententiæ,quod nota. ideo ſi vis conſultè agere,maximè in tranſactione, treugis, & conuentionibus iſtorum principum, facias apponi per notarium hanc clauſulam, videlicet hoc acto inter dictas partes,quod per aliqua quæ fiant, vel committantur per ipſas partes,vel aliquã ipſarum , nihilominus quantum ad ipſas partes ambas,& quamlibet earum contrafacientẽ prędictę

& infra scripta omnia, & singula in sui roboris firmitate perdurent, ac si nō esset in aliquo contra fa-
7 ctum. † Item quæro, pone quòd altera pars decesit pluribus derelictis hæredibus, quorum vnus contra fecit sententiæ, an pœna committatur contra omnes cohæredes? videtur distinguendum, aut sententia contineb.at aliquid fieri, aut dari. Primo casu dic plenè, vt traditur in l.ij. & l.eadem. §. Cato. ff. de verb. obl. Secundo casu videtur insolidum committi contra omnes per tex. in l. hæredes. §. an ea. versi. idem iuris. ff. fami. ercis. & l. stipulationū aliæ. §. si. ff.
8 de ver. ob. cum simil. † Quid autem dices, si fit contrafactum, vel appellando, vel supplicando, vel aliter, & tamen ipsum postea pœnituit, vel nō habuit aliquem effectū eius cōtrafactio. an poterit nihilominus peti pœna? videtur q̄ non, per l. pe. C. si man. ita fue. alie. distingue melius vt not. per gl. & doc. in
9 d.l. qui fidem. † Vlterius quæritur corā quo debeat peti ista pœna? dic q̄ coram iudice ordinario illius qui in pœnam incidit. vt probatur in d.l. cū pœnæ. cum simi. nō autem posset peti coram arbitro, quia super pœna non est ei potestas collata, vt habetur in l. quid tamen. §. fi. ff. de arb. & not. Spe. in d. titu. §. postremo. ver. sed an pœna. imò si pœna fuit in com promisso apposita centum flore. non poterit auge-
a re a pœnā in plus præcipiendo sentētiam obseruari sub pœna ducentum, vel sub pœna amissionis bonorum, vel domus: secundum Bar. vt ibi no. quia potestas arbitri vltra formam compromissi nō potest extēdi. vt ibi. & l. nō distinguemus. §. de officio. & §. fi ff. de arbi. & eodem modo secundum aliquos non poterit pronūtiare super fructibus, interesse, & expensis, nisi de his fuerit specialiter actum, & cōpromissum per iura prædicta, de quo tangit Spe in d. §. postremo. ver. sed quia, suprà in forma compromissi &c. & per Azo. in d.l. quid tamen. §. fin patet ergo ex præmissis q̄ ille qui contrafacit sentētiæ: vel præcepto arbitri vel arbitratoris electi incidit in pœnā
10 compromissō appositam † Quid ergo si ab eius sententia petita fuerit reductio ad arbitrium boni viri, & pars contrafaciat sententiæ, vel præcepto ipsius iudicis reductionis, an incidat in pœnā? Bart. determinat q̄ non. vt in l. multa. ff. de condit. & demon. quia à persona non receditur. argu. in l. cum apud Sempronium. ff. iud. fol. de quo per eum plenè nota. in l. fi quis arbitratu. ff. de verbo. obli.

EPITOME.

1 *Quot modis fiat compromissum super modo procedendi, & iudicandi?*

2 *Si nihil est actum in compromisso super modo iudicandi & iudicetur discorditer, quid agendum?*

3 *Arbitri si sint pares & discorditer ferant sententiam an ualeat?*

4 *Si ex tribus arbitris quisquisque ferat sententiam de per se minorando summam condemnationis, quæ sentētia ualeat?*

5 *An ualeat sententia in minori summa si iudices qui tulerunt in maiori expresserunt se non consentire in minori.*

6 *Ex tribus arbitris, si duo pronuntiant in concordia absente tertio, an sententia ualeat?*

7 *Ex tribus arbitris, tertius absens semper est citandus.*

8 *Ex tribus arbitris, discrepante tertio tantum in ferenda sententia, & alio discedente, an reliqui duo poterunt ferre sententiam.*

9 *Tertio discedente, vt suprà & dicente quòd ferant sententiam, illi duo q̄ ipse est cōtentus, an ualebit eorū sententia?*

10 *Tertius assumptus ab arbitris discordibus, an sit uerus arbiter, uel simplex consilio?*

11 *An ualeat pactum, quòd tertius non assumatur?*

12 *Tertius assumptus si pronuntiet cum altero arbitratorum tantum, an ualebit sententia?*

13 *Testes, & acceptationes recepta coram arbitris nihil pronuntiantibus, an faciant fidem coram ordinario?*

CONCORDITER condemnauerunt. † Sciendū est q̄ quando
1 fit compromissum in plures, q̄ diuersimode agitur inter partes in compromisso super modo procedendi, & iudicandi. Quandoque enim agitur vt omnes simul, & concorditer pronuntient, & aliter non valeat sen-
a tentia quandoq; agitur, vt quod duo ex his, vel quod maior pars fecerit, vires obtineat, quandoq; simpliciter cō promittitur. vt l. item si vnus. §. principaliter. cū l. seq. ff. de arb. cum simi.

Auger. adde & vt per Pet. de Anchara. consi. 50.

2 † Quid ergo si nihil est actū, & sint discordes? dic quòd aut sunt arbitri pares numero, puta duo, & tunc compelledi sunt per iudicē eligere tertiā personā. vt in d. §. principaliter. Si verò sunt dispares, puta tres, tūc statur sententiæ pluriū, vt in dictis iuribus &c. Quid si fuerunt electi duo arbitratores tantum & sunt discordes, an debeant compelli eligere tertiā personam, vel ipse iudex eligere possit? dicit? Bald. q̄ non. quia arbitratores sunt ad instar proxenetarum, quos nullo iure cautū est cogendos tertiā personam eligere, licet cautum hoc reperiatur in meris arbitris, & ita refert iudicatum esse per sapientes. vt per eum no. in d. cap. j. de inue. in mari. fac. in vsib. feud. x. col. q. pen. † Sed
3 nunquid si pares erant, & discorditer tulerunt sententiam, an valebit? dic q̄ non, puta si vnus absoluit, alter con-

demnauit.vt l.diem proferre.§.si plures.ff.de arbi.facit in arg.l.duo iudices.ff.de re iudicata.& in c.fi.extra de re iudica.† Sed pone quòd erant tres
4 a arbitri,& vnus condẽnauit in decẽ, [a] alius in quindecim,alius in viginti,quæ sententia prævalebit? dic ℣ illa quæ in decem condẽnauit,nam in illa summa omnes sententiæ concordant &
a *In diem.* 5 cõueniunt.vt in d.§.si plures.† Item *Adde Pau. de Cast.con si.xxiij.Rapha.Cuma. consil.cxl℣.* quæritur quid si illi qui condemnauerunt in quindecim & viginti in eorũ sententia expresserunt,vt plerunque faciũt malitiosi,an in minori summa eorum sententia nõ valeat? doctores dicunt ℣ hoc casu non valebit illa de decem,quia in hoc omnes non cõsentiunt.vt not.Specu.in d.§.sequitur.in prin.vbi verò duo ex tribus condemnant in quindecim & alius in decem, prævalet sententia duorum in quindecim.vt est textus hodie in c.j.de arbi.lib.vj.Et est ratio differentiæ quia in casu isto omnes duo cõcordant in quindecim : vnde sententia plurium debet prævalere. In præcedenti autẽ quæstione duo non sunt in expressa summa concordes, licet in conclusa conuenire videantur, de quo vide in d.§.sequitur.ver.j.cum sequẽti.& idẽ dicitur in testibus in & super, & diuersis quantitatibus deponẽtibus.vt ibi no.& Inn.in c.quid per nouale.de ver.signi.& per Spec.titu.de proba.§.
6 probare.ver.quid si testes.† Vlterius quæritur, quid si ex tribus arbitris, duo pronuntiant in concordia absente tertio an valeat sententia? dic quòd non, vt l.si in tres.alle.& in l.item si vnus.§.fi.ff.de arbit.nisi fuerit dictũ in compromisso,prout faciunt notarij communiter ℣ altero ex his absente, alij possunt pronuntiare:vt in l.non distinguemus.§.cũ in plures.l.sicuti.ff.de arbi.& habetur in c.Raynal.de testa.& Spe.in § sequitur.ver-
7 siculo postremò.† Quid autem fiet si ille tertius non veniat? dic ℣ est citandus ab illis duobus,aliter eorum sententia non valeret,nisi expressum sit in compromisso ℣ duo absente ter-
b tio, [b] & nõ citato possint pronuntiare,nam tunc valebit sententia eorũ, vt hæc habentur, & notantur.in c.fi. de arbit.libr.vj.quanquam secundum aliquos d.c.fin.solùm locum habeat in terris ecclesiæ.vt ibi no.per glo.& Bar.in l.duo ex tribus.ff.de re iudic. De iure autẽ ciuili sententia lata tertio absente etiam citato nõ valet nisi sit personaliter præsens.vt refert Bar. in l.si in tres.& l.item si vnus.§.item si plures.ff.de arbi,& l duo ex tribus. ff.de iud.vel nisi actũ sit in compromisso specialiter quòd duo absente tertio,& non citato possunt pronuntiare,vt suprà dixi,vnde hanc materiã sic colligere potes. Quandoque à principio fit compromissum in duos tantùm,& tunc vnius solius sentẽtia nõ valet sine socio præsente,vel eo absente citato,vt dictũ est suprà in principio istius glosse. Quandoque compromissum fit in tres,vel in plures,& tũc aut simpliciter,& valet sententia plurium,si omnes sunt præsentes,vbi autẽ aliquis eorum fuerit absens,tũc secundum ius canonicum si nõ fuerit citatus ab alijs nõ valebit sententia illorum,vt in d.c.fi.secundum ius ciuile valet & hoc casu obseruabitur ius canonicum in terris ecclesiæ,& ius ciuile in terris Imperij,vt dictum est.Si autem fuerit compromissum cũ clausula,quod duo tertio præsente,vel absente citato,vel non,possunt pronũtiare,tunc vtroque iure valebit sentẽtia duorum,seu plurium illo absente etiam non citato virtute clausulæ,& conuentionis in compromisso appositæ,vt d.§.de officio.cũ sim.suprà alle. quod no.tu notarie.Et prædicta dico b *Absente tertio.&ide Io an.de ana. consil.50.* fortius procedere in pluribus arbitra
8 toribus cũ d.clausula electis.† Sed circa prædicta occurrit tale dubiũ quòd plerũq; de facto cõtingit, Ecce quòd facto compromisso in tres,& processu habito,& tandẽ simul conuenientes in vno loco pro conclusione,& decisione.q.examinatoq; p eos negotio, vnus ex eis decesset in discordia reliquis ibi firmis statibus,& perseuerãtibus,quæritur an ipsi duo poterũt ferre sentẽtia illo tertio absente & non citato? dicit Inn.℣ sic,in d.c.Raynaldus quasi hoc casu cessaret ratio.l.si in tres.quæ est,quod eius præsentia potuit alios trahere in suam sententiã, & opinionẽ.Sed Spe.in d.§.sequitur. ver quid si fraude se absentet & in ver.item ex eo quod dicet, distinguit aut ille tertius se absentat simpliciter nulla tamen discordia interueniente, sed sola examinatione,& tunc debet citari:aut interuenit discordia,& tũc nõ debet vltrà citari, nec secundũ eũ placet distin.quorundam, qui voluerunt facere differentiam inter personam ipsorum arbitratorũ,an illi duo sint doctores,& alter nõ,vel simi.vel an ille tertius se absentauit dolosè,vel non,vt ibi no.Verũ Bar.in d.l.duo ex tribus

tribus nec distinctè debere eum citari, aliàs non valebit sententia, quia secundum eum non est illa sola ratio, de qua suprà, sed etiam alia, videlicet quia omnes iudicare iussi sunt. vt probatur in d.l.si in tres.
9 in fi. †Quid si ille tertius in eius recessu dixerit alijs duobus, pronuntietis vos, quia sum contentus de eo quod pronuntiabitis, nunquid eo casu valebit eorũ sententia? dic quòd non, nisi de voluntate partium lata fuerit. ar.d.l.si in tres. determinat Spec.in d.§. sequitur. versi. quid si tertio absente. & hoc sequitur decisio ad aliud quòd si per duos fuerit lata sententia tertio absente. & non citato, posteaque venerit ipse tertius, & confirmauerit ipsam sententiã, quòd nihilominus erit nulla. arg.l.quòd ab initio. ff.de regul.iur. & no. Spec.in §. sequitur. ver. sed pone quod lata est sententia. secus est in iudice ordinario, vel delegato. vt not.in l.licet. ff.de iudi. & in ca.cum vos. extrà de his quæ fi. à præla.. fine con. cap. & d.l.duo ex tribus. Sed pone quòd actum est in compromisso, vt arbitri pronuntient secundum consilium Anduſiæ, an valeat compromissum, dicunt quidã quod non, per text.in l.item si vnus.§.idem Pompo. ff.de arbi. & ibi no. alij distinguunt, aut Anduſie consilium assumitur tanquam arbitratoris, & valet, aut tanquam arbitri, & non valet, vt no. Barto. in d.§.idem Pompo. & Spe.in d.§. sequitur. ver. sed quid si dicat.
10 †Rursum quæritur an ille tertius qui assumitur ab arbitris discordibus sit verus arbiter, vel simplex consultor? distingue aut eligitur ab ipsis arbitris tãtum, & tunc est consultor, & mediator, licet in aliquo naturam sapiat arbitri, secundum Bart. aut eligitur communiter ab arbitris, & partibus & tunc erit arbiter, vt alij. vt no. Spe.in d.§. sequitur. ver. sed nunquid iste tertius, & Barto.in d.§. principaliter. &
11 ibi glo. †Sed quid si plurimum fieri solet, actum est specialiter in compromisso quòd tertius non assumatur, an valet tale pactum? dicunt quidam quòd sic. ar.l.j.§. si conuenerit. ff.depo. & l.pedius. §. fi. ff.de arbit. alij dicunt contrà, quia tale pactum est contra substantiam compromissi, ergo non valet. vt l.cùm precario. ff.de preca. communiter practicatur quòd valet. ar.in l.nõ distinguemus. §. de officio. cũ ibi not. ff.de arbi. de quo vide Spe.in d.§. sequitur. versic. sed
12 quid si duo sunt electi &c. † Sed quid si iste tertius ab arbitris solis electus pronuntiet cum vno ex eis an valebit sententia? dicunt quidam quod sic, tanquam à maiori parte lata. vt d.l.si in tres alij dicunt contrà: quia iste tertius non habet potestatem pronuntiandi, sed solum consulendi, vt dictum est, primam opin. approbat Bar. non per dictam rationem sed quia eius opinioni & sententiæ stãdum est. vt dicit tex.in d.§. simpliciter. & not.Spe.in d.§. sequitur.
13 versic. quid si vnus ex arbi. †Quid si isti arbitri nihil pronuntiauerunt: an testes & attestationes receptæ coram eis faciant fidem coram iudice ordinario? dic quòd si testes sunt mortui faciũt plenã fidẽ, si verò sunt viuentes, tunc est in electione eius contra quẽ sunt producti, an velit eis stare, vel non. vt l.finali. C.de testib. & in capit. præsentata. extrà de testib. nisi specialiter expressè actum esset in compromisso, quod eis daretur plena fides coram iudice ordinario. vt dicta l.final. in princip. in quo erant omnes in forma compromissi, vbi autem essent recepti coram arbitratore, vt fit quotidie, tunc nullam fidem facerent. vt determinat Innocentius in capitulo cùm in tua extra de testibus & per Iacobum Butriga. in d.l.fina. &c.

EPITOME.

1 *An teneat sententia arbitrorum pronuntiantium super vna re sola cùm quæstio sit de pluribus.*
2 *Arbiter si in pronuntiando errauerit, an posteà possit errorem suum corrigere?*

1 DIMITTENDVM domum antedictam. Erat igitur quæstio de vna re tantum. † Quid igitur si quæstio erat de pluribus, & de vna sola pronuntiauerunt, an tenebit sententiam; videtur quòd non. vt l.qualem. aliàs incipit, dicere. §. & si pluribus. ff.de arbit. Tu verò plenius distingue, aut est actum in compromisso, quòd possit arbiter super singulis separatim pronuntiare, aut est actum, quòd de omnibus simul debet pronuntiare, aut est dubium. primo casu valet sententia. Secundo autem casu non valet, vt probatur in l.quid tamen in principio. ff.de arbitr. Tertio casu dicit ibi gloss. quòd præsumitur actum, vt separatim possent pronuntiare. Bartol. autem ibidem dicit fore considerandum aut sunt plures quæstiones super pluribus rebus quæ inferuntur solùm ab vna & eadem parte, & tunc est vera opinion. gloss. aut plures causæ inferuntur vicissim per vtranque partem vna contra aliam, & econtra, & tunc præsumitur actum quod semel super omnibus sententia feratur propter naturam conuentionis, & reconuentionis. arg.in l.j. in fi. ff.quę sen. fine app. rescin. & in l.si prætor. ff.de iud. Vel dic, aut causæ sunt simul connexæ, & videtur actum, & de omnibus pronuntietur: aut sunt separatæ, & tunc separatim poterit pronuntiari, & hoc sequitur Spe.in d.§. sequitur ver. sed quid econuerso. Et hoc & alia plura de quibus supra proce. dunt in simplici arbitro, sed in arbitratore, qui potestatem habet largissimam, vt suprà dictum est puto esse pronutiandũ super vna tãtum, vel super vno capitulo cæteris omissis. ar.eorum quæ superius al-
2 legata sunt in præc. gloss. † Quid autem si arbiter in pronuntiando errauerit, an poterit posteà corrigere suum errorem? dic quòd nõ, quia per sententiam expirat compromissum, vt probatur in l.qui arbiter & ibi not. ff.de arbi. & idem credendum in arbitratore, putarem, tamen parti succurrendum esse per doli exceptionem. arg.in l.ij.in prin. & quod ibi not. ff.de condi. inde. super quibus vide quod not. Specu. in d.§. sequitur. versi. sed pone actum esse quod pronuntiari. & ver. sequen. &c.

EPITOME.

1 *Terminus solutionis si non sit expressus in senten-*

tia an cadat in pœnam, si non offerat?

1 INFRA cetum terminum.†Quid autem si terminus non sit expressus in sententia, an cadat in pœnã si nõ offerat? videtur quòd nõ, sed necesse quòd interpelletur. ar. in l. quod te. ff. si cer. peta. & l. si ex legati causa. ff. de verb. obligati. Tu dic quòd dies omissa per arbitrum suppletur per legẽ. per quam datur condemnato terminus quatuor mensiũ ad soluendũ. vt in l. debitoribus. ff. de re iud. & l. fi. C. de vsu. rei iudic. & est tex. cum glo. in l. si de meis. §. fi. ff. de arbi. vnde post lapsum huius tẽporis cadit in pœnã. Et cùm dies hæc interpellet pro homine. vt l. magnam. C. de contrahẽ. & commit. stipul. non requiritur alia interpellatio, nec post diem admitteretur purgatio moræ. per d. l. magnam. & l. Celsus. in principi. & ibi not. ff. de arbitr. secus autem si pœna non esset apposita quia tunc post diem posset moram purgare incontinenti. iuxta doctrinam l. & si post tres. ff. si quis cautio. & l. si insulam. ff. de verb. obli. & l. sed & si alia. ff. de const. pecun. & l. fi. ff. de arb. cum similibus.

2 *Paratus. vide ibi in apostil. ad Alexan per me factis.*

EPITOME

1 *Quis sit consensus istorum ablatiuorum positorum in sententia, dante, & soluente, &c.*

2 *Negligens in implendo conditionem ad sectam per arbitrum in sententia, ab ipso iure incidat in pœnam.*

1 DANTE & soluente.†Isti ablatiui absoluti faciunt conditionem, & est sensus si dederit & soluerit. in l. euicti. ff. de vsur. sicque non prius tenetur relaxare domum, quàm fuerit conditio impleta. vt in l. qui hæredi. in principio. ff. de condi. & demonstration. in l. j. §. fina. autem aliquod. C. de cadu. tollend. & l. ei qui. ff. de condi. institut. debebit ergo offerre istam pecuniam & deponere. vt l. obligatione. C. de solution. ib. & l. acceptam. C. de vsur. quam si non acceperit, pro impleta conditione reputabitur. vt l. iure ciuili. ff. de conditio. & demonstration. cum ibi no. & tunc cadit in pœnam. Dubium autem occurrit, an hæc, sententia valeat condẽ no te ad restitutionem fundi decem prius ab aduersario tuo receptis sup quo distinguit Spec. in d. §. excipiatur. ver. sed pone quod litigantes. aut fuit arbiter tãtùm qui tulit hanc sententiam, & non valet, aut fuit arbitrator, & tunc valet. ad quod faciunt quæ superius

2 dixi in gl. super verb. de iure & facto.†Sed nunquid si iste Ioan. fuerit contumax, vel negligens in implẽdo istam conditionem incidit ipso iure in pœnam? dic qđ non quia quòd soluat florenos. xxv. non est de necessitate præcisa, sed in sola eius potestate, nã ea quæ sunt in conditione, non sunt in obligatione, vt l. si quis sub conditione. ff. si quis omis. caus. testa. & l. obligationum ferè. §. fi ita stipulatus. ff. de actionib. & obligationib.

EPITOME.

1 *Oblatio & dispositio, tantùm operatur quantum solutio.*

2 *Consignatio pecuniæ, an debet fieri in bursa sine numeratione?*

1 LEGITIME obtulit & cõsignauit.†Talis enim oblatio & depositio tantum operatur, quantum solutio vt in dicta l. acceptam. & dicta l. obsignatione. duntamen quantitas integra & non pars offeratur, & fiat congruo loco & tempore. vt dicta l. obsignatione. & l. soluturus. ff. de solutionib. & l. mora. in princi. ff. de vsu. qui solutio particularis non admittitur, vbi debitum est liquidum, & certum vt in l. tutor. §. Lucius. ff. de vsu. aliàs autẽ si nõ esset liquidum, nec certum. tunc bene admitteretur solutio partis. vt habetur in l. quidam existimauerunt. ff. si certum petat. nec debet expectare quòd ipse super hac solutione interpelletur. vt suprà dictum est, imò debet esse curiosus, & solicitus in offerendo modo quo suprà: nec sufficeret ei ad excusationem nuda oblatio, nisi interueniret consignatio. vt prædicta probantur ex iuribus prælleg. & optimè ad hoc adduco text. in l. si fundus. §. fin. ũcta l. fina. ff. de legat. commiss. Idem confirmat Bartol.

2 in l. prætor ait. §. si quis paratus. ff. de no. oper. nuntia. per tex. in l. seruus si hæredi. in fin. ff. de statu lib. & l. qui decem. §. idem respondit. ff. de solutio. licet contra faciat. l. penul. ff. de rescin. vend & gloss. not.

2 in l. si residuum. C. de distract. pigno.†Et not. quod si consignatio pecuniæ fieret in bursa, nec videretur ipsa pecunia ad oculũ, non sufficeret, sed debet ipsa pecunia exbursari & offerri, & inde bursam recõdi, vt videatur à testibus qualis & quanta sit, secundum Bartolum vt per eum not. in l. cùm seruus ita. ff. de condit. & demonstra. &c.

ET AMPLIVS dictam domum resti. Per hoc ergo quod facta oblatione, & depositione pecuniæ contumax fuit in restitutione domus, pœna commissa fuit. vt in d. l. acceptam. cum simil.

Quid autem si pœna commissa posteà offeratur, an purgetur mora? dic vt suprà dixi, aut ille acceptauit, aut recipere recusauit, si sponte accepatuit, aut simpliciter sine protestatione, & tunc pœna purgatur, aut cum protestatione saluo iure pœnæ, & tunc non purgatur. vt hæc habentur in l.

in l.Celsus.in principio.ff.de arbitris.& l.post diem. ff.de leg.commiss.& l.debitor.§.j.ff. quib.mo.pign. vel hypo.sol.quod sequitur Specul.in d.§. sequitur. versi.sciendum.

QVARE cum prædicta vera sint.Hæc est conclusio petitionis ad quam semper est aduertendum.vt dixi aliàs.

ET AD ipsam pœnam soluendam.Notandum est quòd arbiter nõ potest de pœna cognoscere[a] post latam sententiam . vt suprà dixi. imò quod fortius est nec etiam ante latam sententiam, nisi specialiter in compromisso actum sit, quòd de pœna posit cognoscere, & terminare. secundum Inno.& alios in d.l.quid tamen.in fine.ff.de arbitris. & in c.cùm dilectus.extra de arbitris. Similiter nec posset cognoscere de damnis,& interesse, quæ veniunt iure actionis,nisi expresè sit actum. argu. d. §.de officio.& d.l.quid tamen.in fine,secus si officio iudicis.argu.l.ædiles.§.item sciendum.ff.de ædil.edic.& l.iiij.C.depo.quod sequitur Speculator in d.§. sequitur.versiculo, sed quia. Est ergo consilium ℣ in forma cõpromissi apponatur, quòd arbiter possit cognoscere,& pronuntiare tam super pena damni & interesse,quàm super omnibus incidentibus & emergentibus.

EPITOME.

1 *An sententia generalis lata super compromisso generalis noceat in omnibus?*
2 *Quantumcunque petitio,prosecutio,& sententia,seu trãsactio fuerint generales , tamen aliquando non præiudicant in omnibus.*
3 *Quietatio facta à pubere, & tutore generaliter, si tamen tutor super ℣na re tantùm reddiderit rationem, an præiudicat in omnibus?*
4 *Sententia arbitratorum lata die feriata,an ℣aleat?*
5 *Quæ persona possit esse arbiter,vel arbitrator?*
6 *De qua re possit fieri compromissum?*
7 *An compromittatur de his de quibus compromitti non potest.si statuto caueatur,quod de omnibus compromittatur?*
8 *Compremissum qualiter finiatur?*

1 PONI faciatis ipsum Io.in corporalem possessionem.†Hîc reuoco in dubium id de quo frequenter fit disputatio.videlicet, an sententia generalis lata super compromisso generali,noceat in omnibus?pro cuius plena doctrina sic distingue, prout no.per Bar.in l.de rebus.ff.de arbitris.& per glo.& Cyn.in l.si prætextu.C.de transac.& l.ij. C.de iudi. aut enim agitur à iudice,vel arbitro,seu à partibus, ℣ sententia,vel trãsactio præiudicet in omnibus,& tunc in omnibus præiudicabit, quia remittentibus actiones,& iura sua.& c.vt l.quæritur.§. si venditor. ff.de ædil.edic,& quia actus iudicis,vel arbitri operatur secundum eius intentum , sed non contra eius. propositum.vt in l. si cùm argentum,in princip. ff. de excep.rei iudi.& l. non omnis. ff. si certum petatur.aut agitur quòd in vna re, vel certis rebus tantùm pręiudicet.& tunc in alijs nõ nocebit?arg.in l.item si vnus.§.in summa.ff.de pactis.& l.si de certa. C. de transac.aut dubitatur quid actum sit,& tunc subdistingue,aut petitio, prosecutio,& sententia, seu transactio fuerunt generales,& sic totus processus fuit generalis , & tunc præiudicat in omnibus.vt in l.sub prætextu.

2 † Fallit in duobus casibus qui habẽtur,& notantur in l.tres fratres.ff.de pact.& l.de his.ff.de transac. Aut petitio fuit generalis, prosecutio autem specialis,& sententia, seu transactio generalis,& tũc inspicitur magis medium, scilicet prosecutio , quàm eius extrema,& dicemus quòd in effectu non præiudicat nisi in prosecutione. vt d.l.ij.& ibi not.per Cy.C.de iudic. Aut vtrumq; est speciale, & tunc in cæteris pręiudicat.arg.d.§.in summa. aut petitio est generalis,sed trãsactio vel sentẽtia specialis,& tunc in ea specie tantũ non in cæteris præiudicat. vt C.de transac.l.age.aut econtra,petitio fuit specialis,& transactio seu sententia generalis, & tũc subdistingue, aut virtus & ratio recti sermonis nõ patitur extẽdi ad alias species, nisi ad petita tantũ , & tunc non præiudicat in alijs.vt d.l.si certa.C.de transac.aut ratio & virtus recti sermonis patitur ad omnia extẽdi , & tunc in omnibus præiudicat,aliàs autem seruãda esset propria verbi significatio, vt l.non aliter.ff.de lega.iij.† Et ex his decidi cõsueuit talis quæstio.Ecce ℣ tutor, vel curator,vel alius in computatione sui administrationis calculauit solum ratione super administratione seu negotio salis, vel grani, seu vini, Deinde apparet ei facta per puberẽ, seu dominũ quietatio , seu deliberatio generalis,an talis deliberatio producatur ad omnia,an solum ad illud capitulũ, vel negotia de quo reddita fuit ratio? Quidam dicunt ℣ debet restringi solũ ad illud capitulum. Cy. autem in d.l.sub prætextu.tenet contrariũ,per text.in l.emptor.§. lucius. ff.de pact.& ibi not.Non obstãt quæ superius dicta sunt,quia illa loquuntur in transactione,hic autem in pacto.Ratio differentiæ est,quia transactio est de re dubia,ideóque ad prosecuta restringitur , pactum verò est gratuitum,& de re certa,vnde ad omnia refertur , de quo latius vide quod notatur in l.Aurelius.§.Caio per Bar. ff.de libe.leg.& in d.§.Lucius.& per

[a] *Cognoscere. adde Bald. in addi.ad Spec.de arbi.&ersi.potest cognoscere.*

glos. in dicto capitul. cum venerabilis. extrà de censibus.

2 *Amplius. 4 vide Bald. a in l. si & ponis. la. j. C. quomodo & quando iud. Bartol. & docto. in l. si feriatis. ff. de arbit. Bald. in l. fi. in iij. qò. de contrahen. empt. Lanfran. in tracta. de arbi. in vij. parte. in vj. q.*

† Amplius [2] quæri solet an valeat arbitrorum sententia lata die feriata? Circa quod distingue, aut est lata per arbitrum tantum aut per arbitratorem. Primo casu subdistinguitur, aut hoc est actum in cõpromisso, prout fit communiter in instrumentis, & tunc aut fertur sententia die feriata ob necessitatẽ hominum, vt tempore messium, vel vindemiarum, & valet: aut die feriata ob honorẽ Dei, & tũc non valet. vt l. si de meis. §. fi. l. si feriatis. & l. diem proferre. §. fi quis litigatorum. ff. de arbi. aut non fuit actum de hoc, & tunc non valet aliquo casu, quia arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta. vt ff. de arbi. l. j. vbi autẽ lata fuit ab arbitratore, tũc valet quocunq; tẽpore feriato, etiam si in Dei honorem lata sit, cũ hæc sententia ab eo lata, sit quædam trãsactio. vt superius dictum est. sicq; omni tempore ferri potest vt l. non minorem. C. de transa. & l. fin. C. de fer. & in c. j. & fin. extrà de ferijs. & hoc tenet Spe. in d. §. sequitur. circa fi. ver. in forma autẽ compromissi. An autem cogatur die feriata pronuntiare, tangitur in d. §. sequitur. circa fi. in ver. forma cõpromissi. Inde quæritur quo in loco sit ferenda sententia per arbitros? dic ꝙ aut est actum de certo loco, & tunc in eo est ferenda. vbi autẽ locus non est designatus, tunc ferenda est in loco, in quo traditum est compromissum. vt habetur. in l. si cũ dies. §. arbiter. ff. de arbi. & ibi per Bart. & intelligo de loco largè, videlicet ciuitate, vel castro, non autem de loco strictè sumpto, puta domo, vel porticu. vt not. Spe. in tit. de arbi. §. fi. ver. de loco autem. & prædicta procedunt in simplici arbitro, secus autẽ esset in arbitratore, nam in dubio credo quòd in quocunque loco suam sententiam ferre posit. arg. C. de fer. l. fi. & l. nõ minorem. C. de transa. & extra eod. tit. c. j. & fin. & eorum quæ no. Spe. in d. tit. §. fi. ver. in forma autem. Bonum est igitur in forma compromissi adijcere, ꝙ arbitri possunt pronuntiare in quocunq; loco alio vltra locum com
5 promissi. † Postremò pro pleniori declaratiõe materiæ potest quæri, quę persona possit esse arbiter, vel arbitrator. Et quidem sciendũ est ꝙ quilibet regulariter potest esse arbiter, nisi lege cõmuni, vel municipali pro-

b hibeatur. Prohibetur autẽ mulier, [b] seruus, mutus, furiosus, surdus, pupil- b
lus, minor annis vigintiquinq;. vt tradi-
tur. in l. cum lege & l. pædius. & d. l. sed si in seruum. cum simil. ibi notatis. ff. de arbit. C. eod. tit. l. fin. & extra eod. tit. c. dilecti. Posset tamen mulier arbitrari, & amicabiliter cõponere. vt in d. c. dilecti. super quo vide, quod not. Spec. in d. tit. §. j. Item prohibetur secundum aliquos esse arbiter abbas, prior, vel præpositus regularis, licet tales possint esse arbitratores. argu. l. fi. C. de fer. alij autem dicunt ꝙ nunquam esse possunt, vt plenè disputat Spec. in d. §. sequitur. versi. sed quæro diligenter. & eodẽ modo dicunt quidam distinguendum in monacho c
simplici, vel fratre minore, & quocunquè alio mendicãte. vt ibi not. ver. sed quid in simplici. sed in episcopo non est dubium ꝙ potest esse arbiter. vt l. fi ex consensu. C. de epis. aud. & extra de arbi. cũ simi. ibi not. per Spec. Prohibetur etiã esse arbiter quilibet laicus in causa spirituali, nisi habeat secũ clericum socium. vt in c. contingit. & c. per tuas. extra de arbi. cum simil. ibi no. fortasse nec arbitrator: qa de istis c
spiritualibus laicus nullam debet habere communioẽ. vt extra de iudi. in c. ij. Item prohibetur ordinarius secũdũ iura ciuilia esse arbiter, fortè ideo quia superfluum videtur, & absonũ ipsum abuti sua iurisdictione. vt d. l. sed si seruum. §. si quis. potest tamen esse arbitrator. vt in authẽ. vt diff. iud. §. si verò contigerit. C. de iudi. l. apertissimi. cũ authentica ibi posita. Sed secundum canones potest esse arbiter, & arbitrator tam ordinarius, vt extra de arbit. c. cum tempore. & extra de elec. c. cũ causam. & de iureiur. c. veniens. quã etiam delegatus. vt extra de arbitr. c. cum olim. Prohibetur etiã esse arbiter quilibet in re ꝓpria. ff. de arbi. l. pe. cũ simil. Sed bene põt esse arbitrator etiã super iniuria propria. vt in c. quintauallis. de iureiurã. facit l. lege. in princ. ff. loca. & condu.
6 † Item quæri potest de quibus, & super quibus potest cõpromitti? & die quòd regulariter de omnibus ciuilibus causis vt extra de arbit. c. j. de criminalibus autẽ non sic, cum criminaliter agitur, nec de causa matrimoniali, nec de causa libertatis. vt extra de trãs. c. fi. & de in integ. resti. c. j. & l. nõ distinguemus. §. de libe. cau. & d. c. cũ tpe. & d. l. non distinguemus. §. si per errorem.

Mulier. docto. in l. cum longe. ff. de arbit. & in l. final. C. de arbitr. Spe. titul. de arbi. §. ij. ver. prohibetur. docto. in c. quintauallis. Spec. tit. de iudi. de leg. §. vij. versi. recs. quod est mulier.

Monacho. vide Anch. consi. vlt. in princip.

errorem.nedum tanquam in arbitrũ,ſed vt puto, nec tanquam in arbitratorem,licet aliqui contrà.vt refert Specul.in dicto.§.reſtat videre.ſed nec de cauſa monachationis poteſt compromitti,nec de publica,vel populari actione,nec de aliquo iure ſpeciali,
a vt ibi plenè notatur.Vaſallus autem [a] in ſui tantùm præiudicium,& non domini,poteſt de re feudali facere compromiſſum.vt in capit.primo.§.primo.de lege corra.Sed nec de rebus eccleſiæ poteſt fieri cõpromiſſum quo ad perpetuum eccleſiæ præiudicium:ſed ipſius rectoris tantùm ſic in capi.iij.& capit.per tuas,& capit.dilecti. & capit.cum tempore. extrà de arbitr.& extrà de tranſactionib.capit.ſu-
7 per eod.cum ſimilibus. † Sed quid erit ſi ſtatuto ciuitatis caueatur quòd de qualibet lite,& quæſtione partes cogantur compromittere,an in prædictis ſpiritualibus caſibus,& alij à iure prohibitis erunt partes cogẽdę facere compromiſſum?videtur quòd ſic, quia ſtatutum cùm ſit generale,non debet reſtringi.vt l.conſtitutum.ff.de teſtament.milita.& l. conſtitutionibus.ff.ad municip.imò debet ſic intelligi, vt vltra ius commune aliquid operetur.vt l.ſi quando.ff.de legat.primo.In contrarium determinat Bartol.ſub hac diſtinctione.aut enim eſt lis,vel quæſtio de aliquo pertinente ad merum vel mix-
b tum [b] imperium, & tunc in dubio ſtatutum non porrigitur ad hunc caſum,aliàs ſecus.vbi autem verba ſtatuti eſſent adeò clara,& certa,quòd talem caſam comprehenderent,tunc teneretur partes facere compromiſſum . ſed hoc caſu arbitri non pronuntiarent, ſed ſolùm conſulerent per iudicem ordinarium ſic eſſe pronuntiandum. vt ipſe not .in l: non diſtinguemus.§.quæſitum.& §.fina.ff.de arbit. Nec obſt.quod in contrarium dicitur , nam verba ſtatuti in dubio multum operantur,ſed ad ſolos caſus permiſſos referantur:in quibus partes non cogebantur facere cõpromiſſum de iure communi.vt l.tertia.§.tam & ſi.ff.de arbitr. quę pattes nec per ſtatutum compelluntur,ſed nec poſt latam ſententiam quæ tranſiuit in rem iudicat.compellitur quis facere compromiſſum,ſecundum Bartolum vt not.
8 circa formam executionis ſententiæ.†Poſteà quæ-
c rendum eſt qualiter finiatur [c] compromiſſum,& poteſtas arbitrorum vel arbitratorum.Et quidem finitur lata ſententia,vt dictum eſt,& probatur in l. quid tamen & l.diem proferre.ff.de arbit.Item per lapſum temporis appoſiti in compromiſſo.vt l.ſi cùm dies.& l.arbiter ex compromiſſo.ff.eodem titul.Item morte vnius arbitri,vel alterius partis,niſi ſit dictum, quòd ad hæredem tranſeat .vt in dicta l.non diſtinguemus.§.ſacerdotio.l.diem.§.primo.& l.ſed ſi interpellatur.in fin.& l.ſi compromiſſum. ff.de arbitr.& in capi.preſentata extrà de teſtibus. & de arbitr.capit.final.etiam ſi ſit prælatus qui compromiſerit,nam eius morte compromiſſum ſoluitur,vt determi.idem Speculat.in dict.§.finitur.Item finitur ſi rempus non ſit appoſitum in ipſo compromiſſo per lapſum triennij, vt plenè diſputat idem Speculat.in dict.titul. §.differt.verſicul .item infra triennium.Finitur etiam alijs quibuſdam modis de quibus tangitur in d.§.finitur.& l.nõ diſtinguemus. §.compromiſſo.& §. ſacerdotio.eum ſimil.ibi not .ff.de arbitr.Ex quibus patet quod,& quanta obijci poſſunt contra ſententiam , & compromiſſum,quę latius proſequere vt per eũ notatur in d.titu.& excipitur contra arbitrum &c.

QVAE OMNIA & ſingula. Iſta clauſula cum ſequentibus debet extendi,prout traditur ſuprà in primo libel.Ad vnum tamẽ attende,tu qui cupis leges addiſcere,quòd in multis mundi prouincijs, & in varijs ciuitatibus,locis,& terris homines in eorũ quęſtionibus,& diſcordijs recurſum habent ad iſtos arbitratores , vel ſponte, vel legis neceſsitate.Sunt enim in dict.locis,vel prouincijs aliquando ſtatuta,aliquando conſuetudines quibus diſponitur, quòd partes cogantur ad compromittendum in amicos communes . quo fit,vt in talibus partibus malè,& peſsimè fit pro iudicibus. Vnde ars hęc periculoſa eſt in fructu, quia non conuenit omni loco ,prout conuenit medicina, quę non tollitur, nec minuitur per ſtatuta, etiam ars ipſa in ipſius quęrenda peritia , & doctrina valde laborioſa eſt,& difficillis, at-
b que ſumptuoſa.vita autem tua,incerta,breuis,dubia, & infirma eſt. ideo in hoc cogita, & inter aliàs eliges facere illam artem,quę operari poſſit cum minori peccato, & tui maiori libertate.

a *Vaſallus autem. vide Specu.ti.de arbitr.§.ij. ver.ſed nũ quid vaſallus. & ibi Bald.in ad di.ver.vaſallus.Bald. in c.j.de in ue.in vaſa ſta. Lanfra.in trac. de arbit.in iiij.parte.*

b *Ad merum vel mixtũ. adde vtper Ludo.Rom. conſil.cxxij. & cxc.*

c *Finiatur. vide Paul. de ca. conſ. xxxij. Io.de ana .conſi.l.*

Forma ſuper ſolutione pedagiorum.

CORAM vobis domino vicario Papię, dicit, narrat,ſignificat,& proponit Iacob.de ferrarijs agendo,& agere volendo,& hanc petitionem dirigẽdo contra,& aduerſus . Mar.de piſcarijs.& contra quãcumque aliam perſonam pro eo,& eius nomine in iudicio legitimè comparentem, quòd cùm ipſe Iacob . veniret de Monteferrato ad ciuitatem Papię, & ſecum deferret ſuper eius equo brachia ſex panni borſolini pro eius vſu volens de eo ſibi fieri facere vnam pellandram , & intraſſet in ipſam ciuitatem ſine ſolutione alicuius pedagij dicti panni . Ecce quòd ſupraſcriptus Marcus publicanus , & datiarius dicti pedagij dictum drapum ſimul cum dicto equo ſuper quo portabatur.

eius propria authoritate accepit, & attrectauit contra volũtatem ipsius Iaco. dicendo, quòd equus cum panno prædicto ceciderant in commissum propter vectigal, seu datium non solutum, quòd minimè fieri potuit, nec debuit de iure, quoniam iuxta legitimas sanctiones res quæ portantur, seu deferuntur pro vsu proprio non subiacent solutioni alicuius pedagij, seu datij, vnde indebitè, ac iniustè præscriptus Marcus ipsum drapum cum equo abstulit ipsi Iacob. & ablatum detinet occupatum, & sæpius super ipsius drapi, & equi restitutione admonitus, & requisitus ipsam facere indebitè recusauit. Quare cùm prædicta vera sint. petit, & requirit prænominatus Iacob. quatenus per vestram diffinitiuam sententiam, & omnia alio iure, via, modo, & forma quibus melius fieri potest, condemnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis Marcum antedictum ad restituendum, & relaxandum liberè, & absque alicuius solutione pedagij suprascriptum equum, & drapum, simul cum omnibus damnis, & interesse, & expensis per eum factis, & passis occasione prædicta, quę ascendere possunt ad flore. x. & de faciendis & patiendis in futurum protestando & deducendo in præsenti iudicio &c. saluo iure addendi &c. non astringens se &c.

a *Vsu proprio. Quid si portat p-prio, & alterius. Vide per Alexā. cōsil. lxxxij, iij. libr. & vide quod voluit Anchara. cons. cclx.*

b *Quis possit pedagia. In hoc vide Bald. consi. ccxxxj. & ccccl xxiij. & ibi qualiter acquiratur ius imponendi pedagia.*

CORAM Vobis. Iste tractatus vectigalium quæ in vulgari datia, & pedagia nuncupantur, frequens est, & quotidianus, quia vniuersus orbis est hodie submissus vectigalibus, & tributis: nam vt inquit scriptura, exiuit edictum à Cęsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis: fuerunt autem inducta vectigalia ad sustentationem reipub. licet hodie propter mala regimina reducta sint ad consumptionem reipublic. super quibus exigendis non seruatur eadem forma, nec idem modus vbique locorum, sed quot sunt prouinciæ, ciuitates, & locator esse experiuntur differentiæ in modo exigendi, nec attenditur vt plurimum ordo iuris communis, sed seruantur in hoc sicut & in alijs casibus eorum capitula, & statuta super his ædita. vt in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure.

IACOBVS de ferrarijs. Iste fuit, & est scriptor, & cancellarius & affinis meus, qui anno præsenti currente 1414. mensis Octobris agebat ætatem annorum triginta. dum simul mecum habitaret in Monteferrato, vbi tunc erã pro generali Vicario, & consiliario Illud. do. Theodori Marchio. montisferra. & habitabam in loco Pontisturæ, & ego ipse tunc agebam ætatem anno. 30.

MARCVS de piscarijs. Iste est bonus ciuis in ciuitate Papiæ, & semper vsus est ista arte, & plurimi alij ciues cum eo, qui aliquando reperti sunt esse consumpti: propter quod sæpè dixi, quòd reipublicæ status ciuitatis malè succesit, quando ciues cœperunt tempus suum occupare in illa arte datiorum, & pedagiorum, cum longè melius foret, quòd tempus occuparent in mercantijs, & alijs honestis artibus, nam ex hac maledicta arte multa generantur odia, & cumulantur inimicitiæ, & infinita committuntur peccata. vnde tales sunt in cõtinuo periculo perdendi substantiam corpus & animam.

EPITOME.

1 *De quibus rebus datium solui debeat?*
2 *Quæ dicantur res pro vsu proprio?*
3 *Quis possit imponere datia, seu pedagia?*
4 *Qualiter ius pedagij acquiratur?*

1 PANNI BORSOLINI pro eius vsu &c. †Pro declaratione materiæ, quæritur de quibus solui debeat. vel non datium, seu pedagium? vnde breuiter respondetur, quòd de omnibus rebus quæ causa negotiationis conducuntur: de quibus exprimitur, & habetur per textum in l. interdum. §. species. ff. de public. de illis autem rebus quæ pro
2 vsu proprio [a] deferuntur, non debet solui pedagium, vt habetur [1] in l. vniuersi. C. de vectigalib. & condi. & in l. in lege censoria. in prin. ff. de ver. signi. super quo stari debet iuramento deferentis, vt determinat gloss. in clement. fina. extrà de censi. attamen tenetur ille, qui defert huiusmodi res pro vsu suo proprio configare, & notificare illa officiali super datio deputato, vt colligitur in l. si publicanus. §. primo. in fine. & l. interdum. §. quoties. in princip.
2 & §. si quis professus in princip. ff. de public. †Et no. quòd illę dicuntur res pro vsu proprio, quę sunt pro cultu, atque pro quotidiano vsu ipsius personę, & familię suę. vt in dicta l. in lege censoria. sed licet ita sit de communi iure, tamen in multis partibus malè obseruatur: maximè in ciuitatibus Lombardiæ. Sunt etiam & alij casus de iure communi quibus non soluitur pedagium, quos enu-
3 merat gloss. in dicta l. si publicanus. § primo. †Dein
b de quęro quis possit [b] imponere pedagia, siue datia? Dic quòd solus imperator, vel Papa in terris suis, alius autem inferior non. vt l. vectigalia. in princ. de public. l. prima & secunda. C. not. vectigal. imponi

non

non poss. imò nec pedagia antiqua & vsitata licet cuiquam augere, vel ampliare. dicta l. prima & secunda. Sicque patet quòd isti plurimi castellanoti, qui contra solitum, & à suo capite augent eorum pedagia pessimè faciunt contra ius, vnde non valet, nec ius aliquot eis acquiritur, quia quæ contra ius fiunt pro infectis habenda sunt. vt in l. non dubium. in fine. C. de legi. & in regula. quæ contra ius. de regulis iuris. libro sexto. & ibi per Dyn. †Sed circa prædicta de alio quæritur, videlicet qualiter ius pedagij acquiratur? Dic breuiter quòd duobus modis? Primò principis concessione. vt dicta l. vectigalia. ff. de de public. & l. prima & secunda. C. no. vectigal. impo. non poss. Secundò antiqua consuetudine a tanti temporis, cuius non extet principij memoria. vt in capit. super quibusdam. §. præterea. de verborum significatione. & l. si publicanus. §. finali. ff. de publi. & ibi not. per Bartol. facit etiam l. fina. C. no. vectig. vbi exequitur vterque casus, & adde quod not. in forma actionis confessoriæ, quæ competit pro seruitute.

EPITOME.

1 *Vectigal siue gabella an in introitu vel exitu ciuitatis vel in vtroque solui debeat?*

INTRASSET in ipsam. Quæritur †an pro eadem re solui debeat gabella, vel pedagium ad introitum tantùm, vel ad exitum ciuitatis tantùm, vel ad vtrunque? Super qua quæstione diuersimodè secundum diuersitatem regionum obseruatur: vnde in hoc est standum consuetudini. argum. in l. si publicanus. §. finali. de public. cum similib. ibi not. vbi autem de consuetudine non appareat, putarem de iure communi solùm solui debere ad introitum, quia de introitu iura videntur loqui, vt probatur in l. interdum. §. diui. ff. de public. nec amplius quàm semel pro eadem re in eodem loco erit aliquis ad soluendum grauandus, quia sufficit, quòd semel factum est. vt l. in diem. cum ibi not. ff. de aqua pluuia arcen. l. prima. §. prodest. quorum leg. facit l. fideicommissa. §. si quis. ff. de legat. iij. cum similibus.

MARCVS publicanus. Scire debes quòd iura ciuilia appellant publicanos, quos vulgus appellat datiarios, qui ideo publicani sunt appellati, quasi canes publici, cùm eorum temeritas, & audacia sit immensa. vt l. quantæ audaciæ. in princip. ff. de public.

EIVS propria authoritate accepit. Sed nunquid liceat publicano manus injcere propria authoritate in rem commissam, seu pro qua datium non est solutum? Et certè quantum ad consuetudinem vbique locorum obtentam dicendum est, q̃ sic, sed de iure communi fortasse dicẽdum esset, quòd non. vt C. ne quis in sua causa ius sibi dicat. per totum tit. & l. qui iurisdictioni. ff. de iurisdictione omnium iudicũ, quia iste casus non reperitur inter exceptos à regula, nisi fortè quis diceret ea ratione posse sustinere, vt etiam de iure communi hoc fieri liceret, quia rei quæ cadit in commissum ipso iure absque alia disputatione, perditur dominium statim, & transfertur in fiscum vel habentem causam à fisco, quod nota. ergo &c. vt traditur & habetur in dicta l. commissa. ff. de public. & vectigal. & commiss. & not. per gloss. in d. l. si publicanus.

EPITOME.

Quæ sit pœna non soluentis datium, siue
1 *pedagium?*
2 *Deferens res subiectas pedagio, an debeat expectare quòd officialis interroget, an habeat res pedagio subiectas?*
3 *Qui agit contra datiarium qui pro datio rem capit non subiectam datio, an excusetur si dicat se ignorasse, quòd erat res non subiecta datio.*
4 *Pœna datij an transeat in haredem fraudantis datium.* a *Antiqua cõsuetudine. Adde & vide Pano. in c. ij. de iure immu. et in c. nouamus. de censi.*
5 *An res licitæ repertæ cum illicitis pro datio publicari possint?*
6 *Equus alienus, vel nauis aliena super qua portatur res illicita, an publicetur simul cum dicta re?*
7 *Immunitas de non soluendo pedagio an transeat de persona venditoris in personam emptoris?*
8 *Exigens vectigal indebitè, qua pœna teneatur.*
9 *Deferens res, si dicat se minorem summam habere quàm habeat, an dicatur defraudare pedagium.*

CECIDERVNT in commissum. †Quæritur quæ sit pœna non soluentis datium, vel vectigal? Dic breuiter quòd de iure & consuetudine est pœna amissionis, & confiscationis ipsius rei. vt in dict. l. si publicanus §. finali in fine. ff. de publica. & dicta l. in lege censoria. & ad hoc facit lex, vniuersi. C. de vectigal. cum similib. †Quæro vlteriu, an deferens res debeat expectare, quòd officialis pedagij ipsum interroget, an habeat res de quibus soluere debet pedagiũ? Dic q̃ non, imò ipse deferens debet se offerre, & profiteri officiali, q̃ tales res defert. vt est tex. in l. interdũ. §. diui. ff. de publicanis. nõ ergo excusat deferentem si dicat, q̃ non fuit sibi denuntiatum per

officialē: & hoc habet locum, siue deferat res pro vsu ꝓprio, siue pro alieno, vt suprà dixi. quanquam vbi sunt res pro quibus non solebat datiū, seu vectigal exolui, consuetudo in pluribus ciuitatibus, & locis admittat non astringi quenquam, quòd defert, offi
3 ciali consignare. † Quid si iste Iac. dicat se ignorasse an soluere deberet ꝓ eius drapo pedagiū, an excusabitur? dic breuiter quòd sic in casu isto, quo tutus erat de iure communi, quo iure inspecto ipse non tenebatur soluere de re portata pro vsu suo. vt suprà dictum est. secus autē si detulisset rem, quæ secūdum ius cōmune erat obnoxia solutioni datij, quia tunc ignorantia nō excusaret. cuius ratio est, quia quando non soluit pro re quæ secundum ius commune soluere debet, est lata culpa. vt l. latę culpæ. ff. de verb. sig. & sic debet intelligi l. interdū. §. licet quis. ff. de publ. in alio casu quādo est res exēpta à solutione vectigalis de iure communi, sed est subiecta ex forma legis municipalis, tunc excusatur, qa tolerabilis est ignorātia talis iuris. vt in c j de cōsti. li. vj. Excusatur ergo ignorātia facti, dummodo non sit supina, nec crassa. vt no. ī d. §. licet. in l. interdū. §. diui fratres. & §. serui. In ignorātia autē iuris distinguitur, an sit iuris communis, vel municipa-
4 lis, vt suprà. † Sed nūquid hæc pœna transeat in hæredes fraudantis pedagiū? Dic quòd sic. vt habetur in l. fraudati. & l. cōmissa. & l. cotem ferro. §. illicitarū. ff. de publ. licet de quadā consuetudine apud plurimas ciuitates, ita demum teneatur defraudator, si deprehēdatur ī crimine. Pupillus tamē ab hac pœna excusatur, si infra xxx. dies se à mora, & delicto purgauerit soluēdo pedagiū. vt traditur in l. impe
5 ratores. in fi. ff. de publ. † Rursum quęritur quid si cùm rebus licitis pro quibus solui nō debet pedagiū, ducantur illicitę, an non soluendo datia publicari debeāt omnia? Videtur quòd sic. ꝑ l. coté ferro. §. dominus. ff. de publ. In contrariū determinat Bar. in d. §. j. minus. ꝑ l. fi publicanus. §. j. ibi, vt aliquid amplius. ff. de publ. Nec obst. prędictus. §. dominus. quia ibi in tali publicatione rerū, de qua ibi loquitur, nō fit in consequentiā fraudandi vectigalis, sed alterius criminis aliunde cōmissi per ipsum deferentē, prout etiā intelligit Cy. in l. cùm proponas. C. de naut. fœ. Et ex hoc potes colligere decisionē illius quæstionis persępe occurrētis. Ecce quòd aliquis sup equo alicuius, aut naui, vel curru ducit aliquid sine solutione debita pedagij, propter qđ res ducta simul cum equo, naui, vel curru debet cadere in
a cōmissum[a], iuxta formā consuetudinis: vel statuti, quibus disponitur ꝙ
6 omnia confiscantur, † Quęritur an equus alienus, vel nauis aliena sup quibus res ipsa est ducta debet confiscari? Et videtur quòd non, quia statutū, & consuetudo debet in dubio intelligi de equo proprio ducentis, cum nō conueniat rationi rem alienā ex culpa aliena debere cōfiscari. ar. in l. quia non debet. de iureiuran. & in regula. nō debet. de reg. iu. li. vj. cum simi. ibi not. per Dy. Tu autē distingue secundū Bar. & alios, vt per eum no. in d. l. cotē ferro. §. dominus. ff. de publ. aut ille qui equū, aut nauim cōmodauit, sciebat ꝙ super eis rē ipsam ducturus erat, vt quia ad hūc vsum cōmodauerat, & tūc cōfiscabitur, & imputet sibi si nō præuidit, qđ euenire poterat. aut nō cōmodauit ad talem vsum, & erat ignorās huius ductionis, & tunc non cōfiscabitur, vt in d. §. dominus. qui sic est intelligēdus. vidi tamen in practica indistinctē confiscari equū, & dominus eius habuit inde regressum ad emendā cōtra illū qui recipit. Amplius quæritur quāto tēpore durabit huiusmodi actio pro vectigali cōsequēdo? Dic breuiter, ꝙ solùm durat quinquēnio, & nō vltra. vt est tex. no. in l. ij. C. de vectig. & cōmiss. & per hoc patet, ꝙ siue dicatur hāc actionē esse personalē, siue realē, exorbitat regula aliarū actionū quæ vel xxx. vel xl. annis durare solēt. vt in l. oēs. & in l. sicut. C. de præscr. xxx. an. Exorbitat etiā à regula fiscaliū actionū, quæ regulariter durāt spacio xx. ann. tantùm. vt l. in omnibus. & ibi not. ff. de diuer. & tempo. præscri. Et sic est vnus casus, quo excluditur fiscus, & publicanus ab actione pedagij. Alius est etiā casus, videlicet si nauis, super qua res prohibitæ ducebantur cū ipsis rebus perierit. vt d. l. ij. Tertius casus est, quo inducēs excusatur, & publicanus excluditur ab exactione vectigalis, videlicet si impellente necessitate ducēs eū rebus ipsis coactus fuit trāsi
b tū facere[b]. per locum ad quem ire nō destinauerat, vt faciunt sæpè naues maritimę, & aliquādo hostiū impulsiōe, vt habetur in l. Cæsar. & l. fi. §. fi pro-

a *In commissum. Adde & per Rapha. Cu. consil. & consil. xxj.*

b *Transitum facere. Adde & ꝙ Alex. consil. lxxx & vj. iuꝰ. volum.*

propter necessitatē.ff.de publ.quod sequitur Archidiaco.in dicto ca.qnanquàm.de sentent.excommunicat.libr.vj.† Quid autem dicendum in eo qui [a] habet immunitatē ne de suis rebus teneatur soluere pedagium, vel vectigal, an talis immunitas transibit in emptorem ipsarum rerum? Dic quòd non secundum Dy.& Bar.vt per eum no.in l.licitatio.§.fi. ff.de publi.pro hoc facit,quia mutatione personæ mutatur conditio ipsius rei.vt l.per procuratorem. in fine.ff.de acquir.hæred.& ibi per Dyn.& Bar.facit l.fin.C.de inoffi.testamen.& per hoc determinatur quòd illi qui emunt fructus à clericis teneantur pro eis soluere pedagium,licèt clerici ab ipsa solutione sint exempti,vt not.per Archid.in d.ca.quamquam.† Nunc autem reuoco in dubium quid econtrà ad præcedentia,videlicet qua pœna teneatur ille qui exigit vectigal indebitum? [b] Dic quòd aut quis exigit nouum vectigal nunquam hactenus impositum,& tunc punitur pœna legis Iulie.de vi publica.vt l.fin.ff.ad leg.Iul.de vi pub.aut exigit amplius quam consuetū fuerat exigi ab antiquo.verbi gratia consueuerat antiquitus exigere pro balla drapi vnum flor.& nunc exigit vnum cum dimidio,& tunc aliquando punitur in duplum,aliquando in triplum, aliquando etiam extraordinariè corporaliter,prout iudici videbitur, delinquentis circunstantijs ponderatis.vt hæc probantur in l.ij.in princip.& §.j.& l.licitatio.§.quod illicitè.ff.de publi.& non solùm ipse principalis publicanus de his tenetur, sed etiam eius familia si in hoc deliquerit,vt dictis ll.& in l.quantæ audacię.in princ.& in §.j.ff.de pub.cum simi.† Vltimò quæro si pro rebus,pro quibus tam de iure communi,quàm de consuetudine solui debet vectigal,oriatur quęstio inter publicanum, & deferentem circa ipsarū summam,vel quantitatem,siue in pondere,vel mēsura,& tandem ille deferens decipiat publicanū in pondere,vel summa,dicendo solo verbo quantitatē minorem quàm sit,an ex hoc solo antequā rex duxerit extra locū dicatur [c] fraudasse [c] pedagium? & videtur quòd sic.nam si ex toto dixerit se nihil habere de quo solui debeat datium,dicitur fraudasse pedagium,vt dictum est,eodem modo & si dixerit se minus habere quàm habeat,dicitur fraudasse pedagiū,& res cadit in cōmissum,vt sit eadem ratio.& iuris dispositio de toto ad partē.vt l.quę de tota.ff.de rei ven.cum simi.ibi no. Sit ergo sapiens ille qui defert,vt dicat publicano si ab eo interrogetur de quātitate,pondere,vel mensura rerū,frater,credo quòd res omnes sunt tāti ponderis,vel tantę quantitatis: Sed quia possem errare facias illas ponderari,vel mensurari,quia protestor quòd non intendo in aliquo datium fraudare &c.

Forma libelli in actione confessoria, pro seruitutibus.

ORAM vobis Agit & in iure proponit Auton de Ferarijs de loco Sartiranæ diſtrictus Papię,cōtra & aduersus Richardum de canibus de eodem loco,& quancunque aliam personam pro ipso Richardo & eius nomine legitimè comparentem,dicens, & proponēs idem Ant.quòd iam longissimo tempore retro acto habuit, tenuit, & possedit, hodie tenet, & possidet pro sua, & tanquam suam, & domum vnam positam,& iacentem in dicto loco cui cohæret ab vna parte &c. & ad ipsum Anto.pleno iure spectantem & pertinentem.cui quidem domui,fuit & est debita, & hodie debetur à domo ibi contigua præfati Richard.seruitus tigni immittendi, ac stillicidij recipiendi à domo ipsius Anto.in domum? & per domum ipsius Richard.Rursumque dicit,& proponit idem Ant.quòd iam longissimo tempore tenuit,& possedit,& hodie etiam tenet,& possidet quoddam molendinum in villa dicti loci situatum in & super fundo,& terreno proprio dicti Anto.cui cohæret &c.& ad quod molendinum ipse Anto.longo tempore elapso duxit quandam rugiam aquę,per quandam petiam prati dicti Richar.positam, & iacentem super territorio dicti,loci,cui cohæret &c.sciente & patiente dicto Richar.& prædecessoribus eius: per quam petiam prati debetur,& debita fuit, & est seruitus aquæductus ipsi molendino, & ad ipsum molendinum ex causis legitimis: Amplius dicit, & proponit præfatus Anto.quòd ex causis legitimis,& maximè ex concessionibus, & priuilegijs imperialibus habuit,& habet, & habere consueuit plenam & omnimodam iurisdictionem in dicto loco Sartiranæ,& in ipsius iurisdictione,ac prædictarum seruitutum possessione: & quasi fuit,& stetit ipse Ant.tam per se,quàm per eius prædecessores,spatio anno.x.xx.xxx.xl. & c.annor. & pluribus, sic quòd in contrarium memoria initij eius aliqualiter non existit, sciente & patiente d.Rich. & eius antecessoribus. Deinde dicit & proponit præfatus Anto. quòd suprascriptus Rich. ipsum An.à certo tepore circa maximè ab anno proximè præterito, & præsenti,& per totum ipsum tempus turbauit,& inquietauit,& molestauit,ac turbat,inquietat,& molestat eundem Anto.in dicta sua possessione iurisdictionis & seruitutum & iurium prædictorum, indebitè, & iniustè, non patiendo, nec si-

[a] *Qui sunt immunes. Vide in d.c. quāquam. & i cle.præsenti eo.tit. & in c.super quibusdā.de ver.sig.Abb. & docto. in c. inouamus. de censi. Et vide Panor. distinguentem in c. ex parte. de dec. vbi an conceda tur rei, aut personis.C.*

[b] *Qui exigit indebitè vectigal. Vide per Bertachi.in trac. de gabellis. & per Archi.in c.quā quā.de censi.lib.vj.& Lud. de Ll. in cle.præsenti.de cēsibus.*

[c] *Fraudasse. Adde Rapha. Cu. consi.proximè allega. quinto. & ibi an noceat domino talis assertio.*

nendo ipsum An.vti & frui modo debit›, prædictis seruitutibus, iurisdictione, & iuribus ad ipsum pleno iure spectantibus, & pertinentibus aspectare, & pertinere solitis & consuetis. Quare cùm prædicta vera sint, petit, & requirit præfatus Anton. quatenus per vestram diffiniti uam sententiam, & omni alio iure, via, modo, & forma, qbus melius poteritis, pronuntietis & declaretis seruitutem aquæductus, seu rugiæ ducendæ ad ipsum molendinum, necnon seruitutem dicti tigni immittendi, & stillicidij recipiendi, iurisdictionemq; in di. loco Sartiranę spectasse & pertinuisse ac spectare, & pertinere, deberi, & debita esse præd. molen. ac domui, & etiam singula singulis congruè referendo licuisse, ac licere d. Ant. ex sua domo in domum d. Ri. immittere tigna, & stillicidia quæcunquæ, & exercere omnimodam iurisdictionem in dicta terra Sartiranæ inter homines in ea habitantes liberè, & absque contradictione alicuius personæ. Insuper & condemnetis per eandem sententiam, & condemnatum iuris remedijs compellatis præfatum Ric. ad non turbandum nec molestandum de præsenti, & in futurum d. Ant. in iure facultatis pos. vel quasi, ab exercitio prædictorum iniurium suorum, iurisdictioni & seruitutum, & ad præstan. eidem Anto. super huiusmodi debitā cautionem & amplius in omnibus eius damnis. & expensis tam pręteritis, quàm præsentibus, & futuris pasis factis, & fiē dis, ac patiendis in futurum, de quibus liquidabitur in processu, & veritas apparebit, & prędicta petit fieri &c. deducendo in præsenti iudicio omne ius suum &c. saluo. iure addendi &c. non astringens se &c. no. bene hanc clausulam.

a *Confessoria. de hac actione vide per Old. consilio clxxj. et per Paulum de Cast. consil. lx vij.*

EPITOME.

1 *Possunt cumulari plures clausulæ ad diuersa competentes in vno libello.*
2 *Actio confessoria est realis.*

1 CORAM VOBIS. † Hîc attende plures causas ad diuersa competentes, in præsenti libello cumulatas, quod de iure fieri potest. vt no. Dy. in regula, nullus pluribus. de reg. iur. lib. vj. & ego scripsi suprà in primo libello. in glo. super verbo, saluo iure addendi &c. ratio est in præsenti casu, quia huiusmodi cumulationis nulla est regula impeditiua, maximè, quia sententia lata in vna causa non facit præiudicium in alia, dic vt ibi nota.

2 †Rursum est sciendum, quòd vt euidenter liqueat forma, & tenor præsentis libelli in eo deducitur
a actio confessoria, [a] quæ realis est, & rem insequitur. vt traditur & habetur Instit. de actio. §. æquè si agat. & ibi not. per glo. & Dyn. & Iaco. Butrig. & de tali actione, & eius natura etiam plenè taugitur per Cyn. & alios in l. ij. C. de serui. de qua mentio habetur in l. ij. in prin. & l. loci corpus. §. in confessoria. & §. competit. ff. si ser. vend. & not. Bart. in. l. si prius. ff. de noui operis nun. & Inno. in c. abbate sancte Siluani. extrà de verbor. signific. & in c. inter quatuor. extrà de maior. & obedi. & in c. conquerente. extrà de offi. ordi. Competit etiam hæc actio pro vsufructu, & pro iure vectigali consequēdo, vt l. vti frui. in princip. ff. si vsufruct. pet. & l. ij. ff. si serui. ven. & no. Bart. in l. si in publicanus. §. in vectigalibus. ff. de public. & no. per Innoc. in c. certificari. extrà de sepul: & in capitul cum venerabilis. extra de relig. domi. cum sequent. Et quare appellatur confessoria nota. per glos. in dicta l. ij. in princip. ff. si seruit. vend. vel dic quòd sic placuit legislatori, nec de hoc est disputandum, sed pertinacibus relinquendum. vt C. de constit. pecu. l. ij.

EPITOME.

1 *Quid sit prædium vrbanum & rusticum.*

DOMVM. Tu iuuenis debes scire quòd in iure ciuili omne ædificium vbique situatum siue in ciuitate, siue in rure appellatur prædium vrbanum, terra autem, vinea. pratum. & similia,
1 vbiq; situata appellatur prædium rusticum, † quia prædium rusticum ab vrbano non loco, sed qualitate discernitur, vt inquit legislator in l. vrbana prædia. ff. de verbo. sign. & l. j. in prin. ff. commu. prędio. & Institu. de seruitut. vrba. prædio. &c.

EPITOME.

1 *Hoc verbum, pleno iure denotat plenitudinem dominij, vel illius iuris quod in libello deducitur?*
2 *Agens confessoria pro iure seruitutis, an teneatur probare se dominum prædij dominantis & eius aduersarium prædij seruientis.*
3 *Si quis possidet ius incorporale, & est seruitus non est præsumptio aliqua quòd seruitus sit constituta.*
4 *Cur magis præsumatur, quòd persona sit serua, quàm quòd à re debeatur seruitus.*

1 PLENO IVRE spectante. † Hæc verba, pleno iure, denotant plenitudinem dominij, vel illius iuris quod in libello deducitur, vt no. per Innocen. in c. cùm inter. extra de re iudicat. ad quod facit l. Titia. ff. de annu. legat. & l. Titia. ff. de vsufruc.

vsufru.leg.l.pater.ff.de seruit.legat. & in c. quærelam extra de electio.in proposito autem intelligenda & deferenda sunt ad ius dominij directi,vel vtilis.nam confessoria non datur,nisi illi qui dominus est prædij dominantis, nec seruitus constituitur, nec debetur nisi ab eo, qui est dominus prædij seruientis.vt traditur &,habetur in l. prima.in fi. & in l.fi cùm duas.& l.proprium.& l.si quis duas.in prin. ff.commun.prædio. rei nempe alienæ seruitus per alium non acquiritur, vt dicta l. si cùm duas. & l. si quis duas.imo nõ acquiritur rei communi. vt dicta l.proprium.facit l.si vnus ex socijs. in princip. ff. de
1 seruitu.rustico.prædio. † Vt autem hoc plenius intelligatur reuoco in dubium, an agens confessoria pro iure seruitutis rusticæ,vel vrbanæ, teneatur se dominum probare prædij dominantis, & eius aduersarium esse dominum prædij seruientis? in qua quæst.glo.videtur sentire in l.ficut. §. si quæratur. ff.si serui.vendi. quòd aut ille qui agit confessoria, est in possessione ipsius seruitutis, & tunc non tenetur probare de suo dominio, nec alterius: & in hoc vertitur vna commoditas possidendi, vt in §. commodum.Institu.de interdict.aut non est in possessione seruitutis, & tunc tenetur de dominio probare.vt hæc probantur in l.secunda.§.hæc autem in rem actio.ff.si serui.vendi. quam opinio. videtur tenere Innocen.in cap.abbate.de verborum significatione. Sed Bartol. in dicta l.si prius.ff.de noui operis nuntia.aliter voluit sentire,dicens quòd de dominio vtriusque est probandum saltem præsumptiuè hoc modo.nam probabitur quòd ipse actor possidet fundum dominantem, & eius aduersarius fundum seruientem, qua possessione probata, erit per consequentiam probatum præsumptiuè de dominio vtriusque.nam cùm isto casu de dominio quæratur quasi incidenter,& principaliter de alio, scilicet de iure seruitutis,sequitur quod poterit præsumptiuè de dominio probari ex sola possessione. iuxta not.per eundem Bartol.& glos.in l.quidam in suo. ff.de condi.insti.& per Cyn. in l. secunda & quarta quæstione.C.quæ sit long.consu.& in l.secunda.C. de proba.& ita credo quòd Innoc.& glos.etiam intellexerint. Vides ergo conclusiuè ex præmissis primam commoditatem quæ insurgit ex possessione. Secunda commoditas est,vt traditur per glos.in l.j. §.hoc interdicto.ff.de iti.actuque priua. & in d. §. si quæratur.quòd possessor seruitutis non habet necesse probare, seu prouocare aduersarium ad iudicium,sed simpliciter vti debet sua possessione:quod verum intelligo nisi per eum turbetur, vt in casu isto,de quo infrà dicam.Tertia insurgit commoditas,quia possessor si conueniatur ab aduersario,habet prolixiores inducias.vt l.fin.ff.de ferijs. Quarta est vtilitas,quia aduersarius prius iurabit de calumnia quàm possessor.vt l.secunda.in princip.C.de iuram.calum.Quinta subinfertur vtilitas,quia secundum Pla.præsumitur in dubio quòd ipsi possessori competat ipsum ius seruitutis, nisi eius aduersarius probet nullum ius seruitutis ei competere:quę quidem negatiua [2] potest probari per vicinos circunstantes,qui deponant se nunquam vidisse ipsum tanquam actorem vti seruitute, & quod non potuisset ea vti, quin ipsi testes vidissent.aduerte quia ista opinio Pla.est ab omnibus reprobata.nam pro possessore non præsumitur quòd ei seruitus debeatur,nisi aliunde probet seruitutem sibi, seu prædio suo quæsitam modis legitimis,de quibus dicetur infrà, vt clarè dicitur per text. l.si quis diuturno. ibi.vt ostendat &c.& in d.§.si quæratur.& l.ij.in princip. & in fi. ff.si serui.vendit.& ex hoc colligitur vna differentia inter possessorem rerũ corporalium. nam pro eo qui possidet rem corporalem præsumitur de eius
3 dominio,vt suprà dictum est. † Sed in eo qui possidet ius incorporale, vt est seruitus, non est præsumptio aliqua,quòd seruitus sit constituta: ratio huius est manifesta secundum doct.quoniam quęlibet res corporalis à natura sui præsumitur esse libera. vt l.altius.C.de serui.& l.cum do. & l.Imperatores. ff. de ser.vrb. prædi. ideo necesse est contra hanc iuris prę sumptionem inducere contrariã probationem. arg. in fim.in l. super seruis.C.qui mili.non poss.lib.x. quæ ratio cessat in possessione rerum corporalium, quæ natura sui subiacent possessioni hominis,iuxta illud quicquid calcauerit pes tuus, tuum erit, & quod scribitur in l. ex hoc iure. ff. de iusti.& iur. Et hanc sententiam sequitur glos.& doct.in d.§.si quæratur.& in l.j.§.hoc autem.ff.de iti.actuque priua.& Bart.in l. naturaliter. in §.nihil commune.ff.de acquir.pos. & in dicta l.si prius.de noui ope.nun. & l.ij.& l.cũ res.C.de proba. Sed diceret aliquis,nonne ex possessione seruitutis in seruo præsumitur quis esse seruus,nisi probet se liberum,vt l.circa.ff.de prob.& l. liberis. in fi. de lib. causa.cum si.Cur ergo non sic in possessione seruitutis aliarum rerũ.Sol. dicunt doct.quòd ratio differentiæ est, quia persona potest nasci serua, & per consequens quis de natura potest produci seruus vt Instit. de iure perso.§.j & l. manumissiones. ff. de iust.& iu.sed res à natura producuntur liberę.vt in d.l.cum eo & d.l.Imperatores. ideo in primo casu præsumitur talis esse, qualis possessio eius demonstrat: quia sic nasci potuit, & sic eum natũ verisimile est,postquàm de contrario non apparuit,sed in se-

a *An talis probatio sit sufficiens. & faciat fidem vide per Bal. & Alex. in l. non nudis C. de prob. & repetẽt. in l. qui accusare. C. de edend. per scribentem in §. nihil cõmune l. naturaliter. ff. de acquiren. possess.*

cundo casu natura possessioni repugnat. ideo ex sola possessione non arguitur eam rem talē esse: imò hoc est probare necesse.nec præmissis haberet obstare.l.seruitutes.§.fin.ff.de serui.vrba.præ.quia secundum Dyn. ibi certum erat de seruitute iam imposita.prædicta verò loquuntur in casu dubio.†Sed hic posset quæri quæ est ratio rationis quare magis sic esse præsumatur in personis, quā in alijs rebus? respondeo quia Dy. non declarat quòd ratio potest esse,quia persona in qua seruitus esse præsumitur, habuit potestatem reclamandi, & contradicendi vt C.quibus ad li.procla.non licet.l.j. cum seq. ideóq; eius taciturnitas operatur consensum.arg. eorum quæ not.per glo.in l.labeo.ff. de aqua pluuia.arcen.ficque sequitur ex tali professione seruitutis præsumi ipsam seruitutem subesse: quæ ratio cessat in cæteris rebus inanimatis,in quibus cùm cessaret talis voluntas & potestas,cessare debet præsumptio antedicta. Sexta vertitur vtilitas possidendi,quia si possessor turbetur super iure seruitutis extra iudicium, potest de facto resistere,quod est valde notabile pro conseruatione iurisdictionum temporalium,& ecclesiasticarum:in quibus etiam procedit illa vulgaris regula,vim vi repellere licet.vt dicit Bar.in.d.l.j.ff.de iti.actuque priua.Septima subinfertur,vtilitas,quia reus contra quem agitur cōfessoria cōpellendus est præstare idoneam cautionem de non impediendo possessorē vti frui ipsa seruitute, vel iurisdictione lite pendente vsque ad sententiam.vt habetur in l.pen.ff. de aqua quotidiana.& æstiua.Octaua & vltima est vtilitas possessoris, qa eius aduersario nō probante,fundata actoris intentione absoluendus est, vt in l.vti frui.§.j.ff.si vsufru.peta.&c.

a Deinde de ista materia,vide diffuse per Barto. Cep. de Cerona in tractatu de serui.&rba. prædio.

Cvi quidem domui fuit,& est debita. Vides quòd verba seruitutis sunt referenda ad rem, non autem ad personā cuius est res, quia talis seruitus debetur à prædio prædio,non autem à prædio persona.vt l j.in fin.& l. cùm fundus.ff.communia prædio ideoque sententia prædio fertur.vt inquit text. in l. qui aliena. in fin.ff.de nego.gest. &c.

EPITOME.

1 Seruitus quot modis constituatur?
2 Quot sint species seruitutum?
3 Vrbanæ reales quot sint?
4 Is qui habet seruitutem an possit in aliquo aggrauare eum à quo habet seruitutem?

1 Seruitvs tigni.†Istæ sunt duæ seruitutes vrbanæ,de quibus mentio habetur in l. qui binas ædes & l.sed & si inter me.& l.hæc autem iura.in fi.ff.de ser.vrb.præ.de stillicidio autem loquitur specialiter l.si stillicidij.ff.quemadm.ser.amit.& l.seruitutes.§.sublatum.& §.seruitus.& l.si domus.ff. de ser.vrb.præd. Quæ quidem seruitutes & cæteræ tā rusticæ quàm vrbanæ constituuntur tam inter vivos quam in vltima voluntate. vt Instit.de seruit.§. pe.& fi.& l.via.cum vbi not.ff.de seru.lega. per totum veruntamen si quis habeat duas ædes habētes tigna ab vna in aliam posita,vel ab vtraque hincinde,& vnam ex eis vel ambas alienet,præsumitur tacitè seruitus imposita tigni immittendi ab vna in aliā.vt est tex.no.in l.j.ff.de seru.le.ibi, seruitutem impositam videri &c.& l.si quis duas C.eod.titul.& habetur in l.binas quis ædes.ff.de ser. vrb. præd. & hoc ideo quia est seruitus quæ habet causam continuam, & permanentem, secus in alijs quę habent causam discontinuam.vt no.per Bart.in d l.j.in quibus regularitet non præsumitur seruitus, sed libertas vt l.altius.C.de serui.& l.cum eo. ff. de ser. vrb. prędi. Acquiritur etiam huiusmodi seruitus legitima præscriptione.vt infrà dicetur,& habetur in l. si
2 quis diuturno.ff.si serui.vendi.† Deinde[a] sciendum
a est pro pleniori doctrina seruitutum, de quibus in iure scriptum est,quòd quędam sunt seruitutes quę debentur à re rei, de quibus hîc fit sermo. & traditur per totum tit.ff.de seru.cum alijs tit.seq.& C.de ser.per totum.qnæ seruitutes reales dicuntur, quia rebus ipsi adhærent,& cum rebus transeunt,vt prædixi,& earum genera sunt duo.nam alię sunt vrbanę,de quibus loquitur specialis titu.ff. de serui. vrb. pręd.alię sunt rusticæ, de quibus loquitur specialis tit.ff.de serui.rusti.prædio. quæ genera seruitutum plures in se species continent,de quibus duæ hîc ponuntur,& extensius ponuntur in dictis tit.& Instit. de serui.vrb.prædi.& Insti.de seruitu.rustic.prędio. Alię etiam sunt species vrbanæ seruitutis vltra has duas,quę inferius exprimentur. Quædā autem sunt seruitutes quę debentur à re personæ,vt est vsufructus,& habitatio.de quibus loquitur tit. ff. & C. de vsufruct.& ff. de vsu & habit. per totum . & Insti. eod.titu. Quędam sunt seruitutes quę debentur à persona personę,vt est seruitus hominis,de qua loquitur Institu.de iure person.§.j.& ff.de operis seruo.& de stipu.seruo.per totum.cum simi. Quędam sunt seruitutes,licet impropriè,quę debentur à persona ipsi rei, de quibus loquitur l. Titio centum. §. Titio.ff.de cōdi.& dem.& l. Męuia.ff.de manu.testa quæ omnia not.per gl.in l.j.ff.de ser.& Instit.de ser
3 ui.in prin.†Redeo ad seruitutes vrbanas reales,quarum alię sunt diuersę species.nam quædam est seruitus luminum, id est, ne luminibus officiatur, alia est seruitus prospectus,quasi similis, sed nō per oīa pcedentibus,vt sequitur.nā ille qui habet seruitutē lumi

luminum debet recipere claritudinem cœli ex area vicini per feneſtram parietis proprij vel communis.vt l. luminum,& l.qui luminibus ff.de ſer. vrb.præd.adeò quod non licet vicino parietem vel domum altius extollere, nec arborem plantare, nec aliud facere per quod obſcurentur in aliquo ipſa lumina,nec feneſtræ.vt l.arborem.& in dicta l.qui luminibus.ff.de ſerui.vrban. prædio.Ille verò qui habet ſeruitutem proſpectus tantùm,non eſt neceſſe quòd habeat aſpectum cœli,ſufficit enim recipere aërem ſine cœli inſpectione,vt in feneſtra alicuius canepæ ſubterraneę,non tamẽ poteſt vicinus viri darium vel arborem ponere,vt offuſcetur talis proſpectus.vt l.ædificia.& l.inter ſeruitutes. & l.lumen.ff.de ſeruitut. vrban.prædiorum. Alia eſt enim ſeruitus vrbana,quæ appellatur ſeruitus altius non tollendi,hoc eſt,non ædificandi altius. cuius ſeruitutis natura eadem ferè eſt cum illa,ne luminibus officiatur ,contra quam ſeruitutem fit etiam ſi viridarium vel arbores contraponantur. vt l.ædificia.& l.ſi domus.& l.ſi ædes meæ. ff.de
4 ſerui.vrb.præd. † Demum illud volo te ſcire quòd ille cui competit aliqua ex dictis ſeruitutibus,non poteſt aliquid facere vel innouare per quod vſus ſeruitutis & conditio eius habeat aggrauare locum ſeruitutis vltra ſolitum.vt eſt text.not.in l.ſeruitutes.§.ſi ſeruitus ſtillicidij.& §.ſequ.ff.de ſeruitu.vrb. præ.cum ſimi.ibi not.facit l.is qui duo.ff.de ſer.ru. præ.ideóque non licebit domino habenti ſeruitutem ſtillicidij inducere aliam aquam,quàm cœlitus profluentem in domum vicini,vt ibi.& clarius habetur in l.prima §.item queritur.cum ſeq.ff.de qua quo.& æſti.& l.is qui duo.ff.de ſer.ruſt.præ Hæc autem ſeruitus tigni immittendi, de qua hîc eſt ſermo, impeditur conſtitui, ſi locus publicus ſeu via publica interueniat inter vnam domum , & aliam. vt l.fina.ff.de ſer.vrb.præd. licet locus talis publicus nõ impediat conſtitui ſeruitutem itineris vel viæ.vt habetur in l.ſeruitutes. §. publico.ff.de ſeruituribus.

EPITOME.

1 *Seruitus aquæductus eſt ruſtica.*
2 *Seruitus aquæ quotuplex ſit.*
3 *Seruitus aquæ qualiter acquiratur?*
4 *Flumen qualiter fieri poſſit alicuius priuati.*
5 *Concedens aquam pro certo loco an teneatur concedere pro maiori loco.*
6 *Præoccupans aquam fluminis non nauigabilis,an ſuciat præiudicium cæteris idem facere volentibus.*
7 *In loco ſuperiori fluminis quàm vbi ſit molendinum, an poſſit conſtrui molendinum intercipiens aquã molendini inferioris.*
8 *Econuerſo an poſſit intercipi aqua proueniens ex ſuperiori molendino.*
9 *Habens molendinum in ſuperiori parte fluminis, an poſſit reſtagnare aquam tempore ſiccitatis in præiudicium molendini inferioris.*
10 *Reformans molendinũ dirutum,an poſſit quo ad aquã præiudicare molendino conſtructo poſt ruinam primi molendini.*
11 *Reformatio molendini ad quem ſpectat,an ad locatorem vel conductorem,qui illud conduxerat ante ruinam,ſeu deſtructionem.*
12 *Flumen deriuans ad aliquam ciuitatem à lacu alicuius ciuitatis,an poſſit auerti à ciuitate ſeu territorio dominanti illi lacui.*
13 *Flumine mutante alueum ſuum,an ius iſtius qui habebat aquæductum ex illo flumine ſit extinctum?*
14 *Molendinum impetu aquarum deſcendens ſuper territorium alterius, an poſſit à domino vendicari ſine aliqua pecuniæ ſolutione.*
15 *Ex qua materia poſſit fieri canale per quod adducatur aqua.*
16 *Si ſit contentio de loco inter concedentem & acquirentem aquæductum , qualiter diffiniatur?*
17 *Habens aquæductum an poſſit partem ipſius alij concedere?*
18 *Vendito molendino an tranſeat in emptorem etiam ius ſeruitutis.*
19 *Locus quot modis poſſit pati ſeruitutem.*
20 *Seruitus aquæductus , an ſit continua vel diſcontinua.*
21 *Probatio tituli vltra tempus,an ſit neceſſaria ad demonſtrandam præſcriptionem ſeruitutum.*
22 *Præſcriptio incorporalium qualiter interrumpatur?*
23 *Bona fides quoad iura incorporalia qualiter probatur.*
24 *Quod quis ſit vſus re aliqua iure ſeruitutis non dominij vel quaſi, qualiter probetur.*
25 *Scientia & patientia domini rei à qua debetur ſeruitus, qualiter probetur.*
26 *Seruitutes quæſitæ, qualiter perdantur.*
27 *Tempus requiſitum ad præſcribẽdas liberationes à ſeruitute,quantum ſit.*
28 *Cur non requiritur tempus in ſeruitute perdenda, ſicut in ſeruitute acquirenda.*
29 *Omnia requiſita in præſcribenda ſeruitute, an ſint neceſſaria etiam in liberatione præſcribenda.*

1 SERVITVS aquæductus ipſi molendino &c. † Hic quæſo iuuenis diligenter aduerte,quia quotidiana & practicabilis eſt materia huius ſeruitutis aquæductus,quæ non eſt ſeruitus vrbana,ſed ruſtica,de qua eſt titul.ff.de aqua quoti. & æſti.per totum.& maximè in l.hoc iure.§.ductus aquæ.& de ea loquitur tex.l.imperatores.ff.de ſerui.ruſti.præd.& not.per glo.in l.foramen de ſerui. vrba præd.& plenè traditur per Cyn.& alios in l.
2 j.& ij C.de ſer. † Ad cuius ſeruitutis pleniorem notitiam ſciendum eſt quòd ſeruitus aquæ eſt duplex, vna quæ appellatur hauſtus aquæ,vt verbi gratia,ſi habes puteum in domo tua, vel fontem in prædio tuo, & mihi conſtituis ſeruitutem, vt poſsim ex tuo fonte vel puteo aquam haurire, & de tali ſeruitute non eſt hîc ad præſens ſer-

mo,sed de ea loquitur l.iij.§.qui habet.ff.de serui.rustico.præd.& l.de aqua.ff. communia prædio. & l.j. ff.de fonte.cum similib.alia est seruitus aquę ductus ex flumine publico, vel priuato. & de ista loquitur
3 iste libellus.† Vbi aduertendum primo & principaliter,qualiter hæc seruitus acquiratur. Et breuiter dicēdum est quòd dupliciter:videlicet hominis constitutione inter viuos,vel vltima voluntate,& tempore legitimæ præscriptionis. Circa modum quærendi in vltima voluntate hanc seruitutem & cæteras habes titu.specialem ff.de ser.leg. In modo autem quærendi inter viuos, sic considera. Aut aqua ducitur ex flumine priuato puta Titij,& tunc acquiritur ex concessione illius Titij:sicut acquirūtur cęterę res.vt ꝓbatur in l.lucio ff.de aqua quoti.& ęsti. & l.in cōcedendo.ff.de aqua plu.arcen.& in l.aquā. C.de serui.facit etiam l.ex meo.& l.via.§.si lacus. ff. de seru.rusti.prędi.& in d.l.si prius.ff de noui oper.
4 nun.†Et si quęratur qualiter flumen effici posset alicuius priuati?Respondeq; quòd tribus modis. Primo modo ratione originis ipsius fluminis,quod ortum habet infundo priuato.vt in dictis.ll. comprobatur & in l.prędes.C.de serv. Secundò ex principis concessione.Tertiò ex longissima prędscriptione, vt
5 infrà declarabitur. † Sed circa hoc quęritur, pone quòd Titius habebat vnum pratum pro quo adaquando seu irrigando eidem concesit Caius, vt ex suo lacu,vel fonte posset ad ipsum pratum aquam ducere, postque ipse Titius aliud pratum proximū superiori prato emit, propter quod eget ampliori aqua ad irrigandum vtrunque: quęritur an Caius tenetur ad dimittendum eidem ducere maiorem aquam solito pro vtroque prato?Dic quòd non, per text.in l. non modus.C.de serui.& ibi per Cy.& pro hoc quòd concessio seruitutis solùm porrigitur ad res,de præsenti,non futuras,facit l.damni.§.si is qui vicinas.ff.de dam.infect.Aut aqua ducitur ex flumine publico,quòd quidem dicitur publicum duobus modis.vno modo omne flumen nauigabile,vt Padus & Ticinus.alio modo dicitur flumen non nauigabile, quod tamen trahitur ex flumine nauigabili, vt est cadrona,vernabula,& nauigium,vt hæc probantur ff.de flumi.per totum & ff. ne quid in flumi. pub.per totum.In quibus casibus distinguitur, aut aquę ductus deriuatur ex flumine nauigabili per se, sicut Padus & Ticinus,aut ex flumine non nauigabili per se, sed faciendo aliud flumen per quandam mixtionem nauigabile,& istis duobus casibus quęritur aquę ductus dupliciter tantùm, videlicet concessiōe principis,cuius sunt omnia talia flumina, & longissima prędscriptione tanti temporis cuius initij memoria non existit.vt plenè habetur in text.& per Bar.in l.quominus.ff.de flumi. d.l.hoc iure.§. ductus aquæ.& d.l fin.ff.de aqua plu.arcenda.facit l.j. §.permittitur.ff.de aqua quot.& æsti.& l.finautem. §.finali.ff. de aqua pluuia arcenda. & notatur per glossam in d.l.imperatores.ff.de serui.rusti.prædio. Aliquando deriuatur aquæ ductus ex flumine publico non nauigabili,nec faciendo aliud nauigabile,puta ex quodam paruo riuo,& fonte, & tunc acquiritur per occupationem,sicut cætera quæ in nullius bonis sunt,& ille qui primò occupauit, præfertur omnibus alijs,vt in d.l.quominus.in princip.& d.l. imperatores.& l.si mihi §.si fundo.ff.de seruitu.rusti.prædio.duntamen eius aquæductus fiat sine iniuria vicinorum circuncolentium,nam si ad eorum iniuriam,& læsionem grauamen tenderet,non acquireretur per occupationem huiusmodi aquæductus,vt probatur in l.imperatores.& l.j.§.sunt qui
6 putant in fin.ff.ne quid in flumi.pu.†Sed hic quoddam insurgit notabile dubium,& quotidianum. Ecce quòd Titius ex tali flumine non nauigabili cœpit aquam ducere ad eius molendinum,vel ad eius pratum,alij verò circunuicini hoc videntes cœperunt facere prata noua,vel molēdina,cuius rei causa volunt & ipsi etiam ducere de hoc flumine aquam ad eorum prata noua seu molendina,quibus contradicit Titius,dicens,se ius aquæductus præoccupasse. quęritur quid iuris? In qua quęstione Bar.in d.l.quominus.plenè disputando,arguit pro & contra & finaliter sic concludendo distinguit: Aut aqua est sufficiens & abundans pro omnibus,& tunc non erit locus præoccupationi,sed omnes communiter poterunt aquam ducere ad eorum prata & molendina, facta inter eos ipsius quę congrua diuisione.vt probatur in l.lucio.ff.de aqua quot.& æsti.& l.in concedendo.ff.de aqua plu.ar.& d.l.imperatores.cum si.pro quo facit l.ij.§.pen.& fin.ff.de ser.ru.præ.Aut aqua non est sufficiens ad prata seu molendina omnium irriganda,& sufficiens est ipsi Titio qui præoccupauit,& tunc alij superuenientes non debent audiri,sed locus est præoccupationi,quia sine ipsius Titij præoccupantis iniuria non posset per aliquos conuicinos duci ista aqua.& sic debet intelligi d.l. imperatores.& ad hoc facit l.ij.§.j.cum ibi not.per glo.ff.ne quid in loc.pu.secundum tertiam lec.conuncta l.j.§.j.ff.ne quid in flu.pu.secundum Bar.pro cuius opin.ego allego tibi no.tex.in l.hoc iure.§.ex flumine.ff.de aqua quot.& æsti.pro quo facit illa regula quę traditur in l.intantum.in prin.ff.de re.diu.
7 † Vlterius ad abundātiorem tractatum molendinorum & aquęductus quęritur,Ponè quòd in parte superioris fluminis & molendini dicti Titij quidam Sempronius facere vult vnum aliud molendinum de nouo:an possit iustè impediri à Titio ne faciat illud molendinum,& aquam ducat ad illud ex flumine prædicto?Et hic aduertendum quia quotidie qnæstio occurrit de facto,quam formauit glo.in l. si manifestè.C.de ser.& ibi per Cyn.& l.si quis ex argentarijs.§.si initium. ff de edend.& latius per Bartol.in d.l.quominus,& breuiter omnia colligendo distingue secundum communem opin. docto. Aut illud flumen super quo & in quo est ędificatum ipsius Titij molendinum,est priuatum amborum: aut est simpliciter publicum.Si quidem est priuatum ipsorum Titij & Sempronij,tunc aut iste Sempronius vult de nouo ædificare suum molendinum vt principaliter sibi prosit,& tunc potest licitè ipsum facere sine impedimento Titij & eo inuito.vt probatur in l.fluminum.§.fin.& l.Proculus.ff.

de

de damno infecto, aut vult ipsum facere, vt principaliter noceat ipsi Titio, qui in ædificando præuenit. & tunc non potest nec audiendus est. vt in l. prima. §. denique. ff. de aqua pluuia arcend. & ita debet intelligi gloss. in dicta l. si manifestè. cum simil. Secundo principali casu quando flumen est publicum, tunc aut iste Titius habet eius molendinum licitè ædificatum: quod qualiter sit superius est declaratum, & tunc ipse Sempronius superueniens in volendo facere suum, non est audiendus. imò Titius qui lucrum & emolumentum ipsius aquæ ductus præoccupauit, potest licitè ipsum Sempronium impedire in vsu dicti noui molendini, ne auferatur vel sibi diminuatur hoc lucrum. vt l. secunda. §. meritò. ff. ne quid in lo. pub. quod verum intelligo eo casu, quo aqua non sufficiat vtrique molendino. vbi autem læditur vtilitas molendini Titij ex constructione secundi molendini dicti sempronij, non puto consonum iuri, nec æquitati quòd ipse Sempronius debeat impediri. argum. dicta l. lucio. ff. de aqua quotidiana & æstiua. & l. in concedendo. ff. de aqua pluuia arcen. aut iste Titius habet eius molendinum illicitè ædificatum, & tunc non poterit impedire ipsum Sempronium. vt l. secunda. §. idem ait si in publico. ff. ne quid in loc. public.

8 †Sed quid econtra erit, verbi gratia, si Titius habet à superiori parte fluminis molendinum ædificatum, modò vult iste Sempronius à parte superiori fluminis & ipsius molendini, postquàm egressa est ab vsu dicti molendini deriuari, & trahere ipsam aquam ad eius prata, vel ad nouum molendinum, quæritur an possit? In qua quæsti ne idem Bartol. in dicta l. quominus. sic distinguit. Aut ipsa aqua postquàm egressa est molendinum, vel prata dicti Titij prius redijt ad flumen publicum, & ab inde ad ipsius Sempronij prata descendit: & tunc poterit illa vti inuito dicto Titio, cum distinctione de qua suprà dictum est. Aut nondum redijt ad ipsum flumen, & tunc non poterit illa vti inuito ipso Titio. Ratio est, quia cum talis aqua per iustum titulum facta sit ipsius Titij, non potest ipse Sempronius, nec alius eo inuito illa vti, donec ipsius dominium perdiderit, quod fiet tunc cùm publicum flumen ingressa fuerit vt in dicta l. in concedendo. ff. de aqua pluuia arcen. secundum eum. & pro hac sententia facit l. ex meo. ff. de seruitutibus rusticorum prædiorum. & l. prima. §. illud Labeo. ff. de aqua quotidiana & æstiua. & per gloss. in fine sui positam in l. cùm essent. §. finali. ff. de seruitu. rustic. prædio. & in dicta l. ex meo.

9 †Vlterius quæro quid si duo habent & possident
a licitè duo molendina[a] in eodem flumine, vnus habet suum in superiori parte ipsius fluminis, alius verò suum in parte inferiori, & habens in superiori parte velit tempore siccitatis æstiuæ aquam fluminis colligere, & restagnare, vt collecta aqua faciat sic, quòd eius molendinum fortius molat, quæritur an possit alio muito qui molendinum habet in inferiori parte? Distingue secundum Bartolum vbi suprà, Aut inter superiorem & inferiorem sunt aliqua pacta, & illa sunt seruanda. argumen. in l. prima. §. si quis hoc cesserit. ff. de aqua quotidiana & æstiua. & eodem modo seruanda esset consuetudo regionis, quæ hoc casu & similibus casibus seruari consueuit. vt l. prima. §. finali. ff. de aqua pluuia arcend. vbi autem ista cessarent, tunc consideranda est, qui prius occupauit, aut superior prius molendinum construxit quàm inferior, & tunc aut vult continere, seu restringere ipsam aquam principaliter ob suam vtilitatem, & tunc potest sine impedimento secundi argument. l. Proculus. ff. de damno infecto. & l. secunda §. meritò. ff. ne quid in loco publico. aut vult aquam restringere principaliter, vt noceat inferiori, & tunc non potest. vt l. prima. §. denique. ff. de aqua pluuia arcend. qualiter autem hoc dignoscetur facti euidentia demonstrabit. nam in re penitus dubia ea foret potius interpretatio assu a menda, quæ vitio caret. argument. l. meritò. ff. pro socio. & l. quoties. de rebus dubijs. cum similibus. Aut inferior prius eius molendinum construxit, & tunc non licet superiori ipsam aquam restringere, quasi præoccupatus. argument. dicto §. meritò. cum simi. In dubio autem vbi de proprietate nõ apparet, fortasse propter antiquitatem temporis, subdistingue. Aut restrictionem ipsam facit, vt sibi tantùm prosit, aut vt vicino noceat, vt suprà dixi: cùm enim reperiatur in pari causa, debet esse melior conditio occupantis, seu possidentis, quando non facit principaliter in alterius iniuriam. argumen. l. si seruum. §. sequitur. ff. de verborum obligationibus. & in capit. in pari. de reg. iur. lib. vj.

a Duo molendina. De his quæs. & multis alijs. vide p. do. Ias. in rep. l. quominus quæ facit post repetita per do. Christophorum alberi cum.

10 †Quid autem dices de quotidiana quæstione, Ecce quòd molendinum eius qui prius illud construxit fuit diruptum, vel propter antiquitatem temporis, vel propter hostilitatem fractum remansit, & est aliud molendinum inferius, quod postea fuerat ædificatum, & sic stetit per longum tempus prius molendinum diruptum sine alia reformatione, postea vult prior dominus ipsum molendinum reficere, & ad priorem statum reducere: & aquam labi facere ad illud, & alia facere in præiudicium inferioris molẽdini, quæritur an possit? Dic clarius quam dicat Bartol.

¶

vbi suprà, Aut superius molendinum fuit particulariter destructum, & non in totum : & tunc quia ratione partis super existentis dicti molendini habuit retinere possessionem aquæ debitæ ipsi molendino, nec fuit ei difficilis ipsius aquæ prosecutio siue vsus eius. argument. l. naturalem. in princi. ff. de acquiren do rerum dominio. ideóque omnia quæ suprà dicta sunt remanente integro molendino, vendicarent sibi locum eo particulariter dirupto. Aut superius molendinum fuit funditus, & in totum diruptum. & tunc distingue, aut ista reformatio seu restauratio fit infra annum, & idem quod dictum est in proximo casu, nam lex dicit, quòd prætor tuetur illum, qui hoc anno vel priori æstate vsus est. vt habetur in l. prima. in principio. & in §. denique. ff. de aqua quotidiana & æstiua. Aut ista restauratio fit post annum, & tunc potior & melior erit conditio inferioris molendini, nec in eius læsionem poterit aqua duci ad dictum molendinum, nec aliquid fieri quod habeat nocere ipso molendino inferiori. cuius ratio est secundum eum, quia ius aquæ ducendæ sibi quæsitum per occupationem fuit extinctum per annum transcursum. vt colligitur ex l. finali secundo responso ff. de vsufruct. coniuncta l. si quisquam. ff. de diuersis temporibus præscriptionibus. vnde alia præscriptio non est necessaria quoad inferiorem contra superiorem. vt l. finali. in principio. ff. de vsucap. vt suprà patet. & sic prædicta sunt intelligenda quòd aliud esset si superiorem aquæ ductum sibi quæsiuisset ex principis concessione, vel longissima temporis præscriptione : quia tunc tale ius quæsitum superiori non extingueretur per trãscursum anni: sed opus esset quòd inferior contra superiorem legitimè præscriberet spatio temporis limitati: de quo infrà dicetur. Debent etiam præmissa intelligi, quando aqua ducebatur ex flumine publico, secus autem si ex flumine priuato, & concessione priuati: quia nec tale ius extingueretur anno, vt suprà dixi, quod tene menti.

11 †Amplius quæritur, quid si istud molendinum, quod est destructum, fuerit per dominum eius cuidam ad certum tempus locatum, ante eius diruptionem, ad quem pertinebit eius reformatio, an ad dominum, an verò ad conductorem? Dic breuiter vt not. Bartol. in l. cotem ferro. ff. de pub. pro cuius decisione facit l. cùm in plures. in princip. ff lo l. hactenus. & l. si eius. §. idem quæsitum. ff. de vsufruct. & l. quamuis & ibi no. C. de vsufruct. & l. final. proprietarius. ff. de damno infecto.

12 †Sed pone quod duo ad eorum molendina trahunt aquam ex flumine publico, vel habent eorum molendina in flumine publico puta in Pado vel Tici no, quod flumen Ticini transit penes portas ciuitatis Papiæ, & descendit ex lacu maiori per territoriũ Mediolani hic quæritur nunquid commune Mediolani poterit auertere ipsum flumẽ Ticini, ne amplius decurrat more solito ad ciuitatem Papiæ? Dic breuiter quòd non, & pro hoc allego tibi text. sing. in l. j. in princ. C. de allu. & palu. licet in hac quæstione super euersione cuiusdam similis fluminis facta, & per olim ducẽ Mediolani, aduocati vtriusque partis in ciuitate Florentiæ multas leges allegauerint, & omnes illum textum ignorauerint, pro qua decisione facit, quia ciuitas Papiæ ius ducendi ipsum flumen ex ipso lacu ad dictam ciuitatem præscripsit spatio plusquam duorum milium annorũ, scien te & patiente communi Mediolani. ideo iure etiam lõgissimæ præscriptionis, cuius initij memoria non existit, ius dicti fluminis adducẽdi quæsitum est ipsi communi Papiæ plenissimum. vt dicta l. quominus.

13 & dicta l. hoc iure. §. ductus aquæ. †Vltra quæritur pone quòd flumen ex qua aqua ad molendinum, vel prata deriuatur licitè in casibus præmissis, mutauerit alueũ suum, vt plerunque accidit an per hoc ius aquæ ducendæ sit extinctum? Et breuiter sic distingue. Aut flumen hanc mutationem fecit subitò, & vno impetu, & tũc perditur & extinguitur ius aquę ductus, aut alueũ mutauit paulatim temporibus interpellatis ad modũ alluuionis, & tunc non extinguitur, sed durat ius ipsius aquę ductus. vt in d. l. hoc iure §. ductus aquę. & §. si aquã. ff. de aqua quot. & ę-

14 sti. †Pone quęstionẽ in qua semel consului, quæsitũ fuit à me si molendinum existens in Pado impetu aquarum vel alio casu descendat inferius super alieno territorio, an possit à domino vendicari sine aliqua pecunię solutione, vel teneatur dominus ipsum redimere ab illis personis, super quarum territorio sedere habuit, & se affligere? Et breuiter respondeo quòd sufficit domino cauere de damno infecto tam præterito quàm futuro. vnde tenetur dominus ad eme dam ipsius solius damni, si quod in illo prædio, territorio illatum est, vel inferri speratur. vt hęc probantur in l. hoc amplius. §. si ratis ff. de damno infecto. & l. ratis. ff. de incendio, ruina, naufragio. & l. celsus. §. sed si ratis. ff. ad exhi. & l. j. & ij. C. de naulibro vndecimo. Sic est in crusta terrę, & in arbore quę descendit in alienum territorium, vel in alienum fundum. vt in d. l. hoc amplius. §. Alphenus. cum simi ibi nota.

15 †Amplius quęritur ex qua materia possit fieri canale, per quod ducatur aqua? Dic quòd ex materia consueta in regione illa, vt habetur in d. l. hoc iure. §. penulti. & l. si prius. §. j. ff. de aqua plu. arcen. & l. Quintus. ff. de seruitutibus rusticorum prędiorum.

Pone dominus fluminis priuati concessit duobus diuersis temporibus aquę ductum, quod facere potuit. vt l. in cõcedendo. ff. de aqua plu. arc. & l. Iucio. ff. de aqua quoti. & ęsti. modo secundus voluit facere suũ canale super canale prioris, quęritur an possit? Dic q̃ sic, si facit sine illius impedimento, vel lęsione sui aquęductus. vt traditur in l. hoc iure. §. fin. suprà alleg. & in l. j. in prin. ff. de aqua plu. arcen.

16 †Sed quid dices si inter concedentem ius eius seruitutis, & ipsum acquirentem contentio oriatur de loco per quem debet aqua duci, vel iter fieri & simi. dic quòd vbi non fit conuentũ inter partes de loco, poterit acquirens de iuris rigore vti seruitute per quãcunq; partem loci seruientis, sed de ęquitate designabitur p arbitrũ se p iudicẽ ille locus, qui minori cedat incommodo prędij, & loci seruientis, vt l. certo

to generi.§.si totus.cum similibus.& §.sequenti.in l.si mihi.ff.de ser.rust.præd.& l.si cui.ff.de ser.titu. generali.& facit l.via.§.fina.ff.de serui.ru.p æd.nisi seruitus sit legata in testamento, quo casu est in arbitrio hæredis designare per quam partem prædij seruientis vti debeat legatarius ipsa seruitute,vt l.si via iter.ff.de serui.rusti.prædio.

17 † Sed nunquid ille qui habet aquæductus ius potest alij partem ipsius aquæductus concedere? Dic aut concedit de voluntate domini, a quo causam habet,& tunc tenet concessio.aut sine eius voluntate, & tunc aut vult concedere postquam aqua ingressa est suum fundum, vel molendinum, & tunc idem, aliàs autem non tenet concessio.vt hæc habentur in l.cum essent.§.fin.& l.ex meo.ff.de ser.rust.præd. facit l.j.§.illud.ff.de aqua quoti.& æsti.

18 † Quid autem si molèdinum vel prædium cui seruitus debetur,vendatur vel alienetur,an ipsa seruitus trãsibit in emptorem? Dic quòd sic,cùm sit ius cohærens rei.vt in l.si partem.& l.si via.§.si fundus. ff.de seruitutibus rustic. prædiorum. & l.si aquæductus.ff.de contrahen.empt.& in l.alienatio.cod. titu.cum similibus.

19 † Postremò aduertendum quòd est quidam aquæ descensus propriè loquendo,propter quem seruitutem patitur vnumquodq; prædium rusticum altero de tribus modis,vel conuentione,aut longa consuetudine,aut ex loci natura, statutum quippe est per naturalem loci situm,seu statum,vt semper prędijs rusticis prædium inferius seruiat superiori, in recipiendo aquam cœlitus descendentem,vt traditur in l.j.in fi.& l.ij.in princ.cum ibi not.ff.de aqua pluuia arcen.Aliam verò aquam aliunde prouenientem nõ tenetur recipere.vt in l.is qui duo.ff.de serui.rustic. præd.& l.prima.§.quæritur.cum sequen.ff.de aqua quotid.& æstiua.

Et quia superius dictum est hanc seruitutẽ quæri
a longi tempo.prescrip;videamus generalius de omnibus qualiter [a] seruitutes præscriptione quærantur,vbi est aduertendum quòd quędam sunt seruitutes habentes causam continuam,vel quasi,quædã habentes causam discontinuam vel interpolatam, illę quidem debent habere causam continuam vel quasi,in quarum vsu nullum factum hominis requiritur, exemplum in seruitute luminum, stillicidij, altius non tollendi,& prospectus.& per contrariũ illæ dicuntur habere causam discontinuam, vel interpollatam,in quarum vsu domini factum requiritur,exemplum in seruitute viæ,itineris, actus,& aquæ haustus,& de his plenè traditur per gl.& doc. in l.seruitutes.ff.de ser.tit. generali. & l.foramen. de seruitu. rustico prædio.

20 † Dubitari autẽ consueuit de hac seruitute aquęductus,de qua suprà locuti sumus, an sit continua vel discontinua.Super quo sunt gloss.diuersæ.nam glo.in l.seruitutes.præalle.circa medium dicit simpliciter eam esse seruitutem continuam.glos.autem in d.l.foramen distinguit,& melius,aut in eius vsu intercedit factum hominis,& tunc dicitur discontinua & interpollata,aut nullum factum hominis intercedit & tunc dicitur habere causam cõtinuam,vt in stillicidio,& alijs dictum est.Et hæc inuestigatio vtilis est & necessaria,propter ea quæ subijciuntur, quibus sic præmissis circa modum prescribendi distingue. Aut seruitus habet causam continuã, vel quasi,& tunc prescribitur spatio longi temporis.s.x.vel xx.ann.sicut aliæ res immobiles.vt l.ij.C.de ser.& ibi per Cy.& alios in l.si quis diuturno.ff.si ser.vend.facit l.si inter.in prin.ff.de ser.vr.præd.& no.in l.j.in fi.ff.de aqua plu.arc Fallit in seruitute aquæductus,quę trahitur ex flumine publico nauigabili,vel faciente aliud nauigabile,illa quidem non prescribitur longo tempore,sed requiritur longissimum tempus,cuius initij memoria non existit.vt l.quominus. in fi.& l.hoc iure.§.ductus aquę.ff.de aqua quo.& esti.& no.per glo.in d.l. seruitutes.Inn.in c.de quarta.de prescrip.Aut seruitus habet causam discontinuã,vt via,iter,& simil.de quibus suprà,& tunc etiam prescribitur longissimo tempore,cuius initij memoria non existit,vt dicta l.foramẽ. & l.seruitutes.& probatur.in l.j.in fi. & l.fi.ff.de aqu.pl ar.& l.ij.§.antepe. C.eo.titu.cum si.Memoriam autem non extare,nec eius initij,probatur hoc modo secundum gl.in l.si arbiter.ff.de proba.Inno.in c.veniens.de ver. sig.si testes dicant nullum qui hodie viuit vidisse dictam seruitutem imponi,& constitui,& quòd nunquã viderunt,vel audierunt aliquos qui dicerent vidisse,vel audiuisse à maioribus ipsam seruitutem imponi,vel constitui,vel ab alijs audiuisse qui vidissent,vel audiuissent,& se semper audiuisse à maioribus dici illam aquã sic fuisse ex dicto flumine ductam ad ipsum molendinum,vel ad talia prata &c.Et in hoc debet esse cautela procuratoris,vel aduocati scire formare capitula,quia si capitula fuerunt bene formata,testis sciet melius respondere,illa vera esse.Nunc restat quęrere quę sunt de substãtia & quę requiruntur ad tales præscriptiones perficiendas.Dic breuiter quòd quinque. Primò videlicet longum vel longissimum tempus secundùm qualitatem seruitutis,vt proximè dixi. Secundò continuatio possessionis, quę medio tempore non fuerit interrupta, vt dicta l.si quis diuturno.& dicta l.ij. C.de seruitu.Tertiò

a *Qualiter seruitutes præscr.quærantur vide Floria. in l.seruitutes. de ser. verba.præd. Bar.to.in l. quoties.l.ij. Bart.in l.j. in §.interdictum.ff. de iti actuque priua. Quæ requirantur in præscri.seruitu.*

bona fides præscribentis. vt dicta l. si quis diuturno ibi, nec vi, nec clam. & l. prima. §. primo de iti. actúque priuato. & not. per glo. in l. j. §. hoc interdicto. de aqua quotidia. & æsti. Quartò quòd præscribens vsus fuerit ipsa seruitute iure seruitutis, credens sibi competere, & sic fuerit in bona fide. vt l. final. ff. quemad. ser. ami. & l. j. §. Iulian. recte ait. l. finali. & ibi not. ff. de itin. actúque pri. ad quod facit l. j. §. hoc interdictum. versic. sed & si iure, & ibi not. per glos. ff. de aqua quotidiana & æstiua. Quintò quòd vsus fuerit sciente & patiente aduersario. vt dicta l. ij. C. de ser. & l. si à te. ff. si serui. vendi. facit l. quoties. ff. de ser. titul. generali. & hæc scientia etiam aduersarij requiritur in præscriptione iurium incorporalium ecclesiasticorum, puta electionum & simil. vt not. per Inn. in cap. quærelam. de elec. & etiam in præscriptione meri & mixti imperij. vt not. per Bart. in d. l. j. in fi. ff. de aqua pluu. arcen. †Et quoniam in superioribus articulis occurrunt aliqua dubia, ideo quæritur circa primum articulũ de tempore præscribendi, an vltra hoc tempus requiratur probatio veri tituli? & videtur quòd sic, quia sine titulo non procedit prescriptio. vt l. nullo. C. de rei vẽ. cum fi. ibi no. In contrarium. tenent omnes doc. & gl. vt not. in d. l. si quis diuturno. & l. fi. ff. de aqua plu. arcen. & in l. seruitutes. de ser. & per Cyn. in d. l. ij. C. de ser. aliqui tamen, quorum opi. est reprobata, dicunt quòd saltem allegandus est titulus, & si nõ probandus. per ea quæ habentur in l. cum de in rem verso. ff. de vsu. de quo plenè nota. per Inno. in ca. si diligenti. de præscri. & per Ioã. And. in c. j. de præscript. libr. vj. nec obst. d. l. nullo. quia loquitur de præscriptione rerũ corporalium. hic autem loquitur de præscriptione rerum incorporaliũ. Et ratio differentiæ est secundũ Dy. quia in præscriptione rerum corporalium vertitur magnum præiudicium: quia perditur rei dominium, vt in auth. nisi. C. de bo. ma. quod in his incorporalibus non vertitur, cum in his dominiũ rei seruetur, super quò illud ius incorporale fundatur. vt in l. loci corpus. in princip. ff. si ser. ven. Sed quia posset esse maius præiudicium. aliquando in præscriptione alicuius iuris incorporalis modicæ rei corporalis. ideo tu potes dare aliã rationem, videlicet, quia in præscriptione iurium incorporalium requiritur scientia & patientia aduersarij, vt dictum est, per quam inducitur quidam præsumptus consensus, & quædam ficta concessio, quæ tantum operari debet, quantum expressa in rebus corporalibus. ar. l. in concedendo. & l. labeo. ff. de aqua plu. ar. & sic erit pro titulo. vnde potest dici quòd quasi simul conueniunt. vt in iuribus incorporalibus requiratur fictus titulus, qui inducitur per scientiam & patientiam aduersarij, & in iuribus corporalibus requiratur expressus & verus titulus, cùm in eis non attendatur scientia aduersarij: quia contra ignorantem currit ipsa præscriptio, vt l. fi. in fi. C. de prẽsc. lon. tem. & no. per Bar. in l. fi. ff. de aqua plu. ar. † Circa secundum articulum de continuatione possessionis, quæritur [a] qualiter interrumpatur præscriptio in istis iuribus incorporalibus? dic quòd eisdem modis quibus interrumpitur in rebus corporalibus. vt not. per glo. in dicta l. ij. C. de ser. & per Inno. in c. auditis. de præscrip. in glos. fi. qui modi habẽtur in tex. in l. naturaliter. ff. de vsu cap. & l. qui vniuersas. §. j. & ij. ff. de acqui. pos. & no. supra in forma responsionis rei factæ in primo libel. in glos. super verbo, præscript. † Circa tertium de bona fide quæritur qualiter [b] bona fides probetur. Solu. dicit Dyn. quod in dubio alio in contrarium non probato præsumitur bona fides, sicut præsumitur in præscriptione rerum incorporalium. vt no. per gl. in l. penult. C. de prescrip. long. tempor. & l. si quis emptionis. §. primo. C. de præscript. xxx. ann. per l. nemo est. ff. de regu. iur. & Instit. de ac. §. aliæ. potest firmari hęc opi. quia scientia & patientia aduersarij inducit tacitum consensum, vt suprà dictum est, ergo sequitur quòd non vtitur, vi clàm, vel præcario ab eius aduersario, ergo est in bona fide. In contrarium tenet Cy. & Iaco. Butri. in l. j. C. de ser. & Bart. etiam vbi suprà quod non præsumatur bona fides, sed probari debet per aliquas circunstantias, & aliud est in præscriptione rerum incorporalium. Et ratio differentiæ est, quia in re corporali titulus facit præsumi bonam fidem. vt d. l. nemo est prædo. qui titulus cessat in iuribus incorporalibus, ideo cessare debet prẽsumptio bonę fidei. Præterea secundum omnes quælibet res est sui natura libera. vt l. altius. C. de ser. & l. cum eo. ff. de seruitutib. vrbanorum prædiorum. ergo seruitus est huic naturali iuri contraria. merito ergo bona fides non debet in ea præsumi. argu. c. j. de præsumpt. libro sexto. quæ ratio cessat in iuribus corporalibus, in quibus præscribentis ius assistit propter titulum. vt ff. de vsucap. l. j. & per totum. vnde bona fides probãda est in istis iuribus incorporalibus per coniecturas, & circunstantias secũdum eos, videlicet quod prædecessor eius vsus est ipsa seruitute, qua nunc ipse vtitur. ar. l. fi ff. pro suo. & quod no. in l. Celsus ff. de vsucap. & per testes conuicinos qui dicãt illam seruitutẽ esse debitam ipsi fundo, ar. eorũ quæ no. in l. j. §. hoc interdicto. ff. de iti. actúq; pri. Ego autem credo, q̃ probãdo se vsum seruitute spatio vnius anni sciẽte, & patiẽte aduersario præsuma-

a *Quæritur. vide gl. fin. in c. Illudde præscri. doc. in l. ij. C. de lon. tempo. præs. Bart. in l. natura luter. & in l. celsus. de vsuc.*

b *Qualiter. bona fides probabitur. Bal. in l. cel sus. ff. de vsu. Cy. in l. super longi. C. de præscri. long. tẽ. Cyn. in l. j. C. de ser. gl. pe. me. si diligenti. de præsc. Spec. ti. de causa pos. & proprie. in §. nunc dicendũ. Ser. stẽ quare. Spe. ti. de præsc. Ser. stẽ præsumitur.*

sumatur bona fides. argu. d. §. hoc in-
24 terdicto. † Circa quartum quòd vsus
sit iure dominij, vel quasi solet quæri
qualiter fiet hæc probatio? Dicũt qui
dam ſtãdum esse iuramẽto veritatis,
cùm qualitas bonæ fidei in animo sit
inclusa. iuxta no. per gl. Insti. de actio.
§. aliæ. & per Iac. de Are. & Bart. in l.
pro hærede. in princi. & l. gerit. ff. de
acq. hære. quam sentẽtiam reprobat
glo. in d. §. hoc interdicto. & similiter
doct. & etiam Inn. in c. bonę. extra de
postu. & meritò: quia absurdũ est di-
cere ꝙ ſtari debeat iuramẽto partis.
vt l. omnibus in re propria. C. de test.
& C. ne quis in sua causa. l. j. vnde di-
xit dicta glo. quòd debet probari per
testes, qui dicant se vidisse constitui
ipsam seruitutem à tali, & per talem
fundum, quę practica cùm sit dura, &
grauare habeat per indirectũ proba-
a *Patientia* re titulũ reprobata est à doct. quoniã
vide per flo vt superius dictum est, non requiri-
ria. in l. eius tur titulus. vt d. l. ſi quis diuturno. qua
dẽ. ff. de ac re secundum alios, quorũ opinio. ap-
cusat. probat Innocẽtius in d. c. bonæ. dicen
dum quòd sufficit probare publicam
vocem, & famã esse inter vicinos ius
seruitutis competere, & se vidisse ta-
lẽ incidere sæpes, & mundare fossata
tẽporibus debitis & similia facere ꝓ
25 commodiori vsu seruitutis &c. † Cir-
ca quintũ. videlicet de scientia & pa-
a tientia [a] aduersarij quæritur qualiter
probabitur. Dic secundũ doctores du
pliciter, scilicet verè & præsumptiuè,
verè quidem probabitur, ſi vtens cer
tificauit super hoc suum aduersariũ,
vel ſibi dicendo vel enuntiando. argu.
in l. denuntiasse. in princ. ff. de adul. &
l. emptor. & l. ſi cõtrouersia. & l. ſi per
mutationes. C. de euictio. cum ſimili-
bus. Præsumptiuè autẽ probatur iux
ta qualitatem seruitutis, & circunſtã-
tiæ, vt puta ſi inde præscribens vteba
tur quotidie seruitute itineris per do
mum vicini, in qua habitabat, aut per
eius fundũ aquam ducebat, quẽ tunc
possidebat per seipsum, aut ſi tenebat
feneſtras apertas continuè in pariete
domus ipsius vicini quã inhabitabat,
certè in his & ſimilibus casibus præ-
ſumitur habuisse scientiã. arg. l. quiſ-
quis. C. de rescind. vend. ad quod facit
qđ no. in l. verius. & in l. cùm de inde-
bito. in prin. ver. & ideo. ff. de ꝓbatio.
26 cũ ſimili. † Supereſt nũc diſcutere qua
b liter seruitutes acquisitæ perdantur: [b]
In quo articulo ſic dicendum est, ꝙ
duobus modis perduntur, vno modo
per expreſſum remiſsionem eius, cui
seruitus competit, cùm liceat cuicun-
que iura ſua remittere. vt l. quæritur.
§. ſi venditor. ff. de ędi. edicto. & l. ſi
quis in conſcribendo. C. de pact. cum
ſimi. facit quod regulariter traditur
vnumquodque poſſe diſſolui eo iure
quo ligatum est. vt l. prout quiſque.
ff. de ſo. Secundo modo tollitur per
non vſum legitima præſcriptione in-
ueniente. vt l. pe. in fi. C. de seruit. Sed
in hoc plenius attendendũ. Vnde pro
concluſione diſtingue. Aut agitur de
perdenda ſeu tollenda seruitute vrba
na, aut ruſtica. Primo caſu duo requi
rũtur, videlicet ꝙ non ſit vſus ipſa ſer
uitute ſpacio decem & viginti annorũ, & quòd eius aduersarius aliquid
fecerit contra seruitutẽ, vt puta clau
ſit foramina, in quibus conſueuerat
esse tignum, aut clauſit feneſtras per b *Perdãtur.*
quas lumina vel aër recipiebatur, vel *vide Spec.*
altius extulerit parietẽ qui debebat, *in ti. de re-*
ſeu patiebatur seruitutem altius non *ſtitu. ſpo. §.*
tollendi. Secundo autem caſu dum a- *ij.*
gitur de perdenda ruſtica seruitute,
tunc ſufficit vnum interuenire, videli
cet non vſus, & ſic negatoria perditur
in non vtendo longo tempore ſeruitu-
tute ex parte eius, cui competebat. vt
hæc omnia probantur in l. hæc autẽ
iura. cum l. ſeq. ff. de ſer. vrba. prædio.
& l. ſi quis alia. §. fi. ff. quemad. ſeru. a
mit. & l. tria prędia. in fi. ff. de ſer. vrb.
27 præd. † Sed quantũ tempus est illud
quod in hac præſcriptiõe requiritur?
Diſtingue breuiter. Aut ſeruitus est
talis conditionis ſecundum eius ordi
nem quòd in ipſius vſu interuallum
temporis intercedit, puta menſiũ vel
dierum, aut horarum. verbi gratia, ſi
quis habet seruitutem ducendi aquã
ad eius prata vna die in ſeptimana,
vel duabus horis in die, vel vna die in
menſe, & tunc requiritur tempus du
plicatum, quòd ſufficit ſimplex in a-
lijs seruitutibus habentibus continuũ
vſum. vt l. ſi ſic. ff. quemad. ſeru. amit.
& no. per gl. in l. pe. in fi. C. de ſerui.
Aut seruitus non habet interualla tẽ
poris in vſu eius, & tunc perditur ſer
uitus non vtendo ſpatio decẽ vel vi-
ginti annorum. vt d. l. pe. & fin. C. de
ſer. & no. per Inno. in c. de quarta. de
28 præſ. † Diceret quiſpiam iuuenis, qua
re non requiritur tantum tempus in
seruitute perdenda, ſicut in acquiren
da? Reſpondetur quod fauorabilior
est cauſa liberationis, quàm obligatio-
nis, arg. l. Arrianus. ff. de actio. &

29 obligatio. †Amplius circa hoc quæri tur nunquid omnia illa quæ supra di ximus fore necessaria in præscribenda seruitute sint etiã necessaria in ea tollenda & libertate præscribenda. s. bona fides, & scientia aduersarij. Respond. distingue aut quis præscribere vult libertatem contra rusticam seruitutem, & tunc sufficit longa negligentia non vtentis, vt dixi, aut vult præscribere contra vrbanam seruitutem, & tunc puto bonam fidẽ, & aduersarij scientiam fore necessariam, cùm in hoc casu factum ipsius præscribentis sit necessarium, vt prædixi in d. l. hæc autem iura. & in l. tria prædia. in fine. ff. de serui. rust. præd.

2 *Quid est iurisdictio. & vide per Bartho. cep. in tract. de ser. urban. prad. c. xij. & per Bar. in consil. incip. an iurisdi.*

EPITOME.

1 *Quid sit iurisdictio. Et qui sint iudicis ordinarij. nume. 6.*

2 *Collata iurisdictione an censeatur collatum merum & mixtum imperium.*

3 *Verbum concedere quid importet.*

4 *Quid sit merum imperium, mixtum, & iurisdictio.*

5 *Iurisdictio in suo genere sumpta, qualiter acquiratur.*

7 *Negatoria & confessoria competunt pro iuribus incorporalibus scilicet nõ tã tũ pro seruitutibus sed iurisdictionibus.*

8 *Iurisdictione collata pluribus personis quis præferatur.*

9 *Quælibet vniuersitas an habeat generalem iurisdictionem.*

10 *Possessio iurisdictionis qualiter apprehendatur & continuetur.*

11 *Tyrannus faciens iurare aliquos homines quòd sint iurisdictionis suæ an propter possessionem iurisdictionem acquirat.*

12 *Quando retineatur possessio iurisdictionis.*

13 *Possessio dignitatum ecclesiasticarum qualiter acquiratur & retineatur.*

14 *Iurisdictio generalis an quæratur præscriptione.*

15 *Ius pedagiandi in quaratur præscriptione.*

16 *Et præscribens de certis rebus an possit exigere de alijs.*

17 *Ius pedagiandi quanto tempore perdatur.*

18 *Libertas contra solutionem pedagij quã to tempore præscribatur.*

19 *Solutio gabellæ an præscribi possit in aliqua villa habente de persè suos confines & iurisdictionem.*

20 *Conductori pedagij superueniente guerra an debeat fieri remissio in toto vel pro parte.*

PLENAM & omnimodam iurisdictionem. Attende tu iuuenis quòd in tantum his temporibus excreuit hominum cupiditas, vt nitantur totis viribus ascendere ad iurisdictiones, honores, & donationes, & si possibile foret cœlorum mansiones, sed non aduertunt quid ille pater eloquentiæ Tullius dixit in libro de officijs. Cauenda est gloriæ cupiditas, eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnino deber esse contentio, nec imperia expetenda sunt, sed potius non accipienda, interdum autem deponenda. Semper est igitur, vt idem inquit efficiendum, vt appetitus rationi obediat: cui sunt subiectæ naturæ &c. In tantùm enim excreuit hic appetitus, quòd nedum laici, sed etiam summi sacerdotes, & clerici sunt tali morbo ac vitio penitus infecti. Vides enim quòd ipse Papa qui deberet tanquã verus vicarius vestigia sequi Iesu Christi possidere, & manu armata nititur detinere iurisdictionem in terris, ciuitatibus, villis, & locis, quę sunt naturaliter, & à mundi creatione, & Christi ordinatione imperij Romani. iuxta illud, quod est Dei reddatur Deo, & quod est Cæsaris Cæsari. imò ipse Papa in ipso Imperatore nititur superioritatem habere, quod ridiculum est dicere atque abominabile audire. Nam naturaliter à principio mundi omnes clerici nedum laici erant sub potestate, & iurisdictione imperij, sed ipsorum imperatorum dulcedine & benignitate fuerunt clerici dimissi sub potestate Papæ, & beneficium hoc tanquam ingrati sciunt malè cognoscere. vt not. per Innocent. in capit. ij. de maior. & obedi. Bene ergo & sanctè faceret ipse Papa, si totam corporalẽ iurisdictionẽ, in manibus Imperatoris remitteret: nec aliter vnquam respublica, & maximè Italia quiescet. nec vltrius de papatu, tale schisma quale fuit, & est xxxvj. an. ptæteriris vllo tempore amplius accideret, & ex hoc status vniuersus clericorum magis redderetur Deo ac populo deuotus, & ipse Papa cum cardinalibus viueret quietius, ac Deo deuotius, & populo magis acceptius & gratius. Vtinam hic nouus Imperator rex Vngariæ, qui hoc præsenti anno currente M. cccc xiij. mensis nouembris. & decẽbris applicuit Laudœ, sed non Mediolanum, sit causa tantorũ bo-
1 norum &c. †Ad propositum itaque descendẽdo pro
a euidentia dicendorũ quæritur quid sit iurisdictio, a vbi respondetur quòd iurisdictio largo modo sumpta, est potestas de publico introducta cum necessitate iurisdicẽdi, & equitatis statuẽdę, vt inquit gl. in l. j. ff. de iu. om. iud. Inde quęritur an iurisdictio, put est genus cõprehẽdat sub se species & qualitates. Dic q̃ cùm sit genus cõtinet sub se merũ imperium, ac mixtũ, & simplicẽ, & inferiorẽ iurisdictionẽ. vt not. per gl. & Bar. in l. imperiũ. ff. de iur. om. iu. & probatur in l. j ff. de officio eius cui man. est iur. & in au-
2 then. de defen. ciui. §. iusiurandum. cum si. † Per hoc autem deciditur illa quęstio, si Imperator contulerit

rit alicui iurisdictionem in castro, an videatur contulisse merum & mixtum imperium, & dicitur quòd sic, quia verbum iurisdictionis simpliciter prolatum debet intelligi, & interpretari in suo potentiori esse, per iura prædicta, & per l.fina.cum ibi nota.ff.de consti.principi.† Quid autem si imperator vtaturverbo, cõcedimus, verbi gratia, concedimus[a] tali in castro sartiranæ iurisdictionem &c. quid habet importare hoc verbum, concedimus? quidam dixerunt quòd importat nudum exercitiũ iurisdictionis, non ius aliquod, nec iuris translationem. argumen. eorum quæ de significatione huius verbi traduntur per glossam, & Bartol. in l.fina. in princip. ff. de donatio. Alij verò & melius dicunt, quòd importat translationem iuris totius iurisdictionis. argument. capitul. Abbate. extrà de verborum significat. & in l. prima ff. de constitutionibus princip & lege prima. §. cùm vrbem. ff. de offi. præfect. vrb.

† Quid autem sit merum imperium: quid mixtum, & quid iurisdictio, inferius habetur & nota in textu & glossa dicta. l. imperium.

† Post hoc quæritur qualiter iurisdictio in suo genere sumpta acquiratur? Ad quod respondetur quòd tribus modis, videlicet lege, consuetudine, & imperiali concessione, vt nota. per glossam & docto. in capitul. quoniam enormis. extrà ne præla. vi. su. l. more. ff. de iurisdict. omni. iudi. probatur ex his quæ habentur in l. j. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. & l. j. & fi. C. de emanci. libe. & per Innocent. in capitu. conquerente. & capit. cùm ab ecclesiarum. extrà de offic. ordin. Quarò modo acquiritur videlicet legitima præscriptione, de qua infrà dicetur, licet aliqui voluerint dicere hunc casum includi sub illo de consuetudine, quod est falsum iuxta nota. per Cynum in l. secunda in quarta quæstio. C. quæ sit long. consuetudo. sed si sumatur iurisdictio in sua rudi specie, tunc etiam quæritur per delegationem ab ordinario factam, vt lege prima. §. qui man datam. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdictio. & dicta l. more. & leg. solent. in princip. ff. de offic. proconsul. & l. prima. C. qui pro sua iurisdictio. & in l. secunda. C. de pedaneis iudicibus. cum similibus.

6 † Qui autem appellantur iudices
c ordinarij, [c] Dic quòd isti de quibus à lege vel imperiali culmine competit iuris dicendi potestas. vt habetur secunda. quæstio. vj in capitul. à iudicibus. & dicta l. j. de offic. eius cum simi. suprà alleg. facit etiam auth. vt iu. fine quoquo suffra. §. sic igitur. & §. oportet. & in authen. de mand. princip. & in authent. de iudic. per totum. & per omnes illos titu. C. & ff. de offic. præfe. præ. & de offic. præfe. vrb.
7 cum seq. † Et aduertendum quòd pro istis iuribus incorporalibus & iurisdictionalibus competit confessoria & negatoria, sicut dictum est suprà competere pro seruitutibus rusticis & vrbanis, vt nota. per Innocentium in capitul. conquerente. extrà de offic. ordina. & in capitu. inter quatuor. de ma. & obe. & capitulo. abbate. de verbor. significa.

8 † Quid autem si imperator contulit diuersis temporibus purè, & simpliciter duobus militibus, & separatim iurisdictionem perpetuam in eodem castro, vel eadem ciuitate: vt plerunque accidit, sicut occurrit in Papa, qui frequenter, scienter, vel ignoranter idem beneficium confert pluribus personibus, quæritur quis sit præferendus? Breuiter dic quòd in beneficijs ecclesiasticis habet locum regula, qui prior est tempore, potior est iure, & inspicitur tempus datæ litterarum, non tempus præsentationis eorum, vt in capitul. eum qui cum ibi nota. de rescript. libro sexto. nisi secundæ literæ haberent clausulam derogatoriam primarum, vt traditur plenius de hac materia in capit. tibi. qui. de rescrip. libro sexto. & in capitul. capitulum sanctæ crucis. extrà de rescrip. vbi videt. In beneficijs autem & in priuilegijs
d temporalibus siue imperialibus dic enim maximè, quia concessio sequens semper in dubio intelligitur facta sine præiudicio & læsione priorum, vt l. secunda. §. si quis à principe. & §. meritò. ff. ne quid in loco public. facit quod nota. per Dynum in regula iuris. qui prior. lib. vj.

9 † Vlterius quæro, [d] nunquid quælibet vniuersitas habeat generalem iurisdictionem cum mero & mixto imperiò à lege, vel à consuetudine aut vsucapione? Breuiter secundum

a *De verbo concedimus docto. in l. si quis ergo casus. ff. de pecu. gl. in ver si super tit. de vsu. libr. vj. & ibi doct. Abb. c. pastoralis. in j. not. de dona. Abb. in c. cum venerabilis. de except. in j. colum.*

b *Quid sit merum imperium gl. & doct. l. imperium. ff. de iurisdi. omn. iudi. Specu. tit. de iurisd. omn. iudi. in §. j. ver. notandum. docto. in ca. cũ ad sedẽ. & in c. conquerente. de offi. ordi.*

c *Quis dicatur iudex ordinarius. vide in ca. cum ab ecclesiarum. de offis. ord. doct. in cap. cum in ecclesijs de ma. & obe. docto. in c. nemo. vj. qõ. Ant. de Bu. in c. cæterũ. de iudi. deuenio ad secundam gl. in l. quamquam. in §. & ibi decretum. ff. de offi. procon. docto. in l. j. & iij. ff. de offi. eius cui manda. est iurisd. & Roma. decisi. cclxxx & iij. & in c. ordinarij. iuncta glo. j. de offi. ord. per quam dicũt ibi docto. q in materia adaptabili, verbum ordinarius cõprehendit inferiores episcopis. & idem tenet Abb. in ca. post cessionem. de probatio.*

d *Vlterius quæro. &c. vide Bald. in d. l. imperiũ. & Bal. in additio. Spe. titu. de iurisd. omn. iudi. & versic. merum imperium.*

Bartolum distingue, vt eleganter tractatur in dicta l. imperium. & l. prima. ff. de dam. infec. Quędam est vniuersitas quę facit, fuę constituit in vnam prouinciam, vt est populus Lombardię, vel Montisferrati, vel tuscię & si & tunc talis vniuersitas ipsius seu rector, seu præses habet omnem iurisdictionem cum mero & mixto imperio, vt l. j. & iij. C. de offic. recto. prouin. & l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. prouin. Quędam est vniuersitas quę constituit solã ciuitatem, & tunc ipsi & eius rectori competit de iure communi iurisdictio simplex in casibus leuibus tãtum non tamẽ merum & mixtum imperiũ, vt C. de defen. ciui. l. j. & in authen. de defen. ci. §. iudicare. & §. audient. & §. iusiurandũ. in fin. Fallit in ciuitate Romana. vt l. j. §. cum vrbem. ff. de offi. prefec. vrba. fallit etiam hodie in ciuitatibus Lombardię quibus merum & mixtum imperium est concessum per l. de pace constan. & in aliquibus alijs ciuitatibus, quę hodie infinitę sunt, quę omnem iurisdictionem cũ mero & mixto imperio sibi prescriptione longissimi temporis quęsierunt, aut imperiali concessione. Quędam est vniuersitas quę constituit aliquod simplex castrum, & tunc aut istud castrum subest alicui ciuitati, & tunc ei non competit aliqua iurisdictio imò ipsa ciuitas cui subest habet illam quam exercet in alio castro & eius vniuersitate, vt in l. qui ex vico. ff. ad muni. facit. C. de natur. liber. l. iiij. C. de episco. & cleri. l. nulli. & in auth. qui. mo. na. effi. sui. §. si quis igitur. aut tale castrum nulli subest ciuitati, sed solum præsidi, vel generali domino prouinciæ. & tunc habet illam eandem iurisdictionem de iure communi, quam habet quælibet ciuitas, vt patet in castris montisferrati, pedemontium, delfinati, & cremę, & soncini secundũ Azo. in summa sua. C. de magi. municip. Quædam verò est vniuersitas quæ non constituit prouinciam nec ciuitatem vel castrũ, sed quoddam collegium artificum, vt puta lanificũ, cerdonum, peliparionum. & si. & tunc habet simplicem inferiorem inter seipsos iurisdictionem. vt l. pe. & fi. C. de iurisdictio. iu. de quo plenè no. per Innocentium
10 in c. cum ab ecclesiarum. de offi. ord. † Viso qualiter iurisdictio acquiratur, videndum est qualiter eius possessio apprehendatur & continuetur, vbi secundum Innocen. in ca. ij. extra de capel. mo. sciendum est quòd possessio generalis iurisdictionis apprehenditur si vnus actus etiam solius iurisdictionis exerceatur, verbi gratia, si cognouit de vna causa ciuili vel criminali, vel si quid simile faciat quod ad generalem iurisdictionem pertineat, intendens semper in animo suo velle vti ista iurisdictione vniuersaliter. nam si solùm intenderet vti particulariter, puta in causis ciuilibus tantùm, non acquireret sibi possessionem in criminalibus. ar. ff. quemadmodum seruitutes. l. fi. & in c. auditis. & in c. cum olim. de præscriptio. veruntamen in casu prædicto ipsa talis iurisdictio dicto modo apprehensa non extenditur vltra illam personam, in quam fuit ipsa iurisdictio exercitata secundum eum. Nec obst. ad hoc quod supra dicitur, quòd per vnum actum iurisdictionalem, quæritur possessio in omnibus comprehensis sub iurisdictione quia diuersi sunt casus. Et ratio secundum eum diuersa est, quia in generali iurisdictione, comprehenduntur omnes partes eius. ideo per exercitium vnius actus quasi possessio acquiritur in omnibus actibus propter eorum connexitatem: sicut dicitur in gleba, nam vnius glebæ apprehensa possessione, intelligitur etiam apprehendi in alijs omnibus sibi contiguis. vt in l. iij. in princip. ff. de acqui. possess. quæ ratio non congruit personis, quæ diuersæ & separatæ sunt. Aduerte quòd hæc opi. videtur absurditatem continere, sequitur enim ex ea quòd si in aliqua ciuitate villa vel castro competat alicui iurisdictio, quòd eius possessio in singulis omnibus non quæratur, nisi tunc demum cum in singulis eorum iurisdictionem exercuerit, & sic potest euenire quòd multi erunt, qui nec ciuiliter causas agent, nec delinquent, & sic nunquam habebit in eos possessionem, nec acquiret iurisdictionem: quod est absurdum. vnde Cynus & alij docto. in l. prima circa fin. de emancip. lib. aliter sentiunt. dic vt ibi. Putarem ego idem in hominibus quod in speciebus iurisdictionis, quando omnes homines sub vno circuitu includuntur, secus si in diuersis, vnde si alicui competit iurisdictio in certo territorio habente plura castra diuersa, si vnus actus iurisdictionis exerceatur in vno homine vnius castri, non erit quęsita possessio quoad homines habitantes in alio castro, sed bene erit quæsita quoad homines eiusdem castri, & cum hac determinatione intelligo dictum Innocen. & aliorum. Acquiritur etiam iurisdictionis possessio alio modo secundum Innocentium, videlicet si quis publicè per plateas ciuitatis, vel villæ bannum, vel edictum proposuerit, seu proclamare fecerit hoc modo. Ex parte talis domini præcipitur vnicuique, quòd nullus audeat tale quid facere sub tali pœna &c. licet enim nullus contrafecerit, tamen possessio acquiritur iurisdictionis, si nullus alius tunc erat in ipsa possessione iurisdictionis, alioquin si tunc alius prior esset in possessione, non quæreretur sibi ex his actibus villa possessio generalis iurisdictionis, quoad omnes alias species. nec quoad omnes personas, sed bene quæreretur quoad illa sola capitula ipsius iurisdictionis, & tanquam ad illas solas personas, in quas ipsam iurisdictionem exercuisset. de quo vide Cynum vbi suprà.
11 † Ex his patet secundum Innocentium quòd si aliquis tyrannus, qui multi sunt tempore moderno, faciat homines alicuius villæ vel castri alterius domini confiteri & protestari, quòd sunt sui homines, vel suę iurisdictionis, aut ab eis accipiat iuramentum fidelitatis, vel faciat eos renuntiare iurisdictioni prioris domini, quod per hoc non acquirit sibi vllam iurisdictionis possessionem, quia talia non sunt acta iurisdictionis. argumen. in capit. cùm dilectus. de re-
12 li. domi. † Retinetur autem possessio iurisdictionis, cum fuit quęsita sicut & possessio cæterarũ rerum corporalium, videlicet solo animo, vt not. per Bart. in l. iusto. § non mutat. in fine. ff. de vsuc. & per Innocentium in capit. quęrelam. de electi. & in capit. bonę. el. ij. de postulatio prælato. vnde si per quinquagin-

ginta annos quis staret, posteà quòd nõ vteretur ipsa iurisdictione in ipso castro, vel villa, dummodo alius eo tempore non vteretur, non priuaretur ex eo iure suo: Quinimo & si habeat quis iurisdictionem in certo territorio, vbi sunt plura castra, & in vno solo vsus fuerit iurisdictione, retinebitur possessio in omnibus castris eiusdem territorij, vel prouinciæ secundum eum, vbi suprà. argu. d.l.iij.in prin.ff.de acquirend.possess.

13 † Qualiter autem acquiratur possessio dignitatum ecclesiasticarum, & qualiter retineatur, plenè no.per Innocen.in c.in literis.de restitut.spol. Circa tamẽ præmissa occurrit dubiũ. pone quòd aliquis prætendat, ad se pertinere iurisdictionem talis castri quòd ab alio possidetur, quæritur cõtra quem agere debebit confessoria, an contra homines castri, an contra illum possessorẽ. Dic breuiter quòd agi potest contra vtrunque. vt habẽtur. & no.in c.auditis. & in c.cũ olim. de præscrip. & specialiter contra omnes. arg. ff. si vsusfruct. pet. l. penul. in fi. & ff. si serui. vendi. l. sicuti. §. si quæratur. & l. si quis diuturno. & si fuerit actum contra alterum, non faciet sententia lata alteri præiudicium, nisi sciuerit causam suã agi. l. sæpè. §. scientibus. ff. de re iudi. quod sequitur Inno. & Ioan. Andr. in d. cap. auditis. in j. gloss. vbi plenè nota. de hoc.

a *An iurisdi. q̃ratur præscriptione. vide Bart. consi. j. inci. quæritur q̃trum iurisd. & Flor. in l. si constituta ff. quẽ admo. ser. amit. Bald in l. fina. ad fi. C. de lon. tem. præscr. Paulus de Castr. consil. cxxxij.*

14 † Modò reuoco in dubium an iurisdictio [a] generalis queratur præscriptione. Breuiter dic quòd sic, per tex. in d.c.auditis. & c.cum olim. de præscript. cum simil. ibi not. & idem sequitur Cyn in d.l.j. C. de emanc. libe. pro quo facit tex. in l. final. ff. de aqua pluuia arcen. cùm tamen interueniat scientia & patientia principis, seu illius ad quẽ ipsa talis iurisdictio pertinebat, secundum Bart. vt ibi no. per eum in d.l.iusto. §. non mutat. ff. de vsucapio. pro hoc etiam facit l. viros. cum ibi no. per glo. de diuer. offic. & appa. lib. xij. & not. etiam per Gul. de cu. & alios in dicta.l. imperium. ff. de iurisdictione omnium iudicum.

15 † Amplius circa præmissorum doctrinam quæritur, an ius pedagian-
b di, [b] seu vectigalia imponendi præscriptione quæratur? & breuiter dic cuius initij in contrarium memoria non existit, vt est text. in capitu. super quibusdam. §. prætera. extrà de verborum significat. quod sequitur Cy. in l. secunda. C. noua vectiga. impo. non posse. & Bartol. in l. si publicanus. §. in vectigalibus. ff. de public. & Ray. eo. titu. l. vectigalia. dum tamen, vt prædictum est, interueniat scientia & patientia eius contra quem præscribitur, sicut in cæteris iuribus incorporalibus dictum est. Sed hic aduertendum secundum Barto. vbi suprà, nam aut præscribitur hoc ius pedagiandi contra priuatum, ad quem prius pertinebat, vel ex concessione principis, vel præscriptione, & tunc sufficit eius scientia & patientia, & tempus longum xx. vel xxx. ann. aut præscribitur contra principem, & tunc exigitur tempus cuius memoria non existat, & scientia ipsius prin
b *An ius pedagiandi præscribatur. vide Bald. in l. si plures. C. de condi. inser. & diffusè per Bertachinum in trac. de gabellis in prima parte in x.qo. & Paul. de Cast. cõsi. cclxxxvij. & Fed. de Sen. consil. inci. Lacus de prædio.*

cipis, vel saltem præsidis illius prouinciæ scientia & patientia, ad cuius præsidis curam pertinet de talibus vectigalibus. vt l. iij. C. noua vect. impo. non pos. Ex quibus infertur secundum Bartolum quòd multæ ciuitates, villæ, & castra maximè in Tuscia non præscripserunt ius pedagiandi, nec imponendi vectigalia, quia non interuenit præsidis scientia, nec principis, propter ipsorum absentiam.

16 † Quid ergo si aliquis præscripserit ius pedagiãdi de certis speciebus, seu rebus, puta de lana & lino an poterit exigere de alijs rebus, puta de vino & frumento, & alijs, dicit Bartolus vbi suprà, quod non. argument. ff. de iti. actu q̃ priuato. l. j. § si quis hoc interdicto. cum ibi notat. & probatur in l. licitatio. §. earum rerum. ff. de publi. ad quod facit quod notat Innoc. in capit. auditis. de præscriptio.

17 † Sed nunc quæritur quanto tempore perditur ius pedagiandi? dicit Bartolus in d. §. earum rerum. distinguendum. aut enim tale ius pertinebat ad primam personam priuilegio, vel consuetudine, & tollitur & perditur spatio decem annorum, eo non vtendo. argumẽ. in l. prima. ff. de nundi. aut pertinebat ad fiscum, seu rempublicam ciuitatis, & tunc requiritur cessatum esse spacio quadraginta annorum. vt l. omnes. C. de præscriptione triginta annorum. nec ob. l. competit. eodem tit. quia loquitur in solutione tributi, quod præstatur in recognitionem vniuersalis dominij, cui quod sic præscriptione tãti temporis, non præscribitur, sicut nec decimę, vt in capitul. causam. de præscriptio. & capitul. dudum. de decimis.

18 †Ex his infertur quòd hodie libertas, ne quis teneatur ad solutionem collectarum, vel onerum potest contra ciuitatem, vel castrum præscribi spatio quadraginta annorum. vt determinat gloss.in l.si publicanus.§. derebus.& §.in omnibus.& ibi per Iacobum de Are.ff.de public.& in l. licitatio.§.earumrerum. l.eodem titulo.& nota.per Dynum in l.commissa.ff.de publica.licet de iure communi omnes ad hæc onera teneantur.vt l.omnes.C.de anno.& tribut. libro.x.& l.ij.C de muner.patrimo. & in l.vacuatis.C.de decurionibus.libro decimo cum similib.ibi notatis. Et nota quia faciunt ad præscriptionem de qua suprà l.final.C.de fund. rei priua.in glossa.super ver.verustatis.& quod not.per gloss.in l.in fraudem.C.de an.& tribut.

19 † Quid ergo dicemus de.q.quotidiana occurrente de facto. Ecce quòd villa vel castrum habet merum & mixtum imperium, territorium, & confines ab alijs locis separatos, intra quod territorium & confines aliquis habet certas proprietates, pro quibus prætendit se non soluisse aliqua onera spatio xl.ann.& sic dicit se tutum præscriptione, quæritur an sit audiendus? videtur quòd sic. quia ista stant simul quòd tota iurisdictio & confines sunt vnius villæ, vel castri, & tamen in eodem territorio: & eisdem confinibus possit res, vel proprietas aliqua præscribi. vt in capitulo. auditis.& in capitulo.cùm olim.de præscriptio. cum similibus ibi nota. In contrarium facit, nam istæ sunt publicæ functiones, quæ principi debentur, ideoque eis nō præscribitur vt in l.competit. C. de præscription.xxx. annorum.

a *Contingit. Adde & p Pet.de Ancha. consilio ccccciij. & consil. cccc- & cvj.*

20 †Quid si aliquis emerit, vt quotidie videmus, à ciuitate pedagium aliquod pro certo tempore simpliciter sine pacto,& inde pendente tempore superueniat guerra quæ impedit exactionem & fructum dicti pedagij, an fiat ipsi emptori remissio eius quantitatis in toto vel in parte, de qua respondere habet ipsi communi?

Aduertè quod plerunque de facto

a contingit* & Bartol. hanc quæstionem latè disputat in l.cotem ferro.§. qui maximos.ff.de public. Sed concluſiuè dicit quòd vendita videtur sola commoditas, & perceptio ipsius pedagij, non autem ipsum ius pedagij, ar l.si vsufru.ff.de iur.dotium.& in l.necessario. §.fin.ff.de peric.& commo.rei vend.& l.aquilius.ff. de donatio. nam ipsum ius vendi per ciuitatem non posset.vt l.fin.C.de vect.vnde quando venditur talis commoditas seu perceptio pedagij, videtur vendi alea, vel iactus retis, vel piscium, vel fructus futuri. vt l.nec emptio.ff.de contrahen.empt.vnde secundum eum sic distingue, aut guerra contingit sine facto & culpa ciuitatis, a qua emit pedagium, & tunc nō debet ipsi emptori fieri aliqua remissio, sed omne periculum contingens cedit eius damno, vt dictis iuribus,& instit.u.de emptio.& vend.§.cùm autem.& ibi not.aut guerra contingit facto vel culpa ipsius ciuitatis, vt quia contra eam fit guerra, vel ipsa ciuitas facit cōtra aliam guerram, siue iustè siue iniustè secundum eum,& tunc debet fieri sibi remissio.arg.l.si merces.§.culpę.ff.loc.& l.fi.C.de so.ma. cum fi.nec obs.l.fin.ff.de act.empt.quia ibi non fuit illa guerra seu violentia propter inimicitiam venditoris.aliàs secus vt suprà dictum est.

SERVITVTVM possessione & quasi fuit & stetit. Meritò dicitur & quasi, quia in istis iuribus corporalibus non est propriè vera possessio, sed impropriè. vt l.seruus.§.incorporales.ff. de acqui.rerū domi.& in l.quoties.ff.de seruit. Qualiter possessio vel quasi in istis iuribus acquiratur dictum est in præcedenti glossa.

SPACIO annorum xxx. Quale & quantum tempus in istis præscriptionibus requiratur, plenè dictum est suprà.

QVARE cum prædicta vera sint. Hæc est libelli cōclusio quæ præcæteris est notanda, vt prædixi sæpius &c.

DEBERI & debita esse prædictis molendino & domui. Hic multùm nota quòd verba sententiæ proferēdæ debent referri ad rē ipsam, cui seruitus debetur, non autem ad personā cuius res est, vt habetur in l.qui aliena.ff.de neg.gest.

AD NON turbandum & molestandum. Vides hîc quod pro huiusmodi iuribus incorporalibus simul & semel proponitur actio confessoria,& interdictum vti possidetis, quod de iure fieri potest, cum nulla subsit contrarietas vel repugnantia, vt traditur in l.sicut.§.aristo.& l.si quis diuturno.ff.si ser.vendi.& l.vti frui.in fi.ff.si vsufruct. per.& in l.pen.ff.de ser.& text.in c.cum ecclesia sutrina.extra de electio.& plenè dixi supra in titul.de posses. turba.vbi vide.

EPITOME.

1 *Multa in conclusione peti possunt quæ spectant ad iudicis officium per sententiam declarare.*

1 PRESTANDVM fidem Anton. debitam super hoc cautionem. † Si sanè consideres, vides & multa in conclusione petuntur, quæ spectant ad iudicis officiū per sententia eius declarare.

Primò

Primò quidem iudex debet pronuntiare super iure seruitutis, vel iurisdictionis, si sit debita vel non. Secundò inquantum reperiat deberi, pronuntiabit quòd aduersarius teneatur patientiam præstare de presenti. Tertiò quòd caueat de non turbando in futurum, vt est textus. in l. harum. ff. si seruus vendicetur. Quartò condemnabit reum ad interesse temporis præteriti. vt l. loci corpus. §. primo. ff. si seruitus vendicetur. Quintò prouidebit quòd lite pendente reus caueat, de non impediendo ipsum possessorem, vti solita seruitute, vel iurisdictione vsque ad finem litis. vt habetur in l. penultima. ff. de aqua quotidiana & æstiua & l. iiij. §. hoc autem. ff. de iti actuque priuato. facit quod no. per Innocentium. in dicto capitulo, abbate. in fin. gloss. de verborum significatione. Cætera autem quæ in litera sequuntur, declara vt aliàs scripsi.

Forma libelli in actione negatoria.

CORAM VOBIS DOMINO Petro vicario domini potestatis Papiæ agit & in iure proponit Augusti. de pozolo suo & syndicatorio nomine communis, & hominum terræ Garsasoni contra & aduersus Ioannem Franciscum gallinam, & contra quancunque aliam personam pro eo & eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens ipse Augustin. quòd iam longissimo tempore tam per se quàm per eius anteccessores tenuit & possedit pro sua & tanquam suam domum vnam positam in Papia, cui coheret & cætera. in quam domum præfatus Ioannes Franciscus ex quadam eius domò posita in dicta ciuitate cui cohæret, & cætera, infixit seu imposuit trabem vnam seu tignum vnum præter, & contra voluntatem, sententiam, & patientiam dict. Augustin. & hodie infixum impositum habet, & tenet indebitè & iniustè. Amplius dicit & proponit idem Augustin. quòd præfatus Ioannes Franciscus deriuare seu decurrere facit aquam per quandam petiam prati dict. Augustin. positam & cetera. ad quoddam molendinum dicti Ioannis positum & cætera. Rursum que idem Ioannes Franciscus prætendens habere iurisdictionem in loco Garlaschi in ipso loco, & in homines ibidem commorantes & habitantes nititur exercere, & de facto exercuit, & exercet iurisdictionem, tam in ciuilibus quàm in criminalibus causis. cum tamen rei veritate inspecta ad ipsum Ioannem Franciscum nulla iurisdictio pertineat, nec pertinet in loco prædicto. sed ipsa iurisdictio in totum spectauit, & pertinuit, & hodie spectat, & pertinet ad commune, & homines vniuersitatem Papiæ, cui ciuitati ipse locus Garlaschi subiectus & suppositus fuit, & est antiquissimis temporibus quo ad omnimodam iurisdictionem & merum, & mixtum imperium. Et quoniam ipse Ioannes franciscus sæpius admonitus & requisitus, vt à prædictis desisteret, recusauit, & recusat desistere indebitè & iniustè. Idcirco præfatus Augustin. animaduertens prædicta vera esse, cum nunquam dicto Ioanni Francisco ius competeret in prædictis petit, & requirit nomine quo supra singula singulis debite referendo quatenus per vestram diffinitiuam sententiam pronuntietis & declaretis nullam seruitutem, nec iurisdictionem, nec ius aliquod seruitutis & iurisdictionis, competisse, nec competere in prædictis domo, aqueductu, & loco Garlaschi dicto Ioanni Francisco sed ipsum locum Garlaschi dictam domum & petiam prati fore & esse liberas & exemptas à prædictis iurisdictione & seruitute. Vlteriusque condemnetis dictum Ioannem Franciscum ad non vtendum, & de cetero dictis iurisdictione, & seruitute, & in omnibus damnis interesse, & expensis factis, & passis per suprascriptum Augustinum & de fiendis & patiendis per suprascriptum Augustinum in futurum solenniter protestatur deducendo in presenti iudicio omne suum ius sibi competens & competiturum. Saluo iure addendi, &c. non adstringens se &c.

CORAM VOBIS. Iste libellus est negatiuè cõceptus: quia negatoria quę in eo proponitur est huiusmodi naturę, vt per eam negetur ius competere aduersario, vt l. secunda in principio. & l. loci corpus. §. competit. ff. si seruitus vendicetur. & Institut. de actionibus. §. eque si agat. versiculò item prędiorum. & ibi not. plenè de hac materia per glo. Dyn. & Iacobum Butrium.

SVO ET SYNDICATORIO Nomine. Hîc vides quod iste Augustinus fungitur vice duorum tanquam ipse, & tanquam alius in eadem scriptura, quòd satis credo admittendum: cùm per hoc nulla interueniat iuris vel facti contrarietas, seu repugnantia. argument. ad hoc in l. tutor. ff. de fideiussoribus. & l. si fistulas. ff. de contrahenda emptione. & quod notatur & habetur in l. tertia. ff. de adoptionibus. &c.

EPITOME.

1 *An in seruitute tigni immittendi amittenda sufficiat negligentia non vtentis?*

POSVIT TRABEN seu tignum. Hęc est quędam species seruitutis vrbanę, de qua traditur & habetur in lege binas quis ædes. & l. sed si inter me. & l. hæc autem iura in fine ff. de seruitut. vrbanorum prędiorum: in qua seruitute perdenda, non sufficit simplex negligentia non vtentis, sed est necessaria etiam aduersarij cura opturandorum foramina, in quibus tigna erant imposita. dict. l. hęc autem iura &c.

EPITOME.

1 *Negatoria actio non competit nisi domino prædiorum petitur liberatio.*

2 *Quare actiones competens pro seruitutibus ita*

cocentur.

Intentans negatoriam, an probet dominum res cuius petit liberationem.

PER QVANDAM petiam prati d. Augustin. †Notanter dicit quòd pratum est ipsius Augustini, quia negatoria actio, quæ per ipsum proponitur, vt pratum ipsum ab hac seruitute liberetur, non competit, nisi domino prædij, sicut, dictum est de confessoria in titulo præce. vt probatur in l. prima & secunda. in princip. cum ibi nota. ff. si ser. vendicetur.

2 †Diceret aliquis quare hęc actiones quæ pro huiusmodi seruitutibus vel iuribus incorporalibus cõpetũt, hec nomine appellantur, vide gloss. quę est. ff. si seruit. vendice. l. secunda. in principio & Institut. de actionib. §. æquè. verficul. item prædiorum. quæ format istam quęstionem. & ibi per Dynum & Iacob. Butriga. & Bartol. latius in l. si prius. ff. de noui operis nuntiatione. Sed quia eius inuestigatio non est apud notarios, quibus præsens opusculum dirigitur multum vtilis, nec fructuosa, ideo pro nunc ad ibidem not. vos remitto. †Adhuc de alio quæritur, dictum est suprà quòd negatoria datur domino prædij, à quo negatur seruitus deberi nunquid ergo iste August. actor debet probare se dominum dicti partis & videtur secundum aliquos sic nam cùm dominium sit causa negatorię, sicut dominium est causa rei vendicationis meritò sequitur quòd sicut agens rei vendicatione debet probare se dominum, vt l. doce ancillam. C. de rei vendicatione. & l. in rem actionem. in principio. ff. de rei vendicatione. & l. prima. C. de alien. iud. mutand. cauſ. facta ita & iste August. agens negatoria. Alij distingunt, aut iste August. est in possessione ipsius prati, & tunc sufficit probare se possidere ipsum pratum quia probata possessione præsumitur de eius dominio, cùm de ipso dominio solùm incidenter quæratur iuxta nota. in l. quidam in suo. ff. de conditione institutio. aut non est in possessione, & tunc incumbit sibi necessitas probandi expressè de suo dominio: per iura prædicta. quam opinionem sequitur Innocent. in capitulo, abbate sanè. extrà de verborum signific. & Barr. in d. l. si prius. de noui operis. nuntiation. & eam firmat glo. in l. ficut. §. si quæratur. ff. si seruit. vendice. Et sic habes vnam vtilitarem quę est esse in possessione, quia præsumitur dominus esse, aliæ etiã habentur vtilitates, de quibus plene tetigit gloss. in dict. §. si quęratur. & in l. j. §. j. ff. de iti. actuque priua. inter quas illa numeratur, videlicet possessor conuentus non tenetur præstare cautionem aduersario suo imò eius aduersarius illam sibi præstabit, quòd possessorem non impediet, nec turbabit pendente lite vt l. penult. ff. de aqua quotidiana & æstiua.

a *De iure tertij. Adde hoc & si de per Ale. de Imol. in l. indebiti. § sed si nũmi ff. de cõdition. inde. adde tamẽ quod agenti petitione hæredi. non obst. except. de iure ter* 3 *tij, ita ipse Alexan. in consili. x & j. col. ix. vers. nec potuit. in j. volum.*

NVLLA iurisdictio pertinuerit. Pro quacunque iurisdictione tuenda, vel ea deneganda competit actio confessoria & negatoria: vt dixi in titulo præce. & not. per Innocentium in dicto capitulo abbate. extrà de verb. sign. & in c. dilecti. extrà de capel. mona.

EPITOME.

1 *In locis subiectis ciuitati, ciuitas de iure communi habet plenam iurisdictionem.*

2 *Qui veniat appellatione ciuitatis vel ciuium.*

3 *Negatoria competens pro loco loci, an competat etiam pro loco vniuersali.*

4 *Ius tertij, an possit deduci in modum agendi in iudicio.*

5 *Si ius tertij non deducatur, nec per modum egendi nec excipiendi, sed ille tertius de iure suo cognosci velit, an audiatur.*

1 SPECTAT & pertinet ad commune & homines Papiæ &c. † Hic habes pro regula quòd in locis subiectis ciuitati, ipsa ciuitas de iure communi habet plenam iurisdictionem. vt l. qui ex vico. ff. ad municipa. & dixi suprà titulo proximo. facit in authentic. qui. mo. natu. efficiunt. sui. §. si quis

2 igitur. †Quid autem comprehendatur appellatione ciuitatis, vel patriæ, vel ciuium, plenè nota. per Bartolum in l. vt bis appellatione. ff. de verborum significatione. †Hinc autem descendit tale dubium, videlicet cui competat ista negatoria an communi Garlaschi, an communi Papię. Et breuiter secundum Innocentium dicendum est quòd vtrique eorum insolidum competere potest: vt per eum nota. in capitu. auditis. extrà de prescrip. & Bartol. in l. principaliter causam. C. de libera. cauſ. sicut dictum est in casu conuerso vtrique & contra vtrunque confessoriam & negatoriam competere, vt idem Inno. not. in dicto capitulo auditis. & ego suprà dixi in ti. præalleg. Sententia tamen quę contra vnum profertur alteri non nocebit, nisi sciuerit causam suam agi. secundum Inno. vbi suprà. & in c. dilectus el. j. de ap. & not. per gloss. in c. authoritate § j. extrà de sent. & re iudi. libro vj. patet ergo quòd commune Garlaschi opponit de iure tertij, a in modum agendi, ista actione negatoria, dum dicit iurisdictionem istam pertinere communi Papię, quod an fieri possit, & quando hoc procedit, nota. plenè per Cynũ in l. cùm seruum. C. de ser. fugi. & per Bar. in l. j.

ff.

ff.de exce.rei iu.ad quod facit l.loci corpus.§.compe tit.ff.si ser.vendi.& l.fin.C.de rei vend.ad cuius ar. ticuli pleniorem doctrinam sic distingue,aliquando quis excipit de iure tertij eius cui succesit,& in hoc dic,vt plenè not.per Dy.in c.si quis in ius.de regul. iur.li.vj.& quod no.per glo.& doct.in l.vitia.C.de acqui.posse.& l.pomponius.& l.apud Celsum.§.de authoris.ff.de do.excep.aliquando quis excipit de iure tertij eius,cuius est fideiussor, quo casu distinguitur,aut ista exceptio est personalis,aut realis.vt traditur in l.exceptiones.ff.de exceptio.& l.ex persona.ff.de fideiuss.& plene no.per Cy.in l.tàm mandatori.C.de non nu.pec.aliquando quis excipit,de iure tertij sibi correi,quo casu distinguitur latè per Barto.& glo.in l.pen.ff.de duo.re.& l.j.& auth.ibi posita.C.de duob.re.aliquando quis excipit de iure tertij prorsus extranei,quo casu subdistingue,aut ipsum ius ipsius tertij est similiter peremptiuum & extinctiuum iuris agentis,aut simpliciter suspensiuum.Primo casu aut ipsum ius tertij extinguit ius ipsius agentis,ita demum si ille tertius velit,& tunc nõ admittitur exceptio de iure tertij.vt l.j.& ibi no. per glo.& doct.ff.si ag.vecti.& l.ij.C.de iu.emphy. aut ipsum ius tertij extinguit ius agentis, ita demũ si ille tertius non contradicat,& tunc potest opponi de iure ipsius tertij.vt in l.filio præterito. ff.de iniu.rup.test.coniuncta l.j.ff.de exce.rei iudi.Et pro hac parte videtur casus in l.ij.§.j.ff.de dol.except.& iuncta glo.quæ est in l.eleganter.in princ.ff.de dol. aut ipsum ius extinguitur siue tertius velit,siue nõ, & tunc potest opponi de iure ipsius tertij,vt in l.fi. C.de rei vendi.& d.l.cùm seruum cum glossa sua. Secundo autem casu principali quando ius tertij est suspensiuum intentionis agentis, tunc excipi potest de iure tertij.vt d.l.ij.de except.rei iudic.& lege qui cùm hæredem.ff.de act.& obli.licet contrafaciat l. fin.C.de peti.hære.Et prædicta locum habent quando de iure tertij proponitur in modum excipiendi.

4 † Sed nunquid in modum agendi potest ius tertij in iudicio deduci? videtur quòd non fine speciali mandato illius tertij,cuius est actio.argu.l.si pupilli.§.videamus.ff.de negot.gestis.& l.quoties.§.is qui temporali.ff.de admi.tut cum simi.in cõtrarium facit quod dictum est suprà in forma præsentis libel. & quod habetur in l.si post mortem.§.fi.ff.de contra tab.& l.loci corpus.§.competit. ff.si serui.vend. Sed respondeo quòd ius tertij principaliter agendo, & super eo se fundando non potest per alium sine mandato deduci in iudicio.vt suprà alleg.pro prima parte,vbi verò ius tertij incidenter deducitur agendo,vt in præsenti libello,nam actor negat ius seruitutis, vel iurisdictionis competere reo & hoc per se sufficeret ipsi actori veruntamen incidenter ad maiorem sui iuris propositi confirmationem inducit ius illud tertij, & potest tunc proponi in vim agendi,vt in secundo alle.aut ergo quis agit ex suo proprio iure in sua persona fundato descendente ex facto & iure tertij, & tunc tale ius tertij potest in iudicio proponi, & allegari ad fortificandum ius proprium in iudicio propositum,vt d.l.si post mortem.§.fin.cum simi.verbi gratia,agit quis petitione hæreditatis pro parte sibi delata ab intestato,eo quia talis fuit præteritus,& testamentum fuit nullum,vel per contra tabulas ruptum,vt ibi,certè licet ista petitio hæreditate fit ius proprium ipsius proponentis,tamen causatur ex iure ipsius tertij,quod est nullitas testamenti.& hoc quidẽ fieri conceditur.aut quis agit ex iure alieno fundato in personã tertij, & tunc hoc fieri non potest,nec conceditur in modum agendi sine mãdato eius, exempla sunt in toto titul.de procu. vnde si agens negatoria dicat, Tibi non competit iurisdictio, vel talis seruitus,ipse proponit ius libertatis sibi competere,quod est ius propriũ in eius persona principaliter fundatum,licet causam trahere possit à tertio,vt si adijciat per modum causæ, quia iurisdictio pertinet ad cõmune Papiæ,vt hic.quo casu est audiendus allegans ius tertij tali modo etiam in

5 vim agendi.† Quid ergo si ius tertij non proponitur ab alio in vim agendi,nec excipiendi, sed ille tertius pro

2 suo interesse ² comparet in lite inter alios mota,petens de iure suo cognoscì,an sit audiendus? dic quòd sic in c.cum super.extrà de re iudi.& not. per Inno.in glo.ij.in c.veniens extrà de testi.& per Barto.in l.à diuo pio.§. si super rebus.ff.de re iudi.&c.

2 *Interesse idem dicit Oldr.consil. cxl.§j.*

PRONVNTIETIS & declaretis nullam seruitutem.

Aduertè quòd, vt suprà dixi,si iudex pronuntiat contra cõmune Garlaschi, quòd sententia non noceret cõmuni Papiæ, nisi sciuisset causam suam agi.vt in l.sæpè.§.scientibus.ff. de re iudicata.& notat per Inno.in c. auditis.de præscript.

EPITOME.

1 *Verba liberatoria sunt ad rem,non ad personam referenda cùm agitur pro liberatione à seruitute.*

2 *Vniuersitas vel commune potest agere & excipere pro sibi subdito, cui inferatur molestia ab alio communi.*

DICTAMQVE domum ac petiam prati & fore & esse liberas &c. † Vides hic quòd 1 verba liberatoria sunt ad rem, non autem ad personam referenda, quia sententia de prædio fertur,vt in l.qui in aliena.in fin.ff.de negot.gestis.

2 † Hìc quæro de vno,an dominus

alicuius ciuitatis vel villæ, seu aliqua communitas terræ vel castri, si per alium alterius ciuitatis dominum vel aliam vniuersitatem aliqua inferatur molestia sibi subdito, imponendo ei collectas, & alia onera, an possit sibi subditum defendere, & in libertate auxiliari agendo, & excipiendo? dic breuiter quòd sic pro suo interesse,[a] vt dicit Innoc. in d. c. auditis. de præscriptio. & in c. inquirente. de offic. ordi. & in c. Romana. de senten. excommu. lib. vj. per Archid. de re iudi. in c. ad apostolicæ. libr. vj. per Ioan. Andr. in c. authoritates. in fin. extrà de priuileg. lib. vj. ad quod facit textus in cap. licet causam. in fine. de appella. & in l. j. §. per hanc. ff. de rei vendi.

a *Interesse idem dicit Oldr. consil. cxlvj.*

ET IN omnibus damnis interesse & expensis. Aduerte quòd in hac negatoria etiam veniũt damna, & interesse sicut suprà dictũ est in confessoria, duntamen pars illa requirat, vt not. Inno. in c. abbate. de verb. signifi. in fi. magnę gl. & probatur in l. loci corpus. §. si fundus. & l. si forte. in fi. ff. si seruitus vendicetur.

Forma libelli in actione noui operis.

CORAM vobis domino Bernar. vicario domini potestatis Papię dicit, significat, & proponit Thom. belisonus contra, & aduersus Augustinum de pozolo, dicens dictus Thomas quòd dum præfatus Augustinus anno præsenti, & mense Aprilis proximè præteriti cœpisset, seu inchoasset fieri facere super quoddam ipsius Thom. sedimine posito, & iacente &c. quendam parietem muri causa volendi ædificare domum vnam. Idem Thom. sentiens se ex tali ædificio, & opere, & constructione grauari ipsi August. nouum opus solenniter nunciauit, modulosque seu mensurá tunc extructi operis assumpsit, seu assumi fecit, prout hæc omnia cõstant publicis actis & documentis qua quidẽ nuntiatione tũc per ipsum Augustinum spreta in contemptum officij præsidalis omnino, & deducta ante aliquam remissionem tacitá vel expressam dictæ denuntiationis præfatus Augustinus in ipso opere, & ædificio processit, seu procedi fecit vsque ferè ad dicti operis consummationem in maximum ipsius Tho. detrimentum, & cõtra omnimodam instantiã. Quare præscriptus Thom. volens & intendens ius sibi competens tam ex dicta nuntiatione quàm aliter prosequi contra ipsum Augustinum petit, & requirit à vobis quatenus ex officio vestro, & omni alio iure, via, forma, & modo, quibus melius fieri potest per vestram sententiam diffinitiuam condẽnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis suprà scriptum Augustinũ ad demoliendum, & diruendum, & demoliri, seu dirui faciendum suis proprijs sumptibus & expensis totum & vniuersum opus, & murum antedictum per ipsum Augustinum constructũ, & ædificatum post ipsam denuntiationem, & à tempore dictę denuntiationis, citra, prius, & antequam ipse Augustinus aliqualiter audiatur ad aliquam defensionem faciendá prout à iure disponitur, & vlterius in omnibus damnis expensis, & interesse, passis factis & fiendis, & patiendis in futurum per ipsum Tho. occasione prędictorum: quæ omnia fieri petit & executioni mandari &c. deducendo &c. saluo iure &c. non se astringens &c.

CORAM vobis. Frequens est atque vtilis iste tractatus maximè in illis ciuitatibus, in quibus est maxima diuitiarum abundantia, & pompa ędificandi. Sunt enim quidam adeò fatui & ignari qui credunt fieri perpetui saltem fama & honore, si pomposa ędificia, & ampla palatia constructerint, nec aduertunt quid ille virtutum princeps Seneca dixerit: Omnes vrbes & aliorum magna imperia, vbi fuerunt aliquando subuertentur, & exilij genere tollentur, aliàs destruent bella, aliàs desidia paxq; ad inertiam versa consumet, & magnis operibus exitiosa res luxus &c. hoc quoq; accidere sępè videmus & qui nos sequuntur visuri sunt, nihil enim est, quòd post mortem hominis famam conseruet nisi scripta,[b] ruũt namque ipsa ędificia, alienãtur, permutãtur, & varijs modis à succesoribus reformãtur propter quę primi ędificatoris fama cõsumitur, itaque vt inquit ille sapiens, ad ędificandum te cogat necessitas non voluntas

b *Nisi scripta. hæc etiam tempus consumit & bi scripta antiquorum, sapientum, ideo dicit Petrarcha. chi amasi fama, & è morir secõdo ideo fama nostra in cœlo.*

tas nam voluntas ædificandi non tollitur ædificando. &c.

EPITOME.

1 *Quando locum habeat noui operis nuntiatio?*
2 *Nuntiatio quando fiat?*
3 *Quando sit certum aliquem non habere ius nuntiandi?*

QVENDAM parientem muri. †Pro euidentiori intellectu huius materiæ sciendum est, quòd nuntiatio noui operis solummodo locum habet, quando aliquid ædificatur in terra sic quòd ipsi terræ, seu solo cohæreat, & formam operis habeat. nam si quis arborem plantet, vel excidat, non habet locum nuntiatio noui operis. vt l. prima. §. hoc autem edictum. ff. de no. oper. nuntia. Et hæc nuntiatio non solùm competit pro iure dominij, vel quasi conseruando, sed etiã pro iure seruitutis, vel iurisdictionis tuendæ. vt in l. in prouinciali. §. penul. & ibi no. & in l. si prius. & d. l. j §. nuntiatio. ff. de no. oper. nũ.

Citatio iniusta non arctat citatũ. Bal. in l. medium. de cõdi. et demõ. Bald. in addit. Spe. tit. de cita. doc. in ca. bona. el. ij. de elec.

†Est etiam aliud notandum, quòd hæc nuntiatio fit, vt impediatur opus futurum non vt tollatur iam factum ante denuntiationem, sed habet tunc locum interdictum quod vi aut clam, vel simile secundum naturam, in quo opus factum apparet. vt in d. l. j. §. j. & sic habes vnum casum in quo cessat nuntiatio. Est alius casus scilicet quando opus fit ad solam refectionẽ operis iam diu facti. vt d. l. j. §. si quis ædificium. de quo plenius no. p Bart. in l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de no. ui. ope. nunt. Item cessat nũtiatio quãdo certum & notorium est ipsum nũtiantem non habere ius nuntiandi. argument. l. j. in fine. ff. eo. tit. sicut in simili iniusta citatio non arctat citatum: [a] vt traditur in l. ij. ff. ne quis eũ qui in ius. & not. in l. si quis ex aliena. ff. de iurisd. omnium iudic. quam opinentenet glos. & Bart. in l. j. in princi. & in §. nũc videamus. & in l. de pupillo. §. impositiciam. ff. eo. titu. & Specu. in titu. de no. oper. nuntia. ver. nunquid & Azo in summa, eo. tit. pro quo etiã bene facit d. l. j. §. nuntiatio. ver. quòd si in mari. † Est autem certum aliquẽ non habere ius nuntianpi secundum Bartol. in d. l. j. multis modis. Primò per instrumenum ftuactum inter ipsas partes, vel instrnmentum sententiæ latæ aliàs super hoc inter ipsas. Item per ipsius rei euidentiam, vel personę nuntiantis inhabilitatem. ar. l. non solùm. in prin. & l. de pupillo. in prin. ff. eo. facit c. cùm olim. de verb. signi. Et illud quod dici solet opus factũ post denuntiationem, siue iustè, & iniustè fuerit ædificatum est destruendum procedit quando dubium est de iure ipsius denuntiantis, sibi verò certum est, vt prædicitur nullum ius sibi cõpetere, tunc non est opus demolitione. vt no. in l. j. in prin. quod est notãdum & tenendum memoriæ. Postremò cessat nuntiatio ex defectu causæ non expressę in ipsa denuntiatione, vt dicetur infrà.

EPITOME.

1 *Ex quibus causis nuntietur nouum opus?*
2 *Aedificanti castrum de nouo an possit sibi nouum opus nuntiari?*
3 *Quot modis fiat nuntiatio?*
4 *Qui sunt effectus trium modorum nouum opus nuntiandi?*
5 *In denuntiatione noui operis, an nuntiator debeat causam exprimere?*

b Castrum. quando aliquis vult ædificare castrum de nouo vide per ludo. Rom. consilio.

NOVVM opus soleniter nũtiauit &c. †Aduertendũ q nũtiatio noui operis põt fieri ex duplici causa. Primo ex causa iuris proprijs ipsius nũtiantis cõseruãdi, q ius vertitur circa duo, scilicet, vt occurratur p̃senti, vel futuro dãno. Secunda causa est propter ius publicũ tuendũ, vt habetur in d. l. j §. nũc videamus. & l. in prouinciali. in fi. cũ l. seq. ff. de no. op. nun. Sed an possit nũtiari in die festo? & dicit Bar. q sic, in d. l. j §. nũtiatio. ego autẽ in hoc distinguerem, aut fit nuntiatio per ipsam partem verbo vel iactu lapilli, & tunc procedit d. opi. aut fit nuntiatio cũ iudicis mãdato, & tunc distingue, aut est dies feriata in honorem Dei, & tunc non possit. argu. l. dies festos. & l. omnes. C. de fer. aut est dies feriata ob necessitatẽ hominũ, vel alia ex causa, & tũc possit ar. l. j. C. de fer. †Vltra quęritur de. no. q. Ecce quòd aliquis vult ædificare castrũ de nouo, [b] an possit sibi denuntiari nouũ opus. Et breuiter omissis allegationi. pro & cõtra, distingue aut vult ædificare in loco publico, & tunc potest ei nuntiari opus nouum. vt ff. ne quid in loco publico. per totũ & l. opus & quod ibi nota ff. de oper. pub. aut vult ædificare in loco priuato, & tunc aut tale castrum tendit ad ęmulationem alterius: vel ex ipso castro potest scandalum in illa regione, ver inter vicinos generari,

& tunc poterit ei nouum opus nũtiari, aliàs autem non. vt pulchrè no. per gl. in l. j. C. de ſum. limi. li. xj. & in l. per prouintias. C. de ædi. pri. & in d. l. opus. & ibi per Bar. & Inn. in c. piſanis. de reſti. ſpo. Rurſum quia hic dicitur quòd nuntiauit ipſi Augu. quæritur an ſufficiat nuntiari perſonæ? Dic quòd non ſimpliciter, niſi fiat in conſpectu ipſius rei, in qua edificatur. vult enim lex. quòd nuntiatio fiat in ipſo opere aliquo præſente ipſi Augu. ſiue opificibus. ſiue alicui de familia ipſius Aug. per quos poſſet domino abſenti nuntiari. vt habetur in d. l. de pupillo. §. ſi quis fortè. & in §. nũtiari. & in l. cuilibet. ff. de no. ope. nunti. ꝙ tene mẽti. & ſi fortaſsè ipſi opifices dolo vel negligentia facta nũtiatione domino tũc abſente eidẽ nõ renũtiauerunt opus nouũ factũ eſſe ipſis per talem nũtiationẽ imputaretur, eis, & tenerẽtur domino ad intereſſe ſecundũ Bar. & doct. vt per eos not. in d. l. de pupillo. §. qui nũtiat. argu. ad hoc in l. ſi ſeruus ſeruũ. §. fornacarius. ff. ad leg. aqui. & l. ſed ſi ipſi in fi. ff. nau. cau. ſta. & in prædictis multi errare conſueuerunt, vnde tu ſcis ſapiẽs quando nũtias refert iudicis eius parte opus nouũ nuntiaſſe, ꝙ exprimat nomina ipſorũ quibus præſentibus opus nouũ nuntiauit. Poſt hoc, quia hic dicitur ꝙ ſoleniter nuntiauit, quæritur, quibus modis ſuccurritur illi in cuius ſolo vel fundo ædificatur, vbi ſic diſtingue concludendo, quandoque opus ædificatur in fundo à me poſſeſſo, & tunc poſſum ædificium, & opus propria authoritate deſtruere, nec eſt neceſſe mihi nouum opus nũtiare. quod eſt notã. & probatur in l. quẽadmodũ. in prin. ff. ad l. Aquil. & l. ſi viam. §. ad ianuam. ff. quod vi aut clam. & l. j. C. nemi. lice. fig. impe. quãdoque quis ædificat in ſolo à me non poſſeſſo, ſed in quo ius dominij, vel quaſi prætẽdo, & tũc opus eſt iam perfectũ & conſummatũ, & tunc nũtiatio nihil operatur, ſed alia via ſuccurritur, vt prædixi. ideò ſis diligẽs in nũtiando tẽpeſtiuè, aut nõ eſt opus cõſumptum ſed ſolũ inceptũ, & tunc per nũtiationẽ ſuccurritur, nec in opere proceditur. †Sed hic aduertendum quòd tribus modis poteſt fieri hæc nuntiatio, vno quidem modo, iudicis authoritate, & per nuntium ad hoc miſſum. Secundo modo fit à parte & hęc fit dupliciter, videlicet verbis tantum, vel verbis & factis ſimul. Quæ fit verbis tantum fit hoc modo: nam pars accedit ad opus, & dicit operarijs, denuntio vobis, ne in hoc opere vlterius procedatis, & ne aliquid per vos, vel alium noui operis faciatis. Verbis autem & factis ſimul fit hoc modo, dicit enim operarijs, prohibeo, ſeu denũtio ne vltra procedatis, nec aliquid operis faciatis, & his dictis accipiet ſecundum aliquos vnum lapidem quem inopere proijciet, vel ſecundum alios ex ipſo opere lapidem vnum, vel plures auferat, & deponat. Vbi autem iudex ad inſtantiam partis opus nouum denuntiare facit, tũc hac forma vti debebit. B. vicarius &c. ad petitionem & inſtantiam Thom. impoſuit, & in mandatis dedit. C. de publico nuntio, & ſeruitori communis Papiæ, quatenus vadat ad tale ſedimen, vbi fit ædificium tale ad petitionem Auguſt. & ibi precipiat dicto Augu. & operarijs, in laborantibus quatenus ſub pœna librarum decem applicandarum communi Papię, quòd non procedant vlterius in ipſo opere, ſed ab eo omnino deſiſtant. Quodque idem nuntius modulos, & menſuram accipiat dicti operis facti, & inde referat &c. quę omnia habentur in text. & gloſſa ac per Bartolum. & Dyn. in l. de pupillo. §. meminiſſe. & l. prima. §. nuntiatio. ff. de noui operis nuntia. Ex quibus colligo quòd iudex poteſt aliquando per viam præcepti procedere contra aliquem ad alterius petitionem, & inſtantiam pro quo facit regula quæ traditur in l. quod iuſſit. ff. de re iu. & l. fina. ff. ſi quis iuſdi. non obtemp. & l. j. C. comminat. vel epi. & tãgitur p glo. in c. ex parte in Chriſto, de verbor. ſigni. & l. ea quidẽ. C. ſi man. ita fuer. alie & ibi per doctor. veruntamen tale præceptum euaneſcit reo comparente, & parente ſibi libellum offerri, quia iudicia non ſunt à præceptis inchoanda, ſed fundantur, & principiantur ſuper libello. in l. prima in fine. ff. de in ius vocando. & in l. libellorũ. de act. & in authenti. offeratur. C. de lit. conteſta. & extra, de li. obl. capit. j. †Nunc autem quæritur, qui ſunt effectus, & quę ſit differentia inter hos tres nũtiandi modos? Breuiter reſpõdeo quòd ſi fiat nũtiatio ſolo verbo per partem, tunc ipſius fundi perdit poſſeſſionem, quaſi ſuſpicetur ſe repelli poſſe. vbi autẽ fit verbo, vel facto, vel iudicis authoritate, tunc retinet poſſeſſionẽ, vt habetur in d. §. meminiſſe. & d. §. nuntiatio quæ quidẽ nũtiatio põt fieri ſine ſcriptura, licet conſultius ſit quòd de ea fiat ſcriptura: ꝙ labilis eſt hominũ memoria: ſecũdũ Dy. & Bart. in d. §. meminiſſe. & d. §. nuntiatio. Si autem perdatur poſſeſsio ſtultitia nuntiantis, qui ſolo verbo nũtiauit, poterit eam ſtatim recuperare, quia aduerſarij facto poſſeſsionem amiſit, ſecundum eos, arg. in l. ij. §. cum igitur cum ſi. ibi not. ff. de vi & vi ar. †Amplius queritur an in hac tali denuntiatione debeat nuntiator cauſam exprimere? & glo. in d. l. j. determinat quòd ſic, ſi aduerſarius petat cauſam exprimi ſicut in ſimili dicitur in l. ædita. C. de edend. cum ſua materia etiam in teſte. vt l. ſolam cum ibi not. C. de teſtib. & hanc opinionem ſequitur Bartolus in d. l. j. in principio. & Specula. in titul. de procuratorib. §. final. verſicul. ſed nunquid. imò ſufficit ſi operarij petent cauſam exprimi, ſecundum Bartolum vbi ſuprà. argument. l. prohibere. in principi. ff. quod vi aut clam. dumtamen ipſa expreſsio cauſæ petatur tempore ipſius nuntiationis, & non poſt, & cauſa quæ exprimenda eſt, debet eſſe talis, per quam aduerſarius poſsit deliberare, an velit cedere, vel contendere, ſecundum Dyn. & Barto. vt per eos not. in d. l. j. in prin.

MODVLOS que ſeu menſurã. Plures ſunt qui errant in hoc: nam ſecundum iura ſtatim facta nuntiatione debet nuntius vel nunciator accipere menſuram operis, vt ſcire poſsit quid, & quãtum poſt nuntiationem ſuperædificatum fuerit, & quid ſit demoliendũ, vt l. non ſolum. §. j. & §. ſed vt probari, ff. de op. no. nun. nec tamen ſi omittatur nũtiatio vitiabitur, ſed erit difficile nuntianti probare quid, & quantum ſpreta denuntiatione ſit

demo

demoliendum, vt ibi not.

EPITOME.

1 *Post nuntiationem non licet ædificare ante remissionem.*
2 *Remissio nuntiationis quot modis fiat?*
3 *Præstita satisdatione per eum cui est nuntiatum nouum opus, an nuntiato si velit procedi, & cognosci de causa possit impedire ædificium.*

1 ANTE aliquam remisionem.† Ad huius intelligentiam sciendum est, quòd facta alicui nuntiatione noui operis non licet ei cui facta fuerit, vltra in opere ipso procedere, sed statim debet abstinere, aliàs si contrafaciat antequã remisio nuntiationis facta extiterit, totum opus superædificatum destruetur, siue iustè, siue iniustè apparuerit esse factum, etiam si is qui nuntiauerit nullum ius nuntiandi habuit, vt probatur in l.j. in princip. & l. prætor. ff. de oper. noui nuntia.

2 † Hæc autem remisio fit tripliciter. Primò modo ab ipso nuntiante. Secundò à lege. Tertiò à iudice nuntiante. A nuntiante fit hoc modo, si dixerit, vade in nomine domini, & p̃cede in opere tuo, & de ista remissione loquitur titul. ff. de remis. per totum. & l. vim facit. §. tam diu. ff. quod vi aut clam. & l. prima. §. & post operis. in fine. ff. de noui oper. nuntia. Illa autem quæ fit per legem contingit dupliciter, vno modo, quando nuntiatio est ipso iure nulla, vel ex defectu personæ nũtiantis, vel rei, aut causæ, vt plenè prosequitur Bartol. in dicta l.j. in princip. & suprà dixi, alio modo præstita, vel oblata satisdatione coram iudice de opere demoliendo, si apparuerit ipsum iniustè ædificare, quo casu potest in opere procedere, & hic modus est quotidianus, quæ satisdatio est necessaria si opus fiat in loco priuato, nam si fiat in loco publico, sufficit nuda promissio, vt hæc omnia habentur in l. de pupillo. §. si is cui. & l. non solùm. §. sciendum & l. stipulatio. §. primo. ff. de noui operis nuntiatio. Tertiò principali modo fit remisio à iudice, & hoc dupliciter. Vno modo si reperit ipsum nuntiantem non habere ius nuntiandi, tunc enim iudex illam remittit, & licentiam concedit procedendi vlterius in opere, & de hoc loquitur dicta l. de pupillo §. qui remisionem. & hoc procedit ante opus completum, & satisdationem præstitam. Secundò modo fit quando post præstitam satisdationem & opere completo auditis plenè partibus, & cognito de causa pronuntiauit diffinitiuè nuntiationem non tenuisse, & ipsum nuntiantem ius prohibendi non habuisse, & de hoc loquitur dicta l. prætor. §. deinde. & dicta lex stipulatio. §. hoc autem. quæ omnia plenè examinat Bartol. in dicta l.j. versi. deinde. in princi.

3 † Sed circa præmissa occurrit tale dubium à partibus incognitum, & malè practicatum, Ecce quòd oblata satisdatione coram iudice per ædificantem dicit nuntiator, domine iudex non admittatis hanc satisdationem, ego statim volo ostendere de iure meo, hodie constat, hodie agatur, an per hoc impeditur ille quominus in opere procedat? Et videtur quòd non, per ea quæ superius dicta sunt, & per textum in dicta l. prætor. §. deinde. cum similibus. Bartolus autem & docto. tenent contrarium, nam hoc casu satisdatio non prodest, nec releuat ipsum, sed debet & tenetur differre in opere, nec procedere vsque ad finem litis, quæ fienda est per iudicem infra tres menses proximè futuros, vt est textus & ibi nota in l. prima. C. de edi. pri. quam opinio. tenet ibi Azo in summa, circa finem. & Bartolus in dicta l. prima §. deinde. & dicta l. prætor. §. si quis paratus, quod est valde not. & sic habes practicare & notare quid prodest hæc exceptio, hodie constat, hodie agatur, sic & aliàs prodest in alio casu in l. si is à quo. in principio. cum similibus ibi notatis. ff. vt in possessionem legatorum. &c.

QVARE præfatus Thomas volens. Hęc est conclusio libelli, ad quem semper aduertendum est, vt superius dixi. Occurrit autem hoc dubium an in prosecutione nuntiationis noui operis debeat libellus offerri? & dicẽdum est quòd sic, maximè quando petitur opus demoliri. vt hic fit, & ita determinat glo. & Bartolus in d. l. de pupil lo. §. qui opus. facit regula generalis authentic. offerãtur. C. de lit. contestat. quod ex eo fortificatur, quia licitum est cuique petere ius suum confirmari. argumen. l. iiij §. nullum. ff. de Carbon. edict. & in l. prima. C. eod. & in capitul. final. & capitulo si quis. de confirmatione vtili, vel inutili. & ibi per Innoc. & versa vice is cui facta est nuntiatio poterit libellum super remisione fienda iudici offerre, petendo nuntiationem pronuntiari nullam, vt dicta l. de pupillo. § si is cui. & hoc modo procedendo omnia rectè fiunt, & sine scrupulo secundum Bartolum vbi suprà &c.

EPITOME.

1 *Spreta nuntiatione, qui ædificauerit tenetur opus diruere.*
2 *An proprijs sumptibus teneatur ad diruendum.*

1 DIRVI faciendum suis proprijs sumptibus. † Aduerte quòd ille qui spreta nuntiatione ædificauerit, tenetur opus diruere, vt suprà dixi. in proxi. glos.

2 † Sed an suis proprijs sumptibus, distinguendum est. Aut enim possidet rem ipsam cum ædificio, & tunc tenetur ad patientiam & impensam. vt l. penulti. & ibi not. ff. de oper. noui nuntiatio. & l. competit. §. fin. ff. quod vi aut clam. aut non possidet, sed alienauit, & tunc ipse liberatur, successor autẽ eius in quem facta est alienatio, tenetur ad solam patiẽtiam præstandam in destruendo opere, non autem ad impensam. quia ipse non peccauit, si autem ipse opus perfeciſſet, sciens denuntiationem factã, tunc teneretur ad vtrunque: videlicet ad patiendum & ad impensam. vt hæc probantur in l. fina. & l. non

solùm.§.fi.ff.de noui oper. nunt.& d.l.competit.in fin.E contrà verò,si is,qui nuntiauit, fundum illum alienauit, cuius contemplatione denuntiatio facta fuerit,extinguitur effectus nuntiationis.vt d.l.non solùm.§.fi.& sic patet quòd hæc nuntiatio ex parte nuntiantis est personalis, & ex parte eius cui facta est,realis seu in rem.&c.

ALIQVALITER audiatur. Ista est regula q̃ in odium conténentis mandatum iudicis & legis, quicquid post denuntiationem ædificatum sit, siue iustè siue iniustè, destruendum est.vt d.l.non solùm.§.j.& d.l.j.& d.l.competit post principium.cum simi.&c.

IN OMNIBVS Damnis & expensis.Ad hæc omnia tenetur si non reintegret, & demoliatur opus ad mandatum iudicis:vt l.stipulatio.§.fi ff. de noui ope.nuntia.& l.semper.§.in hoc interdicto. ff quod vi aut clam.quòd quidem interesse qualiter probetur,traditur per glo.in dicto §.primo hoc interdicto.& ego latè scripsi suprà in primo libello in gloss.super verbo interesse.aliàs sequentes clausulas declara, vt plenè dixi in dicto primo libello &c.

Forma libelli quo vxor agit ad dotem & vsumfructum.

CORAM vobis Do.B.vicar.&c.agit & in iure proponit Simon catholicus procurator & procura.nomine nobilis dominę Mar.vxoris quondã domini Thadei,contra & aduersus Rolandinum filium & hæredem quondam dicti do.Thadæi.& contra quancumque aliam personam pro eo seu eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens ipse Simon dicto nomine quòd de anno currente M.ccccl.supradicta do.Mar.Thadæo.eique tunc dedit,& tradidit in dotem,pro dote ac nomine dotis ipsius do. M.flo.mille auri,in pecunia nu. ac etiam castrum lamberti campe.Papiæ inestimatum cum omnibus suis iuribus & pertinentijs ipsi castro spectañ.quam quidem dotem præscriptus Thadæus fuit tunc confessus & contentus versus ipsam domi.Margaritam habuisse, & recepisse, exceptioni non habitæ,nec receptæ dictæ quantitatis dotis omnino renuntiando,prout hæc & alia plura constant publico instrumento tradito & rogato per G.notarium Papiæ anno prædicto, & mense & die in eo contentis. Insuper proponit & idem dicit Simon dicto nomine quòd præfatus domi.Thadæus solenniter tunc promisit ipsi dictæ domi.Mar.quotiescunque & quandocunque ipsa peruenerit ad casum restituendæ dotis, quòd eo casu tam ipse dominus Thadæus quàm eius hæredes, & successores darent & soluerent ac restituerent ipsam dotem dictæ domi.Mar.eiúsque hęredibus & successoribus simul.cum omnibus iuribus dotalibus ad ipsam tunc tempore pertinentibus prout in dicto instrumento latius continetur. Proponit etiam & dicit dictus procurator dicto nomine quòd præfatus domi.Thadæus iam tribus annis elapsis diem suum clausit extremum, cuius rei causa ipsa dicta Mar.fuit & est in casu prędictæ dotis sibi restituendę cum omnibus suis iuribus dotalibus ac etiam alimentis sibi de iure debitis à morte dicti qnondam do.Thadęi &c.Denique dicit & proponit idem procurator dicto nomine q̃ præfata Mar.tempore prędicti contracti matrimonij vltra ipsam dotem habuit & adhuc hodie habet infrascriptas terras & proprietates quas in se tunc reseruauit tanquam bona paraphernalia:& quæ ad ipsam pleno iure spectauerũt & pertinuerunt,& hodie spectant, & pertinent,& insuper quibus eadem do.Mar.nullam potestatem nec administrationem,concesit dicto do.Thadæo, sed ipsius do.Mar.administrationi & regimini reseruauit:quanquam prędictus domi. Thadęus cõtra & præter voluntatem ipsius dictæ do.Mar.ac scientiã, & licentiam habuit & recepit,& in suos vsus cõuertit omnes & singulos fructus redditus & prouentus qui exierunt à rebus,& proprietatibus antedictis, qui quidem fructus,& redditus ascẽdunt in summã pro toto tempore prędicto,vno anno cum alio computato flo.mille,vel circa,prout in processu liquidabitur & veritas apparebit.Rursumque dicit & proponit suprascrip procurator dicto nomine q̃ supra scriptus Thad.in suo vltimo testamento dedit & legauit dictę do.Mar.vsumfructum omniũ bonorũ, relinquens,faciens,& constituens ipsam dominam & vsufructuariam omniũ bonorũ suorum, donec vidualem vitã duxerit, & vltra si habitaculũ tenuerit cõtinuè cũ hęredibus suis in ciuitate Mediolani, & in eorum domum contulerit dotem suam,legauit & reliquit ipsi d.Mar.singulis annis flo.quinquaginta,de quibus posset facere & disponere,pro libito voluntatis.super quorum omnium restitutione, relaxatione,solutione & satisfactione suprascriptus Rolandinus sæpè & sępius fuit admonitus & requisitus & interpellatus per supradictã.do.Mar.quam quam ipsę Rolandinus prędicta omnia facere soluere,& adimplere recusauit.presentialiterque recusat indebitè ac iniustè. Quare cùm prędicta vera sint, petit & requirit prędicta procurator procuratorio nomine prędictę d.Mar.quatenus per vestram diffinitiuã sententiam ac omni via,iure,modo, & forma quibus melius fieri potest, condemnetis & condemnatum iuris remedijs compellatis suprascriptum Rolandinum versus dictum procuratorem nomine quo suprà ad dandum & ad soluendum, dimittendum,relaxandum,restituendum , & satisfacien.ipsi do.Mar.& dicto eius procuratori eius nomine suprascriptam dotis quãtitatem simul cum dictis alimẽtis & iuribus dotalibus,ac omnibus pecuniarum quantitatibus antedictis, cęterisque damnis & interesse & expensis factis ac faciendis & patiendis in futurum,de quibus protestatur.deducens in presenti iudicio omne ius sibi dicto nomine competẽs & competiturũ.saluo &c.nõ astringẽs se &c.

EPI

EPITOME.

1 *Priuilegia dotis decem septem, quod etiam sint plura.*

CORAM VOBIS †Frequens ac luctuosus est hic tractatus, vnde procuratoribus vtilis est, & fructuosus. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd dotis causa ac præstatio & restitu-
2 tio eius est fauorabilis, [a] vt inquit Iurisconsultus. in l.j.ff.solut.matrimonio ratione publicæ vtilitatis, vt ciuitas liberis repleatur. vt ibi dicitur. alij autem sunt fauores à iure collati ipsi doti, de quibus not. per Bartol. in d.l. prima. videlicet infrascripti. Primus est in tacita obligatione bonorum viri, vbi ex-
b pressa non interuenit pro restitutione huius dotis [b] in casibus à iure concessis. & ecòtrà in tacita obligatione bonorum ipsius vxoris pro dote per eam promissa exoluenda, vt hæc habentur in l. vnic. §. & plenius. C. de rei vxor. actione. quod quidem beneficium cùm contribuatur à iure ipsi actioni de dote, transit, ad quemcunque. ad quem transit ipsa actio, vt probatur in dicta l. §. & vt plenius. & in §. fuerat. Instituta. de actio. licet beneficium seu priuilegium quòd ei datur, vt cæteris creditoribus similem hypothecam habentibus præferatur, non transeat ad aliam personam. vt tenent Cyn. & alij. in l. prima. C. de priuile. do.

2 †Secundum beneficium doti attributum est, quòd res seu fundus dotalis non possit alienari per maritum etiam consentiente muliere, vt l.j.ff. de fundo dotali. & Institut. quib. aliena. non licet, in princip. nisi secundum canones ipsa mulier iurauerit nõ contrauenire alienationi: vt in c. cùm contingat. de
3 iureiur. † Sed de iure ciuili etiam si iurauerit potest contrauenire, vt ibi not. arg. l. non dubium. C. de legib. cum simi. sed ius canonicum etiam in terris Imperij, obseruatur. Et sic aduerte quòd in hoc sibi Papa vsurpat iurisdictionem Imperij, & idem facit in multis alijs, quòd totum procedit ex imperitia ipsorum Imperatorum: & hoc priuilegium seu beneficium transit ad quemcunque, ad quem transit actio de dote, vt traditur in l. fundum dotalem. ff. de fund. dota.

4 † Tertium priuilegium est quòd in re dubia præsumitur quod obligatio bonorum dotis, præuenerit obligationem extranei in boni viri, vt l. in ambiguis. ff. de regul. iur. & ad hunc casum potest trahi & intelligi dicta l.j.ff.solut.matrimo. quòd beneficium etia transit ad quẽcũque: vt in dl. in ambiguis.

5 †Quartum beneficium est in tacita stipulatione, quæ fingitur intercessisse de restituenda dote. vt in l.j. in prin. C. de rei vxo. act. & Inst. de ac. §. fuerat. & quidem beneficium transit ad quẽcunque, vt ibi. &
6 l.j. C. de pri. do. † Quintum est priuilegium circa naturam ipsius actionis de dote, quæ ex stipulatu vocatur, nam hoc casu est bonæfidei, licet regulariter sit stricti iuris. vt §. bonẽfidei. Institut. de action. & dicto §. fuerat. cum simil. quod priuilegium transit etiam ad quemcunque, vt ibi not.

7 †Sextum beneficium seu priuilegiũ est super instantia causæ, quę sum maria est: sicque in ea potest iudex dilationes abbreuiare, vt not. in dicta l.j.ff. solut. matrimo. argumen. in cle. dispendiosam. de iudi. & quòd not. in l.ij. ff. de re iudica. licet Dyn. contrarium dixerit.

8 †Septimum priuilegium est, quia mulier in personali actione de dote, cæteris creditoribus personalẽ actionem habentibus præfertur quod quidem priuilegium non transit in hęredem. vt dicta l.j. C. de priui. do. & ibi
9 not. †Octauum priuilegium est, quia in tacita hypotheca mulier pro dote præfertur cęteris creditoribus habentibus tacitam hypothecam: non autẽ habentibus expressam. vt habetur in l. finali. C. qui potior. in pignor. haben. & in dict. §. fuerat. quòd quidem priuilegium ad suum transit hæredẽ, non autem extraneum. vt d.l.j.ff. de priui. do. & not. per gl. in dicto §. fuerat & per Bartol. in d.l.j. solut. matrimo. & per Cyn. in d.l.j. C. de priui. do.

10 †Nonum vertitur priuilegium: quia dos incerta potest committi arbitrio partis vel tertiæ personę, nec eius incertitudo vitiat stipulationem vt l. cùm post. §. gener. ff. de iure dot. licet regulariter contra vt l. ita stipulatus. in princip. ff. de verbor. obligat.

11 †Decimum est beneficium, quia mulier promittens dotem pro aliena muliere obligatur, nec exceptione. b Velleiani iuuatur vt l. finali. C. ad vel lei. licet in alijs casibus iuuaretur. vt per totum titu. maximè l.j. ff. &. C. ad Velleianum.

12 †Vndecimum est dotis priuilegiũ, quia licet regulariter res subiectę restitutioni in diem, vel sub conditione non possint interim ante diẽ, vel cõditionis euentum alienari, vt in authẽ. res quę. C. cõmunia deleg. cum si. ibi no. tamẽ in causa dotis vel pro dote sua vel liberis constituenda alienari possunt, nec aduenięte die, vel cõditione alienatio resoluitur, sed firma permanet: vt ibi not. & scripsi infra. super forma libelli quo agitur ex sub
13 stitutiõe. †Duodecimũ priuilegiũ est, quia pater cõpellitur per iudicẽ filiã dotare secundũ vires sui patrimonij, vt habetur in l. q liberis. ff. de ri. nup. & l. fina. C. de do. promis. imò, si pater esset absens, poterit iudex ex suo officio de bonis paternis in dotem dare filię, ne perdat tempus nubendi

r 4

a *Fauorabilis. adde priuilegij. & per Cardi. & Alexad. in l. Caius. ff. solu. mat. doc. in l. pactum. & in l. pater. C. de pac. conuentis tam super do. & Ang, Are. §. fuerat. colũ. xxxiij. insti. de acti. & adde q̃ si dos est promissa ab extraneo committatur mora irregularis. l. si. §. prætereà. C. de iu. do. ita Angel. Are. in d. §. fuerat. per Ale. in leg. quod te. col. vj. ff. si cer. pe. Fran. C.*

b *Huius dotis. Adde quæ & quot sint priuilegia dotis vide & Bal. in l.j. C. de deti. vel do. Spe. titu. de donatione. inter vi. & vxo. §. fortiter.*

a Tertium decimū ad hoc & ad de & per Alexā. in l. rei iudica. ff. sol. ma. et adde alind priuilegiū quòd si reperiuntur diuersa instrumenta dotalia, illud prænalet quod est stilus & uoluntas alleg. in l. & quæ nudū. ff. de pig. act. item instrumentum inter alios confectū super dote plenè probat. ita Ale. in l. admonē. colū. xxiij. de iureiu. et ibi dixi post ipm & Ale. in consilio iiij. col. iij. in ij. col & ibi quòd si dicit & dendit fundū dotalē uxore cōsentiēte bona mariti remanēt obligata pro pecunia quā recepit. cur.

b Hic nota. & ide per docto. in l. ij. ff. de regul. iu. & in l. j. ff. de postu. gl. in c. non solent. ij. q. j. doct. in c. de crimine cū tribus capitulis q. uēt. xx. q. iiij.

sub expectatione patris. vt in l. profectitia in prin. ff. de iur. do. †Tertium decimum [a] priuilegium dotis est, quia si imputetur mulieri petenti dotem quòd res viri amouerit, vel subtraxerit non impeditur ex hoc nec retardatur restitutio dotis: nec etiam si ei objcitur quòd malè versata sit. vt hęc habentur in d. l. vnic. §. taceat. C. de rei vxo. acti. quòd priuilegium non puto transire in heredem extraneum, quia personę cohæret, cum fuerit ideo sic prouisum, vt mulier nubere possit. †Amplius secundum aliquos nec vlla compensatio potest ei opponit, vt probatur in l. j. §. sed nec ob impensas. licet gl. ibi teneat contrarium. de quo no. per Bar. in l. diuortio. ff. so. matri.

†Quartumdecimum infertur priuilegium, quia filia in potestate patris constituta, potest pro dote sua esse in iudicio sine patris consensu, quando dos est aduentitia, secus autem si esset profectitia, vt tangitur in authentic. quod locum. C. de col. & not. per glo. & doctor. in l. ij. §. quod si in patris. ff. solut. matrimo. †Quintumdecimum potest addi priuilegium quòd dos nō præsumitur communicata pendente matrimonio inter socios omnium bonorum, vt habetur in l. actione. §. fin. cum l. sequent. ff. pro socio. Aliquando tamen contingit quòd conditio dotis sit alijs deterior. vt probatur secundum primam lecturam in l. lucius. §. impuberem. ff. de legat. secundo. & in l. si socius pro filia ff. pro socio.

EPITOME.

1 *Mulier an possit esse in iudicio?*
2 *Mulier existens in potestate patris an possit dotem ab hæredibus mariti pro se petere in iudicio?*
3 *Mortua uxore superstitibus patre & liberis, cui competat actio ad dotem.*
4 *In dote aduentitia filij patri anteferuntur.*
5 *Extraneo dotāti, an cōpetat actio dotis?*
6 *Patre uiuente an sit dare casum quod soli filio competat actio & non patri in dote profectitia?*
7 *Filij possunt agere contra patrem dissipatorem ad repetendum dotem mortuæ matre sua.*

1 PROCVRATORIO nomine domine Mar. †Hic not. [b] quòd mulier etiam per se posset stare in iudicio, & prosequi causam suam: nam mulier non posit esse in iudicio nomine alieno regulariter. vt in l. fœminis. ff. de procuratoribus & l. alienam. C. de procurator. nisi in certis specialibus casibus not. in l. exigendi. C. de procuratorib. tamen vbi agit nomine ꝓprio, & pro sua causa regulariter admittitur, vt ibi no. & in d. authentic. quod locum. cum similibus. C. de col. siue sit in potestate patris quoad dotem aduentitiam, siue facta sit sui iuris quantum ad eius dotem etiam profectitiam, vel per mortem patris, vel per emancipationem: secundum aliquos vt colligitur ex his quæ not. in d. l. vnic. §. videamus. C. de rei vxo. act. licet secundum alios vbi efficitur sui iuris per emancipationem non sit patris necessarius cōsensus pro dote profectitia: quod est falsum secundum Cyn. vt per eum no. in l. auia. C. de iure do. & per Bart. & Dy. in d. §. quòd si in patris. †Vltra prædicta pro latiori declaratione reuoco in dubium, quando mulier est in patris potestate constituta nunquid ipsa sola sine patre poterit dotem suam petere ab hęredibus mariti; videtur quòd sic per ea quæ proximè dicta sunt. Tu autem circa hoc plenius sic considera, aliquando dos ista est simpliciter profectitia quia pater eam constituit, & dedit, aliquando est aduentitia quia extraneus illam contulit. Primo casu subdistingue, aut ipse pater tempore dotis traditæ, & constitutæ stipulatus fuit ipsam dotem sibi soli restitui, & tunc ipsi soli patri competit ius agendi, & non filiæ. l. quoties. cum similib. ibi not. ff. solut. matrimo. aut stipulatus est soli filiæ dotem restitui, prout communiter fit hodie in instrumentis dotalibus, & tunc ipsi soli filię competit ius agendi non patri, vt in l. post dotem. secundum lecturam Dyn. ff solut. matrimo. probatur in l. si cùm dotem. in princip. cum ibi not. ff. soluto matrimonio. & in l. pomponius philadelphus. ff. famil. erciscun. not. C. de inoffi. dona. l. j. †Sed an mortua filia patre & liberis superstitibus, competat actio de dote patri, an verò liberis fuit apud doctor. dubitatio. Dicit enim Dyn. quod actio de dote competit prius liberis quàm patri. per dictam l. post dotem secundum eius lect. & hæc actio transit in filios tanquàm in heredes: quia hodie filiusfamili. habet hæredem. Alij dicunt quòd soli patri competit actio de dote, quia in profectitijs etiam hodie filiusfami. non habet hæredem, sed talia bona per patrem tanquam peculium occupantur. vt not. in authentic. de hære. ab intestat. §. j. ff. solut. matrimonio. quam opinion. sequutus est Azo in summa sua. C. solut. matri. in fine. Barto. in d. l. post mortem. in iiij. q. tenet opin. Dyn. per text. in l. inter socerum. cùm inter ff. de pac. do. quam opin. firmat etiam Odofre. & Iacob. de Bel. quæ æquior est. †Sed hîc aduerte, quod hæc quęstio solùm procedit in dote profectitia. nam in aduentitia clarum est filios patri anteferri. Idem procedit, quando pater simpliciter dotem dedit non stipulando sibi nec filiæ, vbi autem stipulatus esset sibi soli restitui, tunc puto quòd sibi soli actio competit filijs exclusis, vbi vero stipulatus fuisset ipsi filiæ restitui, tūc puto ius huiusmodi stipulationis in filios sine dubio trāsmitti pte exclusa

cluſo:licet hoc caſu poſſet procedere hęc diſputatio multò igitur fortius cõpetit actio ipſis filijs tempore moderno,quo fiunt inſtrumẽta dotiũ,in quibus pater ſtipulatur doté reſtitui filiæ,ac alijs hęredibus eius,ꝙ not.Næc ob.prædictis opi.Azo.& ea que no. in d.l.nupta.quę ibi loquitur,quãdo pater voluit filię ſuę donare tacitè,vel expreſsè dotem,ſed hîc voluit ſibi dare ſtipulando ipſi filiæ reſtitui.nec ſimiliter habet obſtare ꝙ no.in d.§.j.de hęr.ab inteſt.quia ibi loquitur in illis profectitijs quę filio nõ quęruntur:ſed quorum dominium remanet penes patrem, ſed quęſtio procedit in dote,cuius dominiũ quęritur ipſi filiæ:ideo in ea habet hæredem,& ſic filij patri præferuntur.l.certum. C.fa. erc.& per hoc habes expeditos duos articulos,videlicet quando pater ſtipulatur ſibi,vel quando ſtipulatur filię.Tertius ſubiungitur articulus,videlicet quando pater ſimpliciter dotem tradit,nec ſpecialiter eam reſtitui ſtipulatus eſt ſibi,nec filiæ,& tunc in dubio eſt cõmunis actio vtriuſque,ſic tamen quòd ſolus pater exerceat actionẽ de conſenſu filiæ tacitè,vel expreſsè.vt habetur in l.ij.§ volũtatem & §.quod ſi in patris.& in
5 l.non ſolùm.ff.ſol.mat † Venio nunc ad ſecundum principalem caſum,qui eſt quãdo extraneus dat ipſi filiæ doté.vbi diſtingue,aut ipſe extraneus fuit incontinenti tempore traditionis ſtipulatus ipſam dotem ſibi reſtitui,& tunc ſoli mulieri competit actio: aut non eſt ſtipulatus reſtitui,& tunc ipſi mulieri cõpetit actio:aut non eſt ſtipulatus reſtitui,& tunc ipſi mulieri competit actio,& exactio,vt habetur in l.vnic.§.accedat.& in §.extraneum.C.de rei vxo.ac. & l.auia.& ibi no.C.de iu.do.quam actionem poterit intentare hoc caſu ſine patris conſenſu,vt ſuprà dictũ eſt.& habetur in d.auth.quod locũ.C.de col.
6 † Vltrà quæritur dictum eſt ſuprà quòd in dote profectitia patri competit actio.Sed nunquid patre viuente ſit dare caſum,quod ſoli filiæ actio competat,& non patri in hac dote?gl.determinat quod ſic, quando pater eſt inops,vel timetur de eius dilapidatione.vt no.in d.l.ij.ver.cæterum.ff.ſo.ma.quã opi. ſequitur Bar.ibi & in l fi.ff.de eo per quẽ fi.erit.& in l.Imperator.ff.ad Tre.& l.planè.la.ij.§.j.ff.de leg. j.& l.pater.in fi.ff.de do.prȩle.& l.ſi cũ doté.§.eo autẽ tẽpore.ff.ſol.ma.quòd eſt notandum ſecũdũ eũ.
7 † Ex quibus talis deciditur quęſtio,vt per eũ no.in d.verſicul cæterũ. Ecce quòd mortua eſt mulier in matrimonio,ſuperſtitibus marito eius,& filijs,modò hic maritus eſt pauper,& diſſipator bonorũ,an filij poterũt agere contra patrẽ ad repetendũ doté, vt ſalua fiat?Determinat ipſe quòd ſic.per l.fi.C.de ſen.paſ.& ff.vt leg.no.ca.l.fin.in princ.& in glo.

EPITOME.

1 *Mulier non poteſt ꝯuere aliqua ꝯra ſine conſenſu mariti.*

2 *Dos eſt reſtituenda marito ſuperuiuenti.*

3 *Mulier ꝯmittẽte adulterium,dos cadit ad ꝯtilitatem ꝯiri*

4 *Mortuo marito,an mulier poſſit propria authoritate ingredi in bona mobiliq; maritꝰ?*

5 *Stante ſtatuto,quòd mortua ꝯxore in matrimonio ꝯir lucretur dotem,ſi poſt ſponſalia per ꝯba de præſenti neque eſt ſecuta traditio,nec copula,& decedit caſu mor.an ſtatutum locum habeat?*

6 *Facta ſtipulatione per ꝯxorem de reſtituenda dote fratribus ſuis poſt mortem ſuam,eueniente cauſa mortis an habeat locum ſtipulatio.*

7 *Pendente matrimonio an ꝯxor aliquando poſſit dotem repetere?*

8 *Bannito ꝯiro an mulier poſſit repetere dotem?*

9 *Maritus eueniente caſu dotis reſtituendæ an poſſit ſponte reſtituere ſine nouo proceſſu?*

10 *Viro ꝯgente ad inopiam an mulier teneatur repetere dotem ſuam,maximè contra extraneos poſſeſſores?*

11 *Paupertas ꝯiri qualiter probetur?*

12 *Quæ ſit differentia inter reſtitutionem dotis poſt mortem mariti,& in vita mariti,eo ꝯgente ad inopiã.*

13 *Lite pendente contra maritum de dote reſtituẽda propter paupertatem,& eo mortuo an ex eadem inſtantia poſſit ferri ſententia contra hæredes mariti?*

14 *Inchoato indicio reſtitutionis dotis propter paupertatem an ſuperuiuẽte ꝯiro hæreditas reuocetur i iudiciũ.*

15 *Pretextu paupertatis ꝯiri tempore contracti matrimonij an dotem poſſit repetere.*

16 *Socero ꝯgente ad inopiam ,an ſit locus repetitioni dotis?*

17 *Filio recipiente dotem conſentiente patre,an pater ſit obligatus ad reſtitutionem.*

18 *Item quid quando ſine iuſſu patris recepit.*

19 *Filio petente dotem patre præſente vel nudum conſenſum præſtante,an pater ex tali præſentia ſit obligatus ad reſtitutionem dotis?*

20 *Pater an ſit cogendus ſe obligare pro dote filię?*

21 *Si ſit contentio inter patrem & filium de recipienda dote, quis præferatur.*

22 *Extraneo obligato ad reſtitutionem dotis,& ꝯgente ad inopiam,mulier agere non poteſt.*

23 *Mulier agens proteſtatione dotis contra ꝯirum vel patrem ꝯiri ſi afferant ſatisfactionem,an ſufficiat.*

24 *Mulier ſibi prouidens in inſtrumento, vt poſt mortem ꝯir dos ſibi reſtituatur,an eo ꝯgẽte ad inopiam poſſit agere?*

25 *Filius ſi ſit emancipatus à patre & pater ꝯgat ad inopiam,an poſſit dotem repetere?*

26 *Mulier in agendo dotem debet prius diſcutere de bonis à marito poſſeſſis.*

27 *Muliere agente ad reſtitutionem propter inopiam ſi ſibi opponatur ſuſpitio de dilapidatione,an repellatur?*

28 *Mulier eſt tuta exceptione contra creditores ꝯiri,propter tacitam obligationem.*

29 *Dote non exiſtente capaci ad alimentum,quid agendum in caſu reſtitutionis.*

30 *In caſu reſtitutionis fructibus dotis excedentibus alimenta,quid agendum?*

31 *Dos an debeat reſtitui ꝯiro poſtquàm ipſe reſtituerit propter inopiam,ſi proueniat ad pinguiorem fortunam.*

32 *Propter confeſſionem ꝯiri dicentis ſe ꝯgere ad inopiam an poſſit fieri conſtitutio.*

33 *Spontaneam confeſſionẽ ꝯgentia ad inopiam ſi repe*

a *Not.quòd in dote vxoris exigitur consensus viri. vide glo.in c.j.xvj.q.j.glo.in c.si dominus.xj.q.iij. Inno.ē.in c.scripturæ.de dote.*

b *Not.quòd propter adulterium mulier priuatur dote. vide in authen.vt liceat matri & auiæ.in §.quia verò.& in authen.sed nouissime.C. de adul.& in c.ex parte. de consue. Bal.in c. tuæ.de proc.*

c *Adulterium. dic quòd duæ possunt opponere stuprum.vt cō suluit Paul. de cast.cons. cxxj.*

d *No.quando moritur sponsa,an vir lucretur dotē de ista materia vide per Cardi. Zab.in c.ex tenore. de testa. idem Car.in c.cū dilectus. de consuet.per Pet.de Ancha.inc.quē admodū.de iureiur. idē Petrus de Anch.in repe.c.canonum.de constit. Abb.in c.iij.loco.de proba.Abb. in ca.ex publico.de conuer. coniu. Abb.in c.si inter virū. de sponsali. Abb.consil. j.in j.volu. Abb.consil. cclxxv. & Signorellus de homodeis de mediolano.consi.suo.cxl.j.inci.in quæstione vertente inter dominum Iuianum.*

VXORIS QVONDAM Domini Thadæi. Tu iuuenis cupidus laicalis status,& habitus considera quot innumeris anxietatibus,& doloribus sis subiectus : nam qui vxorantur, visuri sunt mortem, & dissolutionem eorum, visuri sunt infirmitates plurimas , & mortem filiorum, passuri sunt varia tormenta circa alimenta,tam propria quàm filiorum ipsorum, facturi sunt immensas expensas,quas nunquam præcogitauerunt,cruciatus etiam varios sustinebunt à principe suo circa onera,taleas,& alia grauamina,quæ omnem consolationem plerunq; extinguntˌproptereà.inquit Paulus in epistola j.ad Corinth.cap.7.Cōsiliū do. Alligatus es vxori,noli quærere solutionē,solutus est ab vxore, noli quęrere vxorem,si tamen vxorem acceperis non peccasti:tribulationes autē carnis habebunt personæ huiusmodi &c.Sed heu,vide,quid Deus operetur duo enim reperio quæ suo occulto iudicio subtrahere voluit à cordibus hominum ne super his parum, vel nihil cogitarent : primum est super propria cuiuslibet morte. ideo dicit Sene.in hoc omnes fallimur qa mortem non prospicimus.Secundum est super coniunctione matrimonij,nam quot exinde proueniunt anxietates, angustiæ,& dolores, dictum est superius,sed ipse Deus,cuius sapientię nō est finis, voluit ab hominū cordibus hoc detrahere ne laxati pudicitię fręnis homines illicito cōmercio mutuo in seipsos flagrarent,ac liberorū ꝓcreationē, pudicam corrūpendo exterminarent ac charitas viri & fœminæ tepesceret,& ne status laicorū cōtingeret deperire . debet enim vxor esse subiecta suo viro, & in signum subiectionis incedere semper capite velato.vt in cap.fœminæ.xxx.q.vlti.

1 † Et in tantū subijcitur viro, vt vota aliqua sine eius cōsensu non possit

a vouere.[a] xxx.q.vl.c.manifestū.& in c.cum apud.nō enim mulier est facta ad imaginem Dei. ideo etiam ob hoc debet caput tenere velatū,vt habetur in ead.

2 quæst c.mulier.cum se.† Redeamus nūc ad materiā. hic vir prædecesserat,& sic dos petebatur, quia matrimoniū erat solutū per mortem viri,quoniā regulariter dos est restituenda mulieri superuiuenti,vt l.

3 ij.in prin.ff.so.mat.cum simi.† Fallit si mulier adul-

b terium commisisset,quia tūc priuatur dote, [b] & cedit lucro mariti & hæredū eius. vt l.cùm mulier ff. so.mat.& no.per glo.in d.l.ij.in princ.& in l. consensu.C.de repu.nisi forte commisisset adulterium de cōsensu viri.vt d.l.cū mulier.vel si etiam ipse vir cū alia muliere adulterium commisisset,quia his duobus casibus non lucrabitur ipse vir dotem. vt l. viro atque vxore.ff.so.ma.Item non perdit mulier dotē, si post adulterium eā recōciliauit, & eius mores approbauit.vr in c.plerunque.ff.de do.inter vi.& vxo. no.in d.l.cū mulier.quod tene menti.nam pluries vidi de facto,quòd mortuo viro eius hæredes, vel malitia,vel inimicitia, aut paupertate deuicti volentes effugere restitutionē dotis obijciūt mulieri eā adul-

c teriū [c] commisisse,vnde si mulier sentiat se posse probare,debet replicare quòd eius vir similiter adulterium commisit eum Berta,vel ipsam postea reconciliauit, & hoc probato remanebit actio de dote sibi salua.namviri persæpe incurrunt hoc vitiū,& eodē modo posset replicare mulier ꝙ in eius adulterio cōsensum præstitit:vt aliquādo faciūt plures,qui claudunt oculos:vt egregie not.circa hoc in capi.primo

4 vt lit.non contesta.† Sed nunquid mortuo viro poterit ipsa mulier intrare propria authoritate in bonis immobilibus per eam traditis in dotē?Dic quòd non,nisi in instrumento dotis fuerit appositum pactum de ingrediendo , quod nota tu notarie, quia solet communiter apponi in instrumentis.vnde expedit aliàs intrare cum authoritate iudicis. vt determinatur per textum & glossam in l.dotis actio. C.solu.matrimonio. Vbi autem econuerso mulier prædecedat viro superstite in matrimonio,tunc regulariter per hæredes ipsius mulieris repetitur dos à marito.vt l.dos à patre.cum simi.ibi no.C.sol.ma. nisi interceserit pactum speciale dotis lucrandę.vt ff.de pac.do.l.si pater.in princip.& d.l.si inter virum cum simil.aut statuto,vel decreto cautum sit qnòd

d vir lucretur dotem [d].† Vnde pro eius declaratione

5 quæro de tali quęstione,bone statuto Papiæ cauetur,quòd vxore mortua in matrimonio,vir dotem lucretur.Ecce quod Titius desponsauit Bertam virginem per verba de pręsenti,quam ipse Titius ad domum suam non traduxit,nec ipsam carnaliter cognouit,& sic mortua est dicta Berta virgo in domo sua propria, vel paterna. quæritur an ipse Titius lucretur dotem sibi ab ea traditam,& promissam? & videtur quod sic. per ea quæ not.Cyn.in l.cum inter.in vltim.quęsti.C.de dona.ante nup.& in l.pe. ff.de dona.inter vir.& vxo.nuptiarum enim consensus non concubitus , vel ductus in domum facit matrimonium , sed consensus simplex eorum.l.nuptias.ff.de regulis iuris.& l.cum hic status.§.si mulier

lier.ff.de donation.inter virum & vxor.§.nuptias. in auth.de nup.& extra de spō.in c.cum locum.xxvij q.ij.c.sufficiat.& sic habent locum verba statuti, ergo & ipsum statutum,vt l.adigere.§.quamuis.ff. de iure patrona.& l.quod dictum.ff.de pact.cum si. In contrarium facit,quia videtur facta promissio, vel datio sub conditione,si ipsa virgo ducatur ad domum viri,prout fieri solitum est ab omnibus,argumen.in l.stipulationem.ff.de iure dotium & l.nō enim.& l.promittendo.in prin.ff.cod.ti.vnde cùm defecta & non impleta fuerit conditio,debet cessare ipsius dotis lucrum & acquisitio,& in hanc par-
6 tem videtur consuetudo inclinasse.†Sed pone quæstionem de facto.Ecce quòd mulier tempore dotis traditæ stipulata est à viro si sine liberis prædecesserit ipsa vxor in matrimonio dotem ipsam in toto vel in parte fratribus suis reddi & restitui,quæritur an hoc casu eueniente morte vxoris in matrimonio sine liberis detur actio fratribus eius ex ipsa stipulatione ad vendicandum ipsam dotem,dic quòd non vt l.si genero.C.de iure dotium.& not.per Cynum in l.cum patrem.C.eodem titul.facit l.pactum.& l. pater.C.de pact.conuen.& quod not.per Bartolum in l.caius.ff.solut.matrimon.quia regulariter alteri extraneo stipulari,vel pacisci non potest,vt l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de verb.obligatio.vbi ergo quis ex forma legis municipalis possit alteri stipulari,vt est Papiæ,tunc ipsi fratres possent ex ea stipulatione agere,est ergo consilium vt ipsemet stipuletur de voluntate & de consensu sororis suæ vel nota-
7 rius illorum nomine tanquam publica persona sti-
a puletur.†Nunc autem videndum occurrit,an pendente matrimonio possit mulier aliquo casu dotē[a] repetere?& gloss.in d.l.ij.in prin.ff.solut.matrimo. respondet quòd sic in quatuor casibus. Primus est quando maritus vergit ad inopiam,vt d.l.si constante,in princip.ff.solut.matrimo.& ibi plenè per Bar. & not.per Cyn.& alios in l.vbi adhuc.C.de iure do. & per text.& glo.in c.per vestras.extrà de donatio. inter vir.& vxor.& infrà dicetur.Secundus est quādo maritus deportatus est in insulam,& sic perdit bona sua,vt l.si marito.ff.solut.matrimon.nec mirum quia per hoc factus est pauperrimus, ideoque
8 includitur sub prœcedenti casu.†Et per hoc decidit-
tur illa quæstio,si maritus fuerit de ciuitate expulsus,vel bānitus maximè eius bonis ademptis,quòd mulier possit petere dotem ipsam,vt tenet Bartol. in dicta l.si constante. Tertius casus est quando matrimonium nullum fuit:vel non est secutum vt l.quemadmodum.ff.de iure dotium.differt tamen hic casus à prœcedentibus in qualitate actionis:nam hoc casu repetitur dos per condictionem sine causa vel ob causam,vt l.fina.cum simi.ibi not.ff.de condi.sine causa.& in l.qui contra.C.de incep.nupt.In aliis autem casibus repetitur per actionem ex stipulatu,vt dictum est suprà. Quartus casus est idem cum prœcedenti,de quo in l.j.C.de repud.

9 †Deinde quæritur an illis casibus in quibus durante ipso matrimonio,dos potest repeti per mulierem, nunquid eius maritus sine alio processu possit spontanea voluntate restituere ipsam dotem,& maximè eo casu qui communiter accidit,quando maritus ad inopiam vergit,in qua quæstione gloss.in dicta l.secunda.in principio,dicit quòd sic in certis specialibus casibus.Primò videlicet in casu alimētorum filiorum eius primi matrimonij ac etiam proprij patris, vel fratris ipsius mulieris ac etiam pro ipsorum redemptione si forent in carceribus mancipati, necnon & pro aliquo fundo seu prædio ipsi mulieri tenendo,& in causam ipsius dotis conuertendo, prout fieri multo-
a ties consueuit in partibus Pedemontium,& Montisferrati, vt hæc omnia habentur in l.quamuis,& in l.sequenti.ff.solut. matrimonio.& in l. mutus.§.manente.ff.de iure dotium. In cæteris autem casibus maritus sponte restituendo, regulariter non liberatur,nisi ex ea solutione mulier locupletior efficiatur.vt in l.j.& ibi per Cynum.C.si dos constant.solu. matri.sit pro quo etiam facit in authentic.de nuptijs.in.§. dotes.ff. de iure dotium.l.final.quam opinionem sequuntur doct.in dicta l.j.& d.l.ij.in principio.

10 †Amplius quæritur si vir vergit ad inopiam,an mulier teneatur repetere dotē suam,maximè agendo cōtra extraneos possessores rerum per maritum alienatarum,& an longi tem poris prescriptione repellantur?& videtur quòd nō,quia regulariter pendente matrimonio non currit contra actionē de dote aliqua præscriptio,vt in l.cū notissimi.§.illud.C.de præscri. xxx.an.tu dic cōtra p text.l.in rebus. §.final.C.de iur.dot.& not.per gloss. in l.ficut.C.de prescriptio.xxx.anno. nec obstat.§.illud.qua ibi loquitur quando maritus est diues,nec vergit ad inopiam.Expedit ergo vt mulieres sint cautæ.quando vident maritos alienare bona & incipere malefacere facta sua,quòd'statim petent dotem suam,sed quia sunt ignaræ literarum, & timent maritis eorum displicere,laudabile esset in hoc casu per viam statuti prouidere ne se reperiant sine dote præscriptione finita matrimonio durante. Rursum quæritur an mulier potest dotem repetere quando maritus est pauper & incipit depauperari,seu bona quę habet nō sufficiunt ad exactionē dotis, quę sinonima sunt secūdū Bar.vbi s.

a Nō an mulier pendēte matrimonio possit dotem repetere & in quibus casibus gloss. instit. de actionib. in §.fuerat. Cyn.in lege vbi adhuc. C.de in.do. Speculat.in titul.de do. inter virū & vxorem in §.j.& vide in l.si cō stante.i apostilis.ad Alexand.per me factis.

11 †qualiter probatur [a] de prædictis dicunt Dyn.& Cyn.in d.l.vbi adhuc. quòd probabitur per vulgi opinionem,seu per vocem & famam.& hoc idem not.in §.illud: in authentic.de æquali.domi.Bartol.autem in l.si constante . distinguit,aut igitur contra maritum,& tunc procedit dict.opin. aut contra extraneum,& tunc debet fieri probatio aliter quàm per famã. videlicet per testes vicinos,qui dicant quòd vendit bona sua,contrahit debita.& secundum Iacob.Butrig .potest addi,quòd vadit peius indutus quàm consueuit,male viuit in domo,& similia,quæ solent pauperibus euenire argument.in l.is qui.§.final.de tutor. & cur.dat.ab his.& l.cum de lege.ff. de probationibus.& l.j.ff.de curator. furio.& l.in condemnatione.ff. de re iudica.& l.sed si susceperit.ff.de iudicijs & not.per Iacob.Butri.in l. actor in fin.C.de probat.Et ratio differentiæ secundum Barto.est,quia quando agitur contra maritum non vertitur magnum præiudicium,quia ipsi fructus dotis restituendæ seruire debent oneribus matrimonij, vt in d.l.vbi adhuc.quæ ratio cessat quando agitur contra extraneum,de cuius præiudicio magno pertractatur.† Et ex hoc habes notare vnam differentiam inter restitutionem dotis quæ fit mulieri post mortem viri & illam quę fit propter viri paupertatem.†Quid ergo si lite inchoata contra virum super dotis restitutione propter eius paupertatem,contingat lite pendente ipsum maritum mori,an ex eadem instãtia poterit ferri contra eius hæredem sententia?Dyn.Bartol.& Bal. in l.post finitam.ff.de suspe.tutor.tenent quòd sic,quia sola qualitas actionis immutatur,quæ non impedit iudicium transire.argument.in l.in delictis.§.si detracta . ff. de noxalib .de qua iudicij translatione plenè notatur per Bartolum in l.cùm hominem ff.de solutionib.

14 †Sed quid dices si pendente hoc iudicio contra maritum superuenit sibi hæreditas opulenta, ita quòd factus est diues.an cessabit iudicium contra eum?videtur quòd non,sicut in simili dicitur quando iudicium excussionis est inchoatum,quo pendente auctæ sunt facultates debitoris. nam per hoc cessat excussio secundum Iacobum de Arena, argument .l. penultima.§.fin.ff.qui satisda. cog.& ff. de appel.l.fi.In contrariũ facit l.si mulier.ff.so.mat. & hoc puto verius quia cũ dos ipsa subiacere debet alimentis cõmunibus,si peruenient alimenta aliũde sufficientia,crederem litem extingui.d.l.si mulier.

16 Vlterius quæritur qui si tempore contracti matrimonij maritus erat pauper,an possit muliet prętextu huius paupertatis dotem repetere?distingue secũ dũ Cy.in d.l.vbi adhuc.aut mulier tunc notitiam habuit de hac paupertate.aut ignorauit.Primò casu repellitur mulier,quia in culpa fuit.Secundò casu admittitur mulier quia cessat culpa,vt hęc probantur in l.si ei à quo.§.fi.ff.vt in poss.leg.C.de spõ.l.fi.§.his Dy.verò dicit simpliciter,quòd non admittitur per d.l.si ei à quo.§ fi.sedBartol.in d.l.si constante.dicit contra Dy.quia mulier potest petere indistinctè.ar. l.de die.cũ l.seq.& l.attilicinus.ff.de pact.do Cano. autem in c.per vestras.extra de do.inter vir.& vxo. approbant opi.Cy.& eam puto veriorem,& magis

17 æquitati consonã.†Item queritur quòd si socer vergat ad inopiam,an erit locus repetitioni dotis,sicut in marito dicimus?& glo.in d.l.vbi adhuc.& in d.l.si constante.tenet idem esse in vtroque quando socer dotem receperat solus,siue simul cũ filio,licet Bart. in d.l.si constante.quando simul receperunt dotem distinguat ,aut sunt duo rei debendi eiusdem dotis, & tunc habent locum prędicta?aut non sunt duo rei,& tunc secus.Cyn.tenet in gloss.vbi supra,patet ergo in casu præmisso quòd pater tenetur pro filio ad dotis restitutionem,quando se obligauit expres-

18 sè dotem recipiendo.†Quid ergo si filius recipit dotem patre simpliciter consentiente,an tunc erit pater obligatus ad restitutionem dotis?breuiter secundum doc.distingue,vt not.in l.si cum dotem.§.trãsgrediamur.ff.solut. matrimo.aut solus pater recepit dotem,aut solus filius.Primò casu aut pater recipit suo nomine tantũ,& tunc ipse solus tenetur nõ filius,nisi fuerit patris hæres,vt in d.§ transgrediamur.ver.sed si maritus,& ver.fi.aut recipit nomine filij tantum,expressè acto quòd ipse pater non teneatur,& tunc si quidem filius ratum habuit ipse tenetur & non pater,vt d.l.si pupilli.§ j.ff.de neg.gest. aut pater recepit nomine suo,& filij.& tunc si filius ratum habeat,tenetur vterque,vt d.l.si pupilli,§.j. tanquam duo rei debendi,qui pro dote licitè obligantur,vt l.fina.C.de donation.caus.non nu.Secundò casu principali, videlicet quando filius solus recepit dotem,tunc subdistingue, aut recepit de iussu patris,& tunc secundum gloss.in dict.§.transgrediamur . distinguitur , aut tradens habuit animum obligandi vtrumque,vel alterum tantùm:in dubio autem secundum Bartol.videtur habuisse animum obligandi vtrumque,& per consequens tenetur vterque.argu.l.in ambiguis.ff.de iur.dot.alij autẽ dicunt quando filius de iussu patris recepit dotem solum patrem teneri argu fi.l.ff.quod iussu.& C.quod

18 cum eo.l.si ex contractu.†Si verò recepit sine iussu patris & tunc aut ipsam dotem vertit in vtilitatem patris,& tunc pater tenetur de in rem verso.vt in dict.§.transgrediamur.versi. sed si filiusfami.in fine. Fallit in certis casibus ibi no.in qbus pater insolidũ tenetur

[a] *Quomodo probatur quis pauper effici.Cy.in l.vbi adhuc ff.de su.do. Bar.in l.illa stipulatio.ff.de verbor.obli.Lu. Ro consilio. ccxlij.*

tenetur aut non conuertit ipsam dotem in patris vtilitatem, & tũc pater tenetur de peculio. vt d. §. trãs grediamur. ver. sed si filiussa. in fi. filius verò tenetur
19 insolidum vt l. tam ex contractibus. ff. de iud. †Sed circa præmissa occurrit quęstio quotidiana. Ecce ꝙ filius reperit dotem patre præsente, vel nudum consensum præstante, an pater propter talem simplicẽ præsentiam, vel consensum obligetur ad dotis filij restitutionem? Et videtur quòd non nisi de solo peculio filij. vt l. Lucius Titius. ff. de admi. tut. & no. in l. j. §. j. ff. quod iussu. In contrarium determinat Bar. in d. §. transgrediamur. tali ratione, cogitur pater
a se[a] obligare pro filio dotem recipiente. ar. in l. qui liberos. ff. de rĩ. nup. & infrà dicam, ergo eius præsentia, vel nudus consensus inducit obligationem. arg. l. si filius. ff. de tu. cum si. Cuius tamen gratia pro pleniori huius articuli doctrina sic distingue, Aliquando pater cogitur in aliquo actu consentire simpliciter, sed non se obligare, & tunc præsentia, vel nudus consensus non inducit obligationem. vt l. non solum. §. necessitate. C. de bon. quæ lib. Quandoque pater vel alius cogitur se obligare, & tunc præsentia, vel consensus obligationem inducit. vt hic, & d. l. si filius. ad quod facit l. si quis inter §. imperator. ff. de excu. tut. quandoque quis non potest cogi consentire, nec se obligare, & tunc nudus consensus non inducit obligationem, nisi quatenus est in peculio,
20 vt in d. l. Lucius Titius. †Vnde reuoco in dubium
b an pater[b] cogendus sit se obligare pro dote filij? dicunt quidam vt Dy. quòd super d. l. qui liberos. ff. de rit. nup. & l. fi. C. de do. promi. & l. fi. ff. de sus. tu. & l. si quis in tres. §. imperator. ff. de excu. tut. Iac. autem de Are. tenet contrarium. l. ij. ff. ad mun. Sed Barto. in d. §. transgrediamur. sic distinguit, aut filius accepit vxorem de consensu, & voluntate patris, & tunc pater cogitur se obligare: aut præter eius voluntatem accepit, & tunc aut talis vxor est persona vilis, & non conueniens ipsi filio, & tunc pater non tenetur se obligare, cùm possit à patre hoc casu filius exhæredari. secũdum iura fforum. vt l. non tantum. §. si emancipatus. ff. de contrata. aut accepit personam honestam, & sibi conuenientem, & tunc pater cogitur se obligare, & sic procedit opin. Dyn. ar. d. l. qui liberos. cum si. nec aliter credo Dyn. intellexisse maximè etiam attento quòd pater cogitur donationem propter nuptias dare pro filio. vt l. fi. C. de dot. promis. ergo etiam se obligare pro dote. quia hodie de consuetudine generali cessat donatio propter nuptias, & sic non reperitur hodie pater pro filio dupliciter obligari hanc partem approbat. Ray.
21 †Quid ergo dicemus, si pater dicat sic, si debeo obligari, volo ego dotem recipere, filius autem contradicit dicens se velle eam recipere. quis præfertur in recipiendo? Ego distinguerem aut filius habitat simul cum patre, & tunc pater recipiet dotem, cùm ipse sustinere habeat onera filij, & eius vxoris. arg. l. si filia. §. j. ver. hoc amplius. ff. famil. erciscũ. aut filius habitat separatus à patre, & tunc quia ipse sustinet onera matrimonij & vxoris, debet sibi fieri numeratio dotis, & pater pro ea obligatur. arg. in d. l. si filia. §. j & in l. si is. §. j. ff. de iure dot.
22 †Quid si extraneus[c] sit obligatus
c ad dotis restitutionem, an eo vergẽte
d ad inopiam[d] poterit mulier agere, sicut dictum est in marito? dicit gloss. quòd sic, in d. l. si constante. & idem se quitur Cyn. & Bart. vbi suprà.
23 †Post hæc quæritur, Ecce quòd maritus, vel socer conuenti propter inopiam ad dotis restitutionem offerũt mulieri satisdationem pro securitate suæ dotis, quæritur an sit differenda ipsius dotis exactio? dicunt gloss. & doct. quòd non. vt no. in d. l. vbi adhuc. Et ratio est, quia cum hæc restitutio fieri debet, vt se suosq; alat per
a talem satisdationem non consulitur
24 in his alimentis. † Inde quæritur, videmus quotidie in pluribus instrumentis apponi clausulam, quod dissoluto matrimonio morte viri, dos restituatur vxori, nunquid poterit agere viro vergente ad inopiam? videtur quòd non, quia cùm sibi prouiderit in vnum casum tantum, videtur cæ-
b teris renuntiasse. arg. l. si cùm dotem. in prin. ff. sol. mat. & in l. si extraneus. ff. de cond. ob causam. In contrarium determinãt docto. vbi. s. ea maximè ratione, quia huic casui mulier[e] expressè renuntiare non posset, ergo multominus tacitè. vt in l. de die. cum
25 l. se. ff. de pac. do. †Sed pone pater dotem recepit, deinde filium emancipauit, qui diues est de se, sed pater[f] vergit ad inopiam, an filius poterit ab eo
c dotẽ repetere? doct. dicunt vbi suprà maximè Bar. quod non agẽdo actione de dote, sed debet venire alia via, vnde licet intentare officium iudicis, vt pater compellatur dotem restituere filio ad onera matrimonij sustinenda. & alle. glo. in l. ij. §. fi tamen. ff. de dote prælega. Ego verò allego tibi
d tex. in d. l. si filia. §. j. ff. fa. er. & in l. si is. §. j. ff. de iure do. Deinde quia superius dictum est quòd mulier in casibus à iure concessis potest agere contra extraneum possessorẽ rerum sibi
26 pro dote obligatarum. † Quæritur an prius per eam sit facienda excussio de bonis à marito possessis; gloss. & doc. in d. l. vbi adhuc, dicunt, quòd sic, exemplo cæterorum. & sic quo ad
27 hoc nõ est dos priuilegiata. †Adhuc quæritur, pone quòd hæc mulier agit pendente matrimonio propter inopiam viri ad dotem suam obijcitur sibi quòd est suspecta de dilapidatione dotis, quęritur an sit repellenda à sua

a Cogitur pater. Adde quod ꝛoluit Paul. de ca. cõs. clx ꝛiij. ꝛbi quid si pater est mente captus.

b An pater, Bart. in l si cum dotẽ. ff. solu. ma. Bar. in l. dotem. ff. de ca. pecu. Ange. in l j. C. de bonis quæ lib.

c Extraneus. Vide per Ale. in l. si constante. & ibi, a post. ꝛbi posui cõsilia Lud. Rom.

d Inopiam doct. in l. ij. in princ. ff. so. ma.

petitione? Barto. vbi suprà dicit quòd hoc casu dos est in sequestro ponenda, vt de ea communibus necessitatibus succurratur. ar. in l. si cum dotem. solut.
28 mat. †Inde quæritur vidimus qualiter per modum agendi succurratur ipsi mulieri, quæritur nunc an per modum excipiendi eidē succurratur verbi gratia creditores agunt contra maritum, quòd videns mulier bona ipsius mariti nititur defendere tanquā sibi obligata pro sua dote, allegando inopiam viri sui quæritur an posit? & dicunt doc. vbi suprà quòd sic, per tex. in c. per vestras. de do. inter vi. & vxo. De his autem no. Specul. eo. ti. §. j. & fin. Sed an illis casibus in quibus mulier agit pendente matrimonio sit mittenda in possessionem omnium bonorum ipsius viri? dic ꝙ non, sed solùm pro rata quantitatis suæ dotis. ar. l. j. in fi. C. commu. de legat. secundum doct.
29 vbi suprà, & hoc procedit quando fructus dotis per se sufficiunt ad eius alimenta. †Quid igitur si dos sit ita parua, quòd per se non sufficit ad eius alimenta, quid fiet? dicit Bar. vbi suprà, aut ipse maritus nihil tenetur dare, cùm in plus quàm tunc facere possit deducto ne egeat, non sit ipse maritus compellendus. vt in l. non tantum. ff. de re iudi. & l. maritum. ff. solut. matri. Aut habet bona aliunde sufficientia & tūc tenetur ex alijs bonis alimenta supplere: quia etiam nulla dote existente tenetur alimenta præstare. vt l. ꝙ si nulla. ff. de reli. & sump. fun. & l. si cùm dotem. §. finautem. in fi. ff. so. ma. & no. per doc. in l.
30 quod in vxorem. C. de neg. gest †Quid autem dices in casu conuer so, si fructus dotis restituendæ excedunt summam alimentorum ipsius mulieris, quid erit? dicit Bart. vbi suprà quòd tales fructus superabundātes debita alimenta restituēdi sunt viro, quia realiter omnes fructus dotis quantumcunque eximij cedunt in lucrum mariti. ff de iur. dot. l. dotis fructus. & pro hoc facit in arg. l. ij. C. de episc. & cle.
31 †Item quæritur si facta dotis per virum restitutione, cōtingat ipsum peruenire ad pinguiorem fortunam, & diues efficiatur, an debeat dos restitui ipsi viro? gloss. & Cyn. in dicta l. vbi adhuc, dicunt quod non. per text. in dicta l. vbi adhuc. in fin. & idem sequitur Bart. vbi suprà. licet Spec. teneat contra in ti. de do. inter virum & vxorem. §. fi. Sed pone quæstio
32 nem sæpius occurrētem. † Ecce quòd maritus conuentus ab vxore ad dotis restitutionem propter eius superuenientem inopiam sponte confessus est in iudicio se vergere ad inopiam, & tradidit vxori pro eius dote certa bona, quæritur an talis confessio sit sufficiens probatio inopiæ, vt licitè fieri possit restitutio talis? dic quod sic. per l. prima. & quod ibi not. C. de confes. tu distingue, aut est quæstio inter virū & vxorem, & tunc plenè probatur contra eum. vt d. l. j. aut est quæstio inter virum & extraneum, &
33 tunc non probatur. ar. l. j. C. res inter alios acta. † Vltimò quæritur an prædictam confessionem sponta neam & factam solutionem poterit ipse maritus reuocare, si constat eo tempore eum fuisse diuitem? Breuiter doc. in d. l. vbi adhuc. dicunt quòd sic, quia quando maritus est soluendo & sponte restituit dotē ipsi vxori, videtur donare, vt l. j. C. si dos constā. ma. & ibi per Cyn. Bar. verò vbi suprà, tenet contrarium, ratio est quia per hāc restitutionem non efficitur conditio dotis deterior, imò melior nec est verum quòd sit donatio, quia mulier non lucratur fructus, cum deseruire habeat oneribus matrimonij, vt dictum est quòd habetur in dict. l. vbi adhuc.

EPITOME.

1 *Quando competat actio de dote?*
2 *Matrimonio minus legitimè contracto, an competat actio de dote mulieri?*
3 *Filij quales sint, qui nascuntur ex matrimonio minus legitimè contracto?*
4 *Matrimonium quando legitimè contrahatur?*
5 *Impedimenta matrimonij quæ sint.*
6 *Conditio an sit iet matrimonium?*
7 *Votum, an impediat matrimonium?*
8 *Cognatio, an impediat matrimonium?*
9 *Cognatio quotuplex sit?*
10 *Vno cōiugū leuāte de sacro fonte, alter efficitur cōpater.*
11 *Nepotes & pronepotes non prohibentur contrahere.*
12 *Plures adinuicē leuātes, excepto leuatonō sunt cōpatres.*
13 *Vir & vxor non possunt vno & eodem tempore leuare.*
14 *Quid sit cognatio carnalis?*
15 *Quid iuris si alter excedat quartum gradum, & alter sit in quarto.*
16 *Quid sit cognatio legalis?*
17 *Crimen incestus an impediat matrimonium.*
18 *Diuersitas secta an impediat matrimonium?*
19 *Violentia an impediat matrimonium.*
20 *Ordo sacer an impediat matrimonium?*
21 *Ligamē matrimoniale, an impediat aliud matrimoniū?*
22 *Publica honestas an impediat matrimonium?*
23 *Affinitas an impediat matrimonium, & quid sit.*
24 *Inter quos contrahatur affinitas.*
25 *Affinitas vsque ad quem gradum terminetur inter ascendentes & descendentes.*
26 *Frigiditas an impediat matrimonium.*
27 *Quibus casibus non debet contrahi matrimonium, si tamen contrahatur tenet.*

1 MATRIMONIVM legitimè contraxit. †Aduerte quòd vt actio cōperat de dote, necesse est quod matrimoniū fuerit legitimè cōtractum, quia dos sine matrimonio esse non potest. vt l. fi. in prin. C. de do. ante nup. licet matrimoniū possit esse sine dote. vt l. ꝙ si nulla. ff. de reli. & sump.
2 fune. †Quid ergo si matrimonium appareat minus legitimè contractum, an competat mulieri actio de dote videlicet contra virum, dicitur autem matrimonium minus legitime contrahi varijs ex causis, vel ratione deficientis, consensus vel ratione ætatis, vel ratione consanguinitatis, vel ratione affinitatis, vel ratione publicæ honestatis, vel ratione pluralitatis vxorum, vt plenè legitur & tractatur. Institu. de nupt. §. ergo non omnes. & per Azo. in summa. C. de nupt. & per Goffre. in summa, extra de sponsa. & ma. & pulcherrime per Ioan. Andr. in sum

ſum ſua ſuper.iiij.li.decretalium.Et quantũ ad propoſitã quæſtionem dicendum eſt quòd aut vterque ſ.vir & vxor ſciebat matrimonium eſſe nullum,aut vterque ignorabat,aut vnus ſciebat , alter ignorabat. Primo caſu nulla cõpetit mulieri actio de dote, ſed applicatur fiſco:vt in l.qui cõtra. C.de inceſt.nup.& ibi no.Secũdò caſu cõpetit mulieri ad dotẽ repetendã non actio ex ſtipulatu,ſed cõditio ob cauſam,vel condictio ſine cauſa.vt l. j.C.de condi.ob cauſam.& ibi not.& in l.ſi cùm dotẽ.§.fin.ff.ſo.ma. Quæ cõdictiones ob cauſam,vel ſine cauſa eiuſdẽ ſunt naturę,& poteſtatis,cuius eſt actio ex ſtipulatu,quæ pro vera dote cõpetit.vt d.§.fi.& ibi no.& in l. ij.in fi.ff.de priuile credit.Tertiò aurẽ caſu cõſiderandũ eſt aut mulier ſciuit,& vir ignorauit,& tũc ipſa perdit dotem,aut econtra vir ſciebat,& mulier ignorabat,& vir perdit donationem propter nuptias,& mulier repetit dotẽ:vt plenè not.in d.l.qui cõtra.

3 † Quid autem ſit de eorum filijs,an ſint legitimi,vel naturales tantũ,aut ſpurij vel illegitimi? Diſtinguitur per tex.cap.lator.extra qui ſi.ſint leg.nã vterque fuit ignoras,& tũc filij ſunt legitimi quãdo ignoratia nõ eſt craſſa & contra ius naturale:aut vterque fuit ſciens,& tũc filij ſunt ſpurij:aut vnus fuit ſciens, & alter ignorans,& tunc quoad ſcientem reputantur illegitimi,quantũ verò ad ignorantem erunt legitimi.dic vt in d.l.qui cõtra.

4 vbi de his plenius diſputatur.† Quærendũ nunc ſupereſt quando dicatur matrimoniũ fore legitimè cõtractũ? vbi eſt ſciẽdum quòd matrimonium ſolo conſenſu contrahitur.l.nuptias. ff.de re.iur.& in c.cùm locũ.& c.tua nos.cũ ſi.extra de ſpõ.& l.ij.ff.de rit. nu.Contrahitur ergo matrimonium

a *Matrimonium legitimè docto. in rubri.de ſpõſ. & A. in l.j.C. de ind. viduit. vel.*

a legitimè [a] cõcurrentibus ad hoc pluribus reſpectibus, videlicet ætate legitima perſonarũ contrahẽtium,quę eſt in maſculo xiij. an. & in fœmina xij.an.Inſt.de nup.in prin.& not.in c. iij de deſpon.imp.& in c.de illis.eod. tit Itẽ & quod matrimoniũ cõtractũ ſit publicè non clãdeſtinè in camera, vel furtiuè de nocte. Quòd ideo diſpoſitũ eſt per ius canonicũ,ne deſit probatio eius , ſi alter coniugũ diffiteatur matrimoniũ.nam vbi vterque cõfiteretur,ſufficiẽs eſſetprobatio,vt hæc probãtur in c.j.& ij.extra de clã. deſpon. Ceſſare etiam debent impedimenta à iure diſpoſita,quæ varia ſunt.vt Inſt.de nup.§.ergo nõ omnes. cũ ſi.ſuprà alle.quæ impedimẽta his ver.coprehenduntur.Error, cõditio, votũ,cognatio,crimen,cultus,diſparitas,vis,ordo,ligamen , honeſtas. Si ſit affinis,ſi forte coire nequibis. Hęc ſocianda vetãt cõnubia,iuncta retractant.† Videamus igitur ſuperficialiter declarationẽ horũ verſuum pro rudibus.Dicitur ergo primò error.de hoc errore datur exemplũ in eo , qui putabat ſe cõtrahere cũ Berta,& erat Martha,an talis error in ſubſtãtia pſonę impediat [b] matrimoniũ,quia deficit cõſenſus qui eſt de ſubſtãtia matrimonij.vt dictũ eſt,cũ nihil ſit quòd magis impediat cõſenſum quã error: vt l.ſi p erroreẽ.ff.de iur.om.iu.& idẽ ſi interuenerit error ſtatus pſonæ,vt qa credebat contrahere matrimoniũ cũ liberta,& cõtraxit cũ ſerua?vt extra de cõiu.ſer.c.j.& ij.† Sequitur in verſu cõditio intelligi debet de cõditione propriè quæ eſt de futuro,aut de modo appoſito in cõtractu matrimonij:quæ cõditio & modus,ſi quidẽ ſit poſsibilis,& honeſta debet impleri,aliter vitiatur matrimoniũ:vt in c. de illis.& c.ſuper eo.& c.per tuas.extra de condi.appo.ſi autẽ modus vel cõditio ſit impoſsibilis de iure vel de facto,tũc reijcitur & pro nõ appoſito habetur.vt extra.eod.ti.c.j.in fi.† Sequitur votũ.hoc intelligitur de voto nõ cõtrahendi matrimoniũ,nõ autẽ de voto eũdi ad ſanctũ Ia.quòd quidẽ votũ emiſſum ſuper matrimonio non cõtrahendo eſt duplex,videlicet ſolẽne & ſimplex.Soleˊne autẽ eſt illud quòd fit per ſuſceptionẽ alicuius ſacri ordinis,vel per profeſsionẽ alicuius approbatæ religionis tacitã vel exp̃ſſam. vt in c.j.de vot.li.vj.His ceſſantibus appellãtur.Votũ ſimplex,qꝫ nõ dirimit matrimoniũ cõtractũ,licet ꝑpediat cõtrahẽdũ: vt ĩ c.j.cũ ſeq. extra q cle.vel vo.† Sequitur cognatio,hîc aduerte quia frequẽter accidit tale impedimẽtũ,vnde ſciẽdũ quòd ad ꝓpens attinet,qꝫ cognatio eſt triplex. videlicet ſpũalis,carnalis , & legalis. † Cognatio ſpiritualis [c] eſt illa q̃ contrahitur ꝑ cõpaternitatẽ ĩ ſacramẽto baptiſmi,vel cõfirmatiõis, ĩ collatiõe chriſmatis,quę cognatio impedit matrimoniũ cõtrahi in pluribus pſonis & gradibus,ĩ quo erratur à pluribus, & varię pſone illaqueãtur,& decipiũtur.Et primò ĩpeditur cõtrahi matrimoniũ inter cõpatrẽ & cõmatrẽ.vt ĩ cap.martinus.de cog.ſpi.† Et ſi vnus

b *Impediat. Adde & ꝑ Pet. de Ancha. conſilio ccix.*

c *De cognatione ſpirituali.& de per doct.in rub. de cog.ſpir.*

ex coniugatis leuet pendente inter eos matrimonio alienũ puerũ de ſacro fonte, ſeu baptiſmo, alter con iugum erit ſimiliter cõpater, quia ſunt vna caro: vt in c.j. de cog. ſpi. lib. vj quòd eſt mirabile. ſecus ergo ſi ante matrimoniũ alter eorum leuaſſet. vt no. in c. martinus. & xx. q. iij. in c. poſt obitum. per alia autẽ ſacramenta exceptis ſuperioribus duobus videlicet baptiſmo & cõfirmatione, non cõtrahitur compaternitas. vt in c. in fi. de cog. ſpi. libr. vj. Item ſecundò impediuntur matrimonium cõtrahere filij tantum
11 ipſorum cõpatrum inter ſe. † Vlteriores autem gradus puta nepotes, & pnepotes nõ impediũtur, & ob hoc deberent hoſtes abſtinere à talibus cõpaternitatibus in quibus per multos incõſultè & indeliberatè pceditur. vt habetur extra de cog. ſpir. c j. & c. ſuper eo. extra. qui ma. accu. poſ. Et aduerte q ſicut cõpaternitas contrahitur, inter leuatũ & leuantẽ & eius parentes, ſic inter baptizãtem & baptizatos, & eius parentes. vt eo. titu. c. fi. lib. vj. Vnde concluſiuè circa prædicta attende, q appellatione parentũ intelligũtur pater & mater. vt in d. c. martinus. & c. fin. extra de cog. ſpir. c. j. libr. vj. Et amplius in ſumma not. q ſunt viginti caſus quibus per ſpiritualẽ cognationẽ matrimoniũ, impeditur inuenti per ius canonicũ, & ignorãti per ius ciuile, qui habent laicos illa queare, nec fundatur viua & concludenti aliqua ratione, vt inquit Azo, in ſumma de nup. quos enumerat Io. An. in dicta eius ſumma, & habentur in d. c. martinus. &
12 c. j. & c. fi. † Quid ſi plures leuent vnũ de ſacro fonte, vt fit quotidie, nũquid inter ſe excepto leuato poterunt matrimoniũ cõtrahere? Dicit Inno. quod ſic. per no. in d. c. martinus. & per hoc patet quòd tales perſonę non ſunt inuicẽ cõpatres, licet aliquid ignorantes ſe appellent compatres. † No. tamen q vir &
13 vxor prohibentur vno & eodem tempore de ſacro fonte leuare. vt habetur xxx. q. iiij. c. quod autem.
14 † Cognatio autẽ carnalis eſt attinentia proueniẽs ex ſemine, quę cognatio in quarto vel citeriori gradu exiſtentibus impedit matrimonium, ſiue ſint in gradu cõſanguinitatis, vel affinitatis. vt in c non debet. extra de cõſan. & affini. Sed in gradu quinto, vel vlteriori licitè cõtrahitur, vt ibi, cõputando gradus ſecundũ ius canonicũ: vt traditur xxxv. q. v. c. ſecun
15 dum. † Sufficit tamen q alter eorũ excedat quartũ ſi alter reperiatur eſſe in quarto, vel citeriori gradu: vt in c. dilecto. & in c. vir. qui extra eo. tit. niſi per papam diſpenſatio intercedat. vt in c. quia circa. extra eo. tit. quã diſpenſationem in his & ſimi. multis reſeruauit papa, vt impleret burſam, & eius inſatiabilem curiam, qua auaritiã ſemper abhorruit ille totius largitatis principum princeps Cæſar Auguſtus.
16 † Cognatio verò legalis eſt illa quæ cõtrahitur inuentione legis, non hominis femine, vt puta quãdo homo, qui nõ habet filiũ per generationem quærit ſibi facere filiũ per nudum amorem adoptando, vel arrogãdo, vt habetur ff. & C. de adop. per totum. & extra de cog. leg. per totũ. Hæc autẽ cognatio triplicem habet prohibitionẽ: vnam videlicet temporalẽ, & duas perpetuas. Prima tẽporalis eſt illa qua durãte adoptiõe frater naturalis nõ poſſet cõtrahere cũ ſorore adoptiua, ſed diſſoluta adoptione per emãcipationem poterit cõtrahere cum ea. vt c. j. extra de cog. leg. Aliæ autem duæ ſunt perpetuæ: videlicet inter adoptantẽ & adoptatã etiã ſoluta adoptione per emancipationem, vt ff. de rit. nupt. l. adoptiuus. quinetiam inter adoptatem & vxorem adoptati, & econtra inter vxorẽ adoptantis & adoptatũ. vt ff. de
17 ritu nup. l. adoptiuus. † Sequitur crimen. hîc not. q loquitur verius de crimine adulterij, inceſtus, vel homicidij. Vnde ſi quidẽ interuenerit crimen inceſtus quod cõmittitur ſecundũ hanc materiã inter cõſanguineos vel affines de iure canonico illius quã quis vxorẽ accipere vult, tũc impeditur matrimoniũ contrahi, ſed non diſſoluitur, nec impeditur matrimonium iam contractũ. vt in c. tranſmiſſæ. extra de eo qui cog. conſan. vxo. ſuæ. in quo multi errant. Sunt enim pleriq; qui ſe carnaliter aliquãdo cõmiſcent, vel cõſanguineis, vel ſororibus earũ, quas poſteà in vxores accipiunt. Itẽ in ea quæ crimen cõmiſit machinãdo mortẽ cõiugis quæ nõ põt in vxorẽ accipi, vt in c. j. extra de diuor. & in certis alijs criminibus que habẽtur. xxxiiij. q. ij. quãquã. & extrà de pœni. & remi. c. ij. Cętera autẽ crimina nõ impediunt contrahi matrimoniũ, nec dirimũt iam cõtractũ, extra de diuor. c. j. Fallit in tribus caſibus, in quibus diſſoluitur matrimoniũ contractũ. Primus ſi adulter dat fidẽ adulteræ viuẽte prima vxore, q eã accipiet in vxorẽ, vt extra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adul. c. ij. Secundus eſt, quãdo quis de facto cõrrahit cum ſecunda, prima viuẽte, quo caſu ſi, ſecũda ignorauit de ipſa mortua cõpellitur adherere ſecundę, ſi ipſa voluerit, vt extra de eo qui dux. in ma. c. cũ apoſtolica. cũ ſi. Tertius caſus eſt cum effectus machinationis in mortẽ eſt ſecutus. v. xxxj. q. j. per totum. &
18 de eo qui dux. in ma. p totũ maximè in c. ſuper eo. de diuor. cũ ſi. † Sequitur cultus diſparitas exemplum huius eſt cũ Chriſtianus contrahit cũ iudęa vel ſarracena. xxviij q j. c. caue. cũ ſeq. & not. in c. quãto. &
19 in c. gaudemus. extra de diuor. † Sequitur vis, intellige hoc de violẽtia quæ caderet in conſtantẽ virũ: na leuis turbatio animi ac leuis cõminatio nõ impediũt cõtrahi matrimoniũ, vt extra de eo qui dux. in matri. c. j. nã matrimonia debẽt eſſe libera, & ſpontanea, vt in c. cum locũ, de ſpon. & in c. gemma. & c. de mulieribus. eo. ti. facit quod habetur in c. de illis.
20 el ij. & c. ex literis. de de ſpon. impu. † Sequitur ordo. hoc intellige de ordine ſacro magno, qui habet matrimonium impedire, vt extra qui cle. vel vo. c. j. & ij. Minor autem ordo, vt eſt ſimplex clericus non im-
23 pedit, vt ibi & xxxij. diſt. c. feriatim. † Sequitur ligamen, hoc intelligitur de ligamine à prima perſona vxoris: vbi aduertendũ, quòd aliquando quis cõtraxit cum prima per verba de præſenti, & tunc ſi non ſubſit aliud quod obeſt, contrahendo cũ ſecunda tenet matrimoniũ primum, etiam ſi in ſecundo interuenit copula carnalis, & non in primo. vt extra de deſpon. impub. per totum maxime in c. fi. & in c. fi. de ſpon. Si verò contraxit cum prima per verba de futuro, nec carnalis copula fuerit cũ ipſa ſecuta, quòd tũc tranſirent hæc ſponſalia in verũ matrimonium. vt in c. is qui. deſpon. dicendum erit non impediri ſecundũ matrimoniũ contractũ per verba de

præſenti.

præsenti propter primum contractum per sola verba de futuro. nam fortius vinculum est matrimonij contracti per verba de præsenti, quàm vinculum simplex sponsaliorum de futuro. vt in capit. penult. & fin. extra de spon. hoc autem ligamen per verba de præsenti soluitur morte alterius coniugum, vnde mortuo viro poterit mulier statim sine metu legalis infamiæ ad secunda & vlteriora vota transire. vt extra de secun. nup. in capit. penult. & fi. propter absentiam verò ipsius viri etiam longam non dissoluitur matrimonium, nec potest mulier ad secunda vota transire, nisi prius fuerit de eius morte certificata. vt in capit. in præsentia. extra de spon. & in capitulo secundo extra de sec. nupt. Et si forsitan contraxit cum alio de facto, si vir primus postea redierit, ad ipsum redire mulier debet. vt dictis iuribus & trigesimaquarta quæstione secunda cùm per bellicam.

2 †Sequitur honestas, hoc intelligatur de illa honestate publica, quæ insurgit ex sponsalibus contractis per verba de futuro, per quam dicemus quòd aliquis de consanguinitate viri non potest illam accipere in vxorem durantibus sponsalibus, vel eis, finitis per transitum ad alia vota, nec etiam econuerso consanguineæ ipsius sponsæ non poterunt sponsum accipere in virum, quod est absurdum & mirabile dicere. Vnde sint omnes cauti, ne talia sponsalia contrahant, nisi certi sint quòd matrimonium sequatur. vt hæc habentur in capit. sponsam. extra de spon. & extra de despon. impub. c. literas. & in ca. accessit & in c. duo pueri. & extra qui filij sint legitimi. c. referente. imò quod amplius est, hac eadem publica honestate attenta, si sponsalia fuerunt de facto contracta, & pronuntietur nulla, vel propter consanguinitatem, vel affinitatem, vel aliud impedimentum, excepto impedimento consensus, matrimonium impediretur contrahi modo quo suprà. vt in capit. ad audientiam. de sponsal. & in capi. primo. eod. titu. libr. vj. Soboles tamen suscepta ex secundis nuptijs, potest hodie coniungi cognationi prioris viri. vt in capit. non debet. de consang. & affin. & Inst. de nup. in §. mariti. tamen filius hac etiam honestate attenta impeditur matrimonium contrahere in casu, qui habetur Instit. de nup. §. si vxor.

23 † Sequitur, si sis affinis. hic etiam multùm aduertendum, quia multi & varij illaqueantur, & errores inducuntur propter ignorantiam in cognitione affinitatis, quæ est quædam species differens ab agnatione & cognatione. vt in §. affinitatis. Instit. de nup. in l. non facilè §. affines. ff. de gradi. Est autem affinitas quædam proximitas personarum, proueniens ex coitu honesto, vel inhonesto, secundum canones, vt in capit. discretionem. & capit. penul. extra de eo qui cogno. consanguin. vxor suæ. Sed secundum leges affinitas contrahitur solummodo ex honesto. coitu, videlicet propter legitimas nuptias. vt in l. non facilè. d. §. sciendum. ff. de gradi. quæ quidem affinitas hodie restringitur ad primum genus personarum, & vsque ad quantum gradum in ipso primo genere. vt in capitulo non debet de consanguinitate & affinitate. Est autem primum genus affinitatis illud, quod inducitur per carnalem viri, & vxoris coniunctionem, seu commixtionem, non inter se inuicem, sed in alterum ex his cum consanguineis alterius. verbi gratia, si accipiam vxorem, nulla contrahitur affinitas inter me & ipsam, quia ego & ipsa sumus principium & causa affinitatis. cum simili. sed inter me &
24 consanguineos vxoris meæ, & econtrà, †Inter consanguineos meos & ipsam vxorem contrahitur affinitas inter consanguineos autem vtriusque coniugum nulla contrahitur affinitas. Ideóque duo fratres possunt copulari duabus fororibus, & pater & filius possunt copulari matri & filiæ, vti not. extra de consanguinitate & affinitate in capit. quod super his. Contrahitur ergo primum genus affinitatis, quando persona adijcitur personæ per carnis copulá, qđ est quãdo mulier adiũgitur viro. & econtrà vir adiũgitur mulieri. nã talis persona addita psonæ producit nouum genus attinentiæ, & cõstituit primũ genus affinitatis, nec tamẽ mutat gradũ: verbi gratia. Pone, sumus duo fratres, ego accipiã Bertã in vxorẽ, & sic persona adijcitur personæ per carnis copulam, ista Berta vxor mea mutat genus suæ attinentiæ quoad fratrem meum & alios consanguineos meos, quibus efficitur affinis, quæ prius non erat, & ipsa fratri meo efficitur affinis in gradu primo, & alijs consanguineis in gradu illo in quo sunt mihi consanguinei. propter hoc ergo traduntur tales regulæ, Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, sed nõ gradũ. Secunda regula est quoto gradu consanguinitatis est aliquis viro, eodẽ gradu affinitatis est eius vxori, & econuerso, quoto gradu cõsanguinitatis est quis vxori, eodẽ gradu affinitatis est eius viro, & semper in eode genere affinitatis gradu, videlicet primo nã est dare secundum & tertium genus affinitatis quòd producitur, siue contrahitur per secundas nuptias siue tertias. vt hęc & alia plura traduntur per text. glo. & doct. in dicto capit. non debet extra de consang. & affi. Quod autem dixi non mutare gradum, hoc ideo est, quia sicut frater meus cui sit ipsa vxor mea affinis, erat in primo consanguinitatis gradu, antequàm super duxissem vxorem ipsam, ita & nunc erit in primo gradu affinitatis ipsi vxori, & hoc respectu dicitur quòd non mutat gradum scilicet consangninitatis eius cui fit affinis. solũ ergo mutatur genus attinentiæ, quæ affinitas appellatur in hoc ergo primo genere affinitatis est perpetua. prohibitio vsque ad quartũ gradũ ipsius affinitatis, quæ regulariter cõputatur secundum gradũ consanguinitatis ad alterũ coniugum, vt in dicto capit. non debet. & trigesimaquinta quæstione decima capit. fraternitati. & not. per glos. in dicta l. non facilè. §. affines. Patet ergo ex præmissis, quòd hæc affinitas solùm restringitur, & refertur ad alterum coniugum, & consanguineos alterius vsque ad quem impeditur contrahi matrimonium per alterum ex coniugibus. verbi gratia, quòd Berta vxor mea prædecessit me superstite, ego non potero accipere in vxorem aliquam ex

cõſanguineis ſuis ſibi attinentibus vſque ad quartum gradum.& eodẽ modo in caſu conuerſo me primo morie te illa ſuperſtite, non poterat aliquis de conſanguineis meis vſque ad quartum gradum illam accipere in vxorẽ, & ita intelligatur hæc materia, quæ eſt quotidiana, ſed conſanguinei mei & quondam vxoris meæ bene poterunt inuicem coniũgi, quia inter eos nulla eſt affinitas, vt ſuprà dixi. ex quo infertur, quòd ſi habeo conſanguineam tuam in vxorem,& habeam vnam filiam ex alia vxore, tu potes contrahere cum filia mea, quia inter conſanguineos coniugum non contrahitur affinitas. Si verò tu habeas vnam filiam,& decedit vxor mea,quę eſt tibi conſanguinea,non potero ego cõtrahere cum dicta filia tua:quia inter virum & conſanguineos vxoris affinitas contrahitur, vt dictum eſt.

a *Et not.qđ per hæc ver ba.vide glo. in l.ij. C. de acqui. poſſ. & ibi Cy. & Bart. & Io.an.in ad di.Spec.tit. de emp. & ven.in §.j. infra §.nũc. for.*

25 †Sed nunquid affinitas inter aſcendẽtes & deſcendentes extendatur ſolũ vſque ad quartum gradũ.ſicut in trãſuerſalibus dictum eſt,anverò habeat prohibitionem perpetuam?dic ſecundum Io.An.& communem opi.quòd habet perpetuam prohibitionẽ: quia ita abſtinendum eſt à conſanguineis vxoris,vt à proprijs. vt extrà de cõſ. & affi.c.j.& xxxv.q.iij.in c.de propinquis.facit Inſt.de nup.in §.affinitatis. quia etiam tales loco parentum & liberorum reputantur. vt in d.l.non faci

26 lè.§.& retro.in fi.&c.†Modò ſequitur,fore ſi coïre nequibis. Hîc aduerte. quòd hoc vitium aliquando præcedit,aliquando ſequitur ipſum matrimonium.Primò caſu quando præcedit matrimonium diſtingue,aut procedit hoc vitium ex corporis frigiditate,aut ex maleficio,& vtroque caſu ſi vitium & maleficium eſt perpetuũ ad coitum, diſſoluitur matrimoniũ, ſic hoc poterit probari.vt in cap.ij.& iij.& per totum.extra de frigi.& male.& ſi forſitam aliqua vera ſigna frigiditatis non appareant, debent per triennium ſimul cohabitare. quibus elapſis præſtare debent iuramentum cum ſcriptura manu propinquorum, quòd data per eos opera ad coitum non potuerunt coire: & tunc debent ſeparari & cum alio poterunt contrahere, & ſi forſitam ille frigidus, vel maleficiatus in ſecundo matrimonio potens ad coïtum efficitur, reſtaurabitur primum matrimonium, & erit ad illud redeundum. vt not. in capit. laudabilem.& capit.fina.extra de frigidis& malefic. in cap.fraternitatis.cum ſimilibus. Poſſunt tamen iſti coniuges impediti ſeu vitiati ſimul cohabitare, vt frater & ſoror.vt in capit.iij.iij.& v.extra de frigidis & malefic. Si autem frigiditas vel maleficium ſuperueniat poſt matrimonium carnaliter conſummatum,non dirimitur.vt in capit.primo.& ij.ſuprà allegat. Ex his patent declarati ſummariè dicti verſus,& declarat illi caſus in quibus impeditur matrimonium contrahi,& quod contractum fuerit quando poterit diſſolui. †Aliqui tamen ſunt caſus in

27 quibus matrimonium non debet contrahi: ſi tamen contrahatur non diſſoluitur, vt patet in matrimonio contracto tempore feriarum prohibito, de quo traditur trigeſimatertia quæſtione quarta,in capit. non oportet. & extra de ferijs.in capit. penult.& etiam tempore interdicti facti alicui per eccleſiam, vt extra de matrimonio contract. contra interdict. eccleſiæ per totum.quid autem in ea muliere, quæ fornicata eſt,nam poſſunt ſeparari: quod intelligitur quãtum ad ſolum thorum,nec poſſunt per hoc tranſire ad alia vota.vt extra de diuor.cap. ſecundo. Propter autem aliud crimen non reperitur matrimonium poſſe ſeparari, vt ibi, & ſi maritus eligat ſeparari ab vxore adultera,vel vxor eligat. ſeparari à viro adultero,niſi inuicẽ recõcilientur, poſteà perdit vxor dotem,& vir donationem propter nuptias. extra de donatio.inter virum & vxorem. in ca. plerunque. Si autem ſepararentur propter impedimentum conſanguinitatis,vel affinitatis,tunc ſi qui dem ignoranter contraxerunt,mulier recuperat dotem,& vir donationem.propter nuptias.Siverò ſciẽter,tunc ambo perdunt,& fiſco applicatur. vt in ca. j.ij.& iij.& in capi.ſi neceſſe.extra.de donatio. inter virum & vxorem.

EPITOME.

2 *Si matrimonium ſit ſine dote, an ſuccurratur in aliquo ipſi mulieri?*

2 *Verbum tradidit,in materia dotali quid importat.*

3 *Dos certificata non tamen recepta,an poſſit repeti.*

4 *Confeſsio dotis facta per maritum, an præiudicet eius creditoribus.*

5 *An ſtetur confeſsioni viri iurantis ſe talia ab vxore recepiſſe.licet ex alia cauſa quàm dotis.*

1 DEDIT & tradidit in dotem Fuit ergo matrimonium cum certa dote. †Quid autem ſi matrimonium fuit ſine dote, vt aliquando contingit,nunquid mulieri in vita & poſt mortem viri in aliquo ſuccurratur? Et ſi quidẽ mulier ſit inops, & vir locuples eidem ſuccurritur poſt mortem vir i in certa parte bonorum eius. vt habetur in authentic. præterea. C. vnde vir. & vxor. & in auct. vt li. ma.& auiæ.§.quia verò legem.& de exhibend. reis. §.quoniam verò. credo etiam hoc caſu ſibi ſuccurri

2 viro viuente.ar.l.quod ſi nulla.ff.de reli. & ſum.fu.

2 cum ſi.†Et not.[a]quòd per hæc verba tradidit &c.

pro-

probatur traditio dotis, si dos est in quantitate, vel in specie mobili vel immobili. si res ipsa tunc præsens erat tempore celebrati instrumenti. Vbi autē res ipsa immobilis esset absens ab aspectu contrahentium, tunc habent hæc verba importare licentiam solam de ingrediendo, vel apprehendendo ipsam rem, vt not. est suprà in forma capitulorum, & tangitur per Bartol. in l. prædia. ff. de acquirenda
3 possessione. & per Cyn. in l. ij. C. eod. tit. † Quid autem si in instrumento dotis dicatur, quòd dominus Tha. fuit confessus recepisse dotem, quam tamen re vera nō recepit, an poterit eo casu ista dicta Marga. talem dotem confessam repetere? Super quo breuiter sic distingue, aliquando maritus confitetur
a se recepisse [a] dotem, quā non recepit spe futuræ numerationis, quòd est quando non numerata est, sed renuntiauit in instrumento receptioni non numeratæ dotis: & tunc contra mulierem & eius hæredes obstat exceptio non numeratæ dotis, si opponatur infra tempora limitata, vt habetur in l. j. & auct. ibi posita. C. de do. cau. non nu. aliquando confitetur se recepisse sine aliqua spe numerationis futuræ, & tunc subdistingue, aut enim ista confessio fuit relata & restricta ad tempus præsens sponsaliorum: & tunc quia reperitur facta tempore concesso: & tunc permissa est donatio, & tunc ipsius dotis datur repetitio. vt probatur in l. prima secundo responso. C. de do. ante nupt. aut fuit relata ad tempus futuri matrimonij, & tunc quia facta est tempore prohibito, quo non admittitur inter virum & vxorem donatio, non poterit hæc dos repeti. vt dicta l. prima secundo responso. & ibi not. per Dyn. Secundò casu principali quando confessio fuit emissa matrimonio iam contracto, tunc dic, aut matrimonium fuit dissolutum morte mulieris, vel diuortio, & hæc dos non poterit per hæredes ipsius mulieris à viro repeti, quia donatio est prohibita: vt prædixi. & probatur in dicta l. prima secundo respō so. secundum aliam lectu. est dissolutum morte viri: & tunc aut ipse maritus fuit sic confessus animo donandi, quòd sic in dubio præsumitur secundū doct. quando est paritas, vel modica inæqualitas inter ipsos coniuges, & tunc poterit ipsa dos repeti per mulierem, tanquam hæc donatio sit morte viri confirmata: vt l. ij. C. de do. caut. non nu. & ibi plenè per Cyn. aut fuit confessus non simpliciter animo donandi, sed quadam suadente quasi necessitate, quod est secundum doct. quando rusticus recepit vnam nobilem in vxorem, aut multùm senex iuuencu-
lam, & tunc poterit ipsa dos repeti per mulierem, secundum Cyn. arg. l. si ita stipulatus. ff. de verb. ob. & eorum quæ per eundem no. in l. si voluntate. C. de do. promis. Ad vnum tamen casum aduerte quòd vbicūque dos promittitur vel confessatur spe futuræ numerationis ante matrimoniū cōtractū, quòd in dubio hęc promissio, & confessio habet in se tacitam conditionem, videlicet si matrimonium sequatur, quo non secuto, annullatur promissio. vt in l. stipulationem. ff. de iure do. cum sim. ibi
4 no. † Deinde quæritur ad pinguiorē doctrinam præmissorum, an confessio facta per maritum post matrimonium super dote recepta præiudicet creditoribus ipsius mariti, quæ quæstio sępius occurrit de facto. Breuiter in hoc sic distingue. Aut est certum quòd illa quantitas quē vir confessus est recepisse, fuit sibi tradita per mulierem, & tūc cum licitum sit de iure, matrimonio durante dotem constituere, & augere: vt habetur in l. pe. in prin. & l. fi. C. de do ante nu. & Insti. de dona. §. est & aliud. talis confessio prēiudiciū facit futuris creditoribus, nō autē anterioribus, vt probatur in l. assiduis. cū ibi no. C. qui potio. in pi-
ha. aut est certum quòd ipsam pecunia confessatam mulier non tradidit viro, sed ipse vir animo donandi mulieri sic confessus est, & tūc talis confessio non præiudicat creditoribus præcedentibus, neq; sequentibus, tāquā præsumptione fraudulosa. & sic intelligā quod traditur in auth. sed iā nece sse. per Cyn. C. de do. ante nup. aut est dubiū vnde hęc pecunia sit profecta, & tunc prēsumitur processisse de bonis viri potius quàm vxoris, ratione euitandæ suspitionis turpis quę stus. vt habetur in l. quintus mutius. ff. de do inter vir. & vxor. & l. etiam. C. eod. titul. & habetur in auct de æqua. do. §. aliud quoque. & per hoc nō præiudicabit ipsa confessio creditoribus, sicut in proximo articulo dictū est, ad qđ optimè facit l. si quis post hoc in princ. C. de bon. proscri. & ibi not. per aliquos, quòd tene menti. Poterit tamen morte viri hæc dos confirmari, si non fuerit per eum reuocata, sicut confirmantur cæteræ donationes. vt l. secunda. C. de don.
5 cauta non nu. † Quid autem si maritus confessus est ex alia causa, quàm dotis hābuisse, ab eius vxore mille, & iurauit sic verum esse, an standum erit huic confessioni? dicit Bart. quòd non si non appareat manifestè quòd processerit ipsa pecunia ex bonis proprijs ipsius mulieris siue vxoris, alioquin præsumitur donatio cuius

a *Recepisse. Vide latè Lu. Ro. consil. cccxl. Ful. cōsilio. clxxx. & Rapha. Cuma. consil. & Alex. consil. clxiij. in q. volum.*

donationis incapax est vxor.ff.& C. de do.inter vi.& vx.per totum. sicq; talis confessio iurata facta ad vtilitatem personę incapacis non valet nec probat.vt ibi not.per Barto.in l.cùm quis decedens.§. Titia honestissima. ff. de legatis. iij. confirmabitur tamen morte viri, si per eum nō fuerit reuocata vt l.donatio.C.de do.inter vi.& vxo.& l.cùm hic status.§.j.ff.eo. titu.cum simi.

EPITOME.

1 *Maritus an possit alienare rem immobilem traditam in dotem.*

2 *Rerum dotalium ad quem spectet periculum.*

3 *Expensæ in re dotali, an possint deduci per hæredes viri.*

AC ETIAM Castrum Lamberti. Fuit etiam ista dos constituta tam in rebus mobilibus,
1 quā in īmobilibus.† Vnde quæritur an maritus rem immobilem sibi traditā in dotem, possit alienare. in qua quęstione, quia quotidiana est, sic distingue, aut hęc res immobilis fuit in dotem tradita sub certa quantitate æstimata aut inæstimata. Primo casu subdistingue, aut est æstimata ea intentione, vt esset venditio,& sic tali æstimatione quæ facit emptionem, aut fuit ęstimata eam sola intentione vt tępore soluti matrimonij cognosci posset, quantū res ipsa effecta videretur deterior. Si quidem fuit ęstimata vt esset quasi emptio cōtracta, quod in dubio præsumitur, vt determinat glo. in d.l.si inter virum. C.de iur.do.& tunc aut interuenit pactum speciale de re ipsa tradita in dotē restituenda soluto matrimonio, & tūc nō poterit per virū alienari: aut tale pactū non interuenit, & tūc alienari poterit: quia æstimatio succedit loco rei. vt habetur in l.quoties. C.de iure do.cum sim. ibi no. Si verò fuerit ęstimata, vt sciretur quantum deteriorata esset, tunc non poterit alienari. vt d.l.si inter virum. Secundo casu principali quando nullo modo fuit æstimata, tunc alienari non pōt, cū sit fundus dotalis: vt l.j.ff.de fund.do. Insti.quib.aliena.licet.in princ.& no. per gl.& habetur in l.vnic.§.& cùm lex.C.de rei vxo.act. etiam si vxor consentiat. vt ibi not. nisi iurauerit expresse non contrauenire, quo casu mulier repellitur secūdū iura canonica. licet cōtrariū disponāt iura ciuilia, vt habetur in c.cùm contingat.de iureiur. quæ decretalis consumpsit infinitas mulieres,& hęc est talis conscientia istorum clericorum, sed est fatuitas Imperatorū qui in iurisdictione sua patiuntur tales errores, de quibus etiam scripsi supra in primo libel. in gl. super ver. veris,& legitimis tit. Ex quibus patet soluto matrimonio quid petere debeat mulier, an rem vel æstimationem, nam vbi res est tradita inæstimata, tunc ea sola petitur: si verò fuerit æstimata vt sciatur quantum fuerit deteriorata, tunc idem. Si autem vt faciat emptionem, tunc considera an sit pactum interpositum cuius sit electio,& tunc erit seruandum vbi autem pactū non intercessisset,& tunc erit electio mariti,& eius hæredis an velint soluere rem, æstimationem,& in hoc differt à contractu emptionis, vt hæc habentur in l.plerunque.in prin.& in fi. ff.de iure dotium.& in l.quoties.C.eodem titulo.&
2 ibi nota. † Quæritur rerum datarum in dotem ad quem interitus vel deterioratio, vel periculū pertinear, an ad vxorē vel ad virum. In qua quęstione sic distingue, aut res est data inæstimata, & tunc periculum tam peremptionis quàm deteriorationis spectat ad vxorem: quia omne commodum proueniens ex ipsa spectat ad eam: vt in dicta lege. plerunque.in princ.§.primo nisi vir culpam adhibuisset. Nam tenetur illam diligentiam in re dotali adhibere, quam faceret in proprijs. l.in rebus.in princip.ff.de iur.dot.& l.si constante.§.si maritus.ff.solut.matrim. Aut res est data æstimata, illa æstimatione quæ facit emptionem,& tunc pertinet periculum ad ipsum virum,& in hoc sapit naturam contractus emptionis. vt probatur in l.plerunque.in princip.& l.final.& l.mancipia.in fine.& l.quoties. ff.de iur.dot.& l.cum te.date.C.eod. vbi autem esset æstimata alio respectu, tunc puto periculum esse vxoris.per dictam legem si inter virum. C.de iure dotium.& adde quod notat.per glos.in l.j.C.de iure dotium. Ad vnum tamen aduerte, quòd siue res fuerit æstimata siue inæstimata, dominium eius interim est mariti:& pro ea sibi competit ius agendi, & excipiendi. vt habetur & not.in.l.doce ancillam.C. de rei vendicatio.& l.de his.de iure do.& l.vnic.§. cùm l.C.de rei vxo.act.& probatur.in l.quamuis. in principi.ff.de iure do.& l.quintus. §.argento. cum similibus ibi nota.ff.de aur.& argento lega.
3 † Deinde quæritur, pone quòd vir in re sibi data in dotem facit aliquas expensas, an soluto matrimonio morte viri poterunt hæredes eas expensas repetere agendo vel excipiendo? vbi sic distingue, aut
a istæ expensæ [a] fuerunt factæ fructuum colligendorum causa ex fundo dotali,& hæ non repetuntur. vt l.iij.ff.de impen.in re.do.fac. Aut expensę factæ sunt ad ipsius rei dotalis perpetuam, vel quasi, vtilitatem,& tunc aut tales expensæ sunt modicæ, & non repetuntur, aut sunt magnę,& tunc aut sunt necessariæ, aut vtiles, aut voluntariæ. Si quidem sunt necessariæ, tunc repetuntur. vt in l.quod dicitur.in princip.& §.fin.ff.de impen.in re.do.factis. Si verò sunt vtiles, tunc si factæ sunt de consensu,& voluntate

a *Expensæ in re dot. Bal. in l.cum.C. de vsufruc. Bart.in l.coitem.de publi. Rapha. Fulgo. in l. si proprietarius. & in l.damni.in §.j.ff.de dā. infect.*

voluntate mulieris repetuntur aliàs non, vt l. vtiliũ. ff. de impen. in rebus dotalib. & l j §. sed nec ob impẽsas. C. de rei vxo. acti. & ibi not. Si autem fuerunt voluntarię, tunc etiam si factę sunt de voluntate mulieris, non repetuntur. vt l. volũtatiæ. ff. de impen. in reb. dotalib. licet vir eas possit auferre, si sint cõmodè separabiles. vt in l. pro volũtarijs. ff. ed. ti. vbi autẽ vir expenderet in soluendo canonem vel cõsensum pro re dotali, non repeteret. vt in l. nec stipendium. ff. eod. titu. nota bene istum tractatum.

CVM OMNIBVS Suis iuribus & pertinentijs. Hîc quæro quę appellatione pertinentia rum contineantur. Respond. vt aliàs dixi secundum Innoc. vt per eum no. in ca. ad sedem de re. spolia. & in c. ex literis. de iur. pa. quòd cõprehendũtur & includuntur ea, quæ lege, vel statuto vel consuetudine deputata sunt, vt accedant verbi gratia, iurisdictio cohæret castro, & iuspatronatus, & similia, quæ cohærent ecclesiæ, si peteretur ecclesia cum suis pertinẽtijs vel ius episcopale, de quibus ibi vide.

EPITOME.

1 *Renuntiatio non numeratæ dotis quid importet.*

1 OMNINO Renuntians. † Ista renũtiatio dotis communiter ponitur per notarios in omnibus instrumentis, per quam renuntiationem excludᵃitur ipse vir, vt non possit vlterius opponere exceptionem non numeratæ dotis. iuxta not. inl. si ex cautione. C. de non nu. pec. & l. j. & ij. C. de do. cauta. non nu. quàm aliàs opponere posset tam ipse, quàm hæredes eius infra tempora à iure limitata, si renuntiasset. vt plenè not. in l. fina. & in authentic. quòd locum. C. de dona. caus. non nu. Eodem modo excluderetur si notarius iustrumento diceret, talis numerauit occasione dotis tali, nam statur instrumento. Sed in hoc aduertat notarius, vt his verbis non vtatur, nisi videat pecuniam numerari, sicut scripsi suprà in forma libel. quando agitur hypothecaria, & tangitur per Bartol. in l. ita stipulatus. §. Chrisogonus. ff. de verborum obligatio.

EPITOME.

1 *Promissio in constitutione dotis importat stipulationem.*
2 *Bona minoris contrahentis matrimonium sine curatore, vel authoritate iudicis, an tacitè obligentur.*
3 *Datio fideiussoris. an valeat super dote conseruanda?*

1 SOLENNITER Tunc promisit. Ista promissio intelligitur per stipulationem. vt in §. si scriptum. Institut. de inuti. stipul. & l. sciendum. ff. de verbo. obligationib. quę & si expressè non interueniisset, habetur tamen iuris fictione pro expressa: vt l. j. post prin. C. de rei vxo. ac. & in §. fuerat. Inst. de act. sicque eius expressio parum operatur. ar. in l. hęc verba. ff. de leg. j. & eodem modo intelligitur à iure bonorum obligatio interuenisse pro restituenda dote. vt d. l. j. §. plenius. cũ si. licet cõsultius faciunt notarij expressè obligando bona mariti, quia expressa bonorum obligatio potior est quàm tacita. vt l. fina. C. qui potio. in pi. hab.

2 †Circa hoc quęro de vno, si vir minor. xxv. an. habens curatorem accipit vxorem, an eius bona tacitè obligẽtur pro dote restituenda, non interueniente curatore, nec iudicis authoritate? quod sic ª vt determinat glo. & Cy. inl. fina. C. de le. tu. ar. l. ij. in fin. & l. iij. in prin. ff. de reb. eor. nam ex quo lex permittit principale. s. matrimonium contrahere sine prędicta solennitate, vt Insti. de nup. in princi. ergo & accessorium permittere videtur. argument. l. mutus. ff. de iure dotium.

3 †Amplius quæritur an valeat datio fideiussoris super dote conseruanda, & restituenda? ᵇde quo plenè not. per Cyn. C. ne fid. do. den. l. j. & per Bart. in l. si constante. §. quoties. ff. so. ma. & in ea sunt opin. nam quidam, quos sequitur Dyn. dixerunt quòd fideiussor de dote seruanda dari non potest, sed de ea restituenda. sic. ita concordãt iura iuribus. Alij autẽ vt Azo, quem sequitur Barto. in dict. §. quoties, tenent quòd nec pro dote restituenda nec conseruandà dari potest fideiussor, cũ sit eadem ratio vtroque casu prohibitionis. distinguendũ est ergo solum secundum Azon. Bartol. an humãsimodi fideiusio pręstetur soluto matrimonio & tunc valet aut matrimonio cõstante & tunc non valet, dic vt ibi.

a *Dic quòd sic. Adde Ancha. consili. xciij. & quòd voluit Ludo. cõsili. clxxxiij. & vide in dicta. l. si constante.*

b *Et restituenda. vide Pau. de Ca consili. lxxxiij.*

EPITOME.

1 *Quibus casibus dos restituatur.*
2 *Socer an securè restituat, si restituit filio dotem propter discordiã cohabitationis.*

1 PERVENIT Ad casum restituẽdæ dotis. † Debes hîc scire quòd olim erãt plures casus quibus fiebat dotis restitutio vt not. in d. l. vbi adhuc. C. de iur. doti. hodie verò sunt duo soli: videlicet morte viri ipsius, ac eius inopia interueniente, vt dictum est suprà, â qua quidem restitutione dotis certis casibus, mulier & eius hęredes cõcludũtur, vt suprà dixi. vt no. per gl. & doc. in l. ij. in prin. ff. sol. ma.

2 †Sed circa hoc quæritur, ecce quòd socer recepit dotem sui filij, & nurus, sed non valentes omnes simul pacificare, vt frequenter contigit, vel vitio nurus, vel nouercæ, aut aliter vult filius, & nurus separatim habitare à patre, qui pater est diues, ita qđ propter inopiã non est casus dotis re-

ſtituendę: ſimilitet filius diues eſt, attamẽ ipſe pater contentus eſt dotem ipſam reſtituere, & filio & nurui. Sed dubitatur, an ſecurè ſocer poſsit reſtituere, ita quòd nullo tempore poſsit pro ea amplius mole ſtari, & quæritur de remedio? dicunt quidam in l. quamuis. & l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. ff. ſolut. ma. quod remedium eſt quòd ſocer, idemque pater dotem ipſi filio & nurui reſtituat pro alimentis ipſorum & filiorũ ſuorũ ar. l. mutus. §. fi. ff. de iu. do. & d. l. quãuis. cũ l. ſeq. ff. ſo. mat. de qua reſtitutione etiã aliquid tangit Cy. in l. ſi prędium. C. de iu. do.

EPITOME.

1 *Muliere præmoriente ante virum an ſit fienda dotis reſtitutio?*

2 *Auo dotante filiam ex filio, & moriente nepte cui fiat reſtitutio.*

3 *Soluto matrimonio morte viri, an incontinenti fiat reſtitutio?*

4 *Ex ſtatutis contrarijs loci mulieris, & loci viri de lucrãda medietate dotis, & totam dotem quod attendatur.*

5 *Vxore præmorienta, an ſecundum virum ex quo ſuſcepit filio, ſed bene relictis filijs ex primo, & ſtãte ſtatuto in terra ſecundi de lucranda tota dote, qualiter fiat?*

6 *Mulier habens filios ex primo matrimonio, an ſecundo nubendo poſsit tradere bona ſua.*

7 *Muliere tranſeunte ad ſecunda vota quantum debeant habere filij ex primo matrimonio.*

8 *Pactum de lucrando dotem ſecundo viro, quantum præiudicet filij ex primo matrimonio.*

9 *Nati ex ſecundo matrimonio, an habeant legitimam ſicut qui in primo.*

10 *Inter filios vtriuſque matrimonij, qualiter fiat diuiſio.*

11 *Filij ex primo matrimonio, an in caſu ſtatuti poſsint ſaltem repetere legata vltra dotem per patrem ſuum, quæ mulier dederat ſecundo viro in dotem.*

1 DICTAE DOMINAE Margari. eiusque hęredibus. †Reuoco hìc in dubium, ſi mulier prę moriatur ante virum, an ſit fienda reſtitutio dotis? & breuiter ſic diſtingue, aut pactum interceſſit inter virum & vxorẽ ſuper dote lucranda ea prę morientę, & illud eſt ſeruandum. ff. de iu. do. l. j. & ij. cũ ſi. Et idem dico ſeruandũ ſi ſtatuto ciuitatis, vel loci diſponatur ſuper eius lucro, nã in hac ciuitate Papiæ, vnde mihi origo eſt, vir lucratur totam dotem, & diẽ fit in tota Lõbardia, in aliquibus alijs locis lucratur medietatem, quæ ſtatuta ſunt ad literam ſeruanda. vt l. j. §. ſi is qui nauem. ff. de exer. & l. quòd cõ ſtitutũ. ff. de teſt. tu. facit quod no. Inno. in c. cũ in tua extra qui ma. accu. poſ. & l. omnes populi. ff. de iuſt. & iu. etiã ſi mulier habeat filios de primo matrimonio. vt no. in l. hac edictali. C. de ſecund. nup. aut nullum pactum, nec lex municipij quicquam prouidet, & tunc aut mulier habet liberos, & illis reſtituenda venit. vt ff. & c. ad Orphitia. per totum. aut nõ habet liberos, & reſtituenda eſt patri ſi habet, vel proximiori agnato, & ſic intelligi debet l. ſi mulier C. de iure dotium. & l. dos à patre. G. ſolut. matrimo. & l. inter ſocerum. §. cùm inter patrem. ff. de pact. dota.

2 †Quid ſi auus, vt ſępe accidit, dat dotem pro nepte ex filio eius, & moritur inde neptis, quæritur ad quẽ dos redire debeat? diſtingue ſecundum Barto. quando & quę auus dat dotem pro nepte contemplatione ſi lij, & tunc videtur à filio profecta, ideò nõ extantibus liberis ex ea, ad ipſum patrem reuertitur. vt in l. profectitia. ff. de iur. do. & l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ff. de vul. & pup. aut dedit dotẽ cõtemplatione ipſius neptis, & tunc aut neptis, deceſsit viuente auo & tunc reuertitur ad auum. vt l. vnic. §. videamus. C. de rei vxo. act. aut deceſsit poſt mortem aui, & tunc reuertitur ad ipſum filium de æquitate. vt l. dotem. ff. de col. bo. ſed de rigore non ſecundum aliquos. ſic intelligitur l. auus. ff. de col. bo. ſed de rigore nõ ſecundũ aliquos. ſic intelligitur l. auus. ff. de iur. dot. aut eſt dubium, cuius contemplatione dederit, & tunc præſumitur filij contẽplatione dediſſe, ſicque ad eum reuertitur, & hoc caſu poteſt intelligi l. dotem & l. quintus. §. fina. ff. de an. leg.

3 †Inde quæritur an in ſoluto matrimonio morte viri fieri debeat incontinẽti dotis reſtitutio? vbi diſtingue quòd aut maritus ſibi prælegauit dotẽ, vt fit cõ muniter, & tunc ſi legatum ſit purum ſtatim poteſt peti, quia omnis legalis dilatio videtur ſublata. vt habetur in l. j. in prin. in verſi. verum. & ver. adeò ff. de do. prælega. & ſic per hoc dotis conditio fit melior, nam detetior fieri non poteſt. vt l. de die. cum l. ſeq. ff. de pact. do. aut non legauit dotem, & tunc aut dos conſiſtit in pecunia, vel rebus in mobilibus, & tunc differtur reſtitutio poſt annum, licet olim differretur triennio. vt l. vnic. §. exactio. C. de rei vxor. actio. aut conſiſtit in rebus immobilibus, & tũc ſtatim fiẽ

4 da eſt exactio, ſeu reſtitutio. vt in d. §. exactio. †Sed hìc quæritur de no. q. ecce quod circa reſtitutionem dotis reperitur quòd in loco contractus dotis, vel domicilij vxoris ſtatutum diſponit quòd mortua vxore in matrimonio vir lucretur medietatem dotis, ſed in loco domicilij viri ſtatutum diſponit quòd ipſe lucretur totam dotem, quęritur quod ſtatutum ſeruandum ſit? Dic quòd ſeruabitur ſtatutum domicilij viri, niſi contrarium inter eos ſit conuentum vt not. in l. exigere dotem. ff. de iudi. licet regulariter attendi debet ſtatutum loci, in quo celebratus eſt contractus. vt l. ſi fundus. in fin. ff. de euictioni. & not. in l. hæres abſens. ff. de iudic. Patet ergo quòd vxor ſequitur forum viri quoad dotis repetitionẽ. Item quoad debitum carnis, & operarum. vt l. ſicut. ff. de oper. liber. Item quoad reſpondendum in iure vt l. cum quædam puella. ff. de iuriſdiction. omnium iudicum. Item quoad ſubeunda numera perſonalia, ſed quoad realia attenditur locus vbi res ſunt ſitę, vt habetur in l. j. C. de mu. & in quo loco. li. xj. facit l. eaquę deſpõſata. ff. ad munici. Quę quidẽ priuilegia retinet vxor etiã poſt mortẽ viri, dum ſtat in viduitate. vt l. filij. ff. ad mu. Amplius quæritur, quid ſi vxor prę moritur ſine filij ex hoc marito ſecũdo, & ſuper ſtitibus ex ea filijs ex primo marito vigẽte in terra ipſius mariti ſecundi ſtatuto illo de quo ſuprà dictum eſt ſ. quòd vir lucretur dotem vxore mortua

5 in matrimonio &c. †Quæritur an dos ſit liberis primi matrimonij in totum reſtituenda, vel pro parte non

te non obstante dicto statuto, & quia habuit istam quæst. de facto in Monte ferrato, ideo circa eam plenius dicam quàm dixerim. Et primò videtur dicendum quòd pro parte eis debita per legem sit restitutio fienda, nam mulier transiens ad secunda vota debet ex eius dote tantum dare filijs primi matrimonij, quantum ex ea confert marito secundò, & eidem vxori in plus interdicta est alienatio in secundum maritum, vt in l. hac edictali. C. de secundis nuptijs, sicut etiam sibi interdicitur alienatio in certis alijs casibus, quihabentur in l. fœminæ. C. eod. titul. ergo quicquid attentatum est contra legem nullius est momenti. vt l. non dubium. C. de legat. & l. cùm lex. ff. de fideiuss. In cõtrarium facit, nam ipsum statutum disponens quòd vir lucretur dotem videtur remouere omnem legem, per quam possit impediri tale lucrum, nam qui vult consequens, videtur velle antecedens ad illud consequens necessarium, vt l. nec is. & l. illud. ff. de acquirenda hæreditate. & l. ad rem. & l. ad legatum ff. de procur. cum si. vnde cùm statutum velit maritum dotem lucrari ad hoc, vt ipsæ mulieres reperiant facilius, quibus nubere valeant, consequens est, quòd vult tollere obstaculum dicta l. hac edictali. & eorum quæ habentur in §. optimè. in authen. de nupt. quòd etiam confirmat in simili l. idem Vlpianus. ff. de excusatione tutorum cum ibi not. quod obstaculum nemini dubium est quin posset tolli per statutum. vt l. venditor. §. si cõ stat. ff. com. prædi. & l. omnes populi. ff. de iust. & iu. & hanc partem tenet Bald. in l. ea lege. C. de condi. ob. cau. quam approbauit longissima consuetudo totius Lombardiæ. Sed ipse Bald. mutato proposito, vt faciunt aliquando doct. videtur sentire primã partem in d. l. hac edictali. quæ opi. est magis æquitati consona. ad l. fœminæ. in prin. C. de secun. nupt. sed tu sequere præcedentem, quia minimè sunt mutanda &c. vt l. minimè. ff. de legib. de qua q. vide quod scripsi infrà super for. li. pro legato rei singularis. ver. transeo ad quartum arti. & quæ pulchre no. per Ia. de Bel. in d. §. optimè. in authent. de nupt. col. iiij.

6 †Vbi quæritur an de iure communi possit mulier habens filios ex priori matrimonio tradere in dotẽ fecundo viro omnia bona sua, & distingue sic, aut dat simpliciter, & sine pactione de lucrando. & tunc potest. vt in l. si liberis. C. de dona. ante nup. aut dat cum pacto de lucrando, & tunc nõ potest. vt d. l. hac
7 edictali. & dict. §. optimè. cum si. †Deinde quæritur per eum quantum habere debeant de iure cõmuni
a filij prioris matrimonij, de necessitate [a] matre transeunte ad secunda vota? & respondè quòd habere debent debitum iure naturæ, & vltra eam partem, de qua in d. l. hac edictali. & not. per glos. in dicto §. optimè. & hoc verum in rebus datis primò marito. In rebus autem legatis eidem à primo viro, debent dicti filij in totum omnibus anteferri, vt suprà di-
8 ctum est. †Quid ergo si mulier dedit in dotem omnia bona cum pacto de lucrando secundo viro, an ipsi filij reuocabunt totum? dic quòd non, sed tantum quantum secundus vir tenere potest de iure, vt sic viriles inter omnes fiant portiones, vt not. in dicto §. optimè.

9 †Sed an filij nati ex hac muliere in secundo matrimonio debeant in istis bonis in dotem datis habere legitimam? dicunt quidam quòd non: alij quòd sic. vt not. in dicta l. hac edicta-li. & in auth. ad eos. C. de secun. nupt. Tu dic secundum Iac. quòd legitimã habere debent sicut filij prioris matrimonij. vt in §. nec illud. in auth. de nupt. & C. de secun. nupt. cum alijs..

10 †Qualiter autem diuisio fieri debeat horum bonorum inter filios vtriusque matrimonij? dic secundum eundem Iac. Belui. quòd omnes prius accipient suam legitimam, deinde reliquum inter ipsum maritum & solos filios prioris matrimonij diuidẽt, vt singuli æquales ferant portiones, quibus filijs facta est iniuria per transitum ad secunda vota, alij verò filij secundi matrimonij, quibus nulla est facta iniuria vltra eorum legitimam nihil percipient. vt not. per glos. in dicto §. optimè. & not. quòd si pater moritur ab intestato, superstitibus filijs ex vtroque matrimonio, quòd
a bona propria, & lucra legatorum communiter diuiduntur inter eos, sed dos pertinet filijs illius matrimonij. vt in dicto §. nec illud.

11. †Sed præsuppositò d. statuto, pone, vt plerunque de facto contingit quòd primus maritus legauit prædictæ eius vxori, vltra dotem suam certa bona ipsius mariti, quæ bona simul cum dote postea ipsa vxor tradidit in dotem secundo viro, nunquid filij prioris matrimonij poterunt saltem ipsa bona legata repetere? videtur quòd non per ea quæ proximè dicta sunt, sed videtur contrariũ per tex. in d. l. fœminę. post prin. C. de secund. nupt. alia enim est ratio in dote propria ipsius mulieris, quam da re potuit, quia res sua propria tunc fuit, & ex suis bonis profecta, & alia in rebus legatis. posteaque ex bonis primi viri profecta sunt: vnde æquũ est ad filios primi viri debere reuerti & ratio est, quia in his rebus legatis mulier habuit solum vsumfructum.

[a] *De necessitate. An mulieri possit legari sub hac conditione, Si trãsierit ad secunda vota, & si non transierit possit legato priuari: vide per Iason. & scribẽtes in l. diuortio. ff. solu. ma. & p. Alex. consil. clxj. in. ij. vol.*

EPITOME.

1 *Quæ dicantur iura dotalia.*

1 SIMVL CVM omnibus iuribus dotalibus. †Hic quæritur quæ dicantur iura dotalia: &

respondetur quòd plura. Primò augmentum ipsius dotis, si quòd factũ sit, quòd quidem de iure fieri, potest, vel consuetudine, vel per statutum, vel cõuentione iugalium, vel voluntate. vt l.j. & fi. C. de do. ante nup. & in §. est & aliud. Inst. de donati. Quòd quidẽ dotis augmentum regulariter secundum naturam ipsius dotis. vt in l. etiam. C. de iu. do. nec immeritò, quia accessorium naturam sequitur sui principalis. vt in regula accessoriũ de re. iu. cũ si. ibi no. Secũdò est ius dotis donatio propter nuptias, vt in d.l. fi. Tertiò est de iuribus dotis fructus dotis existẽtis in fundo dotali tẽpore soluti matrimonij secundum distinctionem traditam in l. de diuisione. & l. diuortio. & l. fructus. ff. so. ma. & in l. vnic. § cum ex stipulatu. versic. itaq; partus. & ibi per gloss. C. de rei vxor. actio. Quartò est de iuribus dotis alimentorũ exhibito, de quibus statim dicetur.

a *Alat alium de. adde de hoc & dic & per Ale. in l. de alimẽtis C. de transic. & aliquid in cõsil. & ij. alleg. lxij in ij. & col. & hi si habui ab alio quàm ab hæredibus & viri, alimẽta infra annum quod ea nõ repetit.*

EPITOME.

1 *Quibus casibus maritus non teneatur alimentare & xorem.*
2 *Alimenta quomodo, & qualiter de necessitate præstentur.*
3 *Legato facto mulieri, & si non possit pacifice & viuere cum hæredibus habeat tot, cui incumbat probatio de non posse & viuere pacifice, & mulier an debeat habere legatum, si per hæredes non stet, & viuat pacifice.*
4 *Conditio adiecta legato, & quis stet cũ hæredibus: an debeat impleri.*

1 AC ETIAM alimentis sibi de iure debitis. † Circa huiusmodi alimenta debita vxori est aduertendum, & aut durat matrimonium, aut est dissolutum. Primo casu tenetur maritus vxorem alimẽtare, tam sanam, quã infirmam. vt l. si cum dotem. §. finautem in fœuissimo. & ibi not. ff. solu. matrimo. & l. pro oneribus. C. de iure do. & l. dotis fructus. in prin. ff. de iure dot. etiam si nullam dedisset marito dotem. vt l. quòd si nullam. ff. de re. & sumpt. fu. & plenè no. per Cyn. in l. quod in vxorem. C. de negot. gest. & amplius tenetur ad alimenta mulieri suæ etiam si patrẽ habeat. vt l. si filia. §. j. ff. fami. ercisc. vnde si vxor stetisset infirma in domo patris sui, & ab eo ecepisset sumptus tam in alimẽtis, quam in curatione infirmitatis tenebitur maritus patri tales sumptus restituere. vt determinat Cy. in d.l. quod in vxorem. & vltra eum allego tibi tex. no. in l. fin. in prin. ff. de dol. excep. Secundò casu quando matrimoniũ est dissolutum, tunc secundũ aliquos distinguendũ est. Aut dos est restituta ipsi mulieri, & tunc sibi nõ debentur amplius alimẽta, quia debet de suo se alere, nec potest hæredi culpa impartiri. Aut dos non est adhuc restituta, & tunc aut tempus anni, quod datur per legem ad dotis restitutionem, quando dos est in quantitate, nondum est lapsum, sed pendet, & tunc
a aut mulier habet vnde se alat aliũde, [a] quã ex dote, & tũc nõ tenetur hæredes mariti ad alimẽta. vt no. per gl. in l. vnic. §. exactio. C. de rei vxo. act. aliàs sic, vt per Cy. Pet. tamen vt refert Cy. dicit & si mulier non habet aliũde vnde possit se alere, est causa sufficiens cõpelli hæredem ad dotis solutionẽ etiam pendente anno. ar. l. j. & ij. C. de patri. qui fi. di. elapso autem anno tenentur ipsi hæredes sine dubio ad vsuras seu interesse dotis d. §. exactio. ad quòd facit optimè text. in c. salubriter. extra de vsu. hodie autẽ tale interesse, & huiusmodi alimenta sunt per statuta terrarum limitata, vt est Papiæ. Alij dicũt quòd aut mulier stetit in viduitate, & tunc procedunt quę superius dicta sunt, aut transiuit ad secunda vota, & tunc sibi nulla debentur alimenta ab hærede primi mariti. vt no. per Cy. in l. fi. C. de bo. mater. Et prædicta locum habent in alimentis, quæ petuntur dispositione legis propter dotẽ non solutam. Vbi autem peterẽtur dispositione hominis, videlicet viri sui, qui in eius testamẽto sibi vxori alimenta legasset, vt videmus quotidie fieri, tũc posset vtrunq; petere, dotem scilicet tanquã debitã, & alimenta tanquã legata, etiam post annum, & post dotem solutam. ar. l. cùm quis. §. mulier. cum l. seq. ff. de do. exce.
2 & l. vxori maritus. ff. de vsufr. legat. † Ad vnum autẽ aduertendum quòd circa alimenta duplex est consideratio, vna qua quæritur, quomodo, & qualiter alimẽta ex necessitate præstentur, de quo dic vt suprà, & infrà no. super forma libelli pro legato rei singularis. circa articulũ alimentorũ. Secunda consideratio est, qua quæritur quando, & qualiter alimenta voluntariè præstita repetantur, de quo plenè habetur & no. per do. in l. j. & l. alimenta. & l. quod in vxo
3 rem. C. de ne. ge. & in l. nesennius. ff. eo. ti. † Hîc autem de vno quęritur, quod sępè contingit, ecce quòd maritus legauit, & ordinauit quòd vxor sua sit vsufructuaria, & domina domus suæ stando in domo cum hæredibus suis, & casu quo non possit cũ ipsis pacificè viuere, quod eo casu ipsi hæredes teneãtur eidẽ pro alimentis dare decẽ singulis annis. Contingit quòd ista mulier non vult stare cum hæredibus, & allegat quòd non potest pacificè cum hæredibus viuere, hæredes autem dicunt quòd pro parte ipsorum nulla infertur molestia ei, & quòd sunt contenti quòd ipsa stet cum ipsis: quæritur hîc de duobus. Primò, an si non stet per hæredes, sed per eam quominus pacificè cum eisdem viuat, debeat habere extra domum alimenta?

Secundò

Secundò an mulier incumbat onus probandi ſe non poſſe pacificè viuere? Circa primũ puto quod ex mẽte teſtantis ad quam verba ſunt tradenda inquantũ poſſunt. vt l.iij.in fi.C.delib.prẽte.& l.in conditionibus.in prin.ff.de conditio.& demõ.cum ſimi.quòd ſi mores hæredum non placeant mulieri, quòd ſit in eius arbitrio extra domum illorum vitam ſuam ducere,& ab eis alimẽta percipere,& ſic erit ſenſus illorum verborum, cùm dixit,& in caſu quo pacificè non poterit &c. Circa ſecundum dico quòd ſtantibus prẽmiſſis, credendum erit ſolo verbo ipſius mulieris, alio non exquiſito ſuffragio, attamen inquantum eſſet fiẽda aliqua extrinſeca probatio, tũc eſſet fienda per ipſum mulierem, cum hæc conditio negatiuè concepta ſit cauſa intentionis ipſius mulieris tamen erit per eam probanda. iuxta not. per Bar. in
4 l.illa.& l.ita & l.ita ſtipulatus.ff.de ver.oblig.†Sed pone quòd maritus, vel alius legat alicui decem annis ſingulis, ſi ſteterit cum haredibus ſuis, an hæc cõditio debet impleri? videtur quòd nõ, imò ſit reijciẽda, & legatum valet, vt l. Titio centum. §.j.ff.de condi. & demonſtr. de hoc vide plenè in gl. ſeq. quę incipit, hîc quæritur quæ eſt ſuper verb. ſi habitaculũ.

EPITOME.

Cuius conditionis bona mulier habere poteſt.
2 *Quæ ſunt bona paraphernalia.*
3 *Bona quæ non ſunt, nec paraphernalia, nec dotalia quæ ſint?*
4 *Si mulier probat ſe habuiſſe bona abamaſio vel ſimili quæſtũ, an remanebunt in eius dominio*
5 *Maritus an teneatur fructus quos percepit ex bonis vxoris reſtituere.*
6 *Fructus ex rebus paraphernalibus, an ſint reſtituendi.*
7 *De fructibus ſemper expenſa ſint detrahenda.*

1 TANQVAM bona paraphernalia.†Ad euidentiam ſcire debet iuuenis quod mulier poteſt habere bona triplicis conditionis. Quædam enim
a ſunt bona dotalia, de quibus dictũ eſt §. quędã verò a paraphernalia, quędam bona propria mulierum ſuo
2 regimini tantũ reſeruata.†Bona verò paraphernalia ſunt illa, quę vxor quando tranſducitur ad domum mariti ſecum defert, & in quibus adminiſtrationem concedit viro tacitè, vel expreſsè, vt patet in l.hac lege.& l.fina.C.de pactis conuentis.& l.ſi ego. §.dotis.ff.de iure dotium.& dicuntur bona paraphernalia à para, quòd eſt iura,& pherna, quod eſt dos. quaſi bona iuxta dotem, vt notat Azo in ſumma.C.
3 de iure dot.in prin.†Bona autem quę non ſunt paraphernalia, nec dotalia appellantur illa, quæ mulier habet omnino ſeparata à viro,& in ſuo regimine, ac dominio ſibi reſeruata. vt puta ſibi donata, vel ex ſucceſsione delata, vel aliter. de quibus l.maritus.& quòd ibi not.C.de procurat.& conſtat hoc per veras probationes, vnde ad eam peruenerunt ipſa bona: alioquin in re dubia præſumuntur peruenisſe bonis mariti ſui, & per conſequens deſinunt eſſe vxoris & erunt ſui viri.& hæredum eius. vt habetur in l.quintus.ff.de do. inter vir.& vxo.& in l.etiam.C.eod. titu. huius autem præſumptionis ratio eſt, vt alio non probato præſumatur quæ fiuiſſe turpi de cauſa, quæ turpitudo potius eſt fienda, quàm præ- a ſumenda, vnde honeſtius eſt in re dubia declinare potius in cauſam honeſtam, quàm turpem.

a Paraphernalia bona gloſ.& Bal. C.de pac.cõuent. Barto. in l. maritus C.de procurat. gloſ.in cer. dotali. in c. plerumque. de don. inter vi. & vxo. & ad de ad materiã Panor. in capit. ex literis. de pigno. & in c conſtitutus. de procura. & de fructibus bonorũ. paraphernaliũ quando vxor petere poſsit vide per Ale. in conſil. liij. colum. ij. verſiculo. Sento ad a lud. iuij. volumine.

4 †Quid igitur dicemus ſi mulier probat legitimè quòd iſta bona habuit à ſuo amaſio, ver ex turpi quæſtu, an ceſſabit dicta præſumptio: & remanebunt in eius dominio? puto quòd ſic, nam datum mulieri ex cauſa turpi fit ipſius mulieris, vt in l.idem.§.ſed quòd meretrici.ff.de cõdi.ob tur. cau. Cõfirmat hoc tex.in d.l.quintus. ſumpto arg.à ratione ceſſante, dicit enim tũc fore locum prædictæ pręſumptioni, quando non demonſtrat, vnde habuerit: ergo ſi demonſtrat vnde habuerit, ceſſabit illa pſumptio, nec curo ſi habuerit ex cõtractu vtili vel inutili vel ex honeſta cauſa, vel inhoneſta, cũ tex. loquatur generaliter, ergo debet generaliter intelligi. vt l.de prętio.ff.de publi.in rem action.& l.j.§. generaliter.ff.de le.præſ. poteſt tamẽ mulier dicere viro ſuo.& eius hæredi quantum ad te liberas ædes habeo. l.loci corpus.§.competit.& l.ſicuti.§. ſi quæratur.ff.ſi ſer vendice. fateor tamen quòd in rebus honeſtis vxor tenetur operari viro. vt l.ſicut.ff.de oper.li.& in ea habet locum pręſumptio. l.ſi defunctus.C.arb.tuto.& not. in .d.l.quintus.& l.etiam. Eſt autem in effectu inter iſta bona multiplex differentia, nam fructus rerum dotalium cedunt in dubio lucro mariti. vt l.pro oneribus.C.de iure doti.& b ſuprà dixi. In fructibus autem rerum paraphernalium diſtingue, aut mulier, tacitè vel expreſsè in ipſis viro adminiſtrationem conceſsit, & tunc cedunt eius lucro. aliàs ſecus vt l.fin. C.de pac.conuen.& ſic duo ſunt hoc caſu ſingularia. Primò quod in iſtis fructibus tenet donatio in virum & vxorem. Secundò quòd negotiorum geſtor non tenetur aliqua reſtitutione. Et eſt fortè ratio quia videntur conuerſi in oneribus matrimonij.

b An maritus teneatur reſtituere fructus vxoris quos ex bonis ipſius vxo. percepit. Bald. in l. duorũ. ff. ſolut. matrimo.

5 †Quæritur ergo generaliter, an
b maritus teneatur fructus reſtituere vxori, quos ex bonis eius percepit? in qua quæſtione ſic plenius diſtingue, ſecundum Cyn. vt no. in l.vni.§.cũ ex

stipulat.C.de rei vxor. actio.aut fructus sunt percepti ex rebus dotalibus paraphernalibus, aut ex alijs bonis ipsius vxoris. Si quidem sunt percepti ante matrimonium ex rebus dotalibus, tũc subdistingue, aut sunt percepti ante matrimonium, aut post aut eo finito. Primo casu iterum subdistingue, aut sunt percepti ab ipsa muliere, & tũc remanent penes eam, nec quærendum est de ipsorum petitione. vt l. diuortio. §. si messis. ff. solut. matri. aut sunt percepti ab ipso marito & tunc conuertuntur in dotem matrimonio secuto. vt l. dotis fructus. §. j. in ij. respon. & l. si seruo. ff. de iu. dot. & l. ante. in fin. ff. sol. mat. Secundo casu principali quando sunt percepti cõstante matrimonio per ipsum maritum, & tũc aut sunt percepti ante inceptum vltimum annum finiti matrimonij, & tunc cedunt lucro mariti vt d. l. pro oneribus. C. de iu. do. & l. diuortio. §. interdum ff. solut. matri. aut sunt percepti post vltimum annum inceptum finiti matrimonij, & tunc diuidendi sunt inter hæredes coniugis defuncti, & superfistem pro rata temporis, quo durauit matrimoniũ vt in dicto §. interdum. & dict. §. cum ex stipul. in fi. C. de rei vxo. & l. diuortio. & l. de diuisione. & l. fructus. ff. so. mat. cum si. Tertio autem casu principali quando sunt percepti matrimonio finito, tunc in totum sunt vxori restituendi vt d. l. vnic. §. exactio. ver. fructibus. & l. mora. ff. so. ma. † Venio ad alium articulum, cùm quæritur de fructibus rerum paraphernalium, in quo distingue secundum gloss. in dicta l. fina. C. de pact. conuen. aut sunt fructus naturales, & tunc indistinctè restituendi sunt mulieri, nisi sunt modici valoris. argn. l. si id quòd. §. j. & l. vtrum. ff. de do. inter vi. & vxo. vel nisi de voluntate expressa, vel tacita mulieris consumpti essent in vsum communem ipsorum. vt no. per glo. dicta l. final. C. de pact. conuen. Idem intelligo in fructibus industrialibus: circa quos vltra prædicta sic distingue, nam aut maritus eos percepit de voluntate vxoris tacita, vel expressa, & tunc nõ sunt restituendi, sed cedunt lucro mariti, vt suprà dixi: aut sunt percepti contra voluntatem ipsius vxoris expressam, & tunc restituẽdi sunt. hęc probantur in dicta l. fina. in d. l. hac lege. C. de pact. conuen. & l. si ego. §. dotis. ff. de iure dot. Tertio autem casu principali cũ quęritur de fructibus rerum non paraphernalium, nec dotaliũ, dic qđ si non cõstet eos fore perceptos de volũtate vxoris, tũc indistinctè sunt restituẽdi mulieri. vt d. l. maritus. C. de proc. & l. pe. 7 in fi. ff. ad leg. falc. † Hic tamẽ circa prędicta omnia no. qđ vbi quęritur de ratione fructuũ, semper cõsidera qđ de illis detrahẽda est omnis expẽsa. vt d. l. fructus. ff. solut. matri. & l. si à domino. §. fin. ff. de petit. hære. & l. hoc iudiciũ. famil. ercis. cum si. ibi notatis.

2 *Quinquaginta. An stante tali statuto possit sibi legare alimenta & vide per Rapha. Cu. consil. xxx. & & vide qđ & volut Ale. consi. lxij. ij. libro. Et de hoc & vide & Bart. in l. si is qui. ff. de & ulg. & pupilla. & in l. qui testamentum. ff. & probati. & Bald. in l. j. C. de na. ls. Ang. in l. si quis. C. eo. titul. & in l. ij. C. de repu. hæredit. & sbi alios & in l. fin. C. de litigi.*

EPITOME.

1 *Omne commercium potest fieri licitè inter & virum & & vxorem.*

2 *Statutum Papiæ de non legando & vltra quinquaginta & vxori.*

3 *Vsufructus, & reditus, an differant?*

4 *Vxor cui est legatus & usufructus, an teneatur satisdare sicut alij legatarij.*

5 *Vxor & usufructuaria, an teneatur pro rata ad debita?*

6 *Vsufructuarius, an teneatur ad tales, & indictiones?*

7 *Mulier & usufructuaria, an teneatur ad rei refectionem, in qua habet & usumfructuarium?*

8 *Vsufructuario decedente, an fructus illius anni sint hæredis & usufructuarij, an domini?*

DEDIT ET legauit prædictæ domine Mar. vsumfructum omnium bonorum suorum 1 †Hic modus legandi est in cõmuni vsu. vnde aduertendum quòd aliquando vxor consequitur plenitudinem huius legati, aliquando solum consequitur, quatenus sibi sufficiat ad alimẽta, vt dicã, in se. gl. Itẽ est sciendũ qđ regulariter omnis cõtractus omneque cõmerciũ potest fieri licitè inter virum & vxorẽ dũmodo non sit simulatus, cũ possit inuicem vnus ab altero emere, & vendere. vt traditur in l. si sponsus. §. circa venditiones. & l. sed si vir lanam. §. si duo. in fi. & l. cũ hic status §. si inter virũ. in fi. & l. & autem. §. si maritus. in fi. ff. de do. inter vi. & vxo. Donare autem inter viros inuicem est prohibitum. vt ff. & C. de dona. inter vir. & vxo. l. j. & ij. Sed donare inuicem causa mortis. licitum est. vt l. cum hic status §. j. præal. & l. iij. & l. si maritus. C. de do. inter vir. & vxo. Item etiam legare in vltima voluntate est concessum, licet videatur durare eadem ratio prohibitionis quæ est inter viuos & ideo potest maritus legare vxori vsumfructum generaliter omnium suorum bonorum in quo legato cedunt omnia nomina debitorũ. vt l. vxori vsumfructũ. & l. vxori meæ. ff. de vsufru. le. Potestque similiter ei legare vsumfructũ alicuius specialis fundi, vel castri, vt in l. vxori vsumfructum. cum si. ff. de vsufr. le. Poterit etiam legare dominiũ aliquarũ rerũ. vt l. vxor. in prin. & l. ex testamento. ff. de leg. iij. & ff. de vsufr. le. l. vxori.

2 †Sed quia dum mariti sunt infirmi, & volunt testari vxores multũ instant maritis, & denegant eis seruire, nisi sibi cõplaceant in legando. Ideò sanctè & iustè prouisum & per statutum ciuitatis Papiæ, nec aliquis possit vxori suæ vltra quinquaginta [a] libras papiensiũ legare. Aliquando tamẽ mulieres sagaces & aliqui viri stulti legare volentes suæ vxori vltra prædictam quantitatem faciũt supponere aliquem loco vxoris, de quo vxor confidit, cui fit tale legatum:

tum:ſed certè cùm tale legatū fiat in fraudem legis municipalis prędictæ, eſt ipſo iure nullum,vt no.per Bar.in l.cum quis decedens.§. Titia dulciſſima.ff.de legatis tertio.† Quid autem ſi teſtatur dixerit, lego vxori meæ reditus meorum bonorum, an erit idem ac ſi dixiſſet lego ſibi vſufructum bonorum meorum?videtur ℘ ſic, quaſi iſta ſynonima ſint reditus, & vſusfructus, vt l.patrimonium.ff. de vſufruc.leg.Tu autem die ℘ differunt in pluribus.vt no.per gl.in l.fundi Trebatiani.ff.de vſufru.leg.& in l. ſi quis ita.ff.de vſufru.† Quid ergo ſi vxori ſit legatus vſusfructus bonorum, an tenebitur ſatiſdare ſicut alij vſufructuarij?dic quod ſic.vt in l.j.& ibi no.C.de vſufr.& nedū de vtendo & fruēdo arbitrio boni viri,ſed de reſtituendo etiā ipſas res,& bona,finito vſufructu.vt l.j.in prin.& in §.hoc autem.ff.vſufru.quemad.caue.quam ſatiſdationem non poſſet ſibi remittere maritus in teſtameto.vt d.l.j.de vſufru.& l.ſcire.& ibi no.C.vt inpoſſ. leg.nec ab hac ſatiſdatione excuſatur ipſa vxor,ſi diceret ſe non reperire fideiuſſorē,vt dicitur in gl.in l.vſufructu.C.de vſufru.licet aliquo voluerint dicere ℘ tunc ſufficeret ipſam iurare[a] prędicta adimplere.ar. in l. cū non facile.ff.ſi cui pluſquam per legem fal.& l j.§.ſi cum duobus.ff.de col.bon. Ex quibus pōt colligi quòd illę qui eſt vſufructuarius bonorum, tam mobilium, quam immobilium tenetur ipſa bona in ſcriptis redigi facere,[b] vt ſciatur quomodo in eis ſit arbitrio boni viri, & quæ bona ſunt reſtituēda,licet per aliquos malè practicetur.Et ſi dicta ſatiſdatio nō præſtetur,excluditur vſufructuarius, & vxor à petitione vſusfructus vt habetur in l.vſufructus nomine. ff. de vſufruct.quemadmo.caue.& l.vxori § vſumfructū.ff.de vſufru.leg.†Poſtea quæritur,an hæc vſufructuaria pro rata teneatur ſoluere debita hæreditaria pro rata bonorū,in quibus habet vſumfructum ? breuiter Bartol. in l.fina.ff.de vſufruct.leg.ſic diſtinguit:quandoque generaliter legatur vſusfructus omnium bonorū,ſeu totius hæreditatis:quandoque legatur vſusfructus certæ partis,puta tertiæ, vel quartæ omniū bonorum,vel hæreditatis,quandoque legatur vſusfructus aliquarum rerū particularium. Primo caſu tenetur vxor vſufructuaria ad omnia onera,& debita hęreditatis.vt l.namque. in fi.cū l.ſeq.ff.ad Treb.& l.vxori meę.ff.de vſufr.le.& hoc etiā dictat æquitas,vt quē ſequūtur cōmoda,ſequantur incōmoda.vt in l.ſecundum naturam.ff.de reg.iu. & euitanda eſt abſurditas,quæ eſſet, ſi hęres qui nudam habet proprietatē teneretur ad hæc onera.ar.l.fin.§.vbi autē in vnū.in fi.C.de iu.delib. Hoc autem puto intelligendū, niſi eſſent tā grauia onera,quę abſorberēt[c] totū vſufructū.nā tūc crederē ne inutile redderetur legatū vſusfructus, ℘ de rebus hæreditarijs poſſit creditoribus ſatisfieri.ar.eius quod not.per gloſſ. in ſolut.primi contrarij l.quæro.& l.qui concubinam §.qui ortos. ff.de le.iij.Ad onera autē aliorum legatorū in teſtamento relictorū non tenetur hæc vxor, nec alius vſufructuarius,imò cōcurrunt ſimul in vſufructu rerū legatarū cū ipſis legatarius.per tex.in l.Sēpronio.cū ſimi.ibi no.ff.de vſufru.& no.per Bart.in d.l. ſi.Secūdo caſu principali quādo legauit ſub nomine quotæ vſumfructum tertiæ partis hæreditatis vel bonoru, tunc ſecundū eū ſubdiſtinguitur,aut enim eſt legatus vſufructus ſub hoc nomine hæreditatis,aut ſub nomine bonorū,verbi gratia, lego vſumfructum tertiæ partis hæreditatis meæ, & tunc tenebitur ad onera pro rata huius partis legatæ.vt l.ſi ꝙs ſeruū.§. ſi.cū l.ſeq.& ibi no.ff.de leg.ij.& d.l. ſi.de vſufru.leg.ſecundū lect.j.tamen ſecundā lect.Bar.vſufructu finito deducetur talis expenſa.ar.l.℘ ſi poſſeſſor.ff.de peti.hæred.& per hoc idem dicendū eſt quod in præcedenti caſu, quando eſt vſufructuaria omniū bonorum,lego vſumfructū tertiæ partis bonorum meorum, & tunc non tenetur ſoluere creditoribus hæreditarijs, nec ab eis poteſt conueniri. vt d.l.ſi.& l.generali.§.fi.ff.de vſufruct. leg.quæ bona iutelliguntur deducto ære alieno:vt l.ſubſignatū.§.bona.ff. de verb.ſign.Veruntamen hæres huiuſmodi deducit prius omne res alienū pro rata portiōis,& de reſiduo habebit vxor vſumfructū, vt probatur ex d.l.generali.§.fin.per quæ patet ℘ per indirectū ſuſtinebit æs alienum, quia propter id diminuetur vſusfructus. Et vlterius colligitur quòd quantum ad effectum parum differunt inter ſe legatum hæreditatis,& legatum bonorum,niſi quia in legato partis hæreditatis poteſt ipſe legatarius principaliter à creditori-

a *Ipſam iurare. Adde Alexan. de Imo.in conſi. lxxij. per tot.in iij.volums.& ad noſtram.& de per Bar. in l.ſi fructus. C. de uſufruc. & Panor.in c. fi.de pig.*

b *Redigi facere. Adde quòd pati debet,quod deſcribatur & per Alexan.in conſi.lxxij.in ij. col.in iij.volumi.*

c *Abſorberet. idem dicit Ludo.Rom. conſil. ccxj.*

bus conueniri, & per hoc legatarius bonorũ, non potest, sed viam retentionis consulitur creditoribus, vt dictum est. Tertio verò casu principali, quãdo est legatus vsusfructus particularis sub nomine singulari, tunc talis vsufructuaria nõ tenetur ad aliqua onera æris alieni directè, neque per indirectum. vt l.j §.fi hæres.ff.ad Treb.& l.fi.in fin.ff.de vsufru.leg.& l.fideicommissum. §.tractarum.ff.de iudi.& l.j.C.si cer.pet.& l.fi.C.de hære.& l.quoties.ff.de hære.instituen.

6 † Ex premissis patet an vsufructuarius teneatur ad solutionẽ indictionis,& talearum,quæ quotidie imponuntur modernis tẽporibus, vbi distinguendũ est, an sit vsufructuarius generalis omnium bonorum, an particularium,an alicuius rei specialis. & in hoc vltimo considerandum est, an indictio,vel talea,imponatur specialiter ipsi rei, & tunc tenetur vsufructuarius ipsius rei.vt d.l.quæro.& ibi de hoc per Bar.ff.de vsufruct.leg.aut imponitur generaliter toti hereditati, & tunc tenebitur hæres soluere per

7 iura superius alleg.† Rursum quæritur an hæc vxor vsufructuaria vniuersalis,aut particularis partis bonorũ, vel hereditatis,aut alicuius rei singularis,puta domus, vel castri teneatur ad impensam [a] circa refectionem, & sustentationem rerum,in quibus habet vsumfructũ, vel solus dominus, vel proprietarius earũ, ad hoc solus teneatur,in qua quæstione sunt tres opin.Quidam dicunt aut impẽsa est parua,& tunc pertinet ad vsufructuarium aut est magna, & tunc pertinet ad dominum.per text.in l.vsufructu legato.§.fi.& l.hactenus.in prin.& l. cum fructuarius.cum l.seq.ff.de vsufruct.leg.Alij dicunt q̃ si impensa est magna, q̃ nullus ad illã tenetur, per tex.in d.l.hactenus.in princ.ibi, neutrum cogitur.Alij dicunt, quos sequitur Bar.in l.quæro ff.de vsufruc leg. & l.damni infecti.la.j.§.j.ff.de dam. infect.& in l.Nesennius ff. de nego. gest. q̃ quando expensa est magna, tunc cura,& solicitudo illam faciendi de suo pertinet ad vsufructuariũ,sed tamẽ illa postea reperitur à domino, cuius vtiliter negotium est gestũ : vt hæc probantur in l.inter fructuariũ. & l.hoc amplius.§ fi.& d.l.damni infecti.§.j.ff.de dam infe.vbi autem est parua,tunc eam facere debet vsufructuarius,nec ipsum repetit à domino.facit l.eum ad quem.C.de vsufruct.deinde pertinet ad vsufructuarium solutio census,ficti,& tributi pro re ipsa debiti.vt d.l.quæro.& l pe.§. fin.ff. de lega.iij.& facit quod habetur in l.si pẽdentes.§.si

8 quid cloacarij.ff.de vsufructu.† Sed quid dices, si hæc mulier,vel alius habẽs vsumfructum decesit, an fructus illius anni erunt hæredis sui,an verò domini:super qua quæstione distingue, vt habetur in l.defuncta.ff.de vsufruct.aut decesit fructibus iam collectis, & tunc cedunt lucro sui hæredis,etiam si dies soluendę pecuniæ,ficti,vel census, nondum cessisset,aut decesit fructibus adhuc pendentibus, & nondum collectis,& tunc pertinet ad dominũ proprietatis.vt ibi ad quòd etiam optimè facit tex.not. in l.singulis.in fi.ff.de an.leg.Et quod dixi quando decesit fructibus collectis, intẽlige etiam si non fuerunt in horreo reconditi, quia sufficit q̃ sint à solo separati, vt l.si vsufructuarius messem.& ibi not.ff.quib.mod.vsufruct.amit.& Institu.de rerum diuisio.§.is ad quem.

[a] *Impensam. & ide per Francis. de Are. consil.* cxj.

b Donec de hac dictione, & dictione quousq;. & ide per Paul.de cas. cõs.cxxxix.

EPITOME.

1 *Dictio,donec,inducit conditionem.*
2 *Legatum sub conditione viduitatis,quale sit.*
3 *Legatum factum ne nubat an valeat.*
4 *Legatum vsusfructus factum vxori purè in testamento in quo extraneus est institutus, si secundo mulier maritetur,an fintatur?*
5 *Verba,domina, & vsufructuaria, quid importent.*
6 *Filijs institutis,mulier relicta vsufructuaria, de subtilitate iuris consequetur vsumfructum.*
7 *Filio, & extraneo hæredibus institutis,quid iuris in superiori casu?*
8 *Filio instituto, & extraneo substituto, & relicta vxore vsufruct.ex eueniente casu substitutionis,an mulier plenum vsumfru.consequatur.*

1 b DONEC vitam duxerit vidualem. † Ista dictio donec,[b] inducit conditionem,& perinde est, ac si testator dixisset, si, & quousque vitam duxerit vidualem.vt probatur in l.legatum.ff. de an.leg.& l.cui vsufruc.& in l.generale.§.duos filios.ff.de vsufruc.leg.& eodem modo erit legatum conditionale,si testator dixerit,donec,vel quousque vxor mea vixerit.vt l.mquia.in prin.& l.qui marco. in fi.& l.Titia.ff.de ann.leg.cum si.Ex quo sequitur q̃ primo anno est legatũ purũ, & pro alijs cõditionale,& sic posset incipere in persona substituti, casu

2 quo hæres excusus esset.†Sed diceret iuuenis,si tale legatum collatũ ad tempus viduitatis, est conditionale,ergo ista conditio tanquã à iure improbata,per quam inducitur viduitas,debet reijci,& legatũ purè debetur.& l.j.& ij.C.de ind.vidui.tol.& l.fi.ff.solu. matr.dicendum est quod talis conditio non est adiecta tali formæ, vt sit præcisè perpetua, sed vt sit temporalis secundũ voluntatẽ ipsius mulieris,quòd indicat illa præpositio donec,meritò ergo non reijcitur.vt l.sed & si hęc.§.fi.ff.de condi.& dem.& hoc sequitur Cy.in d.l.fi.& pro hac parte videtur tex.in

3 l.filiæ.ff.de an.leg.† Sed circa hoc quæro quid si testator

ſtator dicat, lego, ne nubat, vel ſi nõ nupſerit, an hęc cõditio reijciatur? Breuiter ſic diſtingue, an hęc cõditio adijcitur virgini, aut viduę. Primò caſu cõditio reijcitur, vt cõſequatur legatũ. vt l. cũ ita. & l. cũ tale. §. męuia. & l. ſi Titiæ ſi nõ nupſerit. & l. mulieri & Titio. ff. de cõd. & demõ. Secũdò caſu tenet cõditio, & eſt implẽda. vt no. p Cy. in l. ij. in auth. cui relictũ. C. de ind. vid. tol. quibus adde ea q̃ no. p Iac. de Bel. & alios in authẽ. de nup. §. qui verò nunc. & §. vnde
4 ſciendum. colum. iiij. † Quid ergo dices ſi vxori ſit legatus vſufructus purè in teſtamento, in quo ſit extraneus inſtitutus, & tranſeat ad ſecunda vota, an vſufructus finiatur? dic quòd olim extinguebatur, per l. j. C. ſi mul. ſecundò nup. hodie autem durat, vt in auth. hoc locum. C. co. ti. Alimenta autem legata euaneſcunt per tranſitum ad ſecunda vota, filio hęrede inſtituto, quaſi pręſumptio ſit de iure, quòd teſtator voluerit eam teſtari in domo filij, ar. l. qui cõcubinam. §. fi. ff. de le. iij. & in l. quæſitum. §. puto. ff. de fun. inſt. & in l. ij. C. com. vtr. iud. & vide quę ſcripſi circa hoc ſuper forma libelli, quando agitur pro legato &c. in ver. condeſcendo ad decimum &c. &
5 ver. ex his colligi poteſt. † Poſtremò quæritur quid importent illa verba poſita hîc, dum dicitur, cõſtituens ipſam dominam & vſufructuariam &c. prout eſt in communi vſu teſtantium, quam quæſtionem plenè tetigit gl. & Cy. in l j. C. ſi mul. ſecũdò nupſe. & plenius per Bar. in l. Titia. ff. de le. ij. in qua quæ-
a ſtione ſunt variæ opinio. a concluſiuè autem per generalem conſuetudinem obtentam, dicimus quòd filijs hæredibus inſtitutis, mulier ipſa debet ſolùm in domo habere victum, & veſtitum, prout habere conſueuit tẽpore vitæ mariti ſui, & illud verbũ dominam, non importat verum dominium, ſed ſolùm quandam pręeminentiam in domo, prout hactenus habuerat, & illud verbũ vſufructuariã importat nõ verũ vſumfructũ. ſed quãdã alimentationẽ conſuetam, etiã eodẽ modo, ſi dixiſſet alterũ ex his tantũ, videlicet dominã tãtũ, vel vſufructuariã tãtũ. ar. l j. & l. ij. ff. rerum amo. cũ nõ ſit veriſimile, quod teſtator voluit filijs ſuis relinquere inane, & inutile nomen hęredis, pręponendo illis vxorem ſuam in commodo hæreditatis ar. in l. cùm accutiſsimi. & in l. cũ librũ. C. de fidei. quam opi. etiam ſequitur Spe. in ti. qui fil. ſint leg. §. j. ver. quid ſi vir. licet de rigore iuris ſecundũ Dy. & Iac. de are. illa copula, &, poſita inter illa duo verba, dominã, & vſufructuariã reſoluatur in vel, & erit ſenſus, ꝙ ſit domina, vel vſufructuaria prout elegerit. ar. in l. fi. C. de codicil. Vbi autẽ eſſent inſtituti extranei, tũc ſecundũ Bar. nõ haberet locũ illa conſuetudo, ſed eo caſu procederet opi. Dy. ſed certè practicatur communiter dicta cõſuetudo in vtroq; caſu, verũtamen ſuppoſito ꝙ extraneis conſtitutis haberet locum opin. Dy. poſſunt hęredes de tali generali vſufructu detrahere quartam ratione falcidiæ, vt in l. omnem. ff. de vſufruct. & nota. per gloſſ. in l. vxori meæ. ff. de vſufruct lega. Et ſi fortaſſe ex ipſius bonis eſſet alicui res aliqua, puta domus, vel fundus ſimpliciter legata, habebit in ipſa re dicta vxor dimidietatem vſusfructus & aliã medietatem habebit legatarius, & ſic amborum in ipſius rei vſufructu concurrẽt, vt habetur, & not. per Bart. in l. Sempronio. & in l. ſi alij. ff. de vſufru. leg. quòd eſt notabile & à pluribus incognitum. † Deniq;, & illud eſt aduertẽdũ, quod quanquam filijs inſtitutis cõſuetudo admiſerit illam interpretationẽ, tamẽ iuriũ attẽta ſubtilitate cõſequetur mulier plenum vſumfructum: per tex. no. in l. tutores. in fi. C. de excu. tuto. & l. j. C. de vſufr. de quo vſufructu, poſſet tunc filius ſuã legitimam detrahere. vt nota. per gloſ.
7 prædictæ l. tutores. in fine. † Sed quid dices ſi fuerit inſtitutus filius & extraneus, an habebit locum, in caſu prædicto dicta conſuetudo? dicit Bar. in d. §. Titia. quòd quoad filium habebit locum, quo autem ad extraneum non. arg. l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. C. de teſt. & l. fi. C. famil. erciſ. in contrarium videtur? nam eadem diſpoſitio non debet, diuerſo iure cenſeri. vt l. quamuis. C. de impu. & ali. ſubſti. & l. eum qui ædes. ff.
8 de vſucap. † Deinde quæritur, pone quod filius fuit inſtitutus, & exinde extraneus ſubſtitutus, & vxor conſtituta domina, & vſufructuaria, modo quo ſuprà: & hæreditas ad ſubſtitutum perueniat, an vxor conſequatur plenum vſumfructum? diſtingue ſecundùm Bar. vbi ſuprà, aut iſte extraneus ſucceſsit ex ſubſtitutione vulgari, aut pupillari. Primò caſu habebit plenũ vſumfructũ: quia tale legatum ſumpſit exordium, & vires in perſona ipſius ſubſtituti. arg. l. qui fundum. §. qui filios. ff. ad leg. falcı. & l. cũ patronus. ff. de lega. ij. & in l. etiã. ff. de vulga. & pupil. & not. per eum, in l. ſi ita ſcriptum. ff. de ma. teſta. Secundò caſu ſeruabitur dicta conſuetudo, quia tunc legatũ ſumpſit exordium, & vires in perſona ipſius filij. Ideoq; eius legati conditio poſteà nõ mutatur. arg. in d. §. qui filios niſi fortaſſe ipſo legato eſſet ſubiecta clauſula, donec caſtè vixerit, vel vidua ſteterit: quia tunc legatum pro primo anno eſſet purum, & pro ſequẽtibus eſſet cõditionale: ſicq; etiam ſi extraneus ſuccederet ex pupillari, cùm pro annis ſequentibus ſumeret exordium in perſona eius, dicendum eſſet locum non fore dictæ conſuetudini, ſed eam plenum vſumfructum debere conſequi. argu. l. legatum. ff. de ann. legat.

a *Variæ opi. vide p Areti. conſil. xl. per Capit. conſil. xxx. & vj. per Ange. conſi. ccix per Alexand. conſi. xxix.*

EPITOME.

1 *Conditio de habitando simul cum heredibus, an sit tenenda, & vt habeat legatum.*

SI HABITACVLVM tenuerit cõtinuè cum heredibus.

1 † Hic quæritur an hæc condtio sit implenda, ad hoc, vt possit consequi legatum? videtur quòd non, quia conditio, per quam personæ libertas infringitur, à iure respuitur, & reijcitur. vt l. Titio centum. §. j. ff. de cond. & demonstrat. sed hæc est huiusmodi cum per eam subtrahatur libertas, ne possit alibi habitare, ergo &c. In contrarium videtur, nam licet ista conditio si cum tali habitauerit, lego fundum, habeat diminuere de libertate, & ius ipsum libertatis infringere, quod patet ex eo, quia ille cui adijcitur non habet liberam facultatem habitandi cum alio, attamen admitti tur à iure, nec reijcitur talis cõditio, vt est text. in l. j. C. de leg. & l. si quis ita legauerit. ff. de cond. & de. & l. qui concubinam. §. vxori meæ. ff. de le. iij. & in l. stichus. §. fi. & l. caio. §. imperator. de ali. & ci. le. & l. meuia. §. fi. ff. de an. leg. & l. annua in prin. e. ti. cum si. imò durior est hæc cõditio, quàm sit illa, de qua loquitur d. §. ij. in l. titio cẽ tum, vbi fuit apposita conditio, si domicilium in tali ciuitate sortitus fuerit &c. ar. in l. cũ ita. §. fi. ff. de condi. & demon. Quid dicemus? aduerte. dicit Bar. in d. l. qui concubinam. §. vxori. ff. de leg. iij. q̃ ista dispositio de morando in certo loco, si adijcitur per modum obligationis reddit obligationẽ nullã, quia eo casu esset species seruitutis: & sic directè infringeret libertatẽ hominis. vt in d. l. Titio cẽtũ. §. qui ita debet intelligi, si autẽ adijciatur p̃ modũ conditionis, tũc tenet talis adiectio de morãdo in certo loco. vt in d. l. j. C. de legat. cũ si. suprà alleg. quia ea quæ sunt in conditione, nõ sunt in obligatione. vt l. si quis subcõditione. ff. si quis omi. cau. tes. ideóq; nõ habet hæc conditio alligare aliquẽ ad seruitutẽ, nec habet infringere eius libertatẽ, cùm non sit obligatus etiã preci sè implere, sed tãtum cautio satiuè si velit legatũ habere, licet huic solutioni videatur repugnare tex. in d. l. Titia. §. ij. vbi fuit legatũ factũ sub modo, videlicet habitet, vel domicilium teneat in tali loco, q̃ modus q̃ paratur cõditioni, & eiusdẽ cẽsetur effectus,

a Modum & conditionẽ. Vide & an potius modus quam cõditio, per Franc. de Are. consil. cl. de legato facto, si legatarius cum aliquo morabitur. Vide per Alexan. consil. xx. ij. &c.

vt plene tãgitur per Bar. in l. quibus diebus. §. termi lius. ff. de cõdi. & demonst. & per Cy. in l. j. & fi. C. de his quę sub mõ. Sed respõdetur q̃ longa differentia

2 est inter modo & conditionem quantũ ad effectum præsentẽ: nam legatarius sub modo agnito legato, statim cõsequitur dominium rei legatæ, ideo quòd moriens ante modum impletum transmittit legatum in hæredem suum, vt no. gl. in l. à testatore. ff. de condi. & demon. & l. si post dies. §. ijsdem. ff. quando dies leg. ced. & not. per Bartol. in d. §. termilius. quod non fieret in legato conditionali. vt in l. j. §. finautem aliquid. C. de cadu. tol. cum sim. sic ergo solùm per agnitionẽ legati sub modo legatarius obligatus nedum implere. vt l. fin. cum simi. C. de his quę sub modo. sed etiam necesse habet super hoc duplicem satisdationem præstare. videlicet quòd modum implebit, vt ibi, & quòd si non impleuerit, restituat rem legatam cum fructibus. vt in dicta authent. cui relictũ. C. de indi. vidu. tollen. & not. per Barto. in dicto §. termilius. & hoc si fuerit modus qui sit possibilis impleri, aliter non. à qua quidem cautione, & satisdatione præstanda, liberatur, & excusatur ipse legatarius, qui est grauatus habitare in certo loco, ne per hoc reperiatur obligatus in eo, quòd suam infringat libertatem, & sic cum iam fuerit consecutus legatum, non reuocabitur per modum non impletum, & sic loquitur. §. secundo in dicta l. titio, in quo §. cum ministerio dicit text. non esse locum cautioni &c. per quæ verba denotatur quòd lex ipsa solum prohibet obligationem, quæ interponitur, seu contrahitur per interpositionem cautionis, & hoc ideo, quia talis obligatio vincularet ipsum, ad id quod repugnare habet libertati, vt prædixi. sicque non tenet argu. l. nec ob æs. & quod ibi no. C. de act. & oblig. vnde remanet firmum, & validum de se legatum: cuius dominium reperiatur iam translatum per acceptationem in ipsum legatarium, at vbi talis dispositio de morando in certo loco est appositа per modum conditionis, tunc quia rei huius legatæ non transfertur dominium, nisi prius impleta conditione, vt in dicta l. final. C. de his quæ sub modo. & in l. prima. §. finautem aliquid sub conditione. C. de cad tol. & est in legatarij potestate implere cõditionem, vel non implere, & sic de necessitate virtute alicuius obligationis non infringitur eius libertas. meritò ergo lex non obuiat huic tali impedimento conditionis, sed relinquitur sub regula generali aliarum conditionum, quarum natura est. vt si sint possibiles, prius adimpleantur, quàm legatum detur, & eius dominium ipse legatarius consequatur, vt in dictis iuribus, cum multis si. & hanc differentiam probat etiam tex. in fi. in l. in ratione. la. ij. §. ita tamen. ff. ad legem fal. Ex quibus dico. sustineri, infinitas substitutiones, & legata, quæ fieri vidi in Monteferrato, nam multi legant, & instituunt hoc modo, instituo talem si venerit ad standum in domo mea post mortem meã, & ibi tenuerit larem cũ sua familia. Sit ergo cautus quilibet notarius in formando, & scribendo huiusmodi substitutiones, & legata &c.

QVA-

QVARE cũ prædicta. Hæc eſt concluſio libelli qua ſemper attende. Alia ſequentia ſunt aliàs in alijs libellis declarata, vbi recurre.

Forma libelli ad reuocationem feudi.

CORAM vobis D.B. vicar. &c. dicit narrat, ſignificat, & proponit Ray. de Beccaria, contra, & aduerſus An. hæredem quondam Ioannis de vice comitibus, ℘ de anno curſo M.ccc. mẽſis Aprilis. inueſtiuit d. Io. in feudum ac nomine recti & nobilis feudi, in caſtro Gropelli diſtrictus Papię cum omnibus iuribus & pertinentijs d. caſtro pertinẽtibus, & ſpectantibus, prout conſtat publico inſtrumento ipſius inueſtituræ inde tradito, & rogato à Laurentio Iurida notario Papiæ. Qui quidem Io. dum ageret in humanis vitæ eiuſdem Ray. multipliciter infidiatus eſt contra debitum fidelitatis iuramentum, & amplius diẽ ſuum clauſit extremum nullis relictis nec ſuperſtitibus ex eo liberis maſculis legitimis, & naturalibus, quibus de cauſis, & qualibet earum prędictum caſtrum fuit, & eſt meritò ipſi Ray. apertũ, & deuolutum: dictúſque Anto. hæres præfati Ioan. meritò priuatus eſt ſucceſsione d. feudi, & tenetur dictum caſtrum cum omnibus ſuis iuribus, & pertinẽtijs dimittere, & relaxare ipſi Ray. prout iuris notiſſimi eſt, quanquam ſæpius ſuper hoc interpellatus, & monitus ipſum caſtrum dimittere, & relaxare recuſauit ipſi Ray. præſentialiterque recuſat, indebitè & iniuſtè. Quare cùm prædicta vera ſint, petit & requirit d. Ray. quatenus omni modo, iure via, & forma quibus melius fieri poteſt per veſtram diffinitiuam ſententiam pronũtietis, & declaretis ſupraſcriptum caſtrum gropelli cum omnibus ſuis iuribus, & pertinentijs fuiſſe, & eſſe apertum, & legitimè deuolutũ, maximè ex cauſis memoratis ad ipſum Ray. fuiſſe & eſſe dimittendum, & relaxandum, & ad eũ ſpectare, & pertinere pleno iure, quodque etiam cõpellatis præfatum Anto. & condemnetis per omnia iuris remedia ad dimittendum, & relaxandum eidẽ Ray. caſtrum antedictum, cum omnibus iuribus antedictis, & pertinentijs. Et vlterius condemnetis eũdem Anto. in omnibus damnis, intereſſe, & expenſis præſentibus, preteritis & futuris, paſsis ac factis, & fiendis & patiendis, prout liquidabitur in proceſſu. Deducendo in præſenti iudicio &c. ſaluo iure addendi &c. non aſtringens &c.

EPITOME.

1 *Quibus debeamus eſſe fideles?*
2 *Quid ſit feudum?*
3 *Feudum, & emphyteuſis perpetua, in quibus differant?*
4 *Quid ſit contractus emphyteuticus?*

CORAM vobis. Materia huius libelli frequentior, & fructuoſior eſt in Francia, & in alijs regnis, quàm in Lombardia, quę caret rege, ideo ſemper erit in paſsione, & anxietate, vnde peſsimè ſe hactenus habuerunt: & hodie habent Imperatores, qui ipſam Lombardiam dimittunt ſub tyrannica poteſtate. oculos ergo pietatis dirigat in eadem ſibique regem conſtituant, cuius mediante regimine, de cætero ſileat omnis iniuſtitia, omníſq; rapina.

1 †Deinde aduertendum eſt, quòd quiliber tenetur eſſe fidelis quatuor perſonis, videlicet primò Imperatori cæleſti, ſecũdò Imperatori terreſtri, tertiò domino ſeculari, quartò ſuo proximo. †Rurſum pro materię cuiditio rei intellectu ſciendum eſt, ℘ feudũ eſt quædam ſpecies cõtractus longè differẽs ab omnibus alijs cõtractibus, vnde ante omnia videndum eſt, quid ſit feudum? nam vt Tullius inquit in primo officiorum, omnis quę à ratione ſuſcipitur de re aliqua inſtitutio, à diffinitione proficiſci debet, vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputatur &c. Fuerunt aliqui, qui diuerſimodè diffinierunt, tu verò omnia cõprehendẽs ſic diffinies. Feudum eſt quędam conceſsio alicuius rei immobilis, qua conceſsione mediante dominium vtile in accipientẽ transfertur, facta vero domino exhibitione alicuius fidelis, & honeſti ſeruitij. huius autẽ diffinitionis declarationem aſſume. Dicitur enim in illa, rei conceſsio immobilis, hoc autem ideo dicitur, quia in re mobili non conſtituitur feudũ, vt in c. fi. in ti. de feu. cogni. quod autem in eadem ſubinfertur, qua vtile dominium trãsfertur, ideo dicitur, quia directum dominium remanet penes concedentem. vt in cap. j. de inueſtit. de re alie. fac. cum ſi. ibi not. Et ad id quod poſteà ſubinfertur, alicuius honeſti ſeruitij &c. ideò dictum eſt, quia ſeruitij turpis & inhoneſti non contrahitur obligatio. vt probatur in c. ex diligenti. extra de ſimon. & inſtit. man. §. rei turpis. & l. ſi verò non remunerandi. §. rei turpis. ff. man. cum

3 ſi. †Deinde quæritur an, & in quibus
b differant[b] & cõueniat feudũ cum emphyteuſi perpetua. Reſpondeo quòd differunt in pluribus. nam feudũ de ſui ꝓpria natura fit gratis, quantũ ad pręſtationẽ pecunię. vt in c. ij. de feu. da. in vi. le. cõ. licet requirat ſeruitia ꝑſonalia exhiberi, vt in c. j. de no. for. fidelit. cum multis ſi. In contractu autem emphyteuſeos requiritur præſtatio pecunię, vel alterius quãtitatis põderabilis, vel mẽſurabilis, vt in l. ij. C. de iu. emphy. & in c. potuit, cũ ſi. de

a *Feudum hic de materia feudorum, vide doc. in rub. de feu. & ibi elegãter per Barb. & per Bal. Io. de ana. & Card. Alex. in li. feudorum.*

b *Differat. in quibus differt feudũ ab emphyteuſi, vide Spec. in tit. de loca. in §. ij. verſic. iiij. & diffuſe per Pau. de ca. cõſil. cxxx. & ſeq.*

loca.& condu.Item feudum non requirit quòd seruitia debita offerantur annuatim domino, sufficit enim offerre cùm domini necessitas,vel vtilitas id exposcit.vt in c.præalle. sed in emphyteusi tenetur emphyteuta singulis annis canonem offerre,vt in
a d.l.ij.& in d.c.potuit.Item vasallus * etiam si staret per decennium & vltra, non offerendo seruitia domino, nõ propter hoc priuaretur iure suo: debet enim à domino interpellari, vt seruitia præstet.vt traditur in c.si vasallus.& in c.licet si de feu.sue.cõtro. Secus autem est in emphyteuta,vt dixi,qui si negligens esset per trienniũ, iure suo priuaretur.vt in d.l. ij. & dicto c.potuit.Item si vasallus moriatur,vel dominus eius, tenetur hæres vasalli adire dominum, vel vasallus adire hæredem domini,& petere renouationem inuestituræ & fidelitatẽ facere, & offerre infra annũ & diem computandum à die mortis vtriusq; eorum,aliàs feudo priuaretur. vt habetur in c.imperialem §.præterea. de prohi.feu.ali.per fed.& in cap.j. quo tempore mil.inuæstit.pe.de.& in c.j. quæ fu.prima cau.benefic.amit. & in cap.j.in prin de leg. cõ. Secus autem est in emphyteuta,& eius hęrede,qui ad solam præstationem canonis tenetur, more consueto & non aliter. vt in d.l.ij.& l.viam veritatis.C.lo.item feudũ natura sui trãsit solùm ad filios masculos,& non ad fœminas regulariter.vt in c.j.§.& si clientulus de alie. feu.& in c j.§.pe.q feu.da pos.cum si. ibi not.at ius emphyteusis transit ad quemcunque etiam extraneum hęredem,vt in d.l.viam. & l ij. Item differt in alio, nam si vasallus feudũ antiquum, seu paternum alienet domino irrequisito,tunc feudum reuertitur ad agnatos,domino excluso,tam iure veteri,quàm nouo,vt infrà dicã, & plene no.per gl.& Iac.de Bel.ca.j. de suc. feu. res autem emphyteutica taliter alienata ad dominum redit omnibus alijs exclusis.vt in l.ij.C. de iu.emph.sunt & aliæ differentiæ quę colligi poterunt ex alijs quæ infrà dicentur. Conueniunt autem isti contractus inter se in pluribus, vt ecce,si cut enim feudum consistit in rebus immobilibus,vt dictum est,sic & amphyteusis,vt dicta l.ij.ff.si ag.vec. vel emphy.pe.l. j. cum seq. Item sicut in feudo transit solum vtile dominium vt dictum est,sic in emphyteusi. vt dicta l.si.C.de iu.emphi. & d l.j & ij.si ag.vec.Itẽ sicut feudum non potest alienari sine voluntate domini vt in d.c.imperialẽ.§.j & in tit.de prohi.feu.alie. per Fed.ita nec res emphyteutica, vt d.l.ij.C. de iu.
4 phy.† Ex quibus potest elici talis deffinitio contractus emphyteutici. Contractus emphyteuticus est quędam concessio rei immobilis facta à domino p exhibitionem certæ annuæ quantitatis, per quam vtile dominium in accipientem transfertur &c.

a *Quod vasallus infra ann. & diẽ tenetur petere renouationem inuestituræ. & sic per Abb.cõsi.lxxxiij.in ij.colũ. & ber. iij.ad idem ostenditur in j.col. & Calde.cõsil. cij.in rubr. de feu.Alex.ad idem consil.lxx. ix.in j.col. Alex.de Imol.consil. exxiij.in eodem.col.*

EPITOME.

1 *Quot modis feudum acquiratur?*
2 *Inuestitura feudalis,quid sit?*
3 *Inuestitura feudalis potest fieri per procuratorẽ spãlem.*
4 *Ius feudi,an perdatur præscriptione?*
5 *Testes quot et quales requirãtur in inuestitura feudali?*

1 INVESTIVIT d.Ioannem. † Aduerte quòd hic est vnus modus acquisitionis feudi, videlicet per inuestituram, & in hoc conuenit cum contractu emphyteutico,vt d.l.j.& ij.C.de iu.emphy.Acquiritur etiam feudum alijs modis, videlicet per successionẽ,vt in c.ij.de feu.cog.in fi.& in titu.de suc. rec. feu c.j.Item acquiritur propter delictum vasalli, aliquando vt transferatur in proximiorem agnatũ, vt in c.vasallus.si de feu.fue.contro.& in c.j si vasal.feu.priue.cui de fe.Itẽ acquirit vasallus præscriptione longissimi temp.vt in c.si quis per xxx.an. si de feu.defun.fue.contro.& in ti.de feu.da.in vi.leg. commis.§.fi.licet in alijs iuribus præscribendis titulo allegato sufficiat minus tempus,vt per to.titu.C. de lõ.temp.præscr.& est ratio differentiæ seeũdùm Mar.de Fano,& An.de barulo,vt per eos no.in l.litibus.C.de agr.& censi. quia in feudi præscriptione vertitur maius præiudicium, cùm in eo agatur de quærenda subiectione personæ vasalli, quo ad dominum, & domini obligatione quo ad vasallum, cum mutua vice ad plurima inuicem sint obligati, vt traditur in ca.domino guerram.si de feu. fue. cõtro & in tit.de for.fid.c.j.in fi. quæ ratio cessat in
2 alijs iuribus.† Vlterius queritur pro præmissorũ declaratione,quid sit inuestitura feudalis? Dic breuiter quòd quædam est propria,quædam impropria. Propria inuestitura,est illa quæ incipit à traditione possessionis titulo inuestituræ.Impropria autem est illa,quæ fit mediante quodam signo.puta ense,vel baculo tradito in manibus ipsius vasalli nomine inuestituræ,& hac vtuntur principes.vt traditur, & habetur in cap j.in prin.in tit.quid sit inuesti. Sicque omni casu verba tradentis ad hoc apta sunt necessaria,nec etiam nuda traditio ad hoc sufficeret.vt in c. j.in prin.qui.mod.feu consti.po.arg.l. nunquam nuda.ff.de acq.re.do.imò quod amplius est,quoad plenum ius feudi acquirendi non sufficit triplex inuestitura,nisi sequatur realis traditio possessionis: ad quam traditionem compellendus est præcisè dominus inuestitor,nec liberatur volens prestare interesse,vt in c.j.si de feu.fue.contro.& no.in c.j.in prin. de cõtro.inue.Et in hoc videtur conuenire cum contractu emphyteutico. vt l.fi. C.de iu.emphy. licet

in ven

in venditione aliter distinguatur,vt plenè no in l.j.
3 in prin.ff.de actio.empt. † Et not.quòd per procuratorem specialem potest fieri hæc inuestitura feudalis,& per consequens missio in possessionē ipsius rei in feudum datę,vt in c.j.§.sed vtrumq;.per quos fiat inuestit.& in hoc differt ab emphyteusi perpetua,in qua debet solus dominus per seipsum & non per procuratorem ponere emphyteutam in possessionem.vt in d.l.fin.C.de iur.emphy.
4 † Sed an ius feudi perdatur præscriptione, vel ius petendi fidelitatem præstari? videtur quòd sic quēadmodum cętera iura præscriptione tolluntur.vt l. omnes.C.de pręsc.xxx.an.& no.in libel.in act.confesso.super quo iure sic distingue,quædam est fidelitas,quæ exigitur, & præstatur in signum solius, & simplicis subiectionis, vt est illa, ad quam tenetur omnis subditus domino suo, & ista non tollitur præscriptione.vt in c.cùm non liceat.& ibi nota.extra de præscrip.Et est fidelitas quædam,quę præstatur ratione rei in feudum datæ,& huic pari ratione credo non præscribi.ar.eorum quæ nota.in Spe.de emphy.versic.lxiiij.& per Cyn.in l.competit.C.de præscri.xxx.ann.Sed modo quæritur,quot & quales testes requirantur in feudali inuestitura? breuiter sic distingue,aut dominus habet pares curiæ,hoc est alios conuassallos,qui pares curiæ nuncupantur,aut nullos habet.Primò casu,aut est inuestitura noua, aut est renouatio antiqua.Si fuerit noua,tunc debent interuenire duo,vel tres ex eis paribus curiæ,si autē fuerit renouatio antiqua,tunc sufficerent duo, vel tres extranei, & idem dicas,si dominus nullos haberet pares,vt hæc habentur in c.j.in titul.quot testes sunt necessarij ad nouam inuestituram.& no.in d.c.j.in princi.de contro.inue. & in d.capit.quid sit inuestitura.& in capit.j§.fin.de consue.rec.feu.

EPITOME.

1 *Feudum nobile,minus nobile, & ignobile quid sit. & nume.9.*
2 *Feudum ecclesiasticum,& seculare quid?*
3 *Feudum antiquum paternum, nouum paternum &c. quid?*
4 *Feudum masculinum,& fœmininum,quid?*
5 *Feudum cum sacramento fidelitatis,& sine, quid?*
6 *Feudum purum, & conditionale,quid?*
7 *Feudum perpetuum, & temporale quid?*
8 *Feudum habens propriam naturam,& impropriam, quid?*
10 *Feudum diuisibile,& indiuisibile, quid?*
11 *Feudum transitorium ad masculos tantū, & ad ipsos & fœminas quid?*
12 *Dominus,an possit gratificari filiæ exclusis alijs agnatis?*
13 *Feudum transitorium in omnes filios eiusdem gradus,& transitorium in primogenitum tantum.*
14 *An qualibet personæ possint de feudo inuestiri.*
15 *Qualibet, an possint dare in feudum.*

AC NOMINE recti,& nobilis feudi. † Sciendum est quòd feu a
1 a dum, [a] aliud est nobile, aliud ignobile.vt infrà dicetur,ideoque ad huius rei pleniorem doctri.sciendum est,secūdum Iac. de Bel.vt per eū no. in c.j.in prin.qui feu.da.pos.quod feu dū multipliciter diuiditur,& subdiui-
2 ditur.† Prima nāque diuisio est,quod feudum aliud est ecclesiasticum,aliud temporale,seu seculare.Est autē feudū ecclesiasticum illud,quod cōfertur per personā ecclesiasticam,puta per ecclesiasticam, puta per episcopum, abbatem,siue alium prelatum.vt traditur in d.c.j.qui feudum da.pos.qui tamē prelati non possunt infeudare, nisi illa bona quæ ante prohibitionē Vrbani papæ consueuerūt infeudari, vel illa quæ ex antiqua ecclesiæ consuetudine dari solitū est.vt not.in c.j. in ti.episcopum,vel abbat.& per Iac. in d.c.j.qui feudum da.pos.& in c.fin. extra de feu.Seculare autem feudum illud est,quod cōfertur à personis secularibus puta ab Imperatore,Rege, comite,marchione,capitaneo & simi. vt in d.c.j.post prin.qui feu.da.pos.
3 †Secūda feudi diuisio est,quia quod-
b dam est feudum antiquum [b] paternū, aliud est feudum nouum paternum, aliud est feudum antiquum,quòd appellatur dupliciter,videlicet largè & strictè,vt est illud,quòd fuit à superiore ascendente,puta auo,& proauo ac quisitū.vt in c.j.de natura suc.feud.in prin.& in tit.de gra.suc.in feu.c.j.§.is verò.alio modo dicitur paternū strictè,quod est acquisitum à solo patre. vt in tit.qui feu.da.pos.c.j.§.cū verò gradus.& no.in tit.de suc.feu.c.j. Nouum autem feudū est, illud quid est acquisitū per illum,qui adhuc superest in humanis.vt in c.j.in fi.quot tes. necess.sint ad proban.no.inuestit.
4 † Tertia diuisio est,quia feudū aliud est masculinū, aliud fœmininū.Masculinum autē feudū appellatur illud quod trāsit ad masculos,fœminis exclusis,vt patet maximè in magnis & maximis dignitatibus.vt habetur in c.j.§.& si clientulus.de feud.ali.cum si.ibi not.Fœmineū verò feudum est illud,quòd per fœminā fuit acquisitum.vt in tit.de benefi.fœmi.c.j & in tit.de natur.succes.feu.capitu.j. & in tit.an marit.suc.vxor.c.j.cuius quidē feudi natura talis est,vt si mulier quæ acquisiuit, decedat superstitibus sibi filijs masculis, & fœminis, masculi

a *Not. quotuplex est feudū, Ioā. And.in addi. Specul. tit. de præscri. & per Car. Alex. in præludijs feudorū. in xj.col. versicul. quæro vlterius quot sunt species. Ad huius materiæ feudalis plenioręm cognitionē vide latè per Eguinard. Bart in suā metho. ad Obertū Ortēsium qui quat. libris dilucidè & breuiter hanc materiam explicat.*

b *Quòd dicatur nouum feudum, vide glos.in c. achacius. xxiiij. qō.j. & doct. in c.ex parte. de fer.*

ipſis fœminis excluſis in feudi materni ſucceſsione præferuntur, quòd eſt no. vt habetur in d.c. primo
5 de beneſi. feud. † Quarta diuiſio eſt quòd aliud eſt feudum cum ſacramento fidelitatis, aliud eſt enim certum feudum illud, quòd fit cum ſacramento, vt in c. nulla. per quos fit inue. Sine ſacramento, cùm per pactum remittitur ne iuretur. vt in tit. quæ fuit prima cauſa bene. amit c. j. §. eſt & alia. in fi. & tit. de leg. contra. in prin. & ibi no. Quæ autem ſit forma
6 fidelitatis, habetur in ca. j. de no. for. fidel. † Quinta diuiſio eſt, quòd feudũ aliud eſt purum, aliud conditionale. Regulariter enim feudum eſt ſimplex, & rectum, & purum, ſed fit cõditionale aliquando per pactum, vt in c j. §. præterea. in ti. quæ ſit inueſti. & ad certum, & limitatum ſeruitiũ. vt ibi. & in ti. qui. cau. feu. amit. c. j. & fi. & in ti. de cap. qui cur. ven. c. fi.
7 & ibi not. † Sexta diuiſio eſt, quòd feudũ quoddam eſt perpetuum, quoddam temporale. Eſt autẽ perpetuum illud, quòd eſt ſimplex, ſeu rectũ, vt in c. j. §. j. quib. cauſ. feud. amitt. temporale vero appellatur illud, quòd finitur cũ perſona, nec tranſit in eius hæredem, vt in l. j. in fin. de alie. feu. & in c. j. de feu. vaſ.
8 & in c j. de feud. guar. & caſtal. † Septima diuiſio eſt, quòd feudum aliud habet propriam naturam, aliud impropriam. Illud autem dicitur habere propriam naturam, quòd eſt ſimplex & rectũ, de quo non poteſt quis priuari, niſi interueniente in eo culpa legitima à iure approbata, & à domino reprobata. vt in c. j. de feu. ſine cul. nõ amit. & in c. j. de nat. feu. quòd quidem proprium, & rectũ feudum eſt ſimpliciter tranſitorium in filios maſculos tantùm, vt prædixi, non autem in fœminas: vt d. c. j. §. & ſi clientulus. de alie. feu. cum ſi. Impropriam autem naturam habet feudum, quod ex conuentione, ſeu pacto tranſit ad fœminas, ſeu extraneas perſonas, quòd quidem fieri contingit, ſi in inſtrumento inueſtiturę adijciatur hæc clauſula, videlicet vt ipſe inueſtitus ſuíque hæredes, & quibus dederit, habeant, & poſſideant &c. poterit tale feudum alienari etiam in extraneos, domino irrequiſito, quòd eſt nota. vt habetur in capitu. j. in princip. de prohib. feud. alie. per Fede. & in tit. de proh. feu. alie. per Lotha. c. j. & in cap. j. de feu. non hab. propriam naturam, & in c. penul. ſi de feu. fue. contro. & plenè no. in d. ti. de feu. non hab. proprie. natu. licet olim in hoc aliter diſtingueretur. vt in c. j. de vaſal. qui contra cõſti. Lotha. feu. alie. & in c. j. qualiter olim feu. alie. poſ. Alijs etiam caſibus dicimus feudum habere impropriam naturam, puta cùm acquiritur, ſine inueſtitura, vel minus ſoleniter datur, quo caſu nõ tranſit in hæredem, vt in c. j. qui. mod. feu. cõſt. po. Item feudum guardię & caſtaldię habet etiam naturam impropriã, nec trãſit in hęredẽ: vt in c. j. de feu. guar. & caſtal. Itẽ eiuſdem naturę eſt feudum camerę, & cãpanę, vt in c. j. de feu. cogni. & in c. j. in princi. de no. for. & eodem modo eſt feudũ ſoldatę, vt in capitul. j. §. fina. in tit. quis di. dux vel marchio & generaliter omne feudum quòd ex conuentione nõ tranſit in hæredem, nõ dicitur ha-
9 bere naturam propriam. † Octaua diuiſio eſt: quòd feudum aliud eſt nobile, aliud minus nobile, aliud mediocriter nobile, aliud ignobile. Eſt autem nobile illud, quòd ab Imperatore cõfertur regi, duci, vel alij comiti, per quòd quis nobilitatur, qui feudatarij appellantur capitanei regij. Minus nobile eſt illud. quod cõfertur ab alio inferiore principe poſt Imperatorẽ, puta à Rege, comite, vel duce, vel marchione, & ſi. & hi feudatarij appellantur valuaſores, maiores, & aliqñ capitanei. Mediocriter verò nobile eſt illud quod cõfertur p iſtos magnos valuaſores, & hi feudatarij appellantur minores valuaſores. Ignobile autẽ feudũ eſt illud, per quod nulla acquiritur nobilitas, & accipitur ab iſtis minoribus valuaſoribus, & hæc omnia no. in c. j. circa prin. de his qui
10 feu. da. poſ. & in c. j. qs dicitur dux mar. vel co. † Nona diuiſio eſt, quòd feudum aliud eſt diuiſibile, aliud indiuiſibile. Regulariter enim omne feudum eſt indiuiſibile, niſi contrarium ſit actum, & conuentum, vel niſi cõſuetudo diceret oppoſitum, fallit hæc regula in ſupremis dignitatibus, & feudis, vt in regno, ducatu, marchionatu, & comitatu, vt habetur in c. j. de prohib. feu. alie. per Federic. §. preterea ducatus. & in capitul. omnes filij. in titul. ſi de feud. defunct. fuer. controuer.
11 † Decima diuiſio eſt, de qua ſuprà dixi, ſed hîc latius exprimam quòd feudum aliud eſt tranſitoriũ ad maſculos tantum, aliud ad ipſos & fœminas. Regula enim eſt, quòd feudum proprium & rectum, ſolum tranſit ad maſculos: quia illi ſunt apti ſeruire domino, ad fœminas autem non tranſit, cùm ſint impotentes dominos ſeruire honeſtè, vt dictũ eſt ſuprà in tertia diuiſione, p quo facit quod habetur in c. j. §. filia. in titu. de fuc. feu. fallit quando feudum eſſet fœmineum, vt in c. j. de beneſi. feu ? & de na. fuc. circa prin. & in tit. an mari. ſuc. vxo. c. j. Itẽ fallit ſi in inueſtitura actum fuerit expreſsè, vt pluries vidi, quod fœminę ſuccedant, quo caſu maſculo deficiente, & non aliter admittuntur fœminæ, & ſic prouiſio iſta reſtringitur ad hunc ordinem, vt probatur in tit. epiſ. vel abbatem. c. j. §. quoniam. & in titulo de eo qui ſibi. vel hæred. ſuis maſcul. inueſtit. c. j. Item fallit quando deficientibus maſculis, dominus vult gratificari fœmine ipſam acceptando, & feudum in ea confirmando, vt in tit. quemad. fue. ad fœmi. perti. c. j. In hoc tamẽ aduerte, quòd ſi fuerit feudum antiquũ, & paternum non poterit dominus gratificari filiæ fœminæ in præiudicium aliorum agnatorũ maſculorũ, niſi expreſsè cõſenſerit, vt habetur in c. j: ver. nec in filiam. de alie. feu. pa.
12 † Pro cuius dubij declaratione reuoco in dubium an dominus poſsit gratificari filię excluſis alijs agnatis. Et dicunt quidam, aut feudum eſt nouum, & tunc poteſt, tam patre viuente, quàm poſt eius mortem, vt d. c. j. quando feu. ad filiam perti. aut eſt feudum antiquum, ſeu paternum, & tunc nõ. vt in d. c. primo. ver nec in filiam. Alij dicunt, quòd etiam ſi feudum ſit paternum, poteſt dominus gratificari filiæ mortuę patre, vt in d. c. j. quand. feu. ſed eo viuente non poteſt, vt in d. ver. nec in filiam. cum ſimi. Prima opin. placet Bart. & Pe. vt in d. c. j. ſed Iac. de Bel. placet opi. ſecunda. Et not. quòd in hac materia feudorum, appellatione hæredis continetur ſolus filius maſculus, & quilibet alius prouenies ex de-

ſcendentibus maſculinis ſexus, vt habetur in c.j.§. & ſi clientulus.in ti.de ali.feu.& in c.j.§.pe.qui. feu.da.
13 poſ.cũ ibi no. † Vndecima diuiſio eſt, ꝙ feudũ aliud eſt tranſitorium in omnes filios obtinentes eundem gradũ.vt in c.omnes.in ti.ſi de feu.fue.contro. & in ti. qui feu. da poſ. §. & quia in ti.de ſucceſſ. feu. in prin. Quoddã verò eſt feudũ, in quo ſuccedit ſolus primogenitus, vt patet in Regno francorũ: & regulariter in alijs regnis, & pluribus ducatibus, & marchionatibus, qui iure francorũ regulantur, quòd qui dem ius eſt adinuentum ad maioris dignitatis cõſeruationem, & ſtatum, quo iure ſi vti ſcirent certi ſub diti fortaſſe melius cõſeruarentur, cùm per diuiſiones deſtrui & annullari conſueuerint manſiones.
14 † Poſt hæc quæritur, an quælibet perſonæ poſſint de feudo inueſtiri? dic breuiter ꝙ ſic, ſiue ſit ſeruus, ſiue liber, dum tamen dominus non ignoret conditionẽ ipſius perſonæ, vt in c.j.ver. perſonam.in titu.
15 per quos fiat inueſti. † An autem econtrà poſsit quilibet dare in feudum? reſpondeo ꝙ ſic, dum tamen habeat bonorum ſuorum legitimam adminiſtrationem, vt in d.c.j.in prin.& ſi feudum fuerit antiquũ, poterit etiam minor non habens plenam bonorum adminiſtrationem illud renouare, quia per talem renouationem non dicitur alienare, vt ibi, & probatur in ti.de no.feu.§.item ſciendum.

DE CASTRO Gropelli. Quæritur, an omnes res poſsint in feudum dari? dic quòd res immobiles dantur tantùm in feudum, non autẽ mobiles, vt dictum eſt ſuprà.& habetur in c.ij.in princip.de feu.cog. niſi ipſius reiimmobilis eſſet interdicta alienatio hominis, vel legis diſpoſitione. vt in c. j.§.ſed & res.in tit.per quos fiat inueſtit.

2 CVM omnibus iuribus, & pertinẽtijs. Quid autem appellatione pertinentiarum [a] contineatur, dic vt ſuprà dixi in j lib.& ſecundùm Inno.continentur ea, quæ ſtatuto, lege, vel conſuetudine deputata ſunt, vt accedant, puta caſtro, cõſueta iuriſdictio: & parochiali eccleſiæ, ius decimarum: & hoſpitalibus, dos aſsignata, vt extra de deci. ca. cùm in tua.& c.tuã.& c.cõtingit.& de his quæ fi.à prela. c.paſtoralis.& de cen.c.j.& no. per ipſum Inn. in c. cum ad ſedem de reſti.ſpol.& c.ex literis.de iu.pa.

EPITOME.

1 Cauſa legitima, propter quam reuocatur feudum.
2 Hæres domini, an poterit reuocare feudum propter feloniam vaſſalli contra dominum, quamuis dominus nullam querelam mouerit.

1 VITAE eiuſdẽ Ray. multipliciter inſidiatus eſt. † Hic aduerte, ꝙ hæc eſt cauſa vna ſufficiens, per quam vaſſallus feudo priuatur, quia cõtra fidelitatẽ promiſſam facit. vt traditur in c.j.ver. porrò.in ti.quæ fuit prima cau.benefi.amit. Aliæ etiam
2 cauſæ ſunt, de quibus infrà dicetur. † Sed quid ſi dominus deceſſerit ſuperſtite vaſſallo, qui feloniam cõmiſit nulla contra ipſum vaſſallum mota quærela, an hæres eius poterit ipſum vaſſallum propter tale delictũ feudo priuare? dic breuiter ꝙ non, vt determinat gloſ.in c.j.§.inſuper ſi filij in tit.de prohi.feu.aliæ. per Fed.ar.ad hoc in l. omnimodo. C. de inoffi.teſt.& ibi de hoc per gl.& optimè facit l.fi.& ibi per glo.& Cy.C.de reuo.donat.

EPITOME.

1 Iuramentum quod præſtat vaſſallus domino, quæ contineat in ſe.
2 Domino faciente guerrã imperatori an vaſſallus teneatur dominũ adiuuare.
3 Vaſſallus habens duos dominos diuerſis temporibus acquiſitos, facientes ad inuicem guerram, an teneatur alterum contra alterum adiuuare.
4 Vaſſallus, an teneatur adiuuare dominum facientem guerram contra propriam ciuitatem.
5 Dominus, an teneatur iuuare vaſſallũ contra omnes.
6 Vaſſallus, an teneatur adiuuare dominum facientem guerram iniuſtè.
7 Vaſſallus, an teneatur proprijs ſumptibus adiuuare dominum.
8 Imperatore eunte Romam pro coronatione omnes eius vaſſalli tenentur ire ſecum Romam.
9 Vaſſallo pro domino perdente equum, an habeat regreſſum contra dominum.
10 Bannitus vaſſallus à rege & priuatus re infeudata, qnã poſtea alij cõceſſit in feudum poſt reſtitutionem, an poſsit vẽdicare rem infeudatam ſecundo.
11 Bannito domino, an vaſſallus ſit liber a b *iuramento fidelitatis.*

1 CONTRA Debitum fidelitatis iuramentum. † Nota qđ iuramentum hoc quòd præſtatur per vaſſallum domino, continet ſex partes, ſeu ſex capitula, videlicet incolumen tutum honeſtũ, vtile.facile & poſsibile, quę omnia declarãtur per tex. vbi vide in c.j.de no.for.fide. & in c.j.de for.fide.& in decretis.xxij. q.v.c.de forma.ſed etiam vltra prędicta tenetur vaſſallus domino ſuo præſtare cõſiliũ, & auxilũ, vt ibi habetur.
2 † Sed circa prędicta quæritur, pone quòd dominus facit guerram Imperatori, vel econtra nunquid vaſſallus tenetur ipſum dominũ adiuuare, & ei auxilũ & conſilium præſtare. dic breuiter qđ nõ. ꝙa pſona Imperatoris intelligitur ſemp excepta ī forma iuramẽti fidelitatis. vt in c. imperialẽ. §. fi. de phi. feu. ali. per Fed. imò nec expreſsè poſſet ſe vaſſallus ad hoc

a *Pertinentiarum continetur. vide in l.j. in §. cum ſcr. bẽ. ff. de offi. præ. ſcr. Bald. in c.j. ij. colum. de cap. qui cu. ſen. in ſẽ. feu. per Ol. cõſi. cclxxij.*

b *Adiuuare. Vide quid ſoluit Ro. conſil. ccccxlviij. ſbi ponit de cõfœderato duobus principibus.*

obligare pacto vel iuramento cum sit tale pactum, vel iuramentum à iure reprobatum. vt ibi, & contra bonos mores, sicque non tenet. vt l. non dubium. in fi. C. de leg. & in capit. ea quæ contra leges & in c. non est obligatorium. & ibi not. per Dy. de reg. iu. lib. vj. nec immerito: quoniam filius tenetur præponere salutem Imperatoris saluti paternæ, vt in auth. vt cum de app. cogna. §. causas. versicul. fi eos. Ad hoc etiam facit regula, quòd semper in iuramento persona superioris intelligitur excepta, vt in l. finali in prin. ff. ad muni. & in cap. veniens. de iureiuran. 3 †Quid autem dices, si idem vassallus habeat duos dominos diuersis temporibus acquisitos, & alter cõtra alterum guerram faciat, an teneatur vassallus vnum contra alterum adiuuare? respondeo quòd aut inter dominos istos est dare diuersitatem in tempore, & tunc tenebitur priorem contra posteriorem adiuuare, probatur per tex. in c. imperialem. de prohi. feu. alie. per Fed. §. illud quoque. quia iste præuenit in tempore, ergo potior debet esse in iure, vt in regula qui prior. cum fi. ibi no. de re. iu. lib. vj. & quia in fidelitate præstita secundo domino, intelligitur excepta persona prioris domini, ideo solùm contra alium quencunque dominum, excepto priore etiam contra patrẽ proprium, & filium tenebitur secundũ dominum adiuuare, quòd est valde mirandum. Et quanta sit seruitus vassalli, vide no. vt hæc traduntur in c. domino guerrã. §. cõtra omnes. in ti. hìc finitur lex, deinde incipiunt consuetudines regni. faciũt in ar. no. per Inn. in c. cùm iamdudum. de præben. & in c. fi. extra de confir. vti. vel inuti. aut inter istos dominos fuit, & est identitas in tempore, quia eodem tempore fuit vassallus inuestitus de eodem castro, & alter dominus cõtra alterum facit guerram, quo casu dicerẽ quòd cũ sint in pari causa, abstinere debet ab vtroque, ne vni auxiliando, alium offendat, nec sit causa quare magis vni quàm alteri auxilium prẽstare debeat, nisi fortassè secundum aliquos, certum & manifestum esset ipsi vassallo, quod alter guerram iustè faceret, & alter iniustè, quo casu teneretur auxiliũ præstare ei, qui iustè guerram moueret. ar. in d. c. domino guerram. in ti. de no. form. fidelit. §. & si contigerit. sed videtur quòd vtrique, si potest opem, & auxilium præstare debeat. vt in 4 l. tertia. §. si cùm omnis. ff. ad Vlla. †Quid si dominus facit guerram contra ciuitatem propriam vassalli, an tenebitur dominum adiuuare? dicunt quidam quòd non, quia nec filius patrem, nec econtra pater filium iuuare debet contra patriam, vt l. minimè. ff. de rel. & sump. fu. ergo multominus vassallus dominum suum. Fortificatur hoc, quia filius præponere debet salutem reipublicæ, saluti paternæ, vt in dicto §. causas. ver. si eos. ergo & vassallus, cùm non 5 sit minor obligatio filij quoad patrem, quàm vassalli quoad dominum. vt in dicto §. causas. †Sed nun quid reciproca vice teneatur dominus iuuare vassallum contra omnes prædictis exceptis, sicut vassallus dominum? dic breuiter quòd sic, quòd multum not. deter. gloss. in dicto §. cõtra omnes. nam quoad hoc inuicem obligantur pariformiter, vt in dicto c. j. in fi. de for. fid. & si dominus se subtraheret ab auxilio præstando vassallo cùm posset, iure suo. i. dominio priuaretur. vt in c. dominus causam. in titu. fi de feu. fue. contro. & in c. ex facto. in tit. qualiter do. 2 propri. pri. quod tenementi. [a] Et sic habes vnum casum, quo dominus priuatur iure suo, sunt etiam & alij, quos isti magni domini recusant audire, de quibus traditur in d. l. c. ex facto. cum seq. & per tot. tit. qualiter dominus, sua propriet. priuet. cum simili. ibi notat. Prædicta autem regula quæ est, quòd vassallus tenetur dominum adiuuare contra omnes, fallit, vt suprà. Item fallit si dominus fuit ab Imperatore, vel Rege bannitus, aut à Papa excommunicatus, quibus casibus vassallus est à iuramento fidelitatis absolutus. vt hęc probãtur in d. c. domino guerram. in prin. & in c. fi. in tit. hìc finitur lex, deinde incipit consue. & in tit. de prohi. feu. alie. per Fed. c. j. §. fi. & in tit. de for fid. c. j. in fi. & xv. q vj in c. nos sanctorũ. & c. iurantes. & idem fortius si ipse dominus esset hæreticus. ar. l. j. C. de hęre. & in l. nemo. de ep. au. & auth. credentes. C. de hære. cum si. Postquàm verò fuerit ipse dominus pœnitẽs ad gratiam restitutus tenetur vassallus eidem solita seruitia exhibere, vt xj. q. iij. in cap. videmus, & ibi no. & dicto c. domino 6 guerram. † Item nec tenetur vassallus adiuuare dominum, faciendo guerram iniustè, circa quod sic plenius distingue, aut constat ipsi vassallo, & certum est quòd dominus eius facit guerram iniustè aut est dubium. Primò casu tenetur ipsum iuuare ad defensionem tantum, non autem ad offensam, si tamen velit etiam ad offensam iuuare, hoc facere potest, sed non cogitur. secundum veram opin. vt probatur per Iac. de Bel. decima quarta quæstione octaua scire nos. in tit. de noua for. fide. c. j. §. si contigerit. & §. & si verò. Secundò casu tenetur dominũ adiuuare præcisè tam ad offensam, quàm ad defensam, aliàs feudo priuaretur, & idem per omnia in tertio casu vt hæc omnia habentur in d. cap. domino guerram. iu prin. cum fi. suprà all. 7 †Hìc insurgit dubiũ an vassallus tenetur suis proprijs sumptibus dominũ adiuuare. & Inn. in c. ficut extrà de iureiur. determinat quòd non. nisi ex pacto, vel consuetudine. imò secundum eum non tenetur ad aliquod seruitium

a. *Tenementi. adde qđ soluit Frã. de aret. consi. xxiij.*

uitium, quod requirit sumptum, nisi in casibus à iure permissis seu expressis. In contrarium tamen facit text. in l. suo victu. cum se. ff. de oper. libe.

8 † Cum autem Imperator Romam proficiscitur pro eius coronatione, tunc omnes vassalli tenentur cum eo ire, vel mittere dimidiam partem, vel tertiam fructuum contribuere. iuxta ea quæ habentur in text. in c. imperialem. §. firmiter. de prohi. feu. alie. per Fed. & in c. j. in fin. de pa. iur. fir. in c. j. §. similiter. de capitul. Conrad. in vsibus feud.

9 † Quid autem si facta per dominum conuocatione suorum vassallorum, & ipsis existentibus super guerra aliquis, vel aliqui eorum perdiderunt equos, vel arma, an habeant regressum contra dominum; dicit Inno. in d. capit. sicut. de iureiur. quòd non. quia ex debito sunt adstricti dominum adiuuare, ideóque casus fortuiti si non imputantur domino suo, & eodem modo causa pietatis accessisset quis ad iuuandum ipsum dominum. vt xiiij. q. iij. ca. non iustè. cum seq. & xj. q. iij. c. si dominus. secus autem esset si dominus conuocasset alios simplices amicos non sibi vassallos, qui ex debito non fuerunt ad hoc adstricti, nec pietatis causa sunt moti, sed ex solo mandato: quo casu si perdiderint arma, vel equos habebunt secundum Inn. actionem mandati contra ipsum mandantem, si fuerunt vocati ad bellum iustum. vt in iuribus prælalle. secus autem si vocati fuissent ad bellum iniustum, nam tunc non daretur eis actio mandati pro huiusmodi damnis, nec pro alijs impensis per eos factis, quia turpe esset tale mandatum, cum nulla ex eo nata est obligatio. vt l. si remunerandi. §. rei turpis. ff. mand. & in l. si mãdauero. in §. si æden. cum seq. ff. e. ti. & Insti. man. §. illud. Sed contra illud quod suprà dictum est mandantem teneri ipsi mandatario vocato ad iustum bellum, obstat multum, quia casus fortuitus non venit in actione mandati, sicut nec in cæteris bonæfidei iudicijs. vt in l. quæ fortuitis. C. de pign. act. & in l. j. C. loc. cum si, ibi no. facit l. dominus horreorum. ff. loc. & l. j. C. depo. Sol. dicit Inn. vbi suprà, quòd hîc fuit casus fortuitus, qui de facili potuit prœuideri ab ipso mandante, videlicet quòd si iret ad bellum, posset de facili spoliari, & capi & similia quę sunt de natura belli, cuius dubius est euentus. meritò ergo de tali casu tenetur, secus autem esset vbi casus de facili prœuideri non posset, nec res ipsa esset ad hoc disposita, vt in contrarijs. Sed diceret aliquis, nonne si quis commodauerit equum alicui, vel arma ad bellum, & ibi ea amiserit, cessabit actio commodati cõtra commodatarium? certè sic. vt l. si vt certo. §. interdum. ff. commo. & per consequens iste commodator dãnum sustinet casus fortuiti, licet prœsciuerit hunc casum posse euenire, ergo eodẽ modo debet mandatarius priuari actione sua, cùm & ipse prœsciuerit talem casum sibi posse contingere. So. dicit idem Inno. vbi suprà, quòd ratio differentiæ inter vtrunque casum est, quia commodatarius non excessit fines contractus deducendo equum ipsum ad bellum. quia ad eum vsum, ad quẽ ipsum equum accepit, vsus est, idemque dicit in conductore equorum, & armorum ad bellum per sequendum, quia si in bello capiatur conductori non tenetur ad emendationem, vt ff. loc. & conduct. l. item quæritur. § si quis seruum. & l. videamus. §. j. cum similib. Sed mandatarius vocatus ad bellum, licet præscire potuerit, quòd de facili arma, & æquos amittere potuit, tamen sciebat ius suum durare, & se consequi posse per actionem mandati quæcunque perderet, & impendia quæ faceret, vt ff. mandat. l. inter causas. §. impendia. & l. qui mutuam. §. fina. Vel dic quòd in omnibus prędictis casibus, si sanè intelligantur, est identitas rationis, seu dispositionis iuris: nam semper ad dominum rei, & ad mandantem pertinet hoc periculum, quia mandans damnum restituit, locator, & commodator rem suam perdit, sicque omni casu pariformiter ad eos damnum redijt, nec tamen ille qui mandauit amicos conuocari ad bellam poterit tanquam sua interfit agere contra spoliatores vi bonorum raptorum: cùm actio vi bonorum raptorum & furti solùm detur ei qui in rebus ablatis habet dominium, vel possessionem, vel ius aliquod reale. vt l. ij §. in actione. ff. vi bo. rap. ff. de fur. l. si is qui rem. & l. si is cuius. cum similib. secundum eundem Inn. Quod autem dicatur iustum, vel iniustum bellum, not. per eundem in capi. olim. ex-
10 tra de restitutio. spoliato. † Vlterius circa præmissa quæritur, pone quòd Rex banniuit eius vassallum ipsumque priuauit omnibus bonis suis, & maximè quodam castro, quod iure feudi recognoscebat à Rege, deinde ipsum castrum in feudum dedit alij, postque certo tempore transacto ipsum vassallum Rex ipse ad omnia bona sua, & gratiam suam restituit, quęritur an hic vassallus restitutus possit dictum castrum à secundo vassallo de iure vendicare? Quam quæstionem plenius disputat Iacob. de Bel. in dicto capit. domino guerram: vbi finaliter sic concludit, aut ipse primus vassallus fuit bannitus tantum, aut fuit bannitus & condemnatus. Si quidem fuit bannitus tantum, aut fuit bannitus & requisitus secundum ius consuetudinarium feudorum, aut secundum ius commune Imperatoris, aut secundum legem solius Regni: aut fuit simpliciter tantùm bannitus. Primo & secundo casu principali amittit feudum anno elapso, vt in c. j. in ti. de mil. vas. qui contu. est. & ff. de requi. re. l. j. & ij. & si. Tertio autem casu simpliciter feudum perdit, & cætera alia bona, vt C. & ff. de bon. dam. Quarto casu non perdit feudum, nec cætera bona: quia regulariter feudum sine culpa non amittitur, nisi culpa probata & cõuicta. vt c. j. de feu. sine culp. non amitt. & arg. ff. de cu. re. l. dimissis. & not. in c. j. §. calidis. de prohi. feu. ali. per Fed. Sed lata sententia contra eũ, tunc priuatur. vt in c. j. in tit. si vassal. feu. pri. cui debe. re. & c. j. de feu. sine cul. non amit. Patet ergo in proposita quęstione dicendum, quod in illis casibus, in quibus feudum amisit, non potest castrum illud vendicare, nisi specialiter, & expressè ad illud fuerit restitutus. & sic tale principis beneficium non erit latissimè interpretandum: quia

de alieno prę iudicio agitur. in certis autē casibus qui bus feudū non amisit, poterit ipsum castrū vendica re. Et huius distinctionis ratio est, quia non est veri simile, quòd Rex voluerit per hanc generalem resti tutionem adimere secundo vassallo, quod abstule rat primo, alio non expresso, quia generalis clausu la non trahitur ad specialia. arg. l. obligatione gene rali ff. de pigno. & in authen. hæc consti. quæ digni. §. illud. & extra de elect. c. innotuit. in fi. & hæc opi. optimè probatur in c. quamuis. de rescript. lib. vj. &
11 in c. si eo tempore. de elect. eo. libr. † Quid autem si dominus sit bannitus de ciuitate, an vassallus sit inte rim absolutus à iuramēto fidelitatis? & determinat gloss. & Iaco. de Bel. quòd sic. vt no. in dicto capitul. domino guerram.

EPITOME.

1 *Proprium & rectum feudum ad masculos transit fœmi nis exclusis.*

2 *Feudum de quo fuit facta inuestitura tam pro se quàm hæredibus tam masculis quam fœminis, an semper fœmi nam excludat, masculo aliquo superstite?*

3 *Inuestitura facta pro se, & filij de quibus filijs intelligatur.*

4 *Vassallo descendente ad quos per successionem feudum transferatur.*

5 *In fœminas regulariter non transit feudum nisi in certis casibus.*

6 *Filius aliquando excluditur à successione feudi.*

7 *Agnatus adiens hæreditatem agnati etiam cum bene ficio inuentarij, an teneatur creditoribus non solum ad vires bonorum allodialium, sed etiam feudalium?*

8 *Ascendentes an succedant descendentibus in feudo?*

9 *Collaterales qualiter in feudo succedant.*

10 *Frater ex vtroque parente an præferatur fratri ex pa tre tantùm in successione feudi fraterni.*

11 *Fratres an teneantur ad æstimationē fratri propter feu dum ad eos deuolutum de iure communi cōtra dispos itionem testatoris qui vni tantum filiorū assignauerat.*

12 *Decedens duobus liberis superstitibus habili & inhabi li, an possit totum feudum assignare habili.*

13 *Filij fratris cum patruo æqualiter succedunt in feudū.*

14 *Primus in gradu an præferatur posterioribus in succes sione feudi?*

15 *Expensa vtiles & necessariæ si vassallus priuetur feudo an sint restituendæ?*

16 *Decedente vassallo sine filio masculo ad quem perti neant fructus rei feudalis.*

17 *Causę siue casus quibus vassallus siue eius hæredes feu do priuentur. & nu. 24. & 25.*

18 *Relicta re feudali, an debeatur eius æstimatio, cùm res dari non possit nomine legati.*

19 *Vassallus an possit feudo imponere seruitutem rusticam vel vrbanam?*

20 *Vassallus an possit cōpromittere, vel trāsigere de feudo?*

21 *Dominus an possit alienare feudū sine volūtate vassalli.*

22 *Vassallus in consortem sine voluntate domini potest feudum alienare.*

23 *Vassallus an possit alienare feudum in quamuis agna torum, vel eiusdem, vel diuersi gradus.*

24 *Facta alienatio feudi in extraneam voluntate domi ni per agnatos qui alienationi non consenserunt pote rit reuocari.*

25 *Vassallus non petens infra annū inuestiturā si hæredi dñi exhibeat debita seruitia, an possit priuari feudo?*

26 *Causa legitima commissa propter quam vassallus feu do priuatur, an priuetur ipso iure, vel per sententiam.*

27 *Secuta priuatione feudi propter causam legitimam cui applicetur tale feudum.*

28 *Quis sit iudex domini & vassalli contendentium super causa legitima priuationis.*

29 *Si sit inter dominum & vassallum contentio super pos sessoris solo an dominus sit iudex?*

30 *In causa feudali an sit offerendus libellus?*

31 *Sententia vel transactio facta inter vassallum & ex traneum, an præiudicet domino.*

32 *Vassallus an habeat regressum contra dominum, si res ab extraneo euincatur?*

33 *Vassallus amittens clandestinè rem feudalem, an ha beat regressum de euictione contra dominum?*

34 *Dominus recuperans rem feudalem à spoliatore, an te neatur illam restituere vassallo.*

35 *Facta inuestitura de feudo de noue, tanquam de anti quo, & auito, an assumat naturam feudi antiqui.*

1 NEC SVPERSTITIBVS ex eo libe ris masculis. † Ecce alia sufficiens, & legi tima causa, propter quam feudum perditur, & ad dominum reuertitur, nisi aliud fuerit actum in inuestitura, vt suprà dixi in decima diuisione. nā propriū & rectū feudū ad masculos transit, fœmi nis exclusis. vt in c. j. in prin. in ti. de gra. suc. in feud. cū multis fi. Fallit ī certis casibus, ī qbus fœminę ad mittuntur, quos enumerat gl. in c. j. de nat. suc. feu.
2 & in c. j. de feu. fœmi. † Sed quid diceres, si aliquis fuerit inuestitus de castro pro se, suisq; hæredibus tā masculis, quā fœminis, qui posteà decesit super stitibus sibi duobus filijs masculis, & ad vnū ex eis propter diuisionem peruenit castrum, qui posteà de cesit superstite sibi vna filia tantū, & alius eius fra ter posteà decesit superstite sibi vno filio masculo. Quæritur an hic filius masculus excludat dictam fi liam fœminam eius consanguineam à successione feudi dicti castri? & videtur quòd non: quia semel ef fectum est feudum fœmineum per successionem il lius lineæ ad quam ex diuisione peruenit. argumen. dicto cap. j. de natu. success. feu. Sed tu dic contrà, & sic masculus excludet suam consanguineam. per tex. no. in c. j. de eo qui sibi, hære. suis masc. & fœm. inuesti. acce. quam opi. firmat glo. in d. c. j. de na. suc. feud. & hoc procedit multò fortius si dicti fratres perseuerassent in communione, nec repugnat d. ca. j. de nat. suc. feu. quia loquitur quando erat conten tio inter plures masculos ex diuersis lineis descen dentes? Sed quæstio nostra loquitur, quando ex vna linea est masculus, & ex alia fœmina. & ita debet intelligi d. capit. j. de eo qui sibi, & hær. suis. Et ad uerte prout aliàs dixi, quòd vbicunque aliquis in-

uesti

ueſtitur de feudo pro ſe,& hęredibus ſuis maſculis &fœminis,quòd donec ſuperſunt filij,vel alij deſcendentes maſculi nunquàm admittũtur fœminæ,nam illa copula,&, iſto caſu denotat ordinẽ.vt probatur in c.j.ver.quis etiam.in tit.epi.vel abba.& in c.j.§.filia verò.de ſuc. feu. etiam ſi à principio feudum fuiſſet fœmineum: vt in c.j.in ti.de benefi.feud.& in ca.ſi fœmina.an marit.ſucce.vxo. & not.per Bartol.in l.gallus.§.quidam rectè. ff. de lib.& poſth. & in l. ſi liberi. ff. de

3 ope.liber.†Inde quæritur de quibus ſi lijs hîc loquitur? dic quòd de filijs legitimis,& naturalibus à ſui natiuitate,alij nãque filij ſiue naturales tantũ ſiue legitimi tantùm, ſiue naturales poſteà à principe legitimati in feudo non ſuccedunt.vt in c.adoptiuis. & c. naturales.in ti.ſi de feu.fue.contro.ni ſi Imperator in ipſa legitimatiõe ſpecialiter expreſſerit,quòd in feudo ſuccedere poſsint.qđ not. vt ſcias facere ordinare inſtrumentum,& hoc no.p gl.& doc.in d.c naturales.Sed in alijs rebus qualiter ſuccedatur iure Romano, plenè infrà tactũ eſt in forma libelli,quo agitur pro hære.ab inteſta. dela.& ſic patet, quòd in materia feudali appellatione filiorum comprehẽduntur ſolùm filij maſculi legitimi& naturales à natiuitate ſui, alijque per maſculinam lineam deſcendentes.In alia verò materia latior fit interpretatio.vt l.liberorum.ff.de verb.ſig.cũ

4 ſimi.† Veruntamen vt in hac feudali materia habeas pleniorem doctrinã reuoco in dubium, ſi vaſſallus decedit, ad quos per ſucceſsionẽ tranſeat ipſum feudum? vbi ante omnia aduertendum q̃ ſucceſſorum tres ſunt ſpeciales regulæ,quidam ſunt deſcendẽtes,quidam aſcendẽtes, quidã collaterales.Circa primam deſcẽdentiũ ſpeciem talis aſſumenda eſt regula, videlicet q̃ propriũ & rectũ feudũ tranſit ad quoſcũq; maſculos deſcendẽtes vſq; in infinitũ,licet olim reſtringeretur vſq; ad ſeptimũ gradũ tãtùm, vt in c.j.in prin.de gra.ſucc.in feu. & in c.j.§.hoc autẽ no.in fi.qui feu.da.poſ.

5 & in c.j.poſt princ.de feu.ſuc.†In fœminas autẽ regulariter nõ trãſit niſi in certis caſibus, de quibus ſuprà dictũ eſt.†Porrò & filius quãdoque excludetur à ſucceſsione feudi, verbi gratia,ſi ipſe filius patre adhuc viuente dominum offenderit,de quo nullã ſatisfactionem fecerit,vt in c j.§.inſu per ſi filius.in ti.de prohi.feu.alie.per Fede.Secundò ſi vaſſallus cum aliqua muliere contraxit matrimonium eo pacto,q̃ ſi filij ex ea naſcũtur nõ ſuccedant in feudo,vt in c.filij nati.in ti. ſi de feu.defunct.contẽt. ſit inter do. & agnat.vaſſal.& ca.quidam.in tit.de filijs na.ex matrimo.ad morganat.cõtract.in vſi feu.Tertiò priuatur feudo,ſi ipſe filius repudiauerit patris hęreditatẽ,licet alius agnatus in remotiori gradu cõſtitutus repudiare poſſit hæreditatem,& feudum retinere: quod eſt mirabile,vt traditur in c. filius.in tit.de capi.qui curi.ven. & no. in c.j.an agna.vel filius defun.repud.

7 hæredi.†Ad huius autẽ declarationẽ quæritur,ecce q̃ agnatus poteſt hęreditatẽ agnati defuncti repudiare, & feudũ agnoſcere,& retinere: nec pro b feudo tenetur defuncti creditoribus reſpõdere,vt d.c. j. an agnatus. pone ergo q̃ agnatus agnouerit hęreditatẽ cum beneficio inuentarij,an reſpõdebit creditoribus quatenus patiẽtur vires nedũ hæreditatis bonorũ allodialium,ſed etiã feudaliũ? videtur q̃ nõ, quia bona feudalia habet ſuo iure,nõ ex ſucceſsione,ergo & c.vt dictis iuri

a bus.In contrarium facit quia hoc priuilegium conſequitur quando repudiat,non autem quando agnoſcit hæreditatem. Præterea filius ad hoc tenetur agnita hęreditate vt in dictis iuribus, ergo & agnatus, & hoc puto verum reſpectu fructuũ tantùm,ſed reſpectu proprietatis, quæ nõ poteſt alienari, non credo creditoribus obligari.Quartò priuatur ſi pater eius deliquerit in dominum,licet quãdoque deferatur agnatis,vt in c.j.in d.titu.ſi vaſſal.feu.pri.cui defe.& in c.j.§.denique.in ti. quæ fuit prima cau. benefi. amit. Quintò excluditur filius ſi ha-

b bitum religionis b aſſumpſerit. in c. qui clericus.in ti.ſi de feu.defun.fue. contro.& in c.j.de mili.vaſſal.qui arbelli.depo. quo caſu tranſit feudum ad proximiorem agnatũ,vt ibi. Sextò excluditur quando erat feudum alicuius annuæ vel menſtrualis præſtationis,quo caſu finitur feudũ cum perſona.ſicut vſufructus, vt colligitur in c. ij. in fi. quis dicatur Comes, vel Marchio. Septimò excluditur ſecundum aliquos ſi fuerit à patre iuſtè exhęredatus,ſecus ſi iniuſtè. arg. in auth de nup.§.ſoluto.cum ſe.nam ſi excluditur repudiando hæreditatem,vt dictum eſt multo fortius con-

a *In contrarium.adde quòd primam opin. tenet Raph Cu. conſil. clxij. quòd cum beneficio inuentarij nõtenea tur creditoribus in nihilo.*

b *Religionis. limita per Calde.cõſi. ij.de feu.*

tra patrem delinquendo. Octauo excluditur quãdo filius ipse à natura mutus est, vel cæcus. secus si est accidentaliter imperfectus, vt in c.j. in tit. an mutus, vel aliter imperfectus. quos casus pro maiori parte
8 enumerat gl. in c.j. de nat. succes. feu. †Nunc autem venio ad ascendẽtes, in quibus traditur talis regula: q̃ in feudo descẽdentibus ascendẽtes non succedũt, vt in d.c.j. de na. suc. feud. licet iure Romano succedant in omnibus bonis vt no. infrà in libello. de hę
9 re. ab intest. delata. †Deinde quæritur de successione collateraliũ, an inuicẽ succedãt? vbi sic est distinguendũ, aut feudũ est paternum, & antiquũ, aut nouũ. Primò casu frater fratri succedit, & cæteri agnati sibi inuicẽ. vt in d.c.j. §. fi. de gra. suc. in feu. & in c. fi. de feu. mar. cũ simili. & hoc intelligũt verũ quidã vsque ad septimũ gradum tãtùm, & non vltrà, licet descẽdentes succedãt in infinitũ. vt in c.j. §. hoc quoque sciendũ. in ti. qui feu. da. pos. alij dicũt idẽ in collateribus quoq; quod in ascẽdentibus, vt no. per gl. in c.j. de feu. mar. Sed Ia. de Bel. distinguit, aut in principio feudũ trãsiuit in collaterales, & tunc transibit in reliquos collaterales vsque ad septimum gradum tantùm. vt in d. §. hoc quoque. aut à primordio trãsiuit in descẽdentes, & tũc sequẽtes collatera
10 les descẽdentium succedũt in infinitũ. vt d. glo. †Sed quid si vnus frater decesit superstitibus sibi tribus, vel pluribus fratribus, quorũ aliqui sunt fratres ex vtroq; parẽte, alij verò ex parte patris tantùm. Quęritur qui præferantur in feudo defuncti fratris. Et videtur præferendos esse vtrique coniunctos. vt in auth. cessante. & in auth. post fratres. C. de suis & le. in authent. de hæredi. ab intestat. §. reliquum. cum simi. quia illi duplici iure, & vinculo iũguntur. vt ibi notatur. In cõtrariũ est dicendũ q̃ omnes pariter admittãtur: quia ius agnationis attẽdendum est, & nõ cognationis, vt habetur in c.j. de suc. feu. & ita expresse determinat Bal. in c.j. de gra. suc. in feu. & sic in hoc est speciale in feudo, aliud est in rebus allodialibus, vt in d. auth. cessante. cum si. Vbi autẽ feudũ est nouũ, tũc regulariter, frater fratri, & cæteri collaterales sibi inuicẽ nõ succedũt, sed ad dominũ feudũ reuertitur, vt in c.j. in ti. de bene fra. & c.j. de fra. de no. benefi. inuesti. Fallit hęc regula in certis casibus, in quibus collaterales succedũt in feudo nouo. primò si pactũ speciale super hoc intercesit. Secũdò si feudũ fuerit acquisitũ cõmuni nomine trãsuersaliũ. tertiò si fuerit acquisitũ sciẽte domino de bonis cõmunibus eorum. Quartò si fuerit acquisitũ tẽpore, quo res erat in hoste. vt hęc omnia habentur in c. fi. de fra. de no. benefi. inuesti. & in d.c.j. de benefi. fra. Cõcludẽdo ergo præmissa circa ordinẽ succedẽdi in feudo, dic, q̃ si moritur vassallus, succedunt sibi filij eius æqualiter, & cæteri descẽdentes masculi secũdũ ordinẽ debitũ gradus cuiuscũque, nec posset vassallus ordinẽ succedẽdi infringere. q̃d est no. vt habetur in d.c.j. in prin. de suc. feu. ex quo infertur q̃ nõ possit pater in eius testamẽto assignare feudũ in totũ vni filiorũ, nisi cęteri filij cõsentiãt, secundũ Bal. vt per eũ no. in c. imperialẽ. in princ. de prohib. feud. alie. quia lex feudorũ æqualiter eos admittit. vt in c.
j. ver. sed cũ hoc qui feu. da. pos. Est enim hîc fauor filiorũ, & domini, vt plures habeãt vassallos, cui fauori nõ licet derogare testatori. ar. in l. scire debetis. C. vt in pos. le. cum simi. nec tamẽ si cõtrafiat per testatorẽ, feudũ reuertitur ad dominũ secundum eũ, sed
11 ad filios æqualiter pertinet. †An autẽ alij fratres tenebuntur ad æstimationẽ? videtur q̃ sic. per no. in l. cùm alienã. C. de le. Et prędicta procedũt quãdo om
12 nes filij sunt habiles ad feudum. †Quid autẽ si testator decesit duobus superstitibus filijs, quorũ vnus est habilis, alter non, an poterit per totũ feudũ assignare habili? dic quòd aut filius inutilis ad seruiendũ est inhabilis ad succedendũ, & tunc nõ tenet assignatio, aut est habilis ad succedendũ, licet sit inutilis ad seruiẽdũ, & tũc tenet assignatio paterna, vt in c.j. an mutus, vel aliter imperfectus. & in c imperiale. §. præterea ducatus. de prohi. feu. alie. per Fede. &
13 ibi per Ia. de Bel. †Deinde sciendũ est, quòd si alter ex filijs præmortuus sit relictis liberis, filij eius succedunt æqualiter cũ patruis suis, vt habetur in ca. j. de suc. feu. & in c.j. §. j. de gra. suc. in feu. & in hoc cõcordat cũ iure Romano. vt in authen. cessante. C. de suis & leg. hæred. & in authentic. de hær. ab intest.
14 §. j. & Insti. eo. §. cũ filius. †Sed quid dicemus si vassallus decesserit superstitibus sibi quatuor filijs, & vno nepote, ad quẽ nepotem postea ex diuisione perueniat ipsum feudũ, qui nepos decesit superstitibus quatuor filijs, ad quorũ vnũ ipsum feudũ adhuc peruenit, q̃ sine liberis decesit, quæritur ad quẽ ipsum feudũ pertinebit? Dic quòd ad illos priores, qui sunt eiusdẽ lineæ, cuius fuerat ille ad quẽ primo loco ex
15 diuisiõe peruenerat, vt in d.c.j. de na. succ. feu. In succesione autẽ ascẽdentiũ & descendentiũ dic vt proximè dixi. †Sed pone q̃ aliqua ex causa feudũ redit ad dominũ, de quibus causis plenius infrà subijciã, & vassallus reperitur multas in re expẽsas feciisse vtiles, & necessarias, quæsitũ est à pluribus, an hæ sint hæredibus vassalli restituẽdæ? Super quo secundum do. Bar. sic distingue. Aut feudũ reuertitur ad dominũ sine culpa, vel delicto vassalli, vt quia decesit sine filijs masculis, & tũc est in electione domini, vel illas restituere hęredi vassalli, vel pati illas abradi. vt in c. domino guerram. §. si vassallus. in ti. hic fin. lex, deinde incipit consuetu. aut reuertitur ad dominum ꝓpter delictũ vassalli, & tũc nulla fiet restitutio, nec abrasio, sed cedũt lucro domini. ar. l. ij. C. de iure em
16 phyt. †Sed quid dicemus de fructibus rei feudalis, quãdo vassallus decesit sine filio masculo? Respondeo q̃ aut vassallus decesit post calend. Martij, & ante calẽd. Augusti, & tũc ptinẽt oẽs ad hęredes vassalli, aut decesit ante calẽd. Martij, & tũc pertinẽt ad dominũ, vt hec oĩa habẽtur in d.c. domino guerrã. §. his consequenter. licet de iure Romano in fructibus dotis fiat alia diuisio, vt in l. de diuisione. & l. fructus. & l. diuortio. ff. solut. matri. & alia in legatis annuis. vt l. in singulos. ff. de anno. leg. & alia in vsu fruct. l. in vsufructu. vt l. defuncta. ff. de vsufructu.
17 †Vidimus ergo casus duos, quibus feudũ reuertitur ad dominũ, & vassallus, & hęres eius feudo priuãtur. Sed quoniã alij sunt plures casus, & causę, q̃bus vassallus

ſallus feudo priuatur, idcirco generaliùs de ſingulis
a pertingamus, quę ſunt[a] nu. xxx. vel circa, vt in feudo
rũ lib. reperiũtur eſſe deſcriptæ. Prima igitur cauſa
propter quam vaſſallus feudo priuatur eſt, ſi domi-
nus cõuocato exercitu ſuorũ vaſſallorum exiſtente
domino in prælio aliquis ex vaſſallus ipſum domi-
num viuum, vel ad mortem vulneratum deſeruit,
vt in c.j. in princ. quib. mod. feu. amit. ver. itẽ qui do-
minum. cum ſi. cuius ratio eſt, quia deſerendo do-
minum facit contra iuramentum fidelitatis, quo iu-
rauit dominum tutum, & incolumen adiuuare, vbi
autem dominus in prælio mortuus eſſet, aut ipſe
vaſſallus vulneratus ſit, ita quòd factus eſſet inuti-
lis domino auxilium præſtare, tunc excuſatus eſſet,
vt ibi not. per gloſſ. Secunda cauſa ſi vaſſallus aſſa-
lierit dominum ſuum, aut caſtrum. vel locum in
quo dominus reſidebat, aut per violẽtiam in ipſum
locum ſcienter ingreſſus eſt, vt in d. capitu. j. §. ſimi-
liter. quib. mo. feu. amit. & d. c. ij. de feu. da. mil. vaſ. &
d. c. j. §. porro. in ti. quæ fuit prima cauſa bene. amit.
etiã ſi caſtrum, vel locus fuerit alterius, vt ibi not. &
hac ratione de qua ſuprà. Tertia cauſa eſt ſi vaſ-
ſallus parricidium commiſerit, vt in d. c. j. §. deniq;.
ver. ſi verò. in titul. quæ fuit prima cauſa bene. amit.
& in ti. quib. mod. feu. amit. c. j. verſ. item ſi fratrem.
Quarta cauſa eſt ſi vaſſallus dormierit cum vxore
domini, aut dormire attẽtauerit, vel aliter eam tur-
piter tetigerit, puta maxillas vel mammillas. vt in d.
capitul. j. §. j. in titul. quib. mod. feu. ami. & d. c. ij. de
feu. da. mil. vaſ. ratio cuius eſt, quia facit contra iura-
mentum fidelitatis, quo iurauit honeſtum &c. non
idem ergo putarem in concubina domini, quia cùm
lex ſolùm de vxore loquatur, & ſit pœnalis, nõ ex-
tendã illam ad cõcubinas. ar. l. ſi verò. §. de viro. ff. ſo-
ma. cum ſi. licet obſtare videatur l. item legato. §. par
ui autem. ff. de le. iij. & in auth. vt cùm de appel. cog.
§. iij. Quinta cauſa eſt ſi vaſſallus concubuerit cum
filia, vel nepte ex filio, aut nuru, vel cũ ſorore domi-
ni ſui, tunc moram faciente cum eo, vt d. c. j. §. j. in ti.
qui. mo. feu. amit. & in ti. quæ fuit prima cauſa bene.
amit. capitu. j. §. rurſus. & hoc ratione de qua ſuprà.
Sexta cauſa eſt ſi vaſſallus feudum alienet in extra-
neũ domino irrequiſito, & ignorãte, ſiue fiat aliena-
tio inter viuos, ſiue in vltima voluntate, vel aliter
quouis modo, imò & factæ alienationes in præteri-
tum, reuocatæ & annullatę ſunt hodie iure nouiſſi-
mo per Fede. vt habetur in c. j. in prin. de prohi. feu.
alie. per Loth. licet iure antiquo aliter diſtinguatur.
vt in c. j. de feu. alie. & in titu. qualiter olim feu. po.
alie. c. j. & in tit. qui. mo. feu. amit. §. rurſus. cum ſimi.
& in tantum hodie reſtricta eſt poteſtas alienandi,
vt etiam nõ poſſet feudum pignorari. vt in d. c. j. de
prohi. feu. alie. per Fed. & in c. in generali. in tit. ſi de
b feu. defun. fue. contro. imò [b] nec in dotem dari, nec
pro anima iudicari, vt in c. j. §. donare. qualiter olim
18 feud. po. alien. † Sed an debeatur æſtimatio eo caſu
quo rem feudalem legauerit? videtur q̃ ſic per ea
quæ habentur in l. cum alienam. C. de leg. In contra-
rium determinat Bal. in d. §. donare. argu. in l. vxor
patrui. C. de leg. cum ſimil. ibi not. Et de prædictis
vide infrà ver. Deinde quæritur & ſi
vaſſallus fortaſſe de facto iter viuos
alienauerit per venditionem tenebi- a *Quæ ſunt cauſa. vide gl. in capi. j. quæ ſit prima cauſa benefi. amiſ. & Bald. in d. c. j. quibus mod. feud. amit.*
tur emptori ignoranti feudum eſſe,
nõ autem ſcienti ad intereſſe, & pre-
tium reſtituere. vt in c. ſi vaſſallus. in
tit. ſi de feu. fue. contro.
16 † Sed an poſsit vaſſallus [c] ipſi feudo
c ſeruitutem ruſticam, vel vrbanã impo-
nere? videtur quod non, quia ſi nõ
poteſt ius pignoris conſtituere, vt di-
ctum eſt, ergo nec ius ſeruitutis. Tu
autem dic quòd ſic, durante feudo in
ipſo vaſſallo, vbi autem rediret ad do- b *Quòd feudum nõ poteſt in dotẽ dari pro filia proſe autem poteſt. & ibidem not. Bald. ſi propriã feudum habet. vide Bal. in l. imperialem. de prohi. feu. alie. per Fed. Io. an. in addi. Spe. ti. de loca. in §. nũc aliqua. Gero. ca. ix. do. in c. quæ in eccleſiarũ. de conſt. & per Frã. de Are. conſil. xiiij.*
minum, ſeruitus extinguitur, vt habe
tur in tit. de inueſti. de re. alie. fa. c. j. §.
quid ergo. ſicut & in ſimili extinguitur
ſeruitus per hæredem impoſita
fundo legato ſub conditione, nam in
euentum conditionis facta ipſa re le-
gatarij ſeruitus extinguitur, vt habe-
tur in l. ſi fundum. ff. de condi. & de-
10 mon. † Sed an vaſſallus poſsit de feu-
do compromittere, aut trãſigere, vel
paciſci. dic quòd ſic, in ſui præiudi-
cium, vt habetur in c. j. §. j. in titul. de
leg. corra. & no. Spe. in tit. de arbit. §.
reſtat videre. ver. ſed nunquid vaſſal-
lus ad quod facit. c. cum tempore. ex-
tra de arbi. & extra quod met. cauſa.
21 in c. cum dilectus. cum ſi. † Vlterius
quæritur quid econuerſo ad præce-
dentia, an dominus poſsit feudũ alie-
d nare[d] ſine voluntate vaſſalli? dic quòd
non, ſecundum generalem conſuetu
dinem approbatam, licet Mediolani
aliter diſtinguatur, vt traditur in ca-
pitu. primo. §. ex eadem lege. in tit. de
le. corra. & in c. j. §. præterea ducatu.
in ſi. in tit. de prohi. feu. alie. per Fed. c *An vaſſallus. vide Bald. in c. j. de inueſ. in vaſ. fac. Hoſtiẽ. in ſum. tit. de arbi. ĩ §. ſed quæritur. verſi. ſed nũquid vaſſallus.*
per quod patet, quòd contrariorũ eſt
eadem diſciplina vt d. §. ex contrario.
& §. illud. Inſti. pro ſoc. & ex hoc col-
ligitur inter dominum rei emphy-
teuticæ, qui poteſt eius dominium
inuito emphyteuta alienare, vt no. in
l. ſecunda. C. de iur. emphyteu. Quid
autem dicemus ſi dominus feudi alie
net ſine conſenſu vaſſalli, an priuetur
proprietate ſua? videtur quòd ſic, per
rationem proximam, vt in capi. qua- d *An dominus poſsit alienare feudũ. vide Car. Ale. in ca. j. in §. ex eadẽ, de leg. cor. in vſi. feud.*
liter dominus proprie priue. In con-
trarium determinat Bald. in c. ij. quo
tempore mi. inueſti. pe. de. & ſic non
erit iſto caſu eadem contrariorũ ra-
tio. Idem eſt in domino rei emphy-
teutice, qui directum dominiũ alie-
nando non cadit à proprietate ſua li-
cet ſecus econtrà. in dicta l. ſecunda.
C. de iure emphyt.

22 †Et no. quòd licet vassallus prohibeatur feudum alienare extraneo, vt dictum est supra, sine voluntate domini, permissa tamen est talis alienatio in cõsortẽ, siue in eius agnatũ, ad quem feudum peruenturum foret, quasi sit potius quædã refutatio quã propriè alienatio, vt habetur in cle. j. ver. & licet. in titu. de alie. feu. pa. cum

a *Valde not. Adde quod tenuit Old. consi. cclxx. & quod tenuit Ludo. Roma. cõsil. excix.*

a si. quod est valde not.[a] † Circa autem 23 præmissa occurrit dubitatio magna quam vidi de facto: pone quod vassallus habet plures agnatos eiusdẽ gradus vel diuersi, nunquid possit in quẽ sibi placuerit eligere feudum alienare? Circa quam quæstionem sic breui ter distingue. Aliquando is in quẽ est facta alienatio, est cæteris agnatis solus alienanti proximior, & tunc tenet alienatio, nec potest per alios reuocari, quia facta est in illũ in quem spes erat feudum per successionem peruenturum, vt probatur in ca. j. de ali. feu. pa. & in c. titius. in tit. si de feu. defun. fue. contro. aut est in eodẽ gradu cũ pluribus alijs, & hæc est difficultas, & vidi do. Bar. de Saluia. dare sup hoc diuersa consilia contraria. dicens in secundo malè cõsuluisse in primo & finaliter pro veritate concludenda dixit, quod si plures erant in eodẽ gradu, poterat vassallus vni soli feudum

b *Inuitis. intellige & tenuit Bal. consil. cclix. ij. colu.*

b alienare cæteris inuitis,[b] nec locus erit reuocationi. & pro hac sententia inducebat text. in c. generali. de alie. feu. cõiuncta gl. sua in prin. Amplius etiam quia cum alienatio sit permissa inter agnatos, vt dictum est, & habetur in d. c. j. de alie. feud. pa. & istæ sit vnus inter agnatos, ergo satisfactum est legi: sicut in simili dicitur de eo, q est receptus inter reos. vt in l. si maritus. §. præscriptione. ff. de adul. ad idẽ faciunt simul iunctæ. l. quoties. C. de fide l. pater. §. quindecim. ff. de leg. iij. & l. voluntas cum ibi not. C. de fide. Item quia refutatio feudi potest fieri vni soli ex agnatis. vt d. c. j. i fi. de alie. feu. pa. ergo &c. Itẽ quia interesse circa rẽ prohibitã alienari nõ attẽditur quando in vnã ex personis permissis sit alienatio, vt in d. §. quindecim. & d. l. voluntas, ergo &c. Item quia cessat ratio prohibitionis quæ fuit ne agnati habendo extraneum pro consorte ad odiũ, & ad rixam incitarẽtur, ergo &c. vt in l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patr. Item prohibitus alienare in vltima voluntate nisi in certis personis, potest vnam ex eis eligere, ergo sic erit alienando inter viuos. vt l. j. ff. de leg. j. & l. si. Lius famil. §. diui. ff. eo. tit. & ad l. fal. l. pater filium. & ff. de leg. ij. l. vnũ ex familia. §. si duos. cõiuncta l. peto. §. fratre. & l. cũ pater. §. cum inter. ff. eo. probatur hæc decisio per gl. in c. j. ver. sed & res. in tit. p quos fiat inuesti. in prin. magnæ glo. ver. potest ergo, quã opi. sequũtur doc. Sed in oppositũ faciunt multa nõ minoris authoritatis argumenta. Primo videtur q talis alienatio nõ teneat in iudiciũ cæterorũ eiusdẽ gradus agnatorũ. per tex. in d. c. j. de alie. feu. pa. vbi patet q si fiat alienatio agnatis non cõsentientibus non valet, ergo quia pluraliter loquitur text. pluriũ exigitur cõsensus. Itẽ loquitur ibi text. indefinitè cũ dicit agnatis cõsentientibus, ergo vniuersaliter debet intelligi de pluribus. l. si pluribus, de leg. ij. Item quia spes successionis ipsius feudi erat æqualiter in omnibus, ergo omnes consentire debent, per d. c. j. Item quia de præiudicio omnium tractatur, ergo omniũ consensus requiritur: vt l. fi. C. de autho. præstan. cum fi. Item qa vbi ius pluribus cõpetit, potior est causa prohibentiũ, quã volentium. l. Sabinus. ff. comu. diui. & l. parietis. ff. de serui. vrb. prẽd. ergo &c. Item quia in eis locũ habet ratio prohibitionis, quæ est, ne priuetur iure feudi. ergo &c. Itẽ qa alienatio ista facta in vnũ, habet vim refutationis, vt dictum est, sed ad partem refutatã omnes pariter sunt admittendi. vt l. j. C. quando non pet. part. ergo &c.

Item quia si plures sint alienare prohibiti, & omnes vno excepto alienent, ille qui solus nõ cõsenserit totũ reuocabit. ff. de lega. ij. l. cũ pater. §. libertis. ergo &c. Item quia si aliquis pluribus tenetur bona sua relinquere, non potest illa in vnũ solũ trãsferre: vt in authen. nouissima. C. de inoffi. testa. & in auth. vnde si parens. ergo &c. Item quia & si tempore mortis posset vnus ex eis eligi in tali alienatione, tamen in vita non poterat. per text. in l. cum pater. §. filia. de legatis secundo ergo &c. Alij distinguũt, aut feudum est seculare, & tunc habet locum prædicta disputatio, aut est ecclesiasticum, & tunc nõ poterit fieri alienatio in agnatũ, vel alium sine consensu episcopi vel prælati, vt not. per Iacob. de Bel. in c. j. in titu. qui feu. dar. pos. in prin. optimè ad prædicta facit c. fin. cum ibi not. extra de feu. Aut ille in quem facta est alienatio est præ ceteris remotior in gradu, & tunc non tenet alienatio, de quo plenè notatur per Baldum in capitu. j. de feud. alienat.

24 † Deinde & aliud est notandum quòd licet permissa sit in extraneos alienatio fieri interueniente domini voluntate, attamen alienatio poterit reuocari per agnatos eius qui alienationi consensum nõ præstitit si feudum erat paternũ & antiquum, sicq; solus consensus domini non nocet agnatis, sed ipsi vassallo tantum, donec vixerit, quo defuncto reuocabitur per agnatos, quod est semper menti tenendum. vt traditur in capitu. primo. in princip. in titu. de alienatione feudi paterni. & in capitul. primo. in fin. in titu. qualiter olim feudum alienari pote. & in c. j. §. sed res. & in titu. per quos fiat inuesti. Et idem dicendum, vt plerunq; vidi, si plures fuerunt vassalli eiusdem castri, & vnus ex eis sine voluntate consortum

ſortium ſuam partem remiſerit, ſeu refutauit domino ſuo, nam mortuo ipſo vaſſallo poterũt cõſortes peterepartem refutatã, vt no. in d.c.j. de alie. feu. pa. Cuius ratio eſt, quia feudũ antiquum domini, & paternum eſt debitum agnatis prouiſione antiqui domini, & acquiſitione antiquorũ parentũ: ſicq; nõ eſt ſine eius facto ſibi auferendũ. ar.l.ſi arrogator. ff. de adop. & no. per Iac. de bel. c.j. in ti. an agna. vel filius defun. repu. hær. aliquando tamen ipſe vaſſallus excuſatur, ne alienãdo feudo priuetur, videlicet ſi ignorauit eſſe feudum, & credidit fore allodium, vt in c. ſi vaſſallus feudũ. in ti. ſi de feu. fue. cõtr. & in c. j. in ti. de contro. inter do. & emp. ſuper qua ignorantia ſtandum erit ſecundũ aliquos ſacramento ipſius vaſſalli. argum. in capit. j. præalleg. de contro. inter do. & emp. Septima cauſa eſt ſi vaſſallus manifeſtauerit ſecretũ, ſeu credentiã domino in ipſius læſionẽ. vt in c. ſi capitanei. in ti. de feu. da. mi. vaſ. & in c. j. de for. fide. & xxij. q. ij. c. de forma. cum ſi. in quo multi errant, quia modici reperiũtur bene ſecreta tenere. Et ex hoc & multis alijs dici poteſt, quòd vaſſalli ſunt in magno periculo, & ſeruitute conſtituti nec poſſunt dicere, q̃ aliqualiter de ſtatu ſuo ſunt ſecuri ſtãtibus tot cauſis, quibus feudo poſſunt priuari, ſicque cõtinuus timor nõ finit eos eſſe felices optima ergo, & beata eſt illorũ vita qui poſsidẽt caſtra Lombardia quę nullo feudo ſunt ſubiecta. Octaua cauſa eſt generalis quandocunque vaſſallus facit cõtra id qđ infidelitate promiſit, vt in ca j. de feu. fine cul. nõ amit. Nona eſt ſpecialis cauſa ſi vaſſallus eſt cõtumax & inobediẽs ſeruire domino ſuo, prout cõ uenerũt, vel prout pares curiæ fieri laudauerũt, vt in d.c.j. de feu. fine cul. nõ amit. Decima eſt ſi vaſſallus, vel hæres eius ſteterit per annũ, & diẽ poſt mor
a tem domini negligẽs petere reuocationẽ a inueſtituræ à domino, vel eius hærede vt in c.j. in princ. quæ fuit prima cauſa benefi. amit. & in c.j. in prin. de ca. corra. cũ ſimi. ſuprà not. & hoc ſi fuerit maior xiiij. annis, nam minor excuſatur, vt habetur in c.j. §. præterea ſi quis. in ti. de prohi. feu. alie. per Fede. & in c. j. quo tempore mi. inueſti. pe. de. & in ca. ſi minori. ſi de feu. fue. contro. hoc autẽ tempus intelligas cedere à die ſcientiæ, hoc eſt, qno ſciuit dominum defunctum, nam ignorantia nõ aſcriberetur culpæ. ar.l.ij. in prin. ff. quis or. in bo. po. ſer. & eſt tex. no. in cap. j. ver. porrò. ibi, ex quo ſciuerit & c. in ti. qualiter olim feu. alie. po. & determinatur per gl. in c.j. quo temp. mil. inue. pe. imò ſecundũ aliquos nõ cedit niſi adita hæreditate ſicut etiã dicitur in querela inofficioſi te ſtamẽti. vt l. ſancimus. §. ſed illud. C. de inof. teſtam.
25 † Quid autẽ dices ſi vaſſallus in hoc fuerit negligẽs, quia nõ petijt infra annũ & diẽ inueſtit, & eo tranſ-
b acto hęres domini acceptauit ſolita ſeruitia b à vaſſallo, nũquid poterit vaſſallũ feudo priuare? Dic q̃ nõ. ar.l. poſt diẽ. vt ff. de leg. cõmiſ. ſicut dicitur domino recipiẽte canonẽ poſt quã res cecidit in cõmiſſum. vt determinat gl. in l.ij. C. de iure emp. ad qđ facit. l. pe. & fin. ff. de eo qđ cer. lo. & l. aduerſarius. C. de. vſufr. l.ij. §. fi. & l. diuus. ff. ad ſi l. & l. celſus. de arb. Vndecima cauſa eſt, quia feudum vaſſallus amittit per ſpontaneã eius repudiationẽ, & reſignationẽ in manus domini ſui, quã facere poteſt etiã ipſo domino inuito, & cõtradicẽte, vt in c.j. §. rurſus. in ti. qui. mo. feud. alie. po. & in c.j. in fin. & dicto §. porro. & in c.j. in fin. de vaſſ. qui contra conſt. Lotha. feu. alie. quod eſt no. & ſingulare. differũt etiam in hoc à cõtractu emphyteuſeos & locationis, vt in l. viã veritatis. C. de locacõiuncta l. ſicut. C. de act. & obl. quæ tamen repudiatio ſolũ nocet ipſo vaſſallo, non autẽ ſuis agnatis, vt ſ. dixi. Et aduerte q̃ hæc cauſa differt à precedẽtibus, & ſequẽtibus, quę loquuntur quãdo vaſſallus feudo priuatur cõ a tra, vel præter eius voluntatẽ, ſed hęc cauſa procedit cùm priuatur ſua ſpõtanea volũtate. Duodecima cauſa eſt ſi dominus offerat, & pollicetur vaſ ſallo inueſtiturã facere, & citatus tri b bus vicibus, vel monitus ab ipſo domino renuit acceptare poſtquàm iterũ per curiã tribus alijs vicibus citatus venire cõrempſerit, vt in c.j. §. eſt & alia. in tit. quæ fuit prima cauſa be- c nefi. amit. Tertiadecima cauſa eſt ſi vaſſallus ſciens contra dominũ fieri, vel tractari aliquã machinationẽ, vel læſionem non certiorauerit, cùm potuit dominũ ſuũ. vt d.c.j. §. præterea. & ſic patet, quòd imputatur culpa ei qui non denũtiauit cùm potuit, ſicut & alibi l. ſi fideiuſ. in §. j. ff. man. & in auth. vt lic. ma. & aui. §. ſi quilibet. & §. ambo. Quartadecima cauſa eſt, ſi vaſſallus impias manus intulit in dominum ſuum, vt in d. c.j. §. porrò. in ti. quæ fuit prima cauſa benefi. amit. ar.l.fi. C. de reuo. do. & in authen. vt liber. de cæter. §. ij. & in auth. de nup. §. finautem. & §. rurſus. Quintadecima cauſa eſt generalior quotieſcũque
c vaſſallus graues c & inhoneſtas iniurias ipſi domino intulerit. vt d. §. porro. Decimaſexta cauſa eſt, ſi vite domini inſidiatus fuerit, aut in eius bonis magnã læſionẽ intulerit. vt no. in d. §. porrò. Xvij. cauſa eſt ſi vaſſallus recuſauerit domino ſuo iuſtitiã miniſtrare cũ poſsit, ſiue de eodẽ feudo, ſiue de alio ſit quęſtio ſecũdũ aliquos. vt not. in d §. porrò. Xviij. cauſa eſt vt vaſſallus fuerit delator ſeu accuſator domini ſui propter quod paſſus eſt graue ſui patrimonij diſpendium, vt in d. §. porrò. ver. ſed & qui delator. argum. ad hoc in authent. vt cum de app. cog. §. iij. & l.j. cum patronus. ff. de offic. præfect. vrban. Xix. cau-

a Reuocatiõẽ. vide ale. late cõſi. xxix. q̃. colu.

b Seruitia. adde vt q̃ Alexan. cõſi. lx. iiij. col.

c Graues de hoc & multis alijs. q. hictactis. vide per Io. de ana. conſil. vij. & per Ancha. cõſ. cclxxx. q. & an vaſſalli, q̃ interficit clericum poſsit ab epiſcopo priuari ſeu do. vide per Bald. conſi. clxx.

sa si vassallus potuit dominum liberare à morte, vel à carceribus, & id recusauit facere, vt in d. ver. sed & qui delator, non tamen tenetur vassallus liberare dominũ ne incurrat in periuriũ, nec ab aliquo voto s. quod fecisset: vt habetur in c. licet in fi. si de feu. fue. contro. & in c. si à morte, de alie. feudi pa. Vigesima causa si vassallus lite cõtra eum mota negauerit expresse, & ex certa scientia feudum, vel eius qualitatem, & conditionem, nam eo de mendacio cõuicto priuatur feudo, licet non sic esset in re alia non feudali, vt in tit. si de feu. defun. fuer. contro. in capit. vassallus. & in titu. si de fe. corra. ca. primo. §. si vitæ domini. & sic patet quòd mendacium aliquando punitur sicut & aliud delictum. vt l. fi. ff. de rei ven. & ibi no. ff. de tributo. l. illud. §. & si negauerit. & C. de non num. pecu. auth. contra qui propriam. & C. ad leg. Aquil. l. contra negantẽ. & C. qui po. in pig. ha. auth. itẽ possessor. & ff. si quadru. pau. fec. di. l. j. §. interdum. Xxj. si vassallus dominum accusauerit, [2] vel contra eum sponte testimonium dixerit, secus si ex necessitate, vt not. in c. sacramentum. §. si mulier. in tit. de consuet. rec. feu. facit l. eum qui maior. §. is. ff. de bo. li. cum si. not. per glo. in d. §. similiter. Xxij. causa est si vassallus tale delictum commiserit propter quod in curia amplius stare non possit, vt in cap. primo. in titu. an ille qui interfe. fra. do. sui. & sic patet quòd vassallus bannitus à domino suo priuatur feudo. in capit. j. in titul. hic finitur lex, deinde incipit consue. licet autem priuetur vassallus occidẽdo fratrem domini sui, quod est mirabile, vt habetur in d. c. j. Xxiij. causa est si dominus vadit cum Imperatore ad suscipiendum coronam, & vocauerit vassallum, vt eum sequatur, & ille cum eo ire recusauit, vel in loco suo alium idoneum non miserit, nec medietatẽ fructuum ipsius feudi, & illius anni non contulerit pro expensis domino suo, nam ad aliquod de istis tribus vassallus tenetur, aliàs feudo priuatur. vt habetur in ca. imperialem. in §. firmiter. in titu. de prohi. feu. alie. per Fede. & in cap. j. §. final. de pa. iur. fir. & titu. de leg. Corra. cap. j. §. similiter. Xxiiij. causa est si filius vassalli dominum offenderit, & vassallus pro satisfactione iniuriæ à domino requisitus filiũ exhibere recusauerit, aut à se filium non repulerit, nam tunc feudo priuatur, & ad dominum reuertitur, & idem in alijs domesticis vassalli delinquentibus contra dominum, & est per omnia intelligendum, vt habetur in dicto capit. primo. §. insuper si filius in titul. de prohi. feu. alie. per Fed. quod secundum aliquos procedit in omni alio delicto. Alij autem dicunt quòd hoc solùm procedit quando est tale delictum, quod si à vassallo fuisset commissum feudo priuaretur, & aliter non, & hæc opin. fortè verior est, ne plus grauetur vassallus ex delicto alterius, quàm ex suo proprio, vt in regula, alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri. ff. de regul. iur. cum similib. Xxv. causa est si vassallus vassalli eiusdem feudi priorem dominum offenderit iniustè, secus autem si inferiori domino auxilium præstando. vt in cap. primo. §. illud quoque. de prohib. feud. alie. Xxvj. causa est si vassallus mutus vel cæcus effectus est, vbi sic distingue, aut feudum nouum est, & tunc feudum amittit, & ad proximiorem, vel dominum reddit, siue sit cæcus, vel mutus ex natura, vel ex accidenti. Aut feudum est antiquum, & paternum, & subdistinguitur secundum aliquos, aut habet vnde alimenta percipiat aliter quàm ex feudo, & tunc illud perdit, aut non habet aliunde sufficiens ad eius alimenta, & tunc retinebit illud. vt hæc habentur in ca. primo. in titu. an mutus, vel aliter imperfectus. & in ca. i. in titul. episcopum vel abba. §. mutus. licet aliqui habeant hunc §. mutus. in tit. quib. mod. feu. amit. in ca. mutus. vbi vide. Xxvij. causa est si vassallus efficiatur clericus. vel monachus, aut aliter religiosus, vt in ca. primo. in titu. de mili. vass. qui arma bel. depo. & in tit. si de feu. defun. fue. contro. cap. qui clericus. & in dicto capit. primo. in fin. in titu. an mutus vel aliter imperfectus. & intellige hoc verum in clerico, in sacerdotio, vel in sacris ordinibus constituto, non autem in simplici tonsura secundum Bald. & Io. Fab. in capit. qui clericus, & in tantũ priuatur, quòd si postea desierit esse clericus, vel religiosus non recuperaret feudum vt in cap. j. §. ex hoc. in tit. de benefi. fœmin. Xxviij. causa est multùm generalis sub se multas causas comprehendens, videlicet vbicunque vassallus committit tale quid contra dominum. quòd commissum contra patrem esset sufficiens ad exhæredandum. Idemque si committit tale delictum, propter quod solet donatio reuocari, vel vxori repudium mitti. vt hæc habentur in cap. primo. §. prædictis modis. in tit. quæ sit prima causa benefic. amitt. quæ tamen omnia discretioni iudicis committũtur, consideratis omnibus circunstantijs, quæ sit causa maior vel minor, his quæ in materia feudorum sunt expressa, vt ibi. Patet ergo ex præmissis quanta sit seruitus vassallum esse, maximè magnorum principum, quibus licet de facili quæstiones mouere, & in eis obtinere. Xxix. causa est quando vassallus enormiter tractat subditos feudi. vt in capit. primo. §. quicunque. de pa. tenen. & eius violatoribus. quod multum not. contra istos feudatarios Imperij, & Regum qui subditos pessimè tractant, sicut etiam & emphyteuta si rem emphyteuticariam deterio-

rat

[2] *Quid autẽ si dominus vassalli ac cusauerit coram superiore & obtinuerit vassallus cõtra eum an sit liberatus hoc iure seruitutis, & ide plene per Bald. Zas. & alios scrib. in prælud. feud. Baro. in methodo ad Obert. Ortens. Ludo. Rom. sing. ccc. vij.*

rat enormiter, priuatur ipso iure, vt in authentica. de alien. emphyteu. §. si verò quis. cum similibus. super for. li. emphy. contractus.

46 † Restat nunc nonnulla circa præmissorum intelligentiam annotare. Vnde quæritur vassallo committente aliquam ex prædictis causis, quas omnes difficile erit effugere posse, an priuatus erit ipse vassallus feudo ipso iure, an priuandus sit per sententiã.[a] Et breuiter dic quòd priuandus est per sententiam, sicque fiet processus debito modo cõtra eum, & probandum erit de delicto, vel culpa commissa. vt habetur in capit. primo. in titul. de feud. sine culpa non amit. & in capit. sancimus. in princip. in titul. de nau. feu. à quo sententia potest appellari ad Imperatorem, & alium iudicem superiorem, coram quo debet appellans se præsentare infra sex hebdomadas, & posteà habet annum ad prosequendum. vt habetur in dicto capitul. sancimus. & ibi not. Quid autem dices de delicto commisso per vassallum propter quod priuandus est feudo ipse dominus tacuit dum vixit, nec contra eum processit, an hæres domini poterit contra ipsum vassallum causam excitare? dic quòd non. vt suprà dixi, & nota. per gloss. in capitulo primo. §. insuper. in titulo. de prohibita feudi alienatione. per Federicum. argument. ad hoc in l. omnimodo. C. de inofficioso testamento. & ibi nota. per gloss. & C. de reuocandis donationibus l. fin. & ibi per Cyn.

27 † Item quæritur priuato vassallo feudo suo cui applicetur, an suo domino vel proximioribus agnatis? Aduerte quia hæc quæstio est valde nota. & breuiter sic concludendo in ea distingue, aut vassallus peccat delinquendo, aut in extraneum alienãdo, aut debito tempore inuestituram non petendo. Primò casu aut peccauit in dominum, & tunc redit ad ipsum solum in præmium suæ iniuriæ filijs & agnatis vassalli penitus exclusis. vt d. capit. j. §. denique sæpè. in titul. quæ fuit prima causa benefi. amit. & in c. j. in tit. an ille qui interfe. fra. do. sui. siue feudum fuerit paternum, & antiquum: siue nouum. vt ibi no. per gloss. & Iacob. de Bel. ad quod facit etiam quod not. in capit. si vassallus. in ti. si de feu. fue. contro. quod sic debet intelligi & in capit. j. si vassallus feu. priue. cum similib. Aut peccauit in extraneum. & tunc defertur eius agnatis filijs ipsius vassalli primi gradus exclusis. vt in d. §. denique. secundo responso. & in d. cap. si vassallus. cum si. alleg. suprà. Verum quod dixi quando delinquit in dominum, quòd feudum redit ad ipsum liberè, debet intelligi in vassallo laico [b] in clerico autem vassallo, puta episcopo, vel abbate, dic quòd quamuis redeat ad dominum, tamen non tenebit illud nisi durante vita ipsius clerici delinquentis, quo defuncto redibit ipsum feudum ad ecclesiam, quia delictum prælati non debet in damnum ecclesiæ redundare. vt habetur in capi. j. in fi. de leg. corra. Secundò casu principali vassallus peccauit alienãdo in extraneũ, tũc olim distinguebatur an totũ vel partẽ alienaret, & an titulo venditionis, vel libellum, vt plenè dicitur. & disputatur per glossam. in capit. primo §. j. in titu. de suc. feud. & in capit. j. §. item si tuerit. in titul. quib. mod. feud. amit. & in capit. j. §. & si clientulus. in titul. de ali. feu. sed iure Lhotarij quo omnis alienatio fuit indistinctè prohibita feudum paternũ defertur cæteris agnatis vassalli eius filijs ac domino exclusis, qui agnati filijs prædictis exclusis statim possunt ipsum feudũ alienatum reuocare, & vendicare ab emptore. iuxta ea quæ not. in capitul. j. §. porro. in titul. qualiter olim feud. po. alie. in ti. per quos fiat inuesti. capi. j. §. sed & res. & melius in c. titius. si de feudo fuerit controuersia. vbi autem agnati non supereſſent, tunc redit vt prædixi ad dominum. vt in capi. final. quæ fuit prima causa benefi. amit. quę distinctio locum habet secundum iura prædicta Lotha. lata ante constitutionem Fede. imperatoris. Sed hodie secundum aliquos quorum opini. sequitur Petr. & Bald. per cap. ex parte. extra de feud. per constitutionem Fede. indistinctè, ac liberè redit ad dominum omnibus filijs, & agnatis exclusis, vt in cap. imperialem §. calidis. in fin. de prohi. feud. alie. per Federic. & ita etiam secundum hæc iura nouissima potest intelligi in d. capit. i. §. fin. quę fuit prima causa benefi. amit. & in c. j. si inter dominum & emphy. & in hoc assimilatur rei emphyteuticæ alienatæ domino irrequisito, quę redit ad dominum. vt in l. fi. C. de iure emphy. vel fortè melius dic, quòd agnati hodie domino præferuntur, vt olim, secundum not. per glo. &, Iac. de Bel. in titul. de suc. feu. ne culpa vnius alijs sit damnosa. Et in hoc differt à re emphyteutica alienata quæ omnibus exclusis reuertitur ad dominum vt le. fi. C. de iure emphy. Tertiò casu potest distingui. vt in proximo casu, vel dic quòd redit ad solũ dominum per textum. in dict. capitul. j. præterea si quis. de prohibita feudi alienatione

28 per Federicum. † Sed pone quod occasione prædictorum super ipso feudo oritur inter vassallum & dominum contentio, quis erit auditor, & iudex competens ipsius quæstionis. Distingue secundũ eundem. Ia. vt per eũ no. in c. j. in ti. de inuestit. in ma. fac. & ibi per Bald. aut est contentio inuicem inter plures maiores vassallos, qui propriè capitanei appellantur, vt sunt, Duces, Marchiones, Comites, & tũc inter eos est iudex & auditor Imperator vt in capit. j. in tit. apud quem

a Sententiã. cõmuniter ita tenetur de quo per Alexandr. consi. ccxxiij. per Lud. roma. consi. lxx. per Fulgo. consi. xiij.

b Layco. sed quid si feudum erat ecclesiæ. & ide Oldrad. consils. xcij. Paul. de ca. consili. lxiij

vel quos contro.feu.fi.de.& in titu.de le.cor.in cap.j.in prin.Aut eſt controuerſia inter alios inferiores vaſſallos, & tunc aut conſtat ambos contendentes eſſe vaſſallos eiuſdem domini, quia dominus & ipſi ſic eſſe fatentur, ſed quæſtio ſolum eſt circa aliquam partem feudi, vel circunſtantias eius: & dominus eorum eſt iudex competens.vt in capit.j.§.præterea. in titul. de prohibi.feu.alien.per Federic.Aut conſtat vnum ſolum ex his eſſe vaſſallum de aliquo alio feudo, ſup quo non eſt quæſtio, ſed ſolùm eſt quæſtio de alio feudo,& tunc pares curię ſunt iudices competentes. in capit.j. ij.reſpon.apud quem vel quos contr. feu.[2]diff.& in titul.de le. cor r.cap.j. Aut eſt dubium quis eorum ſit vaſallus, & tunc aut ambo prætendunt vnum & eundem inueſtitorem & dominum, aut prætendunt diuerſos inſtitores, ſeu dominos.Primò caſu ſub diſtinguitur,aut vterque litigantium allegat hoc feudum eſſe ſuum proprium & nouum, & tunc erit iudex competens ordinarius,vel arbiter.vt d.cap.j.de leg.cor.Aut vterque dicit eſſe antiquum,& tunc dominus feudi iudex competens erit vt in capit. j.in titul. de inueſtitu.in ma.fac.Aut vnus dicit feudum eſſe antiquum, alius verò dicit eſſe nouum,& proprium, & tunc de iure antiquo non dominus,ſed iudex ordinarius, vel arbiter erit iudex competens. vt dict. cap.j.in princip.de inueſti. in ma.fac. not.die autem de iure nouo cognoſcent de cauſa partes curiæ.vt in titu. an ap.iu.vel curiam.c.j. Secundò caſu cum principali prætendunt diuerſos inueſtitores, tunc iudex ordinarius, vel arbiter de eorum cauſa cognoſcet.vt d.capit.j.in princip.de le.corr. vbi autem eſſet controuerſia inter vaſſallum & alium quem conſtat non eſſe vaſſallum,tunc iudex ordinarius de cauſa cognoſcet.vt in capi.j.in tit. de controuerſia inter vaſſallum & dominum.Si verò controuerſia eſſet inter vaſſallum & dominum,& tunc pares curiæ cognoſcunt.vt in capit.primo.in titulo.de controuerſia feud.ap. par.ter.cap.primo.§.final.de prohibit. feudi alienatio.per .Federic.de quibus omnibus & alijs pluribus, vide quæ notantur per Innocentium in capit. cæterùm.extra de iud.& in ca.ex trãſmiſſa.de for.compet.prædicta autem procedunt quando eſt controuerſia

29 ſuper petitorio.†Quid ergo ſi fuerit controuerſia ſup ſolo poſſeſſorio feudi,an dominus eſt iudex? dicit Bald.quòd non.in dicto capit.j.de inueſtitu.in ma.fa.alleg.gloſſ. Bernard. in d.capit.cæterum.Et ſubdit quòd ſi dominus ſpoliauerit vaſſallũ, quòd cauſa iſta erit tractanda coram iudice ordinario.ſed ad quem appellandum ſit pro ſententia lata ſuper
30 feudo not.per Innocentium in d.c.cæterum.†Quærendum ſuper eſt an in huiuſmodi feudatalibus cauſis ſit libellus offerendus?& dicendum eſt quòd ſic per regulam generalem in auth.offeratur.C.de litconteſt.ſed non iuratur per domũ de calumnia quãdo eſt quæſtio inter dominum & vaſſallum.vt capi.
31 ſacramentum.§.quibus titul.de conſue.re.feu.†Sed pone quod ſuper re data in feudum eſt contentio inter vaſſallum & extraneum, & fertur ſententia contra vaſſallum,vel fuit per vaſſallum facta tranſactio, an hæc tranſactio,vel ſententia noceat domino?dic quòd ſic quoad vtile dominium tãtum ipſius vaſſalli,quò autem ad directum nequaquam,vt habetur in capi.j.§.rei autem,in titu.de inueſti.de reb. alie.fac.& in c.ſi vaſſallus de ſuo titul.ſi de feu.fuer. contro.& in c.j.in titul.de controuer.inter vaſſal.&
32 alium cum ſi.† Quid ergo ſi res feudalis fuerit euicta per ſentẽtiam ab ipſo vaſſallo,an poterit regreſſum habere contra dominũ de euictione,diſtingue aut vaſſallus tempore quo fuit de feudo inueſtitus, ſciebat rem ipſam eſſe alienam,& tunc fuit in culpa accipiendo,vnde non poterit de euictione agere.niſi ſpeciale pactum ſuper hoc intereſſerit,aut ignoranerit rem eſſe alienam.& tunc aut vaſſallus denuntiauit domino litem ſibi motã & tunc agere poterit de euictione, aut non denuntiauit,& tunc agere nõ poterit.vt hæc omnia habentur in c.j.in prin.in titu.de inueſt.de re.alie.fac.& in c.j.ſi de feud.vaſ.interp.fue. cui diſtinctioni conſonat etiam ius commune romanorum,vt not.in l.ſi fundum ſciens.C. de euiction.cum ſimili.& vide quod no. Iaco.de bel. in c.j.in tit.per quos fi.inueſt.ver.opponitur. tertio.
33 †Sed pone quòd vaſſallus clandeſtinè,an per violentiam amiſit caſtrum quod habebat in feudum,an poterit agere de euictione contra dominum ? dic quòd non.vt in l.fin.C.de actio.empt.& l.ſi per imprudentiam.in prin.ff.de euict.
34 †Quid autem ſi poſteà dominus recuperauerit ipſum caſtrum à ſpoliatore,an tenebitur illud vaſſallo reſtituere. Quidam diſtingunt aut vaſſallus fuit cauſa perdendi caſtrum,quia non adhibuit debitam cuſtodiam,& tunc ſibi imputet nec hoc caſu tenebitur domino ad reſtitutionem,aut non fuit in culpa,tunc tenetur dominus reſtituere.Sed dicendũ videtur indiſtinctè dominũ ad reſtitutionẽ teneri argumẽ.l.ij.ff.de condict.ſine cauſa .& l.ſi is qui in princ.& l.in commodato. §.fina.ff.commo.cum ſimilib.Alij diſtingunt, aut peruenit res ad domum ex cauſa lucratiua & tunc tenetur reſtituere,aut ex cauſa oneroſa,& tunc non.
35 †Rurſum queritur, dictum eſt ſuperius longam eſſe differentiam inter feudum antiquum & nouum .ſed pone , ſepius vidi ecce quòd aliquis de nouo

a *Feud. not. quis eſt iudex in cauſa feudi.dic a per doct.in ca.cæterum. de iudi.Io. an.in ca.nouit.eod. tit. Specul.titul. de appel.in §. nunc tractemus .gloſſ.in verbo ab eo rect.in capi. ſolite.de maiori.& obe. & in ca.romana .in §. ij. de appel. Abb. conſil. lxxxiij . in vij.co & Io. de ana.conſil.xxxij.*

de nouo inueſtitur in feudum de aliquo caſtro, hoc expreſſo tanquam feudo paterno, auito, vel proauito, ſic quòd tanquam paternum & antiquum eſſe cenſeatur, nunquid per talia verba aſſumet naturam feudi antiqui & paterni? videtur quòd ſic, quia lex tradita in contractu ſeruanda eſt. vt in l.traditionibus.C.de pact.& l.legem.eod.titul.l.fi.§.ſi conuenerit.ff.depo.cum ſimili. In contrarium facit, quia per talia verba proteſtatiua non tollitur veritas ipſa.l.vt ſi fortè.ff.de caſtr.pec.& l.nemo poteſt.ff.de leg.j.cum ſimilib. Bal.verò videtur ſentire, quod aſſumat naturam feudi paterni, & ob hoc in eo ſuccedant agnati.vt per eum not.in ver. ſi denuntiauerit.in gloſſ.in titul.an agnat.vel filius defuncti repudia.hæred.capi.j.& alleg.in argumen. l.fina.C.de bonis quæ libe.& idem firmat in capitu. primo.de alie.feud.pa.poſt princ.ibi, extra no.quòd ſi rex concedat &c.argu.in l.quicunque.C.de omni agro deſer.libr.xj.

QVARE CVM prædicta. Hæc eſt concluſio libelli ad quam ſemper aduertendum eſt.

EPITOME

Incrementa facta rei feudali per alluuionem cui cedant an domino, an vaſſallo?

CVM OMNIBVS Suis iuribus. Quæ autem ſunt alia iura dictum eſt ſuprà. Sed quid in fructibus rei feudalis, vide quod etiam ſuprà dixi, & traditur in capitul. domino guerram.§.his conſequenter.in tit.hic finitur lex deinde incip.conſuet. Sed quid erit de melioramentis factis in ipſa re feudali, vide quòd ſuprà dixi.& habetur in d.c.domino guerram.§.ſi vaſſallus.

† Sed quid dices de alijs incrementis factis ipſi rei per alluuionem, vel aliter, an cedant lucro domini, vel vaſſalli? diſtingue ſecundum Iacobum de Bel.vt per eum nota.in capitulo primo.§.ſi quis de manſo.in fin.in titu.de contro.inueſ.aut incrementum accidit ipſi rei feudali facto vaſſalli, aut caſu fortuito. Primò caſu ſubdiſtingue, aut tale incrementum eſt ſeparabile à re feudali, vel non. primo modo tunc pertinet ad vaſſallum nec ſequitur. ſi feudum autem ſit inſeparabile, tunc accedit feudo. vt in c.j.§.ex contrario.in ti.de inueſt.de re alie.fac. & ibi not. Secundò caſu principali, videlicet cùm caſu fortuito accreſcit, vt puta per alluuionem, tunc ſubdiſtingue, aut dominus mueſtiuit vaſſallum cum omni incremento, & hoc eſt certum, & tunc pertinet ad ipſum vaſſallum iure feudi, vt in dicto §. ſi quis de manſo.in fine verſiculo rurſum. Aut inueſtiuit ſine incremento, & hoc eſt certum, & tunc aut eſt incrementum latens, aut apparens. Primo caſu pertinet ad vaſſallum. Secundo pertinet ad dominum. argumen. l.ſi fundi.§.j.& l.vſufr.ff.de vſufr.& de condi.ſine cauſa.l.j.§.fin. Aut eſt dubium, & tunc ſubdiſtingue, aut dominus aliquid ſibi reſeruauit in feudo, aut nihil. Primo caſu aut incrementum eſt latens, & pertinet ad vaſſallum. aut eſt apparens, & pertinet ad dominum. vt traditur in dicto §.ſi quis de manſo. Secundo caſu cum nihil ſibi reſeruauit, & tunc aut vaſſallus poſsidet ipſum tale incrementum, & ſtatur eius ſacramento, an fuerit de eo inueſtitus vel non. vt dicto §.ſi quis de manſo.in fin. aut non poſsidet, & tunc habet neceſſe probare per pares curiæ ſe fuiſſe de hoc incremento inueſtitum: quo non probato, pertinebit ad dominum. vt in d.§.ſi quis de manſo. verſic. ſed ſi dominus. cum ſimi. ibi nota.

Forma libelli quo agitur ad reddendam rationem tutelæ.

CORAM VOBIS Do.B.agit & in iure proponit Ioan.de Ferrar.de Papia contra: & aduerſus egregium docto.domi.Iacob.magiariam. & quamlibet perſonam pro eo, & eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens & proponens idem Ioan. quòd quondam Ruglerius pater eius in ſuo vltimo teſtamento fecit, conſtituit & ordinauit eidem Ioan.tunc pupillo ſuos tutores & curatores, necnon & executores dicti ſui teſtamenti præfatũ do.Iaco.do.Beatricem ipſius Iac.matrem analogiſtas, & ſine inuentarij confectione, ac ratione reddeda. qui quidem domi.Iacob.mangiari.& domi.Beatrix ipſam tutelam ſolenniter acceptarunt, & fecerunt cum debita ſolennitate inuẽtarium rerum de bonis omnibus, & rebus domi.Iacob.actoris & ſubſequenter geſſerunt, & adminiſtrauerunt dicta bona, & res vniuerſas domi.Ioan.actoris tam infra tempus ſuæ pupillaris ætatis quàm poſt, vſque quo peruenit ad ætatem xviij.ann. fructus, redditus & prouentus ipſorum bonorum recipiendo, & habendo, & de eis faciendo, & diſponendo, prout eis viſum fuit. Inſuper dicit & ponit, quòd prædictus domi. Iacob. ſimul cum dicta domi.Beatrice executorio nomine prædicto multa bona, & varias pecuniarum quantitate: diſtribuerunt iuxta formam dicti teſtamenti. de quibus quidem taliter geſtis, & adminiſtratis, per eos tutorio curatorie, ac dicto executorio nomine, necnon & rebus proprietatibus, & bonis in ipſo inuentario deſcriptis, & alijs de quibus ſuprà. præfatus do.Iacob.mang.nullam fecit, nec reddidit debitam rationem Io.de Ferr.ſupraſcripto, nec reliqua reſtituit, aut de iure tenetur quinimo, prædictam rationem & alia ſupraſcripta facere, & adimplere recuſauit perſonaliterq; recuſat indebitè & iniuſtè. Quare cum prædicta vera ſint, petit, & requirit præfatu Iac.à vobis d.Ber.vicario antedicto, quatenus per veſtrã diffinitiuã ſententiam, & omni alio modo iure, via, & forma, quibus melius fieri poteſt condẽnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis ſupraſcriptũ do.mãg.ad faciendum, & reddendũ d.Ioã.plenã, & debitam rationem prædictę tutelæ, curæ & executionis, necnon ac ſoluendũ tradendum, & reſtituendum ipſi Ioan.de Ferr. omnia & ſingula bona in dicto inuentario appoſita, &

descripta simul cũ fructibus, & prouentibus per ipsum d. Ia. habitis, & perceptis ex bonis & proprietatibus antedictis, & cũ reliquorum omniũ integra satisfactiõe &c. damus, interesse, & expensis deducẽdo in præsenti iudicio omne suum ius, saluo iure &c. non astringens se &c.

EPITOME.

1 *Quot sunt species tutorum.*
2 *Species tutelæ ex ordine defertur.*
3 *Tutor datiuus non habet locum existentibus tutore testamentario & legitimo.*

CORAM vobis. Valde periculosum est huius tutelæ, ac curæ, & executoriæ officiũ prout inferius declarabitur. Ideóque quia quilibet sapiens fugeret nec tali officio se immiscere vellet, iura voluerunt ꝙ certæ personę cogãtur assumere hoc officium tutelæ, nisi aliquã iustã, & approbatam habeant excusationẽ. vt in tit. C. & ff. & Insti. de excu. tuto.

a *Instituat. sed quid si instituit in legitimata tũ dicit. Ludo. Ro. cõsil. cccxxx. q. 1 non per l. peto. §. matre. de leg. ij. & dicit notabile esse. & ibi vide qs tutor sit præferendus cũ ab ambobus parentibus sit datus.*

† Estq; sciendũ ad plenioręm huius doctrinã, ꝙ tutorũ tria sunt genera, quidã tutores testamentarij ex eo sic nũcupati, quia ex testamento dati, de quibus loquitur totus titulus C. & ff. de excus. tuto. Quidam verò sunt legitimi, hoc est ab ipsa lege ad tutelã vocati, de quibus loquitur totus titu. ff. & C. de legit. tuto. Quidam autem sunt datiui, hoc est à iudice ordinario constituti, de quibus dicitur per totũ 2 tit. ff. & C. qui da. tut. pos. † Secundò præsciendum est, quod inter has tutelas, videlicet testamentariã, legitimã, & datiuã est dare ordinẽ, nã ex ordine est, vt primò offeratur testamẽtaria omnibus alijs tanquam dignior. Secundò ꝙ deueniatur ad legitimã. Tertiò ad datiuam. Nam datiua defertur tutela eo ordine quo hæreditas defertur: vt instit. de legi. pat. tu. post princip. & ff. de leg. tut. in l. prima. in prin. & ad hoc facit. l. si quis sub conditione. ff. de test. tu. & ibi per gl. Dy. & Bar. no. etiam per gl. & Cy. in rub. 3 & l. j. C. de test. tu. † Tertiò est sciendum, quòd habenti tutorem testamẽtarium, vel legitimũ non datur tutor per iudicem. vt l. licet. C. in quib. caus. tut. ha. non pos. nisi in certis casibus, verbi gratia, si patrimonium esset ita amplum, quod vnus solus non sufficeret ad administrationem. nam tunc alius adiungi posset per iudicem, vel si testamentarius tutor absens esset, & similia. vt habetur in l. propter. cũ ibi no. C. eo. tit. Sed curator curatori regulariter potest adiungi. vt ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. neutri. §. final. & quæ sit ratio diuersitatis: vt no. per glo. in d. l. licet.

EPITOME.

1 *Tutor an possit dari in minus solenni testamento.*
2 *Inter legitimos tutores an detur ordo?*
3 *Mater an præferatur agnatis in tutela si non perstatur viduitate?*
4 *Pœna iuris ciuilis propter transitum ad secunda vota, an hodie sint correcta de iure canonico?*
5 *Mulier transiens ad secunda vota, succedit filio impuberi mortuo ab intestato in bona paterna, quoad vsumfructum tantùm.*
6 *Mater vidua præfertur auo paterno in tutela filij.*
7 *Curator an detur testamento.*
8 *Cuiuslibet speciei tutor, an statim possit administrare alio non requisito.*
9 *Qua sit pœna non facientis inuentariam.*
10 *Quando fiat inuentarium.*
11 *Tutor an teneatur facere inuentarium ante aditam hæreditatem.*
12 *Coram quo fiat inuentarium.*
13 *Qua res, & qua forma ponantur in inuentario.*
14 *Sufficit tutori dicere se inuenisse talia bona in inuentario.*
15 *Remissio confectionis inuentarij per testatorem quid operetur?*
16 *Remissio confectionis inuentarij, an possit fieri per patrem legitimo vel datiuo tutori?*
17 *Tutor an possit se defendere cum inuentario imperfecto, quod tamen protestatus erat se perfecturum si res reperisset.*
18 *Tutor agens inuentarium producens, an debeat aduersario dare copiam.*
19 *Iudicis decretum, an sit necessarium in omni tutore?*
20 *Iudicis decretum quid operetur.*
21 *Delata pluribus tutela, an iudex possit vni concedere administrationem.*
22 *Satisdatio an sit præstanda à quocunque tutore?*
23 *Cur iudices in quacunque tutela faciant prastari satisdationem?*

1 IN SVO vltimo testamento. † Ex hoc collige ꝙ iste do. Ia. mang. fuit tutor testamẽtarius: & hoc testamentũ nõ fuit solenne, vbi autẽ esset minus solenne, vel datiuus esset in epistola vel codicillis, & tunc nõ valeret ipso iure datio tutoris, sed recõualescceret ex cõfirmatione iudicis: vt no. p Cy. in l. ij. C. de test. tu. & l. ij. C. de confir. tu. nisi datus esse secũdũ aliquos in minus solẽni testamento liberis, vel filijs testatoris, per l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. C. de test. licet alij contra, quorũ opi. sequitur Cy. in d. l. ij. de test. tu. Sed verior est opi. præcedẽs, qa s. patris inter filios esset minus solenniter disponere de vniuersa hęreditate, ꝙ maius est, qñ fortiòr de tutore ꝙ min⁹ est: mater autẽ filijs suis dare tutorẽ nõ po

a test, nisi eos hęredes instituat: quãquã datus possit p

iudicem

iudicem cõfirmari,ſed nõ cogitur cõ firmare.vt habetur in l.mater.C.de teſt.tu.& l.j.C.de confir.tu.cum ſim.

2 †Ceſſante ergo teſtamẽtario tutore fit locus legitimis,inter quos etiã legitimos eſt dare ordinẽ,nã primo loco defertur tutela ei cui defertur hæreditas ipſius pupilli.vt in authẽ.ſicut hęreditas.C.de leg.hære.ideoque mater pupilli ſi velit,admittitur ad tutelam,& cæteris pręfertur in tutela.vt no.gl.in auth.matri.& auię.C.quãdo

a *Sublata.Si de per Ioã. de Ana.cõſil.cij.& ibi de q.præcedẽtibus, & per Ancha. conſilio.c.* mili.tu.off.fun.po.& eodẽ modo prę fertur in cura.vt no.gl.in d.auth.matri.& habetur in auth.vt ſine prohi. ma.debi.§.j.& in auth.de hære.ab inteſta.§.ex his.& ibi per Iac.de Bel.debet tamẽ ſe,& ſua obligare & renun tiare,prout ibi diſponitur.†Et hæc lo

3 cum habent, ipſa ſtante in viduitate, ſed tranſeunte ad ſecunda vota expirat eius tutela & cura.vt in auth.ſacramentũ.& l.ij.in fi.C.eo.titu.Extranei autem tutrix regulariter mulier eſſe prohibetur:vt l.iure noſtro.ff.de teſt. tu.& l.j.C.quando mu.tutel.offi.fun. po.Et quòd dixi eius tutelam finiri p tranſitum ad ſecũda vota,locũ habet etiam ſi fuiſſet tutrix in teſtamẽto cõ ſtituta,ſecundũ cõmunẽ & vulgarẽ opinionem.licet Dy.cõtrà teneat:vt refert Cy.plenè in l.omnẽ.C.ad Ter. quo caſu tenetur ipſa mater ſi trãſiue rit ad ſecunda vota petere,& decerni facere per iudicem alios tutores ipſi filio ſuo,aliàs ſi decederent in pupillari ętate, priuaretur eorum ſucceſſione, quòd eſt not. & infinitę mulieres iuris ignarę remanẽt in hoc deceptę,vnde per ſtatutũ bene factũ eſſet eis ſuccurrere:vt tãgitur,& habetur in d.l.omnẽ.& in l.ſciãt.C.de leg.hæ. Fallit tamen hoc ſi pupillus haberet aliũ tutorẽ teſtamentariũ,quia tũc excuſata eſſet.vt in l.credendũ.in princ. ff.qui per.tu.idẽ eſſet ſecũdũ aliquos ſi pupillus haberet aliũ legitimũ& habilẽ: vt ꝓbatur in l.cũ iure.C.qui pe. tu.quã opi.firmat gl.in l.quoniã matres.C.ad Ter.vbi etiã ſunt alij caſus an notati,in quibus mater excuſetur ſed in contrariũ multũ facit tex.in d. l.ij.ver.ſunt autem,vbipuniũtur ſi nõ petierunt eos qui ex legibus ſunt defenſores &c.ff.qui pet.tu.facit l.cum à matribus.C.eodem tit.primam opi. tenuit Bartol.in d.l.ij.qui pet.tuto.& in l.j.§.ſi matri.verſi.quod ſi pater.ff. ad Tertul.licet ſecundùm eũ debeat vel ſtatim renuntiare,vel adminiſtrare,vt legitimus in tutela poſsit ſubſtitui.Ex quibus habes notare vnum caſum,quo mulier filij ſucceſsione priuatur ,aliàs dixi in titul.de hæred.ab inteſta. dela.quos ponit Cy.in l.j.C. de ſecun.nup.& ibidem per glo.&'in

4 auth.ibi poſita.†Sed hîc inſurgit dubium,an huiuſmodi pœnæ,quę'infliguntur à iure propter tranſitum ad ſecunda vota à ius ciuile, ſint per ius canonicũ correctæ,'iuxta dictũ Paul. quo ſcribitur mortuo viro mulier nu b bat in domino.Et breuiter diſtinguẽ dum eſt ſecundum Innocentium & Hoſtien.vt per eos nota.in c.penulti. & c.fina.de nup.Quædam ſunt pœnę quę infliguntur propter nimiã feſtinantiã nuptiarum ſecundarum,quia mulier nubit infra tempus luctus,qđ eſt annus: & iſtę pœnę hodie ſunt cor

a rectę,& ſublatæ.[a] Quædam ſunt pœ nę quę infliguntur eo ſolo reſpectu, quia nubunt:& iſtę firmę durant omni iure vnde iſta pœna priuationis hæreditatis quia nubit non petito tutore,adhuc durat omni iure.Diceret qs quare magis vno caſu quàm alio,cũ vtrobiq; videatur libera poteſtas nubẽdi infringi.Dici poteſt ꝙ primo caſu agebatur de pręiudicio mulieris. Secũdò de pręiudicio tertię perſonę.

5 †Sed aduerte ad vnum ſingulare,qđ quãdo mulier eſt in caſu quo ei ſaluũ eſt ius ſuccedẽdi ab inteſtato, filio pupillari ætate defuncto,quòd non ſuccedit ipſa mater,quę tranſiuit ad ſecũda vota in pleno dominio bonorũ paternorũ ſed in ſolo vſufructu.In aduentitijs autẽ ipſius pupilli ſuccedit pleno iure,& hãc pœnã patitur ,quia ad ſecunda vota tranſiuit:vt eſt text. no.in auth.de nu.§.hinc nobis.& no. ꝓ gl.& Cy.in l.mater.& ibi per tex. C.ad Ter.& in authen.ex teſtamen-

6 to.C.de ſecun.nu.† Quid ſi mater eſt vidua,& vult acceptare tutelam filij

b ſui:ſupereſt autẽ auus [b]paternus ipſius filij quęritur an mater ipſi auo in tutela præferatur?gl.in auth.de hęre.ab inteſta.§.j & in d.auth.matri.& auiæ videtur ſentire quòd ſic quam opi.ſequuntur quaſi communiter doct.Sed Iac.de Bel.determinat cõrra.in auth. de hær.ab inteſt.§.fi.& idem dicit vbi ſupereſt auus & auia, nam ſemper dicit in tutela maſcula aſcẽdẽtes legitimo ꝓferri debẽt fœminis, & quantũ ad hoc iura antiqua remanent incorrecta,quia in ſolis collateralibus corriguntur quoad matrem & auiam tã-

An auus vel mater in tutela præferatur, Bald.in l.ſi quis ſub conditione. de teſt.tu.Bal. in le.cui error. §.j. de poſt.ꝓ Anc. melius conſilio.ciiij.

tùm .vt colligitur in d.§.fina.nõ autẽ in aſcendentibus:nec obſt.quòd tutela defertur eo ordine, quo defertur hæreditas,vel ſucceſsio,quia reſpondetur quòd ille ordo attenditur quoad matrem & auiam inter ſe,& etiã quoad collaterales cognatos,nõ quoad legitimos aſcendentes ſecundum eum,& hæc opinio videtur magis iuri & menti conditorum legum,ac æquitati conuenire quam præcedens.

a *Statim. Dic quòd ea,quæ præcedunt inuentarium poteſt adminiſtrare tutor illo non cõfecto, ſed & ſ. incumbunt tutori a volenti adminiſtrare. & latè per Roma. conſilio cccx.*

7 †Deinde quæritur,an ſicut datur tutor in teſtamento,ita dari poſsit curator? Dic quòd non,ſed datus de facto per decretum iudicis cõfirmatur. vt Inſtit.de cur.§.j.& l.curatorem in princ. C.de ne.ge.& l.pen.in fi.C.de teſ.tut.

8 †Vlterius quæritur vtrum tutor teſtamẽtarius,aut legitimus,vel datiuus poſsit ſtatim aadminiſtrare alio non requiſito?Dic breuiter quòd tutor,& curator antequã adminiſtrationi ſe interponant,vel immiſceant tenentur facere quinque.Primò debent facere ſcribere inuentarium bonorũ pupilli vel adulti.Secundò debẽt adminiſtrationem aſſumere de licẽtia iudicis,& decreto.& hęc duo ꝓbãtur in l.tutores.C.de admi.tu.& l.tutor,qui repertoriũ.in prin.ff.de admi.tu.cũ ibi no. & l.fi.C.arb.tu.& l.fi.C.de cu.fu.& C. de epiſ.au.l.de creationibus.& ibi per Iac.de But.Tertiò debẽt iurare vtilia facere,& inutilia prętermittere:vt in auth.vt hi qui obli.perhi.re.ma.§.fin. Quartò debent ſatiſdare rem pupilli, vel minoris ſaluam fore.vt l.ſed ſi ad præſens in fi.ff.rẽ pupilli ſal.for.& l. legitimos.& ibi no.in prin.ff.de le.tu. Quintò debent promittere & fideiubere pupillum indefenſum nõ relinquere.vt l.fi §.defenſionẽ.C.de admi. tu.quos omnes caſus no gl.in d.l.tutores & dic.l.tutor qui repertorium.

Nunc aliqua videamus circa ſingula

9 ſuprà dicta.†Et primò circa inuentariũ,quæritur quæ ſit pœna non facientis inuẽtarium?Reſpõde quòd eſt duplex.Prima quia repellitur ab agẽdo,& tanquam ſuſpectus remouetur ab officio.vt l.fi.C.arbi.tu.& l.iij.& l. tutor q repertoriũ.ff.de admi.tu.Secunda quia contra eum iuratur in litẽ vt d.l.tutor q repertoriũ. ff.de admi. tu.& l.pe.C.de in li.iur.niſi ſibi eſſet cõfeſsio inuẽtarij à teſtatore remiſſa vt in l.fi.§.illo C.ar.tu.licet ante ip̃ius inuẽtarij confectionẽ poſsit agere illa quę nõ recipiũt dilationẽ.d.l.tutor.

b *Eſt obligatus. de hoc per Franci. de are.conſil.cx&ciij.*

10 †Amplius quæritur quando debet fieri inuentarium?Et quidem text.in dicta l.tutores. C.de admi.tut.dicit quòd mox,quòd exponitur multipliciter ſecundum quoſdam, tamen ſecundum communem opinionem debet intelligi cùm citius commodè fieri poteſt.argument.l.hæc conditio.ff. de condi.& demonſtration.& not.per Cyn.in d.l. tutores.& Bartol.in d.l.tutor qui repertorium.

11 †Sed an facere teneatur ipſe tutor inuẽtariũ ante aditam hęreditatem?dicit gl.in d.l.tutores,quòd nõ, quã opinionem reprobant quidam,quia hæreditas adiri non poteſt niſi tutoris authoritate.Inſti.de author.tuto.§.ſed neque.l.ſi infanti.C.de iur.deliber. quam interponere non poterit, niſi prius facto inuentario.vt d.l.final.arbitra.tutel.Quare dicunt iſti potius fieri debere inuentarium , in quo proiſto principio ſolùm ponetur,quòd reperitur talem pupillum ius habere adeundi hæreditatem talis patris, vel aui ipſius pupilli,quo facto adibit hæreditatem pupillus cum tutoris authoritate, & deinde in ipſo inuentario poſteà ponet :ſingulariter omnia bona hæreditatis prædictæ; vt de his plenè traditur per gloſſ.& tangitur per Cynum in dicta l.tutores.Et hæc in pupillo locum habent, qui non eſt in patris poteſtate,alias autem ſi eſt in patris poteſtate, tunc ſecundum quoſdam exiſtentia ſui hæredis adeo confirmat dationem tutoris,ſicut confirmat tabulas pupillares, ſicque non eſt aditio neceſſaria,ſed ſufficit quòd tutor faciat inuentarium, de quo plenè vide per Cynum in l.final.C.de teſtamenta.tutel.

12 †Sed vltra quæritur coram quo fieri debet hoc inuentarium?Breuiter dic ſecundum gloſſam quòd coram iudice:vt not.in dicta l.tutores.veruntamen ſecundum opinionem omnium doctor.dic,quòd ſufficit fieri per publicum tabellionem extra iudicium & ſic communis ſeruat conſuetudo.vt ibi not. per Cyn. Bald.in d.l.tutor qui repertorium.ſecus eſt in inuentario,quòd fit per hæredem,nam illud eſt fiendum coram iudice.vt l.finali.C.de iure deliberand.Et prędicta quæ dicta ſunt inuentario tutoris facto extra iudicium,procedunt quantum ad cõmodum , vel incõmodum ipſius tutoris,& pupilli quantum autem ad debitores ipſius pupilli in inuẽtario nominatos,vt poſsint ex inuentario conueniri,requiritur quòd factum ſit coram iudice & citatis ipſis debitoribus,vel præſentibus,& nõ contradicentibus.vt in l.chyrographis.ff.de admini.tuto.& no. per Cyn.& per Bartolum vbi ſuprà.

18 †Adhuc quæritur quæ & quales res,& qua forma ponẽdę ſint in inuẽtario?Tex.dicit in d.l.tutores.qp ponendę ſunt omnes res etiam inſtrumenta ad pupillũ pertinẽtia quòd tantũ importat,ac ſi diceretur ponenda ſunt omnia iura corporalia & incorporalia,omnéſque res mobiles quã immobiles per ſingula latera,& confinita taliter quòd res reddãtur certę ita quòd ipſe tutor poſsit ex ipſo inuentario cõueniri à pupillo tempore rationis reddendæ.vt d.l.fin. in princip.C.arb.tu.& in l.ſi rem.in princip.ff.de rei vendi.veruntamen nõ tenetur neceſſariò ipſe tutor in ſuo inuentario ponere nomina creditotum quibus pupillus eſt obligatus b ar.l.fi.C.de.ali.pu.preſ.

b

Sed

Sed nec etiam nomina illorum exponere debet, à quibus veritate inſpecta pupillus habere debet, ſi de eis nulla ſunt inſtrumenta, nec probationes, quia non poſſunt dici, in bonis propriè inuenta. vt dicit ille text.ar.Inſtitu.de re.diui.§.item lapilli.Si autem contigerit ab eis exigi quòd deberetur, tunc illud exactum poni debet in inuentario tanquàm re de nouo reperta, vt l.fina.§.tali.C.de cu.fur.

14 † Ex quibus omnibus patet, quod tutor debet dicere in inuentario ſe inueniſſe infraſcripta bona in bonis talis pupilli &c. nec eſt neceſſe quòd dicat & atteſtetur illa fore ipſius pupilli, ſufficit enim & melius facit ſi dicat ſe inueniſſe ſimpliciter, attamen quibuſuis verbis vtatur planam fidem facit inuentarium contra ipſum tutorem, adeo quod nõ poſſet dominij quęſtionem referre ipſi pupillo, vt d.l.fina.arbitr.tutel. & per hoc deciditur quòd ſi tutor dixerit ſe inueniſſe in talem domum in bonis pupilli quæ reperitur aliena, quod tutor non tenetur, quia faciliter credere habuit prima facie eſſe in bonis ipſius eoipſo, quod reperit illam apud pupillum, & in hęreditate patris, nec talis tutoris confeſsio habet eum obligare, niſi in his rebus, quæ de facili poſſunt occultari, in alijs autẽ puta immobilibus nõ operatur confeſsio vltra veritatẽ. ſic intelligi debet d.l.fi.ſecundũ doc. vt plenè refert Cy. in d.

15 l.fi. quod no. † Sed quid dices de illa quotidiana quęſtione quãdo teſtator remiſit tutori confectionem

a inuentarij [a] quid operatur talis remiſsio? Credunt vulgares quod per hanc remiſsionem tutor fit excuſatus ab omni ratione reddenda, ſiue bene, ſiue malè adminiſtret, ſed certè multi decipiuntur, licet enim per hanc talem remiſsionẽ excuſetur tutor à cõfectione inuentarij, nõ tamẽ excuſatur à ratione reddenda omniũ eorũ quæ ad eius manus peruenerũt: vt probatur in l.quidã decedẽs in prin.ff.de admi.tu. plenius dicam infrà ſuper glo.in ver.analogiſtas.&c. Habes ergo vnũ caſum in quo poteſt remitti cõfectio inuẽtarij, videlicet diſpoſitione teſtatoris, ſed alio modo poteſt fieri hęc remiſsio, videlicet p cõſuetudinẽ. vt per legẽ municipalẽ, & per iudicẽ ordinarium, cauſa tamen legitima interueniente: ſi eum poſſet iudex, quod plus eſt, remittere dationem & conſtitutionem tutoris. vt ff.ad Tertul.l.ij.§.tractari.ver.ergo ſi mater.& ar.l.pen.C.de ali.pu.præ. & C.quãdo & quibus quar.pars deb.l.ij.& ſic deter. Cyn.in d.l.fi.& Bart.in d.l.tutor.qui repertorium.

16 † † An autẽ hæc remiſsio inuẽtarij cõficiendi poſsit ita fieri per partẽ legitimo vel datiuo tutori, ſicut fit teſtamentario. Cyn. dicit quòd ſic. in d.l.fin.& idem

17 gloſſ.in dicta l.tutores.C.de admi.tuto. † Sed pone quòd tutor, vt fieri ſolet cœpit inuentarium facere, nec perfecit, ſed proteſtatus eſt in eo, quòd ſi aliqua alia bona repererit in bonis pupilli, paratus eſt illa apponere, vel ſi qua appoſuit non apponenda, vult illa pro non appoſitis haberi, quæritur ſi tutor agit, & obijciatur, quòd inuentarium non perfecit, an poterit ſe defendere ex hoc inuentario, quaſi ſit perfectum? Dicit Bartol. in dicta l.tutor qui repertorium. quod non, nec proteſtatio habet ſibi prodeſſe, cum ſit emiſſa ſuper eo, quod habet de neceſsitate facere. iuxta no. in l.alimenta.C.de neg.ge. Cuius contrarium tenet & obſeruat generalis conſuetudo per d.l.fina. à qua non eſt recedendum. vt l.minime ff.de legi.

18 † Deinde quæritur, an [b] tutor dum

b agit & inuentarium producit, debeat de eo copiam dare aduerſario? dicit Bartol. vbi ſuprà, quòd ſic, videlicet de illa parte quæ ſufficiat ad legitimationem perſonæ ipſius tutoris, non autem tenetur copiam facere de rebus ſingularibus in eo deſcriptis, argument. in l.ſecunda.C. quando & quib. quarta pars de. nec proderit ipſi aduerſario ſi dicat eum ſuſpectum propter omiſsionem aliquarum rerum, quia hoc caſu non proſequatur propriam iniuriã, ſed alienã, ideóque non eſt audiendus. arg.l. neganda. C. qui ac. non poſ. & ff.de publi.iudi.l.is qui reus. cum ſimi. ſecundum eum.

19 † Venio ad ſecundum quòd requiritur, videlicet iudicis decretum, de quo loquitur l.iiij. ff.de authoritate tutorum. & dicta l.final.C.arbitr.tute. Et quæro an in omni tutore teſtamentario, ſiue legitimo, vel datiuo ſit neceſſarium huiuſmodi decretũ? Dicit Bartolus vbi ſuprà, quòd ſic, per textum. in dicta l.iij. cum ſimilibus. Fallit ſi teſtator hoc expreſsè remiſerit ſecundum eum. argument. l. fina. C. arbitr. tut. Item fallit ſi teſta-

c tor hoc expreſsè decreuit, & ordinauit quòd tutor ſua propria authoritate ſine alterius ſuffragio poſsit ipſa bona pupilli attingere, & adminiſtrare. argumen. in l.cui eorum. in princ. ff.de poſtu. & not. in l.j. de tutorib. & curato. illuſ. perſo. & in authen. vt hi qui per hi. res mino. in fi. cum ſimi. ſicut etiam poteſt teſtator concedere legatario, vt ſua propria authoritate rem ſibi per eum legatum apprehendat ſecundum Bartolum per textum, in l.Titia.§.j.& ibi nota. ff.de legatis tertio. quod eſt multum not. & bene facerent notarij ſi in teſtamentis apponerent hanc clauſulam. hoc autem

c decretum [c] de quo ad præſens loquimur, nihil aliud eſt quàm ponere ipſum tutorem in poſſeſsionẽ adminiſtrationis ſeu tutelæ. arg.in ſimili quod no. Innoc. in c.propoſuit extra de conceſ.præb. in j.glo. vnde mirum ſi ipſe teſtator poteſt à ſeipſo, tutorem ponere in hanc poſſeſsionem, vel vt melius loquamur, facultatem,

a *Inuentarij. de hoc per Angel. latè conſi. cxxv.*

b *An debeat dari copia inuentarij. Bar. Bal. & Ang. in l.ij. C. de ali. pupil. præſt. Bal. in l.fin. C. de præci. impe. offer. Bald. in l.fi. C. de arbit. Bal. in rub. C. de fid. inſtrumen.*

c *Decretum quid ſit. & ide Io. And. in capitu. j. do reb. eccl. non alie. libro §j. Spec. tit. j de primo & ſecũdo decreto. in prin. gloſ. ibi Io. And. in addi gl. magnæ in c.j. de rebus eccleſ. non alie. lib. §j.*

& licentiam concedere apprehendendi talem poſſeſsionem, ſicut in ſimili no. in l. prædia. ff. de acquiren. poſſeſſ.

20 † Et aduerte quòd iſtud decretum iudicis operatur effectũ in omnibus bonis pupilli vbiq; poſitis extra iuriſdictionem, & infra iuriſdictionem ipſius iudicis, dummodo tam tutor quàm pupillus ſint de eius iuriſdictione: ar. l. magis puto. §. illud quæri poteſt. ff. de re. eo. & no. per Cy. in l. prædium. C. de prę d. mi. ſicut alibi dicitur in ſimili de teſtamento facto in vna ciuitate, quando operatur ſuum effectum etiam in alijs bonis ſit in alia ciuitate, vt not. in for. lib. quo petitur

21 hæreditas ex teſtamento. † Sed pone quòd pluribus eſt delata tutela ex teſtamento, vel iure legitimo ab inteſtato, an poterit iudex vni ſoli adminiſtrationem decernere? videtur quòd non, quia omnibus inſolidum competit adminiſtratio. vt l. decreto. §. fi. cũ ſi. ff. de adm. tu. ergo nõ poterit iudex ipſis hanc poteſtatem auferre, & vni ſoli conferre. argu. eorum quæ not. per Dyn. in c. indultum. de regul. iur. libr. vj. In contrarium eſt veritas dũmodo hoc faciat cum legitima cauſa: vt traditur per text. in l. teſtamento datos. cum l. ſeq. ff. de teſt. tut. & in l. legitimos. §. j. ff. de leg. tut. & l. ſi plures. la. j. ff. de adminiſtra. tutorum.

Iudex. Adde quod ſo luit Ro. conſi. cl. ſoliij. vbi ponit quis epiſcopus debeat diſtribuere bona relicta diſtribuenda cum teſtamentum habetur in diuerſis locis & terminis in quibus dat tutorẽ pupillo & hic ſide Fulgo. conſi. lj.

22 † Venio ad quartum articulum de ſatiſdatione, & quæro an hæc ſatiſdatio præſtanda ſit à quocunque tutore? Et dic breuiter quòd legitimus tutor ſatiſdare tenetur, niſi ſit patronus. vt habetur in d. l. legitimos. §. j. ff. de leg. tut. Teſtamentarius autem tutor, vel datiuus à iudice per inquiſitionem nõ tenetur ſatiſdare. vt no. in l. in dubium. & l. non omnium. C. de tut. vel cur. qui ſatiſ. non de. Inſtit. de ſatiſ. tu. poſt princ. Et in teſtamentario & datiuo ex inquiſitione dato multum errant moderni officiales. Nam omnes officiales faciunt ſatiſdare, & eſt ratio, quia fides eorum eſt à teſtatore, & à iudice approbata.

23 † Veruntamen, quia ipſi officiales tranſeunt ſicco pede, nec faciunt debitam ſuper hoc inquiſitionem, ideo cõmuniter faciũt ipſos ſatiſdare: quam practicam approbat gl. C. de tut. qui ſat. non de. l. j. per text. Inſtit. de ſatiſ. tuto. §. nos autẽ. qui autem non ſatiſdedit repellitur ab agendo ex officio. vt l. j. & ij. & fin. C. de tuto. qui ſatiſd. non dederunt.

EPITOME.

1 *Datio tutoris facta puberi non ſ̃alet.*

2 *Tutor decernendus ſi ſit ex ſ̃na ciuitate, & bona ſint in alia ciutate, ſ̃ter iudex decernet.*

3 *Quis ſit iudex competens in dando tutorem, ſi pupillus ſit oriundus ex ſ̃na ciuitate, & bona ſint in alia, & ipſe habitet in alia.*

4 *Qui datus eſt tutor, ſi non ſit de iuriſdictione iudicis decernentis non ſ̃alet datio tutoris.*

1 EIDEM IOANNI tunc pupillo. † Quid erit ſi tũc erat pubes, an valebit datio tutoris? Dic quòd non, vt eſt text. in l. Seyæ egreſſæ. ff. de tu. & cu. da. ab his. idem ſi iudex decreuit alicui maiori tutorem: nam etiam ſi non fuerit error expreſſus in decreto, nihilominus datio tutoris erit ipſo iure nulla, ſecundum Bar. & doc. ſed in ſententia lata per iudicem diſtinguitur an error fuerit in eo expreſſus vel non. vt plenè tangitur in l. j. C. quã do prouo. non eſt ne. Sed contra prædicta multùm obſtare videtur, quòd ſi per iudicem detur curator alicui tanquam prodigo, qui non ſit, quòd datio tenet: licet erratum ſit vt nota. per glo. in l. ſi ab eo. ff. de vſuca. & Inſtitu. qui non eſt permiſ. fa. te. §. item prodigus. Sed reſpondetur aliud eſſe in iſto curatore quàm in illo tutore: & ratio diuerſitatis eſt ſecundum Bartol. vt per eum nota. in d. l. Seyæ. quia ætatis declaratio fit à natura, ſed prodigalitatis in quiſitio pertinet etiam ad iudicem, cuius ſententia etiam ſi ſit iniqua, valet. Et ad præmiſſa faciunt quæ notan. per glo. in l. j. C. de cur. fu. & per Bart. in l. is cui. ff. de verborum obligatio.

2 † Sed quid erit ſi pupillus cui dandus eſt tutor, vel decernendus per iudicẽ, ſit oriundus ex vna ciuitate, & in alia ciuitate ſunt bona poſita, quis horum iu-

a dicũ erit iudex a cõpetens in dando ſibi tutorem? Dic q̃ vterque eorum: vt habetur & determinatur per Cyn. in l. j. C. vbi pe. tu. Et ſi vterque dederit diuerſos tutores, ille tutor præferendus erit, qui prius datus fuerit ſecundum Dyn. vt ibi nota. per

3 Cyn. † Huius autem gratia, alia quæſtio ſubiungitur, pone quòd pupillus habeat originem in vna ciuitate, in alia verò ſortitur ex accidenti domicilium, in alia habet eius vniuerſum patrimonium, quid erit iudex competens in dando tutore, quam quæſtionem plenè examinat Cyn. in dicta l. prima. & alij doctores finaliter concludunt quòd ille erit iudex competens ſub cuius iuriſdictione perſona pupilli reſidentiam facit. per text. in l. magis puto. §. illud. ff. de re. eo. & ad hoc etiam facit d. l. j. & ſic debet intelligi. l. de pupillo. de tuto. & cur. da. ab his. facit etiam l. j. in fine. ff. eod. titul. Et nihilominus iudex competens erit iudex ſuæ originis, ideóque ſi vterque ipſorum iudicum tam habitationis quã originis det diuerſos tutores, ille tutor in adminiſtratione præfertur qui prius datus fuerit: vt eſt dictum. vbi autem de prioritate non apparet, tunc præferri debet ille, qui datus eſt à iudice ſuæ originis: argument. in l. libertus. §. præſcripto. ff.

ad

4 ad muni. secundum Dy. & Cy. vbi suprà. †Si verò il le qui datus est tutor vel curator non est de iurisdictione iudicis decernentis, non valet datio ipso iure, quia exigitur quòd vterque tam is qui datur, quàm is cui datur, sit de iurisdictione dantis: vt l. j. in fi. & l. ius dandi. ff. de tu. & cu. da. ab his & l. neque. C. qui dar. tut. vel cur. vt plenè no. per gl. in l. etiã. ff. de tut.

Svos tutores. Ideo autem hoc nomine appellantur quasi tuitores, hoc est defensores: vt Insti. de tut. §. j. & ff. de tut. l. j. in prin. cum fi. Et si testator eis aliquid legauerit, & à tutela se excusauerint priuantur legato. vt in l. post legatum. §. amittere ff. de ijs qui. vt indi. quia etiã in re dubia est præsumptio quod legatum sit contemplatione gerendæ tutelæ, vt traditur in l. sed hoc nimium. cum l. præcedenti. ff. de excu. tuto.

EPITOME.

1 *Ex pluribus tutoribus vel curatoribus quilibet habet ad ministrationem in totum.*
2 *Durante pupilli ætate non tenet datio curatoris.*
3 *Datio curatoris non tenet nisi per iudicem confirmetur.*
4 *Quando constituatur curator, & quibus casibus.*
5 *Actor constituitur à tutore vel curatore.*

Et curatores. Erant ergo plures dati tutores, &
1 curatores. †Vnde quæritur an potestatem habeant insolidum administrandi vel pro parte? dic quòd quilibet habet potestatem in totum, posset tamen iudex vni soli decernere administrationẽ, vt hęc habentur in l. si plures. la. j. per totã l. ff. de ad-
2 min. tu. & l. decreto. §. fi. ff. e. ti. & suprà dixi. †Sed hìc aduerte, quòd durante pupillari ætate nõ tenet datio curatoris. vt l. qui habet. in prin. ff. de tut. & l. curator ff. de tu. & cu. da. ab his. sed finita ætate pupillari vires assumit, & qui datus fuit tutor, tunc incipit esse curator, volens tamen: sed non inuitus, vt l. si tutor. in fi. ff. de tute. & ratio. dist. & Instit. de excus. tut. §. fi. & C. de excu. tut. l. curator. Vidi autem nec immeritò apud vulgares dubitari an vitricus possit esse tutor vel curator sui priuigni. Et videtur quòd non, quasi videatur suspectus, sicut vxor eius: dicendum tamen est quòd possit, vt videtur glo. & tex. in l. fin. C. de contra iudi. tu. & C. vbi pu. edu. de l. j.
3 †Deinde sciendum est quòd talis datio curatoris facta in testamẽto non tenet mero iure, nisi fuerit per iudicem confirmata: vt Insti. de cura. §. j. & in l. curatorem. C. de nego. gest. & l. penul. C. de testa. tu. cum si. qui etiam curatores prout tutores tenentur inuẽtariũ facere. vt l. fi. C. de cura. furi. & in l. de creationibus. C. de epis. au. & si curator non fuerit ordinatus à testatore, non cogitur adultus curatorem assũmere, nisi ad lites tantum: vt in §. item inuiti. Inst. de cura. licet pupillus inuitus tutorem accipiat. vt ibi no. & ff. de tu. l. j. Sed tamen non petit illum sibi decerni: vt l. fi. ff. de man. vin. sed ab alijs petitur, puta agnatis & cognatis ipsi pupillo constituit: vt ff. qui
4 pe. tu. l. ij. †Et no. quod curatores solent constitui in varijs negotijs, & personis. Primò namque constituitur curator minor xxv. an. & hoc dupliciter, vel ad negotia generaliter vel ad causas, aut ad vnam causam tantùm, & tamen omnes faciunt inuentarium illo excepto, qui datur ad vnam solam causam, qui non tenetur inuentarium facere: vt not. per gl. in d. l. de creationibus. & in l. fi. C. de in lit. dan. tu. facit l. ad protegendam. C. eo. titul. & quod not. per glo. & Bar. in l. fi ad species. ff. rem pu. sal. fo. non tamen vt prædixi minor tenetur inuitus curatorem recipere ad negotia sua agenda seu gerenda, sed ad lites sic, vt idonea sic persona cum qua iudicium possit substantiari secundum quòd habetur in §. item inuiti. Insti. de cu. & no. in l. momentaneæ. C. qui legi. persons. Item datur curator prodigo, furioso, & mentecapto: vt Institu. de cur. §. furiosi quoque. & C. de curat. fur. per totum. Item datur aliquando curator bonis vacantibus, & indefensis ad instantiam creditorum: vt ff. de curat. bono. dan. per to. ad quem pertinet de ipsis bonis inuentarium facere, nec habet illam potestatem quam habet tutor vel curator ad negotia. vt not. per gloss. in rub. & in l. prima. in princip. ff. de curatore bonis dan. & probatur in l. tutor bonorum. ff. de administratione tutorum. licet tutor & curator ad negotia inuicem æquiparari regulariter videantur: vt not. in d. l. cum vos minores. C. si aduer. rem iu. & loco dominorum reputantur, vt l. qui fundum. §. si tut. ff. pro empto. & l. interdum. §. qui tutelam. ff. de fur. nec tamen habet illam potestatem quam habent veri domini, quia non possunt vendere nec alienare bona pupillorum, nec minorum, nisi ex iusta causa & legitima, ac iudicis accedente decreto & authoritate, quando sunt res immobiles, vel tales quæ inter immobilia computantur, vel ex temporis cursu non corrumpantur, vt aurum & argentum, vel similia, vt in l. magis puto. §. ne passim. ff. de re. eo. & l. lex quæ tutores. C. de admi. tu. cum si. ibi no. imò nec de his transigere, nec donationem facere possunt: vt l. non solùm. C. de prædi. mi. licet eis possit rectè solui de redditibus & fructibus bonorum suorum pupillorum. vt l. sancimus. & l. constitutionem. C. de admi. tut. Alij autem debitores ex alia causa non liberantur perfectè soluendo ipsi tutori vel curatori nisi iudicis interueniẽte authoritate: secundum tamen distinctionem tradita in l. j. cum ibi no. C. si aduer. sol. & l. sancimus. & Insti. qui alie. li. §. nunc admonendi. & ibi per glo. facit l. ait prętor. §. permittitur. & § quod tamen. ff. de mino. & l. lucius. §. tutelę. ff. de admi. tut. pro quibus quidem omnibus per ipsos tutores vel curatores gestis & administratis tenentur reddere finita tutela & cura debitam rationem, & reliqua restituere: vt l. rationes. & l. aduersus. C. de admin. tut. & ibi plenè no. gl. & pro hac administratione sunt eorum bona tacitè pignori obligata. vt l. pro officio. C. de admi. tu. licet hodie cũ iudex decernit tutelã vel curam faciat in instrumẽto eorum bona expressè obli
5 gari. †Est autem aliud sciendum, & plerumq; à tutore vel curatore constituitur actor, vt Insti. de cura. §. fin. & l. actor. ff. rem ra. habe. quia tutor & curator

non possunt constituere ad lite, procuratorem, vt l. neq; tutores C. de proc. sed ad negotia extra iudicia lia sic, vt l. si procuratorē. §. si tutores. ff. man. vnde dubitatur qua forma debeat cōstitui talis actor, qđ plenè disputat Bar. in d. l. actor. concludens tamē ꝙ duo debēt interuenire, videlicet mandatū tutoris & curatoris, & decretum iudicis. sicque constituendus est in iudicio. vt probatur per tex. in l. vnica. C. de actor. à tu. seu cur. dan. & d. §. fi. Inst. de cur. in qua cōstitutione debet subesse secundùm Bar. aliqua causa honesta, propter quē tutor vel curator per seipsum non possit intendere administrationi huiusmodi: vt habetur in l. de cætero. ff. de admi. tu. & etiam tenetur ipse actor legitime cōstitutus cauere rem ratam pupillum ac ipsum tutorē & curatorem habiturū. & in hoc differt à procuratore vt plenè disputat Bar. in d. l. actor. & sic facias exprimi in instrumento constitutionis.

EPITOME.

1 *Executores testamenti an sint similes tutoribus.*
2 *Quotupliciter sumatur executor.*
3 *Qui possint esse executores.*
4 *Executores an habeant actionem contra scriptum heredem pro executienda.*
5 *Pauperibus institutis heredibus qualem habeant executores potestatem.*
6 *Qui pauperes eligantur si inter pauperes hæreditas est diuidenda.*
7 *Quanto tempore duret officium executorum.*
8 *Quo tempore cedat annus, quo durat officium executorum.*
9 *Annus officij executorum an currat ante euentum conditionis vel diei appositæ legato vel institutioni.*
10 *Annus officij executorum. an currat ante aditam hæreditatem.*
11 *Dictus annus an possit per episcopum prorogari.*
12 *Pendente lite inter scriptos heredes, & interueniente abintestato an currat tempus anni.*
13 *Hæredibus, scriptis non adeuntibus, an executores possint ante hereditatem aditam exercere officium suum.*
14 *Verbum licentia per se sumptum quid importet.*
15 *Executores habentes potestatem alienandi, an possint permutare.*
16 *Executores: an possint deputata ad certum vsum in alium vsum conuortere.*
17 *Executores an transferant dominium in emptorem sine consensu hæredis cum habeant potestatem alienādi.*
18 *Executoribus vendere volentibus: an hæres sit cogēdus exhibere res.*
19 *Executorum officium quantum ad hæredem est necessarium.*
20 *Executores an possint bona vendere habita fide de pretio antequam decurrat tempus anni.*
21 *Executores an possint procuratorem constituere.*
22 *Executor ad distribuendum inter pauperes an possit eligere filium spurium testantis tanquam pauperem.*
23 *Executor deputatus ad male ablata, an possit soluere alia debita ex causa honesta.*
24 *Vsque ad quod tempus executor cōpellatur reddere rationem.*
25 *In reddenda ratione an sit credendum liberis executorum.*
26 *Dato executore super constituenda capella cuius non est tanta ratio, qualiter reddatur ratio.*
27 *Mortuo vno ex pluribus executoribus ad quem eius testas deferatur.*

1 AC EXECVTORES. † Aduerte ꝙ natura & conditio istorum executorum adæquatur dictis tutoribus & curatoribus, & in aliquibus differt ab eis, vt patebit in sequentibus. de quibus executoribus plenè traditur in l. nulli. C. de epis. & cle. & ibi plene per Cy. & alios doc. in l. id quod paupertatibus. eodem titulo. & per Bartolum in l. alio. ff. de ali. & ci. leg. & per Spe. in ti. de instr. edi. §. nūc verò aliqua. & per gl. tex. & doc. iuris canonici, in c. tua nobis. & in capit. Ioannes. de testa. & in capit. fin. de ista. libr. vj. Pro cuius tractatus pleniori cognitione videndum est prius qui prohibeantur esse executores, quibus cognitis apparebit qui esse possunt, quia cognito vno ex contrarijs, cognoscuntur & reliqua, vt Instit. de his qui. sunt sui vel alie. iur. in princip. Secundò videbitur de eorum potestate. Tertiò declarabitur in quibus differant à tutore, & curatore, & alia insuper incidenter tractabimus ad materiam pertinentia. † Rursus sciēdum est quòd executor potest sumi tripliciter, vno modo largissimè, alio modo largius, tertio minus largè. Primo modo comprehenditur quilibet qui aliena negotia gerit, vel exequitur, puta procurator negotiorum gestor. & simil. sumpto ar. ab ethimologia vocabuli. Secundo modo comprehendit eos qui sententias exequuntur, & vltimas voluntates. Tertio verò modo solum comprehenduntur nuntij, & hi qui sententias & alia acta iudicialia exequuntur: vt l. executorem. C. de exe. re. iu. horum autem executorum vltimarum voluntatū tres sunt species: nam quidam sunt legitimi, quidam testamentarij, alij verò datiui, sicut suprà dictum est in tutoribus. Legitimi autem appellantur hi quibus à iure cano. vel ciui. defertur potestas exequendi voluntates defuncti, vt puta episcopus, œconomus, & capitulum: vt habetur in authentica de eccles. titul. §. sinautem specialiter. cum §. sequenti & in §. in omnibus. & extrà de testamen. capitu. tua. & capitu. Ioannes & l. si quis ad declinandam. C, de episcop. & cleric. Testamētarij verò sunt hi, qui per testatorem ad hoc constituuntur, vt videmus quotidie fieri, de quibus loquitur dicta lex alio hærede. ff. de alimen. & ci. leg. & d. l. nulli. & d. c. tua. & d. c. Ioannes. Datiui autem sunt illi qui per iudicē constituuntur aliquando, sed perrarò, de quibus loquitur l. iij. §. fi. ff. de ali. & ci. leg.

5 † His præmissis redeo ad principale quæsitum, videlicet qui sunt illi qui non possunt esse huiusmodi executores vltimarum voluntatum? Et breuiter respondetur quòd primò prohibentur esse fratres minores, de quo immensè tristantur, & condolent, quia

quia manus & pedes vellent tam ipsi quàm cæteri mendicantes & clerici ponere & immiscere in bonis laicorum, & eos rodere vsque ad ossa: prout quotidie faciunt. vt est text. in cle. exiui de ver. sig. quia in tali officio vertitur vt plurimum fictus & contrectatio pecuniæ, quod est contrarium regulæ beati Franci. ideóque non prodest eis authoritas sui superioris, cui non licet dispensare contra regulam antedictam, sed multominus papæ constitutiones infringere. argument. in l. nam magistratus. ff. de arbitris. cæteri verò mendicantes ac religiosi de superioris licentia, & non aliter possunt esse executores: vt in capit. fina. in prin. de test. libr. vj. & nota. per Bartolum in l. à filio. ff. de ali. & ci. le. Item pupillus, furiosus, mentecaptus, & similes, esse non possunt ad negotia vel ad iudicia procuratores: quia ex defectu sensualitatis repelluntur propter identitatem rationis ab officio executoriæ, fœmina tamen boni intellectus potest esse executrix. vt in dicta l. à filio. licet non possit esse ad iudicia procuratrix. vt in l. alienam. C. de procura. & l. fœminas. ff. eodem titul. & not. Spec. vbi suprà. versic. sed pone quædam mulier &c. Super ætate ipsorum executorum restat de tribus quærere, videlicet an plures executores habeant insolidum sicut tutores potestatem exequendi, vel communiter tantum. Item an possint agere contra hæreditatem, & bona hæreditaria pro ipsa executione fienda alienare. Item an possint, & qualiter constituere procuratorem. Item an de gestis, & cui teneantur rationem reddere. Quo autem ad primum an potestatem habeant vel communiter vel insolidum, fuerunt & sunt antiquorum, & modernorum variæ opinio. alijs quidem æquiparantibus hos executores pluribus tutoribus, alijs verò pluribus procuratoribus. alijs autem pluribus iudicibus: vt prolixè refert Specul. in titul. de instrum. edi. §. nunc verò aliqua. ver. sed nunquid plures, & etiam per Cyn. in dicta l. id quod pauperibus. in viij. & xij. q. quæ quidem quæstio seu disputatio est hodie sopita in c. fin. de test. libr. vj. vbi est approbata opinio. illorum qui dixerunt communiter tantùm eos exequi posse, nisi in quatuor casibus, in quibus diuisim possunt exequi. primus casus est, si vnus est mortuus. secundus casus si sit absens, tertius est si recusat exequi: vt ibi habetur. Quartus casus est quando testator expressè insolidum singulis constituit potestatem. vt ibi not.

4 †Sed an habeant actionem contra scriptum hæredem pro executione fienda. distingue, aut sunt executores generales, aut particulares tantùm puta ad faciendum capellam. Primo casu aut sunt meri & puri executores nullum participantes commodum, & tunc siue sint generales, siue speciales habent condictionem ex lege prealle. nulli. & l. si quis ad declinandam. cum simi. aut non sunt meri executores. sed commodum participant. vt puta si testator legauerit eis centum, & iusserit per eos distribui quinquaginta, & tunc habent actionem ex testamẽto ad ipsa centum consequenda. vt probatur in l. si quis Titio. in princi. ff. de legatis tertio. l. si seruus plurium. ff. de legatis primo. de quo plenè per Cyn. in dicta l. id quod pauperibus. in quarta quæstione, & per Spec. in dicto §. nunc verò aliqua. ver. sciendum quid est executor. Sed num quid executores simpliciter dati habent potestatem vendendi & alienandi propria authoritate de bonis defuncti pro distributione & executione fienda. Spe. in d. ver. sed an executor videtur distinguere. aut sunt executores generales nullo alio hærede instituto, & tunc possunt vendere & pecuniam conuertere in vsum deputatum, aliter non argumen. C. de epi. & cle. l. orphanotrophos? aut alius est datus hæres ab inte. vt communiter accidit, & cum eo sunt dati executores ad aliqua specialia exequenda, & tunc hæc considera, aut per testatorem est sibi potestas concessa alienandi, & tunc poterunt vendere, aut hęc potestas non est eis concessa, & tunc aut testator disposuit res quasdam alienari, & pecuniam eandem distribui, & tunc licet non declarauerit per sonam, per quam fieri debeat hæc alienatio, tamen in dubio præsumitur hoc tacitè ipsis executoribus demandasse, quia per concessionem consequentis, præsumitur concessio. antecedentis ad illud necessarium. argu. in l. ad rem. & in l. ad legatum. ff. de procura. & in l. ij. ff de iurisdi. omnium iudicum. & in §. præterea. de offic. iudic. Institu. aut super alienatione fienda testator nihil disposuit, & tunc vendere non poterit. vt in l. alio hærede. ff. de ali. & cib. le. & ibi per Barto.

a *Vendere Sed an tũc creditores habeant regressum cõtra pauperes? vel cõtra illum qui emit? vide per Ancha. cõsi. 9.*

5 †Quid autem si pauperes Christi sunt hæredes instituti, & dati certi executores ad distribuendum bona inter eos, qualem habebunt ipsi executores potestatem in ipsis bonis? Dic quod loco hęredum sunt, a & idco vendere[a] poterunt, & omnes actiones intentare ac alienare: vt in dicta l. si quis ad declinandam. & notatur per Innocentium in capitul. officij. de testa. in fin. & per Barto. in d. l. alio hærede. quod tene mẽti, quia sæpè de facto occurrit.

6 †Sed pone quòd testator, vt plerunque accidit, iusserit distribui bona inter pauperes, quæritur quos pauperes habebit eligere episcopus vel executor? dic breuiter, illos de ciuitate episcopi exequentis, nisi testator specialiter alios elegerit. vt no. per Bar. in l. cen-

tum.C.de anno.& tribu.li.x.Et facit d.l.nulli.& melius l.si quis ad declinandā.ver.vbi autem & ver.fin autē nullus.C.de epis.& cler.Et not.quòd fiēda est distributio illis pauperibus, qui sunt mendicantes, si reperiūtur, deinde alijs minori ęgestate laborantibus.vt in ver.sinautem.& in versic. proximè prędecedenti.l.id quod paupe
7 ribus.† Vltra quæritur quanto tempore habet durare hoc officium executorum?Respondetur quòd per annum,& non vltra:quo anno finito de uoluitur potestas exequendi ad episcopum, & per hoc trahunt aquam isti clerici ad eorum molendinum. vt habetur in dicto capitul.tua.& c. Iohannes.& d.l.si quis ad declinandā. & in d.l.nulli.quod tamē bono principio ordinatum fuit,ad hoc vt testatorum voluntates fortirentur effectū suum, licet hodie hoc deuenerit apud eos in abusum,sed vt inquit Salustius, omnia mala exempla ex bonis initijs orta sunt.quam quidem potestatem per legem episcopo attributā non posset testator auferre.quod no.vt traditur in d.c.tua.& in authē. de ec.ti.§.si quis autem.& per consequens quòd eius fauore inductum est,non potest per eū remitti.l.quod fauore.C.de legib.& l.si iudex.ff.de min.cum si.iuuatur tamen prædicta decisio per l.nemo potest.ff.de lega.j.

a *Iste annus. Sed quid si synodali constitutione cauetur q infra sex menses fiat executio an & num tempus confundatur cum alio,& ide Ancha. con si.cccx&j.*

8 † Rursum quæritur quo tempore cedat iste annus,[a] an à tempore mortis ipsius testatoris,an à tempore scię tiæ ipsius executoris,& an hoc tempus sit vtile vel continuum ? & breuiter Bald.in dicta lege,id quod pauperibus . determinat quòd currit à tempore admonitionis factę per episcopum:& sic à tempore scientiæ vere vel fictæ:vt not.in.c.nos quidem. & in c.tua.extra de testa.Ideoque solent episcopi facere constitutiones per quas generaliter mouent quoscū que executores super eorum executione fienda,veruntamen secundum eum si qualitas operis perficiendi requirit tempus prolixius,vt puta,executorem deputauit testator ad construendum monasterium,tunc secundum Fede.de Se.eius potestas extenderetur post annum, duntamen, vt credo inchoasset opus infrà annum. quam opinio.sequitur idem Bald.argument.ad hoc in l. si mihi. & tibi. §.si quis seruos.ff.de legatis;j.& l.Iulianus.§.j.ff.de verbo.obliga.

b *Ignorans. De hoc & de q.præcedētibus &ide per Lud. Ro. consilio cexx&iij.*

9 †Vlterius quęritur an hic annus currat ante euentum conditionis vel diei appositæ legato,vel institutioni? & determinat idem Bald.quòd non.argumen. l.tali.ff.de iure dotium in ratione sui.Et per hoc determinatur quæstio, quòd si testator instituit filium suum impuberem & si decesserit in pupillari ętate,vel postea quandocunque sine liberis,quòd eius hęreditas dispensetur inter pauperes,quòd ante euentum ipsius conditionis non currit hoc tempus dispensandi ipsis executoribus : ratio est,quia hęc conditio videtur ita repetita in executione sicut est apposita in principali dispositione:argument.l. quidam testamento.§.si scriptus.ff.de lega.primo. Amplius pro latiore prędemissorum doctrina quęritur an hic annus currat executori ignoranti prout posset de facili euenire,cùm executores aliquando non sunt prędentes testamento, determinat idem
b Bald.quòd non: quia ignorans [b]non potest exequi. argument.in l.pe.ff.de eo qui pro tu.ne.gess.etiam si constitutio episcopi esset generalis,quia impedito per ignorantiam non potest culpa vel negligentia imputari. Talis enim constitutio est ius prętorium & per consequens tale tempus erit saltem vtile quo ad sui initium : vt not.in l.superuacuam.C.de temp. in integ.rest.peten.nisi esset consuetudo in contrarium secundum eum. Idem tenet Bartol.ante eum in l.genero.ff.de his qui notantur infa.veruntamen circa huiusmodi tempora potest sic distingui.Aliquando cursus temporis inducit fauorem ignorantis & tunc currit ipsi ignoranti ad eius commodum. vt dicta l.genero.de infa.quandoque cursus temporis inducit sibi damnum, & tunc non currit ignoranti.vt in l.cùm lex.ff.de ædil.edic.quandoque cursus temporis non inducit damnum,nec fauorem,& tunc currit ignoranti.vt in capit.statutum.de præbend.libro sexto.secundum eundem Bartolum vbi suprà.

10 †Sed an hoc tempus anni currat ante aditam hęreditatem?dicit ipse quòd sic in relictis ad pias causas:quia in his nō attenditur aditio hęreditatis,cum ea non adita debeantur.vt not.in l.prima.C.de sacrosanctis ecclesijs.

11 † Sed nunquid hoc tempus anni possit per episcopum prorogari ? dicit ipse quòd sic ex causa.vt per eum not.in dicta l.nulli.facit quod not.Innocen.in capiru.cùm tibi.extrà de verb.signi.An autem,tales executores teneantur facere inuentarium ? text.est quòd sic.in d.l.nulli.& ibi etiam tangitur per Iaco. Butri.licet de consuetudine malè seruetur.

12 † Vlterius quæritur an pēdente lite inter sctiptos hæredes,& inter venientes ab intestato currat istud
c tempus anni ?Dicitur q̄ non, [c] quasi dubium sit de viribus testamenti,& per consequens de eorū baylia,& potestate,& sic tanquam impeditis non videtur eis istud tempus debere currere, vt suprà tactū est.vel melius distingui videtur,aut enim testamentum habet clausulam codicillarē,& tūc currit,quia ab intestato est etiam eis potestas & executio demā data.argum.eorum quæ not.in d.authent.ex causa. per docto.& per Bartol.in l.j.ff.de iure codicil.& sic

cessare

c *Quod non. adde Ludo. Ro. consilio clxx&ij. & &ide quod &oluit An. cōsi. ccxxiij.*

cessare habet iuris impedimentum. aut non habet clausulam insertam, & tunc non currit hoc tempus tali pendente lite, quia eorum potestas est impedita, ideo non currit sibi tempus. arg. l. j. in fi. C. de an. except. vt tamen multa habeant cessare, possint liberè ipsi executores eorum officium exercere consilium est quòd testator det ipsis potestatem alienãdi hoc modo, dans, & concedens dictus testator dictis suis executoribus plenam, & liberam licentiam potestatem & facultatem distribuendi, vendendi & obligandi, ac alienandi de bonis suis omnibus ac vniuersis & eorum singulis propria authoritate ipsorum absque licentia & consensu suorum hæredum, vel alicuius eorum tam ante aditam hæreditatem, quàm post, liberans & soluens ipsos executores ab inuentarij confectione, & à ratione reddenda, & quòd plena fides præstetur liberis eorũ, si forsitam compellentur vllo tempore reddere rationem, quo casu aduenient idem testator ipsis executoribus legauit omnia, & totum id in quo apparuerit eos dicta occasione debitores remanere &c. Et not. quòd etiam in tutoribus est bonum ponere hanc partem vltimam.

12 †Vlterius quæritur. Ecce quòd institutis hæredibus & datis executoribus, quibus data est potestas exequendi modo quo suprà, hæredes non adeunt hæreditatem, an tunc poterunt executores ante aditam hæreditatem bona vendere, & dispensare? dicit Bar. in d. l. alio hærede. quòd non. siue in testamento sit incerta clausula codicillaris, siue non. arg. l. si nemo. ff. de re. iur. quia libertatis relictum & datio tutelæ sunt fauorabilia, & tamen non adita hæreditate depereunt. vt l. ij. de fideic. liber. & l. fin. in prin. ff. de ma. te. l. qui filio. § j. ff. de hære. instit. & ibi not. & Institu. de eo cui lib. causa bona adijci. Sed in his quę ad pias causas legata sunt Bald. tenet vt suprà vidi-

14 stis. †Item quæritur quid importet istud verbum licentia per se sumptum, dicit Inn. in c. cum ad monasterium. in fi. de statu mona. quòd importet liberam voluntatem, sed Bar. in d. l. alio. dicit quòd solum importat arbitrium boni viri. arg. l. fideicommissa. in §. quanquam. ff. de leg. iij. & arg. l. j. C. de sa. san. ec. vbi patet quòd ibi testator habet licentiam disponendi. & tamen non potest filium præterire. Si autem in oratione adijciatur verbum libera, tunc latior est attributa potestas & absoluta: vt habetur in l. procurator. cui libera. ff. de proc. & in l. fideicommissaria libertas. ff. de fidei. li. & idem dicit esse in verbo plenam. argum. l. si procurator ad vnam. ff. de

15 proc. & in l. j. ff. de te. mi. †Inde quæritur an tales executores qui habent potestatem alienandi possint permutare? Videtur quòd non. arg. l. si pupillorum. §. si prætor. ff. de re. eo. In contrarium facit l. si cut. §. venditiones. ff. qui. mo. pi. vel hyp. so. & hęc est verior. nam tale verbum vẽditionis prolatum à persona priuata comprehendit in se omnem speciem alienationis per quam causa omissa possit impleri. arg. in l. statuli. à cæteris. ver. Labeo. ff. de statuli.

16 †Item quæritur an isti executores possint deputata per testatorem ad certum vsum, puta ad maritandum aliquas puellas cõuertere in alium vsum, puta ad faciendum vnã a capellam. Et dicendum est quòd nõ sine licentia & authoritate papæ, vt in cle. ij. in princ. extrà de reli. do. ad quod facit text. not. in l. j. ff. de admi. re. ad ciuita. perti. & quod habetur in l. legatum. cum l. seq. & ibi per Bart.

17 ff. de vsufr. legat. †Vlterius quæritur an hi executores quibus talis alienandi potestas est concessa possint vendẽdo dominium & possessionẽ trãsferre in emptorem sine concessu hæredis? videtur quòd fic. ar. in l. ij. & qđ ibi no. C. quando decr. opus non est. & in l. alio. de ali. & ci. le. & hæres non potest impedire officium executoris nec rescindere pium testatoris propositum. ar. l. si ego. §. j. ff. de iur. do. & l. cum pater. §. mæuio. ff. de le. ij. quidã tenent contra, quia nisi hæres cõsentiat, vel prius de possessione exeat nõ a perdit dominium, ar. in l. si fistulas. §. fundo. ff. de cõtrah. emp. Nec obst. si dicatur, sufficit quòd emptor inducatur in possessionem, licet non consti tuatur verus possessor. ff. de fun. dotali. l. si fundum. quia respondetur q̃ illa lex loquitur quando dominus vẽdebat, hic autem non sic, sed quando eius minister. ad quod facit l. si quis prohibuerit. ff. de pu. Et licet habeãt executores potestatem à testatore, non potest tamen ipse testator facere quòd inter viuos dominium transeat sine possessione. vt in l. nemo potest. cum ibi no. ff. de leg. j. hãc partem sequitur ipse Bald. fic. ergo secũdum eum tale remedium erit q̃ emptor agat ex cõtractu cõtra hæredẽ, & consequetur ab eo dominiũ & possessionem, mediãte iudice. ar. in l. qui vniuersas. §. cum emptor. ff. de acqui. pos. quia nõ liceret ipsi executori ꝓpria authoritate expellere hæredem de possessione. vt in l. nõ, est singulis.

18 ff. de re. iur. †Sed an hæres sit cogendus exibere executoribus res testatoris quas vendere volunt. dicit Bar. quòd fic. arg. in l. si tibi electio. §. fi. ff. de operis libertorum. quibus rebus sic exhibitis tunc ordo tenendus in earum alienationibus talis erit, videlicet, quod si habent executores liberam potestatem, tunc erit in eorum arbitrio eligere, & vendere quas res voluerint, dũ tamen bene se habeãt, nam pro modico non concederetur eis venditio rei magni precij vt in d. l. magis puto. in §. ne passim. ff. de re.

a *Vnam capellã. Adde quòd si capella nõ posset cõstitui sine dispensatione papæ & eius voluntate. tũc talis pecunia poterit cõuerti in alios vsus, quia dicitur posse quòd nõ potest sine dispensatione fieri: per ea quæ habentur in l. a pud Iul. §. fi. ff. de leg. j. ita Dom. in c. gratia. de rescri. in §. j. & refert repe. in repe. cle. sæpe. co. §. ij. de verb. sig. & vide Alex. in d. §. fin.*

eo coniuncta l.creditor. §. Lucius. ff. mandati. si vero non habent liberam potestatem, sed simplicem facultatē relatam ad arbitrium boni viri, vt supra dictū est, tunc non poterūt quas res volunt eligere, & vendere, sed seruandus est ordo traditus in d. §. ne passim. cum si. & cū hac distinctione debet intelligi gl. in l. pe. C. quādo decr. opus nō est. & in l. quādiu. C. de distractio. pig. verūtamē in venditione fiēda debet prius requiri & admoneri hæres, vt sit præsens ipsi vēditioni, secūdum Bar. siue sint executores cum libera siue sine libera. ar. l. creditor. C. de distra. pig. & in l. j. §. cum dicitur. ff. si cui plus quàm per l. fal. pro cuius latiori doctrina sciendum est secundū cum quòd aliquando sunt plures vel vnus habentes potestatem alienandi à lege concessam, aliquando habēt hanc potestatem concessam ab homine. Primò casu requiritur admonitio partis & requisitio, vt licitè procedere possit alienatio: vt probatur in l. à diuo pio. §. in vēditione. ff. de re iu. & per Cy. in l. si vt proponis. C. de exe. rei iu. & in l. ab executiōe. C. quorum appel. non reci. Secundo autem casu subdistingue, aut talis potestas fuit ab initio necessaria, & postea voluntaria, vt est illa quæ procuratori à domino conceditur, & tūc in alienatione per procuratorem fiēda nō est dominus requirēdus, sed si dominus voluerit alienationem impedire, debet ei denuntiare, ne alienet, vt l. si mandasset. ff. mandati. Aut talis potestas fuit ab initio voluntaria, sed poste à est facta necessaria, & tunc aut illa potestas fuit determinata, & tunc non est necessaria certificatio, vt in l. fi. §. j. C. de iu. do. impetran. aut non fuit limitata, & tūc exigitur certificatio. vt 19 l. creditor. C. de distra. pig. † Horū ergo executorum officiū, licet fuerit respectu testatoris ab initio volūtariū, quantum tamen ad hæredem est necessarium, & quia de præiudicio hæredis agitur circa rei pretium quod nō fuit limitatū pro tanto eius certificatio facienda est necessariò: quod credo verum nisi à testatore huius certificationis facta fuisset remissio.

20 † Vltra quæritur an hi executores possint huiusmodi bona vēdere habita fide de pretio, sicut plerumq; fit antequam decurrat tempus anni Bartolus, vbi supra distinguit aut habent contrahendi potestatem cum libera, & tūc vendere poterūt termino p eos dato ad solutionem pretij: aut nō habēt hāc potestatem, & tunc non poterunt sic vēdere fide habita de pretio. per l. si procurator. ff. de iu. fis. & in l. à diuo pio. §. si emptor. ff. de re iudic. cōiuncta l. qui rom. in §. Callimachus. in fi. ff. de ver. ob. & sic p hoc sequitur qđ non sufficit executorē cōfiteri se pecuniā recepisse: quia per hoc nō impletur causa ei mādata. ar. l. sed Iulianus. §. proinde. ff. ad mace. Debet ergo notarius qui facit instrumentū vēditionis in eo dicere q̄ pretium ipsius rei fuit in eius præsentia ipsis executoribus numeratū, & tūc plenè probabit: licet nō appareat qđ ipsum pretium fuit cōuersum in solutionē legatorū. ar. l. j. §. nō autē. ff. de exer. Itē quæritur qđ si hæc res vendita per executorē postea fuit euicta, contra quē agere debeat emptor? Respōdeo cōtra hæredē. ar. l. j. § fi ff. de pi. ac. facit totus ille titulus. C. credi-
21 euic. pig nō te. secundū Bar. † Postea quæritur an hi
a executores possint procuratorē cōstituere? vbi distingue, aut volunt constituere ad negotia extraiudicialia, & tunc possunt, aut ad iudicialia, & tūc ante li. cōte. nō possunt, sed lite conte. sic exēplo tutorū. vt habetur in l. neq; tutores. C. de procu. super quo vide plenius q̄ no. Spe. in d. §. nūc aliqua. ver. sed nū-
22 quid. de instr. edi. † Deinde quæritur an executor deputatus ad distribuendū pauperibus possit eligere
b filiū spurium ipsius testatoris, tāquam pauperē, & in eū facere distributionē. respō. dicit Iac. de Are. & post eū Bal. q̄ nō siue sit executor legitimus vt episcopus, siue testamentarius: quia omni casu talis filius nec per se nec p mediā personā potest quicquā capere de bonis paternis. ar. ff. de vul. & pu. l. si is q. nec in dubio videtur ipsi executori liberū arbitriū, cōcessum esse disponēdi contra ius. vt ff. de ri. nu. l. quanquā. ff. ad mun. l. lucius. imò nec posset testator tale arbitriū cōcedere. ar. l. nemo potest. ff. de lega. j. verūtamē possunt huic spurio alimēta distribui inspecto iure cano. ar. in c. cū haberet extra de eo q du xit in matri. quam pol. p adul. Sed de iure ciuili nō. per auth. ex cōplexu. C. de ince. nu. dūtamē nō fieret fraus legi sub tali colore alimētorū distribuendo in eū bona vniuersa, vel maiorē partē ipsorū secundū Bal. ar. in l. fi. ff. de exerci. Et si fortassē episcopus vel executor in eū distribuēdo fraudē cōmitteret, non propterea fiscus posset ipsa bona à spurio tāquā ab indigno vēdicare, sed ipse executor vel episcopus cōtra suū factū veniēs illa reuocaret ar. eorū quæ nor. per Inn. in c. in literis extra de offi. deleg. nec præscriptio obstabit etiā si lōgo tēpore spurius possederit, quia eius titulus tāquā reprobatus p nullo est, vnde nō parit præscriptionē, ar. in l. p legato. ff. pro legato. nisi spacio xxx. ann possederit. quo tēpore tollitur omne ius l. ficut. C. de præscri. xxx. ann. Præsumitur tamē bona fides propter superioris authorita-
23 tē. vt in l. generaliter. C. de noxa. † Quæritur an executor deputatus ad soluēdū malè ablata possit soluere alia debita ex causa honesta: dicit Arch. q̄ nō. vt per eū no. in c. si res. xiij q. nj. Sed an executor ad pias causas teneatur facere inuentariū. text. dicit q̄ sic. in dicta l. nulli. verū. cum vir. Et in hoc æquipara-

tur

a *Procuratorem. vide Paul. de ca. consilio cxl. & ibi ante litem contestā.*

b *Pauperem vide quæ posui in l. si is qui in apo. ad Ale. & vbi latè quibus ad de an possit eligere seipsum Roma. consil. ccxxxiij.*

tur tutori, & curatori. facit. d. l. ſi quis ad declinandã. C. de epiſc. & cleri. Tenetur etiã executor de geſtis, & adminiſtratis p eũ debitã reddere rationẽ epiſco po vocatis & preſentibus hæredibus, & alijs quorũ intereſt. ar. C. ſi vt ſe ab hę. ab. l. j. cũ auth. ibi poſita.

24 †Sed vſque ad qđ tẽpus poterit executor per epiſco pũ compelli reddere rationẽ. dicit Bart. q̃ vſque ad xl. annos. non proſequitur in hoc ius pauperũ quod durat. xl. annis. vt in auth. de ec. ti. §. itẽ ſi pro tempo-

25 ralibus. †Sed circa hoc quæritur nunquid in redden da tali ratione credendum erit libris executorum, in quibus ſunt deſcriptæ diſtributiones ſingulorum? dicit Spe. quòd ſic eorum inrerueniente iuramento quòd vera ſunt quæ in ipſis libris deſcripta reperiũ tur: quod iuramentum habebit epiſcopus eis deferre inſpecta qualitate perſonarum ipſorum executo rum. Nam cùm habent liberam pauperum adminiſtrationem, poteſt tale iuramentum deferre, & ſic debet intelligi l. ſi quis pro redemptione. C. de dona-

26 tio. †Sed quid dicendum ſi teſtator mandauerit con ſtrui capellam dato ſuper hoc executore, qui eam conſtrui fecit: Deinde hic executor in ratione red denda non poteſt liquidè probare de expenſis, quia opifices ſunt mortui, nec ipſe ſciuit ſcripturam nec librum facere, quid erit fiendum? dicit idem Bald. quòd vocandi ſunt duo vel tres opifices in illa arte periti, qui opus illud videant, & diligenter examinent & æſtiment quantum materiæ, & operarum in ipſa capella conſtruendi interueniſſe potuit, nam. ex qualitate operis & temporis adhibiti præſumitur quantitas ipſius expenſæ. ar. in auth. de non alie. §. quod autem, & not. ſecundum eum, quia alio nõ ap parente præſumitur opus ab ipſo executore factũ, argum. l. fin. C. de alimen. pupillo præſtandis. & ibi per Bartol.

27 †Poſtremò quæritur pluribus datis executoribus ſi omnes vel vnus deceſſit, ad qué ipſius defuncti exe cutoris defertur poteſtas? dic plenè vt no. Specul. in d. §. nunc aliqua. ver. ſed ſi alter ex duobus.

ANALOGISTAS. Et ſine inuentarij confe-ctione. Aduerte quòd hoc verbũ analogiſta eſt verbum græcum, & eius ſignificatum eſt ſecundũ latinos vt exponatur, id eſt ſine ratione red denda. vt traditur in l. quidam decedens. in princi. ff. de adminiſtratione tutorum. per quod poteſt com-prehendi quòd græca lingua eſt breuior quàm lati na, imò dulcior, & longè facundior quàm ſit latina. Cuius ratio eſt quia apud græcos eſt maior copia vocabulorum, quàm apud latinos. Vnde hic aduer-te qđ licet teſtator liberat tutorẽ vel cutatorẽ à ra-tione reddenda: nõ ideo tamẽ ſunt penitus excuſati, quominus ea que penes ſe extãt de bonis pauperũ,

a aut quæ dolò poſsidere deſierunt reſtitutionẽ face re ac de eis reddere rationẽ cõpellantur. imò ſi ipſe teſtator tutori legauit quicquid cõtinget occaſione ipſius tutelæ adminiſtratæ, tale legatũ non extẽdi-tur ad dolosè cõmiſſa, vel apud ſe exiſtentia vel re-tenta. vt in d. l. quidam decedens. in prin. ad quod fa-cit l. non ſolum l. ij. §. j. & §. pe. & in l. aurelio. §. final. ff de libera. legato & not. p gl. in l. cũ neceſsitate. C. de fideicommiſ. Et po-teſt eſſe ratio, quia reddere hãc ratio-nem introductum eſt principaliter fa uore pupilli, vel adulti, ideóque abſo lutè non videtur per teſtatorem re-mitti poſſe ar. l. ſcire. C. vt in poſſeſ-ſionem legatorum. & l. j. C. de vſufr. Idem crederem in vſufructuario, cui facta eſt per teſtatoré liberatio à ra-tione reddenda: nam cum vti debeat ſalua rerum ſubſtantia, tenetur finito vſufructu. de proprietate rationẽ reddere nõ obſtante illa liberatione. ar. d. l. ſcire & d. l. j. cũ ibi no. C. de vſu fru. quia nõ minus aſtringitur vſufru ctuarius ſalua facere bona domini p prietarij quã ipſe tutor bona pupilli.

CVM debita ſolẽnitate inuenta-riũ. Hîc notandũ eſt q̃ regula-riter quilibet tutor vel curator tenetur inuentariũ facere. vt ſuprà plenè no. facit l. tutor qui repertoriũ. ff. de adminiſt. tutor. aliter denegatur ſibi adminiſtratio: tamẽ ſi fuerit ſibi p teſtatorẽ remiſsio facta excuſatur. a vt l. ſi. C. arbitriũ tutelæ. licet ſi velit poſsit illud facere cũ ſibi liceat huic fauori & remiſsioni renũtiare. vt in l. ſi iudex. ff. de mino. & l. ſi quis in cõ-ſcribẽdo. C. de pac. Aduerte tamẽ qđ licet talis tutor excuſetur, ſi nõ faciat inuentariũ, fortaſſe tamẽ ne res pu-pillares cadãt in ſiniſtrum poterit iu dex ex officio ſuo facere quandã de-ſcriptionẽ bonorũ ipſorũ: ſicut in ſi-mili dicitur, & no. per doc. in l. facul-tas. C. de iure fiſci. lib. x. & per Bar. in l. j. §. eligitur. ff. de vẽtre in poſſeſsio-nẽ mittẽdo. & facit l. j. §. qđ ſi fundũ, & ſcripſi ſub forma ſaximenti. cum enim talis tutor teneatur reliqua reſtituere, & quæ dolo ſui deperdita ſunt vt ſupra dictũ eſt, quo modo de his ratio tederetur, ſi aliqua bono-rum memoria non exiſtit.

Quæ dolo. vide An. cõ ſil. allega. cxx. Eul. conſil. xx. ibi an teſta tor poſsit re mittere libr. ratio num.

In quarto decimo tute la tamen. Regis tute-la non fini tur ante x x. annum. Dei inuito datur cura tor. Et ſo-lust Old. cõ ſil. lj.

b AD ætatẽ xiij annorũ &c. Tuto-la finitur in maſculo in xiiij. b anno. in fœmina in xij. Inſtit. q̃. mo. tu. finitur. poſt principiũ. C. quan do tutor vel curator eſſe deſinat. l. fi. vnde procedẽdo in adminiſtratiõe vl tra id tẽpus, hoc facit ea quæ curator, cuius officiũ durat vſque ad xxv. an nos ipſius adulti. Inſtit. de curato. in princ. cũ ibi no. & ſic vnus, & idem po teſt eſſe ſimul diuerſis tẽporibus ciuſ dã perſonæ tutor, & curator. vt pro batur in l. ſi tutor poſt. in fin. ff. de

tutel. & ratio.distr.& ex hoc sequitur quòd pro tali administratione secundum diuersitatem temporis diuersificantur actiones, quibus adulto obligatur, nã pro parte pupillaris ætatis tenebitur actione tutelæ: & pro alio sequenti tempore tenebitur negotiorum gestorum actione, vt habetur in d.l.tutor.in fin.

a

2 *Adulto. Quid autẽ in casu conuerso. dicendum & ide per ea quæ no. Alexan. in consilio 204. in ij. volu. Iaſon item. ff. de rei vẽ. Dec. in l. ſine poſſeſſione de reg. iur.*

QVARE CVM prædicta. Hæc est conclusio libelli ad quam est semper aduertendum.

EPITOME.

Pendente tutela vel cura, an possit peti reddito rationis.

Adultus si malitiosè differret petitionem redditionis rationis, quid agendum.

3 *Plures testamentarij vel legitimi tutores, an teneantur insolidum reddere rationem.*

4 *Plures tutores diuersi fori qualiter conueniantur.*

5 *Actiones reciprocæ inter tutorem & pupillum transeunt ad hæredes actiuè & passiuè.*

6 *Qua forma sit procedendum in ratione reddenda.*

7 *Calculatores redditionis rationis, an stent per omnia descriptis in inuentario.*

DEBITAM rationem. Hic multum est aduertendum. petitur enim de tribus ratio reddi. Videlicet de tutela, de cura, & executoria, pro qua ratione reddenda, puto omnia bona esse tacitè pignori obligata. l. pro officio. C. de admin. tut. Sed an idem econtrà non memini me legisse.

1 † Modo quæritur, an pendente tutela possit tutor cõpelli reddere rationem suæ tutelæ? dic quòd non, sed differendum est donec tutela sit finita, vt in l. vbi finita. & in l. cùm adhuc. ff. de tutel. & ratio. distra. & eodem modo non potest peti à curatore rationem reddi, durante cura, vt l. ij. & l. rationes. C. de admin. tut. de quo nota. per doct. in d. l. ij. cum autem finita fuerit tutela vel cura, tunc agi poterit contra tutorem actione tutelæ, vel negotiorũ gestorum. vt in d. l. vbi finita. in prin. ad quã rationẽ reddendam, compellere debet officio mercenario iudex ipsos tutores & curatores. vt l. j. §. officio. ff. de tutel. & ratio. distr. in qua ratione imputabit tutor & curator pupillo, & adulto quicquid impenderit in vtilitatem ipsius pupilli vel adulti: vt l. ij. ff. vbi pupil. edu. deb. & l. sumptus cum ibi notat. C. de admi. tut. & l. j. §. præterea. ff. de contrario iudicio tutelæ. & si forsitan per modum excipiendi non fuerit habita eorum sumptuum compensatio, poterũt per viam agendi postea peti per ipsum tutorem & curatorem, nisi eius compensatio fuisset expressè per iudicem reprobata. vt habetur in d. l. j. §. præterea. facit l. quòd in diem. §. si quæstionum. ff. de compensa. & est notãdum quod sufficit ipsi tutori & curatori à principio bene gessisse vel impendisse etiã si euẽtus contrarius sit secutus. vt habetur in l. iij. §. sufficit. ff. de contrario iudicio tutelæ. potest enim agnoscere bonam fidem, & quæ per eum bona fide gesta sunt rata erunt habenda. vt l. quoties. §. denique in prin. & in l. cum plures. §. j. ff. de admini. tut. facit l. non est ignotũ. & l. bonam causam. C. de admi. tu. nec poterit ipse tutor vel curator tales sumptus petere à pupillo vel adulto, nisi tutela vel cura finita. vt in l. j. §. finito autẽ officio. C. de contrario iudicio tutelæ. sicut dictum est supra econuerso. vt d. l. vbi finita †Quid autẽ dices de eo quod faciunt plerunque maliuoli. Ecce quòd adultus differt petere rationem malitiosè sibi reddi ab olim suo tutore, donec ipse tutor decesserit, mediatus intra seipsum, quòd hæredes tutoris nescient reddere rationem, & in totum condemnabuntur. vt in l. j. & secunda. C. de hære. tutorum, quid erit fiendum.

2

Certe dic quòd tutor debet sæpè renunciare ipsi adulto, quòd vult sibi tutelæ rationem reddere, quòd si in hoc obaudiens fuerit, debebit idem tutor facere eum citari coram iudice per quem cogatur rationem suscipere. vt est text. cum glo. in l. fina. C. de vsuris pupillaribus. veruntamen quia vidi multos hæredes tutorum, qui sub tali malitia consumpti remanserunt propter non redditam rationem per maiores eorum, esset sanctũ opus prouidere per viam statuti quòd finita tutela vel cura nisi fuerit ratio petita infra biennium, quòd vlterius non præstetur audientia super ea.

5 † Præterea quæritur si sunt plures testamentarij vel legitimi tutores, an omnes insolidum teneantur reddere rationem? distingue aut omnes gesserunt tutelam, aut quidam sic, aut quidam non, si omnes gesserunt, tunc aut omnes sunt soluendo, & tunc diuiditur actio inter eos, exemplo pluriũ fideiussorum, aut non soluendo, & tunc quilibet conuenitur iuxta facultatem suam, & si vnus pro alio aliquid soluerit, ab eo repetit vtili actione tutelæ, vel directa à pupillo cessa, vt habetur in l. j. §. nunc tractemus. ff. de tu. & ratio. dist. Secundò autem casu prius conueniendus est ille qui gessit, quam ille qui non gessit. vt plenè habetur in d. l. j. & ij. C. de ad. tut. & l. j. C. si tutor non gesserit. cum si. ibi no.

4 †Quid si omnes gesserunt, & sunt diuersi fori, habentes diuersos iudices, qualiter cõueniẽtur pro hac ratione reddenda? Dic quòd præses seu dominus prouinciæ dabit vnũ iudicẽ corã quo omnes cõuenientur, ne ipsius causæ cõtinentia diuidatur. vt est tex.

est text,in l.omnes tutores.C.de arbi.tute.cum sim.
5 ibi no. † Et not.quod huiusmodi actiones reciprocæ dantur pupillo contra tutorem,& tutori contra pupillum transeunt in eorum hęredes tam passiuè quàm actiuè.vt in d.l.j §.hanc actionem & § fi.ff.de tut.& ratio.dist.& C.de hære.tu.veruntamen hæres tutoris non per omnia pariformiter tenetur sicut tutor si viueret:quia hęres non tenetur de dolo,& lata culpa defuncti, nec de eius culpa leui vel leuissima,nisi in tribus casibus.Primus est si lis fuerit contestata contra ipsum tutorem.Secundus est si hæres lucrum senserit ex tali culpa.Tertius est si tutor gratiam fecit.vt habetur in l.j.C.de hære.tu. Item licet propter non factum vel exhibitum inuentarium contra tutorem iuretur in litem, non autem iurabitur contra eius hæredem, nisi lis iam fuerit contestata contra ipsum defunctum,sed nec tenebitur propter dolum tutoris.vt dictum est.tamen ipse hæres ex suo proprio dolo cõuenietur.vt
6 l.ij in fi.& in l.alio iure.C.de in lit.iuran. †Vlterius quæritur qua forma procedendum est in hac ratione reddenda. Dic breuiter quòd iudex eliget bonos viros seu arbitros expertos & idoneos in calculo talium rationum quibus tutor exhibebit inuentarium & librum eius coram eis in quo sunt descripta data & recepta, quibus omnibus & alijs dependentibus & contentis cum diligentia auisatis, si repertum fuerit pupillum debitorem,tutoris ipsum condemnabunt,& econtra condemnabunt ipsum tutorem ad restituendũ pupillo si eum reperierint debitorem? licet secundum iuris regulas ipsemet iudex debeat esse calculator & condemnator. vt habetur in d.l.j §.officio.ff.de tu.& ratio.dist.& l. ij.ff.vbi pupillus educari debeat. Sed propter iudicum varias occupationes solent fieri huiusmodi de-
7 legationes & commissiones.†Sed nunquid stabunt isti calculatores omnibus his quæ descripta sunt & apparebunt in ipso inuentario? Dic quòd sic.nam in præiudicium ipsius tutoris plenissimam fidem facit hoc inuentarium, adeo quòd non possit probari contrarium.l fi.C.arbitrium tutelæ.de quo plenius dic,vt suprà dixi &c.

Forma libelli quo agitur vt pacta seruentur.

CORAM VOBIS domi. Vicario &c.agit & in iure proponit, non in modis solennis libel.sed qualis qualis petitioni, & simplicis facti narrationis,Phillippinus de Solpetris hæres quondam Gregorij. contra & aduersus Blasium fachum,& quãlibet aliam personam pro eo & eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens & proponens idem Phillippinus quod vertentibus inter eos varijs & diuersis discordijs & controuersijs & superinde calculatis & factis inuicè ac plenè discussis rationibus datorũ & receptorum hinc inde tandẽ interuenientibus ad hoc amicis ipsi Phil. & Bla.deuenerunt ad infra scriptas conuentiones pacta,& transactiones, solenni stipulatione ac eorum proprio iuramento firmatas, videlicet quod ipse Bla.ire deberet in Angliam & emere de propria pecunia ipsius Phil.ballas centum lanæ,deinde quòd ipse Bal.sibi haberet & retineret domum vnam positam,& iacentem in ciuitate Papiæ, cui cohæret &c.& ipse Phili.sibi haberet & retineret vineam vnam perticarum x.positam in territorio clastig'j,cui cohæret &c.quodque sibi inuicem facere deberẽt generalem liberationem & absolutionem de omnibus, & singulis quæ alter ab altero & econuerso,petere potuissẽt quaeunque ratione vel causa à dicto tempore retro.Insuper dicit ipse Phi.quod vltra præmissa conuenit,& promisit ipse Bla. vendere dicto Phil. petiam vnam prati perticarum c.positam super territorio vagandenti canp. pretio florenum cc.cui cohæret &c.prout de prædictis constare habet publico instrumento,tradito & rogato per T.notarium anno currente M.ccc. die & anno in eo contentis.Rursumque dicit & proponit idem Phi.quòd dictas conuentiones pacta & transactiones impleuit,& executioni mandauit pro parte sua nec per eum stetit nec stabit nec stare intendit, quominus omnia adimpleantur & fiant prout in d.instrumento continetur.Et quod dictus Bla.prædicta omnia & singula adimplere pro parte indebitè recusauit, quanquam sæpè & sæpius de hoc amonitus,& interpellatus fuerit, præsentialiterque adimplere recusat.Quocirca cum prædicta vera sint petit & requirit dictus Phi.quatenus per vestram diffinitiuam sententiam condemnetis & cõdemnatum iuris remedijs compellatis supra scriptum Bla.ad obseruandum implendum & exequendum pro parte supra scrip.conuentiones pacta & transactiones.& in damnis & interesse & expensis passis & factis per dictum Phi.ex causa prædicta & in futurum faciendis,& fiendis.de quibus protestatur:deducendo in præsenti iudicio omne ius &c. saluo iure &c.non astringens &c.

CORAM VOBIS. Ad materiam præsentis libelli est cum diligentia aduertendum, quia totus mundus regitur pactis, & conuentionibus &c.

EPITOME.

1 *Quid sit ratio.*
2 *An sit reddenda copia rationis ei cuius interest.*
3 *Si calculata ratio debitis probetur per testes,an debitor sit condemnandus.*

DISCVSSIS rationibus. De istis rationibus plene not.Azo,in summa. C.de edend.§.
1 nunc de editione actionis rationum. † Est autem diffinitio,secundum eum talis,Ratio est quædam scriptura datorum,& receptorum causa negotiationis communis.
2 †Queritur an de huiusmodi rationibus sit fienda

a *Probatur per testes. Adde circa hanc quæstionem calculi probata per testes, & vide Alexā. in l. cū de indeb. §. j. in opp. ff. de prob. & Ang. in termino cōf. suo incip. in Dei nomine & suæ matris virg. &c. Pro decisione qōnū resultātiū ex facto ꝓpositō, & ibi cōcludit q̄ standū est testibus depo.*

de saldata rōne calculata, licet i ſpē nō appareat de quo dāmodo cōstet ex quacūq; calculata, quia sufficit ad ꝓb. debiti, quia etiā sufficeret epistola qua quis saldatis rōnibus cōfiteatur se debitorē, licet sigillatim nō exprimeret. de quo calculus esset alleg. casum in l. ēptor. §. lucius. ff. de pac. nisi calculi error probaretur q̄ in dubio nō præsumitur. C. de error. cal. l. j. ideo est condēnādus nō ex ſisp. quia nō probata sed ex debito confessato in calculata rōne, q̄ cōfessio sola sufficit ad §. lucius facit l. publica. §. fi. ff. depo. ita Ang. in d. cōſ. xx. & q̄ inci. ꝓ decisione qōnum in ij. & iij. col. & vide etia Saly. in l. j. C. de cōſ. Ale. in ap. in l. cū de mād. fi. ff. de pro. & cōſi. iij. in j. col. ſ. sit q̄ no. Pan. ic. ſi cautū. in iij. col. & ermūc & enio ad gl. extra de fi. inſt. & potiſſimè & ibi ſunt illa verba ſtante. & ex certa ſcientia, quæ inducunt donationem & per Ale. in d. cōſi. iij. in vij. col. & ibi adducit multas authoritates, ſed quid ſi error calculi eſt expreſſus in ſententia, an ſententia teneat & vide Fede. in conſil. cx. & vij.

copia ei cuius interest? dic vt no. ſuprà in forma opponendi contra inſtrumenta, de quibus rationibus traditur in l. j. C. de edend. & in l. j. C. de erro. calc. & l. j. § . rationes. & l. ſi quis ex argentarijs. §. j. & § rationes. & l. quædam. & l. argentarius. in princip. ff. de eden. & facit l. rationes & l. exemplo. C. de prob. cum ſi. † Quæro de quæſtione quotidie currente. Ecce quòd Titius agit contra Caium, petendo ab eo centū, in quibus facta inuicē, & calculata ratione ipſe Caius remanſit debitor dicti Titij, & confeſſus eſt ſe eſſe eius debitorem de ipſa quantitate, de quo calculo, confeſsione, & ratione probatur per teſtes ² idoneos quæritur, an dictus Caius debeat condemnari ad ſoluendum dicta centum vidi iſtam quęſtionem de facto in Papia & varia cōſilia ſuper ea. Et arguebatur pro parte Caij, quod omnino debeat abſolui: in primis, quia ratio nuda ab inſertione cauſæ non tenet, nec effectum producit: vt probatur per d. l. nuda ratio. ff. de don. ſecundū gl. ibi poſitam, ſicut nec ſtipulatio valet ſine cauſa: vt l. ij. §. circa. ff. de dol. exce. nec alia obligatio vel confeſsio, tenet ſine cauſa, vt l. cùm de indebito. in fi. ff. de prob. Sed in hac ratione, nulla apparet cauſa inſerta. ergo &c. præterea iſta talis ratio ſic generaliter concluſa, cùm non apparet de eius principio proceſſu & capitulis dati & recepti, dicitur obſcura, & confuſa, & ob hoc redditur nulla: vt probatur per textum in dicta l. argentarius. §. edi autem ratio. cum ſimi. ibi notat. Præterea iſta ratio potuit eſſe fundata ſuper rebus turpibus & inhoneſtis, ſeu à iure reprobatis: & ſic valere non debet. l. cum duobus. in fi. & l. quod autem ex facto enm l. ſeq. ff. pro ſo. & l. ſi remunerandi. §. rei turpis. ff. mand. & l. communi diui. § inter prædones. ff. commu. diuidū. & facit l. generaliter. & l. ſi plagij. ff. de ver. oblig. nā deſtructo fundamēto, corruit ædificium: vt j. queſt. j. c. cùm paulus. Ad oppoſitum autē quod Caius ſit condemnandus, arguitur ſic, regula traditur quòd rationi & calculo ſtari debet, niſi de errore calculi probetur: vt eſt tex. in l. j. C. de erro. cal. & ibi no. per Cy. & alios. & hìc præſupponitur quòd nihil de errore per Caium probatum eſt. ergo debet condēnari. Præterea probatū eſt quòd hæc ratio calculata eſt per vtrāq; parte, & ipſe Caius cōfeſſus eſt & ſe cōtentum vocauit, debitorem fore ipſius Titij, ſicque iſta confeſsio facta parte præſente probat: vt no. in l. j. C. de confeſ. & eſt tex. de hoc in l. publia. in fi. ibi. ex ratione partis &c. ff. depoſ. Confirmatur hoc, quia ſi ipſe Caius ſcripſiſſet ſe debitoré Titij in libro ſuarū priuatarū rationū, ex hoc ꝓbaretur cōtra eū: vt d. l. rationes. in fi. C. de prob. & not. in l. quædam. in §. nūmularios. ff. de eden. Ergo eodem modo cū facta ratione parte præſente expreſsè cōfeſſus eſt ſe eſſe debitoré, & hāc parte ſequi videtur Bar. in d. l. nuda ratio. Nec obſt. q̄ dicitur facta ſine cauſa: quia hoc eſt falſum eſt enim iuſta cauſa quæ præſumptiuè ſaltē includitur in ipſa ratione calculata, & eorum quæ inuicem ſunt data & recepta. in quibus dātis & receptis potius præſumitur cauſa habilis, & honeſta, quàm inhabilis, & inhoneſta. arg. l. meritò. ff. pro ſoc. & l. quoties. ff. de reb. dub. cū ſi. q̄ manifeſtè probatur in d. l. j. C. de erro. cal. ſūm pro arg. ab errore ceſſante. Nec obſ. q̄ ratio ſit edēda à capite. quia iſtud procedit ante rationem concluſam, vbi error in eius calculo probaretur, ſecus autē poſt cōcluſionē rationis. vbi quis ſe fundat ex ratione concluſa, aliter non eſſet vnquam dare finē rationibus mercatorū: quod eſſet abſurdū. qui autē errorem allegat, illum probare debet: vt not. in d. l. j. & vide quod no. per Cynum in l. ſicut iniquum. C. de fide inſtrumentorum.

CONVENTIONES. Iſtud verbum eſt generalius aliquo alio, nam comprehendit omnes cōtractus, & diſtractus: vt in l. j. §. cōuētionis & in §. adeò. ff. de pac. ſicq; bonū eſt conſiliū vti iſto verbo in inſtrumētis, vnde ſi in inſtrumento notarius dixerit, talis cōuenit dare, & tradere talē fundū Caio ꝓ precio florenorū x. nō vitiabitur contractus, ſed erit cōtractus vēditionis, licet nō dixerit q̄ vendidit nominando ſpecialiter ipſum cōtractum.

EPITOME.

1 *Pactum quid?*
2 *Pactorum diuiſio. & nu. 5.*
3 *Ex pactis contrarijs quid ſeruetur?*
4 *Pactum tacitum an tantū operetur quantū expreſſum.*
6 *Pacta contra ſubſtantiam contractus, & contra naturam rei quæ ſint.*
7 *Appoſita pœna pacto, qualiter agatur.*
8 *Pactum de futura ſucceſsione, an ualeat.*

Pactum

9 *Pactum de non petendo, & renuntiando iuri competēti, an sit idem.*

10 *Instantia litis potest renuntiari simplici renuntiatione sine pacto.*

11 *Renuntiare liti, & instantiæ litis vel causæ, an differant.*

12 *In renuntiatione instantiæ, an sit necessaria præsentia partis aduersæ.*

13 *Prædicta renuntiatio, an possit fieri parte cōtradicēte.*

1 PACTA. † Diffinitur autem pactum coniuncto text.cum glo. sic. Pactum est duorum vel plurium in idem dandum vel faciendum, causa contrahendæ vel tollendæ obligationis alteri ex eis per alterum paciscendæ consensus, vt l.j.§.j.ff.de pact. & ibi nota. per Azon.in summa.C. de pact.& per Goffre.in summa extra de pact.

2 †Sciendum est insuper quod diuisiones pactorum multæ sunt. Quędam enim sunt pacta innominata, quæ stant in generali nomine, quædam sunt nominata, quæ transeunt in aliquod speciale nomen contractus, vt in emptionem & locationem, & simil.ff. de pact.l.in fi.Item quædam sunt pacta vtilia, quædam inutilia. Vtilium quædam secundum legē quędam præter legem: vt no.in l paciſci.ff.de pact.Inutilium verò quædam sunt inutilia ratione personarum, vt inter patrem & filium in potestate constitutum, & inter virum & vxorem, quoniam pactū cōtinet donationem, vt inter officialem & subditum & simil.exemplum in furioso, pupillo, mente capto cui bonis interdictum est, minoreque habente curatorem. Quædam sunt inutilia, ratione rerum super quibus pactum interponitur, quia non extant in rerum natura vel impossibile est illud dari vel fieri. Quædam autem sunt inutilia ratione turpitudinis & inhonestatis, vt quia contra bonos mores. Quædam autem sunt inutilia tanquam reipublicæ contraria: quæ omnia ideo dicuntur inutilia, quia per leges reprobata, aliqua vera, & iusta causa subsistente, vt l.pacta quæ contra.C.de pact.& ibi not. & hoc plenè declaratur, & not.per Azo.in summa eodem titul.Amplius pactorum vtilium alia est diuisio.nam quædam sunt personalia quæ non transeunt ab hæredem vel aliam personam. Quædam autem sunt realia, hoc est transitoria in hæredes & fideiussores ac correos, vt plenè not.in l.si vnus.§. ante omnia.& l.idem in duobus.§.fi.cum l.seq.& l. & hęredi.§.fi.& l.si vnus.in prin.ff.de pac. cum distinctione ibi posita. In dubio autem præsumuntur potius esse realia, quam personalia. vt l.iurisgentiū. in §.pactorum.ver vtrum.ff.de pact.& ibi no. Insuper est reliqua diuisio notanda, quia subtilis & ampla: nam quædam sunt pacta nuda, quędam verò vestita, vt plenissimè no.per gl.& doc.in d.l.iurisgentium.§.sed cum nulla, ff.de pac. quæ autem sunt nuda, pariunt exceptionem solam, & nullam actionem de iure ciuili, de iure autem canonico pariunt actionem. vt nota.in capit.j.extra de pact.& Goffred.in summa.& ibi Inno. Quæ vero sunt vestita pariunt vtrunque videlicet actionem, & exceptionem, vt ibi habetur, quia talia pacta vestita dicuntur lege iuuari. vt l.legitima.ff.de pact. vnde quatuor operantur. Nam primò pariunt. Secundò informant. Tertio eliduntur. Quarò perimunt, quæ omnia declara, vt inquit glos. & Cyn.in dicta l.pacta quæ contra.C. de pactis. Restat quærere & declarare quot & quibus modis pacta vestiantur. Et concludendo subbreuitate respondetur quòd vestiuntur octo modis videlicet re, verbis, literis, interuentu rei, consensu, cohærentia contractus, legis auxilio, & operis initio. vt plenè not.in dict.§.final.& in dicto.§.sed cum nulla per glos. & Bartolum. De pactis autem quæ vestiuntur coherentia contractus, exemplum, cum venditioni vel locationi, aut donationi vel alicui similia contractui nominato pacta aliqua apponuntur. vt C.de pact.inter emptorem & vendito.l.ij.& l.legem.C.de pactis.& ibi plenè per Iacobum Butr. in l.pacta conuenta .ff.de contrahenda emptione. & de ipsis pactis potest loqui præsens libellus quæ pacta iuxta contractum apposita sunt in communi vsu, ad quorum obseruantiam quisque compellitur actione ex eo contractu, iuxta quem sunt appositæ, vt in dicto §. sed cum nulla.& ibi not. Et aduerte quod pacta facta per tutorem bona fide, vel curatorem aut procuratorem specialem vel generalem cum libera valent, & tenent. vt l.rescriptum in fine cum l.sequent.& in l.tutores.in l.contra iuris.§.fin. & in § si curator.ff.de pact.& l.pactum .C.eodem

3 titul.† Quid si plura interueniunt pacta contraria; dic quòd illa quæ sunt vltima, derogabunt prioribus: vt l.pacta nouissima.C.de pact.& l.emptor.in princip.& l.tale pactum.§.j.& l.si vnus.§.quòd speciem.ff.de pact.& si fortasse pacta simul consonantia fuerunt dubia, vel obscura, interpretanda sunt contra proferentem: vt l.veteribus ff.de pact.& l. Labeo.& l.cum in lege.ff.de contrahenda emptione.& in c.contra eum.de regul.iur.libr.vj.& ibi plenè per Dyn.& si vtriusque paciscentis voluntas cōcurrit, nec sit processum ad facti executionem, solo contrario consensu interueniente, poterunt paciscentes ab ipsis pactis & conuentionibus discedere: vbi autem ad executionem processum fuisset, solus consensus in resolutione non sufficeret, sed facto cōtrario opus esset, vt l.ab emptione.ff.de pactis.& l. prima.C.quando licet ab emptione discedere.cum similibus. licet autem dixerim pacta non porrigi ad extraneas personas, sed ad solas paciscētes, & eorū hæredes & fideiussores, tamen in pluribus creditoribus pactum maioris partis nocet minori parti fauore debiti & liberationis. vt l.maiorem.cum lege sequent.& l.rescriptum.in principio.ff.de pactis.

4 †Et aduerte quòd tantum operantur pacta tacita inter partes, quātum verbis expressa. vt l.item quia conuentiones.& l.qui in futurum. & l.Labeo.cum si.ff.de pactis possuntque concipi purè, in diem, & sub conditione tam inter præsentes, quam inter absentes, interueniente nuntio vel epistola vt in d.l. labeo.& l.pacta.ff.de contrahend .emption. vbi autem huiusmodi pacta realia semel fuerint in fideiussorem translata, non licebit debitori postea paciscendo ius fideiussori ex eis quæsitum auferre. vt l.final.ff.de pactis.& argument.in l.si hæres meus.

C.loca & l.id quod nostrum.ff.de regulis iuris cum simi. †Deinde alia pactorũ diuisio subiũgitur, quæ est q̃ quædã sunt pacta obligatoria, quędã verò liberatoria. Sũt aũt obligatoria per quę qs adstringitur ad aliquid dãdum vel faciendũ, vt patet hic in præsenti forma. Liberatoria sunt illa, per quę quis ab obligatione eximitur & liberatur de quibus pactis liberatorijs loquitur l.si vnus.§.pactus ne peteret l.si tibi decẽ §.quędã & §.pactus cum seq.& tale pactũ.in prin.ff.de pac. quę quidẽ pacta liberatoria, si fuerint generalia porriguntur ad omnia, de quibus præcesserat obligatio aliqua licet simplex trãsactio restrĩgatur si sit generalis quoad ea tantũ de quibus fuit cogitatũ. vt traditur p gl.& doct. in l. emptor.in §.lucius.ff.de pac.& Cy.in l.si de certa.& l.sub ptextu.C.de trãs. nec decipiunt nouationẽ per subsequentem pœnalẽ stipulationem tã de iure veteri, quã de iure nouo, quamuis pacta obligatoria hoc casu iure veteri nouationẽ deciperent, quæ de iure nouo non inducitur, nisi expressè agatur vt no.per l.rescriptum.§.si pacto quo pœnã.ff.de pac.& in l.obligationum fere.§.fi.ff.de action.& obli. & l.prædia.ff.de actio empt. coniuncta l.fi.C.de nouatio.† Item est scien dum [a] quod quędã sunt pacta quę sunt cõtra formã vel substantiã cõtractus & ista non valent. vt in l.cum precario.de preca. quædam sunt pacta contra accidẽtia contractus, & ipsa valẽt vt l.paciſci.ff.de pac.& quod no.p gl. & Cy.in l.ij.C.de iure emphy. quædã sunt pacta contra naturam rei super qua pactum interponit & tunc aut fiunt ex interuallo, & non valent vt l.per seruum.§ j.ff.de vſu & habi. aut fiunt incontinenti in ipso contractu & tunc aut sunt contraria essentibus ipsius contractus, & tunc non valent nec ipse contractus. vt in d.l.per seruum.§.j.ij.respon. aut sunt contraria accidẽtalibus & tunc non valent, sed contractus tenet. vt in d.l.vti frui.§.j. ff.si vsufr.pe. aut pacta habent simpliciter inducere delictum, & tunc non valent. l.conuenire ff.de pact. dotalib. & l.si vnus §.illud.ff.de pactis.

7 †Quid si creditor pactum fecit cum debitore, q̃ si non soluerit ad pascha cadat in pœnã x.flo. dic q̃ aut ista pœna est applicãda fisco, vel alij tertię pſonæ, aut ipsi creditori. Primò casu aut publica persona, puta notarius stipulatus est hanc pœnam nomine fisci, vel tertiæ pſonæ, & tunc agi põt ad pœnã, aut solus creditor est pactus vel stipulatus ipsi fisco, & tunc nõ valet pactum, nec stipulatio, nec agi potest ex eo, per regulam alteri per alterum, de qua in §.alteri.Insti.de inu.sti. cum si.probatur hoc per tex.in l.arbiter intra certum diem, & ibi not.Bart. ff.de arbi. Secundò casu principali, sub distinguitur, aut pœna apponitur quantitati, & non valet: quia præsumitur appoſita in fraudẽ vſurarũ, aut facto, & secundum aliquos valet de quo no.p doc.in l.cũ allegas.C.de vſur.& per Bar.in l.cũ seruus ita.ff.de 8 cõdi.& de.†Ad illud insuper est aduertẽdum q̃ licet regulariter omnia pacta obligatoria honesta secundũ bonos mores contracta valeant [b] tamen pactum de futura ſucceſsione, cum per ipsum inducatur votum captandæ mortis alterius, reprobatũ est à iure. vt in l.fi.& l.pactum.C.de pact.& in l.pactum.de colla. plenius tamẽ circa hoc sic distingue secũdum Bar. aliquando fit pactũ pro iure futuræ ſucceſsionis cõseruãdo, aliquãdo p iure ſucceſsionis pdendo vel minuẽdo, aliquãdo p iure ſucceſsionis acquirẽdo aliquando de ipso iure acquisito certo modo disponendo. Primò casu valet pactum, vt Insti.de le.agna.suc.§. fi. Secundò casu distingue, aut tale pactum est commixtum cum debito, & tũc valet, vt in d.l.j.§.si parẽtes ff.si à paren.quis fue.ma. aut nõ est commixtum cũ debito, & tunc aut firmatur iuramẽto, & valet. vt in c.ij.pe pac.li. vj. aut nõ est firmatum iuramento. & tunc nõ valet vt l.pactũ.C.de col.cũ simi. Tertiò aũt casu pactũ non valet. vt l.stipulatio hoc modo.ff dever.ob. & ibi de hoc plenè per Bar. probatur in l.pactũ.C.de pac.& l.cũ donatiõis. C.de transc. cum ibi no. etiam si tale pactum esſet iuramento firmatum, quia est cõtra bonos mores, cum tollat vel minuere habeat liberam testamẽti factionem ergo &c. vt in c. non est obligatoriũ.de re.iur.li.vj Quarto & vltimo casu distingue. aut pactum fuit interpositũ sup hæreditate hominis incerti & ĩderminati, & tũc valet, vt ff. p ſo.l.iij.§.de illo. aut sup hæreditate hominis certi & determinati puta Caij, & tunc aut procedit in consequentia prioris contractus, & tunc valet. vt l.si quis seruum.ff.de actionib. empt. aut non procedit ex tali consequentia, & tunc aut venit sub quada vniuersitate, & tunc valet. vt l.ij.§. illud

2 *Adde circa hoc, & vide Paul. in ta. præcariũ. de præcar. & in cap.j. de cõmoda. vbi pacta facta cõtra ſubſtantialia non valent, ſed faciunt tranſire contractum i aliã ſpeciem contractus. per l. vbi ita do natur. ff. de donatio. ſed contra acci dẽtalia valent & tũc* 6 *dant legem a cõtractui & vide eundem Paul. in capit. illo vos. de pig. vbi & ad cognoſcendã ſpeciem contractus magis attẽduntur pacta quam verba.*

b *An valeat pactum de futura ſucceſsiõe. Bal. in l. conſtitutudo. C. quæ ſit lon. Bar. in l. ſtipulatio hoc modo cõcepta. ff. de verbo. obli. Bar. in l. ſi. quis ſeruum. ff. de ac. emp. glo. Barto. in cõdemnationis. C. de emanci. & vide in l. ſi. C. de pact. in apoſtil. ad Bart. & vide Alexan. limitãte in conſil. lxxx. in iij. colu.*

illud.ff.de hære.vel act.vendita. aut venit principaliter per se, & tunc aut continet liberationem pacisscentis,& valet:vt in l.hæreditas.§.filiam.ff.de pactis.aut continet obligationem, & tunc ille de & super cuius hæreditate pactum interponitur,consentit,& tunc valet,& sic in ipso consensu perseuerat: & tunc non consentit,vel perseuerat,& tunc non valet:vt l.fin.C.de pactis.& ibi plenè per Cyn. Et prædicta faciunt ad illam quæstionem quæ sæpè occurrit in Monteferrato, videlicet, an duo socij possint simul pacisci,quòd altero defuncto alter superuiuens sibi succedat:de quâ quæstione tangitur per Cyn.in dicta l.fina.& per Bartolum.in dicta l. stipulatio hoc modo.de verborum obligationibus. & ego scripsi in forma libelli quo agitur inter socios &c.vbi vide.

9 † Deinde notandum est quòd sunt duo quæ videntur idem,& sunt diuersa,scilicet pactum de non
a petendo, [a] & reuocatio iuris competentis.Ideo autem dixi esse diuersa, quia eorum effectus sunt diuersi,quod patet, nam si mihi competit ius petendi fideicommissum in alicuius conditionis euentũ non possum huic iuri ante conditionis euentum renuntiare per simplicem renuntiationem, sed per pactum de non petendo sic:vt plenè traditur in l.prima.C.de pactis.& l.de fideicommisso.C.de transactio.facit l.si ita scriptum.§.si sub conditione.ff.de legat.secundo.& huius differentiæ est ratio,secundum Iacobum Butrigar.& per eum nota.in dicta l. prima.nam renuntiare est aliquid à se abdicare præter ipsius renuntiationem aliquam obligationem. Cum itaque ius de futuro nondum competat, & verba renuntiationis præsens tempus respiciunt,ergo non operantur super futuro.argument.l.si à colono.ff.de verbo.obliga.& l.verbum erit.ff.de verbo.signi.vbi autem pactum fit de non petendo, tũc verba respiciunt præsens tempus,& secundum illud operantur,nam statim paciscens obligatur non petere in futurum:vt l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff. de pact.meritò ergo tale pactum super iure de futuro tollẽdo operatur:vt in d.l.j.per hoc patet quòd malè faciunt aliquando notarij, qui vtuntur hoc verbo renuntiauit, in renuntiationibus iuris de futuro,sed debent dicere,talis fecit pactum de non petendo tale quid &c.Vbi autem imprudens notarius vteretur verbo renuntiauit,dicit Iaco.Butrig.debebit exponi,ideſt pactum de non petendo fecit, non attenta allusione illius vocabuli.argumẽ.l.insulam. ff.de præscript.verb.& l.si vno.in princip.ff.loca.& quia tractatur de fauore,si non valet vt agitur,valet vt potest:vt l.an inutilis.ff.de acceptilat.Plenius tamen circa hoc quid operetur repudiatio, quid pactum,sic distingue.Quædam sunt iura fundata, & causata à consensu duorum.Quædam verò causata à consensu vnius tantùm.Primò casu nõ possunt tolli,nisi per pactum,vt l.Pomponius scribit.cum l. seq.ff.de nego.gest.& hoc si velit quis tollere ea directè.vbi autem per obliquum tolluntur, sufficit vnius repudiatio vel voluntas:vt l.solenniter.ff.de solu.& l.soluendo.ff.de nego.gestis.Item dic si talia iura resideant solùm apud vnum, licet à principio fuerint causata à consensu duorum,vt puta dominium,nã qui dominiũ acquisiuit, potest illud à se abdicare,sola eius volũtate accedente:vt ff.pro dereli.l.j.Secũdo casu principali exemplum in legato vel fideicommisso quod ante eius agnitionem est fundatum in sola persona testatoris:vt in d.l.cũ pater.§.fundo. ff.de leg.ij.& tunc aut est purum, & tollitur simplici pacto vel repudiatione,aut est cõditionale,& tollitur pactum tantùm.vt no.in d.l.j.vbi autẽ esset purum & agnitum per ipsum legatarium, tunc quia fundatum in persona testatoris, & legatarij, sola repudiatio non valeret, sed pactum de non petendo sic, secundum Iacobum Butrium.

10 † Ex quibus omnibus patet quòd instantiæ litis potest renuntiari simplici renuntiatione sine pacto.vt l. postquam liti.C.de pac.

11 †Hîc tamen aduerte quòd aliud est renũtiare liti simpliciter,aliud est renuntiate instantiæ litis,vel causę.qui enim renuntiat liti tantùm, vlterius non auditur volens repetere actionẽ: in d.l.postquam. qui autem renuntiat soli instantiæ, siue expresse siue tacitè auditur volens iterum agere, solutis tamen prius expensis:vt in l. properandum.C.de iudicijs.& nota. in authen.qui semel.C.quomodo & quando iudex.

12 † Sed an in hac renuntiatione instantiæ,sit necessaria partis aduersæ præsentia?glo.in d.l.postquam.tenet & non.Iac.Butri.& Pet.tenent quòd sic,vel saltè quòd sit citata:vt no.in d. l.postquàm.& idem in renuntiatione litis, sed nec est necessaria præsentia iudicis secundum gl.& Ia.prædictum in tali renuntiatione litis vel instãtiæ quoad ius præsens,quò autẽ ad futurum essent necessaria secũdum eum: vnde ad omne dubium tollendum sis cautus,quando vis liti vel instãtię renuntiare, facere citari aduersarium & coram iudice ipsam renuntiationem facere.

13 † Sed quid si aduersa pars contradicit tali renuntiationi, an ea inuita fieri poterit? Distingue,aut volo liti vel instantiæ causę ex toto renũtiare, & possum aduersario inuito: vt d. l. postquam.& l.destitisse. ff. de iudic. ita tamen si soluantur litis expensæ. Aut volo differre litis processum, &

a *Pactum de non petendo.vide Pan or. in c.ex multiplici. de deci. & Alexan. in cõsil. c. col. ij in iij. vol. & hiquis nõ intelligitur renuntiasse iuri de nouo superuenienti.*

non possum aduersario inuito. vt in authentic. qui semel. C. quomodo & quando iudex. Aut volo libellū emendare, & possum hodie secundū Odofredum: licet glo. contrà. vt in l. edita. C. de edend. cum distinctione ibi posita, & quę remanet, incorrecta secundum eum. Quæ autem superius dicta sunt in simplici renuntiatione, quæ super iure de futuro non tenet, procedunt in renuntiatione facta extra iudicium. vbi autem facta fuerit in iudicio, tunc habet vim pacti, & tenet super iure de futuro, secundum doctores, vt ibi nota. quod tenementi &c.

a *Treuga. vide per doc. in rubr. de treu. & pa. Archi. in c. illi q. sunt. xxiij. q. iij. doctor in l. conuentionum. ff. de pact. & an idem iudicandum sit de treu. q̄t de pace. & homines & dant securè & vide Rom. singul. suis fol. x &c.*

PROPRIO iuramento firmatas. Hic nota, vnum singulare. dixi enim suprà quòd simplex renuntiatio super iure de futuro non valet, per d.l.j.C. de pact. Quid dices si fuerit hæc renuntiatio iuramento firmata? Dic breuiter quòd habebit vim pacti; & per consequens tenebit iuxta ea quæ not. per Bar. in l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. & quæ scripsi super forma libelli venditionis.

b *Transactio quid sit & vide text. in l. elegāter. §. si quis post. ff. de condi. inde. & in l. j. §. fi. de transa. & in l. transactio. ff. de ver. obli. & glos. in c. super eo. de deci.*

DEBERET ire in Angliam, Istud pactum cum sequentibus informatur à stipulatione, de qua præsumitur cohærentia ipsius, & erit pactum vestitum cohærentia cōtractus, de quibus vestimētis, & eorū effectibus seu viribus, & qualiter eorū fiat nouatio, & si pacto sit adiecta pœna, an si non valet pactum, valeat accessorium s. pœna, non dico hic, quia est materia valde subtilis & profunda quę potius relinquenda est doctoribus quā notarijs, quia pro eis facta est huius operis cōpilatio, & quia vt inquit Seneca. Magna est dementia hominis superuacua addiscere in tanta temporis egestate. Et tamen si cupias in hoc laborare recurre ad not. per Cyn. in d.l. pacta quæ contra. & per Iacob. Butri. in d.l. legem. & in l. pacta nouissima. & l. si pacto quo pœnam. & ibi per Cyn. de pactis. & in d.l. si vnus. in §. pactus ne peteret. ff. de pactis. vbi plenè per Bartol. & Iaco. Butri.

EPITOME.

1 *Transactio & pactum an differant, quid sit conuentio, quid treuga, & quid sit transactio. 2. 3. 4. & 5.*

6 *Transactio an poßit esse gratuita.*

7 *Quot modis vestitur transactio.*

8 *Pœna promissa rato manente pacto an peti poßit post simul discedendo à transactione.*

9 *Pœna compromissa an poßit post tempus mora purgari.*

10 *Quæ persona poßint transigere.*

11 *Super quibus transigi poßint.*

12 *Super præbenda vel ecclesia non potest fieri transactio.*

13 *Quæ sit pœna contrauenientis transactioni.*

TRANSACTIONES impleuit & executioni mandauit &c.

1 † Sciendum est quòd inter pacta, & transactiones est ea differentia, quæ est inter genus & speciem, nam omnis transactio est pactum, sed non econuerso: vt colligi potest ex diffinitione vtriusq;.

2 † Aliud est sciendum quod nomen conuentionis est omni alio nomine generalius: vt in l. prima. §. conuentionis verbum. ff. de pactis. suprà dixi, & transit vt plurimum in aliud nomen specialis contractus, vt ibi dicitur. vnde aliquando conuentio trā sit in nomen treugæ, aliquando in nomen pacti, quę specialia nomina sunt apud principes in communi practica.

3 † Quæro ergo pro te iuuenis quid sit treuga. [a]Re-

a spond. treuga est securitas præstita personis & rebus vsque ad certum tempus discordia nondum inter partes finita. secundum Innocen. & Gof. in c. j. & ij. de tre. & pa. Inde quæro quid sit pax: vnde secundum eos pax est discordiarum finis. Ex his patet differentia inter pacem & treugam.

4 † Denique sciendum est quòd duplex est treuga, videlicet canonica & conuentionalis, secundum eos, & glos. vbi suprà. Canonica treuga est illa quam ius scriptum inducit disponendo quod quilibet sit securus certis temporibus anni in personis & rebus, vt puta die veneris vsque ad diem dominicam & ab aduentu domini vsque ad octauam epiphaniæ & à quadragesima vsque ad octauam pasche: vt habetur in c. j. conuentionalis treuga est illa quam partes inter se faciunt, quæ ab ipsis partibus est inuiolabiliter obseruanda per totum illud tempus de quo simul conuenerit secundum doctores prædictos.

5 † Viso ergo quid sit pactum, videamus quid sit trā-

b sactio. [b]Est autem transactio secundum Axo. & Gof. in summa sua titu. de transactio. de re dubia & lite incerta nondum finita qnædam non gratuita pactio. vt probatur in l. prima. ff. de transactio. & in l. transactio. C. eodem titulo. quam diffinitionem declara vt ibi no.

6 † Ad aliud tamen aduerte quòd in præmissa diffinitione exprimitur dum dicitur non gratuita pactio, quia transactio nullo dato vel promisso aut retento non tenet. vt in dicta l. transactio. & in capitulo super eodem de transactionibus. Quid ergo si facta est transactio aliquo hinc inde promisso. vt hic fecit, & alter non obseruat

transac

transactionem an poterit agi contra eum. Hîc aduerte quod quotidie propter fidem modicam quæ in hominibus regnat occurrit ista quæstio, in qua sic concluſiuè comprehende quod regulariter ex nuda transactione non agitur sed solùm excipitur: vt hæc habentur & no. per gl. & doc. in l. siue apud acta. & l. proponas. & l. si sup & l. si pro fundo. l. cũ mota. & l.
7 si quidem. C. de transac. † Vestitur autem transactio quatuor modis, videlicet traditione, stipulatione iuramento & acceptilatione. vt d. ll. & l. si quis maior. C. eo. ti. Sed an eo casu quo transactio sit vestita traditione, si ille qui accepit, traditum non impleat trãsactionem ex parte sui, sed recusẽt stare transactioni, possẽt contra eum agi ad vtrunque, videlicet ad repetendum sibi traditum & ad transactionem obseruandam? dic quod non regulariter. vt in dicta l. cùm proponas. & l. qui fidem. ff. de transactionib. Ratio, quia ex ea parte qua petit stari transactioni, ipsam approbat, Ex ea autem parte qua repetit solutum, illam impugnat, & sic est sibi contrarius, ergo repellendus. l. j. C. de furct. cùm ibi no. Fallit hæc regula in tribus casibus. Primus est si per pactum sit actum vt vtrunque peti possit, quia dictum est rato manente pacto. vt in d. l. qui fidem. & in d. l. cum proponas. per quod no. quòd quis ex pacto auditur allegans contraria. Secundus est in transactione iuramento vallata. vt in d. l. si quis maior. Tertius est quando prima actio fuit per acceptilationem sublata. vt in dicta l. vbi pactum & ibi nota. C. de transf actionib. † Sed quòd dices si in transactione vna pars ab alia stipulata est pœnam, si contrafiat rato manente pacto, & promissor pœnæ contrafecerit transactioni, & stipulator velit pœnam petere, & à transactione discedere, an possit vtrunque facere? glos. determinat. quod sic. in dicta l. qui fidem. licet aliqui teneant contra, vt ibi not. per Bartol. & ego scripsi super forma libelli quo agitur ad pœnam ex com-
9 promisso. † Quæritur circa præmissa quid si pœna sit commissa, quia ad diem statutam non soluit pro-
a missa, an liceat post diem offerre. & moram purgare? dic quod sic infra paucos dies. argument. l. si in lege. §. colonus. ff. loca. & l. si cum dies. in fine cum l. sequent. ff. de arbitr. & l. & si post tres. ff. si quis cautionib. & l. sed si alia. ff. de constituta pecu. licet glo. & Ia. But. in l. siue apud acta. distinguãt, vt ibi nota. aut mora commissa insurgit obligatio legalis & tũc potest purgari, vt l. si ita quis. §. Seyo. ff. de verborum obligationibus. aut insurgit obligatio conuentionalis, & tunc quando habet diem non potest mora purgari. vt l. magnam. C. de contrahenda & committenda stipulatione. in l. traiectitiæ. §. de illo. ff. de
10 actionib. & obligationib. aut nulla requiritur obligatio & tunc potest quandocunque mora purgari. vt dict. l. siue apud acta. de qua purgatione moræ plenè nota. per Bartolum in l. si insulam. ff. de verbor. obligationibus. Si quæratur † quæ personæ possint transigere. dicendum est quòd illæ quæ possunt pacta facere: de quibus in illa præcedenti glos. dictum est, & probatur in l. pactum. C. de pact. & in l. referiptum in fine cũ l. sequent. cum simili. ff. de pac. & in l. præses. C. de transactionib. Sed licet tutor & alij administratores seculares possint transigere, tamen prælati ecclesiastici non possunt transigere sine suo capitulo. vt in capitulo contingit extra de transactio. cum ibi
11 no. † Super quibus autem rebus & negotijs possit trãsigi, plene no. per Azo & Gof. in summis: tamen colligendo aliqua dic quod regulariter super omnibus, & de omnibus, fieri potest trãsactio. Fallit in certis casibus. Primò fallit in causis spiritualibus vbi spirituale pro spirituali datur. vt in c. cõsti tutus de transl. licet compositio grauí valeat. vt not. per glo. in c. ij. & in ca- a *Moram. purgatio mora quando admittatur vide per Ludo. Rom. consil. liij. & ccccxx & ij. & per Frã. de aret. consi. xc &.*
pit. de cætero extra eod. tit. Item fallit in criminibus seu delictis, in quibus non imponitur pœna sanguinis, vt in crimine adulterij, & in crimine falsi. In cæteris autem criminibus in qui
b bus pœna sanguinis [b] imponit, valet transactio. vt hæc omnia habentur in l. transigere. C. de transact. & per Azo & Gof. in summa. Itẽ fallit in alimentis futuris. super quibus sine præsidis consensu non tenet transactio. vt in l. de alimentis. C. de transactio. l. cum b *Sanguinis. adde & vt per Ludo. Rom. sing. suis fol. x &. p Paul. cas. consi. cl.*
hi. in princip. & §. j. & seq. ff. eod. titulo. Item fallit si transactio fiat super contentis in testamento non viso, nec
c cognito [c] . l. de his. ff. eo. titu. Item fallit in iure subiectionis super quo non tenet transactio. vt in c. prætera. ex- c *Nec cognito. de hoc Pulchre per Ang. consil. xcviij.*
tra eod. titul. Item fallit in generali iurium remissione quæ non extenditur ad iurisdictionẽ. vt xvj. quæst. ij. in c. visis. in fine. nec etiam ad visitationem & ptocurationem. extra de don. in c. pastoralis & extra de cen. in c. cũ d *Transactio. an prælatus possit transigere super rebus ecclesiæ & vide Fe de. consil xc iiij. Roman. cõ. cccxl &iij.*
venerabilis nec ad reuerentiam. l. fin. C. de bo. quæ lib. nec ad cathedraticũ: vt extra de do. c. pastoralis. † Ex prędi
12 ctis autem patet quod si de & super ecclesia vel prębenda sit inter aliquos cõtrouersia, ad quẽ ipsorũ de iure pertineat ex collatione habita, vel prouisione à summo põtifice vel episcopo & inter eos nõ põt fieri de ipsa ecclesia aliqua transactio, [d] quia est res spi- d
ritualis, vt traditur in ea. constitutus. extra eod. ti. licet fieri possit quædam gratuita compositio, vt in c. super eo. extra eo. cum simili. Si tamen de iure dominij vel proprietatis ipsius ecclesiæ inter duos episcopos vel abbates controuersia esset vtroque contendẽte ius suæ ecclesię ad eum pertinere, tunc inter eos posset illa trãsactio fieri, qa etiã inter eos posset fieri permu

tatio:vt no.in c.ad quęſtionem.de rerum permu.& 13 xvj q.iij.c.inter memoratos.†Quęritur quę ſit pœna eius qui venit contra tranſactionem?Reſpondeo quod aut tranſactio eſt vallata iuramento,& tunc efficitur infamis & reſtituit accepta, & nihilominus cogitur ſtare tranſactioni.vt in l. ſi quis maior. C.de tranſaction.imo ſi eſt in dignitate conſtitutus priuatur ipſo iure dignitate ſua qua fungitur:vt in l.pe.in fi.C.de dignitat.li.xij.& ibi no.per glo.quod multum no.pro illis qui quotidie faciunt cõpromiſſa iuramẽto vallata,& fertur ſententia per arbitros quam percipiunt obſeruari ſub pœna in compromiſſo contenta,quæ appellatur quędam tranſactio vt in auth.vt diffe.iudi.§.ſi interim.nã ſi aliqua pars contraueniat,vel appellando vel ſupplicando principi,vel alio modo,videtur quòd incidat in pœnã præ dictam,aut tranſactio non eſt vallata iuramento,& tunc tenetur ad intereſſe, & aliam pœnam de qua in tranſactione expreſſum eſt.vt ibi not.& in d.l.ſi quis maior.& l.cum mota.& l.ſi profundo.cum ſimilib.Et quod dictum eſt de tranſactione iurata.idẽ cenſendum eſt in quacunque ſimplici promiſsione iurata vt determinat gl.in d.l.pen.C.de dig.libr.xij. quia lex magis conſiderat ipſum periurium quã qua litatem contractus.quod eſt multum not.pro varijs inſtrumentis contractum,in quibus apponitur iuramentum & ſæpiſsimè cõtra fit à partibus.Amplius etiam ſcias quòd talis periurus poteſt accuſari criminaliter ad pœnam criminis ſtellionatus,quę eſt exilium temporale,vel loco exilij alia pœna pecuniaria iudicis arbitrio imponenda:vt in l.de periurio.& l. iij.§.pœna autem.ff.de cri.ſtel.de quo no.per Cy.& Iac.But.& Bar.in l.ij.C.de iureiu.quę pœna crimina lis ligat quoſcunque periuros ſecundo glo.in d.l.de periurio.quę opi.ſecundum doc.eſt reſtringẽda quã do iuramentum eſt ſuper aliquo de futuro quòd fieri intereſt alterius.vt no.in d.l.ij.Eſt autem optima cautela in omnibus compromiſsionibus & obligationibus facere apponi iuramentum , vt cauilloſi debitores per hanc viam deterreantur & compellãtur ſatisfacere creditoribus ſuis.ergo &c.

Forma libelli in cauſa venditionis.

CORAM vobis domino Bernardin.vicario &c.agit & in iure proponit Ioan.de Bel.ciuis Papien.contra & aduerſus Martinum ſaccum & contra quãcunque aliam perſonam pro eo ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparentem dicens & proponẽs quod anno.M.ccc.menſis decem. ſupra ſcriptus Martin.vendidit & tradidit ſupra ſcripto Ioã.pretio flor.c.boni auri & iuſti ponderis petiam vnam vineæ quæ eſt pertica.c.poſitam & iacentem in & ſuper territorio ſancti Alexij campaniæ & diſtrictus pap.cui cohæret &c.idemque Ioan.ceſſit & mandauit omnia iura omneſque actiones tam reales quam perſonales,vtiles & directas,mixtas & hypothecarias ipſi Mart.venditori ſpectan.& pertinen.ponens ipſum Ioan.in locum ſuum ac conſtituens ex nunc di.Mart.venditor ſe tenere & poſsidere dictam petiam terræ nomine & vice dicti Ioan.ac idem Io.promittens de euictione,& legitima defenſione & ſub eius iuramento corporaliter præſtito ipſam venditionem in totum obſeruare & contra eam nullo tempore contra facere,nec venire:cõfeſſusque inſuper fuit idem Mart.ſe à d.Ioã.dictũ pretium integrè habuiſſe & recepiſſe, prout prædicta omnia & alia plura latius patent quodam publico inſtrumento venditionis facto,tradito & rogato. anno menſe & die prędictis per talem notarium.

Item rurſum dicit & proponit ſupra ſcript.Ioan. quòd licet prædicta omnia & ſingula & plura alia ſupra ſcript.Martin. promiſerit. geſſerit & fecerit nihilominus ipſam petiam vineæ poſt contractam dictam venditionem in ſe retinet & contra bonam fidem & voluntatem dicti Ioanni.ipſiuſque vineæ corporalem poſſeſsionem dimittere & relaxare denegauit , fructus præterea redditus & prouentus eiuſdam iam dictus Martin.habuit & recepit à tempore dictæ venditionis circa pretij & valoris ſingulo anno,vno cum alio computato flo.xxvj.ius debitè ac iniuſtè ac contra voluntatem ipſius Ioan.quã quidam petiam vineæ,fructuſque & redditus antedictos ſeu eorum pretium & valorem alia quæ dãna expen.& intereſſe paſſa & facta per ipſum Ioan.prædictus Martin.ſuper hoc ſæpius requiſitus dimittere & relaxare tradere & ſoluere d.Ioan.indebite recuſauit præſentialiter quæ recuſat. Quare cum prędicta vera ſint petit & requirit Ioan.ſupraſcrip.quatenus per veſtram diffinitiuam ſententiam &ſomni via iure modo & forma quibus melius fieri poteſt condemnetis & condemnatum iuris remedijs compellatis ſupra dict.Martin .verſus ſupra dict. Ioan. ad tradendum dimittendum relaxandum & ſoluendum ſingula ſingulis congrue referendo ſupraſcript.Ioan.emptori prædictam petiam terræ ſimul cum fructibus inde perceptis ſi extant & ſi non extant eorum valorem & æſtimationem prout ſuperius eſt taxatum & liquidabitur in proceſſu necnon condemnetis vt ſupra eundem Martin.in ipſis fructibus quos percipere potuit,damniſque intereſſe expen.paſsis & factis per dictum Ioan.& de patien.in futurum proteſtatur.& prædicta petit fieri & executioni mandari per vos &c.deducendo in præſenti iudicio ſaluo iure &c.non aſtringens ſe &c.

EPITOME.

1 *Quot ſint ſubſtantialia contractus emptionis & venditionis.*

2 *Venditio diſſoluitur per contrarium diſſenſum.*

3 *Venditio præſumitur ſimulata, venditore probante deceptione vltra dimidiam iuſti pretij.*

CORAM VOBIS Quantum quotidianus & practicabilis ſit hic tractatus venditionum nouit totus cauſidicorum cœtus, ideoque

ideoque bene studendus memoriæque commendandus. Ad cuius euidentiã est sciendũ quòd regulariter quælibet res nedum propria sed etiã aliena potest vẽdi, dũtamen sit in nostro commercio: vt in l. rem alienam. ff. de contrahen. emp. & in l. ij. cod. tit. fallit in pluribus casibus, qui habentur in l. sed cel|sus in prin. cũ si. ibi not. ff. de contrahen. emptio. quos posui supra in primo libello in gl. sup ver. veris & legitimis titulis. † Deinde sciendum est quòd tria sunt de substantia venditionis, & altero ex his deficiente redditur venditio ipso iure nulla. Primum substantiale est partium cõsensus: vt l. j. in fi. & l. in vẽditionibus in prin. ff. de contrahen. emp. cum si. ibi no. facit l. cõsensu. ff. de act. & obl. Secundum substantiale est precium in pecunia numerata non in specie vel in re: vt in d. l. j. ver. sed an substantiæ. & in l. ij. in fin. ff. eo. ti. de contrahen. empt. & in §. pretium. Instit. de emp. & venditio. Tertium substantiale est res quę venditur: quia sine re nõ potest contrahi venditio: vt in d. §. pretium & ff. de contrahenda emptio. l. nec emptio facit l. naturalis. in prin. ff. de p̃scri. ver. cũ si. Et sunt hæc vera in venditionibus communibus rerum priuatarum. In venditionibus rerum ecclesiæ, ciuitatum, aut pupillorum & minorum vltra prædicta requiruntur & alia. In rebus quidem ecclesiæ decurritur ad formam traditam in auth. hoc ius porrectum. C. de sac. san. eccle. & xij. q. ij. car. fine exceptionẽ. & in c. dudũ. de reb. eccle. non alien. libr. vj. In rebus autem ciuitatis seruatur forma tradita in l. fi. C. de rei ven. re. ciui. li. xj. In venditione rerum pupilli & minorum seruanda est forma tradita in l. magis puto. §. ne passim. ff. de reb. eorum. & l. lex quæ tutores. C. de adminis. tutor. In venditione insuper rerum fiscalium decurrimus ad formam traditam per text. & gl. in l. j. C. de fi. instr. & iur. hasi. fis. li. x. cum simili. ibi no. Veruntamen si fiat contractus simpliciter inter priuatos debet attẽdi forma quę consueuit seruari in loco contractus: vt in l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edict. not. per Bartol. in l. ex ea parte ff. de ver. obligationi. & in l. fi prius. §. placuit. ff. de aqua pluuia arcen.

2 † Et not. quòd sicut ipsa venditio cõsensu perficitur, ita econtrario partium consensu dissoluitur, & resoluitur: iuxta doctrinã traditam in l. ab emptione ff. de pact. & ff. de rescind. vendi. l. emptio. & l. cùm emptor. in fine facit l. j. & ij. per totum. C. quando lic. ab em. dis. & de rescin. ven. Præmissa autem habent locum in vera venditione, sed in simulata non procedunt: quia in ea deficit consensus, cũ aliud agatur quàm dicatur: vt in l. nuda. ff. de contrahend. emption. & in l. ij. C. plus va. quod agi. & ibi no. Et ob hoc nulla emptio censetur intantum quòd ex ea non trãsit dominium nec
2 possessio in emptorem: vt deter. Bar. in l. emptor. ff. de aqua plu. arc. in dubio tamen statur instrumento, & præsumitur vera venditio, & non simulata alio in contrarium non probato: vt deter. gl. in l. quamuis. C. si quis alt. vel sibi. & l. cum propria. & l. multum interest. ij. respon. & l. cum per eos. C. eo. tit. & l. optimam. C. de contrahen.
3 & commit. stipu. † Veruntamen si vẽditor probat se deceptum vltra dimidiam iusti pretij & quod sibi facta sit licẽtia de retrouendẽdo tunc vẽditio
b simulata præsumitur. b Aliqui tamen requirunt tertium, scilicet quod emptor sit solitus fœnerari: vt plene de his traditur per docto. in capit. ad nostram. extra de emptio. & vendi. & in c. illo vos de pign. & in l. ij. C. de pact. inter em. & vendito. Præsumitur etiã simulata vẽditio si vẽditor postea ven-

---

a *Nec possessio, quod cõtractu simulato transire non possit dominiũ est clarũ quid de possessione hic tenet quod non transit, & ita Bar. quod venditiones requirunt consensum l. ij. C. de contrahẽ. em. & ideo cõsensus est de substãtia, quia simulata vẽditio nõ est traditio ratione cõsensus nec habet substantiam quia quod procedit nihil operatur nisi tradatur ex mẽte ff. de supple. l. Labeo. §. i dẽ Tubero ita tex. cum glos. & Bal. in l. ij. C. de contrahen. empti. quod ex simulato contractu non transferatur etiã possessio, licet ex inutili sic videtur tenere ĩ alleg. & casu singulari l. emptori. l. j. §. si vir ff. de ac. pos. et merito qa i cõtractu inutili non deficit consensus, ĩ simulata, sic & sic substãtia deficit. & in acquisitiõe possessionis requritur animus. l. iij. §. neratius. ff. de acqui. possessio. sed Bar. in d. l. emptor videtur tenere quod possessio transferatur si hoc agatur, sed quomodo põt hoc agi, vt dictũ est ŝ. si. deficit cõsensus. Ego reperio decisio. d. Bal. qua oĩa declarat i. c. iperialẽ. §. calidis. de phi. ali. seu. p Fe. & determinat p illũ tex. qđ si iteruenerit traditio possi. cõtra tu simulato quod transfertur. pos. alias nõ p d. l. emptor ista sunt eius verba aurea, quæ sic intelligo qđ requiratur realis traditio & sic non sufficeret cõstitutũ precariũ nec quelibet alia clausula apposita in instrumento, qa si nõ cõsentiũt i principali contractu multominus in accessoriis & pmissis & post hanc opiniõ meã vide aurea verba Bal. in l. ij. C. plus vale. qđ agi. vbi dicit quod cõstitutio precariũ nõ operatur i tali cõtractu, et in dubio nõ videtur animus trãsferẽdæ possessionis, & ideo requiritur quod recedat depos. alias non recessit in veritate, et sic declarat verba Bar. in d. l. emptor. vide aurea eius verba quod nota. Quæro an simulatio possit probari. & qualiter probetur. dic quod sic & sic allegetur pro tertium p̃betur p̃ conjecturas, vt quia vendi tor stetit post vendi. in pos. vide Bald. in l. ij. C. plus va. qđ agi. No. quod multa sunt species simulatio-*

nis & modi, de qbus p Bal. ĩ d. l. post cõtractũ ff. de do. & in cõs. qđ inci. ponen. donauit, & ideo debent exprimi, maxime si petantur? Bal. in l. ab Anastasio. C. mand.

b *Simulata. No. quod illud quod fit occlẽ p̃sumitur fictũ, & si cõsiliũ apparet expressum illud expressum p̃sumi*

ſimulatum & fictũ.tex.in l.ab anaſtaſio.& er.ſancimus. & ibi Bal.C.man.quod facit ad materiã l.emptione.C. plus ꝙa.quod agi.& ad ea quæ ibi primo ponit Bal.quia ſemper præſumitur prima facie inſtrumentum verum, niſi ſimulatio detegatur.cum precibus.& ibi Bal.C.de probatio.& in propoſito vide Alex. in l.ſi procurato. §.idẽ papi in apo. ff.de actio. empt. Vide omnino Bal. ĩ l.ij.C.plus ꝙa. qđ agi. & ibi dicit qđ ſufficit hoc ꝓbari p̃ tertiũ ad veri ficãdũ ſimulatio & ita Spe. ſecus ſi opponatur de ſimula. p̃ ipm contrahentẽ vide ibi late &c.

Quæro an cõtra emãtẽ pa. poſſit opponi de fraude & ſimulata. dic qđ ſic ita Bal. ĩ l.cũ oportet. §.cũ aũt C.de bonis q̃ lib. p̃tex. in l.ij. §. planè ff.de col. bo. idẽ Bal. in l. fraus. ff.de le. per dictum ver ſi. planè. in §. his quoque. ĩ d.l.ij. & dicit ibi Baldus qđ p̃ſumit̃ur ſimulata, et fraus ſi diu ſtetit occulta: pl. ſi filius & ibi Iac. de are. ff. ſoluto matr. & in d.l. fraus. ponit aliqua de ſimula.

dationem permanſit diu in poſſeſsione rei vẽditæ ſine alia noua cauſa colligendo ſibi fructus ſpatio triẽnij vel vltra: vt deter. Bar. in l. poſt contractũ ff.de do. ar. l. ſi quis in fi. C. de na. li. & l. ſi is qui. ff. de acqui. hæ. & l. ſicut. §. ſuperuacuam. ff. qui. mo. pig. vel hypot. ſol. & pro tanto conſuetum eſt à pluribus obſeruari, quod ſtatim vel poſt aliquot dies venditione contracta faciunt locationem in ipſum venditorẽ de ipſa re vẽdita ſub certa annua mercede, vt videatur venditor tenere & poſsidere ex noua cauſa crederem tamen cõſultius eſſe quòd emptor alij rem locaret, quam ipſi venditori. Itẽ p̃ſumitur venditio ſimulata, ſi creditor pactus ſit cum debitore vt res pignori obligata non ſoluta pecunia ad terminum deputatũ ſit vẽdita pro pecunia debita l. j. & ij. C. de pac. pign. ſecus autem ſi pactus ſit vt ſit empta iuſto pretio, quia tunc fiet rei æſtimatio, & ſecundum ipſam æſtimationẽ intelligitur facta vera venditio: vt l. ſi fundus §. fi. ff. de pigno. & not. in d. l. j.

DE ANNO curſo M.cccc. Iſta incipit eſſe noua ætas, quia ętas bonis eſt cẽtum annorũ ſicque de centẽnio in centẽnium incipit eſſe noua ætas. Et cõſueuerant antiqui tali adueniente ętate magna feſta celebrare, & laudabile eſſet repetere: quo anno menſe Septẽbris natus eſt prędictus Manfredus filius meus, ad ipſius & publicam vtilitatem maximè notariorum ciuitatis Papię. Ego Ioã. Pet. cœpti exordium ſumere in huius operis compilatione, in quo decennium & vltra non deſtiti laborare. Quæritur an de neceſsitate ſit in libello exprimenda dies celebratæ venditionis, dicit Innoc. quod non, vt per eum not. in c. fi. de re iud. quod ſequitur Bar. in l. j. in princ. ff. de eden. & in l. j. §. hoc interdictũ. ff. vti poſſ. & dixi ſuper libel. in actione hypotheca.

EPITOME.

Bona immobilia, an hodie poſſint cuicunque vendi.

2 Venditio quotuplex ſit. 2. & 3.

3 Subſtantia venditionis, an poſſit committi in emptorem & venditorem

4 Quæ ſit effectus traditionis.

1 VENDIDIT & tradidit. † Debes ſcire quòd olim non poterat quis vendere rem immobilem omnibus perſonis, ſed in illis tantum q̃ erant ex cõſortibus & propinquis venditoris quod ius hodie obſeruatur in feudis, & in pluribus locis obſeruatur etiam in allodialibus, hodie verò corrigitur in allodialibus,, quia poteſt quilibet vendere libere cuicũque vt l. dudum. C. de contrah. empti. p̃ter
2 quam res feudales. † Vltra p̃missa eſt aduertendũ quod duplex eſt venditio, quędam inſcriptis, quædã ſine ſcriptis. Eſt autem venditio in ſcriptis illa, quando inter partes agitur, quòd fiat ſcriptura, nec aliter valeat niſi ſcriptura appareat, quo caſu non poſſet venditio probari per teſtes, & ſic de ipſius ſubſtantia eſt ſcriptura, vt plenè traditur, in l. contractus. C. de fide inſtrumen. & Inſt. de emptio. & vendito. §. j. nec ex hoc propterea infertur quod omnes vẽditiones moderni temporis, de quibus fiunt inſtrumenta, & mandatur à partibus notarijs fieri inſtrumentum publicum quod ſint venditiones inſcriptis, quia de eis non agitur expreſsè, quod non aliter valeat niſi fiat ſcriptura, licet ad memoriã fiat inde ſcriptura: ar. l. contrahitur. ff. de pign. & ibi no. Alia eſt vẽditio ſine ſcriptis, & iſta eſt prout in vſu habemus de qua loquitur totius ti. ff. de contrah. emp. & in d. l. contrahitur. quæ probatur per teſtes & inſtrumẽta: vt in l. cum res. C. de probatio. cum multis ſimili.
3 †Item eſt ſciendum, quod quędam eſt venditio pura, quędam in diem, quædam conditionalis. vt traditur in l. hæc venditio. ff. de contrahen. emption. & in §. emptio. Inſtit. eo. facit l. j. & iiij. C. de leg. commiſ.
4 & l. ij ff. de in diẽ adiectio. †Item eſt ſciendum quod ſubſtantia contractus venditionis non poteſt committi in arbitrium emptoris & venditoris, vt perpetuò in eius dependeat poteſtate obligari, vel nõ obligari, ideoque non valet hæc venditio facta ſine aliqua temporis prefinitione, vel expreſsione, ſi venditor dicat vel emptor emo, vel vendo hunc librum, ſi mihi placuerit: vt in l. in ementis. C. de contrahend. emptio. & ibi plenè per Cyn. & in l. quod ſæpè. §. j. ff. eo. titu. Secus ſi dicatur emo, vel vẽdo ſi mihi placuerit infra menſem: vt in d. §. emptio. Inſtit. de emptio. & vẽdi. Et valet etiam venditio & cenſetur eſſe pura ſed reſoluitur ſub conditione ſi dicatur vendo vel emo hunc librum, & ſi infra calendas diſplicuerit ſit ineptus. vt habetur in l. iij. ff. de contrahend. emptio. & l. ij. cum ſimilib. ibi not. ff. de in diem adiectio. Traditio autem ipſius rei venditæ probatur per conſtitutum de quo ſubiungitur: vt l. quod meo ff. de acquiren. poſſeſ. & c. licet extra de probationi. Quid ergo ſi nullum conſtitutũ interuenit, ſed ſimpliciter in inſtrumento dicitur quòd tradidit, an ex hoc probetur traditio? Dic quòd non, ſecundum Ia. de Are. & Bart. in l. prædia ff. de acqui poſſeſ. probatur tamen ſecundum eos qđ ſi data ſit p̃ hoc licẽtia

rem

rem ingrediendi propria authoritate, quod etiam ſequitur Dy.in l.ij.C.de acqui.poſ.Et hæc vera ſunt,cum venditio eſſet facta in abſentia ipſius rei. Vbi autem facta eſſet in ipſa re, vel eius conſpectu,tũc probatur per hoc verbum tradidit de vera traditione ipſius rei,vt in dicta l.ij.cum ibi not. vt habetur in l.j.§.ſi iuſſerim.& l. quod meo.§.ſi per venditorem.ff.de acqui.poſ.quod ſequitur Spe.in tit.de emp.& ven.§.j.& Cyn.in l.cum res.

3 C.de probat.† Effectus autem traditionis eſt valde magnus, nam in transferendo dominium vel cauſam vſucapiendi magis attenditur traditionis tempus quàm titulus l.traditionibus.C.de pact.l.ſi ager.ff.de rei vend.adeo quod ſi duobus eadem res fuerit vendita diuerſis temporibus, ille præfertur in iure, cui prius tradita fuerit.l.quoties.C.de rei ven. & l.ſi duobus.in fi.ff.de di.& tempo. præſcrip.cum ſimi.ibi no.Et pro tanto, vt dominium rei venditæ tranſeat in emptorem, ſi venditor erat dominus vel vſucapiendi conditio ſi non erat dominus, ſemper apponitur in inſtrumentis quod venditor tradidit,& conſtituit ſe tenere & poſſidere nomine emptoris &c.vt in l. clauibus.ff.de contrah.empti.Eſt tamen ſpeciale in eccleſia & ciuitate vt rei venditæ dominium acquiratur ſine traditione,vt l.fi.C.de ſa.ſan.ecc. & in aliquibus caſibus no.per glo.in l.ij.ff.de pub.& in l.pe.C.de rei vend. Et præmiſſa proceduntur in eo qui emit de pecunia ſua propria, ſi vero emeret de pecunia alienæ vel communi, tunc diſtinguitur, aut emit ſuo proprio nomine tantùm, aut nomine communi vel alieno.Primò caſu traditione ſequuta ſibi ſoli quæritur dominium rei emptæ, vt l.ſi patruus meus.C.communia vtriuſque iudic. & d.l.qui alienam.& l.j.cũ ibi not.C. ſi quis alter.vel ſibi.& l.ſi ea pecunia. C.de rei vendi.cum ſimili.Secundò caſu diſtingue vt no.in dicta l.j.& l. multum intereſt.eodem titul.&c.

a *Quid autẽ ſi deceptus eſt vltra dimidiã iuſti pretij, vide plenè per Bal.in l.rẽminoris.C. de reſcind. ven.& per ſcribẽtes in d.l.& in l. Iulianus.§. offerri. ff. de act.emp. Alex.in conſi.cxx.vol. iij. Iaſ.in l. admonẽdi. col. iij. ff.de iureiur.*

EPITOME.

1 Data tantum arra,an liceat vltrique ab emptione diſcedere.

2 Carius vendere,& vilius emere in foro conſcientiæ, an ſit peccatum.

3 Decepto vltra dimidiam iuſti pretij quomodo ſuccurratur de iure humano.

4 Qualis dicatur eſſe deceptio vltra dimidiam iuſti pretij.

5 Quod ſit iuſtum pretium.

6 Pœna pretij non ſoluti ad tempus, an exigi poſſit?

7 Pœna adiecta quantitati & commiſſa an hodie infra legitimum modum vſurarum exigi poſſit.

b *Vẽdere. An emens vt carius vendat, pecet vide tex.in c.cum autẽ. xiiij.q.j.quẽ allegat Ro. in ſing.ſuis & vide Alexan. in l. item ſi pretio.§.quẽad modum. ff. loc.in apoſt. ad Bal. & de hoc pro do. Soz.in. in cõſi.clxx vj. col. pen. verſi.j. difficultas. & de frumento an liceat carius vendere propter dilationem datam ad ſoluendum vide per Alexan.in conſil. xxij. in j.vol.& in conſi. clxxvij.in ij. vol.*

PRO PRETIO florenorum centum.[a] † Quid ſi non fuerit pretium ſolutũ,ſed ſolùm arra data eſt per emptorem,an licitũ erit vtrique ab emptiõe & vẽditione diſcedere dic q; ſic,vt l.ij.C.quãdo li.ab emp. & vẽ.diſ.& ibi p Cy.& Inſti.de emp. & vend.§.j.pretiũ enim eſt vnum de ſubſtantialibus venditionis,vt ſuprà dixi,& debet eſſe pretium iuſtum reſpectu rei,vnde ſi appareat ininſtũ,q; vel emptor vel venditor ſit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij, ſuccurritur vtriq; vt l.ij.C.de reſcin. vẽ.infra autẽ dimidiã pretij licet de iure ciuili cõtrahentibus ſe decipere,& per hoc nulli eo caſu ſuccurritur, qa imputet ſibi & ſuæ prudẽtię,q cõtraxit. vt in l.in cauſæ.§.põnius.ff.de mi.& no. 2 in d.l.ij. † Sed an in foro conſcientiæ b ſit peccatũ carius vendere,[b] & vilius emere? hanc,q.latè diſpurat Tho.de aquino in ſecũda ſecũdæ in ti.de frau. quæ cõmittitur circa em.& ven.in q.. xxvij.vbi determinat quòd ſi res venditur maiori,vel ematur minori pretio quã ſit cõmune pretium, quòd ſit peccatum,niſi forte eſſet modica & paruadeceptio,de qua paruũ infertur dãnum,quo caſu nõ eſt peccatum,licet enim lex humana ſuſtineat maiorẽ deceptionẽ,hoc cõtingit cauſa euitãdi maiorẽ cõfuſionẽ, ne contingat turbari & impediri negotiationes,& lata eſt lex tam ipſa vitioſis quã virtuoſis.At lex diuina tantũ virtuoſis data eſt, apud quos nihil eſſe debet quod ſit virtuti contrarium,ideo ipſa lex diuina omnem inæqualitatẽ tanquam virtuti contrariam reputabit eſſe contra diuinam iuſtitiam, & ſic peccatum eſſet.

3 †Sed quomodo ſuccurretur decepto vltra dimidiã iuſti pretij de iure humano? dic q; ſi deceptus eſt emptor: tunc erit in electione vẽditori vel reſcindere venditionem vel pretium ad æqualitatẽ reducere,& ſi ſit deceptus vẽditor,erit in electiõe emptoris vel pretium iuſtum ſupplere, vel quòd venditio reſcindatur.vt l.ij.præalleg. C.de reſcindẽd.vendi.quòd & con-

firmatur de iure canonico.vt in capi. eum dilecti.& in c.cùm cauſam.& ibi plene no.de empt.& vendi.

4 † Amplius quæritur quæ & qualis dicatur eſſe deceptio vltra dimidiam iuſti pretij.Dicũt quidam poni exemplum in venditore decepto,hoc modo, ſi res valet decem, & vendita eſt pro quatuor,vel pro tribus,nam hoc caſu dimidia dicti pretij eſt quinq;, ergo quatuor eſt vltra dimidiam, iuſti pretij In emptore autem decepto exemplũ ponunt,ſi res valebat decẽ, & emit pro viginti vnum, vel pluribus,quod exemplum reprobat gloſ. in d.l.ij.quia non tantùm excedit dimidiam,imò totum ipſum pretium. Et ideo dicit gloſſ. verum exemplum in emptore eſſe ſi pretium erat decem, & emit pro vigintiquinque quod exemplum confirmat gloſſ.in d.c.cùm cauſam.de emp.& vend.

5 † Item quæritur quod appellatur iuſtum pretium?dicunt quidã quanti reperit emptorem, nam ſolet dici quòd res tantùm valet,quantũ vendi poteſt: vt l.ſi ſeruus. in fin.ff.de condi.fur.Alij quos ſequitur gloſ.& Cyn.in d.l.ij.dicunt quòd in hoc debet attendi valor rerum circunſtantium non affectio ſingulorum.argu. l. pretia rerum. ff.ad legem Falcid. per quod ibi ſequitur quòd inepta eſt illa depoſitio teſtium, qui deponunt quòd ſi ipſi darent tantũ de ipſa re,quia debent deponere,quòd communi curſu & eſtimatione valet tantum.Sed Iac.But.dicit in d l.ij quòd etiam poteſt ſuſtineri dicta depoſitio,quando teſtes ſunt tantæ authoritatis,quòd in eis non cadat veriſimiliter præſumptio affectionis.

Puto tamen conſultius tenere gl. & Cyn.opin. Nec obſt.d.l.ſi ſeruus. quia intelligitur quòd res tantùm valet &c.ſ.communi & ſingulari æſtimatione. Alij dicunt quòd debet æſtimari ſecundum rei qualitatem.[a] per text.in l.ſi quos.de reſcin.vend. & ibi no.per gloſſ.& in l.ij.§.diui.de iure fiſci.in l.mortis cauſa.in fin.ff.de dona.cauſa mort.

6 † Quid ſi emptor promiſit ſoluere dictum pretium ad certum terminum ſub pœna dupli ipſius pretij, nec illud ſoluit, an pœna exigi poterit? Dicunt gloſſ.in l. Iulianus. §. idem Papinia.& l. Lucius.ff.de acti. empt.& l.cùm allegas. C.de vſur. & ibi per Cynum, eſſe diſtinguendum. aut pœna adijcitur quantitati, & tunc quantum excedit legitimum modum vſurarum,non poterit exigi,alias ſic,vt in d.§.idem Papinia.cum ſimi. aut pœna adijcitur facto, puta quia promiſit ſcribere librum, vel quid ſimile ſub pœna,& tunc poterit exigi pœna:vt in d.l.Lucius.

7 † Sed in primo caſu,quando pœna adijcitur quantitati,ſolet quæri an infra legitimum modum vſurarum poſsit hodie inſpecto iure canonico exigi pœna?Et gl.in d.§.idem.dicit quod aut emptor percepit fructus,& tunc venditor poterit pœnam exigere tanquam intereſſe.argu.l.curabit.C.de actio. empt.Aut nullos percepit fructus,& tunc in nihilo hodie admittitur talis pœnæ petitio. Quod autem dictum eſt pœnam dupli adiectam quantitati videri appoſitam in fraudem vſurarum, & ſic non poſſe exigi, fallit in pacto legis commiſſoriæ.vt dicto §.idem.& l.ſi fundus.ff.de lege commiſ.Item fallit in ſtipulatione duplæ, quæ interponitur ſuper rei euictione,vt l.prima & l.Lucius.in fi.& l.ſi ſeruus. §.fin.ff.de euictio.cum ſimilibus.Item fallit in pœna appoſita in compromiſſo, vel ſententia arbitri,vel iudicis: vt in capitul.dilecti.& in capitul.per tuas.extrà de arbitr.& l.cùm pœna.& l.ſi.ff.de arbitris.& l.j.ff.ſi quis ius dicen.non obtempe.cum ſimilib.ibi no.Ex præmiſsis itaque patet quòd l.eadem.in §.finali.ff.de verborum obligationibus.& omnia alia iura,quę loquuntur de ſtipulatione pœna adiecta quãtitati,ſunt hodie correcta per vtrumque ius.de his nota.per Barto.in l.cùm ſeruus.ff.de conditionib.& demonſtratio.& dixi infrà ſuper libello in actione hypothecaria.

PETIAM VNAM vineæ Ecce aliud ſubſtantiale venditionis videlicet ipſa res, quæ venditur:vt l.nec emptio.ff.de contrahẽ.emptio.& dixi ſuprà quòd res debet eſſe talis naturæ,vt in ea cadat commercium,nam ſunt res aliquæ ſuper quibus non cadit commercium in ſpecie,ſed in genere ſic,de quibus traditur in l.liberi.cum l.ſequẽ.ff.de conttahen.empti.& tetigi ſuprà maximè in primo libello in glo.ſuper verbo,legitimis titulis.

EPITOME.

1 *Qualitas & quantitas rei quæ petitur eſt exprimenda.*

2 *Si reperiatur defectus in qualitate & quantitate rei immobilis,qualiter ſuccurratur actori.*

3 *Emptor an habeat regreſſum ad intereſſe contra venditorem,ſi reperiat rem ſubiectam cenſus quantumcunque ad menſuram reperiatur.*

4 *Reperto vitio in re vendita ad pondus vel menſuram qualiter ſuccurratur emptori.*

5 *Res vendita ad pondus vel menſuram, ad quod pondus vel menſuram vendatur.*

PERTICARVM CENTVM.

1 † Aduerte ℔ ſemper in libello debet exprimi quãtitas & qualitas rei,quæ petitur,prout eius natura

a *Quantitatem. Sed quid ſi ſunt diuerſi in æſtimatione vide p are.in con ſil.lx℔.*

tura importat,vt l.ſi in rem.in fi.ff.de rei vendicati. & ſuprà dixi in j.libello.

2 †Quid autem dices ſi in qualitate vel quãtitate rei immobilis venditæ reperiatur defectus,qualiter ſuccurretur ipſi emptori,breuiter puto ſuper hoc ſi diſtingui poſſe : aliquando reperitur defectus in ſola rei qualitate, vt puta,dixit venditor quòd erat terra vineata,& reperitur terra aratoria,vel econtra in toto vel in parte,& hoc caſu tenetur venditor ad intereſſe ,habita ratione bonitatis deficientis,vt probatur in l.ſi in qualitate.& l.ſi duorum.& l.ſi fundo.§.& ſi modus.ij.reſpon.ff.de actionib.empt.non habita differentia inter venditorem ſcientem vel ignorantem .Aliquando defectus reperitur in ſola quantitate vel menſura rei vendita,vt quia venditor dixit quod vinea erat perticarum centum & reperitur tantum eſſe quinquaginta & ſi.& hoc caſu ſubdiſtingue,quandoque pretium fuit limitatum per ſingulas perticas verbi gratia,dicit venditor , ego vendo tibi hanc petiam vineæ ad rationem & computum pro ſingula pertica florenꝰ vnius & ſimilium .tunc partibus deficientibus agitur ad intereſſe contra venditorem.vt l.ſi in emptione.in princip.& l.ſi ſeruum.§.ſi modus.ff.de acti.emp. ſiue venditor fuerit ſciens,ſiue ignorans,vt l.tenetur in princi.eo. titu.& ex text.clarus & not.in l.ſi fundo tradito.ff. de euictioni.quandoque pretium fuit limitatum habito reſpectu ad ipſam rem,prout eſt quoddam totum certis finibus contentum, vt puta, vendo tibi talem vineam poſitam in tali parte, cui coheret &c.pro pretio ſumma florenorum cẽtum,& in hoc conſiderandum eſt,an fuerit expreſſa quantitas vel menſura rei,dicendo quòd erat perticarum c.& reperitur,quòd eſt ſolùm quinquaginta,& tunc quan-
2 tum ad partem deficientem tenetur [a] venditor ad pretij reſtitutionem pro rata, ſiue fuerit ſciens ſiue ignorans,quò autem ad intereſſe non ignorans,ſed ſciens tenetur,vt hæc probantur in l.emptorem. §.fi.ff.de actionib.empt.& l.qui fundum.ff.de euic. .l.fi.C.de euict.facit l.quæro.ff.de actio.empt.Aut nulla quãtitas ſeu rei mẽſura fuit expreſſa,& tũc ſive ſit maior ſiue minor quã cogitauerit ipe emptor ſibi imputet,& nullum regreſſum habet,argumen.
3 l.veteribus.ff.de pact.cum ſimili.ibi not.†Quid autem ſi res reperitur ad menſuram,ſed credebatur libera & reperitur ſerua vel obnoxia cenſui vel alteri oneri,an emptor habebit regreſſum contra ipſum venditorem ad intereſſe;dic quod debet diſtingui. Aut venditor fuit ſciens,& emptor ignorans,& tũc tenetur ad intereſſe. Aut venditor fuit ignorans.& tunc non tenetur ,vt plenè traditur in l.quoties.ff. de ædili.edict.& in l.penultim.ff.de euictionib.& in l.cum venderes.& l.venditor.ff.de contrahen.empt. cum ſimilib.ibi not.in l.ſi minor. C.de actio.empt.
4 †Sed quid in re mobili vendita ad pondus vel mẽſurã,vt drapus,oleũ,vel granũ,& in ponderibus vel mẽſuris reperitur vitiũ ſeu falſitas,qualibet tenebitur venditor ,ſicut faciunt multoties iſti beccarij,& frumentarij,qui vtuntur multoties falſis põderibus & menſutis?dic quod contra tales poteſt agi duplici ter,vno modo criminaliter ad pœnã relegationis,vt l.ãnonã.§.fi.ff.de extraor.cri.Alio modo ciuiliter ad intereſſe ,quo caſu diſtinguitur.aut ambo cõuenerũt ſtare ipſius ponderibus vitioſis,& tũc alter cõtra alterũ agere nõ põt,aut nõ conuenerũt de eis,& tũc diſtinguitur,aut emptor fuit deceptus à vẽditore , aut econtra & in vtroque caſu diſtinguitur aut deceptus fuit ſciens , & alter ignorans, vt plenè traditur per text. & gl.ĩ l.arbitrio.§.de eo.ff.de dolo & l.ĩperatores.ff.de cõtrah.em.& ibi vi
5 de.†Sed pone q̃ res immobilis eſt vẽdita ad mẽſurã,vel res mobilis ad põdus,& naſcitur cõtentio ĩter emptorẽ & venditorẽ ad quã menſurã,ſiue ad quod pondus põderari vel menſurari debeut res vendita.quid erit.Dic quòd ſeruari,& attendi debet menſura illa quæ conſueuit ſeruari in loco contractus,vt in d.l.imperatores.& no.per glo.in d.§.de eo.& habetur in c.ex parte.de cenſ.Sic itaque patet ex p̃dictis quòd licet admittatur & tolleretur deceptio aliqua in pretio,nulla tamen tolleratur in põdere vel mẽſura &c.

[a] *Tenetur ad de vt per Ale.conſil. viij.iiij.vo. & per Old. conſ.cxc.& q̃ eũ Alex. in con.xc.in ij.col. in fi. col.in conſ. cxxj. in ij. col.& q̃ eũ in l.ſi titius ff.de actio. em.& Pau. in ca.q̃ tuas de don.ad- de tamen quod ſi vẽditus fuiſſet fundus & in captum à corpore et poſt deductã menſuram quòd tũc totus fundus diceretur vẽditus.ita ale.con.cxx viij.col.iij. ver.præterea etiam dato . in j. colum.*

CVI COHÆRET &c. Aduerte quòd res quę petitur per cohærentias certificanda eſt:vt l.forma.ff.de cenſi.de quo ſupra dixi in j.libel.Et amplius quod eſt no.tenetur venditor dicere emptori, an ipſi cõſortes ſint boni vel mali:vt determinat gl.in l.quod ſæpè.§.fi.ff.de cõtrah.emp.quod intelligo verũ,ſi requiritur ab emptore.ar.l.qui cũ alio.ff.de re iu.cum ibi no.nec mirum,quia aliquando expedit potius rem relinquere quàm malos cõſortes habere.l.fi. C.de pact.inter emptor,& venditor.

EPITOME.

1 *Ceſſio quando fiat,& quid ſit.*
2 *Mandare & concedere quid ſit.*
3 *Per ceſſionem quid transferatur.*
4 *Vtilis actio,an aliquando tranſferatur ſine ceſſione.*
5 *Quæ ſint requiſita ad ceſſionem.*
6 *Ceſſio ſine expreſſione tituli an valeat.*
7 *In ceſſione an ſufficiat cedentem confiteri ſe pretium recepiſſe.*
8 *Intentans directam & probans de vtili, an obtineat.*
9 *Poſt ceſſionem ſi debitor ſoluat cedenti an liberetur.*
10 *Pactum vel trãſactio cedẽtis, an noceat ceſſionario.*
11 *Minor,an poſſit cedere iura ſua ſine tutoris authoritate.*
12 *Ceſſio actionis,à poſſit fieri q̃ curatorẽ.*

1 CESSIT & mandauit omnia iura.† Debes ſcire quòd illud quod operatur traditio in rebus corporalibus, illud idē operatur ceſsio in iuribus incorporalibus, vt traditur ꝑ gl.& doct.in l.j. C.de actio.& obli.& l.per diuerſas.& l.ab anaſtaſio. C.man.Quærendū eſt ergo qđ ſit credere,& mandare.ꝑ cuius latiori intellectu ſciendū eſt ꝙ habemus tria quę prima facie videntur idē,& ſunt diuerſa videlicet cedere mādare,& concedere,vt no.Bar.in l.
2 fi.C.de dona.dic† ergo,quòd cedere eſt ius aliquod incorporale in alium transferre,vt in d.l.j.C.de act.& ob.ſicut tradere eſt rem corporalem in aliū tranſferre,vt l.traditionibus.C.de pact.Mandare autem eſt ſolum exercitium alicuius iuris alteri committere,vnde morte mandantis finitur exercitiū mandati,vt in l.& quia.in fine ff.de iu.om.iu.& d.l.j.de ac.& obli.Concedere verò eſt aliquid cōmittere,& idē importat quod mādare.vt no.per glo.& Bar.in d.l. fi.de dona.licet aliquid plus importare videatur per
3 tex.in l.j.§.cùm vrbem.ff. de of.præf.vr.& l.j.ff.de conſti.prin.& in c.abbate.de ver.ſigni.†Quærendū ſupereſt quòd ꝑ ceſsionem transferatur.Et quidem ſecundū omnes regulariter trāsfertur vtilis actio in ceſsionarium,& directa remanet penes cedentem, quę intantum eſt oſsibus affixa,quòd ſeparari non poteſt:vt in l.quis ergo caſus.ff.de pec.& in l.iij.ff. pro ſoc.vt autem defectus directē tranſeat in alium neceſſe eſt quòd dominus conſtituat illum procuratorem in rem ſuam propriā,quo caſu intentabit directam actionem procuratorio nomine domini,ad propriā tamē ſui vtilitatē,& nō domini.Vtilitatēvrò actionē intētabit ſuo ꝓprio nomine tantū,& ad eius ꝓpriā vtilitatē,& nō domini:quę differētia eſt de ſubtilitatibus iuris,& poſſet de facili in his & ſimilibus ꝓ ſtatuta,prouideri,vt hęc & ſimilia plenè
4 †no.in d.l.j.†Sed nūquid aliquo caſu vtilis trāsferatur ſine ceſsione.Pet.dicit.quod non alij qđ ſic,vt refert Cy.in d.l.j.Sed Bar.in l. j.ff.de ac.& obli.vt plenè diſtinguitur per eum,dicit,aut fit alienatio actionis vel obligationis in vltima volūtate,aut inter viuos.Primo caſu,aut fit alienatio titulo ſingulari,vt puta legati,& tunc tranſit vtilis ſine ceſsione:vt l.ex legato nomini.C.de l.qa ſi eſſet res corporalis traſiret iſto caſu pleno iure ſine traditiōe:vt l.à Titio. ff.de furt.aut fit alienatio titulo vniuerſali,puta per fideicōmiſſum generale.& tūc nō trāſit ſine ceſsiōe vt l.reſtituta.§.de illo.ff.ad Tre.cū ſimi.Secundo caſu principali quando fit inter viuos,& tūc aut ratione cōtractus qs eſt obligatus cedere,aut ex alia ęquitate.Primò caſu aut ex cōtractu innominato,& nō trāſit ſine ceſsione.vt in l.j.C.de ac.& obl.ſecundū primā lec.Aut ex cōtractu nominato,& tūc regulariter nō trāſit ſine ceſsiōe:vt in l.j.& ij.ff.ꝑ ſo.fallit in emptore:vt l.ij.C.de ac.& ob.& C.de hæ.vel act. ven.l.emptor.Itē fallit in nomine pignori dato.vt l. ſi conuenerit de pig.act.& l.poſtqua.C.de hære.vel ac.ven.Item fallit in dote.l.ij.C.de ac.& ob.Itē fallit in nomine dato in ſolutum:vt C.qñ fiſ.vel priua.l.j. Ad ꝙ facit l.ſi in ſolutū.C.de ac.& ob.Itē fallit in donatione l.illā.C.de do.& no.in d.l.ij.Sed in hoc male dicit per tex.in d.l.§.j.ff.de donat.ſecūdum docto. Patet ergo ex his quod in præſenti caſu venditionis ſuperflue & ſupuacuè fit ceſsio,cum ipſo iure vtilis trāſeat in emptorē,vt ſuprà dictū eſt.idē dic in alijs caſibus ſuperius à regula exceptis.Si autem fiat ceſſio ex alia æquitate,quā ex cōtractus neceſsitate,tūc nō trāſit vtilis ſine ceſsione,niſi fortè in ſubſidiū:vt in l.j.§.fi.ff.de inſt.& in l.dāni.§.fi.ff.de dā.inf.ſi in l. creditore.ff.de euic.& ſic habes quod in emptorem tranſit ius agendi efficax quod competebat venditori.idem dic in iure excipiendi.vt l.dolia.§.j.cùm ſimi. ibi no.ff.de contrahen.em.& in l.emptori.C.de eui.
5 †Quæritur vltrà quæ & quòd requiruntur,vt ceſsio valeat?Et dic breuiter,quod quinque.Primò videlicet iuſtus titulus.Secūdo pretij numeratio,ſi facta ſit titulo venditionis.Tertiò quòd eidem perſonæ facta ſit ceſsio.Quintò quòd ſit vel in totumvenditā,vel in totū donata.his aūt vel aliquo ex his ceſſantibus præſumitur ceſsio ſimulata & ſic nulla,vt
6 in l.ab anaſtaſio.& l.ꝑ diuerſas.C.mand.† Sed circa hoc quæritur ecce quòd in ceſsione non reperitur expreſſus nec nominatus titulus,ſed ſolùm ibi reperitur expreſſa certa pecuniæ quātitas pro qua fit ceſsio,an teneat:videtur quòd non,quia deficit titulus & ſic vnū de ſubſtantialibus.vt dictum eſt.In cōtrarium eſt veritas,quia titulus præſumitur ex alijs qualitatibus & circūſtantijs, licet non ſit ſpecialiter nominatus.quod quidem colligitur ex quantitate ipſius pretij,& rei ceſſæ & alienatæ expreſsione arguendo ſic,vbicunque in aliqua diſpoſitione interueniunt ſubſtantialia alicuius contractus,licet cōtractus ſpecialiter non nominetur,attamē per ſubſtantialia ipſius contractus qualitas figuratur,vt clarè probatur in l.naturalis,poſt prin.& in l.inſulā.& ibi per Iaco.Bu.de preſcri.ver.vnde cùm apparet de pretio,& re alienata & ceſſa, ſi conſtat de ſubſtantialibus venditionis,dicendum eſt ex cauſa venditionis ceſsionem fuiſſe celebratam,& hoc tenet Bar.& doct.o.in d.l.ab anaſtaſio.& in l.ꝑ diuerſas.ad quod
7 facit l.ſi.C.de prædijs curia.li.x.†Poſtea quęritur,an ſufficiat quòd in ceſsione ipſe credens confiteatur ſe pretium recepiſſe,licet de reali numeratione aliter non conſtet?videtur quod non ſufficiat cōfeſsio niſi realis numeratio probetur,vt eſt tex.in d.l.per diuerſas.ibi,datis pecunijs.&c.coniuncta gl.ibi ſuper verbo ſolutarum,& etiam in d.l.ab Anaſtaſio.ibi re ipſa perſoluit & ſoluit &c.Et hanc opin.tenuit Iac. de aret.in quodam ſuo tract.de ceſsio.actio & idem ſequitur.Dyn.necnon Iacob.de bel.in authentic.de æqua.do.§.j.coll.vij.& Iac.but.in d.l.ab Anaſtaſio.& in l.per diuerſas.& Bar.& Bal.ibidem pro:quorum ſententia.facit, quia quando lex de fraude dubitauit circa aliquem actum,tunc vt fraudis præſumptio auferatur,requiritur actus verus numerationis,& non fictus.vt in l.qui teſtamentum.cum ibi not.per gloſ.ff.de probationib.& l.ſi quis poſt hāc. de bon.proſcript.& l.aſſiduis.C. qui potior.in pign. haben.coniuncta glo.ſuper verdato in contrarium videtur quòd ceſsio iſto caſu valeat ſine alia probatione,nam certi ſunt caſus quibus præſumitur ceſſio ſimulata quos enumerat gl.in d.l.per diuerſas.& l.ab Anaſtaſio & in l.j.C.ne lice.potent.inter quos iſte

iſte non cõnumeratur, ergo relinquitur ceſsionem valere nec præſumitur ſimulatã eſſe, cùm de iure ſit ꝙ confeſſus faciat plenã probationem in præiudicium confitentis. l. generaliter. C. de nõ nume. pec. l. j. C. de confeſ. facit l. emptor in §. Lucius. ff. de pac. & l. cum precibus. C. de proba & hanc opi ſequuti ſunt domini Ray. & Ang. & alij plures, pro quorum opi. induco notabilem caſum in l. ſi procurator. ff. de iure fiſ. coniuncta l. ij. in fi. C. de quadrien. præſcript. vbi patet ꝙ ſi procurator fiſci qui non poteſt vendere, niſi pecunia numerata, confitetur pecuniam recepiſſe, ſtatur huic cõfeſſioni, & præſumitur verè numeratũ eſſe ſic, ergo dicam in caſu præſenti, & hãc opin. puto æquiorem. Grauiſsimum enim eſſet per teſtes probare ceſsionem cum numeratione retro facta, per quinquaginta annos, vbi de ea quæreretur niſi fortè diceres hoc faciliter probari per ipſum inſtrumentum ceſsionis, ſi in eo notarius diceret pecuniam eius præſentia numeratam.

8 † Rurſus quæritur, pone quòd aliquis intentauit actionem directam, & probauit in vtili, an ſequi debeat condẽnatio vel abſolutio. Cy. diſtinguit in d. l. j. C. de ac. & obliga. & Bart. in d. l. j. ff. eod ſecundum quem dic quandoque fuit libellus generaliter oblatus in actione reali, & tunc ſatis eſt probare in vtili. ar. l. nam & poſteà. §. ſi iurauero. ff. de iureiur. licet glo. videatur ſentire ꝙ dominiũ vtile & vtilis actio non videatur in libello deduci vel comprehendi. vt no. in l. minor. § j. ff. de euic. & in l. ſi mater. §. j. & §. ea. ff. de except. rei iud. Aut libellus fuit ſpecialis, & ſic ſpecialem actionem continens in actione perſonali directa, & tunc aut pendente iudicio ipſi eidem, cui cõpetebat directa, cœpit competere vtilis, facto ipſius rei conuenti, & tunc ex eadem inſtantia debet reus condẽnari. vt in l. quãquam. §. Iulianus. de aqua plu. arc. facit l. ſi ſeruus. ff. de infa. & ff. de rei ven. l. ſi poſt acceptũ. Aut ab ipſo litis exordio ſibi cõpetebat directa tantũ, & propoſuit vtilem, vel econtra, & in illa quæ nõ fuit propoſita probauit, & tunc reus eſt abſoluendus. ar. l. j. §. j. ff. ſi menſ. falſ. mo. dixer..

9 † Inſuper queritur quid ſi facta alteri ceſsione ipſe cedens poſtea à debitore ceſſo recipiat ſolutionem, an liberetur? dic ꝙ ſic niſi in tribus caſibus. Primus ſi ceſsionarius ſibi denuntiauerit ne ſolueret. Secundus ſi ab eo partẽ debiti receperit. Tertius ſi lis contra ipſum fuerit conteſtata: vt in l. iij. C. de nouatio. Quartus ſecũdũ doc. eſt ſi debitor quouis modo de ceſsione ſcientiã & notitiã habuit. vt not. per Cy. in d. l. iij. & per gl. in l. ſi. ff. de tranſ. licet gl. in l. nomẽ. C. quę res pig. ob. poſ. teneat contra, & malè. Quod autem dictũ eſt de debitore ſoluẽte creditori cedẽti liberari, niſi in tribus caſibus, intellige verũ ſecundum Bar. quãdo actiones directę remanſerant apud cedentem, ſecus autem ſi nullæ, vt per eũ no. in l. ex aſſe. ff. ad Treb. exẽpli gratia, ſi primus ceſsionarius cedat ſecundo, ſecus quãdo primus emphyteuta in-
10 ueſtiuit ſecundũ. † Sed an pactũ vel tranſactio, aut confeſsio cedẽtis noceat ceſsionario, & an debitor conuentus à cedente, poſsit cõtra eũ opponere exceptionẽ de ceſsione p eũ alteri facta, vide per eũdem Bar. no. in l. facta. in §. ſi hæres. ff. ad Treb. Et ex his patet ſolutio ad illã quęſtio. ſi cedẽs & ceſsionarius ſimul cõcurrant contra debitorẽ quis pferendus ſit, & gl. in d. l. iij tenet ꝙ præferendus ſit ceſsionarius, & bene. & ſic iſto caſu vtilis actio prefertur directę. de quo articulo plenius no. per gl. & doc. in l. in cauſæ. in fi. & in l. procurator in rẽ. ff. de procur. & per
11 Cy. in d. l. iij. † Item quæritur an minor poſsit cedere iura, ſine tutoris vel curatoris authoritate? breuiter dic ꝙ nõ quia cedere eſt alienare: vt ff. de fideiuſ. l. cũ is. ideo eſt neceſſaria tutoris & iudicis authoritas. vt l. lex quę tutores. C. de admi. tut. cũ ſi. niſi fortè ſecũdum aliquos fieret ceſsio ex cauſa neceſſaria puta fideiuſſori vel poſſeſſori. vt l. ij. C. de fideiuſ. ſicut dicitur in alienatione alterius rei ex cauſa neceſſaria, in qua decretũ iudicis non eſt neceſſarium. vt l. ij. C. quando decret. opus non eſt. & in l. magis puto. §. j. & ij. ff. de reb. eo. Cõſultius tamen eſt vtriuſq; authoritatem interuenire. & vide quod not. Azo. in
12 ſum. C. ne li. po. in fin. † Item quæro, an per procuratorẽ poſsit fieri ceſsio actionis? videtur quòd ſic, quia per eũ poteſt fieri venditio, vt in l. iulianus. §. ſi procurator. ff. de ac. emp. & in l. ij. C. per quas perſo. cum ſimil. Item quia per procuratorem poteſt fieri reſtitutio hæreditatis. vt l. reſtituta. in princip. ff. ad treb. ergo &c. In contrarium facit, quia is, cui fit ceſsio efficitur procurator in rem ſuã, vt no. in d. l. j. C. de actio. & oblig. Sed procurator non poteſt facere alium ante litem cõteſtatã. vt in l. neq;. C. de procu. ergo nec iſte procurator poterit cedere alteri procuratori ad quod facit l. emptor. C. de hære. vel act. vend. & ff. de in rẽ verſo. l. iij. §. idẽ Labeo. Item quia hæc iura ſunt adeò oſsibus annexa, quod non recipiunt ſeparationẽ. l. quis ergo caſus. ff. de pecu. & l. iij. pro ſocio. & hanc partem tenuit Albertus Papiẽ. ſed prima opi. verior eſt & communior per d. l. reſtituta. §. j. ſic etiam videmus quod procuratori poſſunt iura cedi, vt probatur in l. quãuis. cum l. ſeq. ad treb. per quẽ procuratorem poſteà ſit ceſsio domino ſuo. arg. in l. poſſeſsio. in fi. ff. de acqui. poſ. & l. ſi procuratorem. in fi. ff. manda.

EPITOME.

1 *Actio hypothecaria non transfertur in contractu venditionis.*

2 *Per ceſsionem rei vendi. an ſit tranſlatum dominium.*

1 TAM REALES qua perſonales. † Hic aduerte ꝙ licet in cõtractu venditionis tranſeãt vtiles actiones perſonales, vt dictum eſt, & aliæ reales quę reſpiciunt dominium, vel quaſi ipſius rei, vt l. dolia. §. fi. cum ibi no. ff. de contrahen. emp. non tamen trãsfertur actio hypothecaria, quæ ad ipſam rem competit, niſi ſpecialiter & expreſsè fiat de ea ceſsio, vt habetur in l. ſi cum venditor. in prin. ff. de euict. quod no. de quibus actionibus realibus habe-
2 tur Inſt. de actio. in §. j. cũ ſeq. † Sed circa hoc quæritur, an per ceſsionem rei vendicationis ſit translatũ dominiũ vel quaſi? videtur ꝙ ſic, qa ceſsionario datur vtilis rei vendicatio, quæ cõpetit domino. vt d. l. j. §. qui in perpetuũ. ff. ſi ager vectig. vel emph. peta. ergo ſequitur quod dominiũ ſit trãſlatũ. Alij dicunt contra, quia vtilis actio & exercitium tantũ directæ

actionis in ceſsionarium tranſit, quã intentat tanquam procurator in rem ſuam. ar. in l. ſponſalibus. §. j. & fin. ff. de iur. do. Nam licet transferendo dominium rei videatur transferre actionem, quæ pro dominio datur, tamen econuerſo, cedendo actionem in rem non propterea transfertur dominiũ, niſi ſequatur traditio rei vel apprehẽſio poſſeſsionis, & hanc partem tenuit Dyn. in c. pro poſſeſſore. circa fi. de reg. iur. lib. vj. Quæ autẽ dicuntur perſonales actiones & mixtę, vide Inſti. de act. §. perſonales. & §. itẽ mixta.

EPITOME.

1 *Ceſsionarius agens, quo iure debeat exprimere ſe agere.*
2 *Agenti ex iure ceſſo an poßit opponi exceptio cedendarum.*

1 VTILES & directas. †Hîc quæritur ſi ſimpliciter agitur iure ceſſo, an agens teneatur declarare ſi agit vtili actione nomine ſuo, an directa nomine cedentis? Dic quòd ſic ar. l. ſi duo ff. de ſolu. & l. ſi mihi & tibi. in prin. ff. de leg. j. licet in dubio ſe cundũ Alber. videatur potius intentaſſe vtilem quam directam. arg. in l. nec vllã. §. item ſi quis à fiſco. ff. de peti. hæ. & de reli. & ſum. fun. l. ij. §. j. & l. planè. ff. fa er. †Sed nunquid agenti ex iure ceſſo poteſt opponi à reo, dicendo, cede mihi tuas actiones, aliàs nõ debes audiri, quæ appellatur exceptio cedendarũ. dic breuiter & ſic, vt habetur in l. ſtichũ aut pamphilum. §. ſi creditor. ff. de ſolu. & plenè per Bar. in l. ſi ſtipulatus. §. ſi ex duobus. ff. de fideiuſſ. & ego ſcripſi circa formam reſponſionis contra libellum in hypothecaria oblatum.

a *Cedẽdarũ quando poſſit opponi excep. cedẽdarum & vide per Roma. conſil. cxlvij.*

2 PONENS ipſum Ioannem in locũ ſuum. Quæritur quid importent iſta verba. dicit Bart. in l. qui quadringenta. ff. ad Treb. quòd importãt ceſsionem actionis vel cõſtitutionẽ procuratoris in rem ſuam. idem approbat in l. in prouinciali. §. penul. ff. de no. ope. nun.

b *Conſtituens ex tunc adde & de hoc dic vt per Alexã. de Imol. in conſ. xxix. in vj. vol. & Ang. de Are. §. actionum. inſtit. de actio.*

EPITOME.

1 *Venditor tenetur rem tradere emptori.*
3 *Conſtituens ſe nomine emptoris precario poßidere, quid agat.*

b 1 CONSTITVENS b ex tunc. † Debes ſcire quòd venditor tenetur rem tradere emptori: non tamen dominium transfertur, licet emptor pretium facere debeat venditori. vt l. ex empto. in princ. ff. de act. emp. & l. ſi ita. §. j. ff. de contrahen. empt. aliàs tenetur ad intereſſe. vt plenè diſputat gloſſ. in l. j. in prin. ff. de act. empt. ideo in inſtrumentis dicitur, & cõſtituit, vt per hoc verbum denotetur poſſeſsionis traditio: quia nõ refert an aliquis per ſe ipſum ingrediatur rem venditam, vel alius eius nomine, ſiue ſit ipſemet venditor, ſiue alius. vt in l. quod meo. ff. de acquir. poſ. & in c. licet. in fi. de proba. facit l. j. §. item acquirimus. & §. per procuratorem. ff. de acqui. poſſ.

c 2 † Quid autẽ ſi conſtituit ſe precario nomine ipſius emptoris poſsidere, vt communiter dicitur in inſtrumentis? dic quod in dubio, niſi aliud agatur, trãſit in emptorem ſola ciuilis poſſeſsio, & naturalis remanet penes venditorẽ. vt no. per gl. in l. & habet. §. cũ qui. ff. de preca. & ideo vtilius eſt facere, & venditor ſimpliciter conſtituat, quia tunc omnis poſſeſsio tranſiuit in emptorem: vt in d. l. quod meo. cũ ſimil. & dicam infra in tit. de actio. hypot. ſuper verb. ſub eadem obligatione bonorum.

EPITOME.

1 *Promißio expreſſa de euictione, an ſit neceſſaria.*
2 *Ex quacunque cauſa onerosa agitur de euictione regulariter.*
3 *Venditor nominis vel hæreditatis ad quid teneatur.*
4 *In vẽditione hæreditatis defuncti, non includitur hæreditas pupilli, quæ ex ſubſtitutione ſpectat ad vẽditorẽ.*
5 *Emptori timenti de euictione an venditor teneatur dare fideiuſſores.*
6 *Venditor hæreditatis tenetur ſatisdare de facto ſuo tantum videlicet quod totum quod ad ſe peruenerit reſtituet emptori.*
7 *Emptor debet denuntiare ſibi eſſe motam litem ad hoc vt agere poßit de euictione.*
8 *Quomodo dicatur fieri legitimè denuntiatio vẽditori.*
9 *Neceſſaria ad hoc, vt agi poßit de euictione.*
10 *An ſit neceſſarium agenti de euictione producere ſententiam tantum an totum proceſſum*
11 *Oblata re emptori agenti de euictione, an ceſſet actio.*

1 PROMITTENS de euictione. †Aduerte quòd licet ſuper hoc nulla interueniſſet expreſſa ꝓmiſsio, tamẽ ipſo iure ex natura propria ipſius contractus ad hęc & alia teneretur: imo quod eſt notatu dignũ ſi pactus ſit venditor quòd de euictione non teneatur licet ex hoc liberetur ſequuta euictione ab intereſſe, tamẽ etiã obligatus remanet ad prę

c tij reſtitutionẽ, vt hęc habẽtur c in l. emptorem. §. pe. & fi. ff. de act. emp. & l. non dubitatur. & ibi not. de euict. niſi ſpecialiter & expreſsè cõuenerit, ne ad ꝓtij reſtitutionem teneatur, vt ibi habetur, quo caſu emptor nõ agit de euictione pro pretio, nec pro intereſſe. Item ſi ſcienter emit rẽ alienam. vt l. ſi fundum ſciens. C. de euic. †Regulariter autẽ ex quacũq; cauſa onerosa ſi fiat alienatio, agitur de euictione. vt l. ſciendũ. ff. de euic. cũ ſi. ſecus autẽ ſi fiat ex cauſa lucratiua puta donationis vel legati. vt l. ad res donatas. ff. de ædil. edic. & in l. ſi domus. in §. de euictione. ff. de le. j. de quo vide quod no. per glo. & Cy. in l. ij. C. de euic. & prædicta locum habẽt in re immobili

2 vel mobili corporali alienata. †Quid autẽ in actiõe, vel nomine debitoris, vel hæreditate vendita, de

qua

qua venditione loquitur totus titu.C.& ff:de hære. vel actio. vend.ad quid tenetur venditor emptori? Dic quòd venditor nominis tenetur præſtare, & probare,quòd vẽditor ſit verus debitor nulla tutus exceptione, & quod hæreditate vendita ad ipſum venditorem pertineat,niſi aliud ſpecialiter in contrarium actum ſit.vt in l.ſi nomen.cum l.ſequenti. ff.de hær.vel ac.ven.cum ſimilib.ibi not.Alioquin tenetur venditor emptori, ad omne intereſſe, vt
4 dictis iuribus. † Notandum tamen eſt quòd in venditione hæreditatis defuncti non includitur hæreditas pupilli quæ defertur ipſi venditori ex ſubſtitutione pupillari vt d.l.ij.§.illud.ff.de hær.vel ac.ven. † Sed an emptori timoroſo [a] ne ſibi res
5 a euincatur, compellatur venditor dare fideiuſſorẽ? dic quòd aut in principio contractus conuenit inter eos de dando fideiuſſore,& tenebitur dare, aut non conuenit,& tunc aut in ipſo limine contractus imminet periculum euictionis,& tunc tenetur dare fideiuſſorẽ.vt in l.ſi poſt perfectam.C.de euic.& ibi no & l.pen.in fi.ff.de peri.& cõm.rei ven.Aut tunc nullum imminet periculum,& tunc poſteà non te-
6 netur.vt in l.emptor.in prin.ff.de euic.Fallit in vẽditore hęreditatis,qui tenetur ſatisdare de facto ſuo tantum,videlicet quòd ſi quid † ad eum ex hæreditate peruenerit, id totum emptori reſtituet.vt l.ij. in prin.ff.de hære.vel ac.ven.Aliud eſt etiam in venditore hæreditatis notandum, quòd ſi creditor debitori ſuccedat & vendat hæreditatem, quòd ſaluũ ſibi remanet ius debitum ſuum conſequendi ab emptore,etiam nullo facto per eum inuentario,vt in l. iij.§.cũ quis.ff.de hære.vel act.ven.licet aditione hęreditatis cõfuſum fuerit ipſum debitum,vt in l.debitori.C.de pac.& in l.Stichum.in §.aditio.ff.de ſol: Sic etiam nõ repellitur à petitione debiti ille à quo hæreditas eſt euocata,dato quòd nullum fecerit inuentarium, vt in l.eum qui.in fin.ff.de inofficio.teſtament.idem in eo qui per fideicommiſſum hæreditatem reſtituit, cuius debitum per aditionem in effectu non tollitur, vt in l.debitor.verſic.igitur.ff. ad Trebellia.

7 † Aliud tamẽ neceſſariũ eſt,vt agatur de euictione videlicet quòd emptor debito tempore denuntiauerit litem ſibi motam eſſe, vel venditor de ipſa lite ſcientiam vel notitiã alirer habuerit,ſecundum opi. communem doc.& habetur in l.emptor fundi.& in l.ſi controuerſia.ff.de euic.& l.ſi rem.§.quoliber.cũ ſi.niſi denuntiatio eſſet per ſpeciale pactũ remiſſa, vt ff.de euict.l.herennius,in principi.quæ remiſsio fit de rato, quia per eam ipſe venditor ſubijceretur magno periculo, ideoq; ſit cautus notarius in hoc.
8 † Et eſt notandum quòd dicitur fieri legitimè denuntiatio tam ex modo quàm ex tẽpore.Ex modo,
b cũ emptor oſtendit [b] libellũ venditori ad oculũ ſibi datũ,vt no.per Bar.in l.non ſolũ.§.morte.ff.de op. no.nũ.Ex tempore verò cũ fit denũtiatio ante ſententiã & publicationem teſtiũ,vt l.ſi rem quam.§. ſi ff.de euic.& plenè not.in glo.& per Cyn.in l.emptor fundi,& l.hæres ſeruum.ff.de euict.nec tamen per hanc denuntiationem eximitur emptor à proſecutione litis, imò debet emptor in ea perſeuerare, niſi eſſet ſibi litis proſequutio remiſſa,quia tunc vẽditor litem ipſam proſequi tenetur.vt no.in l.ſi ideo.in prin.ff.de euic.& C. de peric.& com.rei ven.l.j.in fi.& C. de euic.l.j.& ſi quidẽ ipſe emptor ſuc cũbat in cauſa, tenetur appellare & proſequi in ea, niſi per pactum appellandi neceſsitas eſſet remiſſa.vt tradi
a tur in l.herennius.§. Caia.ff.de euic. & ſi omiſit denuntiare venditori in cauſa principali, poterit denũtiare in cauſa appellationis, quod eſt not.per
9 glo.in d.l.ſi rem.in fi.† Alij etiam caſus ſunt neceſſarij,vt de euictiõe agi poſsit vltra prædictos,videlicet quòd emptor fuerit condẽnatus à ſuo iudice,non autem ab arbitro.vt l.ſi dictũ. §.ſi cõpromiſſo.ff.de euict.& ſententia debet eſſe iuſtè lata,& nõ per imprudentiam vel dolum.vt l.ſi per imprudentiam.ff.de euictio.& in dicta l.emptor fundi.in fi.& l.ſi nõ per iniuriam.C.de euictio. Sic ergo non licet emptori compromiſſum facere de re empta:vt in dicto.§.ſi compromiſero.& l.ſi cum quæſtio.C.de euictio.& l.atqui natura.§.cum me.ff.de neg.geſt.& in hoc plerunque errant multi. In tribus ergo præmiſsis caſibus,videlicet ſi non denuntiauit,ſi nõ fuit per iudicem ſuum iuſtè condemnatus,& ſi compromiſſum fecit non agit emptor de euictione. Quartus caſus eſt quando non agit ſi fuit abſens tempore ſententiæ.vt in l.ſi ideo. ff.de euict.quod not.Quintus caſus eſt ſi habuit inexpertũ & imperitum aduocatum,vt not.per gloſ.in l.quod ſi nolit.§.culpam.ff.de ædil.edic.Sextus eſt caſus neceſſarius, vt agi poſsit de euictione, videlicet quod res fuerit in exequutione ſententiæ ablata b ipſi emptori non per violentiam,quo caſu ſi per violentiam eſſet ablata,nõ agit de euictione.l.euicta.§ j.& l.habẽre licere.ff.de euic.coniuncta.l.fin. & per Cy.C.de actio.emp Septimus eſt ſi non appellauit, dato, quod haberet malam cauſam: vt d.l.herennius.de euictio.Octauus eſt ſi ſuccubuerit iniuſtè in cauſa per obiectum & obſtaculum alicuius exceptionis, quæ ab ipſo emptore traxit originem.vt in l.hoc iure.cum l.ſequen.& l.ſi rẽ.in §.ſi duplex.ff.de euic.& procedunt prẽmiſſa,niſi per pactum ſpeciale fuerint hæc omnia à venditore remiſſa.vt l.quęritur.§.ſi venditor.ff.

Timoroſo. ſed an poſsit facere bani mẽta quod ſi quis prætendat intereſſe compareat infra tale tẽpus, vide p Ro. conſil.j. & an fideiuſſor euictionis ſit præſtadus, vide p Angel. conſilio cxxj.

Oſtendit. vide Io. de Ana.conſil. xxxj. & quãdo poſsit agi contra venditorẽ cui nõ eſt denuntiatum & vide per Alex. conſi. lxxij.

de ædil.edic.in d.l.herennius.in princ. ſi.vel niſi vẽditor ſpecialiter cõuenit,ne pro alieno facto teneatur, ſed pro ſuo tantùm,quo caſu ſolũ tenetur ſi ipſemet alij prius vendidiſſet, vel obligaſſet,vt l.de tuo.ff.man.de quo facto ſuo loquitur tex.in d.l.j.in prin.ff.de hær.vel ac.ven.quod not. Nam plerunque,vt cautius ſuccurratur emptori,ſolent notarij in inſtrumentis apponere huiuſmodi pacta & remiſsiones quæ in vulgari appellantur pacta vtilia.† Poſt hæc quæritur,eccè quòd re euicta per ſententiam, agit emptor de euictione contra venditorem, & producit ſententiã latã tam in cauſa principali quam in cauſa appellationis. Quæritur an hoc ſufficiat ad plenum fundamentũ ſuæ intentionis,an verò ſit neceſſe ꝙ producat totũ proceſsũ vel vniuerſa acta cauſæ. Et arguendo ad partes,videtur ſufficiẽs probatio ipſa ſola ſententia abſque alio proceſſu, quia res iudicata pro veritate habetur .vt in l.res iudicata.ff.de regul.iuris.& in l. ingenuũ.ff.de ſtat.ho.omniáq; prę ſumũtur ritè rectéq; facta poſtquã ſic eſt ſentẽtia lata.vt in c.bonę.extrà de ele.& in c.in prę ſentia.extrà de renũ. & quod no.per Cy.in l.emancipatione.C.de fid.inſtr.& in l.ſiue poſſidetis.C.de probatio.& per Inno.in c.cũ in iureperitus.de offi.del.In cõtrariũ facit,quia non viſo proceſſu apparere non poteſt,an iure vel iniuria fuerit cõdẽnatus,licet præſumatur pro ſentẽtia.vt ſit iuſtè lata quò ad eos inter quos lata eſt,nõ tamen ſic quo ad alios.vt in l.ſæpè.§.j.ff.de rei iudi. cum ſimi.Finaliter in hac quęſtione, omiſsis alijs reperio quòd Iac.de are. tenuit quòd ſufficiat producere ſententiã ſine proceſſu,cuius opi.ſequitur Albertus Papien. Tu tamẽ latius & melius ſic diſtinguendo conclude. Aliquando venditor in inſtrumento venditionis expreſsè renuntiauit ne poſsit, allegare ſententiam nullam, vel per imperitiam[a] latam, vel ex alio ſimili vitio iniuſtam,& tunc ſufficit emptori producere ſententiam: cùm per hanc remiſsionem,& generalem renuntiationem ceſſent omnia per quæ poſſet impugnari ſententia:quòd nota multum & nunquam obliuiſcaris.aut nõ renuntiauit ipſe venditor prædictis,& tunc aut conſtat de legitima denũtiatione eidem facta,aut de ea non conſtat. Primò caſu aut in ſententia nulla fit mentio de proceſſu,& tunc non præſumitur pro proceſſu, ideoque eſt opus illum producere cum ſententia.argument.eorum quæ notan.in c.quoniam.extra de proba.& l. hi qui ad ciuilia.C.de appel Aut in ſententia fit mentio de proceſſu,& tunc aut ſeutentia eſt lata de proximo,aut de longinquo.[b] Si de proximo,aut fuit lata venditore præſente,& tunc prę ſumitur pro proceſſu,& imputet ſibi ſi non appellauit, nec ideo eſt opus emptori proceſſum producere.argu.l.ſæpè.in §.ſcientibus.ff.de re iud.& in l.ab eo.C.quomodo & quando iud.licitum tamen eſſet hoc caſu ipſi venditori producere proceſſum,& impugnare ipſam ſententiam vitio huius proceſſus.vt no.Io.Cal.& Ioã. And.in c.quoniam contra falſam.extra de proba.& in c.in præſentia.de renun.& per hoc patet quòd eius præſentia eum grauat in onere probandi errorem ſeu defectum proceſſus,pro quo præſumitur, ſicut in ſimilibus dicitur de eo qui renuntiauit exceptioni non numeratę pecunię,vt no.in l.ſi ex cautione.& l.generaliter.& l.in contractibus.C.de non nume.pecu. Aut fuit lata ipſo venditore ignorante vel abſente,& tunc non præſumitur pro proceſſu, niſi producatur per emptorem.vt in d.c.quoniam contra falſam.Si verò ſententia lata fuerit de longinquo,tunc præſumitur pro proceſſu, & ſufficit producere ſententiam, iuxta doctrinam Hoſti.& Ioan.And.in c.cùm in iureperitus.extrà de offi.deleg.& per Cy.& alios in d.l.emancipatione.Secundo caſu principali quando non apparet de aliqua renuntiatione,tunc non ſufficit producere ſolam ſententiam:cùm tunc nullã fidem faciat contra venditorem.vt in d.l.emptor fundi.in prin.& in l.ſi controuerſia.C.de euic.Ad quod optimè facit l.parentes.in fi.& l.ſi cùm quæſtio.eo.ti.& adde quæ circa prædicta ſcripſi in forma ſententię diffinitiuę,in gl: iiij.† Sed pone quòd agente emptore de euictione contra venditorẽ & contra fideiuſſorẽ,offertur eidẽ ipſa res vẽdita ſimul cũ intereſſe,an ceſſabit actio & iudiciũ ſuper euictione.Dic ꝙ ſic.vt in l.ſi fideiuſſor.ff.de doli exception.& l.emptori.& ibi not.ff. de euictio.Ad quod facit l.ſi reus paratus.ff.de procuratoribus.

a *Imperitiam.latè Ange.conſ. clxx§.*

b *Longinquo.doc.in l.ſi.de præſ. lõ.tẽ.& in l.ſicut alias C.de præſ. xxx.an.inſt.de ſu. in §.j.doc. ãl.ſi finita ff.de dam. infec.gl.in ecc.j.de re. cre.nõ alie. & in c.fi. & ibi Archi.lxxx. diſtin.*

c *De iure & de facto,& de Ang.cõſ. cclxxx&iij. & quod. ſoluit Anc. conſ.clxxx.*

EPITOME.

1 *Venditor promittens defendere,ad quid teneatur.*

2 *Promittens emptorem defendere de iure & de facto ad quid teneatur.*

1 ET LEGITIMA defenſione.Hîc † quæritur ad quid teneatur ille,qui promiſit defendere? dic quòd vẽditor tenetur in ſe litem ſuſcipere & in iudicio aſsiſtere.vt l.empti.& l.cùm ſucceſſores.C.de euic.cum ſimi non tamen tenetur ſe cum
2 armis opponere.vt d.l.ſi.C.de actio.emp.† Quid autem ſi promiſit defendere emptorem de iure & de
c facto[c] an tunc tenebitur arma ſuſcipere;determinat Bar.quòd non in l.ſtipulatio iſta.in prin.ff.de verb. obli.quia talis ſermo de facto debet intelligi ſecundum

cundum naturam contractus.l.ſi ſtipulatus.ff.de vſuris.& l.damni infecti quidã.ff.de dam.infect. hæc enim verba cùm ſint dubia, ſunt cõtra emptorẽ interpretanda:vt l.veteribus.ff.de pac. Et erit ſenſus quòd defendere de facto debet faciendo ea quæ facti ſunt videlicet litem ſtare, in iudicio comparere, & in eo prout expedient ſuis perſeuerare.

EPITOME.

1 *Venditor an poſſit venire contra iuramentum, petens reſciſionem contractus ex defectu precij.*
2 *Si petatur reſciſio ex defectu ætatis,non obſtante iuramento quid fiat.*
3 *Petens reſciſionem ex defectu ſolennitatis non obſtante iuramento,an audiatur.*
4 *Dolo inductus qualiter petat reſciſionem contractus.*
5 *In impetranda abſolutione à iuramento adhibito contractui,an citetur pars aduerſa.*
6 *Pubes iurãs non venire contra compromiſſum, vel trãſactionem, an poſſit petere reſtitutionem in integrum?*

1 ET SVB eius iuramento corporaliter. † Solet quæri ſi venditor iurauerit non contrauenire venditioni,an iuramento nõ obſtãte poſsit petere venditionẽ reſcindi?vbi notandũ quòd varijs de cauſis poteſt peti reſciſsio vẽditionis. Quandoque enim petitur vẽditio reſcindi ex defectu pretij. Quãdoque ex defectu ætatis. Quandoque ex defectu ſolennitatis. Quandoque ex defectu bonæ fidei,& certis alijs modis,de quibus ſingulariter videamus.

2 †Primò ergo quæritur ſi venditione iuramento valata,vẽditor ſit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij, an poſsit petere eam reſcindi per l.ij.C.de reſcin.vẽ. Quidam dicunt quòd ſic,ſiue ſit maior xxv.ann.ſiue minor,vt refert Cy.in d.l.ij.veritas tamen eſt & diſtinguatur inter maiorem & minorẽ vt ſi ſit maior non poſsit contrauenire.per auth. ſacramẽta puberũ.C.ſi aduer.ven.& in l.j.C.eo.ti.& in c. dilecti. & in c.cũ cauſa.de emp.& vendi. Si verò ſit minor, tunc ſubdiſtingue,aut eſt pupillus.& poteſt contrauenire per d.auth. ſacramen.puberũ.quæ ſolùm excludit puberem.Aut eſt pubes,& tunc ſecũdum aliquos poteſt etiam contrauenire,quia iuramentũ ſolum facit ipſum maiorem,ſed maior poteſt contrauenire per d.l.ij.ergo & iſte minor qui iurauit. Dicunt alij quòd in totum repellitur, quaſi iurando renuntiauerit beneficio d.l.ij. & hanc partem ſequutus eſt Pet.vt refert ibi Cy. Sed Dy.voluit dicere & ſi minor eſt læſus, quòd poteſt beneficio ætatis, licet nõ per beneficium d.l.ij. petere poterit ſe in integrũ reſtitui:vnde licet iuramentũ ipſum excludat ab illo beneficio d.l.ij.ne recta via poſsit ipſum intentare,per indirectum tamen ætatis priuilegio poterit ad illud peruenire.ſuper quo adducit plurimas rationes quas refert Cyn.in d.l.ij.gloſ.verò iuris canonici.in d.c.cùm cauſa.tenet contra Dy.& idem ſequitur glo.in §.item ſacramenta.de pace iur. fir.ſecundùm Iaco.de Bel.in d.§.item ſacramenta. Et qui dẽ alij dicunt & attẽdi debet forma iuramẽti: nam aliquando minor iurat ſimpliciter non contrauenire. Aliquando iurat non contrauenire ratione minoris ætatis,vel minus iuſti pretij.Primo caſu poterit contrauenire.Secundo caſu nequaquam. & eſt ratio in priori caſu:nam iuramentum habet ſolùm eum excludere à beneficio ſpeciali in integrum reſtitutionis,non autem à communi.d.l.ij. attributo omnibus tam maioribus,quàm minoribus: de quo dic, vt ibi latius per eum. & hoc verius puto,quod nota tu notarie, vt in inſtrumentis ſemper dicas quòd iurauit non contrauenire ratione pretij,vel minoris ætatis,vel alterius cuiuſcunque defenſionis,de quibus beneficijs fuit ipſe venditor per me notarium certioratus &c.

3 † Deinde quæritur ſi minor habens curatorem vendidit ſine debita ſolẽnitate,videlicet ſine authoritate curatoris vel decreto iudicis,& iurauerit, an poteritvti beneficio d.l.ij.non obſtante iuramento? dicunt quidã quos refert gloſſ. in d.§. item ſacramenta. quòd ſic,quia pubes habens curatorem pupillo æquiparatur: vt l.ſi curatorẽ habens.C.de in integ.reſti. min. vnde ſicut pupillo ſuccurritur vt dictum eſt,ſic & iſti.In contrarium determinat ibi glo.& Iac.de Bel.& communiter omnes doct per text. in d.§. item ſacramenta qui loquitur generaliter &c.quæ opi.deſtruxit ſtatum minorum. Vnde bonus Imperator haberet tam graui morbo prouidere,& eodem modo princeps,& ciuitates in eorum prouincijs & terris, & hoc idem facere deberent in mulieribus,quæ iurauerunt non contraueni re alienationi maritorum ſuorum,de quo in c.cùm contingat.extra de iure iurando. & in c. quamuis tibi. de pactis.libro ſexto.

a *Impugnare.de hoc latè in d. authen.ſacramenta pube per Cal. conſil. iij. de iureiurand.*

4 †Inde quæritur,pone quòd pubes dolo vel metu fuit inductus vendere,& iurauit non contrauenire, an recta via poterit impugnare[a] venditionem vel erit neceſſe prius à iuramento petere abſolutionem? Videtur quòd recta via poſsit infirmare eam:vt d.authenti.ſacramenta.& in corpore vnde ſumitur.ibi,nullius momenti &c. quæ verba denotant ipſo iure contractum eſſe nullum, argu.l.j. ff. de iniuſto rup.teſta. In contrarium determinat Innocen.in cap.ad aures.extrà quod metus cauſa.dicens quòd prius obtinenda eſt ab epiſcopo iuramenti

relaxatio, ſeu abſolutio in qua abſolutione inueſtigabitur, an fuerit talis metus, qui caderet in conſtantem virum, vel an fuerit talis dolus, qui peritiſsimũ falleret. dic vt ibi, & plenius per eundem in c. cùm dilectus. eod. ti. faciunt etiam notã. in c. debitores. de
5 iureiurand. † An autem in hac abſolutione impetranda debeat pars aduerſa citari? Dic quòd ſic, vt ſcripſi ſuprà in forma iuramenti quod defertur à
6 parte parti. † Quid autem ſi pubes habens curatorem iurauerit, vt plerunque fit, non venire contra compromiſſum, vel tranſactionem, vel iudicialem ſententiam, an beneficio in integrum reſtitutionis ſi læſus fuerit, poterit impugnare prædicta? Et breuiter glo. in d. §. item ſacramenta. determinat quòd non, exemplo iuramẽti interpoſiti ſuper venditione, cuius opi. ſequitur Iac. de belui. & alij in dicto authentico. Veruntamen ſecundum eundem. Iaco. in præſenti materia elici poſſunt ſex regulæ, quarum prima talis eſt. Quoties cõtractus factus cum adulto, valet iure communi & ſpeciali, & ceſſat vtroque iure, in integrum reſtitutio tunc ſi iuratum ſit, reputabitur ex abundanti interpoſitum iuramentum, nec tamẽ ex hoc contractus vitiabitur. arg. l. ſi pupilli. §. j. ff. de neg. geſt. & l. quę dubitationis cauſa. de reg. iur. & hoc caſu procedere etiam poteſt. d. auth. ſacramẽta puberum. Secunda regula eſt iſta, quotieſcunque contractus factus cũ adulto, valet iure communi & ſpeciali, ſed dari poteſt reſtitutio ratione ętatis, tunc iuramentum interpoſitum multum operatur, quia tollit reſtitutionem in integrum. vt dicta authenti. & in l. j. C. ſi aduer. vẽdi. & hoc caſu ſimiliter procedit d. auth. Tertia eſt regula, quoties cõtractus valet iure communi, ſed iure ſpeciali non valet, quia factus minus ſolenniter, nõ interueniẽte curatore, vel iudicis decreto: & tunc ſecundum quorundam opinionem de qua ſuprà relatum eſt, iuramentum nihil operatur: arg. l. nõ dubium. C. de legi. ſed ſecundum cõmunem & do. Ia. opinio. tale iuramẽtum hoc caſu multũ operatur, quia dat robur, & effectum ipſi cõtractui, & tollit beneficiũ ætatis, & hoc etiã modo poteſt intelligi d. auth. Quarta regula eſt, quoties cõtractus valet iure communi & ſpeciali, ſed maiori ſubueniretur propter læſionẽ in pretio, tũc iuramentũ interpoſitũ à maiore multũ operatur, nã tollit ſibi beneficiũ ætatis, ſed nõ aufertur ſibi beneficium commune. d. l. j. ſecundũ eum. quia ſolum facit eum maiorem, licet aliqui contrà: vt ſuprà dictum eſt. Et hoc etiam modo procedit d. auth. Quinta regula eſt, quoties contractus factus cũ minore de iure communi non valet ipſo iure, tunc iuramentum interpoſitum à minore nihil operatur, quia ſi non valet principale, nec acceſſorium: vt d. l. non dubium. & ff. de pac. l. iuriſgentiũ. §. ſi paciſcar. & hoc caſu non habet locum d. auth. Sexta regula eſt, quoties iuramentum interpoſitum à maiore nõ valet de iure communi ipſo iure, & hoc caſu procedit qđ dicitur in fi. d. auth. & ceſſat eius principium, facit in auth. ſecenicas non ſolum fide. pre. §. ♃ de quibus iuramẽtis plenius vide per Bart. in l. ſi quis pro eo. ff. de fideiuſ. & quæ ſcripſi infrà ſuper forma libelli quo petitur in inte. reſt. Alias denique quæſtiones circa hoc videre potes, quas glo. tangunt & docto. in d. auth. & in d. l. j. & quę ad dictas regulas traduntur, & ſub eis includuntur.

2 Prius adde quòd ꝓpter hoc ꝯſuluit Alexã. conſil. xix. cum duobus ſeq. iij. ꝯol. & Frãci. de Aren. conſ. xciij. Et ꝯſide eũ Alex. in l. quæro §. interlocator. ff. loca. ꝯbi quòd libellus in actione exempto non procedit niſi pretium fuerit ſolutum ꝯel precium oſeratur.

CONTRAFACERE vel venire. Quæritur quãdo dicatur quis contrafacere? ad quod breuiter reſponde, ꝙ tunc quando in iudicio vel extrà cõtrouerſiam mouet. vt l. ſi quis maior. C. de tranſac. de quo plenius vide que circa hoc ſcripſi in ti. quo agitur ad pœnam ſecundum formam cõpromiſſi. & per Bar. in l. quo enim. & l. amplius. ff. rem ratam habe.

EPITOME.

1 Rei ꝯenditæ non aliter tranſfertur dominium niſi fuerit pretium ſolutum, ꝯel habita fides de pretio.

2 Procurator an poſſit habere fidem de pretio.

3 An agi poſſit contra ꝯenditorem, ꝯt rem ꝯenditã tradat, qui non eſt confeſſus precium recepiſſe.

1 SVPRASCRIPTVM pretium integrum recepiſſe. † Aduerte quòd notanter dicitur venditorẽ pretiũ recepiſſe: quia rei venditæ non aliter trãſfertur dominium, niſi pretium fuerit ſolutum, vel habita fides de ipſo pretio, quæ fides habita præſumitur poſtquã res tradita reperitur. vt habetur in §. rei venditæ. Inſti. de re. diui. & l. procuratoris. §. ſed ſi dedi mercedem. ff. de trib. quanuis quoad quaſi dominium & publicianam, quæ pro quaſi dominio competit, non ſit neceſſaria pretij ſolutio. vel fides de eo: vt l. de pretio. & ibi no. ff. de publician. de cuius pretij ſolutione probatur per inſtrumentũ quo dicitur venditorem fore confeſſum pretium recepiſſe, arg. l. cum precibus. C. de proba, & l. generaliter. C. de non nu. pec. & l. quidam in iure. in prine. ff. de
2 donatio. cum ſimi. † Nunquid autem procurator poſſit habere fidẽ de ꝓtio: ſcripſi in ti. de forma execu.
3 ſen. in gl. quę incipit, iſti appellantur. † Quid ſi nõ eſſet confeſſus pretium recepiſſe, an contra eum agi poterit, vt rem venditam tradat? dic quòd non niſi
a prius ⁂ ipſi venditori pretium integraliter in pecu-

pecunia numerata offerat, conſignet, & deponat: vt l. Iulianus. §. offerri. de act. emp. l. obſignatione. C. de ſolut. l. acceptam. C. de vſur. nec ſola nuda obligatio ſufficeret, vt ſingulariter not. per Barto. in l. prætor ait. §. ſi quis paratus. ff. de noui oper. nuntia. ad hoc optimè facit text. in l. ſi fundus. §. fina. & l. fin. ff. de leg commiſ. Sed debet fieri conſignatio in pecunia, quæ videatur apertè à teſtibus quæ & quãta ſit, nec ſufficeret quòd in ſacculo fieret oblatio de pecunia non viſa. vt not. Barto. in l. cum ſeruus. ff. de condi. & demonſtrat.

EPITOME.

In contractu emptionis exigitur bona fides.

2 *In contractibus ſtricti iuris exigitur bona fides quoad qualitatem.*

3 *Dolo dante cauſam contractui ſtricti iuris, qualiter ſuccurratur.*

4 *Bona fides ſemper præſumitur.*

1 CONTRA bonam fidem. †Non immeritò dicitur hoc, quia in hoc contractu & ſimili de quibus loquitur text. Inſti. de actio. §. in bonæ fidei. exigitur bona fides quo ad ſubſtantiam ipſius contractus. vt l. bonam fidem. C. de act. & obli. & l.
2 j. §. j. ff. de act. emp. † In cæteris autem contractibus ſtricti iuris exigitur quo ad qualitatẽ. vt plenè not. per gl. & doc. in l. eleganter. in prin. ff. de dolo. facit. l. domum. in fi. ff. de contrahen. emp. Ideóq; ſi dolus
3 det cauſam contractui bonæ fidei, contractus ipſo iure redditur nullus. † Sed ſi interueniat in contractibus ſtricti iuris tunc venit reſcindendus ope exceptionis, vel actionis de dolo. vt not. in d. l. eleganter.
4 † Bona fides autem præſumitur ſemper, niſi per indicia, & coniecturas de dolo probetur. vt l. dolum. C. de dolo. & l. dolus. C. de reſcin. vend.

RELAXARE denegauit. Hîc aduerte ad vnum ſingulare, ꝙ per hoc ꝙ emptor ipſe ſi fuit admiſſus ad poſſeſſionem in eum translatam per conſtitutum, vt ſuprà dictum eſt, eo ipſo priuatus fuit ipſa poſſeſſione, & hic eſt vnus caſus ſiue modus perdendi poſſeſſionem. Alius eſt cùm quis ſuſpicatur ſe poſſe repelli. vt habetur in l. iij. §. ſi quis nuntiet. & l. id quod poſsidemus. §. fi. ff. de acquir. poſſeſ. & in l. j. §. ſin autem. ff. de vi & vi armat. Sunt etiam alij modi petendi poſſeſſionem de quibus in d. l. iij. §. in amittenda. ff. eod. titu.

EPITOME.

1 *Venditor an teneatur emptori tradere vniuerſos fructus.*

2 *Fictus & penſiones re alienata ante tempus ſolutionis cui ſoluantur.*

1 FRVCTVS. † Hîc quæritur an vẽditor teneatur emptori tradere vniuerſos fructus? Super quo dubio ſic diſtingue. Aut quæritur de fru-
2 ctibus [a] poſt venditionem ab eo perceptis. Aut de extantibus tẽpore venditionis, & adhuc pẽdentibus. Primò caſu ſubdiſtingue, aut venditor eos percepit ante pretij ſolutionẽ, vel fidem de eo habitam, tũc eos lucratur, nec reſtituere tenetur emptori, ſi autem eos percepit poſt pretij ſolutionem, vel fidem de eo habitam, tunc eos non lucratur, ſed eos reſtituere cogitur emptori. vt legitur & notatur in l. curabit. & l. pe. C. de ac em. & l. j. C. de peri. & comm. rei vend. Facit l. Iulianus. §. ſi fructibus. cũ §. ſequenti. ff. de actio. empti. Secundo caſu quando fuerunt percepti ante venditionem, tunc clarum eſt & indubitatum quòd cedunt ipſi venditori. Tertio caſu cùm quæritur de extantibus tempore venditionis ſubſtiſtingue, aut tẽpore venditionis fructus erant ſeparati à fundo & collecti, & tunc cedunt commodo venditoris, niſi cõ- [a] *De fructibus. Latè & ſi de per Frã. de Are. conſi. clx. & ibi quid de pẽſionibus domorum.*
trarium ſit actum. vt notatur in iuribus prealle. Aut erant vel ſunt pẽdentes in fundo, & ſic nondum collecti, & tunc cedunt commodo emptoris, eique ſunt relaxandi, niſi ſpecialiter inter eos contrarium ſit conuentum. vt d. l. Iulianus. §. ſi fructibus. l. ſi cũ fundus. in prin. ff. de contrahẽ. empt. & l. fi. §. fructus. ff. de his quę in frau. creditor. Præmiſſa autem procedunt in fructibus germinatis in terra, & ex terra.

2 †Quid autem in fictis, penſionibus, & cenſibus, quorum dies ſoluendæ pecuniæ nondum ceſſerat tempore venditionis, verbi gratia, vẽditor fundum locauerat pro decem preſtandis ad feſtum natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Deinde per quatuor vel plures mẽſes ante ipſum diem hunc fundum vendidit, quęritur cui reſpondere debeat conductor de penſione, an emptori an venditori? Dyn. determinat quòd emptori, per tex. in l. fin. in fi. ff. de iure fiſci. qnæ opinio firmatur per text. in l. ſi mercedẽ. in prin. ff. de actio. emp. pro qua facit gloſſ. in l. diuortio. ff. ſolu. mat. nã de fructibus ad pẽſiones licitum eſt arguere. vt in l. fina. ff. ſolu. matr. quam opinionem ſequitur Antho. de piſca. licet Bartol. in d. l. fin. ff. de iur. fiſci. voluerit aliter diſtinguere inter eũ qui emit à fiſco, quo caſu procedit. d. l. fi. de iure fiſ. & eũ qui emit à priuato, quo caſu procedit d. l. Iulianus. §. ſi fructibus. ego ſto cum Dyn. Et ex his patet ꝙ fru-

ctus pendentes tempore venditionis cedunt commodo emptoris: nec mirum, quia cenſentur eſſe pars fundi. l. fructus pendentes. ff. de rei vend. & ideo etiam cõmodo eius cedunt omnia affixa & cõiuncta rei venditæ: videlicet lata, plãtata, & ædificata. Alia autem non affixa, vt puta ſegetes, brãcha, tabulæ, caniſtra, ſcrinea & ſimilia, remanent commodo venditoris, niſi contrarium ſit actum: vt in l. fundi. §. ſi rupta. ff. de act. empt. & in l. in vendendo. §. finali. ff. de contrahenda emptio.

QVARE cum prædicta. Hæc eſt concluſio libelli, quæ ſemper eſt notanda, vt aliàs dixi.

2 *Vineæ. quid ſentiat appellatione vineæ, & ide per Alexã. conſil. xxxj. in iij. vo.*

EPITOME.

1 *Quamuis ſit tradita poſſeſſio, poteſt tamen peti tradi corporalis ſeu tenuta.*

2 *An aget actor ex empto ad tenutam.*

1 AD TRADENDVM. † Diceret hîc iuuenis quomodo petitur tradi, cùm fuerit tradita per cõſtitutionum? Reſpondetur q̃ emptor fuit illa poſſeſſione priuatus per interuerſionem venditoris, qui eum nõ admiſit, vt ſuprà dixi. vel dic q̃ etiam ſi nõ eſſet priuatus, poteſt petere tradi ſibi corporalem, quam aliqui tenutam appellant: vt in d. l. id quod. §. fi. ff. de acquiren. poſſeſ.

2 † Solet autẽ de vno dubitari ſi poſſeſſio omnis fuit per conſtitutũ trãſlata in emptorem, an ad poſſeſſionẽ corporalem, ſeu tenutã reſidentẽ penes vẽditorem agi poterit actione ex empto? videtur quòd non, quia contractus habuit ſuum implementum: ergo &c. argumen. eorum quæ not. Bart. in l. ſi fideiuſſor. ff. de le. j. in contrarium eſt veritas per tex. in l. fundi partem. ff. de contrahen. emptio. & l. ſi hæres. ff. de actio. empti.

PRAEDICTAM petiam vineæ. Quid autẽ dixeris ſi impetu fluminis perierit vinea, vel alia res
2 alteri vendita, cuius damno vel periculo cedat huiuſmodi peremptio? dic breuiter conſiderandum, quæ & qualis ſit res ipſa vendita. Aut enim vendita eſt ſpecies quædam mobilis vel immobilis, puta equus vel fundus, quę nõ recipit deguſtationem, & tũc regula eſt quod poſt perfectã venditionem omne commodũ pertinet ad emptorem. vt l. id quod poſt emptionem. & ibi no. & l. neceſſario. in prin. ff. de peri. & commodo rei ven. & l. j. C. eo. tit. Aut vendita res eſt, quæ recipit deguſtationem, vt vinum & ſimilia, & tunc aut eſt vinum venditum in ſpecie ſine menſuratione, putaven do tibi hoc vas vini: & tunc poſt venditionem, etiam ante eius deguſtationem pertinet periculum ad emptorem ſecundum opinio. gloſſ. ſed ſecundum opinio. Io. pertinet ad venditorem. Aut vinum eſt venditum ad menſuram, puta vendo tibi decem ſeſtaria vini, & tunc ante menſurationem & deguſtationem pertinet ad venditoris periculum: poſt deguſtationem verò & menſurationem pertinet ad emptorem: de quibus omnibus plenè traditur in textu & gloſſ. in l. prima. ff. de periculo & commodo rei venditæ. Ad quæ omnia o- b
ptimè faciunt quæ habentur in text. & gloſſ. in l. ſi vina quæ in dolijs. & l. ſi per emptorem. ff. de periculo & commodato rei venditæ. & l. ſecunda. §. dolum. C. eodem titulo. & facit l. ſi quis vina vendiderit. ff. de periculo & commodato rei venditæ. & l. ſicut periculum. de actio empti. & venditi. cum ſimilibus.

Alia res. quid de ciuitate capta ab inimicis facta ſenditione per An. conſil. cl.

Forma libelli in cauſa ſocietatis.

CORAM vobis &c. Agit & in iure proponit domin. Ia. mangiaria contra & aduerſus Augu. de Salerno & contra quãcunque perſonam pro eo, ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens idem Iacobus quod cum dicto Auguſtino & ſimul ambo ſocietatem omnium bonorum generalem inierunt & contraxerũt de anno curſo M. cccc. mẽſis Maij, in qua ſocietate per pactum ſpeciale & expreſſum actũ & conuentũ extitit inter eos quòd omnia & vniuerſa bona qualitercunque & vndecunque quæſita, & quærenda in futurum, per eos ſeu alterum eorũ communia eſſent & communicarentur inter eos, prout de prædictis cõſtat publ co inſtrumẽto inde tradito & rogato per G. notariũ Pap. anno & menſe ſupraſcripto. Dicit quoq; & exponit p̃fatus Iacobus q̃ poſt dictã ſocietatẽ contractã, dictus

dictus Augusti.fecit & cõtraxit quandã mercantiã. panni lanę de cõmuni pecunia ipsorũ,de qua mercãtia super lucratus est flore.centũ,qui fuerũt: & sunt inter eos debitè cõmunicandi.quanquã idem Augusti. eos hucusque cõmunicare recusauerit indebitè ac iniustè,licet super ipsa cõmunicatione fiẽda sæpè & sepius fuerit requisitus. Quare cùm prędicta vera sint,petit & requirit præfatus Iac. à vobis domino vicario quatenus omni modo,via,iure,& forma quibus melius fieri potest per vestrã diffinitiuã sententiã condẽnetis, & condemnatũ cõpellatis iurijs remedijs suprascriptum Augustinũ, versus dictũ Iacobũ ad cõmunicandũ & in commune ponendũ suprascriptos flore.centũ.quantitatẽ,necnõ cõsequenter ad diuidendũ & diuisionẽ faciendũ de omnibus, & singulis bonis mobilibus & immobilibus,nominibus debitorum communibus inter eos: cum ipse Iacob.non intendat nec velit stare de cætero nec p̃seuerare in societate prædicta certis iustis & rationalibus de causis.Deducẽdo in præsenti iudicio &c. Saluo iure &c.non se astringens.&c.

CORAM vobis.Sciendum est ad huius materię euidentiã quòd in principio humanę naturæ omnia erãt cõmunia,nec quisquã poterat dicere habere propriũ:sed aucto & excrescente populo orta est inuidia & auaritia sic quòd fieri cœpit inter eos orbis diuisio,postquã ex ipso iuregentiũ cœperũt oriri bella.na inter meũ,& tuũ nũquã fuit pax bona propter ꝙ inquit Tullius, Quietissimè homines viuerẽt,si duo de medio tollerẽtur:scilicet meũ & tuũ.Aliæ autẽ operationes inductę sunt de iuregẽtiũ.Vnde dicit lex,ex hoc iuregẽtiũ introducta sunt bella distinctę gentes,regna cõdita,ædificia collata, dominia distincta emptiones,& vẽditiones,locationes, obligationes &c. vt l. ex hoc iure. ff.de iusti.& iur.Deinde plurimi animaduertentes,qđ aliquando vtilitas vel necessitas impellebat, vel suadebat, bonainuicem in totum,vel in partem in communione ponere,cœperunt societates,quæ apud aliquos fraternitates appellantur, simul facere:sub diuersis tamen modis,& formis vt inferius declarabitur.

EPITOME.

1 *Quot modis contrahitur societas.*
2 *Quando contrahatur societas omnium bonorum.*
3 *Quomodo contrahatur omnis societas.*
4 *Quæ communicentur in generali, & quæ in speciali societate.*
5 *Quæsitæ per ſuurariam prauitatem an communicẽtur in societate generali.*
6 *Derobatores,an aliquo iure agere possint ad derobationem diuidendam.*
7 *Facta fraternitate seu communione bonorũ, & promissione de succedendo an per talem successionẽ præiudicetur ſcientibus ab inteſtato.*
8 *Per quem modum socius potest excludere ſcientes ab inteſtato,ne impediant successionem socij.*
9 *In particulari societate quæ ſciant communicanda.*
10 *Quid iuris in bonis quæsitis per fratres ſtantes in fraternitate.*

1 SOCIETATEM omnium bonorum. †Scire debes quòd societas cõtrahitur altero de quatuor modis:vt inquit.Iurecõsultus in l.societates contrahuntur.ff.pro socio.Primò omnium bonorum. Secundò alicuius specialis negotiationis, puta salis vel lanæ,& similium. Tertiò alicuius singularis, rei, puta equi, bouis, aut fundi. Quartò pedagiorũ seu vectigalium inter quę est differentia,vt
2 patebit per infrà dicenda. †Et nota quòd tunc dicitur contra hi societas
a omnium bonorum a fit sub nomine, vel signo vniuersali vt omnis,vel quicunque,& similia,expressè acto quod sit generalis societas, vt notatur per gl.in l.iij.& l.coiri.& l. societatem vniuersorum,& l.cum duobus.§.si fratres.ff.pro socio.Et ideo sapienter faciet notarius,si tunc dixerit in instrumento societatis. Hoc acto inter dictas partes, quòd prędes societas sit generalis in,& super omnibus bonis præsentibus,& futuris quouis modo, & qualitercunque acquisitis,& acquirendis,tam ex industria quam à fortuna,& tam inter viuos,quam in vltima voluntate &c.

3 †Potest autem omnis societas siue sit specialis, siue generalis, contra hi puræ,& in diem,& sub conditionis, & vsque ad terminum vitæ ipsorum
socioriũ,vt in l.prima. in prin. ff.pro socio.non autem fieri posset, vt duraret inæternum, imò nec ad hæredem transiret.vt l.nulla.& l.nemo potest. ff.pro socio. Fallit in societate vectigalium,quæ ex pacto transit ad hæredem.vt l.adeò morte.in principio.ff. eodem titulo.

4 †Nunc quæro quæ sunt illa quæ in generali societate veniunt, & sunt communicanda inter socios, & quæ sunt illa quæ in speciali societate communicantur. vbi aduertendum quòd in societate generali communicãda sunt omnia bona quæ tempore societatis possidebantur à socijs:vt l.j.& l.iij.§.j.ff.pro socio.nec mirum, quia talium bonorum ipso iure statim contracta societate,transit de vno ad alium possessio,& dominium absque alia traditione pro ęqualibus portionibus:vt habetur singulariter in l.ij. ff. eodem titul. Amplius debent communicare inter eos

a *Societas omnium bonorum. vide Pe.de peru. in tractatu ſocietatis in ij parte. in xlviij.co.Lu. Roma.cõſil. in cõ. cum iſti fratres & Pe.peru. cõſil. incip. ex prædicto themate & q. & per Pau.de caſ. cõſ.clxxx§.*

omnia alia bona p̃ eos acquiſita, ſiue ex perſonæ induſtria, ſiue fortuna, ſiue ex contractu inter viuos, ſiue ex vltima voluntate: vt l. iij. §. j. & l. ſocietatē vniuerſorum. ff. pro ſocio, dummodo ſint quæſita ex honeſta cauſa. Vbi autē eſſent quęſita ex inhoneſta cauſa, puta furto, vel violentia, vel turpi cauſa, non ſunt communicāda. vt in l. cum duobus. in fine. & l. quod autem ex furto. cum l. ſequē. & l. nec permittendum. cum ſi. ff. pro ſocio. Si tamen ſocius conſecutus eſſet pœnam iniuriæ, vel damni ſibi illati tenetur illam communicare, vt in l. cū duobus. §. ſocium vniuerſa. ff. eod. tit. Abhorruit ergo lex quòd quæſita ex turpi, vel inhoneſta cauſa, venirent in actione pro ſocio, ſicut & alibi non veniunt in actione mandati: vt l. ſi remunerandi. §. ſi turpis. ff. manda. nec ſimiliter veniunt in actione communi diuidundo. l. communi diuidundo. §. inter prædones. ff. communi diuidundo. nec in actione ex ſtipulatu. l. & generaliter. & l. ſi plagij. ff. de verborum obligationibus. Ex quibus poteſt inferri ad duo ſępius occurrentia. † Primò quòd quæſita a per vſurariā a prauitatem non ſunt communicanda in ſocietate generali omnium bonorum, cum vſura ſit omni iure, tam humano quàm diuino prohibita, & ſic eſt res turpiſsima & inhoneſta: licet Aſtenſes & placenti- 6 ni contrarium ſeruent. † Secundò infertur, quòd iſti armigeri qui vadunt deroborando mundum, prout fecerūt quinque annis, & pluribus proximè prēteritis totā Lōbardiā, & maxime de anno p̃ximè elapſo occurrēte M. cccxj. ciuitatem magnificā Papiæ, pro iſtis talibus derobationibus, & violentijs non habent inter ſe aliquod iuris ſuffragium, quo mediāte alter alterum ſuper talium bonorū diuiſione poſsit cōuenire, niſi mediāte enſe, de quo Deus iudicat eos inuicē trucidare. nec mirum, quia nō merentur, iuris habere ſuffragiū, qui legem offenderunt: vt in l. auxilium. in 7 fi. cum ſimi. ff. de mino. † Quid autē dicendum ſi in hac generali ſocietate, quæ impropriè apud aliquos fraternitas appellatur, ipſi ſocij ſimul cōuenerunt, & ſolenniter ad inuicem promiſerunt, q̃ ſi alter alteri ex eis præ- b deceſſerit, quòd ſuperſtes b eidem ſuccedat in omnibus ſuis bonis. prout ſepius vidi de facto contingere in Pedemontibus, & Mōteferrato, an ex eis altero prę̃moriente poterit ſuperſtes proximiores ab inteſtato defuncti excludere ab eius hæreditate ſtante dicta conuentione, & eodē modo hæredes ex teſtamento ab ipſo præmoriente inſtitutos, ſi alios inſtituiſſet hęredes. Dic breuiter quòd non, ſed ipſe ſocius ſuperſtes ab ipſo inſtituto vel p̃ximiore ab inteſtato penitus excludetur, vt puta nulla ipſa conuētione quoad hoc de iure exiſtentē. vt habetur in d. l. ſi inter fratres. ver. j. ff. p̃ſo. & in l. pactū qđ dotali. & l. licet in priuatis. C. de pa. & per Cyn. & alios doc. in l. ſi. C. de pac. ver. iij. quæro. & l. hæreditas. C. de pac. conuen. ſuper do. & per Bar. in l. ſtipulatio hoc modo. ff. de ver. ob. Ad quod etiā facit l. cū donationis. in fi. C. de tranſa. cum enim tale pactum infringere habeat libertatē teſtandi, merito reprobatur à iure: vt in d. l. ſtipulatio. cum ſi. Ex quo ſequitur q̃ ſi tales ſocij ſimul pa ciſcuntur, nec quiſquam eorum poſ- b ſit aliquid alienare, quòd per hoc nō impeditur teſtari, & de rebus ipſis vltima voluntate diſponere. vt in d. l. ſi 8 inter fratres, verſi. j. cum ſimilib. † Dicet aliquis, quis ergo erit modus, vt vnus ſocius taliter prouidere poſsit inter viuos, q̃ alter ſocius habeat bona ſua, alijs excluſis poſt eius mortē. Cy. in d. l. fi. latè hunc articulum, diſputat, & refert plures opin. Finaliter concludit cum Petr. quod fiet promiſſio per ſtipulationem cauſa donationis inter viuos bonorum prę̃ſentium tantùm. ſ. tempore donationis, nō autem futurorum. In qua opinione reſidet Bar. in d. l. ſtipulatio hoc modo. ſecundum quem ſic latius collige, interdum quis promittit ſocium, vel alium hæredē inſtituere, vel eidem hęreditatem legare, vel dimittere, & tūc talis promiſsio etiam ſi eſſet iuramēto vallata, ipſo iure eſt nulla, quia interpoſita ſuper ſucceſsiōe futura. vt d. l. fi. cū ſim. qđ apparet p̃ ipſa verba directa ad hæreditatē. Interdū p̃miſſio cōcipitur p̃ alia verba quę nō ſunt iuris hęreditarij ſignificatiua, vt puta ſi p̃miſit omnia bona ſua poſt mortem ſuam, & hic aduertendum qualiter concipiatur promiſsio. Aut enim fit promiſsio ex cauſa donationis inter viuos generaliter de omnibus bonis prę̃ſentibus & futuris, & tunc eſt ipſo iure nulla, quia per eam aufertur libera teſtandi facultas vt d.

a *Vſurariā. adde Ang. cōſil. lxxxj.*

b *Superſtes. in hoc dic. vt latè per Lu. ro. conſi. xxxij. & ibi quid ſi eſt iurata & an poſſit reuocari prætextu ingratitudinis & ſuperuenientia liberorum.*

vt d.l.stipulatio hoc modo. Aut fit promissio de bonis præsentibus tantùm, ita quod de futuris remanere testandi potestas, & tũc valet: & ita procedit opi. glo. in d.l.fi. & eorum qui sentiunt cum ea. Est ergo in talibus bonum consilium, quòd ille qui promittit, semper in se retineat aliquid in quo testari possit, & eodem modo ille qui purè omnium bonorum generalem donationem facit, aliter donatio inutilis redditur, & vidi multos in hoc errare, & multas do-
9 nationes infringi. † Nunc autem est de secundo principali dicendum, quando particularis societas contrahitur, puta lanæ tantùm, vel vini, aut alterius similis negotiationis, quæ sint in hac societate communicanda. Ad quòd breuiter respondendum quòd
a omnia illa, quæ ex negotiatione [a] illa procedunt, alia autem aliunde quæsita, siue ex industria personæ, siue ex fortuua, non sunt communicanda: vt d. l.coiri. cum l.seq. in fi. & l.duo societatem. in fi. & l. cùm duobus. §. cùm erant. ff. pro socio. & hæc procedunt in societatem vectigalium, vel vnius rei tantùm, vt in iuribus præalle. cum si. & sic patet declaratum tertium & quartum. † Quid autem de quæsito per fratres stantes in communione post mortem patris, vide plene infrà sub titu. de forma libelli de hæreditate vel re singulari diuidenda.

PER PACTVM speciale & expressum. Hîc aduerte quòd in qualibet societate contrahenda, licet cuicunque pacisci de parte lucri & damni inter eos sustinenda, quod autem vnus solus damnum supportet & alius lucrum ferat, pacisci
b non potest, [b] & tanquam leonia conuentio est à iure reprobata, vt traditur in l.si non fuerit. in princi. ff. pro soc. & Instit. eo titu. §. j. vbi verò de partibus lucri & damni nihil extitit conuentum, tunc pro partibus æqualibus sustinebunt illud: vt Insti. eo. ti. in prin. & in l.si non fuerit. & si fortassè nescirent se inuicem conuenire super patribus lucri & damni, possent hoc determinandum committere arbitrio alicuius personæ, si tamen timent quòd iniustè arbitretur, habeant recursum ad arbitrium boni viri: vt l.societatem mecum. in prin. §. arbitrorum. cum seq. ff. pro socio.

EPITOME.

1 *Pactum de communicandis quæsitis, & quærendis an sit necessarium in generali societate.*
2 *Dos socij generalis an sit communicanda.*
3 *Socius an possit dotare filiam de bonis communibus.*
4 *Socius bonorum, an possit alienare vltra partem suam de bonis communibus.*

VNDECVNQVE Quæsita & quærenda &c.
1 † Licet hoc pactum non esset expressum quanuis illud exprimere. sit bonum cõsilium, tamen haberetur pro expresso, hoc casu, quando sub nomine vniuersali contracta est societas gene-
a ralis, vt suprà dixi. † Quid autem dices si ambo sunt socij omnium bonorum, & vnus ex eis dotem receperit, vel in rebus mobilibus vel
c immobilibus, an fiet dotis [c] communicatio in hac generali societate? Dic aut matrimonium & dotis datio præcessit societatem, aut econuerso, & vtroque casu subdistingue, quia aut durat societas & matrimoniũ, & tũc fit communio vsusfructus dotis tantùm, proprietate salua. aut societas dissoluitur & durat matrimoniũ, & tũc nulla fit dotis cõmunio, sed ipsius dotis tanquam nõ communicatæ fit ante partes restitutio: aut econuerso durat & perseuerat societas, sed matrimoniũ dissoluitur: & tunc si mor- a *Negotiatione. & ide per Pet. de Ancha. consilio cccij.*
te vxoris, ita quod maritus lucretur dotẽ, vel ex pacto, vel ex lege, fit communio ipsius dotis. Si morte viri, fit restitutio ipsius dotis vxori, & non communio. vt hæc probantur in l. b *Pacis. non potest. & ide per Ludou. Ro consilio cccx.*
actione. §. fin. cum l.se. in princ. ff. pro
3 socio. † Deinde quæritur si alter ex socijs. habeat filiam nubilem, an poterit ipsam dotare de rebus commu-
d nibus? [d] dic quòd non, nisi super hoc c *Lucro dotis. & ide per Ludo. Roma consil. ccccl. & lx.*
pactum interesserit speciale, etiam si sint socij omnium bonorum: vt habetur in l.si socius pro filio. ff. pro so. & est singulare. aliàs autem socij tenentur simul contribuere ad solutio- d *De communi. & ide Alexand. consil. cxlj. vj. col.*
nem cuiusque debiti ipsorum: vt in l. omne æs alienum. cum l.seq. ff. pro
4 socio. † Sed nunquid socius omnium bonorum possit alienare vltra partẽ suam de bonis communibus? Dic quod non, vt l.nemo ex socijs. ff. pro socio. & hæc regula potest esse ratio, d.l.si seruus.

SVPERLVCRATVS est. Regulariter inter socios omne lucrũ & damnum est cõmunicãdum, & in lucri cõputatione fieri debet deductio dãni, & omnium expensarũ factarũ occasione ipsius societatis, etiã si dãnum contingeret in casu fortuito. vt probatur in l.lucius. & in l cum duobus. §. si quis ex socijs. aliàs est. l.si inter fratres. §. si quis. & §. quidam. ff. pro soc. vbi autem damnum emergeret culpa, dolo, seu causa, remissa negligentia quam proprijs rebus non adhibuisset, tunc ipsi non fieret computatio, vel deductio talis dãni, quia socius solum tenetur de dolo, lata culpa, & leui: non autem de leuissima, nec de casu fortuito. vt l. non ob eam. cum l.seq. ff. eo. ti. facit l. cum duobus. §. venit autem. & l. socius socio. ff. pro soc. nec mirum si de lucro

deducatur dānum: quia lucrum propriè intelligitur omni dano omniq; expenſa deducta. vt in d.l. Lucius. & no. per glo. Inſti. eo. titu. §. de illa ſanè conuentione. facit ℘ no. Inn. in c. paſtoralis. extrà de deci. ſic dicitur in fructibus qui intelligitur deducta expenſa: vt l. ſi à domino. in fin. de petit. hære. cum ſimilib.

QVARE cum prædicta. Hæc eſt concluſio libelli ad quam ſemper attende.

EPITOME.

1 *Pendente ſocietate, an intententur actio pro dote.*
2 *In ſocietate contracta ex cauſa donationis, an ℣nus agat contra alium.*
3 *Pendente tempore ſocietatis, an ſocius qui ſolus poſuit pecuniam in ſocietate ea deperdita tātundē ſubrogare teneatur.*
4 *Ponens ſolus pecuniam in ſocietate, an prius detrahat ſuum capitale.*
5 *Socius imponens ad reſtituendum qua habuit in ſocietate qualiter cōdēnetur.*

1 AD DIVIDENDVM & diuiſionem faciendū. † Quæritur pro declaratione huius, an pendente ſocietate poſsit actio pro ſocio intētari? videtur ℘ non: quia non eſt nata ante finitam ſocietatem. vt in l. tandiu. C. pro ſocio. & l. actione. §. nō nunquam. ff. eo. tit. ſed plenius diſtingue, vt not. per Cyn. in d.l. tandiu. ſed agitur pro certa quantitate vel ſingulari re communicāda, & tunc agi pōt pendente ſocietate: aut agere vult generaliter pro tota ſocietate, & ſic iudicio generali ſocietatis, vt de omnibus ratio videatur, & calculetur, & tunc non poteſt agi niſi finita ſocietate, ſicut in ſimili dicitur in l. ij. & ℘ ibi no. C. de admi. tuto. cum ſi. ibi not.

a *Certā quantitatem, ℣i de Alexan. de Imo. conſil. ex℣ü. j. ℣o. & cōſil. cxxxj. ij. ℣olums.*

2 †Sed quid dices de no. q. pone ſocietas eſt cōtracta ex cauſa donationis, quia alter poſuit vniuerſa bona. An aget vnus contra alium, dic quòd non, quia talis ſocietas eſt nulla, vt in l. ſocietates. contrahuntur in fin. ff. pro ſo. & eodē modo eſt nulla ſi fuerit contracta ex cauſa donationis vel cauſa mortis, vt l. ſenatus. §. ſi quis. ff. de don. cauſa mor. & probatur in l. cum hic ſtatus. §. ſi inter virum. ff. de
3 do. inter virū & vxo. † Vlterius quæritur, quia de iure valet ſocietas in qua vnus ponit exercitium perſonæ, &
a alius ponit certam quantitatē a pecuniæ puta. x. vel mille, vt in l. j. C. pro ſocio. & Inſti. eo. tit. §. de illa. in fin. pone ergo quòd
4 ad certum tempus huiuſmodi contracta ſocietate perdita eſt pecunia poſita in ſocietate ipſo tempore pendente, & adhuc ſuperſtite vtroque ſocio, an tenebitur ipſe idem ſocius adhuc tantundem pecuniæ ſubrogare, & quędam gl. in d.l. j. & l. ſi non fuerit. ff. eo. tit. tenet quòd non, quaſi interitu ipſius pecuniæ ſit ſocietas diſſoluta. vt in l. verum. §. pe. eo. ti. Alij dicunt ipſius pecuniæ periculum fore commune: & ideo pecuniam communiter ſubrogandam. argu. l. cū duobus. §. quidā ſagariā. ff. pro ſocio. & l. id ℘. ff. de pericu. & commo. rei vēdi. Alij dicūt, aut pecunia fuit ſtatim perdita, aut ex interuallo. Primo caſu ſit periculū cōmune, ne cōtractus reperiatur claudicare: vt in l. ij. ff. māda. & l. ſi id ℘. in ſi. eo. tit. Secundo caſu dicendum finitā eſſe ſocietatem, & per conſequens à neutro ſocio pecuniam ſubrogādam. Puto quòd gl. melius determinant vbi ſuprà, vt idem ſit in pecunia quod in re aliàs perempta. de quo per
4 Cy. in d.l. prima † Poſteà quęritur, an ille qui poſuit pecuniam, & alius perſonā, debeat in diuiſiōe fienda prius detrahere totam ſuam pecuniā, & ſuū capitale ſaluum facere, & de reliquis diuiſionem facere, an verò omnia ſint cōmuniter diuidēda? Sup hoc gl. in d.l. j. diſtinguit, aut eſt actū inter partes quid de eā fieri debeat & ſtandum eſt conuentioni, vt l. j. §. ſi conuenerit. ff. depoſi. cum ſi. aut nihil eſt actum & tunc ſecundum gl. omnia debent communicari. licet per contrarium de conſuetudine obſeruetur, & conſequens ipſa pecunia non eſt cōmunicanda. quæ conſuetudo ſecundum Iac. de are. fundatur ſuper iure ſcripto, vt colligitur ex his quæ habentur in l. cū duobus. §. dāna. & §. ſi in cocunda. & §. item ex facto
5 ff. pro ſoc. & no. per Cy. vbi ſuprà. † Quid autem ſi ſocius eſt factus non ſoluēdo, ita quòd impotēs eſt reſtituere quæ ad eius manus ex ſocietate peruenerunt. qualiter condemnabitur. dic quòd ſolum in eo qđ facere poteſt deducto ne egeat. & ſic in ho: eſt priuilegiata ſocietas, quæ fraternitatis vicem gerit, vt ſupra dixi, probatur per tex. in l. verum. in prin. ff. pro ſocio. & l. ſunt qui. ff. de re iudi.

EPITOME.

1 *Renuntiatio ſocietatis qualiter admittatur.*
2 *Renuntiatio ſocietatis quotuplex ſit.*

1 NEC PERSEVERARE IN ſocietate. † Patet ergo per hoc de expreſſa renuntiatione, quòd ita demum admittatur ſi alter ſocius conſentiat. nam eo inuito non licet regulariter à ſocietate intempeſtiue diſcedere, vt l. actions. §. Labeo. & in §. ſe. ff. pro ſoc. niſi alter ſocius ſibi ſit iniurioſus, aut damnoſus, vel conditio ſocietati appoſita non ſeruetur: vt l. ſi conuenerit.
2 in fin. ff. pro ſoc. † Et not. quòd duplex eſt renuntiatio ſocietatis, quædam expreſſa, de qua hîc, & idem ſi petatur ratio reddi totius ſocietatis. vt dicta l. verum eſt. §. penult. & l. final. & l. actione. in prin. ff. pro ſo. quædam tacita, & hęc fit quando pereunt res in ſocietate poſitæ, vel pereunt ſocij

vnus

vnus vel omnes, siue morte naturali, siue ciuili: vt d. §. pe. & l. actione. §. morte. Idē si mutetur status personę in malum, vel eius bona publicentur: vt in d. §. pe. & l. actione. §. publicatione. & Instit. pro socio. §. manet. & §. soluitur. cum seq. Alio etiā modo notabili & singulari inducitur quædam tacita renunciatio inter socios omnium bonorum, quando stant & habitant separatim, & pluri tempore negociationis sunt separatim: vt habetur in l. itaq; cùm separatim. ff. pro socio. quod tene menti.

DEDVCENDO. Hæc clausula cum sequēti extenditur, vt aliàs dixi. Vt præsens tractatus aliquid moralitatis ad se trahat, Attende ꝙ dixit ille Seneca epist. vj. ad Lucilium. Nullius boni sine socio iucunda possessio est. Veruntamen, vt idem ait epist. iij. & ix. Diu delibera, an tibi in amicitiā aliquis recipiendus sit, & cùm placuerit id fieri, toto illum pectore admitte. & tam audacter cū illo loquere, quàm tecum. Nā si aliquem amicū existimes. cui non tantum credas, quantum tibi, vehemēter erras, & non satis noscis vim veræ amicitiæ: cum amico omnes curas omnésq; tuas cogitationes misce. fidelem si putaueris facies, nā quidā fallere docuerūt dū falli timuerunt. Sapiens etiā si cautus est, se tamen habere amicum vult. Sed id ob nihil aliud, nisi vt exerceat amicitiā, & ne tam magna virtus labatur. Nam aliarum nobis rerum innata dulcedo est, sic amicitiæ: quomodo solitudo in odio est sic in dulcedine appetitus societatis. Et quomodo hominem homini humana natura conciliat, sicq; inest huic ꝙ rei stimulus, qui nos amicitiarum appetentes faciat.

Forma libelli contra plures reos debendi.

CORAM vobis, Do. vica. &c. Agit & in iure proponit Verulphus de ve. contra & aduersus Si. cicollelum & secundinū de castello, & contra quālibet aliā personam ꝑ eis vel ipsorū nomine. in iudicio legitimè cōparentē, dicēs ipse Verulphus ꝙ suprascripti Simō. & secū. fuerūt cōfessi versus ipsum Verulphū se ab eo habuisse & recepisse, & in veritate habuerūt & receperūt mutuo & ex causa mutui flor. mille boni auri & iusti ponderis, quos florenos mille eidē Verulpho præfati Si. & secun. & quilibet ipsorum insolidum promiserunt & cōuenerunt dare, soluere, & restituere infra certum terminum iā diu elapsum, eorumque precibus & mādatis pro pecunia restituenda interceserunt & fideiusserūt ver sus dictum Verulphum, Berretus & Bellus debustis. obligantes expresè ipsi principales & fideiussores dicto Verulpho omnia & singula bona ipsorū, mobilia & immobilia, insolidum pignori & hypothecæ ac vlterius renuntiare versus Verulphum beneficio nouarum constitutionum de pluribus reis debendi, de fideiusso. & epistolæ diui Adriani, & legibus dicentibus principalis non tenetur, nec fideiussor eius. Alijsque omnibus legibus, & constitutionibus, statutis, & decretis, nec non probationibus & defensionibus quibuscunque in contrarium facientibus, per quæ se defendere ac tueri possent &c. prout hæc & alia patent publico instrumento facto & tradito per Iaco. Cimosam notarium, de qua quidem florenorum mille quantitate, suprascripti Si. & Sec. vsque huc, licet sæpius requisiti, solutionem & restitutionē facere recusauerunt, seu distulerūt, ac principaliter differunt seu recusant indebitè & iniustè. Quare cùm prædicta vera sint, petit & requirit dictus Verulphus à vobis suprascripto domino vicario quatenus ex officio vestro ac per vestram diffinitiuam sententiam condemnetis & iuris remedijs condemnatos compellatis suprascriptos Si. & Secun. ad dandum & soluendum ipsi Verulpho ad restituendum prædicta florenorum quantitatem, simul cum omnibus & singulis expensis damnis & interesse passis & factis per ipsum Verulphum & in futurum fiendis & patiendis. Et prædicta petit per vos fieri & executioni mandari omnimodo &c. deducendo in præsenti iudicio &c. saluo iure addendi &c. non astringens se &c.

EPITOME.

1 *Nomen plurium reorum debendi vel stipulandi quando locum habet in iure.*

2 *Plures rei stipulandi an per sōlam stipulationem restituantur.*

3 *Plures personæ ab vtraque parte pacem facientes, an possint appellari plures rei.*

4 *Quæ sit natura plurium reorum.*

1 CORAM vobis. † Sciendum est ad huius tractatus faciliorem intellectum quòd materia plurium reorum est satis difficilis & diffusa, quæ tamen per sequentia demonstrabitur satis facilis & clara. Ideóque est aduertendum quòd plures debitores vel creditores aliquando stant sub simplici nomine creditorum, vel debitorum, aliquando assumunt nouum nomen, & appellantur plures creditores rei stipulandi, & plures debitores appellantur rei debendi. Hoc autem nouo nomine baptizantur, cum eiusdem rei & obligationis sunt creditores vel debitores: vt l. ij. ff. de duob. re. & Instit. eo. ti. §. j. vbi autem sunt creditores vel debitores diuersarum rerum & obligationum, tunc stant in suo generali nomine simplici creditorum & debitorum: vt l. creditores, cum l. se. ff. de ver. signi. per quæ patet quòd non dicuntur nec appellantur, rei à reatu. sed ab idē titate rei obligationis, licet alias reus appelletur debitor vel conuentus: vt in l. properandum. §. finautem reus. C. de iudi. cum infinitis si.

2 †Et no. quòd huiusmodi rei stipulandi, vel debendi licet dicantur stipulandi, non tamen constituuntur semper per stipulationem, sed etiam alijs modis: videlicet per emptionem & venditionem, ac locationem, per testamentum, & similes contractus, & vltimas voluntates: vt l. eandem. in prin. ff.

3 de duobus re. & Instit. eod. §. pe. † Ex quibus de-

terminatur ſecundum Bartolum talis quæſtio, pone quòd plures perſonæ ab vna parte & totidem ab altera pacem faciunt ſimul, & promiſerunt ſe inuicem non offendere ſub certa pœna, an iſti erunt plures rei debendi & credendi? Certè dicendum quòd non: ſecundum eum, quia ad hoc vt conſtituantur plures rei, neceſſe eſt quòd ſit eadem res. ſed hæc ſunt diuerſæ res cum alia ſit offenſio vnius, alia alterius: ergo &c. ita not. per eũ. in l. ſi quis id quod. ff. de duo. reis. & in l. opere. ff. de op. li.

4 †Deinde ſciendum quod horum reorum natura eſt, vt ſinguli inſolidum teneantur & ſingulis inſolidum actio competat, niſi aliud in contrarium agatur, tam olim quam hodie ſecundum veram opinion. de qua infrà not. quam ſequitur Bartol. in dicta l. ſecunda.

VERVLPHVS Iſte creditor & eius debitores erant Cancellarij & familiares illuſtriſsimi domini Theodori Marchionis Montisferrati, cuius & ego fui pluri tempore, & hodie ſunt anno præſencurrente M. ccccxiij. vicarius generalis.

EPITOME.

1 *Plures rei debendi, an poſsint conueniri in eodem libello.*

2 *Plures rei debendi, an poſsint conueniri diuerſis libellis & ſeparatim inſolidũ. Plurium reorum credendi, an ſingulariter libelli admittantur.*

2 *Eodem libello. Adde 3 Lu. Ro. conſil. ccxliij. Spec. de libel. concep. §. xj. Gerſi. ij.*

CONTRA & aduerſus Simonem & Secun. †Hîc reuoco in dubium an plures rei debendi poſsint in eodem libello 1 ſimul conueniri. de qua quæſtione 2 plenè diſputatur per eundem Bartol. in dicta l. tertia. §. vbi duo. ff. de duo. reis. Finaliter ſic diſtingue, aut quis vult conuenire plures reos pro partibus virilibus, aut omnes inſolidum. Primo caſu dico quòd tam in eodem libello quàm in diuerſis quilibet conueniri poteſt pro parte ſua. vt in l. eos. ff. de duobus reis ad hoc facit authentic. hoc ita, C. eodem titulo. & l. ſi quis ſeparatim. in princip. & §. final. ff. de appellat. & §. vbi duo. l. duos. ff. de duo. re. & optime probatur in l. ſi accuſatoribus. C. de accuſat. Secundo caſu principali ſic diſtingue, aut quis vult conuenire omnes inſolidum cum expreſſa in ipſo libello proteſtatione, quod vnica ſolutio ſufficiat, & tunc omnes poterunt inſolidum, conueniri. vt in dicta authentic. & in corpore vnde ſumitur, probatur in l. prima. C. ſi plu. vna ſen. & in l. ſi mandato Titij. §. paulus. ff. man. quod ſequitur Dyn. & Iaco. de are. Aut vult eos ſimpliciter conuenire ſine proteſtatione, & tunc non poteſt nec admittitur libellus. argument. l. prima C. de fideiuſſ. tut. Ex prædictis rationibus eſt idem dicendum & diſtinguendum de pluribus reis credendi, vt poſsint ſimul in eodem libello contra debitorem ãgere. argumen. dicta l. ſi accuſatoribus. C. de accuſa.

2 †Quandoque etiam contingit quòd quis vult plures reos debendi conuenire ſeparatim & inſolidum in diuerſis libellis, & tunc aut eodem tempore aut diuerſis. Si eodem tempore, aut ipſis conſentientibus, & poteſt, aut ipſis contradicentibus & tunc non poteſt, ne in diuerſis inſtantijs moleſtentur & aggrauentur, ſecundum Bartolum argument. in l. nouũ eſt nounm. ff. de ac. emp. & in l. huiuſmodi. in §. ſtichum. de lega. primo. facit. l. ſupra iter. §. Caſsius. ff. de aqua plu. arcend. Si autem eos conueniat in diuerſis temporibus, tunc gloſſ. in authent. de duo. re. dicit quòd non poteſt, quia vno nunc conuento alius interim iudicio pendente conueniri non poteſt, quã opin. ſequitur Azo. in ſum. eiuſdem titul. & gloſſ. in l. ſecunda. ff. de duo. re. quam tamen opin. intelligit Dyn. procedere pendente iudicio cauſæ principalis, ſecus ſi appellationis. l. quoties. §. ſi creditor. ff. de pecu. coniuncta l. ſi creditor. in princip. ff. man. Iaco. de are. tenet indiſtinctè veram opinionem gloſſ. quocunque iudicio pendente, quam etiam ſequitur Bartol. in dicto §. vbi duo. Nec ob. ſecundum eum dict. §. creditor. quia diſtinguendum eſt, nam quidã ſunt debitores talis conditionis & naturæ, quòd vno conuento alius liberatur, & de hoc loquitur d. §. creditor. Quidam ſunt talis conditionis, quòd per electionem vnius, alius non liberatur, & tunc procedit 3 quod ſuprà dictum eſt. †Quid autem dices in pluribus reis credendi, an eorum ſinguli libelli admittuntur diuerſo tempore contra ipſorum debitorem & dicendum eſt quòd non. quia lite conteſta. per vnum præcluditur via alteri agendi. vt l. ex duobus. ff. de duobus reis. & ibi notatur.

RECEPERVNT mutuo. Hoc autem fieri videmus in practica quotidie, nam contingit frequenter plures perſonas ſimul pecuniam ab eodem mutuo accipere per quod conſtituuntur rei debendi ex cauſa mutui. Fiunt etiam duo rei ex alijs cauſis, vt ſuprà dixi, & habetur in l. eandem. in principio. ff. de duobus reis. & l. reos. §. cum tabulis. eodem titulo.

BONI AVRI. Quid autem ſi in inſtrumento ſimpliciter dicatur, quòd fuit confeſſus habuiſſe florenos mille, nec exprimitur boni auri vel argenti, de quibus intelligimus? puto q debe

debet intelligi de illis flo. qui sunt in communi cursu seu vsu in loco contractus: argument. l. si stipulatus. ff. de vsu. & not. per Barto. in l. paulus respondit. ff. de solu. &c.

EPITOME

1 *Iure nouissimo plures rei debendi qualiter teneatur.*
2 *In modo constituendi plures reos, quæ iura teneantur.*
3 *Antiquum ius de cõueniendo insolidum quemlibet plurium reorum, an hodie corrigatur.*
4 *Practica in casu renuntiationis auth. hoc ita.*
5 *Ex pluribus tutoribus potest contutor offerre satisdatione pro sua parte, & quod cõueniatur cõtutor pro sua.*
6 *Correus ad quem non peruenit pecunia veritate inspecta si sit insolidum conuentus, an possit se tueri beneficio excussionis.*
7 *Factum vnius plurium reorum credendi, an noceat vel prosit alteri.*
8 *Extra iudicium facta integra solutione vni soli reorum an alteri sit sublata actio.*
9 *Simplex pactum vel transactio facta ab vno ex reis credendi, an noceat alteri.*
10 *Correus, an possit habere regressum contra correum totum exigentem.*
11 *Pactum vel transactio facta per vnum reum debendi, an noceat vel prosit alteri.*
12 *Correus credendi accipiens partem debiti ab vno reorum debendi, an videatur debitum diuisisse.*

1 QVILIBET ipsorũ insolidũ.† Hîc est aduertẽdum q̃ de iure antiquo fforũ. natura istorũ reorũ siue credẽdi siue debẽdi est, vt omnes teneãtur insolidũ & singulis insolidũ debeãtur: vt in d. l. ij. ff. de duo. re. An autẽ iure nouissimo auth. hoc sit correctũ in pluribus reis debendi, sub iudice lis est, nã gl. in l. ij. tenet q̃ hodie nõ teneantur duo rei habẽdi insolidũ nisi expressè agatur & sic quo ad hoc in modo cõstituẽdi & obligandi corrigitur ius antiquũ p̃ ius nouissimum, de quo habetur in auth. hoc ita. C. de duo. re. & in auth. de duo. re. §. j. quã opi. etiã sequitur alia gl. in l. reos. §. cum tabulis. ff. eo. tit. & l. si mãdato. §. paulus. & l. creditor. §. duobus. ff. mã
2 da.† Alij verò tenent q̃ in modo constituendi nihil corrigitur, sed conueniunt omnia iura tam vetera quam noua: vt in dubio semper insolidum teneantur. sed in modo exequendi differunt ista iura nam iure nouissimo licet omnes insolidum teneantur, tamen si sunt præsentes & soluendo, solum exigũtur pro parte, aliàs autem fieret exactio insolidum: vt d. authen. hoc ita quam opi. in d. auth. sequitur gl. ibi posita & Insti. de fideiuss. §. si plures. & Bar. in d. l. ij. de duo. re. & hęc est verior & communior, & quę dicta sunt locũ habent in pluribus reis debendi, vt dixi. In pluribus autem reis credendi cessat dicta disputatio quia in eis nihil est immutatũ in modo cõstituendi, vt determinatur in gl. in d. authen. de duo. reis. circa fin. patet itaque ex præmissis secundum verã opi. q̃ hodie in pluribus reis debẽdi pro parte sua quilibet debet conueniri, & exigi, nisi in talibus casibus in quibus põt quis insolidũ cõueniri & exigi. videlicet renuntiatũ sit per eos beneficio, d. auth. hoc ita. prout fit quotidie in instrumẽtis. Secũdus si alius correus sit absens. Tertius si sit inops. vt in d.
3 authenti. hoc ita.† Pro cuius pleniori doctrina formo aliã quęstionẽ. Ecce quòd olim in pluribus reis debendi erat in libera potestate creditorum agere insolidum contra quem vellẽt, & ipsum eligere: vt in l. j. C. de duob. re. & in l. ij §. j. ff. eo. An hodie hoc fit correctũ per ius authenticorum? Et breuiter distingue secũdũ Bar. in d. l. ij. aut loquimur in pluribus correis obligatis ex facto alicuius institoris, vel exercitoris: & tunc nihil est correctũ, sicq; poterũt ita hodie, sicut olim omnes insolidum conueniri. per text. & eius rationẽ in l. ne in plures. ff. de exer. aut loquimur in pluribus obligatis ex contractu celebrato principaliter inter eos cum creditore, vt fit communiter. vt in casu præsentis libelli. & tũc aut in obligatione est aliquod indiuiduũ, & tunc nihil est correctum nec immutatũ, sicque poterit quilibet exigi, & conueniri etiam insolidum hodie sicut olim quia diuisio corrumperet stipulationem. vt l. stipulationes nõ diuiduntur. ff. de verb. obli. licet gl. in d. auth. hoc ita contrarium senserit & malè. secũdum Bar. Aut in obligatione est aliquod diuiduum: vt in præsenti casu, & tunc in modo constituendi obligationẽ nihil est immutatum vel correctum, vt dictum est, sed in modo exigendi seu obligationem exequendi bene est immutatum quolibet correorum pro parte existente soluẽdo, vt in d. auth. hoc ita. & ibi plenè per Cyn.
4 † Erit ergo practica in casu quo nõ fit renuntiatum beneficio d. authent. hoc ita, q̃ iudex mittat nuntium ad inquirendum de præsentia, vel absentia & facultate & habilitate soluendi ipsorum correorum, sicut fit quando proceditur ad executionẽ bonorum pignori obligatorũ, de qua excussione personali dixi in titu. de forma respõsionis qua vtitur qui hypothecaria conuenitur & tangitur per doc. in d. authẽ. præsente. C. de fideiuss. & per Bart. in l. iij. § vbi duo. ff. de duo. reis. & in l. in stipulatione. & in l. decem. de verb. oblig. Dicitur autẽ quis
a fore absens, a si est extra suum domi-

a Absens. quis dicatur absens. Vide per Ludo. Rom. consil. cclxiij.

cilium in alia ciuitate, vel alio territorio, vt not. per doct. in d. auth. præsente. & in d. §. vbi duo. Ratio autem huius excusionis est, quia, hi correi inuicē videntur fideiubere. ideóq; equū est ne vnus pro alterius parte priusquam ipse principalis, conueniatur, vt in d. auth. præsente. qđ autē videantur inuicem fideiubere, probatur, & no. in l. j. C. de duo. re. & per Bar. in l.
5 reos. ff. de duo. re. † Vbi autem essent plures tutores vel curatores, quorum alter insolidū conueniretur, tunc posset dicere & opponere quòd eius contutor conueniatur periculo suo pro eius parte, & offerre satisdationē. de hoc, dic vt habetur in l. si dubitet creditor. ff. de fideiuss. & sic cōuentus gratiatur satisdare vel probare alium esse soluendo: vt in l. j. §. nūc tractemus
6 ff. de tu. & ratio. distra. † Vlterius quę ritur, si ille correus ad quem non per
a *Ad alium peruenisse. de hoc dic vt per Lud. Ro. consil.* a *cxiiij.* uenit pecunia, veritate inspecta, fuerit insolidum cōuentus, an poterit se tueri beneficio excusionis? distingue secundū Bar. aut hic cōuentus expresē probat pecuniam re vera ad alium pueniſſe, [a] & tunc audiendus est hanc exceptionē excusionis obijciēs. ar. l. quæritur in prin. ff. commo. nec huic obstat si dicatur quādo vnus tenetur alio prius excusso, tunc non sunt duo rei debendi vt in l. decē. ff. de ver. obl. & in l. fi. ff. si cer. peta. quia respondetur quòd contraria loquuntur quando obligatio secunda differtur in defectum primæ. & sic in huius conditionis euētum incipit obligatio in secundo: sed hīc loquitur cum obligatio in persona vtriusque à principio trahitur, sed sola excusio differtur, quod nō impedit cōstitui ipsos reos. aut nihil probat, sed simpliciter allegat, & tunc, aut fuit renuntiatum per eum beneficio excusionis: vt fit communiter in instrumento. & tunc vlterius non auditur, Aut non fuit per eum renuntiatum, & tunc aut fuit veritate attenta illius fideiussor, & hoc constat & admittitur talis exceptio excusionis, vt in d. auth. præsente, & in auth. de fideiuss. §. j. si verò non constat ipsum esse fideiussorem, quia instrumentum aliter sonat, & tunc non auditur nisi prout dictū est suprà in duobus reis, probatur in d. auth. in §. si vero minus, cum simi.

b *Credendi. vide per Pau. de castro consil. ccxxxj.*

7 † Quid autem dicemus in pluribus reis credendi, an factum vnius prosit vel noceat alteri, siue petendo siue paciscendo, vel transigendo, aut iuramentum deferendo, vel exigendo, vel alia similia faciendo; in qua quæstione licet subtiles. & variæ sint considerationes, tamen sub breuitate potest sic concludi: aliquando quæritur per se, de sola petitione facta per vnum ex creditoribus in iudicio vel extra, & hīc distingue secundum Bar. vt per eum not. in l. ex duobus. de duobus re. Aut fuit simplex petitio extra iudicium, vel in iudicio, sine aliqua litis cōtestatiōe, & tūc nullū fit alteri præiudiciū, Sed poterit alter petere quandocunque proderit eidem hęc petitio quo ad interrūpēdā prescriptionem. vt l. fi. C. de duo. re. aut fit petitio cū debita litis cōtestatio. & tūc remanet alteri via precluſa agēdi propter illius prę-occupationē: vt no. in d. §. ex duobus. siue sint socij, siue nō, secundum Bar. ar. in d. l. fideicommissa. §. ple runque coniuncto §. fi. ff. de leg. iij. Idem dicendū in sententia lata pro vno vel contra vnum ex reis credendi, quod alijs prosit & noceat: vt d. l. ex duobus. secundum vnam lec. nec ad hoc repugnat l. fin. ff. de arbi. quia ibi loquitur in arbitrali sententia, quæ non producit actionem: vt l. j. C. de arbi. Similiter per omnia dicendum in iuramento cum ipsum vicē litis contestationē obtineat: vt in l. nam posteà. §. si is qui pro tēporali. ff. de iureiu. & l. duobus. in prin. ff. eo. ti. Aliquando obtinet vim sententiæ: vt l. ij. ff. de iureiu. Aliquando vim solutionis: vt in l. iusiurandum etiam loco. ff. eo. ti. aliquando vim transactionis. vt d. l. ij. ff. eo. † Quid ergo dicemus si extra iudicium facta fuerit vni soli integra solutio, an alteri sit sublata actio? dic breuiter quòd sic, vt l. ij. & iij. in fin. de duob. re. & ff. de pactis. l. si vnus. in prin. ff. de noxa. l. si in rem. cum si, vbi autem solutio facta esset pro parte, tunc pro alia parte remanet alteri correo integra actio: vt l. qui hominem. in §. j. ff. de solu. de quo latius per Bartol. in d. l. ex duo-
9 bus. † Sed nunc circa hoc occurrit declarare aliud
b dictum an simplex pactum vel transactio facta ab vno ex reis credendi [b] alteri noceat? de quo plenè tangitur per ipsum Bar. in l. duobus præalle. Sed concluſiuè sic distingue, aut sint plures rei credendi ex causa onerosa, aut ex causa lucratiua: si ex causa onerosa, tunc pactum vel transactio vnius alteri non nocet, vt probatur ex his quæ habentur in l. si vnus. in prin. ff. de pact. & ff. de noua. l. si in rem. §. si duo, nisi pecunia appareret ex eo socio profecta & per consequens veritate inspecta esset debitum suum in totum: nam tunc alteri noceret: arg. l. sed Iulianus. §. non solum. & §. final. ff. ad mace. Si autem ex causa lucratiua fuerunt rei credendi. tunc attenditur, an fuerint socij vel non, vt si sint socij, prosit, & noceat, alias non, vt plenè disputat gloss. in l. vir vxori. ff. ad velle. & l. quamuis. §. quamquam.
10 eodem titulo. † Cum autem, vt prædicitur, solutio totalis facta vni alteri noceat, quæritur an eo casu ille alius correus poterit, habere regressum contra recipientem, & ab eo repetere partem? distingue secundum Bart. vbi suprà, aut sunt rei credendi ex causa lucratiua merè. & tunc non cogitur alteri quicquam restituere nec communicare, sed inter

eos

eos melior est conditio occupantis, si non sint socij: vbi autē essent socij, tunc restituere & cōmunicare tenentur: vt probatur in l. in lege falcidia hoc obseruandum. ff. ad leg. fal. & quod not. in l. qui hominem. §. j. ff. de sol. Et quo ad hoc redditur falsa glos sa, quæ sensit contrarium in l. si Titio aut seio. ff. de le. ij. aut sunt rei credendi ex causa onerosa, & tunc aut negotium ipsum, inspecta veritate pertinet ad ipsum solum recipientem, quia ipsa pecunia deposita, vel cōmodata erat ipsius tantū, & tunc alius correus nil ab eo potest petere. vt in d. l. sed Iulianus. §. non solum. & in §. seq. ff. ad Macedonianum. Aut econtra negotium pertinet in totum ad alium vel pro parte, & tunc quantum ad eum pertinet, poterit ab eo qui recipit repetere: vt l. si communi. ff. de noxa. argu. l. si me & titium. ff. si cer. pe.

II †Nunc autem quæramus quid econtra ad præmissa, an pactum vel transactio facta per vnum reum debendi prosit vel noceat alteri correo debendi? Super qua quæstione consueuit communiter sic distingui, aut non sunt socij, & tunc prodest & nocet alteri aut socij, & tunc secus, per ea quæ habentur in l. idem in duobus. in principio. ff. de duo. re. & de arbi. l. si duo. ff. de libe. leg. l. iij. §. nunc de effectu. Sed Bart. vbi suprà dicit, quòd siue sint socij siue non, pactum siue transactio vnius prodest & nocet alteri, quatenus interest paciscentis illi alteri prodesse vel nocere, & non aliter, prout no. glo. in d. §. nūc de effectu, & plenius per eum in d. l. ex duobus, similiter quid iuris in nouatione & acceptilatione ibi vide per eum.

III †Quærendum restat an si creditor recipiat partē debiti ab vno ex correis debendi, videatur debitum diuisisse, sic per hoc non posit vlterius contra eundem pro alijs partibus regressum habere? Super quo dubio sic distinguit Bartol. vbi suprà. aut sunt tales rei debendi, qui non habent beneficium diuisionis: quia illi renuntiauerunt, vt communiter in instrumentis fit, & recipiendo partem, videtur debitum diuidere. vt l. si creditores. C. de pac. Fallit hoc fauore legatorum, in quibus non præsumitur facta diuisio. vt l. si ex toto. ff. de lega. primo. & ibi per eum. aut sunt tales rei debendi, qui habent hoc beneficium diuisionis, quia nolluerunt eidem renuntiare, sed reseruare: & tunc aut soluit pro parte sua tantùm, & tunc ipse solus liberatur pro parte sua, quia videtur facta diuisio. pro alia verò parte liberatur ope exceptionis. vt. ff. de solu. l. in his. §. j. cum similib. Aut soluit simpliciter, non expresso pro parte sua, & tunc non videtur in dubio facta diuisio de iuris rigore, ideo pro residua parte tam ipse quàm cæteri possunt insolidum conueniri. veruntamen de æquitate illi qui soluit, competit exceptio diuisionis, nisi huic beneficio renuntiatum esset argu. l. inter eos. §. j. ff. de fideiuss.

EPITOME.

1 *Fideiussio qualiter fiat.*
2 *Fideiussores inquantum teneatur.*
3 *Fideiussor nolens vti beneficio diuisionis, an possit petere cessionem actus contra fideiussores & principalem.*
4 *Fideiussor se tuetur defensionibus rei.*
5 *Fideiussores non vtentes exceptionibus debitoris, an habeant regressum contra debitorem.*

I INTERCESSERVNT & si fideiusserunt &c. † Vt cautius & fortius succurratur, & prouideatur ipsis creditoribus consueuerunt accedere fideiussores, quorum fideiussorum conditio & natura est, vt si principalis non tenetur, ergo nec fideiussor. vt Instit. de fideiuss. §. fideiussores. & l. græcè. in §. illud. ff. de fideiussoribus cum similibus. imò nec in plus vel vltra tempus vel quātitatem obligatur fideiussor quam principalis. vt l. hi qui in princip. cum similib. ibi nota. ff. de fideiuss. in qua obligatione fideiussoria est necessaria stipulatio solennis, nec sufficeret pactum nudum. vt C. de fideiuss. l. blanditus. & Institut. eodem. §. final. a & ibi not. de qua tamen stipulatione præsumitur si instrumento publico vel priuatur, quod talis promisit pro tali vel fideiusit pro tali. vt dicto §. finali. & l. sciendum. ff. de verborum obligationibus. & l. prima. C. de contrahend. & committen. stipulati o. licet tale verbum promisit, a prolatum à teste non importet, nec includat stipulationem. & sic non probaret fideiussoriam obligationem, sed ad nudum pactum simpliciter refertur. vt habetur in l. prima. C. de vsufru. & notatur per Dynum & Barto. in d. l. sciendum. Alius est etiam singularis casus, in quo fingitur stipulatio, si quis apud acta patiatur se scribi profideiussore. vt l. cū oftendimus. ff. de fideiusso. tuto. nisi forte quis dixerit non incongrue hunc casum comprehendi sub priori regula. l. j C. de contrahend. & committen. stipulatio. & d. §. fina.

a *Promisit. vide Paul. de castro. cō sil. lxxxj. per Alexan. cōsil. xcvj.*

2 †Quæritur inde qualiter & inquantum hi fideiussores teneantur? & vtique dicendum est eos teneri insolidum sicut plures rei debendi, tamen eis ope exceptionis succurritur, vt inter eos actio diuidatur ex epistola diui Adriani, si tamen sunt locupletes & soluendo, alias secus: vt l. inter eos in princip. §. penult. ff. de fideiusso. & in l. inter fideiussores. cod. titul. sic

ergo paupertas priuat eos tali beneficio, ſicut ſupradictum eſt in correis. Item priuatur hoc beneficio fideiuſſor conuentus ſi negat ſe fideiuſſorē: vt in l.ſi dubitet.§. primo. ff. de fideiuſſo. Item ſi renuntiauit huic beneficio, vt fit quotidie in inſtrumentis, & infra dicam. Item ſi ſeparatim & non eodem tempore fideiuſſerit. vt l.ſi à titio.& l.titius.& ibi no. & l. ſi plures.ff. de fideiuſſ. † Quid autem ſi fideiuſſor conuentus noluit allegare beneficium diuiſionis, vel quia non vult, vel quia non poteſt, an poterit petere quod cedantur ſibi actiones per creditorem contra alios fideiuſſores, & reum principalem? dic quòd ſic, vt in l.vt fideiuſſor.& l.cùm is.& l.vranius.ff. de fideiuſſ.& nedum perſonales, ſed etiam hypothecarias. l.paulus.& l.fideiuſſoribus.& ibi no. ff.eo.ti.quas actiones ſi ipſe creditor facto ſui cedere non potuit. repelletur ab agendo exceptione cedendarum. vt no.in l.ſtichum.§. pen. & ibi not.per Bar.ff.de ſo.& l.ſtipulatus.§. fi.ff.de fideiuſſ.faciunt quæ ſcripſi in forma reſponſionis, qua vtitur hypothecaria conuentus, ſuper glo.fi.quic quid tamen hi fideiuſſores ſoluerint repetere poterunt per actionem mãdati ab ipſo principali debitore. vt Inſti.de fideiuſſ.§.pe.& l.ſi mandauero tibi.in prin.ff.manda.& not.in l.ſi deiuſſor.ff.de fideiuſſ. † Et notandũ quod quando fideiuſſores conueniũtur, poſſunt vti, & ſe defendere omnibus exceptionibus & defenſionibus ipſi reo principali competentibus, vt habetur in l.ex perſona. ff. de fideiuſſ.& l.omnes.C.de excep. & in l.exceptiones.§.rei cohærentia.ff. de excep.& inuito ipſo principali debitore, vt habetur in d.l.ſi ſtipulatus. §. in prin.cum ſi.ff.de fideiuſſ. † Quid igitur ſi fideiuſſores conuenti non oppoſuerunt exceptionem ſeu defenſionem ipſi debitori competentẽ, an poterunt poſtea contra ipſum debitorem regreſſum habere? diſtingue aut ignorabant hanc exceptionẽ.& excuſantur, aut ſciebant, & tũc aut erat exceptio peremptoria pacti vel ſolutionis, & ſi.& tunc eis imputatur ſi non oppoſuerunt, & per conſequens non poterunt habere regreſſum contra ipſum debitorem: vt l.ſi fideiuſſor.in principio.& §. j. & ij. ff. mandati, aut erat exceptio dilatoria vel procuratoria, & dic vt no. plenè per gloſ.in dict.l.ſi fideiuſſor.§. quædam.ff.manda. Tenentur etiã hi fideiuſſores appellare à ſententia cõtra eos lata: alioquin non agerent mandati cõtra principalem.vt not. in l.ſi procuratorem.§. ſi ignorantes.ff.mandati.& ſi conueniãtur antequam reus principalis, poſſunt hodie iure nouiſsimo opponere exceptionẽ execuſsionis, vt prius conueniatur principalis antequàm ipſe fideiuſſor, vt in auth. præſente.C.de fideiuſ.& in corpore vnde ſumitur, niſi renuntiaſſent beneficio illius auth. vt ibi not. ſicut fit quotidie in inſtrumentis. Olim autem de iure.C.& digeſtorum liberum erat ipſi creditori agere contra quos vellet, & ceſſabat dicta excuſsio: vt in l.iure noſtro.& in l.nõ rectè.C.de fideiuſſor.cum ſimi.ad qũ ius antiquum reducuntur hodie omnes fideiuſſores propter renuntiationes quas faciũt in inſtrumẽtis.

a *Non oppoſuerũt. vide d. Abb. conſil. lxxxij. j. libro & an poſſet agere cõtra principalẽ ad damna et intereſſe & quid ſi metu creditoris non oppoſuit ibi vide.*

3

b *Et priuilegio, de quo*

4

etiam in c. accedẽtibus depriui. Abba. in e. cũ acceßiſſent de cõſtitu.

1

2

AC VLTERIVS renuntiantes. † Scribitur in iure quòd licet cuicũque renũtiare beneficio ſuo & priuilegio ſibi à iure collato. vt l. ſi iudex.ff.de mino. & l.ſi quis in conſcribendo. C. de pact.de qua materia plenè not.per gloſ.in auth. vt matres d. b.& credi.in prin.& ibi per Iac. de Belui. & Cy.in d.l.ſi quis in conſcribendo.& C. de epiſco. & cleri.l.ſi quis in conſcribendo. & imputetur ſibi qui renuntiauit, quia amplius beneficium renuntiatum no poterit habere regreſſum, vt in l. quęritur. §.ſi venditor.ff.de ædili.edic.

EPITOME.

1 *Quid ſit beneficium nouarum conſtitutionum.*
2 *Beneficium diuiſionis an poßit allegari in quacunque parte litis, ſi ei non ſit renuntiatum.*
3 *Fideiuſſor conſtituens ſe principalem debitorem, an gaudeat beneficio excuſſionis.*
4 *Creditor petens partem debiti ab vno ex fideiuſſoribus an videatur in dubio debitum diuiſiſſe.*

1 BENEFICIO nouarum conſtitutionum. † Illarum conſtitutionum diſpoſitio quædam pertinet ad reos debendi, de quibus traditur in authentica de duobus reis. & dict. authentic.hoc ita. C. eodem titulo. quædam pertinet ad fideiuſſores, vt eſt epiſtola diui Adriani: per quam conſequuntur diuiſionem debiti inter ſe, vt ſolum pro parte conueniantur, licet inſolidum ſint obligati, de qua epiſtola & eius effectu plenè habetur in l.inter eos.& l.inter fideiuſſores.ff. de fideiuſſoribus.cui beneficio ſi renuntiant conueniri poſſunt 2 inſolidum. † Sed poſito quod non fuerit huic beneficio renuntiatum, an hæc exceptio diuiſionis poterit opponi per fideiuſſorem in quacunque parte litis? quam quæſtionem plenè examinat Bartolus in l.ſi dubitet creditor.ff.de fideiuſſo. Sed concluſiuè veritas eſt, quod ante litem conteſtat. & poſt opponi poteſt. ſicut de cæteris peremptorijs dicitur. pro quo facit l.fideiuſſor.cum gloſ.ſua. C. de fideiuſ.& hoc ſequitur etiam Specu. in tit. de renun. & conclu. ver. in primis. licet gloſſ. teneat contra & malè

malè, Inſt. de fideiuſ. §. ſi plures ſecũdum Dy. & Bar.

3 †Sed quid ſi iſti quos dicimus fideiuſſores conſtituant ſe principales debitores, ſeu pagatores, vt fit quotidie in inſtrumentis, an poterunt vti beneficio excuſſionis, & alijs beneficijs quibus vtuntur fideiuſſores; Breuiter dic quòd ſic, & idem dic quocunque conſtituente debitum alienum de quo loquitur totus ti. ff. & C. de conſti. pecuni. & determinat gl. in authen. de fideiuſ. in princi. & ibi per Iac. de Bel. cuius determinationem ſequuntur omnes doc. niſi, vt dictum eſt, dictis beneficijs renuntient ſeu renun-

4 tiauerint. †Deinde quæritur an creditore petente partem debiti ab vno ex fideiuſſoribus, videatur in dubio debitum diuiſiſſe? & videtur quòd ſic, per ea quæ habentur in l. fin. C. de fideiuſ. & no. in l. reos. & in l. liberos. C. de fideiuſ. Tu autem plenius ſecundũ veriorem opin. diſtingue, vt per eum no. in d. l. inter eos. in princip. ff. de fideiuſſ. Aut conuenit creditor in iudicio fideiuſſorem pro parte tantum. Primò caſu ſubdiſtingue, aut conuenit eum ſolùm tantum pro parte vel inſolidum, & tunc non videtur diuidere debitum, ſed ſolam perſonam eligere: vt in d. l. reos. eod. titul. & l. liberũ cũ ibi not. aut conuenit cum eos alios fideiuſſores pro parte & videtur debitum diuidere in d. l. reos. & l. liberum. cum ſimili. ibi no. Ex quibus patet quod glo. in l. ſi creditores. C. de pact. non benè nec perfectè loquitur. Secundo caſu principali quando partem exigit extra iudicium, & tunc aut recepit ab alio à quo poterat cogi partem recipere per beneficium diuiſionis, & tunc videtur eligere & non diuidere. vt in dict. l. inter eos. §. j. Aut recepit ab eo à quo non poterat cogi partem recipere, vt quia renuntiauerat epiſtolæ diui Adriani, & tunc recipiendo partem debiti, videtur debitum diuidere in dicta l. ſi creditores. C. de pactis fallit fauore vltimæ voluntatis. vt l. ex toto. §. j. ff. de legat. j. & ibi per eum. Cum ergo communiter omnes in inſtrumentis renuntiẽt beneficio d. epiſtolæ diui Adriani, & cuiuſcunque diuiſionis, merito ſequitur quòd creditor partem debiti recipiendo non intelligatur debitum diuidere ſimpliciter nec partem debiti petẽdo. attamẽ laudarem quòd quando creditor petit, vel exigit partem debiti. quod ſemper pro teſtetur quod non intendit per talem particularem petitionem, vel exactionem debitum diuidere.

ET LEGIBVS dicentibus ſi principalis non tenetur & c. Iſtæ ll. habentur in l. græce. §. illud ff. de fideiuſ. & Inſti. eo. §. fideiuſſores. Putarem tamen hanc renuntiationem nõ tenere eo caſu quo ipſo iure, & in effectu debitor non fuiſſet obligatus à principio, quia non poſſet obligatio fideiuſſoria accedere principali, quæ nulla eſſet. l. lex. ff. de fideiuſ. & l. cum principalis. ff. de regu. iur. & l. fideiuſſor obligari. in princip. de fideiuſſo.

EPITOME.

1 *Generalis renuntiatio beneficij, an proſit & qualiter.*
2 *Renuntians alicui iuri, an prius debeat eſſe de eo certificatus.*
3 *In ſpiritualibus ſemper fit certificatio iuris renũtiati.*

1 ALIISQVE omnibus legibus. †De hac renũtiatione generali eſt text. & gloſſ. in l. fina. ibi omniſque alio auxilio. C. quando mu. tu. offi. fungi poteſt. Sed hic aduerte quòd hæc generalis renuntiatio non porrigitur vel extenditur ad ea de quibus veriſimile non eſt quendam ſpecialiter renuntiaſſe. & ob hoc non extenditur ad incognita ſeu ignorata. vt probatur in l. mater decedens. ff. de inoff. teſta. facit. l. qui cum tutoribus. ff. de tranſ. & l. tres fratres. & l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & quod not. per Dyn. in regula, in generali. de reg. iur. lib. vj. & l. obligatione generali. ff. de pignorib. nec etiã extenditur hæc renuntiatio ad caſus fortuitos niſi expreſsè hæc ſpecialiter iſtis renuntietur. vt plenè traditur per Cy. in l. j. C. commo. & l. j. & l. ſi quis in cõſcribendo. C. de pac. & per glo. & Bartol. in l. ſed & ſi

2 quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautioni. † Horum autem gratia in dubium reuoco ad hoc quòd valeat renũtiatio, vel refutatio alicuius iuris, fit neceſſe quòd ille qui renuntiat prius de illo iure cui renũtiat certioratus ſpecialiter & certificatus ſit? & quidẽ reperio quòd gloſſ. in §. j. in authen. quomodo opor. epi. determinat ſimpliciter quòd ſic. Tu autem latius diſtingue prout tangit Iacob. de Belui. in d. §. j. Aut ius cui renuntiatur conſiſtit in iure ſcripto communi vel municipali, aut in facto proprio ipſius renuntiãtis, aut in facto alieno. Primo caſu quando conſiſtit in iure ſcripto, tunc aut is qui renuntiat, eſt de perſonis quibus permittitur ius ignorare, vt mulier vel ruſticus & ſimiles, & tunc debet certiorari. aliàs ſecus vt l. regula. ff. de iur. & fact. ignorant. & ſic intelligitur quod traditur in dict. l. qui cum tutoribus. ff. de tranſact. & l. mater decedens. ff. de inoffic. teſtament. cum ſimil. Secundo caſu quando conſiſtit in facto proprio tunc non eſt neceſſaria certioratio. vt l. quanquam. ff. ad velleia. & l. quiſquis. C. de reſcin. ven. licet ſit vtilis certificatio. vt renuntians excludatur à probatione erroris. C. de iur. & fact. ign. l. error. ff. de condi. indeb. l. ſed ſi me putem. & ff. de in integ. reſti. l. de ætate. §. j. & ſi. Tertio caſu quando conſiſtit in facto alieno, tunc aut fit renuntiatio per pactum, & non exigitur certioratio. vt in l. emptor. in §. Lucius. ff. de pact. licet poſsit eſſe vtilis vt excludatur à probatione erroris. vt dictum eſt. Aut eſt ſimplex renuntiatio ſine pacto, & tunc eſt neceſſaria certioratio. vt in d. l. mater decedens. cum ſi. ibi not. Et præmiſſa procedunt in iuribus tempo-

3 ralibus. † In ſpiritualibus autem ſemper eſt neceſſaria certioratio. vt in d. §. j. in auth. quomodo oportet epiſ. & pro tanto in practica ſolent prudẽtes notarij adijcere in inſtrumentis poſt factas renũtiationes hanc clauſulã. de quibus omnibus iuribus & beneficijs & eorum effectibus fuit dictus Titius plenè & clarè ad eius plenam intelligentiam certioratus, & informatus per me notarium infraſcriptum.

EPITOME.

1 *Vnumquodque municipium poteſt ſibi condere legum.*
2 *Statuto ciuitatis, an renuntiari poſsit.*

a STATVTIS[a] & decretis.† Ista appellantur iura municipalia, quia vnumquodq; municipium potest cõdere legem vt l.cunctos populos cum sua materia.C.de sum.tri.& fid.catho.& l.omnes populi.ff.de iust.
1 & iure.† Solet ergo quęri an his legibus vel statutis possit renuntiari:circa quod sic considera quædam sunt statuta quæ principaliter respiciunt
a *Statutis &ide An.cõsi. xciij.Franc. de aret.cõs. xciij.& an iuris prohibitiuo possit renuntiari.per eũdem consil. eij.* publicam vtilitatem & talibus nõ potest renũtiari, sicut nõ renuntiatur talibus legibus communibus, vt in l.iurisgentium.in §.paciscar.ff.de pact.cũ si.ibi no.ad quod facit c.intellecto.& quod ibi no.de iureiur.& in c.si diligẽti.de foro competenti. Quædam verò sunt statuta quæ respiciunt vtilitatem priuatam.& istorum quędã sunt quæ in dispositione actus qui geruntur nullam solennitatem nec forma exigunt nec requirunt, sed sufficit solus consensus partium & talibus regulariter potest renuntiari:vt l.paciscì.ff.de pact.& l.si iudex.ff.de mino. & d.l.si quis in conscribendo .C.de pact.cum simili.cum distinctione de qua suprà. Quædam sunt quæ requirunt certam formam vel solennitatem in compositione actus prędicti,
b *Pro sorte. &ide Rom. consils.cxij.* & his non potest renuntiari, sicut nec similibus legibus communibus.arg. l.nemo potest.de lega j.l.cum hi.§.si prætor.ff.de transactio. cum simi. Similiter, vt generaliter loquamur renuntiari non potest illis legibus statutis & casibus, in quibus & super qbus iuramentum interpositum non ligaret.nec obesset,quia si iuramẽtum nõ operatur nec ligat iurantem,multominus simplex renuntiatio de quibus omnibus plenè tractauit Barto.in l.si quis pro eo.ff.de fideiuss.& ego tetigi in forma libelli.super contractu venditionis.suprà eodem.

a *Consenserit. &ide per andreã.barbatia.an c.cõstitutus. de fideiusso.in &j.colũ.per Ful.cons.cxxx.de quo ibi Barbati. mentionem non facit.*

EPITOME.

1 Probatio & defensio,an differunt.
2 Probationibus testium & instrumentorum renuntiari &leat.

PROBATIONIBVS & defensionibus. †Aduerte quòd inter hæc est differentia:nam hoc nomen defensio comprehẽdit etiam officium iudicis, & quodcunque aliud auxilium in iure descriptum,ad quod non traheretur istud verbum probatio,vt not.per Bartolum.in l.j. ff. quòd vi aut clam. & l.planè.& l.final.ff.de petitio.hæredita.Si ergo quis renuntiat probationibus testium & instrumentorum an valeat;glo.in authentic.iubemus.C.de fide instr.& ibi per doct.tenet quod non de quo plenè per Inno.in c.cum venissent.extrà de testam.Si autem renuntiat defensionibus in genere. puto distinguendum vt suprà tactum est in proxima gl.

EPITOME.

1 Mora debitoris an noceat fideiussori.
2 Fideiussori si vult persistere in obligatione, debet consentire prorogationi termini facta per debitorem.

1 SOLVTIONEM facere recusauerũt.† Hîc quęritur an mora seu culpa debitoris noceat fideiussori:ad quod breuiter respondendum est qđ sic siue fit culpa vel mora commissa faciendo vel omittendo,vt probatur in l.mora.de verb.obliga. & l.si seruũ.§.nunc videamus.ff.eod.Et eodẽ modo secundum aliquos nocet fideiussori interruptio præscriptionis facta contra debitorẽ principalẽ: sicut in simili facta contra vnũ ex correis debẽdi porrigitur ad aliũ vt no.per glos.& Cy.in l.fi.C.de duo.re.Alij, quorũ opi.sequitur Cy.in d.l.fi.dicunt,ꝙ nõ porrigitur ad fideiussorem,nec ei nocet.& eam sequitur Bar.in l.cũ quis.§.si quis ꝓleo.ff.de solut.de quo vide quod scripsi suprà circa formam responsionis primi libel.in gl.super ver.præscrip.Et ex his patet secundũ aliquos quod si fuit pœna cõmissa propter morã debitorũ,ꝙ fideiussor possit tam ꝓ sorte quã ꝓ pœna conueniri pro quo facit l.si quis pro reo.§. si nũmos.ff.de fideiuss.& l.pe.ff.vt leg.no.ca.Distinguendũ tamẽ est,aut ipse fideiussor simpliciter fideiusit,aut in omnẽ casum & euentũ .Primo casu nõ
b tenetur nisi pro sorte[b] tantum,& non pro pœna,vt l.fideiussores magistratuum.ff.de fideiuss.& in l.centum capue.ff.de eo quod cert.lo.facit l.item veniũt. §.cũ prædiximus.ff.de pet.hęre.& l.j.ff.de in lit.iur. & in l.libertus.§.fin.ff.ad munici.& per glossl.in l.ij. ff.qui satisf.cog. Secundo casu tenetur ad pœnam & interesse,vt d.§.si nummos.cũ si.vnde sit cautus no-
2 tarius in formando verba fideiussionis.† Sed circa hoc quæro de vno ad quod parum prospicitur & multi decipiuntur. Ecce ꝙ quotidie videmus in instrumentis depositi & mutui apponi terminum solutionis fiendæ per debitorẽ,qui dat fideiussores de soluendo : contingit ꝙ ipse debitor facit prorogari sibi hunc terminũ per creditorẽ,quæritur an fideiussor post lapsum primi termini teneatur.Respon-
c detur ꝙ nõ,nisi prorogationi cõsenserit:[c] vt probatur in l.cum hermes.C.loc.& l.item quæritur.§.qui impleto.ff.loc.& not.per glo.in c.constitutus.de fideiuss.facit quod no.in l.pe.ff.de præto.stip.per quæ patet ꝙ obligatio limitata ad tempus certũ nõ põt inuito obligato in tẽpus prolixius prorogari.ad qđ
3 facit l.fi.ff.de pac.† Esset ergo cautela, ꝙ fideiussores facerent & curarent cũ debitore,ꝙ tẽpus solutionis prorogaretur per creditorẽ,& sic liberarẽtur ab obligatione sua,dum tamẽ prorogationi nõ cõsen-

sentiant, quod tene menti.

CONDEMNETIS. Quid autem si ab hac sententia alter correus appellauerit, an eius appellatio alteri proderit: dic & sic, vt probatur in l.j.C. si vnus ex pluribus. & l.fi quis separatim. in princip. & §.fina.ff.de appellatio. & ibi not.per glos. & doctor.

SIMVLCVM damnis. An ad hæc damna vel penas teneantur fideiussores, dictum est suprà proximè, vbi vide. Reliquas clausulas declara put suprà in proximo libello. in fi. dictũ est. Et quia tã hîc quã in proximis præcedẽtibus titu. agitur de diuersis negotijs quibus homines pro eorum statu & vitæ sustentatione diuersimodè implicantur, attende tu iurista, vel alteri scientiæ deditus, qui de sola arte scientiæ vis viuere, quod vos admoneat facere ille moralis philosophus exemplo romanorum antiquorum, cùm doctus enim erat, inquit prudentissimus quisquis magis negotiosus erat & nemo ingenium sine corpore exercebat &c. Itaq; crede mihi ne attendas ad nudam scientiam si laicus es, quia viues in miseria & paupertate, sed velis negotiari & mercari tam per teipsum quàm per alios & prudentium conformare te cum gestis antiquorum.

Forma libelli quo agitur pro donatione.

CORAM VOBIS &c. agit & in iure proponit Ioan. Oliarius suo nomine cõtra & aduersus spectabilem militem do. Manfredũ de plebe & contra quamcunque aliam personam pro eo, seu eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens & proponens idem Ioan. & præfatus domi. Manfredus titu. & ex causa donationis inter viuos purè, merè, & solẽniter & irreuocabiliter donauit & tradidit ipsi Io. pro se & suis hæredibus recipienti domum vnam muratam & coopertam positam in Papia in porta perusij eius cohæret &c. & prout hæc & alia latius continẽtur in instrumento dictæ donationis tradito & rogato per M. notariũ Papiæ anno mense & di. in eo contentis. Quod quidem instrumentũ pro informatione & probatione præmissorum ex nunc producit & exhibet idem Io. coram vobis in forma publica. Amplius dicit & proponit idem Ioã. & præfatus do. Manfre. de facto & contra volũtatem ipsius Io. dictam domũ a tempore dictæ donationis citra detinuit & adhuc hodie detinet occupatã ipsamq; domũ, licet sepius requisitus, hucusq; adhuc dimittere & relaxare recusauit, & iniustè recusat. Quare cum prædicta vera sint, petit & requirit idẽ Io. quatenus per vestrã diffinitiuã sententiã condẽnetis & condẽnatum iuris remedijs cõpellatis supradictũ d. M. ad dimittẽdũ & relaxãdũ liberè & expeditè suprascripto Ioã. domum antedictam, ac insuper ad dandum & soluẽdum eidem fructus, redditus & prouentus quos ex dicta domo percepit & percipere potuit à dicto tempore citra, simul cũ cæteris damnis & expensis passis & factis per ipsum Ioan. ac in futurum fiendis & patiendis, de quibus protestatur & prædicta petit &c. saluo iure &c. non astringens se. &c.

CORAM VOBIS. Attende ad hanc materiam de qua infrà dicam, quia frequenter accidit inter coniunctos & amicos, & fit plerunque liberali animo & illa est propriè donatio. vt in l.donari.ff.de regu. iuris. Quandoque fit simulatè ex aliqua causa necessaria prout partes conueniunt & illa est impropriè donatio. arg. l. imaginaria. ff. de contrahend. emptio. cum simi.

EPITOME.

1 *Quot sunt species donationum.*
2 *Quid sit donatio inter ℣iuos.*
3 *Donatio facta inter ℣iuos & collata post mortem qualis sit.*
4 *Quot modis celebretur donatio.*
5 *In quibus differat donatio inter ℣iuos à donatio causa mortis.*
6 *Donatio causa mortis qualiter differat à legato.*
7 *Donatio inter ℣iuos & causa mortis, an possit fieri tam absenti quàm præsenti.*
8 *Donatio causa mortis an semper habeat effectum post mortem donantis.*
9 *Donatio causa mortis facta à filio de consensu patris, qualiter confirmetur, ℣el reuocetur, & quando.*
10 *Donatio inter ℣iuos, an sit contractus nominatus ℣el innominatus.*
11 *Donatio inter ℣iuos est contractus stricti iuris.*
12 *Donatio coniugalis quotuplex sit.*
13 *Donatio inter ℣irum & ℣xorem morte confirmatur ita quòd trahitur retro.*
14 *Pignoris remissio est permissa inter coniuges.*

1 EX CAVSA donationis inter viuos. † Notandum est quod quatuor sunt species donationum, quædã est donatio inter viuos, quædam causa mortis, quædam coniugalis seu matrimonialis, quędam quę appellatur legatũ, vt habetur Insti.
2 de dona. §.j. & seq. cũ si. ibi no. † Est autẽ donatio inter viuos illa, quam quis facit animo liberali, vt dixi, nulla ductus mortis cogitatione vel respectu: vt d.l. donari. & l.j. cum seq. ff. de dona. & C. de do. per totum. & ea intentione & proposito, vt statim ipsius rei donatæ dominium transeat in accipiẽtem, vel in euentum alicuius alterius conditionis vel temporis: vt in §. aliæ. Insti. de dona. & hæc donatio continet in se hodie necessitatem traditionis. quia donãs cogitur rem donatam tradere. vt l. si quis argentum. §. sed & si quis. versic. sinautem. C. de dona. sicut videtur in cæteris contractibus. l. sicut. C. de actio. & obli. Mortis causa donatio est illa, quæ fit in euentum mortis ipsis donantis, vt sic morte demum secuta sortiatur effectum, & non aliter vt Institu. de donatio. §. primo. & ff. de donatio causa mortis. l.j. & C. eodem titu. per totum in qua donatione debet

donans exprimere, quòd donat causa mortis vel post eius mortem: aliàs autem si non exprimatur, videtur in dubio & præsumitur donatio inter viuos. vt determinat glo. in l. fin. C. de donatio. causa mor. & d. §. j. institu. de donatio. & ff. ead. l. senatus. §. mortis causa.

a *Reuocare de hoc plenè per Angel. consilio clxxix. & Alex. consi. xiij.*

† Ex quibus potest colligi decisio illius quæstionis quæ plerunque de facto contingit. Pone aliquis donauit aliqua bona sua Titio post mortem ipsius donantis, quam donationem promisit nullo tempore reuocare aliqua occasione vel causa &c. Quæritur an hæc donatio erit inter viuos, vel causa mortis? & videtur ꝙ sit donatio causa mortis: quia collata est post mortem donantis: ergo &c. vt suprà dictum est. in contrariũ videtur quia promisit eam non reuocare aliqua causa, quod est oppositum donationi causa mortis, quæ reuocari potest. vt infrà dicam. Breuiter dicendum est quòd si donatio

b *Inter viuos. Vide Francis. de Are. consil. lxxiiij. & per Alexã. de Imo. consil. xiij. in j. colu.*

inter viuos, & non causa mortis, per tex. singularem in l. vbi ita donatur. ff. de donatio. causa mortis. & ibi per Bar. secũdum quem habes talem regulam colligere quòd vbi conuentio est contra substantiam contractus de quo agitur, facit ipsam cõuentionem transire, & resolui in aliud nomen cõtractus, si verborum significatio patiatur. nec huic regulæ obstat. l. cum precario. ff. de precar. & quod ibi not. vbi si tibi concedo precario domum hoc pacto, quòd non liceat mihi reuocare precarium, vitiatur contractus precarij, quia pactum est contra eius substantiam nec transit nec resoluitur in aliud nomen contractus, ideoque sic esse deberet. in qua quæstione prædicta, quia respondetur secundum cũ quòd talis concessio precarij non potest transire in aliud nomen contractus, quia verborũ significatio vel sonus non patitur: nam potest transire in nomen donationis, quia nomẽ donationis est penitus separatum à nomine precarij. & sic est diuersitas in nomine appellatiuo, nec similiter transire potest in nomen venditionis nec locationis, quia merces nõ interuenit nec pretium. Sed ista verba dono causa mortis si intelligantur de donatione simplici inter viuos non repugnant significatio verborum precisè, nam possunt intelligi dono causa mortis. hoc est propter

c *An donatio possit fieri absenti. Vide per Alexan. de Imol. consil. clxxiij. in fi. in c. Col. & Francis. de Are. consilio xxij. Ludo. Roma. late consilio cl. xxj.*

causam mortis moueor. nunc ad donandũ tibi inter viuos, adeo quòd non possum vlterius reuocare [a] & sic illa verba causa mortis erunt significatiua causæ inductiuæ contractus potius quam nominis seu modi ipsius contractus. ad quod faciunt quæ habentur in l. librorũ. §. quod tamẽ cassius. ff. de leg. iij. vbi autẽ nullũ nomẽ contractus exprimeretur, sed factũ simpliciter narraretur hoc modo. Cõcedo tibi domũ tali pacto, quod nõ liceat reuocare, vel similia, tunc intelligeretur conuentio de eo contractu qui melius ex verbis colligi possit. arg. in l. insulam. ff. de præscrip. ver. & quod not. in l. si quis ante. ff. de acqui. pos. Si verò pactum non sic contra substantiam contractus sed solum contra naturam rei in dispositione deductæ, tunc distinguendum est, aut pactum interuenit à principio, aut est postfacto, & an sit contra accidentalia rei, vel contra rem ipsam: vt traditur in l. per seruum. §. fina. ff. de vsu & habi. & l. j. §. j. ff. de vsufru. petatur.

4 † Fit etiam donatio non solùm purè, & ob causam, & sub modo, vel conditione, sed dato in eo substituto vel omisso: vt dicta l. senatus. §. mortis causa. & l. prima. C. de donatio. quæ sub modo. & l. si cui mortis. in prin. ff. de donatio. causa mortis. facit l. quòd conditionis. ff. eod. titu. & l. ij. in fin. ff. de donatio. quæ sub modo. & l. si cui mortis. in princip. ff. de donatio.

5 † Quæri autem consueuit quid differat donatio
b inter viuos [b] à donatione causa mortis? Respondetur quòd differt in forma, videlicet in modo concipiendi, vt suprà dictum est. Item differt in substantia, quia donatio causa mortis regulariter sola pœnitentia reuocatur: vt in l. qui mortis. & j. senatus. in §. donationis. & l. mortis causa. ff. de donatio. causa mortis. cum similibus. Sed donatio inter viuos non reuocatur nisi certis casibus: vt l. fina. C. de reuo. dona. & l. possessionem. & l. cum profiteatis. cum l. sequen. C. eod titul. facit l. Aristo. cum simi. ff. de dona. sunt etiam aliæ differentiæ de quibus infrà patebit.

6 † Quid autem an hæc donatio causa mortis differat à legato, plenè no. glo. in §. j. Insti. de dona. & d. l. senatus. §. fina. & plenè per Cyn. in l. fin. C. de reuo. dona.

7 † Amplius quæritur an vtraque donatio fieri possit
c tam absenti [c] quàm præsenti? vbi aduertendum quòd olim donatio inter viuos fieri poterat tam absenti quàm p̃senti p nuntiũ vel epistolã: vt in l. etiã. & l. absenti. & l. quę mihi. ff. de dona. Sed donatio causa mortis solùm fieri poterat præsenti nõ absenti: vt l. inter mortis in prin. ff. de dona. causa mortis hodie verò vtraque donatio fit pacto nudo: vt l. si quis argentum. §. fin. C. de donatio. & notatur per Cynum in d. l. fina. C. de donatio. causa mortis. & fieri potest tam absenti quàm præsenti, per nuntium vel epistolam: vt notatur per Cynum in Lambigit. C. de donation. causa mortis. & per Bartol. in l. Thais. & l. j. ff. de donation. causa mortis. Et hoc multum quia vides quotidie apponi clausulã in omnibus testamẽtis, in qua dicitur, quod valeat iure donationis causa

causa mortis &c.nam si is cui fit donatio est absens, nec interuenit nuntius vel epistola,non poterit agere ex causa donationis nisi notarius tanquam publica persona recepisset hanc donationem eius nomine vel cuiuscunque &c.posset tamen agere ex causa fideicommissi,quia si non operaretur vt donatio saltem operaretur vt fideicommissum, secundum Bartolum per l.fideicemmissa.in princip.ff.de lega.
8 iij.& no per eũ in d.l.j.& l.Thais.†Item ad aliud aduerte videlicet qđ donatio causa mortis nedũ post mortem donãtis concipi põt, sed etiã post mortem alterius tertię pſonę, vt si donet post mortẽ filij sui vel fratris,aut alterius,vt traditur in l.qui ptio.in fi. & l mortis causa filij & l.nec fratris.ff.donatio caus.
9 mortis.† Quid autem dices si filiusfamiliàs donet
a causa mortis de consensu patris,[a]quod facere potest vt dicta l.thais.§.j.not.per gloss.& Cyn.in l.senium.C.qui testamenta facere possunt.cuius pœnitentia vel morte patris vel filij reuocabitur vel confirmabitur hæc talis donatio.dic plenè per Bartol. in l.ij.ff.de donationib.si autem filius donet causa mortis patri suo,non sufficeret in hoc patris assensus.vt determinat gloss.in l.j.§.j.ver.j.ff.de author.
10 præstan.†Vlterius quæritur an hæc donatio inter viuos si contractus nominatus vel innominatus.& gloss.communiter dicunt quod olim erat innominatus:hodie verò est contractus nominatus:vt not.in l.fina.ff.de condition.ob causam.& l iurisgentium. §.j.ff.de pact.& l.ij.C.de conditio.ob causam.& l.pacta conuenta.ff.de contrahend.emption.Alij dicunt quos sequitur Cyn.in d.l.ij.quod olim & hodie fuit contractus nominatus,quia speciale nomen habet, nec stat in nomine generali.vt not.super rubric.C. de rerum permutation.Iacob.autem But.in d.l.ij.tenuit quòd olim & hodie sit contractus innominatus dic, vt ibi.Item iste contractus donationis inter vi-
11 uos secundum aliquos est bonę fidei.†Sed alij dicũt quod est verius.quod est stricti iuris.vt refert Bart. in l.in ædibus.ff.de donationib.& est ratio quia non reperitur nominatus in §.actionum.Institut.de act.
12 †Nunc sequitur videre de donatione coniugali quæ duplex est:nam quædam est donatio facta propter matrimonium futurum,de qua loquitur titul. C.de donationib.ante nuptias.quædam quę fit post matrimonium perfectum,de qua loquitur titulus. ff.& C.de donationib inter virum & vxorem.facit ad prædicta quod habetur in §.est & aliud.Institut. de donation. Quæ autem sit inter has donationes differentia, plenè not.Azo in summa in titul.prælallega.circa tamen donationem quæ fit post matrimonium inter coniuges.sed non propter ipsum matrimonium,sed simpliciamore & affectione eorum est aliud attendendum:& regulariter talis donatio inter coniuges est ipso iure nulla,ne mutuo amore se spolient:vt in l.prima cum multis similib.ff.de donation.inter virum & vxorem.si tamen non fuerit expresse reuocata morte donantis confirmatur.vt in l.j & iij.C.de donationib.inter virum & vxorem cũ si.ibi no.quę cõfirmatio ita demũ effectũ habet, si res donata fuerit tradita:nõ autem simpliciter promissa,vel nudo modo donata.vt singulariter habetur ī l.Pa
13 pinianus.ff.de do.int.vir.& vx.†Trahitur autem hęc donatio morte confirmata,retro ad id tẽpus,quo à principio fuit facta quod est no.vt sic valeat tanquam donatio mera inter viuos,non autem tanquam donatio causa mortis.vt est text.in l.sed interim. §.si vxorem cum §.seq.ff.de do.inter vi.& vxo.& no.per Dy.in l.à marito. & l.donationes.C.de don.inter vir.& vxo.ideóque vt hæc donatio morte confirmetur,expedit si legitimã summam florenorum quingentorũ excedat,quod fuerit insinuata:aliàs nõ confirmatur:vt est tex.in d.l.donationes.quod no.pro statutis quę aliquando prohibent donationes infra sum-
14 mam maiorem fieri.†Ad vnum tamẽ aduertendum,quòd licet dicta rerum donatio sit prohibita inter coniuges, pignoris tamen remissio est concessa tã generaliter quã specialiter in alio contractu.vtin l.etiã.& l.iubemus.C. ad velle.& ideo consuetũ est quando vir aliquã suã rẽ vẽdit, quę eius vxori est pro dote obligata,quod ipsa renuntiet iuri pignoris,& hypothecæ quod in ipsa re habet, quę renuntiatio ita demum sibi nocet si alia sunt bona ad restitutionẽ ipsius dotis sufficientia:aliàs autem secus:vt not.per Dy.& Bar.in l.meuia.§.fundus.ff.so. a *Patris. & si de per Old. consi .xx & j. per Lu.Ro. consil.clx &.*
ma.& per Ia.de Are.& Ray.in d l.iubemus.& plenius per Ia.de Bel.in authẽ.vt immobili.ante nupti.dona.§.j

PVRE mere.Hęc quidem donatio vt dictum est põt fieri purè,& in dié,ac sub conditione,sicut cęteri cõtractus,ac sub modo.vt l.donatio, in prin.C.de dona.& C.de dona.quæ sub modo.l.j.cum simi.ibi nota.

EPITOME.

1 *Solennitas insinuationis quomodo sit acquisita contractui donationis.*
2 *Insinuatio quid sit.*
3 *An tollatur donatio deficiẽte insinuatiõe.*
4 *Pro pluribus donationibus factis ab eodem excedentibus summam à iure taxatum,an sit necessaria insinuatio.*
5 *Protestatio quod tot sint donationes quot res donatæ,an expediat coaceruationem.*
6 *Donatio ob causam,an requirat insinuationem.*

7 *Tacita donatione, an sit necessaria insinuatio.*
8 *In dote, an sit necessaria insinuatio.*
9 *Donatio facta sponte in iudicio per confessionem patris an augeat isinuatione.*
10 *In remissione iurium, an sit necessaria insinuatio.*
11 *Quo tempore debeat interuenire insinuatio.*
12 *Renuntiatio facta iuribus loquentibus de insinuatione, an confirmet donationem.*
13 *Donatio alicuius scientia an egeat insinuatione.*

a *Quid est insinuatio Bal. in l sancimus .C.de diuer. re.q Bal.in l.modestinus.ff. de do.Ang. consilio.cclxxxj.incip. Visis instrumentis .Paul. de castr.consilio.cccix.*

SOLENNITER Hic est aduertendum quòd licet in alijs regula riter contractibus alia solennitas extrinseca nō requiratur, sed sufficiat partium interuenire consensu: vt l. consensu.ff.de actio.& obli.tamen in hoc contractu donationis inter viuos ad omnem suspitionem & fraudem euitandam, seu remouendam, vt dicit & probat. text.in l.data. C.de do. quędam solennitas requiritur.quę insinuatio appellatur.ex eo sic dicta qa partes patefaciunt & aperiunt iudici talem velle facere,& contrahere donationem,quæ insinuatio non indifferenter requiritur in omni donatione, sed in ea tantùm quæ florenorum quingentorum summam excedit: vt l.in donationibus.& l.sancimus.C.de donationibus.

b *Alteri. idē dic si sit facta ab alio inferiori domino & soluit Old.cō si.ce.& post eum Roma. consi.lix.latius.per Alex.in consilio.clxij.*

2 †Videamus ergo pro pleniori huius
a doctrina quid sit insinuatio? Respō-
detur, quòd insinuatio est quidam actus coram iudice in scriptis donationis fiendæ declaratorius,& denuntiatorius,in quo iudicis ordinarij assensus petitur, & requiritur: vt probatur in l.donatio.in fine.& in l.donationibus.& l.in hac.C.de donationib. nec propterea est ipsius iudicis necessarium decretum, sed simpliciter consensus sufficit secundum Bartolum vt plenè nota.per eum de hac materia insinuationis in l. modestinus.ff.de donatio.argumen.in l. omniū.C.de test.licet Gul.de cun.teneat contrarium in l.illud.C.de sac.sanct. ec.vnde consultè faciet notarius talē clausulā, quibus omnibus d.dominus iudex authoritate suā interposuit,& decretum, ne credas quod sit necesse ptes esse de iurisdictione iudicis corā quo fit insinuatio, vel qđ res quę donatur fit sub sua iurisdictione, sed sufficit quicūque iudex duntamē habeat iurisdictionem ordinariā vt in l. data.in fi.& in l.in hac.C.de donationibus.

3 †Quid autē si deficit hæc insinuatio an in totum vitiabitur ipsa donatio? Dic quòd non, sed solum pro ea parte quæ legitimam summam excedit.vt in dicta l.sancimus.§.j.quia regulariter vtile per inutile nō debet vitiari vbi alterum ab altero potest esse separabile, vt plenius not.per Dy.in c.vtile.per inutile de regu.iur.li. vj.& per Bartolum in l. græce.in §.illud.ff.de fideiussorib.est ergo regula quòd quęlibet donatio inter viuos excedens summam quingētorum aureorū, debet insinuari, quæ regula fallit in pluribus casibus. Primò in donatione facta pro redemptione captiuorum. Secundò in donatione facta rebus mobilibus per magistrū militum, quem hodie capitaneum appellamus alicui de sua societate. Tertiò in illa donatione, quæ facta est pro reparatione domus exustæ. vt habetur per textum in l.si quis pro redemptione.C.de donation.& ibi not. per glossam. Quartò in donatione imperiali per
b eum alteri[b] facta, vt l.sancimus.in princip.C.de donationib. Quintò in donatione ipsi imperatori ab alio factæ vt in authen.Item & à priuatis.ibi posita. Sextò in donatione propter nuptias quātum ad mulierem, licet quoad virum, vbi est pactum de lucrando egeat insinuatione, vt traditur in authentic. eo decursum est.C.de dona.ante nupt.& no.in l.minoribus.C.eod.tit. Septimò in donatione causa mortis quæ tali insinuatione indiget.vt l.fi.C.de do.cau. mor.& per hoc patet alia differētia inter vtranque donationem. Octauò fallit in donatione, quæ fit ex causa renuntiatiua.circa quam sic plenius distingue vt not.per Bartol.in l.Aquilius regulus.ff.de donationibus.Aut ista donatio remuneratiua fit ex causa de præterito,& tunc non eget insinuatione.vt in dicta l.Aquilius.Aut fit ex causa de futuro.& idem vt in dicta l.final.in principi.C.de iur.dot.Aut fit simpliciter,& tunc eget insinuatione.vt in dicta l.in donationibus.cum simi.Sed licet, vt dixi, donatio causa mortis propria non egeat insinuatione, illa tamen donatio inter viuos quę morte cōfirmatur, eget insinuatione.vt est donatio inter virum & vxorem & si nisi cōfirmaretur expressè in testamēto per ipsum donantem quia tunc assumeret vires potius legati quàm donationis,& sic non esset necessaria insinuatio vt dicta l.donatione.C.de dona.inter vir.& vxo.

4 †Pro declaratione autem præmissorū quęritur de quæstione quotidiana contingente de facto. Ecce quòd aliquis fecit plures donationes, quæ simul coacruatæ excedunt summam legitimam & separatæ sunt infra summam legitimam, quæritur an sit necessaria insinuatio. Circa quod distingue, aut istæ donationes numero plures factæ sunt eidem personę & ab eadem persona temporibus diuersis. aut eodem tempore simul. Si diuersis temporibus factæ sunt de ipsis tanquam separatis & distinctis disponitur, ideoque si singulæ sunt infra legitimam summam non egent insinuatione: aliàs secus, vt in l.sancimus.§. si quis autem per diuersa tempora.C.de donationibus. Si verò factæ sunt eodem tempore

pore, & tunc aut eſt donatio quæ recipit iterationem, & multiplicationem per tempora, vt donatio annua: aut eſt plurium rerum ſimpliciter ſine alia iteratione vel multiplicatione. Primo caſu ſubdiſtinguitur, aut donatio eſt perſonalis, quæ extinguitur cum perſona, vel morte donantis, vel donatarij, & tunc de ea diſponitur tanquam de pluribus donationibus ſimpliciter ſeparatis. Aut eſt realis, quæ tranſit ad hæredes, & tunc reputabitur eſſe vnica tantum donatio pro omni tempore, & ſic fiet ipſarum coaceruatio, vt appareat an legitimã ſummam excedant an non: vt hæc omnia habentur in d. l. ſancimus. §. ſi quis autem talem. Secundo caſu principali quando fit donatio plurium rerum puta domus, vineæ, & prati, nec recipit iterationem, tunc ſi facta fuerit ſimul clarum eſt omnium rerum fieri coaceruationem, aliàs ſecus. vt in iuribus antedictis.

5 †Sed dubitatur hoc caſu, ſi donans dicit in tali donatione quod tot ſunt donationes quot ſunt res, prout quotidie dicunt notarij in huiuſmodi donationibus, an talis proteſtatio impedit coaceruationem? & videtur quòd ſic: arg. l. ſi pluribus & l. ſcire debemus. ff. de ver. ob. nam licitum eſt cuicũque ſuper re ſua legem imponere. l. legem. C. de pac. cum ſimi. In
a contrarium[a] determinat Cy. in d. §. ſi quis autem talem, & Bar. in d. l. modeſtinus. ff. de do. Et eſt ratio, quia talis proteſtatio, & lex videtur adiecta in fraudem, & ideo nil haber impedire, nec nocere. ar. in d. §. ſi quis autem. & l. quemadmodũ. C. de agr. & cenſ. facit l. data. C. de do. & l. ſenatus. §. fi. ff eod.

6 †Quid de donatione que fit ob cauſam, an in ea ſit neceſſaria inſinuatio? diſtinguit Bart. in d. l. aquilius. aut ſit ex cauſa de præterito vel futuro, & tunc non eget inſinuatione. d. l. aquilius. & l. fi. in principi. C.
7 de iur. do. adde quæ ſuprà dixi. † Deinde quia prædicta locum habent in donatione expreſſa, quæritur quid in tacita, puta quãdo ſoluitur ſcienter indebitum, vel cum dos per extraneum datur animo donandi, vbi ſecundum Bart. diſtingue, vt per eum no. in l. j. ff. de do. aut ſoluitur indebitũ vtroque modo ciuiliter & naturaliter & ſciẽter ab vtraque parte, & tunc eſt neceſſaria inſinuatio: quia in hoc attenditur cauſa tacita ab vtraque parte, quę tantum operatur quantum expreſſa: vt l. cum quid. ff. ſi cer. pe. & ar. ad hoc in l. ſi donationis. C. de contrah. em. & Limaginariam. ff. de regul. iur. facit l. fin. in princ. per locum à ſpeciali. C. de iure dotium. Aut indebitum ſoluitur ex cauſa putatiua ignorãter ab vtraque parte, vel ex parte recipientis tantum, & tũc nõ erit propriè donatio, ideoque nõ eget inſinuatione, & ſic debet intelligi opin. glo. & Iacob. de Are. de qua habetur in l. j ff. de dona l. donari. de reg. iuris.
8 †In dote autem aliter eſt dicendum, nam aut dos cedit lucro ipſius mulieris, & tunc non eget inſinuatione: aut eius lucro non cedit, quia is qui dedit eſt pactus in omnem caſum ſibi reſtitui, & tunc eſt neceſſaria inſinuatio. vt in l. fin. C. de iure dot. quibus adde quæ no. in authentic. eo decurſum. C.
9 de do. ante nupt. †Rurſum quæritur quid in donatione facta per confeſsionem partis in iudicio ſponte ſua, verbi gratia dum indebitè peterem, centum in iudicio à Sempronio, ipſe ſcienter confeſſus eſt ſe debere: an talis tacita donatio egeat inſinuatione? docto. dicunt quòd non quos ſequitur Bartol. in l. quidam in iure. ff. de don. & hoc operatur iudicis præſentia, quæ præſentia, & conſenſus operatur quandam inſinuationem, in qua, vt dictum eſt, ſufficit ipſius iudicis ſola preſentia & conſenſus: non autem requiritur decretum, licet ſit impropria in caſu iſto inſinuatio, quia iudex non informatur nec inſtruitur an partes velint donare, & ſic ignorat quid per eas agatur, cuius contrarium ſit in propria & mera inſinuatione.

a *In contrarium. Adde Cld. conſili. cclij.*

10 †Quid autem dices in remiſsione iurium, vel pacto de non petendo liberaliter facto, an erit donatio, & ſic egeat inſinuatione? dic quod non, etiã ſi factum ſit extra iudicium ex cauſa lucratiua: vt in l. ſi donationis. C. de donatio. & determinat gloſſ. in l. fin. C. ad maced. pro qua facit l. quidam in iure. in prin. ff. de don. & quod not. per Bart. in d. l. ſi quis delegauerit. ff. de noua.

1 † Poſt prædicta adhuc quæritur b an hæc inſinuatio fieri debeat tempore donationis, an ſufficit quòd etiam poſt donationem interueniat. Et videtur quòd ſit neceſſe fieri inſinuationem tempore donationis ar. in l. obligari. §. tutor. ff. de authorita. tuto. & quod no. in l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. ff. de acquir. hæred. & in c. j. de re. eccle. non alie. lib. vj. In contrarium determinat Bart. in d. l. modeſtinus. ff. de dona. per text. in l. fina. §. penulti. C. de donatio. ante nupt. quod multum nota.

b *Renuntiauerunt. an inſinuatio omitti poſſit etiam iuramento, & ide per Franciſ. de Are. conſilio lxxxvij. & ibi ad quæ debeat fieri inſinuatio & an poßit fieri mortuo donatore per eũdem conſi. cxxiij.*

12 †Vltimò circa præmiſſa quæritur quid ſi facta eſt donatio ſine inſinuatione & partes renuntiauerunt b expreſsè omnibus legibus quæ de inſinuatione loquũtur, an per hoc confirmabitur donatio, vel infirmabitur, Communiter omnes doctor. dicunt quod talis renuntiatio nihil operatur, vt refert Cyn. in l. ſi quis pro redemptionem. C. de donationibus. Et ſit ratio quia legi prohibitiuæ aliquis contractus, vel diſpoſitionis ſine certa mediante ſolennitate non poteſt renuntiari à partibus, vt patet in teſtamento in l. nemo poteſt. ff. de legatis primo. & in alienatione rerum eccleſiæ, ciuitatis vel

pupilli.l.quidam decedens. ff .de admi.tuto.& l.j.C.ne fideiuſ.do.den.& ibi not . Nam hæc ſolennitas inſinuationis eſt inuenta etiã in aliorum quàm ipſorũ cõtrahentiũ fauorẽ, vt d.l.data.C.de don.de qua renuntiatione,& alijs plenè traditur per glo. in authentic.vt ſine prohi.ma.cre.§. quia verò.& ibi per Iaco.de bel.Voluerunt ergo iura prouidere,ne quis effundere poſsit patrimonium ſuum inconſulto iudice per viam indiſcretæ donationis . Nã vt inquit Tullius in li.de off.Multi patrimonia effuderũt inconſultè largiendo,vnde iudex aditus ſuper donatione non debet,vt faciunt ignorãtes,ex abrupto & præcipitanter aſſentiri donationi, ſed debet inueſtigare & quærere ab ipſo donante , qua de cauſa mouetur ad donandũ,& reprehendere ipſum, ſi cauſa nõ ſit ſufficiens , & eundem admonere quod lex inquit,quod donare eſt perdere.l.filiusf.in prin.ff.de do.& ꝙ melius eſt alij reſeruare quã ſe perdere, vt ſcribitur in epiſtola Bern.ad Raymundũ.Ex talibus autẽ donationibus plerũq; mala producũtur.Nam,vt inquit idẽ Tul.ſequũtur largitiones,rapinæ,& cùm egere incœperint,alienis bonis manus inferre coguntur,& maiora ſunt odia eorum quibus ademerunt, quam fauores eorum quibus dederunt &c.

a *Reuocari. quibus modis donatio inter viuos poteſt reuocari . Vide Franciſ. de Are. conſil. lxxiij.*

13 † Sed quid dicã de donatione præſentis libellis, quam filio meo, & in cõſequẽtiam toti notariorũ collegio facio,quã quidẽ donationẽ ſummam florenorũ quingẽtorũ excedere non dubito , an reqratur in ea inſinuatio. Et vtiq; dico ꝙ non, quia eſt quędam donatio legalis ſciẽtiæ,quę nõ recipit æſtimationẽ :vt l.j.§.j.ver.ſi.ff.de va. & extraor.cog.prędicta autem loquũtur in rebus quæ æſtimationem recipiunt. Exultent itaq; tali donatione iuuenes cupidi huius doctrinæ, nam amodo facilius ad eam peruenient in triennio quam facere cõſueuerant in decennio,& rogo donantis defendãt honorẽ à morſibus detrahentiũ , qui enim detrahit fratri ſuo homicida eſt vt vj.qõ.j.c.ſummam.licet, vt inquit Greg. Deus aliquãdo permittat malos in bonorũ detractionẽ, & obiurgationem prorumpere,vt ſi qua gloria ab ore laudantium in corde naſcitur,ab ore vituperãtium ſuffocetur, in d.vj.q.j.c.ſunt plurimi. nec credat quis ꝙ effugere per hoc intendã prudentiorum correctionẽ an ſuppletionẽ, vel emendationem,quia his omnibus me humiliter ſubmitto:cum omnium habere memoriam , & penitus in nullo peccare, potius ſit diuinitatis quàm humanitatis.vt in l.ij.§.tanta.C.de vet.iur.enu.

EPITOME.

1 Donatio inter viuos,an reuocetur.
2 Donatio facta per patrem,an poſsit reuocari per filiũ.
3 Donatio quæ reuocatur per filiũ an in totũ reuocetur.
4 Volente filio reuocare donationem patris,an ſit neceſſarium proponere querelam inofficioſæ donationis.
5 Renuntiatio facta per patrem in inſtrumẽto donationis filijs non nocet quãtũcunq; ſit iuramento vallata.
6 Renuntiatio donationis,an poſsit fieri per filium in vita patris.
7 Filius an poſsit reuocare venditiones factas per patrem in præiudicium ſuum.
8 Filius inſtitutus & agnoſcens hæreditatem , an poſsit reuocare donationem patris.
9 Legatum eiuſdem rei factum poſt donationem,an deroget donationi.
10 Quot teſtes requirantur in donatione cauſa mortis.
11 Hæres an poſsit reuocare donationem non reuocata ex legitima cauſa per defunctum.
12 Subſtitutio an habeat locum in donatione.

1 IRREVOCABILITER. †Aduerte hîc ꝙ donatio inter viuos regulariter non poteſt reuocari.* vt in §.perficiuntur.Inſti.de dona.& l.ſi donatio.C. de do.fallit in certis caſibus qui habẽtur,& not.in l. fin.C.de reuoc.do.quorum primus eſt ſi donatarius atroces iniurias intulit in ipſum donantẽ. Secũdus eſt ſi in eũ manus impias inferat vulnerãdo vel percutiendo. Tertius eſt ſi in eius ſubſtantiã iacturam inferat.Quartus eſt ſi periculũ ſibi attulerit perditionis vitæ. Quintus ſi is cui facta eſt donatio.pacta & cõuentiones appoſitas nõ ſeruauerit.Sextus dicitur ibi ꝑ glo.ſi donãs effectus fuerit adeò pauper ꝙ ſe alere nõ poſsit,& donatarius eũ poſsit ipſum alere recuſauit:quos caſus enumerat etiã tex.in c.ſi.de do.Septimus caſus eſt quo caſu donatio reuocatur, videlicet ſi tẽpore donationis ipſe donãs nullos habet liberos,& poſt factã donationẽ liberos ſuſcepit vt eſt tex.in l.ſi vnquã.C.de reuo.do.Quid autẽ dicemus de eo qđ fit quotidie in inſtrumẽtis donationũ,in ꝗbus donãs renũtiat,ne poſsit ſuã donationẽ reuocare ꝑtextu ingratitudinis, vel ſuperuenientiũ liberorũ,& ꝑdictorũ caſuũ,an hęc renũtiatio excludat eũ à poteſtate reuocãdi in aliquo ſuperuenienti caſu de ꝑdictis?dic breuiter ꝙ ſic ſecundũ omnes ꝑdictos doct.vt determinat Bar.in l.j.C.de inof don. arg.in l.qui iure.ff.de teſt.mil.& ſimiliter Cy.ibi.& etiã Bar.in l.titia ſeio.§.imperator.ff.de leg.ij cum enim caſus ꝑmiſsi excipiãtur à regula fauore ipſius donãtis ideo ſuo fauori poteſt renũtiare per regulã generalẽ d.l.ſi quis in conſcribendo.C.de pact.fallit in caſu exiſtentium liberorum,vt infrà dicetur. Et quę de reuocatione dicta ſunt:& de renuntiatione procedũt quãtũ ad ipſum donantẽ:quò autẽ ad

præiu-

prę iudiciū alteri generandum ex donatione proce-
2 dunt quæ ſtatim ſubijciuntur. † Ideo quęro an filius donatis, ante vel poſt donationē natus poſsit donationē factā p patrē alteri perſonæ reuocare? dic'bre uiter quòd ſi fuerit inofficioſa poterit reuocari & infringi. Dicitur autē inofficioſa, ſi per eam filius priuetur ſua legitima: vt habetur in l.j. & l. ſi totas. C.
3 de inoff.donat. † Sed hîc inſurgit dubium an eo caſu reuocetur in totum, an ſolū vſq; ad legitimā ſuam? ſuper quo ſunt variæ opi.doc.vt refert Cy.in l.j. C. de inoff.don.& etiam Bar.in l. Titia Seio. §. imperator. ff. de le.ij. quorum omnium recitatio prolixa eſſet, & ego ſæpè pollicitus ſum q̄ in præſenti opuſculo concluſionibus potius quām ſermonibus vti intendo. Quidam ergo voluerunt dicere quòd in totum fit reuocatio: per l. Titia. §. imperator. præalleg. & l. ſi vnquam. C. de reuoc. don. Alij dicunt q̄ vſque ad legitimam tantum per l. ſi totas. C. de inoff. do. & l. ſi liqueat. eo. ti. & in auth. vnde ſi parens. C. de inof. teſta. Alij verò diſtinguunt, aut donatio eſt facta filio, aut extraneo: primo caſu reuocatur vſque ad legitimā tantùm. In ſecundo ſubdiſtinguitur, aut fuit inofficioſa re & conſilio, & reuocatur in totum, vt in d. §. imperator. aut fuit inofficioſa re tantū, & tūc vſque ad legitimam: vt in d.l. ſi totas. cum ſi. Alij, vt Dy. diſtingunt, aut donatio præceſsit natiuitatē filiorum, aut ſequuta eſt. Primo caſu aut donatio fuit facta alteri filio, & tunc reuocatur vſque ad legitimā: vt in d.l. ſi totas. cum ſi. aut extraneo, vel liberto: & reuocatur in totum, vt d.l. ſi vnquam. Secundo caſu quādo fuit facta poſt natiuitatem filiorū, tunc ſubdiſtinguitur, an ſit inofficioſa re & conſilio, vel re tantùm, vt ſuprà dictum eſt. Alij autem dicunt conſiderandum eſſe an ſint factę plures donationes, an vna tantùm. Primo caſu reuocatur poſterior. Secundo caſu, aut eſt facta in alium filiū, aut in extraneū, ſed Bar. omnium vltimus dicit aliter in d. §. imperator diſtinguendo ſic, aut quæritur de reuocatione, quæ ſit ex præſumpta voluntate donantis coniectu rata per legem propter ſuperuenientiam liberorū, de qua loquitur d.l. ſi vnquam. cum ſi. aut quæritur de reuocatione quæ ſit contra voluntatem donātis: de qua loquitur ti. C. de inoff. do. Primo caſu aut donatio fuit collata in extraneum, vel libertum, & tūc propter ſuperueniētes liberos reuocatur in totum: vt d.l. ſi vnquam. etiam ſi fuerit beneficio dict. legis renunciatū, vt infrà dicetur. aut fuit collata in alterū filium, & tunc reuocatur vſque ad legitimam tantum: vt in d.l. ſi totas. cum ſi. Secundo caſu principali cum quæritur de reuocatione quæ fit per tit. de inoff. do. tunc ſubdiſtinguitur aut donatio fuit collata in aliquem filium, & reuocabitur vſque ad legitimam tantum quouis modo fuerit inofficioſa. vt in d.l. ſi totas. & d.l. ſi liqueat aut fuit collata in extraneum, & tunc aut ipſi filio qui vult reuocare fuit aliunde aliquid relictum. & tunc non reuocatur in totum, ſed ſolum agit ad ſupplementum legitimæ: vt l. omnimodo. C. de inof. teſt. & no. in l.j. & l. fi. C. de inof. do. aut nihil fuit eidem relictum, & tunc aut donatio fuit inofficioſa re & conſilio, & reuocatur in totum, ar. l. ſi libertus. §. pe. ff. de iu re pa. aut fuit inofficioſa re tantū, & tunc reuocatur vſque ad legitimā tā tùm, & ſic intelligūtur l.j.ij. & iij. & l. cū donatio. C. de reuo. do. & hoc mo do ſaluantur, & ad cōcordiā reducun
4 tur opi. prædictæ. † Sed nūquid ſit ne ceſſe in prædictis caſibus proponere quærelam inofficioſę donationis? Bre uiter dic ſecundum Bar. quòd ſi fit re uocatio propter ſuperuenientes libe ros, tunc illa fit ipſo iure legis poteſtate: per d.l. ſi vnquā. adeo, quod res donata poteſt condici & vendicari. vt ibi no. & in d.l.j. C. de inoff. do. In alia autem reuocatione quæ fieret tanquam inofficioſa opus eſſet quærela, quam quærelam proponere neceſſe eſt infra quinquennium: ad exemplū inofficioſi teſtamenti: vt eſt text. in l.
5 ſi. C. de inof. don. † Patet ergo ex prę miſsis quòd renuntiationes quę fiunt quotidie in inſtrumentis donationū, non nocent filijs etiam ſi fuerint iura
a mento vallatæ ſecundum Bart. quia quotieſcunque cōtractus infirmatur fauore alterius, iuramentū cōtrahen tiū nil operatur in alterius diſpendiū: vt in c. quāuis. extrà de iureiu. ſed ſo lū operatur quoad damnū, & præiudiciū ipſius donantis & renūciātis in omnibus caſibus ſuprà enumeratis, p terquam in caſu ſuperuenientium liberorum, de quo loquitur d. l. ſi vnquam. in quo caſu dicit ſe conſuluiſſe ſimul cū Cy. & dominio recuperato, non obſtante iuramento, poterit hęc donatiò per ipſummet donantem re uocari tanquam inofficioſa: per tit. de inoff. donat. Et eſt ratio ſecundum eos, quia in tali donatione inerat iſta tacita conditio, ſi liberos non habuerit: quæ coniecturatur per legem ex præſumpta ipſius donantis voluntate: vt in d.l. ſi vnquam. ſicut alias in ſi mili lex coniecturatur ex tacita mente defuncti hanc conditionem non exiſtentium liberorum ineſſe in ſubſtitutione: vt in l. eum virum. & l. cū acutiſsimi. C. de fideicō. & l. cū auus. ff. de cōdi. & demōſt. quæ quidē cōditio ita eſt in ipſo iuramento ſicut in donatiōe, ergo defecta conditione de ficit iuramentum. arg. l. ſi. C. de non nu. pe. & ff. ad muni. l. ſi. in prin. & l. final. ff. qui ſatiſ. cog. & eorū quę dicuntur de eo qui iurauit non venire cōtra arbitramentū: vt in c. quintaual lis. de iureiur. per Inn. & in l. ſi libertus. ff. de ope. libe. & in l. ſocietatē. §.

a *Iuramēto. adde Old. cōſ. cclxx. & conſil. ccxx. & per Ro. cōſil. xx. & ibi de clauſula qđ prætextum gratitudinis & quādo talis donatio non poſsit reuocari.*

arbitrorum.ff.pro soci. quod multũ no.& cum hac determinatione intelige,quæ supradicta sunt de renũtiatione.Sed circa hoc quæro, pone q̃ filij nati sunt, & sic locus est reuocationi,vt dictum est,qui tamen statim mortui sunt, nunquid cõfirmabitur donatio?In hoc Mar.de Fano arguit pro & contra,& primò videtur confirmari per l.posthumus. in princ.ff. de iniust.rup.& irri.testa.& l.fœminæ.in fi.C.de secun.nup.& per regulam cessante causa cessat effectus, vt in ca.cùm cessante.extrà de appel.In oppositum facit, quia sicut actio vel obligatio semel extincta non resuscitatur. vt in l.qui res.§.aream.ff.de sol.ita nec donatio.l. Meuius.§.duobus.ff.de le.ij.pro quo videtur.tex.in l.iiij.C.quando dies le.ce.& in l.hæredibus.in princ.ff.ad treb.& ff.de ope. libert.l qui libertinos.§.amissi,& hãc partem sequitur Bar.nec ob.d.l.posthumus.quia loquitur in casu quo specialiter est promissum per æquitatẽ prætoriam,quæ promissio non repe
6 ritur sic facta in isto casu.†Sed an ista reuocatio poterit fieri in vita ipsius patris per filium per d.l. si vnquam, videtur quod sic,quasi deficit conditio,vt sepius tactum est. Breuiter sic est dicendum aut pater vult ipsam reuocare tanquam defecta conditione, & potest vt supradictum est, aut filius vult infringere eam tanquã inofficiosam, & tũc non potest viuẽte patre,secũdum q̃d determinat Cy.in d. l.j.C.de inof. do. Et est ratio quia ꝙs nõ debet esse solicitus de hæreditate viuẽtis.l.qui superstitis.ff.de acq.her. Itẽ quia hæc quærela sapit naturam querelæ inofficiosi testamẽti, quæ solũ post mortẽ intentatur:vt l.fi.C.de inof.dona.ergo &c.pro hoc facit etiã
7 l.j.§.si impuberi.ff.de col.bon.†Quid si pater per viã venditionis bona sua
a dissipauit & alienauit [a]nunquid filius poterit eam reuocare,sicut de donatione supradictũ est. aduerte ista est quæstio quam format Cy. in d.l.j.de inof.do.in qua sic breuiter dic,aut vẽditio fuit fraudulenta,& simulata, & pro minori pretio facta,& tũc pro ea parte pro qua est vltra legitimũ pretium videtur esse quædã donatio, & reuocabitur: vt ff.de do. inter vir. & vxo.l.si sponsus.§.circa.aut nõ est simulata,& tunc aut est deceptio vltra dimidiã iusti pretij, & tũc reuocatur de iure cõmuni,vt in l.ij.C.de rescin.

a *Alienauit. an taliscausa requisita fit & filij priuẽtur legitima & valeat & de p Roma. singula. suis fol. xxiij.*

ven.aut nõ cõtinet deceptionẽ in precio antedicto, & tũc secundũ quosdã si pater habuit animũ fraudãdi filios
b licet emptor non participauerit [b] in fraude,reuocabitur per l.nõ vsque.ff. si à parent.quis fue.manu. Alij dicũt quòd de necessitate requiritur, vt reuocatio admittatur q̃ emptor fraudẽ participet. arg.l.qui autẽ.§.similiter. & §.hoc edictũ.ff.quæ in frau.cre. & l.vltim.eo.ti.Ad d.l. non vsque respõdetur quòd illa lex loquitur in liberto,non autem in ingenuo,& hãc par
8 tem sequitur Cy. †Sed pone quòd filius fuit à patre hæres institutus, & agnouit hæreditatẽ,an poterit nihilo minus reuocare donationem tanquã b *Participa uerit. & de Lud. Ro.cõsil.ccx & ij.*
inofficiosam?dicit Bar.quòd sic,agendo ad supplementum legitimæ.ar.in l.j.& ij.C.si quid in frau.pa.& l. cùm à matre.C.de rei ven.& l.scimus.§.in cõputatione.in gl. mag. C.de iu.deli. cũ si.Visa reuocatione donationis inter viuos,videamus quibus modis reuocetur donatio causa mortis,& q̃dẽ multis modis:inter quos connumeratur,quãdo is cui collata est donatio p̃moritur ante donantẽ:vt l.si à filio. &l.fi.& l.si mortis causa.ĩ fi.ff.de do. cau.mor.& alijs etiã modis q̃ no.per gl. in l.ij.C.de iu.do.Itẽ pœnitẽtia sola ipsius donantis fit reuocatio:vt l. q̃ mortis causa.ff. de donat.cau.mort.
9 †Quid ergo si aliqs donauit fundum c *Prioris donationis. & de p Lu.ro. consil. xxij.*
alicui causa mortis,deinde in testamẽto eũdẽ, fundũ alteri legauit:quis eorũ p̃fertur?dic q̃ legatarius, q̃a postea alteri legando videtur pœnitere
c prioris donationis [c] factæ.vt p̃batur insl. cùm pater.§.mater.de le.ij.& ibi p̃ gl.nec mirũ quia hæc donatio sapit naturam legati.l.marcellus.in fi.& l. si debitor.in fi.ff.de do.cau.mor. vn. de sicut in legatis vltima derogant prioribus,sic & hic.l.si mihi & tibi.§.
10 in legatis.de leg.j. †Sed vltra quæritur quot testes requiruntur in donatione cau.mortis.quòd quinque sicut in codicillis.vt l.fi.C.de de causa mor.
11 & l.fi.C.de codicil. †Quid si donatio non fuerit reuocata cum reuocari à donãte potuisset aliqua legitima causa,an hæres eius poterit eã reuocare? dic q̃d non.per tex.in l.fi.C. de reuo.
12 do.& no.per Cy.in l.j.eo.tit. †An autẽ possit substitui in vtraque donatione,dixi suprà q̃ sic.vt in l.quoties.C. de don.quæ sub modo.& l.j. & ibi p̃ Cy.C.de do.causa mor. & l. si q̃ mortis.in prin.ff.eo.dum tamẽ si fiat dotia

natio extra testamentũ, ad sit præsen-tia substituti, vel alterius eius nomine recipientis. vbi verò fieret in testamẽto tũc non esset necessaria substituti præsentia, vt no. per Cyn. in d.l.j.C.de dona.cau.mor.

EPITOME.

1 *Omnis res cuius commercium haberi põt donare potest*
2 *Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum an ualeat.*

1 DOMVM VNAM. Fuit ergo donatio rei particularis quæ proculdubio valet, quia omnis res cuius sit cõmercium, vel quę vendi potest, donari potest. vt l. ædibus. §. fin. ff. de donatio.

2 †Quid ergo si fuerit generalis & vniuersalis donatio omnium bonorum, an valebit? dic ꝙ si est facta omnium bonorum præsentium tantũ tunc valet. si autem fuerit facta tam præsentium quã futurorum prout sæpius fieri vidi in Monteferrato & Pede mõtibe, tunc non valet, quia per eam libera testandi facultas aufertur, vt determinat Bartol. in l. stipulatio hoc modo. ff de ver. obli. & Cy. in l fi. C. de pac. ideo consilium est, vt in hac generali donatione ipse donator sibi reseruet aliqua bona, in quibus possit testari. & vide circa hoc quæ scripsi suprà in tit. de societate, & eius libelli forma.

EPITOME.

1 *Re euicta, an agatur de euictione contra donantem?*
2 *Pater an possit filijs donare inter uiuos?*
3 *Pater an possit donare filio in actu quo emancipat eũ.*

AD DIMITTENDVM vel relaxandum. Ad hanc autem traditionem & relaxationẽ meritò cõpellendus est, quia donans hodie necessario tenetur tradere, & sic donationẽ perficere. vt in §. perficiuntur. Insti. de dona. d.l. si quis argentũ. §. j.

1 C. de dona. & l. perfecta. eo. ti. † Quid autem si facta traditione res donata fuerit euicta, an poterit agi de euictione contra donantem? videtur ꝙ non, per l. ad res donatas. ff. de ædi. edict. aduerte ꝙ glos. disputat hanc quæstionẽ in l. aristo. §. fi. ff. de dona. & ibi per Bar. & in l. ij. C. de euic. & ibi per Cy. vnde distingue sic, aut donatio incipit à præeedẽti promissione, & obligatione, & tunc donator indistinctè tenetur de euictione, siue cepit à stipulatione, siue à pacto nudo. vt in d.l. si quis argentum §. j. & sic loquuntur gl. prædictæ. & hoc casu sequuta euictione agetur prima actione, hoc est, vel ex stipulatione vel ex condictione ex lege, quasi res ipsa non fuerit tradita. vt no. per gl. in l. j. C. de iure do. & probatur per tex. in l. qui concubinã §. si hæres. ff. de leg. iij. facit. l. Iulianus. §. j. ff. de verb. obl. & l. qui decem. in §. j. ff. de sol. licet aliud sit in re vẽdita, actione sequuta, quo casu, non agitur prima actione, sed alia noua actione, vt habetur in l. iij. C. de euictio. & est ratio differẽtiæ, quia contractus venditionis est perfectus traditione sequuta, cum ad hoc solum venditor ex natura contractus sit obligatus. vt in l. ex empto. in princip. l. prima. & in princip. & l. emptorem. ff. de actio. empti. sed in donatione donans est obligatus dare, & sic rem accipientis facere, ideo &c. Aut donatio cœpit à sola traditione non præcedente aliqua cõuẽtione, vel obligatione, & tũc aut donans promisit de euictione, vt tunc indubitanter agitur de euictione, vt determinat gl. in l. ij. C. de euict. siue fuerit pacto nudo, siue per stipulationem facta promissio secundum gl. licet Pet. dicat contrariũ, quãdo sit pacto nudo, vt refert ibi Cyn. & male secundum Barto. qui sequitur glo. Aut non promisit de euictione ratione cuiusdam particularis interesse extrà rem, puta ad sumptus quos fecit in re, aut ad ipsum totũ inter esse tam ipsius rei quàm extra rẽ. Primò casu subdistinguitur, aut donãs fuit in dolo, & agi potest contra eum, aut non fuit in dolo, & tunc agi nõ poterit. vt probatur in d.l. aristo. §. fina. In secundo casu non potest agi per d.l. ad res donatas. Alij autem voluerunt aliter dicere & malè vt refert Cyn. in

2 d.l. ij. †Vltimò quæritur an pater po-

a terit filio donare [a] inter viuos? ad qđ breuiter sic respondetur, quòd aut filius est emancipatus, & tunc valet donatio acsi facta esset cuicunque extraneo. vt l. donationes. C. de reuoc. donat. & l. cum res & l. si quis. C. de dona. posset tamen impugnari à fratre suo, si appareat inofficiosa, vt supradictũ est, aut filius est in potestate, & tunc olim non valebat, tamen morte patris cõfirmabatur sicut illa quæ facta est vxori. vt est tex. in l. do-

b nationes. in §. pater. ff. de do. & not. p gl. in l. fine emãcipati. C. de do. hodie autem valet secundum aliquos. Tu dic quòd etiam hodie non valet, sed morte patris confirmatur, vt plenè disputat & determinat gloss. in l. ij. C. de inoff. dona. & ibi per Cyn & firmatur per Iac. de Bel. in authen. de

3 immen. do. in prin. † Quid si pater in actu & tempore quo filium emancipat, sibi aliqua bona donat, an valet hæc donatio? dic ꝙ sic, vt l final. C. de emã. lib. patet ergo quod patet nõ potest irreuocabiliter inter viuos filio suo donare ante eius emancipationẽ, sed post eius emancipationem, & tẽ-

b pore emancipationis [b] sic confirmãtur prędicta etiam per tex. in l. facultas. C. de his qui nu. lib. x. & l. mater. C. de inoffic. dona. cum similib. & nota. per glo. in authent. vnde si paren. C. de inoffi. testa.

a An pater possit donare filio, & ide Rapha. Fulg. consil. cxcix. Frac. de Are. consi. x & ij. Rapha. Cu. consi. cx & Paul. de Cas. consi. c &.

b Tempore emãcipationis. Adde Oldr. consilio. clj.

Forma libelli ſuper petitione reſtitutionis in integrum.

CORAM VOBIS. D. B. vica. &c. Dicit, narrat, ſignificat & proponit Simon de ferra. agẽdo & agere volendo contra & aduerſus Iaco. de S. Gre. & aliam quamcunque perſonam pro eo ſeu eius nomine in iudicio comparẽtem, quod cum ipſe Simon eſſet an. xx. vel circa & minor an. xxv. inconſultè & indeliberatè nullius iudicis, vel curatoris authoritate accedente vendidit & tradidit pretio florenorum centum, ſupraſcripto Iac. domũ vnam paternam poſitam in Papia in contratà vbi dicitur &c. cui cohæret &c. Quam quidem venditionem & traditionem ipſe Simon tunc iurauit ratam habere & tenere & illam non infringere, nec annullare aliqua ratione vel cauſa quanquam rei veritate inſpecta ipſa domus tempore dictę venditionis, & ante & poſt fuerit ac hodie ſit pretij valoris & æſtimationis floren. ccl. & vltra. propter quòd cõſtat manifeſtè ipſum Simonem occaſione dictæ venditionis fuiſſe & eſſe enormiter læſum & dãnificatum, circunuentum vltra dimidiã iuſti pretij: dicit inſuper, & proponit idem Simon quod poſt exceſſum ſuæ ætatis xxv. an. dum per commune Papiæ miſſus eſſet Venetias in legatione, ſeu ambaſſaria, & in ea moram traxiſſet longo tempore, ecce quòd Phylippus de folbertis vẽdidit & alienauit d. Iaco. perticas xx. vineæ ipſius Simonis poſitæ & iacentis in territorio Claſtigij cui cohæret &c. quas d. Ia. prætendit ſe durante dicta abſentia dicti Simonis legitimè præſcripſiſſe: quamuis idem Simon tanquam ex ipſis aſſertis venditione & præſcriptione enormiter læſus & dãnificatus dixerit, & proteſtatus fuerit, ac de præſenti dicit proponit, & proteſtatur ſe enormiter fore & eſſe læſum & damnificatum, & ob hoc meritò aduerſus ipſam venditionem & præſcriptionem inquantum ſint aliqua vel alicuius exiſtentiæ, quod tamen negatur, fore & eſſe in integrum reſtituẽtium & reſtitui debere & reponi in illius ſtatũ & gradum in quibus ipſe Simon fuerat, & erat ante eius abſentiam, & tempore ſuæ abſentiæ, & dictæ venditionis & præſcriptionis ſequutæ prout iura diſponunt, quocirca ſæpè d. Simon petit & requirit à vobis domino vicario antedicto quatenus ex officio veſtro, & omni alio modo, iure, via, & forma quibus melius fieri poteſt pronuntietis & declaretis omnes & ſingulas ſupraſcriptas, venditiones, alienationes, & præſcriptiones, fuiſſe, & eſſe nulla nulliúſque valoris & momenti, & inquantũ aliquæ eſſe appareant pronuntietis, & declaretis per veſtram ſententiam diffinitiuam prædictum minorem fuiſſe, & eſſe earum occaſione enormiter læſum, & ob hoc fuiſſe & eſſe in integrum aduerſus ipſas, & quamlibet earum in integrum reſtituendum, & reſtitui debere eundemque Simonem actualiter & realiter aduerſus ipſas alienationes præſcriptiones, & quamlibet earum in integ. reſtituatis, & ad ſtatum priſtinum reducatis & reponatis cum omnibus ſuis inribus, actionibus, & defenſionibus, inducendo & reponendo ipſum incorporalem tenutam, & poſſeſsionem dictarum domus & vineæ: amplius condemnetis d. Iac. ad admittendum & relaxandum liberè & expeditè ſupraſcripto Simo. ſupraſcriptas domum & vineam ſimul cũ fructibus per eum ab hodie retrohabitis, & perceptis & etiam in futurum percipiendis necnon & in expenſis per d. Si. factis & fiendis. Et prædicta petit &c. dedu. in præſenti. iudi. &c. ſaluo iure &c. non aſtringens &c.

a *Incidenter. Adde & per Old. conſi. clxxij.*

CORAM VOBIS. Sciendum eſt pro euidentia quòd in integrum reſtitutio fundatur ſuper æquitate. l. j. ff. de mino. & datur ſolùm in ſubſidium deficiente alio remedio communi & ordinario: vt l. in cauſæ. §. primo. ff. de mino. ideoque requirit in ea legitima cauſæ cognitio: vt in l. omnes. ff. de in integrum reſtitutio. l. in cauſę. §. cauſa cognita. ff. de mino. & libellus debet offerri ſicut in alijs communibus actionibus, vt in l. minor. ff. de mino. in fin. & in c. fina. extrà de offi. iu. & nota. per glo. & doct. ſuper rubr. in l. j. ff. de interro. ac. & per Ia. But. in l. iij. C. de po. & per Bar. in l. iiij. §. hoc autẽ. ff. de dam. infect. & per gl. in l. ij. §. dies. ff. quis ordo. in bo. poſ. ſer. Et conceditur hæc reſtitutio ex varijs cauſis. vt infrà notabitur. poteſt autem quilibet iudex habens iuriſdictionem non autem arbiter, vel arbitrator de tali reſtitutione cognoſcere: vt l. j. & final. C. vbi & apud quos. & ſi forſitan aliquis eſſet iudex incompetens principaliter agendo ipſa reſtitutione, attamen ſi incidenter [a] de ea quæratur, poterit de illa cognoſcere. vt in l. fin. in fi. & in c. cauſa. de in integ. reſtitu.

a

ET MINOR anno. XXV. Scire debes quòd duo requirũtur copulatiuè vt detur reſtitutio, videlicet minor ætas, & læſio. vt l. nam & poſteà. §. ſi minor. ff. de iureiurando. & debet læſio eſſe magna & non modica. vt in l. Seio. ff. de in integrum reſtitutio. ætatis autem computatio fienda eſt de momento ad momentum: vt l. iij. §. minorem. ff. de minor. & dies vltima ætatis incept

cepta, habetur pro completa ſicut in alijs caſibus ſpecialibus non in d.§.minorem. &c.

VENDIDIT & tradidit. Sic ergo petitur reſtitutio aduerſus venditionē: vt l.j.& ij. C. ſi aduer.ven.& contra ipſum emptorē, vt ibi, & ſi nō eſt ſoluēdo, dabitur etiā hoc remediū cōtra eum ad quē res ipſa puenit, & ſic apparet q̄ eſt in rē ſcriptū hoc auxiliū: vt habetur in l.cauſæ.la.j.§.fin.cū l. ſeq.ff.de mi. Cōpetit etiā hoc remediū aduerſus diuiſionē, & tranſactionē. C. ſi aduer.tranſac.l.j.& l.ſeq. & etiā aduerſus præſcriptionē: vt l.j.C. ſi aduer.vſuca.& etiā aduerſus rē iudicatā. vt l.j.C. ſi aduer.rē iu. & generaliter cōpetit minori læſo aduerſus quēcunque contractū, vel diſtractū, quocūque nomine ceuſeatur: vt l.ait prętor.in prin.& § j.cū ſe.ff.de mino. nedū ſi rē amiſerit, ſed etiā ſi lucrū perdiderit. quia tā damni quàm lucri ratio habetur: vt ff.de mino. l. ait prętor.in fi.& l.& ſi ſine.§.quæſitū.cū ſi.& nedū in p̄miſsis ſuccurritur, ſed etiā in legatis: vt l.& ſi ſine.in prin.& l.iij.§.ſi quid minori.ff.de mi.ac etiā in hæreditatibus.ff.e.l.ait prætor.§.nō ſolum.& d.l.& ſi ſine.§.reſtitutus.cū ſeq.& ſimiliter in iudicijs l. minor omiſſam.e.ti.& d l.& ſi ſine.§.ſi.cum l.ſeq.facit regula quę ponitur in l.nō omnia.ff.e.ti. Et hæc procedūt quādo nulla legitima ſolēnitas in alienatione interceſsit, quia per ſeipſum vēdidit carēs tūc curatore, vbi autē habuiſſet tutorem vel curatorem, tūc à ſeipſo facta venditio eſſet ipſo iure nulla. ſicque cùm tutus eſſet iure communi non haberet locum hoc remedium reſtitutionis. l.magis puto.§.ne paſſim.ff.de re.eo.& l.ſi curatorem habens. C. de in integ.reſti.min.cum ſi. Si autē habuiſſet curatorem, & eius authoritate alienatio facta eſſet, adhuc interueniēte læſione reſtitutio competeret: vt in l. etiam. C. ſi tu. vel cur.interue.& l.ij.eo.tit.

EPITOME.

1 *Iuramentum an excludat minorem à reſtitutione in integrum nume.2.*

3 *Interuentus iuramenti priuat debitorē, ne aliquid alleget contra contractum.*

4 *Interuentus iuramenti facit ne poſsit mulier fundū dotale repetere.*

5 *Iuramentum priuat mulierem ne habeat regreſſum ad bona paterna.*

6 *Quibus contractibus adiciatur iuramentum.*

7 *Contractū cōtra bonos mores, an iuramentū corroboret.*

8 *Iuramentū an firmet primum teſtamentum, in quo filius emancipatus eſt prateritus, ita quòd non ualeat ſecundum in quo filium inſtituit.*

9 *Iuramentum an firmet contractum reprobatum ratione publicæ honeſtatis.*

10 *Contractus contra priuatam utilitatem an firmetur iuramento.*

11 *Iuramentum an firmet contractum fauore debitoris tantùm.*

12 *Iuramentum quid operetur in caſu diſpoſitionis reprobatæ ex defectu intereſſe ex parte acquirentis.*

13 *Iuramentum quid operetur quādo adiicitur obligationi ex ſe naturaliter debili.*

14 *Quando adiicitur iuramentum diſpoſitionis reprobatæ propter uarias ſubditorum utilitates quid ſit.*

15 *Quando adiicitur iuramentum diſpoſitioni reprobatæ ex defectu formæ uel materiæ.*

TVNC iurauit ratam habere. Hîc eſt multùm aduertēdū ſuper effectibus qui inſurgunt ex iura-
1 mēto. †Primo itaq; ſciendū eſt q̄ iuramentū excludit minorem à beneficio reſtitutionis in inte. per quod infiniti minores remanent conſumpti, vt plenè traditur in auth.ſacramenta puberum. C. ſi aduer.ven. Cuius ratio eſt ſecundum gl. quia hoc iuramentū facit eum maiorē[a], vnde qua ratione
a maior vendens nō poſsit petere ſe reſtitui, ſic nec iſte minor, qui taliter iurauit, vbi ergo interueniret in alienatione talis deceptio in pretio propter quam maior iuuaretur, vt eſt exemplum in l.ij C. de reſcin.ven. vel ſi dolus aut metus dediſſet cauſam cōtractui, tunc etiam minor interpoſito iuramento iuuaretur ſecundū aliquos, vt plenè no. per glo.& doc. in d.l.ij.& ego plenè ſcripſi in forma libelli in quo agitur contra venditorē &c. vbi plenè ſcripſi in forma libelli in quo
2 agitur contra venditorē &c. vbi plenè vide. †Item procedit dicta regula quæ eſt quòd iuramentum habet firmare contractum, & minori auferre in beneficium in quocunque alio contractu, vel diſtractu, ſeu quaſi tā donationis, quàm locationis, compromiſsi, & ſi. vt plenè no. per gl. in ti. de pa. iur. fir. §. item ſacramenta. & per doc. in d. auth. ſacramenta. Operatur etiam hoc iuramētum alios effectus.
3 †Nam priuat debitorem, ne poſsit allegare contractum initum eſſe ſimu-
a latum, [a] vel fœneratitium, niſi prius ab epiſcopo fuerit abſolutus: vt in c.
4 debitores. de iureiur. †Priuat etiā mulierem ne poſsit fundum ſuum dotalem ab emptore reuocare, ſi eius alienationi conſenſerit. vt in c. cum contingat. de iureiur. & in c. licet mulieres. de iureiur. lib. vj. niſi fortè, quod eſt menti tenēdum, ipſa mulier prius
b iuraſſet[b] ſe nunquam conſentire alienationi, vel nunquam alienaturam: quia tunc ſequēs iuramentū nullius
b eſſet effectus, & audiretur mulier repetens ſuum fundum iſto ſecundo iuramento non obſtante, vt determinat Hoſt. & Ioan. [c] An. in d.c.licet q̄
5 no. ſemper. †Priuat etiam mulierem,

Simulatū iſtud nō eſt uerum de contractu ſimulato, quia ſicut eſt ſimulatus contractus, ita & iuramentū ita gloſ. & Bald. in l ij. C. plus ualere. quòd agi. ita Bart. in l ſi quis pro eo. ff. de fide iuſ. ita Ab. ſic. no. in. c. ad noſtrā de emp. & uend.

Iuraſſet. not. tamen quòd licet de iure cōmuni cōtractus minoꝝ

ris vel renūtiatiōis iuramēto firmetur, tamen quādo adest statutū requirens in cōtractu cōsensum proximorū nichil operatur iuramētum absque eōsensu, ita Bart. in l. si quis pro eo. ff. de fid. item. ita Bal. in. ij. C. de rescin. vē. & in l. non dubium. C. de leg. qd not.

quæ iurauerit se non habituram regressum ad bona paterna, dicés se dote sua fore contentam: vt in c. quamuis. de pact. li. vj. & no. per doc. in l. pactū quod dotali. C. de colla. licet regulariter pactum de futura successione non teneat: vt l. fi. C. de pact. & l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. obli. & 6 ibi plenè p Bar. †Et quoniam huiusmodi iuramēta solēt interponi super varijs speciebus cōtractuū, qui quandoque sunt validi quādoque inualidi, dubitatur quid operētur iuramēta super eis interposita, pro tanto sciendū est qui contractus sunt inualidi, vel quę dispositiones inualidæ, & ecōtra, vbi sic collige sub breuitate quòd aliquando & primò contractus vel dispositio reprobatur à iure, quia est cōtra bonos mores. secūdo reprobatur ratiōe publicè vtilitatis principaliter, & secundariò ratione priuatæ. Tertiò econtra reprobatur ratione priuatæ vtilitatis principaliter & secūdariò ratiōe publicę. Quartò ex defectu solennitatis probatoriæ. Quintò ex defectu solennitatis formalis. Sextò ex defectu rei, vel personæ seu 7 materiæ. †Redeo ad primum quando reprobatur quia cōtra bonos mores, cuius exempla sunt plura, videlicet in pacto de succedendo affirmatiuè concepto, per quod inducitur votum captandę mortis alterius: vt in l. fi. C. de pac. & in c. ne captandæ. de cōcess. præben. li. vj. Item in pacto per quod libera testandi facultas aufertur, de quo in l. stipulatio hoc modo. & ibi per Bar. de ver. obl. Item in pacto per quod aufertur matrimonij libertas: vt in l. Titia. in prin. de ver. ob. Item in omni turpi, & inhonesta conuentione, quādo turpe est in obligatione, vt habetur & no. in l. generaliter. & l. si plagij. ff. de ver. ob. in quibus casibus. & similibus iuramentum hoc interpōsitum est nullius effectus: vt plenè traditur per Dy. in regula non est obligatorium. de reg. iu. li. vj. †Et hæc faciunt ad quęstionē per me publicè di 8 sputatā. Ecce q̄ testator filium suum emancipatū præterijt extraneo instituto, & in ipso testamento iurauit ipsum testamentū nō reuocare, dein de fecit aliud testamētū in quo dictū eius filium sibi hæredē instituit, quæ rebatur an secundū testamentū valeret nō obstāte iuramēto? & determinaui distinguēdo, aut filius cōmiserat talē ingratitudinē propter quā potest licitè exhæredari, vel præteriri, &

tunc secundū testamentū nullū erit nō obstāte iuramento adhibito in primo. Aut nō cōmiserat talē ingratitudinē, & tūc tenebit secundū & nō primū: quia hoc casu iuramētū interpositum fuit cōtra bonos mores, qui volūt q̄ bona patris deferātur in filiū: vt l. fi. quæ incipit, cum ratio in prin. ff. de bo. dam. & l. in suis. ff. de libe. & post. Bar. hāc q. ponit in l. si qs in prin. test. ff. de le. iij. & determinat secūdū 9 valera. †Venio ad secundū articulū q̄ est, quādo contractus reprobatur ratione publicæ vtilitatis principaliter, cuius exēpla multa sunt, videlicet quādo fit alienatio iuriū regni, [b] vel ducatus, aut comitatus, & interponitur iuramentum super tali alienatione: nam nullius redditur effectus talis alienatio: vt habetur in capitul. intellecto. de iureiurand. Est etiam exemplum in prorogatione iurisdictionis facta per clericum in iudicem laicum: vt in capit. si diligenti. de fo. compe. & in venditione, vel legato rerum quæ ædibus sunt affixæ. ff. de cōtrahē. empt. l. senatus. & in l. cætera. ff. de le j. & in pacto prorogationis [b] instātię: vt l. properādū §. & si quidē. C. de iu. & in alijs multis casibus simi libus, de qbus in l. iurisg. §. si paciscar. ff. de pac. & l. ij. & l. quēadmodū. C. de agri. & cēsi. in quibus iuramētū interpositū nihil operatur, nec cōfirmare habet huiusmodi dispositiones, & p hoc sequitur q̄ si p statutum aliquid disponatur fauore publicæ vtilitatis principaliter, q̄ tali statuto nō potest renūtiari, q̄a si iuramētū nō operatur, multò minus simplex renūtia 10 tio. †In tertio articulo qui est ecōtra ad ꝓximū, videlicet quando reprobatur ratione priuatę vtilitatis principaliter cōsiderādū est q̄ aliquādo cōtractus, vel pactū siue dispositio reprobatur odio creditoris, aliquādo fauore debitoris, aliquādo ex defectu interesse ex parte acquirētis, aliquando ex debilitate virtutis ipsius dispositionis, aliquādo propter alias subditorū diuersas vtilitates. Si qdē reprobetur dispositio odio creditorū, exēplū habetur in filiofa. sumente pecuniā mutuo: vt l. j. cum seq. ff. ad mace. & C. ad mace. p totū. & in pacto legis cōmissorię sup re pignorata: vt l. j. C. de pa. pig. tūc iuramētū sup his interpositū operatur effectū cōfirmatoriū ipsius cōtractus & cōuētionis: vt in c. signi ficāte. extrā de pig. & ibi p Inno. licet Bar. in l. si quis ꝓ eo. ff. de fideiuss. dixe

b Iuriumregni limitat per Old. consi. xciij. vbi de regia donatione iurata.

rit

rit hoc iuramẽtũ ſolũ p his interpoſitũ ſeruãdum, nõ autẽ cõfirmari cõtractũ, vnde ſecundũ eum pote rit impetrari abſolutio à iuramẽto: p no. in c. debito res. de iureiu. & inde qđ ſolutũ fuerit repeti poterit p cõdictionẽ ſine cauſa, qđ fieri nõ poterit ſecundũ opi. Inn. Item eſt ad idem exemplũ in officiali emen te, & contrahente eius officio durante, vt in l. non licet. C. de contrahen. empt. & l. fin. C. ſi quis alteri
11 vel ſibi. † Dixi ſecundo quòd reprobatur interdum fauore debitoris eius exempla ſunt in mulie re intercedente pro alio, cui ſuccurritur beneficio velleiani. vt l. j. cum ſeq. ff. & C. ad velle. per totum. Idem in minore læſo ex venditione rei ſuę, vt in præ ſenti libello cui datur reſtitutio. vt in l. ait prætor. de mino. & C. ſi aduer. vẽ. l. j & in alijs ſimilibus ca ſibus dicendum eſt quòd iuramentum interpoſitũ operatur effectum confirmatorium. vt in capi. cum contingat. extra de iniu. & in d. authen. ſacramenta. Veruntamen ſecundum Barto in d. l. ſi quis pro eo. multum conſiderandum eſt in præmiſsis caſibus, quando fauore debitorum, vel odio creditorum contractus reprobatur qualiter verba legis, vel ſta tuti ſint concepta, aut enim verba prohibitiua re feruntur ad perſonam diſponentem, aut referun tur ad ipſam diſpoſitionem. Primò caſu. ver. gra. ſi ſtatutum dicat mulier, vel minor, aut filiusfa. non poſsit contrahere, vel diſtrahere ſine tali ſolenni tate, vel abſolutè diſponat, & tunc iuramentum nil operatur, nec confirmationem inducit, quia repe ritur factum & interpoſitum contra præceptum legis, & per hoc inducit peccatum mortale. vt in c. ij. de maio. & obe. ergo nõ eſt obligatorium: vt in d. reg. non eſt obligatorium. licet Innoc. teneat contra rium in c. veritatis. Secundò caſu. v. g. ſi ſtatutũ di cat cõuentio facta cum muliere, minore, aut forenſi non teneat, & tunc firmatur iuramento ſecundum eum, ar. d. c. cum cõtingat. que omnia ſunt multum notanda, quia per ea poſſunt decidi multæ quæſtio nes quæ deſcendunt ex ſtatuto.

† Tertio caſu quãdo diſpoſitio reprobatur ex de fectu intereſſe ex parte acquirentis, vt patet ex ſti pulatione facta alteri, de qua in l. ſtipulatio iſta. §. al teri. ff. de ver. ob. & in §. alteri. Inſt. de inuti. ſtip. tunc iuramentum operatur & habet confirmare contra ctũ, qui fundatur ſuper obligatione naturali. vt no.
13 in c. j extra de pact. † Quarto caſu quando reproba tur ex debilitate ſuę virtutis, cuius exemplum eſt in pacto nudo quid per ſe non producit actionem, vt plenè traditur in l iuriſgentium. §. ſed cum nulla. ff. de pac. tunc etiam tale pactum firmatur iuramento & efficitur efficax ad agendum, per regulam quæ eſt, quòd omne iuramentum quod nõ vergit ad in teritum ſalutis æternæ ſeruandum eſt, vt in d. capit.
14 cum contingat, cũ ibi no. † Quinto verò caſu quan do diſpoſitio reprobatur propter varias ſubditorũ vtilitates multa referuntur exempla, videlicet in alienatione facta fundi dotalis, de qua habetur in l. j. cũ ſe. ff. de fun. do. quo caſu talis alienatio iuramen to firmatur, non per legem, ſed per canones, quæ deſtruunt ſtatum laicorum, & ampliant ſub qua dam ſimulata conſcientia ſtatum cle ricorũ, vt habetur in d. c. cum contin gat & in c. licet mulieres. de iureiur.

a Niſi prius a mulier iuraſſet ſe non alienaturã, quo caſu ſecundum iuramẽtum nõ tenet ſecũdũ Io. An. vt ibi not. itẽ eſt exẽplũ in tranſactione fa cta ſup alimẽtis futuris, quæ repro batur à iure. l. cũ hi. ff. de tranſ. tamẽ iuramento confirmatur, ſecundũ cũ. a Itẽ eſt exemplum in pacto de nõ ſuc cedẽdo, de quo traditur in l. pactum. C. de coll. & l. fin. C. de pact. & l. pa ctũ quod etiam iuramento firmatur, vt in c. quanuis. de pac. li. vj. Eſt etiam exemplum in donatione inter vir. & vxo. quæ etiam firmatur iuramento. per regulam generalem quòd omne iuramentum quòd poteſt ſeruari &c. vt in d. ca. cum contingat. ſecundum Bartol. & Guliel. de cu. l. ſed & ſi poſ ſeſſori. §. item ſi iurauero. ff. de iure iuran. quod non eſt verum, cum ra tione publicæ vtilitatis principaliter ſit prohibita, ergo in ea iuramen tum nil operatur, vt infra proximè, & ſuprà dictum eſt.

a Niſi prius. intellige ni ſi ille cum quo contrahit ignoraret quod prius iuraſſet, quia tũc tale iu ramentum nõ præiudi cat ei qui iurat ſta ſoluit Bal. conſi. cx &c.

5 †Super ſexto articulo quod eſt quan do contractus, vel diſpoſitio repro batur ex defectu ſolennitatis proba toriæ, ſunt exẽpla in teſtamẽto nun cupatiuo, in quo requiruntur ſeptem teſtes, vel in alio contractu in quo certus numerus teſtium requiritur, in quo caſu ipſa ſolennitate deficien te contractus, vel teſtamentum non roboratur per iuramentum, quia hęc ſolennitas propter publicam vtilita tem eſt introducta, ſicque remitti non poteſt, vt l. nemo poteſt. de le. j. & l. ius publicum. ff. de pact.

6 † Circa ſeptimum articulum qui eſt quãdo reprobatur contractus ex de fectu ſolennitatis formalis, exempla patent in ſtipulatione in qua requi ritur interrogationem ptæcedere & reſpõſionem ſequi, vt l j. §. j ff. de ver bo. obliga. & C. de contrahẽ. & com mit. ſtipu. & l. j. & alijs ſimilibus. certe tali ſolennitate deficiente non con firmatur ſtipulatio iuramento tan quam ſtipulatio. ſed bene firmabitur tanquã ſimplex pactum quia effectus iuramenti eſt, vt diſpoſitio valeat eo modo quo melius põt, ſecũdũ Bar. in l. cũ pater. §. filius matrẽ. ff. de lega. ij.

17 † In vltimo autẽ articulo quando diſpoſitio reprobatur ratiõe materię vel rei patent exempla ſi fiãt cõtra ctus ſuper re ſacrã vel libero homine

vel ſi.de quibus loquitur l.inter ſtipulantem.§.ſacram. ff. de ver.obli.& l.liberi.ff.de contrahē.emp.& l.apud iulianum.§.fi.de leg.j.quibus caſibus iuramentum nihil operatur tāquam interpoſitum ſuper impoſsibili de iure:vt in d.§.fina.& not.in d.c.non eſt obligatorium.& pleniſsimè per Bar. in d.l.ſi quis pro eo.vt ſi vis prædicta omnia plenius colligere & breuius, dic ſecundum Dyn.quòd aut contractus diſpoſitio reprobatur à iure, quia turpis,vel contra bonos mores, aut quia impoſsibilis de iure vel natura,& tunc iuramentum nil operatur vt in dicto capi.non eſt obligatorium cum ſi.aut reprobatur fauore,vel odio contrahentis,vel diſponē tis principaliter,& tunc iuramentum operatur,aut ratione publicę vtilitatis principaliter,& nihil operatur, & ad hoc reducuntur omnia ſuperiora exempla. In omnibus autem caſibus in quibus iuramentum operatur,poteſt ex iuſta cauſa peti abſolutio ab epiſcopo parte tamen prius citata,vt ſcripſi ſuprà circa formam iuramenti quòd defertur à parte parti.

a *Aduerte. Baldus in l. reſpublica. C. ex quib. cau. maior. Angel. in l. cum quidā ff. de acqui. har. doc. in l. penultim. C. quomodo & quando index.*

ET CIRCVMVENTVM vltra dimidiam iuſti pretij. Hic no. ꝙ propter talem læſionem nedū minor ætate, ſed quilibet maior poteſt petere contractum reſcindi,etiā ſiue reſtitutione in integrum impetrāda.vt ſuprà dictum eſt.& habetur in d.l.ij.C.de reſc.ven.Si tamē minor iurauerit ſuper tali cōtractu tunc dic vt ſupra.& qa præſupponitur quod domus fuit paterna ſi non interueniſſet hæc læſio,poſſet minor petere reſtitui,quod eſt no.vt habetur in l.ſi in emptione de minor.

EPITOME.

1 *Cauſa legationis eſt legitima ad præſtandum in integ.reſtitu.*

2 *Reſtitutio in integ.competit etiam contra miſſum legationem.*

1 2 IN LEGATIONE. ſeu ambaſſaria. † Aduertè [2] quod hæc cauſa legationis eſt ſufficiens ad præſtandum in integrum reſtitutionem ex clauſula generali,ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videtur,de qua habetur in l.j.in fi.ff.ex quib.cau.ma.& probatur in l.ſed ſi per prætorē §.fi. & l.qui nititur.§.fi.cū l.ſeq.ff.ex quibus cau.maio.debent autem eſſe huiuſmodi legati tales quod eligantur à mittente, & ab eo cui mittuntur, & experti in arte ipſa,vt no.Arch.in c.ij.extra de re iud.lib.vj.& ſunt exēpti durante legatione à præſtatione vectigalium,& quibuſdam alijs,vt in l.à legatis.C.de vecti.& l.ſed & reprobari.§.ſunt autem.de execu.tut. Sunt præterea aliæ cauſæ ei quibus maiores in integrum reſtituuntur,de quibus traditur in l.ſuccurritur.& l.præce.& ſequen.cum ſimi.ff.ex qui.cau.ma.ſine cauſa ſit probabilis tantum, ſine probabilis & neceſſaria,vt in d.l.ſi per prætorem.§. fina.& in l.necnon.in princi.ff.eo.ti.& plene no per gloſſ.in fin.ff.de in integrum reſti.

2 †Quid autem econtra an dabitur reſtitutio contra iſtum qui fuit in legationē miſſus:dic quod ſic,quia non ſolum ſuccurritur abſenti contra præſentem, ſed etiam præſenti contra abſentem ex dicta generali clauſula:vt in l.item ait prætor.in prin.& ſi.l.in ſeq.& in l.fi.ff.ex qui.cau.ma.quæ reſtitutio nō ſolum tribuitur occaſione damni paſsi ſed etiam lucri amiſsi.vt l.& ſi ſine l.iulianus §.fi.eo.ti.duntamē lucrum fuiſſet quærendum ſine alterius iniuria,alias non competeret reſtitutio l.ſciendum.& l.denique. & l.nec vtilem.ff.ex quib.cau.ma.

PRAESCRIPSISSE. Nedum contra alienationē, ſed etiam contra prę ſcriptionē longā vel longiſsimam ſuccurritur tam maiori quam minori ex iuſta cauſa.C.ſi aduer.vſuca.l.j.& l.quod tempore.C.de reſti.mil.cum ibi not.& l.necnon §. exemplo. & l.ab hoſtibus.§.ſed quod ſimpliciter. ff.ex quib.cau.ma facit etiam l.j.§.item ait prætor. in prin.eod.titul.licet hodie in minoribus aliter ſit diſpoſitum,vnde ſecundum Cy.in l.ſi.C.in qui.cau. in integrum reſti.nō eſt neceſ.ſic diſtingue.Aut præſcriptio temporalis cœpit contra prædeceſſorem ipſius minoris,qui prædeceſſor erat maior,aut contra ipſum minorem.Primo caſu aut loquimur de præſcriptione conuentionali,& illa currit cōtra minorem & cum effectu:vt in l.emilius.ff.de mino. Aut quæritur de præſcriptione legali, & tunc licet ſint opiniones diuerſæ,tamen ſecundum Ia.de Are. diſtingue,aut eſt præſcriptio, cuius curſus tendit ad confirmationem contractus habiti cum defuncto,& tunc currit ipſo iure, & cum effectu:vt l.ſi intra.C.de non nu.pe.cum ſi.aut ad confirmationē nō tendit,& nunc currit,ſed datur reſtitutio,vt no. in l.j.C.ſi aduer.vſuc.& l.j.& ij.C.ſi aduer.ven.pi. fallit in præſcrip.xxx.an.quia ſeruatur quod traditur,in l.ſi.C.in qui.cau.integ.reſti.non eſt neceſ.& in l.ſicut.C.de præſcriptio.xxx.ann. Secundò caſu principali quando prę ſcriptio cœpit in perſona minoris tūc ſubdiſtingue, aut eſt talis prę ſcriptio, quam ius antiquum volebat currere ſine aliqua ſpe reſtitutionis integrum.& tunc etiam hodie currit cum effectu,aut eſt talis quę currebas, ſed dabatur reſtitutio,& tunc hodie ipſo iure minori non currit, vt in dicta l. finali fallit in caſibus videlicet in l.properandum.§.penultimo.C. de iudicijs.propter rigorem iuris conſeruandum, vt in authenti.de appellatio.& inter quę tempo.§.primo,aut eſt talis præſcriptio, quæ de iure veteri non currebat,

bat,& adhuc hodie non currit.vt l.ij.C.in qui.cau. in integ.reſti.non eſt ne.Et prẽmiſſa procedũt ſecũ dum Inn.in præſcriptione clauſa in corpore iuris,in cæteris autem præſcriptionibus extra corpus iuris inductis,vel per legem municipalem vel conſuetudinem,non iuuatur minor hodie ipſo iure,ſed ope reſtitutionis tantùm.vt notatur per eum in c.conſtitutus.in fin.de reſtitu.in integ.vide etiam quod habetur in l.non eſt incognitum.C.qui.non ob.lon. tempo.præſcript.maiori autem læſo facto pupilli, vel abſentis etiam ſuccurritur alia via,& alio remedio:vt in l.vt perfectius.C.de ann.exceptio.

DVRANTE ABSENTIA dicti Si.legitimè præſcripſiſſe.Fuit ergo in eius abſentia completa præſcriptio.Quid ergo ſi ante ipſam completam per duos annos reuerſus eſt domum,& tacuit,nec ipſam interrumpit præſcriptionem,& ſic in eius præſentia completa fuit, an volens in integrum reſtitui audiendus erit?in qua quæſtione variæ reperiuntur opiniones vt plenè recitat glo. Cyn.& docto.in d.l.quod tempore.& per Bartol. in dicto §.ſed quod ſimpliciter.Concluſiuè autem ſciendum eſt quòd quidam dicunt ipſum non debere reſtitui propter eius negligentiam, iura enim negligentibus non ſuccurritur:vt l.pupillus.in fin. ff.de his quæ in frau.cre.& l.non enim.ff.ex quib. cau.ma.& videtur probari in d.§.ſed quod ſimpliciter.Alij autem dicunt,quòd reſtitutio eſt concedenda non ad illud totum tempus, quod fluxit in eius abſentia, ſed ad illud ſolum quod ſupereſt facta compenſatione tempore abſentiæ & præſentiæ.vt ſic tempus cũ tempore confundatur,& quod ſupereſt reſtituatur.Exemplum eſt,pone quòd ſtetit abſens iiij.annis, & præſens duobus, fiet reſtitutio temporis duorum anno.quia reliqui inuicem confunduntur.Alij,vt Iacob.de Are.quorum opin. ſequitur Cyn.diſtinguunt,aut ipſe Simon reuerſus ſciuit rem ſuam præſcribi,& tunc ſi negligens fuit in nihilo reſtituitur.ita intelligatur prima opinio, aut ignoranter,& tunc habet locum ſecunda opin. Barto.autem in d.§.ſed quod ſimpliciter.diſtinguit, aut loquimur in præſcriptione actionum, & tunc procedit prima opinio,aut in præſcriptione rerum immobilium,& tunc procedit ſecunda opin.rationes autem,& iura gratia breuitatis omitto ibi vide.

IN QVANTVM SINT Aliquæ.Vides hîc quòd cõditionaliter petitur hæc reſtitutio,nec immeritò,quia ſi contractus & alienatio ſunt ipſo iure nulla,fruſtrà peteretur eos beneficio reſtitutionis reſcindi,vt no.dicit tex.in l.in dubium.in fine.C.de tuto.& cura.qui ſati.non de.Facit l.nã & ſi ſub conditione.§.rumpendo.ff.de iniuſt.rup.& irri.teſta. Conſtat autem hoc beneficium reſtitutionis eſſe reſciſſorium.vt in d.l.necnon.§.fina.& penult.ff.ex quibus cau.ma.in §.rurſus.& ibi plenè de hac materia Inſtitu.de actio.& quòd ſub tali conditione peti poſſet hæc reſtitutio,probatur in c.cõſtitutus.de in integ.reſtitutio.

QVATENVS ex officio veſtro. Aduerte quòd ſicut illa reſtitutio,quæ tribuitur minoribus, petitur officio iudicis,vt in c.finali.extrà de offic.iudic.cum ſi ſuprà allegata hęc reſtitutio quę tribuitur minoribus,vt probatur in l.ſi qs ſit ſtipulatus ff.ex qui.cau.ma.q̃ ſequitur Cyn d.l.q̃ tempore.& in vtraque requiritur libellus.vt in d.c.fi.& ſuprà dixi.

FVISSE ET ESSE nullas.Si iudex reperiat alienationes fuiſſe.nullas,debet ſuper earũ nullitate pronuntiare, quo caſu ceſſare habebit diſputatio ſuper in integ.reſtitu.danda vel non.vbi autem reperiat eſſe aliquas,tũc de in int.reſt.pronuntiabit,vt ſuprà ſcriptum eſt.&c.

a ENORMITER læſum.Iudex[a] debet aduertere principaliter ad qualitatẽ læſionis an ſit magna parua:quia pro nulla vel modica læſione non conceditur reſtitutio: vt in l.ſi oleum.in fine.ff.de dol.& l. ſcio.ff.de in integ.reſtitutio.

EPITOME.

1 *Non ſufficit iudicem pronuntiare ſimpliciter aliquem reſtituendum.*
2 *Reſtituto aliquem & aduerſarius reſtituitur.*
3 *Reſtitutio data minori an proſit etiam eius fideiuſſori.*
4 *Minor etiam contra fideiuſſorem poteſt petere in integrum reſtitutionem, eo agente contra ipſum.*
5 *Sententia lata ſuper reſtitutione,an ſit diffinitiua vel interlocutoria.*
6 *Infra quantum tempus petatur in integrum reſtitutio.*
7 *Minor an poſſit petere reſtitutionem aduerſus lapſum temporis petendæ reſtitutionis.*
8 *Hæres minoris, an poſſit petere reſtitutionem lapſo tempore petendæ competenti minori ante aditam hæreditatem.*
9 *Succeſſor an poſſit vti priuilegio defuncti vel ſuo.*
10 *Sequuta abſolutione & reſtitutione,an iterum talis reſtitutio peti poſſit.*

a *Iudex Bal. in addi. Specu. tit. decr.in integrum.*

1 EVNDEMQVE Simo. Actualiter & realiter †Multum notanda ſunt iſta verba,nam non ſufficit quòd iudex pronũtiet ſimpliciter ipſum reſtituendum quia verba

de futuro non disponunt: vt l. si à colono. ff. de verborum obliga. & not per Iacob. Butrig. in l. cum iudex. C. de sentent. & interlocuto. omnium iudicum. vnde necesse est quòd de presenti actualiter restituat dicendo, ipsum in integrum restituimus, & in suo priori statu & gradu in quo fuerat ante dictas alienationes, & prescriptiones omnino reponimus & reducimus &c. Est enim restitutio prioris status in integrum repositio, vt l. quod minor. §. restitutio. ff. de minoribus.

2 † Sed hoc suppositò quòd minor vel maior sit restituendus, nunquid eius aduersarius erit etiam in statu pristino reducendus, seu reponendus? & vtiq; dicendum est quòd sic, vt in l. j. & ij. C. si aduer. transactio. & no. in d. §. restitutio.

3 † Inde queritur an data minori restitutione, prosit etiam fideiussori eius, ver. gra. si fuit minor restitutus aduersus venditionem, pro qua tenenda fideiussorem præstiterat, & glo. videtur tenere quòd hęc exceptio præstitæ restitutionis transeat ad fideiussorem: argu. in l. exceptiones. in fi. ff. de excep. Petr. tenet contrarium, dic plenius, vt no. in l. fin. C de fideiuss. min. & in l. minor xxv. an. ff. de mino.

4 † Quid ergo si talis exceptio non porrigatur ad fideiussorem secundum aliquos, an agente fideiussore contra ipsum minorem poterit ipse aduersus eum etiam petere restitutionem in integrum? dic quòd sic, vt habetur in l. j. C. de fideiusso. mino. & ibi per Cyn. & d. l. minor.

5 † Vltrà quæritur an sententia lata super restitutione in integrum, sit diffinitiua vel interlocutoria super quo distingue, aut super ea fuit principaliter oblatus libellus, sed incidenter fuit de restitutione quæsitum. verb. gra. si minor fuit conuentus ab alio actione reali & personali, & per modum excipiendi ipse minor asseruit se læsum, & per hoc petijt se restitui in integrum & tunc est interlocutoria: vt habetur in l. necnon. §. exemplo. ff. ex quibus cau. ma. ad quod facit regula l. quod iussit. ff. de re iudica. & quod ibi not. & l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiurando.

6 † Quæritur amplius infra quantum tempus peti debeat in integrum restitutio? dic quòd olim peti debebat infra annum vtilem. vt in d. l. infra vtile. cum simi. hodie verò sufficit illam petere infra quadriennium cõtinuum post perfectam minoris ætatem vel absentis reuersionem numerandam, infra quod tempus debet etiam lis terminari. vt habetur in l. superuacuam. C. de tempo. in integ. rest. peten. & sic tempus illud non currit minoribus nec maioribus durante absentia, vel ætate minore. vt d. l. superuacuam. & not. in d. §. rursus.

7 † Sed pone quòd tempus huius quadriennij sit elapsum, an per viam excipiendi poterit minor vel maior se defendere petẽdo se restitui? videtur quòd sic, quoniam regulariter traditur quod ea quæ sunt annua ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum: vt. l. puré. in fin. de do. except. In contrarium determinat Cyn. & alij docto. in dicta l. superuacuam. ratio est quia fuit in ipsius potestate per viam agendi petere se restitui ideóque sibi imputet si non agit. argument. l. Papinianus. §. si filius. ff. de inoffi. te. l. quæsitum. §. in dolo. ff. de peculio. cum similibus. quę ratio cessat in dicta l. pure. facit etiam ad prædicta regula, quæ traditur, quòd de restitutione data potest excipi non de danda, vt habetur in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiurando. & dicto §. exemplo.

8 † Sed pone quòd minor decesserit infra tempus petendæ restitutionis, & tempus fluxit ante aditam hæreditatem eius, an poterit hæres petere restitutionem? distingue breuiter hoc modo, aut hæres fuit negligens, & tunc denegatur sibi restitutio, aut non fuit negligens, & tunc conceditur, vt determinat Cyn. in l. secunda. de temporibus in integrum restitutionis petend.

9 † Quid autem dices si minori vel maiori, vel priuilegiatus non priuilegiato, an ipse successor poterit vti proprio priuilegio, vel ipsius defuncti? dic plenè per Dy. in capit. si quis in ius. de reg. iur. lib. vj. & in l. hæredem. ff. de regu. iur. & per glo. & Iacob. Butri. in l. ea quæ. C. de restitu. in integr. Et eodem modo quæri consueuit si ecclesia succedat alicui priuato, an vtatur iure priuati, vel suo, & idem in fisco succedente priuato? super ecclesia, vide quod no. in c. j. in fin. cum simi. ibi nota. extra de iu. pat. in fisco, vide quæ no. in l. ij. C. de priui. fis. & l. ij. C. ad leg. Iul. de vi pub. & l. non intelligitur. §. cum ex causa. cum simi. ff. de iure fis.

10 † Quid autem diceres si iudex absoluat istum Iac. conuentum super restitutione, an iterum poterit petere iste Simo. se restitui? videtur quòd sic, per l. j. cum sequen. C. si aduer. rem iudi. in contrarium est veritas per tex. in l. j. & ij. C. si sæpius, in integ. resti. fue. po. poterit tamen ab hac tali sententia appellare & sic vti iure communi. vt in d. l. ij. & in c. final. de in integrũ restitu. Nec obst. cõtraria, quia loquuntur quando sententia fuit lata super alio quam restitutione: vt l. si ex causa iudicati. in princi. ff. de mino. & si fortasse læsus sit circa lapsum tempus instantiæ causæ principalis vel appellationis, sibi succurritur beneficio restitutionis. vt l. & si fine. §. fina. & l. minor omissam. ff. de minor. & tamen vt latius videas, potes sic distinguere secundum Bartol. in l. contra pupillum. ff. de re iudica. & per Cyn. in l. cum & vos minores. C. si aduersus rem iudica. Cum queritur an sententia lata contra minorem debeat dici nulla, vel ab ea appellari, aut in integ. restitu. peti. sic distingue aut sententia fuit lata contra impuberem aut contra puberem. Primo casu aut sententia est lata contra pupillum vel minorem xxv. ann. nullum habentem tutorem, vel curatorem, & tunc sententia est ipso iure nulla tãquam iudicium sit inchoatum & finitum cum persona minus legitima. vt d. l. cùm & vos minores. & l. contra pupillum. & l. acta. in fine. ff. de re iudicata. aut est lata contra pupillum vel minorem habentem tutorem, vel curatorem, & tunc aut tutor, vel curator interuenit à principio litis, & in processu causæ, & tunc valet sententia ipso iure, sed ope restitutionis potest rescindi, si læsio interceserit, vt

d. l.

d.l.cùm & vos minores.ij.responso.C.si aduer.rem iudica.cum si.aut tutor vel curator non interuenit à principio,nec in causæ processu, & tunc sententia est ipso iure nulla.vt in dict.l.cùm & vos minores.in prin.& in d.l.contra pupillum.& in d.l.acta.in fine. aut interuenit à principio,sed in causæ processu nõ interuenit & tunc valet sententia ipso iure.sed ope restitutionis rescindi potest,vt probatur in l.si præses.C.quomodo & quando iud.aut econtra non interfuit à principio litis,sed solùm in causæ processu & tunc sententia est ipso iure nulla,ideo non est opus quòd ope restitutionis,rescindatur,vt l.momentaneæ.C.qui legi.perso.

AD dimittendum & relaxandum.Solet in dubiũ reuocari, an simul vtrunque possit peti, videlicet cõtractum & prescriptionẽ rescindi, & possessionẽ rei restitui;& dixerũt quidam quòd nõ,sed res ipsa duobus iudicijs debet expediri,vt primò impetretur rescisio contractus, & restauratio actionis,qua obtenta postea intentetur actio restituta.Tu autem verius dic secundùm communẽ opi. doct.vtrũque simul,consecutiuè,& conditionaliter forma de qua hîc posset proponi,vt plenè notatur in §.cursus.Insti.de act.& in d.§.exẽplo & p Inno. in c.cũ ex literis.in gl.pe.de in inte.rest.sicut in simili dicitur de peti.hære.quæ simul & consecutiuè proponi potest cùm quærela inofficiosi testamenti vt notatur in l.de inofficioso.ff.de inofficio.testamen.

SIMVL cum fructibus.Quæritur an data in integrũ restitutione sint fructus rei sicut ipsa res restituendi?& videtur qđ sic,per d.l.q; si minor. §.restitutio.& l.necnon.in d.§.fi.ff.ex quibus causis ma.In contrarium facit quòd habẽs titulũ,excusandus est à restitutiõe fructuũ.vt in l.ij.C.si quis ignorãti rem minor.sine decreto.cõpar.& in l.bonẽfidei. de acqui.re.do.& plenè notatur p gl.& Bart in l.sed & si l.§.scire.ff.de peti.hæ.& l.si furti.§.j.ff.de vsuc. & per Dy.in c.possessor.de re.iur.lib.vj.de quo vide quæ notãtur suprà in j.libello,in gl.sup ver.fructibus.Vltimò sciẽdũ est q;regula superius tradita,qua dictum est minoribus læsis esse succurrendũ.Fallit in certis delictis,de quibus plenè notatur in l.auxilium.§.in delictis.ff.de mino.C.si aduersus delictum l.j.& ij.Item fallit cùm læsio est modica.vt in dic.l. scio & certis alijs casibus,de quibus in d.l.j.& dicto §.in delictis.plenè notatur vbi videas.

ET PRAEDICTA PETIT. Ista clausula cum sequentibus extendatur, vt notatum est in primo libello &c.

Forma libelli in quo agitur ad ficti præstationem & rei relaxationem.

CORAM VOBIS.D.B. vicario dominis Potestatis Papiæ dicit, narrat ,significat , & proponit vir generosus, ac miles strenuus dominus Manfredus de Beccaria de plebe filius. q. domini Castelli agendo & agere volendo contra & aduersus Iacob.Guerlam & alium quamcunque personam pro eo, & eius nomine in iudicio legitimè comparentem, dicens idem dominus Manfredus quod iam decem annis decursis, vel circa inuestiuit suprascriptum Iacob. pro se & suis hæredibus & quibus causam dederit de domo vna posita in Papia cui cohæret &c.ad dan.& soluen. pro ficto omni anno in festo Sanct.Michaelis floren.v. boni auri,& capones duos prout plenius & latius in instrumento ipsius inuestituræ contineri reperiatur ad quod relatiò habeatur. Quam domũ ipse Iacob.à tempore dictæ inuestituræ circa, tenuit, & possedit, & dictum fictum soluit spacio duorum annorum primorum,& posteà eundem fictum soluere neglexit & recusauit spacio v.anno.& pluriũ. Et vlterius ipsam domum propria authoritate sine licentia,ac scientia dicti domini Manfredi alienauit quibus ex causis ipsa domus fuit & est aperta & deuoluta ipsi domino Manfredo & vtile dominium ipsius superfolutione dicti ficti requiritur,& super relaxatione dictæ domus interpellatus tam ipsum fictum soluere,quàm domum relaxare indebite recusauit & recusat. Iccirco cùm prædicta sint,petit & requirit ipse dominus Manfredus à vobis domino vicario antedicto quatenus per vestram sententiam diffinitiuam condemnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis suprascriptum Iacobum ad soluendum ipsi domin.Manfredo fictum dicti temporis præteriti v.annorum: quo soluere cessauit,& quod ascendit in summa.florenorum viginti quinque vel circa.necnon ad dimittendum & relaxandum dictam domum ipsi domino Manfredo sibi apertam & deuolutam,vt prædicitur cum omni suo meliorameto ,tam propter cessationem dicti ficti, quàm propter alienationem antedictam, ac etiam eundem Iacob, condemnetis in cæteris suis damnis interesse & expensis præteritis & futuris. Quæ omnia idem domi. Manfred .petit per vos fieri,& executioni mandari &c.deducendo in præsenti iudicio &c.saluo iure addendi &c.non prętereà se astringens &c.

CORAM VOBIS. Ad huius libelli, & eius materiæ pleniorem intellectum est præscien dum quòd quandoque res datur ad simplicem locationem,quod est cum conceditur ad minus tempus decennij,& de hac loquitur totus titulus.ff.C. & Institutio. locat.¡ Quandoque conceditur res aliqua ad emphyteusim, quod est quando conceditur vltra tempus decennij vel in perpetuum, & de hac propriè loquitur.C.de iure emphyteu.per totũ & ff.si ager vecti.per totum.& Insti.loca.§.adeo plenissimè per Sp.in ti.de loc.Quandoque res datur in feudũ.& de hac concessione loquitur liber vsus feudorum.conceduntur & alijs varijs modis res hæ prout in multis iuris articulis describitur. Differt autem simplex locatio ab alijs concessionibus, de quibus suprà:quia simplex locatio non mutat dominium,nec possessionẽ.vt l.non solet.ff.lo.Feudũ ve-

rò,& emphyteusis sic,quia per illam transfertur dominium vtile.vt l.j & ij.C.de iure emphyteu.& titu.de inuesti.de re.alie.fact.cum similib.

EPITOME.

1 *Quando sit locatio ad maius tempus decennio transit in contractum emphyteusis.*

2 *Inuestitio facta de octo annis in octo annos ascendens ad plures annos,an transeat in emphyteusim.*

3 *Clericus non potest inuestire de octo annis in octo annos & similiter sine superioris authoritate.*

a *Sed .an&i- de Bar.in l. si serus.ff. quod cum eo.& spe.ti. de actore. &ersic.item excipitur.*

4 *Facta locatione in minori tempore decennij, conductor an posit repetere expensas.*

5 *Conductor an expellatur de domo ante tempus locationis finitum.*

6 *Finito tempore locationis si conductor perseuerare in conducta an posit expelli locatorem.*

7 *Soluto pretio locationis à principio facta in decennium,an conductor expelli possit in quo alias expellitur.*

8 *Re conducta perempta an ad eius æstimationem conductor teneatur.*

9 *Fructibus fundi conducti defraudatis an à præstatione mercedis conductor excusetur.*

10 *Sterilitas & &bertas quid sit.*

11 *Obligatus ad dandos certos fructus ex fundo singulo quoque anno,fructibus illis non nascentibus ,qualiter sit obligatus.*

12 *Conducens fundum ad tempus modicũ an teneatur facere fundo necessaria.*

INVESTIVIT in perpetuum.Ad uerte quòd per hoc quòd dicit in perpetuum, apparet contractum iſtum esse emphyteuticum .Idem si dixisset vsq; ad xij.vel xx.& amplius
1 annos † Nam secundum doct.quam dò fit locatio ad maius tempus decẽnio,tũc transit in cõtractum emphyteusis,vt solet notari in cle.j.de re.ec. non alie.& per gl.& doc.in l.codicillis.§.Instituto.de lega.ij.& bene facit in ti.qualiter olim feud.pos.alie.c.j.§.
2 donare.†Sed qd de quẽstione illa occurrente,pone aliquis inuestiuit alterquem vsque ad octo annos deinde eis finitis vsque ad alios octo & sic deinceps de octennio in octennium vsq; ad perpetuũ,vel vsq; ad quinquagin ta annos,an erit contractus emphyteuticus ,& transeat vtile dominium in eum?Dy.in d.§.instituto.tenuit qd non,sed erit simplex locatio.argu.l. pluribus.ff.de verbo.obliga.pro qua opi.facit in argu.l.sancimus.§. penul. & fin.C.de don.In contrarium tenet Oldr.de ponte.in d.§.Institut.dicens quod talis inuestitura continet alienationem.& dominij vtilis translatio nem,sic quòd cadit in prohibitionem si aliquis sit rem ipsam prohibitus alienare à testatore,vel à lege.argu. in authen.de non alie.aut permut.§. illud quia non refert aut directò,vel per obliquum fiat contra ipsam prohibitionem,vt l.oratio.ff.de sponsali. & l.cùm lex.ff.de fideiussori.& l.non
3 dubium.C.de legibus †Ex quibus patet quòd clericus qui non potest sine superioris authoritate in perpetuum inuestiri,vt dict.clementin.ij.si faciat inuestituram sub forma prædicta, quòd non valet sine superioris licentia & authoritate.Et pro hac sententia facit.in capit.j.§. donare.in titul. qualiter olim feud.po.aliena.veruntamen subiungit,idem Oldrad.quòd posset in persona se obligare ad locandum post primum terminum finitum in aliud tempus,quia tunc non
4 alienaret,sed oligaret.†Quid autem si locauit simpliciter vsque ad tempus modicum biennij,vel triennij,aut annorum nouem,& sic minori tempore decennij,an conductor expensas quas in domo fecerit poterit repetere;dic quod sic fuerint expensæ vtiles,necessariæ.vt in l.dominus horreorum.§.j.& l.colonus.in principio. ff.locatio.cum simili.nisi contrarium actum esset quia in locationibus & emphytheuticis contractibus pacta omnia sunt seruanda.l.ij.in principio. C.de iure emphyteut. & legem & l.
5 circa.C.loca.†Sed an [a]conductor po-
a test expelli de domo ante finitum tẽpus locationis, vel conductionis?dic quòd non regulariter vt in d.l. æde. & l.si fundo.C.loca.& l.ex conducto in principio.& l.si vno.§.planè si dominus,& in l.si in lege.§.colonus.ff. locati & conducti. cum simili.similiter & econtra conductori non licet discedere à conductione ante finitum tempus vt in d.l.si in lege.§.si domus. &l.dominus horreorũ.§.fi.ff.lo .Prima autem regula fallit in quatuor casibus in quibus licitè pôt per locatorẽ
b cõductor expelli.Primus [b] est si mercedẽ,vel pensionẽ non soluerit,etiã si pactũ de nõ expellendo intercesserit. vt in d.l.ẽde.& l.quæro.§.inter locato

b *Primus ca sus.docto.in di.l. eidem Bart in authentic.quirem .C. de sacr. sanct. eccle. Bald. in additio. Spe.titu.de loc.in §.post quã.in &er. per Roma. Bald.in additio.in tit. de actore. &ersic.item quod &ult. Bal.in l colonus.ff.loc. & &ide docto.in ca.fi. extrà ne p̃lat.&ices suas.& ad secundum casum &ide Pan.in ca. propter sterilitatẽ de locationib .*

rem

rem.& l.cum domini.ff.locat.Secundus casus est si emerserit de nouo necessitas locatori habitandi in ipsa domo.vt dict.l.æde.aliter vero si illa necessitas fuisset tempore locationis,tunc non audiretur locator.argu.l.quod quis.ff.de regul.iur.& l.si quis domum.§.j.in fi.ff.loc.Tertius casus [a] est quando locator habet propter superuenientem casum & necessitatem domum reficere.vt d.l.ædē. Quartus casus [b] quando cōductor malè versatur in ipsa domo ipsam deteriorando.d.l.ædē.in fi.& in auth.de alie.& emphy.§.si verò quis.& probatur in c.propter sterilitatem.in fi.ad quod facit quod habetur in c.j.§.cuicunque.de pace tenend.& eius violatori.

† Sed pone q̄ finitum est tempus locationis, tamen conductor perseuerat in re conducta,an poterit locator ipsum expellere?distingue, aut est prædium vrbanum,aut rusticum.primo casu potest expelli,secundo non potest.vt no.in l.item quæritur. §.fina.ff.loca. & quæ sit ratio inter prædium vrbanum & rusticum,vide ibi,quæ talis est:nam in prędio rustico præsumitur tacita reconductio vsque ad annum propter patientiam ipsius locatoris : & quia fructus nisi per annum capiuntur, quæ ratio cessat in vrbano,in quo singulis diebus habitationis recipitur. † Quid si aliquis domum conduxit vsque ad decennium, & soluit pensionem totius temporis in principio locatiōis,an poterit expelli in casibus prędictis specialibus à dicta regula exceptis ? dic quòd non, imputet enim sibi locator qui pensionem totius temporis recipiendo se à iure deijciendi excluſit.ar.d.l.ædem.& dicto §.inter locatorem.Sed si locator domum vendiderit,poterit tunc emptor conductorem expellere.vt in l.emptorem.C.locat.nisi in certis casibus, quos vide infrà in gloss.super ver. soluere.† Sed quid dices si ipsa domus fuit casu igne combusta, & consumpta,vt plerunque accidit, vel æquus locatus casu perditus est,an conductor tenea tur ad æstimationem ? Breuiter in hoc sic distingue secundum doct.Aut conductor in se suscepit periculum casus fortuiti,& tunc tenetur ad æstimationē, vt l.si quis domum.l.si quis fundum.in princip.ff. loc.aut nullum in se suscepit periculum & tunc aut culpa eius,vel mora præcesit casum , & tunc tenetur de casu.vt in dicta l.si quis fundum.§.fina.in fin. & l.videamus.§.primo.in fine.& dicta l.si merces. §.qui colonum.& in l.qui insulam.§. qui nullas.ff. locati.Culpa autem dicitur præcedere tribus modis. Primò si non fecit quòd diligens homo fecisset. Secundò si fecit contra pactum, & conuentionem. Tertiò si fuit in mora, vt hæc probantur in text. & gloss.in dicta l.videamus.in princip.& §.penultimo.cum similibus.Quartus modus est,si ille casus contingit facto & culpa suorum seruorum, seu domesticorum,vt in d.l.qui insulam.§.final.cum simi. aut nulla culpa præcesit,& tunc non tenetur de casu,vt in dicta l.si quis fundum.§.final.in princip.& l.ex conducto.§.cum quidam.ff.locati.cum similib. Sic econtra non tenet locator conductori ex casu fortuito in re locata, superueniente ad aliquod interesse.vt l.prima.& l.iudicio.C.loc.& d.l.dominus horreorum. ff.locat.In re autem vel æquo gratis commodato, dic eodem modo distinguendum ,vt suprà. hoc tamen aduertēdo q̄ ibi distinguitur, & considerat cuius gratia sit commodatum , an gratia vtriusq; s.dantis, & accipientis,an recipientis tantùm.vt plenè traditur in l.in rebus. in princ.& §.fi.& l.si vt certo.§.interdum.& §.nunc videndum ff.commo. & Instit.quib.mo.re.contra.oblig.§. itē is cui.& quæ dicta sunt supra procedunt in simplici locatione, nam in re emphyteutica,in qua emphyteuta habet vtile dominium casu fortuito, re ipsa perempta in totum liberatur emphyteuta à ficti præstatione, & non aliter.vt l.prima.in fin.C.de iure emphy.an autem emphyteuta tenea tur domino ad mercedem , credo distinguendum, vt suprà.

† Sed circa [c] præmissa, quæritur quid in fundo rustico locato,an excusetur cōductor à præstatione mercedis, si fructus eius fundi casu aliquo defraudentur?& in hoc sit conclusiuè distingue. Aliquando conductor seu colonus allegat fundi peremptionē, vel casmositatem,vt quia vi fluminis, vel terræ motu consumptus est antequam ex eo fructus essent collecti, & tunc excusatur.& fit sibi in totum remissio mercedis, seu pensionis.vt in l.ex conducto.§.sed & si tales. verficu.sed & si ager.ff.locat. Aliquando allegat fructum exiguitatem,seu paucitatē,& tunc nulla fit remissio mercedis:quia in casu conuerso, vbi accederet fructuum abundantia non augeretur pensio,nec merces, vt proba tur in l.si vno.§ cum quidam.ff.loca. aliquando allegat fructuum sterilitatem, & tunc regulariter fit remissio mercedis illius anni.vt l.licet.C.loca. & ibi plenè not.per Cyn.& doct.facit quod habetur in l.ex conducto.§. si vis tempestatis.ff.locat.hoc tamen fallit in tribus casibus.Primus quando vbertas sequentium annorum est tanta,quę habet suppleret sterilitatē. vt probatur in d.l.licet.& l.si vno.in princip.ff.locat. Secundus est,si omisit negligenter fundum pro tempore futuro colere,non curando de recom pensatione,secundum Cyn.qui sic limitat d.§.cum quidam.in l.ex conducto.& not.per eum in l.ad comparandas.C.mand.in fin.Tertius casus est, quando in se suscipit casum sterilitatis:argumen.dicta l.licet.à contrario

a *Tertius casus.gloss.& Bart.in l.si duo.in §.eo inquilinus. ff. si pos. Bar.in l.habitatores. ff.locat.& Bart.in d.l. eden.*

b *Quartus casus.docto. in d.l.eden. & Bald.in l.prima.C. de sum.tri. Ang.in authenti.quomodo oportet episcopos.& Bar. cep.de ser. rb.titu.de usu.*

c *Sed circa vide doc.in l.soluto.ff. loc.& in l. si vno.e.tit. Bald.in l.si merces.eod. tit.Bart.& Bald.in l.j. C. de iure emphy.*

sensu. & in d.l. si quis fundū. in prin: ff. lo. aliquando allegat fructuum vitiositatem, puta acerbitatē, & simil. & tūc nulla fit remissio mercedis: vt in d.l. ex conducto. §. j. versi. si qua tamen vitia quæ distinctio non procedit in re emphyteutica. vt infrà not.

10 † Solet tamē ex premissis dubitari quę dicatur sterilitas, & quę vbertas? super quo sunt variæ opin. vt refert Cy. in d.l. licet. tamē concludiuè tenetur in hoc standū esse vulgi opi. quando de sterilitate dubium versatur. Si verò super vbertate disputatur, tunc secūdū aliquos idem est dicendū. Alij verò, vt Io. An dicunt quòd fiēda erit tunc cōtributio vtriusque anni præcedentis cū sequenti. Et si reperiatur vterque annus sine sterilitate, tūc sequēs annus reputabitur cū vbertate. Credo quòd prior sentētia sit æquior,

a *Quid si. Bal. in l. cū qui. ff. de manu. test. Spe. titu. de loc. in §. ij.*

11 & securior, dic vt ibi p Cy. & gl. † Vlterius quęritur pro pleniori doctrina præmissorum, pone aliquis promisit dare bocale vnum vini, siue saccos. x. frumenti ex tali vinea, vel ex fundo, contingit quòd nullus fructus nascitur in dicta vinea, vel fundo pro illo anno, quæritur an sit liberatus, vel supplere teneatur in sequenti anno, vel ex alio fundo dare. circa quod sic distingue secundum docto. vt refert Cy. in l. si quis argētum. C. de do. aut fundus ponitur ad solam degīnationē seu demonstrationē, & tunc non liberatur, sed supplere debet ex alio fundo, vel alio modo: vt in l. quidam testamento. de leg. j. & de ali. & cib. le. l. lucius. Aliquando ponitur fundus ad taxationem, & limitationem, & tūc subdistingue, aut erat in promissione vnica præstatio tātum, aut plures p diuersa tēpora, vt x. annua. Primo casu cōsidera, aut fundus fuit taxatus & limitatus solutioni fiendę purè & simpliciter sine cōductione. puta quia dixit, promitto dare x. ex fructibus huius fundi, & tunc supplebitur in anno sequenti, licet ad præsens non possit ad solutionem compelli: vt l. firmio. in prin. ff. quādo di. le. ce. aut fuit fundus limitatus, & taxatus per modum conditionis, & sic solutio erat fienda conditionaliter. ver. gra. quia dictū est quod promisit soluere x. saccos frumēti ex eo qđ nascetur in tali fundo, & tunc quia relatiuum qđ, adiectū est verbo futuri tē poris facit conditionem: vt l. nuper. de lega. ij. & l. stichum qui meus erit. ff. de leg. j. Si aliquid nō nascatur tāquam defecta cō ditione liberatur, nec tenetur aliunde supplere. vt probatur. ff. de contrahen. emptio. l. si debitori. §. verisimile. & de vi. tri. & oleo le. l cum certus. Alio autē casu principali quando promissione sunt plures præstationes fiendæ, puta x. annua, vel menstrua, & similia, & tunc si nihil in vno anno nascitur supplendum est in alio. vt l. legatum. §. vini. ff. de an. le. & d.l. cum certus. ff de vi tri. & oleo. le. Et prędicta etiam locum habent in quantitatibus quæ debentur nedū in vltima voluntate, vel alia simili promissione, sed etiam cum debentur ex cōtractu locationis, vel emphyteusis. nisi aliter actum, & conuentum extiterit. vt d.l. si vno. in princ. ff. lo. & no. in d.l. licet. C. lo. se-

12 cundum docto. † Vlterius quæritur pone quòd aliquis conduxit fundum ad tempus modicum, an teneatur suis sumptibus facere fossata, & aggeres ad vberiorem fructuum, & agri vtilitatē? dic vt no. distinguitur per Bar. in l. impensæ. ff. de impen. in re. do. fac. Aut super hoc est lex, vel consuetudo in regione, & illa seruanda est, ar. l. excepto. C. lo & l. domini prædiorum. C. de ag. & cen. li. xj. Aut de consuetudine, vel statuto non apparet, & tunc aut talis impensa recipit perpetuam agri vtilitatem, vel tempus longius, quā sit tempus suæ conductionis, & tunc non tenetur ad ipsam expensam. sed pertinet ad locatorē. ar. in d.l. impensæ. & l. iij. §. nos generaliter. ff. de impē. aut hęc impensa solum recipit vnius anni vtilitatem, & tunc ad eam tenetur ipse colonus. d. §. generaliter. & in l. j. §. de eo. ff. de aquaplu. arcē. & c.

Per se & suos hæredes. Et si de hæredibus nō esset facta mentio, tamen natura cōtractus locationis, & emphyteusis est, vt transeant ad hæredes: vt l. viam veritatis. C. lo. ergo &c.

EPITOME.

1 *Quo tempore fiat solutio, si tempus solutionis non est designatum.*

2 *Volēte emphyteuta soluere totum fictum anni ante terminum, an dominus recipere teneatur.*

3 *Si ante tempus idem emphyteuta velit soluere partem quid iuris.*

Omni anno in festo sancti Michaelis.

1 † Quid dices, si nulla dies fuerit solutioni designata, quo tempore fienda est solutio? Cyn. in l. æde. C. loc. & ibi glos. refert opin. dicunt quidam quod in fine anni, alij quod in principio, alij autem quòd in medio. Concludiuè verò ibidem gl. dicit quod in hoc obseruanda est consuetudo patriæ, & si de ea non appareat, tūc fieri debet in fine anni. ar. in l. qui hoc anno. ff. de verb. obli. quia in talibus obligationibus, quòd minimum est sequimur: vt l. sēper in stipulationibus. ff. de regu. iur. quam opi. sequitur Goffr. in summa, extrà de loc. Alij vt Petr. distinguunt concludendo tamen quòd alio non apparente fieri debet in fine anni, vide per docto. in di-

2 cta lege æde. † Quid si a emphyteuta velit solue-

a re totum fictum anni ante terminum statutum an dominus teneatur recipere? dic quòd sic, vt

Quòd

l.quòd in diem.ff.de solutionib.& l.eum qui Calendis.§.quoties.ff.de verbo.obligation.& l.quod quis.
3 ff.de actio.& obligation. † Sed quid si ante terminũ velit soluere partem tantum ipsius ficti,an dominus teneatur recipere? videtur quòd sic.quia eadem est ratio totius ad partem,vt l.quæ de tota ff.de,rei vendicatione.Et pro hac parte facit text.singu.in l. penulti.C.de loca.fun.pa.libr.xj.Tu dic quòd non cogitur,vt l.tutor.§.lucius ff.de vsu.& not.in l.quidam æstimauerunt.ff.si cer.peta.Non obst.d.l.pen. quia ibi est speciale in emphytheuta fiscali,ergo in priuato erit oppositum de iure communi.l.ius singulare.ff.de legib.nec etiam posset emphyteuta inuito domino soluere fictum x.annorum.vel plurium pro tempore futuro,vt determinat Cynus in l. ij.quæstione vltima.C.de iure emphyteu.& Speculator in titu.de loca.ver.fi.xxxiij.&c.

EPITOME.

1 *Quid sit agendum in casu mercedis fundi locati non limitatæ.*

2 *Locatio facta pro cno denario,an ualeat.*

FLORENOS quinque, & capones duos.Patet ergo quòd merces,seu ficti etiam præstatio fuit
1 limitata à contrahentibus.† Quid si non fuit limitata,vel inter locatorem & conductorem sit discordia super eius limitatione,nunquid rector ciuitatis vel loci poterit se interponere? doct.dicunt quòd sic,vt refert Cyn.in l.ne cui.C.locati.ratio est,quia sicut se interponit in alijs victualibus pertinentibus ad victum hominis.vt l.j.§.cura carnis.ff.de officio præfecti vrbis.ita & in isto casu cum appellatione victus habitatio contineatur.vt ff.de verborum si-
2 gnificat.l.victus.† Vlterius quæritur hic fuit constituta merces in pecunia,quid autem si in alia specie, puta in vino, vel in grano,an erit locatio? dicit Iaco. But.in l.si hi qui.C.loc. quod non,quia contractus locationis requirit præstationem in pecunia tantũ: vt l.j.§.si quis seruum.ff.depo.& not.per gloss.in d. l.si hi qui.sed erit contractus innominatus.facio vt des quo casu erit agendum actione præscriptis verbis,vt l.naturalis.ff.de præscri.verbis.vel erit contractus emphyteuticus,si vltra tempus modicum facta fuerit locatio,vt not.per Cyn.in d.l.j.& per glo. in d.§.adeò.Instit.loc.& per doct in l.j.C.de iu.emphyteu.ideoque secundum Bart.Bu.notarij errant in talibus locationibus,quando dicunt,talis locauit taelm fundum pro x.corbibus frumenti , verum tamen falsi nominis impositio non vitiat contractum.quia verba impropriantur,vt res potius valeat quàm pereat.argum.l.insulam.& ibi not.ff.de prescript.verb.& l.si vno.in prin.ff.loc.& in l.penul. in fin.ff.de contrahend.emp.& sic isto casu erit agẽdum actione præscriptis verbis.non autem actione ex locato.vnde tene menti tu procurator in formatione libelli & medio concludendi, quia hanc quæstionẽ semel vidi de facto, & partẽ succũbere ratione libelli malè concepti,& ob hoc fuit prouisum per viam statuti,quòd quilibet libel-
2 lus qui contineat rem,& causam sufficiat. † Quid simplex locatio facta sit vno denario? dic quod non valet quia præsumitur potius vsus habitationis quædam donatio vt est text. in l.si quis couduxit.ff.locati.nisi fieret ex causa necessaria,vt l.si vsufru. ff.de iure dotium.venditio autem magnę rei,tam vili prætio facta licet do nationem contineat,tamen valet nisi facta esset inter virum & vxorem vt traditur in l.si quis donatio.ff.de contrahenda emptione.

TENVITET possedit.Hoc merito dicitur quia si non possedisset tunc esset distinguendũ an defierit tenere,& possidere culpa domini,vel casu fortuito,& tunc nõ tenetur de præstatione ficti vel mercedis:vt l.j.C.loca.cum simili.not.aut culpa propria ipsius conductoris, & tunc tenetur,& imputatur sibi.l.cum leg.§.si domus.& l.dominus horreorum.§.final.ff.locat.

EPITOME.

1 *Negligentia solutionis præsumitur nisi probetur solutio.*

2 *Quanto tempore cessari debet ad hoc cvt conductor à re locata expellatur.*

3 *Negligens soluere tempore debito an priuetur ipso iure,suo iure.*

4 *Negligentia emphyteutæ cvel coloni,an præscribatur spatio xxx.annorum.cvel similiter contra negligentiam domini non petentis.*

5 *Alienata re locata emptor an teneatur legem locationis adimplere.*

6 *Successor locatoris an ad idẽ teneatur.*

SOLVERE neglexit.† Quæ ne-
1 gligentia in solutione probetur vt l.finali.C.de solutionib.not.in l.ij.C.de iur.emphy.ratio est,quia solutio est facti,& facta non præsumũ-
2 tur,ergo &c.† Quæritur [a] hic quan-
a to tempore debet à solutione cessare vt possit expelli à conductione.respondeo distingue, aut loquimur in simplici colono & tunc sufficit cessare per biennium,vt l.cum domini.ff. locati,aut loquimur in emphyteuta, & tunc aut est emphyteuta ecclesiæ, & tunc sufficit cessare biennio.vt in authentic.qui rem conductam.C.de sacrosanct. eccle. & in cap.potuit.& in c.pe.& fi.de loca.& conduct.aut est

a *Quæritur. doc.in l.fin. C.de iu.emphy.cvel.in l. quæro.ff.lo. Bart.in authẽ.qui rẽ. C.de sacro. sanct.ec. & doct.in cap. potuit deo c. Adde ad materiam. quod si emphyteuta est creditor domini, qđ non soluat non cadit à iure suo ita Panor. in cap.bona fides. extra de pen. & rõ est, quia ad emãdã pœnã & curs um cvsurarum admittitur cõpensatio ipso iure.l.si constat.C. de cõpensa. & Bartol.in l. amplius nõ peti ff. rem rat.hab. & Bald.in l.j. C.de cõpen sa.& adde in simi-Alexan.in l.lecta.ff.si cer. pet.cvbi ille qui habet exceptionẽ non incidit in pœnam & cvide eũ dẽ Alexã. in consil.xiij.in fin.in ij cvolumine.*

emphyteuta priuatę personæ,& tunc requiritur cessare triennio.vt l.secunda C.de iure emphyteu. & nota.per gloss.in l.quæro.§. inter locatorem. ff.locat.

†Sed an negligẽs soluere debito tẽpore priuetur iure suo ipso iure ,vel priuandus sit per sententiam.Speculator latè disputat in dict.titu.de lo. versic.xlij.† Quid si, fuerit negligẽs colonus,vel emphyteuta in solutione annua spatio triginta.vel quadraginta annorum.& dominus eo tempore fuit negligens in ipsius ficti petitione,an colonus erit tutus præscriptione? videtur quòd sic,quia omne ius tam publicum,quam priuatum. regulariter tollitur spatio d.temporis:vt l.sicut.& l.omnes.& l.comperit.C.de præscription. xxx.annorum. In contrarium facit l.malè agitur.C. eod.titul.dic latius.vt not.per gloss. & Cyn.in l.eum notissimi.§.final.eo. titul.& in l.plures apochis.C.de fide instrumentorũ.& Specula.in titu.de de loc.ver.xlj & lxiiij.Sed quid erit si colonus,cum deberet fictum,vel censum annum ad monetam Mediolanensum imperialiũ p xij.singulo soli & soluit ad monetã papiæ ad rationẽ imperialium . vj. pro singulo solido spatio xxx.vel xl.anno.continuorum an erit tutus præscriptione,quod possit vlterius compelli ad solutionem monetæ Mediolan.dic breuiter quòd sic per textum.in glos.c.olim causam & capit.cùm canon.de censi.

†Sed pone quòd durante simplici locatione ,dominus locator fundum locatum alienauit , quæritur an emptor teneatur obseruare ipsam locationem vsque ad tempus suum,an verò possit conductorem expellere? dic quòd regulariter emptor potest conductorem expellere,vt l.emptorem.ff.locati.& ibi plenè per Cynum & doctor.Fallit si pactum in venditione interc̃sit de non expellendo, vt in l.si merces.§.qui fundum ff.loca.Item fallit in fisco alienante rem per eum locatam.vt l.fi.ff.de iure fis. Item fallit in illo conductore vt communiter fieri solet,quod habet bona locatoris obligata pro conductione seruanda, quia potest tunc fundum retinere vsque ad plenam satisfactionem sui interesse,vt determinat. Bartol. in l. prima §. quod ait.ff. de superficiebus.Item fallit in locatore qui pẽsionem totius temporis recepit,vt supradictum est. †Quid autem dices in alijs successoribus locatorum.vt puta administratoribus ecclesiarum,vel tutoribus,& si qui quotidie locant & deficiunt postea,q̃bus alij prælati succedũt an successor tenebitur obseruare locationem factam à prædecessore.solu.Breuiter Cynus in dicta l.emptorem.sic distinguit.Aliquando maritus locauit fundum vxoris dotalem,& finitur matrimoniũ per mortem viri,& tunc maritus locauit bona,fide nulla fraude ĩteruenièt̃e,& tũc tenetur vxor,& eius hæredes stare tali locationi,vt l.filio .§.fina.ff.soluto matrimonio.& ibi plenè per Bartolum & not. etiam per glossam in l.diuortio ff.eodem titulo.& probatur in l.prima in fine.ff.de dona.præle Aliquã do tutor vel curator locauit fundũ minoris, & eodem modo tenetur stare minor locationi.vt habetur in l.si tutelæ.ff.de administratione tutorum.Aliquando prælatus,seu rector,vel canonicus ecclesiæ locauit,cui alius postea succedit,& idem per omnia censendum,quod superius dictum est in tutore.argument.eorumdem iurium,secundum Cy.sed tu in canonico,& prælato,aliter distingue secundum Inno.in c.fin.extra ne præla.vices suas.Aut loquimur in generali prælato locante,puta episcopo,vel abbate.Aut in simplici canonico vel parochiali ecclesiæ rectore vel simili ĩferiore.Primo casu subdistingue aut ipse prælatus locauit nomine ecclesiæ,aut nomine suo.Primo casu,aut locatio cedit in vtilitatem ecclesię paruum dãnum & tunc successor tenetur eã seruare.argumen.extra de solu.c.j.& xij.q.ij.in cap. hoc ius porrectum.& c.quicunque.cum si.aut cedit in graue damnum ecclesiæ & tunc non tenetur eam obseruare:vt extra de his quę fi.à prela.in c.cũ vos. extra de preca.c.ij.Si verò loquimur in canonico vel alio inferiore tũc successor eius nõ tenetur stare locationi cũ non potuit locare vltra tempus vitę suę, sicut dicitur in vsufructuario.vt l.fi quis domũ.ver. sed subiungi potest.ff.lo.& per hoc deciditur alius articulus qui est quãdo vsufructuarius locauit,quia eius successor suæ locationi stare non tenetur.vt in d.ver.sed hîc subiungi potest.Et prædicta no.quia quotidie occurrunt de facto,& procedunt hęc quãdo in locatiõe interuenit debita forma,vbi autẽ debita forma non interuenisset contractus esset ipso iure nullus.vt in cap.j.de reb.eccl.non alie.quæ solẽnitas non requiritur in locationibus quę fiunt iuxta ix.annorum.vt clementi.j.de reb.eccle.non alien.de quibus etiam notat Innocen.in capit.quod sicut.de electio.in gloss.sic patet.

a Sed.Andre. barbat.diffusè post Ioan.de Imo. in d.ca.potuit.
b Quid si.gl. in ver. expellere in l. vlt.C.de iur. emphyt.& Cyn.in d.l. competit.in vij.viij. & q. & Spec. tit.de loc.in §.nunc alqua.ver.sic. xij. & seq.
c Ad monetã.adde & vide Alex. de Imol.in apostil.ad Bar.in l.cũ in rẽ ver.so. ff.de ver.
d An successor.vide diffusè per Io. de Ana.in c.quærelam ne præla.& si suas.& Bal. in l.si quis domum.ff. solo.& glo.in ver.statutũ in d.ca.quæ relã.& per Host.in summa titu.de his quæ si. ũ prælat.in §.fin.Abba. in c.ad audientiã.de re.eccl.non alie.& Abba.in d.ca. ũ relam.Feder.de sen. conf.ij.

EPITOME.

1 *Rẽ alienata per emphyteutam,dominus p̃test cum suo iure priuare.*

2 *Emphyteuta reuocans rem alienatam, an excusetur.*

3 *Res emphyteutica, an diuidi possit inter hæredes emphyteuta sine licentia domini.*

4 *Secundus emphyteuta si vult rem alienare,cuius consensum petat,an primi emphyteutæ,an domini.*

Emphy

5 *Emphyteuta, an possit donare domino irrequisito.*

1 ALIENAVIT. † Aduerte quòd hæc est sufficiens causa priuandi emphyteutam iure suo, quando rem alienauit irrequisito domino. vt in l. fina. in princip. C. de iure emphyteu. cum simil. & not in dicto capit. potuit.

2 †Quid si facta alienatione pœniteat ipsum emphyteutam, & sic infrà paucos dies eandem rem redimat, an excusabitur ne cedat iure suo, videtur & sic. per l. ex hoc edicto. §. fi. ff. de alie. iudi. mu. cau. fa. & l. sequitur. §. idem labeo. de vsucap. In contrarium est veritas secundum Dynum. per textum in l. quidam testamento. de vsucapion. ff. de fideicommiss. libertatibus. Non obstat dicto §. fi. quia ibi per alienationem incidit in edictum illud purgabiliter, hîc autem impurgabiliter, nec etiam ob §. idem labeo. quia ibi per redemptionem desinit, hîc autem non desinit qualitas culpæ ipsius delinquentis alienantis. Et pro dicta decisione facit optimè text. in capitu. primo. quid iuris si post alienationem feud. idem recuperat col. x.

3 †Sed an inter hæredes emphyteutæ possit res emphyteutica diuidi sine licentia domini.

4 †Quidam in practica tenent quòd sic, quia non est propriè alienatio secundum eos. In contrarium de iuris subtilitate probat text. in l. communi diui. in princip. ff. communi diuidund. & ibi no. fortificatur hîc ex eo, quia diuisio est similis vendi. vt l. ij. & ibi not. C. commu. vtriusiud. sicque non poterit diuisio, nec assignatio vlla fieri domino irrequisito quemadmodum, nec venditio, nec permuratio, vt not. Specu. in dicto titu. de loca. ver cxxj vbi aurem dòmini consensus accessit tunc valebit, & tenebitur emptor dare quinquagesimam pretij, licet in hoc hodie aliter obseruetur de consuetudine.

5 †Sed pone quòd primus emphyteuta dedit eandem rem in emphyteusim de voluntate ipsius domini, & hîc secundus velit rem alienare cuius exigitur licentia, vel consensus, vel domini, vel primi emphyteutæ per talem alienationem perdidit dominium vtile, & fuit transfatum in secundum. & ita deter. Specu. in titu. de locat. versic. cxxvj. & versicu. cxxv. & Cyn. in dicta l. fina.

6 †Sed an emphyteuta possit dare, vel donare, domino irrequisito, dic vt plenè not. per Cyn. & gloss. in dicta l. fina. & per Specu. in titul. de loca. versicu. cvij. & versic. cxij. post multa concluditè secundum communem opinio. docto. dicendum est quòd non, quam opin. sequitur Bar. in l. si domus. §. fin. ff. de le. In contrarium deter. An. de baru. in l. prima C. de fun. patri. li. xj. nam ratio prohibitiua venditionis non habet locum in ipsa donatione, lex enim voluit quòd prius domino vendantur meliorationes, vel res ipsæ per emphyteutam, quam alij extraneo, & hoc satis congruit æquitati.

7 †Sed quòd debeat emphyteuta prius donare domino, quam extraneo amico ipsius emphyteu. vel alteri eius affini. hoc summè repugnat omni æquitati, licet enim vtile sit emphyteutæ prędium tam à domino de venditione recipere, quam ab alio extraneo, tamen non sic interest sua in donatione. cum in domino forte non sit illa affinitas, vel dilectio, quæ erit in extraneo, & hæc opin. videtur magis æquitati, & veritati consona.

EPITOME.

1 *Requisitio pro solutione, non est de necessitate.*

2 *Emphyteuta antequam soluat, an possit petere à domino, & monstret rem, propter quam ipse tenetur fictum soluere.*

3 *Domino petente, & emphyteuta monstret rem propter quam afictum soluit emphyteuta tenetur.*

4 *Denegante, vel nesciente emphyteuta monstrare rem, an dominus possit dicere tu teneris pro toto patrimonio.*

5 *Emphyteuta referente quæstionem dominij, quid agendum.*

6 *Re relicta si emphyteuta referat quæstionem dominij, & nolit mercede soluere, an teneatur.*

7 *Res propria infeudata domino ignoranti, si alienatur, an possit reuocari per dominum infeudantem.*

SVPER SOLVTIONE dicti ficti requisitus. † Hæc requisitio non est de necessitate, vt dicit tex. in d. l. ij. C. de iur. emph. quia dies interpellat pro homine. l. magnam. C. de contrahenda & committenda stipulatione.

2 †Quid si emphyteuta dicit domino quòd sibi ostendat rem pro qua tenetur fictum soluere, quæritur an dominus teneatur [a] hoc facere, dic breuiter quod cũ dominus sit in possessione sua tuendus, non est audiendus fictabilis nisi primus soluerit, vt in c. quærelam. de cle. qua solutione facta tunc dominus tenebitur rem ostendere. argumen. capi. peruenit, de censi. & ita determinat Specul. in d. titul. versicul. lxxij. cum sequent. nisi appareat quòd facta esset solutio per xxx. anno. quia tũc dominus excusaretur argumen. l. litibus. C. de agrico. & cen si. libr. xj.

3 †Quid autem in contrario casu, videlicet si dominus petat ab emphyteuta rem pro qua fictum soluit sibi ad oculum demõstrari, an tenebitur,

a *No. an dominus teneatur ostẽdere emphyteutæ de qua fictum tenetur soluere. & contra, vide Guli. de cu. in l. habebat. in §. fina. ff. de instit.*

dic quòd sic, vt euenient caſu quo in ſolo ceſſaret, ſcire poſsit dominus, à qua re ipſum excuſelleret, argumen. l. tertia. §. eſt autem. ff. ad exhibendum. & l. Titius Læres. de actio empti. & in dicto capit. peruenit. quod ſequitur Specula. in d. titu. verſi. lx.

4 †Sed quid erit, ſi emphyteuta denegat, vel neſcit rem demonſtrare, an dominus poterit dicere, tu teneris mihi pro toto patrimonio tuo, dic quòd non, ſed haberi debebit conſideratio quantitatis ficti, & ſecundum eam debet fieri determinatio, & aſsignatio rei, vt determi. Specul. vbi ſuprà verſi. lxiij. & lxiiij. argu. ad hoc in l. vtrum. ff. do. inter vir. & vxor. l. cum hu. §. modus. de tranſa.

5 † Sed quid dicemus ſi emphyteuta peruerſus in fide denegat fictum ſoluere, & rem demonſtrare. imo amplius ſuper re ipſa domino refert quæſtio dominij, dicens rem ipſam non eſſe locantis, ſed ipſius conducentis. Quid fiet, reſpondeo quòd nihilòminus cogendus eſt ad ſolutionem ficti, ne locator ſua percipiendi priuetur poſſeſsione, argum. dicto capit. quærelam. & ita determinat Cyn. in l. ſi certis annis. C. de pact. imo compellendus eſt rem reſtituere ipſi domino locatori antequam audiatur ſuper dominio. l. ſi quis conductionis. C. loca. quam rem ſi pertinaciter reſtituere recuſauit nedum tanquam ſpoliator, & inuaſor rei alienæ compellendus eſt, ſed etiam ſi vſque ad ſententiam in hac proteruia perſeuerauerit condemnandus erit in æſtimatione ipſius rei, & in re ipſa pariter relaxanda, vt in lege ne cui. & l. conductores. C. lo. & l. non ab re. C. vnde vi.

6 † Quid autem ſi re ipſa relicta velit conductor de rei dominio diſputare, & à ſolutione præteritæ mercedis, ſeu ficti ſe excuſare, aut quod ſolutum eſt tanquam indebitum repeteræ, an ſit audiendus. Et breuiter pro ipſius quæſtio. clariori reſponſione, & intellectu latius exordiendo materiam, quærendum eſt incidenter, an conductor conducendo perdat dominium, vel poſſeſsionem talis rei, & diſtinguendum eſt hoc modo, ſecundum Cynum in lege qui rem propriam. C. lo. & per Bartolum in lege ſi rem aliquam. ff. de acquirenda poſſeſsione. Aliquando conducit quis rem ſuam propriam, ſed ab alijs poſſeſſam. Aliquando conducit rem alienam, & ab alio poſſeſſam. Primo caſu ſubdiſtingue, aut conductor ignoranter conduxit, aut ſcienter, ſi ignoranter, aut dubitatur nunquid perdat poſſeſsionem, & dicit gloſſ. quòd non. in dicta l. ſi rem aliquam. per textum in l. ſi me in vacuam. ff. de acquirenda poſſeſsione, quia non interceſsit animus perdendi poſſeſsionem quam ſe habere ignorauit, cum forte poſsideret per ſeruum, vel colonam, aut filium. Aut dubitatur, an dominium perdatur. & dicendum eſt, quòd non: ex defectu cauſæ, vt l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda poſſeſsione. aut quæritur an contractus ipſe locationis tenuerit, & dicendum eſt quòd non. ſicque erit merces, vel penſio aliqua ſoluenda imo ſoluta tanquam indebita venit repetenda, argum. l. neque pignus. ff. de regulis iuris. l. ſuæ rei. de contrahenda emptione, & l. non ſolent. ff. lo. quia cum verè poſsideat, & dominus ſit, omnia repugnant locationi. argument. l. ſi quis ante. ff. de acquirenda poſſeſsione. Secundo caſu quando ſcienter conduxit, tunc aut conduxit tanquam alienam tunc ſecundum gloſſ. & Bartol. non perditur dominium, arg. dicto. §. differentia. & per regulam quæ traditur in l. tertia. §. ſubtilius. ff. de eò di. ob cauſam. An autem perdatur poſſeſsio, dicit gl. quòd ſic, in d. l. ſi rem aliquam. argum. l. quod meo. ff. de acquiren. poſſeſsione quam opin. reprobat Iac. de are. vt refert Cyn. in dicta l. qui rem propriam. & Bartol. in d. l. ſi rem aliquam. Ratio eſt, quia quãdo dominus, & non poſſeſſor ſcienter conducit rem à non domino, eſt cauſa ſufficiens ſibi quærendi poſſeſsionem, vt in l. ei à quo. ff. de vſu. ergo multò fortius ſibi retinendi, ſecundum Barto. Et ex hoc infertur quòd cum neutrum valet, neque poſſeſsio amittatur quòd contractus locationis inutilis redditur, ſicque conductor ad penſionem non tenetur, & ſi qua penſio ſoluta eſt repetitur. Si verò conduxerit ſcienter ranquam ſuam propriam, & à ſe poſſeſſam, tunc an ex hoc perdatur dominium, gloſſ. ſunt inuicem contrariæ, nam gloſ. in l. ſi rem aliquam. tenet quòd non perdatur, quam ſequitur Iacob. de are. & Bartol. per textum in d. l. ei à quo. ff. de vſuca. & ibi nota. An autem perdatur poſſeſsio etiam opin. ſunt contrariæ, tamen opi. eſt communis, Dy. Pe. & Barto. quòd nec etiam perdatur poſſeſsio per legem ei à quo. & plenè recitat Cy. in l. ad probationē. C. lo. Huic tamen ſententiæ multum obſtare videtur. nã ſcienter conducens videtur donare, argu. l. cuius per errorem. de re. iu. & ſic habet locum quòd regulariter traditur. Vbicunque præcedit titul. & ſequitur conductio transfertur dominium in locatorem, vt no. in l. quædam mulier. ff. de rei vendicatione. Sed poteſt ſic reſponderi ſecundum Dynum & Bartol. vt no. in d. l. ſi rem aliquam. & l. ad probationem & l. qui rem & pulchrè. per Iacob. butri inſtitut. de act. §. ſed iſte. aliquando intercedit verus titulus, & vera traditio, & tunc ſine dubio tranſfertur dominium, & poſſeſsio, ſi tradens erat dominus. l. traditionibus. C. de pact. vel ſi non erat dominus, tranſfertur conditio vſucapiendi. l. clauibus. ff. de contrahenda emptione. quãdoque intercedit fictus titulus & ficta traditio. vt in caſu noſtro. & tunc tranſfertur dominium, nec poſſeſsio. in d. l. ei à quo. & l. ad probationē. Quãdoque intercedit verus titulus, & ficta traditio, & tũc trãsfertur tã dominium, quàm poſſeſsio. vt in l. quædã mulier. ff. de rei vendic. & l. quòd meo. de acquirenda poſſeſsione. & §. interdũ. inſti. de rerum diuiſione. Quandoque econtra intercedit fictus titu. & vera traditio, & tunc tranſfertur vtrumque. vt in d. l cuius per errorem. Secundo caſu principali, videlicet cum dominus, & non poſſeſſor conducit à poſſeſſore, & tunc aut conducit reſpectu proprietatis, & tunc non transfertur dominium, nec tenet contractus locationis. vt in d. l. ſi rem aliquam. in fi. & l. qui rem propriam. C. lo. aut conducit reſpectu poſſeſsionis, & tunc aut ignoranter, & tunc in locatorem non transfertur poſſeſ-

ſio,

fio,'nec tenet locatio.vt d.l.si rem aliquam.& l.naturaliter.§.nil commune.de acquir.poss.& optimè facit.C.eo.ti & l.si quis ante.aut conduxit scienter,& transfertur in locatorem possessio & tenet locatio, pensionis solutio.vt d.l.si rem aliquam.in fi.arg.d.l. quod meo.& l interdum.in prin.ff.de acq.pos.Tertio autem casu quando non dominus,sed possessor conducit à domino non possessore,tunc distingue eodem modo quo proximè suprà dictum est.ar.eorumdē iurium secundum Bar.Quartò casu,quando non dominus,neq; possessor conducit à domino, & possessore,tunc non est aliqua disputatio cum nihil sit,quod à conductore transferatur.vt l.non solet.

7 ff.lo.†Et ex his autem quæ dicta sunt,consuevit decidi talis quæstio.Ecce quidam miles,castrum suum proprium ignorāter recepit à quodam episcopo in feudum, vel emphyteusim perpetuam postquam in processu temporis hic miles tale castrum vendidit, seu alienauit irrequisito episcopo,quo audito vult episcopus vendicare ipsum castrum,tanquam ad ipsum deuolutum.per l.fina C.de iure emphy.& in c.j.de prohi.feu.alie.per Fed.quæsitum fuit constante pro verò,quòd ipsum castrū fuisset propriū ipsius militis,& ab eo possessum,an episcopus possit illud vendicare.& determinat Bar.de facto,super hoc consultius,quòd quia hic interuenit fictus titul. & ficta traditio,ideoque non transfertur dominiū neque possessio.vt dictum est.Nec huic decisio.ob quòd fit in ecclesia speciale,vt dominium sine traditione transferatur.vt l.inter diuinum.C.ce sac.eccl. ga procederet,si ipse miles recepisset feudū,vel emphyteusim tanquam ipsius militis rem propriam, sed hic recepit tanquam rem ecclesiæ,sicque non habuit animum aliquid transferendi in ipsam ecclesiam.argum.in d.l.iij.§.subtilius.ff.de condi.ob cau.

EPITOME.

1 *Emphyteuta,an libera fructibus non natis iure emphyteutica.*

2 *Emphyteuta an liberetur propter guerram.*

3 *Si dominus producat inuestituram contra emphyteutam denegatem sibi traditā possessionē an admittatur.*

4 *Per instrumentum inuestituræ,an probetur dominium & possessio locatoris.*

5 *Extranei,an succedant in emphyteusim ecclesiæ.*

6 *Filij an possint tenere rem emphyteuticam,si repudient patris hæreditatem ratione inuestituræ factæ patri pro se & filijs suis.*

7 *Stante inuestituræ pro se & filijs masculis.& fœminis. an omnes succedant.*

8 *Filia dotata,an sit exclusa filio masculo instituto hæredæ: quāuis inuestitura sit facta pro se,& filijs masculis, & fœminis.*

1 RECVSAVIT ET recusat.†Duo ergo facere recusat, videlicet fictum soluere,& rem dimittere,& relaxare. Quid si propter sterilitatem fructus non sunt nati in re emphyteutica,an liberatur emphyteuta,& dicunt quidam quòd sic exemplo simplicis coloni. argument.l. si vno in principio,cum sibi nota. ff. loca.In contrarium determinat Cyn. in dicta l.prima.C.de iure emphyteu. Ratio est quia emphy.habet in iure vtile dominum,idemque omne periculum contingens in fructibus pertinet ad eum:argument.in authentic. de non alie.§ emphiteusim. & C.de excusa.mu.l.pecuniæ.libr.x.de fund.

2 Patri l.quicunque libr.x. †Amplius quæritur de q.quotidiana.Ecce em-

a phyteuta [a]propter guerram non poterit laborare,nec vti frui re emphyteutica,an sit liberatus à præstatione ficti,seu canonis,videtur quod nota. argument.eorum quæ proximè dicta sunt.In contrarium determinat Iacob.de Aret.quia hoc casu res videtur in totum consumpta,sicut dicitur de re flumine inundata: vt in l. iij.§.Iabeo.& l.interdum §.primo.ff. de acquiren.poss.& probatur etiam in l.vendition.§.j.de pericul.& com. rei vendi.& l.cum vnus.§ fi.ff. de bo. authent.iud.pos.& vide de hoc Cyn. in dict.l j.& hanc partem sequuntur Hosti.& Innoc.in capit.final.de loca. Rursum quæritur,Ecce quod dominus petit ab emphyteuta fictum sibi solui,dicit emphyteuta ,ego non teneor,quia non tradidisti mihi possessionem rei.

3 †Quæritur an sit fundata intentio domini ex productione inuesturæ, videtur quòd non,quia ad probationem huius rei non sufficit locatio.vt l.ad probationem C.loc.Tu in hoc considera formam inuesturæ , aut enim verba sunt simplicirer prolata, quia dicitur talis inuestiuit talem de tali fundo ,nec de traditione fundi aliquid exprimitur , & tunc non est fundata intentio domini,per dictam l.ad probationem.cum isti actus sint separati,videlicet inuestire & tradere.vnde de vno ad aliud non est necessaria illatio.l.papin.exuli.de mino. sicque probare debet dominus se induxisse emphyteutam in possessionem, quia ad hoc tenetur:vt l.final. C.de iure emphyteu.aut in inuestitura sit mentio expressa de traditione,& hoc potest contingere duobus modis,vno modo, quia dicitur in ea locauit & tradidit,& talem fundum &c.non præsumitur vera,& actualis traditio.sed probatur solùm licentia de apprehendendo fundum,vt nota. Bartol.in l.prædia.ff. de acquirenda

a Quando emphyteuta propter guerram non potest laborare & vide Baldum in l.& nica.§.excepto.C.de cad.tol.Paul. de cast.in l. filiusfamil. in §.j.de le. j.glo.fina.in c.Sobis.xij. q ij domini de Rot in titul.de te. decr.& xij.incip.lego pro anniuersario in antiquis Paul.de castr.consil. xx. & Iuj. Francis.de Aret.consi. lx.& Petr. de anchar. consil.cccc-xxxij.incip. circa istam perceptionem.

pos.& Cy.in l.ij.C.eod.titu.aut in ipsa inuestitura dicitur quòd ipse fictabilis est confessus se habere possessionem dictæ rei,vel quòd ambæ partes erãt tempore inuestituræ in ipso fundo,& tunc præsumitur facta traditio iuxta materiam.l.cum res.C.de probationib.& quòd nota.in l.j.in principio.& in d. l.prædia.de acquiren.possess.Idem si dominus constituit se tenere nomine ipsius emphyteutæ.vt d.l.
4 quòd meo.cum similib.†Sed nunquid per instrumentum inuestituræ probetur dominium, & possessio locatoris,videtur quòd non,per dict.l.ad probationem.C.locat.& c.inter dilectos.de fide instrument.Breuiter secundum Barto. sic distingui potest aut dominus agit contra ipsum conductorem,vel emphyteutam, & tunc cum ipse non possit referre dominij q.vt suprà dictum est,erit fundata intentio domini saltem præsumptiuè ex iuramento inuestituræ,aut agitur contra alium,& tunc apparet de sola inuestitura, & non de aliqua ficti,vel mercedis perceptione,& tunc probatur per eum de dominio, nec possessione ipsius locatoris,vt dicta l.ad probationem.cum simi.aut probatur etiam de mercedis, vel ficti perceptione,& tunc aut constat,quòd ille à quo,vel à quibus percepit mercedem,vel fictum,& erant vel erat detentator ipsius rei tempore solutionis,& tunc probatur de ipsius locatoris possessione & dominio,aut non probatur de detentione soluentis,sed alterius extranei,& tunc per hanc inuestituram non probatur de ipsius dominio, vt plenè determinatur per glossam & Bart.in l.quamuis.§.si conductor.& l.qui vniuersas.§.quod per colonum. ff.de acquirend.possess.& per gloss.in c.bonæ.de appellationib.& in c.cum bertoldus.de regul.iur.in d. c.inter dilectos.in fin.vt supra dixi in titul.de turba
5 ta possessione. †Rursum quia in superioribus dixi ius conductionis,& emphyteusis in hæredes transire,etiam si de hærede non si expressum.argument. l.viam veritatis.C.locat.& l.si pactum.ff.de probat. quæro quid erit in emphyteusi ecclesiæ an mortuo emphyteuta sine liberis, & per eum extraneis hæredibus institutis ipsi extranei succedant in emphyteutico.Reperio in hoc inter gloss.& doctor. cõtrarias opiniones.dixerunt quidam quod si eccle sia dat perpetuo in emphyteusim,quòd an fieri possit dicetur infra quòd eo casu soluni descendentes vsque ad tertiam generationem tantùm admittantur. Extranei verò pœnitus excluduntur,nisi pactum sit in contrarium , vt obseruatur in practica, per textum.in authentic.de alien.& emphyteu.col. x.§.licenria coniuncto §.emphyteusi.in authentica. de non alienand.columna secunda.quam opinion. sequitur Specul.at.in titul.de loc in ver.vij.quæritur & ibi per Io.and.in additio.& in c.in præsentia extra de proba.idem sequitur Bar.in l.si finita.§.de vec.de dam.infec.& Bal.in l.etiam.in principio.ff.sol.ma.& l.insulam.eo.titu.Alij dicunt quòd si res ecclesiæ detur in perpetuum,porrigitur in descendentes vsque in infinitum,& ad extraneos transit propter significationem huius verbi in perpetuum.vt in l.prima. §.qui in perpetuum.ff.si ager vectigalib.ab emphyteu.pe.& l.si quis prioris.§.primo.versicul. certum est.C.de secund.nup.& hanc partem sequitur gloss. instit.de locat.§.adeo.& in authentic.quas actiones. C.de sac.sanc.ec.& in d.§.alienationes.& in authen. de non alie.§.fina.& in authentic.vt liber de cętero. & idem tenet Iacob.de Bel.& in d.§.alienationes.& Richar.malum.& Nic.de mat.in d.l.etiam.& Bar.in authen.perpetua.C.de sac.san.eccl.& maximè.quãdo in inuestitura posita sunt illa verba communia. Ex quibus dederint &c.argument.in capit.j.de feu. non haben.propr.nat.feu.& in ca.feudum.in fine.si de feu.fuerit controuersia.Et prædicta locum habent quando inuestitura perpetua facta est cum debita solennitate,quæ requiritur in alijs alienationibus aliàs autẽ inuestitura esset nulla,vt hodie determinatum est.in clemen.j.extra de reb.ec.non alien.
6 †Sed quid dices si aliquis fuit inuestitus de castro pro se,& pro filijs suis,& eo mortuo filij eius repudiata paterna hæreditate volunt tenere castrũ titulo,& ex causa inuestituræ quęritur an possint:dic ꝙ sic,quia hoc ius emphyteusis transit in eos tanquã filios non tanquam hæredes ex prouisione,& acquisitione paterna.vt l.quid dicitur.ff. de verborum obligationi.& not.per docto.in l.ij.C.de conttahend. emption.Secus autem foret si pater fuisset inuestitus pro se & hæredibus suis.vel pro se & filijs,& hę redibus suis,quia tunc excluduntur,nisi hæreditatem adirent quia acquisitio est facta ipsis , non tanquam filij simpliciter,sed vt hæredibus,vt probatur in authentic.de non alien.§.emphyteusis verò. & ita determinat Bartol.in l.iusiurandi.§. si liberi. ff.de oper.liberto.& Speculat.titu.de locat.§.finali.
7 versic.lxxxviij.†Sed quid erit si pater fuit inuestitus pro se,& filijs suis masculis, & fœminis,an omnes pariter succedant in emphyteusim.Dic quòd sic.de iure communi, quo inspecto fœminæ non differunt à masculis successione.vt l.maximum vitium. C.de liberis præteritis.nisi l.municipalis, vel patriæ consuetudo,eas à successione repelleret,quia tunc ista copula & resoluitur in vel,vt denotet potius ordinem quam coniunctionem,& sic solum admitterentur deficientibus masculis.argument.l.gallus. §.quidem rectè.ff.de liberis & posthumis. & idem sequitur idem Bartolus.in dicta l.vt iusiurand.§.si liberi.ff.de operis libertorum.sic dicimus in feudo, in quo talia verba resoluuntur,& intelliguntur ordine successiuo non coniunctiuo similiter.vt in capit.primo.§.primo.in titul. episcop.vel Abbat.& in capit.primo.§.filia.in titul.de suc.feu.Inde quæritur,pater fuit inuestitus pro se,& filijs suis masculis,& fœminis.deinde ipse pater filium masculum hæredem vniuersalem instituit,filiam verò dotauit in certa quantitate , quam iusit esse tacitam,& contentam. †Quæritur an per hoc filia sit ex-
8 cluſa à ſucceſsione ſuæ patris rei emphyteuticæ,videtur quòd ſic,per l.fœminæ.C.de ſecund. nuptijs. cum ſimilib.allega.per Speculatorem.in titul.de locat.verſi.vbi plenè tractat.ſed Bartol.in d.§.ſi liberi.tenet contrarium, quia iſtud ſemel filiæ quæſitum ex prouiſione paterna,non poteſt per eum

aufer

auferri sine filiæ voluntate.arg.in l.si cum dotem.§.si patre.ff.sol.matri.de quo dic,vt ibi.

IDCIRCO. Hæc est conclusio libelli quam tene menti.

EPITOME.

Cessans in solutione non excusatur à solutione.

Dominus an cogatur recipere, volente emphyteuta soluere infra annum.

Emphyteuta soluens paucis diebus post biennium, vel triennium, an audiatur.

Dominus recipiens post tempus solutionem, an possit postea repellere emphyteutam.

Emphyteuta cessans à solutione patris ficti, an expelli possit.

Ex duobus hæredibus emphyteutæ, altero soluente, altero nō, an vtrunque dominus expellere possit.

Si pro re censuali non soluatur, quod soluendum est, an expellatur.

Quis imponat censum.

Quibus rebus census imponatur.

Quid importet præstatio census.

Emphyteuta soluens censum, sed rem deteriorans, an possit expelli.

FICTVM dicti temporis præteriti. † Licet ergo cessauerit in solutione, tamen non excusatur à solutione, neque vtrunque petitur & ficti solutio, & rei relaxatio, quod an fieri possit dicetur in gl.se. Et qua superius dictum est, quod si emphyteuta priuati stet per triennium, & ecclesia per biennium, quòd expelli potest. † Quæritur [a] si emphyteuta volēs sibi prouidere, soluere velit pro tempore futuro vltra annum, an dominus cogendus sit recipere, videtur quod sic per l.statulib.ff.de sta.lib In cōtrariū determinat Cyn.in l.ij.in fi. C.de iu.emphyt.& idem tenet Bar.in l.cum qui.aliàs incipit iabolenus.ff.de ann.lega.† Quid autem dices si post lapsum biennij, vel triennij ipse emphyteuta infra paucos dies offerat solutionē ficti præteriti temporis an sit audiēdus, dic ꝙ sic per tex.in c.potuit.de loca.licet in obligationibus, quæ habent diem & pœnam, regula riter non admittitur purgatio moræ, vt l.traiectitię.§.de illo ff.de actio.& obli.& not.in l.celsus.de arbi. De qua purgatione moræ, quādo admittitur, & quādo non, plenè traditur per Dy. & Barto.in l.insulam.ff.de ver.obli.

† Sed quid si lapso tempore dominus fictum sponte recepit, an nihilominus poterit dominus emphyteutā deijcere. Dic quod nō, quia taliter recipiendo sibi præiudicat in iure deijciendi, nisi fuerit in contrarium ꝓtestatus, vt no. per gl.& doct.in d.l.ij.& ad hoc facit.l.post diem.ff.de legat. commis. † Posteà quæritur pone ꝙ emphyteuta solam partē ficti soluit, & in solutione alterius partis per triēnium cessauit, quæritur an possit expelli, videtur ꝙ non, arg.l.post diem. tu die contra argu.l.obligatione.cū ibi not.C.de solu.& l.tutor.§.lucius. ff.de vsur. Non obst.d.l.post diē, quia loquitur quando solutio particularis recipitur post moram iam contractā, hîc quando præuenit. Ratio est, quia priori casu dicitur dominus recipiendo iuri deijciendi sibi iam quęsito renuntiare, quæ ratio cessat in secundo casu.† Circa hoc quęritur, pone quod emphyteuta decesit duobus hęredibus derelictis, quorū vnus soluit ptē suā ficti, alter cessauit, an poterit vtrū que deijcere, dic ꝙ sic, vt l.hæredes.§. an ea.ff.fa er.vers.idē iuris.& no.per Bar.& Dy.in l.stipulationum aliæ.§. fi.de ver.obli.& l.fraudati.ff.de pub. ꝙ no.qa plerūq; contingit de facto.

† Sed quid dices de re censuali pro qua singulis annis soluitur aliquid pro cēsu, an propter cessationem solutionis poterit quis expelli de re cēsuali. Glo.dicit ꝙ non, & Inn.in c.cōstitutus.de reli.do.& per hoc habes [b] vnam differentiam inter rem censualem, & emphyteuticā. Alia etiam est differentia. nam in re casuali transfertur in accipiente vtrunq; dominiū, tam directum, quàm vtile, vt no.in d. c.constitutus. quod non est in re empyteutica, in qua solum transit vtile, vt dictum est. Sed circa censum [c] aliqua videamus. Primo quis possit imponere censum. Secundo quibus rebus possit imponi census. Tertio quid importat præstatio census, de quibus plenè no.per Gof.& † Host.in sum. de censi. Dic ergo quantum ad primum quòd Imperator potest imponere censum, vt C.sine censu.vel reliq.l.fi.& ff.de censi.l.j cum se. Item papa, vt in c.accepimus.extra de priuileg. Item episcopi, prælati, patroni, & fundatores ecclesiarum, vt in cap. constitutus.de re.do.& in capitulo.

a *Quæritur. vide Bald. in l.plures. in fi.de fide instr. Bald. & doc.in l. sta stipulātem. ff. de verb. oblig. Bald.in l.ij. C.de iu.emphy.Specul tit.de loca. in §.ij.ver si xxxij. & ibi Bald.in addi.ver si. potest solu.*

De ista protestatione. vide c. fi.extra de lo.& Bart. in l.si.de eo quod certo lo.ff.& Bal. in cap.j.quo tempore miles &c. in vsi feu.col. x.&c.& vi detur renū tiare protestationi.qui cēnū dicit, & aliud facit ita dicit Innoc.in c. tua.de spōs. & Bal.not. in repeti.in ver.renuntiare.

b *Ibi, & per hoc habes. & vide gl. in cap.dilectus de capel.mo.doc. in c.quærelam.de iure iur. & per totum titu. de censibus Bart.in l j. ff.de public.*

c *Not.aliqua de censu. vide in capit. ꝓhibemus. in c signi ficauit & in capitu. prætereà de cēsi. in capit.*

cum te. de ata.& quali. in cle. j. de stat. mona. in §. ad hæc. in c. seruitū. x. & ij. q. ij in cap. nullus epis co. j. q. j. in c. quonia. de ſi. & hon. cleri. & in clemen. j. de censi.

8 prætereà. de cen. cum ſi. † Circa ſecun
dū quibus rebus imponatur. Reſpon
deo & dupliciter poteſt imponi, vi
delicet perſonis, & rebus, vt in l. ætа
tem. cū l. ſeq. ff. de cen. licet de iure ca
nonico imponatur rebus tantum, vt
colligitur in d. c. accepimus. & in cap.
10 prætereà. † Quo autem ad tertiū, dic
quod de iure can. aliquando eſt perce
ptio cenſus in ſignum ſubiectionis.
vt in c. ij. de cenſ. & facit l. j. cum ſeq.
C. de cenſi. li. xj. Aliquando eſt ſignū
perceptæ libertatis, puta quando ec
cleſia aliqua dat Papæ piper, vel aliud
pro cenſu, quo caſu videtur exempta
à ſubiectione epiſcopi, & immediate
ſubiecta ipſi Papiæ. Aliquando eſt ſi
gnum aſſumptæ ſolius protectionis,
quę tamē eſt modicę vtilitatis, vt hæc
habentur, & not. per gloſ. in c. acce
pimus. de priu. leg. & in capi. ex parte
11 tua. eod. titul. † Sed quid ſi emphy
teuta ſoluit cenſum, rem tamen em
phyteuticam deterioret, an poterit
expelli, videtur quòd non cùm ſit ius
ſingulare in eccleſia tantum ergo in
priuato erit contrarium. argu. in l. ius
ſingulare. ff. de le. Iac. de bel. determi
nat idem iuris eſſe in vtroque argu. l.
eodem. in fi. C. lo cum paritas ratiōis
paritatem iuris expoſcat. l. illud. ff. ad
l. acqui. cum ſimi.

EPITOME.

1 *An poßit peti ab emphyteuta, & ſi fictum ſoluat, & are cadat.*
2 *Domino an liceat propria authoritate emphyteutam non ſoluentem deijcere.*

1 2 NEC non admittendum. † Solet dubitari, an vtrumq; poſſet eo
dē libello ſimul peti, videlicet
quòd deijciatur à re, & quòd fictū ſol
uat, & gl. in d. l. ij. C. de iur. emphy. te
net quòd nō. Alij contra, vt refert ibi
Cy. diſtingue verius ſecundum Ia. de
are. aut dominus primo deiecit. poſt
eà poſſeſsionem petit, & tunc audi
tur, vt in auth. de non alie. §. ſcire, &
in auth. de alie. & emphy. §. ſi verò.
& l. colonus ff. lo. ſicut & aliàs dicitur
quòd petitio pœnæ non præiudicat
petitioni rei, vt ff. de arbi. l. ſi rem. aut
primo poſſeſſionem exigit, & poſteà de
ijcere vult. & tunc aut conſequutus
eſt penſionem temporis præteriti,
aut futuri. Primo caſu aut conſequu
tus eſt ſimpliciter ſine aliqua prote
ſtatione, & non poterit deijcere, qua
ſi mora ſit purgata. ar. ff. ſi quis cau. l.
ij. & l. ſi. ff. de eo quod cer. lo. aut exi
git cum proteſtatione, ſaluo iure &c.
Et tūc poterit deijcere, ar. l. ſi debito.
ff. qui. mod. pig. vel hypo. ſol. Secūdo
caſu quando recipit pro futuro, tunc
indiſtinctè non poterit deijcere, ar. l.
qui in futurū. ff. de pact. & de do. ex
ce. l. ij. §. non malè. & d. l. poſt diem. de
2 l. commiſ. † Circa hoc quæritur, an do
mino liceat ſua propria authoritate
ſine iudicis licentia emphyteutā non
ſoluentem deijcere, & glo. dicit & ſic.
in d. l. ij. C. de iur. emphy. licet conſul
tius fieret, ſi cum iudicis authoritate a
deijceret, ar. l. creditores. C. de pig. pe.
autem dicit quòd non licet, per l. non
eſt ſingulis. cum ſi. de re. iur. licet ſim
plex colonus qui nullum ius habet in
re, poſsit propria authoritate per do
minū expelli. dic vt ibi per Cy. & ple
nius per Spe. tit. de loca. ver. xlviij.

a Solet. & ſi de Ab. in c. dilectus. de offi. or. ff lo ca. in c. peruenit. de cē ſi. ſpe. ti. de feu. in. §. j.

EPITOME.

1 *Quæ comprehendātur appellatione melioramentorum.*
2 *Emphyteuta an poßit alienare meliorамenta domino irrequiſito.*
3 *Emens melioramenta, domino ſoluere debet quinquageſimam, & accipere ab eo poſſeßionem.*
4 *Eccleſia decepta in conceßione rei emphyteuticæ, an poßit petere reſtitutionem contractus.*
5 *Non eſt ius quæſitum eccleſiæ, quantuncunque ſit dictum in alienatione, quòd omni anno ſoluatur tale qd tali eccleſiæ.*

CVM omni ſuo melioramento.
Iſta melioramenta appellantur
in iure emponemata, vt habe
1 tur in l. ij. C. de iur. emphyteut. † Quę
ritur quæ comprehendantur melio
ramentorum appellatione dic breui
ter quòd omnia ædificata, plantata,
vel ſata. alia autem poſita ad tempus,
non affixa ſolo, vel ædibus, vt puta
bancha, vaſa, currus, & ſimi. nō inclu
duntur inter melioramēta, vt proba
tur in l. fundi. §. ſi rura. ff. de actio. em
2 pti. † Poſteà quæritur an hæc meliora
menta poſsit emphyteuta irrequiſito
domino alienare. Dic quòd non, ſed
eius conſenſus requiritur, vt d. l. fina.
in princip. C. de iure emphyteutico.
& fieri debet alienatio in perſo
nam non prohibitam, vt ſunt ſeruus

eccle

eccleſia, valuaſores, locus religioſus & alij inhabiles difficultate cõueniendi, & à iure priuilegiati. †Et
3 nota quid is, in quem fit alienatio debet ſoluere domino quinquageſimam partem præcij, & ipſe dominus debet per ſeipſum ponere in poſſeſsionem, vt in dicta lege final. & ſi forſitan iſte nouus emptor voluerit poſtea alienare debebit primum dominum requirere, vt nota. per gloſſam & docto. in dicta l. fina. & Bartol. in lege ſi domus. §. final. ff. de legat. j. Quæro aliquis legauit. x. eccleſiæ, ſoluēda ſuper domo ſua, an ſi ceſſetur à ſolutione per biennium res cadat in commiſſum & ſit aperta eccleſiæ, dic quòd non. Imo licitũ eſt ſine requiſitione, & conſenſu eccleſiæ ipſam rem alienare, vt no. in l. nihil. ff. de le. j. & in l. libertus. j. reſpon. ff. de annu. le. quam opi. ſequitur Spe. in d. tit. de loc. ver. cxviij. ſi tamen legatũ eſſet perpetuum, tunc ſecundum eum eſſet neceſſarius cõſenſus eccleſiæ in alienatione, vt no. ver. lxxx
4 vj. vbi vide. †Deinde quæritur qd ſi eccleſia, vel alia priuata perſona ſit decepta in conceſsione huius rei emphyteuticę vltrà dimidiam iuſti præcij, an poſsit petere contractum reſcindi. Spec. deter. quòd ſic. in ver. lxxx. quęritur. arg. in l. ij. C. de reſcin. vend. & in c. cum dilectus. extra de emp. & vend. Pro qua deciſ. eſt gloſſ. ſingu. l. ſi ea petitione. C. de vſur.

5 †Poſteà quæritur, Ecce. aliquis vendidit fundum cum onere ſoluendi libram vnam candelarum tali eccleſiæ omni anno nomine ficti, quod ibi debetur, quæritur an per hoc ſit ius eccleſiæ quæſitum. Dic quod non. vt deter. Speeul. in ver. lxxiiij. in tit. de lo. niſi nomine eccleſiæ fuerit expreſsè ſtipulatus, quo caſu ipſa ratum habente, ſibi ius quæritur etiam aliter non appetẽte de bonis ipſius eccleſiæ, vt ibi per eum, per quam Specula. in hac materia in titu. prę lega. formãtur alię infinitę. quæſtio. de quibus ibi videre potes per eum, vbi latius examinat.

Forma libelli in actione hypothecaria.

CORAM VOBIS. D. B. Vicarios. &c. dicit, narrat, ſignificat, & proponit Simon. ſpelta procurator & procurato. nomine ſpectabilis viri Rayn. de beccaria de plebe, agendo, & agere volendo & hanc petitionem dirigendo contra & aduerſus Philipp. de Fobertis, & contra quancunque aliam perſonam pro eo, ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparentem non in modum ſolennis libelli, ſed qualis qualis petitionis, & ſimplicis facti narrationis. Dicens & proponens idem Simon nomine quo ſupra quòd ſcriptus Philipp. fuit confeſſus & contentus ſe habuiſſe, & recepiſſe à ſupraſcripto Ray. mutuo, & cauſa mutui gratis, & amore, & ſine vlla vſurarum conuentione floren. mille, quod eidem Rayn. infra certum terminum iam elapſum reddere, & reſtituere promiſit, in pecunia numerata ſub obligatione omnium ſuorum bonorum, prout de præmiſsis, & alijs conſtat publico inſtrumento inde tradito, & rogato per M. muriculam notarium Papiæ, quod quidem inſtrumentum, ne ipſe Philipp. vllam poſsit prætendere ignorantiam, vel excuſationem, idem ſi nomine quo ſuprà ex nunc coram vobis exhibet & producit in forma publica. Rurſum dicit & proponit idem procura. quòd ſupraſcriptus Philippus in vna alia parte fuit confeſſus, & contentus ſe habuiſſe & recepiſſe in depoſito, & ex cauſa depoſi. flor. centum boni auri & iuſti ponderis à ſupra ſcripto Ray. quos etiam ſibi reddere, & reſtituere promiſit intra certum terminum iam elapſum ſub eadam obligatione bonorum ſuorum, prout etiam de his, & alijs conſtat publico inſtrumento tradito, & rogato per ſupraſcriptum notarium, quod quidem inſtrumẽtum in forma publica ex nunc producit, & exhibet procurator antedictus. Denique etiam dicit, & proponit ipſe procurator, quod tẽpore dictorum mutui, & obligationum prædictarum, præfatus Phili. & ante, & poſt tenuit, & poſſedit, & hodie tenet, & poſsidet pro ſua, & tanquam ſua domum vnam muratam coopertã, poſitam in Papia in porta Pertuſij cui coheret &c. Ipſi Ray. ex cauſis memoratis pignori, & hypothecę obligatam, quam tamen domum ipſe Phili. dimittere, & relaxare ipſi Ray. iure pignoris recuſauit præſentialiterque recuſat, licet indebitè & iniuſtè. Quæ cũ prędicta vera ſint, petit, & requirit d. Si nomine quo ſupra pignos, & veſtrã ſententiã diffinitiuã ſententiã nunciari, & declarari dictam domum fuiſſe, & eſſe pignori obligatam, & hypothecatã ex cauſis ſupraſcriptis Ry. præfato, & condemnari per vos & per dictam ſententiam veſtram, & cõdemnatum iuri re medijs compelli ſupraſcriptum Philip. ad dimittendum, & relaxandum iure pignoris, & hyppothecæ domum antedictã ſupraſcripto Ray ſeu dicto eius nomine ſimul cum fructibus damnis, & intereſſe, paſsis, factis, ac faciendis, & patiendis in futurum de quibus liquidabitur in proceſſu, & prædicta per vos fieri petit. & executioni mandari omni via, iuris &c. Deducendo in pręſenti iudicio &c. Saluo iure &c. Non aſtringens ſe &c.

EPITOME.

1 *An plures actiones poſsint deduci in vno libello.*

CORAM VOBIS. Circa formam libelli, attẽde quòd duę diuerſę actiones, & obligationes deducuntur in eo, & ex diuerſis cauſis quarũ altera eſt realis, videlicet hypothecaria, alia perſonalis, videlicet actio depoſiti, & mutui. Sed aduertendum quod hypothecaria deducitur principaliter,
1 aliam in conſequentiam. †Vnde reuocari ſolet in dubium an plures actiones poſsint in vno, & eodem libello proponi, ſuper quo concluſiuè dic, quòd aut hæ plures actiones ita ſe habent, quod ſententia lata in vna parit exceptio. rei iudica. in alia & tunc non poſſunt in eodem libello eodem tempore regulariter proponi iſtæ tales plures actiones, ſed locus eſt electioni, vt probatur in le. quod in herẽdem. §. eligere. ff. de tributis. & in lege cum filijs.

§. varijs. ff. de legatis ſecundo. aut ita ſe habent quòd ſententia lata in vna non parit exce. rei iudic. in alia, & tunc admittitur cumulatio, & propoſitio plurium actionum ſimul. vt l. ſi idem cum eo. ff. de iuriſdictione omnium iudicum. & l. hæredes. §. de pluribus ff. fami. hærc. & quòd not. per gloſſ. in capit. quærelam. de elect. facit l. final. de ann. except. De quo vide quòd plenè no. per Dyn. in capit. nullus pluribus. de re. iudi. libr. ſexto. & per doct. in l. edita. C. de edend. & ego ſcripſi ſupra in primo libello. An autem plures perſonæ ex cauſis diuerſis obligatæ poſsint in vno & eodem libello conueniri. Puto quod non, iuxta ea quæ dicta ſunt in forma libelli plurium reorum debendi. Nam quilibet per ſe habere debet ius deliberandi, & contra quemlibet eſt offerendus libellus, vt in authent. offeratur. C. de li. conteſta. & l. prima. §. primo. ff. de eden. facit d. l. ſi. C. de an. except. Sed an perſonalis & hypothecaria poſsint ſimul eodem tempore proponi, & intentari contra eũdem. dicam infrà.

2 *Not. quando ciuitas accipit pecuniam mutuo. & per Ioã. de imo. & Barba. in d. ca. primo depoſi.*

EPITOME.

1 *Vnde dicatur mutuum.*
2 *Eccleſia an obligetur ex mutuo.*
3 *Qualiter probetur per actorem, quòd pecunia verſa eſt in vtilitatem eccleſiæ vel ciuitatis, ad hoc vt ciuitas vel eccleſiæ ſint obligatæ.*
4 *Quæ ſolennitas ſeruetur ad repetendũ mutuum ciuitatis.*
5 *Mutuanti, quando agit contra ciuitatem, neque poteſt probare pecuniam verſam in vtilitatẽ qualiter ſuccurratur.*
6 *Mutuãs dicens ſe pecuniam dediſſe theſaurario, an probet mutuum.*
7 *Ciuitas poteſt petere in inte. reſtitut. aduerſus mutuantem.*
8 *Contractus mutui ab habente poteſtatẽ legis condendæ factus eſt lex.*
9 *Quotuplex ſit mutuum, & ciuile tantũ, quid.*
10 *Ciuile natura cooperante, quid ſit.*
11 *Inſtrumentum an redarguatur de falſo, quia dicat pecuniam nnmeratã fuiſſe & teſtes dicant pecuniam numeratam non fuiſſe.*
12 *Confitens receptorem pecunia quo tempore præſumatur recepiſſe, an tempore confeſſionis an ante.*
13 *An fundetur intentio actoris producens tis ſcriptum in quo eſt confeſsio mutui.*
14 *Libellus ſi loquatur de mutuo, & inſtrumentum poſtea productum loquatur de promiſsione propter mutuum. an libellus litietur.*
15 *Procurator an obliget dominum ex ſua confeſsione, tam in mutuo ciuili, quam generali.*
16 *Idem quæritur, ſi in inſtrumento procura continetur, quod procurator poſsit etiam confiteri.*

MVTVO ET EX CAVSA mutui. Valde frequens eſt hic tractatus, ideoque notanda. 1 †Dicitur autem mutuum ex eo quod de meo tuum fit, vt in l. ij. §. appellata. ff. ſi certum petatur. ſi tamen quòd non ipſum mutuum datum, ſed tantundem in eodem genere reſtituatur, vt in d. l. ij. in prin. & l. cum quid. eod. tit. cum ſi. Et pro hoc colligitur differentia inter contractum venditionis, donationis, & ſi. in quibus non agitur. vt id quòd traditur, vel aliud reddatur.

2 †Sciendum eſt autem quòd ex cauſa mutui nedũ obligatur ſingularis perſona, ſed etiam eccleſia, vt in auth. hoc ius porrectum. C. de ſacr. ſanct. eccle. & etiam quælibet communitas, & vniuerſitas, vt l. ciuitas. & plenè per Bartol. ff. ſi cer. pe. Duntamen vtroque caſu probetur quòd pecunia ſit verſa in vtilitatem ciuitatis, eccleſie, vt plenè etiam no. per. Inn. in c. j. de depo. Et adde quòd infra. e. ti. ſctipſit in gl. ſuper verb. ſub eadem obligatione bonorum.

3 †Sed circa prædicta, quæritur qualiter probetur per creditorem pecuniam eſſe verſam in vtilitatem ciuitatis, vel eccleſiæ diſtingue ſecundum Bar. vbi ſupra aut ciuitas illa, vel repræſentantes ipſam recepe runt pecuniam mutuo in certam cauſam & tunc præſumitur verſa in eius vtilitatem, aut ſindicus ciuitatis pecuniam mutuo ſumpſit, & tunc habuit mãdatum ſpeciale ad accipiendum pecuniam mutuo in certam cauſam, & tunc præſumitur verſam in illam cauſam, & in eius vtilitatẽ, ar. in l. qui habebat. ff. de inſti. aut non habebat ſpeciale mandatum ad accipiendum pecuniam in certam cauſam, & tunc ſufficit quòd ſindicus dicat, & confiteatur ſe in certam cauſam recipere, & præſumitur eodem caſu ipſa pecunia in d. cauſam conuerſa, licet aliter non appareat de ipſa conuerſione, ar. l. j. §. vbi autem ver. quandoque quæritur. ff. de exer. & ita ſentit Azo. in ſum. de exer. Quandoque nullum habebat ſpeciale mandatum ſuper pecunia mutuo aſſumenda ſed ſimpliciter habebat adminiſtrationem ciuitatis, & tunc probari debet per teſtes, vel inſtrumenta, quòd ipſa pecunia ſit conuerſa in vtilitatem ciuitatis, & hoc caſu locum habet. d. l. ciuitas, & authen. hoc ius porrectum. ſecundum gl. & doct. in d. l. ij. §. ſi.

4 †Hic generalius quæro, quæ ſolennitas ſeruatur ad repetendum mutuum ciuitatis, 2 gloſſ. ſecunda in dicta le. ciuitas. ff. ſi certum petatur. dicit quòd creditor debebit probare pecuniam verſam in vtilitatem ciuitatis, dicit ibi hoc eſſe verum, quòd adminiſtrator ciuitatis ex generali poteſtate ſibi conceſſa poteſt accipere mutuum, ſed ſi habuit in mandatis ad accipiendum pecuniam mutuo ſpecialiter, nõ incum

incumbit onus probandi creditori, ſicut non incũ
beret cum contraxiſſet cum ciuitate, vel eius gene-
rali conſilio, quod vicem populi repræſentat, vt di-
cit gloſſ. ſingu. quæ non eſt alibi loquens. C. quæ
ſit long. conſuet. in rubric. & quod hæc probatio
non ſit neceſſaria, ex quo ſpeciale mandatum habet
eſt caſus in l. habebat. ff. de inſtitut. Fallit ſi manda-
tum ſpeciale habuiſſet ad accipiendum pecuniam
mutuo in certam cauſam conuerten. nam tunc mu-
tuans debet eſſe curioſus, vt in eam cauſam conuer
tatur ſaluo niſi accipiens pecuniam mutuo, dixerit
quòd in aliam cauſam pecuniam aſſumebat, text. eſt
in l. prima. §. vbi autem. verſiculo. vnde quæritur, &
verſicu. ſed & ſi in pretijs. ff. de exceptionib. Sis ergo
cautus qui contrahis cum talibus adminiſtratoribus
vt in inſtrumento facias apponi verba prædicta ad
omne dubium remouendum, facit inſtitut. de ex-
ception. §. diuerſam. Probat autem pecuniam mu-
tuans eſſe verſam primo per probationes hoc ne-
ceſſario concludentes. Secundò per coniecturas
puta ſi conſilio ciuitatis præſente adminiſtratore
accipit pecuniam, vel etiam quia tunc ciuitas ege-
bat pecunia, ſecundum Cynum in authenti. hoc ius
porrectum. Guilel. tamẽ dixit ſemper requiri pro-
bationes neceſſario concludentes, ſed hoc non pla-
cet Innoc. in capit. primo. extrà nõ depo. dic vt ibi.
conclude ergo quòd hæc l. habet locum in admi-
niſtratore ciuitatis, qui ex generali mandato habet
potentiam accipiendi pecuniam mutuo.

5 †Succurritur autem mutuanti cum nõ probare po
teſt pecuniam verſam in vtilitatem, vt agat contra
ciuitatem. Si autem opponitur quòd in vtilitatem
ciuitatis pecunia non eſt verſa faciat citari admini-
ſtratorem, vt cauſæ ipſe aſsiſtat: vt C. de euictioni.
l. parentes, & ſi non probat mandatum ſuum, tene-
bitur de dolo, ex quo ſe adminiſtratorem aſſerit vt
l. ſi legatarius. & l. quidam. ff. de donationi in gloſſ.
probato autem mãdato, niſi ipſe probet pecuniam
fore verſam in vtilitatem ciuitatis conuenietur cõ-
ditione ob cauſam, eo quod pecunia fuit data. vt in
vtilitatem ciuitatis conuerteretur, & oneroſa non
6 eſt. † Sed quid ſi ipſe dicit dedit thaſaurario non
habui vlterius me intromittere. Dic quòd mu-
tuans poterit contra ciuitatem vt contra theſaura-
rium cedat ſua iura. Nam per hoc conſequeretur
mutuans pecuniam ſine ciuitatis diſpendio. vt l. in
creditore. in principio. ff. de euiction. & hoc modo
7 practica legem iſtam. †Item aduerte quòd licet
creditori non incumbat onus probandi fuiſſe pe-
cuniam verſam in vtilitatẽ ciuitatis, vt in caſibus ſu-
prà dictis, tamen ciuitas poterit petere reſtitutio.
in integrum. & reſtituetur læſione probata non ex
clauſula rei publicæ. vt l. res publica. C. qui ex cauſis
maiores. ſed ex clauſula generali, ſi quà mihi iuſta
&c. reſtitueretur probata læſione, & non aliter,
cum in ciuitate ſunt ſemper homines induſtrioſi.
Secus autem in minore accipiente pecuniam fœno-
ri qui non habet aliter probare de læſione. vt l. pri-
ma. C. ſi aduer. credito. & ibi per Cynum ſaluo niſi
probet dictum minorem induſtrioſum. vt not. glo.
in l. prima. ſecundum primam lectu-
ram. C. qui & aduer. qu os.

8 †Item ſcias quòd contractus mutui
ab habente poteſtatem legem con-
dendi ſit lex. vt ff. de publi. l. Cæſar; &
C. de donation. inter virum & vxor.
l. penulti. ſicut per l. omnes ſubditi.
poſſunt legari, ita per cõtractus. Ideo
ſindicus conſtitutus ad accipiendam
pecuniam mutuo, & ad obligandum
ciuitatem & ciues ſingulares poterit
eos ſingulariter obligare. itaque in
quemlibet ſingulariter poterit fieri
executio debiti licet aliàs pro debito
ciuitatis ſingulares ciues non ſint ve,
xandi: vt l. prima. ff. quod cuiuſque v-
niuerſitatis nomine. & hoc mirum
quia ſicut pro delictis ciuitatis obli-
gantur ſingulares ciues. vt l. metum. a
§. aduertendum. ff. quod metus cauſa.
de regul. iuris. in l. aliud. §. refertur.
ita per contractum. vt ff. de iudi. l. om
nem. Conclude etiam vnum ſingula-
re, quod qui ſuo nomine mutuam pe
cuniam ſumere non poteſt niſi in cer
to caſu, in eo caſu, nunquam pecu-
niam aſſumpſiſſe præſumitur niſi ſit
miles. vt l. penultima. ad Macedonia.
per locum à ſpeciali Angel. in d. l. ciui b
tas. ff. ſi certum petat. a Quæro quo-
tuplex eſt mutuum. Reſpondeo mu-
tuum eſſe triplex. Eſt enim quoddam
naturale tantùm, quoddam ciuile tã-
tùm, quoddam autem, cui natura co-
operatur, Naturale quidem mutuum
tantùm eſt quando res quæ datur ti-
bi mutuo à me traditur, vel ab alio
nomine meo, vt l. certi conditio. in fi-
ne. & l. ſingularia. & l. proinde. ff. ſi
cer. pet. & not. per Bar. in l. ij. §. appel.
9 lata. cod. tit. † Ciuile verò tantùm eſt
illud, quòd per ſimplicem oris confeſsionem contrahitur. puta cum di-
citur. Talis fuit confeſſus habuiſſe
& recepiſſe mutuo &c. vt hîc. & talis
modus contrahendi eſt in communi
ſtylo, & vſu. de quo loquitur. l. j. & ij.
& l. ſi ex cautione. C. de non numera.
pecu. & inſti. de lit. obla. in princi. Cu
ius quidem mutui natura eſt vtile qui
b ſic confeſſus eſt ſi conueniatur b ante
biennium poſsit opponere excep. nu
mera. pec. niſi ipſi exceptioni expreſ-
ſè renuntiaſſet vt fit quotidie inſtru-
mentis. Poſt biennium verò habet
os clauſum ne poſsit talem exceptio
nem opponere, quia præſumitur nu
merata, niſi probet contrarium, vt
hæc habentur in l. in contractibus.
in principio. & l. ſi ex cautione.

a *Not. quotuplex eſt mutuum, & ide gloſ. & per Bart. in l. ij. in §. fin. ff. ſi cer. pet. Bal. ib rubri. C. eod. titu.*

b *Si conuenta tur ante biẽ nium, adde & ide Pa no. in c fin. de pign. & ibi dicit quòd debitor poteſt agere triplici qa ſed debet p bare pecu niam nõ ſum me. ſed ante biennium eſt ſecus qa præſumitur quod debitor anxieta te habendi pecuniã fue rit cõfeſſus.*

cum similib.C.de non numera.pecu nia.& eodem modo præsumitur numerata,si notarius dicat in instrumẽto quòd talis numerauit,vel talis mu tuo habuit,& recepit,vel similia verba quæ actum naturalem significant accessisse,sed tamen caueat notarius, ne his verbis vtatur,nisi videat pecuniam in præsenti,vt ibi not.doctores.

10 †Ciuile autem mutuum,cui natura cooperatur est illud,quando stipulatio intercessit de mutuo restituendo facta numeratione , vel ante,de quo loquitur l.si ita fuero.in fine & l.cum enim .ff.de nouationib.verum quamuis in specie mutuata qais appareat obligatus ad restitutionem mutui, teneretur etiam si casu fortuito periret.l.incendium. C.si certum petatur.& l.quod te.ff.eodem titul.quæ restitutio est fienda in eadem boni tate.l.cum quid.ff.si certum petatur & l.triticum.ff.de verborum obliga.

11 †Pro declaratione præmissorũ,quæro de aliquibus,& primo quæritur,ec ce notarius dixit in instrumento,Titius fuit confessus se centum mutuo recepisse,testes verò in instrumento descripti,dicunt quòd nulla intercessit pecunia,nec numeratio,an ex hoc redarguatur instrumentum de falso.

a *Nota.quòd procurator constitutus ad recipiendum pecuniam mutuo.si confiteatur se recepisse non obligatur do minus.*

Et certè dicendum est,quòd nõ,quia instrumentum loquitur de mutuo ciuili,testes verò deponunt super mutuo naturali, & sic sunt diuersi non aduersi:vt tenet Bartol.in l.singularia.in fine.ff.si certum petatur. vnde non probat hoc esse &c.vt l.non hoc C.vnde cogna.& l.neque natales.C. de probationib.facit quod nota.Bartol.in l.prædia.ff.de acquirenda pos-

12 sessione. †Deinde circa hoc insurgit tale dubium,posito quòd si quis confiteatur,an præsumatur recepisse pecuniam tempore ipsius confessionis conscripti instrumenti,an verò retro ante ipsam confessionem.Et videtur quòd præsumptio sit ipsum recepisse retro quia ista verba recepisse sunt præteriti temporis,& plusquam perfecti, ergo repræsentant,& important actum numerationis fuisse gestum retro, non autem de præsenti vt l.aurelius.§.titius seyo.ff.de li.leg. in fin.sui.In oppositum deter.Bartol. in l.si ita stipulatus.§.grisogonus.ff. de verbo.obli.& in l.certi conditio.§. si nummos.ff.si certum petatur.& d. le.prædia.ff.de acquiren.possef.& plenius in l.post dotem.ff.solu.matrim. quia in re dubia verba,& eorum significationes referenda sunt ad tempus instrumenti,quando actus qui geritur est talis naturæ,vt poterit interuenisse eo tempore.argum.d §.grisogonus & quod alibi dicitur in materia.l.sciendum.ff de verbo.obligationibus.quæ tamen præsumptio confunderetur,si testes in instrumento descripti dicerent pecuniam nullam tunc fuisse numeratam,nec tamen pro hoc impugnaretur virtus instrumenti,quia eo casu intelligendum esset de numeratione longa,vel proxi

13 ma retro facta ante ipsum instrumentum.†Quid dices si in libello dicatur sic.Domine iudex dico me mutuasse Sempronio centũ & inde produco instrumentum in quo confessus est se mutuoàme recepisse dicta centum.an sit per d.instrumentum probata mea intentio,vel petitio.dic breuiter quòd sic secundùm Bartol.vbi suprà:quia verbum mutuasse ita verificatur.in actu ficto, sicut in vero & mutuo

14 ciuili,sicut in naturali †Sed quid si produco dicto libello ad eius probationem producto instrumentum, in quo nedum continetur confessio de qua suprà,sed etiam quòd ipse Sempronius solenniter promisit dictam pecuniam restituere,prout communiter fit in instrumentis,an procedit dictus libellus,videtur quod non,quia per formam dicti libelli videtur intentata certi conditio de mutuo,de qua in l.certi conditio.in principio.ff.si certum petatur. & instrumentum probat de actione ex stipulatu, vt l.si ita fuero stipulatus in fin.& l.cum enim .ff.de no.In contrarium facit,quia verba libelli debent interpretari secundum proferentem: vt l.si quis intentione .ff.de iud.vnde erit intelligendum de mutuo, cui natura cooperatur.Aduerte quòd Bartol.sibi in hoc fuit contrarius,nam in dicto.§.grisogonus.circa fin.tenere voluit primam partem deinde in dicto §.si nummos.tenuit secundam,& eam puto veriorem,vnde propter hæc,& alia facta sunt in bonis terris,& prouincijs statuta,seu capitula,quòd quælibet petitio quæ rem contineat,& causam , intelli-

15 gatur tolerabilis. †Amplius,quæritur si aliquis sit

a constitutus procurator ad recipiendum pecuniam mutuo,an si confiteatur,tam in mutuo ciuili quam etiam naturali,vt suprà dictum est,obliget dominum,videtur quòd sic,quia cum sit mandatum ad contrahendum mutuum ergo ius mandatum extenditur ad vtrumque.In contrarium deter.Bar.in l.ij §.verbis.ff.si cer.peta.& est ratio secundum eum quia illud verbum ad recipiendum habet qualificare & restringere illud mutuo ad ipsum actum naturalem tantũ,ideoque ipse dominus de ciuili mutuo non obligatur.argu.in l.j.§.si mutuam .ff.si quid in frau.pat.& ff.de no.l.debitorum meum.cum ibi no.

16 †Quid ergo si in ipso instrumento procurę sit dictũ procu.cõstituit ad accipiendum mutuo,& ad cõfitendũ pecuniã ipsam recepisse,an tũc obligabitur dominus si ipse procu.simpliciter confiteatur pecuniam mutuo recepisse?videtur quòd sic,quia hoc est expressum in mandato.In contrariũ deter.idẽ Bart. vbi suprà & ratio,quia illa verba quæ subijciũtur eo cõfitẽdũ se recepisse &c.sunt intelligẽda de pecunia

recepta

recepta, quam accipiendam mandauit, cum dixit ad accipiendum mutuo &c. nam illa verba aliter intellecta importarent donationem, quæ in dubio non videtur procuratori concessa. vt l. filiusfamilias in princip. ff. de donatio. & l. contra iuris ciui. §. fina. ff. de pactis.

EPITOME.

1 *Vsuræ an omni iure sint prohibitæ. nu. 2. 3. & 4.*
2 *Quæ sit causa prohibitionis vsurarum, tam iure diuino, quam cano. & quæ causæ permissionis de iure ciui. numero 6.*

SINE ALIQVA vsurarum conuentione. Hic ergo diligenter aduertas, quia mundus hodie nõ sustinetur, nec regitur, nisi de vsuris. nam chari
a tas mortua est, & dilectio proximi. [a] † Videamus
1 igitur an omni iure sint ipsæ vsuræ prohibitæ vel aliquo iure concesso. de qua. q. plenè tractauit Tho. de aquino, in suo libro qui intitulatur secunda secundę q. lxxvj. alias lxxviij. & per Gratianum. in decreto xiiij. q. j. cum se. & per Cyn. in auth. ad hæc. C. de vsu. & arguendo videtur quòd vsuræ sunt permissæ iure naturali. Certũ est enim ꝙ iuri & rationi naturali congruit. vt benefacienti benefaciam. alioquin vitium esset ingratitudinis, quæ fontem exurit pietatis. vt l. sed si. §. cõsuluit. ff. de pe. hær. dare autẽ mutuanti, pro remuneratione seruitij accepti, videtur esse concessum. Præterea iure naturali licet cuicunque de suo dare, & à dãte spontaneè recipere. vt l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. & l. traditionibus. C. de pactis. l. traditio. ff. de acquiren. rerum domi. cum simi. sed ille qui pecuniam mutuo assumpsit, sponte
2 dat ipsam vsuram. ergo &c. † Rursum[b] videtur per-
b missa de iure ciuili. vt patet tam in iure fforum, quã C. & auth. in tit. de vsu. Amplius etiam videtur permissa iure decretorum. in c. salubriter. & in c. nauigãti. cum ibi no. de vsu. Cæterum videtur fore permissa iure diui. per id quod dicitur Lucę. xix. ego veniens cum vsuris exegissem illam. s. pecuniã mutua tam & in Deutero. xxiiij. Non fœneraberis fratri tuo, sed alieno. & xxix. c feneraberis gentibus multis. Pro hac parte induco expresse text quem non alleg. Tho. prædictus eccleſiastici xxj. c. vbi sic dicit. Fœnerare proximo tuo, in tẽpore necessitatis illius, & iterũ redde proximo tuo in tpe suo. multi quasi inuentionem æstimauerunt fœnus, & præstiterunt molestiam, his qui se adiuuauerunt, donec accipiat osculatur manum dantis, & in promissionibus, humiliat vocem suam. & in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba redij & murmurationum, & tempus causabitur. Si autem potuerit reddere aduersabitur solidi vix reddet dimidium & cõputabit illud quasi inuentionẽ. Si autẽ fraudabit illum pecuniam suam & possidebit illũ inimicum gratis, & cõuitia & maledicta reddet illi. & pro honore & beneficio, reddet illi contumeliam multi nõ causa nequitiæ nõ fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerũt &c. & eo. li. c. viij. scribitur, Noli fœnerari

a *Not. hic multa pulchra, de ſur. vide Leuit. xx. ca. & Exod. xxij. c. & Deuter. xxiij. & Pſal. xxiiij. inci. domine quis habitabit. & Ezechiel xviij. & Luc. vj. c. & in c. quare. in oĩbus. de ſu. & in c. quoniã. multi. xlvij. diſ.*
b *Rurſum. &c. vide in auth. de cele. miſſ. gloſſ. & Barto. in auth. ad hoc. C. de ſu. gloſ. j. & ibi Alb. in c. quare in omnibus. de ſu. gloſ. j. in ca. quid dicam. xxiij. q. iij. gl. in ver. decimas. in ca. j. de ſu. libr. vj Ioan. de Imo. in cle. j. ſuper gloſ. in ver. ſhumana. de ſu. Io. An. in regula peccatũ. de re. ju. lib. vj. in mercur. lib. vj. Abb. in c. cum ſit generale. in ix. col. ver. j. tenendo de foro compe. Ang. conſi. ccxix. & conſi. cclxxij. Car. Zabar. conſilio lxxxiij. in gloſ. col. An. de prato ve teri. conſilio xlix. in iij. gloſ. inter conſi. dcmi. Alexan. de Imo. Card. Alex. in c. j. x. diſt. archiepiſcopus. Flo i ij. pte ſuæ ſumme. c. vj. ſũma angelica. in ver. ſu. l. j. in j. q. &c.*

homini fortiori te. quòd si fœneraris tanquam perditum habe.

3 † Deinde videtur omni iure permissum recipere hanc commoditatem: quam vsuram appellamus. licet enim cuicunque habere commoditatem & præmium ex argento in massa commodata secundum eundem Tho. vt de equo aut domo, vel libro ad vsum mutuo concesso, vel cõmodato. Cur non ergo nõ sic in pecunia numerata mutuo concessa. Præterea secundum eundem Tho. licet præmiũ accipere de pecunia alij concessa ad ostentationem, vel ad ponẽdum loco pignoris, cur ergo non sic dicetur in pecu. ad numerum concessa, porrò etiam secundum eum licitum est de pecunia quam quis ponit apud mercatorem vel artificem exigere partem aliquam lucri, & pacisci de aliqua parte lucri sibi danda. ergo sic videtur licitum in eo qui pecuniam ponit ex causa mutui apud aliquem indigẽtem. Insuper secundum eundem ille qui mutuo dat pecu. nume. potest licitè pacisci de aliquo sibi dando in recompẽsationem damni sui, per qđ ei subtrahitur aliquid, quia per hoc non venditur vsus pecuniæ sed vitatur damnum, cur ergo non sic erit in quocunque casu cum pecunia non possit in alium transferri sine damno dantis, qui fuisset de ea prædium empturus, vel mercimonia, & qui mutuando submittitur se periculo perditionis eius multis, & varijs modis.

4 † In contrarium videtur quod omni iure sit prohibita. Primò iure naturali, quia contra naturam est, quòd pecunia germinet pecuniam. Item quia est cõtra naturalem instinctum quo homo homini ad seruiendum alligatur. Deinde prohibita est de iure diuino Exod. xxij. cum dicitur. si pecuniã mutuo dederis pupillo meo pauperi, non vrgebis eum quasi exactor. nec vsuris opprimes. & in psalmo scribitur, & qui pecuniã suam nõ dederit ad vsuram, & in Euangelio Matthæi. mutuum dantes, nihil inde sperantes. Iure etiam canon. est pro-

hibita,& diuino simul,vt patet xxxiiij.q.j.cum sequē.per to.& in cle.j.de vsu.Amplius videtur etiam prohibita iure ciuili, quo Imperator dicit quod leges non dedignantur imitari sacros canones, vt in authen.de eccl.titu & mandat Imperator obseruari quatuor generalia concilia & in eis depositā,in quibus prohibita est vsura.vt l.j.C.de sum.trini.& fide catho.Sed ad hoc per aliquos respondetur,quòd in cęteris prętерquam in vsuris mandat d concilia obseruari.si enim ad vsuras se Imperator referre voluisset, iam non specialiter, & expressè super illis tractatum sic prolixum & earum permissiuum inseri voluminibus fforum.C.de & auth.mandasset,nec Papa cui tunc ipse Imperator notitiam fecit de compilatione per eum facta C.& aliorum librorum cōsensisset. ꝓput facit sed prohibuisset,vt dictæ vsuræ cōcederentur. Adde cum ipse papa tunc cōsenserit. vt habetur in epistola inter claras, & epistola reddentes honorem C.de sum.trini.nec expressè ordinationi Imperatoris in hoc contradicit.videtur secundū eos concludi posse quòd ipse vsuræ permissæ sint,tam à papa,quàm ab Imperatore.& sic vtroque iure. Quid ergo dicendum finaliter,& conclusiuè idem Tho fatetur ipsam vsuram iure diui.& cano. esse prohibitam.de iure autē ciuili esse permissam.

5 †Supereſt autem videre,quę est causa prohibitionis iure diuino,& cano.& que sit causa permissionis iuris ciui.vbi aduertendum,quòd causa prohibitionis. secundum aliquos fuit multiplex.vt refert Inno.in c.j.de vsur.Prima fuit ad euitādum ne homines fierent idolatræ,quia scribitur, vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Secūda ne homines desererent agriculturam intendentes lucro vsuræ, & per hoc submergerent pauperes,& occiderēt,quia sequerētur fames,& caristiæ. Tertia ne diuites qui mutuo sumerent aliqua necessitate cogēte efficerētur pauperes, quæ paupertas est periculosa.vt inquit Salomon,paupertatem,neque diuitias dederis mihi domine. Quarta quia offenditur proximus, & amor naturalis, qui est alter alterius onera sustinere, & charitas minuitur.Quinta ratio est secundū s.Tho. quia,vsura nil aliud est quā pretiū vsus pecunię mutuatę vsus autem huius pecunię nil aliud est, quàm ipsa rei consumptio.sicut etiam in vino,frumento, & alijs quæ mutuari possunt.si ergo quis velit restitutionem ęqualis quantitatis, & pretium vsus eius, sequitur quod velit duas recōpensationes pro eodē quod diuinæ repugnāt iustitię,sed ista ratio parum vrget,quia sic dici posset prohiberi lucrū, vel emolumentum recipi ex massa argenti, vel pecunia in sacco,ad ostentationem consignatam cuius contrariū ipse determinat,vt suprà dixi.Sexta vt credo,potuit esse vt refrenetur & compescatur nimius ardor auaritiæ,& vana gloria, & pompositas,& alia vitia quæ producuntur ex pecuniæ abundantia.Septima additur ne hominis solicitudo circa doctrinam bonarum artium,& victum ex labore manuum quærendo depereat,& pigritiæ homo, & somnolentiæ deditus, sub spe huius impudici redditus qui festa non celebrat,& die, noctuq; laborat animo, & in breui marcescatur, & pereat.

6 † Ratio autē permissiua vsurarum,de iure ciuili ea fuit secundum Tho.quia lex humana,quæ data est populo considerauit solum populi vtilitatem quæ ex negotiatione procedit,ne ergo huiusmodi,vtilitates impedirentur vsuras concessit,non tanquam iustas secundum diuinam legum sed tanquam vtiles ad humanam communionem sustinendam,sicut in pluribus lex humana multa peccata relinquit impunita,& sustinet eam ea tanquam licita,quæ lex diuina prohibet & punit tanquam iniusta,vt patet in emptore, & venditore qui charius emit,& vendit, quod lex humana sustinet,nisi sit excessus vltra dimidiam & tamen lex diuina hoc damnat.vt plenè disputat idem Tho.in libr.suprascripto,quæstione lxxvij.sic & in alijs casibus,quos etiam lōgum esset exprimere,voluerunt autem quidam dicere quod nulla est vrgens,nec necessaria ratio,quare vsura sit prohibita.Et ob hoc voluerūt quidam dicere,quòd abstinere ab vsuris iure diuino ponitur inter consilia,non autem inter præcepta, sicut & illud est de consilio quia dcitur in euangelio. Si vis saluus esse, vende omnia quæ habes,& de pauperibus,& illud visitare infirmos.& simili.multa.Et ex hoc dicunt ipsi ꝙ nō cōtrahitur peccatum mortale ex contractu vsurę,sed solum veniale,quia hylarem datorem diligit Deus.& iste non hylariter seruit sed cupiditate lucri, quæ opinio per eundem Thom.reprobatur, dicens quod mutuo concedere est inter consilia, & quo ad hoc est meritorum.sed vltra mutuatum quicquam acipere,hoc cadit sub præcepto per ea quæ dicta sunt.vnde qui vltra aliquid accipit mortaliter peccat quia scriptum est,qui non obedierit principi morte moriatur, imò secundum alios etiam à principio solum veniale cōtraheretur peccatum tamen propter frequentiam,& consuetudinem actum veniale soluitur & effieitur mortale.argument de pe.di.j.capit.medicina.versi.tres sunt in fin.& hæc opi.Tho.hodie approbata est in cle.j.§.si de vsu vbi dicitur quod pertinaciter affirmat vsuram non esse peccatum.censetur hæreticus. Quidam sunt tamen qui voluerunt facere differentiam an quis mutuet ex quadam necessitate propria vel lucri cupiditate. alij sunt qui solum respectum habent ad quantitatem quæ percipitur,an transeat decem pro centenario,vel sit ab inde infra quæ omnia reprobantur per ea quæ traduntur xiij.questio. iij.& quarta.per tot.Alij verò dicunt quod aut quis fœneratur proximo egeno ad succurrendum eius necessitati,& tunc licitè potest hoc facere per id qđ habetur in d.c.ecclesiastici.xxviij.aut fœneratur cupiditate lucri & tunc prohibetur & licitè,vt in alijs iuribus.Sunt tamen nonnulli,qui dicūt quod nimia clericorum multitudo:& nimia vsurariorum prohibitio statum destruit laicorum.Sed quia omne malum acquisitum,seu scilicet perpetuum cadit in mortale peccatum multisque,& excogitatis modis alienum accipitur, seu rumpitur, & qui in vno peccauerit, omnium factus est reus.vt in capitu.defleat de regulis iuris.quis in tantis periculis posſit

si fieri ſaluus, penitus ignoramus, niſi forte ſoli infantes, nam clerici, & fratres mendicantes etiam de talibus ſunt nocentes. In omnibus autem ſupraſcriptis acquieſcendum eſt deciſioni ſanctæ matris eccleſiæ, & theologorum ſententiæ creditur tamen à pluribus contrà, ideo clerici ſimul conuenerint ſic acriter prohibere vſuras, contra imperiales ſanctiones, vt laicos eorum iuriſdictioni ſubmitterent ſic & in diuerſis alijs caſibus ſubmittere ſtuduerunt. Fuit præterea aliquando interrogatus à mercatoribus de tali quæſtione. Ecce aliquis vult deponere pecuniam apud mercatorem ad dandum, & ſuſtinendum partem lucri, & damni. dicit mercator, ego nollem venire ad diſſenſionem aliquam tecum in modo calculandi lucrum, & damnum, ſum contentus ſuper me ſuſcipere omne periculum contingens in pecunia & mercãtia, & lucro, & damno pro aliqua certa quantitate annali. Quæritur hic an talis conuentio cadat in peccatum, conſule theologos.

EPITOME.

1 *Pœna appoſita l. ſi non reſtitu. mutuum ad cer. tempus an exigi poſſit.*

2 *Pluribus locis ſolutioni deſtinatis, an in quolibet inſolidum conueniri poſſit debitor.*

3 *Quam actio. intentet mutuans ſi ex inſtrumento mutui apparet ſtipulatio, an certi conditio, actio ex ſtipula.*

4 *Libel. continens plures acti. quarum non admittitur cõcurſus reprobatur.*

5 *An ſaluetur libel. in quo dicitur titio, numerata eſſe. c. quæ reddere promiſit.*

6 *Quæ actio quaratur ſtilis: an directa ex ſtipulatione adiuncta mutuo.*

7 *In alijs caſibus, an quæratur domino per procuratorem directa actio, præterquam in numeratione pecuniæ ſine ceſſione.*

8 *Diſtinctio facta in mutuo, an habeat locum in alijs caſibus in quibus ſubijcitur ſtipulatio.*

1 AC RESTITVERE promiſit. † Aduerte, quia in hac promiſsione de ſoluendo, & reſtituendo, aliquando ſolet adijci pœna, ſi nõ fiat ad terminum ſolutio, & dubitatur an talis pœna exigi poſsit, ſuper quo dubio ſecundum doc. vt refert Cy. & Ia bu. in l. cum alle. C. de vſu. diſtinguitur, aut pœna adijcitur dationi pecuniæ, & tunc præſumitur eſſe adiecta in fraudem vſurarum, ſicque de iure canonico peti non poteſt, aut adijcitur facto, tunc ſecundum aliquos peti poteſt, ſecundum alios non, quia factum ipſum ſubijcitur loco dationis pecuniæ, vt puta. Si non ſolueris promittis ſtare in tali loco ſub pœna flo. c. & ſic pœna ponitur eodem tempore in contractu, & ideo non valet. Secus autem ſi poneretur poſt ipſum contractum, & nota. per Bartolum in l. cum ſeruus ita. ff. de conditionibus & demonſtrationibus vbi vide. Præterea eſt aduertendum quod in hac promiſsione conſueuit interdum exprimi locus in quo fienda eſt ſolutio, vt ſit omnibus communiter inſtrumentis obligationum, & tunc fienda eſt ſolutio in loco determinato, & ſic fiunt plura loca ſolutioni deſignata, vt ponitur in inſtrumentis moderni temporis, erit in electione creditoris debitorem conuenire in quo loco ſibi magis placuerit poſt lapſum termini vt in l. ij. in prin. ff. de eo quod cer. lo. ante vero termini lapſum eſt in electione debitoris ſoluere in quo loco ſibi placuerit niſi contrarium ſit actum.

2 † Sed hîc dubitatur ſi plura loca fuerunt ſolutioni deſtinata, an inſolidum conueniri poterit debitor in quolibet loco. Et videtur quòd non, imo per appoſitionem plurium locorum copulatiuè videtur quòd ſit facta diuiſio debiti pro rata cuiuſlibet loci. vt probat text. in dicta l. tertia. §. ſi quis ita lo. prima. per quem text. videtur deſtrui, & annihilari omnia inſtrumenta moderni temporis, quibus dicitur quòd talis promiſit ſoluere Mediolani, Papiæ, Cremonæ, & alibi &c. Nam per hoc videtur, quòd ſolum pro parte in quolibet loco poſsit debitor conueniri, & non inſolidum, ſicque per hoc annihilatur ipſum debitum. Aduerte hîc, Dicit enim Bartol. in dicto. §. ſi quis ita. quòd aut plura loca adijciuntur alternatiuè, & tunc in quolibet loco poteſt inſolidum debitor conueniri, aut plura loca adijciuntur copulatiuè, & tunc aut ponuntur limitatiuè, aut indefinitè, puta cum clauſula, & in quocunque loco &c. Primo caſu vbi limitatiue, tunc videtur facta debiti diuiſio pro rata cuiuſlibet loci, & ſic pro rata tantùm parte poterit ipſe debitor in quolibet loco conueniri per text. in dicto. §. ſi quis ita.

Secundo caſu cum poſt deſignationem plurium locorum ſubijcitur illa generalis clauſula. & in quolibet alio loco &c. tunc ſecundum eum ne ex indefinita, & nimia diuiſione debiti ſtipulatio reddatur inutilis fienda erit interpretatio, quod ſolui debeat totum in quolibet loco. argumen. in l. quoties. ff. de rebus dubijs. & l. quoties. de verborum obligationibus. & ita ſeruat generalis conſuetudo, veruntamen conſultius ad omne dubium tollendum laudabile eſſet ponere in inſtrumento, quòd promiſit ſoluere inſolidum in quolibet loco, vel ponere loca alternatiue, vbi autem vnus ſolus eſſet locus ſolutioni limitatus, vel deſignatus, an alio loco poſsit debitor conueniri, & vtique dicendum eſt ſecundum veram & communem opinion. quòd ſic, ſi in ipſo alio loco ipſe debitor habeat domicilium: vt plene not. in l. j. ff. de eo quod certo loco. & l. j. C. vbi conue. qui certum da. promi. & ibi per Azon. in ſumma. & per gloſſ. in l. hæres abſens. §. final. & l. eum qui cer. loc. de iudi. Si tamen ipſe debitor conueniatur alibi, quàm in loco deſtinatæ ſolutionis habebitur ratio ſuo intereſſe, ac etiam intereſſe actoris, vt l. ij. in prin. & l. iij. in princi. & §. ſi quis ita. & §. nunc de officio. & ibi per Barto. ff. de eo. quod certo loco.

3 † Nunc autem quæritur pro declaratione huius libelli. pone quod aliquis mutuauit capit. & ſtipula-

tus est illa sibi restitui, vt sonant verba modernorum instru. quam actionem debebit creditor proponere in libello, vel certi conditionem, quæ ex mutuo competit vt l. certi conditio. in princip. ff. si certum peta. vel actionem ex stipulatu. Hic est pro clariori solutione aduertendum, & decurrendum ad distinctionem traditam per Cyn. in l. absentis. C. si cert. p tat. & Bart latius in l. certi conditio. §. si nummos. ff. si cert. petat. Qui sic dicunt omnia colligendo, quandoque numero nomine meo, & stipulor nomine meo. Quandoque, numero nomine meo, & stipulor nomine alieno. Quandoque numero nomine alieno, & stipulor nomine alieno. Quandoque numero nomine alieno, & stipulor nomine meo. Primo casu subdistingue secundum Bartol aut stipulatio est totaliter vtilis, & efficax ad agendum, aut est penitus & omnino inutilis, aut est vtilis solum quoad quid, quia producit solum naturalem obligationem. Siquidem sit omnino vtilis, & tũc aut constat, quòd numeratio fuit facta causa implendæ stipulationis, & tunc est agendum ex sola stipulatione, non autem ex numeratione. vt l. si ita fuero stipulatus. in fin. & l. cum enim. ff. de nouationibus.

4 †Et ex hoc reprobatur libellus secundum Cyn. & alios in quo sic proponitur. Dico quòd numeraui Titio c. quæ restituere promisit, quare ipsum peto ex causis prædictis condemnari &c. nam hic proponuntur plures actiones simul, quarum non admittitur concursus. vt l. nemo. § quoties. ff. de reiu. & l. quod in hæredem. § eligere. ff. de tribu. Similiter secundũ aliquos reprobatur libellus in quo dicitur. Peto x. quę mutuo numeraui, & producitur instrumentum in quo dicitur, quod fuit confessus mutuo recepisse &c. de quo dic. vt supra dixi. Aut constat quòd numeratio non fuit facta causa implendę stipulationis, & tunc secundum iura vetera per sequentem stipulationem præsumebatur facta nouatio, ideoque solum agendum erat ex stipulatione. Sed hodie non præsumitur nouatio nisi expressè agatur, vt in l. si. C. de noua. Ideoque vtraque agi potest, sed tamen vnam eligere debet. vt d. §. eligere. cũ si. Aut dubitatur quo respectu sit facta numeratio, & tunc aut stipulatio interuenit in continenti ante vel post numerationem, & tunc præsumitur facta numeratio causa implendæ stipulationis, sicque ex sola stipulatione agendum erit. vt d. l. ita. in fi. & l. cũ enim. Ideoque cum in instrumentis moderni tẽporis subijciatur stipulatio, & sit res in dubio erit agẽdum ex stipulatione quasi numeratio facta videatur causa implendę stipulationis, interuenit ex interuallo stipulatio, & tunc aut stipulatio præcessit numerationem spe futuræ numerationis, & tũc numeratio secuta præsumitur causa implendæ stipulationis, & ideo ex stipulatione agendum erit, aut non præcesit, nec est facta spe alicuius futuræ numerationis, & tunc quia ex præcedenti numeratione actio nata est, si postea sequatur stipulatio nascetur noua actio ex ea. Et licet olim hoc casu præsumeretur nouatio, hodie tamen non præsumitur nisi expressè agatur, ideoque vna sola actione agendum erit, quam actor elegerit. vt d. l. eligere. & l. cũ filius. §. varijs. de lega. j.

5 †Ex quibus omnibus solui potest talis quæstio. Pone quòd aliquis simpliciter narrauit in libello, quòd Titio numerauit c quæ reddere promisit &c. an procedat libellus. Dicunt quidam quòd non, quia plures deducit actiones in eodem libello, quod est prohibitum per ea quæ dicta sunt suprà. In contrarium determinat Bartol. in dicto §. si nummos. quia hæc verba debent intelligi, quòd numerauit causa stipulationis implendæ, & sic solum actionem ex stipulatione videtur in libello deduxisse. argumen. l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. Nec obst. contraria: quia loquuntur quando ista verba fuerunt apposita in libelli conclusione quo casu libellus non posset sustineri, hic autem fuerunt apposita in sola narratione. Est ergo propter hæc, & simila bona cautela facere statutum, quòd quilibet libellus sit, & esse intelligatur sufficiens, & admissus, qui contineat rem, & causam &c. & non aduerte ad has superfluas, & deceptorias subtilitates iuris: vt l. si fideiussor. §. quædam. ff. man. In alio autem casu quando stipulatio reperitur inutilis, tunc ex sola numeratione actio nascitur, & ex ea agitur: vt l. certi conditio. §. quoniam. ff. si cert. peta. & d. §. grisogonus. Nec talis stipulatio inutilis habet vitiare quominus ipsum instrumentum plenè probet ipsum mutuum, siue in eo contineatur confessio super mutuo numerato secundum Bartol. nec mirum quia propter inutile non debet vtile vitiari, vt nota. per Dy. in c. vtile. de regu. iur. libr. vj. In tertio autem casu quando stipulatio est, quoad quid tantum vtilis & inutilis quo ad aliud, videlicet quando parit solam obligationem naturalem, & tunc distinguitur, aut quis stipulatur ab eo cui facta est numeratio, & tũc non impeditur actio ex numeratione: vt d. §. quoniã. ver. idem erit. aut stipulatur ab alio, & tunc olim fiebat nouatio hodie non, vt in l. j. in fi. ff. de noua. & l. fi. C. eo. Nunc accedamus ad secundum principalem articulum qui est quando numero nomine meo, & stipulor nomine alieno quo casu, dic aut stipulor ei cui possum stipulari, vel patri, vel domino filio, vel seruo, & tũc erit idem, ac si mihi stipulatus fuerim: vt l. si dominus seruo, & l. quodcunque. ff. de verbo. obli. aut sum stipulatus ei cui non possum stipulari, vt extraneo. vt §. alteri. insti. de inuti. stipu. & tunc non impeditur actio nasci ex numeratione vt proximè dictum est. In tertio autem principali articulo, qui est quando numero nomine alieno, & stipulor nomine alieno. Attende quòd aut est vnus & idem homo, cuius nomine numeratur & stipulatur, & tunc agendum est ex numeratione si sit talis persona, cui non posset stipulari, si autem posset ei stipulari agetur ex stipulatione, vt in d. §. grisogonus. & prædicta procedunt de iure antiquo fforum hodie verò de iure. C. agendũ erit isto casu ex stipularione, quia sicut ex numeratione alteri actio quæritur, ita ex stipulatiõe fundata super numeratione vel confessione pecunię depositę, vel mutuatę vt est

text.

6 tex.in l.fi.C.per quas perſo.no.acqui.† Sed an quęritur ex ſtipulatione vel directa. In iſto caſu dicit Bart.quod ſola vtilis quæritur ſi habeat,vt l.ſi ego. ff.de neg.geſ.quia ratio ſpecialitatis q̃ eſt vt directa quęratur ex numeratione,ceſſat in ſtipulatione.Sed certè videtur etiã directa quæri legis poteſtate per tex.in l.fin.C.per quas perſo.cum ſtipulatio veniat acceſſorie ad numerationem. Et ex hoc infertur, quod ſi procurator deponat vel mutuet pecuniam nomine domini,& eam domino ſtipuletur reſtitui, quod domino quæratur directa actio ſine ceſsione, poteſtate & authoritate. d.l.fin. ſicut per filium.vel ſeruũ quæritur directa patri, vel domino legis poteſtate,vt ff.de ſtipu.ſer.per totum.

7 † An autem in alijs caſibus præterquàm in nu. pecu.quæritur domino per procuratorem directa actio ſine ceſsione.no.per Cy.in l.multum intereſt. C.ſi qualitate.vel ſibi.& l.j. C.per quas perſo.& per Cyn.in le.ſi procurator præſentis.& l.ſtipulatio ne.§.ſi ſtipulor.ff.de ver.ob.& facit quod no.in l.pe. C.ad exhi.& d.l.ſi ego.aut ſunt diuerſæ perſonæ quarum nomine fit ſtipulatio & numeratio , vt quia nomine vnius numeratur, & nomine alterius ſtipulatur,& tunc ex ſola numeratione agitur.vt l. j.§.j.ff.de ſtip.ſeruo.Circa quartum & vltimum articulum , qui eſt quando numero alieno nomine,& ſtipulor nomine meo,diſtinguitur,aut perſona cuius nomine numeraui,eſt talis perſona per quam mihi quæritur,vt filius,vel ſeruus, & tunc perinde eſt,ac ſi nomine meo numeraſſem,vt d.l.ſi dominus ſeruo,aut erat perſona extranea, & tunc prævalet numeratio , quia potui mihi ſtipulando ius quæſitum alteri ſibi auferre,& in me transferre. vt
8 in dicta.l.j.§ j.ff.de ſtipu.ſer.† Sed an ſi in contractibus depoſi.commodati.& locati ſubijciatur ſtipulatio de reſtituẽdo habebit locum prędicta diſtinctio facta in mutuo, ſi dubitetur quæ actio ſit in libello proponenda. Credo q̃ ſic apparitate rationis quod multum not.pro modernis inſtrumentis verũtamẽ quia hodie nõ proponuntur actiones,vt traditur in l.j.C.de formu.debet aduocatus ſimpliciter in libello narrare caſum & concludere fieri reſtitutionem mutui vel depoſiti omnimodo,via,iure,& forma, quibus melius ſit de iure reſtitutio fienda &c.

EPITOME.

1 *Cauſa depoſiti eſt priuilegiata.*
2 *Confeſſus depoſitum amplius non auditur opponens exceptionem non numerate pecunię.*
3 *Depoſitarius non opponet compenſationem.*
4 *Cauſa depoſiti præfertur cæteris perſonalibus actio.*
5 *Depoſitum probatur per ſimplicem confeſſionem.*

IN DEPOSITO ,& ex cauſa Depoſiti. Iſte titu.obligationis , & alij ſimiles debent exprimi in libello . vt plenè nota . in primo libello.

1 † Eſt autẽ cauſa depoſiti inter cæteras obligationes
2 perſonales in pluribus priuilegiata[a].
2 † Nam primò qui confeſſus eſt ſe habere pecuniam in depoſito non auditur volens opponere exce-

2 *Priuilegiata.No.de priuilegijs depo.vide in l.ſi neutri. gl.in ver.priuilegia.ff.depoſi.& in l.ſi hominem.in §.ſi. ff.depoſi.Et adde quod depoſitũ ſit per verbũ commendo ita Barto.in l.lucius.ff.depoſi.& Bal.in l.j.C.eo.titu. & quibus verbis fit depoſitum.vide Bar.in l.cum quid & ĩ l.eius. ff.ſi certum pet.& in l. incendium. & ibi Cyn. & Bald.C. eo.tit.Pau. in c.ij.in fi. de ſolu.Bar to.in l.cum pater.§.pater pluribus ff.de legat .ij. & Alexa.in l. q.nerua.ff. depoſit.tapo.ad Bar. & Roma. in conſilio. cccl.& ad de quod depoſitũ . habet executio nem paratam ita Ange.Are. & ibi de materia in d.§. de inſtitut. de action . & idem dicit. Bartol. in l.penultim.C.eod., & ibi Ang. dicit quod non requiritur libellus nec lit. cõteſt .quod videtur etiam ſentire ibi Bart.& Pau. in c. quia propter.Et vide in d.l.j. ff.de eden.vbi late,licet Bald.& Saly.in d.l.pen.tenoant contrarium & vide Matheſi.in ſuis not.notabi.§j. & adde quod depoſitarius non poteſt opponere exceptio.non nume.pecu.& ita nouiſſimè in dicta l.j.ff. de eden.& vide etiã Alex.in l.j.ff.iudica.ſol.in apoſt.*

ptio.non numeratæ pecuniæ, licet in mutuo,& in dote habeat locum hæc exceptio,vt in l.in contractibus.§.ſed
3 quando.C.de non nu.pecu. † Secũdò qui recipit in depoſito non poteſt cõ penſationem opponere contra repetentem depoſitũ nec doli exceptionẽ vt traditur in l.fin.C.de compen.& l. pe.in prin.C.depo.& in auth.ibi poſita.† Tertiò cauſa depoſiti præfertur
4 cæteris perſonalibus & actionibus. vt l.ſi ventri.§.in bonis.ff.de priuile. cred.Ille tamen qui habet depoſitum non tenetur de caſu fortuito , nec de leui,vel leuiſsima culpa, ſed de dolo, & lata culpa tãtum: vt l.q̃ nerua. cũ ſi.& ibi plenè no.per Bar.ff.depoſi.& per Iac.Butr.in l.in re mandata. C.de man.& inſtit-quib.mo.re.contra.ob.
5 §.pe.† Et notandũ q̃ licet depoſitum re interueniente contrahatur.vt d.§. præterea.attamẽ ſi ſimplex confeſsio ſuper depoſito intercedat, probatur per eam plene de ipſo depoſita.vt in l.publia.§ fi.ff.dep.Regulariter ergo non tenetur depoſitarius de caſu fortuito neque de culpis prædictis.Fallit in certis caſibus no.per gl.in d.§.pen. Inter quos eſt ſi depoſitarius expreſſe de caſu fortuito ſe obligauerit , vt fit quotidie in inſtrumẽtis iuxa no.in l.ſed & ſi quis.§.quęſitũ.ff.ſi quis cau. vel pecunia fuerit in numero & quantitate depoſita,quia genus non poteſt perire,vt habetur in l.dies ſponſaliorũ in fi.ff.depo.facit l.incendiũ.C.ſi cer. pe.In alijs autẽ cõtractibus quid veniat,& de quo quis teneat tãgitur per gl.in cõtractus.ff.de reg.iur.ergo &c.

EPITOME.

1 *Obligatio bonorum fit dupliciter,tacitè & expreſsè.*
2 *In generali obligatione veniunt bona futura,non tantum præſentia.*

3 *In generali obligatione, an comprehendantur iura & actiones.*
4 *In donatione generali, an excludãtur. nomina debitorum.*
5 *Quot sunt species pignorum.*
6 *Differentia inter pignus tacitum expressam conuentionale, & prædiorum.*
7 *Quæ actio competat creditori pro pignore vendicando.*
8 *Saluianum & seruianum interdictum quomodo differant.*
9 *Ex pluribus creditoribus agentibus ad eandem rem hypothecariam quis eorum præferatur.*
10 *Regula qui prior est tempore &c. quibus casibus fallat.*
11 *Præstans semen an in fructibus præferatur creditoribus anterioribus.*
12 *Prætendentium pignus tacitum & expressum quis præferatur.*
13 *Prætendentium prætorium quis præferatur.*
14 *Prætendentium prætorium & conuentionali quis præferatur.*
15 *Prætendentium diuersos titulos quis præferatur.*
16 *Possessio pignoris qualis sit.*
17 *Debitor eandem rem pluribus obligans an puniatur.*

a *Bona. ad de quod si est factum pactũ, vendendo bona tunc dicuntur obligata. ita Bar. & ibi Alexan. in apostil. in l. creditor. §. qui post. distinctionem. ff. qui pot. in pig. hab. & dicitur etiam obligata in mutuo est data licentia ingrediendi bona propria authoritate vt ibi per Alex.*

SVB EADEM obligatione bonorum. † Sciendum est quod aliquãdo bona [a] expresse obligantur ex partium conuentione, vt hic aliquando obligantur tacitè ex l. potestate. de obligatione expressa loquitur. l. contrahitur. & l. res hypothecæ. ff. de pi. & C. de pig. l. ij. & iij. cum si. C. que res pig. ob. pos. p totũ. De tacita autẽ obligatione quę in casibus specialibus introducitur, vel fauore personæ vel causæ loquitur titu. ff. in qui. cau. pig. ta. contra. & C. eo. ti. per to. qui casus speciales sunt in contractu inito per fiscum in dote in pensione rei rusticæ, vel vrbanæ in administratione tutelæ, & in eo qui pecuniam concessit ad refectionem nauis, vel domus, vt ibi habetur.

b *De donatione omnũ bonorum. Bar. in l. §. de aur. & argen. leg. Dy. & Bar tho. Cepo. in l. nominis & rei. ff. de verbor. significa.*

2 † Et notandum quòd in hac generali obligatione bonorum nedum veniunt bona præsentia, sed etiam futura. vt l. si. C. quæ res pig. ob. pos. & l. j. in princip. ff. de pig. Et veniunt etiam sola bona propria ipsius debitoris, quia aliena bona non possunt sine domini consensu obligari: vt l. ij. C. si res ali. pig. da. sit. l. filios. C. quæ res pigno. obli. pos. similib.

§ † Sed an in generali obligatione bonorum comprehendatur seu includantur iura, & actiones. Quidam dicunt quòd non, vt no. Spe. in ti. de fru. & interesse. §. j. vers. ij. In contrarium est veritas, vt probatur in l. nunquam §. fin. cum l. seq. ff. ad treb. & l. si legatum. §. j. & l. meorum. ff. de ver. sig. quam opi. sequitur gl. in l. heredẽ. C. de hær. act.

4 † Quid dices in donatione generali omnium bo-
b norum [b], an in ea includatur nomina debitorum dicit Dyn. quòd non. argu. in l. nominis & rei. ff. de verbo. sig. & ibi per eum. & l. quintus. la. ij. ff. de au. & arg. lega. & idem tenet Guliel. de cu. Et ex hoc potest inferri, quòd donatio talis non posset infringi, ex eo, quod auferat testamenti factionem cum possit testari de & super iuribus, seu nominibus debitorum. Sed Bartol. voluit aliter distinguere in d.
5 l. quintus. vide ibi. † Ad pleniorem autem notitiam obligationis bonorum sciendum est, quòd pignorum quatuor sunt species in iure, nam quoddam est pignus cõuentionale, quoddã legale, quoddam prætorium, & quoddam iudiciale, conuentionale pignus est illud quod contrahitur hominis promissione, de qua specie pignoris loquitur, vt supra dixi le. contrahitur. cum sim. supra alle. ff. de pig. legale autem pignus est illud quòd legis potestate inducitur. vt supra dixi, de quo loquitur totus titu. C. & ff. in qui. cau. pig. ta. contra. Prætorium pignus est illud quod contrahitur per interlocutoriam prætoris, vel iudicis, de quo loquitur. l. non mirum. ff. de pig. act. & l. si duo. §. creditores. ff. vti pos. & l. ij. in fi. ff. de acqui. pos. & ibi no. & l. ij. C. de præto. pig. cũ simi. Iudiciale vero pignus est illud, quod contrahitur per sententiam diffini & eius executione facto iudicis exequentis. de quo loquitur le. à diuo pio §. si pignora. & §. si super rebus. & §. exequantur. ff. de re iud. Et optimè ad vtranque speciem pign. tam prætorij quam iudicialis. facit text. in l. secunda. C. qui pot. in pign. hab.

6 † Deinde quæritur, quæ sit differentia inter pignus tacitum, & expressum, & inter conuentionale & prætorium. Et breuiter quo ad primum dico quòd differunt tacitum & expressum quo ad modum constituendi, quia expressum producitur partium cõuentione & promissione tacitè. l. potestate, vt patet ex præmissis, similiter differunt in operatione & effectu, quia regulariter expressum præfertur tacitò. vt l. si fundum & l. assiduis. C. qui pot. in pig. ha. & ibi not. quod verum intelligas secundum determinationes doc. eorum quæ infra dicentur. Ad secundum quæsitum respondeo quòd in multis inter se differunt conuentione à prætorio: vt plenè habetur per gl. & Bar. in l. j. in princip. ff. de pigno. actio. Et primo differunt in modo, & forma constituendi, nam conuentionale contrahitur solo partium consensu, vt di. le. contrahitur & le. res hypothecæ. Sed prætorium constituitur demum traditione interueniente, vel facta per iudicem, vt l. non est mirum. in fin. ff. de pigno. act. & le. cum vnus. §. fina. cum l. sequent. ff. de bonorum authorit. iudic. possidentur. Item pignus prætorium constituitur, tam in bonis minoris, quam maioris. vt

l. apud

l.apud acta iul.§.primo ff.ex quib.cauſ.in poſ.& l.ſi minori.ff.de bon.authorita.iu.poſ. Sed in conuentionali in minore requiritur decretum iudicis,vt l.lex quæ tutores.C.de admini.tuto.& no.in l.j.& ij.C.de predi.mino.differunt etiam in effectu acquirendi, quia in conuentionali ſecuta traditione transfertur poſſeſsio in creditorem,vt l.ſerui nomine ff.de vſu. & l.qui pignori.& l.j.§.per ſeruum.ff.de acqui.poſſ. & no.in l.cum notiſsimi.§.j.C.de præſcri.xxx.anno. ſed in prætorio non tranſit aliqua poſſeſsio,vt l.iij. in fin.& ibi not.ff.de acquir.poſ. Et per hoc inſurgit alia differentia,videlicet quod creditor pignoris cõuentionalis habet interdictum vti poſsidetis.ſi turbetur in ſua poſſeſsione non autem is qui habet prætorium,vt l.ſi duo.in §.creditores.ff.vti poſsidetis. Item in conuentionali habet locum regula,qui prior eſt tempore,vt l.prior.& l.diuerſis qui potio.in pig. ſed in prætor.locum habet diſtinctio,an ſit eiuſdem titu.vel diuerſi,vt l.ij.C.qui po.in pign.haben.& infra dicam.Item in conuentionali non reperitur per debitorem niſi debito prius ſoluto,vt l.ſi rẽ.§.omnis. ff.de pigno.ac ſed pignus prætorium ſtatim reuocatur cum cautio de iuri parendo offertur.vt in auth. ei qui.C.de bo.authorita.iud.poſſi.& not.in l.ſi pecuniæ.in fin.ff.vt in poſſeſ.lega.& aliqui tangunt in l.is conſequenter.ff.fami.erciſ.Item differunt circa qualitatem actionis quæ pro pignore competit debitori, quia in conuentionali competit debitori,debito ſoluto directo pignoratitia actio.ſed in prætorio competit vtili ,vt l.is cui.§.quæri poteſt.ff.vt in poſſeſ.legato.Item in conuentionali tenetur creditor de dolo lata culpa & leui,vt l.ſi vt certo.§.ſi duobus vehiculum.& §.nunc videndum.& ff.commod. in prætorio autem tenetur de dolo & lata culpa,vt l.prætor.§.præterea.ff.de bonis authorita.iudicum posiden.Conueniunt tamen in hoc,quia pro vtroque pignore compeit creditori actio hypothecaria. vt l.j.& ij.C.de præto.pigno.Sed quid dicemus in pignore iudiciali reſpondetur quòd idẽ iuris eſt quod de prætorio dictum eſt,probatur ex dicta l.ij.in fine.

7 C.de preto.pigno. †Nunc autem ſupereſt videre quę actiones competant creditori pro pignore vendicando .Circa quod ſic eſt nouandum ,quòd tres ſunt eidem proditę actiones videlicet actio ſeruiana actio quaſi ſeruiana,quæ hypothecaria appellatur, & ſaluianum interdictum .de quibus traditur in §. item ſeruiana.Inſtitut.de actionib.& C.de ſal.interdi.l.prima. Siue ergo dicamus pignus eſſe conuentionale,ſiue prætorium,ſiue iudiciale,ſiue legale,in omnibus caſibus regulariter locum habet actio qua ſi ſeruiana quæ hypothecaria vocatur.vt in dicto.§. item ſeruiana,& dicta l.prima & ſecunda.C.de prę-

8 to.pigno.& inſtitut.de actionib.§.interdum.†Differentia autem inter ſeruianum & ſaluianum interdictum,quæ ambæ actiones competunt contra colonum vel inquilinum eſt talis.Nam ſaluianum interdictum eſt perſonale in rem tamen ſcriptum,vt l.prima ff.de ſalui.interdic.Ideoque directum datur contra colonum ,vel inquilinum.ſed vtile contra quemlibet poſſeſſorem , vt ibi habetur,ſed actio ſeruiana eſt merè realis,vt in dicto §.item ſeruiana. Item agenti ſeruiana interdicto ſufficit probare colonum poſſediſſe,ſed agenti ſeruiana oportet probare etiam rem fuiſſe in bonis coloni per quod patet alia differentia quod agens ſaluiano interdicto minus grauatus in probando,ideo minus conſequitur, cum per illud ſola poſſeſsio auocetur,ſed in ſeruiana plus grauatur,ideo plus conſequitur, vt not.per doctor.in l.prima in fin.C.de ſal.interdict.

9 †Sed pone quod plures creditores habeant eandem rem pignori obligatam,prout ſepæ accidit,& omnes agunt hypothæcaria contra poſſeſſorem, quis eorum præfertur .Breuiter in hoc decurrendum eſt ad not.per gloſſam.in l.prima.C.de priuile. do.& l.priuilegia.ff.de priuile.credito.Et ad diſtin. Cyn.quam poſuit ipſe in regula qui prior eſt tempore.de regulis iuris.libro vj.Aut omnes creditores prætendunt priuilegium circa iſtud ius reale, aut circa ius perſonale,aut quidam ex his prætendunt ius reale, & alij perſonale,aut quidam perſonale,& alij nullum,aut nullus eorum priuilegium prætendit. Primo caſu quando omnes prætendunt priuilegium reale,ſubdiſtingue,aut omnes prætendunt pignus conuentionale,aut omnes prætorium aut quidam cõuentionale,& alij prætorium.Si quidem omnes prætendunt cõuentionale,vel quaſi tũc aut omnes prætendunt expreſſum pignus aut omnes tacitum,aut quidem tacitum, alij expreſſum,Si quidem omnes prætendunt expreſſam tunc aut ſunt eiuſdem temporis aut diuerſorum temporum. ſi temporis eiuſdem ,aut ſimul in eodem actu fuit res ipſa omnibus obligata,& tunc admittitur vnuſquiſque æqualiter.Si verò fuerit ſeparatim obligata, nec appareat cui primo .& tunc aut omnes agunt contra debitorem,vel extraneũ poſſeſſorem,& tũc melior eſt conditio occupantis,aut agunt inter ſe vnus contra alium.& tunc melior eſt conditio poſſidentis,vt not.in l.ſi fundum.in §.ſi duo.ff.de pignoribus.Si autem ſunt diuerſorum temporum tunc habet locum regula antedicta.qui prior eſt tempore &c.De qua habetur in l.potior. & l.creditor.ff. qui potiores in pignore habentur.& l.ſi fundus.C. eodem titulo.Fallit hæc regula in certis caſibus. Primo in eo qui mutuauit ad domus refectionem, qui alijs præfertur in ipſa domo,vt in authentica. de qua.do.§.his conſequens,co.viij.& qui potiores in pignore habentur. l.interdum ,quòd tamen probandum erit per ipſum creditorem.arg.eorum quę not.in l.ciuitas.ff.ſi certum petatur.Sufficit tamen probare,quòd tempore contractus ipſa domus egebat refectione, vt in l.finali.in principio.ff.de exercitoria.

10 †Si ergo in inſtrumento dicatur ,quòd cum talis domus magna egeret refectione.Iccirco pro ipſius reparatione,& refectione talis fuit confeſſus ſe mutuo habuiſſe à Cayo centũ anno.per hoc erit fundata intentio creditoris,& videtur quod ſic,quia ſtandum eſt in inſtrumento l.cum prĕcibus.C.de probationib.cum ſimili.In contrarium videtur quia iſta ſunt verba narratiua. quæ non probant , iuxta

materiam traditam in authentic. si quis in aliquo do cumento. C. de eden. Breuiter dicunt quidam, quòd non probant, alij dicunt, quòd sic, dic de hoc, & similibus. vt not. per Bartolum in l. ciuitas. Consilium autem melius esset, quod fieret instrumentum separatum in præsentia plurium testium super disruptione, & necessitate reparationis ipsius domus & posteà aliud super mutuo in quo cõtineretur prę dicta narratio, & idẽ dico in simili. Vbi autẽ ecclesia mutuam pecuniam sumeret, tunc habet necesse creditor probare verè, & realiter versam esse in vtilitatem ipsius ecclesiæ, & in hoc debet esse curiosus ipse creditor secundum Innocentium. vt plenè not. per eum. in capit. j. extra de depo. Quando autem dicatur versa pecunia in vtilitatem ipsius ecclesiæ, vel ciuitatis, vide tex. no. in l. quòd si seruus. §. & regulariter. ff. de in rem ver. cum §. sequẽ. Item fallit regula prædicta in eo qui mutuat pecuniam pro re aliqua emenda eadem lege, vt si sibi ipsi pignori obligata, qui in ipsa re omnibus alij anteferretur. l. licet C. qui potio. in pigno. Fallit etiam in eo cuius pecunia emitur militia, vt l. finaliC. de pignorib. & in authentic. quod obtinet. Item fallit in dote pro qua mulier præfertur habenti tacitam hypothecam? non autem expressam. vt l. assiduis. C. qui potiores in pignore habentur. Item fallit in eo qui habet priuatam scripturam trino teste notatam, qui præfertur alij, tale instrumentum publicum, vel priuatum nõ habenti. vt l. scripturas. C. qui potiores in pignore habentur. Item fallit in fisc. qui in causa primipilari præfertur omnibus, vt l. satis. C. in qui. cau. pigno. ta. contra. Item fallit in eo qui in funus expendit, vt l. si quis §. colonus & l. impensa funeris. in fi. ff. de religio. & sumpt. funerum. Item fallit in eo qui habet similem titulum cum posteriore creditore, & vendidit pignus prætorium. nam in pretio concurrit eum posteriore, & econtra, vt l. is cui. §. prior. ff.
11 qui potio. in pign. habent. †Quid autem dices in eo qui præstitit semen causa fructuum præcipiendorum, an in ipsis fructibus sit præferendus pro dicto semine alijs creditoribus anterioribus tempore, videtur quòd non. per l. qui sit, in principio. ff. de vsur. In contrarium facit l. procuratoris. §. in tributorum versic. quid tamen. & §. si plures. ff. de tribu. Et eadem distinctio, de qua supra, per omnia est seruanda, & fienda in alio casu quando omnes prætendunt pignus tacitum per iura prædicta. & per l. j. §. si colonus. ff. de sal. interdict. & l. final. C. eod. titu. & ff. qui potiores in pignore habentur. l. in sulam cum si-
12 milib. †Vbi autem quidam prætendumt tacitum & quidam expressum, tunc aut sunt eiusdẽ temporis aut diuersorum & si diuersorum aut præcedit hypotheca tacita & sequitur expressa, aut ecõtra, vtro que casu attenditur prioritas temporis, siue præcedat tacita, siue expressa. vt C. rem alienam. l. prima secundo responso quamuis super hoc gloss. dubitauerit in l. si pignus. qui potior. in pigno. ha. Fallit tamen in dote, vt suprà dictum est, siue præcedat tacita siue expressa, vt l. titius. in prin. §. negotiatori. ff. qui potio. in pigno. ha. & l. si fundum. C. eod. ti. & l. si ignorante. C. de remis. pign. Si verò fuerit eiusdem temporis, dic tunc per omnia, vt supra dictum quando omnes prætendunt tacitum, vel omnes expressum, & sunt eiusdem temporis. Et sit ratio, quia regulariter tacitum, & expressum equiparatur. l. cum quid. ff. si cert. peta. Nam ille qui in domus refectione mutuat, præfertur alteri habenti tacitam, vel expressam hypothecam, vt supra dictum est ergo &c. Præterea ius singulare est in dote, vt mulier præferatur habentibus tacitam. ergo in contrarium erit ius commune. in alijs causis & personis. l. ius singu-
13 lare. ff. de legi. †In alio arti. quando omnes prętendunt pignus prętorium distingue, aut omnes sunt eiusdem ti. puta omnes ex contractu, vel omnes ex vltima voluntate. vel omnes ex causa damni infecti, & tunc omnes concurrunt simul nec in eis attenditur prioritas temporis, vt ff. de damno infec. l. si finita. §. si plures. & §. iuli. & l. prætor. §. eius rei. & C. de bon. authorit. iudic. pos. l. j. ff. eo. titu. l. cum vnus. & ff. vt in pos. lega. l. is cui. §. qui prior. aut sunt diuersorum, & tunc locum habet regula qui prior est tẽpore &c. vt l. si decreto. C. qui potio. in pigno. haben.
14 & d. l. is cui. §. postquam. †Super alio arti. quando qui dem prætendunt prætorium, & quidam conuentionale etiam habet locum dicta regula qui prior, vt l. idẽ iuris ff. qui po. in pi. ha. & C. vt in pos. le. l. si post. Sed circa pręmissa sępe occurrit talis quęstio. Ecce statuto ciuitatis cauetur quòd bona ciuium sint communi obigata pro talleis & oneribus. Accidit quòd aliquis pro pecunia mutuo sumpta, vel alia causa, bona sua creditori obligauit, deinde imposita est tallea in communi quęritur quis sit pręferẽdus an cõmune, vel creditor ille in bonis huius debitoris & determinat. Iacob. Butrigar. in l. si quis. C. de rescindend. venditione. quòd commune pręferatur. Ratio est quia quãdo ex causa pręcedente implẽtur obligatio debitore inuito tunc semper supplementum trahitur retro ad tempus contractus, vt l. potior. & l. qui balneum. ff. qui potiores in pignore habentur. modo venio ad secundum principale membrum, videlicet quando omnes prętendunt priuilegium personale tantum, in quo casu sunt distingue, aut sunt eiusdem titul. aut diuersorum primo casu regulariter concurrunt non attento ordine temporis. vt tradit. in l. priuilegia. ff. de priuile. credi. & de pen. l. si hominem. §. quoties. fallit in duobus debitis ab eadem substantia debitis in quibus attenditur ordo temporis, vt in dicta l. assiduis. §. finali. Item fallit in
15 fisco, vt ff. de priui. credito. l. quòd quis. †Vbi autem sunt diuersorum ti. subdistingue, aut omnium priuilegia sunt paria, & tunc simul concurrunt ordine temporis non attento aut sunt disparia & tunc attenditur cuiuscunque causa & titu. & ille prefertur qui habet maius & potentius priuilegium, vt dicta l. priuilegia primo responso. & ibi plenè per gl. & Dyn. facit l. si ventri. §. in bonis. de priuileg. credi. Capio tertium principalem casum, videlicet quando aliqui prętendunt reale, & aliquid personale. In quo dic quòd semper reale prefertur personali. vt l. eos. C. qui potio. in pig. ha. & ff. de pac. l. rescriptum. circa

ca prin. In quarto autem prin. arti. videlicet quando quidam prætendunt personale, & alij nullum, & tunc præferuntur priuilegiati, vt ff. quod cum eo. l. sed an hoc. & ff. de pec. l. ex facto. §. fi. & ff. de prui. credi. & l. ij. & l. si ventri. §. ratio. ff. de cessio. bo. l. j. & ij. cum si. In quinto autè principali casu quàdo nullus eorũ prætèdit priuilegiũ, tunc subdistinguitur, aut agitur ad donationem quãtitatis speciei, vel generis, aut ad factũ merũ. Primo casu aut erãt bona possessa per creditorẽ, & tũc omniũ est exequata conditio, vnde si vni soluatur in totũ per alios fit reuocatio pro rata. vt ff. qui in frau. cre. l. qui autè. §. sciendum. & l. ait prætor §. si debitorem. Aut non
a erant[a] possessa, & tũc aut omnes creditores pariter instabãt, & tũc si debitor volens vni gratificare soluat integrũ debitũ suũ reuocabitur per alios pro rata debiti sui cuiuscunq;, vt ff. quæ in frau. cre. l. pupillus. aut nõ omnes. sed aliqui soli instabant, & tũc aut vni soli per debitorẽ soluitur sponte, aut coactè & iniustè. si spõte reuocatur pro rata per alios. vt l. si pupillus. & l. qui autè. §. sciendum. Fallit in casu d. §. si debitorem. Si vẽrò soluit coactè per iudicẽ compulsus, tunc non reuocabitur. vt ff. quæ in frau. cre. l. qui autè. §. apud labeonẽ. Alio autè casu cũ agitur ad factum subdistingue, aut ipsum factum petitur & in condẽnatione deducitur simpliciter aut inter esse propter factũ. Primo casu si omnes creditores simul cõcurrunt prę fertur ille qui primo cõtraxit. vt ff. loca. l. in operis. Secundo casu dic per omnia, prout suprà in casu quo agitur ad quantitatẽ. vt no. in d. l. in operis. & ff. de ver. obli. l. stipulationes non diui. §. Celsus. Sed quia in præcedentibus dictum est quòd in pignore conuentionali traditione secuta tranſit eius possessio in creditorem.

19 † Quæritur quæ sit illa possessio. Ad hoc sic distingue, aliquãdo debitor tradidit simpliciter possessionem, aliquando constituit se præcario nomine tenere ipsius creditoris. Primo casu cum simpliciter tradidit vel manualiter, vel nudè constituendo se eius nomine possidere, tunc omnis possessio tã naturalis, quàm ciuilis tranſit in creditorem. vt l. res pigneris. & l. qui pignorũ. cõiuncta l. quod in eo. ff. de acqui. pos. quo ad omnes effectus saluo quod ad effectum perficiendæ præscriptionis, quo respectu, & effectu attento dicitur debitor possidere, vt plenè traditur per glo. & doct. in l. cum notissimi. §. sed cum illud. C. de præscrip. xxx. anno. licet aliud sit in prætorio, vt ibi no. & suprascriptũ est. Secundo verò casu quando constituit se debitor præcario nomine creditoris possidere, tũc distinguitur, nam aut agitur quod omnis possessio transferatur, vel sola ciuilis vel sola naturalis, & illa transfertur, aut dubitatur quid actum sit, & tunc tranſit sola ciuilis, & remanet naturalis penes debitorem, vt hæc probantur & habentur in l. & habet. §. cum qui. ff. de præc. & no. per Bart. in l. creditores. in ij. q. prin. C. de pig.

17 † Amplius quæritur in præcedentibus tractatum est, quando eadem res pluribus obligatur, quis præferatur? tũc quæritur, an debitor puniatur qui obligat rem pluribus. Dic breuiter quod sic, si obliget scienter pluribus, & diuersis temporibus, nõ tenetur crimi. stelli. vt est tex. in l prima & fin. C. de crimine stellionatus. & l. tertia post princi. ff. eodem distinguendo tamen. vt infra dicetur, quòd multùm not.

Sed dicet aliquis nõne videmus quotidie oppositum, quia debitores faciunt plures contractus maximè mercatores, & in singulis instrumentis, & contractibus obligant bona sua, & tamen nullus hucusque visus est, qui fuerit condemnatus? Responderi potest dupliciter. Vno modo quòd illa iura loquuntur in obligatione speciali alicuius certæ rei. Sed practica communis loquitur in obligatione generali omnium bonorum. quæ solutio licet sit tolerabilis, non est perfecta, ideò in obligatione specialis rei subdistingue, aut debitor protestatus est rem ipsam alteri obligatam, & tunc excusatur. vt l. & quæ nondum. §. fina. ff. de pignor. aut non est protestatus, & tunc aut ipsa res est insufficiens pro vtroque debito, & est excusatus. vt l. si quis in pignore. circa fin. ff. de pigno. act. aut non est sufficiens, & tunc ad dictam pœnam tenetur, vt ibi. si autem aliquis rem vendat duobus, tunc pœna falsi punitur. l. duobus. ff. de fal. & nota. per glo. in dicta l. ij. quod tamen malè seruatur in practica propter locorum capitula & statuta. Alij dicunt quod illis iuribus est derogatum per generalem consuetudinem, quæ inducta est, ne impediantur negotiatores à suis negotijs, & minimè sunt mutanda quæ pro bono publico interpretationem hanc habuerũt argument. l. minimè. ff. de legi. cum similibus.

a *Aut non erãt. Adde & vide Ange. & Bald. in l. fi. §. & si præiudicium. & in §. seq. C. de iure delibe.*

EPITOME.

1 *Eadem res potest ex pluribus & diuersis causis eidem personæ obligari.*

2 *Volenti agere hypothecaria, quæ sint necessaria.*

3 *Omni casu actor mittitur in possessionem rei petitæ, siue reus neget se possidere, dicendo mendacium, vel dicenda veritatem: & hoc in actione hypothecaria.*

4 *Pactum quòd elapso tempore solutionis, res pignorata cedat dominio creditoris, an valeat.*

5 *Qualiter res pignorata probetur fuisse in bonis debitoris. nu. 6.*

7 *Personalis & hypothecaria, an possint simul in eodem libello intentari*

8 *Plures actiones ex delicto descendentes an possint simul eodem tempore cumulari.*

9 *Tempus & locus contractus, & criminis commissi an debet libello inseri.*

10 *Bona propria heredis, an possint per hypothecariam auocari, tanquam obligata pro debito defuncti.*

EX MEMORATIS causis pignoris & hypothecæ obligatam. † Hîc not. ℘ eadem res potest ex pluribus & diuersis causis eidem personæ obligari. Sic etiam eadem res ex pluribus causis possideri. sed dominium eius non potest ex pluribus causis acquiri. vt traditur in l. iij. §. ex pluribus. ff. de acqui. pos. & l. non ex pluribus. de reg. iur.

† Vterius quæritur quæ sunt necessaria ad hoc, vt agi possit hypothecaria. dic breuiter quòd quinque. Primo quòd res ipsa ad quem agendum est fuerit & sit obligata, vel hominis conuentione, vel legis, prouisione, vt suprà dictum est. facit l. contrahitur. & l. res hypothecæ. ff. de pign. & C. in quib. cau. pig. taci. contrahi. per totum. Secundo quòd debitor sit in mora soluendi debitum. vt l. debitor. C. de pigno. quia non licet creditori agere ante diem solutionē determinatam. vt l. j. in fin. ff. de vsufruct. quemadmodum caue. & in §. plus instit. de actio. Tertiò requiritur quòd debitum sit verum quia cessante debito cessat hypothecaria actio. vt l. & quæ nondum. §. quòd dicitur. & l. grege. §. etiam. cum seq. ff. de pig. & l. solutum. in princip. ff. de pig. act. Quartò quòd is contra quem agitur rem obligatam possideat. vt l. pignoris prosecutio. ff. de pign. & in d. §. quod dicitur. & l. si cum venditor. in princip. ff. euicti. & in d §. item Seruiana.

† Quid autem si conuentus negauerit se possidere, dic quòd siue conuincatur de mendacio, siue id verum sit prout negauit, ℘ omni casu actor mittendus est in possessionem rei petitæ, quo ad præiudicium ipsius rei cōuenti tantum. vt ar. in l. fi. ff. de rei vendi. & in authen. item possessor. C. qui pot. in pig. hab. Quinto quòd res ipsa fuerit in bonis debitoris tempore obligationis, vel post. vt in d. §. quod dicitur. & l. j in princip. ff. de pig & l. fi. C. quæ res pignori ob. posse. Nam res aliena sine domini voluntate obligari non potest. vt l. j. & ij. C. si res aliena pign. da. sit. & l. rem alienam. ff. de pign. act. Licet res aliena vendi possit sine voluntate domini quo ad præiudicium vendentis. vt l. rem alienam. ff. de contrahen. empt. Et quæ sit ratio differentiæ ibi nota. Sextò ℘ non fit de debito satisfactum per compensationem fructuum à creditore perceptorum. l. prima. C. de distraction. pignor. & l. prima. in fin. C. de pignor. act. cum simil. ibi not.

† Quid si pactum sit interpositum in ipsa pignoris obligatione. de quo in l. j. & ij. C. de pac. pig. verbi gratia, si dictum est, ℘ non soluta pecunia ad terminum, res ipsa cedat dominio creditoris an valeat, dic quòd non. vt ibi. secus autem esset si dictum fuerit quòd pecunia ad terminum non soluta, res ipsa sit vendita creditori iusto pretio æstimanda. tale enim pactum valet, quod est notan. vt habetur in l. si fundus. §. fina. ff. de pign. & nota. per glos. in dicta l. prima. in quo casu sit diligens creditor, vt termino lapso statim compelli faciat debitorem ad eligendum æstimatorem ipsius rei per quem declaretur iustum pretium alioquin fructus sibi computarentur in sortem, vt dictum est.

† Sed circa præmissa insurgit magnum dubium, videlicet qualiter probabitur ré fuisse in bonis debitoris dicunt quidam, quòd sufficit probare debitorem possedisse ipsam pro sua, & tanquam suam. Alij dicunt quòd probari debet de dominio ipsius debitoris. Tu tamen secundum doct. omnia concludendo, & colligendo sic distingue. Aliquando lege municipali reperitur cautum, quòd ex possessione præsumatur dominium, & tunc sufficit probare debitorem possedisse. vt fit Papiæ. Aliquando sumus in iure communi, & tunc gl. videntur inter se contrariæ. Dic quòd aut creditor agit directa hypothecaria, & tunc debet probare de dominio, vel quasi debitoris, siue ipse creditor agat contra ipsum debitorem, siue contra extraneum possessorem, sic intelligatur glos. in l. j. C. de sal. interdi. & instit. de act. §. item seruiana. Aut creditor agit vtili actione, & tūc subdistingue. nam aut agit cōtra ipsum debitorem. aut contra extraneum. Primo casu Cy. in l. cum res. C. si res alie. pign. da. sit. dicit quòd sufficit probare debitorem possessorem fuisse, & hodie esse. & sit ratio, quia ipse debitor nō potest dominij quæstionem referre ipsi creditori, ideo eius possessio facit eum præsumi dominum, sic intelligitur glossa quæ est in d. l. cum res. secundum eum, sed Bartol. in hoc casu dicit necesse esse probare de ipsius debitoris tit. vt per eum not. plenè in l. rem alienam. ff. de pigno. act. Et sit ratio quia lex dicit, quòd rem fuisse in bonis debitoris probari oportet: vt in d. §. quòd dicitur. Sed res dicitur esse in bonis pro qua possessoris datur actio: vt l. rem in bonis. ff. de acquirendo rerum dominio. ergo requiritur omni casu necesse fore probari de titu. quia sola possessio non daret ipsi debitori actionem, quia ea modo lex tuetur creditorem in re obligata quo tuetur ipsum debitorem. l. si ab eo. ff. de pignor. vnde secundum eum debet aduocatus formare capitulum super titul. sed certè hæc erit dura probatio, maximè cum hoc stet in facto alieno, & conuentus, vt litem effugiat negabit titulum, & sic res deueniet ad absurdum. Sic ergo vera est præcedens opinio. Cyn. & sequacium, vbi autem agitur contra extraneum, tunc secundum quosdam distinguitur, aut ipse extraneus causam habet à debitore, & tunc idem ac si ageretur contra debitorem, aut nullam causam habet ab eo, sed ab alio, & tunc debet probare de dominio, vel quasi debitoris, argumen. l. quod si ipsis & l. in omnibus. §. non debeo. ff. de regul. iur. Alij dicunt aut iste extraneus habet causam lucratiuam siue ab ipso debitore, siue ab alio, & tunc idem ac si ageretur contra debitorem

torem. Aut habet cauſam oneroſam,& dic vt proximè dictum eſt . argument. l. apud Celſum. §. nec actoris. ff. de doli exceptione. Et hanc partem ſequitur Cyn. ſub dubio forte in dicta l. cum res. Sed Bartol. vbi ſuprà tenet etiam hoc caſu debere indiſtinctè probari de dominio debitoris, nec obſt. §. de autoris quia ibi loquitur in actore, hîc in reo, vel conuento cui dolus authoris nõ nocet vt in l. an vitium. ff. de diuer. & tempo. præſc. & no. in l. ij. §. j. ff. de do. exceptio. Si verò agitur contra extraneum non habentem cauſam à debitore,& tunc ſecundũ Cy. diſtinguitur aut res ipſa vendicatur tanquam obligata,& tunc probari debet de titulo,& poſſeſsione debitoris ſic intelligitur glo. quæ eſt in dicta l. rem alienam. de pigno. action. & ſit ratio illa quæ traditur in dicta l. ſi ab eo. aut prætendit ius hypothecæ in ſola rei poſſeſsione,& ſic ad ſolam rei poſſeſsionem agitur, quia apud debitorẽ erat ſola rei poſſeſsio,& tũc aut debitor ſi cecidiſſet à poſſeſsiõe potuiſſet ipſam aliqua actione reuocare quod quidem contingere poterit in pluribus caſibus not. in l. ij. ff. de conditio. indebi. & per gloſſ. & doct. in l. in ciuile. C. de fur. & ff. de condition. furti. l. & ideo. & per Bartolum in l. rem quæ nobis. ff. de acquiren. poſſeſsio. & tunc creditor per hypothecariam poterit hanc poſſeſsionem auocare per regulam dicta l. ſi ab eo & ſic agere poterit ipſe creditor illa actione vtili, quæ apud debitorem erat directa: vt not. in l. nomen. C. quæ res pign. obligar. poſ. vel vtili hypothecaria l. grege. §. ij. ff. de pignorib. aut debitor cadens à poſſeſsione non habet actionem ad reuocandum ipſam,& tunc nec creditori ſuccurretur ad petendum illam, quia extincta poſſeſsione debitoris extinguitur hypothecaria creditoris cum alia fuerit poſſeſsio debitoris & alia ſit poſſeſsio huius poſſeſſoris in argumen. in l. ſi is qui pro emptore. in §. penultimo. ff. pro empto. Et quoniam ſecundum prædicta creditori agenti directa hypothecaria. difficilè erit ſibi probare de dominio, vel quaſi debitoris. Ideò de iure communi melius eſt agere vtili actione vel longè conſultius,& melius eſt, eo caſu quo debitor conſtituit bona obligata tenere & poſsidere, nomine creditoris, prout fit quotidie in inſtrumentis intentare conditionem ex l. finali. C. de acquiren. poſſeſsi.

6 vt dicetur in tit. ſequen. † Sed inherendo opinio. Bartol. qui tenet probandum eſſe de dominio. vel quaſi debitoris, ſiue agatur contra ipſum debitorem ſiue extraneum pro tanto quæritur quis erit modus,& practica probandi. Solu. dicit ipſe aut agitur contra debitorem, vel eius hæredem. & tunc ſufficit ſimpliciter allegare ipſum dominium vel quaſi. & probare de eius poſſeſsione, qua poſſeſsione probata, inducitur probatio præſumptiuè de dominio, vel quaſi allegato, quia non poteſt referre dominij quæſtionem, vt ſuprà dictum eſt, & ſic patet, quòd quantum ad effectum conueniunt Cyn. & Bartol. quamuis Bartol. dicat dominium, ſiue titulum eſſe allegandum, quod non eſt neceſſe ſecundum Cyn. Aut agitur contra extraneum & tunc ſecundum eũ probandum eſt de dominio vel quaſi debitoris per modos traditos. Inſtitut. de rerum diuiſione. §. ſingulorum. & not. per Bartol. in l. rem quæ nobis. ff. de acquirẽ. poſſeſsion. & per Cyn. in l. cum res. C. de probationib. & per Speculat. in

7 titu. de locationib. ver. Ixj. † Rurſum a

a quæritur an perſonalis & hypothecaria poſsit ſimul in eodem libello proponi, verbi gratia, ſi peto Titium mihi ex cauſa depoſiti condẽnari in centum & domũ eius mihi ex ea cauſa obligatam relaxari &c. Et videtur quod non quia ſententialata ſuper vna actione, facit præiudicium in alia vt l. ſi deferendi. ff. quib. modis pign. vel hypotheca. ſoluitur. ergo &c. In contrarium determinat Dyn. in d. ca. nullus pluribus. per text. in authenti. de fideiuſ. §. ſed neque. collation. j. Et idem ibi ſequitur Iaco. de bel. & hoc operatur identitas debiti, & finis vtri uſque actionis vide gloſ. in l. nemo. §.

8 quoties. ff. de regul. iur. † Quid autem ſi plures ſunt actiones ex delicto deſcendentes, an poſsint eodem tempore ſimul proponi & cumulari? quam quæſtionem plenè tangit Bart. in l. j. §. dixerit aliquis. ff. de publi. & gl. not. inſti. ſi qua. pau. fe. dica §. fina. in gloſ. fin. & l. iij. in fi. & l. licet. in fin. naut. cau. ſtabul. vnde pro aliqua informatione, & ſic breuiter diſtingue. Quædam ſunt actiones ex delicto deſcendentes, quo quibus ciuiliter agitur, nec ad vindictam dantur, vt actio iniuriarũ & ſimilia. Primo caſu conſiderandæ ſunt tres regulę ſecũdum Cy. Prima eſt, quando vnum eſt factum. & vnius generalis criminis titulus & plures agendi formę,& tunc ſubdiſtingue, aut agitur contra eundem & tũc vna actio tollit aliã: vt l. idem ait. in fi. ff. nau. cau. ſta. in l. plura. in princ. ff. de ac. & ob. ſicut dicitur in cõtractibus. l. quod in hęredem. in §. eligere. ff. de tribu. ſicut etiam patet in pluribus actionibus, quę trahũt originem ex eadẽ cauſa. licet obligatio ſit diuerſa: vt l. ſi reus. ff. de fideiuſ. aut agitur contra diuerſas perſonas,& tunc vna tollit aliã: vt l. tutor qui repertoriũ. §. ex duobus. ff. de admi. tu. & in l. j. §. in tutelę ff. de tute. & ra. diſt. & cum hac determinatione debet intelligi prę. al. §. ſi dixerit. Secunda regula eſt, quando eſt vnum factum & plures tituli criminis,& diuerſę formę agendi & tunc vna intentata, poteſt alia agi. quatenus in ſecunda deficit aliquid quod nõ eſt deductum in prima. vt l.

Rurſum. & ſi de Specu. ti. de pigno. in §. j. ver. caterum. & ſequent.

j.§.j.ff.vi bon.rap.& l.cum ex vno.ff. de actio.& obli.cum simi.ibi no.Nec obst.d.§.tutelę vbi videtur insolidum vtraque agi posse,quia respondetur quòd loquitur quando plures titu.se habent, vt excedentia & excessa,hic quando vnus titulus se habet tanquam genus, & alius tanquam species.Tertia regula est quãdo sunt plures tituli & plures formæ agendi,in qua regula non est dubitatio aliqua, quòd vna electa non tollitur altera vt l.nunquam plura.ff.de priua.delic. Circa secundum principalem articulum,qui est quando sunt plures actiones pro quibus agitur criminaliter distingue,nam quandoque plura delicta committuntur verbo,de quo dic vt not.Bartol.in l.item apud Labeo. in §.coniunctum.ff.de iniur.quandoque committuntur facto,& sic distinguitur.nam quandoq; plura delicta committũtur in personã tam ex parte inferentis, quàm patientis,se recipientis,& de hoc dic vt ibi per eundẽ Bar.in l.nunquam plura.ff.de priua. delic. Quandoque committuntur in re aliqua, vel circa rem de quo ipse Bart.no.in l.inficiando.§.infans.ff.de fur.Quandoque committitur vnum delictum ex parte inferentis,sunt tamen plura delicta ex parte recipientis.de quo vide per eundem Bart.in l. gemina arbor.ff.arb. fur.ce.Quandoque sunt plura delicta commissa propter pluralitatem personarum committentium tantum,seu inferentium de quo plenè per eum in l.si in rixa.ff. ad l.cor.de sica.Quandoque committuntur plura delicta propter pluralitatem personarum recipientium.de quo vide per eum.in l.si plures.ff.ar. fur.ces.Quandoq; committitur vnũ factum ex quo insurgunt plura delicta,seu crimina,de quo per eundem tangitur in l.senatus.ff.de accu.& l.si adulterium cum incestu.ff.de adulte. quas remissiones ideò feci,ne deuiare videar.à proposito,quo me breuẽ esse decreui in opere præsenti.

9 †Amplius quęritur an cum agitur actione ciuili,vel crimiuali debeat tẽpus,& locus contractus, & criminis commissi inseri in libello.Dic breuiter quòd vbi agitur de delicto,locus & tempus commissi criminis ponendus est in libello.ff.de ac.l.libellorum & ibi per Bar.In contractibus autem cũ in illis ciuiliter agatur,videtur idẽ dicẽdũ,quia licitum est arguere de cõtractibus ad delicta.l.tam ex contractibus.ff.de iud' maximè si tempus cõtractus initi non opponatur' definit reus posse ad plenũ deliberare super libello: vt in l.j.§.diem.ff.de eden.In cõtrarium determinat Bar.in l.quoniam.in prin.ff.de eden.& l.j.§.interdũ hoc.ff. vti possi.Et idem tenuit Inno.in c.fi.extra de re.iu.Ego autem puto quod libellus de se procedat sine expressione loci vel temporis.Si autem tempus petatur exprimi credo quod actor teneatur exprimere.argumẽ.d.§.diem secus aliàs dicitur in l.si matri.§.ea.ff.de execu.rei iudica.Deinde quæritur quæ bona sunt illa quæ includuntur in generali obligatione bonorum.Respon.omnia illa quę possunt alienari,vt in l.sed quod ad eas .§.fina.ff.de pignorib. Et ideò cadunt in obligatione nomina debitorum vt l.nomen.& l.fina.C.quæ res pigno.ob.po.Pecunia numerata l.cum tabernam.in fin.ff.de pignorib. Non autem includuntur illa quæ verisimiliter ipse debitor non fuisset specialiter obligaturus:vt in l. obligatione generali.ff.de pignori.& in l.prima.C. quæ res pigno.oblig.possunt,& ideò bona feudalia non includuntur in tali obligatione,sed emphyteutica bona bene includuntur:vt l.lex vectig.ff.de pignorib.Si tamen emphyteuta cessaret post obligationem in solutione canonis,ita quod res ad dominum deuolueretur.pignus & obligatio extingueretur,quia resoluto iure datoris extinctum remanet ius creditoris:vt dicta l.lex vecti.& optimè facit.l. iulia.ff.de ma.& plenè not.per Iacob.de Bel.in cap. j.§.fin.de controuer.inuesti.x.col.Quid ergo si creditor habeat nomen obligatum quomodo aget contra eum.Sol.dic.quòd agendo hypothecaria dicet illam obligationem qua astringitur suo debitori esse sibi obligatam,& tanquam obligatam petet sibi responderi de eo ad quod vi obligationis astringitur: vt no.per gloss.in l.hæredem.C.de hære.act.& in l. prima.C.de præ.pignori.Et vide quod infrà scripsi circa formam excussionis sententiæ.

10 †Sed nunquid bona [a] propria hæredis debitoris a possint per hypothecariam aduocari tanquam obligata pro debito defuncti?Dic quòd non, per text.in l.Paulus.in prin.ff.de pignori.licet enim personalis obligatio transeat in hæredem,vt in §.hæres.instit. de obliga.quæ ex quasi contractu.Tamen realis in eius proprijs bonis nõ transfertur.maximè si fecerit inuentarium : vt l.fi.§. & si præfatam.& in §.licentiam.C.de iure delib.

QVARE CVM prædicta.Hæc est conclusio libelli ad quam est aduertendum,vt suprà.

a *Bona adde & vide de hoc p Ang. Areti.in §. sed nostra. instit.de le. & Alex.de Imo.in cõs. cc.vij.in ij. vo.& adde quòd testator expresse poterit bona hæredis obligare,ita idem Alex:in cõs. lx.vij.in ij. volumi.*

EPITOME.

1 *Effectus hypothecariæ est, vt res obligata creditori relaxaretur loco pignoris tantùm tenenda, & possidenda.*

3 *Pignus in cuius possessionem missus est creditor,an debitor recuperet offerendo pecuniam deteriorem,aut in forma,aut in substantia.*

3 *Quomodo fieri debeat solutio pecuniæ,quæ tempore mutui valebat minus,& tempore solutionis plus vel econuerso.*

Rela-

RELAXANDVM IVRE pignoris. 1
† Hîc aduerte quòd effectus huius hypothecariæ actionis est, vt res obligata creditori relaxetur loco pignoris tantum tenenda. & possidenda. vt in l. si cum venditor. in princip. ff. de euic. & in l. fundus. §. creditor. ff. de pig. Tandiu valet per ipsum possidenda, donec fuerit sibi integre de debito satisfactum, vel in pecunia, vel per computationem fructuũ ex pignore acceptorum, qui habent extinguere debitum. vt l. j. in fin. ff. de pi. & in l. fi. C. de dist. pig. cum si. ibi no. & eius quod habetur in capi. illo vos de pign. veruntamen si defuerit in mora soluendi sortem, vel quia non soluit ad diem statutam, prout fit quotidie in instrumentis, in quibus dies solutionis adijcitur, vel quia interpellatus soluere neglexerit quibus etiam casibus mora contrahitur vt in l. mora. in princi. ff. de vsu. & in l. magnam. C. de contrahend. & commit. sti. & in l. si ex legati causa. de ver. ob cum similib. tunc poterit compensare creditor suum interesse cum fructibus ad quod interesse fuit post moram debitor obligatus. vt in prædictis iuribus. & in l. j. C. de senten. quæ pro eo quod inter. nec poterit ascribi creditori, quod istud interesse sit vsura per illud c. illo vos. cum similibus. quia ibi loquitur quando in initio contractus fuit certa quantitas ex conuentione partium loco pœnæ morosò apposita. & sic petitur hominis conuentione, vt l. lecta. ff. si cert. pet. hic quando petitur legis prouisione tantum cum nulla quantitas fuerit determinat per partes, quod tene menti ad quod faciunt not. per docto. in l. cum allegas. C. de vsu. & l. curabit. C. de act. empt.

2 † Quid ergo si misso creditore in possessionẽ huius domus loco pignoris veniat deinde debitor pecuniam deteriorem. aut in forma, vel substantia, offerat creditori an liberatur pignus? videtur ℘ non. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pigno. actio. & in l. Paulus. ff. de solutio. & ibi plenè per Barto. Breuiter dic, quod pecunia per istos principes persæpe mutatur in deterius potius. quã in melius. propter quod sequitur magna subditorum consumptio præcipuè mercatorum, & in republ. scandalum & confusio, & pro tanto latius super hoc aliqua dicere proposui. Sciendum est ergo colligendo dicta Barto. in dicta l. Paulus. & glos. in capitu. olim. de censi. & Ioan. Andr. in capitu quantò. extrà de iureiuran. quod muratio pecuniæ potest cõtingere dupliciter. Vno modo si pecunia mutetur quo ad bonitatẽ intrinsecam respectu materiæ. Secũdo modo quo ad valorem eius materia non mutata. De primo modo mutandi patet exemplum, si pecunia quæ nunc non est magis ære contaminata quam hactenus esse consueuerat. In quo casu distinguitur, aut de pecunia antiqua reperitur, nec eius cursus est reprobatus & tunc de illa sola est fienda solutio aut nihil de antiqua reperitur, nec eius cursus si qua reperitur, est mutatus, & tunc solui debet æstimatio eius habita ratione certiorationis, vt hæc no. in d. §. qui reprobos. & in d. c. olim. de censi. & no. per Cy. in l. in minorum. C. in qui. cau. in inte. restit. non est necesse. De secundo autem patet exemplum si florenus valebat libras iiij. & tunc valet libras iij. vel si grossus valebat imperiales. xxiiij. & tunc valet imperiales xviij. quo casu distinguitur, aut debitor fuit in mora soluendi, & tunc talis deterioratio contingens pertinet ad debitorem. arg. in l. vinum. & l. quod te. ff. si certum peta. aut non fuit in mora & tunc pertinet ad creditorem ar. dictarum ll. quod tẽ. & l. vinum. Et hæc procedunt quando ipse debitor vult soluere pecuniam in eadem forma, vt puta florenum pro flore. vel grossum pro grosso. Vbi autem debitum esset contractum in pecunia aurea & ipse velit soluere in argentea secundum præsentem cursum, vel econtra. Tunc considerari debet, an ex huiusmodi solutione efficiatur deterior conditio creditoris & tunc non est debitor audiendus. Aut eius conditio efficitur melior, vel saltem non deterior &c. & tunc est audiendus, nisi fortè esset specialiter conuentum, quòd in alia pecunia quàm aurea non posset fieri solutio quod in dubio videtur actum in causa mutui vel depositi. vt in l. cum quid. ff. si certum petatur. cum similibus. Et prædicta not. in l. §. qui reprobos à contrario sensu. & in dicta l. Paulus. ff. de solutio.

3 † Sed circa prædicta audi quæstionem de facto. Ecce quòd aliquis in pecunia argentea mutuo concessit florenos centum ad rationem de lib. iiij. pro floreno prout erat communis cursus cuiuslibet floreni. Contingit in processu temporis quod auctus est valor floreni ad lib. vj. debitor autem vult debitum soluere in pecunia aurea ad rationem lib. vj. pro quolibet flore. dicit creditor ego nolo recipere, quia conditio mea efficeretur deterior nam tempore mutui tu dedisses mihi grossos. xx. pro singulo floreno, & modo non reperirem me habere xv. pro singulo flor. Quæritur an ipse debitor sit audiendus? dic quòd si reperiretur de pecunia mutuo data cuius cursus non sit reprobatus, debet fieri restitutio in illa secundum cursum & valorem, qui esset tempore contractus. Si verò sit reprobata, vel non reperitur ex ea: tunc aut debitor fuit in mora, & tunc est audiendus, per dicta l. quod te cum si. Sed quid si mutuum sit contractum hoc modo concedo vel mutuo tibi lib. centum in flore. auri postea contingit casus quod præcium seu valor florenorum auri augetur vel diminuitur quæritur an debitori liceat soluere flore aureos in illa æstimatione quę currebat tẽpore cõtractus. Respõ. dicit Bar. in d. l. Paulus. ℘ fieri potest solutio, & debet in ea, quę nũc est quia creditor videtur appreciasse illos flo. aureos in illa summa ficque omne commodũ in ipsa pecunia sic appreciata contingens pertinet ad ipsum debitorem. ar. le. si stipulatus sim. x. in melle. ff. de verborum obligatio. coniuncta. l. certi conditio. §. fi. ff. si certum pe. Vltimò aduerte, quòd olim pecunia cudebatur de publico, & eius valor debet esse tantus in pecunia sicut in massa cudendi, ideo non est tanti valoris. Et quoniam ex mala pecunia respublica immensè lædit[ur], ideo non valet iuramentum, quod fuerit de ea

obseruanda præstitum.vt in c.quanto.de iureiuran.

a SIMVL cum fructibus.Reuoco in dubium an creditor[a] possit ita vendicare fructus rei hypothecatę,sicut rem ipsam vbi distinguēdum est secundum Cy.& per eū no.in l.ij.C.in qui.cau.pi.ta.contra.aut fructus percipiuntur pendente iudicio super hypotheca, aut sunt percepti ante ipsum iudicium.Primo casu cadunt fructus prædij in ipsa obligatione, & veniunt officio iudi.in condemnatione:vt l.si fundus,§.interdum. ff.de pig.Secundo casu subdistingue aut percipiuntur re obligata.adhuc remanente in domino debitoris aut domino mutato. Primo casu aut percipiuntur à debitore,aut ab alio, si à debitore cadunt in obligationem,& per actionē hypothecariam possunt peti simul cum re principali. vt d.l.ij.C.in qui.cau.pi.ta.contra. & l.in prædijs.ff.eod.titulo.sicut petitur partus editus penes debitorem, vt l.j.C.de partu pig.& ff.de pig.act. l.si conuenerit.§.pe.Si autem ab alio percipiatur,tunc si quidem ille erat bonæfidei possessor, aut fructus extant,& cadūt in obligatione aut sunt consumpti, & tunc aut bona fide & tunc non possunt peti, aut mala fide, & tunc sic. Et idem multo fortius si extarent, vt hæc probantur in l.prima §.cum prædiū.cum ibi no.ff.de pig.& in l.si fundus.§.interdum.ff.de pign. Secundo casu principali cum percipiuntur mutato domino debitoris,tunc subdistinguitur aut fuerunt seminati per ipsum debitorem, & sic fuerunt in eius dominio,& tunc aut extant & cadunt in obligatione, aut sunt consumpti & tunc non:vt in dicto §.cum prædium & d.l.Paulus.§.si mancipia.ff. de pig.aut fuerunt per alium seminati, &: sic non fuerunt de dominio debitoris & tnnc sicut partus vacæ non cadit in obligatione,sic,nec huiusmodi fructus argu.d.l.si conuenerit.§.pe.& l.Paulus.§.j. Quid autem dices in fructibus percipiendis à creditore.verbi gratia, si fuerit positus in possessione rei obligatæ, an tenebitur facere laborare agrum vel vineam,dic quod sic,vt no.in l.secunda C.de pac.pig.& in l.ij.C.de pi.ac. quod si non fecit sibi imputabitur, quod no.Est ergo cōsultius creditori,quod faciat sibi rem dari insolutum:vt not.in l.à diuo pio.§.si pignore.ff.de re iu.Et si fuerit sibi euicta poterit de euictione agere contra debitorem.vt l.ex sextante latinus.ff.de ex.rei iu.& in l.eleganter in prin.ff.de pig.ac.& ibi no.& per Ia.Bu.& in l.j.C. si antiqui.credi.& dicetur infra ti.proxi.Alia autem in præsenti libello sequentia declara,vt plenè dictum est supra in primo libello.

a. *An creditor. Adde & vide de hoc per Bar. to.& alios in l.ij.§.ecō trario.ff.de acquir.poss. & Ange.in l. quædam mulier. ff. de rei ven. Vbi quod si in instrumento sit constitutū, quòd poterit vendicare cum fructibus.*

Forma responsio.libelli in actione hypothecaria.

CORAM VOBIS suprascripto domino vicario comparet, & se præsentat Philippinus de folbertis causa & occasione cuiusdam asserti libelli in iudicio,vt dicitur cōtra eum producti per Si.speltam assertum procuratorem asserto procuratorio nomine spectabilis viri domini Ray.beccaria effectualiter vt dicitur continentis &c.ad quem relatio habeatur dicens & excipiendo proponens præfatus Phili.supra scriptum & assertum libellum, & omnia & singula in eo contenta fuisse & esse nullum, ac nulla, & nullius valoris, & momenti causis maximè & rationibus infra scriptis & alijs loco suo, & tempore dicendis proponendis & allegandis. Primò quia productus, & obligatus per personam non habentem sufficieus mandatum,sed nec habentem personam habilem standi in iudicio, tum quia ipse Simon est in patria potestate constitutus,tum quia est minor.viginti quinque annis. Item saluis præmissis dato sine prejudicio,quod constaret de mandato dicitur ipsum mandatum fuisse & esse reuocatum,item quia ipse assertus libellus est vagus,varius,obscurus, incertùs,dubius,generalis,peccans in materia,& in forma nullamque agendi causam sufficientem continens in se, alijsque de causis multipliciter vitiosus, propter quæ nullum de iure meretur habere responsum sed fuit, & est per vos penitus reijciendus, & dentibus lacerendus.Si tamen præmissis non obstantibus quæ re vera obstant d.Philippinus iure aliquo esset astrictus eidem asserto libello respondere, & non aliter nec alio modo,& sub protestatione, quod salue & reseruate sint sibi omnes prædictæ ac infra scriptæ exceptiones & defensiones, & quæcunque aliæ,tam declinatoriæ,quam peremptoriæ,& anormalæ,dicit,& respondet narrata prout narrantur non fuisse, nec esse vera, & petita prout in eo petuntur non fuisse fienda nec fieri debere.Opponens & objiciens contra ipsum Simo.dicto nomine omnia & singula in ipso asserto libello contenta exceptionem excusionis, vt conueniatur prius debitor principalis quam possessor, necnon & exceptionem præscriptionis, & renuntiationis pignoris, & iuris dicto Ray. non competentis in dicta domo. Et amplius opponit exceptionem doli mali tam generalem, quam specialem. Rursum saluis præmissis dicit idem Phil.quòd de dicto

dicto asserto debito fuit & est integrè satisfactum & facta plena solutio dicto Ray. opponens contra eum exceptionem solutionis. Et amplius inquantũ de ipsa solutione non constaret, & inquantu prædicta non obstarent, quæ reuera obstant, offert se paratum, inquantum constiterit ipsum Ray. foreverũ creditorem de dicta quantitate, eidẽ satisfacere debitum memoratum ipso tamen Ray. eidem Phi. cedẽte & in eum transferente omnia iura sua, & quascũque actiones reales, & personales petẽs & requirẽs saluis præmissis idem Phi. se absolui, vel ab obseruatione iudicij, vel ab omnibus & singulis in di. asserto libello contentis, prout iuri, & instantiæ videbitis conueniri. Et ipsum Simo. procuratorem prædictum seu dictum Ray. in expensis legitimè condemnari, saluis eidem Phi. cæteris suis except. & defensionibus solenniter de quibus protestatur.

CORAM VOBIS. Debes scire q̃ coram eo iudice est proponẽda defensio, corã quo proposita est petitio, & offensio ne causæ continẽtia diuidatur. vt l. nulli. C. de iudi. & l. j. ff. de qui. re. ad eundem iudi. eatur.

EPITOME.

1 *In causis agendis regulariter sufficit habere generale mandatum.*

2 *Procurator generalis cum clausula de rato, an possit compromittere &c.*

3 *Si constat de mandato an debeat fieri copia aduersario.*

1 NON HABENTEM sufficiens mandatũ. † Aduere quod regulariter in causis agendis sufficit habere generale mandatũ. vt l. j. ff. de proc. cum ibi no. & l. si remunerandi. §. fi. ff. mãd. & extrà de procu. c. petitio. & de procu. c. qui ad agen-
a dum. lib. vj. Fallit in certis casibus in quibus [a] requiritur speciale mandatũ, nec sufficit generale, quos enumerat glo. in l. illud. ff. de min. licet nõ ad plenũ. Primus est in causa restitutionis in integrum. vt d. l. illud. & l. j. C. etiam per procu. ca. in integ. restitu. Secundus in interdicto de liberis exhibendis. vt l. Pomponius. ff. de procu. Tertius in literis ápostolicis impetrandis. vt in c. nonnulli. de reseri. Quartus est in contrahendo matrimonio. vt in c. fi. de procu. lib. vj. Quintus in contrahendis spõsalibus. vt in c. veniẽs. qui cleri. vel vo. Sextus in compromisso fiendo, extrà de arbi. in c. per tuas. Septimus in absolutione ab excommunicatione petenda. vt extra de sen. excom. in c. quod de his. Octauus in protestatione iuramẽti calumniæ. vt extra de iura. calum. in c. fi. libr. vj. Nonus in transactione, vel pacto de nõ petẽdo, ac veritatis iuramẽto, vt in c. qui ad agendũ. in fin. nisi esset proc. cũ libera. vt ff. de procu. l. procurator cũ libera. & in certis alijs casibus quos ponit glo. in d. c. qui ad agendum. & Spe. in tit. de procu. §. j. ver. item opponitur. & sine mandato generali, vel speciali, nullus regulariter auditur, nec admittitur ad agendũ pro alio siue nomine alieno. Fallit in certis personis, quæ propter coniunctionem sanguinis, vel affinitatis admittuntur sine mandato, agendo nomine alieno non autem contra mandatũ. vt l. sed & hæ. & l. seq. ff. de procu. & admittuntur in illis solum casibus in quibus sufficit generale mandatum, nõ autẽ in illis in quibus requiritur speciale mandatũ. vt determinat gl. in l. exigendi. C. de procura. & tenentur tales personę quæ sine mandato admittũtur, cauere de rato, & de defendendo, aliàs repelluntur. vt l. Pomponius. in fi. & ibi not. ff. de procu. & probatur in l. seruum quoque. in §. ait prætor. cum l. seq. & l. sed & hæ. §. fi. cum l. seq. & l. non solum, in princip. & l. mutus. §. pœnæ. ff. de procu. & C. de satisd. l. j. §. finautem. Procurator, vel defensor ex parte rei tenetur satisdare de iudicio sisti, & iudicato soluẽdo sub obligatione omnium bonorum suorum, alioquin non auditur potest tamen dominus esse fideiussor suus, vt fieri vides quotidiæ in instrumentis procuræ, vt habetur. instit. de satisd. §. finautem. per procuratorem. & §. fi vero aliquis. vt d. l. j. C. de satisd. & ibi per Cyn. Habes ergo ex præmissis, quòd procurator generalis non potest transigere, similiter nec compromissum facere sine speciali mandato, vt extrà
2 de arbi. c. per tuas. † Quid autem si b
b sit procurator [b] generalis ad omnes causas & lites, cum clausula de rato habendo quicquid per eum gestum fuerit an tunc poterit compromittere, vel transigere? & breuiter dic qd̃ non, licet aliqui contrà. vt plenè disputat gl. in d. c. per tuas. & c. cõtingit. de transact. & in c. dilectus. de relig. do. & eodẽ modo trãsigere, vel compromittere non poterit si in procuratione sit inserta illa communis, & vsitata clausula dans, & concedens dicto procuratori in præmissis, & circa præmissa liberam, & generalem administrationem &c. quia clausula solum restringitur ad instantiã causarum non autem ad merita negotiorum, sicque de sola instantia, de qua procedit baylia poterit procurator transigere, & compromittere. vt determinat Barto. in l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verbo. obli. & adde quod per eum no in d. l. procurator cum libera Sed quid dices si aliquis agit procuratorio nomine al-

a *Not. in quibus casibus requiritur speciale mãdatum. glo. in l. si quis mihi bona. ff. de acquiren. hæred. glo. in c. coram. de resti. in integ. Spe. titu. de procur. in §. j. ver. item opponitur.*

b *Vtrum procurator possit trãsigere vide Bart. in l. qui romæ. ff. de verbo. obli. Spec. tit. de instr. ed. in §. xiij. ver. de illo.*

terius, & aduersarius negat ipsum habere mandatum, nec est de personis, quæ sine mandato admittuntur, an repelletur. nisi producat instrumentum procuræ. distingue, aut certũ est ipsum non habere mandatũ, & repellitur, aut est certũ ipsum habere mandatum, & admittitur tunc, aut est dubiũ, & tũc si satisdet de rato habẽdo remittitur, aliàs verò repellitur: vt l. j. & ibi no. C. de proc. Fit autẽ dubiũ secundũ gl. ibi per negotiationẽ, vel melius secũdum doct. per semiplenam probationẽ. argument. in c. ex
3 insinuatione. de procu. † Vltimò quæritur, si constat per instrumentum de mandato, an de eo sit fienda copia aduersario per notariũ causę in forma actorũ, vel tradi debeat ipsum instrumentum? dicunt quidã q̃ sufficit tradi per copiã. Communis est practica, quod traditur in forma publica, quæ practica defenditur ea ratione, quia iudicium nõ debet esse illusorium: vt l. si prętor. ff. de iudi. quod facile eueniret, si negaretur illum esse procuratorem, & probari non posset per publicum instrumentum. vt ar. l. eum nõ iusto. ff. de col. deteg. cũ simil. Itẽ quia nõ debet quis esse deterioris conditionis, quã sit eius aduersarius qui personaliter comparet. Esset autem magis grauatus si audiretur ita producens instrumentũ, quòd non posset haberi, nisi per copiã, quæ de facili perdi potest, & cui non illa apud omnes fides præstatur, quę sit originali. vt in authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. Et hanc partẽ tenet Bart. in l. ij. §. defendi. ff. ex qui. cau. in pos. ea. Secus autem in instrumento syndicatus vniuersitatis, nã tunc sufficit dare exemplum expẽsis recipientis, quia vniuersitas nõ potest cõparare per seipsam, & sic per hoc nõ fit deterior conditio aduersarij ex cõparatione sindici. vt habetur in l j. & ij. quod cuiusque vni. nomi.

IN PATRIA. potestate. Ista causa non sufficit ad repellendũ quem ab officio procuratoris, vt in l. filiusfa. §. ipse quoque. ff. de procu.

MINOR XXV. annis. Hæc causa repellit quem à procuratione, vt l. minor xxv. annis. in princi. ff. de procu. & in c. qui generaliter in fi. extrà de procur.

EPITOME.

1 *Procurator potest per dominum ante litem contestatam liberè reuocari.*

2 *In reuocatione procuratoris, an sit necessaria eius certioratio, aut partis aduersæ & iudicis.*

3 *Contrahens cum procuratore, & nescions an eius reuocatum sit mandatum, quomodo facere debeat.*

4 *In reuocatione an sit necessaria certioratio ipsius procuratoris.*

1 MANDATVM esse reuocatum. † Ad huius euidentiam est sciendum, quòd procurator potest per dominum ante lit. contest. libere reuocari vt l. ante litem cum seq. & l. que omnia. in prin. ff. de procu. & cap. ij extrà. de procu. li. vj. post autẽ litẽ cont. nõ potest nisi causa iusta examinata, & approbata per iudicem. vt l. post litem. & in l. nisi dominus. §. hæc autem cognitio. ff. de procu. & in d. c. ij. Inter quas causas enumeratur illa quando dominus vult per seipsum causam suam agere, vel defendere, quo casu comparendo ipse per se in iudicio simpliciter sine alia' protestatione, videtur tacitè procuratorem reuocare, vt traditur in c. si quem. de proc. lib. vj. & no. per glo. in l. mutuam. §. j. ff. man. & propter hoc quando dominus comparet per se in iudicio, nec suum vult procur. reuocare, protestatur quòd comparet citra reuocationem sui procuratoris. Amplius etiam finitur procu. officium per mortem constituentis re existente integra. vt l. si defunctus. ff. de proc. & l. man. C. man. & d. §. item si adhuc insti. man. In prelato autem defuncto etiam re non integra finitur sui procuratoris officium, vt etiam hodie determinatum est in cle. fi. extrà de procura. item similiter finitur per lapsum diei, vel temporis vsque ad quem constitutus est. potest enim procurator constitui ex die ad diem. vt in l. iij. ff. de procur. & ita consulo semper fieri ne ſt necesse per aliud in
2 strumentum ipsum reuocare. † Vnde circa hoc quæro an eo casu quo dominus vẽlit eius procuratorem reuocare, sit necessaria certioratio eius aut partis aduersæ, & iudicis de quo plenè traditur per doct. in dicta l. prima. C. de satis. per glo. in c. mandato. extrà de procura. & per Cyn. in l. mandatum. C. man. distingue secundum omnes, aut est procurator ad iudicia, aut ad negotia. primo casu, aut fit reuocatio ante litem contestatam & tunc sufficit certioratio facta ipsi procu. vt d. l. ante lit. ff. de procur. aut fit post litem contestatam, & requiritur certioratio tam procuratoris quàm aduersarij. vt in c. mãdato. de proc. & ibi no. Secundo casu principali quãdo est proc. ad negotia, subdistingue secũdum And. de pi. aut quæritur de notitia & certioratione fiẽda ei, qui contrahere vult cum procuratore aut fienda soli. primo casu aut ille qui mandatum habuit negociandi est institor, vel castaldus, seu aliàs deputatus certæ negotiationi, vel mercãtię & tũc sufficit proclama, vel aliter publicè tale mandatũ reuocare. nec est necessaria specialis certioratio alicuius personę, vt habetur in l. si pupillus. §. j. ff. de insti. aut est simplex procurator, & tũc aut tractatur de domino obligãdo, aut de alio ab ipso domino liberãdo. primo casu aut mandatũ est directũ ad certã personã, & tũc ipsius personę est in reuocatiõe necessaria certioratio. vt ff. quod iussu. l. j. §. ego quæro. ver. gra. si constitui procu. ad emendũ equũ à Sẽpronio, ant mandatũ nõ est directum ad aliquã certam personam, verb. grat. quia constitui simpliciter ad emendum vnum equum, & tunc nõ est necessaria certioratio alterius personę, sed sufficit solus procuratoris certioratio tamẽ propter incertitudinẽ personarũ tũ propter culpã eius qui cõtraxit, qui diligentius scrutari debuit. an mandatũ esset renocatũ arg. l. qui cũ alio. ff. de re. iur. nec põt culpa adscribi domino, qa ignorauit & ignorare potuit cũ quo procuratore con-
3 traheret. argum. ff. lo. l. si domum. † Sed diceret aliquis, nonne ille qui contraxit iustam credendi causam habuit, quòd ille esset procurator oftenso sibi instrumento procuratoris, & affirmante se procuratorem esse, quia alio non apparente in contrarium præsumptio est, quòd fit adhuc procura. nisi per

per aliqua indicia appareret, ꝙ fit reuocatũ. ar. eorũ quę habentur in c. ex insinuatione. extrà de proc. vn de quidã dicunt, ꝙ ille qui cõtrahit cum tali procuratore debet esse diligens, & ab eo inuestigare, & scire etiã per eius sacramentũ si est reuocatus, vel nõ. per d. l. qui cũ alio, & si iuret se non esse reuocatum credere debet illi, aliàs non. In alio autem casu cum agitur de alio liberãdo dicendũ est, ꝙ fit necessaria certioratio eius qui soluit, verbi gratia, si constitui procur. ad recipiendũ solutionẽ à debitoribus meis, & vnus soluit procuratori reuocato ignoranter, certè liberabitur, nisi de reuocatione eius sibi liquerit. vt probatur in l. eius qui. ver. quas verò. ff. si cer. pet. ff. de sol. l. vero procuratori. §. sed & si quis. & l. qui hominem. §. si Titium. †Venio ad secundum casum principalem quo quæritur, an sit necessaria certioratio ipsius proc. Vbi distingue, aut mandatũ respicit vtilitatẽ principaliter domini mandantis &c. & tunc nõ est necesse quòd reuocatio perueniat in notitiã ipsius procur. vt puta si constituo procuratorẽ ad adeundum hæreditatẽ, vel intrandũ in possessionẽ, vt l. si quis mihi bona. §. pe. ff. de acq. hære. aut respicit principaliter damnum, & incõmodum ipsius domini, & tunc quoad effectũ impediẽdæ liberationis in persona liberati est necesse, ꝙ reuocatio peruenerit in procuratoris notitiã, quo autẽ ad effectũ obligationis in personam domini inducendæ nõ requiritur. vt in d. §. quas verò. sed si agitur de præiudicio generando ipsi procuratori ex reuocatione mãdati, tũc semper est necessaria eius certioratio. vt ff. pro so. l. sed & si socius. ar. ff. man. l. si mandasset. vbi autem agitur de beneficio alterius ex reuocatione mandati impediendo, tunc esset necessaria certioratio procuratoris, vt l. si pater. ff. de manu. vindi. & ibi no. Alij vt Pet. quos refert Cy. in d. l. mandatũ aliter. & sic distinguunt, aut quæritur de certioratione, seu notitia fiẽda procuratori, aut de fienda parti. Primo casu, aut quæritur de effectu reuocationis ad impediendam obligationẽ inter procuratorẽ & dominũ, & tunc aut est obligatio iam nata, & inesse producta, & tunc certioratio nihil operatur, aut nondum erat obligatio nata, sed erat producẽda, & tũc si certioratio interueniat, impedit eã nasci, & inesse produci, habetur in l. inter causas. ff. mãd. & instit. mãd. §. si adhuc. aliquando quæritur de effectu certiorationis quo ad impediendum negotium per eum cũ alio explicandum, & hic est considerandũ, aut enim iste procurator interuenit simpliciter, vt nudus nuncius, aut interuenit, vt verus procurator. primo casu sufficit sola domini præsentia & reuocatio, nec est necessaria certioratio, sic intelligitur d. l. si pater. ff. de ma. vindi. & l. si pœnituerit. ff. de repu. l. & si quis mihi bona. §. pen. Secundo casu dic, aut de substãtia actus explicandi est voluntas domini, vt in translatione dominij rei suæ, vt l. id quod nostrum. ff. de re gu. iur. & tunc sufficit reuocatio. nec est necessaria certioratio. sic debet intelligi. d. §. quas verò. & l. ij. §. si quis donaturus. ff. de do. Fallit fauore liberationis vbi certioratio exigitur ne impediatur. vt d. l. eum quis. §. j l. qui hominem. §. si Titium. ff. de sol. Si autem voluntas domini non est de actus substantia, vt in venditione quam dominus, & quilibet facere potest. vt l. rem alienam. ff. de contrahen. emp. & tunc certioratio est necessaria, vt d. l. si mãdassem. in prin. In tertio casu principali dum quæritur de certioratione fienda parti, an sufficiat si facta fuerit procuratori, subdistingue, aut pars illa erat actũ ipsum explicatura cum ipso procuratore, ipsius tantum contemplatione, & non domini, & tunc sufficit certioratio facta ipsi soli procuratori: vt in l. j. §. sed si ego. ff. quod iussu. aut erat actum ipsum explicatura domini tantum contẽplatione. verb. gra. in iudicijs, vel si dominus proponat aliquẽ negotiationi generali, & tunc requiritur certioratio aduersarij. vt in d. l. si procuratorẽ. §. fi. ff. de proc. & l. j. C. de satisf. & l. sed si pupillus. §. palam. ff. de instito. Alij autem aliter dicunt, vt refert Cy. vbi suprà. Sed quæ dixi tenenda sunt. De reuocatione autem mandati probari poterit per instrumentum vel per vnum testem cum iuramento. vt in c. ex insinuatione. de procurato. & no. per gl. in c. in præsentia extrà eodem titulo.

4

PECCANS in materia & forma. Hæc omnia cũ præcedentibus declara, vt scriptum est circa responsionem primi libelli.

ET SVB protestatione. Aduerte quòd hæc protestatio est multum vtilis, vt aliàs dixi & ideo de ea non obliuiscaris,

EPITOME.

1 *Materia excussionis est difficilis.*
2 *Exceptio excussionis quando opponatur.*
3 *Excussio quid sit.*
4 *Quibus casibus fiat excussio.*
5 *Quando fiat excussio.*
6 *Quando cessat excussio. 7. 8. 9. & 10.*
11 *Post excussionem personæ, an bona sint excutienda.*
12 *Prædicta excussio quando fiat.*
13 *Quæ sit forma excussionis, & in quo loco fiat. 14. 15.*
16 *In excussione fiẽda an possessor rei obligatæ sit citãdus.*
17 *Super excussione an feratur sententia.*
18 *Ad sententiam excussionis audiendam, an citentur extranei possessores rerum obligatarum.*
19 *Sententia super excussione, an sit diffinitiua, vel interlocutoria.*
20 *Opponens exceptionem excussionis vsque ad quod tempus audiatur.*
21 *Excussio facta ad instãtiam vnius creditoris, an prosit alijs creditoribus eiusdem debitoris.*
22 *Excussio facta contra vnum possessorẽ rei alicuius obligatæ, non præiudicat alijs possessoribus qui non fuerint citati.*
23 *Pendente super excussione iudicio, si debitor efficiatur hæres opulentæ hæreditatis, an cesset illud iudicium.*
24 *Plures possessores rerum obligatarum conuenti actione hypothecaria, an habeant beneficium diuisione.*
25 *An possit obijci cõtra mulierẽ agẽtẽ ad bona mariti alienata sibi ꝙ dote obligata, vt cõpenset bona alienata per*

a *Item cessat excussio, quando debitor constituit precario nomine creditoris possidere, quibus dã rebus alienatis nulla facta excussiõe cõtra extraneos posse. potest creditor agere nõ hypothecaria, quia excus. requiritur, sed cõditione ex l. fi. C. de acq. poss. quod est ualde ũtile pro his qui ũtũtur precario, igitur sint cauti creditores in apponendo precariũ in obligatione. ista sunt notabilia ver. ba Ang. in l. ij. §. hac actione. ff. ũi bo. ra. dicẽ hãc fuisse inuentionem Vber. de bo. idem Ang. in l. certus ff. de acqui. poss. & in l. ex libris C. eo. ti. & loquitur sẽper Ang. in precario per Bal. in l. fi. C. de acqui. poss. idẽ Ange. ibi But. in l. fi C. de ac. & ob. et quãdo adest cõstitutũ & pria authoritate, põt creditor ingredi possim etiã si inuenerit resistẽtem, qa est defensio nõ offensio Bart. in l. ij. C. de pi in iij. q. ibi, sed pone q debitor. Ang. in d. §. hac actiõe. et in d l. fi. Bal. in l. j. C. de re. his qua in frau. alie. qua in cip. Si heres. qã nõ semper, et Ang. all. gl. in d. §. hac actione. ad primum allegatur Ia. bu. & Bar. in repe. d. l creditor qua est l. ij. supra alle. idem Bal. in quodã suo consil. quod inci. in Christi nomine amen. alle. & ita tenet Io. An. in addi. Spe. in ti. de em. & vẽ. §. j. ver. sed. qd iur. si uolẽs & ita plerũque cõsuleda placuit Ang. & talis possessio trãslata pcõstitutũ pditur sed fingitur nõ pditur ppter prõptũ recuperãdi remediũ. ita Ang. in l. pere gre. §. qbus. ff. de acqui. pos. circa fi. dicẽs Ang. ibi circa prici. qã etiam merus detẽtator habet actũ factũ iudicis ad detẽtationẽ recuperãdã l. si coloni. de agri. & cẽsi. lib. xj. l. fin. § sed cũ in ij. C. de fur. per glo. Ad primũ de remedio l. fi. C. de acqu. pos. ide Bal. & An. de But. in c. cũ cõueniss. set extrà de resti. spo. idẽ Inn. & Rapha. Cu. post Ange. in d. l. exitus. & habet locũ illud remediũ l. fi. non facta excussione etiam si plures adidẽ essẽt obli. Ia. Bu. in d. auth. hoc si debitor. quẽ sequtur ibid. Flor. Adde etiã ultra prædicta, & ide Ang. are. in §. itẽ si quis infra colũna. xix. insti. de ac. & Ange. in l. fi. C. de acqui. pos. alleg. & Alex. in cõs. cxxx uij. in ij. co. ibi uidetur uelle quod etiã ubi est cõstitutũ fiat excussio, & aliqua in materia per eũdem. Alex. in cons. l uij. & in cons. c. & clx. in uolum.*

26 *An audiatur mulier deueniente uiro ad inopiam, si agat contra bona aliena ta de eius uoluntate quæ erant pro dote sibi obligata.*

27 *Nuntio referenti se bona inuenisse pro excussione an cesset hypothecaria cõtra extraneum.*

28 *Quid iuris si bona debitoris sint pro parte soluendo. & pro parte non.*

EXCEPTIONEM excussionis. †Hic est multum aduertendum circa materiam excussionis quæ frequẽs est, & difficilis super qua composuit. Iaco. de are. quendam singularẽ tractatũ, & de ipsa etiã tangunt Cy. & doct. in auth. præsente. C. de fideiusso. & in auth. hoc si debitor pi. †Pro cuius euidentia præmitto, q̃ exceptio hęc debet opponi in primordio litis, & oppositа habet processum impedire, licet aliqui dicant etiã post litẽ cõte. posse proponi. vt hoc not. p gl. & doct. in d. auth. hoc si debitor. & in §. sed neque. in auth. de fideiuss. & de ipsius exceptionis natura plenius not. per glo. & doc. maximè per Bar. in l. iij. ff. de exce. & per Cy. & doct. in l. exceptionem. C. de proba. & Spe. in ti. de exce. vnde ipsa exceptione proposita, statim ligatæ sunt manus iudicis, ne possit in principali causa pcedere, donec super ea fuerit cognitũ, & decisum, vt in l. fi. C. de exce. & in l. j. & ij. cum ibi not. C. de ordin. iud. per quod sequitur quod interim pendente huiusmodi cognitione, nullum tempus instantię principalis cau sæ currit iudici, nec partibus. ar. eorũ quæ not. per Cy. in l. fi. C. de fide instru. quod multũ no. pro statutis terrarum quibus præfigitur certus terminus ad terminandũ causis. †Deinde quæritur quid sit excussio? vbi respondetur secundum Ia. de are. quod est quædam diligens, & districtissima inquisitio ac detentio rerum, & bonorum principalis debitoris facta per iudicẽ vsque ad perã & sacculum secundũ qd̃ probatur in l. j. in fi. C. de decu. lib. x. & C. quo quis or. conue. l. ij. li. xj. & ff. de his quæ in frau. credi.

4 l. fi. §. fi. †Itẽ quæritur quibus casibus sit fiẽda excussio, dic qd̃ in pluribus quos specialiter demõstrare prolixũ esset, sed sufficiat allegare. ll. Et quidẽ fiẽda est excussio, quãdo creditor agit hypothecaria cõtra extraneũ possessorẽ rei obligatæ. vt habetur in dicta auth. hoc si debitor. C. de pig. Et eo modo si agitur contra fideiussorẽ an tequam actum sit contra principalẽ, vt in auth. præsente. C. de fideiu. & in cor. vnde sumitur, nisi renuntiasset huic beneficio excussionis, vt fit communiter in instrumẽtis, vt infra dicã. Idemq̃ dicendũ excussioni locũ fore in casibus in his ll. cõprehensis vt in l. iij. in fi. C. de cõue. fis. debito. li. x. & l. j. C. de decu. & dict. l. ij. C. quoquis or. conue. & C. de ac. & ob. aut nouo iure. C. quãdo fis. vel priua. l. pe. & C. de reuo. his quæ in frau. cre. l. j. C. de mag. cõ. l. aduersus ff. de admi. tu. l. iij. §. nec putet. & l. Lucius. §. cum testamento secundum primam lec. & ff. de ma. con. l. j. §. si inter & ff. si cer. peta. l. final. ff. de iure fisci. l. mochis.

5 †Quando autem sit hæc excussio fiẽda, certè tũc cum dubium est, aut omnino certum principalem debitorem esse soluendo, vbi autẽ certũ vel notorium esset, eum non esse soluendo, nec idoneum, tunc secundum Iac. de Aret. non est excussio necessaria per d. l. decem. in fine. ad quod ibi laudat Bar. & hanc opi. sequitur Ia. de Bel. in authen. de fideiuss. §. fin. ad quod facit d. l. fi. ff. si cer. pe. & l. emptorem. §. j. ff. de acqui. empt. debet tamen probari sic notarium vel certum esse quod quidem fit per testes vel per librum communis in quo sunt eius bona descripta secundum Bar. vt per eũ not.

6 a in d. l. decem. †Item cessat excussio quãdo debitor est absens, ita qd̃ non potest cõueniri, vt in auth. de fideiuss.

§.j.& C.de pig.authen.hoc ita.& C.de fidei.authen. præſente, vel mutauit conditionē ſtatus & perſonæ, ſic quòd non poteſt habiliter conueniri,vt quia eſt effectus magnus dominus vel tyrannus vel aliter potens moramque trahens in caſtro forti ſecundum eundem Barto.vbi ſupra,& quod no.per gl.in l.ij.in prin.ff.qui ſatiſ.cog.

7 †Item ceſſat excuſsio ſi creditor agat contra debitorem debitoris ſui quid facere poteſt.per l.nomen. C.quæ res pi.ob.poſſ.ſecundum quod deter.Cy.in d.l.nomen,& per Ia.bu.in d.auth.hoc ſi debitor.Et huius eſt ratio ſecundum eos,quia excuſsio locum habet quando per extraneum res obligata poſsidetur, ſed ipſum nomen à debitore poſsidetur per ipſum principalem debitorem, quia in eo reſidet actio & obligatio qua adſtringitur ipſum nomen, merito ergo ceſſat excuſsio.

8 †Item ceſſat excuſsio ſi debitor,vt fit cōmuniter in inſtrumētis conſtituit ſe poſsidere bona ſua nomine creditoris,& ſic in creditorē rei obligatę poſſeſsio transferatur.vt l.j.§.per ſeruū corporaliter. & l.qui pign.ff.de acqui.poſ.& pro hoc. glo.& docto.in l.cum notiſsimi.§.ſed illud.C.de præſcript. xxx.anno.hoc quidem caſu ſi talem rem debitor alienet in extraneum poterit creditor poſſeſsionem ipſius rei reuocare per beneficium ſeu cōditionem. ex l.fin.C.de acquiren.poſſeſsio nec erit locus procedendo per hanc viam alicui excuſsioni,quæ locum habet ſi reintentaretur actio hypothecaria,vt determinat Bartol. in l.creditor.in ij.q.princip.C. de pign.& poſt eum d.Bald.in l.ſi hæres. C.de re-
a uo.his quæ in frau.cre.a Et huius differentiæ ratio,eſt quia actio hypothecaria auocat poſſeſsionē debitoris.Sed conditio ex d.l.fin.auocat poſſeſsionem propriam ipſius creditoris, vnde æquitas illa quæ cauſat executionem debitoris ceſſat in ea quæ reſpicit poſſeſsionem ipſius creditoris . Eſt ergo optimum conſilium ad euitandam excuſsionem in-
9 tentare ſemper beneficium.dicta l.fin.† Item ceſſat excuſsio ſi debitor bonis ceſſerit, ita quòd conueniri non poteſt.vt l.j.& ij ff.de ce.bon.ſecundum quod determinat Cy.in d.authen.hoc ſi debitor.

10 †Item ceſſat excuſsio ſi renuntiatum foret beneficio excuſsionis,quæ renuntiatio procedit in fideiuſſoribus & pluribus reis debendi,ſed in principali debitore renuntiante non procedit.

11 † Hic tamen inſurgit dubium poſito quòd propter perſonæ abſentiam vel ceſsionem bonorum ſit perſona excuſſa, an bona eorum ſint excutienda, cum ſit poſsibile reliquiſſe bona vacantia. dic breuiter quòd ſic ſecundum Ia.bu.vt per eum not. in d.auth.hoc ſi debitor,argum.in l.præſenti.§.cum autem.& §.ſicubi .C.de his qui ad ecc.confu.dabitur curator bonis ipſis vacantibus qui actiones ſuſcipiet tam perſonales quam reales,ſecundum Iac. de Bel.vt in l.ij.C.qui bon.vac.& in l.prima & ij.de cura.bon.dan.& per eum no.in d.§.ſed neque.& in authent.de fideiuſſo.

12 †Procedit autem & fieri debet hæc excuſsio regulariter ſiue agatur ex hypothec.tacita ſiue expreſſa, vt not. in d.§.ſed neq;.& c.mochis.ff. de iure fiſ.Et poteſt fieri hęc excuſsio etiā ante libellū oblatū in hypothecaria,& poteſt iudicio pendente ſecū dum Ia.de Are.in l.ſi rē.§.fi.ff.de pigno.act. & ſi fortaſſe non fuit facta in cauſa principali poterit tamen fieri in cauſa appellationis ſecundum eū per regulam,quę eſt quòd omnia quę fieri poſſunt in cauſa principali,poſſunt fieri in cauſa app.vt not.in l.j ff. nil no.app.pen.& in l.ſi non ſolum. de app.li.vj.veruntamen ſi ſententia lata fuerit non præcedente diſcuſsione non vitiabitur per hoc ſententia, ſed poterit appellari.argumen.l.j.C. de app.ſecundum docto.

13 † Nunc autem quæritur de forma excuſsionis,& in quo loco fit fienda, circa quod aduertendum eſt quòd ſi quæritur, vbi & in quo loco fienda ſit, videtur quòd ſolummodo in loco vbi agitur,& non alibi cum ſatis durum & abſurdum foret quod actor teneatur circuire alienam prouinciam & exire propriam ſeu illam in qua contractus eſt celebratus, vel ſolutio deſtinata. argument. in lege ſed ne.§.non ſolum.ff.de procurato. & l.ſi cum dies.§.ſi arbiter.ff.de arbi.In contrarium videtur, nam & ſi debitor habeat bona in aliena prouincia reputabitur propter illa eſſe ſoluendo.ergo de illis eſt fienda excuſsio per illum iudicem in cuius territorio res ſitæ ſunt.argument.ff.de bonis authori.iudi.poſſi.l.cum vnus. §.primo.& C.de iud.l.properandum. §.ſi autem reus.& hanc partem videtur ſequi Iacob.antedictus.Alij verò diſtinguūt,aut excuſsio fieri poteſt in alieno loco ſine difficultate, & tūc erit fienda.argumē.l.præſenti.§.cum autem.C.de his.qui ad eccl.confu.aut fieret cum difficultate,& tunc ſecus. argument.dicto §.non ſolum.& in l. ſed & hæ.& in authentica.de fideiuſſo.§.primo.

14 † Item quæritur qua forma fiet excuſsio ſuper quo aduertendū quòd excuſsio eſt duplex,vna eſt perſonarum,alia eſt bonorum excuſsio perſonarum eſt præmittenda, vt prius cōueniatur debitor principalis,quàm fideiuſſor.vt in authent.præſente.& in corp.vnde ſumitur.C.de fideiuſſo. niſi fideiuſſor renuntiaſſet illi.l.poſtea deuenitur ad extraneum bonorum poſſeſſorem, ita quòd ordo talis erit, quia debitor aduocabitur ad

a *In fraudē credit.& ide quod ſingu. no. Ange.in l. exitu. ff. de acquirē. poſ.& quādo debeant fieri excuſſio.& ide eūdem in authent.hoc ſi debitor. C. de pign. & ibi etiam Iaco. Butri. & in l. eſt in arbitro. & authen. ibi poſita. C. de actio. & oblig.& ibi etia,& ide d. Bald. & Iaco.de Bel.in auth. de fide.§. ſed neque. Bald.not.in l.fina.C.de acquirend. poſſeſ.*

tur ad iudicium, si præsens est, & si confitebitur debitum, aut si negauerit & fuerit de debito probatum, condemnabitur per iudicem, vt habetur in auth. hoc si debitor. C. de pign. quæ sententia facit plenam fidem contra fideiussorem, & quælibet possessorem de ipso debito, vt ibi probatur postquam fiet ipsius sententiæ executio in bonis ipsius debitoris si aliqua reperiantur, vt C. quando fis. vel priua. l. ij. vbi autē ipse debitor nihil habet in bonis, & sic solam allegat inopiā vel est in totali contumacia comparandi, & tunc non est necessaria aliqua sententia, sed simpliciter ad bonorum inquisitionem procedi potest. ar. C. de his quæ in frau. cred. l. j. ff. de mag. conue. l j. §. inter. & de iure fis. l. mochis. Et idem seruatur in fideiussore, & eius bonis si conueniatur, quibus casibus poterit iudex cogere & cōpellere vtrunque tam debitorem quàm fideiussorem per proprium iuramentum manifestare, & iudicare bona sua & mulctare eos, si fuerint in hoc contumaces. argu. C. de iure deliberand. l. sancimus. §. licentia. & C. quando & quibus quarta pars debe. l. j. §. in exhibendis. lib. x. & ff. de ces. bono. l. penult. secundum Iacob. imo amplius compellere ad hoc poterit vxorem, filios, & domesticos eorum, quæ possunt verisimiliter habere nota bona ipsorum, argumen. C. de repu. le. consensus. §. seruis. & adhuc fortius poterit ipse iudex de ipsorum facultatibus informari à vicinis & eorum propinquis, tam super fama & communi opinio. inopiæ vel diuitiarum ipsorum, & sufficit si deposuerint famam & communem opin. esse in loco domicilij ipsos fore inopes, & non soluendo secundum Iacob. prædictū argu. l. cum delanionis. §. insinuam. ff. de fund. instru. l. j. ff. de flumi.

15 †Alio etiam modo magis communi & vsitato fit excussio hoc modo videlicet, quia iudex imponit vni vel duobus executoribus quos seruitores communes vulgariter appellamus, qui vadant ad domū, & in vicinia solitæ habitationis debitoris, & ibidem diligenter inquirant ab vxore, filijs, vicinis eius, & domesticis, & hoc etiam per proclama. publicè nuntient si est aliqua persona quæ nouerit, an talis debitor possideat aliqua bona. & ibi, & in qua parte, & quæ & qualia hoc notificare debeat ipsis executoribus, & inde referant ipsi iudici quicquid reperierint, & notandum, secundum eundem Iacob. quòd melius est committere duobus quàm vni soli, per regulam le. vbi numerus. ff. de testamentis licet communis consuetudo se habeat vni soli committere. sicut fit in certis actibus & huic soli relationi plena fides per iudicem adhibebitur iuxta not. per Bartolum. in l. in illa stipulatione. ff. de verbor. obli. in princ. & Ia. de are. in d. suo tract. & hæc etiā his legibus comprobantur, videlicet per l. præsenti §. de his. C. de his qui ad eccle. confu. & ff. man. l. si mandauero tibi. & de custo. re. l. diuus. & C. de acc. l. ea quidem, cum ibi nota. C. de reb. eo. l. magis puto. §. ne passim.

16 †Vlterius quæritur, an in hac excuf. fienda, sit possessor rei obligatæ citandus, dic quòd aut lis est mota, & iudicium pendet contra ipsum in actione hypotheca. & tunc est citandus specialiter per regulam. l. de vnoquoque. ff. de re iudi. & l. nam ita diuus. ff. de adop. & l. in concedendo. de aqua pluuia arcen. l. ij. in fi. C. si propter pub. pen. aut nullum est iudicium inchoatum, nec pendet contra eum & tunc sufficit citatio generalis per proclama, quo dicatur, quod si est aliqua persona quæ velit se opponere cō tra talem excussionem comparare debeat intra talem terminum, nam cum hoc casu non fiat hæc excussio contra certam personam, sufficit quòd fiat citatio in genere. argumen. l. si eo tempore. C. de remis. pi. & ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. hoc autem. §. j. patet ergo quòd vel specialis citatio vel generalis est necessaria, faciunt etiam ad præmissa. l. secunda. in fi. & d. §. ne passim ff. de admi. tuto.

17 †Sed facta inquisitione & excussione quæri solet, an super ea ferenda sit sententia. videlicet factam esse vel non esse legitimè ipsam excussionem, & super hoc Iac. Bu. in dicta authentic. præsente dixit quòd non. argumen. l. sancimus. C. ad Tre. Sed Iacob. de Aren. & communiter alij doctor. tenent contra. vt plenè no. Cyn. in dicta authentic. præsente. & in authentic. hoc si debitor. argumen. ff. de con fir. tut. l. tutores. & l. non tantùm. §. senatus ff. de fideicom. lib. quam opin. sequitur Barto. in l. exitus cō trouersiæ. ff. de acqui pos. pro qua opin. fa it illa regula. l. de qua re. ff. de iud.

18 †Sed an citabuntur extranei possessores rerum obligatarum ad hanc sententiam audiendam, dic quòd sic, modo quo supra dictum. in verſic. vlterius quæritur quod etiam sequitur Barto. in d. l. decem. ff. de verbo. obligatio. pro quo facit gloss. in l. cum miles. §. j. ff. ex quib. cau. ma. & in authent. si omnes. C. si vt se ab hæred. absti.

19 †Sed an sententia erit diffinitiua vel interlocutoria distingue, aut est lata pendente iudicio habito specialiter contra extraneum possessorem super actione hypothecaria, & tunc erit interlocutoria, aut nullo speciali iudicio pendente contra certam personam, & tunc erit diffinitiua. argument. l. quod iussit. cum ibi not. ff. de regulis iuris. & l. creditor. §. iussus. ff. de app. Et ex hoc colligitur decisio, an ab ipsa sententia possit appellari. nam eo casu quo est diffinitiua potest appellari per regulam. l. & in maioribus. C. de appella. Vbi verò fuerit interlocutoria nequaquam, vt l. ante sentētiæ tempus. C. quo ap. non reci. facit ad prædicta l. creditor. §. iussus. ff.

20 de appel. †Deinde quæritur vsque ad quantum tempus audietur opponens excepti excussio. distingue, aut proceditur in excussione contra personam incertam, & tunc auditur quilibet se opponens infra terminum proclamationis à iudice præfixum. vt l. si eo tempore. cum similibus. C. de re. pignor. aut proceditur contra personam certam, puta contra extraneum possessorem agendo hypothecar. actione & tunc secundum gloss. potest opponi talis exceptio excuf. vsque ad sententiam diffinitiuam. vt

21 no. in l. iij. ff. de exce. †Sed nunquid excussio facta ad instantiam vnius creditoris prosit alijs creditoribus

toribus eiusdem debitoris. videtur quòd sic. argument. l. final. C. de bonis authoritate iudicum possidendis. & l. cum vnus in prin. ff. eod. titul. cum simi. ibi nota. in contrarium facit, quia ciuiles actus regulariter alijs non prosunt, vt patet in litis contest. vt no. per glo. in l. ij. C. de acqui. poss. & in l. naturaliter. ff. de vsuc. & l. inter quatuor. ff. de diuer. & temp. prę scri. ergo nec ista excusio quæ est actus ciuilis, & hanc partem tenet Iac. bu. & sic dicit in practica obseruari, vt ipse no. in d. auth. præsente & in d. l. fin. argu. d. §. sed neque.

22 † Similiter nec talis excusio facta contra vnum possessorem rei alicuius obligatæ præiudicare habebit alijs possessoribus qui non fuerint citati generaliter vel specialiter, vt C. res inter alios acta per totum, & l. sæpe. in prin. & §. j. ff. de re iudica.

23 † Quid ergo dicemus si pendente iudicio super excussione contra certam vel incertam personam debitor fuerit hæres institutus in opulenta hęreditate, vel donata fuerunt sibi multa bona, an cessabit excussio. dicit Iac. de argument. quòd non, argum. l. penult. § final. ff. qui satisdare cogantur. & de app. l. final. in fin. Si autem sententia super excusio. lata esset & excipiatur cõtra eius executionem quòd auctæ sunt debitoris facultates & factus est soluendo, tunc secundum ipsum distinguendum est, aut ipse excipiens qui conuenitur fuit ante sententiam citatus vel conuictus, & tunc non auditur vlterius, nec tali exceptione iuuatur, quia quo ad eum sententia habetur pro veritate, & plena probatione. l. ingenium. ff. de statu hominum. & l. res iudicata. de re iu. aut non fuit citatus, neque conuictus, & tunc est audiendus, & impediet executionem sententię, probata ipsa exceptione, quia quo ad eum sentẽtia non habet effectum d. l. sæpe. & C. res inter alios acta.

24 † Sed nunquid plures possessores rerum obligatarum conuenti actione hypothecaria habeant beneficium diuisionis, sicut plures fideiussores. Dic quòd non, secundum eundem Ia. & no. in dicta l. mochis. de iure fisci. ad quod facit l. final. C. si vnus ex pluribus app. & ff. de distract. pig. l. creditoris. quoniã causa pignoris indiuidua est l. rem hereditariã. ff. de euic. & l. pignoris ff. de pig.

25 † Sed pone quæstionem multoties occurrentem. Ecce quòd mulier in contractu alienationis certorum bonorum mariti, sibi pro dote obligatorum renuntiauit iuris pignoris, & hypothecarum, quod facere potest, vt in l. etiam. C. ad velle. deinde mortuo viro, agit ipsa mulier pro sua dote contra quendam alium possessorem alterius rei sibi pro dote obligatæ, qui excipiendo dicit mulierem debere prius deducere & sibi compensare, quantum consequi potuit pro eius dote & super bonis alienatis de eius voluntate & consensu, quæritur, an possessor iste contentus sit audiendus & videtur quod sic. argument. l. quæsitum. §. si annua ff. de pecu. in contrarium dico, nam talis consensus porrigitur ad alium actum vel contractum, nec ad aliam rem vel personam quam ad eum vel eam in quo seu qua accommodatus est consensus, vt l. iubemus C. ad Velle. & ibi per Cyn. & alios doct. Quod autem dixi mulierem posse in contractu renuntiare iuri pignoris & hypothecæ intellige verum si nulla contrahitur donatio, secus vbi per talem renuntiationem contraheretur donatio, quia tunc si renuntiaret, renuntiatio est nulla, & hoc contingit vbi soluendo non esset & ita tenet Iacob. de are. in l. meuia. in fi. ff. soluto matrimonio. nec firmaretur iuramento talis renuntiatio, quia donatio resistit, vnde talis contractus de iure reprobatus non firmatur iuramento, vt in le. non dubium. C. de leg. & no. in l. pactum. C. de colla. & ideo contrahens cum viro existente non soluendo, quod in multis hodie cõtingit sit cautus, quòd accipiat fideiussorem, vel expromissorem, nec sit contentus, quod vxor eius consentiat tali contractui & iuri hypothecarum renuntiet, quia nõ obest talis consensus mulieri, ex quo vir soluendo non est, vt dictum est qnod intellige verum, nisi mulier in instrumento confiteatur ad suas manus pecuniam peruenisse, tunc enim per peruentionem pecuniæ extinguitur ius pignoris, dumtamen mulieri potuerit solui dos constante matrimonio sicut est in casibus in l. secunda. ff. soluto matrimonio. & in lege mutus. §. manente ff. de iu. do. Ang. in dicta lege iubemus. C. ad Velleia.

26 † Quid autem si mulier consensit alienationi rerum sibi pro dote obligatarum factæ per maritum suum, deinde ipse vir antequam moriatur reducitur ad paupertatem ac audietur mulier agens contra ipsos emptores. Iaco. de bel. tenet quòd sic, in auth. vt immobilia ante nu don. & c. coll. v. Et idem sequitur Iaco. de are. in dicta lege iubemus pro qua videtur tex. in c. peruenit, de emptio. & vendi.

27 † Deinde quæritur pone quòd in hac excussione nuntius refert iudici se reperisse certa bona de quibus quęstio pendet contra debitorem. an per hoc cessabit hypotheca. contra extraneum. dic breuiter, quod aut debitor ipse possidet hanc rem litigiosam, & tunc ad eam debet primo haberi recursus, & sic cessabit hypothecaria interim contra extraneum, aut ille aduersarius debitor possidet & tunc non cessabit hypothec. contra ipsum extraneum, argument. l. à diuo pio. §. si super rebus, & quod ibi not. ff. de re iudi. facit quod notat. in lege ob maritorum C. ne vxor pro. mari. & lege tertia. C. quando fis. vel priuat.

28 † Vltimo circa hanc materiam quid dices si bona debitoris reperiantur pro parte soluendo, & pro parte non, an cessabit in totum hypothecaria contra extraneum. Dic quòd cessabit pro sola parte qua non reperiuntur. esse soluendo in authen. præsente præallega. & not. in l. mochis. de iu. fis. & le. final. ff. si certum peta.

EPITOME.

1 *Exceptio præscriptionis non solum excludit personam rei à dominio sed etiam à iure hypothec.*

2 *Sublata actione hypothecaria spacio temporis cõtra extraneum possessorẽ remanet actio personalis firma cõtra*

debitorem.

3 *Actio hypothecaria quæ tempora habeat, nu.4.5.*

6 *Creditor an præscribat contra debitorẽ volentem pecuniam soluere & pignus exigere.*

1 EXCEPTIONEM præscriptionis.†Aduerte quòd sicut hęc exce.excludit personam rei à domino,vt supra dixi in responsione facta in primo libel.in gl.super ver.præscri. sic etiam habet excludere quem à iure hypothecæ spacio x. anno. inter præsentes & xx.inter absentes,vt l.prima.& secunda.C.si aduer.cred.l. creditor.ff de di.& temp.præscrip.

2 † Illud tamen scias quod sublata actione hypothecaria spacio temporis antedicti contra extraneum possessorem remanet firma actio personalis contra principalem debitorem,

3 vt l.prima.C.si aduer.credi.

†Cuius gratia sciendum est quòd hæc actio hypothecaria quatuor habet tempora, duo quidam priora s.x. & xx.anno. Tertium tempus xxx. anno.quo tempore se tuetur possessor extraneus possidens malefide, & sine tit.vt l.cum notissimi.in prin. & ibi not.per gloss.C.de præscrip. xxx. ann. quartum est tempus. xl.annor. quo tempore se defendit debitor & quilibet alius posterior creditor contra priorem creditorem agentem hypothecaria,vt d.l.cum notissimi.post

4 prin.& §.sed cum illud.

†Vnde sit concludendo distingue aut principalis debitor rem obligatam possidet,& tunc contra creditorem iuri hypothecę præscribit spacio xl.anno. nisi pignus seu rem obligatam constituerit se nomine creditoris possidere prout fit quotidie instrumentis quo casu cum creditor ipse possideat, vt supra dictum est, nullo temporis spacio curret còntra ipsum præscriptio, vt l. malè agitur. C.de præscrip.xxx.anno. quòd multum no.Ideo facias semper apponi in instrumento hanc clausulam,quę bona obligata dictus debitor constituit se nomine dicti creditoris tenere & possidere &c.aut rem obligatam possidet exraneus,& tunc aut hic extraneus possessor est etiam creditor eiusdem debitoris,& tunc contra priorem creditorem viuẽte debitore præscribit spacio.xl.ann.eo mortuo præscribit spacio xxx. anno. vt dictis iu-

a *Not.quibus modis renunciatur iure hypothecæ.doct. in l. mevia in.§.fundus ff so.matri.*

ribus, aut hic extraneus non est creditor, & tunc aut habet titulum & bonam fidem & præscribit spacio x.an.inter præsentes xx.inter absentes.

5 †Si vero nullum habeat titul.nec bonam fidem, & tunc præscribit spacio xxx.an.vt supra dixi quod

6 tenemenți. †Sed nunquid creditor præscribit cõtra debitorem volentem pecuniam soluere & pignus exigere,dic,vt supra dixi & no.in forma resp. factæ proximo libello.in glo. super verbo præscriptionis.& per gl.& Cy.in l.cum notissimi,§. sed cũ illud.de præscri.xxx.annorum.

EPITOME.

1 *Quibus modis renuntietur iuri pignoris.*

2 *Ex qua causa assignetur dilatio docendi de iure suo.*

3 *Causæ quibus mouetur iudex ad dandum prædictam dilationem,an scribi debeant.*

1 ET RENVNTIATIONIS pignoris. †Scien-

2 dum est quòd varijs modis iuri hypothecæ renuntiatur inter quos enumerãtur infrà scripti.Primò si ipse debitor vendat vel donet extraneę personæ rem obligatam consensu & voluntate creditoris,vt l.si consensit,in princip.& l.voluntate. in prin.& l.si debitor.§.in venditione,ff.quib.mod.pig. vel hypo.so.facit l.cum eod.& l.secunda.C.de re pi. quæ.& quidam remissio,ita demum effectum operatur si alienatio valuerit,aliter non, vt l.si debitor. §.final.ff.quib.mod.pig.vel hypot. sol. Et aduerte quod si post alienationem hanc ipse debitor iterum ex noua causa rem ipsam acquisierit non reincidit ipsa res amplius in obligationem,vt l.si.C.de re pig. Item remittitur pignus. si prior creditor expresse consentiat rem sibi obligatam alteri obligari,l.Paulus.ff.quib.mod.pign.vel hypo.sol. Secus autem si simpliciter,vt testes obligationi accedat, vt l. sicut in §.non videtur ff.eodem titul. de quo plenè not. in l.gaius. ff.de pig.ac.& l.lucius.ff.quib. mod.pig. vel hypo.sol. Item remittitur pignus per lapsum temporis à iudice præfigi creditoribus de iure suo docendi.l.si eo tempore.C. de remis. pignor. quem terminum iudex præfigere non debet sine magna præcedente causæ cognitione. quia per hoc impugnatur regula iuris.C.vt nemo inuitus agere vel accusare coll.j.Ideoque in hoc debet esse cautus,ne ex abrupto procedat ad hanc dilationem,vt no.perBartol.in l.titia.in fin.ff.de accus. & per Cyn.in l.si ea quæ.C.qui accu.non posse. Nam plerumque accidit quòd homines non debent eorum instrumenta & iura parata vel sunt alijs negotijs impediti. ita ꝙ

2 non possunt supereſſe liti. †Esset autem inter alias iusta causa hanc dilationem assignandi si fortasse aliquis diffamendo procedat affirmando quod talis domus est sua,vel sibi obligata.arg. l. diffamari. C. de inge.& ma.& d.l.titia.ibi arguere &c. Et hoc tenet Inn.in c.conquerente,in gl.ij.exrra de offi.or. Aliæ etiam causæ enumerantur per gl j.in d.l j.C. vt nemo inuitus,& l.quandiu.in prin.ff.de ac.hær. Ad ꝙ bene facit,ꝙ not.ꝑ glosl.in l.si. C. de vsu.pup.in.iij.

lect.

3 lect. † Debet ergo iudex, qui ad talem dilationē procedere vult, causas quibus mouetur describi facere apud acta, alioquin tenebitur ad interesse parti læsę, quæ etiam poterit appellare secundum Bar. vbi suprà, argu. l. si iudex. ff. de var. & extraor. nā iudex non debet quicquā in alterius præiudicium facere sine causæ cognitione. l. eū hi. §. nihil. ff. de trāſ. quoniā ipse princeps non intendit per eius rescriptum alterius ius minuere vel auferre, vt l. quoties. C. de præci. imp. offe. & l. ij. §. siquis à principe. ff. ne quid in loco pub. multominus debet hic iudex inferior facere.

INTEGRE satisfactum. Est autem satisfactio nomen generale continēs in se fideiussorem, & pignoris dationem, vt nota. per gl. in l. satisfactio. ff. de solutio.

EPITOME.

5 *Verbum solutionis trahitur ad omnem liberationem.*
Ex instrumēto cācellato vel inciſo reperto penes debitorē. an probetur ſolutio.
Debitor nō habens pecuniā, vnde ſoluat,
3 *an audietur ſi velit ſoluere de bonis.*
4 *Debitor, an cogatur præciſè ſoluere in pecunia numerata ſi ſit pactū inter ipſum & creditorem de ſoluendo in pecunia numerata.*

EXCEPTIONEM ſolutionis. 1 † Hoc verbū ſolutionis trahitur ad omnē liberationē, vt habetur in l. ſolutionis verbū. ff. de ſol. & l. ſolutum. ſolutam. ff. de pig. ac. cum ſi ibi noque ſolutionem facere poſt nedum ipſe debitor, ſed quilibet extraneus etiā inuito creditore, vt l. qui x. §. j. ver. ſed quid ſi ignorāter. ff. de ſol. ac etia inuito debitore, vt l. ſolutionē. & l. ſoluere. ff. eo. ti. facit. l. ſolutū edo. ff. de neg. geſt. licet nemo poſſet creditore inuito obligationē debitoris in ſe transferre, & actionē creditoris in ſeipſum trasfundere, vt l. ſi ſtichū, §. in ſi. ff. de do. facit l. inuito. C. de ſol. † Sed quid dices de quæſtione ſæpius occurrēte, ecce quod reperitur 2 inſtrumentū debiti cancellatum vel inciſum penes debitore nūquid præſumatur facta ſolutio de debito, videtur quod ſic, vt l. chyrographū. ff. de prob. in l. Labeo. & ibi plenē not. per gl. & Bar. ff. de pac. & per Cyn. in l. ſi de poſſeſſione. C. de prob. & in l. quod debitori i. C. de ſol. diſtingue ſecūdum doc. aut debitor probat ſibi traditum & redditum inſtrumētū per creditorem, & tunc præſumitur debitor liberatus, vt in d. l. ſi chyrographū. & l. Labeo. aut non probat ſibi traditū, & tūc aut debitor allegat ſe liberatum pacto de nō petēdo, & tunc non præſumitur liberatio, ita ꝓcedat opi. gl. in d. l. Labeo. aut allegat ſe liberatum ſolutione, & tunc eſt domeſtica perſona quæ de facili potuit inſtrumentum ſubtrahere, & tūc non præſumitur liberatio, niſi probetur de traditione creditoris, vt d. l. ſi de poſſeſſione, probatur in l. j. §. ille. C. de lati. lib. tol. Aut eſt perſona extranea & non domeſtica, & tunc præſumitur liberatio facta, vt d. l. ſi chyrographū. Ad b quod etiam fac. l. fullo. §. fina. & l. qui 3 tabula. ff. de fur. † Sed pone b debitor b conuenitur à creditore, vt ſoluat pecuniam mutuatā, ipſe autē ſe excuſat ꝙ pecuniā non habet ſed paratum ſe offert de alijs bonis ſuis inſolutū dare. quæritur, an ſit audiendus. videtur ꝙ non, per regulā aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt, vt l. eū à quo. C. de ſol. l. j. ff. ſi cer. peta. tu dic quod poteſt hodie de iure nouiſſimo dūmodo offerat de melioribus bonis ſuis, ſic quod in creditoris electione erit accipere quam rē ex melioribus ſibi placuerit, vt in authē. hoc niſi. C. de ſolu. & pro tanto tenetur debitor ſub eius iuramento bona ſua omnia conſignare, vt creditor poſsit ſibi meliora eligere. & ita obſeruat generalis practica. † Sed quid dices ſi per 4 pactum ſpeciale actum eſt inter debitorem ꝙ ſolutio fieri debeat in pecunia tantū, & non in alijs in rebus, an cogatur debitor præciſè in pecunia numerata ſatisfacere. refert Cy. in d. auth. hoc niſi. quod hæc quæſtio depēdet ab alia quæſtione, qua quæritur, nunquid debitor poſsit renūtiare beneficio ceſsionis bonorū, in qua ſunt contrariæ opi. vt plenē diſputat Cy. in d. auth. & l. j. C. qui bon. ced. poſ. vn de ſequēdo opi. Dy. & Cyn. ſicut non tenet talis renuntiatio, ita nec huiuſmodi pactū, ſed ſequendo opi. Iac. de Are. ſicut valet renuntiatio prædicta ſecundū eum, ita valet huiuſmodi pactum. & hæc opin. plus placet & magis practicatur, cuilibet ipſi debitori ſuas vendere & ex his pecuniā redigere & pactū ſeruare. Si tamen ipſe

C

2 *Not. quando reperitur inſtrumentū eſſe cancellatū, nunquid ꝓſumitur eſſe facta ſolutio Specu. in tit. de fide inſtrum. in §. ij. & Bart. in repe. rubri. de fide inſtru.*

Sed pone quod debitor. Adde & vide in materia Alexan. in l. ij. §. mutuū. ff. ſi cer. pet. Barto. in §. quod autē. in authē. de fideiuſſ. & Alex. in conſi. xxx & ij. in ij. colu. vbi quod quando iuramētum eſt appoſitum in contractu, cogitur ꝙs ſoluere in pecunia numerata.

debitor bona sua subhastasset, & omnem diligentiã adhibuisset circa venditionem. & reparatione pecuniæ, putarem ipsum excusari debere pacto non obstante per iura & rationes dictas.

EPITOME.

1 *Quilibet possessor conuentus hypothecaria, potest debitum offerre & sic rem retinere.*

2 *An audiatur possessor offerens catera bona non pecuniam pro re obligata.*

2 *Offerendo* 3 *& soluendo. Adde quòd ista oblatio non admittitur quãdo dos peteretur constan. matrimo. ita Cy. & Bal. in l. cũ tibi. C. qui po. in pig. hab. &* 1 *Iac. de put. in l. j. ff. sol. matr. & in l. si cõstante eod. titu. in suis primil. dotis. & vide de Bald. in l. quod locũ. C. de collat. qui videtur tenere oppositum, secus est si dos peteretur* 2 *so. mat. scãm Bart. et Cy. in d. l. si cũ tibi. et vide Pan. in c. ex literis. de pig. vbi qñ debitor possidens pẽt offerri mutui. Fr. c.*

3 *Aliena re obligata per creditorem in extraneum, an licet debitori pecuniam emptori offerre, & sic eam recuperare.*

4 *Re data in solum prioris creditoris, an licet posteriori pecuniam offerre, & sic rem recuperare.*

Re vendita per creditorem, & euicta ab emptore contra quam cõpetat actio de euictione.

SATISFACERE debito memorato. † Hic aduerte ꝙ regulariter quilibet possessor hypothecaria cõuentus potest debitũ offerre. & offerendo & soluendo ꝛ rẽ ipsam retinere & creditorẽ à vẽditione rei excludere: vt habetur in l. Paulus in fin. C. quib. mo. pig. vel hyp. sol. & l. mulier. ff. qui po. in pig. ha. & l. fi fundus §. in vẽditiõe. ff. de pig. dum tamẽ offerat integrũ debitũ, quia particularis obligatio nõ prodesset, vt l. j. C. debi ven. pi. impe. nõ posse, & in l. quãdiu. C. de distr pig. & l. obsignatione. C. de sol. cum ibi no. quæ quidẽ potestas offerẽdi nedũ cõpetit possessori, sed cuicunque alteri eiusdẽ creditoris debitori, vt l. cũ notissimi. §. sed cũ illud. C. de præscri. xxx. anno. & probatur in iuribus præall. † Sed hic insurgit quoddam dubium, quòd sæpius de facto contingit. Ecce quòd possessor non offert pecuniam, sed offert alia bona sua mobilia vel immobilia pro satisfactione debiti, an hoc sufficit quo ad liberationem rei obligata. videtur ꝙ sic per ea quæ habentur in auth. hoc nisi. C. de sol. & in cor. vnde sumitur. Tu verò dicõtrà. imò opus est quòd fiat oblatio in sola pecunia, si ipsum debitum est in pecunia, vt probatur in l. si rem. §. fi. cum l. se. ff. de pi. act. & l. item liberatur. §. j. ff. quib. mod. pi. vel hyp. so. nec ob. d. auth. hoc nisi, quia ibi loquitur cum agitur contra ipsum debitorem, hic autem non agitur contra extraneum rei possess. à quo aliud pro alio recipere creditor non cogitur, & ita etiam no per Cy. in l nec creditor C. de pig. ac. Et huius est ratio, quia quado quis ex sua oblatione vult eius creditorem astringere ad aliquid sibi dandum vel faciendum, tũc facere tenetur oblationẽ in forma specifica in qua oblatio præcessit nõ autẽ in alia forma, & sic procedit illa regula. Aliud pro alio &c. & hæc ꝓbatur in l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & in iuribus superius all. & specialiter. d. §. fi. cũ

3 l. se. † Inde q̃ritur pone ꝙ anterior creditor re obligata alienauit in extraneũ, qđ facere potuit authoritate legis, vt traditur in l. si creditur. in prin. & l. creditores. ff. de di. pig. dũtamẽ denũtiauerit prius debitori & bona fide alienet, vt l creditor hypothecas. & l. quæ specialiter. C. de distrac. pig. & l. si cessante. C. e. ti. nũquid licebit debitori offerre emptori possessori debitũ & recuperare rẽ suã. Dic ꝙ nõ, vt l. ij. C. si antiquior & l. si prius. C. de dist. pi. nisi appareat alienatiõ simulata. quo casu admitteretur oblatio, vt l. & q̃ sub imagine. C. de dist. pi. & eodẽ modo nõ auditur posterior creditor volẽs offerre ipsi emptori, vt l. j. in prin. C. si anti. credi. & l cũ prior. in princ. ff. de distra. pi. nisi emptor esset tempore emptionis creditor eiusdem debitoris, quo casu debitor offerens esset audiendus, vt habetur in l. cum posteriori. C. de dist. pig. Per quæ patet consultius esse emere ab antiquiori creditore quã à debitore vel à iudice.

4 † Vnde quæro an debitore vel iudice rem insolutã priori creditori assignante, liceat secũdo creditori debitum sibi offerre & rem ipsam recuperare. Dic ꝙ sic, siue debitor solus alienauerit vel insolutũ dederit, vt in d. l. j. ij. respon. C. si anti. credit. & l. cum prior. in fi. ff. de distr. pig. siue solus iudex, vt l. j. & ibi no. per Cy. & Iac. de Are. in vlt. q. C. de præto. pig. cuius ratio est, quia iudicis pactum repræsentat factũ patris seu debitoris. l. si ob causam. C. de euic. vnde sequitur ꝙ sicut ipso debitore insolutũ dante locus est iuri offerendi, ita & iudice dante insolutum. Melius est ergo emere à creditore quã à debitore vel à iudice. Quid autem si re data insolutũ creditori, sequuta est euictio, an succurretur ipsi creditori aliquo iurium remedio? videtur quòd nõ, quasi perempta sit actio per ipsam insolutum datio nem. vt l. libera quidem. C. de sen. & interlocu. tu dic contra quasi videatur prior actio non extincta nisi res irreuocabiliter fiat sua, vt ꝓbatur in l. si ex sextã te. §. latinus. ff. de excep. rei iud. & facit l. eleganter. in princ. & ibi not. per gloss. ff. de pig. act. & l. rescriptum. in fi. ff. de dist. pig. †

5 Sed si creditor vendat iure creditoris rem sibi obligatam, quæ inde emptori euincatur non competit aliqua de euictione actio contra creditorem, sed solum contra debitorem, vt l. prima. & ij. C. cred. euic. pign. non de. cum ibi nota. Ex præmissis patebit quòd benè & iustè faciunt notarij qui in instrumentis dationum insolutum apponunt clausulam videlicet quòd creditor in se tenuit instrumentum debiti integrum & illæsum ad hoc vt in casu euictionis possit consequi, & defendere ius suum tam contra ipsum debitorem, quàm contra aliam personam.

Hypo

EPITOME.

1 *Hypotheca an reddi possit sine personali.*
2 *Si fiat cessio ab eo qui non possit, repellitur ab agendo per exceptionem cedendarum.*
3 *Exceptio cedendarum, an obstet si ille contra quem est facta cessio fuerit liberatus à creditore, quia non est soluenda.*
4 *Debito soluto pro pignore recuperando, quæ actio competat debitori.*
5 *Pignoris actio quotuplex sit.*
6 *Creditor perdens pignus, an teneatur ad compensationem vel eius restitutionem.*
7 *Cui incumbat onus probandi, dicente creditore se casu perdidisse pignus & debitore dicente illum culpa & dolo amisisse.*

1 CEDENTE & in eum transferente. †Hîc quæro an hypothecaria cedi possit sine personali. super quo gloss. sunt contrariæ, quas Dy. voluit concordare hoc modo, aut enim cessio fit extraneo, aut debitori. primo casu non valet, nisi etiam fiat de actione personali. sic intelligitur gloss. in l. final. C. de hæreditate, vel actione vendita. & ibi de hoc per Cyn. Secundo casu valet sine personali, ita intelligitur gloss. in l. vsucapio. C. de pignor. quam distinctionem sequitur Specul. in titul. de cessio. actio. ver sic. quid si cesserit. Bartol. autem in l. fideiussor obligari. ff. de fide. dicit indistinctè cedi posse cuicunque hypothecariam sine personali. argument. l. Iulia in princip. ff. de legatis tertio. & l. grege. §. cum pigno. ff. de pigno. & C. si res pigno. dat. sit l. secunda. Vltra quæritur, pone quòd facta sit cessio simpliciter actionis personalis, an intelligatur etiam facta actionis hypothecariæ? gloss. tenet quòd sic in l. insolitum. & l. si à creditore. C. de actionib. & obligat. In contrarium tamen facit l. hæres à debitore. ff. de fideiussor. & l. si hæres. ff. ad Trebell. super quo vide Cyn. in l. mandati. C. de fideiussor.

2 †Quid autem dicemus, si creditor iste non possit cedere has actiones? & dic quòd repellitur ab agendo per exceptio. cedendarum actionum. l. stichum aut Pamphilum. § si creditor. ff. de solut.

Verumtamen ad huius articuli pleniorem informationem distingue secundum Bartol. in l. si stipulatus. §. si ex duobus. de fideiuss. Quandoque creditor potest cedere actiones ex natura obligationis, quia inspecta nulla sibi competit efficax actio, & tunc creditori non obstabit except. cedendarum: vt in dicto §. si ex duobus. secundum vnam lectu. & l. quamuis. §. similiter. & §. marcellus. ff. ad Velle. facit l. procuratorem. § si liber homo. ff. man. Quandoque non potest cedere facto & culpa debitoris cessionem requirentis, & idem dic quòd supra, vt in l. tertia. §. si duos. in fin. ff. de solutionib. & not. in dicto §. si ex duobus. quandoque non potest cedere facto, culpa ipsius creditoris. & tunc aut ille qui petit cessionem, consentit liberationi factæ per creditorem, & tunc sibi imputet, nec ideò repellitur creditor except. cedendarum, vt dicto §. si ex duobus & quod not gloss. magna. C. de fideiussorib. l. secunda & in l. nisi. ff. de pactis. Aut non consensit liberationi, & tunc aut ipse qui conuenitur, renuntiauit beneficio cedendarum, & imputet sibi, & ideo non repellitur creditor: vt dicto §. si ex duobus. secundum aliam lectu. & quod nota. in dicta l. nisi. Aut non renuntiauit huic beneficio, & tunc aut plures fideiusserunt simul, aut diuersis temporibus. Primo casu si quidem vnus solus conueniatur insolidum obstat exceptioni cedendarum, contra alium, vt in dicta l. Stichum. §. si creditor & l. si pupillus. ff. de administratione tutorum, quia videtur hoc casu inuicem fideiubere ratione mutui periculi. Secundo casu subdistinguitur, aut enim agitur contra primum fideiussorem, liberato secundo, aut econtra agitur contra secundum liberato primo. In primo casu non repellitur creditor exceptione cedendarum, quia iste primus conuentus non fideiusit & contemplatione secundi. vt dicto §. si ex duobus. secundum solutionem Mat. & Azo. nisi fortassè ab initio conuenisset quòd secundus daretur fideiussor, quo casu intelligeretur simul dari, vt Modestinus. ff. de eodem sicque obstaret exceptio cedendarum vt suprà dictum est, argument. dicto §. si creditor. In secundo autem casu planum est quòd obstare habet exceptio cedendarum, quia secundus præsumitur fideiussisse contemplatione primi, vt probatur ex iuribus antedictis, quæ quidem distinctio non procedit in obligatione bonorum seu pignorum, quia semper in eis videtur quis intercedere contemplatione bonorum præsentium futurorum. vt l. final. C. quæ res pignore obligare possunt. ideoque in illis obstat exceptio cedendarum, vt colligitur ex his quæ habentur in l. secunda. C. de fideiusso. cum ibi not.

3 †Sed quid si ille contra quem cessio fieri quæritur, fuerit liberatus à creditore ea ratione quia non est soluendo, an obstabit exceptio cedendarum? Dicit Bart. vbi suprà quòd sic, quia potest effici in processu temporis soluendo. argumẽ. in l. si defunctus. C. arbitr. tute. & in l. vir ab eo. C. de iur. do. Et quoniam satis vtiliter dictum est in præcedentibus, quibus remedijs consulatur creditoribus tam contra debitores quàm cõtra extraneos possessores. Ideoque congruum est vt aliqua differamus de medijs quibus cõsulitur debitoribus cõtra suos creditores.

4 †Sciendum ergo est quòd pro pignore recuperando competit debitori, debito tamen prius soluto, quædam actio personalis quæ pignoratitia nuncupatur. vt l. final. in fine. C. de distracti. & l. si rem. §. omnis & l. creditor. §. final. ff. de pignor. act. & l. solutum. §. solutam. ff. de pigno. quæ actio pignoratitia est duplex, videlicet quædam directa quædam
5 cõtraria. †Directa competit debitori ad rem ipsam, contraria competit creditori contra debitorem, si fortasse dolum, culpam, vel quid simile in re pignorata commiserit. vt probatur in l. tutor. §. contrariam. & l. cum debitor. ff. de pignora. actio. Amplius per hanc actionem consequitur creditor ab ipso debitore impensas vtiliter, & necessariò

factas in re pignorata. vt l. creditor. §. final. & l. ſi neceſſarias. in princip. ff. de pignor. acti. duntamen impenſa ſi moderata. argument l. ſi ſeruos. ff. de pignor. acti. & l. in fundo. ff. de rei vendi. Si tamen creditor fructus ex pignore recepiſſet, ipſos cum impenſa huiuſmodi compenſaret. vt l. prima. C. de diſ. pignor. Imò plus dicit dictum domini Ange. vt ipſe refert. ff. de pignor. acti. l. ſi debitor extenuata ſorte tota perceptione fructuum, in parte tenetur creditor ad reſtitutionem totius rei cum ſuperfluo redituum. quod not. per text. extrà de pigno. capit. ſignificante. quòd eſt valde notandum. quod intellige verum quòd fructus extenuam ſortem, quãdo recipiunt functionem in genere ſuo cum ſorte, aliàs ſecus. nam ſi ver.

a *Cuius not. cui incũbat onus probãdi cauſam. & adde qđ quando culpa eſt ꝓbãda debet ꝓbari certa & limitata ita Alex. in l. ſi ſit certo. in appel. ad Bart. ff. comm.*

grat. mutuaui tibi capit. & pignoraſti mihi prædium ex quo percepiſti frumentum, quia debitum non conſiſtit in quatitate, frumentum in ſpecie, nec admittitur compenſatio de ſpecie ad quantitatem. vt eſt text. de pignor. actio. l. ſi conuenerit. niſi tale frumentum ſit conſumptum & venditum per creditorem in caſum licitum. ſ. quando deterioratur tempore. vt eſt gloſſ. or. in capit. diuortio. §. ob donationes. ff. ſol ut. matrimonio. tene menti & crede mihi.

† Sed quid ſi creditor pignus perdiderit, an tenebitur valorem eius debitori compenſare vel reſtituere, diſtingue. aut creditor rem perdidit dolo vel culpa ſui & tunc tenebitur. vt l. creditor in princi. ff. de pignor. acti. & l. eleganter. §. final. ver. & ſi res. ff. de pigno. actio. Aut perdidit caſu fortuito, & non tenetur vt l. ſi creditor. & l. quæ fortuitis eſt eo non obſt. vniuerſum debitum exigere vt d. l. quæ fortuitis & l. pignus. C. eod. titul. & l. ſeruos. C. pigno.

b *Quis debet probare amiſſionẽ. vide Spe. in ti. de proba. in §. ij.*

† Quid ergo ſi creditor dicat ſe perdidiſſe caſu fortuito, debitor verò dicat ipſum dolo, vel culpa perdidiſſe, cui ipſorum incumbit onus probandi. Et quidem hanc quæſtionẽ gloſſ. diſputat in l. ſi creditor. & ibi plenè per Cyn. C. de pignor. actio. & Bart. tetigit in l. ſi quis de argentarijs. §. prętor ait. ff. de eden. Pro cuius a concluſione & concordia omnium ſic diſtingue. quidam ſunt caſus qui ſua regulari inſpecta natura non poſſunt facilè euenire ſine culpa. vt eſt furtum & incendiũ vt no. in l. j. ff. de of. præfec. vig. & l. cum duobus §. damnat. ff. pro ſoc. & l. ſi venditor. ff. de pericu. & com. rei ven. & in iſtis culpa præſumitur niſi probetur caſus, vt dictis iuribus quidam ſunt caſus qui regulariter eueniunt ſine culpa, vt vis hoſtium, impetus aquarum, & ſimilia, & in iſtis probata qualitate facti & caſus, præſumitur culpa defuiſſe, niſi probetur interueniſſe, vt l. ſi merces. §. culpæ. ff. loca. & l. contractus. ff. de regu. iur. & l. penul. ff. ſolu. matr. & hæc procedunt probata rei amiſsione vno modo vel alio.

g † Cui autem incumbat onus probandi hanc amiſsionem, dic breuiter quòd ipſi creditori, qui eam allega. & ſuper qua eius defenſionem fundat, vt probatur ex dicta l. creditor. & l. ſi quis ex argentarijs. §. prætor ait. Veruntamen ad huius articul. planiorem doctrinam, diſtingue ſecundum Bartol. cùm

b quæritur quis debeat probare amiſsionem, [b]aut talis rei amiſsio eſt cauſa defenſionis ipſam allegantis, aut eſt cauſa actionis. Primo caſu aut non probatur rem perueniſſe ad eam qui conuenitur, & tunc eo ipſo quòd dicit ſe rem non habere præſumitur pro eo, niſi contrarium probetur, & in hoc ſtabitur ſuo iuramento, vt not. in l. prætor. §. ſed & ſi ſeruus. ff. de edendo. & de legatis ſecundo. l. cùm ita. §. ſpecies. Si verò probetur rem perueniſſe ad eum, tunc aut ipſe tenebatur rem exhibere officio iudi. & tunc ſufficit probare amiſsionem proprio iuramento, vt l. final. C. de fide inſtrumentorum. aut tenebatur rem exhibere iuris actionis, puta actione depoſiti, vel commodati, vel locati, vel pignorantia, & ſimilibus, & tunc probare debet amiſsionem manifeſtis probationibus, vt d. l. ſi creditor. C. de pignor. actio. Secundo caſu principali, quando amiſsio eſt cauſa actionis dandæ. & tunc ſimiliter debet de ea probari manifeſtis probationibus, vt in §. prætor ait. cũ ſimilib. facit quod not. per eum in l. in illa. ff. de verborum obligationibus.

PETENS ac requirens. Not. hanc concluſionem, & eius formam qua ſemper vtaris in omnibus reſponſionibus fiendis, petitionibus quibuſcunque, & alias clauſulas declara, vt dictum eſt in primo libello.

Forma libelli in cauſa ſpoliatæ poſſeſſionis.

CORAM vobis domino B. vicario dicit narrat, ſignificat, & proponit Anton. de furiaſto agendo & agere volendo, & hanc petitionem dirigendo contra & aduerſus nobilem Lance. de beccaria & quamcunque aliam perſonam pro eo, ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparantem, deducendo idem Anton. in præſenti iudicio omne ſuum ius ſibi competens & competiturum quomodocũque, & qualitercunque quòd ſupra, ſcriptus Lancelotus eius propria authoritate & temeraria præſumptione indebitè & iniuſtè contra præter voluntatem

eiuſdem

tioſè & animo & intentione ſpoliandi & priuandi ipſum Anto. poſſeſsione infra ſcriptæ petiæ terræ prati, intrauit & ingreſſus eſt de anno præſenti, & menſe Iunij proximè præteriti petiam vnam prati, dicti Ant. & per eum tunc temporis, & tentæ & poſſeſſæ & pacificè & quietè, & ad ipſum Ant. pleno iure ſpectantem & pertinentem poſitam & iacentem. in ſicco maris Papiæ quæ eſt modiorum cētum vel circa. cui coheret ab vna parte &c. de qua quidem petia prati idem Lancel. exportauit & exportari fecit currus xx. fœni pretij. & valoris flore. l. nec non amplius. varia dāna fecit & intulit in dicta petia prati, & ipſi Ant. quæ aſcendunt ſummam flo. xxv. cuius rei cauſa idem Lance. iuxta canonicas & ciuiles ſanctiones tanquam temerarius, & violentus inuaſor, & occuppator rei alienæ & eſſe debet omni ſuo iure, ſi quod ei competijſſet, quod tamē negatur, ipſo facto, & ipſo iure priuatus aut priuandus tenetur̃que ac reſtituere, dimittere relaxare ipſi Ant. dictam petiam prati liberè & expeditè, ac etiam dare & reſtituere eidem dictam quantitatem fœni ſi extat vel eius æſtimationem, ſi non extat ſimul cum dicta pecuniæ quantitate flo. xxv. occaſione damnorum vt præmittitur per eum dicto Ant. illatorum, licet idem Lancel. ſuper reſtitutiõe & ſatisfactione præmiſſorum ſæpius requiſitus ea omnia & ſingula reſtituere ac ſoluere denegauerit & recuſauerit, ac præſentialiter denegat, ac recuſat iniuſtè & indebitè. Quare cum vera ſint petit & requirit præfatus Ant. à vobis domino vicario omni modo via forma & iure quibus melius fieri poteſt, quatenus per veſtram diffinitiuam ſententiam condemnetis & condemnatum iuris remedijs compellatis prædictum Lancelo. ad reintegrandum & reſtituendum ipſi Ant. ante omnia dictam petiam prati, & ipſum Lancelo. in eadem, & ad ſoluendum ipſi Ant. & ad tradendum dictas fœni & pecuniarum quantitates ſeu ipſius fœni ſi non extat pretium & valorem ſimul cum omnibus alijs intereſſe & expenſis in futurum faciendis factis & fiendis, præfatumque Ant. vt præfertur ſic indebitè ſpoliatum reſtituatis & reintegretis & in ſtatum priſtinum reducatis re ipſa, & in effectu in poſſeſsione dictæ petiæ prati. Et vlterius dictum Lan. per veſtram ſententiam antedictam priuetis, ſeu priuatum eſſe declaretis & pronuntietis omni iure, quod habuiſſet in dicta petia prati, & amplius ad reſtitutionem fructuum ab inde citra per eum perceptorum, & qui percipi poterunt ex dicta petia prati, deducendo præſcriptus Anto. in præſenti iudicio l. ſi colonj. C. de agricol. & cenſi. libro decimo. & capitul. reintegranda. iij. q. j. & quodlibet aliud ius ſibi melius & vtilius competens & competiturum. Et prædicta petit fieri & executioni mandari &c. ſaluo iure addendi &c. non ſe aſtringendo &c.

EPITOME.

1 Violentia & rapina ſunt legibus exoſa.
2 Quotuplex ſit violentia.
3 Non extat interdictum pro re mobili ablata recuperanda.
4 Quando quis priuatur poſſeſsione rei immobilis, quomodo illi ſuccurratur.
5 Remedia competentia pro ſpoliatione poſſeſsionis quæliter differant. nu. 6.
7 Capitulum ſæpè, an præceſſerit. c. reintegranda. vel ſequutum ſit illud.
8 Remedium. c. reintegranda, vel iudicis officium, an detur contra alium bona fidei poſſeſſorem cum titu.
9 Remedium. c. reintegranda, an poſsit intentari coram iudice laico.
10 Spoliatus an debeat exprimere, quo remedio vtatur, vnde ſibi plura competant.
11 Expulſo à quaſi poſſeſsione iuris incorporalis, an competat interdictum vnde vi.

CORAM VOBIS. Quia frequens eſt modernis temporibus ſpoliationis & rapinę tractu, maximè apud magnates & potentes, qui proſternata iuſtitia & diruptis æquitatis habenis luporum more pauperum & humilium ſubſtantias & bona diripiunt, loca, populos, rempub. prædæ ſubmittunt, nec eſt Imperator Dux vel Baro, qui ſuccurrere ſtudeat. Idcirco prout magis poſsibile eſt, & ſi non enſibus vel lenceis his raptoribus obuiari poteſt nec humilibus ſuccurri, prouidentia tamen imperiali his occurſum eſt. & illis ſuccurſum per legum tramites & edictiones per quas calumniantium iniquitas expellenda eſt, vt traditur inſtit. in proba. circa princ.

1 † Ad huius itaque tractatus euidentiam ſciendum eſt quòd adeò violentiæ & rapinæ legibus ſunt exoſæ, quod quibus modis potuerunt ſpoliatis ſuccurrere voluerunt via criminali & ciuili, & nedum per modum agendi, ſed etiam per modum excipiendi, vt traditur & habetur in c. cum dilect. & c. ſuper ſpolia. extrà de or. co. in l. j. §. ne quid autem. & §. illud. ff. de vi & vi arma. cum ſimi. ibi no. ſiue violētia fuerit commiſſa ſuper rebus mobilibus, ſiue ſuper immobilibus, vt infrà dicetur.

2 † Deinde ſciendum eſt q̄ quadruplex eſt violētia, quædam expulſiua, quædam compulſiua, quædam inquietatiua, quædam ablatiua, vt plenè no. per glo. in l. extat. ff. quod met. cauſa. & ibi per Bar. de prima violentia expulſiua loquitur to. ti. ff. de vi & viar. & C. vnde vi. & extrà de reſti. ſpo. De ſecunda ſpē, videlicet de violentia expulſiua loquitur tot. tit. ff. & C. quod met. cauſa. de tertia ſpē. ſ. de inquietatiua & turbatiua loquitur to. ti. ff. & C. vti poſ. De quarta verò videlicet ablatiua loquitur to. tit. ff. vi bo. rapt. Et rurſum conſiderandum eſt quòd quandoque quis priuatur vel ſpoliatur poſſ. rei mobilis, & hîc aduertendum. aut priuatur violentia compulſiua, & ſuccurritur actione quod me. cau. vt l. fin. & l. metū. §. Iulianus. cū ſi. ff. quod me. cauſa. aut priuatur violentia ablatiua, & tunc aut fuit violentia manifeſta & ei ſuccurritur actione vi bon. rapt. & l. j. & ij. ff. vi bo. rap. non autem competit interdictum, vnde vi.

illud non competit pro rebus mobilibus principaliter ablatis, vt l.j §.illud vtique. & §.seq. ff. de vi & vi ar. Aut fuit violentia occulta, vt furtum, & tunc aut passus hanc violentiam est dominus ipsius rei, & ei datur actio furti & condictio furtiua, vt l. apud antiquos in princip. & l. manifestissimi. C. de fur. & l.j. C. de condi. fur. & l.j. ff. de fur. cum si aut non est dominus rei, sed habet ius in re, vt creditor &c. & tunc habet conditionem incerti, vt habetur in l. & ideo in §. Neratius. ff. de condi. fur. & ibi not. per gl. & Bar. Aut nullum ius habebat in re. & tunc aut habebat solam detentationem, vt commodatarius & depositarius, & huic competit ac. in factum vel officium iudi, vt l. non tantum. ff. de per. hæ. & d. l. manifestissimi. §. sed cum in secunda. & ibi no. per gl. Aut habebat possessionem solam, & ei datur actio triticaria, vt l. ij. ff. de triti. & condictio ex l. si coloni. C. de agri. & cens. lib. xj. Si autem iste cecidisset à possess. facto suo proprio. tunc ei succurritur per conditionem inde. l. indebiti. §. sed nūmi. ff. de cond. inde. †Et 3
not. quòd nullum interdictum reperitur à prætoribus introductum pro re mobili ablata recuperanda, vt no. per gl. in l. rem quę nobis. ff. de acqu. pos. & ibi plenè per Bart. & nor. in d. l.j §. illud ff. de vi & vi ar. Licet pro ipsa re mobili & eius possessione tuenda introductum sit interdictum vtrobique, vt ff. & C. vtrobique. l.j.

† Aliquando, vt prædixi aliquis priuatur & spo- 4
liatur possessione rei immobilis, & hîc multum aduertendum & cum distinctione consideran. Quandoque priuatur quis possessione rei à seipso vel per ipsum possi. Quandoque priuatur pos. vacante ad eum tamē pertinet. primo casu subdistinguitur aut priuatur culpa & facto sui proprij coloni inquilini procuratoris vel serui: & tunc aut priuatur, quia alij dictæ personæ produnt & tradunt ipsam pos. & tunc domino priuato succurritur per conditionem ex l. fi. C. de acqu. pos. Aut priuatur, quia interuertunt possess. contendentes possidere sibijpsis, & tunc succurritur domino ex l. non ab re. C. vnde vi. l. si quis conductionis titulum. & l conductores. C. loca. Quandoque priuatur facto & culpa alterius penitus extranei, & tunc aut talis extraneus priuauit dominum possessorem prætextu alicuius rescripti vel sententiæ sine aliqua causæ cognitione, & tunc succurritur contra illum conditione ex l. meminerint. C. vnde vi. aut priuauit nullo colore. sed de facto à suo capite, & proprio appetitu. vt fit moderno tempore, & tunc ipsi taliter spoliato & priuato succurritur multipliciter, videlicet interdicto, vnde vi, vt l. prima. in princip. & §. cum sequent. ff. de vi. armata. & conditione ex l. si quis à se fundum. C. ad legem. Iul. de vi. Item succurritur conditione ex canone. capit. sæpè. extrà de restitutione spoliatorum. & conditione ex canone reintegra. iij. quæstione prima. Item succurritur offi. iud. vt in capit. bonæ memoriæ. extrà de app. & cap. quia volumus extra de iudi. & no. per gloss. & Innoc. in dicto cap. sæpe. dixi etiam quòd quandoque priuatur quis possessione vacante, & quàm ipse nec alius possidebat poterat tamen iustè priuatus illam intrare, & tunc eidem succurritur conditione ex l. conquerebatur. C. vnde vi. Et adde quę scripsi in forma capitulorum in gloss. super verbo pro sua & tanquam suam.

† Sed pro prædictorum remediorum pleniori 5
notitia quæritur, quæ & qualis sit inter ipsa remedia differentia, quæ remedia competunt cum ciuiliter agitur, nam pro spoliatione rapina & si violentijs agi etiam potest criminaliter vt ff. & C. ad legem Iuliam. de vi pub. & de vi priuat. per totum. ff. vi bonorum rapto. & ff. & C. de fur. prēto. & inquit iurisconsu. in l.j. §. quid autem & §. illud. ff. de vi 6
& vi arma. †Sciendum est ergo cum ciuiliter agitur quòd differunt inter se interdictum, vnde vi à constitutione l si quis in tantum. §. in his. nam interdictum, vnde vi est personale, sicque competit solum contra eum, & eius hęredem quiā vim intulit non autem contra singu. successorem: vt l. cùm à te & l.ij. in prin. ff. de vi & vi arm. Item requiritur dolus ex parte violenti, vt l. prima §. vi possidere. & l. si vi. ff. de vi & vi armata. & not. gloss. magnam, in fin. posita in dicta l. si quis in tantam. Daturque interdictum perpetuo de eo quod ad violentum peruenerit, pro alijs autem damnis illatis datur infra ann. tantum à tempore violentiæ illatæ numeratum. vt l.j in prin. & §. finali. & l.ij. §. primo. ff. de vi & vi arma. sed constitutio dicta l. si quis in tantam. punit ipsum violentum maiori pœna quàm interdictum nec requirit dolum, sed sufficit lata culpa, vt ibi no. & est ipsa constitutio perpetua quo ad omnia, sed non datur cōtra singularem successorem, & ibi not. & in hoc cōcordat cum interdicto, verum quia huiusmodi raptores, vt effugerent, ne interdicto vel conditione ex l. possent conueniri, trāsferebant res ipsas occupatas seu ablatas, in aliquam tertiam personam, fuit eorum dolo & malitia occursum, per dictū capitulū sæpè. in quo dispositum fuit si quis scienter receperit rem per violentiam occupatam, tenetur ad ipsius restitutionem non obstante iuris ciuilis rigore & quoniam erat difficilè probare de dolo, spoliatione, & scientia acquirentis, quia in facto alieno præsumitur potius ignorantia quā scientia. vt l. fina. ff. pro sua. & l. metus. ff. de probatio. pro tanto alio remedio fuit prouisum longè latiori, & aliquo alio meliori, de quo habetur in d. cap. reintegranda in q.j in quo expresè disponitur generaliter & indiffinite, quòd qualitercunque & quomodocunque quis iniuste priuatus sit in possessione rei & ad quascunque personas peruenerit, siue fuerit successor singularis, siue vniuersalis, siue bonæ fidei siue malæ fidei: quòd ante omnia spoliato restituatur possessio & c. nisi vitium violentiæ fuerit purgatum, quod qualiter purgetur plene traditur in l. sequitur. §. tunc in. potestate. ff. de vsucapionibus.

† Sed hîc insurgit dubium, an d. c. sæpe. præces- 7
serit vel sequutum sit d. c. reintegranda. & communiter tenetur quòd sequutum sit. In quo præsupposito, sequitur quòd valde leuis & truffatoria fuit

fuit ipsius prouisio, cum latius subuentum iam esset per cap.reintegranda.& vide quod not per glossam in d.l.j.§.ne quid autem ff.de vi & vi arma.per God. & Host.in sum.extra de rest.spo.amplius etiam succursum est officio iu.vt in c.bonæ memoriæ.de ap. quod remedium plenè succurrit, sicut d.c.reintegrãda de quo no.per gloss.in d.c.sæpè. & ibi per Innocentium.

8 †Quæri tamen consueuit,an remedium dict.capituli,reintegranda,vel iudicis officium detur contra alium bonæfidei poss.cum titul. Et communis decretaliorum opinio est quòd sic siue sit bonæfidei, siue cum titu.siue sine tit.vt no.per Inno.& Host.in d.c.sæpè.& per Archidiaco.in d.ca.reintegranda. & hoc ad exemplum actionis,quod me.causa,quæ datur contra bonæfi.poss.vt l.si cum exceptione. §. in hac.& §.aliquando.in fin.ff. quod met. causa. & per hoc etiam facit d.l.si coloni.C.de agri. & cens. libr. xij.attento maximè quòd tale remedium est inductum fauore spoliati,ne sua re priuetur,propter difficilem probationem dominij.Alij do. iuris ciui. vt Bartol.in l.item qui nobis.ff.de acquiren. possessio. & Iac.But.in l.in ciui.C.de furt.distinguũt sic. Aut iste possess.habet titulum à violento seu vitioso possessore,& tunc procedit opinio.Inno.& sequacium. Aut non habet ab eodem titul. sed ab alio bonæfidei possessore,& tunc potest contra eum intentare remedium dict.capi.reintegranda. nec iudicis officium.argum.eorum quæ traduntur in authent.malæfidei.C.de lon.tem.præsc.& l.Pomponius §. cum quis.ff.de acqui.poss.& l.sine autem.§. si duobus.ff. de publi.

9 † Sed in hoc apud alios dubitatur & apud me ipsum,an remedium d.c reintegran possit intentari coram iudice laico, & in foro laicali, si tam actor quam reus sint laici, sit quæstio de re laicali, siue priuata inter eos. Et quidam dicunt quòd sic, nam pari seruitio & mutuo iura ciuilia & canonica sibi inuicem auxiliantur,iuxta ea quæ habentur in c.j.de offi.or.& in c.j.de no.oper.nun.facit x.dist.c.j.&c.quoniam.& in c.si adiutorium. Ideoque licet ius ciuile illud prætermiserit,si ius canonicum illud adiuuet,poterit laicus ipso beneficio seu remedio vti sicut econtra in foro ecclesiastico,clerici legibus vti possunt, vt probatur in iuribus antedictis. In contrarium facit,nam illud capi,reintegranda.cum simi factum est simpliciter in fauorem ecclesiarum, ergo ad priuatas personas non est extendendum, cum non sit paritas fauoris in omnibus.argument.in l.j.§.fina.ff. de consti.prin.& l.si verò.§.de viro.ff.solu. matrim. quod manifestè probatur ex illo text.ibi, episcopus &c.& ibi res ecclesiæ,& tunc etiam hanc partem puto veriorem de iuris subtilitate,licet precedens opinio.maiori æquitate nitatur, maximè quia hoc tale remedium in perpetuum sit,nec temporis cursu extinguitur,vt ibi habetur.

10 †Inde quæritur vt dictum est,spoliato competũt plura remedia,an sit necesse vel vtile quòd in libello exprimatur,quo remedio vtatur.Et dicunt quidam quòd sufficit generaliter formare sic, quòd in eo concludi & comprehendi possit omne remedium. quàm opinionem sequitur Innocen.in dicto capitu. sæpè.circa fin.argument.ad hoc.in l.fina.C. de ann. exceptio.& in capit.abbate sanè.extra de reg. iur. facit quod per eum not.in capi.conquerente.extra de offic.ordina. Contra tamen facit regula impeditiua cumulationis,de qua per Dyn.in regula nullus pluribus. Ego credo consultus omnem cauillationem & dilationem auferendam exprimere qualitatem illius remedij quod proponit venditor, nec consulo propter difficultatem probationis, quòd aliquis intenter interdictum vnde vi,sed potius conditionem ex canone,vel ex lege,de quibus suprà dixi,vel iudicis officium. Præterea sciendum quòd quandoque quis priuatur libera facultate possidendi quadam violentia,quę turbatiua seu inquietatiua appellatur,vt prædixi. licet sit violentia impropria, quo casu succurritur interdicto vti poss. vt ff. & C. vti poss.nec iure ciuili reperitur aliquo remedio possessori in hoc casu succurri.quod not. De eius materia dicetur infrà titul.proxim aliquando etiam continget quem priuari alia quadam abusiua violentia, quod est cum aliquis ingreditur clàm vel occultè fundum alterius,& ille suspicans se posse repelli nõ audet ad fundum accedere, de quo loquitur l.si id quod §.final.lege tertia.§.si quis nuntio. & le. clàm possi.in fine.& l. sequent. ff. de acquirenda possessione.& ff.quod vi aut clam l.prima.§.penultimo.& l.tertia.§.final.quo casu sibi succurritur interdicto vnde vi.ff.de vi & vi armata.l. prima.§. sine autem. & §. idem labeo. & notatur in l. sequitur.§. item si occupaueris.ff. de vsucapionibus. & etiam interdicto,quod vi aut clàm,si quod factum est solo vel re affixa solo,vt l.prima.§.hoc interdictum.& l.si alius §.nouimus.ff.quod vi aut clam.& eodem modo succurendum conditioni ex canone, & officio iudicis, & conditione ex l.supra dixi in vera & propria violentia.

11 † Sed circa prædicta quęritur,an expulso à quasi possessione iuris incorporalis competat interdictum vnde vi. Et quidem certum est competere officium iudicis & conditionem ex canone vel ex lege vt tangitur in iuribus ad hoc suprà allegatis. De interdicto vndi vi,est dubitatio, non canonistę tenent q̃ sic vt traditur in c.quęrela extra de elect. legistę autem vt plurimum,vt refert Cynus in l.si certis annis.in vltima quæstione.C.de pactis, tenent contrarium de quo etiam notat gloss.& Bartol.in l.tertia C.vnde vi.ff.de vi & vi armata.vbi ipse Bartolus videtur tenere quod etiam de iure ciuili non competit interdictum, sed in lege finali. ff. quorum bona, aliter distinguit,dicit enim quòd quandoque persona est obligata ad aliquid annuum certum alicuius iuris realis seu respectu alicuius rei immobilis, vt est feudatarius, emphyteuta,& similes. Et hoc casu contra tales,licet personaliter obligatos competit interdictum vnde vi,sic intelligatur capit.quęrelam præal.& quod ibi not. Quandoque persona est obligata simpliciter nullo habito respectu ad certam rem,& tunc cessat interdictum,& succurritur

de alio remedio, & ſic procedit ſententia, Cy. & Iaco. de qua dixi.

NOBILEM Lancellotum de beccaria. Iſte Lancellotus habet fratrem militem dominũ Caſtellinum de beccaria, qui ambo ſunt de ciuitate Papiæ, & facti ſunt rebelles Illuſtriſsimi Duci Mediolani anno præſenti. Mccccxiij. cuius rei cauſa, dum ipſe Lancellatus poſſideret Baſignanam, & d. dominus Caſtellinus poſſideret viqueriam & lomellum & certa alia caſtra per biennium ante ipſos fratres poſuerunt totam ciuitatem. Papiæ ad faccomanum & prædam cum auxilio & ſuaſione facinicanis, præfatus illuſtris Dux reductus ad ſtatum & libertatem ſuam mediante auxilio domine Beatrixinæ, nunc eius vxoris, & olim vxoris dicti.q. Facini contra dictos fratres de beccaria, & contra Man. & Ludouicum fratrem de canibus contra quos ſimiliter guerram mouit illuſtris dominus Machio mõtisferrati quos fratres de canibus expulit de loco burgi ſancti Martini, & de menſe octobris ſequentis præfatus Dux in carcerari fecit dominum caſtellinum ſimul cum domino man. de Bacc. milite de ſancta Iuleta, & certis alijs de beccaria in caſtro Papiæ.

a *Nunquid, ſi de doc. in c. inter dilec. de fi. inſtr. & Spec. in tit. de lib. obla.*

DEDVCENDO. Iſta clauſula ſolet aliquando apponi in principio libelli & aliquando in fine ſed non eſt vis, vt dixi in fin. primi libri.

IVS SVVM. Aduerte licer communiter ſtilus ita ſe habeat vti generaliter, laudabilius tamen & ſecurius puto vti ſpecialitater, exprimendo, vt dixi quærelæ remedium intentatum, quia nõ credo quòd omnia iſta remedia, quæ ſunt inducta in fauorem ſpoliati pro eius recuperanda poſ. poſsint ſemel & ſimul eodem tempore cumulari per illam regulã cumulationis impeditiuam, quæ eſt quòd ſi ſententia lata in vna actione pariet except. rei iudica. in alia, quòd impeditur cumulatio vt dictum eſt ſuprà in primo libell & Dy. in regula nullus pluribus. dicit ergo actor in ſuo libello deducendo in præſenti iudicio beneficium. c reintegranda. vel officium iudicis, vel conditionem ex l. ſi col. &c.

EPITOME.

1 *Duo ſunt probanda per ſpoliatum ingreſſus & ſpoliatio ex parte aduerſarij & poſſeßio ex parte ſui.*
2 *An ſit neceſſe exprimere in libello menſem & diem ſpoliationis.*

1 INGRESSVS de anno præſenti, menſe Iunij. †Aduertendum. vt infra dicam, quòd quouis remedio quis vtatur habet duo collarme probare. ſ. ingreſſum & ſpoliationem ex parte aduerſarij, poſſeſsionem ex parte ſui.

2 †Nunquid[a] autem ſit neceſſe exprimere in libel-
a lo menſem & diem ſpoliationis? dicit Barto. quòd ſi vtatur interdicto vnde vi, & arguatur dolus. aduerſarij, neceſſe eſt, vt exprimatur tempus, vt per eum no. in l. j. §. ſiue autem ff. de vi & vi ar. vbi autem intentaretur beneficium dicti. c reintegranda vel officium iud. vel condictio ex l. ſi coloni, licet ipſe nihil dicat ego tamen puto, quòd in his non ſit neceſſe tempus quia in eis magis attenditur factum quàm delinquentis propoſitum. & ſic habes aliam vtilitatem inter hæc remedia & interductum.

EPITOME.

1 *Actor debet probare poſſeßionem ſuam quando eſt ſpoliatus.*
2 *Inuaſor ſpoliatus an habeat remedium contra ſpoliantem.*

1 TENTAE & poſſeſſæ. †Debet nanque actor probare de ſua poſſeſ. vt dixi, & de ſpoliatione aduerſarij, vt traditur in l. prima. §. deijcitur, & §. interdictum hoc. ff. de vi & vi armata. & c. conſultationibus. extrà de offi. deleg. & not. in dicto cap. ſæpè. & c. olim. extrà de reſt. ſpo. ſufficit tamen actori ſi probet de eius ſimplici rentatione ad obtinẽdum in hoc interdicto, vt l j. §. quod autem ait prætor. ff. de vi & vi arma. & ad hoc facit quod infra ſequitur. in proxi. q.

2 Sed quid dices, ſi iſte inuaſor, & occupator ab aliquo ſpolietur, an ſibi ſuccurretur etiam aliquo remedio de prædictis? videtur quòd non, quia nemini datur actio cũ improbitate ſua, vt l. nec ex dolo. ff. de dol. & l. vtique. ff. de fur. In oppoſitum eſt veritas, per tex. in l. j. §. qui vi à me. & l. colonus. ff. de vi & vi arma. & in c. ex literis extrà de reſtitut. ſpol. & hęc vera, quando eſt deiectus ab extraneo non domino ipſius rei, ſecus autem ſi eſſet deiectus à domino, nam diſtinguitur, an ſit deiectus ex interuallo, & ei ſuccurritur, ac ſi eſſet deiectus à quocunque extraneo, aut fuit deiectus incontinenti, & tunc non ſuccurritur ſibi quia vim vi repellere licet in continenti, vt hęc habentur l. tertia. §. cum igitur, & in dicto §. qui vi à me. & l. qui poſſeſsionem. ff. de vi & vi armata. l. prima. C. vnde vi. ad quod facit l. j. in fin. cum le ſequen. ff. vti poſſeſſ per quẽ pater aliud priuilegium attributum ſpoliato in odium ſpoliantis.

Pleno

PLENO IVRE ſpectantis & pertinentis. Hi multùm aduerte,quia per iſta verba deducitur in iudicio petitorium ſimul eum poſſeſſorio, quod quidem fieri conceditur in libello poſſeſſionis recuperandæ.vt habetur & notatur ſi.l. cùm fundum.ff.de vi & vi arm.& in capi.paſto.& in c.cùm dilectus.extrà de cau.poſſeſ.& proprie.licet melius & ſecurius ſit abſtinere à petitorio,propter difficultatem probationis.vt no.per gl.in d.c.j.extrà de reſtitu.ſpol.In alijs autem poſſeſſorijs aliàs diſtinguitur,vt dicam infrà ti.ſequenti.per quæ autem verba videatur quis intentare petitorium ſimul cũ poſſeſſorio?Dicit Inno.in c.cum eccleſia ſutrina.in principio.extrà de cauſa poſſeſ.& proprie.& tunc quando vtitur iſto verbo,pertinere & ſpectare.per l.verbũ pertinere.ff.de verbo.ſigni.& multò fortius ſi dicat & exprimat ſe dominum,vel quaſi idem ſi dicat ſe cõſuluiſſe intereſſe tali electioni,vel conſuluiſſe colligere tale pedagium,vel cõſuluiſſe ſe exercere talem iuriſdictionem,vel conſuluiſſe per talem viam & ſimilia,nam ex eo quod dicit conſuluiſſe,denotatur ius,quia conſuetudo eſt ius,vt l.j.C.quæ ſit longa conſuetudo & nota.in l.de quibus.ff.de lega.

IPSO FACTO & ipſo iure priuatus.Nota diligenter quòd inter iſta verba,ipſo iure & ipſo facto quo ad iuris effectum non eſt differentia, vt no.per Archi.in c.de homi.li.vj.& in c.fœlicis.de pe.co.lib.de quibus verbis ibi fit mentio in tex.& in c.cum ſecundum leges.de hære.lib.vj.& in auth.de inceſt.nup.§.j col.j.cum multis ſimi.quorum quidẽ verborum effectus ille eſt,quia lex ipſa facit executionem ſuper diſpoſitiõe illa in qua verba huiuſmodi apponuntur dũtamen prius ſuper facto ipſo ſuper quo fieri debet executio ſententia proferatur, verbi gratia,ſi lex cõmunis vel ſingularis diſponat qui comiſerit tale crimen,ſint ipſo iure, vel ipſo facto,bona eius publicata,vel infamis,& ſi eſt neceſſe quòd prius pronuntietur crimen eſſe commiſſum quo declarato fieri executio,primo per legem.deinde per iudicem.vt no.per Archidia.in d.c.j.& fœlicis.& doct.in §.j.in authen.de inceſt.nup.& l.ſi quis in tantum.C.vnde vi.ſed diceret aliquis,ſi eſt ſuper facto neceſſaria ſententia,ergo ſunt fruſtra appoſita illa verba,ipſo iure.Sed reſpondetur,quod multũ operantur,nam à tempore criminis habetur ratio fructuum,& interdicta alienatio bonorum,prout eleganter not.Iac.de bel.in d.auth.de inceſt.nu.§.j. ad quod faciunt etiam no.maximè per Bar.in l.poſt contractũ.ff.de bo.adde quòd infrà dicam in alia gl.

EPITOME.

1 *Contra ſpoliatum,an ſit neceſſaria requiſitio.*
2 *Spoliatus iure incorporali qualiter probet poſſeſſionem tempore ſpoliationis.*

1 SEPIVS REQVISITVS. †An ergo eſt neceſſaria hoc caſu interpellatio ſeu requiſitio.Dic quòd non, quia fur, raptor, & violentus poſſeſſor ſemp ſunt in mora ideoque de omni caſu fortuito tenentur,vt l.j.§. rectiſsimè.& l.penultim.ff.de vi & vi arma.facit l.fina.de condition.furti.

2 †Sed qualiter probabit actor, quòd poſſideat tempore ſpoliationis maximè ſi fuit ſpoliatus aliquo iure incorporali?Reſpõdeo quod varijs modis, primò & ſuperſint teſtes,qui viderũt vtrũque videlicet ſpoliatũ tempore ſpoliationis poſsidere,& ipſum inuaſorẽ ſpoliaſſe,aut ſaltẽ alium probare,ſcilicet ſpoliatũ poſſediſſe per aliquod tempus,ante ſpoliationem,hoc probato præſumitur continuata poſſeſsio & ſequens poſſeſſor præſumitur clandeſtinus, vel violentus, niſi probetur titulus ſuæ poſſeſsionis.vt plenè not.per Innocen.in dict.capit. ſæpe.& in c.quẽrelam.extra de elect. & per Cyn.in l.non ignorabit.C.ad exhibend.& per Barto.in l.iuſto.§.nõ mutat de vſucap.& l.iij §.vnde vi.ff. de vi & vi arma.& l.Celſus.ff.de vſu. per Cyn.in l.ſuper longi.C.de longi. tempo.præſcriptione.& in l. ſiue poſſidetis.C.de probationib.

QVARE CVM prædicta. Hæc eſt concluſio libelli quæ magis attendenda eſt quam narratio.

EPITOME.

1 *Condemnatus per interdictum reſtituendæ poſſeſſionis,an ſit infamis.*
2 *Sententia lata ſuper tali poſſeſſorio an ſit diffinitiua vel interlocutoria.*
3 *A prædicta ſententia,an appelletur.*

1 PER VESTRAM diffinitiuã ſententiam. †Hic quæritur an cõdẽnatus in hoc interdicto ſit infamis?Dic quòd infamia iuris non, ſed infamia facti ſic,vt not.in l.neque vnde vi ff.de vi & vi ar.veruntãmẽ dãnatus criminaliter.l.Iu.de vi.pub.vel prĩ.l.efficitur ĩfamis ipſo iure,vt ĩ l.j. in j.no.tex.in gloſſ.in c.j.de reſcr.lib vj.& ibi in c.excõmunicamus.el.j.in §.credentes.de hære.tex.in c.eos.de immu.ecc.ij.libr.text.tunc gloſſ in ver.admonitionem. in clemen ij.de cohabi.cleri.& multi.tex.in c.quod olim de iud.text.in ca.quicquid autem.in clem.extra.de re.

a *Pleno iure.Bal.in l.raptores.C.de epi.& cle.Bald.in l. fœmina.C.de ſecun.nu.Inno.in c.cũ ad ſe.de re. ſto.do. in c.auditis de preſcr.Ab.in c.quærelã.de elec.Abb.in c. quoniam.de priui.Abb.in c.de mona.de prob.Abb.in c. in lateran.de prob.Ant.de Bu.in c.conqueſtus.de ſo.cõ.*

b *Per quæ autem. Adde & vide circa hoc Ale. in conſi.cx. iij.in ij.col. & eũ in cõſil.xc.iij.in §.col.vbi ſi iudex habet declarare rẽ pertinere ex tunc videtur intenta poſſ & vide eũ in cõſil.xciij.colũ. ij.eo libr.& in iij.colu. conſil.xc.j. vbi petitio. & poſſ poſſunt intentari ſimul & quantis per poſſ. tantùm & quæ per iſta verba ad dimittẽ.& relaxã.dicitur pronuntiatum ſuper poſſeſ.*

c *Ipſo facto. Videl.ſemper ff. pro ſoc.Barto.in l.qui ad ciuilia.C. de app.Bartol. l.j.ff. de his qui no.infa. & gloſſ in verbo ipſo facto in cle.ij. de ſi.& ho. cle.& ibi Io.de Imol.*

in prin.verſi.ſi qui iudicio publi.ff.de his qui not.infa.& le.infamen.& qđ

2 ibi not.ff.de publi.iudi.†Vlterius circa hoc conſueuit in dubium reuocari,an ſententia ſuper hoc vel alio poſſeſſorio lata ſit diffinitiua vel interlocutoria & videtur quòd ſit interlocutoria per text.in capi.ſi quando.verſicu.ſi de poſſeſsione.ij.q.vj.Tu autē dic quòd eſt diffinitiua.vt probatur

a *Lata ſuper poſ Bald.in le.j.C.ſi de mo. poſ.& in cl.j.de re iudicata.* 3 in clem.j.de ſeque.poſ.& fruct.in ca. fina.extra de iu.extra vt lit non conteſta.capit.ij.quam opin.firmant glo. & doctor.in l.prima.C.ſi demo.poſ. & dicta clemen.prima.

†Inde quæritur,an ab hac ſententia poſsit appellari,videtur quod non ſiue loquamur de iure canoni.per text. in dict.verſicu.de poſſeſsione ſiue loquamur de iure ciuili per text.in l.j. C.ſi demo. poſ.fuerit ap.cum ſimili. breuiter communis ſententia eſt iſta quòd de iure canonic.poteſt appellari à ſententia lata [a] ſuper quocunque poſſeſſorio vt probatur & not.in capit cum ad ſedem de reſtitu.ſpoliato. & in c.j.extra de cauſa poſſeſ.& proprie.& in capit.fina.extra de iudi.de iure autem ciui appellari non poteſt vt habetur & no.in d.l.j.ſi demo.poſ. & in l.quiſquis.C.quo. app.non reci. quæ autem opinio.ſeruanda ſit,certe clerici obſeruabunt ſuam in foro ſuo & laici aliam in eorum foro. diceret quis ſi dicti capit.reintegranda obſeruatur in foro laicali, cur non obſeruabitur aliud quod de appellatione conceditur. Ideo ego dicerem quòd ſi illud capit. reintegranda. quod eſt remedium iuris canonici intentetur in foro laicali.quod habebit per conſequentiam locum aliud remedium eiuſdem iuris canonici,de appellatione permiſſa à tali ſentētia ſuper poſſeſſorio lata. Nam qui vtitur aliquo iure debet eo vti cum omnibus qualitatibus & circunſtantijs ſuis.argument.in le.fina. §.& ſi præfatam.C. de iure delibe.§.ſi autem hoc aliquis verſicul.cum enim vbi autem intenditur remedium iuris ciuilis pura interdictum vel conditio ex l.ſi coloni. vel quid ſimile dicam tunc appellari non poſſe per dictam rationem, & hæc eſt ipſa veritas ſicut deus eſt, qđ ſemper not.& hanc opinionem vidi firmari per d.Bald.in quodam ſuo

b conſi.dum legeret in ſtudio [b] Papiæ me præſente,qui mouebatur tali ratione,quæ ad idem tendit,cum ſuperiore.Remedia nanque iuris canonici regulari debent ſecundum ipſum ius canonicū ſicut remedia iuris prætorij regulantur ſecundum ipſum ius prætorium non autem per ius ciuile,vt patet per diſcurſum omnium bonorum poſſeſsionum,ſicque patet quod valde vtile eſt ſemper in libello exprimere qualitatem remedij quod intentatur,vt ſuprà dixi ſuper quibus vide quæ ſcripſi ſuper forma appellationis ab interlocutoria. Alij autem voluerunt dicere quòd etiam in foro laici ſi dict.capit.integranda.intentetur quod non poteſt appellari & mouentur hac ratione. Quandocunque lex procedit per

c viam regulæ, [c] vt eſt in dicta l.prima.ſi demo.poſ. ſemper illa regula trahitur ad omnes leges futuras ſeu ſequentes de eadem materia loquentes vt probatur in l.regula.in fine.ff.de iur. & fact ignorantia.& l.de vno quoque.ff.de re iudic.& tetigit Bartol.in l.prætor.§.hoc interdicto.in fin.ff.vi bonor. rapto.cum igitur dict.l.prima.procedat per modum regulæ & dicto capi.reintegranda.ſequatur ipſam regulam,& ſic eſt poſterius ipſa regula ergo trahetur ad ipſam regulam & intelligitur ſecundum eſſe argument.in le.ſed & poſteriores.ff.de legi.cum ſimilib.Credo præcedentem opinion.eſſe veriorem, nec repugnat quòd dicitur de l.ſequent. trahenda ad regulam præcedentem.quia reſpondetur quòd illud procederet,vbi vtraque lex lata ſit ab eodem & in eo iure,ſecus autem ſi lata in diuerſo iure & in diuerſos conditores illius iuris & non ſecundum alias regulas ius conditoris vt patet per infinita exempla in iure canoni.deſcripta ad quod nota.Dyn. in regul.poſſeſſor malæ fidei.in j.opi.circa finem.

b *Studio Papiæ. Adde eundē Bal. in ca. quarelam de elect & cōſil.habet in conſilio.cccxxj.in c.ad euidenᵗ.premittendum eſt in iij.ꝯo lumine.*

c *Per viam regulæ.Adde & vide de hoc per Ang.Aretī. in §.capite iij.inſtit.ad l.aqui.Alexander.de Imol in cōſil.in ij.ꝯo lumine.*

EPITOME.

1 *Spoliator & inuaſor ad quæ teneatur.*
2 *Spoliati por guerram ciuis ciuitatis contra aliam,an omnia ſint reſtituendi.nu.3.*
4 *Qualiter probetur de damnis in prædicto caſu.*
5 *Regula quod ſpoliatus ante omnia &c.quibus caſibus fallat.*

AD REINTEGRANDVM & reſtituendum. 1 †Notandum eſt hic quod ſpoliator & inuaſor tenentur ad tria in quibus condemnati ſunt. Primò tenetur rem occupatam reſtituere. Secundò fructus reddere. Tertiò damna & intereſſe perſoluere, vt hæc habentur & nota.in l. ſi de poſſeſsione.C.vnde vi.& in capitulo grauis.extra de reſtitutione ſpoliatorum.& in l.prima.§.qui

2 deiectus.& §.quæ fundus ff.de vi & vi arma.†Circa hoc quæro de quotidiana quęſtione.Pone quòd vna ciuitas cōtra aliam,vel vnus dominus contra alium mouit guerram in qua guerra ſpoliata & capta ſunt aliqua caſtra vel alia bona quæritur an talia de iure ſint ſpoliato omnia reſtituēda.Et breuiter Bar.in l. hoſtes.ff.de capti.& poſtlimi.reuer.ſequitur,verba Iuno.in c.olim de reſti.ſpo.& in ca.fina.extrà quod metus cauſa.licet de eo non faciat mentionem &

3 ambitioſus honore ſic diſtinguit. †Quandoque talia

talia bona capiuntur in bello licito. Bellum autem licitũ dicitur illud ℭ inducitur & imponitur per imperatorẽ vel padam, vel aliũ inferiorẽ de ipſorũ mãdato: bellũ autẽ illicitũ dicitur illud quòd à quocunque alio inducitur, ſine cauſa legitima à iure approbat, vt habetur in d.c.olim. & in d.l.hoſtes. & ego ſcripſi ſuprà in primo libello ſuper verbo ſpectat, & pertinet, vbi videas. primo caſu quãdo capiuntur in bello licito, tũc perſonæ captæ efficiuntur ſeruæ ipſorũ capiẽtiũ de iure ſcripto. vt d.l.hoſtes, licet de cõſuetudine nõ ſeruetur, & bona mobilia & ĩmobilia ſimiliter efficiuntur capientiũ, vt ibi. & ideo nõ fit eorum reſtitutio. Secũdo caſu cum capiũtur in bello illicito & reprobato: vt eſt cõmuniter hodie, & tunc perſonæ captæ efficiuntur ſeruæ. Bona autem de iure ſcripto ſimiliter non fiunt capientium, ſed de conſuetudine ſic ſecundum Bar. vbi ſuprà, licet Inno. vbi ſuprà dicat quòd nec de conſuetudine debeat eſſe ipſorũ capientiũ, cũ ſit potius corruptela. vt per eum not. in cap. fina. extrà quòd met. cau. & per Hoſt. extrà de homi. c. ne pro humani. & per Archidia. extrà de hære. c. præſidentes. & per Hoſt. in ſumma de treug. & pace. §. j. & ij. & per Archid. in c ij. de re iudicata. libr. vj. verſicul. præmiſſa. & per Inno. in c. ſicut. extrà de iureiurand.

4 † Vltra quæritur quomodo probabitur de damnis & intereſſe, cùm graue ſit reperire teſtes qui viderint pecuniam in ſcrinio. vel alia ſimilia in caſtro vel in fundo: reſpondetur ſecundum Innocent. in capitulo olim. & capitulo grauis. extrà de reſtitutione ſpolia. ~~quòd probata ſpoliatione & inuaſione ſtatim de damnis, & intereſſe iuramento ſpoliati.~~ per text. in l. ſi quando. C. vnde vi. & ibi per Cyn. & doc. Et ſic patet vnum aliud priuilegium, quod attribuitur ſpoliato in odium ſpoliantis. Non mirandũ eſt ergo ſi antè ſit reſtituendus, vt compeſcatur audacia & temeritas inuaſorum, in tantum quòd ipſi ſpoliatori non præſtatur aditus ſuper rei dominio vel poſſeſsione. niſi res ipſa fuerit prius plenariè reſtituta, tam de iure ciuili quàm canonico. vt traditur in l. ſi quis ad fundum. C. ad legem iul. de vi. in c. prius. & in c. oportet, & in d. capit. reintegranda. cum multis alijs ſimilibus. iij. q. ij. & ij. q. j. & in c. j. & ij capitulo ex literis. & cap. item eum
5 quis. & c. literas. extra de reſtitu. ſpol. † Quæ regula fallit in certis caſibus not. per Goffr. in ſumma. de reſti. ſpo. & per Spe. in titul. de peti. & poſſ. inter
a quos hi enumerantur. Primò ſi reus ſpoliatus [a] obijciat de eius interiori ſpoliatione in modum agendi vel excipiendi contra ipſum agentẽ, nã tunc retardatur & differtur executio donec ſuper vtraque fuerit cognitum. vt in capitu. cùm dilectus. & in c. ſuper ſpoliatione extrà de ordi. cog. Secundò fallit regula quando agens conſenſit quòd reus de iure proprietatis ipſius rei audiatur. vt in c. j. extrà de reſtitut. ſpolia. & ideo actor ſit cautus cum videt reũ ingredi iudicium proprietatis debet ſtatim contradicere & dicere quòd non eſt audiendus donec fuerit in integ. reſt. vt ibi not. Item fallit in eo qui fuerat de facto repulſus non additur petens ſe ante omnia reſtitui vt habetur. iij. q. j. c. dans. §. patet. Item fallit ſi ſpoliatus ſponte renuntiauerit iuri ſuo antequam fuiſſet ſpoliatus. vt in c. acceptа. de reſti. ſpol. Secus autẽ poſt ſpoliationem renuntiaſſet, quia tunc talis renuntiatio non tenet, & ideo ea non obſtante audiretur petens ſe reſtitui, vt ipſe not. in c. ij. extrà de reſt. ſpol. quod eſt multum no. & ſic patet aliud priuilegium ℭ datur ſpoliatis in odium ſpoliantis illi ergo principes & domini, quibus per violentiam manifeſtam plerunque ſubtrahũtur villæ vel caſtra & poſtea dum ineunt inuicem treugam vel pacem ſi ſpoliatus renuntiat omni iuri ſuo quod habebat in talibus villis & caſtris ablatis prout fecit illuſtris Marchio montisferrati verſus illuſtram princip. Achaye certe non obſtante renuntiatione tali vt pote à iure reprobata poterit ipſe hæc caſtra repetere & vendicare & ſe reſtitui ad poſſeſsionem [a] poſtulare de quo plene no. etiam per glo. & Innoc. in c. ſuper hoc. extrà de renun. Idem patet in vxore cuius nõ fit reſtitutio marito vbi de eius timetur ſæuitia. vt in c. trãſmiſſa. extrà de reſti. ſpo. facit c. literas. extrà eo. item fallit ſi vir adulterium commiſit poſt ſpoliatam vxorem vt in c. ſigni. extrà de diuor. & ibi per Inno.

a Spoliatus ante omnia debet reſtitui per Hoſ. in ſumma. eo. titu.

EPITOME.

1 *Cuius temporis & quæ damna veniãt vnde vi. nu. 2.*

1 SIMVLCVM omnibus damnis. † Hîc aduerte ℭ in iſto caſu quo agitur interdicto vnde vi debet lis & cauſa moueri pro iſtis damnis infra annũ quo elapſo non audiretur ſuper eis ſed ſolum ſuper rebus ſimpliciter ſpoliatis vt ſupra dixi in
a j. glo. † Item in hoc remedio reſtitutio veniunt iſta damna & alia huiuſmodi acceſſoria cõtingentia poſt lit. conteſt. in condẽnatione iudicis officio etiam ſi fuerit à parte petita in libello, vt habetur in l. j. §. rectiſsime. & §. nõ ſolũ. ff. de vi & vi ar. & ideo ſi iudex neglexerit ſuper his condemnare non poterunt vlterius peti in noua cauſa vel inſtantia arg. l. iiij. C. depo. cum ſimilibus. & in terminato. C. de fructi. & lit. ex. alia autem damna & cætera acceſſoria contingentia ante lib. vel lit. conteſtat. debent

peti à parte infra annum, nec ex officio ſuo poſſet iudex ſine parte requiſitione quicquam pronuntiare, ſuper quibus, ſi pronuntiare omiſerit, poterit pars in alio nouo iudicio illa petere, vt probatur in l.diem.§.fi.& l.ſi plures.ff.de vi & vi arma.ſicut etiã talia acceſſoria ante litem conteſtatam coniungentia in contractibus ſtricti iuris bonæ fidei non veniunt in condemnatione officio iudic.niſi parte petente.vt l.edi.§.item ſciendum.ff.de edi.ædict.& l. partum.ff.de vſu.& plenè de hoc no.in c.grauis.extrà de reſti.ſpol.& ego ſcripſi ſuprà in forma primi libelli in gl.ſuper verbo ex officio not.per aliquos. in d.l.iiij.& l.terminato.Ad tollendum tamen omne dubium,conſilium eſt quòd ſemper petatur à parte vt hîc fit.

ET IN STATVM priſtinum reducatis re ipſa,& in effectu.No.multum iſta verba in effectu &c.quia nõ ſufficit verbalis reſtitutio, niſi ſequatur realis,& actualis,vt probatur.iij.q.j.c. epiſco.& verſic.ſed notandũ.ideoq; ſi iudex ſimpliciter pronuntiat actorem in integ.reſtituendũ, hoc non ſufficit etiam ſi adijciat.Et ita eum reſtituimus niſi ſequatur miſsio in poſſeſsionẽ, deſiderat enim res ipſa naturalem ſeu realem reſtitutionem, vt dicitur in ſimili.in l.non ſtatim.in princ.ff.de pecu.ad quod faciunt quæ deter.Iac.Butr.in l.cum iudex.C. de ſan.& interlo.om.iud.

EPITOME.

1 *Fructus non ſolùm percepti, ſed & percipiendi reſtituuntur per inuaſorem.*

2 *Inuaſores, & raptores quomodo ſunt condemnandi.*

1 ET AMPLIVS AD reſtitutionem fructuum.† Iuſtè petuntur fructus nedum percepti inuaſorem,ſed etiã quos percipere potuiſſet inuaſus.vt d.c.grauis.& C.vnde vi.l.ſi poſſeſsione.& l.j.& §.die.& §.non ſolum.cum §.ſequen.ff.de vi & vi arma.In quibus fructibus ſi per iudicem non fuerit pronuntiatum, tunc an liceat in alio iudicio illos petere,diſtinguitur eo modo quo ſupradictum eſt,in damnis,& intereſſe,nam ſi quidem loquimur de fructibus perceptis poſt litem conteſta.ſeu percipiendis,& tunc non admittitur vlterius illorum petitio.arg.d.l.iiij.depo.& C.de vſu.l.eos.& l.in bo-
2 næ fidei.cum ſi.& not.per Inno.in d.c grauis.† Vltimò nota quòd iſti inuaſores & raptores alienorum bonorum contra quos nedum ciuiliter,ſed criminaliter procedi poteſt,vt dictum eſt,etiam vt prędixi, omnibus eorum iuribus quæ habebant in rebus deprædatis, & ſunt per ſententiam iudicis priuandi, vt prædixi, non virtute interdicti vnde vi, nec virtute.capitulo reintegranda.ſed per conſtitutionem l.ſi quis in tantam. C. vnde vi, ideoque poterit tali ſententia appellari, quia excedit hoc caſu metas meri poſſeſſorij,vt notatur & determinatur per gloſſam in l.momentaneæ. C. vnde vi. quod nota. quia frequenter intentatur per hæc verba dicta conſtitutio.l.ſi in tantum faciunt quæ habentur in l.extat.ff. quod met.cauſa. Qui autem his & ſimilibus rapinis tota animi intentione perſtudent:proculdubiò ſapienter facerent ſi ſe à talibus abſtinerent,ſed voluntati & ſtultitiæ dediti poſtergata omni virtute, ſolo appetitu tanquam beſtiæ geruntur.

Forma libelli pro turbata poſſeſsione.

CORAM VOBIS Domino vicario &c. in iure proponit Thomas de beccaria contra & aduerſus Nicola.deus gambis &c.dicens,& proponens dict.Tho.quòd annis xxx. vel pluribus proximè elapſis, per ſe vel per alium ſeu alios eius nomine tenuit,& poſſedit continuè,pacificè,& quietè petiam vnam vineę poſitæ,& iacentis in loco,& territorio claſtigij,quę eſt modiorum cl.vel circa cui cohęret ab vna parte &c. quam adhuc hodie tenet & poſsidet pro ſua & tanquàm ſuam veris,& legitimis titulis,& cauſis,quaquam prędictus Nicola.de anno,& menſe præſentibus eundem Thom.in d.ſua poſ.turbauerit,& male ſtauerit ac præſentialiter turbat & moleſtat indebitè & iniuſtè ipſius Thom.poſſeſ.ingreſſus clãdeſtinè fuerit,& in ea nititur ipſum Thom.turbare, & moleſtare, non permittendo nec patiendo ipſum Thom.eiusque colonum: & maſſarios, & factores liberè, & pacificè laborare, & facere laborare in iſta petia terræ, & vineæ, nec fructus, & reditus, & prouentus colligere, & percipere, & habere pacificè, & quietè,prout hactenus conſueuit.

Rurſum dicit, & proponit idem Thom. quòd ſupraſcrip.Nico.animo & intentione turbandi, & moleſtandi prædictum Tho.in eius poſſeſsione pacifica dictæ petiæ terræ vineæ abſtulit, & exportauit de dicta petia vineæ tempore antedicto tot vuas ſeu fructus vuarum in ea pendentes & exiſtentes qui tunc fuerant,& hodie eſſent & extarent prætij,& valoris flore.xxv.& tot plurium prout teſtes dixerint, & liquidabitur in proceſſu. & amplius idem Nic.tunc temporis intulit in ipſa vinea tot & talia dãna propter quæ ipſe Tho.damnificatus fuit, & eſt in quantitate flo.xij.& vltra deinde dicit ipſe Tho.& proponit quod perſæpè admonuit & interpellauit dictum Nic.vt à prædictis violentia, turbatione deſiſteret ac reſtituere: ſoluere, & emendare vellet damna & intereſſe prædicta:quæ tamen ſurda aure pertranſiens tanquam in eius malitia obſtinatus facere,& adimplere recuſauit præſentia literáque recuſat indebitè,& iniuſtè.

Quare cum prædicta vera ſint petit, & requirit præfatus Thom.à vobis domi.Vicar.antedicto: quatenus per veſtram ſententiam diffinitiuam condemnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis ſupraſcriptum Nicola.verſus præfatum Thom.ad ceſſandum & deſiſtendum decæterò ab omni moleſtia,inquietatione,& turbatione prędictis & vlterius ad ſatisdandum idoneæ, & promittendum quòd in futurum ceſſabit,& deſiſtet à turbatione

batione,& inquietatiõe prædictis,quodque patitur in futurum,& sustinebit dictum Tho.pacificè,liberè,& quietè dictam petiam vineæ liberè tenere,& possidere, & ex ea fructus in posterum colligere, percipere,& habere,quodque prædictum Nico.per eandem sententiam condemnetis ad dandum,& tradendum,& restituendum,& soluendum singula singulis congruè referendo fructus antedictos per ipsum Nico.perceptos,& habitos si extant,& si non extant ipsorum valorem,& æstimationem cæteraque damna interesse,& expensas de quibus suprà & liquidabitur in processu simul,& cum fructibus abinde citra perceptis,& qui percipi potuerunt.quæ omnia petit per vos fieri Tho.prædictus omni modo,iure,via,& forma quibus melius,& validius fieri potest &c.deducendo in præsenti iudicio omne ius suum &c. Saluo iure addendi &c.non se astringens &c.

EPITOME.

1 *Materia turbate possessionis est frequens.*
2 *Quot modis succurratur turbato in sua possessiõe.& n.3.*
4 *Si agatur pro turbata possession ex statuto,vt dimidia pœna applicetur parti,& dimidium fisco,an agatur ciuiliter vel criminaliter.*
5 *In iudicijs possessorijs sit offerendus tantùm libellus de necessitate.*

1 CORAM VOBIS. †Quia vrgens est quæstio inter homines de possessione,cùm magnum sit commodum possidere.insti.de interdict.§. commodum.cum si ideò turbatæ possessionis materia frequens est,& quotidiana,ideò benè aduertẽda,vt inquit iurisconsultus in l.legaui.ff.de lib.lega. de qua materia loquitur totus titul.ff.& C.vti pos. & institu.de interdic.§.retinendum.cum simili.Pro cuius materiæ aliquali doctrina præsciendum est.

2 †Quòd turbato vel inquietatio in sua possessione succurritur à iure diuersi modis,nam quandoque quis turbatur in possessione rei mobilis.& tunc ei succurritur per indirectum vtrobi, vt ff.& C.vtrobi.in l j. Quandoque quis turbatur in possessione rei immobilis,& tunc aut habebat turbatam possess. à iudice,& tunc succurritur ei per interdictum ne vis fiat ei l.j.ff.eo.ti.ac etiam interdicto vti possidetis.vt infrà dicetur. Aut habebat possessionem ab alio,& tunc aut turbatur per violentiam expulsiuã & ei succurritur criminaliter,& ciuiliter,criminaliter autem per titu.ad leg.iul.de vi pu.& vi priuata. ciuiliter per interdictum vnde vi,& alijs remedijs, de quibus in libello præcedenti dictum est,si verò turbatur simpliciter per quandam violentiam inquietariam,tunc ei succuritur per interdictum.vti possvt ff.& C.vti possi.& etiam succurritur conditione ex statuto vbi per viam statuti sit prouisum contra turbantem possess.alienam.vt in l.j.C.& ff.de

3 conditione ex leg.†Sed quæritur quo remedio succurritur ei qui turbatur in possess.suæ iurisdictionis. vel alterius seruitutis,aut alterius iuris incorporalis?Dic breuiter quòd ei succurritur vtili interdicto vti possidetis.secundum gloss.& doctor.vt not.in l.prima.C. vti possidetis.pro quo facit l.finali.& l. si duo.§.hoc interdictum.ff.vti possi. & probatur in l.sicut.§.aristo.& l.ij. in fine.& l.si fortè.§.sciendum. ff.si ser.vendice.& not.per glossam.magnam.in simi.ca.licet.extrà.de prob. quam opi.sequitur Bar.in l.j.in prin.

4 & l.fi.ff.vti possi.†Sed quid pro huiusmodi turbatione agitur criminaliter conditione ex statuto, vt pars pœnæ applicetur parti turbatæ, & alia pars fisco,an talis causa erit merè criminalis, vel ciuilis vel mista? dic quòd iudicatur esse merè criminalis & hoc ratione partis quæ fisco quæritur, sufficit enim quoad iudicandum esse causam criminalem,vt pars pœnæ applicetur fisco , secundum Bartolum,vt tangitur per eum in l.

5 agraria.ff.de ter. mo. †Denique de alio quæritur super quo apud aliquos dubitatur an de iure in iudicijs possess.tantum sit offerendus libellus de necessitate? vbi aduertendum est, quòd plerunque de iure municipali cautum reperitur ,quòd in quacunque causa excedente talem summam vel quantitatem offeratur libellus, vel petitio,prout est Papiæ,& in pluribus locis,& tunc cum lex simpliciter,vel generaliter disponat,nec recipiat interpretationem restrictiuam, clarum est in possessorijs nedum in petitorijs offerri debere libellum argument.in l.prima.§. generaliter ff. de legat.præstand.& l.prima.§.si is qui nauem ff.de exercito.& l.de pretio.ff.de publi.cem simili.Si verò loquimur de iure communi canonico, vel ciuili,& tunc offerendus est libellus,vt determinat Innocent.in capit. j.in princip.extrà de offic.iud.& post eum Bartol.in l.naturaliter.§.nihil. ff.de acquirend. possessio.in vltima combinatione. versi.iij.quæro.idemque tenuit Iacob.Butrig.in suo libello qui incipit,Laudabile aduocationis officium , quæ autem sint probanda in hoc possessorio iudicio , inferius annotabuntur.

Not.hic de hac dictiõe &c. vide p. Ant.de bu. in c. examinata.de &c to.& docto. in c.quemquam.de p. ba.Bar.in l. galiæ ff.de lib.& post. Bald.in l.si quis.C .de edẽ. Spe.ti. de instru. edi.in §. oneroso.ver. quid ergo. & per Alex.de imo. in cons. xix.nu.ij.vol.

CONTRA & aduersus Nicolaum de gambij.Ille Ni.est pro curator,similiter dictus Tho.& boni notarij ambo. Sed hic nota.de

a hac dictione &c.[a] quia sub ea compre hẽduntur multa,& debet extendi hæc clausula cum alijs quę in fine præ-

sentis libelli sunt apposita, secundū quòd traditū est in primi libelli forma. vt tamen in aliquibus instruamini quæ pertinent ad hanc dictionem &c. sciendum est vt inquit Bartol. in l. Gallus. in princip. in versicul. idem credendum. ff. de liber. & posthumis. quòd hæc dictio &c. aliquando ponitur in instrumento alicuius contractus initi sine scriptis, vt est regulariter, & tunc debet extendi talis dictio, secundum formam hactenus per ipsum notarium in similibus obseruatam, & prout natura cōtractus communiter requirit vt probatur, & no. in l. item veniunt. §. petitam. ff. de petitione hæredita. & sequitur Speculat. in titul. de instrumento. edit. §. ostenso qualiter. versicul. quid ergo si imbreuiatura sic inuenitur &c. Sin autem contractus fuerit celebratus in scriptis, ita quòd scriptura sit de substantia, tunc non fieret aliqua extensio, quia commissum haberetur pro omisso, secundum Bartolum vbi suprà argument. l. contractus. cum similib. C. de fide instrument. ex quo sequitur, secundum eum, quòd in libellis & sententijs diffinitiuis, & appellationibus ex interuallo interposi tis in quibus necessaria est scriptura, & certis alijs casibus similibus, si reperiatur seu opponatur &c. quod non poterit fieri extensio aliqua, quod no ta tu notarie.

a *Sed hic insurgit. Adde & dic quòd si probaretur qd famuli tuij solebant ire ad talē fundū dicitur probata possessio Tuij. ita Ang. in l. Celsus. ff. de ẽpti.*

TENVIT ET possedit. Aduerte quod ista possessio quantumcunque longeua de prętorio, nō sufficeret per se in isto interdicto vti possidetis, ni i probaretur possessio de prę senti, vel tempore turbationis, vt statim dicetur, nec est necesse hoc interdicto probare de dominio vel quasi ipsius rei, nec de eius possessione, nisi eo casu quo vterque tam reus quam actor æqualiter de possessione probarent, tūc enim vtile esset de dominio vel quasi probare, nā ille qui melius de dominio vel quasi probaret, obtineret in hoc interdicto. vt probatur per Cy. & alios doct. in l. j. C. vti possidetis. & per alios in d. c. licet. extrà de prob.

EPITOME.

1 *Possessio, & turbatio in interdicto vti possidetis sunt probanda.*

2 *Quomodo actor probet se possidere tempore litis cōtestatæ & turbationis illatæ.*

3 *Qualis possessio sit probanda per actorem.*

4 *Possessio aduersarij vi, clam, vel precario, an prosit actori.*

5 *Vi, clam, aut precario possidere quid sit.*

6 *Per instrumenta locationum an probetur possessio.*

7 *Modi per quos potest possessio probari.*

1 HODIE TENET & possidet. †Scire debes. quòd duo substantialia, & principalia sunt probanda per eum qui agit hoc interdicto vti possidetis. videlicet possidere & sic possessionem ex parte sui secundo turbationem ex parte conuenti, quæ possessio debet probari ex parte actoris affuisse duobus temporibus, videlicet tempore litis contestatæ & turbationis illatæ. vt habetur in §. retinendæ. & §. commodum. institut. de interdict. & not. per Bartolum. in l. prima §. ait prætor. circa fin. ff. vti possi. facit. l. j. §. interdictum autem. & l. ij. ff.
2 eodem titu. †Sed hic insurgit a dubium, quomodo
a ergo probabit actor se possidere his duobus temporibus, respondeo probando se possedisse ante litem contestatam, & ante turbationem illatam per aliquod tempus, & allegando adhuc possidere, præsumitur continuata eius possessio. qui in solo animo consistit, & retinetur vsque ad litem contestatam, & post, nisi appareat vel probetur contrarium, vt determinat Cyn. & alij doctor. in l. non ignorabit. C. ad exhiben. & l. siue possidetis. C. de probationib. & per Bartol. in l. Celsus. & in l. iusto. §. non mutat. ff.
3 de vsu. †Nunquid ergo sufficit probare in hoc interdicto authorem possidere ciuiliter, vel naturaliter, vel ciuiliter tantùm, vel naturaliter tantùm breuiter dic quòd sufficit probare aliquo modo se possedisse, vel ciuiliter tantùm vel naturaliter tantùm, vt habetur & nota. per Bartolum. in l. prima. in princip. & l. interdictum autem ff. vti possidetis.

4 †Aduerte tamen quòd reus pro sua defensione. si probaret quòd illa possessio agentis foret obtenta seu habita ab ipso reo vi, clam, vel præcario, tunc non prodesset actori talis possessio in hoc interdicto. vt dict. l. j. in princip. & §. fina. vti possid. & C. eo. ti. l. j. probatur autem quod vi aut clam, vel præcario possideat actor ab ipso reo pluribus modis, & hoc est vnum præcipuum inter alios, videlicet probando de antiquiori possessione ipsius conuenti, nam tunc sequens possessio ipsius agentis præsumitur clandestina seu violenta, nisi probet titulum suæ possessionis. vt habetur & not. in d. capit. licet. & per Ioan. Andr. in c. sepè extrà de rest. spo. & tangitur per Bartol. in dicta l. j. §. ait prætor. & per aliquos in l. siue aut. §. si duobus. ff. de pube. & dicta l. j. C. vti possid. quo taliter per ipsum reum probato absoluendus est ipse reus, secundum formam traditam per Inno. in capit. veniens. extra de præscrip. & Azo. in summa. C. vti possi. & not secundum Innocent. vbi suprà quòd ad hoc vt reus possit obtinere hanc solutionem, necesse est, vt exceptionem spoliationis opponat ante litem contestatam, aliàs condemnabitur, vt ibi per eum not. nec tamen ipsi postea volenti agere interdicto vnde vi obstabit

exc.rei iu.ſecundum eum.ſinauté actor poſsidet ab alio quam ab ipſo reo vi clam,vel præcario,tunc ei nil noceret talis poſſeſsio in hoc interdicto,vt habetur in l.j.in fi.& l.ij.ff.vti poſ.ſicut nec nocet in interdicto,vnde vi,vt dixi in ti.precedenti & habetur in l.j.§.℘ vi.à me.ff.de vi.& vi.ar.& in cap.in literis, extra de reſtitut.ſpol.& ſic quo ad hoc parificatur vtrumque interdictum.

5 †Quid autē ſi vi,clam,aut precario poſsideret not. per.gl.in ti.ij.§.quod ait prętor.& ibi etiam per Bar. ff.vti.poſ.& per Azo.in ſumma.C.eo.ti.& per alios in l.Pomp.§.cum quis.ff.de acqui.poſ.& per Inn.in
6 d.c.veniens.extra de præſ.†Sed pone quod ad probandum de poſſeſsione producuntur inſtrumenta locationum,vel inueſtiturarū ipſius rei,an per illa probabitur poſſeſsio? breuiter ſic diſtingue. Aut ſunt locationes factę in ipſum conuentum & tunc probant contra eum,quia non poteſt referre quæſtionem dominij,nec poſſeſsionis,vt l.ſi quis conductionis ti.& l.conductores. C.loc.& condu.facit l.malè agitur.C.de præſcriptio.xxx.vel xl.anno.cū ſi.Aut ſunt locationes factę in tertiam perſonam,& tunc alio non probato,per eas ſimpliciter non probatur dominium nec poſſeſsio.vt d.l.ad probationem.C.loca.& cum inter dilectos.extra de fi.inſtr. & no.per gl.in c.cūm venerabilis.extra de reli.do. vbi autem probarent etiā de ſolutione penſionis,& quod ſoluens tempore ſolutionis rem ipſam detinebat,tunc iſtis concurrentibus ſimul cum inueſtitura probabitur poſſeſsio quo ad omnes,vt hæc habentur,& probatur per gl.& Bart.in l.quamuis.§.quod ſi conductor. & l.qui vniuerſas.§ quod ſi per colonum.ff.de acqui.poſ.& no.per glo.in c.bonefidei. extra de ap.& c.cum Bertoldus.extra de reg iu.& in cap.inter dilectos in fin.extra.de fi.inſtru.

7 †Alijs etiam modis probari poteſt poſſeſsio videlicet,ſi probauerit ſe fructus ex vinea vel ex fundo collegiſſe,vt habentur & no.in l.titia.ff.de ſol.& in l.ij.C.de ac.poſ.eodemque modo probatur etiam ſi ſemel ingreſſus eſt poſſeſsionem, quòd probatur per teſtes,vel per inſtrumentum.nam poſſeſsio ſemel acquiſita,præſumitur continuata,cum ſolo animo retineatur,vt l.ſi quis vi.§.differentia.& l.iij.§.in amittenda.& l.peregre.§.quibus expliciti.ff.de acqui.poſ.& dixi ſupra.

ANNO ET menſe præſentibus. Quæritur hic an de neceſsitate ſit exprimendum in libello tempus illatę turbationis,& Bar.in l.j. §.interdū hoc.ff.vti poſ.diſtinguit,aut arguitur dolus aduerſarij,& tunc debet locus & tempus exprimi.aut non arguitur eius dolus,& tunc ſecus vt colligitur ex l.§.rectiſsimè.ff.de vi & vi arm.& §.vbi autem.& in c.ruæ.extra de proc.dolus autem poteſt contingere in caſibus not.in l.ſi duo.in princi.ff.vti poſ. Puto conſultius vt communiter practicatur quòd in omni caſu locus turbationis exprimatur, ſiue arguatur de præſenti,ſic de futuro.

EPITOME.

1 *Qualiter quis turbetur.*

2 *Vt dicatur quis turbare an ſit neceſſe quod contendat ſe poſsidere & nu.3.*

AC PRAESENTIALITER turbat & moleſtat.† Ecce ſecundū ſubſtantiale probandū
1 in hoc interdicto,videlicet turbatione ex parte rei conuenti. Sed qualiter dicatur quis turbare, certe qualitercunq; modo non pariatur aduerſatiū liberè,& quietè vti, & frui re ipſa, vt habetur in l. vim facit.ff.de vi & vi ar.& l.vim facit.ff.qđ vi aut
2 clam.cum ſi. †An autē vt dicatur quis turbare, ſit neceſſe quòd contendat ſe poſsidere. Dicunt quidē ℘ ſic,nec ſufficeret per ſe aliquē actum turbationū inferre,ſed eſſet agendū eo caſu actione iniuriarū, vt l.Aquilia.vt no.per glo.& Bar.in l.j.§.huius autē interdicti.ff.vti poſsi.& inſti.de interdi.§.cōmodū. ver.hodie tamen pro hac opi.facit l.j.§.reſtituendæ.
3 ff.vti poſsid.†Tu autē die ſecundum verioré,& cōmunem doct.ſententiam ℘ non attenditur,an turbator contendat ſe poſsidere vel non, ſed ſufficit uēuis actum turbationis inferre,ideoq; ſiue præcidit arbores ſiue fructus collegerit,vel colonū expulerit,vel laborare prohibuerit, vel quid aliud damni vel turbauerit,ſecundū quod determinat gloſ.in d. l.j.§.huius autē edicti & §.reſtituendæ.& d.ver.hodie tamen pro qua ſententia facit l.ſi duo.in princip. & in §.ſi vicinus.& §.item videamus ſi actor. ff.vti poſsi.& ℘ no.per Bart.in d.§.reſtituendæ & in d.l. vim facit.ff.de vi & vi ar.& l.meuius.§.fundo.ff.de leg.ij Alij tamen & male voluerunt dicere quòd vbi non contendit quis ſe poſsidere, ſed ſolum inferat damnum vel turbationem,debet cōtra eum agi vel l.acqui.vt l.denique.in princ.ff.quod vi aut clam.vel actione iniuriarum.vt l.iniuriarū.§.ſi quis me prohibet.ff.de iniu.vel actione arborum furtim cæſarum, vt l.j.ff.ar.fur.cæ.vel reſponderi poteſt quòd turbato cōpetunt plura remedia contra ipſum turbantem, vnde poteſt eligere quo remedio vti velit, iuxta materiam l.quod in hæredem.§.eligere. ff.de tribu.& per Dy.in regula nullus pluribus.de regul. iuris.libro vj.

EPITOME.

1 *Turbare poſſeſſ.& turbare perſonam poſsidentem ſunt diuerſa.*

2 *An ſit neceſſe probare dolum vel culpam, tantum turbantis ſi agatur ad pœnam ex ſtatuto pro turbatione.*

3 *In prædicto caſu quid iuris quando agitur interdicto vti poſsideris.*

ET IN EO nititur ipſum Thom turbare.
1 †Hic aduerte,quia diceret quis quod idem bis cumulatur in eodem libello, in eo quod dicit & tam.ſ.poſ. & poſtea ſubiungitur, & ipſum Thom.& c.ſed reſpondetur quod hæc ſunt diuerſa ſcilicet turbare poſſeſſ.& turbare perſonam poſsidentem, ſecundum Bartolum.vt not.per eum.in l. prima §.non autem.ff.ſi quis teſtamen.lib.eſſe iuſſ. fuerit. per quod deciditur illa quotidiana quæſtio.

2 †Pone quòd statuto ciuitatis cauetur, qnòd turbator alterius poss. vel qui aliquem turbauerit in sua pos. condemnetur in centum, an erit necesse probare de dolo turbantis, vel sufficit probare de culpa? distinguit ipse Barto. vbi supra aut statutum loquitur in personam, aut in rem. Primo casu verb. gra. si statutum dicat, si quis turbauerit aliquem in sua pos. &c. & tunc requiritur dolus in ipso turbante, quæ turbatio non potest inferri in personam sine affectu turbantis. argumẽ. in l. uj. de iniurijs. ideò quælibet ista causa excusaret eum à pœna. argumen. in l. j. in fin. ff. de abigeis. & l. igitur. ff. de lib. causa facit optime l. j. § si quis ideo. ff. ne vis fiat ei. & leg. tertia. §. si eum in fin. ff. de li. ho. exhiben. & l. plagij. in fin. C. ad leg. Iul. de plagi. Secundo autem casu cum loquitur in rem. verb. gra si dicit, si quis pos. turbauerit alterius &c. tunc sufficit lata culpa, vt no. in l. j. §. nõ autem supra alleg. & l. j. §. j. ff. si mes. fal. mo. dix. & insti. vi bo. rap. §. quia tamen. & l. si quis in tãtam, C. vnde vi. nec mireris de dicta distinctione Bartol. cum dicit quòd aut statutum loquitur in personam aut in rem, quia per iurisconsultum fit similis distinctio in l. aut qui aliter. §. final. ff. quod vi aut clam. sicque conclusio erit quòd siue statutum locatur in personam vel in rem, debet agens cõditione ex statuto ad pœnam applicãdam à fisco probare dolum vel culpam aduersarij turbantis, aliàs excusatur. vt dictum est.

3 †Secus autem si ageretur hoc interdicto vti possi. simpliciter vbi nedum attenditur dolus vel culpa aduersarij quo ad victoriam obtinendam sed simpliciter factum turbationis pro tanto, tunc agitur conditione ex lege vel statuto, licet non probato dolo vel lata culpa aduersarius non absoluendus sit à pœna statuti: tamen si de ipsa turbatione aliter constet condemnandus est ad cessãndum à turbatione in futurum.

FIVSQVE colonus. Sunt enim paria dominum & pos. turbare aut eius colonum, vt habetur. in d. l. j. §. quod seruus. cum simi. ibi not. ff. de vi & vi arma.

EPITOME.

1 *Turbans animo suum conseruandi an cadat in pœnam turbantium.*

2 *Quid attendatur in interdicto vti possidetis.*

3 *Missus ab altero ad turbandum pos. an teneantur ficut & mittens.*

4 *Tutor vel similes turbantes nomine alterius, an excusentur.*

1 ANIMO ET intentione turbandi. † Quid autem diceres si non habuit animũ alienum turbandi vel vsurpandi, sed ius suũ cõseruandi an cadat in pœnã proditã contra turbãtes: dic quod aut iste qui ingressus est fundũ alienum & turbat pos. fuit protestatus se id facere animo suum ius cõseruandi non alienũ vsurpandi & tunc protestatio ipsum excusat à pœna ar. optimũ. in l. si quis. §. sed hoc interdictum. in fi. ibi dicitur, oportet igitur &c. de reli. & sum. fun. d. l. j. §. si quis ideo. ff. ne vis fiat ei probatur etiã in l. si duo § cum inquilinus. ff. vti pos. l. iij. §. hæc verba. ff. de lib. ho. exhi. cum multis simil. aut non fuit protestatus, & tunc non excusatur à pœna sed de turbatione prohibetur nisi ista causa eum excuset, vt supra dictum est, in præcedenti glo.

2 † Quantũ tamen ad effectũ huius interdictum nõ attenditur, propositũ turbantis, si re ipsa & veritate inspecta actor impediatur turbatus iniustè, qa pro ipso ferenda erit sententia, & reus condemnandus vt infra dicetur ex quibus solet decidi illa vulgaris & quotidiana quæstio de eo qui misit laboratores in vineam ab alio possessam, an & ipse sicut ille qui misit debeant condemnari de turbata pos. in qua quæstione inclusiuè distinguitur, aut illi laborantes sciebant hanc vineam ab alio possessam quam ab ipso mittente, & tunc quia participes sunt & auxilium præstantes debent pariter cum mittente comdemnari. argu. in l. seruos. C. ad leg. Iul. de vi pub. & quòd not. in l. liber homo. in princi. ff. ad le. Acqui. & l. ad ea. ff. de re iud. aut ignorabat illam vineam ab alio possideri & credebant quòd possideretur ab mittente, vt quia Alle. misit, qui hoc illis affirmabat vel ab alijs sic dicebatur, & tunc excusantur. arg. in le. in rem. §. tignum. & quòd ibi no. ff. de rei. ven. quam opin. tenuit Gau. in suo libello maleficiorum, sub iud. de pœnis reorum in genere & idem secutus est Bar. in l. non solum. §. si manda. ff. de iniu. pro qua sententia facit l. si quis id quòd.

3 §. sequi. ff. de iur. om. iu. † Quid autem si tutor vel curator aut siũdicus vel procurator, alterius nomine turbauit aliquẽ in possessionem, aut ipse erit excusatus, distingue, vt habetur & no. per gl. & doc. in l. is qui in puteũ. §. tutor. & l. aut qui aliter. §. hæc verba. ff. quod vi aut clam. & ff. de pec. l. in summa. §. si dolo. & l. j. §. hoc edicto. ff. ne vis fiat ei. & §. quoties. ff. de vi & vi ar. cũ si. facit l. polla. ff. de his qb. vt indig.

FRVCTVS varum. Scire debes quòd pro huiusmodi fructibus & cæteris rebus quæ realiter perueniunt ad ipsum turbãtem datur pepetuò hoc interdictum contra eum, vt l. j. §. j. ff. vti pos. & l. j. in princi. & §. fi. cum l. se. & l. idem est in. § j. ff. de vi & vi ar. pro cæteris autem damnis quæ ad æuum peruenerunt, qui passus est ipse turbatus competit hoc interdictum infra annum tantum à tempore turbationis numerandum, vt l. j. §. j. ff. vti pos. & l. j. §. animus. ff. de vi & vi arma.

ADMONVIT interpellauit. An ergo sit necessaria interpellatio puto quòd non, quia si ipsum turbare non debuit, nec consequenter fructus accipere & semper cẽsetur esse in mora. ar. in l. fi. ff. de cond. furti. ad quod facit l. j § rectissime. & l. pe. ff. de vi & vi arma.

PRAESENTIALITER quæ recusat, Quid autẽ dices si nõ recusat desistere ductus pœnitẽtia nec restituere, sed omnis exceptio rei iudi. secundũ eũ, sinautem actor possidet ab alio quàm

ab,

facere ſe offerat an erit abſoluendus. Ego diſtinguerem ſic, aut fuit actum contra eum criminaliter, & tunc pœnitentia eum non excuſat: vt l. qui ea mẽte. cum ſimi. ibi no. ff. de fur. aut fuit actum ciuiliter, tunc ſi quidẽ offerat omnia integra eſt audiẽdus, & abſoluẽdus. ar. in l. ſi reus paratus. cum ſi. ibi not. ff. de proc. & l. fideiuſſor ff. de doli exce. & inſti. de of. in §. ſi aut nõ offert omnia, & tunc condemnandus eſt, ar. l. ſi inſulam cum ibi no. ff. de ver. obl. ad quod etiam facit d. l. j. §. j. & §. ſi. ff. vti poſſ.

QVARE cum prædicta. Hec eſt concluſio libelli ad quam ſemper omnia ſunt reducenda vt aliàs dixi.

EPITOME.

1 *Quando agitur pro turbata poſſeſſione petantur.*

2 *Actor an poſſit in turbata poſſeſſ petere pronuntiari ſe dominum.*

3 *Actore ꝓbãte de poſſeſſione nõ aliter iudex debet iudicare.*

4 *Quid agendum quando turbans, & turbatus probauit de poſſeſſione.*

5 *Quotuplex eſt poſſeſſorium.*

6 *Quid agendum quando quis ſimul proponit poſſeſſorium & petitorium nu. ſeq.*

14 *Quid agendum quando diuerſo tempore proponuntur petitorium & poſſeſſorium.*

15 *Quid agendum quando quis proponit primo loco poſſeſſorium & alium ſecundo loco petitorium.*

16 *Qui ſit effectus conuenti petitorio, nec reſpondentis.*

17 *Quid agendum quando conuerſo in petitorio, & poſſeſſ. proceditur.*

1 AD CESSANDVM & deſiſtendum. † Hic notandũ quòd quatuor principaliter fieri petuntur in quibus reus per iudicem condẽnandus eſt. Primò videlicet quòd ceſſet à turbatione. Secundò quòd in futurum eum nõ turbabit nec moleſtabit ipſum poſſeſſ. Tertiò quòd ſatiſfaciet de obſeruatione promiſſorũ. Quartò quòd reſtituat omnia ablata, & damna illata: vt hęc habentur, & notantur in l. pe. ff. de aqua quo. & æſti. & no. per Bar. in l. j. §. inter

2 dictum hoc autem. ff. vti poſſ. † Sed an poſſit petere pronunciari ſe dominum, puto breuiter quòd non, licet enim, vt dictum eſt, poſſit incidẽter de iure dominij probare ad coadiuuandũ vires interdicti propoſiti quoad obtinendum victoriam ſuper ipſo, nõ tamen auditur in modum agendi principaliter petẽdo ſe declarari, & pronuntiari dominũ propter repugnantiã quæ inſurgeret ex iſto caſu, nã ex ea parte qua peteret ſe dominũ declarari, fateretur aduerſarium poſſidere, quia duo ſunt extrema in rei vendicatione videlicet dominiũ agentis, & poſſeſſio ex parte cõuenti. vt l j. C. de alie. iud. mu cauſa fac. ſicq; datur contra eum qui detinet vel poſſidet: vt l officium. & l. in rem actio. ff. de rei veudi. ex ea autem parte qua intentat hoc interdictum, dicit ſe poſſeſſorem, ideoque tanquam contrarius non eſſet audiendus. vt l. j. C. de fur. Quid igitur ſi de domino quæratur incidẽter propoſito interdicto. ver. gr. actor ꝓbauit in hoc interdicto poſſ. ex parte ſui, & turbatio nem ex parte aduerſarij, aduerſarius ſiue reus probauit de eius dominio, quæritur quis eorum debeat obtinere? & videtur quòd ipſe reus qui de dominio probauit per regulã dolo facit. ff. de re iudi. & l. dolo. ff. de do. exce. quæ regula procedit in poſſeſſorio retinendæ poſſ. vt no. per gl. l. ſi de vi. & ff. de iudi. & hanc opi. ſequũtur Dy. in regula qui ad agẽdum, de re. iu. & Cy. in l. incerti. in fi. C. de interdic. ſed Bart. in l. naturaliter. §. nihil. vbi plenè tractat de hac materia tenet contrarium in d. l. ſi de vi. & hoc per tex. & gl. in l. ſi de eo. § fi. ff. de acq. poſſ. Ego credo quòd opi. Dy. & Cy. ſit æqua, ſed opi. Bart. eſt æquior, vt compeſcatur audacia turbantiũ, & ne quis ſua audacia ius ſibi dicat authoritate propria. licet opi. Dy. ad dimittendas lites pertineat, vt l. quidã æſtimaucrunt

3 ff. ſi cer. pe. & in c. j in prin. de appel. lib vj. † Qualiter igitur iudex pronuntiabit in hæredo opi. Dyn. quia ſuprà diximus quòd non poteſt actor petere ſe pronunciari dominum reſpondeo quòd iudex abſoluet reum ab interdicto propoſito, ea ratione adiecta. quia ipſe reus probauit ſe dominum, & ſic nõ principaliter, ſed conſecutiuè declarabit ſuper dominio, & hoc procedit eo caſu quo reus nil de poſſeſſ.

4 probauit. † Quid igitur ſi vterque partier de poſſ. probauerit, ſed alter de domino etiam probauit, quis eorum obtinebit. certè dicendum eſt ꝙ hoc caſu multo fortius quàm in præcedenti obtinere debet ille qui de dominio probauit vel quaſi dominio, vel alio legitimo ti. vt dete. docto. in l j C. vti poſſ. & Bart. in d. l. ſi duo. in princ. ff. eo titul. & in d. l. ſi de eo §. fi. de acqu. poſſ. & in c. licet. extra de proba. Sed quid erit ſi eius probationes ſunt vndiq; pares ſuper poſſ. & nullus probat de dominio, nec aliquo tit. vel omnes probant de æquali titu qualiter pronũtiabit iudex. Dicit Iac. But. in l. j. C. vti poſſid. quòd iudex pronuntiabit vti poſſidetis ita poſſideatis, & vlterius ad euitandũ rixã præcipiet partibus ſub certa pœna ꝙ ad ipſam poſſ. nõ accedet. ar. in l. æquiſſimũ, & l. proculus. §. ſi inter duos. ff. de vſufr. quã opi. ſequuntur cõmuniter doc. vbi ſuprà, Bart autem in d. l. ſi duo. in prin. dicit quòd iudex debet facere diuiſionem poſſeſſionis, ar. in l. ſi. ff. vti poſſ. & in l. ſi fordianum fundum. C. de leg. quam opi. recitat Inn. in c. licet. extrà de probatio. in gl. pe. & eam reprobat, quia hoc non eſt ab aliqua parte in proceſſu petitum: ſicque iudex non poteſt nec debet de eo pronuntiare nec iudicare, ar. in l. vt fundus. ff. communi diui. & in c. licet hely. extrà de ſimo. Eſſet ergo bona cautela, ſi dubitaretur ab actore vel reo de paritate probationum, ꝙ peteretur diuiſio poſſeſſionis in caſu in quo contingeret paritas & per vtrumque probari de dominio & poſſ. vel tit. quæ procedere habent quando probationes ſunt pares circa eandem ſpẽciem ſeu qualitatem poſſeſſionis. vbi autem probatio reſpiceret diuerſas ſpecies poſſeſſionis, quia vnus probaret de ſua ciuili, alter de ſua naturali poſſ. tunc ſecundum Inno. vbi ſuprà iudex pronuntiabit hoc modo, pronuntio te Caium poſſidere naturaliter. & te Titiũ poſſidere ciuiliter. & hoc ideo, quia ſic inueni vos poſſidere vti poſſideatis. Ad pleniorem tamen om-

nium prædictorum doctrinam reuo-
a co in dubium. An petitorium[a] & poſ-
poſſint ſimul concurrere, de quo ple-
niſſimè per Bar. in d. l. naturaliter. §.
nihil commune ff. de ac. poſ. Dic ple-
nius & clarius quàm ipſe diſtinguen-
do duos caſus principales, aliquando
enim duo remedia proponuntur eo-
dem tempore, aliquãdo diuerſis tem-
poribus. Primo caſu ſubdiſtingue a-
lios articulos, nam quãdoque vnus, &
idem ſimul, & eodem tempore in eo
dem libello proponit petitorium, &
poſſeſſorium, & eius aduerſarius ſim
pliciter ſe defendit, negando conten
ta in libello eſſe vera, quandoque am
bo tam actor quàm reus ſimul, & eo-
dem tempore in eadem inſtantia pro
a *Vtrum petitoriũ & poſſeſſoriũ poſſint ſimul concurrere. & ibi diffuſe per Lu. rom. & Raph. ful. glo. & ſal. in l. ordinariũ. C. de rei vẽdi. et doc in c. ſuborta. de re iudi.*
ponunt petitorium, & poſ. aſſerentes
omnes ſe dominos & poſſeſſores, quã
doque eodem tempore vnus propo-
nit petitorium alter poſ. tantum. Se-
cundo caſu principali cum iſta iudicia
diuerſo tempore proponuntur, dic q̃
hoc poteſt contingere quatuor mo-
dis. Nam quandoque vnus. & idẽ pro
ponit primo petitorium, ſecundo lo-
co poſſeſſorium, quandoque econtra
ipſe idem primo poſſeſſorium, quan
doque quis primo proponit petito-
rium & eius aduerſarius, ſecundo lo-
co poſſeſſorium. quandoque econtra
quis proponit poſſeſſoriũ, & eius ad-
uerſarius ſecundo loco proponit pe-
titorium. de quibus omnibus inferius
5 per ordinẽ declarabitur. † Rurſum [b]
b pro euidentia ſciendum eſt quòd
triplex eſt poſſeſſorium, nam quod-
dam eſt poſ. adipiſcẽdæ poſſeſ. de quo
loquitur. l. j. ff. quorum bo. & l. j. ff.
quorum le. quoddam eſt poſſeſſoriũ
recuperandæ poſ. de quo loquitur l.
j. ff. de vi & vi arma. & l. j. C. vnde vi.
& in c. ſæpe. extra de reſtit. ſpo. cum
ſi. quoddam eſt poſſeſſo. recuperandę
poſſeſſionis, de quo hic loquitur. &
habetur in l j. ff. de vi & vi arma. & l.
j. C. vnde vi. & in c. ſæpe. extra de re-
ſtitu. ſpoliat. cum ſim. quoddã eſt poſ
ſeſſorium retinendæ poſſeſſionis, de
quo hic loquitur, & habetur in l. j. ff.
& C. vti poſſide. quæ ſingula vide cla
rius inſti. de interdi. §. j. & ſe. ff. de in-
6 terdi. l. ij. §. hęc autem interdicta. † Re
deamus nunc ad propoſitam materiã
& aſſume primum generalem articu
lum, qui fuit quando vnus, & idem ſi-
mul & eodem tempore, & in eadem
petitione proponit vtrũque interdi-
ctũ tam petitorium quàm poſſeſſo-
riũ in quo articulo licet ſint variæ o-
pi. doc. vt refert. Cy. in d. l. incerti. C.
de interdi. & Bar. in d. §. nihil. tamẽ ſe
cundũ eundẽ Bart. ſic diſtingue. Aut
quis ſimul proponit poſſeſſoriũ adi-
piſcẽdæ aut poſſeſſoriũ recuperãdæ.
Primo caſu ſubdiſtingue. aut vtrũq;
iudicium proponitur pro re corpora
li vt puta pro fundo, aut pro re incor
porali, puta pro ſeruitute vel iuriſdi-
tione. Si p̃ re corporali tunc, aut vtrũ
que proponitur reſpectu vnius & [b]
eiuſdem qualitatis poſſeſſionis, vt pu
ta reſpectu ciuilis tantum vel natura
lis tantum poſſeſſionis, & tunc non
poſſunt ambo iudicia cumulariin mo
dum agendi tantum ratione contra-
rietatis, quæ inde inſurget, vt ſupra
dictum eſt, quia per petitorium aſſe-
rit aduerſarium poſſidere, vt l. qui pe
titorio. & l. is qui deſtinauit. ff. de rei
ven. & l. j. C. de alie. iu. mu. cauſa facta.
& per poſſeſſorium aſſeritſe ipſum
& poſſidere, vt l. j. in prin. §. hoc inter
dictum. ff. vti poſ. quę inter ſe conſtat
eſſe contraria. ar. in l iiij. §. ex contra-
rio. ff. de ac. po & l. ſi vt certo. §. ſi duo
bus vehiculum. ff. cõmo. licet in mo-
dum excipiendi hoc caſu admittan-
tur probationes ſup dominio, vt quis
melius poſsit obtinere in hoc interdi
cto, vt ſupra dixi. Aut petitorium, &
poſſeſſoriũ intẽtãtur reſpectu diuer
ſarũ qualitatũ poſſeſsionum, vel alio
diuerſo reſpectu, vt puta ſi proponi-
tur petitorium ratione naturalis poſ
ſeſsionis apud aduerſariũ exiſtẽtis, &
poſſeſſoriũ ratione ciuilis reſidentis
apud actorem, vel ſi proponitur peti
to. ratione detẽtationis apud aduer-
ſariũ exiſtẽtis, vt ſunt depoſitarius, &
cõmodatarius, & ſimiles, & poſſeſſo-
riũ ratione ciuilis, & naturalis turba-
tę exiſtẽtis penes turbatũ, vt l. officiũ
ff. de rei vẽ. & tũc admittitur cõcur-
ſus amborũ, vt in §. nihil. ſecũdũ vnã
lec. & no. in l. elã poſsidet. §. qui ad nũ
dinas. ff. de ac. po. & quia nulla regula
impediens; cumulationem repugnat
huic petitioni, quod multum no. quia
quotidie occurrit, & poterit ſuſtine-
ri multiplex libellus, qui prima facie
7 videretur vitioſus. †; Secũdo caſu eum
vtrunq; iudicium proponitur pro re
ſeu iure incorporali. v. g. pro iuriſdi-
ctione vel ſeruitute, tũc ſemp cõcur
ſus vtriuſq; tã petitorij quàm poſſeſ
ſorij ſuſtinetur. & admittitur etiã re
ſpectu eiuſdẽ qualitatis poſſeſsionis
nam ſiue intẽtur cõfeſſoria, quę com
peti

Rurſum. Cynus in l. vj. de ſeruit. et aqua. gl. in l. j. ff. de acquirend. poſ. & ibi Bart. in l. ſi & ſi certo. ff. comm. di.

petitam poſsidenti quàm non poſsidenti, vt habetur in l.ſi forte.§. ſciendum. le. ſi quis diuturno. & l.ſicut.§.ſi quæratur.ff.ſi ſerui.vend.& l.vti frui. §.fin. ff.ſi vſusfru.pet.ſiue intentatur interdictum vti poſ. quod etiam pro iuribus incorporalibus competit, vt l.ſicut. § . ariſto.in fin.ff.ſi ſer.vend. & l.penul ff.de ſerui.non igitur in hoc petitorio,& poſſeſſorio viget aliqua repugnantia,ideo hoc caſu vtriuſque concurſus admittitur.de hoc videtur tex.in c.eccleſia ſutrina.extra de cauſa poſ.& pro-
8 prie.† Venio ad alium articulum de quo ſuprà dixi, quando eodem tempore proponitur ſimul poſſeſſorium adipiſcendæ poſſeſsionis cum petitorio, in quo caſu dic quòd aut in iuris diſpoſitio. habet locum electio, vt in caſu.l.fin.C.de codi.& tunc non admittitur concurſus, nec cumulatio, aut non habet locum electio, & tunc vtriuſque concurſus admittitur,vt not.per glo.& docto.in l. ſi.de vi.ff.de iu.& in capit.paſtoralis.extra de cauſa poſ.& proprie.quia hoc caſu ceſſat omnis regula cumulationem impediens & contrarietatem in-
9 ducens.† Deſcendo ad alium articulum qui eſt,quando eodem tempore proponitur poſſeſſorium recuperandæ poſ.ſimul cum petitorio, & tunc ſecundùm omnes admittitur conuerſus,quod verum eſt quando ab eodem proponuntur,quia nulla regula eſt hoc impediens,vt probatur in l.cum fundum. ff.de vi & vi arma.& in cap.ſæpe,extra de reſtitut. ſpolia.& quod habetur & not.in cap.j.& ij.extra de cauſa poſ.& proprie.& in c.paſtoralis.eo tit.& ſu-
10 pra dixi in præcedenti titulo.† An autem hoc caſu quo vtrunque ſimul proponitur, teneatur iudex ſuper vtrunque pronunciare, videtur quòd ſic per tex.in c.cum dilectus.extra de cauſa poſ.& proprie. in contrarium facit l.ſi de vi.ff.de iudi.Breuiter dic ꝙ aut iudici liquet de vtroque,& tunc ſuper vtroq; debet pronunciare, vt d.c.cũ dilectus.aut ſibi liquet de poſſeſſorio tantũ,& tunc de eo ſolũ pronunciat, vt d.l.ſi de vi.ſecundũ primã lec.quam diſtinctionẽ approbat gl.in c.ij.extra de cauſa poſ. & proprie. & Inno.in c.bonæ.et ij.extra de poſth.& in cap.quę relam.extra de ele.vbi vide.& no.ſecundùm eum, quòd ſi iudex ſolum pronuntiauerit ſuper petitorio abſoluendo vel condemnando, quòd ille qui ſuccubuit vlterius ſuper poſſeſſorio non auditur. ſicque ſecundùm eum ſententia lata in petitorio nocet in poſſeſſorio, quam opinio.ſequitur glo.in l.ij.§.quidam. ff.de interdi.alibi tamen glo.determinat oppoſitum in l.incerti. C. de interdict.pro. quarum opin.concordia Dyn.ſic diſtinguit in capit. qui ad agendum.de reg.iu.lib.vj.aut eſt tale poſſeſſorium quod excludit per exceptionẽ dominij, vt eſt poſſeſſorium adipiſcendæ & retinẽdę poſ.& procedit opi.Inn.& gl.in d.§.quidam.aut eſt tale poſſeſſoriũ, ꝙ nõ excluditur per exceptionẽ dominij,vt eſt poſ.recuperãdę poſ.& tũc procedit alia opi.gl.poſi-
11 tæ in d.l incerti.† Sed quomodo cognoſcetur quod petitoriũ ſimul cũ poſ.fuerit intẽtatũ,dic vt ſupra dixi in ti.præcedenti,& traditur per Inno.in c.cum eccleſia ſutrina.in prin.extra de cauſa poſ.& proprie.& per gloſſ.in c.inrer dilectos.extra de fid.inſtru.in gloſſ.ſuper verbo pertinere.

12 † Alius articulus eſt quando vterque ſcilicet,actor & reus ſimul & eodem tempore proponunt petitorium, & poſſ.& ſic vterque dicit ſe dominum & poſſeſſorem,& tunc ſiue ſit in poſſeſsio.retinendæ, vel adipiſcendæ,vel recuperandæ poſ.dicendum eſt ſecundum omnes,ꝙ non cognoſcitur ſuper petitorio,donec prius cognitum fuerit ſuper poſ.tam ratione ordinis quã contrarietas ratione,vt l.j.§.hoc autem.ff.vti poſ.& ff.de iu.l.inter litigatorts.& l.ſi de vi,& nota.per glo.& docto.in d.l.incerti.C.de interdict.& Bar.in d.§.nihil.in vltima cõbinatione.

31 † Alius eſt articulus quando eodem tempore vnus proponit petitorium, & alter poſſ.in quo caſu dic quòd ſiue ſit poſſeſ.recuperandæ prius de eo cognoſci & pronuntiari debet,antequam de petitorio audiatur, quia cauſa ſpoliationis eſt priuilegiata, vt ſupradictum eſt, & ſic ratione ordinis præferenda,vt in c.j.& ij.cum ſi.extra de cauſa poſſe.& proprie.ſiue ſit poſſeſſoriũ adipiſcendæ, & idem tam ratione contrarietas euitandæ quam ratione ordinis ſeruandi,ſiue ſit poſſeſſorium retinẽdæ,& idem ſimiliter per eandem rationem, niſi eſſet diuerſitas in qualitate poſſeſ.vt ſupradictum eſt, & notat Barto.in d.§.nihil.in ſexta combinatione.

14 † Nunc autem condeſcendo ad ſecundũ principalem articulum qui eſt quando diuerſo tempore & ſucceſsiue iſta duo iudicia petitorium & poſſeſſoriũ proponuntur,qui articulus ſubdiuiditur in quatuor alios articulos, quorum primus in ordine fuit, quando vnus, & idem primo proponit petitorium, ſecundo poſſeſſorium coram eodem iudice, & in eadem inſtantia. In quo ſic diſtinguitur, aut eſt poſſeſſorium adipiſcendæ poſſeſsionis, aut recuperandæ, aut retinendæ. Primo caſu conſidera, aut iſta duo iudicia.ſ.petitorium & poſſeſſorium, ita ſe habent, quod electione tolluntur, vt eſt exemplum in l.finali.C.de condi.& tunc procedit ſolùm ſuper petitorio,& ceſſabit poſſeſſorium dicta l.finali.aut non tolluntur electione.quod eſt regulare: & tunc aut tempore poſſeſſorij intentati poſſeſſorium nondum erat concluſum in petitorio & tunc admittitur vtriuſque concurſus, & cumulatur ſecundùm ea quæ not.per glo.in l.ſi de vi.ff.de iudic. aut erat iam concluſum ſuper petitorio, & tunc non auditur ſuper poſſeſſorio, niſi ex magna cauſa hoc iudici apparebit,vt hæc probantur in capitul.paſtoralis.extra de cauſa poſſeſsionis & proprietatis.Et hoc de iure canonico, licet ſecundùm Bartolum aliud fortaſſe de iure ciuili eſſet dicendum.In ſecundo autem & tertio articulo, dic per omnia,vt ſupra dictum eſt in alio articulo quando vnus & idem ſimul eodem tempore iſta duo iudicia proponit.

15 Alius autem eſt articulus econuerſo ad proximum præcedentem videlicet quando vnus,& idem primo proponit poſſeſſorium, & alius ſecundo loco proponit petitorium, in quo ſic diſtinguitur. aut fuit poſſeſſorium adipiſcendæ, aut recup-

randæ, aut retinendæ. Primis duobus casibus, dic per omnia, vt suprà dictum est in primo & secũdo principali articulo. In tertio autem casu qui est retinendæ distingue, aut ista ambo indicia intentatur respectu iuris incorporalis, & dic vt suprà dixi, aut respectu iuris corporalis, & tunc aut agitur diuersis respectibus possessionis, & simul concurrunt, aut eodem respectu, & tunc, aut petitorium intentatur secundo loco ratione possessionis, quam dicit se post intentatum petitorium perdidisse. aut ratione possessionis quam dicit se perdidisse ante possessorium intentatum. Primo casu, aut dicit se perdidisse ante lit. contest. & tunc procedit vtrunq; iudicium. Ratio est, quia possessorium retinendæ datur ei qui tempore lit. contest. possidebat vt insti. de interdi. §. hodie. & l. prima §. vtrobique. In secundo autem casu proponendo petito. videtur renuntiare possessorio, vt probatur ex his quæ nota. in dicto §. nihil. in iij. lect. In tertio verò articulo, qui est quando vnus primo proponit petitorium, & secundo loco eius aduersarius proponit possessorium distingue, aut proponit possessorium recuperandæ, aut adipiscendæ, aut retinendæ. Primo casu ago contra te rei vendicat. tu verò postea agis contra me interdicto vnde vi, quo casu distinguitur, aut agis contra me possessorio recuperandæ, quia tu dicis te spoliatum post iudicium per me super petitorio intentatum, & tunc super vtroque tam petitorio quàm possessorio cognoscitur, vt l. si cõstiterit C. fini. re. aut agis ratione violentię illatæ ante petitorium intentatum, & tunc, aut vtrunque iudicium proponitur diuersis respectibus, vt puta si ago contra te petitorio, quia ciuiliter possides. tu autem poss. intentas, dicens te sola naturali possessione spoliatum, & tunc vtrunque procedit iudicium, vt dicto §. nihil. secundum vnam lecturam, aut proponitur eodem respectu verbi gratia vel ratione solius possessionis vel solius naturalis, & tunc, aut possessorium proponitur ante lit. contestat. super petitorio, aut post, si autem præfertur possessorium ipsi petitorio, quia causa spoliationis est in hoc priuilegiata, vt l. si quis ad se fundum. C. ad legem. Iuliam. de vi. & l. prima C. si per vim vel alio modo, & in capi. sępè. extra de restitu. spo. & in capit. ij. extra de causa pos. & proprie. cum multis simi. quę etiam habent locum, si ipse in initio petitionis fuerit confessus se possidere, maxime, quia ante litem contesta. licet resipiscentia pœnitere, vt l. is qui se obtulit. ff. de rei vendi. si verò post lit. contest. in petitorio. proponatur possessorium, tunc aut ipse reus in iudicio petitorio se possidere respondit, & tunc repellitur, nec auditur super possessorio, & quasi fit sibi ipsi contrarius, vt l. j. C. de furtis. aut non respondit se possidere, quia forte non fuit de hoc interrogatus, & tunc super possessorio auditur, & super vtroq; proceditur, nec erit hoc casu spoliationis causa priuilegiata, quia exceptio spoliationis est dilatoria, vnde debuit apponi ante litem contest. tam in modũ agendi quàm excipiendi, argum. in l. fin. C. de exce & l. exceptionem. C. de probatio. & probatur per text. in capitulo j. extra de restitutio. spoliator.

16 † Quis autem sit effectus conuenti petitorio, nec respondentis possidere, not. per glo. in l. si à te. §. j. ff. de exce. rei iudica. Secundo casu quando proponitur possessorium adipiscendæ, & tunc, aut ambo ista iudicia petitorij, & possessorij proponuntur diuersis respectibus, & tunc omnium amborum admittitur concursus, vt probatur ex his quæ dicta sunt. aut eodem respectu, & tunc, aut reus proponit possessorium ante lit. contest. super petitorio, & tunc præfertur possessorium, & supersedetur in petitorio, & huius est euidens ratio, quia reus tali possessorio intentato negat se possidere ergo &c. vt l. fin. ff. de rei vend. Aut illud proponit post lit. contest. in petitorio, & tunc distingue, aut ipse reus prius respondit se possidere, aut nihil respõdit, vt supra dixi. Tertio autem casu quando proponitur possessorium retinendæ tunc distingue. aut enim proponit diuersis respectibus, & tunc admittitur vtriusque concursus, quia nulla reperitur repugnantia, vt prædixi, aut præponitur eodem respectu, videlicet respectu eiusdem qualitatis possessionis, & tunc, aut agens petitorio asserit se possidere eandem qualitatem possessionis, ante intentatum possessorium, & tunc suspenditur petitorium, & super possessorio tantum proceditur, & est ratio, quia agens est sibi contrarius, vt aliàs dixi, & quia ratio ordinis hoc requirit, & etiam quia videtur renuntiatum petitorio, asserendo se possidere, vt d. §. nihil. secundum tertiam lectur. aut asserit se possidere ea possessione quam sibi quęritam dicit esse post petitorium intentatum, & tunc admittitur concursus vtriusq; arg. d. §. nihil. secundum quartam lecturam quã sententiã sequitur Bart. in quarta cõbinatione.

17 † Circa quartum articulum, qui est ecõtra ad præcedentia, videlicet quando vnus primo proponi possessorium, & alius secundo loco proponit petitorium, distingue secundum Barto. vbi supra. in sexta cobinatione, aut fuit possessorium recuperandę, aut adipiscendę possessionis, aut retinendę. Primo casu dic quòd aut petitorium proponitur in modum agendi, & tunc præfertur possessorium, & cessat petitorium, tum quia intentans possessorium tale negat se possidere, ergo petitorio non tenetur, vt l. qui petitorio. ff. de rei vendic. & l. fin. tum quia spoliatus causa tanquàm priuilegiata petitorio antefertur, vt l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iuliam. de vi. & l. j. C. si per vim vel alio modo. & d. cap. sępe. cum similibus. supra allega. aut petitorium proponitur in modum excipiend. & tunc, aut ille qui prius proposuit possessorium patitur, & consentit sub petitorio cognosci, & tunc imputetur sibi, & hoc casu de vtroque cognoscetur, vt supra dixi, aut contradixit petens ante omnia se ad possessionem restitui, & tunc super petitorio silentium imponitur, & de solo possessorio cognoscetur, vt hęc probantur in dicto ca. j. de rest. spolia. cum simi. Alio autem casu cũ intentatur prius possessorium adipiscendę

tunc

unc subdistingue, aut petitorium secundo loco intentatur diuerso respectu à possessorio, aut eodem respectu. Primo casu admittitur amborum concursus. Secundò casu non, quia tunc negat se possidere, nisi fortasse conueniretur ratione possessionis postea per eum quæsitæ, vt dictum est supra. In tertio verò casu, quando primo fuit propositum possessorium tantum retinendæ possessionis, tunc distingue, aut iste qui proposuit secundo loco petitorium agit diuerso respectu à possessorio, & tunc super vtroque cognoscitur, nec inuicem se impediunt, aut agit eodem respectu, & tunc non concurrunt, sed se impediunt, & prius de possessorio cognoscitur tam ratione contrarietatis, quàm ratione ordinis, & hoc etiam modo potest intelligi d. l. incerti. C. de interdi. & erit valde facile iudici de possessorio cognoscere, quia ille qui intẽtauit petitorium videtur possessorio renuntiare, vt dictum est. Ex quibus omnibus sic conclusiue collectus habet perfectam materiam turbatæ possessionis quæ per quam frequens sit modernis temporibus angustiatur spiritus referre, & audire. Videmus eum persæpe turbari statum Imperij, Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum, statumque ciuitatum, prouinciarum, nobilium, mediorum, & inferiorũ, quarum quidẽ turbationum materia, & causa principalis est triplex, videlicet superbia, inuidia, & auaritia, quæ vitia com pescere habet constans iustitia, si virtus eius locum haberet in principum curia, seu aula, sed proli dolor exulauit à patria.

FRVCTVS antedictos. Certum namq; est in iure turbatorem & spoliatorem alienæ possessionis ad fructuum restitutionem teneri, vt probatur in l. j. §. ex die cum ibi no. ff. de vi & vi ar. l. videamus. §. in fauiana. ff. de vsur.

QVAE OMNIA. Hanc clausulam cum sequenti declara. vt aliàs scripsi in primo libel.

Forma libelli pro legato rei singulari.

CORAM VOBIS. D. B. potestate agit, & in iure proponit Verulphus de verulphis cãcellarius domini Marchionis montisferrati contra, & aduersus Simonem cicolreum olim causa contrarium præfati domini, & contra quãcunque aliam personam pro eo, & eius nomine in iudicio comparantẽ. Dicens ipse Verulphus q̃ quidam Henricus de cerexenico in suo vltimo testamento legauit eidem Verulpho domum vnam positã in mõtecaluo cui cohæret &c. præscriptumq; Symo. sibi hæredem vniuersalem instituit hac clausula in testamento appositã, & adiecta, videlicet quòd si ipsum testamentum non valet, vel valebit iure testamenti, valeat, & valere debeat iure codicillorum, & si non valet vel valebit iure codicillorum, valeat vel valere debeat iure donationis causa mortis & cuiuscunque vltimę voluntatis, prout melius valere poterit, & potest prout hęc, & alia latius in dicto testamẽto habentur, & cõtinẽtur rogato, & tradito per Io. de vago notariũ. Dicit quoque, & exponit quòd præfatus Sy. licet sepius requisitus tradere & relaxare. d. domũ ipsi Verulp. hucusque recusauit, & adhuc hodie recusat. Quare cum prædicta vera sint, petit & requirit prædictus Verul. à vobis domino. B. antedicto quatenus per vestram diffinitiuã sententiã condemnetis, & condemnatum iuris remedijs compellatis supra scriptũ Sy. ad tradendũ, & relaxandum suprascripto Verul. domum antedictam simul cũ fructibus à tempore mortis dicti Henrici, per eũ habitis, & perceptis, & etiam cum expensis vniuersis præsentis litis tam factis quàm fiendis cæterisque damnis, & interesse passis, & in futurum patiendis, de quibus protestatur, vt liquidabitur in processu, & prędicta petit per vos fieri &c. saluo iure addendi &c. Deducen. in præsenti iudicio &c. non tamen se astringens. &c.

EPITOME.

1 *Quando legatur quantitas tantùm, & semel præstetur, & quando legatur res vel quantitas & pluries præstetur.*
2 *Res quæ legari solent.*
3 *Si hæreditas sit distributa per testatorem qualiter suc curratur hæredi.*
4 *Quando legatum est factum pure quid iuris.*
5 *Quando legatum est factum in diem quid iuris.*
6 *Quando legatum est factum sub aliqua demonstratione.*
7 *Quando legatum est factum cum causa.*
8 *Legatum quando cedat quo ad translationẽ ad suum hæredem, & nu. 9.*
10 *Quando legatum est factum sub conditione.*
11 *Ius vel facto sub conditione causali quid iuris.*
12 *Ius vel facultas implendi conditionem, an transeat in hæredem legatarij, aut hæredem instituti sub conditione.*
13 *Quando legatum est factum sub modo possibili quid iuris.*
14 *Causa edicta legato quæ potest interpretari esse adiecta per modum modi, & modum conditionis, qualiter interpretur.*
15 *Hæreditate vel legato relicto cum conditione de standō in loco certo, quid agendum.*
19 *Legato facto de omnibus bonis suis quid importet.*
17 *Legato fundo pro quo debetur census, a quo soluatur census.*
18 *Pro legatis quot actus competant,*
19 *Legata facta ab instituto non videntur repetita à venientibus ab intestato.*
20 *Hæres extraneus in mora ad soluendum legatum, an teneatur ad fructus & usuras.*
21 *Qualiter succurratur hæredi exhausta hæreditate legatis.*
22 *Annullato testamento per præteritionem filij non annullantur legata.*

13 *Legata facta ab instituto videntur repetita à venientibus ab intestato existente clausula codicillari.*
24 *Quando legatur una res vel plures eidem, quid contingat.*
25 *Quando eadem res pluribus personis legatur.*
26 *Legatum, & pluries præstetur, an transeat ad hæredes legatarij.*
27 *Stipulatio annua si sit concepta simpliciter, an transeat ipso iure, & cum effectu in hæredem stipulationis quoad effectum petitionis, & exactionis.*
28 *Ex promissione annua ex causa venditionis, an omni iure agi possit.*
29 *Legatorum in diem quando sit fienda solutio.*
30 *Intellectus versicul. sed cum satis. l. lecta ff. si certum petatur.*
31 *Legatum factum respectu certi loci an debeatur si nulli fructus ex loco percipiantur nu. 32.*
33 *Legatum factum donec vixerit an pluries præstetur.*
34 *Legatum factum de talibus fructibus, & tanta quantitate an semel debeatur.*
35 *Iussus testatoris quòd hæredes usque ad x. annos in simul habitent, quòd importet.*
36 *Legatum factum de omnis simpliciter, an valeat.*
37 *Quando legatur usufructus in pluribus casibus, de quibus in numero. 38. & seq.*
44 *Quando legatur seruitus quod iur. nu. 44. 45.*
46 *Quando legatur dos uxori vel filiæ. nu 47. & seq.*
61 *Quando legatur fundus cum suo instrumento. numero 61. & 62.*
63 *Quando legatur penus.*
64 *Quando legatur supellectilis.*
65 *Quando legantur alimenta. nu. 66. & seq.*
87 *Quando legatur argentum vel aurum.*
88 *Quando legatur debitori liberatio.*
89 *Habent exceptionem an competat ius agendi, & liberetur per pactum vel acceptilationem.*
90 *Quando legatur liberatio tutori vel administratori sua administrationis.*
91 *Quando legatur liberatio habenti à testatore rem in deposito.*
92 *Legata liberatione ei qui tenentur pluribus actionibus an sit ab omnibus liberatus.*
93 *Legato facto de omnibus rebus mobilibus, an veniant nomina, & actiones debitorum.*
94 *Debitor tutus exceptione peremptoria si leget debitum creditori, an hæres eius utatur tali exceptione.*
95 *Quando relinquitur electio ex pluribus rebus testatoris nu. 96 & j. q.*
100 *Quando legata adimuntur nu. 102.*

CORAM VOBIS. Sciêdum est ad euidentiã præsentis materiæ legatorũ quòd hęc legatorum & commissorũ materia longe amplior atque diffusior, est quã aliqua alia quę in corpore iuris sit inclusa, ideoque non tam graue quàm impossibile videtur eandem præsenti libello applicare perfecte. Sufficiant ergo quę vtilia & quotidiana vel necessaria forte prouidero quanto summarijs
1 & melius potero applicabo. ¶ Primo namque præmitto quòd quandoque legatur quantitas, vt ea semel tantum præstetur & de tali legato loquitur eo. ti. ff. de le. j. & ij. & iij. C. eo. ti. quandoque legatur res vel quantitas, vt ea pluries exoluatur, vt puta cum legatur aliquid annuum menstruũ vel diuinum. & de hoc loquitur to. titu. ff. de an. le. & l. in annalibus.
2 C. de leg. † Secũdo sciendum est quòd quędam sunt res quæ legari solent pro quibus facti sunt titu. speciales per legislatores. aliquando enim legatur vsufructus vel habitatio, de quo legato loquitur ti. de vsufru. leg. per to. aliquando legatur seruitus rustica vel vrbana & de hoc loquitur titu. de ser. le. per totum. aliquando legatur dos vxori, & de hoc loquitur. ff. de do. præle. per to. aliquando legatur vinum, vel triticum, aut oleum, & de hoc loquitur. ff. de vi. triti. & oleo lega. aliquando legatur fundus instructus vel cum instrumento & de hoc loquitur. ff. de fun. instru. & instr. leg. Aliquando legatur peculium seruo vel filio, & de hoc loquitur. ff. de pec. leg. per to. aliquando legatur penus, de quo loquitur ff. de pec. le. per totũ legatur suppellectilia. & de hoc loquitur. ff. de supellec. leg. Quid autẽ sint supellectilia, habetur in l. j. & in l. labeo. in prin. ff. de sup. leg. aliquando legantur alimenta vel cibaria, & de hoc loquitur. ff. de ali. & cib. leg. per tot. aliquando legatur aurum & argentum de quo loquitur to. ti. ff. de au. & ar. leg. aliquando legatur liberatio debitoris. & de hoc loquitur tit. ff. de li. leg. per to. aliquando legatur electio circa plures res ipsius testatoris de quo loquitur to. ti. de ope. leg. aliquando rei legatæ fit postea per testatorem reuocatio vel ademptio. & de hoc loquitur tit ff. de adi. legat. Prædicta autẽ legata, & fideicommissa particularia vel singularia sunt hodie inuicem per omnia exequuta, vt l. j. ff. de lega. j. & ibi plenè not. in l. ij. C. commu. de leg.
3 † Deinde sciendum est q̃ si testator fuerit adeo prodigus in legando quòd modicũ vel nihil ex hæreditate superfit hæredi instituto quòd poterit ipse hæres quartam iure institutionis detrahere de singulis legatis, vt l. j. C. ad leg. fal. per tot. & ff. eod. l. j. per totum. quæ quartæ detractio etiam locum habet in successione ab intestato, vt habetur in l. fina. C. quando dies leg. ced. cum similib. ibi in glos. not. & non posset fieri in vna re sola, vt plene not. per Cy. in l. ij. C. ad l. fal. per glos. in l. plautius. & in l. in quantitate. ff. ad l. fal. licet aliud sit in quarta trebellianica, quæ trahi potest de vna re tantum secũdum Iac. Butr. vt per eum not. in l. filium quem habentẽ. C. fami. ercis. Cuius differentię ratio est, quia si posset fieri in legatis quartæ detractio in vna ex rebus legatis afficeretur iniuria ipse legatarius, cui esset illa res legata. & non alij. quæ ratio cessat in fideicõmisso vniuersali, in quo solus est hæres grauatus, & quia maiori iniuria afficeretur, si detraheretur quarta de omnibus rebus, quã si de vna re tantũ, atqué Cy. in d. l. filius. & d. l. ij. & Bar. in l. quarto. ff. ad leg. falc. videtur sentire contrarium, vbi vide quod autẽ dixi hæredem de legatis posse detrahere falcidiam fallit si hæres non fecerit inuentarium, vel si sint legatæ ad pias causas, vt in authentic. sed cum testa.

& in

& in authent. similiter. C. ad legem falcid. & instit. eo. §. final. vel si testator ipsam falcidiam expresse detrahi vetuerit. vt ibi not. trebellianica verò quartam prohibere non posset, secundùm communem opinionem docto. vt not. per Cynum & Iacob. but. in l. quanquam. C. ad legem falcid. Iacob. de belui. in auth. de hæred. & fal. §. si verò expresse. Rursum est aduertendum, quòd legata & fideicommissa aliquando fiunt purè, aliquando in diem, aliquando sub conditione, aliquando sub modo, aliquando sub demonstratione, aliquando sub causa.

4 †Si quidem sint pura, siue facta purè, ipsaq; res legata sit testatoris, tunc recta via regulariter trãsit dominium à morte testatoris in ipsum legatarium, in l. à Titio. ff. de furtis. & l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de legatis j. & l. prima. §. cum igitur. & §. in nouissimo. ver. & dies. C. de cad. tol.

5 †Si verò legata sint in diẽ, & tunc aut est dies incerta, an & quando, vt puta si dixerit testator. Lego Titio centum, quando Caius capuam accesserit vel similia, & tunc ante diei euentum non transit dominium, nec petitio admittitur, vt infra in conditione casuali dicetur, & probatur in l. dies incertus. ff. de condition. & demonstratio. & l. prima §. finautem. C. de cadu. tol. aut dies est incerta quando: sed est certa an, vt dies mortis, & tunc ante diei euentum non admittitur petitio, nec transit dominium vt probatur in l. sempronius. ff. de vsufruct. leg. & notatur per Cynum in l. prima. §. cum igitur. C. de cadu. tollen. facit quod habetur & notatur in l. nam & si cum moriar. ff. de conditione indebiti. & l. si pupillus. §. si sub conditione. ff. de noua. aut dies est omnino certa. & tunc etiam quod est mirabile non transit dominium ante diei euentum: per dictam l. sempronius. & ibi notatur, nec petitio eius admittitur, vt dicto §. cum igitur, & ibi de hoc notatur per Cynum & glo. facit ad prædicta. l. si post diem. in principio. §. primo. quando di. lega. ce. aut est legatum sub conditione, & tunc. aut est conditio impossibilis de iure & de natura, & tunc transit dominium, & admittitur petitio, quia talis petitio habetur pro non apposita, vt d. l. si post. & l. obtinuit. ff. de conditio. & demonstratio. cum si. ibi not. aut conditio est possibilis, & non transit dominium, nec admittitur petitio ante conditionis impletum, vt d. l. j. §. finautem aliquid sub conditione. C. de cadu. tollen. nisi culpa aduersarij conditio non possit impleri, quia tunc conditio habetur pro impleta, vt l. iure ciuili. & l. in testamento. ff. de condi. & demonstratio facit. d. l. si post diem. versic. sed sub conditione. & l. si dies. in princi. ff. quando di. leg. ce. & plenè not. in l j. C. de condi. instit. & sub. quod autem dixi conditionem haberi pro impleta, intellige vt nec aduersarij, qui semel recusauit implere post ea admittatur pœnitentia, vt l. fi. C. de condi. instit. circa finem. nisi in casu qui habetur in l. pater seuerinam. §. fin. ff. de conditionibus & demonstrationibus. vbi autem legata sunt sub modo, tunc, aut modus est possibilis, aut impossibilis, vt supra in conditione dictum est, & si fuerit modus possibilis alia sumitur diuisio, quàm in conditione possibili hoc modo, quia aut modus est causa finalis legati, & tunc præstita cautione de modo implendo legatarius admittitur ad petitionem legati, & in hoc differt à conditione. l. secunda C. de his quæ sub modo & l. quibus diebus. §. termilius. ff. de conditionibus & demonstrationibus. & ibi plenè per Bartolum de hac materia modali. aut modus est causa impulsiua, & tunc statim admittitur eius petitio, nec modus est impediendus, nec cautio est implendo præstanda, vt l. titio centum. in principio. & ibi no. ff. de conditio. & demonstra.

6 † Si vero legatum fiat sub aliqua demonstratione, verbi gratia, si testator dixerit, lego fundum quem à Titio emi, tunc siue demonstratio sit vera vel falsa, valet legatum, & eius admittitur petitio regulariter, si de corpore rei legatæ constet. l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legatis primo. & l. demonstratio falsa. & ibi plenè per Bartolum. ff. de condit. & demonstra.

7 †Si autem legatum fiat cum causa. verbi gratia, quia Titius negotia mea gessit, ideo lego sibi talem fundum. & in hoc consueuit sic distingui, aut est causa de præsenti, aut de præterito aut de futuro. Item considerandum est etiam an causa ponatur conditionaliter an causatiuè. Si conditionaliter, tunc causa falsa vitiat, si verò causaliter, tunc falsa causa non vitiat. nisi testator aliàs non fuisset relicturus. vt l. demonstratio. per Bartolum & per alios in l. j. C. de fal. causa adiect. leg. & in d. §. longe.

a Not. quomodo dicitur cedere dies legati vide in §. in nouissimo. C. de ca tollẽ. & Bart. in l. j. in §. & cũ lex. C. eodem titulo.

8 † Deinde notandum, quòd hu-
a iusmodi legata dicuntur cedere [a] duobus modis: vno modo quo ad petitionem, alio modo quo ad translationem ad suum hæredem. De primo dictum est supra proximè. De transmissione autem agendum est in qua distingui solet, an legatum sit purum, an in diem, an conditionale. † Si quidem legatum sit
9 purum, tunc cedit à morte testatoris quo ad transmissionem & petitionem, vt in dicta l. prima. in principio. versic. si quis modo. C. de cadu. toll.

Si verò legatum sit in diem, tunc distingue, vt plenè nota. per Cyn. in d. l. j. in principio. aut legatum est in

diem certam, aut in diem incertam. Primo casu statim cedit quo ad trãsactionem, vt in dict. ver. similique modo. Secundo casu subdistingue, aut est incerta dies omni certitudine. & tunc idem est quod in conditione de qua infra dicetur. & probatur in l. dies incertus. ff. de conditio. & demonstr. ff. de leg. j. l. talis scriptura. aut dies non est incerta omni certitudine, & tunc aut certum est iam stare in vita legatarij, & tunc cedit à tempore mortis testatoris, aut nõ est certum eam extare in vita legatarij, & tunc cedit post mortem testatoris in aduentum ipsius diei, vt l. si cum hæres. & l. post diem. quando dies leg. ce. & ff. de condi. & demonst. l. hæres meus. & vide quod no. in l. iij. & l. ex his. C. quando dies leg. ced.

10 † Tertio casu quando legatum est sub conditione, & tunc est conditio quæ tacitè inest & nihil operatur, & legatum habetur pro puro, vt ff. de lega. j. l. iij. fallit in casu. l. si in diem. §. seruo. ff. de condit. & demonst. aut conditio non inest tacitè, & tunc aut est necessaria aut casualis. Primo casu, aut est certum causam extare in vita legatarij, & tunc cedit à morte testatoris, ac si relictum esset purum vt lege si pupillus. §. si sub conditione. ff. de noua. & ff. quando dies leg. ce. l. si cum hæres. in princi. aut non est certum quòd in vita legatarij extabit, & tunc idem est quòd in conditione casuali, vt d. l. si cum hæres.

11 † Si verò conditio sit casualis, tunc non procedit nisi conditionis euentu, vt d. l. vnica. §. finautem. C. de ca. tol. & in §. cum igitur. cum ibi not. per gl. sed remanet legatum penes hæredem aut substitutum vel cõiunctum vt ibi. Alij circa hoc latius distinguũt sic, aut conditio adiecta legato est impossibilis, & tunc legatum statim cedit, quia habetur legatum pro puro, vt l. obtinuit. ff. de condi. & demonst. aut conditio est possibilis. & tunc aut omnino est extitura, & habetur pro pura, ideoque statim cedit legatũ quoad transmissionem, vt l. si dies. in fi. & l. titio. §. quædam. ff. quando dies leg. ced. aut extitura ante, sed non quando, vt conditio mortis, & tunc ad hæc conditio adijcitur hæredi, & tunc non cedit legatum ante conditionis euentum, aut adijcitur personę ipsius legatarij, & tunc statim cedit legatum, aut hęc conditio adijcitur in personam tertij, & tunc nõ cedit ante conditionis euentum, vt hæc omnia habentur in d. l. si cum hæres. & l. post diem. & l. si dies. ff. quando di. le. ce. Ex præmissis ergo potest quædam generalis conclusio elici. videlicet quando legatum est conditionale, debet conditio adimpleri verè vel præsumptiuè antequam legatum possit peti vel transmitti.

12 † Huius gratia quęro an ius vel facultas implendi conditionem transeat in hæredem legatarij, aut hęredem instituti sub conditione, vbi est aduertẽdum, quòd aut quæritur de implemento conditionis vel modi adiecti in aliquo casu inter viuos, & tunc dic vt not. per Cyn. in l. fin. C. de contrahen. emp. & per Bartolum plenè in l. si decem cum petiero. ff. de verb. ob. & l. si stipulatus fuerim. ff. eod. ti. aliquando quæritur de implemento conditionis appositæ in vltima voluntate, & tunc regulariter non transit in hæredem honorati, vt d. l. j. §. finautem. C. de cadu. tollend. cum simil.

13 † In legato autem sub modo possibili subdistinguitur, aut modus possit impleri per hæredem legatarij, & tunc transmittitur in ipsum hæredem, si decesserit legatarius ante modum impletum, vt probatur per text. & glo. in l. à testatore. ff. de condi. & demonstratio. & d. l. post diem. §. ijsdem. & not. per Barto. in dicto §. termilius. & in hoc etiam differt à legato conditionali. aut non potest impleri per hæredem, & tunc non transmittitur in eum quasi modo deficiente, vt ibi not. & sic patet quòd modus conditionalis, & stipulatio in aliquibus æquiparantur quo ad vim transmissionis, vt in l. ex conditionali. insti. de verbo. obli. Si verò modus sit impossibilis, tunc pro nõ apposito habetur, vt dictum est in conditione impossibili, & probatur in l. j. in fi. C. de his quæ pe. no.

14 † Sed pone quòd legato sit adiecta certa causa legandi: & dubitatur an sit adiecta per modum modi, an per modum conditionis, in quam partem fiet interpretatio. Et quidam Pet. vt refert Cyn. in l. cum mota. C. de transact. distinguit sic, aut legatum cui causa adijcitur vel alius actus qui geritur potest procedere secundùm mentem disponentium sine implemento causæ, & tunc causa præsumitur adiecta per modum modi, aliàs autem præsumitur adiecta per modum conditionis: argumen. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. coniuncta l. stipulationem. & l. dotis fructus. §. fi. ff. de iure do.

15 † Vlterius quæritur, pone quòd testator legauit vel aliquem hæredem instituit eo tenore quòd venire debeat ad standum in certo loco, aut priuetur hæreditate vel legato, si non venerit ad habitandum in ipso loco, dic vt plenè scripsi supra in forma libelli quando vxor repetit dotem in glo. penul. & habetur in l. titio centum. §. titio. el. ij. ff. de condi. & demonstratio. Amplius est alia diuisio, quòd interdum testator legat rem suam propriam, & procedunt quæ dicta sunt. Interdum legat rem sui hæredis & idem disponitur ac si rem propriam legasset, vt l. hæredum. C. de fideicom. & l. vnum. §. si rem. ff. de lega. ij. & instit. de lega. §. non solum. Interdum legis rem alienam, & in hoc subdistinguitur, aut legat scienter, & valet legatum aut ignoranter, & tunc aut personæ extraneæ, & non valet, aut personæ coniunctæ vel propinquæ, & valet: vt l. cum alienam. C. de testamen. & in §. non solum. institu. de leg. facit text. in lege verius. ff. de probat. Interdum legat rem sibi communem cum alio, quo casu videtur in dubio legasse illud ius tantum quod suum est, vt le. serui electione. §. fina. & le. si dominus. §. fin. ff. de leg. j. & facit quod nota. per gloss. in dicta l. cum alienam. facit lege vxor patrui. C. eodem titulo. Interdum legat eidem rem ipsius legatarij propriam, quo casu non valet legatum alleg. proprias. C. de leg. & in. §. si rem. insti. de leg. Interdum legat rem propriam

priam ipſius teſtatoris, quæ tamen eſt pignori alteri obligata, in quo caſu quæritur ad quem pertineat onus illa exigendi, an ad hæredem, an ad legatarium, & ſic ſolet diſtingui, aut res ipſa fuerat obligata ante teſtamentum, aut poſtea, ſi quidem ante tunc, aut teſtator ignorabat eſſe obligatam, & pertinet exactio ad legatarium, niſi in duobus caſibus notatis in l. prædia. C. de fideicom. aut ſciebat, & pertinet ad hæredem, vt habetur in dicta lege prædia. & dicta lege qui poſt teſtamentum. C. de lega. & l. ſi res legata. ff. de lega. primo. & in dicto §. ſi rem. an autem in re dubia præſumatur ignorantia vel ſcientia, dic quòd aut ipſe teſtator rem ipſam ignorauit, & præſumitur ſcientia. argumentum in l. quiſquis. C. de reſcin. ven. & leg. quanquam. ff. ad Velleia. aut alius extraneus, & tunc præſumitur ignorantia, argumentum in l. fin. ff. pro ſuo. Si verò fuerit obligata poſt teſtamentum, tunc hæres luere debet, vt d. l. qui poſt teſtamentum. Interdum alio modo quàm pignorando teſtator rem legatam alienat & tunc diſtinguitur. aut titulo lucratiuo, puta per donationem, & tunc videtur legatum reuocaſſe, aut titulo oneroſo, puta per venditionem, & tunc aut ex propria neceſsitate, & tenet legatum & cogitur ipſam luere, aut ex voluntate, & tunc videtur legatum reuocaſſe, vt hæc omnia habentur, & probantur in lege rem legatam ff. de alimenti. lega. & le. fideicommiſſ. §. ſi rem. ff. de leg. iij. & nota. infra in ver. tranſeo ad vltimum articulum, & hæc locum habent quando alienatio eſt poſt teſtamentum, vbi autem alienatio præceſsit teſtamentum, tunc deueniendum eſt ad diſtinctionem quæ fit cum legatur res aliena. vt ſupra dictum eſt.

16 † Quid autem importet cum dixit teſtator, lego omnia bona mea vel ſua, quid appellatione ſuorum
2 & meorum contineatur, [2] habetur in lege cum ſuę. & l. ſuos. ff. de leg. j. & l. meorum. ff. de ver. ſigni. & no. per Bar. in l. quintus §. argento. ff. de auro & argen. lega. vbi concluſiue no. quòd appellatione mei, vel ſui dominium vel quaſi intelligitur, tamen quandoque importat nudam detentionem ſecũdùm materiam de qua ſermo habetur, vt ibi no. & probatur in l. medicorum de profeſſo. & medi. libr. x. ibi in ciuitatibus ſuis.

17 † Quid ſi teſtator legauit fundum pro quo debetur cenſus vel fictus quis tenetur ad eius ſolutionem, diſtingue, aut quæritur de fictu vel cenſu præteriti temporis ante mortem teſtatoris, & tunc regulariter hæres tantùm tenetur, aut dictu vel cenſu poſt mortem teſtatoris, & tunc regulariter legatarius ad id tenetur, & habetur in l. apud iulia. §. hęres. ff. de leg. j. & in l. qui concubinam. §. qui orios, in fin. ff. de leg. iij. cum ſimi. ſicut tenetur vſufructuarius, vt lege pendente. §. ſi quid cloacarij. ff. de vſufru. & l. quæro. ff. de vſu. leg.

18 † Cęterum ſciendum eſt quòd pro legatis & fideicommiſ. de quibus eſt ſermo, competunt regulariter tres actiones, videlicet rei vendicatio, actio ex teſtamento & hypothecaria. vt l. prima. C. de commu. dele. & ibi per Cy. & alios & latius per Bartolum in le. j. ff. de lega. j.

19 † Porro eſt vlterius aduertendum quòd legata facta ab inſtituto non videntur in dubio repetita à venientibus ab inteſtato niſi in certis caſibus traditis in lege eam quam. C. de fideic. inter quos eſt ille caſus videlicet quando in teſtamento eſt appoſita illa clauſula vulgaris & codicillaris quæ eſt. Si non valet iure teſtamenti valeat iure codicillorum &c. de qua latè dicemus infra in gl. ſuper verbo valere debeat, iure codicillorum ſed legata facta ab inſtituto bene videntur regulariter repeti ab eius ſubſtituto vt traditur in le. licet imperator. ff. de lega. primo. circa quam repetitionem reperitur in iure multiplex conſideratio, aliquando enim quæritur an conditio appoſita inſtitutioni videatur repetita in legato facto ipſi inſtituto de quo articulo traditur in lege auia. ff. de conditio. & demonſtratio. & l. cum ſeruus. ff. de conditio. inſt. Quandoque quęritur an conditio vel dies vni legato appoſita videat alteri legato repetita, & de hoc tangitur plenè in lege in repetendis. ff. de legat. tertio. quandoque quæritur an
2 conditio appoſita inſtitutioni videatur repetita in ſubſtitutione, & de hoc habetur in lege quæ conditio. ff. de condi. & demon. & le. ſub conditione. ff. de hæred. inſti. aliquando quæri ſolet an diſpoſita in priori teſtamento vel codicillo videantur in ſequenti teſtamento vel codicillo repetita de quo not. in l. à libertis. la ij. in princip. ff. de ali. & ci. le. & l. quinquaginta & le. cum tacitum. & ff. de proba. & le. ſempronius. ff. de leg. ſecundo. Aliquando quęritur, an qualitas adiecta in vna oratione videatur in alia ſequenti oratione repetita de quo plenè traditur per Bartol. in l. ita ſtipulatus. §. griſogonus. ff. de ver. obl. Aliquando quæritur an clauſula poſita in vno capitulo videatur repetita in alio de quo plenè traditur per eundem Bartol. in l. prætor. la. ij. §. ſi quis. ff. v. bo. rap. & in l. talis. & lege licet ſcriptura. ff. de leg. j. Imperator. ff. eodem titulo.

20 † Præterea & aliud eſt ſciendum quòd ſi hæres fuerit in mora ſoluendi legatum debito tempore quòd te-

2 *Qui appellationem eorum & ſuorum continetur doct. in l. pater. in §. duobus. ff. de leg. iij.*

netur ad fructus & vsuras vt lege j. cum sequen. C. de vsu. & fruct. lega. adeo quòd si hęres monitus legitimè per iudicem circa soiutionem legatorum implementum voluntatis defuncti stet contumax per annum priuatus hęreditate & defertur substituto vt habetur in authen. hoc amplius. C. ad legem Falcidiam. verumtamen si legatarius suspicetur de hęrede quòd ante euentum diei, vel conditionis adiectę legato dilapidet, & consummat legatum poterit iudicis officio eundem cogere ad prestandum idoneam cautionem. seu fideiussionem de legato soluendo adueniente die, vel conditione. vt traditur in tot. titu. ff. vt legat. no. ca. & C. eodem titulo. per totum. quæ quidam cautio similiter locum habet in hæreditationibus in diem. vel sub conditione relictis præterquam in aliquibus casibus. vt habetur & not. in l. cum archimedoram. C. vt in possess. legat. quorum primus est cum quis grauatus est restituere filio. Secundus est cum fratres sunt inuicem de restituendo grauati vt l. iubemus. C. ad trebellianum.

a Legatũ annuum an transeat in hæredem legati, vide Bald. consi. cccxc & in iij. & olumi. suorum consiliorum.

21 †Amplius sciendum est vt supra dixi quòd si hæres institutus vel ab intestato succedens fuerit tot legatis aggrauatus quòd ferè totas hęreditarias vires exhauriuit, poterit hæres quartam partem de singulis legatis detrahere quæ falcidia appellatur vt ff. ad legem Falcidiam, lege prima. & per totum, in l. eo. in princip. §. fina. nisi testator hanc falcidiam detrahi expresse prohibuerit, vt in authent. sed cum testator. C. ad legem Falc. In detractione autem huius falcid. hæres non tenetur quartam compensare vt habetur in lege iij. ff. ad legem falcidiam.

22 †Deinde nec illud est prętereundum sed memorię commendandum quòd huiusmodi legata & fideicom. filio pręterito, vel minus legitimæ exhęredato, & per consequens annullato, vel rupto ipso testamento olim annullabantur nec prestabantur legata eius, vt lege papinianus. §. ex causa. ff. de inoffic. testamen. hodie vero valent & prestanda sunt per authenticam. ex causa & in corpore vnde sumi. C. de libe. pręter. vel exhęred. & hoc verum, si adeatur hęreditas à venientibus ab intesta. vbi autem non audiretur hæreditas, & tunc nullo iure legata debentur l. si nemo. ff. de testamen. tu. not. per Bartolum in dicta authentica, ex causa.

23 † Si verò testamentum obtineat clausulam codicillarem de qua supra, tunc legata ab intestato facta videntur repetita venientibus ab intesta. vt supra dictum est, & not. in l. ex testamento. C. de fideicom. & d. authen. ex causa. & ideo etiam de iure antiquo huiusmodi legata sunt præstanda, vbi autem ex defectu solennitatis formulis testamentum esset nullum, vt quia non interuenit solennis numerus testium quantum ad testamentum, & quantum ad codicillos, tunc nullo modo legata debentur, si tamen soluantur scienter non repetuntur, vt l. si veritas. & l. ij. C. de fideicom.

24 †Vlterius est sciendum, quòd quandoque vni, & eidem legatur vna res tantùm, aliquando plures. Si quidem legetur vna, non potest legatarius scindere legatum, & petere partem ipsius rei & partem repudiare. vt l. neminem. & l. si cum res. ff. de legatis ij. Si verò plures legentur res, tunc aut sub nomine collectiuo, & non potest vna res agnosci, & alia repudiari: vt l. græcè. ff. de legatis j. aut sub nomine distributiuo vel collectiuo, & tunc potest vna res agnosci, & alia repudiata haberet onus annexum, quod hæredis respiceret commodum vel fauorem alterius, vt l. si duo. ff. de legatis ij. ad prædicta facit quod habetur in l. legatarius. ff. de fideicom. liber. & l. legatarius. ff. de legat. j. & l j. §. vbi autem. C. de cad. tol.

25 † Item sciendum est, quòd testator aliquando eandem rem legat pluribus personis coniunctim vel diuisim, & quæritur an inter eos sit locus iuri accrescendi, de quo not. infra in forma libel. quo agitur ex substit. in gloss. super verbo, breuiloquia. per Cynum in l. prima. §. his itaque. C. de ca. tol. His igitur sic præmissis volens materiam latius declarare, reassumo singulos superiores articulos per ordinem. Et primo assumo illum articulum, qui

a est quando testator legat a aliquid annuum men-

26 struum vel diurnum. † Et quæro an tale legatum transeat in hæredes legatarij, vbi dic quòd non regulariter, nisi testator hoc voluerit expresse. vt habetur in l. in annalibus. & ibi per glossam & doctores. C. de leg. & l. si stichum. §. stipulatio. & ibi per Bartolum. ff. de verbo. obligat. facit lex in singulos. de ann. lega. vel nisi præstatio huiusmodi legati annalis habens præfinitionem certi temporis, esset per hæc tempora sic diuisa gratia exonerandi hæredem obligatum quo casu censetur esse vnicum legatum pro toto tempore & non plura, & ideo transit ad hæredem legatarij, sicut alia simplicia legata, vt in l. cum præfinitione. in fine ff. de ann. lega. Et hæc procedunt etiam in stipulatione annua relata ad vitam stipulationis, quæ licet natura sui mero iure transeat ad hæredes stipulatoris tantùm ipsis agentibus, obstat exceptio doli, vt l. eum qui ita. §. qui ita cum ibi not. ff. de verborum obligationibus. & d. l. stichum. §. stipulatio. & plenè not. in l. senatus. §. fi. ff. de dona. causa mor.

Quid

27 †Quid autem ſi ſtipulatio annua ſit ſimpliciter concepta an tranſeat ipſo iure & cum effectu in hæredem ſtipulatoris, quo ad effectum petitionis & exactiõis. Breuiter diſtingue aut eſt facta in cauſam alimentorum, & hoc conſtat expreſſe, vel tacite, & tunc ſi finitur morte ſtipulatoris lege cum hi. §. ſi in annos. ff. de tranſactioni. cum ſimili. & lege eum qui ita. ff. de verborum obligationib. aut eſt facta in aliã cauſam, & tunc eſt perpetua, & tranſit in hæredem ſicut cætera iura, vt dicta lege ſi ſtichum. §. ſtipulatio. ff. de verborum obligationib. quam ſic intelligo prout ibi not. & ſubauditur quo ad vitam.

28 †Vnde circa hoc quæritur. Pone quòd ex cauſa venditionis contractæ certo prætio aliquis promiſit mihi ſoluere ſingulis annis, & hæredibus meis ſaccos. x. frumenti, vel vaſa boni vini, & obligauit mihi omnia ſua bona quæritur an ex huiuſmodi promiſsione licitè poſsit agi, tam de iure ciuili, quam canonico & diuino. Circa quod ſic breuiter diſtingue, aut hæc promiſsio facta eſt ſine aliqua legitima cauſa, & tunc iure nullo inducitur efficax obligatio nec actio vt habetur in l. ſecunda. §. circa. ff. de doli exceptione. & lege cum de indebito. in fine. ff. de probation. aut facta eſt cum cauſa legitima & tunc omni iure agi poteſt, quia contractus venditionis iſto pretio accedente omni iure eſt approbatus. vt ff. & C. & extra de emption. & vendition. per totum ſicque intelligatur dicta lex ſtichum §. ſtipulatio & dicto. §. qui ita & ſibi ſimilia. aut eſt facta cum cauſa à iure reprobata, puta ex cauſa mutui, & ſic quantitas annua eſt promiſſa in fraudem vſurarum & tunc nullo iure hodie agi poterit ex tali promiſsione, vt nota. per doctores. in authenti. ad hæc. C. de vſu. & in l. ij. C. plus val. quod agitur & per Cynum in l. ſi ea pactione. C. de vſufruct. quæ multum nota.

29 †Deinde quæritur quando legatorum in diem ſit fienda ſolutio circa quòd latius ſic diſtingue: aliquãdo in legato eſt vnica tantum præſtatio fienda vnico deſignato tempore verbi gratia, cum dixit teſtator. Lego fundum ad paſcha aliquando ſunt plures præſtationes fiendæ per diuerſa tempora, verbi gratia. Lego decem ſingulis annis ad feſtum paſchatis. Primo caſu ſolet ſubdiſtingui, aut tẽpus apponitur legato cauſa demonſtrationis aut cauſa differende ſolutionis, aut limitendæ obligationis. Primo caſu cũ tempus additur cauſa demõſtrationis, quod eſt quãdo idem eſt tempus ſoluendum cum tempore contrahẽdi vel legãdi verbi gratia, promitto tibi hodie dare. x. vel lego tibi. x. hodie, & tunc ſtatim poteſt peti, ac ſi diei nulla eſſet facta mentio vt l. liber homo. §. decem. ff. de verborum obligationibus. licet iudex ſuper hoc aditus cauſa miſerationis poſſit executionem differre vſque in decem. dies vt no. in lege ſi debitori. ff. de iudi. lege ſi promiſſor ſtichi. ff. de conſtituta pecunia. Secundo caſu cum tempus additur cauſa differendæ ſolutionis quod ſi eſt regulariter, tunc aut verba diſpoſitiua diriguntur ad honoratum aut obligatum. Si ad honoratum aut verba ſunt prolata in accuſatiuo. & tunc admittitur petitio & ſolutio in fine temporis vt lege ſi in anno & ibi per Bartolum de hoc. ff. de condition. & demonſtration. aut ſunt prolata in ablatiuo & tunc eſt fiẽda ſolutio in prin. tẽporis vt l. ſi ita fuerit. ff. de manumiſs. teſtament. vbi autem verba diſpoſita diriguntur ad obligatum tunc fienda eſt ſolutio in fin. temporis, vt lege qui hoc anno & ibi no. per Bartolum ff. de verborum obligationib. & inſtitut. de inutilibus ſtipulationibus §. qui hoc anno fallit fauore filiorum vt lege qui filium §. ſabinus. ff. ad trebel. & fauore reipublicæ, vt dicta l. ad rempublicam ff. de munerib. & honorib. quibus quidem caſibus ſufficit initium temporis attigiſſe de quo plenius not. in lege tertia. §. minorem. ff. de minorib. Tertio autem caſu cum tempus cauſæ limitandæ obligationis adducitur fieri debet ſtatim ſolutio vt dicta lege eum qui ita. & ibi plenè not. & per Bartolum. Dixi vlterius & principaliter quòd aliquando fiendæ ſunt plures præſtationes, ſeu ſolutiones per diuerſa & multiplicata tempora vt in ſtipulatione vel in legato annuo & in hoc diſtingue aut ſolutio eſt diuiſa cauſa augendę obligationis ſiue multiplicandę præſtationis, aut cauſa exonerandi hęredem vel debitorem. Primo caſu diſtinguunt quidam aut tempus apponitur diſpoſitioni aut executioni diſpoſitionis. Primo caſu fieri debet ſolutio in principio ante finem temporis deſignati, vt l. j. C. quando dies leg. ce. & ibi plenè no. per docto. facit l. nec ſemel. in prin. ff. quando dies lega. ce. Quando autem apponitur executioni tunc fienda eſt ſolutio in fin. temporis, argument. lege lecta. verſicu. ſed cum ſortis. ff. ſi cerum petatur. Si verò fit diuiſio cauſa exonerationis tunc ſolutio eſt fienda in fin. temporis vt lege ſi cui in princip. verſic. quod ſi meſſes. ff. de legatis primo, & ff. de ſta. lib. l. ſtatuli. §. ſtichus. & dicta l. lecta.

30 verſic. ſed cum ſortis. †Aduertendum hic circa intellectum. ver. ſed cum ſortis, nam potius & verius credo quod ibi fuerit tempus appoſitum gratia multiplicandę obligationis quàm exonerationis, quod ex eo patet, nam creditor, ita ſtipulatus, vt vſuras ſuę pecunię ſingulis mẽſibus perciperet, vnde in hoc aliter diſtinguo. quandoque id quod ſoluendum eſt per tempora diuiſa, eſt pœna contumaciæ debitoris non ſoluentis. & tunc fienda eſt ſolutio in fin. temporis ſic procedit intellectus. dicto verſicul. ſed cum ſortis. aliquando non eſt pœna alicuius contumaciæ, ſed contingit ex ſola ordinatione diſponentis. & tunc habent locum quę dicta ſunt quæ autem dicta ſunt circa ſolutionem in principio temporis fienda locum habent, quando nil eſt fiendum vel implendum ex parte creditoris alias autem non fieret ſolutio niſi prius per eum facto implemento armentl. ſi ſeruus. §. cum ſer. ff. de ſtipu. ſeruorum, & not. in l. eden. C. locat. per quæ patet quando fienda eſt ſolutio penſionis, de qua quæſtione tangitur per gloſſam, & doctores in dicta lege edend. C. locat. Item fallit in caſibus qui habentur in lege. nec ſemel. §. ſi habitatione & in lege firmio. §. pater. ff.

quando

31 quando di.lege.ced.poſ. †Nunc his peractis videndum occurrit ſi præſtatio vel ſolutio fit deſtinata, vel relata ad certum locum, vel fundum v.g. lego vel promitto tibi decem ſaccos frumenti quod naſcetur in tali fundo & contingit nil naſci ex eo fundo vel contingit fundum perire an liberetur debitor à ſolutione, vel præſtatione in qua quæſtione. Bartol. in le. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. obligatio. ſic diſtinguit, & idem Pet. & Cyn. ſequitur in l. ſi quis argentum. in princip. C. de donation.

32 †Cum quæritur quando fructus debentur ex certo fundo ſi non recipiant an obligatio extinguatur, vel differatur, dic quod aut locus vel fundus apponitur in diſpoſitione cauſa deſignationis, aut cauſa limitandæ, vel taxandæ obligationis. Primo caſu aut fructus debentur ſi extant ex illo fundo, vel ſi non extent debentur ex alio, & ſic durat obligatio, vt l. lucius. ff. de annu. leg. & l. quidam teſtamento. ff. de lega. j. & l. paulo calimacho. §. final. ff. de legat. tertio. Secundo caſu. ſubdiſtingue, aut orationi diſpoſitiuæ adijcitur relatiuum. v. g. fructus qui naſcentur in tali fundo lego vel promitto &c. & tunc ſubdiſtingue, aut enim in promiſſione vel fundo eſt vnica præſtatio tantum, aut plures. Si vnica, tunc ſi in illo anno fructus ex fundo colligi non poſſunt, nil vltra debetur ſed debitor liberatur. Ratio quia illud relatiuum quia facit conditionem & exponitur. l. ſi naſcẽtur vti probatur in l. cum certus. ff. de vino tritico & oleo legato & l. ſi debitor §. veriſimile. ff. de contrah. emption. vbi verò ſunt fiendæ plures præſtationes tunc ſi fructus in primo anno non naſcantur in toto, vel in parte fit ſupplemẽtum in alio, vt l. legatum. §. vinum. ff de ann. leg. Si autem in oratione nullum apponitur relatiuum, ſed oratio ſimplex, tunc ſi non naſcuntur fructus in primo anno non propterea liberabitur debitor, ſed fit ſuppletio in anno ſequenti, vt l. firmio. in princip. quando di. leg. ced. & in l. inter ſtipulantẽ. §. facramenta. præallega. Et hæc quæ dicta ſunt procedunt quando certa & limitata quantitas fructuũ eſt in diſpoſitione poſita, vbi verò nulla eſt quantitas deſignata, ſed in genere fructus qui naſcentur ſunt legati vel promiſſi. tunc ſiue in oratione ſit relatiuum, ſiue non, cenſetur diſpoſitio talis eſſe conditionalis & ob hoc fructibus non natis nil vltra debetur & intelligi debet ſecundum eum l. prima in fin. ff. de conditionibus & demonſtrationibus. & l. interdum. ff. de verborum obligationib.

33 †Vltra quæritur, ſi teſtator legauit Titio centum donec vixerit an talis quãtitas ſibi ſemel præſtanda ſit vel pluries. Dic quòd annis ſingulis debetur ac ſi legaſſet centum annua. vt eſt text. in l. legatum. ff. de annu. leg. & no. per Bartolum. in d. §. qui ita.

34 †Inſuper quæritur, qnid ſi teſtator legauerit tertiam vel quartam partem fructuum naſciturorum ex tali fundo an hoc legatum ſemel tantum debeatur. Dic quòd ſingulis annis debetur donec vixerit legatarius niſi de cõtraria appareat teſtatoris voluntate vt eſt text. in dicta l. defuncta. §. final. ff. de vſur. & ibi not.

35 †Quid autem ſi teſtator iuſſerit filios vel hæredes ſimul habitare vſque ad. x. vel plures annos quia importet iſta verba. Dic vt plenè tangitur per Bartolum. in l. quintus. ff. de annu. legat.

36 †Inde quæritur quid ſi teſtator nulla quantitate expreſſa dixerit ſic lego annua Caio, an valeat
a legatum, [a] dic quod non regulariter. vt l. legato generaliter, cum ibi not. ff. de lega. primo. Fallit ſi legetur in cauſa alimentorum vt eſt text. in l. ſi qui. & ibi not. ff. de annu. legat. & l. cum alimenta. ff. de alimen. & cib. lega. facit quòd not. in dicta l. id quòd pauperibus. C. de epiſ. & cleri. Rurſum quæritur de quotidiana quæſtione aliquis filiæ ſuæ viduæ legauit x. annua donec vidua erit velin viduitate permãſerit filia nubente in principio anni an integra. decem habere debeat, dic quod ſic ac ſi annus eſſet cõpletus v in l. ſi filię. & lege à nobis. ff. de annuis legatis. Nunc tranſeo ad ſecundum principalem articulum qui eſt cum legatur vſufructus aut vſus vel habitatio.

a *Legatum annuũ an tranſeat in hæredem legati. vide Bal. conſili. cccxc. §. in titu. ij. & olu. ſuorum conſiliorum.*

37 †Circa quę primo quero, quod ſi teſtator vni ſimpliciter legauerit fundũ deinde legauit alij vſumfruct. eiuſdem fundi quid percipiet legatarius vſufructus, dic, quòd habebit partem dimidiam vſufructus & ſic vſufruct. concurrunt vtrique idem in habitatione vt eſt text. in l. ſi alij. & l. ſempronius. §. finali. & ſempronio, in principio. & ibi not. ff. de vſufruct. l. per quę patet quòd legando ſecundo videtur partem admittere à primo niſi de contraria voluntate teſtatoris appareat vt ibi not. Et per hoc dicunt quidam quòd quando teſtator vt quotidię fieri videmus facit plura legata diuerſis perſonis & poſtea legat vxori ſuę generaliter vſumfru. bonorum ſuorum tam legatorum quàm non legatorum, quod omnes concurrunt in vſufruct. cum vxore.

38 †Secundo quęritur quę veniant in legato vſu, dic quòd omnes fructus rei vt plenè traditur in l. vſufruct. leg. l. ſeq. ff. de vſufruct. Ipſe tamen vſufructuarius non poterit vti niſi præſtita ſatiſdatione de vtendo & fruendo arbitrio boni viri vt lege ſi vſufruct. ff. de vſufruct. & l. j. C. de vſufruct. & l. j.

cum

eum seq.ff.de vsufru.quemad.cau.quam satisdationem non posset remittere testator, vt not. in dicta l.j.de vsufruct. & l.ij. & l. scire debeamus. C. vt in possess.leg. ab ipsa tamen satisdatione ipso iure excusatur pater vsufructuarius bonorum filij, vt habetur & not.in l.eum oportet. §. non autem. C. de bonis quæ liber.tenetur etiam vsufructuarius satisdare de reipsa restituenda finito vsufru. vt d. l.j. ff.

39 de vsu. quemad.ca. † Quid igitur si vsufructuarius non præstet hanc satisdationem. Respondeo, proprietarius rem ipsam poterit vendicare. vt l. si

40 vsufruct.quemad.ca. †Sed an fructus perceptos ante satisdationem posit dominus vendicare, apud aliquos est dubium, vt Cyn.in l.vsufru. C. de vsufr. Barto.autem in l.vxori vsufru. ff. de vsufruct.legat. sicq; pro omnium concordia distinguit, quandoque ante satisdationem dominus percepit fructus, & tunc non debent restitui fructuario, vt d. l. vxori. quandoque econtra ipse fructuarius percepit fructus, & tunc aut eos percepit domino ignorante, vel contradicente, & tenetur eos restituere domino, & sic intelligit gloss. ff.de vsufruct. & prædicta l. hac edictali. §. is illud. quandoque recepit eos domino sciente & patiente, & tunc non debent restitui per eum ipsi domino, sed eos lucratur, & facit suos, & sic intelligitur. l. hac edictali. §. finau-

41 tem. C. de secund. nupt. † Quid autem differant inter se vsus, vsufructus, & habitatio, plene traditur institu. de vsu. & habi. §. j. & adde prædictis quæ no. circa formam libelli quo agitur ad repetitionem

42 dotis in gloss. super verbo vsumfructum. † Solet etiam quæri qualiter huiusmodi vsufructus finiatur. & respondetur quòd tribus modis, videlicet morte, capitis diminutio. & longa præscriptione videlicet x. an. inter præsentes, & xx. inter absentes, vt l. qui vsumfructum. ff. si vsufru. pe. & l. corruptionem. C. de vsufr. facit instit. de vsufru. §. finitur.

43 & ff. quibus mod. vsu. amit. l. j. cum seq. †Sed circa hoc quæritur de quæstione sæpe occurrente. Ecce quòd patri quæsitus est vsufructus ex persona filij per l. non solum. C. de bo. quæ lib. quæritur per cuius mortem vsufructus extinguatur, dic breuiter quòd mors vtriusque requiritur, nec mors vnius alteri nocet, vt habetur in l. fi. C. de vsufru. & l. fi. ver. si verò. C. ad tertul. & not. per glo. in l. ij. in fin. C. de bo. mat. & l. quod satis. in fi. ff. de bon. quæ lib.

44 † Venio ad tertiũ, qui est, quando legatur seruitus rustica, vel vrbana, circa quem articulum vltra ea quæ scripsi supra in libello quo agitur confessoria, vel negatoria pro seruitute, quæro de quæstione sæpius occurrente, ecce testator legauit alicui simpliciter fundum, vel vsumfructum fundi. quæritur an eidem fundo præstari debeat per hæredem via. vel iter ad ipsum fundum qua vel quo vtebatur, in qua quæstione gloss. dubitauit in l. tertia. §. si loci. ff. de admend. legat. Tu autem secundum not. per Barto. in l. prima. ff. de serui. leg. plenius sit distingue cum quæritur an rei legatæ seruitus debeatur, aut quæritur de seruitute iam imposita ante legatũ, aut de imponenda post legatum. Primo casu debetur: vt l. prima. & l. si is qui. ff. de seruit. leg. cum similibus. ibi not. Secundo casu subdistingue, aut erat seruitus habens causam continuam & permanentem & tunc hic seruitus sequitur legatarium & ei debetur per hæredem ex præsumpta voluntate testatoris, vt dicta l. prima. ff. de seruitu. legat. exemplum patet in seruitute oneris ferendi & sic debet intelligi le. quod conclaue. ff. de damn. infect. aut seruitus habebat causam discontinuam & non permanentem vt inter, & viam & tunc aut testator legauit vsumfructũ tantum & agere poterit ipse legatarius contra hęredem, vt patiatur hanc seruitutem imponi, si ea non imposita vsufructus redditur inutilis vt le. damnas. §. primo. ff. de vsufruct. leg. & l. binas. §. final. ff. de serui. vt prædi. & l. prima. §. primo & ij. ff. si vsufruct. pet. & le. seruum filij. § fina. ff. de legatis primo. aut legauit proprietatem & tunc licet gloss. in l. iij. §. si loci. dubitauerit tamen dic quòd debetur seruitus legatario per ipsum hæredem vt no. in l. binas. ff. de ser. vrb. prædi. sumpto ar. à fortiori facit l j. in fin ff. si vsufru. pet.

45 † Quid econtra an à legatario seruitus debeatur hæredi de qua supra per fundum legatum, & dic quod sic, vt l. restituere. in princ. ff. si ser. vendi. & in l. si fundum sub conditione. §. qui fundum. ff. de leg. j. & in l. olimpiaco. ff. de ser. vrb. præd. In venditione autem rei venditor non tenetur nisi special ter, & expressim actum esset hanc seruitutem discontinuã emptori præstare vt l. in vendendo. ff. de contrahen. empt. Fallit in via ad sepulchrum vt in l. sepulchrũ. ff. de reli. & sump. fu.

46 † Transeo ad quartum ar. qui est quando legatur dos vxori vel filiæ vbi quæri consueuit si teneat legatum factum vxori & distinguitur sic aut tale legatum dotis factum vxori continet certam quantitatẽ expressam verbi gratia lego vxori meæ certũ quæ habui in dotem & tunc tenet legatum in quantitate expressa siue vxor nil dederit siue minus dederit in dote vt est text. in l. si non designata. C. de fal. cau. adi. leg. si vero nulla quantitas est expressa tunc non tenet legatum nisi constet per instrumentum dotis vel aliter in quantitate in dotem tradita. vt d. l. non designata. & l. prima. §. sed si in dote. & l. cum scriptum. ff. de dona. præleg.

Et si forte dicatur quid commodi affert vxori legatum dotis certæ quantitatis, quando aliunde, puta per instrumentum constat de eius dote? respondetur quod si legatum est purum, tunc subducitur tempus legale, & statim fit ipsius dotis solutio, vt l. prima. §. verum est commodum. ff. de dot. præleg. & est commoditas in alio, quia non fit retentio dotis propter res donatas, vel aliàs impensas, quæ tamen ipso iure non diminuunt dotem, vt l. dote præleg. & d. §. verum. ff. de dot. præleg.

47 † Sed quid dices de frequenti quæstione, ecce testator legauit mulieri nondum nuptę centum pro dote seu ex causa dotis quæritur an tale legatum sit purum vel conditionale vel sub modo super quo varia sunt opinio. vt refert Bartolus. in l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de conditio. & ad

mon.& not.per Cyn. in le. ſancimus. G. de nuptijs concluſiue autem ſecundùm eum poteſt ſic diſtingui, aut tale legatum eſt factum reſpectu matrimonij contrahendi cum certa perſona, verbi gratia ſi teſtator dicit lego.capit. Sempronię pro eius dote vxori futuræ Caij, & tunc tale legatum eſt conditionale videlicet ſi matrimonium ſequatur vt leg. promittendo & le.ſtipulationem.ff.de iure do. pro quo facit authenti. niſi rogati.C.ad Trebellia. & in corpore vnde ſumitur de ſanctiſſ. epiſco. §. ſed hoc de præſenti,& ibi per Iacobum de bell. aut tale legatum eſt factum ſimpliciter nullo habito reſpectu ad certam perſonam,& tunc ſubdiſtingue aut extraneus legauit mulieri hanc dotem & eſt conditionale eo modo quo ſupra argumen.in l.à Titio. in principio.de verborum obligation. & l.ſi ego. in princip.ff.de iure dot.& dicto §.ſed hoc de præſenti.ad idem facit l.Publius. in principio.ff.de condit. & demonſtratio.niſi per aliquas coniecturas appareat quòd teſtator non voluerit legatũ eſſe purum vel patriæ conſuetudo ſe haberet quòd dos appellaretur patrimonium mulieris non nuptæ quia in hoc ſtandum eſſet communi vſui loquẽdi vt l.cum delationis.§.aſinam.ff.de fun.inſtruct.Si vero pater legat filiæ dotem tunc aut vltra hoc legauit ſibi ſuã legitimam & tunc eſt conditionale ſuper quo vide quod dicitur infra in proxi.quæſtio. aut nullam legitimam ſibi legauit,& tunc legatum dotis eſt purum & poterit ſtatim peti ex præſumpta voluntate teſtantis cui incũbebat neceſsitas filiã dotare & ei relinquere legitimam,vt in l.qui liberos.§.de ritu nupt. & quia tale legatum videtur factum ad filiæ prouiſionem,ideo non recipit aliam dilationem nec grauamen,vt l.quoniam in prioribus.C.de inofficio.teſtamen.Et aduerte quod hoc caſu non ſufficit hanc dotem titulo legati relinquere quo ad valorem teſtamenti dicendo.Relinquo filiæ meæ centum vel talem fundum , pro eius dote quia verbũ, relinquo,adiectum certæ rei vel quantitati non trahitur ad inſtitutionem. vt not.per Bartol. in l.cogi. verſicu.& generaliter.ff.ad Trebellia.vt habetur in authen.vt cum.de appella. cog.§.illud quoque.licet gloſſ.teneat contrarium in authent.de hære. & fal. §.& hæc omnia.& ibi per Iacob.de Bel.& ſic ſecundum Bartol.teſtamẽtum eſſet nullium ratione præteritionis ipſius filiæ vtẽdo verbo relinquo, ſed debet vti verbo inſtituo, & dicet, inſtituo filiã meam in centum pro eius dote vel pro maritando ipſam.

4 †Quid ſi teſtator dixerit relinquo filiæ meæ cẽtum ad dictum ſapientis quid poterit facere ipſe ſapiens dic quod poterit addere iure inſtitutionis ad hoc vt potius valeat teſtamentum quàm pereat ſecundum Iacob.de Aret.ſed Richard.malumb.diſputat & tenet contrarium cuius opin.ſequitur Bartol. in l.illa inſtitutio.ff.de hæredi.inſtituen. & no.idem Barto. in l.his verbis.ff.de here.inſtitu. Item circa præmiſſa quæritur ſtatuto ciuitatis Lombardiæ cauetur quod mulier dotata non faciat partem in hæreditate paterna vel materna cum fratribus ſuis &c. Contingit caſus quòd pater impuberi filiæ legauit mille pro eius dote quęritur de tribus. Primò an hoc legatum ſuccedat in locum legitimè. Secundò an huiuſmodi legato videatur ipſa filia dotata. Tertiò an tale legatum poſsit ſtatim peti vel differri debeat petitio in tempus nuptiarum. Et breuiter quo ad primum quæſitum variæ ſunt opiniones. vt refert Cyn.in lege ſancimus.C.de nuptijs. & tenet Richard.malumb.quòd ſic,nec poſsit agi per filiam ad ſupplementum legitimæ ſi quid deſijt. Et eſt ratio,quia per ſtatutum poteſt diminui legitima,quãuis non in totum auferri ſecundum eum , licet Dynus teneat contrarium in capitul.indultum. de regulis iuris. libro ſexto. Cyn. verò vbi ſupra tenuit quòd tale legatum non ſuccedat in locum legitimę, quod etiam ſequitur Bartolus in dicto §.Titio. ſicque habebit filia vtrunque, ſcilicet legitimam & legatum , niſi de voluntate teſtatoris aliud appareat , verbi gratia , ſi iuſſerit eam ſtare & eſſe tacitam & contentam dicta quantitate ſibi legata , argumentum in l.vni volebat. cum ibi notatur.ff. de hæredibus inſtituendis.& ita conſueuerunt notarij ponere in teſtamentis,aliud autem eſſet ſi fuiſſet filia hęres inſtituta in dicta quantitate pro eius dote, quia tunc ſubſtitutio hęc ſuccederet in locum legitimę,& ſi quid deeſſet agere poſſet ad ſupplementum,vt in lege omnimodo. & lege ſancimus.C. de inofficioſo teſtamento. & in authentic.ibi ſignata,

49 & quod not.in dicta l. his verbis. † Per quod patet quod ſapienter faciunt notarij ſi in huiuſmodi diſpoſitionibus vtantur verbis inſtitutionis non legati vt ſupra dictum eſt. Quo autem ad ſecundum quęſitum,dic ſecundum Bartolum,vbi ſupra, quòd filia dicitur dotata,argumentum in lege non eſt matrimonium ff.de ritu nuptia. & in lege qui pupillam.in principio.ff.de adulterijs.facit quod not. per gloſſam,in lege cum plures.§.penultimo.ff. de adminiſtratione tutorum.& illa verba dotata ſunt exponenda,id eſt in quam pater actum dotandi exercuit quantum in ſe fuit, argumentum,in lege mulieri.ff.de conditione inſtrumenti. Alio verò caſu contra,quia dos ſine matrimonio eſſe non poteſt, vt l.final.C.de donation. ante nupt. Prima opinio Bartoli eſt verior, & probatur per textum in lege non ſine ratione.C.de bonis quę liberis. Ad tertium autem quęſitum reſpondetur ſecundum eum quod aut tale legatum eſt factum puberi aut impuberi. Primò caſu differtur petitio in diem nuptiarũ matrimonio contracto per verba de preſenti,quod ſufficit etiam ſi non fuerit adhuc traducta ad domum mariti, argumen.in l.ſancimus.C.de nuptijs. coniuncta lege,ſi cui.ff.de conditionibus & demonſtrationibus.Secundo verò caſu expectatur tempus nubilis ętatis.& etiam quòd matrimonium per verba de preſenti contrahatur,quibus duobus concurrentibus petitio admittitur.arg.in l.hæc conditio.ff.de conditio.& demonſtra.& l.ſi pupillę.ff.quando dies

50 leg.ce.†Quid autem ſi alia forma teſtator vſus ſit, vt quia dixit lego centum pro ipſa maritanda. dicit idem Bartol. aut eſt pubes, & poterit legatum ſtatim petere, preſtita tamen quęſtione de nubendo,

aut

aut eſt impubes,& tunc differtur petitio in tempus pubertatis quo tempore perſona erit ad maritandum habilis & hæc ſufficiat,etiam ſi matrimonium de præſenti tunc non contrahitur vt petitio admittatur, argument.in l.nec ſemel.§.in habitatione.ff. quando di.leg.ced.leg.prima.Inde quæritur ,pater legauit filiæ centum ex parte dotis deinde ipſam maritauit,&dotam pro ea ſoluit poſtea moritur pater non mutato teſtamento,agit filia contra hæredes petendo legatum prædictum,quæritur,an ſit audienda.dicit Bartol.in l.humani.§.cum pater.ff.de l. primo. diſtinguendum eſſe, aliquando enim pater primo loco dotem ſimpliciter promiſit non tantum tradidit vel promiſit. Primo caſu ſubdiſtingue aut expreſſe legauit pro dote & tunc ſemel tantum dos ipſa debetur & ideo petens legatum non auditur,vt dicto.§.cum pater & l.titia.§.qui inuita.ff.de legatis ſecundo.aut legauit ſimpliciter nulla facta mentione dotis & tunc legauit aliud diuerſum quam promiſerit & tunc debetur vtrumque videlicet dos, & legatum,vt l.ſi pater pro filia.ff.de collatio.do.Aut legauit idem vel tantumdem in eodem genere & tunc in dubio præſumitur legare animo compenſandi & præſtabitur alterum tãtum vt l.ſi cum dotem.§.ſi pater.ff.ſoluto matrimonio.& not.per glo. in dicto.§.cum pater.Secundo principali caſu videlicet cum primo dotem tradidit & poſtea legauit illud idem corpus quod fuerat traditum & tunc eius æſtimatio debetur ac ſi legaſſet ſcienter rem alienam.l.cum pater filiæ.ff.de legatis ſecundo.aut legauit dotem ſimpliciter & tunc ſemel tantum debetur nec præſtatio duplicatur,& quia dos ipſa & legata non confertur,vt dicto.§.qui ita & lega. filiæ. & l.à patre.C.de collatio.vbi autem legauit aliud omnino diuerſum à dote,tunc vtrunque debetur,vt ſupra dictum eſt. Tertio vero caſu principali videlicet quando primo legauit & poſtea tradidit diſtingue,aut poſt ipſum legatum dotis realiter dotauit & tunc videtur de primo legato dotata.ideoque vlterius legatum non debetur.l.lucius. la .j.& tbi nota.ff.de legatis primo.& l.filia.C.de legib.vbi autem legatum eſſet ſimpliciter primo factum ſine adiectione cauſæ dotis,tunc per traditionem dotis inde ſecutam non videtur à legato receſſum ideoque vtrunque debebitur.vt l.quinquaginta.cum ibi nota.ff.de probationib.

51 †Ex præmiſſis autem patet ſolutio ad illam quæſtionem qua fieri ſolet. Si pater legauerit ducentum filiæ pro dote poſtquam ipſa nupſerit & centum pro eius dote tradiderit an mortuo patre poſſit reliqua centum ex cauſa legati petere.

52 †Et ſecundum Bar.in dicta leg.lucius.diſtinguendum eſt aut legauit pro maritando ipſam filiam & tunc excluditur à petitione legati quia ceſſat cauſa legati.argument.in leg.libertus. in principio.ff.de alimentis & cibaris lega.aut legauit ſimpliciter pro dote aut ex cauſa dotis & tunc admittitur ad petitionem legati quia dos poteſt augeri conſtante matrimonio ,vt lege penultima .C. de donationibus ante nuptias.de qua materia plene tangitur per eundem in l. liberorum.ff.de verborum ſignificatio.

53 Præterea quæritur ecce quod pater legauit filiæ centum pro dote,vel pro ea maritanda & deceſſit filio maſculo hærede vniuerſali inſtituto qui inde ſororem maritauit & dotem dedit ſimpliciter habita mentione legati,quæritur an ſoror poterit legatum petere. Reſpondetur quòd non quia frater videtur eam dotaſſe de pecunia legata potius quam de propria,argument.in l.neſennius.& quod ibi nota.per doctores.ff.de negotijs geſtis & ita determinat Iacobus Butrigarius.vt refert Cyn.in l.final.C.de dotis promiſsione. Vbi autem pater det dotem pro filia ſua quæ habet bona materna videtur in dubio eam dotaſſe de bonis ipſius patris & non de maternis vt l.finali.C.de dotis promiſsione.

54 †Sed quid ſi teſtator ſic dixit:lego centum pro dote filię meę & quoties illa perdiderit ſibi de nouo detur per hæredes meos quæritur de effectu huius legati, reſpondetur quòd ſemel tantum dos perdita reiterabitur & pręſtabitur & non vltra ſi milies perderetur vt eſt text.in l fideicommiſſa.§.ſi quis decem.de legatis tertio.

55 †Sed aduerte circa prędicta quòd de iure communi ceſſante dicto ſtatuto quod filia non ſuccedat extantibus maſculis teneretur pater dotem filiæ relinquere titulo inſtitutionis & non legati vt prædixi & ſi in vita ſua eam nupſerit & dotem pro ea dederit poterit eam in dote inſtituere & in aliquo pluri quantumcunque modico & ſic tenebit eius inſtitutio vt plene diſputat.gloſſ. & doctor.in l.denique.§ ſed vtrum in fine. ff.de minoribus.& Bart. nota.in leg.de his verbis ff.de hære.inſtit.

56 †Sed pone quod ſtatuto cauetur quod muliere mortua in matrimonio vir lucretur dotem vt eſt communiter,in Lombardia contingit quòd mulier habens filium ex priori marito accepit ſecundum virum & mulier ipſa prædeceſſerit in matrimonio ſuperſtitibus ſecundo viro & filijs prioris matrimonij inter quos controuerſia oritur ſuper dote quæritur an ipſe ſecundus vir lucretur dotem excluſis dictis filijs an redire debeat ad ipſos filios excluſo ſecundo viro , dixerunt quidam filios prę ferendos ſaltem in ea parte quam lex ipſius refert de qua traditur & habetur in le.hac edictali.C.de ſecundis nuptijs.Alij dicunt filios in totum excludendos etiam à legitima & virum præferendum autoritate dicti ſtatuti per quod derogatur dicta l.hac edictali,quia iſta eſt quædam alienatio inter viuos per quam poteſt filius priuari legitima, vt not.Cy. in c.indultum.de reg.iur.lib.vj.& Cy.in l.ſancimus. C.de ſecun.nu.& in l.j.C.de inof.dona.& hanc partem tenet Bal.in l.ſi ea lege.C.de conditione ob cauſam.& eam obſeruat Lombardia de qua quæſtione dixi ſupra in forma qua agitur ad dotis repetitionem.

57 †Quid autem ſi ſtatuto caueatur non obſeruatur.vt proximè dictum eſt ſed hoc modo quòd in mortua vxore ſine liberis ex primo matrimonio vir lucretur dotem an hoc caſu præmoriente ipſa

ipsa vxore in secundo matrimonio superstitibus liberis ex secundo viro, poterunt filij prioris matrimonij petere partem dotis maternæ à filijs secundi matrimonij. Et vtique dicendum quòd sic. cuius ratio est per tale statutum solum in vnum casum maritos simplicis funerari dotem videlicet quando vxor moritur sine liberis ex eo procreatis. Cum autem moritur cum liberis, tunc casus iste relinquitur dispositionis iuris communis, vt l. extraneus. ff. de conditione ob causam. & l. si cum dotem. in principio. ff. soluto matrimonio. ideoque pariter filij vtriusque matrimonij in ipsa dote succedent in authentic. in successione. C. de suis & legitimis. & dicta l. hac edictali. nisi pactum de dote lucranda intercessisset, quia tunc maritus in dote succederet secundum formam dicta l. hac edictali. & non plus vt ibi not. de quo, & alijs pluribus, de quo habetur & not. per Iacobum de Belui. in authentic. de nupt. §. optimè. †Quæritur si statuto caueatur quòd fœminæ non succedant cum masculis in hæreditate paterna, vel materna si fuerint dotatæ vel fratres earum velint eas dotare, & contigerit patrem decedere filio masculo. & filia super tribus, & filius decesserit superstite quadam eius filia: & prædicta eius sorore an in successione paterna præferatur dicta amita soror dicti filij prædictæ eius nepti, & dic distinguendum secundum Cynum. vt per eum not. in l. j. C. ad l. iul. de adul. Nam aut ipse filius decessit in vita patris & tunc pariter succedũt. vt in auth. defuncto. C. ad tertul. aut post eius mortem & tunc neptis excludi amitam: & est ratio quia istud ius excludendi amitam fuit quęsitum ipsi patri suo in eius vita virtute dicti statuti quod transmisit in eius filiam. vnde ei non deferendum, argument. in l. videamus. ff. de nego. gest. †Sed pone quòd testator legauit filiæ pro dote certa bona, iubens eam esse tacitam & contentam. vt multoties contingit? quæritur an ipsi filiæ post agnitum legatum sit saluum ius petendi dotem maternam. Bartol. in l. vt iusiurandi. §. si liber. in fine. ff. de ope. libertorum. videtur dicere quòd sic quia dos materna est extrà bona patris, es alienum tu distinguere ibi not. & vide quod scripsi super forma libelli quo agitur pro hæreditate ex testamento delata in gloss. tertia. Et per hoc patet quòd patet non videtur filiam dotare de dote materna quod est verum in dubio. Si ergo cautus patet quòd specialiter ipsam dotet de dote materna per textum in l. fina. C. de dot. promis. secus autem in extraneo vel fratre dotante vt ibi not. per Cyn. quia in dubio præsumitur dotare de dote materna. Redeo ad quintum arti. quando legatur vnum, vel frumentum simpliciter non adiecto de quo sit præstandum, videtur in dubio præstandum de eo quod est in patrimonio testatoris vel si nihil reperitur præstari debet aliunde per eius hæredem vt l. si cui vinum. in principio. & ibi per Bartolum. ff. de vino tritico & oleo legato. nec tamen vasa seu vegetes in quibus est vinum reconditum cedunt legatario vt dicta l. si cui. §. primo. & si vinum vel frumentum legetur pro alimentis, licet quantitas non sit expressa tamẽ valet & cedit eo casu in legato omne vinum testatoris vt l. quidam hæredem. ff. eo. titu.

60 †Quid dices si testator leget. x. vasa vini titio ex eo, quod nascetur in tali vinea & nihil aut parum natum est an hæres liberabitur vel supplebit de eo quod nascitur in sequenti anno. dic vt supra dixi circa legatum annuum, & quod plenè tangitur per Bart. in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de ver. obli. Facit l. certum. & l. ex eo. ff. de vi. tri. & oleo legato. Transeamus ad sextum articulum qui est quando legatus est fundus cum instrumento suo vbi quæri solet quę contineantur appellatione fundi instructi ad quod breuiter respondeo quod ligones, aratra, boues falces, torcularia messoria & alia similia ad agricolam pertinentia & ad fructus colligendos vt plenè traditur in l. instrumenta fundi. cũ l. seq. ff. de fun. instru. & instr. l. nec refert quõtum ad vim coniungendi, an legetur fundus cum instrumento an fundum & instrumentum vel fundus instructus licet quoadmodum distin. lega. differant hæc inter se vt habetur in l. prima. & l. si cui. ff. de fund. instruct.

61 †Notandum tum est quod dictio cum contingit
2 accessorie, sed dictio & contingit principaliter vt d. l. j. si cui facit l. j. & ij. ff. de pecuni. lega. & l. si quis ritio. in fin. ff. de vsu. lega. & l. triplici. ff. de ver. signifi. quod facit ad multa. Plenius tamen & clarius potes super hoc distinguere secundum Bar. vt per eũ not. in d. l. si cui aliquãdo hæ dictiones l. & cũ ponuntur inter res quarum vna sui natura alteri non accedit vt inter personas vt l. iustissime. ff. de ędilit. edict. vel inter res prorsus distinctas & separatas & tunc pariformiter coniungunt videlicet omnes principales vt insti. de legi §. si quis ancillas & l. si ancilla cum liber. ff. de leg. §. aliquando hæ dictiones ponuntur inter re quarum vna sui natura alteri accedit seu vna solet alteri accedere vt instrumentum fundi & peculium serui & tunc est differentia quia & coniungit principaliter sed cum coniungit accessorie, vt dict. l. j. & ij. & l. si cui. & vide de hoc per Cynum
62 in l. secunda. C. de verbor. significatio. †An autem hæc dictio, & inducat repetitionem qualitatis positæ

in

2 Not. de dictione. cum & dictione & doct. in l. si quis arbitratu. ff. de ver. obli. & docto in l. j. & ij. C. de ver. sig. & de dictione & vide Barto. in l. si finita. in §. 58 elegãter. ff. de d̃. infe. Iac. de are. in dispu. incip. quidam paterfamilias facit testamentum leg. peculij.

in præcedẽti oratione, vide quod no. Bar. in l. seio. §. Caio. ff. de fun. inst. & in l. repetẽdis. ff. de le ij. Nunc autẽ transitũ facio ad vij. articulũ, qui est quando legauit seruo peculiũ, vbi quęritur seruo legato cũ peculio, quid cadat in legato si contingit seruũ mori, dic in omnibus extingui legatũ vt in l. j. & ij. ff. de pecu. le. & hoc qa sublato principali tollitur accessoriũ, p quod deciditur illa q. cũ testator legauit equũ cũ cella. Nam mortuo equo viuente testatore extinguitur legatũ cellę per regulam prędictã. nã dictio, cum coniungit accessorie, vt dictum est. facit l. tunc inutile. ff. de pecu. leg. & regula. l. cum principalis.

63 de re. iur. † Venio ad viij. articulum. qui est cum lega
a tur penus [a] seu canepa. in quo articulo quæritur qd penus appellatione contineatur, vbi sic distingue ꝙ quãdoque legatur penus poculenta, aliquãdo legatur penus esculenta: Primo casu omnia continentur quę appellatione viui continentur. Secundo verò casu omnia cõtinentur, quæ vsu patrifamilias sunt deputata. vt hæc & alia latius habẽtur in l. qui penu. cũ

64 seq. ff. de pe. leg. & l. qui penul. la ij. ff. eo. tit. † Venio ad. ix. articulum qui est quãdo legatur suppellectilis vbi notandũ ꝙ hoc nomen est iuris, sed in vulgari appellatur masaritia domus sicque idẽ importat legare suppellectilem: vt no. Bar. in l. j. de suppel. & p hoc patet quæ contineantur appellatione suppelle-

65 ctilis, de quo vide tex. in l. inj ff. eo. titu. † Cõdescendo ad. x. articulum qui est cum legantur cibaria seu alimenta, vbi quærendũ primo loco est, quid alimẽtorũ nomine seu appellatione cõprehẽdatur, & breuiter respondendũ est cibaria, vestimenta, & domus, seu habitatio contineri, vt l. legatis & l. fi. de ali. & ci. leg. imo etiam aqua si in ea regione vendi solet, vt l. j. ff. eo. tit. secus autem est in legato cibi vel diarij, nã appellatiõe cibi non continetur vestimentũ, nec domus, vt l. diarijs. ff. eo. ti. Et sic patet quòd aliud est le-

66 gare alimenta aliud cibaria. † Quid si testator iusserit hæredi suo, vt talem eius nepotem instrui faciat in aliquo artificio non determinando de quo quæritur in quo artificio debeat ipsum instrui facere. Respõdeo quòd iudex in hoc arbitrabitur inspecta qualitate & natura, & dispositiõe & similibus circũstantijs ipsius nepotis, expẽsis ipsius hæredis, vt habetur

67 singulariter in l. stichus liber esto. ff. de le. iij. † Quid igitur si alimẽta sunt simpliciter legata nulla determinatione de his fact. qualiter fiet præstatio eorum, & limitatio, dic quia iudicis officio erunt limitanda, inspecta persona legatarij & fructibus & redditibus hęreditarijs, vt in l. cũ alimenta. in prin. & l. cũ vnus in fi. ff. de ali. & ci. le. facit l. fi. in fi. C. de ali. pu. præ. & l. ius alimentorũ. ff. vbi pu. educ. & quod not. Bar. in l. imperator arrianus. in fi. ff. ad treb. Et no. ꝙ si fructus rerũ hęreditariarum ad alimẽta nõ sufficiunt, nõ propterea tenetur hęres proprietatẽ rerũ ipsarum vendere & pretiũ in alimenta cõuertere, vt ponit Bar. in d. l. cũ alimenta. Et si is cui legata sunt alimẽta infirmitatẽ patiatur debent ei præstari me-

b dicinæ [b] vt l. verbo victus. ff. de ver. signi. & in l. si cũ dotem. §. finauté in seuisimo. ff. sol. mat. quod sequi

68 tur idẽ Bar. in l. legatis. ff. de ali. & ci. leg. † Inde quęritur an legatũ alimentorũ transeat in hęredẽ legatarij die quòd nõ regulariter vt l. in manibus. C. de le. & le. si in singulos. & ibi no. ff. de an. leg. & l. cum hi. §. modus. in fi. ff. de transac. &

69 l. mella. in prin. ff. de annu. leg. † Insuper quæritur legatis alimentis quo tẽpore sint præstanda an in singulis mẽsibus, vel annis distingue secũdũ Bar. vt per eũ no. in l. fin. ff. de lib. leg. & l. pecuniæ. ff. de alimen. & ci. le. quando a que alimenta debentur seu relinquũtur cum demonstratione certi temporis vt puta lego omni anno vel omni mense. x. pro alimentis & tunc præstãtur tẽpore illo designato vt l. annuã pecuniam & l. j cum seq. ff. de an. lega. facit l. nec semel. § si in habitatiõe. ff. quãdo di. leg ced. & l. diarius. ff. de ali. & ci. le. cum si. quãdoque legatum alimenta simpliciter facta temporis designatione & tũc subdistinguitur, aut relinquitur personis nõ morituris puta pauperibus talis hospitalis & tunc soluenda sunt annuatim vt l. si quis ad declinandam. C. de epis. & cle. quãdoque relinquuntur personis morituris, vt Titio vel Sempronio, & hic considera quod in alimentis continẽtur quædam quæ non recipiunt comodam diuisionem per menses & quorum mensualis præstatio nimis grauaret hæredem vt puta vestimentum & similia & tũc de his fienda est solutio cum necessitas minuet vt no. per glo. in l. firmio. §. fi. ff. quando dies b leg. ce. & facit d. l. semel. §. si in habitatione quædam sunt quæ possunt cõmodè diuidi per menses & in quorũ diuisione hęres non grauatur vt dare frumentum, carnes vinum & similia ad vsum quotidianum deputata & in ipsis fienda est solutio singulis mensibus, vt d. l. fin. ff. de lib. agno. fallit in militibus quibus fieri debet alimentorum præstatio per singulos, aut binos dies, vt l. j. C. de erro. mil. an. lib. x. & l. nulli. eo. titu. Et si fortasse plures sint obligati ad præstationem huiusmodi alimentorum ne præstatio confundatur, fit inter eos diuisio hoc ordine, videlicet vt vnus soluat vno mẽse, alius alio mense, vt habetur in l. iij. ff. de ali. & ci. le. Deinde qritur an solutio alimentorũ fiẽda fit in speciebus, vel in pecunia. distingue secundũ Bar. vt per eum no. in l. iij. ff. de ali. & ci. le. quędam sunt res quæ si pro toto tempore præstarentur in suã spem, corrumperentur, vt carnes, & similia, &

a Penus qd sit. Vide in te. tit. penu leg. l. supellectilis lega. cibi sue alimentorum.

b Not. quod dãtur medicinæ Bar. in tract. de ali. an. j. col. dec. in c. cũ haberet. de eo. qui du. in mat. quã po. per adu.

in his debet æstimatio fieri in pecunia pro eis, vt l. mella. §. quidam. ff. de alimentis & cibarijs legat. quædam sunt quæ si præstarentur pro toto tempore non corrumperentur, puta frumẽtum, vinum, & similia, & tunc non debetur æstimatio, sed species ipsa solui potest, vt l. cum hi. §. sicut. ff. de
70 transactionibus. † Sed in quo loco sunt præstanda hæc alimenta. dicit Bartol. quòd si locus sit designatus debent præstari in eo loco in quo hæres sortitur domicilium, vt in l. prima. & ibi not. per eum ff. de ali. & cib. legat. & not. per glossam in l. cum hi §. causas. ff. de transactionib. pro quo facit l. sed & si susceperit. in principio
71 & l. quod legatur. ff. de iudic. † Sed hic insurgit dubium, pone quod hæres & legatarius sunt eiusdem fori, an hæres teneatur alimenta deferre ad domum legatarij vel legatarius ipse teneatur ire ad domum hęredis, in quo secũdum cum sic potest distingui aut pro ipsis alimentis debet præstari pecunia, vel quid simile in cuius portatione nulla est expensa, & tunc tenetur hæres ire ad domum legatarij, & portare pecuniam, vt l. item illa & ibi not. per gloss. & doctor. ff. de constitu. pecun. aut præstari debet aliud quam pecunia cuius portatione expensa exigitur, & tunc debet legatarius ire ad domum hæredis & ipsius legatarij sumptu alimenta recipere. argument. l. prouinciales. in fin. C. de erro. mil. anno. libr. xij. & l. prima. §. penulti. ff. de pet. & con. rei ven. Et ex his colligi potest decisio ad illam quę stionem satis frequentem, qua quæritur, si maritus legauit vxori alimenta, [2]an sint. prędstando in domo mariti vel extra, in qua q. quidam voluerũt sic distinguere aut hæredes viri sunt filij ipsius vxoris, & tunc præstari debent in domo ipsorum hæredum cũ quibus potest honestè viuere, nisi testator aliud expresserit, vt l. qui concubinam. §. j. ff. de legat. tertio. & ff. de fundo instruct. l. quæsitum. §. puto. & l. ij. C. com. vtri. iud. aut non erant eius filij sed extranei, & tunc præstari debet extra domum. Alij autẽ dicunt ꝙ si testator simpliciter relinquit vxori alimenta. non adiecto loco domus, quòd licitum est mulieri habitare vbi cunque voluerit, & vbique sunt ei ab hærede alimenta prędstanda. per text. in l. liberis. §. lucius. ff. de alimentis & cibaria. legatis. & ibi sequitur Bart. hanc opinio. & in diuortio. in prin. ff. solu. mat. de quo tangitur per gl. in l. cum hi. §. si in causa. ff. de transac. per Spe. in
72 ti. qui fi. sint le. §. j. † Sed quid si testator voluerit vxorem recipere alimenta in domo sua, an tenebitur in ipsa domo operari cum hæredibus ab eorum vtilitatem distinguendum secundum Bar. aut mulier est nobilis cuius nullę sunt operę, & tunc non tenetur operari: aut est ignobilis, quę consuevit operari, & tunc huiusmodi alimẽta sibi debentur ex iuris necessitate, vt quia ipse ex infra annum luctus, & tunc debet operari ad vtilitatem hęredis. vt habetur & nota. in l. j. §. exactio. C. de rei vxo. acti. & l. sicut. ff. de ope. lib. aut debentur ex sola testatoris dispositione, & tunc non tenetur operari ad commodum hęredum: ar. d. l. libertus. §. j. & ita determinat Bar.
73 in l. diuortio. † Sed quid si testator legauerit Titio fundum ad alimenta, vel pro eius alimentis. quęritur cuius sit dominium fundi dic secundũ Bar. b qđ in hoc forma legati est multũ attẽdẽda, quãdoq; enim testator dicit lego titio fundum ad alimenta, vel ꝑ alimentis, vt habeat alimenta & his casibus dominiũ fundi est legatarij, vt l. libertis prędalle. & l. pe. de ali. & ciba. le. & ibi per eum quandoque testator dicit lego alimenta ex tali fundo & tunc sola alimẽta cedunt in legato & proprietas fundi ex hęredis, vt l. j. in fi. & l. lucius. ff. e ti. quãdoq; testator dicit leg. aliměta & ꝑ eis obligo talẽ fundũ. & tũc sola alimẽta & fundi obligatio cedũt in ipso legato proprietas vero remanet hęredis. l. lucius ff. eodem titulo. ita determinat ipse Bartol. in d. l. libertis, & huius differentię ratio potest esse quia in primo casu verba dispositiua legati referuntur principaliter ad ipsum verbũ lego, & ipsum verbũ fundum. consecutiue autem respiciũt aliměta. ideo ąue nimirum si proprietas & dominium legatario alij verò casibus verbũ lego determinat ac respicit principaliter alimenta demonstratiue, aut consecutiue respicit ipsum fun-
74 dum. † Sed circa hoc occurrit aliud dubium in eo quod dictio est dominium fundi transire in ipsum legatariũ, an ipse legatarius hoc dominium trãsmittat in hęredẽ suũ. Circa huius dubij solutionẽ gl. sunt cõtrarię: nam gl. in d. l. cum hi. §. si vsui. tenet quod non tanquam finitũ morte legatarij, sed

a *Not. quando maritus legat alimenta vxori, vide Bar. to. in consil. incipi super eo quod quæritur in ij. q. prima.*

b *Vidua eui aliměta debentur cui teneatur operari. Bar. in l. Caio. in §. imperator. ff. de ali. & cib. lega. & in l. sicut in fin ff. de opr. liber.*

sed reuertitur ad hęredē ipso iure, sicut finitur lega
tum alimentorū, vt dicta l. cum hi. §. modus. pro qua
opi. facit l. titia. §. fi. ff. de le. ij. in contrarium videtur
esse tex. in d. l. libertis. in princ. & d. §. fi vni. & l. pen.
ff. de ali. & cib. le. & hanc partem tenet Iaco. de are.
& Bartol. vbi supra. † Solet denique dubitari, an
causa adiecta legato limitet ipsum legatum? super
quo Bar. in d. l. libertis. tradit hac doctrinam, aut lo-
quimur in causa de præterito, & tunc nulla induci-
tur limitatio, cū ipsius causæ defectus non vitiet le-
gatum: vt in l. cum tale. §. falsam. & l. demonstratio
falsa. § j. ff. de condi. & demon. & ibi plenè not aut
loquimur in causa de futuro, quæ impropriè dici-
tur causa. & hic subdistingue, aut apparet de mente
testatoris, ꝙ voluerit per causam limitari legatum,
& tunc limitatur, vt l. titia. §. fi. ff. de leg. ij. & l. spe-
cies. ff. de auro & argen. leg. aut non apparet de eius
voluntate, & tunc aut talis causa per se simpliciter
cōsiderata nō continet aliquem fauorē legatarij, &
tunc limitat legatū, vt l. si pater. §. dulcissimus. ff.
de leg. ij. & l. epistola. ff. ad treb. aut continet fauo-
rem eius, & tunc aut ipsa causa potest operari aug-
mentum legati & operatur, vt l. si cui habitatio. §.
j. de vsu. & habi. aut nō potest operari augmētū, &
tūc operatur restrictionē, vt d. l. libertis. & dicto §. fi
vni. & facit l. fi. ff. de vsu. ca. re. quæ vsu consumun-
tur. & l. donationes. §. species. ff de dona. & idem dic
seruandum esse in contractibus, vt not. per Cy. in l.
si mulier. C. de iu. do. Et ex his patet decisio ad illam
inusitatam practicā, si testator legat vxori suę do-
mū pro habitatione, quod dominiū seu proprietas
domus pertinet ad vxorē, secundum opi. Ia. de Are.
licet Old. aliter teneat, est ergo bonū cōsiliū addere
donec vixerit prædicta autē vendicant sibi locum,
quoad dominiū querēdū legatario, quādo ipse est
capax dominij. Si autē alimentorū tantum, vt patet
exēplū in spurio & alio nato ex coitu dānato, vt tra
ditur in c. cū haberet. extra de eo qui dux. vxo. quam
pol. per adu. facit ꝙ plenè no. Bar. in l. si gener. ff. de
his qui. vt indi. & l. si deportati seruo. ff. de leg. ij. &
76 l. titio ei qui capere. ff. de leg. secun. † Rursum scien-
dum est quòd alimenta quandoque sunt præstanda
quadam necessitate iuris, præter hominis dispositio
nem, suadente naturali ratione, vt v. g. pater & ma-
ter tenētur ad educationē liberorum: vt l. j. cum se.
ff. de lib. ag. facit l. j. §. ius naturale. ff. de iu. & iu. &
econtra tenetur filius ad præstationē alimētorū pa-
tri & matri. vt ff. de lib. ag. l. si quis à liberis. in prin.
& facit quòd habetur in l. fi. §. hoc proculdubio. ver.
ipsum autē. C. de bo. quę lib. & hęc vera, quādo alter
ex his est inops, alius vero diues, vbi aūt omnes pari
ter essent diuites, seu sibijpsis sufficiēter ad alimēta.
tūc alter ab altero nō potest alimēta petere, vt in l. si
qs à liberis. ver. sed si filius. vel si omnes essent pa-
riter pauperes, nullus peteret sibi inuicē alimenta:
vt no. ꝑ gl. in d. §. ipsum autē. & si forsitā vnus esset
sibi soli tantū ad alimēta sufficiēs, non tenetur sibi
detrahere, & alteri conferre, quia prima charitas
incipit à seipso, debet ergo conferre alteri inopi,
ꝙ sibi supersit vltra propria alimenta, & ita deter-
minatur per gloss. & text. in l. ij. C. de
alen. lib. & dicta l. si quis à liberis. §.
77 pen. † Quid autem si dubitetur an sit
filius vel pater qui alimenta petit, dic
ꝙ ante omnia fiet de hoc cognitio
summarie vt d. l. si quis à liberis. §. si
vel parens. & §. solent. qua cognitio-
ne pendente nihilominus alimenta
actori præstabuntur vt l. si negent. ff.
78 eo. titu. † Denique sciendum ꝙ liber
tus tenetur ad alimenta patrono suo
si quid ipsi liberto supersit vltra sua
propria vt l. si quis. §. alimenta. & d. §.
de alimentis. similiter econuerso pa-
tronus tenetur liberto: vt l. alimēta.
79 in prin. ff. eo. † Quid autem dices de
domino & vasallo an teneantur sibi
a inuicē ad alimēta [a] & quidē planum
est vasallū teneri domino suo secun-
dum Dy. ar. d. l. alimenta. §. j. nā tene-
tur dominū defendere vt col. x. in tit.
quid sit forma fide. c. j. ergo ipsum ali
mētare, quia negare vt quod denegat
alimēta: vt l. vel negare. ff. de lib. agn.
quæ opi. confirmatur ex his qui habē
tur & no. ꝑ gl. in l. solo. ff. de lib. cau.
& in c. j. & Spec. in tit. qui fil. sint legi.
§. j. versi. quod si dominus. & vasallus
denegās alimēta priuatur feudo sicut
libertus priuatur libertate & redigi-
tur in seruitutē: vt d. l. alimēta. §. j. s.
80 alleg. † An autem dominus teneatur
vasallo dubiū est sed inclinandum &
dicendū est ꝙ sic, ar. à paritate rema-
net per tex. in d. l. alimēta. in princ. ꝑ
quo facit illa generalis regula quod
reciproce sunt inuicē obligati domi-
nus & vasallus adeo quod ex his cau-
sis ex quibus vasallus feudo priuatur
ex eisdē priuetur dominus à proprie- b
tate vt in d. c. j. & in ti. quando ꝑ prie
priuetur ea. ex facto & tit. si de feud.
fue. cōtro. c domino guerram cōmit-
81 tente. † Amplius quæritur an frater
fratrem alere teneatur deter. commu
niter glo. & doct. quod sic siue si fra-
ter naturalis & legitimus siue natura
lis tantum: vt in auth. licet. C. de nat.
lib. & le. quāuis. ff. sol. matr. & no. per
glo. & Cy. in l. j. C de alen. lib. & in l.
si quis liberis. §. sed vtrum. & ibi not.
per Bar. ff. de lib. ag. Ex præmissis au-
tem patet quod filius naturalis tantū
alendus sit à pre quod est verum si na
tus est ex concubina cuius etiam coi-
tus licitus est secundum iu. ciuilia vt
b ff. de conc. per tot. [b] Secus autem in
filio nato ex coitu damno. C. de in-
ce. nupt. & dicto. §. sed vtrum iudic.
autem ca. talis si. ex coi. damnatus est

*a Vasallus te
netur domi
no præstare
alimēta. ☞ i
de Specu. in
titu. qui fil.
sint legi. §. j.
☞ sed nūquid
dominus. & Car
di. Alex. in
c. licet. in fi.
j. ☞ quæro.
hic dicitur in tit. si
de feu fue.
cōtro. inter
do. & agn.
in ☞ si feu.*

*b No. de ali
mentis spu
rio præstan.
Bar. in tra.
de ali. in ij.
colū. Cyn. in
auth. ex cō-
plexu. C. de
incest. nup.
Bart. in l. si
quis à libe-
ris. ff. de lib.
agn. Specu.
titu. qui fil.
sint legiti.
☞ sic. quid
de natis.*

alendus, vt habetur in ca. cum haberet. extra de eo qui du. vxo. in matri.

82 quam po. per adul. † Quæritur vltra, pone quòd pater vel filius ingressus est monasterium propter quod bona eius sunt monasterio dedicata, an monasterium teneatur præstare alimenta illi qui in seculo remansit. Dyn. & Barto. tenent quod sic per d. l. si quis liberis. §. idem scripsit &c. & ibi not. etiam Specul. in titu. qui si. sint. §. j. versic. item quid si intret. vbi plenè tractat materiam alimentorum, & Alber. in titu. de ali.

83 † Quæritur an mater ita teneatur
a ad alimenta filiorum, [a] sicut pater, dic quòd infra triennium pertinet educatio ad matrem, post triennium autem pertinet educatio ad patrem, vt l. fi. C. de pa. pot. nisi pater esset pauper & mater diues, de quo plenius dic, vt habetur & not. in d. l. si quis à liberis. §. si mater. & per Cyn. in l. alimenta. C. de neg. gest. & per Barto. in l. nesennius ff. de nego gest.

a An mater teneatur alere filium. doct. in l. j. § si mulier ff de li. ag. & in auth. si pater. C. de diuor. et Bar. in tra. de alim. & Abb. in c. j. de conuer. coniu.

84 † Sed pone quòd aliquis habet patrem & filium ambos diuites cum ipse sit egenus, quæritur à quo prius petenda sint alimenta. hanc q. format Barto. in l. non quemadmodum. ff. de lib. ag. & Cyn. in l. j. C. de alien. lib. & per Iacob. de are. finaliter concludendo, dic secundum eos quòd prius debet petere à patre quàm à filio. Et sit ratio, quia iure naturali magis astringitur pater ad alimenta filij quam econtra filius ad alimenta patris. argu. in l. si quis. §. vtrũ. ver. ei magis. & l. isti quidé. ff. quod met. causa. & l. cũ ratio. in prin. ff. de bon.

85 dam † Quæritur si testator legauerit alimenta pupillo vel infanti donec ad pubertatẽ peruenerit, vsque ad ꝙ tempus extẽdatur hoc legatũ, dic ꝙ fauore alimentorum pubertas extẽditur cõtra cõmunẽ regulã in maius tẽpus, videlicet in masculo vsque ad xviij. annũ, & in fœmina vsque ad xiiij. vt est tex. sin. in l. mella. in prin. ff. de ali. & ci. le. per quod collige primo vnũ speciale in alimentis. secundum est speciale, nã fauore alimentorũ facta solutione eorũ per triennium ex volũtate minus solenni debentur exinde in futurum, vt l. j. C. de fideic. Item tertium est speciale, quia persona alias incapax legati dominij, vel proprietatis redditur capax alimentorũ, vt l. is cui. ff. de ali. & ci. le. Itẽ quartũ quia clausula generalis per quã minuuntur legata, non trahitur ad legatum alimentorũ, vt l. libertis. §. posthumus ff. eo. tit. Item quintum est, quia legatum relictum ad alimenta à certa persona instituta, intelligitur repetitum à substituto, vt l. iiij. §. lucius. ff. de alimen. & ci. le. Item circa modum exigendi est sextum speciale, quia executor vltimæ voluntatis habet in his actionem, vt l. alio hærede. ff. de ali. & ci. leg. Item in causa alimentorum dantur breuiores dilationes. vt l. ij. ff. de re iu. Item à sententia lata in causa alimentorũ non appellatur. l. fin. ff. de app. recip. Item quandoque in his nõ admittitur cõpellatio, vt l. iiij. C. de cõpẽ. Item alimẽtorũ ius nõ potest remitti solo pacto contrahentiũ, nisi accedat iudicis authoritas, vt l. cũ hi. ff. de transact. Item pro alimentis agi potest etiam tempore feriato, mesium vel vindemiarum, vt l. ij. ff. de ferijs. quæ omnia plenè

26 no. Bar. in d. l. mella. in princip. † Cæterum est notandum, quòd tutores & curatores pupilli vel adulti tenentur ipsis alimenta præstare de eorundem pupilli vel adulti patrimonio: secundum quòd patiuntur eorum facultates: vt l. ius alimentorum. ff. vbi pu. edu. de. ad quæ alimenta cogendi sunt iudicis officio, vt l. offi. iu. ff. eod. si tamen ipsi tutores & curatores, ne fortasse ipsorum pupilli & adulti paupertatẽ detegerent, aut fortasse diuitias timore tyrannidis bona fide occultarent, & ipsos male alerẽt non eis hoc imputabitur ad aliquã culpam, vt l. fina. C. de aliment. pu. præstan. Vltra autem memoratos casus, in quibus dictum est aliquem teneri de necessitate alimenta præstare, si aliquis qui non est ad huc obligatus alimenta præstiterit alicui, poterit illa repetere per actionẽ negotiorum gest. nisi animo donandi alimenta præstiterit, quod in certis casibus fecisse præsumitur, puta si motus affectione domestica alimenta exhibuit vel alia pietate, vt habetur in l. j. C. de nego. ge. & l. alimenta. & l. quod in vxorẽ. eo. ti. & ibi no. per Cy. & alios doct. & per

27 Bart. in l. nesennius. ff. de ne. ge. † Nunc venio ad decimũ articulũ, qui est cũ legatur argentũ vel aurum: vbi ante omnia sciẽdum est. quod si legetur simpliciter & absolute aur. & argent. vel omne aurum, quod in hoc legato non cedit pecunia sed id tantum quod est in massa, vt l. quintus. l. ij. & in §. j. & in l. cum aurum. ff. de au. & argen. leg. imo nec cedit corrigiũ argentũ vel deauratũ, vt d. l. quintus. §. penul. ff. eo. ti. Nec consequenter cedit, si legauerit argentũ suum, illud argentũ quod personali actione poterat vendicari, & hoc ideo, quia illud non est suũ antequã sit traditũ, vt l. quintus. §. argento legato. & l. scribit. ff. eo. tit. in princi. nam ista pronomina possessiua meum, tuum, & suum, regulariter significant dominium, vt l. meorum. ff. de ver. sig. & Barto. no. plenè in §. argento. & in rub. ff. de no. oper. nun. Alia autem circa hunc articulum vide

28 in text. dict. titul. † Transeo ad duodecimum articulum, qui est quando legatur liberatio debitori, vbi aduertendum, quòd quatuor modis relinquitur liberatio. primo modo quando testator dicit, relinquo Titio quod mihi debet. vt l. prima princi.

prin.ff.de li.le.Secundo cum dicit teſta.damno hæredem meum non petere,vt in l.ſecunda.& l non ſolum.in principi.ff.eod.titulo.Tertiò cum dicitur lego liberationem.vt l.iij.in principi.ff.eod.Quarto cum teſtator dicit lego chyrographum.vt dicta l.iiij.§.primo ad quod facit prædicta.l.non ſolum in principio.cum ſimilibus.ff.eod.titulo.Huius autem legati liberationis effectus talis eſt, nam ſiue ipſe legatarius ſit ſolus debitor,vel ſint plures ſocij corre,tenetur hęres liberare per acceptilationem.Si verò non ſint ſocij,tunc ille ſolus cui liberatio eſt legata liberandus eſt pacto perſonali tantum,vt habetur in l.iij.§.nunc de effectu.ff.de lib.le.habet etiam ipſe legatarius ſi conueniatur exceptionem, vt dicto §.nunc de effectu.ſicque patet quod competunt legatario quæ defenſiones,videlicet actio & exceptio.

89 † Cuius gratia reuocari ſolet in dubium an habenti exceptionem competat ius agendi,vt liberetur per acceptilationem,vel pactum.vbi ſic diſtingue ſecundùm Bartol.vt per eum nota.in dicto §. nunc de effectu,quandoque quis habet exceptionem ex vltima voluntate,quandoque ex diſpoſitione inter viuos &c.Primo caſu competunt tria remedia videlicet actio,vt liberetur pacto vel exce.Item excep.vt d.§.nunc de.effectu.Item offi.iud.vt pronuncietur legatarius nihil debere,vel imponatur hęredi perpetuum ſilentium,vt probatur in l.aurelius.§.centum.ff.de lib.leg.ſecundo autem caſu conſideranda eſt forma petitionis,aut enim petit ſibi fieri inſtrumentum ſuæ excep.videlicet quòd iudex declararet ſibi exceptionem competere,& auditur, quia non plus petit,quàm ſua excep.contineat,arg. in l.plures.C.de fid.inſtru.& l.ſicut datam.C.de li. cauſa.& in c.albericus,& c.ſignificauit.extra de reſti.aut petit ſe ſimpliciter liberari per acceptilationem,& tunc non auditur,quia plus petit.nam ſi habet exceptionem ex pacto nudo, tunc actio non eſt ſublata ipſo iure,quæ tollitur per acceptilationem,& idem in ſimilibus vbicunque contingerit plus petit,vt traditur in l.dedi.in princi.ff.de condi. ob.cau.ad quæ omnia plenè facit quod no.per Bar. in l.fina.§.eleganter.ff.de dam.infe.& per gl.& Cy.

90 in l.diſſolutè.ff.de condi.ex le.† Vltimo quæro de quotidiana q.ecce quòd tutori, vel curatori,aut alij adminiſtratori relinquitur liberatio ſuæ adminiſtrationis,vel geſtionis,quæritur de effectu huius legati diſtingue breuiter ſecundùm doc.quandoque relinquitur liberatio præteritæ,& iam factę ſeu geſtę adminiſtrationis,aut futurę,aut nondum geſtæ adminiſtrationis,primo caſu liberatio trahitur ad omnia ad quæ fuerat obligatus præterquam ad doloſe commiſſa, & ad reliqua reſtituenda hoc eſt illa quæ habet penes ſe de bo.pupilli vel adulti,vt l.ſi quis rationes & l.lutius.& l.procurator.& l.aurelio.§.gaius.ff.de lib.leg.fallit in parte legatario,in quo amplior ſit talis legati interpretatio,vt liberatio porrigatur tam ad reliqua quàm ad doſoſe commiſſa,vt habetur in l.aurelius.§.titius.ff.eod.titul. fallit etiam ſi teſtator damnauerit hæredem ipſi legatario remittere quicquid ab eo exigere ſeu petere poſſet ex cauſa dicta adminiſtrationis prout fieri contingit in teſtamentis, vt probatur in l.ſi quis rationes.in fin Secundo caſu principali non trahitur hoc tale legatum ad doloſè commiſſa nec ad res quæ ſunt teſtatoris, ſed veniunt hæc omnia reſtituenda,vt §.gaius.in fin.& l. non ſolum.§.fin.& dicta l.ſi quis decedens.ff.de admi.au.& ibi per glo.& Dyn.& plenè per Bartol.in dicto §.gaius.Amplius quæritur quod ſi relinquitur liberatio ei qui tenetur aliqua ſingulari actione quis eſteffectus huius legati.Reſpondeo quòd ſi competit actio & excep.vt ſupra dictum eſt, & probatur in dicto.§.nunc de effectu.

91 † An autem rem quam habebat à teſtatore in depoſito vel commodato reſtituere teneatur,diſtingue ſecundùm Bartol.in dicta l.non ſolum.§.fin. aut iſte legatarius erat debitor ex cauſa prædicta alicuius pecuniæ.aut ſpei.Si pecuniæ,tunc habet locum d.§.nunc de effectu.ſi ſpeciei tunc res ipſa per eum eſt reſtituenda hæredi,quia ad eam rem non porrigitur in dubio tale legatum liberationis,ſi tamen in ipſa re commiſſus eſt dolus,vel lata culpa,non tenetur pro his legatarius ad aliquod intereſſe tanquam liberatus,vt probatur in dicto §. fina.& in §.cui fundum.& ibi nota.in l.aurelius.§. meuia.ff.de lib.le.licet Guil.in hoc attendat formam legati,vt per eum nota.in l.ſi vnus.§.illud. ff.de pact.

92 † Sed quid ſi legatur liberatio generaliter ei qui pluribus tenetur actionibus,an ſit ab omnibus liberatus.Et quidem glo.in l.emptor.§.lucius.ff.de pac. videtur dicere,quòd referatur ad omnes obligationes,niſi appareat de mente contraria diſponentis. Guil.verò de cu.videtur dicere quòd quando aliquis liberatur,aut exprimitur aliqua ſpecialis cauſa & poſtea ſubiũgitur clauſula generalis liberatoria,& tunc generalitas ſubſequens reſtringitur ad ſpecificatam cauſam.per tex.in d.§.lucius.& per l aurelius §.teſtamento.ff.de li.leg.aut nulla eſt cauſa ſpecificata.& tunc porrigitur ad omnia,ſed Bartol reprehendit Guil.in primo eius dicto per text.in d.l. ſi ex pluribus.ff.de accep.Vnde diſtinguit ipſe ſic, aut diſponens facit generalem liberationem ſine aliqua expreſsione cauſæ,& tunc referatur ad omnia de quibus eſt cogitatum,vt d.l ſi ex pluribus.aut expreſſa eſt certa cauſa generalis ſubiecta,& tunc ſciebat alias cauſas obligatorias ſubeſſe, & tunc porrigitur ad omnes cauſas.vt dicta l.ſi ex pluribus.& ſic intelligitur.dicto.§.lucius.cum gloſ.ſua: aut ignorabat alias ſubeſſe,& tunc ad eas non porrigitur, quia de his cogitaſſe non videtur, vt l. cum acquiliana ff.de tranſactio.& etiam quia cum remittere ſit donare, vt l.contra iuris.§.final. ff.de pactis.& not.per gloſſ.in l.finali.C.ad Macedonianum. non præſumitur ignorata donatio, vt l.nec ignorans.C.de donatio.niſi ex verbis manifeſtè appareret ꝙ etiã ignorabat remittere voluiſſe,vt dicta l.cum aquiliana.ff.de tranſactio.dicam autem præſumi ſcientiam in certis obligationibus, ſi fuerit in

facto proprio remittentis argu.lege quisquis.C.de rescin.ven.si vero fuerit in facto alieno tunc præsumam ignorantiam,vt lege fina..ff.pro suo.de quibus omnibus & alijs,vide Bartolum.in dicto.§.cuius supra alleg. Aliquando contingit legari alteri non debitori, quod per debitorem debetur ipsi testatori & sic in legato cedit nomen debitoris quo casu valet legatum,vt habetur in lege si sic.§. primo.& lege non quocunque §.qui caium.ff.de lib.leg cum

93 si.†Sed pone quòd testator legauit omnes res mobiles Titio,nunquid in hoc legato veniant nomina & actiones debitorum,dic breuiter quòd non,quia talia nomina debitorū hoc casu inter mobilia computantur,vt determinat glo.in l.momentum.ff.de verb.sign. & no. per Iaco.de bel.in authen.de non alie.in princ.col.ij.per gl.C.in qui.cau.in integ.rest. non est necess.l fi. Idem dico in fructibus pendentibus,quia non cedunt in hoc legato quia pars sunt fundi,vt l.fructus.la.ij.ff.de rei ven.& in l. si seruus

94 communis.§.locaui.ff.de fur.cum simi. † Quid si debitor tutus exceptione peremptoria leget debitum creditori, an hæres eius poterit vti ipsa exceptione contta creditorem, dic ꝙ non,quia per tale legatum videtur remissa ipsa exceptio, vt in l. cre-

95 ditor.in fi.ff.de lib.le.† Nunc descendo ad.xij.artic. qui est quando legatur electio ex pluribus rebus testatoris,vbi aduertendum ꝙ in electione fienda circa res sunt necessaria quinq;,prout no. gl.in l.serui electione.in prin.ff.de leg.j. videlicet quod hæreditas sit adita,vt in l.optime.ff.de opti.le. Secundò requiritur ætas personæ eligentis, vt sit maior & sui iuris,vt in l.si fine.§.j.ff.de mino.non autem pupillus vel similis persona, in qua nō cadat plena deliberatio,vt in l.pupillus.ff.de acqu.hære. Tertiò ꝙ res ipse exhibeatur & demonstrentur. vt l. serui electione.ff.de oper.leg.& in l.ij.§.si quis optare.ff. ad exhi. Quartò ꝙ electio fiat de rebus super quibus cadit electio, videlicet ipsius testatoris & non alienis.vt l.secunda ver.datam igitur. ff.de ope.leg. Quintò quòd interueniat forma debita verborum circa ipsum actum eligendi, hoc est secundum glo. ꝙ ipse eligens dicat,eligo hanc rem, non autem dicat volo eligere,quia istud verbum volo eligere,habet actum suspendere,& non inducere actum,licet gl.in l.in ementis. C.de contrah.empt. teneat contrarium,quod plene examinat Bar.in d.l. serui electio.& Cy.in d.l in ementis, & si aliquid prædictorum deficiat,electio redditur nulla ipso iure, vt dicta lege secunda, cum si. quo casu poterit iterum ipse legatarius petere electionem vt dicta lege secunda versic. datam. & ver.vti. sed si semel electio fuerit aliqua non admittitur eius repetitio, vltra,vt

96 l.apud aufidium.ff.eo.tit. †Sed quid dices si legatarius teneat hæredem in suspenso, differendo & procrastinando electionem,qualiter cōsuletur hæredi,dic & hæres adibit iudicem, & faciet terminū assignari ipsi legatario infra quem elegisse debeat, quo termino elapso,si non elegerit,vlterius volens eligere non auditur,vt in l.si optio.in fin. & l.mācipiorum.& l.si tibi electio.in princi. ff.de optio.lega.

Ex hoc habes vnum singulare quòd lapsus termini à iudice prefixus,interdum priuat contumacem iure suo, ad quod facit l.titia.& quod ibi not.per Bar. ff.de accusatio.& in l.si eo tempore.C. de remissio. pigno.& l.diffamari. C.de inge.manu. & quod not. per glo.in l.omissa.C.de adulte. & in l.fi.secundum tertiam lecturam.C.de vsu.pupil.Idem est aliquando in lapsu termini à lege præfixi, vt in auth.hodie. C.de appel.& in l.secunda.C.de naufragijs.lib.xj.in fi.& l.miles.§.sexaginta.ff.de adulte.facit quod not. per doc.in l.secunda ff.de reg.iur.de quo etiam patent multa exempla in varijs præscriptionibus in corpore iuris interclusis, de quibus plenè posuit Azo in brocardis suis sub titu.de præscriptio.

97 †Et hoc facit ad quæstionem quando iudex terminum statuit ad producendum testes , vel instrumenta , an elapso termino pars posit testes, vel instrumenta producere, de qua quæstione plenè tangitur per Dynum in regula indultum,de reg.iu.lib. vj.& per Cynum in l.si ea.in fi.C.qui accus.non pos. & in l.iudices. C. de iudic.& videtur tex.in cap.pastoralis extra de exceptionibus.& nota per Bartolum in dicta lege mancipiorum.

98 † Sed an legatarius cui competit electio poterit ex pluribus rebus vnam,aut duas eligere.dic breuiter quòd aut est sibi data electio in numero plurali verbi gratia,quòd eligat illos seruos quos voluerit, & tunc poterit eligere vsque ad tres non vltra, aut est data electio in numero singulari, & tunc poterit eligere vnum tantum. vt hæc habentur & notan.in lege prima.ff.eodem titulo dumtamen non eligat optimum,sed mediocrem secundum aliquos per text.in lege fina.§.sed & si quis.& ibi not. C.communia dele.licet alij contradicentes,dicant posse optimum eligere, vt nota.in lege tertia.ff.de op.leg.& lege legato generaliter.& ibi nota.ff.de

99 legat.j.†Deinde quæritur an mortuo legatario,ante electionem per eum factam,poterit eius hæres eligere,dic breuiter quòd quandoque alicui competit electio iure suo proprio ad ipsius propriam vtilitatem , quandoque competit iure alieno & ad alienam vtilitatem. Primo casu dic quòd siue talis electio sibi competit ex vltima voluntate, siue inter viuos. tale ius eligendi transmittitur in hæredem suum de vltima voluntate.probatur in lege illud aut illud.ff.de optione legat. & in §.optionis.instituit.de legiti.& in lege final.in princip.C. communia de leg.de dispositione autem inter viuos traditur in lege si stipulatus fuerit illud.in princip.ff.de verbo.obligat.& ibi nota.per Bartolum. Secundo autem casu ius eligendi finitur cum persona nec transit ad hæredem.vt l.fina.§.sed si quis. C.communia.de leg.& not.per Cy.in l.fi.C.de contrahen.emp.

100 † Transeo ad vltimum articulum , qui est, quòd quando legata per testatorem adimuntur, vbi est aduertendum , quòd,quandoque legatum adimitur expresse per testatorem, quādoq; tacitè, Item nota.est,quòd legatum quod adimitur,quandoque simpliciter reuocatur,nec ad aliū transfer-

tur

tur,quandoque reuocatur & ad alium transfertur.

101 †Item est sciendum quòd varijs modis legatum expresse adimitur,primo si dixerit testator,quod Titio legaui id nõ do neq; lego:vt probatur in l.ij. & iij..§.si Titio.ff.de adi.le.insti.de adi.leg.in prin. vel si testator dixerit:id quod Titio legaui do vel lego Sempronio:vt lege si pluribus.versicu.quod si separatim.& lege planè.in princi.ff.de lega.primo, facit lege transactio.cum sequen.& l.sicut.ff.de adi. lega.tacite autem adimitur legatum,si testator inter viuos rem legatam voluntariè alienauerit,secus autem si necessitate.vt lege rem legatam.ff.de adi.lega.& vide quod habetur in lege fideicom.§.si rem.ff.de lega.iij.& quod notatur per Bartolum in dicta lege rem legatam dic,si post testamentum superuenerũt graues inimicitiæ inter testatorẽ & legatarios:vt lege tertia,in fine ff.de adim.lega.nisi postea ipse testator adhuc in amicitiã redierit,quo casu reconfirmabitur legatum,vt dicta lege quòd si iterum.ff.eodem titulo.Item adimitur tacitè legatum,quando testator expresse adimit onus quod fuerat ipsi legato appositum & annexum:vt habetur & no.in l.alumnę.§.seia.& l.filio.§.j.ff.de adi.le.

102 †Transfertur autem legatum altero de quatuor modis. Primo modo de persona legatarij ad alterum legatarium. Secundo de persona hæredis vel alterius grauati ad alium vel hæredem grauatum.Tertio de re ad rem.Quarto de tempore ad tempus,quæ omnia declara,vt habentur in dicta lege translatio.Circa hunc articulum, quæritur quid si de primo legatario transfertur ad secundum legatarium,an dies vel conditio adiecta in primo legato sit repetita in secundo,distingue secundùm Bartolum,vt plenè per eum notatur in l. alumnæ.in prin.ff.eo.ti.aut translatio legati fit de eadem persona ad seipsam,& tunc dies & conditio apposita in primo non videtur repetita in secundo legato:vt l.si tibi.ff.de adi.leg.aut fit translatio de vna persona ad aliam,& tunc aut est nouum onus iniunctum secundo legatario,& tunc non videtur in secũdo onus repetitum quod fuerat in primo vt d.lege alumnæ.in princ aut non est iniunctum nouum onus,& tunc aut onus iniunctum primo legatario cohærebat personæ ipsius,& tunc non videtur onus repetitum secundo legato,vt lege legatum sub conditione.in principi.eodem titulo.& le. Caio.in prin.ff.de adi.& ci.le.aut cohęrebat personæ & tunc videtur in secundo repetitum vt dicta lege legatum j.respon.

103 †Inde quæritur quid si legetur his eadem quantitas vel species eadem an legando secunda vice videatur facta adeptio precedentis legati vel potius ipsum legatum publicasse in qua quęstio.sic distinguit Bartol.in lege cum centum.ff.de adi.leg.& lege triticum.ff.de ver.ob.aliquando legatur vni & eidem vna & eadem quantitas aliquando eadem species sepius & sepius. Si quantitas eadem sepius legetur subdistingue aut à diuersis hęredibus aut ab eodem.Primo casu sæpius debetur & quodlibet insolidum vt l.seruo alieno.§.si quis à primo. ff.dẽ leg.j.fallit quando omnes heredes loco vnius reputantur vt ibi no.Secundo casu dic aut legetur pluries in diuersis voluntatibus aut in eadem primo casu scilicet quando legatum est simpliciter factum debetur vtrunque in duobus casibus primus est si ambæ voluntates loco vnius habeantur vt l.proculus.ff.de leg.ij.secundo legatum factum sit ad vnam & eandem causam quibus casibus status vltimæ volunta.vt l.libertis quo.in princip.ff.de ali.& ci.leg.Si verò sit species quę eidem ab eodem sępius legatur tunc semel tantum debetur vt l.plane.§ primo ver.sed si non corpus.ff.de legat.j.& ibi not.Secundo casu principali quando in eadem voluntate sæpius legatur tunc aut vtrunque legatum continet tantundem aut aliud plus vel minus, primo casu non pręsumitur testator legatum dupli care in dubio alio non apparente.Ideoque semel tantum debetur vt d.ver.sed si non corpus secundo casu subdistingue aut secundum legatum est factum sub cõmemoratione primi & tunc vltimum debetur vt dicta lege cum centum cum glo.sua aut secũdũ legatã est factũ simpliciter & tũc præsumitur testatorẽ voluisse duplicare legatum nisi aliud appareat per verba expressa vel per verba taxatiua vt l.si ita.ff.de leg.j.& l.iij..§.conditio.ff.de adi.leg.

104 †Et per hoc determinari potest illa quæstio secundùm eum pone quod appareat instrumentum publicum in quo continetur quòd tibi mutuaui cẽtum item apparet illud in quo continetur quod mihi promisisti dare centum an dicemus vtrunque instrumentum debere intelligi de eadem quantitate.Et Bartol.in dicta lege titium.sic distinguit aut primum instrumentum fuit de simplici mutuo nulla stipulatione vallatum & sequens instrumentum fuit de stipulatione ex causa mutui primo casu dic quòd sine incontinenti sequatur secundum instrumẽtum stipulationis præsumitur super eadẽ quãtitate celebratum vt l.si stipulatus & lege cum enim.ff.de no.siue ex interuallo & adhuc idem secundùm eum per.l.si diuortio . ff. de verborum obligatio.lege secunda.§.primo.ff.de dote prælle. Secundo casu etiam debet vtrunque instrumentũ de diuersis quantitatibus per l.quinquaginta . & quod not.ff.de proba.quia si intelligeretur de eadem quantitate,esset secunda stipulatio,& secundùm instrumentum inutile.vt l.qui is.ff.de verb. obli.Est ergo consilium quòd in secundo instrumento apponatur hęc clausula,videlicet quòd omnis alia promisio computetur in ista: vel simi-

105 lia verba. † Quid si quis pluries, vel diuersis temporibus simpliciter confiteatur debitorem titij.de flor.x.ex causa mutui sine alia stipulatione, an intelligitur de eisdem decem vtraque confessio, vel de diuersis:& Barto.ibi distinguit,aut confessio sequens requiritur emissa extra iudiciũ & tunc intelligitur de eadem quantitate & secunda confessio non erit noua dispositio,sed prioris probatio. vt l.publia.in fi.ff.depo.& erit in hoc casu ac si de eodem quis haberet plures probationes arg.ad hoc ff.de le.ij.l.sempronius.aut huiusmodi cõfessiones

reperiuntur emissæ in iudicio, & tunc, quia dispositionem inducunt, aliud fortè erit secundùm eum. arg.d.l.quinquaginta.

5 *Quamuis codicilli dependeant ex testamento quando tamen fiunt in defectum testamenti rupto testamento non rumpuntur codicilli.*

FPITOME.

1 *Legatum de re incerta an ualeat.*
2 *Legato casu perempto ad quem spectet periculum.*
3 *Legatarius an agat de euictione contra hæredem re sibi tradita & euicta.*

DOMVM VNAM positam in mõte. Hîc apparet q̃ domus erat certa, de qua testator
1 sensit.† Quid igitur si testator simpliciter & determinatè legauit domũ, nec apparet de qua senserit, an teneat legatum, & quæ domus cedit in legato, dic breuiter, quòd aut testator habet domos plures in patrimonio vel vnam tantùm, & illa cedit in legato quam eliget hæres: aut nullam habet domũ in eius patrimonio. & tunc legatum est nullum, vt l.si domus. in princi. ff. de legat. j. quæ distinctio non habet locum in prædio, vel homine simpliciter legato: vt not. ibi. & in l. legato generaliter. ff. de leg j.
2 † Sed quid si domus legata casmatæ, vel igne consumpta est, cuius erit periculum. dic quòd aut hæres fuit in mora soluendi, & tunc erit periculum eius, aut in nulla fuit mora, & tunc erit periculum legatarij, vt habetur in c. cum res. §. item si fundus. & §. item si res. & in l. domos hæreditarias. cum l. sequẽ. ff. de legat. primo.
3 † Sed pone quod domo tradita per hæredem ipsi legatario post aliquod tempus ipsa domus est euicta ipsi legatario, an poterit legatarius agere de euictio. contra hæredem. distingue plenè circa hoc, vt not. per gloss. & Bartol. in l. domus. §. de euictione. ff. de leg. j. & l. qui concubinam. §. si hæres. ff. de leg. iij. & in l. cum alienam. C. de lega. Et not. quòd licet in donatione facta in vltima voluntate. puta in legato & fideicõmisso particulari, habeat locum aliquando euictio, vt dictis iuribus, attamen in donationibus in viuos regulariter cessat euictio: vt habetur in l. ad res donatas. de edi. edic. & l. Aristo. §. fina. ff. de donatio. & not. in l. ij. C. de euictio. sed nec in fideicommissis vniuersalibus tenetur hæres de euictione regulariter: vt habetur in l. de euict. ff. ad trebel. Et ad præmissa adde quod not. per glo. in l. cum aliena. C. de leg.

EPITOME.

1 *Clausula codicillaris an ponatur per uerba præsentis & futuri temporis.*
2 *Verbum solum præsentis temporis non potest operari, ut testamentum per natiuitatem posthumi ualeat ut codicillus.*
3 *Licet posthumi natiuitate rumpatur testamentum, tamen codicillus non rumpitur.*
4 *Codicilli dependent ex testamento.*

NEC VALET NEC VALEBIT.
1 † Hîc vides quòd ponuntur ista verba in tempore præsenti & futuro, quæritur autem cur hoc fiat, & apud scholasticos dubitatur. Sed responde secundum doc. quòd hoc, ideo ne natiuitate posthumi contingat testamentum tanquam codicillum infirmari. Si enim testator filium posthumum pæterierit qui postea natus est, constat eius natiuitate testamentum rumpi. ff. de liberis & posthumis. l. Gallus. in princip. & l. posthumorum. §. primo. ff. de iniusto rupto testament. & l. ij. C. de post. hæred. instit. cum similib.
2 † Et quidem in oratione si sit positum verbum valet simpliciter, tunc non operabitur testamentum vires: vt codicillus: ratio est: quia testamentum semel valuit: vt testamentum, scilicet ante natiuitatem posthumi, ideoque deficit conditio sub qua valuit testator testamentum valere tanquam codicillus, cum dixit, & si non valet &c. vt igitur posthumi natiuitate valere possit testamentum vt codicillus adijci solet verbum futuri temporis, scilicet valebit, vt sit sensus, si non valet de præsenti, vel in futurum non valebit tanquam testamẽtum, tunc valeat iure codicillorum, nam verba præsentis temporis non comprehendunt futurum: vt l. si à colono ff. de verbo. oblig. & ita no. per docto. in auth. ex causa. C. de libe. præteri.
3 † Patet ergo ex his quòd licet posthumi natiuitate rumpatur testamentum, attamen codicillum non rumpitur, cuius ratio est, de qua infra colligitur, & pro hoc facit l. qui in vtero. in fi. & l. ab intestato. ff. de iure codicil. In contrarium facit. l. j. C. de codicil. cum simi. Sed dic quòd hic, & in l. qui vtero. cum simi. codicilli non dependent ex testamento, ideo nõ rumpuntur. sed in d. l. j. dependebant ab eo: vt d. l. j. & ibi not. per docto.
4 † Dicuntur autem codicilli dependere ex testamento qui facti fuerant ante vel post testamentum. vt habetur in d. l. ab intestato. §. fina. & l. testamentum. §. fina. ff. eodem titulo. & not. per gloss. & Cyn. in dicta l. prima.
5 † Diceret quis si hoc est verum, igitur sequitur q̃ isti codicilli qui fiunt in tali testamento debent rumpi, cum ab eo dependeant. Sed dic q̃ ideo valent nec rumpuntur, quia sunt facti in defectum testamenti, & sic in casu successionis ab intestato, vt probatur in dicta l. ab intesta. in princip. vnde non dicuntur à tali testamento nullo dependentiã habere. Prædicta autem loquuntur quando codicilli facti sunt separatim à testamento, & cõcurrunt cum eo casu, quæ dicuntur virtutem & dependentiam ab eo sumere, quando ergo nullum est factum testamentum tunc non dicuntur pendere ex testamento idem si sit tale quod pro nullo habeatur ex defectu formæ, vt hîc, alias secus, vt in prædictis.

EPI-

EPITOME.

1 *Clausula si non ualet iure testamenti est certe uulgaris.*
2 *Prædicta causa qui sint effectus.*
3 *Persona instituta in testamento, potest declarari in codicillis.*
4 *Clausulæ codicil. deficiente solemnitate requisita ad testamentum an operetur.*
5 *Clausula codicil. an aliquid operetur si fiat testamentum quasi caducum.*
6 *Clausula codicil. an operetur existente testamento imperfecto ex defectu uoluntatis.*
7 *Clausula codicil. an operetur per testamentum præterito filio. nu. 7. & 8.*
9 *Clausula codicil. an operetur rupto testamento agnatione sui hæredis.*
10 *Clausula codicil. an operetur rupto testamento ex causa exhæredationis.*
11 *Clausula codicil. an operetur ex defectu hæreditatis non adita.*
12 *Legata an conseruentur hæreditate non adita.*
13 *Sententia lata contra hæredem scriptum in fauorem uenientis ab intestato an præiudicet legatariis.*
14 *Secundum testamentum factum cum clausula codicil. an deroget primo cum clausula codicil.*
15 *Limitatio ad prædictam clausulam codicil.*
16 *Clausula codicill. an confirmet substitutionem pupillarem.*
17 *Ista uerba iure cuiuslibet alterius uti. uoluntas. quid importent.*
18 *Post clausulam uulga. substi. in testamento subiiciatur clausula si non ualet iure codicillo ualeat iure donat. causa mort quid importet.*

VALERE DEBEAT iure codicillorum.

1 †Ista est quædam vulgaris clausula quam nouerunt omnes notarij & eam ponunt in fine cuiuslibet testamenti.

2 †Huius autem clausulæ sunt effectus varij & multiplices vt plene tractauit Bartol. in l. j. ff. de iure codicil. & aliquid in authen. ex causa. C. de libe. præter. Pro cuius aliquali introductione sciendum est q̃ hæc clausula aliquando ponitur conditionaliter vt cum dicitur si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum: aliquando ponitur pure & hoc dupliciter. nam quandoque ponitur copulatiue. verbi gratiacum, dicitur valeat iure testamenti & codicillorũ, quandoq; ponitur alternatiue vt si dicitur valeat iure testamenti vel codicillorum. Primo autem casu componitur conditionaliter talis clausula multos operatur effectus primo enim operatur vim fideicommissi vt s. si testamentum non valet vt testamẽtum. videtur tamen tacite rogari succedentes ab intestato ipsam hæreditatem restituere scriptis hæredibus in eodem & sic per modum indirectum inscripti hæredes veniũt ad successionem cum aliqua tamen diminutione vt infra dicam & hæc proban. & not. per glo. & doct. in d. auth. ex causa. & in l. testamento. C. de fideicomm. & in l. quæsitum. ff. de testamen. mili. & l. qui autem. circa princip. ff. si quis omis. causa testa. Et huius ratio est, quia licet virtute dictæ clausulæ testamentum valeat vt codicilli, non tamen possunt hæredes scripti se dicere hæredes testamentarios, quia hæreditas non datur directo in codicillis: vt l. quidam. §. sed cum veteres. C. de necess. ser. hære. insti. & l. hæreditatem. C. de codi. cum si. ibi not. facit l. sceuola. ff. ad trebel. alij etiam sunt effectus, de quibus iufra patebit. Secundo casu cum clausula ponitur copulatiuè, tunc licet prima facie hęc disposítio videatur repugnantiam continere. & per consequens nõ deberet valere: ar. l. vbi repugnantia. ff. de re. iu. attamen valet per text. in l. fi. C. de cõdi. sed ne repugnantia locũ habeat, resoluitur illa copulatiua in disiunctiua, vel, nec immeritò, quia vbicunque copula cadit inter incõpatibilia resoluitur in disiunctiuam. vt l. si titio fundus. ff. de vsufr. lega. & ideo isto casu debet eligere institutus quo remedio vti velit, an ex testamento, an ex codicillis: vt d. l. fi. facit l. recusare. §. titius. ff. ad treb. Tertio casu cum ponitur alternatiuè, dic idem per omnia vt supradictum est, cũ idem sit sensus vtriusq;.

3 †Ad vnum tamẽ aduerte quòd licet dixerim hęreditatem in codicillis conferri directo non posse, potest tamẽ in codicillis declararari persona, quã testator dixit in testamẽto se hæredẽ instituere, vt verbi gratia, si testator dixerit in testamento, instituo mihi illũ hęredem, quem instituero in codicillis, vel quem nominauero in codicillis. nam hoc casu talis institutio & nominatio valet, & fingitur retro tempore testamenti facta extitisse. vt habetur in l. asse toto. ff. de hære. insti. & l. illa institutio. ff. eo. titu. de hæredib. insti. cum simi. ibi no. in glos. ideo istæ erit directo hæres testamentarius, & ad integrã hęreditatem, sine aliqua diminutione admittetur, vt pro-

4 batur in dictis iuribus. †Restat nunc plenius intellectũ huius clausulæ per quęstiones declarare, quæro ergo primo, an hæc clausula operetur, quando testamentum deficit ex omissione solẽnitatis ad testamentũ necessarię, puta numeri testium, dic quòd sic, vt in l. codicillis. §. fin. ff. de leg. ij. & d. l. fin. C. de

5 codicil. † Quid si testamentũ fiat quasi caducum, quia hæres institutus decedit viuo testatore, an clausula ista operetur, dic quòd sic. argu. l. eam quam. C. de fideicom. cum si. & eorum quæ not. infra. ver. quid autem dices. & ver. iij. quæritur.

6 †Secundo quæritur quid si testamentum sit imperfectum ratione defectus voluntatis ipsius testantis, an operabitur hæc clausula, dic quòd non per l. fideicom §. j. de leg. iij. & no. in l. ex ea scriptura. ff. de test. & per glo. in l. is qui. ff. de test.

7 † Tertio quęritur quid si testamentum non valet ex causa prętertitionis filij in potestate. an hæc clausula operabitur. distingunt docto. & Barto. in d. l. j. ff. de iure codi. aut fuit prætertitus filius iam natus aut nasciturus, & sic posthumus. Primo casu secundùm opi. glo. in d. authen. ex causa, talis clausula nil operatur. Sed docto. communiter omnes tenent quòd operatur vim fideicommissi.

ſi.argumen.in l.ſi patronus.§.fina.ſecundum primã lectur. ff.ad trebel.nam iſta ſunt paria rogare expreſſe de reſtituendo veniẽtes ab inteſtato,vel hanc clauſulam apponere:vt not.per glo.in dicta l.ex teſtamento.C.de fideicomiſ. facit d.l.quia autem in princip.ff.ſi quis omiſ.cauſa teſta.vnde quia ratione ſi teſtatore expreſſe grauaſſet ſuccedentes ab inteſtato,filius præteritus tenetur hereditatẽ reſtituere hæredi ſcripto:vt capit.raynal.& in capi.rayn.extra de teſt.& l.ſi quis cum nullum.ff.de iure codicillar. ſic eo modo quando hæc clauſula eſt appoſita,vt hic ſecũdo caſu,cum poſthumus eſt præteritus, attendi debet forma codicillaris,aut enim clauſula hęc eſt ſimpliciter probata ſub verbo præſentis temporis,vt quia dixi ſi non valet , & tunc quia ſemel valuit vt teſtamentum ante natiuitatem poſthumi, deſinit poſtea valere iure codicillorum vt dictum eſt,& ſic clauſula nihil operatur,aut eſtprolata ſub verbo tam præſentis temporis quàm futuri tẽporis & tũc operatur vt in fideicommiſſi,vt ſuperius dixi.

8 †Sed hic aduerte quia ſecundùm Bartolum, in hoc caſu debet clauſula hæc operari, quando teſtator ſciebat ventrem eſſe prægnantem,aliàs autem ſecundùm eum talis clauſula nil operari debet ſi rupto teſtamento eius natiuitate ſunt rupti etiam codicilli,& ſic non valet iure teſtamenti nec iure codicillorum.argument.in l.ſi cum vel in vtero.& l.ſi vt certi iuris.C.de teſtament. militar. quæ opinio. Bart.communiter reprobatur per aliquos.maximè in l.filio præterito.ff.de iniuſto rupto & irrito teſtamen.& l.ij.C.de poſthu.hęre.inſtit.Nec obſtant contraria eius eſt ſpeciale in milite,vt eius exhæredato potius reſtringatur quàm amplietur,argumẽ. l.cum quidam.ff.de lib.& poſthumis.

9 †Qnartò vt puta ſi teſtamentum rumpatur agnatione ſui hæredis,vt puta ſi teſtator habens tres filios,eoſdem hæredes inſtituit,& alter ex his viuo patre mortuus eſt ſuperſtite vno eius filio nepote dicti teſtatoris an hæc clauſula hic operabitur.quidam dicunt quòd ſic,exemplo poſthumi,de quo ſuprà dixi.Bartol.autem vbi ſupra dixit quod quantum ad partẽ hæreditatis in qua filius præmortuus fuerat inſtitutus,hęc clauſula non operabitur vim fideicommiſſi.argument.in l.ab omnibus.§.ſi à Titio.in fin.& ibi not.per glo.ff.de legat.j.quo autem ad alia particularia legata bene operatur,quia illa confirmantur per authen.ex cauſa.

10 †Quintò quæritur,quid ſi teſtamentum rumpatur ex cauſa exhæredationis an clauſulæ operabitur:diſtinguit idem Bartol.vbi ſupra aut exhæredatio facta eſt nulla incerta cauſa,& tunc, quia reſtamentum eſt ipſo iure nullum , dicendum erit idem quod ſuperius dictum eſt in ipſo filio præterito aut eſt facta cum legitima cauſa incerta ſed non probata,& tunc cum teſtamentum ſit aliquid interim,ſed probata falſitate cauſę falſę detegitur nullum,tunc operabitur quantũ ad inſtitutionem,quo autem ad legata nihil operabitur,quia illa confirmantur per auth.ex cauſa & iſta verba,& ſi non valent debent exponi,id eſt quatenus non valent·arg.in l.ſtichum. qui meus erit.ff.de legatis.j.& dic ſecundùm eum, ſi teſtamentum rumpatur per contratabulas,ſufficit quoad operationem clauſulę teſtamentum rumpi vel infringi.

11 †Quid autem dices ſi teſtamentum rumpatur ex defectu hęreditatis non aditę,an clauſula operabitur,dicit ipſe quòd ſic,per l.eam quam.C.de fideicõ. & l.quia autem.ff.ſi quis omiſs. cauſa teſta. duntamen clauſula contineat vtrunque tempus tam prę-ſens quam futurum,& eo modo operatur,ſi teſtamentum non valet propter defectum hęredis ſcripti incapacis:vt d.l.eam quam.ſecundum vnam lec. & ſic legata ſoluentur per ſuccedentes ab inteſtato vt ibi,finautem & ipſi repudiam hęreditatem,tunc à nullo pręſtabuntur ſecundùm eum ibi not.& l.ſi nemo.ff.de teſta.tute.& ibi not.ad quod optimè facit l.j.in fin.ff.vt in poſ.leg.qui ergo vellet colludere
12 poſſet legatarios fraudare.† Sed nũquid poterunt legata conſeruari per authentic. hoc amplius.C.de fideicommiſ.dic vt not.Roffre.autem in titu.de ac. ex teſtamento.tenet quòd quantum ad confirmationem codicillorum non requiritur aditio ab inteſtato,ſed male dicit ſecundùm Iacobum de Aret.& Bartol.vt not.per in l.ip.ff.de fideicommiſ.lib.l.qui filio.§.ſeruus.ff.de hęredib.inſtitu.l.ſi quis cum nullum.§.teſtamento.ff.de iure codicill.

13 †Quid autem in ſententia lata contra hęredem ſcriptum in fauorem viuentis ab inteſtato an prę-iudicet legatarijs.dic quòd non ,licet prodeſſe poſſit ſi feratur pro ſubſtitutio,vt habetur in l.ſi ſeruus plurium.§.j.ff.de lega.j.& l.j.ff.de exc.rei iudi.In cõtrarium facit l.papi.§.ſi ex cauſa ff.de inof.teſta.dic quòd ibi legatarij ſciuerunt cauſam agi ideo ſibi imputatur ſi non appellauerũt,ſed in d.l.j.& d.§.j.igno rauerunt.vbi verò teſtamentum eſſet nullum vitio perſonę teſtatoris,& tunc clauſula nihil operatur, quia qui non poteſt teſtari nec codicillari,vt l.diuus. §.codicil.ff.de iure codicil. fac.l.prima.ff.de legat.iij.

14 †Rurſum quęritur de quotidiana, quęſtione,ecce quòd aliquis fecit teſtamentum,appoſita,in eo hac clauſula codicillari,deinde in proceſſu tempotis fecit aliud teſtamentum,quo conſimiliter adiecta fuit hęc clauſula,quęritur an per hoc ſecundum teſtamentum ſit reuocatum primum cum eius clauſula codicillari, non tamen quantum ad vim codicillorum quia teſtamentum ſecundum ſe poteſt compati cum codicillis anterioribus,argument l.efficiũ tur.in principio.& l.ante tabulas. cum ſimilib.ff.de iure codicill.Bartol.autem in prçalle .l.prima.dicit aut teſtator in ſecundo teſtamento vſus eſt illa vulgari clauſula quam notarij communiter apponunt. videlicet caſſans & irritans omne aliud teſtamentum & vltimam voluntatem ab hodierna die retro conditum.& conditam &c.& tunc per ſecundum teſtamẽtum tollitur primum cum vniuerſis in eo de poſitis.vt l.ſi iure.ff.de leg.iij.& ibi de hoc per eundem aut teſtator non vſus fuit iſta clauſula,caſſans &c . quam ſemper ſolent apponere notarij , niſi de contraria voluntate teſtatoris appareat , & tunc videtur dicendum primum valere , ſaltem

tanquam

tanquam codicillum.per d.l.ante tabulas cum simil. veruntamen.Bartol.determinat contrarium.Ratio est duplex primo quia in dubio per secundum testamentum videtur reuocatum totum primum ,& quicquid continetur in primo vt d.l.si iure & l.j.§. item si ipse.ff.si cui plusquam per l.fal.& sic illa clausula erit reuocata secunda ratio quia in testamento militis inest tacite illa clausula si non valet iure cõmuni valeat iure militari & tamen per secundum testamentum tollitur primum omni iure tam cõmuni quam speciali nisi expresse primum confirmaretur in secũdo licet primum potuisset si de eius voluntate constasset valere iure militari & secundum iure cõmuni vt l.quęrebatur.ff.de test.mi.& ibi no.

15 per gl.†Patet ergo quod hęc clausula si non valet iure testamenti &c.debet intelligi.si non valet alio modo quam per reuocationem expressam vel tacitam ipsius testatoris,quod tene menti.Ex his patet solutio ipsius dubij quo quæritur si vtrunque testamentum habens hanc clausulam sit nullũ vt testamentũ an vtrunque valebit vt codicillus & dic quod non.Sed circa secundum habenda erit consideratio an causa.propter quam redditur nullum pariformiter respiciat ipsum testamentum vt testamentum & tanquam codicillum quo casu nullo iure valebit an respiciat ipsum testamentum vt simpliciter testamentũ & tunc valere poterit vt codicillus quod

16 qualiter sit patet ex prædictis.† Quæritur vlterius an talis clausula codicillaris confirmet substitutionem pupillarem & per hoc succedentes ab inte.pupillo teneantur substituto hæreditatem pupilli restituere dicit Bart.vbi supra quod sic,arg.l.sceuola. ff.ad tre.& l.cum fidei.ff.de leg.j.& quod sibi not.ad

17 quod facit l.qui duos in fi.ff.de vulg.& pup.†Sed qd si appositа hac clausula testator adiecerit si non valet iure codicillorum valeat tamen iure cuislibet alterius vltimæ voluntatis quod importabũt illa verba valeat iure cuiuslibet &c.si contigerit non valere iure testamenti nec iure codicillorum dicit idẽ Bar. quod operabuntur vt valeat iure voluntatis simplicis & imperfectæ inter liberos vt l.hac consultissima.§.ex imperfecto.C.de test.& l.fi.C.fa.er.in qua minus solenni voluntate sufficiunt duo testes etiam si sint mulieres secundum Bart.& hanc opini.credo veram quando testamentum est factum inter liberos alias autem si factũ esset inter extraneos illa talis clausula nihil vel modicum operatur quia solennia testamenti non potest tollere vel minuere testator nisi in casibus à iure expressis vt in l.nemo potest.ff.de legat.j.& l.testandi.C.de testament.

18 †Postremo quęritur quid si in testamento post prędictam clausulam fuerit alia clausula appositа videlicet si non valet iure codicillorum valeat iure donationis causa mortis quod importabunt ista verba dic breuiter quod si testamentum non valet iure codicillorum quod si quidem hęres institutus.fuerit præsens testamento vel nuntius eius nomine vel notarius stipulatus est nomine hæredum tunc his casibus ius ex ipsa donatiõe quęritur hęredi scripto aut fuit absens tempore testamenti per se vel qui alium & tunc nil sibi quęritur virtute dictæ donationis,ratio est,quia donatio causa mortis requirit præsentiã eius cui donatur vt l.inter mortis in principio.ff.de dona.caus.mor.vel eius nũtij aut notarij eius nomine stipulantis vt not.per Cyn.in l.nec ambigitur.C. de do.& l.j.circã fin.C.de dona.caus.mor.& not.per Bartol.tam his §.fin.ff.de donatio.causa mor.facit l. si quis argum.§.fin.C.de donat.bonum est igitur cõsilium quod hæres sit præsens testamento vel quod notarius stipuletur eius nomine & cæterorum.quorum inter est,quod tene menti.

IVRE donationis causa mortis.Cuius effectus sit hæc clausula vide supra proxime & adde quod notaui supra circa formã libelli quo agitur pro re donata.

CVIVSCVNQVE alterius vltime voluntatis. Hanc clausulam declara,vt prædixi.

QVARE CVM prædicta. Hæc est conclusio libel.ad quam semper aduertendum est vt superius dixi.

DOMVM ANTE dictam.Sed nunquit legatarius possit propria authoritate sine licentia hæredis appræhendere rem legatam dic quòd non vt l.prima.§.regrediuntur.ff.quorum leg. nisi per testatorem fuerit ei data potestas & licentia rem ipsam ingrediendi sua propria authoritate in quo casu posset vt l.titia.§.primo.& ibi per Bart.ff. de legat.ij.& ideo notarius faciet sapienter si apposuerit talem licentiam in testamento.

SIMVL CVM fructibus.Sciendum est quòd hæres morosus circa solutionem legatorum tenetur ad restitutionem fructuum & vsurarum rei seu quantitatis legatæ.vt C.de vsufru.legat.l.j.& ij. & traditur in l.in minorum.§.j.in qui cau.in inte.restitu.non est necessar.quæ idem mora contrahitur per lapsum diei vel per interpellationem.l.si ex legati causa.ff.de verbor.obli.Patitur etiam aliam pœnam hæres morosus,nam si præcepto iudicis eidem facto super solutione legatorum non obtemperauerit sed in contumacia per annum perseueraverit priuatur hæreditate & defertur substitutis & alijs personis de quibus traditur in auth.hoc amplius.C. de fideic.& l.fin.in fine.eo.titu.& in authen.de hær. & fal.§.si quis autem non implens.col.j.Ioan.pe.

Forma libelli qua petitur hæreditas ex testamento.

CORAM VOBIS &c. Agit & in iure proponit dominicus de medijs barbis contra & aduersus Paschalium barbatiuum & quamcunque aliam personam pro eo seu eius nomine legitime in iudicio corporentem dicens idem Dominicus quòd quondam Andrinus de Iacorona in suo vltimo testamento eundem domini. hæredem

pure-

pure instituit in omnibus eius bonis, quod quidem testamentum exhibet & producit coram vobis ipse domini. in forma publica & solenni non abolitum nec cancellatum, in aliqua sui parte suspectum vel vitiatum legitimoque numero testium roboratum traditum & subscriptum per Simonem speltam notarium Papiæ anno præsenti M .cccc. die primo. Aprilis, item dicit & proponit præfatus Domini. quod ptæfatus Pascha. post mortem, dicti Andr. indebite & iniuste occupauit & appræhendit & adhuc hodie tenet occupatam hæreditatem resque & bona hæreditaria quæ dictus quondam Andri .tempore sui decessus tenebat & possidebat & ante eius mortem pro suis & tanquam sua. quam quidem hæreditatem res & bona hæreditaria præfatus Pascha linus dimittere & relaxare recusauit & hodie recusat dominico ante dicto hæredi vt præmittitur instituto licet indebite & iniuste. Quare cum prę dicta sint vera iureque cautum reperiatur hæredem scriptum fore per iudicem mittendum in possessionem rerum & bonorum quæ fuerunt tempore mortis defuncti petit & requirit cum instantia quã ta potest dominicus supradictus quatenus ex officio vestro & omni alio iure, modo, via, & forma, quibus melius fieri potest ver vestram diffinitiuam vel interlocutoriam sententiam secundùm quòd iure melius fieri potest pronuntietis & declaretis dictum Domini fore mittendum & mitti & induci debere in possessionem hæreditatis & bonorum dicti quondam Andrini. quæ requirit tempore mortis suæ ac pariter possidet nec non ipsum dominicum realiter & actualiter introducatis & imponatis in corporalẽ possessionem hæreditatis & bonorum prædictorum & sic inductum & impositum manuteneatis & defendatis vt iura disponunt contradictionibus & exceptionibus dicti Pascha. omnino reiectis & prædicta petit pet vos fieri &c. Saluo iure &c. non se astringens &c.

EPITOME.

1 *Remedia pro hæreditate vendicanda quæ sint.*
2 *Conditio ex l. & interdictum quo. bo. in quibus conueniant.*
3 *Petitio hæredi. & actio famil. erciscund. in quibus conueniant.*
4 *Petitio datur quemcunque singularem rei successorem.*

1 CORAM VOBIS. †Ad euidentiam est sciẽdum quod in iure quinque reperiuntur remedia pro hæreditate vendicanda. Primum est interdictum quorum bonorum de quo traditur in toto titul. ff. & C. quorum bonorum. Secundum est conditio ex l. de quo habetur in l. fin. C. de edict. diui adrian. tollend. super quo fundatur hic libellus. Tertium est petitio hæreditatis quę est actio de qua loquitur to. ff. & C. de petitio. hæredit. Quartum est actio fa. erciscunde quo habetur in ti. ff. & C. fa. erciscunde. Quintum est fideicommiss. hære. petitio de qua loquitur ti. ff. de fideicomiss. heredit. pe. Prima duo remedia l. interdictum quorum bonorum & conditio ex le. sunt remedia possessoria quia in eis solum illud quęritur an defunctus possederit non autem an dominus vel quasi fuerit. vt in his habetur alia verò tria remedia posteriora. s. petitio hęredit. famil. her. & fideicommissaria hęreditatis petitio proprietatis causa in se habent, quia in eis quęritur an defunctus fuerit dominus vel quasi vel alius aliquod in rebus habuerit, per quę patet vna differentia inter dicta remedia. Sunt & alię differentię de quibus plene
2 no. per gl. in d. l. fi. & in l. j. C. quorum bono. †In quibus autem conueniãt duo priora remedia possessoria. Respondetur quòd in pluribus. primo quia vtrũque datur hæredi scripto. item datur vtrunque pro rebus corporalibuss, tantum. non autem pro incorporalibus. vt l. fina. ff. quorum bon. & l. fi. ver. j. C. de edic. di. adria. tol. Item vtrumque datur pro vniuersa hęreditate. & non pro rebus singularibus. vt l. j. in fin. ff. quorum bono. & ibi no. Item vtrumque remedium est perpetuum tam interdictum quam conditio ex. l. argumen. sol. in honorarijs. ff. de act. & obl. & instit. de perpe. & tempo. acti. differunt tamen in aliquibus, quia interdictum datur tam ex testamento quàm ab intestato vt l. j. ff. quorum bo. & l. j. cum seq. ff. eo. ti. sed conditio ex lege solum datur ex testamento & non ab intestato. vt d. l. fi. in princip. & ibi not. in glo. super verbo in omnibus bonis.
3 †Quid autem differant à pe. hę. & quid differat peti. hę. ab actio. fa. ercis. tangitur in glo. prę all. & quid differat directa pęti. hę. à fideicommissaria habetur in l. j. ff. de fideicommis. hę. pe. vna tamen potest generalis differentia determinari inter pe. hę. fa. ercis.
4 †Nam petitio hęredi datur in quemcunque singularem rei successorie vt l. licet minimam cum simili. ff. de peti. heredi. sed actio fa. erciscunde competit solum contra hęredem vt l. ij. §. penulti. ff. famil. erciscunde.

EVNDEM dominicũ. Si iste dominicus decesciset in vita testatoris testamentum esset nullũ: vt in §. posteriore. instru. qui. mo. testa. infir. hęreditas vero non transmitteretur in eius hęredem. in §. pro secundo. & in §. nouissimo. C. de caduc. tol. Si vero ipse dominicus viuit & est sui iuris potest adire hęreditatem & repudiare sua voluntate & agere secundum formam huius libelli. vbi autem esset in patria vel in auita potestate tunc nõ, posset adhibere nec repudiare nec litem in iudicio mouere sine patris vel aui licentia quando pater vel auus vult cõsentire vel consensum pręstare vt habetur in l. cum non solum. §. j. & §. necessitate. cum sequent. C. de bon. quę liber. vbi autem recusaret consentire tunc non liceret patri repudiare in præiudicium filij nec econuerso filio sine authoritate patris agnoscere autem hæreditatem potest quilibet eorum altero inuito, vt habetur in l. fi. §. j. & ij. C. de bo. quę lib. & l. filio C. de iur. deli. Quę autem requirentur circa aditionem vel repudiationem hęreditatis plene no. per glo. & doctor. in l. is potest. ff. de acqui. hęredita. & dicetur infra titu. proxim. in glo. penultim.

Sum

EPITOME.

1 *Quot modis hæres inſtituatur.*
2 *Pure inſtituere quid ſit.*
3 *In diem inſtituere quid ſit.*
4 *Solo animo aditur hæreditas.*
5 *Inſtitutio ſub conditione cauſali ℞el mixta non tenet.*
6 *Ius deliberandi tranſmittitur in hæredem licet non tranſmittatur ius adeundi.*
7 *Infans hæres tranſmittit hæreditatem quamcunque ſibi delatam non ſolum ad aſcendentes per lineam maſculinam ſed etiam femininam.*
8 *Semel adita ℞el repudiata hæreditas amplius agnoſci ℞el repudiari non poteſt.*
9 *Quas cautelas debeat obſeruare ℞olens adire hæreditatem.*
10 *Filius defuncti de legatis detrahit eius legitimam.*
11 *Faciens inuentarium conſeruat omnia à defuncto ſibi debita.*
12 *Fideicommiſſarius ℞niuerſalis an teneatur facere inuentarium.*

1 PVRE INSTITVIT. † Quare dicatur pure poſſet ſcholaſticus interrogare, vnde pro eius plena & clara doctrina ſciendum eſt quòd altero de quatuor modis poteſt quis hæres inſtitui videlicet pure in diem ſub conditione & ſub modo.

2 † Dicitur autem quis purè inſtitui quãdo inſtituto non eſt ſuſpenſa tempore vel conditione ita quod ſtatim mortuo teſtatore poteſt hæres ſcriptus hæ-

3 reditatem adire. † In diem dicitur facta inſtituto cũ aditio eſt ſuſpenſa in euentum alicuius diei de quo loquitur lex hæreditas ex die. ff. de acqui. hæredi. Si ergo inſtitutio ſit pura poteſt hæres ſtatim adire mortuo teſtatore hæreditatẽ dum tamen cõcurrant alia adminicula de quibus notatur in d. l. is qui põt. tamen aditionem differre in tempus prolixius quia ius adeundi durat xxx. annis. vt l. licet. & ℘ ibi not. C. de iure delibe. niſi fortaſſe ad petitionẽ creditoris iudex præfigeret tempus breuius ad ipſam aditionẽ quod facere poſſet, vt traditur in l. quãdiu. in princi. ff. de acqui. hęre. & in l. ſi quis inſtituatur. ff. de hære. inſti. Et notat quod ſolo animo aditur hæreditas vt in l. ſi auia. C. de iur. delib. dumtamẽ adeatur purè & non ſub conditione vt in l. eum qui. in fi. ff. de acqui. hæredi. per quod patet quod licet inſtitutio recipiat diem & conditionẽ, tamen aditio non recipit conditionem, ius autem deliberandi circa aditionem vel repudiationem durat anno vt l. ſancimus. & l. antiquioribus. C. de iure delibe. quo anno finito & ſic in delibe ſublato adhuc remanet firmũ ius adeundi & repudiandi ipſi hęredi vſque ad alios. xviij. annos ſecundum opi. gl. & omnium doct. vt l. ſi curatoris. C. de iure delib. licet Pla. tenuerit contrariũ vt ibi not. & male. Cum enim ius deliberandi repertum ſit in fauorẽ hæredis nõ debet in eius odium retorqueri, vt l. quod fauore. C. de legi. & per cõſequens ipſum ius deliberandi nõ habebit abſorbere ius adeundi, quod eſt perpetuum. argu. inſti. de perpe. & tempo. ac. poſt prin. & l. licet. C. de iur. delib. cũ ſimi. ibi not. In ea autem inſtitutione quæ eſt in diẽ ſolet ſubdiſtingui. aut eſt facta in diem certã aut incertã, primo caſu circũſcripta die remanet cõditio pura, vt d. l. hæreditas ex die. Secũdo caſu expectatur euẽtus ipſius diei, antequam poſsit hæreditas adiri: vt l. in tẽpus. in prin. & l. qui filio. in prin. ff. de hære. inſti. Cũ autẽ quis eſt inſtitutus ſub cõditione, tũc cõſiderari oportet an ſit filius in poteſtate teſtatoris an extraneus. Primo caſu ſubdiſtingue, aut filius eſt ĩſtitutus ſub conditione impoſsibili de natura vel de iure, & tunc inſtitutio redditur nulla, vt l. filius. ff. de cond. inſtit. licet in extraneo eſſet aliqua, vt l. j. ff. de cond. inſtit. aut eſt inſtitutus ſub cõditione poſsibili, & tunc eſt poteſtatiua aut cauſalis aut mixta: quæ declara, vt nota. in l. j. C. de inſti. & ſubſtit. ſub condi. fac. & in l. teſtamento. ff. de condit. & demonſtr. Si quidem ſit poteſtatiua tenet inſtitutio, vt l. ſuus quoq;. in prin. ff. de hære. inſti. Sed aliqui dixerũt an ſit poteſtatiua quæ poſsit impleri vltimo vitæ ſpiritu vel nõ, refert Cy. in l. ſi pater. C. de inſti. & ſubſti. ſub condit. fact.

5 † Si verò ſit conditio cauſalis vel mixta, tunc non tenet inſtitutio niſi in defectum conditionis fuerit exhæredatus, vt d. l. ſi pater. & d. l. ſuus quoq;. §. pen. vbi autem extraneus vel filius emancipatus hæres inſtituitur, tũc diſtinguitur an ſit inſtitutus ſub conditione impoſsibili, & inſtitutio valet tanquã pura, ipſa conditione habitu pro nulla, vt l. obtinuit. C. de cõdi. & demon. & ff. de condi. inſti. l. j. & l. conditiones. aut eſt inſtitutus ſub cõditione poſsibili, & tũc qualiſcunq; fuerit conditio, ſiue cauſalis, ſiue poteſtatiua, ſiue mixta, ſemper tenet inſtitutio & debet ipſa conditio impleri in forma ſpecifica antequam hæreditas poſsit adiri, vt l. meuius. ff. de condi. inde. & l. qui hæredi. §. fi. ff. de acquir. hære. & l. ſi quis ita. hæreditate. de cond. inſti. facit l. facta. §. ſi ſub conditione. & §. ſi in dãda. ff. ad treb. Et prędicta procedũt quando conditio dependet à fortuna vel à volũtate inſtituti, vbi autem dependeret à volũtate expreſſa alterius perſonæ, puta, inſtituo te hęredem, ſi Titius voluerit, vel ſi tu me inſtitueris in futurũ, tunc tanquam captatoria nõ valet, vt l. captorias. & l. illa inſtitutio. & l. ſi quis Sẽproniũ. ff. de hęre. inſti. ſecus ſi inſtitutio mea cõferatur in pæteritũ. verbi gratia, ſi dicã, inſtituo te hęredẽ, ſi me inſtituiſti, vt l. mulier.

6 §. fi. ff. de cõd. inſt † Amplius ſcias ℘ licet ſemper ius adeundi & hæreditas nõ adita regulariter per hæredem non tranſmittatur in eius hæredem, vt l. j. §. in nouiſſimo. C. de cadu. tollen. Ius tamen deliberandi, quòd annali ſpacio cõcluditur, & in conſequentiam ius adeundi & repudiandi bene trãſmittitur ſi ipſe hęres intra anni ſpacium moriatur, vt habetur in l. cũ antiquioribus. C. de iure delib. Speciale tamẽ eſt in filio qui poſt ius deliberandi finitum tam paternũ quam maternũ & cæterorũ aſcendẽtium hæreditatem non aditam & ſibi delatã ex teſtamento vel ab inteſtato tranſmittit nedum in deſcendentes ſuos vt l. j. C. de his qui ante apertas tabul. ſed etiam ad ſuperiores, vt l. apud hoſtes. C. de ſuis & legitimis

& ibi per docto.imo etiam ad extraneos.vt ibi no.Idemq; est si filius est emancipatus iure nouissimo cum sit sublata differentia inter suũ & emancipatum secundũ alios,& per hoc sequitur ꝙ hodie filius matris hæreditatem non aditam transmittit in eius fratrẽ licet aliqui cõtra,de quo not. plene per Cy.in le.ij.C.ad orfi.de qua trãsmissione vide plenè infra ti.proxime seq.& prędicta procedunt in filio maiore infante.infans vero hęres omnẽ etiã extraneorũ hęreditatem sibi delatã transmittit ad omnes superiores suos sibi per lineam masculinam tantùm cõiunctos secũdùm aliquos,
7 vt l.si infanti.C de iu.deli.† Tu dic melius quod imo trãsmittit etiam ad ascendentes per lineam femininã secundum do.& dictũ est infra ti.proximo & no.plene in le.si infanti.C.de iure deli.fallit etiam regula in d.§.in nouissimo:in hærede minore & in absente probabili causa quorũ successoribus competit beneficiũ restitutionis in integ.pro adeunda hæreditate non adita per ipsum minorẽ vel absentem,vt traditur in l.pantonius. in prin.ff.de acqui.hæ.& ibi per Bar. in le.j.C.de rest.mili.& ibi per Cy.& alios ꝙ est no.fallit etiam dicta regula in certis alijs casibus enumerat gl. & Bar.ibi declarat in l.vẽtre.ff.deacqui.hę.postquam autẽ fuit hæreditas adita.transfertur dominiũ bonorum hæreditariorum in ipsum hæredem vt l.cum hęredes.in prin.ff.de acqui. hęre.cum ibi no.sed non transfertur possessio nisi naturaliter fuerit apprænhensa.

8 † Et not.quòd aditam hæreditatẽ vel repudiatam semel non licebit vlterius agnoscere vel repudiare vt l.si quis.& l.sicut.C.de repud.nisũ fuerit filius q̃ post repudiationẽ adhuc admittitur ad eundem si res hæreditarie sint in eodem statu vsque ad trienium:vt l.fi.C .de repud.hær. vel nisi hæres fuerit minor xxv.annis, qui beneficio in integ.rest.auditur volẽs post repudiationẽ adire etiã si res nõ sint in eodẽ statu,vt d.l.fi.cũ simi.vel nisi alius cohæres repudiet partẽ suã quo casu ille qui prius hæreditatẽ adiuit poterit suã ac cohæredis eius repudiare vt l.cum hereditatẽ,& seq.ff.
9 de acquirẽ.hære.† Sit autem cautus hæres scriptus vel ab intestato succedẽs antequam adeat diligenter inquirere de viribus hæreditatis & infra

a *Hæres non conficiens inuentariũ priuatur falcidia nõ trebel. Bar. & Ange.in l.Paulus.ff. ad l.Fal.Io. de Imol.in l.creditoribus.cod.tit. Bartol.in l. restri.ff. de his quib. & ind.g.Bald. in fin.C.de iure delib.*

mensem inchoare inuentariũ omniũ bonorũ hæreditariorũ & infra alios duos menses complere quo facto gaudebit tali priuilegio quia tenebitur solùm respõdere creditoribus hæreditarijs,quatenus patiẽtur vires hęreditatis detracta falcidia de legatis.Si autem adierit simpliciter nullo facto inuentario tunc tenebitur si sit hęres extraneus etiam de suo proprio insolidum nulla facta detractione falcidiæ satisfacere in totum creditoribus
10 & legatarijs.† Si verò sit filius defuncti tũc licet creditoribus teneatur insolidum ,tamen de legatis detrahet eius legitimam,vt no.per Iac.de Bel. in authen.de hære.& falcid.§ si vero expressim vt habetur etiã per text.in l.fi.§.finautem dubius.& §.j.præfatã. & §. si quis autem temerario proposito.C.de iure delib.& in auth.de hære.& fal.§.si verò expressim.Et not.
a quod licet hæres a qui nõ facit inuentariũ priuetur falcidia non tamẽ priuatur trebellianica vt plenè notatur per dictũ Ia.in d.§.si vero expressim. hoc autem tempus faciendi inuẽtariũ non currit ignoranti nisi à tempore scientiæ quo quis sciuit hæreditatem sibi delatam esse testamẽto vel ab intestato vt habetur & no.in d.§ finaũt
11 dubius.† Aduertendum etiam quòd ille qui facit inuentarium cõsequitur aliud beneficium , quod sibi conseruat omnia illa quę sibi erant debita à defuncto vt d.l.fi.in §.in cõputatione.quę nullo facto inuẽtario extinguuntur p additionẽ l.si debitori.C.de pac.& l.stichum.§.aditio. ff . de solutio.& l.si debitori.ff.de fideiusso.cũ simili.In cuius inuentarij forma sunt necessaria infrascripta videlicet vt fiat coram iudice vt dicta l.fin.Item requiritur citatio creditorum legatariorum saltẽ per preconem & si non b comparuerint debẽt eorum loco adhiberi tres testes patrimonium possidentes in loco in quo fit inuẽtarium. Item hęres debet in eo inuẽtario subscribere vel si scribere nesciat alius notarius pro eo & sic erunt duo notarij & sex testes vt d.l.fina.

An fideicõmissarius vniuersalis tenetur facere inuentariũ.Bald. in l.cum secundum.C. de fideicõ.

12 † Sed circa prædicta quæritur an fideicommissarius vniuersalis tenea-
b tur facere inuentarium b sicut dictum est de hærede principali dic quòd sic, alioquin tenebitur insolidum creditoribus & legatarijs sicut dictum est de hærede, nec ei prodest inuentarium factum per hæredem nisi hoc

bene

beneficium sibi cesserit, quod facere potest argu. l. si hæres pecuniam. ff. ad treb. & determinat Iacob. de Bel. in authen. de hære. & falci. §. si verò expressim. superius allegato.

EPITOME.

1 *Institutus in re speciali, an possit intentare beneficium l. fi. C. de edicto dui adria. tollen.*
2 *Benefic. de bo. si an competat hæredi succedenti ab intestato.*
3 *Institutus in re certa, quando habeatur loco hæredis, & quando loco notarij.*
4 *Institutus in re certa nullo dato cohærede & vniversali, an non obstante prohibitione testatoris succedat in omnibus bonis.*
Filia instituta in re certa, an non obstante prohibitione testatoris possit petere dotem maternam.

1 IN OMNIBVS eius bonis. † Quid autem dices si fuit institutus in speciali re, puta domo vel fundo, an habebit seu intētare poterit beneficiū. d. l. fi. C. de edic. di. adria. tol. aut nō habet aliū cohæredem vniversalē. & tūc quia detracta rei mentione pro vniversali reputatur hęrede, vt l. j. §. si ex fundo. ff. de hære. inst. habebit beneficiū d. l. fi. C. de edi. di. adria. tol. aut habet aliū cohæredem vniversalē, & tūc quia pro legatario reputatur: dicunt doct. & nō habebit illud beneficium, quia nec interdictum quorū bonorū datur pro re singulari: vt l. j. in fin. ff.
2 quo. bon. & no. in l. fi. † Quæritur insuper, an hęredi ab intestato succedēti cōpetat beneficiū. d. l. fi. dicūt doct. ibidē quòd nō, vt no. per Cy. in d. l. fi. in ver. iij. iuxta præmissa quæritur &c. & ratio, quia in tali possessorio iudex procedit, non per modū notarij, & notorium inducitur per exhibitionem testamēti nō aboliti nec cācellati, nō autē potest fieri notoriū per id quod quis alleget verbotenus iudici se proximiorē defuncto, cū hoc sit facti, & posset iudex faci
3 liter errare: vt no. in l. fin. ff. pro suo. † Vlterius pro meliori declaratione hæredis instituti in re certa quæro, quando habeatur loco hæredis & quādo nō. In quo articulo sic distingue, aut quis instituitur in re certa, nullo alio sibi dato vniversali cohærede, & tunc habetur loco vniversalis hæredis instituti, quia rei expressio pro nulla est, vt d. §. si ex fundo. aut habet alium vniversalē cohæredē, & tūc habetur loco legatarij, vt l. quoties. C. de hære. insti. & ibi not. veruntamen si hic vniversalis cohæres repudiet, vel tēpore testamēti mortuus fuerit, habebitur iste institutus in re certa quo ad ius accrescēdi loco vniversalis & veri hæredis secundū Guli. vt not. per eum in l. seruo. ff. de condi. insti. ar. in l. ex militari. §. fi. & l. miles. ff. de test. mil. quia opi. sequitur Bar. in l. quoties. §. si duos. ff. de hære. instit. & in. l. ex facto. eo. tit.
4 † Quid dices si testator hærede instituto in re certa nullo dato cohærede vniversali expresse prohibuerit, ne ipsa institutio trahatur ad alia bona, an ipse succedat in omnibus bonis vel in re certa, in qua est institutus, dicit Bart. in d. §. fi duo quod tunc solùm succedit in re illa, & cessabit ius accrescendi & cætera bona deuenient ad succedentes ab intestato iure fideicō. ar. l. peto. in prin. ver. quid ergo. ff. de leg. ij. cōmuniter doct. tenēt contrariū: quia testator non potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, vt l. ius nostrū. ff. de re. iur. nec potest face re quin leges locū habeant in suo testamento. l. nemo potest. ff. de leg. j. Nec ob. d. l. peto. quia loquitur quādo cōtēplatione alterius cohęredis facta fuerat illa particularis institutio taxatiuè & limitatiuè, merito ergo videtur grauatus eidē partē reliquā restituere. quęstio autē præsens loquitur quando alterius cōteplatione nō fuerat facta particularis institutio. Sicq; cōcludere licet, quòd particularis institutio in re certa nullius alterius cōtemplatione facta, quoad ius accrescēdi nullo alio sibi dato cohęrede loco hęredis habetur, nec veniētibus ab intestato restituere tenetur. † Deinde circa hoc quęro de quotidia
5 na q. eeee pater filiā suā instituit in certis specialibus rebus, iubēs ea stare debere ipsis rebus tacitā, & cōtentam, ita q̄ de bonis suis vltra nihil petere possit, quęritur an excludatur à petitione dotis maternæ, videtur q̄ sic. ar. in l. qui volebat. ff. de hęr. inst. & d. l. peto. in prin. In cōtrariū determinat Bar. in l. vt iusiurādi. §. si liberi. in fi. ff. de oper. li. tali ratione bona dicūtur deducto ęre alieno. vt l. bonorū. & l. subsignatū. §. bona. ff. de verb. sig. dos autē materna est eis æs alienū. ar. in l. prętor. §. emancipati. ff. de colla bo. meritò sequitur q̄ in d. prohibitione nō cōprehēditur, cū nō sit de bonis. Aliud ergo esset si testator dixisset, nil petere possit in bonis vel super bonis meis &c. qa videretur tūc se retulisse ad omnes ius cōpetēs ipsi filię quacūq; occasione, p q̄ posset aliquid in ipsis bonis petere, ar. l. rē in bonis. ff. de ac. re. do. & l. bonorū. §. in bonis. cū si. ibi no. ff. de ver. si. vide quæ scripsi in præcedenti libello, circa articulum dotis.

EXIBET & procedit in forma publica. Hæc duo sunt necessaria. s. q̄ productio fiat corā iudice, & quod testamentum sit in forma publica redactum, vt per hoc fiat ipsi iudici notorium de iustitia ipsius hæredis instituti: vt d. l. fi. Item & tertium videlicet quòd constet ipsum testatorem esse defunctum, vt supra dictum est.

EPITOME.

1 *Qualis numerus testium requiritur in testamento.*
2 *Testamentum militis quot testes requirat.*
3 *Testamentum pagani quot testes requirat.*
4 *Numerus testis sufficiens ad testandum in aliquo loco contra dispositionē iu. com. an sit sufficiens ad deferendam hæreditatem existentem in loco ꝙbi seruatur ius commune.*
5 *Quid iuris in successione hæreditatis defuncti in loco ꝙbi etiam bona habet, ꝙbi primogenitus succedit, cum etiam alia bona in alio loco habeat, ꝙbi seruatur ius commune.*

VALLATVM legitimo numero testium.
1 † Sed qualis numerus testium exigitur in testamentis. Respōdeo secundum qualitatem

personarum ipsorum testantium & hæredum ipsorum institutorum ac varietatem locorum in quibus
2 fieri contingit testamentum.†Vnde ad huius doctri nam debes scire quod aliquando testator est miles, aliquando paganus. Si sit miles, aut est in libelli conflictu & in acie & tunc numerus testium non requiritur, sed sufficit eius nuda voluntas, aut est sub tentorio & tunc requiritur numerus duorum testium vt hæc habentur in l. miles. C. de testament. militar. & l. diuus. in princip. & l. lucius. ff. de testamen. mili. & insti. eo. ti. in princ. si vero sit in ciuitate domi suæ tunc requiritur numerus septem testium sicut in pagano vt l. penul. C. de testa. milita. & insti. eo §. j. Requiritur etiam quod si miles habet filium in potestate quòd ipsum instituat vel exhæredet alias testamentum nullum est. Attamen in eo est hoc speciale quod si sciat se filium habere & non instituat videtur ipsum tacite exhæredare, si vero ignoret se filium habere tunc non instituendo videtur præterire vt habetur in l. sicut certi iuris. & in l. si cum vel in vtero. C. de testamen. milit. Ista tamen præsumpta exhæredatio forte hodie nil operaretur nisi haberet causam expressam & legitimam per ea quæ traduntur in §. aliud quoque capitulum. in authenti. vt cum de appellatione cog. & in auth. ex causa. C. de lit. præte. que iura locum habẽt tam in militæ quã
5 in pagano.†Vbi autem paganus facit testamentum tunc attende aut est cęcus carẽs luminibus aut est videns. Primo casu siue sit cæcus naturaliter siue accidentaliter dummodo accidens contigerit longo tẽpore ante testamentum tunc requiritur numerus octo testiũ & filij in potestate institutio vel exhædatio aut numerus septem testiũ & notarij subscriptio cum quibusdam alijs solennitatibus, vt habetur in l. hac consultissima. C. qui test. fa. pos. Si vero testator videat, tunc aut fecit testamentum in scriptis & magna requiritur solennitas videlicet numerus septem testiũ qui propria manu se testamemento subscribant, & sigilla sua imprimant & testator se subscribat. & quędam alia de quibus habetur in l. hac cõsultissima. C. de test. & inst. eo. ti. in prin. Si auté faciat testamentum nũcupatiuum tunc consideranda est qualitas loci cõditi testamenti: aut enim fit testamentum in iure, & tunc si plures haberi nõ possunt sufficit numerus. v. testium: vt in l. fin. C. de test. aut fit testamentum in ciuitate vel alibi, vbi sit personarum copia. & tunc aut in eo instituuntur solum filij testatoris & tunc sufficit numerus duorum testium etiam si essent mulieres secundùm gl. & Bal. in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testib. cum authen. ibi posita. aut in eo instituuntur soli extranei & tunc requiritur numerus septem testium vt. l. hac consultissima. §. per nuncupationem. C. qui test. fac. pos. & insti. de test. in prin. nisi statuto vel consuetudine aliud caueatur: vt l. si non speciali. C. de test. requiritur etiam & aliud quòd testator filios quos in potestate habet instituat vel exheredet, alias eorum petitorio redderet testamentum nullum: vt l. j. ff. de iniu. rup. & irri. test. & inst. de exhære. li. in princ. & l. filius & l. inter cætera. ff. de lib. & posthu. Aut instituuntur mixtim extranei cum filijs, & tunc quantum ad filios sufficit numerus duorum testium, quo autem ad extraneos requiritur numerus. vij. testiũ. vnde sequitur quòd aliquando testamentum quo ad filios valebit, quo ad extraneos erit nullum. est tamen casus singularis vbi sufficit vnus testis videlicet qnando testamentum fit in præsentia principis, vt l. omnium. C. de test. non tamen crederem quòd eius præsentia suppleat defectum præteritionis filij, cum hoc nõ sit aliquo iure cautum, ergo ad hunc casum non extendendum quia odiosum, argument. in l. verò. §. de viro. ff. soluto matrimon. vide de his not. per glossam institut. de test. §. finali.

4 †Pro declaratione autem prædictorum quęro. ecce testator condidit testamentum in ciuitate Venetiarum vbi sufficit [num. iiij testium bona autem hæreditaria sunt in ciuitate Papiæ in qua originem, & domicilium habuit ipse testator, & secũdum quam obseruatur ius commune, nunc venit hęres scriptus coram iudice Pa. exhibens testamentum nume. iiij. testium roboratum petens se mitti in possessionem hæreditatis & bonorum, defuncti contra quam se opponit proximior agnatus defuncti ab intestato dicens testamentum nullum ob defectum testium. & ob hoc hęreditatem iure successionis ab intestato tanquam proximiori deuolutam, quæritur quid iuris in qua q. doct. antiqui pariter & nouissimi multum dubitauerunt, vt refert Speculat. in titul. de instrument. editio. §. compendiose. versic. quid si de consuetudine. & Cy. in l. j. C. de summa trinitate. & fide catho. & ibi per Iacob. Butri. & Barto. finaliter & concluſiue secundùm veriorem opinio. tenendum est quod hæres scriptus in huiusmodi testamento mitendus sit in possessionem excluso ab intestato veniẽte cuius illa ratio potissima est, quia quo ad valorem testamenti sufficit quòd illa solennitas interuenerit quæ obseruatur in illo loco in quo perfectum est testamentum, vt l. si. C. de test. & l. si non speciali. C. eo. ti. facit l. milites. ff. de test. l. diuus. in princip. & l. lucius. ff. de test. mili. & accedat. l. ij. cum seq. C. quemad. testa. ape. ideoque ipsius testamenti authoritate facta aditione per hæredem scriptum ius vniuersum in eum iuris dispositione trãsfunditur, nedum quòd habuit defunctus in loco cõditi testamenti, vt l. hæres & l. omne ius. ff. de acqui. hęredita. & l. nil aliud. ff. de reg. iur. sed etiam omne & quodcũque habuit vbique locorum per quandam consequentiam, argum. ad hoc in l. prima. ff. de auctu. & institut. de legi. patro. §. primo. Melius tamen facit quod de actione seu obligatione quæsita alicui in certo loco dicitur quæ potest intentari in quolibet loco, vt l. fin. C. de long. tem. præscri. Sicut etiam acta facta in vno loco faciunt fidem in alio, vt l. is apud quem. C. de eden. l. à proconsulibus. C. de app. & l. fin. C. de testi. & l. si. C. de arb. sic etiam in quolibet alio actu in quo dicemus attendi locum in quo gestus est, vt l. j. in fin. ff. de vent. inspic. cum §. quam
5 sententiam tenent communiter omnes docto. †Vltra quæritur ad eius pleniorem doctrinam quid in hæreditate delata ab intestato. Ecce consuetudo

est

est in anglia quòd primogenitus succedat defuncto in ciuitate autem papiæ, vnde mihi origo est succedunt omnes filij aqualiter ab intesta. contingit quòd Papien. mercator habens bona in anglia & in Papia. decesit in anglia sine testamento vult primogenitus succedere in tota hæreditate, tam in bonis anglicis quàm papie. Reliqui autem filij dicunt hæreditatem viriliter inter eos distribuendam. quæritur quid iuris. Et certe in hac. q. fuerunt etiam diuersę opi. vt infra præcedẽti, & merito dicunt enim quidã cũ quibus est Gul. de cu. quòd primogenitus in bonis anglicis insolidum succedat in Papien. fit communis diuisio inter eos. ar. in l. si pupillo. ff. de tu. & cu. da. ab his, nec ideo trahetur successio anglicana ad alia bona, vt in prox. q. dictũ est, quia illa sola & localis consuetudo non est ad aliũ locũ extendẽda, ar. in l. in certa forma. ff. de iure fis. & l. constitutionibus. ff. ad munici. quã opi. sequitur Cy. in d. l. j. Alij dicunt quòd debet attendi locus in quo adita est hęreditas per quam additionem quasi cõtrahitur, vt l. apud iul. in fi. ff. ex qui. ca. in pos. ea. § hæres inst. de obli. ex quasi cõ. sicut inspicitur in cõtractibus. l. si
6 fundus. ff. de eui. † Alij, vt Bar. in d. l. j. cõsiderãt formam consuetudinis seu statuti & eius verba. aut enim verba statuti seu consuetudinis sunt in rem. vt puta quòd bona decedentis perueniant in primogenitum, & tunc attendi debet locus vel loci consuetudo vel statutũ in quo sunt bona hęreditaria, quia res ipse afficiuntur tali iure consuetudinario, quod verum intellige. s. in rebus quæ sitæ sunt in ipso loco, argument. in l. rescripto. in fin. ff. de mune. & hono. & l. an in totum. C. de edi. pri. aut consuetudo vel statutum loquitur in persona, vt puta. Primogenitus succedat & tunc aut defunctus non erat anglicus sed Pap. & tunc ipsum non ligat nec comprehendit tale statutum, quia dispositio relata ad personas, non porrigitur ad forenses. arg. in l. fin. C. de testa. iuncta l. conficiuntur. §. j. ff. de iure cod. & quod no. per Barto. in d. l. j. aut erat anglicus. & tunc primogenitus præferendus est omnibus alijs in bonis anglicanis. in cæteris autem communiter succedunt. & ita loquitur opin. doc. secundùm eum. ego autem crederem in hoc vltimo casu primogenitum in quibuscunque bonis præferendum. nam cum eius persona sit in hoc habilitata per. l. municipalem dicam eam suum effectum porrigere per quandam consequentiam ad quæcunque loca. ar. eorum quæ dicta sunt in proxima quæstione.

EPITOME.

1 *Institutus in codicillis, an habeat beneficium dicta l. fina.*

2 *Testamentum an reddatur suspectum si cna tota oratio in eo reperiatur rasa deinde est emendata.*

3 *Rasura in litera vel syllaba, an reddat testamentum suspectum.*

4 *Testamentum superlineatum, an reddatur suspectum.*

5 *Prothocollum testamenti interlineatum, an roddat testamentum suspectum.*

NON ABOLITVM nec cancellatum.
1 † Quid autem si fuerit institutus in codicillis, an habeat beneficiũ d. l. fi. dicunt ibi doc. ℣ non quia talis dicitur succedere ab intest. vt l. conficiantur. in prin. ff. de iure cod. & hęreditas ab intestato non datur, vt supradictum est, quam opi. confirmat gl. in l. si super verbo ex more. C. de cod. proponitur autem testamẽtũ nõ abolitũ, quia in prima sui figura debet esse sine aliqua suspitione, vel alio visibili vitio. Si verò opponeretur vitium inuisibile, puta quia falsum vel inofficiosum, aut nullum non haberet impedire missionẽ, vt l. ij. C. de edi. di. adria. nisi opponẽs probare vellet tale vitium incontinenti secundum do. & gloss. ibi posita. debet tamen diligenter aduertere opponens & allegans huiusmodi vitium nam si succumberet perderet legatum, vt l. Papi. §. meminisse. ff. de inoff. test. & l. polla. & l. alia. C. de his qui vt indig. & no. per gl. in l. si ex sextãte
2 in prin. ff. de exce. rei iud. † Circa præmissorũ declarationem quæro, ecce ℣ vna tota oratio reperitur rasa, deinde est emendata. an testamentũ reddatur suspectum, distingue secundũ doc. aut est certum ℣ emẽdatio est facta manu eiusdẽ notarij, vt quia ipse notarius hoc ,ptestatus est in sua subscr. aut est certum ℣ est facta manu alterius aut est dubiũ. primo casu dicũt quidã ℣ testamentũ non redditur suspectum. alij verò quos sequitur Cy. dicũt cõtra, vt no. per eum in l. fi. præal. ar. ad hoc in l. iul. C. de proba. & in §. j. in auth. de fide instr. secundo autẽ casu repellitur testamentũ veluti suspectũ, ar. in c. licet. §. v. extra de cri. fal. Tertio autẽ casu subdistinguitur secũdùm quosdam, aut est rasura in dictione, aut in litera vel syllaba, si quidẽ sit in dictione, tunc suspectum redditur testamentũ, vt l. ij. & fi. C. de edi. diui
3 adria. tol. † Si verò sit in litera vel syllaba. tunc aut illa rasura alterat censum vel disputationẽ inducit circa dispositionis intellectum, & tũc suspectũ facit testamentum, ar. in c. fi. extra de cri. fal. Aut nõ alterat sensum. & tunc non redditur suspectũ ar. in c. ex literis extra de fi. instru. & facti ℣ no. in c. inter dilectos extra. e. titu. † Quid autẽ dices si testamentũ sit
4 superlineatũ habes inter lineã & lineã aliquid super additum, an erit suspectũ dicunt quidã esse distinguendũ eo modo quo supra. Alij dicunt simpliciter reddi suspectum per tex. in c. cum ve. extra de reli. do. & quod no. Spe. in ti. de instru. edi. §. post. ver. itẽ
5 excipitur ℣ est vituperatũ. † Rursum quęritur quid si protocollum testamenti sit interlineatum modo quo supra an propter vitium protocolli impedietur missio testamenti inde exacti non interlineati nec cancellati, videtur ℣ sic, quia protocollũ est scriptura & matrix ad quã habetur recursus vt in authẽ. de fi. instr. §. j. facit quod no. per glos. c. mortẽ & ibi per Arch. & ix. di. c. noli frater. & quod not. per Bart. in l. Sẽpronius. ff. de le. ij. in oppositũ facit quia lex solũ considerat formã testamenti quod in iudicio producitur de protocollo autẽ nihil disponitur, ergo &c. vt l. si verò §. de viro. ff. solut. matri.

EPITOME.

1 *Hæreditate iacente quid agendum.*

2 *Rem conuentus possidens hæreditatem si dicat se eam possidere ex alio testamento, quid agendum.*

3 *Quando reperiuntur duo testamenta facta eodem tempore, quid iuris.*

4 *Fideicommissarius vniuersalis, an sit legitimus contradictor.*

1 IN IVSTE occupauit. † Aduerte q̃ si hæreditas esset vacans & à nemine occupata, nõ esset vtile hoc remediũ intẽtare sed deberet hæres scriptus sua propria authoritate ipsam hæreditatem ingredi & apprehendere, vt not. Inn. in c. cũ in officij. extra de test. & ꝛ. dixi in gl. iiij. & si ista bona in quibus petitur fieri missio essent occupata in vita testatoris, cessaret etiam remedium. d. l. si vt habetur & not. in d. l. fin. & maximè si haberet titulum à defuncto, vt ibi no. † Quid autem dices si hic pascalinus conuen

2 tus opponat, & dicat se hæredem institutum in alio testamẽto eiusdẽ testatoris, an per hoc impedietur missio postulata. dicunt gl. & doc. q̃ sic in præalle. l. si. & erit isto casu legitimus cõtradictor, & iudex cognosceet prius & terminabit super vtroq; testamento, sic tamen q̃ posterius præferatur priori, vt in §. posteriore. insti. qui. mo. test. infir. nisi fortasse præcedens esset derogato subsequẽtis, vt l. si quis. in prin. test. ff. de leg. iij. † Verũ ꝑ huius clariori & pleniori

3 doctrina sciendũ est q̃ aliquando producuntur duo testamẽta facta eadẽ die & hora, & æqualiter solennia, in quibus sunt hæredes diuersi scripti, nec appareat q̃ prius & quod posterius sit conditum. Aliquando producuntur duo testamenta, quorum vnum est altero posterius. Primo casu licet quæstio fit antiqua & sabbatina. de qua per gl. & Cy. in l. j. C. de edi. diui adria. tol. & in l. iij. C. de codicil. & per gloss. Dyn. & Bar. in l. j. §. j. ff. de bo. poss. secundum tabu. Attamen secundũ eos conclusiue tenendũ est q̃ melior est cõditio possidẽtis. quã patentis quia regulariter in pari causa, &c. vt l. si ob turpẽ cum ibi no. ff. de condi. ob tur. cau. facit. §. cõmodum. insti. de inter. Et si fortasse tertia persona possideret, & agerent ambo cõtra eam tunc per concursum se inuicem impedirent, tũ quia scripturæ sunt sibi inuicẽ contrariæ, vt in l. scripturæ diuersæ C. de fi. instru. & l. optimam. & quod ibi no. C. de contrah. & cõ. stip. tũ quia dubitatur de iuribus vtriusq; testamẽti, vt in l. sed si de sua. ver. cũ autẽ. ff. de acqu. hære. qa probatio deficit super iure alterius, vt in l. duo sunt titij. ff. de te. tu. In secundo autẽ casu cũ duo producũtur testamenta, quorũ vnum est altero posterius, subdistingue, aut vtrũq; est validũ & solenne omni tam iure cõi iure quam speciali, aut vtrunq; est inualidũ omni iure, aut vnũ est validum de iure cõmuni, & aliud de iure speciali, aut vnũ est tantum validũ de iure cõi vel speciali & aliud est omni iure inualidũ, aut vtrunq; est validũ de iure speciali tãtũ & inualidũ, de iure cõi. Primo casu subdistingue aut primũ testm̃ est derogatoriũ scẽdo ex testõris dispositiõe. & tũc primũ præfertur scẽdo. nisi in scẽdo ex ꝑsse pœniteat testatorẽ de primo & ipsum specialiter reuocet seu cassẽt hoc mõ. videlicet si dicat, reuoco tale testm̃ ꝑ me factũ scripsi ꝑ talẽ notariũ, vel si dicat cessio irrito ac ne voco omne aliud testm̃, etiã si in eo sint posita aliqua verba derogatoria sub quacũq; verborũ conceptione, vt plenè traditur ꝑ Bar. & doc. in d. l. si qs. in prin. test. ff. de le. iij. & l. si mihi. & tibi. §. in legatis. ff. de le. j. & idẽ dic ꝑ omnia si sit derogatoriũ ꝑ l. authoritate. vt in auth. hoc inter liberos. C. de test. Si verò primum testamẽtũ nõ sit derogatoriũ secũdi, tũc per secũdũ tollitur primũ, siue ex secũdo possit adiri hereditas de iure ciuili siue de iure prætorio tãtũ, licet eo casu quo possit adiri de iure prætorio tãtũ qdã dicũt cõtrariũ & male ꝑ tex. in l. si duobus. §. si prius. ff. de cõtrata. & ibi plene no. ꝑ Bar. & etiã tãgitur per gl. & doc. in l. cũ in ij. ff. de iniu. rup. & irri. test. & l. si qs eũ ff. de vul. & pup. & facit. d. §. posteriore. inst. qui. mo. testa. infir. & l. si quis priore. ff ad treb. Secũdo casu principali cũ vtrũq; est inualidũ omni iure, tũc frustra quæritur de effectu vtriusq;: qa non entis nullæ sunt operationes, vt l. eius q in prouinciam. ff. si cer. pe. Tertio casu principali quãdo vnũ est validũ iure cõi & aliud validũ iure speciali, dic tẽporis ordinatio nẽ obseruari, ideoq; ꝑ scẽm tollitur primũ, vt l. militis. §. militia missus. ff. de test. mil. iũcta. l ij. ff. de iust. rup. & irri. te. & d. §. si prius. nisi prius dictũ est. Quarto casu cũ vnũ est inualidũ omni iure & aliud validũ aliquo iure, & tunc, aut præcedit inualidũ secundum validũ, & tũc præfertur secundũ ar. d. §. posteriore. cum si. aut ecõtra præcedit validũ & sequitur inualidũ, & tunc aut contra secundũ inualidum processit testator ad actũ verbi tãtũ sine aliqua hæredis institutione, dicendo volo q̃ tale meũ testamẽ tũ valeat, tunc per tale secũdũ nõ tollitur primũ, vt in §. ex eo. & ibi no. inst. qui. mo. te. infir. etiam si testator alia verba coram septem testibus contulisset secũdum Bar. vt per eum no. & habetur in l. si iure. ff. de leg. iij. nisi post huiusmodi inualidam dispositionem testator perseuerauerit in ea spacio decenij, quo casu tollitur primum testamentũ, vt habetur in l. sancimus. C. de test. aut testa, processit ad actum facti sine aliqua hæredis institutione, puta cacellando vel lacerando primum testamentum & tunc per hunc actum seu voluntatẽ tollitur præcedens testamentum, vt plene no. in l. nostrã. & l. hac consultissima. §. si quis. C. de test. Aut in secundo minus solẽni procedit ad actum cõmunis institutionis hæredis, & tunc aut illud secundũ redditur minus solẽne ex vitio præteritionis, aut ex vitio alterius deficientis solẽnitatis, puta numeri testium. In primo casu dicit glo. q̃ per secundum non tollitur primum, vt in l. si filius qui in potestate. de lib. & posthu. quod etiã sequitur ibi Bar. & alij doc. in l. cum in secũdo. ff. de iniu. rup. & irri. testa. & l. si quis eũ. in fi. ff de vulg. & pup. quæ opi. procedit quando in secundo testamento sunt extranei instituti secus si venientes ab intesta. per l. si duobus. §. si prius. ff. de contratab. Secundo autem casu dic, aut secundum est minus solẽne de iure speciali quia in eo sunt instituti venientes ab intestato, & tunc per secundum tollitur primum, vt l. hac consultissima. §. si qs autẽ, & ibi plenè

nè.no.C.de test. Aut est minus solēne omni iure, & tunc per secundū nō tollitur primum. vt d.§. ex eo. & d.§. si quis autem. Tertio casu principali quando vtrumq; est validū de iure speciali, tūc subdistingue aut vtrūque est validum iure & priuilegio militari, & tūc per secundū tollitur primū, vt d.l.ij.ff.de iniu. rupt. & irri. test. nisi primū haberet clausulā derogatoriā: ar.d.l.si quis in prin. testa. cū si. aut vtrūq; est validū priuilegio filiali, & tunc p secundū non tollitur primum, nisi in secūdo fiat specialis reuocatio
4 primi. vt d. auth. hoc inter liberos. C. de test. † Sed an fideicō. vniuersalis sit legitimus contradictor, distingue secundum gl. & doc. in d.l.fin. aut enim possidet & de iure suo vult statim probare, & tunc est legitimus contradictor, & impedit missionem, aut non possidet, & tunc est legitimus contradictor.

EPITOME.

1 *Hæres ad obtinendum missionem quæ debeat probare.*
2 *Qualiter probetur de morte testatoris.*
3 *In rebus possessis à defuncto & alieni, an fiat missio.*
4 *Bona apud debitorem dispositā quare non aduocantur per hypothecariam.*

1 POSSIDEBAT & ante & post pro suis & tāquam sua. † Aduerte quod hæres vt obtineat missionē tria probare tenetur. Primo quod testamentū sit solenne. Secūdo p̄ res in q̄bus petitur missio fuerint in bonis defuncti tēpore eius mortis. Sicq; practica erit cū fieri quęritur missio p hæredē scriptum p̄ bona singulariter describatur in libello seu requisitiōe & probetur tpe mortis defuncti fuisse in eius bonis, p quod patet differentia inter petitionē hęreditatis & hāc missionē: vt no. in d.l.fi. Tertiō probare tenetur quod testator sit mortuus quāuis enim appareat testamētū, nō ideo præsumitur eū esse mortuū, qa quilibet p̄sumitur viuere vsq; ad eā vt l.fi. C. de sa. san. ecc. & l. an vsufructus. ff. de vsufr. & sic nō posset adire hæreditatē: vt l. neminē. & l. hæres institutus. ff. de acquir. hære. cū viuētis nō sit hæreditas: vt l.j. ff. de hære. vel ac ven. & l.ij.§. inter-
2 dum. ff. de vulg. & pup. † Sed qualiter probabitur de
a morte testatoris[a], dic quod per famam vel præsumptionē vel vnā testem: vt no. per gl. in l.ij.§. si dubitetur. ff. quēad. te. ap. & l. si quidē. C. so. ma. & ibi plenè per Cy. & per Bar. in l. genero. in fi. ff. de his qui no.
3 infa. d.§. si dubitetur. † Quid igitur dices si defunctus possidebat aliqua bona nō pro suo sed pro alieno, vt quia res erant sibi commodatę vel apud eum depositæ. an in eis fiet hæc missio: dicit glo. quod sic in prælle. l.fi. & bene secundum doct. & in hoc conuenit cū petitione hęreditatis, vt l. nō tantū in prin.
4 ff. de peti. hęre. † Hic moueo tale dubium, quare per hypothecariam non aduocantur talia bona debitori commodata vel apud eum depositā sicut per petitionem hæreditatis. & per hoc remedium possessorium, cum per hypothecariam sola possessio aduocatur: vt l. cum venditor. in princi. ff. de euict. potest dici quod in hypothecaria requiritur quod ius cōstituatur in re per debitorem. C. si ali. res pigno. da. sit l.j. cum seq. quod ius non potest constitui nisi ab eo qui dominus sit, vel quasi, sed hoc non est necesse constitui in hærede, cogitabitis.

QVARE cū prædicta vera sint. Pro declaratione huius conclusionis libelli reuoco in dubiū an in hac remissione obtinenda sit necessarius libellus dicunt quidam quos refert Cy. in d.l.fin. quòd sic, & citari debent in quorum interest & si non comparuerint procederetur super eodem libello alia mutatione facta arg. in auth. siue omnes. C. si vt se ab hęre. abstī. & l.j. C. q̄ pe. tu. alij dicūt quos sequitur idem Cyn. quòd in ditione iudicis non est necessarius libellus nisi postquā apparuerit cōtradictor vnde practica secundùm omnes talis erit quod hęres scriptus coram iudice p̄sente suum testamentum non abolitū &c. apud acta absq; alia solennitate faciat scribi quomodo petit se mitti in possessionem talium bonorum virtute talis testa. iudex aut hoc viso & audito faciet citari illos quorum interest arg. in l. hoc autem. §.j. ff. ex quibus cau. ma. in pos. ea. & eis comparentibus tunc aufertur libellus nominatim contra eos si fuerint legitimi cōtradictores & procedetur ordine iuris obseruato quia secundum regulam iuris siue agatur aliqua actione siue officio iudi. semper libellus offerendus est contradictor apparet vt videtur & no. in l.j.§. dies. ff. quis or. in bo. pos. ser. vbi autē nullus apparuerit iudex interlocutorię pronuntiabit ipsum hæredem in possessionem mittendum & sic habes no. quòd sententia interlocutoria vel diffinitiua debet p̄cedere hanc missionē vel executionē & hoc opi. est in vsū. Alij tamen voluerunt dicere & male nullos esse citandos si tamen aliquis contradiceret tunc audiēdus esset arg. in l.ij. vel iij.§. si causa & l. seruus. ff. de bono. possess. Ad vnum tamen attende quòd à sententia lata super hac missione siue fuerit interlocutoria siue diffinitiua non potest appellari: vt l.j. C. si de moment. pos. & quisquis. C. quorum ap. non reci.

QVATENVS ex officio vestro. Hic quęritur quis sit iudex cōpetens huius missionis quouis modo in ea procedatur vbi est aduertendum quòd longa super hoc est dubitatio vt refert Cyn. in d.l. finali. tamen concludendo potest iudicis competentia tripliciter considerari vno quidem modo inspecta natura ipsius causæ alio modo attenta

No. quid probare debet hæres & in possessionē mittatur.

a *Mors testatoris quomodo probetur & vide Bart. ī l. quoties. C. de nauf li. xj. Barto. in l.fi. C. de edi. ad. tollē. Bal. in l. iij. C. de prob. specu. tit. de pba. e. in §. j. in ver. & rū gl. in ca. quoniā frequēter in §. petro. & lit. nō cōte. lī. frāc. in rep. c. quoniā cōtra falsā de pro. loc. And. in addi. spe. ti. de notorio crimine in §. fama.*

qualitate rei petitę.tertio modo ipsius rei & actoris personarum inspecta qualitate.Primo modo attento distinguendum est,aut quæritur de ipsa rei missione, & tunc iudex competens est ille qui habet merum & mixtum imperium,ita intelligitur gl.illa in d.l.fi.aut quæritur de ꝓnuntiatione de mittẽdo, & tunc quilibet iudex etiam inferior esset iudex cũpetens?vt l.cognitio.§.vt bonorum.ff.de offic.eius cui mandat.est iuris.Secundò casu principali cum attenditur rei qualitas,dic idem,nam quilibet iudex ordinarius est iudex cõpetens huius missionis,maxime is in cuius iurisdictione est res seu hereditas sita: vt l.ij.ff.quemadmo.testam.aper.& l.fi.C.de edi.diui adria.tol. Et pronunciata super missione,si fortasse aliqua res posita sit in alterius iurisdictione,ille talis iudex,in cuius territorio illa res sita fuerit,ad literas primi iudicis faciet realem remissionem in illa:arg. in l.cum vnus.§.j.ff.de bon.autho.iudic.poss.& not in l.à diuo pio.in prin.& §.j.de re iud.ad quod faciũt no.per Bar.in l.j.C.de sum.tri.& fid.catho.in q.quæ incipit,sed dubitatur vtrum testamentum &c.Tertiò verò cum cõsideramus qualitatem personarum tam rei quam actoris.tunc distingui debet an agitur contra certam personam,vt hic.& tunc iudex competens est iudex rei conuenti:vt in l.iuris ordinem. C.de iur.om.iud.aut agitur contra incertam personam cum nullus appareat contraditior.& tunc iudex cõpetens est ille vbi hæreditas iacet,ar.d.l.cum vnus.§.j.nam actiones seu conditiones ex l.potestatem suam vbique exercent.vt l.fin.C.de long.temp. præscriptio.

PER VESTRAM diffinitiuam sententiam.Petitur autem hic per sententiam declarari super hac missione,quia vt supra dictum est sententia requiritur super ea vel diffinitiua si contradictor appareat,vel interlocutoria si nullus cõtradicit:vt not. Cyn.in d l.fina.An autem à tali sententia possit appellari,dixi supra quòd non per l.quisquis.C.quorũ ap.non resci.& l.j.C.si de mo.poss.fu.ap.& tetigi plenius supra in titu.de appella.quæ interpo.ab interlo.Poterit tamen in integr.resti.peti ex causa iusta.vt determinat Iacob.But in l.falsam.C.si ex fal. instru.facit quod not.in l.cum se.C.si aduer.rèm iu.

EPITOME.

1 *Missus semel in possessionem hæreditatis cadens ab ipsa an iterum beneficio.d.l.fi possit petere missionem.*

2 *Hæres scriptus existens in possessione hæreditatis petẽs se tueri per beneficta l.fina.an audiatur.*

3 *Secuta missione contra filium testatoris,sic dicat postea testamẽtũ patris inofficiosum, an obstet except.rei iud.*

4 *Filius acceptam patris legatum.an possit dicere testamentum nullum,quia non est in eo institutus.*

5 *Testamentum quando dicatur nullum ratione præteritionis.*

6 *Filius ascendens per lineam fœmininam an possit dicere testamentum aui materni nullum.*

7 *Annullato testamento cogitur hæres scriptus res restituere hæreditatem hæredi legitimo.*

8 *Filius institutus in bonis alienis, & extraneus in propriis an possit annullare testamentum patris.*

9 *Stante statuto quod filia dotata non succedat quousque filius masculus vixerit.an præterita filia & instit.filio testamentum possit dici nullum.*

10 *Filio præterito & mortuo antequam impugnet testamẽtum patris an testamentum confirmetur vel nullum remaneat.*

11 *Posthumo præterito quid iuris.*

12 *Fauorabilior est causa succedentium ab intestato quàm extraneorum.*

13 *Testamentum ex defectu solennitatis probatoriæ.an confirmetur filij voluntate tacita vel expressa.*

14 *Fratre instituto cum extraneo.dicente testamentum patrũ nullum.quia fratrem præterijt.& fratre præterito decedẽte,an extraneus succedat cũ filio instituto.*

15 *Si testamẽtum dicitur nullum ratione præteritionis,an legata ex eo debeantur.*

16 *Quantum duret ius impugnandi testamentum.*

17 *Quid sit legitima filiorum.*

18 *Legitima filij an possit auferri per statutum.*

19 *Querela inofficiosi cui competat.*

1 AC ETIAM realiter & actualiter mittantis. †Sed quid dices si semel inductus fuit in possessionem,posteaque cecidit ab ipsa possessione an poterit iterato petere se mitti à iudice in eandem possessionem beneficio.d.l.fi.dicunt doct.quod non vt no.Cy.in d.l.fin.quia hoc beneficium non potest nisi semel intentari:arg.in l.quid si in diem.in prin. ff.de peti.hære.sicut nec actio fami.ercis.vt l.si filia §.familiæ.ff.fami.erci.licet petitio hereditatis sępius intentari possit:vt l.licet.ff.de peti.hære.& not.per Cyn.& glo.in l.j.C.fami.ercis.

2 †Deinde quæritur quid si hæres scriptus sit in possessione hæreditatis,timens tamen futuram litem, petit à iudice per beneficium.d.l.fi.se teneri in dicta possessione,quæro an sit audiendus,doct.in d.l.fi.verumtamen secundùm Iac.Bu.in d.l.fi.si mota esset.his vel quæstio contra ipsum hæredem possessorem per aduersarium petentem ipsam possessionem declarari nullam,& reuocari debere posse,hæres, scriptus per modum replicationis allegare ipsam esse aliquam,& petere inquantum appareat nullam ipsam per iudicem confirmari,& sic patet quod quędam consequi possunt per modum excipiendi,quæ non per modum agendi.

3 †Rursum quæritur,ecce lata sententia super missione ista contra filium testatoris,& facta & secuta reali bonorum apprehensione per scriptum hæredem,agit filius testatoris,contra heredem scriptum dicendo testamentum nullum, vel inofficiosum,& vendicat hæreditatem,quæritur an sibi obstet exceptio rei iudic.dic quod non.arg.l.& in ea ẽ.§.fin. ff. de excep.rei iudi.quia nihil cõmune habet proprietas cum possessione,vt l.naturaliter.§.nihil.ff.de ac. possessi.ad quod facit l.si de proprietate.C.si à non compe.iu.& hanc partem sequitur gl.magna in fin.

4 sita in dicta l.fi. † ed pone quod testator legauit centum filio in testamento,in quo alius est institutus, & acceptauit legatum deinde vult dicere testamentum

testamentũ nullum vel inofficiosum quæritur, an posit, dic ꝙ non, quia petẽdo & agnoscẽdo legatũ, videtur approbare testamentũ, vt l.non tantum.§.fi.& l.si ex duobus.ff.de bon. pos.contra tab.facit l.parẽtibus.in fi. & l.pe.& l.post legatũ.in prine.ff.de his qui.vt indi.Sed ecõtra si filius primo dicat testamẽtũ nullũ est ex defectu solennitatis.& succũbat, nõ repelitur à legato, secus autẽ si dicat ipsum testamẽtũ falsum vel inofficiosum, qa succũbens perdit legatũ & fisco applicatur, vt l.papinianus.§.meminisse ff.de inof.test.l.alia causa.& ibi plene per Cy.C.de his qui.vt indig & l.post legatũ.§.j.cũ fi.cuius ratio est quia nõ debet quis præmiũ consequi ex eo ꝙ nixus est impugnare, vt in c.cũ olim. & ibi not.extra de censi. & in c.ex eo.

5 & ibi per Dy.de re.iur.lib.vj.† Nunc reuocari potest in dubiũ quando dicatur testamentũ [a] esse nullũ ratione præteritionis,& breuiter dic ꝙ quando filius vel alius descendens testatoris in ipsius potestate constitutus,nõ fuit institutus.vel legitimè exhæredatus,quòd tunc dicitur præteritus,vt l.j.ff.de iniu.rupt.& irri.test.& l.gallus.in princi.ff.de libe.& post.Et hoc habet locum in filio legitimo tãtum præterito,vt l.certum.ff.de iniu.rup. & irri.test.de iure fforum,sed de iure C.in tali filio hodie alter distingui tur:vt habetur in l.cum adoptiuus.

6 C.de adop.& insti.eod.tit.§.ij.† Sed quid si filius filiæ, qui non est in aui materni potestate. vel alius descendens per lineam fœminiñ,fuerit ab ipso auo præteritus,an poterit dicere testamentum nullum.dic ꝙ sic olim sed per querelam impugnare poterit testamentum,vt traditur in §.mater. insti.de exhære.hodie verò distingui tur aut est præteritus ex causa legitima & expressa,& locũ habet ius antiquum,vt in dict.§. mater.aut nulla causa est expressa,& tunc poterit dicere testamentum nullum,sicut quilibet existens in potestate,quia hodie expressio causæ est magis de substantia præteritionis & exhæredationis in omnibus descendentibus per quancunq; lineam quã patria potestate secundùm Bar.& doc.vt no.in auth ex causa.C.de libe.præte.& ideo de iure nouo potest emancipatus præteritus sine causa dicere ipsum testamentum nullum, vt deter.gl.insti.de exhe.lib. in princ.& l.maximum vitium.C.de libe.præte.& eodem modo filius præteritus à matre sine certa causa, põt hodie dicere eius testamentam nullum,vt no.in d.§ mater.& per Bar.in l.si mater in prin.ff.de vul.& pup.

7 † Quouis autem modo fuerit testamentum ruptum vel annullatum,cogetur hæres scriptus in eo,restituere ipsam hæreditatem ipsi hæredi legitimo,ad quem delata est hęreditas ab intestato, vt l.cum emancipatus. in prin.ff.de contrata.cum si ibi not.vt habetur in d.authen.ex cau.& in cor.

8 vnde sumitur.† Quid autem dices de q.quam ego vidi,ecce quòd pater vel mater instituit filium in bonis alienis & extraneum instituit in proprijs.an hic filius poterit dicere testamentum nullum,dic ꝙ sic,quí memini licet in rebus alienis facere quemquam sibi hæredem,vt not.in auth.ingressi.C. de sa.san.eccle.licet possit facere legatarium, vt in l.cũ alienã.C.de legi. & in §.non solum institu.eo.tit.ergo dicitur filius præteritus, pro hoc faciunt omnia iura de filij institutione loquentia, quæ se referunt ad bona propria patris vel matris,vt l.in suis ff.de lib.& posthu.& l.maximum vitium.C.de lib.præte.& no.in d.auth. ex causa,& in cor.vnde sumitur.Ad hoc facit ꝙ pater tenetur de proprijs bonis, & non de alienis relinquere filio legitimã, alioquin potest filius impugnare testamentum tanquã inofficiosum,vt l.omnimodo.& l.sancimus.C.de inoffi.testa.& l.papinia-

6 nus.§.quòniam.ff.eodem.† Sed circa hoc quæritur,pone ꝙ statuto ciuitatis caueatur, quòd fœmina dotata nõ succedat in hæreditate paterna,quousque superuixerit filius masculus & pater fecerit testamentum,in quo filium masculum hæredem instituerit & filiam præterierit,an testamẽtum erit nullum. videtur ꝙ sic per l.maximum vitium .C. de lib.præte.In contrarium determinat Bar.in l.fi.§. j.ff.ad ter.ista ratione,quia ille demũ filius rumpit testamentũ ratione præteritionis qui potest succedere ab intestato.& non aliter,vt d.l.j.§.pen.ff. de contratabu.sed hæc fœmina excludit à successione extantibus masculis per statutum, ergo liquet ipsam ratione præteritionis eius nõ posse infringere testamẽtũ,sed stabit in pendenti secundùm eũ,donec filius institutus superuixerit, eo autem mortuo post adiram hæreditatẽ pa-

a *Quando testamentum dicatur nullũ ratione præteritionis. Bald.in l.si cum. de de testamẽ. milit. Bald. in authenti. ex causa. C.de liberis præteritis. Barto. in l. cum quis. C. de iudi.& facta ignor. Bal.in additio. Spec. in titul. de testament. in versicul. si præterite. & ibi Specu in versicu.pone hæres.*

tris,nullis ex eo superstitibus liberis,poterit ipsa mulier vendicare hæreditatem patris secundum eum.aliter autem esset si statutum absolute diceret quòd fœmina non succedat extantibus masculis, quia tunc repelleretur à successione paterna,tam viuo quàm mortuo eius fratre masculo.Sicque patet quòd longa est differentia,an statutum loquatur sub hac conditione,vsque,vel donec vixerit masculus & similia.An simpliciter dicat fœminæ non succedant.& dic:vt ibi per eum.Ex præmissis patet quòd in ciuitate Papiæ.in qua viget illud statutum, quo disponitur quòd extãtibus agnatis vsq; ad quintum gradum inclusiuè non admittantur cognati ad successionem defuncti,est necesse testatoribus etiã descendentes ex linea seu per lineam fœmineam
10 instituere vel exhęredare.† Vlterius quęritur,ecce q̃ filius fuit præteritus & antequam impugnaretur testamẽtũ mortuus est,quęritur,an testamẽtũ confirmetur vel nullũ remaneat.Vbi notandũ q̃ varię circa hoc sunt opi.doc.vt plenè no.in l.filio præterito.ff.de iniusto ru.test.& p Cy.& alios in l.ij.C.de posth.hęre.inst.attamẽ cõclusiue distingue.aut fuit p̃teritus filius natus.aut posthumus nasciturus.Primo casus aut moritur ipse filius in vita testatoris, aut post eius mortẽ.Si qdẽ moritur testatore viuẽte,tũc distingue.aut erãt in ipso testamẽto instituti extranei qui aliàs nõ erãt ab intestato successuri,& tũc testamẽtũ rumpitur,& nullũ remanet,nec filij morte cõfirmantur,vt l.si filius q in potestate.ff.de libe.& posth.quę lex debet sic intelligi facit inst.de exhe.libe.in prin.& ibi no.Aut in testamẽto erant instituti venientes ab intest.& tũc morte filij cõfirmatur testamẽtũ vt l.posthumus,ver.idẽ circa.ff.de iniusto rup.& irri.test.Si verò filius moritur post mortẽ testatoris,tũc secũdùm verã opi.licet aliqui aliter sentiant,dic quòd aut loquimur de rigore,& nullo modo confirmatur.sic intelligatur.l.ij.C.de post.hę.inst.aut loquimur de ęquitate,& tũc cõfirmatur siue in eo sint instituti extranei,siue veniẽtes ab intest.& siue ipse filius expresse approbet testamẽtũ,siue taceat,vt d.l.filio præterito.quę sic est intelligẽda,quæ quidẽ æquitas,cum sit scripta in iure. præfertur rigori,vt d.l.j.C.de leg.& l.placuit C.de
11 iud.† Secũdo autẽ principali casu quãdo posthumus fuit præteritus tũc distingue,vt s. nã aut posthumus decedit in vita testatoris aut post eius mortem.Si in vita,tunc siue sint instituti extranei siue venientes ab intesta.testamẽtũ confirmatur ęquitate prętoria, nõ cinili,vt d.l.posthumus in prin.j.ratione.& quo ad hoc differt posthumus à iam nato fisco,nam vt dictũ est,in filio iam nato fit differẽtia inter personas institutas,vt dictum est,huius autẽ differentiæ ratio potest esse,quia testamẽtũ in quo posthumus est præteritus est aliquid à sui principio sed ipsius posthumi natiuitate rumpitur.vt d.l.j.illud autẽ testamentũ in quo iam natus est præteritus,est à sui principio nullum,in l.j.ff.de iniust.rup.& irri.testa. vnde.quòd ab initio fuit aliquid,facilius vires reassumit,quã quòd fuit nullũ,ar.in l.si testamentum & quòd ibi nota.ff.de testa.in l.iij.in fin.ff.de lib.& posth.& l.si vnus.§.pactus.ff.de pac.Si autẽ moritur post mortẽ testõris,tũc siue illico,siue ex interuallo,nõ cõfirmatur de rigore iuris ciuilis:vt d.l.ij.C.de posth.hę.inst.quę sic intelligitur.sed de ęquitate prętoria bñ confirmatur casum d.l.filio præterito. imo secũm aliquos inspecto iure pretorio,nullo mõ fuit ruptũ,vt habetur & no.in l.ij.ff.de cõtra.Et ex hoc patet q̃ d.l.filio præterito.põt locũ habere etiã in filio posthumo.fuit autẽ in hoc casu dñs Bar. in sing. dicit enim aduertendum esse,an posthumus decedat in tali statu in quo posit sibi tacita approbatio imputari.& tunc confirmatur.an non,& tunc nõ confirmatur.ar.in l.si impubes.in fi.ff.de carbo.edi.quæ opi.reprobatur & merito,quia debet facilius simpliciter confirmari in posthumo quam in iam nato,iuxta rationem prędictam. vel potest distingui in hoc casu sicut in superiori, an sint instituti venientes ab intest.vel extranei, primo casu loquitur l.filio præterito.Secundo casu loquitur l.ij.C.de posthu hęre. sicq; secundum hoc mortuo posthumo post mortẽ testatoris,non est differentia inter eum & filium natum.quia vtrobiq; distinguendum est inter eum &
12 institutos.† Et ratio,quia fauorabilior est causa sue cedentiũ ab intesta.quàm extraneorum,vt l.si duo-
13 bus.§.si post.ff.de contratab.† Sed an testamentum ex defectu solennitatis probatoriæ,puta numeri testium,confirmetur voluntate filij,tacita vel expressa, dic q̃ non,vt no.in l.non dubium. C. de testa.Si tamẽ scienter ipse filius impleat voluntatem testatoris,soluendo legata, vel promittẽdo soluere, non poterit repetere,vt l.ij.& l.si veritas. C. de fideic.&
14 l.fi.C.ad l.Falcid. †Inde quęritur,supra dictum est q̃ taciturnitas filij p̃teriti operatur cõfirmationem testamenti. Pone ergo duos esse fratres in potestate quorum vnus est præteritus, alius verò institutus cum extraneo. modo frater institutus beneficio prętiriti dixit testamentum nullum quod facere poterit, per l.post mortem. in fin.ff.de contrata. deinde frater præteritus tacuit, & mortuus est, ita q̃ eius taciturnitate confirmatum est testamentum per d. l.filio. Extraneus autem vult petere partem suam hæreditatis ex testamento.quęritur an posit,videtur q̃ non,sed alteri fratri superstiti deferatur tota hæreditas ab intestato per ius accrescendi, arg. in l. j.§.fi.ff.si tac.te.nul.exta in auth. vt cum de appella. cogn. §.siue igitur.ver. sinautem.In contrarium determinat Bar.in d.l.filio.per l.nunquam.in princ.& l.si is qui.§.sed si solus.ff.de leg. præstan.& l.ij.§.sed si sit consanguineus.ff.ad ter.nec ob.d.l.j.in fin.quia debet intelligi.quãdo prętiritus expresse dixit testamentũ nullũ.secus autẽ si tacuit,quod multum no.
15 † Amplius q̃ritur quid si testamentũ dicatur nullũ ratione p̃teritionis,vel inofficiosum,an legata in eo relicta erũt p̃stada.dic breuiter q̃ olim nullo modo p̃stabãtur ; licet omnia ad nihilũ reducebãtur:vt l. papinia.§.si ex causa.ff.de inoff.testa.cum fi.ibi not. hodie autem præstantur,nam vitium interueniens circa præteritionem vel exhæredationem non se extendit ad legata,vt in authẽ.ex causa.C.de liberis præteritis.& in corpore vnde sumitur.& procedit

hoc

hoc in præteritione tam paterna quàm materna secundùm communem opion. licet Iacob. Bu. quem sequuntur aliqui & malè, teneat quòd dicta authentic. solùm procedat in præteritione materna, & non in paterna, sed in paterna firma remanent iura antiqua. Item procedit dicta authentic. siue sit filius iam natus, siue posthumus præteritus vel exhæredatus, siue scienter siue ignoranter secundùm communem opinionem alij verò faciũt differentiam inter filium natum & posthumum, dicentes quòd si filius iam præteritus sit vel exhæredatus, tunc legata debentur, vt dicta authentic. ex causa & in hoc corriguntur iura antiqua, vbi autẽ præteritus vel exhæredatus sit posthumus, tunc debentur legata. & hoc casu firma remanent & incorrecta iura antiqua, vt lege prima. C. de posthu. hære. insti. & lege si quis testamento. ff. de legat. primo, cum similibus. quam opinionem. secuti sunt Dyn. & Iacob. Butriga. priorem verò opinio. sequitur Cynus & Iacobus de Aret. quam opinionem confirmat gl. in l. generaliter. §. testamento. ff. de fideicommiss. libertati. & in l. bona. §. fina. ff. de capt. & in l. si pater. ff. de fideicommiss. libertatib. & ff. de testamenta. tute. l. prima & l. secũda. ff. de legat. tertio. l. si quis testamento. & in l. prima. C. de codicil. alia fuit opinio. Bartol. in dicta authentic. ex causa, sic dicentis, quòd solùm attendi debet scientia vel ignorantia testatoris circa præteritionem vel exhæredationem interueniens, non autem qualitas personarum ipsorum filiorum. aut ergo secundùm eum testator scienter exhæredat filium iam natum vel posthumum: & tunc legata debentur: vt dicta authenti. ex causa. & quo ad hoc corriguntur iura antiqua, aut ignoranter, & tunc legata non debentur, & hoc casu stant incorrecta iura antiqua. argumentum. in l. si cum vel in vtero. C. de testa. milita. & l. qui iure militari. ff. eo. tit. puto quód opinio Cyn & seq. uacium sit æquior & verior.

16 †Sed quantum durat ius impugnandi testamentum, dic aut impugnatur titio nullitatis, & tunc durat triginta annorum. sicut cætera. iura: vt institut. de perper. & temp. ac. in prin. & notatur in l. quidam in suo. ff. de condi. institu. per Bartolum. aut impugnatur vitio crudelitatis seu impietatis tanquã inofficiosum: & tunc durat quinquennio. vt l. prima. in fine. ff. de inofficio. testamen. & l. si quis filium. in fine. C. eodem titulo. facit lex secunda. C. in quibus caus. in integrum restituatur, non est necessaria, & procedit hoc tam in vim agendi quàm excipiendi, vt dicta lege papinianus. §. si filius. Aduerte tamen ad hoc vt teneat præteritio vel exhæredatio, debet in testamento esse incerta causa legitima, & à iure approbata. vt in §. causas. in authentica vt cum de appellatio. cogno. quam tenetur hæres probare veram esse, quia non creditur testatori, vt ibi, sicut nec iudici: vt in capitulo. quoniam contra falsam. extra de probationibus. probata autem causa per hæredem, filius excluditur ab vniuersa successione, etiam à legitima, vt in dicto §. causas in fine. & §. lieri. in fine. C. de inofficio. testament. & notatur in dicta lege papinianus. §. quoniam autem quarta. si verò non fuerit prolata causa admittitur ipse filius ad debitam petitionem ab intestato, ac si fuisset præteritus vel exhæredatus, vt lege omni modo & l. sancimus. §. repletionem. C. de inofficio. testament.

17 †Ista autem filij legitima [a] olim
a erat quarta pars illius portionis hereditariæ, quę sibi deferebatur ab intestato, vt dicto § quoniam. & l. parentibus. C. de inofficio. testamento. hodie verò est tertia vel dimidia secundùm numerum libr. vnde versus. Quatuor aut infra dant natis iura b trientem. Semissem verò dant natis quinque, vel vltra, vt in authenti. nouissima. & ibi not. C. inofficio. testament. attende tamen quòd in computatione huius legitimæ prius detrahi debet omne æs alienũ, vt dict. §. quoniam. in fine. & probatur in lege prima. §. finali. ff. ad trebellianum & lege successores. ff. si cui plusquam per legem falcidiam. plene not. per glos. & Cyn. in l. cum à matre. C. de rei vẽdicatio. & in l. sancimus. §. iij. computatione. C. de iure deliberan.

18 †Sed dubitatur & assidue in practica contingit an legitima filij possit
b auferri per statutum, [b] seu legem municipalem, super quo sunt varię opinion. nam Dynus tenuit quòd sic in regula indultum, Richar. male tenuit quod possit minui, sed non in totum auferri, de quo plenè nota. per Cyn. in lege sancimus. C. de nupt. & per Bartolum in lege titio. §. titio. ff. de condition. & demonstration. quod not. pro statutis, quę disponunt quod filia si eius dote contenta &c.

19 †Not. etiam quòd querela inofficiosi testamensi competit illi soli, qui obtinet primum gradum successionis, vt in lege pater. & ibi per Bartolum. ff. de inofficioso testamento & glos. in lege si quis exhęredato. in princip. ff. de iniust. rupt. irri. testamẽ. & not. Azo in sum. C. de inofficio. testamento. & glo. in lege nepotem. C. eodem. Ideoque potest filius, si eius filium instituat hæredem pręterire patrem & matrem, nec eis dabitur quærela contra filij testamentum, quia non obtinent primum successionis gradum. Ista autem querela, de qua præmisimus & per quam impugnatur testamentum tanquam inofficiosum transmittitur in filij hęredem, etiam non prępara ta, seu litem. contesta. licet olim secus esset.

a *Not. quæst legitima filij. gl. in authẽ. nouissima, & ibi doctor. C. de inof. te. & l. nup. co. ti. Bar. in l. quoties. C. de hære. in. do. te. in c. ray. de test.*

Virũ legitima filij tollipossit & statutũ Pa. de Cast. in authẽ. nouissi. C. de inoffi. test. Cy. & Bal. & doc. in l. scimus. C. de nupt. Bal. in l. cũ l. C. de epis. & cle Bal. in l. j. in §. ius naturale. d. iustit. & in. Ang. in l. quod de bonis. in §. si na. ff. ad le. ful. Spe. tit. de instr. edi. in §. cõpẽdiose. ioã. An. i regu. indul. de regu. in. li. vj. in mer. Ioã. de Imo. c. eũ causam. de iureiu. Fed. de Se. consi. lxx. & in cõsi. cclxx. Lu. Ro. con. cxxxij. & i cõsil. xxxij. Pan. de cas. consi. lxx. vj. & in consi. cexxxij. Alber. de ros. in tra. sta. i ij. pt. q. ciij.

vt habetur in l.ſi quis filium.C.de in officioſo teſtament.patet ergo quod teſtamentum poteſt impugnari quatuor modis, videlicet dicendo ipſum nullum ex defectu ſolennitatis,& nullum ex defectu præteritionis .& nullum ex defectu pietatis.& falſum ex defectu veritatis.

MISSVMQVE defédatis.Hoc enim pertinet ad iudicis officium poſſeſſoré tueri in eius poſſeſsione:vt ff.ne vis fiat ei qui in poſ.per totum.

EPITOME.

1 *Exceptiones legitimæ ſunt admittendæ numer.2.*

2 *Reſcriptum propter quod procedatur in cauſa nulla obſtante exceptione.qualiter intelligatur.*

3 *Poſſeſſor reſtituens hæredi ſcripto hereditatē,an teneatur ad fructus ꝓceptos.*

1 CONTRADICTIONIBVS & exceptionibus. † Hoc debet ſane intelligi,videlicet quando ſunt tales exceptiones, quæ de iure non ſunt admittendæ,quæ ponuntur in d.l.j.C.de edi.diui.de quibus not.

2 in d.l.ſi.vt ſupra dixi.†Alię autē exceptiones legitimę ſunt audiēdæ &:examinandæ,quia defenſio legitima nemini eſt deneganda, cū ſit de iure naturali:vt l.vt vim.ff.de inſtit.& in l.j. C.vnde vi.in clem.paſtoralis.extra de reiu.facit l.ſcientia.§.qui cum aliter. ff.ad l.acq.†Hinc eſt quòd ſi papa vel princeps reſcribat iudici ꝙ in cauſa procedat nulla exceptione[a] obſtante videtur remota ſola exceptione friuola,non autē legitima vt in c.ex parte.& quod ibi no.extra de offi.del.& no.per Bar.in l.j.ff.quod vi aut clam. Sed pone ꝙ iſte Paſcha.dicat ſe expē diſſe vtiliter vel neceſſario in rebus hęreditarijs,an ſit audiēdus,dic quod ſic:vt l.ſi quid poſſeſſor.ff.de pet.hæ. & procedit hoc in bonę fidei poſſeſſore.In malefidei verò diſtinguitur, an res ſit ex illa impenſa melior facta & tūc auditur,aliàs ſecus:vt l.planè. & l.quòd ſumptus.ff.de petitio.hær.

4 †Sēd quid ſi iſte Paſchalinus fructus ex his bonis percepit,an renetur eos reſtituere hæredi ſcripto,dic quòd aut fuit malæfidei poſſeſſor,& tunc ſiue fructus extant ſiue conſumpti ſunt,tenetur ad reſtitutionem, aut fuit bonæ fidei, & tunc ſubdiſtinguitur, aut fructus extant, & tunc tenetur eos reſtituere, aut ſunt conſumpti,& tunc tenetur , quatenus eſt factus locupletior, & non vltra.vt hæc omnia habentur & probantur in l.illud §.prædo & l.quod ſi ſumptus cum ſequen.& l.cum hæreditas.& l.ancillarum.& l.ſed & ſi lege.§.ſed ſi item veniunt.§. fructus.& ibi not.ff.de petition.hæredita.licet vbi agitur actione ſingulari aliter diſtinguatur: vt traditur per gloſ.in d.§.fructus.& latè ſcripſi ſupra in primo libel.in gl.ſuper verbo ſimul cum ſtuctibus.

ET PRAEDICTA petit. Hanc clauſulam declara cum aliis ſequentibus clauſulis,vt plenè ſcripſi in dict j.libr.

a *Nulla exceptione. adde & vide Peruan ca. paſtoral. de appella. & Alexan. de Imo.in l.nō erit.§.dato. ff.de tu.ſuran.vbi dicit quòd nō intelligitur excluſa excep.nullitatis ex defectu iuriſdi. nunc etiam excep.comprehenſa à ſtatuto ſtāte,quod nulla excep.opponi poſſit.*

Forma libelli pro hære.ab inteſtato delata.

CORAM VOBIS Agit & iure proponit Muſellus de Salerno hæres & hæreditario nomine ſtraſcripti Bernardi,contra & aduerſus Thomaſinū de Barachis.& contra quācunque aliā perſonam pro eo ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparantem, Dicens quòd q.Bernardus de Salerno certo tempore elapſo diem ſuum clauſit extremum, nullo condito per eum teſtamento,nulliſque ex eo ſuperſtitibus liberis,nec alia aliqua perſona proximiore in gradu ipſi Bernardi,quàm ſit d. Muſellus,cuius rei cauſa hæreditatis,& bona d.q. Bernar.fuerunt & ſunt ab inteſtato deuoluta ad ipſum Muſellum, & ad eum iure proximitatis, & tanquam proximiorem pleno iure ſuſpectauerunt & pertinuerunt,& hodie ſpectant & pertinent ad ipſum quam hæreditatem adiuit,& adit ex cauſa prædicta . Item dicit & proponit idem Muſellus, quod d.hæreditatem,res & bona hæreditaria vniuerſa præfatus Tho.certo tempore elapſo emit & poſſedit,& adhuc hodie tenet & poſsidet indebitè & iniuſtè ipſam hæreditatem,res & bona hęreditaria indebitè & iniuſtè dimittere & relaxare,ac reſtituere d. Muſello hæreditario nomine recuſauit, præſentialiterque recuſat. Quare cum prædicta vera ſint,petit & requirit præfatus Muſellus hæres hæreditario nomine quo ſupra, quatenus per vos & officium veſtrum & omni alia via iure & forma quibus melius fieri poteſt pronuntietis & declaretis hæreditatem reſque & bona hæreditaria antedicta ſupraſcripti q.Bernar.ſpectaſſe & pertinuiſſe,ac ſpectare & pertinere pleno iure dicto Muſello tanquam agnato & proximiori ipſius q.Bernad.quodque condemnetis præfatum Thomaſinum verſus d.Muſellum & cōdemnatum iuris remedijs compellatis ad dimittendum & relaxandum,tradēdum, & reſtituendum eidem Muſello d.hæreditatem reſque & bona hæreditaria prędicta ſimul cum fratribus perceptis per ipſum Thomaſinū ex hereditate,& bonis antedictis & qui percepti potuerunt

ac

ac etiam in omnibus damnis intereſſe & expenſis paſsis & factis & in futurum fiendis & patiendis. Et prædicta petit per vos fieri &c. deducēdo in præſenti iudicio &c. ſaluo iure addendi &c. non tamen ſe aſtringens &c.

EPITOME.

1 *Hæreditatis petitio datur tam ex teſtamento quàm ab inteſtato.*
2 *Ius adeundi ſuper hæreditate durat ſolum anno.*
3 *Ius deliberandi tranſmittitur ad omnes hæredes.*
4 *Tranſmiſsio hodie fit æqualiter tam per emancipatum quàm per ſuum.*
5 *Speciale eſt in infante quod per eum tranſmittatur hæreditas non adita.*
6 *Tranſuerſalium hæreditas non adita non tranſmittitur.*
7 *Is in quem facta tranſmiſsio ſemel ſi decedat non adita hæreditate an eam tranſmittat ad ſuum hæredem.*
8 *Quid ueniat in hæreditatis petitione.*
9 *Volens agere ad rem ſingularem hæreditariam potius debet agere rei uendic. uel publicia, quàm petitio. hare.*
10 *Rei uendic. & hæred. petitio an ſimul intentari poſsit.*

CORAM VOBIS † Hic in præſenti libello intentatur hæreditatis petitio quæ datur tam ex teſtamento quàm ab inteſtato, vt l. licet. & ibi not. C. de iur. delibe. & l. hæreditati. C. de petitio. hæredit. & l. hæreditate. C. in quibus cauſ. ceſ. long. tempo. præſcript. ſicut etiam durat ius & facultas
2 hæreditatis adeundæ, vt d. l. licet. † Ius autem deliberandi ſuper adeunda hæreditate durat ſolùm anno, vt l. cū antiquioribus. C. de in del. & ipſius iuris fit tranſmiſsio hæredis in hæredem quemcunq; ſiue extraneum ſiue ſuum, cum poteſtate adeundi, vrl repudiandi, vt l. cum antiquioribus. anno verò elapſo hæreditate non adita, non tranſmittitur regulariter nec ius aliquod adeundi, vt l. quoniam C. de iure delib. eran. & l. j. §. in nouiſsimo. C. de cadu. tollen. niſi ſit filius minor infante qui hæreditatem omnium ſuorum aſcendentium trâſmittit non adhibitam etiam poſt annum in eius deſcendentes, vt l. j. §. in nouiſsimo. C. de caducis tollendis. & l. j. C. de his qui ante aper. ta. imo etiam ad omnes, cuius gratia circa tranſmiſsionem hæreditatis duo ſunt conſideranda principaliter. † Primò, an ius deliberandi tranſmittatur, & dic quòd ſic ad omnes hæredes, ſiue ſint aſcendentes ſiue deſcendentes, ſiue extranei, vt l. cum antiquioribus. C. de iure deliber. Secundò eſt conſiderandum, an hæreditas non adita & ſic ius adeundi tranſmittatur. Et hoc eſt diſtinguendum, aut ille qui deceſsit. hæreditate non adita, erat infans, & tunc aut erat hæreditas paterna, vel materna, & tunc tranſmittitur in eius aſcendentes vtriuſque lineæ, aut erat hæreditas extranei, & tunc ſecundum communem docto. opinio. etiam illa tranſmittuntur, tam ad patrem quam ad matrē, & alios ſuperiores vtriuſq; lineæ, per l. ſi infanti. C. de iure deliberan. & not. per Barto. in l. ventre ff. de acquirenda hęre. & l. ex militari. ff. de teſt. milit. & l. ij. §. ſi quis ex liberis. C. ad Tertul. & per Iaco. but. in d. l. cum antiquioribus. & per Cynum in dicta l. ſi infanti. licet Iacob. de bel. male dicat in authent. de trien. & ſem. quòd infans extraneus hęreditatem non tranſmittit ad eius matrem, nec ad alios ſuperiores ex linea materna, ſicut facit ad matrem. Aut ille qui deceſsit hæreditate non adita, erat maior infante, & in hoc ſubdiſtingue tres principales caſus. Quandoq; enim quæritur de tranſmiſsione hæreditatis paternæ vel maternę fiendæ per filium vel alium deſcendentem. Quandoq; quęritur ęconuerſo de tranſmiſsione hæreditatis filij vel nepotis, aut alterius deſcendentis fienda per eorum aſcendentes. Quandoq; quæritur de tranſmiſsione hæreditatis tranſuerſalis, puta fratrem conſanguineorum inter ſe vel aliorum extraneorum. Primo caſu dum quæritur de tranſmiſsione hęreditatis aſcendentium puta paternę vel maternæ fiendæ per eorum deſcendentes, ſubdiſtingue. Aut loquimur in filio vel nepote in poteſtate defuncti conſtituto, & per eum fit indiſtinctè tranſmiſsio in quoſcunque, tam aſcendentes quàm deſcendentes, etiam extraneos ſecundùm communem omnium doct. opi. vt proba tur in d. l. ex militari. §. fi. ff. de teſta. mil. & l. hæreditatem. §. ſi filius. ff. de caſtr. pec. & l. lucius. ff. de iur. fiſc. & not. in l. apud hoſtes. per Cy. C. de ſuis & leg. & plenius per eum in l. j. C. de his qui ante aper. tab. & l. ij. C. ad orfic. & l. iij. C. de iure deliber. & Bart. in d. l. ventre. aut loquimur in filio nepote emancipato, & tunc ſi habet deſcendentes, fit in eis tranſmiſsio, ſecundùm omnes doct. per l. j. C. de his qui ante aper. ta ſi verò habet ſolos aſcendentes: puta auum vel matrem, & tunc ſecundum opinio. glo. traditam in l. ſecunda. C. ad orfic. & d. l apud hoſtes. & d. l. j. fit in eos tranſmiſsio de æquitate. d. l. j. de his qui ante aper. tab quam opinio. ſequitur Iaco. butr. ſed Cyn. & Iaco. de are. videntur ſentire contrarium in d. l. ij. ad orfi. & d. l. apud hoſtes. quorū opi. ſequitur Bart. in d. l. ventre. aut habet ſolos collaterales vel extraneos, & tunc de iure veteri planum eſt quòd non fit tranſmiſsio: vt d. l. ij. ad orfic. ſed iure nouiſsimo, in quo ſublata eſt differentia emancipationis, & patriæ poteſtatis: vt in auth. de hæred ab inteſt. §. nullam. videtur dicere q̄ fiet tranſmiſsio, ſicut dictum eſt de illo qui eſt in poteſtate, pro quo facit l. me minimus. C. de legi. hære. ſuper quo Bart. dubitat in dicta l. ventre. ſed ſequendo opin. Cyn. de qua ſupra non fit tranſmiſsio ad matrem multominus ad aliū
4 collateralem vel extraneum. † Ego credo quòd hodie æqualiter fiat tranſmiſsio, tam per emancipatum quàm per ſuum in poteſtate conſtitutum, & hoc reſpectu ſit vera opinio. d. glo. de qua in d. l. ij. ad orfic. cum enim ille. §. nullam. loquatur generaliter, generaliter debet intelligi: vt l. j. §. generaliter. ff. de leg. præſtan. cum ſimili. & maximè cum de filij fauore tractatur, quod etiam confirmat ratio & æquitas d. l. j. C. de his qui ante aper. tabul. Secundo caſu principali quando quæritur econtra de tranſmiſsione hæreditatis deſcendentium fienda per eorum aſcendentes, verbi gratia, deceſsit nepos ſuperſtite eius patre & auo, qui pater deceſsit non adita hæ-

reditate filij, an illam tranſmittet ad auum & breuiter ſecundùm Cyn. &
§ Pet. in dicta lege prima. †Dic quòd non quia ſpeciale eſt in infante vt dicta lege ſi infanti. & quia d.l.j. eſt contra omnes regu. ideo non eſt extendenda ad alios caſus vt l. quòd vero contra. & l. q̃ non ratione. ff. de leg. Tertio principali caſu dum quæritur de tranſmiſsione hereditatis tranſuer ſalium vel extraneorum per eos fienda in ſuos hæredes.

6 †Dic q̃ regulariter talis hæreditas non adita non tranſmittitur, vt d. §. nouiſsimo. & no. per Cy. in d.l.j. Fallit in certis caſibus not. per gl. & Bar. in d.l. ventre. de qua materia tranſmiſsionis plenè not. Iaco. de bel. in auth. de trien. & ſemi. ſed tamen ſecundùm Barto. in pluribus errauit.

a *Quid autẽ ueniat. adde tu quòd emphyteuſis eccleſiaſtica poſſeſſo à defuncto non uenit in actione ita Cyn. & Bar. in l. uidendum. §. ſi. de peti. hær. & per Alex. in cõſ. xcj. col. per. uerſic. non obſtat in j. uolu. & ibi etiam habetur q̃ agẽti hac actione non ob. exceptio. de iure tertij. allegat. l. ſi res. Alex. ff. ad Trebel.*

† Quid ſi ille in quem ſemel eſt facta tranſmiſsio deceſsit ante aditam hæreditatem nunquid ipſe tranſmittat ad ſuum hęredem puto quòd non quia lex de primo tantùm hærede loquitur. †Quid autem veniat[a] & deducatur in hac hæreditatis petitione. Attende quia in ea venit ius pleni dominij & proprietatis quod competit hæredi ſicut competebat defuncto, vnde ſententia lata in hac petitione hęreditatis, facit plenum iudicium inter partes tam in proprietate quàm in poſſeſsione; vt l. ſi inter me & te. ff. de excep. rei iudic. & in hoc differt à conditione d.l. fin. C. de edi. di. adri. toll. de qua in proximo titu. loquuti ſumus inſuper per hanc actionem vendicantur omnia bona quæ defunctus poſsidebat ſeu ſimpliciter detinebat vt puta commodata vel depoſita ſiue fuerint bona mobilia ſiue immobilia ſiue corporalia ſiue incorporalia & iura & actio vt habetur in l. item videndum. §. fin. & l. non tantum. in principio. ff. de petit. hereditat. & datur hæc petitio. hęreditatis ſolummodo contra eum qui poſsidet pro hærede vel poſſeſſore: vt l. regulariter cum ſequent. ff. de petit. hęred. non autem contra alium alio ſingulari titu. poſsidentem. vt lege hæreditatis petitio. C. de peten. hæredit. l. hæreditatem. C. in quibus cauſ. ceſ. lon. tempo. præſcrip. cum ibi not. & quæ ſit ratio tangitur per Cynum in l. cogi. ff. de peti. hære. qua rationes magis iuris apices & ſuperfluas ſubtilitates reſpiciunt quàm ſubditorum vtilitates. Ideoque factum eſſet ſuper hoc prouidere, quia multi dãnificantur & decipiuntur, & ob hoc in hoc exordio litis fiunt interrogationes reo, an poſsideat pro hęrede vel pro poſſeſſore. †Eſt ergo conſultius volenti agere ad rem ſingularem hereditariam, potius rei vendic. vel publicia. intentare, quàm hereditatis peti. †An autem vtraque actio ſimul poſsit intentari, not. per glo. Cyn. & Iaco. but. in l. ſecunda. C. de petit. hæredi. ſecundùm quos concluſiuè dicitur quòd pro eadem nõ poſſunt ſimul intentari, ſed pro hęreditate poteſt agi petitio hęreditatis, & pro re ſingulari poteſt agi rei vendi. vel publicia. vel alio ſingulari titu. ſed interdictum quorum bonorũ non datur contra tit. ſingulari poſsidentẽ, vt l. ij. C. quo. bo. & not. per glo. in l. fi. C. de edi. diui adri. tol. Interrogandus eſt ergo ante omnia poſſeſſor, an pro hęrede vel poſſeſſore poſsideat, vt not. in d.l. ij. & l. cogi. vtsupra dixi.

11 †Competit autem hęc petitio hęreditatis, cum ipſa actio ſit ciuilis his ſolis, qui ad hęreditatem vocantur de iure ciuili, illis autem qui de iure prętorio admittuntur, datur alia actio quæ bonorum poſſeſſoria hæreditatis petitio appellatur. quæ quidem eſt eiuſdem effectus & poteſtatis cuius eſt iſta ciuilis, vt habetur in l. j. & ij. ff. de bono. poſſeſſ. hære. peti. Et not. quòd hæreditas ſolo animo acquiritur, vt l. gerit. & l. pro hærede. ff. de acquir. hęred. & l. ſi auia. C. de iure del. lib. dumtamen concurrant illa, de quibus no. per glo. in l. is poteſt. ff. eo. tit. & etiam quod fiat purè & non ſub conditione aliqua. & ideo nõ valeret, ſi quis diceret, adeo talem hęreditatẽ, ſi eſt locuples. & ſoluendo: vt in l. eum qui. in fi. ff. eo. tit.

NVLLO condito teſtamento. Hoc ideo dictũ eſt, quia ſi feciſſet teſtamentum, non haberet locum ſucceſsio ab inteſtato, per l. quãdiu. ff. de acqui. hęre. & l. quandiu. de regu. iur. & ſic hæres ſcriptus excluderet ipſum M. niſi fortaſſe ipſe M. eſſet hęres ſcriptus & proximior agnatus, quia tunc repudiare poſſet ex teſtamento & adire ab inteſtato. vt l. j. cum ſeq. ff. ſi quis omi. cauſa teſt. Quid igitur ſi vtroq; modo adire poterit hęreditatem, & eã petijt ab inteſtato & ſuccubuit, an poſtea poterit eã petere ex teſtamento, circa hoc ſubdiſtingue, aut ſciebat ſcriptum hæredem, aut ignorabat. Primo caſu non auditur vlterius quaſi videatur tacitè renuntiaſſe ſucceſsioni ex teſtamẽto, vt l. filium cmãcipatum. & l. ex contrario. §. hęres inſtitutus. ff. de acquir. hæred. ſecundo autem caſu audiendus eſt, vt quaſi ignorans non videatur iuri ſuo renũtiaſſe, vt l. mater decedẽs. ff. de inoff. teſt. facit l. ſi is ad quem. ff. de acquir. hære. & l. ſi ex textante §. latinus largus. verſ. quęro. & ver. cum autem. ff. de exce. rei iudi.

EPITOME.

1 *Filius eſt dominus bonorum paternorũ, etiam uiuente patre.*

2 *Filij ſi ex omni cauſa repudient, tam ex teſtamento quam ab inteſtato, adhuc priuilegio ſpaciali uolentes infra triennium adire audiuntur.*

3 *Heredum quot ſunt ſpecies.*

4 *Filiorum quot ſunt ſpecies.*

Qua

5 *Quæ concurrere debeant vt filius ſit naturalis tantum.*
6 *Filij qualiter ſuccedant aſcendentibus ab inteſtato defuncti.*
7 *An ſit differentia inter filios ſuccedentes aſcendentibus in modo ſuccedendi.*
8 *In bonis paternis quilibet ſuccedit patri ſuo.*
9 *Soli patrui ſuperſtites cum nepotibus ſucceduut omnes auo defuncto in ſtirpes.*
10 *Nepotes concepti poſt mortem aui qualiter ſuccedant.*
11 *Filij adoptiui qualiter ſuccedant.*
12 *Filius adoptiuus preteritus an rumpat teſtamentum.*
13 *Filij naturales qualiter ſuccedant.*
14 *Legitimus quot modis quis efficiatur.*
15 *Filij ſpurij qualiter ſuccedant.*
16 *Spurij an ſuccedant coniunctis per matrem.*
17 *Spurij ſunt incapaces quo ad omnes acquiſitiones bonorum paternorum tam inter ſuos quàm in vltima voluntate.*
18 *Spurij poſſunt acquirere ab extraneis tam inter ſuos quàm in vltima voluntate.*
19 *Requiſita ad hoc vt quis ſit filius naturalis.*
20 *Quot modis filij naturales efficientur legitimi.*
21 *Filius ſpurius an poſsit per patrem pupillariter ſubſtitui filio legitimo naturali.*
22 *Illegitime nati non admittitur ad dignitates & beneficia eccleſiaſtica.*
23 *Decedenti filio matre & patre ſuperſtitibus quis ſuccedat.*
24 *Decedenti filio matre ſola ſuperſtite an ipſa ſuccedat.*
25 *Parentes ſuperſtites cum fratribus defuncti vtrinque coniunctis qualiter ſuccedant.*
26 *Ius ſingulare eſt in fratribus ſolius defuncti vt cum aſcendentibus admittantur.*
27 *Linea collateralium quot & quæ ſint.*
28 *Filius ſororis eſt in numero agnatorum.*
29 *Fratres vterini & legitimi ex vna parte & fratres conſanguinei tantum ex altera omnes æqualiter ſuccedunt.*
30 *Fratres legitimi ex vtroque parente ex vna parte & fratres ex altero parente tantum ex altera qualiter ſuccedant.*
31 *Inter collaterales quis dicatur prior & poſterior.*
32 *In computatione graduum differt ius canonicum & ciuile.*
33 *Dupliciter quæritur quo gradu ſit aliquis ex collateralibus.*
34 *Quælibet perſona facit vnum gradum de iure ciuili.*
35 *In collateralibus quot ſunt perſona dempto communi ſtipite tot ſunt gradus inter ſe.*
36 *Filij fratrum an veniant ad ſucceßionem fratris defuncti cum eorum aſcendentibus.*
37 *Inter aſcendentes diſparis numeri quando diuidatur hæreditas.*
38 *Filij aliorum fratrum venientes ad ſucceßionem patrui qualiter ſuccedant.*
39 *Conſanguineo germano defuncto ſuperſtitibus alijs conſanguineis germanis vel remotioribus omnes ad defuncti ſucceßionem in capita diminutione.*
40 *Superſtites liberi liberti an excludant.*
41 *Libertus obligando ſe inter viuos an poßit patronus ſua debita portione defraudare.*
42 *Relicto patrono quod non aſcendit ad debitam portionem agit patronus ad ſupplementum.*

NVLLIS QVE ſuperſtitibus ex eo liberis. Merito dicitur q̃ nulli ſuperſunt liberi.

1 † Nam extantibus liberis hi omnibus ſucceſsione præferuntur, vt potè domini bonorum paternorum etiam viuente patre probatur in l. in ſuis. ff. de libe. & poſth. & l. cum ratio in princi. ff. de bo. dã. & l. ſcripto. ff. vnde lib. & in auth. de hęr. ab inte. in prin. & l. j. §. rectè. ff. ſi ta. te. nul. ex. inſt. de hęr. ab inte. in prin. & in tantum prę ferun tur quòd ſi repudiant paternam vel aſcendentium hæreditatem vel ex ea parte quæ eſt vnde liberi adhuc poſſunt ad illam venire per vnde legitimi & hoc modo poſſunt ſibijpſi ſuccedere & alios remotiores excludere vt per Bartolum in l. ij. ff. vnde leg. & in l. prima. §. nunc videndum. 2 ff. de ſucceſ. edict. † Etiam amplius ſi ex omni cauſa repudiat tam ex teſtamento quàm ab inteſta. adhuc priuilegio ſpeciali volentes infra trienium adire audiuntur: vt l. finã. C. de repu. hær. quanquam regulariter ſemel repudiata non poſsit vlterius adiri nec adita poſsit repudiari, vt lege j. §. qui ſemel. ff. de ſucceſ. edict. & leg. ſicut & l. filius. C. de repu. hær. impedit ergo aditionem hæreditatis ab inteſta. fiendam per extraneum filius ſiue ſit natus ſiue vtero exiſtens idemque impedit quilibet alius proximior defuncto nam regula eſt quòd poſterior in gradu impeditur adire donec ſpes eſt qnod prior velit adire l. cum quidam. ff. de acquirend. hæredi. Alia etiam ſunt neceſſaria vt poſsit hæreditas adiri de quibus plenè nota. per glo. in l. is poteſt ff. de acquiren. hęre. & ego ſcripſi infra in glo. quæ incipit 3 † hic aduerte. Ad huius [a] tamẽ tractatus pleniorem doct. dic quòd hæredum ſiue ſuccedentium tres ſunt ſpecies ſecundum communem ſententiam quidam enim ſunt deſcendentes vt filij & ſimiles, quidam ſunt aſcendentes vt pater & mater & ſimiles: quidam ſunt collaterales vt fratres, & ſimiles & conſaguinei & ſimi. addo & quartã ſpeciem videlicet quod quidam ſunt reuerentiales vt patro-

2 *Ad huius. vide per Carl. Alexand ſuper arbore conſanguinitatis.*

nus & ſimiles,vt inſtit.de ſuc.li.& ff. de depo.li. per to.in quibus omnibus caſibus quæri ſolet de modo & ordine ſuccedenti inter eos. Venio itaque ad primam ſpeciem hæredum videlicet filiorum circa quam no.eſt.

4 † Quòd filiorum quinque ſunt ſpecies.nam quidam ſunt filij naturales & legitimi vt illi qui nati ſunt ex legitimo matri.vt inſtit.de nupt.poſt prin.& in c.per venerabilem, & ibi no.extra qui fil.ſint leg.quidam ſunt filij legitimi tãtũ,in quibus natura nil operata eſt,vt adoptati:vel arrogati. vt in le. cum in adoptiuis.C. de adop.& inſti.eo.in princip.&.§.ſe. ff.de adop. per to. maximè in le.ſi arrogator.Quidam ſant naturales [a] tantùm,vt nati ex concubina,vt.C. de na.lib.le.humanitatis.& in auth. licet.C.eo.ti.

a *Naturales qui ſint glo.inſti.de ingenuis.in §.ſi.& diffuſe per Car. Alex. in repet.c. per ſcnerabilem, qui fil.ſint leg.*

5 †Vnde aduertendũ quòd tria debent concurrere.vt ſit naturalis tantùm [t] Primò quòd natus ſit ex ſoluto & ſoluta.vt in auc.de.inceſt.& nefan.nup- §.dubitandum.col.ij.& in auth.vt liceat matri & auiæ.§.ad hæc.& le.C. de concu.Secundo quòd mulier vnica concubina ſit,& non inter plures annumerata.Tertiò quod ſit in domo retenta,aliter nõ eſt propriè naturalis,vt not.per Dyn.& bart.in.le. in cõcubinatu.ff.de concu.& probatur in authentic.qui.mo.na.effi.ſui.§. ſi quis autem.& xxxiij.diſ.c.ſi quis vxori.xxij.q.ij.c.ſolet.& facit quod habetur,& no.in d.c.per venerabilẽ & multũ not.pro iſtis principibus,& magnatibus qui tenent multas fœminas quia ex eis nati non ſunt proprie naturales.Alij ſunt quia ſpurij appellantur qui vulgo nati ſunt ex muliere publica & patre incerto,de quibus loquitur l.vulgo.ff.de ſta.ho. Alij naſcuntur ex aliena vxore & adultero vel nati ex damnato coitu ex monacho aut preſbytero vel fratre minore & hi filij damnati coitus appellantur & innumerabiles ſunt de quibus loquitur le.iij.& in auth.ex complexu.C.de inceſt.nu.

b *Qualiter deſcendẽtes ſuccedunt aſcendẽtibus ab inteſtatodoctor.in l.ſi matre & ibi Bald.C. de ſuis & leg.Azo.in ſum.ti.de ſuis & leg. Bart.in l.j. de cõtrata. Bar.in l.ſi. ff.debis q. & indig.*

6 † Si quæratur ergo qualiter [b] huiuſmodi filij ſuccedant aſcendentibus ab inteſtato defunctis.Aduertendum eſt quòd aut quæritur de filijs legitimis & naturalibus & tales ſiue in poteſtate ſint ſiue emancipati regulariter prefertur omnibus in ſucceſsione ſuorum aſcendentium nulla ab inteſta.inter eos habita differentia vt in.§.nullam.in auth.de hæredi.ab inteſta.cum ſi.vt dixi ſupra ſi ſint fœmine quia ſublata eſt differentia hodie in ſucceſsionibus inter mares & fœminas licet olim eſſet differentia,vt traditur in le.maximum vitium.C.de li.prete.& in auth.de hær.ab inteſt.§.j.& eo.modo.præferuntur hi filij in hæreditate matris.& auiæ vt ff.& C.ad orfi.per to. & inſti.eo.tit.poſt princi.

7 †Super modo autem ſuccedendi eorum aſcẽdẽtibus eſt quædam inter iſtos filios differentia,nam aut ſunt omnes cõſanguinei & vterini ſimul hoc eſt nati ex eo patre & matre & hi æqualiter patri & matri ſuccedunt aut ſunt vterini tantùm,hoc eſt nati ex eadem matre & diuerſis patribus & iſti ſuccedunt æqualiter in bonis maternis.

8 † In bonis verò paternis quilibet ſuccedit patri ſuo vt hęc habẽtur in auth.de cõſan.& vter.fra.co. vj.Et præmiſſa procedunt in filijs primi gradus in alijs autem vlterioris gradus puta nepotibus & deinceps diſtinguendum eſt ſecundùm Bart.& Cy. vt per eos plene not. in authent. itaque mortuo. C. eo.de ſuc.aut enim iſti concepti erãt viuente eorum auo vel proauo de cuius ſucceſsione agitur aut fuerint concepti poſt eius mortem. Primo caſu ſubdiſtinguitur aut nati ſunt in vita ſui patris aut eo defuncto. Primo caſu aut ipſe pater eorum hęreditatem vult adire & tunc filius idẽque pater prefertur nepotibus tanquam vno gradu proximior ipſi defuncto ſiue ipſe ſit filius emancipatus & nepotes in poteſtate ſint vel econtra omnes emancipati vel omnes in poteſtate ſecundum iura nouiſsima & de quibus traditur in authent,in ſucceſſio. C.de ſu.& legi. licet olim aliter dicebatur vt habetur in l.j. & per to.ff.de coniungen.cum eman.li. vbi autem filius premoritur vel repudiat tunc nepotes ex eo admittuntur ſiue ſint nepotes ex filia vel ex filio iure nouo & nouiſsimo licet olim natus ex filia excludebatur ab alijs natis ex alio maſculo vt habetur inſtit.de ſuc.ab inteſt.§.noſtra autem. & in authen.de trien.& ſem.§.neq; illo quod ius antiquum eſt communiter approbatũ per ſtatuta ciuitatũ & locorũ.

9 † Si autem ſuperſunt ſoli patrui cum nepotibus tunc ſuccedunt omnes auo defuncto in ſtirpes tam iure veteri quam nouo.inſti.de hęre.ab inteſt.§.cum filius.& l.vt inteſtato.C.de ſu.& le.& l.ſi defunctus. eod.tit. & procedit hoc vt prędixi tam in nepotibus natis ex filia quam ex filio iure nouo & nouiſsimo, vt d.§.neque illis.& in auth.de trien.& ſemi.col.iij. & in §.penul.& ſi.inſti.de hære.ab inteſt.& in auth. quæ tertiæ portionis. C.de colla. & tam in nepotibus natis viuẽte patre quam etiam poſt eius mortẽ.

10 †Secundo verò caſu prin.quando nepotes ſunt cõcepti poſt mortem aui & tunc ſi eorum pater viuit ab eo excluduntur,ſi autem mortuus eſt & tunc aut ipſe filius adiuit ipſam hęreditatem aut deceſsit infra tempus deliberandi & tunc ex perſona ſui patris ex iure inter eos nepotes tranſmiſſo poſſunt ipſam hæreditatem adire arg.in l.j.C.de his qui ante aper.tabu. & l.prima. §.in nouiſsimo. C. de cad. tol.& not.per Cy.in.l.ſi. C.ad orf.& d.auth.itaque.

&

& per Bart. in d.l.j.ff.vnde le. & in l.ſi quis exhæredato.§.j.ff.de iniu.rup.& irri.teſta. Aut filius deceſſit non adita hæreditate & poſt ann. deliberandi, vel ipſa hæreditate repudiata, & tunc hi nepotes quaſi incogniti excluduntur: vt not. in l.in teſta. C. de ſu.& le. in auth. in ſucceſ.eo.tit.& probatur inſti. de hære. ab inteſt. §. cum autem. ver. planè. & in l.j. §.ſi quis proximior. ff. vnde cog. ſicque ipſis nepotibus præferuntur alij eorum agnati iam nati & concepti in vita ipſius aui, vt ibi habetur ad quod facit in authent. de hæred ab inteſta.§.reliquum.& d.l.ſi quis exhæredato.§.ſed hoc ita.& l.j.§.ſciendum.& l. titius.& l.item prætor.ff.de ſu.& leg hær. Quę ſententia eſt multum rigoroſa & æquitati contraria. ideo bona eſſet prouiſio facere ſuper hoc ſtatutum.

11 †Tranſeamus nunc ad filios tantum legitimos: vt

a adoptiui [a] & arrogati, circa quod eſt aduertendum quæ & qualis fuerit conditio ipſius patris adoptantis, aut enim talis pater erat de eius aſcendentibus per lineam naturalẽ, puta auus vel proauus, & tunc cum per talem adoptionẽ ſubijciatur ipſius poteſtati. vt in l.cum in adoptiuis. C. de ado. inſti. de adop. §. cum hodie. ſuccedet hic filius adoptiuus ipſi patri adoptiuo ſicut quilibet legitimus & naturalis, tam ex teſtamento quam ab inteſtato, & tales filij exhęredati habent quærelam, & præteriti dicunt teſtamentum nullum: vt l.certum. & ibi not. ff. de iniu. rup.& irri.teſt.& in iuribus prædictis, aut iſte pater adoptans erat extraneus, & tunc cum per hanc adoptionem non tranſeat in eius poteſtatem, relinquitur diſtinguendum, aut ipſe pater fecit teſtamentum, aut deceſſit inteſtatus. Primo caſu ſi hunc filium in aliquo inſtituit, illud habebit, ſicut quilibet

12 extraneus. † Si verò fuerit præteritus vel exhæredatus non impugnabit teſtamentum, quia non eſt in poteſtate, vt dixi. ſecundo autem caſu quãdo deceſſit inteſtatus ſubdiſtingue, aut deceſſit inteſtatus ſuperſtitibus ſibi alijs filijs legitimis & naturalibus, & tunc ſecundùm veram opinionem ſuccedit hic adoptiuus æqualiter cum alijs naturalibus, ſin autem deceſſerit nullis ſuperſtitibus filijs legitimis & naturalibus, tunc in totum ſuccedit ſi manſerit tempore mortis in adoptione ipſius patris, ſecus autem ſi fuiſſet emancipatus, quia tunc diſſoluta eſſent iura adoptionis: ideoque in nihilum ſuccederet, vt hęc omnia probãtur in l.cum adoptiuus. §.ſed hunc articulum coniuncta l.ſi te.& l.fin. C. de ſu.& legi. ex quibus patet quod licet quis non ſubijciatur poteſtati patris extranei adoptiui, quòd nihilominus retinet ius ſucceſsionis, tam ex teſtamento quàm ab inteſtato, quid autem in filio arrogato, an pater arrogator teneatur eidem aliquid relinquere. & ſolet in hoc diſtingui, aut arrogatus erat pubes aut impubes, primo ſubdiſtinguitur, aut remanſit in poteſtate patris, & tenetur ſibi quartam relinquere; aut non remanſit, & tunc dic vt plenè diſputat Cyn. in lege ſecunda. C. de adoptio. ſi verò erat impubes, tunc tenetur ſibi quartam relinquere, vt l.ſi arrogator. & ibi plenè not. per doctor. ff. de adoptio. & l.papinianus. §.ſi quis. ff. de inofficioſo teſtamento. & d.l.ij.

13 † Nunc venio ad filios naturales tantùm in quo articulo ſecundum doctor. ſic diſtinguitur aut pater deceſſit ſuperſtitibus alijs filijs legiti-

b mis & naturalibus [b] aut ſuperſtitibus ſolis naturalibus primo caſu ſub diſtinguitur aut pater deceſſit teſtatus aut inteſtatus. Si teſtatus tunc licet naturalem tantum filium in vna ſola vncia quę eſt pars xij. hęreditatis inſtituere. vt l.ij & in authent. ibi poſita. C. de natur. liber. ſecundo caſu in nihilum ſuccedit hic naturalis filius eſt tamen de paternis bonis alendus vt in authent. licet. in fin. C. de natu. li. Si verò deceſſerit ſine legitimis a filijs, tunc aut ſuperſunt ipſi defuncto aſcendentes, aut verò nulli, ſi ſuperſunt ſibi aſcendentes, & poſſit facere teſtamentum, tunc licitum eſt ei filium naturalem in totum inſtituere, legitima tamen reſeruata ipſi aſcendenti. ſi verò nullum facit teſtamentum. & ſic deceſſit inteſtatus: & tunc aut mater filij naturalis ſupereſt. & tunc pariter ſuccedunt patri defuncto in duabus vncijs hęreditatis. quę ſunt ſexta totius partis hęreditatis communiter inter eos diuidenda. Aut non ſupereſt mater naturalis, & tunc ſolum filij naturales ſuccedunt in ipſis duabus vncijs. in alijs autem partibus ſuccedunt agnati proximiores ipſi defuncto: vt hęc habentur in authentica, licet. C. de natu. libe. & not. per gloſſam inſtitu. de nu. §. fina. & in cap. tanta. extra qui fil. ſint le. prędicta autem procedunt ſtante filio illegitimo ſi autem legitimatus fuiſſet tunc eo modo ſuccederet ac ſi à principio natus eſſet naturalis & legitimus: vt in authentica, quibus mod. nat. effi. le. per totum.

a No. qualiter filij adoptiui ſuccedunt vide Spec. tit. de teſta. in. §. iij. verſ. hodie Spec. ti. de ſucceſ. ab inteſt. verſ. necne ad naturalẽ.

b No. de filijs naturalibus tantum qualiter quorum patri ſuccedũt vide docto. in auth. licet. C. de nat. li. & Abba. in c. item qui ſi. ſint legiti.

4 Efficitur autem legitimus quis multis modis inter quos ille annumeratur videlicet quando pater concubinam ipſius filij matrem deſponſauit vt plerunque euenit, vt traditur in d. cap. tanta. & capit. j. extra qui fil. ſint leg facit l.cum quis. C. de na. li. & in §. fi. inſtit. de nupt. & qui hoc ſuccedet æqualiter cum omnibus alijs legitime natis: vt dicta lege cum quis.

15 † Deſcendendo ad filios ſpurios in quo articulo eſt dicendum aut agitur de ſucceſsione paterna tantùm, aut materna. Primo caſu tales filij à ſucceſsione paterna repelluntur, vt in authentica, quibus modis. na. effi. ſui.

§.j.&ff.vnde cog. l.ſi ſpurius. Secundo caſu conſidera, aut agitur de hęreditate ſolius matris, aut hæreditate aliorum coniunctorum per lineam materiam, ſi quæritur de hæreditate matris tantùm, aut erat mater illuſtris, aut non, ſi illuſtris tunc aut deceſsit ſuperſtitibus ſibi alijs filijs legitimis & naturalibus. & tunc in nihilum ſuccedit ſpurius ex teſtamento, nec ab inteſtato. Imo nec inter viuos: vt habetur in l. ſi qua illuſtris. C. ad or. in principio. licet quod eſt notatum, filius naturalis tantùm ipſi matri illuſtri ſuccedat ſimul cum legitimis: vt dicta lege, ſi qua illuſtris. in fine. & quo ad hoc differt ab eo qui vult ſuccedere patri naturali qui excluditur à legitimis, vt dictum eſt. Aut ipſa mater deceſsit nullis ſibi ſuperſtitibus legitimis, & tunc ſpurius ſibi ſuccedit in totum, vt in §. nouiſsimè. inſtitu. ad orfic. Secundo caſu principali cum mater non erat illuſtris, & tunc aut ſpurius fuit vulgo conceptus, & talis ſuccedit matri & auię, vt d.§. nouiſsimè. & l.j. §. ſed vulgo. ff. ad Tertullianum. facit l. modeſtinus. & l. hac parte. ff. vnde cog. Aut ſunt ſpurij ex damnato coitu nati, puta ex adulterio, vel inceſtu, vel monacha. & hi non ſuccedunt matri: vt in authentica, quibus modis natu. effi. ſui. §. fin. & not. per gloſſam in dicto §. in nouiſsimo. & d.l. ſi qua illuſtris.

16 †Dixi etiam quòd aut quæritur de conceptione coniunctorum per matrem, & tunc ſecundum Dyn. & alios, ſpurij ſuccedunt eis, & econtra: vt lege, ſi ſpurius. & l. hac parte. & l. modeſtinus. ff. vnde cognitio. patri autem vel alio auo, tales filij. nullo modo ſuccedunt, & ſi fuerint prætériti à matre, vel exhæredati in teſtamento, non poſſunt impugnare eius teſtamentum, imo quod plus eſt ab ipſis parentibus inter viuos nihil acquirere poſſunt nec directè nec indirectè. vt habetur in l. prima. C. de nat. lib. per glo. & doct. in l. qui teſtamentum. ff. de probationibus. & plenius per Bartolum in l. ſi is qui ex bonis. ff. de vulga. & pupil. in l. quod conditionis. ff. de donat. cau. mor. & per Iacobum de bel. in authent. quib. modis nat. effi. ſui. §. fin. quia ſecundùm ius ciuile tales ſpurij non ſunt alendi. vt in authentica, ex complexu. C. de inceſt. & nefa. nup. licet de iure cano. ſit ſecus. vt infra dicam.

a Filij naturales quot modis efficiantur leg. diffuſe per Car. Alex. in c. tanta. qui filij ſint legitimi.

17 †Sitque quo ad omnes acquiſitiones bonorum paternorum, tam inter viuos quàm in vlti. voluntate ſunt incapaces penitus, cum eo iure ſint incapaces alimentorum, quod eſt multum durum & aſperum. Iure autem cano. benignius eſt prouiſum, quo cautum eſt quod alimententur, & vtrunque ius habet in ſe rationem. Nam ratio iuris ciuilis fuit vt reprimeretur vitium carnis. Ratio autem clericorum fuit, quia luxurioſi ſunt, & carent vxoribus, vt ampliaretur facultas luxuriandi, quia inhumanum erat quòd anima creata fame periret, quæ non peccauerat. arg. in l. legem. C. de na. lib. Ex hac ratione & æquitate moti, voluerunt dicere quidam, ꝙ ſpurio poterit pater in teſtamento alimenta legare, & ſic erunt capaces alimentorum. & eo modo poterit legare in caſu dotis, quæ fauorabilis eſt ſicut alimẽtorum, quam opi. credo procedere in terris eccleſię, per text. in c. cum haberet. de eo qui dux. in ma. qua po. per adul. ſed in terris imperij in quibus papa nullam habet poteſtatem, vt in c. nouit. cum ſi. ibi not. extra de iudi. non credo hanc opi. veram nec dictam decre. eſſe ſeruandam, ſed ius ciuile: arg. eorum quæ

18 no. per glo. in c. ij. de arbit. lib. vj. †Poſſunt autem tales ſpurij acquirere ab extraneus tam inter viuos quàm in vlt. vol. vt no. plenè in l. qui teſtamentum. & per Barto. in l. ſi gener. ff. de his qui. vt indi. & per glo. in auth. qui. mo. na. effi. ſui. §. fin. & probatur per tex. in l. ſi is. ff. de vulg. & pup. filius autem naturalis tantum poteſt à quocunque etiam patre ſuo inter viuos acquirere, dumtamen in fraudem filiorum legitimorum non fiat in eum alienatio, quia tunc non valet ſecundum doct. licet gl. ibi aliter dicat, vt plenè not. in dicta l. qui teſt. ff. de probat. & l.j. de na. li.

19 †Deinde quæritur quot ſunt neceſſaria. vt quis dicatur, & ſit filius naturalis tantũ, dic vt ſupra breuiter ꝙ tria. Primò ꝙ ſit natus ex tali muliere, cum qua poſsit eſſe tunc matrimonium cum ipſo patre: vt in auth. de ince. nupt. §. dubitatum. & in auth. vt lic. ma. aui. §. ad hæc. Secũdò ꝙ mulier fuerit vnica. Tertiò ꝙ fuerit in domo retenta affectione concubinæ, vt hæc probantur in auth. qui. mo. na. effi. ſui. §. ſi quis autem. xxxiiij. diſt. c. ſi quis vxori. & xxij. q. ij. c. ſolet. Ex quibus colligo quòd iſti principes qui aliquando non habentes vxorem tenent in concubinatu tres, aut plures mulieres in domo, vel extra domum filij ex eis vel ex aliqua earum nati, non ſunt naturales tantum, ſed ſpurij nuncupandi, vt expreſſe deter. Dyn. & Barto. in l.j. & fin. ff. de concub.

20 †Poſtea quæritur quot modis filij naturales[a] effi-
a legi. dic ꝙ octo modis, inter quos ſunt quando concubina deſponſatur, vt in c. tanta. & in c. gaudemus. extra qui fil. ſint le. Item per diſpenſationem principis vel ad eo poteſtatem habentis: vt in auth. qui. mo. nat. effi. le. §. & iſte. & §. illud. & §. ſed hæc & alijs modis ibi no. in tex. & glo. per Azo. in ſum. C. de na. lib. & per gl. in ſum. extra qui fil. ſint leg. facit quod habetur in l. tertia. C. de na. li. & in auth. vt li. ma. &

21 auie. §. ad hæc. & inſtit. de nup. §. fi. †Sed an filius ſpurius poſsit per patrem pupillariter ſubſtitui filio legitimo & naturali, dic quòd ſic in rebus pupillaribus

laribus tantùm non autem in paternis,vt probatur in l.is q̃ ex bonis.ff.de vul.& pup.& per hoc habes caſum ſpeciale contra regulã qua cauetur & ſubſtitutio pupillaris traditur etiam ad bona teſtatoris:vt in l.ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.ff.de vul.& pup.

22 † Vltimo no.[a] quòd tales illegitimi nati non ad-
a mitturtur ad dignitates & beneficia eccleſiaſtica niſi cum diſpenſatione Papæ vt in capi.cum in cunctis.extra de ele.& no.per Inn.in c.niſi cum pridem. extra de renun. Viſo itaque de prima ſpecie ſucceſſorum ſupereſt videre de ſecunda quæ eſt econuerſo ad primam videlicet qualiter aſcendẽtes ſuccedent deſcendentibus. Circa quem articulum eſt ſic conſiderandum quandoque filio vel alio deſcendente defuncto ſupereſt eo pater,& mater tantum quandoque pater,& mater cum alijs fratribus defuncti vtrunque coniunctis quandoque ſuperſunt parenres ipſi ſimul cum alijs fratribus coniunctis ex altera parte tantum quandoque ſupereſt ſolus auus vel auia cum frattibus defuncti, quandoque ſupereſt auus vel auia aut alius eis ſuperior cum patruo ipſius defuncti vel ex alio in gradu remotiori q̃nq; ſubeſt mater tãtũ ſimul cũ auo paterno.

23 †Primo caſu quando filius deceſsit ſuperſtitibus ſibi patre & matre tantùm dic quòd filius ſiue ſit in poteſtate ſiue emancipatus & deceſſerit inteſtatus quòd ſibi pariter ſuccedunt pater & mater eodem modo auus paternus & auia,& auus maternus in bonis aduentitijs & caſtrenſibus quia paternis parentibus debetur dimidia & matetnis alia dimidia vt in auth.defuncto.C.ad ter.& ſic filius in poteſtate hodie habet hæredem vt in auth.de hẽ.ab int.§ j.

24 † Secundo vero caſu cum defuncto ſupereſt mater ſola vel auia ſola tunc ipſam ſuccedit:vt C.ad or.l.fin.&.C.ad ter.l.prima cum ſeq.niſi velut indigna à ſucceſsione repellatur quod eſt in tribus caſibus,primo ſi tranſiuit ad ſecunda vota tutore filio impuberi non petito:vt C.ad ter.l.omnem.& l.ſciant.C.de le.hẽ.etiam ſi eſſet ipſi filio ĩpuberi in paterno teſtamẽto ſpecialiter ſubſtituta,vt ĩauth. de nup.§.ſinautem tutelam. col.iiij. In quo infinitæ mulieres decipiuntur maximè ruſticanæ vnde bene eſſet prouidere per viã ſtatuti, excuſatur tamen in pluribus caſibus per gl.in l.matres.C.ad tertu.ſecũdus caſus eſt in quo mulier ad ſecũda vota priuatur parte ſucceſsionis filij etiam maioris cũ diſtinctione de qua habetur in l.mater.C.ad tert.tertius caſus eſt ſi fuerit mulier luxuriata ſeu vixerit turpiter ſecun dum Ia.de bel.vt no.per eũ in auth. de non eli.ſecũ-
25 do nub.§.cũ igitur.co.j. †In tertio autem principali art.videlicet quando parentes ſuperſunt cũ fratribus defuncti vtriq; coniunctis tunc iure nouiſsimo æqualiter ſuccedunt vt in §.conſequens.in auth. de hẽr.ab inte.& d.auth.defuncto.licet olim aliud eſſet vt §.frater.inſti.ad ter.& in l.fi.C.eo.tit. Quarto caſu princi.quãdo cũ parentibus ſuperſunt fratres cõiuncti ex altera parte tantũ tunc eis præferuntur pater & mater vt d.auth.defun.cum ſim. Quinto caſu principali cum ſupereſt auus vel auia cum fratribus ex altera parte vel vtrinq; coniunctis defuncto tũc ſunt variæ doct.opinio.de quibus per Cyn.in d.auth.defun. Attamen ſecundum veriorem ſententiã ſimul æqualiter admittuntur vt eſt ſupra dictum in iij.arti.per d.auth.defun.cum ſi.ſexto verò principali caſu quãdo ſupereſt aliquis ex aſcẽdentibus cũ patruis defuncti vel alijs vlterioribus in gradu tunc dic ſemper aſcendentes præferri in totum vt probatur in dicto §. per conſequens. & in auth. defuncto.

26 †Eſt enim ius ſingulare in fratribus a *Ibi vlti. no. & vide ca. innotuit. de elect.c.ij. de fil.presb.li. vj. & in c. cenomanẽſes.ĩ§. quod ergo. & in c.quod aũt. & in c. naſcitur. li.vj. ds.Bal.in l. tanquã. C. de fideic.et per Card. Alex.in ca. per venerabilem. in §. quod autẽ. inſerſi no. d.§. qui filij ſint legiti.*

ſolius defuncti vt cum aſcendentibus admittentur vt ibi habetur. Septimo & vltimo caſu quãdo ſupereſt mater tantum cum auo paterno vel auia paterna tunc ſecundùm gl. & doct.in d. auth. defun. prẽfertur mater ipſi auo vel auiæ per tex. eiuſdẽ auth.cum dicit ſalua gradus prærogatiua &c. ſed Ia.bu.ibidem dicit q̃ pariter ſuccedũt nec ob.illa litera auia aliter eſt intelligẽda hoc modo,videlicet quod ille qui prior eſt in linea paterna excludat alios inferiores ex eadem linea & eodem modo prior in linea materna excludat ſequentes in eadem linea materna. Exempli gratia pater excludit auum paternum quia proximior & mater excludit auiam maternam & hoc probatur tali ratione quia de natura correlatiuorum eſt vt poſito vno ponatur & reliquum vt l.vranius.ff.de fideicom. mod. ſic eſt quod ſi filius moriatur nepos ſuccedit in eius locum quantum ad auum & effi- b
citur in primo gradu vt inſtit.de hær. ab inte.§.cum filius.ergo & econuerſo auus fiet in primo gradu mortuo filio quantum ad nepotẽ & ſic debent pariter ſuccedere,quę opi eſt q̃quitati magis proxima. Viſo ſufficienter de
b ſucceſsione [b] collateralĩ in quo ante
27 oĩa ſciendũ eſt † q̃ in hac ſucceſsione collateraliũ ſunt duæ lineæ vna agnatorum alia cog.q̃ quidẽ lineæ plures in ſe gradus continet perſonarum & extenditur in his lineis ſuc.ab int.hodie vſq; ad x.gra.incluſiue & nõ vltra vt no.inſt.de cog.ſu.§.fi.& ff.de gra.l. non faci.e.& inſti.e.ti.& no.per Azo. in ſum.C.de le.hẽ.Item ſciendũ eſt q̃ olim extentibus agna. vſq; ad x gradum excludebãtur cognati in totum nõ attenta gradus prærogatiua ſed ſola agnationis linea: vt inſtit.de gra.§. repetitis.& §.ſe.alias eſt.in tit.de ſer. cog.hodie autem nõ attenditur diuerſitas iſtarum linearum ſed ſola proximitas gradus cuiuſque, cum ſit ſub-

Nota qualiter collaterales ſuccedũt ab inteſtato vide per Card. alex.& ſerbẽtes ſuper arbore conſanguinitatis.

2 *Matrimonio. Adde Bald.in l.ſi auia.in §.j.col.de ſucceſſ. edic.C.ſ.quod computatio graduum in omnibus præterquam in matrimonij ſit ſecundum ius ciui.Saly.in d.l. ſi auia.Spec tit.de diſpu & alle.§.porro.Bart.in l.iuriſcon. §.pe.de gra.in aliquibus lectu.Ang.in repe.l.j.C.de iudi.Ioan. Andre c.ij. de arbit.in §j.& in c. ij.de regul. iur. eo.libr. Bartol. in l. priuilegia. de ſac.ſan. eccle.glo.in §.hactenus. inſt.de gra. Bar.pulchre in conſil.ccxxiij incip. an fratres conſobrini. Io.Andr.in addit.Spec. titu.de ſuc. ab inteſ.& & ide omnino do. Car. Alex.in titu. de conſan.& affi. in lectu.arboris in& ij. char.& perſi. quæro circa predicta & i de bonum text.in c.j. gradu. xxx q.q.& Pau. de Caſt.conſilio ccxl& j. Ioan. Sinzalu.*

lata differentia linea,tum agnationis & cognationis in totũ vt in authẽ.de hære.ab inteſta.§.nullã. col.ix.& no. in auth.in ſucceſsiõe.C.de ſuis & legiti.attamen per ſtatuta Lombardiæ adhuc hodie remanet inter has lineas differẽtia, prout ipſa lex antiqua xij. tab.diſpoſuerat vt inſtit.de hæred.ab inte §.item vetuſtas.de leg.agn.ſucc. §.cæterũ.& bene & rectè prouidetur vt parentelæ per agnatos melius conſeruentur.Contingit tamen aliquando q̃ duo erunt in eodem gradu & tamẽ vnus prẽfertur alteri iure nouiſſimo exemplum & filio defuncti & in patre & pro nepote eiuſdem defuncti, nam filius præfertur patri & pronepos patri vt d.§.repeti.licet ꝓnepos ſit remotior in gradu vt ibi, ſed hoc operatur diuerſitas linearum quarũ vna eſt fauorabilior altera videlicet tam deſcẽdentium quam aſcẽdentium & collaterarum, procedit ergo hæc regula q̃ proximior præfertur in eadem linea tantùm & non in diuerſis ſimpliciter.

28 † Vnum tamen ſcias quod eſt not. dignum licet regulariter cognatorũ numero habeantur qui ex fœminis deſcendunt tamen filius ſororis ſolus non autem vlteriores in gradu inter agnatos annumerãtur & ſic ꝓut alij agnati defuncto ſuccedit vt l.lex xij. ta.C.de le.agn.ſuc.§.hoc etiam addẽ dum,licet ſecundum Azo.in ſumma de legi.hæred.ſit impropriè agnatus ideoq; non cõprehenderetur in ſtatuto quod diſponitur quod agnati præferentur cognatis vſq; ad quartum gradum quod expreſſe ſequitur Bal.in c.j.in ti.an agn.vel fi.defun.repud.hæred.colum.x. Si ergo quæramus de modo & ordine ſuccedendi inter collaterales agnatos vel cognatos,diſtingue ſic aut defuncto ſuperſunt fratres vtrinque coniuncti tantum & hi ſuccedunt æqualiter.ff.de ſuis & legi.hære.l.j.§.fi.& authen.ceſſante.C.de leg.hæred. aut ſuperſunt coniuncti ex altera parte tantùm & tunc aut ſunt nati ex legitimo matrimonio aut non.Primo caſu pariter ſuccedũt vt in authẽ.poſt fratres C.de leg. hære,Secundo caſu ſubdiſtinguitur aut ſunt coniuncti per patri tantũ,& nõ ſuccedũt ſibi inuicẽ,quando ſunt ſpurij vel inceſtuoſi.vt l.ſi ſpurij.ff.vnde cog. ſi autem ſunt naturales tantùm, tunc dic vt ſupra dictum eſt in arti de filijs natu-

29 ralibus tantùm. † Aliquando ſuperſunt defuncto fratres vterini tantùm,& legitimi ex vna parte,& alij fratres ex altera parte tantùm,ſeu conſanguinei tantùm ex alia,& tunc pariter ſuccedunt,quia agnatio hodie à cognatione non differt:vt in auth. poſt fratres.& hic in bonis tãtùm à defuncto quæſitis,in bonis autem paternis præferuntur conſanguinei,in maternis autem præferuntur vterini:vt l.emancipati.in fin.C.de le.hær.& nota.per glo.in

30 auth.poſt fratres.† Aliquando ſuperſunt defuncto fratres legitimi ex vtroque parente ex vna parte,& alij ex altero parente tantùm nati ex alia,& hoc caſu præferuntur in ſucceſsione nati ex vtroq; parente in omnibus bonis defuncti vndecunque quæſitis,alijs excluſis:vt dicta.l.aut itaque mortuo. C.communia de ſuc.& in corpore vnde ſumitur. §. hoc igitur. quia duplici iure fungitur, vt ibi not.Aut ſuperſunt fratres & filij fratrum, & tunc omnes ſuccedunt cum diſtinctione coniunctorum vtrinque,& non coniunctorum.vt d.auth.ceſſante. Aut ſuperſunt ſoli nepotes fratrum,vel alij vlteriores, & tunc qui prior eſt in gradu potior eſt in iure,non habita differentia agnatorum & cognatorum,vt in authent.in ſucceſsione.C.de ſu.& legi. & in corpore vnde ſumitur:& in d.auth.poſt fratres.de qua materia ſucceſſionis plenè tractauit

31 Cyn.in d.auth.itaque mortuo.† Circa autem præmiſſa occurrunt quædam dubia declaranda,primo itaque ad hoc vt cognoſcatur quis inter collaterales dicatur prior vel poſterior in gradu,quantum ad ſuccedendum ſibi inuicem,formo talem quæſt. Titius deceſsit ſuperſtitibus ſibi quatuor filijs, videlicet Caio, Titio, Sempronio, & Alberto. ex quibus omnibus deſcenderunt tam filij quam nepotes & pronepotes, contingit quòd nepos Alberti deceſſerit ſine liberis, ſuperſtite ſibi vno filio Sempronio quõdã nepote Titij,& altero pronepoti Caij,quæritur quis horũ in pronepotis defuncti ſucceſsione prẽferatur ſeu prẽferendus ſit.de qua q.& ſimilibus.aliquid ſummariè no.ꝑ Ia.Bu.in l.fi.C.de ſuc.edi.Ad cuius q.clariorem deciſio.pro euidentia

32 eſt ſciendũ,† quod in cõputatione graduũ collateralium differũt ius cano.& ciui.vt nor.per Got.in ſumma de ſpon.& ma.& ſuper arbore conſanguinitatis & per gl.in c.fi.extra de conſan.& affi.na eius dãno.ponit duos fratres in primo gradu & eius ciuile ponit eos in ſecundo. Et ratio differentiæ eſt quia ius ciuile fundat ceſpitem tranſuerſalium in eorum aſcendentes.ſ.in patre quod eſt in primo gradu vnde fratres ſibi inuicem ſunt in ſecundo.vt inſtit.de gra.§.ij.Ius autem cano.fundat ceſpitem cum ipſis fratribus tantúm,ſed ius ca.habet reſpe-

a ctum quantum ad matrimonia [a].Ius autem ciuile quantum ad ſucceſsionem vt dicit text.in.c.ad ſedẽ xxxv.q.v.& no.per gl.& per Bartol.in l.j.& l.ſchemata.

mata.ff.de gra. maior autem difficultas, quæ in hoc ſit in modo cõputandi gradus, ideo eſt & aliud præmittendum, videlicet q̃ in hac computatione, primo debet ſuperius poni pater communis duorum fratrum. Inferius autem ipſi fratres, à quibus deſcendunt duæ lineæ ſeparatæ in qualibet earum ponuntur deſcendentes ab ipſis fratribus diuiſim de perſona in perſonam, qui deſcendentes inter ſe appellantur collaterales. vt patet ex figuratione infraſcripta.

Sequitur arbor conſanguinitatis.

Petrus Pater communis.

Fratres

Caius filius Petri.	Titius filius Petri.
Filius Ga.	Filius Ti.
Nepos	Nepos
Pronepos	Pronepos
Abnepos	Abnepos
Trinepos	Trinepos

33 † Item eſt ſciendum quòd dupliciter quæritur quoto gradu ſit aliquis ex iſtis collateralibus vno modo quoto ſit gradu, verbi gratia, nepos alterius fratris, quo ad alium fratrem. Alio modo quæritur quoto ſint gradu. inuicem duo nepotes duorum fratrum, ve pronepotes eorum, & ſic de alijs. Circa primum quæſitum fit computatio de perſona in perſonam. incipiendo ab alio fratre, & ponendo eum in ſecundo gradu, & deſcendendo per eius lineam vſq; ad nepotem, & ſic reperitur quòd filius eius erit in gradu tertio, & nepos in quarto, & pronepos in quinto. & ſic de cæteris. In hoc caſu fit computatio, vel graduum duplicatio ad inuicem, quando ſolus frater vult ſuccedere alicui ex deſcendentibus alterius fratris. In alio autem quæſito, cum agitur de ſucceſsione inter deſcendentes plurium fratrum adinuicem, tunc ſi ſunt in pari gradu omnes reſpectu habito ad eorum deſcendentes, puta omnes filij fratrum, vel nepotes, vel pronepotes, tunc duplicantur gradus inter eos, nam filij ſunt inuicem in quarto gradu.

34 † Ratio quia quælibet perſona facit vnum gradũ de iure verbi gratia, vnus frater facit vnum gradum. alius frater facit alium gradum, & ſic ſunt inuicem duo gradus, filius vnus fratris facit alium gradum & ſic tertium, & alter filius alterius fratris facit alium gradum, & ſic quartum, ergo filij duorum fratrum ſunt ſibi inuicem in quarto gradu, & per conſequens ſic gradus duplicando, reperitur quòd eorum nepotes inter ſe erunt in ſexto gradu, & pronepotes eorum in viij. & quod dixi de duobus fratribus, vel eorum deſcendentibus in numero duorum. Idem intelligas in mille fratribus, quia omnes erunt ſibi inuicem in ſecundo gradu tantùm. Item in mille eorum filijs, quia & ipſi inter ſe ſolum erunt in quarto & ſic de alijs, vbi autem hi deſcendentes duorum fratrum nõ eſſent in pari gradu reſpectu, de quo ſupra, vt eſt in propoſita q. tunc in reperiendo gradum incipiendum eſt ab eo qui eſt in remotiori gradu, quo ad eius patrem, vt hic eſt pronepos defunctus, & idem per lineam ſui patris aſcendere, ſicut ſi iret per ſcalas vſque ad eius patrem, incluſiue poſteaq; ſe diuertere ad alium fratrem, & deſcendere per eius lineam, ſicut per ſcalas, vſque ad illas perſonas, quæ volunt ipſi defuncto ſuccedere, & ſic in hac tali computatione non computatur, nec includitur, imo excluditur pater communis ipſorum fratrum. Vnde ſi aduertas reperies ſic dinumerando & cõputando gradus quòd d. filius Sempronij eſt in gradu ſexto ipſi pronepoti defuncto, & nepos Titij in gradu ſeptimo & pronepos Gay. in gradu viij. Et per hoc traditur à doc. tam de iure ciuili, quàm de iure can. talis

35 regula in collateralibus, quòd † quot ſunt perſonæ detracto communi ſtipite, tot ſunt gradus inter ſe. in alijs autem lineis aſcendentium, & deſcẽdentium non differt ius cano. à iure ciuili, imo conueniunt, & traditur ſecundùm vtrunque ius talis regulæ, quot ſunt perſonę aſcendentium, & deſcendentium, tot ſunt gradus inter ſe. Et not. ſemper, quòd pater & mater ſint in primo gradu deſcẽdentium, & filij in primo gradu deſcendentium, vnde abnepos, & abauus ſunt inuicem in octauo gradu. In collateralibus autem aui, & proaui & aliorum ſuperiorum differt vtrunque ius, vt not. docto. vbi ſupra.

36 † Deinde cognitis gradibus perſonarum, quæritur ſecundo an filijs fratrum veniant ad ſucceſsionem fratris defuncti cum eorum aſcendentibus. dic quòd ſic ſecundùm Cyn. & docto. non per auct. defuncto, ſed per auct. vt fratrum filij. §. j. ſituata. C. de le. her. quę incipit poſt fratres. Vlterius quæritur, pone quòd defuncto ſuperſunt aſcendentes diſparis numeri, puta auus paternus, aut auus, & auia materna, & duo fratres vtrinque coniuncti ipſi defuncto, quæritur qualiter ſuccedere debeat in qua. q.

37 Cyn. refert tres opin. † Prima eſt quòd hæreditas diuidatur in quatuor partes hoc modo pone quòd hæreditas ſit valoris flor. cccc. ex ea quantitate centum capiet auus paternus, auia materna alia cẽtum, & duo fratres alia. cc. arg. d. auct. defun. Alij verò diuidunt ipſam hęreditatem in partes viriles, alij diuidũt vt primi, cum illis. cc. fratribus aſſignatis, vt oẽs partes ferant æqualiter, & ita pertranſit Cyn. nullã

38 opi. approbando. † Vlterius quęritur pone quòd ad ſucceſsionem patrui præmortui veniunt ſoli filij aliorum fratrum præmortuorum inter ſe, an admittantur in capita, vel in ſtirpes, dic quòd licet fuerint diuerſæ opin. tamen glo. tenet quod admittantur in capita, vel in ſtirpes tantùm, vt not. in auct. de hære. ab inteſt. §. ſi autem defuncto. & §. ſi verò fratres. quam opin. ſequitur Dyn. Iac. de are. & Cyn. in dicta auct. ceſſante. quia hi filij fratrum repræſentant perſonam ſuorũ fratrum hoc caſu, ſicut quando ſuccedunt cum eorum patruis viuentibus, vt dicto §. cum filius. & hanc partem ſequitur etiam Barto. in l. poſt conſanguineos. ff. de ſu. & legi. hær. vbi plenè not. per eum, quæ omnia locum habent etiam cum agitur inter ſe de ſucceſsione auunculorũ

amitatum & materterarum tantùm. Nec obſtat §. hoc etiam addendum. inſtit. de leg. agn. ſuc. quia ibi loquitur de iure. C. quod hodie corrigitur per ius auct. a vlteriori autem ſeu remotiori gradu, vltra præd. ctos hi filij fratrum non repræſentant perſonam genitorum ſuorum, ſed veniũt ex ſua propria perſona tantùm, ſicque gradus cuiuſcunque perſonæ attenditur vt colligitur. in d. auct. poſt fratres. & l. auunculo. C. com. de ſuc. & d. §. hoc etiam addendum. & ſic ſuccedunt in capita non in ſtirpes, vt no. per Cy. in d. auct. ceſſante. & in d. auct. poſt fratres.

39 & per Bar. vbi ſupra. † Ex quibus ſequitur quòd vno conſanguineo germano defuncto, ſuperſtitibus alijs conſanguineis germanis, vel remotioribus omnes ad defuncti ſucceſsionem in capita, non in ſtirpes admittuntur, vt not. etiam per tex. in l. poſt conſanguineos. §. hęc hęreditas. & ibi in gloſſ. ff. de ſu. & le. & ſic qui prior eſt in gradu præfertur in ſucceſsione, licet quando quæritur de ſucceſsione aſcendentium, inferior in gradu deſcendentium vocatur ex perſona ſui patris cum ſuo ſuperiore in gradu, vt d. §. cauſam filius. & l. tertia. C. de ſu. & le. & ſic ipſi ſuccedunt in ſtirpes, non in capita, vt dictum eſt. Poſtremo videndum ſupereſt de vltimo articulo ſucceſſorum, quos reuerentiales appellaui, de quibus exempla patent in ſucceſsione patronorum, & libertorum. In quo artic. ſic cum diſtin. concludo, aliquando libertus deſcendens reliquit in eius hæreditate minorem ſummam centum aureorum. Aliquando maiorem reliquit. Primo caſu, aut diſcedit teſtatus alio extraneo hærede inſtituto, & tunc patronus excluditur, & hæres inſtitu-

40 tus præfertur. † Aut decedit inteſtatus, & tunc aut ſuperſtitibus ſibi liberis, & illi in totum ſuccedunt patrono excluſo, aut nullis ex eo ſuperſtitibus liberis, & tũc patronus ſuccedit in totum etiam excluſis aſcendentibus liberti, quod eſt mirabile, & ſingulare, vt hæc omnia habentur inſtit. de ſuc. lib. in principio. §. ſed noſtra conſtitutio. in princi. verſi. finautem. Secundo autem caſu principali quãdo reliquit maiorem ſummam in eius hæreditate. c. flor. tunc ſubdiſtingue. Aut decedit libertus teſtatus aut inteſtatus. Primo caſu aut ſuperſunt ei liberi, & illi præferuntur patrono, aut nulli liberi ſuperſunt, & patronus etiam omnibus alijs aſcendentibus præfertur, vt ſupra proximè dictum eſt, & habetur in d. §. ſed noſtra. ver. cum verò maiores. Secundo caſu cùm decedit teſtatus, tunc aut filios inſtituit, & illi patrono excluſo præferuntur in totum, aut extra-

41 neos inſtituit, & tunc in parte tertia hęreditatis patronus ſuccedit, quam ſequitur tãquam æs alienum ſine aliquo onere legatorum. vt d. §. ſed noſtra. verſ. ſi verò teſtamentum. Sunt etiam alia plura debita paterna, maximè inter viuos per libertum. & à quibus patronus aliquando priuatur certis de cauſis, quæ habentur per Azo. in ſumma. C de bonis quæ liber. & per gloſſ. in dicto verſic. ſi verò teſtamentum.

41 †Sed in præmiſsis ſolet in dubium reuocari, an libertus alienando, vel ſe obligando inter viuos poſſit eius patronum ſua debita portione fraudare. Ad quod ſic videtur reſpondendum, quòd aut alienat inter viuos ex cauſa lucratiua, vel in vlti. voluntate, & tunc non tenet alienatio in præiudicium ipſius patroni, niſi donauerit bene merentibus, vt habetur in l. viuus libertus. ff. ſi quid in frau. pat. Aut alienauit, vel ſe obligauit ex cauſa oneroſa, & tunc aut fit talis alienatio, vel obligatio doloſe, & in fraudem patroni, & tunc per eum non poterit reuocari, aut bonafide, & tunc non reuocabitur, vt traditur in l. j. & ij. C. ſi quid in frau. patr. & l. j. §. primo. cum ſeq. ff. eodem. & prædicta faciunt ad q. ſępiſsime occurrentem in partibus Montisferrati, Sabaudię, & Pedemontium, in quibus ſunt nobiles habentes ius ſuccedendi in eorum ſubditos. ſeu homines in aliqua parte hæreditatis, qui homines plerunque varijs de cauſis bona ſua alienat, & debita contrahunt. Vnde dubitatur an tales obligationes, & alienationes valeant in præiudicium ipſorum nobiliũ, vbi eſt aduertendum quòd aut ſubditi, vel homines æquiparabuntur libertis aut filijs. Si æquiparabimus eos libertis, tunc diſtingue, vt proxime dictum eſt in eis. Si verò æquiparabimus eos filijs, & tunc decurrendum eſt ad ea quę filijs traduntur, in l. nam & ſi parentibus. ff. de inoff. teſta. & in auct. vt cum de appel. cog. §. ſancimus. & puto verius eſſe, quod iſti homines æquiparantur libertis, & domini ſui æquiparantur patronis. ex quo ſequitur quòd ſi talis homo alienauerit inter viuos, quòd decurrendum eſt ad diſtin. de qua ſupra, & ſi prętererit in teſtamento ſuo dominum ſuum, quòd teſtamentum ex hoc non redditur ipſo iure nullum, ſed eſt rumpendum per contratab. ſi nil eſt domino relictum.

42 †Si autem aliquid ei relictum ſit quod ad debitam portionem non attingat, tunc dominus poteſt agere ad ſupplementum, vt habetur in d. verſi. verò teſtamentum. inſtit. de ſuc. liber. & in l. ſi patronus. in prin. ff. ſi quid in frau. pa. De conſuetudine tamen in aliquibus locis aliter obſeruatur, vbi autem defuncto ab inteſt. nulli ſuperſint aſcendentes, aut deſcendentes, vel collaterales, ſeu reuerentiales, de quibus dictum eſt, tunc ei vxor ſuccedit, qua non obſtante vltimo ſuccedit fiſcus, vt habetur in l. prima. ff. & C. vnde vir & vxor.

IVRE PROXIMITATIS. Ille dicitur proximus, quem nemo præcedit. vt ff. de ſu. & le. & l. ij. §. hæc hæreditas. l. j. §. proximus. ff. vnde cog. & ff. de verborum ſignificatione. l. proximus. & proximior præfertur poſteriori, quia defertur hæreditas de gradu in gradum, vt ff. quis or. in bon. poſſ. ſer. l. j. & ff. de ſu. & le. l. j. in fin. & l. ij. in princ. & d. §. hæreditas. & inſtit. de leg. agn. ſuc. in princip. & ff. de ſuc. edi. l. prima. cum ſimilibus multis, facit ff. vnde lib. l. j.

EPITOME.

1 *In adeunda hæreditate licet ſufficiat ſolus animus adeuntis, tamen quædam alia ſunt neceſſaria.*

Inſtitu-

2 *Inſtitutus in duobus teſtamentis factis ab eodem teſtatore, an poſſit adire.*

3 *Hæres inſtitutus debet eſſe certus, an vxor teſtatoris ſit prægnans.*

1 IPSAMQVE hæreditatem adiuit.† Hîc aduerte quòd in adeunda hæreditate alicui delata ex teſtamento, vel ab inteſtato, licet regulariter ſufficiat ſolus animus adeuntis, vt l. ſi auia. C. de iure delibe. & l. gerit. ff. de acqui. hære. tamen quædam alia ſunt neceſſaria, de quibus plenè traditur per glo. & Bar. ff. de acqui. hęr. l. is poteſt repudiare. primũ autẽ quod requiritur, eſt ꝙ ille qui vult adire ſit homo liber & non ſeruus. Item quòd ſit ſui iuris & non in poteſtate patris. Item ꝙ ſit eõpos mentis & non furioſus. Item ꝙ ſit maior xxv. ann. & non minor ſub tutela vel cura alicuius conſtitutus. Item quòd ſciat teſtatorem defunctum nec hoc dubitet. Item quòd hæreditas ſit ſibi delata. Item quòd ſit certus an fuerit purè inſtitutus an ſub conditione. Item ſi eſt inſtitutus ſub conditione, debet certus eſſe, & ſcire ꝙ conditio ſit impleta. Item debet ſcire ꝙ teſtator poterit teſtari. Item hęreditas ſi deferatur ab inteſtato debet eſſe certus ꝙ nullus eum præcedit in gradu. Item ſcire debet an hæreditas ſibi deferatur ex teſtamento vel ab inteſtato. Item debet eſſe certus de viribus teſtamenti, in quo dicat ſe hæredem inſtitutũ. nam ſi de eius viribus dubitet, vt quia dicatur teſtamentum falſum, tunc recurrendum eſt ad diſtinctionem iuriſconſulti traditam in l. cum falſum ff. de acqui. hære. cum ſimi. vbi ſic diſtinguitur, aut allegatur ꝙ ipſe hæres fecit ipſum teſtamentum falſum, & tunc quia certus eſt de facto ſuo proprio poterit adire, aut dicitur ꝙ ab alio eſt falcificatum, &
2 tunc non poterit adire.† Quid ſi vna & eadem perſona ſit inſtituta in duobus teſtamentis eiuſdem teſtatoris, an poterit adire, dic quòd ſi dubitet, an poſterius teſtamentum falſum ſit, non poterit adire, aliàs ſic, vt in l. eum qui. in princ. ff. de acqui. hæredi.
3 † Item debet eſſe certus quòd vxor teſtatoris non ſit prægnans, nam ſi prægnans eſſet, nec foret inſtitutus poſthumus naſciturus, ſed præteritus poſſet rumpere teſtamentum, ideoq; non poterit interim antequam naſcatur hęres inſtitutus adire hęreditatem, niſi ipſe hęres eſſet de liberis, vt hęc habentur in l. cum quidã. §. quod dicitur. & §. ſuum hęredem. ff. de acqui. hære. quod not.

QVARE CVM prędicta. Hæc eſt concluſio libelli, ad quam ſemper debet attendi.

ET RESTITVENDVM eidem Muſello dictam hęreditatem. Hîc nota ꝙ ipſe erat ſolus hęres, ideoq; integram hęreditatem petebat, ſi verò habuiſſet alios eohęredes, tunc neceſſarium fuiſſet in libello exprimere quam partem peteret, an tertiam vel quartam, vt in l. j. in prin. & §. j. ff. ſi pars hęredi peta. niſi cohęredes eſſent adhuc in ventre, ſic ꝙ incertum ſit quòd naſci poſſint, nam tunc admittitur petitio incertę partis ipſius hæredis, vt d. l. j. in fi. & l. antiqui. ff. ſi pars hęredi. peta. & & l. cum quidam. ff. de acqui. hæred.

EPITOME.

1 *Poſſeſſor conuentus hæreditatis petitione, qualiter teneatur pro fructibus hæreditatis.*

2 *Quando quis dicatur inteſtatus deceſſiſſe.*

1 SIMVL CVM fructibus.† No. qualiter teneatur poſſeſſor hęredita. petitione conuentus pro fructibus hęreditatis, vt plene not. ſupra in libello prędecent. & rraditur in l. item veniunt. §. fructus. & l. ſed ſi lege. §. fructus. ff. de petitione hęreditatis.

2 † Poſt prędicta formo talem quęſtionem, nam cũ hic tractetur de ſucceſsionibus quę deferuntur ab inteſtato, videamus quando quis dicatur inteſtatus deceſsiſſe, & reſpondetur quòd largè intelligendo quilibet maior vel impubes qui non fecit vel facere non potuit teſtamentum de iure vel de facto, intelligitur deceſsiſſe inteſtatus, ſed propriè & ſtrictè intelligendo non dicitur inteſtatus niſi ille qui de iure poteſt facere teſtamentum & non facit, vt hęc probantur & not. per doct in l. j. in prin. ff. de ſuis & legi. per quod ſequitur quòd ſi verbum inteſtatus vel ab inteſtato proferatur in aliquo ſtatuto quod ſolum comprehenderetur perſona habilis de iure ad teſtandum & non impubes vel alia perſona à iure prohibita teſtari. Niſi conſuetudo patrię aliter interpretata eſſet ipſum verbum ab inteſtato, quia tunc comprehenderentur omnes, ſecundum Bartolum. vt per eum not. in d. l. j. in prin. quę faciunt ad multas quęſtiones, de quibus ibi not. Cętera quę ſequuntur declara vt dictum eſt & ſcriptum in primo libello.

Forma libelli quo agitur ex ſubſtitu.

CORAM VOBIS Domino vicario domini poteſtatis Papię, agit & in iure proponit Iacob. de Ferrarijs contra & aduerſus Zanellnm de Scaphenatis & quamlibet aliam perſonam pro eo & eius nomine in iudicio legitimè comparantem, non per viam ſolennis libelli, ſed qualis qualis petitionis & ſimplicis facti narrationis. Dicens & proponens idem Iacobus, quòd quondam d. Petrus de Ferrarijs eius patruus ſuum poſtremum condidit teſtamentum, in quo ipſum Iacobum Franciſcum & Bernat. omnes fratres æquis portionibus hęredes inſtituit & eoſdem inuicem ſubſtituit vulgariter & pupillariter breuiloque & exemplariè, cõpendioſè & per fideicommiſſum. Ea conditione appoſita, quòd ſi quis eorũ quandoque

decesserit sine liberis ex suo corpore & legitimo matri procreatis. quia tunc ille vel illi, qui ex eis superuenirent ipsi sic descendenti succederent, prout serius in d. testamento continetur. ad quod relatio habeatur tradito & rogato per Ber. totũ Papien. notarium anno, mẽse, & die in eo cõtentis. Insuper dicit & proponit Iac. antedictus, ꝙ suprascrip. Ber. eius frater iam tribus annis elapsis decessit adita per ipsum hæreditate prædicta, nullis ex eo superstitibus liberis, & per eundem Ber. condito testamento, in quo præfatum Zanellum sibi hæredem instituit, qui Zanellus ipsam hęreditatẽ d. q. Ber. adiuit & apprænendit, apprænsamq; occupatam detinuit & hodie detinet indebitè & iniustè. Amplius dicit & proponit d. Iac. ꝙ per mortẽ d. q. Ber. vt prædicitur sine liberis defuncti eius hæreditas, & bona virtute d. fideicommissi seu substitutionis prędictæ peruenerunt & deuoluta sunt ad d. Iac. & Frã. nũc superstites æqualibus portionibus hodie ad eos spectant & pertinent, quãuis præscriptus Zanellus ab eisdẽ fratribus sæpius requisitus d. hæreditatem & bona hæreditaria per ipsum indebitè occupata restituere & relaxare denegauerit & denegat præsentialiter ac recusat debitè & iniustè. Quare cũ prædicta vera sint, petit & requrit d. Iac. quatenus omni modo, via, iure, forma, & causa, quibus melius fieri potest per vestram diffinitiuam sentẽtiam pronuntietis & declaretis d. hæreditatem resq; & bona hæreditaria d. q. Ber. spectasse & pertinuisse: ac spectare & pertinere ex causa antedicta pro parte dimidia ipsi Iac. & ad ipsam dimidiam hæreditatem prædictis relaxandam & dimittendam ipsi Iaco. præfatũ Zanellũ per dictam vestram sententiam condẽnetis & condemnatum iuris remedijs compellatis simul cum fructibus tam per ipsum Zanellum perceptis, quam qui percipi potuerunt à tempore mortis citra d. q. Bern. necnon in reliquis damnis, interesse, & expensis factis & passis per dictum Iac. & de futuris protestetur deducendo in præsenti iudicio omne ius suum &c. Saluo iure addendi &c.

EPITOME.

1 *Quot sint genera substitutionum.*
2 *Cur dicatur substitutio directa.*

CORAM VOBIS. Quia huius libelli materia sub aureo & quotidiano substitutionum tractatu est fundata, duxi pro rudium informa-
1 tione aliqua prolixius pertractare. † Sciendũ est itaque pro euidentia, ꝙ substitutionum genera duo sunt, quædã enim sunt substitutiones directæ, quędam obliquæ, earum autem quæ directę sunt, quinque sunt species, nam quædam est substitutio vulgaris, alia pupillaris, alia breuiloqua seu reciproca, alia exẽplaria, & alia cõpẽdiosa: de obliquis facile & breue iudicium est, quia vnica sola reperitur in iure, quæ fideicommissaria appellatur. Et no. ꝙ sicut iste substitutiones diuersa habent nomina, sic etiam ha-
2 bent diuersos effectus, vt inferius apparet. † Appellantur autem hæ substitutiones directæ, quia in eis non requiritur factum alterius, nisi solius substituti sua authoritate capientis ipsa bona ex causa substitutionis, hæc sicut in libertate directa, quã recta via consequitur seruus ministerio alterius, puta si testator seruo suo legauerit libertatem vel eundẽ hęredem instituerit, vt traditur in l. generaliter. §. j. C. de nece. ser. hære. inst. & l. sed si in cõditione. §. primo. ff. de hære. insti. & ff. de manu. per to. In fideicommissaria autẽ libertate, quæ est directa, seruus libertatem accipit de manu alterius, videlicet hæredis. de qua loquitur. ff. de fide. lib. per tot. & eo modo dicimus in fideicom. substitutione, ad quam peruenitur interueniente restitutione, & sit facto hæredis scripti, de qua loquitur to. titul. ff. & C. ad treb.

EPITOME.

1 *Nihil refert an substitutio fiat nominaliter vel verbaliter.*
2 *Substitutio vulgaris fit per verba negatiua, & est conditionaliter prolata.*
3 *Substitutio cur vulgaris dicatur.*
4 *Quando sit locus substitutioni vulgari.*
5 *Substitutus vulgariter an præferatur hæredi hæredis, mortuo hærede ante aditam hæreditatem.*
6 *Substitutus per fideicommissum, an præferatur substituto vulgariter hærede inſtituto repudiante.*
7 *Quotuplex sit substituto vulgaris.*
8 *Vulgaris substitutio quando finiatur.*
9 *Sublato pupillari an finiatur substitutio vulgaris in contenta. nu. 10. 11. 12. 13. & 14.*
15 *Facta substitutione per fideicommissum an ex tacita vulgari vel fideicommis. vel compendio. contenta admittatur substitutus.*
16 *Quot sint effectus substitutionis vulgaris.*
17 *Substitutio vulgaris an euanescat etiam quo ad alios, vno ex pluribus hæredibus institutis adeunte.*
18 *Petita in integrum restitutione aduersus aditionẽ hæreditatis an substitutio extincta reuuiscat.*
19 *Substitutus reuiuiscens vt in superiori casu, an succedat de iure ciuili vel prætorio.*
20 *Existentia sui hæredis an sicut confirmat tabu. pupillares, ita etiam annullet & confirmet substitutionem vulgarem.*
21 *Hærede instituto adeunte, non ex iure ciui. sed prætorio, an expiret substitutio vulgaris.*

1 SVBSTITVIT vulgariter. † Istud est nomen aduerbialiter prolatum, & alia sequen. sed nil refert an nominaliter vel aduerbialiter proferatur, secundum Car. & doct. magis enim attendi debet intentio & mens testatoris, quam figura verborum, vt l. non figura. ff. de ac. & ob. & l. iij. in fin. C. de lib. præterit. Pro huius itaque vulgaris substitutionis doctri. quæritur de pluribus. primò de eius forma, vbi respondetur quòd communis, & à iure introducta forma talis est instituo mihi hæredem Caium, & si hæres non erit p. substi-

tuo

tuo, vt habetur inſtit. de vulg. ſubſtitu. in prin. ff. de
2 vulga. & pupil. l. j. in prin † Ex quibus patet quòd hæc ſubſtitutio ſuper verba negatiua eſt conditionaliter prolata. patet etiam quòd vulgariter ſubſtitutus dicitur conditionaliter inſtitutus, & idem eſt in omni alia ſubſtitutione, vt inquit glo. in l. qui liberis. in princ. ff. de vulg. & pup.

3 † Secundò quæritur quare appelletur hoc nomine vulgaris, reſpondeo ſecundùm omnes doctor. quia vulgus ea vtitur, & quilibet popularis, in ſuo teſtamento, & quia cuicunq; fieri poteſt.

4 † Tertiò quæritur, quando huic ſubſtitutioni ſit locus. Dic quòd tunc cum hæres ſcriptus non eſt hæres. vel quia non vult, vel quia non poteſt, vt in l. cum proponas. C. de hære. inſtitu. Non poſſe autem intelligitur, vel per ſeipſum, vel per aliũ facto eius, vt d. l. cum proponas. & inſti. de vulg. ſubſti. §. fi. vnde ſecundum Bar. ſi teſtator vnum ſolum caſum in ſubſtitutione expreſsit, puta ſi hæres eſſe voluerit, tamen dic quòd in ea includitur alius caſus, videlicet ſi hæres eſſe non poterit quod videtur probari in l. gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſth. nam paria ſunt nolle. & non poſſe, vt l. mulier. ff. ad Trebellia. & l. j. §. vſus. ff. de procurat. fallit in caſu. l. Iuliam. ff. ſi quis omiſſ. cauſa teſt.

5 † Sed quid ſi hæres poſt mortem teſtatoris & ante aditam hæreditatem deceſſerit, vt aliquando contingit tempore epidimiæ, vel magnæ mortalitatis infra tempus deliberandi, quod eſt annus à tempore mortis teſtatoris, an ſubſtitutus vulgariter præferatur in ſucceſſione excludendo hæredem hæredis, dic quòd non, imo hæres hæredis, ſi voluerit eſſe hæres, excludet ipſum ſubſtitutum, & ratio huius, quia hæres defuncti alium facit hæredem miniſterio ſui, quod ſufficit ad excludendum alium ſubſtitutum, vt dictum eſt per dictam l. cum proponas. cum ſimilib. ſecundùm Bar. pto qua deciſ facit l. pater. & quod ibi no. ff. de hære. inſti. & l. j. C. de his qui ante aper. tab. ibi alioſq; &c. & l. ſi quis filium. ij. reſpon. ff de acquir. hære. & not. per glo. in l ſed ſi pro dote. §. j. ff. de le. preſt. & ibi no. per Bar. & plenius per eum in dicta l. j. in principio. ff. de vulga. & pupil facit ad prædicta quod in ſimili dicitur de hærede indigno, cui fiſcus ſuccedit excluſo eius vulgari ſubſtitutio. vt not. per gl. in l. ſi ſequens. in prin. ff. ad ſil. & in l. in ſeruitute. §. ei qui. ff. de bo. li.

6 † Poſtea quæro de q. quæ de facto contingit, ecce quòd teſtator filio ſuo duos ſubſtitutos dedit vnum vulgariter, alium per fideicom. inſtitutus repudiat hæreditatem, modo vulgariter ſubſtitutus vult adire, ſubſtitutus autem per fideicom. vult compellere hæredem ſcriptum. adire, & ſibi hæreditatem reſtituere per l. cogi. cum ſimilib. ff. ad Trebel: Quæritur quis eorum ſubſtitutorum præferendus ſit, dicit Bar. in d. l. j. ſic debere diſtingui, aut fideicommiſ. fuit à ſubſtituto repetitum, & tunc præferrur vulgariter ſubſtitutus fideicommiſſario, vt l. ſi patroni. §. fin. ff. ad Trebel. aut non fuit á ſubſtituto repetitum, & tunc præfertur fideicom. vt l. non iuſtam. C. ad Trebel. & l. facta. §. iulia, & l. recuſare. §. Titius.

7 ff. ad Trebellia. † Vlterius quæritur quotuplex eſt ſubſtitutio vulgaris, dicunt communiter gl. & doct. quod eſt duplex videlicet tacita & expreſſa, vt not. Azo in ſum. eo. tit. & gl. inſtitu. de pup. ſubſt. in prin. alij dicunt tertiam ſpec em, videlicet quòd quędam eſt partim tac ta, & partim expreſſa eſt illa quę concipitur ſub illa forma, de qua ſupra dictum eſt. Tacita verò eſt q ę includitur in expreſſi pupillari, vt in l. iam hoc iure. in princ. ff. de vulga. & pupil. cum ſimilibus. vel in expreſſa reciproca, vt l. lucius. ff. eo. tit. & l. quamuis. C. de impub. & ali. ſub. vel in alia ſubſtitutione. Illa autem eſt partim expreſſa, & partim tacita. quę in ſui forma vnum caſum exprimit & alium tacitè includit.

8 † Deinde quæritur quando hęc ſubſtitutio finiatur, dic adita hęreditate per ſcriptum hęredem, vt in l. poſt aditam. C. de impub. & ali. ſub. & in l. ſi mater. in fin. ff. de vulg. & pupil. & in l. cum in teſtamento. ij reſpon ff. de hęre. inſti. ſiue ſit tacita, ſiue expreſſa pupillaris. an ſublata pupillari, vel extincta expiret, & finiatur ſubſtitutio vulgari: in ea contenta.

9 † In qua q. concluſiuè ſic puto conſiderandum, & pariter diſtinguendum, colligendo plura ſparſim à docto. tradita. Aliquando ſubſtitutio pupillaris annullatur. in vita teſtacoris, aliquando poſt mortem teſtatoris, primo caſu aduertendum eſt quòd hęc annullatio poteſt contingere diuerſis modis, vno modo quia fuit facta hęc ſubſtitutio extraneo, vel maiori vel à matre, vel ab eo qui non habet in poteſtate, quibus caſibus eſt inutilis ipſa ſubſtit. pupil. vt l. ſi mater. ff. de vulgari & pupilla. in §. extraneo. inſtit. eodem titulo. Alio modo viciatur, quia pupillus ipſe factus eſt maior, vel quia deceſsit viuo teſtatore, aut quia emancipatus fuit, quibus caſibus etiam redditur nulla ipſa pupillaris ſubſtitutio. vt infra not. in materia pupillari. Si quidem ipſa ſubſtitut. pupilla. redditur inutilis, quia facta ſit extraneo, vel maiori, tunc ſecundùm Guliel. de cun. cuius opin. approbat Barto. in dicta l. prima. in princ. in vlti. q. talis ſubſtitutio in ſe continet vulgare, nec propter vitium pupillaris inficitur vulgaris, quia vitiato expreſſo remanet firmum tacitum in eo contentum, vt in l. j. §. primo. ff. quibus mo. pig. vel hipo. ſo. & quia vbi peccatur in materia, ſi nõ valet vt agitur, valet vt valere poteſt, vt in l. ſi vnus. §. ſi acceptilatio. ff. de pactis. & probatur per l. ſi fideiuſſor. ff. de legatis j. & per l. fin. C. de hæred. inſtit. nec huic repugnat gloſſ. in dicto §. extraneo. per quam Ray. voluit tenere contrarium, quia eſt falſa ſecundùm eos. Si vero hæc pup. ſubſtitutio finiatur per emancipationem, tunc ſecundùm Guliel. Ray. & Bar. vbi ſupra verſ. item quęro quid ſi pater. extinguitur tacita vulgaris, quia illa conditio quæ eſt in pupillari videlicet ſi in poteſtate permanſerit, ſicut vitiat ipſam pupillarem, ita & ipſam vulgarem, argu. in l ſi mulieri & Titio ff de conditionib. & demonſtratio. & quia vniformiter circa vtranque debet operari, vt l. ſi legatarius in fin. ff. de legatis j. & imputet ſibi teſtator, ſi ſibi non prouidit poſtquam in facto ſuo hoc contingit, argu. in l. tractabitur. ff. de teſta.

10 milit. cum similibus. † Vbi verò hæc substitutio pupillaris finitur per mortem pupilli in vita testatoris, tunc non distinguitur vulgaris, ideoque vulgariter substitutus ad hereditatem non admittitur, vt deter. glo. in l. lex corne. ff. de vulga. & pup. quæ est super ver. non existant. & alia glo. similis posita in l. si pater. ff. eo. tit. quam opin. sequitur Guliel. sed Dyn. tenet contrarium per l. quod si filius. ff. de cas. pec. ibi nihil &c. sentit glo. & sequitur Cyn. in l. præcibus. pro quorum opinio. facit quia si extinguitur per emancipationem vt proxime dictum est, cur non sic per eius mortem, cum eadem sit ratio vtroque casu, Barto. verò in dicta l. j. in ver. vlterius quæro pupillus pro concordia sic distinguit.

11 † Aliquando pupillus viuo patre moritur ciuiliter, quia ab hostibus capitur & post mortem patris moritur naturaliter, & tunc firma remanet tacita vulgaris, & substitutus admittitur. & ita procedit quod habetur in dicta l. lex cornel. ff. de te. Ratio quia patre viuo adhuc durabit species pupil. substitu. vnde non videtur patri imputari, cur testamentum non mutauerit aut filius patre viuo, decesit & post illum filius etiam immediate, ita quòd non habuit tempus mutandi testamentum, & idem quod supra, quia cum institutus veniat ex tacita vulgari præsumptio est, quòd eum instituisset si vixisset, sic loquitur l. si pater. cum glo.

12 † Aut pater decesit ex interuallo, ita & habuit potestatem mutandi testamentum, & sic repellitur substitutus, nam cum potuit sibi pater prouidere, & non fecit lex non succurrit sibi, ar. in l. tractabitur. ff. de testa. mil. & l. iij. C. de inoff. testa. & ita procedit opin. Dyn. in d. l. j. §. quòd si filius.

13 † Venio ad iij. art. princ. qui est quando pupillaris substitutio annullatur post mortem defuncti testatoris, quod quidem potest contingere dupliciter, vno modo quando pupillus effectus est maior, alio modo quando pupillus posthumus non est natus. Siquidem annulletur propter pubertatem superuenientem, tunc secundùm glo. in l. lex corn. ff. de vulgari & pupillari. super ver. ad agnatum non extinguitur vulgaris hæc tacita, & per hoc substitutus vulgariter admittitur, alij vt Dyn. Ia. & Ray. tenent contrarium per l. qui habebat. ff. de vulgari & pupillari. & l. si fundum per fideicommissum. §. final. cum l. sequ. ff. de legat. j. quam opin. etiam sequitur glo. in stit. in glo. magna. sed Barto. in dicta l. j. versi. quæro quid si ille. distinguit, aut pupilla. substitut. facta fuit cum limitatione temporis, puta si decesserit infra pupillarem ætatem, & tunc finitur vulgaris & pupillaris. quia voluntas defuncti nõ fuit prouidere vltra illud tempus. arg. ff. de vulga. & pupil. l. si ita quis. & l. si plures. in principio. quo casu procedit opinio. Dyn. & sequa. nisi forte quis diceret, quòd cum vulgaris sit inducta ad prouisionem testatoris, cùm per eam ipsi succedatur non videtur ab hac prouisione recessisse prouidendo filio ex substitutione pupillari, aut fuit facta sine temporis præfinitione, vt quia dixit quisquis mihi hæres erit, & filio meo hæres esto, tunc licet pupillaris expiret adueniente pupertate, vt ff. de vulgari & pupilla. l. in pupillari. & l. centurio. tamen durabit vulgarius, & sic hoc casu substitutus admittitur,

14 vt l. fin. C. de hære. inst. † Vbi autem hæc pupillaris substitutio deficit, quia pupillus posthumus non est natus. qui sperabatur nasci, tunc secundum glo. remanet firma substitutio vulgaris, & substitutus admittitur. vt no. in l pen. ff. de ve. insp. & facit l. fin. C. de inst. & subst. Alij dicunt contra, nisi sit coheres cuius additione confirmatur vulgaris Bar. in l. j. vers. item quæro distinguit, aut spes natiuitatis posthumi deficit post mortem testatoris, vel ante per tempus modicum, & tunc durat vulgaris, & admittitur substitutus, & sic procedit opi. gl. in d. l. pen. Aut deficit, quia decesit, vel natus non est per longum tempus ante ipsius testatoris mortem, & tunc expirat vulgaris & repellitur substitutus, vt supra dictum est in alio casu. Et ex præmissis habes quãdo testamentum potest incipere à tacita vulgari, & quando non, de quo per glo. in l. apud Iulia. §. idem iul. & l. ita tamen. §. à patre. ff. ad Trebel. & plenè per Bar. vbi supra vers. quæro an testamentum. Ad tollendum ergo prædicta dubia, & ad faciendum rem claram debet prudens notarius exprimere specialiter, & expresse omnes species substitutionum, & vti verbis hic appositis, dicens, & talem substituit vulgariter & pupillariter, & per fideicommissum.

15 † Quid ergo si substituit simpliciter per fideicommissum, an ex tacita vulgari, vel fideicommissaria, vel compendiosa contenta admittatur substitutus. dic vt infra in materia compendiosa. l. thays. §. pe. ff. de fideicom. lib. & in l. j. §. pro secundo. C. de cad. tol.

16 † Quæritur vltra quot sunt effectus substitutionis vulgaris, dic & quinq; Primus est in homine sui iuris hærede scripto, quia intelligitur si hæres non erit. vel mutato eius statu hæres esse non possit, vel alium sibi hæredem non fecerit. In homine autem alieni iuris intelligitur si hæres non erit, vel alium non fecerit. vt instit. de vulga. substit. in fin. & l. cum proponas. C. de hæred. instit. Secundus est effectus, quia testamentum potest vires assumere ab isto secundo gradu, videlicet ab ipsa vulgari, vt l. iij. in fin. ff. de lib. & posth. Tertius est effectus quia iste vulgaris expressa, si fiat pupillo continet tacitam pupillarem, vt l. iam hoc iure. in princ. ff. de vulg. & pup. Quartus est effectus, quia per eam defuncto succeditur, & non hæredi scripto, vt instit. de vulga. subst. in princ. Quintus effectus est, quia facit de suo necessario hæredem voluntarium, vt in l. si filius hæres. ff. de libe. & posth. & l. papinianus. §. quarta autem. ff. de inoff. testamento.

17 † Modo quæro circa prædicta Pone quòd plures sunt hæredes instituti quibus omnibus vnus solus est vulgariter substitutus, an per additionem hæreditatis factam ab vno euanescat substitutio quo ad alium, seu ad alios distingue breuiter secundùm doctor. vbi supra hoc modo aut substitutio respicit omnes cohæredes coniunctim, verbi gratia, dixit testator si Titius & Caius hæredes non erunt, vel si neque Titius, neque Caius hære-

hæredes erunt, Sempronium substituo, & similia. tũc adiectiõe facta ab vno, expirat substitutio, quo ad alios, ratio est: quia requiritur defectus aditionis copulatiuè in persona vtriusque: vt probatur in l. quidam testamento. ff. de vulga. & pupil. l. quamuis. ff. de impube. & alijs substi. & not. per glo. institu. de vulga. substitu. §. si instituto, aut substitutio respicit omnes diuisim & separatim, verbi gratia, si testator dixit, Cayo hæredi meo substituo Sẽpronium, vel similia, & tunc per additionẽ vnius, expirat substitutio quo ad alios, vt ff. de iniusto rupto & irrito testamento l. penult. ff. de vulga. & pupil. l. duobus. §. filius. & l. cum ex filio. §. fin. & l. cohærede. ff. eod. tit. cum simi.

18 † Inde quæritur, pone quòd facta aditione ipse hæres impetrauit contra ipsum in integ. restitutio. quod fieri potest C. si vt se ab hære. absti. l. j. cum simil. ibi not. an hæc substitutio vulgaris, extincta per aditionem restaurabitur per hanc in integr. resti. Dic breuiter quò sic, per text. in l. & si siue. §. sed quòd papinianus. ff. de mino. & l. ij. §. interdum. ff. de vul. & pupi. & l. ex contractu. ff. de regu. iur. & no. per Cyn. in l. post aditam. & per Bart. in d. l. j. de vul. & pupil.

19 † Sed an iste substitutus cuius substitutio restaurata est per talem restitutionem admittatur de iure ciuili vel prætorio, ampla est inter doct. disputatio, nam Vltramonta. quorum opi. sequitur Cyn. in l. qui se patris. C. vnde libe. tenent quòd solum admittatur de iure prætorio, sicque habebit solum annum ad bonorum possessionem petendam, vt probatur in l. j §. interdum. ff. de vulga. & pup. Sed Bart. vbi supra tenet quòd vtroque iure tam ciuili quàm prętorio admittantur per text. in l. prima. §. si quis adita. ff. ad treb. & ibi de hoc per eum, & per consequens adire poterit vsque ad xxx. ann. facit l. fi. ff. de suc. edi.

20 † Item quæritur nunquid existentia sui hæredis sicut confirmat tabulas pupillares, vt l. si filius qui patri. ff. de vulg. & pupil. & ff. de acquirend. hære. l. filius. & l. iulianus. ita etiam annullet & confirmet ipsam substitutionem vulgarem. dicit Barto. in d. l. j. quòd non, quia ad hoc vt substitutio vulgaris expiret, requiritur vera hominis aditio & expræssa, nec sufficit ficta vel præsumpta, & hoc modo debet intelligi d. l. post aditam. quod est multum notandum.

21 † Vltra quæritur si hæres institutus non potest esse hæres de iure ciuili, sed solùm de iure prætorio in casibus not. per glo. & doct. in l. fi. C. vnde legi. an per aditionem factam de iure prætorio expirabit ipsa vulgaris substitutio, in qua. q. licet Bart. valde dubitet, dicit tamen non improbabiliter sic posse distingui, aut ius succedendi de iure prætorio traxit originem in vita testatoris, vt patet in l. posthumus. in principio. de iniusto rup. & irrito testam. & l. facta. §. si sub conditione. ff. ad trebel. & tunc per aditionem factam de iure prætorio finitur ipsa substitutio, vt probatur in d. l. conditionibus. §. si patronus. ff. de condi. & demonstra. Quod quidem firmatur tali ratione, ille qui succedit de iure prætorio contra voluntatem defuncti per bo. pos. contratab. excludit succesſorem de iure ciuili: vt no. per to. ti. ff. de bo. pos. contratab. ergo multo fortius succedens de iure prætorio secundùm voluntatem defuncti, excludet illum substitutum.

Aut ius succedendi de iure prætorio traxit originem post mortem testatoris, verbi gratia, filius est præteritus à primo gradu, & exhæredatus à secundo, primus gradus redditur nullus propter petitionem filij. Vnde fit locus secundo de iure ciuili, postquam filius præteritus approbauit testamentum, quod facere potuit per legem filio præterito. ff. de iniust. rup. & irrit. testa. Certe hoc casu institutio præfertur substituto, argum. in l. cum in secundo. & quod ibi not. ff. de iniusto rupt. & irrito testament. & l. si quis eum, §. primo. ff. de acquirend. hęredi. per quę patet quòd approbatio filij non confirmat institutionem primi gradus in præiudicium substituti, cuius ratio est, quia ius fuit ipsi substituto quæsitum per ipsam petitionem vndę sequens approbatio non est potens ipsum ius quæsitum eidem auferre, vt in regula alteri per alterum, nec huic sententiæ habet refragrari glos. in l. si quis. ff. de vul. & pu. quia secundùm aliquos. illa glo. est falsa. Tu autem verius dic omnem vulgariter substitutum per aditionem cuiuscunque hæredis de iure ciuili vel prætorio penitus excludi per tex. in l. si duobus §. si prius. ff. de contrata. & ibi no. Bar. pro qua opi. facit l. puberem. & quod ibi nota. & lege suum hæredem. C. de iure deliberandi.

EPITOME.

1 *Pupillaris vnde dicta.*

2 *Quot sint necessaria in pupillari substitutione.*

3 *Quibus hæredibus substituatur pupillariter. nume. 4. 5. & 6.*

7 *Quare is cui fit substitutio debet esse impubes.*

8 *Stante statuto, quod pubes minor xxv. an. non possit testari, an poterit ei pupillariter substitui.*

9 *Filio naturali tantùm pater hodie substituere potest pupillariter.*

10 *Substitutio facta filio naturali legitimato per principem post mortem an valeat.*

11 *Pater si faciat testamentum sibi minus solenne, an valeat substitutio pupillaris.*

12 *Substitutio facta nepoti præterito ex filio emancipato an valeat.*

13 *Vitiato testamento ex causa præteritionis an vitietur substitutio pupillaris.*

13 *Hæreditate non adita, an valeat substitutio pupillaris.*

15 *Sola existentia sui hæredis, an confirmet pupillaris substitutionem.*

16 *Substitutio quæ alias sustineri non potest, an sustineatur per vim fideicom.*

17 *Qui sit effectus pupillaris substitutionis. numero 18. 19. & 20.*

21 *Tacita vulgaris contenta in expressa pupillari, an excludat matrem.*

22 *Expressa pupillaris, an sicut excludit matrem ita excludat patrem.*

23 *Expressa pupillaris, aa excludit fratrem pupilli.*

24 *Tacita pupillaris admittitur contra matrem.*

1 PVPILLARITER. †Hæc substitutio est secunda species inter directas substitutiones quæ fit solùm pupillo. Ideoq; pupillaris dicta est, vt insti. de pupil. subst. quæ in multis differt à præcedenti, vt inferius apparebit, forma autem eius est talis: si filius meus in pupillari ætate decesserit, Caiũ substituo, vt probatur in l. ij in prin. ff. de vul. & pu. & insti de pup. substi. in prin. de natura cuius pupillaris substitutionis tractauit Bar. in d l. iij. in prin.

2 †Vnde pro ipsius declaratione quæritur quot sunt necessaria in substitutione pupillari, dic concluſiuè quòd octo secundùm docto. & glo. in dicta l. secunda. in princ. quorum vno deficiente ipsorum substitutio vitiatur. Primùm quod requiritur, est quòd persona cui fit substitutio sit impubes. Secundùm, quòd sit in potestate testatoris. Tertiùm quod sit de liberis eius. Quartùm quod per mortem testatoris efficiatur sui iuris, nec reincidat in alterius potestatem: vt d. l. ij. in princip. & ver. planè. Quintum quòd in vita testatoris non desierit esse in eius potestate: vt l. cohæredi. §. cum filię. ff. de vulga. & pup. Sextum quòd pater sibi ipsi faciat testamentum: vt ff. de vulga & pupil. l. j. in fin. & d. l. ij. versi. quisquis. Septimum quòd impubes sit institutus vel exhæredatus vt d. l. ij. versic. sed si eos. & d. l. j. §. pluri. Octauùm & vltimùm requisitum est quòd ipsius testatoris adeatur hæreditas: vt d. l. ij. & verſic. adeo. vel pro adita hæreditate reputetur, vt infra dicetur. Nunc autem procedendum est ad declarationem separatim omnium prędictorum articulorum, vnde circa primum, de liberis quæro, quibus liberis possit pupillariter substitui, †vbi aduertendum quòd quidam sunt liberi naturales & legitimi, & his potest indubitanter substitui cuiusuis gradus sint. vt d. l. ij in princ. & d. l. si testamento. C. de impub. & alijs subst. & inst. de pupil. subst. in prin.

3

4 †Quidam sunt filij legitimi tantùm, vt filij adoptiui, & in his attenditur an transeat in potestate patris adoptiui, an non, quod qualiter fiat traditur in l. cum in adoptiuis. C. de adop. & insti. eo. §. primo. vt transeant in potestate, possit eis substitui, aliàs non: vt l. si arrogator. ff. de adop. & l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pup. & not. per glo. in dicta l ij. in prin. & vers. sed si extraneum. ff. eo. tit.

5 †Quidam autem sunt liberi naturales tantùm, vt nati ex concubina, & istis non potest pupillariter substitui, quia non sunt in potestate testatoris: vt l. Lucius. ff de vulgari & pupilla. & multo minus potest substitui spurijs vel incestuosis, cum nec illi sint in potestate.

6 †Quidam sunt hæredes penitus extranei, & his non potest pupillariter substitui. vt l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pup. quia in eo deficiunt substantialia, de quibus supra. Quid igitur si testator eius nepotem ex fratre vel sorore in pupillari ętate constitutum sibi hęredem instituerit, eique pupillariter substituerit, vt plerunque accidit, vel ignorantia testatoris vel notarij, an hæc substitutio aliquid operabitur, & dicunt glo. in dicta l. verbis. & docto. q; sic, quia operabitur iure fideicommissi, & sic operabitur, vt resoluatur in fideicommissariam substitutionem, ne verba frustratorié videantur apposita, sed operentur eo modo quo possint, argumen. in l. si quando. ff. de legatis primo, ita si non valent vt agebatur, saltem valeant vt valere possint: vt traditur plenè per glo. & docto. in l. prima. §. eum qui. ff. de consti. pecu. & per Cyn. in l. non codicillum. C. de test. Si verò hæc pupillaris substitutio facta esset maiori extraneo, tunc non resolueretur in fideicommissarium, secundùm doct. in dicta l. ij. quia duplex vitium concurrens in hoc, videlicet ætatis & patriæ potestatis impedit hanc resolutionẽ, pro qua sentẽtia facit l. scæuola. & lex facto. in prin ff. ad tre. Trasco ad secundum articulũ, qui est q; requiritur, q; is cui fit impubes, & quæro de ratione huius.

7 †Respondeo ratio est, quia impubes testari non potest: vt l. qua ætate. ff. de test. vnde lex huiusmodi personis, puidere voluit, vt ille pater sub cuius sunt potestate, ipsis faciat testamentũ, nã pupillaris substitutio appellatur testamentũ filij: vt d. l. ij. §. quisquis. & §. interdũ. & l. patris & filij. ff. de vulg. & pupil. & insti. de pupil. subst. §. j. per hoc sequitur & declaratur q; ideo nõ potest fieri puberi, quia ipse potest per se testari: vt d. l. verbis. & in l. pupillari. & habetur in l. qua ætate. ff. de test. & si diceretur, ergo hac ratione attenta debet posse quilibet extraneus pupillo instituto pupillariter substituere, respondeo q; in hac substitutione lex magis confisa est

8 de patre, quàm de extraneo. †Sed circa hoc occurrit dubiũ, pone q; statuto ciuitatis caueatur quod pubes minor. xxv. an. non possit facere testamentum, an pater eius poterit sibi pupillariter substituere, videtur quòd sic à paritate rationis, quia si potest substituere impuberi, qui non potest testari, ergo & isti qui priuantur factione testamenti, vnde cũ in vtroque eadem ratio & eadẽ iuris dispositio esse debet: vt l. illud. ff. ad leg. Aquil. & l. quod dictum. ff. de pact. & l. cum tale. §. falsa. ff. de condi. & demon. cum simi. Bar. autem tenet contrarium in d. l. ij. & in d. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. in princ. quia in pupillo non est sola illa ratio. videlicet defectus ætatis, sed etiam inhabilitas procreationis filiorum, quæ ratio cessat in maiore. An autem huic impuberi prohibito testari per statutum possit substitui, sicut prodigo & furioso: vt not per eum in dicta l. ex

a facto. Circa tertium [a] substantiale quod est, quòd impubes sit in potestate quęro an iure nouissimo authenticorum, quo exequuta est patria potestas & emancipatio: vt in §. nullam. in authentic. de hęred. ab intestat. sit necesse, quòd impubes sit in potestate, dictũ doct. q; sic. nec obst. d. §. nullã. quia loquitur

quitur in eo tantùm caſu,quo locus eſt ſucceſsioni ab inteſtato,hic autẽ loquitur cum agitur de ſucceſſione ex teſtamẽto,quo caſu iura veterar emanent incorrecta,vt determinat gl.in d.l.gallus.& quid ſi tantum.ff.de lib.& poſthu.& in auth.ex cauſa.C.de lib.præte.& C.de col.l.ſi emancipati.Ex quibus patet quòd l.ſi mater.ff.de vul.adhuc etiam remanet
9 incorrecta,†ſequitur etiam & aliud,videlicet quòd filio naturali tantùm,pater non poteſt etiam hodie ſubſtituere.vt dictum eſt pupillariter.

10 †Quid autem dies ſi pater filio naturali pupillariter ſubſtituerit,qui poſt mortem patris fuit legitimatus per principem vel comitem , quod fieri poteſt:vt in authen.item ſi quis in corpore vnde ſumitur.C.de natu. lib.an reualeſcat hæc ſubſtitutio, videtur quòd non per regulam.l.quod ab initio.ff. de re.iu.In contrarium determinat Bar.in d.l.ij cuius ratio eſt,quia legitimatio retrotrahitur:vt l.lex cornelia.ff.de vul.& pupil.& l.pater.cum l.ſeq.ff. de ca pi.& poſtli & l.illa inſtit.§.j.ff.de hære.inſt.& ſic non dicitur hoc caſu ab alijs ſui principio natis legitimis & naturalibus,vt naturalibus,vt in auth. quib.mod.natu.effi.ſui.§ illud.& §.bella.

11 †Nunc autem alijs pro nunc omiſsis articulis capio illum qui eſt,quòd pater ſibi debet facere teſtamentum , & quæro ſi fecit teſtamentum minus ſolenne de iure communi,licet ſit ſolenne de iure ſpeciali,vt puta cum duobus vel tribus teſtibus vt in l.hac conſultiſsima.§.ex imperfecto.C.de teſt. an tenebit pupillaris ſubſtitutio,diſtingue,aut ſubſtitutus eſt de liberis,& tũc tenet,aut eſt extraneus, & nõ valet per d.§.ex imperfecto.ꝙ no.quia multo ties occurrit de facto,& ſic tenet Bartol.vbi ſupra.

12 †Deſcendo ad alium articulũ,qui eſt, quòd decet impubes eſſe inſtitutus vel exhęredatus,quia ſi eſſet pręteritus teſtamentum eſſet nullum.d.l.ij.ver.ſed ſi.& l.j.de iniuſ.rupt.& irrit.teſta. Et quęro quid ſi facta fuerit ſubſtitutio nepoti ꝓterito ex filio emancipato,an vitiabitur hęc ſubſtitutio.dicit Bart.quòd nõ.in l.gallus §.& quid ſi tantum.ff.de lib.& poſth. & ibi per eum in d.l.ij.coniuncta.l.meminimus.C. de leg hęre.Cuius ratio poteſt eſſet,quia hæc ſubſtitutio reperta eſt fauore filiorũ,vt dictum eſt, ergo non debet in eorum læſionem retorqueri:vt l.quod fauore.C.de legi.& l ſi iudex.ff.de mino.

13 † Vlterius quæro an vitiato paterno teſtamento cauſa prætermissionis vel exhæredationis, vitietur ipſa pupillaris ſubſtitutio, dicunt doct. quòd non,niſi pupillus cum tutoris ſui authoritate approbauerit teſtamentum,quod fieri poteſt per l.filio prętermissio.ff.de iniuſto rup.& irri.teſta.coniuncta.l. ſi ad pupillos.ff.de authorit.tut.Ex quo patet quòd auth.ex cauſa quę dicit reſpondi teſtamentum quo ad inſtitutionem non habet locum in pupillari ſub-
14 ſtitutione.vt ibi not.per doctor. † Venio ad aliud neceſſarium ad hanc ſubſtitutionẽ , quod eſt vt hęreditas patris adeatur & quæro quid ſi non fuerit adita an hęc ſubſtitutio confirmetur per authent.ex cauſa.dicunt quidam ꝙ non per legem ſine mo.ff. de teſta. tut.Bart.autem tenet contrarium ſequendo opi.cõmunem vt in l.j.§.ſi.in iij. opi.ff.de vul.& pup.q̃ opi.verior eſt,

15 † Sed an ſola exiſtentia ſui hæredis ſine alia expreſſe aditione confirmet tabulas pupillares dic breuiter ſecundùm omnes quòd ſic in l. ſi pater.in princi.ff.de priui.credi.& tangitur in l.filius quod patris.ff. de vulg. & pup. per quod ſequitur vnum quotidianum quòd ſi pater habeat vnicum filium impuberem quem hæredem inſtituit & idem pupillariter ſubſtituit,ꝙ licet ipſe pupillus deceſſerit non adita hęreditate per eum ꝙ nihilominus ſubſtitutus pupillari ſubſtitutione admittetur de quo per Cy.in l.quidam eulogio.C.de iure delib.& per Bar.in l.ſi filius la.ij.& l.ſi nemo.ff.de teſta.tut. Quęro amplius ſi hęc ſubſtitutio facta pupillo non tenet vel ex defectu ipſius teſtatoris vel ipſius pupilli an valebit ſaltem iure fideicommiſsi.dic vt ſupra dixi quòd ſic habetur & no. in d.l.verbis ciuilibus.ff.de vulg.& pupilla.& l.ſceuola.& l.ex facto.ff.ad
16 treb.cum ſimilib. † Effectus autem huius inſtigationis eſt quia pupillaris ſubſtitutio trahitur tam ad bona teſtatoris quàm ad propria ipſius pupilli vt in l.ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.ff.de vul.& pu.& in l centurio.in prin.ff.eo.titul.Sed ſubſtitutio fideicommiſsaria ſolum trahitur ad a bona teſtatoris vt in d.l.centurio. ver.j.& l.cohęredi.§ cum filiæ in fin. ff.de vulg.& pupil.Ex præmiſsis habes quibus modis pupillaris ſubſtitutio finiatur. Alius caſus eſt ſi ſubſtitutus præcedat ipſi pupillo vt in l. qui habebat.ff.de vulga.& pupil.quia hæc pupillaris ſubſtitutio non tranſit in hæredem ſubſtituti licet ius accreſcendi tranſeat vt l.qui pater.ff. de acqui.hære & le.qui liberis.§.ſi & l.ſed ſi plures.in prin.ff.de vul.& pu. & l.ſi pluribus.ff.de ſuis & leg.Alius eſt ſi pupillus decedat in vita teſtatoris vt l.apud iulianum.§.idem iulianus.ff.ad treb.facit l.ꝙ ſi filius.ff.de caſt.pec.cum ſi.& dixi ſupra circa ta-
17 citam vulgarem. † Deinde quęritur quis ſit effectus huius pupillaris ſubſtitutionis.Et breuiter dic ꝙ eſt multiplex.Primus eſt quia in ſe continet tacitam vulgarem vt dictum eſt & probatur in l.iam hoc iure in prin.ff.
18 de vulg.& pup.cum ſimi.† Secundus effectus quia per hanc ſubſtitutionẽ fit hęres ſubſtitutus pupillo.vt ĩſt.de

a Circa tertium.Adde conſil. Bal. conſil. cccl xxxvj . in iiij.part.& Raph. Ful. conſil.lxij.

substi.pupil.in princ.& l.cęturio.ff.e. tit.Sed in quibus bonis succedat substitutus,an in bonis pupilli tantũ vel etiam paternis distingue plenius,quã supra dixerim secundùm do.& Bart. vbi supra aut hæc substitutio est facta filio legitimo tantùm vt puta adoptiuo & tunc ei succeditur solùm in bonis sibi delatis à testatore vt in l.si arrogator.ff.de ado.& l.sed si plures. §.in arrogato ff.de vulg.& pupil.Aut est facta filio legitimo & naturali, & tũc succeditur in omnibus bonis sibi vndecunque delatis vt d.l.sed si plures.§.ad substitutos licet miles priuilegio militari possit hanc substitutionem restringere ad certa bona vel sua tantùm vel pupilli tantum vt d. §.ad substitutos. & sic patet ꝙ quis potest grauari in rebus proprijs per viam substitutionis quod est verum & speciale in substitutione directa pupillari. Secus autem in fideicommissaria,vt l.cohæredi.§.cum filiæ.ff. de vulg.& pup.& l.ex facto.in princ. §.primo .ff.ad trebellia. nisi testator specialiter & expresè ipsum hæredẽ scriptum grauauerit de restituendo res proprias, & ipse hæres ex rebus hæreditatis tot fructus percipit qui æquiualeant rebus proprijs: vt l.ita tamen.§.trebellianus.ff.ad trebellianum.& l.cum pater.§.titio.ff.de leg. ij.quo casu tenet & valet grauamen.

19 vt ibi.† Tertius effectus est, ꝙ testator potest illum facere hęredem suũ, & necessarium pupillo, quem facere potest sibijpsi, vt d.l.si plures.§.quos possum.& l.ij.§.prius.in fi. ff.de vulga.& pupil.Et ex hoc sequitur quòd mortuo pupillo, si substitutus decedat ante aditam hęreditatem, cum sit suus,& necessarius transmittit ipsam hæreditatem in eius hæredem, vt l.j. C.de his qui ante aper.tab.quod not. quia tempore epidimiæ potest contingere.

20 †Quartus effectus est ꝙ hæc substitutio pupillaris expressa matrẽ pupilli ab eius hæreditate & à legitima in totũ excludit,vt in c.si pater.in fi.extra de test.libr.vj.& in l.ꝑcibus.& ibi no.de impub.& alijs substi.l.papinianus.§.sed nec impuberis.ff.de inoffic. testamento.Tacita autem pupillaris ipsam non excludit, imo mater ipsa excludit eo casu substitutũ,vt in l.si. C.de instit.& substi.not.in d.l.præcibus.in fin.& idem dicit per omnia in auia pupilli secundum Barto.argu.in l.nepotes.& l.vbi auiarum.C.de suis & legi.in authentic.matri & auiæ.in princ.pro quo facit.l.ij.§.si mater.coniuncto.§.si de nepotibus.ff.ad trebel. Sed hic quæritur de tali dubio, si filius non potest matrem excludere à sua legitima, ergo multominus pater eius, quia non potest per se, nec per alium. Solutio, respondetur per text.& glo.in d.c.si pater.& in d.§.sed nec impuberis. ꝙ est testamentum, cuius contrarium dictum est supra, cum dixerim,quòd est testamentum filij,sed potest sustineri quòd est testamentum patris quo ad quid & quo ad aliud testamentum filij:vt nota. in l.patris & filij.ff.de vul.& pu.

21 †Post hæc quæritur[a],an tacita vul-
a garis contenta in expræssa pupillari excludat matrem,videtur quòd à paritate rationis,quia si tacita pupillaris non excludit eam,ergo nec tacita vulgaris. in contrarium facit,quia non reperitur iure cautum.ergo non est dicendum,vt in authentic.de trien.& semis.§.consideremus.Item quia de separatis non est recta illatio,vt l.papinianus exuli.de mi.Bartol.in d.l.j. Circa tertium effectum vulgaris dicit quòd contra matrem pupilli admittitur ipsa tacita vulgaris, & sic substitutus vulgaris prętertur matri, & hoc modo intelligit glo.in l fin.C. de instit.& substit.sed contra matrem ipsius testatoris tacita vulgaris non admittitur,& sic eo casu substitutio hæc matri præfertur,sumpto argumento à paritate rationis,quæ est in pupillari,patet ergo ex prædictis,quòd regulariter tacita pupillaris non admitttitur contra matrem pupilli.quod est verum nisi de voluntate contraria testatotis appareat,ad quam probandam sufficerent duo testes,quo casu tacita resoluitur in expressam,vt hæc habentur & nota. per glo.& doct.in l.in testamento.in fine.C.de testament.mili.& l.præcibus.C.de impu.& alijs substitu.facit l.hæredes palam.§.sed si not.ff.de testamẽ.& sic est vnus casus in quo tacita pupillaris matrem excludit.Alius casus videlicet quãdo frater ipsius pupilli est sibi vulgariter seu aliter, substitutus,quo casu præsumptio est,ꝙ testator filiũ prædilexerit ipsi matri, ideoque matrem excludit:atgum.in lege cum acutissimi.C.de fideicom.

&

a *Post hæc quæritur. Adde Bar. in l.ij. de vulg.& pupil. Bart in l. Scæuola. ad trebel. gl. Bart.& doct.in l.fi. de instit.& substi. Bar. in d.l.j. ff. de vulg.& pup.& per Oldr.consilio xx.*

Secundo quæritur de quibus. adde Bart. in leg. iam hoc iure.ff. de vulg.& pupil.Bald. in l. præcibus. C. de impu.

& l.generaliter.C.de inſtitut.& ſubſtitut. & l.cum auus.ff.de conditi.& demon.quam opin.tenet gloſſ. in dicta l.præcibus.& communiter docto.in dicta l. fin.C.de inſtitu.& ſubſtitu.Alius caſus eſt videlicet quando ipſi pupillo eſt ſubſtituta vulgariter mater teſtatoris tunc enim mater pupilli per eam excluditur,quia preſumptū eſt in eadem ſubſtitutione tam expreſſa vulgari quam tacita pupillari teſtatorem prędilexiſſe matrem ſuam eius vxori argument.in authentic.defuncta.C.de ſuis & legiti.hære.& lege iij poſt prin.ff.de lega.præſt.Item fallit quando ipſa mater pupilli peccauit contra eius virum teſtatorem in vita ſua quo caſu ipſa mater excluditur ſecundùm Bratolum.quia preſumitur teſtatorem in alium ſubſtituendo ipſam modo habuiſſe & ſic eam excludere voluiſſe argument.in l.iij.in fi.& l.ex parte.ff.de adi.& l.ſi inimicitiæ.ff.de his quib.vt indig. Itemque dicendùm ſecundùm eum etiam ſi poſt mortem ſtuprum commiſit argument.l. fideicommiſſum & quod ibi no.C.de fideicommiſ.cui in hoc non conſentio nam quomodo voluntas teſtantis poteſt extendi ad caſum inexcogitatum,item excluditur ab hęreditate pupilli.etiam ſi expreſſe eſſet ſibi ſubſtituta ſi ipſa mater peccauit in pupillum non petendo ſibi tutorē ante tranſitum ad ſecunda vota vt in l.ij.in fin.ff.ad ter.& in l j.§. pen.ff.contrata.& l.omnes.C.ad tert.& l.ſcient.C.de legi.hær.licet in pluribus hęre..ab hac pœna excuſetur:vt not.per glo.in l.matres.C.ad tertul.

22 †Deinde quęritur an pupillaris expreſſa ſicut excludit matrem regulariter & quandoque caſualiter etiam tacita vt dictum eſt ſupra ita excludat patrem v.g.auus habet filium emancipatum & ex eo nepotem in poteſtate retentum,cui dedit ſubſtitutum pupillariter,& expreſſe nunc moritur pupillus,an ſubſtitutus excludet patrem in legitima, dicunt doctor.quod ſic,ſecus autem eſſet in tacita pupillari, quia pater non excluditur.ſicut nec mater ſumpto argument à paritate rationis & iurium ſupra alleg. quæ ſententia confirmari poteſt per l.cum accutiſſimi.in ratione ſui.C.de fideicommiſ.l.generaliter.C. de inſti.& ſubſtitu.& le.cum auus.ff.de condi.& de-
23 monſtration. † Rurſum quæritur an expreſſa pupillaris fratrem ipſius pupilli excludat.dicit Barto. vbi ſupra quòd ſic à fortiori ratione,argument.ll.
24 ſupra allegatarum.† Sed pone nota.q.ecce quod teſtator filio impuberi vulgariter tantùm ſubſtituit in qua cōtinetur tacita pupillaris vt dictum eſt quæ non admittitur contra matrem & matri ipſius pupilli legauit x.annua donec vitam duxerit vidualem quę exinde ad ſecūda vota tranſiuit poſtea moritur pupillus non adita hęreditate & in pupillari ętate ſuperſtite eius matre prius ad ſecunda vota deducta & tranſita ſicque locus ſit tacite pupillari quęritur an in ſucceſſione ipſius pupilli mater præferatur ſubſtituto videtur quò ſic,quia tacita pupillaris non admittitur contra matrem vt dictum eſt.In contrarium determinat Bar.vbi ſupra dicens qđ ſicut teſtator voluit ipſam priuari dicto legato annuo per tranſitum ad ſecunda vota ita præſumptum eſt eam voluiſſe priuari in hunc caſum prędicta ſucceſsione & ſic erit alius caſus in quo tacita pupillaris admittitur contra matrem, quod nota.

EPITOME.

1 *Cur breuiloqua & reciproca ſubſtitutio appelletur.*
2 *Quæ ſit forma reciproca.*
3 *Quibus perſonis fiat reciproca.*
4 *Nomen iſtius ſubſtitutionis an ſit naturale ſiue ſubſtantiale an accidentale.*
5 *Quas ſpecies ſubſtitutionū reciproca in ſe contineat.*
6 *Reciproca de vno pubere & duobus impuberibus an contineat duas pupillares.*
7 *In vna teſtatoris poſt conditum teſtamentum ſi alter filius efficiatur pubes nihilominus pup.ſubſtit.durat in perſona alterius.*
8 *Subſtitutio pupillaris an habeat locum ad acta inter qualitatem ad qualitatem.*
9 *Subſtit.recipro.an poſſit continere pupilla.& exempla.*
10 *Subſtitutio breuiloqua facta impuberibus in diſparibus partibus inſtitutis an contineat pupillarem.*
11 *Subſtit.recipro facta duobus puberibus furioſis an contineat vulgarem & exemplarem.*
12 *Subſti.recip.formata in caſu vulgaris an contineat pupil.*
13 *Pup.contēta in reciproca ac dicatur tacita vel expreſſa.*
14 *Subſtitutio reciproca facta duobus maioribus an contineat ſubſtitutiones fideicommiſſarias.*
15 *Subſtitu.recipro.an æqualiter comprehendat omnes fratres licet alij non ſint ex eadem matre.*
16 *Reciproce ſubſtitutus an poſſit venire ad ſucceſſionem præmortui tam iure accreſcendi quā iure ſubſtitutionis.*
17 *Ius accreſcendi ſequitur portionem hereditariam ad quancunque deueniat.*
17 *Ius accreſcendi an faciat accreſcere cum onere.*
18 *Portio vnius filiorum ex diuerſa matre tantum repudiantis an accreſcat cæteris æqualiter.*
20 *Inter legatarios an ſit locus iuri accreſcendi.*
21 *Coniuncta re & verbis dicantur,item qui verbis tantùm item qui re tantum.*
22 *Vnus ex coniunctis admiſſus ad patrem ſuum de iure ſpeciali non venitur iure accreſcendi.*
23 *Ius accreſcendi in legatarijs an accreſcat cum ſuo onere.*
24 *Inter plures contrahentes an ſit locus iuri accreſcendi.*
25 *Eadem re data duobus in feudum an habeat l.cum iuri accreſcendi.*
26 *Inueſtito patre de feudo an pars filij morientis accreſcat alteri fratri.*
27 *Ius reciproce ſubſtitutio an tranſeat ad hæredem ſubſtitutum.*

1 BREVILOCAE. †Hęc ſpecies ſubſtitutionis aliquando appellatur reciproca.Ideoque quæro quare his nomibus appelletur.Reſpō.quod appellatur breuiloqua quia breuiloquio in ſe multas continet ſubſtitutiones.reciproca autem ideo dicitur quia ab vtraque parte hęredum reſoluitur & in ſeipſam reflectitur vt habetur & notatur in l.lucius ff.de vulg.& pupilla.& ibi plenè per Bartolum in l. iam hoc iure.in principio.ff.eodem titulo.& dicta l.

in testamento.ff.de testament. milita. & l. quamuis C.de impuber. & alijs
2 substi.prout latius infra patebit.†Pro cuius substitutionis declaratione quę rendum est de pluribus & primò quę ritur de forma eius.Respondeo quòd forma talis est,ecce testator pluribus hæredibus instititis dicit, vos inuicē substituo vt probant iura proxi.alleg.& in l.cohæredi.§.quod discretas. & §.qui fratrem.ff.de vulga.& pupil. & l.hæreditatem.C.de impu.& alijs substitut. Vt si testator dicat vter vel quis eorum viuit hæres sit alterius, vt l.titius.& seyus.cum l.sequent.ff. de vulga.& pupil.cum simil.& idem si testator dicat si quis hæredem eorum decesserit alter sit hæres vel bona deueniant ad alterum & similia verba per quem colligi possit quod alter alteri substituisse vt dictis iuri-
3 bus.†Secundò queritur quibus personis fieri possit hæc reciproca substitutio,dic quód omnibus tam filijs quam extraneis & tam puberibus quā impuberibus vt probatur in præalle.iure.& in hoc differt à pupillari substitutione.† Tertio quæritur an
a *Quæro erro. Adde Bal.in l.præcibus.C.de impub.Bal. in l.centurio.ff. de vulgar. & pupil. Barba.in c.ray. de test,Bal. § in rep.ca.si pater de testib.¶j.* 4 nomen attributū huic substitutioni sic substantiale vel accidentale sicut dicitur in actione de peculio vt l.iij.§. cui congruit.ff.de pecul.Respondeo secundum doc.quòd est nomen accidentale vel quia ipsa substitutio continet vulgares tantùm vel pupillares tantum vel exēplares tatū vel cōmuniter omnes vt infra demōstrabitur.
†Quæro ergo a pro huius declara-a tione quot & quas species substitutionis in se continet hæc reciproca substitutio vbi ante omnia aduertēdum est quæ & qualis sit qualitas vel inæqualitas in personis institutis vt infra declarabitur ideoq; sic distingue. Aut hæc substitutio sit simpliciter sine temporis distinctione aut cum tēporis distinctio.primo casu quando sit simpliciter,verbi gratia,quia testator dicit vos inuicem substituo tunc considerat qualitatem personarum, institutarum.Aut enim sit hæc substitutio pluribus hęredibus extraneis vel duobus filijs in potestate disparibus in ætate vt quia vnus est impubes alter verò pubes vel quia sint dispares quantum ad patriam potestatem quia vnus est emancipatus,alter in potestate vel extraneus & tūc omnibus istis casibus continet vulgarem tantum hinc inde ratione inęqualitatis vitandæ vt probatur in l.lucius & l.iam hoc iure §.primo.ff.de de vulgari & pupillar.& dicta l.hæredes.C.de impuber.& ali.substitution.nisi de voluntate testatoris appareret contrarium vt in dicta l.testamento.in fin.aut sit hæc substitutio duobus impuberibus filijs in potestate constitutis & sic paribus & æqualibus & tunc continet solùm duas pupillares vt insti.de pup.substitu.§.non solum.& l.prima.in fin.ff.de vulg.& pup.Aut sunt instituti & tūc continet quatuor substitutiones duas vulgares & duas pupillares& si essent quatuor filij cōtinere plures quia secundùm numerū instit.ampliatur numerus substitutionum vt d.l.lucius & l.iam hoc iure. in prin.& hæc procedūt eo casu quo substitutio ista facta sit in testamento solenni,vbi autem fieret in codicillis tunc solum contineret fideicōmissarias vt l.scevola.ff.ad tre.Secundo casu prin.videlicet eum hæc substitutio fit cum temporis distinctione verbi gratia,si testator dicat vt communiter fieri solet,si filij mei decesserint in pupillari ętate vel postea quācunque eos inuicem substituo tūc continet sex substitutiones,videlicet duas vulgares & duas pupillares,& duas fideicommiss.& si ambo ipsi filij essent furiosi vel mentecapti contineret alias duas exemplares,& sic essent octo & si ipsi filij essent plures numero ampliaretur numerus substitutionum vt supra dixi.Ex quibus omnibus habes vnum notabile colligere,videlicet quod inęqualitas contingens circa personas inuicem substitutas habet restringere & qualificare numerum & substantiam ipsarum substitutionum & reducere ad ordinē æqualem.Cuius ratio est quia eadem dispositio non debet inęqualiter & difformiter operari vt in l.eum qui ędes. in princip ff.de vsuca.& in l.quamuis & in l.ij.C.de
6 impuber.& ali.substi.†Vnde pro huius declaratione quęro pone testator habens tres filios vnum puberem & alios duos impuberes eos inuicem substituit,nunquid quo ad illos duos impuberes hęc substitutio continet dupillares substitutiones videtur quod non per rationem prędictam quia quo ad puberem remanebit inequalitas vt probant iura proxime.allega.& ista est veritas,quam opin. sequitur Bart.declarando eam tali ratione,quia posito quod alter impubes decederet sequeretur absurdum,videlicet quòd alius impubes ipsi in totum ex pupillari succederet excluso in totum ex alio pubere & dum ipso pubere decedente ipsi impuberes filij succederent ex vulgari vel ab intestato sicque conqueri posset & iuste dicere, egosum ita frater vt tu ergo debeo equaliter succedere, non est ergo in dubio verisimile ipsum patrem voluisse hanc substitutionem comprehendere pupillarem substitutionem inter ipsos impuberes,& ipsum puberem filium ab ipsius impuberis successione priuare.argument.in l.vel singulis.ff.de vulgar.& pup.& l.illud in fine.C. collation.nec obst.l.cohęredi.§.qui discretas.ff.de vulgar.& pupillar.per quam legem voluerunt tenere contrarium quia ille.§.loquitur quando ipse testator eosdē impuberes de per se vniuit in substitutiōe,ideoq; ipsam vnionē reperisse videtur in substi-

tutione

tutione, ſed in præſenti q. fuerunt vniti ſimul cum alio, ideoque locum habent rationes præmiſſæ. poſtea quęro, pone teſtator habet duos filios, quorum vnus habebat, verbi gratia, duos annos, alter xij. eosq; inuicē ſubſtituit. demū anno decurſo, qui xij. an. habebat pubes efficitur ſicque ſuperuenit imparitas, an per hoc pupillaris ſubſtitutio vitietur in perſona alterius qui in pupillari ætate remanſit, & no. quòd hæc quæſtio eſt quotidiana quæ de facto ſæpe contingit, videtur quòd ſic ratione inæqualitatis euitādæ, vt ſupra dictum eſt, & etiam ex eo, quia ſi reducitur ad eū caſum à quo incipere non poſſet vitiatur, vt habetur & no. in l. pluribus. §. fi. ver. placet. ff. de ver. ſig. cum ſimi. ibi no. In contrariū tenet Bart. & alij doct. in l. lucius. ff. de vulg. & pupil. nam longe differt inter æqualitatem exiſtētē à principio diſpoſitionis, de qua ſuperius dictū eſt, & eam quæ poſtea ex accidenti cōtingit in q. preſenti, prima vitiatur, ſecunda non: ar. l. eadem. §. illud. ff. de duo. re.

7 & l. iij. §. illud. ff. de ſuc. edic. † Ex his dicitur aliud videlicet quòd ſi in vita teſtatoris poſt conditum teſtamentum, alter filius pubes efficiatur, quòd nihilominus pupillaris durat in perſona alterius, ſecundùm Bar. licet alij contra, vt not. in d. l. lucius. & ſic ſecundùm eius opi. habes hic vnū caſum quo attenditur tēpus conditi teſtamēti, & nō mortis ipſius teſtatoris contra. l. ſi alienum. §. in extraneis. ff. de hære. inſtit. & prædicta procedūt, quādo dicta inæqualitas ſuperuenit facto naturæ ipſius teſtatoris, puta quia alterū filium emancipauit alio in poteſtate retento. tūc ſecūdùm eū vitiatur pupillaris in perſona vtriuſque, quod eſt not argument. in l. alterius. in fin. ff. de adi. leg. & C. de diuer. reſcrip. l.

8 j. & in authentic. vt li. ma. & auiæ. §. ad hæc. † Pone aliam quæſtionem econuerſo ad præcedentem, ecce quòd à principio factæ ſubſtitutionis pupillaris erat inæqualitas inter ſubſtituta, quòd poſtea reducta eſt ad æqualitatem, verbi gratia, teſtator habens duos filios impuberes, vnum in poteſtate, alium emancipatum ipſos inuicem ſubſtituit, quæ ſubſtitutio ſolum vulgares continet hoc caſu propter eorum inæqualitatem, vt dicta l. quamuis. cum ſimilibus. deinde filium emancipatum ad ſuam poteſtatem redegit per adoptionem, an hoc caſu pupillaris ſubſtitutio locum habebit in perſona vtriuſque, videtur quòd ſic, quia ceſſat ratio inæqualitatis, ergo &c. vt l. qui ſoluendo. ff. de hære. inſtitu. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. facit l. ſi alienas. in fin. ff. ad trebellia & text. in l. ij. verſi. primo ff. de vul. & pupill. In contrarium eſt veritas, ſecundùm doct. & Barto. quia cum talis ſubſtitutio pupillaris fuit ab initio inutilis non confirmatur tractu temporis. vt in regula, quòd ab initio. & l. penult. ff. de regul. iur. facit l. j. §. fin. ff. de lega. iij. & l. ſi ita. ff. de auro & ar. le. Nec obſt. dicta l. ij. quia loquitur quando conſtabat de voluntate teſtatoris, quæſtio

9 autem loquitur in caſu dubio. † Rurſum quæritur, pone quòd teſtator habens duos filios, vnum puberem & furioſum, & alium impuberem ſanæ mentis, quos adinuicem ſubſtituit. An talis ſubſtitutio compræhendet pupillarem in perſonam impuberis & exemplarem in perſonam furioſi, videtur quòd ſic quia inſurgit ex hoc paritas in vtroque. ergo &c. & doctor. & Barto. vbi ſupra tenent contrarium quia non eſt verum quòd paritas inſurgat ſed in multis remanet imparitas cum inter ſe in pluribus differant dictæ ſubſtitutiones vt infra dicetur in materia exemplaris ſubſtitutionis. patet ergo q̄ nedum imparitas perſonarum ſed imparitas ſucceſſionum ceſſare faciunt pupillarem, ſed non imparitas bonorum vt ſequitur.

10 † Vnde quæritur ſi teſtator duos impuberes filios inſtituat vnum in tribus vncijs alium in quinque eoſque inuicem ſubſtituat continebiturne pupillaris dic quòd ſic, argu. in l. qui plus. cum l. ſequ. ff. de vulga. & pupilla. Idem ſi vnum alteri ſubſtituit poſt aliquod tempus & alium alteri poſt aliud tempus nam imparitas temporis ſicut bonorum non habet impedire pupillarem ſubſtitutionem, vt in l. miles. §. & quia iuſſimus. ff. de teſtamen. milit. & facit ad hoc l. qui plures. & l. cohæredi. §. qui diſcretus. ff. de vulg. & pupil.

11 † Quid autem dices ſi teſtator habens duos filios puberes furioſos eos inuicem ſubſtituit, an talis ſubſtitutio continet vulgarem & exemplarem videtur quòd ſic exemplo pupillarium ſubſtitutionum, nam & hic reperitur inæqualitas inter eos: In oppo. facit quia hæc ſubſtitutio exemplaris procedit de iure ſpeciali, vt l. ex facto. ff. de vulg. & pup. ergo non videtur in breuiloqua contineri. argu. l. in teſtamento. in fin. C. de teſtamen. mili. Tu autem ſecundùm doctor. dic quòd trahitur ad omnes ſpecies ſubſtitutionum, tum quia reperitur æqualitas tum quia hęc exemplaris ſit hodie de iure communi per l. humanitatis. C. de imp. & ali. ſubſt. Nec ob. d. l. in teſtamento. in fin. quia ibi loquitur quando ſubſtitutio ſecunda veniebat de iure ſpeciali priuilegio teſtatoris hic autem veniebat olim priuilegio perſonæ eius cui fiebat ſubſtitutio. hodie autem eſt ius commune omnibus in quo caſu attenditur ſimpliciter æqualitas vel inæqualitas.

12 † Deinde quæritur pone quòd hęc reciproca ſubſtitutio ſit formata & expreſſa in caſu vulgari. v. g. ſi quis eorum hæres non erit eos inuicem ſubſtituo aut in ea continetur pupillaris docto. dicunt quòd non virtute ſubſtitutionis vulgaris, cuius natura eſt includere tacitam pupillarem, vt d. l. iam hoc iure. ff. de vulga. & pupil. Ex his liquet manifeſte quod hæc reciproca non eſt per ſe ſpecies ſubſtantialis alicuius ſubſtitutionis vt ſupra dixi.

13 † Amplius quæritur an pupillaris contenta in hac reciproca dicatur tacita vel expreſſa. Cuius ſcientia & inueſtigatio magni eſt effectus, vt infra dicetur & ideo aduertendum quòd in hoc glo. ſunt contrariæ. nam glo. in dicta l. lucius. & inſtit. de pup. ſubſti. tenent q̄ ſint expreſſæ, quam opin. ſecutus eſt Azo in ſum. C. de impu. & alijs ſubſt. Alibi glo. in dicta l. præcibus. tenet quòd ſint tacitæ. Bar. verò vbi ſupra concordando dicit quòd ſunt expreſſæ quo ad effectum ideoque matrem excludunt tacitè autem

14 quo ad sonum & formam verborum.† Insuper quæritur de notabili q. si fuerit huiusmodi substitutio facta duobus maioribus vel extraneis, an includat substitutiones fideicommissarias, dic secundùm doct. quòd aut substitutio est facta in codicillis, & porrigitur ad fideicommissarias, vt aliquid operetur: vt l. sceuola. ff. ad trebel. aut est facta in testamento, & tunc aut est concepta cum temporis multiplicatione, verbi grat. quandoque aliquis eorum decesserit inuicem substituo, vel est relata ad desistentiam vel defectum liberorum ipsorum hæredum & si. verbi gratia, si hæredes mei decesserint sine liberis, eos inuicem substituo, & tunc trahitur etiam ad fideicommissarias, quia ex verbis illis colligitur mens testatoris voluisse trahi, vt in l. præcibus. & ibi no. glo. & per Barto. in l. centurio. ff. de vulg. & pupil. aut est facta simpliciter, & tunc secundum Dy. & Bar. non porrigitur ad fideicommissarias sed ad vulgares tantũ, vnde cũ à principio valuerit iure directo, postea obligatur, vt leg. verbis ciuilibus. ff. de vulg & pu. & ibi no. Nec huic sententiæ habet repugnare l. qui plures. in prin. ibi in omnem casum & c. ff. eo. ti. quia ille tex. debet exponi, id est in omnem emolumentum proueniens ex directa substitutione.

15 †Rursum quæritur de alio multoties occurrente, ecce quòd testator habet quatuor filios, duos ex prima vxore, alios ex secũda, quos omnes hæredes sibi instituit, eosque sibi inuicem substituit, deinde, vnus ex his moritur, quæritur an cæteri omnes superstites ad eius successionẽ admittantur, an solus frater vtriusque coniunctus cæteris præferatur, & videtur fratrem solùm vtrinque coniunctum cæteris anteferri per text. in authen. post fratres. & in authẽ. defunct. C. communia. de succ. Ad idem facit quia coniunctus coniunctione legali æquiparatur, coniuncto coniunctione hominis: vt l. ex testamento. C. de hæred. instituen. cum isti duo fratres sint coniuncti coniunctione legali. sequitur ipsum fratrem debere cæteris anteferri, sicut coniunctus coniunctione hominis coniuncto coniunctione legis: vt l. cohæredi. §. discretas. de vulgar. & pupilla. Alij dicunt omnes æqualiter admittendos quasi hæc fuerit mens testatoris, cum parem affectionem ad omnes instituto ostenderit, & per consequens eandem videtur habuisse in substitutione: argum. in l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulgar. & pupil. & hanc partem sequuntur communiter doct. nec ob. contrarium, quia illud procedit in coniunctione sanguinis in qua attenditur motus charitatis & dilectionis. vt not. in d. §. qui discretas, vel dic quòd d. authenti. loquitur in successione ab intestato, hoc in successione ex testamento in quo testatoris volũtas potius quàm legis attenditur, vt l. in testamẽtis. ff. de re iud. & l. in conditionibus. ff. de conditio. &
16 demonst. cum simi. † Postea quæritur an is qui est reciprocè substitutus possit venire ad successionem præmortui vtroque iure, tam ascendenti quàm iure substitutionis glo quòd sic in l. nec his. §. si hæres. ff. de acqui. hære. & idem sentit Bartol. in l. re coniuncti. de legat. iij. hoc idem determinat gl. in l. testamento. C. de impu. & alijs substitut. & ibi per Cyn. patet ergo quòd inter plures hæredes ante aditam hæreditatem & non post est locus iuri accrescendi. Fallit l. si ex pluribus. ff. de suis. & leg. hær. & l. j. ff. de vsuf. accre. & ibi not. per glo. & in l. j. §. his ita. C. de cad. tol. & ibi per Cyn. & plenissimè per Bart. in d. l. re coniuncti. Pro cuius materię declaratione aduertendum est quòd aliquando sunt plures hęredes coniuncti. vel disiuncti in aliqua institutione, substitutione directa secus autem in fideicommissaria vt infra, aliquando sunt plures legatarij coniuncti vel disiuncti in legato. Aliquando sunt plures contrahentes coniuncti in contractu, primo casu subdistingue aut sunt hęredes ex testamẽto vel ab intestato si ex testamento aut omnes disiuncti, aut omnes coniuncti. Aut quidam coniuncti & alij disiuncti, primo casu vbi sunt omnes disiuncti tunc portio deficiens alij accrescit ne testator decedat pro parte testatus & pro parte intestatus vt in regula ius nostrum. ff. de re. iu. etiam illis inuitis vt d. l. testamento. & ibi no. C. de impu. & ali. substi. & l. j. §. is ita. C. de cad. tol. & l. prima C. quando non pe. par. ce. & ibi per Cyn. Secundo casu cum sunt omnes coniuncti, tunc aut post partem defectam alius cohęredes adiuit partem suam & tunc ei inuito accrescit portio deficiens vt d. l. testamento. ff. de acquir. hę. l. si quis hęres. & l. si tu ex parte. Aut' ante partem defectam cohęres suam partem adiuerat & tunc pars' ipsa deficiens deficit beneficio speciali vt quia restitutus est in integrum ad repudiationem faciendam, & tunc non accrescit cohęredi inuito sed solũ volenti vt l. si minori. ff. de acqui. hęre. aut deficit beneficium communi vt quia nunquam adiuerat & tunc non accrescit cohęredi inuito simpliciter. sed defertur sibi electio an velit suam partem retinere vel repudiare & si voluerit retinere alia pars deficiens sibi accrescat vt est text. singula. in l. cum hęreditate. ff. de acquirenda hęredita. & per hoc patet quòd post aditam hæreditatem admittitur quis ad repudiandam partem suam beneficio alterius qui ex persona sua admitteretur, vt leg. sicut. & leg. suus. de repudianda hęreditate. Tertio casu cum alij sunt coniuncti & alij disiuncti tunc si quidem deficiat portio vnius ex coniunctis accrescit soli coniuncto cum limitatione supra proximè tradita.

Si verò deficiat portio vnius ex disiunctis tunc accrescit communiter omnibus vt hæc habentur in dicto §. his ita.

Ratio autem diuersitatis ibi ponitur. Nec ob. l. item quod Sabinus. §. j. ff. de hæredib instituẽ. quia ille. §. secundùm veram opinio. debet intelligi quòd ibi erant omnes disiuncti.

17 † Quod autem dictum est accrescere cohæredi, idem intelligas in ipsius cohæredis hærede, quia ius accrescendi sequitur possessionẽ hæreditariã ad quẽcunque deueniat, sed non sic ius substitutionis, quia illud finitur, cum persona, nec trãsit ad hęredẽ suum. vt lege si ex pluribus. ff. de suis, & leg. hæredi

&

&l.ſed ſi plures in princi.& l.qui habebat.ff.de vulgar.& pupilla.niſi fortaſſe ſubſtitutio eſſet cum iure accreſcendi coniuncta.v.g.ſi eſſet vnus & idē hęres ſubſtitutus vt l.qui patri.ff.de vulga.& pupilla. ſecundùm Bar.vbi ſupra.Et notādum,quod portio quæ accreſcit pluribus cohæredibus non accreſcit æqualiter, ſed pro portionibus hæreditarijs:vt l. meuio in prin.ff.de le.ij.& l.liber homo.§.cum quis ff.de hæ.inſti.Hic pro aliqua declaratione præmiſſorum quæro,regula eſt quòd inter legatariùm & hæredem non eſt locus iuri accreſcendi vt no.in l.quoties.ff.de hæredib.inſtituen.& l.j.§.ex fundo.ff.eod. ti.Pone ergo quò teſtator putans Titiū ipſum hęre dē vniuerſalē inſtituit,Sempronio autē fundum legauit,quæritur cum Titius reperiatur mortuus an hæreditas quæ ſibi deferebatur accreſcat Sempronio legatario videtur quod nō,per regulam antedictam.Tu dic quod accreſcit,vt expreſſe determinat Guil.de cu.in l.ſeruo.ff.de condi.ind.& Bar.in l.quoties.§.ſi duo.ff.de hære.inſt.non ob.prædicta regula quia tunc locum habet prędicta regula cum hæreditas facta fuerit quaſi caduca, vt nota.in dicta lege quoties.& §.ſi duo.

18 †Sed hic conſiderandum occurrit an accreſcat cū onere vel ſine onere.vbi diſtinguendum aut accreſcit portio pro non ſcripta aut quaſi caduca.Si pro non ſcripta aut portio deficit delicto ipſius hæredis priuati,& tunc alijs accreſcit cū ſuo onere.ff.de his qui pro non ſcri.l.fin.Aut eſt pro non ſcripta ex alia cauſa,& tunc in legatis accreſcit ſine onere:vt l.prima.§.in primo.C.de cadu.tollend.In hæreditatibus autem ſunt opin.diuerſæ,dic tamen ſecundum Bartol.aut onus fuit ſimpliciter appoſitum & runc accreſcit cum onere:vt dicto.§.his ita.Aut fuit appoſitum nominatim & tunc aut ab omnibus hæredibus & accreſcit cum onere,vt dicta l.qui condi.ij. reſpon.ff.de condition.&demonſtra.& l.ciuitatibus §.lucius.ff.de legat.j.aut nominatim ab vno ſolo,& tunc accreſcit ſine onere vt l.celſus.§.penul. & final. ff.de leg ij.Secundo caſu & tertio accreſcit cum onere:vt d.l.j.§.pro ſecundo.& §.nouiſsimo.C.de cadu.tollend.& adde de his quę not.per Bart.in l.quæ conditio & l.plautius.ff.de condit.& demon.Venio ad ſecundum prin.arti.qui fuit quando ſunt plures hęredes ab inteſtato in quo dicas ſecundùm Bart. quod regulariter vbi ſunt pares in gradu & coniunctione,locus eſt iuri accreſcēdi inter eos:vt d.l.ſi ex pluribus.ff.de ſuis & leg.Vbi vero ſi eſſet diſparitas in coniunctione,ver.g.pone qđ pater deceſsit pluribus derelictis filijs & nepotibus ex filio præmortuo quorum vnus partem repudiauit, qualiter ad partem repudiatam admittentur cæteri,diſtinguit Bartol.vbi ſupra,aut repudiat vnus ex nepotibus & tūc ſoli fratri ſuo accreſcit excluſis patruis tanquam duplici iure coniuncto,aut repudiat vnus de filijs & tunc nedum ipſi fratri ſed cæteris nepotibus pariter accreſcit argument.in l.ſi duobus.in fine.ff.de contrata.& ff.de coniug.cum emancip.libe.l.j.§.ſi quis ex nepotibus.fallit in caſu.l.prima.§.ſi duo fratres.

19 ff.de collat.bono.†Quid autem dices ſi pater deceſ ſerit duobus filijs ſuperſtitibus ex prima vxore & alijs duobus ex ſecunda,aliter ex his repudiat partē ſuam cui accreſcit ,dicit ipſe Bartol.quod accreſcit pariter omnibus.vt in l.ſi duobus.in fin.ff.de contratab.& ff.de coniug.cum emancipato. liber.l.j.§. ſi quis ex nepotibus. Nec huic ſententiæ repugnat authentic.ceſſante.C.de leg.hære.quia ibi loquitur ſecundum eum in ſucceſsione iam quæſita ipſi fratri defuncto in qua præfertur plus coniunctus,hic autem loquitur de ſucceſsione nondum ipſi defuncto quæſita alij deferenda per eius accreſcendi,quo caſu non attēditur maioritas cōinnctionis, pro quo facit l.fina.ff.ad tre.Dyn.tamen tenet contrarium: vt not.in l.cohæred.§.qui diſcretas.& l.iam hoc iure.ff.de vulgari & pupillari.

20 †Viſo de hæredibus videndum ſupereſt de legatarijs an inter eos ſit locus iuri accreſcendi,de quo per Cynum.in d.l.j.§.his ita.C.de cal.tol.& l.ſi fortidianum fundum.C.de leg.& per Bartolum pleniſſimè in dicta l.re coniuncti.ff.de leg.iij.Pro cuius faciliori introductione ſciēdum eſt quòd quidam ſunt diſiuncti re & verbis,quidam autem vtroque modo coniuncti,quidam verò coniuncti re tantùm,& quidam verbis tantùm coniuncti: dicuntur autem illi omni diſiuncti, quando in diuerſis orationibus vni legatur vna res,& alij alia res:vt v.g.lego Titio fundum,item lego Sempronio domum & inter iſtos non eſt locus iuri accreſcendi & proculo .ff.delegat.ſecundo.& dicta l.prima.in princ.& ibi per glo. ff.de vſufruct.accreſcen.

21 †Coniuncti verò vtroque modo dicuntur illi qui ſimul computantur in eadem re,verb.gra.Titio & Sempronio lego fundum,vt not per glo.in l.prima de vſufruct.accreſcen.quod exemplum reprobatur per Petr.licet male ſecundum Barto.quia pro gloſſ. eſt tex.inſti.de le.§.ſed ſi eadem res.& ibi not.coniuncta l.triplici.ff.de verbo.ſigni.Verbis tantùm cō iuncti dicuntur quādo perſonę copulātur in oratione & in re legata diuiduntur.v.g. Titio & Sempro lego fundum æquis portionibus vel ſingulis pro dimidia,aut vni pro tertia parte alij pro duabus vt l. ſi ita quis.de hęre.inſtitu.& l.meuio.ff.de lega.ij.Re autem tantum coniuncti ſunt quando perſonę ſeparantur in diuerſis rationibus & in eadē re inſtituantur,verbi gratia,Titio fundum item Sempronio lego eundem fundum vt l.ſi ſeparatim .ff.de condit. & de.& l.ſi plures.ff.de leg.j.quo caſu videtur in dubio legando ſecundo adimere primo,ſecundū gl.in d.l.j.de vſuf.acc.quæ in hoc male dicit ſecundū Dy. &.Bar.vt not.in d.l.ſi pluribus.& ſicut.ff.de adi.le. & pro ſua gl.ff.de ſti.ſeruo.Quibus ſic præmiſsis reſpondeo ad quæſtionem diſtinguendo aut ſunt pariter coniuncti re & verbis, & habet locum inter eos ius accreſcendi ſi velint, non autem eis inuitis vt l.prima.§.vbi autem legatarijs.C.de cadu.tol. & ibi per Cyn.& procedit hoc ius accreſcendi modo de quo infra dicetur aut ſunt coniuncti verbis tantùm,& tunc ſubdiſtingue ſecundum Bart.aut inverbis eſt coniunctio ſed in re totalis & ſeparata diuiſio,vt lego Titi.& Semp.ſingulos boues & ſi.& non

habet locum inter eos ius accreſcendi: vt ff. de vſu. ac. l. prima in ſecundo. reſponſio. facit l. recte dicimus. §. fin. ff. de verborum ſignificatio. aut in re non eſt totalis diuiſio. v. g. lego Titio & Sempronio fundum æquis portionibus pro indiuiſo & tunc quia res indiuiſa nec poſſunt partes ad oculũ demonſtrari vt l. meuius. §. duobus. ff. de legat. ſecundo. erit locus iuri accreſcendi ſi velint vt dicta l. re coniuncti. Aut ſunt coniuncti re tantum & tunc ſubdiſtinguitur aut ſunt coniuncti in vſufructu tantum aut in dominio. Primo caſu aut portio vnius deficit ante acquiſitionẽ vſufructus, & habet locum ius accreſcendi quia à princi. totidem ſingulis eſt collatum. Aut deficit poſt acquiſitonem, & tũc habet locum etiam ius accreſcendi inter volentes vt probatur in dicta l. prima. §. interdum. ff. de vſufruct. accre. Secundo caſu cum ſint coniuncti in dominio tunc habet locum ius non decreſcendi quia à princi. cuilibet ipſa res fuit inſolidum attributa ſicque per ſolum concurſum facie bant ſibi partes quo concurſu ceſſante remanet res ipſa inſolidum apud alium vt habetur in d. l. fortidianum. C. de leg. & ibi not. per Cy. & probatur in d. l. j. §. ſinautem à deficientis. C. de cad. tol. & cum hac diſtinctione & tali modo veniũt ſimul ad hoc ius accreſcendi qui coniuncti ſunt vtroque modo. l. re & verbis licet in hoc ſint aliq qui cõtrariũ ſentiãt vt no. p Bar. in d. l. re coniuncti. Ad quæ vide quę habẽtur in l. planè. §. ſi cõiuncti ff. de le. j. & in §. ſi eadẽ res. inſti. de le.

Colligitur. Adde Bal. in ca. de cedẽti quifeu da. poſ. in ſ. ſib. feu Bal. in l. ſi qua. C. ad tertu. doctor. in l. ſi mihi & titio de ſer. ob. Spe. titu. defeu ſer. xxx & j. Pau. de caſt. con. cl & j. & ſeq.

b *Dices. Vide abba. in c. raynutius de teſta.*

22 †Aduerre tamen ad vnum quòd ſi aliquis ex coniunctis fuerit admiſſus ad partem ſuam de iure ſpeciali non vtetur iure accreſcendi vt l. mulieri & titio. ff. de conditio. & demonſtra. & ibi not. per Barto.

23 † Porro quia ſuperius viſum eſt quibus caſibus pars deficiens alijs accreſcat videamus an in legatis accreſcat cum ſuo onere vel ſine ſicut ſupradictũ eſt in hæreditate. In quo articulo ſic diſtingue aut pars deficiens eſt pro non ſcripta & accreſcit ſine onere vt dicta l. j. §. in primo de ca. tol. aut erant caduca vel quaſi & tunc aut ſunt coniuncti verbis tantùm, aut vtroq; modo. Primo caſu diſtinguit Bar. aut onus erat impoſitũ nominatim, aut ſimpliciter vt ſupradictum eſt in hæredibus vel dic ſecundum Cynum. quòd in legatarijs conſiderandum eſt hoc. Aut enim eſt onus cõſidens in dãdo, & tunc accreſcit cum tali onere dicta l. j. §. ne autem. C. de caduc. tollen Aut conſiſtit in faciendo & tunc aut non inhęret perſonę & idem aut inhęret perſonę & tunc non accreſcit cum onere ſed ſine eo vt habetur in dicta l. prima. §. ſinautem. & §. ſi verò talis. Vbi autem vtroque modo coniuncti tunc aut pars deficiens eſt pro non ſcripta & idem quod ſupra diſtinguendum eſt per dictam l. primam. §. in primo aut eſt caduca vel quaſi & tunc licet in hoc ſunt diuerſæ opiniones tamen veritas eſt quod ſinę onere accreſcit quinimo non decreſcit cum cuilibet inſolidum res ipſa à principio fuerit attributa ſicut in coniunctis re tantùm vt dictum eſt & cum iſta determinatione intelligendus eſt prędicte §. vbi autem legatarijs. & ibi per Cy-

24 num. †Nunc reſtat diſcurrere articulum qui eſt an inter plures contrahentes locus ſit iuri accreſcendi. In quo ſic diſtingue ſecundum Bartolum. aut quęritur de iure accreſcendi quod procedit ex coniunctione hominis aut ex coniunctione legis. Primo caſu aut quęritur de vſufructu accreſcendi & in eo habet locum ius accreſcendi l. prima. ff. de vſufructu accreſcendi aut quæritur de dominio vel proprietate & tũc aut loquitur in diuiduis & locum habet ius accreſcend. vt l. prima. §. primo. ff. de vſufr. acc. & l. proprium. ff. communia prędio. & tunc aut loquimur de depoſitis à principe & habet locum ius accreſcendi vt l. prima. C. ſi ſo. imperia. do. libro. x. autem eſt in diſpoſitis per alium inferiorem & tunc aut intereſt contrahentis quòd locus fiat iuri accreſcendi & habebit locum etiam aduerſario inuito vt probatur in l. fundus ille. ff. de contrahend. emptio. & ibi not. Aut eius non intereſt & tunc ceſſat ius accreſcendi vt l. ſi mihi & titio. ff. de verbor. obligat. & ibi not. per Bart & in dicta l. ſi duo patroni. in prin. ff. de iureiu. fallit in aſsignatione liberorũ.

25 vt ff. de aſsi. l. fi. † Per quę colligitur a determinatio
a ad illam q. quando eadem res duobus eſt data in feudum vel emphyteuſim an ſit locus iuri accreſcẽdi inter eos in qua. q. Barto. in l ſi mihi & titio ſic diſtingue aut res ipſa data fuit ambobus prędentibus acceptãtibus & tunc morte vnius non ſit locus iuri accreſcendi p d. l. ſi mihi & titio. quia per acceptationẽ & requiſitionẽ ceſſat ius accreſcendi vt l. circa. ff. de vſu. le. & ad hoc bene facit. c. j. de duo. fra. de no. benefi. inu. co. x. de gra. ſuc. c. j. in feu. c. j. niſi eſſet emphyteuſis paterna. Si autẽ data fuerit vni prędenti & alteri abſenti tunc non valet niſi pro dimidia regulariter vt d. l. ſi mihi fallit ſi eſſet talis pſona quę poſſit abſenti querere vel ex forma ſtatutorum vel iuris communis. Item quęreretur ſoli prędenti inſolidum ſi eſſet contractus oneroſus vt d. l. fundus il-

27 le. †Sed quid dices b ſi ſit patri res aliqua in feudum
b conceſſa vel emphyteuſim recipiendi pro ſe & filijs ſuis quo mortuo alter ex filijs deceſsit ſine hęrede an accreſcat alteri portio ſua vel redeat ad dominum: dic ſecundum Bartolum quòd accreſcit quia hæc acquiſitio eſt paterna ideo ſit locus iuri accreſcendi. vt dict. capitu. primo de duo. fratr. de no.

be-

benefi.inuest.& in c.cum verò corradus.qui feu.dapos.Tangitur per Cyn.in l.j.C.quando non pe.par. & per Spe.in titu.de loc.§.nunc aliqua.versi.lxix & per Dy.in l.codicil.ff.de vsufru.lega.

Postremo quæritur an ius huius reciprocæ substitutionis transeat ad hæredes ipsius substituti,dic breuiter quòd non,vt d.l.Lucius.§.fina.& l.qui plures.& l.qui liberis.§.hæc verba.ff.de vulga.& pupil. nisi fortasse & hæredes eius essent pariter cum eo substituti,vt plerunque vidi fieri,& est optimũ consilium, vt testator dicat Titium,& filios ac hęredes suos Caio substituto, ius autem accrescendi transit in quoscunque vt l.si ex pluribus.ff.de leg.hæredi. & hæc sufficiant.

EPITOME.

1 *Quare dicitur exemplaris substitutio.*
2 *Muto, surdo, & prodigo, an substituatur exemplariter.*
3 *Qui possint exemplariter substituere.*
4 *Quibus possint exemplariter substitui.*
5 *Substitutus exemplariter à matre, an præferatur substituto exemplariter à patre.*
6 *Quæ personæ possint exemplariter substitui.*
7 *Ex pluribus filijs an pater possit & num ad substituendum eligere*
8 *Pater an teneatur substituere æqualiter fratres tam stirpe quàm ex eadem matre tantùm.*
9 *Vulgaris vel exemplaris facta mentecapto, an contineat exempla.*
10 *In expressa pupillari, an contineatur tacita exemplaris.*
11 *Tacita exempla, an excludat matrem.*
12 *Quæ sint necessaria ad substi.exempla.*
13 *Substitu.exempla.quando finiatur.*
14 *Substitu.exempla.extincta per sanitatem superuenientem an reuiuiscat morbo iterato.*
15 *Substitutio exempla.an sit penitus extincta condito testamento per mentecaptum tempore sanitatis.*
16 *Condito testamento ante furorem substit.exempla. facta temporis furoris non valet.*
17 *Superuenientibus liberis, an finiatur substitut.exempla.*

EXEMPLARIS. Hæc substitutio est de raro contingentibus. Cuius forma talis est, si filius meus mentecaptus,vel furiosus antequam rediret ad sanos mores decesserit, substituo sibi Sempronium.

1 † Hæc enim exemplaris dicitur.quia ad exemplum pupillaris est inuenta, vt qua ratione sit substitutio pupillaris ei qui defectu ætatis testari non potest,sic & ei qui defectu sensualitatis impeditur testari, vt traditur in l.humanitatis,& ibi per Cy.C.de impu. & alijs substitutio.& in l.ex facto,& ibi per Bart.ff. de vulgari & pupillari.& in §. qua actione.institut. de pupil.substitu.

2 †Sed circa hanc quæritur an muto, surdo,& prodigo possit substitui exẽplariter videtur q̃ non,quia de furioso,& mentecapto loquitur lex, ergo ad alios non extenditur, argu.in l.si verò.§. de viro. ff. soluto matrimonio.nisi de speciali gratia principis.vt d.l.ex facto.& hanc partem sequuntur alij,quos refert Cyn.in dicta lege humanitatis.Alij tenent contra.quia in eis est eadem ratio,ergo idem ius vt lege illud ff.ad l. acqui. ad quod facit lege gallus.§.& quid sit tantùm. ff.de liber .& posthum.& l.prima.C. de cur.fur.& l.si furiosi.C.de nupt. Nec ob.quòd lex humanitatis loquitur de solo mentecapto, quia illud solum est positum gratia exempli, quod non habet regulam restringere,vt l.damni infecti.in fine.la secunda.ff.de dam.infec.& hæc verior. non ergo est opus pro hac substitutione hodie principem adire, cum omni iure liceat cuicunque hanc substitutionem facere propria authoritate,& quo ad hoc remanet correcta l.ex facto præalle.

3 † Deinde quæritur [a] qui possint
2 exemplariter substituere,dic breuiter quòd soli ascendentes vtriusque sexus,videlicet pater & mater.& alij superiores,vt dicit tex.in d.l.humanitatis.& d.§.qua ratione per quòd colligitur vna differentia inter hanc exemplarem substitutionem & pupillarem,nam mater non potest pupillariter substituere.quia non habet filium in potestate,vt lege mater.ff.de vul.& pupilla.

[a] *Deinde quæritur. Adde Bart.in l.ex facto. de vulg.& pupil. Bart. & docto.in l. humanitatis.*

4 †Tertio principaliter quæritur, quibus potest exẽplariter substitui, dic quod liberis tantùm, non extraneis patientibus aliquod vitium de prædictis siue sint in potestate.siue sint sui iuris,siue sint naturales & legitimi,siue naturales tantùm,siue legitimi tantùm, vt d.l.humanitatis.& l.ex facto. per quæ patet alia differentia inter hanc pupillarem,quia pupillaris non fit naturali tantùm, vel emancipato, vt supra dictum est,& probatur.in d.l.Lucius.cum simil. Est etiam alia differentia, quia hæc substitutio non fit impuberi.si enim fieret pupillo furioso operaret hæc substitutio, tanquàm pupillaris potius quàm exemplaris attento vitio, seu defectu naturali potius quàm accidentali,ar.in l.qui habet.ff.de tute. nisi pupillus esset emancipatus,quo

caſu cum non poſſet operari vt pupillaris, operaretur vt exemplaris, ſecundùm doc. & Bartolum vt no. in d. l. ex facto. & per Cy. in d. l. humanitatis. † Quarto quæritur, quoniam dictum eſt patrem & matrem poſſe hanc facere ſubſtitutionem, pone quòd pater filio furioſo dedit vnum ſubſtitutum mater dedit alium, quis eorũ prefertur, dic quòd licet in hoc diuerſę ſint opi. Illa tamen æquior eſt qua diſtinguitur, aut filius erat in poteſtate patris, & tunc prefertur ſubſtitutus datus ab eo in paternis bonis, vel aduentitijs, quia ius paternæ poteſtatis potentius eſt iure matris. In bonis autẽ maternis pferẽdus eſt ab ea ſubſtitutus, arg. eius qđ dicitur de filio arrogato in l. ſi plures. §. in arrogato. ff. de adop. & l. ſi arrogato. ff. de ado. & l. ſi plures. §. in arrogato. ff. de vul. & pup. facit etiã quod dicitur de tutore in l. mater. C. de teſtu. & l. mulier & l. ſi patronus. ff. de confir. tu. Si autẽ filius erat emãcipatus, & tũc in bonis paternis præfertur ſubſtitutus à patre. In bonis maternis præfertur ſubſtitutus à matre, in aduentitijs æqualiter omnes admittuntur, quòd operatur diuerſitas parentum & patrimonium, ſicut aliàs dicitur in dict. l. ſi arrogator. & quę dicta ſunt in patre & matre, locũ etiã habent in auo & auia, & alijs ſuperioribus: vt plene tradit Bart. in d. l. ex facto. miror tamen quòd doc. non conſideraverunt in hac. q. qualitatẽ pſonarũ ſubſtituta rum, ar. d. l. humanitatis credo quod hoc poſuerunt pro cõſtanti: Sed quid ſi mater trãſiuit ad ſecunda vota, an priuatur hoc priuilegio ſubſtituẽdi, exemplariter ipſi filio, dic quòd ſic, quia tũc ceſſat illa humanitas, de qua in d. l. humanitatis. arg. in l. omnẽ. C. ad ter. & l. ſciãt. C. de legi. hę. & quòd habetur in l. lex quę tutores. C. de admi. tu. & in auth. hoc ſacramentum. C. quado mul. tu. officio fun. po. & l. j. C. vbi pu. edu. de. † Sexto quæritur quę ſint illę perſonę quę poſſunt exẽplariter ſubſtitui, dic quòd ille ſolæ quas veriſimile eſſet ipſos liberos ſibi ſubſtituiſſe, vel inſtituiſſe ſi fuiſſent ſanè mentis, & potuiſſent teſtari, vt puta ipſorum filios, nepotes. & alios ſimiles proximiores. Extranei autẽ illis extantibus ſubſtitui nõ poſſent, vt probatur in d. l. humanitatis. Et ex hoc colligitur etiam alia differentia inter hanc ſubſtitutionẽ exemplarem, & pupillarem, quia in pupillari omnes poſſunt ſubſtitui, vt in l. ij. §. quos poſſent. ff. de vulga. & pupil. & in hac illi ſoli de quibus dictum eſt. quam quidam voluerunt dicere, quòd d. l. humanitatis. corrigat. d. §. quos poſſunt. cum ſi. vt fit hodie idem quo ad hoc in vtraque ſubſtitutione quæ opin. non eſt communis, vt refert Cyn. in. d. l. humanitatis. & Bart. in d. l. ex facto. † Quid igitur ſi iſte filius cui fit hæc ſubſtitutio, habeat plures filios vel fratres, an liceat patri eius, vel matri vnum ex eis eligere, & illum ſolum ſubſtituere alijs excluſis, vel præteritis. Dic breuiter quòd licet quo ad hoc ſint contrariæ opi. doct. attamẽ verior eſt opi. vt diſtinguatur, aut non ſubeſt iuſta cauſa præteritionis, vel exhæredationis, & tunc tenetur æqualiter eos ſubſtituere, & ratio eſt quia pater & mater pari modo debent ſe habere in hac ſubſtitutiõe, ſicut veriſimiliter ſe habuiſſet ipſius filius ſi teſtamẽtũ cõdidiſſet, vt probatur per tex. in dicta lege humanitatis. † Poſt hæc quęritur quid, ſi filius habet fratres vtrinque cõiunctos, & alios vterinos tantũ, an pater teneatur ipſos æqualiter ſubſtituere, quidam, quos refert Bartolus in dicta lege ex facto. dicunt quòd ſolùm vtrinque coniuncti ſunt ſubſtituendi, quia hi ſoli ſunt ſubſtituendi qui admittũtur ad quęrelam, vt probat tex. in dicta lege humanitatis. & quia vterini ſoli non admittuntur ad quęrelã, vt lege ſi fratris. C. de inofficio. teſta. ergo non ſunt ſubſtituendi. Alij autem diſtinguunt, aut ſubſtitutio fit à patre, vel à matre, ſi à patre tunc pferendi ſunt in ſubſtitutione vtrinque coniuncti, vel cõſanguinei tantùm. Si verò à matre, tunc ſunt æqualiter ſubſtituendi omnes, de quo plenius vide in dicta lege ex facto. † Rurſum quęritur ſi pater ſubſtituerit ſolùm vulgariter vel pupillariter tantum filio impuber, & mentecapto. An in hac vulgari & pupillari contineatur exemplaris ſubſtitutio. dicunt quidã quòd in hac vulgari expreſſa non continetur tacita exemplaris. nec ſimiliter in pupillari nę duo ſpecialia in eodem concurrere videãtur, vt no. in l. j. C. de do promi. & cum poſt. §. gener. & ibi no. ff. de iure do. Bart. vbi ſupra diſtinguit, aut tempore quo pater ſubſtituit filius nullum patietur defectum. tunc nõ continetur in ea exemplaris propter ſuperuenientẽ defectũ, quia ad caſum in excogitatum non ſunt extendenda verba. ſubſtitutionis, ar. in l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de ver. ob. Aut tempore teſtamenti filius patiebatur defectum furoris, & tunc in vulgari continebitur tacita pupillaris infra tempora pupillaris ętatis, & ceſſabit exemplaris, attento potius naturæ vitio quàm accidentis, vt ſupra dictum eſt poſt verò pupillarem ætatem continebitur exemplaris, & ſic prouiſio teſtatoris videatur relata ad omne tempus ſecundùm qualitatẽ perſonę, ſi tamen perſona ſubſtituta fuerit de his quę continentur in dicta l. humanitatis. & hoc dictat æquitas, & humanitas. dicta l. facit. in ar. l. qui neque. & l. ſi prędicta. ff. de rebus eorum. † An autem in expreſſa pupillari contineatur tacita exemplaris, voluerunt quidam dicere, quòd ſic, ratione ſimilitudinis

2 *An autẽ. adde Bald. in l. humanitatis. C. de impube. & ſi. tertio quæritur. et Alexand. conſil. xx. & in j. &c.*

3 7 8 9 10 a

dinis quam habent inter ſe, vt plurimum iſtæ duę ſubſtitutiones. Ideoque de vna ad aliam facilior eſt tranſitus. argu. in l. rem. §. item quęcunque. ff. de rei vendica. & l. ſi accepto. cum ſimilibus. eodem titulo. Aut diſtinguunt, an hęc pupillaris ſit facta cum limitatione temporis, verbi gratia, ſi filius meus deceſſerit in pupillari ętate talem ſubſtituo. Et tunc ſi ſemel valere potuit, vt pupillaris, poſtea in aliam non reſoluitur ac obligatur. vt lege ſi ita quis. ff. de hæred. inſtitu. aut eſt facta ſimpliciter, & tunc aut eſt facta filio in poteſtate, & valet vt pupillaris vſque ad pubertatem, & poſt, valet vt exemplaris. argu. in l. centurio. ff. de vulg. & pup. aut eſt facta filio emancipato, & tunc valet vt exemplaris, argu. in l. gallus. §. primo. ff. de libe. & poſthu.

11 † Vltra quęritur [a] an prædicta tacita exemplaris
a excludat matrem, dic ſecundùm doctor. quòd non nec alias perſonas quas non excluderet tacita pupillaris. ſapit enim hęc ſubſtitutio in multis naturam pupillaris. vt ſtatim ſubijciam, cum ſit ad ipſius exemplum inducta & reperta, vt in §. qua ratione. inſtitu. de pu. ſubſti. ergo & c. vt l. j. ff. de lega. j. l. ij. C. con. de le. Sed expreſſa exemplaris bene matrem includeret eadem ratione qua pupillaris expreſſa quod tenet Bar. vbi ſupra.

12 † Item quæro quòd ſunt neceſſaria ad hoc vt exemplaris ſubſtitutio fiat, & valeat. dic breuiter quòd ſex. Primò videlicet quòd is cui fit ſubſtitutio ſit de liberis. Secundò quòd ſit mentecaptus, vel in ſimili vitio conſtitutus tempore teſtamenti, ſeu mortis ipſius teſtatoris, argu. in dicta l. ſecunda. §. ſi extraneus ff. de vulga. & pup. Tertiò quòd morte teſtatoris non reincidat in alterius poteſtatem quia ſi reincideret, quod non poteſt per ſe, non poterit per alium, argu. in l. neque C. de hered. inſtit. ſicut de pupillaribus ſuperius dictum eſt. Quartò quòd teſtator faciet ſibi teſtamentum, vt d. l. humanitatis. Quintò quòd ſit inſtitutus ſaltem in legitima, non autem ex hęreditus, nec præteritis. vt d. l. humanitatis. Sextò quòd ipſius teſtatoris adeatur hæreditas expreſſe, vt habeatur pro adita ipſo iure per exiſtentiam ſui hęredis, vt ſupra dictum eſt pupillari, vt l. ſi filius qui patri. ff. de vulgari & pupillari. & l. fin. §. primo. C. de curat. furio. hoc ſequitur Barto. vbi ſupra ex quibus patet differentia & conſonantia inter has ſubſtitutiones.

13 † Septimò quæritur [b] quando hęc ſubſtitutio ex-
b emplaris finiatur & vitietur. ad hoc ſic reſpondeo, quòd generaliter vitiatur vbicunque aliquid ex prędictis ſubſtantialibus defecerit. Finitur etiam ex ſuperuenienti conualeſcentia, & qualitercunque vitium ceſſauerit. Item finitur ſi filios quos prius non habuerat ſuſceperit hic furioſus, vt dicta l. hu-
14 manitatis. † Sed circa hoc quæritur ſi per conualeſcentiam ſuperuenientem extincta ſit ſubſtitutio exemplaris poſt quàm reincidat in furorem. an ſubſtitutio reuiuiſcat. ſeu reconualeſcat, & quidam diſtinguunt, aut vterque actus furoris ceſſantis, & redeuntis contingit in vita teſtatoris, & tunc reconualeſcit ſubſtitutio. argumen. lege poſthumus. ff. de iniuſto rupto & irrito teſtamento. iuncta l. ſecunda. ff. de poſſeſſione hæreditatis. aut contingit poſt eius mortem, & tunc non reconualeſcit per iura prędicta. Bartolus autem in dicta lege ex facto. aliter diſtinguit. aut enim furor & dementia perſeuerat. & tunc planum eſt quòd ſubſtitutio firma ſtat, aut furor ceſſat & eodem modo ceſſat ſubſtitutio, nō autem extinguitur. Ideoque ſi iterum ſuperueniat furor ipſa ſubſtitutio vires aſſumit quæ prius ceſſauerat, & tali verbo ceſſat vtitut cum miniſterio d. l. humanitatis.

15 † Ex quibus ſecundùm eum colligi poteſt deciſio ad quæſtio. quid ſi filius poſt reditum ad ſanos mores teſtamentum fecit, quod facere potuit. ſi erat ſui iuris, vt l. furioſus. C. qui teſtamenta facere poſſunt. ſi poſt reincidat ad furorem, quod non re- a *Vltra quæritur. adde Bal. in l. lucius. ff. de vul. & pu.*
uiuiſcat vlterius ſubſtitutio exemplaris. quia per eius propriam prouiſionem ſatisfactum eſt in bonis eius, vnde ſuperflua eſt aliena ne per indirectum ſublata eſſet ſibi teſtandi fa- b *Septimo quæritur. adde Barr. in l. ex facto. ff. de vul. & pu.*
cultas. quod eſſet non debet, vt l. ſtipulatio hoc modo. ff. de verb. obl.

16 † Deciditur etiã & aliud videlicet, quòd ſi talis filius qui prius nunquam fuerat furioſus in perfecta ſalute fecit teſtamentum, deinde ſuperuenerit ſibi furor, quòd non poterit ſibi exemplariter, vel à patre, vel à matre ſubſtitui ratione prędicta ad quod facit lege ſi arrogator. cum ibi notatur. ff. de adoptionibus. videtur tamē opinio Bartoli in eo quòd dicit ſubſtitutionem ceſſare contradicere text. in dicta l. ex facto.

17 † Poſtremo quæritur an ex ſuperuenientibus liberis finiatur ſubſtitutio exemplaris. & dic quòd ſic, ſiue ſint filij naturales tantùm, vel legitimi, vel ſimul legitimi, & naturales, vt probat text. in dicta l. humanitatis in ratione ſui. licet ille text. loquatur in filio ſuo, & hoc tenet Bartolus in d. l. ex facto. pro quo facit, quia præſumptio eſt ipſum furioſum, ſi foret ſanę mentis ipſos filios cęteris in inſtitutione prętuliſſe, vt l. cum acutiſſimi. C. de fideicommiſſarijs. & l. auus. ff. de cond. & demonſt.

EPITOME.

1 *Cur dicatur compendioſa.*
2 *Quæ ſit forma compendioſa.*

3 *Compendiosa an sit species de per se.*
4 *Quas substitutiones comprehendat compendiosa.*
5 *Verba directa compendiosa quæ.*
6 *Verba obliqua quæ.*
7 *Verba communia quæ.*
8 *Cum substitutio sit per verba directa, quas substitutiones comprehendat.*
9 *Verbum sine liberis adiectum verbis compendiosis quid importet. nu. 10. 11. 13. 14.*
12 *Substitutio ita facta, si filia mea decedat antequam nubat, an sit compendiosa vel fideicommissaria.*
15 *Qui sit effectus, an substitutio sit directa vel fideicommissa.*
16 *Compendiosa quando sit per verbum commune quid importet.*
17 *Quando mater est in medio, an sufficiat fuisse tempore mortis testatoris, licet non fuerit tempore quo cedit dies substitutionis.*
18 *Facta substitutio filio si impubes sine liberis &c. an eo decedente post pupillarem ætatem locum habeat.*
19 *Facta substitutione filijs de tertia persona vno ex eis decedente, cohæredes, an substitutus admittatur.*
20 *In substitutione compendiosa pluribus institutis continente pupillarem, vulgarem, & fideicommiss. an sit locus substituto cum disiunctione.*
21 *In vulgari cur exigatur impedimentum conditionù in persona omnium institutorum, vt sit locus substituto, in alijs autem distinguitur.*
22 *Substitutio de pauperibus, an habeat locum vno ex pluribus filijs institutis, decedente sine filijs.*
23 *Substitutio compendiosa facta per verbum commune, an contineat substitutionem vulgarem.*
24 *Substitutus compendiosè in re certa, an sit hæres insolidum. nu. 25. & 26.*
27 *Quæ differentia inter institutionem quotæ & substitutionem.*
28 *Substitutio compendiosa facta per verba directa & communia, an iudicetur directa vel fideicommissa.*
29 *Verbum perueniat, an sit directum vel obliquum.*
30 *Verbum pertineat, an sit directum vel obliquum.*
31 *Verbum accrescat, an sit directum vel obliquum.*
32 *Verbum moriatur, quid importet.*
33 *Substitutio compendiosa qualiter finiatur.*

1 COMPENDIOSE. † Aduertendum est multùm circa hanc substitutionem, quia est in quotidiano vsu: vt l. legaui. ff. de liber. lega. quę ideo compendiosa appellatur, quia secundùm quosdam sub quodam verborum compendio, includens in se multas substitutiones & plura tempora, quæ quidem deriuatio seu denominatio non est concludens, quia & reciproca substitutio est huiusmodi, sicq; esset denominanda compẽdiosa, & ideo melius dic quòd ideo sic appellatur, quia Imperator eam sic baptizauit, vt l. præcibus. C. de impuberi. & alijs substitutionib. nec super hoc est insistendum, quia plura sunt negocia quàm vocabula, vt l. natura. ff. de præscript. ver. & sunt talia pertinacibus relinquenda, vt l. secunda. C. de constit. pec. & glo. in rubrica. ff. solut. matr. † Circa hanc substitutionem pluribus est quærendum, & primo quæ sit eius forma vbi, respondetur, quòd talis est quandocunque filius, vel hæres meus sine liberis decesserit Sempronium eidem substituo, vt habetur in l. centurio. ff. de vulg. & pupil. & ibi plenè per Barto. & in dicta l. præcibus. vbi per Cynum & per hoc not. quòd hæc substitutio fit per hoc aduerbium quandocunque
2 vel si. † Inde quęritur, an hæc substitutio compendiosa sit species substitutionis distincta, & separata ab alijs, dicunt docto. aut hæc substitutio fit à milite qui potest directo substituere, & tunc est propriè species substitutionis distincta ab alijs: vt d. l. centurio. & lege præcibus. Aut fit à pagano, & tunc quia paganus non potest substituere directo, nisi vulgariter & pupillariter. Ideo vltra hos casus & eorum tempora, talis directa substitutio non porrigitur, sed resoluitur in fideicommissariam, vnde in pagano est adiectio quædam infra tempora pubertatis, postea verò est species distincta, quia transit secundùm aliquos in fideicommissariam, vt infra dicetur & supra dictum est de reciproca, & non substitutio per se ab alijs distincta, nisi fortassis per statuta terrarum reperiretur aliud dispositum, & tuncidem in pagano, quod in milite esset censendum.

4 † Tertiò quæritur quas species substitutionum comprehendere habeat compendiosa substitutio si fiat à milite vel pagano, dic quòd si quidem fiat à milite attenta persona eius cui fit ex forma substituendi, aliquando comprehendit vulgarem tantùm, aliquando pupillarem tantùm, aliquando simul vtranque, & idem dico in pagano in quo comprehendit, aliquando etiam in fideicommissariam, vt dicta l. centurio. & apertius demonstrabitur in sequentibus. Quero igitur ad eorum declarationem, quando comprehendat vulgarem vel pupillarem aut fideicommissariam. Cuius gratia præsciendum est quòd aliquando hæc substitutio compendiosa fit per verba merè directa, aliquando per verba merè obliqua, & aliquando per ver-
5 ba communia. † Verba autem directa appellantur illa quę ita directo referuntur ad personam substituti, quod in acquisitione hæreditatis ipsius factum & ministerium, & non alterius personæ requiritur, verbi gratia, si testator dixerit, Caium filium meum hęredem instituo, & quandocunque ipse filius meus decesserit, talis sit hęres sibi. vt not. per glossam super verbo, directas. & l. eam quam. C. communia de leg. & in l. præcibus. C. de impuberi. & alijs substitutionibus. per hoc enim quod dicit, si hęres, agit testator vt substitutus à seipso capiat sine alterius ministerio, & idem si dixerit, talem instituo. & quandocunque filius meus decesserit talem substituo.

6 † Verba autem obliqua appellantur illa per quæ testator in acquisitione fienda per substitutum exigit alterius ministerium, verbi. g. si testator dixerit quandocunque filius meus decesserit, restituat hæreditatem Caio, nam isto casu & sequentibus non

potest

potest Caius à seipso intrare, & apprehendere hereditatem nisi præcedente, & interueniente facto heredis restituentis, vt l cohæredi.§.cum filiæ.ff. de vul.& pu.& l.ex facto.§.ex facto.& §.fin.l.recusare.§.titius.& l.restituta.& quasi per totum.ff.ad tre.Idem si dixerit rogo vt facias Caium hæredem vt dicta l.ex facto in principi.in l.filiusfamil.§.vt quis hæredem.ff.de legat.primo.Idem si dixerit reddat hæreditatem Caio, vt l.cum quidam.ff.de legat. secundo.quæ verba sunt obliqua.& l.verbum reddendi.ff.de verborum significatio.verbum ergo restituat, reddat recipiat, & satisfaciat sunt obliqua vt patet ex prædictis.

7 †Verba autem communia sunt illa quæ se possunt habere ad vtrunque significatum, videlicet quòd hæres capiat à seipso, vel ab alio, & sic possunt esse directa, & obliqua, de quibus ponuntur exempla per glo.in dicta l.precibus.& primo in verbo substituo, vt puta si testator dixerit, quandocũq; hæres meus decesserit Sempronium substituo, hoc enim verbum substituo aptum est referri tam ad directam quàm ad obliquam substitutionem propter ipsius verbi generalitatem, nam vnusquisque dicitur substitutus qui in locum alterius subrogatur, argument.in l.titius.cum seq.ff.de hære.instituen. & l.prima §.in primo.& §.pro secundo.C.de caducis tollendis. sunt etiam alia exempla de verbis communibus, & alia de quibus dubitatur, an sint directa, vel obliqua, vel communia, de quibus omnibus infra declarabitur, nec mireris de hac inuestigatione quia inter directam substitutionem, & obliquam multiplex ex differentia, maxime quia de illa directa nulla detrahitur quarta de fideicommissaria, sic, vt infra patebit. His itaque sic præmissis rediens ad propositam quæstionem concludo tres casus principaliter examinandos. Aliquando fit substitutio compendiosa per verba merè directa, aliquando per verba merè obliqua, aliquando per verba communia.

8 †Circa primũ art.cum fit per verba merè directa, quæritur de pluribus quæstionibus.& primo quas species substitutionum comprehendat in se hæc tacita substitutio compendiosa & distingue, aut hæc substitutio fit à milite, aut à pagano. Primo casu omni tempore est directa. vt dicta l.centurio.& sic comprehendit vulgarem, pupillarem, & aliam quãcunque directam pro toto tempore. Secundo casu subdistingue, aut fit impuberi, & resolutur in fideicommissariam, & secundum illam operatur pro toto tempore, quia paganus vltra ætatem pupillarem non potest directo substituere, text.est in l.scæuola.ff.ad trebellia.facit quod not.in l.verbis ciuilibus.& in l.in pupillari.ff.de vulgari & pupillari. Aut fit pupillo, & tunc secundum communem opinio.glos.& doct.infra tempora pupillaris ætatis fungitur vice pupillaris substitutionis, & tanquã de pupillari disponitur, postea autem finitur, vt dicta l.verbis.& dicta l.in pupillari.quam opinio.sequitur in hoc glo.in d.l.centurio.& in l.precibus.& insti.de pup.substi.in gl.magna.& idẽ Azo.in sum. co.titu.& idem Cyn.in d.l. precibus.in glos.in capi Raynutius.extra de test.& Io.And.in glo in c.j.extra de test.libro vj.Alij autem sunt qui dicunt, quòd valet infra tempora pubertatis, vt pupillaris, postea autem trahitur ad fideicommissariam, quam opin. sequutus est Ioã.Andr.mutato proposito in nouella sua super d.c.j.& alij quidam idem sentiunt, & mouentur præcipue ex coniecturata mente testatoris, qui comprehendendo omne tempus videtur substitutionẽ hanc voluisse operari omni tempore, prout melius posset, ad quam mentem verba sunt inquantum possunt trahenda, vt in l.ij.in fi.C.de lib.præte. & in l.conditionibus.de conditio.& demonst.etiam impropriando ipsa verba, vt l.si alij.& ibi not.ff.de vsufruct.leg.& l.insulam.ff.de præscrip.verb. Barto.autem in d.l.centurio, voluit pro concordia distinguere quæ truffa est. Sed circa prædicta quæritur an pupillaris contenta in hac substitutione compendiosa sit tacita vel expressa, & quidem glos.magna in dicta l.centurio, & in l.precibus videtur sentire quòd sit tacita, quod etiam videtur probari per text.in d.l.precibus. Tu tamen secundum Bartol. dic quòd quantum ad formam verborum est tacita, sed quantum ad iuris effectum est expressa, quod patet, quia matrem excludit.vt in c.j.extra de test. libr.vj.& dicta l.precibus.& not.per Barto.in dicta l.centurio.in iiij.oppo.

9 † Quid autem dices de quæstione quotidiana, pone quòd in hac substitutione facta per verba directa, testator adiecerit verbum sine liberis, verbi gratia, quandocunque decesserit filius meus sine liberis, tempronius sit hæres, an idem hoc casu erit censendum quod in proxima quæstione dictum est, aduerte quòd sicut in præcedenti quæstione sunt opinio.contrariæ sic in ista,& quidem glos.in dicta l.precibus, dicit quòd omni tempore hæc substitutio est fideicommissaria propter illa verba sine liberis,& idem sequitur glos.in dicto capitul.Ray., doct.tamen communiter tenent idem quod in præcedenti videlicet quòd infra tempora pubertatis valeat, vt pupillaris postea trahatur ad fideicommissariam per d.l.centurio.quidam autem dicunt quòd opinio. glos.est verior.quia propter illa verba sine liberis substitutio videtur relata ad id tempus principaliter, quo liberos habere posset argumen.in l. prima.in princip.ff.de suis & legitimis.sicque debet ista substitutio pro omni tempore esse vniformis, & eodem iure censeri, argumen.l.cum qui ædes.ff.de vsu.quæ opinio reprobatur eo maxime.quia ille sermo indefinitus quandocunque decesserit &c.æquiparatur vniuersali, vt l.si pluribus.ff.de legatis secundo.vnde debet per se tantum operari, quantum cum verbis illis adiunctis sine liberis &c.patet igitur ex præmissis quod hæc verba sine liberis faciunt substitutionem fideicommissariam post tempora pubertatis secundum opinio.communem vel omni tempore secundum opinio.glos.cuius effectus est maximus, vt per te dignoscere potes.

10 † Et hæc faciunt ad quęstionem quam habui de facto. Testator habens filium pupillum sic dixit, si

filius meus decesserit in pupillari ætate sine filijs Caium sibi substituo, quæritur an hæc substitutio sit pupillaris tantum vel fideicommiss. tantùm, vel simul vtraque. Dubium autem oritur ex eo quia ista verba, sine liberis, determinationem habent ab illis verbis in pup. ætate, sicq; videtur quòd sit pupillaris, nec in hac substitutione est apposita aliqua alternatiua vel copulatiua, quæ habeat denotare hanc substitutionem debere in tempus post pubertatem extendi, imo magis oppositum, quia testator tempus limitauit, & designauit, dum dixit in pupillari ætate &c. & per hoc substitutionem ipsam restrinxit ad hoc tempus, argument. in l. si ita quis. ff. de vulgari & pupillari. In contrarium est veritas, quia hæc talis substitutio est pupillaris infra tempore pupillaris ætatis, postea est fideicommissaria, nec videtur restricta ad tempus pupillaris ætatis tantùm sed vltra prætensa, & hoc per illa verba sine liberis, quæ natura sui significati importat ad tempus potentię habendi liberos substitutio referatur, quod est post pupillarem ætatem, & illa verba in pupillari magis causa demonstrationis personę quàm limitationis temporis videantur apposita. & hęc omnia interpretari begninius est attenta mente defuncti, qui bene scribat ipsum in pupillari ætate filios generare non posse. alioquin verba illa, sine liberis frustatorie erunt prolata, & nihil operarentur contra l. si quando. ff. de leg. j. vt ergo aliquid operentur dicendum est hanc substitutionem vltra pupillarem ætatem extendi. Idem fortius est tenendum si testator dixerit, si filius meus decesserit impubes sine lib. &c. & ita clare determinat Bar. in d. l. centurio. & Inn. in c. ray. extra de test.

11 † Deinde de alio quæritur, ecce testator habens filiam pupillam ipsam hæredem instituit, & si sine liberis decedet quandocunque eidem Caium substituit, præmoritur testator hæc filia nupsit, & dotem de bonis paternis eius marito dedit, pacto apposito, quòd ipse lucretur dotem si ipsam sine liberis præmori contigerit in matrimonio, deinde casus contingit quòd ipsa filia sine liberis pendente matrimonio decessit. propter quòd substitutus vult reuocare bona paterna in dotem tradita, quæritur an sit audiendus, hic aduertendum, quia quæstio est quotidiana, & distinguenda sic secundùm Bartol. aut bona in dotem tradita sunt vsque ad legitimam, & non vltra, & tunc non auditur substitutus volens illam reuocare, quia in legitima non tenuit substitutio, vt in l. quoniam in prioribus. & l. quoniam in nouella C. de inofficioso testamento aut sunt vltra legitimam & tunc, aut dos erat talis quæ conueniebat marito eius attenta conditione patriæ, & consuetudine, & tunc nou auditur substitutus. text. est not. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad trebellianum coniuncta authentica res quæ. C. de commu. delega. aut erat talis dos quæ nec filiæ, nec marito conueniebat, & tunc auditur substitutus de qua quæstione plenius vide quod no. Bar. in l. lucius titius. §. maritus. ff. ad trebellianum coniuncta authentica res quæ. C. communia dele.

12 & per Cyn. in l. j. §. videamus. C. de rei vxo. ac. † Insuper quęritur de occurrēti sępe quęstione, ecce ꝑ pater habēs filiam eā hæredem instituit. & sibi hoc modo substituit, si filia mea decesserit antequā nupserit, sibi Caium substituo, quęritur qualis sit hęc substitutio an cōpēdiosa vel fideicō. die quòd in pagano est fideicōmissaria, quia habet extēsionē vltra ętatē pupillarē, nā hęc conditio potest impleri quādocunq;, & sufficit simplex desponsatio. nec est necessaria ductio in domū mariti, vt habetur l. hęc cōditio. & l. an fuerit. cū si. ibi no. de cōdi: & demon. & per hoc sequitur quòd si filia moritur post mortem patris in pupillari ætate quòd substitutus poterit ex pupillari sub contenta in fideicommiss. sub. ipsi filię directo succedere, vt not. infra in ij. gl. ver. amplius quæritur. Quid autem dices si testator fecerit hanc substitutionē per verbum lego, & non per verbum substituo. v. g. dixit testator quandoque decesserit filius meus sine liberis lego vniuersa bona mea Caio. Erit ne isto casu substitutio tantùm, vel legatum, vel quid aliud, videtur quòd sit substitutio, & non simplex legatum per tex. secundum Barto. in l verbis ciuilibus. ff. de vul. & pu. & l. filium §. legata. iuncta. l. j in prin. ff. de le. præst. an autem sit directa vel fideicom. Bar. tenet quòd sit omni tempore fideicommissaria per l. iul. §. si. ff. ad tre. secundùm strictam significationem, & propriam, ipsum verbum lego sit species distincta à verbo substituo. ideo diuersos habet titulos, dic latius, vt tangit Bart. in d. l. centurio. Venio nunc ad secūdum articulum qui est quando substitutio fit per verba merè obliqua, quo casu dic breuiter secūdū omnes quòd est fideicommissaria pro omni tempore tam in milite. quàm in pagano, nec mater per talē substitutionē excluditur à legitima filij, & treb. vt l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vul. & pup. & facit l. fundi trebatiani. ff. de vsu. le.

13 † Inde quæritur de quæstione quotidiana quæ est, testator dixit quandocunque decesserit filius meus sine liberis volo quòd bona mea distribuantur inter pauperes per meos fideicom. & executores infra scriptos quęritur an talis substitutio, sit fideicommissaria infra tempore pupillaris ętatis. & videtur quòd omni tempore sit fideicom. argument. d. l. fundi trebatiani pro qua facit gl. in d. l. prębibus. in contrarium deter. Bar. in d. l. centurio, dicens quòd est directa infra tempora pubertatis, & sit ratio secundum eum, quia in hac dispositione, subintelligitur verbum, accipiant, & sit sensus si filius meus decesserit sine lib. tunc executores accipiant bona mea & dent pauperibus, vt l. alio hęrede. ff. de ali. & ci. le. & ibi plenè per eum. de materia istorum executorum. ad quod etiam facit l. denique. §. interdū. eo. tit. & in authen. de ecc. tit. §. si quis autem, quod quidem verbum accipiant, est verbum directū, vt probatur in c. j extra de test. lib. vj. & ibi nota. & in l. his verbis. in prin. ff. de hæred. instit. & pro hoc videtur tex. in c. cum tibi. extra de test. vbi tales executores nullo alio hærede instituto, pro hæredibus reputantur, prout etiam sequitur Goff. in tit. de

testa.

teſta.verſic.quid erit.& Spec.in *titu.de inſtru.edi.* §. nunc aliqua.verſ.item pone.& notadum ſecundum Barto. quòd hęc talis compendioſa in caſu iſto matrem excludit, quia pupillaris in ea incluſa eſt magis expreſſa quàm tacita,attenta præſumpta voluntate defuncti, quæ præſumitur ex diuerſis coniectu ris,& maximè ex hac,quia pro ſalute animę ſuæ inſtituit pauperes Chriſti, & per hoc ipſum Deum, qui eſt ſalus omnium. Ideoque præferri debet ſalus animæ proprio amori filiorum,vt l.deo nobis.C.de epiſc.& cler.Iuxta illud euangelij:niſi derelinqueritis patrem,matrem,vxorem,& filios,non intrabitis in regnum cœlorum.

14 † Vltra quæro,quid ſi teſtator nullos nominauit executores,ſed ſimpliciter dixit,ſi filius meus quandocunque ſine filijs deceſſerit,volo quòd bona mea dentur pauperibus,an hoc caſu talis ſubſtitutio erit fideicommiſſaria. Et videtur quòd ſit directa, eo modo quo proxime dictum eſt,quia hoc caſu epiſcopus loci eſt ordinarius executor, vt l. nulli. & l. ſi quis ad declinandam.C.de epiſc.& cler.ergo locum tenebit hæredis. In contrarium deter.Bart.in dicta l.centurio.dicens quòd omni tempore eſt fideicom. quia hęc verba, dentur bona mea:pauperibus, ſunt verba merè obliqua.ergo &c. vt d.l.cohęredi. §. cũ filię.ff.de vulg.& pup.& idem eſſet ſi teſtator dixiſſet,volo quòd bona mea vendantur, & pretium detur pauperibus, quos elegerint mei executores ſecundùm eum.

15 † Vlterius quæritur quis ſit effectus, an ſubſtitutio ſit directa vel fideicommiſſ. reſpondeo multiplex , nam ex directa nulla detrahitur quarta, quia inſtitutus vel ſubſtitutus capit à ſeipſo , vt dictum eſt,ſed in fideicom.detrahitur quarta,vt inſti. de fideicom. hære. §. ſed quia.& in l.fideicommiſſaria.ff.ad Trebel. & in c.raynutius.& in c.raynaldus, extra de teſta.Item propter legitimam debitam iure naturæ,quæ non cadit in reſtitutionem,nec ſubſtitutio quęritur, ſed detrahitur de hęreditate: vt l. quoniam in prioribus.& l.omni modo. & l. ex tribus. C.de inoff.teſta.& in præallega. c.raynutius.& in c.raynaldus.& in d.c.ſi pater.de teſt.lib.vj.& not. in d. c. cum filiæ. ſed in directa veniret legitima applicanda ſubſtituto , ſi filius decederet in pupillari ætate, poſtea non,vt in l.ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.ff.de vulga.& pupil. & l.centurio. item propter fructus qui non reſtituuntur ipſi ſubſtituto in directa ſubſtitutione,niſi extarent, vel pendente tempore quo cedit dies ſubſtitutionis,vt d.l centurio.in fin in fideicom aliter diſtinguitur, vt infra dicam in glo. ſequ.item propter matrem quæ in directa excluditur à legitima,ſed non in fideicom. vt dictum
16 eſt de his in d.l.precibus. † Nunc autem videndũ eſt de tertio articulo,quando ſit hæc ſubſtitutio per verbum commune,vt eſt verbum ſubſtituo,& quęro ſi teſtator habens filium impuberem dixit,quandocunque deceſſerit talem ſubſtituo. An talis ſubſtitutio erit omni tempore directa, an fideicom.ſuper quo variæ ſunt opi. Tamen ſecundum cõmunẽ & veriorẽ opi.ſic conclude.aliquando hæc ſubſtitutio fit , cum quadam expreſſa temporum diuiſione, ſeu diſtin.verbi gratia,ſi filius meus deceſſerit infra pupillarem ætatem,vel poſtea quandocunq; Caium ſubſtituo,& in hoc concordant omnes , quòd infra tempus pupillaris ætatis valet iure directo vt pupillaris,poſtea verò trahitur ad fideicommiſſariam, vt habetur & no.per glo.& Cyn.& alios ſcribentes in dicta l.precibus.aliquando fit ſubſtitutio ſimpliciter cum ſigno,diſtributiuo,quandocunque , verbi gratia,quandocunq; filius meus deceſſerit Caium ſubſtituo , & in hoc caſu reperio quatuor opin. prima fuit quòd omni tempore ſit fideicommiſ. quam tenet glo.in dicta l.precibus. & l.centurio. & Azo. in ſum. C.de impuber. & alijs ſubſtitutionibus.glo.in d.c.ray.& Ioan.and.in glo.in d.c.ſi pater.hanc ſimiliter opin.ſequuntur Dy.Mar.& Ray.& quaſi communiter omnes. Secunda fuit opin.alterius glo.poſitæ inſt.de pup.ſub.in glo. magna, quæ tenet quòd infra tempora pupillaris ætatis , valet iure directo, poſtea verò obliquatur & trahitur ad fideicommiſ. quam opin.propoſito mutato ſequitur Ioan.and.in nouel.ſuper d.c.ſi pater. Tertia eſt opin. Iac.de are. & Cyn.in dicta l.precibus. diſtinguentium, aut hęc ſubſtitutio eſt facta cũ termino antedicto vel ſimili diſtributiue intra tempus,& tũc habet locum opi. glo.inſtit.de pu. ſub.& eius ſequatium. aut eſt facta ſimpliciter,& tunc procedit opi.glo.in d.l.precibus. & ſequacium. Quarta eſt opin.Barto.in dicta l.centurio. diſtinguens ſic , aut ex aliquibus coniecturis vel præſumptionibus conſtare poteſt de mente teſtatoris , quòd voluerit eam valere iure directo infra tempora pupillaris ætatis , & tunc verum dicit d.glo.inſti.de pup.ſub.& qui ſequuntur eam, aut de his non conſtat, & tunc aut mater eſt in medio, & fit interpretatio pro matre vt ſit omni tempore fideicom.vt d.l.precibus.arg.in l.qui duos ff.de re.du. aut mater non eſt in medio, & tunc filius moritur in pupillari ætate & iudicabitur directa pro eo tempore,aut moritur poſtea, & tunc iudicabitur fideicom. & ſit ratio ſecundùm eum , quia quando verbum poteſt ſe habet ad plura tempora debet iudicari prolatum eſſe ſecundùm futuros euentus : vt l.iij. in fin.ff.de adi.leg.& l.hæc conditio.ff.de cond. & demonſt.vnde ſequitur quod ſi contigerit ipſum filium decedere in pupillari ętate , iudicabitur prolatum in hũc caſum pup.ſub.ſi verò deceſſerit poſtea,iudicabitur prolatum in caſum fideicom. ſubſtit. quia lex ſemper eſt certa, vt l.ventre. & l.cum quidam.ff.de acquiren.hęred.ideo facit præſumi talem fuiſſe ab initio ſubſtitutum , qualem ſequens euentus demonſtrat , veruntamen in iudicando non eſt recedendum à communi opinione,de qua latius vide Bartolum in dicta l.centurio. Nam ego Ioan.Pe. hujus opuſculi & nouæ practicæ compoſitor ſolis concluſionibus intendo , ſermonibus prolixioribus reſecatis.

17 † Hic autẽ dubitatur de vno , videlicet qñ mater dicitur eſſe in medio , an ſufficiat fuiſſe tẽpore mortis teſtatoris , licet non ſit tempore quo cedit dies ſubſtitutionis , dic breuiter q̃ debet eſſe ſuperſtes

& viuens tempore quo cedit dies ſubſtitutionis: vt probatur in d. l. precibus. in fi. coniuncta gl. magna. in princ. & ſit ratio, quia cum fauor matris ſit cauſa reſolutionis, ſubſtitutionis & alterationis, vt dictū eſt, ſi ipſa defuncta ſit eo tempore ceſſare habet ipſe fauor, & per conſequens remanet ſubſtitutio in ſua propria natura, & de hoc eſt tex. expreſſus in l. fi. C.
18 de inſtit. & ſubſt. † Deinde quæritur de eo quod ſuperius aliqualiter tetigi, ecce quòd teſtator ſic dixit, ſi filius meus impubes deceſſerit ſine liberis Caium ſubſtituo, vtrum eo decedente poſt pupillarem ętatem ſine liberis, locus fiat ſubſtitutioni, videtur ꝙ non, quia nō deceſsit impubes, per hoc enim quòd teſtator dixit, impubes videtur teſtator ſubſtitutionem limitaſſe ad tempus pupillaris ætatis, arg. in l. ſi ita quis. ff. de vulg. & pup. dicit Inno. diſtinguendum an illud verbum, impubes, adijciatur verbo diſpoſitiuo, an executiuo. Primo caſu ſit locus ſubſtitutioni, quia verbum illud videtur appoſitum potius gratia demonſtrationis quàm limitationis. Secundo caſu repellitur ſubſtitutus, arg. ad hanc diſtinctionem in l. ij. ff. de au. & argē. leg. & l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxa. & l. Titius. ff. de teſta. milit. ſed Io. and. in dicto cap. ſi pater. tenet ſimpliciter quòd locus fiat ſubſtituto propter illa verba, ſine liberis, quæ reſpiciunt tempus, quo liberos procreare poterat, & illud verbum, impubes, videtur non gratia limitationis appoſitum, ſed gratia demōſtrationis, patet ergo quòd hæc ſubſtitutio, ſi ſine liberis deceſſerit, facta ſimpliciter ſine ſigno diſtributiuo, quandocunq;, & omni tempore eſt fideicom. quod etiam in dubio ſequitur Iac. de Are. & omnes vt ſupra tactum eſt in proxima quæſtione.

19 † Amplius quæritur de quotidiana q. ecce quòd teſtator habens quatuor filios, eiſdem ſubſtitui hoc modo, ſi filij mei deceſſerint in pupillari ætate, vel poſtea quandocunque Caium ſubſtituo vulgariter, pupillariter & per fideicommiſſum, deinde vnus ex eis ſine liberis deceſsit, vel hęreditatem repudiauit, quæritur in eius ſucceſsione, quis præferatur, an co hęres an Caius ſubſtitutus, & videtur quòd Caius ſubſtitutus cæteris cohæredibus præferatur, nam regula eſt iuris, quòd ſubſtitutus præferatur coniuncto, tam in legato quàm in hæreditate, vt in l. j. §. primo. & §. ſinautem aliquis. C. de cad. tollen. & in autheati. hoc amplius. C. de fideicom. & ille ſermo pluralis, ſi filij mei deceſſerint, reſoluitur in ſingularitatem. vt l. falſa demonſtratio. §. j. ff. de condi. & demonſt. & l. quamuis. C. de impub. & alijs ſubſt. in contrarium autem facit l. penult. C. de impuber. & alijs ſubſtit. Pro quorum omnium concordia ſic diſtingue ſecundùm Barto. vt per eum not. in l. hæredes mei §. cum ita. ff. de vulga. & pup. aut ſubſtitutio eſt facta pluribus ſeparatim aut coniūctim. Primo caſu locus eſt ſubſtitutioni in perſona cuiuſcunque ſubſtituti, cum euenerit conditio ſubſtitutionis. vt l. pen. ff. de inju. rup. & irrit. teſt. & l. pater filium. §. ſi. ſecundum primam lect. ff. ad legem Falci. Secundo verò caſu cum ſit pluribus coniunctim, tūc ſubdiſtingue, aut ſubſtitutio ſit ſimpliciter ſine adiectione nominis collectiui, aut cum ea adiectione. Primo caſu ſubdiſtinguitur, aut fuit ſubſtitutio vulgaris aut pupilla. aut fideicom. ſi fuit vulgaris, verbi gratia, dixit teſtator, ſi filij mei, vel tales per me inſtituti hæredes non erunt, talis ſit hæres, vel talem ſubſtituo, & tunc requiritur eſſe nullum hęredem. & ſit locus ſubſtituto, vt probatur in d. l. quamuis. C. de impu. & alijs ſub. & not. in d. l. hoc articulo. ff. de hære. inſti. & d. l. falſa. §. fi. Si autem fuerit pupillaris ſubſt. tunc dic per omnia, vt infra dicetur in fideicommiſſa. in qua ſic eſt dicendum, quòd regulariter morte vel repudiatione cuiuſcunque hæredis extat conditio fideicommiſſariæ ſubſtitutionis, ſicque fit locus ſubſtituto in perſonam illius qui deceſſerit vel repudiauerit: vt l. Lucius. §. Caio. ff. ad Trebellia. facit l. fin. §. filium. ff. de leg. ij. quæ regula fallit quando pręſumptio eſt teſtatorem aliud voluiſſe, quod quidem præſumitur quando voluit inter ipſos hęredes ſaluum eſſe, & locum habere ius accreſcendi. arg. in l. vel ſingulis. ff. de vulg. & pup. vel natura rei hoc inducit, vt patet in vſu & habitatione. l. codicilli. ff. de vſufr. leg. item fallit in ſuperſtite aliqua perſona, quæ ex præſumpta voluntate defuncti excluderet fideicommiſſarium ſubſtitutum, vt puta, aliquis de liberis, vt l. is qui ducenta. § item ſi pater. ff. de re. du. l. cum acutiſsimi. C. de fideicom. & l. generaliter. C. de inſtit. & ſubſtit. Secundo caſu principali, videlicet cum ſubſtitutio eſt facta cum adiectione nominis collectiui, verbi gratia, ſi teſtator dixerit, ſi omnes hæredes mei, vel ſi vterque vel ambo deceſſerint &c. & tunc aut attentis propriam ſignificationem vocabuli, & repellitur ſubſtitutus, vt d. l. hæredes mei. §. cum ita. in principio. aut interpretationem quæ ex defuncti voluntate colligi poteſt, & tunc aduerte an ſupereſt aliquis de liberis, qui extraneum ſubſtitutum ſolent excludere, & tunc repellitur ſubſtitutus: vt d. l. fin. C. de impube. & ali. ſub. aut non eſt aliquis de liberis, vel fortaſſe ipſemet ſubſtitutus eſt de liberis, & tunc admittitur ſubſtitutus, vt d. §. cum ita.

20 † Quid autem ſi facta fuerit ſubſtitutio compendioſa pluribus inſtitutis, quæ continet vulgarē, pupillarem, & fideicommiſſariam, vt idem Bart. no. in dicta l. centurio. & dixi ſupra, an vt ſubſtituto locus fiat, erit adhibenda dicta diſtinctio, ſi fuerunt plures hæredes, vt prædicitur inſti. ad quod reſpondet idem Bar. quòd ſi quidem extiterit conditio vulgaris iudicabitur de vulgari, & diſtinguetur, prout de ea ſuperius dictum eſt eo modo, ſi contigerit conditio pub. aut fideicom.

21 † Hic autem accurrit quærendum de ratione diuerſitatis, quare in vulgari exigitur impedimentum conditionis in perſona omnium inſtitutorum hoc eſt nullum eſſe hæredem, vt fiat locus ſubſtituto. In alijs autem ſubſtit. diſtinguitur prout ſupra, nideo ſecundū eum, quia in ſubſtitutione vulgari, ꝙ locū habet ſolū poſt aditam hæreditatē: vt l. poſt aditam. C. de imp. & al. ſub. fit locus iuri accreſcendi in perſona cohæredis tanquam vnum corpus, & ſimul iūcti præferuntur, & ideo omniū concurſus in omittenda

renda hęreditate requiritur, vt ſubſtituto fit locus argu. l. j §. is ita. ibi cur ita variè &c. C. de ca. tol. & talis videtur fuiſſe mens defuncti, ideo &c. ſed ſubſtitutio pup. & fideicō. locum habet ſolùm poſt aditā hęre. & ſic poſt ius quęſitum ipſis ſubſtitutis quo caſu ceſſat ius accreſcendi, vt l. ſi ex pluribus. ff. de ſuis & legi. hęre. & l. j. in fi. ff. de vſufr. accreſ. & per conſequens deſinunt ipſi inſtituti eſſet vnum corpus, & tanquam de ſingulis iudicatur, merito ergo in perſona ſingulorum locus eſt ſubſtitutioni ex pręſumpta voluntate defuncti alio non apparente, ſinautem vel ſecundum voluntatem teſtatoris aliter conſtaret quòd poſt aditam hęreditatem locus fieret accreſcē di tunc ſecundum eum requireretur conditionē extare in perſonā omnium hęredū vel locus fieret ipſi ſubſtituto, vt in l. codicillis. in prin. ff. de vſuf. l. & ibi
22 no. †Deinde quæritur de vno in practica ſæpius occurrente, ecce quòd teſtator tribus vel pluribus hęredibus inſtit. ſic dixit, ſi prędicti hæredes mei ſine ſi lijs deceſſ. volo quòd bona mea deſtribuantur inter pauperes Chriſti. contingit caſus quòd vnus ex hæredibus deceſsit ſine li. quæritur an pauperes Chriſti ad ipſius portionem admittantur, vbi aut omnia pro deciſione qō. aduertendum an ipſi hęres deceſſerit ante aditam hæreditatem & tunc cohæredes debēt in ipſius portiones pauperibus anteferri per ea quæ dicta ſunt ſupra proximi. circa ſubſtitutionem vulgarem aut deceſsit poſt aditam hęreditatem. & tunc aut iſti hæredes erant de liberis teſtatori, & tunc cohæredes præferuntur pauperibus quaſi teſtatoris intentio fuerit inter eos conſeruare voluiſſe inuicem ius ſucceſsionis, & in vnum caſum voluiſſe tātum pauperes admitti. ſ. ſi omnes ſine alijs deceſsit argument. in d. l. vel ſingulis cum ibi not. ff de vulg. & pupilla. & d. l. ſi is qui ce. §. item ſi pater. & l. cum acutiſsimi. C. de fideicommiſ. & l. generaliter. C. de inſti. & ſubſtit. aut erant hęredes pœnitus extranei, & tūc, aut in ſubſtitutionem appoſitum fuit ſignum vniuerſale relatum ad omnia bona mea dentur pauperibus, vel ſi fuit appoſita copula inter perſonas hęredum relata ad caſum futurum. v. g. ſi titius, & Caius ac Sempronius hęredes mei &c, vel ſignum vniuerſale fuit appoſitum determinans, & reſpiciens ipſum nomen hęredis. v. g. omnes hęredes mei deceſſerint, & ſimilia quibus caſibus requiritur concurſus omnium videlicet omnes inſtitutos decedere ſine lib. vt pauperes admittantur & nō aliter, vt no. in l. ita ſcio. §. ſcia. ff. de legat. ij. & ex his quæ ſingulariter not Bart. in l. non poteſt. & l. vel. ſingulis. ff. de vulgar. & pupillar. & hoc operatur coniectura, & voluntas defuncti quę ſumitur exprædictis. aut ſubſtitutio fit ſimpliciter ſine aliquo ſigno & tunc non poteſt per coniecturas conſtare de mente teſtatoris in dubio ſubſtitutus pręfertur cohæredibus & per conſequens iſti panperes in parte prēmortui præferuntur virtute ſubſtitutionis alijs cohæredibus vt probatur in l. hęredes mei. §. cum ita. ff. ad trebel. nā regulariter vbi de mēte teſta. in contrarium non apparet ſubſtitutus prefertur coniuncto, vt traditur in l. ij. §. ſi duo. ff. de bono. poſ. ſecundum tab. & in l. j. in §. j. & §. finautem aliquid ſub conditione. C. de ca. tol. & in authen. hæc amplius. C. de fideicom. vbi autem per aliqua ſigna. vel indicia ſeu cōiecturas de mente contraria appareret tunc coniunctus prefertur ſubſtituto vt eſt text. no. ſecundum doctor. in l. quidam teſtamento. ff. de vulgar. & pupill. & ibi per Bartol.

3 †Rurſum quęritur ecce quod teſtator filium ſolum ſibi hęredem inſtituit deinde ſic ſubſtituit ſi filius meus deceſſerit ſine liberis vel eorum filij ſine filijs Caium ſubſtitutio, an hęc ſubſtitutio teneat in filijs filiorum, videtur quòd non quia eis nil reliquit teſtator, ergo grauare eos non potuit, vt l. ab eo. C. de fideicō. facit l. lucius. & quod ibi not. ff. de hæred. inſt. & l. ſi ſic. ff. de le. ij. tu verò ſecundùm doc. diſtinguę, aut fideic. relinquitur ab ipſo primo filio, & ſic ſubſtitutio aſſumit principium in eo licet ſub duplici conditione, & euentu concipiatur, & tunc valet ſubſtitutio in perſona omnium, vt in hac quæſtione quia ille grauatur principaliter qui oneratur, quāuis conditio eueniat perſona nepotum vel filiorum hæredis. vt l. cohæredis. §. cum filię. ff. de vul. & pup. & ff. de condi. & demon. l. legato. ſub conditione, aut fideicō. nominatim, & determinate relinquitur ab ipſis nepotibus & ſic ſubſtitutio, & grauamen principium habet in eis, & tunc nō valet per d. l. ſi ſic. cū ſi. licet habeat obſtare quædam regula quæ ſe habet quòd teſtator grauando videtur legare, vt in l. denique. §. interdum. ff. de pec. & quod nota. in l. alio. ff. de ali. & ci. le. & l. ſi ita ſtipulatio. in prin. ff. de ope. li.

24 †Amplius quæritur, an hæc compendioſa ſubſtitutio facta per verbum commune contineat ſubſtitutionem vulgarem. Circa quod breuiter ſic diſtingue aut compendioſa continet pupillarem, vt caſibus ſuperius expreſsis, & tunc in conſequentiam continet vulgarem, vt in l. iam hoc iure. in princip. ff. de vulg. & pup. aut non continet pupil. vt quia facta in maiori vel extraneo, & tunc aut hæc compendioſa facta eſt per verbum merè obliquum, & tunc non continet vulgarem imo non adita hæreditate in totum euaneſcit dicta ſubſtitutio obliqua, vt l. ille à quo. §. ſi de teſtamento in fin. ff. ad trebel. aut eſt facta per verbum commune, vt præſupponitur in quæſtione vt eſt verbum ſubſtitutio, vt ſupra tactum eſt, & tunc die ſecundum communem opi. quòd continet vulgarem, vt plenè not. in d. l. precibus. & Bar. in d. l. centurio. & hoc importat ſignificatio verborum & mēs teſtatoris, quę eſt vt ſiue decedat ſubſtitutus in vita ipſius teſtatoris, ſiue poſt mortem, ſiue ante teſtamentum ſiue poſt, quod in omnem euentum ſubſtitutionis habeat, hęreditatem propter illud verbū quandocūque quod de ſui natura importat omne ius tempus & pro hoc facit in argu. l. iij. in fin. ff. de adi. le. & l. hęc cōditio. §. ſi conditione. ff. de con. &
25 demon. †Quęritur vlterius pone quod hęc compendioſa ſubſtitutio fiat in re certa per verbum commune. v. g. quādocunq; filius meus deceſſerit. caium ſubſtituto in tali domo. Quæritur an talis ſubſtitutus in re certa nullo alio dato cohærede generali admittatur ad ſolidam hæreditatem euentum conditionis, videtur quod ſic, argumē. in l. quoties. C. de

hęre.insti.Bart.& Ray.dicũt contra. nã verbum cõmune,adiectũ rei particulari nunquam trahitur ad institutionem,sed importat simplex legatũ, & sic verbum substituo hoc casu sumitur improprie,vt l.cogi.§.generaliter.ff.ad tre.facit in auth.vt cũ de appel.cog.§.aliud quoq;. ver.cæterum.

26 †Et ex hoc secundum eos infertur decisio ad hanc q.ecce quòd testator filiam instituit in re certa vel quantitate, & subiunxit quod si decederet sine filijs quandocũq;, quòd dictæres vel quantitas perueniat in talem.an hęc substitutio contineat pupillarem substitutionem, & determinant ipsi quòd non & idem in simili.quia habetur loco simplicis legatarij,vt dixi, sed multum obstat dict.lex quoties. & lex.j §.si ex fundo.ff.de hære.inst. & quòd ibi not.& in l.j.§.si ex fundo. ff.de hær.insti.& quod ibi no.& in l. his verbis.ff.eo.titu.sic enim secundũ eos sequeretur quòd hoc legatũ debeatur huic substituto ab hæredibus dictæ filiæ siue sint hæredes ex testamento,siue ab intestato,quod not.qa potest sæpe de facto cõtingere. Quid igitur dices. si hæc talis substitutio fiat p verbum cõmune in certa quota hæreditatis.verbi gratia,si testator dixit illum substituo in certa parte hæreditatis.an hoc casu erit vera substitutio vel legatum.Bartolus vbi supra sic distinguit,aut testator fecit alios substitutos inter quos hæreditatem diuisit per quotas,verbi gratia.si filius meus decesserit, substituo eidẽ caium in tertia,sempronium in quarta,& sic de similibus & tunc erit proprie substitutio & talis particularis substitutio consequitur illos effectus quos consequeretur vniuersalis, arg.l.j.§.diuus.ff.de hæredi.insti.cum si.aut nullam partium distributionẽ fecit sed vnum solum in certa quota substituit, & de reliquis partibus nil dixit, & tunc hæc particularis substitutio non trahitur ad institutionem, sed ad legatum,vt l.cum autem.ff.de lega.iij.neque ab hæredibus ipsius filij petitur tale legatum absque vlla detractione quarte vt prædixi,& apud eos remanebunt reliquæ pars hęreditatis quod est notandũ.† Ex quibus patet differentia inter institutionem particularem quotæ.& substitutionẽ.nam prima institutio quotę certæ particularis traditur ad reliquas partes ex fundo,& quod no.in l.quoties.§.si duo.ff.de hære.instit.sed non sic particularis substitutio,quia in hac distinguitur,vt prædictũ

28 est.†Et quoniam prędicta procedunt quando substitutio est facta per verbum mere directum, vel per verbum merè obliquum, vel per verbum merè commune.ideo super est quærendum quid iuris si vtrunque verbum tam directum quàm commune opponatur in substitutione.v.g.si testator dixerit,si filius meus decesserit quandocunque sine liberis talis sit hæres, & talem substituo & volo quod mea hæreditas perueniat in talem,& si prout sæpe faciũt notarij qui mulplicant in verbis credentes euitare errorem, & incipiunt in illum an talis substitutio iudicabitur directa vel fidei.dicit Bartol.distingue, aut ista verba sunt separatim relata ad diuersas personas substitutas,& tunc quodlibet verbum operabitur suum effectum secundùm qualitatem persone institute cui fit substitutio,aut ista verba sunt simul relata ad vnam personam tantum institutam vt in q.prę supponitur,& tunc est in electione substituti capere,vel ex directa,vel ex fideicommi.substitutione, argument.in l.testamento.ff.de mate.& l.recusare.§.titius.ff.ad trebellia.& idem est tenendum per omnia secundùm eum si testator dixit,volo hanc substitutionem valere vulgariter pupil.per fideicom.aut si dixerit caium substituo vulgariter pup.& per fideicommis.vt sit semper in electione substituti capere lex qua substitutione voluerit vel dic de hoc vt notatur per Cynum in dict.l.precibus. §.restat. versicul.quid si. idem est etiam secundùm Bartolum si testator dixerit,si decesserit sine lib.caium instituo & substituo, vel si dixerit volo bona mea venire ad caium iure institutionis & substitutionis argument.in l.penulti.ff.de vent.inspiciend.

29 & in d.l.recusate.§.titius.†Amplius quęrendum est de significato quorundam verborum an sint directa obliqua vel communia.quia aliquoties talia verba apponi solent in huiusmodi substitutionibus. Et

a primo quęritur de verbo perueniat [a] an sit directum aut obliquũ vel commune,& quidam dicunt quòd est obliquum l.hęredes mei.§.cum ita.& l.hæredibus.§.fin.ff.ad trebellianum.Sed Inno.in d.c.Rayn. tenet quod sit directum pro cuius opinio.facit dicta l.hæredes mei in prin.& l.cum virum.C .de fideicõ. & l.balista.cum l.sequen.ff.ad trebellia.Barto.vero dicit quod est commune,quia eius significatum est

30 commune vt colligitur ex iuribus prędalle.† Deinde

b quęritur quod verbo pertineat [b] ad secundum eum idem dicendum est quod commune, cum reperiatur in iure habere vtrunque significatum videlicet directum,vt in l.licet C.de pactis.item obliquum. vt in l fideicommis.§.si filio.ff de legat.iij.& l.j.C. de pac.inter empto.& vendito.& d.l.lucius.§.filium. ff.de legat.j.& ibi not.idem dicit per omnia secundum eum in verbo habeat quod reperitur aliquando esse directum. vt l.stipulatio ista §.habere licere.ff.de ver.obli.aliquando reperitur esse obliquum vt in l.fide.§.si filio.ff.de le.iij.idem est in verbo remaneat,& in verbo redeat.vt in l.fina.cum ante nu. C.de donationib.ante nupt.& l.si duobus.ff.de test.

a *Verbo pertineat. an sit oblig.ad de Barto in l.cęturio.de fulg.& pu. Bar.in l.hereditatis C. de hæredib. instituend. Bal.in l.fina.C.de sacrosan.eccl.*

b *Pertineat. ad de Bart. in l.j.in fin. ff.de dona. & in l.seia in fin.C .de dona.causa mor. Cynus Bar.& Bal. in l.j.in fin. C.de pactis. inter emptorem & venditor.*

mi-

mi idem eſt per omnia in verbo ſuccedat.vt in l.non tantũ.in prin.ff.de fidei.li.& l.reſtituta.§.fi.in princ. ff.ad treb.Et videtur caſus in d.c. Ray.extra de teſ. quod verbum aliquando reperitur eſſe directum vt l.j.& ij.C.commu.de ſucc.& l.quamquam.& l.ſi in perſonam.C.de fideicom.idem dicendum in verſic. reuertatur.quòd aliquando reperitur in ſignificato obliquo.vt in l.iij.C.de pact.inter empt.& vend.aliquando in directo vt not.per glo.in l.j.ff.de dona.in fin.gloſ.ad quod facit l.Lucius.§.tres hæredes ff.ad treb.Idem ſimiliter de ver.deuoluatur.quod eſt cõmune quia reperitur in ſignificato obliquo vt l.ij.& quod ibi no.ff.de ali.& cib.leg.& etiã reperitur in directo vt l.emancipatus.C de le.hær.& in l.ſi infanti.C.de iur.dot.† Quid autem [a] dices de verbo acreſcat,an ſit directum vel obliquũ videtur quod ſit obliquum,ar.in l.codicillis.ff.de vſufr.leg.In cõtrarium determinat Barto.quòd ſit directum per text. in l.j.C.quando non peten.par.& in l.j.§.his ita.C. de cad.tol.ideoq; hoc verbum aptum eſt cõprehendere pupillarem ſubſti.vt in l.qui patri.in prin.ff.de acqui.hære.nec ob.d.l.codicillis quia loquitur quãdo hoc verbum fuit prolatum in codicillis ideo ad ſolum fideicom.& ſic ad caſum obliquum porrigitur ar.in.l.ſcæuola.ff.ad trebel.† Sed quid de verbo moriatur verbi gratia,ſi teſtator dixit & ita multoties practicatur vltra montes ſi filius meus deceſſerit ſine ſuis moriatur Caio.An eſt directũ vel obliquum dic q̃ eſt directum & per cõſequens ſubſtitutio eſt directa p̃ tex.in c.ſi pater extra de teſt.lib vj.† Poſtremo quæritur qualiter & quando hęc ſubſtitutio finiatur.Ad quod reſponderi poteſt q̃ aut fit à milite & tunc finitur defecta conditione in ea appoſita aut fit à pagano & tunc eo caſu nõ ſit propria ſpecies ſubſtitutionis per ſe, ſed quædam adiectio ad aliam dicẽdum eſt eam finiri his modis quibus finiri ſolet illa quæ includitur in ea ſiue ſit pupillaris incluſa ſiue vulgaris ſiue ſimul vtraque aut alia prout ſupra dictum eſt ſecundùm omnes.

[a] Quid autem adde Bartol in l. codicillus. ff de vſufr. lega.

EPITOME.

1 Subſti.fideicommiſ.eſt merè obliqua.
2 Subſti.fideicom.in quibus differat à compendio.
3 Quot modis hæres inſtitutus grauetur reſtituere.
4 Vnus effectus fideicom.ne ſit hæredis nomen inane.
5 Hæres an in cna ſola re poßit trebellianicam retinere.
6 Quid computetur in legitimam vel trebellianicam.
7 Fructus percepti an computentur in treb.nu.8.
9 Hærede ſcripto recuſante hæreditatem adire an euaneſcat ſubſtitutio.
10 An in ſubſtitutione ceniant prælegata facta ipſi cohæredi grauato.
11 Facta reſtitutione an inſtitutus vel ſubſtitutus ſolucre teneatur.
12 Ad inſtantiam legatariorum an hæres ſit compellendus adire ſubſtituto eum non compellente.
13 Facto legato de tertia parte bonorum an iſto caſu hæres adire compellatur.
14 Dos prælegata an reſtituantur cum hæreditate eueniente caſu reſtitutionis.
15 Alienatio rerum reſtituendarum per grauatum permiſſa inter cuius an etiã ſit permiſſa in vltima voluntate.

AC PER fideicommiſſum. † Hæc quidem ſubſtitutio eſt merè obliqua & in communi vſu.& de ipſa traditur in d.l.pcibus. C.de impu.& alij.ſubſti.& d.l.centurio.vt ſupra dictum eſt.Differt autẽ à præcedenti prout ſuperius declaratum eſt.† Inſuper differt in alio multum notandum,nam cõpendioſa aliquando cõtinet vulgarẽ vt ſupra dictum eſt in verbis itaq; ſed iſta fideicom.ſi fiat p̃ verba merè obliqua nõ continet vulgarẽ niſi ſit expreſſa per tex.in l.recuſare.§.titius hæres.& in l.ille à quo.§.ſi de teſta.in ti.ff.ad trebel.cuius ratio eſt manifeſta nam ſi vulgarẽ contineret fruſtra prouiſum eſſet ſubſtituto vt inſtitutus cogeretur adire nec fideicõmiſſum euaneſceret,quia ex vulgari adire ſubſtitutus poſſet cuius contrarium eſt diſpoſitũ in l.quia poterat.& l.recuſare.§.j.& l. cogi.cum ſimi.ff.ad trebel.imo ſi fit ſubſtitutus expreſſe vulgariter & per fideicom. poteſt eligere quam viam voluerit,vt d.§.titius hæres.fit autẽ à pagano hæc ſubſtitutio per verbum commune hoc modo, quandocũque filius meus deceſſerit Caium ſubſtituo ſit etiam per illa verba, videlicet rogo & grauo hæredem meum vt Caio reſtituat hæreditatẽ & hæc forma verborum eſt propriè & ſtrictè forma fideicommiſ. ſubſtitut.& habetur in l.ex facto & §.ex facto.& §. fina.& l.ſi quis rogatus.cum ſimilib.

[a] Quid autem adde Bartol in l. codicillus. ff de vſufr. lega.

ff.ad trebel. † Ad huius autem fideicommiſſariæ ſubſti.pleniorem notitiam ſciendum eſt quod quandoque hæres inſtitutus grauatur hæreditatem reſtituere pure,quandoq; ſub cõditione, quandoque poſt mortem ipſius hæredis quandoque in diem certam vt traditur in l.Lucius. §. hæredem & §.rogatus.& §.fina & l recuſare.§.fin.& l.ſciendum.ff.ad trebellia & l poſt mortem.C.de fideicom.

hæredi.§. poteſt autem. † Item eſt ſciendum inter cæteros effectus huius ſubſtitutionis ille eſt, nam hæres de reſtituendo grauatus detrahit quartam ne reperiatur habere

inane nomẽ hæredis, vt in §. ſed quia. inſtit. de fideicom. hęre. & in l. j. & iij. & l. non inſtam. cum l. ſeq. C. ad Trebel. & in l. j. ff. ad Trebel. facit c. rayn. & c. raynal. extra de teſta.

5 † An autem in vna ſola re poſsit hæres hanc quartam Trebel. detrahere dicit Iaco. butr. in l. filium quem habentem. C. famil. erciſc. quòd ſic. Cyn. autem ibi tenet contrarium. & idem Barto. in l. iiij. ad legem Falcidiam. dixi ſupra in forma libelli pro leg. rei ſingularis circa principium. Sed circa hoc inſurgit dubium an filius grauatus [a] de reſtituendo poſsit detrahere duas quartas videlicet legitimam debitam iure nature & trebellianicam ſuper quo fuit apud glo. & doctores antiquos ingens diſputatio: vt traditur in l. papinianus. §. meminiſſe. ff. de inofficioſo teſtamento. quæ altercatio hodie eſt ſopita in prędallega. cap. Ray. & cap. Raynal. in quibus diſtinguitur aut filius eſt grauatus reſtituere purè & tunc detrahit vnam ſolam quartam aut ſub conditione vel in diem & tunc detrahit duas quartas quod tene menti quia quotidie occurrit de facto vnde videmus quotidie ſubſtitui filijs ſi deceſſerint ſine liberis, ideoque caſu adueniente proximiores ipſi filio puta mater vel patruus aut alius hęres eius poterunt ex perſona defuncti detrahere duas quartas & reliquam reſtituere ſubſtituto. Patet ergo ex præmiſsis quòd in legitima non poteſt filio ſubſtitui per fideicommiſſum ſed pupillariter ſic vt not. in dicta lege quoniam in prioribus. & l. ex tribus. C. de inofficioſo teſtamento. in dicto capitulo ſi pater. de teſt. in ſexto. Pater ſimiliter & aliud memorie commendandum videlicet quòd ſi hæc ſubſtitutio fideicommiſſaria facta fuerit purè filio & in teſtamento ſic appoſita illa clauſula codicillaris [b] ſi non valet iure teſtamenti valeat iure codicillorum &c. & contingat teſtamentum infringi vel annullari vitio pręteritionis vel exhæredationis aut ſolennitatis quòd ipſe filius vel hæres eius & quilibet ab inteſtato defuncto ſuccedens tenetur hęreditatem purè ſubſtituto reſtituere. Et ob hoc quia reperitur pure rogatus nõ poteſt niſi vnam quartam detrahere vel trebel. vel legitimam prout elegerit, & ita etiam determinat & ſæpius ſe conſuluiſſe dicit Bar. in dicto §. meminiſſe. & dixi plene ſupra in titu. de forma li. pro leg. rei ſingularis. In glo. valere debeat iure codicillorum &c.

6 † Quid autem computetur in legitimam vel treb. plenè no. per gl. & doct. in l. in quartam. ff. ad legem Falcid. & in l. quoniam in nouella. cum ſi. C. de inof. teſt. & adde de his duabus quartis quod not. per Cy. & Iac. but. in l. quanquam. C. ad legem Falcid. & per Iac. de bel. in auth. de hęre. & falc. § ſi vero.

7 † Sed quid dices de fructibus per hęredem perceptis ante diem reſtitutionis an illos computabis in quartam Trebel. diſtingue aut illos percepit hęres iudicio & voluntate teſtatoris quod eſt quando gratuatur reſtituere in diem vel ſub conditione & tunc ſibi imputat & computat, in quartam quòd no. quia male practicatur ſi tamen fructus ipſi quartam excederent non per hoc ſuperfluum reſtitueret, vt l. vxorem. §. ſorori. cum ibi not. ff. de legatis iij. fallit in filijs primi gradus qui hos fructus non computant ſibi in quartam Trebellia. vt habetur in l. iubemus. C. ad trebellia. & not. per gloſſ. & docto. in l. in fideicommiſſaria. in prin. ff. ad trebel. computant tantùm hi filij fructus extantes in cauſam dotis per quam diminuta eſt hæreditas conſumptos verò non ſibi compenſent vt no. per Barto. & ibi tex. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad treb. coniuncta l. tititus rogatus & quod per eundem nota. in l. qui quadraginta. ff. eod. titul. aut eos percepit interueniente negligentia fideicommiſſarij non petentis & tunc illos non computat in quartam aut eos percepit interueniente mora ipſiusmet hæredis non reſtituentis & tunc illos ſibi imputat in quartam & quod ſupereſt reſtituit vt habetur & not. in l. in fideicommiſſaria. & l. mulier. §. hæres. & l. ita tamen. §. hæres exiſtit ex aſſe. ff. ad trebel. & not. in d. l. iubemus. Et prædicta locũ habẽt quando hæres grauatur ſimpliciter reſtituere hæreditatem, quãdo verò grauatur reſtituere quicquid ſuperet ex hæreditate tempore mortis ſuæ & tunc veniunt ſolùm in reſtitutione illa bona quæ non ſunt alienata per hæredem ſed non fructus eorum veruntamen hodie reſeruatur per hæredem quarta integra ipſi fideicommiſſario vt hæc habentur & not. in l. titius rogatus. & l. deducta. § penult. & ſi. ff. ad treb. coniuncta authen. contra rogatus. C. ad trebel. licet olim non cogeretur aliquid dimittere fideicommiſſario ſed diſtinguebatur an alienatio eſſet fraudulenta vel non vt d. l. lucius. cum ſi.

8 † Ex quibus deciditur illud quotidianum, ecce q extraneus eſt inſtitutus & eidem facta ſubſtitutio de qua s. Deinde hic hæres decedit ſine liberis & ſit locus huic ſubſtitu. qui auocat hæreditatem, volunt hęredes eius defuncti hæreditati retinere quartam certe poterit ſubſtitutus eis imputare fructus quos defunctus hęres percepit ex hęreditate dum vixit l cet male apud plurimos ſuper hoc aduertatur. Et per hoc etiam aliud ſequitur quòd ſubſtitutus iſte poteſt cõpellere ſcriptũ hęredẽ ad faciẽdũ inuẽtarium de bonis ipſius hęreditatis quia de eis & de fructibus eorum tenetur facere ratio-

nem

a *An filius grauatus poſsit detrahere duas quartas.*

b *De clauſula codicillari. vide Ange. in l. verbis ciuilibus ff. de vul. et pupil. quod vbi eſt clauſula codicillaris ſubſtitutio facta videtur fideicommiſſ. & ſic poterit detrahere duas quartas q̃ codicillaris clauſula cõmuniter apponitur de conſuetudine tabellionũ not. Bal. in l. j. ff. de iure codicil.*

nem debitam ipſi ſubſtituto, vt probatur & ibi not. in l. cum tale. §. j. ff. de condi. & demonſtratio. & ſcribitur per Cynum. in authentic. ſed cum teſtator. C. ad l. falcidiam. in ij. q. & in hoc errant multi. poteſt etiam & ipſum hæredem compellere ad ſibi ſatisfadum de hæreditate reſtituenda, aduenientе die vel conditione, niſi eſſet grauatus reſtituere fratri ſuo aut filio, vt habetur & not. per gloſſ. & Cyn. in l. cũ archimedoram. C. vt in poſſeſſ. legator. & in dicta l. iubemus niſi teſtator ſatisdare prohibuerit, vt ibi per text. in l. ij. C. eodem titu. quibus caſibus à ſatisdatione excuſatur. Die verò, & conditione reſtitutionis pendente, interdicta regulariter hęredi alienatio rerum ipſarum hęreditarium, niſi pro dote filiarum & pro donatione propter nupti. vt in authentic. res quæ. C. communia de legat. & l. ſi facta fuerit alienatio in caſibus prohibitis, tunc aduenientе die & cõditione reuocatur, vt ibi habetur per Cynum & no. per Bartolum. in dicta l. ſeruo legato. §. j. ff. de legat. primo. & l. ſi fundum. ff. de condi. & demonſtratio. & in l. fina. §. ſinautem. C. communia de leg. per Bar. in l. marcellus. §. res quæ. ff. ad trebel. ſaluo quod in dictis duobus caſibus exceptuatis, in quibus firma remanet, & durat alienatio, & eodem modo tenet irrenocabiliter facta alienatio in cauſam ſuorum alimẽtorum ſecundùm Iaco. de Ra. licet glo. contrarium teneat, vt refert Cy. in dicta authentic. res quæ. Inde quęritur an quod dicitur de dote locum habeat tam in ea conſtituenda quàm in iam conſtituta exigenda, dic ſecundùm Cynum. vbi ſupra, quod ſi grauatus eſt maſculus, tunc poteſt conſtituere dotem & eam dotis nomine alienare, tam pro ſe quàm pro filijs ſuis: vt dicta authentic. res quæ. Si verò fœmina tunc poteſt ſibi ipſi tantùm dotem conſtituere, non autem filijs eius, quia non eſt officium maternum dotare filiam: vt l. fina. C. de promi. Item habent locum in dote aggrauata per alium exigenda, & ſic poteſt ſoluere ſuę nurui, quando alia ipſius grauati bona non ſufficiunt, ſecundùm doctores, vbi ſupra, & ſi filius grauatus alienet extra dictas cauſas, tenet alienatio vſque ad eius legitimam: vt ibi notatur. & ſi filia dotata poſtea moriatur, & ſic ſoluatur matrimonium, non propterea dos reſtituitur fideicommiſſario ſecundùm doctor. vbi ſupra, quod eſt notandum: licet fructus per eam ex hæreditate perceptos computare debeat in cauſam quod ipſius dotis ſi extant, alias nõ prædixi. An autẽ in quarta falci. quæ detrahitur de le. particularibus cõputẽtur fructus, tangitur per Cynum in dict. l. iubemus.

9 †Sed pone quòd hæres ſcriptus recuſat hæreditatem adire, an ſubſtitutio euaneſcat, & dic breuiter quòd ſuccurritur ſubſtituto, & obuiatur hæredis dolo, vt mediante iudice compellatur adire & reſtituere: vt l. apud iulianus. §. antiſta. & l. nam quid §. qui compulſus. & l. cogi. in principio. ff. ad trebellianum. cum ſimilib. quibus quinimo pœna amiſsionis quartæ trebellianum. efficitur hæres, qui inuitus & compulſus adiuit: vt in dicto. §. qui compulſus. Fallit ſi fuit compulſus infra tempus deliberandi, quia tunc quartam retinere poterit: vt in l. omnes. ff. ad trebellianum. habet autem locum huiuſmodi compulſio ſiue hæres fuerit grauatus reſtituere pure ſiue in diem vel ſub conditione, non autem ante diei vel condirionis euentum cogi poterit adire & ſi paſſus eſt ſe cogi adire priuatur quarta & commodo medij temporis quia ſtatim reſtituit vt hæc habentur in dicta l. apud iulianus. §. virum. & §. antiſtia. & ibi not. ff. ad trebellianum. Nec obſt. l. ſed ſi alio loco. §. final. & l. ſed ſi autem. ff. eodem titul. quia loquuntur quando hæres ſponte adiùit vt ibi not. ante autem factam reſtitutionem non tranſeunt actiones hęreditariæ in hunc ſubſtitutum nec agendi vlla poteſtas niſi incertis caſibus vt habetur & not. in l. penul. C. ad trebellianum. & l. prima. verſicu. ſed quoties. ff. eodem tit. & ſi fortaſſe deceſſerit ſubſtitutus ante reſtitutionẽ ſibi factã an hęres eius ſit audiendus dic vt infra dicam & no. per Bartolum in dicta l. cum filio ff. de legat. primo.

Et quid iuris ſi fit inſtitutus præcedat ante aditam & reſtitutam hæreditatem. dic vt infra dicam & no. per gloſſ. & doctor. in l. eum quem. C. de fideicommiſ. l. ille à quo §. ſi teſtamento. ff. ad trebellianum.

10 †Poſt hæc quęritur an in ſubſtitutione veniunt prælegata facta ipſi cohæredi grauato, dic quòd ſecundùm diſtinctionem traditam in l. cum virum. C. de fideicommiſ. & l. marcellus. §. quidam. ff. ad trebellianum. & ibi per Bartolum. fallit in donatione facta vxori. vt l. ſequens quæſtio. ff. de legat. ij & in dote: vt l. à filia in princip. & l. mulier. §. cum proponeretur. & l. lucius. §. maritus. ff. ad trebel. quæ duo non reſtituuntur vt infra habetur.

11 †Quis autem facta reſtitutione teneatur ſoluere legata an inſtitutus vel ſubſtitutus, dic quod regulariter ad ſolutionem legatorum tenetur ſubſtitutus in totùm, ad ſolutionem autem exterorum creditorum tenetur quilibet eorum pro rata, videlicet hæres pro ſua quarta ſi illam retinuit & ſubſtitutus pro alijs partibus: vt inſtitut. de fideicommiſ. hęredi. §. ſed quia ſtipulationes. in fin. & not. per Bartolum. in l. qui quadringenta. & l. marcellus ad trebellianum & per Cynum in l. ſecunda. in fin. & §. penulti. ff. ad trebellianum.

Ad pleniorem tamen doctrinam poteſt ſic diſtingui. Cum quæritur an ſubſtitutus admittatur ita ad prælegata facta inſtituto ſicut admittitur ad prælegata inſtituti vt l. miles. §. pro parte. ff. de legat. ſecundo. & l. ſextilia. ff. de legat. iij. Aut loquimur in ſubſtituto pupillari tantùm & ille admittitur ad omnia vt l. ſed ſi plures. § ad ſubſtitutos. ff. de vulg. & pupill. l. cum pater. in princip. ff. ad legem falcidiam. idem per omnia in ſubſtituto exemplariter. vt leg. humanitatis. C. de impube. & alijs ſubſti. & in §. qua ratione. inſti. de pu. ſubſti. Aut loquitur in ſubſtituto per fideicommiſſum. & tunc aut teſtator vtitur verbis generalibus præteriti temporis aut verbis futuri temporis. Primo caſu, aut primo rogat hæreditatem reſtitui, & poſita prælegat, & tunc talia legata non ſunt ſubſtituto præſtanda, vt l. titia. ff. ad l. falcidi. aut econuerſo, prius prælegat poſtea rogat, & tunc aut facit mentionem totius

hęre-

hæreditatis, quia mandat hæreditatē restitui, & tūc non cedunt legata substituto: vt l. si titius. ff. de lega. iij. Aut nullam facit mentionem hæreditatis, sed generaliter loquitur & tunc cedunt legata substituto: vt l. marcellus. §. quidam prælleg. Si autem testator vtitur verbis futuri temporis, & generalibus. tunc indistincte legata cedunt substituto: vt l. cum virum & l. cū pater. §. fidei tuę. ff. de le. ij. Quid autē si testator dixit simpliciter, talem substituo per fideicōmis. an veniant prælegata. puto quod non per d. l. cum vi
12 rum cum si. †Sed pone quòd hæres recusat adire, nec substitutus curat ipsum compellere, an ad instā tiam legatariorum singulorum cogendus sit adire, dic breuiter quòd non per tex. in l. non est cogēdus. & in l. nam quod. in fine. & l. cogi. ver. & generaliter. ff. ad trebellianum.

13 †Quid aut m si testator dixerit, lego tertiam partem bonorum meorum, vel lego tertiam partem hæreditatis meæ. An his casibus poterit hęres compelli adire per ipsum legatarium. Dic plenè per glo. & Barto. in l. mulier. §. fina ff. ad treb Et no. quòd si iste legatarius partis hæreditatis sit grauatus ipsam partem alij restituere, non poterit quartam trebell. retinere: vt in d. §. fin. & ibi ratio assignatur. Deinde quæritur qua forma fit talis restitutio hæreditatis, dic quòd fit dupliciter, videlicet re & verbo. Re fit cum hęres inducit substitutum in possessionem corporalem rerum hæreditariarum, siue omnium siue vnius rei. Verbo autem fit si hæres dicat, restituo tibi hæreditatem, & illam tibi relaxo, vt hæc habentur & no. in l. facta. & l. restituta. ff. ad trebellianum. qua quidem restitutione facta solo verbo, statim transeunt omnia iura hęreditaria in ipsum fideicommissarium tam actiue quàm passiue: vt dict. ll. & l. quamuis. eod. titu. & etiam obligationes naturales tantùm, vt l. si eius pupilli. ff. ad trebellianum quod tamen fallit in certis casibus, qui habentur & nota. in l. perinde. §. restituta & l. patroni. in princip. ff. ad trebellianum. bona autem propria ipsius hæredis non veniunt in restitutionem, quia in eis non potest hæres aggrauari per fideicommissum: vt in l. cohæredi. §. cum filiæ. post princi. ff. de vulgari & pupilla
14 & l. ex facto. in princip. & §. primo. ff. ad trebellian. & not. per docto. in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. de vulga. & pupillar. nisi in vno casu, vt dixi supra in glo. in verbo pupillariter.

14 †Quid in dote prælegata filiæ grauatę de restituē da hæreditate, si decesserit sine liberis, an erit dos restituenda fideicommissario simul cū hæreditate, dic secundùm doctores. vt no. per Bartolum. in l. lucius. §. si maritus. ff. ad trebel. & per Cynum. in l. prima. §. videamus. C. de rei vxor. actio. Aut pater filię dotem dedit inter viuos, & tūc filia habeat dotem iure suo & non hęreditario, ideo non cadit in fideicommissum: vt l. pater filiam. in princip. ff. ad leg. falcid. aut pater ipsi filię dotem in testamento legauit, & tunc aut specialiter & generaliter substituit, & tunc dos non includitur in fideicommisso, nisi aliud appareat testatorem sensisse: vt l. à filia & l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad trebel. Aut simpliciter & expresse eam grauauit de dote restituenda, & tunc aut filia habet aliunde tantùm de bonis patris, quod sufficit ad legitimam & tunc venit ad restitutionem, quia potest hoc casu ea grauari: vt l. fina. §. filię. ff. de legat. ij. Aut non habet tantùm quod sufficiat ad legitimam, & tunc non tenet grauamen, ideo non cadit in fideicommissum: vt l. quoniam in prioribus. & l. quoniam in nouella. C. de inoffi. testa. aut ipsa filia per seipsam sibi dotem de hęreditate ipsa constituit quod facere potest per d. auth. res quę & tunc alio non apparente non cedit dos fideicommissario: vt d.
15 §. cum proponeretur. vbi de hoc casus. † Vlterius quæritur, dictum est supra, quod permissa est alienatio rerum quę subiacent restitutioni in causa dotis & donationis propter nupt. hoc est verum quando fit hæc alienatio per grauatum inter viuos.

6 †Quid autem si fiat in vltima voluntate, verbi gratia, si grauatus de restituendo facit testamentum, in quo specialiter dotem constituit & assignauit filię suę de bonis, quæ restituere grauatus est, quæritur an valeat talis alienatio, & habeat minuere fideicōmissum. Bar. determinat quod sic in l. à filia. ff. ad trebel. & per text. in §. cum proponeretur. & quia si sibi licet inter viuos, ergo in vltima voluntate, ex quibus patet quòd sicut natiuitate filij in toto euanescit fideicommissum: vt d. l. cum auus. & d. l. cum acutissimi, ita euanescit pro parte quando pro filia dos aut pro filio donatio propter nup. constituitur vel solui tur de bonis hæreditatis vel aliter in causam alimentorum alienatur, vt supra dictum est.

EPITOME.

1 *Conditio si sine filijs an tacite sub intelligitur.*
2 *Conditio prædicta de quibus liberis intelligatur. nu. 3.*
4 *Filius spurius an excludat substitutum.*
5 *Conditio si sine liberis, adiecta filio sacerdoti instituto, de quibus liberis intelligatur.*
6 *Substitutus an excludatur decedentibus liberis ante mortem hæredis.*
7 *Conditio si sine liberis, an habeat locum & non tantum superstite.*
8 *Filio pupillo hærede substituto mortuo in vita testatoris, an substitutus admittatur virtute substitutionis.*
9 *Clausula codicillaris, an excludat substitutum vel non, in casibus præmissis.*
10 *Substitutio prædicta si fiat sub alio nomine filiorum, quid sit. nume. 11.*

1 DECEDERET sine filijs. †Hic aduerte quòd licet hęc cōditio sit expressa à testatore, tamē subintelligitur hac in substitutione tacitè ex iuris interpretatione: vt habetur in l. cum auus. ff. de condition. & demonstratio. & l. cum acutissimi. C. de fideicō. & in l. generaliter. C. de inst. & sub.
2 cit l. iubemus. §. finautem. C. ad tre. cum si. † Quęritur de quibus liberis hæc conditio intelligatur. vt per hoc intelligamus propter quos liberos hæc substitutio finiatur, vbi respondetur quòd aut hæc conditio simpliciter apponitur sine aliquo

signo

ſigno demonſtratiuo ipſorum liberorum aut cum aliquo ſigno demonſtratiuo eorum. Si quidem ſignum aliquod fuit appoſitum vt verbi gratia, patet in forma iſta cum dixit ex ſuo corpore legitime procreatis vel ſimilia & tunc intelligitur prout verba ſonant de filijs naturalibus & legitimis vt dicam infra. Vbi autem nullum ſignum interuenit tunc aut hæres deceſsit ſuperſtitibus ſibi filijs legitimis tantum aut naturalibus tantum, aut naturalibus & legitimis. Primo caſu dic quòd filij legitimi tantum non excludunt ſubſtitutum ſed excluduntur à ſubſtituto per text. in l. fideicommiſſum. ff. de conditio. & demonſtratio. & l. ſi ita quis. ff. de legatis ij.

Secundo caſu ſubdiſtinguitur ſecundum aliquos. aut iſti naturales tantùm fuerunt concepti in ſeruitute paterna & tunc ſubſtitutum excludunt & ei præferuntur. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. el primo. in princip. ff. ad trebel. & optime probatur in l. Lucius. §. damme. in fi. ff. de leg. ij. aut fuerunt concepti in libertate paterna & tunc aut apparet de voluntate teſtatoris & ea ſeruabitur aut non apparet & tunc aut hæres patris erat homo in dignitate poſitus & tunc de his filijs non videtur teſtator ſenſiſſe cum talis ſoboles apud conſtitutos in dignitate ſit abominabilis, & ideo non excluditur ſubſtitutus, aliter autè ſi non erat in dignitate poſitus tunc excluderetur. vt d. §. ſi quis rogatus vl. reſpon. & ibi not. per gloſſ. & Barto. Tu autem potes attentare aliter intelligere illũ §. hoc modo aut filius naturalis erat iam natus tempore teſtamenti & tunc excluditur ab eo ſubſtitutus ſiue fuerit naturalis ex ſeruitute ſiue ex libertate & ita intelligatur principium d. §. ſi quis rogatus. cum ſimilibus. aut natus eſt poſt teſtamentum & tunc ſubdiſtingue vt ſupra dictum eſt.

Tertio caſu dicendum eſt filios naturales & legitimos indiſtinctè excludere ſubſtitutum ſiue ſint liberi primi gradus vel vlterioris vt d. l. iubemus. §. ſinautem. C. ad treb. cum ſimil.

3 † Circa præmiſſa occurrit tale dubium filius legitimus tantum in poteſtate præteritus olim rumpebat teſtamentum ac ſi eſſet naturalis & legitimus vt l. certum. de iniuſto rupto & irrito teſta. licet hodie aliter diſtinguatur vt l. cum in adoptiuis. §. ſed ne articulum. C. de adopt. & inſtit. de ſucceſ. ab inteſt. §. ſed ad omnia quare ergo non excluditur ſubſtit. ſicut legitimus filius & naturalis vt dictum eſt reſpõderi poteſt quòd non eſt par affectio quo ad teſtatorem in filio alieno quę eſt in ſuo proprio ideoque teſtator non videtur cogitaſſe de filio legitimo tantùm ipſius hæredis quo ad excludendum ſubſtitutum de ſuo autem proprio præſumptum eſt ipſum cogitaſſe vel dic quod ratio eſt in proprio filio illa de qua traditur in l. in ſuis. ff. de liber. & poſthu.

4 † Quid autem dicemus in filio ſpurio an excludat ſubſtitutum dicunt doctor. quod non, quia non eſt nominandus filius nec alendus de iure ciuili. vt in authen. quib. mod. natu. effic. ſui. §. fin. & in authẽ. ex complexu. C. de inceſt. nupt.

5 † Sed poſſet hic quæri ſi teſtator habens filium religioſum vel in ſacerdotio conſtitutum deceſſerit ipſo hærede inſtituto ſub ea conditione ſi ſine liberis deceſſerit de quibus liberis intelligeretur hæc cõditio, dic vt diſputat Barto. in l. hæredibus. §. Titius. ff. ad trebel. Et prædicta quæ dicta ſunt de hærede maſculo ſub prædicta conditione grauato locum habet in muliere etiam aliter inſtituta per dictam l. hæredibus præal. §. ſi. ff. ad treb. licet Bart. ſub dubio forte voluerit aliter diſtinguere ar. inſtit. de ſuc. cogno. §. quæ vulgo.

6 † Quæritur ſi hæres taliter grauatus habuit liberos qui tamẽ deceſſerint ante mortem ipſius hæredis an ſubſtitutus excludatur dic q̃ non nam vt excludatur oportet quòd filij ſuperſint tempore quo moritur ipſe hæres quod patet dum dicitur ſi deceſſerit ſine liberis quæ verba ad tempus mortis relationem habent vt d. l. ex facto. §. ſi quis autem. ff. ad trebellia. licet contra facere videatur l. hæredibus. in princi. ff. ad trebellia. Sed ibi fuit alia forma videlicet donec habuerit filios quæ conditio donec limitationem temporis ſignificat & diſpoſitionem reſtringit ad tempus ſicut dictio quouſque vel quoad vt not. per Barto. in l. ſi filius. ff. ad tertul. ad quod facit l. vſufructus. & l. generalis. §. duas filias. ff. de vſufr. leg. & l. legatum eſt. in prin. ff. de ann. leg. & l. ij. §. fin. ff. de reſcin. ven. merito ergo ibi in caſu adueniente quo liberos habeat impletur conditio ſtatim quæ poſtea non infringitur ſi liberi moriantur quia tempore natiuitatis eorum fuit in conditione, hic autem tempus mortis hęredis & ex

7 iſtantie ipſorum filiorum. † Quid autem ſi hæres moriatur vno ſolo filio ſuperſtite an deficiat conditio vel purificentur dictæ ſubſtitutiones videtur q̃ ceſſat conditio & fiat per conſequens locus ſubſtitutus. Sermo enim iſte ſine liberis pluralis eſt ſicq; exigit concurſum ſaltem duorum ar. in l. vbi numerus. ff. de teſt. tu autem dic contra per tex. in l. non eſt ſine liberis. ff. de verb. ſigni. & l. pater ſeuerinam. ff. de condi. & demon. ille etiam ſermo reſoluitur in ſingularitates ar. in l. falſa demonſtratio. in fin. ff. de condi. & demon. & d. l. cum tale. §. falſus. ff. eo. tit. & de prædi. no. per Arch. in c. ſi pater extra de teſt. lib. vj. Deinde quæritur quid ſi hęres deceſſerit ſolis ſuperſtitibus nepotibus ex filio præmortuo vel ex filia an excludatur vel admittitur ſubſtitutus dic q̃ excluditur per text. in l. j. C. de condi. inſti. & ibi no. in l. iubemus. §. j. C. ad tertul. Nam appellatione filiorum cõtinetur nepos tam ex filio quam ex filia vt l. liberorum. & ibi per Bart. ff. de ver. ſigni. C. yn. in l. ſi

8 teſta. C. de quæſtio. † Amplius quęritur ſi filius pupillus hæres inſtitutus cui facta etiam eſt hęc ſubſtitutio moriatur vita teſtatoris an ſubſtitutus admittatur virtute ſubſtitutionis videtur q̃ non per text. in l. apud Iul. §. vtrum & §. antiſtia & l. ille à quo. §. fide teſtamento. in fin. ff. ad treb. & l. tutores. §. hæres. ff. de admi. tuto. alij dicunt contra vt no. per Cy. in d. l. præcibus & per Barto. in l. prima ff. de vulgari & pupillari. Pro ſolutione huius eſt decurrendum ad ea quæ ſupra ſunt tacta in præcedenti glo. in illa quęſtione qua quęritur quas ſpecies ſubſtitutionum in ſe contineat hæc ſubſtitutio fideicommiſſa vel compendioſa vnde dic quòd aut hæc

ſubſtitutio eſt facta per verba merè obliga. & quia tunc in ea vt prædixi non continetur vulgaris expirat in totum ſubſtitutio iſta filio mortuo in vita teſtatoris & ſic excluditur ſubſtitutus ita loquuntur dictæ ll. ille à quo. §. ſi de teſtamento. & d. §. vtrum. & §. antiſtia. cum ſi. Aut eſt facta per verbum commune, vt ſunt, ſubſtituo talem, & tunc quia in ea excluditur vul. vel pup. inſpecta mente defuncti quia per talem ſubſtitutionem videtur ſibi in omnem caſum prouidiſſe ar. in l. iij. in fi. ff. de adi. leg. & hęc cõditio. §. ſi conditioni. ff. de cond. & de.

6 † Quid autem ſi teſtamẽtum in quo hic filius defunctus vt ſupra minor vel maior & taliter de reſtituẽdo gratuatus habet clauſulam codicillarem incertam vt communiter apponunt notarij in omnibus teſtamentis an ſubſtitutus audiatur contra hęredes ab inteſtato ipſius filij videtur quòd non per. §. vtrum. & d. §. antiſtia. cum

a *Quid autẽ dicemus ad de Bal. cõſi. eccc ꝙ j. in fi. in iij. parte.*

ſimilibus. & hoc ſequuntur quidam. Alij dicunt contra, quia virtus illius clauſulæ hoc habet importare ſecundùm ea quæ habentur in l. j. ff. de iu. codic. ad quod etiam faciunt not. in l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de vulgari &

b *Quid autẽ dices. adde ſide Felin. diffuſe in c. in præſentia. de prob. & Alex. de vmo. cõ. cxx. in ij. ſol.*

pup. Sed tu diſtingue aut filius deceſſit poſt mortem eius & locum habet hæc opin. ſecunda de qua dictum eſt ſupra in precedenti gl. & in hanc partem videtur inclinare Bart. in d. l. j. ar. ad hoc. in d. l. ſceuola. ff. ad Trebel. & l. fideicom. ff. de lega j. & l. qui duos.

10 in fi. ff. de vulg. & pup. † Sed quid ſi hæc ſubſtitutio facta ſit ſub alio nomine quàm filiorum, verbi gratia, ſi deceſſerit ſine hęrede Caium ſubſtituo quid continebitur appellatione hæredis videtur quòd omnes tam filij quàm extranei, vt l. ſciendum. & l. hęredis. cum ſimil. ibi no. ff. de verb. ſign. & per hoc videtur quòd quilibet qui ſit hæredis hęres ſiue ab inteſtato ſiue ſit de liberis ſiue non, excludat

11 ſubſtitutum. † In contrarium * eſt veritas quantùm ad hunc caſum quo appellatione hęredis continetur ſolùm filius & cæteri qui appellatione filiorum continentur per text. not. in l. ex facto. §. fin. ff. ad Trebel. & ibi not. per Barto. & hęc vera quando hæc conditio adijcitur ſine hærede ſubſtituto in

12 hęreditate. † Quid autem ſi adijcitur ſimplici legatario, videtur quod idem à paritate rationis, credo contra & ſto in iſto caſu regulæ. d. l. hæredis. cum ſimilibus. quia caſus ſpeciales contra regulam non debet ad alios caſus extendi ſed reſtringi, vt d. l. ſi verò. §. ſi de viro. ff. ſol. mat. & l. ꝙ verò. ff. de le. cum ſi. Eſt enim maior dilectio quo ad ſubſtitutum in hæreditate quam ad ſimplicem legatarium, ideo fauore ſubſtituti appellatione hæredis reſtringitur ad ſolum filium & ad omnem hæredẽ in legatario porrigitur, de quo vide quod pulchre no. per Bar. in l. gallus. §. etiam ff. de lib. & poſth.

18 † An autem ſit neceſſarium hoc caſu quando dixit teſtator, ſine hærede quo ad excludendum ſubſtitutum quòd filius fiat hæres re & nomine vel ſufficit quòd reperiatur filius ſupereſſe dicit Bart. quòd eſt neceſſe ipſum filium eius patris hæreditatem adire & hoc habet importare ſenſus illorum verborum ſine hęrede, vt no. per glo. in d. §. fin. eſt ergo melius quòd teſtator dicat ſi ſine filijs deceſſerit &c. quantum ad fauorem hæredum.

EPITOME.

1 *Verba ex ſuo corpore & leg. matr. proc. quid importent.*

2 *Subſtitutus an excludatur per naturalem legitimatũ poſt mortem teſtatoris in caſu quo ſint appoſita ſupradicta verbis.*

3 *Facta ſubſtitutione hærede ingreſſo monaſterium an excludatur ſubſtitutus.*

1 EX SVO corpore & legitimo matrimonio procreatis. † Iſta multùm ſunt notanda & ea ſemper debẽt apponere & exprimere notarij in talibus ſubſtitutionibus, nã ex hoc tollũtur multa dubia & etiã euitantur ſcandala abſurda vt patet ex ſequẽtibus notanter, ergo dicitur ſuo corpore vt per hoc videatur legitimum tãtum qui natus eſt ex alieno corpore excludere, quãquã & ſi nõ eſſent appoſita iſta verba tamẽ excluderetur vt dictũ eſt per l. fideicõmiſſum. ff. de cõd. & de. cũ ſi. Patet etiã ꝙ ꝓ illa verba ex legitimo matrimonio voluit teſtator à filio naturali tãtũ excludi ſubſtitutũ quãdo expreſſe hoc nõ dixerit. ſ. ſubſtitutũ excludere ſic ergo collige ꝙ quantũ ad fauorem inſtituti melius eſt tacere & omittere iſta verba ex legitimo matrimonio &c. quã illa exprimere, quo autẽ ad fauorẽ ſubſtituti melius eſt exprimere quã tacere ꝙ no. tu notarie.

2 † Quid ſi dixerit ſi deceſſerit ſine filijs ex ſuo corpore & legitimo matrimonio natis & deceſſit filio naturali tãtũ nato ſed poſtea per principẽ legitimato an p eũ excludatur ſubſtitutus, videtur ꝙ nõ, ꝙa nõ eſt natus legitimus, ſed naturalis tantũ, ideo ceſſant verba ſubſtitutionis per cõſequens eius effectus ar. in l. ſi verò. §. de viro. ff. ſo. ma. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. pa. In contrariũ facit, nam tantum operatur legitimatio ſequens quantum natiuitas legitima precedens: vt in l. ij. ff. de natu. refr. ibi text. ſicq; de æquipolentibus idem debet eſſe iudicium, vt in l. ſi mater. C. de inſti. & ſub. & in c. tua nos. extra de conſan. & aff. & ibi no. & per Bar. in l. gallus. §. & qd ſi tãtũ. ff. de li. & poſth. facitqđ no. ſupra in

3 gl. pupillariter ver. qd autẽ dices. † Quid autẽ dices? b de quæſtione multoties occurrẽte ecce ꝙ facta huiuſmodi ſubſtitutione hæres ingreſſus eſt monaſterium

rium an excludatur ſubſtitutus & videtur quod ſic, quia monaſterium loco filij reputatur, vt eſt text. in c. præſentis extra de proba. & in auth. niſi rogati. C. ad tre. & ibi de hoc per Cyn. facit. in auth. de ſan. epi. §. ſed hoc in præſenti. col. ix. & ibi plenè de hoc per Iaco. de bel. & hęc verba ex ſuo corpore conueniunt huic caſui, quia ingrediendo monaſterium videtur ex ſuo corpore actu ſibi filium procreare, ſicque cũ verba conueniant, ergo & effectus, argu. l. adigere. §. quamuis de iu. pa. In contrarium facit mens & intẽtio teſtatoris ad quã verba inquantum poſſunt ſemper ſunt trahẽda, ar. in l. conditionibus. ff. de cõdi. & l. iij. in fi. C. de li. præte. nam ipſe teſtator dicendo ex ſuo corpore, videtur in mente geſsiſſe, de filijs qui producuntur per generationem naturalẽ. Sic enim eſt communis vſus loquendi. & interprætandi, cui eſt adhærendum, vt in l. cum delanionis. §. aſinam. ff. de fun. inſtruct. & inſtru. le. Qui autem ingreditur monaſterium quæritur, ſibi filium fictum & præſum. nõ procreatum vel naturali miniſterio productum merito ergo ad talem filium verba huiuſmodi nec teſtatoris intentio porrigitur, ſicque per monaſterium excluditur ſubſtitutus, ſed ipſe ſubſtitutus monaſte. excludit eique antefertur, argu. in dictal. fideicommiſſum. de condi. & demon. & l. ſi ita quis. in fi. ff. de leg. ij. ad quod etiam facit quod in ſimili traditur in l. j. §. ne autem. C. de cad. tollen. Confirmatur etiam per tex. in l. lege. xij. tabu. in prin. C. de le. hæ. Præterea ſi teſtator ſimpliciter dixiſſet, ſi deceſſerit ſine liberis &c. legitimus tantũ filius ſi vt eſt monaſterium vel adoptatus non excluderet ſubſtitutum per dictam l. fideicommiſſum, multominus ſi expreſsit ex ſuo corpore &c. & hanc partem tenet Ia. but. in d. §. ſed hoc in præſenti, & Bald. in l. deo nobis. C. de epiſ. & cle. quæ opin. vera eſt & omni æquitati & iuri conſentanea, multumque laicis fructuoſa. Nam ſcire debes tu ignare quòd Imperium aliquando habuit vtrunque gladium [a] temporalem. ſ. ſpecialem, adeo quod tunc Imperatores conferebant omnia beneficia eccleſiaſtica per vniuerſum orbem, & amplius eligebant Papam vt in c. adrianus. lxiij. diſtinc. cum c. ſe & no. per Innocen. in c. ij. extra de maio. & obedien. Vnde eo tempore quo ſtudebant Imperatores ampliare fidem chriſtianam quæ tunc modica erat, & in paruo ſtatu, oportuit conferre multa priuilegia eccleſijs, & his qui ſe ad fidem catholicam conuertebant, vt patet ti. C. de ſacr. ſanct. eccle. & in tit. C. de epi. & cle. & in authen. de ſan. epi. & in ti. de eccle. ti. cum multis ſimi. inter quæ priuilegia fuit iſtud videlicet quòd bona ingredientium monaſteria applicarentur ipſis monaſteriis propter qđ priuilegium multiplicata, & fundata ſunt monaſteria infinita per vniuerſum orbem olim cauſa deuotionis licet hodie cauſa rapinæ & auaritiæ intantum quòd deſtruxerunt hodie mundum laicorum. Poſſunt ergo dici merito talia loca facta vel fienda, retia cõtexta ad capienda laicorum bona. Surgat ergo bonus Imperator & dicunt omnes. Fiat pax in virtute tua & abundantia in turribus tuis. Redeũdo autem ad propoſitam quæſtionem dic quod quando in diſpoſitione adijciuntur verba vltra prædicta verba ſequentia. ſcilicet ex legitimo matrimonio procreati ceſſat prædicta diſputatio, qa inter hæredem & monaſterium nullum contrahitur matrimonium vt patet ex diffinitione matrimonij de qua traditur inſ. de nu. prin. cũ ibi no.

a *Imperator habuit vtrũque gla. doc. in c. nouit. de iudi. & diffuſe per do. An. de Roſellis in ſua monarchia. opus aureum ad diuinum.*

EPITOME.

1 *Quibus verbis poſsit fieri ſubſtitutio reproca.*

2 *An euacuetur ſubſtitutio decedente ſubſtituto ante hæredẽ vel hæreditatis ſubſtitutionem ſibi factam num. 3. & 4.*

1 QVI EX eis ſuperueniret. †Hęc eſt ſubſtitutio reciproca de qua traditur in l. titius. & ſcius

2 cum l ſe. ff. de vulg. & pup. †Hic aũt queritur quid ſi ſubſtitutus deceſſerit ante hæredẽ, vel antequam ſibi facta fuerit hęreditatis reſtitutio an vacua a ta & nulla remaneat ſubſtitutio videtur qđ ſic, quia hęreditas nõ adita ad hæredes nõ trãſmittitur, vt in l. j. §. in nouiſsimo. C. de ca. to. cũ ſi. In cõ trariũ facit l. iij. & l. ſi in perſonã. C. de fideicõ. dic ſic diſtinguendũ. Aut loquimur in ſubſtitutione directa, & illa nõ tranſmittitur, vt d. §. in nouiſsimo. aut loquimur in ſubſtitutiõe fideicõ. & tunc ſubdiſtingue, aut hęres fuit rogatus de reſtituendo purè vel poſt mortem ſuã vel ſub conditione.

3 †Primo caſu ſubſtitutus trãſmittitur in eius hęredem ius petẽdi hoc fideicõ. d. l. ſi in perſonam. & probatur in l. cogi. §. idẽ metianus. & ibi gl. & in l. apud iul. l. vtrũ cũ ſi. ff. ad tre. Secũdo autẽ & tertio caſu cũ fuit grauatus poſt mortẽ. & ſub cõditione tũc euacuatur ſubſtitutio. nec fit p ſubſtitutũ ille trãſmiſsio ſi nondũ ceſſaret dies petendi fideicõ. puta qa conditione nondũ venerat, vt l. iiij. ff. quando dies le. ce. & no. p gl. in l. poſt mortẽ. C. de fide. Si verò ante mortẽ ſubſtituti extitiſſet cõditio, quãquam nulla facta eſſet reſtitutio, fieret tamen eo caſu trãſmiſsio, nec euacuaretur ſubſtitutio, vt l. ſi. C. quando di. leg. ce. & no. p Cy. in d. l. iij. & plenius per Bar. in filio. ff. de leg. j. nec ob. d. §. nouiſsi. quia illa regula procedit in ſubſtitutione directa puta vulgari. & pupilla. vt ſupra dixi, quæ non tranſmittitur in hæredem, vt l. liberis. § hæc verba. & l. lucius. §. ſi. & l. qui plures. ff. de vulga. & pup. & l. ſi ex pluribus.

in fi.ff.de ſuis & legitimis,& no.per gln.& Cyn.in
4 l.j §.is ita.C.de ca.tol †Differentię autem ratio po-
teſt aſsignari,quia in hac fideicommiſſa.ſubſ.hæres
eſt obligatus ipſi ſubſtituto quam cito ceſsit dies fi-
deicommiſsi petendi,& ipſum quæſitum eſt ius ad
rem vel cogi vt l.poſtulante.ff.ad tre.quam obligati-
onem tranſmittit in ſuum hæredem,ar.in l j.C.vt
ac.ab hæ.& contra hę.& l.j.C.de hę.ac.quę quidē o-
bligatio & ius ad rem ceſſat in ſubſtitutione directa
merito ergo finitur cum perſona,nec tranſmittitur
ar.eorum quæ no.in gl.ſe.& quia nemo transfet in
alium quod nō habet penes ſeipſum.vt l.nemo plus
iur.ff.de re.iur.& adde quod infra not.in vlti.glo.&
prædicta ſunt multum notanda, quia quotidiana,
videmus enim quod teſtatores filios grauant hære-
ditatem reſtituere alijs perſonis,ſi contigerit ipſos
decedere ſine filijs,& ſepę occurrit ipſos ſubſtitutos
filijs prędecedere certè ſi poſtea moriantur filij,ſine ſi
lijs hęredes ſubſtituti præmortui à petitione huius
hęreditatis & fideicommiſsi pœnitus excluduntur,
& ideo notarius debet dicere ſubſtituit caſū, & eius
filios natos & naſcituros.

DECESSIT adita per ipſum hęreditate.Quid
igitur ſi deceſsit iſte Bernardus antequā adi-
ree hęreditatē,an ipſius hæres cogendus erit
adire & reſtituere breuiter in hoc diſtinguitur,vt
no.per gl,& Cy.in l.eā quā.C.de fideicō.aut hæres
grauatus deceſsit infra tēpus deliberādi,&,tūc hæ-
res eius cogendus eſt adire & reſtituere,ar.l.cū anti-
quioribus.C.de iu.deli.aut deceſsit poſt tempus de-
liberandi,& tunc aut præceſſerat eoactio ſeu com-
pulſio in perſona grauati,& tūc heres eius cogitur
adire vt l.non iuſtam.C.ad tre.aut nulla prędeſſerat
compulſio.& tunc non cogitur adire,vt l.ille à quo
§.ſi de teſtamento.in fi.& ibi no.ff.ad tre.aut hæres
ſponte adiuit,ſed antequam reſtituere deceſsit,& tūc
hęres cogitur reſtituere,vt probatur in l.ſi eius
§.ſi quis.ff.ad tre.& no.per glo.in d l.ille à quo.§.j.in
fin.& per Cy.in l.iij.C.de fideicommiſsis.

QVARE cum prædicta vera ſint.Hæc eſt con
cluſio petitionis,& libelli ad quam omnia re
ducuntur,ideoq; ad eam ſemper aduerte,vt
aliàs ſcripſi.

QVODQVE condemnetis dictum Zanel.Hîc
quæritur an poſsit agi contra dictum Zanel
lum ante reſtitutionē factam ſaltem verbo
dicto Iaco.ſubſtituto, dic breuiter quod aut agitur
ad vniuerſum fideic.conſequendū,& tunc etiā ante
reſtitutionē factā agi poteſt vt fiat.vt l.cogi.& l.po-
ſtulāte.& l.nā ꝙ.§.j.ff.ad tre.cū ſi.aut agitur contra
eum pro re aliqua ſingulari.vel cōtra aliū poſſeſſo-
rem.& tunc nō pōt agi ante reſtitutionē factā,vt l.
ſi.in fi.cum ibi no.ff.de fidei.hæ.pe.& ſupra dixi.fal
lit in certis caſibus in quibus ipſo iure poteſtas agē-
di tranſit in fideicōmiſſarium, ſine alia reſtitutione
vt no.per glo.in l.pe.C.ad tre.& l.quia perinde.§.re
ſtituta.& l.ſi patroni in prin. ff.ad Tre.Primus eſt
ſi hæres grauatus fuerit contumax in reſtituendo.
per quod patet quod fruſtra quęſitum eſt an hæ-
rss hæredis poſt compulſionem teneatur reſtituere.
Secundus caſus eſt ſi grauatus deceſſerit ſine hære-
de.Tertius ſi fideicommiſſarius alteri ſecūdo reſti-
tuere ſit grauatus.Quartus quando grauatus aliena
uit hæreditatem in toto vel pro parte,quia in alie-
natione non eſt neceſſaria reſtitutio.

EPITOME.

1 *Inter ſubſtitutos eſt locus iuri accreſcendi.*
2 *Ceſsio vel alienatio iuris ſubſtitutiōis ante euētū cōditiō-
nis facta per ipſum ſubſtitutum an teneat nume.3 & 4.*

DIMIDIAM partem hęreditatis.Quid ſi Frā
ciſcus eius frater,& cohæres repudiet patrem
ſuā,vel aliter ſi excluſus ab ea morte,vel defe
ctu conditionis nō impletę an accreſcet ipſi Ia.vide-
tur quod ſic.†quia inter ſubſtitutos ſit locus iuri ac-
1 creſcendi,vt l.j.§.his ita.C.de ca.tol.Sed in contra-
rium determinat gl.& Cy.in d.§.his ita.per l.ſi plu-
ribus.ff.de ſuis.& legi.& l.ſi plures.in prin.de vulg.
& pup.iuncta l.ſubſtitutio,& quod ibi no.ff.de acq.
re.domi.Ad quod facit l.j.§.ſed quoties.& l.cogi.§.ſi
quis autem.& §.metianus.§.& idem metianus.ff.ad
tre.Nec ob.§.his ita.qa loquitur in ſubſtitutione di-
recta,ſecus autem in fideicommiſſaria,& huius eſt
ratio manifeſta,quia in directa ſi non fieret ac cre-
mentum,ſuccederet abſurdum, vt quis decederet
pro parte teſtatus & pro parte inteſtatus,quod ius
noſtrum non patitur,vt in regula ius noſtrum.ff.de
re.iur.quæ ratio ceſſat in fideicom. Nam inſtitutus
partem repudiatam in ſe retinet cum ſit hęres.ideo-
que alteri non accreſcit,quia teſtator in ea parte hæ
redem habet,vt l.j.in fi.ff.ad tre.& l.ſi.C.eo.facit in
2 ſti.de fideicō.hęre.§.ſi quis ex vna.† Poſtremo circa
materiam prędictarum ſubſtitutionum formo talē
quæſtionem,quam vidi de facto.Ecce quod ſubſti-
tutus vulgariter,aut pupil.vel alio modo,antequam
caſus ſubſtitutionis eueniat,vult vendere ipſum ius
ſubſtitutionis,aut cedere alicui perſone,quęritur an
poſsit,& an teneat talis iuris ceſsio vel venditio,&
videtur quòd ſic per text.in l.ſpecie.& quod ibi not.
C.de do & l.nulla.C.de contrahen.emptio.in con-
trarium facit tex.in l.conſtante.C.de do.quòd autē
nō valeat talis donatio probatur per tex.in l.j.ff.de
hęre.vel ac.vendit.ſed quod ipſa venditio teneat eſt
tex.non violando literam in l.ij §.ij ff.eo.tit.licet ſe-
cundum intellectum gloſ.ſit text.pro prima parte.
3 †Sed hic inſurgit aliud dubium.dictum eſt ſupra
quòd ſubſtitutio directo decedenti ante conditionis
euentū ius huiuſmodi directæ ſubſtitutionis extin-
guitur.Pone ergo quòd facta huius iuris alienatio-
ne in aliā perſonā decedat ſubſtitutus ante cōditio-
nis euentū,& ſuperueniat emptor,vel ceſsionarius,
an expirabit ius ſubſtitutionis quantū ad emptorē
vel ceſsionarium poſito quod venditio teneat,vide-
tur quod nō ar.eius quod dicitur de vſufruc.tranſla
to à perſona filij in perſonam partis vbi mortis v-
triuſq; requiritur,vt vſufructus finiatur,vt habetur
in l.ſi.ver.ſi verò.C.ad ter.& not.per gl.in l.ij.in fin.
C.de bon.mater.& l.quod ſcitis.C.de bo.quę liber.

in

contrarium facit,quia per talem iuris alienationem impugnatur voluntas defuncti, qui voluit illum ſolum quem nominauit ſibi eſſe hæredem,ergo ad alium tale ius transferri non potuit,& tranſlatum extinguitur morte ſolius ipſius ſubſtitui,ar.eorum quæ habentur & notantur in l.qui liberis.§.hæc ver ba.ff.de vulga.& pupilla.

2 † Et ex hoc ſequitur quòd ius dictæ ſubſtitutionis vendi vel cedi non poſsit alteri,vt dixi ſupra, ſed tu cogita latius ſuper his,& pro prima parte facit,quia alienatio tranſit cum cauſa ſua,vt l.alienatio.ff.de contrah.emp.nec debet conditio diſpoſitionis teſtatoris immutari facto ſucceſſoris,vt l. qui fundus.in fi.ff.de condi.& demon.& ff.de verb. obl.l.ij.§.j.cum ſimi.

Forma libelli pro hæreditate vel re ſingulari diuidenda.

CORAM VOBIS &c.agit & in iure proponit do. Augu.de Salerna legum doctor cõtra & aduerſus Dominicum Salerna eius fratrem , & contra quamcunque aliam perſonam pro eo ſeu eius nomine in iudicio legitimè comparantem, dicens quòd q.egregius & ſpectabilis legum doct.do.Fran.de Salerna eorum genitor pluri tempore deceſsit ſuperſtitibus ſibi etiam hæredibus vniuerſalibus inſtitutis prædictis fratribus eiusque filijs,qui poſt mortem dicti eorum patris, & adita per eos hæreditate communiter & pro indiuiſo tenuerunt & poſſederunt,ac hodie tenent & poſsident totam & vniuerſam hæreditatem prædictam,inſuper dicit & proponit præfatus do.Aug. quòd Bernar.de Saler.in ſuo vltimo teſtamento legauit & reliquit fratribus memoratis pro æqualibus portionibus domum vnã poſitã & iacẽtẽ in Papia,cui cohæret &c.quã domũ ijdem fratres pluribus annis poſt mortem dicti Ber.communiter & pro indiuiſo tenuerunt & poſſederunt,& hodie tenẽt & poſsidẽt,verùm quia iure cautũ eſt ꝙ omnis cõmunio parit, diſcordiam,& negligi ſolet,ꝙ communiter poſsidetur prefatus do.Ang.ſæpe & ſepius requiſiuit ſuprascriptũ Dominicum quatenus diuiſionem ſimul cum ipſo do.Aug.faceret de hæreditate & domo prædictis,quam tamen facere vſq; nũc neglexit ac recuſauit,licet indebitè & iniuſtè. Idcirco cũ prædicta vera ſint præfatus domi.Augu. petit & requirit à vobis domino vicario antedicto quatenus omni modo,via,& iure & forma,quibus melius fieri poteſt veſtram diffinitiuam ſententiam condemnetis & condemnatum iuris remedijs compellatis ſupraſcriptum Dominicum ad faciendum ſimul cum d.do.Ang.diuiſionem rerum hæreditariarum.& domus,ampliusq; eundem Dominicum condemnetis forma prædicta in omnibus & ſingulis fructibus per eum habitis & perceptis & in futurum percipiendis de & pro partẽ & partibus tangentibus & pertinentibus ipſi do.Augu. ex dictis domo & hæreditate ſimul cum cæteris damnis,intereſſe & expenſis paſsis & factis,& fiendis & patiendis per ipſum do.Auguſt.& prædicta petit &c. Deducendo in præſenti iudicio &c.non aſtringens &c.

CORAM VOBIS.Aduerte hic in forma præſentis libelli.nam in ea duplex actio fam.erc. quæ competit pro hæreditate diuidenda,vt in toto titulo.ff.& C.fami.erc.& communi diui. quæ pro re ſingulari,puta domo vel fundo datur, vt in toto titulo ff.& C.communi diui.hoc autem nomen fa.erc.compoſitum eſt,vt exponatur familiæ.i.hæreditatis & hercifti diuidendæ, vt not.per glo.in rub.ff.fami.erc.& quæ ſit differentia inter has actiones infra patebit, nec eſt abſonum dicere quòd in eodem libello plures actiones ſimul proponantur,vt ſcripſi in primo libello, & tangitur per Dy.in regula nullus pluribus.

DOMINVS FRANCISCVS. Iſtæ vir fuit frater matris meæ,& ſic auunculus meus, & dicti eius filij mei conſanguinei germani,fuit autem mihi genitor do.Aug.& eius frater mihi patruus do.Augu.legum profeſſores,à quibus ipſe minimus inter eos ortum habui,quem mihi dedit prouidentia creatoris.

EPITOME.

1 *Actio fami.erciſ.vbi habeat locum.*
2 *Per act.fami.erciſ.quid diuidatur.*
3 *Quoties act.fami.erciſ intentari poſsit.*
4 *Act.communi diui.quando competat.*
5 *Act.fa.erciſc.an habeat locum inter poſsidentes rem hæreditariam diuiſam,ita tamen quod non probetur per inſtrumentum diuiſio.*
6 *In præſcriptione rei ſingularis an ex longæua poſſeſſione præſumatur de titulo.*
7 *Ex fratribus ſtantibus in communione hæreditatis paternæ per ſpacium xxx.ann.an alter poſsit prouocare alterum ad diuiſionem.*
8 *Diuiſioni facta per teſtimonium ſtandum eſt.*
9 *Qui hæredes teneantur adinuicem bona conferre.*
10 *Filij ſuccedentes olim,non tenebuntur quartã cõferre.*
11 *Quæ bona ſint conferenda.*
12 *Donatio facta per patrem,an ſit conferenda.*
13 *Peculium caſtrenſe vel quaſi,& aduẽtitium nullo modo conferuntur.*
14 *Pecunia ſoluta pro condemnatione filij,an ſit eõferẽda.*
15 *Fructus & reditus dignitatis quæſita filio per patrem,an ſint conferendi.*
16 *Libri empti filio pro ſtudio,an ſint conferendi poſt mortem patris.*
17 *Pater an teneatur ad pecunias mutuo acceptas à filio gratia ſtudij de eius voluntate.*
18 *Lucrum ex pecunia profectitia,an fratribus ſit conferendum.*
19 *Facta dona.per aliquẽ cũ pacto,vt ipſe donãs teneatur*

& pater, & donatarius & filius, nunquid hæredes donantis possint petere acquisita per donatarium.

20 *Expensa facta in studio, an possint fratri imputari in quartam.*

21 *Expensæ facta circa uxorem filij, an conferantur si uelit frater. nu. 22. & seq.*

24 *Filius missus in studium an debeat sustentari ad studium de bonis communibus interim, patre mortuo. n. 25.*

26 *Alienatio facta de bonis pro indiuiso, & communiter possessis per fratres, an noceat fratri alienanti.*

27 *Res superlucratæ per fratrem, stantibus rebus pro indiuiso, an communicentur, nu. 28. & seq.*

30 *Frater fratri an teneatur dotē suarum suorum cōicare.*

31 *Quæsita ex stipendio an sint communicanda.*

32 *Dotans filiam fratris de rebus communibus, an possit eam fratri computare.*

33 *Dotans filiam propriam de consensu fratris de rebus communibus, an sibi debent computare.*

34 *Frater qui non cogatur nolente conferre fratri cogenti quæsita ex bonis communibus quid iuris.*

35 *In diuisione hæreditatis, quale sit officium iudicis.*

36 *An agatur de euictione facta diuisione inter cohæres.*

37 *Diuisio facta per patrem qualitercunq; standum est.*

38 *Collationi quando sit locus.*

COMMVNITER & pro indiuiso.

Ex his verbis & alijs quæ inferius subijciūtur colligitur qualitas vtriusque actionis, videlicet eius, quę pro hęreditate diuidenda à iure attribuitur, quę fam. erc. appellatur, vt dixi, & probatur in l.ij. in princ. fam. erc. & alterius quæ communi diuidendo dicitur, vt l. j. & ij. ff. communi diuid. & l. j. cum seq. eo. tit. Differentia autem inter vtranque actionem inferius apparebit.

1 † Sciendum est ergo quòd actio famil. erc. locum habet in quacunque hæreditate vel bon. po. quouis modo debita, siue ex testamento siue ab inte. siue de iure prætorio siue de iure ciuil. vel aliter quouis modo, vt l. ij. in princ. & §. j. & l. sed & eius. in fin. & l. si ex asse. ff. famil. erciſc.

2 † Deinde sciendum est ꝙ per hanc actionem diuiduntur omnia bona mobilia & immobilia iura & actiones, & nomina debitorum, quæ fuerunt in bonis ipsius defuncti tempore mortis suæ, vt l. planè. & l. cæterę. & l. veniunt. cum l. sequ. ff. fam. erc. licet nomina debitorum magis assignanda sint quàm diuidenda, cum sint ipso iure diuisa, vt inquit text. in l. ea quę. C. fam. erc. & in d. l. ij. in fi. & l. cęterę. in prin.

3 † Rursum est sciendum, quòd hęc actio non potest, nisi semel in iudicio intentari, vt l. si filius. ff. famil. erc. & not. per glo. in l. j. C. eo. tit. Sed peti. hære. non potest plures intentari, vt l. licet. ff. de petitio. hæred. & quę sit huius differentiæ ratio tangitur per Cyn. in d. l. j.

4 † Quartò & vltimò sciendum est ꝙ pro rebus singularibus & hæreditarijs vna vel pluribus diuidendis agendum est actione communi diuid. vt l. inter cohæredes. in princ. ff. eod. tit. quia fam. erc. agi non posset cum semel actum fuerit, vt dictum est, si tamen actum non esset ne quis agere vellet hoc iudicio vniuersali fam. erci. possent cohęredes eo omisso agere iudicio singulari cōmuni diui. pro rebus sing. diuidendis, vt d. l. inter cohæredes. in prin. & §. j. & l. in hoc iudicio. cum si. eod. tit. & notandum ꝙ hanc diuisionem vniuersalem hęreditatis posset quis consequi per actionem petit. hæred. quam consequitur per act. fam. erc. vt dicit tex. in l. non possumus. ff. si pars hęre. pet. quę sit huius ratio declara, vt ibi not.

5 † Sed pro declaratione prædictorum quęro quid econtra, pone enim quòd isti fratres longo tempore pro diuiso tenuerunt ista bona habitando separatim, & quilibet eorum faciendo colere patrem hęreditatis, non tamen apparent testes nec instrumēta de ipsa diuisione, sed solum apparet, ꝙ longo tēpore quilibet eorum separatim & pro parte sua ipsam hęreditatem possedit, quæritur, an possit peti inter eos diuisio per act. fam. erc. In huius solutione est aduertendum. quia de facto plerunq; occurrit ista q. nam solent aliqui ita secretè facere diuisionem hæreditatis, quia nolunt vt in notitiam trāseat aliquorum, quam q. formauit glo. in l. si maior. C. communi diui. & ibi per Cy. & Odof. & alios, & in ea reperiuntur varię doct. opi. tam antiquorum quàm mod. dicunt autem quidam quòd pręsumitur facta diuisio, & ideo amplius peti non potest, argu. in l. cum de in rem ver. ff. de vsuf. coniuncta l. ij. C. de acquir. pos. & quod habetur in l. si quis diuturno. ff. si cer. ven & in l. j. in fin. ff. de aqua plu. arcen. cum similibus. Et hanc partem sequitur Odo. alij verò. vt Ia. de Ra. & Pet. tenent contrarium, dicentes quòd de diuisione non pręsumitur, nisi probetur per testes vel instrumenta, vt d. l. si maiori. cum simi. nec ob. d. l. cum de in rem ver. quia ibi loquitur in actu solutionis, vel alterius præstationis frequentatio, quæ fieri solet de difficili, nisi subsit iusta causa, quæ ad hoc cogit, argument. in l. cum de indebito. in fin. ff. ad proba. vnde de causa præsumitur tali solutione interueniente. Sed hic loquitur in actu diuisionis, in quo sola patientia interuenit, qui actus communiter de facili fieri solet, ideo sola patientia non facit præsumi causam præcessisse diuisionis, nec per alium titulum, nisi aliunde probetur. Sed posset hic iuuenis contradicere, nam si in q. supponitur quod isti fratres steterunt separatim, & separatim terras coluerunt, non cadit pręsumptio diuisionis. argum. optimum ad hoc in l. itaque cum separatim. ff. pro soc. nisi forsitan quis respondeat quòd ista separatio videtur facta potius gratia commodatarij vsus quàm diuisionis. nec obst. d. l. si quis diuturno. cum si. quia illa loquuntur cum quis obligatus erat ad patientiam pręstandam, de qua obligatione præsumitur ex temporis diuturnitate, etiam si aliter non probatur, & hanc opi. Iacob. & Pe. puto veram inter fratres, inter quos consueuit gratia commoditatis potius quàm diuisionis quilibet colere vnam partem bonorū, inter extraneos verò putarem opinionem Odo. veriorem, per d. l. itaque quam ipse nescit allegare. 9 † Sed quid dices in præscriptione rei singu. an ex longeua possessione præsumitur de titulo, si titulus allegatur glo. dubitat

tat in d.l.si maior dicunt quidam quòd sic,argumẽ. dicta l prima.cum de in rem verso.Iacob.& Cyn.in dicta l maior.tenent contrarium,quia in prẽscri.rerum corporalium requiritur probatio veri titt.non præsumpti,vt l.nulli.C.de rei vendi.& hæc verior. ad l.cum de in rem verso.respondevt supra.

5 †Vlterius quẽritur quid si isti duo fratres steterunt vt plerunque de facto vidi in communione paternę hęreditatis & possessione spa.xxx.anno.an poterit alter alterũ ad diuisionem prouocare videtur quod non quia omne ius,omnisque actio tollitur spacio. xxx.anno.vt l.omnis.& l.cum notissimi.C.de prẽsc. xxx.anno.vnde non obstante præscriptione alter alterum ad diuisionem non poterit prouocare.Aduerte.quod glo.in l.j.§.ad hæc.C.de anna.excepti.& in l.fin.C.commu. diui.distinguit.Aut quæritur an sit præscriptum actioni competenti pro diuisione fienda, & dicendum est quod sic.Ex quo sequitur quod necesse habebunt perpetuo stare in cõmunione.Et hanc partem sequutus est Ray.in l.si non sortem.§.si centũ. ff.de condi.inde.& est ratio secundùm eum quia prę scriptio solùm illud ius perimit.& aufert in quo reperitur ad habita negligentia.sed in ꝓprietate nulla intercessit negligẽtia,qa dominio & proprietate cõtinuè vsi sunt,ergo contra dominiũ erit cursa præscriptio manebunt autem in tali communione,vt dixi.& in hoc etiam residet Cy.in d.§.ad hæc.quę opi. mihi multum videtur ęquitati & benignitati contraria,cum per eam remoueatur naturalis charitas inter fratres,& tollatur inter eos materia communioni. Quare alij dicunt,& longe melius,aut isti fratres steterunt diuisi,aut steterunt communiter in possess.si diuisi & tunc obstat,præscriptio.in omnibus tam quo ad actionem quam quo ad dominium. Aut steterunt continuè in communi pos.& indiuisi,& tunc minus habebit obstare præscr.nec quo ad act nec quo ad dominiũ duplici ratione.Primo quia possidenti non currit præscrip.vt l.male agitur.C. de prẽscriptio long.tem.Secundo quia per pactum nõ potest tolli actio,quę pro diuisione datur,vt l.in hoc iudicio.§.si conueniat.ff.communi diuidun.ergo nec præscriptione.argument.l.nam satis.§.sed is. ff.quemadmo.seruitut.amitta quam opinion. tenet Iacob.de aret.Gul.de cu.& plures alij,quę communis est & eam sequitur Bal.in l.fin.C.si.reg.& ipsam puto veriorem maximè cum neuter prẽscribere intenderet,sed tanquam de re communi vtendum putauit. Denique ad pleniorem doctri.præmissorum quia in hęreditate diuidenda quædam sunt quę inter fratres conferuntur, quædam sunt quæ deducuntur,de singulis videamus. Eo tamen prẽmisso ad euidentiam quod aliquando pater facit testamentum solenne inter liberos,diuidendo bona sua & singulis assignando illam partẽ bonorum de qua
3 sibi videtur.†Et huic diuisioni standum est nisi pars assignata esset minor legitima,quia tunc agi potest ad supplemẽtum,vt probatur in l.qui volebat.ff.de hæredibus instituen.coniuncta.l.quoniam in prioribus.& l.ex tribus. & l.scimus.§.repletionem. C .de inofficio.testament.l.papi.§.quoniam autem quarta. ff.eo.tit.& idem per omnia si fecerit testamentum minus solenne defectu numeri testium,quia ei standum est, vt l.hac consultissima.§.ex imperfecto.C. de testa.Aliquando pater diuidit bona sua inter viuos assignando cuilibet filiorum partem suam,& tali diuisioni etiam est standum vt plerunque vidi fieri à prudentibus & à diuitibus patribus,vt habetur in l.fin.C.fami.erc.& l.si filia.§.si pater.& l.si pater. & l.ex parte.§.fin.ff.famil.erciscun.dummodo non sit minor legitima portio cuilibet assignata vt ibi not.Aliquando pater non diuidit,nec testamentum facit,sed ab intestato.decedit,& tunc omnes æqualiter succedunt,vt in authentic.de hære.ab intesta. & in prin.§.j.Et omnibus casibus prędictis dubitari cõsueuit de col.bono.inter hæredes & successores fienda & quando & qualiter,& per quos.Itaque de tribus principaliter est quęrendum,& differendum. Primo qui sint illi hæredes qui sibi inuicem bona conferre teneantur.Secundo quęritur quę & qualia bona sint inuicem conferenda. Tertio an hæc bonorum collatio locum habeat tam ex testamento quàm ab intestato.†Circa primum sciendum est
9 quòd quo ad ꝑsens attinet quatuor sunt species hęredum,sunt enim quidam ascendentes alij descendẽtes alij collaterales,alij extranei. Ascendentiũ duę sunt species,nam quidam sunt in potestate quidam emancipati.Circa hęredes ascendentes illud est concludendum tenendum secundum sententiam omnium quòd siue ipsi succedant eorum liberis emancipatis vel in potestate cõstitutis non tenentur inter se inuicem aliqua bona conferre,& idem per omnia dic in collateralibus & extraneis qui simpliciter non astringuntur sibi inuicem conferre, siue tales personæ succedant ex testamento,siue ab intesta.quia hoc non reperitur aliquo iure cautum, secundùm quod deter.Iacob. de aret.Cy.& alij in l emancipati.C.de collation. sicque ille titul.locum non habet in personis supradictis.Relinquitur ergo sola dubitatio in hæredibus descendentibus,qui liberi appellantur,vbi concludendo dic quod aut soli emancipati succedunt patri vel auo,& tunc sola profectitia tenentur conferre, sibi inuicem secundum omnes,vt probatur in l.vt liberis.C.de collationibus.& nota. plenè per Cynum in dicta l.si emancipati.aut succedunt cum collateralibus extraneis, & idem quod supra. Aut succedunt cum alijs existentibus in potestate,& tunc licet si diuersitas opinion.tamen secundum veritatem emancipati conferunt suis in potestate constitutis sola profectitia. Et econtra suis emancipatis, & sic est æqualitas inter eos in modo collationis secundum doctores. vbi supra, quam opinionem.sequitur Iacob.butri.in l.certum.
10 C.famil.erciscun.& l.fina.C.de collatio.†Vnum tamen aduerte quòd olim filij succedentes ex testamẽto paterno nõ tenebantur quartã eõferre,vt in l. j.C.de collati.Hodie autem siue succedant ex testamento siue ab intes.tenentur inuicem conferre mo-

do quo ſupra,vt in authenti.ex teſtamento.C.de collatio.niſi teſtator aliud diſpoſuerit,vt ibi.

11 †Hic autem inſurgit aliud dubium per quod declarabitur ſecundum quæſitum,quod erat quę bona ſint conferenda,vnde quæro an ſimplex donatio facta filio in poteſtate vel emancipato à patre vel auo debeat conferri, ſicut conferuntur alia bona profectitia, quam quæſtionem examinat gloſſa.ac Dyn. & Cyn.in dicta authentic.de teſtamento,& plenius Bartol.in l.prima.§.nec caſtrenſe.ff.de collabono,dic ergo diſtinguendum ſecundum eos,aliquãdo hæc donatio fit filio emancipato,& tunc eſt conferenda,vt l.liberis.in fi.de coll.Cuius ratio eſt quia hæc donatio tenuit in vita patris donantis , & ex ea fuit filio ius quęſitum,merito ergo venit conferẽda ſic intelligitur,quod habetur in d.authenti.ex teſtamento.Aliquando fit hæc donatio filio exiſtente in poteſtate.& hic ſubdiſtinguitur.Aut pater poſt ipſam donationem filium emancipauit, ſicque ipſa donatio quæ à principio non valuit in vita patris confirmatur & tunc debet conferri,ſicut à principio fuiſſet facta filio emancipato.vt dictum eſt.argument. ad hoc in l.ſiue emãcipatus.C.de do.ff.eodem .l.donationes §.ſi pater.coniuncta l.vt liberis.in fine C. de collatio.aut pater non emancipauit ipſum filium ſicque in eius vita confirmationem non recepit, ſed poſt eius mortem confirmationẽ aſſumpſit, & hoc caſu,quia talis donatio legatorum naturam aſſumit, vt in l.in donationibus.C.ad legem falcidiam.& ſic incipit mortuo patre dominium eius quæri filio merito in collationem non venit,vt l.à patre.& l.ea demum.C.de collationibus.& in l.prima.§.ſi ab i.ſo. ff.de col.bo.& l.filiæ.C.fa.ercif.fallit in hoc tribus caſibus.Primo ſi emergeret inæqualitas, quo caſu donatio,quæ morte confirmatur conferri deberet, vt l.pen.§.fi.C.de col.Secundò fallit ſi per hoc ordinauerit,ar.l.ſiquãdo.§.& generaliter.C.de inof.teſt. Tertio ſi pater donaſſet vt haberet filius in peculio profectitio,vt l.ſi donatione C.de collatio.

12 †Poſt hæc quæritur quid ſi pater filiæ donauerit ob aliquam certam cauſam in donatione expreſſam an talis donatio ſit conferenda,dic ſecundum Bartolum . vbi ſupra quòd donandi cauſa poteſt eſſe multiplex, & ſecundum diuerſitatem cauſæ,diuerſificabitur modus collationis .ideoque ſic diſtingue, aliquando pater donauit filio tanquam bene merito , quia ſe habuit in exhibitione bonorum plurium verſus patrem multum affluenter,aliquando donauit filio vt habeat in profectitio peculio, aliquando donat ex alijs cauſis, quæ variæ ſunt,vt infra dicetur. Si quidem donatio facta fuerit filio tanquam bene merito hoc expreſſo vt communiter fit in inſtrumentis donationum,tunc licet gloſſ. ſint variæ tamen concluſiue ſecundum veritatem dicendum eſt talem donationem tenere & dicetur talis donatio peculium aduentitium non profectitium,ideòque non confertur ,vt not. per gloſſ.in authentic.vnde ſi parens.C.de inofficio. teſtamen- quod ſequitur Guilel.de cun.& Iacob.Burrigar.Et aduerte ad vnum quod in hoc caſu non ſufficit, qđ notarius dicat in inſtrumento,quod pater donat tali eius filio propter eius ſeruitia ab eo recepta & ſimili.quia iſta verba narratiua non probant merita preceſsiſſe,ſed eſt opus aliunde probari ſecundum Bartolum.in l.quod ſi forte.ff.de caſtrenſi peculio. & l.is qui §.penultimo ff.de legat.præſtand.Si verò pater donet vt filius habeat in peculio profectitio, tunc debet hæc donatio conferri,vt dictum eſt.

13 †Peculium autem caſtrenſe vel quaſi & aduentitium nullo modo conferuntur,vt traditur in l.certum. C.familiæ erciſcun.& l.prima.§.caſtrenſe.ff. de collatione bonorum.& l.finali.C.de collationib. cum ſimilib.vbi autem donat ex alia cauſa tunc ſecundum Bartolum conſidera,aut eſt talis cauſa propter quam cogitur pater filio donare puta ex cauſa dotis,vel donationis propter nuptias.vt l.finali. C.de dotis promiſsione.& l.qui liberos. ff.de ritu nuptiarum.& tunc debet talis donatio conferri,vt ff.de co.do.per totum,& l.filiæ.& l.illam.C.de collationibus.cum ſimilib Cuius ratio eſt,quia cum pater det ex iuris neceſsitate,videtur velle quòd conferat,& etiam quia hæc donatio quæritur filio in vita patris,ideòque conferenda eſt,vt dixi ſupra & probatur in l.Pomponius philadelphus,ff. familiæ erciſcun. Et hoc not.pro ſororibus maritatis & dotatis,quę volunt venire ad ſucceſsionem hęreditatis paternæ ſimul cum fratribus, quæ tenentur dotes ſuas conferre, & eodem modo frater alteri fratri donationem propter nupt. quam pater eius contulit, dum frater ipſe vxorem duxit aut cauſa donationis eſt talis quę non neceſsitabat patrem ad donandum , & tunc diſtinguitur an dederit,vt habent in peculio profectitio vel aduentitio aut caſtrenſi vel quaſi ,vt dictum eſt.

14 †Sed circa prędicta quęritur ſecundum Bartolum pone quod pater ſoluit pecuniam ob condemnationem filio impoſitam,propter aliquod eius delictum an in diuiſione paternę hæreditatis debebit hęc pœna ſoluta conferri,& ipſi fratri imputari, & ſecundùm eum ſic eſt diſtinguendum vt plenè ſcripſi in l.ſtichus.ff.de peculio legato,& per Gui.de cun.in lege frater à fratre.ff.de conditione indebiti.aut filius tempore ſolutionis habebat ſolum peculium profectitium,& de eo præſumitur facta ſolutio,& ob hoc de ipſa tali pecunia ſoluta fienda eſt collatio,vt ſupra ſepius dictum eſt,& ita intelligitur dicta l.ſtichus,quod ibi notatur.aut habebat ſolum peculium aduentitium,& tunc præſumitur de eo facta ſolutio ar.in l.neſennius.ff.de neg.ge.& quia pater videtur magis adminiſtratorio nomine voluiſſe quàm proprie,ar.in l.poſt mortem.ff.quãdo ex fac. tut.& l.cum vnus.§.fi.ff.de admini. tutorum.ideòque nulla collatio fiet vt aliàs dictum eſt aut ſoluit condemnationem hanc ex neceſsitate quia per ſtatutum ciuitatis erat ad hoc aſtrictus vel fideiuſſerat pro ipſo filio & tunc quia talis ſolutio imputatur in legitimam filio, vt le.hæredes.§.ſi filius.ff.familiæ erciſcun.Ideoque confertur,& imputatur argu.in l illud.C.de col.Aut ſoluit ex voluntate ſimpliciter, & tunc videtur facta ſolutio cauſa pietatis vnde nõ

audir

audiretur pater volens talem impensam à filio repetere. arg. in l. j. C. de negot. gest. & l. filius. cum ibi not. ff. de nego sicque ideo non confertur. vt supra dictum est de simplici donatione, & eadem cõclusio locum habet, si pater soluerit pecuniam pro redemptione filij captiuati, nam in dubio talis solutio videtur facta causa pietatis alio non apparente & ob hoc non confertur, quia nec à filio repeteretur. vt supra proximè dictum est. facit l. liber captus. ff. de cap. & postli. reuer. & no. per Guli. in d. l. frater à fratre. Itẽ dic per omnia in donatione facta filio seu expensa pro eo facta pro aliqua militia, vel doctoratu, præbenda, vel episcopatu, aut alia dignitate sibi quæsita secundum aliquos, sed secundum Bart. vbi supra dicendum est locũ esse collationi duplici ratione. Prima quia talis expensa facta est ex necessitate, cum pater sibi obligetur iure naturæ quærere filio honorem & dignitatem. vt in authen. constitutio quæ de digni. Secunda ratio est, quia hæc pecunia filio quæritur in vita patris, ergo &c. vt dictum est.

15 † Sed an fructus & redditus huius dignitatis conferantur, dic secundùm eundem aut talis dignitas est transitoria in hęredes, vel alienabilis in quecunque, & tunc tam dignitas quã eius redditus conferri debet, iuxta formam. l. omnimodo. in fine. C. de inoffi. testa. cum talis militia in quartam filio imputetur. vt ibi. & sic locum habet illa regula, ℭ ea quæ computantur in quartam conferunt & conferũtur, sed non conuertitur, vt habetur in l. illud. in prin. & §. primo. C. de colla. aut hęc dignitas non est transitoria in hæredes vel non est alienabilis. vt dignitas episcopatus, vel abbatiæ, vel doctoratus, & tunc non confertur ipsa, nec eius redditus, nec in quartam filio imputatur. vt dicta l. omnimodo. quasi hæc dignitas in peculio castrensi vel quasi fore censeatur. vt l. sacro sanctæ. C. de episco. & cler. aliquando contingit, quòd pater dat pecuniam filio & ignoratur quo animo dederit, an vt illam habeat in peculio, vel eam habeat in mera donatione, quo casu secundum Barto. considerandum est, an præcesserint aliqua merita, & tunc præsumptio est meræ donationis propter merita præcedentia filij, arg. in l. si donatio. C. de dona. aut merita nulla præcesserunt, & tũc aut illud quod filio dedit ipse pater emit nomine ipsius filij, & tunc præsumitur dedisse animo donãdi. vt arg. in l. filię. C. fami. erc. & l. ij. C. si quis alteri vel sibi aut solum tradidit, sed non emit, & tunc in dubio videtur dedisse filio. vt habeat in peculio profectitio, vt l. quid fructuarij. in princ. ff. de act. re. do. nisi per aliqua iudicia contrariũ appareret, puta, si dederit pecuniam filio existẽti in militia, vel in studio. nam tunc videtur dedisse. vt habeat in peculio castrensi vel quasi. arg. in l. j. C. de castr. pec. lib. xij. & hoc sequitur Dy. & Cy. post eum. vt not. in l. si donatione. C. de colla. aut econtra emit nomine filij, sed non tradidit, & tunc videtur emisse. vt habeat in peculio profectitio. Aliquando contingit ℭ pater non emit nec tradidit filio, sed ex promissione acquirit, quia filio promittit, & in hoc facit de Are. & Barto. post eum. in l. si pater. ff. de donat. sic distinguit, aut qñq; ab extraneo pater stipulatur pecunia nomine filij, & tũc videtur stipulari vt filius habeat in peculio profectitio, vt probatur in l. fi. ff. de pe. Aliquãdo non ipse pater, sed filius stipulatur de iussu patris, & tunc ex numero filiorũ, & quãtitate pecuniæ in stipulationẽ deductæ ꝑsumitur donatio vel ℭ habeat in peculio profectitio. ar. l. quęsitum. §. si pater. ff. de fun. instru. & l. si filio. ff. de legat. iij. & l. si licitũ. ff. de
6 do. inter vir. & vxor. † Deinde pro latiori præmissorum doctrina quęro de nota. q. Ecce ℭ pater emit filio suo libros pro studendo iure vel in medicina in studio Boñ. vel papiæ tunc quæritur an mortuo patre isti libri debeãt conferre, quã q. plenè ponit Cy. in l. filiæ. licet in sacris. C. de colla. & Bar. in d. §. nec castrensę. & in ea sunt varię opi. nã glo. in l. fin. C. fa. erci. tenet quòd nõ cõferantur per illũ tex. quã opi. sequuntur Dy. & Cy. vbi supra iiij. vt Odo. dicũt qđ debet cõferri, sicut alia simplex donatio. vt supra dictum est. Vber. vero de bobio doct. antiquus tenet opi. Dy. licet eũ precesserit ætate tali ratione certũ est enim quòd si pater donet filio militãti arma & æquos, quod ista nõ cõferuntur, tanquã bona castrẽsia vel quasi. vt d. §. nec castrense, ergo nec filius libros, nam militant causarũ patroni, & studentes in iure. vt l. fori. C. de aduo. diuer. indi. nã arma & leges fraternizant. vt instit. in proœ. & C. de no. constr. & C. de offi. diuer. iudi. l. scimus. Bar. autem vbi supra sic distinguit, quãdoque pater libros pro filio emit, nec tñ adhuc tradidit eos sibi nec expressit, quod filio donauit vel donare proposuit & tunc quia remãserunt in pleno dominio & hęreditati patris diuidẽdi sunt & cõferendi. arg. in l. j. C. de castren. pec. libr. xij. Nam vt donatio perficiatur, requiritur traditio. vt l. ij. l. si quis alteri vel sibi. & l. filij. C. de don. inter virum & vxo. quandoque pater emit nomine filij & expressit se donare ipsi filio. & hic subdistingue aut eo tempore filius erat in dignitate doctoratus vel aduocatus, & tunc taquam peculium quasi castrense non confertur. vt d. l. j. in ij. respon. C. de castrensi pecu. & ff. eod. l. castrense. ad quod facit l. si filius. C. fami. erciscũ. aut eo tẽpore filius erat in actu simplici scholastico. & tunc aut ante patris obitum filius compleuerat studiũ suum & tũc quia incipit quasi militare. illi tales libri efficiuntur quasi castrense pecu. & talis donatio cõfirmatur. arg. C. de do. l. fiue emãcipatus. & ff. e. l. donationes. §. patri ideoq; cessare debet collatio. vt d. §. nec castrense. aut pater est prę mortuus, ante studium completum seu antequã doctoratum assumpsisset & tunc non potest dici peculium tale esse quasi castrense, quia qualitas personæ demonstrat nullam in ea esse dignitatem: ex his de quibus habetur. in l. fina. C. de dig. lib. xij. non enim iure cautũ reperitur ℭ nudi scholares habeãt peculiũ castrẽse vel quasi, nec est conuenięs eos gaudere beneficio dignitatis, qui nondũ dignitatẽ sunt assequuti, ar. in l. j. C. de exc. artifi. lib. xij. & l. fi. C. de iurisd. om. iud. vnde concludendũ est ide in hac donatione, quod supra dictũ est in simplici donatione, q̃ si morte patris cõfirmetur, nõ cõfertur: & maxime fauore studentiũ: arg. optimũ in l. qui pater. ff. fa. er.

17 †Sed pone quòd filius de voluntate vel præter voluntatem patris fuit ad ſtudium & pro eius expenſis mutuo ſumpſit pecuniam à perſonis extraneis, an pater & eius hęredes teneantur ad ſolutionem & ad reſtitutionem huius pecuniæ, breuiter dic, vt plenè not. per glo. in l. ſed Iulianus. §. quod dicitur. ff. ad ſena. conſ. macedo.

18 †Amplius quæritur, pone q̃ filius ex pecunia profectitia aliquid eſt lucratus, an hoc lucrum ſit fratribus ſuis conferendum, & concluſiuè determinat gl. q̃ ſic. in l. cum oportet. in princ. C. de bo. quæ lib. quam opin. ſequitur Specul. in tit. de iud. §. ſequitur Bartolus autem in d. §. nec caſtrenſe. aliter diſtinguit, aut filius lucrum cõſequitur ex tali pecunia ſine aliquo onere ſuo, vel perſonæ exercitio, & tunc procedit opin. prædicta, aut lucrum conſequitur eius exercitio mediante, & tunc debet conſiderari lucrum, quod poteſt ex pecunia prouenire per ſe & lucrũ, quod poteſt prouenire exercitio perſonę, & attribuere cuique portionem ſuam, & lucrum pecuniæ communicare, tãquam profectitium, lucrũ autem perſonæ tanquam aduentitium non tenetur communicare. hoc modo debet intelligi, quod traditur in d. l. cum oportet. per gloſſ. & inſtit. per quas perſonas. poſt princ. & ſi forſitam dubitetur quæ ſit portio condigna attribuenda perſonæ, & quæ attribuenda pecuniæ, dicendum eſt ſecũdum generalem conſuetudinem, niſi quantitas eſſet nimis magna, quia medietas eſt attribuenda perſonæ & alia medietas pecuniæ de quo no. in l. j. C. pro ſoc.

a *Item quæritur. adde Bal. in authẽ. ex parte. C. de coll. Bar. in l j. §. nec caſtrenſe. ff. de caſ. pe. & Frã. porcus. in tractat. de duob. fratr. in q̃. parte. in xxx q̃ j. q.*

19 †Circa prędicta quæritur de alia q. ſæpe occurrẽte in monteferrato. Ecce quòd Titius donauit partem dimidiam omnium bonorũ ſuorum Caio, hoc pacto, quòd ſimul cum eo debeat habitare, eumq̃ nutrire & alimentare, & tanquam patrem tractare & tenere, verſaq; viſa idem Titius tenere debeat & habere Caium tanquam filium, modo cõtingit q̃ dictus Caius viuente dicto Titio aliqua bona acquiſiuit, deinde moritur Titius, eius hæredes petunt ab ipſo Caio partem bonorum per eum acquiſitorũ, quæritur an ſint audiendi. Reſpondeo breuiter ante omnia conſiderandum eſſe quòd per verba prędicta nõ ſunt facti inuicem pater & filius, cum in filij arrogatione & adoptione requiratur authoritas ſuperioris, vt aliàs dixi, ideo ſequitur q̃ aduentitia, nec caſtrẽſia, vel quaſi quo ad dominium vel vſumfructũ fuerunt quæſita ipſi Titio, vel ratione ſocietatis omnium bonorum inter eos cõtractæ, tacitè vel expreſſè dici poteſt ipſa bona communicari debere, quia verba donationis hoc non exprimunt, dici ergo poſſet q̃ aut iſta bona ſunt acquiſita ex rebus amborum tam donatis quam retentis, & tunc hæredes ſunt audiendi, vt partem ferant aut ſunt quæſita ex propria perſona ipſius Caius & ipſius induſtria, vel aliunde, & tunc non ſunt audiẽdi, arg. eorum quæ dicuntur de filio naturali, ſupra proximè, nam licet non ſint inuicem pater & filius, tamen quia ſe obligauerunt tractare tanquam tales, ſequitur quòd quantum ad ſe in caſu iſto pro talibus ſunt habendi cogita ſuper hoc.

20 †Item quæritur [a] pone q̃ pater filio exiſtenti in
a ſtudio, vt moris eſt fecit expenſas ſingulis annis pro eius victu & veſtibus, patre mortuo volunt fratres ſibi iſtam expenſam imputare in quartam, & volũt q̃ eam conferat, quæritur an talis expenſa ſit filio computanda & conferenda. Bar. vbi ſ. ſic diſtinguit, aut iſte filius nulla bona habebat, & tunc non imputabitur, nec conferetur ſic intelligatur. l. qui pater. ff. fami. erciſ. aut filius habebat aduentitia vel caſtrẽſia ſeu quaſi & in pecunia conſiſtentia, & tunc præſumitur in dubio alio nõ apparente, quòd pater miſerit & dederit de pecunia ipſius filij potius quàm de ſua, arg. in l. neſennius. ff. de neg. geſt. quia potius adminiſtratio nomine quàm proprio miſiſſe præſumitur vt l. poſt mortem. ff. quando ex fact. tuto.

21 & videtur caſus in l. fi. ff. de pe. hære. † Deinde quæritur de q. quotidiana. Ecce q̃ pater generans duos filios, vni ex ei dedit vxorem, & eam duxit in domũ & pro ea fecit, vt moris eſt, varias expenſas in nuptijs, veſtibus, & iocalibus. Mortuo patre vult alter frater ducere vxorẽ, & petit ab alio fratre, vt alterũ de duobus faciat, vbi patiatur de communibus bonis fieri pro eius vxore ſimiles expenſas, vel conferat omnes expenſas pro vxore ſua factas, quæritur quid iuris, dicit idem Bar. vbi ſ. quòd iſte frater, qui non petit, nõ eſt audiendus quantũ ad expenſam de cõmunibus bonis fiendã, ſed illam facere debet de ſuo proprio niſi contrarium pater ordinaſſet in eius teſtamento, arg. ad hęc, in l. iij. §. fi. ff. de mu. & ho. &
22 ibi no. per glo. † Quo autem ad collationẽ faciendã diſtinguendum eſt ſecundum eũ, aut ſunt veſtes viles, & alia pro quotidiana vſu neceſſaria, & tales non ſunt cõferendæ, quia ab initio tenuit in eis donatio inter ſocerum & nurũ, vt l. ex animo. in princ. de dona. inter virum & vxor. & ff. ad l. falcid. l. ſed ſi vſufructus. §. fi. cum gloſ. ſua facit l. peculium naſcitur. ff. de pe. aut ſunt veſtes & alia prætioſa iocalia & feſtiua, & tunc, veniunt conferenda talia qualia ſunt, quia iſta remanſerunt in dominio ſoceri, cum in his non tenuerit donatio, vt l. mortis ſuæ cauſa. §. final. ff. de donatio. inter virum & vxor. ff. de pecu. l. id veſtimentum. & ibi tex. no. nec ob. ſi dicatur hæc donatio ſaltem morte ſoceri confirmatur, quia reſpondetur, quòd à principio non fuerunt donatæ

ſed

ſed ad ſolum vſum conceſſe,vnde non habet locum
23 illa regula,vt dicta l.mortis cauſa in fin.† Ex his patet ſecundùm Bar.ꝙ iſta iocalia,quæ à viris mittuntur vxoribus,dū ſunt in domo parētū antequā ductæ ſint ad domū mariti,videātur magis ad vſum conceſſa quam donata,ideoque morte viri non confirmatur talis donatio,multoque minus cōfirmatur morte ſoceri,ſtante adhuc matrimonio inter eos,vt probatur in l.cum hic ſtatus.§.oratio.cum ſe.ff.de do.inter virum & vxo.& facit quod no.in l.pen.§.j.
24 ff.ſo.ma.†Itē quęritur,ecce quod pater in vita ſua miſit filiū ſuū ad ſtudiū,poſteaq; deceſsit ipſe pater, quo defuncto reqrit ipſe filius ab alijs fratribus,ꝙ ſibi prouideatur,de expēſis de communibus bonis hæreditarijs,an bene dicat.Dy.tenuit ꝙ ſic,qa munus cæptū perfici debet de cōmuni,vt.l.ſi filia.§.idē ſcribit.ff.fa.erc.& d.l.j.§.nec caſtrēſe ver.ſed ſi ad hoc & per gl.no.in l.qui originem.§.fi.ff.de mun.& ho.& l.lucius.§.idē reſpondit.ff.ad muni.& ibi not. per Dy.facit in ar.ff.pro ſo.l.hæres ſocij.ff.de hær. tu.l.j.& l.furti.§.fi.ff.de his,qui no.infa.Sed Bar.vbi ſupra tenet cōtrariū quia factū patris ita demū obligat hæredes ſi ad illud explicandum pater fuerat neceſſario obligatus,vt l.ſed ſi filium.ff.de mune.& ho.cōiūcta l.honores.§.his qui.ff.de pec.Sed nō reperit iure cautū,ꝙ pater neceſſario aſtringatur tenere filiū in ſtudio,ergo &c.Nā aut dices iſtos fratres obligatos ad hoc ratione paternæ obligationis in eos transfuſæ,& hoc nō ratione prædicta.Aut dices eos teneri ex ſua propria obligatione,& idē multominus quia nec ex lege.nec ex eorū voluntate ſunt ad hoc aſtricti,aut dices eos teneri vigore obligationis paterne eius morte confirmatæ,& hoc non arctat,quia pro furto tempore nulla interuenit traditio,quæ eſt neceſſaria,ſi morte debeat confirmari,vt l.papinianus.ff.de donatio.inter vir.& vxo.ſi tamen ipſe filius in vita patris ſtando in ſtudio aliqua debita ex honeſta cauſa contraxerit,ſoluenda erunt per fratres de communi pecunia tanquā æs alienum.l.macedoni.& le.ſed & iulianus.ff.ad mace. Aduerte quia ego aliter ſentio in prędcenti caſu;& diſtinguo ſic concordando opinio.omnium aut iſte filius in vita patris per modicū tēpus fuit in ſtudio & tunc procedit opin.Bar.aut fuit ibi longo tēpore, ita ꝙ iam perfectus eſt in multis,& tunc aut portio contingens ipſi filio de bonis paternis eſt ſufficiens ſibi facere conſuetas expenſas, adhuc procedit opinio Barto.aut non eſt ſufficiens ſibi facere expen.&
25 tunc procedit opi.Dy.† Et ratio differentiæ poteſt aſsignari,nam quando ſtetit longo tempore in ſtudio, nec habet de parte ſua quicquam ſufficiens ad ſolitas expenſas,tūc pater per tam longam patientiam videtur alligaſſe ſe ad talem expētam,& ęquitas etiam ſuggerit.ne tempus in vacuum perdidiſſe appareat,ſi ſtudium non perficiat,& ne in deriſum cadat quod de communi ſuppleatur expenſa, quæ ratio ceſſat cum ibi ſtetit modico tempore, vel ſufficiente partem hæreditatis habet ad ſupportan
26 dum expen. †Inſuper quæritur,pone quòd mortuo patre,iſti fratres hæreditatem paternam communiter & indiuiſe tenuerunt & poſſederunt. & vnus ex eis aliqua bona alienauit ſine alterius conſenſu,an talis alienatio ei nocebit.dic quòd non regulatiter,vt in l.j.& ij.C.de com.re.alie.plene not. per glo.& doc̄to.in l.in familiæ.C.fami.erciſ.
17 †Sed quid ſi vnus ex eis aliqua ſuperlucratus fuerit vel emit,an talia ſuperlucrata vel empta ſint inter eos communicanda.diſtingue breuiter ſic,aut fuit inter eos contracta ſocietas omnium bonorū, & hæreditatis aut ipſius hæreditatis tantùm.Primo caſu bona vndecunque quęſita,etiam aliunde quam ex hæreditate ſunt communicanda,vt l.eum duobus.§.ſi inter fratres.aliàs incipit l.papia.ff.pro ſoc. Secundo caſu ſunt communicanda ea ſola,quę ſunt ex hæreditate quæſita: vt in d.§.ſi inter fratres.& probatur in l.ſi patruus.C.communia vtri.iu.cum ibi not.aut nulla fuit inter eos ſocietas ſpecialis vel generalis contracta,& tunc aut ille quæſiuit ex rebus communibus proprio nomine tantum:& non tenetur communicare,aut quęſiuit nomine omniū, & cōmunicare tenetur,vt hæc probantur in l.ſi patruus.cū ibi not.de quo ſtatim plenius dicam.In dubio autem non præſumitur inter eos contracta aliqua ſocietas:vt l.ex patre.§.filius.ff fami.erciſ.& no. per Bart.in l.Titium& Mæuium.§.altero. ff.de admini.tu.niſi omne lucrum ponerent in communi, quo caſu præſumitur tacitè contracta ſocietas inter eos non generalis,ſed illius tantum negotiationis ſecundū eum.Sed do.Bal.in l.ſi patruus.& in quoddam tractatu de duobus fratribus dicit,ſiue nullus fratrum negotietur, ſiue alter tantum, ſiue omnes quod ſi ponant omnia lucra in communi ex hoc & alijs actibus ſeu circunſtantijs prēſumitur inter eos tacitè contracta ſocietas generalis.argum.in l.cum duobus.§.cum duo.ff.pro ſo.& ſic omnia bona qualitercunque quæſita erunt inter eos commnnicanda, vbi autem certum ſit eos nō eſſe ſocios.& tunc omnes ſumptus quos alter ex eis fecerit circa ſuam perſonam ſtando, puta in ſtudio vel circa filiam.in cauſa maritando vel inducendo propriam vxorem, tenet ipſe ſolus agnoſcere & ſubire.arg.in l.ſocius
28 pro filia.ff.pro ſoc.† Quod autem dixi tacitè ſocietē præſumi. & tacitè contrahi non eſt inconueniens:quia in cōtractibus, maximè bonæfidei tantū operantur conuentiones tacite quantum expreſſe. vt l.item quia conuentiones.ff.de pac.& l.eū quod. ff.ſi cer.pet.& triticum.ff.de verbo.obli.cum ſi.pro tanto bonum eſt conſilium quòd mortuo patre ſuperſtitibus ibi pluribus filijs ſi intendant ſtare ſimul & fugere quæſtiones,quod ſtatim facient & ſocietatem ineant inter ſe omnium bonorum, aut ſaltē totius hæreditatis & paciſci ſimul quòd quęcunque quærenda communicentur inter eos ex hoc enim tolletur omnis materia iurgiorum.
29 †Quid ergo ſi proceſſerint in cōmunione cū illo cōmuni errore,vt ſolēt cōmuniter facere,nulla facta conuentione,nec vlla contracta ſocietate, quod erit de quæſitis per alterum ex eis,dic plenius,quod aut bona vel pecunia ſunt quęſita ex perſonæ induſtria,& iſta in dubio nō ſunt communicanda inſti.

per quas perſo.nob.acquir.§.j.in fin. aut ſunt quæſita à fortuna ex cauſa donationis vel legati,& tunc aut donatio vel legatum proceſsit ſolùm contẽplatione illius,cui donatum vel legatum eſt,& tunc non debet cõmuniari,vt d.§.j.& in l.cum oportet. & ibi not.C.de bo.que lib aut proceſ ſit donatio vel legatũ cõtemplatione omnium ipſorum fratrum & domus eorum,& tũc debet communicari,vt habetur in l.lombarda.in ti.de ſuc.l. ſi fratres.vbi autem non apparet cuius contemplatione fuerit facta donatio vel legatum,tunc præſumitur facta contemplatione perſonæ nomi natæ in legato ipſo vel inſtitutione ar.pro ſo.l.nec adijcit.ſi vero de cauſa vel ti.acquiſitionis nõ apparet,tũc contemplari oportet,an perſona quę quæſiuit ſit induſtrioſa & præſumetur tunc fore quæſitum ex eius induſtria conſiderata, tamen quantitate lucri,& qualitate excercitij,argu.in l.ſi defunctus.C.arb.tut.cum ſi.alias autem præſumendum erit quòd ſint quæſita ex rebus hæreditarjis, dum tamen ipſe res hæreditariæ ſint tales quæ deductis expenſis poſsint tantùm ſuperfuiſſe,ex quo tale lucrum ſequi poteſt,ar.eorũ quæ not.per gl. in d.§ j.& in d.l.cum oportet.§.j.& in l.quintus mutius.ff.de do.inter vi. & vxor.ad quod etiam facit quod habetur in dicta l.fratres in lombarda.& in auth.de eccle.ti.§.interdicimus,de quo pulchre not.Bartol.in l. Titium.§.altero.ff.de admi. tu .facit l.ſi patruus. C. cõmunia vtri.iu.aut conſtat ipſa bona eſſe acquiſita ex rebus cõmunibus,& tuncdiſtingue vt ſupra proxime,an acquiſierit ſuo proprio nomine tantùm,an nomine communi,per d.l.ſi patruus.& per d.l.j.C.ſi quis al.vel ſibi.& l.ſi ex pecunia.C.de rei vendica.& l.ſi de tua. C.de donatio.inter vi.& vxo.& quæ dicta ſunt de imputatione,detractione, & collatione fienda.locum habent ſecundùm Bal.in rebus extantibus de præſenti.In conſumptis autẽ nulla fienda eſt detractio,ſed cedere debent communi vtilitati & damno.per text.in c.fin.de frat.de no.be.

30 inue.col.x.& ibi per eum. † Vlterius quæritur[a] an frater fratri teneatur dotem ſuarum vxorũ cõmunicare,ſuper qua q.Cy.in l.ij.C.fam.erc. determinat quòd ſic,patre viuente, ſecus eo mortuo.pro quo facit l.dotem.ff.de ca.pen.& l actione.§.fin.cum ſeq.ff.pro ſoc.& l.ſi filia.§.j.ff.famil.erciſ.quã diſt.Bart.in l.cũ ſi dotem.§.tranſgrediamur.ff.ſolut.matr.dicit procedere de iure antiquo,hodie autẽ non procedit,cũ dos dicatur iure nouo peculium aduentitiũ,vt d.l. cum oportet.& l.cũ nõ ſolũ.ſicque an diſtincte nõ conferenda nec communicanda,vt l.fin.C.de colla.

Ex his patet deciſio ad q.ſepiſsime occurrẽtem. Ecce quòd mortuo patre,filij eius perſeuerant in eadem bonorũ cõmunione,quorũ vnus accepit in vxorem deinde moritur iſte frater maritatus,vxor eius petit dotem ſibi reſtitui de cõmunibus bonis: dicunt alij fratres nos non tenemur de bonis noſtris ſeu de parte noſtra aliquid de tua dote reſtitutionem cõtribuere,quęritur quid iuris,diſtingue, aut omnes receperunt dotem ipſam & omnes tenentur,vt l.ſi.C.de do.cau.non nu.aut ipſe ſolus vir recepit,& tunc aut conuertit illam,& hoc conſtat in vtilitatem cõmunẽ omniũ,& tunc alij tenentur de in rem verſo,ipſe verò actione de dote,argu.in l. iure ſocietatis.ff.pro ſoc.& qualiter dicatur verſa in rõmunem vtilitatem,vide no.per text.in l.quod ſi ſeruus.§.& generaliter.cum ſe.ff.de in rẽ verſo: aut non conſtat eſſe verſam in cõmunem vtilitatẽ, & tũc ipſe vir ſolus & eius pars ſolahereditatis tenetur,nã ſicut nõ cedit hæc dos in commune & cõtributione ſic, nec debet cedere in communi obligatione,vt ſupra dictũ eſt,& ad præmiſſa faciunt quæ notabiliter ponit Bart.in d.l.titiũ & meniũ.§.altero ex duobus.ff.de admi.tu.vbi vide,& vide etiam Spe.

31 in d.§.ſequitur.cum ver.ſe.ti. de iu. †Amplius quęritur pone ꝙ vnus ex fratribus eſt ſtipendiarius, & in ſtipendio aliqua quæſiuit, an teneatur illa cõmunicare,dicit Bar.in d.l.cum duobus.§.ſi inter fratres. ff.pro ſoc. aut fuerunt quæſita ex rebus communibus,puta ex equis et armis communibus,aut ex alijs rebus primo caſu conſiderandum eſt quod & quantum ex ipſis rebus omnibus poterit proficiſci, & ea portio debet communicari, alia vero aliunde quæſita communicari non debent,ar.in l.quia ſolidum. §.ſi ex cauſa.ff.de leg.ij.melius facit d.c.ſi. de duo fr.

32 de no.benefi.inueſt. †Item quæritur[b] de quotidia-
b na q.ecce quòd fratribus ſtantibus in communione, alter ex eis fortè maior domus dotauit eorum ſoro rem vel filiam alterius fratris, & eam nuptui tradidit,poſteaque in diuiſione bonorum vult ipſe frater computare huiuſmodi dotem alteri fratri, quęritur an poſsit, videtur quòd non,per l.j. §.accedit. C.de rei vxo.ac. vbi patet ꝙ videtur donare,ergo poterit compenſare vel computare, in contrarium facit l. vxorem.§.pater naturalis. ff.de le.ij. & l.neſennius. ff.de neg geſt.& hanc partem tenuit Ia.de are.vt refert Cy.in d.§.accedit.& l.ſi.ff.de do. promi.alij tenent primã partem,quia cauſa dotis & alimentorũ

33 exæquantur,vt ibi †Quid autẽ ſi vnus ex fratribus de rebus communibus dotauit eius propriã filiam, altero eius fratre conſentiente,an in diuiſione poterit iſte frater patruus dictæ filiæ computare fratri ſuo dictam dotem,dic quòd ſic nec eius conſenſus ſibi præiudicabit,vt videatur per hoc ſibi quic-

quam

a *Vlterius quæritur. adde Pe.de peru.in tra ctа. ſocie. in iiij.parte in x&.col.l & in &j. ꝑte in ix. q.& Fran. Porce . in tra.de duo. frat.q.lij. & lxiij.q. & lx&j q.*

b *Item qæritur.adde Paulum de caſ.conſilio. cxx & Pe. de peru.in trac. ſocietatis in &j. parte.q.x.*

quam de ſuo donaſſe vt ex prædictis patet concludendo, ergo cum quæritur de expenditis vel acquiſitis per aliquem ex fratribus quid fieri debeat diſtingue duos caſus aut quæritur de expenditis vel acquiſitis in vita patris aut poſt eius mortem. primò caſu dic vt ſupra ver. ſed pone quòd filius cum pluribus, ver. præcedentibus. & ſeq. & per Bart. in d. §. altero. ſecundo caſu dic vt ſupra ver. inſuper. cum alijs. §. ſe. & per Bar. & Bal. in d. tract. de duob. fratr. & per Spec. in d. §. ſequitur.

34 † Sed quid dices de eo quod plerunque vidi, ecce duo fratres erant, vnus domi remanſit & curam domus & bonorum egit alius per orbem vagando tranſiuit & vterque eorum aliqua ſuperlucratus eſt modo qui ſtetit extra domum non vult nec tenetur quæſita per eum conferre niſi modo quo ſupra dictum eſt. Is autem qui domi remanſit ad collationē eorum quæ queſiuit ex communibus bonis compellitur, quæritur quid iuris, breuiter dico quòd ſic conſiderandum eſt quid & quantum quærere poſsit ex perſona & cura ſua & attribuere huiuſmodi acquiſiti partem perſonę ſuæ & reliqua attribuere bonis & partem attributam non conferre iuxta ea quæ ſuperius dicta ſunt in illa q.

35 † Poſtea quæritur quale eſſe debeat iudicis officium in hac diuiſione hæreditatis, dic quòd eſt latiſſimum quia in re quilibet poteſt cuique hæredum dare partem ſuam & ſi viderit commodius aliter diuidere poterit vni aſsignare vnam rem inſolidum & alij aliam vel vni fundum & alij pecuniam vel alia ſimilia facere quæ vtilitati ipſorum hæredum viderit expedire vt probatur in l. item labeo. §. j. & l. hęredes. §. pe. & l. officio. & l. meuia. §. pen & fina. ff. fami. erc. & in l. inuicem ff. communi diui. & inſti. de offic. iudic. §. ſi fa. erc. debet etiam iudex facere cauere. de euict. ſibi inuicem vt d. l. hæredes. §. pen.

36 † Reuoco in dubium ſi facta diuiſione inter cohęredes aliqua res euincatur, an agi poterit de euict. breuiter dic quòd aut diuiſio fuit facta à teſtatore, aut ab ipſis cohæredibus aut à iudice primo caſu dicit glo. in l. ſi cogitatione. C. fa. erc. quòd non poteſt agi de euic. arg. & in l. cum pater. §. euic. ff. de lega. ij. ſed Iac. de are. & Cy. & communiter alij tenent contrarium vt per eos in d. l. ſi cogitatione. ar. in l. ſi pater. ff. fami. erc. & pro hac parte qua diuiſio eſt ſimilis venditioni, vt l. j. C. communia vtriuſ. iudic. vnde ſic in venditione agitur de euic. vt ff. & C. de euic. per totum ſic erit in diuiſione ſecundo & tertio caſu in dubio agitur de euic. vt l. ſi familiæ. & ibi per glo. & doct. C. famil. erc.

3 † Vltimo no. quòd ſi facta fuerit diuiſio vniuerſalis bonorum per patrem inter filios etiam in teſtamento minus ſolenni vel inter viuos vt ſolent facere viri prudentes ad tollendum omnem materiam diſſentionum inter filios quòd eo caſu ſtandum eſt tali diuiſioni omnino niſi forte diminuerit legitima alicui eorum vt traditur & habetur in l. ſi cogitatione. & l. quoties. & l. ſi. C. fa. erc. & l. qui pater. & l. ſi filiam. §. ſi pater. & ex parte. §. ſi. cum ſi. eod. tit. licet pactum ſimpliciter à filio interpoſitum & factum ipſi patri de non ſuccedendo ſibi non nocet ipſi filio vt l. pactum. C. de collat. Circa tertium principale quęſitum quod fuit an ex teſtamento vel ab inteſta. locus ſit collationi dic cōcluſiuè quòd ſiue quis ſuc-
38 cedat ex teſtamento ſiue ab inteſt. † quòd locus eſt collationi niſi contrarium ſit per teſtatorem diſpoſitum vt hodie eſt determinatum per text. in auth. ex teſtamento. C. de collat.

EPITOME.

1 *Actio communi diuidundo quando intentetur.*
2 *Pro actione communi diuidun. an agatur de euictione.*
3 *An poſsit peti diuiſio contra pactum de non diuidendo rem communem.*
4 *Domus emphyteutica an poſsit peti diuiſio.*
5 *Actio communi diuid. an præſcribatur.*

1 DOMVM vnam. † Hic intentatur actio ſingularis quæ pro re ſingulari diuidenda competit ſiue incorporalis ſiue corporalis & appellatur communi diuid. vt plenè traditur in l. hoc iudicium. in prin. & in l. iudicium, & l. communi diuidundo. §. cum vſufructu. ff. communi diuid. ſiue ipſæ res diuidendæ ſint communes ex ſocietate vel ex vltima voluntate, vt l. ij. ff. communi diuid. dummodo ſint communes ex cauſa honeſta alias autem ceſſaret hęc actio, vt l. communi di. §. inter prædones. ff. communi diuid. An autem pro communi parte agatur hac actione dicam infra in alia glo.

2 † Sed an pro hac diuiſione ſingulari de eui. agi poſsit dic quòd ſic vt habetur in l. item quamuis. in fin.
3 ff. eod. titulo. † Quid autem ſi habentes rem communē conuenerunt & pacti ſunt quòd res ipſa nullo tempore diuidatur an poterit peti diuiſio, dic quòd ſic, quia tale pactum eſt nullum, vt in l. hoc iudicium. §. ſi conueniat. ff. communi diuidun. ſecus ſi alter alteri pactum faciat de non petendo partem ſuam quia per illud inducitur remiſsio totius iuris quod habet in parte ſua vt probatur in l. in hoc iudi-
4 cium. §. ſi paciſcar. ff. cōi diui. † Item quæritur quid ſi iſta domus eſt emphyteutica ſeu vectigalis an poterit peti eius diuiſio dic quòd non vt ipſa diuidatur in partes ne confundatur pręſtatio ficti vel canonis ſed debebit ipſa domus in totum integraliter aſsignari & alteri attribuere tantum pecuniam parti ſuæ æquiualentem. vel aliam rem vt habetur in l. communi diui. in prin. & ibi no. ff. cōi diui. cuius cōtrarium plerunq; obſeruatur & aduerte quòd ſi hęredes inter ſe diuidendo hanc rem emphyteuticam in totum attribuant vni ex eis rem ipſam & tenentur domino denuntiare & ei laudemium ſoluere pro parte quę fuerat aliorum quorum reſpectu hęc diuiſio continet alienationem pro eorum partibus ſicut venditio cui hæc diuiſio comparatur vt habetur in l. j. C. cōia vtriuſ. iudi. quòd multum no. quare multi ſępe decipiuntur & ſi fiat diuiſio plurium rerum inter eos communium tunc poterit iudex vel arbiter ſuper hoc electus res ſingulares inſolidum vel pro parte ſingulis aſsignare prout vtilitati partium viderit melius expedire, vt d. §. ſi familiæ. in

ſi. & d.l. in iudicium. ff. communi diuidun. & l.ij. & l. ad officium. C. cõi diui cum ſi. quod not. contra illos ſic proteruos qui dicunt ſe velle habere in ſingulis rebus partem ſuam vt dixi ſupra in verſ. poſtea quęritur.

5 † Sed an huic act. cõi diu. pręſcribatur dic vt ſupra plenè dixi & not. per glo. & doct. in l.j. §. ad hæc. C. de ann. excep. & l. ſi. C. cõi diuid. Quid autem ſi hęc res fuerit per vnum longo tempore poſſeſſa pro diuiſo an ex hoc præſumatur facta diuiſio, dic vt ſupra dixi, de quo no. per glo. & doct. in l. ſi maior. C. communi diuid.

a Omnis communio parit diſcordiam. Probatur in l. cum pater. §. dulciſsimis. ff. de leg. ij. & l. in re communi. ff. de ſerui. vrba. præd. & d.l fin. C. communi diuidun. cũ ſi. ſed aduerte quòd licet inter laicos talis communio pariat diſcordiã, attamen inter clericos & religioſos parit concordiam quia concorditer vadunt ad vnam menſam concorditer incedunt & habitant & per eandem domum & eccleſiam concorditer tractant & ſtudent rapere & ad ſe trahere laicorum ſubſtantiam & eandem ipſis clericis eligere & nullo modo diminuere & propter hoc fecerũt per legem quod non poſsint vendere nec alienare nec diuidere eorum bona ſicque in breui neceſſe. eſt quòd omnia bona laicorum ſubijciantur dominio clericorum niſi bonis imperator prouideat qui donationem Conſtantini reuocet & legem faciat vt omnium clericorum ſtatus ad ſtatum mendicantium fratrum penitus reducatur & Papa cum Cardinalibus ſimiliter ad vitam Chriſti & Apoſtolorum eius deueniat in cuius terra eſt generalis vicarius vnde ſeruare debet geſta eius quia omnis, Chriſti actio & Apoſtolorum eius debet eſſe exemplum & regula viuendi ipſi papæ & cardinalibus eius alioquin non videretur eius eſſe perfectus vicarius qui deuiare velit in ſtatu & vita à moribus & exemplis eius hæc itaque bonorum diuiſio tam frequens in laicis eſt vna de cauſis per quam ſtatus ſingulorum laicorum conſumitur & annihilatur, ſunt etiam aliæ plures cauſæ quę idem operantur, videlicet nimia multitudo clericorum peruerſitas & auaritia principium dominorum pompa propria & vxorum partialitas vicinorum indifferens prohibitio vſurarum & frequentes etiam mutationes in ſtatu dominorum.

a *Omnis communio. Adde doct. in l.ij. C. quando & quib. Spec. in tit. de iudic. in iiij. circa principiũ.*

ET NEGLIGI ſolet. Hoc probatur in l.ij. C. quando & qui qua. pars. de lib. x.

IDCIRCO. Hęc eſt concluſio libelli ad quam ſemper aduertendum eſt vt ſæpius dixi.

IN OMNIBVS & ſingulis fruct. Hic notandum eſt quod pro omni actione quæ pro diuiſione cõpetit ſiue generali, vt eſt actio fa. erc. ſiue ſpeciali vt eſt actio communi diuidun. locum habet petitio fructuum quorum ſemper habenda eſt ratio vt habetur & traditur ad literam in l. fundus quem. & l. pen. ff. fa. erc. & l. per hoc iudicium. §. fi. ff. communi diuid. illud autem non eſt omittendum quod mota lite in actione fam. erciſc. interdicitur omnis rerum hęreditariarum alienatio voluntaria ſed neceſſaria permittitur vt habetur in l. alienationes. ff. fam. erc. & l. diuus. ff. de peti. hæred. idem in actio. communi diuid. vt l.j. & ibi no. C. communi diuid.

EPITOME.

1 *In re communi an quid poſsit fieri inuito ſocio. numero 2. 3. 4 5. & 6.*

ET IN FVTVRVM percipiendis.

1 † De iſtis futuris fructibus tenetur eo modo quo diſtinguitur de alijs poſſeſſoribus de quibus plenè dixi in primo lib. in glo. ſuper verbo fructibus. & per doctor. in l. certum. C. de rei vendi. Poſt præmiſſa ad altiorem indaginem eorum quæ ad domus diuiſionem pertinent quæro ſi in pariete communi domus alter ſociorum velit trabem imponere vel aliquid ſimile in eo facere an poſsit alio inuito, videtur quòd non, quia in re communi potior eſt conditio prohibentis quàm facientis, vt in l. ſabinus. ff. cõi diu. & in regula in re cõi. ff. de reg. iur. lib. vj. & ibi plenè per Dyn. contrarium eſt veritas, per tex. in l. ſi ædes. ff. cõi diu. non ob. l. ſabinus. quia ibi loquitur quando volebat aliquid facere quod non pertinebat ad eum vſum ad quem res ipſa erat deſignata & diſpoſita. hic aute ſic, dic vt ibi per Dyn. vltra quæritur pro declaratione cõis parietis ſi vnus ex ſocijs velit parietem reficere an poſsit, diſtingue aut vult eundem reficere de conſenſu aliorũ & tunc poteſt, & hoc eſt clarum aut contra volntatem eorum & tunc ſubdiſtingue aut paries non erat idoneus ad onera ſuſtinenda vel mirabatur ruinam & tunc poterit reficere alijs inuitis & ipſum demoliri in totum vel pro parte prout neceſsitas exigit vt probatur in l. ſi ędes. ff. cõi diuid. & in l. parietis. cum l. ſeq. & ibi no. per Bar. ff. de dam. infe. quo caſu iſte reficiens agere poterit contra conſortes ad repetitionem expenſarũ pro parte illis tangente vt habetur in l. ſi proponis. C. de edi. priua. de qua quidem expenſa fiet deductio omnium rerum quę ex primo pariete in nouum ſunt immiſſa vt traditur in l. cum emptor. in fin. & in l. inter quos. §. fi. ff. de dam. infe. aut paries erat de ſe idoneus & ſufficiens ad omnia onera ſuſtinenda & tunc non licet alteri conſorti ipſum demoliri & reficere, vt lege parietem.

ff.de serui.vrb.prę̃d. & sic potest intelligi.d.l.Sabinus,licet hoc casu quilibet eorum possit talem parietem incrustare & dealbare & pingere vt habetur in l.quidam hiberus.§.fina.de serui.vrb.prędio. ac etiam scalas ibi apponere, vt l. fistulas §.fin.ff.de serui.vrb.prę̃d.& insuper apud parietem communẽ balneum facere duntamen ex eius humore paries ipse non lędatur.vt d.§.fi.& l.fistulas & d.l.quidam hiberus.in prin.non autẽ liceret alicui in pariete cõmuni affigere aliquod canale per quod aqua pluuia recipiatur.vt d.l.fistulas.in princ.nec etiã licet ibi in eo facere feneſtras ad aerem recipiendum, vt l.eos
2 qui.de serui.vrb.prę̃d. † Sed an in ipso pariete vel apud ipsum communem parietem liceat facere ſterquilinium quod in vulgari appellatur neceſſarium, videtur quod ſic,per ea quæ habentur & no.per gl. in l.ſi quando.§.fi.ff.ſi ſer.vendi.tu autem ſic diſtingue aut ex eo ſterquilinio nullum conſortibus infertur damnum & licitum eſt ipſum facere & habere in d.§.fi.aut ex eo infertur damnum conſorti vel in ipſo pariete qui marceſcit propter humorem & malum odorem,& lædit puteum conſortis & ſimilia & tunc dico quòd non licet habere tale ſterquilinium quod probo quia non licet tenere tribulos nec canale vel fiſtulam iuxta communem parietẽ ergo multomiuus tale:ſterquilinium vt d.l.fiſtulas.in prin.& in fi.& d.l.quidam yberus.in prin.pro quo etiam facit quòd non licet facere in proprio,ergo multominus in communi quod noceat alieno,vt in l.ſicut.§. ariſto.ver.idemque ait.ff.ſi ſerui vendicetur.& lege prima. §.idem ait aquam cum ibi notat. ff de aqua
3 pluuia arcenda. † Sed quid ſi plures conſortes cõcurrant in refectiõe cõmunis parietis ſed vnus vult reficere vno modo & alter alio quid erit dic ꝙ ille prę̃fertur in refectione qui magis idoneę vult reficere & vtilius pro communi vſu, vt habetur in l.in
4 reficiendo.ff.de dam.infect. † Sed quid dices ſi vnus ex cõſortibus reficit communem parietem & alius conſocius timet ex ea refectione ſibi dãnum inferri qualiter ſibi prouidebitur, dic quòd per cautionem dãni infecti vt plenè not.per Bart.in l.inter quas.in prin.ff.de dam.infect.ad quod etiam facit d.l.in parietis.& l.ſi ædibus & l.lex damni.§.j.ff.de dam.infect.§.qui cum parietem.ff.eodem titu.

5 † Denique illud eſt notatu dignum quòd ſi paries alicuius ſe per dimidium pedem inclinauerit.in domum alterius poteſt contra eum agi vt ipſum erigat & reſciar vt eſt tex.in l.ſi cum meus.in fi.& l.ſi
6 quando in prin.ff.ſi ſer.ven:† Sed an in pariete proprio liceat oſtium de nouo facere verſus viam contra vicini voluntatem diſtingue breuiter ſic aut lędi tur ius publicum vel vicini & tunc non poteſt, aut non lędit̃ur & tunc poteſt oſtium facere vt habetur in l.fin.ff.de ſer.vrb.prędio.& per Bartholomęum cepolam Veronenſem in tracta.ſuo de ſeruitutibus vrba.prędio.

DAMNIS intereſſe & expenſis.Aduerte ꝙ in hac actione cõmuni diui.habẽda eſt ratio dãnorum illatorum in re ipſa vt in l.& ſi non omnes.§.venit.& l.item quãuis.in prin.ff.cõmu.diuidun.ac etiam expenſarum in ea factarum vt l.in hoc iudicium.§.impendia.& l.ſi quis cum æſtimaret.ff.communi diuidun.

ET PRAEDICTA.Hæc clauſula cum ſequentibus declaranda eſt eo modo quo habetur ſupra in primo lib.

For ma inquiſitionis.

HAEC EST QVAEDAM.Inquiſitio & titulus inquiſitionis quæ fit & fieri intenditur per ſpectabilem virum Raynald. de bacharia de plebe ciuitatis Mediolani honorabilem poteſtatem contra & aduerſus Petrum de roxario & Guli.de habiate in eo de eo & ſuper eo quod ad aures & notitiam prędicti domini poteſtatis fama publica precedente & clamoſa inſinuatione ſubſequente peruenit non quidem à malignis & perfidis ſed à fide dignis perſonis non vno ſed pluribus quòd ſupraſcrip.Pe.& Guli.demum prę̃oculis non habentes ſed humani generis inimicum vnus alteri & alter alteri opem auxilium conſilium & fauorem ad infraſcripta maleficia committenda & perpetranda ſibi adinuicem prę̃ſtantes per eorum ſuperbiam & audaciam ſcienter tractatè & appenſatè, & doloſè percuſſerunt & vulneraueruũt cum armis & enſibus euaginatis Albertũ de boſco pluribus percuſsionibus cum maxima ſanguinis effuſione videlicet vna percuſsiõe in capite ipſius Alberti & alia in pectore,ex quibus pcuſsionibus idẽ Albertus fuit & eſt mortuus.Item in eo de eo & ſuper eo quod prędicti Pe.& Guli.eodem peruerſo ſpiritu inueſtigati ſibi inuicem prę̃ſtantes opem conſilium & fauorem ſcienter & doloſe furto & per furtum ſubtraxerunt de domo & in domo Iacobi de ferrarijs florenos c.in moneta argenti & amplius capellum vnum perlatum pretij & valoris quinquaginta & cinctum vnum argenti prętij & valoris flore.xij.dictam pecuniam & res contractãdo & amouendo de loco ad locum & in eorũ vſum conuertendo prę̃ter & contra voluntatem dicti Ia. in ipſius maximam iniuriam. Quę omnia & ſingula commiſſa & perpetrata fuerunt per ſupraſcriptos Petrus & Culiel.videlicet dictum homicidium de anno prę̃ſenti & menſe Februarij proxime prę̃teriti in ciuitate Mediolani in ſtracta publica in vicinia ſeu parochia ſancti Michaelis cui cohęret ab vna parte &c. Dictum autem furtum commiſſum & perpetratum anno prę̃ſenti & menſe Maij proximè præteriti in domo dicti Iaco.poſita in Papia in parochia ſancti Gregorij.cui cohęret &c.præter & contra formam iuris & ſtatutorum dictę ciuitat.Mediolani & Papię ſuper quibus omnibus & ſingulis ab eis dependentibus emergentibus & connexis prę̃fatus dominus poteſtas procedere intendit & culpabiles punire debita forma iuris & quocun-

que alio modo via iure & forma quibus melius potuit & debebit fic & taliter quòd ipſorũ delinquentium pœna cæteris tranſeat in exemplum.

EPITOME.

1 *Quot modis procedatur in cauſis criminalibus.*
2 *Proponens crimen &c. &iam exceptionis an ſe inſcribat, & nu. 3.*
4 *Quomodo hodie procedatur in cauſis criminalibus.*
5 *An quilibet admittatur ad accuſandum per &iam accuſationis.*
6 *Propter omiſſam qualitatem poteſt de nouo repeti accuſatio & inquiſitio.*
7 *Probato facto ſed non qualitate facti propoſita, an poſſit ſequi condemnatio.*
8 *Exceptio fuit accuſatus aliàs an ſit impeditiua ſecunda accuſationis.*
9 *Stante ſtatuto puniente pro aliqua qualitate delicti an duplicata qualitate pœna quoque duplicetur.*
10 *An ſimulagi poßit ciuiliter & criminaliter pro eodem delicto*
11 *Qualiter procedat iudex accuſatione porrecta.*
12 *Reo comparente quid faciat iudex.*
13 *Vnica res confeßio an ſufficiat ad condemnationem.*
14 *Præcedentibus indicijs pro omni crimine an quis poßit retorqueri.*
15 *Quæ ſint leuia crimina.*
16 *Iudicia qualia eſſe debeant.*
17 *Tortura an requirentur plura iudicia copulatiue.*
18 *Per quot teſtes probetur iudicium.*
19 *De indicijs an ſit danda copia reo ad torturam.*
20 *Iudex an teneatur reo mortuo in tormentis.*
21 *Iudex an iterum poßit torquere in prima tortura reo nolente confiteri.*
22 *Iudex ex officio an poßit in cauſa criminali teſtes producere.*
23 *Reus comparens an trudatur in carcerem ſi ſit alterna tiua pœna imponenda, corporalis ſcilicet & pecuniaria. nu. 24. & 25.*
26 *Pro debito contracto an quis poßit capi perſonaliter.*
27 *In eiſdem carceribus an poßit quis ad inſtantiam alterius ſaxiri.*
28 *Si reus non compareat in cauſa criminali, quid agendum.*
29 *Datis ſemel fideiuſſoribus per reum comparendo & iudicato ſoluendo ſi citatus nolit comparare quid agendum*
30 *Reus fugiens ſuper alterius territorium an poßit citari à iudice &bi eſt crimen commiſſum.*
31 *Delinquentes an poſſint auferri de eccleſijs.*
32 *Saluum conductum petitum an ſit dandum.*
33 *Citatus reus mittens procuratorem an ſit excuſatus.*
34 *Procurator an admittatur &bi per ſtatutum abſens condemnari poteſt.*
35 *Procurator in cauſa criminali an admittatur &bi per ſtatutum &enit imponenda pœna pecuniaria pro crimine.*
36 *Qualiter quaratur de crimine per exceptionem, numero 37.*
38 *Quid ſeruetur quando proceditur ſuper crimine per denuntiationem.*
39 *Officialibus deputatis ad denuntiandum, an credatur.*
40 *Inquiſitio eſt omni iure prohibita in ciuilibus.*
41 *Inquiſitio in criminalibus quotuplex ſit.*

HAEC EST quædã. Inquiſitio. Viſo in ſuperioribus de iudicijs de contractibus vel quaſi & de vltimis voluntatibus ſatis conueniens eſt aliqua ſubijcere de maleficijs quia omne ius noſtrum pertinet ad hæc quatuor. † Deinde ſciendum
1 eſt quòd in maleficijs ſeu cauſis criminalibus procedi poteſt altero de quatuor modis videlicet per accuſationem, per exceptionem, per denuntiationem & per inquiſitionem. Regulariter autem procedendum eſt per accuſationem quia ſcriptum eſt quòd nemo ſine accuſatore punitur. vt l. reſcripto. §. ſi quis accuſatorem. ff. de mu. & hono. Iuxta illud dominicũ, mulier vbi eſt q te accuſat. facit quod habetur. ij. q. j. c. nihil. & c. de manifeſta. cũ ſimili. ibi not. niſi incertis ſpecialibus caſibus q̃bus ex officio procedipõt de quibus traditur per glo. & Bar. in l. ij. §. ſi publico. ff. de adul. & per Gandi. in ſuo libello maleſi. in j. rub. & per gl. in ſumma decre. in tit. extra de acc. cuius regulæ ratio fuit vt nullus de crimine infamaretur niſi cum plena cauſę cognitione & vt audacia accuſantiũ compeſceretur ne falciter prorum perent ad iniuriam & infamiam alicuius metu ſimilitudinis ſupplicij, vt habetur in l. j. in prin. cum ibi no. ff. ad turpil. Ideoq; de iure cõmuni in cauſis criminalibus eſt libellus offerendus in quo plura ſolẽnia requiruntur inter quæ illud præcipue eſt fiendũ quòd accuſator ſe ſubſcribat ad pœnã talionis quæ eſt ſimilitudo ſupplicij vt in l. liberorum. ff. de accuſa. & ibi plenè per Barto. in l. fi. C. de accu. cum ſimi. Quæ quidem inſcriptio ad pœnã talionis per cõſuetudinem iam diu obtentã receſſit ab aula & eſt penitus abolita vt refert Gand. in ſuo lib. maleſi. ſub rub. qualiter fiat accuſatio. & idem firmat Bar. in d. l. lib. illorũ. & l. ſi cui. in prin. co. ti. & hoc ratione de
2 qua infra proxi. † Sed quid dices de iure cõi ſi crimen opponitur per viã excipiendi an debebit excipiẽs ſe inſcribere ad pœnã talionis videtur quòd ſic per l. fi. C. de fi. inſtr. nã qui excipit, agit. vt l. j. ff. de excep. in cõtrariũ determinat Dy. & Pe. quos ſequitur Cy. vt per eũ no. in l. crimẽ. C. qui acc. non poſ. Bar. in l. ſi cui. in prin. ff. de accu. diſtinguit aut opponitur exceptio criminis ſolum ad impediendum & tũc non eſt neceſſaria inſcriptio & ſic procedit opi. Dy. aut opponitur hæc excep. ad puniendum crimi noſum & tunc erit neceſſaria hæc inſcriptio. arg. eorum quæ habentur in c. ſuper his extrà de accu. non ob. d. l. fi. quia loquitur in accuſante ſecundùm Dy. vel poteſt dici quòd loquitur in excipiente ad pu-
3 niendum ſequendo diſtinctionem Bartoli. † In caſibus autem in quibus agens vel excipiẽs tenetur ſe ſuſcribere ad pœnam talionis iudex cõſiderabit qualitatem criminis, & ſi ex eo venit imponenda pœna

cor

corporalis, tunc accuſator & reus ponentur ambo in carceribus, alias autem relaxabuntur datis fideiuſſo. vt d.l.fi.C.de accuſat.& ibi per Cynum.

4 †Verum hodie per ſtatuta terrarum &, decreta principum caſibus exeptuatis à regula eſt facta generalis & vniuerſalis regula, quòd de omni crimine poſsit cognoſci ſine accuſatore iudicis officio per inquiſitionem, quod ideo ſecundùm aliquos adinuentum eſt ne maleficia remaneant impunita, quæ plerunque defectu accuſatoris impunita remanebunt, quod repugnabat bono ſtatui reipub. vt l. ita vulneratur. ff. ad legem Aquiliam. ſtatus enim reip. confunditur ſi locus delinquentibus præbeatur, ideoque ſummum remedium in peccantibus eſt accelerata correctio. Alia inſuper ratio dedit cauſam huic edicto, videlicet vt pecunias ad ſe traherent officiales & principes, quorum manus deberent eſſe ab omni auaritia & pecuniæ cupiditate ſemotæ, iuxta illud valerij. Prætoris non ſolum manus à pecuniæ lucro ſed etiam oculus à libidinoſo aſpectu continens eſſe debet. probatur in authentica, vt iudic. ſine quoquo ſuff. §. primo. in fi. & in §. magis autem. in fin. columna ſecunda. Si enim auaritia iudicum & officialium animabus inhæreat, quis non ſine periculo furabitur, quis latrocinabitur quis non homicidium faciet, adulterium cæteraque ſimilia committat ad iudicem reſpiciens, qui auro omnia vendit, ceſſet igitur his iudicibus imminere profanus ardor auaritiæ, & omni cura, & cum puritate ſtudeant iudicium & veritatem miniſtrare, vt in l. prima. §. iubemus. ff. de offic. præfe. præto. afri. ſintque etiam iudices & iuſtitiæ miniſtri conſtantes ſuper omnimoda exhibenda iuſtitia, quia iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, &c. vt l. iuſtitia. ff. de iuſtit. & iure. inſtit. de iuſtit. & iure. in princ. nec enim amore vel timore debent animum à veritate & iuſtitia declinare, nam vt inquit Tulius, profecto non eſt iuſtus iudex qui mortem: qui exilium

5 qui egeſtatem timet. †Vltra quæritur nunquid de iure cõmuni quo per viam accuſationis regulariter proceditur, quilibet ad accuſandum admittatur, & breuiter dicendum eſt quòd non, ſunt enim certæ perſonę quæ ab accuſando repelluntur quæ connumerantur per Gan. in rub qui ac. poſſ. & per Azo in ſum. C. qui acc. non poſ. & per Gof. in ſum. extra de acc. ſunt etiam quædam aliæ perſonę quę non poſſunt accuſari, quas connumerat idem Gan. in ti. qui acc. poſſ. & qui non. & per Azo. & Gof. vbi ſupra in per quas perſonas eſt ille homo qui ſemel accuſatus eſt, nam vlterius de eo crimine accuſari non poterit, vt in cap. de his. extra de accuſ. & l. licet. in fi. ff. na. cau. ſtab. & per Cynum in l. neganda. & l. qui de crimine. qui ac. non poſ. Sed circa hoc inſurgit tale dubium. ecce quòd aliquis fuit accuſatus quod titium vulnerauit cum ſanguinis effuſione, vel cum ſpata, aut adiecta alia qualitate, vel econuerſo fuit accuſatus ſimpliciter ſine expreſsione qualitatis, & quia illa qualitas non fuit adiecta vel non fuit probata ipſe fuit abſolutus, quæritur an de nouo poterit accuſari qualitate detracta, vel adiecta, videtur quòd non, quia pro delicto eiuſdem hominis non debet ſæpius quæri, vt d.l. licet hanc q. diſputat Bar. in l. denuntiaſſe. §. quid tamen. ff. ad legem Iuliam. de adult. & in l. ſenatus. ff. de accuſat. & breuiter ſic concludit, quandocunque prima ſententia fuit abſolutoria, quandoque fuit condemnatoria. Primo caſu diſtingue, an talis qualitatis adiectio vel detractio facit alterari dilectum ſecundùm maius vel minus, & tunc poteſt de nouo accuſatio proponi quia alia res cenſetur eſſe, argu. in l. cum quæritur. ff. de excep. rei iud. ſi verò non alterat delictum, ſed alterat condemnationem, tunc aut ſententia fuit abſolutoria ſuper ipſo principali facto, quia non factum ſeu commiſſum delictum, & tunc non poteſt de nouo iterum accuſari, aut fuit abſolutoria, quia illa qualitas, quæ erat neceſſaria fuit omiſſa, & tunc poterit de nouo accuſari, arg. in l. qui habeat. in princ. ff. de inſti. & in l. j. §. primo. ff. ſi fa. furtum fec. dic. Fallit ſi ex alterius delicto conueniatur, vt in l. in dilectis. & ſi detracta. ff. de nox. Secundo caſu quando ſententia fuit condemnatoria, tunc dicit Spec. in tit. de ac. §. primo. quòd non poteſt vlterius accuſari per textum in l. prętor edixit. §. j. ff. de iniur. pro cuius opinio. videtur textus. in l. qui ſeruum. in fin. ff. de accuſat. & ob. in contrarium videtur eſſe caſus in lege item quæritur. in fi. ff. eo.

6 †Finaliter dicit Bar. propter omiſſam qualitatem poſſe repeti de nouo accuſationem, & eodem modo inquiſitionem per d.l. vnde quæritur. in fin. & per l. iulianus. ff. de verb. obl. & l. huiuſmodi. §. ædes. ff. de ſolu. & ar. eorum quæ not. in l. eleganter. §. non ſolum. ff. de do. Erit autem iudicis officium ſecundum eum in hoc nouo proceſſu hoc modo, nam ſi vtraq; pœna eſt ſolum pecuniaria, tunc fiet cõdemnatio in ſecunda quantum defuit in prima ar. d.l. quæritur. in fi. & ar. d.l. iu. ſi verò prima fuit pecuniaria & ſecũda corporalis tunc ſecunda pœna imponeretur in totũ prima pœna ſi non eſt ſoluta nõ ſoluetur. Sinautem fuerit ſoluta repetetur, quia prima cõdemnatio deuenit ad non cauſam, vt ar. in l. ſi fullo. ff. de cond. ſine cauſa. & l. in commodo. §. fin. ff. commo. ſi autem vtraq; pœna eſt corporalis, & tunc ſi prima fuit impoſita eſt locus repetitioni, ideo dicit Barto. dubito quid fiendum ſed cogitandum. Ego dicerem, quid hoc caſu locum haberet opin. cum iuribus per eum alleg. vbi autem ſuper prima ac. nondum eſſet lata aliqua ſententia tunc ſiue fuerit nomen receptũ inter eos, ſiue non, poterit proceſſu tali pendente de nouo accuſari propter qualitatẽ omiſſam in priori accuſatione ſecundum Bar. in l. per minoré. ff. de iu.

7 & l. j. C. qui ac. non poſ. cum ſi. †Amplius pro declaratione prædictorum, quęritur pone quod aliquis accuſauit titium de percuſsione facta cum ſanguine vel in palatio, vel de nocte, vel cum aliqua qualitate, quę habet grauare pœnam. Modo probatur de percuſsione, ſed nõ de ſanguine, vel alia qualitate, quęritur an ex hoc proceſſu poſsit ſequi condemnatio, & breuiter Cy. in l. iij. C. de probat. tenet q; non per legem prætor. §. docere. ff. vi bono. raptor. & dicta lege meminiſſe. §. quid tamen. Gul. autem. de cuma.

in l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his qui no.infa. tenet contrarium,dicens,quod potest ferri sententia condemnatoria super facto,argumen. l. bouem. §. aliquando. ff. de edi.edi. alij sunt qui dicunt quòd vt possit ferri sententia debet iudicio pendente detrahi de libello accusatorio illa qualitas proposita in eo,qua detractione facta poterit ferri sententia, vt in d.l.dilectis.§.si detracta.Barto.autem post omnes voluit aliter distinguere. in dicto §. qui tamen.dicit enim quòd aliquando talis qualitas non probata facit cessare accusationem, & tunc debet sequi absolutio per d l.prætor.§.totem.quandoque illa qualitas habet alterare factum & crimen,& tunc ea probata potest sequi condemnatio,vt d.§.quid tamen.aut non habet alterata factum nec crimen, & tunc potest condemnatio sequi, si pendente iudicio fiat detractio illius qualitatis,aliàs secus,vt in dicto §.si detracta.nec ob.§.aliquando. quia ibi loquitur quando verba petitionis adaptantur ad vtranque actionem. hic autem secus, de quo plenius dic vt ibi.Præterea quæritur, an hæc exceptio sui semel de hoc crimine accusatus sit impeditiua processus secundæ accusationis, & sit dilatoria,an verò sit exceptio peremptoria.quam quæstionem disputat glo. & Barto. in dicta l.senatus. & nota quòd hæc quæstio procedit tam ante latam sententiam in prima accusatione, quàm post. dicunt quidam quòd habet impedire processum per textum d.l.senatus. & l. penult.nau. caupones stabul.in fin. Alij aliter dicunt, vt ibi, sed Barto.in hoc sic distinguit, aut ista exceptio proponitur formaliter ad impediendũ processum, & tunc eum impedit.& sic procedit dicta opin. aut proponitur ad absolutionem super crimine obtinendam, & tunc erit exceptio peremptoria, & locum habet alia opinio.Facit ad hoc quod habetur in cap.j.extra de lit.contest. libro sexto, & quod notatur per Bartolum in l.nam & postea.in prin.ff.de iureiurando. Item quæritur, videmus quòd statuta Lombardiæ pœnas pro delictis duplicari vel triplicari secũdum qualitatem temporis,vel loci,aut personæ commissi dilecti,cum alia sit pœna imposita delinquenti in palatio. alia delinquenti de nocte. & sic de singulis, alia in persona officialis &c. Modo dubitatur si aliquis percussit Titium de nocte, & in palatio,an pro qualibet qualitate fiat duplicatio pœne, videlicet pro eo quòd deliquit in palatio duplicetur. Dixerũt quidam quòd sufficit vna duplicatio, quia senatus censuit ne quis ob idem crimen pluribus legibus puniatur, vt dicta lege senatus. Bartolus autem in lege sanctio legum.ff.de petitionibus.sic distinguit. aut iste pœnæ imponuntur per simplicem numerum, puta decem vel viginti, & tunc pro omnibus qualitatibus pœna duplicabitur, & imponetur, vt lege aut facta.ff.de peniten.& sic punietur. quia deliquit de nocte vna pœna, & alia pœna, quia deliquitur in palatio, aut iste pœnę imponuntur per nomina multiplicatiua, videlicet duplum triplum & quadruplum, & tunc idem respectus erit habendus, vt pro omni qualitate duplicetur, sic tamen, vt nulla quadruplum excedat secundùm eum, vt instituta de act. §.omnes. Sed si diceres, quomodo respondebitur ad dictam legem sanctio legum, dic secundùm eum. quòd diuersis respectibus & qualitatibus potest quis vario modo puniri, ita loquuntur præcedentia eodem autem respectu nequaquam,vt in contrario.

10 † Post hæc quæritur, an simul & semel eodem tempore pro eodem delicto possit agi ciuiliter & criminaliter, & breuiter dic quòd non per textum, in l.interdum. ff. de publi.iudic. & l.ij.§.primo. ff.vi bonorum raptorum. diuersis autem respectibus an agi possit, distinguitur, vt plene not. per Gandi.titulo, qualiter fiat accusatio. versic. sed pone. & per Cynum in l.j. C.quando ciuilis actio præiudicet criminali. aut ambæ actiones competunt pro re familiari, id est pro eo quod abest ex substantia actoris, aut competunt simpliciter ad vindictam.Primo casu vna intentata potest alia intentari, nec vna tollitur per aliam,vt d.l.j. Secundo casu vna tollitur per aliam,sicque vna intentata remanet alia sublata, vt dicta lege senatus.& l.prætor ait.§.primo. ff.de iniurijs.Nec premissis obst. l.interdum.§.qui furem. ff.de furtis.vbi text. probat quod ciuilis & criminalis possunt eodem libello proponi. quia respondetur secundùm Cynum in dicta l.prima.quòd ille est casus specialis & singularis, vt ibi notatur. Regula autem est in contrarium. alij dicunt quòd sic, ibidẽ facto contingit non de iure. alij dicunt quòd ibi fur fuit deprehensus, cum re furtiua, & iudex statim præcepit iuris ordine prætermisso rem restitui, sicque de facto potius quàm de iure fuit præstitus auditus per iudicem super vtroque, quam solutionem sequitur Gandinus, sed Bartolus in dicto §. qui furem. dat.nouam practicam, ac nouum intellectum in hac materia, dicit enim quòd aliquando ciuilis & criminalis proponuntur principaliter, & tunc non possunt succesiue intentari, vt dictum est, nec semel proponi eodem tempore, vt dicta lege interdum. ff. de publicis iudicibus. aliquando criminalis proponitur principaliter, sed ciuilis incidenter, & tunc vtriusque conuersus admittitur & tolleratur, sicque loquitur dicto §. qui furem. secundùm eum, quam opinionem confirmat per textum,in lege tertia.§.si dicatur. ff.fin.regund. vnde per hoc secundùm eum sustinetur libellus quo dicitur. Peto talem puniri de tali furto vel rapina rei mihi subtractę, ipsam rem mihi restitui, nam hęc restitutio venit incidenter iudicis officio, vnde ille qui fuerat prius iudex solus causę criminalis, vt lege solemus.§.latrunculator. ff. de iudicijs. erit huiusmodi incidenter iudex competens, licet sit ciuilis secundùm argumentum, in l. medicus. ff. de varijs & extraordinarijs cognitionibus. & l. penultima.ff.de calum.& l.quod euitandi. C.de cond. ob turp.caus quę omnia locum habet etiam si iudex procederet per viam inquisitionis secundùm Mar. de fano. vt refert Cyn. in lege si quis homicidij. C. qui accus. non possunt.quàm opin.Bartoli credo omni æquitati consentaneam causa dirimendarum litium, vt l. quidam æstimauerunt. ff.si certum petatur

tatur vt circuitus, & pluralitas processus euitetur, vt l.dominus testamento ff.de condi.inde.

11 † Vlterius quæritur iudex accusatione porrecta vel inquisitione formata qualiter procedere debeat respondetur quòd citare debet reum, vt veniat respõsurus inquisitioni vel accusationi, vt C.de req. rei.l.prima in fine.& ff.de cust.& exhi.re.l.prima. & per totum.& si quidem comparuerit, tunc audiet iudex eius exceptiones tam declinatorias quàm peremptorias, sicut fit in ciuilibus causis, vt traditur in l.excep.C.de proba.& l.fin.C.de exceptio.& l.si maritus.§.præscriptiones.ff.de adul.si verò contumax fuit, tunc secundùm ius commune faciet descriptionem & annotationem omnium bonorum suorum secundùm formam.l.inter prouinciam.ff.de bon.præscriptio.de qua præscriptione postea fiet ipsi reo notitia per iudicem per eius literas,& si quidem comparuit infra annum volens iuri parere, tunc ipsa bona recuperat,& auditur ad omnem eiusdem defensionem, si verò comparere contempserit tunc elapso anno illa bona perdit,& applicantur fisco iure pleno in pœnam suæ contumaciæ non tamen per hoc reputatur pro confesso de crimine, sed super eo ad eius accusationem fiendam auditur perpetuo, vt hæc omnia habentur,& plenè traduntur in l.prima ff.de requisi.re.& in l. diuus.ff.de custo.& exhi.re & per Gandi.in titulo quid sit agendum reo absente & contumace.Duo ergo sunt articuli examinandi. Primus est quid fiendum sit pro reo comparante. Secundus quid seruandum sit ipso reo in contumacia perseuerante.

12 † Circa primum quando reus comparet debet iudex vltra prædicta quærere ab eo veritatem super crimine, de quo inculpatur, & si quidem confiteatur crimen, & se culpabilem, non est aliter disputandum, sed in eum ferenda est sententia, quia in confessum nullæ sunt partes iudicis, nisi in condemnando, vt in l.proinde.ff.ad l.aquil.lege prima.C.de confe.& lege si debitori.ff.de iu.cum sim.

13 † In hoc tamen oritur tale dubium, an sufficiat ad condemnationem vnica confessio rei super quo gl. sunt contrariæ, nam gloss.in lege prima.ff.de custodia.& exhibitione reorum.& l.si quis in ea.C.eod. titul.tenent quòd vnica confessio non sufficiat, sed requiritur secunda per quam perseueretur in prima.idemque sentit gloss.in l.prima.§.diuus seuerus.ff.de quæstio. Tu autem secundum doct.plenius distingue.aut quis confitetur sponte, aut metu tormentorum. Si sponte tunc sufficit vna confessio.& sic loquitur gloss.pro parte superius alleg.

Si vero metu tormentorum requiritur secunda confessio spontanea prime confirmatoria, vt probatur.in l.si confessus.ff.de custodia & exhibitione. & in l.prima quæstio.& §.sed an vltro.ff.de quæst. quam opinio.sequitur Azo in summa.C.de confess. §.item habetur in fine.& Bartol.in dicta l.prima in fin.de custodia & exhibitione reorum.& plenè per eundem.in dicto §.diuus seuerus.& per Gand.in titul. quis sit effectus quæstionis, vbi autem reus negat se culpabilem de delicto, tunc procedet iudex ad recipiendum probationes, & indicia, & si quidem probabitur plenè & clarè de delicto, condemnabit eum: nam in criminalibus quo ad condemnationem debent esse probationes luce clariores; vt l.sciant.C.de probati.facit l.secunda cum ibi not. C.quorum appell.non recip.Si autem probationes non sint plænè & claræ, sed quædam indicia, & semiplenæ probationes tunc considerabit iudex qualitatem criminis, an sit leuè vel grauè, & quæ & qualia sint indicia, & an sufficiant ad torturam vel non vt l.absentem in princip.& in l.aut facta.ff.de pe.infra dicam.Interim autem pendente huiusmodi processu si sit pro delicto imponenda pœna corporalis, tunc reus detrudetur in carcerem, sinautem sit solùm imponenda pœna pecuniaria, tunc datis idoneis fideiussoribus relaxabitur, vt hæc habentur in l.si confessus.& l.prima.& l.diuus.ff.de custodia reorum Fallit autem in muliere, quæ si non potest dare fideiussorem, stetur suæ iuratoriæ cautioni.in authentic.vt nulli iudicum.§.necessarium.cum autem pro delicto quis est carceratus, tenetur iudex infra mensem causam expedire ipsum relaxando, vel condemnando, vt in dicta l.finali.C.de custodia reorum.

14 † Superest nunc quærere an pro omni crimine possit quis torqueri extantibus indicijs cõtra eum, quia non extantibus legitimis indicijs non debet quis regulariter subijci tormentis, vt l.prima post princip.& l.in vnius.§.in ea causa.ff.de quæstio. & breuiter dic quòd si loquimur in seruo tunc ille potest arbitrio iudicis subijci in tormentis; tam in causa pecuniaria quàm criminali, licet non sic de facili in causa pecuniaria, sicut in criminali, vt habetur,& not.in l.diuus.ff.de quæst.Si verò loquimur in libero homine tunc in causis ciuilibus nullo modo torquendus est, in causis autẽ grauibus tantũ torqueri potest, in leuibus autẽ criminibus nequaquã vt habetur in l.edictum.ff.de quæstio. & ibi per doctorem & Bartolus in l.diuus. ff.de quæst. & Gand. in tit.de quæstio. & tormen. vers. ex quibus autem causis,& not.in l.j.C.de quæstio.cum si.

15 † Quæ autem sint leuia crimina traditur in l.leuia. C. de accusationibus. vnde male faciunt nonnulli officiales, qui vi rapiunt pecunias, & extorquent pro quibusdam leuibus iniurijs verbalibus, vel etiam actualibus puta detractione capillorum, vel reputatione, aut iactu alicuius leuis lapidis sine percussione faciunt inculpatam poni sub tortura.

16 † Post hæc quęritur quę & qualia sint & esse debeant indicia, vt quis per illa possit subijci quæstionibus, & tormentis dicendum est secundum doctorem, quòd in hoc non potest dari certa regula, sed hæc omnia relinquuntur discretioni & arbitrio iudicantis. argumentum in lege quarta, versiculo tu magis. ff. de testibus. Bartolus tamen in lege qui sine. ff. de quæstionibus. & Gandi. in titulo.quid præce.debe.quæstio.in titulo de præsumptionibus.& in titulo. de iudicijs. & Cynus in lege

a *Fuga facit eum suspectum. Quid de fuga, an sit sufficiens indicium ad torturam, distingue, aut fugit antequam denuntiauerit, & iudex aliquid præparauerit & tunc facit indicium & suspitionem contra eum, & l. corne. ff. ad Syllania. & ibi Barto & doctor. aut & ero aufugit & el stat clausus postquã est inquisitus de crimine capitali, & tunc non adest præsumptio contra eũ quia fuste debuit et potuit timore ita Bartol. in l. j. ff. de his qui mortem sibi consciue. dicit Barto. in d. l. lex cor. quod aliquãdo fuga obũcitur alicui pro cri. & probata fuga, probatur crimen, & l. desertores. C. de deser. & l. desertorem. C. de re mi. quando ꝛ fuga obũcitur alicui ad proba. alterius criminis, non & crimen pro se & tunc quandoque est crimen solius suspi. & tunc fuga est probatio plena quia facit quem suspe ctum, & l. impuberibus. ff. de susp. tu. quandoque crimen de quo requiritur plena probatio de ipso facto nõ de sus. tantũ. & tunc fuga non facit plenam probationẽ, & l. j. C. de raptu virgi. & in l ij. eo. tit. & in auth. de exhi. reis. §. suspectos. sed & rum indicium semiplenam proba. facit, & no. gl. in l. in bonæfidei. C. de iur. su. in l. admonendi. ff. eo. & plenius per Saly in d. l. in bonæfidei. sed Lud. de Ro. in d. l lex Cor. limitat dictum Bart. in l j. & primo quamuis nondum interueniret accusator, si tamẽ interuenerit accusator, libellus minatorius de accusando quia de hoc resultat in multis casibus idem quod resultaret ex libello accusatorio, & est tex. in l. miles. §. si cubi. ff. de adul. Secundo nisi alia susp. laboraret cõtra fugientem, quia tunc fuga arepta & na cum hac suf. ma ximam inducit, arg. no. in l. fi. C. qui numerotur. Et & ide glo. no. in auth. de exhi. reis. §. si & ero in glo. fi. & bi familiaris recedens fugitiuè & ideturfuratus esse res quæ in domo non reperiuntur, quam gloss. not.*

b *Testes. Quid de teste qui non potest nec debuit examinari, an examinatus faciat indicium ad torturã. Bar. quod non. in l. j. §. diuus. cl j. & in §. fine. & ersdem seuerus, in ea l. & idem in l diuus. §. quibus. ff. de quæstio. Bar. & ero tenet contra in l. ex libero. §. j. eo. tit. sed idem Bar. omnes contrarietates reducit ad concordiam in l. maritus. eod. titu. & bi omnino & ide.*

c *Pro qualitate criminis. Vnde dicit no. Bar. in l. decuriones. ff. de quæstio. ar. illius. l quod de quacunque tortura quam iudex facit dolo malo. & sine causa, est pœna cautis. Idem Bal. in l j. C. de prima. car. & ideo cogita.*

fina. C. de quæstio. dant aliqua exempla inter quæ ponitur illud quando reus fugam arripuit, nam [a] fuga facit eum suspectum, & ideo secundum Dyn. est sufficiens indicium ad torturam, vt per eum not. in l. impuberibus. §. fina. ff. de suspe. tuto. & pro eo facit l. j. & ij. de requirend. reis. & in authent. de col. §. super hoc sancimus. cum §. sequenti. col. ix. in contrarium tenet Iaco. de Belui. in §. iubemus autem. in fin. d. authen. de col. opi. autem Dyn. verior est secundum Bartol. & doc. vt per eum not. in l. lege Cornelia. ff. ad syl. & per Cyn. in d. l. ij. C. de raptu virginum. & dicta l. qui sine liberis. ff. de quæstionibus.

17 † Dubitari autem consuenit an requirantur plura indicia copulatiuè, vt quis possit subijci torturæ an sufficiat vnum indicium, super quo idem Bartol. in dicta l. qui sine. ita distinguit aliquando indicium est propinquum negotio de quo quæritur, respiciens principaliter ipsum factum, verbi gratia, vnus testis de visu, vel confessio facta per ipsum reum extra iudicium, & tunc sufficit vnum tale indicium ad torturam, vt no. per gl. in l. capite quinto. & ff. de adul. aliquando indiciũ est remotũ nec respiciens principaliter ipsum factum, verbi gratia, q reus est homo malæ famæ & similia. & hoc casu requiruntur plura indicia, nec sufficeret vnum, & ita loquuntur omnia illa iura quæ de indicijs in plurali loquuntur, de quibus in dicta lege prima. in principio. & l. vnus. §. primo. & l. qui sine. cum similibus. ff. de quæstionibus.

18 † Quæritur autem per quot testes [b] debeat probari indicium, dic quòd vbicunque indicium est propinquum facto, tunc probatur per vnum testem qui deponat de visu, si verò sit remotum tunc requiruntur duo secundùm Bartolum. & intellige quòd vnus facit indicium si sit omni exceptione maior, quia non debet esse vilis. l. prima §. idem tor. & ibi Bartolus. ff. de quæstionibus. per ea quæ nota. per eundem Bartolum. in l. prima §. diuus. & in l. maritus. in princip. & l. diuus. ff. de quæstionibus. argument. in l. admonendi. ff. de iureiurando. ver. venio ad quartum &c.

16 † Sed nunquid de his indicijs sit danda reo copia ad torturam, dic quòd sic, & eidem terminus assignandus ad faciendum defensionem eius, ne tormentis subijciatur, licet hoc male obseruent isti moderni latrunculatores, vt hæc habentur. & not. in capi. qualiter & quando. extra de accusa. & ibi not. per Inno. & Ioan. And. & per Bart. in d. l. qui sine. facit l. vt ius. §. cogniturum. ff. de quæst. & per Gand. in titu. vtrum torquendo sit defensio, & si quidem ista indicia fuerint super generali inquisitione recepta non præiudicabunt ipsi reo contra quem postea specialis inquisitio est formata, quia eo non specialiter citato, vel amonito fuere recepta, argu. in l. si quando. C. de test. secundùm Bar. vbi supra, licet autem iudicis arbitrio commissum sit præcedentibus legitimis indicijs posse procedere ad torturam, non tamen sic incõsultè procedere debet, vt dignus fieri possit reprehensione, sed cum magna temperantia torturam adhibere, vt in l. quæstionis modus. & l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstionib. nam si debitum modum exeederet litem suam faceret, & puniendus esset pro qualitate criminis [c] doli & culpæ secundum Gulielmum de cu. & per Gand. vt per eos plenè nota.

20 † An iudex teneatur si reus defecerit in tormentis, vt quia membrum debilitauit, vel simile quid. argument. ad hoc quod sic. in l. apud Labeonem. §. quæstionis verbo. ff. de iniurijs. & §. sed & si iussu, quorum opinio sequitur Barto. in dicta l. quæstionis modus

21 modus.& Cyn.in l.grachus.C.de adul.† Quid ergo dicēdum ſi reus adhibita ſemel tortura nihil voluit de crimine ſe culpabilem confiteri dic autem ſequēti vel iterato iudex vult eum torqueri queritur,an poſsit doc.cōmuniter vt refert Cy.in l.fi.C.de quę. & Guā.in.tit.vtrum poſsit quæſtio repeti,ſic diſtinguntaut poſt primam torturam ſuperuenerunt noua indicia fortiora prioribus,& tunc poterit iterum torqueri,aut nulla ſuperuenerunt noua indicia,& tunc non poterit torqueri amplius,vt traditur &
a no.in l.repeti.ff.de quæſtio.& l.vnus.§.fi.ff.eo.ſed Bar.in l.vnius.§.j.voluit aliter diſtinguere,& ita dicit ſeruari in practica,aliquando ſunt contra reum plura indicia leuia & remota.& tunc habet locum diſtinctio antedicta. aliquando ſunt contra eum plura indicia propinqua & manifeſta.puta teſtes de viſu & ſimil.& tūc licet ſuper iſtis indicijs fuerit ſemel tortus,tamen ſuper eiſdem etiā non ſuperuenientibus alijs torqueri poterit & ſic debet intelligi d.l.repeti.& l.diuus.§.j.ſemper tamen cum debito moderamine,vt dictum eſt,& ſi in tortura crimen confeſſus fuerit,non ex hoc confeſsio ſibi præiudicabit. ſed neceſſe erit poſtquam depoſitus fuerit à tortu-
b ra quod die ſequent.ſponte b perſeueret in ipſa cōfeſsione.vt habetur & nota per Bartolum in l.j.§.diuus ſeuerus.& §.ſi quis vltro.ff.de quęſtionib.facit quod nota.in l.j.C.de cuſto.& exhibi re.& l.ij.quomo.appel.non recipi.& plenè per Gandin.in titulo. vtrum torquendo ſit danda defenſio & in titu.quādo dicatur cōfeſsio facta formidine tormentorum & per Cynum in l.finali.C.de quæſtionibus Et quia in ſuperioribus dictum eſt ex ſuperuenientibus indicijs nouis qđ repeti poteſt tortura.quęritur quędicantur noua indicia ad quod breuiter reſpondeo quòd noua indicia dicuntur illa quæ differunt à prioribus ſpecie & ſubſtantia,verbi gra priora erāt de mala fama rei,quod erat inimicus occiſi & ſimilia.ſuperuenit poſtea vnus teſtis qui dixit ſe vidiſſe iſtum percutere reum, vel alius dicit vidiſſe illum aufugere cum gladio euaginato.talia enim indicia appellantur noua quæ differunt à prioribus ſpecie vel ſubſtantia,ſicut dicimus in capitulis nouis & antiquis.vt traditur in l.per hanc.C.de tempori.appellation.& in capitulo fraternitatis.extra de teſtibus. & ex hoc reprobata fuit de facto fatuitas cuiuſdam iudicis,qui poſt primam torturam adhibitam propter indicium famæ, dum ſuperueniſſent noui teſtes qui depoſuerunt famam eſſe contra reum, adhuc repetit contra eum torturam. Nam iſto caſu non ſuperuenit nouum indicium ſed ſola noua probatio præcedentis indicij nouiter facti quod in-
22 dicium famę fuerat ex præcedenti tortura purgatū quod tene menti tu iudex. †Nunquid autem iudex ex officio ſuo parte negligente teſtes producere poterit in his cauſis criminalibus ad probationem criminis & à ſeipſo teſtes recipere,determinat Bartolus.quod ſic per not.in l.j.in fin.ff.de quęſtionibus.& in l.ij.§.ſi publico.ff.de adulteris.& in l.iij §.hoc autem indicium.ff.de damn.infe.facit l.ij. C.deabolitioni. etiam poſt dicta alia teſtificata

a *Repeti.allegat Dy.teneré opinionē quòd ſemper poſsit repeti quæſtionē cum iudici videtur in tra.ſua de quæſt. ver.quid ſi fuit ſemel torturam,qui ita dicit obſeruari & alle.tex.pro opi.doctorum in auth. vt nullus ſine quoque ſuſ.§.oportet.ibi iudices torquebant,niſi primitus reddant furta &c.ita in dicto meo tenet Bart. i d.l. vnius §.j. Quod cogi. Quod die ſequen, ad idem vide Iac.butrigar.in l. fi.C.de ea, & exhi.re. quod requiratur perſeuerātia & non debet duci incontinenti poſt torturam ad tribunal ſed debet repauſari p diem & ac ętem ſine tormentis, & tunc debet duci & ſi cōfitetur dicitur perſeuerāſſe ſi autem cōfiteturincontinenti poſt tormēta nō dicitur perſeuerantia, vide Ange. ita declarātem in l.j. ff.de cu.& exhi.re ſed Bart.in d. §.diuus ſeuerus.dicit illud tēpus eſſe relinquen. arbitrio indic. maleficior. cogita.*

argument.in capitulo. cum clamor. extra de teſt.& ibi per Innocentium. & Ioan.and.in dicto capitulo frater-
23 nitatis de teſtibus.† Rurſum quæritur quia in præcedentibus tactum eſt reo comparente debet in carcerem detrudi,ſi pro delicto imponenda eſt pœna corporalis alias ſecus, quæritur apud aliquos quid ſi pro delicto imponenda eſt pœna duplex alterna tiuè,non dico copulatiuè quia tunc non haberet quæſtio dubium,quarū vna eſt pecuniaria, alia corporalis, verbi gratia,dicit ſtatutum quod qui percuſſerit aliquem in palatio condēnetur in mile floren.vel in amputatione manus an hoc caſu detrudetur reus in carcerem .Dynus & Bartolus determinant quod ſic,vt nota. in l.ij.ff.de publicis iudi.quia in alternatiuis vtrumque eſt in obligatione, licet reus ſolutione vnius liberetur. vt l.illud de conſtituta pecunia.& l. cum illud quando dies legati cedit.cū
24 ſequent.†Item determinat.vbi ſupra quando pœna corporalis eſt imponenda conditionaliter in defectum pecuniariæ,verbi gratia, ſi diſponat ſtatutum ſi non ſoluerit centum amputetur ſibi pes.Nam iſto caſu ſuccedere habet in obligatione pœna corporalis non ſoluta pecuniaria ideoque ſpectatur quod euenire poteſt. vt probatur in l.prima.§.item ſi ita. ff.ad l.falcidiam.& l.j.ff.de pe.legat. Verum vt huius articuli quando & quibus caſibus poſsit quis in carcerē detrudi plenior habeatur notitia.diſtingue ſic, ſecundum Bartolum.vt plenè per eum nota.in l.ſacrilegij.§. cum eo aliàs incipit l.labeo.ff.ad legē iuliam pecu. aliquando quæritur an poſsit capi perſonaliter & detrudi in carcerem à priuata perſona,aliquando quęritur an poſsit capi & detrudi in carcerē à iudice,vel per nuncium de eius mandato.Primo caſu ſubdiſtinguēdū eſt,aut qs priuatus vult illū capere ꝓ debito priuato vt qa eſt eius debitor ex cauſa mutui,vel depoſiti in centū,nec vult ſatiſſacere, & tunc non poterit ſua authoritate ipſum capere nec detinere, vt in l.non eſt ſingulis. ff.de regulis iuris. Fallit in

a Cesserit an pacto possit renuntiari cessioni bonorum iuramento. Bar. quod non. in l. alia. §. eleganter. ff. solu. ma. & hanc tenet Cy. & Dy. contra Ia. de are. can. in c. Odoardus de so Ia. de bel. in auth. de fid. §. quod autē Bal in tra. suo de carcer. pen. col. & in l. j. C. qui bon. cedere possunt distinguit in effectu tamen concludit q̄ non videlicet ad effectum & teneatur in carcerē etc. adidē quod cessio bonorū nō prosit ei qui ifraudem alienauit dissipauit & similiter quod sub specie huius beneficij debita contraxit, ita Dyn. in c. pecca. de reg. iur lib. vj. quem sequitur & alleg. ange. in l. j. ff. de cess. bon. istē cessat beneficium cessionis vbi debitor est obligatus fisco propter honorē vel munera. l. propter. C. q̄ bo. ce. pos. licet secus pro alio debito public. l. nemo. C. de ex ac. tribu. li. x. l si pater. C. qui bo. ce pos. licet Bar. in distincte dicat debitorem rei publicæ nō admitti ad cessio. bonorum vide Ang. in l. j. C. qui bo. ced. pos. quid de statuto dicitante quod obligati per instrumenta guarentigia ponantur in carcerem, & non extrahantur nisi soluto debito an admittitur cessio bonorum. An. in dicta l j. quod non, qui dicit ita pronuntiatum perusij ipso aduocante. Bal. contra in l. j. C. eodemin ver. quaro si statutum, cognita. Item not. quod qui cedit bonis domino debet facere confiteri debitū, & bona creditoribus indicare. Ad primū est tex. in l. pe. ff. de ces. bo. Bal. in l. j. C. eo. ti Ad secundū est gl. in l. j. prael. hoc tamen secundū nō puto verū in datione libelli sed sufficit bona indicare ad petitionem creditis Secundo. no. quod beneficium cessionis cessat vbi debitor dispensasset in bona in fraudē credito. tex. & ibi Bar. in l. fin. ff. de his quæ in fraud. cre. Bar. in l. alia. §. eleganter. ff soluto matrimonio. & Cynus in institut. de actioni. §. at si quis in fraudem. Secundo fallit & cessat

casu speciali quando debitor est in fuga. vt in l. ait prætor. §. si debitorem. ff. de his quę in fraud. credit. aut vult ipsum capere propter delictum ab eo commissum, & tunc si sit crimen capitale vel ex quo est sibi imponēda pœna sanguinis, tunc infragranti crimine licitum est capere, aliàs secus, vt probatur in l. j. C. de raptu vir. & in l. in seruitute. in fine. ff. de furt & in l. capite quinto. ff. de adu. duntamē post quam cœpit ducat ipsum ad iudicem infra xx. horas si fieri potest vt dicta le. capite quinto. ad quod facit l. fina. C. de malefi. & mathe. & l. ij. C. de fal. 25 mone. † Secundo autem casu principali quęritur an hoc iudici liceat. subdistingue, aut iudex vult ipsum capere seu capi facere pro delicto per eū commisso, aut pro debito per eum contracto. Primo casu poterit ipsum capi facere etiam si esset in domo propria vt C. de officio diuerso. iudi. l. prima. & l. nemo. ff. de regulis iuris. & in l. plerique. ff. de in ius vocando. Fallit in muliere, quæ committitur fideiussoribus in crimine pecuniario vt dicta l. j. ff. de offi. diuerso. 26 iudi. & in authen. ibi posita. † Si autē vult ipsum capere pro debito contracto tunc aut debitum est fiscale & potest capi personaliter. vt dicta l. la-

si debitor tempore ob. sciebat se non soluendo l. penulti. ff. de iudicijs. Bartol. in dicta l. eleganter. Tertio cessat si aliàs debitor habuit beneficium quinquen. l. finali. & ibi Baldus. C. qui bonis cedere possunt. Quarto fallit si bona debitoris essent confiscata, qua princeps sibi restituit.

beo. §. cum eo. ad l. iuliam. pec. fic tamen quòd non includitur in carcerē sed solùm detineatur in platea vel in palatio, vt l. nemo carcerem. C. de exac. tribu. lib. x. nisi forte persistat in nimia contumacia, vt ibi habetur, aut est debitum priuatum, & tunc aut ipe fuit semel in iudicio, & promisit sisti re in iudicio & non stetit. & tunc debet capi, vt in authenti. de exhibend. reis. §. si verò quidam. C. quomodo & quando iudex. in l. consentaneum. & ibi nota. aut nunquam fuit in iudicio nec sistere promisit, & tunc iudex non debet facere ipsum capi nisi prius citato vel admonito, vt dicta. l. consentaneum. cum ibi notatis Si tamen velit potest ipsum reali citatione ad se duci facere, non vt eum detrudat in carcerem, vel de domo extrahat inuitum, vt dicta. l. plerique de in ius vo. sed vt eum respondere compellat. Sicque regula est quod pro debito priuato nullus est in carcerem detrudendus nisi prius fuerit per sententiam condemnatus, quo casu potest in executione sententiæ detrudi in carceribus donec soluerit, aut bonis a suis cesserit, [a] vt habetur in l. j. C. qui bonis cede. pos. idemque poterit detineri si iudicis mandato non obtemperās fuerit per iudicem de inobedientia

singulariter textur. in l. secūda. ff. do sentē. pas. Ludouic. de Orbe in dicto §. eleganter & nota. quod non cessat beneficium cessionis licet sint debitor & creditor paris egestatis. licet secus sit in beneficio, ne qui conueniatur nisi quatenus facere potest. Bartol. in l. maritum. ff. soluto matrimonio. idem Bartolus. in l. penultim. ff. de cessione bonorū. vbi non dicit quod

glossa ibi reprobatur à Petro & Dyn. quia cedens non debet esse nudus sed panni saltem debent relinqui, exemplo damnati ad mortem. ibi vide Bartolum. & Angel. an mercator fallitur possit cedere bonis. Bald. quod non in l. fina. C. qui bon. cede. pos omnia prædicta habent locum in cessione non in termino quinquennali, quia illud dependet ad voluntatem creditorum, cum solum non possent differre solum. sed remittere argumē. l. in re mandata. C. mandato. & l penulti. C. de pact. & eo ipso quod quis petit terminum quinquē. confitetur debitum l. ad so. C. de senten. & rei iud. tale pactum. §. qui prouocāt. ff. de pact. Cyn. in l. fi. de re. co. dicit quod inoleuit cōsuetudo in partibus Italiæ quod nudus vadat bonis cedens in loco public. & posteriora percutiat ad lapidem vel columnam. cridando ter eedo bonis. Nota quod vbi quis luit in corpus non potens soluere, licet deueniat ad pinguioren fortunam non potest conueniri, quia corporalis pœna succedit loco talis satisfact. Angelus. in l. prima. ff de ce. bo. allega. Ioan. andr. in gloss. in capitulo. peccatū de regulis iuris. libro sexto.

con-

condemnatus.nam cum pœna applicetur fisco, vt l. mulctarum. C. de modo mulctan. poterit hoc casu de domo extrahi & in carcerem poni, vt not. in dicta l.plerique & l nemo.ff.de regulis iuris. propterea sunt quidam assumentes cautelam quòd quando debitor latitat in domo, nec ad mandatum iudicis vult comparere faciant ipsum condemnari de præcepto seu de inobedientia, & deinde faciunt ipsum inuitum extrahi de domo & incarcerari.& hoc facto poterit pro debito priuato postea recommẽdari & sequestrari,vt not.per Barto.in l.secunda.in fi.ff. de custo.& exhi.reo.

27 † Quid autem dices, si aliquis fuit in carcere positus ex vna causa ad vnius instantiam, an poterit ad alterius instantiam recommendari seu laxari in eisdem carceribus ex alia causa, distingue aut prima causa fuit iusta aut iniusta, si fuit iusta subdistingue. vt plenè not. per Bart. in l.secunda. ff.de custodi. & exhibitione reorum.& in quæstio.per eum disputata quæ incipit lapus.

28 † Videamus autem de secundo articulo, qui est quid fiendum sit in reo non comparente, sed in contumacia perseuerante. Et breuiter respondetur ꝙ citandus est, & si non compareat bona eius annotantur. vt supra dictum est, & hoc de iure communi, sed ex forma statutorum omnium ciuitatum Italiæ secundùm quę contumax habetur pro confesso de crimine, cessat dicta annotatio, & fertur contra eum sententia,vt per ipsum Barto. not.in d. l.j.de requiren. reis. & per Gandi. vbi supra in titu. quid sit agendum reo absente.

29 † Sed hic quęritur, pone quòd reus citatus comparuit & dedit fideiussores de iudicio sisti & de iudicato soluendo, vt moris est, & sic relaxatus est, deinde iudex iterum citauit eum ad aliquem articulum causæ, qui comparere contempsit. quæritur quale erit officium iudicis.respondet Barto. in lege penultima.ff.de quæstio.quòd si extat statutum,de quo supra videlicet quòd contumax habeatur pro confesso, quòd tunc perinde erit ac si nunquam comparuisset in iudicio. & sic habebitur pro confesso de crimine, argu. d. l. consentaneum. C. quomodo & quando iudex.l. properandum.§.finautem reus. C. de iudicijs. sed iure communi non subsistente dicto statuto secundùm quòd non potest absens diffinitiuè condemnari, vt l.absentem. ff. de pœnis.& l.prima in principio.ff.de requirend.reis deberet iudex contra eum procedere pignoribus captis.& mulcta in dicta,vt nota.per glos.indicta l penultima.

30 † Sed pone ꝙ reus aufugit super alieno territorio,an poterit iudex criminis ipsum citare, videtur ꝙ non per tex.in cle.pastoralis de re iudi.sed debebit scribere literas illi iudici super cuius territorio habitat, vt eidrm præcipiat quòd coram suo iudice compareat, vt dicta l.prima.ff.de requirend. reis Cyn.tenet quòd verbalis citatio fieri possit in alieno territorio, sed non realis, vt l.omnes.§.si verò apparitor.C.de episcop.& cleri.l.prima.C.de off.prætori.coniuncta auth.vt nulli iudic.§.si verò quæ est auth.si verò criminis posita.C.de adulte. quam opi.sequitur Gandi.in titulo de citatione reorum,ad cle.pastoralis respondet Cyn.quòd illa est ad bene placitum composita,vt sunt multæ aliæ decretales, quæ non habuerunt in earum deliberatione & compositione philosophos legales,videlicet Africanum & Papinianum Vulpianum & Iulianum & alios similes,Bartol.autem qui erat homo ecclesiæ,voluit aliter dictæ clemen.respondet in dicta l.prima dicit enim quòd ibi loquitur in eo qui citauit in territorio illius cuius ipse citatus erat suppositus,nam imperator de quo ibi loquitur est suppositus papæ.sed si esset aliquis iudex qui non esset suppositus tunc procederet opinio.prædicta.

31 † Ex his potest non improbabiliter quæri de eo quod seruatur in partibus Franciæ & Alemaniæ. an reus confugiens ad ecclesiam sputa homicida, vel latro,& similes,possint abinde extrahi & realiter per iudicem secularem citari,& videtur quòd non,per textum in l.prima C.de his qui ad ecclesiam confu.& in capit fina.extra de immu.eccles. cum similib.ego dico, salua reuerentia prout dicit Cynus.supra quòd hæc iura facta sunt sine ratione & ad bene placitum imo & contra ius diuinum,quo cautum est, domus mea domus orationis vocabitur,vos autem fecistis eam speluncam latronum,si enim deus noluit tolerare ementes, & vẽdentes in ecclesia sed eos eiecit quanto magis nõ vult receptari in eius ecclesia latrones & homicidas & similes.quia ergo minor in maiorem non habet imperium nec iurisdictionem.dico quòd nullo modo tales personæ possunt nec debent in ecclesia recipi, nec eius suffragio defendi. imo totaliter sunt ab ecclesia & extra ecclesiam deijciendi.& potestati iudicis secularis puniendi transmitti,& ita bene prudenter obseruat Italia quæ est omnium prouinciarum domina,in qua residet monarchia, omnisque virtus scientiarum fructuum affluentia & locorum & ciuitatum pulchritudo & magna copia.

32 † Amplius quæritur ecce quòd reus citatus dicit quòd libẽter comparebit sed vult ante omnia quòd iudex det sibi fidentiam & saluum conductum,an dari debeat,Barto.in l.is qui reus.ff.de pub.iudic.& in l.j.ff.ad l.iuliam maie.determinat quòd sit in iudicis arbitrio dare vel denegare inspecta qualitate personæ & delicti,argum.d.l.is qui reus.cum glossa.de qua quæstione etiam tangitur per Cynum in l.præsenti,in fin.C.de his qui ad eccle.confug.& per Gul.de cug.in l.prima ff.de dolo.& per Iacob de belui.in auth.de mand. princip.§.sed neque.col.iij.

33 † Insuper quæritur.Ecce quòd citatus est reus nec venit sed,procuratorem misit,quæritur an sit excusatus,vbi breuiter cõclude quòd licet in causis ciuilibus sufficiat regulariter mittere procuratorem,vt l.j §.vsus.ff.de procuratorib.cum multis ll.seq.attamen in criminalibus aliter distinguitur,aut est tale crimen ex quo venit imponenda pœna maior relegatione,& tunc non excusatur mittendo procu-

ratorem.sed ipse personaliter debet venire.aut est imponenda pœna maior relegatione.& tunc excusatur,vt plenè traditur per textum & per glossam & docto.in l.seruum quoque.§.publicè.ff.de procuratoribus & l.penultima.§.ad crimen . ff. de public.iudicijs.& per Gandi.in titulo.vtrum procurator in maleficijs interueniat, vt per Cynum & alios in l.res.C. de accusat.nec sufficeret in causis criminalibus quòd procurator haberet generale mandatum sed debet esse speciale & expressum ad causas criminales,vt nota.Innocenti.in capitulo super his.in vltima glossa.extra de accusat.& Ioan. an.in cle.secunda.extra de procuratoribus.sic ergo in crimine in quo esset imponenda pœna pecuniaria tantùm bene admittitur procurator,vt dicto §. publicè.secus autem si imponenda esset pœna corporalis.& prædicta locum habent de iure communi secundùm quòd absens non potest damnari,vt l. absentem.ff.de pœnis.

34 † Quid ergo dicemus hodie secundùm statuta ciuitatum , per quæ absens in causa corporali & capitali potest condemnari an poterit procurator admitti & comparere ad plenam defensionem ipsius rei,vt refert Cyn.in dicta l.reos.de accusationibus,determinat quòd sic, quia hoc casu cessat ratio iuris communis,quæ est quod absens nec eius procurator possunt condemnari, nam, vt dictum est hoc casu ex forma statuti potest damnari.& sic per consequens debebit eius procurator admitti & pro hac opinion.facit textus ad literam.in dicto §.publicè.ibi vbicunque absens condemnari potest &c. Bartolus autem in dicto §.ad crimen.dicit quòd nullus procurator nomine huius absentis admittendus est per textum.dicto §.ad crimen.sed tanquam quilibet de populo ad allegandum causas absentiæ & innocentiæ bene admittendus est, vtdicto §.publicè.& idem nota. in lege ad reprimendum.in glos.super verbo vel legitimè tamen iudices maleficiorum volunt aliquem audire qualitercunque veniat.

35 † Sed quid si per statutum imponitur pro crimine homicidij pœna pecuniaria tantùm,vt est in aliquibus terris an admittetur pro absente procuratore,videtur in dubio quod sic per textum in dicto §.publicè.vbi regula traditur quòd in pœnis pecuniarijs procurator admittitur, de qua quæstione plenè traditur per Gandi.in titulo,vtrum procurator in maleficijs interueniat,& per Bartolum in dicto §.crimen.& per Dynum secundùm quem in hoc sic est distinguendum,aut per statutum imponitur hæc pœna pecuniaria pro homicidio purè & simpliciter, & tunc admittitur procurator ratione prædicta,ergo pari ratione debet admitti in quæstione proxima præcedenti.& sic erit vera opinio.Dyn.aut hæc pœna imponitur purè & corporaliter sub conditione, & tunc non admittitur procurator cum his casibus pœna dici posset capitalis secundùm doctrinam Bartoli traditam in l. secunda.ff.de publicis iudicijs & supradixi. Amplius quæritur quid si pater compareat ad plenam defensionem filij in causa capitali.an debeat audiri,videtur quòd non per textum in dicto §.crimen.Gandi.autem in dicto titulo . refert opinionem Guliel.de suza.qui tenet patrem debere audiri si satisdedit de filio repræsentando si eum contingerit in causa succumbere aliter nō.vt plene no. ibi.Postremo circa præmissa quæritur quid si iudex formauit processum de sola percussione & de ipsius percussi morte dubitatur an procurator poterit interuenire dicunt quidam quòd sic cum protestatione si non apparuerit vulnus esse mortale.Bartolus autem in lege prætor ait.§.damni.in principio.ff.de damno infecto dicit quòd aut ex eodem processu potest sequi condemnatio de morte.& tunc est audiendus procurator aut non potest sequi super morte condemnatio & tunc absolutè audiri debet sine protestatione vt ibi.

36 † Sequitur nunc videre qualiter de crimine cognoscatur per exceptionem vbi aduertendum quòd varijs modis opponitur exceptio criminis, quandoque enim opponitur contra accusatorem allegando ipsum esse homicidam vel adulterum aut lenonem & similia.vr habetur in lege secunda.§.si publico.& lege si vxor.§.si iudex.ff.de adulteris, quandoque opponitur contra testes . quandoque contra instrumenta, quandoque contra electum ad officium aliquod vel dignitatem,in quibus casibus quæritur an probato crimine sit ille condemnandus.circa quod sic distingue.aut exceptio criminis fuit similiter opposita ad finem & intentionem retinendi criminosum ab accusatione vel officio seu dignitate,vel testem à testimonio.aut instrumentum à probatione quod est cum hac forma opponendi factum,ita se habet domine iudex, dico quòd talis qui me accusauit non est audiendus in sua accusatio.quia est leno vel adulter & similia.vel dico quòd tali testi non est præstanda per vos fides, vel tali instrumento, quia ipse est falsarius vel periurus vel homicida, & instrumentum est falsum & similia. & sic solum exceptio posita tradit ad repellendum , & tunc licet probetur crimen , tamen criminosus non condemnabitur sed solùm ab accusatione vel testimonio & probatione repelletur. aut exceptio criminis fuit apposita etiam ad finem & intentionem criminosum puniendi vel condemnandi, quòd est si dicatur domine iudex ille non est audiendus in sua accusatione vel eius testimonio , aut tali instrumento fides prestanda tali de causa , vt supra dictum est , petens & requirens per vos ipsum puniri de crimine per me obiecto &c. & hoc casu non solùm crimine probato repelletur.verum etiam punietur, vt hæc omnia habentur & traduntur in capitulo cum dilectus.§.fina.extra de ordine cognit. & in lege Lucius.& ibi per doct.ff.de his qui not. infa. facit cap.ex parte.extra de testibus. & extra de si. cap.licet hely.secundum quam distinctionem potest intelligi d. § . si publico:& l. quoniam Alexandrum.

C.

est per iudicem ordine inferius annotato in gl. super C. de adulter. de quo articulo plenè vide per Bartol. in dicto §. si publico per Cynum in l. vbi. C. de fal. & quod habetur in capitulo primo & secundo. extra. de exception. Sed pone quod contra instrumentum quo mediante à me petebantur mille opposuit exceptionem fallit ad finem puniendi iudex tamen me condemnauit super debito, sed super falso vel vero instrumento nihil declarauit, quæritur an agendo criminaliter possim accusare instrumentum iterum de falso. Dynus determinat quòd non quia super eodem delicto non est sæpius quærendum & disputandum vt l. licet in fine. ff. nau caupones stabularijs. & xxiij quæstio. v. quid ergo, & eodem modo si in executione sententiæ velit quis postea adhuc repetere quæstionem falsi non debet audiri secundùm eum argumentum. in l. qui cum agnitis cum ibi notatis. ff. de exceptionibus. & eorum quæ not. in l. prima. C. si ex falso instrumento. & in l. fina. C. de fide instrumen. & vide super hoc quæ notat Gandinus in titulo qualiter de crimine cognoscitur per exceptionem & per gloss. in c. licet extra de probationibus. & per Bartol in dicto §. si publico. & per Cynum in d. l. vbi. & l. qui sepulchra. C. de sepulchro violato.

37 †Si autem secundùm aliquos fuisset oppositа hęc exceptio falsi ad finem tantum repellendi actorem & non puniendi, & tunc sententia lata contra me in principali negotio non impedit criminaliter de falso agi in alio iudicio, argumẽtum in l. secunda. §. primo. ff. vi bonorum raptorum. & quod nota. in l. prima. C. quando ciui. acti. prędic. criminali.

38 †Transeamus tunc ad articulum quando procedit super crimine per denuntiationem, de cuius materia plene tangitur & notatur in l. diuus. ff. de custodia & exhibitiõe reorum. per Bartolum in l. ab accusationib. §. nunciatione. ff. ad Turpillianum. & l. j. C. de decurionib. libr. xij. & l. ea quidem & ibi notat. per Cynum C. de accusa. vbi aduertendum est quòd de iure canonico quilibet qui zelo bono mouetur ad denuntiandum audiendus est, si prius denuntiatum admonuerit vt se corrigat. vt traditur in capitu. qualiter & quando. extra de accusatio. & in capitulo cũ I. & A. extra. de re iudicata & in capitulo licet hæly. extra de simon. De iure autem ciuili admittuntur ad denuntiãdum soli officiales specialiter, & ad hoc deputati, vt dicta l. diuus. & quod notatur per Cyn. in l. ea quidem. C. de accusationibus. quia eo iure nemo sine accusatore inculpandus est. vt l. finali. C. de accusationibus. & l. rescripto. §. si quis denuntiatur de crimine, tunc de iure ciuili super denuntiatione formanda & per iudicẽ inquisitio in quam narrabit iudex quomodo propter denuntiationẽ per talẽ officialẽ dictã procedere ex officio intendit. & c. vt cõmuniter seruatur in practica, vt plenè per Cy. indicta l. ea quidem de iure autem canonico potest iudex dupliciter procedere videlicet per inquisitiõem modo quo supra vt supra vel super simplici denuntiati. ac si accusatio esset producta, vt habetur in d. capit, licet hæly. quod sequitur Bart. in d. l. diuus. eo autem casu quo procedit iudex super sola denuntiatione, tunc contra denuntiantem possunt opponi omnes ille exceptiones quæ possunt opponi contra accusatorem secundum Bartolum vt probatur & notatur in capitulo in omni negotio. extra de testibus. & in capitulo super his extra de accusationibus, cum similibus. & si apparuerit denuntiantem calumniose denuntiasse, puniendus erit per iudicem pœna extraordinaria. vt dicta l. ab accusatione. §. nuntiatores. ff. ad Turpillianum. & dicta l. ea quidem. & in capitulo finali. extra de calumn. & amplius in expensis litis. vt notatur per Cynum in l. seueriter. C. de execut. tutorum. & per Bartolum in l. senatus. §. an & eos. ff. ad Turpillianum & Bartol. in l. sancimus. C. de iudicijs. facit quod habetur in l. prima. C. de sumpt. recu. pe. libr. x.

39 † Nunquid autem istis officialibus deputatis ad denuntiandum sit credendum Bart. in dicta l. diuus. sic distinguit. Quædam sunt crimina leuia, & in his credendum est eis. sicut in officialibus deputatis ad custodiam pratorum & vinearũ, tamen in hoc attendi debet forma sui officij, nam quandoque sunt deputati ad referendum ea quæ re ipsa interuenerint. & tunc creditur eorum relationi: argument. in l. prima. §. quies. ff. de officio prę fe. vrba. quandoque sunt deputati ad referendum delicta, quæ auditu vel fama percipiunt. & tunc non creditur eis, nisi eatenus, vt iudex possit super tali relatione inquisitionem suam formare, vt dicta l. diuus, & lege ea quidem, quam distinctionem tetigit Gandinus in titulo qualiter de maleficijs cognoscitur per denuntiationem. & Cynus in dicta l. ea quidem. ibi vide. Descendo ad quartum articulum. qui est cum de crimine cognoscitur per inquisitionem vbi notandũ qđ vt prędictũ est omnis inquisitio in causis criminalibus regulariter est prohibita de iure communi licet ex forma statutorum sit regulariter permissa, nisi in certis casibus notatis in d. l. secunda. §. si publico.

40 † In ciuilibus autem causis est omni iure prohibita cum in eis procedendum sit per viam actionis. vt instituta de actionibus. per totum. & l. edita C. de edendo. ff. eodem. l. prima. in principio secundum quod determinat Innocentius. in capit. ad nostram. extra de iureiurando. nisi in aliquibus casibus specialibus ibi per eum notatis. inter quos est ille quando inquiritur de iuribus principis. vt l. prima. & penultim. C. de bonis vacantibus. lib. xj.

41 †Est insuper sciendum quod inquisitio quæ fit in causis criminalibus est duplex. vna generalis quo ad personas & delictum, quam faciunt officiales ingressu sui officij de qua loquitur l. congruit. ff. de officio præsidis. cum similibus ibi notatis. Alia est inquisitio specialis quo ad personas & delicta. de qua loquitur præsens forma & plenè per Bartolum in dicto §. si publico. & per textum & glossa & Innocentius. in capitulo qualiter & quando. & c. inquisitionis. extra de accusationibus. & in dicto capitulo licet hely, extra de simon. & per Gandinum in dicto titu: quomodo de male. cogn. per inquisitionem. In qua quidem speciali inquisitione procedendum est per iudicem ordine inferius annotato in glo. super verbo fama publica.

EPITOME.

1 *Inquisitio an habeat locum contra inculpatos. mortuos*
2 *Minore inculpati, an possint stare in iudicio nume. 3.*

1 CONTRA & aduersus Petrum & Gulie. †Aduerte quod si isti inculpati veniunt plenè procedit inquisitio cõtra illos ex forma statutorũ quia de iure cõmuni iste casus non est de illis in quibus per inquisitionem procedi possit, vbi autem essent mortui possit procedi contra eos, dicendum est quod nõ quia regulariter mortuo delinquente ante sententiam latam, extinguitur crimen tam quo ad personam quam quo ad pœnam corporalem & pecuniariam vt ibi, licet quo ad pœnam pecuniariã voluerunt dicere contrarium per' tex. in d. l. defuncto. §. j cum similib. de quà diuersitate plene refert Bartol. in dicta l. defuncto. & Cyn. in l. prima. C. ne ex delicto defunct. sed secundum Bartolum. tenendum est crimen extingui etiam quo ad pœnam pecuniariam quãdo reus mortuus est ante latam sententiam vbi autẽ decesserit post latam contra eũ sententiam tunc distinguitur, aut per eum fuerit appellatio interposita aut non si quidem fuerat appellatum & pẽdente appellatione decesit tunc quo ad pœnam extinguitur crimen quòd autem ad bona & pœnam pecuniariam considerandum est an bona in totum vel in partem fuerint expresse adempta in sententia, & tunc remanet firme causa bonorum aut fuerunt adempta tacite in consequentiam criminis & tunc extinguitur crimen quo ad omnia vt habetur & notatur. in l. prima. C. si reus vel accusatus mortu. fuer. & l. si is qui. C. si penden. appellati. mors interuen. excipiuntur tamen certi casus, in quibus mortuo reo ante latam sententiam remaneat potestas procedendi firma, de quibus notatur in dicta lege prima. C. si reus vel accusat. mort. fuerit. & dicta l. ex defuncto. & l. ex iudiciorum in fine. ff. de publi. iudic.

2 †Quid autem si isti inculpati sunt minores viginti. v. ann. an poterit per se responderi inquisitioni, & stare in iudicio sine patris authoritate, dic quod non, sed dandus est eis per iudicem curator. vt probatur in l. clarum. C. de authorit. prẽstan. licet iudices hoc male seruent.

3 †Quid autem si fuerit in patris potestate constitutus, an poterit respondere, & in hoc iudicio stare sine patris authoritate, dic quod non vt l. cum oportet. §. necessitatem. C. de bonis quæ liberis. quòd etiam male obseruatur per iudices.

EPITOME.

1 *Fama debet præcedere inquisitionem.*
2 *Processus an teneat iudice præcedente ad inquisitionem fama non procedente.*
3 *Iudex debet dare copiam inquisitionis, & iudiciorum reo antequam cogat eum respondere.*
4 *Contra possessum criminalem factam præcipitãter opponatur nullitas.*
5 *Superueniente accusatore potest formatam inquisitionem an debeat cessare inquisitio.*
6 *Pendente iudicio inquisitionis passu an possit agere ciuiliter ad interesse suum.*

1 FAMA PVBLICA præcedente. †Notanter dicitur præcedente, quia de ordine debito inquisitionis est quod fama præcedat inquisitionem vel talia iudicia sufficienria, quæ debent per testes idoneos non maleuolos seu inimicos, sed fide dignos. vt sequitur de quibus testibus & inquisitione danda est copia ipsi reo. vt dicto §. qualiter. cum similibus.

2 †Quid ergo si nulla fama nec iudicijs præcedentibus processit iudex ad inquisitionem, vt fit per officiales Mõtisferrati, an autem vitiabitur processus & inquisitio, dic, aut reus opponit contra inquisitionem quod fama non præcesit, & tunc ipsa inquisitio & processus vitiatur. aut ipse reus tacuit, & nihil opposuit, & tunc sibi imputetur, & tenebit inquisitio & processus. vt hæc habentur in capit. final. extra de accusationi. lib. vj.

3 †Per quod patet quod iudex debet dare ipsi reo copiam iudiciorum & inquisitionis antequàm cogat eum respondere, vt possit infra terminum sibi assignandum suas exceptiones & defensiones proponere contra processum, quod autem male seruatur in practica per latrunculatores auaritiæ debitos in animarum suarum maximum præiudicium, & detrimentum.

4 †Quid autem si nullo super hoc dato termino sed præcipitanter reus super inquisitione examinatus fuerit, & confessus simpliciter se deliquisse. An poterit postea contra inquisitionem vitium nullitatis opponere, dic quod non per textum in capitulo primo extra de accusationibus. libro sexto. Et sic per hoc etiam patet quod pessime faciunt ipsi iudices reos compellere inquisitioni respondere nullo præcedente assignato eis termino ad accipiendam copiam iudiciorum, & inquisitionis, de hac autem fama plenè notatur per Bartolum dicta l. qui sine. & in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstionibus. & ego scripsi supra in tractatu positionum, & prædicta procedunt secundùm Gandinum. vt per eum nota. in dicto titulo qualiter. de maleficijs cogno. Per inquisitionem &c. quando inquisitio est formata ad eius instãtiam, & promotionẽ. vbi autem esset formata ex solo iudicis officio, nullo proponente, tunc non tenetur iudex de necessitate reo prius copiam facere de prædictis, sed potest alia dilatione ei data ipsum compellere inquisitioni respondere, & si quidem confiteatur delictum planum est, si vero neget tunc procedere debet ad informationes & testes recipiendos, de quibus postea debet dare copiam ipsi reo, & eidem terminum defensionis assignare, vt dicto capitulo sualiter & quando cum similibus. quam practicam obseruant iudices in omni casu vt supra dixi.

1 †Post hæc [a] quæritur de illa vulgari
a quæstione an superueniente accusatore post formatam inquisitionẽ, cessare debeat ipsa inquisitio, & procedi debeat solum super accusatione, quã quęstionem plenè disputat Cy. in d.l. ea quidem. & Bar. in l. si maritus. ff. de adulter. & Gand. in d. tit. & Dyn. in c. actus legiti. extra de regul. iur. lib. vj. finaliter & concluſiue dunę referũtur opinio. vna Dy. quæ est ꝙ cessare debeat inquisitio & procedi debeat super accusatione per regulam quæ habet ꝙ auxilium ordinarium cessare facit extraordinarium, vt in l. in causæ. & ibi not. ff. de minor. quam opin. sequitur Bar. in d.l. si maritus. & Gan. vbi supra, alia fuit Cyn. & seq. vt not. per eum in d.l. ea quidem. qui tenent contrarium, dic vt ibi ver untamen licet hæc disputatio procedat de iure communi tamẽ per statuta terrarum ista quæstio est sopita secundùm Bar. quia per illa statuta omnis inquisitio est remedium ordinarium sicq; ex superuenienti accusatione non habebit cessare, sed locus erit præuẽtioni per regulam qui prior est in tempore.

a Post hæc. ad de lo. an. in regula a statu legi. de re. iu. lib. vj. in mercurialibus.

6 †Vltra quęritur, pone ꝙ pro delicto agi potest ciuiliter ad interesse partis, & criminaliter ad pœnam applicandam fisco, & super eo iudex formauit inquisitionem criminaliter, an poterit pars offensa criminali iudicio pendente agere ciuiliter pro suo interesse, vel eo finito, & videtur ꝙ sic, quia regula prohibitiua quæ traditur in l. j. C. quãdo ci. ac. præiudicium cri. locum habet quando est vnus & idem promotor iudicij criminalis & ciuilis. quo casu sibi potest ascribi culpa, si nesciuit eligere iudicium ciuile antequam criminale sed quæstio præsens loquitur quãdo vnus, videlicet iudex est promotor in criminalibus & pars vult promouere ciuilem, vnde factũ iudicis non debet ipsi parti nocere, ar. in regula iuris nõ debet, extra de reg. iur. & ibi per Dyn. lib. vj. In contrariũ facit l. j. C. quando ci. ac. præiud. cri. & quia factum iudicis repręsentat factũ partis, vt l. si ob causam. C. de cuictio. maximè cum hodie per statuta terrarum inquisitio sit remedium ordinarium, vt supra dictum est. Ego in hoc dubito, vnde cogita.

NON QVIDEM à maleuolis. Hoc est secũdum necessarium ad dictam inquisitionem formandam. si enim haberet fama exordium ab inimicis & odiosis ipsius rei, non deberet iudex ad inquisitionem procedere imo deberet reum relaxare, ideoq; solet reus volẽs inquisitionem impugnare. probare ꝙ illi à quibus fama traxit originem sunt eius inimici odiosi. vt traditur in d. c. qualiter, & quando. & capite licet hely. cum si. & per Gand. in d. tit.

NON VNO sed pluribus. Meritò sic dicitur, quia vox vnius vox nullius. vt in l. iurisiurandi. C. de testi. maximè, quia iudicium regulariter à duobus testibus ad probandum, vt supra dictum est. tertium quod requiritur ad formãdam inquisitionem videlicet ꝙ sint homines bonæ conditionis. Quæro hic de vna quæstione mortali, quę sunt illæ causæ, & quot, & per quas, homo ad odiũ alterius inclinetur, dic prout ipse comprehendẽdo sunt quatuor. Prima offensiones. Secunda mali mores. Tertia denegata iquitia. Quarta communis inuidia.

EPITOME.

1 *Præstans auxilium, an teneatur eadem pœna qua delinquens. nu. 2.*
3 *Quando quis det opem vel auxilium. nu. 4. 5. 6. & 7.*
8 *Quis teneatur de solo consilio.*
9 *Mandans homicidium, an teneatur sicut homicida.*
10 *Qualiter mandans teneatur.*
11 *Mandans, an vere vel ficte dicatur delictum committere.*
12 *Habẽs ratum delictum qualiter teneatur.*

1 OPEM, auxilium, consilium, & b fauorem. †Aduerte ꝙ ista sunt quatuor quæ videntur idem & tamen differunt in aliquibus, vt supra demonstrabitur. de auxilio itaque & ope quid significent & importent tradit in §. ope. instit. de obliga. quæ ex delic. nascun. & in l. in furti actione. §. ope. & in l. is qui opem. ff. de furt. & ibi plene per Bart. faciunt quę habentur in l. sæpe. §. fi. ff. de verb. sig. & in c. j. extra de offic. deleg.

b Sed hic quæritur. Adde gl. ver. pari pœna. in c. de offic. de leg. & cap. nup. & in cap. quanta præsumptiones. de sent. exc. & in l. subemus. in §. j. C. de sacrosan. eccl.

2 †Sed hic quæritur [b] an ille qui præstat
b auxilium vel opem delinquenti, teneantur eadem pœna qua ipse delinquens. Aduerte quòd Dynus determinando sic distinguit, aut præstans opem suo ministerio dedit causam delicto, & sic fuit causa vel furti vel homicidij, & tunc tenetur eadem pœna, quia ipse faciens seu occidens, vt

in l.nihil interest. ff. ad l. corneliam. de sicar. aut non dedit causam homicidio eius ministerio, & tunc tenetur media pœna qua delinquens in totum tenetur. vt d.l. is qui opem. pro qua opinione bene facit tex.cum glo.in c. sicut dignum extra de homicid.quam opinionem sequitur Gandinus tit. de homicid.§.item pone quòd Titius. & plenè tangitur per Cy.in l.j. C.de nili aggeri. non rump.Bartolus autem in l.is qui opem. tenet simpliciter,& indistincte quòd teneatur eadem pœna per tex.in l.is cuius ope.ff.ad l.Iuliam. de adulter.in l.j. C.de rap.virgi.credo opin.Dyn.esse veriorem.per d.c.sicut dignum.cum ibi not. †Vlterius quęritur [a] quãdo dicatur quis dare opem vel auxilium.Sol. dicit Bart.in l.furti. §.ope.distingue,aut auxilium punitur ratione alicuius actus indeterminati, verbi gratia, si statutum disponat & bannito non præstetur auxilium sub certa pœna punietur ratione alicuius actus notarij, & determinati, verbi gratia,dicit statutum quòd quicunq; præstiterit opem vel auxilium furti vel homicidę puniatur tali pœna.

†Primo casu auxilium dicitur præstari largo modo qualitercũq; eidem in aliquo succurratur, siue prędando pecuniam,siue eum associando, siue alios fauores ei præstãdo, quæ eidem habeant vtilitatem vel honorem afferre.ar.leg.iiij.§.post prin.ff.ad legẽ iul.maiest.& l.si fuerit.ff.de reb.du.& l.diuus.& l.in metallum.ff.de pœ.

†Secundo autem casu considerãdum est secundum eum quòd tale auxiliũ dici potest præstari alteri pluribus modis, videlicet ante maleficium, & in ipso maleficio & post ipsum maleficium. †Ante maleficiũ dicitur præstari, verbi gratia, si quis pręditerit scalas,vel ferramẽta, aut arma ad maleficium committendum, & de tali auxilio loquitur lex si pignori. §. qui ferramenta.ff.de furt. cum si.In ipso maleficio autem dicitur auxiliũ præstari, verbi gratia, cum quis est præsens in maleficio,& suadet vel hortatur vt committat.de quo loquitur l.j. C.de rap.virgi.& ea quæ habentur in l.is cuius ope ff.de adult.cum si.

†Post verò maleficium dicitur præstari auxilium, videlicet quando reo præstatur ad fugam arripiendam de quo auxilio loquitur l.j. & l.fin. C.de his qui latro. Et si forsitã malefactor fuerit captus per famulos officiales seu iudicis & alius cum armis violenter arripuerit de manibus eorum,tenetur l.iul.de vi publ.vt habetur in l.iul.ad legem Iuliam de vi publ. si verò arripuerit sine armis tunc tenebitur legem iuliam de vi priua.vt l.lege iulia.ff.ad l.iuliam,de vi priua.

†Post hæc [b] quęritur apud scholasticos, an quis de solo consilio teneatur, sicut de solo auxilio. super quo solet distingui secundùm quosdam, an consilium sit fraudulentum vel non, & an ille cui prędatur consilium erat alias delictum commissurus,vel non,vt plenè disputat Dyn. in c.nullus ex consilio. extra de reg.iur.lib.vj. & tangitur per Innoc. &.per glo.in d.c. sicut dignum. & per glo. in dicto §. ope. instit.de oblig.quæ ex delic.& per Bart.in l.non solum.§.si mandato. ff. de iniur.per gl.in l.consilium. ff.de re iudic.vbi videas.

†Quid autem dicemus in eo qui expresse mandauit homicidium,vel aliud delictum committi, an pariformiter punietur, sicut homicida. dic quòd sic per tex.in dicto §.si mandato. & ibi notatur in dicto ca. mulieres.de senten.excom.& l.non eo minus. C.de accus.& ibi plenè per Cynum.

†Dubium tamen insurgit ex hoc, an mandans teneatur vt principalis, vel vt præstans opem & auxilium,& conclusiuè determinat Cy. dicta l.non eo minus.Et Bar.in d.§.si mandato. quod tenetur tanquam principalis.

†Sed an is qui mandauit dicatur verè vel fictè delictum commisisse, textus in dicto capitulo mulieres videtur dicere quod verè, alij, quòd solùm fictè dicitur committere per textum in l. ita autem. in §. gessisse.ff.de admi.tuto.Cy.& Barto. vbi supra volunt distinguere, sed cum eadem pœna teneatur qua delinquens non est multum curandum de tali distinctione, nisi in iuris subtilitate, de qua ibi vide quia vt sæpius dixi opusculum hoc pro notarijs, & procuratoribus est compositum.

†Vlterius quęritur de eo qui à principio non mandauit committi delictum nec opem nec auxilium præstitit, sed alius eius nomine & contemplatione homicidium fecerit illud ratum habuit, an tenebitur sicut ille qui fecit. Item quid si illum qui à principio mandauit postea ante delictum commissum mandati pœnituit, an teneatur secuto delicto, vide ex his omnibus quę sunt de iuris apicibus, quæ notat Cyn. in dicta lege non eo minus. & per glossam & doctores in dicto capitulo mulieres. quibus adde quæ notat Bartolus in lege sed vnius.§.seruus meus ff.de iniurijs.

[a] *Vlterius quæritur. adde Bart. in l.si inrixa. ff. de acc.Bart. in l. qui seruo. Barto. in l. margarita. in verſ.exilium. Bald. in l.j. C. de seru.fugiti. Bald. in l. raptores.C. de epiſc. & clericis. & Imo.in cap. cõtinentiũ. de cle.pere.*

[b] *Poſt hæc.ad de Fel. diffuſe in c.ſicut dignum de homi.*

EPITOME.

1 *In maleficijs in dubio præſumitur potius dolus quàm caſus.*

2 *Homicidium quot modis committatur.*

3 *Conſideranda in maleficijs.*

4 *Lata culpa,an ſufficiat in delinquente quo ad condemnationem.*

5 *Lata culpa quando dolo æquiparatur.nu.6.7.8.& 9.*

Appen-

APPENSANTE & dolose. Nota verbum dolose quia secus esset si causaliter, vt not.in c.j. extra de hom.in cle.& in l.respiciendum.§.fi.ff.de pe.In dubio tamen potius in maleficijs præsumitur dolus quàm casus vt no.in l j.C.ad l.Corn. de sicar.& l.j in fi.ff.eo.& attenditur principaliter animus delinquentis magis quàm actus vt l.respiciendum.in fi.ff.de pœ.adeo ℣ si aliquis alium insequitur cum gladio animo & intentione ipsum occidendi licet eum non percutiat nec occidat tamen de iure communi tenetur ac si occidisset vt in l.si is qui cum telo.C.ad leg.Corn. de sicar.& in l.j.§.diuus.ff.eo.& in l. aut facta.§.euentus.ff.de pœ. Sed de iure municipali statutorum Italiæ potius attenditur actus quàm animus, ideo de solo animo non tenetur quis de occiso nisi re ipsa occasio sit secuta secundum Bar.In hoc corriguntur & merito iura communia vt per eum not.in l.j in princip.& in l.si in rixa. ff.ad leg.Corne.de sica.

2 *Sciendum tamen.Adde Spec. in ti.de homi. in §.pone.et diffuse per Fe.in rub. de homi.*

2 †Sciendum[a] tamen est quòd homicidium de iure cõmuni videtur committi in tribus modis videlicet voluntate, necessitate, & casu. Quod autẽ committitur voluntate, tribus fit modis, videlicet facto, mandato, & consilio, quæ omnia plenè declara.vt not. per glo.& docto.in d.c.sicut dignum. extra de homi.& in d.cle.eo.tit.& d. l.respiciendum.§.j.

3 †Præterea sciendum est quòd in maleficijs multa sunt considerandа, videlicet causa, persona, locus, tempus, qualitas, quantitas, & euentus. quæ omnia ponuntur & declarantur per textum in l.aut facta.de pœnis.& per glossf.in dicto capitulo sicut dignum. deinde sciendum est quod aliquando homicidium committitur extra rixam aliquando in rixa, inter quæ est differentia, vt nota per Bartol.in d.l. si in rixa.ff.de sicarijs.aliquando committitur impetu, quòd lex interpretatur propter ebrietatem, vt in dicta l.respiciendum.§. fina.versicul. impetu.licet Barto.ibi notauerit, quòd latius quandoque sumitur hoc verbũ impetu, videlicet quando inter aliquos subito & concitato rumore cõmittitur delictum, vt in d.l.si in rixa. & facit ℣ habetur instit.ff.ad legem aqui.in §.impetu.nec enim aliud est impetus quã quidam subitus motus, vt in l.illud.in fi.ff.ad leg.aqui.

4 †Post hæc autem quæritur, an in omnibus delictis quo ad pœnam delinquentis imponendam, requiratur dolus in ipso delinquente, vel sufficiat lata culpa, vel leuis &c.circa ℣ glos.posita in l.in actionibus.ff.de in litem iurand.l.magna negligentia.ff. de verbo.signifi.& l.in cornelia.ff.ad legem corne.de sicar.distinguunt sic, aut pro delicto est imponenda pœna corporalis, aut pecuniaria.

Primo casu requiritur dolus, nec sufficit lata culpa, licet dolus in dubio præsumatur affuisse, nisi per circũstãtias probetur defuisse, vt dictum est & not.in l.j.C.ad leg.corne.de sica.

Secundo autem casu sufficit lata culpa & sic in hoc casu lata culpa æquiparatur dolo ℣ non accidit in casu præcedenti.

5 b †Vnde gratia[b] huius latius videndum est quãdo & quibus casibus lata culpa dolo æquiparetur in qua quæstione sic distingue secundum Bartolum.vt plenè per eum not.in l. quod Nerua.ff.depos. & in l.prima §.primo.ff.si quis testamento liber esse iussus fuer.aut loquimur in contractibus, vel quasi aut in delictis vel quasi.

b *Vnde gratia huius Adde Bar in l.j.§.de legi.Bal. in l.dato pœ. C.qui acc. nõ pos.Bar. in l.impuberibus.in §.j. ff. de suspe. tuto. Pau.de ca. in l.j ff.de leg. Pau.de ca.cons.xix. & cxcij.*

Primo casu lata culpa dolo æquiparatur vt in dicta l.quod nerua cum similib. ibi notatis.

Secundo casu subdistingue aut tractatur de pœna corporali imponenda pro ipso delicto & tunc lata culpa non æquiparatur dolo siue sit pœna ista ordinaria vt dicta l.in lege cornelia.siue sit pœna extraordinaria.vt l. iij in princi.ff.de crimi.stellio.& hoc modo procedit glos.quæ est in d.l.in actionibus aut tractatur de pœna pecuniaria imponẽda & tunc subdistingue, aut enim lex specialiter & expresse pro ipso delicto requirit dolum interuenire, & tunc lata culpa non æquiparatur dolo.vt in l.ij.§.hęc actio.ff.vi bonor.rapto.& in l.prima §.si quis ideo.ff.ne vis fiat ei & quod nota. in dicta l. magna negligentia. aut lex non requirit expresse dolum, & tunc lata culpa æquiparatur dolo vt l.prima §.primo.ff.si mes.fal.mo. dix.& l.prima.§ non autem.ff.si quis testamen.lib.esse iuss.fuerit. Nec huic intellectui in præcedenti casu repugnat.text.in dicto §.non autem.& l. j.in princ.eodem tit.vbi dicitur quòd lata culpa dolo æquiparatur.nam ibi ideo hoc est quia iurisconsultus illam

executionem expresse facit,& sic lex ibi expresse præuidit sic in casu illo, alias autem secus esset vt dictum est
9 supra.† Ex quibus secundum Bart. vbi supra decidi potest quæstio quotidiana,pone q̃ statuto cauetur quòd pro tali delicto sit pœna pedis vel mille floren.an requiratur dolus in ipso delinquente vel sufficiat lata culpa & secundum eum est sic distinguẽdum,aut in statuto fit expressa & specialis mentio de dolo verbi gratia,si dicatur in eo quicunq; fecerit vel cõmiserit dolose tale quid puniatur in mille vel in amputatione pedis & tũc requiritur dolus nec sufficeret lata
2 culpa quia à verbis statuti non est recedendum vt in l.quod subſtitutum. ff.de testamento milit.& l.j.§.is qui nauem.ff.de exer.cum simi.aut nulla doli fit expressa mẽtio in statuto sed simpliciter in eo disponitur qui tale quid commiserit puniatur vt s̃.& tũc aut per statutum imponitur pœna corporalis & tunc in dubio requiritur dolus nec sufficit lata culpa per l. in l.cor.cum ibi not.ff.ad leg.Corne. de sicar.aut imponitur pœna pecuniaria & tunc aut statutũ loquitur per vocabula importantia crimen quod sui natura requirit dolum,verbi gratia si statutum dicat quicunq; commiserit falsum vel fecerit furtum vel homicidium puniatur tali modo.
7 †Nam falsum furtũ & homicidiũ non cõmittitur nisi dolose vt l.j.ff.de furt.l.nec exemplum.C de fal.& d.l. Cor.cum simi.& hoc casu requiritur dolus nec sufficit lata culpa aut statutum loquitur per verba importantia crimen quod sui natura nõ habet requirere dolum,& tunc considerandũ est an statutum puniat actum criminosum prout infertur principaliter in personam patientis,verbi gratia,si statutum dicat qui aliquẽ percusserit &c.& tunc requiritur dolus nec lata culpa sufficit,quia iniuria non potest inferri in personam sine volũtate & affectione delinquentis vt in l.iij.ff. de iniur.aut punit actum simpliciter prout infertur in re aliqua puta si dicat statutum qui intrauerit domum alterius &c. Tunc sufficit lata culpa & sic hoc casu lata culpa dolo æquiparatur & hoc modo debet intelligi. §.non autem prẽal.& l.j.§.j.ff.si mes.
8 fal.mo.dixe. †Et ex hoc infertur decisio ad aliam quæstionem si statuto caueatur q̃ quicunq; turbauerit aliquem in sua possessione vel alterius possessionem turbauerit condemnetur in certum aut requiratur dolus, vel sufficiat lata culpa de qua vide supra in titu.de turba.pos.& per Bar.in d.§.nõ autem.
9 †Nunquid ergo in casibus in quibus quis non tenetur de delicto dolo non interueniente sed sola lata vel leui culpa dicemus eum excusari in totum à crimine commissio per latam culpam vel leuem dicit Cy.q̃ non vt nota.per eum in l.si quis non dicam. C.de epis.& cle.Idemque determinat Bar.vbi supra, vnde secundũ eos erit puniendus pœna extraordinaria iudicis arbitrio imponenda secundũ qualitatem criminis,vt probatur in l.j.ver.sed si claua.& ibi no. ff.ad l.cor.de sicar.in qua pœna extraordinaria imponenda cõsiderabit iudex consuetudinẽ hactenus in similibus obseruatam vt habetur in l.si quis reũ. in fi.de cust.& exhi.re.& no.per gl.in l.hodie.ff.de pe.& in l.respiciendũ.in prin.eo.titu.& plene & per Barto.in l.in lege Cor.ff.de sicar.& in l.respiciendum.§.fin.ff.de pe.

Cum armis.adde l iij.in §.armis.ff.de vi & vi ar. An.in l.armatos.ff.ad l.iu.de pup. gl.in cle.ne in agro de statu mon. glo.in c.clerici.xxiij.q. viij.

2 CVM ARMIS [2] & ensibus.Appellatione armorum continentur lapides & fustes vt l. armorũ.ff.de verb.signi.& l.iij.§. armis.ff.de vi & vi ar.cũ si.ibi no.& per hoc quod ibi dicitur ensibus euaginatis patet manifeste de animo dolose delinquentis quia per talia signa & similia discernitur propositum eius vt no.per Barto in l.j.in fin.ff. ad l.cor.de sicar.& per glo.in c.significasti.de homi. & ibi per Innocen.

EPITOME.

1 *Ex pluribus percußionibus quid præsumatur.*
2 *Percusso à pluribus, pluribus vulneribus, sed vno mortali qualiter illi omnes teneantur.*
3 *Statuta pœna pro non capto homicidia si sint plures homicidæ an multiplicetur pœna.*
4 *Præstans opem tribus personis qualiter teneatur.*
5 *Plures delinquentes qualiter puniantur.*
9 *Percutiens vno ictu pluribus percußioni.qualiter puniatur nu.7 8.*
9 *Percutiens pluries in eodem loco corporis qualiter puniatur.*
10 *Congreganti homines ad capiendum castrum occidẽtes vnum qualiter teneatur.*

1 PLVRIBVS percusionibus.† Ecce aliud signũ videlicet pluralitas percusionũ per quod demonstratur eorũ,maleuolum & dolosum propositum & si fuerint omnes percusionis mortales ambo tenẽtur de homicidio imo fortius de iure cõmuni etiã si nõ fuerint mortales tamẽ de occiso tenentur quia effectus demonstratos habuisse animũ occidendi & hoc sufficit vt in d.l.si quis cũ telo.quãquamex forma statutorũ nõ sufficiat propositũ dolosum p se, nisi factũ sit cõsummatũ vt supra dixi.
2 †Quid autẽ dicemus de illa quæstione antiqua & sæpius contingente in practica. Ecce q̃ pluribus coadunatis in vna magna rixa interficitur vnus q̃ percussus reperitur pluribus percusionibus,quarũ vna sola

est

est mortalis, alię verò non, & ignoratur à quo vulnus mortale sit illatum, quæritur an delinquentes omnes, vel nullus teneatur de occiso, vel omnes de solo vulnere, quam quæstionem tetigit Dyn. in c. in obscuris. extra de iudi. lib. vj. & Cyn. in l. quoniam multa. C. adil. iul. de vi pub. in vj. q. & Bart. in dicta l. si in rixa ff. de sica. dicit Alb. Papi. quod aut apparet ex cuius ictu, vel percussione mortuus est, & tunc ille solus de occiso tenetur cæteri autem de vulnerato per textum in dicta l. si in rixa. aut hoc non apparet, & tunc nullus de homicidio tenetur, sed omnes de vulnere, & pecunialiter iudicis arbitrio de iure communi venient puniendi, vt in l. ita vulneratus. in fi. ad legem Aquiliam. nec obstat l. item mella. §. si plures. ff. ad legem Aquiliam. quia secundùm eum loquitur quando ciuiliter agitur ad emendationem damni serui occisi, hic autem eum agitur criminaliter ad pœnam corporalem, vt puta homicidij, vbi debent probationes esse luce meridiana clariores. vt l. sciant. C. de probationibus. & quo casu nemo condemnatus est ex præsumptionibus, vt in lege absentem. in fi. ff. de pe. pro qua opin. est glo. in dicto §. si plures. Barto. verò & Dyn. & Cyn. vbi supra. & Innoc. in cap. significasti. de homicidijs. sic distinguunt, aut omnes habebant propositũ committendi homicidium, aut vnius tantùm vel nullus. Primo casu de iure communi secundùm quòd magis attenditur animus quàm actus facti, tenentur omnes de occiso. vt in dicta lege is qui cum telo. cum similibus. & intelligam eos fuisse talis propositi, maximè si clamabant ad mortem, ad mortẽ, vt fecerunt iudæi contra Christum, quod sequitur Inno. in d. cap. significasti. de iure autem statutorum Italiæ secundùm quòd attenditur factum, & non propositum, vt prædixi est distinguendum, vt infra proximè. Secundo casu quando vnus tantùm, vel nullus erat propositi homicidium committendi, tunc contemplari debet ictus cuiuscunque per se, & si quidem apparuerit cuius ictu, vel percussione sit mortuus ille solus de occiso principaliter tenebitur, alij verò poterunt condemnari de opere, & auxilio prestito ad homicidium committendum secundùm eum, vt in l. in actione. §. ope. cum similib. ff. de furtis. ac etiam de vulnerato, & coadiuuatione, vt lege tertia. ff. ad legem Iuliam. de vi priuata. Si verò non apparet cuius ictu fuerit mortuus tunc aduertendum, quòd hoc potest contingere dupliciter, vno modo quia nullum vulnus erat per se mortale, sed omnia simul iuncta faciunt vulnus esse mortale, hoc casu puniuntur omnes de occiso, quia verum est dicere omnes occidisse, vt in l. item mella. §. si plures trabem. ff. ad legem aqu. & in l. ita vulneratus. in fi. ff. eodem tit. ar. in l. si plures. ff. arborum furtim cæsarum. quod sequitur Innoc. in dicto capitu. significasti. alio modo contingit non apparere de persona quæ intulit vulnus mortale, si constat vnum solum vulnus esse mortale, & alia esse non mortalia, & tunc propter ignorantiam personæ quę intulit illud vulnus mortale, præsumitur omnes simul vulnerasse secundùm Bart. & per consequens tenentur omnes de occiso. sic intelligitur d. l. item mella. §. si plures trabem. & §. sed si plures. secundo responso. sicut in simili dicitur, quando plures simul decesserũt, & ignoratur de ordine, quia præsumitur omnes in dubio pariter decessisse, vt in l. inter virum. & l. sed de illo. ff. de rebus dubijs. quam opinio. in casu isto sequitur Dy. & Cyn. vt supra sed re vera opin. Alb est æquior quia in dubijs est inclinandum in benigniorem partem, vt l. benignius. ff. de lega. maxime in pœnis. vt in lege si de interpretatione. ff. de pœ. licet pro priori opin. faciat text. in cap. significasti. in vers. quod si discerni.

3 † Sed pone statuto cauetur quòd villa teneatur capere homicidam, quòd si non fecerit tunc soluat pro pœna flo. mil. accidit quòd plures homines occiderunt simul aliquem, qui capi non potuerunt, vel capti non sunt, q̃ritur an villa teneatur soluere pro singulis eorum flore. mil. & quidem Dyn. vt refert Barto. in dicta l. si in rixa. determinat quòd non, sed sufficit vna pœna pro omnibus, nam ipsi omnes pro vno reputantur secundum Barto. quando ex facto eorum alius debet teneri, puta commune seu villa, vt in lege si cum exhibuissent. §. finali. ff. de pub. & lege j. & per totum. ff. si familia furtum fecisse dicatur. & licet statutum loquatur in singulari, quia tamen sermo ille indefinite profertur vniuersali sermoni equiparatur, ficq; resoluitur in plurali. vt sit sensus, si omnes homicidas non cœperit. arg. in l. si plures. ff. de legatis iij & l. si pluribus. de lega. ij. per quod sequitur quòd vno solo ex homicidis capto, & sibi capite detruncato, quòd commune, seu villa liberabitur, si alios homicidas non cœperit, quia quantum ad liberandum villam sufficit pro homicidio quòd alter eorum pœnam impositam patiatur licet in contrarium faciat ille verborum sensus, dum dicitur si omnes homicidas non cœperit quod requirere videtur omnium simul concursum, argumentum in lege finali. de in ius voc. vt eant, vel satis. & in l. seruus. §. si plurium. ff. si quis caus. cum ibi notatis.

4 † Et ex his etiam deciditur alia quæstio vnus præstitit opem, & auxilium tribus personis ad committendum aliquod maleficium seu homicidium nunquid punitur pro singulis eorum, ac si separatim vnicuiq; opem. præstitisset, & auxilium, & breuiter secundùm Dynum debet solùm puniri vna pœna pro omnibus per rationem prędictam, & eodem modo puniendus esset vnica pœna tantùm pro omnibus ille qui mandasset vulnerari, vel occidi vnũ vel plures personas, nam istæ personæ plures pro vna sola reputantur per rationes prædictas secundùm Bartolum in d. l. si in rixa.

5 † Quid autem in casu econuerso, si plures personæ delinquerunt in vnam personam tantùm, an ipsi omnes debeant vna pœna communiter, vel diuersis pœnis singulariter puniri, dic vt supra dixi, quæ disputatio de qua supra procedit quando erant plures delinquentes non officiales. vbi autem essent officiales, tunc omnes reputantur pro vno, quando delinquunt in his quæ pertinent ad officium

eorum, & sic omnes simul vna pœna puniantur, vt habetur in lege si multi. ff.de publ. & l.in tres.ff.de administratione tutorum.

6 †Rursum quæritur pone quòd vnus alium percusit vnico ictu pluribus percussionibus, puta cum bidente, vel tridente, an percussor sit puniendus pro singulis percussionibus, Bartolus distinguit. in l.senatus.ff.de accus.& plenius in l.si gemina arbor.ff. arborum fur.ces.& in l.nunquam plura.ff.de priua. deli.aliquando lex vel statutum punit actum criminosum prout ab agente infertur simpliciter & indeterminatè, verbi gratia, si disponat statutum hoc modo, si quis sagittauerit per ciuitatem, vel si quis extraxerit gladium in platea, puniatur tali pœna, & tunc si vnico ictu sagittauerit plures sagittas', vel extraxerit plures gladios puniendus est pro vnico delicto & vnica pœna tantùm, argu. l.tria onera.ff. de executione tutorum. aliquando. l. punit actum criminosum determinatè respectu personæ patientis, verbi gratia, dicit statutum si quis percusserit aliquam personam puniatur in tantùm, & hoc casu considera quòd aut ex eodem actu criminoso resultant duo tituli criminis se inuicem habentes tanquam genus & species, sicut est homicidium, & parricidium. nam parricidium est species homicidij & tunc punitur parricidium committens vna tantùm pœna, & vna lege, vt in dicta lege senatus. ff. de accusationibus. & eodem modo si vnum crimen sit pars alterius verè & præsumptiuè, vt sunt arma ad percussionem, vel insultum & euaginatio ad percussionem. Idem si vnum crimen in alio confundatur. verbi gratia, quando ex percussione vel pluribus statim sequitur homicidium, nam pro solo homicidio punietur delinquens, & in alijs præcedentibus casibus etiam pro vno solo delicto punitur vt determinat glo.l.quę de crimine.C. de accusationibus.& ibi per Cy.in iiij.q. & per Bar. in l.nũquam plura.ff.de priua.deli.pro quo facit l.illud.in fi.ff.ad legem aquil.& not. per Barto. in l.libellorum. & in dicta l. senatus. ff. de accusationibus. aut ex eodem facto resultant duo crimina quorum vnum non est pars alterius, nec alterum confunditur in alio, sed se habẽt, vt species separatæ, puta verba iniurioſa cum percussione, & tunc pro omnibus punietur, vt in l. si adulterium, cum incest.ff.de adulterijs.nam regulariter actus criminosi sunt considerandi respectu patientis, vt l.j.in fi.ff.de iniur.& l.multa. C.ad legẽ iuliam.de vi public. quia ex illis plures resultant effectus, vt in d.l.nunquam plura.

7 †Ideoq;, in proposita quæstione cum quis alium percusit cum tridente pluribus percussionibus, nec ex eis statim sequutum est homicidium, punitur pro pluribus percussionibus, argumentum in lege Titia.in fin.& in l.si pluribus.in principio.ff.de verborum obligationibus. & idem erit secundùm eum si vnico actu & instrumento factæ sunt plures eidem personæ percussiones in diuersis membris, verbi gratia, si cum ense quis vnico ictu sit percussus in capite, & in manu, vel debilitati sunt & vulnerati plures articuli eiusdem membri, puta duo vel tres digiti eiusdem manus, nam pro plnribus percussionibus percutiens punietur, argumentum in l.de pupillo.§.si quis denunciat. ff.de noui operis nuntiat.& l si seruus seruum. §.rupisse. ff.ad legem Aquiliam.imo quod amplius est secundùm eum, & si percussio facta sit in vno loco & caro putrefacta sit aperta in alio loco punietur delinquens pluribus percussionibus.argu.l.si seruus seruum.§. si nulli.ff. ad legem Aquiliam.

8 †Ex quibus dicitur illa quæstio si quis vnico actu dixerit alicui plures iniurias, vel dederit plures alapas, an pro omnibus sit puniendus, vbi dicitur quòd sic, licet teneatur simul omnes proponere in eodem libello, & non in diuersis, vt habetur in l. prętor edixit.§.si plures alias, si verò plures. ff. de iniurijs. facit l.nunquam plura. ff.de priua.delict.& not per Bar.in d.§.si plures. & per Cynum in l. si non conuitij.C.de iniurijs. & per Bartolum in l.apud labeonem.in §.conuictum.ff.de iniur.

9 †Sed quid erit si in eodem loco corporis quis fuerit pluries ab eadem persona percussus, an percussor punietur pro pluribus vulneribus, an pro vno tantùm, breuiter distingue secundùm eum, aut statutum imponit pœnam pro vulnere, aut pro percussione. Primo casu cum sit vnicum vulnus, licet ampliatum ex multiplicatione ictuum, punietur solùm pro vno vulnere. Secundo autem casu punitur pro pluribus, cum sint plures actus percutiendi, vt in dicta lege nunquam plura. Quid autem dices quando vnus committit delictum in pluribus, vel plures in pluribus, qualiter fiet punitio, dic vt notatur per Bartolum in lege secunda. §. si ad plures. ff de sepulchro violato. quando autem plura delicta committuntur circa rem aliquam nota. per eundem Bartolum in lege inficiendo. §. infans. ff.de furtis. quandoque committuntur plura delicta non facto sed verbo, & de his vide quod per eum nota. in lege item apud Labeonem. §. cum vitium.ff.de iniurijs.

10 Vltimo ex prędictis colligi potest decisio etiam ad aliam quæstionem quæ his temporibus sæpius de facto occurrit. Ecce quòd aliquis congregauit gentes ad capiendum aliquod castrum, villam vel ciuitatem, vel aliam possessionem, & in tali insultu vel rixa aliquis de ciuitate, vel terra occisus est. Queritur nunquid omnes teneantur de occiso, vel ille solus qui occidit, si de eo constet, & videtur quòd ille solus tam secundùm opinio. Alber. quàm Dyn.& aliorum, vt supra dictum est. In contrarium quòd omnes teneantur', vel saltem ille qui gentes coadunauit simul cum ipso percussore faciunt quæ habentur in tex.& per Cynum. in l.quoniam multa.C ad legem iuliam.de vi public. vel priua.& sit in dubio si iusta vires haberet multorum capita essent truncanda. Nec ob. disputatio & opi. Albe. & sequa. quia loquitur quando homicidium est commissum sine proposito, vel coadunatione inuadendi locum alterius, vel possessionem, sed simplici proposito offendẽdi personã, vnde sequitur quod grauius est de lictũ locum alienũ inuadere quam personã ℔ nota.

VNA

VNA PERCVSSIONE in capite. Aduerte quod in accusatione & inquisitione debet exprimi locus vulnerum & qualitas eius & alia de quibus no. in d.l. liberorum. de accu. & ibi per Barto.

EPITOME.

1 *An quis in dubio præsumatur mortuus ex vulneribus. nnmero 2.*

EX QVIBVS percussionibus idem Albertus
1 mortuus est. † Quæritur an in dubio præsumatur mortuus ex vulneribus vbi sic distingue aut percussus mortuus est infra paucos dies post vulnus illatum aut post longum tempus. Primo casu præsumitur esse mortuus ex eo vulnere.

Secundo non vt not. in gl. in c. ij. extra de ele. percu. in quo tamen standum est iudicio medicorum vnius vel plurium si haberi possunt vt in l. semel. C. de re mil. libr. xij. & ibi per Bartolum & in capi. signi. de homici. & not. per Bartolum in dicta l. in-
2 rixa. ff. de iica. † Sed quod dicitur breue vel longum tempus dicunt communiter medici si moriatur infra xl. dies à tempore vulneris illati tunc dicitur, & præsumitur mortuus ex vulneribus aliàs autem præsumitur mortuus ex solo magno regimi. Et quia circa protestationes medicorum solent committi fraudes cum multi corrupti pecunia vel gratia protestentur contra veritatem pro tanto in aliquibus locis prouisum & declaratum est quod si vulneratus decesserit infra tot dies præsumatur ex vulneribus mortuus, alias secus.

EPITOME.

1 *Furtum quid.*
2 *Quomodo noscatur furtum.*
3 *Fur qualiter hodie puniatur.*

FVRTO FT per furtum substraxerunt. Debes scire quòd moderno tempore & à tempore mortis magni ducis Medio. citra fuerunt & sunt plures fures quam vnquam fuerunt quia de mille nouem centum viuunt de furtis, rapinis, latrocinijs, & robarijs, quod quidem furtum est contra ius diuinum & humanum vt not. in l. j. in fin. ff. de
1 fur. † Est autem furtum contractatio rei alienę fraudulosa inuito domino animo lucrandi vt in d. §. fin. & committitur hoc furtum in rebus mobilibus non autem in immobilibus, vt l. verum. ff. de fur.

2 † Sciendum præterea est quòd furtum aliquando incipit à delicto simpliciter vt puta cum quis clam ingressus domum alterius pecuniam subtraxerit vel quid simile, aliquando incipit à contractu & inde vertitur in delictum, vt puta si depositarius vel commodatarius vtuntur re ad alium vsum vt l. qui re sibi commodata. & l. fullo. in princi. & in l. si pignore. in princip. & l. qui inuenta cum similibus, ff. de fur. facit quod habetur in §. itaque & in §. placuit. insti. de obli. ex quasi male.

3 † Pœna autem furti de iure communi est hoàie extraordinaria arbitrio iud. tam peculialiter quàm corporaliter imponenda ita tamen quòd de furto nemo morti nec absciſioni membri tradatur, vt in autheut. sed nouo iure. C. de ser. fug. vt ibi no. nisi sit fur famosus qui debet furca suspendi l. capitalium. §. famosos. ff. de pœ. vel nisi furando pacem rũperit quo casu pro furto. v. solidorum potest furca suspendi vt in lib. feu. titul. de pa. iura. fir. c. j. §. si quis v. solidos. & no. per doct. in d. authen. sed nouo iure. verumtamen ex forma statutorum totius Italiæ & omnium prouinciarum aliter est super furtis & alijs criminibus prouisum quibus statutis est deseruiendum vt in l. omnes populi. ff. de iust. & iu. quouis tamen modo quis condemnetur de furto siue pecunialiter siue corporaliter siue leui culpa siue graui vel magna est infamis vt l. non poterit. ff. de furtis & de hoc iure communi quando processum est contra furem per accusationem & condemnationem & secundùm formam iuris communis, vbi autem esset condemnandus secundùm formam statutorum vel per viam inquisitionis contra eum formatæ vt fieri videmus quotidie, tunc contrariæ sunt opiniones gloss. & doctorum vt refert Bartolus in dicta l. infamem. ff. de pup. iu. nam dicunt quidam nec aliquis condemnatus pup. iu. per inquisitionem infamis efficitur, vt not. per glossam in lege tertia. §. præterea. ff. de suspe. tu. & in l. fin. ff. eodem titulo. & per Cynum nec etiam damnatus ex forma statuti & sic per conditionẽ ex l. quia nulla conditio habet infamare, vt l. cessat. ff. de act. & obl. cum simi. Bartolus autem in d. l. infamem. Old. & And. de pil. tenent contra. quia cum inquisitio ex forma statutorum sit remedium ordinarium vt supra dictum est & succedat in locum accusationis sapiet eius naturam arg. in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. cum si. est enim verum dicere eum qui damnatus est per inquisitionem fore damnatum pup. iud. ergo habet locum l. disposition. de qua in l. j. ff. de his qui not. infa. & eadem ratione dicit Barto. in damnato ex forma statuti qui infans efficitur quia non ordo vel modus processus sed rei effectus debet attendi, vt in l. ordo. ff. de pup. iud. de hac materia infamiæ plenius vide per Bartolum in eadem l. infamem.

FLORENOS centum. Vide hic quòd plures res furatæ fuerunt vnde quæritur an tot sint furta quot sunt res & in hoc sic distingue, aut plures res furantur vno & eodem tempore & tunc dicitur vnum furtum tantùm pro omnibus rebus & non plura furta vt habetur in lege cum qui. §. idem dicit. & ibi nota. per Bartolum. ff. de furtis. aut plures res fuerunt diuersis temporibus furatæ & tunc quot erunt res tot erunt furta, vt in dicta lege eum qui. §. Pomponius. tractat quod nota propter statuta quæ disponunt quòd pro quolibet furto condemnetur fur in tanta pecunia.

EPITOME.

1 *Contractatio est de substantia furti.*
2 *An committantur tot furta quot sunt tractationes.nu.3.*
4 *Bonum damnum dantium an committatur furtum si alio ducantur.*

CONTRACTANDO ET amouendo de loco ad locum.
1 †No.quòd hæc contractatio est de substantia furti qua cessante furtum non committitur quia sola cogitatione verboque vel alio simplici actu non committitur furtum nisi secuta amotione & portatione rei de loco ad locum vt in lege prima.§.sola cogitatione.& lege si quis vxori.§.neque verbo.ff.
2 de furtis. †Sed nunquid quot interueniunt cõtractationes tot committãtur furta.verbi gratia,fur rem furtiuam contractauit Placentiæ deinde Cremonæ deinde Ferrariæ & postea fugit an punietur pro omnibus contractationibus eiusdem rei,videtur quòd non per text.in le. eum qui furti.in princip.ff.de fur.& per hoc patet quòd si fur commisit furtum in ciuitate Papiæ & postea rem furtiuam contractauit Mediola.& ibi reperiatur cum re furata quòd potestas Mediol.non possit eum punire,vt d.l.cum qui.
3 † In contrarium tamen determinat Bartol.in l.si dominium.ff.de fur.& hoc tali ratione ex mutatione noui dominij rei substractæ nascitur noua actio furti ex sequenti contractatione ipsi nouo domino, vt dicta l.si dominiũ.& l.inter omnes.§.fin.ff.de furt.ergo pari ratione ex mutatione noui territorij,& noua contractatione debet nasci noua actio furti ad vindictam publicam sicque ibi secundùm eum poterit puniri,quæ opi.licet sit æqua vt compescantur delinquentium maleficia tamen non est communis nec per modernos de iuris subtilitate approbata,de qua quæstione tangitur per Gandi.in titu.quæ sit pœna furti imponenda,ver.sed iterum
4 pone. † Deinde quæro [a] secundùm
a Gandi.in titul.præal. Ecce dum boues mei darent damnum in pratis Cay.ipse Cayus dictos boues meos sua authoritate cepit & ad domum suam eos duxit.contra meam voluntatem detinendo, quæritur an possim ipsum accusare de furto determinat quòd non secundùm Martinum de fa. quia furtum sine animo doloso furandi & lucrandi non fit vt dicta l.j.in fin.ff.de furt.& in dicta l.si quis vxori.§.cum creditores.ff.ad leg.aquiliam l.si quis.§.fin.& consuetudo admittit talem detentationem vsque ad emendam damni sicque peccare non dicitur,quod fit de consuetudine approbata argumen.l.quid sit fugitiuus.§.apud labeonem. ff.de edil.ædic.& in l.scire oportet.§.lucius.ff.de administrat.tuto.& lege prima in fin.ff.de ventre inspiciendo.

Deinde quæro. Adde do.iij.c.si bos. de inu.& damno dato.

EPITOME.

1 *Semper præsumitur rem contractam esse contra domini voluntatem.*
2 *Fur an liberetur à manibus iudicis si dominus dicat sibi furtum factũ nõ esse hoc est consensum præstitisse.*
3 *Si fur dicat se credidisse dominum consentire,& dominus contradicat an liberetur.*

PRAETER & contra voluntatem dicti Iacob.
1 † Aduerte quòd in dubio semper præsumitur quòd dominus fuerit inuitus & contra voluntatem eius fuerit res subtracta in lege qui vas.§.vetare.ff.de fur.& nota.per glossi.in l. inter omnes.§.rectè.ff.de fur.
2 †Quid ergo si formato processu inquisitionis per iudicẽ cõtra furẽ veniat dominus rei furatæ coram iudice & dicat & protestetur quòd ipse accepit rem ipsam de eius consensu & voluntate an liberabitur fur, & circunducetur processus videtur q; sic quia scienti & volenti non fit iniuria nec dolus vt l. cum donationis.C.de transact.& probatur per textum in dicto §.rectè.quam sententiam disputando tenuit Iac.But.& hoc quia inquisitio & officium iudicis succedit in locum accusationis partis vt in l.si ob causam.C.de euict.vnde cessante accusatione & partis voluntate debet cessare iudicis officium in tali inquisitione. Sed Bartolus in dicto.§.rectè.non approbat hanc opinionem.quia sequeretur absurdum quòd esset in potestate domini liberare vel non ipsum furem vnde secundum eum considerandum est quòd ex furto & quocunque alio delicto nascuntur duę obligationes & duo iura vnum personæ damnum vel iniuriam seu furtum passæ.aliud reipublicæ cuius interest ne delicta remaneant impunita vt l.licitatio.§.quod illicite.ff.de public.& l. ita vulneratus.in fine.ff.ad legem aquiliam.& l.prima §.merito.in fine.ff.depoſi.Vnde licet ius partis remittatur per hanc protestationem non tamen remittitur ius reipublicæ.sicut confessio vel protestatio filij vel serui nõ nocet patri vel domino nisi appareant aliqua legitima indicia per quæ conualidetur ipsa confessio. vt in l.quæro.in fin.ff.de ædil. ædict.& l.cum probatio.ff.de probatio.in proposito talis protestatio domini non nocebit iuri publico nisi

niſi appareant aliqua indicia propter quæ dici poſſit quòd conſenſum,& voluntatem præbuerit,verbi gratia quia eſt eius conſanguineus vel proximus & amicus vel conſuetus talia concedere,& ſi quibus apparentibus iudex non procedet vlterius quod eſt notãdum,& habui ſemel de facto.pro hac determinatione facit quod habetur in capitulo primo & ſecundo extra de collu.dete.

† Sed pone econuerſo quòd dominus dicat ſe non adhibuiſſe conſenſum,fur autem dicat quòd credebat ipſum dominum permiſſurum,& ſic non commiſiſſe doloſe furtum,an excuſatus erit ipſe fur,& ſuæ aſcenſcioni in hoc redatur,gloſſ.in dicto §.rectè.videtur tenere quòd ſic,pro qua facit quod not. per gloſſ.in §.aliæ inſti.de actio.Alibi verò melius diſtinguit gloſſ.in §.placuit.inſtit.de ob.quæ ex deli.aut fur habuit rem ipſam ab initio domini voluntate,& ſic furtum incœpit à contractu,verbi gratia, quia rem ſibi commodauerat,vt iret Mediolanum, & iuit Romam,& tunc eſt credendum aſſertioni furis,dicentis ſe credidiſſe dominum permiſſurum, aut furtum incœpit à ſola contractatione & exportatione,& tunc non erit eius aſſertioni credendum, quia contra eum eſt præſumptio iuris,cum nemo videatur ſua bona velle iactare ſeu perdere,vt l.cum de indebito in fin.ff.de proba.niſi ex aliquibus indicijs contrarium appareat quod ſequitur Bartol. in d.§.rectè.

IN DOMO DICTI IACO. poſi.Papi.Not. quòd furtum erat commiſſum in domo in qua erant res furatæ.Quid ergo ſi repertæ fuerunt ipſæ res extra domum,puta in via,vt aliquando accidit quòd ſacculus pecuniæ,vel annulus aut corrigium auratum cadit in terra,& alius inde tranſiens illum accipit,& in ſuos vſus conuertit an furtum committat,diſtingue,vt habetur in text.no.in l.falſus creditor.in §.qui alienum.ff.de furtis. Deinde aduerte hic quomodo iudex vel poteſtas Mediolani procedit pro furto facto in Papia.Quod an facere poſsit dixi ſupra.Vnum autem aduerte quòd ſi rem furatam non detulit Mediolanum,licet ſola perſona eius reperiatur,non poterit etiam ſecundùm Bartol.opinio.de qua ſupra in Mediolano puniri. quia in eo loco nulla interuenit noua contractatio, & ſic ceſſare habet ratio ipſius Bartol.quam multum nota.

ANNO PRAESENTI, MENSE Maij.Hoc tempus ideo ponitur, quia in criminalibus cauſis tempus delicti commiſsi,ſcilicet annus & menſis, non autem dies apponi debent in cauſa & inquiſitione, vt in l.libellorum. ff.de authent.& ibi plenè per Bartol.niſi forte per dici omiſsionem reo auferretur defenſio , quia tunc cogeretur accuſator exprimere diem delicti commiſsi,vt determi.Bart.in l.is qui reus.ff.de publicis iudicijs.& in l.ſecunda.§.finali.ff.de eo quod certo loco. Item tenetur etiam diem exprimere ſecundum Bartolum vbi ſupra quando delictum non vniformiter eſſet punibile in qualibet die,ſed ſolùm in aliqua die,puta nundinarum, vel in feſto ſanctæ Mariæ,eodẽ modo debet exprimi hora qua delictum eſt commiſſum,quando non eſt vniformiter punibile qualibet hora,argu.l. eum actum.ff.de nego.geſt.& in l.actor.C.de probationibus.& in l. non ſolum.§.ſed vt probari.ff.de noui oper.nuntia. ad quod facit capitulũ fina.extra de reſcrip.in clem. & in l.j.§.fina.ff.de incen.rui.naufra.&c.

IN DOMO DICTI Iacobi.Ecce aliud ſubſtantiale quod eſt exprimendum in accuſatione & inquiſitione,videlicet locus in quo delictum eſt cõmiſſum,vt dicta l.libellorum.Sed queritur an locus loci debeat exprimi,puta in camera domus prædictę diſtinguit Barto.vbi ſupra aut delictum eſt æqualiter punibile in vtroq; loco,& tunc ſufficit generalem locum exprimere videlicet domum ſimpliciter, vbi autem non eſſet æqualiter vbique punibile tunc debet exprimi locus loci pari ratione ſicut dictum eſt ſupra de hora & die.

CVI COHERET &c. Hic nota quod locus delicti commiſsi certificandus eſt,ſaltem per duo confinia, vt l.forma.ff.de cenſib.niſi forte locus ipſe eſſet notorius ſecundùm Bartolum vbi ſupra,vt verbi gratia palatium ciuitatis,vel platea communis, & eccleſia maior,quia notoria alia demõſtratione nõ indigent,vt l.j.circa fi.ff.de do.præ alleg.& in l.certum.ff.ſi certum peta.

CONTRA FORMAM iuris & ſtatutorum.Hîc dubitari poteſt, an vtraq; pœna tam iuris communis quàm ſtatutorum puniri poſsint delinquentes.Et breuiter Bart.in d.l.ij. §.ſi publico.ff.de adul.tenet quòd nõ,ſed in arbitrio iudicis reſidebit imponere quàm pœnam voluerit, vel legis communis municipalis,ſicut accuſator poteſt eligere quam viam voluerit intentare vel iuris communis vel municipalis, vt per eum notatur per legem ſanctio legum.ff.de pœnis, & vide quod infra dicam in gloſſa ſuper verſiculo debita forma iuris.

SVPER quibus omnibus.Hęc eſt concluſio inquiſitionis,quæ tamen in cauſis criminalibus non eſt neceſſaria ſecundùm doctores,vt notat Bartol.in d.§.ſi publico.& in d.l.libellorum.& per Cynum in l.nec exemplum.C.ad legem corneliam. de falci.& in l.in cauſis.C.de accuſationibus.& eſt ratio quia res ipſa ſupplet concluſionem,vt l.j.in princ.verſic.ſi autem pronuntiauit.ff.ad turp.licet aliud ſit in ciuilibus,vt dixi in primo libro.& notatur per doct.in l.j.in princip.ff.de eden.

AC AB EIS dependentibus.Quæ dicantur dependentia,incidentia, emergentia & cõnexa,no.Spe.plenè in tit.de inci.quæſt.& per doct.& glo.in l.quod iuſsit.ff.de re iudi.& in l.quoties.C.de iud.& in l.j.C.de ord.iud.& extra de ord.

Et hanc cautelam tenet Ange de aret. in pract. sua in versicul. emergentibus &c. propter duo. Primo quia si tantùm inquireretur de vulneribus non posset sequi condenatio de morte sequuta sed bene adiecta clausula posset seq condenatio de morte. qa hoc est emergēs & contingens ex vulneribus. Secūdo operatur quia si omittitur aliqua qualitas, puta loci, vel temporis quæ virtute processus non posset intelligi attenta secundū materiam, Bartol. in l. 4 senatus. ff. de accusatio. & il. in delictis. & si detracta ff. de noxalib. secundum Florentinū quia si apponitur dicta clausula. & qualificatur talis qualitas, & probatur sequi potest condemnatio virtute talis clausule. argu. no. in l. j. C. de ordi. iudic. & maxime per Bal. & Sali. quoniam criminalibus proceditur ad similitudinem ciuilū. l. absentē. ff. de pœ. vide An. de ar. vt s, &c. adde tu, & intellige p dicta vera dūmodo illa qualitas nō oportet diuersitatem facti. vt puta si fit inquisitio de delicto commisso de die, & tale delictum probetur de nocte, quia virtute talis clausula. ita etiam in qualitate loci, ita Bald. in l ij. C. de proba. quem refert, & sequitur Alexand. in consilio. cxxj. columna. iiij versiculo quod vltimum in primo columne. alleg. etiam Bald. in l. edicto. colum. xij ver. sed quid si statutum dicit. C. de eden. & vide d. Soci. in consil. clxxx viij. in fin. versi. & maxime, vbi dicit quòd dicta clausula importat tantùm quā tum clausula omni meliori modo &c.

a *inserere hanc clausulam in inquisitione propter multa quæ possunt incidenter occurrere super quibus opponi posset ea omissa in inquisitione.*

1 *posset intelligi attenta*

2 *secundū materiam, Bartol. in l. 4*

EPITOME.

Iudex an possit punire pœna iuris communis & municipalis.
Quot sint genera pœnarum
Quilibet iudex an possit quamcunque pœnam imponere.
Parte non comparente, an statim absque alia citatiōe possit iudex multare.

DEBITA FORMA IVRIS. Iste sermo iuris est generalis, & aptus referri. tam ad ius municipale quàm ad ius commune, vt in l. penultima & l. omnes populi. ff. de iustitia & iure & in §. constat. institut. de iure naturali gentium & ciuili.

1 †Nunquid ergo poterit iudex istos delinquentes punire pœna iuris communis ac etiam municipalis dixi aliquid supra, sed tunc dicam latius, dixerunt quidam quòd non, quia senatus censuit ne quis pluribus legibus reus fiat, vt in l. senatus. ff. de accusationib. Alij dicunt quod vtraque pœna eligantur isti delinquentes, sed est in arbitrio iudicis imponere qua velit, tamen vna imposita cessat alia, vt in d. l. senatus. & hanc opin. sequitur Bar. in dicto §. si publico. vt supra dixi. Alij dicunt quòd vtraque potest imponi nisi per legem municipalem fuerit. l. communis correcta. quod tamen in dubio præsumitur secundùm eos, argumentum ad hanc opinionem. in l. quoties. ff. de actionib. & obligationi. & ibi not. alij latius & plenius sic distingūt vt notat per Bartolum. in l. sanctio legum. ff. de pe. & per Cyn. in l. qui sepul. violato. C. de sepulc. violat. Aut pœna est generalis & alia specialis, aut vtraque est specialis. Primo casu est distinguendum aut pœna generalis est incerta, & arbitraria, & tunc sola specialis pœna erit imponenda, quia talis dispositio pœnalis incerta non extenditur ad specificata, siue sit dispositio specialis in ea lege, vel diuersis legibus, vt in dicta lege sanctio legum secundùm lecturam glos. ff. aut vtraque pœna est certa, & vtraque pœna imponitur in lege vel statuto. & tunc sola specialis imponitur, quia dispositio generalis ad specificata. non trahitur, vt in dicta lege sanctio legum. secundùm lecturam Dyn. aut vtraque pœna imponitur in diuersis legibus vel statutis, & tunc aut vna imponitur à l. alia imponitur ab homine ministerio legis, vt quia eius arbitrio lex pœnam concedit imponi, vel dicit iudex eum puniat in tanto, & tunc vna non tollitur per aliam. sed ambæ pœnæ erunt imponendæ. argument. l. non dubium. C. de leg. iuncta. l. iubemus. C. de sacrosanctis ecclesijs. aut vtraque pœna est imponenda per hominem, & tunc inspecta origine vtraque est in obligatione, & impositione. sed in specta excusatione sufficit alteram imponi, vt in l. prætor edixit. §. primo. ff. de iniurijs. & in lege senatus. ff. de accusationibus. Aut vtraque pœna imponitur per. l. simpliciter, sine ministerio hominis, & tunc specialis pœna tantùm erat imponenda per dictam regulam generali per speciem. de qua traditur per Dynum in capit. generi per speciem, de regulis iuris libro sexto. Sed huic repugnat textus in. l. prima. §. vnde quæritur. ff. de publi. die vt ibi. Secundo autem casu principali quando vtraque pœna est specialis tunc est in iudicis arbitrio imponere quam voluerit. nisi lege cautū esset quod vtraque imponeretur, vel appareret ex aliquibus presumptionibus & coniecturis quod statuentes voluerint corrigere ius commune. vel ab eo discedere, quòd in dubio præsumitur, quibus casibus cessaret pœna iuris communis. & locus esset tantùm pœne iuris municipalis per ea quæ habentur in dicta lege quoties. & notatur per Bartolum. vbi supra & in l. prima. ff. vi bonorum raptorum. & per Cynum in dicta lege qui sepulchra. 2 †Postremo circa huiusmodi pœnas est sciendum quod duo principaliter sunt genera pœnarum, quædam sunt pœnæ ordinariæ, quædam extraordinariæ. Ordinariæ quidem pœnæ appellantur illæ quæ habent à iure certam & limitatè taxationem illius pœnę quam substinere debet delinquens pro suo delicto, vt verbi gratia, si lege vel statuto caueatur quód cuicunque fecerit vim publicam, sit pœna deportationis, vel qui percusserit aliquem sit pœna abscisionis manus, vel alia pecuniaria, puta librarum mille. & patet infinitis exemplis diuersarum pœnarum tam corporalium quàm pecuniariarum

lium.vt ff.& C.de pœnis.& ff & C.ad leg. iuliam. maiestatis. & ad.l.iuliam.de siccarijs & ad l.iuliam de vi publica.&c.& in statutis omnium ciuitatum & terratum, quarum quidem pœnarum natura, & conditio est vt in eis augendis & diminuendis nullum arbitrium iudex habeat.vt traditur in l. prima post principium.ver.nam & papinianus.ff. ad turpillianum nisi forte ex magna causa,secundùm ea quæ not.per glossam & doctor.in l.quia ergo.§.pœna grauior.ff.de his qui not.infamia. Et si fortasse iudex pronuntiauerit super delicto tantùm, nec de pœna aliquid expresserit,tamen sententia tenebit. licet incerta quantum ad pœnam fuerit,cum lex sit certa de pœna,& iudicis defectus suppletur per legem.vt habetur in l.prima.versic. finautem.& ibi Barto.ff.ad turpilianum.pœna verò extraordinaria appellatur illa quæ imponitur arbitrio iudicantis,super qua imponenda nulla reperitur taxatio,vel limitatio facta,vt probatur in l.iij.§. penultim.ff.de crimine stellionatus.quæ pœna extraordinaria appellatur propriæ stricte mulcta.vt habetur in l.aliud est fraus.§.inter mulctam l.si qua pœna.ff.de verborum significatio.veruntamen.Barto.in dicta l.si qua pœna.ad pleniorem cognitionem huiusmodi pœnarum tradit talem doctrinam per quam secundum eum cognoscitur quę dicatur pœna, & quæ mulcta, dicit enim quòd vbicunque lege communi,vel statuto pœna imponitur pro delicto nominato.vt est furtum,homicidium,& similia.tunc illa proprie est pœna,siue sit ordinaria, siue extraordinaria.vt in dicto §.inter mulctam. vbi etiam imponitur pro alio crimine innominato.vt pro contumacia,vel aliquo clamore.& similibus. tunc est proprie mulcta. In harum autem pœnarum extraordinariarũ,seu mulctarum impositione debet iudex obseruare consuetudinem hactenus in similibus obseruatam, vt supra dixi.& habetur in l.si quis reum.in fine.ff.de custodia & exhibitione reorum.& notatur per glossam in l.hodie.& in l.respiciendum.in principio.ff.de pœnis.nec tamen credas quòd cuicunque iudici liceat mulctam indicere, nec quantum voluerit imponere.iudex enim simpliciter in causa delegata non habet ius dicendi mulctam, nisi super hoc habeat,speciale mandatum.vt l.secunda.in fine.ff.de iudicijs.& in dicto §.inter mulctam.

Quòd expresse determinat Bartol.in l.prima.ff. si quis iusdicenti non obtemperauerit.quòd multum notatur pro istis iudicibus,quibus quotidie delegantur quæstiones.In contrarium tamen facit l. finalis.ff.de officio eius cui mandata est iurisdictio. cum similibus.

§ †Sed nec iudices ordinarij possunt in quacunque quantitate mulctam imponere nam fienda est differentia inter maiores iudices.& minores,& quidem maiores possunt magnas mulctas imponere.Iudices verò minores non possunt paruas mulctas imponere.vt l.maiores.C.de modo mulctandi.& in l.defensores.C. de defensoribus ciuitatum. & sic debet intelligi lex j.ff.si quis iusdicent.non optempe. cum similibus ibi nota.

4 †Sed circa prædicta quæritur de vno quotidiano videlicet vtrum ex ipso quòd pars citata non comparuit possit statim à iudice mulctari absque noua citatione.dicit Bartolus quod non, imo iterum citandus est & eidem terminus assignari debet ad faciendum suum defensionem cum plures sint iustæ causæ quibus excusandus est si non venit vt probatur & ibi nota.per Bartolum in l.ex quacunque causa.ff.si quis in ius voca.non ierit.l.secunda.ff.si quis cautio.cum simi.

EPITOME.

1 *Quid fiat de bonis damnatorum.*
2 *In bonis publicandis an filius possit petere suam legitimam.*
3 *Vitam amittentes an possint testari.*
4 *Bona ipsos interficientium an publicentur.*
5 *Qualiter quis puniatur pro alieno delicto.numero 6.*
7 *An possit peti cautio de non offendendo.*

TRANSEAT IN EXEMPLVM. Sic vt pœna vnius metus sit aliorum vt habetur in lege prima.C.ad leg.iul.repetun.& in lege aut facta.in fin.ff.de pœnis.

1 † Quid autem erit de bonis istorum damnatorum de iure communi dic quòd vbi quis damnatur de crimine ex quo perdit vitam vel ciuitatem aut libertatem, & tunc eius bona deferuntur in fiscum iure Digestorum secundùm distinctionem positam per glossam & textum in l.prima ff.de bonis damnatorum. & ibi plenè per Bartol.de iure autem nouissimo authenticorum reseruantur venientibus ab intestato vt in authentica bona damnatorum. C.de bono.præscriptio.vbi autem vita, ciuitas,vel libertas,non amittitur tunc nullo iure deferuntur in fiscum, sed remaneant apud delinquentes,& eius hæredes.vt ff.de interdictis & relegatis. l.relegati.

2 † Sed quid si statuto,vel decreto simpliciter cauea tur quòd bona homicidæ publicentur, an filius poterit petere eius legitimam,dic quòd sic, vt probatur in lege prima.& ibi notatur per glossam & in l.ratio.in principio.& in §.ex bonis.cum sequentibus.ff.de bonis damnatorum.& idem credo versa vice,si filius fuerit damnatus, nam patri reseruanda est sua legitima, argumentum dicta lege cum ratio.§.si in liberum,super quibus, & alijs dic vt per Bartolum. in lege si finita.§. si de vectigalibus. ff. de damno infecto.& per Dynum in regula in dultum, & per Cynum in lege sancimus. C. de nuptijs.

3 † Nunquid autem de iure nouissimo his qui per condẽnationẽ amittunt vitã possint testari,videtur q̃ sic,per dictam auth.bona dãnatorum.in cõtrariũ determinat Barto.& doct.quando post condemnationem non debet condẽnatus superuenire per eius

qui.§. si cui.& ibi not. per Bartolum ff. de testibus. cum similibus. & sic quo ad hæc iura antiqua remanent incorrecta,& per hoc sequitur secundùm eum quòd illi qui hodie per ciuitates Lombardiæ ex forma statutorum damnantur ad mortem, & ad furcas postea suspenduntur, vel decapitantur post sententiam etiam pendente tempore ad appellandum non possunt facere testamentum cuius ratio est, quia statim lata sententia facti sunt serui pœne. vt l.qui vltimo.ff.de pœn. & idem sequitur Barto. in l. certa forma. C. de iure fis. & plene per dominum Bartolum in l. & in priuatorum.C. si à non compe. iudi. Secus autem si damnatus viuus remaneret. vt quia deportaretur,vel in confinibus remaneret, vel aliter exbãniretur. quia tunc posset testari secundùm formam iuris communis.nõ autem secundum formam statutorum ciuitatis, à qua bannitus esset, secundùm Bart.vbi supra,& vide per eum in dicta l. prima, de bon.damn. & ita debet intelligi authent. sed hodie. C. de donationibus inter virum & vxorem.secundum Dynum.

4 † Vlterius quæritur, an bona eorum qui seipsos interfecerunt publicentur hodie, sicut olim, vel agnatis reseruentur per authen. bona damnatorum. supra allegata.dicunt doctores quod hodie non publicantur,sed agnatis reseruntur,& sic iura antiqua etiam in hoc casu per dictam authen remanent correcta. vt determinat Bartolus in l.is qui.in fin.ff.de bonis eorum qui mortem sibi consc.& per glossam in l.fina. C.de iure fis.cum similibus. quod notatur. quia habui bis de facto.

5 † Et quia in superioribus satis compendiosè est tactum qualiter procedatur, & puniatur quis pro eius proprio delicto, superest videre, an qualiter & quando quis puniendus sit pro alieno delicto circa quod breuiter sic aduertendum est, quòd regulariter nullus debet ex facto, seu delicto alterius grauari vel puniri, ad quod committendum nullum præstiterit auxilium, consilium,vel fauorem.vt C. ne filius pro patre.per totum.& C.ne vxor pro marito. per totum. quia pœnæ debent solùm tenere suos authores.vt in l.sancimus.C. de pœnis. nec agnatos, vel affines innocentes debent extendi, vt dicit ibi text. & habetur in capitulo quæsiuit. extra de his quæ fiunt à maiori parte capituli absurdum enim est, vt alteri per alterum possit afferri iniqua conditio,vt lege rem hæreditariam.in fi. ff.de euict. & in l.electo.§. finali. ff. de noxalibus. & plene per Dynum in regula non debet,de regulis iuris libro sexto,verumtamen in certis casibus specialibus reperitur aliquando contrarium,inter quos est quando pater committit crimen lesæ maiestatis, quo casu filius sustinet illas pœnas de quibus notatur in l. si quis.C.ad legem Iuliam maiestatis.

6 † Vnde pro huius pleniori declaratione reuoco in dubium, an quis pro delicto sui familiaris possit conuenire in qua quæstione est sic concludiuè distinguendum, aut ille familiaris est homo liber, aut seruus. Primo casu aut familiaris delinquit in re. quam dominus eius simpliciter tenebat, cuius tamen dominum, vel quasi erat alterius, vt quia erat commodata, vel locata ipsi domino suo, aut delinquit in rem alterius, & ab alio possessa, aut delinquit in personam alterius tantùm. Primo casu subdistingue, aut dominus famuli ad rei custodiam erat obligatus ex contractu præcedenti, & tunc tenetur pro delicto famuli in re ipsa commisso. vt in lege qui in sulam. §. fina. ff. loca.& commo.aut non erat obligatus ad hoc, & tunc non tenetur dominus,vt in lege si vendita.in principio. ff. de periculo & commodato rei vẽditæ. nisi lex ipsum dominum obligaret propter communem contractum, vel conuentionem,quadam suadente æquitate, ne tertia persona damnum incurrat, vt in lege fluminum fluuius.§.quanquam. ff. de damno infecto. facit l. si fundus.in fin.& l.sed de damno. ff. loc. quo casu tenetur pro famulo,vt ibi.Secundo autem casu quando delinquit in re alterius, & ab alio possessa, tunc dominus non tenetur, vt in dicta lege vendita.in principio. & dicta lege quoties.in principio. & & §.fin.ff.de noxa.& notatur per doctores.in l.prima. ff.si familia furtum fecisse dicatur. Tertio casu, quando delinquit in personam alterius, vt puta vulnerando, aut rapiendo, vel aliter delinquendo, & tunc iste famulus deliquit in officio commisso domino suo, & tunc tenetur dominus, vt lege secunda. ff. fur.aduers.naut.caup.stab. per totum, & lege prima.§.familiæ.ff.de publi.& ibi plenè de hoc per Bartolum facit.ff. nautæ caupones stab. per totum, aut delinquit extra officium, & tunc dominus non tenetur, vt in dicta lege quoties.in principio.& §.finali.ff.de noxalibus. nisi dominus mandasset,vel opem, aut auxilium præstitisset, vt supra dictum est. Si verò familiaris erat seruus, tunc tenetur dominus noxaliter de peculio, vt ff. de noxalibus. & per totum, & de pecunijs. per totum, faciunt quæ notantur & habentur in lege si familia.ff.de iurisdictione omnium iudicum, & ff.si familia furtum fecisse dicatur.per totum.Et prædicta faciunt ad quæstionem potestatum officialium qui in officio eorum ducũt familiares, nam si tales familiares delinquerunt in officio, ipsi officiales tenentur, prout supra & probatur in l. prima. C. ad legem Iuliam. repetundarum. & l.nullus. C. de asse.Si tamen ipse officialis exhibeat delinquentem famulum liberatur,secundùm Bartolum & Raynu. argumentum d.l.j.in §. nouissime. ff. de publicanis. & ibi notatur secus si dominus famuli exercet officium priuatum, puta tabernam vel hospitatiam, quia tunc non excusaretur ipsum exhibendo secundùm Bartolum argumentum dicto §. nouissimè. cuius ratio esse potest, quia isto casu ex quasi contractu dominus tenetur ad diligentiam & custodiam. Ideo requiritur,vt supra dictum est.

7 † Postremo quia offensiones quotidie insurgunt, quæro si quis timeat ne ab aliquo offendatur, an possit petere quod sibi caueatur de non offendendo, quam quæstionem format Speculator in titulo de pignoribus. in §. sequitur. versiculo quid si timeo. Dic concludiue secundùm Bar.& Gulielmũ l. docu-

docu. Quandoque timetur damnum inferri de re ad rem, & tunc præstanda est cautio, vt in toto titulo. ff. de damno infect. Quandoque timetur de persona in personam & tunc idem, vt in l. denuntiamus. C. de his qui ad eccle. confugiunt. Quandoque timetur de re ad personam, & tunc nulla præstatur cautio, vt in l. qui bona. §. quidam. ff. de damno infecto. & ibi per Bartolum potest tamen officio iudicis is cuius res est, cogi rem ipsam reficere, vt in l. præses. ff. de offic. præsid. Quandoque timetur de persona ad rem. & tunc præstabitur cautio, vt in l. si fideiussor, in fine. ff. qui satisdare cogantur. & in l. Imperatores. ff. de appella. cum similibus, ergo &c. & sic est finis.

Finis Practicæ V. I. D. acutissimi do. Ioan. Petri de Ferrarijs, ciuis Papien. Illustrata copiosissimis additionibus V. I. D. Domini Francis. de Curte, & Domini Bernardini Landria. & aliorum in practica excellentium. Item summarijs de nouo additis per V. Iur. D. dominum Ioan. Ricium Venetum, & per eundem diligentissime omnia emendata & castigata.

*

LVGDVNI,
Excudebat summa cum diligentia
Claudius Seruanius.

L 3

Biblioteka Jagiellońska Stare Druki Toruń
08.6.W.813

Dat Ticinensis veram tibi practicus artem,
At quantum sic sacris detrahit Ecclesijs.

Vide Col. 2. pag. 25.
Col. 1. pag. 91.
Col. 2. pag. 197.
Col. 1. pag. 307. 308.
Col. 1. pag. 497.
Col. 2. pag. 517.

BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA